

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

SANCTI PATRIS NOSTRI BASILII
EPISTOLÆ

68-69 SECUNDUM ORDINEM TEMPORUM NUNC PRIMUM DISPOSITÆ ET IN TRES CLASSES DISTRIBUTÆ.

CLASSIS I. Continet epistolas ante episcopatum scriptas ab anno 357 ad annum 370. Quibus adduntur nonnullæ dubiæ, quia videntur ad hoc tempus pertinere.

II. Quas episcopus scripsit ab anno 370 ad annum 378.

III. Epistolas nulla temporis nota signatas, cum pluribus dubiis et spuris nonnullis.

CLASSIS PRIMA.

EPISTOLA I^a.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'

Fingit Basilius sese, dum Eustathium frustra quærit in variis regionibus, pene dubitasse annon fato omnia fiant, sed illius litteris recreatum mutasse sententiam; hæc, inquam, fingit ut refellat acutius, et providentiam statuatur.

Eustathio philosopho.

A

Εὐσταθίῳ φιλοσόφῳ (45).

Jam me animo deficientem ob illatas ab ea quæ dicitur fortuna injurias, a qua semper aliquid impedimenti exstitit quominus tecum congrederer, litteris miro quodam modo recreasti ac consolatus es. Jam enim apud me ipse quodam modo versabam, annon forte verum sit, quod a pluribus dictatur, necessitate quadam ac fato res nostras sive parvas sive magnas regi, nec ullius rei nos homines esse dominos; aut si res ita se non habet, fortuna quadam humanam vitam prorsus agitari. Atque his cogitationibus plurimam dabis veniam, ubi causas, quibus ad eas adductus sim, didiceris. Ego reliqui Athenas ob tuæ philosophiæ famam, contemptis quæ illic

B

Ἀπειρηκότα με ἤδη πρὸς τὰς παρὰ τῆς λεγομένης (46) τύχης ἐπηρείας, παρ' ἧς αἰεὶ τι πρὸς τὸ μὴ συγγενέσθαι σοι ἐμπόδιον γέγονε, θαυμαστῶς πῶς ἀνεκαλέσω καὶ παρεμυθήσω τοῖς γράμμασι. Καὶ γὰρ πῶς ἤδη καὶ κατ' ἐμαυτὸν ἔστρεφον, μὴ ποτε ἀληθὲς ἔστι τὸ παρὰ τῶν πολλῶν θρυλλούμενον, ὅτι ἀνάγκη τις ἔστι καὶ εἰμαρμένη ἢ καὶ τὰ μικρὰ καὶ τὰ μείζω τῶν ἡμετέρων ἄγουσα· αὐτοὶ δὲ οὐδενὸς ἔσμεν οἱ ἄνθρωποι κύριοι· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, τύχη τις πάντως τὸν ἀνθρώπινον ἐλαύνει βίον. Καὶ τούτων πολλὴν συγγνώμην εἴξεις τῶν λογισμῶν, ἐπειδὴν τὰς αἰτίας, ὑφ' ὧν εἰς αὐτοὺς προήχθην, μάθης. Ἐγὼ κατέλιπον τὰς Ἀθήνας κατὰ φήμην τῆς σῆς φιλοσοφίας, ὑπεριδὼν τῶν ἐκεῖ. Παρέδραμον δὲ τὴν ἐφ'

Alias CLXV. Scripta anno 357.

(45) Εὐσταθίῳ φιλοσόφῳ. Codex Reg. primus sic habet: Πρὸς τὸν Εὐστάθιον πρεσβύτερον Ἀντιοχείας, *Ad Eustathium presbyterum Antiochiæ*. Codex Vaticanus et Coislinianus recentior, et Regius secundus: Πρὸς Εὐστάθιον φιλόσοφον ἀπὸ Ἀντιοχείας πρὸ τοῦ πρεσβύτερου κατασταθῆναι, *Ad Eustathium philosophum ab Antiochia, priusquam presbyter crearetur*, Basilius videlicet. Inde videtur derivata codicis Harlæani mendosa lectio: Εὐσταθίῳ φιλοσόφῳ Ἀντιοχείας περὶ τοῦ πρεσβυτερίου. *Eustathio philosopho Antiochiæ de sacerdotio*. Sed his titulis parum hoc loco tribuendum. Nam nec presbyter erat Eustathius ille, sed ethnicus, ut indicant hæc Basilius verba: *Hæc, quæso, nonne sunt opera fati uti tu*

dixeris, nonne necessitatis? Neque etiam Antiochia ortus videtur fuisse, sed Cappadocia, ubi spes illius videndi et antea Basilius Athenis redeuntem tenuerat, et tunc etiam Alexandriæ ægrotantem tenebat. Unde merito idem esse creditur Eustathio illi, quem pluribus laudat Eunapius, et Cappadocia ortum testatur. Si quis autem his verbis ἀπὸ Ἀντιοχείας significari velit Basilius Antiochiæ scripsisse: ne id quidem verum erit. Tunc enim, ut ipse declarat, Alexandriæ morabatur. Id unum ex citatis codicibus erui potest, Basilius hæc scripsisse antequam presbyter crearetur.

(46) Λεγομένης deest in quinque codicibus mss. non vetustissimis.

Ἐλλησποντῶ πόλιν, ὡς οὐδεὶς Ὀδυσσεὺς Σειρήνων
 μέλη. Καὶ τὴν Ἀσίαν ἐθαύμασα μὲν, πρὸς δὲ τὴν
 μητρόπολιν (47) τῶν ἐν αὐτῇ καλῶν ἠπειγόμεν.
 Ἐπεὶ δὲ κατέλαβον τὴν πατρίδα, καὶ σε ἐν αὐτῇ τὸ
 μέγα ὄφελος ζητήσας οὐχ εὖρον, ἐνθευθέν μοι λοιπὸν
 αἱ πολλαὶ καὶ ποικίλαι ἄφορμαὶ τῶν ἀδοκῆτων ἐπι-
 γεγόνασι κωλυμάτων. Ἡ γὰρ ἀσθενεῖν πάντως ἔδει,
 καὶ διὰ τοῦτο ἀπολείπεσθαι ἢ ἐπὶ τὴν ἐῶσαν βαδί-
 ζοντι συναπαίρειν μὴ δύνασθαι ὄψε δὲ ποτε μυρίας
 πόνους τὴν Συρίαν καταλαμβάνοντα, οὐχ ἔχειν συνεῖναι
 τῷ φιλοσόφῳ πρὸς Αἴγυπτίους ἀπάραντι. Πάλιν οὖν
 ἔδει Αἴγυπτόνδ' ἰέναι (48), θολιχὴν ὁδὸν ἀργαλέην
 τε καὶ οὐδ' ἐνταῦθα τὸ σπουδαζόμενον ἔχειν. Ἄλλ'
 οὕτω δύσεως ἦν, ὥστε ἢ τὴν ἐπὶ Πέρσας βαδίζειν
 ἔδει, καὶ συμπροϊέναι εἰς ὅτι μῆκιστον τῆς βαρβάρων
 (ἤλθες γὰρ δὴ κάκεισε· τοσαύτη τις ἦν φίλονεικία
 τοῦ δαίμονος), ἢ αὐτοῦ καθῆσθαι ἐπὶ τῆς (49) Ἀλε-
 ξάνδρου, ὅπερ οὖν καὶ συνέβη. Δοκῶ γὰρ μοι, εἰ μὴ,
 ὡσπερ τι θρέμμα, θαλλῶ προδεικνυμένῳ ἐπόμενος
 ἀπηγόρευσα, ἐπέκεινα ἂν σε (50) καὶ Νύσσης τῆς
 Ἰνδικῆς ἐλθεῖν ἀγόμενον, καὶ εἴ τι ἔσχατον τῆς καθ'
 ἡμᾶς οἰκουμένης χωρίου, καὶ τούτῳ ἐπιπλανηθῆναι.
 Καὶ τί θεὸν τὰ πολλὰ λέγειν; Ἄλλὰ τὸ τελευταῖον νῦν
 ἐπὶ τῆς πατρίδος (51) διάγοντι συγγενέσθαι οὐχ ἐξ-
 εγένετο, μακροῖς ἀρρώστιας ἐξαιρεγομένῳ· αἱ εἰ μὴ
 τοῦ γε λοιποῦ μετριώτεραι γένοιτο, οὐδὲ κατὰ τὸν χει-
 μῶνα τῆ λογιότητι σου συνεσόμεθα. Ταῦτα οὐχ εἰ-
 μαρμένης ἔργα, ὡς ἂν αὐτὸς εἴποις; ταῦτα οὐχ
 ἀνάγκης; ταῦτα οὐχί, μικροῦ δεῖν, καὶ τοὺς τῶν
 ποιητῶν ἐπὶ Ταντάλῳ μύθους ὑπερεβάλετο (52);
 Ἄλλ' ὅπερ ἔφην, ῥῶν γέγονα τοῖς γραμμασι, καὶ
 οὐκέτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς εἰμι γνώμης. Φημί δὲ χρῆ-
 ναι (53), διδόντι μὲν τὰ ἀγαθὰ τῷ Θεῷ χάριν εἰδέναι,
 ταμιευομένῳ δὲ μὴ δυσχεραίνειν. Καὶ δὴ οὖν καὶ
 ἡμῖν εἰ μὲν παράσχοιτο (54) συνεῖναι σοι, ταῦτ' ἀρι-
 στά τε ὁμοῦ καὶ ἡδίστα ἠγησόμεθα· εἰ δὲ ἀναβά-
 λωιτο, πρῶτως οἴσομεν τὴν ζημίαν. Ἄμεινον γὰρ που
 πάντως, ἢ ὡς ἂν ἡμεῖς προσλοίμεθα (55), διοικεῖ τὰ
 ἡμέτερα.

melius profecto, quam nos ipsi eligere possimus, nostra moderatur.

(47) Μητρόπολιν. Liqueet urbem in Hellesponto
 sitam esse Constantinopolim. Asiæ autem metro-
 polim non Ephesum videtur appellare Basilus,
 sed Cæsaream; illuc enim mente et animo fere-
 batur; hic illius viæ finis; et dum hunc ei titu-
 lum tribuit ob rerum bonarum ornamenta, satis
 indicat jure debitum non fuisse. Paulo post legi-
 mus cum antiquis codicibus ἐπεὶ δὲ pro eo quod
 est in editis ἐπειδὴ δὲ.

(48) Αἴγυπτόνδ' ἰέναι. Duo codices mss. Αἴγυ-
 πτόν τ' ἰέναι, quatuor alii Αἴγυπτόν τε ἰέναι. Paulo
 post vocula δὴ addita ex duobus codicibus mss.

(49) Ἐπὶ τῆς. Editi ἢ ἐπὶ τῆς. Erratum sustuli-
 mus auctoritate codicis Coisliniani antiquioris et
 Harlæani.

(50) Ἐπέκεινα ἂν σε. Sic codices antiqui septem;
 male in editis ἐπέκεινα ἂν με, quod sententiæ acu-
 men prorsus elidebat.

(51) Ἐπὶ τῆς πατρίδος. Sic duo vetustissimi
 Codices Coislinianus et Medicæus. Sic etiam ha-
 buit prima manu alius antiquissimus codex,
 olim bibliothecæ Harlæanæ, nunc Sangermanen-
 sis ex dono illustrissimi senatus principis Harlæi.
 Codex Anglicanus ἐπὶ τῆς αὐτῆς πατρίδος, in eadem

A sunt. Præterii autem citius Hellesponti civitatem
 quam quisquam Ulysses Sirenium cantus. Et Asiam
 quidem admiratus sum; sed ad bonorum, quæ in
 ea sunt, metropolim properabam. Postquam au-
 tem veni in patriam, teque ingens lucrum in ea
 quæsitum non inveni; hinc 70 mihi deinceps mul-
 tæ variæque occasiones inopinatum abortæ sunt
 impedimentorum. Vel enim ægrotandum prorsus
 fuit, teque idcirco carendum; vel necesse fuit te
 cum abeunte in Orientem proficisci non posse,
 et cum tandem aliquando innumeris laboribus in
 Syriam pervenissem, philosophi, qui in Ægypto
 abierat, congressum non assequi. Rursus
 igitur proficiscendum fuit in Ægyptum, longo et
 difficili itinere, ac ne illic quidem assequendum
 B quod erat in optatis. Sed tam infausto amore ca-
 piebar, ut aut ad Persas eundem mihi esset, et
 ad extremosque barbaros simul proficiscendum
 (siquidem illud etiam veneras: usque adeo obsi-
 stebat dæmon), aut hic sedendum Alexandriæ:
 id quod et contigit. Puto enim nisi pecudis in-
 star præmonstratum ramum sequendo defatigatus
 essem, futurum fuisse ut vel ultra Nyssam Indi-
 cam actus pergeres, ac si quis extremus orbis no-
 stri locus, in eo etiam errares. Sed quid multa
 opus est referre? Nunc postremo cum in patria
 verseris, tecum esse non contigit, eo quod
 diuturnis morbis detinear: qui nisi deinceps
 mitiores fiant, ne in hieme quidem prudentiam
 tuam conveniemus. Hæc, quæso, nonne sunt
 opera fati, uti tu dixeris? nonne necessitatis?
 C hæc nonne propemodum poetarum de Tantalos
 fabulas superarunt? Sed, ut dixi, ex litteris tuis
 melius me habui, nec jam amplius in eadem sum
 sententia. Censeo autem oportere Deo bona lar-
 gienti gratias agere, procrastinanti vero non suc-
 censere. Et sane, si nobis dederit tecum esse,
 optima hæc simulque jucundissima putabimus;
 si rem differat, damnum leniter feremus. Nam

patria. Editi et alii mss. ἐπὶ τῆς αὐτῆς χώρας, in ea-
 dem regione, id est, cum in eadem regione verse-
 ris, nec jam locum ex loco mutes. Codex Angli-
 canus, in quo perspicuum est vocem πατρίδος as-
 sutam fuisse, dat conjiciendi copiam, scripsisse
 Basilium ἐπὶ τῆς αὐτῆς, supplendo χώρας: in non-
 nullis autem libris additum fuisse χώρας, in aliis
 vero, cum ad marginem scriptum esset πατρίδος,
 ut indicaretur quo in loco moraretur Eustathius,
 hanc vocem in contextum migrasse. Cæterum
 hanc conjecturam præferre nolui antiquissimis co-
 dicibus.

(52) Ὑπερεβάλετο. Sic quinque optimi mss.
 Editi ὑπερεβάλλετο.

(53) Φημί δὲ χρῆναι. Huc spectabat perelegans
 Basilii ironia. Nam fingere se in aliquam opinio-
 nem inclinasse, sed eam coactum esse rejicere,
 peracuta est refellendi ratio.

(54) Παράσχοιτο. Quatuor codices mss., in his
 Coisl, primus et Harl., παράσχοι τὸ, alius παράσχη τὸ.

(55) Προσλοίμεθα. Quatuor codices mss. nempe An-
 glicanus et Vaticanus cum Regio secundo et
 Coisliniano secundo προῖδοιμεθα, melius quam nos
 ipsi providere possimus:

EPISTOLA II*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'.

Gregorio nihil curanti de situ solitudinis Basilii, sed scire aventi, quomodo ibi vivatur, exponit Basilius non quid ipse faciat (humiliter enim fatetur se non multum proficere) sed quid faciendum sit: quanta sint solitudinis ad pietatem adjumenta, quomodo Scripturarum lectioni subjungenda oratio, quid in sermone et in incessu, quid in cibo et potu et vestimento, quid in somno observandum.

Basiliius Gregorio.

A

Βασίλειος Γρηγορίῳ (56).

1. Agnovi epistolam tuam, velut qui amicorum liberos ex apparente in ipsis similitudine cum parentibus cognoscunt. Quod enim ais, loci structuram magni momenti non esse ad ciendum in animo tuo desiderium aliquod vitæ nobiscum agenda, antequam de instituto ac vivendi ratione aliquid didiceris; sententia vere tua est, tuoque digna animo. **71** qui terrena omnia nihil esse existimas, ad beatitudinem nobis in pollicitationibus repositam. Quid autem ipse in hac solitudine noctu ac interdiu agam, dicere pudet. Reliqui equidem urbis commorationes, ut innumerabilium malorum causas: at me ipse nondum relinquere potui. Sed similis sum hominibus in mari summa difficultate, eo quod navigandi insolentes sint, laborantibus et nauseantibus, qui navigii magnitudinem, ut vehementius succutientem ægre ferunt, indeque in lembum aut naviculam trans-euntes, ubique nauseant et in angustiis versantur: una enim cum ipsis transit nausea ac bilis. Ad hunc igitur modum se quoque nostræ res habent. Nam insitos animi morbos circumferentes, ubique iisdem perturbationibus sumus obnoxii. Quare non magnopere adjuti sumus hac solitudine. Quæ autem facta oporteret, et unde nobis daretur inhærere vestigiis ejus qui salutis dux fuit (*Si quis enim, inquit, vult post me venire abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me*³⁰), hæc sunt.

2. Enitendum est, ut mentem pacatam ac quietam babeamus. Quemadmodum enim oculus continenter circumactus, et nunc quidem in obliqua deflexus, nunc vero sursum ac deorsum frequenter contorsus, clare ac perspicue rem objectam cernere non potest; sed aciem in rem visam defigi oportet, si modo perspicua futura est visio: ita et humana mens sexcentis mundi curis distra-

³⁰ Matth. XVI, 24.

* Alias I. Scripta initio secessus.

(56) Βασίλειος Γρηγορίῳ. Hunc titulum eruimus ex duobus vetustissimis codicibus, Harlæano et Coislino primo. Legitur in nonnullis Γρηγορίῳ ἐπιγράψας, Gregorio sodali.

(57) Ἐπιγινώσκουσι. Ita vetustissimi quique codices. Editi ἐκγινώσκουσιν. Unus ex Regiis ἐπιγινώσκοντες. Subinde veteres aliquot libri τι μαθοίς.

(58) Vide Addenda.

(59) Ἄξιον. Hanc vocem addidimus ex tribus vetustissimis codicibus. Harl., Coisl. primo et Medicæo. Sic etiam habet Regius secundus.

(60) Ἀπορουμένοις. Ope eorumdem quatuor codicum emendavimus quod in editis legebatur κατὰ πλοῦν... ἀπολλυμένοις.

(61) Ἀκηθία. Sic editio Basileensis, Coisl. primus, Vaticanus et alius a Combefisio citatus. Edi-

1. Ἐπέγνω σου τὴν ἐπιστολὴν, ὡς περ οἱ τοὺς τῶν φίλων παῖδας ἐκ τῆς ἐπιφαινομένης αὐτοῖς ὁμοιότητος πρὸς τοὺς τεκόντας ἐπιγινώσκουσι (57). Τὸ γὰρ μὴ μέγα εἶναι φῆσαι τὴν τοῦ τόπου κατασκευὴν (58) πρὸς τὸ ἐμποιῆσαι ὁρμὴν τινα τῆ ψυχῆ σου εἰς τὸν μεθ' ἡμῶν βίον, πρὶν ἂν περὶ τοῦ τρόπου τι μάθῃς καὶ τῆς διαγωγῆς, σὸν ἦν οὕτως τὸ διανόημα, καὶ τῆς σῆς ψυχῆς ἄξιον (59), τῆς πάντα τὰ τῆδε μηδὲν τιθεμένης, πρὸς τὴν ἐν ἐπαγγελίαις ἡμῖν ἀποκειμένην μακαριότητα. Ἐγὼ δὲ ἃ μὲν ποιῶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς ἐσχρατῆς ταύτης νυκτὸς καὶ ἡμέρας, γράφειν αἰσχύνομαι. Κατέλιπον μὲν γὰρ τὰς ἐν ἄστει διατριβὰς, ὡς μυρίων κακῶν ἀπορρέας, ἐμαυτὸν δὲ οὐπω ἀπολιπεῖν ἠδύνηθην. Ἀλλ' ὁμοίως εἶμι τοῖς ἐν θαλάσσει ὑπὸ τῆς κατὰ τὸν πλοῦν ἀπειρίας ἀπορουμένοις (60) καὶ ναυτιῶσιν· οἱ τῷ μεγέθει τοῦ πλοίου δυσχεραίνουσιν, ὡς πολὺν τὸν σάλον παρεχομένην, κάκειθεν ἐπὶ τὸν λέμβον ἢ τὸ ἀκάτιον μεταβαίνοντες πανταχοῦ ναυτιῶσι καὶ ἀποροῦνται· συμμετέρχεται γὰρ αὐτοῖς ἡ ἀκηθία (61) καὶ ἡ χολή. Τοιοῦτον οὖν τι καὶ τὸ ἡμέτερον. Τὰ γὰρ ἐνοικία πάθη συμπεριφέροντες, πανταχοῦ μετὰ τῶν ὁμοίων θορύβων ἐσμῆν. ὥστε οὐδὲν μέγα τῆς ἐρημίας ἀπονάμεθα ταύτης. Ἄ μέντοι ποιεῖν ἔκει, καὶ ὅθεν ὑπῆρξεν ἂν ἡμῖν τῶν ἰχνῶν ἔχεσθαι τοῦ πρὸς σωτηρίαν καθηγησαμένου (Ἐἴ τις γὰρ, φησὶ θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἐκολουθήτω μοι), ταῦτα ἐστίν.

2. Ἐν ἡτύχῃ (62) τὸν νοῦν ἔχειν πειρᾶσθαι προσήκει. Ὡς γὰρ ὀφθαλμὸν περιαιγόμενον συνεχῶς, καὶ νῦν μὲν ἐπὶ τὰ πλαγία περιφερόμενον, νῦν δὲ πρὸς τὰ ἄνω καὶ κάτω πυκνὰ μεταστρεφόμενον, ἰδεῖν ἐναργῶς τὸ ὑποκείμενον (63) οὐχ οἶον τε, ἀλλὰ χρὴ πρόσ-ερεισθῆναι τὴν ὄψιν τῷ ὀρωμένῳ, εἰ μέλλοι ἐναργῆ αὐτοῦ ποιεῖσθαι τὴν θέαν· οὕτω καὶ νοῦν ἀνθρώπου ὑπὸ μυρίων τῶν κατὰ τὸν κόσμον φροντίδων περιελ-

tio Parisiensis ἀκηθία. Sed mss. codices δειλία, ravor, quæ vox minus commoda videtur Combefisio. Paulo post codices nonnulli μέγα ἐκ τῆς. Sed Basilius præpositionem post hoc verbum apponere non solet. Subinde plerorumque codicum auctoritate addidimus voculam ἂν, et delivimus ἡμῖν post σωτηρίαν.

D (62) Ἐν ἡτύχῃ. Ante has voces legitur in editis πρῶτον μὲν, quod, cum ab omnibus nostris absit codicibus mss., expungendum duximus.

(63) Καὶ κάτω... ἐναργῶς τὸ ὑποκείμενον. Sic veteres libri magno consensu. Editi καὶ τὰ κάτω... ἐναργῶς οὐχ οἶον τε. Habent etiam καὶ κάτω editiones Haganoensis et Basileensis. Mox tres codices τῷ ὀρατω. Ibidem deest αὐτοῦ post ἐναργῆ in codice Vaticano et uno ex Combefisianis.

κόμηνον ἀμήχανον ἐναργῶς ἐνατενίσαι (64) τῇ ἀληθείᾳ. Ἀλλά του μὲν οὐπω τοῖς θεσμοῖς τοῦ γάμου συνεζευγμένον λυσσῶδεις ἐπιθυμίαι καὶ ὄρμαι δυσκάρηκτοι καὶ ἔρωτες τινες δυσέρωτες ἐκταράσσουσι· τὸν δὲ ἤδη κατειλημμένον (65) ὁμοζύγω ἑτεροσ θόρουβος φροντίδων ἐκδέχεται· ἐν ἀπαιθία παιδῶν ἐπιθυμία· ἐν τῇ κτήσει (66) τῶν παιδῶν παιδοτροφίας μέριμνα· γυναικὸς φυλακὴ, οἴκου ἐπιμέλεια, οἰκετῶν προστασίαι, αἱ κατὰ τὰ συμβόλαια βλάβαι, οἱ πρὸς τοὺς γείτονας διαπληκτισμοὶ, αἱ ἐν τοῖς δικαστηρίοις συμπλοκαὶ, τῆς ἐμπορίας οἱ κίνδυνοι, αἱ τῆς γεωργίας διασπονῆσεις. Πᾶσα ἡμέρα ἰδίαν ἔχει φέρουσα τῆς ψυχῆς ἐπισκότησιν· καὶ αἱ νύκτες, τὰς μεθήμερινὰς φροντίδας παραλαμβάνουσαι (67), ἐν ταῖς αὐταῖς φαντασίαις ἐξαπατῶσι τὸ νοῦν. Τούτων δὲ μία φυγὴ, ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τοῦ κόσμου παντός. Κόσμου δὲ ἀναχώρησις οὐ τὸ ἐξω αὐτοῦ γενέσθαι σωματικῶς, ἀλλὰ τῆς πρὸς τὸ σῶμα συμπαθείας τὴν ψυχὴν ἀπορρήξαι, καὶ γενέσθαι ἄπολιν, ἄοικον, ἀνίδιον, ἀφιλέταιρον, ἀκτήμονα, ἄβιον, ἀπρόγμονα, ἀσυνάλλακτον, ἀμαθῆ τῶν ἀνθρωπίνων διδασμάτων· ἔτοιμον ὑποδέξασθαι τῇ καρδίᾳ τὰς ἐκ τῆς θείας διδασκαλίας ἐγγινομένας διατυπώσεις. Ἐτοιμασία δὲ καρδίας ἡ ἀπομάθησις τῶν ἐκ πονηρᾶς συνηθείας προκατασχόντων αὐτὴν διδασμάτων. Οὔτε γὰρ ἐν κηρῷ γράψαι δυνατὸν, μὴ προκαταλείναντα (68) τοὺς ἐναποκειμένους χαρακτῆρας· οὔτε ψυχῇ δόγματα θεῖα παραθέσθαι, μὴ τὰς ἐκ τοῦ ἔθους προλήψεις αὐτῆς ἐξελόντα. Πρὸς δὲ τοῦτο μέγιστον ὄφελος ἡμῶν ἡ ἐρημία παρέχεται, κατευνάζουσα ἡμῶν τὰ πάθη, καὶ σχολὴν διδοῦσα τῷ λόγῳ παντελῶς αὐτὰ τῆς ψυχῆς ἐκτεμεῖν. Ὡς γὰρ τὰ θηρία εὐκαταγωνιστά ἐστὶ καταψυχθέντα (69), οὕτως ἐπιθυμίαι καὶ ὄρμαι καὶ φόβοι καὶ λύπαι, τὰ ἰσθόλα τῆς ψυχῆς κακὰ, κατευνασθέντα διὰ τῆς ἡσυχίας (70), καὶ μὴ ἐξαγριαινόμενα τῷ συνεχεῖ ἐρεθισμῷ, εὐκαταγωνιστότερα τῇ δυνάμει τοῦ λόγου γίνεται. Ἐστὼ τοίνυν τὸ χωρίον τοιοῦτον, οἷονπερ ἐστὶ καὶ τὸ ἡμέτερον, ἐπιμιξίας ἀνθρώπων ἀπηλλαγμένον, ὡς ὑπὸ μηθενός (71) τῶν ἐξωθεν τὸ συνεχὲς τῆς ἀσκήσεως διακόπτεσθαι. Ἀσκησις δὲ εὐσεβείας τὴν ψυχὴν τρέφει τοῖς θείοις διανοήμασι. Τί οὖν μακαριώτερον τοῦ τὴν ἀγγέλων χορείαν ἐν γῆ μιμεῖσθαι; εὐθύς μὲν (72) ἀρχομένης ἡμέρας εἰς εὐχὰς ὀρμώντα, ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς γεραίρειν τὸν κτίσαντα; εἶτα ἡλίου καθαρῶς διαλάμψαντος, ἐπ' ἔργα τρεπόμενον, πανταχοῦ αὐτῷ (73) τῆς

(64) Ἐνατενίσαι. Ita mss. sex et editio Haganoensis. Editiones aliæ ἀτενίσαι.

(65) Κατειλημμένον. Nonnulli codices συγκατειλημμένον, alii συγκατειργμένον, unus a Combefisio citatus κατειργασμένον. Sic etiam nonnulli habent ὁμοζυγι, alii ὁμοζυγία.

(66) Ἐν τῇ κτήσει, etc. Sic mss. sex; nisi quod in duobus legitur μέριμναι, et παιδῶν ἐπιθυμίαι. Editi ἐν παιδῶν κτήσει περὶ τροφῆς φροντίς.

(67) Παραλαμβάνουσαι. Hæc scriptura, quæ est codicum Coisl. primi, Vaticani et duorum quos citat Combefisius, visa est præferenda vulgatæ παραλαβούσαι. Mox legitur in codicibus Harl., Med. et duobus Regiis ὁ δρασμὸς ἀπὸ τοῦ κόσμου παντός. Vulgata lectio appositâ ad marginem codicis Medicæi manu recentiore.

(68) Προκαταλείναντα. Ita septem mss. codices. Editi καταλείναντα. Paulo post in codice Medicæo

cta, veritatem clare conspicerere non potest. Sed eum quidem qui nondum nuptiarum vinculis constrictus est, rapidæ cupiditates, ac impetus non facile superabiles, et amores perditissimi conturbant: conjugio autem illigatum alius curarum tumultus excipit; in orbitate desiderium prolis, susceptis liberis, de his educandis sollicitudo: uxoris custodia, domus cura, servorum gubernatio, accepta contractis in rebus damna, contentiones cum vicinis, forenses concertationes, negotiationis alea, agriculturæ labores. Unaquæque dies oritur suam ferens animi caliginem: quin et noctes diurnas curas excipientes, iisdem rerum speciebus mentem fallunt. Horum autem una vitatio est, secessus a toto mundo. Verum secessus a mundo, non est corpore extra ipsum esse, sed animam ab affectionum cum corpore consensione avellere, ac sine civitate esse, sine domo, sine propriis rebus, sine amicorum societate, sine possessionibus, sine rebus ad victum necessariis, sine negotiis, nullas res contrahentem, humanarum disciplinarum expertem, paratum ad suscipiendas corde informationes, quæ ex doctrina divina dueuntur. Est autem cordis præparatio, documentorum ex prava consuetudine 72 illud præoccupantium oblivio. Nam nec in cæra scribere potest, qui jam insitas litteras non deleverit: nec animo divina dogmata mandare, qui anticipatas e consuetudine opiniones ex eo non sustulerit. Ad id autem plurimum affert adjumenti solitudo, quæ vitiosos animi nostri motus consopit, ac rationi otium dat eos ex animo penitus excindendi. Quemadmodum enim belluæ, si demulceantur, facile vinci possunt; ita libidines, iræ, pavores, mærores, venenata illa animæ mala, solitudine sopita, nec irritamento jugi efferata, vi rationis facilius superantur. Esto igitur locus aliquis hujusmodi, qualis hic noster, ita ab hominum commercio liber, ut religiosæ exercitationis continuatio a nullo extraneo intercidatur. Pietatis autem exercitatio animam divinis cogitationibus alit. Ecquid igitur beatius, quam in terra concentum angelorum imitari; statim quidem ac dies incipit ad preces surgentem,

ἐρημία χαρίζεται. Sic etiam in ora Coisl. primi.

(69) Καταψυχθέντα. Tres codices a Combefisio citati καταψυχθέντα. Sic etiam Harlæanus secunda manu. Coisl. primus καταψησθέντα, sed pariter secunda manu.

(70) Διὰ τῆς ἡσυχίας. Codex Remigianus διὰ τῆς συνηθείας, et sic legit auctor interpretationis, quæ est in editionibus Græcis et Latinis.

(71) Ὡς ὑπὸ μηθενός. Sic mss. codices plerique. Editi ὡς μὴ ὑπὸ μηθενός.

(72) Εὐθύς μὲν. Sic mss. codices septem. Editi εὐθύ μὲν. Ibidem unus ex Regiis codicibus ἀγγέλων πολιτείαν. Mox ibidem editi καὶ ὕμνοις. Voculam καὶ perincommode positam sustulimus auctoritate trium mss.

(73) Αὐτῷ. Ita Harl., Med., Coisl. primus, Vat., et alii plures. Editi αὐτοῦ.

hymnis et canticis Creatorem venerari; exinde sole jam clare dilucescente, ad opera conversum, comitante ubique oratione, hymnis etiam opera tanquam sale condire? Siquidem hilarem jucundamque animæ æquabilitatem hymnorum solatia conferunt. Quies igitur principium expurgationis animæ, nec lingua loquente res humanas, nec oculis nitidos corporum colores aut concinnitates circumspicientibus; nec auditu animæ vigorem dissolvente per acromata modorum ad voluptatem compositorum, aut per hominum facetorum ac ridiculorum verba: id quod maxime animi vim frangere solet. Mens enim, quæ ad externa non dissipatur, neque per sensus in mundum diffunditur, redit quidem ad se ipsa; per se autem ad Dei cogitationem ascendit; atque decore illo illustrata ipsius etiam naturæ obliviscitur, nec jam cibi cura distrahitur aut amictus sollicitudine; sed terrenis curis vacua, omne suum studium ad æterna bona adispiscenda transfert; quomodo colat temperantiam atque fortitudinem, quomodo justitiam, ac prudentiam, ac reliquas virtutes, quæ, sub hæc genera distributæ, singula decenter in vita peragenda viro probò suggerunt.

3. Maxima autem via ad officii investigationem est et Scripturarum divinitus inspiratarum meditatio. In his enim et rerum agendarum præcepta reperiuntur, et beatorum hominum res gestæ litteris traditæ, veluti animata quædam vitæ secundum Deum institutæ simulacra, ad bonorum operum imitationem proponuntur. Ac proinde quacunque **73** in re quisque mendose sese ipse habere senserit; in illam imitationem assidue incumbens, tanquam ex communi quadam medicinæ officina, appositum suæ infirmitati medicamentum invenit. Ac castitatis quidem amator historiam Josephi assidua lectione evolvit, atque ab eo actiones temperantiæ plenas ediscit, non solum a voluptatibus continentem illum reperiens, sed etiam habitu in virtute firmum. Fortitudinem vero discit a Jobo, qui, rebus suis retro sublapsis, ac egens ex divite, orbis ex pulchræ prolis parente temporis momento factus, non solum idem permansit, infractos animi sensus ubique retinens; sed ne amicis quidem, qui ad consolandum venerant, insultantibus et dolores conjunctim intendentibus, ira commotus est

εὐχῆς συμπαρούσης, καὶ τοῖς ὕμνοις, ὡς περ ἄλατι, παρατούειν τὰς ἐργασίας; Τὸ γὰρ ἰλαρὸν καὶ ἄλυπον τῆς ψυχῆς κατάστημα αἱ τῶν ὕμνων παρηγορίαι χαρίζονται. Ἦσυχία οὖν ἀρχὴ καθάρσεως τῆς ψυχῆς, μήτε γλώττης λαλούσης τὰ τῶν ἀνθρώπων, μήτε ὀφθαλμῶν εὐχροίας σωμαίων καὶ συμμετρίας περισκοπούτων, μήτε ἀκοῆς τὸν τόνον τῆς ψυχῆς ἐκλούσης ἐν ἀκροάμασι (74) μελῶν πρὸς ἡδονὴν πεποιημένων, μήτε ῥήμασιν εὐτραπέλων καὶ γελοιαστῶν ἀνθρώπων, ὁ μάλιστα λύειν τῆς ψυχῆς τὸν τόνον πέφυκε. Νοῦς μὲν γὰρ μὴ σχεδαννόμενος ἐπὶ τὰ ἔξω, μηδὲ ὑπὸ τῶν αἰσθητηρίων ἐπὶ τὸν κόσμον διαχεόμενος (75), ἐπάγεισι μὲν πρὸς ἑαυτὸν· δι' ἑαυτοῦ δὲ πρὸς τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν (76) ἀναβαίνει· κἀκεῖνῳ τῷ κάλλει περιλαμπόμενος, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως λήθην λαμβάνει· μήτε πρὸς τροφῆς φροντίδα, μήτε πρὸς περιβολαίων μέριμναν τὴν ψυχὴν καθελόμενος, ἀλλὰ σχολὴν ἀπὸ τῶν γένων φροντίδων ἄγων, τὴν πᾶσαν ἑαυτοῦ (77) σπουδὴν ἐπὶ τῆν κτῆσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν μετατίθησι· πῶς μὲν κατορθωθῆ αὐτῷ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀνδρεία· πῶς δὲ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ φρόνησις, καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρεταί, ὅσαι ταῖς γενικαῖς ταύταις ὑποδιαίρουμαι, καθηκόντως ἕκαστα (78) ἐπιτελεῖν τῶν κατὰ τὸν βίον ὑποβάλλουσι τῷ σπουδαίῳ.

3. Μεγίστη δὲ ὁδὸς πρὸς τὴν τοῦ καθήκοντος εὐρεσιν καὶ ἡ μελέτη τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν. Ἐν ταύταις γὰρ καὶ αἱ τῶν πράξεων ὑποβῆκαι εὐρίσκονται, καὶ οἱ βίοι τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ἀνάγραπτοι παραδεδομένοι, οἷον εἰκόνες τινὲς ἐμψυχοὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας, τῷ μιμηματι τῶν ἀγαθῶν ἔργων πρόκεινται. Καὶ τοίνυν περὶ ὅπερ ἂν ἕκαστος (79) ἐνδεῶς ἔχοντος ἑαυτοῦ αἰσθάνηται, ἐκεῖνῳ προσδιατρίβων, οἷον ὑπὸ τινος κοινοῦ ἰατροῦ, τὸ πρόσφορον εὐρίσκει τῷ ἀρρώστῳ φάρμακον. Καὶ ὁ μὲν ἐραστῆς τῆς σωφροσύνης τὴν περὶ τοῦ Ἰωσήφ ἱστορίαν συνεχῶς ἐνελίσσει, καὶ παρ' αὐτοῦ τὰς σωφρονικὰς ἐκδιδάσκειται πράξεις, εὐρίσκων αὐτὸν οὐ μόνον ἐγκρατῶς πρὸς ἡδονὰς ἔχοντα, ἀλλὰ καὶ ἐκτικῶς πρὸς ἀρετὴν διακείμενον· ἀνδρίαν δὲ παιδεύεται παρὰ τοῦ (80) Ἰωβ, ὃς οὐ μόνον, πρὸς τὰ ἐναντία τοῦ βίου μεταπεσόντος αὐτῷ, πένης ἐκ πλουσίου καὶ ἄπαις ἀπὸ καλλίπαιδος ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ γεγόμενος, διέμεινεν ὁ αὐτός, ἀταπείνωτον πανταχοῦ τὸ τῆς ψυχῆς φρόνημα διασώζων· ἀλλ' οὔτε τῶν φίλων τῶν εἰς παραμυθίαν ἤκόντων, ἐπεμβαίνόντων αὐτῷ (81) καὶ συνεπιτεινόντων τὰ ἀλγεῖνα, παρωξύνθη. Πάλιν σκοπῶν (82) τις πῶς ἂν πρᾶος ἐν

(74) Ἐν ἀκροάμασι. Sic iidem mss. codices. Editi ἐν ἀκροάσει. Ibidem unus ex Regiis ἐν ῥήμασιν.

(75) Διαχεόμενος. Duo mss. διαφορούμενος.

(76) Τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν. Sic mss. octo. Editi τὴν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν. Mox editi περιλαμπόμενος τε καὶ ἐλλαμπόμενος. Emendavimus ope unius ex Combesianis codicibus, et codicis Harlæani, qui prima manu habuit, ut edendum curavimus.

(77) Ἐαυτοῦ. Ita Harl., Coisl. primus et plures alii. Editi αὐτοῦ.

(78) Ἐκαστα. Duo mss. ἕκαστον.

(79) Ἐκαστος. Editio Parisiensis addit ἡμῶν, quod deest in vetustis editionibus et omnibus nostris mss.

(80) Παρὰ τοῦ. Editi παρὰ τῷ, repugnantibus mss. plerisque omnibus.

(81) Αὐτῷ. Vitiose in editis ἑαυτῷ contra omnium mss. fidem.

(82) Σκοπῶν τις. Deest vocula in codicibus Medicæo, Harl. et aliis nonnullis; non tamen in Coisliliano primo.

ταυτῶ καὶ μεγαλόθυμος γένοιτο, ὥστε τῷ μὲν θυμῷ A κατὰ τῆς ἀμαρτίας κεχρησθαι, τῇ δὲ πραότητι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, εὐρήσει (83) τὸν Δαβὶδ γενναῖον μὲν ἐν τοῖς κατὰ πόλεμον ἀνδραγαθήμασι, πρᾶον δὲ καὶ ἀκίνητον ἐν ταῖς τῶν ἐχθρῶν ἀντιδόσεσι. Τοιοῦτος (84) καὶ Μωσῆς, μεγάλῳ μὲν τῷ θυμῷ κατὰ τῶν εἰς Θεὸν ἐξαμαρτανόντων διανιστάμενος, πραεὶα δὲ τῇ ψυχῇ τὰς καθ' ἑαυτοῦ διαβολὰς ὑποφέρων. Καὶ πανταχοῦ, ὡσπερ οἱ ζωγράφοι, ὅταν ἀπὸ εἰκόνων εἰκόνας γράφωσι (85), πυκνὰ πρὸς τὸ παράδειγμα ἀποβλέποντες, τὸν ἐκεῖθεν χαρακτῆρα πρὸς τὸ ἐαυτῶν σπουδάζουσι μεταθεῖναι φιλοτέχνημα· οὕτω δεῖ καὶ τὸν ἐσπουδακότα ἑαυτὸν πᾶσι τοῖς μέρεσι τῆς ἀρετῆς ἀπεργάσασθαι (86), τέλειον, οἰονεὶ πρὸς ἀγάλματά τινα κινούμενα (87) καὶ ἔμπρακτα, τοὺς βίους τῶν ἀγίων ἀποβλέπειν, καὶ τὸ ἐκείνων ἀγαθὸν οἰκεῖον B ποιῆσθαι διὰ μιμήσεως.

4. Εὐχαὶ πάλιν τὰς ἀναγνώσεις διαδεχόμεναι νεαρωτέραν τὴν ψυχὴν καὶ ἀκμαιοτέραν τῷ πρὸς Θεὸν πόθῳ κεινημένην παραλαμβάνουσιν. Εὐχὴ δὲ καλὴ ἢ ἐναργῆ ἐμποιοῦσα τοῦ Θεοῦ ἐνοιαν τῇ χυχῇ (88). Καὶ τοῦτό ἐστι Θεοῦ ἐνοίκησις, τὸ διὰ τῆς μνήμης ἐνιδρυμένον ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεόν. Οὕτω γινόμεθα ναὸς Θεοῦ, ὅταν μὴ φροντίσι γήναις τὸ συνεχὲς τῆς μνήμης διακόπτηται, μηδὲ τοῖς ἀπροσδοκῆτοις πάθεισιν ὁ νοῦς ἐκταράττηται, ἀλλὰ πάντα ἀποφυγῶν ὁ φνλόθεος ἐπὶ Θεὸν ἀναχωρῇ, ἐξελαύνων τὰ προσκαλούμενα (89) αὐτὸν εἰς ἀκρασίαν πάθη, καὶ τοῖς πρὸς ἀρετὴν ἄγουσιν ἐπιτηδεύμασιν ἐνδιατρίβῃ.

5. Καὶ πρῶτόν γε παντῶν σπουδάζειν προσήκει C περὶ τὴν τοῦ λόγου χρῆσιν μὴ ἀμαθῶς ἔχειν, ἀλλ' ἐρωτᾶν μὲν ἀφιλοεῖκως, ἀποκρίνεσθαι δὲ καὶ ἀφιλοτίμως (90), μὴ διακόπτοντα τὸν προσδιαλεγόμενον, ὅταν τι χρήσιμον λέγῃ, μηδὲ ἐπιθυμοῦντα τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἐπιδεικτικῶς παρεμβάλλειν, μέτρα ὀρίζοντα λόγῳ καὶ ἀκοῇ· μαυθάνειν δὲ ἀνεπισχύντως, καὶ διδάσκειν ἀνεπιφθόνως· καὶ εἴ τι παρ' ἐτέρου δεδιδάχται, μὴ ἐπικρύπτειν (91) ὡσπερ αἱ φαῦλαι τῶν γυναικῶν, αἱ τὰ νόθα ὑποβαλλόμεναι· ἀλλὰ κηρύσσειν εὐγνωμόνως τὸν πατέρα τοῦ λόγου. Τόνος δὲ φωνῆς ὁ μέσος προτιμητέος, ὡς μήτε διαφεύγειν τὴν ἀκοὴν ὑπὸ σμικρότητος, μήτε φορτικὸν εἶναι τῷ μεγέθει τῆς διατάσεως. Προεξετάσαντα ἐν ἑαυτῷ τὸ ρηθησόμενον, οὕτω δημοσιεύειν τὸν λόγον. Εὐπροσῆγορον ἐν ταῖς ἐντεύξεσι, γλυκύν D

Rursus quis reputans quomodo clemens simul et magnanimus esse possit, ita ut animo in peccatum, clementia erga homines utatur; inveniet Davidem generosum quidem in bellicis facinoribus, clementem vero et placidum in inimicis ulciscendis. Talis et Moses, ingenti quidem ille animo in eos insurgens, qui in Deum peccaverant, sed leniter inflictas sibi calumnias perferens. Ac omnino, ut pictores, cum imagines ex imaginibus pingunt, crebro ad exemplar respicientes. inde formam in suum opus transferre conantur: sic etiam qui sese omnibus virtutis partibus absolutum perficere studet, ad sanctorum vitas, velut ad simulacra quædam viva et actuosa, respicere debet, et quod illis inest boni suum imitando facere.

4. Preces rursus lectionibus succedentes vegetiorem ac fortiorem animam amore in Deum concitatam excipiunt. Est autem oratio illa præclara, quæ perspicuam Dei notionem animæ imprimit: idque Dei inhabitatio est, insidentem intus Deum memoria complecti. Sic Dei efficiamur templum; cum nec terrenis curis perpetuus memoriæ tenor interpellatur, nec improvisis commotionibus perturbatur intellectus; sed omnia fugiens Dei cultor ad Deum secedit, repellens provocantes ad libidinem affectiones, ac in studiis ad virtutem ducentibus immoratur.

5. Atque illud quidem imprimis studio esse debet, sermone non inscite uti, sed interrogare sine litigandi studio, respondere sine ambitione; non interpellare disserentem, si quid dicat utile, neque cupidum esse proprii sermonis ostentationis causa interserendi; modum tenere loquendi et audiendi; discere etiam sine verecundia, docere liberaliter, nec occultare si 74 quid ab alio didiceris; velut improbæ mulieres facere solent, quæ spurios partus subjiciunt; sed grato animo parentem doctrinæ prædicare. Vocis vero sonus mediocris præferendus est, ut nec exilior auditum præterfugiat, nec nimia contentione importunus sit. Expendendum tecum prius quid dicturus sis, atque ita demum edendum et vulgandum. Adeuntibus affabilem esse oportet, atque in col-

nostris octo mss. deest et in editione Hagan. Paulo post editi ἔχειν ἐνιδρυμένον ἐν αὐτῷ. Codices mss. summo consensu ut in textu.

(89) Τὰ προσκαλούμενα, etc. Secuti sumus hoc loco Coislinianum primum, Harl. et duos Regios. Habet etiam Medicæus τὰ προσκαλούμενα αὐτὸν. Vaticanus et alii nonnulli τὰ προσκαλούμενα ἡμᾶς εἰς κακίαν. Editi τὰ προσκαλούμενα ἡμᾶς εἰς ἀκρασίας πάθη.

(90) Αφιλοτίμως. Sic veteres editiones et mss. Editio Paris. φιλοτίμως. Paulo post addidimus τι ex septem mss.

(91) Μὴ ἐπικρύπτειν. Coisl. primus et Med. cum duobus Regiis μὴ ἐπικρυπτόμενον.

(83) Εὐρήσει. Ita mss. summo consensu. Editi εὐρίσκει.

(84) Τοιοῦτος. Editi addunt ἦν, quod deest in codicibus Harl., Med., Vat. et quatuor Regiis. Legitur tamen in Coisl. primo.

(85) Εἰκόνας γράφωσι. Ita Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis. Editio Parisiensis εἰκόνα γράφουσι. Basileensis prima et Haganoensis γράφωσι. Legitur in nonnullis mss. εἰκόνας εἰκόνα.

(86) Ἀπεργάσασθαι. Sic mss. summo consensu. Editi ἀπεργάσασθαι.

(87) Ἀγάλματά τινα κινούμενα. Sic editiones antiquæ cum omnibus mss. Editio Parisiensis ἀγάλματα κινούμενα.

(88) Τῇ ψυχῇ. Editi ἐν τῇ ψυχῇ. Præpositio in

loquiis suavem ; nec voluptatem facietis sermonibus aucupari ; sed benigna adhortatione lenitatem obtinere. Ubique asperitas, etiamsi objurgandum sit, rejicienda. Si enim prior te ipse per humilitatem abjeceris, hoc pacto ei, cui curatione opus est, acceptus eris. Plerumque vero utilis nobis et illa increpationis ratio a propheta adhibita, qui cum David peccasset, non a semetipso sententiam induxit condemnationis, sed accersita persona utens ipsum proprii judicem peccati constituit : ita ut cum in se ipse sententiam dixisset, nihil jam succenseret arguenti.

6. Consentaneus autem humili ac demisso sensui tristis oculus atque deorsum vergens, habitus neglectus, squalida coma, vestis sordida ; adeo ut quæ lugentes data opera faciunt, ea sua sponte nobis inesse videantur. Tunica cingulo ad corpus astricta sit : cinctus neque ilia exsuperet, id enim muliebre ; neque latus ita ut tunica diffluat ; id enim molle. Incessus esto nec segnis nec animus dissolutus arguat ; nec rursus vehemens ac superbus, ne stolidos animi impetus indicet. Unus vestimenti scopus, ut idoneum sit carnis ad hiemem et æstatem operimentum. Neque vero in colore floridum exquiratur, neque in opere tenue ac molle. Etenim in veste pigmentorum lautitias consecrari, non absimile est venustatis studio, quo mulieres ducuntur, dum genas et crines alieno flore inficiunt. Sed et eo usque crassa tunica sit, ut socia opus non habeat, ad eum qui induitur calefaciendum. Calcearium autem pretio quidem vili, sed cui nihil desit ad usum explendum. Et ut semel omnia uno verbo complectar, ut in veste necessarium præcipue sectandum : ita in cibo panis explebit necessitatem, aqua sedabit sitim recte valenti ; quibus accedent quæcunque ex leguminibus pulmenta corpori vires ad necessarios usus conservare possunt. Edere autem decet non belluantium speciem præbentes, sed ubique modestiam et mansuetudinem atque in voluptatibus continentiam refinentes, ne tum quidem animam a Dei cogitatione habentes otiosam, sed ex ipsa alimentorum natura, et corporis ea suscipientis structura, divinarum laudum materiam ducentes, quod varia ciborum genera qualitati corporum accommodata, ab eo qui omnia moderatur, inventa sint. Preces ante cibum fiant, quæ donis **75** Dei dignæ sint, tum quæ nunc largitur, tum quæ in futurum recondidit. Preces etiam post cibum, quæ et gratiarum actionem pro acceptis

(92) Ἐπιτιμῆσαι δέη. Ita Harl., Coisl. primus et Regii tres. Legitur δέοι in editis.

(93) Προκαταβαλῶν. Ita mss. septem. Editi προκαταλαβῶν.

(94) Ἐκεῖνον. Hanc vocem, quæ deest in editis, habent magno consensu codices mss. Ibidem editi κριτῶν. Mss. ut in textu. Eadem de Nathan verba legimus in Commentario in *Isaiam* p. 479, n. 143. Paulo post editi μέμφεσθαι. Antiquissimi quique

ἐν ταῖς ὀμιλίαις οὐ διὰ τῆς εὐτραπέλειας τὸ ἡδὺ θηρώμενον, ἀλλὰ διὰ τῆς εὐμενοῦς παρακλήσεως τὸ προσηγῆς ἔχοντα. Πανταχοῦ τὸ τραχὺ, κἂν ἐπιτιμῆσαι δέη (92), ἀπωθούμενον. Προκαταβαλῶν (93) γὰρ ἑαυτὸν διὰ ταπεινοφροσύνης, οὕτως εὐπαραδεκτος ἔσθ' τῷ θεομένῳ τῆς θεραπείας. Πολλάκις δὲ χορήσιμος ἡμῖν καὶ ὁ τοῦ προφήτου τρόπος τῆς ἐπιπληξείας, ὅς τῳ Δαβὶδ ἁμαρτύνει οὐ παρ' ἑαυτοῦ ἐπέγραψε τὸν ὄρον τῆς καταδίκης, ἀλλ' ὑποβολῇ προσώπου χρησάμενος, αὐτὸν ἐκεῖνον (94) τοῦ ἰδίου δικαστῆν ἐκάθισεν ἁμαρτήματος ὥστε αὐτὸν καθ' ἑαυτοῦ προεξενεγκόντα τὴν κρίσιν, μηδὲν ἔτι μέμφεσθαι τὸν ἐλέγχοντα.

6. Ἐπιταί δὲ τῷ ταπεινῷ καὶ κατακεκλημένῳ φρονήματι ὄμμα στρυγνόν καὶ εἰς γῆν συννευκός (95), σχῆμα ἡμελημένον, κόμη ἀνχηραῖ, ἐσθῆς ῥυπῶσα ὥστε ἀποιοῦσιν οἱ πενθοῦντες κατ' ἐπιτηδεύουσιν, ταῦτα ἐκ τοῦ αὐτομάτου ἡμῖν ἐπιφαίνεσθαι. Χιτῶν διὰ ζώνης προσεσταλμένος (96) τῷ σώματι τὸ μέντοι ζῶσθ' ἢ μήτε ἄνω τῶν λαγόνων, γυναικῶδες γὰρ μήτε χαῦνον, ὥστε διαφθεῖν τὸν χιτῶνα βλακικὸν γὰρ καὶ τὸ βράδισμα μήτε νοθρόν, ὡς ἐκλύσιν τῆς ψυχῆς κατήγορεῖν μηδ' αὐτὸ σφοδρόν καὶ σεσοβημένον, ὡς ἐμπλήκτους αὐτῆς τὰς ὀρμὰς ὑποφαίνειν. Σκοπός ἐσθῆτος εἷς, κάλυμμα εἶναι σαρκός πρὸς χειμῶνα καὶ θέρος αὐταρκές. Μήτε δὲ ἐν χρώματι (97) τὸ ἀνθηρόν διωκῆσθαι, μήτε ἐν τῇ κατασκευῇ τὸ λεπτόν καὶ μαλακόν. Τὸ γὰρ τὰς ἐν ἐσθῆτι εὐχροίας περισκοπεῖν ἴσον ἐστὶ γυναικείῳ κάλλωπισμῷ, ὃν ἐκεῖναι ἐπιτηδεύουσιν, ἀλλοτρίῳ ἄνθει παρειᾶς καὶ τρίχας ἑαυτῶν καταβάπτουσαι. Ἄλλὰ μὴν καὶ παχύτης οὕτως ἔχειν ὁ χιτῶν ὀφείλει, ὡς μὴ δεῖσθαι κοινωνοῦ πρὸς τὸ θάλπειν τὸν ἐνδυόμενον. Ἰποδήμα δὲ τὸ εὐτελές μὲν κατὰ τὴν ἀξίαν, ἀνευθεῖς δὲ τὴν χρεῖαν ἀποπληροῦν. Καὶ ἀπαξ-απλῶς, ὡς ἐν τῷ ἐνδύματι ἡγῆσθαι προσήκει τὸ χρεῖωδες, οὕτω καὶ ἐν τροφῇ ἄρτος ἐκπληρώσει τὴν χρεῖαν, καὶ ὕδωρ θεραπεύσει τὴν δίψαν τῷ ὑγιαίνοντι, καὶ ὅσα ἐκ σπερμάτων παροψήματα πρὸς τὰς ἀναγκαῖας χρεῖας τὴν ἰσχὺν τῷ σώματι δύναται διασώτασθαι. Ἐσθίειν δὲ μὴ λυσιώδη γαστριμαργίαν ἐφαίνοντα (98), ἀλλὰ πανταχοῦ τὸ εὐσταθές καὶ πρᾶον καὶ περὶ τῆς ἡδονᾶς ἐγκρατές διασώζοντα μηδὲ τότε τὸν νοῦν ἄργον ἐν τῇ περὶ Θεοῦ ἐννοίᾳ ἔχοντα, ἀλλ' αὐτὴν τῶν βρωμάτων τὴν φύσιν, καὶ τὴν τοῦ ὑποδεχομένου σώματος κατασκευὴν ἀρρητὴν ποιεῖσθαι δοξολογίας πῶς ποικίλα εἶδη τροφῶν τῇ ιδιότητι τῶν σωμάτων ἀρμόζοντα παρὰ τοῦ πάντα οἰκονομοῦντος ἐπινευῶνται. Εὐχαὶ πρὸ τῆς τροφῆς ἀξίως γενέσθωσαν τῶν τοῦ Θεοῦ παροχῶν, ὧν τε νῦν δίδωσι, καὶ ἢν πρὸς τὸ

codices ut in textu.

(95) Συννευκός. Quatuor mss. non tamen vetustissimi νενευκός.

(96) Προσεσταλμένος. Unus ex codicibus Combesianis προσεσταλμένος. Duo alii προσεσταλμένος.

(97) Ἐν χρώματι. Unus ex Combesianis codicibus ἐν χρώμασι.

(98) Ἐφαίνοντα. Unus ex codicibus Combesianis ὑποφαίνοντα. Duo alii ἐπιφαίνοντα.

μέλλον ἐταμεύσατο· Εὐχαί μετὰ τροφήν (99) εὐχαριστιαν τῶν δεδομένων ἔχουσαι καὶ αἴτησιν τῶν ἐπηγγελμένων. Ἦρα μία τροφῆς ἀποτεταγμένη, ἢ αὐτὴ κατὰ περίοδον ἀπαντῶσα· ὡς ἐκ τῶν εἴκοσι τεσσάρων ὥρων τοῦ ἡμερονυκτίου μίαν (1) εἶναι μόλις ταύτην τὴν προσαναλισκομένην τῷ σώματι· τὰς δὲ λοιπὰς ἐν τῇ κατὰ νοῦν ἐνεργείᾳ ἀπασχολεῖσθαι τὸν ἀσκητὴν. Ἵπνοι δὲ κοῦφοι καὶ εὐαπάλλακτοι, φυσικῶς ἀκολουθοῦντες τῷ λεπτῷ (2) τῆς διαίτης· κατ' ἐπιτήθειαν δὲ ταῖς περὶ τῶν μεγάλων μερίμναις διακοπτόμενοι. Τὸ γὰρ βαθεῖ κάρῳ κατακρατεῖσθαι, λυομένων αὐτοῦ (3) τῶν μελῶν, ὥστε σχολὴν ἀλόγοις (4) φαντασίαις παρέχειν, ἐν καθημερινῇ θανάτῳ ποιεῖ τοὺς οὕτω καθεύδοντας. Ἀλλ' ὅπερ τοῖς ἄλλοις ὁ ὀρθρος ἐστὶ, τοῦτο τοῖς ἀσκηταῖς τῆς εὐσεβείας τὸ μεσονύκτιον, μάλιστα σχολὴν τῇ ψυχῇ τῆς νυκτερινῆς ἡσυχίας χαριζομένης, οὔτε ὀφθαλμῶν οὔτε ὠτων βλαβεράς ἀκοῆς ἢ θέας ἐπὶ καρδίαν παραπεμπόντων, ἀλλὰ μόνου (5) καθ' ἑαυτὸν τοῦ νοῦ τῷ Θεῷ συνόντος, καὶ διορθουμένου μὲν ἑαυτὸν τῇ μνήμῃ τῶν ἡμαρτημένων, ὄρους δὲ ἑαυτῷ τιθέντος πρὸς τὴν ἐκκλίσιν τοῦ κακοῦ, καὶ τὴν παρά Θεοῦ συνεργίαν εἰς τὴν τελείωσιν τῶν σπουδάζομένων ἐπιζητοῦντος (6).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ'

Laudat Basilius Candidiani in honorum perfunctionem moderationem animi et litterarum studium: ejus præsidium implorat adversus violentiam agrestis cujusdam, qui ipsius ædes invaserat et expilaverat.

Κανδιδιανῶ.

1. Ὅτε εἰς χεῖρας ἔλαβον τὴν ἐπιστολὴν σου, ἐπαθὸν τι ἀκοῆς ἄξιον. Εὐλαβήθητι αὐτὴν, ὡς τι θεμόσιον προσαγγέλλουσαν, καὶ παρ' ὧν ἐξέλθον καιρὸν τὸν κηρὸν, ἐφοβούμην προσβλέπων (7), ὡς οὐδεὶς ἐν αἰτίαις ὧν Σπαρτιάτης Λακωνικὴν σκυτᾶλην. Ἐπεὶ δὲ ἔλυσσα, καὶ ἕκαστα ἐπέξηλθον, γέλασαι μοι ἐπῆλθε· τοῦτο μὲν ὑφ' ἡδονῆς, τοῦ μηδὲν ἀκοῦσαι νεώτερον, τοῦτο δὲ πρὸς τὰ Δημοσθένους τὰ σὰ κρίναντι. Ὅτι ὁ μὲν, ἐπειδὴ ὀλίγοις τισὶ χορευταῖς καὶ αὐληταῖς ἐχορήγει, οὐκέτι ἡξίου Δημοσθένους, ἀλλὰ χορηγὸς ὀνομάζεσθαι· σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ χορηγῶν καὶ μὴ χορηγῶν μέντοι (8) πλείοσι μυ-

(99) Μετὰ τροφήν. Nonnulli codices mss. μετὰ τροφᾶς.

(1) Μίαν. Hanc vocem addidimus ex septem mss. Paulo post legitur ἐνεργείᾳ in Harl., Med., Coisl. primo et duobus aliis. Editi ἐργασίᾳ. Ibidem editi ἀπασχολεῖσθαι. Harl. et Vat., et alii nonnulli ἀπασχολεῖσθαι. Legitur in Coisl. primo et Med. ἀπασχολεῖν. In alio ἀποπληροῦν.

(2) Τῷ λεπτῷ. Ita Harl., Med. et plures alii. Editi τῷ συμμέτρῳ. Statim Remigianus μερίμναις διαδοσόμενοι. Unde interpretas pascantur.

(3) Αὐτοῦ. Deest in uno ex Regiis, nec incommodè expungeretur. Legitur αὐτῷ in nonnullis mss.

(4) Ἀλόγοις. Ita Harl., Med., Coisl. primus et Reg. secundus. Editi ἀτόποις.

(5) Μόνου. Editi μόνον, et paulo post ἑαυτοῦ, repugnantibus vetustissimis quibusque codicibus.

(6) In codice Cæsareo num. LXXVI insignito (a) est ea epistola aliquanto auctior desinitque hoc modo... : ἐπισητουντος· Ταυτὰ σοι παρ' ἡμῶν, ὦ φίλη κεφαλῇ, ἀδελφικῆς ἀγάπης διηγήματα. Αὐτὸς δὲ ἡμᾶς ταῖς ὁσίαις σου εὐχαῖς ἀμείβεσθαι καταξίωσον, ὅπως ῥυσθείημεν ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος πονη-

(a) Lambecius, *Commentar. de bibliotheca Vindobonensi* ed. Kollar. tom. III, p. 372.

PATROL GR. XXXII

A bonis et promissorum petitionem habeant. Hora una capiendo cibo destinata, eademque per circuitum revertens; adeo ut ex viginti quatuor horis diei ac noctis, vix illa una ad curandum corpus insumatur: reliquas asceta in animi exercitatione transigat. Somni leves sint, ejusque modi, qui excuti facile possint, naturalem cum tenui victus ratione necessitudinem habentes: imo vero de industria magnarum rerum curis interrumpantur. Nam altiore correptum esse sopore, membris solutis, ita ut facilis pateat aditus imaginibus a ratione alienis, id quotidianæ morti addicit ita dormientes. Sed quod aliis diluculum, id pietatis cultoribus media nox: cum maxime nocturna quies otium animæ largiatur, neque oculis, neque auribus quidquam visu aut auditu exitiosum in cor immittentibus, sed mente sola per se cum Deo rationem habente, seque corrigente per peccatorum recordationem et regulas sibi ipsi præscribente ad vitia declinanda, ac Dei auxilium ad ea, quæ studio habet, perficienda implorante.

EPISTOLA III*.

Candidiano.

1. Cum in manus sumpsi epistolam tuam, contigit mihi quiddam auditu dignum. Reveritus sum illam quasi publicum quidpiam annuntiantem; dumque ceram resolverem, intuens extimui, quantum nullus Spartiata reus Laconicam scytalem. Sed postquam solvi ac singula perlegi, subiit mihi ridere, partim quidem præ gaudio, quod nihil audirem novi; partim vero quod cum Demosthenis rebus tuas compararem. Nimirum posteaquam ille paucis quibusdam saltatoribus tibicinibusque suppeditasset, non amplius Demosthenes, sed choragus vocari voluit: tu vero idem ipse es, sive

ρου καὶ ἀπὸ τῶν ἀτόπων ἀνθρώπων, καὶ ἀπαλλαγέντες πάσης ἀμαρτίας, μᾶλλον δὲ αὐτοῦ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπιβούλου τῆς ζωῆς ἡμῶν χωρισθέντες, καθαρᾶ τῇ καρδίᾳ τὸν Θεὸν τῶν ὁλῶν ἐν ἐπιγνώσει ὀψόμεθα διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. *Hæc tibi a nobis, o dulce caput, fraternæ charitatis narratio. Tu autem pro nobis tua vice sanctas preces tuas offerre dignare, ut liberemur ex hoc corrupto præsentis sæculo, et ex malis hominibus; tunc ab omni peccato expediti, præsertimque ab hoste et insidiatore vitæ nostræ separati, corde puro Deum omnium manifesto videbimus, gratia Domini nostri Jesu Christi cui gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.*

(7) Προσβλέπων. Coisl. uterque et Reg. secundus, προσβλέπων. Paulo post editi τὰ του Δημοσθένους, sed deest alter articulus in veteribus libris. Ibidem in tribus codicibus recentioribus legitur κρίνοντι.

(8) Μέντοι. Sic codices mss. Editi μὲν τοῖς. Ibidem tres vetustissimi codices Harl., Coisl. primus et Medicæus cum Vaticano et Regio primo habent πλείονα μυριάσι.

* Alias CLXXIII. Scripta in secessu.

suppedites, sive non (suppeditas autem pluribus A militum denis millibus, quam quot ille hominibus necessaria subministrabat), qui quidem nobis non pro dignitate scribis, sed consueto more, nec quidquam remittis de litterarum studio; sed, ut ait Plato, in ipsa tempestate ac aestu negotiorum, veluti sub murum quemdam validum abscedens, nullo prorsus tumultu mente turbaris: imo nec alios, quantum in te est, perturbari sinis. Ac res quidem tuæ tales, magnæ profecto et admirandæ his qui perspicere possunt; **76** rursus autem minime admirandæ, si quis eas cum toto vitæ instituto comparet. Jam vero nostras audi, quæ et mirabiles sunt, et merito nobis acciderunt.

2. Agrestis quidam ex iis qui nobiscum Annesis commorantur, mortuo famulo meo, non se negotii B quidquam cum illo habuisse dixit, non ad me accessit, non conquestus est, non rogavit ut a volente acciperet, non minatus est se vim facturum, nisi acciperet; sed subito cum nonnullis ipsi temeritate similibus domum nostram invasit, mulieresque quæ eam custodiebant verberibus contudit, ac effractis foribus exportavit omnia, partim sibi ipse rapiens, partim ad diripiendum cuilibet proponens. Itaque, ne extremus nos infirmitatis terminus simus, videamurque omnibus ad injurias idonei; quod studium omnibus nostris in rebus ostendisti, hoc idem nunc ut impendas exorari te sine. Hac enim una re tranquillitas nobis servetur, si strenuo tuo præsidio instructi simus. Erimus autem multa hac contenti, si a pagi præposito comprehensus, brevi tempore in carcere includatur. Etenim non ob ea solum quæ perpessi sumus, indignamur: sed in posterum etiam securitate indigemus.

EPISTOLA IV*.

Olympio, qui dona miserat, perurbane gratias agit

Olympio.

Ecquid agis, o præclare, qui amicam nobis paupertatem et philosophiæ nutricem solitudine expellis? Arbitror enim fore, ut ipsa tibi iudicium intenderet unde vi, si qua ei loquendi facultas

* Alias CLXIX. Scripta in secessu.

(9) Καὶ ζάλη. Vat. et Reg. primus καὶ χαλάζη. Ibidem Vat., Coisl. secundus et Reg. uterque ὑπὸ τεῖχος τι καρτερόν. Paulo post iidem codices οὕτω μεγάλα, excepto tamen Vaticano.

(10) Ὀλην. Hanc vocem addidimus ex Coisl. utroque, Med. et utroque Regio.

(11) Ἐν Ἀνήσοις. Codex perantiquus Coisl. ἐν Ἀνήσοις; alius ex eadem bibliotheca et unus ex Regiis ἐν Ἀνήσοις.

(12) Οὐ συμβολαίον τι. Deest negatio in editis et in pluribus mss. codicibus. Legitur in duobus aliis et secunda manu in Harlæano; ac prorsus necessaria videtur ad orationis seriem; quippe cum agrestis ille ante facinus ediderit, quam ullam consilii sui significationem dedisset. Ibidem deest εἰπὼν in tribus vetustissimis codicibus.

(13) Δραστηρίῳ. Sic Harlæanus cum Regio utroque et Coisl. secundo. Editi δικαστηρίῳ. Sed hæc

ριάσι στρατιωτῶν, ἢ ὅσοις ἀνδράσι ἐκεῖνος παρέσχε τὰ ἐπιτήδεια· ὅς γε οὐθ' ἡμῖν ἀπὸ τοῦ σχήματος ἐπιστέλλεις, ἀλλὰ τὸν εἰωθότα τρόπον· καὶ τῆς περὶ λόγους σπουδῆς οὐδὲν ὑφίσταται· ἀλλὰ τὸ τοῦ Πλάτωνος, ἐν χειμῶνι καὶ ζάλη (9) πραγμάτων, οἷον ὑπὸ τείχει τινὶ καρτερῶ ἀποστάς, οὐδενὸς θορύβου τὴν ψυχὴν ἀναπίμπλασαι· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐτέρους ἕως, τὸ γε σαυτοῦ μέρος. Καὶ τὰ μὲν σὰ τοιαῦτα, μεγάλα καὶ θαυμαστὰ τοῖς συνορᾶν ὀφθαλμοῖς, καὶ πάλιν οὐ θαυμαστὰ τῷ πρὸς τὴν ὀλην (10) προαίρεσιν τοῦ βίου κρίνονται. Ἄκουε δὴ καὶ τὰ ἡμέτερα, παράδοξά τε ὄντα, καὶ ἀκολούθως ἡμῖν ἀπαντῶντα.

2. Ἄνὴρ τις ἄγροικος τῶν συνοικούντων ἡμῖν ἐν Ἀνήσοις (11), οἰκετοῦ μου τελευτήσαντος, οὐ συμβολαίον τι (12) πρὸς αὐτὸν εἰπὼν ἐσχηκέναι, οὐ προσελθὼν μοι, οὐκ ἐπαιτιασάμενος, οὐ παρ' ἐκόντος ἀξιώσας λαβεῖν, οὐκ ἀπειλήσας εἰ μὴ λάβοι βιάσασθαι, ἀθρόον φετὰ τινῶν ὁμοίων αὐτῷ τὴν ἀπόνοιαν ἐπιθέμενος ἡμῶν τῇ οἰκίᾳ, τὰ τε γυναῖκα τὰ φυλάττοντα συνέτριψε τύπτων, καὶ καταρρήξας τὰς θύρας, ἐξεφόρησεν ἅπαντα, τὰ μὲν αὐτὸς λαβὼν, τὰ δὲ εἰς διάρπαγὴν τοῖς βουλομένοις προθείς. Ἴν' οὖν μὴ ὁ ἐσχατος ὅρος ἡμεῖς τῆς ἀσθενείας ὦμεν, καὶ παντὶ δόξωμεν ἐπιτήδαιοι πρὸς ἐπιχείρησιν, ἦν ἐν πᾶσι τοῖς πράγμασιν ἡμῶν σπουδὴν ἐπιθέδειξαι, καὶ νυν εἰσενέγκασθαι παρακλήθητι. Μόνως γὰρ ἂν ἡμῖν οὕτω τὸ ἀπραγμον σώζοιτο, εἰ τῷ σῶ δραστηρίῳ (13) συντεταγμένοι εἴημεν. Γένοιτο δ' ἂν ἡμῖν ἀρκοῦσα δίκη, εἰ, διὰ τοῦ παγάρχου (14) συλληφθῆις, ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ βραχὺν κατακλεισθεῖη χρόνον. Καὶ γὰρ οὐχ ὑπὲρ ὧν πεπόνθαμεν ἀγανακτοῦμεν μόνον ἀλλὰ καὶ τῆς πρὸς τὸ λοιπὸν ἀσφαλείας δεόμεθα.

EPISTOLA Δ'.

Olympio, qui dona miserat, perurbane gratias agit

Olympio.

Οἷα ποιεῖς, ὦ θαυμάσιε, τὴν φίλην ἡμῖν πενίαν, καὶ φιλοσοφίας τροφὸν, τῆς ἐσχατιᾶς ἀπελαύνων; Οἶμαι γὰρ ἂν σε καὶ ἐξούλης γραφὴν ὑπ' αὐτῆς φεύγειν (15), εἰ τις αὐτῇ προσγένοιτο λόγος· ὅτι

posterior scriptura minus probabilis; non enim iudicium a Candidiano petit Basilius, sed patrociniū apud præpositum pagi. Confirmatur nostra interpretatio ex his verbis Gregorii Naz. Orat. 25, p. 441: Οἶδα τίνι ἀπεταζάμην καὶ τίνι συνεταξάμην. Scio cui renuntiavi et cui me adjunxi. Vide Addenda.

(14) Παγάρχου. Sic septem mss. codices. Editi admodum mendose πυράρχου. Hi autem pagorum præpositi suas administrandæ militaris annonæ partes sustinebant, ut patet ex cod. Theod. lib. vii, tit. 4. leg. 1, et lib. xii, tit. 6, leg. 8. Unde non mirum si Basilius ad Candidianum, cujus magna apud pagi præpositum erat auctoritas confugit.

(15) Φεύγειν. Miror Combefisium censuisse legendum οὐ φεύγειν, cum notum sit et pervulgatum φεύγειν γραφὴν idem sonare ac accusari. Paulo post in quatuor mss. ὅτι Τούτῳ μὲν.

Τούτῳ συνοικεῖν εἰλόμην ἐγὼ, νῦν μὲν τὸν Ζήνωνα ἐπαινοῦντι, ὅς, ναυαγίῳ πάντα ἀποβαλὼν, οὐδὲν ἀγεννὲς ἐφθέγγετο· ἀλλ', Εὐγε, εἶπεν, ὦ τύχη, συνελάνεις (16) ἡμᾶς εἰς τὸ τριβώνιον· νῦν δὲ τὸν Κλεάνθην, μισθῶ ὕδωρ τοῦ φρέατος ἀπαντλοῦντα, ὄθεν αὐτός τε διεῖξεν, καὶ τοῖς διδασκάλοις μισθοὺς ὑπετέλει. Τὸν δὲ Διογένην οὐδὲ ἐπαύσατό ποτε θαυμάζων, τοῖς παρὰ τῆς φύσεως μόνοις ἀρκεῖσθαι φιλοτιμούμενον· ὡς καὶ τὸ κισσύδιον ἀπορῥῆψαι (17), ἐπειδὴ περ παρὰ παιδὸς ἐδιδάχθη κοίλαις ταῖς χερσὶν ἐπικύπτων πίνειν. Ταῦτα ἂν σοι καὶ τῆ τοιαῦτα ἢ σύνοικος ἡμῶν (18) πενία μὲμφαιτο, ταῖς μεγαλοδωραεῖς ἐξοικισθεῖσα νῦν. Προσθεῖς δὲ καὶ ἀπειλήν τινα· ὅτι, Εἴ σε ἐνταῦθα πάλιν λάβοιμι, Σικελικὴν ἢ Ἰταλιῶτιν τρυφήν ἀποδείξω τὰ πρότερα· οὕτω σε ἀκριβῶς τοῖς παρ' ἐμαυτῆς ἀμυνοῦμαι. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ τοιαῦτα. Ἦσθην δὲ ἀκούσας ἤρχθαι σε τῆς θεραπείας ἤδη· καὶ εὐχομαί σε (19) ὄνασθαι αὐτῆς. Πρέποι δι' αὐτῆς ἱερᾶ σου ψυχῆ ἄλυκος ὑπηρεσία σώματος.

EPISTOLA E'.

Consolatur Nectarium Basilius unici filii morte afflictum.

Νεκταρίῳ παραμυθητικὴ (20).

1. Οὕτω εἶχον τρίτην ἢ τετάρτην ἡμέραν πληγεῖς ἐπὶ τῇ ἀκοῇ τοῦ ἀφορήτου πάθους, καὶ ἔτι ἀμφίβολος ὢν, διὰ τὸ μηδὲ σαφῶς δυναθῆναι ἡμῖν τῶν ἀνικαρῶν, τὸν μηνυτὴν τὸ συμβᾶν διεγήσασθαι, καὶ τῷ (21) ἀπεύχεσθαι ἀληθῆ εἶναι, δυσπαραδέκτοις ἔχων πρὸς τὰ θρυλλούμενα, ἐδεξάμην γράμμα τοῦ ἐπισκόπου ἀκριβῶς σημαίνον τὴν ἀπευκτὴν ἀγγελίαν. Ἐφ' ᾧ ὅσον μὲν ἐστὲναξα, καὶ ὅσον ἀφῆκα δάκρυον, τί χρὴ καὶ λέγειν; Καὶ γὰρ τίς οὕτω λίθινος τὴν καρδίαν, ἢ ἔξω παντελῶς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὥστε ἀπαθῶς ἐνεγκεῖν τὸ συμβᾶν, ἢ μετρίῳ πάθει (22) τὴν ψυχὴν καταληφθῆναι; Οἴκου λαμπροῦ διαδοχῆ, ἔρρισμα γένους, πατρίδος ἐλπίς, γονέων εὐσεβῶν βλάστημα ὑπὸ μυρίαῖς εὐχαῖς ἐνετραφέν, ἐν αὐτῷ τῷ ἀνθεῖ τῆς ηλικίας ὄν, ἐν μεσοῦ (23) τῶν πατρικῶν χειρῶν ἀναρπασθεῖς οἴχεται. Ταῦτα ποῖαν ἀδάμαντος φύσιν οὐχ ἱκανὰ ἐκλύσαι, καὶ εἰς συμπάθειαν ἀγαγεῖν; Ὡστε οὐδὲν μέγα, εἰ καὶ ἡμῶν διὰ βάθους ἤψατο τὸ κακόν, ὀλοκλήρως ἐξ ἀρχῆς προσπεφυκότων ὑμῖν, καὶ τὰς τε εὐφροσύνας ὑμῶν καὶ τὰς λύπας ἰδίαις ἑαυτῶν ποιουμένων. Καίτοιγε ἐδόκει, τὸν γε μέχρι τοῦ παρόντος χρόνον (24), ὀλίγα εἶναι τὰ λυπούντα ὑμᾶς, ἐν τοῖς

(16) Συνελάνεις. Ante hanc vocem legitur ὅτι in duobus mss.

(7) Ἀπορῥῆψαι. Editio Parisiensis addit ποτέ, quæ vox deest in aliis editionibus et omnibus mss. Paulo post ἐπικύπτων legitur in tribus antiquissimis codicibus. Harl., Med. et Coisl. Editi ἐγκύπτων.

(18) Ἦμῶν. Sic Anglicanus codex cum Harl. et Med. Editi ἡμῖν. Πενία elegantius deest in Anglicano, nec invitum hanc vocem delerem.

(19) Εὐχομαί σε. Sic septem antiqui codices. Editi εὐχομαί σοι.

(20) Παραμυθητικὴ. Sic Coisl. antiquior et editi.

A accederet: Volui ego cum hoc homine una degere, nunc quidem Zenonem laudante, qui amissis naufragio omnibus nihil non virile locutus est sed, Euge, dixit, o fortuna, redigis nos ad detritum pallium: nunc vero Cleanthem mercede aquam ex puteo haurientem, unde et ipse victitabat, et magistris æra persolvebat. Quin et Diogenem nunquam intermisit admirari, id sibi laudi habentem, ut solis naturæ rebus contentus esset; adeo ut poculum etiam projecit, postquam a puero didicit cavis manibus inclinans bibere. His te et talibus contubernalis nostra incusaret, nunc magnificis donis expulsa. Adjiceret autem et aliquid minarum: Si hic te iterum deprehendero, Siculas aut Italicas delicias priora exstitisse ostendam: ita te accurate copiis meis ulciscar. Sed de his hactenus. Gavisus autem sum, cum audivi te jam remedia aggressum esse; teque his juvari precor. Sacræ 77 autem tuæ animæ convenerit sollicitudinum et molestiarum expers corporis curatio.

EPISTOLA V*.

Ad Nectarium consolatoria.

1. Nondum tertium aut quartum diem traduxeram intolerabilis casus auditione percussus; et cum adhuc ambigerem, quia ne clare quidem potuerat nobis molestæ rei nuntius id quod acciderat enarrare; cumque rumorem vix reciperem quia falsum esse optabam; accepi litteras episcopi, quibus accurate infausta res significabatur. In quo quidem quantum ingemuerim, quantumque effuderim lacrymarum, quid attinet vel dicere? Quis enim adeo corde lapideo, aut omnino humanæ naturæ expers, ut in ejusmodi eventu nihil patiatur, aut modicum dolorem animo accipiat? Domus splendidæ successio, fulcimentum generis, patriæ spes, parentum piorum germen cum innumeris votis educatum, in ipso ætatis flore ex mediis patris manibus ereptum abit. Hæc quem adamantis naturam non valeant dissolvere, et ad commiserationem adducere? Quare nihil est magni, si et nos penitus hoc infortunium perculit, qui vobis prorsus sumus ab initio addicti; et gaudia vestra et molestias nostra facimus. Atque hactenus quidem pauca esse videbantur quæ vobis molestiam afferrent, imo pleraque ex sententia

Addit Harl. ἐπὶ τῷ υἱῷ. Quatuor alii codices sic habent: Πρὸς Νεκτάριον τὸν υἱὸν ἀποβαλόντα, *Ad Nectarium qui filium amiserat.*

(21) Καὶ τῷ. Sic duo mss. et Harl. secunda manu.

(22) Μετρίῳ πάθει. Nonnulli codices μετριοπαθῆ... καταλειφθῆναι.

(23) Ὀν, ἐκ μέσου. Editi ὄν, καὶ μέσου. Codices omnes mss. ut in textu, nisi quod in quatuor legitur ὄν.

(24) Τὸν γε μέχρι τοῦ παρόντος χρόνον. Ita Coisl. primus, Harl. et unus ex Regiis. Codex Vat. habet ἐδόκει μέχρι τοῦ, etc. Quidam alii τὰ μέχρι τοῦ, etc. Editi τὸ γε... χρόνου..

* Alias CLXXXVIII. Scriptura in secessu.

vobis fluere, sed subito dæmonis invidia evanuit tota illa domus felicitas et animarum hilaritas; ac hominibus tristis historia facti sumus. Igitur si ob ea quæ acciderunt lugere, et lacrymas effundere volumus, tempus vitæ nobis non sufficiet; nec si homines omnes nobiscum gemant, infortunio planctum adæquare poterunt: imo etiamsi fluviorum aquæ lacrymæ fiant, nequibunt casus illius lamenta explere.

2. Sed si velimus Dei donum, quod cordibus nostris indidit, nunc promere, rationem dico sobriam, quæ et in rebus secundis modum novit animabus nostris præstitueret, et in tristioribus casibus res humanas in memoriam revocare, nosque admonere eorum, quæ et vidimus et audivimus, vitam videlicet infortunii hujusmodi esse referatam, ac multa calamitatum humanarum esse exempla, et præter hæc omnia mandatum Dei esse, ut qui in Christum credunt, non lugeant mortuorum causa, ob spem resurrectionis; ac patientiæ magnæ magnas esse apud certaminum judicem coronas gloriæ repositas: si igitur rationi permiserimus ut hac nobis occinat, licebit fortasse modicum aliquod mali lenimem **78** invenire. Quare adhortor te, ut strenuum athletam, ut contra plagæ magnitudinem obtendaris, nec succumbas ponderi doloris, neque absorbearis animo: persuasum habens, etsi rationes eorum quæ a Deo dispensantur, nos latent; at profecto quod a sapiente nosque amante dispensatur, accipiendum, etiamsi molestum sit. Novit enim ipse, quomodo unicuique dividat quod utile est, et quam ob causam inæquales vitæ terminos nobis præstituat. Est enim causa aliqua hominibus indeprehensa, ob quam alii quidem citius hinc abripiuntur, alii vero diutius in hac calamitosa vita ad ærumnas perferendas relinquuntur. Itaque in omnibus adorare illius in nos amorem debemus, nec ægre ferre: memores magnæ illius et celeberrimæ vocis, quam magnus ille athleta Job emisit, cum in uno convivio liberos decem exiguo temporis momento oppressos vidit: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino visum, ita et factum est*³¹. Admirabilem illam vocem nostram faciamus: par merces a justo iudice paria præclare facta designantibus. Non sumus filio orbati: sed restitimus ei qui mutuo dederat: neque extincta est illius vita, sed in melius transmutata: nec humus dilectum nostrum obtexit, sed cælum suscepit. Paulisper exspectemus, et una cum eo quem desideramus, erimus. Neque longum est tempus se-

³¹ Job. 1, 21.

(25) Ἐκείνη τοῦ οἴκου. Sic tres antiquissimi codices pro eo quod erat in editis τοῦ οἴκου ἐκείνου. In iisdem codicibus legitur καὶ τῶν ψυχῶν, quod in editis deerat.

(26) Τὰ... ρεύματα. Sex codices habent τό... ρεύμα. Sed cum vulgata lectio exstet in tribus aliis

πλείστοις δὲ κατὰ ῥοὴν ὑμῶν τὰ πράγματα φέρεσθαι· ἀλλ' ἀθρόως βασκανία δαίμονος πάντα ἐκείνη τοῦ οἴκου (25) ἢ εὐθηνία καὶ τῶν ψυχῶν ἢ παιδρότης ἠφάνισται, καὶ ἐγενόμεθα τῷ βίῳ διήγημα σκυθρωπόν. Ἐάν μὲν οὖν ποτιῶσθαι ἐπὶ τοῖς συμβᾶσι καὶ δακρῦειν βουλώμεθα, οὐκ ἐξαρκέσει ἡμῖν ὁ χρόνος τοῦ βίου· πάντες δὲ ἄνθρωποι, μεθ' ἡμῶν στένοντες, παρισῶσαι τῷ πάθει τὸν ὀδυρμὸν οὐ δύνησονται· ἀλλὰ κἂν τὰ τῶν ποταμῶν ρεύματα (26) δάκρουσι γένηται, ἐκπληρῶσαι τῶν συμβάντων τὸν θρήνον οὐκ ἐξαρκέσει.

2. Ἐάν μὲντοι θελήσωμεν τὸ τοῦ Θεοῦ δῶρον ὁ ἐναπέθετο ταῖς καρδίαις (27) ἡμῶν προσεγγεῖν νῦν· τὸν λογισμὸν λέγω τὸν σώφρονα, ὅς καὶ ἐν ταῖς εὐημερίαις μέτρα οἶδε ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ὀρίζειν, καὶ ἐν ταῖς κατηφεστέραις περιστάσεσιν εἰς ὑπομνησιν ἄγειν τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ ὑποβάλλειν ἡμῖν, ἃ τε εἶδομεν, ἃ τε ἠκούσαμεν, ὅτι γέμει ὁ βίος τῶν τοιούτων παθῶν, καὶ πολλὰ τῶν ἀνθρωπίνων συμφορῶν ἐστὶ τὰ ὑποδείγματα· καὶ ἐπὶ πᾶσιν, ὅτι πρόσταγμα Θεοῦ ἐστὶ τὸ μὴ λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις τοῖς εἰς Χριστὸν πεπιστευκότας διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως· καὶ ὅτι τῆς μεγάλης ὑπομονῆς μεγάλοι παρὰ τῷ ἀθλοθέτῃ στέφανοι δόξης ἀπόκεινται· ἐάν ἐπιτρέψωμεν τῷ λογισμῷ ταῦτα ἡμῖν κατεπάθειν, τάχα ἂν εὐροιμέν τινα μετρίαν τοῦ κακοῦ λύσιν. Διὸ παρακαλῶ σε, ὡς γενναίου ἀγωνιστῆν, στῆναι πρὸς τὸ μέγεθος τῆς πληγῆς, καὶ μὴ ὑποπεσεῖν τῷ βάρει τῆς λύπης, μηδὲ καταποθῆναι τὴν ψυχὴν· ἐκείνο πεπεισμένον, ὅτι, κἂν οἱ λόγοι τῶν παρὰ Θεοῦ οἰκονομουμένων διαθεύγωσιν ἡμᾶς, ἀλλὰ πάντως γε τὸ παρὰ τοῦ σοφοῦ καὶ ἀγαπῶντος ἡμᾶς οἰκονομηθὲν ἀπόδεκτόν ἐστι, κἂν ἐπίπονον ἦ. Αὐτὸς γὰρ οἶδε πῶς ἐλάχιστῳ διατίθῃσι τὸ συμφέρον, καὶ διὰ τί ἄνισα τίθησιν (28) ἡμῖν τοῦ βίου τὰ πέρατα. Ἔστι γὰρ τις αἰτία ἀνθρώποις ἀκατάληπτος, δι' ἧς οἱ μὲν θάπτον ἐντεῦθεν ἀπάγονται, οἱ δὲ ἐπὶ πλείον προσταλαιπωρεῖν τῷ ὀδυνηρῷ τούτῳ βίῳ καταλιμπνίζονται. Ὡστε ἐπὶ πᾶσι προσκυνεῖν αὐτοῦ τὴν φιλικὴν ὀφειλομένην καὶ μὴ δυσχεραίνεσθαι· μεμνημένοι τῆς μεγάλης ἐκείνης καὶ ἀειδίμου φωνῆς, ἣν ὁ μέγας ἀθλητῆς Ἰωβ ἀνεφθέγγετο, ἐπὶ μιᾶς τραπέζης ἰδῶν δέκα παῖδας ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ συντριβέντας· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. Ἡμέτερον ποιησώμεθα τὸ θαῦμα τοῦτο· ἴσος ὁ μισθὸς παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ τοῖς τὰ ἴσα ἐπιδεικνυμένοις ἀνδραγαθήματα. Οὐκ ἀπεστερήθημεν τοῦ παιδός, ἀλλ' ἀπεδώκαμεν τῷ χρήσαντι· οὐδὲ ἠφάνισθη αὐτοῦ ἡ ζωὴ, ἀλλ' ἐπὶ τὸ βέλτιον διημέφθη· οὐ γὰρ κατέφυψε τὸν ἀγαπητὸν ἡμῶν, ἀλλ' οὐρανὸς ὑπεδέξατο. Μικρὸν ἀναμείνωμεν, καὶ

vetustissimis, nihil mutandum censuimus.

(27) Ταῖς καρδίαις. Editi addunt ἐν, quod deest in mss.

(28) Τίθησιν. Deest hoc verbum in tribus codicibus, nec necessarium est.

συνεσόμεθα τῷ ποθουμένῳ. Οὐδὲ πολὺς ὁ χρόνος τῆς A διαστάσεως (29), πάντων ὡσπερ ἐν ὁδῷ τῷ βίῳ τούτῳ πρὸς τὸ αὐτὸ καταγωγίον ἐπειγομένων· ἐν ᾧ ὁ μὲν προκατέλυσεν, ὁ δὲ ἐῆπλθεν, ὁ δὲ ἐπείγεται, πάντας δὲ ἐν ὑποδέξεται τέλος. Εἰ γὰρ καὶ θάπτον τὴν ὁδὸν προκατέλυσεν, ἀλλὰ πάντες τὴν αὐτὴν (30) πορευόμεθα· καὶ πάντας τὸ αὐτὸ ἀναμένει κατάλυμα. Μόνον γένοιτο ἡμᾶς δι' ἀρετῆς τῆ καθαρότητι ἐκείνου ὁμοιωθῆναι· ἵνα διὰ τὸ ἀδολὸν τοῦ ἡθους τῆς αὐτῆς τοῖς ἐν Χριστῷ νηπίοις ἀναπαύσεως ἐπιτύχωμεν (31).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 5.

Basiliius Nectarii uxorem similiter consolatur.

Πρὸς τὴν ὁμόζυγον (32) Νεκταρίου παραμυθητικῆ. B

1. Ἐμελλὸν ἀποσιωπᾶν πρὸς τὴν κοσμιότητά σου, λογιζόμενος, ὅτι, ὡσπερ ὀφθαλμῷ φλεγμαινόντι καὶ τὸ ὀπαλιώτατον τῶν παραγορημάτων ἀνίαν (33) ἐμποιεῖ, οὕτω καὶ ψυχῇ ὑπὸ θλίψεως βαρείας κεκακωμένη, καὶ πολλὴν παράκλησιν φέρη ὁ λόγος, ὀχληρὸς πως εἶναι δοκεῖ, ἐν τῇ περιωδυνίᾳ προσφερόμενος. Ἐπεὶ δὲ με (34) εἰσῆλθεν, ὅτι πρὸς Χριστιανὴν μοι ὁ λόγος ἔσται, πάλαι πεπαιδευμένην τὰ θεῖα, καὶ ἐμπαράσκευον οὔσαν πρὸς τὰ κνηρώπινα, οὐκ ἐνόμισα δίκαιον εἶναι παραλιπεῖν τὸ ἐπιβάλλον μοι. Οἶδα ποταπὰ τῶν μητέρων τὰ σπλάγγνα· καὶ ὅταν ἰδίως τὸ σὸν περὶ πάντας χρηστὸν καὶ ἡμερον ἐνθυμηθῶ, λογίζομαι πόσῃν εἰκὸς ἐπὶ τοῖς παρούσιν εἶναι τὴν ἀλγηδῶνα. Παῖδα ἐζημιώθης, ὃν περιόντα μὲν ἐμακάρισαν πᾶσαι μητέρες, καὶ ἠύξαντο τοὺς ἑαυτῶν C τοιοῦτους εἶναι· ἀποθανόντα δὲ ἐστέναξαν, ὡς ἐκάστη τὸν ἑαυτῆς γῆ κατακρύψασα. Ἐκείνου ὁ θάνατος πληγὴ ἐγένετο πατρίδων δύο (35), τῆς τε ἡμετέρας καὶ τῆς Κιλικίων. Ἐκείνῳ τὸ μέγα καὶ περιφανὲς γένος συγκατέπεσεν, ὡσπερ ἐρείσματος ὑφαιρεθέντος κατασεισθέν. Ὡ συνάντημα πονηροῦ δαίμονος, πόσον ἰσχυσε κακὸν ἐξεργάσασθαι! Ὡ γῆ, τοιοῦτον ἀναγκασθεῖσα ὑποδέξασθαι πάθος! Ἐφριξε τόχα καὶ ὁ ἥλιος, εἰ τις αἰσθησις αὐτῷ, τὸ σκυθρωπὸν ἐκεῖνο θέαμα. Καὶ τί ἂν τις τοσοῦτον εἴποι, ὅσον ἡ ἀμηχανία τῆς ψυχῆς ὑποβάλλει;

2. Ἄλλ' οὐ γὰρ ἀπρονοήτα τὰ ἡμέτερα, ὡς μεμαθῆκαμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτι οὐδὲ στρουθίον πίπτει ἀνευ θελήματος τοῦ Πατρὸς ἡμῶν. Ὡστε, εἴ τι γέγονε, θελήματι γέγονε τοῦ Κτίσαντος ἡμᾶς. Τῷ δὲ D βουλήματι τοῦ Θεοῦ τίς ἀνθέστηκε; Καταδεξώμεθα (36) τὸ συμβάν· δυσανασχετοῦντες γὰρ οὔτε τὸ

³² Matth. x, 29.

(29) Οὐδὲ πολὺς... ὑποδέξεται τέλος. Deest tota hæc verborum complexio in Vat. et Coisl. recentiore, et in duobus Regiis. Huic autem et sequenti epistolæ multa insunt indicia hominis a rhetorum exercitationibus recentis. Nonnulla etiam, quæ Basiliius apte ad religionem Christianam accommodat, in Plutarchi libro *De consolatione* leguntur. Is enim docet vitam mutuo datam esse hominibus, nec mirum videri debere, si reddenda sit: hanc vitam esse veluti viam, qua omnes ad idem diversorium tendimus: non lugendos esse, quos brevi sequemur.

(30) Τὴν αὐτὴν. Editi addunt αὐτῷ, quod deest in septem veteribus libris.

junctionis, cum omnes in hac vita tanquam in via ad idem diversorium contendant: in quod hic jam advenit, ille supervenit, alter festinat: finis autem unus omnes excipiet. Etsi enim citius viam confecit, eandem omnes ingrediemur, omnesque idem manet diversorium. Tantum nobis contingat illius puritati per virtutem assimilari, ut moribus doli expertibus eandem, ac qui in Christo infantes sunt, requiem consequamur.

EPISTOLA VI.

Nectarii conjugii consolatoria.

1. Nolebam alloqui dignitatem tuam, considerans, ut oculo inflammato lenimentum vel tenerimum dolorem affert, ita animæ gravi mœrore afflictæ, etiamsi multum solatii ferat oratio, molestam tamen quodammodo videri, in ipso doloris articulo adhibitam. At ubi mihi in mentem venit, sermonem mihi cum Christiana futurum, jampridem in rebus divinis instituta, nec ad humanos casus imparata; non existimavi æquum esse ut officio meo deessem. Novi qualia sint matrum viscera; cumque peculiariter considero tuam in omnes benignitatem atque mansuetudinem, conjicio quantum probabile sit in præsentibus malis dolorem esse. Filium amisisti **79**, quem viventem matres omnes prædicabant beatum, talesque suos esse optabant: mortuum vere perinde luxerunt, ac si suum quæque humo contexisset. Illius mors plaga exstitit provinciarum duarum, et nostræ, et Cilicum. Cum illo magnum et illustre genus concidit, veluti fulero sublato concussum. O incursum mali dæmonis, quantum potuit mali patrare! O terra talem coacta suscipere casum! Horrui forte ipse sol, si quis in eo sensus, triste illud spectaculum. Et quis tantum dicere poterit, quantum inops consilii animus suggerit?

2. Verum nostra non fiunt citra providentiam, quemadmodum in Evangelio didicimus, ne passerem quidem cadere sine voluntate Patris nostri ²⁵. Quare ei quid contigit, voluntate contigit Conditoris nostri. Quis autem Dei voluntati resistit? Suscipiamus quod accidit; moleste enim ferentes, ne-

(31) Ἐπιτύχωμεν. Ita tres vetustissimi codices. Editi τύχωμεν.

(32) Ὁμόζυγον. Sic Harl., Vat. et quinque alii. Coislinianus primus et editi ὁμόζυγα.

(33) Ἀνίαν. Sic Harl., Coisl. primus et quinque alii, melius quam in editis ἀνίαν.

(34) Ἐπεὶ δὲ με. Sic codices antiqui septem, duo alii, Ἐπεὶ δὲ μοι. Editi ἐπειδὴ μοι. Statim Bigot. καὶ εὐπαράσκευον.

(35) Δύο. Sic mss. septem. Editi δυοῖν.

(36) Καταδεξώμεθα. Editi addunt γοῦν, sed hæc vocula deest in septem mss. codicibus.

* Alias CLXXXIX. Scripta eodem tempore.

que id quod factum est reparamus, ac præterea nosmetipsos perdimus. Ne culpemus justum Dei iudicium. Nimium imperiti sumus, quam ut arcana illius iudicia exploremus. Tunc Dominus amoris in se tui periculum facit. Tibi nunc tempus est, ut per patientiam partem martyrum consequare. Machabæorum mater septem filiorum mortem conspexit, nec ingemuit, nec ignobiles lacrymas effudit; sed gratias agens Deo, quod videret eos igne et ferro et acerbissimis verberibus e vinculis carnis exsolvi. Deo quidem probata fuit, celebris vero habita est apud homines³³. Afflictio magna, fateor et ego: sed et magna a Domino præmia patientibus reposita. Mater cum effecta es, puerumque vidisti, ac gratias egisti Deo; plane sciebas mortalem a te, cum mortalis sis, genitum esse. Quid igitur mirum, si mortuus est mortalis? Sed dolet nobis, quod præter tempus. Incertum, utrum hoc non fuerit tempestivum: nos siquidem eligere quæ animabus utilia sunt, et præfinire terminos humanæ vitæ non novimus. Circumspice totum terrarum orbem, in quo habitas; et cogita omnia mortalia esse quæ videntur, omnia corruptioni obnoxia. Respice ad cælum; et illud ipsum aliquando dissolvetur; ad solem, ne ille quidem permanebit. Stellæ omnes, animalia terrestria et aquatilia, terræ ornatus, terra ipsa, omnia corruptioni obnoxia, omnia paulo post non amplius futura. Horum cogitatio sit casus solatium. Cave calamitatem seipsa metiaris, ita enim tibi videbitur intolerabilis sed eam cum omnibus rebus humanis comparans, inde reperies illius solatium. His autem omnibus illud validissimum addendum habeo: parce marito; alter alteri solamen estote; ne facias ei graviolem calamitatem, dolore te ipsa conficiens. Omnino autem arbitror sermonem solatio imparem esse: sed precibus in re præsentis opus esse censeo. Precor itaque ipsum Dominum, ut sua non enarrabili potentia tangens cor tuum, cogitationibus bonis animum tuum illustret, ut in teipsa consolationis habeas argumenta.

EPISTOLA VII*.

Basiliius significat futurum se providisse, ut penuriæ verborum accusaretur, nec tamen idcirco consulentibus respondendum non esse. Hortatur Gregorium, ut totum se tradat veritatis defensionis, nec se consulat.

Gregorio sodali.

Ne tum quidem ignorabam, cum scriberem

³³ II Mach. vii, 1 seqq.

* Alias II. Scripta videtur in secessu.

(37) Ἀνθρωπίνη ζωῆ. Duo vetustissimi codices, Harl., et Coisl. ἀνθρωπίνης ζωῆς.

(38) Πρὸς τὸν οὐρανόν. Harl., et Medicæus εἰς τὸν οὐρανόν.

(39) Οὐδὲ οὗτος. Sic Harl., et Coisl. primus cum tribus aliis. Editi οὐδὲ αὐτός.

(40) Πάντα μικρόν. Sic Harl., et Coisl. uterque et tres Regii. Editi καὶ πάντα μικροῦ.

(41) Ἀλλήλοις γένησθε. Sic tres vetustissimi codices Harl., Coisl. et Med. Editi ἀλλήλοις ἐστέ.

(42) Καταναλίσκουσα. Quinque codices, non tamen vetustissimi, ἀναλίσκουσα.

(43) Γρηγορίῳ. Ita codex Vaticanus et Coisl.

γενόμενον διορθούμεθα, καὶ ἑαυτοὺς προσαπόλλυμεν. Μὴ κατηγορήσωμεν τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Ἀμαθεῖς ἐσμεν, ὥστε τὰ ἀρρήτα αὐτοῦ κρίματα δοκιμάζωμεν. Νῦν σου λαμβάνει τὴν δοκιμὴν ὁ Κύριος τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης. Νῦν σοι πάρεστι καιρὸς διὰ τῆς ὑπομονῆς τὴν μερίδα τῶν μαρτύρων λαβεῖν. Ἡ τῶν Μακκαβαίων μήτηρ ἐπτὰ παιδῶν εἶδε θάνατον, καὶ οὐκ ἐστέναξεν, οὐδὲ ἀφῆκεν ἀγεννὲς δάκρυον· ἀλλ' εὐχαριστοῦσα τῷ Θεῷ, ὅτι ἐβλεπεν αὐτοὺς πυρὶ καὶ σιδήρῳ, καὶ ταῖς χαλεπωτάταις αἰκίαις, τῶν δεσμῶν τῆς σαρκὸς λυομένους, εὐδόκιμος μὲν παρὰ Θεῷ, ἀοιδίμος δὲ παρὰ ἀνθρώποις ἐκρίθη. Μέγα τὸ πάθος, φημί καὶ γὰρ· ἀλλὰ μεγάλοι καὶ οἱ παρὰ τοῦ Κυρίου μισθοὶ τοῖς ὑπομένουσιν ἀποκείμενοι. Ὅτε ἐγένου μήτηρ, καὶ εἶδες τὸν παῖδα, καὶ ηὐχαρίστησας τῷ Θεῷ, ἤδεις πάντως, ὅτι θνητὴ οὖσα θνητὸν ἐγέννησας. Τί οὖν παράδοξον, εἰ ἀπέθανεν ὁ θνητός; Ἀλλὰ λυπεῖ ἡμᾶς τὸ παρά καιρόν. Ἄδηλον, εἰ μὴ εὐκαιροῦν τοῦτο· ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐκλέγεσθαι τὰ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς, καὶ ὀρίζειν προθεσμίας ἀνθρωπίνῃ ζωῆ (37) οὐκ ἐπιστάμεθα. Περιβλεψαὶ τὸν κόσμον ἅπαντα, ἐν ᾧ κατοικεῖς· καὶ ἐνόησον, ὅτι πάντα θνητὰ τὰ ὀρώμενα, καὶ πάντα φθορᾷ ὑποκείμενα. Ἀνάβλεψον πρὸς τὸν οὐρανόν (38)· καὶ οὗτος ποτε λυθήσεται· πρὸς τὸν ἥλιον· οὐδὲ οὗτος (39) διαμενεῖ. Οἱ ἀστέρες συμπαντες, ζωὰ χερσαῖα καὶ ἐνυδρᾶ, τὰ περὶ γῆν κάλλη, αὐτὴ ἡ γῆ, πάντα φθορὰ, πάντα μικρόν (40) ὑστερον οὐκ ἐσόμενα. Ἡ τούτων ἐννοια παραμυθία ἐστὼ τοῦ συμβεβηκότος. Μὴ καθ' ἑαυτοῦ μέτρει τὸ πάθος· ἀφόρητον γὰρ οὕτω φανεῖται σοι· ἀλλὰ τοῖς ἀνθρωπίνους πᾶσι συγκρίνουσα, ἐντεῦθεν εὐρήσεις αὐτοῦ τὴν παραμυθίαν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ἐκεῖνο εἰπεῖν ἰσχυρόν ἔχω, φεῖσαι τοῦ ὁμοζύγου· ἀλλήλοις γένησθε (41) παραμυθία· μὴ ποιήσης αὐτῷ χαλεπωτέραν τὴν συμφορὰν, τῷ πάθει ἑαυτὴν καταναλίσκουσα (42). Ὅλωσ δὲ οὐκ οἶμαι λόγον ἐξαρχεῖν εἰς παράκλησιν, ἀλλ' εὐχῆς ἠγοῦμαι χρεῖαν εἶναι πρὸς τὰ παρόντα. Εὐχομαι οὖν αὐτὸν τὸν Κύριον, τῇ ἀφάτῃ αὐτοῦ δυνάμει ἐφαψάμενόν σου τῆς καρδίας, ἐμποιεῖσαι φῶς τῇ ψυχῇ σου διὰ τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν, ἵν' οἴκοθεν ἔχῃς τῆς παραμυθίας τὰς ἀφορμὰς.

EPISTOLA Z'.

Γρηγορίῳ ἐταίρῳ (43).

Οὐδὲ τότε (44) ἠγνόουν, ὅτε ἐπέστελλον τῇ λογιό-

primus qui tamen addit ἐπισκόπῳ. Codices omnes Gregorio Nazianzeno hanc epistolam inscribunt, sed in codice vetustissimo Coisliriano post titulum legitur eadem manu γρ. Εὐαγρίῳ πρεσβυτέρῳ, scriptum invenitur, *Evagriō presbytero*. Sed tanti non est ejusmodi observatio, ut hæc epistola Evagriō presbytero scripta potius videatur, quam Gregorio, cui et veterum codicum testimonio et sua sponte optime congruit. Signata est enim manifestis notis mutuae illius operæ, quam sibi Gregorius et Basilius in sacris litteris illustrandis tradebant.

(44) Οὐδὲ τότε. Sic quinque mss. codices. Editi οὐδέποτε. Ad hæc verba in codice Regio, quo usus

τητί σου, ὅτι πᾶσα θεολογική φωνή ἐλάττων μὲν ἐστὶ τῆς διανοίας τοῦ λέγοντος, ἐλάττων δὲ τῆς τοῦ ἐπιζητοῦντος ἐπιθυμίας· διότι ὁ λόγος ἀσθενέστερόν πως πέφυκε διακονεῖσθαι τοῖς νοουμένοις. Εἰ οὖν ἀσθενῆς ἡμῶν ἡ διάνοια, ἐλάττων δὲ ταύτης ἡ γλῶσσα, τί ἐχρῆν προσδοκᾶν ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, καὶ οὐχὶ πενίαν ἐγκληθῆσθαι λόγων; Οὐ μὴν τούτου γε ἔνεκεν δυνατὸν ἦν· σιωπῇ παρελθεῖν τὸ ἐπιζητούμενον (45). Κίνδυνος γὰρ προδοσίας, ἐν τῷ μὴ περοχείρως ἀποδιδόναι τὰς περὶ Θεοῦ ἀποκρίσεις τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Κύριον. Ἐκεῖνα μὲν οὖν, εἴτε ἀρκούντως ἔχειν δοκεῖ, εἴτε καὶ ἀκριβεστέρας τινὸς προσθήκης δεῖται, καιροῦ ἰδίου πρὸς διάρθρωσιν χρῆζει. Τὸ δὲ νῦν ἔχον, παρακαλοῦμέν σε, ὃ καὶ παρεκαλέσαμεν ἤδη, χρῆσαι σεαυτὸν ὀλοκλήρως τῇ συνηγορίᾳ τῆς ἀληθείας, καὶ ταῖς (46) παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐγγυομέναις τῇ διανοίᾳ σου ὁρμαῖς πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ σύστασιν, ταύταις ἀρκοῦμενον καὶ παρ' ἡμῶν μηδὲν ἐπιζητούμενα πλέον· οἱ, πολλῶ ἐλάττους ὄντες τῆς ὑπονοίας, βλάπτομεν μᾶλλον τῇ παρ' ἑαυτῶν ἀσθενείᾳ τὸν λόγον, ἢ τινα ἰσχυρὸν διὰ τῆς συνηγορίας τῇ ἀληθείᾳ προστίθεμεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η'.

Percussus casu inopinato Basilius, cum se ad Gregorium recepisset, desiderium suorum his litteris lenit, eosque, admonet ut caveant ab Arianis. Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum confiteri oportere statuit. Tres deos affigentibus respondet. Deum natura, non numero unum dici: simile et dissimile rejicit, identitatem substantiæ requirit, ac Filium Patri esse consubstantialem declarat. Plura explanat Scripturæ loca ab adversariis objecta. Denique sancti Spiritus divinitatem probat.

Τοῖς Καισαρεῦσιν (47) ἀπολογία περὶ τῆς ἀποχωρήσεως, καὶ περὶ πίστεως.

1. Πολλάκις ἐθαύμασα, τί ποτε πρὸς ἡμᾶς πεπόνθατε, καὶ πόθεν τοσοῦτον ἠττάσθε (48) τῆς ἡμετέρας βραχύτητος, τῆς μικρᾶς καὶ ὀλίγης καὶ οὐδὲν ἴσως ἐχούσης ἐράσμιον, καὶ λόγοις ἡμᾶς προτρέπεσθε, φιλίας τε καὶ πατρίδος ὑπομιμνήσκοντες, ὥσπερ φυγάδας τινὰς πατρίκοις σπλάγγχοις, πρὸς ἑαυτοὺς πάλιν ἐπιστρέφειν (49) πειρώμενοι. Ἐγὼ δὲ τὸ μὲν φυγὰς γεγονέναι ὁμολογῶ, καὶ οὐκ ἀρνήθειν· τὴν δὲ αἰτίαν μάθοιτ' ἂν ἤδη ποθοῦντες. Μάλιστα μὲν τῷ ἀδοκῆτῳ τότε πληγεῖς, καθάπερ οἱ τοῖς αἰφνιδίαις ψόφοις ἀθρόως καταπλαγέντες, οὐ κατέσχον τοὺς λογισμοὺς, ἀλλ' ἐμάκρυνα φυγαδεύων, καὶ ἠλίσθη χρόνον ἱκανὸν ἀφ' ὑμῶν, ἔπειτα δὲ καὶ πό-

est Combefisius, scholium quoddam declarat Basilius hac sententia uti, sed fusius, in Homilia, quæ inscribitur, *Christi generatio*. Legitur hæc homilia tom. II, p. 59; et quod in scholio indicatum est, reperitur, n. 1 et 2.

(45) Τὸ ἐπιζητούμενον. Quatuor mss. non antiquissimi τὸ ζητούμενον.

(46) Καὶ ταῖς. Deest καὶ in duobus mss. Regiis. Videtur deletum fuisse in Harlæano codice, in quo hæc epistola recentiore manu scripta est. Ὁρμαῖς, *motibus*. Melius forte, si reddatur, *præsidiiis*. Paulo post legimus ex quinque mss. πολλῶ ἐλάττους pro πολλῶν. Duo mss. codices habent ἀσθενείᾳ τῶν λόγων.

(47) Τοῖς Καισαρεῦσιν. Quamvis hic titulus Basilius sententiæ ac verbis repugnet, eum tamen retinuimus, propterea quod reperitur in duobus codicibus mss. Reg. et Harl., exceptis ultimis verbis, καὶ περὶ πίστεως, quæ desunt. Porro hæc epistola non ad Cæsarienses, sed ad monasterium,

A prudentiæ tuæ, vocem omnem theologiam imparrem esse cogitationi dicentis, imparrem interrogantis desiderii; propterea quod sermo imbecillius nescio quomodo solet cogitatis rebus inseruire. Si ergo infirma cogitatio nostra, et cogitatione inferior lingua; quid expectandum nobis fuit in iis quæ disseruimus, nisi penuriam verborum objectum iri? Neque tamen idcirco potui silentio prætermittere quod quærebatur. Nam prodictionis periculum est, si non libenter dentur de Deo responsa his qui Dominum diligunt. Illa igitur, sive satis esse videantur, sive etiam accuratior quodam additamento indigeant, tempus proprium, ut emendentur, postulant. Quod autem nunc ad rem attinet, hortamur te, uti jam etiam B hortati sumus, ut totum te veritatis defensionem, ac motibus menti tuæ ad bonum stabiliendum a Deo impressis tradas, his contentus nec amplius quidquam a nobis requirens: qui cum multo inferiores simus quam quis suspicari possit, imbecillitate nostra doctrinam lædimus magis, quam roboris aliquid patrocínio nostro addimus veritati.

EPISTOLA VIII*.

C *Apologia de secessu ad Cæsarienses, et de fide pertractatio.*

1. Sæpe miratus sum, cur eo sitis in me animo affecti, et unde vos tenuitas nostra, eaque exigua et modica ac fortasse nihil habens amabile, tantopere capiat; nosque sermonibus adhortemini, amicitiam et patriam commemorantes, veluti profugos quosdam paternis visceribus ad vos rursus conantes revocare. **81** Ego autem profugum me esse fateor, neque negaverim: sed jam causam, si cupitis, ediscetis. Maxime quidem re inopinata tunc percussus, quemadmodum qui ob repentinos strepitus illico expavescent, non cohibebam cogitationes, sed elongavi fugiens, ac tempore multo a vobis abfui. Deinde vero et desiderium quoddam

cui præerat Basilius, scripta; nec Basilius ex urbe in solitudinem, ut eruditi viri hactenus crediderunt, sed potius in urbem ex solitudine discesserat. Petit enim ut sibi aliquandiu liceat abesse, *non quod in urbe commorationem, inquit, ambiamus, sed quod versari cum sanctis longe utilissimum judicemus*. Erat ergo in aliqua urbe, videlicet Nazianzi cum Gregorio. Quod autem addit, homines urbium desiderio a maligno decipi, non congruebat hæc admonitio civibus Cæsariensibus, sed potius monachis, quos sæpe diabolus hoc artificio retrahere e solitudine tentabat, ut perspici potest infra ex Epistola ad Chilonem.

(48) ἠττάσθε. Sic Reg. et Harl. Editi ἠττήσθε. Sic etiam Gregorius Naz. qui hujus epistolæ exordio utitur pro suo in oratione 27.

(49) Ἐπιστρέφειν. Patriam vocat Basilius locum in quo educatus fuerat. Vide Not. ad epist. 87. Paulo post editi ἐπεισῆει; mss. ut in textu.

* Alias CXLJ. Scripta anno 360.

subiit mihi sacrorum dogmatum, et philosophiæ quæ circa illa versatur. Quomodo enim possim, aiebam, habitantem in nobis malitiam domare? Quis mihi fiat Laban, liberans me ab Esau atque ad supernam philosophiam deducens? Quoniam autem, Deo dante, voti compotes, quantum licuit, facti sumus, electionis invento vase et puteo profundo, dico autem Christi os Gregorium: nobis parumper, quæso, parum, rogamus, concedite temporis; non quod in urbe commorationem ambiamus (neque enim ignoramus, homines hoc pacto a maligno decipi), sed quod versari cum sanctis longe utilissimum esse judicemus. Dum enim de divinis dogmatibus aliquid dicitur, auditurque frequentius, contemplationum quemdam habitum, qui ægre amittatur, suscipimus. Et res quidem nostræ ita se habent.

2. Vos autem, o divina et omnium mihi charissima capita, cavete Philistinorum pastores, ne quis puteos vestros clanculum obstruat, et puram eorum, quæ ad fidem pertinent, cognitionem obturbet. Hoc enim eis semper studio est, non ex Scripturis sacris docere animas simpliciores, sed sapientia extranea veritatem circumvenire. Qui enim *ingenitum* et *genitum* in nostram fidem introducit, docetque eum qui semper est, aliquando non fuisse, eumque qui natura ac semper Pater est patrem fieri, et Spiritum sanctum non esse sempiternum, nonne ille palam Philistæus est invidens patriarchæ nostri ovibus, ne ex pura et in vitam æternam saliente aqua bibant³⁴, sed illud prophetæ oraculum trahant in semetipsos: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, ac foderunt sibi ipsis cisternas obtritas, quæ non poterunt aquam continere*³⁵; cum confiteri oporteat Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, uti eloquia divina, et qui ea sublimius intellexere, docuerunt. Cæterum ad eos qui tres deos nobis exprobrant, illud dicatur: unum nos Deum non numero, sed natura confiteri. Quidquid enim unum numero dicitur, id vere unum non est, neque natura simplex: Deum vero simplicem et incompositum confitentur omnes. Non igitur unus numero est Deus. Quod autem dico, est ejusmodi. Unum numero mundum esse dicimus, non tamen unum natura, neque simplicem illum quemdam. Dividimus enim ipsum in elementa ex quibus constat, in ignem, aquam, aerem et terram. Rursus homo unus numero dicitur. Unum enim hominem sæpe dicimus, sed non simplex quidam ille est cum ex corpore et anima constet. Similiter et angelum unum numero dicimus, sed non unum

Α θος τις ὑπεισῆει μου τῶν θείων δογμάτων, καὶ τῆς περὶ ἐκεῖνα φιλοσοφίας. Πῶς γὰρ ἂν δυναίμην (50), ἔφην ἐγὼ, κρατῆσαι τῆς συνοικουμένης ἡμῖν κακίας; Τίς δὲ ἂν μοι γένηται Λάβαν, ἀπαλλάττων με τοῦ Ἰσαὺ, καὶ πρὸς τὴν ἀνωτάτω φιλοσοφίαν παιδαγωγῶν; Ἄλλ' ἐπειδὴ σὺν Θεῷ τοῦ σκοποῦ κατὰ δύναμιν τετυχῆκαμεν, εὐρόντες σκευὸς ἐκλογῆς καὶ φρέαρ βαθύ, λέγω δὲ τὸ τοῦ Χριστοῦ στόμα Γρηγόριον· ὀλίγον ἡμῖν, παρακαλῶ, ὀλίγον συγχωρήσατε χρόνον, αἰτούμεθα· οὐ τὴν ἐν ταῖς πόλεσι διατριβὴν ἀσπαζόμενοι· οὐδὲ γὰρ λήληθεν ἡμᾶς ὁ πονηρὸς διὰ τῶν τοιούτων τὴν ἀπάτην τοῖς ἀθρώποις προσμηχανώμενος· ἀλλὰ τὴν συντυχίαν τὴν πρὸς τοὺς ἀγίους ἐπωφελῆ μάλιστα κρίνοντες (51). Ἐν γὰρ τῷ λέγειν τι περὶ τῶν θείων δογμάτων, καὶ ἀκούειν πυκνότερον, ἔξιν δυσσπόβλητον θεωρημάτων λαμβάνομεν. Καὶ τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

2. Ὑμεῖς δὲ, οἱ θεῖαί μοι καὶ προσφιλέσταται πασῶν κεφαλαί, φυλάττεσθε τοὺς τῶν Φυλιστιαίων ποιμένας, μὴ τις λαθῶν ἐμφροῦξή ὑμῶν τὰ φρέατα, καὶ τὸ καθαρὸν τῆς γνώσεως τῆς περὶ τὴν πίστιν ἐπιθολώσῃ. Τοῦτο γὰρ αὐτοῖς ἀεὶ ἐστὶν ἐπιμελές, μὴ ἐκ τῶν θείων Γραφῶν διδάσκων τὰς ἀκραισιτέρας ψυχὰς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐξωθεν σοφίας παρακρούεσθαι τὴν ἀλήθειαν. Ὁ γὰρ ἀγέννητος καὶ γεννητὸν ἐπιστάγων ἡμῶν τῇ πίστει, καὶ τὸν ἀεὶ ὄντα μὴ ὄντα ποτὲ δογματίζων, καὶ τὸν φύσει καὶ ἀεὶ Πατέρα πατέρα γινόμενον, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ αἰδίον, οὐκ ἀντικρὺς ἐστὶ Φυλιστεύς (52); βασκαίνων τοῖς τοῦ πατριάρχου ἡμῶν προβάτοις, ἵνα μὴ πίνωσιν ἐκ τοῦ καθαροῦ καὶ ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον ὕδατος, ἀλλὰ τὸ τοῦ προφήτου λόγιον πρὸς ἑαυτοὺς ἐπισπᾶσονται (53), τὸ· Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὠρυξάσασθε ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἱ οὐ δύνησονται ὑδωρ συσχεῖν· θεὸν ὁμολογεῖν Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱόν, Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὡς οἱ θεῖοι λόγοι, καὶ οἱ τούτους (54) ὑψηλότερόν νουσηκότες ἐδίδαξαν. Πρὸς δὲ τοὺς ἐπηρεάζοντας ἡμῖν τὸ τρίθειον ἐκεῖνο λεγέσθω, ὅτιπερ ἡμεῖς ἕνα Θεὸν οὐ τῷ ἀριθμῷ, ἀλλὰ τῇ φύσει ὁμολογοῦμεν. Πᾶν γὰρ ὃ ἐν ἀριθμῷ λέγεται, τοῦτο οὐχ ἐν ὄντως, οὐδ' ἀπλοῦν τῇ φύσει ἐστίν· ὁ δὲ Θεὸς ἀπλοῦς καὶ ἀσύνθετος παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖται. Οὐκ ἄρα εἰς ἀριθμῷ ἐστὶν ὁ Θεός. Ὁ δὲ λέγω, τοιούτος ἐστίν. Ἐν ἀριθμῷ τὸν κόσμον εἶναι φασιν, ἀλλ' οὐχ ἕνα τῇ φύσει, ἀλλ' οὐδ' ἀπλοῦν τινα τοῦτον. Τέμνομεν γὰρ αὐτὸν εἰς τὰ ἐξ ὧν συνέστηκε στοιχεῖα, εἰς πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ γῆν. Πᾶλιν ὁ ἄθρωπος εἰς ἀριθμῷ ὀνομάζεται. Ἐνα γὰρ ἄνθρωπον πολλάκις λέγομεν. Ἄλλ' οὐχ ἀπλοῦς τις οὗτός ἐστιν, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνεστώς. Ομοίως δὲ καὶ ἄγγελον ἕνα ἀριθμῷ ἐροῦ-

³⁴ Joan. 1v, 14. ³⁵ Jerem. 11, 13.

(50) Δυναίμην. Editi iterum addunt Πῶς γὰρ ἂν. Sed hæc melius absunt a duobus codicibus mss. Plures non habuimus.

(51) Κρίνοντες. Sic mss. Editi κρίναντες.

(51) Φυλιστεύς. Harl. Φυλιστιαῖος.

(53) Ἐπισπᾶσονται. Sic Reg. et Harl. Editi επισπᾶσονται.

(54) Τούτους. Sic Harl. Editi τούτων. Paulo post ex duobus mss. legimus ἐπηρεάζοντας ἡμῖν. Editi ἡμῶν.

μεν, ἀλλ' οὐχ ἓνα τῆ φύσει, οὐδὲ ἀπλοῦν οὐσίαν γὰρ μεθ' ἀγιασμοῦ τὴν του ἀγγέλου ὑπόστασιν ἐνοοῦμεν. Εἰ τοίνυν πᾶν τὸ ἐν ἀριθμῷ ἐν τῆ φύσει οὐκ ἔστι, καὶ τὸ ἐν τῆ φύσει καὶ ἀπλοῦν ἐν ἀριθμῷ οὐκ ἔστιν, ἡμεῖς δὲ λέγομεν ἓνα τῆ φύσει Θεόν· πῶς ἐπεισάγουσιν ἡμῖν τὸν ἀριθμὸν, αὐτὸν πάντῃ ἡμῶν ἐξοριζούτων τῆς μακαρίας ἐκείνης (55) καὶ νοητῆς φύσεως; Ὁ γὰρ ἀριθμὸς ἔστι του ποσοῦ· τὸ δὲ ποσὸν τῆ σωματικῆ φύσει συνέζευκται· ὁ γὰρ (56) ἀριθμὸς τῆς σωματικῆς φύσεως. Σωματῶν δὲ δημιουργὸν τὸν Κύριον ἡμῶν εἶναι πεπιστεύκαμεν. Διὸ καὶ πᾶς ἀριθμὸς ἐκεῖνα σημαίνει τὰ ἐνυλὸν καὶ περιγραπτὴν ἔχειν λαχόντα τὴν φύσιν· ἡ δὲ μονὰς καὶ ἐνὰς τῆς ἀπλῆς καὶ ἀπεριλήπτου οὐσίας ἐστὶ σημαντικὴ (57). Ὁ τοίνυν ἀριθμὸν ἢ κτίσμα ὁμολογῶν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λαμβάνει ἐνυλὸν καὶ περιγραπτὴν φύσιν εἰσάγων. Περιγραπτὴν δὲ λέγω οὐ μόνον τὴν περιεχομένην ὑπὸ τόπου, ἀλλ' ἠνπερ καὶ τῆ προγνώσει ἐμπεριείληφεν ὁ μέλλων αὐτὴν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγειν, ἣν καὶ (58) ἐπιστήμη περιλαβεῖν δυνατὸν ἐστὶ Πᾶν οὖν ἅγιον, ὁ περιγραπτὴν ἔχει τὴν φύσιν, καὶ ἐπίκτητον ἔχει τὴν ἀγιότητα, οὐκ ἀνεπίδεκτὸν ἐστὶ κακίας. Ὁ δὲ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πηγὴ ἐστὶν ἀγιασμοῦ, ὅφ' ἧς πᾶσα ἡ λογικὴ κτίσις κατ' ἀναλογίαν τῆς ἀρετῆς ἀγιαζεται.

3. Καίτοι ἡμεῖς, κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον, οὔτε ὁμοιον οὔτε ἀνόμοιον λέγομεν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ. Ἐκάτερον γὰρ αὐτῶν ἐπίσης ἀδύνατον, Ὅμοιον γὰρ καὶ ἀνόμοιον κατὰ τὰς ποιότητας λέγεται ποιότητος δὲ τὸ θεῖον ἐλεύθερον. Ταυτότητα δὲ τῆς φύσεως ὁμολογοῦντες, καὶ τὸ ὁμοούσιον ἐκδεχόμεθα, καὶ τὸ σύνθετον φεύγομεν, τοῦ κατ' οὐσίαν Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸν κατ' οὐσίαν Θεὸν καὶ Υἱὸν γεγεννηκότος. Ἐκ γὰρ τούτου τὸ ὁμοούσιον δείκνυται. Ὁ γὰρ κατ' οὐσίαν Θεὸς τῷ κατ' οὐσίαν Θεῷ ὁμοούσιός ἐστιν. Ἐπεὶ δὲ λέγεται θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος (59)· ὡς τὸ, Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστε· καὶ ὁ δαίμων θεός, ὡς τὸ, Οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαίμονια. ἀλλ' οἱ μὲν κατὰ χάριν ὀνομάζονται, οἱ δὲ κατὰ ψεύδος. Ὁ δὲ θεὸς μόνος κατ' οὐσίαν ἐστὶ θεός. Μόνος δὲ ὅταν εἶπω, τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τὴν ἁγίαν καὶ ἀκτιστον δηλώ. Τὸ γὰρ μόνος λέγεται καὶ ἐπὶ τινος ἀνθρώπου, καὶ ἐπὶ φύσεως ἀπλῶς τῆς καθόλου. Ἐπὶ τινος μὲν, οἷον, φέρε εἰπεῖν, ἐπὶ Παύλου, ὅτι μόνος ἠρπάγη εἰς τρίτου οὐρανοῦ, καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι· ἐπὶ φύσεως δὲ τῆς καθόλου, ὡς ὅταν λέγῃ (60) Δαβὶδ· Ἄνθρωπος, ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ. Ἐνταῦθα γὰρ οὐ τὸν τινὰ ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὴν καθόλου φύσιν δηλοῖ. Πᾶς γὰρ ἄνθρωπος πρόσκαιρος καὶ θνητός. Οὕτω κακεῖνα νοοῦμεν ἐπὶ τῆς φύσεως εἰρημένα· το, Ὁ μόνος

⁵⁵ Psal. LXXI, 6. ⁵⁷ Psal. XCV, 5. ⁵⁸ II Cor. XII, 4. ⁵⁹ Psal. CII, 15.

(55) Ἐκείνης. Hanc vocem addidimus ex duobus mss.

(56) Ὁ γὰρ, Lege Ὁ γου.

(57) Σημαντικὴ. Sic uterque codex. Editi σημαντικόν.

A natura, neque simplicem: siquidem essentiam cum sanctimonia, hypostasim angeli intelligimus. Itaque si quidquid unum est numero, unum natura non est, et quod natura unum ac simplex est, unum numero non est, nos autem Deum natura unum dicimus; quomodo nobis numerum affingunt, quem prorsus a beata illa ac spirituali natura amovemus? Numerus enim pertinet ad quantitatem: quantitas vero corporali naturæ conjuncta est; numerus ergo corporeæ est naturæ. At Dominum nostrum corporum opificem esse credimus. Quapropter et numerus omnis ea designat, quæ materialem ac circumscriptam naturam sortita sunt: monas vero et unitas simplicis ac incomprehensibilis essentiæ insigne. Quisquis igitur numerum aut creaturam confitetur Filium Dei, aut Spiritum sanctum, imprudens materialem ac circumscriptam naturam inducit. Circumscripam autem dico, non modo eam quæ loco continetur, sed etiam quam prænotione comprehendit is, qui ipsam e nihilo producturus est, quæque scientia comprehendi potest. Quidquid igitur sanctum est, habet autem naturam circumscriptam, et adventitiam sanctitatem, obnoxium esse potest malitiæ. Filius autem, et Spiritus sanctus, fons est sanctimonix, unde rationalis quæque creatura pro virtutis ratione sanctificatur.

3. Nos, secundum veram doctrinam, neque similem, neque dissimilem Patri Filium dicimus. Nam æque utrumque horum repugnat. Enimvero simile et dissimile, qualitatibus habitis ratione dicuntur: Deus autem liber est a qualitate. Verum identitatem naturæ confitentes et consubstantialia admittimus, et compositionem fugimus; cum is qui secundum essentiam Deus et Pater est, Deum secundum essentiam et Filium genuerit. Ex hoc enim consubstantialia ostenditur. Nam Deus secundum essentiam Deo secundum essentiam consubstantialis. Siquidem et homo dicitur deus, velut in hoc loco. *Ego dixi: Dii estis* ⁵⁶. Quin etiam dæmon appellatur deus, secundum illud, *Dii gentium dæmonia* ⁵⁷. Sed illi quidem ex dono, hi vero ex mendacio nomen accipiunt. Deus vero solus est secundum essentiam Deus. Cum autem dico, *solus*, essentiam Dei sanctam et increatam significo. Nam vox *solus*, et de uno aliquo homine, et de universa prorsus natura dicitur. De uno aliquo, velut cum verbi gratia dicitur de Paulo, solum raptum esse ad tertium usque cælum, et audisse arcana verba, quæ non liceat homini loqui ⁵⁸: de natura vero universa, velut cum David dicit: *Homo, sicut fenum diesejus* ⁵⁹. Hic enim non hominem aliquem, sed universam naturam indicat: nam omnis homo

(58) Ἦν καὶ. Mss. et edit. Basil. ὁ καὶ.

(59) Ὁ ἄνθρωπος. Articulus additus ex mss. deest in editis. Ibidem duo codices mss. Ἐπειδὴ δὲ.

(60) Ἄέγη. Sic. mss. Editi λέγει.

temporarius et mortalis. Sic intelligimus de natura dicta esse et illa : *Qui solus habet immortalitatem* ⁴⁰; et, *Soli sapienti Deo* ⁴¹; et, *Nemo bonus, nisi unus Deus* ⁴². Hic enim *unus* significat idem, quod *solus*. Et, *Qui extendit cælum solus* ⁴³; et rursus, *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies* ⁴⁴; et, *Non est Deus præter me* ⁴⁵. Nam *unus* et *solus* de Deo dicuntur **83** in Scriptura non ad distinctionem a Filio aut Spiritu sancto, sed adversus eos qui cum dii non sint, dii tamen falso nominantur, ut est illud : *Dominus solus duxit eos, et non erat cum eis deus alienus* ⁴⁶; et, *Everterunt filii Israel Baalim, et nemora Astaroth, et serviebant Domino soli* ⁴⁷. Et iterum Paulus : *Sicut sunt dii multi, et domini multi, nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia* ⁴⁸. Verum hic quærimus, quomodo cum dixisset, *Unus Deus*, ea voce non fuerit contentus (diximus enim, cum *solus* et *unus* de Deo dicuntur, significari naturam) sed et vocem *Pater* apposuerit, et Christi fecerit mentionem. Suspicio itaque existimasse hoc loco vas electionis Paulum, satis non esse tantummodo Deum Filium, et Deum Spiritum sanctum prædicare; id quod per dictionem, *Unus Deus*, declaraverat, nisi præterea per adjectionem *Patris*, eum ex quo omnia sunt, exprimeret; et per mentionem *Domini*, Verbum per quod omnia sunt, significaret, et rursus, per *Jesu Christi* adjunctionem, incarnationem annuntiaret, et passionem poneret ob oculos: et resurrectionem commonstraret. Nam illud, *Jesus Christus*, notiones tales nobis indicat. Quapropter etiam Dominus ante passionem non vult dici *Jesus Christus*, et discipulis præcipit, ut ne cuiquam dicant ipsum esse *Jesum Christum* ⁴⁹. Propositum enim illi erat post absolutam dispensationem ac resurrectionem ex mortuis, et in cælos assumptionem, tum demum ipsis committere, ut eum *Jesum Christum* prædicarent. Ejusmodi est et illud : *Ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum* ⁵⁰; illud itidem : *Creditis in Deum, et in me credite* ⁵¹: ubique cogitationem nostram præmuniente Spiritu sancto; ne accedentes ad alterum, altero excidamus; neve theologiæ intenti negligamus dispensationem; atque in impietatem, dum in aliquo offendimus, incidamus.

4. Verba autem divinæ Scripturæ, quæ arrepta adversarii, et ad suam ipsorum sententiam detorta, nobis ad eversionem majestatis Unigeniti objiciunt, simili modo expendamus, notionem eorum

⁴⁰ I Tim. vi, 16. ⁴¹ Rom. xvi, 27. ⁴² Luc. xviii, 19. ⁴³ Job. ix, 8. ⁴⁴ Deut. vi, 13. ⁴⁵ Deut. xxxii, 39. ⁴⁶ ibid. 12. ⁴⁷ I Reg. vii, 4. ⁴⁸ I Cor. viii, 5, 6. ⁴⁹ Matth. xvi, 20. ⁵⁰ Joan. xvii, 3. ⁵¹ Joan. xiv, 1.

(61) Ἐπὶ Θεοῦ Editi addunt articulum, sed deest in mss.

(62) Υἱοί. Hanc vocem addimus ex Reg. Paulo post duo mss. ὡσπερ. Editi εἴπερ.

(63) Εἷς Θεός. Primam vocem addimus ex mss. Paulo post in cod. Reg. legitur τὸ Πνεῦμα προσ-

ἔχων ἀθανασίαν· καὶ, Μόνῳ σοφῷ Θεῷ καὶ τὸ, Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός. Τὸ γὰρ εἷς ἐνταυθα τῷ μόνος ταυτὸν δηλοῖ· καὶ τὸ, Ὁ τανύσας τὸν οὐρανὸν μόνος· καὶ πάλιν· Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις· καὶ τὸ, Οὐκ ἔστι Θεός πλὴν ἐμοῦ. Τὸ γὰρ εἷς καὶ μόνος ἐπὶ Θεοῦ (61) ἐν τῇ Γραφῇ οὐ πρὸς ἀντιδιαστολήν τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λέγεται, ἀλλὰ πρὸς τοὺς μὴ ὄντας θεοὺς, ὀνομαζομένους δὲ ψευδῶς· ὡς τὸ, Κύριος μόνος ἦγεν αὐτούς· καὶ, Οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν Θεός ἄλλοτριος· καὶ τὸ, Περιεῖλον υἱοὶ (62) Ἰσραὴλ τὰ Βασιλεῖα, καὶ τὰ ἄλση Ἀσταρώθ, καὶ ἐδούλευον Κυρίῳ μόνῳ· καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· Ὡσπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ, καὶ κύριοι πολλοὶ, ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεός, ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ, εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστὸς δι' οὗ τὰ πάντα. Ἀλλὰ ζητοῦμεν ἐνταυθα, πῶς, Εἷς Θεός (63) εἰρηκῶς, οὐκ ἠρκέσθη τῇ φωνῇ (ἔφαμεν γὰρ, ὅτι μόνος καὶ τὸ εἷς ἐπὶ Θεοῦ τὴν φύσιν δηλοῖ), ἀλλὰ καὶ τὸ Πατήρ προσέθηκε, καὶ τοῦ Χριστοῦ ἐμνημόνευσεν. Ὑπονοῶ τοίνυν, ὅτι οὐκ ἐξαρχεῖν ᾤκηθη νῦν ὁ Παῦλος, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, κηρύσσειν μόνον Θεὸν τὸν Υἱόν, καὶ Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπερ διὰ τῆς Εἷς Θεός ἐδήλωσε ῥήσεως, ἐὰν μὴ καὶ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ Πατρὸς τὸν ἐξ οὗ τὰ πάντα δηλώσῃ· καὶ διὰ τῆς μνήμης τοῦ Κυρίου, τὸν Λόγον τὸν δι' οὗ τὰ πάντα σημάνῃ· καὶ πάλιν, διὰ τῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ συμπαραλήψεως τὴν ἐνανθρώπησιν παραγγείλη (64), καὶ τὸ πάθος παραστήσῃ, καὶ τὴν ἀνάστασιν φανερώσῃ. Τὸ γὰρ, Ἰησοῦς Χριστὸς, τὰς τοιαύτας ἐννοίας ἡμῖν ἐμφαίνει. Διὸ καὶ πρὸ τοῦ πάθους παραιτεῖται ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς καταγγέλλεσθαι· καὶ διαστέλλεται τοῖς μαθηταῖς, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστὸς. Πρόκειται γὰρ αὐτῷ τελειώσαντι τὴν οικονομίαν, μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὴν εἰς οὐρανὸν ἀνάληψιν, ἐπιτρέψαι αὐτοῖς κηρύσσειν αὐτὸν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ, Ἴνα γινώσκωσὶ σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν· καὶ τὸ, Πιστεύετε εἰς Θεόν καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε· πανταχοῦ τὴν ἐννοίαν ἡμῶν ἀσφαλιζομένου τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, ἵνα μὴ, γατέρῳ προσβαίνοντες, θατέρου ἐκ πίπτωμεν· καὶ τῇ θεολογίᾳ προσέχοντες, τῆς οικονομίας καταφρονῶμεν· καὶ γένηται ἡμῖν κατὰ τὸν ἐλλεῖπον ἢ ἀσέβεια.

4. Τὰ δὲ ῥήματα τῆς θείας Γραφῆς, ἅπερ λαμβάνοντες οἱ ἀντικείμενοι καὶ διαστρέφοντες πρὸς τὴν οἰκείαν συνείδησιν εἰς καθαίρεσιν τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς ἡμῖν προφέρουσιν· οὕτως ἐξετάσωμεν (65),

ἔθηκε.

(64) Παραγγείλη. Duo mss. ἀπαγγείλη.

(65) Ἐξετάσωμεν. Sic Reg. et prima manu Harl. Editi ἐξετάσωμεν. Ibidem editi ἀναπτύσσοντες αὐτά. Duo veteres libri ut in textu.

κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν ἀναπτύσσοντες αὐτῶν τὴν A
 διάνοιαν· Καὶ πρῶτον ἡμῖν προτιθέσθω τὸ, Ἐγὼ ζῶ
 διὰ τὸν Πατέρα. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ ἐν τῶν βελῶν τῶν
 εἰς οὐρανὸν πεμπομένων ὑπὸ τῶν ἀσεβῶς (66) αὐτῶ
 κεχορημένων. Ἐνταῦθα δὲ τὸ ῥητὸν οὐ τὴν προαιώ-
 νιον, ὡς οἶμαι, ζῶν ὀνομάζει (πάν γὰρ τὸ δι' ἑτε-
 ρον ζῶν αὐτοζωὴ εἶναι οὐ δύναται, ἥς οὐδὲ τὸ ὑφ'
 ἑτέρου θερμανθῆν αὐτοθερμότης εἶναι· ὁ δὲ Χριστὸς
 καὶ Θεὸς ἡμῶν εἶρηκεν. Ἐγὼ εἶμι ἡ ζωὴ), ἀλλὰ
 ζῶν ταύτην τὴν ἐν σαρκί, καὶ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ
 γεγεννημένην, ἣν ἔζησε διὰ τὸν Πατέρα. Βουλήσει
 γὰρ αὐτοῦ ἐπιθεσθῆναι τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων· καὶ
 οὐκ εἶπεν, Ἐγὼ ἔζησα διὰ τὸν Πατέρα· ἀλλ', Ἐγὼ
 ζῶ διὰ τὸν Πατέρα, σαφῶς τὸν παρόντα προσημαί-
 νων χρόνον. Δύναται δὲ καὶ ζῶν λέγειν, ἣν ζῆ ὁ Χρι-
 στὸς, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ἔχων ἐν ἑαυτῷ. Καὶ ὅτι B
 τοῦτό ἐστι τὸ δηλούμενον, ἐκ τοῦ ἐπιφερομένου εἰσό-
 μεθα. Καὶ ὁ τρώγων με, φησὶ, ζήσεται δι' ἐμέ.
 Τρώγομεν γὰρ αὐτοῦ τὴν σάρκα, καὶ πίνομεν αὐτοῦ
 τὸ αἷμα, κοινωνοὶ γινόμενοι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως
 καὶ τῆς αἰσθητῆς ζωῆς τοῦ Λόγου καὶ τῆς σοφίας.
 Σάρκα γὰρ καὶ αἷμα πάσαν αὐτοῦ τὴν μυστικὴν ἐπι-
 δημίαν ὠνόμασε, καὶ τὴν ἐκ πρακτικῆς καὶ φυσικῆς
 καὶ θεολογικῆς συνεστῶσαν διδασκαλίαν ἐδήλωσε, δι'
 ἧς τρέφεται ψυχὴ, καὶ πρὸς τὴν τῶν ὄντων τέως
 θεωρίαν παρασκευάζεται. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐκ τοῦ
 ῥητοῦ ἴσως δηλούμενον.

5. Καὶ πάλιν· Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστὶ.
 Κέχρηται (67) γὰρ καὶ τούτῳ τῷ ῥητῷ τὰ ἀχάριστα
 κτίσματα, τὰ τοῦ πονηροῦ γεννήματα. Ἐγὼ δὲ καὶ
 ἐκ ταύτης τῆς φωνῆς τὸ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν C
 τῷ Πατρὶ δηλοῦσθαι πεπίστευκα. Τὰς γὰρ συγκρί-
 σεις οἶδα κυρίως ἐπὶ τῶν τῆς αὐτῆς φύσεως γινομέ-
 νας. Ἄγγελον γὰρ ἀγγέλου λέγομεν μείζονα, καὶ
 ἄνθρωπον ἀνθρώπου δικαιότερον, καὶ πτηνὸν πτηνοῦ
 ταχύτερον. Εἰ τοίνυν αἱ συγκρίσεις ἐπὶ τῶν ὁμοειδῶν
 γίνονται, μείζων δὲ κατὰ σύγκρισιν εἶρηται ὁ Πατὴρ
 τοῦ Υἱοῦ· ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ ὁ Υἱός. Ἔστι δὲ τις
 καὶ ἄλλη ἔννοια ἐναποκειμένη τῷ ῥητῷ. Τί γὰρ θαυ-
 μαστόν, εἰ μείζονα ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα ὠμολόγησε,
 Λόγος ὢν καὶ σὰρξ γεγονώς, ὁπόταν καὶ ἀγγέλων
 ὦφθη κατὰ τὴν δόξαν ἐλάττων, καὶ ἀνθρώπων κατὰ
 τὸ εἶδος; Ἠλάττωσας γὰρ αὐτὸν, φησὶ, βραχὺ τι
 παρ' ἀγγέλου· καὶ πάλιν· Τὸν δὲ βραχὺ τι παρ'
 ἀγγέλου ἠλάττωμένον, καὶ τὸ, εἶδομεν αὐτὸν,
 καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος· ἀλλὰ τὸ εἶδος
 αὐτοῦ ἐκλείπον παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους.
 Τούτων δὲ πάντων ἠνέσχεται διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ
 περὶ τὸ πλάσμα φιλανθρωπίαν, ἵνα τὸ ἀπολωλὸς προ-
 βατον ἀνασώσῃται (68), καὶ τὸ σωθῆν καταμίξῃ, καὶ
 τὸν κατελθόντα ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχώ, καὶ διὰ
 τοῦτο περιπεσόντα λησταῖς, εἰς τὴν οἰκειάν ὑγιαίνοντα
 πάλιν ἐπαναγάγῃ πατρίδα. Ἡ καὶ τὴν φάτην αὐτῷ

pro viribus explicantes. Ac primum nobis propo-
 natur illud : *Ego vivo propter Patrem* ⁵². Hoc enim
 unum est ex jaculis, quæ in cælum vibrantur ab
 his, qui eo impie utuntur. Illud autem dictum hoc
 loco non ipsam ante sæcula, ut arbitror, vitam de-
 signat (quidquid enim propter alterum vivit, vita
 ipsa esse nequit ; quemadmodum neque quod ab
 alio calefactum est, calor ipse esse potest : Chri-
 stus autem et Deus noster dixit : *Ego sum vita* ⁵³),
 sed vitam hanc in carne, et in hoc tempore fa-
 ctam, quam propter Patrem vixit. Nam ipso volente
 in vitam hominum advenit : neque dixit, *Ego vixi*
 propter Patrem ; sed, *Ego vivo propter Patrem*,
 aperte præsens tempus significans. Potest autem
 et vitam dicere, quam vivit Christus, Verbum Dei
 habens in seipso. Atque id ipsum esse, quod si-
 gnificatur, ex his quæ sequuntur videbimus. *Et*
qui 84 manducat me, inquit, *vivit propter me* ⁵⁴.
 Edimus enim ipsius carnem, et bibimus ipsius
 sanguinem, participes facti, per incarnationem et
 sensibilem vitam, Verbi et sapientiæ. Carnem enim
 et sanguinem totam suam mysticam in carne con-
 versationem vocavit, et doctrinam ex practica et
 naturali et theologica notione constantem declara-
 vit : per quam et nutritur anima, et ad eorum quæ
 sunt contemplationem interim præparatur. Et hæc
 est fortasse illius dicti sententia.

5. Ac rursus, *Pater meus major me est* ⁵⁵. Utun-
 tur enim et hoc dicto ingratae creaturæ, mali pro-
 genies. Ego vero ex hac etiam voce consubstantia-
 lem esse Filium Patri credo demonstrari. Compa-
 rationes enim scio proprie inter ea quæ ejusdem
 naturæ sunt fieri. Angelum namque angelo dici-
 mus majorem, et hominem homine justiore, et
 volucrum volucris velociorem. Itaque si comparatio-
 nes inter ea quæ ejusdem speciei sunt, instituun-
 tur ; Pater autem secundum comparisonem dictus
 est Filio major ; consubstantialis Patri Filius. Inest
 autem et alia notio his verbis. Quid enim mirum,
 si majorem seipso Patrem confessus est, qui Ver-
 bum est et caro factus est ^{55*} : cum et angelis visus
 sit secundum gloriam minor, et hominibus secun-
 dum speciem? *Minuisti enim eum*, inquit, *paulo mi-
 nus ab angelis* ⁵⁶ ; et iterum : *Eum autem qui mo-
 dico quam angeli minoratus est* ⁵⁷ ; item, *Vidimus*
eum, et non habebat speciem, neque decorem : sed
species ejus deficiens præ omnibus hominibus ⁵⁸. Hæc
 autem omnia sustinuit propter multam suam in
 opus suum benignitatem, ut perditam ovem recu-
 peraret, et introduceret servatam, et eum, qui ab
 Jerosolymis Jerichunta descenderat, ob idque in-
 ciderat in latrones, ad propriam rursus patriam
 sanum incolumemque reduceret. An etiam præsepe

⁵² Joan. vi, 58. ⁵³ Joan. xi, 25. ⁵⁴ Joan. vi, 58.
⁵⁷ Hebr. ii, 9. ⁵⁸ Isa. lxi, 2, 3.

(66) Ἀσεβῶς. Sic mss. Editi ἀσεβῶν. Habent
 iidem codices οὐ τὴν προαιώνιον. Editi οὐκ αὐ-
 τήν, etc. Paulo post mss. pro αὐτοζωὴ habent αὐ-
 τοζῶν.

⁵⁵ Joan. xiv, 28. ^{55*} Joan. i, 14. ⁵⁶ Psal. viii, 6.
 (67) Κέχρηται. Sic mss. Editi κέχρηται.
 (68) Ἀνασώσῃται. Sic libri veteres. Editi ἀνα-
 σώση. Paulo post ex iisdem mss. codicibus legimus
 ἀπαναγάγῃ pro ἐπεισαγάγῃ.

ei exprobrabit hæreticus, per quod cum esset ratione destitutus, a Verbo nutritus est? an objiciet paupertatem, quod lectulus defuit fabri filio? Propterea Patre minor Filius, quod tua causa factus est mortuus, ut te a mortalitate liberaret, et cælestis participem vitæ faceret. Velut si quis et medicum accuset, quod demittens se ad morbos, particeps fetoris fiat, ut sanet ægrotantes.

6. Propter te et horam et diem judicii ignorat, quanquam nihil sapientiam veram latet: omnia enim per ipsam facta sunt⁵⁹. Hominum autem nemo unquam quod fecit ignorat. Verum id ita dispensat ob tuam infirmitatem, ut neque ii qui peccaverunt, ob præfiniti temporis angustiam in desperationem adducantur, quasi non relictum sit penitentiae tempus: neque rursus ii qui diu cum adversaria potestate pugnant, ob temporis diuturnitatem aciem deserant. Itaque consulit utrisque **85** per ignorationem quam præ se fert; alteri quidem ob præclarum certamen tempus contrahens alteri vero propter peccata penitentiae tempus reservans. Quanquam cum se ipse in Evangeliiis inter eos qui ignorant, ob multorum, uti dixi, infirmitatem, numeravit⁶⁰; in Actis apostolorum velut perfectos seorsum alloquens non sine sui ipsius exceptione dicit: *Non est vetrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate*⁶¹. Atque hæc quidem prima aggressionem dicta sint rudius. Sed jam inquirenda sublimior dicti intelligentia, et pulsandæ fores scientiæ, si quo modo possim patrem familias excitare, qui spirituales panes petentibus se largitur; quandoquidem amici sunt et fratres quos convivio excipere cupimus.

7. Sancti discipuli Salvatoris nostri, cum ad summum contemplationis, quantum hominibus fas est, pervenissent, et Christi sermone expurgati fuissent, finem quærunt, et beatitudinem extremam nosse desiderant; id quod et a suis angelis et a seipso ignorari Dominus pronuntiavit, diem appellans accuratam omnem eorum, quæ de Deo cogitantur, comprehensionem; horam vero

⁵⁹ Joan. i, 3. ⁶⁰ Marc. xiii, 32, ⁶¹ Act. i, 7.

(69) ἄλογος ὢν ἐτρέφη ὑπὸ τοῦ Λόγου. Sic duo mss. codices. Editi ἄλλος ὢν ἐτρέφη ὑπὸ τοῦ Λόγου. Legit Combefisius ὁ Λόγος ὢν ἐτρέφη ὑπὸ τοῦ ἀλόγου, ac Regium codicem sic habere testatur, unde concludit sic esse reddendam: *Qui Verbum esset, a bruta nutritus animante est.* Sed vir doctissimus videtur negligentius legisse. Nam eodem codice usi sumus, nec tamen hanc lectionem in eo invenimus. Confirmatur scriptura quam sequimur, testimonio Gregorii Nazianzeni, qui orat. 38 Basilii vestigiis sic loquitur: *Καὶ τὴν φάτην προσκύνησον, δι' ἣν ἄλογος ὢν ἐτρέφης ὑπὸ τοῦ Λόγου: Et præsepe adora, propter quod, cum rationis expertus esses, a Verbo nutritus es,* pag. 623. Combefisii interpretatio hoc etiam vitio laborat, quod nitatur vulgari opinione de Christo inter bovem et asinum

ὄνειδίζει αἰρετικὸς, δι' ἧς ἄλογος ὢν ἐτρέφη ὑπὸ τοῦ Λόγου (69); καὶ τὴν πενίαν προοίσει, ὅτι κληιδίου οὐκ ἠυπόρησεν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; Διὰ τοῦτο Πατὴρ ἐλάττων ὁ Υἱός, ὅτι διὰ σέ γέγονε νεκρός, ἵνα σε τῆς νεκρότητος ἀπαλλάξῃ, καὶ ζωῆς μέτοχον ἐπουρανίου ποιήσῃ. Ὡσπερ ἄν, εἴ τις καὶ τὸν ἱατρὸν (70) αἰτιῶτο, ὅτι συγκύπτων ἐπὶ τὰ πάθη, τῆς δυσωδίας συναπολαύῃ, ἵνα τοὺς πεπονθότας (71), ἰάσῃται.

6. Διὰ σέ καὶ τὴν ὥραν καὶ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως ἄγνοεῖ· καίτοι οὐδὲν λαθάναι τὴν οὕτως σοφίαν· πάντα γὰρ δι' αὐτῆς ἐγένετο. Οὐδεὶς δὲ ἀνθρώπων πώποτε ὁ πεποίηκεν ἄγνοεῖ. Ἀλλὰ τοῦτο οἰκονομεῖ διὰ τὴν σὴν ἀσθένειαν, ἵνα μὴτε τῷ στενῷ τῆς προθεσμίας οἱ ἀμαρτήσαντες τῆ ἀθυμίας καταπέσωσιν, ὡς οὐχ ὑπολειμμένου καιροῦ μετανοίας· μηδ' αὖ πάλιν οἱ πολεμοῦντες μακρὸν τῆ ἀντικειμένη θυνάμει διὰ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου λειποτακτῆσασιν. Ἐκατέρου τοίνυν διὰ τῆς προσποιητῆς (72) ἀγνοίας οἰκονομεῖ· τῷ μὲν διὰ τὸν καλὸν ἀγῶνα συντέμνων τὸν χρόνον, τῷ δὲ διὰ τὰς ἀμαρτίας καιρὸν μετανοίας ταμιευόμενος. Καίτοι ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἑαυτὸν συγκαταριθμήσας τοῖς ἀγνοοῦσι διὰ τὴν τῶν πολλῶν, ὡς ἔφην, ἀσθένειαν· ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων ὡς τελείως κατ' ἰδίαν διαλεγόμενος, καθ' ὑπεξαίρεσιν ἑαυτοῦ φησιν· Οὐχ ὑμῶν ἐστὶ γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς, οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν προτέραν ἐπιβολὴν εἰρήσθω (73) παχύτερον. Ἡδὲ δὲ ἐξεταστέον ὑψηλότερον τὴν διάνοιαν τοῦ ῥητοῦ, καὶ κρουστέον τὴν θύραν τῆς γνωσεως, εἰ πως (74) θυνηθείην ἐξεγεῖραι τὸν οἰκοδεσπότην, τὸν τοὺς πνευματικὸς ἄρτους διδόντα τοῖς αἰτοῦσιν αὐτὸν, ἐπειδὴ φίλοι καὶ ἀδελφοὶ εἰσιν, οὓς ἐστιᾶσαι σπουδάζομεν.

7. Οἱ ἅγιοι μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπέκεινα θεωρίας, ὡς ἐν ἀνθρώποις, ἐλθόντες, καὶ καθαρθέντες ἀπὸ τοῦ λόγου (75), τὸ τέλος ἐπιζητοῦσι, καὶ τὴν ἐσχάτην μακαριότητα γινῶναι ποθοῦσιν, ὅπερ ἄγνοεῖν καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ καὶ αὐτὸν ὁ Κύριος ἡμῶν ἀπεφήνατο· ἡμέραν (76) μὲν λέγων πᾶσαν τὴν ἀκριβῆ κατάληψιν τῶν ἐπινοιῶν τοῦ Θεοῦ· ὥραν δὲ τὴν ἐνάδος καὶ μονάδος θεωρίαν, ὣν τὴν εἶδῃσιν μόνω

D nota, quæ nondum sæculo quarto prodierat, ut demonstrat Tillemontius adversus Baronium, tom. I, p. 447.

(60) Τὸν ἱατρὸν. Eodem exemplo ac iisdem verbis refellit Gregorius Nazianzenus inimicos Incarnationis in oratione modo citata p. 624

(71) Πεπονθότας. Sic mss. Editi πεπτωκότας. Paulo post ex iisdem codicibus legimus λαθάνει et δι' αὐτῆς. Editi ἐλάτθανε et δι' αὐτοῦ.

(72) Προσποιητῆς. Sic mss. Editi προσποιητικῆς.

(73) Εἰρήσθω. Sic. Reg. Editi εἰρήσθαι.

(74) Εἴ πως. Reg. εἴ που. Harl. εἴ πο.

(75) Ἀπὸ τοῦ λόγου. Respicit ad Christi verba, Joan. xv, 3: *Jam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis.*

(76) Ἡμέραν. Sic mss. Editi ἡμέρας.

προσένειμε τῷ Πατρὶ. Ὑπονοῶ τοίνυν, ὅτι ἐκεῖνον λέγεται περὶ ἑαυτοῦ εἰδέναι ὁ Θεός, ὅπερ ἐστὶ· κάκεινο μὴ εἰδέναι ὅπερ οὐκ ἐστὶ. Δικαιοσύνην μὲν γὰρ καὶ σοφίαν λέγεται εἰδέναι ὁ Θεός, αὐτοδικαιοσύνη (77) καὶ σοφία ὑπάρχων· ἀδικίαν δὲ καὶ πονηρίαν ἀγνοεῖν· οὐ γὰρ ἐστὶν ἀδικία καὶ πονηρία ὁ κτίσας ἡμᾶς Θεός. Εἰ τοίνυν ἐκεῖνο λέγεται περὶ ἑαυτοῦ εἰδέναι ὁ Θεός ὅπερ ἐστὶ, κάκεινο μὴ εἰδέναι ὅπερ οὐκ ἐστὶν· οὐκ ἐστὶ δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν κατὰ τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐπίνοιαν, καὶ παχυτέραν διδασκαλίαν, τὸ ἔσχατον ὀρεκτὸν· οὐκ ἄρα οἶδεν (78) ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὸ τέλος καὶ τὴν ἐσχάτην μακαριότητα. Ἀλλ' οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, φησὶν, ἴσασι· τουτέστιν, οὐδὲ ἡ ἐν αὐτοῖς θεωρία καὶ οἱ λόγοι τῶν διακονιῶν εἰσι τὸ ἔσχατον ὀρεκτὸν. Παχεῖα γὰρ καὶ τούτων ἡ γνῶσις συγκρίσει τοῦ (79) πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Μόνος δὲ ὁ Πατὴρ, φησὶν, ἐπίσταται· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐστὶ τὸ τέλος, καὶ ἡ ἐσχάτη μακαριότης. Ὅταν γὰρ μηκέτι Θεὸν ἐν τοῖς κατόπτοις, μηδὲ διὰ τῶν ἀλλοτρίων ἐπιγινώσκωμεν, ἀλλ' αὐτῷ ὡς μόνῳ καὶ ἐνὶ προσέλωμεν· τότε καὶ τὸ ἔσχατον τέλος εἰσόμεθα. Χριστοῦ γὰρ βασιλείαν φασὶν εἶναι πᾶσαν τὴν ἐνύλον γνῶσιν· τοῦ δὲ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὴν αὐλον, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις, αὐτῆς τῆς θεότητος θεωρίαν. Ἔστι δὲ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ αὐτὸς τὸ τέλος, καὶ ἡ ἐσχάτη μακαριότης, κατὰ τὴν τοῦ Λόγου ἐπίνοιαν. Τί γὰρ φησὶν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ; Κἀγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ· ἀνάστασιν λέγων τὴν ἀπὸ τῆς ἐνύλου γνῶσεως ἐπὶ τὴν αὐλον θεωρίαν μετάβασιν (80), ἐσχάτην δὲ ἡμέραν τὴν γνῶσιν ταύτην εἰπὼν, μεθ' ἧν οὐκ ἐστὶν ἑτέρα. Τηνικαῦτα γὰρ ὁ νοῦς ἡμῶν ἐξανίσταται, καὶ πρὸς ὕψος μακάριον διεγείρεται, ὅπηνίκα ἂν θεωρήσῃ τὴν ἐνάδα καὶ μονάδα τοῦ Λόγου. Ἀλλ' ἐπειδὴ παχυθεῖς ἡμῶν ὁ νοῦς τῷ χοί συνεδέθη, καὶ τῷ πηλῷ συμφύρεται, καὶ ψιλῇ τῇ θεωρίᾳ ἐνατενίζεῖν ἀδυνατεῖ, διὰ τῶν συγγενῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ κόσμων (81) ποδηγούμενος· τὰς ἐνεργείας τοῦ κτίστου κατανοεῖ, καὶ ταῦτα ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τέως ἐπιγινώσκει, ἐν' οὕτω κατὰ μικρὸν αὐξήσεις ἰσχύσει ποτὲ καὶ αὐτῇ γυμνῇ προσελθεῖν τῇ θεότητι. Κατὰ ταύτην δὲ οἶμαι τὴν ἐπίνοιαν εἰρησθαι καὶ τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστὶ· καὶ τὸ,

⁶¹ Marc. xiii, 32. ⁶² ibid. ⁶³ I Cor. xiii, 12. ⁶⁴ Joan. vi, 40.

(77) Αὐτοδικαιοσύνη. Sic mss Male in editis αὐτός καὶ δικαιοσύνη.

(78) Οἶδεν. Sic libri veteres pro εἶδεν, et paulo post ἴσασι pro οἶδασι.

(79) Συγκρίσει τοῦ, etc. Tota hæc explicandi ratione non sua sponte deducta, sed vi pertracta multis videbitur. Sed illud ad excusandum difficultius, quod ait Basilius angelorum scientiam crassam esse, si comparetur cum ea quæ est facie ad faciem. Videtur subtilis explicatio, quam hic sequitur, necessitatem ei imposuisse ita de angelis sentiendi. Nam cum diem et horam idem esse statueret, ac extremam beatitudinem; illud Scripturæ, *Sed neque angeli sciunt*, cogebat illis visionem illam, quæ fit facie ad faciem, denegare; quia idem de illis non poterat dici ac de Filio, eos de seipsis scire id quod sunt, nescire quod non sunt. Quod si hanc hausit opinionem ex Origenis fontibus, qui pluribus locis eam in-

unitatis ac monadis contemplationem, quarum scientiam soli Patri attribuit. Suspicio igitur Deum dici id quod est de seipso scire, et id nescire quod non est. Justitiam enim et sapientiam nosse dicitur Deus, cum ipse justitia et sapientia sit, injustitiam vero et malitiam ignorare; non enim est injustitia neque malitia, qui condidit nos Deus. Itaque si dicitur Deus, id quod est de seipso nosse, atque id nescire quod non est: non est autem Dominus noster secundum incarnationis considerationem, et crassiorem doctrinam, extremum illud bonum desiderabile: non igitur cognovit Salvator noster finem et extremam beatitudinem. *Sed neque angeli*, inquit, *sciunt*⁶¹: hoc est, neque contemplatio quæ in ipsis est, neque rationes ministeriorum sunt extremum illud bonum desiderabile. Nam horum etiam scientia crassa est, si comparetur cum ea, quæ est facie ad faciem. Solus autem Pater, inquit, novit⁶²: quippe et ipse est finis, et extrema beatitudo. Cum enim non amplius Deum in speculis, neque per aliena cognoscemus⁶³, sed ad ipsum veluti solum et unum accedemus; tunc et extremum finem sciemus. Nam Christi regnum esse ferunt omnem materialem cognitionem: Dei vero et Patris, immaterialem, et, ut ita dixerim, ipsius divinitatis contemplationem. Atque etiam Dominus noster et ipse finis est, et extrema beatitudo secundum Verbi considerationem. Quid enim ait in Evangelio? *Et ego resuscitabo eum in novissimo die*⁶⁴: resurrectionem dicens transitum a materiali cognitione ad immortalem contemplationem; **86** diem autem novissimum appellans eam cognitionem, post quam non est alia. Tunc enim mens nostra excitatur, et ad beatam sublimitatem erigitur, cum Verbi unitatem ac monada contemplata fuerit. Sed quoniam mens nostra crassior effecta terræ illigata est, et luto admiscetur, et contemplationi nudæ intenta esse non potest; per cognatas corpori ipsius pulchritudines manu ducta, conditoris operationes considerat, eaque interim ex effectibus cognoscit, ut ita paulatim aucta, possint aliquando ad ipsam etiam

sinuat, certe cito deposuit. Ait enim tom. II, p. 320, angelos in divinam faciem continenter intentos oculos habere. Idem docet in Commentario in *Isaiam* p. 345. n. 185, et in libro *De Spiritu sancto*, cap. 16.

(80) Μετάβασιν. Hanc vocem addimus ex mss. Ex iisdem legimus ἡμέραν δὲ τὴν pro τὴν ἡμέραν τὴν.

(81) Κόσμων. Ait Combefisius: *Dura mihi hic vox: sit pro στοιχείων, per cognata corpori elementa*. Sed hac in re minus vidit vir eruditus; non enim idem sonat illa vox ac mundi, quasi plures ejusmodi mundos admittat Basilius; sed idem prorsus ac ornatus, sive ut ait Basilius in epist. 6: *Τὰ περὶ γῆν κάλλη, pulchritudines quæ sunt circa terram*. In Commentario in *Isaiam* n. 58, p. 422, Ecclesia dicitur *πρέπουσιν ἑαυτῇ κόσμοις κεκοσμημένη, convenientibus sibi ornamentis instructa*. Eadem voce utitur Gregorius Nazianzenus epist. 107.

nudam divinitatem accedere. In eandem autem A arbitror sententiam dictum fuisse et illud : *Pater major me est* ⁶⁵ : illud itidem, *Non est meum dare, sed quibus paratum est a Patre* ⁶⁶. Hoc enim est quod et Christus regnum tradere dicitur Deo et Patri ⁶⁷ ; cum primitiæ, non finis sit, secundum rudiorum, ut dixi, doctrinam, quæ nostri non ipsius Filii respectu intelligitur. Quod autem hæc ita se habent, rursus discipulis in Actis apostolorum interrogantibus. *Quando restitues regnum Israel*, respondit, *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in propria potestate* ⁶⁸. Hoc est, non eorum est, qui carni et sanguini illigati sunt, talis regni cognitio. Posuit enim Pater contemplationem istam in propria potestate : potestatem dicens eos, qui sub ipsius B sunt potestate ; proprios vero eos, quos rerum inferiorum ignoratio non tenet. Nolim autem intelligas tempora et momenta sensibilia, sed quædam cognitionis intervalla a sole intelligibit facta. Oportet enim istam Domini nostri precessionem ad finem perducere ac impleri. Jesus enim est qui precatus est : *Da eis, ut et ipsi in nobis unum sint sicut ego et tu, Pater, unum sumus* ⁶⁹. Deus enim cum unus sit, si in singulis fuerit, omnes unum efficit ; et accedente unitate, perit numerus. Atque equidem sic aggressus sum hoc dictum secundo tentamine. Quod si quis meliora dicat, aut nostra pie emendet ; et dicat, et emendet, et eum pro nobis remunerabit Dominus. Nulla enim apud nos habitavit invidia, ut qui nec contentionis, nec inanis gloriae studio ad hanc verborum investigationem accesserimus ; sed propter fratrum utilitatem, ne testacea vasa thesaurum Dei habentia ab hominibus saxeo corde præditis et incircumcisis, qui ex C deantur.

8. Rursus per sapientem Salomonem in Proverbiis creatus est. *Dominus enim, inquit, creavit me* ⁷⁰. Et initium viarum evangelicarum nominatur, quæ nos ad regnum cælorum ducunt ; non secundum essentiam creatura, sed secundum dispensationem factus via. Nam *factum esse, et creatum esse, idem significant*. Factus est enim quatenus via et janua et pastor et nuntius et ovis, ac rursus pontifex et apostolus ; nominibus aliis pro alia considerandi ratione propositis. Rursus quid dicat hæreticus **87** de non subjecto Deo, et propter nos facto peccato ? Scriptum namque est : *Cum subjecta fuerint illi omnia, tunc et ipse Filius D subjectus erit ei, qui subiecit sibi omnia* ⁷¹. Non times, o homo, cum Deus non subjectus appellatur ! Tum enim subjectionem, suam facit ; et

⁶⁵ Joan. xiv, 28. ⁶⁶ Matth. xx, 30. ⁶⁷ I Cor. xv, 24. ⁶⁸ Act. i, 6, 7. ⁶⁹ Joan. xvii, 21. ⁷⁰ Prov. vii, 22. ⁷¹ I Cor. xv, 28.

(82) Ἡ καιροῦς. Sic. mss. Editi καὶ καιροῦς.

(83) Οὐς μὴ κατέχει. Mss. ὧν μὴ μετέχει.

(84) Ἐπέβαλον τῷ ῥητῷ. Melior videtur hæc veterum codicum scriptura quam vulgata ἀπέλαβον τὸ ῥητόν.

Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἠτοιμάσται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς. Τοῦτο γὰρ ἔστι καὶ τὸ παραδοῦναι τὴν βασιλείαν τὸν Χριστὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἄπαρχὴν ὄντα καὶ οὐ τέλος, κατὰ τὴν παχυτέραν, ὡς ἔφην, διδασκαλίαν, ἥτις ὡς πρὸς ἡμᾶς, καὶ οὐ πρὸς αὐτὸν τὸν Υἱὸν θεωρεῖται. Ὅτι δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, πάλιν ἐρωτήσασι τοῖς μαθηταῖς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων τὸ ἄποκαθιστανεῖς τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραὴλ, φησὶν Ὁὐχ ἡμῶν ἔστι γινῶναι χρόνους ἢ καιροῦς (82), οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. Τοῦτέστιν, οὐ τῶν συνδεδεμένων σαρκὶ καὶ αἵματι τῆς τοιαύτης βασιλείας ἢ γινῶσις. Ταύτην γὰρ τὴν θεωρίαν ὁ Πατὴρ ἐναπέθετο τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ ἐξουσίαν λέγων τοὺς ἐξουσιαζομένους, ἰδίους δὲ, οὓς μὴ κατέχει (83) ἀγνοία τῶν κατωτέρω πραγμάτων. Χρόνους δὲ καὶ καιροῦς μὴ μοι νόει αἰσθητοῦς, ἀλλὰ διαστήματά τινα γνώσεως ὑπὸ τοῦ νοητοῦ ἡλίου γινόμενα. Δεῖ γὰρ τὴν προσευχὴν ἐκείνην ἐπὶ πέρας ἀχθῆναι τοῦ Δεσπότου ἡμῶν. Ἰησοῦς γὰρ ἔστιν ὁ προσευξάμενος Ἄδὸς αὐτοῖς, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσι, καθὼς ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἐσμεν, Πάτερ. Εἰς γὰρ ὧν ὁ Θεὸς, ἐν ἐκάστῳ γινόμενος, ἐνοῖ τοὺς πάντας καὶ ἀπόλλυται ὁ ἀριθμὸς τῆ τῆς μονάδος ἐπιδημία. Κἀγὼ μὲν οὕτως ἐπέβαλον τῷ ῥητῷ (84) κατὰ τὴν δευτέραν ἐπιχείρησιν. Εἰ δὲ τις βέλτιον λέγοι, ἢ διορθοίη εὐσεβῶς τὰ ἡμέτερα, καὶ λεγέτω καὶ διορθούσθω, καὶ ὁ Κύριος ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἡμῶν. Οὐδεὶς γὰρ παρ' ἡμῖν ἀλλίξεται φθόνος, ὅτι μὴδε φιλονεικίας ἐνεκεν ἢ κενοδοξίας (85) ἐπὶ τήνδε τὴν ἐξέτασιν τῶν ῥημάτων κεχωρήκαμεν ἄλλὰ ὠφελείας ἐνεκεν τῶν ἀδελφῶν, ὑπὲρ τοῦ μὴ δοκεῖν παραχρούεσθαι τὰ ὀστράκινα σκεύη τὰ τὸν θησαυρὸν ἔχοντα τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ τῶν λιθοκαρδίων καὶ ἀπεριτμητῶν ἀνθρώπων, τῶν ἐκ τῆς μωρᾶς ὠπλισμένων σοφίας. C stulta sapientia armati sunt, circumveniri vi-

8. Πάλιν διὰ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος ἐν Παροιμίαις ἐκτίσται. Σύριος γὰρ, φησὶν, ἐκτίσέ με. Καὶ ἀρχὴ ὁδῶν εὐαγγελικῶν ὀνομάζετ' αἰ, ἀγουσῶν ἡμᾶς πρὸς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὐ κατ' οὐσίαν κτίσις, ἀλλὰ κατὰ τὴν οἰκονομίαν ὁδὸς γεγονώς. Τὸ γὰρ γεγονέναι, καὶ τὸ ἐκτίσθαι, ταυτὸν δηλοῖ. Ὡς γὰρ ὁδὸς γέγονε, καὶ θύρα, καὶ ποιμὴν, καὶ ἄγγελος, καὶ πρόβατον, καὶ πάλιν ἀρχιερεὺς καὶ ἀπόστολος ἄλλων (86) κατ' ἄλλην ἐπίνοιαν τῶν ὀνομάτων κειμένων. Τί ἂν εἴποι πάλιν ὁ αἰρετικὸς περὶ τοῦ ἀνυποτάκτου Θεοῦ, καὶ τοῦ δι' ἡμᾶς ἁμαρτίαν γεγεννημένου ; Γέγραπται γὰρ Ὅταν ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα. Οὐ φοβῆ, ἀνθρώπε, τὸν Θεὸν ἀνυπότακτον ὀνομαζόμενον ; Τὴν γὰρ σὴν ὑποταγὴν ἰδίαν ποιεῖται, καὶ ἐν τῷ ἀντιτείνειν σε πρὸς

(85) Κενοδοξίας. Sic. mss. Editi φιλοδοξίας. Paulo post cod. Reg. μὴ δοκεῖν περιχρούεσθαι.

(86) Ἄλλων. Editi addunt δέ, sed deest in mss. Paulo post ἁμαρτία γεγεννημένου in cod. Reg.; ἁμαρτίας Harl.

τὴν ἀρετὴν, ἀνυπότακτον ἑαυτὸν ὀνομάζει. Οὕτω ποτὲ καὶ ἑαυτὸν ἔφη εἶναι τὸν διωκόμενον. Σαῦλε γὰρ, φησὶ, Σαῦλε, τί με διώκεις; ἡνίκα ἐπὶ Δαμασκὸν ἔτρεχε (87), τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ συνδῆσαι βουλόμενος. Καὶ πάλιν ἑαυτὸν γυμνὸν ὀνομάζει, ἑνὸς τινος τῶν ἀδελφῶν γυμνητεύοντος. Γυμνὸς γὰρ, φησὶν, ἤμην, καὶ περιεβάλετέ με. Καὶ ἄλλου ἐν φυλακῇ ὄντος, ἑαυτὸν ἔφη εἶναι τὸν καθειργημένον. Αὐτὸς γὰρ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἤρε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασε. Μία δὲ τῶν ἀσθενειῶν ἐστὶ καὶ ἡ ἀνυποταξία· καὶ ταύτην ἐβάστασε. Διὸ καὶ τὰ συμβαινόντα ἡμῖν περιστατικὰ ἰδιοποιεῖται ὁ Κύριος, ἐκ τῆς πρὸς ἡμᾶς κοινωνίας τὰ ἡμέτερα πάθη ἀναδεχόμενος.

9. Ἀλλὰ καὶ τὸ, Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν, λαμβάνουσιν οἱ θεομάχοι ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκούοντων. Ἐμοὶ δὲ καὶ τοῦτο τὸ ῥητὸν μάλιστα καταγγέλλει τῆς αὐτῆς φύσεως εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ. Εἰ γὰρ ἕκαστον τῶν λογικῶν κτισμάτων δύναται τι ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ, αὐτεξούσιον ἔχον (88) τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρόν τε καὶ κρεῖττον ῥοπὴν, ὁ δὲ Υἱὸς οὐ δύναται τί ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ· οὐ κτίσμα ὁ Υἱὸς. Εἰ δὲ μὴ κτίσμα, ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ. Καὶ πάλιν, οὐδὲν τῶν κτισμάτων τὰ ὅσα βούλεται δύναται. Ὁ δὲ Υἱὸς ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς πάντα ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν· οὐκ ἄρα κτίσμα ὁ Υἱὸς. Καὶ πάλιν, πάντα τὰ κτίσματα ἢ ἐκ τῶν ἐναντίων συνέστηκεν, ἢ τῶν ἐναντίων ἐστὶ δεκτικά. Ὁ δὲ Υἱὸς αὐτοδικαιοσύνη, καὶ αὐλὸς ἐστίν· οὐκ ἄρα κτίσμα ὁ Υἱὸς. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ.

10. Καὶ αὕτη μὲν αὐτάρκης ἡμῖν ἐξέτασις, κατὰ τὴν δύναμιν τὴν ἡμετέραν τῶν τεθέντων ῥητῶν. Ἦδη δὲ λοιπὸν καὶ πρὸς τοὺς ἀντιπίπτοντας τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ τῷ λόγῳ χωρήσωμεν (89), καθαιρούντες αὐτῶν πᾶν ὑψῶμα διανοίας ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Κτίσμα λέγεις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Πᾶν δὲ κτίσμα δούλον ἐστὶ τοῦ κτίσαντος· τὰ γὰρ σύμπαντα, φησὶ, δούλα σά. Εἰ δὲ δούλον ἐστὶ, καὶ ἐπίκτητον ἔχει τὴν ἀγιότητα· πᾶν δὲ ὁ ἐπίκτητον ἔχει τὴν ἀγιότητα, οὐκ ἀνεπίδεκτόν ἐστι κακίας· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, κατ' οὐσίαν ὄν ἅγιον, πηγὴ ἁγιασμοῦ προσηγόρευται· οὐκ ἄρα κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Εἰ δὲ μὴ κτίσμα, ὁμοούσιον ἐστὶ τῷ Θεῷ. Πῶς δὲ δούλον ἀποκαλεῖς, εἰπέ μοι, τὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐλευθεροῦντα σε τῆς δουλείας; Ὁ γὰρ νόμος, φησὶ, τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἠλευθέρωσέ με (90) ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας. Ἀλλ' οὐδὲ τρεπτὴν οὐτοῦ ποτε τὴν οὐσίαν τολμήσεις εἰπεῖν, ἀφορῶν εἰς τὴν φύσιν τῆς ἀντικειμένης δου-

⁷² Act. ix, 4. ⁷³ Matth. xxv, 36. ⁷⁴ Joan. v, 19. ⁷⁵ II Cor. x, 5. ⁷⁶ Psal. cxviii, 91. ⁷⁷ Rom. i, 4. ⁷⁸ Rom. viii, 2.

(87) Ἐτρεχε. Addunt editi ἐκεῖνος. sed deest in mss. Paulo post editi περιεβάλλετε· aliter in mss. Subinde cod. Harl. ἀσθενείας pro ἀμαρτίας.

(88) Αὐτεξούσιον ἔχον. Hæc verba et quæ sequuntur usque ad ista, οὐ κτίσμα ὁ Υἱὸς, addidimus ex cod. Reg. cui consentit Harl., nisi quod

A quod tu reluctaris adversus virtutem, seipsum non subjectum nominat. Ita aliquando et seipsum dicit esse persecutioni obnoxium. Ait enim: *Saule, Saule, quid me persequeris* ⁷²? cum videlicet Damascum curreret, Christi discipulos vincere volens. Et rursus seipsum nudum vocat, si unus aliquis ex fratribus nudus exstiterit. *Nudus enim, inquit, eram, et cooperuistis me* ⁷³. Item, cum alius in carcere versatur, seipsum inclusum esse dicit. Ipse enim peccata nostra tulit, et morbos portavit. Una autem ex infirmitatibus est quod subjecti non simus; et hanc portavit. Quapropter et res adversas, quæ nobis accidunt, proprias suas facit Dominus: ob eam quam nobiscum habet societatem, perpeffiones nostras suscipiens.

B 9. Sed et illud, *Non potest Filius facere a se quidquam* ⁷⁴, usurpant Dei hostes ad audientium eversionem. Mihi autem et hoc dictum maxime declarat ejusdem naturæ esse Filium ac Patrem. Etenim, si unaquæque rationalium creaturarum aliquid a seipsa facere potest, libere in pejus meliusve inclinans, Filius autem non potest a semetipso quidquam facere; Filius creatura non est. Quod si creatura non est, Patri est consubstantialis. Ac rursus, nulla creatura quodcumque vult, potest efficere: Filius autem omnia quæcumque voluit, fecit in cælo et in terra: non est igitur creatura Filius. Et iterum, creaturæ omnes aut constant ex contrariis, aut contrariorum sunt capaces. Filius vero est ipsa justitia, et a materia secretus: proinde Filius creatura non est. Quod si creatura non est, consubstantialis est Patri.

C 10. Sed jam quidem satis pro viribus proposita dicta explanavimus. Jam deinceps etiam ad eos qui Spiritum sanctum oppugnant, sermonem convertamus, ut omnem animi eorum altitudinem, quæ se contra Dei cognitionem effert ⁷⁵, dejiciamus. Spiritum sanctum creaturam dicis. Omnis autem creatura serva est Creatoris: *Omnia enim, inquit, sunt serva tua* ⁷⁶. Si vero servus est, adventitiam quoque habet sanctitatem: quidquid autem adventitiam sanctitatem habet, capax est malitiæ: at Spiritus sanctus, cum secundum essentiam sanctus sit, fons appellatur sanctitatis ⁷⁷: non est igitur creatura Spiritus sanctus. Quod si creatura non est, consubstantialis est Deo. Quomodo autem servum vocas, dic mihi, eum, qui te per baptismum e servitute eximit? *Nam, inquit, lex Spiritus vitæ liberavit me a lege peccati* ⁷⁸. Sed neque mutabilem audebis unquam ejus essentiam dicere; si modo ad potentiæ adversæ naturam

habet αὐτεξούσιον καὶ ἴσῃν ἔχον ἐπὶ τὸ χεῖρον καὶ κρεῖττον ῥοπὴν.

(89) Χωρήσωμεν. Sic mss. Editi χωρήσωμεν. Non multo post ex cod. Harl. addita sunt hæc verba, πᾶν δὲ ὁ ἐπίκτητον ἔχει τὴν ἀγιότητα.

(90) ἠλευθέρωσέ με. Σε in duobus mss.

respicias, quæ fulguris in morem e cælo lapsa est, et vera vita excidit, propterea quod ascitam externamque sanctitatem habuit, successit que consilio malo mutatio. Itaque posteaquam **88** et unitate excidit, et angelicam abiecit dignitatem, ex moribus dictus est diabolus, extincto quidem priore ac beato habitu, excitata vero adversa illa potentia. Ad hæc si Spiritum sanctum dicit creaturam, circumscriptam ac finitam illius naturam inducit. Quomodo ergo stabit illud: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*⁷⁹? illud quoque, *Quo ibo a Spiritu tuo*⁸⁰? Sed neque ipsum natura simplicem, ut apparet, confitetur. Dicit enim ipsum numero unum. Quidquid autem unum numero est, id, ut dixi, simplex non est. Si vero simplex non est Spiritus sanctus, ex essentia et sanctitate constat: quod autem est ejusmodi, compositum est. Sed quis adeo demens fuerit, ut Spiritum sanctum dicat compositum, ac non simplicem, et Patri et Filio consubstantialiam secundum simplicitatis rationem?

11. Quod si sermone progrediendum est, majoraque inspicienda, hinc maxime divinam sancti Spiritus potentiam contemplemur. Tria creationum genera in Scriptura nominata invenimus: unum quidem ac primum, ex nihilo productionem; secundum vero, ex pejore in melius immutationem; tertium, resurrectionem mortuorum. In his reperies Spiritum sanctum una cum Patre et Filio operantem. Cæli enim producuntur. Quid jam dicit David? *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum*⁸¹. Rursus creatur homo per baptismum. *Si qua enim in Christo nova creatura*⁸². Jam quid dicit discipulis Salvator? *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*⁸³. Vides et hic una adesse cum Patre et Filio Spiritum sanctum. Quid autem dices et de resurrectione mortuorum, postquam defecerimus, et in nostrum pulverem reversi fuerimus? Terra enim sumus, et in terram ibimus, et mittet Spiritum sanctum, et creabit nos, et renovabit faciem terræ⁸⁴. Nam quod sanctus Paulus resurrectionem dixit, id David renovationem appellavit. Rursus autem audiamus eum, qui ad tertium usque cælum raptus est. Quid dicit? *Templum estis Spiritus sancti in vobis inhabitantis*⁸⁵. Templum autem omne, Dei templum est. Quod si templum sumus Spiritus sancti; Spiritus sanctus Deus est. Dicitur autem et templum Salomonis; verum tanquam ejus qui exstruxit. Quod si sic sumus templum Spiritus sancti, Spiritus sanctus Deus est: *Qui enim omnia condidit, Deus est*⁸⁶; si vero tanquam ejus, qui adora-

νάμεως, ἥτις, ὡς ἀστραπή, πέπτωκεν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξέπεσε τῆς ὄντως ζωῆς, διὰ τὸ ἐπίκτητον ἐσχηκέναι τὴν ἀγιότητα, καὶ ἐπηκολουθηκέναι τῇ κακῇ βουλῇ τὴν ἀλλοίωσιν. Τοιγαροῦν καὶ ἐκπεσὼν τῆς μονάδος, καὶ τὸ ἀγγελικὸν ἀπορρίψας ἀξίωμα, ἀπὸ τοῦ τρόπου ὠνομάσθη διάβολος· ἀποσβεθείσης μὲν αὐτοῦ τῆς προτέρας καὶ μακαρίας ἐξέως, τῆς δὲ ἀντικειμένης ταύτης δυναμείως ἀναρθείσης. Ἐπειτα εἰ κτίσμα λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πεπερατωμένην τὴν φύσιν αὐτοῦ εἰσάγει. Πῶς οὖν σταθήσεται τὸ, Πνεῦμα Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην; καὶ τὸ, Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος σου; Ἄλλ' οὐδ' ἀπλοῦν αὐτὸ τῇ φύσει, ὡς εἶκεν, ὁμολογεῖ. Ἀριθμῶ γὰρ ἐν αὐτῷ ὀνομάζει. Πᾶν δὲ ὃ ἐν ἀριθμῶ, τοῦτο οὐχ ἀπλοῦν, ὡς ἔφην, ἔστιν. Εἰ δὲ μὴ ἀπλοῦν ἔστι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐξ οὐσίας καὶ ἀγιασμοῦ συνέστηκε· τὸ δὲ τοιοῦτον, σύνθετον. Καὶ τίς οὕτως ἀνόητος, ὡς σύνθετον εἰπεῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ μὴ ἀπλοῦν, καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀπλότητος λόγον ὁμοούσιον Πατρὶ καὶ Υἱῷ;

11. Εἰ δὲ δεῖ προβῆναι (91) τῷ λόγῳ, καὶ ἐποπτεῦσαι τὰ μείζονα, ἐκ τούτου μάλιστα τὴν θεϊκὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος θεωρήσωμεν. Τρεῖς κτίσεις εὐρήκαμεν ὀνομαζομένας ἐν τῇ Γραφῇ· μίαν μὲν καὶ πρώτην τὴν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴν· δευτέραν δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ χειρόντος εἰς τὸ καεῖπτον ἀλλοίωσιν· τρίτην δὲ τὴν ἐξανάστασιν τῶν νεκρῶν. Ἐν ταύταις εὐρήσεις συνεργὸν Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Οὐρανῶν γὰρ οὐσίωσις. Καὶ τί φησιν ὁ Δαβὶδ; Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. Πάλιν ἄνθρωπος διὰ βαπτίματος κτίζεται· Εἰ τις γὰρ ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις. Καὶ τι φησι τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτὴρ; Ἀπελθόντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅρας κἀνταῦθα συμπάρῳν Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Τί δὲ ἂν εἴποις καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, ὅταν ἐκλείψωμεν, καὶ εἰς τὸν χούν ἡμῶν ἐπιστρέψωμεν; Γῆ γὰρ ἔσμεν, καὶ εἰς τὴν γῆν ἀπελευσόμεθα, καὶ ἀποστελεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ κτίσει ἡμᾶς, καὶ ἀνακαινίσει τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Ἦν γὰρ Παῦλος ὁ ἅγιος ἐξανάστασιν εἶρηκε, ταύτην Δαβὶδ ἀνακαινισμόν προσηγόρευσε. Ἀκούσωμεν δὲ πάλιν (92) τοῦ ἀρπαγέντος εἰς τρίτον οὐρανοῦ. Τί φησιν; Ὅτι ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου Πνεύματος ἔστε. Πᾶς δὲ ναὸς Θεοῦ ναὸς. Εἰ δὲ ναὸς ἔσμεν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Λέγεται δὲ καὶ ναὸς Σολομώντος, ἀλλ' ὡς κατασκευάσαντος. Εἰ δὲ οὕτως ἔσμεν ναὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Θεὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ γὰρ πάντα κατασκευάσας Θεός· εἰς δὲ ὡς ποσχυνομένου, καὶ

⁷⁹ Sap. i, 7. ⁸⁰ Psal. cxxxviii, 7. ⁸¹ Psal. xxxii, 6. ⁸² II Cor. v, 17. ⁸³ Matth. xxviii, 19. ⁸⁴ Psal. ciii, 30. ⁸⁵ I. Cor. vi, 19. ⁸⁶ Hebr. iii, 4.

(91) Προβῆναι. Mss. προσβῆναι.

(92) Πάλιν. Hanc vocem addidimus ex mss.

ἔνοικοῦντος ἐν ἡμῖν, ὁμολογήσωμεν αὐτὸ εἶναι Θεόν. Κυρίῳ γὰρ τῷ Θεῷ σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. Εἰ δὲ τὴν Θεὸς φωνὴν παραιτοῦντο, μαυθα- νέτωσαν τίνος ἐστὶ σημερινὸν τὸ ὄνομα τοῦτο. Παρὰ γὰρ τὸ θεοικέναι τὰ πάντα ἢ θεᾶσθαι τὰ πάντα ὁ Θεὸς ὀνομάζεται (93). Εἰ τοίνυν Θεὸς εἶρηται παρὰ τὸ θεοικέναι ἢ θεᾶσθαι τὰ πάντα, τὸ δὲ Πνεῦμα πάντα γινώσκει τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ πνεῦμα τὸ ἐν ἡμῖν τὰ ἡμέτερα· Θεὸς οὖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ πάλιν, εἰ ἡ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος ῥῆμά ἐστι Θεοῦ, Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Εκείνου γὰρ ἐστὶν ἡ μάχαιρα, οὗ καὶ ῥῆμα καλεῖται. Καὶ εἰ καὶ δεξιὰ (94) τοῦ Πατρὸς ὀνο- μάζεται (Δεξιὰ γὰρ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν· καὶ, Ἡ δεξιὰ σου, Κύριε, ἔθραυσεν ἐχθρούς· δάκτυλος δὲ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, κατὰ τὸ ῥητόν· τὸ, Εἰ ἐγὼ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια· ὅπερ ἐν ἑτέρῳ B Eὐαγγελίῳ γέγραπται, τὸ, Εἰ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια)· τῆς αὐτῆς φύσεως τῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

12. Καὶ περὶ μὲν τῆς προσκυνητῆς καὶ ἁγίας Τριά-δος τοσαῦτα (95) ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰρήσθω (96). Οὐ γὰρ νῦν δυνατόν πλατύτερον ἐξετάσαι τὸν περὶ αὐτῆς λόγον. Ὑμεῖς δὲ, λαβόντες παρὰ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως σπέρματα, στάχυν ὄριμον ἑαυτοῖς γεωρ-γήσατε, ἐπεὶ καὶ τόκους, ὡς ἴστε, τῶν τοιοῦτων προσ-παιτούμεθα. Πιστεύω δὲ τῷ Θεῷ, ὅτι καρποφορήσετε καὶ τριάκοντα, καὶ ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν, διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ βίου ὑμῶν· Μακάριοι γὰρ, φησὶν (97), οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. Καὶ μὴδὲ ἄλλο τι, ἀδελφοί, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν νομίσητε (98) ἢ τὴν τῶν ὄντων ἀληθῆ κατανοήσιν, ἣν καὶ μακαριότητα ὀνομάζουσιν αἱ θεῖαι Γραφαί. Ἡ γὰρ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστὶ. Περὶ δὲ τὸν ἐντὸς ἀνθρώπου οὐδὲν ἕτερον ἢ θεωρία συνίσταται. Θεωρία ἂν εἴη λοιπὸν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ὡν γὰρ νῦν (99) τὰς σκιὰς καθορμε ὡς ἐν κατοπτρῶν, ὑστερον, ἀπαλλαγέντες τοῦ γεώδους σώματος τούτου, καὶ ἀφθαρτον ἐπενδυσάμενοι καὶ ἀθάνατον, τούτων τὰ ἀρχέτυπα κατοψόμεθα. Ὁψόμεθα δὲ, εἴ γε τον ἑαυτῶν βίον προς τὸ εὐθές κυβερνοίημεν, καὶ τῆς ὀρθῆς πίσ-τεως ποιούμεθα πρόνοιαν, ὣν χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τον Κύριον. Εἰς γὰρ κακότεχρον ψυχῆν, φησὶν, οὐκ εἰσε-λεύσεται σοφία, οὐδὲ κατοικήσει ἐν σώματι καταχρέω ἀμαρτίας. Καὶ μὴδεὶς ὑποκρουέτω λέγων, ὅτι. Τὰ ἐν ποσὶν ἀγνοῶν περὶ τῆς ἀσωμάτου καὶ πάντα (1) ἀνύλου D οὐσίας ἡμῖν φιλοσοφεῖς. Καὶ γὰρ ἀτοπον κρίνω τὰς μὲν αἰσθήσεις ἔαν ἀκωλύτως τῶν ἰδίων ἐμπίπλασθαι ὑλῶν, τον δὲ νοῦν μόνον εἰργεσθαι τῆς οικείας ἐνεργείας. Ὡς γὰρ ἡ αἰσθησις τῶν αἰσθητῶν, οὕτως ὁ νοῦς τῶν νοητῶν

A tur, et inhabitat in nobis, confiteamur ipsum esse Deum. Adorabis namque Dominum Deum tuum, et illi soli servies⁸⁷. Quod si eis vox illa, Deus, displicet, discant quid hoc nomen significet. Nimirum ex eo quod posuerit omnia, vel spectet omnia, Deus nominatur. Si igitur Deus dicitur, eo quod posuerit vel spectet omnia; Spiritus autem cognoscit omnia quæ Dei sunt, velut spiritus, qui in nobis est, novit quæ nostra sunt⁸⁸: igitur Spiritus sanctus Deus est. Et rursus, si gladius Spiritus verbum est Dei⁸⁹, Deus est Spiritus sanctus. Illius est enim gladius, cujus etiam verbum vocatur. Quod **89** si etiam nominatur Patris dextera (*Dextera enim Domini fecit virtutem*⁹⁰; et: *Dextera tua, Domine, percussit inimicos*⁹¹; Dei autem digitus Spiritus sanctus est, secundum illud: *Si ego in digito Dei ejicio dæmonia*⁹²; id quod in alio Evangelio scriptum est: *Si ego in Spiritu Dei ejicio dæmonia*⁹³): Spiritus sanctus ejusdem naturæ ac Pater et Filius.

12. Atque ista quidem nobis de adoranda et sancta Trinitate in præsentia dicta sint. Nunc enim fieri nequit, ut latius rationem illius exquiramus. Vos vero, acceptis a nostra humilitate seminibus, maturam spicam vobisipsis excolite, siquidem et a nobis, ut nostis, exigitur talium usura. Confido autem Deo, fructum allaturos vos et trigecuplum et sexagecuplum, et centuplum, ob vestræ vitæ puritatem. Nam *beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*⁹⁴. Neque vero regnum cælorum aliud quidquam putetis, fratres, quam eorum quæ sunt contemplationem, quam etiam divinæ Scripturæ vocant beatitudinem. *Regnum enim cælorum intra vos est*⁹⁵. Circa internum autem hominem nihil aliud quam contemplatio consistit. Reliquum est igitur, ut contemplatio regnum sit cælorum. Quorum enim nunc umbras videmus quasi in speculo, postmodum terreno hoc corpore liberati, et incorrupto ac immortalis induti, horum archetypa videbimus. Cernemus autem, si modo vitam nostram ad id quod rectum est, direxerimus, atque recta fides curæ nobis fuerit, sine quibus nemo Dominum videbit. *Num in malignam animam, inquit, non introibit sapientia, neque habitabit in corpore obnoxio peccato*⁹⁶. Nemo autem reclamet, dicens: Qui res ante pedes positas ignoras, de incorporea et prorsus immateriali essentia nobis philosopharis. Illud enim absurdum judico, ut sensus quidem sinamus libere suis operari materiis, mens vero sola a propria opera-

⁸⁷ Matth. iv, 10. ⁸⁸ I Cor. ii, 10, 11. ⁸⁹ Ephes. vi, 17. ⁹⁰ Psal. cxvii, 16. ⁹¹ Exod. xv, 6. ⁹² Luc. xi, 20. ⁹³ Matth. xii, 28. ⁹⁴ Matth. v, 8. ⁹⁵ Luc. xvii, 21. ⁹⁶ Sap. i, 4.

(93) Ὁ Θεὸς ὀνομάζεται. Has voces et quæ sequuntur usque ad τὸ δὲ Πνεῦμα addimus ex mss. Displicet autem Combefisio θεοικέναι, ac legere mallet θεωρηκέναι.

(94) Καὶ εἰ καὶ δεξιὰ. Sic mss. Editi καὶ δεξιὰ, omissis καὶ εἰ. (Vide Addenda.)

(95) Τοσαῦτα. Ita mss. pro eo quod erat in edi-

tis τοιαῦτα. Non multo post editi σπέρμα. Mss. ut in textu.

(96) (Vide Addenda.)

(97) Γὰρ, φησὶν. Ultima vox addita ex mss.

(98) Νομίσητε. Ita mss. Editi νομίσθητε.

(99) Ὡν γὰρ νῦν. Ultima vocula ex mss. addita.

(1) Πάντη. Ita mss. Editi πάντα.

tione arceatur. Ut enim sensus sensibilia, ita mens intelligibilia attingit. Simul autem et hoc dicendum, naturalia iudicia documenti expertia a conditore nostro Deo indita fuisse. Visum enim nemo edocet ut percipiat colores aut figuras; neque auditum ut sonos et voces; neque olfactum, ut bene et male olentium rerum vapores; neque gustum, ut saporos ac succos; neque tactum, ut mollia et dura, ut calida aut frigida. Neque sane quisquam mentem docebit intelligibilia assequi. Et quemadmodum sensus, si quid ipsis acciderit incommodi, egent solum curatione, et suum ipsorum munus explent facile; ita et mens carni illigata, et ortis ex ea phantasiis oppleta, fide indiget et recta vita, quæ pedes ipsius velut cervi cujusdam præparant⁹⁷, eamque ad alta erigunt. Hoc ipsum etiam sapiens ille Salomon admonet; ac nunc quidem nobis objicit non verecundantem opificem formicam⁹⁸, ac per eam nobis actuosam viam describit: nunc vero sapientis apiculæ in fingendis favis organum⁹⁹: ac per eam naturalem contemplationem suggerit, in qua etiam de sancta Trinitate doctrina admiscetur; siquidem ex rerum creaturarum pulchritudine **90** convenienter creator consideratur. Sed jam gratiis actis Patri et Filio et Spiritui sancto, finem imponamus litteris: siquidem modus omnis, ut etiam est in proverbio, optimus est.

EPISTOLA IX*.

Laudat Basilius in Maximo amorem primariorum bonorum, suum de Dionysii Alexandrini scriptis iudicium profert, et de simili secundum essentiam. Invitat ut ad se veniat (sibi enim ægrotanti et latenti in solitudine integrum non esse ad eum ire), aut saltem scribat.

Maximo philosopho.

1. Imagines vere animorum sunt sermones. Cognovimus itaque te ex litteris, quantum, aiunt ex unguibus leonem: gavisique sumus, quod invenerimus te haud segniter affectum erga primaria ac maxima bona, dilectionem Dei et proximi. Indicium autem facimus hujus quidem, tuam in nos humanitatem, illius vero, studium scientiæ. Omnia autem in his duobus posita esse, nulli Christi discipulo ignotum est.

2. Cæterum quæ postulas Dionysii scripta, venerate illa quidem ad nos, et valde multa: sed non adsunt libri, et idcirco non misimus. Sententia autem nostra hæc est. Non omnia viri hujus admiramur: imo sunt, quæ prorsus etiam improbemus. Nam fere illius quæ nunc circumstrepit, impietatis, Anomœam dico, is est, quantum quidem scimus,

⁹⁷ Psal. xvii, 34. ⁹⁸ Prov. vi, 6, ⁹⁹ Eccli. xi, 3.

* Alias XLI. Scripta circa annum 361.

(2) Προφέρει. Ita mss. Editi προσφέρει.

(3) Καὶ δι' αὐτῆς. Ita mss. Editi καὶ δι' αὐτοῦ.

(4) Ἄλλ' εὐχαριστήσαντες. Prima vox addita ex mss.

(5) Καὶ μέγιστα. Sic codices mss. omnes. Editi

ἐπίβολός ἐστιν. Ἄμα δὲ καὶ τοῦτο λεκτέον, ὅτι τὰ φυσικὰ κριτήρια ἀδίδακτα πεποίηκεν ὁ κτίσας ἡμᾶς Θεός. Οὐδείς γὰρ διδάσκει τὰς ὄψεις χρωμάτων ἢ σχημάτων ἀντιλαμβάνεσθαι, οὐδ' ἀκοὴν ψόφων τε καὶ φωνῶν, οὐδ' ὄσφρησιν ἀτμῶν εὐωδῶν τε καὶ δυσωδῶν, οὐδὲ γεῦσιν χυμῶν καὶ χυλῶν, οὐδ' ἀφὴν μαλακῶν καὶ σκληρῶν, ἢ θερμῶν καὶ ψυχρῶν. Οὐδὲ τον νοῦν ἐπιβάλλειν τοῖς νοητοῖς διδάξοι τις ἄν. Καὶ ὡσπερ εἴ τι πάθοιεν αὐταί, ἐπιμελείας μόνον προσδέονται, καὶ τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν εὐκόλως ἀποπληροῦσιν· οὕτως καὶ ὁ νοῦς, σαρκὶ συνδεδεῖς, καὶ τῶν ἐκ ταύτης φαντασιῶν πληρωθεῖς, πίστεως δεῖται καὶ πολιτείας ὀρθῆς, αἵτινες καταρτίζουσι τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡσεὶ ἐλάφου, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἰστώσιν αὐτόν. Τοῦτό τοι αὐτοῦ καὶ ὁ σοφὸς παρεγγυᾷ Σολομών· καὶ ποτὲ μὲν ἡμῖν προφέρει (2) τον ἀνεπαίσχυντον ἐργάτην τον μύρμηκα, καὶ δι' αὐτοῦ τὴν πρακτικὴν ἡμῖν ὁδὸν ὑπογράφει· ποτὲ δὲ το τῆς σοφῆς μελίττης κηρόπλαστον ὄργανον· καὶ δι' αὐτῆς (3) φυσικὴν θεωρίαν αἰνίττεται, ἐν ἣ καὶ ὁ περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος ἐγκέκραται λόγος· εἴπερ ἐκ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς θεωρεῖται. Ἄλλ' εὐχαριστήσαντες (4) Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, πέρως ἐπιθῶμεν τῷ γράμματι· ἐπειδὴ πᾶν μέτρον ἄριστον, καὶ ἡ παροιμία φησὶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Θ'.

Μαίξιμω φιλοσόφω.

1. Εἰκόνες ὄντως τῶν ψυχῶν εἰσιν οἱ λόγοι. Κατεμάθομεν οὖν σε διὰ τοῦ γράμματος, ὅσον, φασίν, ἐξ ὀνύχων τον λέοντα· καὶ ἤσθημεν, εὐρόντες περὶ τὰ πρῶτα καὶ μέγιστα (5) τῶν ἀγαθῶν οὐκ ἀργῶς διακείμενον, τὴν τε πρὸς τον Θεὸν ἀγάπην καὶ τον πλησίον. Σημεῖον δὲ ποιούμεθα του μὲν τὴν περὶ ἡμᾶς δεξιότητά σου, του δὲ τὴν περὶ γνώσιν σπουδῆν. Ὅτι δὲ ἐν δυοῖν τούτοις ἐστὶ τὰ ὅλα, γνώριμον παντὶ Χριστοῦ μαθητῆ.

2. Ἄ δὲ ἐπιζητεῖς τῶν Διονυσίου (6), ἤλθε μὲν εἰς ἡμᾶς, καὶ πάνυ πολλά· οὐ πάρεστί γε μὴν τὰ βιβλία, διόπερ οὐκ ἀπεστείλαμεν. Ἐχομεν δὲ γνώμης οὕτως. Οὐ πάντα θαυμάζομεν του ἀνδρός· ἐστὶ δὲ ἅ καὶ παντελῶς διαγράφομεν. Σχεδὸν γὰρ ταυτησί τῆς νῦν περιθρυλλουμένης ἀσεβείας, τῆς κατὰ τὸ Ἄνόμοιον λέγω, οὕτως ἐστίν, ὅσα γε ἡμεῖς ἴσμεν,

καὶ μάλιστα. Sic etiam infra a veteribus libris discrepant editi, in quibus legitur ἐν τούτοις τοῖς δυοῖν.

(6) Τῶν Διονυσίου. Desunt hæc in duobus mss. codicibus.

ὁ πρῶτος ἀνθρώποις (7) τὰ σπέρματα παρασχών. Αἴτιον δὲ, οἶμαι, οὐ πονηρία γνώμης, ἀλλὰ τὸ σφόδρα βούλεσθαι ἀντιτείνειν τῷ Σαβελλίῳ. Εἶωθα γοῦν ἀπεικάζειν τοῦτον (8) ἐγὼ φυτοκόμοι, νεαροῦ φυτοῦ διαστροφὴν ἀπευθύνοντι, εἶτα τῇ ἀμετρίᾳ τῆς ἀνθολκῆς διαμαρτύνοντι τοῦ μέσου, καὶ πρὸς τὸ ἐναντίον ἀπαγαγόντι τὸ βλάστημα. Τοιοῦτόν τι καὶ περὶ τὸν ἄνδρα τοῦτον γεγενημένον εὕρομεν. Ἀντιβαίνων γὰρ σφοδρῶς τῇ ἀσεθείᾳ τοῦ Λίβυος, ἔλαθεν ἑαυτὸν εἰς τὸ ἐναντίον κακὸν (9) ὑπὸ τῆς ἄγαν φιλοτιμίας (10) ὑπενεχθεῖς. Ὡ γὰρ τοσοῦτον ἐξαροκοῦν δεῖξαι, ὅτι οὐ ταυτὸν τῷ ὑποκειμένῳ Πατὴρ καὶ Υἱός, καὶ ταῦτα (11) ἔχειν κατὰ τοῦ βλασφημοῦντος τὰ νικητήρια· ὁ δὲ, ἵνα πάννυ ἐναργῶς καὶ ἐκ τοῦ περιόντος κατακρατῆ, οὐχ ἑτερότητα μόνον τῶν ὑποστάσεων τίθεται, ἀλλὰ καὶ οὐσίας διαφορὰν, καὶ δυνάμεως ὕφεσιν, καὶ θόξης παραλλαγὴν. Ὡστε ἐκ τούτου συνέβη κακοῦ μὲν αὐτὸν κακὸν διαμεΐψαι, τῆς δὲ ὀρθότητος τοῦ λόγου διαμαρτεῖν. Ταύτητοι καὶ παντοδαπὸς ἐστὶν ἐν τοῖς συγγράμμασιν, νῦν μὲν ἀναιρῶν (12) τὸ ὁμοούσιον διὰ τὸν ἐπ' ἀθετήσει τῶν ὑποστάσεων κακῶς αὐτῷ κεχρημένον (13), νῦν δὲ προσιέμενος ἐν οἷς ἀπολογεῖται πρὸς τὸν ὁμώνυμον. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ περὶ τοῦ (14) Πνεύματος ἀφῆκε φωνὰς ἡκίστα πρεπούσας τῷ Πνεύματι, τῆς προσκυνουμένης αὐτὸ θεότητος ἐξορίζων, καὶ κάτω πού τῇ κτιστῇ καὶ λειτουργῶ φύσει συναριθμῶν. Ὁ μὲν οὖν ἄνθρωπος τοιοῦτος.

3. Ἐγὼ δὲ (15), εἰ χρὴ τοῦμόν ἴδιον εἰπεῖν, τὸ

(7) Ἀνθρώποις. Deest in duobus mss.

(8) Τοῦτον. Deest in sex mss. Eadem comparatio in re persimili apud Gregorium Naz. orat. 29, p. 489.

(9) Εἰς τὸ ἐναντίον κακὸν. Nonnulla sunt in hac Basili de Dionysio sententia, quæ notata et animadversa velim 1° Fatetur Dionysium non pravitate sententiæ peccasse, sed studio oppugnandi Sabelli, atque ut plenam et redundantem victoriam obtineret. Hinc consubstantiale ab eo admitti dicit in *Apologia ad Dionysium Romanum*: in aliis autem libris non alio consilio rejici, nisi ut adversetur Sabellio hac voce abutenti. 2° Frustra quis cum Tillemontio conjiciat, Basilium mutasse sententiam, et quod junior dixerat, recantasse in libro *De Spiritu sancto*, cap. 29, ubi præclarissimum Dionysii de Trinitate testimonium profert. Frustra hoc, inquam, sententiæ immutatae indicium existimetur. Tum cum enim citat illud testimonium, *παράδοξον ἀκοῦσαι, mirabile auditu* esse dicit. Quod argumento est eum Dionysio ne tunc quidem magis fuisse. Verum, ut jam dixi, non sensus, sed verba displicebant, unde magnum Dionysium dicere non dubitat in epist. canonica prima: quod profecto non commisisset Basilius, si Dionysium Arianæ impietatis affinem judicasset. 3° Non ita vehemens Basili defensor esse velim, ut cum hac in re nullam prorsus culpam sustinere contendam. Etsi enim sola Dionysii verba vituperat, sic tamen ea vituperat, quasi usitatis apud Arianos sermonibus non discrepant. At profecto extra hanc culpam fuit Dionysius. Multa dixerat quæ Arianam hæresim penitus profligarent, nonnulla quæ favere viderentur, nihil prorsus quod eam aperte exprimeret. Finxerunt Ariani dixisse Dionysium, *Filius cum sit res facta, non erat antequam fieret*, apud Athanas., *De Dionys.*, n. 4, p. 246: sed probat Athanasius neque hæc neque alia ejus-

A qui primus semina hominibus præbuerit. Causa autem, opinor, non sententiæ pravitas, sed vehemens studium Sabellio adversandi. Hunc ergo ego arborum cultori soleo comparare, detortam recentem plantam erigenti, deinde, immoderate retrahendo, aberranti a medio, et ad contrariam partem plantam adducenti. Tale aliquid et huic viro contigisse comperimus. Cum enim Libyos impietati occurreret vehementer; non intellexit se nimio contendendi studio in contrarium malum delabi. Et cum ei satis esset non idem esse subjecto Patrem et Filium demonstrare, atque hæc adversus blasphemum palmaria tenere; ut manifestam prorsus et redundantem victoriam habeat, non modo hypostaseum alietatem statuit, sed etiam essentiæ differentiam, ac potentiæ gradus, et gloriæ diversitatem. Quare inde contigit, ut mutarit quidem malum malo, a recta autem doctrina aberrarit. Hinc etiam non sibi constat in scriptis, nunc quidem tollens consubstantiale **91** propter eum, qui hac voce ad hypostases destruendas prave utebatur; nunc vero admittens in iis quæ defensionis causa ad cognominem scripsit. Ad hæc de Spiritu voces emisit minime dignas Spiritu, ab adorata illum deitate sejungens, et in inferioribus una cum creata ac ministra natura numerans. Vir igitur ille est ejusmodi.

3. Ego vero, si mea ipsius exponenda sententia, modi apud Dionysium occurrere. Forte Basilio fucum fecerunt falsa ejusmodi testimonia; vel non animadvertit vir sanctissimus, si quid Dionysio minus commode dictum excidisset, id et sua sponte ab Arianis dictis distare, et ex aliis locis explicari debere, ut ab Athanasio factum est, cujus elucubrationem si vidisset Basilius, non dubito quin promptum et alacrem assensum præbuisset.

(10) Φιλοτιμίας. Codices Harl. et Med. cum uno ex Regiis *φιλονεικίας*.

(11) Καὶ ταῦτα. Duo codices καὶ ταύτη et hoc pacto. Mox codices sex secuti sumus in emanando quod in editis sic legebatur: ὁ δὲ, ἵνα... κατακρατεῖ καὶ οὐχ.

(12) Ἀναιρῶν, etc. Valde dubium est quod hoc loco asseverat Basilius, et a Dionysio sublatum et a Sabellio adhibitum consubstantiale. Ipse Dionysius confutavit accusatores suos, teste Athanasio, ibidem p. 255: *Qui eum mentiebantur dixisse Filium inter res creatas computari et nequaquam esse Patri consubstantialem*. Quod spectat ad Sabellium, probabile non est ei arrisuisse consubstantiale, quod non minus ipsi adversarium est quam Arianis: nusquam hac voce perhibentur usi esse Sabelliani. Sed cum ea Basilius sibi persuasisset abusum esse Marcellum Ancyranum, facile adductus est, ut idem de Sabellio iudicium ferret.

(13) Διὰ τὸν... κεχρημένον. Sic consentientibus mss. omnibus emendatum quod erat in editis *διὰ τὸν κεχρημένον*.

(14) Καὶ περὶ τοῦ. Conjunctio addita ex quatuor mss. Statim Vaticanus cum Regio secundo et Coisliniano secundo *πρεπούσας πνευματικῶ*, *Voces minime dignas homine spirituali*.

(15) Ἐγὼ δὲ. Harl. et Med. *ἐμὲ δὲ*. Paulo post tres codices recentiores *ἔχοι τὸ*. Mox præpositio *εἰς* addita ex septem mss.

simile secundum essentiam, si modo illud *citra differentiam ullam*, adjunctum habeat, suscipio, ut eodem rediens ac consubstantiale, secundum sanam videlicet consubstantialis sententiam. Quod cum intelligerent Nicæni Patres, postquam, *Lumen de lumine*, et *Deum verum de Deo vero*, et aliis ejusmodi nominibus Unigenitum appellarunt, consequenter consubstantiale adjecere. Neque igitur luminis a lumine, neque veritatis a veritate, neque Unigeniti essentiæ a Patris, essentia, ulla unquam excogitari differentia potest. Itaque, si quis ita, ut dixi, acceperit, admitto vocem. Si quis autem illud, *citra ullam differentiam*, abscindat a simili, id quod Constantinopoli factum est, suspectum habeo verbum, ut Unigeniti gloriam imminuens. Nam imaginibus etiam obscuris et quæ plurimum ab exemplaribus dissident, simile concipere non raro solemus. Quoniam igitur consubstantiale arbitror minus esse fraudi obnoxium, sic et ipse profiteor. Sed cur non accedis ad nos, o optime, ut coram de ejusmodi rebus colloquamur inter nos, nec res tanti momenti inanimis litteris committamus, præsertim cum alioqui nostra vulgare non omnino statuerimus? Ne igitur et ipse nobis dicas illud Diogenis ad Alexandrum, tantumdem esse huc a vobis, et istuc a nobis viæ. Nos enim præ infirmitate fere plantarum in morem, eodem semper loco detinemur; prætereaque illud, *latitare in vita*, inter primaria bona ducimus. Tu autem vales, ut audio, et præterea cum te ipsum orbis terrarum civem feceris, æquum est ut huc etiam ad nos, tanquam ad aliquam tuæ patriæ partem ventites. Nam si vobis actuosus competunt populi et urbes, quibus recte facta ostenditis; at nobis ad contemplationem et mentis meditationem, qua Deo jungimur, optima adjutrix requies: quam multam atque abundantem in hoc secessu metimus; quod quidem cum ipso dictum sit, qui illam nobis suppeditat, Deo. Quod si omnino colendi potentatus sunt, ac nos qui humi jacemus contemnendi; tu certe alia scribas, et ita nos exhilaras.

EPISTOLA X*.

Basilius Dionysium mittit ad ipsius matrem, ut eam in solitudinem alliciat; velut columba cicur unguento oblita emittitur, ut alias odore attrahat.

92 Ad viduam.

Talis quædam ars est columbas aucupandi. Post-

* Alias CLXXV. Scripta in secessu.

(16) Ὅπερ καὶ... νοήσαντας. Ita Harl., Med., Coisl. uterque, et uterque Reg. Editi Ὅσπερ καὶ... φήσαντας, Habet tamen editio Haganoensis Ὅπερ... νοήσαντας, Basileensis prima ὅπερ... φήσαντας.

(17) Εἴ τις οὖν. Ultima vocula ex septem mss. addita. Ibidem editi τὴν φωνὴν αὐτοῦ. Deest ultima vox in septem mss.

(18) Ἐπινοεῖν. Vaticanus codex cum tribus recentioribus ἐπιλέγειν.

(19) Περὶ τῶν τοιούτων. Ita tres vetustissimi codices. Editi περὶ τούτων. Paulo post editi καταπιστεύειν ταῦτα. Septem mss. ut in textu.

(20) Ἡμεῖς μὲν γάρ. Postremam voculam addi-

ἄμοιον κατ' οὐσίαν, εἰ μὲν προσκείμενον ἔχει τὸ ἀπαλλάκτως, δέχομαι τὴν φωνὴν, ὡς εἰς ταυτὸν τῷ ὁμοουσίῳ φέρουσιν, κατὰ τὴν ὑγιῆ δηλονότι τοῦ ὁμοουσίῳ διάνοιαν. Ὅπερ καὶ τοὺς ἐν Νικαίᾳ νοήσαντας (16) φῶς ἐκ φωτός, καὶ, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα τὸν Μονογενῆ προσεῖπόντας, ἐπαγαγεῖν ἀκολούθως τὸ ὁμοουσίον. Οὐτε οὖν φωτός πρὸς φῶς, οὔτε ἀληθείας πρὸς ἀληθειάν ποτε, οὔτε τῆς τοῦ Μονογενοῦς οὐσίας πρὸς τὴν τοῦ πατρὸς ἐπινοῆσαι τινα παραλλαγὴν δυνατόν. Εἴ τις οὖν (17) οὕτως, ὡς εἶπον, ἐκδέχοιτο, προσεῖμαι τὴν φωνὴν. Εἰ δὲ τις τοῦ ὁμοίου τὸ ἀπαλλάκτον ἀποτέμνοι, ὅπερ οἱ κατὰ τὴν Κωνσταντινουπόλιν πεποιήκασιν, ὑποπτέω τὸ ῥῆμα, ὡς τοῦ Μονογενοῦς τὴν δόξαν κατασμικρύνον. Καὶ γὰρ καὶ ἀμυδραῖς ἐμφερείαις, καὶ πλείστον τῶν ἀρχετύπων ἀποθεύσαις, τὸ ὁμοιον πολλάκις ἐπινοεῖν (18) εἰώθαμεν. Ἐπεὶ οὖν ἤττον οἶμαι κακουργεῖσθαι τὸ ὁμοουσίον, οὕτω καὶ αὐτὸς τίθεμαι. Ἀλλὰ τί οὐκ ἐπιφοιτᾷς ἡμῖν, ὦ ἀριστε, ὥστε παρόντας ἡμᾶς ἀλλήλοις περὶ τῶν τοιούτων (19) διαλεχθῆναι, καὶ μὴ γράμμασιν ἀψύχοις καταπιστεύειν τὰ τηλικαῦτα, ἄλλως τε μῆτε πάνυ δημοσιεύειν τὰ ἑαυτῶν ἐγνωκότας; Ὅπως οὖν μὴ τὸ τοῦ Διογένοους πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ αὐτὸς ἡμῖν εἶπῃς, ὅτι ἴσον ἐστὶ παρ' ὑμῶν το δεῦρο καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐνθένδε. Ἡμεῖς μὲν γὰρ (20) ὑπο τῆς ἀρρώστιας, μικροῦ δεῖν, ὥσπερ τὰ φυτὰ ἐπὶ τῆς αὐτῆς χώρας ἀεὶ κατεχόμεθα καὶ ἅμα το, λαθεῖν βιώσαντες, ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀγαθῶν ἀγομεν. σὺ δὲ ἐρρώσαι τε, ὡς φασί, καὶ ἅμα πολίτην σεαυτὸν τῆς οἰκουμένης ποιήσας, δίκαιος ἂν εἴης καὶ δεῦρο φοιτᾷν, ἧς εἰς μέρος τῆς σεουτοῦ. Εἰ γὰρ καὶ τοῖς πρακτικοῖς ὑμῖν πρόπουσι δῆμοι καὶ πόλεις, αἷς τὰς κατ' ἀρετὴν πράξεις ἐνεπιδείκνυσθε. ἀλλὰ γε πρὸς θεωρίαν καὶ τὴν κατὰ νοῦν ἐνέργειαν, δι' ἧς συναπτόμεθα τῷ Θεῷ, ἀγαθὴ συνεργὸς ἢ ἡσυχία. ἦν πολλὴν ἐπὶ τῆς ἐσχρατίας καὶ ἀφθονον γεωργοῦμεν, σὺν αὐτῷ γε εἰπεῖν τῷ παρασχομένῳ ἡμῖν Θεῷ. Εἰ δὲ πάντως δεῖ περιέπειν (21) τὰς δυναστείας, καὶ περιφρονεῖν τοὺς χαμαὶ κειμένους ἡμᾶς. σὺ δὲ ἄλλα γράφε, καὶ ταύτη ποιεῖ ἡδῖους.

EPISTOLA I.

Πρὸς ἐλευθέραν (22).

Τέχνῃ τίς ποιεῖ περιστερῶν θηρευτικῇ τοιαύτη-

dimus ex Harl., Med., Coisl. utroque et utroque Regio. Videtur autem in editis fuisse deleta, ut hæc verborum complexio cum præcedenti jungeretur, quasi dicere voluisset Basilus: *ut ne dicas*, etc. Sed sæpe alias apud Basilium hæc loquendi ratio, ὅπως μὴ εἶπῃς, idem sonat ac *noli dicere*

(21) Σὺν αὐτῷ γε... περιέπειν. Ope sex codicum explevimus quæ deerant, et corrupta sanavimus. Sic enim editi: Σὺν αὐτῷ γε ἡμῖν. Εἰ δὲ πάντως δεῖ περιεπέπειν.

(22) Πρὸς ἐλευθέραν. Editi Ἰουλίττη ἐλευθέρα, *Julittæ viduæ*. Sed nomen Julittæ nullo in codice ms. reperitur, nec vidua, ad quam scripsit hanc epistolam Basilus, confundi debet cum Julitta, de

Ὅταν μιᾶς ἐγκρατεῖς γένωνται οἱ τὰ τοιαῦτα σπου-
δάζοντες, χειροῆθη τε ταύτην καὶ ὁμόσιτον ἑαυτοῖς
ἀπεργάζονται· τότε, μύρω τὰς πτέρυγας αὐτῆς
χρίσαντες, ἕωσι συναγελασθῆναι ταῖς ἐξωθεν. Ἦ
δὲ τοῦ μύρου ἐκείνου (23) εὐωδία τὴν αὐτόνομον
ἐκείνην ἀγέλην κτῆρα ποιεῖται τῷ κεκτημένῳ τὴν
τιθασσόν. Πρὸς γὰρ τὰς εὐπνοίας (24) καὶ αἱ λοιπαὶ
συναφέρονται τε καὶ εἰσοικίζονται. Τί δὲ βουλόμε-
νος ἐντεῦθεν ἀρχομαί τοῦ γράμματος; Ὅτι, λαβὼν
τὸν υἱὸν Διονύσιον, τὸν ποτε Διομήδην, καὶ τῷ θεῖῳ
μύρω τὰς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ πτέρυγας διαχρίσας, ἐξ-
έπεμψα πρὸς τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν· ὥστε καὶ σὲ
αὐτὴν συναναπτῆναι αὐτῷ, καὶ καταλαβεῖν τὴν κα-
λίαν, ἣν παρ' ἡμῶν ἐπήξατο ὁ προειρημένος. Ἐάν
οὖν ταῦτα ἴδοιμι ἐπὶ τῆς ἐμῆς ζωῆς, καὶ τὴν σὴν
σεμνοπρέπειαν πρὸς τὸν ὑψηλὸν βίον μεταθεμένην, B
πολλῶν προσώπων ἀξίων τοῦ Θεοῦ δεηθήσομαι, τὴν
κεχρεωστημένην τιμὴν ἀποπληρῶσαι, αὐτῷ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΑ'.

*Basilium diem festum celebraverat cum filiis unius ex amicis suis, quem per eos salutatur, ac hortatur,
ut si curis Dei dono exsolvatur, secum vitam traducat.*

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ φιλίᾳ (25).

Τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τὴν ἁγίαν ἡμέραν συνδι-
αγαγόντες ταῖς τέχναις ἡμῶν, καὶ οὕτως τελείαν ἑορ-
τὴν ἑορτάσαντες τῷ Κυρίῳ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν
αὐτῶν περὶ τὸν Θεὸν ἀγάπην, προεπέμψαμεν μεθ'
ὑγείας πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν, εὐχόμενοι τῷ φι-
λανθρώπῳ Θεῷ καὶ αὐτοῖς δοθῆναι εἰρηνικὸν ἀγ-
γέλιον βοηθόν καὶ σύμπορον, καὶ σὲ παρ' αὐτῶν κα-
ταληφθῆναι ἐν ὑγείᾳ καὶ πάσῃ εἰρηνικῇ καταστάσει· C
ἵνα ὅπουπερ ἂν ᾦτε, δουλεύοντες τῷ Κυρίῳ, καὶ
εὐχαριστοῦντες αὐτῷ, εὐφραίνητε ἡμᾶς, ἕως ἐσμεν
ἐν τῷ κόσμῳ, ἀκούοντας τὰ παρ' ὑμῶν. Ἐάν δὲ πα-
ράσχη ὁ ἅγιος Θεός (26) θάττον σὲ τῶν φροντίδων
τούτων ἀπαλλαγῆναι, παρακαλοῦμέν σε μηδὲν προ-
τιμῆσαι τῆς μεθ' ἡμῶν (27) διαγωγῆς· Οἶμαι γὰρ μὴ
εὐρεῖν σε τοῦς οὕτως ἀγαπῶντας, καὶ ἀντιποιουμέ-
νους τῆς παρ' ὑμῶν φιλίας. Ἐως οὖν ἂν οἰκονομῇ ὁ
ἅγιος τὸν χωρισμὸν τούτου, διὰ πάσης προφάσεως
παραμυθεῖσθαι ἡμᾶς γράμμασι καταξίου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΒ'.

Olympium perurbane hortatur Basilium ut sæpius ad se scribat.

Ὀλυμπίῳ.

Ἐγγραφες ἡμῶν πρότερον μὲν ὀλίγα, νῦν δὲ οὐδὲ
ὀλίγα· καὶ εἰκεν ἡ βραχυλογία, προϊούσα τῷ χρό-
νῳ, παντελῆς γίνεσθαι ἀφωνία. Ἐπάνελθε τοίνυν
ἐπὶ τὸ ἔθος, ὡς οὐκ ἔτι σοι μεμψόμεθα Λακωνίζοντι

qua in pluribus agit litteris. Neque etiam in hac
et pluribus aliis Basilii epistolis ἐλευθέρα nomen
proprium est, sed viduam matronam designat.
Sic Gregorius Naz. in epist. 147, ἐλευθέραν Alypii,
id est viduam appellat Simpliciam, quam ipsius
quondam conjugem fuisse dixerat in epist. 146.
(23) Ἐκείνου. Ita sex antiqui codices. Editi
ἐκείνη.

(24) Τὰς εὐπνοίας. Ita Harl. Editi τὰς εὐπνοού-
σας, eas quæ bene olent, quod minus verum est,
cum una tantum unguento oblita sit. Deest hæc

A quam unam ceperunt qui ejusmodi rebus operam
dant, eamque cicurem ac secum vescentem effe-
cerunt: tum vero, illius alis unguento oblitis, ip-
sam conjungi sinunt externis. Unguenti autem
illius fragrantia liberum illum gregem ei, cujus
ipsa cicur est, possessionem addit. Nam fragran-
tiam sequuntur et reliquæ, tectumque subeunt.
Sed quo consilio inde exordior epistolam? Post-
quam cepi filium Dionysium, olim Diomedem, at-
que illius animæ alas divino unguento inunxi;
misi ad tuam dignitatem, ut et ipsa una cum eo
convoles, et nidum petas quem apud nos is, quem
dixi, conapegit. Quod si dum vivo, hæc viderim,
ac dignitatem tuam ad sublime vitæ genus trans-
latam; multis personis Deo dignis opus mihi erit,
B ut ei debitum honorem adimpleam.

EPISTOLA XI*.

Sine inscriptione, amicitiae ergo.

Postquam Dei gratia diem sanctum transegimus
cum filiis nostris, ac vere perfecta solemnia cele-
bravimus Domino, ob eximium eorum in Deum
amorem, sanos præmisimus ad tuam præstantiam,
Deum benignissimum precantes, ut et ipsis detur
pacificus angelus adjutor ac viæ comes, teque sa-
num, et in omni tranquillitate constitutum repe-
riant: ut ubicunque fueritis, servientes Domino,
eique gratias agentes, lætitiā nobis, dum in hoc
mundo sumus, fama rerum vestrarum afferatis. Si
vero Deus sanctus tribuat tibi, ut quam citissime
ab istis curis expediaris, rogamus ut nihil anti-
quius habeas, quam ut vitam degas nobiscum.
Existimo enim te non inventurum qui ita diligant,
et amorem vestrum tanti faciant. Quandiu igitur,
Deo dispensante, separati erimus, des operam ut
nos ad omnem occasionem litteris consoleris.

EPISTOLA XII**

Basilium ut sæpius ad se scribat.

D

Ὀλυμπίῳ.

Scribebas nobis prius pauca, nunc vero ne pau-
ca quidem: ac videtur breviloquentia, tempore
progrediens, omnino fieri taciturnitas. 93 Redi
itaque ad consuetudinem, quandoquidem non am-

verborum complexio in antiquissimo codice Cois-
liano.

(25) Ἐπὶ φιλίᾳ. Sic codex antiquus insignis
Ecclesiæ Parisiensis, melius quam in editis et tri-
bus aliis codicibus mss. ἐπὶ φιλίᾳ.

(26) Ὁ ἅγιος Θεός. Deest Θεός in cod. Medicæo
et duobus recentioribus.

(27) Τῆς μεθ' ἡμῶν. Duo mss. τῆς παρ' ἡμῶν. Mox
codex Claromontanus ἕως δ' ἂν.

* Alias CCXXXIX. Scripta in secessu.

** Alias CLXXI. Scripta videtur in secessu.

plius queremur, quod Laconice ad nos scribas ; sed et breves litteras, ut magni tui amoris argumenta, plurimi faciemus. Tantum nobis scribe.

EPISTOLA XIII*.

Olympio.

Quemadmodum res cæteræ sua quæque tempore mature proveniunt, vere quidem flores, æstate vero spicæ, et autumnò malum : ita hiemis fructus sunt sermones.

EPISTOLA XIV**.

Basilius significat Gregorio sibi statutum esse non expectare illius adventum, sed statim proficisci ad suam Ponti solitudinem : situm hujus loci pluribus describit, ac Tiberinam pro illo lepide contemnit.

Gregorio sodali.

1. Ego cum frater Gregorius ad me scripsisset, velle se jampridem nobiscum congregari, tibi que addidisset idem etiam statutum esse ; partim quia sæpe deceptus sum, segnior ad credendum factus, partim et negotiis distractus, expectare non potui. Mihi enim jam in Pontum migrandum est, ubi forte aliquando, Deo volente, finem oberrandi faciemus. Nam, cum vix tandem projecissem spes inanes, quas de te quondam habebam, imò, si verius loquendum est, somnia (nam mihi probatur qui spes vigilantium somnia esse pronuntiavit), abscissi in Pontum vitæ institutum quærens. Illic mihi Deus agrum ostendit cumulate moribus meis congruentem, ita ut qualem sæpe feriantes ac lusitantes animo fingere solemus, talem reipsa videamus.

2. Mons enim est altus, densa silva contectus, frigidis ac limpidis aquis septentrionem versus irriguus. Hujus ad radices supinus campus subternitur, humoribus ex monte defluentibus jugiter pinguescens. Huic autem silva sponte circumfusa variarum omnique generis arborum, ei est propemodum septi loco ac valli, adeo ut exigua sit, si cum eo comparetur, vel ipsa Calypsus insula, quam omnium plurimum Homerus ob pulchritudinem miratus videtur. Parum enim abest quin insula sit, quatenus septis in orbem undelibet clauditur. Nam profundis voraginibus ex duabus partibus præruptus est : a latere vero amnis e præcipiti labens, est

* Alias CLXXII. Scripta videtur in secessu.

** Alias XIX. Scripta post an. 360, antequam esset presbyter.

(28) Ἀστάχους. Ita quinque mss. Editi στάχους.

(29) Καρπός. Medicæus cod. καρποί.

(30) Γρηγορίῳ ἐταίρῳ. Ita Coisl. primus, Vat, et Reg. secundus. Alii τῷ αὐτῷ. Quidam πρὸς μέγαν Γρηγόριον, Ad magnum Gregorium. Editi addunt τῷ θεολόγῳ, quod in nostris mss. non reperitur.

(31) Πάλαι. Editi πάλαι σε, sed id repugnat sententiæ et omnibus codicibus mss. Paulo post editi αὐτῷ τοῦτο et τὸ μὲν δὴ. Codices mss. ut in contextu, nisi quod cod. Combefis. habet τὸ μὲν τοι.

(32) Ἀπατηθῆναι. Editi addunt με, quæ vocula

πρὸς ἡμᾶς διὰ βραχυτάτων ἄλλὰ καὶ τὰ μικρὰ γράμματα, σύμβολα ὄντα τῆς μεγάλης σου διαθέσεως, πολλοῦ ἀξία ποιησόμεθα. Μόνον ἐπιστέλλε ἡμῖν.

EPISTOLA II*.

Amica salutatio.

Ὀλυμπίῳ.

Ὡσπερ τῶν ἄλλων ὠρίμων ἕκαστον ἐν τῇ οἰκείᾳ ὥρᾳ ἀπαντᾷ, ἐν ἡρὶ μὲν τὰ ἀνθη, ἐν θέρει δὲ οἱ ἀστάχους (28), τῷ δὲ μετοπώρῳ τὸ μῆλον· οὕτω χειμῶνος καρπός (29) εἰσιν οἱ λόγοι.

EPISTOLA IA*.

B Γρηγορίῳ ἐταίρῳ (30).

1. Ἐγὼ, τοῦ ἀδελφοῦ μοι ἐπιστελλάντος Γρηγορίου, πάλαι (31) βούλεσθαι ἡμῖν συντυχεῖν, προσθέντος δὲ, ὅτι καὶ σοὶ αὐτὸ τοῦτο δεδογμένον ἐστὶ, τὸ μὲν τι καὶ διὰ τὸ πολλάκις ἀπατηθῆναι (32) ὀκνηρῶς ἔχων πρὸς τὸ πιστεύειν· τὸ δὲ τι καὶ ὑπὸ ἀσχολιῶν περισπώμενος, ἐπιμεῖναι οὐκ ἠδυνήθη. Δεῖ γάρ με ἤδη ἀπελαύνειν ἐπὶ τὸν Πόντον, ἐν ᾧ τάχα ποτὲ, τοῦ Θεοῦ βουληθέντος, τῆς πλάνης λήξομεν (33). Μόλις γὰρ ἀπογνοῦς τῶν ματαίων ἐλπίδων, ἃς ἐπὶ σοὶ εἶχον ποτὲ, μῆλλον δὲ τῶν ὀνειρῶν, εἰ δεῖ ἀληθέστερον εἰπεῖν (ἐπαινοῦ γὰρ τὸν εἰπόντα τὰς ἐλπίδας εἶναι γρηγορούντων ἐνύπνια), κατὰ βίου ζήτησιν ἐπὶ τὸν Πόντον ἀπῆλθον· Ἐνθα δὴ μοι ὁ Θεὸς χωρίον (34) ὑπέδειξεν ἀκριβῶς συμβαῖνον τῷ ἐμῷ τρόπῳ· ὥστε, οἷον πολλάκις εἰώθαμεν ὑργοῦντες ἅμα καὶ παίζοντες τῇ διανοίᾳ συμπλάττειν, τοιοῦτον ἐπὶ τῆς (35) ἀληθείας καθορᾶν.

2. Ὅρος γάρ ἐστιν ὑψηλὸν, βαθεῖα ὕλη κεκαλυμμένον, ψυχροῖς ὕδασι καὶ διαφανέσιν εἰς τὸ κατ' ἄρκτον κατάρρυστον. Τούτου ταῖς ὑπωρείαις πεδίου ὑπτιον ὑπεστόρεσται, ταῖς ἐκ τοῦ ὄρους νοτίσι διηνεκῶς πλαινώμενον. Ὑψηλὴ δὲ τούτῳ αὐτομάτως περιφουεῖσα ποικίλων καὶ παντοδαπῶν δένδρων, μικροῦ δεῖν, ἀντὶ ἔρκους αὐτῷ γίνεται, ὡς μικρὰν (36) εἶναι πρὸς τοῦτο καὶ τὴν Καλυψοῦς νῆσον, ἣν δὴ πασῶν πλέον Ὅμηρος εἰς κάλλος θαυμάσας φαίνεται. Καὶ γὰρ οὐδὲ πολὺ ἀποθεῖ τοῦ νῆσος εἶναι, ἐνεκὰ γε τοῦ πανταχόθεν ἐρύμασι περιεῖργεσθαι. Φάραγγες μὲν γὰρ αὐτῷ βαθεῖαι κατὰ δύο μέρη περιεῖρῶν κατὰ πλευρὰν δὲ ἀπὸ κρημνοῦ ὁ ποταμὸς ὑπορρέων, τεῖ-

rectius deest in Vat., Harl. et tribus Regiis. Ibidem Harl. λίαν ὀκνηρῶς, tres alii ὀκνηρότερος.

(33) Λήξομεν. Harl. λήξομαι. Mox codex Combef. ὀνειράτων. Ibidem editi δεῖ τάληθέστερον. Codices mss. ut in contextu. Paulo post unus ex Regiis ἐρηγορότων.

(34) Χωρίον. Unus ex Regiis χωρον... συμβαίνοντα. Ibidem alius itidem Reg. τῷ ἐμῷ σκοπῷ. Mox duo codices εἰώθειμεν.

(35) Τοιοῦτον ἐπὶ τῆς. Sic antiquissimi codices Harl. et Coisl. cum duobus Regiis. Editi τοιοῦτόν ἐστὶ τῆς.

(36) Μικρὰν. Nonnulli codices non vetustissimi μικρόν.

χός ἐστὶ καὶ αὐτὸς διηνεκές καὶ δυσέμβατον. Ἐκ δὲ A τοῦ ἐπὶ θάτερα τεταμένον εἶναι (37) τὸ ὄρος, δι' ἀγκώνων μηνοειδῶν ταῖς φάραγγιν ἐπιζευγνύμενον, τὰ βάσιμα τῆς ὑπωρείας ἀπορραχίζει. Μία δὲ τις εἰσόδος ἐπ' αὐτῆς, ἧς ἡμεῖς ἐσμεν κύριοι. Τὴν γε μὴν οἰκησιν αὐχὴν τις ἕτερος ὑποδέχεται, ὑψηλὸν τινα ἐπὶ τῆς ἀκρας ἀνέχων τένοντα, ὥστε τὸ πεδίον τοῦτο ὑψηλῶσθαι ταῖς ὄψεσι, καὶ ἐκ τοῦ μετεώρου ἐξεῖναι καὶ τὸν ποταμὸν περιρρέοντα καθορᾶν· οὐκ ἐλάττονα τέρψιν, ἔμοιγε δοκεῖν (38), παρεχόμενον, ἢ τοῖς ἐκ τῆς Ἀμφιπόλεως τὸν Στρυμόνα (39) καταμαυθάνουσιν. Ὁ μὲν γὰρ σχολαιοτέρῳ (40) τῷ ῥεύματι περιλιμνάζων, μικροῦ δεῖν, καὶ τὸ ποταμὸς εἶναι ὑπὸ τῆς ἡσυχίας ἀφηρηται· ὁ δὲ, ὀξύτατα ὧν ἐγὼ οἶδα ποταμῶν ῥέων, βραχὺ τι τῇ γείτονι πέτρα παρατραχύνεται· ἀφ' ἧς ἀναχόμενος, εἰς δίνην B βαθεῖαν περιειλεῖται· ὄψιν τε ἠδίστην (41) ἐμοὶ καὶ παντὶ θεατῇ παρεχόμενος, καὶ χρεῖαν τοῖς ἐπιχωριοῖς αὐταρκεστάτην. ἰχθύων τε πλῆθος ἀμύθητον ταῖς δίναις ἐντρέφῶν. Τί δεῖ λέγειν τὰς ἐκ τῆς γῆς ἀναπνοάς, ἢ τὰς ἐκ τοῦ ποταμοῦ αὔρας; Τὸ γε μὴν τῶν ἰωθέων πλῆθος, ἢ τῶν ὠδικῶν ὀρνίθων ἄλλος μὲν ἂν τις θαυμάσειεν· ἐμοὶ δὲ οὐ σχολή τούτοις προσέχειν τὸν νοῦν. Ὁ δὲ μέγιστον εἰπεῖν ἔχομεν τοῦ χωρίου, ὅτι, πρὸς πᾶσαν ὑπάρχον καρπῶν φορὰν ἐπιτήθειρον δι' εὐκαιρίαν τῆς θέσεως, ἠδίστον (42) ἐμοὶ πάντων καρπῶν τὴν ἡσυχίαν τρέφει· οὐ μόνον καθότι τῶν ἀστικῶν βορῶν ἀπῆλλακται· ἀλλ' ὅτι οὔτε ὀδίτην τινα παραπέμπει πλὴν τῶν κατὰ θήραν ἐπιμειγνυμένων ἡμῖν. Πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ θηροτρόφος ἐστίν, οὐχὶ ἀρκτων, ἢ λύκων τῶν C ὑμετέρων, ἢ μὴ γένοιτο! ἀλλ' ἐλάφων ἀγέλας καὶ αἰγῶν ἀγρίων, καὶ λαγωῦς βόσκει, καὶ εἴ τι τούτοις ὁμοιον. Ἄρ' οὖν οὐκ ἐνθυμῆ παρ' ὅσον ἦλθον κινδύνου ὁ μάταιός ἐγὼ, τοιοῦτου χωρίου τὴν Τιβερινήν, τῆς οἰκουμένης τὸ βάραθρον, φιλονεικῶν ἀνταλλάξασθαι; Πρὸς ὅπερ νῦν ἐπειγομένῳ συγγνώμη. Πάντως γὰρ οὐδὲ Ἀλκμαίων Ἐχινάδας εὐρών, ἐπὶ τῆς πλάνης ἠνίσχετο.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕ'.

Basilii Arcadio commendat cives metropolis.

Ἀρχαδίῳ κόμητι πριβατῶν.

Ἐδῶκαν μείζονα τὴν χάριν ἢ ἔλαβον οἱ πολῖται τῆς μητροπόλεως ἡμῶν, παρασχόμενοι μοι ἀφορμὴν τῶν πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα γραμμάτων. Αὐτοῖς μὲν γὰρ ἡ φιλάνθρωπία, ἧς ἔνεκεν τὴν ἐπιστολὴν ἔλαβον παρ' ἡμῶν, καὶ πρὸ τῶν ἡμῶν (43) γραμμάτων ὑπῆρχε διὰ τὴν συνήθη καὶ τὴν ἐκ φύσεως

(37) Εἶναι. Deest in sex mss. codicibus.

(38) Δοκεῖν. Sic Harl. et duo Regii. Editi δοκεῖ.

(39) Στρυμόνα. Sic Coisl. primus cum uno ex Regiis. Harl. et Reg. secundus Στρυμμόνα. Editi Στρυμῶνα.

(40) Σχολαιοτέρῳ. Codices quatuor σχολαίῳ. Non multo post duo Regii codices περιτραχύνεται ὑφ' ἧς. Habet etiam ὑφ' ἧς Harl.

(41) ἠδίστην. Post hanc vocem addit Coisl. inia-

et ipse murus continuus, ascensuque difficilis. Mons autem utrinque extentus et per curvatos anfractus voraginibus junctus, per vias montis infimas partes intercludit. Habent autem infimæ illæ partes aditum unum, cujus nos domini sumus. Porro habitationem aliæ quædam fauces excipiunt, 94 altam quamdam cervicem in vertice erigentes, sic ut campus ob oculos expassus pateat, liceatque e sublimi fluvium etiam circumfluentem intueri: qui, ut mihi quidem videtur, non minorem oblectationem affert, quam Strymon ex Amphipoli aspicientibus. Hic enim fluens lentiore restagnans etiam præ quiete fluvius esse fere desinit: ille vero omnium, quos ego viderim, fluviorum celerime fluens, ex vicina rupe non nihil fit asperior: a qua sese refundens, in profundum verticem convolvitur; atque adeo mihi et cuivis intuenti aspectum omnium jucundissimum, incolisque commoditatem uberrimam præbet, ac piscium innumerablem copiam in verticibus nutrit. Quid attinet exhalationes a terra manantes, aut auras e fluvio commemorare? Florum sane aut canorarum avium multitudinem alius fortasse miretur: sed mihi his animum advertere non vacat. Quod autem maximum de hoc loco dicere possumus, illud est, quod cum ob situs opportunitatem ad omnes fructus proferendos idoneus sit, unum omnium mihi jucundissimum quietem ac tranquillitatem alit; non solum quatenus ab urbanis tumultibus liber est, sed etiam quia ne viatorem quidem ullum ad nos transmittit, si eos excipias, qui inter venandum nobiscum miscentur. Nam præter reliqua feras etiam enutrit, non ursos aut lupos vestros (absit!), sed cervorum atque silvestrium caprarum greges, leporesque, et si quid his simile. Num igitur cogitas, quo ego periculi stultus venerim, cum hujusmodi sedem Tiberina, orbis terrarum bathro, commutare cuperem? Quem ad locum nunc properanti veniam dabis. Nam profecto nec Alcæon inventis Echinadibus amplius oberrare voluit

EPISTOLA XV'.

Arcadio comiti privatarum.

D Dederemajus beneficium quam accepere metropolis nostræ cives, cum mihi litterarum ad tuam dignitatem occasionem obtulerunt. Illis enim humanitas, cujus causa epistolam acceperunt a nobis etiam ante litteras nostras parata erat, ob consuetam et tibi natura insitam in omnes comitatem. Nos

nus primus πασῶν. Mox editi ἐγχωρίοις Sex codices mss. ut in textu Ibidem ex duobus codicibus legitur ἰχθύων τε. Editi ἰχθύων δέ. Idem Coisl. post ταῖς δίναις addit περιειλούμενον.

(42) ἠδίστην. Sic Coisl. cum duobus Regiis, melius quam in editis ἠδίστην.

(43) Πρὸ τῶν ἡμῶν. Reg. secundus πρὸ τῶν ἡμετέρων.

*Alias CCCCXV. Scripta in secessu.

autem occasionem salutandæ probitatis tuæ non imitabilis in maximo lucro duximus : precantes Deum sanctum, ut te ei magis ac magis placentes, et rerum tuarum splendore majorem in modum crescente, cum ipsi lætemur, et cum his qui ex tua potestate beneficia percipiunt gaudeamus : tum etiam aliquando eos qui nostras tibi litteras in manus tradiderint, ita redeuntes excipiamus, ut cum omnibus lenitatem **95** tuam laudent, semperque perspiciant non inutilem sibi deprecationem nostram apud tuam eximiam beneficentiam exstitisse.

EPISTOLA XVI'

Refellitur Eunomii temeritas divinæ naturæ comprehensionem sibi arrogantis, cum ne minutissimorum quidem animalium cognitionem investigando assequi posset.

Adversus Eunomium hæreticum.

Qui eorum quæ sunt investigationem comparari posse dicit, is procul dubio via quadam et ordine mentem suam ad eorum quæ sunt, cognitionem appulit ; et in rebus captu facilibus et minutis exercitatus, ita demum per hanc cognitionem, ad eam quoque quæ cogitationem omnem superat, suam comprehendendi facultatem promovit. Qui igitur eorum quæ sunt cognitionem apprehendisse se gloriatur, is animalis minutissimi ex iisque in conspectum cadunt, naturam explicet, et quæ sit formicæ natura dicat : an spiritu et anhelitu contineatur ipsius vita ; an corpus ossibus distinctum ; an compages nervis atque ligamentis firmata ; an musculorum et glandularum ambitu contineatur nervorum situs ; an medulla a sincipite ad caudam usque una cum dorsi vertebris protendatur ; an membris quæ moventur, ex nervosæ membranæ complexu notum imprimat ; an sit in ipsa jecur, et in jecore vas quoddam, quod fel suscipiat ; sintne renes, et cor, et arteriæ, et venæ, et pelliculæ, et diaphragmata ; sitne animal nudum an pilosum ; utrum ungulas indivisas, an pedes multifidos habeat item quanto tempore vivat, et

*Alias CLXVIII. Scripta imperante Juliano.

(44) Προσφθέγγεσθαι. Reg. secundus προσφθέγγεσθαι.

(45) Λαθεῖν δὲ ποτε. Hæc verba ad Basilium necessario referuntur, qui optabat ut cives rebus feliciter gestis redeuntes exciperet. Verum ista, ἡμέρωσ ἰδεῖν καὶ ἀποπέμψασθαι, placide aspicere et dimittere, ad Arcadium spectant, et cum totum hunc locum penitus deformant, nec possint, incolumi sententia, retineri ; ea ex interpretatione, ut perperam in contextum injecta, eliminavi, non tamen ex ipso textu, quia non favent codices mss. Confirmatur hæc explicatio ex epist. 148, quam similiter concludit Basilus, sibi que ait in optatis esse, ut eum, quem Trajano commendabat, ipsius laudes videat prædicantem.

(46) Καὶ αὐτούς. Conjunctio addita ex Med. Coisl. utroque et Reg. secundo.

(47) Πρὸς Εὐνόμιον τὸν αἰρετικόν. Sic mss. sex, nisi quod in duobus τὸν deest. Editi Εὐνομίῳ. Titulus quem exhibent mss. codices congruit miri-

ἐνυπάρχουσάν σοι πρὸς πάντας ἡμερότητα· ἡμεῖς δὲ τὴν ἀφορμὴν τοῦ προσφθέγγεσθαι (44) σου τὴν ἀμίμητον καλοκάγαθίαν μέγιστον κέρδος ἐθέμεθα, εὐχόμενοι τῷ ἁγίῳ Θεῷ προκόποντί σοι ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν εὐαρεστήσει, καὶ ἐπὶ μείζον τῆς περὶ σε περιφανείας ἀξιομένης, αὐτοὶ τε ἐπευφραίνεσθαι, καὶ τοῖς εὐεργετούμενοις ὑπὸ τῆς σῆς ἐπιστασίας συνήδεσθαι· λαθεῖν δὲ ποτε (45) καὶ τοὺς ἐγχειρίζοντάς σοι τὰ γράμματα ἡμῶν ἡμέρωσ ἰδεῖν, καὶ ἀποπέμψασθαι μετὰ πάντων καὶ αὐτούς (46), ἀνυμνοῦντάς τὴν σὴν πραότητα· ἀεὶ μαθόντας, ὅτι οὐκ ἄχρηστος αὐτοῖς ἢ παρ' ἡμῶν πρεσβεία πρὸς τὴν ἀνυπέρβλητόν σου καλοκάγαθίαν γεγένηται.

EPISTOLA IΓ'.

B Πρὸς Εὐνόμιον τὸν αἰρετικόν (47).

Ὁ ἐφικτὴν εἶναι λέγων τῶν ὄντων τὴν εὐρεσιν ὁδῶ τιμὴ πάντως καὶ ἀκολουθίᾳ διὰ τῆς τῶν ὄντων γνώσεως προέβαλεν (48) ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν· καὶ τοῖς εὐλήπτοις τε καὶ μικροτέροις ἐγγυμνασθεῖς διὰ τῆς (49) καταλήψεως, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἐπέκεινα πάσης ἐννοίας προήγαγεν ἑαυτοῦ καταληπτικὴν φαντασίαν. Οὐκοῦν ὁ τὴν περὶ τῶν ὄντων εἰδήσειν κατεληφέναι μεγαλαυχούμενος, τὸ σμικρότατον, τῶν προφανομένων, ὅπως ἔχει φύσεως, ἐρμηνευσάτω, καὶ τίς ἢ τοῦ μύρμηκος φύσις, εἰπάτω· εἰ πνεύματι καὶ ἄσθματι συνέχεται αὐτοῦ ἢ ζωῆ· εἰ ὀστέοις τὸ σῶμα (50) διείληπται· εἰ νεύροις καὶ συνδέσμοις τὰς ἀρμονίας τετόνωται· εἰ μυῶν περιβολῆ καὶ ἀδένων ἢ τῶν νεύρων περικρατεῖται θέσις (51)· εἰ τοῖς νωτιαίοις σπονδύλοις ἐκ τοῦ βρέγματος ἐπὶ τὸ οὐραῖον ὁ μυελὸς συμπαρατείνεται· εἰ τῇ περιοχῇ (52) τοῦ νευρώδους ὑμένος, τοῖς κινουμένοις μέλεσι τὴν ὀρμητικὴν ἐνδίδωσι δύναμιν· εἰ ἔστιν ἐν αὐτῷ τὸ ἥπαρ, καὶ τὸ χοληδόχον ἄγγεῖον ἐπὶ τοῦ ἥπατος· νεφροὶ τε καὶ καρδία, καὶ ἀρτηρίαι, καὶ φλέβες, ὑμένες καὶ διαφράγματα· εἰ ψίλον ἔστιν, ἢ τετρίχωνται· εἰ μονώνυχον (53) ἔστιν, ἢ πολυσχιθεῖς ἔχει τὰς βάσεις· πόσον δὲ βιοῖ τὸν χρόνον, καὶ τίς αὐτοῖς ὁ

fice ipsi epistolæ, quam perspicitur adversus Eunomium scriptam esse, vel ex aliqua Basiliæ adversus Eunomium elucubratione excerptam fuisse. Addunt Reg. secundus et Coisl. recentior : Ὅτι, μηδὲ τὴν τοῦ μύρμηκος φύσιν ἐπιστάμενος, τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν δύναμιν φυσιολογεῖν ἐπεχειρήσεν. Quod, cum neformicæ quidem naturam cognoscat, de potestatis omnem intellectum superantis natura disserere tentaverit.

(48) Προέβαλεν. Ita Harl. et Med. Editi παρέβαλεν.

(49) Διὰ τῆς. Ita tres vetustissimi codices cum duobus aliis. Editi διὰ ταύτης.

(50) Τὸ σῶμα. Tres codices vetustissimi τῷ σώματι.

(51) Θέσις. Sic mss. septem. Editi φύσις.

(52) Τῇ περιοχῇ. Sic mss. sex pro eo quod erat in editis ἡ περιοχῇ.

(53) Εἰ μονώνυχον. Conjunctio addita ex pluribus mss. Paulo post editi ἐπεὶ πόσον. Mss. ut in textu.

τρόπος τῆς ἐξ ἀλλήλων γεννήσεως· ἐπὶ πόσον δὲ κινύσκειται τὸ τικτόμενον, καὶ πῶς οὔτε πεζοὶ πάντες οἱ μύρμηκες, οὔτε ὑπόπτεροι πάντες, ἀλλ' οἱ μὲν τῶν χαμαὶ ἐρχομένων εἰσὶν, οἱ δὲ διαέριοι φέρονται. Ὁ τοίνυν τῶν ὄντων τὴν γνῶσιν ἐπιχομπάζων τέως τὴν τοῦ μύρμηκος φύσιν εἰπάτω· εἶθ' οὕτω φυσιολογείτω τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν δύναμιν. Εἰ δὲ τοῦ βραχυτάτου μύρμηκος οὕτω περιέλαβες τῆ γνῶσει τὴν φύσιν, πῶς τὴν ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ δύναμιν μεγαλαυχεῖς φαντάζεσθαι.

EPISTOLA II.

Laudat Basilius Origenis scripta et susceptam veritatis defensionem : persecutorum prædicit exitium : Origeni ejusque filiis prospera omnia precatur.

Ὀριγένει (54).

Καὶ ἀκουόμενος εὐφραίνεις, καὶ ἀναγινωσκόμενος δι' ὧν γράφεις ἐνεργεστέρας (55) ἡμῖν παρέχεις εὐφροσύνας. Καὶ χάρις πολλὴ τῷ ἀγαθῷ Θεῷ, τῷ μηδὲν ἐλαττωθῆναι ποιήσαντι τὴν ἀλήθειαν ἐν τῇ προδοσίᾳ τῶν δῆθεν ὑπερκρατούντων, ἀλλὰ δι' ὑμῶν (56) τὴν συνηγορίαν τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας ἀναπληρώσαντι. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ὡς τὸ κώνειον, ἢ τὸ ἀκόνιτον, καὶ εἴ τις ἄλλη ἀνδροφόνος βοτάνη, πρὸς ὀλίγον ἀνθήσαντες, ταχὺ ἀποξηραυθήσονται. Ὑμῖν δὲ ἀνθηρὸν καὶ ἀεὶ νέον ὁ Κύριος τον μισθὸν τῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ λαληθέντων παρέξει. Ἄνθ' ὧν καὶ παράσχοι ὑμῖν ὁ Κύριος πᾶσαν εὐθηνίαν οἴκου, καὶ εἰς παῖδας παιδῶν τὴν εὐλογίαν διαβιβάσαι. Τὰ δὲ εὐγενέστατα παιδιά, τοὺς ἐναργεῖς τῆς σῆς χρηστότητος χαρακτῆρας, εἶδον ἡδέως καὶ περιεπτυσάμεν, καὶ εὐχομαι αὐτοῖς ὅσα ἂν αὐτὸς ὁ πατὴρ εὖξῃ.

EPISTOLA III.

Hortatur Basilius Macarium et Joannem, ut spe regni cælestis quæ sola non fallit, nec potentium minis, nec falsorum amicorum vituperiis a pietate deterreantur.

Μακαρίῳ (57) καὶ Ἰωάννῃ.

Οὔτε γεωργοὺς οἱ κατὰ γεωργίαν ξενίζουσι πόνοι, οὔτε ναύταις ὁ κατὰ θάλασσαν χειμῶν ἀπροσδόκητος, οὔτε τοῖς μισθαρνοῦσιν ὁ θερινὸς (58) ἰθρῶς παράδοξος, οὔτε μὴν τοῖς εὐσεβῶς ζῆν ἐλομένοις αἱ κατὰ τὸν ἐνεστῶτα κόσμον θλίψεις ἀμελέτητοι (59). Ἀλλ' ἐκάστῳ τῶν εἰρημένων οἰκειὸς καὶ γνώριμος τοῖς μετιοῦσι συνέξενκται πόνος· οὐ δι' ἑαυτὸν αἰρετός, ἀλλὰ δι' ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν προσδοκωμένων. Ἐλπίδες γὰρ, πάντα τὸν τῶν ἀνθρώπων συνέχουσαι καὶ συγκροτοῦσαι βίον, τὴν ἐφ' ἐκάστῳ τούτων παραμυθοῦνται δυσκολίαν. Τῶν μὲν οὖν ὑπὲρ γῆς καρπῶν (60), ἢ τῶν κατὰ γῆν πονούντων οἱ μὲν παντάπασιν ἐψεύ-

(54) Ὀριγένει. Editi addunt προόρησις, quæ vox deest in sex mss. et corrupte in codice insignis Ecclesiæ Parisiensis sic legitur πρόσρησις.

(55) Ἐνεργεστέρας. Sic uterque Coisl., Harl. et duo alii. Editi ἐναργεστέρας.

(56) Δι' ὑμῶν. Δι' ἡμῶν Harl. et Coisl. primus.

(57) Μακαρίῳ. Quinque codices, nempe Harl., Reg. secundus, Vat., Paris., Coisl. secundus Μακρίῳ. Reg. primus Μακρίῳ. Sed tamen quia vulgata scriptura exstat in antiquissimis codicibus Coisliniano primo et Medicæo, nihil mutavimus.

(58) Θερινός. Hanc vocem addidimus ex codicibus Coisl. primo, Med. et Clarom., sicque legit

A quomodo aliæ alias gignant; quandiu gestetur fetus, et quomodo neque omnes formicæ pedestres sint, neque omnes alatae, sed repentibus humi aliis, aliæ per aera ferantur. Qui ergo de eorum quæ sunt cognitione gloriatur, interim formicæ nobis explicet naturam; atque ita demum ejus potestatis, quæ intellectum omnem superat, naturam scrutetur. Quod si minutissimæ formicæ naturam nondum cognitione apprehendisti, quomodo incomprehensibilem Dei naturam imaginatione tua comprehensam esse gloriaris?

EPISTOLA XVII.

Origeni.

B Et dum audiris, oblectas; et dum legeris, per scripta majori nos afficis lætitia. Ac Deo quidem optimo gratiæ multæ, qui fecit, ut nihil detrimenti acciperet veritas ex eorum prodicione, qui summam videlicet potestatem habent: sed per vos defensionem doctrinæ veritatis 96 implevit. Illi quidem velut cicuta aut aconitum, et si qua est alia exitialis herba, brevi tempore cum floruerint, illico exarescent. Vobis vero Dominus mercedem efflorescentem ac semper novam ob ea, quæ pro ipsius nomine locuti estis, largietur. Propter quæ det vobis Dominus et prosperitatem omnem domesticam, et in filios filiorum benedictionem transmittat. Cæterum liberos tuos nobilissimos, expressam bonitatis tuæ effigiem, vidi libenter atque amplexus sum, precorque illis quidquid ipse pater precetur.

EPISTOLA XVIII.

C

Macario et Joanni.

Neque agricolis agriculturæ novi sunt labores, neque nautis pelagi tempestas inexpectata, neque operariis mercede conductis æstivus sudor insolitus; nec profecto his, qui piam vitam elegerunt, mundi hujus afflictio improvisa. Sed unicuique eorum, quos diximus, proprius ac notus artem exercentibus adjunctus est labor; non ille quidem propter se eligendus, sed ad bonorum exspectationem perfruitionem. Spes siquidem, quæ hominum omnem continent ac consociant vitam, insitam unicuique harum rerum difficultatem consolantur. Atque ex iis quidem, qui pro terræ fructibus aut rebus

D Scultetus.

(59) Αἱ... θλίψεις ἀμελέτητοι. Harl. et tres codices recentiores ἡ... θλίψεις ἀμελέτητος. Sic etiam paulo post retinimus has voces, τοῖς μετιοῦσι, quæ desiderantur quidem in codice Harl. et quatuor recentioribus; at in vetustissimis Coisl. et Med. non desunt.

(60) Ὑπὲρ γῆς καρπῶν. Displicet Combefisio postrema vox, ac legit καμνόντων, sed prorsus immerito.

* Alias CCCLXXXIV. Scripta imperante Juliano.

** Alias CCXI. Scripta videtur sub Juliano.

terrenis desudant, alios spes omnino frustratæ sunt, cum cogitatione tenus exspectatis potiti essent: quibus autem etiam ex sententia processit eventus, iis spe altera iterum opus fuit, præterlabente ac marcescente celeriter priore. Verum iis solis qui pro pietate laborant, nec mendacium abolevit expectationem, nec finis labores labefactavit, stabili ac firmo excipiente cælorum regno. Vos ergo non conturbet mendax calumnia, nec minæ terreant eorum, qui summam potestatem habent; non risus contristet aut contumelia familiarium, nec condemnatio ab hominibus curam et studium præ se ferentibus, a quibus fortissima ad decipiendum esca prætenditur, simulata adhortatio, quandiu veritatis doctrina nobis patrociniabitur. His autem omnibus obluctetur recta ratio, defensorem sibi advocans et adiutorem, magistrum pietatis Dominum nostrum Jesum Christum, pro quo et pati dulce est, et mori lucrum¹.

EPISTOLA XIX*.

Per Petrum Basilius rescribit Gregorio, cujus Laconicas in epistolas jocatur.

97 Gregorio sodali.

Litteræ venerunt mihi non ita pridem a te, plane tuæ, non tam indicibus manus, quam propriis epistolæ notis. Pauca enim erant verba sententiam uberem exhibentia. Ad quas statim non respondimus, quod nos quidem peregre essemus; tabellarius vero, cum epistolam uni familiarum nostrorum dedisset, propere discesserit. Sed nunc per Petrum alloquimur te, simul et salutationis persolventes debitum, et occasionem alterius epistolæ præbentes. Omnino autem nullus labor epistolæ Laconicæ, quales sunt, quæ a te subinde ad nos veniunt.

EPISTOLĀ XX*.

Amice objurgat Leontium Basilius, quod raro scribat; eumque probat inexcusabilem esse utpote nunquam carentem occasionibus scribendi, ac præterea sophistam; sibi vero excusationem petit, tum ex crebris occupationibus, tum quia non jam eo utitur dicendi genere, quod placent sophistis. Mittit sua adversus Eunomium opera.

Leontio sophistæ.

Raræ quidem tibi et a nobis litteræ; non tamen rariores quam tuæ; idque, cum multi continenter a vobis ad nos venerint; quibus singulis si ordine litteras commisisses, nihil impediret quominus videremur una tecum esse, teque perinde frui, ac

¹ Philipp. 1, 21.

* Alias III. Scripta videtur Cæsareæ, cum esset presbyter.

** Alias LXXXIII. Scripta anno 364.

(61) Ἡφάνισε. Παρηφάνισε Coisl. primus et Med.

(62) Τοὺς ἄθλους. Sic Coisl. primus et Medicæus et Clarom. in margine; alii τοὺς ἄθλους. Editi τοὺς ἄλλοις. Paulo post editi μηδὲ γέλως. Harl., Coisl. primus et Med. et alii nonnulli ut in textu.

(63) Τῶν κρατούντων. Sæpe alias Basilius hac voce imperatorem designat.

(64) Προβαλλομένων. Sic uterque Coisl., Harl., Paris. et unus ex Regiis. Editi προσβάλλομενων. Ibidem

σθησαν τῶν ἐλπίδων, μέχρι μόνης φαντασίας τῶν προσδοκωμένων τὴν ἀπόλαυσιν ἔχοντες· οἷς δὲ καὶ κατὰ γνώμην ἐκβῆναι συνέβη τὸ τέλος, δευτέρας ἐδέησε πάλιν ἐλπίδος, παραδραμούσης καὶ μαραυθείσης ἐν τάχει τῆς προτέρας. Μόνοις δὲ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας καμοῦσιν οὐ ψεῦδος ἠφάνισε (61) τὰς ἐλπίδας, οὐ τέλος ἐλυμήνατο τοὺς ἄθλους (62), βεβαίας καὶ μονίμου διαδεχομένης τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας. Μὴ τοίνυν ὑμᾶς ταραττέτω διαβολὴ ψευδῆς, μηδὲ φοβείτω τῶν κρατούντων (63) ἀπειλή· μὴ γέλως λυπείτω καὶ ὕβρις τῶν γνωρίμων, μηδὲ κατάγνωσις παρὰ τῶν κήδεσθαι προσποιουμένων, ἰσχυρότατον πρὸς ἀπάτην θέλειαρ προβαλλομένων (64) παραινέσεως προσποίησιν, ἕως ἂν ὁ τῆς ἀληθείας ἡμῖν συναγωνίζηται (65) λόγος. Ἀντιμαχέσθω δὲ τοῖς πᾶσι λογισμὸς ὀρθός, σύμμαχον παρακαλῶν γενεσθαι καὶ βοηθὸν αὐτῷ τὸν τῆς εὐσεβείας διδάσκαλον τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, δι' οὗ καὶ τὸ κακοπαθεῖν ἠδύ, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος.

EPISTOLA IO'.

Γρηγορίῳ ἐταίρῳ.

Γράμμα ἤλθέ μοι πρῶτον παρὰ σοῦ, ἀκριβῶς σὸν, οὐ τοσοῦτον τῷ χαρακτήρι τῆς χειρὸς, ὅσον τῷ τῆς ἐπιστολῆς ιδιώματι. Ὀλίγα γὰρ ἦν τὰ ῥήματα πολλὴν διάνοιαν παριστῶντα. Πρὸς ἃ εὐθύς μὲν οὐκ ἀπεκρινάμεθα, διότι αὐτοὶ μὲν ἀπεδημοῦμεν· ὁ δὲ γραμματοφόρος (66), ἐν τῶν ἐπιτηδείων ἡμῖν ἐπιδοῦς τὴν ἐπιστολήν, ἀπίων ὤχετο. Ἀλλὰ νῦν διὰ Πέτρου προσφθεγγόμενά σε, ὁμοῦ μὲν ἀποτινύντες τῆς προσηγορίας τὸ χρέος, ὁμοῦ δὲ ἀφορμὴν δευτέρων γραμμάτων παρέχοντες. Πάντως δὲ οὐδεὶς πόνος Λακωνικῆς ἐπιστολῆς, ὅποιαί εἰσιν αἱ παρὰ σοῦ ἐκάστοτε πρὸς ἡμᾶς ἀφικνούμεναι.

EPISTOLA K'.

Λεοντίῳ σοφιστῇ.

Χρόνια μὲν σοὶ καὶ τὰ παρ' ἡμῶν γράμματα· οὐ μὲν χρονιώτερα τῶν αὐτόθεν, καὶ ταῦτα πολλῶν καὶ συνεχῶν ἐπιδημησάντων ἡμῖν ἀπὸ τῆς ὑμετέρας· οἷς εἰ πᾶσιν ἐρεξῆς γράμματα (67) ἐπετίθης, οὐδὲν ἦν τὸ κωλύον αὐτῷ σοὶ δοκεῖν συνεῖναι ἡμᾶς, καὶ οἰοεῖ

προσποιώσῃ in tribus mss.

(65) Ἡμῖν συναγωνίζηται. Editi ὑμῖν συναγωνίζηται. Secuti sumus antiquos codices, Coisl. et Med. et Harl. cum pluribus aliis. Statim legimus cum quinque mss., quorum in numero Harlæanus et prima manu Coislinianus antiquior, αὐτῷ τὸν τῆς, etc. Editi αὐτῶν. Desunt in quatuor mss. hæ voces, καὶ βοηθόν.

(66) Γραμματοφόρος. Γραμματηφόρος quatuor mss.

(67) Γράμματα. Ita sex libri veteres. Editi γράμματα.

ταρόντας καὶ συνόντας ἀπολαύειν· οὕτω συνεχῆς ἦν τὸ πλῆθος τῶν πρὸς ἡμᾶς ἀφικνουμένων. Ἄλλὰ τί οὐκ ἐπιστέλλεις; καίτοιγε οὐδὲν ἔργον σοφιστῆ (68), ἢ τὸ γράφειν· μᾶλλον δὲ εἰ καὶ τῆς χειρὸς ἔχεις ἀργῶς, οὐδὲ γράφειν δεήσει· ἄλλος γὰρ σοὶ διακονήσει. Γλώττης δὲ χρεία μόνης· ἢ, κἂν ἡμῖν μὴ διαλέγηται, ἀλλ' ἐνὶ γε πάντως τῶν συνόντων λαλήσει· κἂν μηδεὶς παρῆ, ἐφ' ἑαυτῆς διαλέξεται· σιωπήσει δὲ οὐδαμῶς, σοφιστικὴ τε οὔσα καὶ Ἀττικῆ· οὐ μᾶλλον γε ἢ αἱ ἀηθρόνες, ὅταν τὸ ἔαρ αὐτὰς πρὸς ῥῶδὴν ἀναστήσῃ. Ἡμῖν μὲν γὰρ τὸ πυκνόν (69) τῆς ἀσχολίας τοῦτο, ἐν ᾧ νῦν ἔσμεν, κἂν παραίτησιν ἐνέγκαι τυχόν πρὸς τὴν ἔνδειαν τῶν πραγμάτων· καὶ τὸ οἶονεὶ ἐρρύπκῶσθαι λοιπὸν τῇ κατακορεῖ συνηθείᾳ (70) πρὸς ἰδιωτισμὸν ὄκνον εἰκότως ἐμποιεῖ προσφθέγγεσθαι ὑμᾶς τοὺς σοφιστάς· οἱ, εἰ μὴ τι ἄξιον τῆς ὑμετέρας αὐτῶν σοφίας ἀκούσεσθε, δυσχερανεῖτε, καὶ οὐκ ἀνέξεσθε. Σε δὲ που τὸ ἐναντίον εἶκός ἐπὶ πάσης προφάσεως δημοσιεύειν σαυτοῦ τὴν φωνήν, ἐπιτήδειον ὄντα εἰπεῖν, ὧν αὐτὸς οἶδα Ἑλλήνων· οἶδα γὰρ, ὡς οἶμαι, τοὺς ὀνομαστοτάτους τῶν ἐν ὑμῖν· ὥστε οὐδεμίᾳ παραίτησις σιωπῶντι. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Ἀπέστειλα δὲ καὶ τὰ πρὸς Εὐνόμιον· ἢ εἴτε παιδιᾶν χρῆ καλεῖν, εἴτε μικρῶ παιδιᾶς σπουδαιότερα, αὐτῷ σοὶ κρίνειν παρήμι· ὅς πρὸς μὲν (71) τὰ οἰκεῖα σαυτοῦ οὐκέτι, οἶμαι, χρήσεις· πρὸς δὲ τῶν ἐνδιαστρόφων τοὺς ἐντυγχάνοντας οὐκ ἀγεννὲς σοὶ ὄπλον ἔσεσθαι προσδοκῶ· οὐ τῇ θυνάμει τοῦ συντάγματος καταπιστεύοντες τοσοῦτον, ἀλλ' ἀκριβῶς γνωρίζοντες ἀπὸ ὀλίγων ἀφορμῶν ἐπὶ πολλὰ σε ὄντα εὐρετικόν. Ἐὰν δὲ τι σοὶ καὶ ἀσθενέστερον ἔχειν τῆς χρείας καταφανῆ, μὴ κατοκνήσῃς ἐλέγξαι. Τοῦτω γὰρ (72) μάλιστα φίλος κόλακος διευήνοχε, τῷ τὸν μὲν πρὸς ἠδονὴν ὀμιλεῖν, τὸν δὲ μηδὲ τῶν λυπούντων ἀπέχεσθαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑ΄.

Accusatus in superiore epistola Leontius, quod non scriberet, videtur in ipsum Basilium crimen convertisse, et Julianum accusasse quod litteras suas non reddidisset. Unde perurbane Basilus et se et Julianum defendit.

Λεοντίῳ σοφιστῆ.

Ἔοικέ τι τῆς κοινῆς καταστάσεως καὶ εἰς τὰ ἑαυτοῦ πράγματα ὁ χρηστός Ἰουλιανὸς ἀπολαύειν. Ἀταιτεῖται γὰρ καὶ αὐτός, καὶ ἐγκαλεῖται σφοδρῶς, ἐπειδὴ πάντα νῦν ἀπαιτούμενων καὶ ἐγκαλουμένων γέμει. Πλὴν ὅσον οὐχὶ εἰσφορῶν ἐλλείμματα, ἀλλ' ἐπιστολῶν. Καίτοι πόθεν (73) αὐτῷ ἐλλέλειπται, ἀγνωσῶ· ἔδωκε γὰρ ἀεὶ ἐπιστολήν, τὴν δὲ ἐκομίσατο· εἰ μὴ τί που καὶ παρὰ σοὶ ἢ πολυθρύλλητος αὐτῇ

(68) Σοφιστῆ. Ita septem mss. et editio Haganoensis. Aliæ editiones σοφιστοῦ. Cum autem in omnibus codicibus mss. et editis legatur ἢ τὸ γράφειν· cum quidem negotium nullum sit sophistæ, nisi ut scribat; nihil equidem in contextu mutavi. Sed tamen, quia pugnat hæc sententia cum his quæ sequuntur, vel delendum illud ἢ, vel scribendum ἦ.

(69) Τὸ πυκνόν. Quamvis non male in editis legatur τὸ πικρὸν, molestia occupationis, præferenda

A si adessemus, et tecum versaremur: adeo continua fuit multitudo ad nos venientium. At cur non scribis, cum quidem negotium nullum sit sophistæ scribere? Imo sit manus pigra est, ne scribere quidem opus erit; alius enim tibi dabit operam. Lingua autem sola opus est, quæ etiamsi nos non alloquatur at profecto unum ex iis qui tecum sunt, alloquetur. Quod si nemo adsit, secum ipsa loquetur; tacebit autem nequaquam, cum sit et sophistica et Attica: non magis, quam lusciniæ, quando eas vernum tempus ad canendum excitaverit. Nobis enim crebræ illæ occupationes, quibus nunc distinemur, excusationem fortasse afferant, si litteris desimus: et quædam veluti sordes ex continuo vulgaris sermonis usu jam contractæ non immerito deterrent, quominus vos sophistas alloquamur; qui nisi sapientia vestra dignum aliquid audieritis, indignabimini, nec perferetis. Te vero contra æquum est tuam vocem ad omnem occasionem promulgare, cum sis maxime omnium quos novi Græcorum ad dicendum idoneus: novi enim, ut puto, qui inter vos sunt celeberrimi: quare nulla excusatio tacenti. Atque hæc quidem hæcenus. Misi autem et scripta adversus Eunomium, quæ quidem utrum lusus dicenda sint, an lusu paulo graviora, tibi ipsi iudicandum relinquo: qui quod attinet quidem ad tuam ipsius personam, his, opinor, non amplius indiges: sed adversus perversos, in quos incideris, telum tibi non infirmum futurum spero: non quod ita multum scripti robore confidamus, sed quod probe sciamus idoneum te esse, qui ex paucis argumentis multa invenias. Quod si quid tibi infirmius, quam esse oportebat, videbitur, redarguere ne pigeris. Hoc enim potissimum amicus ab adulate differt, quod hic quidem ad delectationem loquitur, ille vero ne molesta quidem prætermittit.

EPISTOLA XXI*.

Leontio sophistæ.

Videtur aliquid ex communi rerum statu in propriis suis bonus Julianus percipere. Reposcitur enim et ipse, et accusatur vehementer, quando quidem nunc omnia iis, a quibus exigitur, quique accusantur, redundant. Non tamen tributorum debitiones sunt, sed epistolarum. Quanquam, quomodo debitor sit, ignoro. Semper enim epistolam dedit, atque hanc detulit. Nisi forte et apud te cele-

tamen septem codicum mss. et editionis Haganoensis scriptura, quam in contextum induximus.

(70) Κατακορεῖ συνηθεία. Pro his vocibus legitur κατακορεῖα in Coisl. utroque, Vat. et Regio primo.

(71) Ὅς πρὸς μὲν. Coisl. primus ὅσον πρὸς μὲν.

(72) Τοῦτω γάρ. Editio Parisiensis. Ἐν τούτῳ γάρ. Sed præpositio deest in quinque mss. et vetustis editionibus.

(73) Καίτοι πόθεν. Sic mss. Editi καὶ τὸ πόθεν.

* Alias CCCLXXIII. Scripta anno 364.

berrimum illud quadruplum primas obtinet. Neque enim tanti aestimavere Tetractyn Pythagoræi, quanti nunc quadruplum qui pecunias publicas colligunt. Et forte contrarium fieri par erat, ut qui sophista es, ac tanta dicendi copia affluis, mihi ipse quadruplo solvendo obstrictus esses. Nec me existimes hæc succensentem scribere. Oblector enim tuis etiam reprehensionibus; siquidem a pulchris aiunt omnia cum pulchritudinis accessione fieri; adeo ut et dolere et irasci non eos dedebeat. Libentius sane viderit quis amicum irascentem, quam alium colentem. Nunquam igitur desinas talia incusare. Litteræ enim erunt ipsæ criminationes, quibus mihi nullus sermo carior, quique majorem ferat voluptatem.

EPISTOLA XXII*.

Monasticæ vitæ officia breviter exponit Basilius non appositis Scripturæ testimoniis, sed hac pertractandi ratione in aliud tempus dilata.

De perfectione vitæ monasticæ.

1. Multa cum sint, quæ divinitus inspirata Scriptura iis, qui Deo student placere, observanda declarat; de his solis interim, de quibus nunc apud vos commota quæstio est, ut didici ex ipsa sacra Scriptura, brevem admonitionem **99** subjicere necessarium esse duxi; ita ut de quaque re testimonium, haud sane ad percipiendum difficile, agnoscendum iis relinquam, qui in legendo exercentur et alios submonere poterunt. Oportet Christianum ea quæ vocatione cœlesti digna sunt, sentire, ac dignam Evangelio Christi vitam degere. Non oportet Christianum animo evagari, neque ulla re a recordatione Dei, ejusque placitorum et judiciorum abduci. Oportet Christianum, justificationes legis in omnibus transcendentem, neque jurare, neque mentiri. C Non oportet blasphemare, non contumelia afficere: non pugnare, non semetipsum ulcisci, non malum pro malo reddere, non irasci. Oportet quacunque læsum injuria patientem esse, atque tempestive eum qui læsit redarguere, non propriæ vindictæ studio, sed correctionis fraternæ secundum manda-

* Alias CCCXI. Scripta videtur anno 364.

(74) Τετραπλή. Suspiciatur Gothofredus tetraplam sive quadruplum, de quo Basilius in hac epistola, esse pensionem quadrimestriam, vel quadrupli pœnam ob non soluta tributa, vel potius ob superexactionem. Sed liquet hic litteras non redditas cum tributis non solutis comparari; sicque Basilius cum Leontio joculari, quasi is quadruplum litterarum reposceret, ut quadruplum debitorum tunc passim reposcebatur. Lucem afferet Ammianus Marcellinus, quo teste, Petronius socer Valentis: *Ad nudandos sine discretione cunctos immaniter flagrans, nocentes pariter et insontes post exquisita tormenta quadrupli nexibus vinciebat, debita jam inde a temporibus principis Aureliani perscrutans et impendio mœrens, si quemquam absolvisset indemnem; lib. xxvi, cap. 6.* Est ergo quadruplum hoc loco non quadrimestria pensio, non superexactio, sed debitorum, quæ soluta non fuerant crudelis inquisitio, et quadrupli pœna his, qui non solverant, imposita.

(75) Πυθαγόρειοι. Ita Harl., Coisl. primus et alii nonnulli cum Clemente Alex., *Strom.* 1, p. 303 et

A τετραπλή (74) προτετίμηται. Οὐδὲ γὰρ οἱ Πυθαγόρειοι (75) τοσοῦτον προετίμησαν τὴν τετρακτὺν, ὅσον οἱ νῦν ἐκλέγοντες τὰ δημόσια τὴν τετραπλήν. Καίτοιγε ἴσως τὸ ἐναντίον εἰκὸς ἦν, σοφιστὴν ὄντα, καὶ εὐποροῦντα λόγων τοσοῦτων, αὐτὸν ἡμῖν εἰς τὴν τῶν τετραπλάσιων ἔκτισιν ὑποκείσθαι. Καὶ μὴ οἷου ταῦτα δυσχεραίνοντας ἡμᾶς γράφειν. Χαίρω γὰρ σου καὶ ταῖς μέμφεσιν· ἐπειδὴ τοῖς καλοῖς φασὶ πάντα μετὰ τῆς του καλοῦ προσθήκης γίνεσθαι· ὥστε καὶ λύπας αὐτοῖς καὶ ὀργὰς ἐπιπρέπειν (76). Ἦδιον γοῦν ἂν τις ἴδοι ὀργιζόμενον τὸν ἀγαπώμενον ἢ θεραπεύοντα ἕτερον. Μήποτε οὖν ἀνῆς ἐγκαλῶν τὰ τοιαῦτα. Γράμματα γὰρ που ἔσται αὐτὰ τὰ ἐγκλήματα, ὧν ἐμοὶ οὐδὲν ἄκουσμα τιμιώτερον, οὐδὲ πλείονα φέρον τὴν ἡδονήν.

EPISTOLA KB'.

B Περὶ τελειότητος (77) βίου μοναχῶν.

1. Πολλῶν ὄντων τῶν ὑπὸ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς δηλουμένων (78), τῶν κατορθοῦσθαι ὀφειλόντων τοῖς ἐσπουδακόσιν εὐαρεστήσαι τῷ Θεῷ, περὶ μόνων τέως τῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος κινήθτων παρ' ἡμῖν, ὡς ἔμαθον ἐξ αὐτῆς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, ἐν συντομῇ ὑπομνήσει εἰπεῖν ἀναγκαίως προεθυμήθην, τὴν περὶ ἐκάστου μαρτυρίαν εὐληπτον οὖσαν καταλείψας ἐπιγινώσκειν τοῖς περὶ τὴν ἀνάγνωσιν ἀπασχολουμένοις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἐτέρους ὑπομνήσκειν. Ὅτι δεῖ τὸν Χριστιανὸν ἀξία τῆς ἐπουρανίου κλήσεως φρονεῖν, καὶ ἀξίως τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ πολιτεύεσθαι. Ὅτι οὐ δεῖ τὸν Χριστιανὸν μετεωρίζεσθαι, οὐδὲ ἀφέλκεσθαι ὑπὸ τινος ἀπὸ τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν αὐτοῦ θελημάτων καὶ κριμάτων. Ὅτι δεῖ τὸν Χριστιανὸν, κρείττονα τῶν κατὰ τὸν νόμον δικαιωμάτων γενόμενον ἐν πᾶσι, μήτε ὀμνύειν, μήτε ψεύδεσθαι. Ὅτι οὐ δεῖ βλασφημεῖν· ὅτι οὐ δεῖ ὑβρίζειν, ὅτι οὐ δεῖ μάχεσθαι· ὅτι οὐ δεῖ ἑαυτὸν ἐκδικεῖν· ὅτι οὐ δεῖ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόναι· ὅτι οὐ δεῖ ὀργίζεσθαι. Ὅτι δεῖ μακροθυμεῖν, πᾶν (79) ὀτιοῦν πάσχοντα, καὶ ἐλέγχειν εὐ-

304. Coisl. secundus Πυθαγόρειοι, quod positum errore librarii pro Πυθαγόρειοι. Editi Πυθαγόρειοι.

(76) Ἐπιπρέπειν. Multo aptior hæc scriptura codicis Regii primi et Bigot. quam vulgata ἐπιτρέπειν.

(77) Περὶ τελειότητος. Exstat hic titulus in uno ex Regiis codicibus et in Coisl. primo, nisi quod in Coisl. legitur μοναδικῶ. Aliter in Coisl. secundo et tribus a Combefisio citatis: ἀνεπίγραφος. Κανὼν ἀκριβῆς τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ ἀσκητικῆς πολιτείας, Sine inscriptione. Accurata regula ascetici secundum Christi Evangelium instituti.

(78) Δηλουμένων. Post hanc vocem delevi καὶ auctoritate cod. Reg. et Bigot. Paulo post in Coisl. secundo et uno ex Regiis ἐν συντομῇ ὑπομνήσαι προεθυμήθην. In primo Coisl. deest εἰπεῖν, unde conjici posset hanc vocem additam fuisse, postquam librarii posuerant ὑπομνήσαι pro ὑπομνήσαι.

(79) Πᾶν. Duo mss πάντοτε. Paulo post ἑαυτοῦ in duobus Regiis. Editi αὐτοῦ.

καίρως τὸν ἀδικεῦντα, οὐ μὴν ἐν πάθει τῆς ἑαυτοῦ ἐκδικήσεως, ἀλλ' ἐν ἐπιθυμίᾳ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ διορθώσεως, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Ὅτι οὐ δεῖ κατὰ ἀπόντος ἀδελφοῦ λέγειν τι σκοπῶ τοῦ διαβάλλειν αὐτὸν, ὅπερ ἐστὶ καταλαλιά, κἂν ἀληθῆ ἢ τὰ λεγόμενα. Ὅτι δεῖ τὸν καταλαλοῦντα ἀδελφοῦ ἀποστρέφεισθαι. Ὅτι οὐ δεῖ εὐτράπελα φθέγγεσθαι. Ὅτι οὐ δεῖ γελαῖν, οὐδὲ γελοιαστῶν ἀνέχεσθαι. Ὅτι οὐ δεῖ ἀργολογεῖν, λαλοῦντά τι, ὃ μῆτε πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀκούοντων ἐστὶ, μῆτε πρὸς τὴν ἀναγκαίαν καὶ συγκεχωρημένην ἡμῖν ὑπὸ (80) τοῦ Θεοῦ χρείαν· ὥστε καὶ τοὺς ἐργαζομένους σπουδάσειν, καθ' ὅσον δυνατὸν, μετὰ ἡσυχίας ἐργάζεσθαι· καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀγαθοὺς λόγους πρὸς ἐκείνους κινεῖν, τοὺς πεπιστευμένους μετὰ δοκιμασίας οἰκονομεῖν τὸν λόγον πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, ἵνα μὴ λυπῆται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ. Ὅτι οὐ δεῖ τῶν ἐπεισερχομένων τινὰ ἐπ' ἐξουσίας ἐγγίξειν (81) ἢ λαλεῖν τι τῶν ἀδελφῶν, πρὶν, ἂν οἱ ἐπιτεταγμένοι τὴν φροντίδα τῆς ἐν πᾶσιν εὐταξίας δοκιμάσωσι πῶς ἀρέσκει Θεῷ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον. Ὅτι οὐ δεῖ οἶνον δεδουλώσθαι· οὔτε περὶ κρέα ἐμπαθῶς ἔχειν· καθόλου περὶ οὐδὲν βρώμα ἢ πόμα φιλήδονον εἶναι· ὃ γὰρ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. Ὅτι τῶν διδομένων ἐκάστῳ εἰς χρήσιν οὐδὲν ὡς ἴδιον ἔχειν δεῖ, ἢ ταμειεύεσθαι· ἐν μέντοι τῇ φροντίδι πᾶσιν ὡς δεσποτικοῖς προσέχοντα, μηδὲν τῶν παραρρίπτομένων ἢ ἀμελουμένων, ἂν οὕτω τύχη, παρορᾶν. Ὅτι οὐ δεῖ, οὔτε αὐτὸν ἑαυτοῦ κύριον εἶναι τινα, ἀλλ' ὡς ὑπὸ Θεοῦ παραδεδομένον εἰς δουλείαν τοῖς ὁμοψύχοις ἀδελφοῖς, οὕτω καὶ φρονεῖν πάντα καὶ ποιεῖν, ἕκαστον δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι.

2. Ὅτι οὐ δεῖ γογγύζειν, οὔτε ἐν τῇ στενοχωρίᾳ τῶν πρὸς τὴν χρείαν, οὔτε ἐν τῷ καμᾶτῳ τῶν ἔργων, ἐχόντων τὸ κρῖμα περὶ ἐκάστου τῶν ἐπιτεταγμένων (82) τὴν τούτων ἐξουσίαν. Ὅτι οὐ δεῖ κραυγὴν γίνεσθαι, οὔτε ἄλλο τι σχῆμα, ἢ κίνημα, ἐν ᾧ χαρακτηρίζεται θυμὸς, ἢ μετεωρισμὸς ἀπὸ τῆς πληροφορίας τοῦ παρεῖναι τὸν Θεόν. Ὅτι δεῖ τῇ χρεΐᾳ συμμετρεῖν τὴν φωνήν. Ὅτι οὐ δεῖ θρασέως ἢ καταφρονητικῶς τι ἀποκρίνεσθαι, ἢ ποιεῖν τι, ἀλλ' ἐν πᾶσι τὸ ἐπεικὲς καὶ τὸ τιμητικὸν πρὸς πάντας δεικνύειν. Ὅτι οὐ δεῖ ἐννεύειν ὀφθαλμῶ μετὰ δόλου, ἢ ἄλλῳ τινὶ σχήματι ἢ κινήματι μέλους κεχρησθαι, ὃ λυπεῖ τὸν ἀδελφόν, ἢ καταφρόνησιν ἐμφαίνει. Ὅτι οὐ δεῖ καλλωπίζεσθαι ἐν ἱματίοις ἢ ὑποδήμασιν, ὅπερ ἐστὶ περπερεία. Ὅτι δεῖ εὐτελέσει κεχρησθαι τοῖς πρὸς τὴν χρείαν τοῦ σώματος. Ὅτι οὐ δεῖ ὑπερτὴν χρείαν καὶ πρὸς δαψίλειαν ἀναλίσκειν οὐδὲν, ὅπερ ἐστὶ παράχρησις. Ὅτι οὐ δεῖ τιμὴν ἐπιζητεῖν, ἢ πρωτείων ἀντιποιεῖσθαι. Ὅτι δεῖ ἕκαστον προτιμᾶν ἑαυτοῦ πάντας. Ὅτι οὐ δεῖ ἀνυπότακτον εἶναι. Ὅτι οὐ δεῖ ἀργὸν ἐσθίειν τὸν ἐργάζεσθαι δυνάμενον,

(80) Ἡμῖν ὑπὸ. Hæ duæ voces additæ ex Coisl. secundo et uno ex Regiis. Duo Combef. habent ἡμῖν παρά.

(81) Ἐγγίξειν. Additur ἔχειν in duobus Combef. et Coisl. secundo et uno ex Regiis. Sed ea vox non legitur in antiquissimis codicibus, nec ne-

tum Domini. Non oportet in absentem fratrem quidquam dicere, illius traducendi consilio, quod quidem obtrectatio est, etiamsi vera sint quæ dicuntur. Aversari de fratre detrahentem oportet. Scurrilia non proferenda. Non ridendum, nec proferendi dicaces. Non loquendum otiose, aliquid proferendo, quod nec ad utilitatem audientium pertineat, nec ad necessarium et concessum nobis a Deo usum: adeo ut et laborantes studeant, quantum fieri potest, silentio laborare; bonos autem ipsos sermones iis proponant, quibus commissum est prudenter dispensare sermonem ad ædificationem fidei; ne sanctus Dei Spiritus afficiatur tristitia. Non oportet ut quisquam ex supervenientibus libere accedat ad fratrum aliquem aut colloquatur, antequam ii quibus cura disciplinæ in omnibus servandæ commissa est, expendierint an ita placeat Deo, ut aliis prodesse possit. Non oportet vino inservire, neque carnis teneri desiderio, nec ullo prorsus in cibo aut potu voluptatem quærere; nam qui certat, servat temperantiam in omnibus. Nihil eorum quæ utenda unicuique traduntur, oportet habere ut proprium, aut reservare; sed tamen quod spectat ad curam et sollicitudinem, omnibus, ut ad Dominum pertinentibus, attendentem, nihil eorum quæ projecta aut neglecta sunt, si ita acciderit, præterire. Non oportet quemquam vel suiipsius dominum esse, sed velut a Deo traditum in servitutem fratribus unanims, ita et sentire omnia et facere; unumquemque tamen in suo ordine.

2. Non oportet murmurare, nec in rerum necessariorum angustiis, nec in operum labore, quando quidem unumquodque iudicii est eorum, quibus commissa rerum illarum potestas. Nec clamor fieri debet, nec quævis alia species, aut motus ex quo significetur iracundia, aut animi aberratio ab hac persuasionem, Deum esse præsentem. Oportet vocem usu metiri. Non oportet petulanter aut contemptim cuiquam respondere, aut quidquam facere, sed in omnibus modestiam atque reverentiam erga omnes ostendere. Non oculis innuendum est cum dolo; nec alia quælibet species **100** adhibenda, aut membri motus qui fratri afferat tristitiam aut contemptum indicet. Ornatus in vestibus aut calceis quæri non debet; quod quidem vana ostentatio est. Viliora quæque adhibenda ad usum corporis. Nihil ultra id quod necessarium est, aut ad magnificentiam insumendum; quod quidem abusus est. Honor exquirendus non est, aut ambiendus primatus. Debet unusquisque cæteros sibi anteferre. Non oportet inobsequentem esse. Non oportet otiosum

cessaria est.

(82) Τῶν ἐπιτεταγμένων. Cod. Vat. ἐπισταμένων. Forte addendum εἰς, ut paulo infra additur: sed tamen supra legitur οἱ ἐπιτεταγμένοι τὴν φροντίδα.

comedere eum, qui laborare potest: sed et qui occupatur in eorum aliquo, quæ ad Christi gloriam præclare fiunt, vim sibi ipsi facere debet ad studium operis pro viribus conficiendi. Oportet unumquemque, præpositis approbantibus, eum ratione et animi persuasione ita omnia facere, usque ad ipsum etiam esum et potum, ut ad Dei gloriam referenda. Non oportet ab uno ad alium laborem transire, citra approbationem eorum qui sunt rebus ejusmodi moderandis præpositi; nisi quempiam ineluctabilis necessitas ad auxilium debilioris subito vocaverit: debet unusquisque manere in eo quod ipsi præscriptum est; nec propriam mensuram transgrediens, aggredi non præscripta; nisi ii, quibus hæc commissa sunt, aliquem auxilio indigere judicaverint. Non oportet reperiri quempiam ab alia officina in aliam abeuntem. Nihil ex contentionis studio aut ex similitate cum aliquo suscepta faciendum.

3. Invidendum non est alterius laudi, neque cuiusquam vitiis lætandum. Oportet in charitate Christi dolere et afflicti de fratris vitiis, gaudere vero ob illius recte facta. Non oportet indifferentem esse erga peccantes, aut silentio eos tolerare. Oportet ut qui redarguit, cum omni commiseratione redarguat ex Dei timore, et eo consilio ut convertat peccantem. Oportet ut qui redarguitur aut increpatur, libenter id accipiat, suam ipsius in increpatione utilitatem agnoscens. Non oportet ut, cum aliquis accusatur, alius coram illo aut coram aliis nonnullis contradicat accusanti. Quod si quando accusatio videatur alicui a ratione aliena, privatim coarguentem interrogare debet, atque aut persuadere, aut persuaderi. Oportet unumquemque quantum in se est, ei qui adversum se aliquid habuerit, mederi. Non succensendum ei quem peccasse pœnitet, sed ex corde condonandum. Oportet eum qui peccati pœnitere se dicit, non compungi solum ob peccatum admissum, sed fructus etiam pœnitentiæ dignos facere. Qui pro prioribus peccatis correptus est, ac veniam consecutus, is si rursus peccaverit, deterius priore comparat sibi metipsi iudicium iræ. Qui post primam et alteram admonitionem permanet in delicto, suo indicandus præposito, si forte eum a pluribus correptum pudeat. Quod si ne sic quidem emendatus fuerit, deinceps excindendus est, ut scandalum, atque habendus pro ethnico ac publicano ad securitatem eorum qui obedientiam sibi studio habent, secundum id quod dictum est: Impiis cadentibus, justi timore corripuntur. Sed et deflendus est, ut membrum a corpore **101** abscissum. Non oportet in iracundia fratris solem occidere, ne nox utrumque separet, ac in die iudicii crimen ineluctabile re-

A ἄλλὰ καὶ τὸν ἀσχολούμενον περὶ τι τῶν κατορθουμένων εἰς δόξαν Χριστοῦ, ἐκδιάζεσθαι ἑαυτὸν εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ κατὰ δύναμιν ἔργου. Ὅτι δεῖ ἕκαστον δοκιμασίᾳ τῶν προεστώτων (83) μετὰ λόγου καὶ πληροφορίας οὕτω ποιεῖν πάντα, ἄχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ φαγεῖν καὶ πιεῖν, ὡς εἰς δόξαν Θεοῦ γινόμενα. Ὅτι οὐ δεῖ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον ἔργον μεταβαίνειν ἄνευ τῆς δοκιμασίας τῶν εἰς τὸ διατυποῦν τὰ τοιαῦτα ἐπιτεταγμένων (84)· ἐκτὸς εἰ μὴ πού τινα ἀπαρ-αίτητος ἀνάγκη εἰς βοήθειαν τοῦ ἀδυνατήσαντος καλοῖται αἰφνίδιον. Ὅτι δεῖ ἕκαστον μένειν ἐν ᾧ ἐταχθη, καὶ μὴ, ὑπερβαίνοντα τὸ ἴδιον μέτρον, ἐπιβαίνειν τοῖς μὴ ἐπιτεταγμένοις, εἰ μὴ τι ἂν οἱ ταῦτα πεπιστευμένοι δοκιμάσωσι τινα χρῆζοντα βοήθειας. Ὅτι οὐ δεῖ ἀφ' ἑτέρου ἐργαστηρίου εἰς ἕτερον εὐρισκεσθαι τινα. Ὅτι οὐ δεῖ κατὰ φιλονεικίαν ἢ ἔριν τὴν πρὸς τινα ποιεῖν τι.

3. Ὅτι οὐ δεῖ φθονεῖν τῇ ἑτέρου εὐδοκίμῃσει, οὔτε ἐπιχαίρειν ἐλαττώμασί τινος. Ὅτι δεῖ ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ λυπεῖσθαι μὲν καὶ συντρίβεσθαι ἐπὶ τοῖς τοῦ ἀδελφοῦ ἐλαττώμασιν, εὐφραίνεσθαι δὲ ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν. Ὅτι οὐ δεῖ ἀδιαφορεῖν ἐπὶ τοῖς ἀμαρτάνουσιν, ἢ ἐρησυχάζειν αὐτοῖς. Ὅτι δεῖ τὸν ἐλεγχόντα μετὰ πάσης εὐσπλαγγχίας φόβῳ (85) Θεοῦ, καὶ σκοπῷ τοῦ ἐπιστρέψαι τὸν ἀμαρτάνοντα, ἐλέγχειν. Ὅτι δεῖ τὸν ἐλεγχόμενον ἢ ἐπιτιμώμενον καταδέχεσθαι προθύμως, γνωρίζοντα τὸ ἑαυτοῦ ὄφελος ἐν τῇ διορθώσει. Ὅτι οὐ δεῖ, ἐγκαλουμένου τινός, ἄλλον ἐνώπιον ἐκείνου ἢ ἄλλων τινῶν ἀντιλέγειν τῷ ἐγκαλοῦντι. Ἐὰν δὲ ἄρα ποτὲ ἄλογον φανῇ τὸ ἐγκλημά τι κατ' ἴδιαν κινεῖν λόγον πρὸς τὸν ἐγκαλοῦντα (86), καὶ ἢ πληροφορεῖν ἢ πληροφορεῖσθαι. Ὅτι δεῖ ἕκαστον, ὅση δύναμις, θεραπεύειν τὸν ἔχοντά τι κατ' αὐτοῦ. Ὅτι οὐ δεῖ μνησικαχεῖν τῷ ἀμαρτήσαντι καὶ μετανοοῦντι, ἀλλ' ἐκ καρδίας ἀφεῖναι. Ὅτι δεῖ τὸν λέγοντα μετανοεῖν ἐφ' ἀμαρτήματι μὴ μόνον καταφυγεῖν ἐφ' ᾧ ἤμαρτεν, ἀλλὰ καὶ καρποῦς ἀξίους ποιῆσαι τῆς μετανοίας. Ὅτι ὁ ἐπὶ τοῖς πρώτοις ἀμαρτήμασι παιδευθεὶς, καὶ τῆς ἀφέσεως ἀξιωθεὶς, ἐὰν πάλιν ἀμάρτη, χειρὸν τοῦ προτέρου κατασκευάζει ἑαυτῷ τὸ κρῖμα τῆς ὀργῆς. Ὅτι δεῖ τὸν μετὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν νόθεσίαν ἐπιμένοντα τῷ ἐλαττώματι ἑαυτοῦ φανεροῦσθαι τῷ προεστώτι, ἐὰν ἄρα ὑπὸ πλείονων ἐπιτιμηθεὶς ἐντραπῇ. Ἐὰν δὲ μὴδὲ οὕτω διορθώσῃται, ὡς σκάνδαλον ἐκχόπτεσθαι τοῦ λοιποῦ, καὶ ὡς ἐθνικὸν καὶ τελώνην ὁρᾶσθαι πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τῶν τὴν σπουδὴν τῆς ὑπακοῆς ἐργαζομένων, κατὰ τὸ εἰρημένον, Ἀσεβῶν καταπιπτόντων, δίκαιοι ἔμφοβοι γίνονται. Δεῖ δὲ καὶ πενθεῖν ἐπ' αὐτῷ, ὡς μέλους ἐκκοπέντος ἐκ τοῦ σώματος. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν παροργισμῷ ἀδελφοῦ ἐπιδύνααι τὸν ἥλιον, μὴ ποτε ἢ νύξ διαστῇ (87) με-

(83) (Vide Addenda.)

(84) Τῶν... ἐπιτεταγμένων. Sic Reg. et Coisl. secundus et duo Combef. Editi τῆς... ἐπιτεταγμένου. Coisl. primus et alii nonnulli habent ἐπιτεταγμένοι.

(85) Φόβῳ. Editi addunt ἐν, sed in nullo cod. ms. reperimus.

(86) (Vide Addenda.)

(87) Διαστῇ. Bigot. διαστήσῃ. Coisl. secundus et alii duo a Combefisio citati μεταστήσῃ ἀμφοτέρους. *Nemo utrumque transferat.* Sed retinenda visa est scriptura vulgata, quæ in antiquissimis exstat codicibus Medicæo et Coisl. primo. Satis est enim ad Basilii sensum, ut metuendum sit, ne vox utrumque

ταξὺ ἀμφοτέρων, καὶ κάταλιπη ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἀπαραίτητον ἔγκλημα. Ὅτι οὐ δεῖ καιρὸν ἀναμένειν ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ διορθώσει, διὰ τὸ μὴ ἀσφαλὲς ἔχειν περὶ τῆς αὔριον· ὅτι πολλοὶ πολλὰ βουλευσάμενοι τὴν αὔριον οὐ κατέλαβον. Ὅτι οὐ δεῖ ἀπατάσθαι χορτασίᾳ κοιλίας, δι' ἧς γίνονται φαντασίαι νυκτεριναί. Ὅτι οὐ δεῖ περισπᾶσθαι εἰς ἄμετρον ἐργασίαν, καὶ ὑπερβαίνειν τοὺς ὄρους τῆς αὐταρκειᾶς, κατὰ τὸν Ἀπόστολον εἰπόντα· Ἐχόντες δὲ διατροφάς, καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα· ὅτι ἡ περισσοία, ἡ ὑπὲρ τὴν χρείαν, εἰκόνα πλεονεξίας ἐμφαίνει, ἡ δὲ πλεονεξία ἀπόφασιν ἔχει εἰδωλολατρείας. Ὅτι οὐ δεῖ φιλάργυρον εἶναι, οὐδὲ θησαυρίζειν εἰς ἀνωφελῆ ἢ μὴ δεῖ. Ὅτι δεῖ τὸν προσερχόμενον Θεῷ ἀκτημοσύνην ἀσπάζεσθαι κατὰ πάντα, καὶ καθηλωμένον εἶναι τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν εἰπόντα· Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου· ἀπὸ γὰρ τῶν κριμάτων σου ἐφοβήθην (88). Δῶν δὲ ὁ Κύριος, μετὰ πάσης πληροφορίας ὑμᾶς ἀναδεξαμένους τὰ εἰρημένα, εἰς δόξαν Θεοῦ καρποὺς ἀξίους τοῦ Πνεύματος ἐπιδείξασθαι Θεοῦ εὐδοκίᾳ καὶ συνεργίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἀμήν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΓ΄.

Cum quidam in eo loco, ubi tunc erat Basilius, monasticam vitam amplecti vellet, distulit eum Basilius, volens eum in monasterio suo suscipere; sed nunc mutato consilio eum mittit, ac præcipit ut se non exspectato suscipiatur, eique aliquis, quem ipse elegerit, præficiatur vitæ sanctioris magister

Παραθετικὴ (89) πρὸς μονάζοντα.

Ὁ δεῖνα (90), ὡς λέγει, καταγνοὺς τῆς τοῦ βίου τούτου (91) ματαιότητος, καὶ καταμαθὼν, ὅτι τῆς ζωῆς ταύτης τὰ τερπνὰ ἐνταῦθα τὴν καταστροφὴν ἔχει, ὕλας μόνον κατασκευάζοντα τῷ αἰωνίῳ πυρὶ, ταχείαν δὲ ἔχοντα τὴν πάροδον, κατέλαβέ με, βουλόμενος ἀποστῆναι μὲν τῆς μοχθηρᾶς καὶ πολυστενάκτου ζωῆς, καταλιπεῖν δὲ τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονὰς ἐπελθεῖν δὲ λοιπὸν τῇ ὁδῷ τῇ ἀγούσῃ ἐπὶ τὰς μονὰς τοῦ Κυρίου. Ἐπειδὴ οὖν ἀναγκαῖόν ἐστιν, εἰ φύσει (92) ἐν ἐπιθυμίᾳ καθέστηκε τῆς μακαρίας ὄντως διαγωγῆς, καὶ τὸν καλὸν καὶ ἐπαινούμενον ἔρωτα ἔσχει ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ, ἀγαπήσας Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης ἰσχύος, καὶ ἐξ

¹ I Tim. vi, 8. ² Coloss. iii, 5. ³ Psal. cxviii, 120

separet alterutrius morte; nec videtur dixisse metuendum esse, ne nox utrumque transferat. Id enim minus naturale ac dictu proclive.

(88) (Vide Addenda).

(89) Παραθετικὴ. Sic omnes codices mss. Editi παραινετικὴ. Sed codices et editi addunt πρὸς μονάζοντα. Harl. ἀποταξαμένῳ τῷ βίῳ καὶ μονάσαντι, *Ei qui sæculo renuntiavit et vitam monasticam amplexus est.* Sed in his titulis diligentiam requiro. Non enim unum aliquem privatim, sed totum monachorum conventum alloquitur Basilius.

(90) Ὁ δεῖνα. In interpretanda hac voce, quæ sæpe alias occurret, secutus sum veterem morem Vituperat Cyprianus, in epist. xi, libellos a confessoribus datos hunc in modum, *Communicet ille cum suis.* Observat Baluzius in Notis sic solitos esse scribere antiquos pro eo, quod posterior ætas litteram N. adhibuit. Epiphanius in Epistola ad Joannem Hierosolymitanum, ex interpretatione Hieronymi, negat se pro Joanne in sacrificio solitum sic precari: *Domine, præsta Joanni ut recte credat,*

linquat. Tempus non protrahendum ad sui emendationem, eo quod non constet de crastina; quippe cum multi post multa consilia, crastinum non adepti sunt. Non oportet ventris satietate decipi, ex qua imagines nocturnæ nascuntur. Non oportet distrahi opere immoderato, nec debet, quisquam frugalitatis terminos excedere, secundum Apostolum dicentem: *Habentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti erimus*²; propterea quod copia ultra necessitatem perducta imaginem avaritiæ exhibet, avaritia idololatriæ nomine damnatur³. Non oportet argenti cupidum esse, neque thesauros colligere in res inutiles quæ non convenient. Oportet ut qui ad Deum accedit, paupertatem amplectatur in omnibus, et confixus sit timore Dei, secundum eum qui dicit: *Confige timore tuo carnes meas; a judiciis enim tuis timui*⁴. Det autem Dominus, ut quæ diximus cum omni animi persuasionem suscipientes ad Dei gloriam dignos fructus Spiritus, Dei beneplacito, atque Domini nostri Jesu Christi auxilio ostendatis. Amen.

EPISTOLA XXIII*

Commendatitia ad monachum.

Ille, ut ait, condemnans vitæ hujus vanitatem, atque exploratum habens præsentis vitæ oblectamenta hic finem habere, materiam duntaxat æterno igni præparantia, et cito transeuntia, convenit, me volens ab hac misera valdeque luctuosa vita secedere, ac relictis carnis voluptatibus deinceps viam ad Domini mansiones deducentem ingredi. Quoniam ergo, si instituti vere beati sincero desiderio tenetur, habetque in sua anima bonum ac laudabilem amorem, diligens Dominum Deum ex toto corde, et ex totis viribus et ex tota mente, necesse est ut illi ob oculos vestra pietas arctæ ac coangustatæ viæ incommoda et asperitates ponat,

sed in hunc modum: *Custodi illum qui prædicat veritatem, vel certe ita, Tu præsta, Domine, et custodi, ut ille verbum prædicet veritatis.* Atque ita quidem antiqui, si quem tacito nomine designarent. Sin autem dominum domus ac præpotentem virum, utebantur hac voce αὐτός, velut Pythagorei de magistro, αὐτός ἔφα, ipse dixit. Quod idcirco notatum volui, quia ex hac observatione enitescit locus Basili non difficilis qui tamen torsit interpretes. Is exstat in Comment. in Isaiam p. 498, in not. Ubi Basilius observat eos qui in privatis domibus auctoritate præcellunt ipsos vocari solere.

(91) Τούτου. Deest ea vox in duobus mss.

(92) Εἰ φύσει. Designatur hac voce sincerum et simulationis expers desiderium. Sic apud Athanasium in Epistola ad Epictetum, quæ φύσει peraguntur, iis quæ θέσει, φαντασίᾳ, δοκῆσει, id est fecte et simulate ac sola specie fiunt, opponuntur.

* Alias CCCLXXXIII. Scripta videtur Cæsareæ cum esset presbyter.

eumque constituat in spe bonorum, quæ nunc nondum videntur, sed in promissionibus reposita sunt his qui **102** Domino digni fuerint; idcirco per epistolam adhortor incomparabilem vestram in Christo perfectionem, ut eum, si fieri potest, instituat, et sine me renuntiationem illi secundum Dei beneplacitum conficiatis, ac informetur et elementis imbuatur secundum ea quæ a Patribus sanctis statuta et scriptis mandata sunt; deinde ei proponantur omnia quæcunque ad vitæ asceticæ accuratam rationem attinent, et sic admittatur, labores proprietate sponte suscipiens, ac sese suavi Domini jugo submittere; et ad imitationem illius qui propter nos egenus factus est⁵ carnemque gestavit, vitam instituens, ac secundum propositum currens ad vocationis supernæ præmium, laudem a Domino consequatur. Ego enim illum hic amoris erga Deum coronam accipere studentem distuli, volens ipsum cum vestra pietate inungere ad ejusmodi certamina, et unum ex vobis, quem ipse petierit, magistrum ei præficere, qui eum præclare exerceat et intenta ac beata sollicitudine spectatum athletam efficiat, principem tenebrarum hujus sæculi et spiritualia nequitiae, quibuscum nobis secundum beatum Apostolum lucta est⁶, vulnerantem et prostermentem. Quod ergo volebam vobiscum agere, vestra in Christo dilectio etiam sine me perficiat.

τὰ πνευματικὰ δὲ τῆς πονηρίας, πρὸς ἃ ἡμῖν ἐστὶ κατὰ τὸν μακάριον Ἀπόστολον ἡ πάλη. Ὁ τοίνυν ἐγὼ μεθ' ἡμῶν ἠβουλήθη ποιῆσαι, ἢ ἐν Κριστῷ ὑμῶν ἀγάπη καὶ δίχρα μου ποιησάτω.

EPITOLA XXIV.

Negat Basilius se calumniis facile credidisse; hortatur Athanasium, ut nullum illis det locum ac liberos, ut par est, diligat.

Athanasio, Athanasii episcopi Ancyrae patri.

Ut hominis vita calumniis superior sit, id ex rebus difficillimis unam esse, ne dicam ex iis quæ fieri non possunt, et mihi persuasum est, et tuæ probitati dubium arbitror non esse. Sed nullam ex se ansam, neque iis qui res accurate observant, neque iis qui injuriæ causa lapsibus nostris

⁵ I Cor. viii, 9. ⁶ Ephes. vi, 12.

* Alias LIV. Scripta ante annum 369.

(93) Καταβῆσαι. Ita vetustissimus codex Coisl. Editi καταστῆναι.

(94) Διὸ γράφων, Deest διὸ in vetustissimo codice Coisl. et de industria in Harl. deletum fuit. Paulo post desunt in duobus codicibus hæc voces, ἐν Χριστῷ.

(95) Αὐτῷ. Hæc codicis Harlæani scriptura vulgatæ αὐτοῦ visa est præferenda.

(96) Στοιχειωθῆναι. Editi addunt Θεῷ, quod recte deest in sex veteribus libris.

(97) Προταθῆναι. Ita septem mss. Editi et Coisl. primus προτεθῆναι.

(98) Προσαχθῆναι τῷ βίῳ. Cum nonnulla in hanc epistolam irreperint, suspicor illud, τῷ βίῳ, ex eorum numero esse, quæ perperam addita sunt. Nam is quem commendat Basilius, volebat renuntiare τῷ βίῳ, sæculo, ut est in titulo cod. Harl. Quomodo ergo rogat Basilius, eum ascribi τῷ βίῳ? Perspicitur autem ex hoc loco professionem virorum in eo si-

τῆς ὅλης διανοίας, ὑποδειχθῆναι αὐτῷ ὑπὸ τῆς ὑμετέρας θεοσεβείας τὰ δυσχερῆ καὶ δυσάντητα τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ, ἐν ἐλπίδι δὲ κῦτόν καταστῆσαι (93) τῶν νῦν τέως μὴ βλεπομένων, ἐν ἐπαγγελίαις δὲ ἀποκειμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀξιόις τοῦ Κυρίου διὰ γράφων (94) παρακαλῶ τὴν ἀσύγκριτον ὑμῶν ἐν Χριστῷ τελειότητα, τυπῶσαι εἰ οἶόντε εἶη, καὶ δίχρα μου ποιῆσαι τὴν τε ἀποταγὴν αὐτῷ (95) κατὰ τὸ ὑρέσκον Θεῷ, καὶ στοιχειωθῆναι (96) αὐτόν κατὰ τὰ δόξαντα τοῖς ἁγίοις Πατράσι, καὶ ἐγγράφως ὑπ' αὐτῶν ἐκτεθέντα ἤδη δὲ αὐτῷ προταθῆναι (97) ἅπαντα ὅσα τῇ κριθείᾳ δοκεῖ τῇ ἀσκητικῇ, καὶ οὕτως αὐτόν προσαχθῆναι τῷ βίῳ (98), αὐθαίρετως ἀναδεξάμενον τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας, καὶ ὑπαγαγόντα ἑαυτόν τῷ χρηστῷ τοῦ Κυρίου ζυγῷ, καὶ κατὰ μίμησιν τοῦ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντος καὶ σάρκα φορέσαντος πολιτευσάμενον, καὶ κατὰ σκοπὸν δραμόντα πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, τυχεῖν τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου ἀποδοχῆς. Ἐγὼ γὰρ σπουδάζοντα αὐτόν ἐνταῦθα δέξασθαι τὸν τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης στέφανον ὑπερεθέμενον, βουλόμενος μετὰ τῆς ὑμετέρας θεοσεβείας ἀλείψαι αὐτόν πρὸς τοὺς τοιοῦτους ἄθλους, καὶ ἓνα ὃν ἂν ὑμῶν αὐτὸς ἐπιζητήσῃ ἐπιστῆσαι αὐτῷ ἀλείπτῃν, καλῶς παιδοτριβοῦντα καὶ παλαιστὴν δόκιμον ἀπεργαζόμενον διὰ τῆς συντόνου καὶ μακαρίας ἐπιμελείας, τιτρώσκοντα καὶ καταβάλλοντα τὸν κοσμοκράτορα τοῦ σκότους τοῦς αἰῶνος (99) τούτου, καὶ κατὰ τὸν μακάριον Ἀπόστολον ἡ πάλη. Ὁ τοίνυν ἐγὼ μεθ' ἡμῶν ἠβουλήθη ποιῆσαι, ἢ ἐν Κριστῷ ὑμῶν ἀγάπη καὶ δίχρα μου ποιησάτω.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΔ'.

Athanasio (1) τῷ πατρὶ Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου Ἀγκύρας.

Ὅτι μὲν κρεῖττονα εἶναι διαβολῶν ἀνθρώπου βίον τῶν χαλεπωτάτων ἐστίν, ἵνα μὴ τῶν ἀδυνάτων εἶπω αὐτὸς τε πέπεισμαι, καὶ τὴν σὴν χρηστότητα νομίζω μὴ ἀμφιβάλλειν· τὸ δὲ (2) μηδεμίαν παρέχειν ἐξ ἑαυτῶν λαβὴν, μήτε τοῖς ἀκριβῶς ἐπιτηροῦσι τὰ πράγματα, μήτε τοῖς κατ' ἐπήρειαν ἐφεδρεύουσιν

tam fuisse, ut fratrum numero post legitimam probationem ascriberentur. Nihil aliud exigitur in Regulis fusioribus interrog. X, ubi modus recipiendorum fratrum præscribitur. In canone autem 19 hanc professionem tacitam vocat Basilius; sed satius esse statuit, ut deinceps ipsi etiam viri interrogentur (id enim non omittebatur in sacris virginibus), et eorum vota conceptis verbis excipiantur,

(99) Τοῦ αἰῶνος. Hæc desunt in codice Medicæo et utroque Regio ac utroque Bigot.

(1) Ἀθανασίῳ, etc. Editi post vocem ἐπισκόπου addunt Ἀγκύρας, quæ vox et si in nullo codice ms. a nobis inventa, probabilis tamen conjectura est, Athanasium illum episcopum, cujus ad patrem scribit Basilius, non alium esse Athanasio Ancyrae episcopo, quicum Basilius amicitia et familiaritate conjunctus fuit.

(2) Τὸ δὲ. Multi codices τὸ μέντοι, et paulo post τοῦτο δὲ. Ibidem sex libri veteres ἐξ ἑαυτῶν. Editi ἐξ αὐτῶν.

ἡμῶν τοῖς ὀλισθήμασι, τοῦτο καὶ δυνατὸν, καὶ ἴδιον τῶν συνετῶς (3) καὶ κατὰ τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν τὸν ἑαυτῶν βίον διεξαγόντων. Ἡμᾶς δὲ μὴ οὕτως εὐκόλους οἶον, μηδὲ εὐπαραγώγους εἶναι, ὥστε ἀνεξετάστως τὰς παρὰ τῶν τυχόντων προσέεισθαι καταβρόχσεις. Μεννήμεθα γὰρ τοῦ πνευματικοῦ παραγγέλματος, μὴ χρῆναι προσδέχεσθαι ἀκοὴν ματαιαίαν παρεγγυῶντος. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ ὑμεῖς αὐτοὶ φατε, οἱ περὶ τοὺς λόγους ἐσπουδαχότες, τὰ φαινόμενα τῶν ἀφανῶν εἶναι σημεῖα, τοῦτο ἀξιούμεν (καὶ μὴ βαρέως δέξῃ, εἴ τι ἐν (4) διδασκαλίας εἶδει λεχθήσεται παρ' ἡμῶν· τὰ γὰρ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ Θεός, καὶ δι' αὐτῶν πολλάκις αἰκονομεῖ τὴν σωτηρίαν τῶν σωζομένων)· ὁ γε μὴν λέγω καὶ παραγγέλλω, ἐκεῖνό ἐστι· πάντα μὲν λόγον, πᾶσαν δὲ πράξιν καθήκουσαν περισκευμένως ἐπιτελεῖσθαι· καὶ κατὰ τὸ ἀποστολικὸν παραγγέλημα, μηδεμίαν ἐν μηδενί διδόναι προσκοπὴν. Πρέπον γὰρ εἶναι τίθεμαι, ἀνδρὸς πολλὰ μὲν ἐπιμαθήσει λόγων ἰδρώσαντος, ἐθνῶν δὲ καὶ πόλεων ἀρχὰς διευθύναντος, καὶ πρὸς μεγάλην προγόνων ἀρετὴν τὸν ζῆλον ἔχοντος, τὸν βίον προκεῖσθαι εἰς ὑπόδειγμα ἀρετῆς. Τὴν μέντοι περὶ τὰ τέκνα διάθεσιν οὐχὶ λόγῳ νῦν ὀφείλεις δεικνύναι, ὅς γε πάλαι ἔδειξας, ἀπ' οὗ πατὴρ ἐγένου, τοῦ μόνου τῆ φυσικῆς στοργῆς κεχορηγμένος, ἦν καὶ τὰ ἀλόγα παρέχεται τοῖς ἐκ γύνοισ, ὡς αὐτὸς τε εἶπας καὶ ἡ πείρα δείκνυσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτείνει τὴν ἀγάπην, δηλονότι ἐκ προαιρέσεως, ὅσω ὄρας τοιαῦτα ὄντα, οἷα ἀξία εἶναι πατρικῶν προσευχῶν. Ὡστε οὐχ ἡμᾶς δεῖ περὶ τούτων πείθεσθαι· ἀρκοῦσα γὰρ ἡ ἐξ αὐτῶν τῶν γινομένων ἐστὶ μαρτυρία. Ἐκεῖνό γε μὴν οὐκ ἀκαιρον προσθεῖναι τῆς ἀληθείας ἐνεκεν, ὅτι οὐχ ὁ ἀδελφὸς Τιμόθεός ἐστιν ὁ χωρεπίσκοπος, ὁ ἀνευγκῶν ἡμῖν τὰ θρυλληθέντα. Οὔτε γὰρ ἐν συντυχίᾳ, οὔτε διὰ γράμματος φαίνεται μικρὸν τι ἢ μεῖζον διαβολῆς ἐχόμενον περὶ σοῦ φθεγξάμενος. Ὡστε ἀκηκοέναι μὲν τι (5) οὐκ ἀρνούμεθα· οὐ μὴν Τιμόθεον εἶναι τὸν τὰς διαβολὰς σοι κατασκευάζοντα. Ἀκούοντες δὲ πάντως, εἴ μὴ τι ἄλλο, τὸ γούν τοῦ Ἀλεξάνδρου ποιήσομεν, τὴν ἐτέραν τῶν ἀκοῶν ἀκεραίαν ταμιεύσομεθα (6) τῷ διαβαλλομένῳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΕ΄.

Amica et charitatis plena ex postulatio cum Athanasio Ancyrano, qui Basilium nec per litteras admonitum, nec per communem aliquem amicum, palam et aperte insectabatur et minabatur, ac omnibus Cæsarea venientibus dicebat noxas quasdam ab eo scribi et componi.

Ἀθανασίῳ (7) ἐπισκόπῳ Ἀγκύρας.

1. Ἀπήγγειλάν μοί τινες τῶν ἐκ τῆς Ἀγκύρας πρὸς ἡμᾶς ἀφικομένων, πολλοὶ δὲ οὗτοι καὶ οὐδὲ (8)

¹ Exod. xxiii, 1. ² I Cor. i, 27. ³ II Cor. vi, 3.

(3) Συνετῶς. Sic Harl., Coisl. uterque et uterque Regius Editi συνετῶν.

(4) Εἴ τι ἐν. Sic Harl., Med Coisl. uterque et Reg. primus. Editi εἴ τι ὡς ἐν. Paulo post sex codices δι' αὐτῶν. Editi διὰ τούτων.

(5) Μέν τι. Sic mss. sex. Editi μέντοι.

(6) Ταμιεύσομεθα. Sic ope Coisl. 1 et Reg. 2 emendavimus quod erat in editis ταμιεύομεθα.

(7) Ἀθανασίῳ. Addunt duo codices Coisl. se-

insidiantur, præbere; id et fieri potest, et hominum est prudenter et accomodate ad pietatis normam viventium. Nos autem non adeo faciles esse arbitreris, aut adeo credulos, ut sine examine a quibusvis obtrectiones admittamus. Meminimus enim spiritualis præcepti, vanum rumorem admittendum non esse admonentis⁷. Sed tamen quoniam vos ipsi, qui dicendi arti datis operam, ea quæ apparent non apparentium signa esse dicitis; illud censemus (nec moleste feras, si **103** quid a nobis docentium more dicetur: nam infirma mundi et abjecta elegit Deus⁸, ac sæpe per hæc electorum salutem dispensat): quod, inquam, dico admoneoque, illud est: ut sermonem omnem et omnem decoram actionem considerate exsequamur, et secundum Apostoli præceptum⁹, nullam demus ulla in re offensionem. Decere enim arbitror, ut qui multum in doctrina percipiendâ ex studii gentiumque et urbium gubernacula tenuit, ac magnam progenitorum virtutem æmulatur, ipsius vita in virtutis exemplum proponatur. Porro ambrosum erga liberos non verbis nunc demonstrare debes, qui utique jampridem demonstrasti, ex quo pater factus es; nec naturali solum amore uti, quibus etiam bruta animantia fetibus suis exhibent, uti et tu dixisti, et experientia declarat: sed dilectionem etiam animi inductione et voluntate intendere, eo magis quod eos tales esse vides, qui paternis votis digni sint. Quare non opus est hæc nobis persuaderi, cum satis sit testimonium quod ex rebus ipsis percipitur. Illud autem veritatis causa non intempestivum adjicere, fratrem Timotheum chorepiscopum non esse, qui rumores ad nos detulerit. Nam nec coram, neque per litteras parvi quidquam aut magni, quod calumniæ affine esset, de te locutus deprehenditur. Quamobrem aliquid nos audivisse non negamus: sed affirmamus Timotheum non esse, qui tibi struxerit calumnias. Omnino autem audientes, si nihil aliud, illud certe Alexandri faciemus, ut calumniam patienti alteram aurem integram reservemus.

EPISTOLA XXV*.

Athanasio episcopo Ancyrae.

1. Nuntiarunt mihi quidam ex his qui Ancyra ad vos veniunt, multi autem sunt hi, ac ne nune-

cundus et Reg. 222, a Combefisio citatus: ὥστε φανερωσαὶ αὐτῷ πόθεν ἐκινήθη πρὸς τὴν κατ' αὐτοῦ λύπην. Ut sibi significet unde commotus fuerit, ut ægritudinem adversum se susciperet. Inapio cod. Vat. ἀνήγγειλον.

(8) Καὶ οὐδὲ. Editi καὶ οὐς οὐδὲ. Sed hæc vocula deest in tribus optimis codicibus. Harl., Coisl., Med.

* Alias LIII, scripta ante an. 369.

rare quidem facile sit; uno autem ore omnes referentes, te charum caput (quomodo verbis utar lenissimis?) non suavissime nostri meminisse, neque pro tuis moribus. Me vero nihil rerum humanarum, probe scias, percellit, nec cujusquam ex omnibus inexpectata immutatio; cum dudum naturæ imbecillitatem et in contraria mutabilitatem perspexerim. Unde neque, si quid rerum nostrarum retro sublapsus est, et ex pristino honore convicia atque injuriæ nobis nunc fiunt, id magni facio. Sed illud mihi revera præter opinionem et instar monstri visum est, eum te esse qui ita erga nos affectus sis, ut irascaris nobis ac succenseas, imo etiam jam minas aliquas intentes, ut referunt qui audivere. **104** Ac minas quidem omnino (verum enim dicitur) irrisi. Equidem essem omnino puer, si ejusmodi formidarem terricula. Hoc vero mihi et terribile et multa dignum sollicitudine visum est, quod integritas tua, quam inter paucos tum rectæ fidei firmamentum, tum veteris ac veræ dilectionis semen in solatium Ecclesiis servari credimus, usque adeo præsentis rerum status participes sit, ut quorumlibet hominum calumniæ plus apud te valeant, quam longa nostri experientia, et ad rerum absurdarum suspicionem sine argumentis abducaris. Quanquam, quid dico suspicionem? Qui enim indignatus est ac minatus, ut de te referunt, non suspicantis, sed jam clare et explorete persuasi videtur quodam modo iracundiam declarasse.

2. Sed, ut dixi, in hoc tempus causam rejicimus. Nam quanti laboris erat, o admirande, in brevi epistola, quibus de rebus velles, velut solum cum solo colloqui: aut si litteris res ejusmodi non crederes, nos ad te accersere? Quod si hæc omnino renuntiare oportebat, ac dilationi spatium non dabat difficilis ad coercendum iracundia; at certe unum aliquem ex familiaribus, et ad tegenda arcana idoneis licebat sermonis ad nos perferendi ministrum adhibere. Nunc vero quis est ex iis, qui ad vos qualiumcunque negotiorum causa proficiscuntur, cujus aures hoc sermone non circumsonuerint, noxas quasdam a nobis scribi

Med., quanquam addita est secunda manu in Harl. Ibidem συμφώνως in editis. Harl., Coisl. uterque et uterque Reg. ut in textu.

(9) Καταμαθόντα. Sic edit. Hagan. et prima Basileensis cum Harl., Coisl. primo et tribus aliis. Refertur videlicet hoc participium ad ἐμέ, quod paulo ante præcessit. Edit. Paris. et Basileensis, anni 1551, καταμαθόντι.

(10) Γίνονται. Coisl. primus ἐγγίνονται.

(11) Ἐκεῖνό μοι. Addunt quatuor mss. τὴν πρώτην, nempe Harl., Vat., Coisl. primus et Reg. secundus.

(12) Πεπιστεύκαμεν. Tres mss. πεπιστεύκειμεν, nempe Harl., Coisl. secundus et Reg. secundus.

(13) Ἐπὶ τοσοῦτον, Coisl. primus et Med. ἐπὶ τοσοῦτω. Paulo post idem Coisl. χωρὶς ἀποδείξεως. Ibidem Med. Καὶ τί λέγω.

(14) Γραφή... ἐξεῖπεν ἔδει. Ita septem mss., nisi quod in tribus recentioribus legitur πρὸς σεαυ-

ἄριθμᾶσαι ῥάδιον, σύμφωνα δὲ πάντες φθεγγόμενοι. σὲ τὴν φίλην κεφαλὴν (πῶς ἂν εὐφήμεως εἴποιμι;) οὐχ ὡς ἡδιστα μεμνησθαι ἡμῶν, οὐδὲ κατὰ τὸν σεαυτοῦ τρόπον. Ἐμὲ δὲ οὐδὲν ἐκπλήσσει τῶν ἀνθρωπίνων, εὖ ἴσθι, οὐδὲ ἀπροσδόκητός ἐστιν οὐδενὸς τῶν πάντων μεταβολή, πάλαι τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς καὶ τὸ εὐπερίτρεπτον πρὸς τὰ ἐναντία καταμαθόντα (9). "Ὅθεν οὗτ' εἴ τι τῶν ἡμετέρων μεταπέπτωκε, καὶ ἐκ τῆς πρότερον τιμῆς λοιδορίαὶ καὶ ὕβρεις περὶ ἡμᾶς νῦν γίνονται (10), μέγα τοῦτο ποιούμαι. Ἄλλ' ἐκεῖνό μοι (11) παράδοξον ὡς ἀληθῶς καὶ ὑπερφύες ἐφάνη, τὸ σὲ εἶναι τὸν οὕτω πρὸς ἡμᾶς ἔχοντα, ὥστε ὀργίζεσθαι ἡμῖν καὶ χαλεπαίνειν, ἡδὴ δὲ τι καὶ ἀπειλεῖν, ὡς ὁ τῶν ἀκουσάντων λόγος. Τῶν μὲν οὖν ἀπειλῶν καὶ πάνυ (εἰρήσεται γὰρ τᾶληθες) κατεγέλασα· ἢ κοιμῶν γ' ἂν παῖς εἶην, τὰ τοιαῦτα μορμολύκεια δεδοικώς· ἐκεῖνο δὲ μοι καὶ φοβερόν καὶ πολλῆς φροντίδος ἄξιον ἔδοξε, τὸ τὴν σὴν ἀκρίβειαν, ἣν ἐν ὀλίγοις ἔρεισμα τε ὀρθότητος, καὶ τῆς ἀρχαίας καὶ ἀληθινῆς ἀγάπης σπέρμα εἰς παραμυθίαν ταῖς Ἐκκλησίαις σώζεσθαι πεπιστεύκαμεν (12), ἐπὶ τοσοῦτον (13) τῆς παρούσης καταστάσεως μετασχεῖν, ὥστε τὰς παρὰ τῶν τυχόντων βλαφημίας κυριώτερας ποιήσασθαι τῆς μακρᾶς ἡμῶν πείρας, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀτόπων ὑπόνοιαν χωρὶς ἀποδείξεων ὑπαχθῆναι. Καίτοι τί λέγω ὑπόνοιαν; Ὁ γὰρ ἀγανακτήσας καὶ διαπειληθεὶς, ὡς φασιν, οὐχ ὑπονοοῦντος, ἀλλὰ τοῦ ἡδὴ σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως πεισθέντος δοκεῖ πως ὀργὴν ἐνδεδεῖχθαι.

2. Ἄλλ', ὅπερ ἔφην, ἐπὶ τὸν καιρὸν τοῦτον ἀναφερομέν τὴν αἰτίαν. Ἐπεὶ πόσον πόνου ἦν, ὃ θαυμάσις, ἐν ἐπιστολῇ βραχείᾳ, περὶ ὧν ἐβούλου, οἰονεῖ μόνον μόνῳ διαλεχθῆναι· ἢ, εἰ μὴ ἐπίστευες γραφῆ (14) τὰ τοιαῦτα, πρὸς ἑαυτὸν μεταπέμψασθαι; Εἰ δὲ πάντως ἐξεῖπεν ἔδει, καὶ ἀναβολῆ καιρὸν οὐκ ἐδίδου τὰ δυσκάθεκτον τῆς ὀργῆς· ἀλλ' ἐνὶ γέ τι τῶν ἐπιτηδείων, καὶ στέγειν ἀπόρρητα πεφυκότων, ἐξῆν δὴ πού τῶν πρὸς ἡμᾶς λόγων χρήσασθαι διακόνῳ. Νυνὶ δὲ τίνος οὐχὶ περιτεθρόλληται τὰ ὦτα τῶν κατ' ὅποιανδήποτε χρείαν ὑμῖν ἐπιφοιτώντων, ὡς ἡμῶν ἄτας τινὰς γραφόντων καὶ συγγραφόντων (15); Τούτῳ γὰρ σὲ φασὶ κεχορησθαι τῷ ῥήματι

τὸν. Editi γράμμασι πράγματα, πρὸς ἑαυτὸν μεταπέμψασθαι. Εἰ δὲ πάντως καὶ τοῦτο οὐκ ἔδει.

(15) Καὶ συγγραφόντων. Ita Harl., Vat., Coisl. secundus et alius a Combefisio citatus. Deleta sunt hæc verba in Coisliniano primo. Editi ἢ συγγραφόντων. Vertendum putat Combefisius, ac conscribamus, id est, ac si aliis socii et adjutores simus. Fateor mihi non probari hanc interpretationem. Illud enim συγγραφόντων nihil aliud hoc loco designat, nisi libros et pertractationes, et additum videtur ad explanationem præcedentis vocis γραφόντων, quæ cum accipi posset de litteris ad amicos scriptis, aliam adhibebat Athanasius, ut Basilium pateret non incogitantem et imprudentem noxas scribere ut interdum fit in epistolis, sed data opera libros in hoc genere componere. Hinc Basilio hæc audienti subiit vereri, quod ne opus hæreticum nomini suo affictum fuisset. Confirmat hanc interpretationem illud Basili de Eustathio dictum in epist.

οἱ ἐπὶ λέξεως τὰ σα διηγούμενοι. Ἐμὲ δὲ, ἐπὶ πολλὰ A τὴν διάνοιαν ἀγαγόντα τὴν ἑμαυτοῦ, οὐδὲν τι μᾶλλον τῆς ἀμνηχανίας ἀφίησιν. Ὡστε με καὶ τοιοῦτόν τι εἰσῆλθε· μὴ τις τῶν αἰρετικῶν κακούργως τοῖς ἑαυτοῦ συγγράμμασι τὸ ἑμὸν ὄνομα παραγράφας, ἐλύπησέ σου τὴν ὀρθότητα, καὶ ἐκείνην ἀφεῖναι τὴν φωνὴν προηγάγετο. Οὐ γὰρ δὴ τοῖς γεγραμμένοις ὑφ' ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀνόμοιον κατ' οὐσίαν τολμήσαντας εἰπεῖν τὸν Υἱὸν καὶ Θεὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ἢ πρὸς τοὺς κτίσμα καὶ ποίημα εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημήσαντας, ταύτην ἂν ἐπενεγκεῖν τὴν λοιδορίαν ἠνέσχου, ὃ τοὺς μεγάλους ἄθλους ἐκείνους καὶ περιβοήτους ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας διενεγκῶν. Λύσεις (16) δ' ἂν ἡμῖς τὴν ἀμνηχανίαν αὐτὸς, εἰ ἐθελήσειας τὰ κινήσαντά σε πρὸς τὴν καθ' ἡμῶν λύπην φανερώς ἐξαγγεῖλαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Τς'.

Cæsarium Basilius. in eo terræ motu qui Nicæam evertit, mirabiliter servatum hortatur, ut gratias re et opere Deo persolvat, ac eandem semper mentem retineat quam in ipso periculi articulo habuerat.

Καισαρίῳ τῷ ἀδελφῷ Γρηγορίῳ (17).

Χάρις τῷ Θεῷ, τῷ τὰ ἑαυτοῦ θαυμάσια καὶ ἐν σοὶ (18) ἐπιδείξαμένῳ, καὶ ἐκ τοσοῦτου θανάτου διασώσαντί σε τῇ τε πατρίδι καὶ ἡμῖν τοῖς προσήκουσι. Λείπεται δὴ οὖν μὴ ἀχαρίστους ἡμᾶς ὀφθῆναι, μηδ' ἀναξίους τῆς τοσαύτης εὐεργεσίας, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν διαγγέλλειν τοῦ Θεοῦ τὰ παράδοξα· καὶ, ἥς ἔργῳ πεπειράμεθα φιλανθρωπίας, ταύτην ἀνυμνεῖν· καὶ μὴ λόγῳ μόνον ἀποδιδόναι C τὴν χάριν, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ τοιοῦτον γενέσθαι, οἷον καὶ νῦν εἶναι πειθόμεθα, τεκμαιρόμενοι τοῖς περὶ σε θαύμασι. Καὶ ἐντι μείζονως τῷ Θεῷ δουλεύειν παρακαλοῦμεν, προσθήκαις αἰεὶ τὸ φόβον συναύξοντα, καὶ εἰς τὸ τέλειον προκόπτοντα (19), ἵνα φρόνιμοι οἰκονόμοι τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀποδειχθῶμεν, εἰς ἣν ἡμᾶς ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ ἐταμιεύσατο. Εἰ γὰρ καὶ πᾶσιν ἡμῖν πρόσταγμά ἐστι παραστῆσαι ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ, ὡσεὶ ἐκ νεκρῶν ζῶντας, πῶς οὐχὶ μᾶλλον τοῖς ὑψωθεῖσιν ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου; Τοῦτο δ' ἂν μάλιστα, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, κατορθωθείη, εἰ βουληθείημεν αἰεὶ τὴν αὐτὴν ἔχειν διάνοιαν, ἣν εἶχομεν ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῶν κινδύνων. Πάντως γὰρ που εἰσῆει (20) ἡμᾶς τοῦ βίου τὸ μάταιον, καὶ ὡς οὐδὲν πιστὸν τῶν ἀνθρωπίνων, οὔτε D πάγιον, οὔτω ῥαδίως (21) ἐχόντων τὰς μεταπτώσεις. Καὶ πού τις μεταμέλεια μὲν ἐκ τε τῶν εἰκότων ἐνεγένετο ἡμῖν ἐπὶ τοῖς φθάσασιν· ὑπόσχεσις δὲ περὶ τῶν ἐφεξῆς, εἰ περισωθείημεν, Θεῷ δουλεύειν, καὶ

¹⁰ Rom. vi, 13.

130: γράψας καθ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ συγγράψας, etc. *Scrpsit contra nos vel potius composuit longos sermones convicio omni et calumnia refertos.* Eodem sensu usurpatur illud verbum in epistolis 131, 223, 224, 251.

(16) Λύσεις. Sic quinque mss. Editi λύσεις. Paulo post editi καθ' ἡμῶν. Plerique mss. καθ' ἡμῶν,

(17) Τῷ ἀδελφῷ Γρηγορίῳ. Desunt hæc in quinque mss. Leguntur in tribus vetustissimis.

(18) Καὶ ἐν σοὶ. Præpositio addita ex codicibus

et componi? Nam isto te vocabulo usum esse aiunt, qui totidem verbis tua referunt. Me autem multa animo et cogitatione versantem, nihil quidquam de consilii inopia eximit. Quare et aliquid tale mihi in mentem venit, num quis hæreticus dolose suis ipsius scriptis nomen meum ascribens, rectitudini tuæ molestiam crearet, atque ad vocem istam emittendam adegerit. Non enim iis quæ a nobis scripta sunt adversus eos qui Filium et Deum Deo et Patri secundum essentiam dissimilem dicere ausi sunt, aut adversus eos qui Spiritum sanctum creaturam et opificium esse blasphemio ore docuerunt, contumeliam hanc facere voluisses, qui magna illa ac celebria certamina pro recta fide pertulisti. Liberabis autem nos ab hac sollicitudine, si modo volueris quæ te ad hanc in nos offensionem commoverint, aperte significare.

105 EPISTOLA XXVI*.

Cæsario Gregorii fratri.

Gratia Deo, qui mirabilia sua et in te ostendit, teque ex tali morte servavit patriæ ac nobis amicis. Reliquum jam est, ut ingrati non videamur, nec indigni beneficio tanto, sed pro viribus enarremus Dei miracula, et quam re experti sumus benignitatem, eam celebremus; nec verbis tantum persolvamus gratias, sed et opere tales simus, qualem et nunc esse te persuasum habemus, facta ex miris in te editis conjectura. Atque ut adhuc magis Deo servias hortamur, accessionibus semper timorem augens, et ad perfectionem progrediens, ut prudentes dispensatores vitæ nostræ deprehendamus, ad quam nos benignitas Dei reservavit. Nam si omnibus nobis præceptum est, ut exhibeamus nos Deo tanquam ex mortuis viventes¹⁰, quomodo non id magis præceptum iis, qui ex portis mortis erecti sunt? Id autem maxime, ut mihi quidem persuadeo, præstiterimus, si velimus eandem semper retinere mentem, quam tempore periculorum habebamus. Omnino enim venerat nobis in mentem vitæ vanitas, ac nihil fidum esse in rebus humanis, nihil stabile, ut quæ tam facile mutantur. Subierat etiam nos, ut verisimile est, quædam præteritorum pœnitentia, et de futuris promissio, Deo, si servaremur, inserviendi, ac nobis ipsis diligentia omni invigilandi. Si quam enim nobis cogitationem mortis periculum imminens injiciat,

Harl, Coisl. primo, Med. et nonnullis aliis. Ibidem quinque codices ἐπιδεικνυμένῳ. Sed tres antiquissimi ut in editis.

(19) Προκόπτοντα. Sic mss. sex. Editi προκόπτοντας.

(20) Εἰσῆει. Sic etiam sex libri veteres. Editi εἰσει.

(21) Ῥαδίως. Codex Bigotianus a Combefisio laudatus habet ῥαδίως, et paulo post idem ὑπόσχεσις.

* Alias CCCXII, scripta an. 368.

hæc te arbitror, ut his quam simillima cogitasse. A Quare necessarii ejusdem debiti solutione obstri-
cti sumus. Hæc simul lætus ob Dei munus, simul
et de futuris sollicitus, perfectioni tuæ subdicere
ausus sum. Tuum autem est verba nostra æquo
et leni animo accipere, quemadmodum et coram
in colloquiis solebas.

τὴν τελειότητά σου. Σὸν δὲ ἐστὶν εὐμενῶς καὶ ἡμέρως προσέσθαι ἡμῶν τοὺς λόγους, ὡς καὶ ἐν ταῖς κατ' ὀφθαλμοὺς
ὁμιλίαις σοι ἦν σύνηθες (24).

EPISTOLA XXVII*.

Basiliius ex morbo sanatus hieme impeditur quominus invisat Eusebium. Properaturum se pollicetur, si per anni tempus et per famem liceat.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Ubi Dei gratia ac præsidio tuarum precum pau- B
lulum emergere ex morbo visus sum, ac recollegi
meas vires, tunc hiems supervenit, domi nos in-
cludens, nec loco sinens moveri. Etsi enim solito
longe mitior occurrit, mihi tamen satis vehemens
fuit ut impediret, quominus non modo eo vigente
iter ingredi, sed nec paululum quidem ex cubi-
culo **106** prospicere possem. Sed neque hoc
parvi duco, quod dignus habear, qui cum tua
pietate per litteras colloquar, jamque in anteces-
sum spe responsionum acquiescam. Quod si et
tempestas sinat, et vitæ nobis adhuc supersit
tempus, nec impervium nobis iter fames efficiat;
cito sane precum tuarum subsidio voti compotes
esse, teque domi inventientes, in multo otio ma-
gnis tuæ sapientiæ thesauris exsatiari possimus. C

EPISTOLA XXVIII**.

*Consolatur Neocæsarienses morte episcopi sui afflictos, et hortatur ut tranquillum statum, quem curis
defuncti acceptum referre debent, nimium lugendo non amittant, sed diligenter caveant a lupis, et
pro se quisque conentur pastorem eligere similem iis qui a Gregorii tempore usque ad hunc beatum
ecclesiam rexerunt.*

Ecclesiæ Neocæsariensi consolatoria.

1. Postulabant quidem quæ acciderunt nostram
ipsorum præsentiam, tum ut honorem beato viro
vobiscum, qui ei conjunctissimi estis, una persol-
verem, tum ut mæroris, quem casus attulit, ex ipso
rerum tristium spectaculo particeps forem, tum
etiam ut de necessariis consiliis vobiscum commu-
nicarem. Sed quia corpoream conjunctionem multa D
interpellant, reliquum erat ut per litteras vobiscum
partirer præsentia. Miras igitur viri dotes, propter

* Alias VI, scripta anno 368.

** Alias LXII, scripta anno 368.

(22) Ἐπιμελεσθαι. Harl. et Coisl. primus ἐπιμελή-
σεσθαι. Editio Paris. secunda ἐπιμελεῖσθαι.

(23) Περὶ τῶν μελλόντων. Duo codices ὑπὲρ τῶν
μελλόντων.

(24) Ἦτ σύνηθες. Vocula deest in quinque mss.
codicibus, non tamen in tribus antiquissimis.

(25) Δι' αὐτοῦ. Hanc vetustissimi codicis Harl.
scripturam, quam tamen recentior manus corruptit
addendo ἐμ', substituere non dubitavi subabsurdæ
editorum lectioni δι' ἑαυτοῦ, per meipsum iter
ingredi.

ἑαυτῶν ἐπιμελεσθαι (22) κατὰ πᾶσαν ἀκρίβειαν. Εἰ γὰρ
τινα ἡμῖν ἔννοιαν ὁ τοῦ θανάτου κίνδυνος ἐπιχειρῶν
ἐνεδίδου, οἶμαί σε ἢ ταῦτα, ἢ ἐγγύτατα τούτων ἀνα-
λογίζεσθαι τινικαῦτα. Ὡστε ἀναγκαίου ὀφλήματος
ἐκτίσει ὑπεύθυνοι καθεστήκαμεν. Ταῦτα ὁμοῦ μὲν περι-
χαρῆς ὦ τῇ τοῦ Θεοῦ δωρεᾷ, ὁμοῦ δὲ καὶ φροντίδα
ἔχων περὶ τῶν μελλόντων (23), ἀπεθάρσυνα ὑπομῆσαι

EPISTOLA KZ'.

Eusebio ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Ἵστε τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν σῶν
προσευχῶν μικρὸν ἀναφέρειν ἐν τῆς ἀρρώστιας ἔδοξα,
καὶ ἀνελεξάμην ἑαυτοῦ τὰς δυνάμεις, τότε ὁ χειμὼν
ἐπεγένετο, οἴκοι καθείργων ἡμᾶς, καὶ κατὰ χώραν
μένειν συναναγκάζων. Εἰ γὰρ καὶ πολλῶ κουφότερος
τῆς συνηθείας ἀπήντησεν· ἀλλ' οὖν ἐμοίγε ἰκανὸς εἰς
ἐμπόδιον, οὐχ ὅπως ὁδοιπορεῖν δι' αὐτοῦ (25), ἀλλ'
οὐδὲ μικρὸν προκύπτειν τοῦ δωματίου δύνασθαι. Ἔστι
δὲ μοι οὐδὲ τοῦτο μικρὸν, τὸ καταξιόσθαι διὰ γραμ-
μάτων ὁμιλεῖν τῇ θεοσεβείᾳ σου, καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν
ἀντιδόσεων ἡδὴ προαναπαύεσθαι. Εἰ δὲ καὶ ὁ καιρὸς
ἐνδοίη, καὶ τῆς ζωῆς ἡμῖν ἔτι λείποιτο (26) χρόνος,
καὶ μὴ ἄπορον ἡμῖν τὴν ὁδὸν ὁ λιμὸς ἀπεργάσαιτο·
ταχὺ ἂν (27) τάχοιμεν τῆς ἐπιθυμίας διὰ τῶν σῶν
προσευχῶν· καὶ ἐπὶ τῆς ἐστίας σε καταλαβόντες, κατὰ
πᾶσαν σχολὴν τῶν μεγάλων θησαυρῶν τῆς ἐν σοὶ
σοφίας ἐμφορηθῆμεν.

EPISTOLA KH'.

Τῇ Ἐκκλησίᾳ Νεοκαισαρείας παραμυθητικῇ.

1. Ἀπῆται μὲν τὰ συμβάντα τὴν ἡμῶν αὐτῶν παρ-
ουσίαν, τοῦ τε τὴν (28-29) τιμὴν τῷ μακαρίῳ τοῖς οἰ-
κειοτάτοις ὑμῖν συνεκπληρῶσαι, καὶ τοῦ τῆς ἐπὶ τῷ
πάθει κατηφείας ἀπ' αὐτῆς (30) τῆς θεᾶς τῶν σκυ-
θρωποτέρων συμμετασχεῖν, καὶ ὥστε τῶν ἀναγκαίων
βουλευμάτων ὑμῖν κοινωνῆσαι· ἐπεὶ δὲ τὴν σωμα-
τικὴν συνάφειαν πολλὰ τὰ διακωλύοντα, λειπόμενον
ἦν διὰ τοῦ γράμματος κοινωνεῖν ὑμῖν τῶν παρόντων.
Τὰ μὲν οὖν τοῦ ἀνδρὸς θαύματα, ἐφ' οἷς καὶ μάλιστα

(26) Ἐτι λείποιτό. Sic antiquissimi quinque co-
dices. Editi μὴ ἐπιλείποιτο.

(27) Ταχὺ ἂν. Sic antiquissimi codices Harl.,
Med., Coisl. cum uno ex Regiis. Editi τάχα ἂν.

(28-29) Τοῦ τε τὴν. Harl. et Med. τῷ τε τὴν, et
paulo post καὶ τῷ.

(30) Ἀπ' αὐτῆς. Ita Vat. et quatuor alii. Editi
et tres vetustissimi codices ἐπ' αὐτῆς. Sed minus
recte. Nam locus gemellus in epist. 86 habet
ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐναργείας τῶν ὀρωμένων. Ex rerum
conspectarum evidentia. In hac scriptura con-
sentiunt omnes mss. codices.

τὴν ζημίαν ἡμῖν (31) ἀφόρητον ὑπάρχειν λογίζεσθαι, οὐτ' ἂν ἐπιστολῆς μέτρον ὑποδέξαιτο, καὶ ἄλλως ἄωρον ἀνδραγαθημάτων πλήθει τὸν λόγον προσάγειν, οὕτω συμπεπτωκυίας τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἐπὶ τῇ λύπῃ. Τί γὰρ τῶν ἐκείνου τοιοῦτον, οἷον ἢ τῆς μνήμης ὑμῶν ἐκπεσεῖν, ἢ σιωπᾶσθαι ἀξιὸν νομισθῆναι (32); Πάντα μὲν γὰρ ἀθρόως εἰσάπαξ εἰπεῖν ἀμήχανον· τὸ δὲ ἐκ μέρους λέγειν θέδοικα μὴ προδοσίαν ἔχει τῆς ἀληθείας. Οἴχεται ἀνὴρ διαφανέστατα δὴ τῶν καθ' ἑαυτὸν πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς ἀνθρώποις ὑπερευεγκῶν ἀγαθοῖς, ἔρεισμα πατρίδος, Ἐκκλησιῶν κόσμος, στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, οἰκίαις ἀσφάλεια, δυσμαχώτατος τοῖς ὑπεναντίοις, φύλαξ πατρῶν θεσμῶν, νεωτεροποιίας ἐχθρὸς· ἐν ἑαυτῷ δεικνύς τὸ παλαιὸν τῆς Ἐκκλησίας σχῆμα, οἷον ἀπὸ τινος ἱεροπρεποῦς εἰκόνας, τῆς ἀρχαίας καταστάσεως, τὸ εἶδος τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐκκλησίας διαμορφῶν, ὥστε τοὺς αὐτῷ συγγενομένους τοῖς πρὸ διακοσίων ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα φωστήρων τρόπον ἐκλάμψαι συγγεγονέναι δοκεῖν. Οὕτως οὐδὲν οἴκοθεν οὐδὲ νεωτέρας (33) φρενὸς εὐρημα προέφερον ὁ ἀνὴρ· ἀλλὰ, κατὰ τὴν Μωϋσέως εὐλογίαν ἥδαι προκομίζειν ἐκ τῶν ἀδύτων τῆς καρδίας αὐτοῦ ἀγαθῶν θησαυρῶν, παλαιὰ παλαιῶν, καὶ παλαιὰ ἀπὸ προσώπου νέων. Ταύτη τοι καὶ τῆς προτιμήσεως οὐ κατὰ τὴν ἡλικίαν ἐν τοῖς συλλόγοις τῶν ὁμοτίμων ἠξιοῦτο, ἀλλ' ὑπὲρ πάντας ἦν τῷ τῆς σοφίας ἀρχαίω, ἐκ κοινῆς συγχωρήσεως τὸ πρωτεῖον καρπούμενος. Ὅσον δὲ τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς τὸ κέρδος, οὐδεὶς ἂν ἐπιζητήσῃ, πρὸς ὑμᾶς ἀποβλέπων. Μόνοι γὰρ, ὧν ἴσμεν, ἢ κομιδῇ γε ἐν ὀλίγοις (34), ἐν χειμῶνι το-

A quas etiam maxime damnum nobis intolerandum accidisse arbitramur, nec epistolæ mensura capiat, et alioquin intempestivum de præclare factorum multitudine sermonem instituere, cum adeo conciderit animus noster ob mœrorem. Quodnam enim illius factum tale est, quod aut e nostra memoria excidat, aut silentio jure ac merito prætermittatur? Fieri enim non potest, ut semel omnia dicantur acervatim: ex parte autem dicere, vereor ne proditionem habeat veritatis. Interiit vir omnium æqualium in omnibus simul humanis bonis præstantissimus, columen patriæ, Ecclesiarum decus, columna et fulcimentum veritatis, firmamentum fidei in Christum, suorum tutela, adversariis inexpugnabilis, legum paternarum custos, novitatis inimicus, ostendens in seipso priscam Ecclesiæ speciem, ad veterem statum, veluti ad sacram quamdam imaginem, Ecclesiæ sibi commissæ formam effingens, ita ut qui cum eo vixerunt, una cum iis qui ante ducentos annos et amplius luminarium instar resplenduerant, vixisse sibi videantur. Adeo nihil de suo, nec ullum recentioris mentis inventum vir ille promebat: sed, secundum Moysis benedictionem, proferre noverat ex cordis sui arcanis, bonis scilicet thesauris, vetera veterum, et vetera ante faciem novorum¹¹. **107** Hinc et primo loco non secundum ætatem in conventibus episcoporum dignus habebatur, sed supra omnes erat sapientiæ antiquitate, primas communi concessu obtinens. Quanta autem talis institutionis utilitas, nemo requisierit, modo in vos oculos convertat. Nam soli quos noverimus, aut certe cum paucis admodum, in tanta rerum tempestate ac procella tranquillam illius gubernatione vitam egistis. Non enim vos attigit hæreticorum ventorum æstus, submersiones importans et naufragia animabus facile mutabilibus. Neque vero attingat unquam, o universorum Domine, qui famulo tuo Gregorio, a quo basis Ecclesiæ ab initio compacta, tranquillitatis longissimæ munus dedisti. Quam vos hoc tempore amittere nolite, neque immodicis lacrymis, ac totos vos mœrori dedendo, rerum necessariorum opportunitatem insidiantibus prodatis. Quod si omnino lugendum est (ita sane non sentio, ne in

¹¹ Levit. xxvi, 40.

(31) Ἡμῖν. Edit. Basil. secunda et Paris. ὑμῖν. Aliæ et sex mss. ἡμῖν. Ibidem tres vetustissimi codices et duo Regii habent λογίζεσθαι pro eo quod erat in editis λογιζόμεθα. Illud, ἐφ' οἷς idem valet ac ὥστε. Simile exemplum habes supra in epist. ad Maximum et infra in ep. 68 ad Athanas. Quod cum librarii non intelligerent, alii ὑπάρχει λογίζεσθαι (sic enim in nonnullis mss. legitur), alii ὑπάρχειν λογιζόμεθα posuerunt. [Quod præstat.]

(32) Νομισθῆναι. Addunt editi ἢ συγκαμισθῆναι, sed hæc desunt in septem mss. Paulo post editi εἰπεῖν ἀδύνατον et μὴ προδοῦναι τι τῆς ἀληθείας. Codices octo mss. ut in textu.

(33) Οὐδὲ νεωτέρας. Οὐδὲν in Vat. et Combef. Paulo post legimus cum septem mss. ἀπὸ προσώπου, editi ἀπὸ προσώπων.

(34) Ἐν ὀλίγοις. Ita Harl., Coisl. primus, Vat. et

D duo Regii. Editi σὺν ὀλίγοις.

(35) Πηξαμένω. Editi ante hanc vocem addunt καλῶς, quod in octo mss. desideratur. Statim pro eo quod erat in editis τῆς ἐπιμόνου ἀταραξίας, lectionem octo codicum mss. apposimus.

(36) Οὐ φημι. Deest negatio in tribus mss., sed necessaria videtur ad sententiæ seriem, ac miror eam a Combefisio expungi. Nam perabsurde dixisset Basilius lugendum esse, ne similes simus his qui spem non habent. Paulo post addimus δὲ post ὑμεῖς ex codicibus Harl., Med., Coisl. utroque et uno Regio.

(37) Ἐν τούτῳ. Sic codices mss. octo. Ibidem paulo post habent προστησάμενοι. Editi ἐν τούτοις et περιστησάμενοι. Editiones Hagan. et duæ Basileenses habent προστησάμενοι.

hoc iis qui spem non habent, similes simus), vos, si videtur, postquam veluti lugubris quidam chorus proprium vobis ducem præfeceritis, concinnius cum ipso casum deflete.

2. Atque is quidem, etsi ad extremam senectutem non pervenit, at certe quod ad tempus, quo vobis præfuit, attinet, satis vitæ habuit. Corporis autem tantum particeps fuit, quantum necesse erat, ut animi constantiam in illius doloribus perferendis ostenderet. Forte autem vestrum aliquis existimet, tempus commiserationis esse incrementum et amoris accessionem, non autem satietatis occasionem his qui experti sunt, ita ut quanto longiori tempore estis beneficium experti, tanto amplius orbitatem sentiatis; cæterum corporis justiciæ vel umbram apud pios quovis honore dignam esse. Atque optandum quidem ut multi ex vobis sic animo affecti sint (neque enim ego ipse dixerim virum esse negligendum): sed hoc consilii do, ut dolorem humaniter perferatis. Etenim quæcunque dicere possint qui damnum deplorant, neque a meipso ignorantur. Silet quidem lingua fluviorum in morem aures alluens: cordis autem profundum, a nemine haecenus comprehensum, somniis debilius, quantum sane ad homines attinet, avolavit. Quis illo ad futurum prævidendum acutior? Quis in tam stabili ac firma animi indole idoneus fuit, qui fulgure citius res aggrederetur? O civitas multis quidem jam malis præoccupata: sed tamen nullo prorsus in partibus ad vitam necessariis sic læsa! Nunc defloruit tibi ornatus pulcherrimus, contuitur Ecclesia, conventus tristes sunt, consessus sacer coryphæum desiderat, sermones mystici explanatorem expectant, pueri patrem, senes æqualem, optimates principem, populus patronum, pauperes nutritorem; omnes nominibus maxime propriis ipsum vocantes, in propria calamitate luctum sibi quisque proprium atque convenientem edunt. Sed quo mihi sermo præ lacrymarum voluptate rapitur? Non evigilabimus? non semetipsos colligemus? non respiciemus ad communem Dominum, qui postquam unumquemque sanctorum ætati suæ sivit inservire, congruis temporibus ad se rursus revocavit? Nunc in tempore illius verborum recordamini, qui cum concionaretur apud vos,

(38) Ἐγγίνεται. Ita Harl. et Coisl. primus. Editi γίνεται.

(39) Ἐπαισθάνεσθαι. Ita Harl. et Med. Editi ἐπαισθάνεσθε.

(40) Ἰμῶν. Sic mss. sex. Editi ἡμῶν.

(41) Σιωπᾶ. Editi addunt μὲν γάρ. Sed postrema vocula abest ab omnibus mss.

(42) Τέως. Hæc vocula addita ex octo mss. Ibidem tres vetustissimi ὅσα γε.

(43) Τίς ὀξύτερον. Ita tres vetustissimi codices cum aliis quatuor. Subauditur ἰκανός, quod paulo post sequitur; cui quidem cum minus attenderent librarii, credo eos scripsisse, ut est in editis, τίς ὀξύτερος. Quod autem paulo post ait Neocæsaream multis jam malis præoccupatam fuisse, non videtur id referri posse ad famem de qua Basilius in præcedenti epistola. Hoc enim malo contactas

δὲ, εἰ δοκεῖ, οἷόν τις χορὸς πενθήρης τὸν κορυφαῖον ἑαυτῶν προστησάμενοι, ἐμμελέστερον μετ' ἐκείνου τὸ συμβᾶν ἀποκλαύσατε.

2. Καίτοιγε εἰ καὶ μὴ ἐπ' ἐσχατοῦ γήρωσ ἤλαυνεν ὁ ἀνὴρ, ἀλλ' οὖν τοῦ γε χρόνου ἕνεκεν τῆς ὑμετέρας ἐπιστασίας, οὐκ ἐνδεῶς εἶχε τοῦ βίου. Τοῦ τε σώματος τοσοῦτον μετεῖχεν, ὅσον τῆς ψυχῆς τὸ καρτερόν ἐπὶ ταῖς ἀλγηδύσιν αὐτοῦ δεικνύσαι. Τυχὸν δὲ ἂν τις ὑμῶν ὑπολάβοι, ὅτι καὶ ὁ χρόνος αὐξήσεις συμπαθείας, καὶ προσθήκη φίλτρον, οὐχὶ ἀφορμὴ κόρου τοῖς πειραθείσιν ἐγγίνεται (38), ὥστε, ὅσῳ ἐν πλείονι χρόνῳ τῆς εὐεργεσίας πεπειρασθε, τοσοῦτῳ μᾶλλον τῆς ἀπολείψεως ἐπαισθάνεσθαι (39). σώματος δὲ δικαίου καὶ σκιά τοῦ παντός ἀξία τοῖς εὐλαβέσι. Καὶ εἴη γε πολλοὺς ὑμῶν (40) ἐπὶ ταύτης εἶναι τῆς διανοίας (οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἀμελῶς ἔχειν τοῦ ἀνδρός φημι χρῆναι). ἀλλ' ἀνθρωπίνως συμβουλεύω τὸ λυπηρὸν διαφέρειν. Ἐπεὶ ὅσα γέ ἐστιν εἰπεῖν ἀποκλαιόμενος τὴν ζημίαν, οὐδὲ ἐμὲ αὐτὸν διαφεύγει. Σιωπᾶ (41) μὲν γλῶττα, ποταμοῖς ἴσα τὰς ἀκοὰς ἐπικλύζουσα. καρδίας δὲ βάθος, οὐδενὶ τέως (42) καταληπτὸν, ὄνειρων ἀσθενέστερον, ὅσα γε πρὸς ἀνθρώπους, διυπτάμενον οἴχεται. Τίς ὀξύτερον (43) ἐκείνου προιδέσθαι τὸ μέλλον; τίς ἐν οὕτω σταθερῷ καὶ παγίῳ τῆς ψυχῆς ἠθεί ἀστραπῆς τάχιον τοῖς πράγμασιν ἐπελθεῖν ἰκανός; Ὡ πόλις πολλοῖς μὲν ἤδη προεὶλημμένα πάθεισιν, ὑπ' οὐδενός γε μὴν οὕτως εἰς αὐτὰ τὰ καίρια τοῦ βίου ζημιωθεῖσα! Νῦν ἀπήνησκέ σοὶ κόσμος ὁ κάλλιστος. Ἐκκλησία δὲ μέμυκε, καὶ σκυθρωμάζουσι πανηγύρεις, καὶ τὸ ἱερόν συνέδριον τὸν κορυφαῖον ἐπιποθεῖ, λόγοι δὲ μυστικοὶ τὸν ἐξηγητὴν ἀναμένουσιν, οἱ παῖδες τὸν πατέρα, οἱ πρεσβῦται τὸν ἡλικιωτὴν, οἱ ἐν τέλει τὸν ἔξαρχον, ὁ δῆμος τὸν προστάτην, οἱ βίου δεόμενοι τὸν τροφέα. πάντες αὐτὸν ἐκ τῶν οἰκειοτάτων ὀνομάτων ἀνακαλούμενοι, ἐπὶ οἰκείῳ πάθει οἰκεῖον αὐτῷ καὶ προσήκοντα ἕκαστος τὸν θρήνον αἴρουσιν (44). Ἀλλὰ ποῦ μοι ὁ λόγος ὑφ' ἠθουῆς τῶν δακρύων ἐκφέρεται; Οὐκ ἀνανήψομεν; οὐχ ἡμῶν αὐτῶν γενησόμεθα; οὐκ ἀποβλέψομεν πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην, ὃς, ἕκαστον τῶν ἁγίων τῇ ἰδίᾳ γενεᾷ ἐπιτρέψας ὑπηρετήσασθαι, τοῖς καθήκουσι χρόνοις πρὸς ἑαυτὸν πάλιν ἀνεκαλέτατο; Νῦν ἐν καιρῷ τῶν ἐκείνου φωνῶν ὑπομνήσθητε. ὃς ἐκκλησιάζων ὑμῖν ἀεὶ διεστέλλετο, Βλέπετε, λέγων, τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς

non fuisse Ponti civitates conjicimus ex Gregorio Naz., qui famem eo graviorem fuisse dicit, quod non possint Cappadoces, ut maritimæ civitates, et ea quibus abundant exportare, et quibus indigent invehere. Respicit ergo Basilius ad illam potissimum calamitatem qua Neocæsaream Gregorius Nyssenus sua ætate afflictam fuisse testatur, cum ingenti terræ motu ædificia omnia tum publica tum privata ruinas traxerunt, ac solum templum, quod a Gregorio ædificatum fuerat, illæsum et intactum permansit, *Vit. S. Greg.* tom. III, p. 554. Eundem eventum referunt in *Chronicis* Hieronymus et Theophanes ad annum 344.

(44) Αἴρουσιν. Quatuor mss. recentiores ἔρουσι. Sic etiam secunda manu Harl., sed initio habuerat αἴρουσι.

κακούς ἐργάτας. Πολλοὶ οἱ κύνες. Τί λέγω κύνες ; Ἀλύκοι μὲν οὖν βαρεῖς, ἐν ἐπιφανείᾳ προβάτων τὸ δουλερὸν ὑποκρύπτοντες, πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης τὸ Χριστοῦ ποιμνιον διασπῶσιν. Οὓς φυλακτέον ὑμῖν, ἐγρηγορικοῦ τινος ποιμένος ἐπιστάσι. Ὅν ὑμέτερον μὲν αἰτῆσαι, φιλονεικίας πάσης καὶ φιλοπρωτίας τὰς ψυχὰς καθαρεύοντας, τοῦ Κυρίου δὲ ἀναδειξαι ὅς ἀπὸ τοῦ μεγάλου προστάτου τῆς Ἐκκλησίας ὑμῶν Γρηγορίου μέχρι τοῦ μακαρίου τούτου, ἄλλον ἐπ' ἄλλῳ (45) προστιθείς καὶ συναρμόζων αἰεὶ, οἷον ἐκ τινος ἄρμου (46) λίθων πολυτελῶν, θαυμαστὸν οἶον κάλλος τῆς Ἐκκλησίας ὑμῶν ἐχαρίσατο. Ὡστε οὐδὲ τῶν ἐφ' ἐξῆς ἀπελπιστέον. Οἷδε γὰρ Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ καὶ ἀγάγοι ἂν εἰς τὸ μέσον τοὺς παρ' ἡμῶν τυχόν οὐ προσδοκώμενους.

3. Πάλαι με θέλοντα τῶν λόγων παύσασθαι ὡ ὁδύνη τῆς καρδίας οὐκ ἐπιτρέπει ἄλλ' ἐπισκῆπτω ὑμῖν πρὸς τῶν Πατέρων, πρὸς τῆς ὀρθῆς πίστεως, πρὸς τοῦ μακαρίου τούτου, διαναστῆναι τὴν ψυχὴν, οἰκτεῖον ἕκαστου ἑαυτοῦ τὸ σκουδαζόμενον κρίναντα, καὶ τῆς ἐφ' ἑκάτερα τῶν πραγμάτων ἐκθάσεως πρῶτον αὐτὸν ἀπολαύσειν ἠγούμενον, μηδὲ, τὸ τοῖς πολλοῖς συμβαῖνον, πρὸς τὸν πλησίον τὴν τῶν κεινῶν ἐπιμέλειαν ἀπωθεῖσθαι ἔπειτα, ἑκάστου τῆ αὐτοῦ διανοίᾳ τῶν πραγμάτων ὀλιγωροῦντος, λαθεῖν ἅπαντας ἴδιον ἑαυτοῖς κακὸν διὰ τῆς ἀμελείας ἐπισπασαμένους. Ταῦτα εἴτε ὡς γειτόνων συμπάθεια, εἴτε ὡς ὁμοδοξούντων κοινωνία (47), εἴτε καὶ, ὅπερ ἀληθέστερόν ἐστι, τῷ τῆς ἀγάπης πειθομένων νόμῳ, καὶ τὸν ἐκ τοῦ σιωπῆσαι κίνδυνον ἐκκλινόντων, μετὰ πάσης εὐνοίας δέξασθε ἑπεισμένοι, ὅτι καύχημα ἡμῶν ἐστέ, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμῶν εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου, καὶ ὅτι ἐκ τοῦ δοθησομένου ποιμένος ὑμῖν ἢ ἐπιπλέοντῳ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης ἐνωθησόμεθα, ἢ πρὸς παντελεῆ διάστασιν ὃ μὴ γένοιτο, μηδὲ ἔσται τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι, οὐδ' ἂν αὐτὸς εἴποιμι νῦν βλάσφημον οὐδέν. Τοῦτο δὲ εἰδέναι ὑμᾶς βουλόμεθα, ὅτι, εἰ καὶ πρὸς τὴν εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν συντρέχοντα ἡμῖν οὐκ ἔσχομεν (48) τὸν μακάριον διὰ τινος, ὡς αὐτὸς ἡμῖν διεβεβαιοῦτο, προλήψεις, ἀλλ' οὖν γε τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοδοξίας, καὶ τοῦ αἰεὶ κοινωνῶν ἐπικαλεῖσθαι τῶν πρὸς τοὺς αἰρετικούς ἀγώνων, ὑπὸ μάρτυρι τῷ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις τοῖς πεπειραμένοις ἡμῶν οὐδένα καιρὸν ἀπελείφθημεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΘ'.

D

109 EPISTOLA XXIX*.

Basilius Ancyranis significat acceptum ex morte eorum episcopi Athanasii dolorem, cujus summa de ecclesiis merita praedicat. Hortatur ut caveant, ne rursus in electione episcopi dissensiones nascantur.

Τῆ Ἐκκλησίᾳ Ἀγκύρας παραμυθητικὴ (49).

Πολὺν ἡμῖν χρόνον σιωπὴν ἐνεποίησεν ἡ ἔκπλη-

¹² Philipp. iii, 2.

(45) Ἐπ' ἄλλῳ. Sic octo codices mss. Editi ἐπ' ἄλλον.

(46) Ἄρμου. Sic sex mss. Editi ὄρμου. Paulo post editio Parisiensis παρ' ὑμῶν. Aliæ editiones et mss. codices septem παρ' ἡμῶν.

(47) Συμπάθεια... κοινωνία. Sic vetusti codices, melius quam in editis συμπαθεία... κοινωνία. Sed

A semper admonebat, *Cavete canes*, inquam, *cavete operarios malos* ¹². Canes non pauci. Quid dico canes? Imo vero lupi graves, qui sub ovium specie dolum contegentes, ubique terrarum gregem Christi divellunt: qui vobis vitandi sunt vigilantis alicujus pastoris praesidio. Hunc vestrum quidem est petere, animis ab omni contentione atque ambitione repurgatis: Domini vero, ostendere, qui a magno illo Ecclesiae vestrae duce Gregorio usque ad hunc beatum, alterum in alterius locum sufficiens, semperque adaptans, velut ex quadam pretiosorum lapidum commissura, mirum ornamentum Ecclesiae vestrae largitus est. Quare nec de successuris desperandum est. Novit enim suos Dominus, et proferre in medium potest, quos for-

B tasse non exspectamus.

3. Dudum me volentem sermoni finem imponere, dolor cordis non sinit: sed obtestor vos per Patres, per rectam fidem, per hunc beatum, erigatis animum, proprium sibi quisque id quod agitur ducentes, et rerum in utramque partem exitus participes se in primis fore existimantes, ita ut rerum communium curam, ut plerique solent, in proximum non rejiciatis, ac postea unoquoque in animo suo res negligente, omnes sibi ipsi per incuriam proprium malum imprudentes accersant. Haec autem sive ut vicinorum commiserationem, sive ut idem sentientium communionem, sive etiam, quod verius est, ut charitatis legi obsequentium, et periculum silentii declinantium, omni cum benevolentia excipite; persuasum illud habentes vos esse nostram gloriationem quemadmodum et nos vestra erimus in Domini die: nosque prout pastor vobis dabitur, vel arctius charitatis vinculo vobiscum esse conjungendos, vel prorsus disjungendos, quod quidem absit, neque Dei gratia fiet, neque sane ipse nunc contumeliosi quidquam dixerim. Hoc autem scire vos volumus, et si beatum illum ad Ecclesiarum pacem concurrentem non habuimus propter quasdam, ut ipse nobis affirmavit, anticipatas opiniones; sed tamen idem cum ipso sentiendi, eumque semper certaminum adversus haereticos participem advocandi, nos, Deo teste et hominibus qui nostri periculum fecerunt, nullum tempus intermisisse.

Ecclesiae Ancyrae consolatoria.

Diuturnum nobis silentium imposuit animi stu-

postulat sensus ut legatur *συμπάθειαν... κοινωνίαν* Editio Haganoensis consentit cum mss. codicibus.

(48) Οὐκ ἔσχομεν. Ita mss. septem. Editi οὐκ εἶχομεν.

(49) Παραμυθητικὴ. Haec vox addita ex sex mss.

* Alias LXVII, scripta anno 368 exeunte.

por ex gravissimo tristis eventus nuntio. Postquam A
 vero paululum quodam modo ex taciturnitate nos
 recollegimus, quam velut ii, quorum aures vehe-
 menti tonitru percussæ sunt, passi sumus; neces-
 sario nunc de eo quod accidit, ingemuimus, et in-
 ter luctus epistolam hanc ad vos misimus, non
 consolandi gratia, (quis enim sermo inveniatur
 tantæ medicus calamitatis?) sed cordis nostri
 dolorem, quantum possumus, vobis hac voce signi-
 ficantes. Opus nunc mihi essent Jeremiæ lamenta-
 tiones, et si quis sane alius ex beatis hominibus
 calamitatem maximam modo commovendis ani-
 mis idoneo lamentatus est. Cecidit vir, vere co-
 lumna et firmamentum Ecclesiæ, vel potius ipse
 quidem ad beatam vitam sublatus a nobis abiit :
 non leve autem periculum est, ne multi subtracto B
 hoc fundamento corruant, et quæ in nonnullis
 putrida sunt, manifesta fiant. Clausum est os, et
 iusta dicendi libertate, et gratiæ verbis ad fra-
 trum ædificationem scatens. Abierunt mentis con-
 silia, qui vere in Deo commovebatur. O quoties
 mihi (accusabo enim me ipse) indignari subiit in
 virum, quod totus in eo desiderio ut discederet,
 essetque cum Christo, permanere in carne propter
 nos non prætulit¹³. Cuiam deinceps Ecclesia-
 rum curam deferemus? quem adjungemus mo-
 lestiarum socium? quem lætitiæ participem? O
 gravem tristemque solitudinem! Quomodo plane
 similes facti sumus solitario pellicano¹⁴? Sed ta-
 men juncta inter se Ecclesiæ membra, velut ab
 anima quadam, ab ipsius regimine in unam con-
 sensionem et accuratam communionem compacta,
 et servantur constanter per pacis vinculum ad
 spiritualem coagmentationem, et servabuntur
 semper, Deo id largiente, ut firma ac immota ma-
 neant beatæ illius animæ opera, quæcunquæ Eccle-
 siis Dei exantlavit. Verum certamen non parvum
 incumbit, ne rursus lites ac discordiæ in præsulis
 electione nascentes, omnem simul laborem ex
 qualibet dissensione subvertant.

¹³ Philipp. i, 23. ¹⁴ Psal. ci, 7.

(50) Ὡς οἱ. Sic omnes antiqui codices. Editi ὡσεὶ.
 Ibidem ἐκπλαγέντες in tribus mss. Nūn paulo post
 deest in tribus, nec necessaria est hæc vocula.
 Paulo post Basilius in his verbis, Τίς γὰρ ἂν καὶ D
 λόγος... ἰατρός, videtur respicere ad versum antiqui
 poetæ, quem citat Plutarchus initio libri *De con-*
solatione, ψυχῆς νοσοῦσας εἰσὶν ἰατροὶ λόγοι, *Animæ*
ægotantis sunt medici sermones.

(51) Συμφορᾶς μέγεθος. Vaticanus codex cum Regio
 secundo et Coisl. secundo συμφορᾶς μεγίστας. Sta-
 tim in duobus mss. ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, *firmam-*
entum veritatis.

(52) Αὐτός μὲν. Vocula addita ex Med. et Coisl.
 primo.

(53) Παρρησίας τε δικαίας, etc. In his et sequenti-
 bus vocibus secuti sumus quinque veteres libros,
 nempe Reg. utrumque, Coisl. utrumque et Vatica-
 num. Plures autem quam sex non habuimus.
 Deest enim hæc epistola in codice Harl. Editi παρ-
 ρησίας τε λόγοις χάριτος ἐπ' οἰκοδομήν. Habet etiam

ξίς τῆς βαρυτάτης ἀγγελίας τοῦ συμβάντος κακοῦ.
 Επεὶ δὲ μικρόν πως τῆς ἀφασίας ἀνηνέγκαμεν, ἦν
 ὡς οἱ (50) βροντῆ μεγάλη τὰς ἀκοὰς καταπλαγέντες,
 πεπόνθαμεν· ἀναγκαίως νῦν ἐπεστενάξαμεν τῷ συμ-
 βάντι, καὶ μεταξύ ὀδυρόμενοι τὴν ἐπιστολὴν ὑμῖν
 ἐξεπέμψαμεν· οὐ παρακλήσεως ἕνεκεν, (τίς γὰρ ἂν
 καὶ λόγος εὐρεθείη τοσαύτης συμφορᾶς ἰατρός;) ἀλλὰ τὴν ὀδύνην τῆς καρδίας ἡμῶν, καθ' ὅσον δυνα-
 τόν, ἐκ τῆς φωνῆς, ταύτης ὑμῖν διασημαίνοντες. Nūn
 ἐδεόμην τῶν Ἱερεμίου θρήνων, καὶ εἰ δὴ τις ἄλλος
 τῶν μακαρίων ἀνδρῶν συμφορᾶς μέγεθος (51) ἐμπα-
 θῶς ἀπωδύρατο. Πέπτωκεν ἀνὴρ, στῦλος τῶν ὄντων
 καὶ ἐδραῖωμα τῆς Ἐκκλησίας· μᾶλλον δὲ αὐτὸς
 μὲν (52) πρὸς τὴν μακαρίαν ζωὴν ἀρθείς ἀφ' ἡμῶν
 οἴχεται· κίνδυνος δὲ οὐ μικρὸς, μὴ πολλοὶ τῷ ἐρεί-
 σματι τούτῳ ὑπεξαίρεθέντι συγκαταπέσωσι, καὶ τὰ
 σαθρὰ τινῶν φανερὰ γένηται. Κέκλεισται στόμα παρ-
 ρησίας τε δικαίας (53) καὶ λόγους χάριτος ἐπ' οἰκο-
 δομῆ τῆς ὄντως ἐν Θεῷ (55) κινουμένης. Ὡς
 ποσάκις μοι (κατηγορήσω γὰρ ἑμαυτοῦ) ἐπῆλθεν
 ἀγανακτῆσαι κατὰ τοῦ ἀνδρός· ὅτι, ὅπως γενόμενος
 τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι,
 τὸ ἐπιμεῖναι ἐν τῇ σαρκὶ οὐ προετίμησε δι' ἡμᾶς.
 Πρὸς τίνα λοιπὸν τὰς φροντίδας τῶν Ἐκκλησιῶν (55)
 ὑπερθώμεθα; τίνα κοινωνόν τῶν λυπηρῶν λάβωμεν;
 τίνα μεριστὴν τῆς εὐφροσύνης (56); Ὡς τῆς δεινῆς
 ὄντως καὶ σκυθρωπῆς ἐρημίας! Πῶς ἀκριβῶς ὁμοιω-
 θημεν πελεκᾶνι ἐρημικῷ; Ἀλλὰ μὴν τὰ γε συν-
 αφθέντα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, οἷον ὑπὸ ψυχῆς τινος,
 τῆς ἐκείνου προστασίας, εἰς μίαν συμπάθειαν καὶ
 ἀκριβῆ κοινωσίαν συναρμοσθέντα, καὶ φυλάσσεται
 διὰ τοῦ συνδέσμου τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν πνευματικὴν
 ἀρμολογίαν παγίως, καὶ φυλαχθήσεται εἰς αἰεὶ, τοῦτο
 τοῦ Θεοῦ χαριζομένου, ἐδραῖα μένειν καὶ ἀμετακι-
 νητα τῆς μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς τὰ ἔργα, ὅσα ἐν-
 ἠθλησε ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ. Πλὴν ἀλλ' ὁ
 ἀγὼν (57) οὐ μικρὸς, μὴ τινες πάλιν ἐριδες καὶ δι-
 χαστασίαι, ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ προστατοῦντος ἀνα-
 φεῖσαι, πάντα ὁμοῦ τὸν κόπον ἐκ τῆς τυχοῦσης ἐριδος
 ἀνατρέψωσιν.

Medicæus cod. ἐπ' οἰκοδομῆ.

(54) Ἐν θεῷ. Deest præpositio in duobus vetu-
 stissimis codicibus Coisl. et Med. Non multo post
 Medicæus τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀναχωρῆσαι, quo ex
 verbo confirmatur interpretatio quam secuti
 sumus.

(55) Τῶν Ἐκκλησιῶν. Duo codices Regii et Coisl.
 secundus τῶν ἐκκλησιαστικῶν.

(56) Εὐφροσύνης. Sic uterque Reg. et uterque
 Coisl. Male in editis σωφροσύνης.

(57) Ἀλλ' ὁ ἀγὼν. Sic quinque codices. Editi
 ἄλλος ἀγὼν. Ibidem πάλιν additum ex quatuor mss.
 Legitur paulo post in Vaticano, Regio secundo
 et Coisl. secundo ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ μεταστάντος,
lites et discordiæ quæ in defuncti electione exor-
tæ fuerant. Sed utraque lectio probetur, illud
 semper ex his verbis, *ne rursus lites*, etc., con-
 cludere licet, electionem Athanasii interpellatam
 dissensionibus fuisse.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄.

110 EPISTOLA XXX*.

Præter morbos,hiemem et negotia,aliæ causæ Basilium prohibuere ad Eusebium proficisci.Matrem amisit,unde morbus recrudit.Ecclesiis non melius est quam ipsius corpori.Narrat electos fuisse Ancyra et Neocæsareæ episcopos.Precibus Eusebii acceptum refert, quod inimicorum insidias effugerit.

Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

A

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Εἰ πάσας ἐφεξῆς γράφοιμι τὰς αἰτίας ὑφ' ὧν μέχρι τοῦ παρόντος κατεσχέθην, καὶ πάνυ ὀρμημένος πρὸς τὴν σὴν θεοσέβειαν, ἱστορίας ἂν μῆκος ἀπέραντον ἐκπληρώσαιμι. Νόσους μὲν ἐπαλλήλους καὶ χειμῶνος ἐπάχθειαν (58), καὶ πραγμάτων συνοχὴν παρίμηι λέγειν, γνώριμα ὄντα καὶ ἤδη προδεδηλωμένα (59) τῇ τελειότητί σου. Νῦν δὲ καὶ ἣν μόνην εἶχον τοῦ βίου παραμυθίαν τὴν μητέρα, καὶ ταύτην ἀφηρεθὴν ὑπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου (60). Καὶ μὴ καταγέλαστος μου ὡς ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας ὀρφανίαν ἀποδυρομένου· ἀλλὰ σύγγνωθί μοι ψυχῆς χωρισμὸν ἀνεκτῶς μὴ φέροντι, ἧς οὐδὲν ἀντάξιον ἐν τοῖς λειπομένοις ὄρω. Πάλιν οὖν μοι ὑπέστρεψε τὰ ἀρρώστηματα, καὶ πάλιν ἐπὶ κλίνης κατάκειμαι ἐπὶ μικρᾶς παντελῶς τῆς δυνάμεως σκεύων, καὶ μόνον (61) οὐκ ἐφ' ἐκάστης ὥρας τὸ ἀναγκαῖον πέρας τῆς ζωῆς ἐκδεχόμενος. Αἱ δὲ Ἐκκλησίαι σχεδὸν τι μαραπλησίως τῷ σώματί μου διάκεινται, ἀγαθῆς μὲν ἐλπίδος οὐδεμιᾶς ὑποφαινομένης, αἰεὶ δὲ πρὸς τὸ χεῖρον τῶν πραγμάτων ὑπορρέοντων. (62) Τέως δὲ ἡ Νεοκαισάρεια καὶ ἡ Ἀγκυρα ἐδοξάν ἔχειν διαδόχους τῶν ἀπελθόντων, καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἡσυχάζουσιν. Ἄλλ' οὐδὲ ἡμῖν οἱ ἐπιβουλεύοντες ποιῆσαι τι τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς πικρίας ἄξιον μέχρι τοῦ παρόντος συνεχωρήθησαν. Καὶ τούτου τὴν αἰτίαν ταῖς σαῖς ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν πρεσβείαις προδήλως ἡμεῖς ἀνατίθεμεν. Ὡστε μὴ ἀποκάμης προσευχόμενος ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ δμσωπῶν τὸν Θεόν (63). Τοὺς καταξιοθέντας ἐξυπηρετεῖσθαι τῇ ὁσιότητί σου πάμπολλα πρόσειπε.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΑ΄.

EPISTOLA XXXI**.

Fames nondum sedata Basilium detinet, quominus comitetur Hypatium consanguineum suum. Hunc sanare concessum non fuerat his qui dona curationum habebant. Quamobrem eum commendat Eusebio, ut vel fratres religiosissimos accersat, qui ei medeantur, vel ipsum ad illos cum litteris mittat.

Εὐσεβίῳ (64) ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

C

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Οὐπω ἡμᾶς ὁ λιμὸς ἀνήκε· διόπερ ἀναγκαῖα ἡμῖν ἐστὶν ἢ ἐπὶ τῆς πόλεως διαγωγῆ, ἢ οἰκονομίας (65)

Nondum nos fames reliquit; quapropter in civitate remanere necesse habemus, vel dispensatio-

(58) Ἐπάχθειαν. Sic antiqui sex codices. Editi ἀπέχθειαν.

(59) Προδεδηλωμένα. Hæc indicaverat in epist. 27: nempe præter hiemem et morbum, ipsam etiam famem, quæ plurimum ei dabat negotii in sublevandis pauperibus.

(60) Ἁμαρτιῶν μου. Deest illud pronomen in quatuor mss.

(61) Μόνον οὐκ. Tres codices μόνον οὐχί.

(62) Vide Addenda.

(63) Τὸν Θεόν. Post has voces editi addunt καὶ, quod deest in sex mss.

(64) Εὐσεβίῳ. Quamvis codices sex habeant Εὐσεβωνῶν, duo autem, nempe Vaticanus et alius insignis Ecclesiæ Parisiensis, πρὸς Εὐσεβωνῶν ἐπισκοπον, non tamen mutandum duxi quod in editis legebatur. In codice Medicæo, qui est vetustissimus, recentior manus apposuit illud Εὐσεβωνῶν. Ex aliorum tamen codicum auctoritate conjici non immerito posset, Eusebium Samosatensem Eusebonam apud Syros suos dictum fuisse. At non dubium quin ad illum scripta fuerit hæc epistola;

siquidem Basilius, ut in prioribus, excusat famem, cur ad eum non veniat. In pluribus codicibus mss. conjuncta est epistola cum aliis ad Eusebium scriptis: eam autem proxime in omnibus codicibus sequitur epistola 146, quæ inscripta est τῷ αὐτῷ, nempe eidem Eusebonæ, quamvis ad Antiochum Eusebii fratris aut sororis filium scripta sit.

(65) Οἰκονομίας. Id est, ut pauperes adjuvem, vel saltem commiserationem illis impendam. Sæpe apud Basilium οἰκονομία dicitur id quod pauperibus distribuitur. Vituperat in Comment. in Isa., p. 418, præsules qui male partam pecuniam accipiunt vel ad suos usus, ἢ ἐπὶ λόγῳ τῆς τῶν πτωχόντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οἰκονομίας, vel per causam distribuendi pauperibus Ecclesiæ. In epistola 92 Orientales inter mala Ecclesiæ illud etiam deplorant, quod ambitiosi præsules οἰκονομίας πτωχῶν, pecunias pauperibus destinatas in suos usus convertant

* Alias VII, scripta anno 369.

** Alias CCLXVII, scripta anno 369.

nis causa, vel commiserationis in afflictatos. Unde ne nunc quidem potui comitem me viae præbere colendissimo fratri Hypatio, quem non tantum honoris **III** causa fratrem appellare possum, sed propter naturalem quæ inter nos intercedit necessitudinem: consanguinei enim sumus. Quali ille morbo laboret, neque tuam præstantiam fugit. Dolemus autem, quod in eo spes omnis abscissa sit levamenti, quandoquidem iis qui sanationis dona habent, nihil in illo eorum quæ solent, operari concessum est. Quocirca rursus precum tuarum auxilium implorat. Tu autem exorari te sine, ut opem solitam non deneges, tum ob tuam erga ægrotantes commiserationem, tum nostra causa, qui pro eo precamur: et si fieri potest, fratres religiosissimos ad temetipsum accersas, ut in tuis ipsius oculis ei medela afferatur; sin hoc fieri nequit, illum cum litteris dimittere et fratribus ultra commorantibus commendare digneris.

EPISTOLA XXXII*.

Cum Cæsarius moriens sua omnia pauperibus legasset, ejus pater et frater quidquid reliquum fuit de ipsius bonis, quæ expilata fuerant, id statim in pauperibus sublevandis et debitoribus absolvendis insumpserunt; sed postea sycophantæ multi prodierunt, qui pecuniam a se Cæsarium accepisse dicerent. Unde Gregorium molestissimis negotiis implicatum Basilius Sophronio commendat.

Sophronio magistro.

1. Particeps est temporis et Deo dilectissimus frater noster Gregorius episcopus. Dolet enim cum omnibus et ipse injuriis continuis, velut inexpectatis quibusdam plagis percussus. Nam homines Deum non timentes, fortasse etiam et magnitudine malorum coacti, calumnias illi inferunt eo nomine, quod Cæsarius pecunias ab ipsis acceperit. Nec damnum molestum est; dudum enim didicit pecunias contemnere; sed quia cum exiguam omnino partem acceperint illius honorum, eo quod res ipsius penes servos essent ac homines servis nihilo indole meliores, qui, liberrime pretiosissima quæque partiti, paucissima omnino eis reservant; hæc illi existimantes nulli obnoxia esse creditori, mox in egenos insumpsere, tum ob suam ipsorum propensionem, tum ob defuncti vocem. Fertur enim dixisse moriens: *Mea omnia v. lo esse pauperum*. Itaque ut dati a Cæsario mandati ministri, statim hæc dispensarunt utiliter. Et nunc

* Alias LXXXIV, scripta anno 369. convertant. Hinc in Regulis fusioribus, Interrog. 9, et in epistola proxime sequenti οἰκονομεῖν bona pauperibus.

(66) Ὑπατίῳ Sic citati a Combefisio codices et Harl. et alii plures. Editi Ὑπαθίῳ. Paulo post editi διὰ τὴν ὑποῦσαν. Antiquissimi codices Harl., Med., Coisl. et alii nonnulli ut in textu.

(67) Μεταστεῖλαι. In hac voce et alia quæ paulo post occurrit, nempe προπέμψαι, non consentiunt codices mss., aliis accentum in penultima, aliis in antepenultima, ut in imperativo par est fieri, habentibus. Sed imperativo uti minus familiare Basili, cum præsertim Eusebium alloqueretur, quem in parentis loco reverebatur.

(68) Σωφρονίῳ μαγίστρῳ. Addunt Regius secundus et Vaticanus διὰ Γρηγόριον ἐπίσκοπον, *Gregorii episcopi causa*. Initio epistolæ habent omnes codices

ἐνεκεν, ἢ συμπαθείας τῶν θλιβομένων. Ὅθεν οὐδὲ νῦν ἠδυνήθη κοινωῆσαι τῆς ὁδοῦ τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἀδελφῷ Ὑπατίῳ (66), ὃν οὐκ αὐτὸ δὴ τοῦτο εὐφημίας ἐνεκεν ἀδελφὸν ἔχω προσαγορεύειν, ἀλλὰ διὰ τὴν προσοῦσαν ἡμῖν ἐκ φύσεως οἰκειότητα· αἵματος γὰρ ἐσμὲν τοῦ αὐτοῦ. Ὅς ὁποῖα μὲν κάμνει, οὐδὲ τὴν σὴν ἔλαθε τιμιότητα· λυπεῖ δὲ ἡμᾶς, ὅτι πᾶσα παραμυθίας ἐλπίς ἐπ' αὐτῷ περικέκοπται, τῶν ἐχόντων τὰ τῆς ἰασέως χαρίσματα οὐδὲν ἐπ' αὐτοῦ τῶν συνήθων ἐνεργῆσαι συγχωρηθέντων. Διὸ πάλιν τῶν σῶν προσευχῶν τὴν βοήθειαν ἐπικαλεῖται. Σὺ δὲ τὰ συνήθη προστῆναι, καὶ διὰ τὴν σεαυτοῦ περὶ τοὺς κάμνοντας εὐσπλαγχνίαν, καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς θεοῦ, παραλήθητι· καί, εἰ μὲν οἶόν τε, πρὸς ἑαυτὸν μεταστεῖλαι (67) τοὺς εὐλαβεστάτους τῶν ἀδελφῶν, ὥστε ὑπὸ ταῖς σαῖς ὄψεσι προσαχθῆναι αὐτῷ τὴν ἐπιμέλειαν· εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, μετὰ γραμμάτων αὐτὸν προπέμψαι, καὶ συστήσαι τοῖς ἐμπροσθεν καταξίωσον.

EPISTOLA AB'.

Σωφρονίῳ μαγίστρῳ (68).

1. Ἀπολαύει τοῦ καιροῦ καὶ ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν Γρηγόριος ὁ ἐπίσκοπος· Ὀδυνᾶται γὰρ μετὰ πάντων καὶ αὐτὸς ἐπηρείαις ἀλλεπαλλήλοις (69), ὥσπερ τισὶ πληγαῖς ἀπροσδοκῆτοῖς τυπτόμενος. Ἄνθρωποι γὰρ μὴ φοβούμενοι τὸν Θεόν, τάχα που καὶ ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῶν κακῶν βιαζόμενοι, ἐπηρεάζουσιν αὐτῷ, ὡς χρήματα Καισαρίου παρ' αὐτῶν εἰληφότος. Καὶ οὐ τὸ τῆς ζημίας βαρῦ· πάλαι γὰρ ἔμαθε χρημάτων ὑπερορᾶν· ἀλλ' ὅτι, μικρὰ παντελῶς δεξάμενος τῶν ἐκείνου, διὰ τὸ ἐπὶ οἰκέταις αὐτοῦ γενέσθαι τὸν βίον καὶ ἀνθρώποις οὐδὲν οἰκετῶν αἰρετωτέροις τὸν τρόπον, οἱ κατὰ πολλὴν ἄδειαν τὰ πλείστου ἄξια διανεμῶμενοι, ἐλάχιστα παντελῶς ἀπέσπασαν τούτοις· ἃ νομίζοντες (70) μηδενὶ ὑποκεῖσθαι, εὐθύς ἀνάλωσαν εἰς τοὺς δεομένους, καὶ διὰ τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν, καὶ διὰ τὴν φωνὴν τοῦ κατοιχομένου. Λέγεται γὰρ τοῦτο εἰπεῖν ἀποθνήσκων, ὅτι Τὰ ἐμὰ πάντα βούλομαι γενέσθαι τῶν πτωχῶν. Ὡς οὖν διάκονοι τῆς ἐντολῆς τοῦ Καισαρίου (71),

ὁ ἐπίσκοπος. Habuimus autem septem in hanc epistolam, nempe Harl., Med., Vat., Coisl. utrumque et Regium utrumque. Sic etiam editi præter articulum. Sed etsi magna codicum mss. auctoritas, quantum tamen illis hoc loco tribuendum sit, examinabimus in *Vita Basilii*.

(69) Ἀλλεπαλλήλοις. Reg. secundus et Coisl. recentior ἐπαλλήλοις.

(70) Τούτοις, ἃ νομίζοντες. His in verbis et sequentibus usque ad ista, καὶ νῦν περιέστησε codices omnes mss. habent pluralem numerum. Editi secum pugnant, dum pluralem numerum sequuntur in his vocibus, διανεμῶμενοι, διὰ τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν, singularem vero in istis τούτῳ, νομίζων, ἀνάλωσαν, διάκονος, ὠκονόμησε.

(71) Τοῦ Καισαρίου. Quumvis sex codices habeant τοῦ Κυρίου, Harl. τοῦ Χριστοῦ, nolui tamen mutare vulgatam scripturam. Non enim hic agitur

εὐθύς αὐτὰ οικονομησαν συμφερόντως. Καὶ νῦν περι-
έστηκε πενία μὲν (72) Χριστιανοῦ, πολυπραγμοσύνη
δὲ τῶν ἀγοραίων ἐνός. Διὸ ἐπῆλθε τῇ πάντα ἐπαι-
νετῇ σου καλοκάγαθία δηλῶσαι· ἵνα καὶ τὸν ἀνδρα-
τιμῶν, ὃν ἐκ παλαιοῦ γνωρίζεις, καὶ τὸν Κύριον δο-
ξάζων τὸν εἰς ἑαυτὸν ἀναδεχόμενον τὰ τοῖς δούλοις
αὐτοῦ γινόμενα, καὶ ἡμᾶς τιμῶν τοὺς ἐξαιρέτους
σεαυτοῦ, καὶ διαλεχθῆς (73) τῷ κόμητι τῶν θησαυ-
ρῶν περὶ αὐτοῦ τὰ εἰκότα, καὶ τρόπον ἐπινοήσης, τῇ
μεγάλῃ σαυτοῦ συνέσει, ἀπαλλαγῆς τῶν ἐφρυβρίστων
τούτων καὶ ἀφορήτων ὀχλήσεων.

2. Πάντως δὲ οὐδεὶς οὕτως ἀγνοεῖ τὸν ἀνδρα. ὥστε
περὶ αὐτοῦ τι τῶν ἀπρεπῶν ὑπολαβεῖν, ὡς ἄρα, τῶν
χρημάτων περιεχόμενος, σχηματίζεται τὰ τοιαῦτα.
Ἐγγύθεν γὰρ τῆς ἐλευθεριότητος αὐτοῦ ἢ ἀποδείξεις.
Ἡδέως ἐξίσταται τῶν λειψάνων τῆς οὐσίας αὐτοῦ τῷ
ταμειῷ· ὥστε ὑποδεχθῆναι μὲν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, τὸν
δὲ συνήγορον τοῦ ταμείου λέγοντα (74) πρὸς τοὺς
ἐπιφυομένους, καὶ ἀπαιτεῖν τὰς ἀποδείξεις, διὰ τὸ
ἡμέτερον πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀνεπιτήδειον. Ἐξεστὶ γὰρ
μαθεῖν τῇ τελειότητι σου, ὅτι, ἕως ἔξην (75), οὐδεὶς
ἀπῆλθεν ἀποτυχῶν ὃν ἐβούλετο, ἀλλὰ τὸ ἐπιζητούμε-
νον ἀπονητὶ ἕκαστος ἐκομίσατο· ὥστε καὶ μεταμέ-
λειν τοῖς πολλοῖς, διότι μὴ πλέον ἤτησαν ἀπ' ἀρχῆς·
ὁ καὶ μάλιστα πολλοὺς ἐποίησε τοὺς ἐπηρεαστάς.
Πρὸς γὰρ τὸ τῶν προλαβόντων ὑπόδειγμα ἀφορῶντες,
ἄλλος ἄλλον διαδέχεται συκοφαντῶν. Πρὸς οὖν ταῦτα
πάντα (76) τὴν σὴν σεμνότητα παρακαλοῦμεν στήναι,
καὶ ὡσπερ τι ρεῦμα ἐπισχεῖν καὶ διακόψαι τῶν
κακῶν τὴν συνέχειαν. Οἶδας δὲ ὅπως βοηθήσεις τῷ
πράγματι, ὥστε μὴ ἀναμένειν παρ' ἡμῶν διδασχθῆναι
τὸν τρόπον· οἱ δὲ ἀπειρίαν (77) τῶν τοῦ βίου πραγμά-
των καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀγνοοῦμεν, πῶς ἂν γένοιτο ἡμῖν
τῆς ἀπαλλαγῆς τυχεῖν. Καὶ σύμβουλος οὖν καὶ προ-
στάτης αὐτὸς γενοῦ, τὸ εἶδος τῆς βοηθείας διὰ τῆς με-
γάλης σεαυτοῦ φρονήσεως ἐξευρών (78).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΓ'.

Idem Gregorii negotium Aburgio commendat.

Ἀβουργίῳ (79).

Καὶ τίς οὕτω παλαιὰν ἐταιρείαν οἶδε τιμᾶν, καὶ
ἀρετὴν αἰδεῖσθαι, καὶ κάμνουσι συναλγεῖν, ὡς αὐτὸς

de lege et præcepto Domini, sed de extremo Cæ-
sarii mandato. Duas causas affert Basilius, cur
bona Cæsarii statim distribuerint: prima est eo-
rum propensio sive studium implendi de eleemo-
syna præcepti: altera, Cæsarii morientis volun-
tas extrema, cui non parere nefas duxerunt. Ne-
mo autem non videt, quam proclive fuerit libra-
riis in his vocibus Κυρίου et Καισαρίου labi et er-
rare.

(72) Πενία μὲν. Medicæus codex ἐν πενία μὲν. *Et nunc circumstat in Christiani paupertate, etc.*

(73) Καὶ διαλεχθῆς. Sic codicum ope emendavi-
mus totum hunc locum, qui sic in editis legeba-
tur: καὶ διαλεχθεῖς... καὶ τρόπον ἐπινοήσας τῆς μεγá-
λης αὐτοῦ συνέσεως.

(74) Λέγοντα. Ita codices sex mss., editio Ha-
gan. et prima Basileensis. Aliæ λέγειν τε.

(75) ἕως ἔξην. Sic iidem sex codices, editio Ha-
gan. et prima Basil. Corrupte in secunda Basil.
ἕως ἔξην. Sed multo mendosius editiones Parisien-
ses ἕως ἔξην Καισάριος, *quandiu vixit Cæsarius. Re-*

A circumstat Christiani quidem paupertas, unius au-
tem ex forensibus hominibus negotiorum moles.
Quapropter in animum subiit hæc omnia tuæ om-
nino laudabili probitati indicare, ut et virum ho-
norans, qui tibi jampridem notus est, et Dominum
glorificans, qui in se suscipit quæ servis suis fiunt,
et honorem nobis habens, qui eximio quodam modo
tui sumus, cum ea quæ convenient, de hoc viro
dicas Comiti thesaurorum, tum modum excogites
summa **112** tua prudentia, quo ab istis contu-
meliosis et intolerandis molestiis liberetur.

2. Omnino autem nemo virum ita ignorat, ut
aliquid de eo suspicetur indecori, quasi pecuniarum
amore hæc fingat. Est enim in promptu liberalis
illius animi demonstratio. Quod enim reliquum
est de Cæsarii bonis, id libenter cedit ærario, ut
opes ipsius illic custodiantur, patronus vero æra-
rii respondeat iis qui adoriuntur, et probationes
requirat, quia nos ejusmodi rebus idonei non su-
mus. Discere enim potest perfectio tua, neminem,
quamdiu licuit, discessisse non compotem eorum
quæ volebat, sed nullo quemque negotio consecu-
tum esse quod petebat, ita ut multos etiam pœni-
teret, quod non plus ab initio petiissent, ex quo
etiam maxime plures facti sunt calumniatores. Dum
enim ad priorum exemplum respiciunt, alium alius
excipit sycophanta. Adhortamur igitur gravitatem
tuam, ut his omnibus obsistat, cohibeatque, velut
fluentum quoddam, ac intercidat malorum conti-
nuitatem. Nosti autem quomodo sis huic rei reme-
dium allaturus, ita ut minime exspectes dum te
modum edoceamus: qui cum simus hujus vitæ ne-
gotiorum inexperti, hoc ipsum ignoramus, quomodo
his liberari possimus. Itaque sis ipse et consilia-
rius et patronus, auxilii genus summa tua pru-
dentia excogitans.

EPISTOLA XXXIII'.

Aburgio.

Et quis ita veterem amicitiam novit honorare et
virtutem revereri, et cum afflictis dolere, ut tu ipse?

pugnat hæc scriptura sententiæ Basili. Non enim
hic agitur de iis qui a Cæsario acceperant, (quo-
modo enim Cæsarii liberalitas plurimos eo mortuo
ad petendum excitasset?) sed potius de iis a qui-
bus Cæsarius mutuo accepisse dicebatur; quos
cum Gregorius absolvisset, quandiu superfuit unde
id faceret, illius simplicitas ansam sycophantis ad
injuriam dedit.

(76) Πάντα. Hanc vocem addidi ex sex mss. Ibi-
dem duo codices antiquissimi Coisl. et Med. τὴν
σὴν σεμνοπρέπειαν.

(77) Δε' ἀπειρίαν. Ita tres vetustissimi codices cum
aliis duobus. Editi δὲ ἀπορίαν.

(78) Ἐξευρών. Sic. Med., Coisl. primus et Harl.
Editi ἐξευρίσκων.

(79) Ἀβουργίῳ. Ita tres vetustissimi codices cum
duobus Regiis, Coisl. secundo et Bigot. Solus Va-
ticanus cum editis Ἀβουργίῳ, qui tamen codex ad
epist. 193 habet Ἀβουργίῳ.

* Alias CCCLVIII, scripta anno 369.

Cum igitur Deo dilectissimum fratrem nostrum Gregorium episcopum negotia apprehenderint, neque alias tolerabilia, ac maxime moribus ipsius contraria; visum est nobis optimum esse ad tuum confugere patrocinium, et a te aliquam molestiarum solutionem reperire conari. Ærumna enim intolerabilis est, negotia eum cogi tractare, qui ab his et natura et voluntate alienus est; et pecunias a paupere repositi, et in medium protrahi, ac forensem fieri, qui jam pridem vitam quietam ducere statuit. Sive igitur Comitem thesaurorum alloqui utile judicaveris, sive quosvis alios, id tuæ sit prudentiæ.

113 EPISTOLA XXXIV.

Luget Basilius ecclesiam Tarsensem ab hæreticis, dum episcopi cunctantur, occupatam; sed dolorem lenit Eusebii recordatione, a quo nihil prætermisum ad ecclesiæ utilitatem. Deum precatur, ut eum ecclesiis conservet, sibique rursus cum illo congredi concedat.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Quomodo sileam in hoc rerum statu? aut id a me impetrare non valens, quomodo dignam his quæ eveniunt aliquam orationem reperiam, ut vox nostra non suspirio similis sit, sed lamentationi gravitatem mali abunde significanti? Perit nobis et Tarsus. Neque id solum molestum est, etsi intolerabile: nam illud molestius, civitatem tantam ac tam opportune sitam, ut Isauros, Cilices, Capadoces, ac Syros per seipsam conjungat, unius aut duorum hominum temeritate, in perniciem nullo negotio conjectam fuisse, dum vos cunctamini, deliberatisque, et vos mutuo respicitis. Optimum igitur fuerit, secundum solertiam medicorum (omnino autem magna mihi copia, ob morbum mecum habitantem, ejusmodi exemplorum), qui cum doloris magnitudo modum excessit, stuporem in laboribus ægrotanti conciliant, ita quoque nostris ipsorum animis, ne intolerandis doloribus corripiantur, stuporem in malis precari. Sed tamen quamvis

* Alias V, scripta anno 369.

(80) Τὸν ἐπίσκοπον. Has voces e margine in contextum irrepsisse probavimus in *Vita S. Basilii*.

(81) Πειραθῆναι. Hanc vocem addidimus ex duobus vetustissimis codicibus Harl. et Med., ac prorsus necessaria videtur ad sententiæ nitorem. Ibidem editi λύσιν τῶν συμφορῶν. Tres vetustissimi codices ut in textu.

(82) Πράγματα... λέγειν. Prima specie videtur aptior vulgata scriptura πράγματα... ἔχειν, negotia habere. Sed ea quam in textum recepimus, nititur auctoritate trium vetustissimorum codicum et aliorum nonnullorum, et explicari potest ex epist. præcedente, ubi rogat Basilius ut advocatus ærarii respondeat iis qui adoriuntur, λέγοντα πρὸς τοὺς, etc. In Regula brev. 107 vetat Basilius eum qui monasterium ingressus est, res externas λογοποιεῖν, id est, tractare. Infra in epist. 41: τὸ λέγειν πρὸς Θεόν, causam apud Deum dicere.

(83) Δημοκοπεῖσθαι. Idem sonat ea vox ac in epistola præcedente τῶν ἀγοραίων ἐνός.

(84) Εὐσεβίῳ. Sic habet cod. Harl.: Εὐσεβίῳ ἐπίσκοπῳ πρεσβύτερος ὢν, Eusebio episcopo cum esset presbyter. Sic etiam cod. Vat., Reg. secundus ac Coisl. secundus, excepto quod in Vat. legitur Εὐσεβίῳ

σύ; Ἐπεὶ οὖν τὸν θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν Γρηγόριον τὸν ἐπίσκοπον (80) κατέλαβε πράγματα, οὔτε ἄλλως φορητὰ, καὶ μάλιστα τῷ ἤθει αὐτοῦ ὑπεναντία, ἔδοξεν ἡμῖν κράτιστον εἶναι ἐπὶ τὴν σὴν καταφυγεῖν προστασίαν, καὶ παρὰ σοῦ τινα πειραθῆναι (81) εὐρέσθαι λύσιν τῶν λυπηρῶν. Συμφορὰ γὰρ ἐστὶν ἀφόρητος πρᾶγματα ἀναγκάζεσθαι λέγειν (82) τὸν μὴ πεφυκότα, μηδὲ βουλόμενον· καὶ χρήματα ἀπαιτεῖσθαι τὸν πένητα, καὶ ἔλκεσθαι εἰς τὸ μέσον, καὶ δημοκοπεῖσθαι (83) τὸν πάλαι δι' ἡσυχίας τὸν βίον παρελθεῖν κρίναντα. Εἴτε οὖν τῷ κόμητι τῶν θησαυρῶν διαλεχθῆναι χρήσιμον εἶναι κρίνεις, εἴτε τισὶν ἑτέροις, τῆς σῆς ἂν εἴη συνέσεως.

EPISTOLA ΛΔ'

B Εὐσεβίῳ (84) ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Πῶς ἂν σιωπήσῃμεν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν; ἢ τοῦτο (85) καρτερεῖν μὴ δυνάμενοι, ἀξιὸν τινα λόγον τῶν γινομένων εὔροιμεν, ὥστε μὴ στεναγμῶ προσεικέναι τὴν φωνὴν ἡμῶν, ἀλλὰ θρήνω τοῦ κακοῦ τὸ βάρος ἀρκούντως διασημαίνοντι; Οἴχεται ἡμῖν καὶ ἡ Ταρσός. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον δεινόν, καίπερ ἀφορητὸν ὄν· ἐστὶ γὰρ τούτου χαλεπώτερον, πόλιν τασαύτην οὕτως ἔχουσαν εὐκαιρίας (86), ὥστε Ἰσαύρους, καὶ Κιλικας, Καππαδόκας τε καὶ Σύρους δι' ἑαυτῆς συνάπτειν, ἐνός ἢ δυοῖν ἀπουσίας ἀνθρώπων ὀλέθρου γενέσθαι πάρεργον, μελλόντων ὑμῶν (87), καὶ βουλευομένων, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀποσκοπούντων. Κράτιστον οὖν, κατὰ τὴν τῶν ἰατρῶν ἐπίνοιαν (πάντως δὲ μοι πολλὴ ἀφθονία, διὰ τὴν σύννοικον ἀρρώστιαν, τῶν τοιούτων παραδειγμάτων), οἱ, ἐπειδὴν τὸ τῆς ὀδύνης μέγεθος ὑπερβάλλῃ, ἀναισθησίαν τῶν πόνων ἐπιτεχνῶνται τῷ κάμνοντι, καὶ ταῖς ἡμέτεραις αὐτῶν ψυχαῖς, ὡς μὴ ταῖς ἀφορήτοις ὀδύναϊς συνέχεσθαι, ἀναληθίαν τῶν κακῶν συνεύξασθαι.

Σαμοσάτου, non addito episcopi titulo, in Reg. autem et Coisl. post episcopi titulum addatur Σαμοσάτων. Tres illi codices addunt διὰ τὴν Ταρσὸν ἐπιβουλευομένην, Ob Tarsum insidiis petitam. Hanc epistolam a Basilio presbytero scriptam fuisse confirmat duorum aliorum codicum corrupta lectio. Nam in Medicæo legitur Εὐσεβίῳ ἐπίσκοπῳ πρεσβυτέρῳ, et in Coisl. primo Εὐσεβίῳ ἐπίσκοπῳ πρεσβῶν.

(85) Ἢ τοῦτο. Sic Medicæus codex, Reg. primus et Coisl. secundus. Legitur in Coisl. primo, Harl., Vat. et Reg. secundo ἢ τὸ. Editio Hagan. et Basil. prima καὶ τοῦτο, aliæ καὶ πῶς καρτερεῖν.

(86) Εὐκαιρίας. Hæc lectio, quæ prima manu in codice Harlæano scripta fuerat, ita ad Basilii sensum videtur apposita, ut eam alteri præferre non dubitem, quæ postea in eundem codicem inducta est, quæque in aliis exstat et in editis, ubi legitur εὐκλειρίας, felicitatis.

(87) Ὑμῶν. Editi ἡμῶν. Sed prior lectio et sex codicum mss. auctoritate nititur, et Basilii conditioni, qui nondum episcopus erat, melius congruit. Non multo post tres codices non vetustissimi ἀναισθησίαν τῇ ἐπίνοιᾳ ἐπιτεχνῶνται. Ibidem Harl. et Coisl. secundus ὑπερβάλλῃ.

Οὐ μὴν ἀλλὰ, καίπερ οὕτως (88) ἀθλίως ἔχοντες, μιᾶ παραμυθία κέχρημέθα, πρὸς τὴν σὴν ἀπιδεῖν ἡμερότητα, καὶ ἐκ τῆς σῆς ἐννοίας καὶ μνήμης πραῦναι τῆς ψυχῆς τὸ λυπούμενον. Ὡσπερ γὰρ τοῖς ὀφθαλμοῖς, ἐπειδὴν ποτε συντόνως τὰ λαμπρὰ καταβλέψωσι, φέρει τινὰ ῥαστώνην πρὸς τὰ κυανὰ καὶ χλοάζοντα τῶν χρωμάτων ἐπανελθεῖν· οὕτω καὶ ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, οἷον (89) πραεῖά τις ἐπαφὴ τὸ ὀδυνηρὸν ἐξαιρούσα, ἢ μνήμη τῆς σῆς πραότητος καὶ ἐμμελείας ἐστὶ· καὶ μάλιστα ὅταν ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι τὸ κατὰ σεαυτὸν ἅπαν ἐπλήρωσας. Ἐξ ὧν ἰκανῶς καὶ ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις, ἐὰν εὐγνωμόνως (90) τὰ πράγματα κρίνωμει, ὡς οὐδὲν ἐκ τῆς σῆς αἰτίας ἀπόλωλεν ἐνεδείξω· καὶ παρὰ Θεῶ τῆς τῶν καλῶν προθύμιας μέγαν σεαυτῶ τὸν μισθὸν κατεκτήσω. Χαρίσαιτο δὲ σε ἡμῖν καὶ ταῖς ἑαυτοῦ ἐκκλησίαις ὁ Κύριος, ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ βίου καὶ διορθώσει τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ καταξιώσει πάλιν τῆς ἐπωφελοῦς συντυχίας σου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΕ΄.

Commendat Leontium Basilius tanquam alterum seipsum.

Ἀνεπίγραφος, ὑπὲρ Λεοντίου.

Περὶ πολλῶν μὲν, ὡς διάφοροντων μοι, ἐπέστειλά σοι, περὶ πλείονων δὲ καὶ ἐπιστελῶ. Οὔτε γὰρ τοὺς δεομένους ἐπιλιπεῖν δυνατὸν, οὔτε ἡμᾶς ἀρνεῖσθαι τὴν χάριν οἷον τε. Οὐ μὴν ἐστὶ τις οἰκειότερός μοι, οὔτε μᾶλλον ἀναπαῦσαι με ἐφ' οἷς ἂν εὖ τι πάθοι (91) δυνάμενος, τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ Λεοντίου· οὗ τὴν οἰκίαν οὕτω διάθεσ, ὡς ἂν εἰ αὐτὸν ἐμὲ καταλάβοις, μὴ ἐν τῇ πενίᾳ ταύτῃ, ἐν ἣ νῦν εἰμι σὺν Θεῶ, ἀλλ' εὐπορίας τινὸς ἐπειλημμένον, καὶ ἀγροῦς κεκτημένον. Δῆλον γάρ, ὅτι οὐκ ἂν ἐποίησάς με πένητα, ἀλλ' ἐφύλαξας ἂν τὰ παρόντα, ἢ ἐπέτεινας τὴν εὐπορίαν. Τοῦτο οὖν ποιῆσαι σε καὶ ἐν τῇ προσιρημένῃ μοι οἰκίᾳ τοῦ ἀνδρὸς παρακαλοῦμεν. Μισθὸς δὲ σοι ὑπὲρ πάντων ὁ συνήθης παρ' ἐμοῦ, εὐχὴ πρὸς τὸν ἅγιον Θεὸν ὑπὲρ ὧν κάμνεις, καλὸς τε καὶ ἀγαθὸς ὧν, καὶ προλαμβάνων τὰς αἰτήσεις τῶν δεομένων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Λς΄.

Rogat Basilius, ut presbytero qui cum ipso educatus fuerat eique ad victum labore suo ministrabat, nova peræquatio non noceat.

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ ἐπικουρίᾳ (92).

Ὁ πρεσβύτερος τοῦ χωρίου τοῦδε, οἶμαι, ὅτι πάλαι ἐγνωσται τῇ εὐγενείᾳ σου, ὅτι ἐστὶν ἐμοὶ σύντροφος. Τί οὖν ἄλλο δεῖ με εἰπεῖν πρὸς τὸ δυσωπῆσαι σου τὴν χρηστότητα, οἰκείως αὐτὸν ἰδεῖν καὶ βοηθῆσαι αὐτῷ εἰς τὰ πράγματα; Εἰ μὲν γὰρ ἐμὲ ἀγαπᾷς, ὡσπερ οὖν ἀγαπᾷς, δηλονότι καὶ οὗς ἄντ'

(88) Καίπερ οὕτως. Sic mss. sex. Editi καίπερ οὕτως.

(89) Οἷον. Sic etiam mss. sex. Editi οἶα.

(90) Ἐὰν εὐγνωμόνως. Sic mss. sex. Editi καὶ εὐγνωμόνως.

(91) Ἐφ' οἷς ἂν εὖ τι πάθοι. Corrupte in editis ἐφ' οἷς ἂν μὴ εὖ τι πάθοιμι. Vulnus sanavimus ope

A sic misere afflicti simus, una utimur consolatione, ut respiciamus ad tuam mansuetudinem, ac tui cogitatione et recordatione dolorem animi mitigemus. Quemadmodum enim oculis, posteaquam intente res splendorum conspexere, recreationis aliquid affert ad cæruleos ac virides colores redire; ita quoque animis nostris veluti blanda quædam contrectatio dolorem abigens, recordatio tuæ lenitatis ac diligentiae est; et maxime cum omnia a te pro virili facta esse consideremus. Ex quibus et abunde nobis hominibus, si de rebus æquo animo judicemus, nihil culpa tua periisse ostendisti; et apud Deum tui bonarum rerum studii magnam tibi mercedem comparasti. Utinam autem concedat te nobis et suis ecclesiis Dominus ad utilitatem vitæ hominum et emendationem animarum nostrarum, nobisque iterum dignetur tuum perutilem congressum concedere.

EPISTOLA XXXV*.

Sine inscriptione, de Leontio.

De multis quidem, ut ad me pertinentibus tibi scripsi: sed et de pluribus scribam. Nam nec fieri potest ut indigentes desint; nec mihi beneficia denegare integrum. **114** Non est tamen quisquam mihi conjunctior, et qui me, si quid ei prospere eveniat, magis consolari possit, quam colendissimus frater Leontius: cujus domum ita suscipe, quasi memetipsum nactus fuisses non in ea paupertate, in qua nunc divino beneficio versor, sed opulentiam quamdam consecutum, et prædia possidentem. Nam palam est fore, ut pauperem me non faceres, sed servares præsentia, aut copiam augeres. Hoc itaque facias etiam prædictæ viri domui rogamus. Erit autem tibi a me pro his omnibus consueta merces, preces ad Deum sanctum pro laboribus, quos suscipis bonum te et probum præbens, ac petitiones indigentium antevertens.

EPISTOLA XXXVI**.

Sine inscriptione, auxilii causa.

Novisse jamdudum nobilitatem tuam arbitror, loci illius presbyterum una mecum fuisse educatum. Quid igitur aliud dicendum mihi est, quo benignitatem tuam exorem, ut videas illum amice, atque ei ad negotia opem feras? Si enim me amas, ut profecto amas; non dubium quin et quos eo-

codicum Reg. secundi et Coisliniani secundi. Deest etiam negatio ante εὖ τι in antiquissimo Coisl. et Med., sed uterque habet, ut editi, πάθοιμι.

(92) Ἐπικουρία. Editi ἐπικουρίας contra omnium codicum fidem.

* Alias CCXXXVI, scripta ante episcopatum.

** Alias CCXXVIII, scripta ante episcopatum.

dem loco ac meipsum habeo, totis viribus recreare coneris. Quid igitur est quod rogo? Ut ei descriptio antiqua servetur. Enimvero non parum laborat, mihi ad victum ministrans, eo quod ego, ut ipse se, nihil proprium habeam, sed amicorum et propinquorum rebus sustentet. Itaque perinde ut meam, imo ut tuam habe hujus fratris domum, et pro collato in eum beneficio præbebit Deus et tibi, et domui, et toti tuo generi opem consuetam. Scias autem mihi prorsus curæ esse, ut ex peræquatione nulla huic viro injuria inferatur.

EPISTOLA XXXVII*.

Commendatur idem presbyter, eademque de causa.

Sine inscriptione, causa illius qui secum fuerat enutritus.

Suspectam jam habeo epistolarum multitudinem. Ac vehementer quidem, nec petentium importunitatem ferens, clamare cogor. Sed tamen scribo, cum aliam mei expediendi viam invenire non possim, quam si dem illis litteras flagitantibus subinde a nobis. Vereor itaque ne, quia multi litteras perferunt, unus e multis existimetur et frater ille. Ego enim multos mihi in patria amicos ac cognatos esse fateor, meque parentis loco constitutum esse propter dignitatem illam, in qua sum a Domino collocatus. Hunc autem collactaneum habeo nutricis meæ unum filium, et precor, ut domus, in qua fui enutritus, in eodem statu permaneat; ne benefica in omnes **115** dignitatis tuæ præsentia, huic viro causa sit et origo molestiæ. Sed quia etiamnum ex eadem domo aliorum, nihil habens meorum, sed charorum sustentatus facultatibus; precor ut huic domo, in qua nutritus sum, ita parcas, ut mihi alimentum copiam conservaturus. Pro his te Deus æterna requie remuneret. Atque illud etiam, quod omnium verissimum est, dignitati tuæ notum esse volo, servitorum partem maximam illum a nobis habuisse, hanc mercedem alimentorum meorum parentibus meis suppeditantibus. Merces autem illa non est omnino donum, sed usus per vitam. Quare si quid grave illis acciderit, licet ei illa ad me remittere, et ego via alia tributis ac exactoribus ero obnoxius.

καὶ ἐσόμεθα ἡμεῖς δι' ἐτέρας ὁδοῦ ὑπεύθυνοι τελέσασθαι καὶ ὑπαιτιῆταις πάλιν γινόμενοι.

* Alias CCXLVIII, scripta ante episcopatum.

(93) Ἐμαυτοῦ. Sic mss. Editi ἐμοῦ. Paulo post quinque mss. φυλαχθῆναι αὐτῷ. Deest postrema vox in editis.

(94) Ἀρκεῖσθαι. Ita codices sex. Editi χρῆσθαι. Paulo post editi ὡς σεαυτοῦ. Mss. ut in textu.

(95) Τὴν συνήθη βοήθειαν. Potior videtur hæc scriptura codicum Clarom. et Combefis. quam quod habent alii codices τὴν βοήθειαν.

(96) Ἐχω ἕνα. Male in editis ἔχω, ἕνα, quod ex sex

Ἐμαυτοῦ (93) ἔχω, ἀναπαῦσαι πάσῃ δυνάμει προαιροῦ. Τί οὖν ἐστὶν ὁ παρακαλῶ; Φυλαχθῆναι αὐτῷ τὴν παλαιὰν ἀπογραφὴν. Καὶ γὰρ καὶ κάμνει οὐ μετρίως ἡμῖν ὑπηρετῶν πρὸς τὸν βίον, διὰ τὸ ἡμᾶς, ὡς αὐτὸς ἐπίστασαι, μηδὲν κεκτηῖσθαι ἴδιον, ἀλλὰ τοῖς τῶν φίλων καὶ συγγενῶν ἀρκεῖσθαι (94). Ὡς οὖν ἐμὸν οἶκον, μᾶλλον δὲ ὡς ἑαυτοῦ, οὕτω θέασα τὸν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦδε· καὶ ἀντὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐποιίας παρέξει Θεὸς καὶ σοὶ, καὶ οἴκῳ, καὶ γένει παντί σου τὴν συνήθη βοήθειαν (95). Γίνωσκε δέ μοι πάνυ ἐπιμελὲς εἶναι, μηδὲν ἐκ τῆς ἐξιώσεως ἐπηρεασθῆναι τὸν ἄνθρωπον.

EPISTOLA AZ'.

Ἀνεπίγραφος, ὑπὲρ συντρόφου.

Ὑπορῶμαι λοιπὸν τῶν ἐπιστολῶν τὸ πλῆθος. Βιαίως μὲν, καὶ μὴ φέρων τὴν ἐπάχθειαν τῶν ἀπαιτούντων ἡμᾶς, ἐκφωνεῖν ἀναγκάζομαι. Γράφω δ' οὖν ὁμῶς, ἄλλον ἀπαλλαγῆς τρόπον ἐπινοεῖν οὐκ ἔχων ἢ διδούς αὐτοῖς τὰς ἐπιστολάς αἰτοῦσιν ἐκάστοτε παρ' ἡμῶν. Φοβοῦμαι τοίνυν μὴ, ἐπειδὴ πολλοὶ προσκομίζουσι γράμματα, εἰς τῶν πολλῶν νομισθῆ καὶ ὁ ἀδελφὸς ὁ δεῖνα. Ἐγὼ γὰρ πολλοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς ἔχειν ἐπὶ τῆς πατρίδος ὁμολογῶ, καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πατρικὴν τάξιν τετάχθαι, διὰ τὸ σχῆμα τοῦτο εἰς ὃ ἔταξεν ἡμᾶς ὁ Κύριος. Συντρόφον δὲ τῆς θρειαμένης με υἱὸν τοῦτον ἔχω ἕνα (96), καὶ εὐχομαι τὸν οἶκον, ἐν ᾧ ἀνετράφη, ἐπὶ τῆς ὁμοίας καταστάσεως διαμεῖναι, ἵνα μὴ τι ἢ πάντας εὐεργετοῦσα ἐπιδημία τῆς σῆς κοσμιότητος ἀφορμὴ πρὸς λύπην τῷ ἀνδρὶ γένηται. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔτι καὶ νῦν ἐκ τοῦ αὐτοῦ διατρέφομαι οἴκου, οὐδὲν ἔχων τῶν ἑμαυτοῦ, ἀρκούμενος δὲ τοῖς τῶν ἀγαπητῶν, παρακαλῶ οὕτω φείσασθαι τῆς οἰκίας, ἢ ἐνετράφη, ὡς ἐμοὶ τῆς τροφῆς τὴν χορηγίαν διασώζοντα (97). Καὶ σε ὁ Θεὸς ἀντὶ τούτων τῆς αἰωνίου ἀναπαύσεως ἀξιώσειεν. Ἐκεῖνό γε μὴν πάντων ἀληθέστατον γινώσκεις σου τὴν κοσμιότητα βούλομαι, ὅτι τῶν ἀνδραπέδων τὰ πλεῖστα παρ' ἡμῶν ὑπῆρξεν αὐτῷ μισθὸς τῆς τροφῆς ἡμῶν, τῶν γονέων ἡμῶν παρασχομένων. Ὁ δὲ μισθὸς οὐ παντελής ἐστὶ δωρεὰ, ἀλλὰ χρήσις διὰ βίου. Ὡστε, εἴαν τι βαρὺ περὶ αὐτὰ γένηται, ἔξεστιν αὐτῷ (98) πρὸς ἡμᾶς ἀποπέμψαι,

mss. emendavimus. Mox iidem editi ἀνετραφῆς, melius in quatuor mss. ἀνετράφη. Sic enim habent paulo post omnes editi et mss.

(97) Διασώζοντα. Sic Med., Coisl. secundus, unus ex Regiis et Clarom. in margine. Idem codex in textu διασωζόντων. Codex Ecclesiæ Paris. διασωζούσης secunda manu; at prima manu habet cum editis διασώζουσαν.

(98) Αὐτῷ. Sic quinque mss. Editi αὐτά.

Cum metueret Basilius, ne Gregorius frater, ut multi alii, essentiam ab hypostasi non satis secerneret, exponit ei quid intersit inter utrumque: ac tres hypostases, unam essentiam in Trinitate defendit, idque illustrat exemplo ex Iride petito. Explicat quo sensu Paulus splendorem gloriæ et figuram hypostasis dixerit.

Γρηγορίῳ (99) ἀδελφῷ περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως.

A Gregorio fratri de discrimine essentiæ et hypostasis.

1. Ἐπειδὴ πολλοὶ τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας (1) ἐπὶ τῶν μυστικῶν δογμάτων μὴ διακρίνοντας ἀπὸ τοῦ ὑπονοίας, καὶ οἶονται διαφέρειν μηδὲ οὐσίαν ἢ ὑπόστασιν λέγειν (ὅθεν καὶ ἤρσε τισὶ τῶν ἀνεξετάστως τὰ τοιαῦτα προσδεχομένων, ὥσπερ μίαν οὐσίαν, οὕτω (2) καὶ μίαν ὑπόστασιν λέγειν· καὶ τὸ ἔμπαλιν, οἱ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις παραδεχόμενοι καὶ τὴν τῶν οὐσιῶν διαίρεσιν, κατὰ τὸν ἴσον ἀριθμὸν, ἐκ τῆς ὁμολογίας ταύτης δογματίζειν οἶονται δεῖν)· διὰ τοῦτο, ὡς ἂν μὴ καὶ σὺ τὰ ὅμοια πάθοις (3), ὑπόμνημά σοι διὰ βραχέων τὸν περὶ τούτου λόγον ἐποίησάμην. Ἔστι τοίνυν, ὡς ἐν ὀλίγῳ παραστήσαι, τοιαύτη τῶν λεγομένων ἡ ἔννοια.

2. Πάντων τῶν ὀνομάτων τὰ μὲν ἐπὶ πλειόνων καὶ τῷ ἀριθμῷ διαφερόντων λεγόμενα πραγμάτων (4) καθολικωτέραν τινὰ τὴν σημασίαν ἔχει, οἷον ἄνθρωπος. Ὁ γὰρ τοῦτο εἰπὼν, τὴν κοινὴν φύσιν διὰ τοῦ ὀνόματος δείξας, οὐ περιέγραφε τῇ φωνῇ τὸν τινὰ ἄνθρωπον, τὸν ἰδίως ὑπὸ τοῦ ὀνόματος γνωρίζομενον. Οὐ γὰρ μᾶλλον Πέτρος ἄνθρωπος ἐστίν, ἢ καὶ Ἀνδρέας, καὶ Ἰωάννης, καὶ Ἰάκωβος. Ἡ οὖν κοινότης τοῦ σημανομένου, ὁμοίως ἐπὶ πάντας τοὺς ὑπὸ τὸ αὐτὸ (5) ὄνομα τεταγμένους χωροῦσα, χρεῖαν ἔχει τῆς ὑποδιαστολῆς, δι' ἧς οὐ τὸν καθόλου ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν Πέτρον ἢ τὸν Ἰωάννην ἐπιγνωσόμεθα. Τὰ δὲ τῶν ὀνομάτων ἰδικωτέραν ἔχει τὴν ἐνδειξιν, δι' ἧς οὐχ ἡ κοινότης τῆς φύσεως ἐνθεωρεῖται τῷ σημανομένῳ, ἀλλὰ πράγματός τινος περιγραφῆ, μηδεμίαν ἔχουσα πρὸς τὸ ὁμογενές* κατὰ τὸ ἰδιάζον, τὴν κοινωνίαν, οἷον ὁ Παῦλος, ἢ ὁ Τιμόθεος. Οὐκέτι γὰρ ἡ τοιαύτη φωνὴ ἐπὶ τὸ κοινὸν τῆς φύσεως φέρεται, ἀλλὰ χωρίσασα (6) τῆς περιληπτικῆς σημασίας, περιγεγραμμένων τινῶν πραγμάτων ἔμφασιν διὰ τῶν ὀνομάτων παρίστησιν. Ὅταν οὖν δύο ἢ καὶ πλειόνων κατὰ τὸ αὐτὸ ὄντων, οἷον Παύλου καὶ Σιλουανοῦ καὶ Τιμοθέου, περὶ τῆς οὐσίας τῶν ἀνθρώπων ζητῆται λόγος· οὐχ ἄλλοις τις ἀποδώσει τῆς οὐσίας ἐπὶ τοῦ Παύλου λόγον, ἕτερον δὲ ἐπὶ τοῦ Σιλουανοῦ, καὶ ἄλλον ἐπὶ τοῦ Τιμοθέου· ἀλλὰ δι' ὧν ἂν λόγων ἢ οὐσία (7) τοῦ

1. Quoniam multi essentiam, quæ communis est, in mysticis dogmatibus non secernentes ab hypostaseon ratione, in easdem recidunt notiones, nihilque existimant interesse, utrum essentia an hypostasis dicatur (unde etiam placuit nonnullis sine examine resejusmodi admittentibus, ut unam essentiam, ita et hypostasim unam dicere: et vice versa, qui hypostases tres profitentur, etiam essentialium divisionem secundum eundem numerum ex hac confessione statuendam esse putant): propterea ne tu quoque similia patiaris, brevem ea de re sermonem tibi commentarii loco confeci. Harum igitur vocum, ut paucis rem declarem, notio hæc est.

2. Ex omnibus nominibus alia, de rebus pluribus et numero differentibus dicta, notionem quamdam magis generalem habent, velut *homo*. Qui enim hoc dixit, communi natura per id nomen indicata, non circumscripsit hac voce certum quemdam hominem, proprie isto nomine designatum. Non enim magis Petrus homo est quam et Andreas, et Joannes, et Jacobus. Itaque communitas rei significatæ similiter omnes, qui sub eodem nomine recensentur, comprehendens, subdivisionem postulat, per quam non hominem generatim, sed Petrum aut Joannem cognoscamus. Alia vero nomina magis peculiarem habent **116** notionem, qua non communitas naturæ consideratur in re significata, sed ejusdam rei circumscriptio nullam habens cum eo quod similis est naturæ, in eo quod proprium est, communionem; exempli causa, Paulus, aut Timotheus. Non enim jam ejusmodi vox in naturam communem fertur, sed a generali significatione separans, rerum quarumdam circumscriptarum notionem nominibus declarat. Itaque cum duobus aut etiam pluribus simul conjunctis, puta, Paulo, et Silvano, et Timotheo, inquiritur essentiæ humanæ definitio, non aliam quis in Paulo reddet essentiæ rationem, aliam in Silvano, et aliam in Timotheo: sed quibus verbis Pauli essentia ostensa fuerit, eadem etiam aliis convenient; ac consubstantiales

(99) Γρηγορίῳ. Legitur hæc epistola inter Opera Gregorii Nysseni tom. III, p. 28, sub nomine Gregorii Nysseni ad Petrum fratrem *De differentia essentiæ et hypostasis*; sed eam Basilio tribuunt omnes nostri codices mss. Stylus Basilii fetum esse clamitat: ac ipsa etiam synodus Chalcedonensis parentem epistola Basilium agnoscit, dum ait, magnum Basilium, gratiæ ministrum in epistola hypostaseon differentiam explanasse, concil. Chalced. part. III, cap. 1, p. 825.

(1) Τῆς οὐσίας. Coisl. primus τῆς φύσεως. Paulo post duo mss. συμπίπτουσιν. Gregorii Nysseni contextus in hoc primordio mirum in modum corruptus.

(2) Οὕτω. Hanc vocem addidimus ex tribus vetustissimis et duobus aliis mss. In tribus aliis οὕτως.

(3) Ὅμοια πάθοις. Tres mss. recentiores ὅμοια πάθης. Legit statim Combefisius τῶν περὶ τούτου λόγων. Sed hæc emendatio minime necessaria.

(4) Πραγμάτων. Ita sex codices mss. Corrupte in editis *πραγματα*.

(5) Ὑπὸ τὸ αὐτό. Sic. Harl. et Coisl. primus cum tribus Regiis. Editi ἐπὶ τὸ αὐτό.

(6) Χωρίσασα. Ita sex mss. et apud Nyssenum. Editiones Basilii *χωρήσασα*.

(7) Λόγων ἢ οὐσία. Ita mss. omnes et Nyss. Editi *λόγων καὶ οὐσία*.

* Alias XLIII. Scripta videtur anno 369 aut 370.

inter se sunt, qui eadem essentiae ratione designantur. Ubi vero quis eo, quod commune est, intellecto, ad proprietatum se converterit considerationem, per quas alterum ab altero separatur; non jam amplius ratio, per quam unumquodque cognoscitur, cum ea ratione, quae de alio profertur, per omnia consentiet, quamvis in aliquibus communitatem habere comperiat.

3. Hoc igitur dicimus: quod proprie dicitur, id hypostasis nomine indicari. Qui enim hominem dixit, confusam quamdam ideam per indefinitam significationem auribus intulit, sic ut natura quidem eo nomine ostendatur, subsistens autem res, et proprie nomine designata, minime significetur. Qui autem Paulum dixit, ostendit in re hoc nomine significata subsistentem naturam. Hoc igitur hypostasis est, non indefinita essentiae notio, quae ob communitatem rei significatae nullam sedem reperit, sed quae quod commune in aliqua re et in circumscriptum est, per conspicuas proprietates restringit ac circumscribit; quemadmodum et Scriptura ipsa solet simile quidpiam facere, cum in multis aliis locis, tum in historia Jobi. Nam quae ad ipsum attinent narratura, postquam primo id quod commune et commemoravit, et dixit, *homo*; statim dirimit per id quod proprium est, addendo, *quidam*¹⁵. Sed essentiae quidem descriptionem, ut sermonis proposito nihil conducentem reticuit: illud autem *quidam* propriis notis indicat, et locum referens et morum indicia, et quaecunque extrinsecus collecta distinctura illum erant, et a communi significatione separatura; adeo ut perspicua in omnibus esset illius, cujus res gestae narrantur, descriptio, ex nomine, ex loco, ex animi proprietatibus, ex iis quae extrinsecus in eo conspiciantur. Quod si essentiae dedisset rationem, nulla sane fuisset eorum, quae dicta sunt, in naturae explicatione mentio. Eadem enim ratio fuisset ac de Baldad Sauchita, deque Sophar Minnaeo, et de singulis, quorum ibi mentio fit, hominibus¹⁶. Quam igitur in nostris rebus agnovisti discriminis rationem inter essentiam et hypostasim, eam et ad divina dogmata transferens, non errabis. De Patris essentia quidquid **117** tibi suggeret cogitatio (fas enim non est ad certam ullam ac definitam cogitationem animum sistere, eo quod persuasum sit hanc essentiam supra omnem esse cogitationem), id et de Filio intelliges, similiter et de Spiritu sancto. Nam ratio increati et incomprehensibilis una et eadem in Patre et in Filio et in Spiritu sancto est. Neque enim aliud magis est incomprehensibile, aut increatum, aliud minus. Quoniam autem oportet per proprias notio-

A Παύλου δειχθῆ, οὗτοι καὶ τοῖς ἄλλοις ἐφαρμόσουσι· καὶ εἰσιν ἀλλήλοις ὁμοούσιοι, οἱ τῷ αὐτῷ λόγῳ τῆς οὐσίας ὑπογραφόμενοι. Ἐπειδὴν δέ τις, τὸ κοινὸν μαθὼν, ἐπὶ τὰ ἰδιάζοντα τρέψῃ τὴν θεωρίαν, δι' ὧν χωρίζεται τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον, οὐκέτι ὁ ἐκάστου γνωριστικὸς λόγος τῷ περὶ τοῦ ἄλλου διὰ πάντων συνενεχθήσεται, κἂν ἐν τισιν εὑρεθῇ τὸ κοινὸν ἔχων.

3. Τοῦτο τοίνυν φαμέν· τὸ ἰδίως λεγόμενον τῷ τῆς ὑποστάσεως δηλοῦσθαι ῥήματι. Ὁ γὰρ ἄνθρωπον εἰπὼν ἐσκεδασμένην τινὰ διάνοιαν τῷ ἀορίστῳ τῆς σημασίας τῆ ἀκοῆ ἐνεποίησεν· ὥστε τὴν μὲν φύσιν ἐκ τοῦ ὀνόματος δηλωθῆναι, τὸ δὲ ὑφ' ἑστῶς (8) καὶ δηλούμενον ἰδίως ὑπὸ τοῦ ὀνόματος πράγμα μὴ σημαυθῆναι. Ὁ δὲ Παῦλον εἰπὼν ἐδείξεν ἐν τῷ δηλούμένῳ ὑπὸ τοῦ ὀνόματος πράγματι ὑφ' ἑστῶσαν τὴν φύσιν. Τοῦτο οὖν ἐστὶν ἡ ὑπόστασις, οὐχ ἡ ἀοριστος τῆς οὐσίας ἔννοια, μηδεμίαν ἐκ τῆς κοινότητος τοῦ σημαυομένου στάσιν εὐρίσκουσα, ἀλλ' ἡ τὸ (9) κοινὸν τε καὶ ἀπερίγραφτον ἐν τῷ τινὲ πράγματι διὰ τῶν ἐπιφαινομένων ἰδιωμάτων παριστῶσα καὶ περιγράφουσα· ὡς καὶ τῆ Γραφῆ σύνηθες τὸ τοιοῦτον ποιεῖν ἐν ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἰώβ ἱστορίᾳ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐμελλε τὰ περὶ αὐτοῦ διηγεῖσθαι, πρότερον τοῦ κοινοῦ μνημονεύσασα, καὶ εἰποῦσα, ἄνθρωπος, εὐθύς ἀποτέμνει τῷ ἰδιάζοντι ἐν τῇ προσθήκῃ τοῦ, τις. Ἀλλὰ τῆς μὲν οὐσίας τὴν ὑπογραφὴν, ὡς οὐδὲν φέρουσαν κέρδος πρὸς τὸν προκειμένον τοῦ λόγου σκοπὸν, ἐσιώπησε· τὸν δὲ τινὰ διὰ τῶν οἰκείων γνωρισμάτων χαρακτηρίζει, καὶ τόπον λέγουσα καὶ τὰ τοῦ ἤθους γνωρίσματα, καὶ ὅσα τῶν ἐξωθεν συμπαραληφθέντα χωρίζει αὐτὸν καὶ ἀφιστᾶν ἐμελλε τῆς κοινῆς σημασίας· ὥστε διὰ πάντων ἐναργῆ τοῦ ἱστορουμένου γενέσθαι τὴν ὑπογραφὴν, ἐκ τοῦ ὀνόματος, ἐκ τοῦ τόπου, ἐκ τῶν τῆς ψυχῆς ἰδιωμάτων, ἐκ τῶν ἐξωθεν περὶ αὐτὸν θεωρουμένων. Εἰ δὲ τὸν τῆς οὐσίας ἐδίδου λόγον (10), οὐδεμία ἂν ἐγένετο τῶν εἰρημένων ἐν τῇ τῆς φύσεως ἐρμηνείᾳ μνήμη. Ὁ γὰρ αὐτὸς ἂν ἦν λόγος, ὅς καὶ ἐπὶ τοῦ Βαλδὰδ τοῦ Σαυχίτου, καὶ Σοφάρ τοῦ Μιναίου, καὶ ἐφ' ἐκάστου τῶν ἐκεῖ μνημονευθέντων ἀνθρώπων. Ὅν τοίνυν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἔγνωσ διαφορᾶς λόγον ἐπὶ τε τῆς οὐσίας καὶ τῆς ὑποστάσεως, τοῦτον μετατιθεῖς καὶ ἐπὶ τῶν θείων δογμάτων, οὐχ ἁμαρτήσεις. Πῶς τὸ εἶναι τοῦ Πατρὸς, ὃ τι ποτὲ ὑποτίθεται σοι ἡ ἔννοια (πρὸς οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ἀποτεταγμένον νόημα (11) τὴν ψυχὴν ἐπερείθειν· διὰ τὸ πεπεισθαι αὐτὸ ὑπὲρ πάντων εἶναι νόημα), τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ νοήσεις, τοῦτο ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ὁ γὰρ τοῦ ἀκρίστου καὶ τοῦ ἀκαταλήπτου λόγος εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἐπὶ τε τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου

¹⁵ Job i, 1. ¹⁶ Job ii, 11.

(8) Ὑφ' ἑστῶς. Duo mss. ὑφ' ἑστῆκός.

(9) Ἄλλ' ἢ τό. Sic mss. omnes et apud Nyss. Editi ἀλλὰ τό. Infra tres. mss. τὸ τοιοῦτο ποιεῖν.

(10) Ἐδίδου λόγον. Coisl. primus ἐδήλου λόγον. Paulo post editi τοῦ Σαυχίτου. Septem codices et Nyss. ut in textu. Subinde editi Πῶς οὖν, sed deest οὖν in

nostris codicibus, et editionibus Hagan. et Basileensi prima. Mox duo mss. ὑποτίθεται σοι.

(11) Νόημα. Deest in Harl. et alio codice, nec necessarium videtur. In iisdem codicibus legitur ἀπερείθειν. Editi ὑπερείθειν. Quinque mss. ut in textu.

Πνεύματος ἐστίν. Οὐ γὰρ τὸ μὲν μᾶλλον ἀκατάληπτον A
 τε καὶ ἀκτιστον, τὸ δὲ ἦπτον. Ἐπεὶ δὲ χρὴ διὰ τῶν
 ἰδιαζόντων σημείων ἀσύγχυτον ἐπὶ τῆς Τριάδος τὴν
 διάκρισιν (12) ἔχειν, τὸ μὲν κοινῶς ἐπιθεωρούμενον,
 οἷον τὸ ἀκτιστον λέγω, ἢ τὸ ὑπὲρ πᾶσαν κατάληψιν, ἢ
 εἴ τι τοιοῦτον, οὐ συμπαραληφόμεθα εἰς τὴν τοῦ ἰδια-
 ζοντος κρίσιν· ἐπιζητήσομεν δὲ μόνον δι' ὧν ἡ περὶ
 ἐκάστου ἐννοία τηλαυγῶς καὶ ἀμικτῶς τῆς συνθεωρου-
 μένης ἀφορισθῆσεται.

4. Καλῶς οὖν ἔχειν μοι δοκεῖ οὕτως ἀνιχνεύσαι
 τὸν λόγον. Πᾶν ὅπερ ἂν εἰς ἡμᾶς ἐκ θείας δυνάμεως
 ἀγαθὸν φθάσῃ, τῆς πάντα ἐν πᾶσι ἐνεργούσης χάρι-
 τος ἐνέργειαν εἶναι φάμεν· καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος,
 ὅτι Ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ B
 Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται.
 Ζητοῦντες δὲ εἰ ἐκ μόνου τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἢ τῶν
 ἀγαθῶν χορηγία τὴν ἀρχὴν λαβοῦσα, οὕτω παρα-
 γίνεται τοῖς ἀξίοις, πάλιν ὑπὸ τῆς Γραφῆς ὁδηγού-
 μεθα εἰς τὸ τῆς χορηγίας τῶν ἀγαθῶν τῶν διὰ τοῦ
 Πνεύματος ἡμῖν ἐνεργουμένων ἀρχηγόν καὶ αἴτιον
 τὸν μονογενῆ Θεόν εἶναι πιστεύειν. Πάντα γὰρ δι'
 αὐτοῦ γεγενῆσθαι, καὶ ἐν αὐτῷ συνεστάναι, παρὰ τῆς
 ἁγίας Γραφῆς ἐδιδάχθημεν. Ὅταν τοίνυν καὶ πρὸς
 ἐκείνην ὑψωθῶμεν τὴν ἐννοίαν, πάλιν, ὑπὸ τῆς θεο-
 πνεύστου χειραγωγίας ἀναγόμενοι (13) διδασκόμεθα,
 ὅτι δι' ἐκείνης μὲν πάντα τῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ μὴ
 οὗτος εἰς τὸ εἶναι παράγεται, οὐ μὴν οὐδὲ ἐξ ἐκείνης
 ἀνάρχως· ἀλλὰ τίς ἐστι δύναμις ἀγεννήτως καὶ
 ἀνάρχως ὑφ' ἑστέωσα, ἥτις ἐστὶν αἰτία τῆς ἀπάντων τῶν
 οὕτων αἰτίας. Ἐκ γὰρ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, δι' οὗ τὰ C
 πάντα, ᾧ πάντοτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀχωρίστως
 συνεπινοεῖται. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐν περινοίᾳ τοῦ Υἱοῦ
 γενέσθαι, μὴ προκαταυγασθέντα τῷ Πνεύματι.
 Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀφ' οὗ πᾶσα ἐπὶ
 τὴν κρίσιν ἢ τῶν ἀγαθῶν χορηγία παγάζει, τοῦ Υἱοῦ
 μὲν ἠρτῆται, ᾧ ἀδιαστάτως συγκαταλαμβάνεται· τῆς
 δὲ τοῦ Πατρὸς αἰτίας ἐξηγημένον (14) ἔχει τὸ εἶναι,
 ὅθεν καὶ ἐκπορεύεται· τοῦτο γνωριστικὸν τῆς κατὰ
 τὴν ὑπόστασιν ἰδιότητος σημεῖον ἔχει, τὸ μετὰ τὸν
 Υἱόν (15) καὶ σὺν αὐτῷ γνωρίζεσθαι, καὶ τὸ ἐκ τοῦ
 Πατρὸς ὑφ' ἑστέωσα. Ὁ δὲ Υἱός, ὁ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς
 ἐκπορευόμενον Πνεῦμα δι' ἑαυτοῦ καὶ μεθ' ἑαυτοῦ
 γνωρίζων, μόνος μονογενῶς ἐκ τοῦ ἀγεννήτου φωτός
 ἐκλάμψας, οὐθεαῖον, κατὰ τὸ ἰδιαζόν τῶν γνωρισμά-
 των, τὴν κοινωνίαν ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα ἢ πρὸς τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλὰ τοῖς εἰρημένοις σημείοις μόνος D
 γνωρίζεται. Ὁ δὲ ἐπὶ πάντων Θεός ἐξαιρετὸν τι
 γνώρισμα τῆς ἑαυτοῦ ὑποστάσεως, τὸ Πατὴρ εἶναι,

¹⁷ I Cor. XII, 11. ¹⁸ Joan. I, 3. ¹⁹ Coloss. I, 17.

(12) Διάκρισιν. Male in editis σύγκρισιν. Mss. omnes ut in textu.

(13) Ἀναγόμενοι. Sic mss. et Nyss. Editi ἀναγόμενοι.

(14) Ἐξηγημένον. Duo mss. ἐξηρημένον.

(15) Μετὰ τὸν Υἱόν. Sic quatuor Regii codices, sic etiam prima manu habuerunt Harl. et Coisl. primus. Editi μετὰ τοῦ Υἱοῦ, quæ scriptura ferri non potest, cum idem prorsus sonet, ac id quod sequitur, καὶ σὺν αὐτῷ. Quo autem sensu post Fi-

nes inconfusam Trinitatis distinctionem habere; quod communiter consideratur, quale est, quod increatum dico, quod est supra omnem cogitationem, aut si quid ejusmodi; id nequaquam una assumemus ad proprietatem dijudicandam, sed requiremus tantum per quæ uniuscujusque notio dilucide et citra admistionem ab ea, quæ simul consideratur, sejuncta sit.

4. Itaque non abs re esse mihi videtur hoc pacto rationem investigare. Quodcunque ad nos ex divina potestate bonum venerit, omnia in omnibus efficientis gratiæ opus esse dicimus, quemadmodum ait Apostolus: *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens sigillatim unicuique prout vult*¹⁷. Inquirentes autem, an a solo sancto Spiritu bonorum largitio originem habens, ita ad dignos perveniat, rursus a Scriptura huc deducimur, ut largitionis bonorum, quæ Spiritus sanctus in nobis efficit, auctorem et causam unigenitum Deum esse credamus. Omnia enim per ipsum facta esse¹⁸, et in ipso consistere¹⁹, a sancta Scriptura didicimus. Cum igitur ad hanc intelligentiam fuerimus eveci, rursus a divinitus inspirato adminiculo ceu manu ducti docemur, omnia ab illa quidem virtute ex nihilo produci, non tamen ab illa sine principio; sed quamdam esse virtutem ingenerate et sine principio subsistentem, quæ causa est rerum omnium causæ. Nam ex Patre Filius, per quem omnia, quocum semper Spiritus sanctus inseparabiliter intelligitur. Non enim potest quisquam de Filio cogitare, qui non sit prius a Spiritu illustratus. Quoniam igitur Spiritus sanctus, a quo omnis in rem creatam bonorum largitio scaturit, Filio quidem cohæret ac conjunctus est, quicum simul sine ullo intervallo concipitur; habet vero esse ex ea causa, quæ Pater est, connexum, unde et procedit; illius secundum hypostasim proprietas hoc signo declaratur, quod post Filium et cum Filio cognoscitur, et quod ex Patre subsistit. Filius vero qui ex Patre procedentem Spiritum per sese ac secum notum facit; ac solus unigenite ex ingenerate luce effulsit, nullam, quod ad signorum, quibus dignoscitur, proprietatem attinet, cum Patre aut Spiritu sancto communitatem habet: sed iis, quæ dixi, signis solus agnoscitur. Qui autem est super omnia Deus, præcipuam quamdam **118** suæ hypostasis notam, quod Pater est, et quod nulla

lium et cum Filio Spiritus sanctus, id infra explicat Basilius cum ait, *Consequenter quidem secundum ordinem, conjuncte vero secundum naturam tres personas cognosci*. Confirmat hanc lectionem scholium ad marginem duorum codicum Regionum, ut observavit Combefisius. Sed quod in eodem scholio legitur paulo post δι' ἑαυτοῦ καὶ μεθ' ἑαυτοῦ, per seipsum et post seipsum, id frustra probatur Combefisio. Repugnat enim omnibus codicibus mss., nec ulla subest contextus immutandi causa.

subsistit ex causa, solus habet; hocque rursus A
 indicio et ipse proprie cognoscitur. Quapropter in
 essentiae communitate dicimus nec cohaerere, nec
 communicari posse quae considerantur in Trinitate
 indicia, per quae proprietates constituitur traditarum
 in fide personarum, unaquaque propriis indicibus
 discrete intellecta: ita ut ex dictis indicibus diffe-
 rentia hypostaseon deprehendatur; at vero, quan-
 tum attinet ad id quod immensum est, quod com-
 prehendi non potest, quod creatum non est, quod
 loco nullo circumscribitur, et reliqua ejusmodi
 omnia, discrimen nullum sit in vivifica natura:
 in Patre, inquam, et Filio, et Spiritu sancto, sed
 continua quaedam et indivisa societas in ipsis per-
 spiciatur. Atque per quas quis cogitationes maje-
 statem unius earum, quae in Trinitate creduntur, B
 personarum intellexerit, per easdem sine ullo prorsus
 discrimine procedet, in Patre, et Filio et Spi-
 ritu sancto gloriam atque majestatem cernens:
 nullo spatio inter Patrem, et Filium, et Spiritum
 sanctum intercedente, in quo mens velut vacuo
 obambulet. Nihil enim est, quod inter ipsos me-
 dium inseratur: neque praeter divinam naturam
 ulla alia res est subsistens, quae ipsam a seipsa
 rei alienae interpositu dividere queat; neque spatii
 cujuscumque non subsistentis vacuitas intercedit,
 quae divinae essentiae harmoniam hiulcam efficiat,
 continuum interjectu vacui dirimens. Sed qui Pa-
 trem intellexit, et eum in seipso intellexit, et Fi-
 lium animi perceptione simul est complexus. Qui
 autem percepit Filium, a Filio Spiritum non sepa-
 ravit, sed consequenter quidem secundum ordinem, C
 conjuncte vero secundum naturam, trium simul
 permistam in seipso fidem expressit. Et qui Spi-
 ritum tantum dixit, comprehendit simul hac con-
 fessione et eum cujus Spiritus est. Et quia Christi
 est Spiritus, et ex Deo, quemadmodum dicit Pau-
 lus²⁰: ut ex catena extremum unum qui apprehendit,
 alterum etiam extremum simul attraxit; ita qui Spiritum
 attraxit, ut ait Propheta²¹, et Filium et Patrem per ipsum
 simul traxit. Quin etiam Filium si quis vere apprehenderit,
 habebit eum utrinque, hinc quidem Patrem suum, illinc
 vero Spiritum proprium una secum adducentem.
 Neque enim a Patre qui semper est in Patre ab-
 scindi poterit, neque a proprio Spiritu unquam
 sejungatur qui in ipso efficit omnia. Similiter au-
 tem et qui Patrem recepit, simul quoque et Filium
 et Spiritum potestate recepit. Non enim potest ullo
 modo sectio aut divisio excogitari, ita ut aut Fi-
 lius absque Patre intelligatur, aut Spiritus sejungatur
 a Filio: sed in his ineffabilis quaedam et

²⁰ Rom. vii, 9. ²¹ Psal, cxvii, 131.

(16) Ἐκ μηδεμιᾶς. Deorat in editis praepositio quae legitur in omnibus mss.

(17) Παραδεδομένων. Ita omnes mss. et Nyss. Editi παράδοθεν, excepta tamen editione Haganoensi et Basil. prima.

(18) Ἀδιάσπαστον. Harl. et unus ex Regiis ἀδιά-

καὶ ἐκ μηδεμιᾶς (16) αἰτίας ὑποστῆναι, μόνος ἔχει·
 καὶ διὰ τούτου πάλιν τοῦ σημείου καὶ αὐτὸς ἰδιαζόν-
 τως ἐπιγινώσκειται. Τούτου ἕνεκεν ἐν τῇ τῆς οὐσίας
 κοινότητι ἀσύμβατά φημεν εἶναι καὶ ἀκοινωνήτα τὰ
 ἐπιθεωρούμενα τῇ Τριάδι γνωρίσματα, δι' ὧν ἡ ἰδιό-
 της παρίσταται τῶν ἐν τῇ πίστει παραδεδομένων (17)
 προσώπων, ἐκάστου τοῖς ἰδίαις γνωρίσμασι διακεκρι-
 μένως καταλαμβάνομένου· ὥστε διὰ τῶν εἰρημένων
 σημείων τὸ κεχωρισμένον τῶν ὑποστάσεων ἐξευρε-
 θῆναι· κατὰ δὲ τὸ ἀπειρον, καὶ ἀκατάληπτον, καὶ
 τὸ ἀκτίστως εἶναι, καὶ μηδενὶ τῶν περιειληφθῆναι, καὶ
 πᾶσι τοῖς τοιούτοις, μηδεμίαν εἶναι παραλλαγὴν ἐν
 τῇ ζωοποιῶ φύσει, ἐπὶ Πατρὸς λέγω καὶ Υἱοῦ καὶ
 Πνεύματος ἁγίου· ἀλλὰ τινα συνεχὴ καὶ ἀδιάσπα-
 στον (18) κοινωνίαν ἐν αὐτοῖς θεωρεῖσθαι. Καὶ δι'
 ὧν ἂν τις νοημάτων τὸ μεγαλεῖον ἐνός τινος τῶν ἐν
 τῇ ἁγίᾳ Τριάδι πιστευομένων κατανοήσῃ, διὰ τῶν
 αὐτῶν προσελύσεται ἀπαραλλάκτως, ἐπὶ Πατρὸς,
 καὶ Υἱοῦ, καὶ Πνεύματος ἁγίου τὴν δοξάν βλέπων,
 ἐν οὐδενὶ διαλείμματι μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ
 ἁγίου Πνεύματος τῆς διανοίας κενεματουμένης. Διότι
 οὐδὲν ἐστὶ τὸ διὰ μέσου τούτων παρεννεύμενον, οὔτε
 πρᾶγμα ὑφεστῶς ἄλλο τι παρὰ τὴν θεϊαν φύσιν, ὡς
 καταμερίζειν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὴν διὰ τῆς τοῦ ἄλλο-
 τρίου παρεμπτώσεως δύνασθαι· οὔτε διαστήματος
 τινος ἀνοπιστάτου κενότης, ἥτις κεκηνέαι ποιεῖ τῆς
 θεϊκῆς οὐσίας τὴν πρὸς ἑαυτὴν ἁρμονίαν, τῇ παρεν-
 θήκῃ τοῦ κενοῦ τὸ συνεχὲς διαστέλλουσα. Ἄλλ' ὁ τὸν
 Πατέρα νοήσας αὐτὸν τε ἐφ' ἑαυτοῦ ἐνόησε, καὶ τὸν
 Υἱὸν τῇ διανοίᾳ συμπαραδέξατο. Ὁ δὲ τούτον λαθὼν,
 τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα οὐκ ἀπεμέρισεν, ἀλλ' ἀκολουθῶς
 μὲν κατὰ τὴν τάξιν, συνημμένως δὲ κατὰ τὴν φύσιν
 τῶν τριῶν κατὰ ταυτὸν συγκεκραμένῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν
 πίστιν ἀνετυπώσατο. Καὶ ὁ τὸ Πνεῦμα μόνον εἰπὼν
 συμπεριέλαβε τῇ ὁμολογίᾳ ταυτῇ καὶ τὸν οὐ ἐστὶ τὸ
 Πνεῦμα. Καὶ ἐπειδὴ τοῦ Χριστοῦ ἐστὶ τὸ Πνεῦμα,
 καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καθὼς φησὶν ὁ Παῦλος (19)· ὡσπερ
 ἐξ ἀλύσεως ὁ τοῦ ἐνός ἄκρου ἀψάμενος καὶ τὸ ἕτερον
 ἄκρον συνεπεσπάσατο, οὕτως ὁ τὸ Πνεῦμα ἐλκύσας,
 καθὼς φησὶν ὁ Προφήτης, δι' αὐτοῦ καὶ τὸν Υἱὸν καὶ
 τὸν Πατέρα συνεπελκύσατο. Καὶ εἰ τὸν Υἱὸν ἀληθινῶς
 τις λάβῃ, ἔξει αὐτὸν ἐκατέρωθεν, πῆ μὲν τὸν ἑαυτοῦ
 Πατέρα, πῆ δὲ τὸ ἴδιον Πνεῦμα συνεπαγόμενον. Οὔτε
 γὰρ τοῦ Πατρὸς ὁ αἰὶ ἐν τῷ Πατρὶ ὧν ἀποτμηθῆναι
 δύνησεται, οὔτε τοῦ Πνεύματος ποτε διαζευχθήσεται
 τοῦ ἴδιου ὁ πάντα ἐν αὐτῷ ἐνεργῶν. Ὡσαύτως δὲ καὶ
 ὁ τὸν Πατέρα δεξάμενος καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα
 συμπαραδέξατο τῇ δυνάμει. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐπινοῆσαι
 τομὴν ἢ διαίρεσιν κατ' οὐδένα τρόπον, ὡς ἡ Υἱὸν
 χωρὶς Πατρὸς νοηθῆναι, ἢ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ δια-
 ζευχθῆναι· ἀλλὰ τις ἀόρητος καὶ ἀκατανόητος ἐν
 τούτοις καταλαμβάνεται καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἡ διάκρι-

στατον.

(19) Ὁ Παῦλος. Harl. et tres alii ὁ Ἀπόστολος. Paulo post quidam mss. καὶ τὸν Υἱὸν ἀληθῶς λάβῃ. Mox editi τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Septem mss. et Greg. Nyss. ut in textu.

σις, οὔτε τῆς τῶν ὑποστάσεων διαφορᾶς τὸ τῆς φύσεως συνεχῆς διασπώσης, οὔτε τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν κοινότητος τὸ ἰδιάζον τῶν γνωρισμάτων ἀναχεύσεως (20). Μὴ θαυμάσης δὲ, εἰ τὸ αὐτὸ καὶ συνημμένον καὶ διακεκριμένον εἶναι φαμεν, καὶ τινα ἐπινοοῦμεν, ὡσπερ ἐν αἰνίγματι, καινὴν καὶ παράδοξον διάκρισιν τε συνημμένην, καὶ διακεκριμένην συνάφειαν. Εἰ γὰρ μὴ τις ἐριστικῶς καὶ πρὸς ἐπήρειαν ἀκούοι (21) τοῦ λόγου, καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς δυνατὸν ἔστι τὸ τοιοῦτον εὐρεῖν.

3. Καί μου δέξασθε τὸν λόγον, ὡς ὑπόδειγμα καὶ σκιάν ἀληθείας, οὐχ ὡς αὐτὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν. Οὐ γὰρ δυνατὸν ἔστι διὰ πάντων ἐφαρμοσθῆναι τὸ ἐν τοῖς ὑποδείγμασι θεωρούμενον τοῖς πρὸς ἃ ἢ τῶν ὑποδειγμάτων χρεῖα παραλαμβάνεται. Πόθεν οὖν φαμεν τὸ διακεκριμένον ἅμα καὶ συναφές (22) ἐκ τῶν κατὰ τὴν αἴσθησιν ἡμῖν προφαινομένων ἀναλογίζεσθαι; Ἦδη ποτὲ τοῦ ἐν τῇ νεφέλῃ τόξου τὴν λαμπηδόνα κατὰ τὸ ἔαρ τεθέασαι· ἐκεῖνο λέγω τὸ τόξον, ὅπερ ὁ κοινὸς λόγος ἴριον εἴωθεν ἐπονομάζειν· ὁ φασιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ τότε συνίστασθαι, ὅταν ἀνακεκραμένη τις ἢ πρὸς τὸν ἀέρα νοτὶς, τῆς τῶν πνευμάτων βίας τὸ ἐν τοῖς ἀτμοῖς ὑγρὸν καὶ παχὺ, νεφῶδες ἦδη γενόμενον, εἰς ὑετὸν ἀποθλιβούσης. Συνίστασθαι δὲ λέγουσιν οὕτως. Ἐπειδὴν ἡ τοῦ ἡλίου ἀκτὶς κατὰ τὸ πλάγιον ὑποδραμοῦσα τὸ πυκνὸν τε καὶ συνηρεφές τῆς νεφώσεως, εἶτα κατὰ τὸ εὐθὺ νέφει τινὶ τὸν ἴδιον κύκλον ἐναπερείσθηται, οἷον τις καμπὴ καὶ ἐπάνοδος τοῦ φωτὸς πρὸς ἑαυτὸ γίνεται, τῆς αὐγῆς πρὸς τὸ ἔμπαλιν ἀπὸ τοῦ ὑγροῦ τε καὶ στίλβουτος ἀναλυούσης (23). Ἐπειδὴ γὰρ φύσις ἐστὶ ταῖς φλογώδεσι μαρμαρυγαῖς, εἰ τιμὴ λείψω προσπέσειεν, πρὸς ἑαυτὰς πάλιν ἐπανακλάσθαι, κυκλοτερές δὲ τοῦ ἡλίου τὸ σχῆμα, τὸ διὰ τῆς ἀκτίνος ἐν πᾶσι ὑγρῶ τε καὶ λείψω τοῦ ἀέρος γινόμενον· ἐξ ἀνάγκης κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ ἡλιακοῦ κύκλου καὶ ὁ παρακείμενος τῷ νέφει ἀπὸ τῆς ἀποστίλβουσης αὐγῆς περιγράφεται· Αὕτη τοίνυν ἡ αὐγὴ καὶ συνεχῆς ἐστὶ πρὸς ἑαυτήν, καὶ διήρηται. Πολύχρους (24) γὰρ τις οὐσα καὶ πολυειδής, ἀφανῶς τοῖς ποικίλοις ἀνθεσι τῆς βαφῆς πρὸς ἑαυτὴν κατακρινάται τῶν ἑτεροχροούντων τὴν πρὸς ἄλληλα συμβολὴν ἐκ τῶν ὀφειῶν ἡμῶν κατὰ τὸ λεληθὸς ὑποκλέπτουσα· ὡς μὴ ἂν ἐπιγνωσθῆναι τοῦ γλαυκοῦ πρὸς τὸ πυραυγές τὸν διὰ μέσου τόπον τὸν μεγνύοντα (25) δι' ἑαυτοῦ καὶ χωρίζοντα τὴν τῶν χροῶν ἑτερότητα, ἢ τοῦ πυραυγοῦς πρὸς τὸ ωροφύ-

(20) Ἀναχεύσεως. Unus Reg. συγχχεύσεως. Paulo post duo mss. ἐφαμεν.

(21) Ἀκούοι. Sic Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis. Editi ἀκούει. Nyss. ἀκούοιτο. Aliquanto infra non male in eodem Coisl. deest τοῖς post θεωρούμενον. Ibidem duo mss. ἐφρρμάσασθαι.

(22) Συναφές. Hæc scriptura codicis Harl. et duorum Reg. longe præferenda vulgatæ συμφυές. Utitur quidem hæc voce Basilius sub finem hujus epistolæ; sed eam, ut sua sponte minus commo- dam, lenit addendo οἰονεί. Paulo post editi εἰ δὴ- ποτε. Duo mss. εἰ ποτε. Quinque alii et Nyss. ut in textu.

A incomprehensibilis deprehenditur tum societas, tum distinctio, neque hypostaseōn differentia nature conjunctionem divellente, neque essentiæ communitate indiciorum proprietatem confundente. Ne mireris autem si idem et conjunctum et discretum esse dicimus, et quamdam cogitamus, velut in ænigmate, novam **119** et admirabilem discretionem conjunctam, et conjunctionem discretam. Etenim si quis non ex contendendi et calumnian- di studio sermonem audit potest etiam in rebus, quæ sensu percipiuntur, quiddam simile inve- niri.

5. Ac verba quidem mea accipite, ut exemplum et umbram veritalis, non ut ipsam rerum verita- tem. Non enim fieri potest, ut omnino quadret id quod in exemplis speculamur, cum iis, ad quæ usus exemplorum adhibetur. Unde igitur dicimus discretum simul et conjunctum ex iis, quæ nostris sensibus conspicua sunt, spectari? Jam olim arcus in nube splendorem verno tempore vidisti; arcum illum dico, quem communis loquendi usus iridem vocare consuevit: quem quidem harum rerum periti dicunt conflari, tum cum admiscetur humor aliquis aeri; vi ventorum id quod in vaporibus humidum ac crassum est effectum jam nebulosum, in pluviam exprimente ac resolvente. Ferunt autem fieri hoc modo. Ubi solis radius oblique id quod in nebula densum et opacum est, penetravit, deinde recta orbem suum in aliqua nube impressit; qui- dam luminis quasi repercussus ac redivus ad seipsum fit, splendore ab eo quod humidum et nitens est contrariam in partem reflexo. Quoniam enim ea inest flammeis fulgoribus natura, ut si in rem quampiam lævem inciderint, rursus reflectan- tur ad semetipsos, rotunda est autem solis figura, quæ per radium in humido lævique aere imprimitur; propterea necessario secundum solaris orbis figuram, aer etiam qui nubi proximus est, per splendescentem fulgorem circumscribitur. Itaque is fulgor et in se continuus et divisus est. Multi- color enim ac multiformis cum sit, secum variis tincturæ floribus latenter commiscetur, colorum inter se diversorum commissuram atque permi- stionem oculis nostris, nemine sentiente, subri- piens; adeo ut non agnoscat medium intercedens cæruleum inter et rutilum locus, ac miscens per se et separans diversitatem colorum, aut rutilum inter et purpureum, aut istum inter et electrinum.

(25) Ἀναλυούσης. Sic mss. omnes et Nyss. pro eo quod erat editionibus Basiliæ ἀναλαμπού- σης Editio Hag. ἀναλαβούσης. Aliquanto post editi et mss. quatuor κυκλοτερές δὲ τοῦτο σχῆμα, διὰ τῆς. Sed melior visa est scriptura codicis Harl. et unius ex Regiis quam secuti sumus. Sic etiam le- gitur apud Nyss.

(24) Πολύχρους. Coisl. uterque et unus Regius πολύχρωμος.

(25) Τόπον τὸν μεγνύοντα. Duo mss. τὸν μι- γνύοντα. Legitur apud Greg. Nyss, ὄρον τὸν μιγνυ- μενον.

Nam omnium splendores simul conspecti, et micant, et dum signa mutæ conjunctionis occultant, judicium effugiunt, ita ut deprehendi non possit quousque pertineat id quod rutilum est, aut smaragdinum in fulgore, et unde incipiat non jam tale esse, quale in fulgore apparet. Quemadmodum igitur in hoc exemplo et colorum discrimina clare dignoscimus, et alterius ab altero intervallum sensu deprehendere non possumus; sic mihi, quæso, existima et de divinis dogmatibus rationem iniri posse; ita ut hypostaseων quidem proprietates, ceu flos quidam eorum quæ in iride apparent, in singulis personis, quæ in sancta Trinitate creduntur, effulgeant: nullum vero quod ad nature proprietatem **120** attinet, intelligatur alterius ab altera discrimen, sed in essentiæ communitate proprietates per quas unaquæque persona dignoscitur, in unaquæque resplendeant. Nam et illic in exemplo essentia, quæ multicolore illum splendorem emittebat, et per solarem radium refringebatur, una erat: flos vero rei conspectæ, erat multiformis: nimirum ratione ipsa etiam per rem creatam nos docente, ut in dogmatis rationibus non conturbemur, si quando in quæstionem ad investigandum difficilem incidentes, in iis quæ dicuntur admittendis quasi vertigine laboremus, Quemadmodum enim in iis quæ oculis apparent, potior visa est causæ ratione experientia; ita et in dogmatibus captum nostrum longe transcendentibus, perceptione quæ ratiocinando comparatur, potior est fides, et separationem in hypostasi, et conjunctionem in essentia docens. Quoniam igitur aliud commune, aliud peculiare in sancta Trinitate consideravit nostra disputatio; communionis quidem ratio refertur ad essentiam, hypostasis vero proprium cuiusque signum est.

6. Sed fortasse putat aliquis non congruere expositam de hypostasi doctrinam cum sententia Apostoli scripturæ, ubi de Domino dicit, cum splendorem gloriæ ipsius, et figuram hypostasis esse ²². Si enim hypostasim tradidimus esse proprietatum uniuscujusque concursum, illud autem confessum et exploratum est, quemadmodum in Patre aliquid proprie consideratur, per quod solus agnoscitur, ita idem eodem modo de Unigenito quoque credi; qui fit ut hoc loco Scriptura hypostasis nomen Patri soli ascribat, Filium vero formam dicat hypostasis, non suis, sed Patris insignibus et notis designatum? Etenim si hypostasis

²² Hebr. I, 3.

(26) Πρὸς ἀλλήλας. Sic Coisl. uterque et duo Regii. Editi πρὸς ἀλλήλας.

(27) Εἶναι. Hoc verbum additum ex octo mss. et Greg. Nyss.

(23) Ἀόριστοι. Pro hac voce, quæ est in octo mss. et apud Nyss., habent editiones Basilii νόσι.

(29) Ἰδιότητες. Coisl. primus οὐσιότητες.

(30) Πολύχρουν. Nyss. et quatuor mss. πολύχρωμον.

ἄρουν, ἢ ἐκεῖνου πρὸς τὸ ἠλεκτρικόν. Πάντων γὰρ αἱ αὐγαί, κατὰ ταυτὸν ὁρώμεναι, καὶ τελευγαῖς εἰσι, καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλας (26) συναρθείας τὰ σημεῖα κλέπτουσαι, τοὺς ἐλέγχους ἐκφρεύουσιν, ὡς ἀμήχανον ἐξευρεῖν, μέγροι τίνος ἐστῆκε τὸ πυρῶδες, ἢ τὸ σμαραγδιῶδες τῆς αἴγλης, καὶ ἀπὸ τίνος ἄρχεται μηκέτι τοιοῦτον εἶναι (27), οἷον ἐν τῷ τηλευγαῖ καθορᾶται, ὡσπερ τοίνυν ἐν τῷ ὑποδείγματι καὶ τὰς τῶν χρωμάτων διαφορὰς φανερώς διαγιγνώσκουεν, καὶ διάστασιν ἑτέρου πρὸς τὸ ἕτερον οὐκ ἔστι τῆ αἰσθήσει καταλαθεῖν· οὕτω μοι λόγισαι (28) δυνατὸν εἶναι καὶ περὶ τῶν θείων dogμάτων ἀναλογισασθαι· τὰς μὲν τῶν ὑποστάσεων ἰδιότητας (29), ὡσπερ τι ἄνθος τῶν κατὰ τὴν ἰρίν φαινόμενων, ἐπατράπτειν ἐκαστῶ τῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι πιστευομένων. τῆς δὲ κατὰ τὴν φύσιν ἰδιότητος μηδεμίαν ἑτέρου πρὸς τὸ ἕτερον ἐπινοεῖσθαι διαφορὰν, ἀλλ' ἐν τῇ κοινότητι τοῖς οὐσίαις τῆς γνωριστικῆς ἰδιότητος ἐπιλαμβάνειν ἐκάστην. Καὶ γὰρ κακεῖ ἐν τῷ ὑποδείγματι ἡ ἀπαυγάζουσα τὴν πολύχρουν (30) ἐκεῖνην αὐγὴν μία οὐσία ἦν, ἡ διὰ τῆς ἠλιακῆς ἀκτίνος ἀσκλημένη· τὸ δὲ ἄνθος τοῦ φαινομένου (31), πολυειδές· παιδεύοντος ἡμᾶς τοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς κτίσεως μὴ ξενοπαθεῖν τοῖς περὶ τοῦ dogματος λόγοις, ὅταν, εἰς τὸ δυσθεώρητον ἐμπεσόντες, πρὸς τὴν τῶν λεγομένων συγκατάθεσιν ἐληγγιάσωμεν. ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τοῖς ὀφθαλμοῖς φαινομένων κρείττων ἐφάνη τοῦ λόγου τῆς αἰτίας ἢ πείρα· οὕτω καὶ τῶν ὑπεραναιθετηκότων dogμάτων κρείττων ἔστι τῆς διὰ λογισμῶν καταλήψεως ἢ πίστις, καὶ τὸ κειρωρισμένον ἐν ὑποστάσει, καὶ τὸ συναμμένον ἐν τῇ οὐσίᾳ διδάσκουσα. Ἐπεὶ οὖν τὸ μὲν τι κοινὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι, τὸ δὲ ἰδιάζον ὁ λόγος ἐνθεώρησεν, ὁ μὲν τῆς κοινότητος λόγος εἰς τὴν οὐσίαν ἀνάγεται, ἡ δὲ ὑπόστασις τὸ ἰδιάζον ἐκάστου σημεῖον ἔστιν.

6. Ἄλλ' ἴσως οἴεται τις μὴ συμβαίνειν τὸν ἀποδοθέντα περὶ τῆς ὑποστάσεως λόγον τῇ δικαιοῦ τῆς τοῦ Ἀποστόλου γραφῆς, ἐν οἷς φησι περὶ τοῦ Κυρίου, οτι ἔστιν ἀπαύγασμα τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως. Εἰ γὰρ ὑπόστασιν ἀπόδειξάκαμεν εἶναι τὴν συνδρομὴν τῶν περὶ ἐκαστον (32) ἰδιωμάτων, ὁμολογεῖται δὲ, ὡσπερ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς εἶναι τι τὸ ἰδιαζόντως ἐπιθεωρούμενον, δι' οὗ μόνος ἐπιγιγνώσκειται, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ τοῦ Μονογενοῦς τὸ ἴσον πιστεύεται (33)· πῶς ἐνταῦθα τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα τῷ Πατρὶ μόνῳ προσμαρτυρεῖ ἡ Γραφή, τὸν δὲ Υἱὸν μορφὴν λέγει τῆς ὑποστάσεως, οὐκ ἐν ἰδίῳ, ἀλλ' ἐν τοῖς τοῦ Πα

(31) Τοῦ φαινομένου. Sic omnes, et Nyss. Edit. Basilii ἄνθος φαινόμενον. Subinde Harl. et unus Regius μὴ ξενοπαθεῖν, quæ scriptura longe melior quam quod legitur apud Greg. Nyss. μὴ κειρωπαθεῖν. Et in editionibus Basilii μὴ κειρωπαθεῖν.

(32) Περὶ ἐκαστον. Ita septem codices. Editi περὶ ἐκάστου. Ibidem et iterum paulo post editi ὁμολογεται Septem mss. ut in contextu.

(33) Πιστεύεται. Legendum πιστεύεσθαι.

πρὸς γνωρίσμασι χαρακτηριζόμενον; Εἰ γὰρ ἡ ὑπό-
στασις τὸ ἰδιάζον τῆς ἐκείνου ὑπάρξεως σημεῖον
ἔστι, τοῦ δὲ Πατρὸς ἴδιον τὸ ἀγεννήτως εἶναι ὁμολο-
γεῖται, μεμόρφωται δὲ ὁ Υἱὸς τοῖς τοῦ Πατρὸς ἰδιώ-
μασιν· ἄρα οὐκέτι διακρίνεται τῷ Πατρὶ κατ' ἐξαιρέτην
ἐπ' αὐτοῦ μόνου τὸ ἀγεννήτως λέγεσθαι, εἴπερ τῷ ἰδιά-
ζοντι τοῦ Πατρὸς ἡ τοῦ Μονογενοῦς χαρακτηρίζεται
ὑπαρξίς.

7. Ἄλλ' ἡμεῖς ταῦτό φημεν, ὅτι ἕτερον πληροῦ
σκοπὸν ἐνταῦθα τῷ Ἀποστόλῳ ὁ λόγος, πρὸς ὃν
βλέπων ταύταις ἐχρήσατο ταῖς φωναῖς, θεοῦ
ἀπαύγασμα λέγων, καὶ χαρακτηρὰ ὑποστάσεως·
ὅνπερ ὁ ἀκριβῶς νοήσας οὐδὲν εὐρήσει τοῖς παρ'
ἡμῶν εἰρημένους μαχόμενον, ἀλλ' ἐπὶ τινος ἰδιαζού-
σης ἐννοίας τὸν λόγον διεξαγόμενον. Οὗ γὰρ ὅπως
διακριθεῖεν ἀπ' ἀλλήλων αἱ ὑποστάσεις διὰ τῶν ἐπι-
φαινομένων σημεῖων, ὁ ἀποστολικὸς πραγματεύεται
λόγος, ἀλλ' ὅπως τὸ γνήσιόν τε καὶ ἀδιάστατον καὶ
συνηκμένον τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα σχέσεως
νοηθεῖη. Ὡς γὰρ οὐκ εἶπεν, Ὅς ὢν θεοῦ τοῦ Πατρὸς
(καίτοιγε τὸ ἀληθὲς οὕτως ἔχει), ἀλλὰ, τοῦτο παρα-
λιπὼν ὡς ὁμολογούμενον, τὸ μὴ ἄλλο τι θεοῦ
εἶδος ἐπὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἕτερον ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ νοεῖν
διδάσκων, αὐτῆς τῆς τοῦ Πατρὸς θεοῦ ἀπαύγασμα
τῆς τοῦ Μονογενοῦς διορίζεται θεοῦ, τὸ ἀδιαστά-
τως (34) συνεπινοεῖσθαι τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν κατα-
σκευάζων ἐκ τοῦ κατὰ τὸ φῶς ὑποδείγματος. Ὡς
γὰρ ἐκ τῆς φλόγος μὲν ἡ αὐγὴ, οὐ μὲν ὑστέρᾳ μετὰ
τὴν φλόγα ἐστὶν ἡ αὐγὴ, ἀλλ' ὁμοῦ τε ἡ φλόξ ἀ-
ελαμφε, καὶ συναπυρράσθη τὸ φῶς· οὕτω βούλεται
καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν τὸν Υἱὸν νοεῖσθαι, οὐ μὲν
παρατάσει τινὲ διαστηματικῆ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑπάρ-
ξεως τὸν Μονογενῆ διορίζεσθαι, ἀλλ' ἀπὸ τῆς αἰτίας τὸ
ἐξ αὐτοῦ συνυπολαμβάνειν. Κατὰ τὸν αὐτὸν οὖν
τρόπον, ὡςπερ ἐφερημενῶν τὸν προαποδοθέντα
νοῦν, καὶ ὑποστάσεως χαρακτηρὰ φησι (35), τοῖς
σωματικοῖς ἡμᾶς ὑποδείγμασι πρὸς τὴν τῶν ἀσώ-
των χειραγωγῶν κατανόησιν. Ὡς γὰρ τὸ σῶμα πάν-
τως ἐστὶν ἐν σχήματι, ἀλλ' ἕτερος μὲν ὁ τοῦ σχή-
ματος, ἕτερος δὲ ὁ τοῦ σώματος λόγος· καὶ οὐκ ἂν
τις ἀποδιδοῦς τὸν ἐκατέρου τούτων ὀρισμὸν συ-
νεχθεῖη τῷ περὶ τοῦ ἕτερου· πλὴν ἀλλὰ, καὶ λόγῳ
διακρίνης τὸ σχῆμα τοῦ σώματος, ἡ φύσις οὐ παρα-
δέχεται τὴν διάκρισιν, ἀλλὰ συνηκμένως νοεῖται
μετὰ τοῦ ἕτερου τὸ ἕτερον· οὕτως οἶεται θεῖν ὁ Ἀπό-
στολος, καὶ ὁ τῆς πίστεως λόγος ἀσύγχυτον καὶ διη-
σημένην (36) τὴν τῶν ὑποστάσεων διδασκῆ διαφορᾶν,
ἀλλὰ καὶ τὸ προσεχὲς καὶ οἰονεὶ συμφυῆς τοῦ Μονο-
γενοῦς πρὸς τὸν Πατέρα διὰ τῶν εἰρημένων παρ-
ίστησιν (37)· οὐχ ὡς οὐκ ὅντος ἐν ὑποστάσει καὶ τοῦ
Μονογενοῦς, ἀλλ' ὡς οὐ παράδεχομένου μεσότητά τινα
τῆς ἐαυτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἐνώσεως· ὥστε τὸν τῆ
χαρακτηρὶ τοῦ Μονογενοῦς διὰ τῶν τῆς ψυχῆς ὁμιά-

(34) Τὸ ἀδιαστάτως. Coisl. primus τὸ ἀδιαστά-
τως.

(35) Φησι. Ita sex mss. pro eo quod erat in edi-
tis ἔφη. Paulo post editio Haganoensis Εἰ γὰρ τι.
Aliæ Οὐ γὰρ τὸ. Quinque mss. et Greg. Nyss. ut

A proprium existentiae uniuscujusque signum est;
Patris autem proprium illud esse, ut ingenitus sit,
explorata res est, ac Patris tamen proprietatibus
Filius figuratur ac designatur; igitur non jam
proprium illud Patri manet, ut solus dicatur inge-
nitus, siquidem Patris proprietate ipsa etiam Uni-
geniti existentia designatur.

7. Sed nos hoc dicimus, ad aliud hoc loco pro-
positum spectare Apostoli orationem, ad quod
respicens his usus est vocibus, glorie splendor-
em, dicens, et hypostasis figuram: quod pro-
positum si quis diligenter consideraverit, nihil
reperiet his quæ diximus contrarium, sed sermo-
nem ad singularem quamdam notionem revoca-
tum. Non enim ut hypostases inter se ex signis
conspicuis secernantur, apostolica instituitur ora-
tio, sed ut genuina indivisaque et consociata Filii
ad Patrem relatio intelligatur. Quemadmodum
enim non dixit, *Qui est gloria Patris* (quanquam
veritas ita se habet), sed, hoc prætermisso ut
explorato, non aliam quamdam gloriæ speciem in
Patre, et aliam in Filio cogitandam esse docens,
ipsius Patris gloriæ splendorem esse Unigeniti
gloriam decernit; ex lucis exemplo perficiens, ut
121 Filius cum Patre indivise intelligatur. Quem-
admodum enim ex flamma quidem splendor, ne-
que tamen flamma posterior, sed simul ut effulsit
flamma, etiam lux simul resplendit; sic vult
etiam ex Patre quidem Filium intelligi, neque
tamen ulla intervalli distantia a Patris existentia
Unigenitum dirimi, sed semper una cum causa id
quod ex causa est concipi. Eundem igitur ad mo-
dum, veluti sententiam prius expositam inter-
pretans, etiam hypostasis figuram dicit, corpora-
libus nos exemplis ad indivisibilium manu ducens
intelligentiam. Quemadmodum enim etsi corpus
omnino in figura est, alia figuræ, alia corporis
ratio, ac si quis utriusvis horum tradat definitio-
nem, neutiquam in eam quæ alterius est incidat;
sed tamen etiamsi ratione figuram a corpore di-
screveris, natura non admittit discretionem, sed
alteram cum altero conjunctum intelligitur: ita
rem explicari oportere censet Apostolus: quamvis
fidei doctrina inconfusam ac discretam doceat
hypostaseων differentiam, nihilominus tamen Uni-
geniti etiam cum Patre coherentiam ac veluti con-
cretionem his verbis declarat; non quod in hypo-
stasi quoque non sit Unigenitus, sed quod in sua
cum Patre conjunctione nihil medium admittat,
adeo ut quisquis animi oculis Unigeniti caracte-
rem intente respexerit, veniat etiam in hypostasis
Patris intelligentiam; non tamen mutata aut per-

in contextu.

(36) Ἀσύγχυτον καὶ διησημένην. Ita septem mss.
et Nyss. Editiones Basilii ἀσύγχυτος διησημένην.

(37) Παρίστησιν. Ita mss. septem. Editi παρίστα-
σιν. Nyss. παρίστασθαι.

mista proprietate, quæ in ipsis consideratur, A quasi vel Patrem genitum, vel Filium ingenitum animo fingamus, sed quod fieri non potest, ut si alter ab altero disjungatur, jam in quod reliquum fuerit, per se solum intelligamus. Nam fieri non potest, ut quis, Filio nominato, etiam non cogitet de Patre, cum appellatio hæc per relationem Patrem quoque simul indicet.

8. Quoniam igitur qui Filium videt, videt et Patrem, ut ait in Evangelio Dominus ²³, propterea Unigenitum hypostasis Patris characterem esse pronuntiat. Et quo magis perspecta fiat hæc sententia, et alias Apostoli voces adjiciemus, in quibus Filium imaginem Dei invisibilis ²⁴, et eundem B rursum bonitatis ipsius imaginem esse dicit, non quod differat imago ab exemplari, si invisibilitatis bonitatisque habeatur ratio, sed ut perspicuum sit idem esse quod exemplar, etiamsi aliud sit. Non enim possit imaginis ratio servari, nisi per omnia conspicuam ac cujuscunque differentie expertem habeat similitudinem. Proinde imaginis pulchritudinem qui perspexit, exemplar mente concepit, hypostasis paternæ expressit effigiem, illum per hunc videns, non ingeniti rationem quæ Patris est, in effigie cernens (alioquin idem prorsus esset, et non aliud), sed pulchritudinem ingenitam in genita intuens. Quemadmodum enim qui in puro speculo **122** impressam formæ speciem perspexit, claram expressi vultus cognitionem adeptus est; sic qui Filium cognoverit, effigiem paternæ hypostasis per Filii notitiam animo suscepit. Omnia enim quæ Patris sunt, conspiciuntur in Filio, et omnia quæ Filii sunt, Patris sunt: quandoquidem et totus Filius in Patre manet, et totum rursus habet in semetipso Patrem ²⁵. Quare Filii hypostasis quasi forma ac facies est, qua Pater cognoscitur: et Patris hypostasis in forma Filii agnoscitur, manente quæ in illis consideratur proprietate ad claram hypostaseon distinctionem.

EPISTOLA XXXIX*.

Basilium invitat Julianus ut ad se veniat.

Julianus Basilio.

Non bellum denuntias, ait proverbium: at ego addam etiam illud comædiæ veteris: O nuntium verborum aureorum! Age igitur, reipsa ostende, et

²³ Joann. xiv, 9. ²⁴ Coloss. 1, 15. ²⁵ Joan. xiv, 11.

* Alias CCVI.

(38) Καὶ τῆς τοῦ. Ita septem mss. Editi ἐκ τῆς τοῦ. Iidem mss. paulo post γενέσθαι, pro eo quod erat in editis γίνεσθαι.

(39) Διαζεύξαντας. Ita Harl. et quinque alii et Greg. Nyss. cum editionibus Hag. et Basil. prima. Editio Parisiensis et secunda Basileensis διαζεύξαντα. Ibidem vetustæ editiones et mss. μόνου. Editiones

των ἐνατενίσαντα καὶ τῆς τοῦ (38) Πατρὸς ὑποστάσεως ἐν περινοίᾳ γενέσθαι, οὐκ ἐπαλλασσομένης, οὐδὲ συναναμιγνυμένης τῆς ἐπιθεωρουμένης αὐτοῖς ιδιότητος, ὡς ἡ τῷ Πατρὶ τὴν γέννησιν, ἢ τῷ Υἱῷ τὴν ἀγέννησίαν ἐπιμορφάζειν· ἀλλ' ὡς οὐκ ἐνδεχόμενον τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου διαζεύξαντας (39), ἐφ' ἑαυτοῦ μόνου καταλαβεῖν τὸ λειπόμενον. Οὐδὲ γὰρ ἐστὶ δυνατόν, Υἱὸν ὀνομάσαντα, μὴ καὶ Πατρός ἐν περινοίᾳ γενέσθαι, σχετικῶς τῆς προσηγορίας ταύτης καὶ τὸν Πατέρα συνεμφαινούσης.

8. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ ἐωρακῶς τὸν Υἱὸν ὄρᾳ τὸν Πατέρα, καθὼς φησιν ἐν Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος, διὰ τοῦτο χαρακτῆρά φησιν εἶναι τὸν Μονογενῆ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως. Καὶ ὡς ἂν μᾶλλον ἐπιγνωσθεῖν τὸ νόημα, καὶ ἄλλας συμπαραληφόμεθα τοῦ Ἀποστόλου φωνάς, ἐν αἷς Υἱὸν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, καὶ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ πάλιν εἰκόνα φησιν· οὐχὶ τῷ διαφέρειν τοῦ ἀρχετύπου τὴν εἰκόνα, κατὰ τὸν τῆς ἰσορροπίας (40) καὶ τῆς ἀγαθότητος λόγον, ἀλλ' ἵνα δειχθῆ, ὅτι ταυτὸν τῷ πρωτοτύπῳ ἐστὶ, καὶ ἕτερον ἢ. Οὐ γὰρ ἂν ὁ τῆς εἰκόνας διασωθεῖν λόγος, εἰ μὴ διὰ πάντων τὸ ἐναργές ἔχοι (41) καὶ ἀπαράλλακτον. Οὐκοῦν ὁ τὸ τῆς εἰκόνας κατανοήσας κάλλος ἐν περινοίᾳ τοῦ ἀρχετύπου γίνεται. Καὶ ὁ τοῦ Υἱοῦ τὴν οἰοῦν εἰ μορφὴν τῇ διανοίᾳ λαβὼν, τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως τὸν χαρακτῆρα ἀνετυπώσατο, βλέπων διὰ τούτου ἐκεῖνον, οὐ τὴν ἀγέννησίαν τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ ἀπεικονισματι βλέπων (ἢ γὰρ ἂν δι' ὅλου ταυτὸν ἦν, καὶ οὐχ ἕτερον), ἀλλὰ τὸ ἀγέννητον κάλλος ἐν τῷ γεννητῷ καταπτεύσας. Ὡσπερ γὰρ ὁ ἐν τῷ καθαρῷ κατόπτρῳ τὴν γενομένην τῆς μορφῆς ἔμφασιν κατανοήσας, ἐναργῆ τοῦ ἀπεικονισθέντος προσώπου τὴν γνώσιν ἔσχεν· οὕτως ὁ τὸν Υἱὸν ἐπιγνοὺς τὸν χαρακτῆρα τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως διὰ τῆς τοῦ Υἱοῦ γνώσεως ἐν τῇ καρδίᾳ ἐδέξατο (42). Πάντα γὰρ τὰ τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ Υἱῷ καθορᾶται, καὶ πάντα τὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς ἐστίν· ἐπειδὴ καὶ ὅλος ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ μένει, καὶ ὅλον ἔχει πάλιν ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα· Ὡστε ἡ τοῦ Υἱοῦ ὑπόστασις οἰοῦν εἰ μορφὴ καὶ πρόσωπον γίνεται τῆς τοῦ Πατρὸς ἐπίγνωσεως· καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς ὑπόστασις ἐν τῇ τοῦ Υἱοῦ μορφῇ ἐπιγνώσκειται, μενούσης αὐτοῖς τῆς ἐπιθεωρουμένης ιδιότητος εἰς διάκρισιν ἐναργῆ τῶν ὑποστάσεων.

EPISTOLA ΛΘ'.

Ἰουλιανὸς Βασιλείῳ.

Ἡ μὲν παροιμία φησιν, Οὐ πόλεμον ἀγγέλλεις· ἐγὼ δὲ προσθεῖναι ἐκ τῆς κομωδίας· Ὡ χρυσὸν ἀγγείλας ἐπέων. Ἴθι οὖν, ἔργοις αὐτὸ δεῖξον, καὶ

Basileensis secunda et Paris. μόνου.

(40) Τῆς ἰσορροπίας. Unus cod. Reg. τῆς οὐσίας καὶ ἰσορροπίας.

(41) Ἐχοι. Ita sex mss. et Greg. Nyss. Basili editiones ἔχει.

(42) Ἐδέξατο. Sic mss. sex et Greg. Nyss. In editionibus Basili ἐνεδέξατο.

σπεύθε παρ' ἡμᾶς. Ἀφίξῃ γὰρ φίλος παρὰ φίλου. Ἡ δὲ περὶ τὰ πράγματα κοινὴ καὶ συνεχὴς ἀσχολία δοκεῖ μὲν εἶναι πῶς τοῖς πάρεργον (43) αὐτὸ ποιῶσιν ἐπαχθῆς· οἱ δὲ τῆς ἐπιμελείας κοινωνοῦντές εἰσιν ἐπεικεῖς, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, καὶ συνετοί, καὶ πάντως ἱκανοὶ πρὸς πάντα. Δίδωμι οὖν μοι βραστήνῃ, ὥστε ἐξεῖναι μηδὲν ὀλιγωροῦντι καὶ ἀναπαύεσθαι. Σύνεσμεν γὰρ ἀλλήλοις οὐ μετὰ τῆς αὐλικῆς ὑποκρίσεως μόνης, ἧς οἶμαί σε μέχρι τοῦ δεῦρο πεπειράσθαι (44), καθ' ἣν ἐπαινοῦντες μισοῦσι τῆλικαυτὸν μῖσος, ἠλίκον οὐδὲ τοὺς πολεμιοτάτους, ἀλλὰ μετὰ τῆς προσηκούσης ἀλλήλους ἐλευθερίας ἐξελέγχοντές τε ὅταν δέῃ καὶ ἐπιτιμῶντες, οὐκ ἔλαττον φιλοῦμεν ἀλλήλους τῶν σφόδρα ἐταίρων. Ἐνθεν ἐξεστὶν ἡμῖν (ἀπειθὴ δὲ φθόνος) ἀνειμένους τε σπουδάζειν, καὶ σπουδάζουσι μὴ ταλαιπωρεῖσθαι, καθεύδειν δὲ ἀδεῶς· ἐπεὶ καὶ ἐγρηγορῶς οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μᾶλλον ἢ καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὡς εἰκός, ἐγρηγόρα. Ταῦτα ἴσως κατηγόλησά σου καὶ κατελήρησα, παθῶν τι βλακῶδες (ἐπῆνεσα γὰρ ἑμαυτὸν, ὡσπερ Ἀστυδάμας), ἀλλ' ἵνα σε πείσω προὔργου τι μᾶλλον ἡμῖν τὴν σὴν παρουσίαν, ἅτε ἀνδρὸς ἐμφρονος, ποιήσῃν ἢ παραιρήσεσθαι τι τοῦ καιροῦ, ταῦτα ἐπέστειλα. Σπεύθε οὖν, ὅπερ ἔφην, δημοσίῳ χρησόμενος ὁρόμῳ. Συνδιατρίψας δὲ ἡμῖν ἐφ' ὅσον σοὶ φίλον, οἵπερ ἂν θέλῃς, ὑφ' ἡμῶν πεμπόμενος, ὡς προσῆχόν ἐστι, βαδίῃ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Μ'.

Jactat Julianus lenitatem suam, potentiam ac dominatum, spem Saporis sub leges mittendi cum Indis et Saracenis, originem denique ex Constantio; et Basilium impudentiæ accusat, quod talem se spernat. Leniter edicit, ut sibi Cæsarea, transeunti mille auri libræ præsto sint. Minatur Basilio, nisi id fecerit. Addit se intellexisse quæ legit, et condemnasse.

Ἰουλιανὸς (45) Βασιλείῳ.

Τὸ ἐμφυτὸν μοι ἐκ παιδῶθεν γαληνὸν καὶ φιάνθρωπον μέχρι τοῦ παρόντος ἐπιδεικνύμενος, πάντας ὑπηκόους ἐκομίσαμεν τοὺς οἰκοῦντας τὴν ὑφ' ἡλίον. Ἴδού γὰρ πᾶν γένος βαρβάρων μέχρις ὀρίων Ὀκεανοῦ (46) δῶρά μοι κομίζον ἦκε παρὰ ποσὶ τοῖς ἐμοῖς. Ὁμοίως δὲ καὶ Σαγάδαρες (47) οἱ παρὰ τὸν

(43) Τοῖς πάρεργον. Legendum putat Combesius τοῖς προὔργου αὐτὸ ποιῶσιν, *his qui rem operæ pretium faciunt, primasque in ea curas ponunt*. Sed non is erat Julianus qui rempublicam serio a se geri negaret: aliam prorsus de se opinionem in tota epistola injicere conatur. Quare malim hunc locum in eam sententiam accipere, quæ cum tota orationis serie cohæret. Declarat Julianus reipublicæ administrationem importunum quidpiam videri his qui perfunctorie id agunt: si quis autem in hoc opus, ut par est, incumbat; nec relaxationem cum amicis locum præcludere, nec relaxationem reipublicæ administrationi nocere. Atque hæc a se ea mente dici testatur, ne is, quem ad se invitat, molestum se imperatori tot rebus occupato venturum putaret.

(44) Πειπειράσθαι. Non ergo ad Basilium scripta hæc epistola, sed ad hominem aulæ vitia hactenus, id est sub imperatore, quem præ se spernebat Julianus, expertum, quod de Basilio dici omnino non potest.

(45) Ἰουλιανὸς. In codice Medicæo e regione tituli hæc leguntur: Οὕτε τῷ ἡθεῖ, οὕνε τῷ χαρακτῆρι, οὕτε μὴν τῇ λέξει τῆς ἐρμηνείας δοκοῦσί μοι προσήκειν

ad nos quamprimum advola. Certe amicus ad amicum venies. Publica ac assidua circa negotia occupatio videtur quidem quodam modo molesta esse iis, qui perfunctorie id agunt: qui vero diligentiam adhibent, modesti sunt, ut mihi persuadeo, ac prudentes, et prorsus ad omnia idonei. Quare sumo mihi relaxationem, ita ut liceat nihil negligentiam etiam requiescere. Vivimus enim inter nos non cum sola aulica simulatione, quam te credo hactenus expertum esse; ex qua qui laudant, majori odio prosequuntur, quam inimicissimos; sed cum decenti invicem libertate arguentes cum opus est et reprehendentes, non minus diligimus inter nos, quam qui maxime amici sunt. Ex eo accidit (quod sine invidia dicere liceat) ut dum relaxamur, seria agamus; et dum seria agimus, minime fatigemur, et secure dormiamus: siquidem et vigilans, non pro me magis quam pro cæteris omnibus, ut, par est, vigilo. Hæc apud te fortasse nugatus sum, et effutivi levitate quadam animi (meipsum namque, sicut Astydamas, collaudavi), verumtamen ut tibi persuadeam conspectum tuum, sapientis videlicet hominis, magis nobis profuturum quam impedimenti quidquam allaturum, hæc scripsi. Propera igitur, ut dixi, publico usurus cursu: cumque apud nos, quantum tibi videbitur, fueris; tum quo voles a nobis, ut decet, dimissus proficisceris.

123 EPISTOLA XL'.

Julianus Basilio.

Insitam mihi a puero lenitatem et humanitatem hactenus præ me ferens, omnes qui sub sole degunt in meam potestatem redegi. Ecce enim barbaræ omnes nationes, quæ ad Oceani usque limites incolunt, ad meos pedes munera perferunt. Similiter autem et Sagadares qui ad Danu-

αι δύο αὐται ἐπιστολαὶ τοῖς ἀνδράσι οἷς ἀνέκεινται. *Nec instituto, nec ingenio, nec dicendi genere mihi videntur duæ illæ epistolæ viris illis, quibus ascriptæ sunt, convenire*. Sed ea de re pluribus in *Vita Basilii*, ubi etiam agimus de quinque aliis sequentibus epistolis, quæ cum Basilio tribuantur, nec eo indignæ sint, idcirco ad hanc primam classem visæ sunt appingendæ, quia, si Basilii sunt, verisimile est ante episcopatum scriptas fuisse. Hujus autem et sequentis epistolæ contextus adeo in editis mancus et corruptus est, ut totum ex antiquis codicibus describi necesse fuerit. Usi sumus potissimum codicibus Coislinianis, Medicæo et Harlæano; quorum magnus inter se consensus, ac si quid interdum discrepent, id notare non pigebit.

(46) Ὀκεανοῦ. Nonnulli mss. Ὀκεανοῦ ποταμοῦ, sed postrema vox deest in Coisl. primo et aliis pluribus.

(47) Σαγάδαρες. Sic antiquissimi quique codices. Editi Ἀγάδες. Ibidem reddit Scultetus *Gothopæcilocatarmorphi*. Reg. secundus et Coisl. secundus ἐμορφοποικίλοκαθάρμορφοι.

* Alias CCVII.

bium habitant, pulchrioripuriformes, quorum aspectus speciei humanæ similis non est, sed forma prorsus efferata, ii nunc meis pedibus advolvuntur; et quæ meo imperio conveniunt, facturos pollicentur. Neque huc duntaxat feror: sed oportet me quam celerrime in Persidem venire, et Saporem illum Darii nepotem profligare, donec mihi vectigalis ac tributarius fiat: ac simul etiam vicina Indorum ac Saracenorum regio devastanda, donec hi omnes mihi primas concedentes, vectigalia et tributa pendant. Tu vero supra horum potentiam sapis, pietate indutum te esse diclitans, sed præ te ferens impudentiam, et ubique me Romanorum imperio indignum esse divulgans. Nonne ipse nosti me Constantii illius potentissimi nepotem esse? Quamvis autem hæc de te sic cognoverim; non tamen discedo a priore illa animi affectione, quam ego et tu adhuc ætate juvenes communem inter nos habuimus. Sed placido ac sereno animo tibi edico, ut auri libras mille mihi abs te mittantur cum Cæsarea transibo, et adhuc publicum iter tenebo, quam citissime ad Persicum bellum contendens; ac profecto, nisi tu hoc feceris, paratus sum Cæsaream totam destruere, et antiqua illius ornamenta evertere; ac ibi et templa et statuas erigere; adeo ut omnibus persuadeam, ut morem gerant Romanorum imperatori, nec efferantur. Itaque memoratum aurum numeratum, libraque, statera et trutina examinatum, tuto per unum aliquem ex fidelibus tuis familiaribus **124** ad me mittas, illudque tuo anulo obsignes; ut cognoscente te tandem aliquando, licet sero, nullum veniæ locum esse, ego delictis tuis placer. Quæ autem legi, intellexi et condemnavi

τον, γαλήρον σοι γενέσθαι περὶ τὰ ἐπιτασμένα. Ἄ δὲ

EPISTOLA XLII.

Juliani impietatem liberrime arguit Basilius, ridet auri summam hominis herbis viventi imperatam. Negat ei impie in Deum se gerenti profuturam legem in veneficos latam. Denique pronuntiat eum non intellexisse quæ legit; si enim intellexisset condemnaturum non fuisse.

Basilius ad hæc Juliano.

1. Exigua sunt tua præsentis fortunæ præclare

* Alias CCVIII et CCIX.

(48) Προσκαλιυθούνται. Sic uterque Coisl. cum Medicæo et Regio 2897. Editi et Anglicanus codex D προσκαλιυθούνται. Harl. et Bigot. προσκαλιυθούνται.

(49) Πρίπει. Tres codices mss. cum editis ἀρμόζει.

(50) Τὸν ἀπόγονον. Quidam codices τὸν ἀπόγονον.

(51) Ὑποτέλης μοι. Med. ὑποτέλης μου. Ibidem Harl. ἐνταῦθα δέ.

(52) Προβαλλόμενος. Harl. ad marginem προβαλλόμενος. Paulo post mss. Κωνσταν. Unus ex Regiis Κωνσταντινου.

(53) Γνωσθέντων. Bigot. λεχθέντων. Quamvis hæc de te dixerim.

(54) Μετεσχήκαμεν. Addunt editi τὰ βέλτεστα γράμματα, et cod. Bigot. μαθόντες. Sed hæc desunt in Harl., Med. et utroque Coisl.

(55) Ἐπι μου κατὰ τὴν λεωφόρον. Videtur Julianus imitari consuetudinem Alexandri Severi, sub

Δάνουδιν ἐκτραφέντες, οἱ εὐμορφοποιικίλοκαθαρόμορφοι, οἷς οὐκ ἔστι θέα ὁμοιοειδῆς ἀνθρωπῶν, ἀλλὰ μορφή ἀγριαίνουσα. οὗτοι κατὰ τὴν ἐνεστώσαν προκαλιυθούνται (48) ἔχουσι τοῖς ἐμοῖς, ὑπισχνούμενοι μοι ποιῆν ἐκεῖνα ἄπειρ τῆ ἐμῆ πρόπει (49) βασιλεία. Οὐχὶ δὲ ἐν τούτῳ μόνῳ εἴλωμαι· ἀλλὰ θεῖ με σὺν πολλῷ τῷ τάχει καταλαβεῖν τὴν Περσῶν, καὶ τροπώσασθαι Σάπωνιν ἐκεῖνον τὸν ἀπόγονον (50) Δαρείου γεγονότα, ἄχρῃς οὐ ὑπόφορος καὶ ὑποτέλης μοι (51) γένεται ἐν ταυτῷ θε καὶ τὴν Ἰνδῶν καὶ τὴν Σαρακηνῶν περιοικίδια ἐκπορθῆσαι, ἄχρῃς οὗτοι πάντες ἐν δευτέρῳ τάξει τῆς ἐμῆς γένονται ὑπόφοροι καὶ ὑποτέλεις. Ἄλλ' αὐτὸς ἐπέκεινα τῆς τούτου δυνάμεως περρόνηκας εὐλάθειαν λέγων ἐνθεδύσθαι, ἀναίδειαν δὲ προβαλλόμενος (52), καὶ πανταχοῦ διαφημιζῶν ἀνάξιόν με τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας γεγονέναι. Ἡ οὐκ οἶσθα αὐτὸς, ὡς Κωνσταντίου τοῦ κρατίστου ἀπόγονος γέγονα; Καὶ τούτου οὕτω γνωσθέντων (53) ἡμῖν σοῦ εἰνεκα, οὐδὲ τῆς προτέρας ἐξέστημεν διαθέσεως, ἧς ἔτι νέοι οὖτες τῆ ἡλικίᾳ ἐγὼ τε καὶ σὺ μετεσχήκαμεν (54). Ἀλλὰ γαλήρον τῷ φρονήματι θεσπίζω δέκα ἐκατουσάδας χρυσίου λιτρῶν ἐξαποσταλέναι μοι παρὰ σοῦ ἐν τῇ παρόδῳ μου τῆ κατὰ τὴν Καίσαρος ἔτι μου κατὰ τὴν λεωφόρον (55) ὑπάρχοντος· σὺν πολλῷ τῷ τάχει ἡφικνουμένου μου ἐπὶ τὸν Περσικὸν πόλεμον· ἐτοίμου (56) οὗτος μου, εἰ μὴ τοῦτο ποιήσεις, πάντα τόπον ἀνασκευάσαι τῆς Καίσαρος· καὶ τὰ πάλαι αὐτῆς ἐγγεγραμένα καλλιουργήματα (57) καταστρέψαι καὶ κατὰ τόπον ναοὺς τε καὶ ἀγάλματα ἀναστῆσαι ὥστε με πείσειν πάντας εἶκειν βασιλεῖ Ῥωμαίων, καὶ μὴ ὑπεραιρεσθαι. Τὸ οὖν ἐξονομασθέν χρυσίον ἐξαριθμοῦσιν γοκαμπανουτρουτανίσας καὶ διαμετρήσας, ἀσφαλῶς ἐξαποστείλον μοι δι' οἰκείου πιστοῦ σοι οὐτος,· δακτυλίῳ (58) τῷ σοι σφραγισάμενος· ὥστε με, ἐπεγνωκότα (59) κἄν ἴψέ ποτε τοῦ καιροῦ τὸ ἀπαραιτή- ἀνέγνων (60), ἔγνω καὶ κατέγνω.

EPISTOLA MA'.

Βασίλειος Ἰουλιανῷ πρὸς ταῦτα

1. Μικρὰ σου τὰ τῆς παρούσης τύχης ἀνδραγαθή· quo narrat Lampridius itinerum dies publice proponi solitos esse, ita ut edictum penderet ante menses duos, in quo scriptum esset: Illa die, illa hora ab urbe sum exiturus, et, si dii voluerint, in prima mansione mansurus: deinde per ordinem mansiones, deinde stativa, deinde ubi annona accipienda esset, etc.

(56) Ἐπίμου. Coisl. secundus sic exhibet hunc locum: καὶ εἰ μὴ τοῦτο ποιήσεις, ἐτοίμως ἔχω ἀνασκευάσαι τὴν Καίσαρος. Sed Coisl. primus, Harl., Med. et alii plures ut in textu.

(57) Καλλιουργήματα. Harl. et Bigot. καλλιμεργήματα.

(58) Δακτυλίῳ. Post hæc verba, ἐξαποστείλον μοι, addit Coisl. primus εἰ συνίδης. Med. εἰ συνεῖδες. Harl. εἰ συνίδης. Sed hæc minime necessaria, ac melius videntur deesse in Coisl. secund.

(59) Ἐπεγνωκότα. Legendum ἐπεγνωκότι.

(60) Ἄ δὲ ἀνέγνων, etc. Ita Harl. Sed hæc desunt in utroque Coisl. et Med. Sic legitur in Bigot. Ἄ γὰρ ἀνέγνων κατέγνω.

ματα· καὶ φαῦλα τὰ τῆς ἀριστείας, ἧς αὐτὸς ἠρί-
 στευσας καθ' ἡμῶν· οὐχὶ δὲ καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ καθ'
 ἑαυτοῦ. Ἐγὼ δὲ τρόμῳ συνέχομαι, ὅταν λάβω κατὰ
 νόον πορφύριδα σε περιβεβλησθαι (61)· στεφάνῳ
 δὲ τῆν ἄτιμον κεκοσμησθαι σου κεφαλὴν, ὅπερ δίχα
 εὐσεβείας οὐκ ἔστιμον, ἀλλ' ἄτιμον καθίστησι σου
 τὴν βασιλείαν (62). Ἄλλ' αὐτὸς ἐπαυελθὼν καὶ
 ὑπερμεγέθης γενόμενος, ὡς γε φαῦλοι καὶ μισόκα-
 λοι θαίμονες εἰλκυσάν σε εἰς τοῦτο, οὐ μόνον ὑπὲρ
 πᾶσαν φύσιν ἀνθρώπων φρονεῖν ἤρξω (63), ἀλλὰ
 καὶ εἰς Θεὸν ὑπεραίρεσθαι, καὶ τὴν πάντων μητέρα
 καὶ τιτηνὸν Ἐκκλησίαν ἐνυβρίζειν, μανύσει χρυσά-
 μενος πρὸς μὲν τὸν εὐτελέστατον χιλιάδα χρυσίου
 λιτρῶν ἐξαποσταλῆναί σοι παρ' ἐμοῦ. Καὶ ἡ μὲν τοῦ
 χρυσίου ὀλκὴ οὐκ ἐθάμβησέ μου τὴν διάνοισιν, εἰ καὶ
 μάλ' πολλὴ καθέστηκεν· ἀλλὰ θαυρῶσαι με πικρῶς
 παρεσκεύασεν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ταχίστῃ σου ἀπωλείᾳ.
 Ἐυτεθύμημαι γὰρ καθ' ἑαυτὸν ὡς ἐγὼ τε αὐτὸς καὶ
 ἡ σὴ καλοκάγαθία κοινῶς μεμαθῆκαμεν τὰ ἱερὰ καὶ
 βέλτεστα γράμματα. Ἐκάτεροι δὲ (64) διεξήλθομεν
 τὰς ἀγίας καὶ θεοπνεύστους Γραφάς, καὶ ἐλάθημεν
 μὲν σε τότε οὐδέν, ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος ἀκόσμητος
 καθέστηκα, ὑπὸ τοιαύτου φρονήματος στρατοπε-
 δευθεῖς. Ἦδεῖς ἡμᾶς πρὸ τῆς χθές, γαλήνῳτατε, ἐπ'
 ἀπληστία χρημάτων μὴ πολιτεύεσθαί· νῦν δὲ κατὰ
 τὴν ἐνεστῶσαν δέκα ἑκατομμύρια χρυσίου λιτρῶν
 ἐξαποσταλῆναί σοι ἐπεζήτησας παρ' ἡμῶν· φείσα-
 σθαι ἡμῶν τοίνυν θέλησον, γαλήνῳτατε, τοσαῦτα
 κεκτημένων, ὅσα ἂν τήμερον θελήσωμεν φαγεῖν (65)
 οὐκ ἐξαρκέσει ἡμῖν. Ἀργεῖ γὰρ, ὡς εἰκός, παρ'
 ἡμῶν μαγείρων τέχνη· μάχαιρα δὲ αὐτῶν αἵμασιν (66)
 οὐ προσομιλεῖ. Τὰ μέγιστα (67) τῶν παρ' ἡμῶν
 βρωμάτων, ἐν οἷς ἡ σαφύλεια, χόρτων φύλλα σὺν
 ἄρτοι τραχυτάτω καὶ τῷ ἐξεστακῶτι οἴνω· ὥστε μὴ
 ἐκθαμβούμενα (68) ἡμῶν τὰ αἰσθητήρια ὑπὸ τῆς
 γαστριμαργίας ἐπ' ἀφροσύνη πολιτεύεσθαι.

1. Ἀπήγγειλε δὲ μοι καὶ τοῦτο Λαῦσος ὁ σὸς περι-
 θλαπτος τριβούνος, ὁ γνώσιός σοι περὶ τὰ ἐσπου-
 दाσμένα, ὡς γυνὴ τις προσέλευσιν ἐποιήσατο ἐπὶ τῆς
 σῆς γαλήνῳτατος ἐπ' ἀπωλείᾳ παιδὸς αὐτῆς φαρμα-
 κευθέντος· καὶ ὡς κέκριται παρ' ὑμῶν φαρμακῶς
 μὲν μηδαμοῦ εἶναι (69), ὅντας δὲ ἀναιρεῖσθαι· ἡ
 ἐκείνους μόνους περιποιεῖσθαι οἷς ἡ μάχη πρὸς τὰ
 θηρία. Καὶ τοῦτο, ὀρθῶς κριθὲν παρ' ὑμῶν, ξένου
 μοι πέφικε. Παντὸς γὰρ γέλωτος ἀνάμειπτον τυγχά-
 νει, πῶς τὰ μεγάλα ἀληθῆ τῶν τραυμάτων μικροῖς
 φαρμάκοις ἐπιχειρεῖς θεραπεύειν. Θεὸν γὰρ ἐνυβρι-

(61) Περιβεβλησθαι. Codices mss. excepto Harl. addunt ὅπερ ἐστὶ βασιλικὸν πρόβλημα, quod est regale indumentum.

(62) Βασιλείαν. Editi habent κεφαλὴν, et addunt: Καταγελαστότερον δὲ σου οὐκ ἔργων εἰ τις τεθείεται πῶποτε. Haud autem scio an nemo magis quam te ridiculum quemquam viderit, sed hæc nullo in codice ms. vidimus.

(63) Ἠρξω. Ita Harl., Med. et Vat. Deest ea vox in utroque Coisliniano.

(64) Ἐκάτεροι δέ. Ita Harl. et Coisl. primus. Καθ' ἑκάτερον δέ Reg. et Coisl. secundus et Medic.

(65) Φαγεῖν. Harl. χορτασθῆναι.

(66) Αἵμασιν. Medic. αἵματι.

A facta: improba vero quæ contra nos egregie ges-
 sisti, vel potius non contra nos, sed contra te-
 metipsum. Ego enim contremisco, cum in men-
 tem venit te purpura indutum, ac tuum infame
 caput corona redimitum esse, quæ sine pietate
 non ornat imperium tuum, sed ignominia asper-
 git. Tu porro excelsus, et supra modum magnus
 effectus, posteaquam scelesti ac omnis virtutis et
 honestatis hostes dæmones te in hoc pertraxe-
 runt non solum supra omnem humanam natu-
 ram sentire cœpisti, sed etiam in Deum verticem
 tollere, ac Ecclesiam omnium matrem ac nutri-
 cem injuria afficere, significans mihi, homini
 vilissimo, ut auri libras mille ad te mittam. Et
 auri quidem pondus animum meum non percudit,
 B quamvis valde magnum sit; sed amaras mihi la-
 crymas excussit, ob hanc tuam celerrimam per-
 niciem. Nam mecum ipse considero, me et tuam
 strenuitatem sacras ac optimas litteras simul
 didicisse. Nimirum evolvimus uterque sanctas
 ac a Deo inspiratas Scripturas, atque tunc nihil
 te latuit. Nunc vero indecorus factus es, ejusmodi
 elatione animi veluti castris circumclusus. Nove-
 ras nos nudius tertius, serenissime, pecuniarum
 copiæ cupidus non esse; te tamen nunc mille auri
 libras a me petivisti. Velis nobis, serenissime,
 parcere; qui tantum possidemus, quantum, si
 hodie comedere voluerimus, nobis non sufficiet,
 C Cessat apud nos, ut par est, coquorum ars; nec
 eorum culter sanguinem attingit. Ciborum nostro-
 rum optimi, quibus affluimus, herbarum folia
 sunt cum pane asperrimo, et vino acescente: ne
 scilicet stupentes sensus nostri ob ventri inglu-
 viam in vesania versentur.

2. Nuntiavit et illud mihi Lausus spectabilis
 tuus tribunus, ac sincerus mandatorum tuorum
 minister, accessisse mulierem quamdam ad tuam
 serenitatem ob filii veneno sublatis interitum atque
 a vobis judicatum veneficos nusquam esse; si
 sint, e medio tolli: aut illos solos conservari,
 qui contra bestias pugnant. Atque hoc quod **125**
 a vobis recte judicatum est, mirum mihi visum
 est. Illud enim ridiculum est omnino, quomodo
 magnos vulnerum dolores parvis remediis sanare
 tentes. Dum enim Deum afficis injuria, frustra

(67) Τὰ μέγιστα. Sic Harl., Reg., Med. et uterque Coisl. Alii. Τὰ βέλτεστα. Habent iidem codices paulo post τραχυτάτω, si tamen excipias Coisl. secundum, in quo legitur, ut in aliis nonnullis, βραχυτάτω.

(68) Μὴ ἐκθαμβούμενα... πολιτεύεσθαι. Ita codex Harlæanus. Alii μὴ ἐκθαμβεῖσθαι... μὴ πολιτεύεσθαι. Ibidem Cotelerius ἐπ' ἀπληστία πολιτεύεσθαι.

(69) Μηδαμοῦ εἶναι. Verbum verbo reddidimus. Nam similia de delatoribus leguntur in Actis S. Cypriani: *Legibus vestris, ait Cyprianus, bene atque utiliter censuistis, delatores non esse.* Sic etiam Basilius epist. 55. Synodus Nicæna manifeste sanxit *mulieres extraneas non esse.* Paulo post legitur in codice Bigotiano μόνους ζῆν οἷς ἡ, etc.

viduarum ac orphanorum curam suscipis: quorum alterum stultum est et periculosum; alterum vero humani et misericordis. Grave est nobis, qui privati sumus, apud imperatorem loqui: sed gravius tibi videbitur apud Deum causam dicere. Nullus enim Dei et hominum mediator apparebit. Quæ legisti, non intellexisti; nam si intellexisses, non sane condemnasses.

EPISTOLA XLII.

Chiloni demonstrat auctor epistolæ non satis esse recte incipere, sed in perseverantia omnia esse posita; plura tradit solitariæ vitæ præcepta, in his ut non statim ad summum perfectionis se intendat, sed paulatim progrediatur. Cavendum imprimis monet, ne per speciosam causam recte in sæculo vivendi et spirituales conventus obeundi, solitudinis fastidium obrepat.

Ad Chilonem discipulum suum.

1. Salutaris rei auctor ero tibi, germane frater, si libenter a me consilium de rebus agendis acceperis: ac de iis maxime, de quibus ipse rogasti ut tibi consilium daremus. Nam solitariam quidem vitam incipere multi fortasse ausi sunt: sed rem, ut par est, absolvere pauci profecto elaboraverunt. Ac omnino non in proposito solum consistit exitus: sed in existu laborum fructus. Nulla ergo utilitas, non properantibus ad propositi finem, sed initio solo monachorum vitam circumscribentibus: quin etiam et deridendum relinquunt suum ipsorum propositum, in ignaviæ et levitatis crimen apud externos incurrentes. Nam et de talibus Dominus dicit: *Quis volens domum ædificare, non prius sedens computat sumptum, an habeat quibus opus sit ad absolvendum? ne posteaquam posuerit fundamentum, et non potuerit perficere, incipiant illudere ei prætereuntes, dicentes: Hic homo fundamentum posuit, et non potuit consummare*²⁶. Initium igitur alacrem ac promptum in virtute progressum habeat. Etenim generosissimus athela Paulus nolens nos de vita bene ante acta securos otuari, sed quotidie ultra progredi, ait: *Quæ retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens meipsum, juxta scopum persequor ad bravium supernæ vo-*

²⁶ Luc. XIV, 28-30.

* Alias I.

(70) Καὶ συμπαθοῦς. Bigot. καὶ λογιστικοῦ.

(71) Τὸ λέγειν. Vetit Cotelerius, *adversus Deum verba facere*. Sed hac voce judicium designatur, ac omnium actionum reddenda ratio; statim enim additur neminem nunc inter Deam et homines mediatorem futurum. Vide Not. ad epistolam 33.

(72) Ἄ μέντοι, etc. Hæc desumpsimus ex codice Harlæano. Desunt enim in Medicæo et utroque Coisl. et aliis a Combesio et Cotelerio citatis. Narrat Sozomenus lib. v, c. 18, Julianum celeberrimis episcopis scripsisse in hæc verba: Ἀνέγνω, ἔγνω, κατέγνω, *Legi, cognovi, condemnavi*: eos autem sic respondisse: Ἀνέγνω, ἀλλ' οὐκ ἔγνω· εἰ γὰρ ἔγνω, οὐκ ἂν κατέγνω, *Legisti, sed non cognovisti; nam si cognovisses, non condemnasses*. Addit idem scriptor hanc epistolam Basilio a nonnullis non sine probabili ratione attribui.

(73) Πρὸς Χίλωνα. Hæc epistola in codice Mazarinæo inscribitur ὁμιλία πρὸς, etc. In codice

σας, χηρῶν καὶ ὀρφανῶν μάτην πρόνοιαν ποιῆ. Τὸ μὲν γὰρ μακρὸν καὶ ἐπικίνδυνον, τὸ δὲ φιλοκτιμόνος καὶ συμπαθοῦς (70). Ἐπαχθές ἡμῖν λέγειν πρὸς βασιλέα, ἰδιώτας ὄντας· ἐπαχθέστερον δὲ σοι φανήσεται τὸ λέγειν (71) πρὸς Θεόν. Οὐδεὶς γὰρ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων φανήσεται. Ἄ μέντοι (72) ἀνέγνω, οὐκ ἔγνω· εἰ γὰρ ἔγνω, οὐκ ἂν κατέγνω.

EPISTOLA MB.

Πρὸς Χίλωνα (73) του αὐτοῦ μαθητῆν.

B 1. Σωτήριου πράγματος αἷτιος γενήσομαι (74) σοι, ὃ γνήσιε ἀδελφε, εἰ ἡδέως συμβουλευθῆς παρ' ἡμῶν τὰ πρακτέα· μάλιστα περὶ ὧν ἡμᾶς αὐτὸς παρεκάλεσας συμβουλευσαι σοι. Τὸ μὲν γὰρ κατάρξασθαι τοῦ μονήρους βίου πολλοῖς ἴσως τετόλμηται· τὸ δὲ ἀξίως ἐπιτελεσαι ὀλίγοις τάχα που πεπόνηται. Καὶ πάντως οὐκ ἐν προθέσει μόνον (75) τὸ τέλος ὑπάρχει, ἀλλ' ἐν τῷ τέλει τὸ κέρδος τῶν πεπονημένων. Οὐκοῦν οὐδὲν ὄφελος τοῖς μὴ πρὸς τὸ τοῦ σκοποῦ τέλος ἐπειγομένοις, ἄχρι δὲ τῆς ἀρχῆς μόνης ἰστώσι τὸν τῶν μοναχῶν βίον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καταγέλαστον καταλιμπάνουσι τὴν ἑαυτῶν πρόθεσιν, ἀνανδρίας καὶ ἀβουλίας παρὰ τῶν ἐξωθεν ἐγκαλούμενοι. Φησὶ γὰρ (76) καὶ ὁ Κύριος περὶ τῶν τοιούτων· Τίς, βουλόμενος οἶκον οἰκοδομησαι, οὐχὶ πρῶτον καθισας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν; μὴ ποτε, θέντος αὐτοῦ θεμέλιον, καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐκτελεσαι, ἀρξωνται ἐμπαίζειν αὐτῷ οἱ παραπορευόμενοι, λέγοντες, ὅτι Ὁ ἄνθρωπος οὗτος θεμέλιον ἔθηκε, καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελεσαι. Ἡ οὖν ἀρχὴ ἐχέτω τὴν προκοπὴν προθύμως ἐπὶ τῷ κατορθώματι. Καὶ γὰρ ὁ γενναϊότατος ἀθλητῆς Παῦλος, βουλόμενος ἡμᾶς (77) μὴ ἐπαμεριμνεῖν τοῖς προθεβιωμένοις ἀγαθοῖς, ἀλλ' ὀσημεραι εἰς τὸ πρόσω προκόπτειν, λέγει· Τῶν ὀπισθεν ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ

Regio 2895 hæc leguntur: Τινὲς τὸν λόγον τοῦτον τοῦ ἁγίου Νεῖλου εἶναι λέγουσι, *Quidam hanc orationem sancti Nili esse dicunt*.

D (74) Γενήσομαι. Unus ex Regii codicibus εὐγενήσομαι. Unus itidem Reg. εὐ γενήσομαι.

(75) Μόνον. Reg. secundus μόνη. Infra duo mss. codices οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ.

(76) Φησὶ γὰρ. Voculam addidimus ex duobus mss. Statim Regius secundus πρόγον pro οἶκον. Paulo post editi ἵνα μήποτε. Sed ἵνα deest in iisdem mss.

(77) Ἰμᾶς. Hanc vocem addidimus ex Reg. codice primo. Secundus sic habet: προθύμως ἐπὶ τὸ τῶν κατορθωμάτων τέλος ἐπειγομένη. Τοῦτο γὰρ διδάσκει ἡμᾶς τῷ ἰδίῳ κατορθώματι... μὴ ἐπαμεριμνεῖν τοῖς, etc. *Initium igitur acriter properet ad recte factorum finem. Id enim nos docet propriæ virtutis exemplo Paulus; ne scilicet de vita ante bene acta securi otiemur, sed quotidie ultra progrediamur, dicens, etc.*

ἐμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπον διώκω (78) ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως. Τοιοῦτος γὰρ ὑπάρχει ὁλος ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, μὴ ἀρκούμενος τοῖς φθάσασιν, ἀλλὰ τρεφόμενος οὐ τοῖς φθάσασιν μᾶλλον, ἀλλὰ τοῖς μέλλουσι. Τί γὰρ ὠφελεῖ ἀνθρώπου ὁ χθιζὸς τῆς γαστρὸς κόρος, σήμερον τῆς ἐμφύτου πείνης τὴν οἰκείαν τῆς βρώσεως παραμυθίαν μὴ εὐρισκούσης; Οὕτως οὖν οὐδὲ ψυχῆς κέρδος τοῦ χθεσίου κατορθώματος, τῆς σημερινῆς ἀπολιμπανομένου δικαιοπραγίας. Οἶον γὰρ εὖρω σε, φησὶ, τοιοῦτόν σε κρινῶ.

2. Οὐκ οὖν μάταιος μὲν τοῦ δικαίου ὁ κόπος, ἀνέγκλητος δὲ καὶ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ὁ τρόπος, ἐπιγενομένης (79) ἐναλλαγῆς· τῇ μὲν ἀπὸ τοῦ κρείττονος ἐπὶ τὸ χεῖρον, τῇ δὲ ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ κρείττον μεταβληθέντι. Ταῦτα καὶ τοῦ Ἰεζεκιήλ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου δογματίζοντος ἔστιν ἀκοῦσαι. Ἐὰν γὰρ, φησὶν, ἐκκλίνας ὁ δίκαιος πλημμελήσῃ, οὐ μὴ μνησθῶ τῶν δικαιοσυρῶν ὧν ἐποίησεν ἐμπροσθεν (80). ἀλλ' ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀποθνήσκει. Τὸ δὲ αὐτὸ φησὶ καὶ περὶ τοῦ ἀμαρτωλοῦ· Ἐὰν ἐπιστρέψας ποιήσῃ δικαιοσύνην, ζωὴν ζήσεται ἐν αὐτῇ. Ποῦ γὰρ οἱ τοσοῦτοι Μωϋσῆ τοῦ θεράποντος πόνοι, τῆς ἐν στιγμῇ (81) ἀντιλογίας παραγραφάμενης αὐτοῦ τὴν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἴσοδον; Ποῦ δὲ καὶ ἡ τοῦ Γιεζῆ συναναστροφή πρὸς τὸν Ἐλισσαῖον, φιλοχρηματίας χάριν λέπρα ἐπισπασαμένου; Τί δὲ καὶ τοῦ πλήθους τῆς σοφίας τῷ Σολομῶντι ὄφελος, καὶ ἡ προλαβοῦσα τοιαύτη ἐννοια εἰς Θεόν (82), ὕστερον ἐκ τῆς γυναικομανίας εἰς εἰδωλολατρείαν αὐτοῦ ἐκπεπτωκότος; Ἄλλ' οὐδὲ τὸν μακάριον Δαβὶδ ὁ μεταωρισμὸς ἀφῆκεν ἀνέγκλητον διὰ τὴν εἰς τὴν τοῦ (83) Οὐρίου πλημμελείαν. Ἦρκει δὲ καὶ ἡ τοῦ Ἰούδα ἀπὸ τοῦ κρείττονος εἰς τὸ χεῖρον μετάπτωσις, πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ κατὰ Θεὸν πολιτευομένου, ὅς, ἐν τοσοῦτοις χρόνοις μαθητευθεὶς τῷ Χριστῷ, ὕστερον μικρῷ λήμματι τὸν διδάσκαλον ἀπεμπολήσας, ἑαυτῷ ἀγχόνην ἐπραγματεύσατο. Τοῦτο οὖν γνωστὸν σοι ἔστω (84), ἀδελφε, ὅτι οὐχ ὁ καλῶς ἀρχόμενος, οὗτος τέλειος· ἀλλ' ὁ καλῶς ἀποτιθέμενος, οὗτος δοκιμὸς παρὰ Θεοῦ. Μὴ οὖν θῶς ὕπνου τοῖς ὀφθαλμοῖς, ἀδελφε, μηδὲ νυσταγμὸν σοῖς βλεφάροις, ἵνα σωθῆς ὡσπερ θορκῆς ἐκ βρόχων, καὶ ὡσπερ ὄρνειον ἐκ παγίδος. Βλέπε γὰρ, ὅτι (85) ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις, καὶ ἐπάνω τείχους ὑψηλοῦ περιπατεῖς, ὅθεν οὐκ ἀκίνδυνον τῷ καταπεσόντι τὸ πτώμα. Μὴ οὖν εὐθιῶς εἰς ἀκρότητα ἀσκήσεως ἐκτείνῃς σεαυτὸν· μάλιστα μηδὲ θαρρήσεως (86) σεαυτῷ, ἵνα μὴ ἐξ ἀπειρίας ἀφ' ὕψους τῆς ἀσκήσεως πέσῃς. Κρεῖσσον γὰρ ἢ κατ' ὀλίγον προκοπή. Κατὰ μικρὸν οὖν κλέπτε τὰς ἡδονὰς τοῦ

²⁷ Philip. iii, 13, 14. ²⁸ Ezech. xliii, 24. vi, 5.

(78) Διώκω. Reg. secundus διώκων. Paulo post ex eodem additi ὁλος post ὑπάρχει.

(79) Ἐπιγενομένης. Sic duo mss., melius quam in editis ἐπαγομένης.

(80) Ἐμπροσθεν. Deest in Reg. secundo. Paulo post idem codex ὅτι ζώην.

(81) Τῆς ἐν στιγμῇ. Reg. secundus τῆς στιγμῆς τῆς, cum momentum contradictionis.

(82) Ἐννοια εἰς Θεόν. Recte observat Combeff-

ationis ²⁷. Nam talis **126** est tota hominum vita non contenta iis quæ præcesserunt, sed nutrita non magis præteritis quam futuris. Quid enim prodest homini hesternæ ventris satietas, hodie insita fame conveniens cibi solatium non inveniēte? Sic igitur neque animæ lucrum ullum ex recte facto hesternò, quod ab hodierno opere justo deseritur. *Qualem enim, inquit, reperio te, talem te judico.*

2. Itaque vanus est justī labor, inculpati item sunt peccatoris mores, superveniente immutatione; alteri quidem a virtute ad vitium, alteri autem a vitio ad virtutem translato. Hæc et Ezechielem velut ex persona Domini docentem audire licet. Si enim, inquit, justus declinans deliquerit, non recordabor eorum quæ juste fecit antea: sed in peccato suo morietur ²⁸. Dicit autem idipsum et de peccatore: Si considerans fecerit justitiam vivet in ipsa ²⁹. Quo enim tot ac tanti labores famuli Moysis, cum ipsum vel unius momenti contradictio terræ promissæ aditu arcuerit? Quo et Giezi cum Elisæo convictus, cum sibi lepram pecuniæ amore asciverit? Quid et sapientiæ multitudo Salomonem juvit, tantusque Dei amor præteritus, cum postmodum insano mulierum amore delapsus sit in idololatriam? Sed neque beatum Davidem mentis aberratio inculpatum dimisit, ob admissum in uxorem Uriæ peccatum. Satis autem esset et Judæ a virtute ad vitium lapsus, ad eum, qui vitam secundum Deum agit, communiendum: qui tamdiu Christi discipulus, postea magistro ob exiguum lucrum divendito, sibi ipse laqueum paravit, Illud itaque perspectum tibi sit, frater, non eum qui bene incipit, perfectum esse: sed qui bene desinit, eum esse Deo probatum. Ne igitur dederis, frater, somnum oculis, neque palpebris tuis dormitationem ³⁰, ut salvus fias velut dama ex cassibus, et velut avis ex laqueis ³¹. Considera per medios te laqueos transire, et supra excelsum murum ambulare, ex quo periculosus cadenti lapsus. Quapropter ne statim ad vitæ asceticæ apicem temetipsum intendas: maxime vero ne tibi ipse confidas, ut ne ob imperitiam ex summo ascetici instituti labaris. Nam satius fuerit paulatim proficere. Itaque voluptates vitæ sensim subtrahe, tuam omnem consuetudinem delens, ne forte si subito omnes simul voluptates irritaris, tibi ipse turbam

²⁹ ibid. 27, 28. ³⁰ Psal. cxxxi, 4. ³¹ Prov.

sus legendum εὐνοια εἰς Θεόν, idque in interpretando secuti sumus.

(83) Εἰς τὴν τοῦ. Sic duo codices mss. Editi εἰς τοῦ. Ibidem editi ἀρκεῖ. Duo codices ut in textu. Idem paulo post μαθητευθεὶς τῷ Κυρίῳ.

(84) Ἐστω. Deest in duobus mss.

(85) Βλέπε γὰρ, ὅτι. Sic duo codices, alius βλέπε, ὅτι. Editi βλέπε, ὡς.

(86) Θαρρήσεως. Sic duo mss. Editi θαρρήση.

tentationum accersas. Cum autem unum voluptatis A morbum vi superaveris, accinge te ad voluptatem aliam debellandam; et ita demum voluptates omnes tempestive domabis. Nam voluptatis quidem nomen unum, sed res diversae. Sis itaque primum, frater, in **127** tentatione omni patiens. Qualibus autem tentationibus fidelis probatur, damnis mundanis, criminationibus, mendaciis, contumacia, obtrectationibus, persecutionibus? Illis et similibus probatur fidelis. Deinde sis etiam quietus, non praecipuus verbis, non litigiosus, non in contentionem pronus, non cupidus gloriae vanae, non effugiens arcana, sed fide dignus, non in sermone multus, sed esto semper non ad docendum, sed ad discendum paratus. Ne curiose de vita mundana inquiras, unde nihil tibi accessurum sit emolumenti, Ait enim: *Ut ne loquatur os meum opera hominum* ³². Qui enim ea quae peccatorum sunt lubens loquitur, cito in se exsuscitat voluptates. Imo potius curiosus sis in vita justorum exquirenda: ita enim tibi ipse comparabis utilitatem. Ne sis tui ostendendi cupidus, pagos aut domos circumcursans; sed haec ut animarum laqueos fuge. Si quis autem te ob multam pietatem, in domum suam multis de causis invitet, discat qui talis est fidem centurionis sequi, qui, cum Jesus curationis ergo ad ipsum properaret, deprecatus est his verbis: *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbum et sanabitur puer meus* ³³. Cum autem ei Jesus dixisset: *Vade, sicut credidisti, fiat tibi* ³⁴: C puer illa ipsa hora sanatus est. Hoc itaque tibi notum sit, frater, non Christi praesentia, sed petentis fide liberatum fuisse aegrotantem. Ita et nunc precante te in quo fueris loco, et aegroto credente se precibus tuis adjutum iri, evenient illi omnia ex sententia.

3. Plus autem quam Dominum propinquos tuos non diliges. *Qui enim, inquit, patrem, aut matrem, aut fratres supra me diligit, non est me dignus* ³⁵. Quid vero sibi vult Domini mandatum? *Si quis, inquit, non tollit crucem suam, et sequitur me, non potest meus esse discipulus* ³⁶. Quod si iis qui sanguine tibi conjuncti sunt, una cum Christo mortuus es, quid rursus vis cum illis versari? Sin autem quae destruxisti propter Christum, rursus aedificas propter cognatos tuos, praevanicatorem te ipsum constituis. Ne igitur ob affinium tuorum

³² Psal. xvi, 4. ³³ Matth. viii, 8. ³⁴ ibid. 13.

(87) Συνήθειαν. Combefisius intelligit de consuetudine saecularium et maxime mulierum. At multo satius visum est haec accipere de vitiorum abolenda consuetudine. Sic infra auctor Epistolae ad juniores suadet ὀργῆς ἀφανισμόν. Basilius Reg. fus. p. 344: Οὐ μικρὸς δὲ οὗτος ἀγὼν τῆς ἑαυτοῦ συνήθειας περιγενέσθαι. *Non leve autem illud certamen, suam ipsius consuetudinem vincere.*

(88) Ὑπομονητικός, Reg. secundus ὑπομονικός.

βίου, ἐξαφανίζων σεαυτοῦ πάσαν συνήθειαν (87), μήποτε, ἀθρόως πάσας ὁμοῦ ἐρεθίσας τὰς ἡδονάς, ὄχλον πειρασμῶν σεαυτῷ ἐπαγάγῃς. Ἡνίκα δ' ἂν τοῦ ἐνός πάθους τῆς ἡδονῆς κατὰ κράτος περιγένη, πρὸς τὴν ἐτέραν ἡδονὴν παρὰταξαι, καὶ οὕτω πασῶν τῶν ἡδονῶν εὐκαίρως περιγενήσῃ. Ἡδονῆς γὰρ ὄνομα μὲν ἐν, πράγματα δὲ διάφορα. Τοίνυν, ἀδελφε, ἔσο πρόωτον μὲν ὑπομονητικός (88) πρὸς πάντα πειρασμῶν. Πειρασμοῖς δὲ ποταποῖς δοκιμάζεται ὁ πιστός, ζημίαις κοσμικαῖς, ἐγκλήμασι, καταβύσμασι, ἀπειθείαις, καταλαλιαῖς, διωγμοῖς; Εἰς ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα δοκιμάζεται ὁ πιστός. Ἐπειτα δὲ καὶ ἡσύχιος ἔσο, μὴ προπετής ἐν λόγῳ, μὴ ἐριστικός, μὴ φιλόνηκος, μὴ κενόδοξος, μὴ ἐξαγγελτικός, ἀλλὰ φιλόπιστος (89)· μὴ ἐν λόγῳ πολὺς, εἰσιμις δὲ ἴσθι καὶ μὴ πρὸς διδασκαλίαν, ἀλλὰ πρὸς μάθησιν. Μὴ περιεργάζου βίους κοσμικούς, ὅθεν οὐδὲν σοι προσγίγνηται ὄφελος. Φησὶ γὰρ· Ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. Ὁ γὰρ ἡθεῖος λαλῶν τὰ τῶν ἀμαρτωλῶν εἰσιμιῶς καθ' ἑαυτοῦ ἐξυπνίζει τὰς ἡδονάς. Μᾶλλον δὲ πολυπραγμονεῖ τὸν τῶν δικαίων βίον· οὕτω γὰρ ἂν εὐρήσεις ἑαυτῷ ὄφελος. Μὴ ἔσο φιλενδείκτης (90), περιάγων τὰς κόμας ἢ τὰς οἰκίας· φεῦγε δὲ ταύτας ὡς ψυχῶν παγίδας. Εἰ δὲ τις διὰ πολλὴν εὐλάβειαν προτρέπεται σε εἰς τὸν ἑαυτοῦ οἶκον πολλῶν προσφάσεων ἕνεκα· μαυθανέτω ὁ τοιοῦτος ἀκολουθεῖν τῇ πίστει τοῦ ἑκατοντάρχου, ὃς, τοῦ Ἰησοῦ θεραπείας χάριν πρὸς αὐτὸν ἐπειγομένου, παρητήσατο λέγων· Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσιέλθῃς, ἀλλὰ μόνον εἰπέ λόγον (91), καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. Τοῦ δὲ Ἰησοῦ εἰπόντος αὐτῷ· Ὑπαγε, ὡς ἐπίστευσας, γενηθήτω σοι· ἰάθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. Τοῦτο οὖν γνωστὸν σοι ἔστω, ἀδελφε, ὅτι οὐχ ἡ τοῦ Χριστοῦ παρουσία, ἀλλ' ἡ πίστις τοῦ αἰτούντος ἡλευθέρωσε τὸν κάμνοντα. Οὕτω καὶ νῦν, σοῦ εὐχομένου ἐν ᾧ ἦς (92) τόπω, καὶ τοῦ κάμνοντος πιστεύοντος, ὅτι ταῖς σαῖς εὐχαῖς βοηθήσεται, ἀποθήσεται αὐτῷ πάντα καταθυμίως.

3. Πλέον δὲ τοῦ Κυρίου τοὺς οἰκείους σου μὴ ἀγαπήσεις. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν, φησὶ, πατέρα ἢ μητέρα, ἢ ἀδελφοὺς ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. Τί δὲ βούλεται ἡ τοῦ Κυρίου ἐντολή; Εἰ τις, φησὶν, οὐκ αἶρει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ μοι, οὐ δύναται μὲν εἶναι μαθητής. Εἰ συναπέθανες τῷ Χριστῷ ἀπὸ τῶν συγγενῶν σου τῶν κατὰ σάρκα, τί πάλιν ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι θέλεις; Εἰ δὲ ἂ κατέλυσας διὰ Χριστὸν, πάλιν ταῦτα οἰκοδομαῖς διὰ τοὺς συγγενεῖς σου, παραβάτην σεαυτὸν καθιστᾷς. Μὴ οὖν διὰ χρεῖος τῶν συγγενῶν σου ἀναχωρήσῃς

³⁵ Matth. x, 37. ³⁶ Luc. xiv, 27.

(89) Φιλόπιστος. Percommoda videtur Combefisii emendatio, qui legendum censet φιλόπευστος, *audienti cupidus.*

(90) Φιλενδείκτης. Duo mss. φιλεκδημητής, *peregrinandi cupidus.*

(91) Εἰπέ λόγον. Codex Max. εἰπέ λόγῳ.

(92) Ἐν ᾧ ἦς. Sic mss. Editi ἐν ᾧ ἦ. Paulo post editi ταῖς εὐχαῖς et ἀγαπήσῃς. Mss. ut in contextu.

τοῦ τόπου σου· ἀναχωρῶν γὰρ ἐκ τοῦ τόπου σου, ἄσως ἀναχωρήσεις (93) ἐκ τοῦ τρόπου σου· Μὴ ἔσο ὀλιγοχαρής, μὴ φιλόχωρος, μὴ φιλοπολίτης, ἀλλὰ φιλόρημος, ἐφ' ἑαυτῷ μένων ἀεὶ ἀμεταωρίστος, τὴν εὐχὴν καὶ τὴν ψαλμωδίαν ἔργον ἡγούμενος. Μὰ δὲ τῶν ἀναγνωσμάτων κατολιγορήσεις, μάλιστα τῆς Νέας Διαθήκης (94), διὰ τὸ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πολλάκις βλάθαι ἐγγίνεσθαι· καὶ οὐχ ὅτι ἐγγράφη βλαβερὰ, ἀλλ' ὅτι ἡ τῶν βλαπταμένων διάνοια ἀσθενής. Πᾶς γὰρ ἄρτος τρώφικος, ἀλλὰ τοῖς ἀσθενούσιν ἐπιβλαβής. Οὕτως οὖν πᾶσα Γραφή θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος, καὶ οὐδὲν κοινὸν δι' αὐτῆς· εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ κοινὸν εἶναι, ἐκεῖνος (95) κοινός. Πάντα δὲ δοκίμαζε· τὸ καλὸν κάτεχε· ἀπὸ καυτὸς εἶδους πονηροῦ ἀπέχου. Πάντα γὰρ ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. Ἔσο οὖν τοῖς συτυγχάνουσί σοι ἐν πᾶσιν ἀπρόσκοπος, προσχαρής, φιλόθελος, ἡδύς, ταπεινόφρων, μὴ ἐκπίπτων τοῦ σκοποῦ τῆς φιλοξενίας διὰ βρωμάτων πολυτελείας (96), ἀρκοῦμενος δὲ τοῖς παροῦσι, τῆς καθημερινῆς χρείας τοῦ μονήρους βίου μηδὲν πλέον ἀπὸ τινος λάβης· καὶ μάλιστα φύγε τὸν χρυσὸν ὡς ψυχῆς ἐπίβουλον καὶ ἀμαρτίας πατέρα ὑπουργὸν δὲ τοῦ διαδόλου. Μὴ προφάσει τῆς εἰς τοὺς πένητας διακονίας σεαυτὸν ὑπόδικον φιλοχρηματίας καταστήσης. Εἰ δὲ τις πτωχῶν ἕνεκα κομίσει σοι χρήματα, γνῶς δὲ (97) τινὰς εἶναι λειπομένους· αὐτῷ ἐκεῖνος, ᾧ ὑπάρχει τὰ χρήματα, ἀποκομίσει τοῖς ὑστερουμένοις (98) ἀδελφοῖς συμβούλευσον, μήποτε μολύνῃ σου τὴν συνειδήσιν ἢ τῶν χρημάτων ὑποδοχή.

4. Τὰς ἡδονὰς φεῦγε· τὴν ἐγκράτειαν δίωκε· καὶ τὸ μὲν σῶμα τοῖς πόνοις ἄτακτον τὴν δὲ ψυχὴν τοῖς πειρασμοῖς ἔθιζε (99). Τὴν σώματος καὶ ψυχῆς ἀνάλυσιν ἀπαλλαγὴν καυτὸς κακοῦ τιθέμενος, ἐκδέχου τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν. Ἦς πάντες οἱ ἅγιοι μέτοχοι γεγονόασιν· Σὺ δὲ (1), ἀδιαλείπτως ζυγιστάτων, ἀντιπαρτίθεις τῇ διαβολικῇ ἐννοίᾳ τὸν εὐσεβῆ λογισμόν, ὡσπερ ἐπὶ τρυφάνης τῆ ῥοπῆ τῆς πλάστιγγος τούτῳ παραχωρῶν· καὶ μάλιστα ὅταν ἐπαναστᾶσα ἡ πονηρὰ ἐννοια λεγῆ· Τί σοι τὸ ὄφελος τῆς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ διαγωγῆς; τί σοι τὸ κέρδος τῆς ἀναχωρήσεως τῆς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων συνθείας; Ἡ οὐκ ἔγνως τοὺς παρὰ τοῦ Θεοῦ τεταγμένους ἐπισκόπους τῶν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν τοῖς ἀνδράσι (2) συνήθως συνδιαζώντας, καὶ τὰς πνευματικὰς ἀδιαλείπτως ἐπιτελοῦντας πανηγύρεις, ἐν αἷς μάλιστα που τοῖς παραγενομένοις γίνεται ὄφελος; Ἐκεῖ γὰρ

A usus a loco tuo recedas : recedens enim a loco tuo, fortasse a moribus tuis recedes. Non amator sis turbæ, non ruris, non civitatum, sed solitudinis : apud te ipsum manens semper citra ullam mentis aberrationem ; precationem et psalmodiam opus tuum esse existimans. Neque etiam lectiones negligas, Testamenti novi maxime, propterea quod sæpe ex Veteri Testamento oritur detrimentum : non quod scriptæ sint res noxiæ, sed quod eorum qui læduntur, mens infirma. Omnis enim panis ad alendum idoneus ; sed nocet infirmis. Sic igitur omnis Scriptura divinitus inspirata est atque utilis ³⁷, nec in ea quidquam inquinatum est ; nisi quod quis inquinatum esse putat, id ipsi inquinatum est. **128** Omnia autem proba : quod bonum est, tene : ab omni specie mala abstine ³⁸. *Omnia enim licent, sed non omnia expediunt* ³⁹. Itaque his quibuscum versaris nulla in re sis offendiculo, sis lætus, fratrum amans, blandus, humilis, non excidens, hospitalitatis proposito per eduliorum lautitiam, sed præsentibus contentus, nihil a quoquam ultra quotidianum solitariæ vitæ usum accipias : ac præsertim fuge aurum velut animæ insidiatorem, et peccati patrem, ac diaboli ministrum. Te ipse avaritiæ obnoxium ne constitueris, obtentu ministerii erga pauperes. Si quis autem ege-
B norum gratia afferat tibi pecunias, et aliquos noveris indigere ; ei ipsi, cui sunt pecuniæ, consilium da, ut fratribus indigentibus distribuat, ne forte conscientiam tuam coinquinent acceptæ pecuniæ.

C 4. Voluptates fuge : prosequere continentiam ; ac corpus quidem laboribus exerce ; animam vero assuefacito tentationibus. Pro certo tenens corporis et animæ dissolutionem mali cujuscunque esse liberationem, bonorum æternorum expecta fruitionem, cujus omnes sancti effecti sunt participes. Tu vero indesinenter expendens ac librans, diabolico suggestui oppone piam cogitationem, ei velut in frutina momento lancis præponderanti cedens. Et præsertim cum prava insurgens cogitatio dixerit : Quæ utilitas degendi in hoc loco ? quod lucrum secessus ab hominum societate ? An ignoras constitutos a Deo episcopos Ecclesiarum Dei cum hominibus ex more vivere, et spirituales indesinenter celebrare conventus, quos qui obeunt plurimum percipiunt utilitatis ? Illic enim Proverbiorum aperiuntur

³⁷ II Tim. iii, 16. ³⁸ I Thess. v, 21. ³⁹ I Cor. vi, 12.

(93) Ἀναχωρήσεις. Sic unus ex Regiis, melius quam editi ἀναχωρήσεις. Paulo post editi ἐφ' ἑαυτὸν μένων ἀεὶ ἀμεταωρίστος. Mss. ut in textu.

(94) Μάλιστα τῆς Νέας. Reg. secundus μάθε τὰ τῆς Νέας.

(95) Ἐκεῖνος. Sic unius codicis ope emendatur quod erat in editis ἐκεῖνος.

(96) Πολυτελείας. Sic Reg. secundus. Editi πολυτέλειαν.

(97) Γνωῖς δὲ. Sic Reg. secundus, alius γνοῖς δὲ. Mox editi ὑπόρχη, Mss. ut in textu.

(98) Ὑστερουμένοις. Sic Reg. secundus pro eo quod est in editis στερουμένοις. Mox duo mss. μολύνῃ, editi μολύνει.

(99) Ἐθίζε. Duo codices a Combefisio citati καρτέσει.

(1) Σὺ δὲ. Editi pro his vocibus habent σεαυτὸν, et paulo post τούτῳ παραχωρῶν. Vulnus sanatum ope Reg. secundi, in quo etiam legitur ἀντιπαρτίθει.

(2) Τοῖς ἀνδράσι, etc. Editi τοὺς ἀνδρας συνήθως συνδιαζώντας. Emendavimus ope Regii secundi.

ænigmata, explicantur apostolica documenta, A exponuntur evangelicæ sententiæ, theologia auditur; illic congressus fratrum spiritualium, magnam occurrentibus ex vultus aspectu utilitatem præbentium. Tu autem te ipse a tantis bonis effecisti alienum, atque hic desides belluarum in morem efferatus. Vides enim hic solitudinem magnam, inhumanitatem non modicam, penuriam doctrinæ, disjunctionem a fratribus, ac spiritum erga Dei mandatum valde inertem ac sordem. Cum igitur talibus ac tantis te speciosis rationibus prava insurgens cogitatio frangere voluerit; oppone ei per piam ratiocinationem ipsius rei experientiam, dicens: Quandoquidem tu mihi dicis bona esse quæ in mundo sunt, propterea ergo illuc transmigravi, indignum meipsum judicans mundi bonis. Sunt enim mundi bonis mala admista, ac longe exsuperant mala. Nam cum aliquando accessissem ad spirituales conventus, in unum fratrem vix tandem incidi, qui Deum timere videbatur; sed is tenebatur **129** sub diabolo; atque ex ipso audiui lepidos sermones, et confictas ad obvios quosque decipiendos fabulas. Multos post ipsum offendi fures, raptores, tyrannos. Vidi ebriorum speciem indecoram; vidi sanguinem oppressorum; vidi quoque mulierum pulchritudinem, qua pudicitia mea torquebatur. Ac fornicationis quidem opus effugi; sed virginitatem meam cordis cogitatione inquinavi. Et multos quidem sermones animæ utiles audiui; sed tamen nullum apud magistrum reperi dignam sermonibus virtutem. Post hoc rursus audiui innumerabiles tragœdias, quæ effeminatis modis animum subibant. Rursus audiui citharam suaviter resonantem, plausum saltantium, scurrarum vocem, stoliditatem multam, facetias, turbæ immensæ clamorem. Vidi lacrymas spoliatorum, dolores eorum qui abducebantur a tyrannide, ejulatum eorum qui torquebantur. Et vidi, et ecce non erat conventus spiritualis, sed mare ventis agitatam ac turbatum, omnes simul fluctibus suis tentans obruere. Dic mihi, o cogitatio mala, et temporariæ voluptatis ac vanæ gloriæ dæmon, quid mihi est lucri, si hæc et spectem et

ἀποκαλύψεις παροιμιῶν αἰνιγμάτων, λύσεις ἀποστολικῶν διδαγμάτων, εὐαγγελικῶν νοημάτων (3) ἔκθεσις, θεολογίας ἀκρόασις, ἀδελφῶν πνευματικῶν συντυχία (4), μεγάλην τοῖς ἐντυχάνουσιν ἐκ τῆς θείας τοῦ προσώπου τὴν ὠφέλειαν παρεχόντων. Σὺ δὲ, τοσοῦτων ἀγαθῶν ἀλλότριον σεαυτὸν καταστήσας κίθησαι ἐνθάδε ἐξηγηριωμένος ἴσως τοῖς θηρσίν. Ὅρα γὰρ ἐνταῦθα ἐρημίαν πολλήν, ἀπανθρωπίαν οὐκ ὀλίγην. ἀπορίαν διδασκαλίας, ἀδελφῶν ἀλλοτρίωσιν, καὶ τὸ πνεῦμα περὶ τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ ἀργίαν ἔχον πολλήν. Ὅταν οὖν τοιαύταις καὶ τοσαύταις εὐλογοφανέσι προφύσσει ἐπαναστάσα ἢ πονηρὰ ἔννοια καταρρήξαι σε θέλη (5), ἀντιπαράθεσι αὐτῇ διὰ τοῦ εὐσεβοῦς λογισμοῦ τὴν πείραν τοῦ πράγματος, λέγων, Ἐπειδὴ σὺ λέγεις μοι καλὰ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι, διὰ τοῦτο ἐγὼ ἐνταῦθα μετόκησα, ἀνάξιον ἐμαυτὸν κρίνας τῶν τοῦ κόσμου καλῶν. Παραμείκται γὰρ τοῖς τοῦ κόσμου καλοῖς τὰ κακὰ, καὶ μᾶλλον ὑπεραίρει τὰ κακὰ. Παραγενόμενος (6) γὰρ ποτε ἐν ταῖς πνευματικαῖς πανηγύρεσιν, ἐνὶ μὲν ἀδελφῶ μόλις ποτὲ περιέτυχον, τὸ μὲν δοκεῖν (7) φοβουμένῳ τὸν Κύριον, κρατουμένῳ δὲ ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ λόγους κομφῶδους, καὶ μύθους πεπλασμένους εἰς ἀπάτην τῶν ἐντυχάνοντων. Πολλοῖς δὲ μετ' αὐτὸν (8) συνέτυχον κλέπταις, ἄρπαξι, τυράννοις. Εἶδον μεθύοντων σχῆμα ἄσχημον, τὰ αἵματα (9) τῶν καταπονουμένων. Εἶδον δὲ καὶ κάλλος γυναικῶν, βασανίζον μου τὴν σωφροσύνην. Καὶ τὸ μὲν τῆς προνοίας ἔργον διεφύγον· τὴν δὲ ἐμαυτοῦ παρθενίαν ἐμάλυνα κατὰ διάνοιαν καρδίας. Καὶ πολλῶν μὲν ἀκήκοα λόγων ψυχωφελῶν· πλὴν παρ' οὐδενὶ τῶν διδασκάλων εὔρον ἀξίαν τῶν λόγων οὐτ' ἀρετήν. Μετὰ δὲ τοῦτο πάλιν μυρίων ἤκουσα τραγωδημάτων, μέλεσι τεθρυμμένοις ἐνδεδυμένῳ (10). Πάλιν ἀκήκοα κιθάρας ἠδὲ ἠχοῦσης, τῶν κρότων (11) τῶν ἀλλομένων, τῆς φωνῆς τῶν γελοιαστῶν, μυρίας πολλῆς καὶ εὐτραπέλειας, ὄχλου ἀμυθῆτου βοῆν. Εἶδον τὰ δάκρυα τῶν συληθέντων, τὰν ὀδύνας τῶν ἀπαγομένων (12) ὑπὸ τῆς τυραννίδος, τὴν οἰμωγὴν τῶν βασανιζομένων. Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν πανήγυρις πνευματικῆ, ἀλλὰ θάλασσα ἀνεμιζομένη καὶ ταρακτομένη, πάντα ὁμοῦ τοῖς αὐτῆς (13) κύμασι καλύψαι σπουδάζουσα. Λέγε μοι, ὦ κακὴ ἔννοια, καὶ ὁ τῆς προσκαίρου ἠδονπαθείας τε καὶ κενοδοξίας θαίμων, τί μοι

(3) Νοημάτων. Reg. secundus διαταγμάτων. Mazarinæus cod. παραγγελμάτων.

(4) Συντυχία. Reg. secundus Συντυχία μεγάλην τοῖς συντυχάνουσιν ἐκ τῆς προσούσης αὐτοῖς τοῦ Πνεύματος χάριτος τὴν ὠφέλειαν παρέχουσα: *Fratrum spiritualium congressus magnam congregantibus ex insita illis Spiritus gratia utilitatem ferens.*

(5) Σε θέλη. Pronomen additum ex Regio secundo.

(6) Παραγενόμενος. Sic duo mss. Editi παραγενόμενος.

(7) Τὸ μὲν δοκεῖν. Sic Reg. secundus. Editi τῷ μὲν δοκεῖν. Paulo post cod Maz. πεπλεγμένους.

(8) Μετ' αὐτόν. Duo mss. μετ' αὐτοῦ, cum eo.

(9) Τὰ αἵματα. Auctor hujus epistolæ, quem in Palæstina vixisse non obscure perspiscitur, videtur horribili vitiorum pictura hanc potissimum gentem notare. Illius narrationem confirmat Gregorius Nys-

senus, qui in epistola de iis qui adeunt Hierosoly-ma, tom. III, p. 653, testatur nullum esse impuritatis genus, quod non in locis Hierosolymitanis perpetretur: adulteria, furta idololatrias et cædes commemorat, ac nullibi tantum furoris esse adfundendum sanguinem, non ex rumore aliquo, sed ex oculorum suorum testimonio asseverat.

(10) Ἐνδεδυμένῳ. Post hanc vocem legitur in Reg. secundo ἀπάτην, sed videtur obrepisse pro πάλιν quod deest in hoc codice.

(11) Τῶν κρότων. Ita Reg. secundus. Editi τὸν κρότον. Ibidem duo codices τῶν ὄχουμένων. Paulo post legendum βοῆς, ut hoc nomen cum cæteris præcedentibus consonet.

(12) Ἀπαγομένων. Ita duo Regii codices. Editi ἐπαγομένων.

(13) Τοῖς αὐτῆς. Ita unus codex: alius τοῖς ἐαυτῆς. Editi τοῖς αὐτοῖς.

τὸ ὄφελος τῆς τούτων θεωρίας τε καὶ ἀκροάσεως, ἅ μὴδενὶ τῶν ἀδικουμένων βοηθῆσαι ἰσχύοντι, μήτε δὲ τοῖς ἀδυνάτοις ἐπαμύναι, μήτε τοὺς (14) σφαλλομένους διορθώσασθαι συγχωρουμένῳ· τάχα δὲ μέλλουσι (15) καὶ ἐμαυτὸν προσαπολλύειν; Ὡσπερ γὰρ ὀλίγον ὕδωρ καθαρὸν ὑπὸ πολλῆς ζάλης ἀνέμου καὶ κονιορτοῦ ἀφανίζεται, οὕτως ἂ νομίζομεν καλὰ ἐν τῷ βίῳ ποιεῖν (16), ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν κακῶν καλύπτεται. Αἱ μὲν γὰρ τραγωδίαὶ ὡσπερ σκόλοπες τοῖς κατὰ τὸν βίον δι' εὐθυμίας καὶ χαρᾶς ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐμπήσσονται, ἵνα τῆς ψαλμοδίας ἐπισκοπίσῃ τὸ καθαρὸν· αἱ δὲ οἰμωγαὶ καὶ ὁ ὀδυρμὸς τῶν ἀδικουμένων ἀνθρώπων παρὰ τῶν ὁμοφύλων ἐπάγονται, ἵνα δευχθῇ τῶν πενήτων ἡ ὑπομονή.

5. Τίς οὖν ἀφέλεια ἐμοὶ, ἡ δηλονότι τῆς ψυχῆς ἡ βλάβη; Διὰ τοῦτο οὖν ἐγὼ μεταναστεύω ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον. Ὡς στρουθίον γὰρ ἐβρόύσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων. Καὶ γὰρ ἐν ταύτῃ τῇ ἐρήμῳ διάγω, ὡ κακὴ ἐννοία, ἐν ἧ ὁ Κύριος διέτριβεν. Ἐνταῦθα ἡ ὄρυς ἡ Μαμβρή (17)· ἐνταῦθα ἡ οὐρανοφόρος κλίμαξ, καὶ αἱ τῶν ἀγγέλων παρεμβολαί, αἱ ὧ Ἰακώβ ὀφθεῖσαι· ἐνταῦθα ἡ ἐρημος, ἐν ἧ ὁ λαὸς ἀγνισθεὶς ἐνομοθετήθη, καὶ οὕτως εἰς τὴν γῆν τῆς επαγγελίας εἰσελθὼν (18) εἶδε Θεόν. Ἐνταῦθα τὸ ὄρος τὸ Καρμηλίον, ἐν ᾧ Ἠλίας, ἀυλιζόμενος τῷ Θεῷ κηρέστησεν. Ἐνταῦθα τὸ πεδίου ἐν ᾧ ἀναχωρήσας Ἐσδρας, πάσας τὰς θεοπνεύστους βίβλους προστάγματι Θεοῦ ἐξηρεύξατο. Ἐνταῦθα ἡ ἐρημος, ἐν ἧ ὁ μακάριος Ἰωάννης, ἀκριδοφαγῶν, μετάνοιαν τοῖς ἀνθρώποις ἐκήρυξεν. Ἐνταῦθα τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, εἰς ὃ ὁ Χριστὸς ἀνερχόμενος προσηύχετο, ἡμᾶς διδάσκων προσεύχεσθαι. Ἐνταῦθα ὁ Χριστὸς ὁ τῆς ἐρήμου φίλος. Φησὶ γάρ· Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν (19). Ἐνταῦθά ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδὸς, ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν. Ἐνταῦθα διδάσκαλοι καὶ προφῆται, οἱ ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι, καὶ ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς. Ἐνταῦθα ἀποστολοὶ καὶ εὐαγγελισταί, καὶ ὁ τῶν μοναχῶν ἐρημοπολίτης βίος. Ταῦτα τοίνυν ἐκουσίως καταδέδεγμαι, ἵνα λάβω ἅπερ τοῖς μάρτυσι τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἁγίοις ἐπήγγελται· ἵνα ἀψευδῶς λέγω· Διὰ τοὺς λόγους τῶν χειλέων σου ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδοὺς σκληράς. Ἐγνων γὰρ τὸν μὲν θεοφιλῆ Ἀβραάμ τῆ τοῦ Θεοῦ φωνῇ πειθόμενον, καὶ εἰς τὴν ἐρήμον μετακοῦντα· καὶ Ἰσαάκ καταδυναστευόμενον· καὶ Ἰακώβ τὸν πατριάρχην ξενιτεύοντα· Ἰωσήφ τὸν σώφρανα διαπιπρασκόμενον, τοὺς τῆς ἐγκρατείας εὐρετάς τρεῖς παῖδας πυρομαχοῦντας, Δανιὴλ δεῦτερον εἰς λάκκον λεόντων παραβαλλόμενον, τὸν παρρη-

audiam, cum nulli eorum quibus injuria fit, opem ferre queam : neque liceat mihi imbecilles defendere, aut errantes corrigere; imo etiam insuper me ipse forte perditurus sim? Quemadmodum enim paululum aquæ puræ magna venti procella ac pulvere dissipatur; sic quæ nobis videmur præclare in sæculo facere, malorum multitudine obruuntur. Nam tragædiæ, velut pali, in cordibus eorum qui in sæculo sunt, per lætitiā ac gaudium infiguntur, ut psalmodiæ puritati tenebras offundant. Porro ejulatus gemitusque hominum injuriam a tribulibus patientium proferuntur, ut pauperum ostendatur patientia.

5. Quæ igitur mihi alia utilitas, nisi certe animæ damnum? Itaque eam ob causam ego velut passer transmigro in montes. Sum enim sicut passer ex laqueo venantium liberatus⁴⁰. Etenim in hac solitudine dego, o mala cogitatio, in qua Dominus versatus est. Hic quercus Mambre : hic scala ferens ad cælum, et angelorum castra a Jacob conspecta; hic solitudo, in qua populus purificatus legem accepit, et ita demum in terram promissionis ingressus Deum vidit. Hic mons Carmelus, in quo Elias commorans placuit Deo; hic campus, in quem cum Esdras secessisset, omnes libros divinitus inspiratos, Deo jubente, eructavit. Hic solitudo, in qua beatus Joannes, locustas edens, hominibus **130** pœnitentiam prædicavit. Hic mons Olivarum, in quem cum Christus ascendisset oravit, orare nos docens. Hic Christus solitudinis amator. Ait enim : *Ubi duo sunt aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*⁴¹. Hic angusta et arcta via, quæ ducit ad vitam. Hic doctores et prophetæ, in solitudinibus errantes, ac montibus, speluncisque et foraminibus terræ⁴². Hic apostoli et evangelistæ, et monachorum semota ab urbibus vita. Hæc itaque ultro suscepi, ut consequar quæ Christi martyribus et omnibus aliis sanctis promissa sunt; ut vere ac citra mendacium dicam : *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras*⁴³. Novi enim charum Deo Abraham qui voci Dei obsecutus est, et in solitudinem migravit; et Isaac potentia oppressum, et Jacob patriarcham peregrinantem; pudicum Joseph divenditum; pueros tres abstinentiæ inventores, qui adversus ignem pugnarunt; Daniele semel et iterum in fossam leonum conjectum; Jeremiam libere loquentem, cœni lacui addictum; Isaiam arcanorum specta-

⁴⁰ Psal. CXXIII, 7. ⁴¹ Matth. XVIII, 20. ⁴² Hebr. XI, 38. ⁴³ Psal. XVI, 4.

(14) Μῆτε τοὺς, etc. Reg. secundus μήτε δὲ τῶν ἀδικούντων τὴν ὁρμὴν ἀνακόψαι δυναμένῳ, μήτε δὲ τοὺς σφαλλομένους, etc. *Cum nec iniquorum impetum repellere valeam.*

(15) Μέλλουσι. . . . προσαπολλύειν. Sic duorum codicum ope emendatur quod erat in editis μάλλον τι. . . . προσαπολλύντι.

(16) Ποιεῖν. Post hanc vocem addunt Reg. secun-

us et Maz. ἐνώπιον ἀνθρώπων. *Coram hominibus.*

(17) Μαμβρή. Ita mss. Editi Μαβρή.

(18) Εἰσελθὼν. Hoc verbum additum ex Reg. secundo.

(19) Ἐν μέσῳ αὐτῶν. Reg. secundus μετ' αὐτῶν.

torem, serra sectum; abductum in captivitatem A
 Israellem; Joannem adulterii objurgatorem, ca-
 pite truncatum; martyres Christi de medio sub-
 latos. Et quid pluribus moror? ubi et ipse Sal-
 vator pro nobis crucifixus est, ut morte sua vivi-
 ficaret nos, et unumquemque nostrum ad patientiam incitaret ac traheret. Ad hunc festino, et ad Patrem, et ad Spiritum sanctum. Legitimus inveniri conor, indignum memet judicans mundi bonis. Cæterum neque ego propter mundum, sed mundus propter me. Hæc igitur apud temetipsum reputans, eaque diligenter, ut tibi dictum est, exsequens, decerta pro veritate usque ad mortem. Etenim Christus ad mortem usque factus est obediens. Sed et Apostolus dicit: *Videte ne quando sit in ullo vestrum cor pravum, ut desciscat a Deo vivente: sed exhortemini vos invicem, et ædificate singuli singulos, quandiu dicitur dies hodiernus*⁴⁴. Nam dies hodiernus significat totum vitæ nostræ tempus. Sic igitur vivens, frater, te ipse servabis, nosque exhilarabis, et Deum glorificabis in sæcula sæculorum. Amen.

EPISTOLA XLIII*.

Basiliius, seu quivis alius epistolæ auctor, evangelica præcepta solitariis breviter exponit.

Admonitio ad juniores.

Disce tu qui solitariam vitam degis, quique fidelis homo ac pietatis cultor es, et edocere evangelicum vivendi genus, corporis in servitutem redactionem, spiritum humilem, mentis puritatem, iræ extinctionem. Coactus, insuper adde propter Dominum; damno affectus, ne litiges; odio habitus, dilige; persecutione appetitus, sustineto; male audiens, obseera. Sis peccato mortuus; sis una cum Deo crucifixus; curam omnem transfer in Dominum, **131** ut reperiaris ubi angelorum sunt myriades, primogenitorum conventus, apostolorum throni, prophetarum præcellentes sedes, sceptrata patriarcharum, martyrum coronæ, justorum præconia. Inter hos justos ut tu ipse annumereris, concupisce, in Christo Jesu Domino nostro. Ipsi gloria in sæcula. Amen.

EPISTOLA XLIV*.

Lapso monacho auctor epistolæ primum peccati magnitudinem, deinde misericordiam divinam ante oculos ponit, et ut ad se veniat, benigne hortatur.

Ad monachum lapsum.

1. Salutem non dicimus, quia non est salus im-

⁴⁴ Hebr. iii, 12, 13.

* Alias II.

** Alias III.

(20) Παρόρησιαστὴν. Quæ ab hac voce usque ad Ἰσραὴλ leguntur, addita sunt ex duobus mss. a Combefisio citatis.

(21) Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ita Reg. secundus. Editi τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ex eodem codice legimus γνήσιος, editi γνησίως. Idem habet ἀγωνιζόμενος.

σιαστὴν (20) Ἰερραίαν εἰς λάκκον βορβόρου καταδικαζόμενον. Ἰσραὴλ τὸν τῶν ἀποκρύφων θεατῆν πριζόμενον. τὸν Ἰσραὴλ αἰχμαλωτιζόμενον. Ἰωάννην τὸν τῆς μοιχείας ἐλεγχὸν ἀποτεινόμενον. ἀναρουμενους τοὺς Χριστοῦ μάρτυρας. Καὶ ἵνα τί μακρολογῶ; ὅπου γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐσταυρώθη ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα τῷ ἑαυτοῦ θανάτῳ ἡμᾶς ζωοποιήσῃ, καὶ πάντας ἡμᾶς πρὸς τὴν ὑπομονὴν ἀλείψῃ καὶ ἐλκύσῃ. Πρὸς τοῦτον ἐπιείγομαι, καὶ πρὸς τὸν Πάτέρα, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον (21). Γνήσιος εὐρεθῆναι ἀγωνιζόμενοι, ἀνάξιον ἑμαυτὸν κρίνας τῶν τοῦ κόσμου καλῶν. Πλὴν ἀλλ' οὐδὲ ἐγὼ διὰ τὸν κόσμον, ἀλλ' ὁ κόσμος δι' ἐμέ. Ταῦτα οὖν ἐν ἑαυτῷ ἐπιλογιζόμενος, καὶ τελῶν αὐτὰ σπουδαιώς, κατὰ τὸ εἰρημένον σοι, ἀγωνίσαι ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἕως θανάτου. Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς ὑπήκουσεν ἕως θανάτου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολός φησι. Βλέπετε μήποτε ἔσται ἐν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ, εἰς τὸ ἀπόστῆναι ἀπὸ Θεοῦ (22) ζῶντος ἀλλὰ ἀλλήλους παρακαλεῖται, καὶ εἰς τὸν ἕνα οἰκοδομεῖται, ἄχρισ οὗ τὸ σήμερον λέγεται. Τὸ γὰρ σήμερον σημαίνει ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν. Οὕτως οὖν πολιτευόμενος, ἀδελφε, καὶ σεαυτὸν σώσεις, καὶ ἡμᾶς εὐφρανεῖς, καὶ τὸν Θεὸν δοξάσεις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

EPISTOLA MI*

Νουθεσία πρὸς τοὺς νέους.

Μάθε σὺ ὁ μονάζων καὶ πιστὸς ἄνθρωπος, καὶ τῆς εὐσεβείας ἐργάτης, καὶ διδάχθητι εὐαγγελικὴν πολιτείαν, σώματος δουλαγωγίαν, φρόνημα ταπεινόν, ἐννοίας καθαρότητα, ὁργῆς ἀφανισμόν. Ἀγγαρευόμενος, προστίθει διὰ τὸν Κύριον ἀπαστερούμενος, μὴ δικάζου. μισούμενος, ἀγάπα διωκόμενος, ἀνέχου. βλασφημούμενος, παρακάλει. Νεκρώθητι τῇ ἁμαρτίᾳ, σταυρώθητι τῷ Θεῷ. ὅλην τὴν μέριμναν μετὰ τῆς ἐπὶ τὸν Κύριον, ἵνα εὐρεθῆς ὅπου ἀγγέλων μυριάδες, πρωτοτόκων πανηγύρεις, ἀποστόλων θρόνοι, προφητῶν προεδρίαί, σκηπτρα πατριαρχῶν, μαρτύρων στέφανοι, δικαίων ἔπαινοι. Ἐκείνοις σεαυτὸν τοῖς δικαίοις ἐπιθύμησον συναριγηθῆναι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

D

EPISTOLA MII*

Πρὸς μοναχὸν ἐκπεσόντα (23).

1. Χαίρειν σὺ λέγομεν, ὅτι οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς

Mox Πλὴν ἀλλ' ex duobus mss. Prima vox deest in editis.

(22) Ἀπὸ Θεοῦ. Sic duo mss. Deest præpositio in editis.

(23) Πρὸς μοναχὸν ἐκπεσόντα. Addit Regius cod. 1908, sed manu recentiore, Ἀλέξιον, Ad monachum lapsum Alexium. Cod. Colbert. 457: πρὸς δικάκονον ἐκπεσόντα, Ad diaconum lapsum.

ἀσεβείσιν (24). Ἐτι γὰρ ἀπιστία με περιέχει, καὶ οὐκ ἐπέρχεται μου εἰς τὴν καρδίαν τὸ τηλικούτον ἀτόπημα καὶ τὸ ἐπιχείρημα τὸ μέγα ὃ ἐπραξας, εἴ γε κατὰ τὸ φαινόμενον ἤδη πᾶσιν οὕτως ἔχει. Θαυμάζω γὰρ πῶς ἡ τοσαύτη σοφία κατεπόθη, πῶς ἡ τοσαύτη ἀκρίβεια διελύθη· πῶθεν ἡ τοσαύτη τύφλωσις περιεχύθη· πῶς, μηδὲν τὸ σύνολον ἐννοήσας, τοιαύτην καὶ τοσαύτην ἀπώλειαν ψυχῶν εἰργάσω. Εἰ γὰρ ἀληθὲς τοῦτο, παραδέδωκας (25) καὶ τὴν σαυτοῦ ψυχὴν τῷ βυθῷ, καὶ πάντων τῶν ἀκούοντων τὴν ἀσέβειαν ταύτην τὸν τόνον παρέλυσας. Τὴν πίστιν ἠθέτησας· τοῦ ἀγῶνος τοῦ καλοῦ ἠστοχησας. Διὸ ἀλγῶ ἐπὶ σοί. Ποῖος γὰρ ἱερεὺς ἀκούων (26) οὐ θρηνησῆσαι; ποῖος ἐκκλησιαστικὸς οὐ κόπτεται; ποῖος λαϊκὸς οὐ σκυθρωπάξει; ποῖος ἀσκητὴς οὐ πενθεῖ; Τάχα καὶ ὁ ἥλιος ἐσκότασεν ἐπὶ τῷ σῶ πτώματι, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν (27) ἐσαλεύθησαν ἐπὶ τῇ σῇ ἀπωλείᾳ. Ἐδάκρυσαν καὶ οἱ ἀναίσθητοι λίθοι ἐπὶ τῇ σῇ μανίᾳ· ἐκλαυσαν δὲ καὶ οἱ ἐχθροὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀνομίας σου. Ὡ πολλῆς πωρώσεως (28)! ὦ δεινῆς ὠμότητος! Οὐ Θεὸν ἐφοβήθης· οὐκ ἀνθρώπους ἠδέσθης· οὐ φίλους ἐνετράπησ· ἀλλ' ὁμοῦ πάντα ἐναυάγησας· ὁμοῦ πάντα ἐσυλήθης. Διὸ πάλιν ἀλγῶ ἐπὶ σοί, ἄθλιε· Ὁ τῆς βασιλείας πᾶσι τὸν τόνον ἀπαγγέλλων, τῆς βασιλείας ἐξέπεσες. Ὁ τῆς διδασκαλίας τὸν φόβον πᾶσιν ἐμποιῶν, οὐκ ἔσχες φόβον Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου· Ὁ ἀγνωσύνην κηρύσσων, ἐναγῆς εὐρίσκη. Ὁ ἐπὶ ἀκτημοσύνη σεμνυνόμενος (29), συλοχρηματῶν ἐφευρίσκη. Ὁ τὴν τοῦ Θεοῦ κόλασιν ἐπιδεικνύμενος διὰ τῆς ὑψηλήσεως, αὐτὸς κόλασιν σεαυτῷ προσέξηνσας. Πῶς σε θρηνησῶ; πῶς ἀλγήσω ἐπὶ σοί; Πῶς ἐξέπεσεν ὁ ἐωσφόρος ὁ πρῶτ' (30) ἀνατέλλων, καὶ συνετρίβη ἐπὶ τῆς γῆς; Παντὸς ἀκούοντας ἠχῆσαι τὰ ἀμφοτέρω ὄτα. Πῶς ὁ Ναζιραῖος, ὁ ἐκλάμπων ὑπὲρ χρυσίον, ἐσκότασεν ὑπὲρ ἀσβόλην; υἱὸς Σιών ὁ τίμιος, πῶς ἐγένετο σκευὸς ἄχρηστον; Οὐ ἡ μνήμη τῶν θείων Γραφῶν ὑπὸ πάντων ἐλαλεῖτο, σήμερον ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ μετ' ἡχου. Ὁ ὀξύνοος ὀξείως ἀπώλετο. Ὁ πολύνους πυλὺπλοκον ἀμαρτίαν εἰργάσατο. Οἱ γὰρ ὠφελήμενοι ὑπὸ τῆς σῆς διδασκαλίας ἐβλάθησαν ὑπὸ τῆς σῆς ἀπωλείας. Οἱ τὰς ἀκοὰς παρατιθέντες ἐπὶ τῇ σῇ ὁμιλίᾳ ἐφραξαν τὰ ὄτα ἐπὶ τῇ σῇ ἀπωλείᾳ. Ἐγὼ δὲ, θρηνῶν καὶ σκυθρωπάζων (31), καὶ παρειμένος πάντοθεν, καὶ σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἐσθίων, καὶ σάκκον ἐπὶ τῇ πληγῇ μου ἐπιόριψας, τοιαυτὰ σοι ἐγκώμια διεξέρχομαι· μᾶλλον δὲ ἐπιταφίους λόγους συντάσσω, ἀπαράκλητος καὶ ἀθεράπευτος διατελῶ· ὅτι παράκλησις κέκρυπται ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου, καὶ οὐκ

(24) Τοῖς ἀσεβείσιν. Editi ἐν τοῖς. Sed hæc præpositio deest in Coisl. secundo et in pluribus a Combefisio citatis.

(25) Παραδέδωκας. Duo mss. παρέδωκας.

(26) Ἀκούων. Editi addunt ἐπὶ σοί, sed hæc deest in Reg. secundo et Coisl. et aliis a Combefisio citatis, ac melius videntur deesse.

(27) Τῶν οὐρανῶν. Sic Reg. Coisl. et Maz. Editi τοῦ οὐρανοῦ.

(28) Πωρώσεως. Sic editio Basileensis et tres no-

PATROL, GR. XXXII.

piis. Adhuc enim incredulus sum, nec in pectus meum intrat tantum nefas ac magnum facinus, quod admisisti : si quidem res, uti jam omnibus manifesta est, ita sese habet. Admiror enim quomodo sapientia tanta absorpta sit, quomodo tam accurata vivendi ratio dissoluta; unde circumfusa fuerit cæcitas tanta; quomodo nihil prorsus considerans, talem ac tantam animarum perniciem induxeris. Id enim si verum est, tradidisti et tuam ipsius animam barathro, et omnium, qui impietatem hanc audiunt, robur exsolvesti. Irritam fecisti fidem; aberrasti a certamine bono. Quapropter doleo tua causa. Quis enim sacerdos, ubi audierit, tua causa non lamentabitur? quis ecclesiasticus non plangit? quis laicus tristitia non afficitur? quis monachus non mæret? Forte etiam sol ob tuum lapsum obscuratus est, et virtutes cælorum commotæ sunt ob exitium tuum. Quin et lapides sensus expertes insaniam tuam defleaverunt : ploravere quoque inimici ob iniquitatis tuæ magnitudinem. O magnam cæcitatem! O miram crudelitatem! Deum non timuisti; homines reveritus non es; non te amici moverunt; sed simul omnium naufragium fecisti; simul spoliatus es omnibus. Quocirca iterum causa tua, miser, doleo. Qui regni violentiam atque difficultatem omnibus annuntiabas, regno excidisti. Qui doctrinæ metum omnibus incutiebas, Dei non habuisti timorem ob oculos tuos. Qui sanctimoniam prædicabas, scelestus deprehenderis. Qui de paupertate gloriabare, pecuniarum inventus es raptor. Qui imminens a Deo supplicium disserendo ostendebas, tibi ipse accersivisti supplicium. Quomodo te lugebo? quomodo tua causa dolebo? quomodo excidit lucifer qui mane oriebatur, et contritus est in terra? Cuilibet audienti auris utraque tinniet, Quomodo Nazaræus auro splendidior, fuligine factus est obscurior? venerandus filius Sion, quomodo factus es vas inutile? Cujus in sacris Scripturis legendis prædicabatur memoria ab omnibus, ejus hodie memoria cum sonitu perit. Qui erat ingenio acri et veloci, velociter interiit; præditus prudentia multiplici, multiplex peccatum perpetravit. Quibus enim profuit doctrina tua, ii ex tuo exitio damnum acceperunt. Qui aures colloquiis tuis adhibuerunt, **132** obturavere perniciem tua audita. Ego vero lamentans tristemque vultum præ me ferens, et undelibet exsolutus, et cinerem velut panem comedens, sacco in plagam meam injecto, tibi ejusmodi præconia recenseo, imo potius orationem

stri codices et alii a Combefisio citati. Editio Parisiensis πηρώσεως.

(29) Σεμνυνόμενος. Sic mss. Editi σεμνόμενος.

(30) Πρῶτ'. Sic duo mss. Editi πρῶτον. Paulo post ex iisdem mss. legimus ἀσβόλην pro ἄσβολον quod erat in editis.

(31) Σκυθρωπάζων. Post hanc vocem addunt duo codices καὶ παριστάμενος σκυθρωπός. Observat etiam Combefisius codices suos habere παριστάμενος.

funebrem componens, consolationem nullam, nullamque medelam admitto; quippe abscondita est ab oculis meis consolatio, nec est fomentum apponere, neque oleum, neque ligamenta. Est enim

2. Si qua igitur adhuc spes tibi superest salutis: si qua exigua Dei recordatio, si quod desiderium futurorum bonorum, si quis metus suppliciorum, quæ servata sunt non pœnitentibus, resipisce velociter: attolle oculos tuos in cœlum, intellige, desiste a tua nequitia, excute circumfusam tibi ebrietatem, insurge in eum qui te prostravit. Fortiter conare e terra resurgere. Recordare boni pastoris, qui persequens eruet te. Etiamsi supersint crura duo, aut auriculæ summitas, resili ab eo qui te vulneravit. Memor esto miserationum Dei, qui curat oleo et vino. Ne desperes salutem. Revoca in memoriam quæ scripta sunt, nempe lapsum resurgere, aversum converti⁴⁵, percussum curari, a bestiis captum liberari, confitentem non rejici. Non enim vult Deus mortem peccatoris, quemadmodum vult converti ipsum, et vivere⁴⁶. Ne contempseris, velut in malorum profundum collapsus⁴⁷. Tempus patientiæ est, tempus lenitatis, tempus curationis, tempus emendationis. Lapsus es? exsurge. Peccasti? desine. Ne stes in via peccatorum⁴⁸, sed resili. Nam cum conversus ingemueris, tunc servabere. Est enim ex laboribus sanitas, et salus ex sudoribus. Vide igitur ne forte, dum servare vis quæ cum nonnullis pactus es, inita cum Deo pacta, quæ coram multis testibus professus es, transgrediare. Ne igitur ob humanas quasdam ratiocinationes cuncteris ad me venire. Ego enim receptum mortuum meum lugebo, ego curabo, ego amare flebo super contritione filiæ generis mei. Excipient te omnes, omnes se tibi laborum socios adjungent. Ne despondeas animum: memor sis dierum antiquorum. Est salus: est emendatio. Confide, ne desperes. Non est lex citra misericordiam morte condemnans, sed gratia differens pœnam, exspectans emendationem. Non dum oclusæ sunt fores; audit sponsus: non dominatur peccatum. Redintegra denuo luctam: ne moreris, sed tui ipsius et omnium nostrum miserere in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium nunc et semper in sæcula sæculorum. Amen.

ἄστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε ἔλαιον, οὔτε καταδέσµους. Ἔστι γὰρ ἡ πληγὴ μου ὀδυνηρά. Πόθεν ἰαθήσομαι;

plaga mea doloris plena. Unde sanabor?

2. Εἴ τις οὖν ἐτι ἐλπίς ὑπολείπεται σοι σωτηρίας, εἴ τις βραχεῖα μνήμη περὶ τὸν Θεόν, εἴ τις πόθος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, εἴ τις φόβος τῶν τεθησαυρισμένων κολάσεων τοῖς ἀμετανοήτοις. ἀνάστηψον ταχέως· ἔπαρον (32) τοὺς ὀφθαλμοὺς σου εἰς τὸν οὐρανόν, ἔλθε εἰς συναίσθησιν, παῦσαι ἀπὸ τῆς πονηρίας σου, ἀπόσεισαι τὴν περιχυθεῖσάν σοι μέθην, ἐπανάστα τῷ καταβαλόντι σε. Ἴσχυσον ἐκ γῆς ἐπαναστήναι. Μνήσθητι τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένου, ὅτι καταδιώκων ἐξελεῖται σε. Κάν ἡ δύο σκέλη, ἡ λοβὸς ὠτίου, ἀποπήδησον ἀπὸ τοῦ τραυματίσαντός σε. Μνήσθητι τῶν οἰκτιρῶν (33) τοῦ Θεοῦ, ὅτι θεραπεύει ἔλαιον καὶ αἶνον. Μὴ ἀπελπίσης τὴν σωτηρίαν. Ἀνάλαβε τὴν μνήμην τῶν γεγραμμένων, ὅτι ὁ πίπτων ἀνίσταται, καὶ ὁ ἀποστρέφειν ἐπιστρέφει· ὁ πεπληγὸς θεραπεύεται, ὁ θηριάλωτος περιγίνεται, ὁ ἐξομολογούμενος οὐκ ἀποβάλλεται. Οὐ θέλει γὰρ ὁ Κύριος τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέφει καὶ ζῆν αὐτόν. Μὴ ὡς εἰς βάθος (34) κακῶν ἐμπεσὼν καταφρονήσης. Καιρὸς ἀνοχῆς ἐστι, καιρὸς μακροθυμίας, καιρὸς ἰάσεως, καιρὸς διορθώσεως. Ὀλισθήσας; ἐξεγείρου. Ἡμαρτες; ἠσύχασον. Μὴ στῆς ἐν ὁδοῖ ἀμαρτωλῶν, ἀλλὰ ἀποπήδησον· Ὅταν γὰρ ἐπιστραφεῖς στενάξης, τότε σωθήσῃ· Ἔστι γὰρ ἐκ πόνων ὑγεία, καὶ ἐξ ἰδρώτων σωτηρία. Ὅρα οὖν μήποπε, συνθήκας βουλόμενός τινων φυλάττειν, παραβῆς τὰς πρὸς τὸν Θεόν συνθήκας, ἅς ὡμολόγησας ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων. Μὴ οὖν διὰ τινος λογισμοῦς ἀνθρωπίνους ὀκνήσης ἐλθεῖν πρὸς μέ. Ἐγὼ γὰρ ἀναλαβὼν τὸν νεκρὸν μου θρηνήσω, ἐγὼ θεραπεύσω, ἐγὼ πικρῶς κλαύσομαι ἐπὶ τὸ σύντριμμα τῆς θυγατρὸς τοῦ γένους μου. Πάντες σε δέχονται, πάντες σοι συμπονήσουσι. Μὴ ἀναπέσης (35)· μνήσθητι ἡμερῶν ἀρχαίων· Ἔστι σωτηρία, ἐστι διορθωσις. Θάρσει, μὴ ἀπελπίσης. Οὐκ ἐστι νόμος καταδικάζων τὸν χωρὶς οἰκτιρῶν θάνατον, ἀλλὰ χάρις ὑπερτιθεμένη τὴν κόλασιν, ἐκδεχομένη τὴν διορθωσιν. Οὔπω ἐκλείσθησαν αἱ θύραι· ἀκούει ὁ νυμφίος· οὐ κυριεύει ἀμαρτία· Ἀναπάλαισον πάλιν, μὴ κατασκνήσης, καὶ σεαυτὸν οἰκτείρησον, καὶ πάντας ἡμᾶς (36) ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⁴⁵ Jerem. viii, 4. ⁴⁶ Ezech. xviii, 32. ⁴⁷ Prov. xviii, 3. ⁴⁸ Psal. i, 1.

(32) Ἐπαρον. Sic tres mss. Editi ἔκαιρον. Paulo post editi καταβάλλοντι. Mss. ut in textu.

(33) Τῶν οἰκτιρῶν. Sic tres mss. Editi τοὺς οἰκτιρμούς.

(34) Μὴ ὡς εἰς βάθος. αἰ; additum ex tribus

mss. nostris præter Combefisianos.

(35) Μὴ ἀναπέσης. Sic quinque codices mss. Editi μὴ ἀπεισθῆς.

(36) Πάντας ἡμᾶς. Quæ sequuntur addita ex Regio secundo et Coisl. secundo.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΕ΄.

EPISTOLA XLV*. 133

Cum quidam relictis magnis opibus monasticam vitam amplexus esset, ac postea ex summo pietatis fervore in adulterium et alia scelera incidisset, auctor epistolæ, qui cum eo Hierosolymis commoratus fuerat, peccati et scandali magnitudinem ei exponit, simulque spe misericordiæ Divinæ, et exemplo Judæorum ac Gentilium, qui tunc ad Dei cultum compellebantur, ad certamen revocat.

Πρὸς μονάζοντα ἐκπετόντα.

A

Ad monachum lapsum.

1. Διττός μοι φόβος ἐνέσκηψεν τοῖς τῆς διανοίας κόλποις ἐκ τῆς περὶ σε ὑποθέσεως. Ἡ γὰρ τις ἀσυμπαθῆς τρόπος προκαταρξάμενος εἰς μισανθρωπίαν (37) ἐγκλημά με ῥίπτει· ἢ αὐθις συμπαθεῖν ἐθέλοντα, καὶ πρὸς τὰ πάθη καταμαλακίζεσθαι, κακῶς μετατίθησι (38). Διόπερ καὶ διαχαράττειν μέλλων τουτί μου τὸ γράμμα, τὴν μὲν χεῖρα ναρκῶσαν τοῖς λογισμοῖς ἐνεύρωσα, τὸ δὲ πρόσωπον, ἠπορημένον ἐκ τῆς ἐπὶ σοὶ κατηφείας, ἀλλοιωῶσαι οὐκ ἔσχυσά, τοσαύτης μοι ἐπὶ σοὶ κεχυμένης (39) αἰσχύνης, ὡς καὶ τὴν τοῦ στόματος σύμπτυξιν παραχορῆμα πίπτειν, τῶν χειλέων μου εἰς κλαυθμὸν ἐκτρεπομένων. Οἴμοι, τί γράψω, ἢ τί λογίσουμαι ἐν τριόδῳ ἀπειλημμένος; Ἐάν ἔλθω εἰς μνήμην τῆς προτέρας σου ματαίας ἀναστροφῆς, ὅτε σε (40) περιέβρει πλοῦτος, καὶ τὸ χαμερπὲς δοξάριον, φρίττω· ἠνίκα εἶπετό σοι κολάκων πλῆθος, καὶ τρυφῆς, ἀπόλαυσις πρόσκαιρος μετὰ προφανοῦς κινδύνου καὶ ἀδίκων πόρων· καὶ πῆ μὲν ἀρχοντικοὶ φόβοι διερρίπιζόν σου τὴν τῆς σωτηρίας ὑπόνοιαν, πῆ δὲ δημοσιῶν θόρυβοι διεσάλεινόν σου τὴν ἐστίαν, ἢ τε συνοχὴ τῶν κακῶν ἀπεσφαίριζε (41) σου τὸν νοῦν πρὸς τὸν θυνάμενόν σοι βοηθεῖν· ἠνίκα κατὰ μικρὸν ἐμελέτας περιβλέπεσθαι τὸν Σωτῆρα, φέροντα μὲν πρὸς ὠφέλειαν τοὺς φόβους, βύουμένον δὲ σε, καὶ σκέποντα, παίζοντα κατ' αὐτοῦ ἐν ταῖς ἀθείαις· ἠνίκα ἐγυμνάζου πρὸς μεταβολὴν σεμνοῦ τρόπου, σκυθαλίζων μὲν σου τὴν πολυκίνδυνον περιουσίαν, οἴκου τε θεραπείαν καὶ συνοίκου ὀμιλίαν ἀπαρνούμενος. Ὅλος δὲ (42) μετάρσιος, ὡσπερ ξένος καὶ ἀλήτης, ἀγροῦς καὶ πόλεις ἐξαμειβῶν, κατέδραμες ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐνθα σοὶ καὶ αὐτὸς συνδιατρίβων ἐμακάριζον τῶν ἀθλητικῶν πόνων, ὅτε ἐβδοματικοῖς κύκλοις νῆστις διατελῶν Θεῷ προσεφιλοσόφεις, ὁμοῦ καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων συντυχίας (43) λόγῳ τροπῆς ὑποφεύγων, ἡσυχίαν δὲ καὶ μονοτροπίαν ἑαυτῷ ἐφαρμόσας τοὺς πολιτικοὺς θορύβους ἐξέκλινας (43). Σάκκῳ δὲ τραχεῖ τὸ σῶμά σου διανύπτων, καὶ ζῶνῃ σκληρᾷ τὴν ὀσφύν σου περισφίγγων, καρτερικῶς τὰ ὀστέα σου διέθλιβες. Λαγόνας δὲ ταῖς ἐνδείαις κοιλαίνων μέχρι τῶν νωτιαίων μερῶν ὑπεχαύνωσας· καὶ φασκίας μὲν ἀπαλῆς τὴν χρῆσιν ἀπηρνήσω, ἐνδοθεν δὲ τὰς λαπάρας, σικύας (44) δίκην ὑφελκύσας, τοῖς νεφριτικοῖς χωρίαις προσκολλησθαι ἐβιάζου· ὅλην δὲ τὴν τῆς σαρκὸς πιμελὴν ἐκ-

B

C

D

1. Duplex timor subiit mentis meæ sinus tua causa. Aut enim præoccupans me immisericors quidam animi motus in crimen inhumanitatis conjicit : aut rursus misereri volentem, etiam ut ad vitia remollescam, male convertit. Quare et hanc meam epistolam exaraturus, manum quidem torpescentem ratiocinationibus corroboravi, sed vultum, ex concepta propter te tristitia anxium, mutare non potui : tanto mihi, tua causa, incusso pudore, ut oris etiam flexus, labiis meis in luctum conversis, statim concideret. Hei mihi, quid scribam, aut quid cogitem in trivio constitutus? Si mihi prioris tuæ vanæ vivendi rationis veniat in mentem, cum circumfluerent te divitiæ, ac humi repens gloriola, horreo : cum adulatorum te sequeretur multitudo, fruererisque, brevi ac temporaria voluptate, non sine manifesto periculo et iniquo quæstu : et partim quidem magistratum timor te de salute cogitantem exagitaret : partim vero publicorum negotiorum tumultus tuam interturbarent domum, atque malorum frequentia mentem tuam ad eum, qui opitulari tibi poterat, retorqueret : cum paulatim Servatorem circumspicere meditareris, timores quidem tibi ad tuam utilitatem inferentem, liberantem vero ac protegentem te, qui ei dum in tuto esses, illuseras : cum te ad innovandos acquirendosque honestos mores exercereres, periculosissimam tuam opulentiam nihili faciens, reique familiaris curam et uxoris consuetudinem refugiens. Quin etiam totus sublimis, velut peregrinus et erro, agris et civitatibus peragratis, petisti Jerosolyma, ubi et ipse tecum commoratus ob athleticos te labores beatum prædicabam, cum per septenarios circulos jejunos perseverans Deo philosophareris, simulque congressus humanos veluti in fugam conversus devitares, atque tranquillo ac solitario vivendi genere tibi parato, civiles tumultus declinares. Præterea corpus tuum cilicio aspero lancinans, et zona dura astringens lumbos tuos, patienter ossa tua atterebas. Quin et ilia inedia concavans, ea usque ad dorsi partes laxa effecisti, atque fasciæ mollis rejecto usu, abdomen intrinsecus cucurbitæ in morem contractum, renibus adhærescere cogebas. Ad hæc, evacuato carnis

(37) Μισανθρωπίας. Coisl. primus μισαδελφίας, *odii fratrum*.

(38) Μετατίθησι. Quatuor mss. codices, non tamen antiquissimi, habent διατίθησι. Miror Combesium legi velle διατίθημι.

(39) Ἐπὶ σοὶ κεχυμένης. Duo codices pro his verbis habent ἐπικεχυμένης. Colbert. et primus Coislinianus ἐπικειμένης.

(40) Ὅτε σε. Codices non pauci ὅτε σοι, unus ὅτε σου. Paulo post editi κολάκων πλῆθη. Sex mss. ut in textu.

(41) Ἀπεσφαίριζε. Sic. Harl., Coisl. primus, Medic. et plures alii. Editi ἀπεσφαίρισε. Paulo post in tribus codicibus recentioribus deest σοι ante τὸν Σωτῆρα.

(42) Ὅλος δέ. Sic. Harl., Coisl. primus et plures alii. Editi ὅλος δέ.

(43) Ἐξέκλινας. Ita sex mss. non ut in editis ἐξέκλινας.

(44) Σικύας. Editi σικύου contra omnium mss. codicum fidem.

* Alias IV.

toto adipe, exsiccasti strenue meatus sub ventre sitos, et ipso ventre inedia coarctato, faciebas ut costatæ partes, tecti quasi quædam eminentia, umbram inducerent **134** partibus umbilici, atque contracto toto organo, nocturnis horis confitens Deo, lacrymarum rivis barbæ pilos madefactos complanabas. Quid autem opus est recensere me singula? Memineris quot sanctorum ora exceperis osculo, quot sacra corpora amplexus sis, quot viri manus tuas velut intaminatas foverint; quot servi Dei, velut venerantes, confugerint ad genua tua complectentes.

2. At horum quis tandem finis? Adulterii fama nuntiati crimen, sagitta velocius pervolans, aures nostras sauciat, acutiore stimulo viscera nostra compungens. Quæ tam artificiosa præstigatoris versutia in tam perniciosum casum te conjecit? Quænam diaboli sinuosa retia te constringentia, virtutis nervos immobiles reddiderunt? Quo abiire laborum tuorum narrationes? Sed fortasse æquum non est his fidem adhibere? Et quomodo non ex manifestis ea etiam credemus quæ hactenus abscondita fuerunt? siquidem animas quæ ad Deum confugiebant, juramentis horrendis obstrinxisti, cum tamen nominatim quidquid his oculis, *est et non*, amplius est, diabolo attribuitur ⁴⁹. Itaque simul quoque exitiosi perjurii fuisti sponsor, atque institui ascetici caractere in contemptum adducto, ad apostolos usque ipsumque Dominum dedecus ac infamiam transmisisti. Decorasti castitatis gloriationem; labe aspersisti continentiæ votum, captivorum facti sumus tragedia, a Judæis et gentilibus res nostræ in scenam et actus deducuntur. Discidisti monachorum studia; diligentiores cautioresque in metum formidinemque conjecisti, adhuc diaboli potestatem admirantes; negligentiores vero ad sequendum incontinentiæ exemplum traduxisti. Dissolvisti, quantum in te fuit, gloriationem Christi, qui dixit: *Confidite, ego vici mundum* ⁵⁰, ejusque principem. Creatorem dedecoris miscuisti patriæ. Vere implevisti Proverbium, *Velut cervus sagitta ictus in jecore* ⁵¹. Sed quid jam? Non cecidit fortitudinis turris, o frater: non obsorduerunt correctionis ac convectionis remedia: non oclusa est civitas perfugii. Ne in profundo malorum permanes, nec te trades homicidæ. Novit Dominus elisos erigere. Ne procul fugias, sed ad nos recurre. Resume iterum labores juveniles, secundis recte factis humi repentem sordidamque voluptatem delens. Respice

⁴⁹ Matth. v, 37. ⁵⁰ Joan. xvi, 33. ⁵¹ Prov. viii, 22, 23.

(45) Μέλισσι. Coisl. primus μέλισσι.

(46) Τοῦ γόητος. Suspectæ mihi sunt hæ voces, quæ desunt in duobus vetustissimis codicibus Harl. et Coisl. primo.

(47) Εἰς τοσοῦτον. Reg. secundus εἰς τοῦτο. Paulo post cod. Clarom. ὑποσκέλισμα.

(48) Προσφυγούσας. Duo mss. προσφευγούσας.

(49) Καὶ τὸν τούτου. Editi καὶ τὸν τοῦ κόσμου τούτου. Omnes nostri cōdices ut in textu.

κενώσας, τοὺς τῶν ὑπογαστρίων ὄχετους γενναίως ἐξήρανας, γαστέρα τε αὐτὴν ταῖς ἀσιτίαις συμπτύξας, τὰ πλευριτικὰ μέρη, ὡσπερ τινὰ στέγης ἐξοχὴν, τοῖς τοῦ ὀμφαλοῦ μέλισσι (45) ἐπεσκίαζες, καὶ συνεσταλμένῳ ὅλῳ τῷ ὄργάνῳ, κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας ἀνομομολογούμενος τῷ Θεῷ, τοῖς τῶν δακρῶν ὄχετοῖς τὴν γενειάδα ἐμβροχον καθωμάλιζες. Καὶ τί με δεῖ καταλέγειν ἕκαστα; Μνήσθητι ὅσα ἁγίων στόματα φιλήματι κατησπάσω, ὅσα ἱερὰ σώματα περιεπτύξω, ὅσοι σου τὰς χεῖρας ὡς ἀχράντους περιέβαλλον· ὅσοι δούλοι Θεοῦ, ὡσπερ λατρεῖς, ὑπέδραμον τοῖς γόνασί σου περιπλεκόμενοι.

2. Καὶ τούτων τὸ τέλος τί; Μοιχικῆς φήμης διαβολῆ, βέλους ὀξύτερον διπταμένη, τιτρώσκει ἡμῶν τὰς ἀκοάς, ἀχμαιοτέρῳ κέντρῳ τὰ σπλάγχνα ἡμῶν διακνύττουσα. Τίς ἢ τοῦ γόητος (46) τοσαύτη ἐντεχνος ποικιλία εἰς τοσοῦτον (47) σε περιήγαγεν ὀλέθριον σκέλισμα; Ποία πολὺπλοκα τοῦ διαβόλου δίκτυα, περισφίγγαντα σε, τὰς τῆς ἀρετῆς ἐνεργείας ἀκινήτους ἀπήλεγε; Ποῦ μοι τὰ δίπηγάματα τῶν σῶν πόνων οἴχεται; Ἄρα γὰρ ἀπιστῆσαι ἄξιον; Καὶ πῶς οὐχὶ ἐκ τῶν ἐναργῶν καὶ τὰ τέως ἀφανῆ εἰς πίστιν δεξόμεθα; εἰ τὰς τῷ Θεῷ προσφυγούσας (48) ψυχὰς φρικτοῖς ὄρκοις κατέκλεισας, ὅποτε παρατετηρημένως τοῦ ναὶ καὶ τοῦ οὐ τὸ περιττὸν τῷ διαβόλῳ προσνευεμηται. Ὁμοῦ τοίνυν καὶ παρορκίας ὀλεθρίου γέγονας ἔγγυος, καὶ φαυλίσας τῆς ἀσκήσεως τὸν χαρακτήρα, μέχρι τῶν ἀποστόλων καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἀνέπεμψας τὸ αἴσχος. Κατήσχυνας τὸ τῆς ἀγνείας καύχημα, ἐμωμήσω τῆς σωφροσύνης τὸ ἐπάγγελμα· ἐγενόμεθα αἰχμαλώτων τραγωδία· Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλήσι δραματουργεῖται τὰ ἡμέτερα. Διέτεμες φρόνημα μοναχῶν, τοὺς ἀκριβεστέρους εἰς φόβον καὶ δειλίαν ἤγαγες, θαυμάζοντας ἔτι τοῦ διαβόλου τὴν δύναμιν· τοὺς ἀδιαφόρους εἰς ἀκολασίας ζῆλον μετέθηκας. Ἐλυσας, ὅσον ἐπὶ σοὶ, τὸ τοῦ Χριστοῦ καύχημα, Θαρρόεϊτε, λέγοντος, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον, καὶ τὸν τούτου (49) ἄρχοντα. Ἐκέρασας τῇ πατρίδι κρατῆρα δυσφημίας· ὄντως εἰς ἔργον ἤγαγες τὸ τῆς Παροιμίας (50)· Ὡς ἔλαφος τοξευθεὶς εἰς τὸ ἦπαρ. Ἀλλὰ τί νῦν; Οὐ πέπτωκεν ὁ τῆς ἰσχύος πύργος, ἀδελφέ· οὐκ ἐμωμήθη τὰ τῆς ἐπιστροφῆς φάρμακα· οὐκ ἀπεκλείσθη τοῦ καταρευκτηρίου ἡ πόλις. Μὴ τῷ βᾶθει τῶν κακῶν ἐναπομείνης· μὴ χρήσης (51) σεαυτὸν τῷ ἀνθρωποκτόνῳ. Οἶδεν ἀνορθοῦν κατερράγμένους ὁ Κύριος. Φεῦγε μὴ μακρὰν, ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς ἀνάθραμε. Ἀνάλαβε πάλιν νεανικοὺς πόνους, δευτέροις κατορθώμασι διαλύων τὴν χαμαίξην καὶ γλοιώδη (52) ἠδονήν. Ἀνάνευσόν εἰς τὴν τοῦ τέλους ἡμέραν, οὕτω προσεγγίσασαν τῇ

(50) Τὸ τῆς παροιμίας. Sic emendavimus, ope codicis Harl. et aliorum duorum, quod erat in editis τὰς παροιμίας.

(51) Μὴ χρήσης. Sic Harl., Coisl. primus et tres alii. Editi μὴ χρήσης.

(52) Γλοιώδη. Sic. cod. Clarom. et Paris., quorum scriptura videtur præferenda et editis in quibus legitur γλυκώδη, et aliis mss. partim γλυώδη habentibus, partim γλοιώδη.

ζωῆ ἡμῶν, καὶ γνῶθι πῶς λοιπὸν Ἰουδαίων καὶ Ἑλ-
λήνων παῖδες συναλαμβάνονται πρὸς θεοσέβειαν, καὶ μὴ
ἀπαξάπλως ἀπαρνήσῃ τὸν τοῦ κόσμου Σωτῆρα· μὴ σε
ἡ φρικωδέστατη ἐκείνη καταλάβῃ ἀπόφασις, ὅτι, Οὐκ
οἶδα ὑμᾶς, τίνες ἐστέ.

(53) EPISTOLA M^ς.

Virginem lapsam vehementer arguit auctor epistolæ, eamque virginittatis voto, quod negabat, vere obstrictam fuisse demonstrat; ac dolorem suum significat, quod, Christo sponso derelicto, impium corruptorem elegerit. Postremo mortis, iudicii et æterni supplicii metu, ac spe misericordiæ divinæ ad pœnitentiam adducere conatur.

Πρὸς παρθένον ἐκπεσοῦσαν.

1. Νῦν καιρὸς ἐκβοῆσαι τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο, καὶ εἰπεῖν· Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων, καὶ κλύσσωμαι τοὺς τετραυματισμένους (54) θυγατρὸς λαοῦ μου; Εἰ γὰρ καὶ τούτους βαθεῖα περιέχει σιγῇ, καὶ κεῖνται ἀπαξ κεκαρωμένοι τῷ δεινῷ, καὶ τῷ καιρίῳ τῆς πληγῆς ἀφηρημένοι καὶ αὐτὴν ἤδη τοῦ πάθους τὴν αἴσθησιν· ἀλλ' οὐχ ἡμᾶς γε παριέναι ἀδακρυτὴ τοσοῦτον πτώμα χρή. Εἰ γὰρ Ἰερεμίας τοὺς ἐν πολέμῳ τὰ σώματα πεπληγότας μυρίων θρῆνων ἀξίους ἔκρινε· τί ἂν τις εἶποι πρὸς τηλικαύτην ψυχῶν συμφορῆν; Οἱ τραυματῖαι σου, φησὶν, οὐ τραυματῖαι ῥομφαίας, καὶ οἱ νεκροὶ σου οὐ νεκροὶ πολέμου. Ἀλλὰ τὸ κέντρον τοῦ οὕτως θανάτου, τὴν χαλεπὴν ἁμαρτίαν ὀδύρομαι, καὶ τὰ πεπυρωμένα τοῦ πονηροῦ βέλη, ψυχὰς ὁμοῦ μετὰ σωμάτων βαρβαρικῶς καταφλέξαντα. Ἡ μέγαρα (55) ἂν στενάξειαν οἱ τοῦ Θεοῦ νόμοι, τηλικούτου ἄγος ἐπὶ γῆς ἐπιθλέποντες, οἷγε ἀπαγορεύοντες ἀεὶ καὶ βοῶντες, πάλαι μὲν· Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου· διὰ δὲ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων, ὅτι Πᾶς ὁ ἐμβλέπων (56) γυναίκε πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Νῦν δὲ ἐφοροῦσιν αὐτὴν ἀδελῶς μοιχευομένην τοῦ Δεσπότη (57) τὴν νύμφην, ἧς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός. Στενάξειε δ' ἂν καὶ αὐτὰ τῶν ἁγίων τὰ πνεύματα (58)· Φινεὲς μὲν ὁ ζηλωτῆς, ὅτι μὴ καὶ νῦν ἔξεστιν αὐτῷ, τὸν σειρομάστην μετὰ χειρὸς λαβόντι, σωματικῶς ἐκδικῆσαι τὸ μύσος· ὁ δὲ Βαπτιστῆς Ἰωάννης, ὅτι μὴ δύναται, καταλιπὼν τὰς ἄνω διατριβὰς, καθάπερ τότε τὴν ἔρημον, ἐπὶ τὸν ἔλεγχον τῆς παρανομίας δραμεῖν, καὶ εἰ παθεῖν τι θεοῖ, τὴν κεφαλὴν ἀποθέσθαι μᾶλλον ἢ τὴν παρρησίαν. Τάχα δὲ (59) μᾶλλον εἶπερ καὶ ἡμῖν, κατὰ τὸν μακάριον Ἀβελ, καὶ αὐτὸς ἀποθανὼν ἔτι λαλεῖ, καὶ νῦν βοᾷ καὶ κέκραγε μεῖζον ὁ Ἰωάννης ἢ περὶ τῆς Ἡρωδιάδος τότε, Οὐκ ἔξεστι σοι ἔχειν αὐτήν. Καὶ γὰρ, εἰ τὸ σῶμα Ἰωάννου, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον τῇ φύσει, τὸν θεῖον ὄρον ἐδέξατο, καὶ ἡ

⁵² Luc. xiii, 27. ⁵³ Jerem. ix, 1. ⁵⁴ Isa. xxii, 2.

(53) Ruffini translationem antiquam Latinam hujus epistolæ habes. III, p. 740 seqq.

(54) Τοὺς τετραυματισμένους. Sic mss. octo. Editi τὸ σύντριμμα. Habent tamen ut editi, duo vetustissimi codices Med. et Coisl. primus. Sed quæ sequuntur scripturam aliorum codicum confirmant. Paulo post Coisl. primus τηλικούτου πτώμα, alius τοιοῦτον, tres alii τοιοῦτο. Mox idem Coisl. primus τὸ σῶμα πεπληγότας.

(55) Ἡ μέγαρα. Sic uterque Coisl., Regii tres et uterque Bigot. Editi ἡ μέγα. Mox tres codices ἐπὶ γῆς βλέποντες.

A ad finis diem, ita vitæ nostræ vicinum ac propinquum, et nosce quomodo jam Judæorum et Gentilium filii ad Dei cultum compelluntur, nec omnino abneges mundi Servatorem: ne te maxime horribilis illa comprehendat sententia: *Non novi vos, quinam sitis* ⁵².

EPISTOLA XLVI 135.

Ad virginem lapsam.

1. Nunc tempus exclamandi propheticum illud, ac dicendi: *Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, et deplorabo vulneratos filiaæ populi mei* ⁵³? Quamvis enim illos altum silentium teneat, jaceantque semel malo obruti, ac lethale vulnus ipsum etiam mali sensum abstulerit; nos tamen sine lacrymis tantum casum prætermittere non oportet. Etenim, si quorum corpora in bello percussa erant, eos Jeremias innumeris lacrymis dignos judicavit: quidnam quis dixerit in tanta animarum calamitate? *Vulnerati tui, inquit, non sunt vulnerati gladii, et mortui tui non sunt mortui belli* ⁵⁴. Sed veræ mortis aculeum defleo, peccatum grave, et ignita maligni jacula, quæ animas una cum corporibus crudeliter combussere. Certe scelere tanto in terra conspecto valde ingemuerint Dei leges, quæ interdicut semper, ac clamant, olim quidem, *Non concupisces uxorem proximi tui* ⁵⁵: per sacra verò Evangelia: *Quisquis viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo* ⁵⁶. Nunc autem vident adulterium impudenter committere ipsam Domini sponsam, cujus caput Christus. Profecto et ipsi ingemiscant sanctorum spiritus: Phinees quidem zelotes, quod non etiam nunc ei liceat, hasta in manu sumpta, corporaliter scelus ulcisci: Joannes vero Baptista, quod non possit, relictis supernis sedibus, ut olim solitudine, ad redarguendam iniquitatem accurrere; ac si quid pati oporteat, caput potius amittere quam loquendi libertatem. Quin potius, siquidem et nobis beati. Abelis exemplo, licet mortuus, adhuc loquitur, etiam nunc clamat et vociferatur altius Joannes, quam olim de Herodiade: *Non licet tibi habere eam* ⁵⁷. Etsi enim Joannis corpus, prout naturæ necessarium est, divinam sententiam excepit, siletque lingua: *Tamen verbum Dei non est alliga-*

⁵⁵ Deut. v, 21. ⁵⁶ Matth. v, 28. ⁵⁷ Matth. xiv, 4.

(56) Ὁ ἐμβλέπων. Hic variant codices mss. Habent alii ὁ βλέπων, alii ὁ ἐμβλέψας, plerique πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν.

(57) Τοῦ Δεσπότη. Ita septem mss. melius, quam editi τὴν ποτε τοῦ ἐπουρανίου δεσπότην νύμφην.

(58) Τὰ πνεύματα. Duo codices τὰ τάγματα. Sic etiam Paris. in margine.

(59) Τάχα δέ. Desunt hæc in plerisque codicibus mss., in quibus legitur μᾶλλον δέ. Coisl. primus et Med. consentiunt cum editis. Paulo post nonnulli codices αὐτήν. Τὸ μὲν γὰρ σῶμα.

* Alias V.

tum⁵⁸. Qui enim, nuptiis conservi violatis, loquendi libertatem ad mortem usque perduxit, quonam esset animo futurus, si tantam contumeliam sancto Domini thalamo illatam conspiceret?

2. At tu, postquam divinæ illius conjunctionis abjecisti jugum, atque intaminatum veri regis thalamum fugiens, in turpem illam impiamque corruptelam fœde lapsa es, cum jam non habeas quomodo amaram hanc accusationem eflugias, **136** nec ullo modo aut arte malum illud abscondere queas, præceps in audaciam prorumpis. Et quoniam impius, in profundum malorum lapsus, deinceps contemnit, ipsa etiam pacta cum vero sponso inita abnegas, neque esse te virginem, nec unquam promisisse clamitans, quamvis multa acceperis, multa demonstraveris virginitatis pignora. **B** Revoca tibi in memoriam præclaram professionem, quam professa es coram Deo, angelisque et hominibus. Revoca tibi in memoriam societatem venerandam, et sacrum virginum chorum, ac cœtum Domini, et Ecclesiam sanctorum. Memineris quoque aniculæ in Christo aviæ, quæ virtute juvenescit etiamnum, et floret: matris itidem quæ in Domino cum illa decertat, et novis quibusdam ac insuetis laboribus consuetudinem dissolvere conatur: similiter et sororis partim illas pro viribus imitantis, partim etiam vincere contendentis, et avita præclare facta virginitatis ornamento superantis, et te sororem, uti putabat, ad simile certamen tum sermone, tum vita haud ignave provocantis. Horum recordare, et angelicæ una cum eis **C** circa Deum choreæ, et spiritualis in carne vitæ, et cœlestis in terra instituti. Recordare dierum tranquillorum, et noctium illuminatarum, et cantilenarum spiritualium, et psalmodiæ sonoræ, precum sanctarum thori casti atque intaminati, virginei progressus, mensæ sobriæ, ac præclare precantis ut incorrupta tibi virginitas servaretur. Ubi tua illa gravis species et honesti mores, vestis vilis virginem decens, pulcher ex pudore rubor, et decorus ex abstinentia ac vigiliis efflorescens pallor, atque omni pulchro colore decentius elucescens? Quoties in precibus pro virginitate citra maculam servanda, forte lacrymas effudisti? Quot litteras ad sanctos exarasti, per quas tibi eorum efflagitabas preces

⁵⁸ H Tim. II, 9.

(60) *Συναφείας*. Nonnulli mss. *κοινωνίας*.

(61) *Τὸ δεινόν*. Deest *τούτο* in octo mss. Paulo post in sex deest pariter *ἀληθινόν*. Sed utrumque legitur in vetustissimis codicibus Coisl. et Med. In Harlæano non exstat hæc epistola.

(62) *Ἐτι καί*. Sic Coisl. primus et Med. Corrupte in editis *ἄρτι*, ἢ *τότε*.

(63) *Ἀθήσει*. Ita codices mss. octo, melius quam editi *ἀληθείσει*.

(64) *Τὰ τῆς συνηθείας*. Sic duo antiquissimi codices Coisl. et Med. Editi *τῆς συνηθείας τὸ κράτος, consuetudinis robur dissolvere*. Mox editi *τὰ μὲν κράτος ἐκείνης*. Deest illud, *κατὰ κράτος*, in octo mss.; at duo tantum habent *ἐκείνας*, nempe Coisl. primus et Colb., quos secuti sumus.

γὰρ, ἐπειδὴ συνδούλου γάμος ἠθετεῖτο, μέχρι θανάτου τὴν παρρησίαν προωγαγών, τί ἂν πάθοι τηλικαύτην ἐφορῶν ὕβριν περὶ τὸν ἅγιον τοῦ Κυρίου νυμφῶνα;

2. Ἀλλὰ σὺ, τῆς θείας ἐκείνης συναφείας (60) τὸν ζυγὸν ἀπορρίψασα, καὶ τὸν μὲν ἄχραντον τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως ἀποδράσα νυμφῶνα, πρὸς δὲ τὴν ἀτιμὸν ταύτην καὶ ἀσεβῆ φθορὰν αἰσχρῶς πεσοῦσα, ἐπεὶ, οὐκ ἔχεις πῶς τὴν πικρὰν ταύτην κατηγορίαν ἐκφύγῃς, οὐδέ τίς ἐστὶ σοι τρόπος οὐδὲ μηχανὴ τὸ δεινόν (61) τοῦτο συγκαλύψαι, ὁμῶσε τῇ τόλμῃ χωρεῖς. Καὶ ἐπειδὴ περ ἀσεβῆς, ἐμπεσὼν εἰς βάθος κακῶν, λοιπὸν καταφρονεῖ, αὐτὰς ἄπαρη τὰς πρὸς τὸν ἀληθινὸν νυμφῶνα συνθήκας, οὔτε εἶναι παρθένος, οὔτε ὑποσχέσθαι ποτὲ βοῶσα, ἢ πολλὰ μὲν ἐδέξω, πολλὰ δὲ ἐπεδειξῶ παρθενίας συνθήματα. Μνήσθητι τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἣν ὠμολόγησας ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Μνήσθητι τῆς σεμνῆς συνοδίας καὶ ἱεροῦ παρθένων χοροῦ, καὶ συναγωγῆς Κυρίου, καὶ Ἐκκλησίας ὁσίων καὶ γηραλέας ἐν Χριστῷ μάρμης νεαζούσης ἔτι καὶ (62) ἀκμαζούσης τὴν ἀρετὴν, καὶ μητρός ἐν Κυρίῳ πρὸς ἐκείνην ἀμιλλωμένης, καὶ ξένοις τισὶ καὶ ἀθήσει (63) πόνοις καταλύειν φιλονεικούσης τὰ τῆς συνηθείας (64), καὶ ἀδελφῆς ὁμοίως τὰ μὲν ἐκείνας μιμουμένης, τὰ δὲ καὶ ὑπερβαίνειν φιλοτιμουμένης, καὶ τοῖς παρθενικοῖς πλεονεκτήμασιν ὑπερακουτιζούσης τὰ προγονικὰ κατορθώματα, καὶ σὲ τὴν ἀδελφὴν, ὡς ᾤετο, πρὸς τὴν τῶν ἴσων ἀμιλλαν καὶ λόγῳ καὶ βίῳ φιλοπόνως ἐκκαλουμένης. Μνήσθητι τούτων, καὶ ἀγγελικῆς περὶ τὸν Θεὸν μετ' ἐκείνων χορείας, καὶ πνευματικῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς, καὶ οὐρανοῦ ἐπὶ γῆς πολιτεύματος. Μνήσθητι ἡμερῶν ἀθορύβων, καὶ νυκτῶν πεφωτισμένων, καὶ ᾠδῶν πνευματικῶν, καὶ ψαλμοδίας εὐήχου, καὶ προσευχῶν ἁγίων, καὶ ἀγνῆς καὶ ἀμιάντου κοίτης, καὶ παρθενικῆς προόδου, καὶ ἐγκρατοῦς τραπέζης, καὶ καλῶς εὐχομένης τὴν παρθενίαν σοι ἀφθορον τηρηθῆναι (65). Ποῦ δὲ σοι τὸ σεμνὸν ἐκεῖνο σχῆμα, ποῦ δὲ τὸ κόσμιον ἦθος, καὶ ἐσθῆς λιτή, παρθένῳ πρέπουσα, καὶ καλὸν μὲν τὸ ἐξ αἰδοῦς ἐρύθημα, εὐπρεπῆς δὲ ἡ ἐξ ἐγκρατείας καὶ ἀγρυπνίας ἐπανθούσα ὠχρότης, καὶ πάσης εὐχροίας χαριέστερον ἐπιλάμπουσα; Ποσάκις ἐν προσευχαῖς, ὑπὲρ τοῦ τηρῆσαι (66) τὴν παρθενίαν ἄσπιλον, ἴσως ἐξέχεας δάκρυα; Πόσα δὲ γράμματα πρὸς τοὺς

D

(65) Καὶ καλῶς... τηρηθῆναι. Editi post hæc verba addunt iterum κοίτης, eaque collocant ante καὶ ἐγκρατοῦς τραπέζης καὶ παρθενικῆς προόδου. Aliter antiqui codices, in primis Coisl. et Med. quos secuti sumus. Melius tamen videtur abesse a Bigot, utroque illud καὶ καλῶς... τηρηθῆναι. Crediderim has voces referendas esse ad ea quæ supra de virginis sorore dicuntur, ac inde excidisse. Iisdem codicibus freti legimus paulo post ποῦ δὲ σοι, pro eo quod erat in editis ποῦ μὲν σοι, et delivimus καὶ ante παρθένῳ.

(66) Τηρῆσαι. Post hanc vocem editi addunt σὲ quod deest in mss. octo. Statim editi ἐξεδάκρυσας. Mss. sex ἐξέχεας δάκρυα, duo ἐξέχεας δάκρυον.

ἀγίους (67) ἐχάραξας, δι' ὧς ἡξίους ὑπερεύχεσθαι σου, οὐχ ἵνα γάμου ἀνθρωπίνου, μᾶλλον δὲ τῆς ἀτίμου ταύτης φθορᾶς ἐπιτύχης, ἀλλ' ἵνα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ μὴ ἐκπέσης; Ποσάκις δὲ δῶρα τοῦ νυμφίου ἐδέξω; Τί δεῖ καὶ λέγειν τὰς δι' ἐκεῖνον παρὰ τῶν ἐκεῖνου τιμᾶς; τὰς μετὰ παρθένων συμβιώσεις; τὰς σὺν ἐκείναις προσόδους; τὰς παρὰ παρθένων δεξιώσεις; τὰ ἐπὶ παρθενίᾳ ἐγκώμια; τὰς παρθενικὰς εὐλογίας; τὰ ὡς πρὸς παρθένον γράμματα; Ἀλλὰ νῦν, ὀλίγην αὔραν δεξαμένη τοῦ ἀερίου πνεύματος, τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, πάντων ἐκείνων ἔξαρτος γέγονας· καὶ τὸ τίμιον ἐκεῖνο καὶ περιμάχητον κτῆμα βραχείας ἡδονῆς ἀντικατηλλάξω, ἢ πρὸς καιρὸν μὲν λιπαίνει σὺν φάρυγγα, ὕστερον δὲ (68) πικρότερον χολῆς εὐρήσεις.

3. Ἐπὶ τούτοις τίς οὐκ ἂν πενθήσας εἶποι, Πῶς ἐγένετο πόρνη πόλις πιστὴ Σιών; Πῶς δὲ οὐκ ἂν αὐτὸς ὁ Κύριος ἀποφθέγγαιτο πρὸς τινὰ (69) τῶν νῦν ἐν πνεύματι Ἱερειῶν περιπατούντων, Εἶδες ἂ ἐποίησέ μοι ἡ παρθένος τοῦ Ἰσραὴλ; Ἐγὼ ἐμνηστευσάμην αὐτὴν ἐμαυτῷ ἐν πίστει καὶ ἀφθαρσίᾳ, ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ἐν κρίματι, καὶ ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς, καθὼς καὶ διὰ Ὡσηε τοῦ προφήτου αὐτῇ ἐπηγγειλάμην (70). Αὐτὴ δὲ ἠγαπήκει ἄλλοτριούς, καὶ ζῶντος ἐμοῦ τοῦ ἀνδρός, μοιχαλῆς χρηματίζει, καὶ οὐ φοβεῖται γενομένη ἀνδρὶ ἑτέρῳ. Τί δὲ ἄρα ὁ νυμφαγωγός, ὁ θεῖος καὶ μακάριος Παῦλος, ὁ τε ἀρχαῖος ἐκεῖνος, καὶ ὁ νέος οὗτος, ὕψ' ὧ μεσίτη καὶ διδασκάλῳ, τὸν πατρῶον (71) οἶκον καταλιπούσα, τῷ Κυρίῳ συνήφθη; Ἄρα οὐκ ἂν εἶποι τῷ τοσοῦτῳ κακῷ περιπαθήσας ἐκάτερος· φόβος γὰρ οὐ φοβούμενη, ἠλθέ μοι, καὶ ὅν ἐδεδοίκειν, συνηύτησέ μοι. Ἐγὼ μὲν γὰρ σε ἡρμοσάμην ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνὴν παραστήσαι τῷ Χριστῷ, καὶ ἐφοβούμενη αἰεὶ μὴ πως, ὡς ὁ ὄφις ἐξηπάτησεν Εὐάν ἐν τῇ πανουργίᾳ (72), αὐτοῦ, οὕτω φθαρῆ ποτὲ τὰ νοήματά σου. Διὰ τοι τοῦτο μυρίαῖς μὲν ἐπιρώταις ἐπειρώμην αἰεὶ (73) καταστέλλειν τῶν παθῶν τὸν τάρραχον, μυρίαῖς δὲ φυλακαῖς συντηροῦν τοῦ Κυρίου τὴν νύμφην καὶ τὸν βίον αἰεὶ τῆς ἀγάμου διεξῆγειν, ὅτι θῆ μόνη ἡ ἀγάμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἐν ἡ ἀγία τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι· καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς παρθενίας ὑψηλοῦμένη, καὶ καθὼς σε Θεοῦ προσαγορεύων, οἶονεῖ πτερόν ἐδίδουν τῇ προθυμίᾳ (74)

⁵⁹ Isa. i, 21. ⁶⁰ Jerem. xviii, 13. ⁶¹ Osee. ii, 17. ⁶² Job. iii, 25. ⁶³ II Cor. xi, 2. ⁶⁴ ibid. 3. ⁶⁵ I Cor. vii, 34.

(67) Πρὸς τοὺς ἀγίους. Editi addunt πολλάκις, sed melius deest in Coisl. primo. Sic etiam editi paulo post, παρὰ τοῦ νυμφίου, sed præpositio deest in octo mss.

(68) Ὑστερον δέ. Sic antiqui codices. Editi ὕστερον μέντοι. Ibidem post εὐρήσεις addunt editi καὶ ἠκουημένον μᾶλλον μαχαίρας διστόμου, et magis acutam gladio ancipite. Sed hæc desunt in septem mss. Desunt pariter in octo veteribus libris quæ post has voces, πιστὴ Σιών, leguntur in editis, ἢ ποτὲ πλήρης κρίσεως, ἐν ἣ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ φονευταί· quæ olim plena iudicio, in qua iustitia quiescebat, nunc autem homicidæ.

(69) Ἀποφθέγγαιτο πρὸς τινὰ. Sic omnes codices mss. Editi ἀποφθέγγαι πρὸς τινὰς.

non ut humanas nuptias, imo ignominiosam illam corruptionem assequeris, sed ut a Domino Jesu non excideres? Quoties sponsi accepisti dona Quid opus est honores etiam illius causa ab iis qui ejus sunt, delatos memorare? convictum cum virginibus? factos cum eisdem progressus? salutationes a virginibus exhibitas? laudes ob virginitatem? virgineas eulogias, litteras ut ad virginem scriptas? At spiritus aerii, qui nunc in filiis contumaciæ operatur, exigua aura modo suscepta, abnegasti hæc omnia, et pretiosam illam et dimicatione omni retinendam possessionem brevi voluptate commutasti: quæ ad tempus quidem guttur tuum illinit et exhilarat, sed postea felle amarior comperietur.

3. Ad hæc quis non ingemiscens dicat: *Quomodo 137 facta est meretrix civitas fidelis Sion*⁵⁹? Quomodo autem non ipse Dominus ad eorum, qui nunc in Jeremiæ spiritu ambulant, aliquos dicat: *Vidisti quæ fecit mihi virgo Israel*⁶⁰? *Ego despondi ipsam mihi ipsi in fide et integritate, in iustitia et in iudicio et in misericordia atque miserationibus*⁶¹, quemadmodum et per Oseam prophetam ei promisi. Ipsa vero dilexit alienos, et vivente me viro, adultera audit, nec veretur viri alterius esse. Quid vero sponsæ dux divinus ac beatus Paulus, vetus ille, et novus hic, quo sequestro ac doctore, relicta paterna domo, Domino conjuncta es? An non dicat tanto malo dolens uterque? *Timor enim quem timebam, venit mihi, et quem metueram, occurrit mihi*⁶². *Desponsavi enim te uni viro, virginem castam exhibere Christo*⁶³: sed metuebam semper ne quodam modo, ut serpens Evam decepit versutiasua, ita aliquando corrumpere sensus tui⁶⁴. Quapropter innumeris incantamentis semper conatus sum affectuum tumultum comprimere, et innumeris excubiis Domini sponsam custodire, et vitam innuptæ semper exponebam, quod innupta sola curat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu⁶⁵; et virginitatis dignitatem enarrabam, et templum Dei te appellans, velut alas addebam, alacritate erigens ad Jesum; et per mali timorem ad cavendum casum suppetias ferebam, cum dicerem: *Si quis templum Dei profanat, hunc perdet*

(70) Ἐπηγγειλάμην. Male in editis ἐπηγγειλάμεν. Mox editi τοῦ ἀθανάτου ἀνδρός, sed melius abest illud, ἀθανάτου, a Med. et Coisl. primo.

(71) Πατρῶον. Plerique mss. μητρῶον Vetustissimi tamen Coisl. et Med. et alii nonnulli habent ut editi.

(72) Ἐν τῇ πανουργίᾳ. Præpositio addita ex sex mss. Mox editi ante has voces, διὰ τοι τοῦτο, addunt ἀπὸ τῆς ἀπλότητος τοῦ Χριστοῦ. Sed hæc desunt in omnibus mss. Ibidem editi ταῖς πνευματικαῖς ἐπιρώταις, spiritualibus incantamentis. Sed melius duo antiquissimi codices Coisl. et Med., quos in textu seculi sumus.

(73) Ἀσί. Deest in iisdem duobus codicibus.

(74) Προθυμία. Editi addunt καί, sed deest in plerisque mss. Ibidem tres codices ἀνακουφίζον.

*Deus*⁶⁶. Sed et praesidium ex precibus meis addebam, si qua ratione integrum tibi corpus et anima et spiritus posset citra reprehensionem in adventu Domini nostri Jesu Christi servari. At frustra haec omnia in te laboravi, mihi que amarus exstitit dulcium illorum laborum exitus, rursusque ingemendi necessitas ob eam, de qua gaudere me oportebat. Ecce enim decepta es a serpente amarulentius quam Eva. Corrupta est non mens tua solum, sed etiam una cum mente corpus tuum. Et horrendum illud quod et dicere pudet, nec tamen silere queo (est enim velut quidam ignis in ossibus meis accensus et ardens, resolvorque undique et non possum ferre), tollens utique membra Christi, membra fecisti meretricis⁶⁷. Hoc unum ex omnibus malum nequit cum alio comparari: hoc novum est in vita facinus. *Pertransite*, inquit, *insulas Chetitim, et videte, et in Cedar mittite, et considerate vehementer, an facta sint talia, an permutarint gentes deos suos: et isti non sunt dii*⁶⁸; virgo autem mutavit gloriam suam, ejusque gloria est in turpitudine sua. Obstupuit caelum ob hoc, et inhorruit terra vehementius. Dicit etiam nunc Dominus: Duo mala perpetravit **138** virgo: me dereliquit verum animarum sanctarum sanctum sponsum, et confugit ad impium et iniquum animae simul et corporis corruptorem⁶⁹. Defecit a Deo servatore suo, et praebuit membra sua serva immunditiae et iniquitati⁷⁰. Oblita est autem mei, et post amatorem suum ibat⁷¹, a quo non juvabitur.

αὐτῆς, καὶ παρέστῃσε τὰ μέλη αὐτῆς δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ. Ἐμοῦ δὲ ἐπελάθετο, καὶ ἀπίσω τοῦ ἐραστοῦ αὐτῆς ἐπορεύετο, ἐξ οὗ οὐκ ὠφελήθηται.

4. Expediret ei ut mola asinaria circa collum ipsius posita fuisset, et in mare projectus esset, potius quam offendiculo fuisset virgini Domini⁷². Quis servus contumax ita insaniit, ut in herilem thorum se ipse injiceret? aut quis praedo eo amentiae devenit, ut ipsa Dei donaria contingeret, non vasa inanimata, sed corpora viventia, et animam inhabitantem habentia factam ad imaginem Dei? Quis unquam auditus est in media civitate et serena meridie imagini regiae formas immundorum porcorum inscribere ausus esse? Nuptias humanas si quis violaverit, immisericorditer, coram duobus aut tribus testibus, moritur. Quanto graviore sup-

⁶⁶ I Cor. III, 17. ⁶⁷ I. Cor. VI, 15. ⁶⁸ ibid. II, 10, 11. ⁶⁹ ibid. 12, 13. ⁷⁰ Rom. VI, 19. ⁷¹ Ose. II, 13. ⁷² Luc. XVII, 2.

(75) Λέγων, Huc transtulimus hanc vocem ex cod. Coisl. et Medic. Male in editis legebatur post φθείρει.

(76) Ὀλόκληρον σου. Sex mss. ὀλοκληρόν σου, sed tamen vetustissimi Coisl. et Med. cum editis consentiunt.

(77) Φλεγόμενον. Deest in sex mss., non tamen in Med. Coisl. primo. Unus ex Regiis φλέγον. Paulo post auctoritate veterum codicum emendavimus quod vitiose in editis legebatur Ἄρασα γὰρ τὰ μέλη, et infra καὶ εἰ νοήσατε.

(78) Αὐτῆς, καὶ ἡ δόξα, Hac desunt in octo mss.,

A πρὸς Ἰησοῦν ἀνακουφίζων, καὶ τῷ φόβῳ τοῦ θειοῦ πρὸς τὸ μὴ πεσεῖν ἐκοήθουν, λέγων (75)· Εἴ τις τὸν νόον τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός. Καὶ δὴ καὶ τὴν ἐν πῶν προσευχῶν μου προσετίθουν ἀσφάλειαν, εἴ πως ὀλοκληρόν σου (76) τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ του Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθῆναι. Ἄλλὰ γὰρ εἰκὴ ταῦτα πάντα κεκοπίακα εἰς σέ· καὶ μοι πικρὸν ἐξέβη τῶν γλυκέων ἐκείνων πόνων τὸ πέρας· καὶ στένειν ἀνάγκη πάλιν ἐφ' ἧ ἔδει με χαίρειν. Ἰδοὺ γὰρ ἠπάτησαι μὲν ὑπὸ τοῦ ὄψεως τῆς Εὔας πικρότερον· ἐφθάρται δὲ σοι οὐ τὰ νοήματα μόνον, ἀλλὰ γὰρ σὺν ἐκείνοις καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα· καὶ τὸ φρικῶδες ἐκεῖνο, ὃ καὶ εἰπεῖν ὀκνῶ, καὶ σιωπᾶν οὐ δύναμαι (ἔστι γὰρ ὡς πῦρ καιόμενον καὶ φλεγόμενον (77) ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν), ἄρασα τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ πεποίησας μέλη πόρνῆς. Τοῦτο μόνον ἐν πᾶσι κακὸν ἀσύγκριτον· τοῦτο καινὸν ἐν βίῳ τὸ τολμημα. Ὅτι, Διέλθετε, φησὶ, νήσους Χεττιεῖμ, καὶ ἴδετε· καὶ εἰς Κηδάρ ἀποστείλατε, καὶ νοήσατε σφόδρα, εἰ γέγονε τοιαῦτα, εἰ ἀλλάσσονται ἔθνη θεοὺς αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσὶ θεοί· ἡ δὲ παρθένος ἠλλάξατο τὴν δόξαν αὐτῆς (78), καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῆς. Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἐφρίξεν ἡ γῆ ἐπὶ πλεῖον σφόδρα. Λέγει (79) καὶ νῦν ὁ Κύριος, ὅτι δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ἡ παρθένος· ἐμὲ ἐγκατέλιπε τὸν ἀληθινὸν τὸν ἅγιον ψυχῶν ἁγίων νυμφίον, καὶ ἀπέδρα πρὸς ἀσεβῆ καὶ παρὰ νόμον ψυχῆς ὁμοῦ καὶ σώματος φθορέα. Ἀπέστη ἀπὸ Θεοῦ σωτῆρος

C 4. Συνέφερεν (80) αὐτῇ εἰ μύλος οὐκὸς περιέκειτο περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἐρρίπτο εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ὅτι ἐσκανδάλισε τὴν παρθένον Κυρίου τις. Δούλος (81) αὐθάδης εἰς τοσοῦτον ἐμάνη, ὡς δεσποτικῇ κοίτῃ ἑαυτὸν ἐπιρρίψαι; ἢ ποῖος ληστῆς ἐπὶ τοσοῦτον ἀπονοίας προήχθη, ὡς αὐτῶν ἐφάψασθαι τῶν τοῦ Θεοῦ ἀναθημάτων, οὐ σκευῶν ἀψύχων, ἀλλὰ σωμάτων ζώντων καὶ ψυχῆν ἐνοικον ἐχόντων κατ' εἰκόνα Θεοῦ πεποιημένῃ; Τίς ἀπ' αἰῶνος ἤκουσται ἐν μέσῃ πόλει καὶ σταθερᾷ μεσημβρίᾳ εἰκὸν βασιλικῆ χοίρων μορφῆς ἀκαθάρτων ἐπιγράψαι τολμήσας; Ἀθετήσας τις γάμον ἀνθρώπου, χωρὶς οἰκτιρῶν, ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάστισιν, ἀπονήσκει.

D non tamen in Medicæo et Coisliniano primo.

(79) Λέγει. Editi addunt παντως, sed melius deest in Med. et Coisl. primo. Non multo post editi τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, et ἐπελάθετο, λέγει Κύριος. Primum additamentum abest a Coisl. primo et Med., alterum ab octo mss.

(80) Συνέφερεν. Ita omnes mss. Editi Συνέφερε δὲ καί,

(81) Δούλος. Editi addunt οὕτως, quod abest a mss. Deest etiam ibidem Κυρίου in Coisl. primo et Med.

Πόσω, δοκεῖτε (82), χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας, ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὴν αὐτῶ καθομολογηθεῖσαν νύμφην νοθεύσας, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς παρθενίας καθυβρίσας; Ἄλλ' ἐβούλετο, φησὶν, ἐκείνη· καὶ οὐκ ἄκουσαν ἐβιασάμην (83) αὐτῆν. Καὶ γὰρ ἡ δέσποινα ἡ ἄσωτος ἡ Αἴγυπτία αὐτῆ τῶ καλῶ Ἰωσήφ ἐπεμάνη· ἀλλ' οὐκ ἐνίκησε τὴν ἀρετὴν τοῦ σώφρονος ἢ μανία τῆς ἀκολάστου, οὐδὲ, χερσὶν αὐτῆς βιαζομένης, πρὸς τὴν παρανομίαν ἐκείνος ἐβιάσθη. Ἄλλ' ἐκέχριτο ἐκείνη τοῦτο, φησὶ, καὶ οὐκ ἔτι ἦν παρθένος· καὶ εἰ ἐγὼ μὴ ἐβουλόμην, πρὸς ἄλλον ἂν ἐφθάρη (84). Καὶ γὰρ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, φησὶν, ἔδει παραδοθῆναι, ἀλλ' οὐαὶ δι' οὗ παρεδόθη· καὶ τὰ σκάνδαλα ἔλθεῖν ἀνάγκη, ἀλλ' οὐαὶ δι' οὗ ἔρχεται.

5. Ἐπὶ τούτοις (85). Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται; ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει; Διὰ τί ἀπέστρεψε νῆ παρθένος ἀποστροφὴν ἀναιδῆ, καίτοιγε ἀκούσασα Χριστοῦ (86) τοῦ νυμφίου διὰ Ἰερειοῦ λέγοντος· Καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεύσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα· Πρὸς μὲ ἀνάστρεφον· καὶ οὐκ ἀνέστρεψε· Μὴ ῥητινὴ οὐκ ἔστιν ἐν Γαλααδ; ἢ ἰατρός οὐκ ἔστιν ἐκεῖ; Διὰ τί οὐκ ἀνέβη ἱασις θυγατρὸς λαοῦ μου; Ἡ καὶ πολλὰ μὲν ἂν εὖροις ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ τοῦ κακοῦ ἀλεξήματα, πολλὰ δὲ ἐξ ἀπωλείας εἰς σωτηρίαν φάρμακα· τὰ περὶ θανάτου καὶ ἀναστάσεως μυστήρια (87), τὰ περὶ κρίσεως φοβερᾶς καὶ αἰωνίου κολάσεως ῥήματα· τὰ περὶ μετανοίας καὶ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων δόγματα· τὰ μυρία ἐκεῖνα τῆς ἐπιστροφῆς ὑποδείγματα· τὴν δραχμὴν, τὸ πρόβατον, τὸν υἱὸν τὸν καταφαγόντα τὸν βίον μετὰ τῶν πορνῶν, τὸν ἀπολωλότα καὶ εὐρεθέντα (88), τὸν νεκρὸν καὶ πάλιν ἀναζήσαντα. Τούτοις χρῆσώμεθα (89) τοῦ κακοῦ ἀλεξήμασι, διὰ τούτων τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν ἰσώμεθα. Λάβε δὲ εἰς ἔννοιαν τὴν ἐσχάτην ἡμέραν (οὐ γὰρ δὴ μόνη σὺ τὸν αἰῶνα βιώσεις), καὶ συνοχὴν, καὶ πνιγμὸν, καὶ θανάτου ὥραν, καὶ ἀπόφασιν Θεοῦ κατεπεύγουσαν, καὶ ἀγγέλους ἐπισπεύδοντας, καὶ ψυχὴν ἐν τούτοις θειῶς θορυβοῦμένην, καὶ ἁμαρτωλῶ συνειδῶτι πικρῶς μαστιγουμένην (90) καὶ πρὸς τὰ τῆδε ἐλεεινῶς ἐπιστρέφουσαν, καὶ ἀπαραίτητον τῆς μακρᾶς ἐκείνης ἀποδημίας ἀνάγκην. Δι' ἡμετέρας μοι τῆ διανοίας τὴν τελευταίαν τοῦ κοινοῦ βίου καταστροφὴν, ὅταν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Ἦξει γάρ, καὶ οὐ παρασιωπήσεται· ὅταν ἔλθῃ κρίναι ζώντας καὶ νεκρούς,

⁷³ Hebr. x, 29. ⁷⁴ Marc. xiv, 21. ⁷⁵ Matth. xviii, vii, 22. ⁷⁹ Psal. xlix, 3.

(82) Δοκεῖτε. Sic mss. codices. Editi δοκεῖται. Paulo post editi, Θεοῦ ζῶντος. Novem mss. ut in textu.

(83) Εβιασάμην. Deest αὐτῆν in omnibus mss., si excipias duos vetustissimos.

(84) Πρὸς ἄλλον ἂν ἐφθάρη. Sic codices mss. novem. Editi πρὸς ἄλλου ἂν διεφθάρη.

(85) Ἐπὶ τούτοις. Editi addunt Πᾶσι δέ, sed hæc in novem desunt mss. In totidem codicibus desiderantur quæ in editis post ἐπιστρέφει leguntur: Οὐ γὰρ, εἰ τις πέπτωκεν, ὀφείλει καὶ κυλισθῆναι, Non enim si quis cecidit, debet et volutari.

(86) Χριστοῦ. Codices Combesisiani χρηστοῦ.

(87) Μυστήρια. Sic codices mss. octo.

A plicio, putatis, dignus censebitur, qui Filium Dei viventis conculcavit, eique promissis obstrictam sponsam adulterio contaminavit, ac spiritum virginitatis contumelia affecit ⁷³. At illa, inquit, volebat, nec invitæ vim intuli. Sed et libidinosa illa Ægyptia domina pulchri Josephi amore insaniebat; verum non vicit virtutem pudici furor impudicæ, neque, illa manibus vim inferente, ad iniquitatem ille adactus. At illa hoc decreverat, inquit, nec amplius erat virgo; et si ego non voluissem, fuisset ab altero corrupta. Oportebat quidem et Filium hominis tradi: sed væ illi per quem traditus est ⁷⁴; atque scandala venire necesse est: sed væ illi per quem veniunt ⁷⁵.

5. Ad hæc autem, *Nunquid qui cadit, non resurgit? aut qui se avertit, non convertitur.* Cur avertit se virgo a versione impudenti, tametsi audivit Christum sponsum per Jeremiam dicentem: *Et dixi, postquam scortata fuit hæc omnia: Ad me revertere; et reversa non est* ⁷⁷. *Nunquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? Quare non ascendit sanatio filix populi mei* ⁷⁸? Ac multa quidem reperias in divina Scriptura mali remedia, multa ex interitu ad salutem medicamenta, de morte atque resurrectione mysteria, de horrendo judicio deque æterno supplicio testimonia, de pœnitentia et venia peccatorum dogmata; innumera illa conversionis exempla, drachmam, oviculam, filium qui consumpserat res suas cum scortis, perditum et repertum, mortuum et rursus viventem. Utamur his mali remediis: per hæc animæ nostræ medeamur. Cogita autem diem extremam (siquidem **139** non tu sola sæculum æternum vives), anxietatem, suffocationem, mortis horam, urgentem Dei sententiam, festinantes angelos, animum interea graviter perturbatum, et conscientia peccatrice amare excruciatum, seque miserabiliter ad ea quæ hic sunt convertentem, ac ineluctabilem longæ illius peregrinationis necessitatem. Describe mihi in mente tua extremum communis vitæ finem, cum veniet Filius Dei in gloria sua cum angelis suis: *Veniet enim, et non silebit* ⁷⁹: nimirum quando veniet judicaturus vivos ac mortuos, atque unicuique secundum opus suum redditurus, quando tuba illa magnum quiddam ac horrendum sonans excitabit

7. ⁷⁶ Jerem. viii, 4. ⁷⁷ Jerem. iii, 7. ⁷⁸ Jerem.

Editi μαρτύρια.

(88) Καὶ εὐρεθέντα. Ita novem mss. Editi καὶ πάλιν εὐρεθέντα. Illud, πάλιν, Coisl. primi et Med. auctoritate posuimus ante ἀναστήσαντα.

(89) Χρησώμεθα. Editio Paris, prima χρῆσάμεθα. Ibidem editi βοηθήμασι. Codices Coisl. primus et Medicæus ἀλεξήμασι. Ex iisdem legimus Λάβε δέ. Deest vocula δέ in editis.

(90) Μαστιγουμένην. Quatuor codices προμαστιγουμένην. Ibidem duo codices ὑποστρέφουσαν. Paulo post editi τῆ διανοίας σου et μετὰ πάντων τῶν ἀγγέλων, Novem mss. ut in textu.

eos qui ab orbe condito dormierint, et procedent A qui bona fecerint, in resurrectionem vitæ⁸⁰, qui vero mala, in resurrectionem iudicii. Revoca tibi in memoriam Danieli oblatam Dei visionem, quomodo nobis ob oculos iudicium ponat. *Aspiciebam, inquit, donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit. Vestimentum ejus candidum quasi nix, et capillus capitis ejus quasi lana munda; rotæ ejus ignis ardens. Flumen ignis trahebat in conspectu ejus. Mille millia deserviebant ei, et dena millia denum millium assistebant ei. Iudicii que locum constituit, et libri aperti sunt*⁸¹; bona, mala, manifesta, occulta, actiones, verba, cogitationes, omnia, acervatim, ut ab omnibus et angelis et hominibus exaudiri possint, clare et aperte revelantes. Ad hæc quomodo affectos necesse est esse eos qui male vixerint? Ubi itaque B anima illa abscondetur, quæ in oculis tot spectatorum subito visa fuerit dedecoris plena? Quali vero corpore infinita illa et intolerabilia perferet supplicia, ubi ignis inextinctus, et vermis indesinenter puniens, et imum inferi tenebricosum et horrendum, et ululatus amari, et ejulatus ingens, et ploratus, et stridor dentium, et ubi mala finem non habent? Ab his post mortem liberari non datur, neque est industria ulla, neque ars effugiendi amara supplicia, και οίμωγαι, πικραί, και ὀλολυγμός ἐξαίσιος, και κλαυθμός και βρυγμός ὀδόντων, και πέρας οὐκ ἔχει τὰ δεινά. Τούτων οὐκ ἔστιν ἀπαλλαγὴ μετὰ θάνατον, οὐδέ τις ἐπίνοια, οὐδέ μηχανὴ τοῦ διεκδύναί τὰ πικρὰ κολαστήρια.

6. Hæc nunc vitare licet. Dum autem licet, eri- C gamus nosmetipsos ex casu, neque de nobis ipsi desperemus, si a malis discesserimus, Jesus Christus venit in mundum peccatores salvos factururus. *Venite, adoremus et procidamus ante illum, et ploremus coram ipso*⁸². Verbum vocans nos ad pœnitentiam, clamat ac vociferatur: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*⁸³. Est igitur via salutis, si modo velimus. Deglutivit mors prævalens: sed probe scito, Deum rursus abstulisse lacrymam omnem ab omni facie pœnitentium⁸⁴. *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis*⁸⁵. Non mentitur cum dicit: *Si fuerint peccata vestra quasi phæniceum sicut nivem dealbabo: si vero fuerint ut coccinum, sicut lanam dealbabo*⁸⁶. Paratus est magnus ille animarum medicus morbum tuum sanare: qui non tui solius, sed eorum omnium, qui peccato in servitutem addicti sunt, promptus est liberator. **140** Verba illius sunt: *dulce illud ac salutare os dixit: Non opus habent valentes medico, sed male habentes. Non veni ad vocandum justos, sed peccatores ad pœnitentiam*⁸⁷. Quænam ergo tua excusatio est, aut alterius cujusvis, cum

και ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ· ὅταν ἡ σάλπιγξ ἐκείνη, μέγα τι και φοβερὸν ἠχήσασα, τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἐξυπνίση καθέθροντας, και ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. Μνήσθητι τῆς τοῦ Δαυιδὸς θεοπτείας (91), ὅπως ἡμῶν ὑπ' ὄψιν ἄγει τὴν κρίσιν. Ἐθεώρουν, φησὶν, ἕως ὅτου θρόνοι ἐτέθησαν, και Παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθητο. Και τὸ ἐνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιῶν, και ἡ θριξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον καθαρὸν, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον. Ποταμὸς πυρὸς εἴλεκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ· και μύρια μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ. Κριτήριον ἐκάθισε, και βίβλοι ἀνεῳχθήσαν· τὰ καλὰ, τὰ φαῦλα, τὰ φανερά, τὰ κεκρυμμένα, τὰ πράγματα, τὰ ῥήματα, τὰ ἐνθυμήματα, τὰ πάντα ἀθρόως (92) εἰς ἐξάκουστον τοῖς πᾶσι και ἀγγέλαις και ἀνθρώποις σαφῶς ἀνακαλύπτουσαι. Πρὸς ταῦτα ποταμούς εἶναι ἀνάγκη τοὺς κακῶς βεβιωκότας; Ποῦ ἄρα ἡ ψυχὴ ἐκείνη καταδύσεται, ἢ ἐν ὄψεσι τσοσούτων θεατῶν ἐξαίφνης ὀφθεῖσα αἰσχύνῃς ἀνάπλευς; Ποίῳ δὲ σώματι τὰς ἀπεράντους ἐκείνας και ἀνυποίστους ὑποστήσεται μάστιγας, ὅπου πῦρ ἄσβεστον, και σκόληξ ἀθάνατα κολάζων, και πυθμὴν ἄδου σκοτεινὸς και φρικώδης, και πέρας οὐκ ἔχει τὰ δεινά.

6. Ταῦτα φεύγειν ἐξέστι νῦν. Ἔως ἐξέστιν, ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ πτώματος ἀναλάθωμεν, μηδὲ ἀπελπίσωμεν ἑαυτῶν (93), εἴαν ἀναλύσωμεν ἀπὸ τῶν κακῶν. Ἰησοῦς Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι. Δεῦτε, προσκυνήσωμεν και προσπέσωμεν αὐτῷ, και κλαύσωμεν ἐναντιον αὐτοῦ. Πᾶς ἐπὶ μετάνοιαν καλῶν ὁ Λόγος βοᾷ και κέκραγε· Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες και πεφορτισμένοι. κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς (94). Ἔστιν οὖν ὁδὸς σωτηρίας, εἴαν θέλωμεν. Κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας, ἀλλ' εὖ ἴσθι, ὅτι πάλιν ἀφείλεν ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου τῶν μετανοούντων. Πιστὸς Κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Οὐ ψεύδεται εἰπὼν (95)· Ἐάν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιῶνα λευκανῶ· εἴαν δὲ ὦσιν ὡς κόκκινον, ὡσεὶ ἔριον λευκανῶ. Ἐτοιμὸς ἔστιν ὁ μέγας τῶν ψυχῶν ἰατρός ἰάσασθαί σου τὸ πάθος, ὃς οὐδὲ (96) μονωτάτης, ἀλλὰ πάντων τῶν δεδουλωμένων τῇ ἁμαρτίᾳ ἔστιν ἔτοιμος ἐλευθερωτής. Ἐκείνου ῥήματά ἐστιν· ἐκείνο τὸ γλυκὺ και σωτήριον στόμα εἶπεν. Οὐ χρειᾶν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες, ἰατροῦ, ἀλλὰ οἱ κακῶς ἔχοντες. Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν (97).

⁸⁰ Joan. v, 29. ⁸¹ Dan. vii, 9, 10. ⁸² Psal. xciv, 6. ⁸³ Matth. xi, 28. ⁸⁴ Isa. xxv, 8. ⁸⁵ Psal. cxliv, 13. ⁸⁶ Isa. i, 18. ⁸⁷ Matth. ix, 12, 13.

(91) Θεοπτείας. Editi Θεοπτείας... Ἔως, φησιν, ἐθεώρουν ὅτε οὐ. Codices mss. omnes ut in textu.

(92) Τὰ πάντα ἀθρόως. Sic magno consensu mss. Editi ταῦτα πάντα φανερώς.

(93) Ἐαυτῶν. Ἐαυτοῦς Coisl. Primus.

(94) Δεῦτε... ὑμᾶς. Hæc desunt in octo mss. in quibus sic legitur: κέκραγεν. Ἔστιν ὁδὸς.

(95) Εἰπὼν. Editi addunt articulum, sed deest in mss.

(96) Ὅς οὐδὲ... ἐλευθερωτής. Hæc desunt in octo codicibus.

(97) Εἰς μετάνοιαν. Statim in sex codicibus βούλεται Κύριος, cæteris omissis.

Τίς οὖν ἐστὶ σοὶ πρόφασις, ἢ τινὲ ἀλλῶ, ταῦτα αὐτοῦ βρωῶντος; Βούλεται Κύριος καθαρίσαι σε ἀπὸ τοῦ πόνου τῆς πληγῆς, καὶ δεῖξαι σοὶ φῶς ἀπὸ σκοτούς. Σὲ ζητεῖ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ καταλιπὼν τὰ μὴ πεπλανημένα. Ἐὰν ἐπιθῶς σεαυτὴν, οὐκ ὀκνήσει, οὐδ' ἀπαξιώσει σε (98) ὁ φιλόανθρωπος ἐπὶ τῶν ὤμων βαστάσαι τῶν ἰδίων, χαίρων, ὅτι εὗρεν αὐτοῦ τὸ πρόβατον τὸ ἀπολωλός. Ἔστηκεν ὁ πατήρ, καὶ ἀναμένει τὴν σὴν ἀπὸ τῆς πλάνης ἐπάνοδον. Μόνον ἀνάλυσον, καὶ ἔτι σου μακρὰν οὔσης, προσδραμῶν ἐπιπεσείται ἐπὶ τὸν τράχηλόν σου, καὶ φιλικοῖς ἀσπασμοῖς περιπτύξεται τὴν ὑπὸ τῆς μετανοίας ἤδη κεκαθαυμένην. Καὶ στολὴν ἐνδύσει, τὴν πρώτην, ψυχὴν (99) ἀπεκδυσαμένην τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς αὐτοῦ πράξεσι· καὶ περιθήσει δακτύλιον χερσίν ἀποπλυναμέναις τοῦ θανάτου τὸ αἷμα, καὶ ὑποθήσει πόδας ἀποστρέψαντας ἀπὸ ὁδοῦ κακῆς πρὸς τὸν δρόμον τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. Καὶ εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς ἡμέραν καταγγελεῖ τοῖς ἰδίοις καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, καὶ παντὶ τρόπῳ τὴν σὴν ἐορτάσει σωτηρίαν. Ἄμην γὰρ λέγω, φησὶν, ὑμῖν, ὅτι χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶν μετανοοῦντι. Καὶ ἐγκαλέσῃ τις τῶν ἐστάσι δοκούντων, ὅτι ταχὺ προσελήφθη· αὐτὸς ὁ ἀγαθὸς πατήρ ὑπὲρ σοῦ ἀπολογήσεται λέγων, Εὐφρανθήναι δεῖ καὶ χαρῆσαι, ὅτι αὕτη ἡ θυγάτηρ μου νεκρὰ ἦν, καὶ ἀνέζησε, καὶ ἀπολωλυῖα, καὶ εὗρέθη.

⁸⁸ Luc. xv, 7. ⁸⁹ ibid. 32.

(98) Ἀπαξιώσει σε. Voculam addimus ex mss.
(99) Ψυχὴν Editi τὴν ψυχὴν σου. Mss. ut in

A hæc ipse clamet? Vult Dominus purgare te a doloris plaga, ac post tenebras tibi lumen ostendere. Quærit te pastor bonus, ovibus quæ non erravere, derelictis. Te ipsa si dedideris, non cunctabitur, neque dedignabitur te suis ipsius humeris portare, lætus quod ovem suam perditam invenerit. Stat pater, ac exspectat tuum ab errore reditum. Revertere tantummodo, teque longe adhuc stante, accurrens cadet in collum tuum, et amicis amplexibus jam pœnitentia expurgatam complectetur. Quinetiam stola prima animam induet, homine vetere cum operibus suis exutam, annulumque manibus mortis sanguine ablutis circumponet, et calceos dabit pedibus a via mala ad cursum evangelii pacis conversis. Atque lætitiæ ac gaudii diem annuntiabit suis tum angelis tum hominibus, ac omnibus modis salutem tuam celebrabit. Ait enim: *Amen dico vobis, quod gaudium est in cælo coram Deo, super uno peccatore pœnitente* ⁸⁸. Quod si quispiam ex iis qui stare sibi videntur, vitio verterit, quod cito assumpta es: ipse ille bonus pater pro te respondebit, dicens: Lætandum est et gaudendum, quia hæc filia mea mortua erat, et revixit, et deperdita erat, et inventa est ⁸⁹.

B annuntiabit suis tum angelis tum hominibus, ac omnibus modis salutem tuam celebrabit. Ait enim: *Amen dico vobis, quod gaudium est in cælo coram Deo, super uno peccatore pœnitente* ⁸⁸. Quod si quispiam ex iis qui stare sibi videntur, vitio verterit, quod cito assumpta es: ipse ille bonus pater pro te respondebit, dicens: Lætandum est et gaudendum, quia hæc filia mea mortua erat, et revixit, et deperdita erat, et inventa est ⁸⁹.

textu.

CLASSIS SECUNDA

Epistolæ quas S. Basilius episcopus scripsit ab anno 370 ad annum 378.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΖ΄.

Gregorius Theologi pater Eusebium Samosatensem, misso Eustathio diacono, invitat ad electionem episcopi Cæsariensis ut eo adjuvante Basilius eligi possit.

Γρηγορίῳ (1) ἐταίρω.

Τίς δώσει μοι πτέρυγας ὡσεὶ περιστερᾶς; ἢ πῶς ἀνακαινισθῆ μου τὸ γῆρας, ὥστε με δυναθῆναι διαβῆναι πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ τὸν τε πόθον ὃν ἔχω ἐφ' ὑμῖν ἀναπαῦσαι, καὶ τὰ λυπηρὰ τῆς ψυχῆς διαγῆσασθαι, καὶ δι' ὑμῶν εὗρεσθαι τινὰ παραμυθίαν τῶν θλίψεων; Ἐπὶ γὰρ τῇ κοιμήσει τοῦ μακαρίου Εὐσεβίου τοῦ ἐπισκόπου φόβος ἡμᾶς κατ-

⁸⁰ Psal. lrv. 7.

(1) Γρηγορίῳ. Hic titulus sic habetur in codicibus Val., Med. et Coisl. primo: Γρηγορίῳ ἐταίρω περὶ τῆς κοιμήσεως Εὐσεβίου τοῦ ἐπισκόπου· καὶ ὅτι ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἐπιτήδειον, *Gregorio sodali de obitu Eusebii episcopi; et quod habet præ oculis virum ad episcopale munus idoneum*... Legi non potest attentius hæc epistola, quin eam non a Basilio, sed potius de Basilio scriptam esse pateat. Plures tamen decepit titulus; at hodie inter eruditos fere convenit eam a Gregorio patre, filii manu, ad Eusebium Samosatensem

EPISTOLA XLVII*.

Gregorio sodali.

Quis dabit mihi alas sicut columbæ ⁸⁰ *? aut quomodo senium meum renovetur, ut ad dilectionem vestram transire, et meum vestri desiderium exsatiare possim, et molestias animi narrare, et a vobis aliquod afflictationum levamen consequi? Nam mortuo beato episcopo Eusebio, metus nos cepit haud parvus, ne forte qui aliquando Ecclesiæ me-

scriptam fuisse. Nam senem se esse declarat auctor epistolæ et in Cappadocia episcopum, ut qui litteris cleri ad electionem episcopi, et Ecclesiæ Cæsariensis defensionem invitatus fuerit. Is autem ad quem scribit et eadem dignitate præditus erat, et laboribus pro Ecclesia susceptis clarus, et amicus Basilio, nec Cappadociæ vicinus. Omnia in Eusebium Samosatensem mirifice conveniunt, quem Basilio ordinationi scimus interfuisse.

* Alias IV. Scripta anno 370.

tropolis nostræ insidiati sunt, eamque hæreticis zizaniis complere voluerunt, nunc occasionem nacti, satam multo labore in hominum animis pietatem **141** pravis suis doctrinis eradicent, ejusque scindant unitatem: quod et in multis Ecclesiis factitarunt. Postquam autem et cleri litteræ ad nos venerunt, exhortantes ut ne ejusmodi tempore despiciamus; circumspiciens quoque versum, recordatus sum vestræ charitatis rectæque fidei, et studii quod semper in Ecclesias Dei adhibetis. Atque ea de causa nisi dilectum Eustathium condiaconum, qui vestram gravitatem adhortetur, exoretque ut exantlatis omnibus pro Ecclesiis laboribus hunc quoque addatis, simulque senium meum vestro recreetis congressu, ac percelebrem sanæ Ecclesiæ pietatem instauretis, præficientes ei una nobiscum (simodo digni habeamur, qui vobiscum opus bonum adjuvemus) pastorem secundum Domini voluntatem, qui possit ipsius populum gubernare. Habemus enim ob oculos virum, nec vobis ignotum: quem si obtinere possumus, scio acquisituros nos magnam apud Deum fiduciam, atque in populum, qui nos advocavit, beneficium maximum collaturos. Sed iterum atque sæpius rogo, ut omni deposita segnitie occurratis et hiemis difficultates antevertatis.

τῆσαι καὶ προλαβεῖν τὰ ἐκ τοῦ χειμῶνος δυσχερῆ.

EPISTOLA XLVIII*.

Hiemem excusat Basilius cur non scripserit. Mittit epistolas Antiochia allatas. Narrat de Demophilo simulacrum pietatis et rectæ fidei præ se ferente, et de episcoporum, post egressum Eusebii, adventu et schismatico animo. Rogat ut se revisat vere ineunte.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Vix nacti sumus qui litteras ad tuam pietatem deferret, siquidem nostri homines ita hiemem exhorrescunt, ut ne paululum quidem ex ædibus prospicere velint. Nam tanta nivium copia abluti sumus, ut cum ipsis ædibus cooperti jam duos menses in speluncis latitemus. Prorsus itaque nobis ignosces,

Alias CCLIV. Scripta initio episcopatus.

(2) Ἐρεθρεύοντες. Indicat Gregorius structas ab Arianis insidias Ecclesiæ Cæsariensi anno 365, cum Valens in hanc urbem venit cum suo Arianorum episcoporum comitatu. Tunc Basilius, qui se in solitudinem pacis tuendæ causa receperat, ad succurrendum episcopo suo advolavit, omnibus rebus Ecclesiæ utilitati posthabitis, ac præclarum illum triumphum reportavit, de quo Gregorius orat. 40, p. 39.

(3) Ἐχομεν γὰρ. Sic quatuor antiqui codices et editio Haganoensis. Editi ἔχομεν μὲν.

(4) Ἀλλὰ παρακάλῳ, etc. Minime mirum quod Eusebius in remotam provinciam ad electionem episcopi vocetur. Nam, cum unus sit episcopatus, et unus grex, sæpe incidunt tempora ejusmodi, ut curam suam et sollicitudinem episcopi exteris Ecclesiis debeant. Ut hæream in exemplo Eusebii Samosatensis, nemini sanctus ille martyr in hoc genere concessit, ac in variis Ecclesiis presbyteros et diaconos, atque etiam episcopos magno Ecclesiæ commodo ordinavit, ut testatur Theodoretus *Hist.* lib. iv, c. 13. Ex hac autem epistola et nonnullis aliis ejusdem Gregorii, et ex laboribus, quos

ἔλαβεν οὐ μικρός, μήποτε οἱ ποτὲ ἐρεθρεύοντες (2) τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς μητροπόλεως ἡμῶν, καὶ βουλόμενοι αὐτὴν αἰρετικῶν ζιζανίων πληρῶσαι, καιροῦ νῦν λαθόμενοι, τὴν πολλῶν καμᾶτῳ κατασπαρεῖσαν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων εὐσεβειαν ταῖς παρ' ἐαυτῶν πονηραῖς διδασκαλίαις ἐκριζώσωσι, καὶ ταύτης τὴν ἐνότητα κατατέμωσιν· ὅπερ καὶ ἐπὶ πολλῶν Ἐκκλησιῶν πεποιθήκασι. Ἐπειδὴ δὲ καὶ γράμματα πρὸς ἡμᾶς ἀφίκετο τοῦ κλήρου, παρακαλοῦντα μὴ παροφθῆναι ἐν καιρῷ τοιοῦτῳ, περιβλεψάμενος ἐν κύκλῳ ἐμνησθῆν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ τοῦ ζήλου ὃν ἔχετε αἰεὶ ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ. Καὶ τούτου ἕνεκεν ἀπέστειλα τὸν ἀγαπητὸν Εὐστάθιον τὸν συνδιάκονον, παρακαλέσαι ὑμῶν τὴν σεμνοπρέπειαν, καὶ δυσωπῆσαι πᾶσι τοῖς ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν καμᾶτοις καὶ τὸν παρόντα ἐπιθεῖναι· κάμου τε τὸ γῆρας τῆ συντυχία ἀναπαῦσαι· καὶ τῇ ὀρθῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν περιβόητον εὐσεβειαν διορθώσασθαι, δόντας αὐτῇ μεθ' ἡμῶν (εἰ ἄρα καταξιωθῆμεν συναντιλαβέσθαι ὑμῖν τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου) ποιμένα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Κυρίου, δυνάμενον διευθῆναι τὸν λαόν αὐτοῦ. Ἐχομεν γὰρ (3) πρὸ ὀφθαλμῶν ἀνδρα ὃν οὐδὲ αὐτοὶ ἀγνοεῖτε· οὐ εἰ καταξιωθῆμεν ἐπιτυχεῖν, οἶδα ὅτι μεγάλην παρῶρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν κτησόμεθα, καὶ τῷ ἐπικαλεσαμένῳ ἡμᾶς λαῶν μεγίστην εὐεργεσίαν καταθησόμεθα. Ἀλλὰ παρακάλῳ (4) καὶ πάλιν καὶ πολλάκις, πάντα ὄκνον ὑπερθεμένους ἀπαν-

EPISTOLA MH.

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Μόλις ἡμῖν ὑπῆρξεν ἐπιτυχεῖν διακόνου γραμμάτων πρὸς τὴν σὴν θεοσεβειαν· ἐπεὶ οἷγε παρ' ἡμῖν οὕτω κατέπτεξεν τὸν χειμῶνα, ὡς μηδὲ τὸ μικρότατον προκύπτειν τῶν θωματίων ἀνέχεσθαι. Καὶ γὰρ τοσοῦτῳ πλήθει χιόνων κατενέφημεν, ὡς αὐτοῖς οἰκοῖς, καταχωσθέντες (5) δύο μῆνας ἤδη ταῖς κατα-

a patre Basilius causa susceptos narrat in orationibus 19 et 26, facile perspicimus episcopos electionum otiosos spectatores non fuisse, sed plurimas earum partes conciliando et adhortando sustinuisse. Quin etiam electio interdum penes episcopos erat; et cum varia essent plebis ac cleri studia, ut in Basilius electione contigit, tunc ea pars vincebat cui major favebat episcoporum numerus. Hinc eum ad canonicam Basilius electionem deesset unius episcopi suffragium, Gregorius Nazianzi episcopus, quamvis senio ac morbo confectus, Cæsaream advolavit, ut electionem calculo suo adjuvaret, βοηθήσων τῇ ψήφῳ, Greg. Naz., orat. 19, p. 311, et 20, p. 343.

(5) Καταχωσθέντες. Ita mss. sex. Editi et tres vetustissimi codices Harl., Med. et Coisl. primus habent καταχωσθέντας. Quod quidem mirari subit. Nam sæpe alias in ejusmodi locis codices recentiores accusativum, vetustissimi nominativum habent. Quare satius visum est eam scripturam retinere, cui sex codices hoc loco, tres vetustissimi in aliis locis suffragantur. Paulo ante in tribus vetustissimis codicibus legitur τῶν θωματίων.

δύσειν ἐμφωλεύειν. Συγγνώση οὖν παντὸς ἡμῖν, τὸ τε ἄτολμον τῶν Καππαδοκικῶν (6) ἠθῶν, καὶ τὸ τῶν σωμάτων δυσκίνητον ἐπιστάμενος, εἰ μὴ θάττον ἐπεστείλαμεν, μὴδ' εἰς γνῶσιν ἠγάγομεν τῆ τιμιότητι σου τὰ ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας, ἃ πάντως μὲν γνωρίζεις σοι ἔωλόν ἐστι καὶ ψυχρὸν, πάλαι μεμαθηκότι, ὡς τὸ εἶκός· πλὴν ἄλλ' οὐδὲν ἠγούμενοι πρᾶγμα καὶ τὰ ἐγνωσμένα σημαίνειν, ἀπεστείλαμεν τὰς διὰ τοῦ ἀναγνωστοῦ κομισθείσας ἐπιστολάς. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις ἔχει τὸν Δημόφιλον πολὺν ἤδη χρόνον (7), ὡς καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἀπαγγελοῦσι, καὶ προκεκλήρυκται πάντως τῆ ὁσιότητι σου. Καὶ τι περὶ αὐτὸν πλάσμα ὀρθότητος καὶ εὐλαθείας παρὰ πάντων συμφώνως τῶν ἀφικνουμένων θρυλλεῖται, ὡς καὶ τὰ διεστῶτα τῆς πόλεως μέρη εἰς ταυτὸν συνελθεῖν, καὶ τῶν πλησιοχώρων τινὰς ἐπισκόπων τὴν ἔνωσιν καταδέξασθαι. Οἱ δὲ ἡμέτεροι οὐδὲν ἀμείνους ἐφάνησαν τῶν ἐλπίδων. Ἐπιστάντες γὰρ εὐθὺς κατὰ πόδας τῆς ὑμετέρας ἐξόδου, πολλὰ μὲν εἶπον λυπηρὰ, πολλὰ δὲ ἐποίησαν, καὶ τέλος ἀνεχώρησαν, βεβαιώσαντες ἡμῖν τὸ σχίσμα. Εἰ μὲν οὖν τι γενήσεται βέλτιον, καὶ εἰ παύσονται τῆς κακίας, ἄδηλον παντὶ πλὴν ἢ τῷ Θεῷ (8). Τὰ μὲν οὖν παρόντα τοιαῦτα. Ἡ δὲ λοιπὴ Ἐκκλησία εὐσταθεῖ τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι, καὶ εὐχεται ὁμοῦ τῷ ἡρι ἰδεῖν σε πάλιν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας, καὶ ἀνανεωθῆναι διὰ τῆς ἀγαθῆς σου διδασκαλίας. Κάμοι δὲ τὸ σῶμα οὐδὲν ἀμείνον τῆς συνηθείας ἔχει.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΘ'.

Basiliius gratias agit Arcadio, qui conceptam a se de eo spem significaverat. Promittit ei Basiliius martyrum reliquias, ad ecclesiam ab ipso constructam, si quas reperire possit.

Ἄρχαδίῳ ἐπισκόπῳ.

Ἡ χάριστησα τῷ ἁγίῳ Θεῷ, γράμμασιν ἐντυχῶν τῆς εὐλαθείας ὑμῶν, καὶ εὐχομαι αὐτός τε τῆς ἐλπίδος, ἣν ἔχετε ἐφ' ἡμῖν, ἄξιός εἶναι, καὶ ὑμᾶς τὸν ἐπὶ τῆ τιμῇ ἡμῶν, ἣν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τιμάτε ἡμᾶς, μισθὸν τέλειον κομίσασθαι. Ὑπερήσθημεν δὲ, ὅτι καὶ, μέριμναν πρέπουσαν Χριστιανῶ ἀναλαβόντες, εἰς δόξαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ οἶκον ἠγείρατε, καὶ ἠγαπήσατε τῷ ὄντι, κατὰ τὸ γεγραμμένον, εὐπρέπειαν οἴκου Κυρίου, εὐτρεπίσαντες ἑαυτοῖς τὴν οὐράνιον (9) μονὴν τὴν ἠτοιμασμένην ἐν τῇ ἀναπαύσει τοῖς ἀγαπῶσι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ἐάν δὲ δυναθῶμεν περινοῆσαι λείψανα μαρτύρων, εὐχόμεθα καὶ αὐτοὶ συμβαλέσθαι ἡμῶν τῆ σπουδῇ. Εἰ γὰρ εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος, κοινωνοὶ (10) ἐσόμεθα, δηλονότι τῆς ἀγαθῆς μνήμης τῆς δοθησομένης ὑμῖν παρὰ τοῦ ἁγίου.

⁹⁰ Psal. xxv, 8. ^{90*} Psal. cxl, 7.

(6) Καππαδοκικῶν. Ita Harl., Coisl. primus, Reg. primus, Clarom. et Bigot. alter. Editi Καππαδοκικῶν.

(7) Πολὺν ἤδη χρόνον. Harl. et Med. cum duob. aliis πολὺς ἤδη χρόνος. Paulo post legitur ἀπαγγελοῦσι in codicibus Harl. et Coisl. primo.

(8) Πλὴν ἢ τῷ Θεῷ. Coisl. uterque et unus ex Regiis πλὴν εἰ τῷ Θεῷ.

A cum et Cappadocum animi timiditatem, et corporum torporem noveris, si citius non scripsimus, neque fecimus præstantiam tuam eorum quæ Antiochia allata sunt certiolem: quæ quidem omnino tibi nota facere rancidum est et frigidum, ut qui dudum didiceris, ut verisimile est; sed tamen nihil incommodi esse existimantes, etiam cognita significare, misimus allatas per lectorem epistolas. Ac de his quidem hactenus. Constantinopolis autem jamdudum habet Demophilum, ut et illi ipsi narrabunt, atque ut procul dubio jam prius sanctitati tuæ nuntiatum est. Ac de illo quidem simulacrum quoddam rectæ fidei et pietatis ab omnibus adventibus, **142** summo consensu jactatur, adeo ut etiam dissidentes civitatis partes coaluerint in unum, atque ex vicinis episcopis nonnulli conjunctionem amplexi sint. Nostri autem spe et expectatione non exstiterē meliores. Nam cum statim post egressum tuum advenissent, multa quidem tristitia dixere, multa etiam fecere, ac tandem discesserunt firmato nobis schismate. Utrum autem melius aliquid futurum sit, atque utrum ab improbitate discessuri sint, nemini nisi Deo compertum est. Itaque res præsentēs sunt ejusmodi. Ecclesia autem reliqua per Dei gratiam præclare stat, teque exoptat, simul ac ver prodierit, iterum apud nos videre, et per bonam tuam doctrinam renovari. Mihi autem corpus solito melius non se habet.

EPISTOLA XLIX*.

C

Arcadio episcopo.

Gratias egi Deo sancto lectis pietatis tuæ litteris, precorque ut et ego ea spe, quam de me concepisti, dignus sim, et tu honoris, quem mihi habes in nomine Domini Jesu Christi, mercedem perfectam referas. Valde autem lætatus sum, quod curam Christiano dignam suscipiens, domum ad gloriam nominis Christi construxeris, ac vere dilexeris, sicut scriptum est⁹⁰, decorem domus Domini: tibi ipsi præparans cœlestem mansionem, destinatam in requie diligentibus nomen Christi. Quod si reliquias martyrum investigare possim, cupio et ipse studii tui adjutor esse. Nam si in memoria æterna erit justus^{90*}, profecto bonæ illius memoriæ, quam tibi sanctus impertiet, erimus participes.

D

(9) Οὐράνιον. Sic Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi οὐρανίαν.

(10) Κοινωνοί. Ante hanc vocem editi addunt καὶ, sed hæc conjunctio abest ab omnibus mss. quos in hanc epistolam habuimus, nempe a Med., Coisl. utroque, Vat. et Reg. secundo.

* Alias CCCCVIII. Scripta initio episcopatus.

EPISTOLA L*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ν*.

Basiliius gratias agit episcopo cuidam ætate et virtute venerando, qui prior ad eum scripserat adhortandi causa.

Innocentio episcopo.

Eccui alii conveniebat et timidis fiduciam addere, et dormientes excitare, nisi tuæ domini mei pietati : qui tuam in omnibus rebus perfectionem in hoc quoque declarasti, quod te etiam ad nos humiles demittere volueris, ut germanus discipulus illius qui dixit : *Illic sum in medio vestri*, non tanquam recumbens, sed *tanquam ministrans*⁹¹. Nam et ipse dignatus es nobis ministrare spiritualem tuam lætitiã, atque venerandis tuis litteris animos nostros recreare, et velut puerorum infantiam ulnis tuæ magnitudinis amplecti. Precare igitur (bonum tuum animum rogamus), ut digni simus qui a **143** vobis magnis viris adjuvemur, et os ac sapientiam accipiamus, ut vobis audeamus Spiritum sanctum ducem habentibus succinere : B
cujus te amicum ac glorificatorem esse audientes, magnas ob illam tuam firmam ac stabilem in Deum dilectionem gratias agimus, orantes ut pars nostra cum veris adoratoribus inveniatur, inter quos et tuam perfectionem reperiri persuasum habemus, et magnum illum et verum episcopum, qui totum orbem suis miraculis complevit, Dominum rogamus.

EPISTOLA LI**.

Refellit Basilius affictam sibi calumniam, quod Dianium Cæsariensem anathematizasset. Fatetur se doluisse, quod is formulæ Constantinopoli a Georgio allatæ subscripsisset; sed tamen ad ejus communionem accessisse, postquam ab illo ægrotante accersitus, nihil eum contra Nicænam fidem sibi proposuisse cognovit.

Bosporio episcopo.

1. Quomodo putas animum meum vulneratum fuisse auditione illius calumniæ, qua me aspererunt nonnulli ex hominibus non metuentibus Judicem perditurum omnes, qui loquuntur mendacium⁹²? Ita ut noctem totam ob dilectionis tuæ verba pene insomnem transegerim : adeo medium cor meum tetigerat mæror. Revera enim secundum Salomonem⁹³, calumnia virum humiliat : nec quisquam ita obduruit et percalluit, ut animo non moveatur, et humi non sternatur, si in ora incidat ad mendacium proclivia. At enim necesse est om-

⁹¹ Luc. xxii, 27. ⁹² Psal. v, 7. ⁹³ Eccle. vii, 8.

* Alias CCCIX. Scripta initio episcopatus.

** Alias LXXXVI. Scripta initio episcopatus.

(11) Ἰννοκεντίῳ ἐπισκόπῳ. Editi addunt Ῥωμης, D
nec aliter in omnibus nostris codicibus mss., in quo manifestus est error librariorum, cum constat Damasum, non Innocentium tunc Romæ præfuisse. Sed hoc erratum alio absurdiorē emendat Combeffisius, qui hanc epistolam ad Innocentium tunc Ecclesiæ Romanæ presbyterum suspicatur scriptam fuisse, et *magnum illum et verum episcopum, qui totum orbem suis miraculis complevit*, Damasum interpretatur. Videtur illuisse librariis cum Innocentii nomen, quo nomine appellatum sciebant celeberrimum Romæ episcopum; tum etiam quod idem Innocentius in epistola 81 dicitur magnæ urbi præfuisse. Sæpe enim Roma apud

A Ἰννοκεντίῳ ἐπισκόπῳ (11).

Καὶ τίνι ἄλλῳ ἔπρεπε καὶ δειλοῖς θάρσος ἐμποιεῖν, καὶ καθεύδοντας διυπνίζειν, ἢ τῇ σῇ τοῦ ἡμετέρου δεσπότου θεοσεβείᾳ, ὅς τὴν ἐν πᾶσι σεαυτοῦ τελειότητα καὶ ἐν τούτῳ ἐγνώρισας, τῷ καταδέξασθαι καὶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς συγκαταβῆναι, ὡς ἀληθινὸς μαθητῆς τοῦ εἰπόντος, ὅτι Ἐκεῖ εἶμι ἐν μέσῳ ὑμῶν, οὐχ ὡς ὁ ἀνακείμενος, ἀλλ' ὡς ὁ διακονῶν. Κατηξίωσας γὰρ καὶ αὐτὸς διακονῆσαι ἡμῖν τὴν σὴν πνευματικὴν εὐφροσύνην, καὶ τοῖς τιμίῳις (12) ἑαυτοῦ γράμμασιν ἀναλαβεῖν ἡμῶν τὰς ψυχὰς, καὶ ὡσπερ παιδῶν νηπιότητα τῷ ἑαυτοῦ μεγέθει προσαγαλίσασθαι. Εὐχου οὖν (θεόμειθά σου τῆς ἀγαθῆς ψυχῆς) ἀξίους ἡμᾶς εἶναι καὶ ὑποδέχεσθαι τὰς παρὰ τῶν μεγάλων ὑμῶν ὠφελείας, καὶ λαμβάνειν στόμα καὶ σοφίαν εἰς τὸ τολμᾶν ἀντιφθέγεσθαι ὑμῖν, τοῖς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀγομένοις : οὐ φίλον σε εἶναι καὶ δοξαστῆρα ἀληθινῶν ἀκούοντες, μεγάλην ἐπὶ τῇ στερόρᾳ σου καὶ ἀκλίνοι περὶ τὸν Θεὸν ἀγάπη τὴν χάριν ὁμολογοῦμεν. εὐχόμενοι (13) μετὰ τῶν ἀληθινῶν προσκυνητῶν εὐρεθῆναι ἡμῶν τὸ μέρος, ἐν οἷς πεπεῖσμεθα εἶναι καὶ τὴν σὴν τελειότητά, καὶ τοῦ μεγάλου καὶ ἀληθινοῦ ἐπισκόπου πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τοῦ ἰδίου πληρώσαντος θαύματος, τοῦ Κυρίου θεόμεθα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΑ'.

Βοσπορίῳ ἐπισκόπῳ.

C 1 Πῶς μου, οἶσι, τὴν ψυχὴν ὠδύνησεν ἡ ἀκοὴ τῆς συκοφαντίας ἐκείνης, ἢ κατέχεόν μου (14) τινὲς τῶν μὴ φοβουμένων τὸν Κριτὴν ὅς ἀπολεῖ πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος; Ἵσπερ πᾶσαν τὴν νύκτα ἐπὶ τοῖς ῥήμασι τῆς ἀγάπης σου, ὀλίγου δεῖν, αὐπνος (15) διαμεῖναι : οὕτω μέσης ἡψατό μου τῆς καρδίας ἡ λύπη. Οὕτως γὰρ, κατὰ τὸν Σολομώντα, συκοφαντία ἄνδρα ταπεινοῖ : καὶ οὐδεὶς οὕτως ἀνάληγτος, ὡς μὴ παθεῖν τὴν ψυχὴν, καὶ κατακαμψθῆναι εἰς γῆν, στόμασι πρὸς ψευθολογίαν εὐκόλοισ παραπεσῶν (16). Ἀλλὰ γὰρ ἀνάγκη πάντα στέγειν,

antiquos μεγαλόπολις, magna urbs, vocatur.

(12) Καὶ τοῖς τιμίῳις. Editi ἦν καὶ τοῖς τιμίῳις. Sed hæc vocula non reperitur in mss.

(13) Εὐχόμενοι. Ita mss. quinque, nempe Med., Coisl. uterque et duo Regii. Plures in hanc epistolam non habuimus. Editi εὐχόμεθα.

(14) Κατέχεόν μου. Ita Med., Harl. et Coisl. primus. Editi κατέχεάν μου.

(15) Ἄυπνος. Sic Medicæus cod. et prima manu Harlæanus; quæ scriptura satis congruit stylo Basilii, ac forte hoc loco a librariis nimio grammaticæ studio mutata est. In hac ipsa epistola ὡστε ἀγνοεῖν αὐτὸς. Editi αὐπνον.

(16) Παραπεσῶν. Reg. secundus et Coisl. secundus περιπεσῶν. Ibidem editi στόμασιν εἰς ψευθολογίαν. Tres antiquissimi codices ut in textu.

πάντα ὑπομένειν, τὴν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἐκδίκησιν ἐπι-
τρέψαντες (17) τῷ Κυρίῳ, ὃς οὐ περιόψεται ἡμᾶς·
διότι Ὁ συκοφαντῶν πένητα παροξύνει τὸν
ποιήσαντα αὐτόν. Οἱ μέντοι τὸ καινὸν τοῦτο δρᾶμα
τῆς καθ' ἡμῶν βλασφημίας συνθέντες εἰκόασιν παν-
τελῶς ἀπιστεῖν τῷ Κυρίῳ, ὃς καὶ περὶ (18) ἀργοῦ
ρήματος δώσειν ἡμᾶς λόγον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρί-
σεως ἀπεφάνητο. Ἐγὼ δὲ, εἶπέ μοι, τὸν μακαριώ-
τατον Διάνιον (19) ἀνεθεμάτισα; Τοῦτο γὰρ ἡμῶν
κατήγγειλαν (20). Ποῦ ἢ πότε; τίνων παρόντων;
ἐπὶ ποίᾳ προφάσει; ψιλοῖς ῥήμασιν ἢ ἐγγράφοις;
ἐτέροις ἀκολουθῶν, ἢ αὐτὸς κατάρχων καὶ αὐθεντῶν
τοῦ τολμήματος; Ὡς τῆς ἀναιδεΐας τῶν πάντα φθει-
γομένων ῥαδίως! Ὡς τῆς καταφρονήσεως τῶν τοῦ
Θεοῦ κριμάτων! Πλὴν εἰ μὴ ἄρα τῷ πλάσματι αὐ-
τῶν καὶ τοῦτο προστραγωδήσουσιν (21), ὅτι ἐγενόμην
καὶ ἐκφρων ποτέ, ὥστε ἀγνοεῖν αὐτὸς τὰ ἑαυτοῦ ῥή-
ματα. Ἐπὶ γὰρ τῶν λογισμῶν ὑπάρχων τῶν ἑμαυ-
τοῦ, οὐδὲν οἶδα ποιήσας τοιοῦτον, οὐδὲ προσελόμενος
τὴν ἀρχὴν. Ἀλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον ἑμαυτῷ συνεπίστα-
μαι, ὅτι ἐκ πρώτης ἡλικίας συνετρέφην τῷ περὶ
αὐτὸν φίλτρῳ, καὶ ἀπέβλεπον πρὸς τὸν ἄνδρα, ὡς
μὲν γενεῆς ἰδεῖν, ὡς δὲ μεγαλοπρεπῆς, ὅσον δὲ
ἔχων τὸ ἱεροπρεπὲς ἐν τῷ εἶδει. Ἐπεὶ δὲ μοι λοιπὸν
καὶ ὁ λόγος παρήν, τότε θῆ καὶ ἀπὸ τῶν τῆς ψυχῆς
ἀγαθῶν αὐτὸν ἐπεγίνωσκον· καὶ ἔχαιρον αὐτοῦ τῇ
συνουσίᾳ, τὸ ἀπλοῦν καὶ γενναῖον καὶ ἐλευθέριον (22)
τῶν τρόπων καταμακθάνων, καὶ ὅσα ἄλλα (23) τοῦ
ἀνδρός, ἰδία, ἢ τῆς ψυχῆς ἡμερότης, τὸ μεγαλοφυῆς
τε ὁμοῦ καὶ πρᾶον, τὸ εὐπρεπὲς, τὸ ἀόργητον, τὸ
φαιδρὸν καὶ εὐπρόσιτον τῇ σεμνότητι κεκραμένον.
Ὡστε αὐτὸν ἐναριθμῶν εἶχον τοῖς περιφανεστάτοις
κατ' ἀρετὴν.

2. Περὶ μὲντοι τὰ τελευταῖα τοῦ βίου (οὐ γὰρ ἀπο-
κρύψομαι τὰληθές) ἐλυπήθην ἐπ' αὐτῷ λύπην οὐκ
ἀνεκτὴν μετὰ πολλῶν τῶν ἐν τῇ πατρίδι φοβουμένων
τὸν Κύριον, ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς πίστεως τῆς ὑπὸ
τὴν περὶ Γεώργιον (24) ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως
κομισθείσης. Εἶτα, οἷος ἐκεῖνος πραότητι τρόπου
καὶ ἐπιεικείᾳ πάντος πληροφορεῖν ἐν σπλάγχνοις
πατρικοῖς ἀνεχόμενος, ἔδην καταπεσὼν εἰς τὴν ἀρ-
ρώστιαν, ὑφ' ἧς καὶ μετέθληεν ἀπὸ τοῦ βίου, προσκα-
λεσάμενος ἡμᾶς ἔφη, ὑπὸ μάρτυρι τῷ Κυρίῳ ἐν
ἀπλότῃ καρδίᾳ συντεθεῖσθαι μὲν τῷ ἀπὸ τῆς
Κωνσταντινουπόλεως γραμματεῖω, μηδὲν δὲ ἐπ'
ἀθετήσει τῆς κατὰ Νικαίαν ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων
ἐκτεθείσης πίστεως προσελέσθαι· μηδὲ ἄλλως ἔχειν
ἐν τῇ καρδίᾳ, ἢ ὡς παρέλαβεν ἐξ ἀρχῆς· ἀλλὰ καὶ

nia perferre, omnia sustinere, nostram ipsorum
ultionem permittentes Domino, qui nos non de-
spiciet, *Nam qui calumniatur pauperem, irritat
ipsius Conditorem*⁹⁴. Cæterum qui novam illam
blasphemiam fabulam adversum nos concinnarunt,
videntur omnino non credere Domino qui rationem
nos in die iudicii vel de otioso verbo reddituros
pronuntiavit⁹⁵. Dic autem, quæso, egone beatissi-
mum Dianium anathematizavi? Hoc enim de nobis
dictitarunt. Ubi? vel quando? coram quibus? quo
prætextu? nudis verbis, an scripto? alios duces
sequens, an ipse inceptor et auctor facinoris? O
impudentiam hominum omnia facile loquentium!
O contemptum iudiciorum Dei! Nisi forte com-
mento suo hanc etiam tragædiam adjicient, factum
me esse aliquando ita dementem, ut mea ipsius
verba non noscerem. Nihil enim ejusmodi, dum
rationis compos fui, aut fecisse me scio, aut om-
nino facere voluisse. Sed potius mihi hujus rei
consciussum, me ab ineunte ætate educatum fuisse
in illius amore, et intuendo considerasse quam
esset ille vir aspectu venerabilis, quanta majestate
præditus, quantum dignitatis sacerdotalis ore præ-
ferens. Postquam autem mihi deinceps et ratio
adfuit, tum vero et ex animæ bonis eum noveram
ipsiusque **144** delectabar consuetudine, simpli-
citatem et ingenuitatem ac liberalitatem morum
perspiciens, et quæcunque alia propria erant viri
ornamenta, animi mansuetudo, magnanimitas si-
mul et lenitas, decori studium, animus iræ expers
hilaritas et affabilitas gravitate permista. Quare
ipsum inter homines virtute spectatissimos nume-
rabam.

2. Sed tamen circa extremum vitæ tempus (non
enim celabo veritatem) dolui de illo inconsola-
biliter cum pluribus in patria Dominum timentibus,
quod subscripsisset fidei a Georgio Constantino-
poli allatæ. Deinde, ut ille pro sua morum lenitate
et mansuetudine non gravabatur omnibus paterno
pectore satisfacere, cum jam in morbum, ex quo
etiam e vita discessit, incidisset; nobis accersitis,
dixit, Domino teste, se scripto Constantinopoli
allato in simplicitate cordis assensisse, sed nihil
ad fidei Nicææ a sanctis Patribus expositæ ever-
sionem sibi proposuisse, neque aliud in corde
habere, quam quod ab initio traditum acceperat:
imo etiam precari se, ut ne separaretur a sorte bea-
torum trecentorum decem et octo episcoporum,

⁹⁴ Prov. xiv, 31. ⁹⁵ Matth. xii, 36.

(17) Ἐπιτρέψαντες. Sic Med., Harl. et Reg. primus. Editi et alii mss. ἐπιτρέψαντες. Sed scriptura quam sequimur, Basili stylo aptior, ut vide est in epist. 126, 289.

(18) Ὡς καὶ περὶ. Conjunctio addita ex quinque mss.

(19) Διάνιον. Ita omnes mss. Editi Διάνοιον.

(20) Κατήγγειλαν. Tres codices non antiquissimi κατήγγειλαν, hoc crimen nobis intulerunt.

(21) Προστραγωδήσουσιν. Ita tres vetustissimi

codices cum pluribus aliis. Editi προστραγωδήσουσιν.

(22) Ἐλευθέριον. Reg. secundus et Coisl. secundus ἐλεύθερον. Paulo post ex antiquis codicibus addita vocula post μεγαλοφυῆς.

(23) Ὅσα ἄλλα. Editi addunt ἣν quod deest in tribus vetustissimis codicibus.

(24) Γεώργιον. Reg. secundus et Coisl. Γεώργιον.

qui piam illam doctrinam orbi annuntiarunt. Quare A
omni cordis dubitatione ob hanc asseverationem
soluta, ad ejus communionem, ut tumet etiam
nosti accessimus, et mœrere desiimus. Igitur quæ
nobis cum hoc viro intercessere, ejusmodi sunt.
Quod si quis dicat se nefariæ alicujus in illum
contumeliæ conscius nobis esse, is non in angulo
susurret serviliter, sed in apertam lucem prodiens,
libere arguat.

EPISTOLA LII.

*Cum rumores iniqui de Canonicis ad Basilium, de Basilio ad canonicas perlatis fuissent, utrosque de-
docuit Bosphorius. Multa de Consubstantiali disserit Basilius, quod a nonnullis rejici, a patribus
Antiochenis vituperatum fatetur aptissimum tamen esse contendit adversus hæreses Arii et Sabellii.
Refellit eos qui Spiritum sanctum Filio aut Patri præponebant.*

Ad canonicas

1. Quantum nobis antea doloris attulit molestus
rumor, quo aures nostræ circumsonuerunt, tanta
affecit lætitia religiosissimus episcopus frater noster
Bosphorius, meliora de vestra pietate narrans. Dixit
enim, Dei gratia omnes illos rumores hominum
esse commenta non accurate veritatem rerum
vestrarum cognitam habentium. Addebat autem se
et calumnias invenisse apud vos de nobis nefandas,
qualesque protulerint, qui non exspectant se vel
otiosi verbi rationem reddituros Judici in die justo
retributionis illius. Quare gratias egi Domino, cum
ipse sanatus ex noxia de vobis opinione, quam,
ut verisimile est, ex hominum calumnia suscep-
eram; tum etiam vos audiens deposuisse falsas de
me suspiciones, ubi audistis **145** quæ frater
noster asseveravit: qui quidem vobis suam ipsius
sententiam dum exposuit, omnino et nostram simul
declaravit. Una enim in utroque nostrum de fide sen-
tentia: siquidem et eorundem Patrum hæredes
sumus, qui quondam Nicææ magnum pietatis præ-
conium promulgarunt: cujus reliquæ quidem par-
tes calumniæ nulli obnoxie sunt; sed vocem Con-
substantialis male a nonnullis acceptam, sunt qui
nondum receperint: quos quis et jure reprehen-
derit, ac rursus venia dignos judicavit. Nam Pa-
tram vestigiis non insistere, nec sua sententia
vocem illorum potiore ducere, res est reprehen-
sione digna, ut plena arrogantiae. Rursus autem
vituperatam ab aliis vocem, suspectam habere,

Alias CCC. Scripta initio episcopatus.

(25) Δεκαοκτώ. Harl. cum duobus aliis δέκα και
όκτώ.

(26) Ὡς και αυτός ἐπίστασαι. Hæc addidimus
ex tribus perantiquis codicibus Med., Harl. et
Coisl.

(27) Λέγοι. Ita Harl., Coisl. Uterque et Reg. se-
cundus. Editi λέγει.

(28) Περὶ τῆς. Deest præpositio in octo veteribus
libris, non tamen in Coislino primo.

(29) Προσπετίθει. Sic septem mss. codices. Editi
προσεπέθει.

(30) Τῆ δικαία. Ita Harl., Med., Coisl. primus et
Reg. secundus. Editi τῆς δικαίας.

εὐχεσθαι μὴ χωρισθῆναι τῆς μερίδος τῶν μακαρίων
ἐκείνων ἐπισκόπων τῶν τριακοσίων δεκαοκτώ (25),
τῶν τὸ εὐσεβὲς κήρυγμα διαγγειλάντων τῇ οἰκου-
μένῃ· ὥστε ἡμᾶς, ἐπὶ τῇ πληροφορίᾳ ταύτῃ λύσαν-
τας πᾶσαν τῶν καρδιῶν τὴν διάκρισιν, ὡς και αὐ-
τὸς ἐπίστασαι (26), προσελεῖν τῇ κοινωνίᾳ, και
λυπούμενους παύσασθαι. Τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα πρὸς
τὸν ἄνδρα τοιαῦτα. Εἰ δέ τις λέγοι (27) τινὰ βλασφη-
μίαν ἀθέμιτον εἰς αὐτὸν ἡμῖν συνεγνωκέναι, μὴ κατὰ
γωνίαν θρυλλεῖτω δουλοπρεπῶς, ἀλλ' εἰς τὸ φανερὸν
ἀντικαταστάς, διελεγχέτω μετὰ παύρησίας.

EPISTOLA NB.

Κανονικαῖς.

B

1. Ὅσον ἠνίασεν ἡμᾶς πρότερον φήμη λυπηρὰ τὰς
ἀκοὰς ἡμῶν περιηγήσασα, τοσούτον εὐφρανεν ἡμᾶς
ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν Βοσπό-
ριος, τὰ χρηστοτερα περὶ τῆς (28) εὐλαβείας ὑμῶν
διηγησάμενος. Ἐφη γάρ, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, πάν-
τα ἐκεῖνα τὰ θρυλληθέντα ἀνθρώπων εἶναι κατα-
σκευάσματα, οὐκ ἀκριβῶς τὴν καθ' ὑμᾶς ἐπισταμέ-
νων ἀλήθειαν. Προσπετίθει (29) δὲ, ὅτι και διαβολὰς
εὖρε παρ' ὑμῶν καθ' ἡμῶν ἀνοσίας, και τοιαύτας
οἷας ἂν εἴποιεν οἱ μὴ ἐκδεχόμενοι και περὶ ἀργοῦ
ρήματος θῶσαι λόγον τῷ Κυρίῳ ἐν ἡμέρᾳ τῆς ἀντα-
ποδόσεως αὐτοῦ τῇ δικαίᾳ (30). Ὡστε ἡ χάριστησα
τῷ Κυρίῳ, αὐτὸς τε ἰαθεῖς τὴν ἐφ' ὑμῶν βλάβην, ἣν,
ὡς εἰκεν, ἐκ συκοφαντίας ἀνθρώπων ἡμῖν παρα-
δεξιόμενος, ὑμᾶς τε ἀκούσας ἀποτεθεῖσθαι τὰς ψευ-
δεῖς περὶ ἡμῶν ὑπολήψεις, ἐξ ὧν ἠκούσατε τοῦ
ἀδελφοῦ ἡμῶν διαβεβαιωσαμένου (31)· ὅς ἐν οἷς τὸ
καθ' ἑαυτὸν (32) ὑμῖν παρέστησε, συναπέδειξε πάν-
τως και τὸ ἡμέτερον. Ἐν γάρ ἐν ἀμφοτέροις ἡμῖν
τὸ τῆς πίστεως φρόνημα, ἐπειδὴ και τῶν αὐτῶν
Πατέρων κληρονόμοι τῶν κατὰ τὴν Νικαίαν ποτὲ τὸ
μέγα τῆς εὐσεβείας ἐξαγγειλάντων κήρυγμα· οὐ τὰ
μὲν ἀλλὰ παντάπασιν ἐστὶν (33) ἀσυκοφάντητα, τὴν
δὲ τοῦ ὁμοουσίου φωνὴν, κακῶς παρά τινων ἐκλη-
φθεῖσαν, εἰσὶ τινες οἱ μήπω παραδεξιόμενοι· οὗς
και μέμψαιτο ἂν τις δικαίως, και πάλιν μέντοι συγ-
γνώμης αὐτοῦς ἀξιώσειεν. Τὸ μὲν γάρ Πατράσι μὴ
ἀκολουθεῖν, και τὴν ἐκείνων φωνὴν (34) κυριωτέραν
τίθεσθαι τῆς ἑαυτῶν γνώμης, ἐγκλήματος ἄξιον, ὡς

(31) Διαβεβαιωσαμένου. Quinque mss. non anti-
quissimi βεβαιωσαμένου.

(32) Τὸ καθ' ἑαυτὸν. Harl. et unus ex Regiis τὰ
καθ' ἑαυτὸν.

(33) Ἔστιν. Hanc vocem, quæ deest in editis,
habent mss. decem, quorum in quatuor legitur
πάντα μαθεῖν ἐστίν.

(34) Τὴν ἐκείνων φωνὴν. Sic codices omnes mss.
et paulo post τῆς ἑαυτῶν γνώμης. Contra editi
τῆς ἐκείνων φωνῆς κυριωτέραν τίθεσθαι τὴν ἑαυτῶν
γνώμην. Eorum voci propriam sententiam præ-
ponere. Non animadverterunt qui hunc locum
mutavere, negationem, quæ præcessit, hic quo-
que subintelligi.

ἀσθεαίως (35) γέμον· τὸ δὲ πάλιν ὑφ' ἑτέρων δια-
βληθεῖσαν αὐτὴν ὑποπτον ἔχειν, τοῦτο πως δοκεῖ
τοῦ ἐγκλήματος αὐτοῦς μετρίως ἐλευθεροῦν. Καὶ γὰρ
τῷ ὄντι (36), οἱ ἐπὶ Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ συνελ-
θόντες, διέβαλον τὴν λέξιν ὡς οὐκ εὐήχον. Ἐφασαν
γὰρ ἐκεῖνοι τὴν τοῦ ὁμοουσίου φωνὴν παριστᾶν ἐν-
νοικαν οὐσίας τε καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς· ὥστε καταμε-
ρισθεῖσαν τὴν οὐσίαν παρέχειν τοῦ ὁμοουσίου τὴν
προσηγορίαν τοῖς εἰς ἃ διηρέθη. Τοῦτο δὲ ἐπὶ χαλκοῦ
μὲν καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ νομισμάτων ἔχει τινὰ λόγον
τὸ διανόημα· ἐπὶ δὲ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ Υἱοῦ
οὐκ οὐσία πρεσβύτερα, οὐδ' ὑπερκειμένη ἀμφοῖν
θεωρεῖται· ἀσθεαίως γὰρ ἐπέκεινα τοῦτο καὶ νοῆσαι
καὶ φθιγγασθαι. Τί γὰρ ἂν γένοιτο τοῦ ἀγεννήτου πρε-
σβύτερον; Ἀναίρεται δὲ ἐκ τῆς βλασφημίας ταύτης
καὶ ἡ εἰς τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν πίστις· ἀδελφὰ γὰρ
ἀλλήλοις τὰ ἐξ ἑνὸς ὑφιστάμενα.

2. Καὶ ἐπειδὴ ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παρῆχθαι τὸν
Υἱὸν ἔτι τότε ἦσαν οἱ λέγοντες, ἵνα καὶ ταύτην ἐκτέ-
μωσι τὴν ἀσθεαίως, τὸ ὁμοουσίον προσειρήκασιν.
Ἄχρονος γὰρ καὶ ἀδιάστατος ἡ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν
Πατέρα συνάφεια. Δηλοῖ δὲ καὶ τὰ προλαβόντα ῥή-
ματα ταύτην εἶναι τῶν ἀνδρῶν τὴν διάνοικαν. Εἰπόν-
τες γὰρ φῶς ἐκ φωτός, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς
τὸν Υἱὸν γεγενῆσθαι, οὐχὶ δὲ πεποιῆσθαι, ἐπήγαγον
τούτοις τὸ ὁμοουσίον· παραδεικνύοντες, ὅτι ὄνπερ ἂν
τις ἀποθῶ φῶς λόγον ἐπὶ Πατρὸς, οὗτος ἀρμόσει
καὶ ἐπὶ Υἱοῦ. Φῶς γὰρ ἀληθινὸν πρὸς φῶς ἀληθινόν,
κατ' αὐτὴν τοῦ φωτός τὴν ἔννοιαν, οὐδεμίαν εἴξει
παράλλαξιν. Ἐπεὶ οὖν ἐστὶν ἀναρχον φῶς ὁ Πατήρ,
γεννητὸν δὲ φῶς ὁ Υἱός, φῶς δὲ καὶ φῶς ἐκάτε-
ρος (37), ὁμοουσίον εἶπαν δικαίως, ἵνα τὸ τῆς φύσεως
ὁμοίωμα παραστήσωσιν. Οὐ γὰρ τὰ ἀδελφὰ ἀλλήλοις
ὁμοουσία (38) λέγεται, ὅπερ τινὲς ὑπελήφασιν· ἀλλ'
ὅταν καὶ τὸ αἷτιον καὶ τὸ ἐκ τοῦ αἰτίου τὴν ὑπαρξίν
ἔχον τῆς αὐτῆς ὑπάρχει φύσεως, ὁμοουσία λέγεται.

3. Αὕτη δὲ ἡ φωνὴ καὶ τὸ τοῦ Σαβελλίου κακὸν
ἐπανορθοῦται· ἀναίρει γὰρ τὴν ταυτότητα τῆς ὑπο-
στάσεως, καὶ εἰσάγει τελείαν τῶν προσώπων τὴν
ἐννοιαν. Οὐ γὰρ αὐτὸ τί ἐστὶν ἑαυτῷ ὁμοουσίον, ἀλλ'
ἕτερον ἑτέρῳ· ὥστε καλῶς ἔχει καὶ εὐσεβῶς, τῶν τε
ὑποστάσεων τὴν ιδιότητα διορίζουσα, καὶ τῆς φύσεως
τὸ ἀπαράλλακτον παριστάμενα (39). Ὅταν δὲ ἐκ τῆς
οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν εἶναι διδασκόμεθα, καὶ
γεννηθέντα, ἀλλ' οὐχὶ ποιηθέντα, μὴ καταπίπτωμεν

A videtur id quodam modo mediocrem illis excusa-
tionis veniam conciliare. Nam revera qui in Pauli
Samosatensis causa convenerant, vocem hanc quasi
male sonantem culparunt. Dixerunt enim consub-
stantialis voce exhiberi notionem substantiæ et
eorum quæ ex substantia; adeo ut divisa substan-
tia appellationem consubstantialis conciliet iis in
quæ divisa est. Quæ quidem cogitatio locum ali-
quem habet in aere et in conflatis ex eo numisma-
tibus: at in Deo Patre et in Deo Filio substantia
non est antiquior, neque utrique superposita in-
telligitur: hoc enim cogitare, aut dicere, omnem
impietatis modum excedit. Quid enim ingenito
antiquius sit? Tollitur etiam hac blasphemia fides
in Patrem et Filium: nam inter se fratrum ratio-
B nem habent quæ ex uno subsistunt.

2. Et quia Filium ex nihilo produetum adhuc
tunc erant qui dicerent; ut hanc quoque præci-
derent impietatem, consubstantiale usurparunt.
Nam sine tempore est et sine intervallo Filii cum
Patre conjunctio. Demonstrant autem et superiora
verba hanc illorum esse mentem. Postquam enim
dixerunt lumen de lumine, atque Filium ex Patris
substantia genitum esse, non vero factum; his
consubstantiale subjunxerunt: indicantes, quam
quis luminis rationem in Patre reddiderit, eam et
Filio aptam et congruentem futuram: siquidem
lumen verum cum vero lumine, secundum ipsam
luminis notionem, dissimilitudinem nullam habe-
bit. Cum igitur Pater lumen sit principii expers,
C Filius vero lumen genitum, ac uterque lumen et
lumen, jure consubstantialem dixerunt, ut naturæ
æqualem dignitatem demonstrarent. Non enim quæ
fratrum inter se rationem habent, dicuntur con-
substantialia, id quod quidam existimant; sed cum
et causa, et id quod ex causa existentiam habet,
ejusdem sunt naturæ, consubstantialia dicuntur.

3. 146 Cæterum vox eadem Sabellii quoque
pravitatem corrigit: tollit enim hypostasis identita-
tem, et perfectam personarum notionem inducit.
Neque enim quidquam sibiipsi consubstantiale est,
sed alterum alteri: quare præclare ac pie se habet
illa vox, et hypostaseōn proprietatem definiens,
et naturæ sine ullo discrimine similitudinem de-
monstrans. Cum autem ex Patris substantia Filium
D esse dicimus, eumque genitum, non autem factum;

(35) Ὡς ἀσθεαίως. Duo mss. καὶ ἀσθεαίως.

(36) Τῷ ὄντι. Ex hoc Basilii testimonio Curcel-
læus, Quatern, dissert. 1, p. 138, et Clericus Bi-
blioth., tom. X, p. 403, ansam carpendæ synodi
Nicænæ arripiunt, quod rejectam ab alia synodo
vocem adoptaverit; sed consuli potest *Dissertatio
de Semiarianis in qua nova Cyrilli Hierosolymi-
tani operum editio defenditur*. Ibi probatur, cap.
7, opinatum illud synodi Antiochenæ decretum,
et iis repugnare quæ paulo ante synodum inter
utrumque Dionysium gesta sunt, et omnibus
prorsus, ne Arianis quidem exceptis, ignotum
fuisse usque ad annum 358; nec ullo prorsus tes-
timonio niti, nisi Semiarianorum. Nam Basilius

pugnat adversa fronte cum Athanasio, qui in libro
De synodis, n. 45, consubstantiale non a synodo
Antiochena, sed a Paulo Samosateno exagitatum
fuisse dicit.

(37) Ἐκάτερος. Quatuor codices mss. ἐκάτερον. Ibi-
dem codices non pauci εἶποι ἂν δικαίως. Coisl. pri-
mus εἶποιεν ἂν δικαίως.

(38) Ὁμοουσία. Post hanc vocem editi addunt
ἀλλήλοις, quod abest ab omnibus antiquis
codicibus. Hanc autem Basilii de consubstantiali
sententiam, quæ variis conjecturis materiam de-
dit, explanare in Præfatione conamur.

(39) Παριστώσα. Sic omnes antiqui codices, me-
lius quam in prima editione Paris. περιστώσα.

ne prolabamur in corporales perpersionum cogitationes. Non enim divisa est substantia a Patre in Filium: neque fluendo dilapsa generavit, neque proferens, quemadmodum arbores fructus proferunt: sed inenarrabilis et indeprehensus cogitationibus hominum divinæ generationis modus. Humilis enim revera et carnalis est mentis, caducis ac temporalibus assimilare æterna, ac existimare, quemadmodum corporalia, ita et Deum pari modo generare; cum oporteat sumptis ex contrario argumentis ad pietatem concludere, quia mortalia sic, immortalem non sic. Neque igitur neganda generatio divina, nec corporeis cogitationibus contaminanda mens.

4. Sanctus autem Spiritus cum Patre quidem et Filio numeratur, quia et supra rem creatam est; sed eo ordine numeratur, quem in Evangelio didicimus a Domino dicente: *Euntes baptizate in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*^{95*}. Qui autem præponit Filio, aut Patre dicit antiquiorem, resistit Dei ordinationi et a sana fide alienus est: acceptum glorificationis modum non servans, sed sibi ipsi vocem novitatem, ut placeat hominibus, excogitans. Si enim Deo est superior, ex Deo non est. Scriptum est enim: *Spiritus autem ex Deo est*⁹⁶. Si autem ex Deo, qui fieri potest, ut eo ex quo est, antiquior sit? Jam vero quæ insania, cum unus sit ingenuus, aliquid aliud dicere ingenuito superius? Sed neque prior est Unigenito; quippe cum inter Filium et Patrem nihil medium sit. Si autem non est ex Deo, est vero per Christum; omnino non est. Quare illa circa ordinem novitas ipsius existentie habet eversionem, et fidei totius negatio est. Æque igitur impium est, et eum ad rem creatam deducere, et aut supra Filium aut supra Patrem ponere, sive secundum tempus, sive secundum ordinem. Atque hæc quidem sunt, quæ a vestra pietate audivimus requiri: quod si Dominus dederit, ut in unum veniamus, fortassis de his fusius disceptabimus, ac nobis, quibus de rebus certiores fieri cupimus, aliquid quod satisfaciat et persuadeat a vobis exhibebitur.

147 EPISTOLA LIII*.

Demonstrat Basilius chorepiscopis, sive episcopis sibi subditis, quorum nonnulli pretio manus imponere ferebantur, quanta sit hujus facti turpitudine; ac declarat ab altaribus recessurum, si quis post hanc acceptam epistolam tale quidpiam designaverit.

Chorepiscopis.

1. Rei turpitudine, de qua scribo, hoc ipso quod^{95*} Matth. xxviii, 19. ⁹⁶ I Cor. ii, 12.

* Alias LXXVI. Scripta initio episcopatus.

(40) Προτιθείς Υιού. Sic plerique antiqui codices, quorum tamen nonnulli habent του Υιού, unus προθείς Υιού, editi προτιθείς τοῦτο του Υιού. Habent iidem editi λέγων εἶναι: sed verbum illud posterius abest a plerisque mss. Valde autem dubito an aliqui existerint, qui Spiritum Patri et Filio præponerent. Verisimilius est Pneumatomachos hunc errorem adversariis suis affinxisse. Certe Basilius ipse postea hujus erroris nomine accusatus a nonnullis fuit, ut videre est in epist. 231.

(41) Καινοφωνίαν. Sic Med., Coisl., primus et Clarom. Editi κενοφωνίας, septem mss. κενόφωνίαν.

A ἐπὶ τὰς σωματικὰς τῶν παθῶν ἐννοίας. Οὐ γὰρ ἐμερίσθη ἡ οὐσία ἀπὸ Πατρὸς εἰς Υἱόν· οὐδὲ ῥυεῖσα ἐγέννησεν, οὐδὲ προβαλοῦσα, ὡς τὰ φυτὰ τοὺς καρπούς, ἀλλ' ἀρρήτος καὶ ἀνεπινόητος λογισμοῖς ἀνθρώπων τῆς θείας γεννήσεως ὁ τρόπος. Ταπεινῆς γὰρ τῶ ὄντι καὶ σαρκίνης ἐστὶ διανοίας τοῖς φθαρτοῖς καὶ προσκαιροῖς ἀφομοιοῦν τὰ αἰδία, καὶ οἶεσθαι, ὅτι, ὡς τὰ σωματικὰ, οὕτω γεννᾷ καὶ ὁ Θεὸς ὁμοίως· θεὸν ἐκ τῶν ἐναντίων λαμβάνειν τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν εὐσεβειαν· ὅτι, ἐπειδὴ τὰ θνητὰ οὕτως, ὁ ἀθάνατος οὐχ οὕτως. Οὕτε οὖν ἀρνεῖσθαι δεῖ τὴν θείαν γέννησιν, οὕτε σωματικαῖς ἐννοίαις καταρροῦπουν ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν.

4. Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Πατρὶ μὲν καὶ Υἱῷ συναριθμεῖται, διότι καὶ ὑπὲρ τὴν κτίσιν ἐστὶ· τέτακται δὲ, ὡς ἐν Εὐαγγελίῳ δεδιδάγμεθα παρὰ τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Πορευθέντες βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὁ δὲ προτιθείς Υἱοῦ (40), ἡ πρεσβύτερον λέγων Πατρός, οὗτος ἀνθίσταται μὲν τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ, ἀλλότριος δὲ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως, μὴ ὄν παρελθετρόπον δοξολογίας φυλάττων, ἀλλ' ἑαυτῷ καινοφωνίαν (41), εἰς ἀρέσκειαν ἀνθρώπων, ἐπινοῶν. Εἰ γὰρ ἀνώτερον Θεοῦ, οὐκ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Γέγραπται γὰρ, Τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ ἐκ τοῦ Θεοῦ, πῶς πρεσβύτερον ἐστὶ τοῦ ἐξ οὗ ἐστὶ; Τίς δὲ καὶ ἡ παράνοια (42), ἐνός ὄντος τοῦ ἀγεννήτου, ἄλλο τι λέγειν τοῦ ἀγεννήτου ἀνώτερον; Ἄλλ' οὐδὲ τοῦ Μονογενοῦς πρότερον· οὐδὲν γὰρ μέσον Υἱοῦ καὶ Πατρὸς. Εἰ δὲ μὴ ἐστὶν ἐκ Θεοῦ, διὰ Χριστοῦ δὲ ἐστὶν, οὐδέ ἐστὶ τὸ παράπαν. Ὡστε ἡ περὶ τὴν τάξιν καινοτομία αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως ἀθέτησιν ἔχει, καὶ ὅλης τῆς πίστεως ἐστὶν ἄρνησις. Ὁμοίως οὖν ἐστὶν ἀσεβείας, καὶ ἐπὶ τὴν κτίσιν καταγαγεῖν (43), καὶ ὑπερτιθέσθαι αὐτὸ ἢ Υἱοῦ ἢ Πατρὸς, ἢ κατὰ τὸν χρόνον, ἢ κατὰ τὴν τάξιν. Ἄ μὲν οὖν ἤκουσα ἐπιζητεῖσθαι παρὰ τῆς εὐλαθείας ὑμῶν, ταῦτά ἐστιν· ἐὰν δὲ δῶ ὁ Κύριος καὶ εἰς ταυτὸν ἡμᾶς ἀλλήλοις γενέσθαι, τάχα ἂν τι καὶ περὶ τούτων πλεονεῖποιμεν, καὶ αὐτοὶ δ' ἂν περὶ ὧν ἐπιζητοῦμεν εὐροισμέντινα παρ' ὑμῶν πληροφώραν.

EPISTOLA IV.

Χωρεπισκόποις (44).

Τὸ τοῦ πράγματος ἄτοπον (45), περὶ οὗ γραφώ

Illud, ἐπινοῶν, excogitans, melius congruit vocum novitati.

(42) Παράνοια. Sic octo mss. Editi παροινία.

(43) Ἐπὶ τὴν κτίσιν καταγαγεῖν. Sic. mss. octo. Editi εἰς τὴν κτίσιν Πνεῦμα κατὰγειν.

(44) Χωρεπισκόποις. Ita vetustissimi codices, Harl., Coisl. et Med. Editi et tres mss. πρὸς τοὺς ὑφ' ἑαυτῶν ἐπισκόπους, ὥστε μὴ χειροτονεῖν ἐπὶ χρήματι

(45) Τό... ἄτοπον. Hac voce interdum turpe aliquod tacinus apud Basilium designatur, velut in epist. sequenti.

διότι μὲν (46) ὅλως ὑποπεύθη καὶ ἐλαλήθη, ὁδύνης ἂν ἐπλήρωσέ μου τὴν ψυχὴν· τέως δὲ ἐφάνη μοι ἀπιστοῦν. Τὸ οὖν περὶ αὐτοῦ γράμμα ὁ μὲν συνεγνωκῶς ἑαυτῷ δεξιᾶσθω ὡς ἴαμα, ὁ δὲ μὴ συνεγνωκῶς ὡς προφυλακτήριον· ὁ δὲ ἀδιάφορος, ὅπερ ἀπεύχομαι ἐφ' ὑμῖν εὐρεθῆναι, ὡς διαμαρτυρίαν. Τί δὲ ἐστὶν ὁ λέγω; Φασὶ τινὰς (47) ὑμῶν παρὰ τῶν χειροτονουμένων λαμβάνειν χρήματα· ἐπισκιάζειν δὲ ὀνόματι εὐσεβείας. Τοῦτο δὲ χεῖρόν ἐστιν. Ἐὰν γὰρ τις τὸ κακὸν ἐν προσχήματι τοῦ ἀγαθοῦ ποιῇ, διπλασίονος τιμωρίας ἐστὶν ἄξιος· διότι αὐτὸ τε τὸ οὐκ ἀγαθὸν ἐργάζεται, καὶ κέχρηται εἰς τὸ τελέσαι τὴν ἁμαρτίαν, ὡς ἂν εἴποι τις, τῷ καλῷ (48) συνεργῷ. Ταῦτα εἰ οὕτως ἔχει, τοῦ λοιποῦ μὴ γενέσθω, ἀλλὰ διοργανθῆτω· ἐπεὶ ἀνάγκη λέγειν πρὸς τὸν δεχόμενον τὸ ἀργύριον, ὅπερ ἐρρήθη παρὰ τῶν ἀποστόλων πρὸς τὸν θέλοντα δοῦναι, ἵνα Πνεύματος ἁγίου μετουσίαν ὠνήσῃται· τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἶη εἰς ἀπώλειαν. Κουφότερος γὰρ ὁ δι' ἀπειρίαν ὠνήσασθαι θέλων ἢ ὁ πιπράσκων τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν· Πράξις γὰρ ἐγένετο καὶ ὁ σὺ δωρεάν ἔλαβες, ἐὰν πωλῆς, ὡσανεὶ (49) πεπραμένος τῷ Σατανᾷ, ἀφαιρηθῆς τοῦ χαρίσματος. Καπηλείαν γὰρ ἐπεισάγεις τοῖς πνευματικοῖς, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐνθα πεπιστεύμεθα σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. Ταῦτα οὕτω γίνεσθαι οὐ χρή. Ὁ δὲ ἐστὶ τέχνασμα (50), λέγω. Νομίζουσι μὴ ἁμαρτάνειν τῷ μὴ προλαμβάνειν, ἀλλὰ μετὰ τὴν χειροτονίαν λαμβάνειν. Λαβεῖν δὲ ἐστὶν ὅτε δὴ ποτε τὸ λαβεῖν.

2. Παρακαλῶ οὖν ταύτην τὴν πρόσοδον, μᾶλλον δὲ τὴν προσαγωγὴν τὴν ἐπὶ γέενναν ἀπόθεσθε· καὶ μὴ, τὰς χεῖρας μολύναντες τοιοῦτοις λήμμασιν, ἑαυτοὺς ἀναξιούς ποιήσητε τοῦ ἐπιτελεῖν ἄγνᾶ (51) μυστήρια. Σύγγνωτε δὲ μοι. Πρῶτον μὲν ὡς ἀπιστήσας (52), εἶτα ὡς πεισθεῖς ἀπειλῶ. Εἴ τις μετὰ ταύτην μου τὴν ἐπιστολὴν πράξειέ τι τοιοῦτον, τῶν μὲν ἐνταῦθα θυσιαστηρίων ἀναχωρήσει (53)· ζητήσῃ δὲ ἐνθα τὴν

Act. viii. 20.

ματι. *Ad episcopos sibi subditos, ne pretio manus imponant.* Liqueet Basilium agere de episcopis sibi subditis. Nam qui proprie dicebantur chorepiscopi, manus non imponebant, sed clero inferiores ministros ascribebant, ut videre est in epist. sequenti. Sed tamen ipsi etiam episcopi, qui Ecclesias metropoli subjectas regebant, interdum vocabantur chorepiscopi. Queritur enim Gregorius Naz. in Carmine *De vita sua*, quod a Basilio, qui quinquaginta chorepiscopos sub se habebat, vilissimi oppiduli constilutus episcopus fuisset.

Τούτοις μ' ὁ πεντήκοντα χωρεπισκόποις
στενούμενος δέδωκεν.

*His quinques me chorepiscopis decem
Donavit arctus.*

Hoc exemplo confirmatur vetustissimorum codicum scriptura quam secuti sumus.

(46) Διὰ τι μὲν. Sic mss. et editiones Hag. et 1 Basil. Aliæ διότι μὲν, quod restituimus. Paulo post Coisl. primus τὸ γοῦν περὶ et ὡς φυλακτήριον. Subinde tres mss. ἐν ὑμῖν εὐρεθῆναι.

(47) Φασὶ τινὰς. Ita Med. et prima manu Harl. cum duobus aliis. Editi φασὶ τινὲς τινὰς. Aliquanto

A in suspicionem omnino venit ac sermonem, dolore animum meum implevit; hactenus sane visa est mihi incredibilis. Quod ergo de illa scribo, qui sibi ipse conscius est, accipiat ut medelam; qui autem non conscius, ut præmunitionem; indifferens vero, quod quidem deprecor ne in vobis reperiat, ut obtestationem. Quid autem est, quod dico? Dicuntur nonnulli ex vobis ab iis qui ordinantur, pecunias accipere, idque pietatis nomine inumbrare. Hoc autem pejus est. Etenim si quis malum sub specie boni perficit, pœna duplici dignus est: quandoquidem et quod non bonum est facit, et utitur ad peccatum committendum bono, ut ita dicam, adjutore. Hæc si ita se habent, deinceps non fiant, sed emendentur; siquidem necesse et dicere argentum accipienti, quod ab apostolis dictum est ei, qui dare volebat, ut Spiritus sancti participationem emeret: *Pecunia tua tecum sit in perditionem*⁹⁷. Nam levius delinquit qui præ incitia emere vult, quam qui Dei donum vendit. Venditio enim facta est; et quod tu gratis accepisti, id si vendideris, tanquam Satanæ venditus gratia privabere. Nam cauponariam introducis in res spirituales, et in ipsam Ecclesiam, ubi corpus et sanguis Christi concredita nobis sunt. Hæc ita fieri non oportet. Quale autem sit artificium, dicam. Putant se ideo non peccare, quod non ante accipiant, sed post ordinationem accipiant. Accipere autem est quodocumque accipere.

2. Rogo itaque, reditum illum, imo potius viam in gehennam ducentem relinquire, nec manus ejusmodi muneribus contaminantes, indignos vos efficiatis, qui mysteria sancta celebretis. Ignoscite autem mihi. Primum quidem tanquam non credens, deinde tanquam fidem adhibens, interminor. Si quis post hanc meam epistolam tale aliquid admiserit, ab his quidem quæ hic sunt altaribus sæ-

post unus ex Regiis codicibus διπλασίονος ἄξιος τιμωρίας ἐστὶ διπλασιάζων τὸ κακὸν, καὶ οὐκ. *Duplici pœna dignus est, duplum malum admittens.* Sed hoc scholii instar existimari debet.

(48) Τῷ καλῷ. Coisl. primus τῷ ἀγαθῷ. Paulo post editi ἀπὸ γενέσθω. Quatuor mss. ut in textu.

(49) ὡσανεὶ. Editi addunt ὡς, sed deest in mss. Non multo post editi γενέσθαι, mss. sex γίνεσθαι.

(50) Τέχνασμα. Editi τὸ τέχνασμα, sed deest articulus in Coisl. primo, Med. et Harl. Paulo post unus ex Regiis τῷ μὴ ἅμα λαμβάνειν. Alius itidem Regius τῷ μὴ ἅμα προλαμβάνειν.

(51) Ἄγνᾶ. Sic Med., Harl. et Coisl. primus: alii et editi ἄγια. Paulo ante Med. et Harl. ἀποθέσθαι.

(52) Ἀπιστήσας. Reg. secundus et Coisl. secundus addunt παρακαλῶ. *Primum quidem, ut non credens, adhortor.* Sed necesse non videtur contextum immutare.

(53) Ἀναχωρήσει. Ambigi possit an non illa ab altaribus secessio excommunicationem simul cum depositione includat. Non tamen videtur Basilius graviolem depositionem pœnam intentare. Hæc enim verba, *gratia privabere, quæret autem ubi Dei donum emens denuo divendere queat, nihil aliud desi-*

det : quæret autem ubi Dei donum emens denuo A
divendere queat. **148** Nos enim ac Dei Ecclesiæ
consuetudinem talem non habemus. Cæterum uno
addito desinam. Propter avaritiam ista fiunt. Ava-
ritia autem et radix malorum omnium est, et vo-
catur idololatria ⁹⁸. Nolite igitur Christo præferre
simulacra ob modicum argentum ; nec rursus Ju-
dam imitari, quæstus causa iterum tradentes eum,
qui semel pro nobis crucifixus est. Alioquin et
agri et manus eorum, qui hos fructus percipiunt,
Aceldama vocabuntur.

EPISTOLA LIV*.

*Renovat Basilius antiquas Ecclesiæ leges de clericorum in pagis electione, et pravas novitates, quæ
obrepserant, abrogat.*

Chorepiscopis.

Permolestum mihi est, quod jam canones Patrum
defecerint, ac disciplina omnis Ecclesiis abacta
sit ; et timeo, ne paulatim, hac indifferentia progrediente,
res ecclesiasticæ in summam confusionem delabantur.
Observata olim in Dei Ecclesiis consuetudo Ecclesiæ ministros omni diligentia probatos
admittebat ; ac in omnem eorum vitam sedulo inquirebatur : an non essent maledici, an non
ebriosi, an non prompti ad pugnas, an juventutem suam frenarent, ita ut sanctimoniam, sine qua
Deum nemo videbit ⁹⁹, exercere possent. Atque hoc examinabant quidem presbyteri et diaconi,
qui una cum ipsis habitabant ; referebant autem ad chorepiscopos, qui cum suffragia testium veracium
accepissent, ac episcopum admonuissent, sic sacratorum numero ministrum ascribebant. Nunc
autem primum quidem nos excludentes, ac ne referre quidem ad nos dignati, omnem in vosmetip-
sos auctoritatem transtulistis : deinde rem negligentes, presbyteris et diaconis permisistis, ut quos vel-
lent, vita non examinata, secundum animi affectionem, aut ex consanguinitate ortam, aut ex alia ali-
qua amicitia, in Ecclesiam indignos introducerent. Quapropter multi quidem ministri in unoquoque
pago numerantur : sed dignus ministerio altarium

⁹⁸ Col. iii, 5, ⁹⁹ Hebr. xii, 14.

gnant nisi abrogationem ministerii, quo nonnulli
ad turpem quæstum abutebantur. Præterea in Ca-
nonibus apostolicis, quos sæpe Basilius sequitur,
ut infra videbimus, sola depositio infligitur ei qui
pretio ordinavit : qui autem sic ordinatus est,
etiam a communione segregatur, can. 92.

Alias CLXXXI. Scripta initio episcopatus.

(54) Πρὸ τοῦ Χριστοῦ. Sic vetustissimi codices
Harl., Coisl. et Med. Editi τοῦ Χριστοῦ προτιμῆσετε.
Tres eosdem codices secuti legimus infra προδι-
δόντες et καρπούς τούτων pro eo quod erat in editis
προδιδόντες et καρπούς τούτους.

(55) Ἀκελδάμα. Sic mss. et edit. Hag. et Basil,
utraque. Aliæ Ἀκελδαῖα.

(56) Τῶν ἱερατικῶν. Ministros, sive subdiaconos,
sacratorum ordini ascribit Basilius. Synodus Lao-
dicena inferiores clericos sacratorum numero non
comprehendit, sed numerat sacratos a presbyteris
usque ad diaconos, ἀπὸ πρεσβυτέρων ἕως διακόνων,
can. 24. Distinguit canone 27, ἱερατικούς, ἢ κληρι-
κούς, ἢ λαϊκοὺς sive sacratos, sive clericos, sive

τοῦ Θεοῦ δωρεῶν ἀγοράζων μεταπωλεῖν δύναται.
Ἡμεῖς γὰρ καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ τοιαύτην
συνήθειαν οὐκ ἔχομεν. Ἐν δὲ προσθεῖς παύσομαι.
Διὰ φιλαργυρίαν γίνεται ταῦτα. Ἡ δὲ φιλαργυρία
καὶ ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστὶ, καὶ ὀνομάζεται
εἰδωλολατρεία. Μὴ οὖν πρὸ τοῦ Χριστοῦ (54) τιμή-
σητε τὰ εἰδωλα διὰ μικρὸν ἀργύριον· μηδὲ πάλιν
τὸν Ἰούδαν μιμήσησθε, λήμματα παραδιδόντες δεύ-
τερον τὸν ἄπαξ ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθέντα. Ἐπεὶ καὶ
τὰ χωρία καὶ αἱ χεῖρες τῶν τοῦς καρπούς τούτων
δεχομένων Ἀκελδάμα (55) κληθήσονται.

EPISTOLA LV.

Χωρεπισκόποις.

Πάνυ με λυπεῖ, ὅτι ἐπιδεδότασι λοιπὸν οἱ τῶν
Πατέρων κανόνες, καὶ πάντα ἀκριβεία τῶν Ἐκκλη-
σιῶν ἀπελήλαται, καὶ φοβοῦμαι μὴ κατὰ μικρὸν,
τῆς ἀδικητικῆς ταύτης ὁδῶ προιούσης, εἰς παντελῆ
σύγχυσιν ἔλθῃ τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγματα. Τοῦς
ὑπηρετοῦντας τῇ Ἐκκλησίᾳ ἢ πάλαι ταῖς τοῦ Θεοῦ
Ἐκκλησίαις ἐμπολιτευομένη συνήθειαν μετὰ πάσης
ἀκριβείας δοκιμάζουσα παρεδέχετο· καὶ ἐπολυ-
πραγμονεῖτο πάντα αὐτῶν ἢ ἀναστροφή, εἰ μὴ λοι-
δοροί εἰσιν, εἰ μὴ μέθυσοι, εἰ μὴ πρόχειροι πρὸς
τάς μάχας, εἰ παιδαγωγούσιν ἑαυτῶν τὴν νεότητα,
ὥστε κατορθοῦν δύνασθαι τὸν ἀγιασμόν, οὗ χωρὶς
οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον. Καὶ τοῦτο ἐξήταζον μὲν
πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι συνοικοῦντες αὐτοῖς, ἐπ-
C ἀνέφερον δὲ τοῖς χωρεπισκόποις, οἱ, τὰς παρὰ τῶν
ἀληθινῶς μαρτυρούντων δεξιόμενοι ψήφους, καὶ
ὑπομνήσαντες τὸν ἐπίσκοπον, οὕτως ἐνηοίθουν τὸν
ὑπερέτην τῷ τάγματι τῶν ἱερατικῶν (56). Νῦν δὲ
πρῶτον μὲν, ἡμᾶς παρωσάμενοι, καὶ μηδὲ ἐπανα-
φέρειν ἡμῖν καταδεχόμενοι, εἰς ἑαυτοὺς τὴν ὅλην
περιστήσατε ἀθηντίαν· ἔπειτα, καταρρόφουσαν
τοῦ πράγματος, πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις ἐπιτρέ-
ψατε, οὓς ἂν ἐθέλωσιν ἀπὸ ἀνεξετάστου βίου, κατὰ
προσπάθειαν, ἢ τὴν ἀπὸ συγγενείας, ἢ τὴν ἐξ ἄλλης
τινὸς φιλίας, ἐπεισάγειν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦς ἀναξίους.

D laicos. Et can. 30 : "Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικὸν ἢ κληρικόν,
ἢ ἀσκητὴν ἐν βάλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι,
μηδὲ πάντα Χριστιανὸν ἢ λαϊκόν. Non oportet sa-
cratum vel clericum aut ascetam in balneo cum
mulieribus lavari, sed nec ullum Christianum
aut laicum. Non sequuntur hujus synodi morem
ecclesiastici scriptores. Basilius, epist. 287, ex-
communicato omne cum sacratis commercium
intercludit. Et in epist. 198 ἱερατεῖον intelligit cœ-
tum clericorum, eique ascribit clericos qui epis-
tolas episcopi perferebant. Athanasius ad Rufinia-
num scribens, rogat eum ut epistolam legat ἱερα-
τεῖον et populo. Gregorius Nazianzenus lectores sa-
cri ordinis, ἱεροῦ τάγματος, partem esse agnoscit
in epist. 43. Notandus etiam canon 8 apostolicus,
εἰ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἢ ἐκ τοῦ
ἱερατικοῦ καταλόγου, etc. Si quis episcopus vel pres-
byter vel diaconus, vel ex sacro ordine. Hæc visa
sunt observanda, quia pluribus Basili locis, quæ
deinceps occurrent, non parum afferent lucis.

Διὸ πολλοὶ μὲν ὑπερέται ἀριθμοῦνται καθ' ἐκάστην κώμην, ἀξίος δὲ λειτουργίας τοῦ θυσιαστηρίου οὐδὲ εἰς (57), ὡς ὑμεῖς αὐτοὶ μαρτυρεῖτε, ἀποροῦντες ἀνδρῶν ἐν ταῖς ψήφοφορίαις. Ἐπεὶ οὖν ὁρῶ τὸ πρᾶγμα λοιπὸν εἰς ἀνέκτιστον προῖόν, μάλιστα νῦν, τῶν πλείστων φόβῳ τῆς στρατολογίας εἰσποιούντων ἑαυτοὺς τῆ ὑπηρεσίας, ἀναγκαίως ἤλθον εἰς τὸ ἀνανεώσασθαι τοὺς τῶν Πατέρων κανόνας· καὶ ἐπιστέλλω ὑμῖν ἀποστεῖλαι μοι τὴν ἀναγραφὴν ἐκάστης κώμης τῶν ὑπερετούντων, καὶ ὑπὸ τίνος εἰσῆχται ἕκαστος, καὶ ἐν ποίῳ βίῳ ἐστίν. Ἐχετε δὲ καὶ αὐτοὶ παρ' ἑαυτοῖς τὴν ἀναγραφὴν, ὥστε συγκρίνεσθαι τοῖς παρ' ἡμῖν ἀποκειμένοις γράμμασι τὰ ὑμέτερα, καὶ μηθεὶ ἐξείναι ἑαυτὸν, ὅτε βούλεται, παρεγγράφειν. Οὕτω μέντοι, μετὰ τὴν πρώτην ἐπιπέμεισιν εἰ τινες ὑπὸ πρεσβυτέρων εἰσῆχθησαν, ἐπὶ τοὺς λαϊκοὺς ἀπορρίψωσιν. Ἀνοθεν δὲ γένηται αὐτῶν παρ' ὑμῶν ἐξέτασις· κἄν μὲν ἀξιοὶ ὦσι, τῆ ὑμετέρα ψήφῳ παραδεχθήτωσαν. Ἐπικαθαρίσατε (58) τὴν Ἐκκλησίαν, τοὺς ἀναξίους αὐτῆς ἀπελάσαντες, καὶ τοῦ λοιποῦ ἐξετάξετε (59) μὲν τοὺς ἀξίους καὶ παραδέχεσθε· μὴ ἀριθμεῖτε δὲ πρὶν εἰς ἡμᾶς ἐπανενεγκεῖν· ἢ γνώσκετε, ὅτι λαϊκὸς ἔσται ὁ ἀνεῦ ἡμετέρας γνώμης εἰς ὑπηρεσίαν παραδεχθεῖς.

EPISTOLAE NE.

Decretum Basilii adversus extraneas mulieres cum Paregorius presbyter minus observaret; hortatur eum Basilius ut parendo potius quam excusando sese defendat; secus depositionem minatur, atque ipsam etiam excommunicationem tum ipsi, tum eum recipientibus, si sacerdotium citra emendationem sibi arroget.

Παρηγορίῳ (60) πρεσβυτέρῳ.

Ἐνέτυχόν σου τοῖς γράμμασι μετὰ πάσης μακροθυμίας, καὶ ἐθαύμασα πῶς, δυνάμενος ἡμῖν συντόμως καὶ εὐκόλως ἀπολογῆσασθαι διὰ τῶν πραγμάτων, τοῖς μὲν κατηγορουμένοις ἐπιμένειν καταδέχῃ, λόγοις δὲ μακροῖς θεραπεύειν ἐπιχειρεῖς τὰ ἀνίατα. Οὕτε πρῶτοι οὕτε μόνου, Παρηγορίε, ἐνομοθετήσαμεν γυναῖκας ἀνδράσι μὴ συνοικεῖν. Ἄλλ' ἀνάγκη τὸν ἐξενεχθέντα κανόνα παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν τῇ συνόδῳ Νικαίας, ὃς φανερώς ἀπηγόρευσε συνεισακτοὺς (61) μὴ εἶναι. (62) Ἀγαμία δὲ ἐν τούτῳ ἔχει τὸ σεμνόν, ἐν τῷ κεχωρίσθαι τῆς μετὰ γυναικὸς (63) διαγωγῆς. Ὡς ἐν ἐπαγγελλλόμενός τις τῆ ὀνόματι, ἔργῳ τὰ τῶν γυναιξὶ συνοικούντων ποιῆ, δῆλός ἐστι τὸ μὲν τῆς παρθενίας σεμνόν ἐν τῇ προσηγορίᾳ διωκῶν, τοῦ δὲ καθ' ἡδονὴν ἀπρεποῦς μὴ ἀπιστάμενος. Τοσοῦτῳ οὖν μᾶλλον ἐχρῆν σε εὐκόλως εἶξαι ἡμῶν τῆ ἀξιώσει, ὅσηπερ λέγεις

(57) Οὐδὲ εἰς. Ita tres vetustissimi codices, pro eo, quod erat in editis οὐδαίς. Quod ait Basilius chorepiscopos hominum penuria laborare in electionibus, id de electionibus inferiorum ministrorum accipi non debet sed presbyterorum et diaconorum, quos episcopi chorepiscoporum testimonio probatos ordinabant.

(58) Ἐπικαθαρίσατε. Editi addunt οὖν, quæ quidem vocula deest in nostris septem mss.

(59) Ἀπελάσαντες..... ἐξετάξετε. Editi ἀπελαυνοντες... ἐξετάσατε. Primam vocem trium vetustissimorum, alteram septem codicum auctoritate mutavimus.

(60) Παρηγορίῳ. Ita Harl., Coisl. primus, Med. et Clarom. cum Basilii editionibus. At in sex aliis codicibus mss, et in Pandectis legitur Γρηγορίῳ,

A ne unus quidem, ut vos ipsi testificamini, hominum penuria laborantes in electionibus. Quoniam igitur video rem in malum jam insanabile progredi, nunc praesertim, cum plurimi militiae metu, seipsos in ministerium conjiciant, necessario accessi ad Patrum canones renovandos; ac vobis scribo, ut mittatis mihi catalogum ministrorum cujusque pagi, et a quo quisque **149** introductus sit, et quæ ejus sit vivendi ratio. Habete autem et ipsi apud vos catalogum, ut cum scriptis apud nos repositis vestra conferantur, nec cuiquam liceat seipsum, cum voluerit, inscribere. Ita sane, si qui post primam indictionem a presbyteris introducti fuerint, inter laicos rejiciantur. Eorum autem examen de integro repelite, et si digni fuerint, suffragio vestro suscipiantur. Expurgate Ecclesiam, indignos ex ea ejicientes. Atque in posterum examine quidem, qui digni sint, et eos admittite: sed prius non ascribite, quam ad nos retuleritis; aut scitote laicum futurum esse, qui sine nostro iudicio in ministerium fuerit admissus.

EPISTOLA LV.

Paregorio presbytero.

C Legi tuas litteras cum omni patientia; sumque admiratus, cur cum possis apud nos breviter et facile factis tuis causam agere, in rebus reprehensibilibus persistere velis, ac longis sermonibus curare tentes insanabilia. Nec primi, nec soli, Paregori, sancivimus, ut ne una cum viris habitarent mulieres. Sed lege canonem a sanctis nostris Patribus editum in synodo Nicæna, qui manifeste sancivit extraneas mulieres non esse. Vita autem cælebs in eo honestatem habet, ut a convictu mulieris separatur. Quare si quis verbo professus, re ipsa quæ conjugatorum sunt facit, palam est eum virginitalis quidem honestatem in nomine persequi, sed nequaquam ab indecora voluptate abstinere. Tanto ergo magis oportebat te postulationi nostræ facile cedere, quanto te ais esse liberiolem ab omni corporea libidine. Neque enim virum septuaginta an-

Sic enim habent ad marginem tres codices modo citati, Coisl., Med. et Clarom.

(61) Συνεισακτοὺς. Sic omnes mss. Editi συνακτοὺς. Interpretamur extraneas, non vero subinductas, quia sic Hieronymus et Ruffinus et multi alii veteres hanc vocem reddiderunt, ut observant post Cujacium Gothofredus, lib. xvi *Cod. Theod.*, et Lupus in canonem tertium Nicænum. Eadem voce utitur auctor libri *De singularitate clericorum*, n. 30 et 32. Vocatae autem sunt συνακτοί, extraneæ, ut opponerentur iis quas natura dedit, matribus, sororibus et amitis.

(62) Vide Addenda.

(63) Μετὰ γυναικός. Sic tres vetustissimi codices. Editi μετὰ γυναικῶν.

* Alias CXCVIII. Scripta initio episcopatus.

nos natum existimo libidinose habitare cum muliere: nec quod turpe aliquod facinus fuisset admissum ideo constitui quæ constitui; sed quod ab Apostolo didicimus offendiculum fratri non ponere ad scandalum¹. Scimus autem quod a nonnullis recte geritur, aliis occasionem esse peccandi. Quare præcipimus sanctorum Patrum decretum sequentes, ut a muliercula separeris. Quid igitur chorepiscopum incusas, et veteris inimicitiae facis mentionem? Quid de nobis quereris quod faciles calumniis aures præbeamus, ac non potius de te ipse, qui adduci non potes, ut a mulieris consuetudine recedas? Ejice igitur illam **150** ex tuis ædibus, et in monasterio constitue. Sit illa cum virginibus, et apud te serviant viri, ut ne Dei nomen propter vos blasphemetur. Hæc donec feceris, innumerabilia quæ per epistolas scribis nihil te juvabunt; sed morieris otiosus, ac reddes Domino rationem otii tui. Quod si ausus fueris citra emendationem sacerdotium tibi vindicare, anathema eris omni populo; et qui te receperint, excommunicati per omnem Ecclesiam erunt.

μη διορθωσάμενος σεαυτὸν, ἀντέχεσθαι τῆς ἱεροσύνης, ἐκκήρυκτοι κατὰ πᾶσαν Ἐκκλησίαν γενήσονται.

EPISTOLA LVI*.

Basilii querentem Pergamium, quod litteris suis non respondisset, placare conatur, seque non arrogantia ex potestate orta, sed sollicitudine, qua nunc distringitur, adductum esse declarat, ut Pergamii oblivisceretur.

Pergamio.

Sum equidem natura proclivis ad oblivionem, sed accessit mihi et negotiorum multitudo, quæ innatam infirmitatem adauget. Quamobrem etsi non memini me litteras accipere nobilitatis tuæ, tamen te ad me scripsisse persuasum habeo; non enim mentiturum te prorsus fuisse. Quod autem non respondi, culpa non fuit mea, sed illius qui responsa non poposcit. Nunc autem ad te veniunt hæ litteræ, quæ et præterita excusent et salutationis alterius initium præbeant. Quare cum ad me scribes, ne alterum scribendi ordinem a te incipi opineris, sed hisce litteris debitum persolvi. Quam-

¹ Rom. xiv, 13.

* Alias CCCLIV. Scripta initio episcopatus.

(64) Εἰς σκάνδαλον. Sic Harl. et Coisl. primus, quibus favet unus ex Regiis, in quo legitur εἰ σκάνδαλον. Editi ἢ σκάνδαλον.

(65) Ὑπάρχει. Sic iidem tres codices et alii nonnulli. Editi ὑπάρξει.

(66) Σεαυτῷ μὴ ἀνεχομένῳ. Ita tres vetustissimi codices cum tribus aliis. Unus ex Regiis σεαυτοῦ μὴ ἀνεχομένου. Editi et unus aut alter ms. σεαυτὸν μὴ ἀνεχομένου.

(67) Ἐν μοναστηρίῳ. Balsamon, qui vetustos canones interdum ex consuetudine ætatis suæ interpretatur, Basilii decretum in consilii, non in præcepti loco accipit, quia virginittatis legem invitæ imponere severius justo videretur. Sed minus vidit Balsamon et extraneas illas mulieres et viros, quibuscum habitabant. virginittatis lege obstructos fuisse. Consentiant ea de re veteres. Auctor libri *De singularitate clericorum, continentibus clericis*

ἑλεύθερος εἶναι παντὸς σωματικοῦ πάθους. Οὔτε γὰρ τὸν ἐβδόμηκονταετῆ γεγονότα πείθομαι ἐμπαθῶς συνοικεῖν γυναίκί, οὔτε ὡς ἐπιγενομένη τινὲ ἀτόπη πράξει ὠρίσαμεν ἢ ὠρίσαμεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐδιδάχθημεν παρὰ τοῦ Ἀποστόλου μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ εἰς σκάνδαλον (64). Οἶδαμεν δὲ, ὅτι τὸ παρὰ τινῶν ὑγιῶς γινόμενον ἄλλοις ἀφορμὴ πρὸς ἁμαρτίαν ὑπάρχει (65). Τούτου ἕνεκεν προσετάξαμεν, ἐπόμενοι τῇ διαταγῇ τῶν ἁγίων Πατέρων, χωρισθῆναί σε τοῦ γυναιίου. Τί οὖν ἐγκαλεῖς τῷ χωρεπισκόπῳ, καὶ παλαιῶς ἐχθρας μέμνησαι; Τί δὲ ἡμᾶς καταμέμψη ἢς εὐκόλους ἀκοῆς ἔχοντας εἰς τὸ τὰς διαβολὰς προσεῖσθαι; ἀλλ' οὐχὶ σεαυτῷ μὴ ἀνεχομένῳ (66) ἀποστῆναι τῶς πρὸς τὴν γυναῖκα συνουσίας; Ἐκβαλλε τοίνυν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ οἴκου σου, καὶ κατάστησον αὐτὴν ἐν μοναστηρίῳ (67). Ἐστω ἐκεῖνη μετὰ παρθένων, καὶ σὺ ὑπηρετοῦ ὑπ' ἀνδρῶν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ὑμᾶς βλασφημηται. Ἔως δ' ἂν ταῦτα ποιῆς, αἱ μυριάδες, ἅπερ (68) συγγράφεις διὰ τῶν ἐπιστολῶν, οὐδὲν ὠφελήσουσί σε· ἀλλὰ τελευτήσεις ἀργῶν, καὶ θώσεις τῷ Κυρίῳ λόγον τῆς σεαυτοῦ ἀργίας. Ἐὰν δὲ τολμήσῃς, ἀνάθεμα ἔσῃ παντὶ τῷ λαῷ. καὶ οἱ δεχόμενοι σε

EPISTOLA Nc.

Περγαμίῳ (69).

Εἰμι μὲν φύσει εὐκόλος πρὸς τὴν λήθην, ἐπεγέμετο δὲ μοι καὶ τὸ τῶν ἀσχολιῶν πλήθος, ἐπιτεῖνον τὴν ἐκ φύσεως ἀρρωστίαν. Ὄστε, εἰ καὶ μὴ μέμνημαι δεξάμενος γράμματα τῆς εὐγενείας σου, πείθομαι ἐπεσταλχέναι σε ἡμῖν· οὐ γὰρ ἂν πάντως ψεῦδος εἰπεῖν σε. Τοῦ δὲ μὴ ἀντιφθέξασθαι οὐκ ἐγὼ αἴτιος, ἀλλ' ὁ μὴ ἀπαιτήσας τὰς ἀποκρίσεις. Νυνὶ δὲ ἔχει σοι τὰ γράμματα ταῦτα, ὑπὲρ τε (70) τῶν φθασάντων ἀπολογίαν πληροῦντα, καὶ ἀρχὴν διδόντα προσηγορίας δευτέρας. Ὄστε, ἐπειδὴ ἐπιστέλλης ἡμῖν, μὴ ὡς ἀρχῆς δευτέρας περιόδου γραμμάτων διανοῦ, ἀλλ' ὡς ἀποπληρώσας ἐπὶ τοῖς

D *et virginibus hospitia separanda, pronuntiat, num. 16. Canon. 19 Ancyranus vetat ne virgines cum viris, veluti cum fratribus degant. Gregorius Naz. in carmine tertio, pag. 57, præcipit virginibus ut masculum omnem vitent, συνεισακτὸν δὲ ἀλλίστου, maxime vero extraneum. Hieronymus in Epistola ad Eustochium, Cælibem, inquit, spernit virgo germanum, fratrem quærit extraneum, et cum in eodem proposito esse se simulent, quærunt aliorum spirituale solatium, ut domi habeant carnale commercium. Virgines et canonicæ vocantur ejusmodi mulieres in Orationibus Chrysostomi adversus eos, qui συνεισακτούς habent. Minime ergo mirum si Basilius in monasterio collocandam esse ait, quæ jam virginittati sese consecraverat.*

(68) Ἄπερ. Codices quatuor recentiores ἄσπερ.

(69) Περγαμίῳ. Medicæus codex Περγάμῳ.

(70) Ὑπὲρ τε. Harl. et Med. ὑπὲρ μὲν.

παρουσι τὰ ὀφειλόμενα. Καὶ γὰρ, εἰ καὶ (71) ἀντίδο-
σις προαγόντων ἐστὶ τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ τῷ πλέον ἢ
διπλάσιον ὑπερβάλλειν κατὰ τὸ μέτρον, ἑκατέραν
τὴν τάξιν (72) ἀποπληρώσει. Ὁρᾷς ὅποια σοφίζεσθαι
ἡμᾶς ἢ ἀργία καταναγκάζει; Σὺ δὲ παῦσαι, ὦ
ἀριστε, ἐπάγων (73) ἐν μικροῖς ῥήμασι μεγάλας αἰ-
τίας, οὐμενοῦν ἐχούσας ὑπερβολὴν εἰς κακίαν. Λήθη
γὰρ φίλων, καὶ ὑπεροψία ἐκ δυναστείας ἐγγινομένη,
πάντα ἔχει ὁμοῦ τὰ δεινά. Εἴτε γὰρ οὐκ ἀγαπῶμεν
κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, οὐδ' ἐ τὸν χαρακτήρα
ἐπικείμενον ἡμῖν ἔχομεν· εἴτε φρονήματος κενοῦ
καὶ ἀλαζονείας ὑπεπλήσθημεν τυφωθέντες, ἐμπί-
πτομεν (74) εἰς ἄφυκτον κριμα τοῦ διαβόλου. Ὡστε,
εἰ μὲν, οὕτως ἔχων διανοίας περὶ ἡμῶν, τούτοις
ἐχρήσω τοῖς ῥήμασιν, εὐξαι φυγεῖν ἡμᾶς τὴν πονη-
ρίαν, ἣν ἐξεύρες ἡμῶν ἐν τῷ τρόπῳ· εἰ δὲ συνηθεία B
τινὶ ἀνεξετάστῳ ἐπὶ τῶν ῥημάτων ἤλθεν ἢ γλώττα,
ἑαυτοῦ παραμυθησόμεθα, καὶ τὴν σὴν χρηστότητα
τὰς ἐκ τῶν πραγμάτων μαρτυρίας προσθεῖναι παρα-
καλοῦμεν. Ἐκεῖνο γὰρ εὖ ἴσθι, ὅτι ἡ παρούσα φροντίς
ταπεινώσεως ἡμῖν γέγονεν ἀφορμὴ. Ὡστε σοῦ τότε
ἐπιλησόμεθα, ὅταν καὶ ἑαυτοῦς ἀγνοήσωμεν (75). Μὴ
τοίνυν ποτὲ τὰς ἀσχολίας σημεῖον τρόπου καὶ κακοη-
θείας ποιήσῃ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΖ΄.

*Meletium hortatur Basilius ut sæpius scribat, et in magnis molestiis versantem consoletur. Optat ut
sibi illum aliquando videre contingat; jamque huic cupiditati obsequeretur, nisi fratres relinuisent
certis de causis, quas Theophrastus narrabit.*

Μελετίῳ (76), ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας.

Εἰ πως ἐγένετο φανερόν τῇ θεοσεβείᾳ σου τῆς
εὐφροσύνης τὸ μέγεθος, ἣν ἐμποιεῖς (77) ἡμῖν ὁσά-
κις ἂν ἐπιστέλλῃς, οἶδα, ὅτι οὐκ ἂν ποτε παραπε-
σοῦσαν γραμμάτων πρόφασιν ὑπερέβῃς· ἀλλὰ καὶ
ἐπενόησας ἂν πολλὰς ἡμῖν ποιεῖν ἐκάστοτε τὰς ἐπι-
στολάς, γνωρίζων τὸν ἐπὶ τῇ ἀναπαύσει τῶν θλιβο-
μένων (78) παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Δεσπότου μισθὸν
ἀποκείμενον. Πάντα γὰρ ὀδύνης τὰ τῆδε πεπλήρω-
ται, καὶ μόνη ἡμῖν ἐστὶν ἀποστροφή τῶν δεινῶν ἢ
τῆς σῆς ὁσιότητος ἐννοια· ἣν ἐναργιστέραν ἡμῖν
ἐμποιεῖ ἢ διὰ τῶν πσάης σοφίας καὶ χάριτος πεπλη-
ρωμένων γραμμάτων σου ὁμιλία. Ὡστε, ὅταν λά-
θωμεν εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν σου, πρῶτον μὲν
τὸ μέτρον αὐτῆς ἐπισκοποῦμεν, καὶ τοσοῦτον αὐ-
τὴν ἀγαπῶμεν, ὅσῳπερ ἂν περισσεύῃ (79) τῷ πλή-
θει· ἔπειτα, διεξιόντες, τῷ μὲν ἀεὶ προστυγχάνοντι D
τοῦ λόγου χαίρομεν· τῷ τέλει δὲ τῆς ἐπιστολῆς
προσεγγίζοντες, δυσχεραίνομεν. Οὕτω πᾶν ὁ τι-

(71) Καὶ γὰρ εἰ καὶ. Harl. καὶ γὰρ καὶ ἢ. Vat. εἰ
γὰρ καὶ ἢ. Duo alii καὶ γὰρ καὶ εἰ. Ibidem editi τὸ
πλέον. Mss. ut in textu.

(72) Ἐκατέραν τὴν τάξιν. Editi ἑκατέρων τὴν
ἀξίαν. Legitur in septem codicibus mss. τὴν τάξιν.
Sed vocem ἑκατέραν, quæ maxime necessaria est
ad sententiam illustrandam, in solo Harlæano
reperimus. Ibidem editi ὁρᾷς ὅπως. Plerique mss.
ut in textu.

(73) Ἐπάγων. Hanc vocem addidimus ex Harl.,
Med. et Clarom., et delevimus verbum παρεχόμε-
νος, quod erat in editis post κακίαν.

(74) Ἐμπίπτομεν. Ita mss. quinque. Editi ἐκ-
πίπτομεν.

A vis enim mea epistola prioris tuæ sit remuneratio;
quia tamen plus duplo modum excedit, utrumque
ordinem explebit. Vides qualia nos cavillari cogat
otium? Tu vero desine, o vir optime, paucis ver-
bis magna crimina, quæque nequitia superari non
possint, inferre. Nam amicorum oblivio et contem-
ptus ex potestate ortus, omnia simul mala com-
plectuntur. Sive enim secundum Domini præcep-
tum non diligimus, neque etiam impositam nobis
notam et characterem retinemus. Sive factu inani
et arrogantia replemur inflati, incidimus in dia-
boli judicium ineluctabile. Quare si de nobis ita
sentiens, his verbis usus es; precare ut improbi-
tatem, quam in nostris moribus deprehendisti,
fugiamus; sin autem consuetudine quadam in-
considerata ad has voces devenit lingua, nos ipsi
consolabimur, tuamque benignitatem, ut ex factis
testimonia proferat, rogamus. Illud enim probe
scias, hanc sollicitudinem, qua nunc distringi-
mur, occasionem nobis factam esse humilitatis.
Quapropter tui tunc obliviscemur, cum et nosmet-
ipsos **151** ignorabimus. Cave igitur, nequando
negotia indolis ac morum malorum indicium esse
ducas.

EPISTOLA LVII*.

Meletio, episcopo Antiochiæ.

C Si quo modo nota fieret pietati tuæ magnitudo
lætitiæ, quam mihi affers, quotiescumque scribis,
scio te nunquam oblatam scribendi occasionem
prætermisurum fuisse; sed et consulto multas
nobis subinde epistolas facturum, cum non igno-
res mercedem consolationi afflictorum a benigno
Deo repositam. Omnia enim hic dolore plena sunt,
ac una nobis est avocatio malorum, sanctitatis
tuæ cogitatio; quam manifestiorem nobis efficit
tuum per litteras omni sapientia ac gratia refertas
colloquium. Quare cum epistolam tuam in manus
sumimus, primum quidem modum ipsius intue-
mur, eamque tantum diligimus, quanto uberior
fuerit ac copiosior: deinde legentes semper qui-
dem occurrente oratione delectamur: fini vero ap-
propinquantes, afficimur molestia; adeo quidquid
dixeris in litteris, bonum est. Nam bonum est quod
a bono corde redundat. Quod si nobis contingeret

(75) Ἀγνοήσωμεν. Μὴ... ποιήσῃ. Ita plerique mss.
Editi ἀγνοήσομεν. Μὴ... ποιήσαι.

(76) Μελετίῳ. Titulus hujus epistolæ et aliarum
deinceps, quæ ad Meletium scripta sunt, ex codice
Harlæano sumptus est, in quo epistola 213, alias
272, sic inscribitur. In aliis codicibus omittitur
vox Ἀντιοχείας.

(77) Ἦν ἐμποιεῖς. Duo mss. recentiores ἦς ἐμ-
ποιεῖς.

(78) Θλιβομένων. Tres codices recentiores θλί-
ψων.

(79) Περισσεύῃ. Ita Harl., Coisl. primus et tres
alii Editi περισσεύει.

* Alias LVI. Scripta anno 374.

tuis precibus, dura in terra versamur, etiam coram congregari, et ab ipsa viva voce utilia documenta recipere, aut aliqua tum ad præsens tum ad futurum sæculum viatica; id certe judicaremus honorum maximum, ac benevolentiae divinæ proœmium reputaremus. Jamque huic obsequeremur cupiditati, nisi germanissimi ac in omnibus amantissimi fratres cohibuissent: quorum propositum ne litteris evulgem, id fratri Theophrasto exposui, ut præstantiæ tuæ singula declaret

ἀδελφοὶ ἐπέσχον ἡμᾶς ὅτι ἐὰν μὴ γράμμασι (81) δημοσιεύσω τὴν προαιρέσειν, διαγρησάμενοι τῷ ἀδελφῷ Θεοφράστῳ τῇ σῆ τελειότητι τὰ καθ' ἑκάστου ἀπαγγεῖλαι.

EPISTOLA LVIII*.

Carpit Basilius simplicitatem fratris, qui falsam nomine avunculi epistolam attulerat, et aliam pariter falsam postea misit. Cum tertia venisset, merito dubitavit Basilius, qui bis deceptus fuerat, sed tamen respondit episcopis, ut par erat. Hortatur fratrem ut sibi difficilem vitam ingresso adsit, seque venturum promittit, si ab episcopis congruenti modo vocetur.

Gregorio fratri.

Quomodo tecum litteris pugnem? Quomodo te digne tangam ob tuam in omnibus simplicitatem? Quis tertio, dic mihi, in eisdem incidit casses? Quis tertio in eundem incidit laqueum? Ne bellua quidem id facile committat. Fictam mihi epistolam unam attulisti, **152** velut a perquam venerando episcopo et communi nostro patruo conscriptam, decipiens me, nescio qua gratia. Hanc accepi ut ab episcopo per te allatam. Quidni enim? Ostendi amicis multis præ gaudio, gratias egi Deo. Deprehensum est commentum, ipso episcopo propria voce negante. Propterea pudore affecti sumus: optavimus terram nobis dehiscere, fallaciæ et mendacii ac fraudis probris aspersi. Aliam rursus mihi reddiderunt, ut per famulum tuum Asterium ab ipso episcopo mihi missam. Ne hanc quidem vere episcopus ipse misit, quemadmodum reverendissimus frater Anthimus nobis renuntiavit. Rursus tertiam nobis attulit Adamantius. Quomodo per te tuosque missam suscipi a me decebat? Cupivi lapidem mihi cor esse, ut neque recorderer præteritorum, neque animadverterem præsentia, ut plagam omnem demissis in terram oculis more

* Alias XLIV. Scripta anno 371.

(80) Ὁ τιπερ. Sic quinque antiqui codices. Editi ὁπερ. Ibidem Vaticanus codex habet τοῖς πράγμασιν pro τοῖς γράμμασι.

(81) Γράμμασι. Hanc lectionem, quæ exstat in Coisl. primo, Harl. et tribus aliis, prætulimus vulgatæ ἐν γράμμασι.

(82) Γρηγορίῳ ἀδελφῷ. Tres antiquissimi codices Harl., Coisl. et Med. sic habent: Γρηγορίῳ ἐπισκόπῳ καὶ ἀδελφῷ Gregorio episcopo et fratri. Sed huic titulo reclamant ipsa epistola, in qua Basilius difficilem vitam ingressus ad auxilium et solatium suum fratrem invitavit, ut hominem episcopalibus curis liberum et solutum.

(83) Τοῦτο. Harl., τοιοῦτο. Coisl. primus τοιοῦτον.

(84) Συμπλήσας. Magis placet hæc lectio codicis Harl. et Reg. primi, et Basilii sententiæ magis videtur hæerere et conducere, quam vulgata συμπλέξας. Paulo post addimus ἐπισκόπου ex codd. Harl. et Coisl. primo.

(85) Παρὰ τοῦ ἐπισκόπου. Sic codices antiqui sex. Editi παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ κοινοῦ πατρὸς. Paulo

περ (80) ἂν εἶπας τοῖς γράμμασιν ἐνεστὶν ἀγαθόν. Ἀπὸ γὰρ ἀγαθῆς καρδίας ἀγαθόν ἐστὶ τὸ περισσεύον. Εἰ δὲ καταξιώθαιμεν ταῖς σαῖς προσευχαῖς, ἕως ἐσμέν ἐπὶ γῆς, καὶ τῆς κατ' ὀφθαλμοῦς συντυχίας, καὶ παρ' αὐτῆς τῆς ζωτικῆς φωνῆς λαβεῖν ὠφέλιμα διδάγματα, ἢ ἐρόδια πρὸς τὸν ἐνεστώτα αἰῶνα καὶ τὸν μέλλοντα, τοῦτο ἂν μέγιστον τῶν ἀγαθῶν ἐκρίναμεν, καὶ προσοίμιον τῆς παρὰ Θεοῦ εὐμενείας ἑαυτοῖς ἐπιθέμεθα. Καὶ ἤδη γε τῆς ὁρμῆς εὐχόμεθα ταύτης, εἰ μὴ οἱ γρησώτατοι καὶ τὰ πάντα φιλοῦντες, ἀδελφοὶ ἐπιθήμεθα. Καὶ ἤδη γε τῆς ὁρμῆς εὐχόμεθα ταύτης, εἰ μὴ οἱ γρησώτατοι καὶ τὰ πάντα φιλοῦντες, ἀδελφοὶ ἐπιθήμεθα.

EPISTOLA LVII.

B

Γρηγορίῳ ἀδελφῷ (82).

Πῶς ἂν σοὶ διὰ γραμμάτων μαχρηθείην; Πῶς δ' ἂν ἀξίως σου καθαρῶταίην τῆς περὶ πάντα χρηστότητος; Τρίτον τίς, εἰπέ μοι, τοῖς αὐτοῖς περιπίπτει δικτύοις; Τρίτον τίς τῇ αὐτῇ περιπίπτει πάγῃ; Οὐδ' ἂν τῶν ἀλόγων τι τοῦτο (83) ῥαδίως πάθῃ. Μία μοι συμπλήσας (84) ἐπιστολὴν ἐκόμισας, ὡς παρὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπισκόπου καὶ κοινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἀπατῶν με, οὐκ εἶδα ἂν ὅπου. Ἐδέξάμεν ὡς παρὰ ἐπισκόπου (85) διὰ σοῦ κομισθεῖσαν. Τί γὰρ οὐκ ἐμελλόν; Ἐπέδειξα πολλοῖς τῶν φίλων ὑπὸ περιχρησίας, κὺχρηστήσα τῷ Θεῷ. Ηλέγχθη τὸ πλάσμα, αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου διὰ τῆς ἰδίας φωνῆς ἀουρησαμένου. Κατασχύθημεν ἐπ' ἐκείνη κὺξάμεθα ἡμῖν διαστῆναι τὴν γῆν, ῥαδιουργίας καὶ ψεύθους καὶ ἀπάτης ὄνειδι (86) περιδληθέντες. Δευτέρου πάλιν ἀπέδωκάν (87) μοι, ὡς διὰ τοῦ οἰκέτου σου Ἀστερίου, παρὰ αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου μοι ἀποσταλεῖσαν. Οὐδὲ ἐκείνην ἀληθῶς (88) αὐτὸς ὁ ἐπίσκοπος διεπέμψατο, ὡς ὁ αἰδεσιμωτάτος ἀδελφός Ἀνθιμος ἡμῖν ἀπήγγειλε. Τρίτου πάλιν Ἀδαμάντιος ἔχε πρὸς ἡμᾶς κομιζών. Πῶς εἶδει με δεξασθαι διὰ σοῦ καὶ τῶν σῶν πεμπομένην; Πὺξάμεν ἂν λίθου (89) καρδίαν ἔχειν, ὥστε μήτε τῶν παρελ-

post deest pariter in sex codicibus conjunctio καὶ, quam editi addunt ante κὺχαρήστησα.

(86) Ὀνειδίει. Sic mss. et vetustæ editiones. Aliæ ὄνειδη.

(87) Ἀπέδωκάν. Sic quinque veteres libri, alius ἐπέδωκάν. Editio Hagan. ἀπέδωκάν, aliæ ἀπέδωκας.

(88) Οὐδὲ ἐκείνην ἀληθῶς, etc. Cum hæc lectio sua sponte sana sit, ac præterea in codice Harl. et Coisl. primo reperiatur, sequi non libuit aliam quinque codicum lectionem: Οὐδὲ ἐκείνη ἀληθῆς, αὐτὸς ὁ ἐπίσκοπος διεμαρτύρατο ἐπὶ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ Ἀνθίμου, ὡς αὐτὸς ἡμῖν ἀπήγγειλε. Ne hæc quidem vera fuit, ipse episcopus testatus est coram perquam venerabili fratre Anthimo, ut ipse nobis retulit. Paulo post retinimus lectionem vulgatam, quæ exstat in codd. Harl., et Med., quamvis in sex aliis codicibus sic legitur: Πῶς εἶδει με (deest hoc pronomen in quatuor codicibus) δεξασθαι τὰ διὰ σοῦ καὶ τῶν σῶν πεμπομένα;

(89) Πὺξάμεν ἂν λίθου. Sic libri veteres septem; editi Πὺξάμεν γὰρ ἂν λίθου.

θόντων μεμνησθαι, μήτε τῶν παρόντων αἰσθάνεσθαι, ὑπὲρ τοῦ πᾶσαν πλῆγην εἰς γῆν κεκυρῶς φέρειν ὡς τὰ βροσκήματα. Ἀλλὰ τί πάθω πρὸς τὸν ἐμαυτοῦ λογισμόν, μετὰ μιᾶν καὶ δευτέρου πείραν οὐδὲν θυνάμενον ἀνεξετάστως προσίσθαι; Ταῦτα τῆς σῆς ἀπλότητος καθάπτόμενος ἐγραψα, ἣν οὐδ' ἄλλως (90) πρέπουσαν Χριστιανοῖς, τῷ παρόντι καιρῷ (91) ὁρῶ μὴ ἀρμόζουσαν ἵνα πρὸς γούν τὸ ἐφεξῆς ἐαυτὸν τε φυλάττοις, κάμου φείδη· ἐπειδὴ, θεῖ γάρ με πρὸς σὲ μετὰ παρρησίας εἰπεῖν, ἀναξιόπιστος εἶ τῶν τοιούτων διάκονος. Πλὴν οἴτινες (92) ἂν ὧσιν οἱ ἐπεσταλκότες, ἀπεκρινάμεθα αὐτοῖς τὰ εἰκότα. Εἴτε οὖν αὐτὸς ἀπόπειράν μοι καθίεις, εἴτε τῷ ὄντι παρὰ τῶν ἐπισκόπων λαθῶν, τῆν ἐπιστολῆν, ἐπεμψάς, ἔχεις τὰς ἀποκρίσεις. Σὲ δὲ ἄλλα εἰκόσ ἦν τῷ παρόντι φροντίζεις, ἀδελφόν τε ὄντα, καὶ μήπω τῆς φύσεως ἐπιειλησμένον, μηδὲ ἐν ἐχθροῦ μοίρα ἡμᾶς ὁρῶντα· ἐπειδὴ εἰς βίον παρήλθομεν συντρέποντα μὲν ἡμῶν τὸ σῶμα, κακοῦντα δὲ (93) καὶ τὴν ψυχὴν τῷ ὑπερβαίνειν τὴν ἡμετέραν θύναμιν. Ἀλλ' ὁμοῦς ἐπειδὴ οὕτως ἐκπεπολέμωσαι (94), τούτου ἕνεκεν παρῆναί σε εἶδει νῦν, καὶ κοινωνεῖν τῶν πραγμάτων. Ἀδελφοὶ γάρ, φησιν, ἐν ἀνάγκαις ἕστωσαν χροῆσιμοι. Εἰ δὲ τῷ ὄντι συντυχίαν ἡμετέραν καταδέχονται οἱ αἰδεσιμώτατοι ἐπίσκοποι, καὶ τόπον ἡμῶν ὠρισμένον καὶ καιρὸν γνωρισάτωσαν, καὶ δι' ἰδίων ἡμᾶς ἀνθρώπων μεταστειλάσθωσαν. Ὡσπερ γάρ πρὸς τὸ ἀπαντῆσαι αὐτὸς πρὸς τὸν ἐμαυτοῦ θεῖον οὐκ ἀπαξίω, οὕτως, εἰ μὴ μετὰ τοῦ ποιητοῦ σχήματος ἢ κλήσις (95) γένεται, οὐκ ἀνεξομαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΟ΄.

Rumpit silentium Basilius ac dissensionis causis in sua peccata rejectis avunculum obtestatur, ut tandem aliquando simultatem deponat, ex qua totæ civitates et populi læduntur. Facturum se promittit quidquid ei pacis conciliandæ causa visum fuerit esse faciendum.

Γρηγορίῳ θεῖῳ.

1. Ἐσιώπησα. Μὴ καὶ ἀεὶ σιωπῆσαι, καὶ ἀνεξομαι ἐπὶ πλείον τὴν δυσφοροτάτην ζημίαν τῆς

² Eccl. xi, 24. ³ Is. xlii, 14.

(90) Ἦν οὐδ' ἄλλως. Contra in sex mss. codicibus, qui habent ἦν ἄλλως, Gregorii simplicitatem Christiano dignam existimat Basilius. Legitur in codicibus Med. et Harl. ἦν ὡς ἄλλως. Equidem, etsi nemini concedo qui plus tribuat antiquis codicibus, vulgatam tamen lectionem loco movendam non puto. Nam primo elevat fidem mss. codicum illud, ὡς, codicum Harl. et Med., quod cum erratum esse videatur, dat copiam suspicandi aliam vocem nempe οὐδ', deletam fuisse, et illius loco substitutum ὡς fuisse. Deinde vero cum Gregorii illa simplicitas mendacii officiosi labe non caruerit, adduci non possum ut eam Basilius probasse, et Christianis alioqui dignam judicasse existimem. Ut nihil delibem ex aliis operibus, certe in hac ipsa epistola fratrem admonet, ut deinceps sibi ipse caveat, nedum illius simplicitatem alias congruere Christianis crederet. Quinetiam optasse se ait, ut sibi terra dehisceret, eo quod mendacii probris aspersus esset. Adeo illi displicebat vel ipsa mendacii suspicio.

(91) Τῷ παρόντι καιρῷ. Coisl. primus et Harl. τοῖς παροῦσι καιροῖς.

(92) Πλὴν οἴτινες. Sic. mss. sex. Editi πλὴν εἶ τινες.

(93) Κακοῦντα δὲ. Editi συντρέποντα δὲ, quæ scriptura, et si sua sponte vitiosa non videtur, non tamen præferenda sex codicibus mss. quos secuti sumus.

A pecudum ferrem. Sed quid faciam meo ipsius animo, qui post unum et alterum experimentum nihil inexploratum admittere potest? Hæc scripsi, simplicitatem tuam perstringens, quam alioqui Christianis non congruentem, huic tempori haud convenire video; ut saltem deinceps tum ipse tibi caveas, tum mihi parcas: siquidem, libere enim me ad te loqui oportet, talium minister es fide haud dignus. Verumtamen quicumque fuerint, qui scripserint, eis, ut par erat, jam respondimus. Sive igitur tentamentum mihi injiciens, epistolam misisti, sive revera accepisti ab episcopis, habes responsa. Te vero decebat alia in præsentī tempore curare, frater cum sis, necdum naturæ oblitus, neque me inimici loco habeas: quandoquidem vitam ingressi sumus, quæ corpus nostrum conterit, ac animam quoque conficit, propterea quod vires nostras superat. Cæterum quoniam sic mihi bellum indicere statuisti, ideirco adesse te nunc oportebat, atque negotiorum esse participem. *Fratres enim, inquit, in necessitatibus utiles sint*². Quod si revera nostrum congressum admittunt episcopi omni reverentia dignissimi, et locum nobis definitum et tempus indicent, meque per suos homines accersant. Ut enim patruo meo occurrere **153** non recuso, ita nisi modo congruenti vocatus fuero, non feram.

EPISTOLA LIX.

Gregorio patruo.

1. *Silui. Num et semper silebo, ac amplius committam*³ ut molestissimum silentii damnum contra

(94) Ἐκπεπολέμωσαι. Sic codices mss. sex. Editi ἐκπεπολέμωσα. Non sine ironia dicit Basilius fratrem sibi bellum indicere, quia scilicet eo invito Gregorius in pacificationem sese interponebat. Hæc enim est, ni fallor, hujus loci sententia, Gregorium non debuisse ejusmodi temporibus nova fratri negotia facessere: sed tamen quia bellum indicere ei statuerat, saltem Cæsaream venire et curas cum fratre partiri debuisse. Etsi autem hæc Basilius quadam potius urbanitate quam animi offensione dixit, videtur tamen Gregorius offensum illius animum judicasse, idque patruo communi indicasse. Hinc Basilius in epist. ad eundem patruum remonet a se suspiciones animi in fratrem irati, et bellum sive inimicitias cum propinquis, ut magnum nefas, a se detestatur.

(95) Ἦ κλήσις. Negat Basilius se adfuturum, nisi decenter advocetur, id est, nisi mittantur qui eum in indictum locum deducant. Erat Basilius, ut in ejus modi officiis exhibendis diligentissimus, ita etiam in repositendis attentus. Meletius Antiochenus et Theodorus Nicopolitanus, cum Basilius ad celebritatem quamdam obiter advocassent per Hellenium Nazianzi Peræquatore, nec iterum mississent qui de iisdem admoneret aut deduceret; displicuit Basilio perfunctoria invitandi ratio, ac veritus ne suspectus illis esset, adesse noluit.

* Alias XLVI. Scripta anno 371.

meipsum obfirmem, nec ipse scribens, nec alloquentem audiens? Ego enim cum hactenus in hac tristi sententia permanserim, videor mihi non immerito prophetæ verba et ipse posse proferre: *Toleravi sicut parturiens*⁴: semper quidem concupiscens aut congressum, aut sermonem, semper autem proposito excidens ob mea peccata. Non enim ullam aliam eorum, quæ fiunt, causam excogitare queo nisi quod persuasum mihi est veterum me peccatorum in dilectionis tuæ separatione pœnas luere: si tamen de te separationem vel nominare fas est a quolibet homine, nedum a nobis, quibus ab initio patris loco fuisti. Sed peccatum meum nunc, velut densa quædam obducta nubes, horum omnium ignorationem induxit. Cum enim considero, præter dolorem qui mihi ea ex re creatus est, aliud nihil inde consecutum me esse, quomodo non merito nequitiae meæ ascribam præsentia? Cæterum sive peccata sunt eorum quæ acciderunt causa, hic mihi molestiarum finis esto: sive aliquid concilii intendebatur, adimpletum omnino est quod expetebatur. Non enim modicum est damni tempus. Quapropter continere me amplius cum non possem, prior rupi vocem, obsecrans ut et nostri memor sis, et tui ipsius, qui per omnem vitam, majorem quam consanguinitas exigebat, nostri curam ostendisti, nuncque civitatem diligas nostra causa, non autem propter nos te ipse abalienes a civitate.

2. Si qua igitur consolatio in Christo, si qua communio Spiritus, si quæ viscera et miserationes, exple votum meum; siste hic tristitia: initium aliquid affer rerum deinceps hilariorum, ducem te aliis præbens ad optima, minime autem alium ad illicita sequens. Neque enim corporeus character ita proprius cujusquam deputatus est, ut animi tui pax et mansuetudo. Par igitur fuerit, cum talis sis, alios ad te trahere ac omnibus ad te accedentibus præstare, ut veluti cujusdam unguenti fragrantia, morum tuorum lenitate impleantur. Nam etiamsi quid nunc obsistat, tamen paulo post ipsum etiam pacis bonum cognoscetur. Quandiu autem ob **154** dissentionem calumniæ locum habebunt, necesse est suspiciones semper in pejus adaugeri. Sane ne illis quidem decorum est nos negligere, sed maxime omnium, præstantiæ tuæ. Si quid enim peccamus, meliores erimus admoniti. Hoc autem fieri non potest citra congres-

⁴ Isa. XLII, 14.

(96) Κατ' ἑμαυτοῦ. Ita quinque mss. Editi κατ' ἑμαυτόν. Paulo post Harl. τὰ αὐτὰ τῷ προφήτῃ.

(97) Τοῖς γινομένοις Ita Harl. et Coisl. primus cum duobus aliis. Editi τοῖς γενομένοις. Sic etiam infra τὸ γινόμενον. Ibidem duo codices pro ἐπινοεῖν habent εἰπεῖν. Paulo post editi εἰ δεῖ καί, quod erratum ope quatuor codicum sustulimus.

(98) Κατορθούμενον, πῶς οὐχί. Ita sex mss. Editi κατορθούμενος, πῶν οὐχ. Habent κατορθούμενον Hag. et Froben.

(99) Τὸ οἰκονομούμενον. Id est, si puniendi mei causa

σιωπῆς κυρῶσαι κατ' ἑμαυτοῦ (96) μήτε αὐτὸς ἐπιστέλλων, μήτε ἀκούων προσφθεγγομένου; Ἐγὼ μὲν γὰρ, μέχρι τοῦ παρόντος ἐγκατερέθησα τῷ σκυθρωπῷ τούτῳ δόγματι, ἠγοῦμαι πρέπειν κάμοι τὰ τοῦ προφήτου λέγειν· ὅτι Ἐκατέρησα ὡς ἡ τίκτουσα· αἰεὶ μὲν ἐπιθυμῶν ἢ συντυχίας ἢ λόγων, αἰεὶ δὲ ἀποτυγχάνων διὰ τὰς ἀμαρτίας τὰς ἑμαυτοῦ. Οὐ γὰρ θῆ ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἔχω τοῖς γινομένοις (97) ἐπινοεῖν, πλὴν γε δὴ τοῦ πεπεῖσθαι παλαιῶν ἀμαρτημάτων ἐκτινύειν δίκας, ἐν τῷ χωρισμῷ τῆς ἀγάπης σου· εἰ δὴ καὶ ὀνομάζειν χωρισμὸν, ὅσιον ἐπὶ σοῦ, καὶ οὐτινοσοῦν τῶν τυχόντων, μὴ ὅτι γε ἡμῶν, οἷς ἐξ ἀρχῆς ἐν πατρὸς γέγονας χώρα. Ἄλλ' ἡ ἀμαρτία μου νῦν, οἷα νεφέλη βαθεῖά τις ἐπισχρούσα, πάντων ἐκείνων ἀγνοίαν ἐνεποίησεν. Ὅταν γὰρ ἀπίθω, πλὴν τοῦ ἑμοὶ λύπην τὸ γινόμενον φέρειν, μηδὲν ἕτερον ἐξ αὐτοῦ κατορθούμενον (98), πῶς οὐχὶ εἰκότως ταῖς ἑμαυτοῦ κακίαις ἀνατίθῃμι τὰ παρόντα; Ἄλλ' εἴτε ἀμαρτίαι τῶν συμβάντων αἰτίαι, τοῦτό μοι πέρας ἔστω τῶν δυσχερῶν· εἴτε τί τὸ οἰκονομούμενον ἦν (99), ἐξεπληρώθη πάντως τὸ σπουδαζόμενον. Οὐ γὰρ ὀλίγος ὁ τῆς ζημίας χρόνος. Διὸ, μηκέτι στέγων, πρῶτος ἐβόηξα φωνὴν, παρακαλῶν ἡμῶν τε αὐτῶν ἀναμνησθῆναι καὶ σεαυτοῦ, ὅς πλέον ἢ κατὰ τὸ τῆς συγγενείας εἰκός, παρὰ πάντα τὸν βίον τὴν κηδεμονίαν ἡμῶν ἐπεδείξω, καὶ τὴν πόλιν νῦν ἡμῶν ἐνεκεν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ μὴ δι' (1) ἀλλοτριῶν σαυτὸν τῆς πόλεως.

2. Εἴ τις οὖν παράκλησις ἐν Χριστῷ, εἴ τις κοινωνία Πνεύματος, εἴ τινα σπλάγγνα καὶ οἰκτιρμοὶ, C πλήρωσον ἡμῶν τὴν εὐχὴν· ἐνταῦθα στήσον (2) τὰ κατηγῆ, ἀοχὴν τινὰ θὸς τοῖς φαιδροτέροις πρὸς τὸ ἐξῆς, αὐτὸς τοῖς ἄλλοις καθηγούμενος ἐπὶ τὰ βέλτιστα, ἀλλ' οὐχὶ ἀκολουθῶν ἑτέρω ἐφ' ᾧ μὴ δεῖ. Καὶ γὰρ οὐδὲ σώματος χαρακτήρ ἴδιος οὕτω τινὸς ἐνομισθῆ, ὡς τῆς σῆς ψυχῆς τὸ εἰρηνικὸν τε καὶ ἡμερον. Πρέποι (3) δ' ἂν οὖν τῷ τοιούτῳ τοὺς ἄλλους ἔλκειν πρὸς ἑαυτὸν, καὶ παρέχειν πᾶσι τοῖς ἐγγίζουσί σοι, ὡσπερ μύρου τινὸς εὐωδίας, τῆς τοῦ σοῦ τρόπου χρηστότητος ἀναπύμπλασθαι. Καὶ γὰρ εἴ τι καὶ ἀντιτείνον ἐστὶ νῦν, ἀλλὰ μικρὸν ὕστερον καὶ αὐτὸ τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθὸν ἐπιγνώσεται. Ἔως δ' ἂν ἐν τῆς διαστάσεως αἱ διαβολαὶ χώραν ἔχωσιν (4), ἀνάγκη αἰεὶ τὰς ὑποψίας ἐπὶ τὸ χεῖρον συναύξεσθαι. D Ἔστι μὲν οὖν οὐδὲ ἐκεῖνοις πρέπειν ἀμελεῖν ἡμῶν, πάντων δὲ πλέον τῇ τιμιότητί σου. Καὶ γὰρ εἰ μὲν ἀμαρτάνομέν τι, βελτίους ἐσόμεθα νοουθετούμενοι.

id fecisti. Non multo post editi ἀναμνησθαι. Sex mss. ut in textu. Sic et Paris. 2.

(1) Δι' ἡμᾶς. Ita sex codices mss. Editi δι' ἡμῶν. Ibidem editi σεαυτόν. Quatuor mss. σαυτόν.

(2) Στήσον. Sic mss. sex pro eo quod est in editis λύσον. Paulo post editi ἐξῆς, καὶ τοῖς ἄλλοις, ... ἀλλ' οὐχ. Sex mss. ut in textu, Cod. Harl. ἀκολουθῶν ἑτέροις. Duo alii ἐφ' ᾧ μὴ δεῖ.

(3) Πρέποι. Ita Harl. et Coisl. primus cum duobus aliis. Editi πρέπει.

(4) Ἐχωσιν. Ita mss. quinque. Editi ἔχουσιν.

Τούτο δὲ ἄνευ συντυχίας ἀμήχανον. Εἰ δὲ οὐδὲν ἀδικού-
μεν, ἀντὶ τίνος μισοῦμεθα; Ταῦτα μὲν δὴ οὖν τὰ τῆς
ιδίας ἑαυτοῦ δικαιολογίας (5) προῖσχυμαι.

3. Ἄ δ' ἂν ὑπὲρ ἑαυτῶν αἱ Ἐκκλησίαι εἴποιεν, οὐκ
εἰς καλὸν τῆς διαστάσεως ἡμῶν ἀπολαύουσαι, βέλτιον
μὲν σιωπᾶν. Οὐ γὰρ ἵνα λυπήσω, τοῖς λόγοις κέχρημαι
(6), ἀλλ' ἵνα παύσω τὰ λυπηρά. Τὴν δὲ σὴν σύνεσιν
πάντως οὐδὲν διαπέφευγεν, ἀλλὰ πολλῶ μείζω καὶ
τελειότερα ὧν ἡμεῖς νοοῦμεν, αὐτὸς ἂν ἐξεύροις τῆ δια-
νοία, καὶ ἄλλοις εἴποις, ὅς γε καὶ εἶδες πρὸ ἡμῶν τὰς
βλάβας (7) τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ λυπῆ μάλλον ἡμῶν,
πάλαι δεδιδαγμένος (8) παρὰ τοῦ Κυρίου μηδεὶς τῶν
ἐλαχίστων καταφρονεῖν. Νυνὶ δὲ ἡ βλάβη οὐκ εἰς ἓνα ἢ
δευτέρον περιορίζεται, ἀλλὰ πόλεις ὄλαι καὶ δῆμοι τῶν
ἡμετέρων παραπολαύουσι συμφορῶν. Τὴν γὰρ ἐπὶ τῆς
ὑπερορίας φήμην τί χρὴ καὶ λέγειν ὅποια τις ἔσται
περὶ ἡμῶν; Πρέπει (9) οὖν ἂν τῆ σῆ μεγαλοψυχία τὸ
μὲν φιλονεικῶν ἐτέροις παραχωρεῖν· μάλλον δὲ κάκεινων
ἐξελεῖν τῆς ψυχῆς, εἴπερ οἶόν τε αὐτὸν δὲ δι' ἀνεξικα-
κίας νικῆσαι τὰ λυπηρά. Τὸ μὲν γὰρ ἀμύνεσθαι παντός
ἔστι τοῦ ὀργιζομένου· τὸ δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ὀργῆς ὑψη-
λότερον εἶναι, τοῦτο δὴ μόνου σου, καὶ εἰ τίς σοι τὴν
ἀρετὴν παραπλήσιος. Ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἐρῶ, ὅτι ὁ ἡμῖν
χαλεπαίνων εἰς τοὺς μηδέν, ἀδικήσαντας τὴν ὀργὴν
ἐπαφίησιν. Εἴτε οὖν παρουσία, εἴτε γράμματι, εἴτε
κλήσει τῆ πρὸς ἑαυτὸν, εἴτε ἥπερ ἂν ἐθέλοις τρόπῳ, C
παραμύθησαι ἡμῶν τὴν ψυχὴν (10). Ἡμῖν μὲν γὰρ
εὐχὴ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας φανῆναι τὴν θεοσεβειάν σου,
καὶ ἡμᾶς τε ὁμοῦ, καὶ τὸν λαὸν θεραπεῦσαι αὐτῇ τε τῆ
ᾄψει καὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτός σου. Ἐὰν μὲν οὖν
τοῦτο ἦ δυνατόν, τοῦτο κράτιστον· εἰ δὲ τι ἕτερον
δόξῃ, κάκεινο δεξιόμεθα. Μόνον παγίως γνωρίσαι ἡμῖν
τὸ παριστάμενον τῆ φρονήσει σου παρακλήθητι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε΄.

Significat Basilius se fratris adventu et litteris avunculi spem pacis afferentibus recreatum fuisse.
Probaturum se promittit quidquid avunculo de congressus tempore et loco placuerit. Fratri se dif-
fidere testatur, ob ea quæ prius gesta fuerant.

Γρηγορίῳ θείῳ.

Καὶ πρότερον ἠδέως εἶδον τὸν ἀδελφόν μου. Τί γὰρ
οὐκ ἔμελλον, ἀδελφόν τε ὄντα ἑαυτοῦ, καὶ τοιοῦτον;
Καὶ νῦν δὲ τῆ αὐτῆ διαθέσει προσεδεξάμην ἐπιδη-
μήσαντα, μηδέν τι τῆς ἑαυτοῦ στοργῆς παρατρέ-
ψας. Μηδὲ γὰρ γένοιτό τι τοιοῦτο παθεῖν μηδέν (11),
ὃ τῆς φύσεως ἐπιλαθῆσθαι, καὶ ἐκπολεμωθῆναι πρὸς

(5) Δικαιολογίας. Ita mss. septem. Corruptissime
editi διστολογίας, unde interpres: *meam ipsius qui-
dem tanquam bicornem rationem prætendo.*

(6) Κέχρημαι. Post hanc vocem editio Paris. ad-
dit τούτοις, quod abest ab omnibus mss. et vetus-
tis editionibus.

(7) Τὰς βλάβας. Ita mss. sex, et vetustæ editio-
nes. Aliæ τῶν Ἐκκλησιῶν τὴν ζημίαν. Ibidem quin-
que codices ὥστε καὶ εἶδες.

(8) Δεδιδαγμένος. Editi et mss. non pauci προ-
δεδιδαγμένος. Sed multo aptius codices Harl., Med.
et Coisl. quos secuti sumus.

A sum. Sin autem nihil facimus mali, cur odio ha-
bemur? Atque hæc quidem ad meam ipsius de-
fensionem profero.

3. Quid autem Ecclesiæ, quæ nostri dissidii non
ad suam utilitatem participes sunt, pro, seipsis
dixerint, melius quidem tacere. Non enim ut mo-
lestiam exhibeam, verba facio; sed ut molestis re-
bus finem imponam. Tuam autem prudentiam
omnino nihil fugit: sed multo majora ac perfe-
ctiora quam quæ nos cogitamus, ipsa tua mente
poteris excogitare, aliisque dicere: qui certe
etiam ante nos Ecclesiarum vidisti detrimenta,
magisque quam non doles, jam olim edoctus a
Domino, neminem ex minimis contemnere. Nunc
autem damnum non uno aut altero circumscribi-
tur, sed totæ civitates ac populi calamitatum no-
strarum participes sunt. Famam enim in remotis
provinciis quid vel dicere attinet, qualis futura sit
de nobis? Decet igitur ut tua magnanimitas con-
tentionis studium aliis relinquat, imo ex illorum
etiam animis extrahat, si fieri potest: ipse autem
patientia molestias superes. Nam ulcisci se, cujus-
vis irati est: sed ipsa etiam ira superiorem esse,
hoc certe tuum est solius, et si quis tibi virtute
consimilis. Illud autem non dicam, eum qui nobis
succenset, in insontes iram immittere. Itaque sive
adveniendū ad nos, sive scribendū, sive ad te ac-
cersendū, sive quocunque volueris modo, conso-
lare animum nostrum. Nobis enim in optatis est,
ut in Ecclesia appareat pietas tua, et nos simul et
populum tum ipso conspectu, tum gratiæ tuæ ser-
monibus cures. Quod si istud fieri potest, erit opti-
mum: si vero aliud quid videbitur, et illud amplec-
temur. Hoc tantum a te certo impetrem, ut quod
prudentiæ tuæ visum fuerit, id nobis significes.

EPISTOLA LX*.

Gregorio patruo.

Et antea libenter videbam fratrem meum. Quid-
ni enim? cum et frater meus sit, et talis: et nunc
eodem affectu suscepti advenientem, nihil meo
amore imminuto. Absit enim sic afficiar animo, ut
et naturæ obliviscar, et cum propinquis inimicitias
geram. Sed et corporis infirmitatum, et aliorum

(9) Πρέπει. Tres mss. non antiquissimi πρόποι.
Coisl. primus πρέπει οὖν τῆ σῆ.

(10) Παραμύθησαι ἡμῶν τὴν ψυχὴν. Ita codices
quatuor, quorum unus antiquissimus, nempe
Coislinianus. Editi παραμυθῆσαι... καταξίωσον. Sed
si postremum verbum retineatur, legendum erit,
ut est in codice Harl. παραμυθῆσασθαι... καταξίωσον,
consolari dignare.

(11) Παθεῖν. Deest ea vox in duobus mss. recen-
tioribus. paulo post editio Paris. ποιήσῃ. Mss. et
vetustæ editiones ποιήσει.

* Alias XLV. Scripta anno 371.

animi dolorum consolationem duxi esse viri præsentiam, et **155** a præstantia tua per ipsum allatis litteris valde sum delectatus; quas quidem jamdudum mihi cupiebam venire, non aliam ob causam, nisi ut ne et nos vitæ humanæ adderemus tristem historiam mutuae inter propinquissimos dissensionis, voluptatem quidem inimicis afferentis, amicis vero mœrorem, ac Deo displicentis, qui in perfecta dilectione characterem ac notam suorum discipulorum posuit. Quocirca et necessario rescribo, pro nobis ut ores obsecrans, et in reliquis rebus curam nobis ut propinquis impendas. Quid autem sibi velint quæ acta sunt, quoniam præ inscitia intelligere non possumus, id statuimus verum judicare, quod ipse nobis exponere dignatus fueris. Necesse est autem reliqua etiam a tua prudentia definiri, mutuum inter nos congressum tempus accommodum, et idoneum locum. Si igitur omnino gravitas tua ad nostram humilitatem descendere non recusat, nosque aliquo sermone impertire; sive cum aliis, sive privatim fieri congressum volueris, morem geremus; cum semel apud nos statuerimus servire tibi in charitate, ac omnino exsequi quæ ad Dei gloriam a tua pietate nobis præcipiuntur. Cæterum fratrem perquam reverendum non coegimus quidquam nobis viva voce dicere, quia neque antea ipsius sermo operum testimonio confirmabatur.

EPISTOLA LX.

Basiliius respondet litteris, quibus Athanasius excommunicatum a se fuisse Libyæ ducem nuntiaverat. Declarat ducem ex litteris Athanasii sic Ecclesiæ innotuisse, ut nemo cum eo ignem aut aquam aut tectum commune velit habere.

Athanasio, Alexandriae episcopo.

Legi sanctitatis tuæ litteras, in quibus adversus Libyæ ducem, hominem nefandum, ingemuisti. Ac deflevimus quidem patriam nostram, quod talium malorum mater sit et nutrix. Deflevimus quoque Libyam regionem nostræ vicinam, malorum nostrorum participem, ac moribus ferinis traditam hominis crudeliter simul et flagitiose viventis. Hoc igitur erat, quod sapienter dixerat Ecclesiastes:

* Alias XLVII. Scripta circa an. 371.

(12) Πηγασάκη. Post hanc vocem Med. et Harl. addunt *αὐταρχεστάτην, uberrimum solatium.*

(13) Τιμιότητος. Coisl. primus *κοσμιότητος*. Paulo post quatuor codices recentiores *διὸ καὶ ἐκ πολλοῦ.*

(14) Εὔχεσθαί σε. Deest pronomen in quinque mss., non tamen in Harl., Med. et Coisl. primo. At paulo post Medicæus, Harl. et Vat. cum duobus aliis *κῆδεσθαι ὡς οἰκείων*. Quæ quidem scriptura si probetur, subintelligendum erit *ἡμῶν*.

(15) Τῶν γινομένων. Ita omnes nostri codices mss. cum editione Haganoensi, et f. Froben. Aliæ τῶν γεγραμμένων, *sensum litterarum*, ut interpretandum monet Combefisius. Contextum immutarunt librarii, cum minus intelligerent, quamvis non valde sit obscurus. Ait enim Basiliius pro summa sua humanitate, se eorum, quæ hactenus intercesserant, sensum non intelligere, id est, quam ob causam facta fuerint, minus perspicere; sed tamen asseveranti avunculo crediturum. Similiter in epist. 232, *Μίαντι autem subit*, inquit, *καὶ τὴν διάνοιαν τῶν εὐλογιῶν, et*

τῶν οἰκείων ποιήσει. Ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀρρώσθημάτων, καὶ τῶν ἄλλων ἀλγεῶν τῆς ψυχῆς, παραμυθίαν ἡγασάκη (12) εἶναι τὴν τοῦ ἀνδρός παρουσίαν· τοῖς τε παρὰ τῆς τιμιότητος (13) σου δι' αὐτοῦ κομισθεῖσι γράμμασιν ὑπερήσθη· ἃ καὶ ἐκ πολλοῦ μοι ἐπεθύμου εἰλεῖν, οὐκ ἄλλου τινὸς ἕνεκεν, ἢ τοῦ μὴ καὶ ἡμῶν τι σκυθρωπὸν διήγημα τῷ βίῳ προσθεῖναι, ὡς ἄρα τις εἶη τοῖς οἰκειοτάτοις πρὸς ἀλλήλους διάστασις· ἠδονὴν μὲν ἐχθροῖς παρασκευάζουσα, φίλοις δὲ συμφορῶν, ἀπαρέσκουσα δὲ Θεῷ, τῷ ἐν τῇ τελείᾳ ἀγάπῃ τῶν χαρακτῆρα τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν θεμένῳ. Διὸ καὶ ἀντιφθέγγομαι ἀναγκαιῶς εὔχεσθαί σε (14) ὑπὲρ ἡμῶν παρακαλῶν, καὶ τὰ ἄλλα κῆδεσθαι ἡμῶν ὡς οἰκείων. Τὸν δὲ νοῦν τῶν γινομένων (15) ἐπειδὴ αὐτοὶ ὑπὸ ἀμαθείας συνιέναι οὐκ ἔχομεν, ἐκείνον ἐκρίναμεν ἀληθῆ εἶναι νομιζομένῳ, ὃν ὃν αὐτὸς ἡμῖν ἐξηγήσασθαι καταξιώσης. Ἀνάγκη δὲ καὶ τὰ λειπόμενα παρὰ τῆς σῆς μεγαλοῦσις ὁρισεῖν, τὴν συντυχίαν ἡμῶν τὴν πρὸς ἀλλήλους, καὶ καιρὸν τὸν πρέποντα, καὶ τόπον ἐπιτήδειον. Εἶπερ οὖν (16) ὅλως ἀνέχεται καταβῆναι πρὸς τὴν ταπεινώσειν ἡμῶν ἢ σεμνότητι σου, καὶ λόγου τινὸς μεταδοῦναι ἡμῖν, εἴτε μετ' ἀλλῶν, εἴτε κατὰ σεαυτὸν βούλει γενέσθαι τὴν συντυχίαν, ὑπακουσόμεθα, τοῦτο ἄπαξ· ἑαυτοῖς συμβουλεύσαντες, δουλεύειν (17) σοι ἐν ἀγάπῃ καὶ ποιεῖν ἐκ παντὸς τρόπου τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ παρὰ τῆς εὐλαβείας σου ἡμῖν ἐπιτασσόμενα. Τὸν δὲ αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν οὐδὲν ἠναγκάσαμεν ἀπὸ γλώττης εἰπεῖν ἡμῖν· διότι οὔτε πρότερον (18) μεμαρτυρημένον εἶχε τὸν λόγον ὑπὸ τῶν ἔργων.

EPISTOLA LXI.

C Ἀθανασίῳ (19), ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας.

Ἐνέτυχον τοῖς γράμμασι τὴν σῆς ὁσιότητος, δι' ὧν τοῦ ἡγεμονος τῆς Λιβύης (20), τοῦ δυσωνύμου ἀνδρός, κατεστέναξας. Καὶ ὠδυράμεθα μὲν τὴν ἡμετέραν (21) πατρίδα, ὅτι τοιούτων κακῶν μήτηρ ἐστὶ καὶ προγόνος· ὠδυράμεθα δὲ καὶ τὴν γείτονα τῆς ἡμετέρας Λιβύην, τῶν ἡμετέρων κακῶν ἀπολαύουσαν (22), καὶ θηριώδει ἤθει παραδοθεῖσαν ἀνδρός ὠμότητι τε ὁμοῦ καὶ ἀκολασίᾳ συζώντος. Τοῦτο ἦν

missarum eulogiarum sententia; quippe quia mihi per ænigmata validam precatus es senectutem.

(16) Εἶπερ οὖν. Sic mss. Editi εἰ οὖν, in quibus etiam paulo post legitur *καὶ κατὰ σεαυτὸν*. Deest conjunctio in mss.

(17) Δουλεύειν. Ita mss. Editi *δουλεύσειν*, excepta edit. Paris. 2. Paulo post codex Harl. *ἐπιτασσόμενα pro γραφόμενα*.

(18) Πρότερον. Ita mss. sex. Editi τὸ πρότερον.

(19) Ἀθανασίῳ, etc. Sic legitur hic titulus in codicibus Harl., Med., Coisl. primo et Reg. utroque. Editi τῷ μεγάλῳ Ἀθανασίῳ.

(20) Τῆς Λιβύης. Articulus additus ex quinque mss. Paulo ante editi *τῆς ὁσιότητος σου*. Harl., Med. et Coisl. ut in textu.

(21) Τὴν ἡμετέραν. Ita tres vetustissimi codices, Harl., Med. et Coisl. Tres alii τὴν ἑαυτῶν, editi τὴν ἑαυτοῦ. Paulo post editio Basil. et Paris. τῆς ἡμετέρας, et τῶν ὑμετέρων. Editio Hagan. et mss. nostri omnes ut in textu.

(22) Ἀπολαύουσαν. Coisl. primus *ἀπολαύσασαν*,

ἄρα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ τὸ σοφόν· Οὐκί σοι, πόλις, ἢς ὁ βασιλεὺς σου νεώτερος (ἐνταῦθα δὲ ἐστὶ τι (23) καὶ χαλεπώτερον), καὶ οἱ ἄρχοντες σου οὐκ ἀπὸ νυκτὸς ἐσθίουσιν, ἀλλὰ μεσοῦσης τῆς ἡμέρας ἀκολασταίνουσι, βοσκημάτων ἀλογώτερον ἀλλοτρίοις γήμοις ἐπιμαίνόμενοι! Ἐκεῖνον μὲν οὖν αἱ μάστιγες μένουσι παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, τῷ ἴσῳ μέτρῳ ἀντιμετρηθησόμενοι, ἃς αὐτὸς προλαβὼν ἐπέθηκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ. Ἐγνωρίσθη δὲ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν ἐκ τῶν γραμμάτων τῆς σῆς θεοσεβείας, καὶ ἀποτρόπαιον αὐτὸν πάντες ἠγήσονται, μὴ πυρός (24), μὴ ὕδατος, μὴ σκέπης αὐτῷ κοινωνοῦντες, εἴπερ τι ὄφελος τοῖς οὕτω κεκρατημένοις κοινῆς καὶ ὁμοφύρου καταγνώσεως. Ἀρχοῦσα δὲ αὐτῷ στήλη, καὶ αὐτὰ τὰ γράμματα ἀναγνωσκόμενα (25) πανταχοῦ. Οὐ γὰρ διαλείψομεν πᾶσιν αὐτοῦ καὶ οἰκείοις καὶ φίλοις καὶ ξένοις ἐπιδεικνύντες· Πάντως δὲ, κἄν μὴ ἀφῶνται αὐτοῦ παραχρῆμα τὰ ἐπιτίμια, ὡσπερ τοῦ Φαραῶ, ἀλλ' εἰς ὑστερόν ποτε βαρεῖαν αὐτῷ καὶ ἀλγεινὴν τὴν ἀνάδοσιν (26) οἴσει.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΒ΄.

Parnassenam Ecclesiam, cujus episcopus obierat, ex antiquo more consolatur Basilius; dentque operam hortatur, ut a Deo pastorem secundum ejus voluntatem impetrent.

Τῇ Ἐκκλησίᾳ Παρνασσῶ παραμυθητικῆ.

Καὶ εἴθει ἐπόμενοι παλαιῶ ἐκ μακρᾶς τῆς ἀκολουθείας κεκρατηκότες, καὶ τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος, τὴν κατὰ Θεὸν ἀγάπην, ὑμῖν ἐπιδεικνύμενοι, διὰ τοῦ γράμματος τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν ἐπισκεπτόμεθα, κοινωνοῦντες ὑμῖν τῆς τε ἐπὶ τῷ συμβῆντι λύπης, καὶ τῆς φροντίδος τῶν ἐν χερσίν. Ὑπὲρ μὲν οὖν τῶν λυπηρῶν τοσοῦτον λέγομεν, ὅτι καιρὸς ἦμῖν ἀποβλέψαι πρὸς τὰ τοῦ Ἀποστόλου παραγγέλματα, καὶ μὴ λυπεῖσθαι ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ μὴ ἔχοντες ἐπίδα· οὐ μὴν οὐδ' ἀπαθῶς ἔχειν τρὸς τὸ συμβῆναι, ἀλλὰ τῆς μὲν ζημίας αἰσθάνεσθαι, ὑπὸ δὲ τῆς λύπης μὴ καταπίπτειν, τὸν μὲν ποιμένα τοῦ τέλους μακαρίζοντας, ὡς ἐν γήρᾳ (27) πίωνι τὴν ζωὴν καταλύσαντα, καὶ ταῖς μεγίσταις παρὰ τοῦ Κυρίου τιμαῖς ἐνακαπυσσόμενον. Πρὸς δὲ τῶν λοιπῶν ἐκεῖνα παρακινεῖν ἔχομεν, ὅτι προσήκει, πᾶσαν ἀποθεμένους κατήφειαν, ἐαυτῶν γενέσθαι, καὶ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν πρόνοιαν τῆς Ἐκκλησίας διακονεῖν· ὅπως ἂν ὁ ἅγιος Θεὸς ἐπιμεληθείη (28) τοῦ ἰδίου ποιμανίου, καὶ παράσχοιτο ὑμῖν ποιμένα κατὰ τὸ αὐτοῦ θέλημα, ποιμαίνοντα ὑμᾶς μετ' ἐπιστήμης.

⁵ Eccle. x, 16. ⁶ I Thess. iv, 12.

(23) Ἐστὶ τι. Vocula addita ex quatuor mss. iisque vetustioribus.

(24) Μὴ πυρός. Liqueat hunc ducem non solum a communione et precibus remotum fuisse, sed etiam ab Ecclesia prorsus ejectum Porro in Libya, ubi cum imperio etiam excommunicatus versabatur, nemo poterat eum in his, quæ ad rem publicam pertinent, fugere, nec videtur Athanasius edicere potuisse, ut nemo cum eo ignem aut aquam aut tectum commune haberet. At is, si in Cappadociam privatus rediisset, merito subiisset has ignominie notas. Simili modo Basilus in epist. 288 hominem in vitiis pertinacem excommunicat, ac jubet toti pago denunciari eum admittendum non esse ad ullam rerum ad vitam pertinentium societatem.

A *Væ tibi, civitas, cujus rex junior est* ⁵ (est autem hic quiddam etiam molestius), et cujus principes non a nocte comedunt, sed in ipso meridie lasciviunt, pecoribus ipsis efferatius in alienas nuptias furentes. Illum quidem flagella manent a justo Judice, æquali mensura ipsi rependenda, quæ prior ipse illius sanctis inflixit. Innotuit autem et Ecclesie nostræ ex litteris pietatis **156** tuæ, et abominandum ipsum existimabunt omnes, sic ut non ignem, non aquam, non tectum cum ipso commune habeant, si quid prosit hominibus ita animi impotentibus communis atque unanimis condemnatio. Satis autem magna illi infamie nota, vel ipsæ litteræ, dum ubique leguntur. Non enim intermittemus eas omnibus ejus et propinquis et amicis et hospitibus ostendere. Omnino autem, etiamsi non cum protinus tangant inflictæ pœnæ, quemadmodum Pharaonem; certe aliquando gravem et acerbam ei remunerationem in posterum ferent.

EPISTOLA LXII.

Ecclesie Parnassi consolatoria.

Et morem sequentes antiquum ex longa temporum serie vigentem, et fructum Spiritus, dilectionem secundum Deum, vobis exhibentes, per litteras pietatem vestram invisimus, ac dolorem vobiscum in hoc eventu, et rerum quæ in manibus sunt sollicitudinem partimur. Ac de molestis quidem rebus hoc tantum dicimus, tempus esse ut respiciamus ad præcepta Apostoli, nec mœreamus *Ut et cæteri qui spem non habent* ⁶; nec tamen hunc casum citra ullum doloris sensum feramus, sed damnum quidem sentiamus: at dolori minime succumbamus, pastorem ob illius obitum beatum existimantes, ut qui in senectute pingui decesserit, et in maximis a Domino honoribus requieverit. De cæteris autem rebus, hæc habemus quæ adhortemur, mœrore omni deposito, ad sese redeundum esse, et ad necessariam Ecclesie curam assurgendam, ut Deus sanctus suum ovile curet, vobisque donet pastorem secundum suam voluntatem, qui vos cum scientia pascat.

D

(25) Ἀναγνωσκόμενα. Editio Paris. addit articulum, et paulo post habet Οὐδὲ γὰρ et τὰ παραχρῆμα ἐπιτίμια et βαρεῖαν αὐτοῦ. Codices nostri ut in textu. Quibus cum etiam consentiunt editiones Hagan. et Froben., nisi quod habent Οὐδὲ γὰρ et τὰ ἐπιτίμια ὡσπερ τοῦ Φαραῶ παραχρῆμα.

(26) Ἀνάδοσιν. Editi ἀντίδοσιν, quæ scriptura etsi prima specie non incommoda videtur, magis tamen aridet ea quam in contextu posuimus, ac præterea sex mss. codicum et editionum Hagan. et Frobenianæ primæ auctoritate nititur.

(27) Ἐν γήρᾳ. Sic. Coisl. primus et Med. Editi ἐν γήρᾳ.

(28) Ἐπιμεληθείη. Sic iidem Med. et Coisl. cum aliis nonnullis. Editi ἐπιμεληθήη.

* Alias CLXXXV. Scripta circa an. 371.

EPISTOLA LXIII*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΓ'.

Basilii perhonorifice salutatur principalem Neocæsareæ, quem ex fama tantum et ex colloquiis Elpidii communis amici noverat; petitque ab eo ut se numero amicorum adscribat.

Principali Neocæsareæ.

A

Ἡγεμόνι (29) Νεοκαισαρείας.

Virum sapientem, etiamsi longe terrarum degat, etiamsi nunquam oculis viderim, amicum judico; sententia tragici Euripidis est. Quapropter etsi nobis ex congressu, qui coram sit, nondum magnanimitatem tuam cognoscere contigit, me tamen tibi amicum esse et familiarem dico. Ne putes assentationem esse hunc sermonem. Famam enim amicitiae conciliatricem habeo, magno sonitu res tuas omnibus hominibus prædicantem. At postquam et cum **157** digno omni reverentia Elpidio congressi sumus, ita nobis innotuisti et tantopere nos cepisti, ac si diu tecum fuissemus versati, ac longa experientia quæ tibi insunt bona cognovissemus. Non enim desiit ille tua nobis ornamenta sigillatim narrare: animi magnitudinem, altam et excelsam mentem, morum facilitatem: rerum experientiam, mentis prudentiam, vitæ gravitatem hilaritate permistam; vim dicendi, et quæcunque alia ipse qui dem longo nobiscum colloquio recensuit, nobis autem scribere non est integrum, ne ultra modum epistolam producamus. Quomodo igitur virum talem non amarem? quomodo continere me possem, quominus exclamans animi mei affectum declarem? Salutationem itaque suscipe, vir eximie, quæ tibi ex vera ac sincera amicitia adhibetur: longe enim absunt a servili ac illiberali adulatione mores mei: meque scribe in amicorum tuorum numero, litteris te frequentibus ostendens et absentiam delinens.

EPISTOLA LXIV*.

Perhonorifice salutatur Hesychium, quem et olim cognoverat, et ex sermone Elpidii plurimi faciebat.

Hesychio.

C

Ἡσυχίῳ.

Multa quidem me etiam ab initio cum tua dignitate conjungebant, communis litterarum amor, ubique ab his quæ experti sunt pervulgatus, et antiqua nostra cum viro admirabili Terentio amicitia. At postquam vir optimus, qui que mecum omnis necessitudinis nomen adimplet, omni honore dignus frater Elpidius mecum sermonem habuit, ac singula virtutum tuarum ornamenta narravit (est

τὸν σοφὸν ἄνδρα, καὶ ἐκὰς ναίῃ χθονὸς, καὶ μὴ ποτ' αὐτὸν ὄσσοις προσίδω, κρίνω φίλον· Εὐριπίδου ἐστὶ τοῦ τραγικοῦ λόγος. Ὡστε, εἰ, μήπω τῆς κατ' ὀφθαλμοῦς ἡμῖν σύντυχίας τὴν γνώσιν σου τῆς μεγαλοφυΐας χαρισαμένης, φαιμέν εἶναι φίλοι σου καὶ συνήθεις, μὴ κολακείαν εἶναι τὸν λόγον κρίνης. Ἐχομεν γὰρ φήμην πρόξενον τῆς φιλίας, μεγαλοφώνως τὰ σα πᾶσιν ἀνθρώποις συμβοῶσαν. Ἄφ' οὗ μέντοι καὶ τῷ αἰδεσιμωτάτῳ Ἐλπίδιῳ (30) συνετύχομεν, τοσοῦτόν σε ἐγνωρίσαμεν, καὶ οὕτω κατ' ἄκρας ἐαλωκαμέν σου, ὥσαντι πολὺν χρόνον συγγεγονότες, καὶ διὰ μακρᾶς τῆς πείρας τῶν ἐν σοὶ καλῶν τὴν γνώσιν ἔχοντες. Οὗ γὰρ ἐπαύσατο ὁ ἀνὴρ ἕκαστα ἡμῖν τῶν περὶ σε διεγούμενος: τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς ψυχῆς, τοῦ φρονήματος τὸ ἀνάστημα, τῶν τρόπων τὴν ἡμερότητα: ἐμπειρίαν πραγμάτων, σύνεσιν γνωμῆς, σεμνοτητα βίου, φαιδρότητα (31) κεκραμένην· λόγου δύναμιν, τᾶλλα ὅσα αὐτὸς μὲν διὰ πολλῆς τῆς πρὸς ἡμᾶς ὀμιλίας ἀπηριθμήσατο, ἡμῖν δὲ γράφειν οὐκ ἦν δυνατόν, ἵνα μὴ ἔξω τοῦ μέτρου τὴν ἐπιστολὴν προαγάγωμεν. Πῶς οὖν οὐκ ἔμελλον ἀγαπᾶν τὸν τοιοῦτον; πῶς γοῦν ἠδυνάμην ἐμαυτοῦ κρατῆσαι, πρὸς τὸ μὴ οὐχὶ καὶ ἐκβοῶν τὰ τῆς ψυχῆς ἐμαυτοῦ πάθος διασημαίνειν; Δέχου τοίνυν τὴν προσηγορίαν, ὧ θαιμάσιε, ἐκ φιλίας ἀληθινῆς καὶ ἀδελφῶν σοι προσηγομένην· πόρρω φάρ θωπείας δουλοπρεποῦς τὰ ἡμέτερα· καὶ ἔχε (32) ἡμᾶς τῷ καταλόγῳ τῶν σεαυτοῦ φίλων ἐναριθμίους, γράμμασι συνεχέσι σαυτὸν τε δεικνὺς καὶ παραμυθούμενος τὴν ἀπόλειψιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΔ'.

Ἐμὲ πολλὰ μὲν ἦν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὰ συνάπτοντά σου τῆ τιμιότητι, ὃ τε περὶ λόγους κοινὸς ἔρως, πολλοῦ παρὰ τῶν πεπειραμένων περιφερόμενος (33), ἢ τε πρὸς τὸν θαυμάσιον ἄνδρα Τερέντιον (34) ἡμῖν ἐκ παλαιοῦ φιλία· ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ πάντα ἄριστος, καὶ πάσης ἡμῖν οἰκειότητος ὄνομα ἐκπληρῶν, ὁ αἰδεσιμωτάτος ἀδελφὸς Ἐλπίδιος εἰς λόγους ἀφίκετο, καὶ ἕκαστα τῶν (35) ἐν σοὶ καλῶν διεγῆσατο (δυνατώτα-

* Aja CCCLXXI. Scripta circa an. 371.

29) Ἡγεμόνι. Ducem Neocæsareæ intelligit vetus interpres. In titulo prorsus simili epistolæ 306 reddit, *Præsidi Sebastiae*. Sed in utroque loco non dux aut præses, quorum potestas unius urbis finibus non continebatur, sed potius præpositus urbis indicatur, seu *primus curiæ*, ut legitur in *Cod. Theod.* lib. XII, tit. 1, leg. 127, 171 et 189. Erant enim in unaquaque curia principales, et inter principales unus eminebat dignitate, ac regendæ curiæ et urbis gubernandæ plurimas partes tenebat. Præpositus pagorum similiter vocatur ἡγεμῶν in epist. 86.

(30) Ἐλπίδιῳ. Harl., Coisl. primus, Med. et Clarom. Ἐλλαδίῳ Medicæus præmittit vocem ἀδελφῶν, sed idem in sequenti epistola vocatur Elpidius,

nullo prorsus dissentiente ms. codice.

(31) Φαιδρότητα. Sic emendavimus ope codicis Medicæi quod legebatur in edilis φαιδρότητα. Codex Parisiensis Ecclesiæ secunda manu habet ut Medicæus. Ibidem editi λόγων δύναμιν, septem mss. ut in textu.

(32) Καὶ ἔχε. Conjunctio addita ex septem mss. Ibidem editi ἐναριθμίους. Mss. ut in textu.

* Alias CCCL. Scripta circa an. 371.

(33) Περιφερόμενος. Codex Medicæus συμπεριφερόμενος.

(34) Τερέντιον. Sic Clar., Reg. secundus et Coisl. secundus. Editi Τερεντίον. Deest hæc epistola in codd. Harl. et Coisl. primo.

(35) Ἐκαστα τῶν. Articulus additus ex mss.

τος δὲ, εἶπερ τις ἄλλος, καὶ ἀρετὴν ἀνθρώπου καταμαθεῖν, καὶ παραστῆσαι ταύτην τῷ λόγῳ)· τοσοῦτον ἡμῖν τὸν ἐπὶ σοὶ πόθον ἐξέκαυσεν, ὥστε εὐχέσθαι ἡμᾶς ἐπιστῆναι σέ ποτε τῇ παλαιᾷ ἐστία ἡμῶν, ἵνα μὴ ἀκοῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ πείρα τῶν ἐν σοὶ καλῶν ἀπολαύσωμεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΕ΄.

Prior scribit Atarbio Basilius, eique cedit quamvis natu major, ac rogat ut et ipse deinceps charitatem præ se ferat, et cogitet quanti intersit mutua concordia ad bellum repellendum, quod in orbem circuibat, ac tandem ad eos perventurum erat.

Ἀταρβίω (36)

Καὶ τί πέρας ἔσται τῆς σιωπῆς, εἰ ἐγὼ μὲν, τὰ ἐκ τῆς ἡλικίας πρεσβεῖα ἀπαιτῶν, ἀναμένοιμι παρὰ σοῦ γενέσθαι (37) τὴν ἀρχὴν τῆς προσφωνήσεως, ἢ δὲ σὴ ἀγάπη ἐπὶ πλείον βούλοιο τῇ βλαβερᾷ κρίσει τῆς ἡσυχίας (38) ἐγκαρτερεῖν; Ἀλλ' ὅμως ἐγὼ, τὴν ἐν τοῖς φιλικοῖς ἤτταν νίκης ἔχειν δύναμιν ἠγησάμενος, ὁμολογῶ σοὶ μὲν παραχωρεῖν τῆς ἐπὶ τῷ δοκεῖν περιγεγενησθαι τῆς οἰκείας κρίσεως φιλοτιμίας· αὐτὸς δὲ προτῶς ἐπὶ τὸ γράφειν ἦλθον, εἰδὼς, ὅτι ἡ ἀγάπη πάντα στέγει, πάντα ὑπομένει, οὐδ' αἰμοῦ ζητεῖ τὸ ἑαυτῆς· διόπερ οὔτε ἐκπίπτει ποτέ. Ἀταπεινώτος γὰρ ὁ κατὰ ἀγάπην τῷ πλησίον ὑποτασσόμενος. Ὅπως οὖν καὶ αὐτὸς πρὸς γοῦν τὸ ἐξῆς τὸν πρῶτον καὶ μέγιστον καρπὸν τοῦ Πνεύματος ἐπιδεικνύμενος, τὴν ἀγάπην, ἀπορρίψης μὲν τὸ τῶν ὀργιζομένων σκωθρῶν, ὅπερ ἡμῖν διὰ τῆς σιωπῆς ὑποφαίνεις, ἀναλάβης δὲ χαρὰν ἐν τῇ καρδίᾳ, εἰρήνην πρὸς τοὺς ὁμοψύχους τῶν ἀδελφῶν, σπουδὴν καὶ μέριμναν ὑπὲρ τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν (39) τοῦ Κυρίου διαμονῆς. Γινοῦσκε γὰρ, ὅτι, εἰ μὴ τὸν ἴσον ἡμεῖς ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναλάβοιμεν, ὅποσον ἔχουσιν οἱ ἀντικείμενοι τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ εἰς καθαίρεσιν αὐτῶν καὶ παντελῆ ἀφανισμόν, οὐδὲν τὸ κωλύον οἴχεσθαι μὲν παρασυρεῖσαν ὑπὸ τῶν (40) ἐχθρῶν τὴν ἀλήθειαν, παραπολαῦσαι δὲ τι καὶ ἡμᾶς τοῦ κρίματος, μὴ πάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ ἐν ὁμοιοῖᾳ τῇ πρὸς ἀλλήλους καὶ συμπνοίᾳ τῇ κατὰ τὸν Θεὸν τὴν ἐνδεχομένην μέριμναν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιδειξαμένους (41). Παρακαλῶ οὖν, ἔκβαλε τῆς σεαυτοῦ ψυχῆς τὸ οἶσθαι μηδενὸς ἑτέρου εἰς κοινωνίαν προσθεῖσθαι. Οὐ γὰρ κατὰ ἀγάπην περιπατοῦντος οὐδέ πληροῦντός ἐστι τὴν ἐντολὴν (42) τοῦ Χριστοῦ τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφούς συναφείας ἑαυτὸν ἀποτέμνειν. Ἀμα δὲ κάκεινο λογίζεσθαι τὴν ἀγαθὴν σου προαίρεσιν βούλομαι, ὅτι τὸ τοῦ πολέμου κακὸν κύκλω περιτόν (43)

¹ I Cor. xiii, 7 sqq.

(37) Ἀταρβίω. Codex Claromontanus Ἀτταρβίω.

(36) Παρὰ σοῦ γενέσθαι. Editi παρὰ σοῦ μοι γενέσθαι, sed illud μοι expunximus, quod et sententiæ nitorem lædit, et in antiquissimo codice Medicæo et Coisl. primo deest, in aliis autem codicibus nunc post ἀρχὴν, nunc post γενέσθαι ponitur; unde non absurba suspicio hanc voculam e margine in contextum ad librariorum arbitrium inductum fuisse.

(38) Ἡσυχίας. Quinque codices mss. συκοφαντίας, in malo calumniandi consilio, sed. Harl., Med. et Coisl. primus longe antiquiores habent ut editi. Sic etiam Claromontanus codex. Credo librariorum idcirco hanc vocem συκοφαντίας in textum induxisse, quia Atarbius magnis Basilium calumniis

A autem, si quis alius, maxime idoneus, qui et virtutem hominis spectet, eamque sermone prædicet, in me tantum tui accendit desiderium, ut te nostris aliquando antiquis laribus adesse precer: quo non auditione sola, sed experientia etiam ornamentis tuis fruamur.

EPISTOLA LXV*.

Atarbio.

Equis erit silentii finis, si ego ætatis reposcens jura, exspectem a te fieri initium salutandi, tua autem dilectio diutius velit in malo quiescendi consilio perseverare? Sed cum ego **158** in amicitia vinci idem valere existimem ac vincere, profiteor me tibi concedere hoc laudis et gloriæ in propria sententia retinenda studium. Ipse autem prior ad scribendum accessi, non ignorans charitatem omnia sufferre, omnia sustinere, nusquam quod suum est quærere; quapropter numquam excidit⁷. Nam dejici non potest, qui se per charitatem proximo submittit. Fac igitur et ipse saltem deinceps primum et maximum Spiritus fructum, charitatem præ te ferens, projicias irascentium tristitiam, quam nobis per silentium declarasti, et concipias corde lætitiā, pacem cum fratribus idem sentientibus, studium et sollicitudinem pro Ecclesiarum Domini perpetuitate. Noveris enim, nisi parem nos laborem pro Ecclesiis suscipiamus, ac sanæ doctrinæ adversarii ad earum eversionem et cumulatam ruinam; nihil impedire quominus veritas ab inimicis eversa pereat, ac condemnationis et ipsi participes simus, quod non omni studio atque alacritate in mutua concordia ac in his quæ ad Deum spectant conspuratione, sollicitudinem pro virili ad Ecclesiarum conjunctionem ostenderimus. Hortor igitur, hanc opinionem ex animo tuo ejicias, te nemine alio ad communionem indigere. Non enim et viri secundum charitatem ambulantis, aut Christi legem adimplentis, sese a fratrum conjunctione abscindere. Simul autem velim et illud cogitet bonus tuus animus, belli malum quod in orbem circumagitur, tandem aliquando ad nos etiam perventurum; ac si nos quoque una cum aliis injuriæ participes simus, non inventuros, qui commise-

appetivit, ut videre est in epist. 126.

(39) Ἐκκλησιῶν. Harl. addit τοῦ Θεοῦ.

(40) Ὑπὸ τῶν. Sic tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi παρὰ τῶν. Mox editi παραπολαῦσαι ἐπι. Codices modo citati ut in textu.

(41) Ἐπιδειξαμένους. Med. ἐπιδειξαμένους, suscipientes.

(42) Τὴν ἐντολὴν. Sic tres vetustissimi codices. Editi τὸν νόμον.

(43) Περιτόν. Sic mss. Editi περιίοι. Ibidem editi ἐλθοι. Tres vetustissimi codices ut in textu. Libenter legerem εἰ καὶ πρὸς ἡμᾶς εἰσελθοι, si ad nos pervenerit. Sed non favent mss. codices.

* Alias CCCLXIII. Scripta circa an. 371.

rescant, eo quod lætitiæ tempore iis qui injuria afficiebantur commiserationis symbolam non erogaverimus.

EPISTOLA LXVI*.

Rogat Athanasium Basilius, ut Occidentales ad succurrendum Orienti excitet; et cum dissidium Antiochenum solus sedare possit, hanc provinciam suscipiat.

Athanasio, episcopo Alexandriae.

1. Nemini arbitror tantum doloris afferre præsentem Ecclesiarum statum, seu potius, ut verius loquar, confusionem, quantum præstantiæ tuæ, qui comparas cum priscis præsentia, quantumque hæc ab illis distent, intelligis, ac illud etiam consideras, si res eodem impetu in pejus dilabantur, nihil prohibiturum, quominus Ecclesiæ brevi in aliam quamdam formam penitus transmutentur. Hæc sæpe mecum ipse cogitavi, si nobis adeo miserabilis Ecclesiarum depravatio videtur, quali eum animo his in rebus esse par sit, qui priscam tranquillitatem **159** et in fide concordiam Ecclesiarum Domini expertus est? At quemadmodum plurima pars doloris ad præstantiam tuam pervenit, ita decere arbitramur, ut et sollicitudinis pro Ecclesiis plurima ad tuam prudentiam pertineat. Dudum novi et ipse, pro mediocri mea rerum notitia, unam esse Ecclesiis nostris auxilii viam, si nobiscum conspirent Occidentales episcopi. Nam si voluerint, quod adhibuerunt studium in uno aut altero, perverse in Occidente sentire deprehensis, illud etiam pro nostrarum partium parcæcia ostendere; fortasse rebus communibus non nihil accesserit utilitatis, imperatore multitudinis auctoritatem reverente et populis ubique ipsos sine dubio sequentibus. Quis autem ad hæc perficienda potentior est prudentia tua? quis ad videndum quid deceat acutior? quis ad perficienda quæ prosunt efficacior? quis ad dolendum ex fratrum afflictione propensior? quis perquam reverenda canitie tua Occidenti toti venerabilior? Relinque aliquod monumentum mortalibus, tua vivendi ratione dignum, Pater in primis venerande. Innumeros illos pro pietate exantlatos labores hoc uno facto exorna: mitte aliquos ex sancta tua Ecclesia viros in sana doctrina potentes ad Occidentales episcopos: expone illis calamitates quibus premimur: suggere

καὶ πρὸς ἡμᾶς εἰσελθοὶ ποτὲ, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἡμεῖς τῆς ἐπηρείας παραπολεύσωμεν, οὐδὲ τοὺς συναλγοῦντας εὐρήσομεν, διὰ τὸ ἐν καιρῷ τῆς εὐθυμίας (44) μῶν μὴ ἠπρωτακχεθῆσθαι τοῖς ἠδικημένοις τὸν τῆς συμπαθείας ἔρανον.

EPISTOLAM LXI.

Ἀθανασίῳ, ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας.

1. Οὐδένα τοσοῦτον ἠγαῦμαι λυπεῖν τὴν παρούσαν τῶν Ἐκκλησιῶν κατάστασιν, μᾶλλον δὲ σύγχυσιν, εἰπεῖν ἀληθέστερον, ὅσον τὴν σὴν τιμιότητα συγκρίνοντα μὲν τοῖς ἀρχαίοις ταύτων, καὶ παρὸν πόσον ταῦτα ἐκείνων ἐξήλλακται λογιζόμενον, καὶ ὅτι εἰ κατὰ τὴν αὐτὴν ὁμῆν ὑπορρέει (45) ἐπὶ τὸ χεῖρον τὰ πράγματα, οὐδὲν ἔσται τὸ κωλύον, εἴσω ὀλίγου χρόνου πρὸς ἄλλο τι σχῆμα παντελῶς μεταμορσθῆναι τὰς Ἐκκλησίας. Ταῦτα πολλάκις ἐπ' ἐμαυτοῦ γενόμενος διενοήθην, ὅτι εἰ ἡμῶν οὕτως ἐλεεινὴ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡ παρατροπὴ καταφαίνεται, ποῖαν τινὰ εἰκὸς ἐπὶ τούτοις ψυχὴν ἔχειν τὸν τῆς ἀρχαίας εὐσταθείας καὶ ὁμοιοῦς περὶ τὴν πίστιν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου (46) πεπειραμένου; Ἄλλ' ὥσπερ τὸ πολὺ τῆς λύπης τὴν σὴν τελειότητα περιίσταται, οὕτως ἠγοῦμεθα προσήκειν καὶ τῆς ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν μερίμνης τὸ πλεόν τῆ σὴ διαφέρειν ἔρρησσει. Πάλαι εἶδα καὶ αὐτὸς, κατὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν μοι μετρίως τῶν πραγμάτων καταληψίῃ, μίαν ἐπιγνοῦς ὁδὸν βοηθείας ταῖς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαις τὴν παρὸν τῶν δυτικῶν ἐπισκόπων σύμπνοιαν. Εἰ γὰρ βουληθεῖεν, ὃν ἀνέλαθον ὑπὲρ ἑνὸς ἢ δύο (57) τῶν κατὰ τὴν θύσιν ἐπὶ κακοδοξίᾳ φωραθέντων ζήλων, τοῦτον καὶ ὑπὲρ τῆς παροικίας τῶν καθ' ἡμᾶς μερῶν ἐπιθεῖξασθαι, τάχα ἂν τι γένοιτο τοῖς κοινοῖς ὄφελος, τῶν τε κρατούντων (48) τὸ ἀξιόπιστον τοῦ πλήθους δυσωπομένων, καὶ τῶν ἐκάσταχου λαῶν ἀκολουθούντων αὐτοῖς ἀναντιρρήτως. Τίς οὖν ταῦτα διατρέξασθαι τῆς σὴς συνέσεως δυνατώτερος; τίς συνιδεῖν τὸ θεῖον ὀξύτερος; τῆς ἐνεργῆσαι τὰ χρήσιμα πρακτικώτερος; τίς πρὸς τὴν καταπόνησιν τῶν ἀδελφῶν συμπαθέστερος; τίς τῆς σεμνοτάτης σου πολιᾶς (49) πάσης τῆ θύσει αἰθεσιμώτερος; Κατάλιπέ τι μνημόσυνον τῷ βίῳ τῆς σὴς ἐπάξιον πολιτείας, τιμιώτατε Πάτερ. Τοὺς μυρίους ἐκείνους ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἄλλους ἐνὶ τούτῳ κατακόσμησον (50) ἔργῳ. Ἐκπεμφόν τινος ἐκ τῆς ἀγίας τῆς ὑπὸ σὲ Ἐκκλησίας ἀνδρας

* Alias XLVIII. Scripta anno 371,

(44) Εὐθυμίας. Sic iidem tres codices. Editi εὐθυμίας.

(45) Ὑπορρέει. Ita sex mss. Editi ὑπορρέει.

(46) Τοῦ Κυρίου. Ita tres vetustissimi codices, Harl., Med. et Coisl. Editi τοῦ Θεοῦ.

(47) Ὑπὲρ ἑνὸς ἢ δύο. In ora codicis Regii secundi legitur hoc scholium: Περὶ τῶν κατὰ Ρώμην ἐπισκόπων Ἀρξεντίου, καὶ τῶν περὶ αὐτῶν.

(48) Τῶν τε κρατούντων. Eadem voce imperatorem designat in epist. 68. Sic autem interpretando sustulimus quidquid erat ambigui in Græco contextu. Illud enim ἀκολουθούντων αὐτοῖς, non debet referri ad imperatorem; alioqui Basilius profuisset

αὐτῷ, ut in epist. modo citata. Præterea non tantum sibi de Valente pollicebatur, ut eum populis facem ad sanam fidem speraret ostensurum: sed hæc referri debent ad Occidentales. Atque inde nostra firmatur interpretatio. Nam cum hæc verba *et populis ubique ipsos sine dubio sequentibus*, referri debeant ac Occidentales; si his vocibus, τῶν τε κρατούντων, quæ proxime antecedunt, non unicui personam, sed plures designasset.

(49) Πολιᾶς. Tres mss. et secunda manu Medicæus πολιτείας.

(50) Κατακόσμησον. Ita mss. septem: editi κατάρτησον, *confirma*.

δυνατοὺς ἐν τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ πρὸς τοὺς κατὰ A
τὴν δύσιν ἐπισκόπους· διέγρησαι αὐτοῖς τὰς κατασχού-
σας ἡμᾶς συμφορὰς· ὑπόθου τρόπον ἀντιλήψεως·
γενοῦ Σαμουὴλ ταῖς Ἐκκλησίαις· πολεμουμένοις τοῖς
λαοῖς συγκακοπάθησον· ἀνένεγκε εἰρηνικὰς (51)
προσευχὰς· αἴτησον χάριν παρὰ τοῦ Κυρίου, εἰρήνης
τι μνημόσυνον ἐναφεῖναι (52) ταῖς Ἐκκλησίαις. Οἶδα
ὅτι ἀσθενεῖς αἱ ἐπιστολαὶ πρὸς συμβουλὴν τοῦ τοσοῦ-
του πράγματος. Ἄλλ' οὔτε αὐτὸς τῆς παρ' ἐτέρων
παρακλήσεως χρῆζεις, οὐ μᾶλλον γε ἢ τῶν ἀγωνιστῶν οἱ γενναϊότατοι τῆς παρὰ τῶν παιδῶν ὑποφωνήσεως· οὔτε
ἡμεῖς ἀγνοοῦντα διδάσκομεν, ἀλλ' ἐσπουδακότε τὴν ὁρμὴν ἐπιτείνουμεν.

2. Πρὸς μὲν οὖν τὰ λοιπὰ τῆς ἀνατολῆς ἴσως σοι
καὶ πλειόνων συνεργίας προσδεῖ, καὶ ἀνάγκη ἀναμέ-
νειν τοὺς ἐκ τῆς δύσεως. Ἡ μὲντοι τῆς κατὰ τὴν
Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίας εὐταξία προδήλως τῆς σῆς B
ἡρτηται θεοσεβείας· ὥστε τοὺς μὲν οἰκονομῆσαι (53),
τοὺς δὲ καθησυχάσαι, ἀποδοῦναι δὲ τὴν ἰσχὺν τῇ Ἐκ-
κλησίᾳ (54) διὰ τῆς συμφωνίας. Καὶ γὰρ ὅτι ὀφεί-
λεις, κατὰ τοὺς σωφωτάτους τῶν ἱατρῶν, τῆς ἐπιμε-
λείας ἐκ τῶν καιριωτάτων ἀρχεσθαι, παντὸς ἀκρι-
βέστερον αὐτὸς ἐπίστασαι. Τί δ' ἂν γένοιτο ταῖς κατὰ
τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαις τῆς Ἀντιοχείας ἐπικαι-
ριώτερον (55)· ἢν εἰ συνέβη πρὸς ὁμόνοιαν ἐπανελ-
θεῖν, οὐδὲν ἐκώλυεν, ὡσπερ κεφαλὴν ἐρόρωμένην,
παντὶ τῷ σώματι ἐπιχορηγεῖν τὴν ὑγίειαν. Τῷ ὄντι
δὲ τῆς σῆς δεῖται σοφίας καὶ εὐαγγελικῆς συμπα-
θείας τὰ ἐκείνης τῆς πόλεως ἀρόρωσθήματα· ἦγε οὐχ
ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν διατέτμηται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ
τῶν τὰ αὐτὰ φρονεῖν ἀλλήλοις λεγόντων διασπᾶται.
Ταῦτα δὲ ἐνώσαι καὶ εἰς ἑνὸς σώματος (56) συναγα-
γεῖν ἁρμονίαν ἐκείνου μόνου ἐστὶ, τοῦ καὶ τοῖς ξηροῖς C
ὀστέοις τὴν εἰς νεῦρα καὶ σάρκα πάλιν ἐπάνοδον τῇ
ἀφάτῳ αὐτοῦ θυνάμει χαριζομένου. Πάντως δὲ τὰ
μεγάλια ὁ Κύριος διὰ τῶν ἀξίων αὐτοῦ ἐνεργεῖ. Πάλιν
οὖν καὶ ἐνταῦθα τῇ σῇ μεγαλοφυίᾳ πρόπειν τὴν τῶν
τηλικούτων διακονίαν ἐλπίζομεν, ὥστε καταστορέσαι
μὲν τοῦ λαοῦ τὸν πάραχον, παῦσαι δὲ τὰς μερικὰς
προστασίας, ὑποτάξαι δὲ πάντας ἀλλήλοις ἐν ἀγάπῃ,
καὶ τὴν ἡρχαίαν ἰσχὺν ἀποδοῦναι τῇ Ἐκκλησίᾳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΖ'.

EPISTOLA LXVII*.

Rogatu Dorothei apertius explicat Basilius, quod prioribus indicaverat litteris, sic Antiochiæ res componendas, ut Meletius Ecclesiæ corpori præsit, in alios autem œconomia adhibeatur: ita enim et ipsis Occidentalibus placuisse, ut litteræ per beatum Sylvanum allatæ testantur.

Ἀθανασίῳ, ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας.

D Athanasio, episcopo Alexandriae.

Ἐμοί μὲν ἐξαρκοῦν ἐφάνη ἐν τοῖς προτέροις
γράμμασι πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα τοσοῦτον ἐνδεῖ-

Mihi quidem satis esse videbatur in prioribus
litteris, præstantiæ tuæ tantum indicare, quidquid

(51) Εἰρηνικὰς. Ad oram codicis Regii 25 obser-
vat Combefisius hoc scholium legi: Ὅτι τούτων
τῶν εἰρηνικῶν μένηται καὶ ἐν ταῖς μυστικαῖς εὐχαῖς
τῆς θείας λειτουργίας ὁ μέγας Πατήρ. *Harum pacifi-
carum precum meminit etiam in mysticis preci-
bus divinæ liturgiæ magnus Pater.*

ret ac molestiam leniret. Clarius hæc indicantur in
epistola sequenti.

(52) Ἐναφεῖναι. Ita sex mss. Editi ἐναφεθῆναι.
Paulo post editi πρὸς συμβολήν. Sex mss. ut in
textu.

(54) Τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ita mss. sex, et Paulo post
ὀφείλεις. Editi τῆς Ἐκκλησίας et ὀφείλης. Habet
ὀφείλεις 2 Paris.

(53) Οἰκονομῆσαι. Spectant hæc ad Paulinum,
quem cum provideret Basilius non libenter de suo
opinato jure decessurum, aliquid illiejusque clerici-
cis deferri volebat, quod hanc jacturam compensa-

(55) Ἐπικαιριώτερον. Ita Med. et Coisl. primus
ac prima manu Harl., quam lectionem confirmant
quatuor alii codices in quibus legitur ἔτι καιριω-
τερον. Editi καιριώτερον.

(56) Εἰς ἑνὸς σώματος. Coisl. uterque et duo Regii
εἰς μίαν σώματος.

* Alias L. Scripta anno 371.

ex sanctæ Ecclesiæ Antiochenæ populo in fide A firmum est, in unam concordiam et unitatem adducendum esse; id, inquam, satis esse videbatur, ut demonstrarem religiosissimo episcopo Meletio oportere, quæ in plures partes nunc divisa sunt, adjungere. Sed quia idem ille dilectus condiaconus noster Dorotheus clariorem de his mentionem postulavit, necessario testamur et universo Orienti in votis esse, et a nobis Meletio omnimodo conjunctis expeti, ut eum videamus Ecclesiam Domini gubernantem; virum et fide inculpatum, et tum vita nullum cum aliis comparationi locum relinquentem; tum quod ipse universo, ut ita dicam, corpori Ecclesiæ præsit, reliqua vero sint velut partium segmenta. Quare undique necessarium simul et utile, huic viro conjungi alios autem B fluminibus magnis minora: circa alios velut aliquod temperamentum adhiberi, quod et illis conveniat, et pacificet populum, et prudentiæ tuæ ac perquam celebri solertiæ studioque competat. Cæterum eximiam tuam prudentiam nullo modo latet, eadem jam et unanimibus tuis Occidentibus placuisse, ut ostendunt litteræ per beatum Sylvanum nobis allatæ.

161 EPISTOLA LXVIII*.

Cum Meletio agit Basilius de Dorotheo Romam mittendo. Nuntiat de Eiuippii adventu, et aliorum Arianorum exspectione.

Meletio, episcopo Antiochiæ.

Hactenus quidem voluimus retinere apud nos C religiosissimum fratrem Dorotheum condiaconum, ut eum sub finem negotiorum dimittentes, singulas res gestas præstantiæ tuæ per ipsum significaremus. Sed tamen quoniam, dum diem ex die differimus, in longum tempus protracti sumus, statim atque nobis, ut in rebus difficillimis, consilium aliquod de rebus agendis in mentem venit, misimus prædictum virum, qui sanctitatem vestram conveniat, referatque per se ipse singula, et commentarium nostrum ostendat, ut si utilia videantur quæ a nobis excogitata sunt, ea in rem conferri curet vestra præstantia. Hæc autem, ut in summa dicam, vicit sententia, ut idem ille frater noster Dorotheus Romam proficiscatur, excitetque aliquos ex Italia qui nos invisant, mari utentes, ut interpollatores devitent. Animadverti enim eos qui apud Imperatorem potentes sunt, neque velle, neque posse illum de exsulis submonere: sed quod nihil pejus in ecclesiis fieri videant, id pro lucro

* Alias LVII. Scripta anno 371.

(57) ὅτι πᾶν τό. Ita mss. septem. Editi ὅτι περ τό. Paulo post editi συναχθῆναι. Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis ut in textu.

(58) Καὶ τῷ. Editi καὶ τό. Sed hoc erratum, quod toti epistolæ tenebras offundebat, sustulimus ope codicum Harl. et Coisl. utriusque, Vat et Reg. primi. Paulo post editi οἱ δὲ λοιποὶ... εἶη. Septem mss. ut in textu.

(59) Συνήρεσεν. Ita sex codices et vetustæ editiones. Parisiensis συνήρεσεν.

ξεσθαι, ὅτι πᾶν τό (57) κατὰ τὴν πίστιν ἐρρωμένον τοῦ κατὰ τὴν ἀγίαν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχείας λαοῦ εἰς μίαν συμφωνίαν καὶ ἐνωτικὴν χαρὰ ἐναχθῆναι, πρὸς τὸ δηλῶσαι, ὅτι τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Μελετίῳ δέοι τὰ εἰς μέρη πλείονα νῦν διερρημένα συναΐσαι. Ἐπεὶ δὲ ὁ αὐτὸς οὗτος ὁ ἀγαπητὸς συνδιάκονος ἡμῶν Δωρόθεος ἐναργεστέρως τὴν περὶ τούτων ἐπεζητήσασθαι μνήμην, ἀναγκαιῶς ἐπισημαινόμεθα, ὅτι καὶ πάση τῇ ἀνατολῇ δι' εὐχῆς, καὶ ἡμῖν τοῖς παντοίως αὐτῷ συνημμένοις ἐπιθυμητὸν, αὐτὸν ἰδεῖν τὴν Ἐκκλησίαν διέποντα τῷ Κυρίου· τῇ τε πίστει ἀνεπίληπτον ὄντα, καὶ τῷ βίῳ οὐδεμίαν τρὸς τοὺς ἄλλους ἐπιδεχόμενον σύγκρισιν, καὶ τῷ (58) τοῦ παντός, ὡς εἰπεῖν, σώματος τῆς Ἐκκλησίας αὐτὸν προεστάναι, τὰ δὲ λοιπὰ οἴου μερῶν ἀποτμήματα εἶναι. Ὅστε πανταχόθεν ἀναγκαῖόν τε ὁμοῦ καὶ συμφέρον τῷ ἀνδρὶ τούτῳ συναφθῆναι τοὺς ἄλλους, ὡσπερ τοῖς μεγάλοις τῶν ποταμῶν τοὺς ἐλάττους· περὶ δὲ τοὺς ἄλλους γενέσθαι τινὰ οἰκονομίαν, τὴν κἀκείνοις πρέπουσαν, καὶ τὸν λαὸν εἰρηνεύουσαν, καὶ τῇ σῇ συνέσει καὶ περιδοῆτῳ ἐντραχείᾳ καὶ σπουδῇ ἐπιβάλλουσαν. Πάντως δὲ οὐκ ἔλαθέ σου τὴν ἀνυπέροβλητον φρόνησιν, ὅτι ἤδη καὶ τοῖς ὁμοψύχοις σου τοῖς κατὰ τὴν θύσιν τὰ αὐτὰ ταῦτα συνήρεσεν (59)· ὡς δηλοῖ τὰ γράμματα τὰ διὰ τοῦ μακαρίου Σιλουανοῦ κομισθέντα ἡμῖν.

EPISTOLA EPI.

Μελετίῳ, ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας.

Τέως μὲν ἠβουλήθημεν κατασχεῖν παρ' ἑαυτοῖς C τὸν εὐλαβεστάτον ἀδελφόν Δωρόθεον τὸν συνδιάκονον, ὥστε, ἐπὶ τῷ τέλει τῶν πραγμάτων ἀποπειψόμενοι, γνωρίσαι δι' αὐτοῦ ἕκαστα τῶν πεπραγμένων τῇ τιμιότητί σου. Ἐπεὶ δὲ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ὑπερτιθέμενοι εἰς πολὺ τοῦ χρόνου παρετάθημεν, καὶ ἅμα, ὡς ἐν ἀπόροις, βουλή τις ἡμῖν ἐπέπεσε περὶ τῶν πρακτέων (60), ἀπεστείλαμεν τὸν προειρημένον ἄνδρα καταλαθεῖν ὑμῶν τὴν ὁσιότητα, καὶ δι' ἑαυτοῦ τε ἀνεγκεῖν ἕκαστα, καὶ τὸ ὑπομνηστικὸν ἡμῶν ἐπιδείξαι, ἵνα, εἰ φανερῶς χρῆσιμῶς ἔχειν τὰ παρ' ἡμῶν ἐννοηθέντα, εἰς ἔργον ἐλθεῖν παρὰ τῆς ὑμετέρας τελειότητος σπουδασθῆιη. Ὅς δὲ συντόμως εἰπεῖν, γνώμη ἐκράτησεν ἐπὶ τὴν Ῥώμην διαβῆναι τὸν αὐτὸν τοῦτον ἀδελφόν ἡμῶν Δωρόθεον, διαναστῆσαι τινὰς τῶν ἀπὸ D τῆς Ἰταλίας, πρὸς τὴν ἐπίσκεψιν ἡμῶν θαλάσση χρησαμένους (61), ἵνα τοὺς ἐμποδίζοντας διαφύγωσι. Τοὺς γὰρ παραδυναστεύοντας τοῖς κρατοῦσιν εἶδον μηδὲν βουλομένους, μήτε δυναμένους ὑπομιμνήσκειν αὐτὸν (62) περὶ τῶν ἐκβεβλημένων, ἀλλὰ τὸ μὴ τι

(60) Περὶ τῶν πρακτέων. Tres mss. non antiquissimi περὶ τῶν προκειμένων, de rebus propositis. Mox editi καταλαθεῖν, excepta editione 2 Paris. Libri veteres ut in textu.

(61) Χρησαμένους. Codex Medicæus χρησομένους. Paulo ante Med. et Coisl. primus τῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας.

(62) Αὐτόν. Ita editio Hagan. et 1 Basil. et codices Med. et Coisl. primus cum tribus aliis. Non exstat in Harlæano codice hæc epistola. Edit. 2 Basil. et Paris. αὐτούς.

χειρόν ἰδεῖν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γινόμενον κέρδος τιθεμέ-
 νους. Εἰ οὖν καὶ τῇ σῆ φρονήσει χρήσιμον εἶναι τὸ βού-
 λευμα παρασταίη, καταξιώσεις καὶ ἐπιστολὰς τυπῶσαι,
 καὶ ὑπομνηστικά ὑπαγορεύσαι περὶ ὧν χρὴ διαλεχθῆναι
 αὐτὸν, καὶ πρὸς τίνας (63). Ὡστε δὲ ἔχειν ἀξιοπιστίαν
 τινὰ τὰ γράμματα, συμπαραλήψῃ πάντως τοὺς ὁμογνώ-
 μονας, καὶ μὴ παρῶσι. Τὰ δ' ἐνταῦθα ἐτι ἐστὶν ἐν
 ἀδελφῷ, τοῦ Εὐίππιου παραγενομένου μὲν, μηδὲν δὲ
 τέως ἐκφύνατος. Ἀπειλοῦσι μὲντοι καὶ συνδρομὴν τινὰ
 ὁμογνωμόνων αὐτοῖς ἐκ τε τῆς Ἀρμενίας τῆς Τετραπό-
 λεως καὶ ἐκ τῆς Κιλικίας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΘ'.

Laudat Basilius Athanasii studium et curam omnium Ecclesiarum: gratias agit ob missum ad se Petrum presbyterum. Iterum ad eum mittit Dorotheum, ut ejus consiliis munitus Romam proficiscatur. Narrat visum esse Romam scribere, ut inde idonei legati mittantur, ac placere nonnullis, ut Romani Marcellum damnent, sibique idem videri. Rogat denique ut Dorotheum ad primam navigationem dimittat, et legatos ex Occidente advenientes moneat, quomodo pax concilianda sit ac in primis Ecclesia Antiochena curanda.

Ἀθανασίῳ, ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας.

1. Ἦν ἐκ παλαιοῦ (64) περὶ τῆς σῆς τιμιότητος
 ὑπόληψιν ἔσχομεν, ταύτην ὁ χρόνος προΐων ἀεὶ βε-
 βαιοῖ· μᾶλλον δὲ καὶ συναυξοῖται προσθήκαις τῶν
 κατὰ μέρος ἐπιγινόμενων. Ὅτι τῶν μὲν ἄλλων τοῖς
 πλείστοις ἐξαρκεῖ τὸ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστον περισκο-
 πεῖν· σοὶ δὲ οὐχ ἰκανὸν τοῦτο, ἀλλ' ἡ μέριμνά σοι
 πιασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τσαύτη, ὅση καὶ τῆς ἰδίως
 παρὰ τοῦ κοινοῦ Δεσπότου ἡμῶν ἐμπιστευθείσης
 ἐπίκειται· ὅς γε οὐδένα χρόνον διαλείπεις διαλεγό-
 μενος, νοθετῶν, ἐπιστέλλων, ἐκπέμπων τινὰς ἐκά-
 στοτε τοὺς ὑποτιθεμένους τὰ βέλτιστα. Καὶ νῦν δὲ
 ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ πληρώματος τοῦ ὑπὸ σὲ κλήρου τὸν
 αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν Πέτρον ἐκπεμφθέντα μετὰ
 πολλῆς χαρᾶς ἐδεξάμεθα, καὶ τὸν ἀγαθὸν αὐτοῦ τῆς
 ἀποδημίας σκοπὸν (65) ἀπεδεξάμεθα, ὃν ἐπιδείκνυ-
 ται κατ' ἐντολὰς τῆς σῆς τιμιότητος, τὰ ἀντιτείνου-
 ντα προσαγόμενος, καὶ τὰ διεσπασμένα συνάπτων.
 Ὅθεν τι καὶ ἡμεῖς συμδαλέσθαι τῇ περὶ τοῦτο σπου-
 δῇ βουλευθέντες, ἐνομίσαμεν ἐπιτηδειοτάτην ἀρχὴν
 τοῖς πράγμασι δώσειν, εἰ, ὡς περ ἐπὶ κορυφῇ τῶν
 ὄλων, τὴν σὴν ἀναδράμοιμεν τελειότητα, καὶ σοὶ
 συμβούλῳ τε χρῆσαιμεθα καὶ ἡγεμόνι τῶν πράξεων.
 Ὅθεν καὶ τὸν ἀδελφὸν Δωρόθεον (66) τὸν διάκονον
 τῆς ὑπὸ τὸν τιμιώτατον ἐπίσκοπον Μελέτιον Ἐκκλη-
 σίας, ἀγαθῶ κεχηρημένον περὶ τὴν τῆς πίστεως ὀρ-
 θότητα ζήλω, καὶ ἐπιθυμοῦντα καὶ αὐτὸν τὴν εἰρή-
 νην τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιδεῖν, πρὸς τὴν σὴν θεοσέθειαν
 ἀναπέμψαι, ὥστε, ταῖς σαῖς ὑποθήκαις ἀκολουθοῦν-
 τα (ἅς καὶ τῷ χρόνῳ καὶ τῇ τῶν πραγμάτων πείρᾳ,
 καὶ τῷ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἔχειν τὴν ἐκ τοῦ Πνεύμα-

A ducere. Igitur, si et prudentiæ tuæ utile consilium
 esse visum fuerit, dignabere et epistolas exarare,
 et commentarium dictare, de quibus, et ad quos
 ipsum verba facere oporteat. Atque ut auctorita-
 tem aliquam habeant litteræ, adjunges omnino
 eos qui idem sentiunt, etiamsi non adsint. Hic
 autem res incertæ adhuc et dubiæ; cum Euippius
 advenerit quidem, sed nondum quidquam decla-
 raverit. Minantur quidem et concursum quemdam
 eorum, qui idem ac illi sentiunt, ex Armenia Te-
 trapoli et ex Cilicia.

EPISTOLA LXIX*.

B Athanasio, episcopo Alexandriae.

1. Quam dudum de tua præstantia opinionem
 habemus, eam tempus progrediens semper con-
 firmat: vel potius simul crescit ex eorum quæ
 singulatim fiunt accessionibus. Nam plerisque
 aliis satis est sua cujusque propria circumspicere:
 tibi vero id satis non est, sed tanta inest tibi
 omnium Ecclesiarum cura, quanta illius, quæ
 privatim tibi a communi nostro Domino concre-
 dita est: quippe qui nullum tempus intermittas
 disserendi, admonendi, scribendi ac subinde mit-
 tendi, qui optima commoneant. **162** Atque nunc
 etiam dignum omni honore fratrem Petrum e
 sacro cleri tui cœtu missum multo cum gaudio
 excepimus, et bonum peregrinationis ipsius con-
 silium laudavimus, quod quidem præ se fert
 secundum præstantiæ tuæ mandata, concilians
 contraria ac divulsa conjungens. Unde et nos
 cum aliquid in hujus rei studium conferre vel-
 lemus, convenientissimum initium rebus daturus
 duximus, si, velut ad universorum apicem, ad
 tuam confugeremus perfectionem, ac te et con-
 siliario, et duce eorum quæ agenda sunt utere-
 mur. Hac de causa et fratrem Dorotheum diaco-
 num Ecclesiæ, cui reverendissimus episcopus
 Meletius præest, bono rectæ fidei studio uten-
 tem, et pacis Ecclesiarum videndæ cupidum, ad
 pietatem tuam remisi, ut consiliis tuis obsequens
 (quæ et tempore et rerum experientia, et quod
 præ cæteris habeas a Spiritu consilium, tutiora
 ac securiora efficere potes), ita demum expetita

(63) Πρὸς τίνας. Editi addunt καὶ ὅτι, *et quando*,
 sed hoc additamentum deest in sex nostris codi-
 cibus. Ibidem Ὡς δὲ. Mss. Ὡστε δέ. Paulo post editi
 συμπαραλήψῃ καὶ οὕτως. Quinque mss. ut in textu.

(64) Ἐκ παλαιοῦ. Tres mss. recentiores ἔκπαλαι.
 Aliquanto post editiones 2 Basil. et Paris. ὅτε
 τῶν μὲν. Harl. et Coisl. uterque et uterque Regius
 ὅτι τῶν μὲν. Sic etiam Hag. et 1 Basil.

(65) Σκοπὸν. Quamvis hæc scriptura in duobus
 tantum occurrat codicibus, nempe Coisl. secundo
 et Reg. secundo, melior tamen videtur quam quod
 habent alii mss. et editi κόπον, *laborem*. Proclive

fuit librariis in hac voce errare. Nam in epist. 211
 ubi necessario legendum εὐσεβείας σκοπὸν, habet
 antiquissimus codex Coisl. κόπον. Paulo post editi
 τῇ περὶ τοῦτου σπουδῇ. Harl., Coisl. primus, Med.
 et Reg. secundus περὶ τοῦτο, quæ loquendi ratio
 usitatior Basilio.

(66) Ὅθεν καὶ τὸν ἀδελφὸν Δωρόθεον... ἀναπέμψαι.
 Habent duo libri veteres Θεόδωρον. Editi autem
 ἀνέπεμψαι. Sed in sex mss. legitur ἀναπέμψαι. Simi-
 lis occurrit loquendi ratio in epist. 9 ad Maxi-
 mum, et 28 ad Ecclesiam Neocæ. ariensem.

* Alias LII. Scripta anno 371.

ac desiderata aggrediatur. Hunc et suscipies videlicet, et intueberis pacificis oculis, eumque precum subsidio firmatum, ac litterarum viatico munitum, imo etiam honorum qui apud te sunt nonnullis adjunctum, ad proposita deduces. Nobis autem operæ pretium esse visum est ad episcopum Romæ scribere, ut res nostras invisat, et consilium dare, ut cum illinc communi ac synodico decreto aliquos mitti difficile sit, ipse hoc negotium suo Marte aggrediatur, eligens homines idoneos ad perferendos itineris labores; idoneos ad eos, qui apud nos perversi sunt, lenitate ac animi constantia corrigendos; apte et attemperate utentes sermone, secumque habentes quæcunque post Ariminense concilium gesta sunt, ad eorum quæ per vim illic acta fuerant dissolutionem; iique, nemine sciente, citra strepitu[m] per mare huc adveniant, ut opinionem inimicorum pacis prævertant.

2. Requiritur autem et illud a nonnullis qui hic sunt, ac necessario quidem, ut etiam nobis ipsis videtur, ut ipsi Marcelli hæresim velut perniciosam, et noxiam, et a sana fide alienam exterminent. Nam hactenus in omnibus quas scribunt litteris, Arium quidem infausti nominis virum susque deque anathemate ferire, et ab Ecclesiis relegare non cessant: Marcello vero, qui impietatem ei ex diametro oppositam protulit, et in ipsam divinitatis Unigeniti existentiam impius fuit, et Verbi appellationem prave accepit, nullum videntur intulisse vituperium. Qui Verbum quidem dictum fuisse Unigenitum concedit, ad usum et ad tempus progrediens, sed rursus ad eum unde prodiit revertens, neque ante exitum esse, neque post reditum subsistere. Atque hujus rei argumenta sunt servati apud nos nefariæ illius descriptionis **163** libri. Sed tamen nusquam eum reprobare visi sunt; idque eo nomine vituperati, quod eum ab initio ex veritatis ignorantia in ecclesiasticam etiam communionem receperint. Igitur et illius, ut par est, fieri mentionem res præsentibus postulant, ut qui occasionem quærent, occasionem non habeant, dum sani ad tuam se sanctitatem adjungunt, et qui circa veram fidem claudicant, manifesti omnibus fiunt; ita ut deinceps eos qui idem ac nos sentiunt, agnoscamus, nec jam velut in nocturna pugna nullum sit amicorum et inimicorum discrimen. Hortamur solum, ut statim ad primam navigationem prædictus diaconus mittatur, ut possit saltem anno sequenti aliquid eorum, quæ preca-

(67) Τινάς. Ita Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis. Editi τισί.

(68) Ὑπενεγκεῖν. Ita Med., Harl. et Coisl. primus. Editi διενεγκεῖν. Paulo post corruptissime iidem editi ἀπονοίξῃ ἤθους, quod vulnus sanavimus ope quinque mss.

(69) Τὰ μετὰ Ἀριμῆνον. Ita sex nostri codices pro eo quod prave in editis legebatur τὰ ἐν Ἀρι-

τος συμβουλίαν, ἀσφαλεστέρας ποιεῖσθαι δύνασαι, οὕτως ἐγγχειροῦν τοῖς σπουδαζομένοις. Ὅν καὶ ὑποδέξῃ δηλονότι, καὶ προσβλέψεις εἰρηνικοῖς ὀφθαλμοῖς, στηριξῆς τε αὐτὸν τῇ διὰ τῶν προσευχῶν βοήθειᾳ, καὶ ἐφοδιάσας γράμμασι, μᾶλλον δὲ καὶ παραζεύξας τινάς (67) τῶν αὐτόθεν σπουδαίων, ἐπὶ τὰ προκείμενα ὁδηγήσεις. Ἐφάνη δὲ ἡμῖν ἀκολουθῶν ἐπιστεῖλαι τῷ ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ἐπισκέψασθαι τὰ ἐνταῦθα, καὶ δοῦναι γνώμην, ἵν' ἐπειδὴ ἀπὸ κοινοῦ καὶ συναδικῶν ὁγματος ἀποσταλῆναι τινὰς δύσκολον τῶν ἐκεῖθεν, αὐτὸν αὐθεντῆσαι περὶ τὸ πρᾶγμα, ἐκλεξάμενον ἄνδρας ἱκανοῦς μὲν ὁδοιπορίας πόρους ὑπενεγκεῖν (68), ἱκανοῦς δὲ πραότητι καὶ εὐτονίᾳ ἤθους τοὺς ἐνδιαστροφούς τῶν παρ' ἡμῖν νοθετῆσαι· ἐπιτηδείως δὲ καὶ οἰκονομικῶς κεχρημένους τῷ λόγῳ, καὶ πάντα ἔχοντας μεθ' ἑαυτῶν τὰ μετὰ Ἀριμῆνον (69) πεπραγμένα, ἐπὶ λύσει τῶν κατ' ἀνάγκην ἐκεῖ γενομένων· καὶ τοῦτο μηδεὸς εἰδότος, ἀφορητὶ διὰ θαλάσσης ἐπιστῆναι τοῖς ὡθε, ὑπὲρ τοῦ φθάσαι τὴν αἴσθησιν τῶν ἐχθρῶν τῆς εἰρήνης.

2. Ἐπιζητεῖται δὲ κάκεινο παρὰ τινῶν τῶν ἐντεῦθεν, ἀναγκάως, ὡς καὶ αὐτοῖς ἡμῖν καταφαίνεται, τὸν τὴν Μαρκέλλου αἵρεσιν αὐτοῦς ὡς χαλεπὴν καὶ βλαβεράν, καὶ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως ἄλλοτριῶς ἔχουσαν, ἐξορίσαι (70). Ἐπεὶ μέχοι τοῦ νῦν ἐν πάσιν οἷς ἐπιστέλλουσι γράμμασι, τὸν μὲν δυσώνυμον Ἄρειον ἄνω καὶ κάτω ἀναθεματίζοντες καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐξορίζοντες οὐ διαλείπουσι· Μαρκέλλῳ δὲ, τῷ κατὰ διάμετρον ἐκείνῳ τὴν ἀσέβειαν ἐπιδειξαμένῳ, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τῆς τοῦ Μονογενοῦς θεότητος ἀσεβήσαντι, καὶ κακῶς τὴν τοῦ Λόγου προσηγορίαν ἐκδεξαμένῳ, οὐδεμίαν μίμψιν ἐπενεγκόντες φαίνονται. Ὅς Λόγον μὲν εἰρησθαι τὸν Μονογενῆ δίδωσι, κατὰ χρεῖαν καὶ ἐπὶ καιροῦ προσελθόντα, πάλιν δὲ εἰς τὸν ὄθεν ἐξῆλθεν ἐπαναστρέψαντα, οὔτε πρὸ τῆς ἐξόδου εἶναι, οὔτε μετὰ τὴν ἐπάνοδον ὑφεστάναι. Καὶ τούτου ἀπόδειξις αἱ παρ' ἡμῖν ἀποκειμεναι βίβλοι τῆς ἀδίκου ἐκείνης συγγραφῆς ὑπάρχουσιν. Ἀλλ' ὁμως τοῦτον οὐδαμοῦ διαβαλόντες (71) ἐφάνησαν, καὶ ταῦτα αἰτίαν ἔχοντες, ὡς τὸ ἐξ ἀρχῆς κατ' ἄγνοιαν τῆς ἀληθείας, καὶ εἰς κοινωνίαν αὐτὸν ἐκκλησιαστικὴν παραδεξάμενοι (72). Ἐκείνου τε οὖν μνησθῆναι πρεπόντως ἀπαιτεῖ τὰ παρόντα, ὥστε μὴ ἔχειν ἀφορητὴν, τοὺς θελουτας ἀφορητὴν, ἐκ τοῦ τῇ σῆ ὁσιότητι συνάπτειν τοὺς ὑγιαίνοντας, καὶ τοὺς πρὸς τὴν ἀληθῆ πίστιν ὁκιάζοντας φανεροῦς πᾶσι ποιῆσαι· ὥστε τοῦ λοιποῦ γνωρίζειν ἡμᾶς τοὺς ὁμόφρονας· καὶ μὴ, ὡς ἐν νυκτομαχίᾳ, μηδεμίαν φίλων καὶ πολεμίων ἔχειν διάκρισιν. Μόνον παρακαλοῦμεν εὐθύς ὑπὸ τὸν πρῶτον πλῆθὺν ἐκπεμφθῆναι τὸν προειρημένον διάκονον, ἵνα δυναθῇ κατὰ γούν τὸ ἐφεξῆς ἔτος γενέσθαι τι, ὧν προσευχόμεθα Ἐκεί-

μῆνον, velut est in editione Hagan. τὰ ἐν Ἀριμῆνον.

(70) Ἐξορίσαι. Ita Med., Harl., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi ἐξορίζεσθαι. Habent ibidem Med. et Harl. ὑγιαίνουσας διδασκαλίας.

(71) Οὐδαμοῦ διαβαλόντες. Ita Harl., Med., Coisl. primus. Editi οὐδαμῶς διαβάλλοντες. Legitur etiam οὐδαμοῦ in Reg. secundo et Coisl. secundo.

(72) Vide Addenda.

νο δὲ καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων (73) λόγων συνιῆς τε αὐτὸς καὶ φροντιεῖς δηλονότι, ὅπως ἐπιστάντες, ἐάν ὁ Θεὸς θέλῃ, μὴ ἐκαθώσι ταῖς Ἐκκλησίαις τὰ σχίσματα, ἀλλὰ τοὺς τὰ αὐτὰ φρονούντας παντὶ τῷ τρόπῳ εἰς ἑνωσιν συνελάσωσι, καὶ τινὰς ἰδίαις τῶν πρὸς ἀλλήλους διαφορῶν ἀφορμὰς εὐρωσιν ἔχοντας (74) ὑπὲρ τοῦ μὴ τὸν ὀρθοδόξοντα λαὸν εἰς πολλὰ κατατέμνεσθαι μέρη τοῖς προεστῶσι συναριστάμενον. Πάντα γὰρ δεῖ σπουδασαὶ δευτέρᾳ ἡγήσασθαι τῆς εἰρήνης, καὶ πρὸ πάντων τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίας ἐπιμελεθῆναι, ὡς μὴ ἀσθενεῖν ἐν αὐτῇ τῇ ὀρθῇν μερίδα πρὸς τὰ πρόσωπα σχιζομένῃν. Μᾶλλον δὲ, τούτων ἀπάντων καὶ αὐτὸς εἰς ὑστερον ἐπιμελήσῃ, ἐπειδὴν, ὅπερ εὐχόμεθα, Θεοῦ συνεργούντος σοι, πάντας λάβῃς (75) τὰ τῆς καταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιτρέποντας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ο'.

Orientis mala eximiis coloribus depingit Basilius, et Damasum rogat, ut ex more et instituto decessorum suorum auxilium ferat inprimis Dionysii, qui olim in Cappadociam miserat, qui captivos redimerent.

Ἀνεπίγραφος (76) περὶ συνόδου.

Ἀρχαίας ἀγάπης θεσμοὺς ἀνανεοῦσθαι, καὶ Πατέρων εἰρήνην τὸ οὐράνιον δῶρον Χριστοῦ καὶ σωτήριον, ἀπομαρυνθέν τῷ χρόνῳ, πάλιν πρὸς τὴν ἐκμὴν ἐπαναγαγεῖν, ἀναγκαῖον μὲν ἡμῖν καὶ ὠφέλιμον, τερπνὸν δὲ εὖ οἶδα, ὅτι καὶ τῇ σῇ φιλοχρίστῃ διαθέσει καταφανήσεται. Τί γὰρ ἂν γένοιτο χαριέστερον, ἢ τοὺς τοσοῦτῳ τῷ πλήθει τῶν τόπων διηρημένους (77) τῇ διὰ τῆς ἀγάπης ἐνώσει καθορᾶν εἰς μίαν μελῶν ἁρμονίαν ἐν σώματι Χριστοῦ δεδῆσθαι; Ἡ Ἀνατολὴ πᾶσα σχεδὸν, τιμιώτατε Πάτερ (λέγω δὲ Ἀνατολήν τὰ ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρις Αἰγύπτου), μεγάλῳ χειμῶνι καὶ κλύθῳ κατασεισθεῖ, τῆς πάλαι μὲν σπαρείσης αἰρέσεως ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἀληθείας Ἀρείου, νῦν δὲ πρὸς τὸ ἀναίσχυτον ἀναφανείσης, καὶ οἷον εἰ ῥίζης πικρᾶς καρπὸν ὀλέθριον ἀναδιδούσης, κατακρατούσης λοιπὸν διὰ τὸ τοὺς μὲν καθ' ἑκάστην παροικίαν προεστῶτας τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἐκ συκοφαντίας καὶ ἐπηρείας τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκπέσειν, παραδοθῆναι δὲ τοῖς αἰχμαλωτίζουσι τὰς ψυχὰς τῶν ἀκεραιτέρων τῆν τῶν πραγμάτων ἰσχύν τούτων μίαν προσεδοκῆσαμεν λύσιν τὴν τῆς ὑμετέρας εὐσπλαγγνίας ἐπίσκεψιν καὶ ἐψυχωγήσῃν ἡμᾶς ἀεὶ τὸ παράδοξον τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, καὶ φήμῃ παιδρωτέρᾳ πρὸς βραχὺ τὰς ψυχὰς ἀνερώσθημεν, ὡς ἐσομένης ἡμῖν τινος ἐπισκέψεως παρ' ὑμῶν. Ἰς δὲ διημέροτομεν τῆς ἐλπίδος, μηκέτι στέγοντες ἤλθομεν ἐπὶ τὴν διὰ τοῦ γράμματος (78) ἡμῶν παράκλησιν, διαναστῆναι ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀντιλήψιν ἡμῶν, καὶ ἀποστεῖλαι τινὰς τῶν ὁμοψύχων, ἢ τοὺς συμβιβά-

(73) Πρὸ τῶν ἡμετέρων. Ita sex mss. Editi τῶν εἰρημένων. Ibidem editi συννοήσεις τε. Duo mss. συνήσεις τε. Med.; Coisl. primus, Reg, secundus et prima manu Harl. ut in textu.

(74) Εὐρωσιν ἔχοντας. Pro his vocibus legitur in Vaticano codice ac Reg. secundo et Coisl. secundo τύχῳσιν ἔχοντας.

(75) Vide Addenda.

mur, perfici. Illud autem ante etiam quam dicamus, ipse et intelligis, et curabis videlicet, ut ubi, Deo volente advenerint, non immittant Ecclesiis schismata : sed eos qui eadem sentiunt, omni ratione ad conjunctionem compellant, etiam si nonnullos reperiant, qui privatas [quasdam discordiarum inter se causas habeant ; ne populus orthodoxus multas in partes scindatur, una cum præpositis abscedens. Studium enim in eo ponendum est, ut paci posthabeantur omnia, ac præ omnibus Ecclesiæ Antiochenæ cura suscipiatur ne sana illius pars circa personas scissa debilitetur. Sed magis hæc omnia et ipse deinceps curabis, posteaquam, quod optamus, adjuvante te Deo, omnes habueris tibi, quæ ad Ecclesiarum statum pertinent. committentes.

EPISTOLA LXX.

Sine inscriptione de synodo.

Dilectionis antiquæ leges renovare, et Patrum pacem, cœleste illud Christi donum ac salutare quod tempore exaruit, ad vigorem iterum revocare, necessarium quidem nobis ac utile ; jucundum autem, sat scio, et tuo Christi amanti animo videbitur. Quid enim fiat jucundius, quam homines tanto locorum intervallo sejunctos charitatis vinculo videre in unam membrorum harmoniam in corpore Christi colligari? Omnis prope modum Oriens, Pater colendissime (dico autem Orientem quidquid ab Illyrico ad Ægyptum usque protenditur), ingenti tempestate ac æstu exagitur : cum dudum quidem sparsa hæresis ab inimico veritatis Ario, nunc vero impudenter emergens, ac veluti radix amara fructum exitiosum proferens, jam dominetur ; propterea quod sanæ doctrinæ in unaquaque parœcia signiferi per calumniam ac injuriam exciderunt Ecclesiis, tradita autem his, qui simpliciorum animas captivas ducunt, rerum potestas. Horum **164** unicam solationem expectavimus, miserationis vestræ visitationem : ac nos semper consolata est mirabilis vestra charitas præterito tempore, et læto rumore allato, fore ut a vobis inviseremur, animis ad breve tempus corroborati sumus. Postquam autem spe excidimus, non jam amplius ferentes, eo devenimus, ut vos per litteras obsecremus, ut ad opem nobis ferendam excitemini, et ex his qui idem ac nos sentiunt mittatis aliquos, qui vel dissidentes concilient, vel Dei Ec-

(76) Ἀνεπίγραφος. Hanc epistolam perspicuum est ad Damasum papam scriptam esse.

(77) Διηρημένους. Ita Coisl. uterque, Clarom. et Reg. secundus. Editi διαιρημένους.

(78) Διὰ τοῦ γράμματος. Ita quinque mss ; plures autem in hanc epistolam non habuimus. Editi διὰ γραμμάτων.

* Alias CCXX. Scripta anno 371.

clesias ad amicitiam reducant, vel saltem perturbationis auctores vobis clarius indicent; ita ut deinceps vobis manifestum sit, quibuscum communionem deceat habere. Omnino autem nihil exoptamus novi, sed quod et cæteris olim beatis ac Deo dilectis viris usitatum, et præcipue vobis. Novimus enim ex serie memoriæ, a patribus nostris interrogatis et litteris etiamnum apud nos asservatis edocti Dionysium beatissimum illum episcopum, quid apud vos et recta fide et reliquis virtutibus enituit, invisisse Ecclesiam nostram Cæsariensem, et patres nostros per litteras consolatum esse, ac misisse, qui fratres captivos redimerent. Nunc autem difficilior ac tristior est rerum nostrarum status, et cura majore indiget. Neque enim terrenarum ædium lugemus demolitionem, sed excidium Ecclesiarum; neque corporum servitutem, sed animarum captivitatem quotidie ab hæresis propugnatoribus perfici videmus. Quare nisi jam ad suppetias ferendas excitemini, paulo post nec quibus manum porrigatis inventuri estis, omnibus sub hæresis potestatem redactis.

ορώμεν. Ὡστε εἰ μὴ ἤδη διανασπαίητε πρὸς τὴν ἀντίληψιν, μικρὸν ὕστερον οὐδὲ οἷς ὀρέξετε τὴν χεῖρα εὐρήσετε, πάντων ὑπὸ τὴν ἐπικράτειαν τῆς αἱρέσεως γενομένων.

EPISTOLA LXXI*.

Gregorio dolorem suum significat Basilius, quod amicissimi sibi homines cuidam calumniatori aures præbeant. Negat defensione opus esse: culpam rejicit in Gregorium, quod secum magnam anni partem non traducat: rogat ut secum adversus imminentem hostem certaturus veniat. Quo ex certamine sperat se saltem exsilio laudem reportaturum.

Gregorio Basilius

1. Accepi pietatis tuæ litteras per fratrem sane quam reverendum Hellenium; et quæcunque nobis significaveras, ipse aperte narravit. Audientes autem quomodo affecti fuerimus, nihil omnino dubitas. Sed quia decrevimus dolore omni potio-
rem facere nostrum in te amorem, accepimus etiam hæc ut par erat, ac precamur Deum sanctum, ut **165** reliquos dies vel horas, sic in animi erga te affectione conservemur, quemadmodum et præterito hactenus tempore, in quo nullius nobis ipsis neque parvi neque majoris delicti sumus conscii. Quod

* Alias XXXIII. Scripta anno 371.

(79) Φανερωτέρους. Ita quinque codices. Editi φανερώτερον.

(80) Οὐδὲν καιρὸν. Ita Reg. secundus, et Coisl. secundus. Editi. Coisl. primus et Paris. οὐδὲν ἄκαιρον, nihil intempestivum. Clarom. οὐδὲν θειρὸν nihil grave. Quod Basilius de Romanorum episcoporum in alias Ecclesias beneficentia narrat, testimoniis confirmatur et Dionysii Corinthiorum episcopi apud Eusebium. *Hist.*, lib. iv, c. 23, et Dionysii Alexandrini lib. vii, c. 5, et ipsius etiam Eusebii, qui hunc morem in postrema persecutione servatum a Romanis fuisse declarat lib. iv, c. 23. Memorata autem a Basilio calamitas sub Gallieno contigit, cum Scythæ Cappadociam et finitimas regiones vastarent, ut testatur Sozomenus, lib. ii, c. 6. Atque ex tantis malis magnum hoc bonum eruit Deus, ut Christiani a barbaris abducti victores suos caperent et ad Christum adducerent. Unde Basilius in epist. 164 prima pietatis semina apud Gothos e Cappado-

ζοντας τοὺς διεστῶτας, ἢ εἰς φιλίαν τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἐπανάγοντας, ἢ τοὺς γοῦν αἰτίους τῆς ἀκαταστασίας φανερωτέρους (79) ὑμῖν καθιστῶντας· ὥστε καὶ ὑμῖν φανερὸν εἶναι τοῦ λοιποῦ, πρὸς τίναν ἔχειν τὴν κοινωνίαν προσῆκε. Πάντως δὲ οὐδὲν καιρὸν (80) ἐπιζητοῦμεν, ἀλλὰ τοῖς τε λοιποῖς τῶν πάλαι μακαρίων καὶ θεοφίλων ἀνδρῶν σύνηθες, καὶ διαφερόντως ὑμῖν. Οἶδαμεν γάρ, μνήμης ἀκολουθίᾳ, παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν αἰτηθέντων, καὶ ἀπὸ γραμμάτων τῶν ἔτι καὶ νῦν πεφυλαγμένων παρ' ἡμῖν, διδασκόμενοι, Διονύσιον ἐκεῖνον, τὸν μακαριώτατον ἐπίσκοπον, παρ' ὑμῖν ἐπὶ τε ὀρθότητι πίστεως καὶ τῇ λοιπῇ ἀρετῇ διαπρέψαντα, ἐπισκεπτόμενον διὰ γραμμάτων τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν τῶν Καισαρέων, καὶ παρακαλοῦντα τοὺς πατέρας ἡμῶν

διὰ γραμμάτων, καὶ πέμπειν τοὺς ἀπολυτρουμένους ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τὴν ἀδελφότητα, Ἐν χαλεπωτέρῳ δὲ νῦν καὶ σκυθρωποτέρῳ τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ πλείονος δειόμενα τῆς ἐπιμελείας. Οὐ γὰρ οἰκοδομημάτων γήινων καταστροφὴν, ἀλλ' Ἐκκλησιῶν ἄλωσιν ὀδυρόμεθα· οὐδὲ δουλείαν σωματικὴν, ἀλλ' αἰχμαλωσίαν ψυχῶν καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐνεργουμένην παρὰ τῶν ὑπερμαχοῦντων τῆς αἱρέσεως καθ-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΑ'.

C

Γρηγορίῳ Βασιλείῳ (81).

1. Ἐδεξάμην τὰ γράμματα τῆς σῆς εὐλαθείας (82) διὰ τοῦ αἰθεσιμωτάτου ἀδελφοῦ Ἑλληνίου· καὶ ὅσα ἐνέφηνας ἡμῖν, αὐτὸς ταῦτα γυμνῶς διεγέσαστο (83). Ἀκούσαντες δὲ ὅπως διετέθημεν, οὐκ ἀμφιβάλλεις πάντως. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκρίναμεν πάσης λύπης ἀνωτέραν ποιῆσθαι τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην ἐδεξάμεθα καὶ ταῦτα ὡς ἦν προσῆκον, καὶ εὐχόμεθα τῷ ἁγίῳ Θεῷ, τὰς λοιπομένας ἡμέρας ἢ ὥρας (84) οὕτω διαφυλαχθῆναι ἐν τῇ περὶ σὲ διαθέσει, ὡς καὶ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ, ἐν ᾧ οὐδὲν ἡμῖν αὐταῖς οὔτε μικρὸν οὔτε μείζον ἐλλειποῖσι συνέγνωμεν. Εἰ δὲ ὁ δεῖνα

cia pullulasse ait opera beati Eutychis.

(81) Γρηγορίῳ Βασιλείῳ. Sic editi et vetustissimi codices. Habent alii Γρηγορίῳ ἐταίρῳ, Gregorio sodali. Nullus ascribit titulum presbyteri quem tamen Basilius omittere non potuit.

(82) Τῆς σῆς εὐλαθείας. Ita Harl., Coisl. primus et Med. Editi τῆς εὐλαθείας σου. De his Gregorii litteris. Basilius responsione, et quid Athanasius de Basilio agendi ratione senserit, pluribus disse-ruimus in *Vita S. Basilii*.

(83) Διεγέσαστο. Sequimur hoc loco duos antiquissimos codices Med. et Coisl., quibus Harlaenum ideo non consentire arbitror, quia hæc epistola recentiori manu in hoc codice scripta est. Habent autem editi: καὶ ταῦτα διεγησαμένου ἀκούσαντες ὅπως.

(84) Ἡ ὥρας. Harl. addit ἡμῶν. Ibidem οὕτω deest in antiquissimis illis duobus quos modo dixi codicibus, nec necessarium videtur. Non multo post editi ἐλλειποῖσι. Coisl. primus ἐλλειποῖσι.

ἄρτι παρακύψαι φιλοτιμούμενος πρὸς τὸν βίον τῶν Χριστιανῶν, εἶτα οἰόμενος αὐτῷ σεμνότητά τινα φέρειν τὸ ἡμῖν συνανατρίβασθαι· ἃ τε οὐκ ἤκουσε κατασκευάζει, καὶ ἃ μὴ ἐνόησεν ἐξηγεῖται, θαυμαστὸν οὐδέν. Ἄλλ' ἐκεῖνο θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, ὅτι τούτων ἀκροατὰς ἔχει τοὺς γνησιωτάτους μοι τῶν παρ' ὑμῖν ἀδελφῶν· καὶ οὐκ ἀκροατὰς μόνον, ἀλλὰ καὶ μαθητὰς, ὡς εἰκεν. Εἰ γε καὶ ἄλλως ἦν παράδοξον τοιοῦτον μὲν εἶναι τὸν διδάσκοντα (85), ἐμὲ δὲ τὸν διασπρόμενον, ἀλλ' οὖν τῶν καιρῶν ἡ καταστροφὴ ἐπαίδευσεν ἡμᾶς πρὸς μηδὲν δυσκολαίνειν. Πάλαι γὰρ τὰ τούτων ἀτιμότερα συνήθη ἡμῖν γέγονε διὰ τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν. Ἐγὼ τοίνυν, εἰ μὲν οὐδέπω τοῖς αὐτοῦ ἀδελφοῖς δέδωκα πείραν τῆς ἐμαυτοῦ περὶ τὸν Θεὸν αἰρέσεως (86), οὐδὲ νῦν ἔχω τι ἀποκρίνασθαι· οὐς γὰρ οὐκ ἔπεισεν ὁ μακρὸς χρόνος, πῶς συμπεῖσαι ἐπιστολῇ βραχεῖα; εἰ δὲ ἐκεῖνα αὐτάρκη, λήροι νομιζέσθωσαν τὰ παρὰ τῶν διαβαλλόντων. Πλήν γε ὅτι, ἐὰν ἐπιτρέψωμεν στόμασιν ἀχαλινώτοις, καὶ καρδίαις ἀπαιδευτοῖς λαλεῖν περὶ ὧν ἂν ἐθέλωσιν, καὶ ἔτοιμα ἔχωμεν πρὸς ὑποδοχὴν τὰ ὅσα, οὐ μόνον ἡμεῖς τὰ τῶν ἄλλων παραθεξόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι τὰ ἡμέτερα.

2. Τούτων δὲ αἴτιον ἐκεῖνο, ὃ πάλαι μὲν παρεκάλουν μὴ γίνεσθαι, νῦν δὲ ἀπαγορεύσας σιωπῶ, τὸ μὴ συντυγχάνειν ἡμᾶς ἀλλήλοις. Εἰ γὰρ κατὰ τὰς ἀρχαίας συνθήκας, καὶ κατὰ τὴν ὀφειλομένην νῦν ταῖς Ἐκκλησίαις παρ' ἡμῶν ἐπιμέλειαν, τὰ πολλὰ τοῦ ἐνικουτοῦ μετ' ἀλλήλων διεήγομεν, οὐκ ἂν ἐδώκαμεν πάροδον τοῖς διαβάλλουσι. Σὺ δὲ (87), εἰ δοκεῖ, τούτους μὲν εἶα χαίρειν· αὐτὸς δὲ παρακλήθητι συγκαμνεῖν ἡμῖν εἰς τὸν προκείμενον ἀγῶνα, καὶ συντυχεῖν μεθ' ἡμῶν τῷ καθ' ἡμῶν στρατευομένῳ. Εἰ γὰρ ὀφθῆς μόνον, ἐφέξει αὐτοῦ τὴν ὁρμὴν, καὶ τοὺς συγκροτούμενους ἐπὶ τῷ καταστρέφασθαι τὰ τῆς πατρίδος πράγματα διαλύσει, γνώριμον αὐτοῖς καταστήσας, ὅτι οὐτὸς τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι τοῦ καθ' ἡμᾶς συλλόγου κατάρχης (88)· καὶ φράξεις πᾶν ἄδικον στόμα τῶν λαλούντων κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀνομίαν. Ἄν ταῦτα γένηται, αὐτὰ τὰ πράγματα δεῖξει, τίς μὲν ὁ κατακολληθῶν σοι ἐπὶ τὰ κατὰ, τίς δὲ ὁ μετοκλάζων καὶ προδιδοὺς δειλιά τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Ἐὰν δὲ τὰ τῆς Ἐκκλησίας προδιδόμενα ἦ, ὀλίγος (89) μοι λόγος διὰ ῥημάτων πείθειν τοὺς τοσούτου μετιθεμένους ἄξιον, ὅσον ἂν τιμήσονται ἄνθρωποι οὐπω ἑαυτοὺς μετρῶν δεδιδραγμένοι. Μετ' οὐ πολὺ γὰρ, τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι διὰ τῶν ἔργων ἀπόδειξις τῆς συκοφαντίας ἐλέγξει· διότι προσδοκῶμεν ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας τάχα μὲν τι καὶ μείζον πείσεσθαι· εἰ δὲ μὴ, πάντως γε τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν

(85) Τὸν διδάσκοντα. Editi addunt τοιοῦτους δὲ τοὺς ἀνεχομένους, *si mirum esset tales esse eos qui hunc tolerant*. Sed hæc desunt in antiquissimo codice Coisliniano, ac præterea pugnant cum Basilii sententia, qui paulo ante dixit mirum esse quod tales ille auditores haberet: delendæ ergo hæc voces visæ sunt. Paulo post editi μὴ πρὸς μηδέν. Quinque mss. ut in textu. Mox legimus τὰ τούτων, articulo addito ex codicibus Mediceo, Coisliniano primo et Vaticano.

(86) Αἰρέσεως. Harl., Vat. et Clar. προαιρέσεως.

A si ille, qui nunc primum sese ad vitam Christianorum emergere profitetur, ac sibi honori alicui futurum putat, nobiscum conflictari, ea effingit quæ non audivit, et narrat quæ non intellexit; nihil mirum. Sed illud mirandum et ab opinione abhorrens, quod ejusmodi rerum auditores habet germanissimos mihi apud vos fratres; nec auditores modo, sed et discipulos, ut videtur. Quod si alioqui mirum esset, talem esse eum qui docet, meque eum esse cui maledicatur; certe temporum infelix status nihil nos ægre ferre docuit. Nam jamdudum majores his contumeliæ familiares nobis factæ sunt ob nostra peccata. Ego igitur, si necdum istius fratribus meæ de Deo sententiæ experimentum dedi, ne nunc quidem habeo quod respondeam. Quibus enim longum tempus non persuasit, quomodo brevis epistola persuadeat? Sin illa satis sunt, nugæ existimentur quæ proficiscuntur a calumniatoribus. Sed tamen, si permiserimus effrenatis linguis et expertibus disciplinæ cordibus, de quibus voluerint loqui, auresque ad suscipiendum paratas habuerimus, non nos solum res aliorum secus accipiemus, sed nostras etiam alii.

2. His autem illud in causa est, quod pridem hortabar ne fieret, nunc autem defessus sileo quod non una conveniamus. Nam si ex veteri pacto et pro debita nunc Ecclesiis a nobis cura, magnam anni partem simul traduceremus, aditum non dedissemus calumniantibus. Tu autem, si videtur, his quidem vale dicito; ipse vero exorari te sine, ut nobiscum ad propositum certamen allabores, ac nobiscum occuras ei qui bellum nobis infert. Si enim tantum appareas, supprimes ipsius impetum, eosque, qui ad patriæ res evertendas conspiciant, dissipabis, ubi ipsis notum feceris te, Dei gratia, cætus nostri ducem esse, ac omne os loquentium contra Deum iniquitatem obturabis. Hæc si fiant, res ipsa declarabit quis tui ad præclara facinora sectator, et quis claudicans ac veritatis doctrinæ ignavus proditor. Quod si res Ecclesiæ proditæ sunt, parum mihi curæ fuerit eos verbis convincere, qui tanti me faciunt, quanti facere possint qui nondum suo se modulo metiri didicerunt. Enimvero brevi, Deo largiente, ipsis operum testimoniis calumniæ arguentur; si quidem expectamus pro veritatis doctrina forte etiam nos majus aliquid passuros; sin minus, saltem omnino ex ecclesiis et patria ejectum iri. **166** Sed, si nihil evenerit eorum quæ speramus, non procul abest Christi judicium. Quare si congressum ob ecclesias

(87) Σὺ δὲ. Ita Med., Reg. primus, Vat., Clarom. Editi Σοὶ δὲ. Paulo post editi παρόντα ἀγῶνα. Tres antiquissimi codices et Reg. primus ut in textu.

(88) Κατάρχης. Ita Med., Harl. et Coisl. primus. Editi κατάρχης.

(89) Ὀλίγος. Coisl. primus οὐδείς. Paulo post editi τοσούτου σε. Sed multo melius in edit. Hagan. et tribus vetustissimis codicibus et Clarom., quos secuti sumus. Ibidem editi τιμήσονται. Tres supra dicti codices ut in textu.

exposcis, paratus sum, quocunque advocaveris, A
accurrere; sin autem, ut calumnias diluam, de his
respondere nunc mihi non vaeat.

τὰς ἐκκλησίας ἐπιζητεῖς, ἕτοιμος συνδραμεῖν ὅπουπερ ἂν προκαλῆ (90) · εἰ δὲ, ἵνα τὰς συκοφαντίας
διαλύσω, οὐ σχολή μοι νῦν ἀποκρίνασθαι περὶ τούτων.

EPISTOLA LXXII*.

Hesychium rogat Basilius, ut sibi in placando Callisthene operam navet.

Hesychio

Novi et amorem in me tuum, et rerum optima-
rum studium. Quare cum mihi placandus sit de-
sideratissimus filius Callisthenes, existimavi, si te
socium caperem sollicitudinis, facilius me perfec-
turum quod cupio. Succenset ille vir disertissimo
Eustochio, nec immerito succenset. Servorum ip-
sius in se audaciam ac furorem incusat. Hunc ro-
gamus exorari se sinat, ut eo timore contentus,
quem et temerariis illis et eorum heris incussit,
contentionem, venia data, dissolvat. Nam hoc pac-
to utrumque consequetur, et honestam speciem
apud homines, et laudem apud Deum, si modo
terrori velit patientiam admiscere. Tu igitur, si qua
tibi cum illo viro intercedit amicitia ac familiari-
tas, ab eo id beneficii postula: et quos noris in
civitate idoneos ad eum flectendum, socios adhibe
sollicitudinis, dicens eis rem mihi gratissimam
fore. Quin et diaconum sic dimitte, ut quarum
rerum causa missus est, his perfectis redeat. Nam
pudet me homines, qui ad me confugiunt, nihil
juvare posse.

EPISTOLA LXXIII**.

*Laudat Callisthenem Basilius quod Eustochii servis iratus rei arbitrium sibi permiserit. Petenti ut in lo-
cum, ubi injuriam fecerant, abducantur, demonstrat multa inde consequi incommoda. Concedit ut Sasima
eos ad panam secundum leges, contentus sit pœna quam Ecclesiæ leges imponunt, et militem, quem mi-
serat, cito revocet.*

Callistheni.

1. Gratias egi Deo lectis tuæ gravitatis litteris,
primum, quod hominis honorem libenter mihi
habentis veniret ad me salutatio: siquidem vivo-
rum præstantissimorum colloquium plurimi facio;
alterum voluptati fuit, recordationem bonam con-
sequi. Signum autem recordationis litteræ, quas
ubi accepi, ac earum sensum intellexi, miratus sum

* Alias CCCL. Scripta circa an. 371.

** Alias CCCLXXXVIII. Scripta circa an. 371.

(90) Προκαλῆ. Ita Coisl. primus et Med. cum alio.
Editi προκαλῆ. Paulo post Coisl. primus ἀποκρι-
νεσθαι.

(91) Τὴν πρὸς ἡμᾶς. Ita Coisl. primus et Med.
Editi τὴν περὶ ἡμᾶς.

(92) Παρακληθῆναι, ἀρεσθῆντα. Med. et Coisl. pri-
mus ἀρεσθῆναι παρακληθῆντα. Statim mss. αὐτοῦς
τε, vocula aberat ab editis.

(93) Ὑπάρξει. Harlæanus codex cum recentio-
ribus aliis quatuor ὑπάρξει. Paulo post duo mss.
τὸ μακρόθυμον ἀναδείξει.

(94) Εἰ τίς σοι. Ultima vocula ex mss. quinque
addita.

κατρίδων ἀπελαθήσεσθαι. Ἐὰν δὲ καὶ μηδὲν τῶν
ἐλπίζομένων γένηται, οὐ μακρὸν ἔστι τὸ τοῦ Χρι-
στοῦ δικαστήριον. Ὡστε, εἰ μὲν τὴν συντυχίαν διὰ
προκαλῆ (90) · εἰ δὲ, ἵνα τὰς συκοφαντίας

EPISTOLA OB'

Ἡσυχίῳ.

Οἶδά σου καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς (91) ἀγαπῶν, καὶ τὴν
περὶ τὰ καλὰ σπουδῶν. Διόπερ χρήζων δυσωπῆσαι
τὸν ποθεινότατον υἱὸν Καλλισθένην, ἠγασάμην, εἰ
κοινωνόν σε λάβοιμι τῆς φροντίδος, ῥᾶσον κατορθώ-
σειν τὸ σπουδαζόμενον. Λελύπηται ὁ ἀνὴρ κατὰ τοῦ
λογιωτάτου Εὐστοχίου · καὶ λελύπηται δικαίαν λύ-
πην. Ἐγκαλεῖ οὗτοῦ τοῖς οἰκέταις θράσος κατ' αὐ-
τοῦ καὶ ἀπόνοιαν. Τοῦτον ἀξιούμεν παρακληθῆναι,
ἀρεσθῆντα (92) τῷ φόβῳ, ὃν ἐφόβησεν αὐτοῦς τε
τοὺς θρασυνημένους καὶ τοὺς τούτων δεσπότας, κατα-
λύσαι τὴν φιλονεικίαν, δόντα τὴν χάριν. Οὕτω γὰρ
ἀμρότερα ὑπάρξει (93) · καὶ τὸ παρὰ ἀνθρώποις σε-
μνόν, καὶ τὸ παρὰ Θεῷ εὐδόκιμον, ἐὰν τῷ φόβῳ θε-
λήσῃ τὸ μακρόθυμον ἀναμίξει. Αὐτὸς τε οὖν, εἴ
τις σοι (94) προὔπαρχει φιλία πρὸς τὸν ἀνδρα καὶ
συνήθεια, αἴτησον παρ' αὐτοῦ τὴν χάριν ταύτην ·
καὶ οὗς ἐὰν γνῶς ἐν τῇ πόλει θυμαμένους αὐτὸν δυσ-
ωπῆσαι, κοινωνοὺς λάβε τῆς φροντίδος, εἰπὼν αὐ-
τοῖς, ὅτι τὸ γινόμενον ἐμοὶ μάλιστα κεχαρισμένον
ἔσται. Καὶ ἀπόπεμψαι τὸν συνδιάκονον πράξαντα (95)
ὃν ἔνεκεν ἀπεστάλη. Αἰσχύνομαι γὰρ, καταφυγόν-
των πρὸς με τῶν ἀνθρώπων, μὴ δυναθῆναι αὐτοῖς
γενέσθαι τι χρήσιμον (96).

EPISTOLA OI'.

Καλλισθένει.

1. Πύχαριστήσα τῷ Θεῷ (97) τοῖς γράμμασιν ἐν-
τυχὼν τῆς εὐγενείας σου · πρῶτον μὲν, ὅτι ἀνδρὸς
τιμῶν ἡμᾶς προαιρουμένου ἀφικετό μοι προσταγήρια ·
καὶ γὰρ πολλοῦ μὲν ἀξίαν τιθέμεθα τῶν ἀρίστων ἀν-
δρῶν τὴν συντυχίαν · δεύτερον δὲ εἰς εὐφροσύνην,
το μνήμας ἀγαθῆς τυγχάνειν. Σύμβολον δὲ μνήμας
γράμματα, ἅπερ ἐπειδὴ ἐδεξάμην, καὶ κατέμαθον

(95) Πράξαντα. Editi addunt τε, quod deestin Harl.
Clarom., Paris., Reg. secundo et Coisl. secundo.

(96) Χρήσιμον. Quod non possim esse aliquid
utile; si verbum verbo reddatur. Utitur Basilius
hac loquendi ratione in epist. 74, n. 3: Ἡ γὰρ
γενήσῃ τι ὄφελος τοῖς κοινοῖς. Vel enim eris aliqua
utilitas communibus rebus. Et n. 4: οὐχ ὡς τι ὄφε-
λος ἔσομένους τοῖς πράγμασιν. Librarii. cum minus
essent in stylo Basilius perspicendo versati, po-
suerunt hoc loco γενέσθαι τι χρήσιμος, quæ scrip-
tura reperitur in tribus recentioribus mss.

(97) Τῷ Θεῷ. Editi addunt τῷ ἀγίῳ, sed hæc de-
sunt in omnibus mss. quos quidem vidimus.
Paulo post plures mss. πολλοῦ μοι ἀξίαν τίθεμαι.
Coisl. primus πολλοῦ ἀξίαν.

τὸν ἐν αὐτοῖς νοῦν, ἐθαύμασα ὅπως τῷ ὄντι κατὰ τὴν A πάντων υπολήψιν, πατρικὴν ἀπένειμε (98) τὴν αἰδῶ. Τὸ γὰρ φλεγμαινόντα καὶ ὠργισμένον, καὶ ὀρμήσαντα πρὸς τὴν τῶν λελυπηκότων ἄμυναν, παραλύσαι μὲν τὸ πολὺ τῆς σφοδρότητος, ἡμᾶς δὲ τοῦ πράγματος κυρίου ποιήσασθαι, ἔδωκεν ἡμῖν εὐφρανθῆναι ὡς ἐπὶ τέκνῳ πνευματικῷ. Ἀντὶ οὖν τούτων τί ἄλλο λειπόμενον ἐστὶν ἢ εὐχεσθαι σοὶ τὰ ἀγαθὰ; φίλοις μὲν σε ἡδίστον εἶναι, ἐχθροῖς δὲ φοβερὸν, πᾶσι δὲ ὁμοίως αἰδέσιμον, ἵνα καὶ οἱ τῶν προσηκόντων τι ἐλλειπότες, αἰσθησιν λαβόντες τῆς ἐν σοὶ πραότητος, ἐαυτῶν καθάψωνται, ὅτι εἰς τοιοῦτον (99) σε ὄντα ἐξήμαρτον.

2. Ἐπειδὴ οὖν (1) προσέταξας τοὺς οἰκετας ἐπὶ τὸν τύπον ἐν ᾧ τὴν ἀταξίαν ἐπεδείξαντο διαχθῆναι, ἀξιῶ τὸν σκοπὸν μαθεῖν, καθ' ὃν ἐπιζητεῖ τούτο ἡ χρηστότης σου. Εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς παρέσθῃ, καὶ αὐτὸς εἰσπράξῃ (2) τῶν τετολημμένων τὴν δίκην, παρέσονται μὲν οἱ παῖδες· τί γὰρ ἄλλο δεῖ γενέσθαι, εἰ τοῦτό σοι κέκριται; πλὴν ἄλλ' ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν ποίαν ἔτι χάριν εὐληφότες ἐσόμεθα, ἐάν περ μὴ ἐξαρκέσωμεν (3) ἐξελέσθαι τοὺς παῖδας τῆς τιμωρίας. Εἰ δὲ αὐτὸν σε ἡ ἐπὶ τῆς λειψόρου ἀσχολία καθέξει, τίς ὁ ὑποδεχόμενος ἐκεῖ τοὺς ἀνθρώπους; τίς δὲ ὁ μέλλον αὐτοὺς ἀντὶ σοῦ ἀμύνεσθαι; Ἀλλ' εἰ δοκεῖ σοὶ ἐλθεῖν αὐτοὺς εἰς ὄψιν, καὶ τοῦτο πάντως κέκριται· μέχρι Σασιμῶν κελυσον γενέσθαι αὐτῶν τὴν παράστασιν, καὶ αὐτοῦ δείξον σεαυτοῦ τὸ πρᾶον τοῦ ἡθους καὶ μεγαλόθυμον. Λαθῶν γὰρ ὑποχειρίους τοὺς παροξύνοντας, καὶ ἐν τούτῳ τὸ εὐκαταφρόνητον τῆς σεαυτοῦ (4) ἀξίας ἐπιδείξάμενος, ἄφες αὐτοὺς ἀβλαβεῖς, ὡς ἐν τοῖς προτέροις γράμμασι παρεκαλέσαμεν, ἡμῖν μὲν διδοὺς τὴν χάριν, παρὰ δὲ Θεοῦ τὴν ἐφ' οἷς C ποιεῖς ἀντίδοσιν ἐκδεχόμενος.

3. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχ ὡς οὕτως ὀφείλοντος τελεσθῆναι τοῦ πράγματος, ἀλλὰ συνενθιδούς τῇ ὀρμῇ σου, καὶ φοβούμενος μὴ τι ὑπολείπηται ἀπειπτον τοῦ θυμοῦ, καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῶν φλεγμαινόντων ὀφθαλμῶν καὶ τὰ ἀπαλώτατα τῶν βοηθημάτων ὀδυνηρὰ φαίνεται, οὕτω καὶ νῦν ὁ ἡμέτερος λόγος ἐξαγριάνῃ σε μᾶλλον ἢ καταστείλῃ. Ἐπεὶ τὸ εὐπρεπέστατον ἦν, καὶ σοὶ μέγιστον κόσμον ἐνεγκεῖν δυνάμενον, καὶ ἐμοὶ ἀρκοῦν πρὸς τοὺς ἐμαυτοῦ φίλους καὶ ἡλικιώτας εἰς σεμνολόγημα, τὸ ἡμῖν ἐπιτραπῆναι τὴν ἐκδίκησιν. Πάντως δὲ εἰ καὶ ὁμώμοσται σοὶ δοῦναι αὐτοὺς εἰς τιμωρίαν κατὰ τοὺς νόμους, οὕτε ἢ παρ' ἡμῶν ἐπιτίμησις ἐλάττων ἐστὶν εἰς ἐκδίκησιν, οὕτε ὁ θεῖος νόμος ἀτιμότερος τῶν ἐμπολιτευομένων τῷ βίῳ νομίμων. Ἀλλ' ἦν δυνατὸν αὐτοὺς, ἐνταῦθα ἐπιτραπέντας τοῖς ἡμετέροις νομίμοις, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς τὴν ἐλπίδα ἔχεις (5) τῆς σωτηρίας, καὶ σὲ τῆς ἐπὶ τῷ ὄρκῳ ἀνάγκης ἐλευθερώσαι, καὶ αὐτοὺς σύμμετρον τοῖς

(98) Ἀπένειμε. Editi ἡμῖν απενειμεις. Tres mss. recentiores ἀπένειμεις. Harl., Coisl. primus et Med. ut in textu, nisi quod in variis Medicæi lectionibus non observata fuit secundæ vocis varietas.

(99) Τοιοῦτον. Sic mss. sex. Editi τοσοῦτον.

(1) Ἐπειδὴ οὖν. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Editi Ἐπειδὴ δέ.

(2) Εἰσπράξῃ. Ita mss. sex. Editi εἰσπράξεις.

(3) Ἐξαρκέσωμεν. Ita mss. septem. Editi ἐξαρκέσωμεν.

quomodo vere, ut omnium erat opinio, paternam mihi reverentiam exhibuerint. Quod enim æstuans **167** et iratus et ad ulciscendos molestiæ auctores paratus, multum remisisti de impetu, nosque rei dominos fecisti; id mihi locum dedit in te tanquam in filio spirituali lætandi. Pro his igitur quid aliud superest, nisi ut tibi bona precemur? ut amicis quidem sis gratissimus, inimicis vero formidandus, et omnibus pariter reverendus, ut et qui aliqua in re officio suo defuerint, cognita tua lenitate culpent se ipsi, quod in te virum talem deliquerint.

2. Sed quia jussisti famulos in locum, ubi turbam ac tumultum excitarunt, abduci, scire velim quid tuæ bonitati id requirenti propositum sit. Si enim aderis ipse, et facinoris pœnas ipse repetes, aderunt pueri: quid enim aliud faciendum, si id tibi statutum est? Sed nescio ego quid jam beneficii accepero, si pueros ex supplicio eruere non valeam. Quod si te negotia per viam detinuerint, quis homines illic suscipiet? quis pro te illos ulciscetur? Quod si videtur ut tibi in conspectum prodeant, idque omnino statutum, jube Sasimos usque sistantur, ac ibi ostende lenitatem morum tuorum et magnanimitatem. Postquam enim in potestatem acceperis eos qui offenderunt, et hoc pacto demonstraveris non contemptui habendam esse tuam dignitatem, illæsos dimitte, quemadmodum prioribus litteris rogavimus, gratiam a nobis iniens, et a Deo facti mercedem exspectans.

3. Hæc autem dico, non quod res ita perfici debeat, sed cedens commotioni tuæ, ac metuens, ne quid iracundiæ minus coctum resideat, et quemadmodum oculis inflammatis vel mollissima medicamenta dolorem ferunt, ita et nunc oratio mea accendat te magis quam compescat. Illud enim maxime decorum foret, ac tibi maximum ornamentum afferre posset, mihi que non parvam apud amicos et æquales meos gloriæ materiam, si vindicta mihi permitteretur. Omnino autem etiam si juraveris traditurum te eos ad supplicium secundum leges; neque animadversio nostra minor est ad vindictam, neque divina lex ignobilior observatis in sæculo legibus. Sed fieri poterat, ut hic ex legibus nostris, in quibus et ipse spem salutis positam habes, puniti, et te jurisjurandi necessitate solverent, et ipsi parem peccatis pœnam

κέρσωμεν. Non multo post editi ἀμύνασθαι. Octo mss. ut in textu.

(4) Τῆς σεαυτοῦ. Ita mss. octo. Editi τῆς σῆς. Aliquanto infra editi συνθιδούς. Mss. sex ut in textu. Mox edit. ὑπολείπηται. Harl. et Med. cum tribus aliis ὑπολείπηται.

(5) Ἔχεις. Ita veteres libri summo consensu. Male in editis ἔχους. Paulo post editi καὶ αὐτοῖς. Harl. et Coisl. primus et alii nonnulli ut in textu.

explerent. Sed rursus epistolam longius produco. Nam dum hæc tibi persuadere vehementer studeo, nihil eorum quæ in mentem veniunt, præterire possum; veritus scilicet ne ideo irrita sit mea precatio, quod aliquid in docendo prætermiserim. At enim, colendissime ac germane Ecclesiæ fili, confirma spes meas, quas in te nunc positas habeo, et consentientia **168** omnium de tua animi moderatione et lenitate testimonia; ac militi scribe ut a nobis cito discedat. Is enim hactenus nihil odii aut contumeliæ omisit: quippe cum malit te molestia non afficere, quam omnes nos familiares ac amicos habere.

EPISTOLA LXXIV*.

Basilii malorum patriæ descriptione Martinianum adducere conatur, ut imperatorem adeat, et quanta ex divisione Cappadociæ consequantur incommoda demonstrat, vel saltem scribendo opem ferat in tanta calamitate.

Martiniano

1. Quanti me arbitraris, quanti æstimaturum, ut in unum aliquando inter nos veniamus, tecumque diutius verser, adeo ut omnibus bonis quibus ornatus es, perfruar? Si enim plurimum valet ad eruditionis testimonium, multorum hominum vidisse urbes, et mores nosse; id existimo brevi tempore tuum congressum præstare. Quid enim refert utrum multos sigillatim videas, an unum qui omnium simul experientiam adeptus sit? Imo vero maxime præstare dixerim, quæcunque rerum optimarum cognitionem sine labore conciliant, et puram ab omni vitii permistione scientiam virtutis colligunt. Enimvero sive facinus præclarissimum, sive sententia memoratu digna, sive virorum alios superantium instituta, omnia in animi tui thesauro reconduntur. Quare non annum tantum, sicut Alcinous Ulysses, sed per totam vitam meam audire te exoptarim, eamque longam hac de causa fleri, quamvis mihi gravis sit et molesta. Sed quid ego nunc scribo, cum adesse oporteret? Quia me afflictata patria festinanter ad se vocat. Qualia autem patiat, non ignoras, vir optime. Eam enim, veluti Pentheum, vere Mænades quidam, dæmones, discerpere: siquidem eam secant atque resecant, vulnera, imperitorum medicorum more, per inscientiam suam reddentes graviora. Itaque, cum laboret dissecta, reliquum est ut ei tanquam ægrotanti medeamur. Scripserunt igitur ac nos urgent cives, atque

*Alias CCCLXXIX. Scripta anno 371.

(6) Τιμιώτατον. Tres mss. recentiores τιμιώτατε. Paulo post duo mss. πάντων συμφώνους.

(7) Τὸν πάντων. Sic Coisl. primus et Reg. secundus: editi τῶν πάντων. Paulo post ejusdem Coisl. niani codicis ope emendavimus quod prave in editis legebatur ὅσω ἀταλαίπωρον.

(8) Πολιτεῖαι. Coisl. primus πολιτεία. Paulo post eodem codice nixi et Harl. et Med., mutavimus quod erat in editis πάντα σου τῶ.

(9) Ἀλκίνοος. Ita Harl. cum duobus aliis: editi Ἀλκίνοος. Paulo post editi δυσχερῶς πρὸς αὐτόν.

ἡμαρτημένοις ἐκπληρῶσαι τὴν δίκην. Ἄλλὰ πάλιν μακρὸν ποιῶ τὴν ἐπιστολήν. Ὑπὸ γὰρ τοῦ σφόδρα σπουδάζειν πιθανὸς σοι γενέσθαι, οὐδὲν τῶν εἰς διάνοιαν ἐρχομένων ἀποσιωπῆσαι ἀνέχομαι· φοβούμενος μὴ παρὰ τοῦτο ἀπρακτὸς μοι ἢ αἰτήσεις γένηται, ἐλλιπῶς μου τὴν διδασκαλίαν ποιησαμένου. Ἄλλ', ὦ τιμιώτατον (6) καὶ γνήσιον θρέμμα τῆς Ἐκκλησίας, βεβαίωσον καὶ ἐμοὶ τὰς ἐλπίδας, ἃς ἔχω νῦν ἐπὶ σοί, καὶ τὰς πάντων συμφώνως περὶ τῆς σῆς ἐμμελείας καὶ πραότητος παρτυρίας, καὶ ἐπίστειλον τῷ στρατιώτῃ ἀπαλλαγῆναι ἡμῶν ἐν τάχει, ὅς νῦν γε οὐδὲν ἐπαχθείας, οὐδὲ ὕβρειως ἐλλέλοιπε, μᾶλλον αἰρούμενός σε μὴ λυπῆσαι ἢ πάντας ἡμᾶς οἰκείους ἔχειν καὶ φίλους.

EPISTOLA OΔ'.

Μαρτινιανῶ.

1. Ἐμὲ τί οἶσι, πόσον ποτ' ἂν τιμῆσασθαι τὸ εἰς ταυτὸν ποθ' ἡμᾶς ἀλλήλοις ἐλθεῖν, καὶ ἐπὶ πλείον σοι συγγενέσθαι, ὥστε πάντων ἀπολαῦσαι τῶν ἐν σοὶ καλῶν; Καὶ γὰρ εἰ μέγα πρὸς μαρτυρίαν παιδείσεως τὸ πολλῶν ἀνθρώπων ἰδεῖν ἄστυα, καὶ νόον γνῶναι· τοῦτο οἶμαι δι' ὀλίγου χαρίζεσθαι τὴν σὴν ὀμιλίαν. Τί γὰρ διαφέρει πολλοὺς ἰδεῖν κατὰ μέρος, ἢ ἓνα τὸν πάντων (7) ὁμοῦ τὴν πείραν ἀναδεξάμενον; Μᾶλλον δὲ ἐγὼ καὶ πλείστον ἂν ἔχειν εἶποιμι τὸ διάφορον, ὅσα ἀταλαίπωρον τὴν γνῶσιν τῶν καλῶν προξενεῖ, καὶ καθαρὰν τῆς πρὸς τὸ χεῖρον ἐπιμιξίας συναγεί τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρετῆς. Εἴτε γὰρ πράξις ἀρίστη, εἴτε λόγος μνήμης ἄξιος, εἴτε πολιτεῖαι (8) ἀνδρῶν ὑπερπεφυκότων τοὺς ἄλλους· πάντα τῷ σώταμιεῖ τῆς ψυχῆς ἐναπόκειται. Ὡστε οὐκ εἰς ἐνιαυτὸν μόνον, ὡς ὁ Ἀλκίνοος (9) τοῦ Ὀδυσσεύς, ἀλλ' εἰς πάντα μου τὸν βίον εὐξαίμην ἂν σου ἀκούειν, καὶ μακρὸν ἂν μοι γενέσθαι τούτου γε ἕνεκα τοῦτον, καὶ ταῦτα δυσκόλως πρὸς αὐτὸν διακείμενος. Τί δή ποτ' οὐκ ἐπιστέλλω νῦν, παρεῖναι δέον; Ὅτι με (10) κάμνουσα ἢ πατρὶς ἐπέιγει πρὸς ἑαυτήν. Οἶα γὰρ πέπονθεν, οὐκ ἄγνωστὸς ὦ ἀρίστε· ὅτι Πενθίως τρόπον Μαινάδες ὄντως τινές, δαίμονες (11), αὐτὴν διεσπάσαντο. Διαιροῦσι γὰρ αὐτὴν καὶ ἐπιδιαροῦσιν· ὡσπερ οἱ κακοὶ τῶν ἰατρῶν, χαλεπώτερα τὰ εἴλη ποιούντες τῇ παρ' ἑαυτῶν ἀπειρία. Ἐπεὶ οὖν κέκμηκε κατατεμνομένη, λείπεται αὐτὴν θεραπεύειν, ὡς ἀρόωστοῦσαν. Ἐπέστειλον οὖν ἐπείγοντες ἡμᾶς οἱ πολῖται· καὶ ἀνάγκη ἀπαντᾶν, οὐχ ὡς τι ὄφελος

D

Coisl. primus cum aliis nonnullis ut in textu. Sic etiam Harl. prima manu.

(10) Ὅτι με. Sic mss. Male in editione 1 Paris. ὅτι μὴ. Tres antiquissimi codices Med. et Coisl. habent ὅτι καμῆ.

(11) Δαίμονες. Quamvis hanc vocem habeant omnes veteres libri, videtur tamen e margine in contextum irrepsisse. Erit enim multo præclarior Basilii sententia, si homines quidam, vere Mænades, patriam discerpisse dicantur. Hanc autem observationem debeo doctissimo Antonio Mariæ Salviniō, qui codicem Medicæum erudita sua manu contulit

ἔσομένους τοῖς πράγμασιν, ἀλλὰ τὴν ἐκ τῆς ἀπολείψεως μέμψιν ἐκκλίνοντας. Οἴσθα γάρ, ὡς εὐκολοὶ μὲν ελπίσαι οἱ ἀμηχανοῦντες, εὐκολοὶ δὲ πού καὶ καταμémψασθαι, ἐπὶ τὸ παρεθὲν αἰ τρέποντες τὰς αἰτίας.

2. Καίτοι ἔγωγε καὶ αὐτοῦ τούτου ἐνεκεν ἐδεόμην σοὶ συνελθεῖν, καὶ δοῦναι γνώμην· μάλλον δὲ παρακαλέσαι ἐνθυμηθῆναι τι νεανικὸν καὶ πρέπου τῷ σεαυτοῦ φρονήματι, καὶ εἰς γόνυ κλιθεῖσαν τὴν πατρίδα ἡμῶν μὴ περιιδεῖν, ἀλλὰ καταλαβόντα τὸ στρατόπεδον, εἰπεῖν μετὰ παύρησίας τῆς σῆς μήτοι νομίζειν αὐτούς δύο κεκτηθῆσθαι ἀντὶ μιᾶς ἐπαρχίας. Οὐ γὰρ ἐξ ἄλλης τινὸς οἰκουμένης ἐπεισῆγαγον τὴν ἑτέραν· ἀλλὰ παραπλήσιόν τι πεποιήκασιν, ὡσπερ ἂν εἴ τις (12) ἵππον ἢ βοῦν κεκτημένος, εἶτα διχῆ διελών, δύο νομίζοι ἔχειν ἑνὸς ἀντὶ· οὔτε γὰρ δύο ἐποίησε, καὶ τὸν ἕνα διέφθειρεν· εἰπεῖν δὲ καὶ τοῖς παραδυναστεύουσι, μὴ τοῦτον ἀΐξειν τὸν τρόπον τὴν βασιλείαν, οὐ γὰρ ἐν ἀριθμῷ εἶναι τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐν ταῖς πράγμασιν· ἐπεὶ νῦν γε ἡγοῦμεθα τοὺς μὲν ἀγνοῖα τῆς ἀληθείας ἴσως, τοὺς δὲ τῷ μὴ βούλεσθαι λυπεῖν τοῖς ῥήμασι, τοὺς δὲ καὶ οὐ μέλου αὐτοῖς, περιορᾶν τὰ γινόμενα. Εἰ μὲν οὖν ἦν δυνατὸν αὐτὸν ἐλθεῖν πρὸς βασιλέα, τοῦτο κράτιστον μὲν τοῖς πράγμασι, πρέπον δὲ σοὶ τῇ καλῇ (13) τοῦ βίου προαιρέσει. Εἰ δὲ βαρὺ ἄλλως καὶ διὰ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν, ὡς αὐτὸς ἔφη, σύντροφον ἔχουσαν ἐν ἑαυτῇ τὸν ὄκνον· ἀλλὰ τὸ γε (14) ἐπιστεῖλαι πόνος οὐδαίς. Ὡστε, τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων βοήθειαν χαριζόμενος τῇ πατρίδι, πρῶτον μὲν σαυτῷ συνειδήσεις, μηδὲν τῶν εἰς δύναμιν ἡκόντων ἐλλελοπότι· ἐπειτα μέντοι καὶ τοῖς κάμνουσιν, αὐτῷ τῷ φαίνεσθαι συναλγῶν, ἀρκοῦσαν δῶσεις παραμυθίαν. Ἀλλ' εἴθε γὰρ ἦν οἶόν τε, αὐτὸν ἐπιστάντα τοῖς πράγμασιν, ὄψει λαθεῖν αὐτὰ τὰ σκυθρωπά. Οὕτω γὰρ ἂν ἴσως, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐναργείας τῶν ὀρωμένων συγκινηθεὶς, ἀφῆκός τινα φωνὴν πρέπουσαν καὶ τῇ σῇ μεγαλονοίᾳ, καὶ τῇ κατηφείᾳ τῆς πόλεως. Σὺ δὲ ἄλλ' ἡμῖν διηγούμενοις μὴ ἀπιστήσης· ἢ ὅτι Σιμωνίδου ὄντως, ἢ τινος τοιοῦτου μελοποιοῦ ἐδεόμεθα, ἐναργῶς εἰδότες ἐπιστενάζειν τοῖς πάθεσι. Καίτοι τί λέγω Σιμωνίδην; δῖον Αἰσχύλου εἰπεῖν, ἢ εἰ δὴ τις ἕτερος, παραπλησίως ἐκείνῳ συμφορᾶς μέγεθος ἐναργῶς διαθέμενος, μεγαλοφώνως ὠθύρατο.

3. Σύλλογοι μὲν γὰρ ἐκεῖνοι, καὶ λόγοι, αἱ κατ' ἀγορὰν συντυχίαι τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν, καὶ ὅσα πρότερον ἐποίησε τὴν ἡμετέραν ὀνομαστήν πόλιν (15) ἡμᾶς ἐπιλελοίπασιν· ὥστε τῶν περὶ παιδείαν καὶ λόγους ἤττον ἂν φανείη νῦν τις ἐμβαλὼν τῇ ἀγορᾷ ἢ Ἀθήνησι πρότερον οἱ ἀτιμίαν καταγεγνωσμένοι, ἢ τὰς χεῖρας ὄντες μὴ καθαροί. Ἀντεισῆκται δὲ τούτοις

(12) Ἄν εἴ τις. Deest secunda vocula in multis codicibus, in quibus etiam paulo post legitur *δίχα*.

(13) Τῇ καλῇ. Ita Coisl. primus, Med., Harl., Clarom. Editi τῇ ὀλῃ. Paulo post editi καὶ βαρὺ, sed deest conjunctio in mss.

(14) Τὸ γε..... χαριζόμενος. Ita vetustissimi tres

A accedere necesse est, non quod rebus aliquid allaturi simus auxilii, sed ut, derelictionis exprobrationem effugiamus. Nosti enim proclives esse ad sperandum qui in angustiis sunt, proclives et ad conquerendum, semper in id quod prætermisum est, culpam conferentes.

2. Equidem et ejus rei gratia convenire te debebam, ac consilium dare; vel potius obsecrare ut strenuum quiddam ac prudentia tua dignum excogites, nec patriam nostram in genua prolapsam despicias: sed in aulam proficiscens ac libertate tua utens denunties eis, ne sibi videantur duas ex una possidere provincias: neque enim ex alia quadam terra alteram harum **169** inducere: sed idem fere egerunt, ac si quis equum aut bovem possidens, deinde duas in partes dividens, duos pro uno habere sibi videatur; non enim effecit duos, sed unum e medio sustulit; ac demonstrat etiam iis qui plurimum possunt, imperium non hoc pacto adaugeri, neque enim robur in numero, sed in ipsis rebus positum esse: siquidem nunc arbitramur alios quidem fortasse veritatis ignoratione, alios vero eo quod nolint verbis molesti esse, alios parvipendentes, ea quæ fiunt negligere. Si igitur imperatorem ipsum adire posses, id et rebus commodissimum foret et præclaro vitæ tuæ instituto decorum. Sin autem hoc aliqui grave est tum ob anni tempestatem, tum ob ætatem quæ, uti tu ipse dicis, comitem habet pigritiam; at saltem scribendi nullus labor. Quamobrem, si litterarum præsidium patriæ impertias primum quidem conscius tibi metipsi eris, nihil quod in tua potestate situm esset, a te fuisse omisum; deinde afflictis etiam, ipsa commiserationis specie, satis magnum afferes solatium. Sed utinam fieri posset, ut interesses ipsis rebus, ac oculis tuis mæstitiam videres. Sic enim forte ex rerum conspectarum evidentia commotus, vocem aliquam et animi tui magnitudine et civitatis afflictione dignam emitteres. Sed tamen narrantibus nobis fidem ne deroges. Revera Simonide, aut aliquo simili poeta indigeremus, evidenter scient calamitates lugere. Sed quid dico Simonidem? Æschylum dicere oportuit, aut si quis alius ei similis, calamitatis magnitudinem clare exponens, voce alta lamentatus est.

D 3. Nam cœtus illi, sermonesque et eruditorum virorum in foro colloquia, ac quæcunque civitati nostræ antea nomen et famam pepererant, nos deseruere. Quare eruditorum et eloquentium hominum rarius nunc quisquam ad forum accedere deprehendatur, quam olim Athenis infamiae notis inusti, aut manibus non puri. Introducta est au-

mss. et paulo post iidem habent *ἐλλελοίποτι*. Edit. τότε..... χαρισάμενος et *ἐκλελοίποτι*. Ibidem ἡκόντων deest in Bigot. et Reg. primo, nec necessarium est.

(15) Πόλιν. Ita mss. Editi *πάλαι*. Iidem editi paulo post habent *ἐμβαλλων* et *ἀτιμίας*. Mss. ut in textu.

tem horum loco Scytharum quorundam aut Mas-
sagetarum inscitia. Una autem vox est exactorum,
et eorum a quibus exigitur, quique flagellis ca-
duntur. Porticus utrinque lugubre quiddam per-
sonantes, velut propriam videntur vocem edere,
de his quæ fiunt ingementes. Occlusa autem gy-
mnasia et noctes non illustratas non sinit aliquo
nos in numero habere ipsa de vita sollicitudo.
Non enim leve periculum est, ne amotis optima-
tibus, velut fulcris corruentibus, simul evertan-
tur omnia. Ecquis autem sermo exprimendis no-
stris malis par fuerit? Alii abierunt fugientes,
pars senatus nostri, non ignobilior, perpetuum
exsilium Podando præferentes. Cum autem Po-
dandum dico, Ceadem me Laconicum dicere puta;
aut sicubi naturale barathrum vidisti; quæ loca
nonnulli Charonia, nomine sua sponte occurrenti,
appellarunt, **170** exitiosam auram exhalantia.
Ejusmodi loco persimile existima Podandi malum.
Ex tribus igitur partibus, alii cum uxoribus ac fo-
cis fugiunt, alii abducuntur ut captivi, maxima
pars optimatum civitatis, miserandum amicis spe-
ctaculum, inimicorum vota explentes; si quis ta-
men omnino exstitit, qui nobis tantum mali im-
precaretur. Tertia jam relicta pars est. Hi autem
amicorum ac familiarium non ferentes secessum,
simulque infirmiores quam ut rebus necessariis
provideant, vitam ipsam oderunt. Hæc hortamur
ut nota omnibus facias, tua ipsius voce ac justa
dicendi libertate, quam tibi vita conciliat; clare
illud prædicens, nisi cito consilium mutent, non
habituos in quibus humanitatem ostendant. Vel
enim aliquid auxilii laturus es communibus re-
bus, vel saltem idem facturus, quod Solon, qui,
cum cives derelictos defendere non posset, arce
jam occupata, armatus ante fores sedebat, hoc
ipso habitu declarans, se his quæ fiebant non as-
sentiri. Hoc autem pro certo scio, etiam si quis
nunc sententiam tuam non probet, paulo post

(16) Ἐπηχοῦσαι. Med. ἀπηχοῦσαι. Paulo post editi
νύκτες ἀλαμπείς. Quinque mss. ut in textu. Erant
hæ nocturnæ lucernæ inter ornamenta civitatum,
sed in luctu publico intermitti solebant. Unde Li-
banius in Orat. ad Antiochenos de Imperatoris
ira, suadet civibus, ut has lucernas tantisper sepo-
nant, vel rariores accendant. Vide Ammianum, lib.
xiv, c. 1, et notam Valesii, ex qua hæc deliba-
vimus.

(17) Περὶ τοῦ ζῆν. Ita Med., Harl., Vat. et Coisl.
secundus; editi περὶ τὸ ζῆν. Ibidem οὐδὲν deest
ante λογίζεσθαι in eodem Bigot.

(18) Κεάδαν..... Λακωνικόν. Sic vocabatur apud
Lacedæmonios horrendum illud barathrum, in
quod maximorum criminum reos deicere solebant
teste Pausania, lib. iv, p. 250.

(9) Νοσοποιόν. Ita tres vetustissimi codices;
editi φθοροποιόν. Julius Pollux et Suidas docent
Charoniam vocatam fuisse Athenis unam carceris
januam, per quam rei ad mortem ducebantur.

(20) Τῶν συλήθων. Med. τῶν συνοίκων, et paulo
post ἀποβουλεύσονται. Utrumque Harleianus sic
videtur habuisse.

A Σκυθῶν τινῶν ἢ Μασσαγетῶν ἀμουσία· μία δὲ φωνὴ
ἀπαιτουμένων, καὶ ἀπαιτουμένων, καὶ ξινομένων
ταῖς μάστιγι. Στοὰ δ' ἐκατέρωθεν σκυθρωπὸν ἐπ-
ηχοῦσαι (16), οἶον οἰκείαν δοκοῦσιν ἀφιέναι φωνὴν
τοῖς γινομένοις ἐπιστενάζουσαι. Γυμνάσια δὲ κε-
κλεισμένα καὶ νύκτας ἀλαμπεῖς οὐκ ἐξ ἡμᾶς οὐδὲν
λογίζεσθαι ἢ περὶ τοῦ ζῆν (17) ἀγωνία. Κίνδυνος
γὰρ οὐχ ὁ τυχῶν, τῶν κρατούντων ὑφαιρεθέντων,
ὡσπερ ἐρείσμασι πεσοῦσι, συγκατενεχθῆναι τὰ πάντα.
Καὶ τίς ἂν λόγος τῶν κακῶν τῶν ἡμέτερων ἐφίκοιτο;
Οἱ μὲν οἴχονται φεύγοντες, μέρος τῆς βουλῆς ἡμῶν,
οὐ τὸ φαυλότατον, τὴν ἀειφυγίαν Ποδανδοῦ προτιμή-
σαντες. Ὅταν δὲ Ποδανδὸν εἶπω, τὸν Κεάδαν με-
οἶον λέγειν τὸν Λακωνικόν (18), ἢ εἰ που τῆς οἰκου-
μένης εἶδες βάραθρον αὐτοφυές, ἃ δὴ καὶ Χαρώνειά
τισι προσαγορεύειν αὐτομάτως ἐπῆλθεν, ἀέρα νοσο-
ποιόν (19) ἀναπνέοντα. Τοιοῦτον τινὲ ἐοικὸς νόμισον
καὶ τὸ Ποδανδοῦ κακόν· Τριῶν τοίνυν μοιρῶν, οἱ μὲν
φεύγουσιν αὐταῖς γυναίξι καὶ ἐστίασι ἀπαναστάντες·
οἱ δὲ ἀπάγονται ὡσπερ αἰχμάλωτοι, οἱ πλείστοι τῶν
ἐν τῇ πόλει ἄριστοι, εἰσιων φίλοις θεάμα, ἐχθροῖς
δὲ εὐχὴν ἐκπληροῦντες· εἰ δὴ τις γέγονεν ὅλως τοσοῦ-
τον ἡμῖν ἐπαρασάμενος. Τριτάτη δὲ που μοῖρα λέ-
λειπται. Οὗτοι δὲ, τὴν τε ἀπόλειψιν τῶν συλήθων (20)
οὐ φέροντες, καὶ ἅμα τῆς χρείας ἀτονώτεροι ἀπειλεγ-
χόμενοι, πρὸς αὐτὸ τὸ ζῆν ἀπειρήκασιν. Ταῦτά σε
φανερὰ ποιῆσαι πᾶσι παρακαλοῦμεν τῇ σεαυτοῦ φωνῇ
καὶ τῇ σεαυτοῦ παρρησίᾳ τῇ δικαίᾳ, ἣν ἔχεις ἀπὸ
τοῦ βίου· ἐκεῖνο σαφῶς προειπόντα, ὅτι, εἴν μὴ
ταχὺ μεταβουλεύσονται, οὐδ' ἔξουσιν εἰς οὓς τὴν φι-
λανθρωπίαν ἐνδείξονται (21). Ἡ γὰρ γενήσῃ τι ὄφε-
λος τοῖς κοινοῖς, ἢ τὸ γε τοῦ Σόλωνος πεποιηκῶς ἔση,
ὅς τοῖς ἀπολειφθεῖσι τῶν πολιτῶν ἀμύνειν (22) οὐκ
ἔχων, τῆς ἀκροπόλεως ἡδὴ κατεχομένης, τὰ ὄπλα
ἐνδὺς πρὸ τῶν θυρῶν (23) ἐκαθέζετο, εὐδῆλος ὢν τῷ
σχήματι, τοῖς γινομένοις οὐ συντιθέμενος. Ἐκεῖνο
δ' ἀκριβῶς οἶδα, ὅτι, καὶ εἰ τίς σου νῦν τὴν γνώμην
μὴ ἀποδέχοιτο, μικρὸν ὑστερόν σοι (24) εὐνοίας τε
ὁμοῦ καὶ συνέσεως τὴν μεγίστην δόξαν προσθήσει

(21) Ἐνδείξονται. Ita tres vetustissimi codices
cum duobus aliis: editi ἐνδείξονται. Paulo post
quinque codices, sed non antiquissimi. Ἡ γὰρ
ἔγενου.

(22) Ἀμύνειν. Addunt editi τῆς ἐλευθερίας. Duo
mss. τῇ ἐλευθερίᾳ, sed hæc in aliis desunt.

(23) Πρὸ τῶν θυρῶν. Tres antiquissimi codices
habent πρὸ τῶν πυλῶν, quod cum de urbis portis
intelligatur, minus huic loco convenit. Id enim
Solonem pro foribus domus suæ fecisse discimus
ex Plutarcho, qui rem paulo aliter narrat ac Ba-
silius, in libro, *An seni gerenda sit respublica*.
Ait enim, ubi deprehensum fuit Pisistratum, gra-
tiam popularem captando, tyrannidem moliri:
nemine resistere audente, Solonem sua arma
extulisse, et ante domum proposuisse, αὐτὸς ἐξενεγ-
κόμενος τὰ ὄπλα, καὶ πρὸ τῆς οἰκίας θέμενος, ac cives
ad defensionem hortatum esse: cumque ad eum
misset Pisistratus, qui rogarent quam re
fretus hæc faceret, eum respondisse, senectute
fretum se esse.

(24) Ὑστερόν σοι. Deerat pronomen in editis,
additum ex codicibus Harl. et Med.

ὅταν ἴδῃ τὰ πράγματα κατὰ τὴν πρόρρησιν ἀπαντή-
σαντα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΕ'

Aburgium monet Basilius quid patriæ debeat, eumque illius malorum pictura permovere conatur, ut auctoritate sua utatur ad opem civibus ferendam.

Ἀβουργίῳ (25).

Πολλῶν οὕτων ἂ τὸ σὸν ἦθος ὑπὲρ τοὺς ἄλλους εἶναι πεποιήκεν, οὐδὲν οὕτως ἰδίον ἐστὶ σὸν, ὡς ἡ περὶ τὴν πατρίδα σπουδὴ· δικαίας αὐτῇ ἀποδιδόντος σου τὰς ἀμοιβάς, ἐξ ἧς ὀρμηθεὶς τοσοῦτος ἐγένου, ὥστε διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης γνώριμον εἶναι σου τὴν περιφάνειαν. Αὕτη τοίνυν ἡ πατρίς, ἡ σὲ ἐνεγκοῦσα καὶ θρεψαμένη, εἰς τὴν τῶν παλαιῶν διηγη-
μάτων ἀπιστίαν περιελήλυθε (26)· καὶ οὐκ ἂν τις ἐπιστάς ἡμῶν τῇ πόλει, οὐδὲ τῶν πάντων συγγήτων, αὐτὴν (27) γνωρίσειεν. Οὕτως εἰς πᾶσαν ἐρημίαν ἀθρόως μετεσκεύασται, πολλῶν μὲν καὶ πρότερον αὐτῆς ἀφαιρεθέντων τῶν πολιτευομένων, νῦν δὲ σχεδὸν ἀπάντων εἰς τὴν Ποδανδῶν μετοικισθέντων. Ὡν ἀκρωτηριασθέντες οἱ λειπόμενοι, καὶ αὐτοὶ εἰς πᾶσαν ἀπόγνωσιν μεταπεπτώκασι (28), καὶ πᾶσι τοσοῦτον ἐνεποιήσαν τῆς ἀθυρίας τὸν ὄγκον, ὥστε σπανίζειν λοιπὸν καὶ τῶν οἰκητόρων τὴν πόλιν, καὶ γεγενῆσθαι τὰ τῆδε ἐρημίαν δεινὴν, ἐλεινὸν μὲν φίλοις θέαμα, πολλὴν δὲ χαρὰν καὶ εὐθυμίαν φέρου τοῖς πάλαι ἐφειδρεύουσιν ἡμῶν τῷ πτώματι. Τίνος οὖν ἐστὶ χεῖρα ἡμῖν ὀρέξαι; ἢ τίνος συμπαθεὶς ἐφ' ἡμῖν (29) ἀφεῖναι δάκρυον, ἀλλ' οὐχὶ τῆς σῆς ἡμεροτατος, ὅς καὶ ἄλλοτρίᾳ συμπαθεὶς πόλει τοιαῦτα καμνούσῃ, μὴ ὅτι γε τῇ σὲ παραγαγούσῃ εἰς τὸν βίον; Εἴ τις οὖν δύναμις, ταύτην νῦν ἐπὶ τῆς παρούσης χρείας ἡμῖν ἐπίδειξαι. Πάντως δὲ μεγάλην ἔχεις τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπὴν, ὅς ἐπ' οὐδενὸς καιροῦ καταλείποι σε, καὶ πολλὰς ἔδωκέ σοι τῆς παρ' ἑαυτοῦ (30) εὐμενείας τὰς ἀποδείξεις· μόνον ἐὰν θελήσης ὅλως διαναστῆναι πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν ἡμῶν, καὶ τῇ προσούσῃ σοι δυνάμει χρῆσασθαι εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν πολιτῶν βοήθειαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΣ'

Corporis infirma valetudine et Ecclesiarum cura detinetur Basilius, quominus in aulam proficiscatur. Sed interim per litteras confugit ad Sophronium in summo patriæ communis exitio.

Σωφρονίῳ μαγίστρω.

Τὸ μὲν μέγεθος τῶν καταλαβουσῶν συμφορῶν τὴν πατρίδα ἡμῶν αὐτὸν ἐμὲ ἠνάγκαζε (31), καταλαβόντα τὸ στρατόπεδον, τῇ τε σῇ μεγαλοφυίᾳ διεγῆσασθαι τὴν κατέχουσαν ἡμῶν τὴν πόλιν κατῆφειαν, καὶ τοῖς

(25) Ἀβουργίῳ. Sic vocatur ille vir in omnibus nostris codicibus, Harl., Med., Coisl. utroque, Reg. utroque, Vat., Clarom., Paris., Bigot. et Combefis. Editi Ἀβουργίῳ.

(26) Περιελήλυθε. Tres mss. ἐλήλυθε.

(27) Αὐτῆν. Med. et Coisl. primus αὐτῆ. Paulo infra αὐτῆς deest post πρότερον in eodem Coisl.

(28) Μεταπεπτώκασι. Ita tres vetustissimi codices: editi καταπεπτώκασι. Non multo post duo ex his codicibus καὶ γεγενῆσθαι τὰ τῆδε.

(29) Συμπαθεὶς ἐφ' ἡμῖν. Ita sex mss. Harl. συμπαθεὶς ἡμῖν. Corruptissime editio prima Paris. συμ-

A benevolentiae simul et prudentiae maximam laudem tibi daturum, cum res viderit ita, ut praedictae fuerant, evenire.

EPISTOLA LXXV*

Aburgio.

Cum multa sint, quibus indoles tua super alios eminent; nihil tamen tibi tam proprium est, quam patriæ amor, rependente te justas illi vices, ex qua ortus talis evasisti, ut claritas tua per totum orbem terrarum celebretur. Itaque illa ipsa patria, quæ te progenuit ac enutrivit, in veterum historiarum incredibilem statum devenit; nec quisquam in urbem nostram adveniens, etiamsi sit ex iis quibus maxime nota est, illam agnoscat. Adeo in omnem solitudinem subito transmutata est; pluribus quidem jam antea magistratibus ei ablati, nunc autem fere omnibus Podandum translatis. Ab his avulsi qui residui sunt, in omnem et ipsi desperationem inciderunt, ac omnium animos ita infregerunt, ut jam rari sint etiam incolæ in civitate, atque hic ingens facta sit solitudo, miserandum quidem amicis spectaculum, valde autem jucundum et gratum insidiantibus dudum nostro casui. Cujus est igitur manum nobis **171** porrigere? aut ejus lacrymas commiserationis nostra causa profundere nisi clementiæ tuæ, quem etiam alienæ civitatis similiter afflictæ mala tangerent, non modo illius, quæ te in lucem edidit? Itaque si qua polles potentia, eam in præsens tempus nobis ostende. Magna profecto habes a Deo adjumenta, qui te nullo tempore dereliquit, tibi que multa dedit benevolentiae suæ argumenta: tantum velis omnino ad curam nostri suscipiendam exurgere, atque auctoritatem qua vales, ad opem civibus ferendam adhibere.

EPISTOLA LXXVI**.

Sophronio magistro.

Magnitudo quidem calamitatum, quæ patriæ nostræ acciderunt, memetipsum in aulam proficisci cogeret, et magnanimitati tuæ mœrorem, quo civitas nostra afficitur, exponere, cæterisque quicun-

παθεὶς ἐφ' ἑαυτοῦ. Secunda editio συμπαθεὶς ἐπαφεῖναι Paulo post editi συμπαθεῖς. Plerique mss. συμπαθοῖς.

(30) Παρ' ἑαυτοῦ. Ita Harl., Coisl. primus Reg. primus et Bigot. Editi παρ' αὐτοῦ. Paulo post editi καὶ τῇ παρούσῃ. Tres vestustissimi codices ut in textu.

(31) ἠνάγκαζε. Editi post hanc vocem addunt ἂν sed hæc vocula deest in utroque Coisl., Harl., Med., Reg. secundo et Bigot utroque.

* Alias CCCXXI. Scripta anno 371.

** Alias CCCXXXI. Scripta anno 371.

que plurimum in rebus potestis. Sed quia et corporis infirma valetudo, et Ecclesiarum me cura detinet, interim per epistolam lamentari apud tuam magnitudinem festinavi; declarans nec naviculam in mari vehementibus ventis immersam ita velociter ex oculis unquam evanuisse, neque urbem ullam terræ motibus excussam aut aquis submersam ita subito periisse, ut civitas nostra hac nova rerum administratione absorpta in exitum funditus incidit. Atque adeo nostra in fabulam cessere. Actum est enim de civitatis ordine; omnis autem civilis cœtus ob ea, quæ magistratibus acciderunt, animo concidens, urbanis ædibus desertis, per agros et rura divagatur. Jam deficit rerum necessariorum tractatio: ac omnino spectaculum fœdissimum facta est, quæ prius, tum de litteratis viris, tum de reliquis bonis, quibus opulentæ urbes abundant, gloriabatur. Unum autem duximus, ut in malis, solatium, calamitates nostras apud tuam clementiam deflere, ac obsecrare, si quid potest ut civitati in genua provolutæ porrigas manum. Modum vero quo rebus opportune subvenias, equidem ipse indicare non possum. Sed tibi omnino et invenire ob prudentiam facile, et uti inventis ob datam tibi a Deo potestatem non difficile.

172 EPISTOLA LXXVII.

Videtur hanc epistolam Basilius ad Elpidium præsidis Therasii assessorem scripsisse. Hortatur ut a præside non discedat, sed tantas curas, quæ ex divisione Cappadociæ supervenerant, cum eo partiat

Sine inscriptione de Therasio.

Illud etiam ex bona præfectura magui percepimus Therasii, quod facundia tua crebro apud nos venerit. Verum hoc ipsum amisimus præside privati. Sed quia quæ nobis semel a Deo concessa sunt, firma manent, atque in nostris invicem animis per memoriam insident, etiamsi corpore disjungamur, saltem frequenter scribamus, et inter nos de necessariis rebus loquamur: maxime autem præsentis tempore, quo hiems hasce inducias brevissimas nobiscum fecit. Spero autem te non discessurum a viro in primis admirando Therasio, decere existimantem cum eo tantas curas partiri, ne-

* Alias CCXXVI. Scripta anno 371.

(32) Εἰς ἀθρόον, etc. Editi sic habent hunc locum: Εἰς ἀπόλειον ἐχώρησε παντελῶς οὕτως ὡς ἡ ἡμετέρα... εἰς ἀθρόον ἦλθεν ἀφανισμόν. Tres vetustissimi codices ut in textu: quos quidem eo libentius secutus sum, quod hæc loquendi ratio, παντελῶς οὕτως, ὡς, minus visa est Basilii stylo congruere. Legitur εἰς ἀπόλειον ἐχώρησε παντελῆ in aliis sex codicibus mss.

(33) Τὸ πολίτευμα. De civitatis ordine, id est de curia, quæ ordo vocari solet. Unde illud Ammiani de Gallo Cæsare, lib. iv, c. 7. *Antiochensis ordinis vertices sub uno elogio jussit occidi.* Vide *Cod. Theod.* t. IV, p. 336.

(34) Πολιτικόν. Vat. πολιτών. Paulo post editi καταλιπόν. Coisl. primus, Harl., Reg. secundus et Clarom. καταλιπόντες, quæ scriptura non parum arridet.

λοιποῖς ὅσοι ἐπὶ μεγίστης ἐστὶ δυνάμει τῶν πραγμάτων· ἐπειδὴ δὲ ἡ τε τοῦ σώματος ἀρρώστια, καὶ ἡ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιμέλεια κατέχει με, τέως, διὰ γράμματος ἀποδύρασθαι πρὸς τὴν σὴν μεγαλόνοιαν ἐπέιχθην· γνωρίζων, ὅτι οὔτε σκάφος ἐν πελάγει πνεύμασι βιαίοις καταβαπτισθὲν οὕτως ἀθρόως ἠφανίσθη ποτὲ, οὐ σεισμαῖς ἐκτριβεῖσα πόλις, οὐχ ὕδασι ἐπικλυσθεῖσα εἰς ἀθρόον (32) ἀφανισμόν ἐχώρησε οὕτως, ὡς ἡ ἡμετέρα τῇ καινῇ ταύτῃ τῶν πραγμάτων οἰκονομίᾳ καταποθεῖσα εἰς ἀπόλειον ἐχώρησε παντελῆ. Καὶ μῦθος γέγονε τὰ ἡμέτερα. Οἴχεται μὲν γὰρ τὸ πολίτευμα· (33) πᾶν δὲ τὸ πολιτικόν (34) σύνταγμα, τῇ περὶ τοὺς κρατοῦντας ἀθυμίᾳ καταλιπόν τὴν ἐν τῇ πόλει οἰκησιν, διὰ τῆς ἀγροικίας πλανᾶται. (35) Ἐπιέλοιπε δὲ λοιπόν καὶ ἡ τῶν ἀναγκαίων διάθεσις, καὶ ὅλως ἀωρότατον θέαμα γηγένηται ἢ πρότερον ἀνδράσι τε λογίοις ἐπαγαλλομένη καὶ τοῖς λοιποῖς, οἷς εὐθηνοῦνται πόλεις ἀνευδεῶς διαύγουσαι. Μίαν δὲ ἐνομίσαμεν ὡς ἐν δεινοῖς παραμυθίαν εἶναι, τὸ ἐπιστενάξαι τοῖς πάθεσιν ἡμῶν πρὸς τὴν σὴν ἡμερότητα, καὶ παρακαλέσαι, εἰ τις δύναμις, χεῖρα ὀρέξαι τῇ πόλει ἡμῶν εἰς γόνυ κλιθείη. Τὸν δὲ τρόπον δὲ οὐ ἂν γένοιτο ἐν καιρῷ (36) τοῖς πράγμασιν, αὐτὸς μὲν εἰσηγεῖσθαι οὐκ ἔχων· σοὶ δὲ πάντως καὶ εὐρεῖν διὰ τὴν σύνεσιν ῥαδίον, καὶ χρῆσασθαι (37) τοῖς εὐρεθείσι, διὰ τὴν παρὰ Θεοῦ σοὶ δεδομένην δύναμιν, οὐ χαλεπόν.

EPISTOLA OZ

C Ἀνεπίγραφος περὶ Θηρασίου.

Ἐν αὐτῷ (38) τῆς ἀγαθῆς ἀρχῆς τοῦ μεγάλου ἀπηλαύσαμεν Θηρασίου, τῆς σῆς λογιότητος τὴν ἐπιδημίαν συνεχῶς ἡμῖν γινομένην. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο ἐζημιώθημεν στερηθέντες τοῦ ἄρχοντος. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ ἅπασι ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα μένει βέβαια, καὶ ταῖς ψυχαῖς ἀλλήλων ἐνοικούμενα διὰ τῆς μνήμης, εἰ καὶ τοῖς σώμασι διωρίσμεθα, γράφωμεν (39) γοῦν συνεχῶς, καὶ φθεγγόμεθα πρὸς ἀλλήλους τὰ ἀναγκαῖα· καὶ μάλιστα νῦν, ὅτε ὁ χειρῶν τὴν ὀλιγοχρόνιον ταύτην ἐκχειρίαν ἐσπείσατο. Ἐλπίζομεν δὲ μὴ ἀπολείψεσθαι σε τοῦ θαυμασιωτάτου ἀνδρὸς Θηρασίου, πρέπον εἶναι κρίναντα κοινωνεῖν

(35) Vide Addenda.

(36) Ἐν καιρῷ. Frustra editi addunt, σωτήρ, quod deest in utroque Reg., utroque Coisl., Med. et utroque Bigot., nec in Harl. legitur nisi alia manu. Eadem loquendi ratione utitur Basilius in epistola 216: Γένοιτο δὲ πάντα ἐν καιρῷ περὶ τὴν... Ἐκκλησίαν τὴν Ἰκονίου. *Omnia prospere cedant... Ecclesiae Iconiensi.*

(37) Χρῆσασθαι. Ita Harl., uterque Coisl. et Reg. secundus et Bigot. alter. Editi χρῆσθαι.

(38) Καὶ τοῦτο. Conjunctio addita ex sex mss. Ibidem Coisl. secundus et Reg. secundus μεγάλου ἀπονάμεθα. Ibidem Clarom. τῆς σῆς τελειότητος, et ad marginem vulgata lectio.

(39) Γράφωμεν. Ope Reg. secundi et Coisl. secundi hoc verbum et sequens φθεγγόμεθα reposuimus, cum autea legerentur in indicativo. Editio Parisiensis secunda habet φθεγγόμεθα.

τῷ ἀνδρὶ τοιοῦτων φροντίδων, ἡγούμενον (40) καὶ μάτην A
πρόφασιν ἀσμενίζοντα παρέχουσάν σοι (41) ἰδεῖν τε
τοὺς φίλους, καὶ παρ' αὐτῶν θεαθῆναι. Πολλὰ δὲ ἔχων
εἰπεῖν καὶ περὶ πολλῶν, εἰς τὴν συντυχίαν ὑπερεθέμην,
οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι ἡγούμενος ἐπιστολαῖς τὰ τοιαῦτα
καταπιστεύειν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΗ'.

*Rogat Basilius ut Elpidius vir maxime idoneus qui Cappadociæ afflictis rebus succurrat, remanere in hac
provincia jubeatur.*

Ἀνεπίγραφος ὑπὲρ Ἐλπίδιου.

Οὐκ ἔλαθεν ἡμᾶς ἡ ἀγαθὴ σου σπουδὴ περὶ τὸν
αἰδεσιμώτατον ἐταῖρον ἡμῶν Ἐλπίδιον· ὅπως τῇ
συνήθει σεαυτοῦ συνέσει ἔδωκας καιρὸν φιλανθρω-
πίας τῷ ἄρχοντι. Ταύτην οὖν τὴν χάριν νῦν σε τε-
λειῶσαι παρακαλοῦμεν (42) διὰ τοῦ γράμματος, καὶ
ὑπομῆσαι τὸν ἄρχοντα οἰκείῳ προστάγματι ἐπὶ τῆς
πατρίδος ἡμῶν καταστῆναι τὸν ἄνδρα πᾶσαν σχεδὸν B
τὴν φροντίδα τῶν δημοσίων ἐξηρητημένον. Ὡστε πολ-
λὰς ἐξεις καὶ εὐπροσώπους ὑποβάλλειν προφάσεις τῷ
ἄρχοντι, ἐξ ὧν ἀναγκαίως ἐπιμένειν αὐτὸν τῇ πατρίδι
ἡμῶν προστάξει. Οἷα δὲ τὰ ἐνταῦθα, καὶ ὅσου ἀξίος
τοῖς πράγμασι ὁ ἄνθρωπος, πάντως οὐδὲν δεήσει παρ'
ἡμῶν διδαχθῆναι, αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ συνέσει ἀκριβῶς
ἐπιστάμενος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΘ'.

*Gratias agit Eustathio Basilius, quod ad se certamini expositum scripserit, et Eleusinium optimum commili-
tonem miserit. Narrat se cum præfecto et cubiculi præposito jam pugnassee.*

Εὐσταθίῳ (43), ἐπισκόπῳ Σεβαστείας.

Καὶ πρὸ τοῦ δεχέσθαι τὰ γράμματα, ἤθελον τὸν
πόνον ὃν ἔχεις ὑπὲρ πάσης ψυχῆς, ἐξαιρέτως δὲ ὑπὲρ
τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως, διὰ τὸ προβεβληθῆσθαι ἐν τῷ
ἀγῶνι τούτῳ· καὶ δεξιόμενος (44) παρὰ τοῦ αἰδεσιμω-
τάτου Ἐλευσινίου τὰ γράμματα, καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν
παρουσίαν θεασάμενος, ἐδόξασα τὸν Θεόν, τὸ τοιοῦτον
παραστάτην καὶ συνασπιστήν, διὰ τῆς πνευματικῆς
βοηθείας ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσι χαρισάμενον
ἡμῖν. Γνωσκέτω δὲ ἡ ἀνυπέροβητός σου θεοσέβεια
μέχρι νῦν προσβολὰς μὲν τινὰς παρὰ τῶν μεγάλων
ἀρχόντων ἡμῖν γεγενῆσθαι, καὶ ταύτας σφοδρὰς, τοῦ τε
ἐπάρχου (45) καὶ τοῦ περὶ τὸν κοιτῶνα διαλεχθέντων
ἰδιοπαθῶς ὑπὲρ τῶν (46) ἐναντίων· τέως δὲ ἀτρέπτως D
ἡμᾶς πᾶσαν προσβολὴν ὑπομῆναι τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ, τῷ
χαριζομένῳ (47) ἡμῖν τὴν συνεργίαν τοῦ Πνεύματος
καὶ ἐνδυναμώσαντι ἡμῶν δι' αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν.

(40) Ἠγούμενον. Cum hic locus corruptissimus sit, nec sanando vulnere conducant mss. codices, qui cum editis consentiunt, legendum puto non improbabili conjectura, οὐ μὲν οὖν καὶ μάτην, pro ἡγούμενον καὶ μάτην.

(41) Παρέχουσάν σοι. Ita Clarom., Reg. secundus et Coisl. secundus, melius quam editi et alii codices παρέχουσάν σοι.

(42) Παρακαλοῦμεν. Sic Med. et uterque Coisl. cum aliis nonnullis. Editi παρακαλῶ μὲν.

(43) Εὐσταθίῳ, etc. Hunc titulum excerpimus ex codicibus Med. et Coisl. primo. Harlæanus habet tantum Εὐσταθίῳ.

(44) Δεξιόμενος. Post hanc vocem editi addunt

que etiam frustra occasionem amplectentem, ex qua tibi et amicos videre et ab ipsis videri liceat. Multa autem cum habeam dicenda et de multis, in congressum distuli, non tutum esse existimans epistolis res ejusmodi committere.

EPISTOLA LXXVIII*.

Sine inscriptione pro Elpidio.

Non me latet bonum illud studium, quo erga colendissimum sodalem nostrum Elpidium afficeris; quomodo pro tua consueta prudentia humanitatis ostendendæ occasionem præfecto subministraveris. Nunc igitur ut hoc beneficium absolvas, per epistolam te rogo, ac præfectum moneas, ut peculiari mandato patriæ nostræ virum hunc præficiat, ex quo tota pene publicorum negotiorum cura dependet. Quamobrem multas poteris ac speciosas suggerere causas præfecto, quibus necessario adducetur, ut illum in nostra patria remanere jubeat. Cæterum quo in statu res nostræ sint, et quam vir sit rebus gerendis idoneus, profecto nihil opus est te a nobis edoceri: cum hoc ipse pro tua prudentia plane intelligas.

EPISTOLA LXXIX**.

Eustathio, episcopo Sebastie.

Et antequam litteras tuas acciperem, haud ignorabam quantum pro quavis anima labores, maxime vero pro nostra humilitate, eo quod huic certamini expositus sim: et postquam **173** reddidit litteras perquam colendus Eleusinius ipsumque præsentem conspexi; Deum laudavi, qui nobis adiutorem talem ac commilitonem per spirituale auxilium in certaminibus pro pietate subeundis concessit. Noscat porro summa tua pietas nobis jam pugnas aliquas cum magnis potestatibus fuisse, easque vehementes; cum et præfectus et cubiculi præpositus ex propria animi affectione pro adversariis nostris disputarent; sed nos hæc haec animo inconcusso assultum omnem sustinuisse miseratione Dei, quæ nobis suppeditavit opem Spiritus, ac per ipsum imbecillitatem nostram corroboravit.

δέ, quæ vocula rectius deest in duobus mss. Harl. et Med.

(45) Ἐπάρχου. Legendum ὑπάρχου. Loquitur enim de præfecto prætorii, ut est apud Gregorium orat. 20, pag. 320.

(46) Ὑπὲρ τῶν. Editi καὶ ὑπὲρ τῶν. Sed hæc conjunctio deest in Harl., in quo tamen secunda manu addita fuit, sed prorsus immerito.

(47) Τῷ χαριζομένῳ. Reg. secundus et Coisl. secundus τοῦ χαριζομένου, et paulo post ἐνδυναμώσαντος. Sed vetustissimi codices hoc loco non discrepant ab editis.

* Alias CCXV. Scripta anno 371.

** Alias CCCVII. Scripta anno 371.

EPISTOLA LXXX*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η'.

Sperat Basilius Ecclesias Athanasii precibus et consiliis ex tempestate horrenda servari posse. Hortatur ut nec precari cesset, nec scribere. Prætermisam ab eo scribendi occasionem dolet : magnum sibi solatium a Deo accepisse videretur, si Athanasium videre contingeret.

Athanasio, Alexandriae episcopo.

A

Αθανασίω, ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας.

Quo magis Ecclesiarum morbi ingravescent, eo magis omnes ad tuam converlimur præstantiam, unum nobis malorum solatium superesse credentes, tutelam tuam; qui et virtute precum, et rerum optimarum in negotiis suggerendarum scientia, servare nos posse ex hac horrenda tempestate apud omnes pariter, qui vel tantillum aut auditu aut experientia præstantiam tuam noverunt, existimaris. Quare ne cesses et precari pro animabus nostris, et nos per litteras excitare: quarum si scires quanta sit utilitas, nunquam sane oblatam tibi ad nos scribendi occasionem prætermisisses. Quod si precum tuarum ope haberer dignus, qui viderem te, ac iis quæ in te sunt bonis perfruerer, atque ad meæ vitæ historiam congressum cum tuo vere magno et apostolico animo adjicerem; profecto mihi viderer ærumnis, quas in omni mea vita perpessus sum, parem a Dei benignitate consolationem accepisse.

EPISTOLA LXXXI

Rogatus ab Innocentio Basilius ut, eo mortuo, ipsius Ecclesie curam suscipiat, tantum onus a se deprecatur. Sed alteri illius petitioni libenter annuens, offert ei presbyterum omni virtutum genere ornatum, ut cum successorem suum designet. Alium petierat Innocentius, bonum illum quidem, sed prædicto viro longe inferiorem

Innocentio episcopo.

C

Ἰννοκεντίῳ ἐπισκόπῳ (51).

Quantum gavisus sum acceptis dilectionis tuæ litteris, tantum dolui quod mihi sollicitudinis, quæ meas vires superat, onus imposueris. Quomodo enim possim ex tanto intervallo tantum munus sustinere? Quandiu enim vos quidem possidet Ecclesia, tanquam in propriis fulcris quiescit: si vero de vestra vita Dominus quidpiam statuerit, quosnam hinc vobis pares **174** ad fratres curandos mittere valeam? Quod spectat ad petitionem tuam, quam per litteras significasti (recte quidem et prudenter faciens, ut vivus videre velis eum, qui electum Domini gregem post te gubernaturus est, id quod et beatus Moses et exoptavit et vidit); cum igitur et locus amplius sit, et celebris; tuumque opus apud multos clarum, ac tempora difficilia, magno indigentia gubernatore ob conti-

Ἐποῦν εὐθύμησα δεξιόμενος γράμματα τῆς ἀγάπης σου, τοσοῦτον ἐλυπήθην, ὅτι βάρος ἐπέθηκας ἡμῖν φροντίδος τῆς ὑπερβαίνουσας ἡμᾶς. Πῶς γὰρ θυνηθῶμεν ἀπὸ τοσοῦτου διαστήματος, τοσαύτης ἡμεῖς οἰκονομίας προειργεσθαι; Ἔως μὲν γὰρ ὑμᾶς ἔχει ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἰδίῳις στηρίγμασιν ἐπανάπαύεται· ἐὰν δὲ τι περὶ τῆς ὑμετέρας ζωῆς ὁ Κύριος οἰκονομήσῃ, τίνας δύνάμει (52) ὁμοτίμους ἐντεῦθεν ὑμῖν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἀδελφῶν ἐκπέμπειν; Ὅπερ σὺ (53) ἐπεζήτησας διὰ τῶν γραμμάτων, καλῶς ποιῶν καὶ ἐμφρόνως, βουλόμενος ζῶν ἰδεῖν τὸν μετὰ σὲ μέλλοντα κυβερνᾶν τὸ ἐκλεκτὸν ποίμανιον τοῦ Κυρίου· ὃ καὶ ὁ μακάριος Μωϋσῆς καὶ ἐπεθύμησε καὶ εἶδεν· ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ τόπος μέγας καὶ περιβόητος, καὶ τὸ σὸν ἔργον παρὰ πολλοῖς ὀνομαστόν, καὶ οἱ καιροὶ χαλεποὶ, μεγάλου χορίου ἔχοντες

Paulo post editi τῶν αὐτοῦ ἀδελφῶν. Sed deest αὐτοῦ in omnibus mss.

(53) Ὅπερ σὺ. Difficilis et subobscura hæc verborum complexio, tum quia longior est, tum quia superfluum videtur illud οὖν, quod legitur post ἐπεὶ. Lucem afferre conatus sum adhibita parenthesi in interpretatione. Quamvis autem hoc Innocentii consilium cum canonibus minus consentiat, illud tamen Basilius etiam atque etiam probat et laudat. Neque id mirum videri debet. Nam temporum molestiæ et impendentia ab Arianis pericula necessitatem afferrebant de canonum severitate remittendi.

* Alias XLIX. Scripta anno 371, aut 372 ineunte.

** Alias CCCXIX. Scripta anno 372.

(48) Ὅς καὶ... πιστεύῃ. Coisl. primus et Med. ὡς καὶ... πιστεύειν.

(49) Μὴ ἀνῆς. Sic magno consensu mss. et editio Hagan. At Parisiensis μὴ ἀποκῆς. Paulo post editi εἰ εἶδῆς. Coisl. primus et tres alii ut in textu.

(50) Ἐαυτοῖς. Ita iidem mss. Editi αὐτοῖς. Ibidem editi ἐθλίβημεν. Mss. septem et editio Haganensis ἐθλίβημεν.

(51) Ἰννοκεντίῳ ἐπισκόπῳ. Postrema vox addita ex quinque mss. Addit Clarom. Πρώτης, sed prorsus absurde.

(52) Δύνάμει. Ita mss. omnes. Editi δύνανται.

κυβερνήτου, διὰ τὰς συνεχεῖς ζάλας καὶ τοὺς ἐπαν-
ισταμένους κλύθοντας τῇ Ἐκκλησίᾳ· οὐκ ἐνόμισα
ἀσφαλές εἶναι τῇ ἐμῇ ψυχῇ ἀφωσιωμένως τῷ πράγματι
χρησασθαι· μάλιστα μεμνημένος ὧν ἐγράψας, ὅτι
μέλλεις ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἀντικαθίστασθαι μοι, δικα-
ζόμενος πρὸς με ὑπὲρ τῆς ἀμελείας τῶν Ἐκκλησιῶν.
Ἴνα οὖν μὴ εἰσέλθω εἰς κρίσιν μετὰ σοῦ, ἀλλὰ μάλ-
λον κοινοῦν σε εὖρω (54) τῆς ἀπολογίας μου, τῆς ἐπὶ
τοῦ Χριστοῦ, περιβλεψόμενος ἐν τῷ συνεδρίῳ, τοῦ
πρεσβυτερίου τοῦ κατὰ τὴν πόλιν, ἐξελεξάμενος τὸ τι-
μιώτατον (55) σκεῦος, τὸν ἔκγονον τοῦ μακαρίου Ἑρ-
μογένους, τοῦ τῆν μεγάλην καὶ ἀρόρηκτον (56) πίστιν
γράφαντος ἐν τῇ μεγάλῃ συνόδῳ· πρεσβύτερον τῆς
Ἐκκλησίας ἐκ πολλῶν ἤδη ἐτῶν, εὐσταθῆ τὸν τρόπον,
ἐμπειροῦ καρδίων, ἀκριβῆ τῆν πίστιν, ἐν ἐγκρατείᾳ
καὶ ἀσκήσει μέγροι (57) νῦν διάγοντα· εἰ καὶ ὅτι τὸ
εὐτονου αὐτοῦ τῆς σκληραγωγίας λοιπὸν κατεδαπά-
νησε (58) τὴν σάρκα· πτωχόν, καὶ μηδένα πορι-
σμὸν (59) ἔχοντα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μηδὲ ἄρτου
αὐτὸν εὐπορεῖν, ἀλλὰ διὰ τῶν χειρῶν ἐκπλέκειν
τὸν βίον μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν συνόντων αὐτῷ.
Τοῦτον ἐμοὶ βουλευτὸν ἐστὶν ἀποστέλλαι. Εἰ οὖν καὶ
αὐτὸς τοιοῦτου χρῆξαι ἀνδρὸς, ἀλλὰ μὴ αὐτὸ τοῦτο
νεωτέρου (60) τινὸς ἐπιτηδείου μόνου πρὸς τὸ πέμ-
ψθαι καὶ τὰς βιωτικὰς ἐξαρτῶν χρείας, ταχὺ μοι
διὰ πρώτης ἀφορμῆς ἐπιστεῖλαι καταξίωσον, ἵνα
πέμψω σοι τοῦτον τὸν ἄνδρα, ἐλεγκτὸν οὐτα τοῦ
Θεοῦ, καὶ τῷ πράγματι ἐπιτηδείου, αἰδέσιμον τοῖς
ἐντυγχάνουσι, καὶ ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντι-
διατιθεμένους. Ὅν ἠδυνάμη καὶ εὐθύς ἐκπέμψαι·
ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς προλάβων ἐπεξήτησας ἄνθρωπον, C
τὰ μὲν ἄλλα καλὸν καὶ ἀγαπητὸν ἡμῖν, τοῦ δὲ προει-
ρημένου ἀνδρὸς παραπολὺ ἀποδέοντα, ἠβουλήθη· σοι
φανερὰν γενέσθαι (61) τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην ἵν', εἰ
χρῆξαι ἀνδρὸς τοιοῦτου, ἢ ἐκπέμψης τινὰ τῶν ἀδελ-
φῶν τὸν συμπαραληφόμενον αὐτὸν περὶ τὰς νηστειάς, ἢ ἐπιστεῖλης ἡμῖν, ἐὰν μηδένα (62) ἔχῃς τὸν δυνάμενον τῆς
μέχρις ἡμῶν ὀδοιπορίας τὸν κάματος ὑποστῆναι.

EPISTOLAE HB'.

*Confugit ad Athanasium in summis Ecclesiae malis, et rogat ut communem epistolam scribat pluribus
episcopis ejus communionem appetentibus, sed initium ab eo fieri volentibus: aut si suspecti sint
episcopi, eum ad se mittat: non prius se illam traditurum, quam responsa ab episcopis acceperit.*

Ἀθανασίῳ, ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας.

Ὅταν μὲν πρὸς τὰ πράγματα ἀποβλέψωμεν (63),
καὶ τὰς δυσκολίας κατίδωμεν, ὅφ' ὧν πᾶσα ἀγαθὴ

(54) Εὖρω. Ita tres vetustissimi codices Med.,
Coisl. et Harl. cum Clarom. Editi ἔξω. Paulo post
deest τοῦ πρεσβυτερίου in Vat., Coisl. secundo et
Reg. secundo, et Bigot. altero.

(55) Τὸ τιμιώτατον. Harl., Med. et Clarom. τὸ
τίμιον. Ibidem male in editis ἔγγονον, unus codex
antiquus τὸ ἔκγονον. Med. ἄνδρα ἔκγονον. Vocatur
ille presbyter Hermogenis alumnus, quia ab eo
ordinatus fuerat. Unde Basilius in epist. 237.
Εὐπίπιον τέκνα καὶ Εὐπίπιον ἔκγονα vocat episcopos
ab Euippio ordinatos.

(56) Ἀρόρηκτον. Coisl. primus, Harl. et Clarom.,
ἀρόρηκτον, inenarrabilem.

(57) Μέγροι. Hanc vocem addidimus ex septem
mss.

(58) Κατεδαπάνησε. Coisl. primus, Harl. et Cla-
rom. κατεδάμασε.

PATROL, GR. LXXXII.

A nuas procellas, et insurgentes in Ecclesiam fluctus;
tutum animæ meæ esse non putavi rem perfun-
ctorie tractare; maxime cum habeam in memoria
quod scripsisti, te mihi coram Domino adversaturum,
liles ob Ecclesiarum incuriam intendentem.
Ne igitur tecum in iudicium veniam, sed potius
socium te reperiam meæ apud Christum defensio-
nis; circumspiciens in presbyterii urbis consessu,
elegi pretiosissimum vas, alumnus beati Hermo-
genis, qui magnam illam atque insuperabilem
fidem scripsit in magna synodo; presbyterum
Ecclesiae a multis jam annis, gravibus ac constan-
tibus moribus præditum, peritum canonum, homi-
nem accuratæ fidei, in continenti et ascetico insti-
tuto hactenus degentem, etsi illius jam carnem
consumpsit austerioris vitæ rigor: pauperem ac
nullus in hoc mundo reditus possidentem, adeo
ut ne panis quidem copia ipsi suppetat, sed ma-
num labore una cum fratribus, qui cum eo sunt,
victum sibi comparet. Hunc libet mittere. Si igitur
viro tali indiges, non vero juniore aliquo, ad hoc
tantum idoneo ut mittatur, ac negotia peragat
exteriora; cito ad me prima occasione oblata
scribere ne graveris, ut hunc tibi virum mittam,
electum Dei, et huic rei aptum, reverendum
adventibus, et in mansuetudine adversantes eru-
dientem. Quem statim etiam poteram mittere:
sed quia ipse prior efflagitasti hominem, cætera
quidem probum ac nobis dilectum, sed nominato
viro longe inferiorem; tibi meam ipsius senten-
tiam notam esse ac perspectam volui: ut si indi-
ges ejusmodi viro, aut unum aliquem ex fratribus
mittas, qui ipsum circa jejunia assumat: aut mihi
scribas, si neminem habes qui ad nos usque iti-
neris laborem perferre possit.

C

175 EPISTOLA LXXXII'.

Athanasio, episcopo Alexandriæ.

Cum quidem ad res ipsas respicimus, intuemur-
que difficultates quibus boni quælibet effectio quo-

(59) Πορισμὸν. Harl., Med. et Clarom. παρισπα-
σμὸν. Legitur πορισμὸν ad marginem in Med. ea-
dem manu.

(60) Αὐτὸ τοῦτο νεωτέρου. Coisl. primus αὐτο-
νεωτέρου. Ibidem deest μόνου in Reg. utroque,
Vat., Coisl. secundo et altero Bigot.

(61) Σοι φανεράν γενέσθαι. Ita Harl., Med. et Coisl.
primus, et Clarom. Editi φανεράν καταστῆσαι σοι.
Mox editio prima Paris. ἐκπέμψεις. Secunda et
mss. ἐκπέμψης.

(62) Ἐὰν μηδένα. Ita Med., Vat., Paris., Reg. se-
cundus et Coisl. secundus. Contra editis ἐὰν τινα.

(63) Ἀποβλέψωμεν. Quatuor mss. non antiquis-
simi βλέψωμεν. Mox editi πᾶσα ἀγαθοῦ. Tres vetu-
stissimi codices Harl., Coisl., Med. ut in textu.

* Alias LI. Scripta anno 371 exeunte, aut 372
ineunte.

dam quasi vinculo impedita detinetur, tum vero in summam de nobis ipsis desperationem venimus; sed cum rursus in tuam gravitatem conjicimus oculos, cogitamusque te medicum morborum, quibus Ecclesie laborant, a Domino nostro reservatum; animos resumimus, et ex desperatione, in quam lapsi fueramus, ad spem erigimur meliorum. Dissoluta est Ecclesia omnis, quemadmodum neque prudentia tua ignorat. Ac vides prorsus ex mentis contemplatione, velut ex alta quadam specula, quæ ubique gerantur: quomodo velut in pelago, multis simul navigantibus, fluctus violentia omnes simul inter se colliduntur; fiatque naufragium, partim ob externam causam mare violenter exagitantem, partim ob navigantium sibi mutuo obstantium ac se impellentium perturbationem. Satis est in hac similitudine sermonem concludere, cum nec sapientia tua quidquam amplius requirat, nec rerum status det nobis dicendi libertatem. Ad hæc autem quis idoneus gubernator? quis fide dignus, qui Dominum excitet, ut increpet ventos et mare? Quis alius quam qui a puero pro pietate in certaminibus dimicavit? Quoniam igitur vere nunc propendet quidquid inter nos circa fidem sanum est, ad eorum, qui idem sentiunt, communionem atque unitatem, fidenter patientiam tuam rogatum venimus, ut nobis omnibus scribas epistolam unam, quæ quid agendum sit admoneat. Sic enim volunt a te initium sibi fieri colloquiorum ad communionem pertinentium. Sed quia fortasse suspecti videntur tibi ob memoriam præteritorum, hoc velim, facias, Pater religiosissime, epistolas ad episcopos mihi mitte, aut per aliquem eorum quibus istic fidem habes, aut etiam per fratrem Dorotheum condiaconum nostrum, quas cum accepero non prius dabo, quam ab eis responsa accepero; sin minus, *Peccator ero in te omnibus diebus vitæ meæ*⁸. Hoc profecto majorem metum incutere non debuit ei, qui id primus dixit ad patrem, quam nunc mihi ad te patrem spiritua-lem dicenti. Quod si hoc omnino apud te desperatum est; saltem nos in hoc ministerio crimine libera, qui sine dolo et artificio, pacis studio et mutuae inter nos, qui de **176** Domino idem sentimus, conjunctionis, ad hoc legati et interpretis munus accessimus.

⁸ Genes. XLIII, 10.

(64) Πρὸς τὴν ἐλπίδα. Vaticanus, Reg. uterque et Coisl. secundus τῇ ἐλπίδι. Ibidem Reg. secundus et Coisl. secundus ἐκ τοῦ ἀπογνώσεως πτώματος.

(65) Πάντες ὁμοῦ. Deest ultima vox in quinque mss. non tamen in vetustissimis. Paulo post editi βεβαίως κινούσης. Sex mss. ut in textu. Instituta hic comparatio uberius multo pertractatur in capite ultimo libri *De Spiritu sancto*.

(66) Τῶν ἐμπλεόντων. Coisl. primus et Harl. τῶν πλεόντων.

(67) Θαρρόντως. Ita Coisl. primus et Reg. pri-

A ἐνέργεια οἷον ὑπὸ τινος δεσμοῦ ἐμποδιζομένη κατέχεται, εἰς ἀπόγνωσιν ἑαυτῶν ἐρχόμεθα παντελῆ ὅταν δὲ πάλιν πρὸς τὴν σὴν ἀπίδωμεν σεμνοπρέπειαν, καὶ λογισώμεθα, ὅτι σὲ ἰατρὸν τῶν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἀρρώστημάτων ὁ Κύριος ἡμῶν ἐταμείωσατο· ἀναλαμβάνομεν ἑαυτῶν τοὺς λογισμοὺς, καὶ ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ἀπόγνωσιν πτώματος πρὸς τὴν ἐλπίδα (64) τῶν χρηστοτέρων διαμιστάμεθα. Λέλυται πᾶσα Ἐκκλησία, ὡς οὐδὲ ἡ σὴ φρόνησις ἀγνοεῖ. Καὶ ὁρᾷς πάντως τὰ ἕκασταχοῦ, οἷον ἀφ' ὑψηλῆς τινος σκοπιᾶς τῆς τοῦ νοῦ θεωρίας· ὅπως, καθάπερ ἐν πελάγει, πολλῶν ὁμοῦ συμπλεόντων, ὑπὸ τῆς βίας τοῦ κλύδωνος πάντες ὁμοῦ (65) ἀλλήλοις προσρηγνυται· καὶ γίνεται τὸ ναυάγιον, πῆ μὲν ἐκ τῆς ἐξωθεν αἰτίας βιαίως κινούσης τὴν θάλατταν, πῆ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἐμπλεόντων (66) ταραχῆς ἀντιβαινόντων ἀλλήλοις καὶ διωθουμένων. Ἄρκει ἐπὶ τῆς εἰκόνας εἶσαι τὸν λόγον, οὔτε τῆς σῆς σοφίας ἐπιτροπούσης τι πλέον, οὔτε τῆς καταστάσεως ἐπιτροπούσης ἡμῖν τὴν παρόρησιαν. Καὶ πρὸς ταῦτα τις ἱκανὸς κυβερνήτης; τίς ἀξιόπιστος διαναστῆσαι τὸν Κύριον ἐπιτιμῆσαι τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσῃ; Τίς ἕτερος ἢ ὁ ἐκ παιδὸς τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐναθλήσας ἀγῶσιν; Ἐπεὶ οὖν ὠρμηται νῦν γνησίως πᾶν τὸ περὶ ἡμᾶς ὑγιαῖνον κατὰ τὴν πίστιν εἰς τὴν πρὸς τοὺς ὁμοδόξους κοινωνίαν καὶ ἑνωσιν, θαρρόντως (67) ἤλθομεν εἰς τὴν παράκλησίν σου τῆς ἀνεξικακίας, ἐπιστεῖλαι πᾶσιν ἡμῖν ἐπιστολὴν μίαν, παραίνεσιν ἔχουσαν τῶν πρακτέων. Οὕτων γὰρ βούλονται παρὰ σοῦ τὴν ἀρχὴν ὑπάρξαι αὐτοῖς τῶν κοινωνικῶν διαλέξεων. Ἐπειδὴ δὲ ἴσως ὑποπτοὶ καταφαίνονται (68) σοὶ τῇ μνήμῃ τῶν παρελθόντων, ἐκεῖνο ποίησον, θεοφιλέστατε Πάτερ· ἐμοὶ τὸς πρὸς τοὺς ἐπισκόπους ἐπιστολὰς διάπεμψαι ἢ διὰ τινος τῶν αὐτόθεν πιστῶν, ἢ καὶ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ Δωροθέου τοῦ συνδιακόνου ἡμῶν, ὃς ὑποδεξάμενος οὐ πρότερον δώσω, μὴ λαθῶν (69) τὰς παρ' αὐτῶν ἀποκρίσεις· ἐὰν δὲ μὴ (70), Ἠμαρτηκῶς ἔσομαι εἰς σὲ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου. Πάντως δὲ οὐ πλείονος (71) ἀξίον φόβου τοῦτο τῷ ἐξ ἀρχῆς εἰπόντι πρὸς τὸν πατέρα ἢ ἐμοὶ νῦν πρὸς σὲ τὸν πνευματικὸν πατέρα λέγοντι. Εἰ δὲ τοῦτο παντὶ τροπῷ ἀπηγόρευται παρὰ σοὶ, ἀλλ' ἡμᾶς γε τῆς ἐπὶ τῇ διακονίᾳ αἰτίας ἄρες, ἀδύλως καὶ ἀκατασκεύως, ἐπιθυμία τῆς εἰρήνης καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν συναφείας τῶν ὁμονοούντων εἰς τὰ πρὸς τὸν Κύριον, ἐπὶ τὴν πρεσβείαν ταύτην καὶ μεσιτείαν ἀφικομένους.

mus, cum Med. et Harl. Editi θαρρόντως, excepta editione Haganoensi, quæ habet θαρρόντας.

(68) Καταφαίνονται. Sic Harl. et Vat. cum tribus aliis. Editi καταφανήσονται. Paulo post editi ἀδελφοῦ ἡμῶν, sed deest pronomen in mss. Ibidem Harl. et Coisl. primus τῶν αὐτόθι.

(69) Μὴ λαθῶν. Ita mss. septem. Editi ἢ λαθῶν.

(70) Ἐὰν δὲ μὴ. Deest ultima vocula in duobus mss.

(71) Οὐ πλείονος Ita sex mss. Editi οὐδὲ πλείονος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΙΙ'.

Censitorem hortatur Basilius, ut miseræ Cappadociæ calamitates subleuet, eique commendat unius ex amicis suis possessionem quamdam, quæ circa Chamanenem sita erat, et tributis premebatur.

Κηρσίτορι.

Ἐμοὶ πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν συνήθεια μὲν καὶ ἢ κατ' ὀφθαλμοὺς συντυχία πάνυ βραχεῖα γέγονε· γνώσις δὲ ἢ ἐξ ἀκοῆς, δι' ἧς πολλοῖς συναπτόμεθα τῶν ἐπιφανῶν, οὐκ ὀλίγη τε, οὐδὲ εὐκαταφρόνητος. Εἰ δὲ καὶ σοὶ τις ἐκ τῆς φήμης περὶ ἡμῶν ὑπάρχει λόγος, αὐτὸς ἂν εἰδείης ἄμεινον. Τὸ δ' οὖν σὸν παρ' ἡμῖν τοιοῦτόν ἐστιν οἷον εἶπομεν (72). Ἐπειδὴ δὲ ἐκάλεσέ σε ὁ Θεὸς εἰς πρᾶγμα φιλανθρωπίας ἐπίδειξιν ἔχον, δι' οὗ δυνατόν ἐστι διορθωθῆναι ἡμῶν τὴν πατριδα παντελῶς ἐδαφισθεισαν, ἡγοῦμαι πρέπει μοι ὑπομῆσαι σου τὴν χρηστότητα, ἵνα ἐπ' ἐλπίδι τῆς παρὰ Θεοῦ ἀνταποδοσεως τοιοῦτον σεαυτὸν καταξιώσης παρασχέσθαι, ὥστε ἀθανάτου μὲν τῆς μνήμης ἀξιοῦσθαι, γενέσθαι δὲ αἰωνίων ἀναπαύσεων κληρονόμον, ἐν τοῦ ἐλαφροτέρας ποιῆσαι τοῖς καταπονουμένοις τὰς θλίψεις. Ἐπειδὴ δὲ κάμοί τις ἐστὶ κτήσις περὶ Χαμανηνήν (73), ἀξιῶ σε προστῆναι αὐτῆς, ὡς οἰκείας. Μὴ θαυμάξης δὲ, εἰ ἑμαυτοῦ λέγω τὰ τῶν φίλων, μετὰ τῆς ἄλλης ἀρετῆς καὶ φιλίαν πεπαιδευμένος, καὶ μεμνημένος τοῦ σοφῶς εἰπόντος, ἄλλον ἑαυτὸν εἶναι τὸν φίλον. Τὴν τοίνυν κτήσιν τὴν διαφέρουσαν τῷδε, ταύτην ὡς ἑμαυτοῦ παρατίθεμαι τῇ τιμιότητί σου· καὶ παρακαλῶ, ἐπισκεψάμενον τὰ τῆς οἰκίας δυσχερῆ, δοῦναι αὐτοῖς καὶ τῶν παρελθόντων χρόνων παραμυθίαν, καὶ πρὸς τὸ μέλλον αἰρετὴν αὐτοῖς κατασκευάσαι τὴν οἴκησιν, τὴν φευκτὴν καὶ ἀπηγορευμένην διὰ τὸ πλῆθος τῆς ἐπικειμένης αὐτῇ συντελείας. Σπουδάσω δὲ καὶ αὐτὸς περιτυχῶν σου τῇ κοσμιότητι ἐντελέστερον περὶ ἐκά-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΙΔ'.

Præsidentem Cappadociæ, quem Eliam esse credimus perhonorifice salutatur Basilius, ejusque factum reprehendit, quod dum senis cujusdam nepotem annos quatuor natum curiæ addidit, ipsum senem in nepote rursus ad munera publica protraxerit. Pluribus probat mutandum esse quod decretum iniique fuerat.

Ἠγεμόνι.

1. Σχεδὸν μὲν ἀπιστόν ἐστιν ὁ μέλλω γράφειν, γεγράφεται δὲ τῆς ἀληθείας ἕνεκεν· ὅτι, πᾶσαν ἔχων ἐπιθυμίαν, ὡς οἶόν τε ἦν, πυκνότερα διαλέγεσθαι σου τῇ καλοκάγαθίᾳ, ἐπειδὴ εὗρον ταύτην γραμμάτων τὴν ἀφορμὴν, οὐκ ἐπέδραμον τῷ ἔρμαίῳ, ἀλλ' ἀπώκνησα καὶ ἐνεδύην. Τὸ οὖν παράδοξον ἐν τούτῳ, ὅτι ἄπερ ἠύχόμην ὑπάρξαι (74), ταῦτα γινόμενα οὐκ ἐδεχόμην. Αἴτιον δὲ, ὅτι αἰσχύνομαι δοκεῖν μὴ φιλίας γε ἕνεκεν καθαρῶς, ἀλλὰ χρεῖαν τινὰ θεράπευων ἐκάστοτε γράφειν. Ἀλλὰ με ἐκείνο εἰσῆλθεν (ὁ καὶ σὲ βούλομαι διανοηθέντα, μήτοι νομίζειν ἡμᾶς ἐμπορικῶς μᾶλλον ἢ φιλικῶς ποιῆσθαι τὰς διαλέξεις), ὅτι χρὴ τι διάφορον ἔχειν τὰς τῶν ἀρχόντων προσήσεις παρὰ τοὺς ἰδιώτας. Οὐ γὰρ ὁμοίως ἐντευκτέον ἡμῖν ἰατρῶ τε ἀνδρῶ καὶ τῷ τυ-

EPISTOLA LXXXIII'.

Censitori.

Mihi quidem consuetudo cum tua nobilitate et coram congressus brevis admodum exstitit: sed accepta ex auditu cognitio, qua multis viris insignibus conjungimur, nec exigua, nec contemnenda. An vero et apud te ex fama in aliquo numero sumus, ipse melius noveris. Tua quidem existimatio talis apud nos est, qualem diximus. Quoniam autem vocavit te Deus ad munus humanitati demonstrandæ idoneum, per quod potes patriam nostram omnino solo æquatam instaurare; decere me arbitror tuam bonitatem admovere, ut spe divinæ remunerationis talem te exhibere velis, ut immortalē memoriam consequaris, et requiei æternæ hæres evadas ob allevatas calamitosis ærumnas. Cum autem et mihi quædam sit circa Chamanenem possessio, eam æque ac tuam tuearis rogo. Nec mireris si mea dicam, quæ sunt amicorum; nam cum reliquis virtutibus et amicitiam didici, ac memini illius qui sapienter dixit, *amicum esse alterum seipsum*. Hanc igitur possessionem, quæ ad illum pertinet, velut meam tuæ dignitati commendo; ac rogo, ut considerans domus molestias, des illis et præteritorum temporum consolationem et in futurum optabilem eis habitationem istam reddas, quæ ob tributorum et impositorum multitudinem fugienda est et desperata. Sed et ipse operam dabo, ut cum tua urbanitate conveniens de singulis plenius disseram.

EPISTOLA LXXXIV'.

Præsidi.

1. Fere incredibile est quod scripturus sum, scribetur tamen veritatis causa. Etsi cupiditate omni tenebar, quam possem sæpissime cum tua probitate colloquendi; postquam tamen hanc litterarum occasionem nactus sum, non accurri ad lucrum, sed hæsitavi ac me retraxi. Illud itaque ea in re mirabile est, quod quæ contingere cupiebam, ea ubi contingere, non sum amplexus. Hoc autem fuit causæ, quod puderet me videri non puræ amicitie causa, sed aliquid utilitatis aucupantem subinde scribere. Sed illud mihi in mentem venit (quod et tu considerans velim existimes me non quæstus magis quam amicitie causa in colloquium venire), **177** aliter præsidem alloqui decere ac privatos. Non enim nobis eodem modo

(72) Εἶπομεν. Sic ope codicis Claromontani mutavimus quod erat in editis, εἶπομεν.

(73) Χαμανηνήν. Medicæus μηχανήν. Paulo post Coisl. primus μὴ θαυμασης.

(74) Ὑπάρξαι. Coisl. primus et Med. ὑπάρξειν.

* Alias CCCCXXVII. Scripta anno 372.

** Alias CCCLXXXIX. Scripta anno 372.

adeundus est medicus ac plebeius ; neque etiam præses eodem modo ac privatus : sed danda est opera, ut hujus arte, illius auctoritate ad nostros usus perfruamur. Quemadmodum enim ad solem ambulantes, velint nolint, umbra omnino sequitur : ita et cum magistratibus colloquia quæstus quidam comitatur, levamen afflictorum. Primam igitur epistolæ causam adimpleat ipsa magnanimitatis tuæ salutatio ; quod ipsum, etiamsi nullum aliud scribendi argumentum suppeteret, causam æquam esse putandum est. Saluteris igitur a nobis, vir optime, ac omni hominum generi custodiaris, præfecturas ex præfecturis gerens, et alios atque alios tua administratione adjuvans. Id enim et mihi facere mos est, et tibi debetur ab iis, qui vel tantillum tuam in administranda provincia virtutem experti

2. Post votum illud, meam quoque pro misero sene precationem excipe, quem diploma regium muneribus publicis exemit ; vel potius cui et ipsa ante regem senectus immunitatem necessariam dederat. Confirmasti et ipse beneficium regis, naturam reveritus, et publicis rebus providens, ut mihi videtur, ne quod periculum, homine propter ætatem desipiente, in rem publicam inveheretur. Quomodo autem illum, vir admirande, alia rursus via imprudens in media negotia protraxisti? Quod enim illius nepotem nondum annos quatuor natum curiæ addixisti, quid aliud est quam senem in nepote rursus de integro ad publica munera pertrahere? Nunc autem rogo ætatis utriusque miseraris, et utrumque liberes ob ea quæ insunt utrique miseratione digna. Alter quidem parentes non vidit, nec cognovit, sed per alienas manus in hanc vitam ingressus est, statim a cunabulis parente utroque orbatus ; alter vero tamdiu in vita reservatus est, ut multum calamitatis genus effugeret. Vidit enim filii mortem immaturam ; vidit et domum successoribus destitutam : videbit autem nunc, nisi quid tua humanitate dignum cogites, solamen orbitatis in occasionem sibi innumerabilium malorum converti. Non enim puerulus in curialium album ascribetur, aut tributa colliget aut militibus annonam suppeditabit : sed rursus necesse miseri senis canitiem dedecorari. Concede igitur gratiam et legibus consentaneam, et naturæ congruentem : jubens ut alteri quidem usque ad virilem ætatem concedatur, alter autem in lecto mortem expectet. Continua autem negotia et ineluctabilem necessitatem alii excusent. Neque enim tui moris est aut calamitosos spernere, aut leges parvi facere, aut amicis non cedere supplicantibus, etiamsi te ab hominibus circumsteterint negotia.

(75) Τῷ γράφειν. Harl. et Med. τοῦ γράφειν.

(76) Προσεύρησο. Ita novem mss. Editi προσείποιο.

77) Παρανοοῦντι... κινδυνεύει. Sic mss. summo consensu. Editi παρανομοῦντι... κινδυνεύει.

(78) Ὑίδου. Sic mss. octo. Editi υἱὸν γού. Paul post Coisl. primus et Reg. secundus διὰ τοῦ

A χόντι · οὔτε ἀρχόντι δηλονότι καὶ ἰδιώτῃ · ἀλλὰ πειράτέον τοῦ μὲν ἐκ τῆς τέχνης, τοῦ δὲ ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ἀπολαύειν εἰς τὰ ἡμέτερα. Ὡσπερ οὖν τοῖς ἐν ἡλίῳ βαθίζουσιν ἐπιταί πάντως ἡ σκιά, καὶ αὐτοὶ μὴ προέλωνται · οὕτω καὶ ταῖς πρὸς τοὺς ἀρχοντας δουλῖαις ἀκολουθεῖ τι καὶ παρεμπόρευμα, ἢ τῶν καμνόντων βοήθεια. Τὴν μὲν οὖν πρώτην αἰτίαν τῆς ἐπιστολῆς πληροῦτω αὐτὸ τὸ προσεῖπέν σου τὴν μεγαλόνοιαν . ὅ, καὶ μετὲμῖα πρόφασις τῷ γράφειν (75) προσῆ, ἀγαθὸν κεφάλαιον αὐτὸ χρῆ νομίζεσθαι. Προσεύρησο (76) τοῖνυν ἡμῖν, ὧ ἀριστε, καὶ φυλάττοις τῷ βίῳ παντὶ, ἀρχάς, ἐξ ἀρχῶν ἀμείβων, καὶ ἄλλοτε ἄλλους ταῖς ἐπιστασίαις εὐεργετῶν. Τοῦτο γὰρ ἐμοὶ τι ποιεῖν σύνθηες, καὶ σοὶ ὑφειλόμενον παρὰ τῶν καὶ κατὰ μικρὸν πεπειραμένων τῆς περὶ τὸ ἀρχεῖν σου ἀρετῆς.

2. Μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν, δεῖξαι καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀθλίου γέροντος ἱκεσίαν, ὃν ἀφῆκε μὲν τῶν δημοσίων γράμμα βασιλικόν · μάλλον δὲ καὶ προ τοῦ βασιλέως αὐτὸ τὸ γῆρας ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἀναγκαίαν ἀτέλειαν. Ἐβεβαίωσας δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ἀνωθεν χάριν αἰδοῖ τῆς φύσεως, καὶ προμηθεῖα τῶν δημοσίων, ἐμοὶ δοκεῖν, ὡς ἂν μὴ ἀνθρώπῳ παρανοοῦντι διὰ τὸν χρόνον κινδυνεύει (77) τι τῶν κοινῶν. Δι' ἑτέρας δὲ ὁδοῦ πάλιν πῶς αὐτὸν ἔλαθες, ὃ θαυμάσιε, παραγαγὼν εἰς τὸ μέσον ; Τὸν γὰρ ὑίδου (78) αὐτοῦ, οὕτω τέταρτον ἔτος ἀπὸ γενέσεως ἄγοντα, κελεύσας τοῦ βουλευτηρίου μετέχειν, τί ἄλλο καὶ οὐχὶ τὸν πρεσβύτην διὰ τοῦ ἐκγόνου πάλιν ἐξ ἀρχῆς παραγεις εἰς τὰ δημόσια ; Ἀλλὰ νῦν ἱκετεύομεν ἀμφοτέρων σε λαθεῖν τῶν ἡλικιῶν οἶκτον, καὶ ἀμφοτέρους ἀνεῖναι διὰ τὰ προσόντα ἑκατέρῳ ἕλεεινά. Ὁ μὲν γὰρ οὐκ εἶδε (79) γούεας, οὐδ' ἐγνωρίσε, ἀλλὰ δι' ἄλλοτρίων χειρῶν εἰς τὸν βίον τοῦτον εἰσῆλθεν, εὐθύς ἐκ σπαργάνων ἀμφοτέρων ὀρφανισθεῖς · ὃ δὲ τοσοῦτον ἐταμειύθη τῷ βίῳ, ὡς μηδὲν αὐτὸν εἶδος συμφορᾶς παρελθεῖν. Ἐπειδὴ μὲν γὰρ υἱοῦ τελευτὴν ἄωρον. εἶδε δὲ οἶκον ἔρημον διαδόχων · ὄψεται δὲ νῦν, ἐὰν μὴ τι αὐτὸς ἀξίου τῆς σεαυτοῦ φιλανθρωπίας διανοσθῆς, τὴν παραμυθίαν τῆς ἀπαιδίας, ταύτην ἀφορμὴν αὐτῷ μυρίων γενησομένην κακῶν. Οὐ γὰρ δήπου τὸ παιδίον εἰς βουλευτὰς συντελέσει, ἢ ἐκλέξει τὰς εἰσφορὰς, ἢ στρατιώταις χορηγήσει τὸ σιτηρέσιον · ἀλλ' ἀνάγκη πάλιν τοῦ ἀθλίου γέροντος τὴν πολιὰν καταισχύνεσθαι. Δὲς οὖν χάριν καὶ τοῖς νόμοις ἀκολουθοῦν, καὶ τῇ φύσει συμβαινουσάν · τῷ μὲν προστάξας μέχρι τῆς τῶν ἀνδρῶν ἡλικίας συγχωρηθῆναι, τὸν δὲ ἐπὶ τῆς κλίνης ἀναμένειν τὸν θάνατον. Πραγμάτων δὲ συνέχειαν καὶ τὸ τῆς ἀνάγκης ἀπαραίτητον ἄλλοι προβαλλέσθωσαν. Οὐ γὰρ δὴ τοῦ σοῦ τρόπου ἢ κακῶς πράττουτας περιιδεῖν, ἢ νόμων ὀλιγωρῆσαι, ἢ φίλοις μὴ εἶσαι καθικετεύουσι, καὶ τὰ ἐξ ἀνθρώπων σε περιστήκει (80) πράγματα.

ἐγγόνου.

(79) Οὐκ εἶδε. Mss. consentiunt in hac voce. Editi οὐκ οἶδε Paulo post Coisl. primus ἐπ' ἀμφοτέρων. Harl. et Med. ἀπ' ἀμφοτέρων.

(80) Περιστήκει. Sic mss. codices summo consensu. Editi περιέστηκε.

ΕΠΙΣΤΗΛΗ ΠΕ΄.

178 EPISTOLA LXXXV*.

Quod sæpe et in conventibus et in privatis colloquiis rogaverat Basilius, ut rustici ob vectigalia jurare non cogerentur, idem nunc per litteras obtestatur.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ὀρκουῖν (81).

A

De cavendo jurejurando.

Οὐ πανόμειθα κατὰ πᾶσαν σύνοδον διαμαρτυρόμενοι, καὶ ἰδίᾳ ἐν ταῖς συντυχίαις περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγόμενοι, ὥστε τοὺς ὀρκους ἐπὶ τοῖς δημοσίοις τελέσμασι μὴ ἐπάγεσθαι παρὰ τῶν ἀπαιτητῶν τοῖς ἀγροίοις. Λειπόμηνον ἦν (82) καὶ διὰ τοῦ γράμματος περὶ τῶν αὐτῶν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων διαμαρτύρασθαι, ὅτι προσήκει παύσασθαι ὑμᾶς διαμαρτον ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων ἐπάγοντας, καὶ ἄλλους ἐπειροῆσαι τινας τρόπους τῶν ἀπαιτήσεων, τὰς δὲ ψυχὰς συγχωρῆσαι τοῖς ἀνθρώποις ἀτρότους ἔχειν. Ταῦτα πρὸς σὲ γράφομεν, οὐχ ὡς σοῦ θεομένου τῆς ἐκ τῶν λόγων παρακλήσεως (οἴκοθεν γὰρ ἔχεις τὰς περὶ τὸ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον (83) ἀφορμὰς), ἀλλ' ἵνα διὰ σοῦ πάντες οἱ ἀνεχόμενοί σου διδαχθῶσι μὴ παροργίζεω τὸν Ἄγιον, μηδὲ ἀπηγορευμένον πρᾶγμα τῇ πονηρᾷ συνηθείᾳ εἰς ἀδικοφρίαν κατάγειν. Καὶ γὰρ οὔτε ὄφελός τι αὐτοῖς πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις ἐκ τῶν ὀρκων ἐστὶ, καὶ ὀπολογοῦμενον κακὸν τῇ ψυχῇ προσλαμβάνουσιν. Ἐπειδὴν γὰρ καταμελετήσωσι (84) τὰς ἐπιπορκίας οἱ ἄνθρωποι, οὐκέτι ἑαυτοὺς ἐπαίγουσι πρὸς τὴν ἔκτισιν, ἀλλὰ ἀπάτης ὄπλον καὶ ἀναβολῆς ἀφορμὴν ἐξευρησθαι αὐτοῖς τὸν ὄρκον οἴονται. Εἴτε οὖν ὀξεῖαν ἐπάγει τὴν ἀνταπόδοσιν τοῖς ἐπιπορκηκόσιν ὁ Κύριος, οὐχ ἔξουσι τοὺς ὑπακούοντας, τῶν ὑπευθύνων ὑπὸ τῆς τιμωρίας ἀναλωθέντων· εἴτε διὰ μακροθυμίας ἀνέχεται ὁ Δεσπότης, ὁ προλαβὼν εἶπον, ὅτι οἱ πεπειραμένοι τῆς ἀνάχης τοῦ Κυρίου καταφρονοῦσιν αὐτοῦ τῆς χρηστότητος· μὴ ἀνομείψωσαν διακενής, μηδὲ παροξυνέτωσαν ἐφ' ἑαυτοὺς τὸν Θεόν. Εἴρηται ἡμῖν τὰ ἡμῖν ἐπιβᾶλλοντα· ὄψονται οὐκ ἀπειθοῦντες.

ΔΠΙΣΤΟΛΗ ΠΣ΄.

Petit Basilius ut per quos direptum Dorothei presbyteri frumentum, per eosdem restituatur.

Τῷ ἡγεμόνι (85).

C

Præposito.

Οἶδα μεγίστην καὶ πρωτὴν σπουδὴν οὔσαν τῇ τιμιότητι σου πάντα τρόπον (86) χαρίζεσθαι τῷ δικαίῳ· δευτέραν δὲ τὸ καὶ τοὺς φίλους εὐποιεῖν, καὶ τῶν προσφρευγόντων τῇ προστασίᾳ τῆς σῆς μεγαλοουίας ἀντιποιεῖσθαι. Πάντα τοίνυν εἰς ταυτὸν συνέδραμεν ἐπὶ τῆς παρούσης ὑποθέσεως. Καὶ γὰρ δικαίον ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, ὑπὲρ οὗ τὴν πρεσβείαν ποιούμεθα, καὶ ἡμῖν κεχαρισμένον, οὗς ἐν τοῖς φίλοις ἀριθμεῖν ταῖς

(81) Περὶ τοῦ μὴ δεῖν. Verbum ultimum addidimus ex Coisl. primo et Med. Tres alii codices, Harl., Reg. secundus et Coisl. secundus, sic exhibent titulum: Ὡστε παύσασθαι τοὺς τῶν δημοσίων πράκτορας τοὺς ὀρκους τοῖς ὑποτελέσειν ἐπάγοντας. *Ut publicarum pecuniarum exactores desinant in jusjurandum adigere vectigales.*

(82) Λειπόμηνον ἦν. Reg. secundus Λειπόμηνον ἦν οὖν.

(83) Τὸν Κύριον. Ita vetusti codices quinque: editi τὸν Θεόν.

(84) Καταμελετήσωσι. Editi καταμελήσωσι, quod emendat Harlæanus codex cum tribus aliis.

Non desinimus in omni conventu contestari, et privatis in colloquiis idem inculcare, ut rustici ob publica vectigalia ad jusjurandum ab exactoribus non adigantur. Reliquum erat, ut etiam per litteras de iisdem coram Deo et hominibus contestaremur, consentaneum esse, ut mortem hominum animabus inferre desinatis, et aliquos alios exigendi modos excogitetis, ac per vos hominibus liceat animas a vulnere integras habere. Ad te hæc scribimus non quod indigeas, ut te verbis hortemur (habes enim domestica Domini metuendi incitamenta), sed ut per te discant omnes, qui ex te pendent, Sanctum ad iracundiam non provocare, et rem vetitam mala consuetudine indifferentem non facere. Neque enim eis ullo pacto ad exactiones prosunt juramenta: et malum certissimum in animo suscipiunt. Ubi enim homines in perjuriis exercitati fuerint, non amplius solvere properant, sed fraudis instrumentum ac dilationis ansam sibi inventum esse jusjurandum existimant. Sive igitur Dominus celeres pœnas inferat perjuris; non habebunt qui in jus vocati respondeant consumptis supplicio debitoribus: sive patienti animo ees toleret Dominus, quoniam, ut prius dixi, qui patientiam Domini experti sunt, ipsius contemnunt bonitatem; ne frustra legem violent, neque in seipsos Dei iram accendant. Dixi quæ debui, videbunt immorigeri.

EPISTOLA LXXXVI*.

Scio maximum et primum præstantiæ tuæ studium esse, ut omni ratione juri faveas. Alterum, ut et amicis benefacias, et eos qui ad tue magnimitatis patrocinium confugiunt, tueare. Concurrent itaque omnia in causa præsentis. Nam et justa res est, pro qua deprecamur; et nobis pergrata, quos inter tuos amicos numerare dignatus es; et eis debita, qui constantiæ tuæ auxilium ad inju-

(85) Τῷ ἡγεμόνι. Sic cum editis tres antiquissimi codices Harl., Med. et Coisl. In aliis tribus, nempe Reg. secundo et Bigot., hæc adduntur, παραθετικὴ ὑπὲρ πρεσβυτέρων περὶ καθαρπαγῆς σίτου, *commendatitia pro presbyteris ob frumenti direptionem.* Patet ex epistola sequenti hanc scriptam fuisse ad præpositum pagi, in quo educatus fuerat Basilius, quemque ideo patriam appellat.

(86) Πάντα τρόπον. Editio Paris, κατὰ πάντα τρόπον. Sed præpositio melius deest in sex mss. et in edit. Basil.

* Alias CCCV. Scripta anno 372.

** Alias CLXXIX. Scripta anno 372.

rias quas acceperunt propulsandas implorant. A Frumentum enim quod duntaxat ad necessarium vitæ usum optatissimus frater Dorotheus habebat, quidam ex iis, **179** quibus rerum publicarum administratio concredita est, in Berisis diripuerunt, sive sua sponte ad hanc violentiam, sive ab aliis inducti. Verum nulla ex parte res culpa caret. Quid enim minus lædit, qui ex se malus est, quam qui aliorum ministrat improbitati? siquidem idem damnum his qui injuria afficiuntur. Petimus igitur, ut per quos hic spoliatus est, ab his frumentum ablatum recipiat, nec eis liceat facinoris culpam in alios rejicere. Quanti autem momenti est rei frumentariæ penuriam effugere, tanti faciemus tuæ magnanimitatis beneficentiam, si eam conferre dignatus fueris.

EPISTOLA LXXXVII*.

Eadem de re scribit Basilius ad præsidem quem Eliam esse credimus.

Sine inscriptione de iisdem rebus.

Miratus sum quomodo te sequestro tantum nefas perpetratum sit in compresbyterum; adeo ut quod unicum habebat sustentandæ vitæ præsidium, id ei ereptum sit. Quod autem gravissimum est illud est, quod qui hoc ausi sunt, facinoris culpam in te transferunt: quem per erat non modo non permittere, sed etiam totis viribus impedire quominus hæc committantur, maxime quidem in quosvis homines: sin minus, saltem contra presbyteros, eosque quotquot idem ac nos sentiunt, ac eandem pietatis viam ineunt. Itaque, si qua tibi cura est ut me recrees; fac cito quæ acta sunt corrigantur. Potes enim, Dei dono, et hæc et his adhuc majora perficere, quibus consultum C ut si sua sponte æqua facere noluerint, judiciorum auctoritate facere cogantur.

* Alias CCCXC. Scripta anno 372.

(87) Τῶς σεαυτοῦ. Med. et Coisl. primus τοῖς ἐαυτοῦ. Paulo post Coisl. primus et Reg. secundus εἶχεν εἰς τὴν, etc.

(88) Ἐν Βηρίσοις. Coisl. primus ἐν Βηρίσοις. Paris. et Bigot. ἐν Κηρίσοις.

(89) Τί γὰρ ἤπτον. Nulla hoc loco varietas inter editos et manuscriptos codices; sed tamen postulat sententia, ut legamus, Τί γὰρ ἤπτον ἀδικεῖ ἢ ὁ οἴκοθεν πονηρὸς, ὁ ἐτέρων κακίᾳ ὑπηρετούμενος; Quid enim minus lædit quam qui sua sponte malus est, qui aliorum ministrat improbitati? Occurrit enim Basilius excusationi, qua videbantur auctores injuriæ usuri, si culpam in alios transferre possent. Ibidem editio Paris. Καὶ γὰρ τοῖς. Deest γὰρ in septem mss. et edit. Basil.

(90) Ἀφηρεθὲν μὲν. Editio Paris. addit ἐξ αὐτῶν τὸ ἀφαιρεθὲν, sed hæc desunt in septem mss. et in edit. Basil. in qua legitur, ἀφηρεθὲν μὴ ἀπολαβεῖν. Ibidem tres mss. ἀφηρεθήμεν, per quos spoliati sumus,

(91) Ὅσου δὲ... τοσοῦτον. Sic Harl., Med. Coisl., primus cum duobus aliis. Editi ὅσου δὲ... τοσοῦτον.

(92) Ὑπὲρ τῶν αὐτῶν. Hunc titulum desumpsimus ex codicibus Harl., Coisl. secundo et Regio se-

σεαυτοῦ (87) κατηξίωσας * καὶ ὀφειλόμενον τοῖς τὴν σταθρότητα σου εἰς τὴν ὑπὲρ ὧν πεπόνθασι βοήθειαν ἐπικαλουμένοις. Σίτον γὰρ, ὃν μόνον εἶχε πρὸς τὴν ἀναγκαίαν τοῦ βίου διαγωγὴν ὁ ποθεινότετος ἀδελφὸς Δωρόθεος, διήρπασάν τινες ἐν Βηρίσοις (88), τῶν τὰ δημόσια διοικεῖν πεπιστευμένων, εἴτε ἀφ' ἐαυτῶν ἐλθόντες ἐπὶ τὴν βίαν, εἴτε καὶ ἐτέρων αὐτοῖς ὑποθεμένων. Πλὴν οὐδαμῶθεν αὐτοῖς τὸ πρᾶγμα ἀνέγκλητον. Τί γὰρ ἤπτον (89) ἀδικεῖ ὁ οἴκοθεν πονηρὸς ἢ ὁ ἐτέρων κακίᾳ ὑπηρετούμενος; Καὶ τοῖς πεπονθόσιν ἢ ζημίᾳ ὁμοίᾳ. Τοῦτον ἀξιούμεν, δι' ὧν ἀφηρεθὲν μὲν (90) ἀπολαβεῖν, καὶ θὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς ἐπὶ ἐτέροις τὴν αἰτίαν τῶν τετολημημένων ἀναφέρειν * ὅσου δὲ (91) ἀξιὸν τὸ τὴν ἐκ τῆς σιτοδείας διαφυγεῖν ἀνάγκην, τοσοῦτον τὴν χάριν τιμησόμεθα τὴν παρὰ τῆς σῆς μεγαλοφυΐας, B ἐὰν ἄρα δοῦναι καταξιώσης.

EPISTOLA ΠΖ'.

Ἀνεπίγραφος ὑπὲρ τῶν αὐτῶν (92).

Ἐθαύμασα πῶς, σου μεσιτεύοντος, τοσοῦτον ἐτολήθη κακὸν κατὰ τοῦ συμπρεσβυτέρου (93) ὥστε ἦν μονὴν εἶχεν ἀφορμὴν τοῦ βίου, ταύτην διαρπασθῆναι. Καὶ τὸ δεινότετον, ὅτι οἱ τοῦτο τετολημηκότες ἐπὶ σὲ τὴν αἰτίαν ὧν πεποιήκασιν ἀναφέρουσιν * ὃν οὐχ ὅπως (94) ἐπιτρέπειν τὰ τοιαῦτα γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ παντὶ σθένει διακωλύειν ἀκόλουθον ἦν, μάλιστα μὲν κατὰ πάντων * εἰ δ' ἄρα, κατὰ γούν τῶν πρεσβυτέρων, καὶ τούτων ὅσοι ἡμῖν ἀμόψυχοι, καὶ τὴν αὐτὴν τῆς εὐσεβείας ὁδὸν πορευόμενοι. Εἴ τι οὖν φροντίζεις τοῦ ἀναπαῆσαι ἡμᾶς, ταχέως διορθωθῆναι τὰ γενόμενα ποιήσον. Δύνασαι γὰρ σὺν Θεῷ καὶ ταῦτα καὶ εἰ μείζω τούτων κατορθοῦν, οἷς ἂν ἐθέλης (95). Ἐπέστειλα δὲ καὶ τῷ ἄρχοντι τῆς πατρίδος (96), ἵνα, ἐὰν ἀφ' ἐαυτῶν (97) μὴ θελήσωσι ποιῆσαι τὰ δίκαια, ἐκ τῆς κινήσεως τῶν δικαστηρίων ἀναγκασθῶσι ποιῆσαι.

cundo. Habent alii ἐπὶ ἐκδικήσει, de ultione. Editi corrupte ἐπὶ οἰκῆσει, Coisl. primus ἐπὶ κήσει.

(93) Συμπρεσβυτέρου. Med. et Coisl. primus πρεσβυτέρου.

(94) Ὁν οὐχ ὅπως. Editi his vocibus præmittunt εἰς. Quæ præpositio legitur etiam in codicibus vetustissimis Coisl. et Med. Sed in his codicibus desunt præcedentia verba ἐπὶ σὲ. Harlæanum cum aliis quatuor secutus sum.

(95) Ἐθέλης. Coisl. primus ἐθέλεις.

(96) Τῆς πατρίδος. Patriam suam vocat Basilius locum, in quo educatus fuerat apud aviam suam. Eundem locum similiter designat supra initio epistolæ 8. Ait in epistola 31 se, cum pluribus in patria timentibus Deum, insolabiliter doluisse, quod Dianius formulæ Constantinopoli allatæ subscripsisset. Hunc autem presbyterum, qui in patria Basiliæ degebat, non alium esse perspicitur ei presbytero, qui Basilius collactaneus erat, ac domum, in qua Basilius educatus fuerat, certis conditionibus commissam administrabat, ut patet ex epistolis 36 et 37.

(97) Ἀφ' ἐαυτῶν. Ita sex mss. Editi ἐφ' ἐαυτῶν. Mox Coisl. primus et Med. διὰ τῆς κινήσεως.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΙΙ

EPISTOLA LXXXVIII*

Hortatus fuerat Basilius civitatem ad symbolam auri comparatitii, sed cum magistratus plerique essent in agris, postulat a præside, ut vel de auri summa aliquid interim remittat, vel tempus præstitutum proroget.

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ ἀπαιτητῇ χρημάτων.

Τὴν δυσκολίαν τῆς συγκομιδῆς τοῦ πραγματευτικοῦ χρυσοῦ (98) πάντων μάλιστα ἢ σὴ τιμιότητος κατέμαθε· καὶ τῆς πενίας ἡμῶν οὐδένα μάρτυρα τοιοῦτον ἔχομεν, οἷον σὲ, ὃς ἐκ τῆς μεγάλης φιλάνθρωπίας καὶ συνέπαθες ἡμῶν, καὶ συμπερινηχθῆς μέχρι τοῦ παρόντος τὰ δυνατὰ, οὐδ' αὐμοῦ τὸ πρᾶον τῆς ἑαυτοῦ τῶν τρόπων παταστάσεως ἐκ τῆς τῶν ἄνωθεν ἐπικειμένων ταραχῆς παρακινήσας. Ἐπεὶ οὖν ὑπολείπεται ἡμῶν ἐκ τοῦ παντός σταθμοῦ ὀλίγον ἔτι χρυσίον, καὶ τοῦτο ἀνάγκη ἐκ τοῦ ἐράνου, εἰς ὃν προετρεψάμεθα πᾶσαν τὴν πόλιν, συγκομισθῆναι· παρακαλοῦμέν σου τὴν ἡμερότητα μικρὸν τι ἐκτεῖναι ἡμῶν τὴν προθεσμίαν, πρὸς τὸ καὶ τοὺς ἔξω τῆς πόλεως ὑπομνησθῆναι. Ἐν ἀγροῖς γὰρ ἐστὶ τὸ πολὺ τῶν ἐν τέλει, ὡς οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς. Ἐάν μὲν οὖν ἦ δυνατὸν παρὰ τοσάσδε λίτρας ἐκπεμφθῆναι, τοσοῦτον γὰρ ἡμῶν ὑπολείπεται, τοῦτο γενέσθαι παρακαλοῦμέν σε· καὶ κείνο ἐπαποσταλήσεται ὕστερον· εἰ δὲ πᾶσα ἦ ἀνάγκη ἀθροῦν αὐτὸ παραπεμφθῆναι τοῖς θησαυροῖς, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἠξιώσαμεν, πλατυτέραν ἡμῶν γενέσθαι τὴν προθεσμίαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΙΘ'

Litteris solatur Basilius desiderium videndi Meletii, eumque per Dorotheum obtestatur ut pro se oret, et si ad Occidentales scribendum sit, litteras dictet: se enim jam scripsisse per Sabinum, sed tanquam a synodo mittendum qui litteras perferat. Negat se apud Athanasium quidquam promovere posse nisi a Meletio ejusque sociis initium fiat communionis Athanasio offerendæ.

Μελετίῳ ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας.

1. Ὁ ἀγαθὸς Θεὸς, παρασχόμενος (99) ἡμῶν προφάσεις προσηγοριῶν πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα, τὸ σφοδρὸν τοῦ πόθου παραμυθεῖται. Μάρτυς γὰρ αὐτὸς τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν, ἣν ἔχομεν εἰς τὸ θεάσασθαι σου τὸ (1) πρόσωπον, καὶ ἀπολαῦσαι τῆς ἀγαθῆς σου καὶ ψυχωφελοῦς διδασκαλίας. Καὶ νῦν δὲ διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου καὶ σπουδαιωτάτου ἀδελφοῦ Δωροθέου τοῦ συνδιακόνου ἐρχομένου παρακαλοῦμέν σε προηγουμένως προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα μὴ πρόσκομμα ὤμεν τῷ λαῷ, μηδὲ ἐμπόδιον παῖς ὑμετέραις εὐχαῖς πρὸς τὸ δυσωπῆσαι τὸν Κύριον· ἔπειτα καὶ ὑπομνήσκωμεν καταξιῶσαι σε πάντα τυπῶσαι διὰ τοῦ προειρημένου ἀδελφοῦ· καὶ εἴ τι (2) δεῖ ἐπίσταλῆναι τοῖς κατὰ τὴν δύσιν, διὰ τὸ ὀφείλειν ἀναγκαίως καὶ δι' ἡμετέρου αὐτοῖς ἀπνευχθῆναι γράμματα, αὐτὸν ὑπαγορεῦσαι τὰς ἐπιστολάς. Ἡμεῖς γὰρ ἐπιτυχόντες

(98) Πραγματευτικοῦ χρυσοῦ. Aurum illud vocabatur *comparatitium*, quia idcirco conferebatur, ut inde vestes militares compararentur, ut observat Gothofredus ad lib. vii *Cod. Theod.*, tit. 6, leg. 3. Nam provinciæ Orientis, exceptis duabus, nempe Osroene et Isauria, non vestem ipsam militarem præbebant, sed aurum compensationis gratia. Porro Valens in lege secunda ejusdem tituli, quæ Marcianopoli data est anno 368, jusserrat *Omnes canonem vestium ex Kal. Sept. ad Kal. Aprilis largitionibus tradi: proposita Rectori provincie vel ejus officio condemnationis pena*. Unde patet hanc Basili epistolam ad Rectorem Cappa-

A *Sine inscriptione, causa exactoris pecuniarum.*

Quam difficile sit aurum comparatitium cogere, omnium maxime præstantia tua novit: neque ullum paupertatis nostræ testem tam locupletem habemus, quam temetipsum: qui summa humanitate et nostri misertus es, et **180** hactenus, quantum in te fuit, indulgenter nobiscum egisti, nusquam a leni illo morum tuorum statu discedens ob metum eorum, quæ a sublimioribus potestatibus imminebant. Quoniam igitur reliquum est nobis de tota summa paululum auri; ac illud ex symbola, ad quam civitatem universam hortati sumus, necesse est colligi; clementiam tuam rogamus, nobis præstitutum tempus paulisper proroges, ut et qui ab urbe absunt, admoneantur. In agris enim sunt plerique magistratum, ut ne ipse quidem ignoras. Quod si ita mitti potest, ut tot libræ desint, tantumdem enim nobis reliquum est, hoc ut fiat, te rogo; et reliquum postea mittetur; sin autem omnino necesse est illud simul transmitti in thesauros; id quod ab initio efflagitavi, ut tempus indictum nobis producas.

EPISTOLA LXXXIX**.

Meletio episcopo Antiochiæ.

1. Bonus [Deus occasiones nobis salutandæ dignitatis tuæ præbens, vehementiam desiderii demulcet. Nam testis ipse est desiderii nostri, quo flagramus, vultus tui vivendi, ac bona tua et utili animabus doctrina perfruendi. Nunc autem per religiosissimum ac optimum fratrem Dorotheum condiaconum advenientem obtestor te, in primis ut depreceris pro nobis, ne populo simus offendiculo, neque precibus vestris impedimento, quominus Dominum placetis. Deinde suggerimus etiam, ut omnia per prædictum fratrem digneris ordinare: ac si ad Occidentales scribendum est, propterea] quod litteræ sunt necessario etiam ab uno e nostris perferendæ, has ipsas litteras dictes. Nos enim nacti diaconum Sabinum ab illis missum scripsimus ad Illyricos, et ad Italiæ et Galliæ epi-

D dociæ, quem Eliam esse non levibus de causis existimamus scriptam esse mense Martio ac non longe ante Pascha, quod hoc anno 372 incidit in diem octavum Aprilis.

(99) Παρασχόμενος. Editi addunt ante hanc vocem articulum ὁ, qui deest in Coisl. utroque et tribus aliis. Deest hæc epistola in codicibus Med. et Harl.

(1) Σου τό. Sic quatuor mss. pro eo quod erat in editis τοῦτο.

(2) Εἴ τι. Voculam τι addidimus ex sex mss.

* Alias CCXLIII. Scripta anno 372.

** Alias CCLXXIII. Scripta anno 372.

scopos, et quosdam alios, qui privatim ad nos A litteras dederant. Consentaneum autem, ut tanquam a communi synodi mittatur aliquis, qui litteras secundas deferat, quas ipse jubeto exarari. δε ὡς ἀπὸ κοινοῦ (5) τῆς συνόδου ἀποσταλῆναι τινα τὸν κομίζοντα δεύτερα γράμματα, ἅπερ αὐτὸς κέλευσον τυπωθῆναι.

2. Quod jam ad reverendissimum episcopum Athanasium attinet, probe scientem eximiam tuam prudentiam monebo, fieri non posse, ut meis litteris aliquid promoveatur, aut quidquam eorum quæ oportet perficiatur, nisi et a vobis, qui tunc ipsius communionem procrastinatis, hanc ipsam aliquo pacto accipiat. Aiunt enim ipsum omnino propendere ut nobiscum **181** jungatur, et quidquid poterit, collaturum: sed dolere, quod et tunc dimissus sit sine communionem, et etiamnum B promissa maneant irrita. Res autem Orientalium quomodo se habeant nequaquam profecto latet aures pietatis tuæ: ac per se ipse accuratius omnia prædictus frafer enarrabit. Quem quidem dignare statim post Pascha dimittere, quia responsa Samosatis exspectat: ejusque et propensam voluntatem approba, et precibus tuis corroboratum ad res propositas agendas dimitte.

EPISTOLA XC*.

Declarat Basilius quantum lætitiæ perceperit, ex litteris Occidentalium, et ex adventu Sabinii; a quo edoctos Occidentales de rebus Orientis tandem auxilio venturos sperat. Quod quidem ut impetret, Orientalis Ecclesiæ calamitates describit. His quæ canonice in Occidente gesta sunt assentiri se profiteretur.

Sanctissimis fratribus ac episcopis Occidentalibus.

1. Bonus Deus, qui semper afflictionibus consolationes admiscet, nobis etiam nunc largitus est inter multos dolores, ut modicum aliquod solatium nancisceremur ex litteris, quas a vestra integritate reverendissimus Pater noster Athanasius acceptas ad nos transmisit, fidei rectæ testimonium et inviolabilis vestræ concordie atque conspirationis argumentum habentes, ita ut et pastores Patrum vestigia sequentes, et Domini populum cum scientia pascentes exhibeant. Hæc omnia adeo nos exhilararunt, ut mœrorem nostrum solverent, et exiguum quemdam risum animis nostris concitarent, ex tristi hoc rerum statu, in quo nunc versamur. Auxit autem nobis solamen Dominus per religiosissimum filium et condiaconum Sabinum, qui et ea quæ apud vos præclare geruntur, enarrans accurate, aluit animas nostras; et de rebus nostris experien-

* Alias LXI. Scripta anno 372.

(3) Ἐπεστεύλαμεν. Ita mss. tres: male in editis ἀπεστεύλαμεν, misimus, quod pugnat cum sententia Basilii.

(4) Καὶ Γαλλίαν. Hæc desunt in Vat., et Reg. secundo et Coisl. secundo, non in Coisl. primo, et Reg. primo et Bigot. altero.

(5) Ἀπὸ κοινοῦ. Sic uterque Reg., et uterque Coisl. cum Bigot. altero. Editi ἀπὸ κοινοῦ. Dicitur autem hoc loco *commune synodi*, velut apud Ciceronem *commune Asiæ*.

(6) Ἡ ποιῆσαι. Ita sex mss. Editi καὶ ποιῆσαι. Infra καὶ ἔτι νῦν ἀτελεῖς. Coisl. primus καὶ ἔτι ἀτελεῖς. Reg. primus et Coisl. secundus ut in textu. Negat Tillemontius Athanasium, de quo hic Basilius,

Σαβίνου, τοῦ παρ' αὐτῶν ἀποσταλέντος ἱακόνου, ἐπεστεύλαμεν (3) πρὸς τε τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ πρὸς τοὺς κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν (4) ἐπισκόπους, καὶ τινας τῶν ἰδίως πρὸς ἡμᾶς ἐπιστεύλατων. Εὐλόγησον τὸν κομίζοντα δεύτερα γράμματα, ἅπερ αὐτὸς κέλευσον

2. Καὶ περὶ τοῦ αἰθεσιμωτάτου ἐπισκόπου Ἀθανασίου ἀκριβῶς γνώσκουσαν τὴν τελείαν σου φρόνησιν ὑπομνησκόμεν, ὅτι ἀμήχανον τοῖς παρ' ἐμοῦ γράμματιν ἐπιδοῦναι ἢ ποιῆσαι (6) τι τῶν ὀφειλομένων, ἐν μὴ καὶ παρ' ὑμῶν, τῶν τότε τὴν κοινωνίαν αὐτοῦ ἀναβαλλομένων, δεῖξαι τινα τρόπον. Αὐτὸς γὰρ λέγεται πάνυ ὀργηθῆναι πρὸς τὸ συναρθῆναι ἡμῖν, καὶ τὰ κατὰ δύναμιν συμβαλέσθαι, λυπεῖσθαι δὲ, ὅτι καὶ τότε παρεπέμφθη ἀκοινωνητος, καὶ ἔτι νῦν ἀτελεῖς μένουσιν αἱ ὑποσχέσεις. Τὰ δὲ κατὰ τὴν Ἀνατολήν ὅπως διακείται οὐκ ἔλαθε πάντως τῆς ἀκοῆς τῆς θεοσεβείας σου: καὶ δι' ἐκαστοῦ δὲ ἀκριβέστερον πάντα ὁ προειρημένος ἀδελφὸς διεγήσεται. "Ὅν καταξίωσον εὐθὺς ἐκπέμψαι μετὰ τὸ Πάσχα, διὰ τὸ ἀναμένειν τὰς ἀπὸ Σαμοσάτων ἀποκρίσεις: οὗ καὶ τὴν προθυμίαν ἀπόδειξι, καὶ εὐχαῖς αὐτῶν ἐνισχύσας, πρόπεμψον εἰς τὰ προκείμενα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ξ'.

Τοῖς ἀγιωτάτοις ἀδελφοῖς καὶ ἐπισκόποις τοῖς ἐν τῇ Δύσει.

1. Ὁ αγαθὸς Θεὸς, ὁ ἀεὶ ταῖς θλίψεις τὰς παρακλήσεις παραξενυγῶς, ἔδωκεν ἡμῖν καὶ νῦν ἐπὶ τῷ (7) πλήθει τῶν ὀδυρῶν εὐρέσθαι τινα μετρίαν παράκλησιν ἐκ τῶν γραμμάτων, ἢ παρὰ τῆς ὑμετέρας ὀρθότητος ὁ τιμιώτατος Πατὴρ ἡμῶν Ἀθανάσιος (8) ὁ ἐπίσκοπος δεξάμενος διεπέμψατο ἡμῖν, ὑγιᾶς πίστεως μαρτυρίαν, καὶ τῆς ἀνεπαρεχέστου ὑμῶν ὁμοιοῦς καὶ συμπνοίας ἀπόδειξιν ἔχοντα, ὥστε καὶ ποιμένας ἀναδεικνύουσι (9) τοῖς ἔχουσιν τῶν Πατέρων ἀκολουθοῦντας, καὶ τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου μετ' ἐπιστήμης ποιμαίνοντας. Ταῦτα πάντα κῦφραυεν ἡμᾶς τοσοῦτον, ὥστε λύσαι ἡμῶν τὴν κατῆφειαν, καὶ μειθιναῖ τι βραχὺ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐμποιῆσαι ἀπὸ τῆς σκυθρωπῆς τάτης τῶν πραγμάτων καταστάσεως (10), ἐν ἣ νῦν καθεστῆκαμεν. Ἐπέτεινε δὲ ἡμῖν τὴν παράκλησιν ὁ Κύριος διὰ τοῦ υἱοῦ ἡμῶν τοῦ εὐλαβεστάτου συνδιακόνου Σαβίνου, ὃς, καὶ τὰ magnum illum esse episcopum Alexandrinum. Rem expendemus in *Vita Basilii*; neque enim notarum angustiis contineri posset.

(7) Ἐπὶ τῷ. Coisl. primus ἐν τῷ.

(8) Ἀθανάσιος. Deest nomen Athanasii in utroque Regio.

(9) Ἀναδεικνύουσι. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀποδειχθῆναι. Ibidem editi τοῖς ἔχουσιν. Sed articulum primum sustulimus, qui melius videtur deesse in tribus mss. licet non vetustissimis. Deest etiam in editionibus Hagan. et Basil.

(10) Καταστάσεως. Quatuor mss. non tamen vetustissimi κενώσεως. Paulo post editi καὶ διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου υἱοῦ καὶ, etc. Coisl. primus et Harl. ut in textu.

παρ' ὑμῶν καλὰ διεγησάμενος ἀκριβῶς, ἐθρεψεν ἡμῶν τῆς ψυχῆς καὶ τὰ ἡμέτερα θεῖ, τῇ πείρᾳ μαθῶν, ἐναργῶς ὑμῶν ἀναγγελεῖ, ἵνα προσηγουμένως μὲν διὰ τῆς ἐκτενοῦς καὶ φιλοπόνου θεήσεως τῆς πρὸς τὸν Κύριον συναγωνίζησθε ἡμῶν, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ἐνδεχομένην ὑμῶν (11) παρακυσθῆναι ταῖς καταπονουμέναις Ἐκκλησίαις εἰσεγγεῖσθαι μὴ παραιτήσασθε. Κέκμηκε γὰρ τὰ ἐνταῦθα, ἀδελφοὶ τιμωτάτοι, καὶ ἀπέροηκε πρὸς τὰς συνεχεῖς προσβολὰς τῶν ἐναντίων ἡ Ἐκκλησία, ὥσπερ τι πλοῖον ἐν πελάγει μέσῳ ταῖς ἐπαλλήλοις πλεγμαῖς τῶν κυμάτων βαταμιζόμενον, εἰ μὴ τις γένοιτο ταχεῖα ἐπισκοπὴ τῆς ἀλαθότητος τοῦ Κυρίου. Ὡσπερ οὖν ἡμεῖς ἴδιον ἐαυτῶν ἀγαθὸν ποιούμεθα τὴν ὑμετέραν πρὸς ἀλλήλους σύμπνοιάν τε καὶ ἐνότητά, οὕτω καὶ ὑμᾶς παρακαλοῦμεν συμπαιθῆσαι ἡμῶν ταῖς διαιρέσεσι καὶ μὴ, B] ὅτι τῇ θέσει τῶν τόπων διετρήκαμεν, χωρίζεσθαι ἡμᾶς ἀπ' εἰσαυτῶν, ἀλλ' ὅτι ἐνούμεθα τῇ κατὰ τὸ Πνεῦμα κοινωνίᾳ, εἰς τὴν ἐνὸς σώματος ἡμᾶς συμφωνίαν ἀναλαμβάνειν.

2. Γνώριμα δὲ τὰ θλίβοντα ἡμᾶς, κἄν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν· εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν οἰκουμένην λοιπὸν (12) ἐξήχηται. Καταπεφρόνηται τὰ τῶν Πατέρων δογματὰ ἀποστολικὰ παραδόσεις ἐξουθενούνται (13)· νεωτεροποιῶν ἀνθρώπων ἐφευρέματα ταῖς Ἐκκλησίαις ἐμπολιτεύεται· τεχνολογοῦσι λοιπὸν, οὐ θεολογοῦσιν οἱ ἀνθρώποι· ἢ τοῦ κόσμου σοφία τὰ πρωτεῖα φέρεται, παρωσαμένη τὸ καύχημα τοῦ σταυροῦ. Ποιμένες ἀπελαύνονται, ἀντειτάγονται δὲ λύκοι βαρεῖς, διασπῶντες τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ (14) Οἴκοι εὐκτήριοι, ἐρημοὶ τῶν ἐκκλησιαζόντων· αἱ ἐρημίαι πλήρεις τῶν ὀδυρομένων. Οἱ πρεσβύτεροι ὀδύρονται, τὰ παλαιὰ συγκρίνοντες τοῖς παροῦσιν· οἱ νέοι ἐλευνότεροι, μὴ εἰδότες οἶων ἐστέρηνται. Ταῦτα ἱκανὰ μὲν κινήσασθαι πρὸς συμπάθειαν (15) τοῦς τὴν Χριστοῦ ἀγάπην πεπαιδευμένους· συγκρινόμενος δὲ τῇ ἀληθείᾳ τῶν πραγμάτων ὁ λόγος παρὰ πολὺ (16) τῆς ἀξίας αὐτῶν ἀπολείπεται. Εἴ τι οὖν παρακυσθῆναι ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία Πνεύματος, εἴ τινα σπλάγγνα οἰκτιροῦν, κινήθητε πρὸς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν. Ἀνάθετε ζῆλον εὐσεβείας, ἐξέλθετε ἡμᾶς τοῦ χειμῶνος τούτου. Ἀλλείσθω καὶ παρ' ἡμῶν μετὰ παρόρησίας τὸ ἀγαθὸν ἐκαῖνο κήρυγμα τῶν Πατέρων, τὸ καταστρέφον μὲν τὴν δυσσύμνον αἵρεσιν τῆν Ἀρείου, οἰκοδομοῦν (17) δὲ τὰς Ἐκκλησίας ἐν τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ ἐν ἣ ὁ Υἱὸς ὁμοούσιος ὁμολογεῖται τῇ Πατρὶ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁμοτίμως συναριθμεῖται τε καὶ συλλατρεύεται ἵνα ἡν ὑμῶν ἔδωκεν ὁ Κύριος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας παρόρησίαν, καὶ τὸ ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς θείας (18) καὶ σωτηρίου Τριάδος καύχημα, τοῦτο καὶ ἡμῶν διὰ τῶν ὑμετέρων εὐχῶν καὶ τῆς συνεργίας ὑμῶν χαρίσεται. Τὸ δὲ καθέκα-

(11) Ὑμῶν. Tres vetustissimi codices ἡμῶν. Deest ea vox in quatuor aliis mss. Paulo post editio Paris et vetustissimi codices τὰ ἐνταῦθα, deest vocula in aliis quatuor mss. et litionibus Hagan. et Basil.

(12) Λοιπὸν Deest ea vox in quatuor mss. non tamen vetustissimis, in quibus etiam legitur ἐκκέχνηται.

(13) Ἐξουθενούνται. Tres Regii codices et Coisl. secundus ἐξουθενούνται, νεωτέρων ἀνθρώπων. Paulo post Med. et Harl. καὶ οὐχὶ θεολογοῦσιν.

(14) Vid. Addenda.

tia edoctus, perspicue vobis enuntiabit; ut primum quidem constanti et vehementi ad Dominum prece nobiscum decertetis; deinde vero ut et pro viribus solatium Ecclesiis afflictatis afferre ne recusetis. Nam hic omnia fatiscunt, fratres reverendissimi; et deficit ad continuos adversariorum assultus Ecclesia, non secus ac navigium quoddam in medio mari fluctuum impulsibus sibi invicem succedentibus agitatam; nisi Dei nos bonitas cito visitet. Quemadmodum igitur proprium ipsorum bonum ducimus, vestram inter vos concordiam et unitatem; ita et rogamus, ut nostrarum vos dissensionum misereat; nec, quia locorum situ dissiti sumus, nos a vobis sejungatis, sed quia Spiritus communione conjungimur, nos in unius corporis concentum admittatis.

ἑαυτῶν, ἀλλ' ὅτι ἐνούμεθα τῇ κατὰ τὸ Πνεῦμα κοινωνίᾳ,

2. Notæ autem calamitates nostræ, vel nobis tacentibus: siquidem per totum terrenum orbem **182** jam personuerunt. Contemnuntur Patrum dogmata; nullo numero habentur apostolicæ traditiones; novatorum inventa regnant in Ecclesiis: de cætero homines verborum artifices sunt, non theologi; primas tenet mundi sapientia, expulsa crucis gloriatione. Abactis pastoribus introducuntur lupi graves, qui Christi gregem discerpunt. Domus orationis destitutæ concionatoribus, solitudines lamentantibus refertæ. Seniores lugent, dum antiqua comparant cum præsentibus; juniores miserabiliores sunt, qualibus privati sint, ignorantes. Atque hæc quidem apta ad eorum commiserationem commovendam, qui Christi dilectionem edicti sunt; sed comparatus cum rerum veritate sermo longe ab ipsarum magnitudine abest. Si quod igitur solatium dilectionis, si qua communicatio Spiritus, si qua commiserationis viscera, ad ferendas nobis suppetias concitemini. Arripite studium pietatis: nos ex hac tempestate eripite. Proferatur et apud nos libere bona illa Patrum promulgatio, infamem Arii hæresim evertens, Ecclesias vero in sana doctrina ædificans, in qua Filium Patri consubstantialem confitemur, atque Spiritus sanctus pari honore simul et numeratur, et adoratur; ut quam vobis Dominus dedit pro veritate libertatem, et in divinæ salutarisque Trinitatis confessione gloriationem, hanc et nobis per vestras preces opemque vestram largiatur. Cæterum ille ipse, quem jam dixi, diaconus singula dilectioni vestræ nuntiabit. Omnibus autem quæ canonice a vestra præstantia acta sunt,

(15) Πρὸς συμπάθειαν. Ita tres mss. vetustissimi: editi εἰς συμπάθειαν.

(16) Παρὰ πολὺ. Deest præpositio in utroque Regio et Coisl. secundo. Ibidem editi ἀπολείπεται. Mss. ut in contextu. Paulo post Reg. uterque et Coisl. secundus εἴ τι σπλάγγνον οἰκτιροῦν

(17) Οἰκοδομοῦν. Ita Coisl. primus et Med. cum tribus aliis. Editi στεροῦν. Harl. cum uno ex Regiis οἰκονομοῦν.

(18) Τῆς θείας. Ita septem mss. Editi τῆς ἀληθείας.

assensi sumus, apostolicum vestrum rectæ doctri-
næ studium laudantes.

κανονικῶς παρὰ τῆς ὑμετέρας τιμιότητος συνεθέμεθα,
ἀποδεξάμενοι.

EPISTOLA XCI*.

*Valeriani litteris respondet, eumque per Sabinum salutatur, et obtestatur ut oret pro miseris Ecclesiæ
Orientalis rebus; quibus sanandis necessarium esse docet Occidentis auxilium.*

Valeriano, Illyricorum episcopo.

Grates Domino largienti nobis, ut dilectionis ve-
teris fructum in tua puritate videamus: qui scilicet
adeo corpore sejunctus, nobis te per epistolam
conjunxisti, nosque spirituali tuo et sancto deside-
rio complexus, non enarrabilem quemdam amorem
animis nostris indidisti. Nam re ipsa vim didicimus
Proverbii illius: *Ut animæ sitiēti aqua frigida, ita* B
nuntius bonus de terra longinqua^{B*}. Magnam enim
est apud nos fames charitatis, frater colendissime.
Causa autem manifesta, nimirum eo quod multipli-
cata sit iniquitas, multorum refrigit charitas. Eam ob
causam et litteras tuas plurimifecimus, et vices re-
pendimus tibi per eundem virum religiosissimum
condiaconum nostrum **183** et fratrem Sabinum: per
quem et tibi nosmetnotos facimus, et te obsecramus,
utin precibus pro nobis invigiles, ut tandem aliquan-
do rebus nostris Deus sanctus tranquillitatem ac
quietem impertiat, et ventum hunc ac mare incre-
pet; ita ut liberemur ex illo æstu et perturbatione in
qua nunc constituti sumus, summam semper sub-
mersionem expectantes. Sed in nobis magnifice
Deus in præsentī indulgit, ut vos audiremus sum-
mo consensu et unitate inter vos esse conjunctos,
ac veritatis doctrinam sine impedimento apud vos
annuntiari: siquidem aliquando (si modo non jam
conclusum est hujus mundi tempus, sed adhuc vitæ
humanæ dies supersunt) necesse est, ut fidem re-
novetis Orienti, et honorum quæ ab eo accepistis,
remunerationem eidem in tempore persolvatis. Nam
sana apud nos pars, quæque majorum pietatem
tuetur, non parum fatiscit; diabolo multis ac va-
riis artificiorum assultibus pro sua ipsius astutia
eam concutiente. Utinam autem vestris precibus,
qui Dominum diligitis, exstinguatur prava illa et
populorum deceptrix erroris Ariani hæresis; relu-
ceat autem bona Patrum nostrorum doctrina, qui
Nicæam convenerunt, adeo ut consentanea salutari
baptismati glorificatio adimpleatur beatæ Trinitati.
Πατέρων ἡμῶν διδασκαλία, τῶν συνελθόντων κατὰ τὴν
δοξολογίαν ἀποπληροῦσθαι τῆ μακαρίᾳ Τριάδι.

^{B*} Prov. xxv, 25.

* Alias CCCXXIV. Scripta anno 372. Quam dul-
ce Basilio cum episcopis longe remotis charitate
conjungi.

19) Τὸ δὲ καθέκαστον. Hæc et, quæ sequuntur de-
sunt in pluribus mss., non tamen in tribus vetus-
tissimis.

(20) Ἰλλυριῶν. Harl. et Reg. secundus ac Coisl.
secundus Ἰλλυρικοῦ. Perspicuum est Aquileiam
hic designari, cujus episcopus erat Valerianus.

(21) Τῷ Κυρίῳ Codices nonnulli τῷ Θεῷ.

EPISTOLAI 5A

Ὁυαλεριανῷ, ἐπισκόπῳ Ἰλλυριῶν (20).

Χάρις τῷ Κυρίῳ (21), τῷ δόντι ἡμῖν ἀρχαίας ἀγά-
πης καρπὸν ἰδεῖν ἐν τῇ σῆ καθαρότητι: ὅς γε το-
σοῦτον διεστῶς τῷ σώματι, συνηψας ἡμῖν σεαυτὸν
διὰ γράμματος, καὶ τῷ πνευματικῷ σου καὶ ἀγίῳ
πόθῳ περιπτυσσάμενος ἡμᾶς, ἀμύθητον τι (22) φι-
λτρον ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνεποίησας. Ἐργῶ γὰρ ἐμά-
θομεν τῆς παροιμίας τὴν δύναμιν, ὅτι ὡσπερ ψυχῆ
διψῶση ψυχρὸν ὕδωρ, οὕτως ἀγγελία ἀγαθὴ ἐκ
τῆς (23) μακρόθεν. Δεινὸς γὰρ ἐστὶ παρ' ἡμῖν λιμὸς
ἀγάπης, ἀδελφεῖ τιμιώτατε. Καὶ ἡ αἰτία πρόδηλος,
ὅτι διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ἐψύγη (24) τῶν
πολλῶν ἡ ἀγάπη. Διὰ τοῦτο καὶ πολλοῦ ἀξίου ἡμῖν
ἐφάνη τὸ γράμμα, καὶ ἀμειβόμεθά σε διὰ τοῦ αὐτοῦ
ἀνδρός τοῦ εὐλαβεστάτου συνδιακόνου ἡμῶν καὶ
ἀδελφοῦ Σαβίνου: δι' οὗ καὶ γνωρίζομέν σοι ἐαυ-
τοὺς, καὶ παρακαλοῦμέν σε ἐπαγρυπνεῖν ταῖς ὑπὲρ
ἡμῶν προσευχαῖς: ἵνα δῶ ποτε ὁ ἅγιος Θεὸς καὶ
τοῖς ἐνταῦθα πράγμασι γαλήνην καὶ ἡσυχίαν, καὶ
ἐπιτιμήσῃ τῷ ἀνέμῳ τούτῳ καὶ τῇ θαλάσῃ: ὥστε
παύσασθαι ἡμᾶς τοῦ σάλου καὶ τῆς ἀνατροπῆς, ἐν
ᾗ νῦν καθιστήκαμεν, αἰεὶ καταποντισθῆσεσθαι (25)
παντελῶς ἀναμένοντες. Ἀλλὰ τοῦτο μεγάλως ἐν τοῖς
C παρούσιν ὁ Κύριος ἡμῖν ἐχαρίσατο, τὸ ὑμᾶς ἀκούειν
ἐν ἀκριβεῖ συμφωνίᾳ καὶ ἐνότητι εἶναι πρὸς ἀλλή-
λους, καὶ ἀκωλύτως παρ' ὑμῖν τὸ κήρυγμα τῆς εὐ-
σεβείας περιαγγέλλεσθαι: ὅτε δὴ ποτε γὰρ (εἴπερ μὴ
συνκέκλεισται λοιπὸν ὁ χρόνος τοῦ κόσμου τούτου,
ἀλλ' ἐπὶ ἡμέραι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ὑπολείπονται)
ἀνάγκη παρ' ὑμῶν ἀνανεωθῆναι τὴν πίστιν τῇ
Ἀνατολῇ: καὶ οἷν ἐλάβετε παρ' αὐτῆς ἀγαθῶν, τού-
των ἐν καιρῷ παρασχέσθαι αὐτῇ τὴν ἀντίδοσιν. Τὸ
γὰρ ὑγιαῖνον ἐνταῦθα μέρος, καὶ τὴν τῶν πατέρων
εὐσέβειαν ἐκδικοῦν, ἱκανῶς κέκμηκε, πολλαῖς καὶ
ποικίλαις μηχανημάτων προσβολαῖς ἐν τῇ εαυτοῦ
μεθοδείᾳ τοῦ διαβόλου αὐτὸ κατασεΐσαντος. Ἀλλ'
εὐχαῖς ὑμετέραις τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον,
D σθεσθεῖα μὲν ἡ πονηρὰ καὶ λαοπλάνος αἵρεσις τῆς
Ἀρείου κακοδοξίας: ἀναλάμψετε δὲ ἡ ἀγαθὴ τῶν
Νίκαιαν, ὥστε σύμφωνον τῷ σωτηρίῳ βαπτίσματι τὴν

(22) Ἀμύθητον τι. Coisl. primus et Med. ἀμύ-
θητον τὸ φίλτρον.

(23) Ἐκ τῆς. Med. et Harl. cum aliis quatuor
habent ἐκ γῆς.

(24) Ἐψύγη. Tres vetustissimi codices ψυγῆ-
σεται, *refrigescet*.

(25) Καταποντισθῆσεσθαι... μεγάλως. In vetustis-
simi tres codices cum duobus aliis. Editi κατα-
ποντίζεσθαι... μέγας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 5B.

EPISTOLA XCII*.

Orientalibus ad scribendum impellit non solum solatium in narrandis ærumnis; sed etiam spes illa, Occidentales tandem auxilio venturos, ubi de rebus Orientis ex Sabino cognoverint. Describunt calamitates Orientis, ut his permoti Occidentales episcopi mittant, qui et hæresis progressus coerceant et pacem inter ipsos catholicos reconcilient.

Ἡρὸς Ἰταλοῦς καὶ Γάλλους.

A

Ad Italos et Gallos.

1. Τοῖς θεοφιλεστάτοις καὶ ὀσιωτάτοις ἀδελφοῖς συλλειτουργοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν ὁμοφύχοις ἐπισκόποις Μελέτιος, Εὐσέβειος, Βασίλειος, Βάσσος, Γρηγόριος, Πελάγιος, Παῦλος, Ἄνθιμος, Θεοδότος, Βίθος, Ἀβραάμιος, Ἰοβίνος (26) Ζήνων, Θεοδώρητος, Μαρκιανός, Βάραχος, Ἀβραάμιος, Λιβάνιος, Θαλάσσιος, Ἰωσήφ, Βοήθος, Ἰάτριος, Θεόδοτος, Εὐστάθιος, Βαρσοῦμας, Ἰωάννης, Χοσρόης, Ἰωσαάκης, Νάρσης, Μάρης, Γρηγόριος, Δαφνός, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Φέρει μὲν τινα παραμυθίαν ταῖς ὀδυνημέναις ψυχαῖς καὶ στεναγμὸς πολλάκις ἐκ βάθους τῆς καρδίας ἀναπεμπόμενος, καὶ που καὶ δάκρυον ἀποστάξαν τὸ πολὺ τῆς θλίψεως διεφόρησεν· ἡμῖν δὲ οὐχ, ὅσον (27) στεναγμὸς καὶ δάκρυον, παραμυθίαν ἔχει τὸ ἐξεῖπειν ἡμῶν τὰ πάθη πρὸς τὴν ἀγάπην ὑμῶν· ἀλλὰ τις ἡμᾶς καὶ ἐλπίς χρηστοτέρα θάλπει, ὡς τάχα ἂν, εἰ ἐξαγγείλαμεν ὑμῖν τὰ λυπούμενα ἡμᾶς, διαναστήσαιμεν (28) ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, ἣν πάλαι μὲν προσεδοκῆσαμεν παρ' ὑμῶν ταῖς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλησίαις γενήσεσθαι, οὐδέπω (29) δὲ τετυχηκάμεν, πάντως τοῦ ἐν σοφίᾳ (30) τὰ ἡμέτερα διοικοῦντος Θεοῦ, κατὰ τὰ ἀθεώρητα αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης κρίματα, πλείονι χρόνῳ παράταθῆναι ἡμᾶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς τούτοις οἰκονομήσαντος. Οὐ γὰρ θήπου ἠγνοήσατε τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, ὧν ἡ ἀκοή καὶ ἐπὶ τὰ ἔσχατα τῆς οἰκουμένης ἐξέδραμεν (31)· οὐδὲ ἀσυμπαθεῖς που ὑμεῖς πρὸς τοὺς ὁμοφύχους τῶν ἀδελφῶν, μαθηταὶ ὑπάρχοντες τοῦ Ἀποστόλου, τοῦ πλήρωμα εἶναι τοῦ νόμου τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην διδάσκοντος. Ἀλλ' ὅπερ εἶπαμεν, ἐπέσχευ ὑμῶν τὴν ὁρμὴν ἢ δικαίαν τοῦ Θεοῦ κρίσιν, ἐκπληρωθῆναι ἡμῖν τὴν διατεταγμένην ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν θλίψιν ἐπιμετροῦσα (32). Ἀλλὰ νῦν γοῦν, καὶ πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀλελείας ζῆλον, καὶ τὴν ἡμετέραν συμπάθειαν, διαναστήναι ὑμᾶς παρακαλοῦμεν, πάντα μαθόντας, καὶ ὅσα πρὸ τούτου τὰς ἀκοὰς ὑμῶν διέφυγε, παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ ἡμῶν τοῦ συνδιακόνου Σαβίνου, ὃς δυνήσεται ὑμῖν καὶ ὅσα τὴν ἐπιστολὴν δια-

(26) Ἰοβίνος. Sic Harlæanus cum utroque Coisl. et Reg. secundo. Vaticanus Ἰουβίνος. Editi Σαβίνος. Paulo post tres codices, nempe Vat., Coisl. secundus et Reg. secundus, habent Ἀτρείος pro Ἰάτριος. Idem Coisl. secundus et Reg. secundus Χουσορόης non Χοσρόης, Ἰσαάκης pro Ἰωσαάκης legitur in Reg. secundo. Ἰσαάκις, in Coisl. secundo. Harl. Ἰωσαάκις. De episcopis, quorum nomina huic epistolæ præscribuntur, agemus in *Vita S. Basilii*. Sed interim observabo post ultimum nomen, quod est Daphnus, male in editis addi καὶ οἱ λοιποί, et reliqui: quibus ex verbis colligit Tillemontius multos alios subscripsisse. Sed hæc desunt in Coisl. utroque, Harl., Reg. secundo et Vat. Leguntur in Regio primo, sed causa in promptu est. Cum enim in hoc codice tria tantum priora nomina recenseantur, monendum fuit alia fuisse prætermissa. Similiter in codice Medicæo post octo episcoporum nomina, additur, καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς ἀδελφοί, et qui cum eis fratres. Hinc perspicitur quomodo error obrepserit. Nam cum vetustæ

1. Religiosissimis ac sanctissimis fratribus coministris in Italia et Gallia unanimis episcopis Meletius, Eusebius, Basilius, Bassus, Gregorius, Pelagius, Paulus, Anthimus, Theodotus, Vitus, Abraamius, Jovinus, Zenon, Theodoretus, Marcianus, Barachus, Abraamius, Libanius, Thalassius, Joseph, Boethus, Iatrius, Theodotus, Eustathius, Barsumas, Joannes, Chosrhoes, Isaacis, Narses, Maris, Gregorius, Daphnus, in Domino salutem. Affert aliquid solatii afflictis animis ipsum suspirium sæpius ex imo corde ductum, ac lacryma erumpens vim afflictionis repellit. Nobis autem non, ut suspirium et lacrymæ, solatium affert mala nostra charitati vestræ narrare: sed præterea nos fovet melior quædam spes, forsitan 184 fore ut, si dolores nostros vobis denuntiaverimus, excitemus vos ad ferendam nobis opem, quam quidem Ecclesiis Orientalibus a vobis adfuturam jampridem speravimus, necdum tamen sumus assecuti; Deo, qui omnia in sapientia moderatur, omnino secundum arcana justitiæ suæ judicia, ut in his tentationibus diutius detineamur, dispensante. Non enim ignorastis, fratres reverendissimi, res nostras, quarum fama ad extremas etiam orbis terrarum partes pervenit: neque certe affectum omnem exuistis erga unanimes fratres, cum discipuli sitis Apostoli, qui proximi dilectionem legis complementum esse docet. Sed, quod jam diximus, inhibuit vestram alacritatem justum Dei judicium, quod constitutam ob peccata nostra afflictionem nobis plene admetitur. Vos tamen adhortamur, ut nunc saltem et ad veritatis studium, et ad nostri commiserationem excitemini, ubi omnia didiceritis, etiam quæcunque antea aures vestras effugere, a religiosissimo fratre nostro condiacono Sabino, qui poterit vobis ea quoque, quæ epistolam prætereunt, per se ipse

editiones tres tantum episcopos numerarent; Parisiensis, quæ lacunam explevit, immerito retinuit, quod in aliis ob vitium, quo carebat ipsa, additum fuerat.

(27) Οὐχ, ὅσον. Regius uterque et Coisl. secundus οὐχ ὅσων. Paulo post Vat., Reg. secundus et Coisl. secundus τῇ ἀγάπῃ ὑμῶν.

(28) Διαναστήσαιμεν. Ita Med. et Coisl. primus. Duo alii διαναστήσωμεν. Harl. διαναστήσαντες. Editi διαναστήσομεν.

(29) Οὐδέπω. Ita mss. sex. Editi οὐδέποτε.

(30) Τοῦ ἐν σοφίᾳ. Editi ποῦ τοῦ τὰ πάντα ἐν σοφίᾳ. Sed deest ποῦ in Harl. et Coisl. primo. Deest etiam τὰ πάντα in Vat., Reg. primo et duobus aliis, et editione Haganoensi.

(31) Ἐπὶ τὰ... ἐξέδραμεν. Ita tres vetustissimi codices, et paulo post ὅπερ εἶπαμεν. Editi εἰς τὰ... διέδραμεν, et ὅπερ. Editio Haganoensis εἶπωμεν.

(32) Ἐπιμετροῦσα. Ita sex mss. Editi ἐπιμετρήσα σα. Hagan. ἐπιμετρήσαι.

* Alias LXIX. Scripta anno 372.

enarrare : per quem exhortamur vos, ut viscera A induatis miserationis, omnique deposita segnitie laborem dilectionis suscipiatis, et neque viae longitudinem, neque domesticas occupationes, neque aliud quidquam humanum cogitetis.

2. Neque enim Ecclesia una periclitatur; neque duæ aut tres in gravem hanc tempestatem delapsæ. Nam ferme a finibus Illyrici usque ad Thebaidem hæresis malum depascitur. Cujus prava semina prius quidem infamis Arius jecit : altis autem radicibus firmata a pluribus, qui Arium inter et nostram ætatem interjecti impietatem studiose excoluere, nunc exitiosos fructus protulerunt. Nam pietatis eversa sunt dogmata : confusæ Ecclesiæ leges. Hominum Dominum non timentium ambitio in præfecturas insilit, jamque aperte præmium impietatis principatus propositus est, ita ut qui graviores blasphemias ructatus est, dignior habeatur, qui populo episcopus præsit. Perit gravitas sacerdotalis : defecere qui gregem Domini cum scientia pascant : ambitiosis pauperum pecunias in proprios usus et in munerum largitiones semper insumuntibus. Evanuit accurata canonum disciplina; peccandi multa libertas. Nam qui hominum studiis ad principatum devenerunt, in hoc ipso studii gratiam rependunt, quod omnia ad voluptatem indulgeant peccantibus. Perit iudicium æquum: quisque ex sui cordis voluntate ambulat. Nequitia modum nullum habet : exleges populi : deest præpositis dicendi libertas. **185** Servi enim eorum, a quibus collatum beneficium, qui hominum opera sibiipsis dominatum compararunt. Jam quoque et illud mutui belli telum a quibusdam, defensio videlicet doctrinæ sanæ, excogitatum est : et dum privata odia occultant, pro veritate se odisse simulant. Alii vero, dum fugiunt ne turpissimis criminibus arguantur, populis furorem ad mutuam discordiam inspirant, ut communibus malis res suas obumbrant. Quapropter et implacabile est hoc bellum : iis qui mala egere, communem pacem, ut occulta ipsorum dedecora detegentem, metuentibus. Ob hæc rident increduli, fluctuant qui firmiter non credunt : fides est ambigua, offunditur animis ignorantia, eo quod veritatem imitentur, qui doctrinam in malitia adulterant. Silent enim piorum ora ; soluta vero blasphema omnis lingua; profanata sunt sancta ; fugiunt precationis domos populi saniores, ut impietatis scholas, ac in solitudinibus ad Domi-

φεύγει παρ' ἑαυτοῦ διηγήσασθαι· δι' οὗ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς ἐνδύσασθαι σπλάγγνα οἰκτιρμοῦ (33), καὶ ἀποθέσθαι μὲν πάντα ὄκνου, ἀναλαβεῖν δὲ τον κόπον τῆς ἀγάπης· καὶ μήτε ὁδοῦ μήκος, μήτε τὰς κατ' οἶκον ἀσχολίας, (34) μήτ' ἄλλο τι τῶν ἀνθρωπίνων ὑπολογίσασθαι.

2. Οὗ γὰρ περὶ μιᾶς Ἐκκλησίας ὁ κίνδυνος, οὐδὲ δύο ἢ τρεῖς αἱ τῷ χαλεπῷ τούτῳ χειμῶνι παραπεσοῦσαι (35). Σχεδὸν γὰρ ἀπὸ τῶν ὄρων τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρι Θηβαίδος τὸ τῆς αἰρέσεως κακὸν ἐπινέμεται. Ἦς τὰ πονηρὰ σπέρματα πρότερον μὲν ὁ δυσώνυμος. Ἄρειος κατεβάλετο· ῥιζωθέντα δὲ διὰ βάρους ὑπὸ πολλῶν τῶν ἐν μέσῳ φιλοπόνως τὴν ἀσεβείαν γεωργησάντων, νῦν τοὺς φθοροποιούς καρποὺς ἐξεβλάστησεν (36). Ἀνατέτραπται μὲν γὰρ τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα, συγκέχυνται δὲ Ἐκκλησίας θείαι. Φιλαρχίαι δὲ τῶν μὴ φοβουμένων τὸν Κύριον ταῖς προστασίαις ἐπιπηθῶσι· καὶ ἐκ τοῦ προφανοῦς λοιπὸν ἄλλοι δυσσεβείας ἢ προεδρία πρόκειται· ὥστε ὁ τὰ χαλεπώτερα βλασφημήσας εἰς ἐπισκοπὴν (37) λαοῦ προτιμότερος. Οἴχεται σεμνότης ἱερατικῆ· ἐπιλειπίπασιν οἱ ποιμαίνοντες μετ' ἐπιστήμης ποιμνίου τοῦ Κυρίου· οἰκονομίας πτωχῶν εἰς ἰδίαις ἀπολαύσεις καὶ δώρων διανομᾶς παραναλισκόντων ἀεὶ (38) τῶν φιλαρχούντων. Ἠμαῦρωται κανόνων ἀκρίβεια· ἐξουσία τοῦ ἀμαρτάνειν πολλή. Οἱ γὰρ διὰ σπουδῆς ἀνθρωπίνης (39) παρελθόντες ἐπὶ τὸ ἄρχειν ἐν αὐτῷ τούτῳ τῆς σπουδῆς τὴν χάριν ἀναναπληροῦσι, τῷ πάντα πρὸς ἡθουὴν ἐνδιδόναι (40) τοῖς ἀμαρτάνουσιν. Ἀπόλωλε κρῖμα δίκαιον· πᾶς τις τῷ θελήματι τῆς καρδίας αὐτοῦ πορεύεται. Ὁ πονηρία ἀμετρος, οἱ λαοὶ ἀνουθέτητοι, οἱ προεστῶτες ἀπαρρησίαστοι. Δούλοι γὰρ τῶν δεδωκότων τὴν χάριν, οἱ δὲ ἀνθρώπων ἑαυτοῖς τὴν δυναστείαν κατακτησάμενοι. Ἡθ' ἢ δὲ καὶ ὄπλον τισὶ τοῦ πρὸς ἀλλήλους πολέμου ἢ ἐκδίκησις δῆθεν τῆς ὀρθοδοξίας, ἐπινενόηται· καὶ τὰς ἰδίαις ἐχθρας ἐπικρουψάμενοι, ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐχθραίνειν κατασχηματίζονται. Ἄλλοι δὲ, τὸν ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ἐκκλίνοντες ἔλεγχον, τοὺς λαοὺς εἰς τὴν κατ' ἀλλήλων φιλονεικίαν ἐκμαίνουσιν, ἵνα τοῖς κοινοῖς κακοῖς τὸ καθ' ἑαυτοὺς συσκιώσωσι. Διὸ καὶ ἀσπονδὸς ἐστὶν ὁ πόλεμος οὗτος, τῶν τὰ πονηρὰ ἐργασμένων τὴν κοινὴν εἰρήνην, ὡς ἀποκαλύπτουσαν αὐτῶν τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης, ὑφορωμένων. Ἐπὶ τούτοις γελῶσιν οἱ ἄπιστοι, σαλεύονται οἱ ὀλιγόπιστοι· ἀμφίβολος ἡ πίστις, ἄγνοια κατακέχυται τῶν ψυχῶν, διὰ τὸ μιμεῖσθαι (41) τὴν ἀλήθειαν τοὺς δολοῦντας τὸν λόγον ἐν κακουργίᾳ. Σιγᾷ μὲν γὰρ τὰ τῶν εὐσεβούντων στόματα· ἀνεῖται δὲ πᾶσα βλάσ-

(33) Οἰκτιρμοῦ. Ita quinque mss. Editi οἰκτιρῶν. Paulo post editi ἀνθρωπικῶν. Med., Harl., Coisl. primus et Reg. secundus ut in textu.

(34) Vide addenda.

(35) Παραπεσοῦσαι. Ita tres vetustissimi mss. Editi περιπεσοῦσαι. Non multo post editi κατεβάλετο. Coisl. primus, Harl. et Reg. secundus κατεβάλετο.

(36) Ἐξεβλάστησεν. Ita Medicæus, codex, accuratius quam editi ἐξεβλάστησαν.

(37) Ἐπισκοπὴν. Sic mss. et editio Haganoen. Aliæ ἐπίσκοπον.

(38) Ἀεὶ. Pro hac voce habent Med. et Harl. πάντα.

(39) Διὰ σπουδῆς ἀνθρωπίνης. Ita tres vetustissimi codices. Editi σπουδαῖς ἀνθρωπίναις.

(40) Ἐνδιδόναι. Ita Harl. cum aliis. Editi διδόναι.

(41) Μιμεῖσθαι. Med. μισεισθαι, eo quod oderint veritatem, etc.

φημος γλωσσα * ἐθεδηλώθη τὰ ἅγια, φεύγουσι τοὺς A
 εὐκτηρίους οἴκους οἱ ὑγιαίνοντες τῶν λαῶν, ὡς
 ἀσθενείας διδασκαλεία * κατὰ δὲ τὰς ἐρημίας πρὸς τὸν
 ἐν οὐρανοῖς Δεσπότην μετὰ στεναγμῶν καὶ δακρῶν τὰς
 χεῖρας αἴρουσιν. Ἐφθασε γὰρ (42) πάντως καὶ μέχρις
 ὑμῶν τὰ γενόμενα ἐν ταῖς πλείσταις τῶν πόλεων * ὅτι οἱ
 λαοὶ σὺν γυναῖξί καὶ παιδίοις (43) καὶ αὐτοῖς τοῖς
 πρεσβύταις, πρὸ τῶν τειχῶν ἐκχυθέντες, ἐν τῷ ὑπαίθρῳ
 κακοπαθείας σὺν πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ, τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ἀντίληψιν ἀναμένοντες.

3. Τίς θρῆνος τῶν συμφορῶν τούτων ἄξιος; ποῖαι
 πηγαὶ δακρῶν κακοῖς τοσοῦτοις ἀρκέσουσιν (44);
 Ἔως οὖν ἐτι δοκοῦσιν ἐστάναι τινές, ἕως ἐτι ἔχουσι
 τῆς παλαιᾶς καταστάσεως διασώζεται, πρὶν τέλειον
 ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπέλθῃ (45) τὸ ναυάγιον, ἐπιείχθητε
 πρὸς ἡμᾶς, ἐπιείχθητε ἡδὴ, καὶ θεόμεθα, ἀδελφοὶ
 γνησιώτατοι * ὁδοὶ χεῖρα τοῖς εἰς γόνυ κλιθεῖσι. B
 Συγκινηθήτω ἐφ' ἡμῖν τὰ ἀδελφικὰ ὑμῶν σπλάγγνα,
 προχυθήτω δάκρυα συμπαθείας. Μὴ περιιθῆτε τὸ
 ἡμῖν τῆς οἰκουμένης ὑπὸ τῆς πλάνης καταποθῆναι *
 μὴ ἀνάσχησθε ἀποστειθῆναι τὴν πίστιν, παρ' οἷς
 πρῶτον ἐξέλαμψε. Τί οὖν ποιήσαντες ἀντιλήψεσθε
 τῶν πραγμάτων, καὶ πῶς τὸ πρὸς τοὺς θλιβομένους
 συμπαθεῖς ἐπιδείξεσθε (46), οὐ παρ' ἡμῶν πάντως
 δεήσει μαθεῖν (47) ὑμᾶς * ἀλλ' οὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ
 ἅγιον ὑμῖν ὑποθήσεται. Πλὴν γε ὅτι τάχους χρεῖα
 πρὸς τὸ περισώσασθαι τοὺς περιλειφθέντας, καὶ παρ-
 ουσίας ἀδελφῶν πλειόνων, ὥστε πλήρωμα εἶναι συν-
 ὁδοῦ τοὺς ἐπιδημιούντας, ἵνα μὴ μόνον ἐκ τῆς τῶν
 ἀποστειλάντων σεμνότητος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου
 ἀριθμοῦ τὸ ἀξιόπιστον ἔχωσιν εἰς διόρθωσιν * οἱ καὶ
 τὴν ἐν Νικαίᾳ γραφεῖσαν παρῇ τῶν Πατέρων ἡμῶν C
 πίστιν ἀνανεώσουσιν, καὶ τὴν αἵρεσιν ἐκκηρύξω-
 σιν (48), καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις τὰ εἰρηνικὰ διαλέ-
 ξονται, τοὺς τὰ αὐτὰ φρονούντας συνάγοντες (49) εἰς
 ὁμόνοιαν. Τοῦτο γὰρ δήπου τὸ πάντων ἐλπειώτατον
 ὅτι καὶ τὸ δοκοῦν ὑγιαίνειν ἐφ' ἑαυτὸ ἐμερίσθη * καὶ
 περιέστηκεν ἡμᾶς, ὡς εἶοικε, παραπλήσια πάθη τοῖς
 ποτὲ κατὰ τὴν, Οὐεσπασιανοῦ πολιορκίαν τὰ Ἱεροσό-
 λυμα περικοποῦσιν. Ἐκεῖνοι τε γὰρ ὁμοῦ μὲν τῷ ἔξω-
 θεν συνειχόντο πολέμῳ, ὁμοῦ δὲ καὶ τῇ ἐνδοθεν
 στάσει τῶν ὁμοφύλων κατανηλίσκοντο. Ἡμῖν δὲ πρὸς
 τῷ φανερῷ πολέμῳ τῶν αἰρετικῶν ἐτι καὶ ὁ παρὰ
 τῶν δοκοῦντων ὀρθοδοξεῖν (50) ἐπαναστάς, πρὸς
 ἔσχατον ἀσθενείας τὰς Ἐκκλησίας κατέγαγεν. Ἐφ'
 ἄπερ καὶ μάλιστα τῆς παρ' ὑμῶν χρήσομεν βοή-
 θείας, ὥστε τοὺς τὴν ἀποστολικὴν ὁμολογοῦντας D

num in cœlis inhabitantem cum gemitibus et la-
 crymis manus attollunt. Pervenerunt autem pro-
 fecto et usque ad vos quæ in plerisque civitatibus
 geruntur. Nimirum populi cum uxoribus liberisque
 et ipsis senibus pro mœnibus effusi, sub dio pre-
 ces fundunt, ferentes omnes aeris injurias multa
 cum patientia, et auxilium a Domino exspectantes.
 τελοῦσι τὰς προσευχάς, φέροντες πάσας τὰς ἐκ τοῦ ἀέρος
 ἀντιλήψιν ἀναμένοντες.

3. Quæ lamentatio his calamitatibus digna?
 quales lacrymarum fontes his malis pares erunt?
 Itaque, dum adhuc nonnulli videntur stare, dum
 adhuc veteris status vestigium servatur, priusquam
 cumulatum Ecclesiis superveniat naufragium, festi-
 nate ad nos, jam festinate, ita precamur, fratres
 germanissimi: in genua provolutis manum porri-
 gite. Fraternalia viscera commoveantur nostra
 causa, profundantur lacrymæ commiserationis.
 Mediam orbis partem ab errore absorberi ne sinatis:
 nec fidem apud eos feratis extinguere, apud
 quos primum illuxit. Quid igitur facto opus sit, ut
 rebus nostris subveniatis, et quomodo commiserationem
 ostendatis erga divexatos, nullo modo a
 nobis necesse erit vos discere: sed sanctus ipse
 Spiritus vobis suggeret. At certe celeritate opus
 est ad eos, qui supersunt, servandos, et plurimum
 fratrum præsentia, ut synodi numerum expleant,
 qui huc advenient, ut non solum ex eorum qui mi-
 serint gravitate, sed etiam ex suo ipsorum numero
 pondus atque auctoritatem ad res emendandas ha-
 beant: qui et fidem in Nicæa a nostris Patribus
 scriptam instaurent, et hæresim proscribant, et
 Ecclesiis loquantur pacifica, eos qui idem sentiunt,
 ad concordiam adducentes. Hoc enim profecto
 omnium maxime dignum est miseratione, quod et
 ea pars quæ videtur esse sana, divisa **186** est in
 semetipsam: ac nos circumstant, ut verisimile
 est, similes calamitates his, quæ olim Hierosoly-
 mis, Vespasiano obsidente, acciderunt. Illi enim
 simul et externo premebantur bello, et domestica
 tribulium seditione absumebantur. Apud nos au-
 tem, præter apertum hæreticorum bellum, aliud
 præterea ab iis, qui videntur recte sentire, excita-
 tum, ad extremam debilitatem Ecclesias perduxit.
 Ob quæ et maxime indigemus auxilio vestro, ut qui
 apostolicam profitentur fidem, excogitata a se schi-

(42) Ἐφθασε γὰρ. Ita tres vetustissimi codices:
 editi Ἐφθασε δὲ. Ibidem πάντως additum ex quin-
 que mss. Editi τὰ γενόμενα. Plerique mss. τὰ γε-
 νόμενα.

(43) Παιδίοις. Ita Harl., Med. et Coisl. primus.
 Editi παισί. Ibidem editi πρὸ τῶν πυλῶν. Sex mss.
 ut in textu.

(44) Ἀρκέσουσιν. Ita tres vetustissimi mss. Qua-
 tuor alii ἐξαρκέσουσι. Editi ἐπαρκέσουσι.

(45) Ἐπέλθῃ. Uterque Regius et Coisl. primus
 ἐπέλθειν.

(46) Ἐπιδείξεσθε. Coisl. primus et Harl., ἐπι-
 δείξθητε.

(47) Μαθεῖν. Ita tres vetustissimi mss. Editi μα-
 θεῖν.

θήσειν. Paulo post Regius uterque et Coisl. primus
 ὑπολειφθέντας.

(48) Ἐκκηρύξουσι. Ita tres vetustissimi codices:
 tres alii Ἐκκηρύξουσιν. Editi ἐκριζώσουσι, *Eradica-
 bunt*. Ex hac autem vetustissimorum codicum scri-
 ptura patet similiter legendum esse ἀνανεώσονται
 et διαλέξονται, quod lucem affert verborum com-
 plexioni.

(49) Συνάγοντες. Harl. et Coisl. primus συναγαγόν-
 τες. Paulo post editi ἐλπειώτατον. Septem mss. ut in
 textu.

(50) Ὀρθοδοξεῖν. Harl., Vat. et Reg. primus ὁμοδο-
 ξεῖν.

smata dissolventes, deinceps auctoritati Ecclesiae subjiciantur, ut perfectum fiat Christi corpus jam in omnibus membris integritati restitutum; ac non solum aliorum bona laudemus, id quod nunc facimus, sed etiam nostras ipsorum Ecclesias in pristinum rectae fidei decus restitutas videamus. Revera enim laude summa dignum est, quod a Domino pietati vestrae datum est, adulterinum quidem a probo ac puro discernere, Patrum vero fidem sine ulla dissimulatione praedicare: quam quidem et nos suscepimus, agnovimusque apostolicis notis signatam: eique et caeteris omnibus, quae in synodico scripto canonice et legitime statuta sunt, assentimur.

EPISTOLA XCHII*.

Docet Basilius bonum esse et perutile quotidie communicare: observat quater singulis hebdomadibus Caesarienses, atque etiam saepius communicare. Respondet alteri quaestioni an persecutionis tempore liceat communionem manu sua accipere, si nec presbyter adsit nec diaconus.

Ad Caesariam patriciam, de communione.

Singulis etiam diebus communicare, ac participem esse sancti corporis et sanguinis Christi, bonum est et perutile: cum ipse perspicue dicat: *Qui comedit meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam*⁹. Quis enim dubitat quin vitae continenter esse participem nihil aliud sit quam multiplici ratione vivere? Nos quidem quater singulis hebdomadibus communicamus, Dominica die, quarta die, in parasceve et Sabbato, et aliis diebus, si sancti alicujus memoria recolatur. Quod autem persecutionum temporibus cogitur quis, absente sacerdote aut **187** diacono,

⁹ Joan. vi, 55.

* Alias CCLXXXIX. Scripta circa ann. 372.

(31) Ἄ παρεπενόησαν. Ita Coisl. et Harl. Editi ἄπειρο ἐπενόησαν.

(32) Ἐν τῷ συνοδικῷ. Exstat synodica illa epistola, Graece quidem apud Sozomenum et Theodoretum. Latine vero in collectione Romana ex veteribus monumentis descripta. Sed cum synodus in hac epistola doceat Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius esse hypostasis et essentiae, τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ οὐσίας, quomodo Basilius et cum eo plures alii, qui unam in tribus hypostasim ferre non poterant, omnibus tamen, quae synodi litteris continentur, declarant se assentiri? Magnum sane indicium hanc vocem ὑποστάσεως subdititiam esse et assutam. Sed huc accedit cum ipsa epistola ab Holstenio edita, in qua legitur tantum Patrem et Filium unius esse substantiae, tum maxime ipsius Basili testimonium, qui in epist. 214 docet ipsos etiam Occidentales discrimen inter essentiam et hypostasim subindicasse; siquidem in litteris suis, cum linguæ suæ inopiam suspectam haberent, essentiae nomen Graeca lingua ediderant. Non ergo dixerunt Occidentales Patrem et Filium ejusdem esse ὑποστάσεως καὶ οὐσίας, sed tantum ejusdem οὐσίας, omissa hypostasis voce. Atque inde etiam colligitur eos non Graece scripsisse, nec epistolam, quae est apud Sozomenum et Theodoretum, primum esse et germanissimum exemplar, ut eruditus editor litterarum summorum pontificum contra Tillemontium et alios contendit, sed potiori jure hanc laudem editae ab Holstenio epistolae Latinae tribuendam.

πίστιν, ἃ παρεπενόησαν (31) σχίσματα διαλύσαντας, ὑποταγῆναι τοῦ λοιποῦ τῆ αὐθεντίας τῆς Ἐκκλησίας· ἵνα ἄρτιον γένηται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, πᾶσι τοῖς μέλεσιν εἰς ὁλοκληρίαν ἐπανελθόν· καὶ μὴ μόνον τὰ παρ' ἑτέροις μακαρίζωμεν ἀγαθὰ, ὅπερ νῦν ποιούμεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἡμετέρας αὐτῶν ἐπίδωμεν Ἐκκλησίας τὸ ἀρχαῖον καύχημα τῆς ὀρθοδοξίας ἀπολαβούσας. Τῷ ὄντι γὰρ τοῦ ἀνωτάτου μακαρισμοῦ ἄξιον τὸ τῆ ὑμετέρα θεοσεβεία χαρισθῆν παρὰ τοῦ Κυρίου τὸ μὲν κίβδηλον ἀπὸ τοῦ δοκίμου καὶ καθαροῦ διακρίνειν, τὴν δὲ τῶν Πατέρων πίστιν ἄνευ τινὸς ὑποστολῆς κηρύσσειν· ἣν καὶ ἡμεῖς ἐδέξάμεθα, καὶ ἐπέγνωμεν ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χαρακτηριστῶν μεμορφωμένην, συνθέμενοι καὶ αὐτῇ καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῷ συνοδικῷ (32) γράμματι κανονικῶς καὶ ἐνθέσμως δεδωγματισμένοις.

EPISTOLA LI'.

B Πρὸς Καισαρίαν (33) πατριχίαν, περὶ κοινωνίας.

Καὶ τὸ κοινωνεῖν δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ μεταλαμβάνειν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καλὸν καὶ ἐπωφελές· αὐτοῦ σαφῶς λέγοντος· Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. Τίς γὰρ ἀμφιβάλλει, ὅτι τὸ μετέχειν συνεχῶς τῆς ζωῆς οὐδὲν ἄλλο (34) ἐστὶν ἢ ζῆν πολλαχῶς; Ἡμεῖς μέντοιγε τέταρτον καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν, ἐν τῇ Κυριακῇ, ἐν τῇ τετράδι, καὶ ἐν τῇ παρασκευῇ, καὶ τῷ Σαββάτῳ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ἐὼν ἢ μνήμη ἁγίου (35) τινός. Τὸ δὲ ἐν τοῖς τοῦ διωγμοῦ καιροῖς ἀναγκάζεσθαι τινα, μὴ παρόντος ἱερέως ἢ λειτουργ-

C (33) Πρὸς Καισαρίαν. Colbertinus codex πρὸς Καισαρίαν πατριχίαν, περὶ κοινωνίας. In quodam codice Regio occurrit fragmentum hujus epistolae sic inscriptum: Ἐκ τῆς πρὸς Καισαρίαν ἐπιστολῆς. *Ex epistola ad Caesarium.*

(34) Οὐδὲν ἄλλο. Quidam mss. οὐδὲν ἄλλο τι.

(35) Ἁγίου. Ita duo codices Coisliniani, Vat., Paris., Clarom., unus Regius et unus Colb. Non legitur haec epistola in codice Harlaeano. Editi μαρτυροῦν, quam lectionem tuetur Combefisius, et Scultetum castigat, quod reddiderit alicujus sancti, cum soli martyres illis temporibus colerentur. Sed ne id quidem Combefisio concedi potest, martyres solos tunc coli solitos fuisse. Narrat Basilius in epistola ad Ambrosium, Dionysio Mediolanensi eundem ac martyribus honorem delatum fuisse ab incolis illius loci, in quo sepultus fuerat. Nec minor fuit Gregorii apud Neocaesarienses celebritas. Athanasii et Basili diei festos nemo nescit stalem post eorum mortem celebratos fuisse. Atque etiam si demus Combefisio quod contendit, non idcirco mutandus erit contextus. His enim vocibus, *Si sancti alicujus memoria recolatur*, nihil vetat apostolos et martyres intelligere. Sic enim Paulum designat Basilius in epist. 204, sic designantur sacri scriptores in libro secundo *adversus Eunomium*, n. 8. Sed quod nullum prorsus difficultati locum relinquit, Gregorius Nyssenus, *Orat. in laudes Basili*, pag. 485, negat celebritatem illius diei minorem videri debere aliis sanctorum festis diebus, τῶν ἐπὶ τοῖς ἁγίοις ἑορτῶν.

γοῦ, τὴν κοινωνίαν λαμβάνειν τῇ ἰδίᾳ χειρὶ, μηδαμῶς εἶναι βαρὺ περιττὸν ἐστὶ ἀποδεικνύει, διὰ τὸ καὶ τὴν μακρὰν συνήθειαν τοῦτο δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων πιστώσασθαι. Πάντες γὰρ οἱ κατὰ τὰς ἐρήμους (56) μονάζοντες, ἐνθα μὴ ἐστὶν ἱερεὺς, κοινωνίαν οἴκοι κατέχοντες, ἀφ' ἑαυτῶν μεταλαμβάνουσιν. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἕκαστος καὶ τῶν ἐν λαῷ τελούντων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχει κοινωνίαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ ὅτε βούλεται (57), μεταλαμβάνει δι' ἑαυτοῦ. Ἄπαξ γὰρ τὴν θυσίαν τοῦ ἱερέως τελειώσαντος καὶ δεδωκότος, ὁ λαβὼν αὐτὴν ὡς ὅλην ὁμοῦ, καθ' ἑκάστην μεταλαμβάνων, παρὰ τοῦ δεδωκότος εἰκότως μεταλαμβάνειν (58) καὶ ὑποδέχσθαι πιστεύειν ὀφείλει. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ ἱερεὺς ἐπιδίδωσι τὴν μερίδα, καὶ κατέχει αὐτὴν ὁ ὑποδεχόμενος μετ' ἐξουσίας ἀπάσης, καὶ οὕτω προσάγει τῷ στόματι τῇ ἰδίᾳ χειρὶ. Ταῦτόν τοίνυν ἐστὶ τῇ δυνάμει, εἴτε μίαν μερίδα δέξεται τις παρὰ τοῦ ἱερέως, εἴτε πολλὰς, μερίδας ὁμοῦ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 54.

Cum amplissimum ædificium construeret Basilius, inde illius accusandi arrepta causa : huc accesserunt ab episcopis dissidentibus aliæ criminationes. Primam accusationem repellit, ac ædificium suum imperatoris iudicio comprobatum, et rei publicæ utile esse docet. Cæteras differt in aliud tempus. Interim præsidem rogat ut Alexandri factum imitetur.

Ἡλιᾷ ἀρχοντι τῆς ἐπαρχίας (59).

Ὁρμησα μὲν καὶ αὐτὸς καταλαβεῖν σου τὴν τιμιότητα, ὡς ἂν μὴ τῇ ἀπολείψει ἐλαττόν τι ἔχοιμι τῶν διαβαλλόντων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀρρώστια τοῦ σώματος διεκόλυσε, σφοδρότερον πολλῶ τῆς συνηθείας ἐπιθεμένη, ἀναγκαίως ἤλθου ἐπὶ τὸ γράμμα. Ἐγὼ τοίνυν, ὧ θαυμάσιε, συντυχῶν πρώην τῇ τιμιότητί σου, ὠρμησα μὲν καὶ περὶ πάντων τῶν κατὰ τὸν βίον (60) μου πραγμάτων ἀνακοινώσασθαι σου τῇ φρονήσει· ὠρμησα δὲ καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνεκα ποιήσασθαι (61) τινα λόγον, ὡς ἂν μὴ ταῖς μετὰ ταῦτα διαβολαῖς χῶρα τις ὑπολείποιτο. Ἄλλ' ἐπέσχον ἑμαυτὸν, λογιζόμενος περίεργον εἶναι παντελῶς, καὶ πέρα (62) τοῦ μέτρου φιλότιμον, ἀνδρὶ τοσοῦτον πλη-

(56) Ἐρήμους. Multi mss. ἐρημίας.

(57) Καὶ ὅτε βούλεται, etc. Hæc desunt in editis, at leguntur in codicibus Med., Coisl. primo, Vat. et pluribus aliis.

(58) Μεταλαμβάνειν. Nonnulli mss. μεταλαμβάνει. Idem ex Theodoro Studita quæsitum cum esset, non idem responsum dedit ac Basilius. Interrogatus enim an per se ipsi monachi et moniales Eucharistiam accipere possint, respondet in epist. 219 libri secundi, pag. 738, ne sacra quidem donaria tangere licitum esse, ἀπεισθαι οὐδὲ τῶν θείων ἀναθημάτων, iis qui sacerdotii participes non sunt, nec, nisi forte necessitate urgente, si desit presbyter, vel diaconus, per seipsum sumere Eucharistiam. Quomodo autem tunc sumenda sit, sic præscribit : Τηθεμένης βιβλίου ἱεροῦς, καὶ ἐφαπλουμένης ὀθόνης καθαρῆς, ἡ ἱεροῦς ἐπικαλυμματίδος, ἐκτίσει τοῦ δώρου ἀπὸ χειρὸς σὺν φόβῳ προτεθέντος, μετὰ τὴν ὑμνωδίαν ἀπὸ στόματος λεπτέου· εἶθ' οὕτω διακλύσειως οἴνου γενομένης τῶν λαμβάνοντι· Posito sacro libro, extensoque puro linteo, aut sacro velamine, deposita prius illic e manu cum metu sacra Eucharistia, post hymnorum recitationem ore sumi debet. Postea, qui accepit, abluere os vino debet.

(59) Ἡλιᾷ, etc. Deest Helie nomen in codicibus

A communionem sua ipsius manu accipere, id grave non esse supervacuum est ostendere; quia hoc diuturna consuetudo ipsis rebus confirmat. Omnes enim in solitudinibus monachi, ubi non est sacerdos, communionem domi servantes, suis ipsorum manibus sumunt. Alexandriae autem et in Ægypto unusquisque etiam de plebe ut plurimum habet domi communionem, et quando vult, per se ipse fit illius particeps. Postquam enim semel sacerdos sacrificium absolvit, ac porrexit: qui illud, ut totum simul accepit, is dum quotidie participat, merito credere debet se ab eo qui dedit participare et accipere. Enimvero etiam in Ecclesia sacerdos porrigit partem: quam qui suscipit, cum omni potestate retinet, et sic ori admovet propria manu. Itaque idem valet, sive quis partem unam a sacerdote accipiat, sive multas simul.

EPISTOLA XCIV*.

Helie rectori provinciæ.

Volebam et ipse tuam dignitatem adire, ne ob absentiam minus aliquid haberem, quam qui calumniantur; sed quia infirma corporis valetudo prohibuit, solito longe vehementius ingruens, necessario ad scribendum veni. Ego igitur, vir admirande, cum nuper una cum tua præstantia versarer, volebam et de omnibus meis exterioribus negotiis cum tua prudentia communicare; volebam et de Ecclesiis sermonem instituere, ut nihil postea calumniis loci relinqueretur. Sed me repressi, omnino præposterum esse existimans, ac immoderatum studium, viro tanta negotiorum multitudine onerato curas adhuc, easque non necessarias, inji-

Med. et Coisl. primo: reperitur in Reg. utroque, Coisl. secundo, Paris., et secunda manu in Harlæano.

(60) Κατὰ τὸν βίον. Pronomen quod sequitur, referri debet ad πραγμάτων. Non enim id dicit Basilius, quod ab eo dictum existimarunt eruditi, voluisse se totius vitæ suæ rationem Helie reddere. Distinguit enim negotia illa, de quibus voluerat cum Helia communicare, a negotiis ecclesiasticis, id est ad fidem et disciplinam pertinentibus. Nequaquam autem poterat vitæ suæ rationem reddere, quin simul de rebus ecclesiasticis ageret. Illa ergo κατὰ βίον πράγματα sunt negotia exteriora, sive, ut vocant, temporalia. In epist. 81 digniorem episcopatu existimat senem omnibus virtutibus ornatum, quam juvenem ad hoc tantum idoneum ut mittatur et exteriora negotia pertractet, πρὸς τὸ πέμπεσθαι καὶ τὰς βιωτικὰς ἀνάγειν χρείας. Eodem sensu usurpantur in epist. 193, ἀσχηλῆται τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων.

(61) Ποιήσασθαι. Editi τοῦ ποιήσασθαι, sed deest articulus in omnibus mss. Paulo post editi ὑπολείποιτο. Quinque mss. ut in textu.

(62) Καὶ πέρα. Ita mss. omnes: editio prima Paris. καὶ παρὰ. Paulo post Coisl. primus ἀνδρὶ τοσοῦτω.

* Alias CCCLXXII. Scripta anno 372.

cere. Ad hæc, dicetur enim quod res est, et alias timui ne forte in necessitatem veniremus vulnerandæ mutuis altercationibus animæ tuæ, quæ pura sua in Deum pietate perfectam religiosi cultus mercedem percipere debet. Nam revera si ipsi te ad nos abstrahamus, parum tibi otii ad res publicas relinquemus; ac idem fere faciemus, ac si quis nauclerum, **188** qui navem nuper compactam in magna gubernat tempestate, sarcinis novis prægravet, cum aliquid detrahere oneris, et quantum fieri potest allevare oporteat. Unde mihi videtur et magnus imperator, ubi nostram hanc sollicitudinem perspexit, veniam dedisse, ut Ecclesias per nos ipsi administrarem. Jam vero eos qui sinceris tuis auribus obstrepunt, interrogatos volo, quid a nobis rebus publicis allatum sit detrimenti? quid parvum magnumve in rebus communibus nostra Ecclesiarum gubernatione lædatur? nisi quis dicat damnum ab eo rebus afferri, qui precationis domum magnifice constructam erigit Deo nostro, et ædes circum illam, aliam quidem liberali specie, episcopo privatim addictam, alias vero interiores Dei famulis ex ordine distributas; quarum usus communis vobis rectoribus, et vestro comitatui. Ecquem injuria afficimus, dum peregrinis, sive hac transeuntibus, sive medela aliqua ob morbum indigentibus hospitia construimus, atque sic necessarium constituimus solatium, ægrorum curatores, medicos, jumenta, deductores? Quibus necesse fuit et artes adjungi, tum quæ ad vitam sunt necessariae, tum quæ ad honestius vitæ institutum fuerunt excogitatae: alias rursus ædes ad facienda opera idoneas, quæ omnia ipsi loco ornatum, et rectori nostro gloriam ferunt, laude in eum redundante. Tu certe non ideirco ad nos regendos invitatus adductus es, quod solus animi magnitudine possis opera collapsa instaurare, loca non habita incolis complere, et uno verbo solitudines in urbes transformare. Qui igitur ad hæc se adiutorem præbet, eum abigere et injuriis afficere consentaneum, an honorare ac colere? Neque existimes, vir optime, verba tantum esse quæ dicimus: siquidem jam in opere versamur, cum materiam hæc igitur ad nostram coram rectore defensionem dicta sint. Quæ autem par est adversus accusatorum querelas, ut Christiano et amico existimationem meam curæ habenti, respondere, ea nunc necesse est prætermittere, ut et epistolæ modo longiora, et aliunde inanimis epi-

(63) Ἐπιστρέψωμεν. Ita mss. summo consensu. Editi ἐπιστρέψομεν.

(64) Οἰκονομίας. Hæc vox addita ex novem mss. Paulo post editi μεγαλοπρεπῆς: mss. summo consensu μεγαλοπρεπῶς.

(65) Ἐξερρημένον. Hæc scriptura, quamvis in editis tantum ac Coisl. primo occurrat, videtur tamen ei præferenda, quam habent alii mss. ἐξερρημένον. Paulo post editi ἐν τάξει, pro quo ex mss. posuimus ἐν τάξει.

(66) Παραπέμποντας. Deductores, id est eos qui obviam ibant, et abeuntes deducebant. Videtur

Αθος πραγμάτων ἐξερρημένον ἔτι καὶ τὰς ἐξω τῶν ἀναγκαίων ἐπιβάλλειν φροντίδας. Ὁμοῦ τε (εἰρήσεται γὰρ τάληθες), καὶ ἄλλως ὠκνήσα μήποτε εἰς ἀνάγκην ἔλθωμεν ταῖς κατ' ἀλλήλων ἀντιλογίαις τρώσαι τὴν ψυχὴν σου, ὀφείλουσαν ἐν τῇ καθαρᾷ περὶ τὸν Θεὸν εὐλαβείᾳ τέλειον τὸν μισθὸν τῆς θεοσεβείας καρποῦσθαι. Τῷ ὅντι γὰρ, ἐὰν σε πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιστρέψωμεν (63) ἡμεῖς, ὀλίγην σοι σχολὴν πρὸς τὰ δημόσια καταλείψομεν· καὶ παραπλήσιον ποιήσομεν, ὥσπερ ἂν εἴ τις κυβερνήτην, νοσπαγῆ γαῖαν ἐν μεγάλῳ κλύθῳ διευθύνοντα, τῇ προσθήκῃ τοῦ φόρτου καταβαρύνει, θεὸν ἀφαιρῆν τι τῶν ἀγωγίων, καὶ συνεπικουφίξεν ὡς θυνατόν. Ὅθεν μοι δοκεῖ καὶ βασιλεὺς ὁ μέγας, τὴν πολυπραγμοσύνην ἡμῶν ταύτην καταμαθῶν, ἔασαι ἡμᾶς ἐφ' ἑαυτῶν τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομεῖν. Τοὺς μέντοι ταῖς ἀδύλοις ἀκοαῖς σου παρενοχλοῦντας ἐρωτηθῆναι βούλομαι, τί χειρὸν ἔχει τὰ δημόσια παρ' ἡμᾶς; ἢ τί μικρὸν ἢ μείζον τῶν κοινῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας περὶ τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομίας (64) ἡλάττωται; πλὴν εἰ μὴ τις λέγοι βλάβην τοῖς πράγμασι φέρειν, οἶκον εὐκτῆριον μεγαλοπρεπῶς κατασκευασμένον ἀναστῆσαι τῷ Θεῷ ἡμῶν, καὶ περὶ αὐτὸν οἰκῆσαι, τὴν μὲν ἐλευθέρην ἐξερρημένον (65) τῷ κορυφαίῳ, τὰς δὲ ὑποβεβηκυίας τοῖς θεραπευταῖς τοῦ θεοῦ διακεννημένους ἐν τάξει, ὧν ἡ χρῆσις κοινὴ πρὸς τε ὑμᾶς τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς παρεπομένους ὑμῶν. Τίνα δὲ ἀδικούμεν, καταγωγία τοῖς ξένοις οἰκοδομοῦντες, τοῖς τε κατὰ πάροδον ἐπιφαιτώσι καὶ τοῖς θεραπείας τινὸς διὰ τὴν ἀσθένειαν θεομένοις, καὶ τὴν ἀναγκαίαν τοῦτοις παράμυθίαν ἐγκαθιστῶντες, τοὺς νοσοκομοῦντας, τοὺς ἰατροῦντας, τὰ νοτοφόρα, τοὺς παραπέμποντας (66); Τοῦτοις ἀνάγκη καὶ τέχνας ἐπέσθαι, τὰς τε πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίας, καὶ ὅσαι πρὸς εὐσχήμονα βίου διαγωγὴν ἐφευρέθησαν· οἶκους πάλιν ἑτέρους ταῖς ἐργασίαις ἐπιτηθεῖους, ἅπερ πάντα τῷ μὲν τόπῳ κόσμος, τῷ δὲ ἄρχοντι ἡμῶν σεμνολόγημα, ἐπ' αὐτὸν τῆς εὐφρημίας ἐπανιούσης. Ὅς γε οὐδὲ τούτου ἕνεκεν πρὸς τὴν ἐπιστασίαν ἡμῶν ἐξεβιάσθης, ὡς μόνος ἐξαρχῶν τῷ μεγέθει τῆς γνώμης τὰ τε κατερόρυκτότα τῶν ἔργων (67) ἀναλαβεῖν, καὶ οἰκίσαι τὰς ἀοικητούς, καὶ ὅπως εἰς πόλεις τὰς ἐρημίας μετασκευάσαι. Τὸν οὖν εἰς ταῦτα συνεργούοντα ἐλαύνειν καὶ ὑβρίζειν, ἢ τιμῆν καὶ περιέπειν, ἀκόλουθότερον ἦν; Καὶ μὴ οἰηθῆς, ὡ ἄριστε, λόγον μόνον εἶναι τὰ παρ' ἡμῶν· ἤδη γὰρ ἔσμεν ἐν τῷ ἔργῳ, τὰς ὕλας τέως συμποριζόμενοι. Τὰ μὲν οὖν πρὸς τὴν τοῦ ἀρχοντος ἀπολογίαν τοιαῦτα. Ἄ δὲ δεῖ πρὸς τὰς τῶν φιλατιῶν μέμψεις, ὡς Χριστιανῶ καὶ φίλῳ πεφροντικῶτι

honoris causa hoc munus clericis sæpe commissum fuisse. Nam Basilius in epist. 243 testatur Arianos sibi omnia ecclesiastica munia arrogare, in his ut deducant proficiscentes. Queritur in epist. 98, quod se Meletius et Theodotius perfunctorie invitaverint, nec quemquam miserint, qui iterum admoneret aut deduceret. (Vide Addenda).

(67) Τῶν ἔργων. Ita tres vetustissimi codices, Harl., Med. et Coisl. primus. Sex alii mss. non ita vetusti pro his vocibus habent τῷ χρόνῳ. Editi utrumque habent τῶν ἔργων et τῷ χρόνῳ.

ἡμῶν τῆς ὑπολήψεως ἀποκρίνασθαι, ἀναγκαῖον νῦν ἀποσιωπῆσαι, ὡς καὶ μακρότερα τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἄλλως οὐκ ἀσφαλῆ γράμμασιν ἀψύχοις καταπιστεῦσθαι. Ἴνα δὲ μὴ τὸν πρὸ τῆς συντυχίας χρόνον, ταῖς διαβολαῖς τινῶν ὑπαχθῆις, ὑφείναι τι τῆς περὶ ἡμᾶς εὐνοίας ἀναγκασθῆς, τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ποίησον. Καὶ γὰρ ἐκεῖνόν φασι, διαβαλλομένου τινὸς τῶν συνήθων, τὴν μὲν ἐτέραν τῶν ἀκοῶν ἀνεῖναι τῷ διαβάλλοντι, τὴν δὲ ἐτέραν ἐπιμελῶς ἐπιφροῦξασθαι τῇ χειρὶ· ἐνδεικνύμενον, ὅτι θεοὶ τὸν ὀρθῶς κρινεῖν μέλλοντα μὴ ὄλον εὐθὺς τοῖς προλαβοῦσιν ἀπάγεσθαι, ἀλλὰ τὸ ἡμισυ τῆς ἀκρόασις ἀκέραιον διασώξουσιν πρὸς ἀπολογία τῷ μὴ παρόντι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η΄.

Invitatus a Meletio et Theodoto Basilius ad diem festum, medio mense Junio celebrandum, scripserat ad Eusebium per Theophrastum diaconum. Quo mortuo ante perlatas litteras, cum dies tantum triginta superessent, litteras illas misit Basilius Eustathio, ut cito perferrentur ad Eusebium. Declarat Basilius se ad hunc locum et diem venturum, si ipse etiam veniat Eusebius: secus vero, nequaquam iturum, sed potius profecturum ad ipsum Eusebium.

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Πάλαι ἐπιστείλας τῇ θεοσεβείᾳ σου ἄλλων τε τινῶν ἕνεκεν καὶ τοῦ συντυχεῖν ἡμᾶς ἀλλήλοισι, διήμαρτον τῆς ἐλπίδος, οὐκ ἀφικομένων τῶν γραμμάτων εἰς τὰς χεῖρας τῆς σῆς τιμιότητος, τοῦ μακαρίου διακόνου Θεοφράστου δεξαμένου μὲν τὰ γράμματα ἡμῶν ἐπὶ τινα περιοδείαν ἀναγκαιῶς ἀποδημούντων (68), μὴ διαπεμφθέντων δὲ τῇ θεοσεβείᾳ σου, τῷ προκαταληφθῆναι τῇ ἀρόωστῆ ὑφ' ἧς ἐτελεύτησεν. Ὅθεν τοσοῦτον ὕστερος ἦλθον τοῦ καιροῦ πρὸς τὸ γράφειν, ὥστε μηδὲ ὀφείλεις τι ἐλπίζειν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ἔσεσθαι ταύτης, εἰς στενὸν παντῆως κατακλεισθέντος τοῦ χρόνου. Ὁ γὰρ τοι θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Μελέτιος καὶ Θεόδοτος ἐπέταξαν ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς διαβῆναι, ἀγάπης τε ἐπίδειγμα τῆν συντυχίον ποιούμενοι, καὶ τινα καὶ διόρθωσιν (69) γενέσθαι τῶν νῦν παραλυπούτων βουλόμενοι. Ἀπέδειξαν τε ἡμῖν χρόνον μὲν τῆς συντυχίας τὰ μέσα τοῦ προσιόντος μηνὸς Ἰουνίου, τότεν δὲ Φαργαμοῦν (70) τὸ χωρίον, ἐπίσημον μαρτύρων περιφανείᾳ (71) καὶ πολυανθρωπίᾳ συνόδου τῆς κατὰ ἔτος ἕκαστον παρ' αὐτοῖς τελουμένης. Ἐπεὶ δὲ ἔδει με, μετὰ τὴν ἐφάνοδον μαθόντα τὴν κοίμησιν τοῦ μακαρίου διακόνου, καὶ τὰς ἐπιστολάς ἀργὰς παρ' ἡμῖν κειμένας, μὴ ἡσυχάσαι, διὰ τὸ ἐπι ἡμέρας ἡμῖν τριάκοντα καὶ τρεῖς ἐπὶ τὴν προθεσμίαν ὑπολειφθαι, ἀπέστειλα κατὰ σπουδὴν τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἀδελφῷ Εὐσταθίῳ τῷ συλλειτουργῷ ἡμῶν τὰ γράμματα ταῦτα, ὥστε δι' αὐτοῦ παραπεμφθῆναι σου τῇ σεμνότητι (72), καὶ πάλιν ἐν τάχει ἀνακομισθῆναι ἡμῖν τὰς ἀποκρίσεις. Εἰ μὲν γὰρ δυνατὸν, ἢ ἄλλως ἀρέσκων σοι, παραγενέσθαι, καὶ αὐτοὶ παρεσόμεθα· εἰ δὲ μὴ, αὐτοὶ μὲν, ἂν ὁ Θεὸς θέλῃ, τὸ περυσινὸν ἀποτίσομεν χρεὸς τῆς συντυχίας· ἐὰν μὴ τι πάλιν ἐπιγένηται ἡμῖν ἐξ ἁμαρτιῶν κώλυμα, τὴν δὲ τῶν ἐπισκόπων εὐτευξιν εἰς ἕτερον χρόνον ὑπερβασόμεθα.

(68) Ἀποδημούντων. Ita sex mss. Editi ἀποδημούντος. Ibidem Harl. περιοδου.

(69) Καὶ διόρθωσιν. Coniunctio addita ex sex mss. Quod autem ait Basilius Meletium et Theodotum emendationem eorum, quæ molesta erant, exoptasse, id referri debet ad Eustathium, cuius

A stolis non tuto committenda. Sed ne ante congressus nostris tempus nonnullorum calumniis inductus, aliquid de tua in me benevolentia remittere cogaris, fac idem quod Alexander. Nam et illum ferunt, cum quidam ex familiaribus calumnia appeteretur, aurium quidem alteram accusatori præbuisse, alteram vero diligenter manu occlusisse: demonstrantem, oportere ut qui recte iudicaturus est, non totus statim a præoccupantibus abducatur, sed dimidium auditus integrum ad defensionem servet absentem.

189 EPISTOLA XCV.

B Eusebio, episcopo Samosatorum.

Cum dudum scripsissem pietati tuæ tum aliis de rebus, tum ut in unum veniremus, spe excidi, non perlatis in manus dignitatis tuæ litteris, quas beatus diaconus Theophrastus accepit quidem, dum necessario ad circuitum quemdam conficiendum peregrinamur, sed minime transmisit ad tuam pietatem, eo quod illum morbus, ex quo mortuus est, anteverterit. Unde tam sero veni ad scribendum, ut ob summas temporis angustias nihil sit utilitatis ex his litteris expectandum. Nam religiosissimus episcopus Meletius et Theodotus mihi præcepere ut ad ipsos proficiscar; tum ad amoris significationem congressum offerentes, tum etiam emendationem aliquam eorum, quæ nunc molestiam afferunt, fieri volentes. Indixerunt autem nobis tempus quidem conveniendi, medium mensem Junium proxime sequentem: locum vero Phargamum, locum insignem martyrum splendore, ac frequentissimo conventu singulis annis ab ipsis celebrato. Cum autem mihi, postquam reditu meo didici beatum diaconum obiisse, et litteras apud me inertes jacere, otandum non esset, eo quod adhuc triginta tres dies nobis ad diem constitutum supersint; misi celeriter ad reverendissimum fratrem Eustathium comministrum nostrum has litteras, ut ipsius opera transmittantur ad tuam gravitatem, ac cito rursus responsa ad nos referantur. Etenim si fieri potest, aut aliqui placitum tibi, ut eo venias, nos quoque veniemus; sin minus, nos certe, Deo volente, congressus debitum ab anno præterito contractum persolvemus; nisi rursus impedimentum aliquod nobis acciderit ob peccata: congressum vero cum episcopis in aliud tempus differemus.

cum Basilio communio lædebat Theodotum.

(70) Φαργαμοῦν. Coisl. primus Φαργαμοῦν.

(71) Περιφανείᾳ. Ita mss. sex. Editi ἐπιφανείᾳ.

(72) Σεμνότητι. Ita octo mss. Editi τιμιότητι.

* Alias CCXLI, scripta anno 372.

Demonstrat Basilius quantum afflictata Cappadocia damnum fecerit, ablato ei præstantissimo præside (Helia). Rogat ut illum Sophronius commendet Imperatori, et illatas ei criminationes diluat.

Sophronio magistro.

A

Σωφρονίω μαγίστῳ.

Ecquis ita civitatem suam diligens, ac patriam, a qua editus in lucem et nutritus æque ac parentes honorans, uti tu ipse, qui et urbi universæ generatim et cuique sigillatim bona precaris, nec precaris solum, sed vota etiam per te ipse confirmas? Hæc enim potes, Deo dante, atque utinam possis quam diutissime, ita benignus ac clemens. Sed tamen, hac te potestate prædito, patria nostra **190** per somnium ditata est, viro quidem commissa, qualem non alium dicunt, qui res nostras antiquissimas sciunt, in rectoris sedem conscendisse; sed cito eo privata improbitate nonnullorum, qui ex illius libero et nescio assentationis animo ansam belli ei inferendi arripuerunt, et calumnias ei instruxerunt, clam tuæ præstantiæ auribus. Quapropter omnes universe lugemus, rectore ablato, qui solus poterat jam in genua provolutam urbem nostram denuo erigere, æqui sincero custode, affabili injuriam patientibus, terribili delinquentibus, æquabili et eodem pauperibus et divitibus, et quod maximum est, res Christianorum ad antiquum decus revocante. Quod enim a muneribus omnium quos scimus hominum maxime abhorruit, nec cuiquam præter jus gratificatus est, id ut exilius cæteris illius virtutibus prætermittimus. Hæc quidem sero testificamur, nosmetipsos more eorum, qui nœnias cantant, consolantes, nihil rebus auxilii ferentes. Sed tamen nec illud inutile, ut viri memoria in magno tuo pectore recondatur, eique ut bene de patria merito gratiam habeas; ac si quis ex iis, qui se justitiæ posthabitos fuisse moleste ferunt, in ipsum insurrexerit, tuearis ac defendas, omnibusque aperte demonstres eum a te inter necessarios ascribi: satis causæ esse putans ad necessitudinem, tum bonum de eo testimonium, tum ipsam rerum experientiam, quæ temporis minime respondet. Nam quæ ne multis quidem annis ab alio fiant, hæc brevi tempore ab eo perfecta. Porro satis magnum nobis beneficium, ac eorum quæ acciderunt solamen, si et illum commendes imperatori, et illatas ei criminationes diluas. Hæc tibi universam existima patriam una voce mea disserere, ac commune omnium votum esse, ut præstantiæ tuæ ope aliquid huic viro prospere ac feliciter cedat.

B

C

D

Καὶ τίς οὕτω φιλόπολις, ὅς τὴν ἐνεγκοῦσαν καὶ θρῆσκυμένην πατρίδα ἴσα γονεῦσι τιμῶν, ὡς αὐτὸς σὺ, κοινῇ τε πάσῃ τῇ πόλει καὶ ἰδίᾳ ἐκάστῳ τὰ ἀγαθὰ συνευχόμενος, καὶ οὐκ εὐχόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ βεβαιῶν τὰς εὐχὰς διὰ σουτοῦ; Δύνασαι γὰρ που σὺν Θεῷ τὰ τοιαῦτα, καὶ δύναϊό γε ἐπὶ μήκιστον, οὕτω χρηστὸς ὢν. Ἄλλ' ὁμως ἐπὶ σοῦ ὄναρ ἐπλοῦτησεν ἡ πατρις ἡμῶν, ἄνδρα μὲν ἔχουσα τὸν τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῆς ἐπιτραπέυντα, οἷον οὐ φασιν ἄλλον σὶ τὰ παλαιότατα τῶν παρ' ἡμῖν ἐπιστάμενοι ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν (73) θρόνων πρότερον ἀναβῆναι· ἐπηρεΐα δὲ τινῶν ἀφαιρεθεῖσα ταχέως, οἱ τὸ ἐλεῦθερον τοῦ ἀνδρός καὶ ἀθώπευτον τοῦ πρὸς αὐτὸν πολέμου ἀφορμὴν ἐποιήσαντο, καὶ διαβολὰς αὐτῷ κατεσκευάσαν, λαθόντες τὰς ἀκοὰς τῆς σῆς τελειότητος. Διὸ πανδημεὶ πάντες σκυθρωπάζομεν, ζημιωθέντες ἄρχοντα, μόνον δυνάμενον εἰς γόνυ κλιθεῖσαν ἤδη τὴν πόλιν ἡμῶν ἀνορθῶσαι, ἀληθῆ (74) φύλακα τοῦ δικαίου, εὐπρόσιτον τοῖς ἀδικουμένοις, φοβερὸν τοῖς παρανομοῦσιν, ἴσον καὶ πένησι καὶ πλουσίοις, καὶ τὸ μέγιστον, τὰ τῶν Χριστιανῶν πράγματα πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐπανάγοντα τιμῆν. Τὸ γὰρ, ὅτι ἀδωρότατος ὢν ἴσμεν ἀνθρώπων, καὶ οὐδενὶ (75) παρὰ τὸ δίκαιον χαριζόμενος, ὡς μικρότερα τῆς λοιπῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρός παρελίπομεν. Ταῦτα ὅψε μὲν του καιρου μαρτυροῦμεν, ὡσπερ οἱ μονηθούντες ἑαυτοὺς (76) παραμυθούμενοι, οὐχὲ τοῖς πράγμασι τι ποιοῦντες χρήσιμον· πλὴν οὐδὲ τοῦτο ἄχρηστον, ἐν τῇ μεγάλῃ σου ψυχῇ τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρός ἀποκαῖσθαι, χάριν τε εἰδέναι ὡς εὐεργέτη τῆς ἐνεγκούσης· καὶ εἴ τις ἐπιφύοιτο αὐτῷ τῶν διὰ τὸ μὴ προτιμηθῆναι τοῦ δικαίου χαλεπαινόντων, ὑπερμαχεῖν καὶ προίστασθαι, πᾶσι ποιήσαντα φανερόν, ὅτι οἰκείου σεαυτῷ τὸν ἄνδρα τίθεσαι, ἀρκοῦσαν ἀφορμὴν εἰς οἰκειότητα, τὴν ἀγαθὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν τιθέμενος, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων πείραν, οὐ κατὰ τὴν τῶν χρόνων ἀναλογίαν ὑπάρχουσαν. Ἄγὰρ οὐδ' ἂν ἐν πολλοῖς ἔτεσι παρ' ἄλλου γένοιτο, ταῦτα ἐν ὀλίγῳ παρ' αὐτοῦ κατώρθωται. Ἄρκοῦσα δ' ἡμῖν χάρις, καὶ τῶν συμβάντων παραμυθία, ἐὰν καὶ βασιλεῖ συστήσης αὐτὸν, καὶ τὰς ἐπενεχθείσας αὐτῷ διαβολὰς ἀποσκευάσῃ. Ταῦτά σοι πᾶσαν οἴου τὴν πατρίδα διὰ μιᾶς τῆς ἡμετέρας φωνῆς διαλέγεσθαι, καὶ κοινὴν εἶναι πάντων εὐχὴν, γενέσθαι τι τῷ ἀνδρὶ διὰ τῆς σῆς τελειότητος δεξιόν.

* Alias CCCXXXII, scripta anno 372.

(73) Ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν. Ita Coisl. uterque, Harl., Reg. secundus et Bigot. alter. Editi ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν θρόνων. Sed hujus scripturæ videntur auctores fuisse librarii, dum metuunt ne præpositio minus recte cum genitivo jungatur. Eam tamen simi-

liter cum genitivo conjungit Basilius in epist. 38.

(74) Ἀληθῆ. Sic. Harl., Med., Coisl. primus et Clarom. Editi ἀκριβῆ, accurato æqui custodi.

(75) Οὐδενὶ. Multi codices οὐδέν.

(76) Ἐαυτοὺς. Ita septem mss. Editi ἑαυτοῖς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 47'

EPISTOLA XCVII*

Eximium pacis studium declarat Basilius in vehementi illa dissensione, quæ ei cum Anthimo ob Cappadociæ divisionem supervenit.

Τῆ βουλῆ Τυάκων

A

Senatui Tyanorum.

Ὁ ἀνακαλύπτων βαθέα, καὶ φανερῶν βουλὰς καρδιῶν, Κύριος ἔδωκε καὶ τοῖς ταπεινοῖς σύνεσιν. τῶν δυσθεωρήτων, ὡς τινες οἴονται, τεχνασμάτων. Οὐδὲν οὖν ἡμᾶς ἔλαθεν, οὔτε τῶν πεπραγμένων τε κεκρυμμένον· ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς οὔτε ὀρώμεν, οὔτε ἀκούομεν ἄλλο τι ἢ τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ καὶ ὅσα (77), πρὸς αὐτὴν φέρει. Εἰ γὰρ καὶ ἕτεροι δυνατοὶ, καὶ μεγάλοι, καὶ ἑαυτοῖς πεποιθότες, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ μηδέν, καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξιοι· ὥστε οὐκ ἂν ποτε (78) τοσοῦτον ἑαυτοῖς λάθοιμεν, ὡς ἐν τῇ μονώσει δύνασθαι νομίσαι περιέσεσθαι τῶν πραγμάτων· ἀκριβῶς εἰδότες, ὅτι πλέον ἡμεῖς τῆς ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἀδελφῶν ἐπικουρίας δεόμεθα ἢ ὅσον ἢ ἕτερα τῶν χειρῶν τῆς ἐτέρας. Ἐπεὶ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευῆς τὸ ἀναγκαῖον τῆς κοινωνίας ὁ Κύριος ἡμᾶς ἐδίδαξεν. Ὅταν γὰρ πρὸς αὐτὰ ταῦτα ἀπίδω (79) τὰ μέλη ἡμῶν, ὅτι ἐν οὐδὲν ἑαυτῷ πρὸς ἐνέργειαν αὐταρκες, πῶς ἑμαυτὸν λογισόμεθα ἐξαρκεῖν ἑαυτῷ πρὸς τὰ τοῦ βίου πράγματα; Οὔτε γὰρ ἂν ποῦς ἀσφαλῶς βαδίσεις, μὴ συνυποστηρίζοντος τοῦ ἐτέρου· οὔτε ὀφθαλμὸς ὑγιῶς ἴδῃ, μὴ κοινωνῶν ἔχων τὸν ἕτερον, καὶ μετ' αὐτοῦ συμφῶνως προσβάλλων τοῖς ὀρατοῖς. Ἡ ἀκοὴ ἀκριβεστέρα ἢ δι' ἀμφοῖν τοῖν πόροις τὴν φωνὴν δεχομένη, καὶ ἀντίληψις κραταιότερα τῇ κοινωνίᾳ τῶν δακτύλων. Καὶ ἀπαξᾶπλῶς οὐδὲν οὔτε τῶν ἐκ φύσεως οὔτε τῶν ἐκ προαιρέσεως κατορθουμένων ὀρῶ ἄνευ τῆς τῶν ὁμοφύλων συμπνοίας ἐπιτελούμενον· ὅπου γε καὶ αὐτὴ ἢ προσευχὴ μὴ ἔχουσα τοὺς συμφωνοῦντας ἀδρανεστέρα ἐστὶ πολλῶ ἑαυτῆς, καὶ ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο μέσος γενήσεσθαι μεταξὺ (80) δύο ἢ τριῶν ἐπικαλουμένων αὐτὸν ἐν ὁμοσίᾳ. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν οἰκονομίαν ὁ Κύριος κατεδέξατο, ἵνα εἰρηνοποιήσῃ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὡστε, διὰ ταῦτα πάντα, ἐν εἰρήνῃ μένειν τὰς λειπομένας ἡμῶν ἡμέρας εὐχόμεθα· ἐν εἰρήνῃ δὲ γενέσθαι τὴν κοίμησιν ἡμῶν αἰτούμεν. Ὑπὲρ ταύτης οὐδὲ πόνον ἐλλείπειν ὄντινα οὖν ἔγνωκα, οὐ ταπεινὸν τι φθέγγασθαι ἢ ποιῆσαι, οὐχ ὀδοιπορίας μῆκος ὑπολογίσασθαι, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὀχληρῶν (81) ὑποστείλασθαι, ὥστε τῶν μισθῶν τῆς εἰρηνοποιίας ἐπιτυχεῖν. Κἂν μὲν ἐπηταί (82) τις ταῦτα καθηγουμένοις ἡμῖν, τοῦτο ἄριστον, καὶ εὐχῆς τυγχάνει πέρας· ἐὰν δὲ πρὸς τὴν ἐναντίαν ἀψέλκῃ (83), ἐγὼ μὲν οὐδὲ οὕτω τῆς ἑμαυτοῦ κρίσεως ἀποστήσομαι. Αὐτὸς δὲ ἕκαστος τῆς οἰκείας ἐργασίας ἐν ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως τοὺς καρποὺς ἐπιγνώσεται.

(77) Καὶ ὅσα. Editio Paris. addit τοιαῦτα, quod abest ab omnibus nostris mss. et aliis editionibus. Paulo post uterque Reg. et Coisl. secundus Editi γὰρ ἕτεροι.

(78) Ὡστε οὐκ ἂν ποτε, etc. Sequimur hoc in loco, ut in pluribus aliis, tres vetustissimos codices Harl., Med. et Coisl. Editi sic habent: Μηδενὸς οὐκ ἂν ποτε τοσοῦτον ἑαυτοῦς ὑπολάβοιμεν, ὥστε. Nunquam nosmetipsos tanti aestimabimus, ut, etc.

(79) Ἀπίδω. Ita mss. sex. Editi ἀπίδωμεν. Paulo post Regius uterque et Coisl. uterque οὐτ' ἂν.

Qui occulta revelat, et cordium consilia in lucem profert, Dominus largitus est vilibus et abjectis intelligentiam difficilium ad deprehendendum, ut nonnulli putant, machinationum. Nihil igitur latuit nos, nec quidquam eorum quæ facta sunt, occultum fuit. Attamen nos neque videmus, neque audimus quidquam aliud, quam Dei pacem, et quæ ad eam ferunt. Nam etsi alii potentes sunt, et magni, et sibi ipsis fidentes, tamen nos nihil sumus et nullius pretii; quare nunquam tantum nobis sumemus ut in solitudine videamur nobis negotia conficere posse: quippe cum probe sciamus, magis nos uniuscujusque **191** fratrum auxilio indigere, quam manum alteram alterius ope: siquidem et ex ipsa corporis nostri constitutione societatem necessariam esse Dominus nos docuit. Cum enim hæc ipsa nostra membra considero, quorum nullum sibi ipsi ad agendum satis est: quomodo mihi ipse videbor ad vitæ negotia sufficere? Neque enim pes tuto gradiatur, non suffulciente altero: neque oculus recte videat, non habens alterum consortem et cum eo socialiter his quæ videntur, intentus. Auditus accuratior, qui per utrosque meatus vocem suscipit, et fortior apprehensio, digitorum conjunctione. Et in summa, nihil neque eorum quæ natura, neque eorum quæ libera voluntate perficiuntur, citra conspirationem eorum quæ ejusdem generis sunt, perfici video, cum et preces ipsæ, si desint, qui conspirent, longe sint seipsis debiliores, ac Dominus inter duos aut tres, qui ipsum concorditer invocaverint, medium se fore promiserit. Sed et dispensationem ipsam Dominus suscepit, ut per sanguinem suæ crucis sive terrena sive cælestia pacificaret. Quare, ob hæc omnia, in pace manere reliquos dies nostros optamus, in pace fieri obdormitionem nostram precamur. Statui pacis causa nec laborem ullum prætermittere, non humile dictu quidquam aut factu, non itineris longitudinem vereri, non quidquam aliud molestum refugere, ut mercedem pacificationis adipiscar. Quod si quis nos viam ad hæc monstrantes sequitur, hoc optimum, et voti finis est: sin autem in contrarium trahat, ego certe ne sic quidem a mea sententia recedam. Unusquisque autem operum suorum in remunerationis die fructus agnoscet.

Editi οὔτε αὐ. Tres vetustissimi codices οὔτε ὀφθαλμὸς.

(80) Μεταξὺ. Hanc vocem addidimus ex tribus vetustissimis codicibus.

(81) Τῶν ὀχληρῶν. Coisl. primus, Harl. et Vat. τῶν μοχθηρῶν.

(82) Ἐπηταί. Ita mss. sex. Editi ἐποίητο.

(83) Ἀψέλκῃ. Ita sex mss. Mox iidem τῆς ἑμαυτοῦ. Editi ἀφέλκῃ et τῆς αὐτῆς. Legitur etiam ἀφέλκῃ in editionibus Hagan. et Basil.

* Alias LXVIII, scripta anno 372.

EPISTOLA XCVIII*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 5Η'.

Rationes exponit cur Nicopolim non iverit. Iturum se dicit in hanc urbem, ut cum Meletio colloquatur; vel etiam cum eodem Samosata venturum. Indictus cum episcopis secundæ Cappadociæ congressus; item alius cum Eustathio. Excusatione utitur. cum missæ non sint ad Eusebium litteræ episcoporum. Perstat in suo consilio ut Gregorius sit episcopus. Nuntiat Palmatium Maximo ad persecutionem ministrare. Rogat Eusebium ut ad se veniat.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Cum Nicopolim mente animoque ferrer postquam urbanitatis tuæ litteras accepi quibus venturum te negabas, relaxatus sum ex mea cupiditate simulque totius meæ infirmitatis recordatus. Venit autem mihi in mentem et eorum qui advocaverant perfunctoria invitandi ratio, qui cum me per honoratissimum fratrem Hellenium Nazianzi peræquatores in transcurso vocassent, qui iterum de iisdem submoneret, aut me deduceret, non dignati sunt mittere. Itaque cum ob peccata nostra simus ipsis suspecti, timuimus ne illorum **192** conventus lætitiā præsentia nostra obturbaremus. Nam cum magnanimitate tua vel ad magnas tentationes accingi non pigramur; absque te autem vel intuentibus levibus ærumnis impares sumus. Quoniam igitur de rebus ecclesiasticis futurus erat mihi cum illis congressus, celebritatis quidem tempus prætermisi congressum autem in quietum ac expers perturbationis tempus distuli; meque satius esse duxi Nicopolim venientem de necessariis Ecclesiarum rebus cum religiosissimo episcopo Meletio colloqui, si Samosata pergere recuset: sin autem non recuset, simul cum eo advolabimus, modo id mihi ab utroque declaretur, videlicet ab illo ipso nobis de his rescribente (scripsimus enim), atque a tua pietate.

κατάδηλον γένηται, παρὰ τε αὐτοῦ ἐκείνου ἀντιγράφαντος ἡμῖν περὶ τούτων (ἐπεστείλαμεν γάρ), καὶ παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας.

2. Framus etiam cum episcopis secundæ Cappadociæ congressuri: qui postquam alterius provincie nomen habuerunt, subito existimarunt se ex alia ac nos natione et gente esse, tantumque nos ignorarunt, quantum qui nullum prorsus periculum fecere, nec unquam in colloquium venerunt. Exspectabatur autem et alius congressus cum reverendissimo episcopo Eustathio, quocum congressi sumus. Nam quia multi clamitabant aliquid ab eo in fide adulterari, venimus ei in colloquium, eumque invenimus Dei ope ad omnem rectam fidem bono animo assectantem. Porro episcoporum litteræ culpa illorum ipsorum, a quibus nostras transmitti oportebat, ad dignitatem tuam missæ non sunt: sed et me fugerunt, e memoria ob assiduas curas elapsæ. Cæterum fratrem Gregorium

A Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

1. Πάνυ ὠρμημένος καταλαβεῖν τὴν Νικόπολιν, μετὰ τὸ δεῖξασθαι τὰ παρὰ τῆς ὁσιότητος (84) σου γράμματα ἀρονησιν ἔχοντα τῆς ἀφίξεως, παρείθην ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας (85), καὶ πάσης ὁμοῦ τῆς ἀσθενείας ἀνεμνήσθην. Ἦλθε δὲ μοι εἰς ἔνοιαν καὶ ἡ τῶν κεκληκότων ἀφοσιωσις, ὅτι, παροδικὴν πρὸς ἡμᾶς ποιησάμενοι τὴν κλήσιν διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ (86) Ἑλληνίου τοῦ ἐξισούτου Ναζιανζίου, δεύτερον περὶ τῶν αὐτῶν ὑπομιμνήσκοντα (87), ἡ ὀδηγοῦντα ἡμᾶς, οὐ κατηξίωσαν ἀποστεῖλαι. Ἐπεὶ οὖν ὑποπτοι αὐτοῖς ἐσμεν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, ἐφοβήθημεν μὴ που τὸ φαιδρὸν αὐτοῖς τῆς πανηγύρεως τῆ παρουσίᾳ ἡμῶν ἐπιθλώσωμεν. Μετὰ μὲν γάρ τῆς σῆς μεγαλοφυίας καὶ πρὸς τοὺς μεγάλους ἀποδύσασθαι πειρασμοὺς οὐκ ὀκνοῦμεν· ἄνευ δὲ σοῦ οὐδὲ ταῖς τυχεύσαις θλίψεσιν ἀντιβλεψαί αὐτάρκως ἔχομεν. Ἐπεὶ οὖν ἐκκλησιαστικῶν ἕνεκεν γίνεσθαι ἡμῶν ἡ πρὸς αὐτοὺς ἔντευξις ἐμελλε, τὸν μὲν τῆς πανηγύρεως καιρὸν παρελίπομεν, εἰς ἡσυχίαν δὲ καὶ ἀτάραχον διαγωγὴν τὴν συντυχίαν ὑπερεθέμεθα, καὶ προηρήμεθα καταλαβόντες τὴν Νικόπολιν διαλεχθῆναι περὶ τῶν ταῖς Ἐκκλησίαις ἀναγκαίων τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Μελετίῳ, εἰ μέλλοι παραιτεῖσθαι τὴν ἐπὶ Σαμόσατα (88) ὁδόν· εἰ δὲ μὴ, αὐτῷ (89) συνδραμούμεθα, εἴαν παρ' ἀμφοτέρων τοῦτο ἡμῖν

2. Ἐπισκόποις δὲ τοῖς ἐκ τῆς δευτέρας Καππαδοκίας συντυχάνειν ἐμέλλομεν· οἱ, ἐπειδὴ ἑτέρας ὀνομάσθησαν ἐπαρχίας, ἐνόμισαν ἀθρόως καὶ ἄλλοθενεῖς καὶ ἄλλόφυλοι πρὸς ἡμᾶς γεγενῆσθαι· οἱ τοσοῦτον ἡμᾶς ἠγνόησαν, ὅσον οἱ μηδὲ τὴν ἀρχὴν πεπειραμένοι (90), μηδὲ εἰς λόγους ποτὲ ἀφικόμενοι (91). Προσεδόκατο δὲ καὶ ἑτέρα συντυχία τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπισκόπου Εὐσταθίου, ἡ καὶ γενομένην ἡμῖν. Διὰ γὰρ τὸ παρὰ πολλῶν καταβοᾶσθαι αὐτόν, ὡς περὶ τὴν πίστιν παραχαράσσοντά τι, ἀφικόμεθα αὐτῷ εἰς λόγους, καὶ εὖρομεν σὺν Θεῷ πρὸς πᾶσαν ὀρθότητα εὐγνωμόνως ἀκολουθοῦντα. Τὰ δὲ τῶν ἐπισκόπων γράμματά παρὰ τὴν αἰτίαν αὐτῶν ἐκείνων οὐκ ἐχομίσθη τῆ τιμιότητί σου, οὓς ἐχρῆν τὰ παρ' ἡμῶν διαπέμψασθαι. ἄλλὰ καὶ ἐμὲ παρῆλθε, τῆ συνεχείᾳ τῶν φροντίδων ἐκχρυσθέντα τῆς μνήμης. Τὸν δ'

D quanto infra editi ἀντιβλέπειν, tres vetustissimi codices ut in textu.

(88) Σαμόσατα. Harl. Σαμοσάτων.

(89) Αὐτῷ. Sic Harl. prima manu, quam scripturam in textum inducere non dubitavimus pro eo quod vitiose legebatur αὐτοῦ.

(90) Πειπειραμένοι. Ita mss. et paulo post iidem ἀφικόμενοι. Editi πεπειραμένοι et ἀφικνούμενοι. Habet tamen editio secunda Paris. πεπειραμένοι.

(91) Vide Addenda.

* Alias CCLIX, scripta anno 372.

(84) Ὁσιότητος. Ita tres vetustissimi codices, quæ scriptura videtur præferenda vulgatæ κοσμιότητος.

(85) Παρείθην ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας. Editi παρείθην ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, animo defeci. Harl. ἀπὸ τῆς ἀθυμίας. Solus Medicæus ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας.

86) Vide Addenda.

(87) Ὑπομιμνήσκοντα. Sic mss. sex.: habet Harlæanus codex ὑπομνήσκοντα. Sic etiam editio prima Paris. At in secunda legitur ὑπομνήσοντα. Ali-

ἀδελφόν (92) Γρηγόριον καὶ γὰρ ἠβουλόμην οἰκονομεῖν Ἐκκλησίαν τῆ αὐτοῦ φύσει σύμμετρον. Αὕτη δὲ ἦν πᾶσα εἰς ἓν συναχθεῖσα ἢ ὑφ' ἡλίου (93). Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, ἔστω ἐπίσκοπος, μὴ ἐκ τοῦ τόπου σεμνυνόμενος, ἀλλὰ τὸν τόπον σεμνύνων ἀφ' ἑαυτοῦ. Ὅντως γὰρ μεγάλου ἐστὶν οὐ τοῖς μεγάλοις μόνον ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ μεγάλα ποιεῖν τῆ ἑαυτοῦ δυνάμει. Τί δὲ δεῖ (94) ποιῆσαι τῷ Παλματίῳ, μετὰ τοσαύτας παρακλήσεις τῶν ἀδελφῶν ἔτι ὑπηρετοῦντι τῷ Μαξίμῳ πρὸς τοὺς διωγμούς; Ἄλλ' ὁμοίως οὐδὲ νῦν ὀκνοῦσιν ἐπιστεῖλαι· παραγενέσθαι γὰρ καὶ ὑπὸ ἀσθενείας σώματος καὶ ὑπὸ ἀσχολιῶν οἰκειακῶν οὐκ ἐπιτρέπονται. Γίνωσκε μὲντοι, θεοφιλέστατε Πάτερ, ὅτι πάνυ χρῆζει (95) τῆς παρουσίας σου τὰ ἡμέτερα, καὶ ἀνάγκη σε τὸ τίμιον γῆρας ἔτι ἅπαξ κινήσαι, ὑπὲρ τοῦ στήσαι περιφερομένην λοιπὸν καὶ ἐγγὺς πτώματος οὖσαν τὴν Καππαδοκίαν.

ΕΠΙΣΣΟΛΗ 50'

Terentio exponit Basilius, quomodo desertus a Theodoto perficere non potuerit, quod ex mandato imperatoris et litteris Terentii susceperat, ut episcopus Armeniæ daret. Cæterum curæ sibi fuisse, ut episcopus pacificaret, ac multa non recte fieri solita in Armenia emendaret. Accepisse etiam se a Satalensibus suffragia, quibus rogabatur ut eis episcopum daret ac de inflictis Cyrillo Armeniæ episcopo calumniis cognovisset.

Τερεντίῳ Κόμητι.

Πάνυ πολλὴν σπουδὴν ἐνστασάμενος πειθαρχῆσαι μερικῶς γοῦν καὶ τῷ βασιλικῷ προστάγματι καὶ τῷ φιλικῷ τῆς σῆς τιμιότητος γράμματι, οὐν ἐγὼ πάντα λόγον καὶ πᾶσαν γνώμην γέμειν ὀρθῆς προαιρέσεως καὶ ἀγαθῆς διανοίας πεπίστευκα, εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν προθυμίαν οὐκ ἐπετρέπην (96). Αἵτιον δὲ τὸ μὲν πρότον καὶ ἀληθέστατον αἰ ἑμαὶ ἁμαρτίαι, πανταχοῦ μοι προαπαντώσαι, καὶ ὑποσκελίζουσαι μου τὰ διαθήματα· ἔπειτα καὶ ἡ τοῦ θεοθέντος ἡμῖν εἰς συνεργίαν ἐπισκόπου πρὸς ἡμᾶς ἀλλοτριώσις. Οὐκ οἶδα γὰρ ὅ τι παθῶν ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφός ἡμῶν Θεόδοτος, ὁ ἐπαγγελιάμενος ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς πάντα συμπράξειν, καὶ προθύμως ἡμᾶς ἀπὸ Γητασῶν ἐπὶ Νικόπολιν καταγαγῶν (97), ἐπειδὴ εἶδεν ἡμᾶς ἐπὶ τῆς πόλεως, οὕτως ἡμᾶς (98) ἐβδελύξατο, καὶ οὕτως ἐφοβήθη τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ὡς μήτε εἰς ἐωθινὴν εὐχὴν μήτε εἰς ἐσπερινὴν ἀνασχέσθαι ἡμᾶς παραλαβεῖν· δίκαια μὲν ποιῶν, ὡς πρὸς ἡμᾶς, καὶ πρέποντα τῷ ἐμῷ βίῳ, οὐ λυσιτελοῦντα δὲ τῇ κοινῇ καταστάσει τῶν Ἐκκλησιῶν βουλευόμενος. Τὴν δὲ αἰτίαν τούτων προέφερεν ἡμῖν, ὅτι ἠνεσχόμεθα εἰς κοινωνίαν τὸν αἰδεσιμώτατον ἐπίσκοπον Εὐστάθιον

(92) Τὸν δ' ἀδελφόν. Editi addunt ἐμὸν, τὸν, *fratrem meum*, quæ quidem unde sumpta sint nescio, cum in nostris novem codicibus desint. Quinetiam ad marginem legitur in Regio primo et Harl. περὶ τοῦ θεολόγου *de thelogo*. Ibidem Harl. Ἐκκλησίαν σύμμετρον.

(93) Ὑφ' ἡλίου. Med. ὑψήλιος. Bigot. Reg. secundus et Coisl. secundus ὑφ' ἡλίου. Alterutrum habuit Harl. prima manu, Paulo post editi Ἐπεὶ δὲ, plerique mss. ut in textu.

(94) Τί δὲ δεῖ. Med. Τί δὲ ποιῆσαι.

(95) Πάνυ χρῆζει. Ita mss. septem: editi πᾶν χρῆζει.

(96) Οὐκ ἐπετρέπην. Ita mss. septem. Editi οὐκ ἐτρέπην.

A vellem et ego Ecclesiam gubernare ingenio suo parem. Ea autem erat Ecclesia omnis quæ sub sole est, in unum collecta. Cum autem fieri id non queat, episcopus sit, non ex loco ornamentum accipiens, sed loco ex sese addens. Nam viri vere magni est non magnis tantum parem esse, sed etiam, quæ parva sunt facultate sua magna facere. Quid autem faciendum Palmatio, qui post tot ac tantas fratrum admonitiones adhuc ministrat Maximo ad persecutiones? Sed tamen ne nunc quidem litteras ad illum mittere gravantur: nam quominus veniant et corporea invaletudine et domesticis negotiis prohibentur. Noveris porro, Pater Deo dilectissime, res nostras tua omnino præsentia indigere, ac necesse esse ut venerandum senium adhuc semel B moveas, quo Cappadociam jam fluctuantem et casui proximam sustententes.

193 EPISTOLA XCIX.

Terentio Comiti.

1. Cum diligenter admodum in id incubuissem, ut ex parte saltem et imperatoris mandato obtemperarem et amicissimis dignitatis tuæ litteris, cujus ego sermonem omnem omnemque sententiam voluntate recta ac bono consilio plenam esse certo scio, studium meum ad opus deducere mihi non licuit. Causa autem prima quidem et verissima, peccata mea, quæ ubique occurrunt mihi, ac meos gressus subvertunt: deinde etiam episcopi, qui datus adjutor fuerat, animi a nobis alienatio. Nescio enim quid passus reverendissimus frater noster Theodotus, qui ab initio promiserat mutuum se nobis operam in omnibus daturum, nosque libenter Getasis Nicopolim adduxerat, ubi nos vidit in civitate, sic aversatus sit, sic peccata nostra metuerit, ut neque ad matutinas preces, neque ad vespertinas nos voluerit assumere: æqua ille quidem faciens, quod ad me attinet, ac vita: meæ convenientia, sed non utiliter communi Ecclesiarum tranquillitati consulens. Horum autem causam nobis afferebat, quod non gravaremur reverendis.

(97) Καταγαγῶν. Sic mss. sex. Editi καταγαγεῖν, *Promiserat se Nicopolim deducturum*. Nam videtur id promisisse Theodotus, aut certe non perfecit, nec Basilius ea de re queritur. Cum autem dicat infra Basilius relictum se fuisse Getasis a Theodoto Nicopolim redeunte; quod ait hoc loco se Getasis ab eō Nicopolim fuisse adductum, sic intelligi debet, ut id Theodotus non comitando, sed perhumaniter invitando perfecisse dicatur.

(98) Ἡμᾶς. Addidimus ex tribus vetustissimis codicibus hanc vocem, quæ forte in aliis ommissa, quia cum paulo ante præcesserit, minus commode repeti videbatur.

Alias CLXXXVII. scripta anno 372.

simum episcopum Eustathium in communionem recipere. Quod autem egimus, est ejusmodi.

2. Vocati ad conventum, qui a fratre Theodoto habebatur, ac charitate impulsī, ut vocati obsequeremur, ne congressum videremur irritum et inutilem reddere, dedimus operam ut in colloquium cum prædicto fratre Eustathio veniremus. Ac illi quidem proposuimus quæcunque de fide illum criminatur frater Theodotus; rogavimusque si rectam fidem sequeretur, manifestum id nobis faceret, ut cum eo communionem haberemus: sin autem alieno esset animo, probe sciret nos quoque ab ipso abalienatum iri. Itaque cum multos sermones inter nos habuissemus, diemque illam totam in his expendendis insumpsissemus; flexo jam in vesperam die, discessimus ab invicem, colloquio nullam ad certam conclusionem perducto. Sed iterum sequenti die mane considerentes, de iisdem disseruimus, accedente jam ex fratre Pœmenio, Sebastiae presbytero, et vehementer adversariam nobis doctrinam defendente. Paulatim igitur et ea dissolvimus, quorum nomine videbatur me accusare, et eos ad assentiendum iis quæ a me quærebantur adduxi, ita ut gratia Domini inveniremur ne de **194** minimis quidem rebus inter nos dissidentes. Ita igitur circa nonam fere horam surreximus ad precandum, ac Domino gratias egimus, nobis largienti, idem ut sentiremus, idemque loqueremur. Ad hæc oportebat me et scriptam aliquam confessionem ab homine accipere, ut et illius adversariis manifesta fieret hæc assensio, et cæteris idoneum exstaret illius propositi monumentum. Sed ipse volui ob plurimam diligentiam, cum fratre Theodoto congregiens, libellum fidei ab ipso accipere, eique quem nominavi viro offerre: ut duo consequeretur, nempe ut et ipse fidem rectam confiteretur, et his satisfaceret, nullam habentibus contradicendi materiam, post acceptas ipsorum condiciones. At Theodotus, prinsquam didicisset quam ob causam convenissemus, et quid ex colloquio consecuti essemus, non jam nos ad synodum vocandos judicavit. Sed e medio itinere reversi sumus animum despondentes, quod nostros pro pace Ecclesiarum labores irritos redderet.

3. Postea igitur imposita mihi necessitate in Armeniam eundi, cum nossem singulare hominis ingenium, vellemque coram locuplete teste cum ipse rationem eorum quæ egeram reddere, tum

(99) Τελειομένην. Ita mss. nostri omnes. Editi τελειομένην. Ibidem Reg. secundus et Coisl. secundus Θεοδώρου., quod manifestum est erratum. Ibidem duo codices habent κοινωνούς pro κοινωνικούς.

(1) Vide Addenda.

(2) Προσηγάγομεν. Sic tres vetustissimi codices. Editi προσηγάγομεν.

(2) Ὁμολογηθῆ. Tres mss. non tamen antiquissimi

παραδέξασθαι. Τὸ μὲντοι γινόμενον παρ' ἡμῶν τοιοῦτόν ἐστιν.

2. Ἡμεῖς, κληθέντες εἰς σύνοδον παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδοτοῦ τελουμένην (99), καὶ ὀρμήσαντες δι' ἀγάπην ὑπακοῦσαι τῇ κλήσει, ἵνα μὴ δόξωμεν ἀπρακτοὺς καὶ ἀργὴν ποιεῖσθαι τὴν συντυχίαν, ἐσπουδάσαμεν εἰς λόγους ἐλθεῖν τῷ προειρημένῳ ἀδελφῷ Εὐσταθίῳ. Καὶ προστεῖναμεν αὐτῷ τὰ περὶ τῆς πίστεως ἐγκλήματα, ὅσα προφέρουσιν αὐτῷ οἱ περὶ τὸν ἀδελφὸν Θεόδοτον· καὶ ἠξιώσαμεν, εἰ μὲν ἔπεται τῇ ὀρθῇ πίστει, φανερὸν ἡμῖν καταστῆσαι, ὥστε ἡμᾶς εἶναι κοινωνικούς· εἰ δὲ ἄλλοτρίως ἔχει, ἀκριβῶς εἰδέναι, ὅτι καὶ ἡμεῖς ἔξομεν πρὸς αὐτὸν ἄλλοτρίως. Πολλῶν τοίνυν γινόμενων λόγων πρὸς ἀλλήλους, καὶ πάσης ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐν τῇ περὶ τούτων σκέψει δαπανηθείσης· καταλαβούσης λοιπὸν τῆς ἑσπέρας, διεκρίθημεν ἀπ' ἀλλήλων, εἰς οὐδὲν ὁμολογούμενον πέρας τὸν λόγον προαγαγόντας. Τῇ δὲ ἑξῆς πάλιν, ἔωθεν συγκαθεσθέντες (1), περὶ τῶν αὐτῶν διελεγόμεθα, ἐπελθόντος ἤδη καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμενίου, τοῦ πρεσβυτέρου τῆς Σεβαστείας, καὶ σφοδρῶς ἡμῖν τὸν ἐναντίον γυμναζόντος λόγον. Κατὰ μικρὸν οὖν ἡμεῖς τε, ὑπὲρ ὧν ἔδοξεν ἡμῖν ἐγκαλεῖν, ἀπελυόμεθα, κάκεινους εἰς τὴν τῶν ἐπιζητούμενων ὑφ' ἡμῶν συγκατάθεσιν προσηγάγομεν (2)· ὥστε χάριτι τοῦ Κυρίου εὐρεθῆναι ἡμᾶς μηδὲ εἰς τὸ σμικρότατον πρὸς ἀλλήλους διαφερομένους. Οὕτω τοίνυν περὶ ἐνάτην που ὥραν ἀνέστημεν ἐπὶ τὰς προσευχάς, εὐχαριστήσαντες τῷ Κυρίῳ, τῷ δόντι ἡμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν, καὶ τὸ αὐτὸ λέγειν. Ἐπὶ τούτοις ἔδει με καὶ ἔγραφόν τινα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ὁμολογίαν λαβεῖν, ὥστε καὶ τοῖς ἐναντιούμενοις αὐτῷ φανερὰν γενέσθαι τὴν συγκατάθεσιν, καὶ τοῖς λοιποῖς ἱκανὴν εἶναι τοῦ ἀνδρὸς τῆς προαιρέσεως τὴν ἀπόδειξιν. Ἄλλ' ἐβουλήθη αὐτὸς ὑπὸ πολλῆς ἀκριβείας, τοῖς ἀδελφοῖς συντυχῶν τοῖς περὶ Θεόδοτον, παρ' αὐτῶν λαβεῖν γραμματεῖον πίστεως, καὶ αὐτὸ προτεῖναι τῷ προειρημένῳ· ἵνα ἀμφοτέρωθεν γένηται, ἢ τε ὀρθὴ πίστις παρ' αὐτοῦ ὁμολογηθῆ (3), καὶ αὐτοὶ πληροφορηθῶσι, μηδεμίαν ἔχοντες ἀντιλογίας ὑπόθεσιν ἐκ τοῦ τὰς παρ' αὐτῶν προτασεις παραδεχθῆναι. Ἄλλὰ πρὶν μαθεῖν τίνας ἔνεκεν συνετύχομεν, καὶ τί ἡμῖν ἐκ τῆς ὁμιλίας κατώρθωται, οἱ περὶ τὸν ἐπίσκοπον Θεόδοτον οὐκέτι ἡμᾶς εἰς τὴν σύνοδον προτρέψασθαι κατηξίωσαν. Ἄλλ' ἀπὸ μέσης ἀνεξεύξαμεν (4) τῆς ὁδοῦ, ἀθυμήσαντες, ὅτι ἀτελεῖς ἡμῖν ποιούσι τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τῶν Ἐκκλησιῶν καμάτων.

3. Μετὰ ταῦτα τοίνυν, ἐπειδὴ κατέλαβεν ἡμᾶς ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπὶ τὴν Ἀρμενίαν ὁδοῦ, εἰδὼς τοῦ ἀνδρὸς τὸ ἰδιότροπον, καὶ βουλούμενος ὑπὸ μάρτυρι (5) ἀξιοπίστῳ αὐτὸς τε ὑπὲρ τῶν πεπραγμένων ἀπολο-

μι ὁμολογῆται.

(4) Ἀνεξεύξαμεν. Ita Reg. uterque et Coisl. uterque cum Med., Vat., Clarom., Paris. et Bigot. Non possum citare Harlæanum codicem, in quo folium deest hoc loco, sed non dubium quin hæc scriptura tot nixa libris antiquis præferenda sit vulgatæ ἀνεξεύξαν, reversi sunt.

(5) Ὑπὸ μάρτυρι. Nonnulli mss. ἐπὶ μάρτυρι.

γήσασθαι, κάκεινον πληροφορήσαι, ἦλθον ἐπὶ τὰ Α
Γήτσα τὸν ἀγρὸν τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Με-
λατίου, συμπάρωντος μοι καὶ αὐτοῦ τοῦ προειρημέ-
νου Θεοδοῦτος· καὶ οὕτως ἐκεῖ, ἐπειδὴ ἐνεκλήθημεν
παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τῇ (6) πρὸς Εὐστάθιον συναφεία,
εἶπον τὸ ἐκ τῆς συντυχίας κατόρθωμα, ὅτι ἔλαβον
αὐτὸν εἰς πάντα ἡμῖν ὁμοδοξοῦντα. Ὡς δὲ δειβε-
βαιοῦτο ἔξαρνον γεγενῆσθαι μετὰ τὴν ἀφ' ἡμῶν
ἀναχώρησιν, κρὶ διαβεβαιοῦσθαι αὐτὸν τοῖς ἰδίοις
αὐτοῦ μαθηταῖς, ἧ μὲν εἰς μηδὲν ἡμῖν περὶ τῆς πί-
στεως συντεθεῖσθαι, ἀπήντων ἐγὼ πρὸς ταῦτα (καὶ
σκόπει, θαυμασιώτατε, εἰ μὴ δικαιοτάτας (7) καὶ
ἀναντιρρήτους ἐποιούμην πρὸς τοῦτο τὰς ἀποκρί-
σεις), ὅτι ἐγὼ μὲν πέπεισμαι, εἰκάζων ἐκ τῆς
λοιπῆς εὐσταθείας τοῦ ἀνδρός, μὴ οὕτως αὐτὸν κού-
φως περιτρέπεσθαι πρὸς τὰ ἐναντία, μηδὲ νῦν μὲν Β
ὁμολογεῖν, νῦν δὲ ὑπὲρ ὧν εἶπεν ἀρνείσθαι· ἀνδρα
καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν τυχόντων ψεύδος, ὡς φοβερὸν, ἀπο-
φεύγοντα, μὴ ὅτι γὰρ περὶ τῶν τηλικούτων πραγμά-
των, καὶ οὕτω παρὰ πᾶσι βεβοημένων (8), ἐλέσθαι
ἂν ποτε ἐναντιωθῆναι τῇ ἀληθείᾳ. Εἰ δὲ ἄρα καὶ
ἀληθῆ εἶναι συμβῆ τὰ θρυλλούμενα παρ' ὑμῶν,
προτείνει αὐτῷ γραμματεῖον, πᾶσαν ἔχον τῆς ὀρ-
θῆς πίστεως τὴν ἀπόδειξιν, χρηθ'. Ἐὰν μὲν οὖν εὕρω
αὐτὸν συντιθέμενον ἐγγράφως, ἐπιμενῶ τῇ κοινω-
νίᾳ· ἐὰν δὲ λάβω ἀναδυόμενον, ἀποστήσομαι αὐτοῦ
τῆς συναφείας. Ἀποδεξαμένου (9) τὸν λόγον τοῦ ἐπι-
σκόπου Μελετίου, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Διοδώρου τοῦ
συμπρεσβυτέρου (παρῆν γὰρ τοῖς γινομένοις), συν-
θέμενος ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφός Θεόδοτος ἐκεῖ,
καὶ παρακαλέσας ἡμᾶς κατελθεῖν ἐπὶ Νικόπολιν, C
ἵνα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐπισκεψώμεθα, καὶ
αὐτὸν λάβωμεν τῆς μέχρι Σατάλων ὁδοπορίας συν-
έμπορον, καταλιπῶν (10) ἡμᾶς ἐν Γητάσις, ἐπειδὴ
κατελάβομεν (11) τὴν Νικόπολιν, ἐπιλαθόμενος ὧν
τε παρ' ἐμοῦ ἤκουσεν (12). ὧν τε συνέθετο ἡμῖν, ἐκεί-
ναις ταῖς ὕβρεσι καὶ ταῖς ἀτιμίαις, ἃς μικρῶ πρόσθεν
διηγησάμην, καταισχύνας ἡμᾶς ἀπέπεμψε.

4. Πῶς οὖν ἦν δυνατόν μοι, τιμωτάτη κεφαλῇ,
ποιῆσαι τι τῶν προστεταγμένων, καὶ δοῦναι ἐπισκό-
πους τῇ Ἀρμενίᾳ; οὕτω πρὸς μὲ τοῦ κοινωνοῦ τῆς
φροντίδος διατεθέντος, παρ' οὗ ἐγὼ προσεδόκων τοὺς
ἐπιτηδείους ἀνδρας εὐρήσειν, διὰ τὸ εἶναι ἐν τῇ παρ-
οικίᾳ αὐτοῦ καὶ εὐλαβεῖς, καὶ συνετοὺς, καὶ τῆς
γλώττης ἐμπείρους, καὶ τὰ λοιπὰ ἰδιώματα τοῦ
ἔθνους ἐπισταμένους· ὧν εἰδὼς τὰ ὀνόματα, ἐκῶν (13)
σιωπήσομαι, ἵνα μὴ τί ἐμπόδιον γένηται πρὸς τὸ ἐν D
ἐτέρῳ γοῦν χρόνῳ χρησιμευθῆναι τὴν Ἀρμενίαν.
Καὶ νῦν γενόμενος μέχρι Σατάλων ἐν τοιοῦτῳ σώ-
ματι, τὰ μὲν λοιπὰ ἔδοξα τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι καθιστᾶν,
εἰρηνεύσας τοὺς τῆς Ἀρμενίας ἐπισκοπούς, καὶ δια-

illi satisfacere, veni Getasa in agrum religiosis-
simi episcopi Meletii, ubi et ipse, quem dixi,
Theodotus mecum interfuit : sicque ibi accusatus
ab eo ob conjunctionem cum Eustathio, dixi ex
congressu consecutum me esse, ut eum in omni-
bus idem ac nos sentientem haberem. Cum autem
asseveraret Eustathium negasse, postquam ab eo
discessimus, suisque propriis ipsum discipulis af-
firmare, se nulla prorsus in re nobiscum de fide
consensisse, ad hæc ego occurrebam (ac vide, vir
in primis admirande, an non justissimas huic rei
et invictissimas responsiones attulerimus), persua-
sum mihi esse conjecturam facienti ex reliqua viri
constantia, ipsum haud ita leviter in contraria
circumferri, neque nunc quidem confiteri, nunc
vero negare quæ dixerit; hominem mendacium in
rebus minimis, ut horrible quiddam, aversantem,
nedum in rebus tanti momenti ac ita omnium
fama celebratis veritati unquam adversari velit.
Quod si vera esse contingat quæ a vobis dictitan-
tur, proponendus est ei libellus, qui omne rectæ
fidei specimen complectatur. Quod si eum subscri-
bendo assentiri reperero, manebo in illius com-
munione : sin autem deprehendero recusantem, ab
illius conjunctione discedam. Cum autem hæc pro-
barentur episcopo Meletio, et fratri Diodoro pre-
sbytero (nam iis quæ fiebant intererat), illic sane
quam reverendus frater Theodotus assensus est ;
cumque adhortatus esset, ut descenderemus Nico-
polim, tum ut Ecclesiam ipsius inviseremus,
tum **195** et ipsum itineris comitem Satalos usque
haberemus, ac non Getasis reliquisset, ubi Nico-
polim venimus, oblitus eorum quæ et a me audie-
rat, et quæ nobiscum pactus fuerat, nos iis, quas
paulo ante retuli, contumeliis ac ignominiiis affe-
ctos dimisit.

4. Quomodo ergo possem caput præstantissimum,
mandatorum quidquam perficere, et episcopos Ar-
meniæ dare? sic erga me affecto curarum socio, cu-
jus opera sperabam me idoneos viros inventurum,
eo quod in ejus parœcia non desint et religiosi, et
prudentes, et linguæ periti, et qui reliquos usus
gentis proprios sciant; quorum nomina cum sciam,
volens tacebo, ne quid impedimenti nascatur, quo-
minus alio saltem tempore Armeniæ utiliter consu-
latur. Et nunc cum Satala usque cum tali corpore
pervenissem, reliqua quidem visus sum Dei gratia
constituere; cum pacem composuerim inter episco-
pos Armeniæ, eosque, ut par erat, allocutus sim,

addunt οὖν.

(10) Συνέμπορον, καταλιπῶν. Ita mss. octo. Editi
συνέμπορον καταλιπόντα.

(11) Κατελάβομεν. Quatuor mss. non vetustissimi
κατέλαβεν, sed minus commode.

(12) ἤκουσεν. Ita optimi quinque mss. Editi
ἤκουσαν. Paulo post male in editis προτεταγμένων.
Mss. ut in textu.

(13) ἔκῶν. Ita plerique mss. Editi ἐκουσίως.

(6) Ἐπὶ τῇ. Nonnulli mss. περὶ τῆς..... συναφείας.
Ibidem Coisl. primus et Med, τὰ κατορθώματα.
Paulo post nonnulli codices ἐαυτοῦ μαθηταῖς.

(7) Δικαιοτάτας. Reg. primus et Bigot. alter
δικαιοτάτως καὶ ἀναντιρρήτως. Paulo post editi
perabsurde ἀθαθείας.

(8) Βεβοημένων. Ita mss. sex. Editi διαβεβοημέ-
νων.

(9) Ἀποδεξαμένου. Tres mss. non vetustissimi

ut deponerent consuetam indifferentiam, ac sincerum pro Domini Ecclesiis studium resumerent: quin et regulas ipsis dederim de iis, quæ indifferentem in Armenia peccabantur, quomodo illos deceret curam suscipere. Accepi autem et a Satalorum Ecclesia suffragia, quibus rogabar ut episcopum ipsis darem. Curæ etiam mihi illud fuit, ut de aspersa criminatione fratri nostro Cyrillo Armeniæ episcopo inquirerem; ac Dei gratia reperimus falso commotam ex calumnia illius inimicorum, quam et manifeste coram nobis confessi sunt. Atque utunque Satalorum populum visi sumus ipsi placare, ita ut non jam ab illius communione refugiat. Quod si hæc parva sunt, et nihili facienda, at nihil a nobis amplius perfici poterat, ob mutuam inter nos ex diaboli artificio dissensionem. Atque hæc quidem tacenda erant, ne mea ipsius probra vulgare videar; sed quia aliter causam dicere non poteram apud magnanimitatem tuam, in necessitatem veni omnis rerum gestarum veritatis enarrandæ.

ἦν ἄλλως ἀπολογήσασθαι σου τῆ μεγαλοφυΐα, εἰς ἀνάγκην

EPISTOLA C*.

Gratias agit Basilius ob litteras ab Eusebio in vicina Armenis regione acceptas. Retinet antiquum eundi Samosata desiderium, quamvis et æger sit et negotiorum mole oppressus. Invitat Eusebium ad diem festum sancti Eupsychii, qui erat septimus Septembris. Sibi enim illius consilio ad multa opus esse, in his ut deliberet de molestiis sibi simplicitate Gregorii Nysseni exhibitis.

Eusebio, episcopo Samosatorum,

Sic vidi litteras dilectionis tuæ in regione Armenis vicina, quemadmodum videant navigantes facem C eminus in mari splendentem, præsertim si ventis mare intumuerit. Nam natura quidem suaves, ac plurimum habentes **196** solatii litteræ gravitatis tuæ: sed tunc maxime earum suavitatem tempus auxit; quod quale fuerit, quantoque nos mœrore affecerit, non equidem dixerim, cum semel statuerim eorum, quæ molestiam attulerunt, oblivisci, sed condiaconus noster pietati tuæ enarrabit. Me autem reliquit omnino corpus, adeo ut ne levissimos quidem motus possim sine dolore ferre. Sed tamen precor, ut possit mihi antiquum desiderium nunc saltem ope precum tuarum adimpleri; quamquam in multas me difficultates coniecit ipsa peregrinatio, tandiu neglectis Ecclesiæ nostræ rebus. Quod si Deus, dum in terra versamur, concedere D dignetur, ut in Ecclesia nostra pietatem tuam videamus, certe bonas spes etiam de futuris rebus habebimus, nos a Dei donis non omnino exclusos esse. Hoc itaque si fieri potest, rogamus ut fiat in solemnibus conventu, quem singulis annis celebramus in me-

(14) Ἀδιαφορίαν. Bigot., Reg. secundus et Coisl. secundus διαφοράν. Paulo post editi αὐτοῦ Κυρίου. Mss. ut in textu.

(15-16) Ταῦτά με ἔδει. Sic tres vetustissimi codices. Editi Ταῦτα ἔδει μὲν

(17) Τῆς Ἀρμενίας. Ita Coisl. primus, Med., Harl. et Clarom. Editi τῆς τῶν Ἀρμενίων. Paulo post editi θαλασσοῦντες. Harl., Med. et quatuor alii ut in textu.

λεχθεῖς αὐτοῖς τὰ πρέποντα, ὥστε ἀποθέσθαι τὴν συνήθη ἀδιαφορίαν (14), καὶ ἀναλαβεῖν τὴν γνησίαν τοῦ Κυρίου ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν σπουδὴν, οὗτος αὐτοῖς καὶ τύπους περὶ τῶν ἀδιαφορίας κατὰ τὴν Ἀρμενίαν παρανοουμένων, ὅπως αὐτοῖς προσήκειν ἐπιμελεῖσθαι· ἐδέξαμην δὲ καὶ ψαφίσματα παρὰ τῆς ἐκκλησίας Σατάλων, παράκλησιν ἔχοντα δοθῆναι αὐτοῖς παρ' ἡμῶν ἐπίσκοπον. Ἐπιμελὲς δὲ μοι τοῦτο ἐγένετο, καὶ τὴν περιχυθεῖσαν βλασφημίαν τῷ ἀδελφῷ ἡμῶν Κυρίλλῳ τῷ ἐπισκόπῳ Ἀρμενίας ἀνερευνησαί· καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ εὗρομεν αὐτὴν ψευδοῦς κινηθεῖσαν, ἐκ διαβολῆς τῶν μισούντων αὐτὸν· ἦν καὶ φανερῶς ὁμολόγησαν ἐφ' ἡμῶν. Καὶ ἐδόξαμεν μετρίως ἡμεροῦν πρὸς αὐτὸν τὸν ἐν Σατάλοις λαόν, ὥστε μακρῆτι αὐτοῦ τὴν κοινωνίαν φεύγειν. Εἰ δὲ μικρὰ ταῦτα, καὶ οὐδενὸς ἄξια, ἀλλὰ παρ' ἡμῶν οὐδὲν ἦν πλέον δυνατὸν γενέσθαι, καὶ τὴν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου περιεργίας ἡμῶν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους ἄσυμφωνίαν. Ταῦτά με ἔδει (15-16) σιωπᾶν, ἵνα μὴ δοξῶ δημοσιεύειν ἐμαυτοῦ τὰ οὐκ εἰδη· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἦλθον πᾶσαν τῶν γεγονότων τὴν ἀλήθειαν διεγῆσασθαι

EPISTOLA P*.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Οὕτως εἶδον τὰ γράμματα τῆς ἀγάπης σου ἐν τῇ γείτονι χώρᾳ τῆς Ἀρμενίας (17), ὡς ἂν ἴδοιεν οἱ θαλαττεύοντες πυρσὸν ἐν πελάγει πόρρωθεν φρυκτωρούμενον, ἄλλως τε καὶ ἀγριαίνουσά πως τύχοι (18) ἢ θάλασσα ὑπ' ἀέμων. Καὶ γὰρ φύσει μὲν ἡδὺ καὶ παρηγορίαν ἔχον πολλὴν τὸ τῆς σῆς σεμνότητος γράμμα, τότε δὲ μάλιστα τὴν ἀπ' αὐτοῦ (19) χάριν ὁ καιρὸς συνήξησεν, ὃν ὁποῖος ἦν, καὶ ὅπως ἡμᾶς λυπήσας, ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν εἶποιμι, κρίνας ἅπαξ ἐπιλαθέσθαι τῶν λυπηρῶν· ὁ μὲντοι συνδιάκονος ἡμῶν διεγῆσεται σου τῆ θεοσεβείᾳ. Ἐμὲ δὲ ἐπέλιπε παντελῶς τὸ σῶμα, ὥστε μηδὲ τὰς σμικροτάτας κινήσεις δύνασθαι ἄλύπως φέρειν. Πλὴν ἀλλ' εὐχομαι δυναθῆναι μοι τὴν παλαιὰν ἐπιθυμίαν νῦν γοῦν διὰ τῆς βοήθειας τῶν σῶν προσευχῶν ἐκπληρωθῆναι· εἰ καὶ ὅτι πολλὴν μοι πεποίηκε τὴν δυσκολίαν ἡ ἀποδημία αὐτῆ, τοσοῦτον χρόνον ἀμεληθέντων τῶν κατὰ τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν πραγμάτων. Ἐάν δὲ ὁ Θεός, ἕως ἔσμεν ὑπὲρ γῆς, καταξιώσῃ ἡμᾶς ἰδεῖν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν τὴν σὴν θεοσεβείαν· οὕτως ἀγαθὰς ἐλπίδας καὶ ἐπὶ τοῖς μέλλουσιν ἔξομεν, ὡς οὐ πάντα ἔσμεν ἀπόβλητοι (20) τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο

(18) Τύχοι. Ita Coisl. primus et Harl. cum pluribus aliis. Editi τύχη.

(19) Τὴν ἀπ' αὐτοῦ. Coisl. primus et Harl. τὴν ἐπ' αὐτῷ. Mox editi προσηύξησεν. Mss. omnes ut in textu.

(20) Ἐσμεν ἀπόβλητοι. Ita Harl., Coisl. primus et Clarom. Editi ἀπόβλητοι τῶν δωρεῶν γενησόμεθα.

* Alias CCLVI, scripta anno 372.

γοῦν, ἐὰν ἢ δυνατὸν, παρακαλοῦμεν ἐπὶ τῆς συνόδου γενέσθαι, ἣν δι' ἔτους ἀγομεν ἐπὶ τῆς μηνὸς τοῦ μακαρίου (21) μαρτύρου Εὐψυχίου προσεγγίζουσα λοιπὸν κατὰ τὴν ἐβδομὴν ἡμέραν τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. Καὶ γὰρ καὶ φροντίδος ἀξία ἡμῖν περικεῖται πράγματα τῆς παρὰ σοῦ (22) θεομένου συνεργίας, εἰς τε κατάστασιν ἐπισκόπων καὶ εἰς βουλὴν καὶ σκέψιν τῶν μελετωμένων καθ' ἡμῶν παρὰ τῆς χρηστότητος Γρηγορίου (23) τοῦ Νυσσαίου ὅς, συνόδους συγκροτεῖ κατὰ τὴν Ἀγκύραν, καὶ οὐδένα τρόπον ἐπιβουλεύων ἡμῖν ἀφίησιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑ΄.

Redux ex Armenia Basilius cum didicisset de morte insignis alicujus personæ, consolatur hac epistola eum, quem præcipue hoc eventu afflictum sciebat.

Παραμυθητική (24).

Εὐχῆς ἀξίον ἦν, πρώτην διαπεμπομένους ἐπιστολήν, εὐθυμοτέρων ἔχειν τὴν τῶν γραμμάτων ὑπόθεσιν. Οὕτω γὰρ ἂν ἡμῖν τὰ κατὰ γνώμην ὑπῆρξε, διότι πᾶσι βουλόμεθα τοῖς ἐν εὐσεβείᾳ ζῆν προαιρουμένοις πάντα τὸν βίον εἰς ἀγαθὸν εὐοδοῦσθαι, Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ διοικῶν τὴν ζωὴν ἡμῶν Κύριος, κατὰ τὴν ἀόρητον αὐτοῦ σοφίαν πάντως πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων ταῦτα ὠκονόμησε γενέσθαι, δι' ὧν σοι μὲν ὀδυνηρὰν κατέστησε τὴν ζωὴν, ἡμᾶς δὲ, τοὺς τῆ κατὰ Θεὸν ἀγάπῃ συνημμένους, εἰς συμπάθειαν ἤγαγε, μαθόντας παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ἐν οἷς γέγονας ἀναγκαῖον ἡμῖν ἐφάνη, τὴν ἐνδεχομένην παράκλησιν προσαγαγεῖν σοι. Εἰ μὲν οὖν ἦν δυνατὸν καὶ διαβῆναι μέχρι τοῦ τόπου ἐν ᾧ συμβαίνει διάγειν σου τὴν εὐγένειαν, περὶ παντός ἂν τοῦτο ἐποιήσαμεν· ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀρρώστια, καὶ τῶν συνεχόντων ἡμᾶς πραγμάτων τὸ πλῆθος, καὶ αὐτὴν ταύτην ἦν ὑπέστημεν ὁδὸν ἐπὶ πολλῇ τῶν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησιῶν ζημίᾳ παρεσκεύασε· διὰ γραμμάτων ἐπισκέψασθαι σου τὴν σεμνότητα προεθυμήθημεν, ὑπομιμνήσκοντες, ὅτι αἱ θλίψεις αὐταὶ οὐκ ἀργῶς τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ παρὰ τοῦ ἐπισκοποῦντος ἡμᾶς Κυρίου γίνονται, ἀλλὰ ἐπὶ δοκιμασίᾳ τῆς ἀληθινῆς πρὸς τὸν κτίσαντα ἡμᾶς Θεοῦ ἀγάπης. Ὡς γὰρ τοὺς ἀθλητάς οἱ τῶν ἀγώνων κάματοι τοῖς στεφάνοις προσάγουσιν, οὕτω καὶ τοὺς Χριστιανοὺς ἢ ἐν τοῖς (25) πειρασμοῖς δοκιμασία πρὸς τὴν τελείωσιν ἄγει, ἐὰν μετὰ τῆς πρεπούσης ὑπομονῆς ἐν εὐχαριστίᾳ πάσῃ τὰ οικονομούμενα παρὰ τοῦ Κυρίου καταδεξώμεθα. Ἀγα-

(21) Μακαρίου. Ita tres vetustissimi codices. Editi μακαριωτάτου.

(22) Τῆς παρὰ σοῦ. Articulus additus ex tribus vetustissimis codicibus et Vat.

(23) Γρηγορίου. Nemo sane non miretur Gregorium Nyssenum concilia coegisse contra Basilium, eique insidias struxisse. Sed quia Basilius id ascribit simplicitati Gregorii, facile perspicitur non malum animum, sed potius immoderatum fratris juvandi studium reprehendi. Nam cum esset Gregorius homo minime astutus, et ad suspicandam in aliis fraudem tardissimus, merito metuebat Basilius ne, dum is cum hominibus vaferrimis consiliatur, et se et fratrem in res molestissimas conjiceret. Non multo lenius castigat illius simplicitatem Basilius in epist. 58, queriturque quod sibi bellum indicat; quia sese in pacificationem, invito Basilio, interponebat, et in componendo Basilium inter et avunculum dis-

moria beatissimi martyris Euppsychii jam appropinquante, die septima mensis Septembris. Nam circumstant nos digna sollicitudine negotia, quæ auxilio tuo indigent, tum ad constitutionem episcoporum, tum ad deliberationem et considerationem eorum, quæ in nos meditatur Gregorii Nysseni simplicitas; qui synodos cogit Ancyrae, nec ullum nobis insidiandi modum prætermittit.

EPISTOLA CI'

Consolatoria.

Optandum erat, epistolam primam scribentibus, B lætiores habere litterarum materiam. Nam hoc pacto res nobis ex sententia successissent, quia omnibus volumus pietatis institutum profitentibus, totam vitam ad prosperos successus perducere. Sed cum vitæ nostræ moderator Dominus pro non enarrabili sua sapientia, omnino ad utilitatem animarum nostrarum hos eventus dispensaverit, per quos tibi quidem molestam vitam constituit, nos vero qui tibi charitate in Deo conjuncti sumus, a fratribus nostris, quo in rerum statu sis, edoctos ad commiserationem adduxit; necessarium nobis visum est, solatium, quod in nobis situm est, tibi afferre. Itaque fieri si posset, ut ad eum usque locum, in quo tuæ nobilitati versari contingit, proficiscerer, utique nihil prius fecissem. Quoniam vero et corporis adversa valetudo, et negotiorum quibus distinemur multitudo, **197** hoc ipsum iter, quod subiimus, ad magnum Ecclesiarum nostrarum damnum convertit; per litteras præstantiam tuam invisere in animum induximus, admonentes calamitates ipsas non frustra Dei servis a Domino, qui nos gubernat, accidere, sed ad probationem veræ in Deum conditorem nostrum dilectionis. Quemadmodum enim certaminum labor athletas ad coronam, ita etiam Christianos probatio in tentationibus ad perfectionem adducit; si modo ea quæ a Domino dispensantur, cum debita patientia in omni gratiarum actione suscipiamus. Domini bonitate gubernantur

sidio minus caute versabatur. Insidiæ ergo illæ et concilia adversus Basilium, eodem sensu accipienda, ac bellum in epistola mox citata memoratum, utpote ex eadem profecta simplicitate.

(24) Παραμυθητική. Editi addunt τῆ ὁμοζύγῳ Ἀριουθαίου. Qui quidem titulus unde sumptus sit ignoro. Hæc enim desunt in omnibus, quos quidem viderimus, mss. codicibus, Coisl. utroque, Harl., Med., Regio utroque, Vat., Clarom., Bigotiano utroque. Quin etiam titulus nonnullorum codicum hanc epistolam non ad mulierem, sed ad virum aliquem scriptam esse probat. Sic enim habet Regius secundus: Πρὸς τινὰ θλίψεις ἀδοκῆτοις περιπεσόντα. Ad aliquem in ærumnas inexpectatas lapsum. Sic etiam in uno Bigot.: Τινὲ θλίψεις ἀδοκῆτοις περιπεσόντι.

(25) Ἡ ἐν τοῖς. Editi addunt αὐτοῖς, quod non legitur in mss. codicibus.

* Alias CClI, scripta anno 372.

omnia. Nihil eorum quæ nobis accidunt ut molestum accipere oportet, etiamsi in præsentia infirmitatem nostram tangat. Etsi enim rationes ignoramus, ob quas unumquodque eorum quæ contingunt, veluti bonum a Domino nobis exhibetur, tamen hoc nobis persuasum esse debet, omnino utile esse quod evenit, sive nobis ob patientiæ mercedem, sive animæ assumptæ, ne diutius in hac vita immorans vigente in hoc mundo malitia repleretur. Si enim hac vita circumscriberetur Christianorum spes, non immerito sane molestum videretur citius a corpore disjungi: sin autem veræ vitæ initium est, iis qui secundum Deum vivunt, animæ e corporis vinculis solutio; quid tristitia afficimur, sicut et ii qui spem non habent¹⁰? Fac igitur hortatu meo, ut doloribus non succumbas, sed his te celsiorem superioremque ostendas.

EPISTOLA CII*

Certiores facit, præmisso Nicia, Satalenses, se eorum precibus adductum esse, ut eis consanguinem suum, et sibi et matri et populo carissimum, omnibus rebus eorum utilitati posthabitis, episcoporum concederet.

Civibus Satalenis.

Ego tum vestris tum populi totius precibus commotus, et Ecclesiæ vestræ curam suscepi, et vobis eorum Domino pollicitus sum, nihil me prætermisurum eorum quæ penes me forent. Quapropter coactus sum, uti scriptum est, quasi pupillam oculi mei tangere¹¹. Adeo honor quem vobis maximum habeo, rei nullius recordari me sivit, non consanguinitatis, non consuetudinis, quæ mihi puero cum viro exstitit, præ vestris postulatis; sed omnium quæ mihi privatim cum eo ad conjunctionem intercedunt, oblitus, non reputans gemituum copiam, quam populus meus isto præposito destitutus edet, non lacrymas universæ illius cognationis, non ipsius matris jam senis, quæ solo illius auxilio sublevatur, mœstítiam attendens; horum simul omnium, quæ talia et tanta sunt, rationem non habens id unum spectavi, ut Ecclesiam vestram viri tanti præfectura ornarem, eique succurrerem, jam ob diuturnam præpositi privationem in genua provolutæ, et multo **198** ac valido adminiculo, ut erigatur, indigenti. Nostra itaque sic se habent. Vestra autem jam repositimus, ne minora videantur spe nostra et fide, quam viro dedi, illum a me ad amicos mecumque conjunctissimos mitti, sed ut quisque vestrum alius alium suo in virum studio ac amore superare conetur. Ostendite igitur præclaram illam contentionem, ac magnitudine obsequii cor illius demulce, ut eum capiat oblivio patriæ, oblivio cognatorum, oblivio populi tantum pendentis ab ejus regimine, quantum infans recens natus ab ubere materno. Præmisimus autem Niciam, ut ea quæ acta

¹⁰ I, Thess. iv 12. ¹¹ Zachar. ii, 8.

* Alias CLXXXIII, scripta anno 372.

(26) Καὶ ἐδεξάμην. Harl. κατεδεξάμην.

(27) Τὸ γεγραμμένον. Harl. et Med. τὸ εἰρημένον. Paulo post idem Med. τῶν οἰκειότητος λόγων.

(28) Τοιούτων ὄντων. Med. τοιούτων ἀλγεινῶν.

θότῃτι Δεσπότης οιοκεῖται τὰ πάντα. Οὐδὲν τῶν συμβαινόντων ἡμῖν ὡς λυπηρὸν ὑπορέχεσθαι χρή, καὶ πρὸς τὸ παρὸν ἀπύχεται τῆς ἀσθενείας ἡμῶν. Εἰ γὰρ καὶ τοὺς λόγους ἀγνοοῦμεν, καθ' οὓς ἕκαστον τῶν γινομένων ὡς καλὸν παρὰ τοῦ Δεσπότης ἡμῖν ἐπάγεται· ἀλλ' ἐκεῖνο πεπεισθαι ὀφείλομεν, ὅτι πάντως συμφέρει τὸ γινόμενον ἢ ἡμῖν διὰ τὸν τῆς ὑπομονῆς μισθόν, ἢ τῇ παραληφθείσῃ ψυχῇ, ἵνα μὴ, ἐπὶ πλεόν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἐπιβραδύνασα, τῆς ἐμπολιτευομένης τῷ βίῳ κακία, ἀναπλησθῇ. Εἰ μὲν γὰρ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἢ τῶν Χριστιανῶν ἐλπίς περιώριστο, εἰκότως χαλεπὸν ἂν ἐνομισθῆ τὸ θάττον διαζευχθῆναι τοῦ σώματος· εἰ δὲ ἀρχὴ τοῦ ἀληθινοῦ βίου τοῖς κατὰ Θεὸν ζῶσιν ἐστὶ τὸ τῶν δεσμῶν τούτων τῶν σωματικῶν τὴν ψυχὴν ἐκλυθῆναι, τί λυπούμεθα, ὡς καὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα; Παρακλήθητι οὖν μὴ ὑποπεσεῖν τοῖς πάθεσιν, ἀλλὰ δεῖξαι, ὅτι ὑπέρκεισαι καὶ ὑπερήρας.

EPISTOLA PB.

Σαταλεῦσι πολίταις.

Ἐγὼ τὰς τε ἰδίας ὑμῶν παρακλήσεις καὶ τὰς τοῦ λαοῦ παντὸς δυσωπηθείς, καὶ ἐδεξάμην (26) τὴν φροντίδα τῆς καθ' ὑμᾶς Ἐκκλησίας, καὶ ὑπεσχόμεν ὑμῖν ἐνώπιον Κυρίου μηδὲν ἐλλείψειν τῶν εἰς δύναμιν ἐμὴν ἠκόντων. Διὸ ἠναγκάσθην, κατὰ τὸ γεγραμμένον (27), οἷον τῆς κόρης τοῦ ἐμοῦ ὀφθαλμοῦ ἀψασθαι. Οὕτως τὸ ὑπερβάλλον τῆς καθ' ὑμᾶς τιμῆς οὐδενὸς μοι συνεχώρησεν εἰς μνήμην ἐλθεῖν, οὐ συγγενείας, οὐ τῆς ἐκ παιθὸς συνηθείας τῆς ὑπαρχούσης μοι πρὸς τὸν ἄνδρα, πρὸ τῶν παρ' ὑμῶν αἰτηθέντων· ἀλλὰ πάντων μὲν τῶν ἰδία μοι ὑπαρχόντων πρὸς αὐτὸν εἰς οἰκειότητος λόγον ἐπιλαθόμενος, μὴ ὑπολογισάμενος δὲ μηδὲ τοῦ στεναγμοῦ τὸ πλῆθος, ὃ καταστενάξει μοι ὁ λαὸς ὃ τὴν προστασίαν αὐτοῦ ζημιωθείς, μὴ πάσης αὐτοῦ τῆς συγγενείας τὸ δάκρυον, μὴ μητρὸς αὐτοῦ γηραιᾶς καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ παρ' αὐτοῦ θεραπείᾳ σαλευούσης τὴν θλίψιν εἰς καρδίαν λαθῶν· πάντων ὁμοῦ τοιούτων ὄντων (28) καὶ τοσούτων ἀλογήσας, ἐνὸς ἐγενόμην, τοῦ τὴν ὑμετέραν Ἐκκλησίαν κατακοσμηθῆναι μὲν τῇ τοῦ τηλικούτου ἀνδρὸς προστασίᾳ. βοηθῆσαι δὲ αὐτῇ ἐκ τῆς χρονίας ἀπροστασίας εἰς γόνυ λοιπὸν κλιθείσῃ, καὶ πολλῆς καὶ δυνατῆς χειραγωγίας εἰς τὸ διαναστῆναι θεομένη (29). Τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα τοιαῦτα. Τὰ δὲ παρ' ὑμῶν ἀπαιτοῦμεν λοιπὸν μὴ ἐλάττονα φανῆναι τῆς ἡμετέρας ἐλπίδος, καὶ τῶν ὑποσχέσεων ὅς πεποιήμεθα τῷ ἄνδρῳ, ὅτι πρὸς οἰκειοῦς καὶ φίλους αὐτὸν ἐξεπέμψαμεν, ἐκάστου ὑμῶν ὑπερβαλέσθαι τὸν ἕτερον ἐν τῇ περὶ τὸν ἄνδρα σπουδῇ καὶ ἀγάπῃ προθυμουμένου. Ὅπως οὖν ἐπιδείξῃσθε (30) τὴν καλὴν ταύτην φιλοτιμίαν, καὶ τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς θεραπείας παρακαλέσητε αὐτοῦ τὴν καρ-

(29) Δεομένη. Male in editis δεομένης. Erratum sustuli ope codicum mss.

(30) Ὅπως οὖν ἐπιδείξῃσθε. Ita mss. nostri summo consensu. Editi ὅπως οὖν ἐπιδείξεσθε.

δίου, ὥστε λήθην μὲν αὐτῷ ἐγγενέσθαι πατρίδος, λήθην δὲ συγγενῶν (31), λήθην δὲ λαοῦ οσοῦτον ἐξηρητημένου τῆς προστασίας αὐτοῦ, ὅσον παιδίου νεαρῶν τῆς μητρῶας θηλῆς. Προαπεστείλαμεν δὲ Νικίαν, ὥστε τὰ γενόμενά φανερά κατασιῆσαι τῇ τιμιότητι ὑμῶν, καὶ προλαβόντας ὑμᾶς ἐορτάζειν καὶ εὐχαριστεῖν τῷ Κυρίῳ τῷ δι' ἡμῶν καταξιώσαντι τὴν ὑμῶν ἐκπληρωθῆναι.

EPISTOLA PG'.

Nuntiat Satalensibus virum præstantissimum a se episcopum illis concedi.

Σαταλεῦσιν (32).

Ἦγαγεν εἰς ἔργον ὁ Κάριος τοῦ λαοῦ αὐτοῦ τὰ αἰτήματα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διὰ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως ποιμένα ἄξιον μὲν τοῦ ὀνόματος, καὶ οὐ κατὰ τοὺς πολλοὺς καπηλεύοντα τὸν λόγον, δυναμεινον δὲ καὶ ὑμῖν (33) τοῖς τὴν ὀρθότητα τοῦ κηρύγματος ἀγαπῶσι, καὶ τὴν κατ' ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ζωὴν καταδεξαμένοις (34), ἀρέσκειν καθ' ὑπερβολὴν ἐν τῷ ὀνόματι (35) τοῦ Κυρίου τοῦ πληρώσαντος αὐτὸν τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ χαρισμάτων.

EPISTOLA PA'.

Cum ad alias Cappadociæ calamitates illud accessisset, ut omnes Ecclesiæ ministris censui subjicerentur, rogat Modestum Basilius, ut immunitatem aliquam non deneget, eamque episcopi arbitrio committat.

Μοδέστῳ ὑπάρχῳ.

Αὐτὸ τὸ γράφειν πρὸς ἄνδρα τοσοῦτον, κἂν μηδεμία πρόφασις ἐτέρα προσῆ, μέγιστόν ἐστι τῶν εἰς τιμὴν φερόντων τοῖς αἰσθανομένοις· διότι αἱ πρὸς τοὺς παμπληθεῖς (36) τῶν λοιπῶν ὑπερέχοντας ὀμιλίαι μεγίστην τοῖς ἀξιουμένοις περιφάνειαν προξενούσιν. Ἐμοὶ δ' ὑπὲρ πατρίδος πάσης ἀγωνιῶντι ἀναγκαῖα πρὸς τὴν σὴν μεγαλόνοιαν ἢ ἐντευξις, ἧς ἰκετεύω πρῶτως καὶ κατὰ τὸν σεαυτοῦ τρόπον ἀνασχέσθαι, καὶ χεῖρα ὀρέξαι τῇ πατρίδι ἡμῶν εἰς γόνυ ἡδὴ κλιθείσῃ (37). Ἔστι δὲ ὑπὲρ οὗ ἰκετεύομεν σε τὸ πρᾶγμα τοιοῦτον. Τοὺς τῷ Θεῷ ἡμῶν ἱερωμένους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους (38), ὁ παλαιὸς κῆνσος ἀτελεῖς ἀφῆκεν (39). Οἱ δὲ νῦν ἀπυγραψάμενοι, ὡς οὐ λα-

(31) Συγγενῶν. Ita omnes nostri codices. Editi συγγενείας. Sed finem corrupte in editis δι' ἡμᾶς. Mss. ut in textu.

(32) Σαταλεῦσιν. In codicibus Harl. et Coisl. primo hæc epistola dicitur ἀνεπίγραφος, sine inscriptione. In aliis tribus legitur τοῖς αὐτοῖς, iisdem. Revera hæc epistola summam habet necessitudinem cum præcedenti; nec alium Pœmenio Satalensi videtur designare Basilius, dum ait pastorem nomine dignum populo datum fuisse.

(33) Καὶ ὑμῖν. Ita sex mss. Editi καὶ ἡμῖν.

(34) Καταδεξαμένοις. Ita Harl. et Coisl. primus cum aliis pluribus Editio Paris. prima καταδεξάμενος.

(35) Ὀνόματι. Ita omnes mss. Editi ῥήματι.

(36) Παμπληθεῖς. Ita mss. Editi παμπληθεῖς. Non multo post quatuor mss. recentiores δι' ἧς ἰκετεύω.

(37) Κλιθείσῃ. Sic omnes mss. pro eo quod erat in editis ἐλθούσῃ.

(38) Πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Leguntur hæc in omnibus codicibus mss. Sed tamen videntur primo apposita ad marginem fuisse, ut explicaretur illud ἱερωμένους, deinde, ut sæpe alias contigit, in contextum irrepsisse. 1° Basilius his vocibus, ἱερωμένους, ἱερατικούς, non presbyteros solum et diaconos, sed alios etiam clericos comprehendit, ut observavimus ad epist. 34. 2° Antiqua illa lex,

A sunt dignitati vestræ nota faciat, et diem festum agatis in antecessum, ac Domino, qui opera nostra vestrum votum adimplere dignatus est, gratias rependatis.

EPISTOLA CHI*.

Satalensibus.

Perduxit ad exitum Dominus populi sui petitiones, eique per nostram humilitatem pastorem dedit, dignum nomine, nec verbum, ut plerique solent, cauponantem, sed qui vobis rectam doctrinam diligentibus, vitamque Domini præceptis consentaneam profitentibus, placere majorem in modum possit in nomine Domini, qui illum spiritualibus suis donis adimplevit.

EPISTOLA CIV**.

Modesto præfecto

Ad virum tantum vel litteras dare, etiamsi nulla alia sit causa, maximo est honori intelligentibus; quia colloquia cum viris dignitate cæteros longe superantibus, plurimum splendoris iis, quibus id obtigerit, afferunt. Mihi autem pro universa patria laboranti necessaria est apud tuam magnanimitatem deprecatio, quam rogo leniter et tuo more perferas, ac patriæ nostræ jam in genua inclinatæ manum porrigas. Negotium porro cuius causa te precamur, ejusmodi est. Eos qui Deo nostro ministrant, presbyteros videlicet et diaconos, vetus census immunes reliquit. Qui autem nunc recensio **199** operam dant, ii, ut

quam citat Basilius, exstat in codice Theodosiano. VI, tit. 2, p. 34. Ibi Constantius immunitatem a sordidis muneribus, a collatione lustrali et a censibus concedit non solum presbyteris et diaconis, sed etiam aliis clericis et juvenibus, eorumque conjugibus et liberis et ministeriis. Hinc Gregorius Nazianzenus in epistola 166 queritur quod clerici, qui secum erant et in domo sua, immunes non sint, cum in aliis civitatibus omnes qui circa sacrarium versantur πάντας τοὺς περὶ τὸ βῆμα, hoc beneficio perfruantur. 3° Basilius, qui in hac epistola petit ut concessa immunitas iudicio episcopi dispensanda permittatur, non videtur solis presbyteris et diaconis immunitatem petisse; cum ipsius interesset ut hæc liberalitas ad eos etiam clericos quos domi suæ habebat, et ad alios pauperrimos et omnium egenos extenderetur. Videntur ergo hæc voces, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, expungendæ; nec tamen mihi hanc licentiam sumpsit, quia codices mss. repugnabant.

(39) Ἀφῆκεν. Male in editis ἀφῆκεν contra omnium codicum mss. fidem. Ibidem Gothofredus, cod. Theod., tom VI, pag. 35, legendum putat ὡς λαβόντες, ut accepto mandato. Sed repugnant omnes codices mss., nec levibus causis vulgata scriptura nititur. Nam Constantii legis non maxima eratauc-

* Alias CCXCVI, scripta anno 372.

** Alias CCLXXIX, scripta anno 372.

nullo a sublimi tua potestate accepto mandato, eos recensuere, nisi forte quidam aliunde ab ætate immunitatem haberent. Rogamus igitur, ut hoc nobis tuæ beneficentiæ monumentum relinquant, quod venturo omni ævo bonam tui memoriam conservet, nobisque concedas, secundum legem antiquam census, sacros ministros; nec in personarum, qui nunc ascripti sunt, conferatur remissio (sic enim beneficium transiturum est ad successores: quos non semper contingit ministerio sacro esse dignos), sed secundum liberæ descriptionis formam, communis quædam clericorum fiat concessio, adeo ut qui Ecclesias gubernant, quovis loco ministrantibus immunitatem donent. Hæc et tuæ magnanimitati immortalem recte factorum gloriam conservabunt, et imperatoris familiæ precatore multos comparabunt, et ipsis rebus publicis non parum afferent emolumentum; siquidem non omnino clericis, sed iis qui quovis tempore affliguntur, immunitatis solatium præstamus; quod quidem, et cum liberi sumus, non prætermittimus, ut perspicere potest quisquis voluerit.

EPISTOLA CV*.

Dolere se significat, quod Terentii filias Samosatis non viderit. Laudat earum in Trinitatis confessione constantiam, quamvis in medio impietatis degant; easque hortatur ut perseverent, et eorum qui Filii aut Spiritus divinitatem negant, communionem et colloquium fugiant.

Diaconissis Terentii Comitum filiabus.

Ego et cum Samosata advenissem, speravi venturum me in sermonem dignitati vestræ: et hujus rei compos minime factus, æquo animo damnum non tuli; considerans quandonam futurum sit, ut vel ego possim rursus ad regiones vestras accedere, vel vobis ad nostras venire placeat. Verum hæc sint in Domini voluntate posita. Quod autem nunc agitur, ubi inveni proficiscentem ad vos filium Sophroniam, lætus hanc ei epistolam dedi, quæ et salutationem vobis perferat, et nostram animi sententiam declaret, qui sci-

toritas: ipse de ea detraxerat per alias leges, et clericos prædiorum possessores censui addixerat. Magna erat in hoc genere varietas, ut modo vidimus ex testimonio Gregorii; unde non mirum, si censitores nihil Basilio concedere voluerunt, quia mandatum a præfecto non acceperant.

* Alias CCCI, scripta anno 372.

(40) Πρόσταγμα. Coisl. primus et Harl. προστάγματα. Ibidem quinque codices non vetustissimi πλήν εἶπον.

(41) Ἀφειθῆναι. Ita Harl., Coisl. primus et alii nonnulli. Editi ἐναφειθῆναι.

(42) Οὐ πάντως. Gothofredus in commentario ad legem modo citatam Basilium petere existimat, ut beneficium successoribus eorum, qui tunc erant, presbyterorum et diaconorum, transdatur. Sed minus vidit hoc in loco vir doctissimus. Quomodo enim Basilius, si quidquam ejusmodi peteret, hac ratione uteretur, quia non semper contingit eos ministerio sacro dignos esse? Non cadit in Basilium ejusmodi ratiocinatio. Præterea postulat ut ipsi episcopi hanc immunitatem dispensent; quod prorsus inutile fuisset, si ratum et fixum singulis clericis beneficium uisset. Videtur ergo Basilius sententia sic accipienda:

βόντες παρὰ τῆς ὑπερφουῦς σου ἐξουσίας προσταγμα (40), ἀπεγράψαντο, πλήν εἰ μὴ ποῦ τινες ἄλλως εἶχον ὑπὸ τῆς ἡλικίας τὴν ἀφεισιν. Δεόμεθα οὖν μνημόσυνον τῆς σῆς εὐεργεσίας τοῦτο ἡμῖν ἀφειθῆναι (41), παντὶ τῷ ἐπιόντι χρόνῳ ἀγαθὴν περὶ σοῦ μνήμην διαφυλάττον, καὶ συγχωρηθῆναι κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον τῆς συντελείας τοὺς ἱερατεύοντας καὶ μὴ εἰς πρόσωπον τῶν νῦν καταλαμβανόμενων γενέσθαι τὴν ἀφεισιν (οὕτω γὰρ εἰς τοὺς διαδόχους ἡ χάρις μεταβήσεται, οὗς οὐ πάντως (42) συμβαίνει τοῦ ἱερατείου ἀξίους εἶναι), ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐν τῇ ἐλευθέρῃ ἀπογραφῇ τύπον, κοινὴν τινα συγχώρησιν κληρικῶν γενέσθαι, ὥστε ὑπὸ τῶν οἰκονομούντων τὰς Ἐκκλησίας τοῖς ἐκάστοτε λειτουργοῦσι τὴν ἀτέλειαν δίδοσθαι. Ταῦτα καὶ τῇ σῇ μεγαλοφυίᾳ ἀθάνατον τὴν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς δοξάν διαφυλάξει, καὶ τῷ βασιλικῷ οἴκῳ πολλοὺς τοὺς ὑπερευχομένους παρασκευάσει, καὶ αὐτοῖς τοῖς δημοσίοις μέγα παρέξει ὄφελος, ἡμῶν οὐ πάντως τοῖς κληρικοῖς, ἀλλὰ (43) τοῖς ἀεὶ καταπονουμένοις τὴν ἀπὸ τῆς ἀτελείας παραμυθίαν παρεχομένων· ὅπερ οὖν (44) καὶ ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας ποιούμεν, ὡς ἔξεστι γινῶναι τῷ βουλομένῳ.

EPISTOLA PE.

Διακόνοις θυγατράσι Τερεντίου Κόμητος (45).

Ἐγὼ καὶ Σαμοσάτοις ἐπιστάς προσεδόκησα συνεύξασθαι τῇ κοσμιότητι ὑμῶν καὶ ἐπειδὴ διήμαρτον τῆς συντυχίας, οὐ μετρίως ἠνεγκα τὴν ζημίαν, λογ'ζόμενος πότε εἴη ἢ ἐμοὶ δυνατόν πάλιν πλησιᾶσαι τοῖς καθ' ὑμᾶς χωρίοις, ἢ ὑμῖν (46) αἰρείτον τὴν ἡμετέραν καταλαβεῖν. Ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν κείσθω ἐν τῷ θελήματι τοῦ Κυρίου. Τὸ δὲ νῦν ἔχον, ἐπειδὴ εὔρου τὸν υἱὸν Σωφρόνιον πρὸς ὑμᾶς ἐξορμῶντα, ἠθέως αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν ἐπέθηκα (47) ταύτην, προσηγορίαν ὑμῖν κωμίζουσαν, καὶ τὴν ἡμετέραν γνώμην δηλοῦσαν, ὅτι οὐ διαλιμπάνομεν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι

Petit aliquam immunitatem, episcoporum arbitrio gubernandam, ita ut nominatim non tribuatur certis quibusdam ministris, quia eorum successoribus, qui fortasse indigni essent ministerio, transmitteretur. Longe satius ei videtur, ut descriptio sit libera, et qui Ecclesias gubernant, immunitatem quovis loco ministrantibus donent, eorumque judicio permittatur, quinam sensui addicendi, quive habendi sint eximii. Hinc se immunitatem non omnino clericis, sed iis qui quovis tempore affliguntur, petere declarat.

(43) Vide Addenda.

(44) Ὅπερ οὖν. Sic mss. omnes. Editi ὡσπερ οὖν.

(45) Τερεντίου κόμητος. Septem codices antiqui copiam dederunt emendandæ editorum pravæ lectionis Φερρεντίου κόμητος. Addunt quidam codices καὶ πίστειως. Cod. Clarom. θεολογία τοῦ ἁγίου Ἡγεύματος.

(46) Ἢ ὑμῖν. Editi ἢ εἰ ὑμῖν. Voculam expunxit, tum quia sententiam denormat, tum quia deest in quatuor mss.

(47) Ἐπέθηκα. Sic mss. codices sex. Editi ἐπέδωκα.

μεμνημενοι ὑμῶν, καὶ εὐχαριστοῦντες ὑπὲρ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθῆς ῥίζης ἀγαθὰ βλαστήματα ἔστε, ἔγκαρπα τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις, καὶ τῷ ὄντι ὡς κρίνα ἐν μέσῳ ἀκανθῶν. Τὸ γὰρ ὑπὸ τοσαύτης διαστροφῆς τῶν παραφθειρόντων τὸν λόγον τῆς ἀληθείας περικλυόμενας μὴ ἐνδούνααι πρὸς τὰς ἀπάτας, μηδὲ τὸ ἀποστολικὸν τῆς πίστεως κήρυγμα καταλιπούσας πρὸς τὴν νῦν ἐπιπολάζουσαν καινοτομίαν μετατεθῆναι (48), πῶς οὐχὶ μεγάλης μὲν πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίας ἄξιον, μεγάλους δὲ ὑμῶν ἐπαίνους δικαιοτάτα προξενεῖ; Εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα πεπιστεύκατε· μὴ προδώτε ταύτην τὴν παρακαταθήκην. Πατέρα τὴν πάντων ἀρχὴν· Υἱὸν μονογενῆ, ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα, ἀληθινὸν Θεόν, τέλειον ἐκ τελείου, εἰκόνα ζωσαν, ὅλον δεικνύοντα ἐν ἑαυτῇ τὸν Πατέρα· Πνεῦμα ἅγιον, ἐκ Θεοῦ τὴν ὑπαρξίν ἔχον (49), τὴν πηγὴν τῆς ἀγιότητος, δύναμιν ζωῆς παρεκτικὴν, χάριν τελειοποιῶν, δι' οὗ υἰοθετεῖται ἄνθρωπος, καὶ ἀπαθανατίζεται (50) τὸ θνητὸν, συνημμένου Πατρὶ καὶ Υἱῷ κατὰ πάντα ἐν δόξῃ καὶ ἀειδιότητι, ἐν δυνάμει καὶ βασιλείᾳ, ἐν δεσποτείᾳ καὶ θεότητι, ὡς καὶ ἡ τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος παράδοσις μαρτυρεῖ. Οἱ δὲ κτίσμα λέγοντες ἢ τὸν Υἱὸν ἢ τὸ Πνεῦμα, ἢ ὅπως αὐτὸ (51) εἰς τὴν λειτουργικὴν καὶ δουλικὴν κατάγοντες τάξιν, μακρὰν εἰσι τῆς ἀληθείας, ὧν φεύγειν προσήκει τὰς κοινωσίας καὶ ἐκτρέπεσθαι τοὺς λόγους, ὡς δαλιτῆρια ὄντα ψυχῶν· Ἐὰν δὲ ποτε θῶ ἡμῖν ὁ Κύριος γενέσθαι κατὰ ταῦτον, πλατύτερον ὑμῶν τοὺς περὶ τῆς πίστεως ἐκθησόμεθα λόγους· ὥστε μετ' ἀποδείξεων γραφικῶν καὶ τῶ τῆς ἀληθείας ἰσχυρὸν καὶ τὸ σαθρὸν τῆς αἰρέσεως ὑμᾶς ἐπιγυῶναι.

Scriptura demonstrationibus tum veritatis vim tum hæresis debilitatem perspicatis.

EPISTOLAE PC.

EPISTOLA CVI.

Militem maximis virtutibus præditum Basilius in sua peregrinatione cognoverat. Nunc acceptæ ab eo epistolæ respondet et ad perseverantiam hortatur.

Στρατιωτῆ.

Militi.

ὑπὲρ πολλῶν ἔχοντες εὐχαριστεῖν τῷ Κυρίῳ, ὧν καὶ ἡξιώθημεν παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιδημίας ἡμῶν, μέγιστον ἀγαθὸν ἐκρίναμεν τὴν γνώσιν τῆς σῆς τιμιότητος, τὴν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότου παρασχεθεῖσαν ἡμῖν. Ἐγνωμεν γὰρ ἄνδρα δεικνύοντα, ὅτι καὶ ἐν τῷ στρατιωτικῷ βίῳ δυνατὸν τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τὸ τέλειον διασῶσαι· καὶ ὅτι οὐκ ἐν τῇ περιβολῇ τῆς ἐσθῆτος, ἀλλ' ἐν τῇ διαθεσῇ τῆς ψυχῆς ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει χαρακτηρίζεσθαι. Καὶ τότε οὖν μετὰ πάσης ἐπιθυμίας συνετύχομέν σοι· καὶ νῦν, ὅσάκις ἂν εἰς μνήμην ἔλθωμεν, μέγιστης ἀπολαύομεν εὐφροσύνης. Ἀυδρίζου ταῖνον, καὶ ἰσχυε, καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην τρέφειν καὶ πολυπλασιάζειν ἀεὶ σπούδαζε, ἵνα σοι καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν παρ' αὐτοῦ χορηγία ἐπὶ μείζον προίη. Ὅτι δὲ καὶ ἡμῶν μέμνησαι, οὐδεμιᾶς ἐτέρας ἀποδείξεως προσδεόμεθα, τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων ἔχοντες μαρτυρίαν.

(48) Μετατεθῆναι. Hanc vocem, quæ deest in editis, erui ex mss. quinque. Quidam codices habent ibidem κενωφωμίαν, vana commenta.

(49) Ὑπαρξίν ἔχον. Quidam codices ὑπαρχον.

(50) Ἀπαθανατίζεται. Sic mss. codices. Editi

licet Dei gratia non desinimus vestri meminisse ac pro vobis Domino gratias agere, quod radicis bonæ bona sitis germina, bonis operibus fecunda, et vere tanquam lilia in medio spinarum. Quod enim cum tanta perversitas hominum veritatis doctrinam **200** corrumpentium vos circumstet, minime tamen fraudibus ceditis, nec ad vigentem nunc novitatem relictis apostolicis fidei documentis transferimini; quomodo non dignum sit, pro quo grates magnæ Deo agantur? quomodo non magnas laudes vobis merito conciliet? In Patrem et Filium et Spiritum sanctum creditis: cavete ne hoc prodatis depositum. Patrem rerum omnium principium; Filium unigenitum, ex eo genitum, verum Deum, perfectum ex perfecto, imaginem vivam, Patrem totum in semetipso ostendentem: Spiritum sanctum, existentiam a Deo habentem, sanctitatis fontem, vim vitæ conciliatricem, gratiam perfectos efficientem: per quem homo in filium adoptatur, et id quod mortale est, immortalitate donatur: conjunctum Patri et Filio in omnibus, in gloria et æternitate, in potestate et regno, in dominio et divinitate, quemadmodum et ipsa baptismatis salutiferi traditio testatur. At vero qui aut Filium aut Spiritum dicunt esse creaturam, aut omnino Spiritum in ministrorum ac servorum redigunt ordinem, longe absunt a veritate; quorum fugienda communio ac sermones vitandi, velut animarum perniciēs. Quod si unquam Domino largiente in unum veniamus, fusius vobis

cum de fide disseram; adeo ut ex deductis e

ἐπαθανατίζεται.

(51) Αὐτό. Sic invenimus in tribus vetustissimis codicibus et aliis nonnullis. Editi αὐτοῦς, Filium et Spiritum.

* Alias CDVII, scripta anno 372.

EPISTOLA CVII*.

Julittam consolatur, quam durus exactor promissi immemor premebat. Scripsisse se ait ad illum et ad Helladium, sed ad præfectum scribere ausum non esse.

Julittæ viduæ.

Omnino dolui, lectis nobilitatis tuæ litteris, quod eadem te iterum circumstent angustiae. Ecquid autem faciendum hominibus, **201** ita versipelle ostendentibus ingenium, et alias aliud dicentibus, nec stantibus in suis ipsorum pactis? Si enim post factas coram me et coram expræfectis pollicitationes, nunc quasi nihil dixisset, tempus præstitutum ita coarctat; videtur ille vir omnem erga nos pudorem abjecisse. Litteras tamen ad illum dedi, pudorem incutiens, eique sua promissa in memoriam revocans. Scripsi autem et ad Helladium, præfecti domesticum, ut per ipsum de tuis rebus certior fiat præfectus. Ego enim decere non putavi tantum mihi licentiæ sumere cum tanto iudice; eo quod nondum ei de ulla re privata scripserim, **B** verearque ne quo pacto rem improbet: quippe cum summi viri in ejusmodi rebus, ut nosti, facile irascantur. Si ergo aliquid inde accedet emolumentum, erit Helladio ascribendum, viro et probo et optime de me sentienti, et Deum timenti, et summam libertatem apud præfectum obtinenti. Potest autem sanctus te ex omni ærumna eximere, si modo ex animo vero ac sincero spem in eo reponamus.

EPISTOLA CVIII.

Mirari se significat, quod cum Julittæ tempus concessurum se promisisset, nunc promissa perficere nolit. Revocat ei in memoriam aliud promissum de chartis omnibus, si aurum de quo convenerat accepisset, viduæ reddendis.

Tutori hæredum Julittæ.

Miratus sum, ubi audivi te bonarum illarum

* Alias CCLXXXVII, scripta anno 372.

* Alias CCLXXXVIII, scripta anno 372.

(52) Παλίμβολον. Coisl. uterque, Reg. secundus et Clarom. παλίμβουλον, *consilii non tenacem.*

(53) Ἐπ' ἐμοῦ. Sic mss. sex. Editi ἀπ' ἐμοῦ

(54) Τοῦ ἀπὸ ὑπάρχων. Expræfectis dicuntur qui dignitate præfecti perfuncti sunt, vel illius ornamenta per codicillos acceperunt. Quisnam ille sit, de quo Basilius loquitur, et in Cappadocia an quisquam ejusmodi exstiterit, plane nescio. Multo libentius legerem τοῦ ἀπὸ ἐπάρχων, *expræsidibus*. Præsides provinciarum vocantur ἐπαρχοὶ infra in epist. 215 et 242. Unde etiam provincia dicitur ἐπαρχία. Videtur Basilius aliquem hac dignitate perfunctum designare.

(55) Τοῦ ὑπάρχων... ὁ ὑπάρχος. Legitur τοῦ ἐπάρχων et ὁ ἐπάρχος in omnibus nostris mss., id est Med., **D** Coisl. utroque, Reg. secundo, Vat. et Clarom., nisi quod Coislinianus primus habet τοῦ ὑπάρχων. Sic etiam infra in epist. 109 præfectus prætorio vocatur ἐπάρχος tum in editis, tum in quatuor mss., quibuscam illa epistola fuit collata. Valesius cum pluribus doctissimis viris opinatur utramque vocem nullo discrimine solitam usurpari, Not. 1 in lib. iv *De vita Constantini*. Sed tamen discrimen perspicitur ex Notitia imperii et Codice Theodosiano et aliis ejusmodi monumentis, in quibus quoties præfectus tantum dicitur, præfectus prætorio intelligitur; neque hic titulus rectoribus provinciarum aut aliis potestatibus tribuitur, exceptis præfectis Urbis et præfecto Augustali Ægypti. Porro Latinæ voci non ὑπάρχος respondet, sed ἐπάρχος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΖ'.

Ἰουλίττῃ ἐλευθέρῃ.

Πάνν ἐθύμησα τοῖς γράμμασιν ἐντυχῶν τῆς εὐγενείας σου, ὅτι σε πάλιν αἱ αὐταὶ περιέχουσιν ἀνάγκαι. Καὶ τί δεῖ ποιεῖν πρὸς ἀνθρώπους οὕτω παλίμβολον (52) ἐπιδεικνυμένους τὸ ἦθος, καὶ ἄλλοτε ἄλλα λέγοντας, καὶ ταῖς ἰδίαις ὁμολογίαις μὴ ἐμμένοντας; Εἰ γὰρ μετὰ τὰς ἐπ' ἐμοῦ (53) καὶ τοῦ ἀπὸ ὑπάρχων (54) ὑποσχέσεις, νῦν, ὡς μηδενὸς εἰρημένου, οὕτω στενοχωρεῖ τὴν προθεσίαν, ἔοικε παντελῶς ἀπρηυθριακῆναι πρὸς ἡμᾶς ὁ ἀνὴρ. Πλὴν ἄλλ' ἐπέστειλα αὐτῷ, ἐντρέπων αὐτὸν καὶ ὑπομιμνήσκων τῶν αὐτοῦ ὑποσχέσεων. Ἐπέστειλα δὲ καὶ Ἑλλαδίῳ, τῷ οἰκείῳ τοῦ ὑπάρχου, ἵνα δι' αὐτοῦ διδασθῇ τὰ κατὰ σὲ ὁ ὑπάρχος (55). Αὐτὸς γὰρ μέχρι τοσοῦτον θαρρόησαι δικαστῇ τοσοῦτῳ οὐκ ἐνόμισα ἐπιβάλλον εἶναι μοι, διὰ τὸ μηθεῖ πω περὶ ἰδιωτικοῦ πράγματος αὐτῷ ἐπεσταλκῆναι, καὶ ὑφορᾶσθαι κατάγνωσίν τινα, ὡς οἶδας, εὐκόλως τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἀγριαυνόντων πρὸς τὰ τοιαῦτα. Εἰ μὲντοι τι ἔσται ὄφελος, ἔσται τοῦτο διὰ Ἑλλαδίου, ἀνθρώπου καὶ χρηστοῦ καὶ περὶ ἡμᾶς διαχειμένου, καὶ Θεὸν φοβουμένου, καὶ παρρησίαν ἀμύθητον ἔχοντος πρὸς τὸν ἀρχοντα. Δυνατὸς δὲ ὁ ἅγιος διαγαγεῖν (56) σε πάσης θλίψεως, μόνον ἐὰν ἀληθινῇ καὶ γνησίᾳ καρδίᾳ ἐπελπίσωμεν ἐπ' αὐτόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΗ'.

Τῷ κηδεμόνι τῶν κληρονόμων Ἰουλίττης.

Ἐθαύμασα ἀκούσας, ὅτι, τῶν χρηστῶν ἐκείνων

Unde colligitur nec vocem ἐπάρχος ita propriam esse præfecti prætorio, ut eum vel sola designet; nec ὑπάρχους dici debere eos quibus apud Latinos præfecti titulus non deferretur. Hæc confirmari possunt ex Dione Cassio, qui de Cæsare Augusto sic loquitur lib. lv, pag. 555: Τότε δὲ πρῶτον καὶ ἐπάρχους τῶν δορυφόρων δύο ἀπέδειξεν. Οὕτω γὰρ τοὶ αὐτοὺς καὶ ἐγὼ μόνους τῶν ἐπαρχόντων τινός, ἐπεὶδ' ἠπερ ἐκνεύκικαεν, ὀνομάζω. *Tunc autem primum et præfectos prætorianorum militum duos instituit. Sic enim et ego hos solos inter eos qui præsumt alicui muneri, quandoquidem ita usus obtinuit, appello.* Jam tum ergo ætate Cassii prætorio præfecti proprio quodam titulo designari solebant, qui eis minime communis esset cum aliis potestatibus. Nemo autem id dixerit de ἐπάρχου titulo. Unde sequitur titulum ὑπάρχου proprium esse præfecti prætorio, ac culpandos esse librariorum in unius litteræ immutatione; si quando ἐπάρχος veluti proprio titulo appelletur, ut in hoc Dionis testimonio, et in locis Basilii et in titulo historiæ Evagrii apud Valesium, aut si rectores provinciarum et comites vocentur ὑπάρχοι, velut cum Julianus Orientis comes appellatur ἐφ' ἑσας ὑπάρχος apud Theodoret *Hist. Eccles.*, l. v. ca. 11, aut cum Ponticæ Vicarium Gregorius Nazianzenus τῆς Ποντικῆς μοίρας ὑπάρχων appellat, orat. 20, pag. 353. Titulus ὑπάρχου restituendus in superioribus locis, ἐπάρχου autem in posterioribus. Vide Notam præcedentem.

(56) Διαγαγεῖν. Sic codices mss. Prima Parisiensis editio διάγειν.

καὶ πρεποντων τῆ σῆ ἐλευθερία ὑποσχέσεων ἐπίλα-
θόμενος, νῦν σφοδρωτάτην καὶ ἀπαραίτητον ἐπάγεις
τὴν ἀπαίτησιν τῆ ἀδελφῆ τῆδε καὶ τί εἰκάσω ἐκ τῶν
λεγομένων, οὐκ ἔχω. Σοὶ τε γὰρ πολλὴν παρὰ τῶν
πεπειραμένων σου μαρτυρουμένην ἐλευθερίαν σύνοιδα,
καὶ τῶν ὑποσχέσεων σου μέμνημαι ὧν ἐποίησας ἐπ'
ἐμοῦ καὶ τοῦδε (57) λέγων ἐλάττωνα μὲν γράφειν
χρόνον, πλείονα δὲ συγχωρήσειν, διὰ τὸ (58) βούλε-
σθαι συμπεριφέρεισθαι τῆ ἀνάγκῃ τοῦ πράγματος,
καὶ συγγνώμην παρέχειν τῆ ἐλευθέρᾳ ἀναγκαζομένη
τοσοῦτον ἀθρόως ἐκ τῆς οἰκίας προίεσθαι χρῆμα. Τίς
οὖν ἡ αἰτία δι' ἣν ἡ τοσαύτη μεταβολὴ γέγονεν, ἐγὼ
νοεῖν οὐκ ἔχω. Πλὴν ὅπερ ἂν ἦ, παρακαλῶ σε, με-
μνημένον τῆς σεαυτοῦ ἐλευθεριότητος, καὶ πρὸς τὸν
Κύριον ἀπιδόντα τὸν ἀμειδόμενον τὰς χρηστὰς προαι-
ρέσεις, δοῦναι τὸν καιρὸν ὃν ἐξ ἀρχῆς ὑπέσχου τῆς
ἀνέσεως, ἵνα δυνηθῶσι, συμπωλήσαντες τὰ ἑαυτῶν,
διαλύσαι τὸ χρέος. Ἀἴλου δὲ, ὅτι κάκεινων μέμνημαι,
ὅτι ὑπέσχου, εἰ λάβοις τὸ ὁμολογηθὲν χρυσίου, πάντα
τὰ ὁμολογηθέντα χαρτία, καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων
πραχθέντα, καὶ τὰ ἰδιωτικῶς γενόμενα (59), παρα-
δώσειν τῆ προειρημένη. Παρακαλῶ οὖν, καὶ ἡμᾶς
τίμησον, καὶ κτῆσαι παρὰ τῷ Κυρίῳ μεγάλην ἑαυτῶ
εὐλογίαν, ἀναμνησθεὶς τῶν σεαυτοῦ ὑποσχέσεων,
γνωσκων, ὅτι ἄνθρωπος εἶ, καὶ αὐτὸς (60) ἀναμένειν
ὀφείλεις τοὺς καιροὺς ἐν οἷς δεηθῆσῃ τῆς παρὰ τοῦ
Θεοῦ ἀντιλήψεως· ἦν μὴ ἀποκλείσῃς σεαυτῶ δια τῆς
παρούσης σκληρότητος· ἀλλ' εὐτρέπισον τοὺς οἰκτιρ-
μοὺς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σεαυτόν, πᾶσαν χρηστότητα καὶ
ἐπιείκειαν τοῖς καταπονουμένοις ἐπιδειξάμενος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΘ'.

*Rogat Basilius Helladium comitem, ut sua apud præfectum gratia viduam tueatur, quæ præter sor-
tem etiam usuras reddere cogebatur contra pactio-
num et promissorum fidem.*

Ἑλλαδίῳ Κόμητι.

Πάνυ παραιτούμενος δι' ὄχλου εἶναι τῆ χρηστό-
τητί σου, διὰ τὸ μέγεθος τῆς περὶ ὑμᾶς ἀρχῆς, ἵνα
μὴ δόξω ἀμέντως ἐμφόρεισθαι τῆς φιλίας ὑμῶν
ὁμῶς ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν ἡσυχάζειν οὐκ ἐπιτρέπομαι.
Τὴν γοῦν ἀδελφὴν τῆδε, καὶ πρὸς γένος ἡμῖν οὔσαν
καὶ διὰ χρεῖαν καταπονουμένην, καὶ παιδὸς ὀρφανοῦ
πράγματος φροντίζουσαν, ἐπεὶ εἶδον λοιπὸν ὑπὲρ
δύναμιν ἀφορήτοις ἀνάγκαις συνεχόμενην, κατελεθ-
σας, καὶ παθῶν τὴν ψυχὴν, ἔσπευσα παρακαλέσαι
σε, ἵνα, εἰ τις δύναμις, τῷ ἀποσταλέντι παρ' αὐτῆς
ἀνθρώπῳ καταξιώσης συμπράξαι, πρὸς τὸ ὅπερ αὐτὴ
περιοῦσα (61) ὑπέσχετο ὑφ' ἡμῶν, ἥδη τοῦτο αὐτὴν
ἀποδοῦσαν τῆς εἰς τὸ πλεόν ἐπηρείας ἀπαλλαγῆναι.
Ἐπέσχετο γὰρ τὸ κεφάλαιον δοῦσα συγχωρεῖσθαι
τοὺς τόκους. Νῦν τοίνυν οἱ φροντίζοντες αὐτῆς τῶν
κληρονόμων μετὰ τὸ κεφάλαιον καὶ τὴν τῶν τόκων

(57) Καὶ τοῦδε. Non belle Combefisius legendum
putat τοῦ δε λόγου. Indicat Basilius illum expræ-
sidibus, de quo in superiore epistola.

(58) Διὰ τὸ. Sic emendavimus ex codice Claro-
montano, quod prave in Coislino primo et
editis legebatur δεῖ τῷ. Plures in hanc epistolam
codices non habuimus. Paulo post editi ἐλευθερία.
Uterque codex ut in textu.

A promissionum ac liberalitati tuæ convenientium
oblitum, nunc huic sorori violentissimam ac im-
placabilem exactionem inferre : et quid conjiciam
ex his quæ dicuntur, nescio. Nam et tibi plurimam
eorum, qui tui periculum fecere, testimonio libe-
ralitatem scio attribui, et promissorum memini,
quibus te coram me et illo obstrinxisti : cum dice-
res tempus quidem brevius scribi, sed te amplius
concessurum, eo quod te velles ad rei necessita-
tem accommodare, et huic viduæ ignoscere, quæ
tantam simul pecuniæ summam e domo sua emit-
tere cogitur. Quænam autem causa, cur mutatio
tanta contigerit, ego intelligere non queo. At quæ-
cunque fuerit, rogo te, ut tuæ liberalitatis me-
mor, et ad Dominum bonæ voluntatis remunera-
torem respiciens, tempus **202** induciarum initio
promissum concedas : ut possint venditis rebus
suis debitum dissolvere. Illud etiam probe memini
pollicitum te esse, si aurum, de quo convenerat,
acciperes, chartas omnes, tum eas quæ coram ju-
dicibus, tum quæ privatim confectæ, mulieri præ-
dictæ traditurum. Obsecro itaque, et mihi hono-
rem defer, et magnam tibi apud Dominum bene-
dictionem compara, in memoriam promissa re-
vocans, teque hominem esse cognoscens, ac tem-
pora illa exspectare debere, quibus ope divina
indigebis. Quam quidem tibi ipse per præsentem
duritiam ne intercluseris : sed misericordias Dei
in teipsum converte, benignitatem omnem et cle-
mentiam afflictis demonstrans.

EPISTOLA CIX*.

C

Helladio Comiti.

Quamvis benignitati tuæ obstrepere refugiam ob
magnitudinem potestatis tuæ, ne amicitia tua
ultra modum impleri videar, tamen me res neces-
sariæ quiescere non sinunt. Hanc igitur sororem,
quæ et sanguine mihi conjuncta est, et ob vidui-
tatem afflicta, et res filii orphani procurat, ubi
vidi jam ultra vires ærumnis intolerabilibus con-
stringi, misertus illius, atque animo dolens, ro-
gare te festinavi, ut si qua suppetat facultas, misso
ab ea viro operam navare digneris ; ut quod ipsa
præsens coram me promiserat, eo jam reddito
nulla amplius ei fiat injuria. Sic enim pacta
fuerat, ut si sortem solveret, remitterentur usuræ.
Nunc igitur qui res illius hæredum procurant,
D præter sortem usuras etiam conantur exigere. Igi-
tur ut perspectum et exploratum habens Dominum

(59) Γενόμενα. Sic uterque codex. Editi γινό-
μενα.

(60) Καὶ αὐτός. Iterum editi ei Coisl. primus ad-
dunt καί, quæ conjunctio melius deesse visa est in
codice Clarom.

(61) Περιοῦσα. Bigot. alter secunda manu παρ-
ιοῦσα.

* Alias CDXXII, scripta anno 372.

res viduarum atque orphanorum suas facere : ita studium tuum et operam impende huic negotio, in spem futuræ ab ipso Deo nostro mercedis. Existimo enim, si præfecti maxime admirandi clementia sortem solutam esse didicerit, fore ut illum misereat domus illius cætera ærumnosæ et infelicis et in genua provolutæ, atque ad injurias, quæ extrinsecus inferuntur, imparis. Rogo igitur, et necessitati ignoscas, quæ ut tibi molestus essem coegit, et in hoc negotium incumbas pro potestate, quam Christus tibi, benignis ac probis moribus prædito, et his quæ accepisti ad optima quæque utenti largitus est.

EPISTOLA CX*.

Basiliius data a præfecto scribendi licentia utitur, ut ei commendet Tauri incolas, quibus graviora ferri tributa imponebantur.

Modesto præfecto.

Quantum mihi honoris ac libertatis concessisti, morum lenitate non veritus te ad nos demittere, tanta tibi atque etiam majora, quandiu vixeris, a bono nostro Domino incrementa tribui splendoris precamur. Me autem et jampridem scribere, et honore, qui ex te percipitur, perfrui cupientem retinebat amplissimæ dignitatis reverentia : quippe cum vererem, ne quando libertate immoderatus uti viderem. Nunc vero simul et accepta ab incomparabili tua magnanimitate scribendi licentia, simul et necessaria res hominum afflictorum confidere coegit. Si quid igitur tenuissimorum preces apud viros potentissimos valuerint : ⁹ sine te, vir in primis admirande, hoc exorem, ut pro tua benigna voluntate, rusticitati miserandæ salutem largiaris, ac jubeas ut ferri tributum iis qui Taurum ferri feracem incolunt, fiat tolerabile, ne statim obruantur, sed publicis usibus diu inserviant : quam rem omnium maxime curæ esse admirandæ tuæ humanitati persuasum habeo.

203 EPISTOLA CXI**.

Commendat amicum, qui a præfecto accersitus fuerat ob illatas ei criminationes.

Modesto præfecto.

Alias quidem magnanimitati tuæ obstrepere ausus non fuisset, qui et memet metiri, et potestates dignoscere sciam. Sed ubi amicum mihi hominem vidi difficultatibus implicatum, eo quod accersitus sit, hanc ei epistolam præbere ausus sum, ut eam, veluti quoddam supplicantis insigne offerens, ali-

* Alias CCLXXVII, scripta anno 372,

** Alias CCLXXVI, scripta anno 372.

(62) Ἐπάρχου. Legendum ὑπάρχου, ut supra monuimus.

(63) Μεγίστοις. Coisl. primus μεγάλοις.

(64) Ἀπὸ ἰκετηρίας. Reg. uterque et Coisl. secundus ἀπὸ ἰκεσίας. Illa autem vox ἰκετηρία, qua sæpe alias utitur Basilius, non idem hoc loco sonat ac supplicatio, ut interpretes existimarunt ; sed po-

A εἰσπραξὶν ἐπιχειροῦσι ποιήσασθαι. Ως οὖν εἰδὼς, ὅτι Κύριός ἐστιν ὁ τὰ τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν ἰδιοποιούμενος, οὕτω σπουδάσας χρῆσασθαι ἑαυτὸν τῆ σπουδῇ τῆ ὑπὲρ τοῦ πράγματος, ἐπ' ἐλπίδι τῆς παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μισθαποδοσίας. Οἶμαι γάρ, καὶ τὴν ἡμερότητα τοῦ θαυμασιωτάτου ἐπάρχου (62) μαθεύσαν, ὅτι τὸ κεφάλαιον ἐκτέτιστα, συμπαθήσειν τῷ ἄλλεσινῶ λοιπὸν καὶ ἀθλίῳ οἴκῳ εἰς γονυ κλιθέντι, καὶ οὐκέτι ἀρκοῦντι ταῖς ἐξωθεν αὐτῷ ἐπαγομέναις ἐπηρεαίαις. Παρακαλῶ οὖν, καὶ τῆ ἀνάγκῃ σύγγνωθι, δι' ἣν ὀχλησά σοι, καὶ τῷ πράγματι σύμπραξον κατὰ τὴν δύναμιν, ἣν ἔδωκέ σοι ὁ Χριστὸς χρηστῶ καὶ ἀγαθῶ τὸν τρόπον ὄντι, καὶ εἰς ἀγαθὸν οἷς ἔλαβες κεχρημένῳ.

EPISTOLA PI'.

B

Μοδέστῳ ὑπάρχῳ.

Ἦσθης ἡμῶν τιμῆς καὶ παρόρησίας μεταδίδως, τῆ ἡμερότητι τοῦ τρόπου καταβαίνειν πρὸς ἡμᾶς ἀνεχόμενος, τοσαύτην σοι καὶ ἔτι πλείω ἐν παντὶ τῷ βίῳ παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν Δεσπότου τὴν αὐξήσειν γενέσθαι τῆς περιφανείας εὐχόμεθα. Ἐπεὶ δὲ καὶ πάλαι ἐπιθυμοῦντα γράφειν, καὶ ἀπολαύειν τῆς παρὰ σοῦ τιμῆς, κατεῖχεν ἡ πρὸς τὸ ὑπερέχον αἰδώς· εὐλαβοῦμενον μήποτε νομισθῶ ἀμέτρως ἐμφορεῖσθαι τῆς παρόρησίας. Νῦν δὲ ὁμοῦ μὲν καὶ τὸ λαβεῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπιστέλλειν παρὰ τῆς ἀπαρὰβλήτου σου μεγαλοφυίας, ὁμοῦ δὲ καὶ χρεῖα τῶν καταπονουμένων ἐξεβιάσατό με πρὸς τὸ θαρσεῖν. Εἴ τις οὖν καὶ παρὰ τῶν μικρῶν ἐπὶ τοῖς μεγίστοις (63) ἰκετηρίας ἰσχὺς, παρακλήθητι, θαυμασιώτατε, φιλανθρωπῶν νεύματι ἔλεεινῇ ἀγροικίᾳ τὴν σωτηρίαν χαρίσασθαι, καὶ τοῖς τὸν Ταῦρον οἰκοῦσι τὸν σιδηροφόρον φορητὴν προστάξαι γενέσθαι τὴν τοῦ σιδήρου συντέλειαν ὡς μὴ εἰς ἀπαξ αὐτοὺς ἐκτριβῆναι, ἀλλὰ διαρκῆ αὐτῶν εἶναι τὴν ὑπηρεσίαν τοῖς δημοσίοις· οὗ μάλιστα πάντων μέλειν τῆ ἀξιαγάστῳ σου φιλανθρωπία πεπείσμαθα.

EPISTOLA PIA

Μοδέστῳ ὑπάρχῳ.

D Ἄλλως μὲν οὐκ ἂν ἐθάρρησα δι' ὄχλου γενέσθαι τῆ μεγαλοφυίας σου, εἰδὼς καὶ ἑμαυτὸν μετρεῖν, καὶ τὰς ἐξουσίας γνωρίζειν· ἐπειδὴ δὲ εἶδον ἄνδρα φίλον ἐναγωνίως διακείμενον ἐπὶ τῷ μετακλήθῆναι, ἀπετόλμησα αὐτῷ δοῦναι τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἵνα ἀπὸ ἰκετηρίας (64) αὐτὴν προβαλλόμενος τύχη τινὸς φίλ-

tius id designat, quod supplicantes prætere sollebant, ut eum, cui supplicabant, inflecterent. Observat Chrysostomus, orat. 2 adversus Anomæos. plebem, si quid petat ab imperatore, olivæ ramos prætere solere. Sed hunc Basili locum imprimis illustrat Gregorius Nazianzenus, qui desertorem quemdam commendat Olympio in epist. 78, eumque ait ad Olympium confugere, et canitiam ac sacerdotium Gregorii, veluti regiam quamdam

ανθρωπίας. Πάντως δὲ, εἰ καὶ ἡμεῖς οὐδενὸς λόγου ἄξιοι, ἀλλ' αὐτὸ τὸ μέτριον (65) ἱκανὸν δυσωπῆσαι τὸν φιλανθρωπότατον τῶν ὑπάρχων (66), καὶ ἡμῖν δοῦναι συγγνώμην, ἵνα, εἰ μὲν μηδὲν πεπλημμελήται τῷ ἀνδρὶ, σωθῆναι αὐτὸν δι' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν· εἰ δὲ καὶ ἤμαρτεν, ἀφεθῆναι αὐτῷ (67) δι' ἡμᾶς τοὺς ἰκετεύσαντας. Οἷα δὲ τὰ ἐνταῦθα τῶν πραγμάτων ἐστὶ, τίς μᾶλλον ἐπίσταται σοῦ, τοῦ καὶ ἐπιβλέποντος τὰ παρ' ἐκάστῳ (68) σαθρὰ, καὶ τῇ θαυμασίᾳ προμηθείᾳ τὰ πάντα διακρατοῦντος;

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΙΒ'

Cum Domitianus Basilii necessarius in Andronicum, præpotentem virum, peccasset, Basilus hortatur Andronicum, ut Domitiano in metu et ignominia degenti novum supplicium non infligat, cæterisque qui eum intuentur, pene metu mortuis et quid futurum sit observantibus, humanitatis laudandæ materiam præbeat.

Ἀνδρονίκῳ (69) ἡγεμόνι.

1. Εἰ μὲν οὕτως εἶχον σώματος, ὥστε ῥαδίως ὑπομένειν ὀδοιπορίας δύνασθαι, καὶ τὰ τοῦ χειμῶνος δυσχερῆ φέρειν, οὐκ ἂν ἐπέστελλον, ἀλλ' αὐτὸς παρὰ τὴν σὴν (70) μεγαλοψυχίαν ἐβάδιζον δυοῖν ἕνεκεν· τοῦ τε παλαιὸν ὑποσχέσεως ἐκτίσαι χρέος (οἷδα γὰρ ὁμολογήσας παρέσεσθαι τῇ Σεβαστείᾳ, καὶ ἀπολαῦσαι (71) σοῦ τῆς τελειότητος· ὅπερ ἐποίησα μὲν, θεήμαρτον δὲ τῆς συντυχίας, μικρὸν κατόπιεν τῆς σῆς καλοκαγαθίας παραγενόμενος)· ἐτέρου δὲ, τοῦ τὴν πρεσβείαν δι' ἑμαυτοῦ πληρῶσαι, ἣν ἀποστεῖλαι (72) τέως ἀπώκνου, μικρότερον ἑμαυτὸν κρίνων ἢ ὥστε τοιαύτης τυγχάνειν χάριτος· καὶ ἅμα λογιζόμενος, ὅτι οὔτε ἄρχοντα οὔτε ἰδιώτην ὑπὲρ οὐδενὸς ἂν τις λέγων διὰ γραμμάτων πείσειεν οὕτως, ὡς αὐτὸς παρῶν, καὶ τὰ μὲν ἀπολυόμενος (73) τῶν ἐγκλημάτων, τὰ δὲ ἰκετεύων, τοῖς δὲ συγγνώμην παραιτούμενος ἔχειν· ὧν οὐδὲν ἂν ῥαδίως δι' ἐπιστολῆς γένοιτο. Πᾶσιν οὖν τούτοις ἐν ἀντιθεῖς, σὲ τὴν θεῖαν κεφαλὴν, καὶ ὅτι ἐξαρχέσει τὴν γνώμην ἐνδειξασθαί σοι, ἣν περὶ τοῦ πράγματος ἔχομεν, τὰ δὲ λοιπὰ προσθήσεις παρὰ σεαυτοῦ, πρὸς τὴν ἐγχείρησιν οὐκ ἀπώκνησα.

imaginem obtendere, ὡς περ τινὰ εἰκόνα βασιλικὴν τὴν πολιὰν ἡμῶν προβαλλόμενος καὶ τὴν ἰερωσύνην. Idem Gregorius orat 22, p. 400, ait de Machabæorum matre, προέτεινε τὴν πολιὰν καὶ τὸ γῆρας ἰκετηρίας προουβάλλετο, *protendebat canitiem filiis suis et senectutem ostendebat velut ea quæ ad supplicandum prætendi solent.* Regia imago in primo testimonio adhibita, probat in altero ἰκετηρίαν esse signum supplicandi, non orationem supplicem, ut visum est Billio.

(65) Τὸ μέτριον. Ita Coisl. uterque. Editi τὸ μέτρον.

(66) Ὑπάρχων. Coisl. et Med. ἐπάρχων.

(67) Ἀφεθῆναι αὐτῷ. Unus ex Combefisianis codicibus habet αὐτὸν. Simili commendatione utitur Gregorius Nazianzenus epist. 183, narratque olim quemdam ita ad amicum scripsisse: Τὸν δεῖνα, εἰ μὲν οὐδὲν ἀδικεῖ, διὰ τὸ δίκαιον ἄφες· εἰ δὲ ἀδικεῖ, δι' ἡμᾶς ἄφες· *Illum, si nihil mali admisit, ob jus ipsum et æquitatem absolve; si admisit, in nostri gratiam absolve.* Liqueat autem illud crimen, cui Basilus veniam precatur, non majestatis aut aliud gravissimum crimen fuisse, in quo locus ejusmodi precibus non fuisset.

(68) Παρ' ἐκάστῳ. Ita Harl. cum duobus aliis. Editi παρ' ἐκάστου.

PATROL. GR. XXXII.

quid humanitatis consequatur. Certe autem, etsi nullius pretii sumus, moderatio ipsa præfectorum humanissimum potest flectere, et nobis veniam conciliare; ut si vir nihil peccavit ipsius veritatis beneficio salvus sit et incolumis: si quid autem commisit, illud ei mea supplicantis causa remittatur. Quo autem in statu sint res nostræ, quis melius quam tu novit, qui ea quæ in unoquoque infirma sunt, consideras, ac mirabili tua providentia omnia moderaris?

204 EPISTOLA CXII*

Andronico duci.

1. Sic corpore ita valerem, ut facile peregrinationem sustinere possem et hiemis molestias ferre, non equidem scriberem; sed ipse ad tuam magnanimitatem profiscerer duabus de causis; ut et vetus promissi debitum persolverem (nam promississe scio, venturum me Sebastiam, atque præstantia tua fruiturum: quod quidem feci, sed congressus compos non fui, propterea quod paulo post tuam probitatem adveni), deinde ut et legationem per me ipse obirem, quam mittere hactenus reformidabam, nan tanti faciens me, ut ejusmodi beneficium consequar, ac illud etiam cogitans neminem esse qui vel principi vel privato per litteras æque persuadere possit, ac si ipse coram adsit, et ex criminibus alia diluat, pro aliis supplicet, aliis veniam precetur; quorum nihil facile fieri possit per epistolam. Sane his omnibus unum habens quod opponam, te scilicet divinum caput, cui satis erit nostram de re sententiam declarare; reliqua vero addes ex temetipso; rem sine cunctatione aggressus sum.

(69) Ἀνδρονίκῳ. Coisl primus addit ὑπὲρ πρεσβυτέρου, *pro presbytero.* Sic etiam Vat. et Med., nisi quod in utroque legitur *πρὸ πρεσβυτέρου.*

(70) Παρὰ τὴν σὴν. Sic mss. sex. Editi πρὸς τὴν σὴν. Mox iidem codices, uno forte excepto, παλαιόν. Editi παλαιῶς.

(71) Ἀπολαῦσαι. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἀπολαύσειν.

(72) Ἀποστεῖλαι. Contra editi ὑποστῆναι, *Legationem, quam sustinere hactenus reformidabam.* Quamvis autem scriptura nitatur auctoritate trium vetustissimorum codicum, non possum tamen hoc loco non plus tribuere tribus aliis codicibus non ita vetustis, nempe Vaticano, Coisl. secundo et Regio secundo. Repugnatenim ut Basilus dicat se hactenus reformidasse hanc legationem per se obire, cum conceptis verbis declaret desiderio suo solam corporis debilitatem obstare. Idem probant allatæ ab eo rationes: prima, quod sibi non tantum tribuat ut in ejusmodi rebus per alios agat: altera, quod scribendo minus quam adeundo promoveri intelligat. Verebatur ergo legationem mittere, non per se obire.

(73) Ἀπολυόμενος. Quatuor codices non vetustissimi ἀποδύμενος.

* Alias CLXIV. Scripta anno 372.

2. At vides quomodo circuitione utar, dum aperire vereor ac refugio, qua de causa orationem institutam. Domitianus ille necessarius noster est ab antiquo ex parentibus, sic ut nihil omnino differat a fratre. Quamobrem enim quod verum est non dicam? Deinde causam edoctus, ob quam hæc pertulit, dignum esse dixi qui sic pateretur. Neque enim quisquam sit, qui si parum aut multum in tuam virtutem peccaverit, pœnam effugiat. Sed quoniam videmus hunc in metu et ignominia degentem, salutemque ipsius in tua sententia sitam, satis illum pœnæ dedisse iudicavimus, et, ut magnanimum quiddam simul et humanum de eo cogites, obsecramus. Nam rebelles sub potestatem redigere, et fortis est viri, et vere imperantis: at benignum esse ac mansuetum in prostratos, hominis est magnanimitate et clementia omnes superantis. Itaque tibi, si voles, in uno et eodem licebit tuam et in ulciscendo et in servando ad arbitrium magnanimitatem ostendere. Hic modus supplicii satis sit Domitiano, metus eorum quæ exspectat, et quæ se pati dignum esse novit. His nihi illi ad pœnam adicias supplicamus. Illud enim considera dominos eorum qui læserant existisse multos ex iis qui ante nos vixere, de quibus nullus ad posteros transmissus **205** sermone; at vero iram remisisse, qui philosophia vulgus antecelluerunt, quorum immortalis memoria in omni ævo perhibetur. Addatur igitur et hoc præconiis tuis. Largire nobis, qui tua celebrare cupimus, ut humanitatis exempla superioribus temporibus decantata laudando superemus. Sic et Cræsus filii interfectori iram remisisse dicitur, seipsum ad supplicium offerenti: et magnus ille Cyrus huic ipsi Cræso amicus post victoriam fuisse. Hos inter te numerabimus, et pro virili hæc prædicabimus, nisi exiles quidam esse omnino tanti viri præcones existimemur.

3. Cæterum illud cæteris necesse est addere, eos qui quidvis deliquerint, non ob ea quæ jam admissa sunt puniri (qua enim arte quæ facta sunt, infecta reddantur?); sed ut aut ipsi deinceps meliores fiant, aut aliis sapiendi sint exemplum. Horum autem neutrum nunc deesse quisquam dixerit: ipse namque horum recordabitur etiam post mortem; reliquos vero, dum in hunc intuentur, metu mortuos esse puto. Quare quidquid supplicio adjecerimus, nostram ipsorum iram explere videbimur: quod multum abesse, ut de te verum sit, ego sane dixerim, neque adduci potuissem, ut ejusmodi verbum ullum proferrem, nisi majori beneficio affici dantem quam accipientes perspicerem. Neque enim paucis perspicua erit ista animi magnitudo. Nam Cappadoeces omnes quid futurum sit

(74) Ἀμελήσας. Ita Coisl. uterque, Med., Vat., Reg. secundus et Harl. Editi ἀμαρτήσας, quod eodem redit.

(75) Ἐθέλοις. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἐθέλης.

2. Ἄλλ' ὁρᾷς ὅπως κύκλω περίειμι ὀκνῶν καὶ ἀναδύομενος τὴν αἰτίαν ἐκφαίνειν ὑπὲρ ὧν ποιῶμαι τοὺς λόγους. Δομετιανὸς οὗτος ἐπιτήδειος ἡμῖν ἐστὶν ἐκ τῶν γονέων ἀνωθεν· ὥστε ἐδελφοῦ μὴδ' ὀτιοῦν διαφέρειν· Τί γὰρ ἂν τις μὴ τἀλήθῃ λέγοι; Εἶτα τὴν αἰτίαν μαθόντες ἀφ' ἧς ταῦτα πέπονθεν, ἄξιον εἶναι τοῦ παθεῖν οὕτως ἐφασκεν. Μηδὲ γὰρ ἔστω μηθεὶς, ὅς, μικρὸν ἢ μείζον εἰς τὴν σὴν ἀρετὴν ἀμελήσας (74), τὴν τιμωρίαν ἐκφύγοι· Ἄλλ' ὁρῶντες τοῦτου περιδεῶς καὶ ἀδόξως ζῶντα, καὶ ἐπὶ τῇ σῇ ψήφῳ κειμένην αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν, ἀρκοῦσαν αὐτὸν ἔχειν τὴν δίκην ἐκρίναμεν· μεγαλόψυχόν τε ὁμοῦ καὶ φιλόνηρον διανοηθῆναι σε περὶ αὐτοῦ ἱκετεύομεν. Τὸ μὲν γὰρ τοὺς ἀντιταίνοντας ὑπὸ χεῖρα λαμβάνειν ἀνδρείου τε καὶ ἀρχοντος ὡς ἀληθῶς· τὸ δὲ τοῖς ὑποπεπτωκόσι χρηστὸν εἶναι καὶ πράον, μεγαλοφροσύνη πάντων καὶ ἡμερότητι διαφέροντος. Ὡστε ὑπάρξει σοι βουλευθέντι ἐν τῷ αὐτῷ τὴν τε πρὸς τὸ ἀμύνασθαι καὶ τὴν εἰς τὸ σώζειν, ὡς ἂν ἐθέλοις (75), ἐπιδείξασθαι μεγαλόψυχίαν. Τοῦτο μέτρον ἀρκοῦν Δομετιανῷ τῆς κολάσεως, τῶν προσδοκωμένων ὁ φόβος, καὶ ὧν ἄξιον οἶδεν ἑαυτὸν παθεῖν ὄντα. Τούτοις μὴδὲν εἰς τιμωρίαν προσθεῖναι αὐτῷ ἱκετεύομεν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνο σκόπει, ὅτι κύριοι μὲν τῶν ἡδικηκότων πολλοὶ τῶν πρότερον ἤδη γεγόνασιν, ὧν οὐδεὶς πρὸς τοὺς ὕστερον διεπέμφθη λόγος· ἀφῆκαν δὲ τὴν ὀργὴν οἱ φιλοσοφία τοὺς πολλοὺς ὑπεράραντες, ὧν ἀθάνατος ἡ μνήμη τῷ χρόνῳ (76) παντὶ παράδειδοται. Προσκείσθω δὲ καὶ τοῦτο τοῖς περὶ σοῦ δικηγήμασι. Δὸς ἡμῖν, τοῖς ὑμνεῖν προαιρουμένοις τὰ σὰ, τὰς ἐν ταῖς ἀνω χρόνις ἀδομένας φιλονηροπίας ὑπερβαλέσθαι. Οὕτω καὶ Κροῖσος τῷ παιδοφόνῳ τὴν ὀργὴν ἀφεῖναι λέγεται, ἑαυτὸν παραδόντι εἰς τιμωρίαν· καὶ Κύρος ὁ μέγας αὐτῷ τούτῳ τῷ Κροίσῳ φίλος γενέσθαι μετὰ τὴν νίκην. Τούτοις σε συναριθμήσομεν· καὶ, ὅση δύναμις ἡμετέρα, ταῦτα ἀναγορεύσομεν, εἴπερ μὴ μικροὶ τινες εἶναι παντάπασιν ἀνδρὸς τασούτου κήρυκες νομισθῆμεν.

3. Ἐκεῖνο δὲ ἐπὶ πᾶσιν εἰπεῖν ἀναγκαῖον, ὅτι τοὺς ὀτιοῦν ἀδικούντας οὐχ ὑπὲρ τῶν ἤδη γεγεννημένων κολάζομεν· (τίς γὰρ ἂν γένοιτο μηχανὴ μὴ γεγενῆσθαι τὰ πεπραγμένα;) ἀλλ' ὅπως ἂν ἢ αὐτοὶ πρὸς τὸ λοιπὸν ἀμείνους γένωντο, ἢ ἑτέροις ὑπάρξειαν τοῦ σωφρονεῖν παραδειγμα (77). Τούτων τοίνυν οὐθέτερον ἐνδεῖν ἂν τις ἐν τῷ παρόντι φήσειεν, αὐτὸς τε γὰρ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτων μεμνήσεται· τοὺς τε λοιποὺς τεθνάναι τῷ θεῷ πρὸς τοῦτον ἀφορῶντας οἶομαι. Ὡσθ' ὅπερ ἂν προσθεῶμεν τῇ τιμωρίᾳ, τὴν ὀργὴν ἡμῶν αὐτῶν ἀποπιμπλάναι δόξομεν· ὁ πολλοῦ θεῖν ἐπὶ σοῦ ἀληθές εἶναι φαίην ἂν ἐγώ γε, καὶ οὐδὲν ἂν τούτων τῶν λόγων προήχθην εἰπεῖν, εἰ μὴ μείζονα τῷ διδόντι τὴν χάριν ἐνεώρων ἢ τοῖς λαμβάνουσιν. Οὐδὲ γὰρ ὀλίγοις ἔσται καταφανής ἡ μεγαλόψυχία τοῦ τρόπου. Καππαδόκαι γὰρ ἅπαντες ἀποσκοποῦσι

(76) Τῷ χρόνῳ. Vaticanus codex, Reg. secundus et Coisl. secundus τῷ βίῳ.

(77) Παράδειγμα. Reg. uterque et Coisl. secundus παραδείγματα.

τὸ μέλλον, οἷς εὐξαίμην ἂν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀγαθῶν A τῶν προσόντων σοι καὶ ταύτην (78) ἀπαριθμήσασθαι. Ὁκνῶ δὲ τοῦ γράφειν παύσασθαι, ἠγούμενός μοι ζημίαν οἶσιν τὸ παρεθέν. Τσοῦτόν γε μὴν προσθήσω, ὅτι, πολλῶν ἐπιστολάς ἔχων ἐξαιτουμένων αὐτὸν, πασῶν ἠγάσαστο προτιμωτέραν εἶναι τὴν παρ' ἡμῶν, οὐκ οἶδά που (79) μαθῶν εἶναι τινα ἡμῶν λόγον παρὰ τῆ σῆ τελειότητι. Ὅπως οὖν μήτε αὐτὸς ψευσθῆ τῶν ἐλπίδων, ἅς ἐφ' ἡμῖν ἔσχε, καὶ ἡμῖν ὑπάρξῃ πρὸς τοὺς ἐνταῦθα σεμνολογεῖσθαι παρακλήσο, θέσποτα ἀνυπέβλητε, ἐπινεύσαι πρὸς τὴν αἴτησιν. Πάντως δὲ οὐδενὸς χειρόν τῶν πώποτε φιλοσοφησάντων ἐπέσκεψαι τὰ ἀνθρώπινα· καὶ οἶδας, ὡς καλὸς θησαυρὸς πᾶσι τοῖς θεομένοις ὑπουργεῖν προαποκείμενος (80).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΓ'.

Demonstrat Basilius in magna rerum ecclesiarum perturbatione liberaliter agendum esse cum infirmioribus, nec amplius quidquam a fratribus exposcendum, nisi ut fidem Nicænam recipiant, et Spiritum sanctum fateantur creaturam dici non debere, nec cum iis qui dicunt, communicandum.

Τοῖς ἐν Ταρσῶ πρεσβυτέροις.

Συντυχῶν τῷδε, πολλὴν ἔσχον τῷ ἁγίῳ Θεῷ τὴν χάριν, ὅτι με καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἀπὸ πολλῶν θλίψεων παρεμυθήσατο, καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐναργῶς ἔδειξε δι' αὐτοῦ. Σχεδὸν γὰρ τὸν πάντων ὑμῶν περὶ τὴν ἀλήθειαν ζῆλον ἐν τῇ τοῦ ἐνός ἀνδρὸς προαιρέσει κατέμαθον. Ἄ μὲν οὖν ἰδίᾳ διελέχθημεν πρὸς ἀλλήλους, αὐτὸς ὑμῖν ἀπαγγελεῖ (81)· ἃ δὲ παρ' ἐμοῦ γνωρισθῆναι ὑμῶν προσῆκε τῇ ἀγάπῃ, ταῦτά ἐστιν. Ὁ καιρὸς πολλὴν ἔχει ῥοπὴν πρὸς καταστροφὴν τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦτο πολὺν ἔχομεν ἤδη χρόνον ἐξ οὗ καταμανθάνομεν. Οἰκοδομὴ δὲ Ἐκκλησίας, καὶ σφαλιμάτων διόρθωσις, καὶ συμπάθεια μὲν πρὸς τοὺς ἀσθενοῦντας, ὑπερασπισμὸς δὲ πρὸς τοὺς ὑγιαίνοντας τῶν ἀδελφῶν οὐδὲ εἷς. Ἄλλ' οὔτε βοήθημα ἢ θεραπευτικὸν (82) τῆς προκατασχούσης νόσου, ἢ προφυλακτικὸν τῆς προσδοκωμένης οὐδέν. Καὶ ὅπως ἔοικε λοιπὸν ἢ τῆς Ἐκκλησίας κατάστασις (ἵνα ἐναργεῖ χρῆσωμαι τῷ ὑποδείγματι, καὶ εὐτελέστερον εἶναι δοκῆ) ἱματίῳ παλαιῷ, ὑπὸ τῆς τυχούσης προφάσεως ῥαδίως καταρρηγνυμένῳ, ὃ πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ἰσχὺν ἐπανελθεῖν πάλιν ἀδυνατεῖ. Ὡς οὖν ἐν καιρῷ τοιοῦτῳ, μεγάλης χρεῖα τῆς σπουδῆς καὶ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας εὐεργετηθῆναι τι τὰς Ἐκκλησίας. Εὐεργεσία δὲ ἐστὶν ἐνωθῆναι τὰ τέως διεσπασμένα (83). Ἐνωσις δ' ἂν γένοιτο, εἰ βουλευθῆμεν, ἐν οἷς μηδὲν βλάπτομεν τὰς ψυχὰς, συμπεριερχοθῆναι τοῖς ἀσθενεστέροις. Ἐπεὶ οὖν πολλὰ στόματα ἤνοικται κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, καὶ πολλὰὶ γλῶσσαι ἠκούηται εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ βλασφημίαν· ἀξιοῦμεν ὑμᾶς, ὅσον ἐστὶν ἐφ' ὑμῖν (84), εἰς ὀλίγον ἀριθμὸν περιστῆσαι τοὺς βλασφημοῦντας· καὶ

(78) Καὶ ταύτην. Ita mss. septem. Editi καὶ τοῦτο, excepta tamen editione prima Basileensi.

(79) Οὐκ οἶδά που. Ita tres vetustissimi codices. Editi οὐκ οἶδ' ὅπως.

(80) Προαποκείμενος. Sic mss. sex. Editi προαποκείμενός ἐστι, excepta tamen editione prima Basil.

observant, qui quidem optaverim ut inter reliqua tua ornamenta hanc quoque magnanimitatem numerent. Finem epistolæ imponere vereor, ratus, quod omissum fuerit, mihi damno fore. Tantum hoc adjungam, eum etsi a multis epistolas habet ipsius incolumitatem ac salutem exposcentibus, nostram omnibus potiore duxisse, cum nescio unde didicerit nos apud tuam præstantiam in aliquo esse numero. Ut igitur neque eum spes fallat, quam in nobis habet, et nobis liceat apud nostros gloriari; te, domine perquam eximie, exorari sinas, ut nostræ annuas petitioni. Profecto autem nullo deterius eorum qui unquam philosophati sunt, considerasti res humanas: et nosti quam bonus thesaurus iis, qui omnibus egentibus operam suam præbent, jam olim repositus sit.

EPISTOLA CXIII.

Præbyteris Tarsensibus.

Congressus cum illo, magnas habui Deo sancto gratias, qui et me illius præsentia ex multis angoribus consolatus est, et vestram charitatem perspicue per ipsum ostendit. Nam vestrum fere omnium veritatis studium in viri unius proposito cognovi. Quæ igitur privatim inter nos locuti sumus, ea ipse vobis referet. **206** Quæ autem ex me charitatem vestram par est cognoscere, hæc sunt. Tempus plurimum incumbit ad eversionem Ecclesiarum, idque jam a longo tempore perspeximus. Ædificatio autem Ecclesiæ, delictorum emendatio, erga debiles commiseratio, sanorum fratrum defensio nulla prorsus est. Sed neque remedium ullum, aut morbus prior curetur, aut impendens caveatur. Ac profecto similis est Ecclesiæ status (ut claro utar exemplo, etiamsi vilis esse videatur) vetusto vestimento, quod facile qualibet occasione discinditur, nec potest iterum ad pristinum robur redire. Itaque ut in tali tempore magno opus est studio ac multa diligentia, ut aliquid accedat emolumentum Ecclesiis. Emolumentum est autem membra prius divulsa conjungi. Fiet autem conjunctio, si velimus, quibus in rebus animas non lædimus, in his nos ad infirmiores accommodare. Cum igitur ora multa in Spiritum sanctum aperta sint, ac linguæ multæ ad jaciendas in illum blasphemias sint exacutæ: rogamus vos, ut quantum in vobis est, ad parvum numerum blasphemantes redigatis; et qui Spiritum sanctum creaturam esse non dicunt, eos recipiatis in communionem, ut blasphemii relinquuntur soli, ac vel pudore

(81) Ἀπαγγελεῖ. Ita mss. quinque. Editi ἐπαγγελεῖ.

(82) Θεραπευτικόν. Med. προθεραπευτικόν.

(83) Διεσπασμένα. Duo mss. διεσπαρμένα, dispersa.

(84) Ἐφ' ὑμῖν. Ita mss. quinque. Editi ἐφ' ἡμῖν.

* Alias CCIII. Scripta circa an. 372.

suffusi ad veritatem redeant, vel si in peccato manent, auctoritate careant ob paucitatem. Nihil igitur amplius exposcamus : sed volentibus nobiscum conjungi fratribus fidem Nicænam proponamus : ac si ei assentiuntur, illud quoque exigamus, Spiritum sanctum creaturam dici non oportere, et eos qui dicunt, recipi ab ipsis in communionem non debere. Nihil autem præter hæc exposcendum esse censeo. Enimvero persuasum mihi est diuturniore inter nos consuetudine ac mutua citra contentionem exercitatione, si etiam quid amplius adjiciendum sit explanandi causa, daturum id Dominum qui ipsum diligentibus omnia cooperatur in bonum ¹².

EPISTOLA CXIV*.

Cum exorta esset in clero Tarsensi aliqua dissensio, Basilius pacis constituendæ cupidus hanc Cyriaco conditionem fert, ut Nicænam fidem nulla prorsus excepta voce recipiat, et fateatur Spiritum sanctum creaturam dici non debere, nec cum iis qui dicunt communicandum. Spondet pro fratribus nihil eos amplius ab eo petituros.

Cyriaco, Tarsi commoranti.

Quantum sit pacis bonum, quid opus est apud pacis filios dicere? Quia igitur magnum illud bonum, et admirandum, et omnibus qui Dominum diligunt maxime expetendum, jam pene ad nudam vocem redactum est, eo quod multiplicata sit iniquitas, refrigerata jam in multis charitate; hoc unum arbitror iis qui germane et vere Domino serviunt, studio esse debere, ut Ecclesias variis partibus multisque modis inter se discissas ad unitatem reducant. Quod et ego facere dum aggredior, immerito curiosi hominis crimen sustineam. Nihil **207** enim Christiani tam proprium est, quam pacem conciliare : unde et hujus rei mercedem maximam nobis Dominus promisit. Postquam igitur cum fratribus congressus sum eorumque perspexi magnum in fratres et in vos, sed et multo majorem in Christum amorem, ac fidei integritatem et firmitatem; et utrumque ipsis magno esse studio, ut neque a vestra charitate segregentur, neque fidem sanam prodant; hac eorum bona mente comprobata, ad vestram gravitatem scribo, obsecrans omni charitate, ut eos vere et ex animo conjunctos omnisque ecclesiasticæ curæ participes habeatis. Quin et illis sponendi rectam esse vestram mentem, ac vos Dei gratia pro vestro veritatis studio ad omnia paratos esse, quæcumque pro veritatis doctrina pati oportuerit. Quæ autem, ut mihi persuadeo, neque vobis adversantur, et prædictis fratribus satis sunt ad integram persuasionem, **D**

¹² Rom. viii, 28.

* Alias CCLV. Scripta circa an. 372.

(85) Πέρα δὲ τούτων... παρ' ἡμῶν. Ita septem mss. Editi Παρὰ δὲ τούτων... παρ' ὑμῶν. Similem prorsus animi moderationem Gregorius Naz. iis exhibet, qui Spiritui sancto divinitatem libenter tribuebant, Dei nomen tribuere verebantur, orat. 44, p. 710.

(86) Τοῖς ἐν Ταρσῶ, etc. Ita Med. et Coisl. pri-

τους μὴ λέγοντας κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δέχεσθαι εἰς κοινωνίαν, ἵνα μόνον καταλειφθῶσιν οἱ βλάσφημοι, καὶ ἡ καταισχυθέντες ἐπανέλθωσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἢ ἐπιμένοντες τῇ ἀμαρτίᾳ ἀναξιόπιστοι ὡς διὰ τὴν ὀλιγότητα. Μηδὲν τοίνυν πλέον ἐπιζητῶμεν, ἀλλὰ προτενώμεθα τοῖς βουλομένοις ἡμῖν συνάπτεσθαι ἀδελφοῖς τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν καὶ ἐκείνη συνθῶνται, ἐπερωτῶμεν καὶ τὸ μὴ δεῖν λέγεσθαι κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μηδὲ κοινωνικούς αὐτῶν εἶναι τοὺς λέγοντας. Πέρα δὲ τούτων (85) ἀξιῶ μηδὲν ἐπιζητεῖσθαι παρ' ἡμῶν. Πείσμαι γάρ, ὅτι τῇ χρονιωτέρᾳ συνδιαγωγῇ καὶ τῇ ἀφιλονείκῃ συγγυμνασίᾳ, καὶ εἴ τι θεοὶ πλέον προστεθῆναι εἰς τράνωσιν, δώσει ὁ Κύριος ὁ πάντα συνεργῶν εἰς ἄγαθὸν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

EPISTOLA CXLV.

B

Τοῖς ἐν Ταρσῶ περὶ Κυριακόν (86).

Ὅσον ἐστὶ τὸ τῆς εἰρήνης ἄγαθόν, τί χρὴ λέγειν πρὸς ἄνδρας υἱοὺς τῆς εἰρήνης; Ἐπεὶ οὖν τὸ μέγα τοῦτο, καὶ θαυμαστόν, καὶ πᾶσι περισπούδαστον τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Κύριον, κινδυνεύει λοιπὸν εἰς ὄνομα ψιλὸν περιστῆναι, διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγείσης λοιπὸν ἐν τοῖς πολλοῖς (87) τῆς ἀγάπης, οἷμαι προσήκειν μίαν ταύτην εἶναι σπουδὴν τοῖς γνησίως καὶ ἀληθινῶς δουλεύουσι τῷ Κυρίῳ, τὸ ἐπαναγαγεῖν πρὸς ἑνωσιν τὰς Ἐκκλησίας, τὰς πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἀπ' ἀλλήλων διατμηθείσας. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ἐπιχειρῶν ποιεῖν, οὐκ ἂν δικαίως πολυπράγμονος αἰτίαν λαβοίμι. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἰδίον ἐστὶ Χριστιανοῦ, ὡς τὸ εἰρηνοποιεῖν· διὸ καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ μισθὸν μέγιστον ἡμῖν ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο. Συντυχῶν τοίνυν τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ θεασάμενος αὐτῶν πολὺ μὲν τὸ φιλάδελφον καὶ τὸ περὶ ὑμᾶς ἀγαπητικόν, πολλῶ δὲ ἔτι πλέον τὸ φιλόχριστον καὶ τὸ περὶ τὴν πίστιν ἀκριβές τε καὶ εὐτόνον· καὶ ὅτι πολλὴν ἀμφοτέρων ποιῶνται σπουδὴν, τῆσ τε ὑμετέρας ἀγάπης μὴ χωρίζεσθαι, καὶ τὴν ὑγιαίνουσαν πίστιν μὴ καταπροδοῦναι· ἀποθεξάμενος αὐτῶν τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν, ἐπιστέλλω τῇ σεμνοτητι ὑμῶν, παρακαλῶν πάσῃ ἀγάπῃ ἔχειν αὐτοὺς ἠνωμένους γνησίως, καὶ πάσης ἐκκλησιαστικῆς φροντίδος κοινωνοὺς· ἐγγυησάμενος καὶ αὐτοῖς τὴν ὑμετέραν ὀρθότητα, ὅτι καὶ αὐτοὶ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τῷ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ζήλῳ πρὸς πάντα ἐστὲ παρατεταγμένοι, ὅσαπερ ἂν θέῃ (88) παθεῖν ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, Ἔστι δὲ ὡς ἐμαυτὸν πείθω, τὰ οὕτε ὑμῖν ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ

mus. Nonnulli alii Τοῖς ἐν Ταρσῶ τοῖς περὶ Κυριακόν. Editi Τοῖς αὐτοῖς περὶ Κυριακόν παραπλήσια.

(87) Ἐν τοῖς πολλοῖς Præpositio addita ex Coisl. primo et alio ms.

(88) Ἄν θέῃ. Sic Med, et Coisl. primus cum nonnulli aliis. Editi ἂν θέοι. Paulo post editi ἐκ τῶν Πατέρων. Coisl. primus et duo alii ut in textu.

τοῖς προειρημένοις τῶν ἀδελφῶν ἀντάρχη πρὸς πληροφορίαν, ταῦτα, ὁμολογεῖν ὑμᾶς τὴν ὑπὸ τῶν Πατέρων ἡμῶν ἐκτεθεῖσαν Πίστιν τῶν ἐν Νικαίᾳ ποτὲ συνελθόντων, καὶ μηδεμίαν τῶν ἐκεῖ λέξεων ἀθετεῖν, ἀλλ' εἰδέναι, ὅτι τριακῶσι δέκα καὶ ὀκτώ, ἀφιλονεικῶς συνιόντες, οὐκ ἄνευ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργείας ἐφθέγγαντο· προσθεῖναι δὲ τῇ Πίστει ἐκείνῃ καὶ τὸ μὴ χρῆναι λέγειν κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μὴ μέντοι μηδὲ τοῖς λέγουσι κοινωνεῖν, ἵνα καθαρὰ ἦ τοῦ Θεοῦ ἡ Ἐκκλησία, μηδὲν ζιζάνιον ἐαυτῇ παραμειγμένον ἔχουσα. Ταύτης αὐτοῖς τῆς πληροφορίας παρὰ τῆς εὐσπλαγγίας ὑμῶν προτεθείσης, καὶ αὐτοὶ πρέπουσαν ὑμῖν ὑποταγὴν ἐτοιμοὶ εἰσι παρασχέσθαι. Αὐτὸς γὰρ ἐγγυῶμαι τὸ μέρος τῶν ἀδελφῶν, ὡς εἰς οὐδὲν ἄντεροῦσιν, ἀλλὰ πᾶσαν ὑμῖν ἐπιδείξονται εὐταξίας ὑπερβολὴν, ἐνὸς τούτου αὐτοῖς τοῦ ἐπιζητουμένου παρ' αὐτῶν ὑπὸ τῆς ὑμετέρας τελειότητος ἐτοιμῶς παρασχεθέντος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΕ'.

Iracundam mulierem monet parum prodesse sine justitia liberalitatem in pauperes; rogat ut se docere desinat, sed potius cogitet de judicio Dei, ubi nec servi testes aderunt, nec eunuchi. Horum vitia nativis coloribus describuntur.

Σιμπλικία αἰρετικῇ (89).

Ἀβούλωσ οἱ ἄνθρωποι καὶ μισοῦσι τοὺς κρείττους, καὶ φιλοῦσι τοὺς χείρονας. Διὸ δὴ καὶ αὐτὸς κατέχω τὴν γλώτταν (90), σιωπῇ τῶν ἐμῶν ὑβρεῶν πνίγων τὸν ὄνειδον. Ἐγὼ δὲ μενῶ τὸν ἄνωθεν δικαστὴν ὅς οἶδε πᾶσαν κακίαν ἐν τέλει ἠμύνησθαι. Κἄν γὰρ ὑπὲρ ψάμμου ἐσχεῖ (91) τις γρήματα, βλάπτει ψυχὴν, πατήσας τὸ δίκαιον. Ἀεὶ γὰρ θυσίαν Θεός, οὐχ ὡς χρῆζων, οἶμαι, ζητεῖ, ἀλλὰ θυσίαν πολυτελεῖ τὴν εὐσεβῆ καὶ δικαίαν γνώμην δεχόμενος. Ὅταν δὲ τις ἐαυτὸν (92) παραβαίνων πατῆ, κοινὰς λογίζεται τὰς εὐχὰς. Σαυτὴν οὖν τῆς ἐσχάτης ἡμέρας ὑπόμνησον, καὶ ἡμᾶς (93), εἰ βούλει, μὴ δίδασκει. Ἴσμεν σου πλείονα, καὶ ταῖς ἐνδοθεν ἀκάνθαις οὐ τοσοῦτον συμπνιγόμεθα· οὕτε ἐν ὀλίγοις καλοῖς δεκαπλασίονα κακίαν ἐπιμίγνυμεν. Ἐπήγειρας ἡμῖν σαύρας τε καὶ φρόνους, ἐαρινὰ δὴθεν θηρία, πλὴν ὁμῶς ἀκάθαρτα. Ἄλλ' ἤξει πτερόν (94) ἄνωθεν, τὸ

(89) Argumentum hujus epistolæ, scitu necessarium et publica luce dignum, quod in Operum S. Basilii editionibus deest, exstat in codice Cæsareonum LXVII prænotato ante initium epistolæ his verbis (a): Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ πρὸς Σιμπλικίαν περὶ εὐνούχων αὐτῆς. Αἰρετικῇ ἦν αὐτῇ. Ἀρρώσθησαντος δὲ τοῦ μακαρίου Βασιλείου, καὶ εἰσιόντος ἐν τινι λουτρῷ λούσασθαι, ἡ αὐτῇ Σιμπλικία προστάττει εὐνούχοις καὶ κορασίαις ῥιπῆναι τὰ σάβανα (b) αὐτοῦ ἔξω· καὶ παρευθὺς ἡ δικαία κρίσις τοῦ Θεοῦ ἀνεῖλε τινὰς ἐξ αὐτῶν· καὶ ἡ αὐτῇ Σιμπλικία ἐπεμψε χρήματα τῷ αὐτῷ μακαρίῳ Βασιλείῳ ἐξιλουμένη τὸ πταῖσμα· ὁ δὲ, μὴ δεξιόμενος, ἔγραψεν αὐτῇ ταῦτα. Hoc est: *Ejusdem epistola ad Simpliciam de eunuchis ipsius. Heretica hæc fuit; ideoque cum S. Basilii ob adversam valetudinem lavandi causa intrasset balneum, mandavit illa eunuchis ac puellis suis ut ejus sabana foras projicerent. Quo facto, statim justa Dei vindicta nonnullas eorum qui id perpetraverant sustulit. Simplicia igitur, ut per expiationem illatæ injuriæ S.*

(a) Lambec. *Commentar. de biblioth. Vindobon.*, tom. III, ed Kollar., p. 336.

(b) Hoc est lintea balnearia.

A hæc sunt : ut fidem a Patribus nostris, qui Nicææ quondam convenerunt, editam profiteamini, nullamque in ea vocem rejiciatis, sed sciatis trecentos decem et octo Patres, qui citra contentionem convenerunt, non sine Spiritus sancti afflatu locutos esse ; atque illud etiam huic fidei addatis, Spiritum sanctum creaturam dici non oportere, nec cum iis qui dicunt, communicandum, ut Dei Ecclesia pura sit, zizanium nullum sibi admistum habens. Hæc si illis vestra charitas ad persuasionem proposuerit ; ipsi quoque et consentaneum vobis parati sunt obsequium exhibere. Ego enim pro fratribus spondeo, eos nulla in re esse contradicturos, sed cumulatissime modestiam omnem vobis exhibituros ; si modo perfectio vestra hoc unum quod a vobis expetunt, lubenter ipsis concesserit.

EPISTOLA CXV'.

Ad Simpliciam hæreticam.

Temere homines et odio prosequuntur meliores, et diligunt pejores. Quapropter et ipse contineo linguam, contumeliarum mearum opprobrium silentio premens. Ego autem supernum judicem expectabo, qui novit malitiam omnem in fine ulcisci. Nam etiamsi quis pecunias arena copiosius profundat, si justitiam conculcat, animam suam lædit. Semper enim Deus sacrificium, non quasi, opinor, eo egeat, quærit ; sed pretiosum sacrificium, mentem piam ac justam admittit. Quando autem quispiam prævaricandi se ipse proculcat, ejus preces pro impuris ducit. Itaque de extrema die te ipsa commoneas, et nos si videbitur, **208** ne doceto. Novimus plura quam tu, et internis spinis non tam præfocamur, neque paucis bonis decuplam malitiam admiscemus. Excitasti in nos et lacertas et rubetas, bestiolas quidem vernas, sed

Basilio reconciliaretur, pecuniam quidem ipsi misset, ; sed is, pecunia, quæ sibi oblata fuerat, non accepta, scripsit hæc. In editione Operum divi Basilii Benedictina anni 1730 argumentum hoc nostrum scholii saltem vices obire poterat, nec videmus causam cur fuerit neglectum

(90) Τὴν γλώτταν. Editiones secunda Basileensis et Parisiensis addunt μου, quod deest in Coisl. utroque, Harl., Reg. secundo et Colb. antiquioribus editionibus. Non exstat hæc epistola in Mediceo et Regio primo.

(91) Ἐσχέη. Ita summo consensu veteres libri. Editi ἐσχέαι.

(92) Ἐαυτόν. Reg. secundus et Colbert., et in margine Coisl. Secundus δόλω ἑαυτόν.

(93) Καὶ ἡμᾶς. Duo codices ἡμᾶς δὲ, et paulo post ἴσμεν γὰρ. Mox Harl. πνεγόμεθα.

(94) Πτερόν. Regius secundus et Coisl. secundus habent πτηρόν in textu et ad marginem πτερόν.

* Alias LXXXVII. Scripta circa an 372.

immundas. At e supernis veniet avis, quæ has de- A
pascetur. Mihi enim reddenda ratio, non ut tu
existimas, sed ut Deus judicare novit. Quod si et
testibus opus erit, non sistentur servi neque eu-
nuchorum genus inhonestus ac perniciosum,
non inquam, genus illud, neque femineum neque
masculum. mulierum amore insaniens, invidum,
mercede vili conductum, iracundum, fractum,
ventri serviens, avarum, sævum, cœnæ plorans
jacturam, inconstans, illiberale, quidvis accipiens,
insatiabile, furiosum, et zelotypum: et quid jam
ultram dicendum est? simul ut natum est, ferro
damnatum. Quomodo ergo fieri poterit, ut horum
mens recta sit, quorum et pedes distorti sunt? B
Hi caste quidem vivunt absque mercede per fer-
rum: sed amore insaniunt absque fructu, ob suam
ipsorum turpitudinem. Non hi producentur ju-
dicii testes, sed oculi justorum, et conspectus virorum
perfectorum, quotquot tunc oculis ea cernent,
ad quæ nunc animi cogitatione respiciunt.

EPISTOLA CXVI*.

*Firminum cum audisset Basilius, relicta vitæ asceticæ exercitatione, arma sequi, dehortatur eum ab
hoc consilio, atque auctor est, ut beatos progenitores malit patria regenda, quam paternum avum
armorum professione imitari.*

Firmino.

Et raræ sunt litteræ tuæ et breves, sive segnitie
scribendi, sive alioqui satietatis, quæ ex copia
nasci posset, vitandæ consilio; sive quod etiam
ipse sermonis brevitati assuefacias. Nobis certe ni-
hil satis est, sed etiamsi redundant copia deside-
rio impares sunt: eo quod velim singulas res C
tuas discere, quomodo tibi corpus habeat, quo-
modo pietatis exercitatio; utrum in iis quæ
initio decrevisti, perseveres; an aliquid novi
consilii susceperis, ut quæque res accidunt, ita
sententiam immutans. Quod si idem permane-
res, multitudinem litterarum non exposcere-
mus; sed satis nobis esset hoc tantum: *Ille
illi: valere nos scias, et vale.* Quoniam autem au-
dimus, quæ et dicere nos pudet, te relicto beato-
rum progenitorum ordine ad avum paternum
transfugere, et Brettanium fieri velle pro Firmino,
hæc ipsa avemus audire, et quibus rationibus ad
hanc vitæ viam ineundam adductus sis, discere.
Verum quoniam ipse ob consilii pudorem conti-
cuisti: nos te adhortamur, ut pudore digna consi- D
lia non capias, et si quid subitaneum tuam, hoc
ex mente expulso, iterum ad te redeas, ac longo
vale militiæ armisque et castrorum molestiis 209
dicto, revertare in patriam, satis ad vitæ securita-
tem et ad omnem splendorem existimans, urbi,
itidem ut majores, præesse: id quod tibi citra la-
borem obventurum confidimus, respicientes tum
ad idoneas naturæ dotes, tum ad competitorum

* Alias CLXXIV. Scripta circa an. 372.

(94) Ἐκαστα. Editi πανθ' ἕκαστα, sed prima vox
deest in antiquissimis codicibus Coisl. et Med.
Deerat etiam in Harlæano, sed addita est ab alia
manu.

(95) Μετατιθέμενος, etc. Sic quatuor codices et
prima manu Harlæanus. Editi μεταθέμενος.

(95) Διέμενας. Med. διέμενες. Paulo post editi

ταῦτα νεμόμενον. Ἐμοὶ γὰρ λόγος, οὐχ ὡς σὺ νομί-
ζεις, ἀλλ' ὡς οἶθε κρίναι Θεός. Εἰ δὲ καὶ μαρτύρων
χρεία, οὐ δούλοι στήσονται, οὐδὲ εὐνούχων γένος
ἄτιμον καὶ πικρῶλεθρον· τοῦτο δὴ τοῦτο, ἄθλητον,
ἀνανδρον, γυναικομαγές, ἐπιζηλον, κακόμισθον,
ὀξύθυμον, χηλυδριώδες, γαστριδουλον, χουσομαγές,
ἀπηγές, κλαυσίδειπνον, εὐμετάβλητον, ἀμετάδοτον,
πάνδοχον, ἀπροσκορές, μακικόν καὶ ζηλότυπον· καὶ τί
γὰρ εἶπες; σὺν αὐτῇ τῇ γενέσει σιδηροκατάδικον.
Πῶς οὖν τούτων γνώμη ὀρθή, ὧν καὶ οἱ πόδες στρεβλοί;
Οὔτοι σωφρονούσι μὲν ἄμισθα διὰ σιδήρου· μαίνονται
δὲ ἄκαρπα δι' οἰκείαν ἀισχύροτητα. Οὐχ οὔτοι στήσου-
ται τῆς κρίσεως μάρτυρες, ἀλλ' ὀφθαλμοὶ δικαίων, καὶ
ὄψεις ἀνδρῶν τελείων· ὅσοι τότε ὀρώσι, πρὸς ἃ βλέ-
ποντες νῦν εἰσι συνέσει.

EPISTOLA ΠΙΣ'

Φιρμίνω.

Καὶ σπάνιά σου τὰ γράμματα, καὶ μικρὰ ταῦτα,
ἢ ὄκνῳ τοῦ γραφεῖν, ἢ ἄλλως, τὸν ἐκ τοῦ πλήθους
κόρον διαφεύγειν οἰκονομοῦντος, ἤπου καὶ πρὸς βρα-
χυλογίαν ἑαυτὸν συνεθίζοντος. Ἡμεῖς μὲντοι οὐδὲν
ἐξασκεῖ, ἀλλὰ καὶ ὑπερβάλλη τῷ πλήθει, τῆς ἐπιθυ-
μίας ἐστὶν ἐλάττω, διὰ τὸ βούλεσθαι ἕκαστα (94*)
περὶ σοῦ μαθεῖν· πῶς μὲν σοι τὸ σῶμα ἔχει,
ὅπως δὲ σοι τὰ τῆς ἀσκήσεως· καὶ πότερον ἐπιμέναις
τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐγνωσμένοις, ἢ τι καὶ μετεβουλεύσω,
πρὸς τὰ συμπύπτοντα τὴν γνώμην μετατιθέ-
μενος (95). Εἰ μὲν οὖν ὁ αὐτὸς διέμενας (95*)
σεαυτῷ, οὐκ ἂν πλῆθος γραμμάτων ἐπεζητού-
μεν, ἀλλ' ἐζήρει ἡμεῖς τοσοῦτον· Ὁ θεῖνα τῷ θεῖνι·
ὕγιαίνεις ἡμᾶς ἴσθι, καὶ ἔρῳσο· ἐπεὶ δὲ ἀκούομεν
ἃ καὶ λέγειν ἀισχυρόμεθα, καταλιπόντα σε τὴν τῶν
μακαρίων προγόνων τάξιν, ἐπὶ τὸν πρὸς πατρός
πάππον αὐτομολεῖν, καὶ Βρεττανίου σπουδάζειν
γενέσθαι ἀπὲρ Φιρμίνου· ἐπιζητοῦμεν αὐτὰ ταῦτα
ἀκούσαι (96), καὶ τοὺς λογισμοὺς μαθεῖν καθ' οὓς
ἐπὶ ταύτην ἐλθεῖν τοῦ βίου τὴν ὁδὸν ὑπήχθης. Ἀλλ'
ἐπειδὴ αὐτὸς ἀπεσιώπησας αἰδοῖ τοῦ βουλευματος,
ἡμεῖς σε παρακαλοῦμεν μήτε βουλεύεσθαι ἀισχύνης
ἄξια, καὶ εἰ τι ὑπέδραμέ σου τὸν νοῦν, ἀπελάσαντα
τοῦτο τῆς διανοίας, σεαυτοῦ γενέσθαι πάλιν, καὶ
μακρὰ χιόρειν εἰπόντα στρατεία καὶ ὅπλοις, καὶ ταῖς
ἐπὶ στρατοπέδου ταλαιπωρίαις, καταλαθεῖν τὴν πα-
τριίδα, ἀρκοῦν πρὸς ἀσφάλειαν βίου καὶ πρὸς πᾶσαν
περιφάνειαν τὸ ἐξίσθαι τοῖς προγόνοις κρατῆσαι τῆς
πόλεως ἡγησάμενον· ὅπερ ἀπόνως σοι παραγενή-
ἐπεζητοῦμεν· ἀλλ' ἔρει. Codices antiquissimi Coisl.
Med. Coisl. et Harl. utin contextu: Med. primus τὰ
ἀκούομενα, Quæ audimus pudet dicere.

(96) Ἀκούσαι. Editio Paris. addit παρὰ σοῦ, sed
hæc desunt in edit. Basil. et sex mss. codicibus.
Duo autem codices, nempe Vaticanus et Coisl.
secundus, habent Βρεττανίον. Non multo post
Coisl. primus μήποτε βουλεύεσθαι.

σεσθαι πεπιστεύκαμεν, πρὸς τε τὴν ἐκ φύσεως ἐπι-
τηθαιότητα ἀφορῶντες καὶ πρὸς τὴν ἐρημίαν τῶν ἐν-
ισταμένων. Εἴτε οὖν μὴ γέγονεν ἐξ ἀρχῆς ἡ γνώμη,
εἴτε γενομένη πάλιν ἐκβέβληται, γνώρισον (96*) ἡμῖν
ἐν τάχει· εἰ δὲ, ὃ μὴ γένοιτο, τὰ αὐτὰ μένει βουλευ-
ματα, αὐτάγγελτος ἡμῖν ἡκέτω ἢ συμφορὰ· γραμ-
μάτων δὲ οὐ δεόμεθα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΖ΄.

*Firminus respondet præcedenti epistolæ, dolorem suum significat, quod a pietatis exercitatione disces-
sisset: promittit deinceps se ad priorem vitam rediturum; seque impetraturum sperat ut dimittatur.
Cæterum Dei auxilio confidit suam virginitatis servandæ voluntatem regis mandatis potio-
rem futuram.*

Ἀνεπίγραφος (97), ἐπὶ ἀσκήσει.

Ἐγὼ καὶ ἄλλως ἀφείλεσθαι τῇ ὑμετέρᾳ τιμιότητι
ἐμαυτὸν νομίζω· καὶ τὸ νῦν δὲ τοῦτο φρόντισμα, ἐν
ᾧ ἔσμεν, ἀναγκαίως ἡμᾶς ὑπευθύνους ταῖς τῶν
τοιούτων πραγμάτων ὑπηρεσίαις καθίστησι, καὶ οἱ
τυχόντες ὧσιν (97*) οἱ ἐπιτάττοντες, μὴ ὅτι ὑμεῖς οἱ
πολλοῖς δικαίους καὶ ἄλλοις πρὸς ἡμᾶς συναπτόμενοι.
Τὰ μὲν οὖν παρελθόντα εἰς ἐξέτασιν ἀγαγεῖν οὐκ
ἀναγκαῖον· ἐπὶ ἐνῆν εἰπεῖν, ὅτι ἡμεῖς ἐγενόμεθα
ἐαυτοῖς τῶν ταραχῶν αἴτιοι, τῆς ἀγαθῆς ἐκείνης
ἀσκήσεως καὶ μόνης ἀγούσης πρὸς σωτηρίαν φελουει-
κῆσαντες ἀποστῆναι· διὸ τάχα καὶ τῷ ταραχῶ τούτῳ
εἰς πειρασμὸν παρεδόθημεν. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν γέγονε,
καὶ ὑπομνήσεως ἠξιώθη, ὥστε μὴ δεύτερον ἡμᾶς
τοῖς ὁμοίοις περιπεσεῖν· τὰ δὲ ἐφεξῆς, πάνυ βούλο-
μαι πληροφορεῖσθαι σου τὴν εὐλάβειαν, ὅτι, τοῦ Θεοῦ
συγχωροῦντος, ῥᾶστα ἡμῖν προσχωρήσει, τοῦ πράγμα-
τος καὶ ἐνόμου ὄντος, καὶ οὐδὲν ἔχοντος βαρῦ, καὶ
τῶν φίλων ἡμῶν πολλῶν (98) ἐτοιμῶς χαριζομένων,
ὄντων ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Τυπωθήσεται οὖν παρ'
ἡμῶν δέησις, κατὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ προσδοθέντος
λιβέλλου τῷ βικαρίῳ· ἐν ἧ ἂν μὴ τις γένηται
παρολκῆ, εὐθέως ἀποπεμφόμεθα, τὴν ἐκ τοῦ γράμ-
ματος (99) ἀδειαν παρεχόμενοι. Πέπεισμαι δὲ ἐν
τοιούτοις μεῖζον τῶν βασιλικῶν προσταγμάτων τὴν
προαίρεσιν ἡμῶν ἰσχύειν, ἣν ἂν ἀτρεπτον καὶ ἀκλινη
ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ἀκμὴν βίου ἐπιδειξώμεθα, ἀνεπι-
χείρητος ἡμῖν καὶ ἄσυλος διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας
τῆς παρθενίας ἢ φυλακῆς εἶη. Τὸν δὲ ἐγχειρισθέντα ἡμῖν
ἐχομεν ἐν τοῖς γνωρίμοις, εὐχόμενοι ἄξιον εἶναι τοῦ

(96*) Γνώρισον. Ita codices mss. summo con-
sensu. Editi δὴλωσον. Paulo post editio Paris. et
secunda Basil. ἡκέτω. Editio prima Basil. et mss.
ἡκέτω.

(97) Ἀνεπίγραφος. Nemo non videt hanc epi-
stolam non esse Basilii, sed ad eum scriptam ab
ipso Firmino.

(97*) Τυχόντες ὧσιν. Sic duo mss., melius quam
in editis, τυχόντες εἰσίν.

(98) Πολλῶν. Deest ea vox in codicibus Vati-
cano et Medicæo. Paulo post Reg. secundus et
Coisl. secundus προσδοθέντος.

(99) Γράμματος. Legitur in Coisliniano primo
πράγματος, re ipsa solutionem metus afferes. Sed
magis placuit vulgata scriptura, ἐκ τοῦ γράμμα-
τος id est, scripto consignatam dimissionem af-

A paucitatem. Sive igitur hoc consilium ab initio
captum non est, sive captum postea rejectum est,
cito nobis significato: si vero, quod absit, eadem
manent consilia, sua sponte nuntiata nobis veniat
calamitas; litteris vero opus non habemus.

EPISTOLA CXVII*.

*Sine inscriptione, piæ ac religiosæ exercitationis
causa.*

B Ego et alias tuæ me dignitati deberi puto; et
nunc illa sollicitudo in qua versor, necessario
me (1) ejusmodi ministeriis obnoxium facit,
etiamsi quivis e turba præcepta, tradat nedum tu,
quem multa mecum et alia jura conjungunt. Itaque
præterita expendere necesse non est; siquidem
dicere licet, causam me fuisse molestiarum; dum
a bona illa pietatis exercitatione, et quæ sola ad
salutem ducit, pertinaciter discessi; unde et cito
huic perturbationi ad tentationem traditi sumus.
Atque hæc quidem transierunt, nec caruere admo-
nitione, ut ne iterum in eadem mala incidam. Quod
attinet ad futura, pietati tuæ persuasissimum esse
velim, ea nobis Dei dono facillime processura;
cum res et æqua sit, nec quidquam grave habeat;
et amici nobis multi, qui sunt in aula, prompto
animo gratificentur. Itaque delineabitur a nobis
rogatio ad similitudinem dati libelli vicario: quam
quidem si nulla protrahat mora, statim dimittar,
ex scripto solutionem metus afferens. Persuasum
autem habeo in ejusmodi rebus potio-rem esse regis
mandatis voluntatem nostram, quam si immutatam
ac immotam a proposito vitæ perfectæ exhibuero,
inexpugnabilis nobis et inviolabilis Dei auxilio vir-
ginitatis erit custodia. Fratrem autem mihi a te
traditum et lubens vidi, et inter familiares habeo:
quem et Deo et tuo testimonio dignum esse opto.
ἡμῖν παρὰ σοῦ ἀδελφὸν καὶ ἐθεασάμεθα ἡδέως, κα-
θεοῦ καὶ τῆς σῆς μαρτυρίας.

D ferens, metu omni te exsolvam. Necessariam
fuisse ejusmodi scriptam dimissionem ut omnis
metus solveretur, perspicui potest ex epistola 123
Gregorii Nazianzeni, qui Ellebichum sic alloquitur:
Μάμαντα τὸν ἀναγνώστην, ὄντα μὲν ἀπὸ στρατιώτου
πατρός, καθιερωθέντα δὲ τῷ Θεῷ διὰ τὸν τρόπον, ἄφες
τῷ Θεῷ καὶ ἡμῖν· ἀλλὰ μὴ συναριθμήσης τοῖς πλάνησι,
καὶ ὁὗς ἐγγραστον τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα μηδὲ ὑπὸ
ἄλλων ἐπιηρεῖζῃται. Mamantem lectorem, qui
cum militem patrem habeat, Deo tamen ὁ μο-
rum probitatem consecratus est, Deo ac nobis mis-
sum fac, nec inter erroneas numera; atque liberta-
tem ac vacationem ei scripto consignatam tribue,
ut ne ab aliis quidem per calumniam vexetur.

* Alias CCXXXIV. Scripta circa an. 372.

(1) Vide Addenda.

210 EPISTOLA CXVIII*.

Jovinum Basilius per honorifice invitat ut sese invisat.

Jovino, episcopo Perrhes.

Habeo te debitorem boni debiti. Nam mutuo dedi tibi charitatem, quam me cum fenore recipere oportet: siquidem et Dominus noster hoc fenoris genus nequaquam aversatur. Solve igitur, o charum caput, in nostram patriam veniens. Et hæc quidem sors est. Quænam vero versura? Quod is vir ad nos venturus sis, qui tanto nobis præstas, quanto parentes liberis sunt meliores.

EPISTOLA CXIX**.

Cum duo Eustathii discipuli, Basilius et Sophronius, perfidiam suam horrendis in Basilium calumniis ac illiberali fuga ex ejus domo nudassent: Basilius Eustathium, misso ad singula narranda fratre Petro, obsecrat, ut improbis discipulis aurem non præbeat, ac disjuncta magis astringere conetur, quam dissidium augere.

Eustathio, episcopo Sebastie.

Etiam per dignum omni honore ac religiosissimum fratrem meum Petrum tuam saluto dilectionem, obsecrans, sicut alia quavis in occasione, ita et nunc, ut pro me preceris, ut, ex fugiendis his ac noxiis moribus mulatus, tandem aliquando dignus evadam Christi nomine. Profecto autem etiamsi nihil dicam, colloquimini inter vos de rebus nostris, et quæ gesta sunt, accurate indicabit, ut ne sine examine pravæ contra nos suspiciones accipias, quas probabile est eos struere, qui nos contumeliis et præter Dei timorem et præter hominum opinionem vexaverunt. Qualia enim nobis ostenderit eximius ille Basilius, quem veluti vitæ meæ præsidium a tua pietate susceperam, equidem vel dicere verecundor: disces autem singula a fratre nostro edoctus. Atque hæc dico, non eum ulciscens (pre-

* Alias CCCXVIII. Scripta anno 372 exeunte, aut 373 ineunte.

** Alias CCCVII. Scripta anno 372 exeunte, aut 373 ineunte.

(2) Ἰοβίνω. Ita cum editis Coisl. primus et Med. quibus adjungi potest Harlæanus codex, in quo non exstat quidem hæc epistola, sed cum idem Jovinus nominetur infra in epistola 127, Ἰουβίνος vocatur in hoc codice Vaticano. Sic etiam apud Theodoretum, lib. iv *Hist.*, cap. 15, vocatur Ἰοβίνος in editione Sirmondi, ex uno codice Regio. At Valesius edidit Ἰοβιανός, qui sic reperit in suis codicibus mss. et apud Epiphanium Scholasticum. Codices Reg. secundus, Coisl. secundus et Paris. habent Ἰοβίνω et infra Ἰοβίνου. Supra in epist. 92 cui subscripsit idem Jovinus, Coisl. uterque et Reg. secundus habent Ἰοβίνος. Vaticanus Ἰουβίνος.

(3) Πέρρης. Sic malimus legere cum quatuor codicibus Vat., Reg. secundo Coisl. secundo et Paris., quam cum editis Κέρρης aut cum Coisl. primo et Med. et editionibus Theodoretī Πέρρης. Probabilius enim est, ut observat Tillemontius, Jovinum Perrhæ in Syria episcopum fuisse quam aut Pergæ in Pamphylia, aut Kerrhæ urbis prorsus ignotæ. Fuit enim Jovinus ille amicissimus Eusebio Samosatensi, et in eadem provincia episcopus; siquidem mortuo Eusebio ad electionem episcopi vocatus fuit, et cum manum Antiocho Eusebii successori una cum aliis episcopis imponeret, repulit ejus dexteram Antiochus, quia Arianorum communionem, licet exiguo tempore, admiserat; eumque ex numero consecrantium removeri jussit, negans

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΗ'.

Ἰοβίνω (2), επισκόπῳ Πέρρης (3).

Ἔχω σε χρεώστην ὀφλήματος ἀγαθοῦ. Ἐδάνεισα γάρ σοι χρέος ἀγάπης, ὃ χρεὼς με ἀπολαβεῖν σὺν τόκῳ, ἐπειδὴ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ τοιοῦτον εἶδος τῶν τόκων οὐ παραιτεῖται. Ἀπόδος τοίνυν, ὡς φίλη κεφαλὴ, ἐπιστάς ἡμῶν τῇ πατρίδι. Τοῦτο μὲν οὖν ἐστὶν αὐτὸ τὸ κεφάλαιον. Τίς δὲ ἡ προσθήκη; Τὸ σὲ εἶναι τὸν παραγινόμενον, ἄνδρα τοσοῦτον ἡμῶν διαφέροντα, ὅσῳ πατέρες εἰσι βελτίους παιδῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΘ'.

Εὐσταθίῳ, επισκόπῳ Σεβαστείας.

Καὶ δια τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ μου (4) Πέτρου προσφθέγγομαί σου τὴν ἀγάπην, παρακαλῶν σε (5) ὡς διὰ πάσης προφάσεως καὶ νῦν προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα, μεταβαλλόμενος ἀπὸ τοῦ φευκτοῦ (6) τούτου καὶ βλαβεροῦ τρόπου, γένωμαί ποτε ἄξιος τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Πάντως δὲ, κἄν ἐγὼ μὴ λέγω, διαλεχθήσεσθε πρὸς ἀλλήλους περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ γνωρίσει σοὶ τὴν ἀκριβείαν τῶν πεπραγμένων, ὥστε μὴ παραδεχθῆναι ἀβασανίστως τὰς πονηρὰς καθ' ἡμῶν ὑπονοίας, ἃς εἰλὸς κατασκευάζειν τοὺς καὶ παρὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον καὶ παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψιν εἰς ἡμᾶς ἐξυθρίσαντας. Οἷα γὰρ ἡμῖν ἐνεδείξατο ὁ γενναῖος Βασίλειος, ὃν ἀντὶ φυλακτηρίου (7) τῆς ἐμῆς ζωῆς παρὰ τῆς σῆς εὐλαθείας ὑπεδεξάμεν, ἐγὼ μὲν καὶ εἰπεῖν αἰσχύνομαι· εἴση δὲ τὰ καθ' ἕκαστον παρὰ

se manum illam ferre posse, quæ sacramenta per blasphemiam confecta susceperat. Theodoret. lib. iv, c. 15.

(4) Ἀδελφοῦ μου. Voculam desumpsimus ex vetustissimo codice Harlæano.

(5) Παρακαλῶν σε. Ita octo mss. Editi καὶ παρακαλῶ σε.

(6) Φευκτοῦ. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἀπευκτοῦ, moribus detestandis. Ibidem Coisl. uterque. Reg. secundus et Bigot. alter μεταβαλλόμενος.

(7) Φυλακτηρίου. Hanc vocem sic interpretatur Tillemontius, quasi discipulus ille Eustathii Basilium quodammodo consiliis rexisset. Fieri quidem potuit, ut Basilius ejusmodi consiliis uteretur, atque huc forte referendum quod ait in epist. 223, speculatores sibi sub specie auxilii et amicæ communionis datos fuisse. Sed his vocibus, ἀντὶ φυλακτηρίου, præsidium designari existimo, magis precibus et sanctitate hominis, quam illius consilio et opera constitutum. Nimirum Basilius opinatæ discipulorum Eustathii sanctitati tantum tribuebat, ut quandiu eos domi suæ haberet, tutum se a periculis fore crederet. Sic qui Dyonisii Mediolanensis corpus servabant, hoc depositum vitæ suæ præsidium esse ducebant, τὰ φυλακτήρια τῆς ἐαυτῶν ζωῆς, infra in epist. Basili ad Ambrosium. Basilius in libro *De Spiritu sancto*, cap. 10, p. 22, docet professionem fidei, quam in baptismo dedimus, per totam vitam ὡς ἀσφαλοῦς φυλακτηρίου, instar tutissimi præsidii servandam. Jejunium vocatur bonum animæ φυλακτήριον, orat. 1 in Jejun.

τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν διδαχθεῖς. Καὶ τοῦτο λέγω οὐκ ἐκεί- A
νον ἀμυνόμενος (εὐχομαι γὰρ αὐτῷ μὴ λογισθῆναι παρὰ
τοῦ Κυρίου), ἀλλὰ βεβαίαν μοι τὴν παρὰ σοῦ ἀγάπην
μεῖναι ἡμῖν διοικούμενος, ἣν φοβοῦμαι μὴ διασαλεύ-
σωσι ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν διαβολῶν, ἃς εἰκὸς αὐτοὺς κα-
τασκευάσαι εἰς ἀπολογίαὶν τοῦ πταίσματος. Ὅπερ δ'
ἄν (8) κατηγορήσωσιν ἡμῶν, ἐκεῖνο παρὰ τῆς σῆς ἀγχι-
νοίας ἐξεταζέσθωσαν, εἰ ἐνεκάλεσαν ἡμῖν, εἰ τὴν (9) διό-
ρθωσιν τοῦ ἀμαρτήματος, οὗ νῦν ἡμῖν ἐπάγουσιν, ἐπε-
ζήτησαν· εἰ ὅλως φανερὰν ἑαυτῶν τὴν πρὸς ἡμᾶς λύπην
κατέστησαν. Νῦν δὲ, ἐν φαιδρῷ τῷ προσώπῳ καὶ πε-
πλασμένοις (10) ἀγάπης ῥήμασιν ἀμύθητόν τινα δόλου
καὶ πικρίας βυθὸν τῆ ψυχῆ συγκαλύπτοντες, διὰ τῆς
ἀνελευθέρου φυγῆς (11) ἐφανέρωσαν. Ἐφ' ᾧ (12) ὅσον μὲν
ἡμῖν ἐποιήσαντο πένθος, ὅσον δὲ τὸν γέλωτα τοῖς ἀεὶ
τὸν εὐλαβῆ βίον ἐν τῇ ἀθλίᾳ ταύτῃ πάλαι βδελυσσομέ- B
νοις, καὶ τέχνην πρὸς τὸ πιστευθῆναι, καὶ σχηματισμὸν
εἰς ἀπάτην τὸ πλάσμα τῆς σωφροσύνης (13) διαβεβαιου-
μένοις ἐπιτηδέεσθαι, πάντως, κἄν ἡμεῖς μὴ διαγρησώ-
μεθα, γνώριμον τῆ συνέσει σου· ὡς μηδὲν ἐπιτηδέυμα
οὕτως ὑποπτον εἶναι πρὸς κακίαν λοιπὸν τοῖς ἐνταῦθα,
ὡς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀσκητικοῦ βίου. Ἄ πῶς χρὴ (14)
θεραπευθῆναι, τῆς σῆς ἄν εἴη συνέσεως φροντίσαι (15).
Τὰ γὰρ παρὰ Σωφρονίου συρόραπτόμενα (16) ἐγκλήματα
ἡμῖν οὐκ ἀγαθῶν ἐστι προοίμια, ἀλλ' ἀρχὴ διαίρεσεως
καὶ χωρισμοῦ, καὶ σπουδῆ τοῦ καὶ τὴν ἐν ἡμῖν ἀγάπην
ἀποφυγῆναι. Ὅν ὑπὸ τῆς σῆς εὐσπλαγγχίας παρακαλοῦ-
μεν κατασχεθῆναι ἀπὸ τῆς βλαβεραῆς ταύτης ὁρμῆς, καὶ
πειραθῆναι τῆ παρ' ἑαυτοῦ ἀγάπῃ κατασφίγγειν μᾶλλον
τὰ διστάμενα, καὶ μὴ τοῖς πρὸς διάστασιν (17) ὠρμη-
μένοις συνεπιτείνειν τὸν χωρισμὸν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚ΄.

*Monitus ab Eusebio Basilius scribendum esse ad Occidentales, nec reperiens quomodo scribat, mittit
commentarium Meletio per Sanctissimum. Sperat consilia de se Antiochiæ inita brevi ad exitum
ventura. Nuntiat Faustum, qui est cum papa, præter canones ordinatum fuisse loco Cyrilli: Mele-
tium rogat ut id omnibus indice!*

Μελετίῳ, ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας.

Γράμματα ἐδεξάμην παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπι-
σκόπου Εὐσεβίου, προστάσσοντα πάλιν γραφῆναι τοῖς
Δυτικοῖς περὶ τινῶν ἐκκλησιαστικῶν. Καὶ ἐβουλήθη
παρ' ἡμῶν τυπωθῆναι τὴν ἐπιστολὴν, ὑπογραφῆναι
δὲ παρὰ πάντων τῶν κοινωνικῶν. Ἐπεὶ οὖν οὐχ εὔ-
ρου ὅπως ἐπιστείλω περὶ ὧν ἐπέταξε, παρέπεμψα

(8) Ὅπερ δ' ἄν. Medicæus, Regius primus et Bi-
got. alter οὐπερ δ' ἄν.

(9) Εἰ τὴν. Ita tres vetustissimi codices, et paulo
post εἰ ὅλως. Editi ἢ τὴν... ἢ ὅλως.

(10) Πεπλασμένοις. Tres codices non antiquis-
simi τετιμημένοις.

(11) Φυγῆς. Ita Med. et Harl. pro eo quod in
editis erat σιωπῆς, *illiberali silentio*.

(12) Ἐφ' ᾧ. Hic locus sic legitur in Coisl. utro-
que, Vaticano, Bigot. altero et Regio secundo: ἐφ'
ᾧ ὅσον μὲν προξενούμεν τὸν γέλωτα τοῖς, etc. *In quo
quidem quantum risus commoveamus his, etc.*
Nemo autem existimet Cæsaream idcirco miseram
vocari, quod impietas ac vitia in hac urbe domi-
narentur. Laudat in Cæsariensibus fidei fervorem
Gregorius Nazianzenus, orat. 3 et 19, p. 91, et 308:
nec ulla alia civitas sub Juliano majora religionis
studia declaravit. Miseram ergo arbitror dici, quia

cor enim non imputari ipsi a Domino), sed provi-
dens ut stabilis mihi a te dilectio permaneat, quam
vereor ne calumniarum magnitudine commoveant,
quas illos ad lapsus defensionem credibile est ador-
nare. Quodcunque autem nobis crimen inferant,
interroget eos prudentia tua, an nos insimulave-
rint, **211** an peccati, cujus nunc nos incusant,
emendationem postulaverint; an omnino sui contra
nos doloris significationes dederint. Nunc vero sese
vultu hilari ac simulatis dilectionis sermonibus
immensam quamdam doli et acerbitalis voraginem
animo occultasse, illiberali fuga ostenderunt. In quo
quidem quantum nobis mœroris attulerint, quan-
tum risus moverint iis qui semper piam vitam in
misera hac urbe exsecrantur, et veluti artem ad
fidem faciendam, et simulationem ad decipiendum
excogitari commentum pietatis affirmant, profecto,
etiamsi nos nequaquam narraverimus, notum est
prudentiæ tuæ ac perspectum: adeo ut nullum jam
vitæ institutum tam suspectum sit ad improbita-
tem his civibus, quam vitæ asceticæ professio.
Quæ quidem quomodo curanda sint, tuæ erit pru-
dentiæ cogitare. Quæ enim contexit in me cri-
mina Sophronius, bonorum non sunt procemia,
sed divisionis separationisque initia, eoque ten-
dunt, ut charitas etiam, quæ in nobis est, refri-
gescat. Quem quidem ut miseratio tua a noxio illo
impetu coerceat, obsecramus: ac tua dilectione
coneris ea quæ disjuncta sunt, magis astringere,
nec eorum, qui ad dissidium erumpunt, intendere
C separationem.

EPISTOLA CXX΄.

Meletio, episcopo Antiochiæ.

Litteras accepi a religiosissimo episcopo Euse-
bio, quæ præcipiunt, ut rursus scribatur ad Occi-
dentales de rebus quibusdam ecclesiasticis. Et
voluit a nobis informari epistolam, eamque ab
omnibus communicatoribus subscribi. Quoniam
igitur non inveni quomodo scriberem de his quæ

quo major erat in plerisque civibus pietas, eo de-
testabilior videbatur nonnullorum aliorum impie-
tas et morum dissolutio, maximum dolorem Ba-
silio ac omnibus bonis inurens.

(13) Σωφροσύνης. Harl., Coisl. uterque et Reg. se-
cundus ταπεινοφροσύνης, *humilitatis*.

(14) Ἄ πῶς χρὴ. Sic Harlæanus codex, melius
quam editi Ὅπως οὖν χρὴ. Quinque alii codices non
antiquissimi Ὅπως δὲ χρὴ.

(15) Φροντίσαι. Vat. φροντίς. Tres alii codices non
antiquissimi καὶ φροντίδος.

(16) Συρόραπτόμενα. Ita tres vetustissimi codices.
Editi συνέγραμμένα. Hunc autem Sophronium esse
credimus, quem supra Basilius filium vocat epist.
103, cuique epistolam dedit ad filias Terentii.

(17) Πρὸς διάστασιν. Ita Harl., Coisl. uterque, Reg.
secundus et Bigot. alter. Editi πρὸς τὸ διάστασιάζειν.

* Alias LVIII. Scripta anno 373.

præcepit, commentarium pietatis tuæ misi, ut, et A
eo lecto, et iis, quæ a desideratissimo fratre Sanctissimo compresbytero referentur, attente auditis, ipse de his rebus, ut tibi videbitur, scribere digneris. Nos parati sumus et scriptum illud comprobare, et communicatoribus cito deferendum curare, ut cum omnium subscriptionibus **212** proficiatur, qui iturus est ad Occidentis episcopos. Cito nobis quid sanctitati tuæ in mentem venerit, significari jube, ut quæ tibi visa fuerint, non ignoremus. De iis autem quæ struuntur aut etiam jam structa sunt contra nos Antiochiæ, dignitati tuæ ille ipse frater referet; nisi antevertens rerum fama quæ gesta sunt nuntiet. Nam spes est fore, ut minæ ad exitum brevi perveniant. Volo autem pietatem tuam scire, a fratre Anthimo Faustum, qui est cum papa, B
episcopum ordinatum fuisse, ne suffragiis quidem acceptis, et loco ordinatum reverendissimi fratris Cyrilli, ita ut Armenia seditionibus referta sit. Quapropter ne in nos mentiatur, neve rerum confusio nobis detur crimini, hæc dignitati tuæ significavi. Dignaberis autem absque dubio et ipse ea reliquis indicare. Arbitror enim multos hac ordinis perturbatione afflictum iri.

EPISTOLA CXXI*.

Theodotum hortatur Basilius ut Sanctissimo aures præbeat; eumque facit de ordinatione Fausti certiozem.

Theodoto, episcopo Nicopolitano.

Acerba hiems, ac longissima, adeo ut ne litterarum quidem solatium facile habuerimus. Unde

Alias CXCIV. Scripta anno 373.

(18) Παρέπεμψα τὸ ὑπομνηστικόν. Commentarium hunc Basilius non videtur composuisse, sed accepisse ab Eusebio. Quomodo enim composuisset, qui, non reperiebat quomodo scriberet?

(19) Ἀδελφοῦ. Hanc vocem addidimus ex sex mss. Legimus autem Σαγκτισσίμου cum Harl. et Vat. Editi et alii mss. Σαγκτησίμου.

(20) Παρίσταται σοι. Deest vocula in pluribus mss. non vetustissimis. Ibidem editi καταξιώσεις. Mss. summo consensu ut in textu.

(21) Καὶ αὐτῷ συνθέσθαι. Editi καὶ σοι αὐτῷ συνθέσθαι, et tibi assentiri. Sed illud σοι deest in sex veteribus libris, ac in editione Haganensi et prima Basileensi. Præterea quod addit Basilius daturum se operam ut communicatoribus deferatur, argumento est eum de scripto loqui, non de Meletio. Paulo post editi παρακομισθῆναι. Harl. et Med. cum duobus aliis ut in textu. Illud autem κοινωνικοῖς reddimus communicatoribus, quia ea vox apud Latinos scriptores ecclesiasticos usitata. Hinc in Epist. Eutherii et Helladii ad Xystum tertium Joannes Antiochenus Cyrilli communicator factus esse dicitur.

(22) Ταχέως. Editi addunt οὖν, sed hæc vocula deest in omnibus nostris mss. ac in editione Hag. et prima Basileensi.

(23) Τυρευομένων. Ita editio Hagan. et mss. septem pro eo quod erat in aliis editionibus πορευομένων. Legitur tamen in secunda editione Parisiensi πονήρευομένων. Scriptura, quam in contextum recepimus, confirmatur ex epist. 226. Ibidem Harl. et Vat. ἐσκαλωρημένων.

(24) Ἀνοίσει. Uterque Coisl., Med. et Reg. secun-

τὸ ὑπομνηστικόν (18) τῇ θεοσεβείᾳ σου, ἵνα, καὶ αὐτῷ ἐντυχῶν, καὶ τοῖς ἀναφερομένοις παρὰ τοῦ τοθινοτάτου ἀδελφοῦ (19) Σαγκτισσίμου τοῦ συμπρεσβυτέρου προσέχων, αὐτὸς καταξιώσης, ὡς παρίσταται (20) σοι, περὶ τούτων τυπῶσαι, ἡμῶν ἐτοίμως ἔχόντων καὶ αὐτῷ συνθέσθαι (21), καὶ ταχέως ποιῆσαι περικομισθῆναι τοῖς κοινωνικοῖς, ὥστε τὰς πάντων ὑπογραφὰς ἔχοντα ἀπελθεῖν τὸν μέλλοντα ὁρμᾶν πρὸς τοὺς κατὰ τὴν Δύσιν ἐπισκόπους. Ταχέως (22) ἡμῖν τὸ παριστάμενον τῇ ὁσιότητι σου γνωρισθῆναι κέλευσον, ἵνα μὴ ἀγνοῶμεν τὰ δόξαντά σοι. Περὶ δὲ τῶν τυρευομένων (23) ἣ καὶ ἤδη ἐσκαλωρημένων καθ' ἡμῶν ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ ἀνοίσει (24) ὁ αὐτὸς ἀδελφὸς τῇ τιμότητι σου· εἴαν περ μὴ προλαβοῦσα ἡ φήμη τῶν γενομένων (25) φανερὰ ποιῆσῃ τὰ πεπραγμένα. Καὶ γὰρ ἐγγύς ἐστιν ἡ ἐλπίς τῆς ἐκβάσεως τῶν ἀπειλουμένων. Γινώσκεις δὲ βούλομαι τὴν εὐλάβειάν σου, ὅτι ὁ ἀδελφὸς Ἀνθιμὸς Φαῦστον, τὸν συνόντα τῷ πάπῃ (26), ἐπίσκοπον ἐχειροτόνησε, μηδὲ ψήφους δεξάμενος, καὶ τῷ τόπῳ χειροτονήσας (27) τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ Κυρίλλου· ὥστε στάσεων ἐμπλήσαι τὴν Ἀρμενίαν. Ἴνα τοίνυν (28) μὴ καταψεύσωνται ἡμῶν, μηδὲ αὐτοὶ τὴν αἰτίαν σχῶμεν τῆς ἀταξίας τῶν γενομένων, ἐγνώρισα ταῦτα τῇ σεμνότητι σου. Δῆλον δὲ, ὡς καὶ αὐτὸς καταξιώσεις γνώριμα ποιῆσαι τοῖς λοιποῖς. Ἰγούμαι γὰρ πολλοὺς λυπήσειν τὴν ἀταξίαν ταύτην.

EPISTOLA PKA'.

C Θεοδότῳ, ἐπισκόπῳ Νικοπόλεως (29).

Πολὺς ὁ χειμὼν, καὶ ἐπὶ τὸ μακρότατον παραταθείς, ὡς μηδὲ τὰς διὰ γραμμῶν παραμυθίας

δύσει. Sed Harl. et alii ἀνοίσει. Hagan. et duæ Froben. ἀνοίγει.

(25) Τῶν γενομένων. Ita hoc loco et infra optimi quinque mss. Editi in utroque loco τῶν γενομένων. Ibidem editi ποιῆσει. Tres vetustissimi codices cum pluribus aliis ut in textu.

(26) Τῷ πάπῃ. Coisl. secundus et Reg. secundus τῷ πάπῳ. Sed uterque codex consentit cum aliis in sequenti epistola, ubi de eodem agitur homine. Quod si iste papa episcopus fuit, videtur Faustus unus fuisse ex clericis in illius domo manentibus. Sic enim designari solent ejusmodi clerici. Basilius in epist. 218 ad Amphilochem salutatur universum venerabilem clerum καὶ τοὺς συνόντας Amphilochio. Theophilus Castabalarum episcopus misit unum ex clericis, quos secum habebat ἕνα τῶν αὐτῷ συνόντων, qui Basilio mirum in modum conviciaretur. Plurima alia passim occurrunt ejusmodi exempla. Cum autem Basilius hunc papam nullo prorsus honoris titulo prosequatur, qui episcopum designet; vel is a Basilio communione abscessus fuit, si modo episcopus erat: vel vir fuit inter laicos opibus ac dignitate insignis, qui Faustum honoris et amicitiae causa, vel ad ministerium aliquod non ignobile convictorem habebat.

(27) Καὶ τῷ τόπῳ χειροτονήσας... ἐμπλήσαι. Ita mss. summo consensu. Editi vero καὶ καταχειροτονήσας... ἐμπληρώσαι.

(28) Ἴνα τοίνυν. Ita omnes nostri codices. Editi Ὅρα τοίνυν.

(29) Θεοδότῳ... Νικοπόλεως. Ita Coisl. primus et Med. Addit Harl. Ἀρμενίας. Codices nonnulli Ἀρμενίας μικρᾶς, et sic habent editi.

ῥαδίως ἡμῖν ὑπάρχειν. Ὅθεν ὀλιγάκις οἶδα καὶ ἐπι-
στεύσας τῇ εὐλαβείᾳ σου, καὶ δεξιόμενος γράμματα.
Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ ποθεινότατος ἀδελφὸς ἡμῶν Σαγκτίσ-
σιμος (30) ὁ συμπροσβύτερος τῆν μέχρις ὑμῶν
ὁδοιπορίαν ὑπέστη, δι' αὐτοῦ καὶ προσφθέγγομαι (31)
σου τὴν κοσμιότητα, καὶ παρακαλῶ προσεύχασθαι
ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ χοῦσαι τὴν ἀκοὴν τῷ προειρημέ-
νῳ (32), ὥστε παρ' αὐτοῦ διδάχθῃναι τὰ τῶν Ἐκ-
κλησιῶν ἐν οἷσις (33) ἐστὶ, καὶ τὴν δυνατὴν σπου-
δὴν εἰσενέγκασθαι εἰς τὰ προκείμενα. Γίνωσκε δὲ,
ὅτι Φαῦστος γράμματα ἔχων ἦκε πρὸς ἡμᾶς παρὰ πά-
πα (34), ἀξιοῦντα αὐτὸν γενέσθαι ἐπίσκοπον. Ἐπειδὴ
δὲ ἠτήσαμεν ἡμεῖς (35), μαρτυρίαν τῆς σῆς εὐλαβείας
καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων, καταφρονήσας ἡμῶν πρὸς
Ἄνθιμον ᾤχετο, καὶ παρ' αὐτοῦ λαβὼν τὴν χειροτονίαν
χωρὶς ἡμετέρας ὑπομνήσεως, ἐπανῆκε.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΒ΄.

Scribit ad Pæmenium Basilius de ordinatione Fausti; ac rogat ut certiore se faciat, utrum ea res sanari necne possit.

Ποιμενίῳ, ἐπισκόπῳ Σατάλων.

Πάντως ἐπεζήτησας (36) γράμματα παρὰ τῶν
Ἀρμενίων, ὅτε ἐπανῆκαν διὰ σοῦ· καὶ τὴν αἰτίαν
ἔμαθες, δι' ἣν οὐκ ἔδωκα αὐτοῖς τὴν ἐπιστολήν. Εἰ
μὲν οὖν εἶπον φιλαλήθως, ἔδωκας ἡμῖν αὐτόθεν τὴν
συγγνώμην· εἰ δὲ ἀπεκρύψαντο ἐκείνοι, ὅπερ οὐκ
εἰκάζω (37)· ἀλλὰ παρ' ἡμῶν ἄκουε. Ὁ τὰ πάντα
γενναῖος Ἄνθιμος, ὁ διὰ μακροῦ χρόνου τὴν πρὸς
ἡμᾶς εἰρήνην σπεισάμενος, ἐπειδὴ εὔρε καιρὸν ἐαυ-
τοῦ τε κενοδοξίαν ἐκπληρῶσαι, καὶ ἡμῖν λύπην
τινὰ προξενῆσαι, ἐχειροτόνησε τὸν Φαῦστον ἰδίᾳ αὐ-
θεντία καὶ ἰδίᾳ χειρὶ, οὐδενὸς ὑμῶν ἀναμείνας ψῆ-
φον, καὶ ἡμῶν καταγέλασας ἀκριβολογουμένων περὶ
τὰ τοιαῦτα. Ἐπεὶ οὖν συνέχευε μὲν παλαιὰν εὐταξίαν,
κατεφρόνησε δὲ καὶ ὑμῶν, παρ' ὧν ἀνέμενον ἐγὼ
τὴν μαρτυρίαν δέξασθαι, ἐποίησε δὲ πρᾶγμα οὐκ
οἶδα εἰ εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τούτου ἕνεκεν λυπηθεὶς
πρὸς αὐτούς, οὐδεμίαν ἔδωκα ἐπιστολήν πρὸς οὐδένα
τῶν Ἀρμενίων, οὐδὲ πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν. Ἄλλ'
οὐδὲ εἰς κοινωνίαν ἐδεξάμην τὸν Φαῦστον, φανερώς
διαμαρτυρούμενος, ὅτι, εἰ μὴ ὑμέτερά μοι κομίσεις
γράμματα, πάντα τὸν χρόνον ἔσομαι καὶ αὐτὸς ἡλ-
λοτριωμένος, καὶ τοὺς ὁμοψύχους μοι (38) οὕτω δια-
θήσω πρὸς αὐτὸν ἔχειν. Εἰ μὲν οὖν ἰάσιμα τὰ γενό-
μενα, σπούδασον αὐτὸς τε ἐπιστεῖλαι μαρτυρῶν αὐ-
τῷ, εἰ ὅρας ἀγαθὴν τοῦ ἀνδρὸς τὴν ζωὴν, καὶ τοὺς
ἄλλους προτρέψασθαι· εἰ δὲ ἀνίατα, καὶ τοῦτό μοι
φανερὸν ποιήσον, ὥστε μηκέτι με αὐτοῖς καθόλου
προσέχειν· εἰ καὶ ὅτι, ὡς ἔδειξαν, ὠραματικὴ λοι-
πὸν πρὸς τὸν Ἄνθιμον ἐαυτῶν μεταθεῖναι τὴν κοι-

(30) Σαγκτίσσιμος. Sic Harl. et Vat. Quatuor al
codices Σαγκτήσιμος. Editi Σαγκτήσιμος. Paulo post.
Harl. μέχρις ἡμῶν.

(31) Προσφθέγγομαι. Coisl. primus et Med. προ-
σφθεγγόμεθα.

(32) Προειρημένῳ. Coisl. primus εἰρημένῳ. Ibi-
dem Harl. pro ὥστε... διδάχθῃναι habet καὶ... δι-
δάχθῃναι.

(33) Ἐν οἷσις. Ita Harl. cum duobus aliis. Edili
ἐν οἷς.

(34) Παρὰ πάπα. Ita tres vetustissimi cum duo-

A raro me scio et ad tuam pietatem scripsisse, et
litteras accepisse. Sed quia desideratissimus fra-
ter nos Sanctissimus compresbyter ad vos usque
iter suscepit, per ipsum et dignitatem tuam sa-
luto, et obtestor ut pro me preceris, et memorato
fratri aurem accommodes, ut quo sint loco res ec-
clesiarum, ab ipso docearis, atque pro virili stu-
dium ac operam in res propositas conferas. Scias
autem Faustum ad nos venisse habentem a papa
litteras, quæ ut ordinaretur episcopus petebant.
Cum autem pietatis tuæ et reliquorum episcopo-
rum posceremus testimonia, contemptis nobis abiit
ad Anthimum, et ab illo accepta, nobis non ad-
monitis, ordinatione, rediit.

213 EPISTOLA CXXII*.

B

Pæmonio, episcopo Satalorum.

Petiisti procul dubio litteras ab Armenis, cum
per tuam civitatem reversi sunt; et causam didi-
cisti, cur ipsis non dederim epistolam. Siquidem
ex amore veritatis locuti sunt, dedisti nobis tua
sponte veniam: sin autem occultarunt; quod equi-
dem non existimo; saltem ex nobis audi. Egregius
ille in omnibus Anthimus, qui jam a multo tem-
pore pacem nobiscum pepigerat, ubi tempus op-
portunum invenit suam ipsius gloriam inanem
explendi, et aliquid molestiæ nobis exhibendi,
Faustum ordinavit, propria auctoritate propriis-
que manibus, nullius ex vobis expectato suffra-
gio, ac nostra his in rebus irrisa diligentia. Quia
ergo disciplinam veterem perturbavit, vosque est
aspernatus quorum ego suffragium præstolabar,
ac rem fecit, ut equidem arbitror, haud gratam
Deo; hanc ob causam in illos indignatione com-
motus, ad neminem Armenorum litteras ulla
dedi, ne ad tuam quidem pietatem. Sed neque
Faustum admisi ad communionem, aperte testi-
ficans, nisi vestras mihi litteras afferat, eum me
alienum ab eo omni tempore futurum, tum una-
nimes meos, ut idem de illo sentiant, adductu-
rum. Itaque si sanabilia sunt quæ evenere, da
operam ut et ipse scribas, tribuens ei testimo-
nium, si vitam illius laudabilem vides, et alios
adhorteris. Sin autem insanabilia, et hoc mihi
indica, ut eorum omnino nullam amplius habeam
rationem; quanquam, uti demonstrarunt, jam

D

bus aliis. Editi παρὰ τοῦ πάπα.

(35) Ἡμεῖς deest in Cois. primo et Med.

(36) Ἐπεζήτησας. Ita mss. septem. Editi ἐπιζητή-
σας.

(37) Ὅπερ οὐκ εἰκάζω. Ita Harlæanus codex, me-
lius multo quam editi. Ὅπερ οὖν εἰκάζω, quod equi-
dem conjicio. Propensior erat Basilius ad benigne
interpretandum, quam ad malum suspicandum.

(38) Ὅμοψύχους μοι. Coisl. primus ὁμοψύχους μου.

* Alias CCCXIII. Scripta anno 373.

se in eam partem excitant, ut suam ipsorum A
 communionem ad Anthimum transferant, nobis
 nostraque Ecclesia, ut obsoletis ad amicitiam com-
 temptis.

EPISTOLA CXXIII*.

*Dolorem significat Urbicio quod ad se tentationum æstu flagrantem non venerit. Hortatur ut veniat
 aut consolaturus aut deducturus.*

Urbicio monacho.

Eras adventurus ad nos (et in proximo erat bo-
 num) ut nos summo saltem digito tentationibus
 æstuantem refrigerares. Quid deinde? Obstiterunt
 mea peccata, et impetum represserunt, ut sine
 ulla medela laboremus. Quemadmodum enim in
 fluctibus alius quidem desinit, alius vero insurgit,
 et alius horrore nigrescit: ita quoque malorum
 nostrorum alia cessavere, alia præsentia sunt,
 exspectantur alia, ac unicum malorum nobis, ut
 plurimum, remedium, tempori cedere, | nosque
 persecutoribus subducere. At jam adsis nobis,
 aut consolaturus, aut daturus consilium, aut etiam
 deducturus, ac certe ipso conspectu facturus ut
 melius me habeam. Et quod maximum est, precare
 etiam atque etiam, ut ratio nostra a **214** malo
 et a fluctu non obruatur: sed in omnibus gratum
 Deo animum servemus, ne inter malos servos nu-
 meremur, beneficienti quidem gratias rependen-
 tes, castiganti vero per adversa, morem non ge-
 rentes; sed potius ex ipsis ærumnis utilitatem ca-
 piamus, tam maxime ei credentes, cum eo indige-
 mus maxime.

EPISTOLA CXXIV**.

*Significat suum amicorum desiderium, quibus cum careret inter ærumnas, vitam sibi prorsus inju-
 cundam trahere videbatur.*

Theodoro.

Dicunt nonnulli eos qui amoris morbo capti
 sunt, cum violenta quadam necessitate ab amatis
 divelluntur, si in dilectæ formæ imaginem intuean-
 tur, morbi vehementiam oculis perfruendo com-
 pescere. Utrum autem hæc vera sint, necne di-
 cere non queo: sed quod mihi erga tuam probi-
 tatem accidit, ab his non longe abest. Quoniam
 enim evenit mihi affectio quædam in sacram tuam
 ac doli expertem animam, ut ita dicam, amatoria,
 desideratis autem fruendi copia non est, quemad-
 modum neque ullo alio bono, ob peccatorum
 meorum impedimentum, mihi visus sum imagi-
 nem bonitatis tuæ expressissimam in religiosissi-
 morum fratrum nostrorum præsentia videre. Ac
 mihi si contigisset cum tua ingenuitate absque illis

* Alias CCCXLIII. Scripta anno 373.

** Alias CCCXXVIII. Scripta anno 373.

(89) Καταψύξαι. Ita Harl., Med. Coisl. primus et
 Clarom. Editi καταψύξων.

(40) Ἄλλὰ καὶ πάρεσο ἡμῖν. Ita quatuor iidem co-
 dices. Editi Ἄλλὰ καὶ ἡμῖν ἤκε μόλις.

(41) Προπέμψων. Ita mss. plerique. Editi προσπέμ-
 ψων.

(42) Κακοῦ καὶ τοῦ. Quinque mss. non tamen ve-
 ustissimi κακοῦ κλύδωνος, a malo fluctu.

ωνίαν, ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, ὡς εὐλογίαν εἰς
 φιλίαν, καταψρόνησαντες.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΓ'.

Οὐρβικίῳ μονάζοντι.

Ἐμελλες ἡμῖν παρέσεσθαι (καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐγγύς)
 ἄκρῳ γοῦν δακτύλῳ καταψύξαι (39) ἡμᾶς, ἐν τοῖς
 πειρασμοῖς φλεγομένους. Εἶτα τί; Αἱ ἁμαρτίαι
 ἡμῶν ἀντέβησαν, καὶ διεκώλυσαν τὴν ὁρμὴν, ἐν
 ἀθεράπευτα κάμνωμεν. Ὡσπερ γὰρ ἐν τοῖς κύμασι
 τὸ μὲν λήγει, τὸ δὲ ἀνίσταται, τὸ δὲ ἤδη φρίκη
 μελαίνεται· οὕτω καὶ τῶν ἡμετέρων κακῶν τὰ μὲν
 πέπαιται, τὰ δὲ πάρεστι, τὰ δὲ προσδοκᾶται· καὶ
 μία τῶν κακῶν ἡμῖν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπαλ-
 λαγή, εἴξαι τῷ καιρῷ καὶ ὑπεξελθεῖν τοῖς διώκου-
 σιν. Ἄλλὰ καὶ πάρεσο ἡμῖν (40), ἢ παραμυθούμε-
 νός, ἢ καὶ γνώμην δώσω, ἢ καὶ προπέμψων (41)·
 πάντως δὲ αὐτῷ τῷ ὀφθῆναι ῥᾶους ποιήσω. Καὶ τὸ
 μέγιστον, εὐχου, καὶ ὑπερεύχου, μὴ καὶ τοὺς λο-
 γισμοὺς ἡμῶν βάπτισθῆναι ὑπὸ τοῦ κακοῦ καὶ
 τοῦ (42) κλύδωνος· ἀλλ' ἐν πᾶσι διαφυλάσσειν τῷ
 Θεῷ τὸ εὐχάριστον, ἵνα μὴ ἐν τοῖς κακοῖς δούλοις ἀρι-
 θμηθῶμεν, ἀγαθύνοντι μὲν ἐξομολογούμενοι, παιδεύοντι
 δὲ διὰ τῶν ἐναντίων μὴ προστιθέμενοι· ἀλλὰ καὶ δι'
 αὐτῶν τῶν δυσχερῶν ὠφελώμεθα, μᾶλλον αὐτῷ πισ-
 τεύοντες, ὅτε καὶ μᾶλλον χρῆζομεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΔ'.

Θεοδώρῳ (43).

Λέγουσιν τινες τοὺς ἐαλωκότας τῷ πάθει τοῦ ἔρω-
 τος, ὅταν κατὰ τινα βιαιοτέραν ἀνάγκην τῶν ποθου-
 μένων ἀπάγονται, εἰ πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς ἀγαπη-
 θείσης μορφῆς ἀποδιέψειαν, τὸ σφοδρὸν ἀναπαύειν
 τοῦ πάθους διὰ τῆς ἐν ὀφθαλμοῖς ἀπολαύσεως. Εἰ
 μὲν οὖν ἀληθῆ ταῦτα, ἢ μὴ (44), λέγειν οὐκ ἔχω·
 ὁ δὲ μοι πρὸς τὴν σὴν συμβέβηκεν ἀγαθότητα, οὐ
 πόρρω τῶν εἰρημένων ἐστίν. Ἐπειδὴ γὰρ γέγονέ
 τις διάθεσις ἐμοὶ πρὸς τὴν ἱερὰν καὶ ἁθολὴν σου
 ψυχὴν, ἐν οὕτως εἶπω, ἐρωτικῆ, τὸ δὲ ἀπολαύειν
 τῶν ποθουμένων, ὡς οὐδὲ ἄλλο τι τῶν ἀγαθῶν, ἐν
 εὐκολίᾳ ἡμῖν ἐστὶ διὰ τὴν ἐκ τῶν ἡμαρτιῶν ἐναν-
 τίσιν· ἐνόμισα εἰκόνα τῆς ἀγαθότητός σου ἐναρ-
 γεστάτην ἐν τῇ τῶν εὐλαβεστάτων ἡμῶν ἀδελφῶν
 παρουσίᾳ ἑωρακέναι. Καὶ εἰ δίχα τούτων συνέβη (45)

(43) Θεοδώρῳ. Editi, Reg. secundus et Coisl. se-
 cundus addunt ἀσπαστική, quod deest in codici-
 bus Med., Coisl. primo, Vat., Clarom. et Reg.
 primo.

(44) ἢ μὴ. Ita Coisl. primus cum aliis quatuor.
 Editi ἢ, μὴ.

(45) Συνέβη. Hanc vocem addidimus ex sex mss.
 Ibidem editi καὶ εἰ γάρ. Nonnulli codices mss. καὶ
 γάρ εἰ. Melius Coisl. primus et Med., quos secuti
 sumus.

τῆ σὴ με περιτυχεῖν γνησιότητι, ἐλογισάμην ἂν ἐν σοὶ Α κακείνους ἑωρακέναι· διότι τῆς ἀγάπης, λέγω, τοσοῦτον ἐν ἐκάστῳ ὑμῶν τὸ μέτρον ἐστίν, ὡς ἐπίσης τὴν περὶ τοῦ πλείονος ἐκάστῳ φιλονεικίαν ἐμφαίνεσθαι. Ἐπὶ τούτοις ἠὲ χαρίστησα τῷ ἁγίῳ Θεῷ, καὶ εὐχομαι, εἴπερ εἴτι ὑπολείπεται τις χρόνος ζωῆς, γενέσθαι μοι διὰ σοῦ τὴν ζωὴν ἡθεῖαν, ὡς τὸ γε νῦν ἄθλιον πρᾶγμα τὸ ζῆν καὶ φευκτόν (46) εἶναι ἠγοῦμαι, τῆς τῶν φιλάτων συνουσίας κεχωρισμένον (47). Οὐ γὰρ ἐστὶ, κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν, ἐφ' ᾧ τις ὂν εὐθυμήσειε, τῶν ἀληθῶς ἀγαπῶντων διεζευγμένος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΕ΄.

Redeuntibus ad veritatem aut suspectis Nicæna fides prescribenda, secundum sanam interpretationem Nam Marcellus consubstantiali, et quidam a Sabellio orti his vocibus ex alia essentia vel hypostasi abusi sunt, quamvis synodus non idem esse doceat essentiam et hypostasim. Fides Nicæna totidem verbis refertur; sed quia de Spiritu sancto obiter, tantum ibi actum est, illud nunc necessario prescribendum, ut anathematizentur, qui Spiritum creaturam dicunt aut sentiunt, aut natura sanctum esse non confitentur. Glorificandus est cum Patre et Filio: et ab eorum communione recedendum, qui illum dicunt creaturam. Additur adversus calumniantes, nec genitum illum, nec ingenitum dici. Anathematizantur qui eum administratorium dicunt aut Filio præponunt, et Filium Patri.

Ἀντίγραφον Πίστει ὑπαγορευθείσης παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου (48) Βασιλείου, ἣ ὑπέγραψεν Εὐστάθιος ὁ Σεβαστείας ἐπίσκοπος.

1. Τοὺς ἢ προληφθέντας ἐτέρα πίστει ὁμολογίᾳ καὶ μετατίθεσθαι πρὸς τὴν τῶν ὀρθῶν συνάφειαν βουλομένους, ἢ καὶ νῦν πρῶτον ἐν τῇ κατηχήσει τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἐπιθυμοῦντας μενέσθαι, διδάσκεισθαι χρὴ τὴν ὑπὸ τῶν μακαρίων Πατέρων ἐν τῇ κατὰ Νικαίαν ποτε συγκροτηθείσῃ συνόδῳ γραφεῖσαν Πίστιν. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο χρῆσιμον ἂν εἴη καὶ πρὸς τοὺς ὑπόνοουμένους ἐναντίως ἔχειν τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ, καὶ συσκιάζοντας ἑαυτῶν ἀποφυγαῖς εὐπροσώποις τὸ τῆς κακοδοξίας φρόνημα. Καὶ γὰρ καὶ τούτοις αὐτάρκης ἡ ἐγκειμένη Πίστις. Ἡ γὰρ διορθώσαιντο ἑαυτῶν τὴν ἐν τῷ κρυπτῷ νόσον ἢ συγκαλύπτουτες αὐτὴν ἐν τῷ βάθει, αὐτοὶ μὲν τὸ κρῖμα τῆς ἀπάτης βαστάσουσιν (49), ἡμῖν δὲ τὴν ἀπολογίαν κούφην ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως παρασκευάσουσιν, ὅτε ἀποκαλύψει ὁ Κύριος τὰ κρυπτά τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν. Λαμβάνειν τοίνυν αὐτοὺς ὁμολογοῦντας προσήκει, ὅτι πιστεύουσι κατὰ τὰ ῥήματα τὰ ὑπὸ τῶν Πατέρων ἡμῶν ἐκτεθέντα ἐν τῇ Νικαίᾳ καὶ κατὰ τὴν ὑγιῶς ὑπὸ τῶν ῥημάτων τούτων ἐμφαινομένην διάνοιαν. Εἰσὶ γὰρ τινες οἱ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ Πίστει δολοῦντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ πρὸς τὸ ἑαυτῶν βούλημα τὸν νοῦν τῶν ἐν αὐτῇ ῥημάτων ἐλκοντες. Ὅπου γε καὶ Μάρκελλος ἐτόλμησεν ἄσεβῶν εἰς τὴν ὑπόστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ψιλὸν αὐτὸν ἐξηγούμενος λόγον, ἐκεῖθεν προφασίσασθαι (50) τὰς ἀρχὰς εἰληφέναι, τοῦ ὁμοουσίου τὴν διάνοιαν κακῶς ἐξηγούμενος. Καὶ τινες

congregari, visus essem mihi et illos in te conspiciere: propterea quod dilectionis modus in unoquoque vestrum tantus est, ut æque quisque superandi studium præ se ferat. Gratias de iis Deo sancto egi: precorque ut, si quod adhuc tempus ad vivendum supersit, fiat mihi per te vita jucunda: quemadmodum nunc quidem miseram rem esse vitam ac fugiendam existimo, a charissimorum consuetudine separatam. Non est enim, mea sententia, in quo quis bono animo esse possit, si ab iis, qui vere diligunt, disjungatur.

EPISTOLA CXXV*.

Exemplar fidei a sanctissimo Basilio dictatæ, cui subscripsit Eustathius Sebastie episcopus.

1. Qui autem alia fidei confessione præoccupati sunt, et ad orthodoxorum unitatem transire volunt, aut etiam nunc primum ad institutionem doctrinæ veritatis cupiunt **215** accedere, ii docendi sunt scriptam a beatis Patribus fidem in concilio olim Nicææ coacto. Hoc ipsum autem fuerit utile etiam adversus eos, quos suspicio est doctrinæ sanæ adversari, quique speciosis suis effugiis sensum opinionis prævæ contegunt. Nam his quoque sufficit hæc ipsa fides. Vel enim emendabunt suum ipsorum occultum morbum: aut eum in imo occultantes, ipsi quidem fraudis iudicium ferent, nobis vero facilem in die iudicii defensionem parabunt, cum revelabit Dominus abscondita tenebrarum et patefaciet consilia cordium¹³. Sic itaque suscipiendi sunt, ut credere se confiteantur secundum verba a Patribus nostris edita Nicææ, et secundum sanam his verbis significatam sententiam. Sunt enim nonnulli, qui in hac etiam fide doctrinam veritatis depravent, et illius verborum sensum ad suum ipsorum arbitrium detorqueant. Siquidem ausus est et Marcellus, cum in Domini nostri Jesu Christi hypostasim esset impius, ipsumque nudum verbum esse statueret, inde ansam principiorum arripere, consubstantialis notionem male exponens. Et nonnulli ab impia Sabellii Libyensis hæresis, hypostasim et essentiam

¹³ I Cor. IV, 5.

(46) Τὸ ζῆν καὶ φευκτόν. Satis acute in eadem sententiam Gregorius Naz. in epist. 73 in mandatis dat Amazonio, ut si quis quærat, ubi nunc Gregorius, et quid rerum agat, respondere non dubitet eum quiete et tranquille philosophari. Quod si rursus idem roget, quomodo disjunctionem ferat amicorum, non jam fidenter respondeat eum philosophari, sed animo esse admodum imbelli.

(47) Κεχωρισμένον. Ita mss. Editio secunda Paris. κεχωρισμένος.

(48) Ἁγιωτάτου. Ita Med. et Coisl. uterque, Vat. et Regius secundus. Duo alii ἁγίου. Editi μεγάλου. Deest ἐπίσκοπος in Harl. et duobus aliis.

(49) Βαστάσουσιν. Ita mss. septem, ac paulo post totidem παρασκευάσουσιν. Utraque vox in editis tempore præsentis expressa.

(50) Προφασίσασθαι. Coisl. secundus et Reg. secundus προφασίζεσθαι.

* Alias LXXVIII. Scripta anno 373.

idem esse rati, ansam inde trahunt ad blasphemiae A
suae defensionem, quod ita in fide scriptum sit: *Si vero quispiam dixerit et alia essentia aut hypostasi Filium esse, eum anathemate ferit Catholica et Apostolica Ecclesia.* Non enim idem dixerunt illic essentiam et hypostasim. Etenim si una et eadem notio subjecta vocibus, quid opus erat utraque? Sed perspicuum est, aliis quidem (Fili-
um) ex Patris essentia esse negantibus, aliis vero neque ex essentia esse, sed ex aliqua alia hypostasi dicentibus, illos ita demum utramque opinionem tanquam a sententia ecclesiastica alienam rejecisse. Nam ubi suam ipsorum declarabant sententiam, dixerunt ex essentia Patris Filium, non amplius adjicientes illud, *ex hypostasi.* Quare illud quidem ad eversionem positum est nequioris B
sententiae; hoc vero declarationem habet salutaris dogmatis. Confitendum igitur est consubstantialem esse Patri Filium, quemadmodum scriptum est. Confitendum etiam, in propria hypostasi Patrem esse, in propria Filium, in propria Spiritum sanctum, quemadmodum et ipsi manifeste exposuerunt. Plene enim et clare ostenderunt, dicendo *lumen de lumine*, aliud quidem esse lumen quod genuit, aliud vero quod genitum est, lumen tamen et lumen, ita ut una et eadem sit essentiae ratio. Apponamus autem jam et ipsam, quae Nicææ conscripta est, fidem.

2. *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium tam visibilium quam invisibilium C
factorem. Et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei, genitum ex Patre Unigenitum, hoc est, ex essentia Patris. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: genitum, non factum; consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, tum quae in caelo, tum quae in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, factus homo: passus est, et resurrexit tertia die, ascendit ad caelos, venturus ad judicandum vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum. Qui autem dicunt, Erat aliquando, quando non erat, et antequam nasceretur non erat, et quod ex non existentibus, factus est, aut dicunt eum ex alia hypostasi aut essentia esse, aut mutabilem, aut alterabilem Dei Filium, eos anathemate percutit Catholica et Apostolica Ec-
clesia.*

(51) Λέξη. Sic Medicæus codex cum tribus aliis. Harl. λέγει. Editi λέξη.

(52) Ἐκεῖς. Ita septem mss. Editi ἐκεῖνοι.

(53) Ὅτε ἐκ τῆς οὐσίας. Totus hic locus perdifficilis; sed tamen eum explanare conabimur in Præfatione, ubi sententiam Basilii de hypostasi expendemus. Interim observabo in uno ex codicibus Regiis, quem citat Combefisius, legi ὅτι ἐξ οὐσίας, quae scriptura plurimum arridet Combefisio.

(54) Σαφῶς. Non male Harl. et unus ex Regiis codicibus εὐσεβῶς. Nam primum adverbium statim iterum occurrit minus eleganter.

τῶν ἀπὸ τῆς δυσσεβείας τοῦ Λίβυος Σαβελλίου, ὑπόστασιν καὶ οὐσίαν ταυτὸν εἶναι ὑπολαμβάνοντες, ἐκεῖθεν ἔλκουσι τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν κατασκευὴν τῆς ἐαυτῶν βλασφημίας, ἐκ τοῦ ἐγγεγράφαι τῇ Πίστει, ὅτι Ἐάν δέ τις λέγῃ (51) ἐξ ἑτέρας οὐσίας ἢ ὑποστάσεως τὸν Υἱόν, ἀναθεματίζει ἡ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Οὐ γὰρ ταυτὸν εἶπον ἐκεῖ (52) οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν. Εἰ γὰρ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐδήλου ἔνοιαν αἱ φωναί, τίς χρεῖα ἦν ἑκατέρων; Ἀλλὰ δῆλον, ὅτι, ὡς τῶν μὲν ἀρνούμενων τὸ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Πατρὸς, τῶν δὲ λεγόντων, ὅτε ἐκ τῆς οὐσίας (53) ἀλλ' ἐξ ἄλλης τινὸς ὑποστάσεως, οὕτως ἀμφοτέρω, ὡς ἀλλότρια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος, ἀπηγόρευσαν. Ἐπεὶ ὅπου γε τὸ ἐαυτῶν ἐδήλου φρόνημα, εἶπον ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν· οὐκέτι προσθέντες καὶ τὸ, ἐκ τῆς ὑποστάσεως. Ὡστε ἐκεῖνο μὲν ἐπ' ἀθετήσει κεῖται τοῦ πονηροῦ φρονήματος· τοῦτο δὲ φανέρωσιν ἔχει τοῦ σωτηρίου δόγματος. Δεῖ τοίνυν ὁμολογεῖν ὁμοούσιον τὸν Υἱόν τῷ Πατρὶ, καθὼς γέγραπται· ὁμολογεῖν δὲ ἐν ἰδίᾳ μὲν ὑποστάσει τὸν Πατέρα, ἐν ἰδίᾳ δὲ τὸν Υἱόν, καὶ ἐν ἰδίᾳ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὰ καὶ αὐτοὶ σαφῶς (54) ἐκδεδώκασιν. Αὐτάρκως γὰρ καὶ σαφῶς (55) ἐνεδείξαντο εἰπόντες, φῶς ἐκ φωτός, ὅτι ἕτερον μὲν τὸ γεννησάν φῶς, ἕτερον δὲ τὸ γεννηθέν, φῶς μέντοι καὶ φῶς· ὥστε ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι τὸν τῆς οὐσίας λόγον. Ἐγκείσθω δὴ ἡμῖν καὶ αὐτὴ ἡ Πίστις ἡ κατὰ Νίκαιαν συγγραφεῖσα.

2. Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον (56) Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς Μονογενῆ, τουτέστιν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς· Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα· ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν (57) τῇ γῆ. Τὸν δι' ἡμᾶς τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα (58), καὶ σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Τοὺς δὲ λέγοντας· Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ τρεπτὸν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τοὺς τοιούτους ἀναθεματίζει ἡ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκ-
κλησία.

(55) Καὶ σαφῶς. Ita mss. septem. Editi et Harl. secunda manu καὶ σαφῶς. Editio Parisiensis secunda in priore habet σαφῶς, in altero σαφῶς.

(56) Κύριον. Editi addunt ἡμῶν, quod deest in septem mss.

(57) Καὶ τὰ ἐν. Addidimus illud τὰ ex sex mss.

(58) Κατελθόντα. Editiones Parisienses et secunda Basil. addunt ἐκ τῶν οὐρανῶν, quae desunt in octo mss. et vetustis editionibus. Paulo post deest in sex mss. articulus ante οὐρανοῦς, quem tamen habebant editi.

3. Ἐπεὶ οὖν ἐνταῦθα τὰ μὲν ἄλλα ἀρκούντως καὶ ἀκριβῶς διώρισται, τὰ μὲν ἐπὶ διορθώσει τῶν βλαβέντων, τὰ δὲ εἰς προφυλακὴν τῶν προσδοκωμένων ὑποφυλάσσει· ὁ δὲ περὶ τοῦ Πνεύματος λόγος ἐν παραδρομῇ κείται οὐδεμιᾶς ἐξεργασίας ἀξιωθείς διὰ τὸ μηδέπω τότε τοῦτο κεκινήσθαι τὸ ζήτημα, ἀλλ' ἀνεπιβούλευτον ἐνυπάρχειν ταῖς τῶν πιστευόντων ψυχαῖς τὴν περὶ αὐτοῦ διάνοιαν· κατὰ μικρὸν δὲ προϊόντα τὰ πονηρὰ τῆς ἀσεβείας σπέρματα, ἃ πρότερον μὲν ὑπὸ Ἀρείου τοῦ προστάτου τῆς αἵρέσεως κατεβλήθη, ὕστερον δὲ ὑπὸ τῶν τὰ ἐκεῖνον κακῶς διαδεξαμένων, ἐπὶ λύμῃ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐξεστράφη, καὶ ἡ ἀκολουθία τῆς ἀσεβείας εἰς τὴν κατὰ τοῦ Πνεύματος βλασφημίαν ἀπέσκηψεν (59)· ἀναγκαῖον πρὸς τοὺς μὴ φειδομένους ἑαυτῶν, μηδὲ προσημένους τὴν ἄφυκτον ἀπειλήν, ἣν τοῖς βλασφημοῦσιν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁ Κύριος ἡμῶν ἐπανετείνατο (60), ἐκεῖνο προτείνειν, ὅτι χρὴ αὐτοὺς ἀναθεματίζειν τοὺς λέγοντας κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τοὺς νοοῦντας οὕτω, καὶ τοὺς μὴ ὁμολογῶντας αὐτὸ φύσει ἁγίου εἶναι, ὡς ἔστι φύσει ἅγιος ὁ Πατήρ, καὶ φύσει ἅγιος ὁ Υἱός, ἀλλ' ἀποξενοῦντας αὐτὸ τῆς θείας καὶ μακαρίας φύσεως. Ἀπόδειξις δὲ τοῦ ὀρθοῦ φρονήματος τὸ μὴ χωρίζειν αὐτὸ Πατρός καὶ Υἱοῦ (θεῖ γὰρ ἡμᾶς βαπτίζεσθαι μὲν, ὡς παρελάβομεν· πιστεύειν δὲ, ὡς βαπτίζομεθα· δοξάζειν δὲ, ὡς πεπιστεύκαμεν, Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα), ἀφίστασθαι δὲ τῆς κοινωνίας τῶν κτίσμα λεγόντων, ὡς φανερῶς βλασφημοῦντων· ἐκεῖνον διωμολαγημένου (ἀναγκαῖα γὰρ ἡ ἐπισημείωσις διὰ τοὺς συκοφάντας), ὅτι οὔτε ἀγέννητον λέγομεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἓνα γὰρ οἶδαμεν ἀγέννητον καὶ μίαν τῶν ὄντων ἀρχὴν, τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὔτε γεννητόν· ἓνα γὰρ μονογενῆ ἐν τῇ παραδόσει τῆς Πίστεως δεδιδάγμεθα· τὸ δὲ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι διδασχθέντες, ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁμολογούμεν ἀκτίστως. Ἀναθεματίζειν δὲ καὶ τοὺς λειτουργικὸν λέγοντας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς διὰ τῆς φωνῆς ταύτης εἰς τὴν τοῦ κτίσματος κατάγοντας τάξιν. Τὰ γὰρ λειτουργικὰ πνεύματα κτίσματα ἡμῖν ἡ Γραφή παρέδωκεν, εἰπούσα, ὅτι Πάντες εἰς λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα. Διὰ σὲ τοὺς πάντα φύροντας, καὶ μὴ φυλάσσοντας τὴν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις διδασκαλίαν, ἀναγκαῖον ἔστι καὶ τοῦτο προσδιαστείλασθαι· ὅτι φεύγειν δεῖ καὶ τοὺς τὴν ἀκολουθίαν ἣν παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Κύριος ἐναμείβοντας, ὡς φανερῶς μαχομένους τῇ εὐσεβείᾳ (61)· καὶ Υἱὸν μὲν προτάσσοντας τοῦ Πατρὸς, Υἱὸν δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον προτιθέντας. Ἀκίνητον γὰρ καὶ ἀπαρεγγεῖρητον φυλάσσειν προσήκει τὴν ἀκολουθίαν, ἣν ἐξ αὐτῆς τοῦ Κυρίου τῆς φωνῆς παρελάβομεν, εἰπόντος· Πορευθέντες, μα-

3. Quoniam igitur hic cætera quidem plene et accurate definita sunt, partim ad emandanda quæ læsa fuerant, partim ad præcavenda quæ subortitura prævidebantur; doctrina autem de Spiritu sancto strictim posita, nec ullam disquisitionem visa requirere, eo quod nondum tunc esset hæc mota quæstio, sed sine insidiis insita esset credentium animis de illo sententia: paulatim autem crescentia impietatis semina, quæ prius quidem ab Ario hæresis auctore jacta, postea vero ab iis qui illius errores improbe exceperunt, ad Ecclesiarum perniciem enutrita sunt, ipsaque impietatis series in blasphemiam contra Spiritum erupit: propterea adversus eos, qui sibiipsis non parcunt, neque inevitabiles minas a Domino nostro Spiritus sancti blasphematoribus intentatas prospiciunt, illud necessario proponendum est: oportere ut anathemate feriant eos qui Spiritum sanctum dicunt esse creaturam, et eos qui sic sentiunt, et eos qui non confitentur eum natura sanctum esse, sicut natura sanctus est Pater, et natura sanctus est Filius, sed ipsum a divina ac beata natura abalienant. Rectæ autem sententiæ argumentum est, illum non separare a Patre et Filio (oportet enim nos baptizari quemadmodum accepimus, et credere quemadmodum baptizamur, glorificare vero ita, ut credimus, Patrem et Filium et Spiritum sanctum) atque etiam ab eorum qui Spiritum creaturam dicunt, ut aperte blasphemantium, communionem recedere: hoc explorato et citra controversiam manente (nam necessaria est ob sycophantas observatio) neque ingenum dici a nobis Spiritum sanctum; unum enim novimus ingenum, et unum rerum principium, Patrem Domini nostri Jesu Christi: neque genitum; unum enim esse unigenitum, in fidei traditione didicimus: Spiritum autem veritatis ex Patre procedere edocti, ex Deo esse confitemur citra creationem. Præterea anathemate feriendi, qui administratorium dicunt Spiritum sanctum, ut qui illum in creaturarum ordinem hac voce detrudant. Nam administratorios spiritus creaturas esse nobis tradidit Scriptura, ubi dicit: *Omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi*^{14.15}. Denique propter eos qui omnia permiscunt, nec doctrinam in Evangeliiis relictam **217** custodiunt, necesse est hoc quoque declarare, eos etiam qui ordinem nobis a Domino traditum invertunt, et Filium ante Patrem, et Spiritum sanctum ante Filium collocant, fugendos esse, ut qui aperte cum pietate pugnent. Immotus enim et inviolabilis custodiendus ordo, quem ex ipsa Domini voce traditum accepimus,

^{14.15} Hebr. 1, 14.

(59) Ἀπέσκηψεν. Coisl. uterque et unus ex Regiis ἐπέσκηψεν.

(60) Ἐπανετείνατο. Coisl. primus ἐπανετείνατο.

(61) Τῇ εὐσεβείᾳ. Ita novem mss. Editi τῇ ἀληθείᾳ.

*dicentis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*¹⁶

Subscriptio Eustathii episcopi.

Eustathius episcopus hæc a me tibi Basilio lecta agnovi; et ea quæ supra scripta sunt, comprobavi. Subscripsi autem una mecum præsentibus fratribus, Frontone nostro, et chorepiscopo Severo, et aliis quibusdam clericis.

EPISTOLA CXXVI*.

Atarbium, qui adveniente Nicopolim Basilio aufugerat, commonet Basilius, ut ad se veniat, rationem eorum redditurus, quæ contra Basilium in Ecclesia, et contra fidem dixisse eum viri graves asseverabant.

Atarbio.

Cum Nicopolim usque venissem, sperans me et tumultus excitatos sedaturum et quantum fieri posset, remedium his quæ præter ordinem ac legem ecclesiasticam acta fuerant, laturum; dolui vehementer, ubi probitatem tuam non offendi, sed te omni celeritate didici excessisse, idque e medio fere conventu, qui a vobis habebatur. Quapropter necessario ad scribendam epistolam veni, qua te ut ad nos accedas commoneo ut ipse per te mœrorem nostrum lenias, quo ad mortem usque percussi sumus, postquam audivimus remedia in ecclesia ausum ea esse, quæ hactenus auribus nostris inaudita erant. Atque hæc quidem etsi molesta ac gravia, adhuc tamen tolerabilia sunt, utpote in hominem gesta, qui vindictam eorum quæ passus et Deo committens, totus in eo est ut conciliet pacem, nec sua culpa noxii quidquam populo Dei eveniat. Sed quia nonnulli ex honorandis et fide omni dignis fratribus nuntiaverunt nobis quædam in fide a te novari, et contra sanam doctrinam pronuntiari; his magis commoti, atque magno æstu agitati, ne præter innumera vulnera ab his qui in Evangelii veritatem pecca-

¹⁶ Matth. xxviii, 19.

* Alias CCCCLXIV. Scripta anno 373.

(62) Ὑπογραφή. Harl. et unus ex Regiis καὶ ὑπεγράψεν Εὐστάθιος ὁ Σεβαστείας ἐπίσκοπος, et subscripsit Eustathius Sebastie episcopus.

(63) Εὐστάθιος. Editiones Parisienses cum secunda Basileensi addunt ἐγὼ ante hanc vocem, sed deest in nostris codicibus et in editionibus antiquioribus.

(64) Χωρεπισκόπου. Coisl. primus et Reg. secundus ἐπισκόπου.

(65) Ἀταρβίω. Codex Claromontanus, qui recentissimus est, Ἀταρβίω Νικοπόλεως, Atarbio Nicopolitano. At id prorsus repugnat cum Nicopolis non alium tunc habuerit episcopum, quam Theodotum. Codex Coisl. antiquissimus et Med. ita hunc titulum exhibent: Ἀταρβίω Νεοκαισαρείας, Atarbio Neocæsareæ. Hanc scripturam confirmant non improbabiliū rationum momenta, de quibus in Vita S. Basilii.

(66) Παραμυθίαν. Hac voce designatur temperamentum quoddam et accommodatio in rebus difficilioribus. Hinc Basilius eos, qui juraverant se ordinationem non accepturos, et postea acceperant, negat ministerio perfungi debere, si nulla prorsus sit rei leniendæ ratio ἐὼν μηδεμίᾳ ἢ μηδαμῶθεν παραμυθία, can 1. Ibidem vocat παραμυθίαν pruden-

θητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ὑπογραφή (62) Εὐσταθίου ἐπισκόπου.

Εὐστάθιος (63) ἐπίσκοπος σοὶ βασιλείῳ ἀναγνοὺς ἐγνώρισα, καὶ συνήνεσαι τοῖς προγεγραμμένοις: Ὑπεγράψα δὲ συμπαρόντων μοι τῶν ἀδελφῶν, τοῦ ἡμετέρου Φρόντωνος, καὶ τοῦ χωρεπισκόπου (64) Σεβήρου, καὶ ἄλλων τινῶν κληρικῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚϚ'.

Ἀταρβίω (65).

Παραγεγόμενοι μέχρι τῆς Νικοπόλεως ἐπ' ἐλπίδι τοῦ καὶ τὰς κινηθείσας ταραχὰς ἐπανορθώσασθαι, καὶ τὴν ἐνδεχομένην ἐπαγαγεῖν παραμυθίαν (66) τοῖς ἀτάκτως καὶ παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν θεσμὸν γενομένοις (67), σφόδρα ἠθυμήσαμεν μὴ καταλαβόντες σου τὴν χρηστότητα, ἀλλὰ μαθόντες ἐξεληλακέναι σε πρὸς πᾶσαν ἐπειξιν, καὶ ταῦτα μεσοῦσης σχεδὸν τῆς συνόδου, τῆς παρ' ὑμῶν τελουμένης. Διὸ ἀναγκαίως ἐπὶ τὸ γράμμα ἤλθομεν, δι' οὗ ὑπομιμνήσκομεν ἀπαντῆσαι πρὸς ἡμᾶς, ἵνα αὐτὸς διὰ σαυτοῦ παραμυθῆσῃ ἡμῶν τὴν λύπην, ἣν μέχρι θανάτου λελυπήμεθα, ἀκούσαντες ἐπὶ μέσης τῆς ἐκκλησίας τετοληῆσθαι πράγματα οὐπω μέχρι τῆς ἡμέρας ταύτης εἰς ἀκοὴν ἡμετέραν ἐλθόντα. Καὶ ταῦτα μὲν, εἰ καὶ λυπηρὰ καὶ βαρῆα, ἀλλ' ἔτι φορητὰ, διὰ τὸ εἰς ἄνθρωπον γεγενῆσθαι, ὅς, τὴν ὑπὲρ ὧν πέπονθεν ἐκδίκησιν τῷ Θεῷ ἐπιτρέψας, ὅλος ἐστὶ τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ μηδὲν παρὰ τὴν αὐτοῦ (68) αἰτίαν βλαβερόν γίνεσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τινες τῶν τιμίων καὶ πάσης πίστεως ἀξίων ἀδελφῶν ἀπήγγειλαν ἡμῖν, ὡς περὶ τὴν πίστιν καινοτομουμένων τινῶν, καὶ λαλουμένων παρὰ σοῦ ὑπεναντίως τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ: ἐπὶ τούτοις (69) πλέον συγκινη-

tem illam accommodationem, qua usus est in interpretando jurejurando, quo Cyriacum presbyterum Severus episcopus obstrinxerat. Sperabat ergo Basilius Nicopolim proficiscens, se motus, quos Fausti præter canones ordinatio concitaverat, aliquo temperamento sedaturum. Atque inde colligi potest honorificum Fausto testimonium a Pœmenio tributum fuisse, quem Basilius supra in epist. 122 rogat, ut certiozem se faciat utrum res sanari necne possit, numque laudabilis sit Fausti vita significet. Quomodo rem temperaverit Basilius, plane nescio. Sed tamen aliquid communi consensu decretum et constitutum fuisse, perspicui potest ex epistola sequenti, in qua Basilius plurimum se utilitatis ex Jovini episcopi adventu, ac ipsum Anthimum qui Faustum ordinaverat, jam sibi amicū factum esse testatur.

(67) Γενομένοις. Med. et Coisl. primus γεγεννημένοις.

(68) Παρὰ τὴν αὐτοῦ. Legitur εαυτοῦ in Coisl. primo. Ibidem editi γενέσθαι. Harl. prima manu et plures alii γίνεσθαι. Mox codex Harl. τῶν τιμωτάτων.

(69) Ἐπὶ τούτοις. Coisl. primus ἐπὶ τούτῳ. Mox editi μὴ πού τε. Sex mss. μὴ πού τε.

θέντες, καὶ πολλὸν ἀγῶνα ἀγωνιάσαντες τοῦ μὴ πού A
 τι πρὸς τοῖς μυρίοις τραύμασιν, οἷς πεπονθεν ἡ Ἐκ-
 κλησία παρὰ τῶν εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου
 ἑξαμαρτόντων (70), ἔτι καὶ ἄλλο ἀναφυῆ κακόν, ἀνα-
 νεωθείσης τῆς παλαιᾶς τοῦ ἐχθροῦ τῆς Ἐκκλησίας Σα-
 βελίου αἰρέσεως (τούτοις γὰρ οἱ ἀδελφοὶ ἀπήγγειλαν
 (71) ἡμῖν συγγενῆ εἶναι τὰ εἰρημένα), τούτου ἕνεκεν
 ἐπεστείλαμεν, ἵνα μὴ ὀκνήσης μικρὸν διάστημα κινη-
 θεῖς καταλαβεῖν ἡμᾶς, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις πληροφορίαν
 παρασχόμενος, ἡμῶν τε τὴν ὀδύνην καταπραῦσαι,
 καὶ τὰς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας παραμυθῆσασθαι, τὰς νῦν ἀφορήτως καὶ βαρέως ἐπὶ τε τοῖς πεπραγμένοις καὶ ἐπὶ
 τοῖς θρυλλουμένοις εἰρῆσθαι παρὰ σοῦ λυπούμενας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΖ'

Narrat se Nicopoli gravibus molestiis laborantem, adventu Jovini recreatum fuisse; ac Eusebium ro-
gat ut eum pro rebus sua et canonum causa fortiter gestis collaudet.

Εὐσεβίω, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Ὁ φιλόνητος Θεὸς συμμέτρους ταῖς θλίψεσι
 τὰς παρακλήσεις συνάπτων, καὶ παρακαλῶν τοὺς
 ταπεινοὺς, ἵνα μὴ λάθωσιν ὑπὸ τῆς περισσοτέρας
 λύπης καταποθέντες, ἴσῃν ταῖς ἐπιγενομέναις ἡμῖν
 κατὰ τὴν Νικόπολιν ταραχαῖς τὴν παραμυθίαν ἐπ-
 ἤγαγε, τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Ἰοβῖνον ἐν καιρῷ
 ἐπιστήσας ὅς ὅπως εὐκαιρῶς ἡμῖν ἐπεφάνη, αὐτὸς
 οἰηγησάσθω. Ἡμεῖς γὰρ, φειδόμενοι τοῦ μήκους
 τῆς ἐπιστολῆς, σιωπήσομεν καὶ ἵνα μὴ δοξώμεν
 τοὺς ἐκ μεταβολῆς ἀγαπητοὺς ἡμῖν γενομένους (72)
 οἰοῦναι τῇ ὑπομνήσει τοῦ σφάλματος στηλιτεύειν.
 Ἀλλὰ παράττοι ὁ ἅγιος Θεὸς ἐπιστήναί σε τοῖς
 ἡμετέροις τόποις, ὥστε περιπτύξασθαι μὲν τὴν σὴν
 σεμνοπρέπειαν, διηγήσασθαι δὲ τὰ καθ' ἕκαστον.
 Πέφυκε γὰρ πῶς τὰ κατὰ τὴν πείραν λυπήσαντα
 ψυχαγωγίαν τινα (73) ἔχειν ἐν διαγήμασι. Πλὴν
 ἀλλ' ὑπὲρ ὧν τελείως μὲν ὡς πρὸς τὴν εἰς ἡμᾶς
 ἀγάπην, προηγουμένως (74) δὲ καὶ στιβαρῶς ὡς
 πρὸς τὴν τῶν κανόνων ἀκρίθειαν ὁ θεοφιλέστατος
 ἐπίσκοπος ἐκινήθη, ἐπαίνεσον αὐτόν, καὶ εὐχαρίστη-
 σον τῷ Κυρίῳ, ὅτι τὰ σὰ θρέμματα πανταχοῦ τὸν
 χαρακτῆρα τῆς σῆς σεμνότητος δείκνυσιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΗ'

Eusebio, qui gratiam inter Basilium et Eustathium sarcire voluerat, respondet Basilius se pro pace
mori paratum esse, sed veram pacem quærere, atque ut Eustathius clare et sine ambagibus respon-
deat, optare. Affirmat eum nihil ejusmodi facturum neque a mediū hominis consilio discessurum.
Unde concludit se non debere cum eo communicare, ne denegatam Euippio communionem Euippii
similibus reddere videatur. Quid agendum cum aliis fidem Patrum non recipientibus exponit.

Εὐσεβίω, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

1. Ἐγὼ τὴν περὶ τὸ εἰρηνεύεσθαι τὰς Ἐκκλησίας
 τοῦ Κυρίου (75) σπουδῆν ἔργω μὲν ἐνδείξασθαι ἀξίως

(70) Ἐξαμαρτόντων. Med. et Bigot. ἑξαμαρτα-
 νότων.

(71) Ἀπήγγειλαν. Ita Med. et Coisl. primus;
 quatuor alii ἀπήγγειλλον. Editi ἀπήγγειλον. Mox
 Coisl. primus παραλαβεῖν ἡμᾶς.

(72) Γενομένους. Codices duo vetustissimi Medi-
 cæus et Coisl. primus habent γενομένους, qui
 amici nobis fiunt, ex quo sequeretur, tum cum
 hæc scriberet Basilius, nondum et omnino cum
 Anthimo molestiarum auctore convenisse, sed
 tantum de pace agi cœptum esse.

(73) Ψυχαγωγίαν τινα. Postrema vox audita ex
 Harl. et Clarom. Ibidem editi διαγήμασι πολλήν.

PATROL. GR. XXXII.

verunt, Ecclesiæ inflictæ, adhuc **218** etiam ma-
 lum aliud nascatur, renovata ac redintegrata ve-
 teri hostis Ecclesiæ Sabellii hæresi (his enim fra-
 tres narraverunt nobis affinia esse dicta), eam ob
 causam scripsimus, ut ne graveris ad nos parvo
 itinere confecto accedere, ac plene de his rebus
 satisfaciens, tum dolorem nostrum mitigare, tum
 Dei Ecclesias solari, quæ nunc intolerabili et gravi
 dolore et ob ea quæ gesta sunt, et ob ea quæ ru-
 mor est a te dicta esse, afficiuntur.

EPISTOLA CXXVII*.

B

Eusebio episcopo Samosatorum.

Deus benignissimus, qui paria molestiis solatia
 innectit et consolatur humiles, ne imprudentes
 nimia tristitia absorbeantur, æqualem iis, quæ
 nobis Nicopoli obtigerunt, perturbationibus conso-
 lationem adjunxit, religiosissimum episcopum Jo-
 vinum in tempore adducens: qui quidem quam
 opportune nobis advenerit, ipse exponat. Nos
 enim, ne epistola multum protrahatur, tacebimus;
 tum etiam ne videamur eos qui mutatis animis
 amici nobis facti sunt, culpæ commemoratione
 quodam modo notare. Sed largiatur Deus sanctus,
 ut in regiones nostras adventes, ut tuam gravita-
 tem amplectamur ac singula referamus. Solent
 enim quodam modo quæ in experiendo molestiam
 attulerunt, aliquam in narrando consolationem
 habere. Ceterum pro iis quæ cumulate quidem,
 quantum ad ipsius in nos amorem attinet, præ-
 cipue autem ac fortiter, quantum ad accuratam
 canonum observationem, episcopus religiosissi-
 mus conatus est, lauda illum; ac Domino gratias
 age, quod alumni tui ubique virtutis tuæ effigiem
 repræsentent.

EPISTOLA CXXVIII**.

Eusebio, episcopo Samosatorum

1. Ego meum ad pacandas Domini Ecclesias
 studium re quidem demonstrare nondum digne po-

Novem mss. ut in textu.

(74) Προηγουμένως. Combefisio non videtur apta
 satis vox ac sequenti cohærens. Unde legendum con-
 jicit ἡγρωμένως, aspere, et fastuose; sic enim ipse
 interpretatur. Vir doctus non intelligit apertissi-
 mam sententiam. Jovinus cum suo in Basilium
 amori satisfecerit, præcipue tamen in canonum
 defensionem, ut chariorem ipso Basilio, incubul.
 Cur in hoc scirpo nodus quæretur?

(75) Τοῦ Κυρίου. Quatuor mss. non vetustissimi
 τοῦ Θεοῦ.

* Alias CCLIII. Scripta anno 373.

** Alias CCLXV. Scripta anno 373.

tui; sed cordi meo tantam inesse hujus rei cupiditatem dico, ut meam etiam libenter vitam profundam, ut odii flamma a maligno accensa extinguatur. Ac nisi pacis studio non abnegaverim venire Coloniam, non pacificetur **219** mihi vita. Veram equidem illam pacem, quæ nobis ab ipso Domino relicta est, exquiro: et quod volui mihi ad persuasionem dari, hominis est nihil aliud quam veram pacem desiderantis, quamvis aliter nonnulli veritatem pervertentes interpretentur. Utantur igitur illi suis linguis, ut volunt; nam profecto illos aliquando horum verborum poenitebit.

2. Cæterum sanctitatem tuam oro, ut eorum quæ initio proposita fuere meminerit, nec decipiatur alias pro aliis quæstionibus responsiones excipiens, neque vim et pondus addat eorum cavillationibus, qui sine dicendi facultate, ex solo animi sui proposito omnium nequissime veritatem depravant. Proposui enim simplicia et clara et facilia ad recordandum verba, utrum eos qui non recipiunt Nicænam fidem, arceamus a communione, et utrum cum iis qui creaturam dicere Spiritum sanctum audent, partem habere nolimus. Ille autem, cum ad verbum quæstionibus respondere debuisset, ea nobis quæ misisti consarcinavit, idque non mentis simplicitate, ut aliquis suspicetur, neque ob hanc causam, quod consequentia animadvertere non posset. Sed illud ei in mentem venit, si neget quæ proponimus, fore ut se ipse populis aperiat et nudet; sin autem nobis assentitur, discessurum se ab illo mediæ hominis consilio, quo nihil hactenus antiquius habuit. Fucum ergo nobis non faciat, neque cum aliis tuam etiam circumveniat prudentiam, sed breve nobis responsum mittat ad quæstionem, aut confitens communionem cum fidei hostibus, aut negans. Hæc ei si persuaseris, et miseris mihi rectas, et quales precor, responsiones; ego sum qui hactenus omnia peccavi; ego illam omnem culpam in me recipio, tunc a me humilitatis significationem repose. Quandiu autem horum nihil fiet, ignosce, religiosissime Pater, si non possim cum simulatione ad Dei aram accedere. Nisi enim hoc metuerem, cur me ipse ab Euppii communione sejunxissem, viri adeo in litteris excellentis, adeo ætate provecti, ac tot et tanta amicitiae jura mecum habentis? Quod si hæc recte

(76) Μὴ εἰρηνευθεῖν μοι. Legitur μου in. Coisl. primo.

(77) Ὁ παρεκάλεσα. Ita mss. sex. Editi ὅπερ ἐκάλεσα.

(78) Δεχόμενον. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Editi δεχομένον. Ibidem ἐρωτημάτων deest in Regio primo. In uno autem codice, quem citat Combef., legitur ἄλλας ἐρωτήσεις ἀντ' ἄλλων ἐρωτημάτων, *alias pro aliis quæstiones.*

(79) Εἰ τοὺς μὴ. Sic ope codicum Coisl., Med., Harl. et Regii utriusque emendavimus, quod prave in editis legebatur εἰς τοὺς μὴ.

Α οὐπω δεδύνημαι· ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ μου τοσαύτην ἔχειν ἐπιθυμίαν φημί, ὥστε ἠθέως ἂν καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἑαυτοῦ προέσθαι ὑπὲρ τοῦ τὴν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ ἐξαφθεῖσαν φλόγα τοῦ μίσους κατασβεσθῆναι. Καὶ εἰ μὴ τῆς ἐπιθυμίας ἕνεκεν τῆς κατὰ τὴν εἰρήνην ἠνεσχόμεν ἔγγίσει τοῖς κατὰ Κολώνειαν τόποις, μὴ εἰρηνευθεῖν μοι (76) ἢ ζωὴ. Εἰρήνην μέντοι τὴν ἀληθινὴν τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου καταλειφθεῖσαν ἡμῖν ἐπιζητῶ· καὶ ὁ παρεκάλεσά (77) μοι εἰς πληροφορίαν ὑπάρξαι, οὐκ ἄλλο τι ἐπιθυμοῦντός ἐστιν ἢ τῆς ἀληθινῆς εἰρήνης, καὶν ἄλλως τινὲς διαστρέφοντες τὴν ἀλήθειαν ἐξηγῶνται. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν κεχρήσθωσαν ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐφ' ἃ βούλονται· πάντως γὰρ αὐτοῖς ποτε τῶν ῥημάτων τούτων μεταμελήσει.

2. Τὴν δὲ σὴν ὁσιότητα παρακαλῶ μεμνησθαι τῶν ἐξ ἀρχῆς προτάσεων, καὶ μὴ παράγεσθαι ἄλλας ἀποκρίσεις ἀντ' ἄλλων ἐρωτημάτων δεχόμενον (78), μηδὲ ποιεῖν ἐνεργὰ τὰ σοφίσματα τῶν ἀνευ τῆς περὶ τὸ λέγειν δυνάμειος ἀπ' αὐτῆς μόνης τῆς γνώμης δεινότητας πάντων τὴν ἀλήθειαν κακουργούντων. Προέτεινα γὰρ ἀπλᾶ καὶ σαφῆ καὶ εὐμνημόνευτα ῥήματα· εἰ τοὺς μὴ (79) δεχομένους τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν παραιτούμεθα εἰς κοινωνίαν, καὶ εἰ μετὰ τῶν κτίσμα λέγειν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀποτολμώντων τὸ μέρος ἔχειν οὐκ ἀνεχόμεθα. Ὁ δὲ, ἀντὶ τοῦ πρὸς ἔπος ταῖς ἐρωτήσεσιν ἀποκρίνασθαι, ἐκεῖνα ἡμῖν ἐρῶσφύθησεν ἄπερ ἀπέστειλας (80)· καὶ τοῦτο οὐκ ὠφελεία γνώμης, ὡς ἂν τῷ δόξαι (81), οὐδὲ τῷ μὴ δύνασθαι συνορᾶν τὸ ἀκόλουθον. Ἄλλ' ἐκεῖνο λογίζεται, ὅτι, ἀρνούμενος μὲν ἡμῶν τὴν πρότασιν, τοῖς λαοῖς ἑαυτὸν κατὰδῆλον ποιήσει· συντιθέμενος δὲ ἡμῖν, τῆς μεσοτητος ἀποστήσεται, ἧς οὐδὲν αὐτῷ μέχρι τοῦ νῦν γέγονε προτιμότερον. Μὴ τοίνυν ἡμᾶς κατασοφίζεσθω, μηδὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὴν σὴν παρακρουέσθω φρόνησιν· ἀλλὰ σύντομον ἡμῖν λόγον ἀποστείλάτω πρὸς τὸ ἐρώτημα, ἢ ὁμολογῶν τὴν κοινωνίαν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως, ἢ ἀρνούμενος. Ἐὰν ταῦτα συμπίσης αὐτὸν, καὶ πέμψῃς μοι ὀρθᾶς, καὶ οἷας εὐχομαι, τὰς ἀποκρίσεις· ἐγὼ εἶμι ὁ τὰ κατόπιν πάντα ἡμαρτηκῶς· ἐγὼ δέχομαι πᾶσαν τὴν αἰτίαν ἐκείνην ἐπ' ἑμαυτὸν· τότε με ἀκαίτει ταπεινοφροσύνης ἐπίδειξιν. Ἔως δ' ἂν μηδὲν γένηται τούτων, σόγγνωθι, θεοφιλέστατε Πάτερ, μὴ δυναμένῳ μετὰ ὑποκρίσεως θυσιαστικρίῳ Θεοῦ παρεστάναι (82)· Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἐφοβούμην, τίνος ἕνεκεν ἑμαυτὸν ἐχωρίζον Εὐίππιου, τοιούτου μὲν τὰ περὶ λόγους, τοσοῦτον δὲ χρόνον (83) προήκοντος, τοσαῦτα δὲ τῆς πρὸς ἡμᾶς φιλίας δίκαια κεκτημένου; Εἰ δὲ

(80) Ἄπερ ἀπέστειλας. Quamvis hæc scriptura solo Coislino primo nitatur, nec statuere possim an in aliis occurrat, eam tamen non dubito præferendam esse vulgatæ ἐπιστελλας, *quæ scripsisti.*

(81) Ὡς ἂν τῷ δόξαι. Ita Harl., Med., Clarom. et alii a Combefisio citati. Editi ὡς αὐτῷ δόξαι.

(82) Παρεστάναι. Ita Coisl. primus et Harl. cum duobus aliis. Editi παριστάναι. Regius secundus et Coisl. secundus παρίστασθαι.

(83) Χρόνον. Ita tres vetustissimi codices, melius quam editi χρόνον. Ibidem editi τῆς περὶ ἡμᾶς. Mss. sex ut in textu.

ἐκεῖνα καλῶς καὶ προσηκόντως ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐπράξαμεν, γελοῖον δὴ ποῦ τοῖς τὰ αὐτὰ ἐκεῖνω λέγουσι διὰ τῆς τῶν εὐφυῶν τούτων καὶ χαριέντων μεσότητος (84) συναπτόμενον φαίνεσθαι.

3. Οὐ μὴν οὐδὲ παντελῶς μοι δοκεῖ τῶν μὴ δεχομένων τὴν πίστιν ἀλλοτριοῦν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ ποιήσασθαι τινα τῶν ἀνδρῶν ἐπιμέλειαν (85) κατὰ τοὺς παλαιούς θεσμούς τῆς ἀγάπης, καὶ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς ἀπὸ μιᾶς γνώμης, πᾶσαν παράκλησιν μετ' εὐσπλαγχνίας προσάγοντας, καὶ τὴν τῶν Πατέρων πίστιν προτεινομένους, προκαλεῖσθαι αὐτοὺς εἰς συνάφειαν· κἂν μὲν πείσωμεν, κοινῶς αὐτοῖς ἐνωθῆναι· ἐὰν δὲ ἀποτύχωμεν, ἀρκεῖσθαι ἡμᾶς ἀλλήλοις, τὸν δὲ ἐπαμφοτερισμὸν τούτου ἐξορίσαι τοῦ ἦθους, ἀναλαμβάνοντας τὴν εὐαγγελικὴν καὶ ἀθόλον πολιτείαν, ἣ συνέζων οἱ ἐξ ἀρχῆς προσελθόντες τῷ λόγῳ. Ἦν γὰρ, φησί, τῶν πιστευσάντων καρδία καὶ ψυχὴ μία. Ἐὰν μὲν οὖν πεισθῶσί σοι, ταῦτα ἄριστα· εἰ δὲ μὴ, γνωρίσατε τοὺς πολεμοποιούς, καὶ παύσασθε ἡμῖν τοῦ λοιποῦ περὶ διαλλαγῶν ἐπιστέλλοντες.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΘ.

Refert Basilius absurdum quoddam Apolinarii testimonium, cujus ut auctor ipse Basilius existimaretur, Sebasteni fuerant machinati. Nuntiat quæ de se apud aulam statuta fuerant, et postea rescissa vel dilata. Agit etiam de Sanctissimo ac de litteris ad Occidentales mittendis, quos rogandos putat ut communionem suam non sine delectu concedant.

Μελετίῳ, ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας.

1. Ἦδειν, ὅτι ξενίσει τὴν ἀκοὴν τῆς τελειότητός σου τὸ νῦν ἐπιφύων ἔγκλημα τῷ πάντα εἰπεῖν εὐκόλῳ Ἀπολιναρίῳ. Καὶ γὰρ οὐδὲ αὐτὸς τὸν πρὸ τούτου χρόνον ἡμῖν ἐπιστάμενος ἔχειν· ἀλλὰ νῦν οἱ Σεβαστηνοὶ διερευνησάμενοί ποθεν αὐτὰ (87) εἰς τὸ μέσον ἤνεγκαν, καὶ περιφέρουσι σύνταγμα, ἐξ οὗ μάλιστα καὶ ἡμᾶς καταδικάζουσιν, ὡς τὰ αὐτὰ φρονούντας, ἔχου ῥήσεις τοιαύτας· Ὡστε πανταχῆ συνεξευγμένως, μᾶλλον δὲ ἠνωμένως τῇ ἑτερότητι νοεῖν ἀναγκαῖον τὴν πρώτην ταυτότητα· καὶ δευτέραν καὶ τρίτην λέγοντας τὴν αὐτὴν. Ὅπερ γὰρ ἐστὶ πρῶτως ὁ Πατήρ, τοῦτό ἐστὶ δευτέρως ὁ Υἱός, καὶ τρίτως τὸ Πνεῦμα. Αὐθις δὲ, ὅπερ ἐστὶ πρῶτως τὸ Πνεῦμα, τοῦτο δευτέρως τὸν Υἱόν, καθὸ δὴ καὶ ὁ Κύριός ἐστὶ τὸ Πνεῦμα (87)· καὶ τρίτως τὸν Πατέρα, καθὸ δὴ Πνεῦμα ὁ Θεός. Καὶ ὡς βιαιότερον σημαίνει (88) τὸ ἄρρητον, τὸν Πατέρα πατρικῶς Υἱὸν εἶναι, τὸν δὲ Υἱὸν υἱικῶς Πατέρα.

¹⁷ Act. iv, 32.

(84) Διὰ τῆς... μεσότητος. Mirum videri possit, cur Basilius communicare cum Arianis sibi videretur, si cum Eustathio communicaret. Nam Eustathius nondum cum Arianis communicabat, neque hoc facinus aggressus est, nisi anno 375 exeunte. Ipse Basilius, postquam communionem Eustathio renuntiavit, non se ab omnibus Eustathii communicationibus disjinxit, ut patet ex epistolis 245 et 250, ad Theophilum et Patrophilum. Cur ergo visus sibi fuisset cum Arianis per Eustathium conjungi, qui tamen cum Arianis non communicabat: cum ipso autem Eustathio conjungi per eos sibi non videbatur, qui cum Eustathio communicabant? Aliud causæ esse non puto cur ita se gesserit Basilius, nisi quod Eustathii communicatores nequaquam illius sententiæ ascriptores et astipulatores essent: Eusta-

A et, ut par erat, pro veritate gessimus, ridiculum utique fuerit cum iis, qui eadem ac ille dicunt, per hosce perpolitos ac lepidos homines, qui medii videntur, conjunctum videri.

3. Non tamen mihi omnino faciendum videtur, ut nos ab his, qui fidem non recipiunt, alienemus, sed ut aliquam illorum curam secundum antiquas charitatis leges suscipiamus, **220** ipsisque scribamus unanimi consensu, omnem consolationem cum misericordiæ visceribus adhibentes, ac Patrum proposita fide ad communionem illos provocemus; ac si eos quidem ad assentiendum adduxerimus, nos communiter cum illis jungamus; sin autem id non assequamur, nobis inter nos contenti simus, et alternantem illum animum e nostris moribus amoveamus, revocantes evangelicam et doli expertem disciplinam, in qua vivebant qui ab initio accedebant ad fidem. *Erat enim, inquit, credentium cor unum et anima una* ¹⁷. Itaque tibi si auscultaverint, id optimum est; sin minus, agnoscite belli auctores, ac deinceps de reconciliatione ad nos litteras dare desinite.

EPISTOLA CXXIX*.

Meletio, episcopo Antiochiæ.

1. Sciebam novum auribus præstantiæ tuæ visum iri, quod nunc infertur crimem proclivi ad omnia dicenda Apolinario. Nam nec ipse ante hoc tempus eum accusari noveram: sed nunc Sebasteni alicunde illa perscrutati, in medium protulerunt, ac scriptum, ex quo maxime nos etiam ut eadem sentientes condemnant, talia habens verba circumferunt: *Quare ubique conjuncte, magis vero unite alietati intelligere necesse est primam identitatem; secundum et tertiam eandem dicentes. Quod enim primo est Pater, hoc est secundo Filius, et tertio Spiritus sanctus. Rursus autem, quod primo est Spiritus, hoc secundo Filius, quatenus etiam Dominus est Spiritus: et tertio Pater, quatenus videlicet Spiritus est Deus. Et ut violentius significetur res non enarrabilis, Pater paterne*

thius vero Arianorum errorem damnare, et catholicam fidem profiteri nollet. Quamobrem si cum Eustathio communicasset, visus sibi fuisset Arianam hæresim fovere, vel saltem tolerare: at idem in incommodum non incurrebat, cum iis communicans, qui se ab Eustathio nondum disjunxerant.

(85) Ἐπιμέλειαν. Eadem pacis constituendæ ratio proponitur a Gregorio Nazianzeno, orat. 12, p. 205.

(86) Αὐτά. Sic mss. sex et antiquæ editiones. Legitur in Frob. secunda et Paris, αὐτό.

(87) Καθὸ δὲ καὶ ὁ Κύριός ἐστὶ τὸ Πνεῦμα. Hæc addimus ex septem mss.

(88) Σημᾶναι. Ita Harl. cujus ope sustulimus corruptissimam lectionem vulgatam σημαίνει.

* Alias LIX, Scripta anno 373.

Filius est, Filius vero filialiter Pater. Atque similiter de Spiritu; quatenus sane unus Deus Trinitas est. Hæc sunt quæ divulgantur, quæ quidem nunquam possum credere commenta esse circumferentium, quamvis ex eorum in nos calumnia nihil illos existimem non audere. Cum enim ad quosdam ex suis scriberent, postquam calumniam in nos effudere, hæc addiderunt, hæreticorum quidem verba esse asseverantes, scripti autem parentem tacentes, ut apud vulgus nos existimemur auctores esse. Sed tamen non eo usque, ut verba comminiscerentur, processisset eorum astus, ut mihi quidem ipse persuadeo. Unde, **221** ut et criminationem in nos invalescentem propulsarem, et omnibus ostenderemus nihil nobis cum his qui hoc dicunt commune esse, coacti sumus viri illius, ut ad Sabellii impietatem accedentis, mentionem facere. Et hæc quidem hæcenus.

2. Venit autem ex aula quidam nuntians, post primam imperatoris motionem, ad quam eum impulerunt qui calumnias nobis inferunt, latam esse alteram quamdam sententiam, ut ne dedermur accusatoribus, neque illorum traderemur voluntati: id quod initio fuerat decretum; sed interim fieret aliqua dilatio. Si igitur aut ista ita maneat, aut aliquid aliud humanius statuatur, pietati tuæ significabimus. Sin autem priora vincant, ne hoc quidem te latebit.

3. Cæterum frater Sanctissimus a multo sane tempore apud vos est, et quid requirat, præstantiæ tuæ innotuit. Itaque, si quid necessarium habere videatur epistola ad Occidentales, eam a te exaratam ad nos mittere digneris, ut ab unanimibus subscribi curemus, ac paratam habeamus subscriptionem in charta separata, quam possimus connectere cum charta quæ a fratre nostro com-presbytero circumfertur. Ego enim cum in commentario nihil invenirem quod rem causamque contineret, non habui qua de re scriberem Occi-

(89) Περιφερόντων. Ita sex mss. Editi προφερόντων. Similiter Basilius in epist. 263 non audeat Eustathio tantum facinus attribueret: at si hæc verba sint Apolinarii, merum Sabellianismum esse pronuntiat. Citantur, ut Apolinarii, a Timotheo presbytero Constantinopolitano in libro *De receptione hæreticorum*, apud Cotelerium, tom. III *Monument. Græc.*, p. 395. Sed tamen in Apolinario licentia magis scribendi, quam Sabelliana impietas vituperanda. Id enim videntur indicare Orientales, dum in epist. Basili 263 queruntur, quod Apolinarii *de theologia*, id est, de personis divinis, *disputationes non petitis e Scriptura probationibus, sed humanis argumentis nitantur*. Plurimum se amabant Apolinariæ de catholica Trinitatis fide, ac de hujus dogmatis defensione, ut videre est apud Gregor. Naz., orat. 51 Neque hanc laudem Apolinario denegat Epiphanius, hæres. 77, sed dolet quod eam impiis de Incarnatione erroribus perverterit. Adeo autem non laborabat Sabellii morbo Apolinarius, ut interdum in Arianam hæresim ferri videretur, gradus in Trinitate fingens, et magnum, majorem et maximum inducens, ut ei exprobrant Gregorius Nazianz., orat. 51, et Theodoretus, lib. v *Hist.*, c. 3.

A Καὶ ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ Πνεύματος, καθὸ δὴ εἷς Θεὸς ἡ Τριάς. Ταῦτά ἐστι τὰ θρυλλούμενα, ἃ οὐδέποτε δύνανται πιστεῦσαι πλάσματα εἶναι τῶν περιφερόντων (89), εἰ καὶ ὅτι ἐκ τῆς καθ' ἡμῶν (90) συκοφαντίας οὐδὲν λογιζομαι αὐτοῖς ἀτόλητον εἶναι. Γράφοντες γὰρ τισι τῶν καθ' ἑαυτούς, καὶ προσθέντες (91) τὴν καθ' ἡμῶν διαβολὴν, ἐπήγαγον ταῦτα, ῥήματα μὲν αἰρετικῶν ὀνομάσαντες (92), τὸν δὲ πατέρα τῆς συγγραφῆς ἀποκρυψάμενοι, ἵνα τοῖς πολλοῖς ἡμεῖς νομισθῶμεν εἶναι οἱ λογογράφοι. Πλὴν ἀλλ' οὐκ ἂν μέχρι τοῦ καὶ ῥήματα συνθεῖναι προῆλθεν αὐτῶν ἡ ἐπίνοια, ὡς γε ἑμαυτὸν πείθω. "Ὅθεν, ὑπὲρ τοῦ καὶ τὴν καθ' ἡμῶν κρατοῦσαν βλασφημίαν ἀπόσασθαι, καὶ δεῖξαι πᾶσιν, ὡς οὐδὲν ἡμῖν ἐστι κοινὸν πρὸς τοὺς ἐκεῖνο λέγοντας, ἠναγκάσθημεν μνησθῆναι τοῦ ἀνδρός, ὡς προσεγγίζοντος τῇ ἀσεβείᾳ τοῦ Σαβελλίου. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον.

2. Ἀπὸ δὲ τοῦ στρατοπέδου ἤκε τις ἀγγέλλων, ἐπὶ τῇ πρώτῃ κινήσει τοῦ κρατοῦντος, ἣν ἐκίνησαν αὐτὸν οἱ τὰς διαβολὰς ἡμῶν (93) καταχέοντες, γεγενῆσθαι τινα καὶ δευτέραν γνώμην, ὥστε μὴ δοθῆναι ἡμᾶς ἐκδότους τοῖς κατηγοροῖς, μήτε παραδοθῆναι ἡμᾶς τῷ ἐκείνων θελήματι, ὅπερ ἦν ἐξ ἀρχῆς ὀρισθέν· ἀλλὰ τινα γενέσθαι τῶς ἀναβολῆν. Ἐὰν οὖν ἡ ταῦτα μὲν, ἡ τούτων τι δόξη φιλανθρωπότερον, σηματοῦμέν σου τῇ θεοσεβείᾳ. Ἐὰν δὲ κρατῇ τὰ πρότερα, οὐδὲ τοῦτό σε λήσεται.

3. Ὁ μόντοι ἀδελφὸς Σαγκτίσσιμος πάντως ἐστὶ παρ' ὑμῖν πάλαι, καὶ ἃ ἐπιζητεῖ, δῆλα γέγονε τῇ τελειότητι σου. Εἰ οὖν φαίνεται ἀναγκαῖον τι ἔχειν ἢ πρὸς τοὺς δυτικούς ἐπιστολῇ, καταξίωσον τυπώσας αὐτὴν διαπέμψασθαι (94) ἡμῖν, ὥστε ποιῆσαι ὑπογραφήναι παρὰ τῶν ὁμοψύχων, καὶ ἐτοίμην ἔχειν τὴν ὑπογραφὴν, ἐν χάρτῃ κεχωρισμένῳ (95) ἐντετυπωμένῳ, ὃν θυνάμεθα συνάψαι τῷ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν (96) τοῦ συμπρεσβυτέρου περιχομιζομένῳ. Ἐγὼ μὲν γὰρ, οὐδὲν εὐρών (97) συνεκτικὸν ἐν τῷ ὑπομνηστικῷ, οὐκ ἔσχον ὑπὲρ οὗ ἐπιστείλω τοῖς ἐν

(90) Καθ' ἡμῶν. Tres vetustissimi codices et Reg. primus καθ' ἡμᾶς. Sic etiam editio Hagan. et 1 Basil. Sed tamen nihil mutandum videtur.

(91) Προσθέντες. Coisl. secundus et Reg. secundus προσθέντες.

(92) Ὀνομάσαντες. Ita sex mss. Editi ὀνομάζοντες.

(93) Ἡμῶν. Ita veteres libri pro eo quod vitiose in editis legebatur ἡμῖν.

(94) Καταξίωσον... διαπέμψασθαι. Ita veteres libri quinque. Editi καταξίαν... διαπέμψαι. Editio Haganensis habet καταξίωσαν. Paris. secunda καταξίωσον.

(95) Κεχωρισμένῳ. Addidimus hanc vocem ex sex mss.

(96) Τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν. Male in editione Paris. additur Δωροθέου, quod in editione Hagan. et in prima Basileensi deest, et in omnibus mss., nec conciliari potest cum Basili sententia, a quo Sanctissimus paulo ante nominatus est.

(97) Οὐδὲν εὐρών. Ita Coisl. primus et Med. cum duobus aliis. Harl. οὐδὲν εὐρον..., καὶ οὐκ ἔσχον. Editi οὐχ εὐρών.

τῆ δύσει. Τὰ μὲν γὰρ ἀναγκαῖα προεὶληπται· τὰ δὲ περιττὰ γράφειν παντελῶς μάταιον. Περὶ δὲ τῶν αὐτῶν ἐνοχλεῖν μὴ καὶ γελοῖον εἶη; Ἐκείνη δὲ μοι εἶδοξεν ὡσπερ ἀγύμναστος εἶναι ἡ ὑπόθεσις, καὶ χώραν παρέχειν γράμμασι (98), τὸ παρακαλέσαι αὐτούς, μὴ ἀκρίτως δέχεσθαι τὰς κοινωνίας τῶν ἐκ τῆς ἀνατολῆς ἀφικνουμένων· ἀλλ' ἅπαξ μίαν μερίδα ἐκλεξαμένους, τοὺς λοιπούς ἐκ τῆς μαρτυρίας τῶν κοινωνικῶν προσλαμβάνεσθαι· καὶ μὴ παντὶ τῷ πίστιν γράφοντι ἐπὶ προφάσει δὴ τῆς ὀρθοδοξίας προστίθεσθαι. Οὕτω γὰρ εὐρεθήσονται τοῖς μαχομένοις κοινωνοῦντες, οἳ τὰ μὲν ῥήματά πολλάκις τὰ αὐτὰ προβάλλονται, μάχονται δὲ ἀλλήλοις, ὅσον οἱ πλεῖστον διστακότες. Ἴν' οὖν μὴ ἐπὶ πλεῖον ἢ αἰρεσις ἐξάπτηται (99) τῶν πρὸς ἀλλήλους διαστασιαζόντων ἀντιπροβαλλομένων τὰ παρ' αὐτῶν γράμματα (1), παρακληθῆναι αὐτούς εἶδει, κεκριμένους ποιῆσθαι καὶ τὰς τῶν ἐντυγχανόντων αὐτοῖς κοινωνίας (2), καὶ τὰς ἐγγράφως γινομένας κατὰ τὸν τύπον τῆς Ἐκκλησίας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑ'.

Reprehensus a Theodoto Basilius quod nihil scripsisset de Eustathio, respondet se idcirco non scripsisse, quod res omnibus nota sit, non quod parvi facienda. Neque enim Eustathii discessio a communione Basilii, convicia in Basilium adjuvante Theophilo Cilice, fides Ariana Gelasio data in Cilicia, scripta in Basilium calumniis referta, reordinatio, novum facimus de Eustathio nuntiatum, videri levia possint, ut quidam Basilio videri dictabant. Duas causas affert cur Eustathio non responderit.

Θεοδότῳ, ἐπισκόπῳ Νικοπόλεως.

1. Καλῶς καὶ προσηκόντως ἡμῶν κατήψω, τιμωρῶν ὡς ἀληθῶς καὶ ποθεινότετε ἀδελφεῖ, ὅτι ἐξ οὗ ἀνεχωρήσαμεν τότε τῆς σῆς εὐλαβείας τὰς περὶ τῆς πίστεως ἐκείνας προτάσεις τῷ Εὐσταθίῳ φέροντες, οὐδὲν σοι οὔτε μικρὸν οὔτε μείζον τῶν κατ' αὐτὸν εἰρηλόσαμεν. Ἐγὼ δὲ οὐχ ὡς εὐκαταφρονήτων (3) τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων εἰς ἡμᾶς ὑπερεῖδον· ἀλλ' ὡς εἰς πάντας λοιπὸν τοὺς ἀνθρώπους διαβοηθείσης τῆς φήμης, καὶ οὐδενὸς τῆς παρ' ἡμῶν διδασκαλίας εἰς τὸ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνδρός διδαχθῆναι προσδεομένου. Τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς ἐπενόησεν, ὡσπερ φοβούμενος μὴ ὀλίγους σχῆ τῆς ἐαυτοῦ γνώμης μάρτυρας, εἰς πᾶσαν ἐσχατιὰν τὰς ἐπιστολάς

(98) Γράμμασι. Ita mss. quinque. Editi γράμματι.

(99) Ἐξάπτηται. Ita Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis. Editi ἐξαπατῆται.

(1) Γράμματα. Hæc Tillemontius interpretatur de diversis Meletii et Paulini partibus, nec non de Marcellianis et Apolinaristis. Sed iidem designari videntur hæretici, de quibus agit Basilius in epistola præcedenti: idque accuratius in *Vita S. Basilii* expendetur.

(2) Κοινωνίας. Duplicem communicandi rationem esse ex hoc loco et ex epist. 224 perspicimus, alteram cum iis qui coram accedunt, alteram per litteras. Prima aut ad sacram Eucharistiam, aut ad preces admittendo fiebat. Iratus Theodotus, ut supra vidimus in epist. 99, quod Basilius ab Eustathii communione non discederet, contumeliam eo perduxit, ut illum nec ad matutinas, nec ad vespertinas preces assumeret. Ipse Basilius adversarios provocat in epist. 224, ut aliquem a se ex clericis Apolinaris ad communionem aut ad preces admissum fuisse demonstrarent. Quod spectat ad alterum communionis genus, non omnes litteræ signum erant communionis, sed quæ, ut

dentalibus. Necessaria enim præoccupata sunt: superflua vero scribere prorsus vanum est. De iisdem autem molestiam exhibere, nonne etiam ridiculum fuerit? Illa autem mihi visa est velut intacta esse materia, locumque litteris dare, si ipsos adhortemur, ne sine iudicio recipiant communionem ex Oriente venientium, sed semel una parte electa, reliquos communicatorum testimonio admittant, nec cuiuslibet fidei formulam scribenti, sub doctrinæ orthodoxæ obtentu assentiantur. Ita enim reperientur cum hominibus inter se pugnantibus communicare: qui verba quidem sæpe eadem proferunt, sed pugnant inter se, quantum qui maxime dissentiant. Itaque, ne magis hæresis accendatur, dum qui inter se dissentiant, acceptas ab ipsis litteras sibi mutuo objiciunt, rogandi sunt, ut cum iudicio communionem peragant, et eas quæ cum accedentibus ad ipsos, et eas quæ scripto secundum Ecclesiæ normam fiunt.

222 EPISTOLA CXXX*.

Theodoto, episcopo Nicopolitano.

1. Recte atque convenienter nos tetigisti, frater colendissime prorsus ac desideratissime, quod ex quo a tua pietate tunc discessimus, ferentes Eustathio illas de fide propositiones, nihil tibi neque parvum neque magnum de illius rebus significaverimus. Ego autem non quod facile contemnenda sint, quæ ab eo in me commissa sunt, neglexi: sed quod fama apud omnes jam homines pervulgata sit, nec quemquam a me doceri opus sit, ut hominis propositum cognoscat. Huic enim rei et ipse providit, quasi metueret ne paucos haberet suæ sententiæ testes, epistolas contra me conscriptas in remotissima quæque loca transmittens. Itaque se

ait Basilius, secundum Ecclesiæ normam fiebant, sive litteræ canonicæ. Sic enim appellat Basilius in eadem epist. 224, ubi, communionis cum Apolinaris in eadem suspicionem repellens, negat se unquam litteras canonicas ad eum dedisse. Unde confirmari potest, quod in *Vita S. Cypriani* novæ edit. probatum est, epistolam Stephani papæ ad Cyprianum, non esse certissimum communionis argumentum, et contra quam videtur Tillemontio, post negatam legatis episcopis communionem scribi potuisse. Una autem ex notis, quibus ejusmodi epistolæ dignoscebantur ea videtur exstitisse, ut is ad quem scribebatur, episcopus salutaretur, si hac dignitate ornatus esset. Discimus enim ex epist. 240. Theophilum Castabalarum episcopum, cum nec aperte conjungi cum Basilio vellet, nec aperte disjungi, scribere ad eum noluisse, ne ut episcopum salutare cogeretur, Basilius postquam se ab Eustathii communione disjunxit, nunquam illum episcopum vocat.

(3) Εὐκαταφρονήτων. Ita Harl., Med. et tres alii. Editi καταφρονήτων.

* Alias CXCVI. Scripta anno 373.

ipse a nostra communione abscidit, neque in constitutum locum convenire nobiscum in animum inducens, neque discipulos suos adducens, ut promiserat: sed me dilacerans una cum Theophilo Cilice in frequentissimis conventibus, nuda et aperta criminatione, ut aliena ab ipsius doctrina populi animis dogmata inserentem. Hæc quidem satis magna erant, ut nostram omnem cum eo conjunctionem dirimerent. Postquam vero et in Ciliciam venit, atque Gelasium quemdam conveniens, eidem fidem exposuit, quam conscribere erat Arii solius, et si quis germanus illius discipulus; tum demum magis etiam in disjunctione obfirmati sumus, illud animo considerantes, neque Æthiopem pellem suam unquam mutaturum, neque pantheram maculas suas¹⁸, neque hominem in perversis nutritum dogmatibus hæresis vitium deterere posse.

2. Illis audax facinus addidit, ut in nos scriberet vel potius componeret longos sermones omni convicio ac calumnia refertos: quibus nihil respondimus hactenus, propterea quod edocti sumus ab Apostolo non nosmetipsos ulcisci, sed locum iræ dare¹⁹; tum etiam quia cum considerarem dissimulationis profundum, qua sese nobis omni tempore insinuavit, muti quodam modo præ stupore effecti sumus. Verum etiamsi nihil horum esset, id quod recens ausus est, cuinam horrorem et hominis detestationem penitus non ingeneret? Qui videlicet ut audio (si modo verus rumor, nec commentum est ad calumniam excogitatum), etiam reordinare nonnullos ausus est, quod hactenus ab hæreticorum nemine factum videtur. Quomodo ergo hæc leniter ferre possimus, et sanabilia hominis peccata existimare? Itaque sermonibus falsis ne abducamini, neque hominum **223** omnia in malam partem accipientium suspicionibus fidem adhibeatis, quasi nos res hujusmodi in indifferentibus ponamus. Hoc enim tibi persuadeas, vir nobis desideratissime ac colendissime, nunquam me tantum doloris animo meo acceptum scire, quantum nunc, cum de ecclesiasticarum legum perturbatione audivi. Sed solum precare, ut det nobis Dominus nihil ex iracundia agere, sed charitatem habere, quæ se indecore non gerit, nec inflatur²⁰. Vide enim quemadmodum qui ea carent, supra mensuram humanam elati sint, et indecore se gerant, ea facinora audentes, quorum præteritum tempus non habet exempla.

¹⁸ Jer. xiii 23. ¹⁹ Rom. xii, 19. ²⁰ I Cor. xiii, 4.

(4) Τῆς ἑαυτοῦ. Ita tres vetustissimi codices cum Regio secundo. Editi τῆς αὐτοῦ. Paulo post editi ἐνσπείραντος. Tres iidem codices cum Clarom. et Reg. secundo ἐνσπείραντας.

(5) Vide Addenda.

(6) Ἦν μόνου. Ita Harl., Med., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi ἦν μόνου.

(7) Συγγράφας. Vide supra notas ad epistolam 24,

A ἄς καθ' ἑμῶν συνέγραψε διαπεμφάμενος. Τῆς μὲν οὖν κοινωνίας ἡμῶν αὐτός ἀπέρρηξεν ἑαυτὸν, μήτε κατὰ τὸν ὠρισμένον τόπον συνδραμεῖν ἡμῖν ἀνασχόμενος, μήτε τοὺς μαθητὰς ἑαυτοῦ παραγαγὼν, ὅπερ ὑπέσχετο· ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς στηλιτεύων ἐν πανδήμοις συνόδοις, μετὰ τοῦ Κίλικος Θεοφίλου, γυμνῆ καὶ ἀπαρκαλύπτῳ τῇ βλασφημίᾳ, ὡς ἀλλότρια τῆς ἑαυτοῦ (4) διδασκαλίας ταῖς ψυχαῖς τοῦ λαοῦ ἐνσπείραντας δόγματα. Ἰκανὰ μὲν οὖν ἦν καὶ ταῦτα πᾶσαν ἡμῶν τῆν πρὸς αὐτὸν συνάφειαν διαλύσαι (5). Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς Κιλικίαν ἐλθὼν, καὶ συντυχῶν Γελασίῳ τινὶ, πίστιν αὐτῷ ἐξέθετο, ἦν μόνου (6) ἦν Ἀρείου συγγράφαι, καὶ εἰ τις αὐτοῦ γνήσιος μαθητὴς· τότε δὴ καὶ πλέον πρὸς τὸν χωρισμὸν ἐβεβαιώθημεν· λογισάμενοι, ὅτι οὔτε Αἰθίοψ ἀλλάξει ποτὲ τὸ δέριμα αὐτοῦ, οὔτε πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς, οὔτε ὁ ἐν διαστρόφοις δόγμασι συντραφεὶς ἀποτρέψασθαι δύναται τὸ κακὸν τῆς αἰρέσεως.

2. Ἐπευεανεύσατο δὲ τούτοις καὶ γράφας καθ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ συγγράφας (7) λόγους μακροὺς πάσης λοιδορίας καὶ συκοφαντίας γέμοντας· ὑπὲρ ὧν οὐδὲν ἀπεκρινάμεθα τέως, διὰ τὸ διδαχθῆναι παρὰ τοῦ Ἀποστόλου, μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικεῖν, ἀλλὰ διδόναι τόπον τῇ ὀργῇ· καὶ ἅμα ἐνοήσαντες τὸ βῆθος τῆς ὑποκρίσεως, μεθ' ἧς πάντα τὸν χρόνον ἡμῖν προσήνεχθη, ἀφασίᾳ τινὶ ὑπ' ἐκπλήξεως κατεσχέθημεν. Εἰ δὲ καὶ μηδὲν ἦν ἐκείνων, τὸ ὑπόγυον τοῦτο, τὸ τολμηθὲν αὐτῷ, τινὶ οὐκ ἂν φρίκην καὶ ἀποστροφὴν παντελῆ τοῦ ἀνδρός ἐνεποίησεν; ὅς γε, ὡς ἀκούω (εἶγε ἀληθὴς ὁ λόγος, καὶ μὴ πλάσμα ἐστὶν ἐπὶ διαβολῇ συνεθέν), ὅτι καὶ ἀναχειροτονησαί τινας ἐτόλμησεν, ὃ μέχρι σήμερον οὐδεὶς τῶν αἰρετικῶν ποιήσας φαίνεται. Πῶς οὖν δυνατόν πρῶτος φέροιεν ἡμᾶς τὰ τοιαῦτα, καὶ ἰάσιμα εἶναι νομίζειν τοῦ ἀνδρός τὰ ἁμαρτήματα; Μὴ τοίνυν ψευδέσι λόγοις παράγεσθε, μηδὲ ὑπονοίαις ἀνδρῶν πάντα εὐκόλως πρὸς τὸ κακὸν ἐκλαμβάνοντων πείθεσθε, ὡς ἄρα ἡμεῖς ἀδιάφορα (8) τιθέμεθα τὰ τοιαῦτα. Γίνωσκε γὰρ, ποθεινότητι ἡμῖν καὶ τιμιώτατι, ὅτι οὕτω οἶδα τοσοῦτον πένθος ἄλλοτε τῇ ψυχῇ μου παραδεξάμενος, ὅσον νῦν, ὅτε ἤκουσα τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν τὴν σύγχυσιν. Ἀλλὰ μένου εὔχου, ἵνα δῶρῃ ἡμῖν ὁ Κύριος μηδὲν κατὰ θυμὸν ἐνεργεῖν, ἀλλ' ἔχειν τὴν ἀγάπην, ἥτις οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ φυσιοῦται. Ὅρα γὰρ ὅπως (9) οἱ μὴ ἔχοντες ταύτην ἐπήρθησαν μὲν ὑπὲρ τὰ μέτρα τὰ ἀνθρώπινα, ἐνασχημονοῦσι δὲ τῷ βίῳ, κατατολμῶντες πράξεων (10), ὧν ὁ παρελθὼν χρόνος οὐκ ἔχει τὰ ὑποδείγματα.

quæ ad Athanasium Ancyranum scripta est.

(8) Ἀδιάφορα. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀδιάφορον.

(9) Ὅρα γὰρ ὅπως. Ita mss. sex. Editi Ὅρα γὰρ πῶς.

(10) Κατατολμῶντες πράξεων, etc. Hoc reordinationis facinus, quod rumor ad Basilium detulerat, non videtur certis indiciis fuisse confirmatum.

ΕΠΙΣΤΗΛΗ ΠΛΑΪ.

EPISTOLA CXXXI*.

Significat Basilius acceptum dolorem ex Eustathii calumniis. Hæc tribuit peccatis suis. Declarat se nec tres deos admittere, nec Apolinarii communionem amplecti, quamvis ad eum ante plures annos scripserit. Fusius diluet singulas criminationes, si opus erit.

Ὀλυμπίῳ (11).

A

Olympio.

1. Ὅπως ἡ τῶν ἀπροσδοκῆτων ἀκοὴ ἱκανὴ ἐστὶ ποιῆσαι ἀνθρώπου (12) ἠχῆσαι ἀμφοτέρω τὰ ὦτα. Ὁ καὶ ἐμοὶ νῦν συνέβη. Εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα γεγυμνασμένας μου λοιπὸν ταῖς ἀκοαῖς προσέπεσε (13) τὰ περιφερόμενα καθ' ἡμῶν ταῦτα συντάγματα, διὰ τὸ καὶ προτερον αὐτὸν ἐμὲ δεδέχθαι τὴν ἐπιστολὴν, πρέπουσαν μὲν ταῖς ἐμαῖς ἀμαρτίαις, οὐ μὴν προσδοκῆθεῖσάν ποτε γραφήσεσθαι παρὰ τῶν ἐπιστειλάντων· ἀλλ' ὅμως τὰ δεύτερα τοσαύτην ὑπερβολὴν ἐφάνη ἡμῖν ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τῆς πικρίας, ὥστε ἐπισκοτῆσαι τοῖς προλαβοῦσι. Πῶς γὰρ οὐ μικροῦ τῶν φρενῶν ἔξω ἐγενόμην τῶν ἐμαυτοῦ, ἐντυχῶν τῇ πρὸς τὸν εὐλαβέστατον ἀδελφὸν Δαζίναν (14) ἐπιστολῇ, μυρίων μὲν ὕβρεων καὶ κατηγοριῶν ἀγορήτων γεμούσῃ καθ' ἡμῶν καὶ ἐπαναστάσεων, ὡς ἐν τοῖς χαλεπωτάτοις ἡμῶν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας βουλευμασιν εὐρεθέντων; Εὐθύς δὲ καὶ ἀποδείξεις τοῦ ἀληθεῖς εἶναι τὰς καθ' ἡμῶν βλασφημίας ἐπήχθησαν ἀπὸ συγγράμματος οὐκ οἶδα ὑπὸ τίνος γραφέντος. Μέρη μὲν γὰρ ἐπέγνω, ὁμολογῶ, παρὰ τοῦ (15) Λαοδικεύου Ἀπολλιναρίου γεγράφθαι, καὶ αὐτὰ οὐδὲ ἀναγνοὺς ἐξ ἔργου ποτὲ, ἀλλ' ἀκούσας ἐτέρων ἀπαγγελιάντων. Ἄλλα δὲ τινα εὔρον ἐγγεγραμμένα, ἀ μῆτε ἀνέγνω ποτὲ, μῆτε ἐτέρου λέγοντος ἤκουσα· καὶ τούτων ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός. Πῶς οὖν οἱ τὸ ψεῦδος (16) ἀποστρεφόμενοι, οἱ τῆν ἀγάπην πλήρωμα εἶναι τοῦ νόμου δεδιδασκόμενοι, οἱ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνατῶν βαστάζειν ἐπαγγελόμενοι, ταύτας ἡμῖν κατεδέξαντο τὰς συκοφαντίας ἐπενεγκεῖν,

Nulla enim illius mentio in aliis Basili epistolis, quæ adversus Eustathium scriptæ sunt. Quod autem spectat ad alios hæreticos, non accuratissimum videtur, quod ait Basilius nulla apud eos exstare reordinationis exempla. Nam exsecrabiles Ariani, ut est in libello precum Fausti et Marcellini, *Biblioth. Patr. t. V, p. 655, in partibus Orientis et maxime Ægypto non fuerunt hoc solo contenti, ut episcopi, damnata fide integra, in eorum impiam sententiam declinarent: sed hos ipsos qui primum fuerant per catholicos episcopos ordinati, ubi pro eorum desideriis subscripserunt, in laicorum numerum exigebant, et postea iterum eos iidem hæretici episcopos ordinabant, ut non solum fidem catholicam damnare viderentur, sed ordinationem factam per episcopos catholicos.* In eodem libello, p. 668 et 659, plebs Oxyrinchi communionem episcopi sui exsecrata dicitur, quia non solum impie subscripserat, sed etiam se a Georgio laicum fieri, et denuo episcopum ordinari passus fuerat. Hæc confirmari possunt ex epistola Constantii ad Auxumitanos principes, in qua jubet Constantius ut Frumentius Auxumeos episcopus quam primum mittatur in Ægyptum ad honoratissimum episcopum Georgium et alios Ægypti episcopos, quibus ordinandi et ejusmodi res dijudicandi major inest potestas, οἱ τοῦ χειροτονεῖν καὶ κρίνειν τὰ τοιαῦτα κύριοι μᾶλλον εἰσιν. Addit postea, καὶ καταστήσεται παρ' αὐτῶν, εἰ μέλλοι τῷ ὄντι κατὰ τὸ δίκαιον ἐπίσκοπος εἶναι δεκτεῖν, et ab eis constituetur, si verus episcopus juxtaque leges ordi-

1. Idoneus certe rerum inopinatarum auditus, ut tinnitum in utrisque hominis auribus efficiat. Quod et mihi nunc contigit. Etsi enim maxime jam exercitatis meis auribus acciderunt scripta illa, quæ in me circumferuntur, propterea quod et prius ego ipse epistolam accepi, meis quidem peccatis dignam, sed quam ab iis a quibus scripta est, nequaquam exspectassem; tamen posteriora tantum mihi visa sunt in se habere acerbioris, ut obscurarent priora. Quomodo enim non fere de meæ mentis statu dejectus sum, cum in epistolam ad religiosissimum fratrem Dazinam scriptam incidi, innumeris contumeliis, intoleratisque in me accusationibus et assultibus refertam, quasi in deterrimis contra Ecclesiam consiliis deprehensus essem? Sed et statim argumenta, ut vera esse conjecta in nos probra viderentur, apposita sunt ex scriptis nescio a quo compositis. Ac partem quidem agnovi, fateor, ab Apolinario Laodicensi scriptam esse; neque tamen hoc ipsum data opera unquam legi, sed ex aliis audivi narrantibus. Alia vero nonnulla reperi ascripta, quæ nec unquam legi, nec alio referente audivi; atque horum testis est in cælo fidelis. Quomodo igitur, qui mendacium aversantur, **224** qui charitatem complementum legis esse didicerunt, qui debiliū infirmitates portare se profitentur, adduci potuerint, ut his nos calumniis appetent, et ex alienis scriptionibus

natus haberi velit, Athanas., *Apol.*, p. 343. Videtur hoc Georgii scelus, quod sua sponte gravissimum erat, cum multis aliis sceleribus longe gravioribus adjunctum esset, minus insigne exstitisse, nec ad Basili aures pervenisse.

(11) Ὀλυμπίῳ. Harl. et Regius primus τῷ αὐτῷ. In Harl. autem codice præcedunt epistolæ plures ad Olympium. At in Regio præcedit epistola 325, quæ scripta est ad Magninianum.

(12) Ἀνθρώπου. Reg. secundus, Bigot. et Coisl. secundus, ἀνθρώπου.

(13) Προσέπεσε. Ita Harl. et Coisl. primus cum aliis nonnullis. Editi προσέπεσον.

(14) Δαζίναν. Med. et Clarom. Δεζίναν.

(15) Παρὰ τοῦ. Sic. Reg. secundus et Coisl. secundus, Paris. et Harl. secunda manu. Editi περὶ τοῦ. Ibidem editi Ἀπολλιναρίου. Aliter scribitur hoc nomen in optimis quibusque codicibus, quos secuti sumus.

(16) Τὸ ψεῦδος. Præclare describitur speciosa illa pellis, qua se turpis introrsum Eustathius tegebat. Præ se enim ferebat maximum amorem veritatis, et mendacium vel in minimis rebus, ut *horribile quiddam*, aversari videbatur, nedum in gravissimis velle mentiri. Hoc ei testimonium tribuit in epist. 99 Basilius, qui, his artibus deceptus, et ex tota Eustathii vita conjecturam faciens, perinque illi notam mendacii a Theodoto Nicopolitano inuri contendebat. Unde etiam Eustathium sic compellat Basilius in epist. 223: *O vir amice veritatis, qui mendacium diaboli fetum esse didicisti.*

* Alias CCCLXXXII. Scripto anno 373.

condemnant, multa mecum considerans, causam invenire non possum, nisi quod, id quod initio dixi, hujus etiam rei molestiam, pœnarum, quæ mihi ob peccata debitæ sunt, partem esse judicavi.

2. Nam primum quidem animo dolui, quod veritates a filiis hominum diminutæ sint : deinde vero egomet mihi timui, ne etiam aliis peccatis odium hominum adjicerem, nihil esse fidei in ullo prorsus homine existimans ; siquidem illi ipsi, quibus in maximis rebus confidebam, tales erga me, tales erga ipsam veritatem sese præbuerunt. Noveris igitur, frater et quisquis veritatis amator, nec mea esse scripta, nec mihi probari, siquidem non ex mea sententia composita fuerunt. Quod si scripsi aliquando ante annos multos ad Apolinarium aut ad aliquem alium, accusari non debeo. Nam nec ipse accuso, si quis ex sodalitia aliquo in hæresim abscissus est (omnino autem homines novistis, tametsi nominatim non appello), quia unusquisque suo ipsius peccato morietur. Hæc quidem ad missum tomum respondi, ut et ipse veritatem intelligas, et iis qui veritatem in injustitia detinere nolunt, manifestam facias. Quod si fusius singulas criminationes diluere oportuerit, et hoc, adjuvante Deo, præstabo. Nos, frater Olympi, neque deos tres dicimus, nec cum Apolinario communicamus

EPISTOLA CXXXII*.

Cum varii de Abramio sermones essent, scribit ad eum Basilius statim ac didicit in ædibus Saturnini comitis Antiochiæ versari.

Abramio episcopo Batnorum.

Quo in loco pietas tua versetur ab autumnno prorsus ignoravi. Etenim incertos frumores repe-

* Alias CCCXV. Scripta anno 373.

(17) Ἀπ' ἄλλοτριῶν. Coisl. primus ἐπ' ἄλλοτριῶν.

(18) Κατακρίναι. Harl., Reg. primus et Clarom. κατακρίνειν, et paulo post κατανοεῖν. Illic autem apposita erat in editis interrogationis nota, quam tollere satius esse existinavi ; neque tamen contendam, si quis apponendam judicet.

(19) Πρὸς ταῖς. Uterque Reg. et uterque Bigot. cum Coisl. secundo μή ποτε προσθῶ ταῖς... μισανθρωπίαν οὐδέν.

(20) Ἀρέσκεισθαι. Ita octo mss. Editi ἀρκεῖσθαι. Ibidem tres vetustissimi codices ἐπεὶ μὴ τῆ ἐμῆ. Editi μηδὲ τῆ ἐμῆ, nec ex mea sententia composita fuisse.

(21) Ἐνιαυτῶν. Ita tres antiquissimi codices. Editi ἐτῶν.

(22) Ἀυτός. Edditi addunt ἐγὼ, quod deest in sex nostris codicibus. Hic autem videtur Basilius Arium et Aetium designare, quorum primus Eustathii magister, alter discipulus fuerat, ut discimus ex epistolis 223 et 240.

(23) Τόμου. Editi post hanc vocem addunt ἄλλᾶ, sed melius deest in tribus vetustissimis codicibus.

(24) Ὡς ἐν ἀδικίᾳ. Deest prima vocula in multis veteribus libris, non tamen in antiquissimis. Ibidem editi καταστήσας. Mss. ut in textu.

(25) Τρεῖς θεοὺς. Sæpe alias hunc trium deo-

καὶ ἀπ' ἄλλοτριῶν (17) συγγραμμάτων ἡμᾶς κατακρίναι (18), πολλὰ λογισάμενος κατ' ἐμαυτὸν, ἐπινοεῖν τὴν αἰτίαν οὐκ ἔχω, εἰ μὴ, ὅπερ ἐξ ἄρχῆς εἶπον, μέρος ἔχοντα εἶναι τῶν ὀφειλομένων μοι διὰ τὰς ἁμαρτίας κολάσεων, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις λύπην.

2. Πρῶτον μὲν γὰρ κατεπέθησα τῆ ψυχῇ, ὅτι ὀλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων· ἔπειτα δὲ καὶ ἐφοβήθη αὐτὸς περὶ ἐμαυτοῦ, μή ποτε πρὸς ταῖς (19) ἄλλαις ἁμαρτίαις καὶ τὴν μισανθρωπίαν πάθω, οὐδὲν πιστὸν ἐν οὐδενὶ λογισάμενος εἶναι, εἶπερ οἱ εἰς τὰ μέγιστα παρ' ἐμοῦ πιστευθέντες τοιοῦτοι μὲν περὶ ἐμὲ, τοιοῦτοι δὲ περὶ αὐτὴν ἐφάνησαν τὴν ἀλήθειαν. Γίνωσκε τοίνυν, ἀδελφε, καὶ πᾶς ὅστις τῆς ἀληθείας φίλος, μήτε ἐμὰ εἶναι τὰ συντάγματα, οὔτε ἀρέσκεσθαι (20) αὐτοῖς, ἐπεὶ μὴ τῆ ἐμῆ γνώμη συγγεγράφθαι. Εἰ δὲ ἐπέσειλά ποτε πρὸ πολλῶν ἐνιαυτῶν (21) Ἀπολιναρίου ἢ ἄλλου τινὲ, ἐγκαλεῖσθαι οὐκ ὀφείλω, Οὔτε γὰρ αὐτὸς (22) ἐγκαλῶ, εἰ τις ἐκ τῆς ἑταιρίας τινὸς εἰς αἵρεσιν ἀπεσχίσθη (οἴδατε δὲ πάντως τοὺς ἀνδρας, καὶ ὄνομαστί μὴ λέγω), διότι ἕκαστος τῆ ἰδίας ἁμαρτίας ἀποθανεῖται. Ταῦτα νῦν μὲν ἀπεκρινάμεν πρὸς τὸν ἀποσταλέντα τόμου (23)· ἵνα αὐτὸς τε εἰδέης τὴν ἀλήθειαν, καὶ τοῖς βουλομένοις μὴ κατέχειν ὡς ἐν ἀδικίᾳ (24) τὴν ἀλήθειαν φανεράν καταστήσῃ· ἐν δὲ δέξῃ καὶ πλατύτερον ὑπὲρ ἑκάστου τῶν ἐπενεχθέντων ἡμῖν ἀπολογήσασθαι, καὶ τοῦτο ποιήσομεν, τοῦ Θεοῦ συνεργούντος. Ἡμεῖς, ἀδελφε Ὀλύμπιε, οὔτε τρεῖς θεοὺς (25) λέγομεν, οὔτε Ἀπολιναρίου κοινωνοῦμεν.

EPISTOLAE PAB'.

Ἀβραμῖω, ἐπισκόπῳ Βατνῶν.

Πάντα τὸν ἀπὸ τοῦ μετοπώρου χρόνον ἠγγόησα περὶ τῆς εὐλαβείας σου, ὅπου διάγεις. Καὶ γὰρ

rum errorem Catholicis Ariani affinxerunt. Hunc Gregorius Nazianzenus, orat. 1, et 29, p. 16, et 489, refellit, ut a nonnullis propugnatum, quos nimis orthodoxos vocat. Sed tamen, cum nulla extant sæculo quarto hujus erroris vestigia, credere malim ita locutum esse Gregorium, non quod ipse hujus hæresis sectatores deprehendisset, sed quod ea de re, quæ rem causamque non continebat, cum Arianis litigare nollet. Sic Basilius inter ea, quæ Eustathio subscribenda proponit in epist. 125, non omittit fugiendos esse eos qui Filium Patri, et Filio Spiritum sanctum præponunt. At id Basilius videtur potius concessisse Eustathio, quam sua sponte necessarium duxisse. Neque enim probabile est hoc errore quemquam insaniisse : sed Eustathius et alii Pneumatomachi hanc notam inurere tentabant veritatis defensoribus, ac in primis Basilio qui calumniam a se propulsat in epist. 251. Simile exemplum suppeditant Apolinariæ, qui ut catholico dogmati invidiam crearent, duos Filios ab adversariis suis admitti et Mariam hominiparam dici fingeant. Gregorius Nazianzenus hunc errorem recens exortum esse dicit in orat. 14, p. 221. Nyssenus vero ut commentitium et ab Apolinaristis impudenter fictum explodit in epist. ad Eustathium, t. III, p. 660.

πεπλανημένας τὰς φήμας εὑρισκόν, τῶν μὲν ἀπαγγελλόντων ἐν Σαμοσάτοις διατρίβειν σου τὴν εὐλάβειαν, τῶν δὲ ἐν τῇ χώρᾳ ἄλλων δὲ περὶ τὰς βάτνας αὐτὰς διαβεβαιουμένων ἐωρακέναι· διὸ οὐδὲ συνεχῶς ἐπέστειλα. Νῦν δὲ, μαθὼν ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγειν, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Σατορνίνου τοῦ κόμητος, ἔδωκα τὴν ἐπιστολὴν προθύμως τῷ ποθεινοτάτῳ καὶ εὐλαβεστάτῳ ἀδελφῷ Σαγκτισσίμῳ τῷ συμπρεσβυτέρῳ (26), δι' οὗ προσφθέγγομαί σου τὴν ἀγάπην, παρακαλῶν, ὅπουπερ ἂν ᾦς, μεμνησθαι μάλιστα μὲν τοῦ Θεοῦ, εἶτα καὶ ἡμῶν, οὓς ἀγαπᾶν ἐξ ἀρχῆς προείλου, καὶ ἔχειν ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις ἀριθμουμένους.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΓ'

Petrum salutatur et hortatur, ut, quemadmodum cæterarum rerum, ita etiam Athanasii in se amoris successor sit, et fraternitatis ubique diffusæ curam eodem studio, ac beatissimus ille vir, suscipiat.

Πέτρῳ, ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας.

Τῆς μὲν σωματικῆς φιλίας ὀφθαλμοὶ πρόξενοι γίνονται, καὶ ἡ διὰ μακροῦ χρόνου ἐγγινομένη συνήθεια βεβαιοῖ· τὴν δὲ ἀληθινὴν ἀγάπην ἡ τοῦ Πνεύματος δωρεὰ συνίστησι, συνάπτουσα μὲν τὰ μακρῶ διεστῶτα τόπων, γνωρίζουσα δὲ ἀλλήλοις τοὺς ἀγαπητοὺς, οὗ διὰ σωματικῶν χαρακτήρων, ἀλλὰ διὰ τῶν τῆς ψυχῆς (27) ἰδιωμάτων. Ὁ δὲ καὶ ἐφ' ἡμῶν ἡ τοῦ Κυρίου χάρις ἐποίησε, παρασχομένη ἡμᾶς ἰδεῖν σε τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς, καὶ περιπτύξασθαι σε τῇ ἀγάπῃ τῇ ἀληθινῇ, καὶ οἰονεῖ συμφυῆναί σοι, καὶ πρὸς μίαν ἐλθεῖν ἔνωσιν ἐκ τῆς κατὰ τὴν πίστιν κοινωνίας. Πειπίσμεθα γὰρ σε ἀνδρὸς τοσούτου θρέμμα ὑπάρχοντα, καὶ τὴν ἐκ παλαιοῦ διατριβὴν μετ' αὐτοῦ λαχόντα, τῷ αὐτῷ πορεύεσθαι πνεύματι, καὶ τοῖς αὐτοῖς στοιχεῖν τῆς εὐσεβείας δόγμασι. Διὸ καὶ προσφθεγγόμεθά σου τὴν τιμιότητα, καὶ παρακαλοῦμεν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς διάθεσιν τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς διαδέξασθαι· ἐπιστέλλειν τε ἡμῖν συνήθως τὰ κατὰ σαυτὸν, καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῆς πανταχοῦ ἀδελφότητος τοῖς αὐτοῖς σπλάγγνοις καὶ τῇ αὐτῇ προθυμίᾳ (28), ἥ καὶ ὁ μακαριώτατος ἐν ἀληθείᾳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΔ'

Gratias agit quod nuper scripserit. Hortatur ut sæpius scribat. Negat se copiam habere librarii aut notarii.

Παιονίῳ πρεσβυτέρῳ,

Ὅσον ἠΰφρανας ἡμᾶς τοῖς γράμμασιν, εἰκάξεις που πάντως αὐτοῖς οἷς ἐπέστειλας· οὕτω τὸ καθαρὸν τῆς καρδίας, ἀφ' ἧς προῆλθεν ἐκεῖνα τὰ ῥήματα ἀκριβῶς ἐκ τῶν γραμμάτων κατεμηνύετο. Καὶ γὰρ ὄλκος (29) μὲν ὕδατος δείκνυσι τὴν οἰκείαν πηγὴν, λόγου δὲ φύσις τὴν προενεγκούσαν αὐτὸν καρδίαν χαρακτηρίζει. Ὡστε ἄτοπὸν τε καὶ πολὺ τοῦ εἰκότος παραλλαγμένον πεπονθέναι ὁμολογῶ. Σπουδάζων γὰρ αἰεὶ γράμμασιν ἐντυγχάνειν τῆς τελειότητός σου, ἐπειδὴ ἔλαβον εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν, καὶ ἄν-

(26) Συμπρεσβυτέρῳ. Editi addunt ἡμῶν, quod deest in omnibus codicibus mss.

(27) Τῆς ψυχῆς. Sic Coisl. primus et Med. Editi τῆς ἀρετῆς, virtutis proprietatibus.

(28) Προθυμία. Ita iidem duo vetustissimi codices, multo melius quam alii et editi προμηθεία, quæ tamen scriptura legitur ad marginem co-

riebam, aliis te Samosatis commorari nuntiantibus, aliis rure, aliis vero te circa Batnas ipsas visum a se esse affirmantibus: quapropter haud crebro scripsi. Nunc autem simul ut didici te Antiochiæ versari in ædibus colendissimi **225** Saturnini comitis, dedi epistolam libenter desideratissimo ac religiosissimo fratri Sanctissimo compresbytero: per quem saluto dilectionem tuam, obsecrans ut ubicunque fueris, in primis quidem memineris Dei, deinde et nostri, quos ab initio diligere statuisti et inter maxime necessarios numerare.

EPISTOLA CXXXIII*.

Petro, episcopo Alexandriæ.

Corporis quidem amicitie conciliatores sunt oculi, eamque diuturna consuetudo confirmat. Sed veram charitatem donum Spiritus constituit, conjungens longo distantia locorum intervallo, ac amicis præstans ut sese invicem cognoscant, non corporeis notis, sed animæ proprietatibus. Quod ipsum et in nobis Domini gratia perfecit, largiens ut te videremus animi oculis, teque amplecteremur vera dilectione, ac veluti cohæreremus tibi, et in unam veniremus unionem ex fidei communionem. Nobis enim est persuasum te, viri talis alumnum, et longa illius consuetudine usum, eodem incedere spiritu eademque pietatis dogmata sequi. Quapropter et tuam saluto præstantiam, obtestorque ut cum cæteris rebus etiam magni illius viri in nos amorem excipias, mihi que sæpe de tuis rebus scribas, et curam suscipias fraternitatis ubique diffusæ, visceribus iisdem ac studio eodem quo et beatissimus ille vir in omnes, qui Deum in veritate diligunt, usus est.

ἐκεῖνος περὶ πάντας ἐχρῆτο τοὺς ἀγαπῶντας τὸν Θεὸν ἐν ἀληθείᾳ.

EPISTOLA CXXXIV**.

Pæonio presbytero.

Quantopere me litteris oblectaveris, profecto ex iis quæ scripsisti conjecturam facis: adeo puritas cordis, ex quo verba illa profluxere, accurate ex litteris perspiciebatur. Nam aquarum rivulus fontem suum indicat: sermonis autem natura pectus, unde emanavit, depingit ac designat. Quare absurdum quiddam et a verisimili longe alienum mihi fateor evenisse. Cum enim tuas semper litteras legere percuperem, ubi epistolam in manus sumpsisti, ac legi, iis quæ scripta erant non sum-

dicis Coisliniani.

(29) Ὄλκος. Ante hanc vocem editi habent καί, sed abest ab antiquissimis codicibus et pluribus aliis.

* Alias CCCXX. Scripta anno 373.

** Alias CCCXLI. Scripta anno 373.

delectatus magis, quam dolui, jacturam considerans, quanta nobis per silentii tempus evenerit. Sed quia scribere cœpisti, hoc facere ne intermit- tas; nam magis delectabis, quam qui multas pecu- nias avaris mittunt. Scriptor autem nullus **226** mihi aderat, neque ex iis qui eleganter scribunt, neque ex iis qui velociter. Nam quos exercueram, horum alii ad pristinum vitæ genus redire; aliis vero diuturnis morbis afflictati labores ferre non possunt.

EPISTOLA CXXXV*.

Basilii ingenue exponit quid de duobus libris a Diodoro compositis sentiat, et de dialogis scribendis multa peracute observat. Sperat Diodorum plura scripturum: ipse vero tantum se a scribendo quantum a veletudine et otio remotum esse dicit. Primum librum remittit; alterum retinet, volens describere, nec copiam habens tachygraphi.

Diodoro, Antiochiæ presbytero.

1. Legi missos a tua præstantia libros. Et secundo quidem valde oblectatus sum, non solum propter brevitatem, ut par erat hominem jam ad omnia segniter et debiliter sese habentem, verum etiam quod simul et frequens est sentiis, ac perspicue tum adversariorum objecta, tum etiam objectis responsa continet; et simplex nec elaboratum dicendi genus congruere mihi visum est Christiano proposito, non tam ad ostentationem quam ad communem utilitatem scribentis. Prior vero, vim quidem eandem in rebus habens, sed dictione uberiore et variis figuris ac dialogorum gratiis exornatus, multo mihi visus est et tempore ad legendum et mentis labore ad colligendas sententias ac memoria tenendas indigere. Adversario- rum enim intertextæ vituperationes, laudesque nostrorum, etsi quasdam ex dialogo suavitates operi videntur afferre; quia tamen detinent et mo- rantur, continuationem sententiæ divellunt, atque contentiosæ orationis firmitatem relaxant. Illud enim omnino solertiæ tuæ notum est, eos etiam ex philosophis exteris qui dialogos scripsere Aristo- telem quidem et Theophrastum statim res ipsas attigisse, quod conscii sibi essent deesse sibi lepores Platonicos. Plato autem ea est dicendi facultate ut simul et sententias impugnet, et personas co- mico more describat, Thrasymachi quidem temeritatem ac impudentiam vituperans, Hippiciæ vero levitatem mentis atque ignaviam, arrogantiam quoque et fastum Protagoræ. Ubi vero indefinitas personas in dialogos introducit, utitur quidem per- sonis disserentibus ad rerum perspicuitatem, sed nihil aliud ex personis admiscet argumentis: id quod in *Legibus* præstitit.

προσδιαλεγόμενοις (37), οὐδὲν δὲ ἕτερον ἐκ τῶν προσώπων ἐπεισκυκλεῖ ταῖς ὑποθέσεσιν ὅπερ ἐποίησεν ἐν ταῖς Νόμοις.

* Alias CLXVII. Scripta anno 373.

(30) Μὴ διαλείπης. Multi codices non vetustis- simi μὴ διαλείπεις.

(31) Διοδώρω. Coisl. primus et Med. Θεοδώρω.

(32) Εἶναι. Hanc vocem addidimus ex Med., Harl. Coisl. primo et utroque Regio.

(33) Συγγραφέοντος. Ita tres vetustissimi codices. Editi γράφοντος.

ἔγνω αὐτὴν, οὐχ ἥσθη μᾶλλον τοῖς ἐπεσταλμένοις, ἢ ἠνιάθη, τὴν ζημίαν, ὅποση γέγονεν ἡμῖν κατὰ τὸν τῆς σιωπῆς χρόνον, διαλογιζόμενος. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἤρξω γράφειν, μὴ διαλείπης (30) τοῦτο ποιῶν. Εὐφρα- νεῖς γὰρ πλέον ἢ οἱ τὰ πολλὰ χρήματα τοῖς φιλο- πλοῦτοις διαπεμπόμενοι. Τῶν δὲ γραφέων οὐδεὶς μοί παρῆν, οὔτε τῶν καλλιγράφων οὔτε τῶν ταχυγράφων. Οὓς γὰρ ἔτυχον ἐξασκήσας, οἱ μὲν ἀνέδραμον ἐπὶ τὴν πρώτην τοῦ βίου συνήθειαν, οἱ δὲ ἀπειρήκασιν πρὸς τοὺς πόνους, χρονίαις ἀρρώ- στίαις κεκακωμένοι.

EPISTOLAE PAE'.

Β Διοδώρω, πρεσβυτέρω Ἀντιοχείας (31).

1. Ἐνέτυχον τοῖς ἀποσταλῆσι βιβλίαις παρὰ τῆς τιμιότητός σου. Καὶ τῷ μὲν δευτέρῳ ὑπερήσθη, οὐ διὰ τὴν βραχύτητα μόνον, ὡς εἰκὸς ἦν τὸν ἀργῶς πρὸς πάντα καὶ ἀσθενῶς λοιπὸν διακείμενον, ἀλλ' ὅτι πυκνὸν τε ἅμα ἐστὶ ταῖς ἐννοίαις, καὶ εὐκρινῶς ἐν αὐτῷ ἔχουσιν αἱ τε ἀντιθέσεις τῶν ὑπεναντίων καὶ αἱ πρὸς αὐτὰς ἀπαντήσεις· καὶ τὸ τῆς λέξεως ἀπλοῦν τε καὶ ἀκατάσκευον πρέπον ἔδοξέ μοι εἶ- ναι (32) προθέσει Χριστιανοῦ, οὐ πρὸς ἐπίδειξιν μᾶλλον ἢ κοινὴν ὠφέλειαν συγγραφέοντος (33). Τὸ δὲ πρότερον, τὴν μὲν δύναμιν ἔχον τὴν αὐτὴν ἐν τοῖς πράγμασι, λέξει δὲ πολυτελεστέρα καὶ σχήμασι ποικίλοις καὶ διαλογικαῖς χάρισι κεκομψευμένον, πολλοῦ μοι ἐφάνη καὶ χρόνου πρὸς τὸ ἐπελθεῖν (34), καὶ πόνου διανοίας πρὸς τὸ καὶ συλλέξαι τὰς ἐννοίας καὶ παρακατασχεῖν αὐτὰς τῇ μνήμῃ θεόμενον. Αἱ γὰρ ἐν τῷ μεταξὺ παρεμβυλλόμεναι διαβολαὶ τῶν ὑπεναντίων, καὶ συστάσεις τῶν ἡμετέρων, εἰ καὶ γλυκύτητάς τινας ἐπεισάγειν δοκοῦσι διαλεκτικῶς (35) τῷ συγγραφέοντι· ἀλλ' οὖν τῷ σχολῆν καὶ διατριβὴν ἐμποιεῖν, διασπῶσι μὲν τὸ συνεχές τῆς ἐννοίας, καὶ τοῦ ἐναγωνίου λόγου τὸν τόνον ὑποχαυνοῦσιν. Ἐκεῖνο γὰρ πάντως συνειδέ (36) σου ἡ ἀρχίνουσα, ὅτι καὶ τῶν ἐξωθεν φιλοσόφων οἱ τοὺς διαλόγους συγγρά- ψαντες, Ἀριστοτέλης μὲν καὶ Θεόφραστος, εὐθὺς αὐτῶν ἠψαυτο τῶν πραγμάτων, διὰ τὸ συνειδέναί ἐαυτοῖς τῶν Πλατωνικῶν χαρίτων τὴν ἐνδειαν· Πλά- των δὲ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ λόγου ὁμοῦ μὲν τοῖς δόγμασι μάχεται, ὁμοῦ δὲ καὶ παρακωμῶδει τὰ πρόσωπα, Θρασυμάχου μὲν τὸ θρασὺ καὶ ἰταμὸν διαβάλλον, Ἴππίου δὲ τὸ κοῦφον τῆς διανοίας καὶ χαῦνον, καὶ Πρωταγόρου τὸ ἀλαζονικὸν καὶ ὑπέρογκον. Ὅπου δὲ ἀόριστα πρόσωπα ἐπεισάγει τοῖς διαλόγοις, τῆς μὲν εὐκρινείας ἐνεκεν τῶν πραγμάτων κέχρηται τοῖς

(34) Ἐπελθεῖν. Sic mss. sex pro eo quod erat in editis ἐξελεθεῖν, vel ut in editione 2 Paris. ἐπεξ- ελθεῖν.

(35) Γλυκύτητάς... διαλεκτικῶς. Med. et Harl. prima manu γλυκυτάτας... διαλέξεις.

(37) Συνειδέ. Harl. σύννοιδε, sed secunda manu.

(36) Προσδιαλεγόμενοις. Tres codices non ve- tustissimi προσδιαλεγόμενοις.

2. Δεῖ οὖν καὶ ἡμᾶς τοὺς οὐ κατὰ φιλοτιμίαν ἄρχομένους ἐπὶ τὸ γράφειν, ἀλλ' ὑποθήκας καταλιμπάνειν ὠφελίμων λόγων τῇ ἀδελφότητι προελομένους, ἐὰν μὲν τι πᾶσι προκεκηρυγμένον ἐπὶ αὐθαδία τρόπου πρόσωπον ὑποβαλλώμεθα (38), τινὰ καὶ ἀπὸ προσώπου ποιότητος παραπλέκειν τῷ λόγῳ, εἴπερ ὅλως ἐπιβάλλει ἡμῖν διαβάλλειν ἀνθρώπους, τῶν πραγμάτων ἀφεμένους (39). Ἐὰν δὲ ἀόριστον ἢ τὸ διαλεγόμενον, αἱ πρὸς τὰ πρόσωπα διαστάσεις (40) τὴν μὲν συνάφειαν διακόπτουσι, πρὸς οὐδὲν δὲ πέρασ χρησίμου ἀπαντῶσι (41). Ταῦτα εἶπον ἵνα δειχθῆ, ὅτι οὐκ εἰς κόλακος χεῖρας ἀπέστειλάς σου τοὺς πόρους, ἀλλὰ ἀδελφῶ τῷ γνησιωτάτῳ ἐκοινωνήσας τῶν καμάτων. Εἶπον δὲ οὐ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν γεγραμμένων, ἀλλὰ πρὸς φυλακὴν τῶν μελλόντων. Πάντως γὰρ ὁ τοσαύτη περὶ τὸ γράφειν ἔξει καὶ σπουδῆ κεχηρημένος οὐκ ἀποκνήσει γράφων· ἐπειδὴ οὐδὲ οἱ (42) τὰς ὑποθέσεις παρέχοντες ἀπολήγουσιν. Ἡμῖν δὲ ἀρκέσει μὲν ἀναγινώσκειν τὰ ὑμέτερα· τοῦ δὲ δύνασθαι γράφειν τι (43), τοσοῦτον ἀποδέομεν, ὅσον μικροῦ θῆω λέγειν, καὶ τοῦ ὑγιαίνειν, ἢ καὶ τοῦ μετρίαν σχολὴν ἄγειν ἀπὸ τῶν πραγμάτων. Ἀπέστειλα δὲ νῦν διὰ τοῦ ἀναγνώστου τὸ μεῖζον καὶ πρότερον, ἐπελθὼν αὐτὸ ὡς ἐμοὶ δυνατόν. Τὸ δὲ δεύτερον (44) παρακατέσχον, βουλόμενος αὐτὸ μεταγράψαι, καὶ μὴ εὐπορῶν τέως τινὸς τῶν εἰς τάχος γραφόντων. Μέχρι γὰρ τοσαύτης ἦλθε πενίας τὰ ἐπίφθονα Καππαδοκῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΛϚ'.

Morbum suum describit Basilius, queritur res ecclesiasticas dilapsas esse et proditas. Jamdudum Eusebium invisisset, nisi eum detinuisset per duos menses Eustathii diaconi morbus, ac deinde alii, qui cum Basilio erant, ægrotassent, ac postremo ipse Basilius.

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσαίων.

1. Ἐν οἷσις ἡμᾶς ὄντας κατέλαβεν ὁ χρηστός Ἰσαάκης (45), αὐτὸς σοι ἀμεινον διηγήσεται, εἰ καὶ μὴ ἀρκοῦσαν ἔχει τὴν γλῶσσαν, ὥστε τραγικῶς ἐξαγγεῖλαι τὸ ὑπεραίρον τῶν παθῶν· τοσοῦτον ἦν τῆς ἀρρώστιας τὸ μέγεθος. Καὶ τὸ εἶδος δὲ παντὶ γνῶριμον, τῷ ἐμῷ καὶ κατὰ βραχὺ ἐπισταμένῳ. Εἰ γὰρ ἐν τῇ δοκούσῃ εὐεξία τῶν ἀπεγνωσμένων πρὸς τὸ ζῆν ἀσθενέστερον διακείμεν, γινώσκειν ἔξεστι τίς ἂν ἤμην ἐπὶ τῆς ἀρρώστιας. Καίτοιγε ἐρχῆν (ὁὗ γὰρ τῷ πυρετῷ συγγνώμην ἐπεσελοῦντι), ἐπειδὴ μοι κατὰ φύσιν ἦν τὸ νοσεῖν, ἐν τῇ μεταβολῇ ταύτῃ (46) τῆς ἔξωθεν ὑγείας μοι νῦν τὸ κράτιστον περιεῖναι.

(38) Ὑποβαλλώμεθα. Post hanc vocem editi addunt *χρή*, quæ vox cum perincommode posita sit, quia δει paulo ante præcessit, nec in Harl. codice reperitur, nisi secunda manu, merito visa est delenda. Ibidem Vat. et Coisl. secundus et duo Regii codices: *χρή τινὰ καὶ ἀπὸ προσώπου πεποιημένα*.

(39) Ἀφεμένους. Ita tres vetustissimi codices cum duobus aliis. Editi immutatione prorsus inutili ἀφεμένοις.

(40) Διαστάσεις. Ita Med., Coisl. uterque, Harl. prima manu et Reg. secundus. Editi διατάσεις.

(41) Ἀπαντῶσι. Post hoc verbum editi addunt τοῦ λόγου. Sed hæc desunt in sex mss. et in prima editione Basileensi.

2. Oportet itaque et nos, qui non gloriæ studio ad scribendum ducimur, sed documenta relinquere utilium sermonum fraternitati instituimus, si quam omnibus jam decantatam ex morum pervicacia personam subjiciamus, nonnulla etiam ex personæ indole orationi attexere; si tamen nobis omnino decorum est homines vituperare, rebus omissis. Sed si indefinitæ **227** sint personæ disserentes, illi adversus personas excursus intercidunt continuationem, nec ad ullum finem utilem pertingunt. Hæc eo dixi, ut exploratum sit, te non misisse labores tuos in adulatoris manus, sed cum fratre maxime ingenuo communicasse. Dixi autem non ad eorum quæ scripta sunt correctionem, sed ad eorum quæ scribentur, cautionem. Nam profecto qui tanta in scribendo facultate et diligentia utitur, non deterrebitur a scribendo; quandoquidem et qui suppeditant argumenta, minime cessant. Nobis autem satis erit vestra legere: tantum enim abest ut scribere possimus, quantum ferme dixerim, ut valeamus, aut vel modicum otium habeamus a negotiis. Remisi autem nunc per lectorem majus ac primum volumen, a me, quantum mihi licuit, perlectum. Alterum vero retinui volens describere, nec copiam hactenus habens cujusquam, qui velociter scribat. Ad tantam enim penuriam invidendæ Cappadocum res devenere.

EPISTOLA CXXXVI'.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Quo in statu deprehenderit nos vir probus Isaac, ipse tibi melius enarrabit, licet lingua illius par non sit, ut tragice exponat quæ majorem in modum patiebar: tanta erat morbi magnitudo. Sed tamen quid verisimile sit, quisquis me vel paululum novit, perspicere potest. Nam, si dum videbar valere, iis, quorum desperatur salus, infirmior eram, qualis in morbo fuerim cognoscere licet. Quanquam oportebat (da enim veniam febrinepti), cum mihi morbus secundum naturam esset, in hac habitus mutatione nunc me in præclarissima valetudine constitui. Sed quia Domini

(42) Οὐδὲ οἱ. Editi καὶ οἱ..... οὐκ ἀπολήγουσιν. Sed sequi maluimus tres optimos et vetustissimos libros.

(43) Γράφειν τι. Voculam addidimus ex Med., Harl., Coisl. utroque et Reg. secundo.

(44) Δεύτερον. Editiones Parisienses addunt καὶ μικρότερον, sed hæc in nullo codice ms. reperimus, neque etiam occurrunt in editionibus Basileensibus.

(45) Ἰσαάκης. Ita Coisl. primus, Harl., Med. et Reg. primus et Bigot. alter. Editi Ἰσαάκιος. Quatuor alii mss. Ἰωσάκης.

(46) Ταύτη. Quatuor mss. non vetustissimi ταύτης. Mox editi παρῆναι. Tres vetustissimi codices cum pluribus aliis περιεῖναι.

* Alias CCLVII. Scripta anno 373.

flagellum est, quod accessionibus pro merito nostro dolores intendit, in morbum ex morbo incidi, adeo ut quod inde consequitur, vel puero manifestum sit, nostrum illud integumentum necessario solutum iri; nisi forte Dei benignitas tempus nobis pro sua patientia ad pœnitentiam concedens, efficiat etiam nunc, ut sæpe antea, solutionem quamdam et exitum ex malis inextricabilibus. Atque hæc quidem, ut ei gratum et nobis utile, ita se habebunt.

2. Res autem ecclesiasticæ quomodo dilapsæ et proditæ sint, dum nos propriæ securitatis causa quæ ad proximum attinent negligimus, ac ne hoc quidem intelligere possumus, rebus communibus male cadentibus, privatas etiam simul perire, quid attinet vel dicere? Præsertim **228** ad te, qui cuncta longe ante prævidens et in antecessum testatus es et declarasti, et prior ipse exsurrexisti, et alios excitasti, litteras scribens, coram accedens, quid non agens, quam vocem non emittens! Quorum quidem meminimus, ut quæque res evenit, sed inde nihil jam adjuvamus. Nunc autem, nisi mihi mea peccata obstitissent (ac primum quidem religiosissimus ac dilectissimus frater noster Eustathius condiaconus in morbum gravem delapsus, totos me duos menses distinuit, dum diem ex die valetudinem illius exspecto: deinde qui mecum sunt omnes ægotarunt, quorum reliquias narrabit frater Isaaces; postremo tandem ego ipse hoc sum morbo correptus), jamdudum apud tuam præstantiam forem, non rebus communibus quidpiam afferens emolumentum, sed mihi metipsi lucrum non parvum ex tuo congressu concilians. Etenim statueram extra ecclesiastica esse tela, eo quod imparati simus adversus ea quæ struuntur ab adversariis. Servet te omnibus hominibus magna Dei manus, generosum fidei custodem, ac vigilantem Ecclesiarum defensorem, dignosque nos efficiat, qui tuo congressu ac colloquio ante obitum ad animarum nostrarum utilitatem potiamur.

(47) Τοῦτο. Ita mss. quatuor. Editi τούτου. Desunt hoc loco multæ voces in Med., Harl. et Coisl. primo in quibus legitur οἰχῆσεται, ac statim, cæteris omissis, ἐν τῇ μακροθυμίᾳ.

(48) Δεινῶν. Coisl. primus κακῶν.

(49) Κακοπραγία. Reg. secundus et Coisl. secundus δυσπραγία.

(50) Τὸ μὲν πρῶτον. Ita mss. Editio I Paris. τὸ μὴ πρῶτον.

(51) Σκευωρούμενα. Harl., Paris. et Clarom. σκαιορούμενα. Hujus loci, qui subobscurus est, ea videtur esse sententia. Non dicit Basilius sibi in votis esse iter Samosatense, ut extra tela inimicorum sit. Quomodo enim tutior fuisset in extera regione? Metuendum potius erat ne in gregem eo absente lupi irruerent; quod periculum episcopis

Ἄλλ' ἐπειδὴ μάλιστα νοῦ Κυρίου ἐστὶ προσθήκαις κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀξίαν τὸ ἀλγεινὸν ἐσιτείνουσα, ἀσθενεῖαν ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ προσεκτησάμην, ὥστε τὸ ἀπὸ τούτου καὶ παιδὶ φανερὸν εἶναι, ὅτι πᾶσα ἀνάγκη οἰχῆσεται ἡμῖν τὸ ἔλυτρον τοῦτο (47). πλὴν εἰ μὴ που ἄρα ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία, ἡμῖν ἐν τῇ μακροθυμίᾳ αὐτοῦ χρόνους εἰς μετάνοιαν χαριζομένην, ποιήσῃ καὶ νῦν, ὡς καὶ πολλάκις πρότερον, λύσειν τινὰ καὶ πόρον ἐκ τῶν ἀμηχάνων δεινῶν (48). Ταῦτα μὲν οὖν ἔξει, ὡς αὐτῷ φίλον καὶ ἡμῖν συμφέρον.

2. Τὰ δὲ τῶν ἐκκλησιῶν ὅπως οἰχεται καὶ προπίπτουσι, ἡμῶν τῆς οἰκείας ἀσφαλείας ἕνεκεν τὰ τῶν πλησίον περιορώντων, καὶ οὐδὲ τοῦτο συνορᾶν δυναμένων, ὅτι τῇ τοῦ κοινοῦ κακοπραγίᾳ (49) καὶ τὸ καθ' ἕκαστον συναπόλλυται, τί χρὴ καὶ λέγειν; Ἄλλως τε καὶ πρὸς ἄνδρα, ὃς, πόρρωθεν ἕκαστα προειδώς, καὶ προδιεμαρτύρω καὶ προεκήρυξας, καὶ αὐτὸς τε προεξανέστης, καὶ τοὺς λοιποὺς συνεπήγειρας, ἐπιστελλῶν, αὐτὸς παρακινόμενος, τί οὐ ποιῶν, τίνα φωνὴν οὐκ ἀφίεις! Ὡν μεμνήμεθα μὲν ἐφ' ἕκαστῷ τῶν ἐκβαίνοντων, ὠφελούμεθα δὲ ἀπ' αὐτῶν οὐκέτι. Καὶ νῦν εἰ μὴ αἱ ἁμαρτίαι ἀντέστησάν μοι, καὶ τὸ μὲν πρῶτον (50) ὁ εὐλαβέστατος καὶ ἀγαπητός ἀδελφός ἡμῶν Εὐστάθιος ὁ συνδιάκονος, εἰς νόσον χαλεπὴν καταπεσὼν, εἰς ὅλους με δύο παρέτεινε μῆνας, ἡμέραν ἕξ ἡμέρας τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ περιμένοντα. ἔπειτα δὲ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἠσθένησαν, ὧν τὰ μὲν καταλείμματα ἐξαριθμῆσεται ὁ ἀδελφός Ἰσαάκης. τὸ δὲ τελευταῖον αὐτὸς ἐγὼ τῇ νόσῳ καὶ ἐσχέθην ταύτῃ. ἐπεὶ πάλαι ἂν ἡμῖν παρὰ τὴν σὴν τιμιότητα, οὐκ ὄφελός τι τοῖς κοινοῖς παρεχόμενος, ἀλλ' ἐμαυτῷ μέγα κέρδος ἐκ τῆς συντυχίας σου κτώμενος. Καὶ γὰρ ἐγνώκειν ἔξω τῶν ἐκκλησιαστικῶν γενέσθαι βελῶν διὰ τὸ ἀφύλακτον ἡμῶν πρὸς τὰ σκευωρούμενα (51) παρὰ τῶν ἐναντίων. Σώξοι σε τῷ βίῳ παντὶ ἡ μεγάλη τοῦ Θεοῦ χεῖρ, τὸν γενναῖον φύλακα τῆς πίστεως, καὶ νήφαντα τῶν Ἐκκλησιῶν προστατήν. καὶ καταξιώσειεν ἡμᾶς πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς συντυχίας σου ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

diu absentibus imminere ait pluribus locis. Rationem ergo reddit, cur colloquium et conspectum Eusebii non ad communem utilitatem, sed ad propriam profuturum speraret. Cum enim ei mutuas operas episcopi ad communem utilitatem non traderent, imparem se videbat evertendis adversariorum consiliis, satisque magnum sibi facturum videbatur, si sibi ipse consulens extra eorum tela esset, seque eorum subduceret furori, id quod etiam testatur supra in epistola ad Urbicium monachum. Sic animo affectus Samosatam cogitabat non communis, sed propriæ utilitatis causa. Nihil prorsus vidit in hoc loco Combefisius, qui sic interpretandum docet: *Putaveram esse me extra ecclesiasticorum tela*, etc.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΖ΄.

Basilus cum jam totum mensem aquis calidis curaretur, hac utitur excusatione, cur, Antipatro, gubernacula capessente, adesse non possit. Rogat ut iudicium de quodam Palladiæ propinquæ suæ negotio in adventum suum differatur.

Ἀντιπάτρῳ.

Νῦν μοι δοκῶν μάλιστα ἐπαισθάνεσθαι τῆς ζημίας, ἣν ὑπομένω διὰ τὸ ἀρρώστειν· ὅποτε, ἀνδρὸς τοιούτου τὴν πατρίδα ἡμῶν ἐρέποντος, αὐτὸς ἀπείναι διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ σώματος ἀναγκάζομαι. Μῆνα γὰρ ὅλον ἤδη προσκαθέζομαι (52) τῇ ἐκ τῶν αὐτοφυῶς θερμῶν (53) ὑδάτων θεραπείᾳ, ὡς δὴ τι ὄφελος ἐντεῦθεν εἶξω. Ἔοικα δὲ διακενῆς πανεῖν ἐπὶ τῆς ἐρημίας, ἣ καὶ γέλωτος τοῖς πολλοῖς ἄξιος εἶναι φαίνεσθαι, μηδὲ τῆς παροιμίας ἀκούων τῆς οὐδὲν ἀπὸ θερμῶν ὄφελος εἶναι τοῖς τεθνηκόσι λεγούσης. Διόπερ καὶ οὕτως ἔχων βούλομαι πάντα παρεῖς καταλαβεῖν σου τὴν σεμνοπρέπειαν· ὥστε τῶν ἐν σοὶ καλῶν ἀπολαύειν, καὶ τὰ κατὰ τὸν οἶκον τὸν ἐμαντοῦ πράγματα διὰ τῆς σῆς ὀρθότητος εὐπρεπῶς διαθεσθαι. Ἐμὸς γὰρ ἐστὶν ἴδιος ὁ τῆς σεμνοτάτης μητρὸς ἡμῶν Παλλαδίας οἶκος· ἣν οὐ μόνον ἡ τοῦ γένους οἰκειότης ἡμῖν συνάπτει, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ τρόπου δεξιὸν ἀντὶ μητρὸς ἡμῖν εἶναι πεποιήκεν. Ἐπεὶ οὖν κικίνηται τίς ταραχὴ περὶ τὸν οἶκον αὐτῆς, ἀξιοῦμέν σου τὴν μεγαλόνοιαν μικρὸν ὑπερθέσθαι τὴν ἐξέτασιν, καὶ ἀναμείναι ἡμῶν τὴν παρουσίαν, οὐχ ὥστε διαφθαρεῖν τὸ δίκαιον (μυριάκις γὴν ἂν ἀποθανεῖν ἐλοίμην, ἢ τοιαύτην αἰτῆσαι χάριν παρὰ δικαστοῦ φίλου τοῖς νόμοις καὶ τῷ δίκαιῳ), ἀλλ' ὥστε ἂ οὐκ εὐπρεπὲς ἐμοὶ γράφειν, ταῦτα ἀπὸ στόματος ἐπαγγέλλοντός μου μαθεῖν. Οὕτω γὰρ οὔτε αὐτὸς τῆς ἀληθείας διαμαρτήσῃ, οὔτε ἡμεῖς πεισόμεθα τι τῶν ἀβουλήτων. Δέομαι οὖν, τοῦ προσώπου ἐν ἀσφαλείᾳ ὄντος καὶ κατεχομένου παρὰ τῆς τάξεως, ἀνεπαχθῆ ταύτην χάριν καὶ ἀνεπίφθονον ἡμῖν καταθέσθαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΗ΄.

Morbum suum, cujus tum quinquagesimus erat dies, excusat, cur in Syriam proficisci non possit, quamvis hujus rei cupidissimus sit, ut consiliis Eusebii ad multa, quæ scribere non licet, utatur. Interim nuntiat ei quid Evagrius Roma rediens proposuerit. Narrat Sebastenos detecto ulcere Eustathii ad se confugere, seque ab Iconiensibus advocari, ut episcopum illis det, mortuo Faustino. His de rebus consilium exquirat Eusebii.

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

1. Τίνα με οἶε ψυχὴν ἐσχηκέναι, ὅτε τὴν ἐπιστολὴν ἐδεξάμην τῆς θεοσεβείας σου; Εἰ μὲν γὰρ πρὸς τὴν ἐν τῷ γράμματι ἀπειῖδον διάθεσιν, εὐθύς ὥρμων πέτεσθαι τὴν εὐθύς Σύρων· εἰ δὲ πρὸς τὴν ἀρρώστίαν τοῦ σώματος, ὑφ' ἧς πεπεδημένος ἐκείμην, ἠσθανόμην οὐχὶ τοῦ πέτεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς κλίνης στρέφεσθαι ἐνδεῶς ἔχων. Πεντηκοστὴν γὰρ ταύτην ἡμέραν ἤγον ἐν τῇ ἀρρώστια, καθ' ἣν ἐπέστη ἡμῖν ὁ ἀγαπητὸς καὶ σπουδαιότατος ἀδελφὸς ἡμῶν συνδιάκονος Ἐλπίδιος· πολλὰ μὲν τῷ πυρετῷ δαπανηθεῖς· ὅς, ἀπορία τῆς τροφῆς αὐτὸν

(52) Ἦδη προσκαθέζομαι. Ita Harl. et Med. cum tribus aliis. Deerat ἤδη in editis, et legebatur προσκαθέσομαι.

(53) Θερμῶν. Deest ea vox in codicibus Med. et Coisl. primo. Sed cum illud, αὐτοφυῶν θερμῶν, quod est in aliis mss. et editis, vitiosum sit,

EPISTOLA CXXXVII*.

A

Antipatro.

Nunc mihi videor maxime sentire damnum quod ex morbo patior, quando, tanto viro patriæ nostræ gubernacula capessente, ipse abesse ob curationem corporis cogor. Jam enim totum mensem aquis natura calidis curor, ut inde aliquid utilitatis accepturus. Videor autem frustra laborare in solitudine, vel etiam dignus esse quem plerique rideant, ut qui ne proverbium quidem intelligam, quod mortuos calidis non juvari dicit. Quapropter, quanquam ita me habeo, prætermis- sis rebus omnibus, ad tuam amplitudinem proficisci volo, ut bonis quæ in te sunt, perfruar, et domus meæ rebus, per integritatem tuam, ut par est, consulam. Propria enim mea est matris nostræ colendissimæ Palladiæ domus: quam non solum generis propinquitas nobis conjungit, sed etiam morum probitas fecit, ut matris loco eam haberemus. Cum igitur tumultus quidam circa illius domum commotus sit, rogamus tuam magnanimitatem, ut paulisper disquisitionem differas, adventumque nostrum expectes, non ut jus corrumpatur (millies enim mori mallet, quam ejusmodi gratiam a iudice **229** legum jurisque amante exposcere), sed ut ea quæ a me scribi non decet, me referente ex meo ipsius ore discas. Nam hoc pacto neque tu a veritate aberrabis, neque nos quidquam molesti patiemur. Roga igitur, ut cum persona in tuto posita sit atque a cohorte detineatur, hanc gratiam molestia et in- vidia carentem nobis non deneges.

EPISTOLA CXXXVII*.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Quo me animo putas fuisse, cum epistolam accepi pietatis tuæ? Si enim ad studium quod mihi in epistola significasti, respiciebam, statim ut recta ad Syros convolare, incitabar; sin autem ad corporis imbecillitatem, qua constrictus decumbebam, non modo id mihi deesse sentiebam, ut volare possem, sed etiam ut me in lecto convertere. Nam quinquagesimum hunc diem agebam in infirmitate, cum advenit nobis dilectus ac optimus frater noster condiaconus Elpidius. Multum quidem febre eram confectus: quæ nutriente ma- legere non dubitavi αὐτοφυῶς, ut in epistola sequenti ad Eusebium, omnibus codicibus mss. et editis consentientibus, legitur.

* Alias CCCLXVI. Scripta anno 373.

** Alias VIII. Scripta anno 373.

teria destituta, et in arida hac carne velut in exusto quodam ellychnio circumvoluta, marcorem ac longam ægritudinem peperit. Deinde vero antiqua mea plaga, jecur illud accedens, exclusit me a cibis, expulit ab oculis somnum, et in confiniis detinuit vitæ ac mortis, tantum vivere sinens, quantum opus erat ad sentiendos dolores, quibus me exstimulabat. Quare et aquis usus sum natura calidis, et nonnulla a medicis remedia accepi. Omnia autem superavit ingens illud malum, quod quidem, si adsit consuetudo, forte alius perferat, subito autem inflictum nullus adeo adamantinus ut sustineat. A quo diu vexatus, nunquam tantum dolui, quantum nunc ab eo impeditus, quominus in sinceræ tuæ dilectionis congressum colloquiumque veniam. Quali enim sim animi voluptate privatus, novi et ipse, etsi extremo digito dulcissimum Ecclesiæ vestræ mel anno præterito degustavi.

2. Mihi autem et ob alia necessaria negotia opus erat, tuam ut pietatem convenirem, ac de multis communicarem, et multa discerem. Neque enim licet hic veram charitatem deprehendere. Quod si quis etiam omnino amantem inveniat, tamen nemo est, qui possit æque ac perfecta tua prudentia atque experientia, quam ex multis pro Ecclesiis laboribus consecutus es, consilium nobis de rebus propositis dare. Ac cætera quidem scribere non licet: quæ vero vel proferre tutum sit, hæc sunt. Presbyter Evagrius, Pompeiani Antiochensis filius, qui **230** quondam in Occidentem cum beato Eusebio profectus fuerat, rediit nunc Roma, petens a nobis epistolam, ad verbum ipsa illa quæ ab eis scripta sunt, continentem (nostra autem nobis retro retulit, ut viris illic accuratioribus non placentia), ac legationem aliquam per viros fide dignos celeriter mitti, ut speciosam illi occasionem habeant nos invisendi. Qui Sebastiae idem ac nos sentiunt, occulto pravæ opinionis Eustathii ulcere detecto, aliquam a nobis ecclesiasticam sollicitudinem exposcunt. Iconium civitas est Pisidiæ, olim quidem post primam maxima, nunc vero et ipsa præsidet ei parti, quæ ex diversis segmentis com-

(54) *Μαρασμόν*. Ita Harl. et Med. Editi *μαρασμώδη*. Coisl. primus et Reg. secundus *μαρασμώδη*.

(55) *Ἐπιτρέπον*. Ita mss., melius quam editi *ἐπιτρέπων*.

(56) *Ἐνέγκοι*. Ita mass. octo. Editio Hagan. *ἐνέγκος*. Aliæ *ἤνεγκεν*.

(57) *Ἀπεστερήθημεν*. Sic duo antiquissimi codices Harl. et Coisl. primus. Editi *ἀπεστερήθη*. Paulo post quatuor codices recentiores *ἀπεγευσάμεθα*.

(58) *Εἰς ταυτόν*. Harl. *εἰς ταυτά*. Paulo post editi *καὶ γὰρ οὐδέν*. Sex mss. et editio Hagan. ut in textu.

(59) *Εὔροι*. Sic tres vetustissimi codices. Editi *εὖση*.

(59*) *Μακαρίων*. Quatuor codices non vetustissimi addunt *ἀνδρί*. Paulo post editio Basileensis secunda et Parisiensis *ἦται κατεπίγεσθαι*. Septem mss. et vetustiores editiones ut in textu. Qui contextum emendare voluerunt, cum minus animadverterent

A ὕλης, τῆ ξηρᾷ ταύτῃ σαρκί, οἶον θρυαλλίδι κεκαυμένη περιειλούμενος, μαρασμόν (54) καὶ χρονίαν ἐπήγαγεν ἀρρώστιαν· τὰ δὲ ἐφεξῆς, ἡ ἀρχαία πληγή μου, τὸ ἥπαρ ταῦτο διαθεξάμενον, ἀπέκλεισε μὲν με τῶν σιτίων, ἀπεδίωξε δὲ τῶν ὀμμάτων τὸν ὕπνον, ἐν μεθορίοις δὲ κατέσχε ζωῆς καὶ θανάτου, τοσοῦτον ζῆν ἐπιτρέπον (55), ὅσον τῶν ἀπ' αὐτοῦ δυσχερῶν ἐπαισθάνεσθαι. Ὡστε καὶ ὕδασι ἐχρησάμην αὐτοφυῶς θερμοῖς, καὶ τινὰς παρ' ἰατρῶν ἐπιμελείας κατεδεξάμην. Ἀπαντα δὲ ἤλεγξε τὸ νεανικὸν τοῦτο κακόν· ὁ, τοῦ μὲν ἔθους παρόντος, καὶ ἄλλος ἐνέγκοι (56), ἀμελετήτως δὲ προσπετόντος, οὐδεὶς οὕτως ἀδαμάντινος ὥστε ἀντισχεῖν. Ὑπ' οὗ πολὺν ὀχληθεὶς χρόνον, οὐδέποτε οὕτως ἠνιάθην, ὅσον νῦν, ἐμποδισθεὶς παρ' αὐτοῦ πρὸς τὴν συντυχίαν τῆς, ἀληθινῆς B ἀγάπης σου. Οἷας γὰρ ἀπεστερήθημεν (57) θυμηδίας, οἷσα καὶ αὐτός, εἰ καὶ ἄκρω δακτύλῳ τοῦ γλυκυτάτου μέλιτος τῆς παρ' ὑμῖν Ἐκκλησίας ἀπεγευσάμην πέρυσιν.

2. Ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλων ἀναγκαίων ἕνεκεν πραγμάτων ἐδεόμην εἰς ταυτόν (58) γενέσθαι τῆ θεοσεβείᾳ σου, καὶ περὶ πολλῶν μὲν ἀνακοινώσασθαι, πολλὰ δὲ μαθεῖν. Καὶ γὰρ οὐδέ ἐστὶν ἐνταῦθα οὐδὲ ἀγάπης ἀληθινῆς ἐπιτυχεῖν. Ὅταν δὲ καὶ πάνυ τις ἀγαπῶντα εὔροι (59), οὐκ ἐστὶν ὁ δυνάμενος παραπλησίως τῆ τελείᾳ σου φρονήσει καὶ τῆ ἐμπειρίᾳ, ἣν ἐκ πολλῶν τῶν περὶ τὰς ἐκκλησίας συνελέξω καμάτων, δοῦναι γνώμην ἡμῖν περὶ τῶν προκειμένων. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα οὐκ ἐνῆν γράφειν· ἃ δ' οὖν καὶ ἐξενεγκεῖν ἀσφαλές, ταυτὰ ἐστὶν. Ὁ πρεσβύτερος C Εὐάγριος, ὁ υἱὸς Πομπηϊανοῦ τοῦ Ἀντιοχίως, ὁ συναπάρας ποτὲ ἐπὶ τὴν δύσιν τῷ μακαρίῳ (59*) Εὐσεβίῳ ἐπανῆκε νῦν ἐκ τῆς Ῥώμης, ἀπαιτῶν ἡμᾶς ἐπιστολὴν, αὐτὰ τὰ παρ' ἐκείνων γεγραμμένα ἔχουσαν ἀτολεξεῖ (ἀνεκόμισε δὲ ἡμῖν εἰς τοῦπίσω τὰ παρ' ἡμῶν, ὡς οὐκ ἀρέσαντα τοῖς ἀκριβεστέροις τῶν ἐκεῖ), καὶ πρεσβείαν τινὰ δι' ἀνδρῶν ἀγιολόγων ἤδη κατεπίγεσθαι, ὑπὲρ τοῦ εὐπρόσωπον ἔχειν ἀφορμὴν τοὺς ἀνδρας τῆς ἐπισκέψεως ἡμῶν. Οἱ κατὰ Σεβάστειαν τὰ ἡμέτερα φρονούντες, Εὐσταθίου τὸ ὑπουλον τῆς κακοδοξίας ἔλκος ἀπογυμνώσαντες, ἀπαιτοῦσι τινὰ παρ' ἡμῶν ἐκκλησιαστικὴν (60) ἐπιμελείαν. Ἰκόνιον πόλις ἐστὶ τῆς Πισιδίας, τὸ μὲν παλαιὸν μετὰ τὴν μεγίστην

illud ἤδη ἐπιείγεσθαι referri ad verbum ἀπαιτῶν quod præcedit, posuerunt ἦται pro ἤδη. Lucem attulimus ope parenthesis. Vide Addenda.

(60) *Ἐκκλησιαστικὴν*. Editio Parisiensis addit αὐτῶν, quæ vox melius et elegantius deest in aliis editionibus et mss. Perspicimus ex epistola 151, multos Sebastiae a communione Eustathii secessisse. Hi ad Basilium, ut primatum in has regiones habentem, confugerunt. Cura autem ecclesiastica, quam a Basilio petunt, interdum eo spectat, ut pulso episcopo alius ordinetur; velut cum Xystus III, epist. 1, p. 1235, minatur episcopis hæresi faventibus: *Ecclesiarum ab ipsis occupatarum curam forte, si non ipsi sibi consuluerint*. At Sebasteni non videntur id petisse; neque enim sub Valente fieri potuisset; sed Basilio regendos se ac gubernandos, ut episcopo carentes, commisisse.

ἡ πρώτη, νῦν δὲ καὶ αὐτὴ προκάζεται (61) μέρους, ὁ ἐκ διαφόρων τμημάτων συναχθεὺς, ἐπαρχίας ἰδίας οἰκονομίας ἐδέξατο. Αὕτη καλεῖ (62) καὶ ἡμᾶς εἰς ἐπίσκεψιν, ὥστε αὐτῇ δοῦναι ἐπίσκοπον. Τελευτῆκει γὰρ ὁ Φαυστίνος. Εἰ οὖν θεῖ μὴ κατακνεῖν τὰς ὑπερορίους χειροτονίας, καὶ ποῖαν τιὰ χρὴ δοῦναι τοῖς Σεβαστηνοῖς ἀποκρίσιν, καὶ πῶς πρὸς τὰς τοῦ Εὐαγρίου διατεθῆναι γνώμας· ἐδεόμην διδασχθῆναι αὐτὸς δι' ἑμαυτοῦ συντυχῶν τῇ τιμιότητι σου, ὧν πάντων (63) ἀπεστερήθη διὰ τὴν παροῦσαν ἀσθένειαν. Ἐάν μὲν οὖν ἢ τινος ἐπιτυχεῖν ταχέως πρὸς ἡμᾶς ἀφικνουμένου, καταξίωσον περὶ πάντων ἀποστεῖλαί μοι τὰς ἀποκρίσεις· εἰ δὲ μὴ, εὖξαι ἔλθειν ἐπὶ νοῦν μοι, ὅπερ εὐάρεστον ἢ τῷ Κυρίῳ. Ἐν δὲ τῇ συνόδῳ μνήμην ἡμῶν κέλευσον γενέσθαι, καὶ αὐτὸς δὲ πρόσευξαι ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τὸν λαὸν συμπαραλάβε (64), ἵνα τὰς λειπομένας ἡμέρας ἢ ὥρας τῆς παροικίας ἡμῶν καταξιωθῶμεν δουλεῦσαι, ὡς ἔστιν εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΑΘ'.

Alexandrinus oblata occasione Eugenii monachi consolatur Basilius, et ad constantiam gravissima persecutione vexatos hortatur. Libenter eos inviseret, nisi morbo et lyporum metu abesse prohiberetur.

Τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν.

1. Ἡμᾶς μὲν ἡ ἀκοή τῶν γεγενημένων κατὰ τε τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν λοιπὴν Αἴγυπτον διωγμῶν πάλαι κατέλαβε, καὶ διεθήκε τὰς ψυχὰς, ὡς εἰκὸς ἦν Ἐλογισάμεθα γὰρ τὸ ἐντεχνον τοῦ διαβολικοῦ πολέμου· ὅς, ἐπειδὴ (65) εἶδεν ἐν τοῖς παρὰ τῶν ἐχθρῶν (66) διωγμοῖς πληθυνομένην τὴν Ἐκκλησίαν καὶ μᾶλλον θάλλουσαν, μετέστρεψεν ἑαυτοῦ τὴν βουλήν (67), καὶ οὐκέτι ἐκ τοῦ προφανοῦς πολεμεῖ, ἀλλὰ κεκρυμμένα ἡμῖν τὰ ἐνεδρα τίθησι, καλύπτων αὐτοῦ τὴν ἐπιβουλήν διὰ τοῦ ὀνόματος ὁ περιφέρουσι, ἵνα καὶ πάθωμεν τὰ αὐτὰ τοῖς πατράσιν ἡμῶν, καὶ μὴ δοξώμεν πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ, διὰ τὸ Χριστιανῶν ὄνομα ἔχειν καὶ τοὺς διώκοντας. Ταῦτα λογιζόμενοι πολὺν χρόνον ἐκαθέσθημεν, ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῶν γεγενημένων (68) ἐκπεπληγμένοι. Καὶ γὰρ τῷ ὄντι ἤχησαν ἡμῶν ἀμφοτέρω τὰ ὄψα, μαθόντα τὴν ἀναιδῆ καὶ μισάνθρωπον αἵρεσιν τῶν διωξάντων ὑμᾶς· ὅτι οὐχ ἡλικίαν ἠδέσθησαν, οὐ τοὺς ἐν τῇ πολι-

(61) Προκάζεται. Tres mss. non vetustissimi πρώτη κάζεται.

(62) Καλεῖ. Harl. et Coisl. primus κεκλήκει. Med. κεκλήκει.

(63) ὧν πάντων. Harl. prima manu et Med. ὡς πάντων.

(64) Συμπαραλάβε. Rogat Eusebium Basilius, ut præter consuetas orationes unam aliquam pro se indicat, et populo ipse præeat; velut cum Athanasius dicebat: *Preceatur pro salute religiosissimi imperatoris Constantii*: statimque populus una voce acclamavit: *Christe, auxiliare Constantio* (*Apol. ad Constant.*, n. 10) Fiebant interdum ejusmodi extra ordinem preces. Audierat Joannes Hierosolymitanus S. Epiphanium sic pro eo in sacrificiis solitum precari: *Domine, præsta Joanni ut recte credat*. Fatetur Epiphanius in epistola ad eundem Joannem se corde quidem sic semper orasse; sed negat se ejusmodi preces in alienas aures protulisse; sed tantummodo in completa oratione secundum ritum mysteriorum et pro Joanne quoque dicere: *Custodi illum, qui*

posita, propriæ provinciæ sortita est gubernationem. Ipsa et nos invitat, ut se invisamus, ut episcopum ei demus. Mortuus est enim Faustinus. An igitur ordinationes peregrinas oporteat non detrectare, qualemque oporteat dare Sebastenis responsionem, et quomodo erga Evagrii consilia affici par sit, edoceri ipse per me volebam, conveniens tuam præstantiam: quibus omnibus præsens me infirmitas privavit. Si quem ergo nactus fueris cito ad nos venientem, dignare de omnibus mihi responsa mittere: sin minus, precare in mentem mihi veniat quod fuerit Deo acceptum. In conventu autem mentionem nostri jube fieri, et ipse quoque precare pro nobis, et populum tibi adijunge, ut reliquos dies aut horas peregrinationis nostræ servire, ut Domino gratum est, nobis donetur.

EPISTOLA CXXXIX*.

Alexandrinis.

1. Ad nos quidem jamdudum persecutionum, quæ Alexandriæ ac in reliqua Ægypto factæ sunt, rumor ac fama pervenit, atque, ut par erat, animos nostros affecit. Perspeximus enim astutiam belli diabolici, qui, ubi vidit in hostium persecutionibus multiplicari Ecclesiam ac magis florere, mutavit suum ipsius consilium, nec jam aperte bellum gerit, sed occultas nobis insidias struit oblegens callidam nocendi voluntatem nomine quod circumferunt, **231** ut et patiamur eadem quæ patres nostri, nec videamur pati pro Christo, eo quod Christianorum nomen habeant et ipsi persecutores. Hæc considerantes diu sedimus, nuntio rerum gestarum obstupefacti. Revera namque insonuerunt utræque nostræ aures, cum didicimus impudentem atque inhumanam hæresim persecutorum vestrorum, qui non ætatem

prædicat veritatem, vel certe ita: *Tu præsta, Domine, ut ille verbum prædicet veritatis*. Non videtur Epiphanius ante has preces populum admonuisse. At Basilius rogat Eusebium ut id non omittat.

(65) ὅς, ἐπειδὴ. Ita vetustissimi duo codices Med. et Coisl. In Harlæano non exstat hæc epistola. Editi πῶς, ἐπειδὴ.

(66) Τῶν ἐχθρῶν. Vaticanus et quatuor alii codices habent τῶν ἐθνῶν, *in gentium persecutionibus*. Sed tamen quia Medicæus codex et Coisl. primus retinent vulgatam lectionem, quæ sua sponte vitiosa non est, nihil mutandum existimavi.

(67) Ἐαυτοῦ τὴν βουλήν. Ita sex mss. pro eo quod erat in editis αὐτοῦ τὴν ἐπιβουλήν. Habet etiam Vaticanus codex αὐτοῦ τὴν βουλήν. Paulo post Coisl. primus κεκρυμμένας τὰς ἐνεδρας. Ibidem Coisl. secundus et tres Regii καλύπτων αὐτῶν.

(68) Γεγενημένων. Coisl. secundus et tres Regii γενομένων. Paulo post editi τὰ ὄψα, μαθόντων. Med. et Coisl. primus ut in textu.

* Alias LXXI. Scripta anno 373.

reveriti sunt, non labores vitæ pie actæ, non amorem populorum; imo vero cruciarunt corpora, affeceruntque ignominia, et in exsilium ejecerunt, et quorum bona invenire potuerunt, ea diripere: neque hominum veriti improbationem, neque horrendam justis Judicis remunerationem prævidentes. Hæc nos perculserunt, et propemodum mente emoverunt. Ad has autem cogitationes illa etiam accessit: Num Dominus Ecclesias suas reliquit? num novissima hora est, et defectio per hæc ingreditur, ut reveletur tandem iniquus ille, filius perditionis qui adversatur, et effertur adversus omnem qui dicitur Deus aut numen²¹?

2. Sed tamen sive temporaria est ista tentatio, ferte illam, boni Christi athletæ: sive etiam res summo interitui traditæ sunt, animo ne concidamus ob præsentia, sed expectemus e cælis revelationem, et adventum magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Etenim, si creatura omnis dissolvetur, et transmutabitur mundi hujus figura, quid mirum est nos quoque, qui rerum creaturarum pars sumus, communibus malis affici, ac tradi afflictionibus, quas pro virium nostrarum modulo infligit nobis justus Judex, non tentari nos sinens supra id quod possumus, sed dans una cum tentatione exitum, ut perferre possimus²²? Expectant vos, fratres, martyrum coronæ; parati sunt confessorum chori manus vobis porrigere, inque suum numerum recipere. Memineritis veterum sanctorum, quorum nemo deliciis inserviens, aut adulationibus delinitus, coronas patientiæ consecutus est; sed omnes, per magnas afflictiones quasi per ignem tentati, experimentum sui dederunt. Alii enim ludibriis et flagris probati sunt, alii dissecti sunt, alii denique occisione gladii occubuerunt²³. Hæc sunt gloriations sanctorum. Beatus qui dignus habetur qui patiat pro Christo. Beatior qui majora patitur, quandoquidem afflictiones temporis præsentis dignæ non sunt quæ comparentur cum gloria quæ deinceps revelabitur in nobis²⁴.

²¹ II Thess. II, 4. ²² I Cor. X, 13. ²³ Hebr. XI, 35-37. ²⁴ Rom. VIII, 18.

(69) Πολιτεία. Ita Med. et Coisl. uterque cum duobus Regiis. Edd. πολιτῶν, labores in canitie. Non omnino displicet vulgata scriptura: confirmari enim posset ex epistola Petri Alexandrini apud Theodoretum. Hist., lib. IV, c. 22, ex qua discimus Arianorum furorem in novemdecim presbyteros et diaconos, quorum nonnulli octogesimum annum excesserant, exarsisse. Sed præferenda videtur codicum mss. auctoritas. His enim verbis, non ætatem reveriti sunt, satis indicavit Basilii nefaria hæreticorum facinora in senes et pueros; nam ne pueris quidem pepercerunt. Quamobrem legendum duximus ἐν τῇ πολιτεία, labores vitæ pie institutæ, id est, vitæ monasticæ sanctitatem. Ex iis enim qui custodiæ mancipati, verberati, lacerati, torti, ad Phennensia et Proconnesia metalla damnati sunt, plerosque monachos fuisse docet epistola modo citata. Non dissimulabo τοὺς ἐν τῇ πολιτεία καμάτους, de laboribus in reipublicæ administratione susceptis intelligi posse; sed magis placet prima interpretatio.

Α τεία (69) καμάτους, οὐ λαῶν ἀγάπην· ἀλλὰ καὶ ἠκίσαντο τὰ σώματα, καὶ ἠτίμωσαν, καὶ ἐξορίαὶ παρέδωκαν, καὶ διήρπασαν τὰς ὑπάρξεις ὧν εὐρεῖν ἠδυνήθησαν· οὔτε τὴν παρὰ ἀνθρώπων κατάγνωσιν (70) ἐντροπέμενοι, οὔτε τὴν φοβερὰν τοῦ δικαίου Κριτοῦ ἀνταπόδοσιν προσώμενοι. Ταῦτα ἡμᾶς ἐξέπληξε, καὶ μικροῦ ἔξω ἐποίησε τῶν λογισμῶν. Συνεισηλθε δὲ τούτοις τοῖς διαλογισμοῖς κάκεινη ἡ ἔννοια· Ἄρα μὴ ἐγκατέλιπεν ἑαυτοῦ τὰς Ἐκκλησίας παντελῶς ὁ Κύριος; ἄρα μὴ ἐσχάτη ὥρα ἐστὶ, καὶ ἡ ἀποστασία διὰ τούτων λαμβάνει τὴν εἰσοδὸν, ἵνα λοιπὸν ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνομος, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος, καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα;

2. Πλὴν εἴτε πρόσκαιρός ἐστὶν ὁ πειρασμός, βαστάσατε αὐτὸν, οἱ καλοὶ τοῦ Χριστοῦ ἀγωνισταί· εἴτε καὶ τῇ παντελεῖ φθορᾷ τὰ πράγματα παραδίδονται (71), μὴ ἀκηδιάσωμεν πρὸς τὰ παρόντα, ἀλλ' ἀναμείνωμεν τὴν ἐξ οὐρανῶν ἀποκάλυψιν καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ πᾶσα ἡ κτίσις λυθήσεται, καὶ μεταποιηθήσεται τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, τί θαυμαστόν καὶ ἡμᾶς, μέρος ὄντας τῆς κτίσεως, παθεῖν τὰ κοινὰ πάθη, καὶ παραδοθῆναι θλίψεσιν, ἅς κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως ἡμῶν (72) ἐπάγει ἡμῖν ὁ δίκαιος Κριτής, οὐκ ἔων ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα, ἀλλὰ διδοὺς σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκθεσιν, τοῦ δυνηθῆναι ὑπενεργεῖν; Ἀναμένουσιν ὑμᾶς, ἀδελφοί, οἱ τῶν μαρτύρων στέφανοι· ἔτοιμοί εἰσιν οἱ χοροὶ τῶν ὁμολογητῶν προτείνειν ὑμῖν τὰς χεῖρας, καὶ ὑποδέξασθαι ὑμᾶς εἰς τὸν ἴδιον ἀριθμὸν. Μνήσθητε τῶν πάλαι ἁγίων, ὅτι οὐδεὶς τρυφῶν, οὐδὲ κολακευόμενος (73), τῶν στεφάνων τῆς ὑπομονῆς ἠξιώθη· ἀλλὰ πάντες, διὰ μεγάλων θλίψεων πυρωθέντες (74), τὸ δοκίμιον ἐπεδείξαντο. Οἱ μὲν γὰρ ἐμπαυγμῶν καὶ μαστίγων πείραν ἔλαβον, ἄλλοι δὲ (75) ἐπίρυσθησαν, οἱ δὲ ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον. Ταῦτα ἐστὶ τὰ σεμνολογήματα τῶν ἁγίων. Μακάριος ὁ καταξιωθείς τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Μακαριώτερος δὲ ὁ πλεονάσας ἐν τοῖς παθήμασι· διότι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν υἔλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι (76) εἰς ἡμᾶς.

(70) Κατάγνωσιν. Med. et Coisl. 1 κατάκρισιν.

(71) Παραδίδονται. Ita Med. et Coisl. primus cum pluribus aliis. Editi παραδίδονται.

(72) Ἡμῶν. Ita mss. Editio prima Paris. ἡμᾶς. In vetustioribus deest. Paulo post editio 1 Paris. δυνηθῆναι ἡμῶν, secunda δυνηθῆναι ἡμᾶς. Deest ultima vox in quatuor mss. Med. et Coisl. primo et duobus Regiis et antiquis editionibus.

(73) Οὐδὲ κολακευόμενος. Ita Med. et Coisl. primus cum pluribus aliis. Editi οὐ κολακευόμενος. Secunda Paris. ἢ κολακευόμενος.

(74) Πυρωθέντες. Ita Coisl. uterque cum tribus Regiis. Editio Hagan. πορωθέντες. Basil. et Paris. πορευθέντες. Ibidem Reg. secundus ὑπεδείξαντο, acceperunt.

(75) Ἄλλοι δὲ, etc. Sic Vat. et Coisl. secundus cum tribus Regiis. Editi ἄλλοι δὲ ἐπειράσθησαν· ἐπίρυσθησαν, ἐν φόνῳ.

(76) Ἀποκαλυφθῆναι. Quatuor mss. ἀποκαλύπτεσθαι. Mox in tribus legitur αὐτῷ μοι, et infra in quatuor δύνασθαι μεταβαίνειν.

3. Εἰ μὲν οὖν ἦν δυνατὸν αὐτὸν με παραγενέσθαι, οὐδὲν ἂν προετίμησα τῆς συντυχίας ὑμῶν· ὥστε καὶ ἰδεῖν τοὺς ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ, καὶ περιπτύξασθαι, καὶ κοινωνῆσαι τῶν προσευχῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ἐν ὑμῖν χαρισμάτων· ἐπειδὴ δὲ τὸ σῶμά μοι λοιπὸν ὑπὸ χρονίας νόσου καταναλίσκωται, ὡς μηδὲ ἀπὸ τῆς κλίνης δύνασθαι με καταβαίνειν, καὶ οἱ ἐφεδρεύοντες ἡμῖν πολλοὶ, ὡς λύκοι ἄρπαγες, ἐπιτηροῦντες καιρὸν, πότε θυνηθῶσι διαρπάσαι τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ, ἀναγκαίως ἐπὶ τὴν διὰ τοῦ γράμματος ἐπίσκεψιν ἦλθον· παράκαλῶν προηγουμένως μὲν ἐκτενεῖς τὰς ὑπὲρ ἐμοῦ ποιεῖσθαι ὑμᾶς δεήσεις, ἵνα καταξιώθῃ τὰς γοῦν λειπομένας ἡμέρας ἢ ὥρας δουλεύσαι τῷ Κυρίῳ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας· ἐπειτα καὶ συγγνώμην ἔχειν μου τῇ ἀπολείψει καὶ τῇ βραδυτῆτι ταύτῃ τῶν γραμμάτων. Μόλις γὰρ ἠύπορήσαμεν ἀνθρώπου, τοῦ δυναμένου ἐξυπηρετήσασθαι ἡμῶν τῇ ἐπιθυμίᾳ. Λέγομεν δὲ τὸν υἱὸν ἡμῶν Εὐγένιον τὸν μονάζοντα· δι' οὗ παρακαλῶ εὐξασθαι ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας πάσης, καὶ ἀντιγράψαι ἡμῖν τὰ περὶ ὑμῶν, ἵνα γόνυτες εὐθυμότερον διατεθῶμεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜ'.

Antiochenos Basilius ob corporis debilitatem invisere non potest, sed eos per litteras in ærumnis consolatur et ad patientiam hortatur. Apponit fidem Nicænam, mentis suæ fetus tradere non audens; additque Pneumatomachos excommunicandos.

Τῇ Ἀντιοχείῳ Ἐκκλησίᾳ.

1. Τίς δώσει μοι πτέρυγας, ὡσεὶ περιστερᾶς; καὶ πετασθήσομαι (77) πρὸς ὑμᾶς, καὶ καταπαύσω τὸν πόθον ὃν ἔχω ἐπὶ τῇ συντυχίᾳ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. Νυνὶ δὲ οὐχὶ πτερόγων ἐνθεῶς ἔχω μόνου, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ σώματος, πάλαι μὲν μοι ὑπὸ μακρᾶς τῆς ἀρρώστιας πεπονηκότος, νῦν δὲ ὑπὸ τῶν συνεχῶν θλίψεων παντελῶς συττριμμένου. Τίς γὰρ οὕτως ἀδαμάντινος τὴν ψυχὴν, τίς οὕτω παντελῶς ἀσυμπαθὴς καὶ ἀνήμερος, ὡς ἀκούων τοῦ πανταχόθεν ἡμᾶς (78) προσβάλλοντος στεναγμοῦ, οἶον ἀπὸ τινος χοροῦ καταφοῦς κοινόν τινα θρῆνον καὶ σύμφωνον προσηχοῦντος, μὴ οὐχὶ παθεῖν τὴν ψυχὴν, καὶ κατακαμφθῆναι εἰς γῆν, καὶ ταῖς ἀμηχάνοις ταύταις μερίμναις παντελῶς ἐκτακῆναι; Ἀλλὰ δυνατὸς ὁ ἅγιος Θεὸς δοῦναι τινα λύσειν τῶν ἀμηχάνων, καὶ χαρίσασθαι ἡμῖν τινα τῶν μακρῶν πόνων ἀναπνοήν. Ὡστε καὶ ὑμᾶς τὴν αὐτὴν ἔχειν ἀξιώσθαι παράκλησιν, καὶ τῇ ἐλπίδι τῆς παρακλήσεως χαίροντας ὑμᾶς τὸ παρὸν ἀλγεινὸν τῶν θλίψεων ὑπομένειν. Εἴτε γὰρ ἀμαρτημάτων ἀποτιννυμεν δίκαιας, ἱκαναὶ αἱ μάστιγες πρὸς παραίτησιν (79) λοιπὸν τῆς ἐφ' ἡμῖν ὀργῆς τοῦ Θεοῦ· εἴτε εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας διὰ τῶν πειρασμῶν τούτων κεκλήμεθα (80), δίκαιος ὁ ἀθλοθέτης μὴ ἑᾶσαι ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα ὑπενεγκεῖν· ἀλλ' ἐπὶ τοῖς προπεπονημένοις ἀποδοῦναι ἡμῖν τὸν τῆς ὑπο-

²⁵ Psal. LIV. 7.

(77) Πετασθήσομαι. Unus Regius codex a Combesio citatus πετανθήσομαι.

(78) Ἡμᾶς. Reg. secundus et Coisl. secundus ἡμῖν.

(79) Πρὸς παραίτησιν. Ita sex mss. Editi πρὸς

232 3. Quod si fieri posset, ut ad vos ipse proficiscerer, nihil prætulissem congressui vestro, ut et Christi athletas viderem amplectererque, et precum, ac donorum spiritualium, quæ in vobis sunt, particeps fierem. Sed quia corpus meum jam diuturno morbo confectum est, adeo ut ne electo quidem possim descendere; et quia multi nobis insidiantur, instar luporum rapacium, occasionem observantes, si quando Christi oves rapere possint, necessarios vos per litteras invisere constitui: adhortans vos, primum quidem, ut intente precemini pro me, ut dignus fiam, qui reliquos saltem dies aut horas Domino secundum regni Evangelium serviam; deinde vero ut etiam ignoscatis absentiae meæ et huic litterarum dilationi ac moræ. Vix enim copiam habuimus hominis, qui nostro desiderio posset subservire. Dico autem filium nostrum Eugenium monachum, per quem obsecro vos, ut pro nobis ac universa Ecclesia oretis, ac nobis rescribatis de rebus vestris, ut his cognitis lætiores efficiamur.

EPISTOLA CXL'.

Ecclesiae Antiochenæ.

1. Quis dabit mihi alas, sicut columbæ? et volabo²⁵ ad vos, ac explebo meum congregandi cum vestra charitate desiderium. Nunc autem non solum alæ mihi desunt, sed ipsum etiam corpus, dudum quidem mihi longa ægritudine debilitatum, nunc vero molestiis continuis penitus attritum. Quis enim animo ita adamantino, quis ita commiserationis omnis ac mansuetudinis expertus, ut audiens gemitum undique aures nostras ferientem, velut ex tristi quodam choro communem quamdam ac consonam lamentationem edente, non animo doleat, non humi procumbat, et non penitus inextricabilibus his curis tabescat? Sed Deus sanctus potest nos ex iis quæ inextricabilia sunt solvere, et aliquam nobis ex diutinis laboribus respirationem largiri. Quare et vos idem volo solatium habere, ac spe consolationis gaudentes præsentem afflictionum dolorem perferre. Sive enim peccatorum solvimus pœnas, sufficiunt flagella ad avertendam deinceps Dei in nos iram sive ad sustinenda pro pietate certamina his tentationibus vocamur, justus est certaminum arbiter, ut non sinat tentari nos ultra quam ferre possumus: sed nobis reddat pro toleratis jam laboribus, patientiæ et spei in ipsum nostræ coronam. Itaque ne defatigemur, obeundis pro pietate certaminibus,

παρέκτισιν.

(80) Κεκλήμεθα. Sic Med. et Coisl. primus cum aliis quatuor. Editi βεβαιούμεθα, confirmamur.

* Alias LX. Scripta anno 373.

neque per desperationem labores jam a nobis A exantlatos projiciamus. Non enim una res fortiter gesta, neque brevis labor constantiam animi declarat: sed qui **233** corda nostra probat, vult ut longa et proluxa probatione coronam justitiæ consequamur. Solum infractus servetur animus noster, inconcussum custodiatur fidei in Christum firmamentum, et veniet cito adjutor noster: veniet, et non tardabit. *Expecta enim tribulationem super tribulationem, spem super spem: adhuc parum, adhuc parum.* Sic novit recreare promissione futuri alumnos suos Spiritus sanctus. Spes enim post afflictiones, nec longe absunt quæ sperantur. Nam etiamsi quis totam dicat humanam vitam, brevissimum est omnino spatium, si con-

feratur cum infinito illo sæculo, quod in spe repositum est.

ἀνθρώπινον βίον, μικρότατον ἔστι διάστημα παντελῶς, ἐλπίσιν ἀποκειμένου.

2. Fidem autem nos neque ab aliis scriptam nobis recentiore suscipimus, neque ipsi mentis nostræ fetus tradere audemus, ne humana faciamus pietatis verba: sed quæ a sanctis Patribus edocti sumus, ea iis qui nos interrogant, annuntiamus. Viget igitur a patrum nostrorum temporibus in nostra Ecclesia fides a Patribus Nicææ congregatis conscripta, quam arbitramur et apud vos etiam in ore esse: sed tamen non recusamus, ne segnitiei crimen sustineamus, ipsa quoque verba in epistola referre. Hæc autem sunt: *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium sive visibilium, sive invisibilium factorem. Et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei, genitum ex Patre unigenitum, hoc est, ex essentia Patris; lumen de lumine, Deum verum ex Deo vero: genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, et quæ in cælo sunt, et quæ in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit: incarnatus est, homo factus est, passus est, et resurrexit tertia die: ascendit ad cælos, venturus est ad judicandum vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum. Qui autem dicunt, erat aliquando, quando non erat; et antequam gigneretur, non erat; et quod ex non existentibus factus est; aut ex alia hypostasi aut essentia esse dicunt, aut mutabilem, aut alterabilem Filium Dei, eos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.* His credimus: sed quia definita non est de Spiritu sancto doctrina, nondum tunc pneumatomachis

(81) Ἀποδειχθῆναι. Ita Med. et Coisl. uterque, et Vat. cum duobus Regiis. Editi ἀναδειχθῆναι. Non multo post editi post στερέωμα addunt ἡμῶν, quæ vox deest in quinque mss.

(82) Ποιήσωμεν. Ita septem mss.; unde miror legi in editis λογίζονται.

(83) Τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν. Nicænam formulam Cæsaream attulerat S. Leontius, qui huic synodo interfuerat. Ejusdem fidei acerrimus defensor exstitit Hermogenes, Leontii successor, ut perspicui potest ex epist. 81. At Dianius qui Hermogeni successit, non videtur ejus vestigiis semper institisse. Sæpe enim Arianorum formulis subscripsit. Non

μονῆς καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος στέφανον. Μὴ οὖν ἀποκάμωμεν ἐναθλοῦντες εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας, μηδὲ δι' ἀνεπιπίστας τὰ ποιηθέντα ἡμῶν προώμεθα. Οὐ γὰρ μία πράξις ἀνδρείας, οὐδὲ βραχὺς πόνος τὸ τῆς ψυχῆς καρτερὸν διαδείκνυσιν· ἀλλ' ὁ δοκιμάζων ἡμῶν τὰς καρδίας διὰ μακροῦς καὶ παρατεταμένης τῆς δοκιμασίας βούλεται ἡμᾶς τῆς δικαιοσύνης στεφανίτας ἀποδειχθῆναι (81). Μόνον ἀνένδοτον φυλασσεῖσθω τὸ φρόνημα ἡμῶν, ἅπειστον τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως διατηρεῖσθω, καὶ ἤξει ἐν τάχει ὁ ἀντιληφόμενος ἡμῶν· ἤξει καὶ οὐ χρονιεῖ. Προσδέχου γὰρ θλίψιν ἐπὶ θλίψει, ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι· ἔτι μικρὸν ἔτι μικρὸν. Οὕτως οἷδε ψυχαγωγεῖν τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ μέλλοντος τοὺς ἑαυτοῦ τροφίμους τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Μετὰ γὰρ τὰς θλίψεις ἡ ἐλπίς· ἐκ τοῦ σύνεγγυς δὲ πάρ-εστι τὰ ἐλπίζόμενα. Κἂν γὰρ ὅλον τις εἴποι τὸν συγκρίσει ἐκείνου τοῦ ἀπεράντου αἰῶνος τοῦ ἐν ταῖς

2. Πίστιν δὲ ἡμεῖς οὔτε παρ' ἄλλων γραφομένην ἡμῶν νεωτέραν παραδεχόμεθα, οὔτε αὐτοὶ τὰ τῆς ἡμετέρας διανοίας γεννήματα παραδιδόναι τολμῶμεν, ἵνα μὴ ἀνθρώπινα ποιήσωμεν (82) τὰ τῆς εὐσεβείας ῥήματα· ἀλλ' ἅπερ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων δεδιδῶμεθα, ταῦτα τοῖς ἐρωτῶσιν ἡμᾶς διαγγέλλομεν. Ἔστι τοίνυν ἐκ πατέρων ἐμπολιτευομένη τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν (83) ἡ γραφεῖσα παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων πίστις τῶν κατὰ τὴν Νικαίαν συνελθόντων· ἦν ἡγούμεθα μὲν διὰ στόματος εἶναι καὶ παρ' ὑμῶν, οὐ παραιτούμεθα δὲ, ἵνα μὴ ὄκνου ἐγκλημα ἀπενεγκώμεθα, καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα ἐνησηῶναι τῷ γράμματι. Ἔστι δὲ ταῦτα. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων ποιητῆν. Καὶ εἰς ἕνα Κύριον (84) Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς μονογενῆ· τούτέστιν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς· φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν τῇ γῆ. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα (85)· σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα (86), καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· ἀνελθόντα εἰς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Τοὺς δὲ λέγοντας, Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν· καὶ, Πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ, ὅτι Ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο· ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι,

ideo tamen Nicæna formula Cæsareæ oblitterata, ut hoc loco testatur Basilius: ac ipsius Dianii perhonorificum de hac fide et de Nicænis Patribus testimonium habemus in epist. 51.

(84) Κύριον. Editio Paris. et Basileensis secunda addunt ἡμῶν, quæ vox deest in antiquioribus editionibus et codicibus Med. Coisl. primo et tribus aliis.

(85) Κατελθόντα. Editi addunt ἐκ τῶν οὐρανῶν, quæ desiderantur in sex mss.

(86) Παθόντα. Hanc vocem addidi ex Med. et Coisl. utroque, et utroque Regio.

ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τούτους ἀναθεματίζει ἢ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Πιστεύομεν τούτοις. Ἐπειδὴ δὲ ἀδιόριστός ἐστιν ὁ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγος, οὕτω τότε τῶν πνευματομάχων ἀναφανέντων, τὸ χρῆναι ἀναθεματίζεσθαι τοὺς λέγοντας τῆς κτιστῆς εἶναι καὶ δουλικῆς φύσεως τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐσίγησαν. Οὐδὲν γὰρ ὄλωσ τῆς θείας καὶ μακαρίας Τριάδος κτιστόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΜΑ΄.

Cum u questus fuisset Eusebius quod Basilius ad se non venisset, cumque eum hortatus fuisset ad rerum ecclesiasticarum defensionem, Basilius absentiam tuetur morbi excusatione; res ecclesiasticas non sua culpa adversariis tradi demonstrat, sed episcoporum sibi communionem conjunctorum, ad quos et Bosphorius nuper accessit. Narrat quomodo eos hortatus sit, cum ad urbem ipsius morte audita venissent; sed queritur, quod statim ac recesserant, ad ingenium redeant.

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

1. Ἐδεξάμην ἤδη δύο ἐπιστολάς παρὰ τῆς εὐθέου καὶ τελειοτάτης φρονήσεώς σου· ὧν ἡ μὲν ὑπέγραψεν ἡμῖν ἐναργῶς, ὅπως μὲν προσεδοκῆθημεν ὑπὸ τοῦ λαοῦ τοῦ ὑπὸ τὴν χεῖρα τῆς ὁσιότητός σου, ὅσον δὲ ἐλυπήσαμεν ἀπολειφθέντες τῆς ἀγιωτάτης συνόδου. Ἡ δὲ ἑτέρα, ἢ παλαιότερα μὲν, ὡς εἰκάσω τῷ γράμματι, ὕστερον δὲ ἡμῖν ἀποδοθεῖσα, διδασκαλίαν περιεῖχε πρέπουσάν σοι καὶ ἡμῖν ἀναγκαίαν, μὴ καταρροῦμεν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, μηδὲ κατὰ μικρὸν προϊέσθαι τοῖς ὑπεναντίοις τὰ πράγματα· ἀφ' ὧν τὰ μὲν ἐκείνων ἀυξήσῃ, τὰ δὲ ἡμέτερα μειωθήσεται. Καὶ οἶμαι πρὸς ἑκατέραν ἀποκεκρίσθαι· πλὴν ἀλλὰ καὶ νῦν (ἐπειδὴ ἀδύλον εἰ οἱ πιστευθέντες τῆν διακονίαν διέσωσαν ἡμῶν τὰς ἀποκρίσεις) περὶ τῶν αὐτῶν ἀπολογοῦμαι· πρὸς μὲν τὴν ἀπολειφθῆν ἁληθεστάτην πρόφασιν γράφων, ἧς οἶμαι τὴν ἀκοήν καὶ μέχρι τῆς σῆς ὁσιότητος διαβεβηκέναι, ὅτι ὑπὸ ἀρρώστιας κατασχέθη, τῆς μέχρις αὐτῶν με τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου καταγαγούσης. Καὶ ἔτι καὶ νῦν, ἡνίκα ἀπέστειλλον περὶ τούτων, λείψανα φέρων τῆς ἀρρώστιας ἔγραψον. Ταῦτα δὲ ἐστὶ τοιαῦτα, ὥστε ἐξαρκεῖν ἑτέρῳ νοσήματι (87) εἶναι δύσφορα.

2. Πρὸς δὲ τὸ, ὅτι οὐ βραθυμίᾳ ἡμέτερα τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῖς ἐναντίοις προδέδοται, εἰδέναι βούλομαι τὴν θεοσέβειάν σου, ὅτι οἱ κοινωνικοὶ θῆθεν ἡμῖν τῶν ἐπισκόπων, ἢ ὄκνη, ἢ τῶν πρὸς ἡμᾶς ὑπόπτως ἔχειν ἔτι καὶ μὴ καθαρῶς, ἢ τῆ παρὰ τοῦ διαβόλου ἐγγυνομένη πρὸς τὰς ἀγαθὰς πράξεις ἐναντιώσῃ, συναρῶσθαι (88) ἡμῖν οὐκ ἀνέχονται. Ἀλλὰ σχήματι μὲν θῆθεν οἱ πλείους ἐσμέν μετ' ἀλλήλων, προστεθέντος ἡμῖν καὶ τοῦ χρηστοῦ Βοσπορίου· ἀληθείᾳ δὲ πρὸς οὐδὲν ἡμῖν τῶν ἀναγκαιοτάτων συναίρονται· ὥστε με καὶ ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ταύτης τὸ πλεῖστον μέρος πρὸς τὴν ἀνάληψιν ἐμποδίζεσθαι, συνεχῶς μοι τῶν ἀρρώστιαμάτων ἐκ τῆς σφοδρῆς λύπης ἀποστρεφόντων. Τί δ' ἂν ποιήσαιμι μόνος (89), τῶν κανόνων,

(87) Ἐτέρῳ νοσήματα. Ita Harl., Med., Coisl. primus, Vat., Clarom. Editi ἑτέρων νοσήματα. Nonnulli mss. ἑτέρῳ νοσήματι.

(88) Συναρῶσθαι. Ita tres antiquissimi codices cum pluribus aliis. Editi συναίρεσθαι.

(89) Μόνος. Hæc vox addita ex septem mss. Canones illos, qui apostolis afflicti fuere, nunquam citat Basilius in Epistolis canonicis. Videtur hoc loco respicere ad vigesimum septimum, ubi præscribitur, ut in unaquaque provin-

A apparentibus, anathematizandos esse eos, qui dicunt creatæ esse ac servilis naturæ Spiritum sanctum, silentio prætermiserunt. Nihil enim omnino in divina ac beata Trinitate creatum est.

234 EPISTOLA CXLI'.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Jam duas litteras accepi a divina tua et absolutissima prudentia, quarum una nitide nobis describebat, quomodo a populo sub manu sanctitatis tuæ constituto expectati fuerimus, quantumque intulerimus doloris a sanctissimo conventu absentes. Altera vero, antiquior quidem, ut e scriptura conjicio, sed posterius nobis redita, documenta continebat te digna et nobis necessaria, ut ne Dei Ecclesias negligamus, neve paulatim negotia adversariis tradamus, unde res eorum augeantur, nostræ vero minuantur. Ac mihi quidem videor utrique respondisse, sed tamen etiam nunc (siquidem incertum est an ii quibus hoc ministerium commissum fuerat, responsa nostra servaverint) de iisdem causam dico: quod quidem ad absentiam attinet, excusationem verisimam scribens, ejus famam etiam usque ad tuam sanctitatem pervenisse puto: quod morbo detentus fuerim, qui me usque ad ipsas mortis januas perduxit. Imo etiam nunc cum de his scriberem, adhuc ferens morbi reliquias scribebam. Hæc autem sunt ejusmodi, ut alteri possint esse morbus ad ferendum difficilis.

2. Quod autem non nostra segnitie res Ecclesiarum adversariis traditæ sunt, hoc pietati tuæ perspectum esse volo, episcopos nobis communionem conjunctos, sive socordia, sive quod adhuc suspicioso in nos nec puro affecti sunt animo, sive diabolo bonis operibus obstante, suam nobis operam præstare nolle. Sed specie quidem plures inter nos jungimur, adjuncto nobis et optimo Bosphorio: at revera nullam ad rem ex his, quæ maxime sunt necessariæ, nos adjuvant: ita ut maxima ex parte hæc animi obstet ægritudo, quominus vires resumam, continenter mihi morbis ex vehementi mœrore redeuntibus. Quid autem solus facere possim, quandoquidem canones, ut

cia episcopi nihil majoris rei incipiant sine sententia illius, qui inter eos primus, ac unusquisque iis contentus sit, quæ ad paræciam suam pertinent: sed nec ille absque omnium voluntate quidquam faciat. Erat Basilius hujus canonis observandi studiosus, et quamvis nominis fama et sedis dignitate plurimum posset, nunquam ab eo communionis restitutionem impetrare potuerunt

Marcelli

* Alias CCLXII. Scripta anno 373.

et ipse non ignoras, uni ministeria ejusmodi non concedunt? Jam vero quodnam remedium non adhibui? Quodnam judicium ipsis non revocavi in memoriam, partim per litteras, partim cum coram congressi essemus? Venerunt enim et usque ad urbem, audito mortis meæ nuntio. Sed quia Deo visum est, ut me vivum deprehenderent, eos, ut par erat, sum allocutus. Ac præsentem quidem reverentur, et omnia quæcunque officii sunt pollicentur: at simul ut recesserunt, iterum recurrunt ad suam ipsorum sententiam. In his nos quoque communis rerum status participes sumus, Domino **235** palam nos deserente, quorum charitas ob multiplicatam iniquitatem refrixit. Sed nobis ad omnia sufficiat magna tua ac potentissima apud Deum deprecatio. Forte enim aut rebus aliquid proderimus, aut si optato exitu aberremus, condemnationem effugiemus.

EPISTOLA CXLII*.

Rogat Basilius ut pauperum hospitia vectigalibus eximantur.

Numerario præsidum.

Convocavi omnes ad conventum beati martyris Euppsychii fratres nostros chorepiscopos, ut notos facerem dignitati tuæ. Sed quia abfuisti, per litteras eos necesse est sistere integritati tuæ. Cognosce igitur fratrem istum, qui dignus est ob Domini timorem cui tua prudentia fidem habeat. Et quæcunque pauperem causa ad tuam bonam voluntatem retulerit, ei ut verum dicenti digneris fidem habere, atque afflictatos pro virili adjuvare. Dignaberis autem procul dubio et pauperum domum ad pagos ipsi commissos pertinentem invisere, ac omnino vectigalibus eximere. Hoc enim jam et tuo collegæ visum est exiguam egenorum possessionem tributis eximere.

EPISTOLA CXLIII**.

Idem petit ab altero numerario.

Alteri numerario.

Mihi quidem silicet dignitatem tuam convenire, per me ipse prorsus retulisses quibus de rebus sollicitus sum, et afflictorum defensionem suscepissem. Sed cum me corporis infirma valetudo ac negotiorum impedimenta retrahant, mei loco hunc fratrem chorepiscopum tibi commendo, ut ei aures

Marcelli discipuli, antequam Petri Alexandrini auctoritas accessisset: et cum ab episcopis in Palestina exsulantibus non exspectato aliorum episcoporum consensu restituti fuissent, factum moleste tulit et libere reprehendit, epist. 263.

* Alias CCCCXVIII. Scripta anno 373.

** Alias CCCCXIX. Scripta anno 373.

(90) Χρήσιμοι. Legendum puto χρήσιμον, ut jam observavi ad epist. 72.

(91) Διαμαρτόντες. Ita quinque mss. Editi διαμαρτάνοντες. Reg. secundus et Paris. διαμαρτώντες.

(92) Ἐπάρχων. Reg. secundus et Coisl. secundus

ὡς καὶ αὐτὸς οἶδας, ἐνὶ τὰς τοιαύτας οἰκονομίας μὴ συγχωρούντων; Καίτοι τίνα θεραπείαν οὐκ ἐθεράπευσα; Ποίου κρίματος αὐτοὺς οὐκ ἀνέμνησα τὰ μὲν διὰ γραμμάτων, τὰ δὲ καὶ διὰ τῆς συντυχίας; Ἦλθον γὰρ καὶ μέχρι τῆς πόλεως, κατὰ ἀκοήν τοῦ ἐμοῦ θανάτου. Ἐπεὶ δὲ ἔδοξε τῷ Θεῷ ζῶντας ἡμᾶς παρ' αὐτῶν καταληφθῆναι, διελέχθημεν αὐτοῖς τὰ εἰκότα. Καὶ παρόντα μὲν αἰδοῦνται, καὶ ὑπισχνοῦνται τὰ εἰκότα πάντα· ἀπολειφθέντες δὲ πάλιν πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἀνατρέχουσι γνώμην. Ταῦτα καὶ ἡμεῖς τῆς κοινῆς κατάστασεως τῶν πραγμάτων ἀπολαύομεν, προδήλως τοῦ Κυρίου ἐγκαταλιπόντος ἡμᾶς, τοὺς διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψύξαντας τὴν ἀγάπην. Ἀλλὰ πρὸς πάντα ἡμῖν ἀρκεσάτω ἡ μεγάλη σου καὶ δυνατωτάτη πρὸς Θεὸν ἰκεσία. Τάχα γὰρ ἂν ἡ γενοίμεθά τι τοῖς πράγμασι χρήσιμοι (90), ἢ, διαμαρτόντες (91) τῶν σπουδαζομένων, φύγοιμεν τὴν κατάκρισιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΒ'.

Νουμεραρίῳ ἐπάρχων(92).

Συνήγαγον (93) μὲν πάντας ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ μακαρίου μάρτυρος Εὐψυχίου τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν τοὺς χωρεπισκόπους, ὥστε γνωρίμους ποιῆσαι τῇ τιμιότητι σου· ἐπεὶ δὲ ἀπελείφθης, διὰ γραμμάτων αὐτοὺς ἀναγκαῖόν ἐστι προσαχθῆναι σου τῇ τελειότητι. Γνώριζε τοίνυν τὸν ἀδελφὸν τόνδε, ἄξιον ὄντα τοῦ πιστεύεσθαι παρὰ τῆς σῆς φρονήσεως διὰ τὸν φόβον τοῦ Κυρίου. Καὶ ἅπερ ἂν τῶν πτωχῶν ἔνεκεν ἀναφέρῃ σου τῇ ἀγαθῇ προαιρέσει, καταξιώσου ὡς ἀληθεύοντι πείθεσθαι, καὶ τὴν δυνατὴν ἐπικουρίαν παρέχεσθαι τοῖς καταπονουμένοις. Καταξιώσεις δὲ δηλονότι καὶ πτωχοτροφίαν τῆς συμμορίας τῆς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκέψασθαι, καὶ πάντα ἀνεῖναι τῆς συντελείας. Τοῦτο γὰρ ἤδη καὶ τῷ ἐταίρῳ σου συνήρῃσε τὴν μικρὰν κτῆσιν τῶν πενήτων ἀλειτούργητον καταστήσαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΓ'.

Ἐτέρῳ νουμεραρίῳ.

Εἰ μὲν αὐτῷ μοι δυνατόν ἦν συμπαρεῖναι τῇ τιμιότητι σου, δι' ἑμαυτοῦ ἂν πάντως ἀνήνεγκα περὶ τὴν ἐβουλόμην, καὶ προέστην τῶν καταπονουμένων· ἐπεὶ δὲ με ἀρρώστια σώματος καὶ ἀσχολία πραγμάτων ἀφέλκουσιν (94), ἂντ' ἑμαυτοῦ σοι τὸν ἀδελφὸν τόνδε τὸν χωρεπίσκοπον συνίστημι· ὥστε, σὲ αὐτῷ γνη-

ἐπαρχίων. Sanxerat Valens anno 365, ut numerarii consularium et præsidum vocarentur deinceps tabularii. Sed forte lex illa minus fuit observata: vel huic epistolæ, ut pluribus aliis, non a Basilio, sed post eum a librariis titulus præfixus.

(93) Συνήγαγον. Coisl. uterque et Reg. secundus συνηγάγομεν.

(94) Ἀφέλκουσιν. Ita sex codices mss. pro eo quod est in editis ἀνθέλκουσιν. Paulo post ope Coisl. primi et Reg. secundi emendavimus quod erat in editis ὥστε σεαυτῷ.

σίως προσχόντα, χρήσασθαι συμβούλω, ὡς φιλαλη-
θῶς καὶ ἐμφρόνως δυναμένω συμβουλευσαι περὶ τῶν
πραγμάτων. Τὸ γὰρ πτωχοτροφεῖον τὸ παρ' αὐτοῦ
οἰκονομούμενον ἐπειδὴν καταξιώσης θεάσασθαι [ὄφει-
γάρ, εὖ οἶδα, καὶ οὐ παραδραμῆ, ἐπειδὴ οὐδὲ ἀπει-
ρος (95) εἶ τοῦ ἔργου· ἀλλ', ὧν ὁ θεῖνά μοι ἀνήνεγκεν,
ἐν τῶν ἐν τῇ Ἀμασειᾷ ἐξ ὧν ἐδωκέ σοι ὁ Κύριος
διατρέφεις (96)], ἐπειδὴν οὖν ἴδης καὶ τοῦτο, πάντα
αὐτῷ παρέξῃ τὰ ἐπιζητούμενα. Ἦδη γὰρ μοι καὶ
ὁ ἐταῖρός σου (97) κατεπηγγείλατο φιλανθρωπίαν τινὰ
περὶ τὰ πτωχοτροφεῖα. Τοῦτο δὲ λέγω, οὐχ ἵνα ἄλλον
αὐτὸς μιμήσῃ (σὲ γὰρ εἰκὸς ἑτέροις εἶναι τῶν καλῶν
ἡγεμόνα), ἀλλ' ἵνα γινῆς, ὅτι δὴ περὶ αὐτῶν τούτων
καὶ ἄλλοι ἡμᾶς ἐδυσωπήθησαν (98).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΑ'.

Eamdem immunitatem petit ac in duabus præcedentibus epistolis.

Τρακτευτῇ τῶν ἐπάρχων.

Γνωρίζεις πάντως τόνδε ἐκ τῆς κατὰ τὴν πόλιν
συντυχίας· ὁμῶς δὲ σοι αὐτὸν καὶ διὰ τῆς ἐπιστολῆς
προσάγομεν συνιστῶντες, ὅτι εἰς πολλά σοι τῶν
σπουδαζομένων χρήσιμος ἔσται, διὰ τὸ καὶ συνετῶς
καὶ εὐλαβῶς δύνασθαι ὑποτίθεσθαι τὰ πρακτέα. Ἄ
δὲ ἐμοὶ εἰς τὸ οὖς διελέχθης, ταῦτα νῦν ἔστι καιρὸς
ἐπιδειξασθαι, ἐπειδὴν σοι ὁ προειρημένος ἀδελφὸς
τὰ τῶν πτωχῶν ὑποδείξῃ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΕ'.

Quamvis multæ magnæque rationes Eusebium prohibere videantur, quominus peregre eat; non tamen desperat Basilius eum omnia impedimenta superaturum. Quare eum rogat, ne spem Ecclesiæ Cæsariensis irritam faciat, quam de ejus adventu Basilius anno præterito Syria rediens attulerat.

Εὐσεβίω, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Οἶδα τοὺς μυρίους πόνους (99) σου, οὓς ἀνέτλης
ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ· καὶ τῶν ἀσχολιῶν τὸ
πλήθος οὐκ ἀγνοῶ, ἃς ἔχεις· τὴν οἰκονομίαν οὐ παρ-
έργως, ἀλλὰ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου διατιθέ-
μενος. Καὶ τὸν ἐκ γειτόνων ὑμῶν ἐπικαθήμενον
ἐννοῶ (1), ὃ ἀνάγκη ὑμᾶς, ὡσπερ ὄρνιθας ἀετῶ
ὑποπτήσσοντας, μὴ πόρρω τῆς σκέπης ἑκαστου
ἀποτρεχειν. Τούτων με οὐδὲν λέληθεν. Ἄλλ' ὁ πόθος
πρᾶγμα βίαιον, καὶ ἐλπῖσαι τὰ μὴ ἐνδεχόμενα, καὶ
ἐγχειρῆσαι τοῖς ἀδυνατοῖς (2)· μᾶλλον δὲ ἢ ἐπὶ Κυ-
ριον ἐλπῖς ἰσχυρότατον πάντων. Οὐ γὰρ ἀλόγῳ ἐπι-
θυμίᾳ, ἀλλ' ἰσχυρῇ πίστεως προσδοκῶ καὶ πόρον ἐν
ἀμηχάνοις φανήσεσθαι, καὶ πάντων ῥαδίως σε (3)

(95) Ἄπειρος. Uterque Coisl. cum Reg. secundo
et Paris. ἄπορος, *Non cares facultatibus ad hoc
opus.*

(96) Διατρέφεις. Ita Coisl. uterque et Vat. Editio
prima Paris. διατρέφεις. Paulo post editi παρέξεις.
Coisl. uterque, Med. et Reg. secundus ut in textu.

(97) Ὁ ἐταῖρός σου. Duo erant numerarii in una-
quaque provincia. Non tamen collega hoc loco in-
telligitur alter numerarius, cui superior inscripta
epistola. Huic enim Basilius similiter dicit benefi-
cium sibi in pauperes ab ipsius collega promissum
fuisse. Quare collegam utriusque numerarii
interpretor tractatorem præsidum, cujus pro-
missa in epistola sequenti reposeuntur. Is cum ma-
nus administraret magna cum numerariis neces-
situdine conjunctum, eorum collega dici poterat.

(98) Ἐδυσωπήθησαν. Sic Coisl. secundus et

A sincere accommodans, ipso utaris consiliario, ut
homine et amore veritatis et prudentia ad consi-
lium de rebus dandum idoneo. Postquam enim
pauperum hospitium ab eo gubernatum visere
dignatus fueris (invises enim, sat scio, nec præte-
ribis : siquidem nec rei inexpertus es : sed, ut a
quodam ad me relatum est, unum ex his quæ
Amasæ constructa sunt ex bonis quæ tibi Dominus
tradidit sustentas), ubi inquam, et hoc videris ;
concedes ei omnia quæ opus erunt. Jam enim et
collega tuus aliquam mihi erga egenorum hospitia
humanitatem pollicitus est. Hoc autem dico, non
ut alium ipse imiteris (par enim te aliis recte fac-
torum ducem esse), sed ut scias jam nobis ab aliis
reverentiam his in rebus habitam fuisse.

236 EPISTOLA CXLIV**.

B

Tractatori præsidum.

Cognoscis profecto illum ex mutuo in urbe col-
loquio. Sed tamen eum tibi et per litteras sisto et
commendo, ut ad multa, quæ tibi curæ sunt, uti-
lem futurum, eo quod pie ac prudenter possit
agenda suggerere. Quæ autem mihi in aurem dixisti,
ea nunc tempus est exsequi ; postquam memora-
tus frater pauperum statum tibi indicaverit.

EPISTOLA CXLV*.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Novi innumeros labores tuos, quos pro Dei Ec-
clesiis exantlasti ; nec negotiorum multitudinem
ignoro, quibus detineris ; commissam administra-
tionem non perfunctorie, sed secundum Dei volun-
tatem gerens. Illum etiam cogito, qui vobis e pro-
pinquo imminet, sub quo vos necesse est, veluti
aves sub aquila formidantes, non longe a suo
quemque tecto excurrere. Horum nihil me latet.
Sed desiderium res violenta, tum in iis sperandis
quæ parabilia non sunt, tum in aggrediendis quæ
fieri non possunt : vel potius spes in Domino om-
nium rerum fortissima. Non enim temeraria cupi-
ditate, sed fidei robore exspecto aliquem futurum

Reg. secundus. Editi ἐδυσώπησαν.

(99) Πόνους. Quatuor mss. κόπους. Infra Harl.,
Med. et Clarom. θέλημα τοῦ Θεοῦ.

(1) Ἐννοῶ Quamvis hoc verbum non omnino
necessarium sit : quia tamen legitur in codicibus
Harl., Med., Clarom., Coisl. secundo, et Reg. secundo,
recipiendum visum est in contextum. Ibidem editi
ὃ ἀνάγκη ἡμᾶς. Melius in Coisl. primo et aliis non-
nullis quos secuti sumus.

(2) Ἀδυνατοῖς. Editi post hanc vocem addunt
ποιεῖ, sed in nullo propterea ex nostris octo mss. re-
peritur.

(3) Ῥαδίως σε. Deest vocula in editis, legitur in
omnibus mss. Ibidem editi περιγενέσθαι. Harl. et
Coisl. primus ut in textu.

* Alias CCCCXX. Scripta anno 373.

** Alias CCLV. Scripta anno 373.

etiam in rebus difficillimis exitum, teque omnia impedimenta superaturum, ut Ecclesiarum amicissimam videas, atque etiam ab ipsa conspiciaris: quod quidem omnium illi bonorum antiquissimum est, vultum tuum conspicerem, ac tuam vocem audire. Cave igitur spes illius vanas ac irritas facias. Anno enim præterito cum e Syria rediens, promissum quod acceperam reportavi, quomodo eam putas spe suspensam a me fuisse? Ne igitur in aliud tempus differas illius visitationem, vir admirande. Nam etiamsi fieri possit, ipsam ut aliquando invisas, sed non etiam nobiscum, quos urget morbus ab hac tandem ærumnosa vita secedere.

EPISTOLA CXLVI*.

Antiochum, qui manu sua salutem apposuerat vicissim salutatur Basilius et hortatur, ut animæ salutem animam intendat.

Antiocho.

Non possum te inertiae aut pigritiae accusare, quod cum tempus incidisset scribendi, conticueris. Quam enim veneranda mihi **237** manu salutem misisti, hanc pluris facio quam multas epistolas. Te igitur vicissim saluto, ac exhortor, ut strenue ad animæ salutem incumbas, omnes carnis affectiones ratione frenans, ac indesinenter Dei cogitationem velut in sanctissimo quodam templo, ita in animo tuo consecratam habens: atque ut in actione omni et in omni sermone ante oculos habeas Christi iudicium; ita ut tibi opera singula ad accuratum illud ac tremendum examen collecta, gloriam in die remunerationis afferant, coram omni creatura laudem consequenti. Quod si non gravetur ad nos usque proficisci magnus ille vir, parum non erit C

EPISTOLA CXLVII*.

Aburgio Basilius Maximum commendat, ac rogat, ut hominem longe optimum, qui Cappadociae præses fuerat, omnibus rebus spoliatum, et in ærumnis jacentem adversus calumniam tueatur.

Aburgio.

Fabulam hætenus credebam Homeri carmina, cum perlegerem alteram illius poesis partem, in qua Ulyssis calamitates narrat. Sed fabulosa illa hætenus et incredibilia, omnino nos probabilia existimare docuit longe optimi Maximi calamitas. Nam et hic præfuit genti non vilissimæ, quemadmodum ille dux fuit Cephalleniorum. Ac Ulysses quidem

* Alias CCLXVIII. Scripta anno 373.

** Alias CCCLVI. Scripta anno 373.

(1) Προσβλέψαι. Ita summo consensu veteres libri. Editio prima Paris. προβλέψαι.

(5) Ἐπανέλθων. Sic Harl. et Coisl. primus cum pluribus aliis. Editio 1 Paris. ἀπανέλθων.

(6) Αὐτῆς. Hanc vocem addidimus ex septem mss. Harlæanus codex αὐτῶν.

(7) Ἀντιόχῳ. Legitur in omnibus mss. et editis τῷ αὐτῷ, quia scilicet hæc epistola sequitur epistolam 31. alias 267. Sed tamen perspicuum est hanc epistolam non inscriptam fuisse Eusebio, quem Basilius designat his verbis: *Quod si magnus ille vir*, etc., sed ipsius fratris filio, quem Basilius,

τῶν κωλυμάτων περιγενήσεσθαι, πρὸς τὸ ἰδεῖν σε τὴν φιλότατον τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ μέντοι καὶ ὀφθῆναι παρ' αὐτῆς ὁ πάντων αὐτῆ τῶν ἀγαθῶν προτιμότερον, τῷ σὺ προσβλέψαι (4) προσώπῳ, καὶ τῆς σῆς ἀκοῦσαι φωνῆς. Μὴ τοίνυν αὐτῆ τὰς ἐλπίδας ἀτελεῖς καταστήσης. Παι γὰρ πέρυσιν, ἀπὸ τῆς Συρίας ἐπανέλθων (5), ἣν ἐδεξάμεθα ἐπαγγελίαν, ταύτην διακομίσας, πῶς οἶμι μετέωρον αὐτὴν κατέστησα ταῖς ἐλπίσι; Μὴ οὖν εἰς ἄλλον καιρὸν ὑπέροχη τὴν ἐπίσκεψιν αὐτῆς (6), ὧ θαυμάσια. Καὶ γὰρ ἐν ἡ θύνατον ἰδεῖν αὐτὴν ποτε, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μεθ' ἡμῶν, οὓς ἐπείγει ἡ νόσος ἀπᾶραι λοιπὸν τοῦ ὀδυνηροῦ τούτου βίου.

EPISTOLA PMZ*.

Ἀντιόχῳ (7).

Οὐκ ἔχω μέμψασθαι σοι ἀργίαν οὐδὲ ραθυμίαν, ὅτι, καιροῦ παραπεσόντος (8) γραμμάτων, ἀπεσιώπησας. Ἦν γὰρ διὰ τῆς τιμίας ἐμοὶ χειρὸς διεπέμψω προσηγορίαν, πολλῶν ἐπιστολῶν τιμιωτέραν ποιῶμαι. Ἀντι οὖν ταύτης προσαγορεύω σε, καὶ παρακαλῶ σπουδαίως ἀντέχεσθαι τῆς κατὰ ψυχὴν σωτηρίας, πάντα τὰ πάθη τῆς σαρκὸς παιδαγωγῶντα τῷ λόγῳ, καὶ διηνεκῶς τὴν περὶ Θεοῦ ἐνοιαν, οἷον ἐν νῶϊ τινι ἀγρωτάτῳ, τῇ σαυτοῦ ψυχῇ ἐνιδρυμένῃν ἔχοντα ἐπιπάσης θεῶν πρᾶξεως καὶ παντός λόγου πρὸ ὀφθαλμῶν λαμβάνειν τὸ τοῦ Χριστοῦ (9) δικαστήριον, ὥστε σοι τὰς κατὰ μέρος ἐνεργείας συναχθεῖσας ἐπὶ τῆς ἀκαίρου ἐκείνης καὶ φοβερῆς ἐξετάσεως δόξαι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως ἐνεγκεῖν, ἐπὶ πάσης τῆς κτίσεως τῶν ἐπαινῶν ἀξιουμένῳ. Εἰ δὲ καταδέχοιτο τὴν μέχρις ἡμῶν ὁδὸν ὁ μέγας, οὐ μικρὸν κέρδος ἰδεῖν σε μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας.

EPISTOLA PMZ*.

Ἀβουργίῳ.

Μύθον ἐνόμιζον τέως τὰ τοῦ Ὀμήρου, ὅτι ἐπῆεν αὐτοῦ τὸ ἕτερον μέρος τῆς ποιήσεως, ἐν ᾧ τὰ τοῦ Ὀδυσσεύος πάθη μεταδιδάσκει. Ἀλλ' ἐκεῖνα τὰ μυθικὰ τέως καὶ ἄπιστα πάνυ ἡμᾶς πιθανὰ νομίζεν ἐδιδάξεν ἡ περὶ τὸν πάντα ἄριστον Μάξιμον περιπέτεια. Καὶ γὰρ καὶ οὗτος ἄρχων ἐγένετο ἔθνους οὐ φαυλοτάτου, ὡσπερ ἐκεῖνος ὁ στρατηγός (10) τῶν

ut æqualem, vel forte etiam natu minorem, ad pietatem hortatur.

(8) Παραπεσόντος. Sic quatuor vetustissimi codices, Harl., Med., Coisl., Vat. et alii nonnulli. Editi παραπεσόντος. Paulo post auctoritate quinque codicum, quorum nonnulli antiquissimi. transposuimus ἐμοί, cum legeretur in editis ἐμοὶ διεπέμψω.

(9) Χριστοῦ. Sic plerique mss. codices. Editi Κυρίου.

(10) Ὁ στρατηγός. Additus articulus ex tribus vetustissimis codicibus et tribus aliis. Ibidem. Reg. secundus et Coisl. secundus Κεφαλήνων.

Κεφαλλήνων. Καὶ πολλὰ χρήματα ἄγων ἐκεῖνος, γυμνὸς ἐπανήλθε· καὶ τοῦτον οὕτως ἢ συμφορὰ διέθηκεν, ὡς κινδυνεῦσαι ἐν ἀλλοτρίοις ῥάκεσιν ὀφθῆναι τοῖς οἴκοι (11). Καὶ ταῦτα πέπονθε, Λαιστρυγόνας τάχα που ἐφ' ἑαυτὸν παροξύνας, καὶ Σκύλλη περιπεσὼν ἐν γυναικείᾳ μορφῇ κυνείαν ἐχούσῃ ἀπανθρωπίαν καὶ ἀγριότητα. Ἐπεὶ οὖν μάλιστα αὐτῷ ὑπῆρξε τὸν ἄφυκτον τοῦτον διανήξασθαι κλύδωνα, σὲ δὲ ἡμῶν ἰκετεύει, ἀξίων αἰδεσθῆναι τὴν κοινὴν φύσιν, καὶ ἐπὶ ταῖς παρ' ἀξίαν αὐτοῦ συμφοραῖς ἀλγήσαντα, μὴ σιωπῇ κρύψαι τὰ κατ' αὐτὸν, ἀλλὰ διαγγεῖλαι τοῖς ἐν δυνάμει, ὥστε μάλιστα μὲν καὶ γενέσθαι τινα αὐτῷ βοήθειαν πρὸς τὴν σκευωρηθεῖσαν (12) ἐπήρειαν· εἰ δὲ μὴ, δημοσιευθῆναι γούν τὴν προαίρεσιν τοῦ εἰς αὐτὸν ἐμπαροίνήσαντος. Ἄρχουσα γὰρ τῷ ἡδικημένῳ παραμυθία ἢ τῶν ἐπιβουλεύσαντων αὐτῷ τῆς πονηρίας φανέρωσις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΗ'.

Maximum Trajano commendat Basilus, ac rogat ut ei in iudicio patrocinium impendat.

Τραϊανῷ.

Πολλὴν φέρει τοῖς καταπονουμένοις παραμυθίαν, καὶ τὸ ἔχειν ἀποδύρασθαι τὰς ἑαυτῶν συμφορὰς· καὶ μάλιστα, ὅταν ἀνδρῶν ἐπιτύχωσι δυναμένων ἐκ τῆς τοῦ τρόπου καλοκαγαθίας συμπαθεῖσαι τοῖς ἀλγυνοῖς. Ὅθεν καὶ ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς Μάξιμος, ὁ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἡγησάμενος, παθῶν οἷα οὐδέπω (13) τις ἀνθρώπων ἕτερος, καὶ πάντων μὲν γυμνωθεὶς τῶν προσόντων, ὅσα τε ἦν αὐτῷ πατρῷα, καὶ ὅσα ἐκ προτέρων πόνων ὑπῆρχε (14) συνειλεγμένα, κακοπαθήσας δὲ τῷ σώματι μυρία ταῖς ἡμέραις (15) καὶ κάτω πλάναις, καὶ οὐδὲ αὐτὴν τὴν ἐπιτιμίαν ἀνεπηρέαστον διασώσας, ἧς ἕνεκα πάντα πονεῖν τοῖς ἐλευθέροις σύνηθες, πολλὰ μὲν πρὸς ἡμᾶς περὶ τῶν συμβάντων αὐτῷ ἀπωλοφύρατο, ἠξίωσε δὲ δι' ἡμῶν, ὡς ἐν κεφαλαίῳ φανερὸν γενέσθαι σοι τὴν περιστάσαν αὐτῷ τῶν κακῶν Ἰλιάδα. Καγὼ, ἐπειδὴ ἄλλως οὐδὲν ἀφελεῖν αὐτοῦ τῶν δεινῶν ἠδυνήθην, ἐτοιμῶς ταύτην ἔδωκα τὴν χάριν· τὸ ὀλίγα ἐκ πολλῶν, ὧν ἤκουσα παρ' αὐτοῦ, διαγγεῖλαι τῇ κοσμιότητί σου· ἐπειδὴ αὐτὸς ἐρυθροῖάν μοι ἔδοκε τὰς ἑαυτοῦ συμφορὰς ἐναργῶς διηγήσασθαι. Εἰ γὰρ καὶ πονηρὸν τὸν ἡδικηκότα συνίστησι τὰ γενόμενα (16), ἀλλ' οὖν γε τὸν πεποθόντά τῆς ἐλευνοτάτης οὐτα μερίδος δείκνυσιν· ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ περιπεσεῖν τοῖς θεηλάτοις κακοῖς ἀποδείξιν πῶς ἔχειν δοκεῖ τοῦ παραδεδοσθαι τοῖς πάθεσιν. Ἄλλ' ἀρχαῖ (17) αὐτῷ πρὸς παραμυθίαν τῶν συμβάντων τὸ εὐμενεῖ αὐτὸν προσβλέψαι τῷ ὄμματι σε, καὶ τὴν πολυαρχῆ χάριν, ἧς πάντες ἀπολαύοντες θαπανῶν οὐ δύνανται (τὴν τῆς σῆς ἡμερότατος λέγω), καὶ ἐπ' αὐτὸν ἄφ-

(11) Τοῖς οἴκοι. Sic tres vetustissimi codices et Clarom. Editi τοῖς οἰκείοις.

(12) Σκευωρηθεῖσαν. Harl. et Clarom. σκαιωρηθεῖσαν.

(13) Οὐδέπω. Ita Harl. cum quinque aliis. Editi οὐπω.

(14) Ὑπῆρχε. Hoc verbum addidimus ex Harl., Med. et Clarom.

A cum pecuniæ plurimum exportasset, nudus reversus est: hunc autem eo res adversæ redegerunt, ut pene in alienis et laceris pannis domui suæ visus sit. Atque hæc perpessus est, forte quia Læstrygonas in se instigavit, ac in Scyllam incidit, habentem in muliebri forma caninam immanitatem ac feritatem. Cum igitur vix ei licuerit ex ineluctabili illa procella emergere te mea opera supplex rogat, ut naturam communem reverearis, ac calamitatibus, quas non merito suo passus est commotus de rebus illius non taceas, sed viris potentibus nunties, in primis ut præsidii aliquid contra structam calumniam habeat: sin minus, ut propositum illius, qui in ipsum debacchatus est, divulgetur. Non leve enim homini injuriis affecto solatium, eorum qui ipsi insidiati sunt, improbitatis declaratio.

EPISTOLA CXLVIII*.

Trajano.

Multum affert afflictis solatii vel posse deflere calamitates suas; maxime, cum viros nacti fuerint morum probitate idoneos, qui eorum doloribus commoveantur. Unde et omni honore dignus frater Maximus, qui patriæ nostræ præfuit, talia passus qualia nondum quisquam hominum, et suis rebus omnibus tum paternis tum pristino labore partis nudatus. **238** innumeris afflictus corporis incommodis, dum susdeque errat, ac ne ipsum quidem civis statum, cujus causa liberi nihil intentatum relinquere solent, ab injuriis integrum retinens, pluribus apud me casus suos lamentatus est, ac rogavit, ut malorum suorum Iliadem breviter tibi ante oculos ponerem. Ego autem cum aliter illius ærumnas levare non possem, libenter id præstiti beneficii, ut pauca ex multis quæ ab eo audiavi, dignitati tuæ referrem, quandoquidem eum pudebat, ut mihi videbatur, calamitates suas aperte exponere. Nam quæ evenere, si auctorem injuriæ nequam esse demonstrant, certe eum qui passus est, maxima miseratione dignum ostendunt: siquidem illud ipsum in mala divinitus immissa incidere argumento est quodammodo eum qui hæc patitur afflictationibus esse traditum. Sed tamen satis est illi ad solatium malorum, ut benigno illum aspicias oculo, ac uberem illam gratiam, quam omnes experiuntur, nec tamen possunt absumere (gratiam dico lenitatis tuæ) etiam in illum extendas. In iudicio autem magno ei fore ad vincendum præsidio patrocinium tuum, nobis omnibus certo persuasum est.

(15) Ταῖς ἡμέραις. Ita Harl., Med., Coisl. uterque Reg. uterque et uterque Bigot. Editi ταῖς τε ἡμέραις.

(16) Τὰ γενόμενα. Sic tres vetustissimi codices et alii nonnulli. Editi τὰ γεγονότα.

(17) Ἀρχαῖ. Male in editione 1 Paris. ἀρχαῖν contra veterum codicum fidem.

* Alias CCLXXVI. Scripta anno 373.

Atque omnium dignissimus est ipse ille, qui meas A litteras, ut sibi aliquid profuturas poposcit, quem cum aliis videamus totis suæ vocis viribus laudes gravitatis tuæ prædicantem.

αὐτῷ ἐσομένην, ἐπιζητήσας ὅν μετὰ τῶν ἄλλων ἴδοιμεν τῆ κατὰ δύναμιν αὐτοῦ (18) φωνῇ τὴν σὴν εὐφημοῦντα σεμνότητα.

EPISTOLA CXLIX*.

Is ad quem scripta est hæc epistola, viderat primordia ærumnarum Maximi; sed postea pænæ ac contumeliæ graviores inflictæ sunt, ac vicarius modo advenerat, ut mala expleret. Homini miserrimo opem implorat Basilius.

Traiano.

Ipse oculis vidisti calamitatem viri quondam clari, sed nunc miserrimi omnium Maximi qui patriæ nostræ præfuerat, atque utinam non præfuisset! Existimo enim fore, ut multi gentium gubernacula fugiant, si administrationes ad ejusmodi exitum redituræ sunt. Quare quid opus est singula enarrem, et quæ vidi, et quæ audivi, viro ob eximiam ingenii aciem idoneo, qui ex paucis factis ea quæ omittuntur existimet? Sed tamen forte superflua loqui tibi non videbor, hoc si dixerō, cum multa et gravia ante tuum adventum in ipsum perpetrata sint, quæ postea gesta sunt talia esse, ut superiora humanitatem existimare cogant. Tantam contumeliæ et damni et ipsius corporis incommodorum magnitudinem **239** habere, quæ in ipsum postmodum a vicario excogitata sunt. Et nunc cum cohortalibus apparitoribus venit, ut reliqua sua mala hic impleat, nisi tu magnam tuam manum prætere velis afflicto. Supervacaneam rem scio me facere, qui tuam elementiam ad humanitatem adhorter. Quia tamen hunc virum cupio juvare, dignitatem tuam rogo, ut innatæ tibi ad bonum propensione aliquid mea causa adjicias: adeo ut manifesta sit homini meæ pro illo deprecationis utilitas.

* Alias CCCXXVII. Scripta anno 373.

(18) Αὐτοῦ. Hanc vocem addidimus ex Harl., Med. et Clarom.

(19) Τραϊανῷ. Legitur in omnibus editis et mss. codicibus τῷ αὐτῷ, *eidem*, Traiano scilicet: ad quem scripta superior epistola. Quare non ausus sum hunc titulum mutare; sed tamen nullus dubito, quin hæc epistola ad Trajanum minime scripta sit. Is enim ad quem scripta est oculis suis viderat calamitates Maximi. At Trajanus nihil prorsus audierat de his ærumnis; et idcirco Basilius Maximus rogavit, ut eas Traiano breviter exponeret.

(20) Ὑπέβαλες. Med., Reg. secundus et Coisl. secundus ὑπέλαβες.

(21) Οὐκ ὠφέλεν. Ita mss. sex. Editi οὐκ ὠφείλεν.

(22) Κακοπαθείας. Hac voce non quæstionis tormenta, quibus subijci non poterant præsidēs provinciarum, nisi in crimine majestatis, sed ea potius incommoda intelligi debent, quæ ab homine lau-

εθῆναι. Ὅτι δὲ καὶ ἐν δικαστηρίοις μεγάλη αὐτῷ ἀφορμὴ πρὸς τὴν νίκην ἢ παρὰ σοῦ ῥοπή, πάντες ἀκριβῶς πεπεύσμεθα. Δικαιοτάτος δὲ πάντων καὶ αὐτὸς οὗτος, ὁ τὴν ἐπιστολὴν ἡμῶν, ὡς τι ὄφελος τῆ κατὰ δύναμιν αὐτοῦ (18) φωνῇ τὴν σὴν εὐφημοῦντα

EPISTOLA PMΘ'.

Τραϊανῷ (19).

Καὶ αὐτὸς ὑπέβαλες (20) ὀφθαλμῷ τὴν κακοπαθείαν τοῦ πρότερον μὲν εὐδοκίμου, νῦν δὲ ἐλεεινοτάτου πάντων Μαξίμου, τοῦ ἀρχαίου τῆς πατρίδος ἡμῶν, ὡς οὐκ ὠφέλεν (21)! Οἶμαι γὰρ ἂν πολλοῖς ἀπευκτὴν εἶσθαι τὴν τῶν ἐθνῶν ἀρχὴν, εἰ πρὸς τοιοῦτον πέρας μέλλουσι καταστρέφειν αἱ προστασίαι. Ὡστε τί δεῖ ἡμᾶς τὰ καθ' ἕκαστον ἐπαγγέλλειν, ὧν τε εἶδομεν, ὧν τε ἠκούσαμεν, ἀνδρὶ διὰ πολλὴν τῆς διανοίας ὀξύτητα ἱκανῶς ἐξ ὀλίγων τῶν πραχθέντων στοχάσασθαι τὰ λειπόμενα; Πλὴν ἐκεῖνό γε εἰπὼν, ἴσως οὐ περιττός σοι φανήσομαι, ὅτι πολλῶν ὄντων καὶ θειῶν τῶν εἰς αὐτὸν τολμηθέντων πρὸ τῆς σῆς παρουσίας, τοιαῦτα γέγονε τὰ μετὰ ταῦτα, ὡς φιλανθρωπίαν ποιῆσαι νομισθῆναι τὰ φθάσαντα. Τοσαύτην εἶχεν ὑπερβολὴν ὕβρεως καὶ ζημίας, καὶ τῆς εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα κακοπαθείας (22), τὰ δὲ ὕστερον αὐτῷ παρὰ τοῦ κρατούντος ἐξευρεθέντα. Καὶ νῦν ἔμφρουρος ἦκει τὰ λείψανα τῶν ὠδὲ κακῶν αὐτοῦ ἀποπληρώσων, ἐὰν μὴ σὺ τὴν μεγάλην σαυτοῦ χεῖρα ὑπερσχεῖν ἐθελήσῃς τῷ καταπονομένῳ. Περιττόν μὲν οὖν οἶδα ποιῶν, τὴν σὴν χρηστότητα εἰς φιλανθρωπίαν παρακαλῶν. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ βούλομαι γενέσθαι χρήσιμος τῷ ἀνδρὶ, ἰκετεύω σου τὴν σεμνοπρέπειαν προσθεῖναι τι τῆ ἐκ φύσεως περὶ τὸ καλὸν σπουδῇ δι' ἡμᾶς, ὥστε ἐναργῆς τῷ ἀνδρὶ γενέσθαι τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ παρακλήσεως ἡμῶν τὸ ὄφελος.

tiori vitæ assueto, dum bonis omnibus spoliatus fugit, abesse non possunt. Hinc in præcedenti epistola, ut ex octo veteribus libris legimus, corporis incommoda, quæ Maximus sustinuit, ex illius potissimum fuga et variis susdeque erroribus repetuntur. Videtur autem accusatus repetundarum fuisse, et idcirco omnibus rebus spoliatus; quia etsi minime convictus fuit, per vim tamen et impressionem vicarii, quadrupli pœnam, quam leges convictis infligebant, coactus est persolvere. Hinc etiam civis statu non omnino excidit, nec eum tamen integrum et illæsum retinuit, ut in superiori epistola legimus. Nam judices repetundarum convicti *ablatis codicillorum insignibus, et honore exuti, inter pessimos quosque et plebeios* habebantur, ut sancitur *Cod. Theod. lib. 1, tit. 27, leg. 1*: nec tamen infames et intestabiles erant, ut observat Gothofredus ad eandem legem.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΝ'

EPISTOLA CL*.

Heraclidas ab Amphilochio accusatus, quod non secum secederet in deserta loca, ut promiserat, pluribus refellit hanc criminationem. Exponit quid rerum agat in pauperum hospitio ad urbem Cæsaream; seque ab Amphilochio separari negat, quamvis locorum intervallo disjunctus sit. Refert deinde quæ præcepta a Basilio acceperit: hortatur ut Amphilochius ad Basilium veniat, a quo erudiri melius esse statuit, quam in desertis locis vagari.

Ἀμφιλοχίῳ, ὡς παρὰ Ἡρακλείδου

A

Amphilochio, Heraclidæ nomine.

1. Ἐγὼ καὶ τῶν ὁμιληθέντων ἡμῶν πρὸς ἀλλήλους ποτὲ μέμνημαι, καὶ ὧν τε αὐτὸς εἶπον, ὧν τε ἤκουσα παρὰ τῆς εὐγενείας σου, οὐκ ἐπιλέλησμαι. Καὶ νῦν βίος μὲν με δημόσιος οὐ κατέχει. Εἰ γὰρ καὶ τῆ καρδίᾳ ὁ αὐτὸς εἶμι, καὶ οὐπω τὸν παλαιὸν ἀπεδυσάμην ἄνθρωπον, πλὴν τῷ γε σχήματι, καὶ τῷ μακρὰν ἑμαυτὸν (23) ποιῆσαι τῶν τοῦ βίου πραγμάτων, ἔδοξα λοιπὸν, οἷον ἐπίβηκέναι τῆς ὁδοῦ (24) τῆς κατὰ Χριστὸν πόλιτείας. Καθέζομαι δὲ ἐπ' ἑμαυτοῦ, ὡς περ οἱ εἰς πέλαγος ἀφιέναι μέλλοντες, ἀποσκοπεύων τὸ μέλλον. Οἱ μὲν γὰρ πλείοντες ἀνέμων χρήσουσι πρὸς τὴν εὐπλοίαν, ἡμεῖς δὲ τοῦ χειραγωγήσοντος ἡμᾶς, καὶ ἀσφαλῶς διὰ τῶν ἀλμυρῶν κυμάτων τοῦ βίου παραπέμφοντος. Χρηζέειν γὰρ ἑμαυτὸν λογιζομαι πρῶτον μὲν χαλινοῦ πρὸς τὴν νεότητα, ἔπειτα κέντρον (25) πρὸς τὸν δρόμον τῆς εὐσεβείας. Τούτων δὲ πρόξενος λόγος δηλονοτι, νῦν μὲν παιδαγωγῶν ἡμῶν τὸ ἄτακτον, νῦν δὲ τὸ νοθρὸν τῆς ψυχῆς διεγείρων. Πάλιν μοι χρεῖα φαρμάκων ἐτέρων, ὥστε τὸν ἐκ τῆς συνηθείας ἀσπλύνασθαι ῥύπον. Οἶδας γὰρ, ὅτι ἡμεῖς, οἱ πολλὸν χρόνον ἐνεθισθέντες τῆ ἀγορᾷ, ἀπειθῶς μὲν ἔχομεν τῶν ῥημάτων, ἀφυλάκτως δὲ πρὸς τὰς ἐν τῇ διανοίᾳ συνισταμένας ἐκ τοῦ πονηροῦ (26) φαντασίας. Ἐπτήμεθα δὲ καὶ τιμῆς, καὶ τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς τι φρονεῖν οὐ ῥαδίως ἀποτιθέμεθα. Πρὸς ταῦτα μεγάλου μοι δεῖν καὶ ἐμπείρου λογιζομαι διδασκάλου. Ἐπειτα μέντοι καὶ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς ἀποκαθαρθῆναι, ὥστε πάσαν τὴν ἀπὸ τῆς ἀγνοίας ἐπισκότησιν, οἷονεῖ τινα λήμην, ἀραιρεθέντα, δύνασθαι ἐνατενίξειν τῷ κάλλει τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, οὐ μικροῦ ἔργου κρίνω, οὐδ' ἐπ' ὀλίγον τὴν ὠφέλειαν φέρειν. Ἄ καὶ τὴν σὴν λογιότητα συνορᾷν, καὶ ἐπιθυμεῖν ὑπάρξαι τινα εἰς ταύτην τὴν βοήθειαν ἀκριβῶς ἐπίσταμαι (27)· καὶ ἐάν ποτε δῶ ὁ Θεὸς εἰς ταυτὸν ἀφικέσθαι τῆ κοσμιότητι σου, δηλονότι πλοῖονα μαθήσομαι ὑπὲρ ὧν φροντίζεαι με χρῆ. Νῦν γὰρ ὑπὸ πολλῆς ἀμαθίας οὐδὲ ὅσων ἐνδεῆς (28) εἶμι γνωρίζεαι δύναμαι· πλὴν γε ὅτι οὐδὲν μετεμέλησέ μοι τῆς πρώτης ὁρμῆς, οὔτε ὀκλάζει μου ἡ ψυχὴ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ κατὰ Θεὸν βίου, ὅπερ ἠγωνίασας ἐπ' ἐμοί, καλῶς καὶ προσεκόντως ἑαυτῷ ποιῶν, μήποτε, στραφείς εἰς τὰ ὀπίσω, στήλη γένωμαι ἄλός, ὅπερ γυνὴ τις ἐπαθεῖν, ὡς περ ἀκούω.

²⁶ Gen. XIX, 26.

(23) Ἐμαυτὸν. Hanc vocem addidimus ex novem mss.

(24) Τῆς ὁδοῦ. Regius quidam ms. τοῦ οὐδοῦ, *limen ingressus*: quæ quidem scriptura valde arrideret, si faverent alii codices, aut vitium inesset vulgato contextui. Paulo post Coisl. primus σκοπεύων.

(25) Κέντρον. Quatuor mss. κέντρον. Paulo post editi λόγος τις. Vocula deest in quinque veteribus libris, non tamen in antiquissimis,

1. Ego et eorum, quæ inter nos aliquando disseruimus, memini: nec quid dixerim, quid ex generosa tua indole audierim, oblitus sum; et nunc vita publica non distineor. Quanquam enim corde idem sum, ac veterem hominem nondum exui; tamen ipsa specie, et quod longe a sæculi negotiis recesserim, videor jam vitæ secundum Christum viam ingressus esse. Sedeo autem mecum ipse, velut qui sese mari commissuri sunt, prospiciens futurum. Nam qui navigant, ventis indigent ad felicem cursum; nobis vero opus est qui nos manu ducat, ac tuto per amaros vitæ fluctus transvehat. Nam indigere me perspicio, primum quidem freno adversus juventutem; deinde stimulis ad pietatis cursum. Horum autem conciliatrix ratio videlicet, nunc quidem temperans quod in nobis incompositum est, nunc vero animæ pigritiam excitans. Rursus indigeo remediis aliis, ut sordes ex consuetudine contractas eītam. Scis enim nos, qui diu foro assuefacti fuimus, nec parcos esse verborum, nec cautos adversus eas, quæ in mente excitantur a maligno, cogitationes. Vincimur autem et honore, nec facile de nobis ipsis magni aliquid sentire desinimus. Adversus hæc magno mihi opus esse et perito arbitror magistro. Deinde vero expurgari etiam animæ oculum, ut omnibus ignorationis tenebris quasi lippitudine aliqua liberatus, fixo intuitu pulchritudinem majestatis Dei conspiceret, non parvi laboris esse reor, neque parum afferre utilitatis. Atque hæc tuam quoque prudentiam perspicere, ac optare ut aliquis detur ad eam rem adjutor, exploratum habeo: ac si Deus aliquando dederit, ut tuam dignitatem conveniam, plura certe de quibus sollicitum me esse par est, ediscam. Nunc enim, **240** quæ mea est imperitia, quot et quantis indigeam ne cognoscere quidem possum; sed tamen me primi conatus non poenitet, neque labat et vacillat anima in proposito vivendi secundum Deum; quod ipsum mihi timuisti, præclare teque digne faciens, ne conversus retrorsum, salis statua fierem, quod mulieri cuidam contigisse audio ²⁶. Sed adhuc me

D

(26) Ἐκ τοῦ πονηροῦ. Quinque mss. ἐκ τῆς πονηρίας. Sed Coisl. primus et Medicæus consentiunt cum editis. In Harlæano autem codice non reperitur hæc epistola.

(27) Ἐπίσταμαι. Med. et Coisl. primus πίπτεισμαι.

(28) Ὅσων ἐνδεῆς. Coisl. primus et quidam Reg. ὅσον ἐνδεῆς. Infra idem Coisl. et Med. ὡς ἀκούω.

* Alias CCCXCII. Scripta anno 373.

cohibent externæ potestates, quasi magistratus A desertorem aliquem reposcant. Detinet autem me maxime meum ipsius cor, eorum quæ dixi sibi conscium.

2. Quoniam autem meministi pactorum, teque denuntiasti accusaturum, mihi in hac mea tristitia risum movisti, quod etiamnum rhetor sis, nec a timore incutiendo discedas. Ego namque ita existimo, nisi omnino ut imperitus aberrem a veritate, unam esse viam ad Dominum ducentem, et quicumque ad ipsum pergunt, itineris ejusdem esse socios, et eodem vitæ fœdere progredi. Quare quo abiens separari a te possum, ne tecum simul vivere, et tecum servire Deo, ad quem simul confugimus? Corpora enim nostra B locis disjungentur; sed profecto Dei oculus ambos simul intuetur; siquidem et vita mea digna fuerit, quæ a Dei oculis conspiciatur; hoc enim legi alicubi in Psalmis: *Oculi Domini super justos*²⁷. Equidem cupio et tibi et cuivis alii propositum tuo simile habenti etiam corpore conjungi, et ante Patrem nostrum, qui in cœlis est, tota nocte ac die tecum genua flectere, et si quis alius est, qui rite Deum invocet. Novi enim communionem in precibus multum utilitatis afferre. Quod si quoties mihi contigerit in diverso angulo jacenti ingemiscere, mendacium me omnino sequetur; pugnare non possum adversus ea quæ a te dicta sunt, meque ipse ut mendacem condemno, si quid ejusmodi locutus sum secundum pristinam indifferentiam, quod me mendacii crimine C obstringat.

3. Postquam prope Cæsaream veni, ut rerum statum perspicerem, in ipsa urbe nolui commorari, sed ad proximum pauperum hospitium confugi, ut ibi discerem quæ volebam. Deinde cum eo venisset ex more religiosissimus episcopus, retuli ad eum quibus de rebus mandaverat eruditio tua. Quæ autem respondit, ea nec memoria retineri poterant, et epistolæ modum superabant. In summa autem de paupertate hunc dixit esse modum, ut extrema tunica suam quisque possessionem definiat. Atque ex Evangelio testimonia exhibebat: unum quidem Joannis Baptistæ dicentis: *Qui habet duas tunicas, det non habenti*²⁸: aliud autem Domini vetantis, ne discipuli duas D

²⁷ Psal. xxxiii, 16. ²⁸ Luc. iii, 11.

(29) Ἀναζητούντων. Ita mss. sex Editi ἀνεπιζητούντων. Ibidem non male Coisl. primus et Med. ἐπέχει δὲ μάλιστα.

(30) Οὕτω νομίζω. Deest οὕτω in sex mss., non tamen in Coisl. et Med., quorum in postremo legitur οὕτως.

(31) Παραπλησίως. Ita Coisl. primus cum aliis quatuor, quibus favent duo Regii, in quibus legitur παραπλήσιως. Editi παραπλήσιον.

(32) Φέρουσαν. Tres codices recentiores ἔχουσαν.

(33) Γωνιδίω. Sic Coisl. primus et Paris. et quidam Regius. Alius apud Combesium γωνίω. Editi

Ἄλλ' ἐτι μὲν με καὶ αἱ ἐξωθεν ἀρχαὶ συστῆλλουσιν, ὡσπερ λειποτάκην τινα τῶν ἀρχόντων ἀναζητούντων (29) • ἐπέχει δὲ με μάλιστα ἡ ἐμοῦ αὐτοῦ καρδία, ἐκεῖνα μαρτυροῦσα ἐαυτῇ ἅπερ εἶρηκα.

2. Ἐπειδὴ δὲ συνηθῶν ἐμνήσθης, καὶ κατηγορεῖν ἐπηγγείλω, γελᾶσαι με ἐποίησας ἐν ταύτῃ τῇ κατηγορίᾳ μου, ὅτι ἐτι ῥήτωρ εἶ, καὶ τῆς δεινότητος οὐκ ἀφίστασαι. Ἐγὼ γὰρ οὕτω νομίζω (30), εἰ μὴ πάντα ὡς ἀμαθῆς διαμαρτάνω τῆς ἀληθείας, μίαν εἶναι ὁδὸν τῆν πρὸς Κύριον ἄγουσαν, καὶ πάντας τοῦ πρὸς αὐτὸν πορευομένους συνοθεύειν ἀλλήλοις, καὶ κατὰ μίαν συνηθῆκα τοῦ βίου πορεύεσθαι. Ὡστε πῶς ἀπελθὼν χωρισθῆναί σου δύναμαι, καὶ μὴ μετὰ σοῦ ζῆν, καὶ μετὰ σοῦ δουλεύειν Θεῷ, ᾧ κοινῇ προσεφύγομεν; Τὰ μὲν γὰρ σώματα ἡμῶν τόποις διασταθῆσεται • ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμὸς κοινῇ ἀμφοτέρους ἐφορᾷ δῆλονότι • εἶπερ οὖν ἀξίος καὶ ὁ ἐμὸς βίος ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ ἐποπτεύεσθαι • ἐνέγνω γὰρ πού ἐν Ψαλμοῖς, ὅτι Ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους. Ἐγὼ μὲν γὰρ εὐχομαι καὶ σοὶ καὶ παντὶ τῷ παραπλησίως (31) σοὶ προαιρουμένῳ καὶ τῷ σώματι συνεῖναι, καὶ πᾶσαν νύκτα καὶ ἡμέραν μετὰ σοῦ κλίνειν τὰ γόνατα πρὸς τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ εἰ τις ἄλλος ἀξίως ἐπικαλούμενος τὸν Θεόν • οἶδα γὰρ τὴν ἐν ταῖς προσευχαῖς κοινωνίαν πολὺ το κέρδος φέρουσαν (32) • εἰάν δὲν ὁσάκις ὑπάρξῃ μοι ἐν διαφόρῳ γωνιδίῳ (33) παρερριμμένῳ στενάξῃν, ἀκολουθήσει μοι πάντως τὸ ψεύδεται, μάχεσθαι μὲν (34) πρὸς τὸν λόγον οὐκ ἔχω, ἡδὴ δὲ ὡς ψεύστου ἐμαυτὸν κατακρίνω, εἴ τι τοιοῦτον κατὰ τὴν παλαιὰν ἀδιαφορίαν ἐφθεγγάμην, ὃ με τῷ κρίματι τοῦ ψεύδους ὑπόδικον καθιστᾷ.

3. Γενόμενος δὲ πλησίον Καισαρείας, ὥστε γνωρίσαι τὰ πράγματα, καὶ αὐτῇ παραβαλεῖν τῇ πόλει μὴ ἀνασχόμενος, τῷ πλησίον προσέφυγον πτωχοτροφείῳ, ὥστε ἐκεῖ μαθεῖν περὶ ὧν ἐβουλόμην. Εἶτα κατὰ συνηθειαν ἐπιδημήσαντι τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ ἀνήνεγκα περὶ ὧν ἐπέταξεν (35) ἡμῖν ἡ λογιότης σου. Καὶ ἡ μὲν ἀπεκρίνατο, οὔτε τῇ μνήμῃ φυλαχθῆναι παρ' ἡμῶν δυνατόν (36) ἦν, καὶ ἐπιστολῆς ὑπερέβαινε μέτρον. Ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ περὶ τῆς ἀκτημοσύνης ἐκεῖνο ἔφη τὸ μέτρον εἶναι, ὥστε εἰς τὸν ἔσχατον χιτῶνα ἕκαστον ἐαυτῷ περιεστάναι (37) τὴν κτῆσιν. Καὶ παρείχετο ἡμῖν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου τὰς ἀποδείξεις • μίαν μὲν, ὡς Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ εἰπόντος • Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας μεταδώτω τῷ

γωνιδίῳ.

(34) Μάχεσθαι μὲν. Editi addunt γάρ, sed prorsus viliose. Quamobrem cum hæc vocula desit in tribus mss., delendam duximus. Ibidem quatuor mss. non vetustissimi ὡς ψεύστου ἐμαυτοῦ.

(35) Ἐπέταξεν. Ita Coisl. primus et Med. cum duobus aliis.

(36) Δυνατόν. Deest ἦν in nonnullis mss. non antiquissimis. Legitur etiam paulo post in nonnullis ὑπερέβαινε.

(37) Περιεστάναι. Coisl. primus et Med. περιεστῆσαι.

μη ἔχοντι· ἑτέραν δὲ, ὡς τοῦ Κυρίου τοῖς μαθηταῖς A ἀπαγορεύσαντος· μη ἔχειν (38) δύο χιτῶνας. Προστίθει δὲ τούτοις καὶ τὸ· Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε, πώλησον σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς. Ἔλεγε δὲ καὶ τὴν τοῦ μαργαρίτου παραβολὴν εἰς τοῦτο φέρειν· ὅτι ὁ ἔμπορος ὁ εὐρών τὸν πολυτίμον μαργαρίτην, ἀπελθὼν ἐπώλησεν ἑαυτοῦ πάντα τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἠγόρασεν ἐκεῖνον· Προστίθει δὲ τούτοις, ὅτι οὐδὲ ἑαυτῷ τινα ἐπιτρέπει χρῆ τὴν τῶν χρημάτων διανομήν, ἀλλὰ τῷ τὰ τῶν πτωχῶν οἰκονομεῖν πεπιστευμένῳ (39). Καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν Πράξεων ἐπισταύτο· ὅτι, πωλοῦτες τὰ προσόντα αὐτοῖς, φέροντες ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, καὶ παρ' ἐκείνων διεδίδδοτο ἐκάστῳ, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν. Ἔλεγε γὰρ ἐμπειρίας χρῆζειν τὴν διάγνωσιν τοῦ ἀληθῶς, δεομένου, καὶ τοῦ B κατὰ πλεονεξίαν αἰτούντος. Καὶ ὁ μὲν τῷ θλιβομένῳ διδοὺς τῷ Κυρίῳ ἔδωκε, καὶ παρ' αὐτοῦ λήψεται τὸν μισθόν· ὁ δὲ τῷ περιερχομένῳ παρασκόμενος παντί (40) προσέβριψε κυνί, φορτικῇ μὲν διὰ τὴν ἀνάδειαν, οὐκ ἔλσεινῳ δὲ διὰ τὴν ἔνδειαν.

4. Περὶ δὲ τοῦ πῶς χρῆ βιαῦν ἡμᾶς καθ' ἡμέραν, ὀλίγα μὲν ἔφθη εἰρηκῶς ὡς πρὸς τὸ τῆς ὑποθέσεως μέγεθος· πλὴν ἀλλ' ἐβουλόμην παρ' αὐτοῦ ἐκείνου σε μαθεῖν. Ἐμὲ γὰρ ἀφανίζουσιν τὴν ἀκριβείαν τῶν διδασμάτων οὐκ εὐλογον. Ἡχόμεν δὲ μετὰ σοῦ ποτε καταλαθεῖν αὐτόν, ἵνα, καὶ τῇ μνήμῃ ἀκριβῶς φυλάξας τὰ λεχθέντα, καὶ τῇ σεαυτοῦ συνέσει προσεξέρης τὰ λείποντα. Ἐκεῖνο γὰρ (41) μέμνημαι ἐκ τῶν πολλῶν ὧν ἤκουσα, ὅτι ἡ περὶ τοῦ πῶς χρῆ C ζῆν τὸν Χριστιανὸν διδασκαλία οὐ τοσοῦτον θεῖται λόγου, ὅσον τοῦ καθημερινοῦ ὑποδείγματος. Καὶ οἶδα, ὅτι, εἰ μὴ σε κατεῖχεν ὁ δεσμός τῆς γηροκομίας τοῦ πατρὸς, οὐκ ἂν οὔτε αὐτὸς ἄλλο τι προσέτιμησας τῆς συντυχίας τοῦ ἐπισκόπου, οὔτ' ἂν ἐμοὶ συνεβούλευσας καταλπόντι τοῦτον εἰς ἐρημίαν πλανᾶσθαι. Τὰ μὲν γὰρ σπήλαια καὶ αἱ πέτραι ἀναμένουσιν ἡμᾶς· αἱ δὲ παρὰ τῶν ἀνδρῶν ὠφέλεια οὐκ αἰ ἡμῖν παραμένουσιν. Ὡστε, εἰ ἀνέχη μου συμβουλεύοντος, τυπώσεις τὸν πατέρα μικρὸν ἐπιτρέπει σοι ἀναχωρεῖν αὐτοῦ, καὶ περιτυγχάνειν (42) ἀνδρὶ πολλὰ καὶ ἐκ τῆς ἑτέρας πείρας, καὶ ἐκ τῆς οἰκείας συνέσεως καὶ εἰδῶτι, καὶ παρέχειν τοῖς προσιοῦσιν αὐτῷ δυναμένῳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΝΑ΄.

Invitat ad scribendum, ac declarat nonnullorum factum, qui discesserant a communione (episcopi sui Eustathii), non sibi esse voluptati, quemadmodum nec merces libenter navigantes ejiciunt; sed tamen a se non improbari, quia veritatis amatoribus nihil Deo antiquius.

Εὐσταθίῳ ἀρχιάτρῳ (43).

Εἰ τι ὄφελος ἡμετέρων (44) γραμμάτων, μηδένα χρόνον
 38* Matth. x, 10. 20 Matth. xix, 21. 30 Matth. xiii, 43. 31 Act. ii, 43.

(38) Μη ἔχειν. Negatio addita ex sex mss.

(39) Πεπιστευμένῳ. Sic Med. et Coisl. uterque et plures alii. Editi ἐμπειπιστευμένῳ. Jamdudum vigeat hoc institutum in monasteriis Basilii, ut patet ex Regulis majoribus, interrog. 9. Alter Bigot. ἐπισταμένῳ. Infra editi χρῆσειν. Quatuor mss. ut in textu.

(40) Παρασκόμενος παντί. Hæc verba in quatuor mss. desunt non antiquissimis.

(41) Ἐκεῖνο γάρ. Quinque mss. Ἐκείνου γάρ.

tunicas haberent 28*. Addebat autem his et illud : *Si vis perfectus esse, vade, 241 vende quæ habes, et da pauperibus* 29. Aiebat et ipsam margaritæ parabolam ad hoc pertinere : quod qui margaritam perquam pretiosam invenit mercator, abiens vendidit omnia sua bona, et illam emit 30. Rursus his addebat, non oportere, ut quis sibi ipse, rerum suarum distributionem committat: sed ei, cui hoc munus creditum est, ut res pauperum dispenset. Atque id ipsum ex Actis confirmabat 31, quippe quia vendita bona sua afferentes, ante apostolorum pedes ponebant, et ab eis unicuique, prout cuilibet opus erat, distribuebatur. Dicebat enim experientia opus esse, ut is qui vere pauper est ab eo, qui ex avaritia mendicat, secernatur. Et quidem quisquis calamitoso dat, dedit Domino, et ab eo mercedem accipiet : qui vero errabundo omni tribuit, projicit cani, molesto quidem ob impudentiam, sed non miserando ob indigentiam.

4. Quomodo autem nos quotidie vivere oporteat, de eo pauca dicere incæpit, pro rei magnitudine; sed vellem ab ipso illo disceres. Non enim a me obliterari accuratam documentorum diligentiam convenit. Mihi autem in optatis est, tecum aliquando illum adire, ut et memoria accurate dicta retinens, tua etiam ipsius prudentia quæ defuerint invenias. Illud enim memini ex multis quæ audivi, doctrinam illam quomodo Christianum vivere oporteat, non tantum indigere sermone, quantum exemplo quotidiano. Scio autem nisi te detineret vinculum fovendæ patris senectutis, nec te quidquam aliud antepositurum episcopi colloquio, nec mihi auctorem futurum, ut eo relicto in desertis locis vager. Speluncæ enim et saxa expectant nos : sed hominum subsidia nobis non semper adsunt. Quare si me tibi consilium dare pateris, persuadebis patri, ut tibi a se ad breve tempus discedendi concedat facultatem, et virum adeundi, qui multa cum facto aliorum periculo, tum sua ipsius prudentia et novit et impertire adeuntibus potest.

EPISTOLA CLI*.

Eustathio archiatro.

Si qua utilitas litterarum nostrarum, nullum
 46 Sed Coisl. et Med. cum editis consentiunt. Paulo ante legi posset φυλάξαις, nihil tamen mutavimus, quia cum editis consentiunt codices mss.

(42) Περιτυγχάνειν. Med. συντυγχάνειν.

(43) Εὐσταθίῳ ἀρχιάτρῳ. Ita Vaticanus codex legitur Ionice ἀρχιῆτρῳ in Harlæano, Coisl. utroque et Reg. secundo. Alii cum editis Εὐσταθίῳ ἱατροῦ.

(44) Ἡμετέρων. Tres vetustissimi codices et Vaticanus

* Alias LXXXI. Scripta anno 373.

tempus intermitte scribendi nobis et excitandi ad scribendum. Ipsi enim manifeste lætiores effici-mur, dum prudentium virorum, qui Dominum diligunt, epistolas legimus. Utrum autem et ipsi apud nos aliquid, quo operæ pretium sit, inveniatis, nosse vestrum est, qui nostra legitis. Equidem nisi negotiorum multitudine abducerer, scribendi assidue gaudio **242** non abstinerem. Vos vero, quibus minus est curarum, quoties fieri potest, litteris nos demulcete. Nam puteos aiunt haustos meliores fieri. Videtur autem tuarum admonitionum, quæ ex arte medica petuntur, supervacaneus labor; cum nos ferrum non adhibeamus, sed in semetipsos ruant, qui facti sunt inutiles. Hæc est igitur Stoici sententia : Quoniam, inquit, res non fiunt ut volumus, ut fiunt volumus. Ego autem his quæ fiunt, ex animo assentiri non possum : sed tamen aliquid necessarium a nonnullis præter animi sententiam fieri, haud improbo. Neque enim vos medici, ægrotum urere, aut alio modo dolorem creare vultis : sed tamen sæpe id faciendum existimatis, morbi difficultatem sequentes. Neque navigantes libenter merces ejiciunt : sed ut naufragia effugiant, ejectionem perferunt, pauperem vitam morti præferentes. Quare existima nos etiam separationem eorum, qui se separaverunt, moleste quidem et cum uberrimis lacrymis ferre, sed ferre tamen : siquidem veritatis amatoribus, nihil est Deo et spe in Deum antiquius.

EPISTOLA CLII*.

Silentii sui causam exponit Basilius, confidenter deinceps scripturum se promittit. Gratias agit quod suas pro Ecclesia preces Victor antevertit.

Victori exercitus duci.

Ad aliquem alium si non scriberem, forte non immerito sustinerem segnitiei aut oblivionis crimen. Tui vero quomodo possim oblivisci, cujus nomen apud omnes homines prædicatur? aut quomodo te negligere, qui omnes fere in terrarum orbe fastigio dignitatum antecellis? Sed silentii mei manifesta est causa. Viro tanto molestiam

Vaticanus *ὕμετέρων. Si qua utilitas vestrarum litterarum.*

* Alias CCCLXXIV. Scripta circa ann. 373.

(43) Εὐρίσκατε. Ita septem mss. Editi εὐρήσατε.

(46) Ἀπηγόμεθα. Non male Coisl. secundus et Reg. secundus ἀπειργόμεθα.

(47) Γίνεσθαι. Ibidem duo codices γίνεται et φησιν.

(48) Ἐπαγόντων. Tres codices non antiquissimi ἐναγόντων. Ibidem Harl. τὸ σιδήριον, et Reg. secundus περιπιπτόντων.

(49) Βουλόμεθα. Ita Harl. et Med. Sic etiam videtur prima manu habuisse Coisl. primus. Editi βουλόμεθα. Reg. secundus et Coisl. secundus ὡς ἂν γίνηται βουλόμεθα.

(50) Συγκατατίθεσθαι. Harl., Reg. primus et Vat. συμετατίθεσθαι.

(51) Τῶν ἀρισταμένων. Hæc intelligi non debent de Eustathii separatione a communione Basilii, sed potius de Sebastenorum nonnullorum ab ipso Eustathio discessione. Tota res enitescit ex superio-

διαλίπης ἐπιστελλῶν ἡμῖν, καὶ διεγείρων ἡμᾶς πρὸς τὸ γράφειν. Αὐτοὶ μὲν γὰρ προδήλως ἠδίους γινόμεθα ἐντυγχάνοντες ἐπιστολαῖς συνετῶν ἀνδρῶν ἀγαπῶντων τὸν Κύριον· εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ τι ἀξίον σπουδῆς εὐρίσκατε (43) παρ' ἡμῖν, ὑμέτερον εἰδέναι τῶν ἐντυγχάνόντων. Εἰ μὲν οὖν μὴ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀσχολιῶν ἀπηγόμεθα (46), οὐκ ἂν τῆς ἐκ τοῦ γράφειν συνεχῶς εὐφροσύνης ἀπειχόμεθα· ὑμεῖς δὲ, οἷς ἐλάττους αἱ φροντίδες, ὁσάκις ἂν οἶόν τε ἦ, κατακληῖτε ἡμᾶς τοῖς γράμμασι. Καὶ γὰρ τὰ φρεατὰ φασιν ἀντλούμενα βελτίω γίνεσθαι (47). Ἐοίκασι δὲ σου αἱ ἐξ ἰατρικῆς παραινήσεις εἰς παρεργον χωρεῖν, οὐχ ἡμῶν ἀπαγόντων (48) τὸν σίδηρον, ἀλλ' ἑαυτοῖς ἐκπιπτόντων τῶν ἀπαχρειουμένων. Ὁ μὲν οὖν τοῦ Στωϊκοῦ λόγος· Ἐπειδὴ, φησὶ, μὴ γίνεται τὰ πράγματα ὡς βουλόμεθα, ὡς γίνεται βουλόμεθα (49)· ἐγὼ δὲ τοῖς μὲν πράγμασι τὴν γνώμην συγκατατίθεσθαι (50) οὐ καταδέχομαι· τὸ δὲ ἀβουλήτως τινὰς ποιεῖν τι τῶν ἀναγκαίων οὐκ ἀποδοκιμάζω. Οὔτε γὰρ ὑμῖν τοῖς ἰατροῖς τὸ καίειν τὸν ἄρρωστον, ἢ ἄλλως ποιεῖν ἀλγῆν, βουλευτόν· ἀλλ' οὖν καταδέχεσθε πολλάκις τῇ δυσχερείᾳ τοῦ πάθους ἐπόμενοι· Οὔτε οἱ πλείοντες ἐκουσίως ἐκβάλλουσι τὰ ἀγώγια· ἀλλ' ὥστε διαφυγεῖν τὰ ναύγια, ὑφίστανται τὴν ἐκβολὴν, τὸν ἐν πενίᾳ βίον τοῦ ἀποθανεῖν προτιμῶντες. Ὡστε καὶ ἡμᾶς οἶον ἀλγεινῶς μὲν καὶ μετὰ μυρίων ὀδυρμῶν φέρειν τὸν χωρισμὸν τῶν ἀρισταμένων (51)· φέρειν δ' οὖν ὁμῶς. ἐπειδὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐπ' αὐτὸν ἐλπίδος οὐδὲν τοῖς τῆς ἀληθείας ἐρασταῖς προτιμότερον.

EPISTOLAE PNB.

Οὐίχορι στρατηλάτῃ.

Ἄλλω μὲν τινι μὴ ἐπιστελλῶν, τάχα ἂν δεξαίμην δικαίως ἐγκλημα βραθυμίας ἢ λήθης· σοῦ δὲ πῶς ἔστιν ἐπιλαθῆσθαι, οὗ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις λαλεῖται τὸ ὄνομα; πῶς δὲ καταβραθυμῆσαι, ὅς πάντων σχεδὸν τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην τῶ ὑφεί τῶν ἀξιωματῶν ὑπεραπέστηκας; Ἄλλὰ δὴλη ἡμῶν ἡ αἰτία τῆς σιωπῆς. Ὀκνοῦμεν δι' ὄχλου γίνεσθαι (52) ἀνδρῶν

tribus verbis, sed tamen aliquid necessarium a nonnullis præter animi sententiam fieri, non improbo. Hæc profecto referenda ad separationem eorum, qui se separaverunt. Huic eorum facto non assentiebatur ex animo Basilius, quemadmodum nec medici libenter urunt, nec navigantes libenter merces ejiciunt. Sed tamen eos non improbat, quia veritatis amatoribus nihil est Deo et spe in Deum antiquius. Hæc optime congruunt Sebastenis illis, qui, ut supra vidimus in epist. 238, *oculto pravæ opinionis Eustathii vulnere detecto aliquam ecclesiasticam sollicitudinem* a Basilio poscebant. Unde Basilius Eusebium consulit, quid Sebastenis respondendum sit. Eis autem Basilium communionem et patrocinium concessisse perspicimus cum ex hac epistola, tum etiam ex epist. 233, ubi narrat Basilius eos, qui secum Sebastienae communicant, curiæ additos a Demosthene fuisse, magnos autem honores amicis Eustathii delatos.

(52) Γίνεσθαι. Multi codices mss. γενέσθαι.

τοσούτω. Εἰ δὲ πρὸς τῇ λοιπῇ σου ἀρετῇ καὶ τοῦτο A
κατεδέξω, οὐ μόνον πεμπόμενα παρ' ἡμῶν δέχσθαι
γραμματα, ἀλλὰ καὶ ἐλλειφθέντα ἐριζήτειν, ἰδοὺ καὶ
γράφομεν νῦν τεθαρρήκτως (53), καὶ γράφομεν γε εἰς
τὸ ἐφεξῆς· εὐχόμενοι τῷ ἁγίῳ Θεῷ δοθῆναί σοι τὴν
ἀμοιβὴν τῆς περὶ ἡμᾶς τιμῆς. Ὑπὲρ δὲ τῆς Ἐκκλησίας
προέλαβες ἡμῶν τὰς παρακλήσεις, πάντα ποιήσας ὅσα
ἂν ἡμεῖς ἐπεζητήσαμεν. Ποιεῖς δὲ οὐκ ἀνθρώποις χαρι-
ζόμενος, ἀλλὰ Θεῷ τῷ τιμήσαντί σε· ὃς τὰ μὲν ἔδωκεν
ἐν τῇ νῦν ζωῇ ἀγαθὰ, τὰ δὲ δώσει ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι,
ἀνθ' ὧν μετὰ ἀληθείας ἐπορεύθης τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, ἀκλινη-
τὴν καρδίαν ἐν τῇ ὀρθότητι τῆς πίστεως ἀπ' ἀρχῆς εἰς
τέλος διασωσάμενος.

EPISTOLA PNI'.

Gratias agit Victori Basilius quod sui memor sit, nec amorem ob ullam calumniam imminuat.

Βίκτορι ἀπὸ ὑπάτων.

Ὅσάκις ἂν ἡμῖν ὑπάρξῃ γράμμασιν ἐντυχεῖν τῆς
κοσμιότητός σου, τοσαυτάκις χάριν ὁμολογοῦμεν τῷ
Θεῷ, ὅτι διαμένεις καὶ μεμνημένος ἡμῶν, καὶ ὑπ' οὐδε-
μιᾶς διαβολῆς τὴν ἀγάπην ἐλαττῶν, ἣν ἀπαξ κρίσει τῇ
ὀρθοτάτῃ ἢ συνηθείᾳ χρηστῇ ἀναλαβεῖν κατεδέξω.
Εὐχόμεθα οὖν τῷ ἁγίῳ Θεῷ καὶ σὲ διαμεῖναι ἐν τῇ
ὁμοίᾳ πρὸς ἡμᾶς διαθέσει, καὶ ἡμᾶς ἀξιῶν εἶναι τῆς
παρὰ σοῦ τιμῆς, ἣν τιμᾶς ἡμᾶς διὰ τοῦ γράμματος.

EPISTOLA PNA'.

*Respondet Basilius litteris Ascholi, cujus laudat charitatem, ut rem maxime raram, ac studium in
beatissimum Athanasium, ut certissimum sanæ doctrinæ argumentum. Rogat ut qualibet occa-
sione oblata scribat.*

Ἀσχολίῳ (54), ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης.

Καλῶς ἐποίησας, καὶ κατὰ τὸν τῆς πνευματικῆς ἀγά-
πης νόμον, κατάρξας τῶν πρὸς ἡμᾶς γραμμάτων, καὶ
τῷ ἀγαθῷ ὑποδείγματι πρὸς τὸν ὁμοῖον ζῆλον ἡμᾶς
ἐκκαλεσάμενος. Καὶ γὰρ ἡ μὲν τοῦ κόσμου φιλία ὀφθα-
λμῶν δεῖται καὶ συντυχίας, ὥστε ἐκεῖθεν ἀρχὴν τῆς
συνηθείας γενέσθαι· οἱ δὲ πνευματικῶς ἀγαπᾶν εἰδότες
οὐ τῇ σαρκὶ προσξένω κέχρηται τῆς φιλίας, ἀλλὰ τῇ τῆς
πίστεως κοινωνίᾳ πρὸς τὴν πνευματικὴν συναφείαν
ἀγονταί. Χάρις οὖν τῷ Κυρίῳ τῷ παρακαλέσαντι ἡμῶν
τὰς καρδίας, ἐν τῷ δεῖξαι (53), ὅτι οὐκ ἐν πᾶσι κατέ-
ψυκται ἡ ἀγάπη· ἀλλ' εἰσὶ που τῆς οἰκουμένης, οἱ τῆς
Χριστοῦ μαθητείας τὸν χαρακτῆρα δεικνύοντες. Καὶ τοί-
νυν ἔδοξέ μοι τὸ καθ' ὑμᾶς εἰκέναι πρῶτα ἀστροὺς ἐν
νυκτερινῇ συναφείᾳ, ἄλλοις κατ' ἄλλα μέρη τοῦ οὐρανοῦ
διαλάμπουσιν, ὧν χαρίεσσα μὲν ἡ λαμπρότης, χαριέ-
στερον δὲ δῆπου τὸ ἀπροσδόκητον. Τοιοῦτοι δὲ καὶ
ὑμεῖς, οἱ τῶν Ἐκκλησιῶν φωστῆρες, ὀλίγοι παντελῶς
καὶ εὐαρίθμητοι ἐν τῇ σκυθρωπῇ ταύτῃ καταστάσει,
οἷον ἐν σκοτομήνῃ διαφαινόμενοι, πρὸς τῷ ἐκ τῆς ἀρετῆς
χαρίεντι, ἔτι καὶ τῷ σπανίῳ τῆς εὐρέσεως, τὸ περιπό-

(53) Τεθαρρήκτως. Sic uterque Coisl. cum aliis. Editi τεθαρρήκότες. Paulo post editi πρὸς τὸ ἐφεξῆς. Tres antiquissimi codices, Harl., Med., Coisl. ut in textu.

(54) Ἀσχολίῳ, etc. Ita editi et vetustissimi codices. At in Coisl. secundo, Reg. secundo. Vat. et Paris. sic legitur titulus Ἀσχολίῳ μονάζοντι καὶ

exhibere vereor. Quod si ad reliquas virtutes tuas
hæc accessit, ut non modo litteras quæ a me mit-
tuntur suscipias, sed eas etiam quæ non mittun-
tur, requiras; ecce et nunc confidenter scribo, et
scribam deinceps: Deum sanctum orans, ut tibi
honoris, quem mihi habes, vices rependat. Meas
porro pro Ecclesia preces anteveristi, cum omnia
feceris, quæcunque ego petissem. Facis autem
non hominibus gratificans, sed honoranti te Deo:
qui tibi alia quidem bona in præsentī vita largitus
est, alia autem dabit in futuro ævo, propterea
quod cum veritate in illius viis ambulasti, ac cor-
tuum ab initio ad usque finem in fidei integritate
immutum ac inconcussum servasti.

243 EPISTOLA CLIII*.

Victori ex-consuli.

Quoties mihi contingit litteras legere dignitatis
tuæ, toties gratias ago Deo sancto, quod perstes
et memor mei, et amorem, quem semel rectissimo
iudicio, aut bona consuetudine suscipere voluisti,
nullam ob calumniam imminuens. Rogo igitur
Deum sanctum, ut et tu permanes in eodem erga
me animo, et ego dignus sim honore, quo me per
epistolam prosequeris.

EPISTOLA CLIV**.

Ascholio, episcopo Thessalonicensi.

Recte fecisti, et secundum dilectionis spiritua-
lis legem, quod prior ad nos scripseris, nosque
egregio exemplo ad simile studium provocaveris.
Nam mundi amicitia oculis indiget ac congressu,
ut inde nascatur consuetudinis initium: sed qui
spiritualiter amare sciunt, nequaquam carne
utuntur amicitie conciliatrice; sed fidei commu-
nionē ad spiritualem conjunctionem ducuntur.
Itaque grates Deo, qui corda nostra consolatus
est, dum charitatem non in omnibus refrixisse
ostendit: sed reperiri alicubi terrarum, qui disci-
pulorum Christi propriam notam præ se ferant.
Ad res quidem vestræ persimiles mihi visæ sunt
sideribus in nebuloſa nocte alias aliis cæli partes
D illustrantibus: quorum gratus quidem splendor,
sed eo gratior, quod non exspectatur. Tales et
vos estis, Ecclesiarum lumina, pauci admodum et
facile numerabiles, in hac tristi rerum conditione,
quasi in nocte illuni coruscantes, præter virtutis
gratiam, inde etiam quod rari sitis inventu, desi-

προσβυτέρῳ, Ascholio monacho et presbytero. Reg. primus et Bigot. habent tantum Ἀσχολίῳ μονάζοντι.

(55) Ἐν τῷ δεῖξαι. Ita Med., Harl. et Coisl. primus. Editi ἐκ τοῦ δεῖξαι.

* Alias CCCCXXXVIII. Scripta anno 373.

** Alias CCCXXXVII. Scripta anno 373.

derium moventes. Cæterum litteræ tuæ tuum nobis animum abunde patefecere. Quanquam enim breves erant syllabarum numero, at ex recta sententia idoneum nobis tui propositi specimen dedere. Nam beatissimi Athanasii studiosum esse, argumentum evidentissimum est sanæ in maximis rebus sententiæ. Pro accepta ergo ex litteris lætitia, plurimam habemus gratiam præstantissimo filio nostro Euphemio : cui et ipse precor auxilium omne a sancto contingere, et te hortor ut mecum preceris ut cito eum recipiamus cum ornata conjugate ipsius, filia nostra in Domino. Ipse autem exorari te sine, ut ne lætitiâ nostram exordio circumscribas, sed oblata **244** quovis tempore occasione scribas, et amorem in nos tuum colloquio frequenti adaugeas : ac de Ecclesiis, quæ apud vos sunt, quomodo concordiam servant, significes ; pro nostris autem preceris, ut etiam apud nos tranquillitas magna fiat, Domino nostro ventos ac mare increpante.

EPISTOLA CLV*.

Basilii Sorani Scythiæ ducis, propinqui sui, querelis respondet : rationem reddit cur ad eum non scripserit, demonstrat se illius oblivisci non posse, nec in precibus ecclesiasticis, nec privatim : et a se et a chorepiscopo accusationem nescio quam repellit. Hortatur ut persecutionem pro Christo patientibus pergat succurrere. Rogat denique ut patriæ mittat reliquias martyrum.

Sine inscriptione causa aliptæ.

Epistola, quam primam et solam dignata est nobis nobilitas tua scribere, multæ continentur accusationes, quibus incertus sum quomodo respondeam ; non justarum rationum inopia, sed quia in criminationum multitudine difficilis est præcipuarum delectus, et unde initium nobis medelæ sumendum sit. Sed forte eodem ordine quo res scriptæ sunt, incedentes, sic singulis occurrere debemus. Quinam hinc in Scythiam proficiscerentur hactenus ignoravi ; ac ne de iis quidem, qui e domo tua profecti sunt, admonitus sum, ut per illos te salutarem ; quamvis omnino id mihi studio habeam, ut dignitatem tuam quavis occasione oblata salutem. Fieri autem non potest tui ut obliviscar in precibus, nisi prius nostrum illud opus, ad quod nos Dominus destinavit, oblivioni tradamus. Nam profecto meministi ecclesiasticarum prædicationum, cum fidelis sis Dei gratia, in

* Alias CCXLI. Scripta anno 373.

(56) Υγιώς ἔχειν. Ita mss. omnes quos quidem viderimus. Editi ἀγιώς ἔχειν. Paulo post iidem editi ὑπάρξειν, mss. ut in textu.

(57) Ὁμόζυγος. Ita tres antiquissimi codices : alii et editi συζύγος.

(58) Ἡμῶν στῆσαι. Deest prima vox in quinque mss., non tamen in tribus antiquissimis.

(59) Τῶν αὐτοῦ. Ita septem mss. Editi τῶν σουτοῦ.

(60) Ἀνεπίγραφος. Hanc epistolam Sorano Scythiæ duci scriptam esse probamus in *Vita S. Basilii*. Vide Addenda.

(61) Ἄπορῶ. Duo mss. recentiores ἀπορῶν.

(62) Δεῖ αὐτῇ τῇ. Hæc scriptura etsi in duobus tantum occurrit codicibus, nempe Coisl. secundo et

A θητον ἔχοντες. Ἐγνώρισε δὲ σου τὴν διάθεσιν ἡμῶν τὸ γράμμα αὐτόρως. Εἰ γὰρ καὶ μικρὸν ἦν τῷ πλήθει τῶν συλλαβῶν, ἀλλὰ τῇ γε ὀρθότητι τῆς διανοίας, ἀρκούσαν ἡμῶν τῆς προαιρέσεως τὴν ἀπόδειξιν ἔδωκε. Τὸ γὰρ περὶ τὸν μακαριώτατον Ἀθανάσιον ἐσπουδακέναι δείγμα ἐναργέστατον τοῦ ὑγιώς ἔχειν (56) περὶ τὰ μέγιστα. Ἀντὶ οὖν τῆς ἐπὶ τοῖς γράμμασιν εὐφροσύνης πολλὴν οἶδαμεν χάριν τῷ τιμιωτάτῳ υἱῷ ἡμῶν Εὐφημῷ · ὃ καὶ αὐτὸς εὐχομαι πᾶσαν ὑπάρχειν βοήθειαν ἐξ ἀγίου · καὶ σὲ συνεύχεσθαι ἡμῶν παρακαλῶ, ὅπως ἂν ἀπολάβοιμεν αὐτὸν ἐν τάχει μετὰ τῆς κοσμιωτάτης ὁμόζυγος (57) αὐτοῦ, θυγατρὸς δὲ ἡμῶν ἐν Κυρίῳ. Παρακλήθητι δὲ καὶ αὐτὸς μὴ ἐν προσημίῳ ἡμῶν στῆσαι (58) τὴν εὐφροσύνην, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀεὶ παραπιπτούσης προφάσεως ἐπιστέλλειν, καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς διάθεσιν τῷ πυκνῷ τῆς ὁμιλίας αὐξῆσαι, καὶ τὰ περὶ τῶν αὐτοῦ (59) Ἐκκλησιῶν, ὅπως ἔχει κατὰ τὴν συμφωνίαν, σημαίνειν· περὶ δὲ τῶν ἐνταῦθα προσεύχεσθαι, ὥστε γενέσθαι καὶ παρ' ἡμῶν γαλήνην μεγάλην, ἐπιτιμῆσαντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσσῃ.

EPISTOLA PNE.

Ἀνεπίγραφος (60) ἐπὶ ἀλειπτῇ.

Πρὸς πολλὰς τὰς διὰ τῆς ἐπιστολῆς, ἣν πρώτῃ καὶ μόνῃ κατηξίωσεν ἡμῶν ἡ εὐγένειά σου διαπέμφασθαι, ἐγγεγραμμένας κατηγορίας ἀπορῶ (61) ἀπολογησασθαι · οὐ διὰ τὴν τοῦ δικαίου ἐνθεσίαν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐν πλήθει τῶν ἐπιφερομένων δύσκολον εἶναι τῶν καιριωτέρων τὴν προτίμησιν, καὶ ὅθεν δεῖ πρώτῃ ἡμᾶς ἀρξασθαι τῆς θεραπείας. Ἡ τάχα δεῖ αὐτῇ τῇ (62) τάξει τῶν γεγραμμένων χρησαμένους ὁδῶ πρὸς ἕκαστον ἀπαντᾶν. Τοὺς ἐπὶ Σκυθίᾳ ἀπαίροντας ἐντεῦθεν μέχρι σήμερον οὐκ ἐγνώρισαμεν · ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐκ τῆς οἰκίας (63) ὑπέμνησαν ἡμᾶς, ὥστε προσειπεῖν σε (64) δ' αὐτῶν · καίτοι πάνυ διὰ σπουδῆς τιθεμένους ἐπὶ πάσης προφάσεως προσφθέγγεσθαι σου τὴν τιμιότητα. Ἐπιλαθέσθαι δὲ σου ἐν προσευχαῖς ἀδύνατον, εἰ μὴ πρότερον τοῦ ἔργου ἡμῶν ἐπιλαθόμεθα, εἰς ὃ ἐταξεν ἡμᾶς ὁ Κύριος. Μέμνησαι γὰρ πάντως τῶν κερυγμάτων (65) τῶν ἐκκλησιαστικῶν, πιστὸς ὢν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι · ὅτι

Reg. secundo, non dubium tamen quin præferenda sit vulgatæ δὲ αὐτῇ τῇ.

(63) Οἰκίας. Ita mss. quatuor. Editi οἰκειάς.

(64) Προσειπεῖν σε. Vocula addita ex quatuor mss.

(65) Τῶν κερυγμάτων. Eadem voce Firmilianus Cæsariensis episcopus ecclesiasticas preces designavit in epistola ad Cyprianum. Nam in Latina interpretatione ejusdem epistolæ, quæ est inter Cyprianicas 75, legimus mulierem quamdam hoc facinus ausam esse, *ut et invocatione non contemptibili sanctificare se panem et Eucharistiam facere simularet, et sacrificium Domini non sine sacramento solitæ prædicationis offerret.*

καὶ ὑπὲρ τῶν ἐν ἀποδημίαις ἀδελφῶν δεόμεθα, καὶ ὑπὲρ τῶν ἐν ταῖς στρατείαις ἐξεταζομένων, καὶ ὑπὲρ παρρησιαζομένων διὰ τὸ ὄνομα Κυρίου, καὶ ὑπὲρ τῶν τοὺς πνευματικούς καρπούς ἐπιδεικνυμένων, ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ τὰς εὐχὰς ποιούμεθα· ὧν πάντως ἐν τοῖς πλείοσιν (66) ἢ καὶ ἐν τοῖς πᾶσι νομίζομεν καὶ τὴν σὴν ἐμπεριλαμβάνεσθαι τιμιότητα. Ἰδίᾳ δὲ σου ἡμεῖς πῶς ἂν ἐπιλαθώμεθα, τοσαῦτα ἔχοντες τὰ κινουῦντα ἡμᾶς πρὸς μνήμην, ἀδελφὴν τοιαύτην, ἀδελφιδόου τοιούτους, συγγένειαν οὕτω χρηστὴν, οὕτως ἀγαπῶσαν ἡμᾶς, οἶκον, οἰκίτας, φίλους· ἐξ ὧν, κἂν μὴ βουλώμεθα, ἀναγκαιῶς ὑπομιμνησκόμεθά σου τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως; Περὶ δὲ τούτου ὁ ἀδελφός ὁ δεῖνα οὐδὲν ἡμῖν ἠνεγκεν ἐπαχθές, οὐδὲ παρ' ἡμῶν βλάβουσα οὐτόν τις κρίσις ἐξενήνεκται οὐδεμία. Τρέφον οὖν τὴν λύπην ἐπὶ τοὺς τὰ ψευδῆ διηγησαμένους, ἀπολύσας πάσης μέμφεως καὶ τὸν χωρεπίσκοπον καὶ ἐμέ. Εἰ δὲ τινα δίκην γυμνάζει ὁ σχολαστικός ὁ δεῖνα, ἔχει δικαστήρια δημόσια καὶ νόμους. Ἄξιόν οὖν ὑμᾶς ἐπὶ τούτοις μηδεμίαν ἔχειν μέμφιν. Αὐτός δὲ ὅσα ποιεῖς ἀγαθὰ, σεαυτῷ θησαυρίζεις· καὶ ἦν παρέχη ἀνάπαυσιν τοῖς διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου διωκομένοις, ταύτην σεαυτῷ ἐν ἡμέρᾳ τῆς μισθαποδοσίας προετοιμάξεις. Καλῶς δὲ ποιήσεις, ἐὰν καὶ λείψανα μαρτύρων τῇ πατρίδι ἐκπέμψης· εἴπερ, ὡς ἐπέστειλας ἡμῖν, ὁ ἐκεῖ διωγμός ποιεῖ καὶ νῦν μάρτυρας τῷ Κυρίῳ.

EPISTOLA PN⁵.

Laudat Basilius in Evagrio et ipse præ se fert studium pacis; sed eam conciliare difficillimum fatetur esse, nec sibi congruere ut id solus aggrediatur; cum præsertim episcopus sit Antiochiæ Meletius, ad quem proficisci non potest; sed tamen scripturum se ad illum promittit. Declarat se nec partium studiosum esse, nec accusationibus in quemquam præoccupatum. Mirum sibi accidisse dicit, quod ex Dorotheo acceperat, Evagrium noluisse Dorothei conventus esse participem. Addit sibi integrum non esse Romam mittere: animam suam ab adversariis quæri, nec tamen se quidquam de suo Ecclesiæ defendendæ studio remissurum.

Εὐαγρίῳ πρεσβυτέρῳ.

1. Τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ δυσχερᾶναι πρὸς τὸ μῆκος τῶν γραμμάτων, ὥστε καὶ μικρὰ μοι εἶδοξεν εἶναι ἢ ἐπιστολὴ ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀνάγκωσιν ἡδονῆς. Τί γὰρ ἡδίων ἄκουσμα τοῦ τῆς εἰρήνης ὀνόματος; ἢ τί τοῦ ὑπὲρ (67) τῶν τοιούτων βουλευέσθαι ἱεροπρεπέστερον, καὶ μᾶλλον τῷ Κυρίῳ κεχαρισμένου; Σοὶ μὲν οὖν παράσχοι ὁ Κύριος τὸν μισθόν τῆς εἰρηνοποιίας, οὕτω καλῶς προαιρουμένῳ, καὶ σπουδαίως ἐγκειμένῳ πράγματι μακαριστῷ· ἡμᾶς δὲ νόμιζε, τιμὴ κεφαλῆ, ἕνεκα μὲν τοῦ προηρῆσθαι, καὶ εὐχεσθαι ἰδεῖν ποτε τὴν ἡμέραν ἐν ἣ πάντες τὸν αὐτὸν πληρώσουσι σύλλογον, οἱ ταῖς διανοαῖαις ἀλλήλων μὴ ἀπεσχισμένοι, μηθενὶ παραχωρεῖν τῶν εἰς τὴν σπουδὴν ταύτων πρωτείων. Καὶ γὰρ ἂν εἶημεν ὡς ἀληθῶς πάντων ἀνθρώπων ἀτοπώτατοι, σχίσμασι καὶ κατατομῇς Ἐκκλησιῶν ἐφηθόμενοι (68), καὶ μὴ τὴν συνάφειαν τῶν μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τιθέμενοι. Ὅσον μὲντοι τῆς ἐπιθυμίας ἡμῖν πείρεστι, τοσοῦτον γίνω-

(66) Ἐν τοῖς πλείοσιν. Ita quinque mss. Editi ἐν τοῖς χρόνοις. Codex a Combefisio citatus ἐν τοῖς κρώτοις.

A quibus et pro fratribus peregrinantibus precamur; et pro iis qui inter militares copias recensentur, et pro iis qui ob Domini nomen libere loquuntur, et pro iis qui spirituales fructus edunt, preces in sancta Ecclesia facimus: quorum omnino in plerisque vel etiam in omnibus arbitramur tuam quoque præstantiam comprehendi. Cæterum qui tui privatim possem oblivisci, cum tam multa sint, quæ commoveant me ad recordationem: talis soror, filii sororis tales, cognatio tam egregia, tam nostri amans, domus, domestici, amici: quæ quidem nobis, etiamsi nolimus, bonam tuam voluntatem in memoriam necessario revocant? Quod autem ad aliud attinet, ille frater nihil mihi intulit molestiæ, neque sententia ulla fuit a nobis prolata, quæ illum læderet. Dolorem itaque in eos qui mendacia retulerunt, converte, meque et chorepiscopum reprehensione omni exsolve. Quod si litem intendat ille scholasticus, tribunalia publica et leges habet. Itaque te rogo, ut de his nihil prorsus conqueraris. Tu vero quidquid facis boni, tibi ipse colligis: et quod levamen affers his qui **245** ob Domini nomen persecutionem patiuntur, illud tibi ipsi in antecessum in die remunerationis præparas. Recte autem feceris, si et reliquias martyrum patriæ mittas; siquidem ut nobis scripsisti, persecutio illic etiamnum Domino martyres facit.

EPISTOLA CLVI⁵.

Evagrio presbytero.

1. Tantum abfuit ut moleste ferrem longitudinem litterarum, ut contra brevis mihi visa sit epistola præ legendi voluptate. Quid enim pacis nomine jucundius auditu? aut quid sanctius et Domino gratius, quam de rebus hujusmodi consilium inire? Tibi igitur præstet Dominus mercedem pacificationis, tam præclara tibi proponenti, et tam studiose in rem, quæ beata prædicatur, incumbenti. Nos autem existima, caput venerandum, quod spectat ad voluntatem et desiderium videndi aliquando illius diei, quo omnes eundem cœtum implebunt qui sententia inter se divisi non sunt, nemini in hoc studio primas concedere. Profecto enim essemus vere mortalium omnium absurdissimi, si schismatibus ac divisionibus Ecclesiarum oblectaremur, nec conjunctionem membrorum corporis Christi maximum bonorum ducere-mus. At quantum nobis inest desiderii, tantum scito facultatis deesse. Non enim ignorat perfecta

(67) Ἡ τί τοῦ ὑπὲρ. Deest ἦ in Med. et Harl.

(68) Ἐφηθόμενοι. Harl. et Reg. secundus ἐνηθόμενοι.
* Alias CCCXLII. Scripta anno 373.

tua prudentia, tempore corroborata mala primum quidem tempore indigere ut sanentur: deinde forte ac firma agendi ratione, si quis velit ad imum ipsum pertingere, adeo ut ægrotantium morbi radicibus evellantur. Non te fugit quod dico, ac si clarius loquendum nullus timor.

2. Amorem sui consuetudine diutina radices in animis habentem neque vir unus extirpare potest, nec epistola una, nec tempus breve. Suspiciones enim ac contradictionum jurgia, nisi sit aliquis pacis sequester auctoritate pollens, omnino tolli non possunt. Quod si gratiæ rivi in me affluerent, si et sermone et opere et donis spiritalibus idoneus essem, ut eos qui sibi invicem adversantur, flecterem, negotium tantum esset suscipiendum. Forte tamen ne tunc quidem nobis suaderes, ut soli ad emendationem aggredieremur, cum episcopus sit Dei gratia, ad quem Ecclesiæ cura præcipue pertinet, qui neque ad nos venire potest, neque nobis interim ob hiemem peregrinari facile, vel potius nullo modo integrum est, non solum quia corpus mihi **246** infirmitate diutina confectum est, sed etiam quia Armeniacorum montium transitus paulo post fiet impervius etiam iis qui ætate omnino vigent. Atque hæc quidem ei per litteras significare non gravabor. Nihil tamen expecto ex litteris alicujus momenti eventurum, tum viri accuratam agendi rationem considerans, tum ipsam litterarum naturam, quia non solet idoneus esse ad clare persuadendum sermo transmissus. Nam multa opus est dicere, ac multa vicissim audire, et quæ objiciuntur solvenda, et inferenda quæ suffulciunt, quorum nihil potest litterarum sermo, iners et inanimus in charta projectus. Verum tamen, quod jam dixi, scribere non gravabor. Scias autem, frater vere religiosissime et nobis desideratissime, nullam mihi cum quoquam, Dei gratia, privatam esse contentionem. Neque enim memini me curiose inquirere crimina, quibus quisque obnoxius est aut dicitur. Quare sic vos attendere sententiæ meæ convenit ut hominis, qui nihil ex propensione facere possit, neque accusationibus in quemquam præoccupatus sit. Tantum-

(69) Ἀγωγῆς. Ita mss. octo. Editi διαγωγῆς. Nec multo post editi καὶ οὐδεις ὁ φόβος. Deest conjunctio in tribus vetustissimis codicibus et Regio secundo.

(70) Ἀνὴρ. Deest in Coisl. primo et Med.

(71) Τοὺς ἀντιδιατιθεμένους. Ita sex mss. Editi τοῖς ἀντιδιατιθεμένοις.

(72) Ἀνῆκε. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Editi ἀνῆκει. Paulo post tres eosdem codices cum Regio secundo sequimur in hac voce ἀποδημήσειν pro eo quod erat in editis ἀποδημεῖν.

(73) Σῶμά μοι. Med. et Coisl. primus et unus ex Regiis σώμα μου.

(74) Ἄβατοι. Sic editi et Harl. secunda manu; at in aliis septem mss. legitur ἄδυατοι. Sic etiam habuit Harlæanus codex prima manu. Crediderim Basilium scripsisse ἄδυοι.

σκα τῆς δυνάμεως ἐνδεῖν. Οὐ γὰρ ἀγνοεῖ σου ἡ τελεία φρόνησις, ὅτι τὰ χρόνῳ κρατυθέντα πάθη πρώτον, μὲν χρόνου δεῖται πρὸς τὴν διόρθωσιν· ἔπειτα ἰσχυρᾶς καὶ εὐτονωτέρας ἀγωγῆς (69), εἰ μέλλοι τις τοῦ βάλουσι αὐτοῦ καθικνεῖσθαι, ὥστε πρόρριζα ἐξελεῖν τῶν καυνόντων τὰ ἀρρώσθημα. Οἶδας δὲ ὁ λέγω, καὶ εἰ δεῖ τρανότερον εἰπεῖν, οὐδεις ὁ φόβος.

2. Τὴν φιλαυτίαν ἔθει μακρῶ ταῖς ψυχαῖς ἐρριζωθεῖσαν εἰς ἀνὴρ (70) ἀνελεῖν οὐχ οἷός τε, οὐδ' ἐπιστολὴ μία, οὐδὲ χρόνος βραχύς. Τὰς γὰρ ὑπονοίας καὶ τὰς ἐξ ἀντιλογιῶν παρατριβᾶς παντελῶς ἀναιρεθῆναι, μὴ ἀξιοπίστου τιμῆς μεσιτεύοντος τῆ εἰρήνῃ, ἀμήχανον. Καὶ εἰ μὲν ἐτέροβει ἡμῖν τὰ παρὰ τῆς χάριτος, καὶ ἡμεν δυνατοὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασι δυσωπῆσαι τοὺς ἀντιδιατιθεμένους (71), ἔδει κατατόλμησαι τοῦ τοσοῦτου πράγματος· τάχα δὲ οὐδ' ἂν τότε συνεβούλευσας ἡμῖν μόνοις ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν ἐπανόρθωσιν, ὄντος τοῦ ἐπισκόπου τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ᾧ ἡ φρονιτις ἀνῆκε (72) προηγουμένως τῆς Ἐκκλησίας· ὅν οὔτε αὐτὸν ἐλθεῖν πρὸς ἡμᾶς οἶόν τε, καὶ ἡμῖν ἀποδημήσειν τέως ὑπὸ τοῦ χειμῶνος οὐ βάλδιον, μᾶλλον δὲ παντελῶς ἀδύνατον, οὐ μόνον καθότι τὸ σῶμά μοι (73) ὑπὸ μακρᾶς ἀρρώστιας ἀπείρηκεν, ἀλλ' ὅτι καὶ αἱ τῶν Ἀρμενιακῶν αἱ ὑπερβάσεις μικρὸν ὕστερον ἄβατοι (74) γίνονται καὶ τοῖς πάνυ καθ' ἡλικίαν σφριγῶσι. Γράμματι δὲ αὐτῷ σημεῖναι (75) ταῦτα οὐ παραιτήσομαι. Οὐ μέντοι προσδοκῶ τι ἐκ τῶν γραμμάτων ἀξιόλογον ἀποθήσεισθαι, τῆς τε τοῦ ἀνδρός ἀκριβεῖας στοχαζόμενος καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν γραμμάτων· ὅτι οὐ πέφυκεν ἐναργῶς δύνασθαι δυσωπεῖν ὁ διαπεμπόμενος, λόγος. Πολλὰ καὶ ἀντακουῖσαι, καὶ λῦσαι τὰ ὑποπίπτοντα, καὶ ἀνθυπενεργεῖν (76) τὰ ὑφορμῶντα, ὧν οὐδὲν δύναται ὁ ἐν τοῖς γράμμασι λόγος, ἀργός καὶ ἀψυχός ἐν τῷ χάρτη διερριμμένος. Πλὴν ἀλλ', ὅπερ ἔφην, οὐκ ἀποκνήσω (77) φράσαι. Γίνωσκε μέντοι, ὡς ἀληθῶς εὐλαθέστατε καὶ πολυπόθητε ἡμῖν ἀδελφε, ὅτι οὐδεμίαν μοι πρὸς οὐδένα τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἰδιάξουσά ἐστι φιλονεικία. Οὐδὲ γὰρ πολυπραγμονήσας οἶδας τὰ ἐγκλήματα, οἷς ἕκαστος ὑπνύθηνος ἢ ἐστίν, ἢ ὀνομάζεται. Ὡστε οὕτως ὑμᾶς προσέχειν τῆ ἡμετέρα διανοία προσέχει, ὡς μηδὲν ἡμῶν δυναμένων ποιῆσαι κατὰ πρόσκλησιν (78), μηδὲ προελημμένων εἰς τὴν κατὰ

(75) Σημεῖναι. Tres mss. non antiquissimi σημεῖναι.

(76) Ἀνθυπενεργεῖν. Coisl. primus ἀντεπενεργεῖν. Idem codex cum Harl., Med., Coisl. secundo et Reg. habet τὰ ὑφορμῶντα.

(77) Οὐκ ἀποκνήσω. Ita sex mss. Editi οὐδ'.

(78) Πρόσκλησιν. Nititur hæc scriptura Regio secundo codice et Coisl. secundo, et Harl. secunda manu. Editi πρόσκλησιν. Hic autem licet animadvertere summam Basilii inter ipsas dissensiones charitatem. Meletium et causa et sanctitate potiorum deserere non poterat; sed a Paulino illiusque sectatoribus, ut orthodoxis fratribus, diligendis non discedebat, idque confirmat in epist. 211 ad Terentium comitem. Eadem animi moderationem præ se fert in epist. 258 ad Eriphanium, ubi significat se multa quidem ex fratribus audivisse de

τινων διαβολήν. Μόνον εἰ εὐδοκία γένοιτο (79) τοῦ Κυρίου ἐκκλησιαστικῶς πάντα καὶ ἀκολουθῶς πρα-
χθῆναι.

3. Ἐλύπησε δὲ ἡμᾶς ὁ ποθεινότατος υἱὸς Δωρό-
θεος (80) ὁ συνδιάκονος, ἀπαγγέλλας περὶ τῆς εὐλα-
θείας σου, ὅτι ὄκνησας μετασχεῖν αὐτῷ τῆς συν-
άξεως. Καίτοι οὐ τοιαῦτα ἡμῖν ἦν τὰ ὠμιλημένα (81),
εἴ τι ἐγὼ μέμνημαι. Ἀποστεῖλαι μέντοι πρὸς τὴν
δύσιν ἐμοὶ μὲν παντελῶς ἐστὶν ἀδύνατον, οὐδένα
ἔχοντι τῶν εἰς τὴν διακονίαν ταύτην ἐπιτηδείων. Τῶν
δὲ αὐτόθεν ἀδελφῶν, ἐάν τις αἰρηται τὸν ὑπὲρ τῶν
Ἐκκλησιῶν κόπον ἀναδέξασθαι, οἷδε (82) δηλονότι καὶ
πρὸς τίνας ὀρμήσει, καὶ ἐπὶ ποίῳ σκοπῷ, καὶ παρὰ
τίνων ἐφοδιασθῆ τοῖς γράμμασι, καὶ ποταποῖς τού-
τοις. Ἐγὼ μὲν γάρ, ἐν κύκλῳ περισκεψάμενος,
ὄρῳ μεθ' ἑαυτοῦ οὐδένα. Καὶ εὐχόμαι μὲν τοῖς
ἑπτακισχιλίοις ἐναριθμηθῆναι τοῖς μὴ κάμψαι
γόνυ τῆ Βάαλ (83). Πλὴν ὅτι ζητοῦσι καὶ ἡμῶν τὴν
ψυχὴν, οἱ πᾶσι τὰς ἑαυτῶν ἐπιβάλλοντες χεῖρας. Οὐ
μέντοι τούτου γε ἕνεκεν ἐλλείφομέγ τι τῆς ὀφειλομέ-
νης σπουδῆς ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΝΖ.

*Dolorem suum significat Basilius quod præterita æstate non inviserit Eusebium. Queritur quod ad se
ne scribat quidem Eusebius, eumque aceusat pigritiæ; rogat ut pro se precetur.*

Ἀντιόχῳ (84).

Πῶς οἶε βαρέως ἠνεγκα διαμαρτῶν σου τῆς συν-
τυχίας κατὰ τὸ θέρος; Καίτοι οὐδὲ ἡ τῶν (85) ἄλλων
τοιαύτη γέγονεν, ὥστε μέχρι κόρου ἡμῖν προελθεῖν.
ἄλλ' οὖν καὶ ὄναρ ἰδεῖν τὰ ποθούμενα φέρει τινὰ τοῖς
ἀγαπῶσι παραμυθίαν. Σὺ δὲ οὐδὲ ἐπιστέλλεις, οὕτως
ἀργὸς εἶ· ὥστε μηδὲ τὴν ὑπόλειψιν ἄλλη τινὲ ἀιτία
μᾶλλον, ἢ τῷ ἀργῶς ἔχειν πρὸς τὰς ὑπὲρ τῆς ἀγά-
πης ἀποδημίας, λογιζέσθαι. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν πε-
παύσθω ἡμῖν. Εὐχου δὲ ὑπὲρ ἡμῶν (86), καὶ παρα-
κάλει τὸν Κύριον μὴ ἐγκαταλιπεῖν ἡμᾶς· ἀλλ' ὡς
ἐκ τῶν ἐπελθόντων παρήγαγεν ἡμᾶς πειρασμῶν,
οὕτω καὶ ἐκ τῶν προσδοκωμένων ῥύσασθαι εἰς δόξαν
τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ ἠλπίσαμεν.

Paulino, sed minime comprobasse, eo quod non
adesset is qui incusabatur. Quamvis autem Paulini
fama apud ecclesiasticos scriptores nulla prorsus
criminatione videatur fuisse contacta, ex his ta-
men Basilii locis nonnulla ei objecta esse perspi-
citur: sed hæc fortasse iniquis magis suspici-
onibus, quam certis indiciis continebantur.

(79) Γένοιτο. Ita quatuor mss., quorum tres ve-
tustissimi. Editi γίγνοιτο.

(80) Δωρόθεος. Unus ex Regg. codicibus Θεόδω-
ρος. Paulo post editi μετασχεῖν αὐτῶν. Harl., Med.,
Clarom. et unus ex Regiis ut in textu.

(81) ὠμιλημένα. Sic tres vetustissimi codices
cum duobus aliis. Editi τὰ ὠμολογημένα. Scriptura
quam in textum recepimus, confirmatur ex pri-
mis verbis epistolæ 150.

(82) Οἷδε. Ut hæc intelligantur, conferenda sunt
cum aliis locis. His enim verbis, *is scit procul du-
bio et ad quos profecturus sit*, indicat Basilius sibi
Occidentales parum satisfacere, id quod in aliis
epistolis vehementius declarat, nempe in epist.
212 et 235. Nec profecto placere illi poterant, quæ
Evagrius Roma rediens ei narraverat, ut supra vi-
dimus in epist. 138. Illud autem, *et ad quem finem*,
illustratur ex epistola 129, n. 3, ubi fatetur Basi-
lius reperire se non posse, qua de re scribendum

PATROL, GR. XXXII.

A modo, Dei voluntate, omnia ex institutis ecclesia-
sticis et rite fiant.

3. Tristitia autem nos affecit desideratissimus
filius Dorotheus condiaconus, dum de pietate tua
nuntiavit, refugisse te illius conventus esse par-
ticipem. Atqui hæc non erant, de quibus colloqui
inter nos fueramus, si ego memini. Mittere autem
in Occidentem mihi prorsus integrum non est,
neminem habenti idoneum ad hoc ministerium.
Quod si quis ex fratribus qui apud vos sunt, Eccle-
siarum causa laborem suscipere volet, is scit procul
dubio et ad quos profecturus sit, et ad quem
finem, et quorum sit litteris communiendus et
qualibus. Ego namque coniectis in orbem oculis
mecum video neminem. Ac precor quidem, ut in-
ter septies mille viros numerer, qui genu ante
Baal non incurvavere. Cæterum animam quoque
nostram quærunt, qui suas manus in omnes inji-
ciunt; sed non propterea de studio Ecclesiis Dei
debito quidquam remittam.

247 EPISTOLA CLVII*.

Ἀντιόχῳ.

Quam moleste tulisse me putas, quod tuo con-
gressu præterita æstate caruerim? Atqui ne aliis
quidem annis congressus talis fuit, mihi ut satie-
tatem afferret, sed tamen res desideratæ etiam per
somnia visæ nonnihil afferunt diligentibus sola-
tium. Tu vero ne scribis quidem, adeo piger es:
unde et tua absentia nulli alii causæ magis tri-
buenda, quam quod pigeris ad peregrinationes
charitatis causa suscipiendas. Sed ea de re nihil
amplius a nobis dicatur. Precare autem pro me,
ac Dominum roga, ut ne me deserat: sed quem-
admodum me a præteritis tentationibus exemit
ita etiam ab imminentibus liberet, ad gloriam no-
minis ipsius, in quo spem collocavimus.

sit in Occidentem; quæ enim necessaria sunt, jam
præoccupata esse, superflua autem scribere, va-
num ac inutile esse, de iisdem autem rebus obstre-
pere, etiam ridiculum videri. Ait autem se nemi-
nem habere quem mittat, quia episcopi cum Basilio
communione conjuncti, operam ei navare volebant
qua de re queritur in epist. 141. Cæterum et a suis
desertus et ab hæreticis impugnatus precatur, ut
inter septies mille viros numeretur qui genu ante
Baal non incurvavere, seque de studio Ecclesiis Dei
debito nihil remissurum pollicetur.

(83) Τῆ Βάαλ. Ita novem mss. Editi τῷ Βάαλ.

(84) Ἀντιόχῳ. Quamvis Antiocho hanc episto-
lam tribuant omnes codices mss. et editi, eam ta-
men Eusebio restituendam fatebitur, quisquis le-
get attentius.

(85) Οὐδὲ ἡ τῶν. Ut aliqua hic constet sententia,
legendum οὐδὲ ἐτῶν ἄλλων, ut in interpretatione ex-
pressimus. Cui lectioni favet codex Med. in quo
legitur οὐδὲ εἰ τῶν ἄλλων. Bis enim Eusebium invi-
sit Basilius: primum quidem anno 369, nondum
episcopus, deinde anno 372.

(86) Ὑπὲρ ἡμῶν. Duo codices non antiquissimi
περὶ ἡμῶν.

* Alias CCLXX. Scripta anno 373.

EPISTOLA CLVIII*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠNH'.

Dolet Basilius quod Antiochum non viderit; rogat ut pro se precetur; commendat fratrem camelis præpositum.

Antiocho.

Quandoquidem obstiterunt mihi peccata mea, quominus possem quod dudum habebam tui congressus desiderium, ad exitum perducere: litteris saltem absentiam delinio, atque adhortor, ut ne mei in tuis precibus intermittas meminisse, ut si vivam, mihi te perfrui donetur: sin minus precibus tuis adjutus cum bona spe ex hoc mundo emigrem. Cæterum fratrem camelis præpositum tibi commendamus.

EPISTOLA CLIX**.

Gaudet Basilius interrogari se ab hominibus timentibus Deum. Declarat se adhærere fidei Nicænae, sed ob exortam de Spiritu sancto quæstionem, addere glorificationem Spiritus sancti cum Patre et Filio, nec ad communionem admittere eos, qui Spiritum sanctum creaturam dicunt. Differt in aliud tempus uberiora documenta.

Eupaterio, et filiæ.

1. Quantum voluptatis attulerint mihi litteræ dignitatis tuæ, conjicis profecto ex his ipsis quæ scripsisti. Quid enim jucundius sit homini, in optatis habenti cum timentibus Deum semper colloqui, et utilitatis, quæ ab illis percipitur, esse participem, quam ejusmodi litteræ, quibus Dei inquiritur cognitio? Si enim vita nobis Christus est, consequens est et sermonem nostrum de Christo esse, et cogitationem atque actionem omnem ex illius pendere mandatis, et animam nostram ad illius imaginem debere effingi. Itaque de ejusmodi rebus interrogatus, gaudeo ac gratulor interrogantibus. A nobis igitur, **248** ut verbo dicam, Patrum Nicææ congregatorum fides omnibus postea exco-
C gitatis præfertur: in qua confitentur Filium esse consubstantialem Patri, ejusdemque naturæ, cujus est qui genuit. Nam lumen de lumine, et Deum de Deo, et bonum de bono, tum sancti illi Patres confessi sunt, tum nos qui eorum vestigiis insistere laudi ducimus, hoc ipsum nunc testificamur.

2. Sed quia nunc prodiens ab hominibus semper novi aliquid inducere conantibus quæstio, ab antiquioribus autem prætermissa eo quod nemo contradiceret, relicta est inexplanata (dico quæstionem de Spiritu sancto), ideo aliquid ea de re adjicimus, Scripturæ menti convenienter; quia ut baptizamur, ita et credimus: ut credimus, ita et glorificamus. Cum igitur baptisma nobis a Salvatore datum sit, in nomen Patris et Filii et Spi-

* Alias CCLXXI. Scripta anno 373.

** Alias CCCLXXXVII. Scripta circa an. 373.

(87) Εἶχον. Quatuor mss. Sed recentiores ἔσχον.

(88) Παρακαλοῦμεν. Editi addunt ὑμᾶς, sed deest in tribus vetustissimis codicibus. Ibidem editi μὴ διαλείπειν. Sex mss. ut in textu.

(89) Μεταναστεύσωμεν. Ita tres vetustissimi codices. Editi μεταναστῶμεν.

(90) Ἐπὶ ταῖς καμήλοις. Sic Med., Coisl. primus, Clarom. et Harl. qui tamen secunda manu habet

Ἀντιόχῳ.

Ἐπειδὴ ἀντέστησάν μοι αἱ ἁμαρτίαι μου πρὸς τὸ μὴ θνηθῆναι με ἢ πάσαι εἶχον (87) ἐπιθυμίαν τῆς ὑμετέρας συντυχίας ἀγαγεῖν εἰς πέρας· γράμμασι γοῦν παραμυθοῦμαι τὴν ἀπόλειψιν, καὶ παρακαλοῦμεν (88) μὴ διαλείπειν μενημένους ἡμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς, ἵνα, ἐὰν ζῶμεν, καταξιωθῶμεν ὑμῶν ἀπολαύσαι· εἰ δὲ μὴ, διὰ τῆς βοηθείας τῶν προσευχῶν ὑμῶν μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος μεταναστεύσωμεν (89) ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου. Τὸν δὲ ἀδελφόν, τὸν ἐπὶ ταῖς καμήλοις (90), παρατιθέμεθα ὑμῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠNΘ'.

B

Εὐπατερίῳ (91), καὶ τῇ θυγατρὶ.

1. Ὅσον εὐφροσύνην παρέσχε μοι τὸ γράμμα τῆς κοσμιότητός σου, εἰκάξεις πάντως αὐτοῖς τοῖς (92) ἐπεσταλμένοις. Τί γὰρ ἂν ἡδίων γένοιτο ἀνθρώπῳ εὐχὴν ποιουμένῳ φοβουμένοις Θεὸν ἀεὶ προσομιλεῖν, καὶ τοῦ παρ' αὐτῶν κέρθους μεταλαμβάνειν, γραμμάτων τοιούτων, δι' ὧν ἡ Θεοῦ γνώσις ἐπιζητεῖται; Εἰ γὰρ τὸ ζῆν ἡμῖν Χριστός, ἀκολούθως καὶ ὁ λόγος ἡμῶν περὶ Χριστοῦ ὁφείλει εἶναι, καὶ ἡ ἐννοια καὶ πάντα πρῶξις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἡρτησθαι, καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατ' αὐτὸν μεμορφῶσθαι. Χαίρω τοίνυν περὶ τοιούτων ἐρωτώμενος, καὶ κυγχαίρω τοῖς ἐρωτῶσιν. Ἡμῖν τοίνυν ἐνὶ μὲν λόγῳ ἡ τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων Πατέρων πίστις πασῶν τῶν ὕστερον ἐφευρεθεισῶν προτετίμηται· ἐν ἣ ὁμοούσιος ὁμολογεῖται ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, καὶ τῆς αὐτῆς ὑπάρχων φύσεως ἧς ὁ γεννήσας. Φῶς γὰρ ἐκ φωτός, καὶ Θεὸν ἐκ Θεοῦ, καὶ ἀγαθὸν ἐξ ἀγαθοῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐκείνων ὁμολογήθη, καὶ ὑφ' ἡμῶν νῦν, τῶν εὐχομένων κατ' ἔχνη βαίνειν ἐκείνοις, προσμαρτυρεῖται.

2. Ἐπειδὴ δὲ τὸ νῦν ἀνακύψαν παρὰ τῶν ἀεὶ (93) καινοτομεῖν ἐπιχειροῦντων ζήτημα, παρασιωπηθὲν τοῖς πάσαι διὰ τὸ ἀκατηγόρητον, ἀδιάρθρωτον κατελείφθη (λέγω δὲ τὸ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος), προστίθεμεν τὸν περὶ τούτου λόγον, ἀκολούθως τῇ τῆς Γραφῆς ἐννοίᾳ· ὅτι ὡς βαπτίζομεθα, οὕτω καὶ πιστεύομεν· ὡς πιστεύομεν, οὕτω καὶ θεολογοῦμεν. Ἐπειδὴ οὖν βάπτισμα ἡμῖν δέδοται παρὰ τοῦ Σωτῆρος εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος·

D

ἐπὶ τῶν καμήλων. Editi ἐπὶ τὰς καμήλους.

(91) Εὐπατερίῳ, Coisl. primus et Med. Εὐπατρίῳ.

(92) Αὐτοῖς τοῖς. Ita Coisl. uterque, Med., Harl. et Reg. secundus. Editi αὐτὸς τοῖς.

(93) Παρὰ τῶν ἀεὶ. Editi addunt τι, sed cum desit hæc vocula in vetustissimis tribus codicibus nostris, delendam existimavimus. Paulo post Med. et Coisl. primus ἀδιάρθρωτον κατελείφθη, *citra emendationem relicta est.*

ἀκόλουθον τῷ βαπτίσματι τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως παρεχόμεθα, ἀκόλουθον δὲ καὶ τὴν δοξολογίαν τῆ πίστει· συνδοξάζοντες Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τῷ πεπεισθαι μὴ ἀλλότριον εἶναι τῆς θείας φύσεως. Οὐ γὰρ τῶν αὐτῶν μετέσχε τιμῶν τὸ ἀπεξενωμένον κατὰ τὴν φύσιν. Τοὺς δὲ κτίσμα λέγοντας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐλεοῦμεν, ὡς εἰς τὸ ἀσυγχώρητον πτώμα (94) τῆς εἰς αὐτὸ βλασφημίας διὰ τῆς τοιαύτης φωνῆς καταπίπτοντας. Ὅτι γὰρ διώριστα κτίσις θεότητος, οὐδενὸς λόγου προσθεῖ τοῖς κατὰ μικρὸν (95) ταῖς Γραφαῖς ἐγγεγραμμένους. Ἢ μὲν γὰρ κτίσις δουλεύει, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐλευθεροῖ· ἢ κτίσις ζωῆς προσδεῖς ἐστὶ, τὸ Πνεῦμά ἐστὶ τὸ ζωοποιῶν· ἢ κτίσις διδασκαλίας προσδεῖται, τὸ Πνεῦμα ἐστὶ τὸ διδάσκον· ἢ κτίσις ἀγιάζεται, τὸ Πνεῦμά ἐστὶ τὸ ἀγιάζον. Κἂν ἀγγέλους εἴπῃς, κἂν ἀρχαγγέλους, κἂν πάσας τὰς ὑπερκοσμίους (96) δυνάμεις, διὰ τοῦ Πνεύματος τὴν ἁγιωσύνην λαμβάνουσιν. Αὐτὸ δὲ τὸ Πνεῦμα φυσικὴν ἔχει τὴν ἀγιότητα, οὐ κατὰ χάριν λαβόν, ἀλλὰ συνουσιωμένην αὐτῷ· ὅθεν καὶ τῆς προσηγορίας τῆς τοῦ ἁγίου ἐξαιρέτως τετύχηκεν. Ὁ τοίνυν φύσει ἅγιον, ὡς φύσει ἅγιος ὁ Πατήρ, καὶ φύσει ἅγιος ὁ Υἱός, οὕτε αὐτοὶ τῆς θείας καὶ μακαρίας Τριάδος χωρίσαι καὶ διαπερθεῖν ἀνεχόμεθα, οὕτε τοὺς εὐκόλως τῇ κτίσει συναριθμοῦντας ἀποδεχόμεθα. Ταῦτα, ὡσπερ ἐν κεφαλαιῷ, ἀρκούντως τῇ εὐλαβείᾳ ὑμῶν εἰρησθῶ. Ἀπὸ γὰρ μικρῶν σπερμάτων γεωργήσατε τὸ πλεῖον τῆς εὐσεβείας, συνεργούτος ἡμῖν (97) τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Δίδου γὰρ σοφῶν ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἐσται. Τὴν δὲ τελειοτέραν διδασκαλίαν εἰς τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς συντυχίαν ὑπερθησόμεθα· δι' ἧς καὶ τὰ ἀντικείμενα ἐπιλύσασθαι, καὶ πλατυτέρας τὰς ἐκ τῶν Γραφῶν παρασχέσθαι μαρτυρίας, καὶ πάντα τύπον τὸν ὑγιῆ τῆς πίστεως βεβαιώσασθαι δυνατὸν. Τὸ δὲ νῦν ἔχον συγγνώμην νεύματα τῇ βραχύτητι. Καὶ γὰρ οὐδ' ἂν ἐπέστειλα τὴν ἀρχὴν, εἰ μὴ μείζονα ἠγούμην τὴν βλάβην ἀρνήσασθαι τὴν αἴτησιν παντελῶς, ἢ ἐλλιπῶς παρασχέσθαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕ'.

Cum Basilius ab initio episcopatus prohibuisset matrimonium cum uxoris mortuæ sorore; quidam hac lege offensus litteras sub Diodori nomine adversus eum circumtulit. Inde nata occasio hujus Basilii epistolæ, in qua decretum suum defendit ex consuetudine Ecclesiæ suæ: objectum ex Moysis silentio argumentum dissolvit; imo Moysen non tacuisse contendit: ac postremo naturalem cognationem his nuptiis confundi demonstrat.

Διοδώρου.

1. Ἄφικετο ἡμῖν γράμματα τὴν ἐπεγραφήν ἔχοντα Διοδώρου, τὰ δὲ ἐφ' ἑξῆς ἄλλου τινὸς πρόποντα εἶναι μᾶλλον ἢ Διοδώρου. Δοκεῖ γὰρ μοι τις τῶν τεχνικῶν (98), τὸ σὸν πρόσωπον ὑποθῶς, οὕτως ἑαυτοῦ

³² Prov. ix, 9.

(94) Πτώμα. Duo mss. πταῖσμα.

(95) Κατὰ μικρὸν. Editi κἂν μικρὸν, quæ lectio etsi sua sponte nihil habet vitii, non tamen videtur a Basilio adhibita hoc loco. Plus enim tribuendum vetustissimis tribus codicibus, in quibus legitur κατὰ μικρὸν, quam editis et aliis mss. Verisimile est hanc loquendi rationem ut minus accuratam a librariis immutatam fuisse. Sed tamen ea Basilius in rebus simillimis persæpe utitur. Eisdem codices paulo post sequimur in hac voce προσδεῖται. Editi

A ritus sancti; consentaneam baptismati confessionem fidei, consentaneam etiam fidei glorificationem adhibemus: Spiritum sanctum una cum Patre et Filio glorificantes; eo quod persuasum sit nobis illum a natura divina non esse alienum. Neque enim eorumdem honorum esset particeps quod alienum foret secundum naturam. Eorum autem qui Spiritum sanctum creaturam esse dicunt, miseremur, ut qui in peccatum non condonabile blasphemiam in illum emissæ, per hanc vocem incidant. Nam rem creatam a divinitate divisam esse nihil opus est eos monere, qui vel tantillum in Scripturis exercitati sunt. Creatura servit, Spiritus liberat; creatura vita indiget, Spiritus est qui vivificat; creatura doctrina eget, Spiritus est qui docet; creatura sanctificatur, Spiritus est qui sanctificat. Sive dixeris angelos, sive archangelos, sive cœlestes omnes potestates, per Spiritum sanctimoniam accipiunt. Spiritus autem naturalem habet sanctitatem, non gratia acceptam, sed ipsius essentiæ insitam: unde et sancti appellationem singulari ratione obtinet. Quod ergo natura sanctum est, quemadmodum Pater natura sanctus est, et Filius natura sanctus; id nec patimur a beata ac divina Trinitate separari et abscindi; nec admittimus eos, qui facile ipsum inter creaturas recensent. Hæc quasi in summa dicta sint, vestræ tamen pietati satis copiose. Nam ab exiguis seminibus uberem pietatis fructum, Spiritu sancto vobis opitulante, demetelis. *Da enim occasionem sapienti, et erit sapientior*³². Cæterum uberiora documenta in congressum differemus, in quo et objecta solvere, et ampliora ex Scripturis proferre testimonia, et sanam omnem fidei rationem confirmare poterimus. Impræsentiarum autem brevitati ignoscite. Nam ne scripsissem quidem omnino, nisi damnum majus existimassem petita prorsus denegare, quam inchoate satisfacere.

249 EPISTOLA CLX'.

Diodoro.

1. Venerunt nobis litteræ nomine Diodori inscriptæ, at in reliquis quemvis alium potius decentes quam Diodorum. Videtur enim astutus aliquis personam tuam induens, sic sibi voluisse

δεῖται.

(96) Τὰς ὑπερκοσμίους. Sic mss. sex. Editi τὰς ὑπερκοσμίας.

(97) Συνεργούτος ἡμῖν. Harl. συνεργούτος ἡμῖν.

(98) Τις τῶν τεχνικῶν. Pro his vocibus habet Harl. codex τάχα τις τῶν βαναύσων τεχνικῶν, forte aliquis ex mechanicis artificibus. Medicæus cum duobus aliis τῶν βαναύσων τεχνῶν.

* Alias CXCVII. Scripta circa an. 373.

auctoritatem apud auditores comparare. Qui quidem ab aliquo interrogatus, an sibi liceret mortuæ uxoris sororem in matrimonium ducere, interrogationem non perhorruit, sed placide etiam audivit, ac lascivam libidinem fortiter prorsus et pugnaciter adjuvit. Quod si adessent litteræ, eas ad te misissem, satisque haberes facultatis et ad tuam et ad veritatis defensionem. Sed quia qui illas ostenderat, rursus abstulit, et contra nos, qui id ab initio prohibuimus, velut tropæum quoddam circumtulit, licentiam se habere dictitans scripto mandatam; nunc ad te scripsi, ut duplici manu spuriam illam epistolam oppugnemus; nec quidquam ei roboris relinquamus, ne facile possit legentibus nocere.

2. Primum itaque, quod in ejusmodi rebus maximum est, morem nostrum objicere possumus, ut vim legis habentem, eo quod nobis a viris sanctis traditæ sint regulæ. Mos autem ille est ejusmodi, ut si quis impuritatis vitio aliquando victus in illicitam duarum sororum conjunctionem inciderit, neque id matrimonium existimetur, neque omnino in Ecclesiæ cœtum admittantur, priusquam a se invicem dirimantur. Quare etiamsi nihil aliud dici posset, satis esset ipsa consuetudo ad boni custodiam. Sed quia qui hanc scripsit epistolam, adulterino argumento malum tantum conatus est in mores hominum inducere, necesse est, ut nec ratiocinationum subsidium omittamus, quanquam, in rebus valde conspicuis, argumentatione potior est uniuscujusque prænotio.

3. Scriptum est, inquit, in Levitico: *Uxorem super sorore ejus non accipies æmulam, ad revelandam turpitudinem ejus super eam, adhuc vivente ea*⁸³. Inde igitur manifestum esse dicit mortuæ sororem accipere licere. Ad hoc primum quidem dicam, quæcunque lex dicit, iis qui in lege sunt dicere; alioqui sic et circumcissioni et Sabbato et abstinentiæ ciborum subjiemur. Neque enim si quid inveniamus appositum nostris voluptatibus, jugo servitutis legis nos ipsi subjiemus: si quid autem visum fuerit grave in legalibus, tunc ad libertatem, **250** quæ in Christo est, confugiemus. Interrogati sumus an scriptum sit, ut accipiatur uxor post ipsius sororem. Di-

⁸³ Levit xviii, 18.

(99) Αὐτῶ. Sic tres vetustissimi codices et Coisl. secundus. Editi αὐτόν. Deest ea vox in codice Coisl. qui sæculo nono exaratus, atque hanc epistolam cum aliis synodorum et sanctorum Patrum canonicis complectitur.

(1) Γενναίως Editi addunt αὐτῶ, quod deest in tribus vetustissimis codicibus.

(2) Ἐξήρκεις. Sic mss. novem. Editi ἐξήρκει.

(3) Τοῦτον. Ita octo mss. quorum quatuor longe vetustissimi. Editi τοῦτο.

(4) Καλοῦ. Sic editi et codices Harl. et Med. Legitur in tribus Coislinianis codicibus et quatuor aliis κακοῦ, ad matum cavendum. Ultra scriptura potior videri debeat, nec facile est statuere, nec

A ἀξιόπιστον ἐθέλησαι ποιῆσαι τοῖς ἀκροωμένοις. Ὅς γε, ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, εἰ θεμιτὸν αὐτῶ (99) πρὸς γάμον ἀγαγέσθαι τῆς γυναικὸς τελευτησάσης τὴν ἀδελφῆν, οὐκ ἐφριξε τὴν ἐρώτησιν, ἀλλὰ καὶ πρῶως ἤνεγκε τὴν ἀκοήν, καὶ τὸ ἀσελγὲς ἐπιθύμημα πάνυ γενναίως (1) καὶ ἀγωνιστικῶς συγκατέπραξεν. Εἰ μὲν οὖν παρῆν μοι τὸ γράμμα, αὐτὸ ἂν ἀπέστειλα, καὶ ἐξήρκεις (2) σαυτῶ τε ἀμύναι καὶ τῇ ἀληθείᾳ· ἐπεὶ δὲ ὁ δεῖξας πάλιν ἀφείλετο, καὶ ὡσπερ τι τροπαιὸν καθ' ἡμῶν περιέφερε, κεκωλυκότων το ἐξ ἀρχῆς, ἐγγραφῶν ἔχειν λέγων τὴν ἐξουσίαν· ἐπέστειλα νῦν σοι, ὥστε διπλῆ τῇ χειρὶ ἡμᾶς ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν νόθον ἐκεῖνου λόγον, καὶ μηδεμίαν αὐτῶ ἰσχὺν καταλιπεῖν, ἵνα μὴ ἔχη βλάπτειν ραδίως τοὺς ἐντυγχάνοντας.

B 2. Πρῶτον μὲν οὖν, ὁ μέγιστον ἐπὶ τῶν τοιούτων ἐστὶ, τὸ παρ' ἡμῶν ἔθος, ὃ ἔχομεν προβάλλειν, νόμου δυνάμειν ἔχον, διὰ τὸ ὑφ' ἀγίων ἀνδρῶν τοὺς θεσμοὺς ἡμῶν παραδοθῆναι. Τοῦτο δὲ τοιοῦτόν ἐστιν· ἐάν τις, πάθει ἀκαθαρσίας ποτὲ κρατηθεὶς, ἀκπέση πρὸς δευτὴν ἀδελφῶν ἀθεσμον κοινωνίαν, μήτε γάμον ἡγεῖσθαι τοῦτον (3), μηθ' ὅλως εἰς Ἐκκλησίας πλήρωμα παραδέχεσθαι πρότερον, ἢ διαλύσαι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων. Ὅστε εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον εἰπεῖν ἦν, ἐξήρκει τὸ ἔθος πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ (4) φυλακὴν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τὴν ἐπιστολὴν γράψας, ἐπιχειρήματι κιβδηλῶ κακὸν τοσοῦτον ἐπειράθη τῶ βίῳ ἐπαγαγεῖν, ἀνάγκη μηδὲ ἡμᾶς τῆς ἐκ τῶν λογισμῶν βοηθείας ὑφέσθαι· καίτοι γε ἐπὶ τῶν σφόδρα ἐναργῶν μείζων ἐστὶ τοῦ λόγου ἢ παρ' ἐκάστου (5) πρόληψις.

C 3. Γέγραπται, φησὶν, ἐν τῷ Λευϊτικῷ· Γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῆ αὐτῆς οὐ λήψῃ ἀντιζηλον, ἀποκαλύψαι τὴν ἀσχημοσύνην αὐτῆς ἐπ' αὐτῇ, ἐτι ζώσης αὐτῆς. Δῆλον δὲ οὖν ἐκ τούτου εἶναι φησὶν, ὅτι συγχωρεῖται λαμβάνειν τελευτησάσης. Πρὸς δὲ τοῦτο πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἐρώ· ὅτι, ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ (6)· ἐπεὶ οὕτω γε καὶ περιτομῇ, καὶ Σαββάτῳ, καὶ ἀποχῇ βρωμάτων ὑποκεισόμεθα. Οὐ γὰρ δὴ, ἐάν μὲν τι εὐρωμεν συντρέχον ἡμῶν ταῖς ἡδοναῖς, τῶ ζυγῶ τῆς δουλείας τοῦ νόμου ἑαυτοὺς ὑποθήσομεν· ἐάν θὲ τι φανῇ βαρὺ τῶν νομίμων, τότε πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ ἐλευθερίαν ἀπόδραμούμεθα. Ἐρωτήθημεν (7) εἰ γέγραπται λαμβάνειν γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῆ. Εἶπομεν, ὅπερ ἀσφαλὲς ἡμῶν

magni momenti. Vulgatam retinere malui quam confirmat Gregorius Nazianzenus orat. xxiii, p. 410, ubi Heronem canem esse dicit, non latratu, sed boni custodia, et vigiliis, pro animarum salute susceptis. Οὐδὲ τὴν ὑλακὴν, ἀλλὰ τὴν φυλακὴν τοῦ καλοῦ, καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἀγρυπνῶν.

(5) Παρ' ἐκάστου. Quatuor mss. recentiores παρ' ἐκάστῳ. Sic etiam habet vetustissima canonum collectio Coislinaiana.

(6) Λαλεῖ. Quatuor codices non antiquissimi λέγει.

(7) Ἐρωτήθημεν. Non male unus codex Regius ἐρώτησεν, et paulo post εἶπομεν, interrogavit... dicamus, etc. Consentit in secunda voce Coisl. secundus.

καὶ ἀληθές, ὅτι οὐ γέγραπται. Τὸ δ' ἐκ τῆς τοῦ ἀκολούθου ἐπιφορᾶς, τὸ σιωπηθῆν συλλογίζεσθαι νομοθετοῦντός ἐστιν, οὐ τὰ τοῦ νόμου λέγοντος· ἐπεὶ οὕτω γε ἐξέσται τῷ βουλομένῳ κατατολμῆσαι καὶ ἐτιζώσης τῆς γυναικὸς λαμβάνειν τὴν ἀδελφὴν. Τὸ γὰρ αὐτὸ τοῦτο σόφισμα καὶ ἐπ' ἐκείνου ἀρμόζει. Γέγραπται γὰρ, φησὶν. Οὐ λήψῃ ἀντίζηλον, ὡς τὴν γε ἐξω τοῦ ζήλου λαβεῖν οὐκ ἐκώλυσεν. Ὁ δὲ συνηγορῶν τῷ πάθει ἀζηλότυπον εἶναι διοριεῖται τὸ ἦθος τῶν ἀδελφῶν. Ἀνηρημένης οὖν τῆς αἰτίας, δι' ἣν ἀπηγόρευσε τὴν ἀμφοτέρων συνοικίαν, τί τὸ κωλύον ἐστὶ (8) λαμβάνειν τὰς ἀδελφάς; Ἄλλ' οὐ γέγραπται ταῦτα, φήσομεν. Ἄλλ' οὐδὲ ἐκεῖνα ὠρίσται. Ἡ δὲ ἐννοια τοῦ ἀκολούθου ὁμοίως ἀμφοτέραις (9) τὴν ἀδελφὴν δίδωσιν. Ἐδεῖ δὲ, καὶ μικρὸν (10) ἐπὶ τὰ κατόπιν τῆς νομοθεσίας ἐπαναδραμόντα, ἀπηλλάχθαι πραγμάτων. Ἔοικε γὰρ οὐ πᾶν εἶδος ἀμαρτημάτων περιλαμβάνειν ὁ νομοθέτης· ἀλλ' ἰδίως ἀπαγορεύειν τὰ τῶν Αἰγυπτίων, ὅθεν ἀπῆρεν ὁ Ἰσραὴλ, καὶ τὰ τῶν Χαναανίων, πρὸς οὓς μεθίσταται. Ἐχει γὰρ οὕτως ἡ λέξις· Κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα τῆς Αἰγύπτου, ἐν ἧ παρακλήσατε ἐπ' αὐτῆς, οὐ ποιήσετε· καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς Χαναάν, εἰς ἣν ἐγὼ εἰσάξω ὑμᾶς ἐκεῖ, οὐ ποιήσετε, καὶ ἐν τοῖς νομίμοις (11) αὐτῶν οὐ πορεύσεσθε. Ὡστὲ τοῦτο εἶκός που (12) τὸ εἶδος τῆς ἀμαρτίας μὴ ἐμπολιτεύεσθαι τότε παρὰ ταῖς ἔθνεσι· διὸ μηδὲ τῆς ἐπ' αὐτῷ φυλακῆς προσδεθῆναι τὸν νομοθέτην, ἀλλ' ἀρχεσθῆναι τῷ ἀδιδάκτῳ ἔθει πρὸς τὴν τοῦ μύσου διαβολήν. Πῶς οὖν, τὸ μείζον ἀπαγορεύσας, τὸ ἔλαττον ἐσιώπησεν; Ὅτι ἐδόκει πολλοὺς τῶν φιλοσάρκων, πρὸς τὸ ἐτιζώσαις ἀδελφαῖς συνοικεῖν, τὸ ὑπόδειγμα βλάπτειν τοῦ πατριάρχου. Ἡμᾶς δὲ τί χρὴ ποιεῖν; Τὰ γεγραμμένα λέγειν, ἢ τὰ σιωπηθέντα προσεξεργάζεσθαι; Αὐτίκα τὸ μὴ δεῖν μιᾶ ἐταίρα κεχρηῆσθαι πατέρα καὶ υἱὸν ἐν μὲν τοῖς νόμοις τούτοις οὐ γέγραπται, παρὰ δὲ τῷ Προφήτῃ μεγίστης κατηγορίας ἠξίωται. Υἱὸς γὰρ, φησὶ, καὶ πατὴρ πρὸς τὴν αὐτὴν παιδίσκην εἰσεπορεύοντο. Πόσα δὲ εἶδη ἄλλα τῶν ἀκαθάρτων παθῶν τὸ μὲν τῶν δαιμόνων διδασκαλεῖον ἐξεύρεν, ἢ δὲ θεία Γραφή ἀπεσιώπησε, τὸ σεμνὸν ἑαυτῆς ταῖς τῶν αἰσχρῶν ὀνομασίαις καταρρύπαίνειν οὐχ αἰρουμένη, ἀλλὰ γενικοῖς ὀνόμασι τὰς ἀκαθαρσίας διεβάλεν! Ὡς καὶ ἀπόστολος Παῦλος φησὶ· Πορνεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις· τῷ τῆς ἀκαθαρσίας ὀνόματι τὰς τε τῶν ἀρρένων ἀρρητοποιίας καὶ τὰς τῶν θήλειων περιλαμβάνων. Ὡστὲ οὐ πάντως ἡ σιωπὴ ἀδελφὴν φέρει τοῖς φιληθόνσι.

³⁴ Levit. xviii, 3. ³⁵ Amos ii, 7. ³⁶ Ephes, v, 3.

(8) Κωλύον ἐστὶ. Ita mss. octo. Editi κωλύον ἐστὶ.

(9) Ἀμφοτέραις. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἀμφοτέροις.

(10) Καὶ μικρὸν. Deest conjunctio in uno codice Regio et in Coisliniana canonum collectione.

(11) Ἐν τοῖς νομίμοις. Præpositio addita ex tri-

bus vetustissimis mss.
 cimus, quod tutum nobis est et verum, hoc scriptum non esse. Quod autem silentio prætermisum est, id per consecutionis illationem colligere, legislatoris est, non legem recitantis; siquidem hoc pacto licebit volenti facinus aggredi, etiam adhuc viventis uxoris accipere sororem. Nam ipsum illud sophisma etiam ad eam rem appositum est. Scriptum est, inquit, *Non accipies æmulam*: proinde accipi eam extra æmulationem non prohibuit. Qui autem libidini patrocinabitur, æmulationis expertem esse affirmabit indolem sororum. Quare sublata causa, ob quam ambarum connubium prohibuit, quid impedit quominus sorores accipiantur? Sed hæc scripta non sunt, aiemus. Sed neque illa statuta sunt. Consecutionis autem intelligentia pariter ambabus licentiam tribuit. Verum oportebat paulisper ad ea quæ legem præcedunt recurrendo, difficultate liberari. Videtur enim non omne peccatorum genus comprehendere legislator: sed peculiariter Ægyptiorum unde Israel exierat, et Chanaanæorum ad quos transferebatur, mores interdiceret. Sic enim habet ad verbum: *Secundum instituta terræ Ægypti, in qua habitastis in ea, non facietis: et secundum instituta terræ Chanaan, in quam ego inducam vos illuc, non facietis, neque in legitimis eorum ambulabitis*³⁴. Verisimile est hoc peccati genus tunc inter gentes non viguisse. Quapropter opus non fuit legislatori, ut illud cavendum curaret: sed satis ei fuit mos non doctus ad sceleris reprehensionem. Quomodo igitur majore vetito, minus prætermisit? Quia videbatur multis carni indulgentibus, ut cum sororibus adhuc viventibus habitarent, noxium esse exemplum patriarchæ. Nos autem quid facere oportet? Quæ scripta sunt dicere, an prætermissa accuratius scrutari? Protinus, non oportere uti una pellice patrem et filium, in his legibus scriptum non est, sed apud Prophetam crimini maximo datur, *Filius enim, inquit, et pater ad eandem puellam ingrediebantur*³⁵. Quot autem alia cupiditatum impurarum genera dæmonum quidem doctrina excogitavit, tacuit vero divina Scriptura, honestatem suam rerum turpium appellationibus fœdare nolens, sed generatim impuritatem vituperavit! Sic ut et Apostolus Paulus ait: *Fornicatio autem et omnis immunditia ne nominetur quidem in vobis, sicut decet sanctos*³⁶: immunditiæ nomine tum virorum tum mulierum obscena facinora comprehendens. Quare non omnino silentium licentiam dat voluptariis.

bus vetustissimis mss.

(12) Τοῦτο εἶκός που. Editi τοῦτ' εἰ καὶ που, et paulo post φυλακῆς προσδεχθῆναι. Omnes mss. ut in textu, nisi quod nonnulli habent δεσθῆναι. Non multo post editi πολλοῖς τῶν φιλοσάρκων, quod emendavimus ope codicis Coisl. secundi.

4. Ego autem neque tacitam illam partem fuisse A dico : imo etiam a legislatore vehementer admodum fuisse prohibitam. Illud enim, *Non ingredieris ad omnem carnis tuæ affinem ad revelandam eorum turpitudinem*³⁷, hanc etiam affinitates speciem complectitur. Etenim quid **251** viro affine magis est quam sua ipsius uxor, imo quam sua ipsius caro? Non enim amplius duæ sunt, sed una caro. Itaque per uxorem soror ad viri affinitatem transit. Quemadmodum enim matrem uxoris non assumet, neque filiam uxoris, propterea quod neque suam ipsius matrem, neque suam ipsius filiam; ita nec uxoris sororem, propterea quod neque suam ipsius sororem. Et vice versa, neque uxori licebit sese viri affinibus conjugere. Sunt enim utrinque communia affinitatis B jura. Ego porro cuilibet de nuptiis consulenti testificor, præterire figuram hujus mundi, et tempus breve esse, *Ut qui habent uxores tanquam non habentes sint*³⁸. Quod si mihi perperam legat illud: *Crescite et multiplicamini*³⁹: rideo legum tempora non discernentem. Fornicationis remedium nuptiæ secundæ, non occasio lasciviæ. Si se non continent; nubant, inquit⁴⁰, non vero et nubentes legem violent.

5. Isti autem, quorum animus vitio turpitudinis lippus est, ne ad naturam quidem respiciunt, quæ jam olim generis nomina discrevit. Ex qua enim cognatione natos appellabunt? Fratresne, an consobrinos vocabunt? siquidem nomen utrumque eis ob confusionem congruit. Ne facias, o homo, amitam novercam infantium; nec quæ in matris loco fovere debet, eam æmulatione implacabili armaveris. Nam solum novercarum genus etiam post mortem odium ac inimicitiam extendit. Imo, alii inimici mortuis reconciliantur; novercæ odisse post mortem incipiunt. Summa dictorum hæc est: Si quis legitime nuptias appetit, totus orbis terrarum patet: sin libidine impellitur, ob id magis etiam excludatur, *Ut discat vas suum possidere in sanctificatione et honore, non in passione desiderii*⁴¹. Me plura dicere parantem modus epistolæ cohibet. Precor autem, ut vel nostra admonitio vitium superet, vel non serpat in nostram regionem hoc piaculum; sed in quibus admissum est locis, in his permaneat.

4. Ἐγὼ δὲ οὐδὲ σεσωπηῆσθαι μέρος τοῦτο φημι, ἀλλὰ καὶ πάνυ σφοδρῶς ἀπαγορευκέναι τὸν νομοθέτην. Τὸ γὰρ, Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκείου σαρκὸς σου, ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτῶν, ἐμπεριεκτικόν ἐστι καὶ τούτου τοῦ εἴδους τῆς οἰκειότητος. Τί γὰρ ἂν γένοιτο οἰκειότερον ἀνδρὶ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, μᾶλλον δὲ τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς; Οὐ γὰρ ἔτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. Ὡστε διὰ τῆς γυναικὸς ἢ ἀδελφῆ πρὸς τὴν τοῦ ἀνδρὸς οἰκειότητα μεταβαίνει. Ὡς γὰρ μητέρα γυναικὸς οὐ λήφεται, οὐδὲ θυγατέρα τῆς γυναικὸς, διότι μηδὲ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, μηδὲ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα· οὕτως οὐδ' ἀδελφὴν γυναικὸς, διότι μηδὲ ἀδελφὴν ἑαυτοῦ. Καὶ τὸ ἀνάπαλι, οὐδὲ τῆ γυναικὶ ἐξέσται τοῖς οἰκείοις τοῦ ἀνδρὸς συνοικεῖν. Κοινὰ γὰρ ἐπ' ἀμφοτέρων τῆς συγγενείας τὰ δίκαια. Ἐγὼ δὲ παντὶ τῷ περὶ γάμου βουλευομένῳ διαμαρτύρομαι, ὅτι παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστίν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ᾧσιν. Ἐάν δέ μοι παρακαλεῖσθε τὸ, Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε· καταγέλω τοῦ τῶν νομοθεσιῶν τοῦς καιροῦς μὴ διακρίνουτος. Παρνείας παραμυθία ὁ δεύτερος γάμος, οὐκ ἐφόδιον εἰς ἀσέλγειαν. Εἰ οὐκ ἐγκαρτερεύονται, γαμησάτωσαν, φησὶν· οὐχὶ δὲ καὶ γαμοῦντες παρανομήτωσαν.

5. Οἱ δὲ οὐδὲ πρὸς τὴν φύσιν ἀποβλέπουσιν, οἱ τὴν ψυχὴν ληθόντες τῷ πάθει τῆς ἀτιμίας, πάλαι διακρίνασαν τὰς τοῦ γένους προσηγορίας. Ἐκ ποίας γὰρ συγγενείας τοὺς γεννηθέντας προσηγορεύουσιν; Ἀδελφοῦς αὐτοῦς ἀλλήλων ἢ ἀνεψιῶς προσερούσιν; ἀμφοτέρα γὰρ αὐτοῖς προσηγορίαι διὰ τὴν σύγχυσιν. Μὴ ποιήσης, ὦ ἀνθρώπε, τὴν θείαν μητριῶν τῶν νεπίων· μηδὲ τὴν ἐν μητρὸς τάξει θάλπειν ὀφείλουσαν, ταύτην ἐφοπλίσσης ταῖς ἀμειλίχοις ζηλοτυπίας. Μόνον γὰρ τὸ γένος (13) τῶν μητριῶν καὶ μετὰ θάνατον ἐλαύνει τὴν ἔχθραν· μᾶλλον δὲ οἱ μὲν ἄλλως πολέμοι τοῖς τεθνηκόσι σπένδονται· αἱ δὲ μητριῶν τοῦ μίσους μετὰ τὸν θάνατον ἀρχοῦνται. Κεφάλαιον δὲ τῶν εἰρημένων, εἰ μὲν νόμῳ τις ὀραῖται πρὸς τὸν γάμον, ἡνοικταὶ πάντα ἢ οἰκουμένα· εἰ δὲ ἐμπαθῆς αὐτῷ ἢ σπουδῆ, διὰ τοῦτο καὶ πλέον ἀποκλεισθήτω, ἵνα μάθῃ τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτάσθαι ἐν ἀγιασμῷ καὶ τιμῇ, μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας. Πλείονά μὲ λέγειν ὀρηκόμενον τὸ μέτρον ἐπέχει (14) τῆς ἐπιστολῆς. Εὐχομαι δὲ ἢ τὴν παρακινεῖσιν ἡμῶν ἰσχυροτέρα τοῦ πάθους ἀποδειχθῆναι, ἢ μὴ ἐπιδημῆσαι τῇ ἡμετέρᾳ (15) τὸ ἄγος τοῦτο· ἀλλ' ἐν οἷς ἂν ἐτολήθη τόποις ἐναπομείναι,

³⁷ Levit. xviii, 6. ³⁸ I Cor. vii, 29. ³⁹ Gen. i, 28; ix, 1. ⁴⁰ I Cor. vii, 9. ⁴¹ I Thess. iv, 4.

(13) Τὸ γένος. Sic tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi τὸ μῖσος. Ibidem Coisl. primus καὶ ὑπερ θάνατον.

(14) Ἐπέχει. Sic iidem codices. Editi ἐπέσχε.

(15) Τῇ ἡμετέρᾳ. Perspicitur ex conclusione hujus epistolæ incestas illas nuptias, quæ huic epistolæ

occasionem dederunt, non contractas in Ecclesia Cæsariensis fuisse. Ac profecto, qua erat constantia Basilius in vindicandis Ecclesiæ suæ institutis, mimime dubium quin ei, qui uxoris mortuæ sororem duxerat, longè fuisset epistolæ Diodoro affictæ præsidium.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕΑ΄.

EPISTOLA CLXI*.

Amphilochium consolatur Basilius, tum cum fugeret ordinationem, gratiæ retibus irretitum. Hortatur ut pravæ doctrinæ pravisque moribus constanter obsistat. Rogat ut si se longo morbo debilitatum invisere velit, nec tempus nec signum exspectet.

Ἀμφιλοχίῳ (16), χειροτονηθέντι ἐπισκόπῳ

A

Amphilochio, ordinato episcopo.

1. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὁ τοὺς καθ' ἑκάστην γενεάν εὐαρεστοῦντας αὐτῷ ἐκλεγόμενος, καὶ γνωρίζων τὰ σκεύη τῆς ἐκλογῆς, καὶ κεχρημένος, αὐτοῖς πρὸς τὴν λειτουργίαν τῶν ἁγίων · ὁ καὶ νῦν σε φεύγοντα, ὡς αὐτὸς φῆς, οὐχ ἡμᾶς, ἀλλὰ τὴν δι' ἡμῶν προσδοκωμένην κλήσιν, τοῖς ἀφύκτοις δικτύοις τῆς χάριτος σαγηνεύσας, καὶ ἀγαγὼν εἰς τὰ μέσα τῆς Πισιδίας, ὥστε ἀνθρώπους ζωγρεῖν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔλκειν ἀπὸ τοῦ βυθοῦ εἰς τὸ φῶς τοὺς ἐζωγρημένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. Λέγε οὖν καὶ σὺ τὰ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ · Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου; καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου τοῦ φύγω; Τοιαῦτα γὰρ θαυματοργεῖ ὁ φιλόδηρος ἡμῶν Δεσπότης. Ὅνοι (17) ἀπόλλυνται, ἵνα βασιλεύς Ἰσραὴλ γένηται. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν, Ἰσραηλίτης ὢν, τῷ Ἰσραὴλ ἐδόθη · σὲ δὲ ἡ θρεψαμένη καὶ πρὸς τοσοῦτον ἀναβιβάσασα τῆς ἀρετῆς ὕψος οὐκ ἔχει, ἀλλὰ τὴν γείτονα ὁρᾷ τῷ ἰδίῳ κόσμῳ σεμνυνομένην. Ἐπειδὴ δὲ εἰς λαὸς πάντας οἱ εἰς Χριστὸν ἠλπικότες, καὶ μία Ἐκκλησία νῦν οἱ Χριστοῦ, καὶ ἐκ διαφόρων τόπων προσαγορεύεται, χαίρει καὶ ἡ πατρίς καὶ εὐφραίνεται ταῖς τοῦ Κυρίου οἰκονομίαις, καὶ οὐχ ἠγεῖται ἓνα ἄνδρα ἐζημιῶσθαι, ἀλλὰ δι' ἑνὸς Ἐκκλησίας ὅλας προσειληφέναι. Μόνον παράσχοι ὁ Κύριος καὶ παρόντας ὁρᾷ ἡμᾶς (18), καὶ ἀπόντας ἀκούει τὴν προκοπὴν σου, τὴν ἐν τῷ Ευαγγελίῳ, καὶ τὴν εὐταξίαν τῶν Ἐκκλησιῶν.

2. Ἀνδρίζου τοίνυν καὶ ἰσχυε, καὶ προπορεύου τοῦ λαοῦ, ὃν ἐπίστευσε τῇ δεξιᾷ σου ὁ Ὑψίστος. Καὶ ὡς νοήμων κυβερνήτην ποικιλάμενος, πάσης ζήλης ἀπὸ τῶν αἰρετικῶν πνευμάτων ἐγειρομένης ὑψηλότερος γενόμενος τῇ γνώμῃ, ἀθάπτιστον τοῖς ἀλμυροῖς καὶ πικροῖς τῆς κακοδοξίας κύμασι διαφύλασσε (19) τὴν ὀλιγάδα, ἀναμένων τὴν γαλήνην, ἣν ποιήσει ὁ Κύριος, ἐπειδὴν εὐρεθῆ φωνὴ ἀξία τοῦ διαναστῆσαι αὐτὸν πρὸς τὴν ἐπιτίμησιν τῶν πνευμάτων καὶ τῆς θαλάσσης. Εἰ δὲ βούλει ἡμᾶς λοιπὸν ὑπὸ τῆς μακρᾶς ἀρώστιας ἐπειγομένους (20) πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἐξοδὸν ἐπισκέψασθαι, μήτε καιρὸν ἀναμείνης μήτε τὸ παρ' ἡμῶν σύνθημα · εἰδὼς, ὅτι πατρικοῖς σπλάγχθοις πᾶσα εὐκαιρία ἐστὶ περιπτύσσεσθαι τέκνον ἀγαπητὸν, καὶ λόγου παντὸς κρείττων ἢ κατὰ ψυχὴν διάθεσις. Βάρος δὲ ὑπερβαῖνον τὴν δύναμιν μὴ ὀδύρου. Εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς ἦς ὁ μέλλων φέρειν τὸ βάσταγμα τοῦτο, οὐδὲ οὕτως ἂν ἦν

1. Benedictus Deus, qui sibi placentes in singulis ætätibus eligit, electionisque secernit vasa, et his utitur ad ministerium sanctorum : qui nunc etiam te, cum fugeres, ut tumet dixisti, non nos, sed vocationem quam per nos futuram suspicabaris, inevitabilibus gratiæ retibus illigavit, ac in mediam Pisidiam deduxit, ut homines Domino capias, et ex profundo pertrahas ad lucem, quos cepit diabolus, ut suam ipsius faciant voluntatem. Dic **252** igitur et tu quæ beatus David dicebat : *Quo ibo a spiritu tuo? et quo a facie tua fugiam*⁴²? Talia enim operatur miracula benignissimus Dominus noster. *Asinæ pereunt*⁴³, ut rex Israel fiat. Sed ille cum Israelita esset, Israeli datus est : te vero non habet quæ enutrivit et ad tantum perduxit virtutis apicem : sed vicinam videt proprio ornatu decoram. Sed quia unus populus sunt quotquot in Christum sperant, et nunc una Ecclesia qui Christi sunt, quanquam ex multis locis nominatur; gaudet etiam patria, et lætatur Domini dispensationibus, neque amisisse se unum virum existimat, sed per unum totas Ecclesias acquisivisse. Tantummodo largiatur Dominus, ut et præsentem videamus, et absentes audiamus tuum in Evangelio profectum ac rectum Ecclesiarum ordinem.

2. Proinde age viriliter, corroborare, et præ populo, quem credidit dextræ tuæ Altissimus. Atque, ut peritus gubernator, tempestate omni ab hæreticorum ventis excitata superior animo, immerabile custodi salsis et amaris pravæ doctrinæ fluctibus navigium; exspectans tranquillitatem, quam faciet Dominus, simul ut vox inventa fuerit digna, quæ ipsum excitet ut ventos et mare increpet. Quod si nos jam longa ægitudine prope-rantes ad necessarium exitum invisere cupis, nec tempus nec a nobis signum exspectes : quippe cum scias nullum tempus paternis visceribus commodum non esse ad dilecti filii complexum, ac sermone omni præstantiorem esse mentis affectionem. Noli onus viribus fortius lamentari. Si enim ipse hoc esse oneris portaturus, ne sic quidem grave foret, sed prorsus intolerabile. Si vero Dominus tecum portat, *Jacta super Dominum eu-*

⁴² Psal. cxxxviii, 7. ⁴³ I Reg. ix, 3.

(16) Ἀμφιλοχίῳ, etc. Hunc titulum eruimus ex codicibus Coisl. primo, Med., Vat. et uno ex Regiis. Editi habent tantum τῷ αὐτῷ.

(17) Ὅνοι. Ita Coisl. primus et Med. cum duobus Regiis et utroque Bigot. Editi ἐχθροί, inimici pereunt. Non exstat hæc epistola in codice Harlæano.

(18) Ὅρᾷ ἡμᾶς. Ita plerique mss. Editi ὁρᾷ ὑμᾶς, ut te videam.

(19) Διαφύλασσε. Ita mss. novem. Editi διαφύλαξαι.

(20) Ἐπειγομένους. Coisl. primus ἐπαγομένους.

* Alias CCCXCIII. Scripta anno 374.

*ram tuam et ipse faciet*⁴⁴. Sine te hoc unum com-
moneam, ut in omnibus caveas, ne ipse pravis
moribus una cum aliis abripiare, sed mala quæ
prius obtinuerunt, per datam a Deo tibi sapien-
tiam in melius transferas. Misit enim te Christus,
non ut alios sequere, sed ut ipse præeas his qui
salvantur. Quin etiam, rogo, pro me preceris, ut
si adhuc in hac vita remaneo, dignus habear qui
te una cum tua Ecclesia videam; sin hinc jam
abire jubeor, illic vos videamus apud Dominum,
illam quidem, tanquam vitem, bonis operibus
affluentem; te vero, tanquam sapientem agricola-
m et bonum servum demenso conservis tem-
pestive distribuendo, mercedem fidelis pruden-
tisque dispensatoris reportantem. Quotquot mecum
sunt, pietatem tuam salutant. Valens lætusque sis
in Domino: clarus in donis Spiritus et sapientiæ
custodiaris.

253 EPISTOLA CLXII*.

Non desperat Basilius se precibus Eusebii impetraturum, ut ad eum veniat, et morbo sanetur, quo a die Paschæ usque ad hunc diem laborat, tam vario et multiplici ut exprimi non possit. Sperat tamen Barachum fratrem satis multa dicturum, ut causa dilationis probetur.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Videtur me res eadem et tardum facere ad scri-
bendum, et rursus scribendi necessitatem afferre,
Cum enim ad itineris mei respicio debitum, et
congressus emolumentum considero, plane mihi
epistolas contemnere subit, ut quæ ne umbræ
quidem rationem explere possint, si cum veritate
comparentur. Rursus autem cum cogito hoc uni-
cum solatium maximis et præcipuis privato su-
peresse, ut virum tantum salutem, et pro more
solito rogem, ut ne mei obliviscatur in precibus:
subit mihi litteras non parvi facere. Ac spem qui-
dem adventus nec ipse projicere animo volo, nec
tuam pietatem desperare. Pudet enim me, si non
precibus tuis tantum videar confidere, ut vel juve-
nis ex sene fiam, si hoc necessarium sit, non so-
lum paulo valentior, ex infirmo et prorsus atte-
nuato, qualis sane nunc sum. Cur autem jam non
adsim, causas verbis dicere haud mihi facile, non
solum præsentis infirmitate impedito, sed etiam
nunquam habenti tantam dicendi facultatem, ut
multiplicem ac varium morbum perspicue exprimam.
Cæterum a die Paschæ usque ad hunc diem
febres, ventris resolutiones, et viscerum commo-
tiones, sicut fluctus me immergentes, emergere

βαρὺ, ἀλλὰ φορητὸν (21) παντελῶς· εἰ δὲ Κύριος ὁ συν-
διαφέρων, Ἐπιρρίψου ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ
αὐτὸς ποιήσει. Μόνον ἐκεῖνο παραφυλάσσειν ἐν πᾶσι
παρακλήθητι, μὴ αὐτὸς τοῖς μοχθηροῖς ἔθεσι συμπερι-
φέρεσθαι, ἀλλὰ τὰ κακῶς προειλημμένα διὰ τῆς δεδο-
μένης σοι παρὰ Θεοῦ σοφίας μετατιθέναι πρὸς τὸ χρή-
σιμον. Καὶ γὰρ ἀπέστειλέ σε Χριστὸς οὐχ ἑτέροις κατα-
κολουθεῖν, ἀλλ' αὐτὸν καθηγεῖσθαι τῶν σωζομένων. Καὶ
παρακαλοῦμεν προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα, ἐὰν μὲν
ἔτι ὤμεν ἐπὶ τῆς ζωῆς ταύτης, ἴδωμεν σε μετα τῆς Ἐκ-
κλησίας καταξιωθῶμεν· ἐὰν δὲ ἀπελθεῖν λοιπὸν προστα-
χθῶμεν, ἐκεῖ ὑμᾶς ἴδωμεν παρὰ τῷ Κυρίῳ, τὴν μὲν ὡς
ἀμπελον εὐθηνούσαν ἐπ' ἀγαθοῖς ἔργοις· σε δὲ, ὡς σο-
φὸν γεωργὸν καὶ ἀγαθὸν δοῦλον ἐν καιρῷ διδόντα τοῖς
ὁμοδόλοις τὸ σιτομέτριον, πιστοῦ καὶ φρονίμου οἰκονό-
μου τὸν μισθὸν κομιζόμενον. Οἱ σὺν ἡμῖν πάντες ἀσπάζ-
ονται σου τὴν εὐλόγησιαν. Ἐρρώμενος καὶ εὐθυμος ἐν
Κυρίῳ εἶης· εὐδοχιμῶν ἐπὶ χαρίσμασι Πνεύματος καὶ
σοφίας φυλαχθείης.

EPISTOLA PEB'.

Eusebio, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Ἔοικέ μοι τοῦτο καὶ ὄκνον ἐμποιεῖν πρὸς τὸ γρά-
φειν, καὶ ἀναγκαῖον αὐτὸ πάλιν ὑπαδεικνύουσι. Ὅταν
μὲν γὰρ πρὸς τὸ τῆς ἐπιδημίας τῆς ἐμαυτοῦ ἀπ-
ίδω (22) χρεός, καὶ τὸ τῆς συντυχίας ὑπολογίσωμαι
ὄφελος, πάνυ μοι τῶν ἐπιστολῶν ὑπερορᾶν ἔπεισιν,
ὡς οὐδὲ σκιᾶς λόγου ἐκπληροῦν δυναμέων πρὸς τὴν
ἀλήθειαν· ὅταν δὲ πάλιν λογίσωμαι, ὅτι μόνη παρα-
μυθία ἐστὶ τῶν μεγίστων καὶ πρώτων διαμαρτόντα
προσευπεῖν ἄνδρα τοσοῦτον, καὶ ἰκετεῦσαι συν-
ήθως (23), ὥστε μὴ ἐπιλανθάνεσθαι ἡμῶν ἐπὶ τῶν
προσευχῶν, οὐ μικρὸν τί μοι κρίνειν τὸ τῶν ἐπιστο-
λῶν ἔπεισι. Τὴν μὲν οὖν ἐλπίδα τῆς παρουσίας οὔτε
αὐτὸς ῥίψαι τῆς ψυχῆς βούλομαι, οὔτε τὴν σὴν θεο-
σέβειαν ἀπογυῶναι. Αἰσχύνομαι, γὰρ εἰ μὴ ταῖς σαῖς
εὐχαῖς τοσοῦτον φανεῖον θαρσῶν, ὡς καὶ νέος (24)
ἐκ γέροντος ἔσεσθαι, εἰ τούτου γένοιτο χρεία, οὐχ
ὄπως ἐρρώμενέστερος μικρὸν ἐξ ἀσθενοῦς καὶ ἐξ-
ιτήλου παντάπασι, ὁποῖος δὴ νῦν εἰμι. Τοῦ δὲ μὴ
ἤδη παρεῖναι τὰ αἴτια λόγῳ μὲν εἰπεῖν οὐ ῥάδιον, οὐ
μόνον ὑπὸ τῆς παρουσίας ἀσθενείας ἐξειρογμένῳ, ἀλλ'
οὐδὲ σχόντι ποτὲ τοσαύτην τοῦ λόγου δύναμιν, ὥστε
παντοδαπὴν (25) καὶ ποικίλην νόσον ἐξαγγεῖλαι.
Πλὴν ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα μέχρι νῦν (26)
πυρετοὶ καὶ διάρροιαί, καὶ σπλάγγων ἐπαναστάσεις,

⁴⁴ Psal. LIV, 23.

* Alias CCLVIII. Scripta anno 374.

(21) Ἄλλα φορητὸν. Legendum ἀφορητὸν, ut sen-
tentiam habeamus Basilio dignam. Non enim is
erat qui episcopale onus sine Christo prorsus to-
lerabile diceret.

(22) Ἀπίδω. Sic mss. septem. Editi ἐπίδω. Mox
editi πάνυ με. Octo mss. πάνυ μοι.

(23) Συνήθως. Sic tres vetustissimi codices. Editi
τὰ συνήθη.

(24) Ὡς καὶ νέος. Sic Harl., Coisl., primus et ple-
rique alii. Editio 1 Paris. ὡς καὶ νέους. Mox editi
εἰ καὶ τοῦτο γένοιτο χρεῖος. Novem mss. ut in textu,
nisi quod in tribus recentioribus legitur γένηται.

(25) Παντοδαπὴν. Quatuor mss. non vetustissimi
addunt οὕτω.

(26) Μέχρι νῦν. Sic tres vetustissimi codices et
alii nonnulli. Editi μέχρι τοῦ νῦν.

ὡσπερ κύματα με ἐπιβαπτίζοντα ὑπερσχεῖν οὐκ ἔα. Α Τὰ δὲ παρόντα οἷα καὶ τίνα (27) ἦν, εἶποι ἂν καὶ ὁ ἀδελφὸς Βάραχος (28), εἰ καὶ μὴ τῆς ἀληθείας ἀξίως, ἀλλ' ὅσον μαρτυρησαί τῇ αἰτίᾳ τῆς ὑπερθέσεως (29). Πάνυ δὲ πέπεισμαι, εἰ γνησίως ἡμῖν συνεύξαιο, πάντ' ἡμῖν λυθήσεσθαι (30) ῥαδίως τὰ δυσχερῆ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕΓ'.

Laudat Jovini litteras, in quibus ejus animus depictus erat. Libenter eum inviseret, nisi morbo detineretur, qui et quantus sit, narrandum testi oculato Amphilochio relinquit.

Ἰοθίνῳ κόμητι.

Εἶδόν σου τὴν ψυχὴν ἐκ τοῖς γράμμασι. Καὶ γὰρ τῷ ὄντι οὐδεὶς γραφεὺς χαρακτῆρα σώματος οὕτως ἀκριβῶς ἐκλαβεῖν δύναται, ὡς λόγος ἐξεικονίσει τῆς ψυχῆς τὰ ἀπόρρητα. Τότε γὰρ τὸ τοῦ ἤθους εὐσταθές, καὶ τὸ τῆς τιμῆς ἀληθινόν (31), καὶ τὸ τῆς γνώμης ἐν πάσιν ἀκέραιον (32) ἱκανῶς ἡμῖν ὁ ἐν τοῖς γράμμασι λόγος ἐχαρακτήρισεν· ὅθεν καὶ μεγάλην ἡμῖν παραμυθίαν τῆς ἀπολείψεώς σου παρέσχετο. Μὴ τοίνυν διαλίπης τῇ αἰεὶ παραπιπτούσῃ προφάσει χρώμενος πρὸς τὸ ἐπιστέλλειν, καὶ τὴν διὰ μακροῦ ταύτην ὁμιλίαν χαρίζεσθαι· ἐπειδὴ τῆς κατ' ὀφθαλμοὺς συντυχίας (33) ἀπόγνωσιν ἡμῖν λοιπὸν ἢ ἀσθένεια τοῦ σώματος ἐμποιεῖ. Ἦν ὁπόση ἐστὶν ἐρεῖ σοι ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἀμφιλόχιος, ὁ καὶ γνωρίσας τῷ ἐπὶ πλείον συγγεγενῆσθαι ἡμῖν, καὶ δυνατὸς ὢν λόγῳ παραστήσαι τὰ θεαθέντα· Γνωρίζεσθαι δὲ βούλομαι τὰ ἐμαυτοῦ δυσχερῆ οὐκ ἄλλου τινός ἐνεκεν ἢ τῆς πρὸς τὸ ἐφεξῆς συγγνώμης, ὡς μὴ ῥαθυμίας ἔχειν κατάγνωσιν, ἐὰν ἄρα ἐλλίπωμεν τὴν ἐπίσκεψιν ὑμῶν. Καίτοιγε οὐκ ἀπολογίας μᾶλλον ἢ παραμυθίας δεῖ πρὸς τὴν ζημίαν ταύτην. Εἰ γὰρ ἦν μοι δυνατόν συναῖναί σου τῇ σεμνότητι, πολλῶ ἂν ἐγὼ τῶν ἐθέμεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕΔ'.

Laudat Basilius eximias Ascholi litteras, et gratias agit ob missum ad se martyris corpus, cujus hortator fuerat Ascholius. Sed mærore affectum se dicit, dum comparat cum præsentis rerum statu, quæ de beato Eutyche et de martyrum constantia scripserat Ascholius.

Ἀσχολίῳ, ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης.

1. Ὅσης ἡμᾶς εὐφροσύνης ἐνέπλησε τὰ γράμματα τῆς ὀσιότητός σου, ἡμεῖς μὲν οὐκ ἂν ῥαδίως ἐνδείξασθαι δυνηθείημεν, ἀσθενοῦντος τοῦ λόγου πρὸς τὴν ἐνάργειαν (34)· αὐτὸς δὲ καὶ παρὰ σεαυτοῦ (35) εἰκάζειν ὀφείλεις, τεκμαιρόμενος τῷ κάλλει τῶν ἐπεσταλμένων. Τί γὰρ οὐκ εἶχε τὰ γράμ-

(27) Καὶ τίνα. Hæc addita ex tribus vetustissimis codicibus et pluribus aliis.

(28) Βάραχος. Sic scribitur hoc nomen in utroque Coisl., Med., Harl. duobus Regiis et utroque Bigot. Editi Βάρουχος.

(29) Ὑπερθέσεως. Male in septem mss. non vetustissimis ὑποθέσεως.

(30) Λυθήσεσθαι. Sic mss. summo consensu. Editi λυθῆσεται.

(31) Ἀληθινόν. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἀληθές.

(32) Ἀκέραιον. Sic Medicæus codex, melius multo quam editi κείριον, sententiæ in omnibus

non sinunt. Præsentia autem quæ et qualia sint, dicere poterit et frater Barachus, si minus eo modo qui dignus sit veritate, saltem quantum satis est ad dilationis causam significandam. Omnino autem persuasum mihi est, si nobiscum sincere precatus fueris, me ab omnibus molestiis facile liberatum iri.

EPISTOLA CLXIII*.

Jovino comiti.

Vidi tuum animum in litteris. Nam revera pictor nullus tam accurate corporis effigiem assequi potest, quam oratio mentis arcana exprimere. Nam et morum gravitatem, et honoris veritatem, et animi in omnibus sinceritatem apte nobis effinxit litterarum sermo; unde et tuæ absentiae magnum nobis solatium attulit. Quare non te fugiat qualibet oblata scribendi occasione uti, atque hoc ex longo intervallo colloquium impertire; quandoquidem **254** coram conveniendi spem abstulit corporis infirmitas; quæ quanta sit dicet tibi religiosissimus episcopus Amphilochius, qui et rem novit eo quod multum nobiscum fuerit, et quæ vidit verbis exprimere potest. Cæterum nota esse volo incommoda mea, non aliam ob causam, nisi ut deinceps veniam consequar, et pigritiæ crimen effugiam, si vos invisere omittam. Quanquam hujus rei jactura non tam accusatione indiget quam consolatione. Nam si possem cum tua gravitate convenire, id equidem iis, quæ studio digna aliis videntur, longe antiquius haberem.

παρ' ἄλλοις σπουδαζομένων ταύτην ἐμαυτῷ προτιμότεραν

EPISTOLA CLXIV**.

Ascholio, episcopo Thessalonicae.

1. Quanto nos gaudio repleverint litteræ sanctitatis tuæ, nos sane non facile demonstrare possimus; sermo siquidem rei clare explicandæ impar est; ipse autem apud teipsum existimare debes, ex eorum quæ scripsisti pulchritudine conjecturam faciens. Quid enim non habebat epistola?

opportunitatem. Codex Harlæanus, prima manu εὐχαιρον.

(33) Συντυχίας. In hac voce tres vetustissimos codices secuti sumus. Editi ὁμιλίας.

(34) Πρὸς τὴν ἐνάργειαν. Ita quinque codices non antiquissimi, nempe Coisl. secundus, Reginus secundus, Clarom., Paris. et Bigot. In aliis legitur ἐνεργειαν, sicque habuit prima manu Harlæanus. Sed cum in aliis hujus epistolæ simillimis locis legatur ἐνάργειαν, nullo dissentiente codice; nihil mutandum duximus.

(35) Παρὰ σεαυτοῦ. Harl. παρὰ σεαυτοῦ.

* Alias CCCLXXVIII. Scripta anno 374.

** Alias CCCXXXVIII. Scripta anno 374.

Nonne in Dominum amorem? Nonne mirum quid-
dam de martyribus, ita perspicue certaminis mo-
dum describens, ut res nobis poneret ob oculos?
Nonne et in nos ipsos honorem ac dilectionem?
Nonne quidquid præclarissimum quis dixerit? ita
ut, ubi epistolam in manus sumpsi, eamque legi
sæpius, ac redundantem in ea gratiam Spiritus
perspexi, mihi viderer priscis temporibus versari,
cum florent Ecclesiæ Dei, fide radicatæ, conjunc-
tæ charitate, membris variis quasi in corpore
uno unam conspirationem habentibus: cum mani-
festi essent qui persequebantur, manifesti illidem
qui patiebantur persecutionem: cum populi bello
oppugnati multiplicarentur, ac martyrum sanguis
Ecclesias irrigans, veritatis athletas multo plures
aleret, posterioribus priorum exemplo sese ad
certamen parantibus. Tunc Christiani pacem ha-
bebamus inter nos: pacem illam quam reliquit
Dominus, cujus nunc ne vestigium quidem nobis
jam superest, adeo illam crudeliter a nobis invi-
cem abegimus. Verumtamen redierunt animi
nostri ad priscam illam beatitudinem, ubi litteræ
ex remota regione venerunt, dilectionis pulchri-
tudine efflorescentes; ac martyr nobis advenit
a barbaris ultra Istrum habitantibus, per se ipse
prædicans fidei illic vigentis integritatem. Quis
animarum nostrarum his in rebus lætitiā enar-
rare possit? Quænam excogitetur dicendi vis,
quæ clare valeat affectum in corde nostro recon-
ditum **255** enarrare? Profecto cum vidimus
athletam, illius hortatorem felicem prædicavimus:
qui apud justum judicem justitiæ coronam et
ipse recipiet, eo quod multos ad certandum pro
pietate corroboraverit.

2. Quoniam beatum virum Eutychem in memo-
riam nobis revocasti, patriamque nostram exorna-
sti, ut quæ pietatis semina præbuerit, oblectasti
quidem nos recordatione præteritorum, sed affeci-
sti tristitia his quæ videmus arguendis. Enimvero
nemo nostrum Eutychi virtute similis: qui utique
tantum abest ut barbaros Spiritus virtute ac do-
norum illius efficacia mansuefaciamus, ut eos etiam
qui mansueti sunt, peccatorum nostrorum magni-
tudine feroces reddamus. Nobis enim causam et
peccatis nostris ascribimus, eum tantopere diffusa
sit hæreticorum potentia. Etenim nulla fere pars
orbis terrarum hæresis incendium effugit. Tua au-
tem narratio, athletica certamina, corpora pro
pietate dilacerata, furor barbarorum ab hominibus
corde impavidis contemptus, varia tormenta per-
sequentium, decertantium in omnibus constantia,
lignum, aqua, quibus consummati martyres. No-

(36) Τῆς ἀθλήσεως. Male in quatuor mss. non
vetustissimis legitur τῆς φύσεως.

(37) Ἡμῶν. Ita Harl. et Coisl. primus. Editi ἡμῶν.
Ibidem editi τὴν καθ' ἡμᾶς. Tres antiquissimi codi-
ces cum duobus aliis ut in textu.

(38) Ἦγομεν. Ita Harl. et Coisl. primus cum tri-
bus aliis. Editi εἶχομεν.

ματα; Οὐ τὴν πρὸς Κύριον ἀγάπην; Οὐ τὸ παρὶ τοὺς
μάρτυρας θαῦμα, οὕτως ἐναργῶς τὸν τρόπον τῆς
ἀθλήσεως (36) ὑπογράφοντα, ὥστε ὑπ' ὄψιν ἡμῖν (37)
ἀγαγεῖν τὰ πράγματα; Οὐ τὴν περὶ ἡμᾶς αὐτοὺς
τιμὴν τε καὶ διάθεσιν; Οὐχ ὅτι ἀνείποι τις τῶν
καλλίστων; ὥστε, ὅτε εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν
ἐδεξάμεθα, καὶ ἀνέγνωμεν αὐτὴν πολλάκις, καὶ τὴν
βρύουσαν ἐν αὐτῇ χάριν τοῦ Πνεύματος κατεμάθο-
μεν, νομίσαι ἡμᾶς ἐπὶ τῶν ἀρχαίων καιρῶν γε-
γενῆσθαι, ἡνίκα ἦθουσαν αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ, ἐρ-
ριζωμέναι τῇ πίστει, ἠνωμέναι τῇ ἀγάπῃ, ὡσπερ ἐν
ἐνὶ σώματι μιᾷς συμπνοίας διαφόρων μελῶν ὑπαρ-
χούσης· ὅτε φανεροὶ μὲν οἱ διώκοντες, φανεροὶ δὲ
οἱ διωκόμενοι· πολεμούμενοι δὲ οἱ λαοὶ πλείους ἐγί-
νοντο, καὶ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων, ἄρθρον τὰς Ἐκ-
κλησίας, πολυπλασίονας τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσε-
θείας ἐξέτροφε, τῷ ζήλῳ τῶν προλαβόντων ἐπαπο-
δυομένων τῶν ἐφεξῆς. Τότε Χριστιανοὶ μὲν πρὸς
ἀλλήλους εἰρήνην ἠγομεν (38)· εἰρήνην ἐκείνην, ἣν
ὁ Κύριος ἡμῖν κατέλιπεν, ἥς νῦν οὐδ' ἔχοντες ἡμῖν
λοιπὸν ὑπολείπεται, οὕτως αὐτὴν ἀπηνῶς ὑπ' ἀλ-
λήλων ἀπεδιώξαμεν. Πλὴν ἀλλ' ὅτι αἱ ψυχαὶ ἡμῶν
πρὸς τὴν παλαιὰν ἐκείνην μακαριότητα ἐπανῆλθον,
ἐπειδὴ γράμματα μὲν ἦλθεν ἐκ τῆς μακρόθεν (39),
ἀνθοῦντα τῷ τῆς ἀγάπης κάλλει, μάρτυς δὲ ἡμῖν
ἐπεδήμησεν ἐκ τῶν ἐπέκεινα Ἰστροῦ βαρβάρων, δι'
ἑαυτοῦ κηρύσσων τῆς ἐκεῖ πολιτευομένης πίστεως
τὴν ἀκρίθειαν. Τίς ἂν τὴν ἐπὶ τούτοις εὐφροσύνην
τῶν ψυχῶν ἡμῶν διηγῆσαιτο; Τίς ἂν ἐπινοηθεῖν δύ-
ναμις λόγου ἐναργῶς ἐξαγγεῖλαι τὴν ἐν τῷ κορυπῶ
τῆς καρδίας ἡμῶν διάθεσιν δυναμένη; Ὅτε μέντοι
εἶδομεν τὸν ἀθλητὴν, ἐμακαρίσαμεν αὐτοῦ τὸν ἀλεί-
πτῃν· ὃς παρὰ τῷ δικαίῳ κριτῇ τὸν τῆς δικαιοσύνης
στέφανον καὶ αὐτὸς ἀπολήψεται, πολλοὺς εἰς τὸν
ὑπὲρ τῆς εὐσεθείας ἐπιθρόσας ἀγῶνα.

2. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦ μακαρίου ἀνδρὸς Εὐτυχοῦς
εἰς μνήμην ἡμᾶς ἤγαγες, καὶ ἐσέμνυνας ἡμῶν τὴν
πατρίδα, ὡς αὐτὴν παρασχομένην τῆς εὐσεθείας τὰ
σπέρματα· εὐφρανὰς μὲν ἡμᾶς τῇ ὑπομνήσει τῶν
παλαιῶν, ἐλύπησας δὲ τῷ ἐλέγχῳ τῶν ὀρωμένων.
Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν Εὐτυχεῖ τὴν ἀρετὴν παραπλήσιος·
οἱ γε τοσοῦτον ἀπέχομεν βαρβάρους ἐξημερῶσαι τῇ
δυνάμει τοῦ Πνεύματος, καὶ τῇ ἐνεργείᾳ τῶν παρ'
αὐτοῦ χαρισμάτων, ὥστε καὶ τοὺς ἡμέρωις ἔχοντας
τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐξηγριῶσθαι·
Ἐαυτοῖς γὰρ λογιζόμεθα καὶ ταῖς ἡμετέραις ἁμαρ-
τίαις τὴν αἰτίαν τοῦ ἐπὶ τοσοῦτον χυθῆναι τὴν τῶν
αἰρετικῶν δυναστείαν. Σχεδὸν γὰρ οὐδὲν μέρος (40)
τῆς οἰκουμένης διαπέφυγε τὸν ἐκ τῆς αἰρέσεως
ἐμπρησμόν. Τὰ δὲ σὰ διηγήματα, ἐνστάσεις ἀθλητι-
καὶ (41), σώματα ὑπὲρ τῆς εὐσεθείας καταξαινούμε-
να, θυμὸς βαρβαρικὸς ὑπὸ τῶν ἀκαταπλήκτων τὴν
καρδίαν καταφρονούμενος, αἱ ποικίλαι βάσανοι τῶν

(39) Ἐκ τῆς μακρόθεν. Harl., Med., Reg. pri-
mus, Vat. et Bigot. alter ἐκ γῆς μακρόθεν.

(40) Μέρος. Editi addunt ἔτι, quod melius vi-
detur deesse in tribus antiquissimis codicibus.

(41) Ἐνστάσεις ἀθλητικάι. Ita Harl., Med. et
Coisl. primus. Editi ἐνστασις ἀθλητική.

διωκόντων, αἱ δὲ διὰ πάντων ἐνστάσεις τῶν ἀγωνιζομένων, τὸ ξύλον, τὸ ὕδωρ (42), τὰ τελειωτικὰ τῶν μαρτύρων. Τὰ δὲ ἡμέτερα οἶα; Ἀπέφυκται ἡ ἀγάπη. Πορθεῖται ἡ τῶν Πατέρων διδασκαλία· ναυάγια περὶ τὴν πίστιν πυκνά· σιγῇ τῶν εὐσεβοῦντων τὰ στόματα· λαοὶ τῶν εὐκτηρίων οἴκων ἐξελαθέντες ἐν τῇ ὑπαίθρῳ πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Δεσπότην τὰς χεῖρας αἴρουσι. Καὶ αἱ μὲν θλίψεις βαρεῖαι, μαρτύριον δὲ οὐδαμοῦ, διὰ τὸ τοὺς κακοῦντας ἡμᾶς τὴν αὐτὴν ἡμῖν ἔχειν προσηγορίαν. Ὑπὲρ τούτων αὐτὸς τε δεήθητι τοῦ Κυρίου, καὶ πάντας τοὺς γενναίους ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν (43) προσευχὴν συμπαραλάβε· ἵνα, εἴπερ ἔτι χρόνοι τινὲς ὑπολείπονται τῇ συστάσει τοῦ κόσμου, καὶ μὴ πρὸς τὴν ἐναντίαν φορὰν συναλύνηται τὰ πάντα, διαλλαγῆς ὁ Θεὸς ταῖς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαις, ἐπαναγάγῃ αὐτὰς πρὸς τὴν ἀρχαίαν εἰρήνην.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΕ΄.

Narrat Basilius acceptam ex Sorani litteris lætitiā, eumque laudat, quod et antea pro fide certamina sustinuerit, et nunc martyris nuper coronati corpore patriam honoraverit. Rogat ut pro se precetur.

Ἀσχολίῳ (44), ἐπίσκοπῳ Θεσσαλονίκης·

Παλαιὰν ἡμῖν εὐχὴν ὁ ἅγιος Θεὸς ἐξεπλήρωσε, καταξιῶσας ἡμᾶς γράμμασι τῆς ἀληθινῆς σου θεοσεβείας ἐντυχεῖν. Τὸ μὲν γὰρ μέγιστον καὶ τῆς μεγίστης σπουδῆς ἄξιον, αὐτὸν σε ἰδεῖν καὶ ὀφθῆναι σοι, καὶ τῶν ἐν σοὶ τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων δι' ἑαυτῶν ἀπολαῦσαι, ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἢ τε τοῦ τόπου διάστασις ἀφαιρεῖται, καὶ αἱ ἰδίαι ἐκάτερον ἡμῶν κατέχουσαι περιστάσεις· δευτέρας εὐχῆς ἄξιον γράμμασι συνέχευσε τῆς ἐν Χριστῷ σου (45) ἀγάπης τρέφεσθαι τὴν ψυχὴν. Ὁ καὶ νῦν ἡμῖν ὑπῆρξεν, ὅτε ἐλάβομεν εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν τῆς συνέσεώς σου. Πλέον γὰρ ἢ διπλασίους ἐγενόμεθα τῇ ἀπολαύσει τῶν ἐπεσταλμένων. Καὶ γὰρ ἦν τῷ ὄντι καὶ αὐτὴν σου καθορᾶν τὴν ψυχὴν· οἷον δι' ἐσόπτρου τινὸς τῶν λόγων διαφαινομένην. Πολυπλασίονα δὲ ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην ἐποίει οὐ μόνον τὸ τοιοῦτον εἶναι σε ὅποιον ἢ πάντων μαρτυρία παρίστασιν, ἀλλ' ὅτι τὰ ἐν σοὶ καλὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἐστὶ σεμνολογήματα. Οἷον γὰρ εὐθαλῆς τις κλάδος ῥίζης γενναίας ἀφορμηθεὶς, τῶν πνευματικῶν καρπῶν τὴν ὑπεροχίαν ἐνέπλησσε. Ὡστε εἰκότως ἡ πατρίς ἡμῶν τοῖς οἰκειοῖς βλαστήμασιν ἐπαγάλλεται. Καὶ ἡνίκα τοὺς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγῶνας διήθλεις (46), ἐδόξαζε τὸν Θεόν, ἀκούουσα τὴν τῶν Πατέρων ἀγαθὴν κληρονομίαν διαφυλαττομένην ἐν σοὶ. Οἶα δὲ σου (47) καὶ τὰ παρόντα; Μάρτυρι,

(42) Τὸ ξύλον, τὸ ὕδωρ. Hæc facile explicantur et illustrantur ex epistola Ecclesiæ Gotthiæ, quæ simul cum corpore S. Sabæ martyris ad Ecclesiam Cæsariensem missa est. Sic legitur sub finem hujus epistolæ: Τότε κατάγουσιν αὐτὸν εἰς τὸ ὕδωρ εὐχαριστοῦντα καὶ δοξάζοντα τὸν Θεόν... Καὶ ῥίψαντες αὐτὸν, καὶ ἐπιθέντες αὐτῷ ξύλον κατὰ τοῦ τραχήλου, ἐπίεζον εἰς τὸ βάθος. Καὶ οὕτω τελειωθείς διὰ ξύλου καὶ ὕδατος, ἀχραντὸν ἐφύλαξε τῆς σωτηρίας τὸ σύμβολον, ὃν ἐτῶν τριάκοντα ὄκτω. *Tunc ab eis deductus est ad aquam, gratias agens et glorificans Deum. Ac præcipitem illum dantes, et lignum illius collo imponentes, mersaverunt profundo. Sicque consummatus per lignum et aquam, intaminatum ser-*

stra vero qualia sunt? Refrixit charitas. Patrum vastatur doctrina: naufragia circa fidem crebra: silent piorum ora: populus a precationis aedibus abactus, sub dio ad Dominum, qui in cælis est, manus attollit. Ac graves quidem sunt afflictiones, nusquam tamen martyrium; eo quod qui nos vexant, eodem ac nos appellentur nomine. Eam ob causam cum ipse Dominum precare, tum strenuos omnes Christi athletas ad adhibendas pro Ecclesiis preces tibi adjunge: ut si quid adhuc temporis superest mundi constitutioni, nec jam in contrarium impetum feruntur omnia reconciliatus Ecclesiis suis Deus, ipsas ad priscam pacem reducat.

EPISTOLA CLXV*.

B

Ascholio, episcopo Thessalonicæ.

Votum nobis antiquum adimplevit Deus sanctus, cum nobis dignatus est concedere, ut veræ pietatis tuæ litteras acciperemus. Hoc enim maximum est et maxime exoptandum, videre te et videri a te, ac Spiritus donis, quæ in te sunt, per nosmetipsos perfrui. Sed quia id et loci distantia aufert, et negotia quibus privatim uterque nostrum detinemur; in **256** secundis votis fuerit, ut anima frequentibus tuæ in Christo charitatis litteris alatur. Quod et nunc nobis contigit, cum prudentiæ tuæ epistolam in manus sumpsimus. Plus enim quam gemini facti sumus, iis quæ a te scripta sunt perfruentes. Erat enim revera et tuam ipsius intueri animam, velut in speculo quodam, ita in sermone relucens. Illud autem multiplici me lætitia affecit, non solum quod is sis quem omnium testimonia prædicant: sed etiam quod egregiæ tuæ dotes patriæ nostræ sint ornamenta. Enim vero veluti viridis quidam surculus ab eximia radice profectus, fructibus spiritualibus nationem exterram replevisti. Quare nec injuria patria nostra de suis gloriatur germinibus. Et cum pro fide certamina sustineres, Deum glorificabat, bonam Patrum hæreditatem in te audiens custodiri. Tua autem nunc qualia sunt? Martyre, qui nuper in vicina

vavit salutis symbolum, annos natus triginta octo.

(43) Ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν. Sic iidem tres antiquissimi codices. Editi ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας.

(44) Ἀσχολίῳ. Quamvis omnes codices mss. et editi hanc epistolam Ascholio inscribant, nullus tamen dubito, quin Sorano Scythiæ duci scripta fuerit: idque in *Vita S. Basilii* probare conabimur.

(45) Τῆς ἐν Χριστῷ σου. Illud pronomen, quod ad sententiæ seriem necessarium videtur, desumpsimus ex codice Harlæano.

(46) Διήθλεις. Ita novem mss. Editi διήθλεις.

* Alias CCCXXXIX. Scripta anno 374.

(47) Οἶα δὲ σου. Med. et alii nonnulli οἶα δὲ σοι.

vobis barbaria decertavit, patriam honorasti, velut gratus agricola ad eos qui semina præbuerunt, fructuum primitias mittens. Vere digna Christi athleta dona; martyr veritatis nuper justitiæ corona redimitus, quem et læti suscepimus, ac Deo, qui jam in omnibus gentibus Christi sui Evangelium adimplevit, gloriam dedimus. Sine autem hoc te rogem, ut nostri qui te diligimus, memineris in precibus, ac sedulo Dominum pro animabus nostris preceris; ut et nobis aliquando donetur Deo incipere servire secundum viam mandatorum ipsius, quæ nobis dedit ad salutem.

EPISTOLA CLXVI*.

Basilii seu potius Gregorii beatum prædicat Eupraxium, quod ad Eusebium se conferat; sed multo beatiorem ipsum Eusebium, cui exsilium gratulatur, eumque rogat ut pro se precetur et ad se pergat scribere.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Carus mihi in omnibus, etc. **257**

Vide inter S. Gregorii Nazianzeni Epistolas, epist. 65

EPISTOLA CLXVII**.

Basilii, seu potius Gregorii acceptam ex litteris Eusebii lætitiā significat; molestias excusat et negotia, quod eum non invisat; ipsius litteras sibi et lucro et honori apud nullos esse testatur.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Et cum scribis, et cum nostri memor es, lætitiā nos afficis; et quod hoc majus est, cum nobis in litteris benedicis. Nos porro, si digni tuis laboribus et tuo pro Christo certamine essemus, concessum nobis fuisset, ut ad te profecti pietatem tuam complecteremur, ac patientiæ in ærumnis exemplum caperemus. Sed quia ea re indigni sumus, molestiis multis ac negotiis detenti, quod secundum est, facimus; salutamus tuam præstantiam, precamurque ut ne nostri defatigeris meminisse. Nam litteris tuis dignos haberi non lucrum duntaxat nobis est; sed gloriatio etiam apud multos atque ornamentum, quod apud virum virtute tanta præditum, tamque Deo conjunctum, ut ei alios etiam tum sermone, tum exemplo conjungere queat, aliquo in numero simus.

EPISTOLA CLXVIII***.

Quantum dolet Basilii Ecclesiam pastore destitutam, tantum Antiochi felicitatem prædicat, quod cum Eusebio versetur.

Antiocho, presbytero, fratris Eusebii filio, qui cum patruo exsulante versabatur.

Quantum doleo Ecclesiam pastoris tanti destitu-

Α νέον (48) ἀθλήσαντι ἐπὶ τῆς γείτονος ὑμῶν βαρβάρου, τὴν ἐνεγκοῦσαν ἐτίμησας, οἷόν τις εὐγνώμων γεωργὸς τοῖς παρασχομένοις τὰ σπέρματα τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν ἀποπέμπων. Ὅντως (49) πρέποντα ἀθλητῆ Χριστοῦ τὰ δῶρα· μάρτυς (50) τῆς ἀληθείας ἄρτι τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀναδησάμενος στέφανον, ὃν καὶ ὑπεδεξάμεθα χαίροντες, καὶ ἐδοξάσαμεν τὸν Θεὸν τὸν ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι πληρώσαντα λοιπὸν τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Παρακέκλησο δὲ καὶ ἡμῶν τῶν ἀγαπόντων σε μεμνησθαι ἐν ταῖς προσευχαῖς, καὶ σπουδαίως ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν προσεύχεσθαι τῷ Κυρίῳ, ἵνα καταξιωθῶμεν ποτε ἄρξασθαι καὶ αὐτοὶ δουλεύειν τῷ Θεῷ, κατὰ τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, ἃς ἔδωκεν ἡμῖν εἰς σωτηρίαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΖ'.

B Εὐσεβίῳ (51), ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Τὰ πάντα τίμιος ὢν ἡμῶν, κ. τ. λ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΖ'.

Εὐσεβίῳ (52), ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Καὶ γράφων καὶ μεμνημένος εὐφραίνεις ἡμᾶς, καὶ τὰ τούτου μεῖζον, εὐλογῶ ἡμᾶς ἐν τοῖς γράμμασιν. Ἡμεῖς δὲ, εἰ μὲν (53) ἄξιοι τῶν σῶν παθημάτων, καὶ τῆς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλήσεως, καταξιωθῆμεν ἂν καὶ μέχρι σοῦ γενόμενοι περιπτύξασθαί σου τὴν θεοσεβείαν, καὶ τύπον λαβεῖν τῆς ἐν τοῖς παθήμασι καρτερίας· ἐπειδὴ δὲ ἀνάξιοι τούτου τυγχάνομεν, πολλὰς θλίψεις καὶ ἀσχολίας ἐνεχόμενοι, ὃ δεύτερόν ἐστι ποιοῦμεν· προσαγορεύομεν τὴν σὴν τελειότητα, καὶ ἀξιούμεν μὴ κάμνειν σε μεμνημένον ἡμῶν. Οὐ γὰρ ὠφέλεια μόνον ἡμῖν τῶν σῶν καταξιούσθαι γραμμῶν, ἀλλὰ καὶ καύχημα πρὸς τοὺς πολλοὺς καὶ καλλώπισμα, ὅτι λόγος ἡμῶν ἐστὶ παρὰ ἀνδρὶ τοσοῦτῳ τὴν ἀρετὴν καὶ τοσαύτην ἔχοντι πρὸς Θεὸν οἰκειότητα, ὅστε καὶ ἄλλους οἰκειοῦν θύνασθαι καὶ λόγῳ καὶ ὑποδείγματι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΠ'.

D Ἀντιόχῳ, πρεσβυτέρῳ, ἀδελφιδῶ συνόντι ἐν τῇ ἐξορίᾳ.

Ὅσον ὀδύρομαι τὴν Ἐκκλησίαν τὴν στερηθεῖσαν

* Alias CCLI. scripta anno 374.

** Alias CCLII. Scripta anno 374.

*** Alias CCLXIX. Scripta anno 374.

(48) Μάρτυρι νέον. Ita Coisl. primus, Vat., Reg. secundus et Paris. Editi μαρτυρεῖ νέον. Ibidem quinque mss. ἀνθήσαντα. Bigot. et Harl. secunda manu ἀθήσαντα.

(49) Ὅντως. Editi addunt γὰρ, quod melius deest in sex mss. Ibidem editi ἀληθῆ Χριστοῦ.

(50) Μάρτυς... ἀναδησάμενος. Medicæus codex cum Regio secundo et Coisl. secundo μάρτυρα...

ἀναδησάμενον.

(51) Εὐσεβίῳ, etc. Addunt editi πρεσβύτερος ὢν, sed prorsus vitiose; nec leguntur apud Gregorium Nazianzenum, cujus inter epistolas hæc trigesima est, ipsique videtur tribuenda. Hinc a nostris codicibus abest, excepto Coisliniano primo.

(52) Εὐσεβίῳ. Hæc etiam epistola Gregorio adjudicanda, nec eam ullus habet ex codicibus nostris præter Coislinianum primum.

(53) Εἰ μὲν. Sic Gregorius Nazianzenus et Coisl. primus. Editiones Basilii ἐσμέν. Paulo post pro eo

τῆς τοῦ τοιοῦτου ποιμένου ἐπιστασίας, τοσοῦτον μακαρίζω ὑμᾶς καταξιωθέντας ἐν τοιοῦτῳ καιρῷ συνεῖναι ἀνδρὶ τὸν μέγαν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας (54) διαθλοῦντι ἀγῶνα. Πέπεισμαι γὰρ, ὅτι ὁ Κύριος καὶ ὑμᾶς τῆς αὐτῆς μερίδος καταξιώσει, τοὺς καλῶς ἀλείφοντας καὶ ἐπεγείροντας αὐτοῦ τὴν προθυμίαν. Ἠλίκον δὲ κέρδος ἐν ἡσυχίᾳ ἀπολαύειν ἀνδρὸς τοσαῦτα μὲν ἐκ τῆς μαθήσεως, τοσαῦτα δὲ ἐκ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων συνειληχότος! Ὡστε πέπεισμαι ὑμᾶς νῦν ἐγνωκέναι τὸν ἄνδρα, ἡλίκος ἐστὶ τὴν σύνεσιν· διότι ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ καὶ αὐτὸς τῶν διάνοιαν εἶχεν εἰς πολλὰ σχιζομένην, καὶ ὑμεῖς οὐκ ἤγατε σχολὴν ἀπὸ τῶν τοῦ βίου πραγμάτων, ὥστε ὅλοι προσκείσθαι τῷ πνευματικῷ νάματι τῷ ἀπὸ καθαρᾶς καρδίας τοῦ ἀνδρὸς προχεομένῳ. Ἀλλὰ παράσχοι ὁ Κύριος ὑμᾶς καὶ αὐτῷ παράκλησιν εἶναί, καὶ αὐτοὺς μὴ δεῖσθαι τῆς ἑτέρων παρηγορίας· Ὅπερ οὖν καὶ πέπεισμαι περὶ τῶν καρδιῶν ὑμῶν, τεκμαίρομενος τῇ τε ἐμαυτοῦ πείρᾳ, ἣν πρὸς ὀλίγον ὑμῶν ἐπειράθην, καὶ τῇ μεγάλῃ διδασκαλίᾳ τοῦ καλοῦ καθηγητοῦ, οὗ μιᾶς ἡμέρας συνουσία αὐταρκὲς ἐστὶν ἐφόδιον πρὸς σωτηρίαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΣΘ'.

Glycerius quidam diaconus, cum multas virgines congregasset, et noctu aufugiens choros cum illis duceret, Gregorius hanc captivitatem collegit. Unde eum rogat Basilius, ut Glycerium redire jubeat, virginesque tyrannide liberet, saltem eas quæ redire volunt. Glycerio modeste redeunti veniam promittit; secus vero, depositionem minatur.

Γρηγορίῳ (55) Βασίλειος.

Πράγμα μὲν ὑπέστης ἐπεικὲς καὶ ἡμερον (56) καὶ φιλόανθρωπον, τὴν τοῦ καταφρονητοῦ Γλυκερίου (τέως γὰρ οὕτω γράφομεν) αἰχμαλωσίαν συναγαγῶν, καὶ τὴν κοινὴν ἀσχημοσύνην ἡμῶν, ὡς οἶόν τε ἦν, συγκαλύψας· δεδὲ ὁμοίως τὴν σὴν εὐλάβειαν μαθοῦσαν τὰ κατ' αὐτὸν, οὕτω λῦσαι τὴν ἀτιμίαν. Οὗτος ὁ νῦν σοβαρὸς καὶ σεμνὸς ὑμῖν Γλυκερίος ἐχειροτονήθη μὲν παρ' ἡμῶν τῆς κατὰ Οὐήνεσαν (57) Ἐκκλησίας διάκονος, ὡς καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ διακονήσων, καὶ τοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας ἐπιμελησόμενος. Καὶ γὰρ ἐστὶν, εἰ καὶ τὰ ἄλλα δύστροπος ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ τὰ ἐπίχειρα οὐκ ἀφυῆς. Ἐπεὶ δὲ κατέστη, τοῦ μὲν ἔργου ἠμέλησε τοσοῦτον, ὅσον οὐδὲ τὴν ἀρχὴν γεγονότος. Παρθένους δὲ ἀθλίως συναγαγῶν, κατ' ἰδίαν ἐξουσίαν καὶ αὐθεντίαν, τὰς μὲν ἐκούσας προσδραμούσας αὐτῷ (οἶσθα δὲ τὸ τῶν νέων περὶ τὰ τοιαῦτα πρῶχειρον). τὰς δὲ ἀκούσας ἀγέλαρχεῖν ἐπεχείρησε, καὶ πατριαρχίας ὄνομα ἐαυτῷ καὶ σχῆμα περιθεῖς, ἐξαίφνης ἐσοβαρεύσατο, οὐκ ἐκ τινος ἀκολουθίας (58) καὶ εὐσεβείας ἐπὶ τοῦτο ἐλθῶν, ἀλλ' ἀφορμὴν βίου ταύτης

quod desumpsimus ex Gregorio, καταξιώθημεν ἂν καὶ μέχρι σοῦ γενόμενοι περιπτύξασθαί σου τὴν θεοσέβειαν, editiones. Basili habebant εὐχόμεθα ἰθεὶν τὴν σὴν θεοσέβειαν.

(54) Τῆς εὐσεβείας. Tres codices recentiores τῆς Ἐκκλησίας.

(55) Γρηγορίῳ. Nyssenum aut Nazianzenum intelligit Tillemontius, sed Nazianzeno inscribunt vetusti codices. Nam in Coisl. primo inscribitur τῷ αὐτῷ. Præcedit autem epistola 71, quam ad Nazianzenum scriptam esse nemo dubitat. In Harlæano autem legitur manu recentiore Γρηγορίῳ ἐταίρῳ, qui titulus jejunior quidem est et exilior, quam ut episcopus deceat, sed tamen indicat epistolam

A tam regimine, tantum felices vos prædico, quibus contigit ejusmodi tempore cum viro esse magnum pro pietate certamen decertante. Persuasum enim mihi est vos quoque, a quibus propensa illius voluntas præclare excitatur et exstimulatur, eandem sortem a Domino consecuturos. Quantum autem lucrum in summo otio perfrui viro tot ac tantum ex doctrina, tum ex rerum experientia consecuto! Quare certo scio vobis nunc demum cognitum esse virum illum, quali sit prudentia; propterea quod præterito tempore et ipse mentem habebat in multa distractam, nec vobis tantum erat a vitæ negotiis otii, ut toti **258** accumberetis ad spirituale fluentum e puro viri pectore promanans. Sed largiatur Dominus, ut et vos ei sitis solatio, et ipsi aliorum non indigeatis consolatione. Quod utique persuasum habeo de cordibus vestris, conjecturam faciens et ex mea ipsius experientia, qua vestri paulisper periculum feci, et ex optimi magistri summa doctrina, quocum vel unum diem versari satis est ad salutem viatici.

EPISTOLA CLXIX*.

Gregorio Basilius.

Negotium quidem suscepisti lene, atque humanum, cum contemptoris Glycerii (sic enim interim scribimus) captivitatem collegisti, communeque nostrum dedecus, quoad ejus fieri potuit, contexisti. Operæ autem præteritum est, ut pietas tua gestarum ab eo rerum certior facta, sic ignominiam diluat. Gravis ille nunc et venerandus apud vos Glycerius a me quidem ordinatus est Venensii Ecclesiæ diaconus, ut et presbytero ministraret, et opus Ecclesiæ curaret. Est enim, quamvis ad alia absurdus, saltem ad manuum officia haud male a natura comparatus. Posteaquam autem diaconus institutus est, opus quidem perinde neglexit, ac si nullum ei prorsus impositum esset. Coactis autem miseris virginibus, privata auctoritate atque potentia, partim sua sponte ad eum accurrentibus (nec enim te fugit, quam ad hujusmodi res prompta sit juvenus), partim invitis et repugnantibus, gregis imperium sibi arrogare aggressus est; ac patriarchæ nomine et habitu sibi imposito, statim insolenter se efferre ad Gregorium Nazianzenum scriptam fuisse. Reperitur eadem episiola cum duabus sequentibus inter epistolas Gregorii Nazianzeni, suntque 205, 206, 207.

(56) Ἐπεικὲς καὶ ἡμερον. Harl. recentiore manu ἐπεικῶς ἡμερον. Sic etiam legitur apud Gregorium Nazianzenum.

(57) Οὐήνεσαν. Harl. Σύναςαν. Coisl. Οὐήνεσαν. Naz. Οὐήνατα.

(58) Ἀκολουθίας. Editi addunt δικαίας, quod merito expungunt codices Med. et Coisl. primus. In Harlæano tota pene epistola scripta est manu recentiori.

* Alias CCCCXII. Scripta circa annum 374.

cœpit, non causa aliqua probabili ac pietate eo deveniens, verum hanc parandi victus rationem, ut alius quamlibet aliam sibi proponens : ac parum abfuit quin totam etiam Ecclesiam sedibus suis commoveret; contemnens presbyterum suum, virum et vitæ instituto et ætate venerandum, contemnens chorepiscopum, ac nos etiam tanquam nullius pretii homines; semperque tumultibus ac perturbationibus urbem atque universum clerum implens. Ac tandem, ubi a me et a chorepiscopo levibus verbis objurgatus est, ne contemptor evaderet (nam juvenes etiam ad eamdem contumaciam exercebat), facinus admodum audax et inhumanum excogitat. Virgines, quotquot potuit, per sacrilegium prædatus, nocte observata, fugam capessit. Omnino tibi gravia hæc videbuntur. Tempus **259** quoque considera. Habebatur ibi conventus, atque ingens undecunque, ut par est, confluebat multitudo. Ille autem vicissim chororum suorum introduxit, juvenes sequentem ac tripudiantem, ac plurimum quidem tristitiæ piis afferentem, plurimum autem risus lascivis et lingua procacibus. Neque his contentus, et si tam atrocibus et horrendis; sed etiam parentes ut audio, virginum orbitatem non ferentes, atque dispersam turbam reducere cupientes, et ad filiarum suarum pedes cum gemitibus, ut consentaneum est, accidentes, admirandus juvenis cum prædatoria sua manu contumeliis atque ignominia afficit. Hæc velim ne ferenda existimet pietas tua: etenim hoc ludibrium commune omnium nostrum est; sed in primis jube eum cum virginibus redire Misericordiam enim aliquam, si modo cum tuis litteris revertatur, poterit consequi; sin minus, virgines saltem ad Ecclesiam earum matrem remitte. Quod si hoc fieri nequit, at certe in eas quæ redire volunt, tyrannidem exerceri ne patiaris; sed persuade ut ad nos revertantur; alioqui Deum et homines festamur hæc minime recte fieri, nec ex Ecclesiæ legibus. Glycerius autem si cum disciplina et congruendi modestia redeat, id optimum; secus vero, sit a ministerio remotus.

(59) Τὸν χωρεπίσκοπον. Med. et Coisl. primus τὸν ἐπίσκοπον.

(60) Ἴνα τι. Combefisius legendum putat Ἴνα μή. Quasi dicat Basilius Glycerium ne increparetur auferuisse. Sed nihil prorsus mutandum, cum illud Ἴνα idem sonet hoc loco ac ubi sive postquam. Hoc enim sensu usurpatur in epist. 199. Sic etiam in oratione S. Ephrem. in S. Basilium p. 58. Ἴνα οὖν καὶ ὁ Κύριος σπλαγγισθῆ ἐπ' ἐμέ; Ubi ergo Dominus erga me misericordia commotus fuit.

(61) Φανείται. Harl. φαίνεται.

(62) Ὁ δὲ... νέους. Legitur Ὁ δὲ... νέος apud Gregorium.

(63) Ἄτιμοι. Harl. ἀτιμάζει. Sed prima manu habuit ἀτιμοῖ. Legitur etiam ἀτιμάζει apud Gregorium.

(64) Καὶ γὰρ κοινός. Ita tres nostri vetustissimi codices: plures enim in hanc epistolam reperire

ὡσπερ ἄλλος τινὰ προσθησάμενος, καὶ μικροῦ τὴν Ἐκκλησίαν πᾶσαν ἀνάστατον πεποίηκε, περιφρονηῶν μὲν τὸν ἑαυτοῦ πρεσβύτερον, ἄνδρα καὶ πολιτεία καὶ ἡλικίᾳ αἰδέσιμον, περιφροσῶν δὲ τὸν χωρεπίσκοπον (59), καὶ ἡμᾶς ὡς οὐδενὸς ἀξίους· θορύβων δὲ ἀεὶ καὶ ταπαχῶν πληρῶν τὴν πόλιν, καὶ σύμπαν τὸ ἱερατεῖον. Καὶ τέλος, ἵνα τι (60) λόγῳ ἐπιτιμηθῆ μικρὸν παρ' ἡμῶν καὶ τοῦ χωρεπισκόπου, πρὸς τὸ μὴ καταφρονεῖν αὐτὸν (καὶ γὰρ καὶ τοὺς νέους ἐγύμναζεν εἰς τὴν αὐτὴν ἀπόνοιαν), πρᾶγμα διανοεῖται λίαν τολμηρὸν καὶ ἀπάνθρωπον. Ευλήσας νῶν παρθένων ὅσας ἠδύνατο, καὶ νύκτα τηρήσας, θραπέτης γίνεται. Hάνυ σοι δεινὰ ταῦτα φανείται (61). Σκόπει καὶ τὸν καιρὸν. Ἦγετο μὲν ἡ ἐκεῖσε σύνοδος, καὶ πολὺ πανταχόθεν, ὡς εἰκὸς, ἐπέρροι τὸ πλῆθος. Ὁ δὲ ἀντεξῆγε τὸν ἑαυτοῦ χορὸν νέους (62) ἐπόμενον, καὶ περιχορεύοντα, καὶ πολλὴν μὲν κατήφειαν κινουῦντα τοῖς εὐλαβέσι, πολλὴν δὲ γέλωτα τοῖς ἀκρατέσι καὶ τὴν γλώσσαν ἐτοιμοτέροις. Καὶ οὐκ ἀρκεῖ ταῦτα, καίπερ τηλικαῦτα ὄντα τὸ μέγεθος· ἀλλ' ἐτι καὶ τοὺς γονεῖς, ὡς πυθάνομαι, τῶν παρθένων τὴν ἀτεκνίαν οὐ φέροντας, καὶ τὴν διασπορὰν ἐπαναγαγεῖν βουλομένους, καὶ μετ' ὀδυρμῶν προσπίπτοντας, ὡς εἰκὸς, ταῖς ἑαυτῶν θυγατράσι, περιυβρίζει καὶ ἀτιμοῖ (63) ὁ θαύμαστός νεοῖσχος μετὰ τοῦ ληστρικοῦ συντάγματος. Ταῦτα μὴ ἀνεκτὰ φανήτω τῇ σῇ εὐλαβείᾳ· καὶ γὰρ κοινός (64) πάντων ἡμῶν ὁ γέλως· ἀλλὰ μάλιστα μὲν αὐτὸν κέλευσον μετὰ τῶν παρθένων ἐπανέλθειν. Τύχοι γὰρ ἂν τινος φιλάνθρωπίας, εἰς μετὰ σῶν ἐπανήκοι γραμμάτων· εἰ δὲ μὴ, τάς γε παρθένους ἀπόπεμψον τῇ μητρὶ αὐτῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Εἰ δὲ μὴ (65), τάς γε βουλομένας τυραννεῖσθαι μὴ συγχωρήσης, ἀλλ' ἐπανέλθειν τύπωσον (66) πρὸς ἡμᾶς ἢ μαρτυροῦμεθά σοι (67) ὁ καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, ὅτι μὴ καλῶς ταῦτα γίνεται, μηδὲ θεσμοῖς Ἐκκλησίας. Γλυκέριος δὲ εἰ μὲν ἐπανέλθοι μετ' ἐπιστήμης (68) καὶ τῆς προεπούσης (69) εὐσταθείας, τοῦτο ἄριστον· εἰ δὲ μὴ, ἔστω πεκαυμένος τῆς ὑπηρεσίας.

non licuit. Sic etiam apud Greg. Editiones Basilii Καὶ γὰρ κοινόν.

(63) Εἰ δὲ μὴ. Editi addunt τοῦτο, quod deest in tribus nostris mss.

(66) Τύπωσον. Vox Basilio familiaris. Sic enim pluribus in locis usurpatur.

(67) Μαρτυροῦμεθά σοι. Coisl. μαρτυροῦμεθά σε. Harl. μαρτυροῦμεθα Θεῷ καὶ ἀνθρώπους· testamur Deum et homines. Sic etiam apud Gregorium, nisi quod legitur μαρτυροῦμεθα.

(68) Ἐπιστήμης. Legendum putat Combefisius ἐπιστολῆς. Sic legitur apud Greg. Nazianz., et ad marginem ἐπιστήμης. Quæ quidem vox cum legatur in tribus nostris vetustissimis codicibus, non video cur mutanda sit. Sæpe enim idem valet ac disciplina et ordo.

(69) Προεπούσης. Ita mss. et Greg. Naz. Editiones Basilii παρούσης.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟ΄.

Glycerio veniam pollicetur Basilius, si cito redeat, secus vero, depositionem minatur.

Γλυκερίω.

A

Μέχρι τίνος ἀπουσῆ, καὶ κακῶς μὲν βουλευῆ περὶ σεαυτοῦ, κινεῖς δὲ (70) ἡμᾶς, αἰσχύνεις δὲ τὸ κοινὸν τάγμα τῶν μοναστῶν; Ἐπὶ ἐλθε οὖν τῷ Θεῷ θαρρόν καὶ ἡμεῖν, οὗ τὴν φιλανθρωπίαν μιμούμεθα. Εἰ γὰρ καὶ πατρικῶς ἐπιτιμήσαμεν, ἀλλὰ καὶ συγγνωσόμεθα πατρικῶς (71). Ταῦτά σοι παρ' ἡμῶν· ἐπειδὴ πολλοὶ τε ἱκετεύουσιν ἄλλοι, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὁ σὸς πρεσβύτερος, οὗ τὴν πολιὰν αἰδούμεθα καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν. Εἰ δὲ μακρύνεις (72) ἀφ' ἡμῶν, τοῦ βαθμοῦ μὲν πάντως (73) ἐκπέπτωκας· ἐκπεσῆ δὲ καὶ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν μελῶν σου καὶ τῆς στολῆς, οἷς ἄγεις τὰς νέας οὐ πρὸς Θεόν, ἀλλ' εἰς βάραθρον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΑ΄.

Queritur iterum Basilius, quod Glycerius et virgines nondum redierint.

Γρηγορίω.

B

Ἐπέσταλά σοι καὶ πρόην περὶ Γλυκερίου καὶ τῶν παρθένων. Οἱ δὲ οὐδέπω καὶ τήμερον ἐπανήχασιν, ἀλλ' ἔτι μέλλουσιν, οὐκ οἶδα ὅθεν καὶ ὅπως. Οὐ γὰρ ἂν ἐκεῖνό σου καταγνοίην, ὡς ἐφ' ἡμετέρῃ διαβολῇ τοῦτο ποιεῖς, ἢ αὐτὸς πάσχων τι πρὸς ἡμᾶς, ἢ ἄλλοις χαριζόμενος. Ἠκέτωσαν οὖν μηδὲν δεδουκότες· σὺ γενοῦ τούτου (74) ἐγγνητής. Καὶ γὰρ ἀλεγόμεν τεμνομένων (75) τῶν μελῶν, εἰ καὶ καλῶς (76) ἐτηρήθησαν. Εἰ δὲ ἀντιτείνουεν, ἐπ' ἄλλους τὸ βῆρος, ἡμεῖς δὲ ἀποπλυνόμεθα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΒ΄.

Significat Basilius se ex Sophronii litteris et lætitiā eo majorem, quo tunc rarior erat charitas, collegisse; et summum cum hoc Patrum fidei defensore colloquendi desiderium concepisse.

Σωφρονίω ἐπισκόπῳ (17).

C

Ὅπως ἠύφρακας ἡμᾶς τοῖς γράμμασιν, οὐδὲν θεόμεθα γράφειν. Εἰκάξεις γὰρ πάντως αὐτοῖς οἷς ἐπέστειλας τοιούτοις οὔσι. Τὸν γὰρ πρῶτον καρπὸν τοῦ Πνεύματος, τὴν ἀγάπην, εἰδείξας ἡμῖν διὰ τοῦ γράμματος. Τούτου δὲ τι ἂν γένοιτο τιμιώτερον ἡμῖν ἐν τῇ παρούσῃ τῶν καιρῶν καταστάσει, ἡνίκα, διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ἐψύγη τῶν πολλῶν ἢ ἀγάπη; Οὐδὲν γὰρ οὕτω σπάνιον νῦν ὡς ἀδελφοῦ συντυχία πνευματικῶν, καὶ ῥῆμα εἰρηρικόν, καὶ πνευματικὴ κοινωνία, ἣν εὐρόντες ἐν τῇ σῆ τελειότητι ὑπερευχαριστήσαμεν τῷ Κυρίῳ, θεόμενοι καὶ τῆς τελείας ἐπὶ σοὶ μετασχεῖν εὐφροσύνης. Εἰ γὰρ

D

EPISTOLA CLXX΄.

Glycerio

Quousque tandem amentia præceps ageris, et tibi quidem ipse male consules, animos autem nostros concitabis, atque universum monachorum cœtum infamia et dedecore afficies? Redi igitur Deo fretus et nobis, qui ejus benignitatem imitmur. Nam si paterno animo reprehendimus, etiam paterno animo ignoscemus. Ita tecum agimus: si quidem multi alii tua causa supplicant, et ante alios presbyter tuus, cujus canitiem et misericordiam reveremur. Quod si diutius a nobis te removes, gradu quidem omnino excidisti; Deum autem etiam amittes, cum tuis cantilenis et stola: quibus rebus ducis adolescentulas non ad Deum, sed ad barathrum.

EPISTOLA CLXXI΄.

Gregorio.

Scripti ad te et antea de Glycerio et virginibus. At illi necdum hodie redierunt: verum adhuc morantur; qua de causa, et quomodo nescio. Neque enim tibi hoc crimen intulerim, quod invidiæ nobis creandæ **260** causa id facias, vel ipse nonnihil nobis offensus, vel gratiam ab aliis iniens. Veniant igitur, omni metu posito: esto tu hujus rei sponsor. Angimur enim dum membra abscinduntur, etiamsi recte præcisa sint. Quod si restiterint, aliorum erit onus, nos autem abluimur.

EPISTOLA CLXXII΄.

Sophronio episcopo.

Quanta me lætitiā litteræ tuæ affecerint, scribere nihil mihi opus est. Id enim profecto conjicis ex his quæ scripsisti, cum talia sint. Primum enim Spiritus fructum, charitatem, mihi per epistolam ostendisti. Quid autem ea re mihi possit esse antiquius in hoc temporum statu, quo propter multiplicatam iniquitatem refrixit multorum charitas? Nunc enim nihil est tam rarum, quam spiritualis fratris congressus, et verbum pacificum, et spiritualis communio: quam in tua integritate nactus Domino gratias egi, orans ut et cumulata in te lætitiā perfruar. Si enim tales epistolæ, qualis con-

(70) Κινεῖς δέ. Ita Harl. Editi κινεῖς μὲν. Habet etiam Gregorius Nazianzenus ut edidimus.

(71) Συγγνωσόμεθα πατρικῶς. Male apud Gregorium legitur πνευματικῶς.

(72) Μακρύνεις. Harl. μακρύνεις.

(73) Πάντως. Reg. secundus παντός.

(74) Σὺ γενοῦ τούτου. Ita mss. tres. Editi συγγένου τούτων. Legitur etiam τούτων apud Greg.

(75) Τεμνομένων. Legitur apud Greg. τεμνομένοι τῶν μελῶν· *abscissi a membris*.

(76) Καλῶς. Ita Harlæani codicis ope emendavi-

mus quod in editis legebatur κακῶς.

(77) Σωφρονίω ἐπισκόπῳ. Sic editi, Coisl. primus, Med. et alii nonnulli. Vat. et Clarom. habent tantum Σωφρονίω. At prorsus mendose Harlæanus codex et alii nonnulli, in quibus præcedit epistola ad Sophronium magistrum, habent τῷ αὐτῷ. Perspicuum enim est hanc epistolam ad episcopum, non ad magistrum officiorum scriptam esse.

* Alias CCCXIV. Scripta circa annum 374.

** Alias CCCXIII. Scripta circa annum 374.

*** Alias CCCXXV. Scripta circa annum 374.

gressus? Et si eminus sic capis, quanti eris pretii tum cum cominus conspiceris? Scito autem, nisi negotiorum innumerabilium multitudo detineret ac ineluctabilis illa necessitas qua constringor, ipsum me ad tuam integritatem properaturum fuisse. Quamquam magnum quidem impedimentum est, quominus movear, vetus illa corporis ægrotudo; sed tamen ob speratam utilitatem hoc impedimentum esse non duxissem. Congredi enim cum viro, eadem sentiente, et Patrum fidem defendente, uti de te venerandi fratres et compresbyteri narrant, est profecto ad priscam Ecclesiarum beatitudinem reverti; cum pauci quidem disputandi morbo laborarent, omnes autem tranquillo essent animo, mandata citra pudorem perficientes, per nudam et simplicem confessionem Domino servientes⁴⁵, ac fidem in Patrem et Filium et Spiritum sanctum inviolabilem et minime curiosam servantes.

EPISTOLA CLXXIII*.

Declarat Basilius se raro scribere, dum metuit ne litteræ intercipientur: exponit in quo consistat vitæ evangelicæ institutum, quod Theodora amplexa fuerat.

Theodoræ canonicæ.

Tardus sum ad scribendum, quod minime persuasum mihi sit litteras meas omnino reddi charitati tuæ, sed perferentium improbitate innumeros alios eas prius legere; **261** cum præsertim ea nunc sit rerum perturbatio in orbe terrarum. Quare expecto dum quodam modo incuser, ac litteræ violenter reposcantur: ut hoc argumento eas reddi cognoscam. Sive autem scribam, sive taceam, unum mihi opus est, in animo dignitatis tuæ retinere memoriam, ac Dominum precari, ut det tibi cursum boni illius instituti, quod elegisti, absolvere. Vere enim non leve certamen est promittenti, quæ ex promissis consequuntur adjicere. Nam evangelicum vivendi genus amplecti cujusvis est: sed etiam ad minima quæque observationem perducere, nec quidquam eorum, quæ illic scripta sunt negligere, hoc pauci admodum ex his quos novimus, perfecere: nempe lingua refrænata uti, et crudito ex Evangelii mente oculo: operari manibus secundum propositum Deo placendi: pedes item movere, et uno quo-

⁴⁵ II Tim. II, 15.

* Alias CCCII. Scripta circa annum 374.

(78) Εὖ δὲ ἴσθι. Pro his vocibus legitur in Coisl. primo ὥστε με. In Medicæο ὥστε μοι.

(79) Πλήθος. Editi addunt ἡμᾶς, quod deest in novem codicibus mss.

(80) Λόγος. Hic etiam editi addunt περὶ σοῦ, quæ verba nullo prorsus in codice ms. reperiuntur.

(81) Ἐντολῶν. Editi addunt τοῦ Θεοῦ sine necessaria ratione et præter omnium codicum mss. fidem.

(82) Λατρεύοντες τῷ Κυρίῳ, καί. Desunt hæc verba in Coisl. primo et in Medicæο.

(83) Πρὸς Θεοδώραν κανονικῆν. Ita mss. sex. Editi Θεοδώρα κανονικῆ. Addit Harl. Περὶ βίου κανονικοῦ, de vita canonica.

(84) Παντως. Ita omnes nostri veteres libri. Editi

ἐπιστολαὶ τοιαῦται, ἑποία ἡ συντυχία; Καὶ εἰ πρόβρωθεν αὐτως αἰρεῖς, πόσου ἀξίος ἔσθι ἐγγύθεν ἡμῶν ἐπιφανεῖς; Εὖ δὲ ἴσθι (78), εἰ μὴ μυρίων ἀσχολιῶν περιεῖχε πλήθος (79), καὶ αἱ ἀπαραίτητοι αὐταὶ ἀνάγκαι αἷς ἐνδεδέμεθα, αὐτόν με ἐπειχθῆναι πρὸς τὴν σὴν τελειότητα. Καίτοι γὰρ μέγα μοι ἐμπόδιον ἔστι πρὸς τὰς κινήσεις ἡ παλαιὰ αὐτῆ τοῦ σώματος ἀρρώστια, ἀλλ' ὁμῶς οὐκ ἂν ὑπελογισάμην τοῦτο ἐμπόδιον τῆς προσδοκωμένης ἕνεκεν ὠφελείας. Τὸ γὰρ ἀνδρὶ τὰ αὐτὰ φρονοῦντι, καὶ τὴν τῶν Πατέρων πρεσβεύοντι πίστιν, ὡς ὁ τῶν τιμίων ἀδελφῶν καὶ συμπρεσβυτέρων λόγος (80), καταξιωθῆναι περιτυχεῖν, ὅπως ἔστιν εἰς τὴν ἀρχαίαν μακαριότητα τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπανελθεῖν, ὅτε ὀλίγοι μὲν ἦσαν οἱ νοσοῦντες περὶ ζητήσεως, ἐν ἡσυχίᾳ δὲ ἦσαν πάντες, ἐργάται ὄντες τῶν ἐντολῶν (81) ἀνεπαίσχυτοι, διὰ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀπεριέργου ὁμολογίας λατρεύοντες τῷ Κυρίῳ (82), καὶ ἄσυλον τὴν πίστιν καὶ ἀπεριέργου τὴν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα διαφυλάσσοντες.

EPISTOLA ΡΟΓ'

Πρὸς Θεοδώραν κανονικῆν (83).

Ὁκνηροῦς ἡμᾶς ποιεῖ πρὸς τὸ γράφειν το μὴ πεῖσθαι τὰς ἐπιστολάς ἡμῶν πάντως (84) ἐγχειρίζεσθαι τῇ σὴ ἀγάπῃ ἀλλὰ κακίᾳ τῶν διακονούντων μυρίους προεντυγχάνειν ἑτέρους, καὶ μάλιστα νῦν οὕτω τεταραγμένων (85) τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην πραγμάτων. Διόπερ ἀναμένω τρόπον τινὰ μεμνηθῆναι, καὶ ἀπαιτηθῆναι βιαίως τὰς ἐπιστολάς, ὥστε αὐτῷ τούτῳ τεκμηρίῳ χρήσασθαι τῆς ἀποδόσεως. Καὶ γράφοντες μὲν οὖν καὶ σιωπῶντες ἐν ἔργῳ ἔχομεν, ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν φυλάσσειν τὴν μνήμην τῆς κοσμιότητός σου, καὶ προσεύχεσθαι τῷ Κυρίῳ δοῦναί σοι τελέσαι τὸν δρόμον τῆς ἀγαθῆς πολιτείας, καθὰ προσείλου. Τῷ ὄντι γὰρ οὐ μικρὸς ἀγὼν ὁμολογοῦντι (86) τῆς ἐπαγγελίας τὰ ἐφεξῆς ἐπάγειν. Τὸ μὲν γὰρ προελεσθαι τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείαν παντός. τὸ δὲ καὶ μέχρι τῶν μικροτάτων ἄγειν τὴν παρατήρησιν, καὶ μηδὲν τῶν ἐκεῖ γεγραμμένων παρορᾶν, τοῦτο πάνυ ὀλίγοις τῶν εἰς ἡμετέραν γνώσιν ἡκόντων κατάρθωται· ὥστε καὶ γλώσση πεπεδημένη (87) κεχρησθαι καὶ ὀφθαλμῶ

παντας. Paulo post iidem editi μυρίοις..... ἑτέροις. Septem mss. ut in textu.

(85) Τεταραγμένων. Ita Coisl. uterque, Harl., Med. et Bigot. Editi τεταγμένων. Paulo post editi ἀναμένομεν. Omnes mss. ut in textu.

(86) Ὁμολογοῦντι. Ita tres vetustissimi codices. Editi ὁμολογοῦντά τι. Ibidem quinque mss. τῇ ἐπαγγελίᾳ. Sed sequi maluimus tres vetustissimos, qui hoc loco cum editis consentiunt, nisi quod habent ἐπάγειν pro eo quod erat in editis ἐπαγαγεῖν.

(87) Πεπεδημένη. Magis placuit hæc scriptura codicum Harl. et Coisl. primi, quam vulgata πεπαιδευμένη, lingua castigata. Iidem codices et alii nonnulli κεχρησθαι. Editi χρησθαι.

πεπαιδαγωγημένῳ κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ χερσὶν ἐνεργεῖν κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς εὐαρεστήσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ πόδας κινεῖν, καὶ ἐκάστῳ τῶν μελῶν οὕτω κεχρησθαι, ὡς ἐξ ἀρχῆς ὁ Δημιουργὸς ἡμῶν ἠκουόμησε· τὸ ἐν τῇ καταστολῇ κόσμιον, τὸ ἐν ταῖς συντυχίαις τῶν ἀνδρῶν πεφυλαγμένον, τὸ ἐν βρώμασιν αὐταρκες, τὸ ἐν τῇ κυήσει τῶν ἀναγκαίων ἀπέριπτον. Ταῦτα πάντα μικρὰ μὲν ἀπλῶς οὕτω λεγόμενα, μεγάλου δὲ ἀγῶνος εἰς τὸ κατορθωθῆναι χορήζοντα, ὡς ἐπ' αὐτῆς (88) τῆς ἀληθείας εὕρομεν. Καὶ μὲν καὶ τὸ ἐν τῇ ταπεινοφροσύνῃ τέλειον, ὡς μέτε προγόνων περιφανείας μεμνήσθαι, μήτε, εἴ τι ὑπάρχει (89) ἡμῖν ἐκ φύσεως πλεονέκτημα ἢ κατὰ σῶμα ἢ κατὰ ψυχὴν, τούτῳ ἐπαίρεσθαι, μήτε τὰς ἐξωθεν περὶ ἡμῶν ὑπόληψεις ἀφορμὴν ἐπάρσεως τε καὶ φυσιώσεως ποιεῖσθαι, ταῦτα τοῦ εὐαγγελικοῦ ἔχεται βίου. Τὸ ἐν ἐγκρατεῖα εὐτονον, τὸ ἐν προσευχαῖς φιλόπονον, τὸ ἐν φιλαδελφίᾳ συμπαθές, τὸ πρὸς τοὺς δεομένους καινωνικόν, τὸ τοῦ φρονήματος καταβεβλημένον, ὁ συντριμμός τῆς καρδίας, τὸ τῆς πίστεως ὑγιές, τὸ ἐν σκυθρωπότητι ὁμαλόν, μηδέποτε τῆς ἐννοίας ἡμῶν λειπούσης (90) τοῦ φοβεροῦ καὶ ἀπαραιτήτου μέμνηται δὲ αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἐκδασιν ἀγωνιώσιν ἐλάχιστοι (91).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΔ'.

Raro scribit huic viduæ Basilîus, ne quid ei periculi creet. Hortatur ut a divini iudicii cogitatione animum non dimoveat, nec tamen nimia distringatur sollicitudine.

Πρὸς ἐλευθέραν.

Ἐγὼ, καὶ πάνυ βουλόμενος συνεχῶς ἐπιστέλλειν τῇ εὐγενεῖα ὑμῶν, ἐπέσχον (92) ἑμαυτὸν ἄξι, μήπως θόξω τινὰς ὑμῖν πειρασμούς ἐπεγείρειν, διὰ τοὺς φιλέχθρως πρὸς ἡμᾶς διακειμένους· καί, ὡς ἀκούω, μέχρι καὶ τούτων τὴν ἐχθρὴν ἐλαύνοντας, ὥστε πολυπραγμονεῖν (93) εἴ ποῦ τις καὶ γράμμα ἡμέτερον δέχοιτο. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὴ, καλῶς ποιούσα, κατῆρξας τοῦ γράμματος, καὶ ἐπέστειλας ἡμῖν ἃ ἐχρῆν περὶ τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν σου πραγμάτων ἀνακοινομένη, προεστράπην εἰς τὸ ἀντεπιστεῖλαι· ὁμοῦ μὲν τὰ ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἐλλειφθέντα ἐπανορθούμενος, ὁμοῦ δὲ καὶ πρὸς τὰ ἐπεσταλμένα παρὰ τῆς σῆς εὐγενείας ἀποκρινόμενος. Ὅτι μακαρία ἐστὶ ψυχὴ, ἢ νυκτὸς καὶ ἡμέρας μηδεμίαν ἄλλην μέριμναν στρέφουσα, ἢ πῶς ἐπὶ τῆς μεγάλης ἡμέρας, καθ' ἣν πᾶσα ἢ κτίσις περιστήσεται τὸν κριτὴν, τὰς εὐθύνας τῶν πεπραγμένων ἀποδιδούσα, καὶ αὐτὴ

(88) Ὡς ἐπ' αὐτῆς. Deest ὡς in quatuor mss. non antiquissimis. Ibidem editi εὐρήκαμεν. Tres vetustissimi codices et alii nonnulli ut in textu.

(89) Ὑπάρχει. Ita tres antiquissimi codices. Editi ἐνυπάρχει. Ibidem Med. et Coisl. primus φύσεως πλεονέκτημα sine præpositione.

(90) Ἡμῶν λειπούσης... τὴν μνήμην. Ita tres vetustissimi codices et Clarom. nisi quod Harlæanus codex habet ἐπιλειπούσης. Editi non habent τὴν μνήμην, sed hunc locum sic exhibent: μηδέποτε τῆς ἐννοίας ἐπιλειπούσης ἡμᾶς τοῦ, etc. Nunquam a nobis recedente cogitatione terribilis illius, etc.

(91) Suppiementum ad hanc epistolam ut anecdotum Latine tantum et corruptissime edidit Petrus Aloysius Galletius (ap. Amaduzzi *Anecdota litteraria*, tom. I, p. 23). Incipit: *Multis vero existenti-*

que membro sic uti, ut initio Conditor noster ordinavit: modestia in vestitu, cautio in virorum colloquiis, in cibis frugalitas, in rerum necessariarum possessione nihil superflui. Hæc omnia exigua quidem dum sic simpliciter narrantur, sed magno certamine ad perficiendum indigent, quemadmodum reipsa comperimus. Sed et humilitatis perfectio, adeo ut neque majorum claritatis meminerimus, nec si quid nobis insit a natura aut corporis aut animi ornamentum, inde efferamur, neque externas de nobis opiniones ansam elationis ac tumoris faciamus: hæc cum vita evangelica connexa sunt. Ad hæc constantia in abstinentia, in precando sedulitas, in fraterna dilectione commiseratio, liberalitas erga indigentes, spiritus animique abjectio, cordis contritio, fidei sanitas, in mœrore æquabilitas; nunquam intermittente cogitatione nostra terribilis illius et ineluctabilis iudicii recodationem, ad quod omnes quidem festinamus, sed qui illius reminiscantur, ac de illius exitu sint solliciti, paucissimi sunt.

δικαστηρίου τὴν μνήμην· πρὸς ὃ ἐπειγόμεθα μὲν ἅπαντες, ἐλάχιστοι (91).

EPISTOLA CLXXIV*.

Ad viduam.

Equidem etsi omnino cupiebam ad tuam nobilitatem sæpissime scribere, me ipse semper cohibui, ne quas vobis tentationes viderer suscitare, propter eos qui infenso in me sunt animo, atque etiam, ut audio, inimicitiam eo usque perducunt, ut curiosius inquirant, an quis a me litteras accipiat. Sed quia **262** ipsa præclare faciens, litteras cœpisti mittere, ac scripsisti nobis, ut par erat, de rebus animæ tuæ communicans, incitatus sum ad rescribendum, cum ea quæ præterito tempore omissa sunt, sarcians, tum etiam ad ea quæ a tua nobilitate scripta sunt, respondens. Nempe beata est anima illa, quæ noctu ac interdium nullam aliam curam versat, nisi quomodo in die illa magna, in qua creatura omnis actionum suarum rationem redditura iudicem circumstabit, possit et ipsa vitæ suæ rationem facile ponere. Qui enim

bus quæ a divina Scriptura manifestata sunt, et his qui a studiosis debent dirigi et Deo placere festinantibus in presentiarum moti, a vobis solum, sicut didici, etc., corrupte. Desinit: Fructusque dignos penitentia ostendere Dei beneplacencia et cooperatione Domini nostri Jesu Christi. Amen. Sed quæ inedita putavit vir doctissimus, ea totidem verbis Græce et Latine, emendatius etiam, legere est epist. 22, supra. Edit.

(92) Ἐπέσχον. Ita mss. summo consensu, et paulo post φιλέχθρως. Editi ἀπέσχον et φιλέχθως.

(93) Πολυπραγμονεῖν. Harl. et Coisl. primus φιλοπραγμονεῖν, quod idem significat. Paulo post idem Coisl. ὡς ἐχρῆν.

* Alias CCLXXXIII. Scripta circa anno 374.

diem illam atque horam ante oculos positam habet, semperque suam pro illo tribunali, quod decipi nequit, defensionem meditatatur, is aut nihil aut omnino levissima peccabit; quia peccare nobis ob absentiam timoris Dei contingit. Quibus autem clare obversabitur intentarum minarum expectatio, his nullum tempus dabit insitus timor in involuntarias actiones aut cogitationes incidendi. Itaque Dei memineris, et illius timorem in corde habeto, atque ad communionem precum omnes adjunge. Magnum enim est eorum qui Deum placare possunt auxilium. Neque hæc facere intermiseris. Nam et viventibus nobis in hac carne bona erit adjutrix precatio, et inde proficiscentibus idoneum viaticum ad futurum ævum. Quemadmodum autem sollicitudo res bona est, ita rursus animum despondere et desperare, ac de salute diffidere, res sunt animæ noxiæ. Spem itaque in Dei bonitate colloca, et illius auxilium expecta: certo sciens, si recte ac sincere ad ipsum convertamur, futurum ut non modo nos omnino non rejiciat, sed etiam nobis adhuc precum verba proferentibus dicat: Ecce adsum.

EPISTOLA CLXXV*.

De fide nihil vult scribere Basilius, ac de calumniatoribus suis queritur.

Magneniano comiti.

Non ita pridem scribebat mihi gravitas tua, cum nonnulla alia, tum ut de fide scriberem aperte præcipiens. Ego porro tuum hujus rei admiror studium, ac Deum rogo, ut indefessa tibi insit bonorum electio, ac semper progrediens tum scientia, tum bonis operibus, perfectus evadas. Sed quia nolo de fide scriptum relinquere, nec diversas fidei professiones scribere, recusavi mittere quæ postulastis. Cæterum mihi videmini erudiri ab hominibus illic nihil agentibus, qui ut me calumniantur nonnulla proferunt; quasi inde seipsos sint commendaturi, si de me turpissima mentiantur. Illos enim nudat præterim tempus, et progrediens experientia notiores faciet. Nos autem præcipimus iis, qui in Christum sperant, nihil curiose præter antiquam **263** fidem inquirere: sed quemadmodum credimus, ita et baptizari, et quemadmodum baptizamur, ita et glorificare. Nomina autem nobis satis est ea confiteri quæ a sancta Scriptura accepimus, et in his novitatem vitare. Non enim in inventione

A δυνηθῆ κούφως ἀποθέσθαι τὸν λόγον τῶν βεβιωμένων. Ὁ γὰρ ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν πρὸ ὀφθαλμῶν τιθέμενος, καὶ ἀεὶ μελετῶν τὴν ἐπὶ τοῦ ἀπαραλογίστου (94) κριτηρίου ἀπολογία, ὁ τοιοῦτος ἢ οὐδὲν παντελῶς ἢ ἐλάχιστα ἀμαρτήσεται διότι τὸ ἀμαρτάνειν ἡμῖν κατὰ ἄπουσίαν τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ (95) γίνεται. Οἷς δ' ἂν ἐναργῆς παρῆ τῶν ἀπειλουμένων ἢ προσδοκία, οὐδένα καιρὸν δώσει τοῖς τοιοῦτοις ὁ σύνοικος φόβος εἰς ἀβουλήτους πράξεις ἢ ἐνθυμήσεις ἐκπεσεῖν (96). Καὶ μέμνησο τοίνυν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔχε τὸν αὐτοῦ φόβον ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ πάντας εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν εὐχῶν παραλάμβανε. Μεγάλη γὰρ καὶ ἡ τῶν δυναμένων δυσωπεῖν τὸν Θεὸν βοήθεια. Καὶ μὴ διαλίπῃς ταῦτα ποιούσα. Καὶ γὰρ καὶ ζῶσιν ἡμῖν τὴν ἐν σαρκὶ ταύτῃ ζωὴν ἀγαθὴ ἔσται βοήθης ἢ προσευχῆ· καὶ ἀπερχομένοις ἐντεῦθεν ἐφόδιον διαρκῆς πρὸς τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα. Ὡς περ δὲ ἡ φροντὶς πράγμα ἔστιν ἀγαθόν, οὕτω πάλιν ἡ ἀθυμία καὶ ἡ ἀπόγνωσις, καὶ τὸ δυσελπίστως ἔχειν πρὸς σωτηρίαν, τῶν βλαπτόντων ἐστὶ τὴν ψυχὴν. Ἐπέλιψε τοίνυν τῇ ἀγαθότητι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκδέχου αὐτοῦ τὴν ἀντίληψιν, γνώσκουσα, ὅτι, εἰ καλῶς καὶ γνησίως πρὸς αὐτὸν ἐπιστραφῶμεν, οὐ μόνον οὐκ ἀπορρίψει ἡμᾶς εἰς τὸ παντελές, ἀλλ' ἔτι λαλούντων ἡμῶν τὰ ῥήματα τῆς προσευχῆς ἐρεῖ· Ἴδου πάρεμι.

ΕΘΙΣΤΟΛΗ ΡΟΕ'.

Μαγνηνιακῷ (97) κόμητι.

C Πρώτην ἐπέστειλλέ μοι ἡ σεμνότης σου ἄλλα τιὰ, καὶ περὶ πίστεως γράψαι ἡμᾶς ἐναργῶς προστάσσοις. Ἄλλ' ἐγὼ τὴν μὲν σὴν περὶ τὸ πρᾶγμα ἄγαμαι σπουδὴν, καὶ εὐχομαι τῷ Θεῷ ἀνευδύτως σοι τῶν ἀγαθῶν τὴν αἰοεσι εὐυπάρχειν, καὶ ἀεὶ σε προκόπτοντα καὶ γνώσει καὶ ἔργοις ἀγαθοῖς τελειοῦσθαι διὰ δὲ τὸ μὴ βούλεσθαι περὶ πίστεως σύνταγμα καταλιμπάνειν, μηδὲ γράφειν διαφόρους πίστεις, παρετηρησάμεν ἀποστεῖλαι ἃ ἐπιζητήσατε. Πλὴν δοκεῖτέ μοι περιηγεῖσθαι παρὰ τῶν αὐτόθι, τῶν μηδὲν ἐργαζομένων, οἱ ἐπὶ (98) διαβολῇ ἡμετέρᾳ λέγουσίν τινα, ὡς ἐκ τούτου ἑαυτοὺς συστήσαντες (99), εἰ ἡμῶν τὰ αἰσχίστα καταψεύσονται. Ἐκείνους μὲν γὰρ φανεροῖ ὁ παρελθὼν χρόνος, καὶ προῖοῦσα ἢ πείρα φανερωτέρους ποιήσει· ἡμεῖς δὲ παρακαλοῦμεν τοὺς ἠλικιότας εἰς Χριστὸν, μηδὲν παρὰ τὴν ἀρχαίαν περιεργάζεσθαι πίστιν· ἀλλ' ὡς πιστεύομεν, οὕτω καὶ βαπτίζεσθαι, ὡς δὲ βαπτίζομεθα, οὕτω καὶ δοξολογεῖν. Ὀνόματα δὲ ἡμῖν ἀρκεῖ (1) ἐκεῖνα ὁμολογεῖν, ἃ παρελάβομεν παρὰ τῆς

* Alias CCCCX. Scripta circa ann. 374.

(94) Ἀπαραλογίστου. Ita mss. septem. Editi ἀπαραλογήτου. Paulo post. ope codicum Harl. et Coisl. primi emendavimus quod erat in editis ἢ οὐδὲν ἢ παντελῶς ἐλάχιστα.

(95) Τοῦ Θεοῦ. Ita tres vetustissimi codices. Desunt in aliis. Editi τοῦ Κυρίου. Paulo post editi ἐναργῆς παρῆ τῶν ἀπαιτουμένων. Omnes mss. ut in textu.

(96) Ἐκπεσεῖν. Multi codices non antiquissimi ἐκπίπτειν. Non multo post plures mss. ταύτην ζωὴν.

(97) Μαγνηνιακῷ. Med. Μαγνηνιακῷ. Editi Μαγνημιακῷ.

(98) Οἱ ἐπὶ. Ita Coisl. primus et Reg. secundus. Editi ὁ ἐπὶ.

(99) Συστήσαντες. Ita Coisl. primus, Med., Vat., Clarom. et Reg. secundus. Editi συστήσαντες.

(1) Ἀρκεῖ. Medicæus codex ἀρκεῖν.

ἀγίας Γραφῆς, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις καινοτομίαν A
διαφεύγειν. Οὐ γὰρ ἐν τῇ ἐφευρέσει τῶν προσηγο-
ριῶν ἢ σωτηρία ἡμῶν, ἀλλ' ἐν τῇ ὑγιεὶ περὶ τῆς
θεότητος εἰς ἣν πεπιστεύκαμεν ὁμολογία.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΣ.

*Amphilochium invitatur Basilium ad diem festum S. Euppsychii, rogaturque ut tribus diebus ante ipsum diem festum
adveniat,*

Ἀμφιλοχίω, ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

Παράσχοι ὁ ἅγιος Θεὸς ἐρρώμένῳ σοι τὸ σῶμα,
καὶ ἀπὸ πάσης ἀσχολίας ἀναιμένῳ, καὶ πάντα πράτ-
τουντι κατὰ νοῦν, τὴν ἐπιπτολὴν ἡμῶν ταύτην εἰς
χεῖρας ἐλθεῖν, ἵνα μὴ ἀπρακτος ἡμῶν ἢ παράκλησις
γένηται, ἣν παρακαλοῦμεν νῦν ἐπιφανῆσαι σε ἡμῶν
τῇ πόλει, ἐπὶ τῷ σεμνοτέρῳ γενέσθαι τὴν παν-
ήγυριν, ἣν δι' ἔτους ἄγειν ἐπὶ τοῖς μάρτυσιν ἔθος
ἔστιν ἡμῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Πέπεισο γὰρ, τιμιώτατέ
μοι καὶ ποθεινότατε ὡς ἀληθῶς, ὅτι πολλῶν εἰς
πεῖραν ἐλθῶν ὁ πατ' ἡμῖν (2) λαὸς, τῆς οὐθενὸς οὕτως
ἀντέχεται ἐπιτυχίας, ὡς τῆς σῆς παρουσίας· τοιοῦ-
τον κέντρον ἀγάπης ἐκ τῆς μικρᾶς ἐκείνης συντυχίας
ἐναφῆκας. Ἴνα οὖν καὶ ὁ Κύριος δοξασθῆ, καὶ λαοὶ
εὐφρανθῶσι, καὶ τιμηθῶσι μάρτυρες, καὶ ἡμεῖς οἱ
γέροντες τῆς ὀφειλομένης ἡμῖν παρὰ τέκνου γνησίου C
τύχωμεν θεραπείας, καταξιώσων ἀόκνως μέχρις ἡμῶν
διαβῆναι, καὶ προλαβεῖν τὰς ἡμέρας τῆς συνόδου.
ὥστε ἐπὶ σχολῆς ἡμᾶς ἀλλήλοις συγγενέσθαι, καὶ
συμπαρακληθῆναι διὰ τῆς κοινωνίας τῶν πνευματι-
κῶν χαρισμάτων. Ἔστι δὲ ἡ ἡμέρα τῇ πέμπτῃ (3) τοῦ
Σεπτεμβρίου. Διὸ παρακαλοῦμεν πρὸ τριῶν ἡμερῶν
ἐπιστῆναι, ἵνα καὶ τοῦ πτωχοτροφείου τὴν μνήμην (4)
μεγάλαν ποιήσῃς τῇ παρουσίᾳ. Ἐρρώμενος καὶ
εὐθυμος ἐν Κυρίῳ ὑπερευχόμενός μου διαφυλαχθεῖς
μοι καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ χάριτι τοῦ Κυρίου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΖ'.

Commendatur Basilium Eusebium, qui calumniis appetitus gravissimum iudicium sustinebat tempore molestissimo.

Σωφρονίῳ μαγίστρω.

Καταλέγειν μὲν πάντας τοὺς δι' ἡμᾶς (5) εὐερ-
γετηθέντας παρὰ τῆς σῆς μεγαλονοίας οὐ ῥάδιον·
οὕτω πολλοὺς μὲν σύνισμεν ἑαυτοῖς εὐπεποιηκόσι
διὰ τῆς μεγάλης σου χειρὸς, ἣν ὁ Κύριος ἡμῖν σύμ-
μαχον ἐπὶ τῶν μεγίστων καιρῶν ἐχαρίσατο· δικαιο-

(2) Παρ' ἡμῖν. Editi παρ' ἡμῶν contra veterum
codicum fidem.

(3) Τῇ πέμπτῃ. Nolui immutare hunc contextum,
quia sic reperitur in utroque Coisl., Med. utroque,
Reg. Vat. et utroque Bigot. Nisi quod in nonnullis
legitur τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τῇ πέμπτῃ. Non ex-
stat hæc epistola in codice Harlæano. Legitur in
editis τῇ ε'. Sed tamen legendum videtur τῇ ἐβδό-
μῃ die septima Septembris. Hoc enim die memoria
S. Euppsychii martyris apud Græcos celebratur: id
que Basilium ipse testatur in epistola 100, consen-
tientibus tribus vetustissimis codicibus, et utroque
Regio, Coisl. secundo, Vat. ac Bigot. altero.

(4) Τὴν μνήμην. Existimat Tillemontius Amphilo-
chium sic invitari, ut dum in ptochotrophio di-
versatur, locus ex ejus præsentia memorabilis fie-
ret. Sed quid necesse fuit eum tribus ante diem
festum diebus advenire? Num si ad diem præsti-

EPISTOLA CLXXVI*.

B *Amphilochio, episcopo Iconii.*

Faxit Deus sanctus, ut tibi corpore valenti, et
omnibus negotiis soluto, et omnia ex sententia
gerenti hæc epistola nostra in manus veniat; ut
inanis et irrita non sit nostra adhortatio, qua te
rogamus, ut nunc in civitatem nostram adve-
nias, quo conventus, quem quotannis agere in
honorem martyrum mos est Ecclesiæ nostræ, illu-
strior fiat. Nam persuasum sit tibi, vir mihi
colendissime et vere quam desideratissime, popu-
lum nostrum, cum multos expertus sit, nullius
præsentiam ita desiderare, ut tuam, tantum ei
amoris aculeum brevi illo congressu immisisti. Ut
igitur et Domino gloria tribuatur, et populi lætitia,
et honore martyres afficiantur, ac nos senes debita
nobis a filio germano consequamur obsequia, ne
dedigneris ad nos usque impiger accedere, atque
conventus dies prævertere; ut otiose mutuum
inter nos colloquium habeamus, nosque invicem
donorum spiritualium communicatione console-
mur. Præstitutus porro dies est Septembris quintus.
Quamobrem, quæso, tribus diebus tempus illud
anticipato, ut et memoriam ptochotrophii præsen-
tia tua insignem efficias. Saus, lætusque in Do-
mino, et pro me deprecans serveris mihi et Eccle-
siæ Dei per gratiam Domini.

EPISTOLA CLXXVII**.

D *Sophronio magistro.*

Recensere omnes, qui propter me beneficiis a
tua magnanimitate affecti sunt, non facile est;
adeo multis conscius mihi sum me bene fecisse
per magnam tuam manum, quam mihi Dominus
gravissimis temporibus adjutricem largitus est.

tum venisset, ptochotrophio nihil honoris ex illius
præsentia accessisset? Itaque τὴν μνήμην interpretor,
ecclesiam in ptochotrophio exstructam, de qua
Basilium loquitur in epist. 94. Nemo nescit Eccle-
sias, in quibus martyrum reliquiæ asservabantur,
memorias dici solere. Porro Amphilochius, si tri-
bus ante festum diebus venisset, non dubium est,
quin ptochotrophio exceptus (ibi enim excipiebantur
insignes personæ), mysteria in ecclesia illius
loci celebrasset. Quamobrem rogatur Basilium tempus
tribus diebus anticipet, ut non solum S. Euppsychii
diem festum obeat, sed et memoriam ptochotrophii
præsentia sua insignem efficiat.

(5) Δι' ἡμᾶς. Ita Coisl. primus; quæ scriptura
magis placet: uam vulgata δι' ἡμῶν, per me.

* Alias CCXCIV. Scripta anno 374.

** Alias CCCXXXIV. Scripta anno 374.

Omnium autem dignissimus est qui juvetur, is quem nunc tibi per litteras **264** meas sisto, colendissimus frater noster Eusebius, absurda appetitus calumnia, quam propulsare solius tuæ est probitatis. Quapropter rogo, ut et juris habens rationem, et ad humanam conditionem respiciens, et consueta in me beneficia conferens, huic viro omnium loco sis, eumque una cum veritate adjuves. Nam præsidii non parum in jure positum habet; quod quidem, nisi tempus præsens læserit, facile erit clare et ineluctabiliter demonstrare.

EPISTOLA CLXXVIII*,

Commendat Basilius eundem Eusebium, ac rogat, ne quia multi in atrocissimis sceleribus deprehensi, in eum hæc suspicio redundet.

Aburgio.

Scio me tuæ dignitati multos sæpenumero commendasse, et gravissimis temporibus non parum afflictis profuisse. Sed nullum antea missum a me ad tuam præstantiam memini, qui mihi charior foret, aut qui de rebus majoris momenti decertaret, quam desideratissimus filius Eusebius, qui nunc tibi has a me litteras reddit. Qui quidem quali implicatus sit negotio, ipse, si modo tempus idoneum nanciscatur, gravitati tuæ narrabit. Quæ autem a me dici par est, hæc sunt: non committendum esse ut viri causa detorqueatur; aut quia multi in atrocissimis sceleribus deprehensi sunt in eum hæc multorum suspicio redundet; sed iudicium ei concedendum esse, et in illius vitam inquirendum. Ita enim facillime calumnia manifesta fiet, ac vir ille justissimum patrocinium nactus, perpetuus erit beneficii a tua humanitate accepti præco.

EPISTOLA CLXXIX**.

Commendat Basilius hominem gravi calumnia in iudicium vocatum

Arinthæo.

Libertati amicum te esse et perhumanum satis nos docent et generosa indoles, et quod te communem omnibus præbes. Quapropter fidenter deprecatores me præbeo pro viro ex longa quidem majorum serie claro, sed per se majori honore ac reverentia digno ob insitam morum suavitatem; ut meo rogatu opem illi feras, iudicium sustinenti leve illud quidem et contemnendum, si veritas spe-

* Alias CCCLX. Scripta anno 374.

** Alias CCCLXXX. Scripta anno 374.

(6) Τυγχάνει. Sic mss. octo. Editi τυγχάνειν.

(7) Ἀδελφός. Ante hanc vocem editi apponunt ἡμῶν, quod deest in tribus vetustissimis codicibus.

(8) Ἐπιδειχθήσεται. Ita Harl. codex, cui favent sex alii, in quibus legitur ἐπιδειχθήσεται. Editi ἐπιδειχθῆναι.

(9) Ἐπὶ ταῖς χαλεπωτάταις. Indicat Basilius horribilem illam tragœdiam, quæ sub Valente acta est, cum deprehensi fuissent qui de illius successore per sortes inquisierant. Tunc omnium fere ordinum multitudo, quam nominatim recensere est arduum inquit Ammianus, in plagas calumnia-

τατος δὲ πάντων καὶ ὁ νῦν προσαγόμενος διὰ τοῦ γράμματος ἡμῶν τυγχάνει (6), ὁ αἰδεσιμωτατος ἀδελφός (7) Εὐσέβιος, παραλόγῳ συκοφαντίᾳ περιπεσών, ἣν ἀποσκεδάσαι μόνῃς ἐστὶ τῆς σῆς ὀρθότητος. Διὸ παρακαλοῦμεν, καὶ τῷ δίκαιῳ χαριζόμενον, καὶ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ἀφορῶντα, καὶ ἡμῖν τὰς συνήθεις παρεχόμενον χάριτας, ἀντὶ πάντων γενέσθαι τῷ ἀνδρὶ, καὶ προστῆναι αὐτοῦ ἕμετά τῆς ἀληθείας. Ἐχει γὰρ οὐ μικρὰν συμμαχίαν τὴν ἀπὸ τοῦ δίκαιου. ἦν, εἰ μὴ ὁ παρῶν καιρὸς καταβλάψει, πάνυ ῥάδιον σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως ἐπιδειχθήσεται (8).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΗ.

Ἄβουργίῳ.

Πολλοὺς οἶδα πολλάκις συστήσας τῇ τιμιότητι σου, καὶ γεγόμενος ἐπὶ μεγίστων καιρῶν χρήσιμος ἱκανῶς τοῖς καταπονουμένοις. Οὐ μὴν τιμιώτερόν γε ἐμοῖ, οὐδ' ὑπὲρ μειζόνων ἀγωνιζόμενον οἶδα πρότερον παραπέμψας τῇ κοσμιότητι σου τοῦ ποθεινοτάτου υἱοῦ Εὐσέβιου, τοῦ νῦν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐγχειρίζοντός σοι παρ' ἡμῶν. Ὅς ποταπῶ μὲν συμπλέκται πράγματι, αὐτὸς, ἂν τύχοι τινὸς καιροῦ, διηγήσεται σου τῇ σεμνότητι. Ἄ δὲ παρ' ἡμῶν λεχθῆναι προσῆκε, ταῦτά ἐστι· μὴ παρασυρῆναί τὸν ἄνδρα, μηδὲ τῷ πολλοὺς περηνέναι τοὺς ἐπὶ ταῖς χαλεπωτάταις (9) πράξεσιν ἐαλωκότας, καὶ αὐτὸν τε τῆς τῶν πολλῶν ὑπονοίας παραπολαῦσαι· ἀλλὰ τυχεῖν δικαστηρίου, καὶ εἰς ἐξέτασιν αὐτοῦ τὸν βίον ἀχθῆναι. Ῥᾶστα γὰρ οὕτω καὶ ἡ συκοφαντία φανερά γενήσεται, καὶ ὁ ἀνὴρ τυχών τῆς δικαιοτατης προστασίας κήρυξ ἔσται διηνεκῆς τῶν ὑπεργμένων αὐτῷ παρὰ τῆς σῆς ἡμερότητας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΘ'.

Ἄριυθαιῳ.

Καὶ φιλελεύθερόν σε εἶναι καὶ φιλόανθρωπον τό τε τῆς φύσεως εὐγενὲς καὶ τὸ πρὸς πάντας κοινωνικόν ἱκανῶς ἡμᾶς ἐκδιδάσκει. Διὸ θαρρόντως (10) προσβεῦομεν ὑπὲρ ἀνδρὸς λαμπροῦ μὲν ἀνωθεν καὶ ἐκ προγόνων (11), πλείονος δὲ δι' ἑαυτὸν τιμῆς καὶ αἰδοῦς ἀξίου διὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῷ τῶν τρόπων ἡμερότητα· ὥστε σε παρακληθέντα ὑφ' ἡμῶν παραστῆναι αὐτῷ ἀγωνιζομένῳ δίκην, τῆς μὲν ἄλλ-

rum conjecta, percussorum dexteras fatigavit, tormentis et plumbo et verberibus ante debilitata: sumptumque est de quibusdam sine spiramento vel mora supplicium, dum quaeritur an sumi deberet: et ut pecudum ubique trucidatio- cernebatur. Rerum crudeliter gestarum seriem et modos accurate describit idem scripto lib. xxix, c. 1 et 2. Merito ergo metuebat Basilius, ne his calumniis implicatus Eusebius parum haberet in sua innocentia præsidii.

(10) Θαρρόντως. Tres recentiores codices θαρρόντες.

(11) Καὶ ἐκ προγόνων. Conjunctio addita ex Coisl. primo et Harl.

θείας ἔνεκεν (12) εὐκαταφρόνητον, ἐναγώνιον δὲ ἄλλως διὰ τὸ τῆς συκοφαντίας βαρῦ. Μεγάλη γὰρ ἂν γένοιτο αὐτῷ ῥοπή πρὸς σωτηρίαν, εἰ καταξιώσειάς τι ῥῆμα φιλόφρονον ὑπὲρ αὐτοῦ προέσθαι (13), προηγουμένως μὲν τῷ δικαίῳ χαριζόμενος, ἔπειτα καὶ ἡμῖν τοῖς ἐξαιρέτοις σου τὴν συνήθη τιμὴν καὶ χάριν καὶ ἐν τούτῳ χαριζόμενος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΠ΄.

Sophronio Basilius commendat Eumathium nobilem et disertum virum gravissima calamitate afflictum.

Σωφρονίῳ μαγίστρῳ, Εὐμαθίου ἔνεκεν.

Ἄνδρὲ ἀξιολόγῳ περιτυχῶν περιστάσει οὐκ ἀνεκτῆ κεχρημένῳ, ἔπαθον τὴν ψυχὴν. Τί γὰρ οὐκ ἐμέλλον, ἄνθρωπος ὢν, ἀνθρώπῳ ἐλευθίῳ παρ' ἀξίαν ἐμπεπλεγμένῳ πράγμασι συναλγεῖν; Καὶ βουλευσάμενος (14) πῶς ἂν γενοίμην αὐτῷ χρήσιμος, εἰ τῇ σῆ κοσμιότητι ποιήσαιμι γνώριμον. Σὸν οὖν τὸ ἐφεξῆς, τὴν σαυτοῦ σπουδὴν, ἣν εἰς πολλοὺς ἐφ' ἡμῖν (15) μάρτυσιν ἐπιδέδειξαι, καὶ αὐτῷ παρασχέσθαι. Τὸ δὲ πρᾶγμα γνωρίσει ἡ ἐπιδοθεῖσα παρ' αὐτοῦ δέησις τοῖς βασιλεῦσιν, ἣν καὶ λαβεῖν εἰς χεῖρας, καὶ συμπράξαι τῷ ἀνδρὶ τὰ δυνατὰ παρακλήθητι. Καὶ γὰρ Χριστιανῷ χαρίζῃ (16), καὶ εὐγενεῖ, καὶ ἀπὸ λόγου πολλοῦ τὸ αἰδέσιμον ἐπαγομένῳ. Ἐάν δὲ προσθῶμεν, ὅτι καὶ ἡμεῖς μεγάλην διὰ τῆς εἰς αὐτὸν εὐποιίας ὑποδεχόμεθα (17) χάριν, πάντως, καὶ μικρὸν ἢ ἄλλως τὸ ἡμέτερον, ἀλλὰ τῆς σῆς σεμνότητος (18) αἰεὶ ἐν λόγῳ ποιῆσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς ἀνεχομένης, οὐ μικρὸν φανεῖται τὸ χαρισθὲν ἡμῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΠΑ΄

Rogat Otreium Basilius ut sese invicem consolentur; iste quidem quæ Samosatis perferentur, ad Basilium scribendo: Basilius vero, quæ ex Thracia didicerit, ei nuntiando

Ὀτρειῳ Μελητίνης.

Οἶδα, ὅτι καὶ τῆς σῆς εὐλαθείας τοσοῦτου ἄπτεται ὁ χωρισμὸς τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Εὐσεβίου, ὅσον καὶ ἡμῶν αὐτῶν. Ἐπεὶ οὖν ἀμφοτέρω χρηζόμενοι παρακλήσεως, ἀλλήλοις γενόμεθα παραμυθία. Καὶ σὺ τε ἡμῖν ἐπίστελλε τὰ ἐκ Σαμοσάτων, ἡμεῖς τε ἄπερ ἂν μάθωμεν ἀπὸ τῆς Θράκης, ἀπαγγελοῦμεν. Φέρει γὰρ ἐμοὶ μὲν τὸ γινώσκειν τοῦ λαοῦ τὴν ἐνστάσιν οὐ μικρὰν ῥαστώνην ἐκ τῶν παρόντων λυπηρῶν, τῇ δὲ σῇ χρηστότητι τὸ διδάσκεισθαι ἐν οἷς ἐστὶν ὁ κοινὸς ἡμῶν πατήρ. Ἀμείλει καὶ νῦν οὐ γοήμασι σημαίνειν ἔχομεν· ἀλλ' αὐτὸν παρεστήσαμεν σοι τὸν ἀκριβοῦς εἰδότα καὶ ἀπαγγέλλοντα (19) ἐν αἷς αὐτοῦ κατέλιπε, καὶ ὅπως καὶ φέροντα (20) τὰ συμπύπτοντα. Εὐχου τοίνυν καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ὁ Κύριος ταχεῖαν ἀπαγάγῃ τῶν δεινῶν τούτων τὴν λύσιν.

(12) Ἐνεκεν. Ita sex mss. Editi ἔνεκα.

(13) Προέσθαι. Ita mss. sex. Editi προῖεσθαι.

(14) Βουλευσάμενος. Editi addunt οὖν, quod abest a novem mss.

(15) Ἐφ' ἡμῖν. Sic Med. et Coisl. 1, melius quam alii et editi ὑφ' ἡμῖν.

(16) Χαρίζῃ. Ita Coisl. primus cum quatuor aliis et Harl. secunda manu. Editi χαρίζει.

(17) Ὑποδεχόμεθα. Ita mss. sex. Coisl. primus ἀποδεχόμεθα. Editi ἀποδεξόμεθα.

(18) Τῆς σῆς σεμνότητος. Sic tres vetustissimi codices, et paulo post ἀνεχομένης. Quæ quidem

clatur, sed alioqui difficile et molestum ob calumniæ vehementiam. Multum enim illi accedet ad salutem momenti, si quid benigne pro eo dicere digneris, in primis id juri deferens: deinde etiam et nobis summis tuis amicis consuetum honorem et officium in hoc quoque tribuens.

265 EPISTOLA CLXXX*.

Sophronio magistro, in Eumathii gratiam.

In egregium virum cum incidissem calamitate intolerabili afflictum, animum invasit dolor. Quomodo enim potuissem, cum sim homo, hominis ingenui præter meritum negotiis implicati dolore non moveri? Mecum autem reputans quomodo ei prodesse possem, unam inveni molestiæ illum detinentis solutionem, si eum tuæ dignitati notum facerem. Jam autem tuum est, idem studium, quod in multos, nobis testibus, ostendisti, huic quoque exhibere. Rem autem cognitam faciet supplex libellus ab eo imperatoribus traditus: quem velim et in manus sumas, et pro virili adsis homini. Certe enim in Christianum beneficus eris, et nobilem, et ob multam doctrinam venerandum. Quod si addiderim te conferendo in eum beneficio magnam apud nos quoque inire gratiam, certe quamvis res meæ parvi sint pretii, tua tamen gravitate earum semper rationem habere non dedignante, non parvum videbitur quod mihi gratum fiet.

EPISTOLA CLXXXI**

Otreio Meletines.

Haud ignoro tuam pietatem separatione ac exsilio Eusebii episcopi religiosissimi tam moveri, quam memetipsum. Cum itaque uterque indigeamus consolatione, simus alter alteri solatio. Et tu scribe nobis quæ Samosatis ad te perferentur, et ego quæ ex Thracia didicero, nuntiabo. Nam nec mihi, populi constantiam cognoscere, parvam affert ex præsentibus molestiis allevationem, nec tibi, de communis patris nostri rebus edoceri. Nunc sane non possumus hæc perscribere: sed tibi sistimus, qui ea accurate novit, et narrabit quo in statu ipsum reliquerit, et quo animo ærumnas perferentem. Precare igitur et pro ipso et pro me, ut Dominus quam celerrime ab his nos angustiis liberet.

scriptura, cum per se nihil habeat vitii et tanta auctoritate nitatur, visa est præferenda vulgatæ τῇ σῇ σεμνότητι... ἀνεχομένη, Videntur ita scripsisse librarii, ut scriptura clarior fieret, quamvis non esset obscura.

(19) Ἀπαγγέλλοντα. Coisl secundus et Reg. secundus ἀπαγγελοῦντα.

(20) Καὶ φέροντα. Ita tres vetustissimi codices cum aliis quatuor. Vulgata scriptura φέροιστο nullo prorsus in codice ms. legitur.

* Alias CCCXXXIII. Scripta anno 374.

** Alias CCCXVI. Scripta anno 374.

EPISTOLA CLXXXII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΗΒ.

Gratulatur de præliis pro fide ; precatur ut perseverantia donetur a Domino.

Presbyteris Samosatensibus.

Quantum doleo orbatam considerans Ecclesiam, tantum vos beatos prædico, ad talem perductos certaminis mensuram ; quam **266** quidem det vobis Dominus patienter decurrere, ut et fidelis dispensationis et generosæ constantiæ, quam pro Christi nomine ostendistis, mercedem magnam consequamini.

EPISTOLA CLXXXIII**.

Laudat Basilius Samosatensium labores et pro fide prælia : hortatur ad perseverantiam ac rogat ut ad se scribant.

Samosatorum senatui.

Cum considero tentationem per totum jam orbem esse diffusam, ac maximas Syriæ urbes eadem ac vos mala expertas ; nullibi tamen adeo spectatum, ac bonis operibus clarum senatum esse, ut nunc vester ob bonorum operum studium fama celebratur : parum abest quin gratias etiam habeam his quæ Deus fieri permisit. Nisi enim evenisset illa calamitas, probatio vestra non inclaruisset. Quare videtur, quod caminus est auro, id esse virtutis cultoribus, tolerata pro spe in Deum afflictatio. Ergo agite, o admirandi, date operam, ut jam exantlatis laboribus alios deinceps dignos adjiciatis, ac fundamento amplo videamini imponere coronidem illustriorem, et circumstetis ecclesiæ pastorem, ubi Dominus ei dederit in suo conspici throno, alii aliud pro Dei Ecclesia gestum narrantes, in illa autem magna Domini die, unusquisque pro laborum ratione a Deo magnificentissimo mercedem recepturi. Quod si meminertis nostri, et ad nos, quoties integrum erit, detis litteras ; æqua sane facietis, par pari referentes, et simul nos voluptate afficietis, non levi, vocis vestræ nobis jucundissimæ manifesta per litteras signa mittentes.

* Alias CCLXVI. Scripta anno 374.

** Alias CCXCIV. Scripta anno 374.

(21) Τοῖς πρεσβυτέροις Σαμοσάτων. Sic legitur hic titulus in tribus vetustissimis codicibus et ad marginem in Claromontano. Occurrit iterum hæc epistola in codice Medicæo, ac secundo loco inscribitur Παυλίνῳ πρεσβυτέρῳ. Sic etiam habent Reg. uterque Coisl. secundus et Parisiensis. Codex Claromontanus Παυλίνῳ πρεσβυτέρῳ ἐν ἔξορίᾳ ὄντι, *Paulino presbytero exsulanti*. Editi Παυλίνῳ πρεσβύτῃ. *Paulino seni*. Appositam in contextu lectionem confirmat ipsa epistola non unum tantummodo alloquens sed omnes generatim Samosatenses presbyteros, quorum in persecutione enituit, absente Eusebio, constantia.

(22) Ὑμῶν, Coisl. primus et Medicæus utroque loco ἡμῶν.

(23) Πολιτευομένοις Σαμοσάτων. Editi et Reg. secundus ac Coisl. secundus addunt ἀγαπαιτικὴ προσφώνησις, *amica salutatio* ; sed hæc desunt in aliis mss.

(24) Τῶν ἴσων ὑμῶν. Editi et nonnulli mss. τῶν

A Τοῖς πρεσβυτέροις Σαμοσάτων (21).

Ὅσον λυπούμεθα ἐνθυμούμενοι τὴν ἐρημίαν τῆς Ἐκκλησίας, τοσοῦτον μακαρίζομεν ὑμᾶς, εἰς τοῦτο ρθάσαστας τὸ μέτρον τῆς ἀθλήσεως, ὃ παράσχοι ὑμῶν (22) ὁ Κύριος μακροθύμως παρελθεῖν, ἵνα καὶ τῆς πιστῆς οἰκονομίας, καὶ τῆς γενναίας ἐυστάσεως, ἣν ὑπερ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἐπεδείξασθε, τὸν μέγαν μισθὸν ὑποδείξησθε.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΗΓ.

Πολιτευομένοις Σαμοσάτων (23).

B Ὅταν ἀπίδω, ὅτι ὁ μὲν πειρασμὸς κατα πάσης ἡδῆ κέχυται τῆς οἰκουμένης, καὶ αἱ μέγιστα τῶν ἐπὶ Συρίας πόλεων τῶν ἴσων ὑμῶν (24) πεπείρανται παθημάτων, οὐ πανταχοῦ δὲ οὕτω δόκιμον καὶ διαπρεπὲς ἐπ' ἀγαθοῖς ἔργοις τὸ βουλευτήριον, ὡς τὸ ὑμέτερον νῦν ἐπὶ τῇ σκουδῇ τῶν ἀγαθῶν ἔργων διαβεβόηται· ἐγγὺς εἶμι καὶ χάριν ἔχειν τοῖς οἰκονομηθεῖσιν (25). Εἰ γὰρ μὴ ἐγεγόνει ἡ θλίψις αὕτη, οὐκ ἂν ὑμῶν διεφάνη τὸ δόκιμον. Ὡστὲ ἔοικεν, ὅπερ ἐστὶ κάμινος χρυσῶ, τοῦτο εἶναι ἢ ὑπερ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος θλίψις τοῖς ἀντιποιοιμένοις τινὸς ἀρετῆς. Ἄγε οὖν, ὦ θαυμάσιοι, ὅπως τοῖς προπεπνημένοις ἀξία ἐπαγάγητε τὰ ἐπόμενα, καὶ φανῆτε μεγάλη κορηπιδι ἀξιολογωτέραν ἐπιτιθέντες τὴν κορυφήν (26)· καὶ περιστάτε μὲν τὸν ποιμένα τῆς ἐκκλησίας, ὅταν δῶ ὁ Κύριος αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἰθίων (27) φανῆναι θρόνων, ἄλλος ἄλλο τι τῶν ὑπερ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ πεπολιτευμένων ἡμῶν διηγουμένοι, ἐν δὲ τῇ μεγάλῃ τοῦ Κυρίου ἡμέρᾳ ἕκαστος κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν πεπονημένων παρὰ τοῦ μεγαλοδώρου Θεοῦ δεχόμενοι τὴν ἀντίδοσιν Πιμῶν δὲ μεμνημένοι, καὶ ἐπιστέλλοντες ὁσάκις ἂν ᾖ δυνατὸν, δίκαιά τε ποιήσετε τοῖς ἴσοις ἡμᾶς ἀμειβόμενοι, καὶ ἅμα οὐ μικρῶς ἡμᾶς εὐφρανεῖτε, τῆς ἡδιστῆς ἡμῶν φωνῆς ὑμῶν ἐναργῆ σύμβολα διὰ τῶν γραμμάτων διαπεμπόμενοι ἴσων ἡμῶν.

(25) Ἐχειν τοῖς οἰκονομηθεῖσιν. Nititur hæc scriptura solo codice Medicæo ; sed prorsus necessaria videtur esse, ut dignam habeamus Basilio sententiam. Nam si legamus cum editis et aliis mss. χάριν ἔχειν ἐπὶ τοῖς οἰκονομηθεῖσιν, sensus erit: Parum abfuit quin gratias agerem Deo ob ea quæ vobis evenire permisit. At quomodo Basilius parum abfuisse dicit, quin faceret quod præscriptum est, ut Deo in omnibus gratiæ agantur? Malto ergo dignior Basilio sententia: *Parum abfuit quin gratias haberem iis quæ vobis evenerunt*. In eadem sententiam loquitur Basilius in libro *De Spiritu sancto* cap. 6, p. 10, cum ait se inimicis gratias acturum ob eorum convicia, nisi de ipsorum exitio doleret. Sic etiam Machabæorum mater apud Gregorium Nazianzenum orat. 22, p. 493, ait se tyranno pene gratias agere.

(26) Κορυφήν. Reg. secundus et Coisl. secundus ac Paris. κορωνίδες. Paulo post iidem ἐὰν δῶ.

(27) Ἐπὶ τῶν ἰθίων, etc. Ita Harl. cum tribus aliis. Editi ἐπὶ τὸν ἴδιον φανῆναι θρόνον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΗΔ.

EPISTOLA CLXXXIV*

Eustathium rogat Basilius ut quamvis in defendenda Ecclesia occupatus sit ad se tamen scribat, quoties poterit, seque idem facturum promittit.

Εὐσταθίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰμμερίας (28).

A

Οἶδα, ὅτι στρυγνοποιὸν πρᾶγμα ἡ ὀρφανία, καὶ πολυάσχολον, διὰ τὸ ἐρημίαν ἐπάγειν τῶν προεστῶτων. Ὅθεν λογίζομαι καὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν ἐπιστυγνάζουσαν τοῖς συμβεβηκόσι μὴ ἐπιστέλλειν ἡμῖν, καὶ ὁμοῦ ἐν πλείονι εἶναι νῦν ἀσχολία, περιτρέχειν (29) τὰ τοῦ Χριστοῦ ποιμνία, διὰ τὴν πανταχόθεν τῶν ἐχθρῶν ἐπανάστασιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ πάσης λύπης παρηγορία ἡ πρὸς τοὺς ὁμοφύχους ἐστὶν ὁμιλία, καταξίου, ὅσάκις ἂν δυνατόν σοι, ἐπιστέλλειν ἡμῖν, καὶ αὐτὸς τε ἄναπαύεσθαι ἐν τῷ φθέγγεσθαι πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἡμᾶς παρηγορεῖν ἐν τῷ μεταδιδόναι ἡμῖν τῶν σεαυτοῦ ῥημάτων. Τοῦτο δὲ καὶ ἡμεῖς σπουδάσομεν ποιῆσαι, ὅσάκις ἂν ἡμῖν ἐνδιδῶ τὰ πράγματα. Εὐχου δὲ καὶ αὐτὸς καὶ πᾶσαν τὴν ἀδελφότητα παρακάλεσον σπουδαίως δυσωπεῖν τὸν Κύριον, ἵνα δείξῃ ποτὲ ἡμῖν λύσιν τῆς περιε-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΗΕ'.

Rogat Theodotum Basilius ne oblatas scribendi occasiones omittat: precatur ut sibi eum videre contingat.

Θεοδότῳ, ἐπισκόπῳ Βεροίας.

Οἶδα, ὅτι, εἰ καὶ μὴ ἐπιστέλλεις ἡμῖν, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὑπάρχει ἡ μνήμη ἡμῶν. Καὶ τοῦτο τεκμαίρομαι, οὐχ ὅτι αὐτὸς ἄξιός εἰμι μνήμης τινοῦς δεξιάς, ἀλλ' ὅτι ἡ σὴ ψυχὴ πλουτεῖ ἐν τῇ τῆς ἀγάπης περιουσίᾳ. Πλὴν ἀλλ' ὅσον δυνατόν σοι, ταῖς παρεμπιπτούσαις προφάσεσι κέχρηστο εἰς τὸ ἐπιστέλλειν ἡμῖν, ἵνα καὶ ἡμεῖς μᾶλλον εὐψυχῶμεν μανθάνοντες τὰ περὶ ὑμῶν, καὶ ἀφορητῶν λαμβάνοντες εἰς τὸ καὶ αὐτοὶ σημαίνειν ὑμῖν τὰ ἡμετέρα. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ τρόπος τῆς ὁμιλίας τοῖς τοσοῦτον διεξευγμένοις (30) τῷ σώματι, ὁ δὲ ἐπιστολῶν, οὗ μὴ ἀποστερῶμεν ἀλλήλους, καθόσον ἂν ἐνδιδῶ τὰ πράγματα. Παράσχοι δὲ ὁ Κύριος καὶ τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς ἡμῖν συντυχίαν, ἵνα καὶ τὴν ἀγάπην ἀυξήσωμεν, καὶ τὴν εἰς τὸν Δεσπότην ἡμῶν εὐχαριστίαν πλεονάσωμεν, ἐπιμείζοσι ταῖς παρ' αὐτοῦ δωρεαῖς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΗΖ'.

Festive gratulatur præsidī Basilius, quod eum crambe aceto condita pristino vigori restituerit.

Ἀντιπάτρῳ ἡγεμόνι.

Ὡς καλὴ ἡ φιλοσοφία, τὰ τε ἄλλα, καὶ ὅτι οὐδὲ ἰατρεύεσθαι πολυτελῶς τοῖς τροφίμοις αὐτῆς ἐπιτρέπει· ἀλλὰ τὸ αὐτὸ καὶ ὄφρον ἐστὶ παρ' αὐτῆς, καὶ πρὸς ὑγίαιαν (31) ἀρκεῖ. Τὰς γὰρ τοὶ ὀρεξείας ἀποκαμύσας, ὡς ἐπυθόμην, κράμβαις ἐν ὄξει ταριχευθεῖσαις ἀνεκάλεσσω· ἃς ἐγὼ πρότερον μὲν ἐδυσχέρανον καὶ διὰ τὴν παροιμίαν, καὶ ὅτι ὑπόμνημα ἦσαν τῆς συντρόφου πενίας· νῦν δὲ μοι δοκῶ καὶ ἐμαυτὸν

(28) Ἰμμερίας. Coisl. secundus et Reg. secundus Ἰμμερίας. Deest ea vox in codice Harlæano.

(29) Περιτρέχειν. Coisl. primus et Med. περιέπειν. Legendum περιτρέχειν τε.

(30) Διεξευγμένοις. Sic tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi διαξευγνυμένοις.

Eustathio, Himmeriæ episcopo.

Scio rem permolestam esse orbitatem ac negotiosam, eo quod solitudinem a præpositis inducat. Unde arbitror tuam quoque pietatem de iis quæ acciderunt ingemiscentem ad me non scribere, et simul nunc pluribus negotiis occupari, ac circumcursare Christi ovilia, ob hostium undelibet insurgentium impetum. Sed quia omnis mœroris solatium est cum unanimis colloquium, fac, quoties poteris, ad me scribas, ac nobiscum colloquendo et ipse acquiescas, et nos verbis tuis impertiendo consoleris. **267** Idem et ego facere studebo, quoties mihi per negotia licuerit. Tute autem et ipse precare ac fratres omnes hortare, Dominum ut sedulo exorent, ut tandem a circumstante nos tristitia liberet.

EPISTOLA CLXXXV**.

Theodoto, episcopo Berææ.

Quamquam ad nos non scribis, scio tamen nostri memoriam tuo pectori insidere. Hoc autem conjicio, non quod ipse officiosa ulla recordatione dignus sim, sed quod anima tua charitatis copia ditescat. Sed tamen, quantum in te erit, occasionibus occurrentibus utere ad mittendas nobis litteras; ut et nos meliore animo simus vestrarum rerum facti certiores, et ipsi etiam occasionem nostrarum vobis significandarum accipiamus. Nam hic colloquendi modus est his qui corpore a deo disjuncti sunt, per litteras videlicet; quo quidem nos invicem non defraudemus, quantum per negotia licuerit. Largiatur autem Dominus, ut coram etiam inter nos congregiamur; quo et augeamus charitatem, et Domino nostro gratiarum actionem ob majora ab eo accepta dona multiplicemus.

EPISTOLA CLXXXVI***.

Antipatro præsidī.

Quam pulchra est philosophia, cum ob alia, tum quia suis alumnis ne curari quidem magnis sumptibus sinit, sed eadem res apud ipsam et opsonium est, et ad sanitatem sufficit! Nam, appetentiam ciborum jam lassam, ut audivi, crambe aceto condita revocasti: quam ego prius quidem ægre ferebam, tum ob proverbium, tum quia comitem paupertatem mihi in memoriam revocabat. Nunc vero mihi

(31) Πρὸς ὑγίαιαν. Med. et alii nonnulli πρὸς ὑγίαιαν.

* Alias CCCVI. Scripta anno 374.

** Alias CCCX. Scripta circa an. 374.

*** Alias CCXIII. Scripta circa an. 374.

videor et sententiam mutare, et proverbium ridere, videns tam eximiam juventutis nutricem, quæ nostrum præsidem pristino vigori restituit. Nec quidquam jam præ illa æstimabo: non modo Homeri lotum, sed ne illam quidem ambrosiam, quæcunque tandem fuerit, quæ cœlestes exsatiabat.

EPISTOLA CLXXXVII*.

Respondet præses peracutæ Basilii epistolæ.

Antipater Basilio.

Bis crambe mors, ait invidum proverbium. Ego vero qui sæpe petii, semel moriar: omnino vero, etiamsi non petissem. Quod si omnino: ne te pigeat comedere suave obsonium, frustra a proverbio vituperatum.

268 EPISTOLA CLXXXVIII**
CANONICA PRIMA.

Respondet Basilius pluribus Amphilochoii quæstionibus ad canones pertinentibus, ac nonnulla Scripturæ loca ejusdem episcopi rogatu explicat.

Amphilochio de canonibus.

*Stulto interroganti, inquit, sapientia reputabitur*⁴⁶. Sapientis autem, ut videtur, interrogatio etiam stultum sapientem efficit: quod Dei gratia accidit nobis, quoties laboriosæ tuæ animæ litteras accipimus. Etenim doctiores quam eramus, ac prudentiores fimus ex ipsa interrogatione, multa quæ ignorabamus ediscentes; ac nobis magistri loco est respondendi cura. Certe et nunc cum de interrogatis tuis nunquam hactenus sollicite cogitassetem, coactus sum diligenter attendere, et si quid a senioribus audieram, recordari, et cognata iis quæ didiceram, per me ipse ratiocinari.

Canon I. Quod igitur ad Catharos pertinet, et prius dictum est, et recte admonuisti uniuscujusque regionis morem sequi oportere: quod ii, qui tunc de illis statuerunt, in varias de ipsorum baptisate sententias abierunt. Pepuzenorum autem baptisate nullam mihi habere rationem videtur, et miratus sum quomodo hoc Dionysium, hominem canonum

⁴⁶ Prov. xvii, 28.

* Alias CCXIV. Scripta circa an. 374.

** Alias I. Scripta anno 374.

(32) Μεταπίσειν. Sic mss. summo consensu. Editi μεταπεσειν.

(33) Ἐπερωτήσαντι. Editi addunt σοφίαν, *Interroganti sapientiam sapientia reputabitur*. Quæ quidem vox a recentioribus librariis videtur addita fuisse. Deest enim in tribus Coislinianis codicibus et in quatuor Regiis. Deest etiam in codice Alexandrino et pluribus aliis sacræ Scripturæ codicibus.

(34) Περὶ τὸ ἀποκρίνεσθαι. Nonnulli codices ἀποκρίνασθαι. Unus περὶ τοῦ. Legitur περὶ τὸ ἀκριβῆς in Coisliniano vetustiore et duobus aliis. Illud autem ex verbis Basilii colligi non debet, eum hactenus in canonibus parum fuisse versatum. Nam ab initio episcopatus multa de matrimonio, de ordinationibus clericorum et eorum singularitate statuerat, ut patet ex epistolis ad Diodorum, ad chorepiscopos, ad episcopos sibi subditos, et ad Pare-

Α μεταπίσειν (32), καὶ τῆς παροιμίας καταγελάσασθαι, ὁρῶν αὐτὴν οὕτως ἀγαθὴν κουροτρόφον, ἢ τὸν ἄρχοντα ἡμῶν εἰς ἀκμὴν ἐπανήγαγε. Καὶ οὐδὲν εἶναι τοῦ λοιποῦ κατ' αὐτὴν ἠγήσομαι, οὐχ ὅπως τὸν Ὀμηρικὸν λωτὸν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἀμβροσίαν ἐκείνην, ἧτις ποτ' ἄρα ἦν, ἢ τοὺς Ὀλυμπίους χορτάζουσα.

EPISTOLA PΠΖ'.

Ἀντίπατρος Βασιλεῖω.

Δις κράμβη θάνατος, ἢ βάσκανός φησι παροιμία. Ἐγὼ δὲ, πολλάκις αἰτήσας, ἅπαξ ἀποθανοῦμαι· πάντως δὲ καὶ μὴ αἰτήσας. Εἰ δὲ πάντως, μὴ κατόκνει ἐσθίειν ὄψον ἡδύ, μάτην ὑπὸ τῆς παροιμίας Β λαιδορηθέν.

EPISTOLA PΠΗ'
ΚΑΝΟΝΙΚΗ Α'.

Ἀμφιλοχίω περὶ κανόνων.

Ἀνοήτῳ, φησὶν, ἐπερωτήσαντι (33) σοφία λογισθήσεται. Σοφοῦ δὲ, ὡς ἔοικεν, ἐπερωτήματα καὶ τὸν ἀνόητον σορίζει· ὅπερ τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι συμβαίνει ἡμῖν, ὅσάκις ἂν δεξώμεθά σου τῆς φιλοπόνου ψυχῆς τὰ γράμματα. Ἐπιστατικώτεροι γὰρ ἑαυτῶν καὶ ἐμφρονέστεροι γινόμεθα ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐρωτήσεως, πολλὰ, ὧν οὐκ ἐπιστάμεθα, διδασκόμενοι· καὶ γίνεται ἡμῶν διδάσκαλος ἢ περὶ τὸ ἀποκρίνεσθαι (34) μέριμνα. Ἀμέλει καὶ νῦν, οὐδέποτε λαβόντες ἐν φροντίδι τὰ ἐπερωτήματά σου, ἠναγκάσθημεν ἐπισκέψασθαι ἀκριβῶς, καὶ εἴ τί τι ἠκούσαμεν παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, ἀναμνησθῆναι, καὶ τὰ συγγενῆ ὧν ἐδιδάχθημεν, παρ' ἑαυτῶν ἐπιλογίσασθαι.

Α'. Τὸ μὲν οὖν περὶ τοὺς Καθαροὺς ζήτημα καὶ εἴρηται πρότερον, καὶ καλῶς ἀπεμνημόνευσας, ὅτι δεῖ τῶ ἔθει τῶν καθ' ἑκάστην χώραν ἔπεσθαι, διὰ τὸ διαφόρως ἐνέχθῆναι (35) περὶ τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν τοὺς τότε περὶ τούτων διαλαβόντας· τὸ δὲ τῶν Πεπουζηνῶν οὐδένα μοι λόγον ἔχειν δοκεῖ· καὶ ἐθαύμασα πῶς κανονικὸν ὄντα τὸν Διονύσιον (36) παρ-

gorium. Scripserat etiam ad clericos Antiochenos de jurejurando, ut ipse testatur can. 48. Sed cum latissime pateat hæc materia, non mirum si vel doctissimis semper novi aliquid occurrit. Idem de se fatetur Innocentius papa in epist. ad Exsuperium *Mihi quoque ipsi, inquit, de collatione docilitas accedit, dum perscrutatis rationibus ad propositum respondere compellor: eoque fit ut aliquid semper addiscatur, qui postulatur ut doceat.*

(35) Ἐνεχθῆναι. Ita mss. summo consensu. Editi ἐνδιενεχθῆναι.

(36) Τὸν Διονύσιον. Editi τὸν μέγαν Διονύσιον. Sed deest hoc loco in nostris sexdecim codicibus hæc honorifica appellatio, quæ tamen postea eidem Dionysio in hoc ipso canone tribuitur, consentientibus libris veteribus et editis. Duo autem in hoc Basilii testimonio observanda. 1° Pugnat aperte Basilius cum Hieronymo, qui in libro *De scriptoribus ecclesiasticis* testatur Dionysium idem ac Cy-

ἤλθεν. Ἐκεῖνο γὰρ ἔκρινον οἱ παλαιοὶ δέχεσθαι βάπτισμα, τὸ μηδὲν τῆς πίστεως παρεκβαῖνον (37)· ὄθεν τὰς μὲν αἱρέσεις ὠνόμασαν, τὰ δὲ σχίσματα (38), τὰς δὲ παρασυναγωγάς. Αἱρέσεις μὲν τοὺς παντελῶς ἀπερρήγμένους, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἀπῆλλοτριωμένους· σχίσματα δὲ τοὺς δι' αἰτίας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ζητήματα ἰάσιμα πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντας· παρασυναγωγὰς δὲ τὰς συναῖξεις τὰς παρὰ τῶν ἀνυποτάκτων πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων καὶ παρὰ τῶν ἀπαιδευτῶν λαῶν γινομένας. Οἷον εἴ τις, ἐν πταίσματι ἐξετασθεὶς, ἐπεσχέθη τῆς λειτουργίας, καὶ μὴ ὑπέκυψε τοῖς κανόσιν, ἀλλ' ἑαυτῷ ἐξεθίκησε τὴν προεδρίαν καὶ τὴν λειτουργίαν, καὶ συναπῆλθον τούτῳ τινὲς καταλιπόντες τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, παρασυναγωγὴ τὸ τοιοῦτο. Σχίσμα δὲ τὸ περὶ τῆς μετανοίας διαφόρως ἔχειν πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Αἱρέσεις δὲ, οἷον ἡ τῶν Μανιχαίων, καὶ Οὐαλεντινίων, καὶ Μαρκιονιστῶν, καὶ αὐτῶν τούτων τῶν Πεπουζηνῶν· εὐθὺς γὰρ περὶ αὐτῆς τῆς εἰς Θεὸν πίστεως ἐστὶν ἡ διαφορά. Ἔδοξε τοίνυν τοῖς ἐξ ἀρχῆς (39), τὸ μὲν τῶν αἱρετικῶν παντελῶς

prianum de baptismo sensisse. Videtur hac in re major auctoritas Basilio attribuenda quam Hieronymo. Plus operæ insumpserat Basilius in ea re examinanda. Præterea cum illius testimonio congruit tota Dionysii agendi ratio, qui deprecatores se pro Asiaticis et Afris interposuit: nedum in eadem ac illi causa versaretur. Quin etiam suam ac decessorum suorum sententiam satis declaravit, cum hominem impio et blasphemie pleno baptismo apud hæreticos initiatum, sed jamdudum sine baptismo ab antecessoribus suis receptum, ante non ausus est baptizare, quam Xistum episcopum Romanum consulisset, Euseb. *Hist.* l. vii, c. 9. 2º Etsi testatur Basilius non rejectum a Dionysio fuisse baptismum Pepuzenorum; non tamen videtur existimasse magnum illum virum eadem indulgentia in alios hæreticos usum fuisse. Miratur enim cur tam liberaliter egerit cum Pepuzenis utpote hæreticis; quod profecto mirum ei visum non fuisset, si ipsos etiam Marcionitas et Valentinianos ab eo sine baptismo receptos credidisset. Quamobrem Basilius sententia paulo restrictius accipienda, quam vulgo accipitur. Constat illius de Pepuzenis sine baptismo receptis testimonium, atque ex hoc testimonio illud etiam colligi potest, quodlibet baptismum, modo ritus legitimus non deesset, ratum a Dionysio habitum fuisse. Sed Basilius ipse de solis Pepuzenis loquitur, et in hoc ipso canone magni Dionysii erratum (sic enim appellat) in eo manifestum et ante oculos positum esse declarat, quod discesserit a sancita patris canonibus regula, ut aliter hæretici, aliter schismatici recipiantur. Credebat ergo opinatam illam regulam in aliis hæresibus a Dionysio observatam fuisse.

(37) Τὸ μηδὲν τῆς πίστεως παρεκβαῖνον. His verbis Basilius, qui nihil a fide recedit, baptismum intelligit, quod ab hominibus nihil in fidem peccantibus extra Ecclesiam datur. Nam in toto hoc canone non querit, utrum observata necne fuerit præscripta a Christo forma: sed eam rem, ut minime controversam prætermittens, baptismi rejiciendi aut probandi regulam repetit ex sana aut hæretica doctrina. Hinc illa hæresum, schismatum et parasynagogarum distinctio, ex qua profecto dignosci non possit, utrum observati necne fuerint legitimi ritus. Hinc etiam Basilius hæreticorum baptismum, etsi a fide recedit, interdum tamen ra-

peritum, fugerit. Antiqui enim illud baptismum suspiciendum putavere, quod nihil a fide recedit; unde alias quidem hæreses, alia schismata, alias parasynagogas appellarunt. Hæreses quidem eos, qui penitus resecti sunt, et in ipsa fide abalienati; schismata vero, eos, qui propter ecclesiasticas quasdam causas et quæstiones inter utramque partem non insanabiles dissident; parasynagogas autem, conventus illos qui ab immorigeris presbyteris aut episcopis et a populis **269** disciplinæ expertibus fiunt. Velut si quis in delicto deprehensus, a ministerio arceatur, nec se canonibus summittat, sed sibi principatum et ministerium vindicet, ac nonnulli una cum eo, relicta catholica Ecclesia, discedant; hoc dicitur parasynagoga. Schisma autem est, de pœnitentia ab iis qui ex Ecclesia sunt, dissentire. Hæreses autem, velut Manichæorum, et Valentinianorum, et Marcionistarum, et horum ipsorum Pepuzenorum; statim enim de ipsa in Deum fide dissensio est. Visum est ergo antiquis hæreticorum quidem baptismum penitus re-

tum esse patitur, si ita postulet publica utilitas. At profecto nunquam tanta usus esset indulgentia, si baptismum a fide recedere aut non recedere existimasset, prout præscripta a Christo forma violatur aut servatur. Denique sancit can. 47 baptizandos Encratitas, quamvis dicunt, *In Patrem et Filium et Spiritum sanctum baptizati sumus*. Reiciebat ergo illud baptismum non ob violatos baptizandi ritus, sed quia Encratitæ, ut ibidem testatur, Deum auctorem malorum existimabant, itidem ut Marcion et aliæ hæreses.

C (38) Τὰ δὲ σχίσματα. Sic plerique mss. Editi τὰς δὲ. Nonnulli codices habent τὰς δὲ παρασυναγωγὰς.

(39) Τοῖς ἐξ ἀρχῆς. Quosnam hic antiquos intelligit Basilius? An Firmilianum, an ejus antecessores, an successores? Non loquitur de Firmiliano; ejus enim sententiam non parum ab ista discrepantem infra exponit. Si de successoribus loquitur, nihil erit ambigui, nihil non accurate dictum. Nam cum Firmilianus nullo discrimine habuisset baptismum sive in hæresi, sive in schismate, sive in parasynagogis datum, ut patet ex ejus epistola ad Cyprianum et ex hoc ipso canone; de illius severitate aliquid postea limatum, et ea inducta distinctio quam Basilius commemorat. Sed videtur Basilius episcopos Firmiliano antiquiores designare. Hæc enim verba τοῖς ἐξ ἀρχῆς satis apte eos indicant, qui de baptismo primi pertractarunt. Præterea miratur Basilius, quod Dionysius, qui æqualis fuit Firmiliani, ab hac distinctione discesserit in recipiendo Pepuzenorum baptismo. Jam tum ergo illam viguisse credebat. Hæc autem sancti doctoris opinio cum sua sponte non verisimilis est, tum ab ipso Firmiliano refellitur, qui sententiam suam a majoribus accepisse se testatur. *Nec meminimus*, inquit in epistola inter Cyprianicas 75, p. 149 novæ edit., *hoc apud nos aliquando cœpisse, cum semper istic observatum sit, ut non nisi unam Dei Ecclesiam nossemus, et sanctum baptismum non nisi sanctæ Ecclesiæ computaremus*. Credebat ergo Firmilianus ignotam majoribus suis fuisse distinctionem hæreticorum et schismaticorum in baptismo: longe aliter visum Basilio. Unde patet summos illos viros, Firmilianum et Basilium, errasse, dum suam uterque opinionem justo longius repetit, alter ab ipsis apostolis, alter a temporibus ante Firmilianum elapsis.

cere; schismaticorum vero, ut adhuc ex Ecclesia existentium, admittere; eos tandem qui sunt in parasynagogis, justa pœnitentia et animadversione emendatos rursus Ecclesiæ conjungere; adeo ut sæpe et ii qui in gradu collocati una cum rebellibus abierant, postquam pœnitentiam egerint, in eundem ordinem admittantur. Pepuzeni ergo sunt aperte hæretici: nam in Spiritum sanctum blasphemaverunt, Montano et Priscillæ Paraclæti appellationem nefarie impudenterque attribuentes. Igitur, sive quia hominibus divinitatem attribuunt, condemnandi sunt: sive quia Spiritum sanctum afficiunt injuria, dum eum comparant cum hominibus, sic etiam sunt æternæ condemnationi obnoxii, quod condonari non possit blasphemia in Spiritum sanctum. Qua igitur ratione eorum baptisma admittatur, cum in Patrem et Filium et Montanum aut Priscillam baptizent? non enim baptizati sunt qui in ea, quæ nobis tradita non sunt, baptizati fuere. Quare, etsi hoc Dionysium magnum latuit, servanda nobis non est imitatio erroris. Hoc enim quam absurdum sit, sua sponte perspicuum est, ac omnibus evidens, qui vel leviter ratiocinari possunt. Cathari sunt et ipsi ex iis qui sunt abscissi. Cæterum antiquis visum est, Cypriano **270** dico, et nostro Firmiliano, hos omnes uni calculo subjicere, Catharos, et Encratitas, et Hydroparastatas; propterea quod principium quidem separationis per schisma factum fuerat: qui autem ab Ecclesia se separaverant, non habebant amplius in se gratiam

(40) Ἀποσχισάντων. Ita plerique mss. Editi ἀποσχισθέντων. Goisl. primus ἀποσχίστων. Quod autem addit Basilius, ut adhuc ex Ecclesia existentium, non ideo addit quod schismaticos in Ecclesiæ membris numeraret. Illius verba si quis in deteriore parte rapiat, facilis et expedita responsio. Nam sub finem hujus canonis de Encratitis ipsis, id est, de hæreticis Incarnationem et Dei singularitatem negantibus, ait sibi non jam integrum esse eos qui huic sectæ conjuncti sunt ab Ecclesia separare, quia duos eorum episcopos sine baptismo ac sine nova ordinatione receperat. Nemo autem suspicabitur Basilium ejusmodi hæreticos ab Ecclesia alienissimos non judicasse. Quare quidquid schismaticis tribuit, in sola baptismi societate positum est. Nam cum Cyprianus et Firmilianus schismaticos et hæreticos ita ab Ecclesia distractos crederent, ut nihil prorsus ad eos ex fontibus Ecclesiæ perflueret; Basilius huic sententiæ non assentitur, et in schismaticis quia fidem Ecclesiæ retinent, vestigium quoddam agnoscit necessitudinis et societatis cum Ecclesia, ita ut valida sacramentorum administratio ab Ecclesia ad illos permanere possit. Hinc sibi integrum negat detestandos hæreticos ab Ecclesia separare, quorum baptismum habuerat. Idem docent duo præstantissimi unitatis defensores, Optatus et Augustinus. Quod enim scissum est, inquit Optatus lib. iii, n. 9, ex parte divisum est, non ex toto: cum constet merito, quia nobis et vobis ecclesiastica una est conversatio, et si hominum litigant mentes, non litigant sacramenta. Vid. lib. iv, n. 2. Sic etiam Augustinus lib. i De baptismo, n. 3: Itaque isti (hæretici et schismatici) in quibusdam rebus nobiscum sunt: in quibus autem nobiscum non sunt, ut veniendo accipiant, vel redeundo recipiant, adhortamur. Vid. lib. iii, n. 26. Sic ex Basilio hæretici nobiscum

ἀθετῆσαι, τὸ δὲ τῶν ἀποσχισάντων (40), ὡς ἔτι ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ὄντων, παραδέξασθαι· τοὺς δὲ ἐν ταῖς παραsynαγωγαῖς, μετανοίᾳ ἀξιολόγῳ καὶ ἐπιστροφῇ βελτιωθέντας, συνάπτεσθαι πάλιν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὥστε πολλάκις καὶ τοὺς ἐν βαθμῶ, συναπελθόντας τοῖς ἀνυποτάκτοις, ἐπειδὴν (41) μεταμεληθῶσιν, εἰς τὴν αὐτὴν παραδέχεσθαι τάξιν. Οἱ τοίνυν Πεπουζηνοὶ προδήλως εἰσὶν αἰρετικοὶ· εἰς γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐβλασφήμησαν, Μουτανῶ καὶ Πρίσκιλλῃ τὴν τοῦ Παρακλήτου προσηγορίαν ἀθεμίτως καὶ ἀναισχύντως ἐπιφημίσαντες. Εἴτε οὖν ὡς ἀνθρώπους θεοποιούντες, κατάκριτοι· εἴτε ὡς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῇ πρὸς ἀνθρώπους συγκρίσει καθυβρίζοντες (42), καὶ οὕτω τῇ αἰωνίῳ καταδίκῃ ὑπεύθυνοι, διὰ τὸ ἀσυγχώρητον εἶναι τὴν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημίαν. Τίνα οὖν λόγον ἔχει τὸ τούτων βάπτισμα ἐγκριθῆναι τῶν βαπτιζόντων εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Μουτανὸν ἢ Πρίσκιλλαν (43); οὐ γὰρ ἐβαπτίσθησαν οἱ εἰς τὰ μὴ παραδεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες. Ὡστε, εἰ καὶ τὸν μέγαν Διονύσιον τοῦ παρέλαθεν, ἀλλ' ἡμῖν οὐ φυλακτέον τὴν μίμησιν τοῦτο σφάλματος. Τὸ γὰρ ἄτοπον αὐτόθεν πρόδηλον, καὶ πᾶσιν ἐναργές, οἷς τι καὶ μικρὸν τοῦ λογιζέσθαι μέτεστιν. Οἱ Καθαροὶ καὶ αὐτοὶ τῶν ἀπεσχισμένων εἰσὶ. Πλὴν ἀλλ' ἔδοξε τοῖς ἀρχαίοις, τοῖς περὶ Κυπριανὸν λέγων καὶ Φερμιλιανὸν τὸν ἡμέτερον, τοὺτους πάντας μὲν ψήφῳ ὑποβαλεῖν, Καθαροὺς, καὶ Ἐγκρατίτας, καὶ Ὑδροπαραστάτας (44)· διότι ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ χωρισμοῦ διὰ σχίσματος γέγονεν· οἱ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἀποστάτες οὐκέτι

C sunt quoad baptismum.

(41) Ἐπειδὴν. Editi addunt δὲ, sed hæc vocula deest in omnibus mss.

(42) Καθυβρίζοντες. Ita omnes mss. Editi καθυβρίσαντες.

(43) Μουτανὸν ἢ Πρίσκιλλαν. Nonnulli mss. codices καὶ Ποῖσκιλλαν. Non ait Basilius Pepuzenos in baptizando Montanum aut Priscillam nominatim appellasse; sed Pepuzenorum baptismum rejicit, quia aperte sunt hæretici; et cum eos Montano crederet Spiritus sancti nomen deferre, inde concludit eos dum baptizant in nomine Spiritus sancti, Montanum intelligere. Simili ratione rejicit Cyprianus baptismum Marcionis in epist. ad Jubaiantum, p. 131 novæ edit. Nunquid, inquit, hanc Trinitatem Marcion tenet? Nunquid eundem asserit, quem et nos Patrem creatorem? Nunquid eundem novit Filium Christum de Maria virgine natum? Firmilianus negat Catharygas in eundem ac Catholicos Christum baptizare, quia si queramus quem Christum prædicent, respondebunt eum se prædicare qui miserit Spiritum per Montanum et Priscillam locutum. p. 145 ejusdem edit. Quemadmodum ex his Cypriani et Firmiliani testimoniis non sequitur hæreticos aliis ac catholicos in baptizando verbis usos fuisse; ita nec de Montanistis id Basilius testari credendus est.

(44) Ὑδροπαραστάτας. Editi addunt ἀποστατίτας, sed hæc desunt in nostris omnibus codicibus, et apud Balsamonem ac Zonaram. Ibidem editi δι' ὃ γ. Melius plerique codices quos secuti sumus. Paulo post sex mss. ἐφ' ἐκείτους. Sic etiam vetustissima canonum collectio Joannis patriarchæ Constantinopolitani, quæ asservatur in bibliotheca Coisliniana. Sed alii codices cum editis consentiunt.

ἔσχον τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ἑαυτοῖς· ἐπέλιπε γὰρ ἡ μετάδοσις τῷ διακοπῆναι τὴν ἀκολουθίαν. Οἱ μὲν γὰρ πρῶτοι ἀναχωρήσαντες παρὰ τῶν πατέρων ἔσχον τὰς χειροτονίας, καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν εἶχον τὸ χάρισμα τὸ πνευματικόν· οἱ δὲ ἀπορραγέντες, λαϊκοὶ γενόμενοι, οὔτε τοῦ βαπτίζειν, οὔτε τοῦ χειροτονεῖν εἶχον τὴν ἐξουσίαν, οὐκέτι θυνάμενοι χάριν Πνεύματος ἁγίου ἐτέροις παρέχειν, ἧς αὐτοὶ ἐκπετώασιν. Διὸ, ὡς παρὰ λαϊκῶν βαπτίζομένους τοὺς παρ' αὐτῶν, ἐκέλευσαν ἐρχομένους ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῷ ἀληθινῷ βαπτίσματι τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἀνακαθαίρεσθαι. Ἐπειδὴ δὲ ὅλως ἔδοξέ τισι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν δεχθῆναι αὐτῶν τὸ Βάπτισμα, ἔστω δεκτὸν. Τὸ δὲ τῶν Ἐγκρατιτῶν (45) κακούργημα νοῆσαι ἡμᾶς δεῖ, ὅτι, ἐν' αὐτοῖς ἀπροσδέκτους ποιήσωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπεχείρησαν λοιπὸν ἰδίῳ προκαταλαμβάνειν βαπτίσματι· ὅθεν καὶ τὴν συνήθειαν τὴν ἑαυτῶν παρεχάραξαν. Νομίζω τοίνυν, ὅτι, ἐπειδὴ οὐδὲν ἐστὶ περὶ αὐτῶν φανερώς διηγορευμένον, ἡμᾶς προσῆκεν ἀθετεῖν αὐτῶν τὸ βάπτισμα· καὶ τις ἢ παρ' αὐτῶν εἰληφώς, προσιόντα τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίζειν. (Ἐάν μὲντοι μέλλοι (46) τῇ καθόλου οἰκονομίᾳ ἐμπόδιον ἔσσεισθαι τοῦτο, πάλιν τῷ ἔθει χρηστέον, καὶ τοῖς οἰκονομήσασιν τὰ καθ' ἡμᾶς Πατράσιν ἀκολουθητέον. Ὑφ' ὁρῶμαι γὰρ μήποτε, ὡς βουλόμεθα ὀκνηροὺς αὐτοὺς περὶ τὸ βαπτίζειν ποιῆσαι, ἐμποδίσωμεν τοῖς σωζομένοις διὰ τὸ τῆς προτάσεως αὐστηρόν.) Εἰ δὲ ἐκεῖνοι φυλάσσωσι τὸ ἡμέτερον βάπτισμα, τοῦτο ἡμᾶς μὴ δυσωπεῖτω. Οὐ γὰρ ἀντιδιδόναι αὐτοῖς ὑπεύθυνοι χάριν ἐσμέν, ἀλλὰ δουλεύειν ἀκριθείᾳ κανόνων. Παντὶ δὲ λόγῳ τυπωθήτω, τοὺς ἀπὸ τοῦ βαπτισμοῦ ἐκείνων (47) προσερχομένους χρίεσθαι ἐπὶ τῶν πιστῶν δηλονότι, καὶ οὕτω προσιέναι τοῖς μυστηρίοις. Οἶδα δὲ, ὅτι τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς περὶ Ἰζοῖν (48), καὶ Σατορνῖνον, ἀπ' ἐκείνης ὄντας τῆς τάξεως, προσεθεξάμεθα εἰς τὴν καθέδραν τῶν ἐπισκόπων. Ὡστε τοὺς τῷ

A Spiritus sancti : defecerat enim communicatio, interrupta continuatione. Qui enim primi recesserant, ordinationem a patribus habebant, et per manuum eorum impositionem habebant donum spirituale ; qui autem resecti sunt, laici effecti, nec baptizandi, nec ordinandi habebant potestatem, ut qui non possent amplius Spiritus sancti gratiam aliis præbere, a qua ipsi exciderant. Quare eos, qui ab ipsorum partibus stabant, tanquam a laicis baptizatos, jusserunt vero Ecclesiæ baptisinate ad Ecclesiam venientes expurgari. Sed quoniam nonnullis Asiaticis omnino visum est eorum baptisma, pluribus consulendi causa, suscipiendum esse, suscipiatur. Encratitarum autem facinus oportet nos intelligere. Nimirum, ut reditum sibi in Ecclesiam intercludant, aggressi sunt deinceps proprio baptisinate præoccupare : unde et suam ipsorum consuetudinem violarunt. Existimo itaque, quoniam nihil de illis aperte dictum est, eorum baptisma a nobis rejiciendum esse ; ac si quis ab eis acceperit, accedentem ad Ecclesiam baptizandum. (Quod si hoc generali œconomiae impedimento erit, rursus consuetudine utendum est, et sequi oportet Patres, qui quæ ad nos pertinent, dispensaverunt. Vereor enim, ne, dum eos volumus ad baptizandum tardos facere, impedimento propter sententiæ severitatem simus iis qui salvantur.) Quod si illi nostrum baptismum servant, hoc nos non moveat. Neque enim debemus par pari referre, sed accurate canonum observationi servire. Omni autem ratione statuatur, ut ii qui ab illorum baptismo veniunt, ungantur coram fidelibus videlicet, et ita demum ad mysteria accedant. Scio autem, fratres, Izoinum, et Saturninum, qui erant ex illorum ordine, in episcoporum cathedram a nobis esse susceptos. Quare eos qui illorum ordini conjuncti sunt, non possumus amplius ab Ecclesia separare ; qui scilicet com-

(45) Τῶν Ἐγκρατιτῶν. Hoc Encratitarum facinore non corrupta essentialis baptismi forma, sed novæ quædam adjectæ cæremoniae. Nam in canone 47 sic eos loquentes inducit, *In Patrem et Filium et Spiritum baptizatus sumus*. Hinc eorum baptismum raturum habet, si qua inciderit magni momenti causa. Quod autem ait hoc facinus eos incipere, *ut reditum sibi in Ecclesiam intercludant*, videtur id prima specie in eam sententiam accipiendum, quasi Encratitæ baptismum suum ea mente immutassent, ut Catholicos ad illud rejiciendum incitarent, sicque plures in secta contineret odium et fuga novi baptismatis. Abhorrebat enim ab omnium animis intercatu baptismus, ut pluribus exemplis probat Augustinus. lib. v *De baptismo*, n. 6. Videtur ergo prima specie Encratitis, ea, quam dixi, exstitisse causa, cur baptismum immutarent. Atque ita hunc locum interpretatur Tillemontius, tom. IV, p. 628. Sic etiam illius exemplo interpretatus sum in Præf. novæ Cypriani operum editioni præmissa cap. 4, p. 12. Sed huic interpretationi non convenit cum his quæ addit Basilus. Vereri enim se significat ne Catholicici, dum Encratitas ab hac baptismi immutatione detertere volunt, nimium restricti sint et severi in eorum baptismo

rejiciendo. Sperabant ergo Catholicici tardiores ad ejusmodi baptismum Encratitas futuros, si illud Catholicici ratum habere nollent ; nedum ipsi Encratitæ baptismatis immutationem eo consilio induxerint, ut ejusmodi baptismum verba, *ut reditum sibi in Ecclesiam intercludant*, non consilium et propositum Encratitarum designant, sed incommodum quod ex eorum facinore consequabatur ; velut si dicamus aliquem scelus admittere, ut æternam sibi damnationem accersat.

(46) Μέλλοι. Sic plerique mss. Editi μέλλη.

(47) Ἀπὸ τοῦ βαπτισμοῦ ἐκείνων. Sic emendavimus ope duorum codicum Regiorum, nempe 2502 et 2508, quod legebatur in editis ἐπὶ τῷ βαπτισμῷ ἐκείνω. Quidam codices ἐπὶ τῷ βαπτισμῷ ἐκείνω. Alii cum editis consentiunt, nisi quod habent ἐκείνων. Ibidem editi ὑπὸ τῶν πιστῶν. Omnes mss. ut in textu.

(48) Ἰζοῖν. Cum magna sit hac in voce codicum mss. varietas, sequi maluimus tres codices optimæ notæ, nempe duos Regios et Coislinianum primum. His favent plures alii in quibus legitur, Ἰζώην, vel Ἰζωῖον, vel Ἰζόην. Alii habent Ζωῖον. Pauci cum editis Ζοῖν.

munionis cum ipsis quasi canonem quemdam, A
episcopus suscipiendo, ediderimus.

271 II. Quæ de industria fetum corruptit, cædis pœnas luit. De formato autem aut informi subtilius non inquirimus. Hic enim non id modo quod nasciturum erat, vindicatur, sed etiam illa ipsa, quæ sibi insidias paravit, quoniam ut plurimum intereunt in ejusmodi inceptis mulieres. Huc autem accedit et fetus interitus, cædes altera, saltem si consilii eorum qui hæc audent, ratio habeatur. Oportet autem non ad obitum usque pœnitentiam earum extendere, sed decem quidem annorum mensuram accipiant; definiatur autem curatio non tempore, sed pœnitentiæ modo.

III. Diaconus post diaconatum fornicatus, diaconatu ejicietur quidem, sed in laicorum detrusus locum, a communione non arcebitur. Quoniam antiquus est canon, ut ii qui gradu exciderunt, huic soli pœnæ generi subjiciantur, antiquis, opinor, secutis legem illam, *Non vindicabis bis in idipsum* ⁴⁷: atque etiam propter aliam causam; quod qui in ordine sunt laico, si a loco fidelium ejiciantur, rursus in eum, ex quo ceciderunt, locum recipiuntur; diaconus vero semel habet mansuram pœnam depositionis. Quoniam igitur diaconatus ei non restituitur, in ea sola mulcta steterunt. Atque hæc quidem sunt quæ ex constitutionibus habentur. In omnibus autem verior medicina est recessus a peccato. Quare qui propter carnis voluptatem gratiam abjecit, is si carnem conterendo et in omnem, secundum continentiae præscripta, servitutem redigendo secedat a voluptatibus, a quibus victus et prostratus est, plenum nobis suæ curationis specimen dabit. Itaque scire nos utraque oportet, et quæ sunt summi juris, et quæ sunt consuetudinis: sequi autem in iis quæ summum jus non admittunt, formam traditam.

⁴⁷ Nahum 1, 9.

(49) Ἐκείνων. Ita mss. plerique. Editi ἐκείνω.

(50) Γεννηθησόμενον. Hic locus sic legitur in pluribus mss codicibus: γεννησόμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἑαυτῷ ἐπιβουλεύσας.

(51) Δέχεσθαι μὲν τὸ μέτρον. Consentiant hoc loco codices mss. Unde miror in editis legi μετὰ τὸ μέτρον, post mensuram decem annorum eas oportet recipere.

(52) Ἀρχαῖός ἐστι κανὼν. Respicit, ni fallor, ad canonem 25 apostolorum, ad quem Balsamon et Zonaras observant nonnulla esse peccata, quibus excommunicatio, non solum depositio infligitur; velut si quis pecunia, vel magistratus potentia sacerdotium assequatur, ut sancitur can. 29 et 30,

(53) Συντριμμοῦ τῆς σαρκός. Duo veteres libri συντριμμοῦ τῆς καρδίας, per contritionem cordis. Constat autem hic canon duabus partibus. Prima diaconis excommunicationis et graduum pœnitentiæ molestiam eximit. Altera veram et in omnibus servandam præscribit medicinam, quæ est recessus a peccato, nec diaconos ab exhibendo curationis suæ specimine immunes relinquit. Unde colligitur clericis lapsis non statim concessum fuisse corpus

τάγματι ἐκείνων (49) συνημένους οὐκέτι δυνάμεθα διακρίνειν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, οἷον κανὼνα τινὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας ἐχθήμενοι διὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων παραδοχῆς.

Β'. Φθείρασα κατ' ἐπιτήδευσιν, φόνου δίκην ὑπέχει. Ἀκριβολογία δὲ ἐκμεμορφωμένου καὶ ἀνεξεικονίστου παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν. Ἐνταῦθα γὰρ ἐκδικεῖται οὐ μόνον τὸ γεννηθησόμενον (50), ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἑαυτῇ ἐπιβουλεύσασα· διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐναποθνήσκουσι ταῖς τοιαύταις ἐπιχειρήσεσιν αἱ γυναῖκες. Πρόσεστι δὲ τούτῳ καὶ ἡ φθορὰ τοῦ ἐμβρύου, ἕτερος φόνος, κατὰ γε τὴν ἐπίνοιαν τῶν ταῦτα τολμῶντων. Δεῖ μὲντοι μὴ μέχρι τῆς ἐξόδου παρατείνειν αὐτῶν τὴν ἐξομολόγησιν, ἀλλὰ δέχεσθαι μὲν τὸ μέτρον (51) τῶν δέκα ἐτῶν· ὀρίζειν δὲ μὴ χρόνῳ, ἀλλὰ τρόπῳ τῆς μετανοίας τὴν θεραπείαν.

Γ'. Διάκονος, μετὰ τὴν διακονίαν πορνεύσας, ἀπόβλητος μὲν τῆς διακονίας ἔσται· εἰς δὲ τὸν τῶν λαϊκῶν ἀπωσθεὶς τόπον, τῆς κοινωνίας οὐκ εἰρχθήσεται. Διότι ἀρχαῖός ἐστι κανὼν (52) τοὺς ἀπὸ βαθμοῦ πεπτωκότας τούτῳ μόνῳ τῷ τρόπῳ τῆς κολάσεως ὑποβάλλεσθαι· ἀκολουθησάντων, ὡς οἶμαι, τῶν ἐξ ἀρχῆς τῷ νόμῳ ἐκείνῳ τῷ, Οὐκ ἐκδικήσεις δις ἐπὶ τὸ αὐτό· καὶ δι' ἑτέραν δὲ αἰτίαν· ὅτι οἱ μὲν ἐν τῷ λαϊκῷ ὄντες τάγματι, ἐκθεβλημένοι τοῦ τόπου τῶν πιστῶν, πάλιν εἰς τὸν ἀφ' οὗ ἐξέπεσον τόπον ἀναλαμβάνονται· ὁ δὲ διάκονος ἅπαξ ἔχει διαρκῆ τὴν δίκην τῆς καθαιρέσεως. Ὡς οὖν οὐκ ἀποδιδόμενης αὐτῷ τῆς διακονίας, ἐπὶ ταύτης ἔστησαν μόνης τῆς ἐκδικήσεως. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ ἐκ τῶν τύπων. Καθόλου δὲ ἀληθέστερόν ἐστιν ἴαμα ἢ τῆς ἀμαρτίας ἀναχώρησις. Ὡστε ὁ διὰ σαρκὸς ἡθονὴν ἀθετήσας τὴν χάριν, διὰ τοῦ συντριμμοῦ (53) τῆς σαρκὸς καὶ πάσης δουλαγωγίας τῆς κατ' ἐγκράτειαν ἀποστάς τῶν ἡθονῶν, ὑφ' ὧν κατεστράφη, τελείαν ἡμῖν παρέξει τῆς ἰατρύσεως αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν. Ἀμφότερα τοίνυν εἰδέναι ἡμᾶς δεῖ, καὶ τὰ τῆς ἀκριθείας καὶ τὰ τῆς συνηθείας· ἔπισθαι δὲ ἐπὶ τῶν μὴ καταδεξαμένων τὴν ἀκρότητα τῷ παραδοθέντι τύπῳ.

Domini, sed eorum conversionem probatam aliquandiu fuisse, quamvis depositionis pœnæ excommunicatio non adderetur. Sic etiam Basilius, can. 4, testatur clericos, qui cum rebellibus abierant, redeuntes sæpe in eodem ordine recipi, sed postquam pœnitentiam egerint, non illam quidem publicam, sed eam quæ in vitiorum emendatione et legitimis conversi cordis significationibus posita est. Late patet hæc observatio in canonibus Basili; eademque adhibita ratio in iis curandis et sanandis, qui quamvis inter pœnitentes non amandarentur, sed cum fidelibus consisterent, non tamen idcirco ad Eucharistiam accedebant. Hinc iis qui in bello occiderunt auctor est Basilius, ut a communione per tres annos abstineant, can. 13. Eadem pœnam imponit iis qui adversus latrones arma sumpserunt, can. 55. Furi sponte confesso locum inter alios fideles relinquit; ita tamen ut annum unum communione careat. Eum autem qui usuras accipit, ad sacerdotium admitti patitur, sed si voluerit injustum lucrum in pauperes insumere, et deinceps ab avaritiæ morbo liberari.

Δ'. Περὶ τριγάμων καὶ πολυγάμων τὸν αὐτὸν ἄνωρισαν (54) κανόνα, ὃν καὶ ἐπὶ τῶν διγάμων, ἀναλόγως· ἐνιαυτὸν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν διγάμων, ἄλλοι δὲ δύο ἔτη. Τοὺς δὲ τριγάμους ἐν τρισὶ καὶ τέταρσι πολλάκις ἔτεσιν ἀφορίζουσιν. Ὀνομάζουσι δὲ τὸ τοιοῦτον οὐκ ἔτι γάμον, ἀλλὰ πολυγαμίαν, μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμένην. Διὸ καὶ ὁ Κύριος τῇ Σαμαρείτιδι πέντε ἀνδράς διαμειψάσῃ, Ὅν νῦν, φησὶν, ἔχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνὴρ· ὡς οὐκέτι ἀξίων ὄντων τῶν ὑπερεκπεσόντων τοῦ μέτρου τῆς διγαμίας τῷ τοῦ ἀνδρὸς ἢ τῆς γυναικὸς καλεῖσθαι προσρήματι. Συνήθειαν δὲ κατελάβομεν ἐπὶ τῶν τριγάμων πενταετίας ἀφορισμὸν· οὐκ ἀπὸ κανόνων (55), ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν προειληφόντων ἀκολουθίας. Δεῖ δὲ μὴ πάντα αὐτοὺς ἀπείργειν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀκροάσεως αὐτοὺς ἀξιῶν ἐν δύο ἢ τρισὶ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιτρέπειν συστήκειν μὲν, τῆς δὲ κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ ἀπέχεσθαι, καὶ οὕτως ἐπιδειξαμένους καρπὸν τινα μετανοίας ἀποκαθιστῶν τῷ τόπῳ τῆς κοινωνίας.

Ε'. Τοὺς δὲ ἐπὶ ἐξόδῳ μετανοοῦντας τῶν αἰρετικῶν δέχεσθαι χρή· δέχεσθαι δὲ δηλονότι οὐκ ἀκριτως, ἀλλὰ δοκιμάζοντας εἰ ἀληθινὴν ἐπιδείκνυνται μετανοίαν, καὶ εἰ τοὺς καρποὺς (56) ἔχουσι μαρτυροῦντας τῇ πρὸς τὸ σωθῆναι σπουδῇ.

ς'. Τῶν κανονικῶν (57) τὰς πορνείας εἰς γάμον μὴ καταλογίζεσθαι, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ διασπᾶν αὐτῶν τὴν συνάφειαν. Τοῦτο γὰρ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς ἀσφάλειαν λυσitelές, καὶ τοῖς αἰρετικοῖς οὐ δώσει καθ' ἡμῶν λαβὴν, ὡς διὰ τὴν τοῦ ἀμαρτάνειν ἄδειαν ἐπισπωμένων πρὸς ἑαυτοῦ.

ζ'. Ἀρρενοφθόροι καὶ ζωοφθόροι, καὶ φονεῖς, καὶ φαρμακοὶ, καὶ μοιχοὶ, καὶ εἰδωλολάτραι τῆς αὐτῆς καταδίκης εἰσὶν ἠξιωμένοι. Ὡστε ὃν ἔχεις ἐπὶ τῶν ἄλλων τύπον, καὶ ἐπὶ τούτων φύλαξον. Τοὺς δὲ ἐν τριάκοντα ἔτεσι (58) μετανοήσαντας ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ,

⁴⁸ Joan. 1v, 18.

(54) Ἄνωρισαν. Sic mss. summo consensu. Editi ἄνωρισαν.

(55) Ἀπὸ κανόνων. Plures codices mss., ἀπὸ κανόνος. Ibidem post vocem ἀκολουθίας legitur in uno codice Regio et in uno Coislino recentiore ἦτοι τοῖς προλαβοῦσιν ἀκολουθοῦντες πατράσι, scilicet eos qui præcesserunt patres sequendo. Sed hæc explicandi causa ad marginem apposita, in contextum postea irrepsisse perspicuum est.

(56) Τοὺς καρποὺς. Statuit synodus Eliberitana, can. 39, ut gentilibus, si vita eorum honesta fuerit, baptismus in fine concedatur. Sed non puto Basilium in eadem sententiam de hæreticis loqui. Fructus enim in hæreticis redeuntibus intelligendi sunt, non anteacta vita, sed præsens hæresis detestatio, veritatis amor, ac sincerus omnibus Ecclesiæ documentis assensus. Porro non mirum si Basilium redeuntes hæreticos non sine examine in exitu recipi jubeat; cum de Catholicis ipsis sanciat synodus Nicæna, can. 13, ut quisquis communionem petat in exitu, eum episcopus μετὰ δοκιμασίας, cum examine impertiat oblatione.

(57) Τῶν κανονικῶν. Clericos sive eos qui in canone recensentur hac voce designari hactenus existimarunt Basilii interpretes, ac ipsi etiam Zonaras et Balsamon. Sed ut canonicas sive

IV. De trigamis et polygamis definiere eundem canonem, quem et de digamis, servata proportionem: annum videlicet in digamis, alii vero duos annos. Trigamos autem tribus, et sæpe quatuor annis segregant. Id autem non amplius conjugium, sed polygamiam appellant, vel potius moderatam fornicationem. Quapropter et Dominus Samaritanæ, quæ maritos quinque per vices habuerat, *Quem nunc, inquit, habes, maritus non est*⁴⁸: quippe quod ii qui digamiæ mensura exciderunt, digni non sint qui vel mariti vel uxoris nomine appellentur. Jam vero consuetudine, accepimus in trigamis quinquennii segregationem, non a canonibus, sed eos qui præcesserunt sequendo. Oportet **272** autem eos non omnino arcere ab Ecclesia, sed auditione dignari duobus vel tribus annis: ac posthac ipsis permittere, ut consistant quidem, abstineant vero ab boni communione, et sic, exhibito pœnitentiæ aliquo fructu, communionis loco restituere.

V. Hæreticos in exitu pœnitentiam agentes recipere oportet. Recipere autem, non sine judicio, sed examinantes an veram pœnitentiam ostendant, fructusque habeant, qui salutis studium testificentur.

VI. Canonicarum supra pro matrimonio non reputentur, sed earum conjunctio omnino divellatur. Hoc enim et Ecclesiæ ad securitatem est utile, et hæreticis non dabit adversus nos ansam, quasi per peccandi libertatem ad nos attrahamus.

C VII. Masculorum et animalium corruptores, et homicidæ, et venefici, et adulteri, et idololatræ, eadem condemnatione digni habentur. Quare quam in aliis habes formam, in iis quoque serva. Ii autem qui triginta annos pœnitentiam egerunt

sacras virgines interpreter, plurimus rationum momentis adducor: 1° Basilium hoc nomine clericos appellare non solet, sed sacras virgines, ut perspicui potest ex epistolis 52 et 173; 2° præscriptum Basilii non convenit in clericos, quorum nonnullis, nempe lectoribus et aliis ejusmodi venia dabatur ineundi matrimonii, quamvis in canone recenserentur: 3° prohibet Basilium ejusmodi supra quæ honesto matrimonii nomine prætexi solebant. At id non quadrat in clericos, quorum aliis, ut jam dixi, non inconcessum erat matrimonium, alios vero matrimonium post ordinationem inire nulla prorsus Ecclesia patiebatur, aut certe matrimonii pretium erat depositio. Contra virginibus nubentibus non longior pœna pluribus in locis imponebatur, quam digamis, ut perspicitur ex canone 18, ubi Basilium hanc consuetudinem abrogat, ac virginum matrimonia instar adulterii existimat.

(58) Ἐν τριάκοντα ἔτεσι. Manifestum est in hoc triginta annorum numero erratum. Quamvis omnes libri veteres cum editis consentiant. Quomodo enim triginta annorum pœnitentia ejusmodi peccato imprudenter commisso imposita fuisset, quod qui scientes et volentes admiserant, per annos tantum quindecim a communione arcebantur, ut patet ex canonibus 58, 62, 63? Deinde vero testatur

propter immunditiam, quem in ignorantia fecerunt, quin recipiendi sint, ne dubitare quidem nos oportet. Nam eos venia dignos efficit et ignorantia, et spontanea confessio, et temporis tanta diuturnitas. Fere enim totam hominis ætatem Satanae traditi sunt, ut discant non gerere se turpiter. Quamobrem jube eos absque dilatione suscipi, maxime si lacrymas habent, quæ tuam clementiam flectant, et vitam ostendunt commiseratione dignam.

VIII. Qui ob iracundiam securi adversus uxorem suam usus est, est homicida. Recte autem me admonuisti, et uti tuam sapientiam decuit, ut fusius de his dicerem, propterea quod multa in voluntariis et involuntariis discrimina. Est enim involuntarium omnino, et longe a consilio ejus qui incepit, remotum, dum lapis jacitur in canem aut arborem, hominem attingere. Propositum enim fuit bestiam propulsare aut fructum excutere: sed ictum fortuito subiit qui transiens occurrit, quare hoc involuntarium est. Et illud quoque involuntarium est, si quis volens aliquem castigare, loro vel virga non dura eum percutiat, moriatur autem qui percussus est. Propositum enim hic consideratur, **273** quia peccantem corrigere voluit, non interimere. Recensetur et illud inter involuntaria, cum quis in pugna aliquem ligno vel manu repellens, non parce in præcipuas partes ictum torquet ut eum lædat, non ut omnino interficiat. Sed hoc quidem accedit ad voluntarium. Qui enim ejusmodi instrumento ad se defendendum usus est, vel qui non parce ictum inflixit, liquet eum ideo homini non pepercisse, quod ira victus fuerit. Sic et qui gravi ligno, et qui lapide majore, quam pro viribus humanis, usus est, in involuntariis numeratur, ut quid aliud voluerit, aliud fecerit. Nam præ ira ictum talem intulit, ut etiam percussum interficeret; quamquam forte in animo habebat eum conterere, non autem omnino interimere. Qui autem ense vel quavis re simili usus est, nullam habet excusationem: et maxime, qui securim jaculatus est. Manifestum est enim illum manu non percussisse, ita ut ictum ad arbitrium moderari posset: sed jaculatus est, ita ut et gravitate ferri et acie et motu e longinquo ictus necessario lethalis fieret. Rursus autem omnino est voluntarium, ac nullam habens dubitationem, quod fit a latronibus, et in bellicis incursionibus. Hi enim propter pecunias

Basilii eos fere hominis ætatem Satanae traditos fuisse. At ætas hominis (γενεά) sæpe annorum viginti spatio existimatur: velut cum ait Dionysius Alexandrinus apud Eusebium, lib. vii. cap. 21, Israelitas in deserto fuisse duabus ætatibus. Ipse Basilius in epistola 201, quæ scripta est anno 375, Neocæsarienses incusat quod sibi jam totam fere hominis ætatem succenseant; quos tamen non ita pridem amicos habuerat, ac anno 368, Musonii morte afflictos litteris amicissimis consolatus fuerat. Sæculum apud Latinos non semper stricte sumitur; velut cum ait Hieronymus in epist. 27 ad Marcellam, in Christi verbis explicandis per

A ην ἐν ἀγνοίᾳ ἔπραξαν, οὐδ' ἀμφιβάλλειν ἡμᾶς προσήκεν εἰς τὸ παραδέξασθαι. Ἡ τε γὰρ ἀγνοία συγγνώμης ἀξίους αὐτοὺς ποιεῖ, καὶ τὸ ἔκουσιον τῆς ἐξαγορεύσεως, καὶ ἡ παράτασις ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ γενομένη. Σχεδὸν γὰρ ὅλην γενεάν ἀνθρώπου παρεδόθησαν τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ ἀσχημονεῖν. Ὡστε κέλευσον αὐτοὺς ἔθδη ἀνυπερθέτως δεχθῆναι, μάλιστα εἰ καὶ δάκρυα ἔχουσι θυσωποῦντά σου τὴν εὐσπλαγχνίαν, καὶ βίον ἐπιδείκνυνται ἀξίον συμπαθείας.

H. Ὁ ἀξίνῃ παρὰ τὸν θυμὸν κατὰ τῆς ἑαυτοῦ γαμετῆς χρησάμενος φονεὺς ἐστὶ. Καλῶς δὲ με ὑπέμνησας καὶ ἀξίως τῆς σεαυτοῦ συνέσεως εἶπεῖν περὶ τούτων πλατύτερον· θίῃτι πολλαὶ ἐν τοῖς ἔκουσίοις καὶ ἀκουσίοις διαφοραὶ. Ἀκούσιον μὲν γὰρ ἐστὶ παντελῶς καὶ πόρρω τοῦ κατάρξαντος τὸ, ἀκουτίσαντα (59) λίθον ἐπὶ κύνα ἢ δένδρον, ἀνθρώπου τυχεῖν. Ἡ μὲν γὰρ ὁρμὴ ἦν τὸ θηρίον ἀμύνασθαι, ἢ τὸν καρπὸν κατασεῖσαι· ὑπέβη δὲ αὐτομάτως τῇ πληγῇ κατὰ πάροδον ὁ παραπεσών· ὥστε τὸ τοιοῦτον ἀκούσιον. Ἀκούσιον μὲντοί καὶ εἰ τις βουλομένος ἐπιστρέψαι τινα, ἱμάντι ἢ ῥάβδῳ μὴ σκληρᾷ τύπτει, ἀποθάνῃ δὲ ὁ τυπτόμενος. Ἡ γὰρ πρόθεσις ἐνταῦθα σκοπεῖται, ὅτι βελτιῶσαι ἠδοῦλετο τὸν ἀμαρτάνοντα, οὐκ ἀνελεῖν. Ἐν τοῖς ἀκουσίοις ἐστὶ κἀκεῖνο (60), τὸ, ἀμυνομένου τινα ἐν μάχῃ ξύλῳ ἢ χειρὶ, ἀφειδῶς ἐπὶ τὰ καίρια τὴν πληγὴν ἐνεγκεῖν, ὥστε κακῶσαι αὐτὸν, οὐχ ὥστε παντελῶς ἀνελεῖν. Ἀλλὰ τοῦτο ἔθδη προσεγγίζει τῷ ἔκουσίῳ. Ὁ γὰρ τοσοῦτῳ χρησάμενος ὄργανῳ πρὸς ἀμύναν, ἢ ὁ μὴ πεφεισμένως τὴν πληγὴν ἐπαγαγών, δῆλός ἐστι, διὰ τὸ κεκρατῆσθαι ὑπὸ τοῦ πάθους, ἀφειδῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁμοίως καὶ ὁ ξύλῳ βαρεῖ, καὶ ὁ λίθῳ μείζονι τῆς δυνάμεως τῆς ἀνθρωπίνης χρησάμενος, τοῖς ἀκουσίοις ἐναριθμεῖται, ἄλλο μὲν τι (61) προσλόμενος, ἄλλο δὲ τι ποιήσας. Ὑπὸ γὰρ τοῦ θυμοῦ τοιαύτην ἤνεγκε τὴν πληγὴν, ὥστε ἀνελεῖν, τὸν πληγέντα· καίτοι ἢ σπουδῇ ἦν αὐτῷ συντρίψαι τυχόν, οὐχὶ δὲ καὶ παντελῶν θανατῶσαι. Ὁ μὲντοι ξίφει χρησάμενος, ἢ ὀπιτινοῦν τοιοῦτῳ, οὐδεμίαν ἔχει παραιτήσιον· καὶ μάλιστα ὁ τὴν ἀξίνην ἀκουτίσας. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἀπὸ χειρὸς φαίνεται πλήξας, ὥστε τὸ μέτρον τῆς πληγῆς ἐπ' αὐτῷ εἶναι, ἀλλ' ἠκόντισεν, ὥστε καὶ τῷ βάρει τοῦ σιδῆρου, καὶ τῇ ἀκμῇ, καὶ τῇ διὰ πλείστου φορᾷ, ὀλεθρίαν ἀναγκαίως τὴν πληγὴν γενέσθαι. Ἐκούσιον δὲ πάλιν παντελῶς, καὶ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἔχον, οἷόν ἐστι τὸ τῶν ληστῶν καὶ τὸ τῶν πολεμικῶν ἐφόδων. Οὗτοι μὲν γὰρ διὰ χροῆματα ἀναιροῦσι, τὸν εἰεγχεῖν ἀπο-

tanta jam sæcula tantorum ingenia sudasse: vel cum auctor libri *De rebaptismate* in Cyprianum tacito nomine invehitur, quod *adversus prisca consulta post tot sæculorum tantam seriem nunc primum repente sine ratione insurgat*, p. 357. De hoc ergo triginta annorum numero non paucos deducendos esse crediderim.

(59) Ἀκουτίσαντα. Sic plerique mss. Editi ἀκουτίζοντα.

(60) Κἀκεῖνο. Editi addunt ὁμοίως, quod deest in omnibus mss.

(61) Ἄλλο μὲν τι, etc. Sic plerique mss. codices. Editi ἄλλο μὲν τοι, et paulo post ἄλλο δὲ ποιήσας.

φεύγοντες· οἳ τε ἐν τοῖς πολέμοις ἐπὶ φόνους ἔρχονται, οὔτε φοβῆσαι, οὔτε σωφρονίσαι, ἀλλ' ἀνελεῖν τοὺς ἐναντιουμένους (62) ἐκ τοῦ φανεροῦ προαιρουμένοι. Καὶ μέντοι, κἂν δι' ἄλλην τινα αἰτίαν περίεργον φάρμακόν τις ἐγκεράσῃ, ἀνέλη δὲ, ἐκούσιον τιθέμεθα τὸ τοιοῦτον· οἷον ποιοῦσιν αἱ γυναῖκες πολλὰκις, ἐπαυδαῖς τισι καὶ καταδέσμοις πρὸς τὸ ἐαυτῶν φίλτρον ἐπάγεσθαι τινὰς πειρώμεναι, καὶ προσδιδῶσαι αὐτοῖς φάρμακα, σκότωσιν ἐμποιοῦντα ταῖς διανοαῖς. Αἱ τοιαῦται τοίνυν ἀνελοῦσαι, εἰ καὶ ἄλλο προσέδμεναι, ἄλλο ἐποίησαν, ὁμῶς διὰ τὸ περίεργον καὶ ἀπηγορευμένον τῆς ἐπιτηδεύσεως ἐν τοῖς ἐκούσιως φονεύουσι καταλογίζονται. Καὶ αἱ τοίνυν τὰ ἀμβλωθρίδια διδοῦσαι φάρμακα φονεῦτριά εἰσι καὶ αὐταί, καὶ αἱ δεχόμεναι τὰ ἐμβρυόκτονα θηλητήρια. Ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον.

Θ'. Ἡ δὲ τοῦ Κυρίου ἀπόφασις, κατὰ μὲν τὴν τῆς ἐννοίας ἀκολουθίαν, ἐξ ἴσου καὶ ἀνδράσι καὶ γυναῖξιν ἀρμόζει, περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι γάμου ἐξίστασθαι, παρεκτὸς λόγου πορνείας. Ἡ δὲ συνήθεια οὐχ οὕτως ἔχει· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν γυναικῶν πολλὴν εὐρίσκειν ἀκριβολογίαν, τοῦ μὲν Ἀποστόλου λέγοντος. Ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνη, ἐν σώματι ἐστὶ τοῦ δὲ Ἰερουμίου· Ὅτι, ἐὰν γένηται γυνὴ ἀνδρὶ ἐτέρῳ, οὐκ ἐπιστρέψει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἀλλὰ μιαινομένη μιανθήσεται· καὶ πάλιν· Ὁ ἔχων μοιχαλίδα ἄφρων καὶ ἀσεβής. Ἡ δὲ συνήθεια καὶ μοιχεύοντας ἄνδρας καὶ ἐν πορνείαις ὄντας κατέχεσθαι ὑπὸ γυναικῶν προστατῆσαι. Ὡστε ἢ τῷ ἀφειμένῳ ἀνδρὶ συνοικοῦσα οὐκ οἶδα εἰ δύναται μοιχαλῆς χρηματίζειν (63). Τὸ γὰρ ἐγκλημα ἐνταῦθα τῆς ἀπολυσάσεως τὸν ἄνδρα ἀπτεται, κατὰ ποίαν αἰτίαν (64) ἀπέστη τοῦ γάμου. Εἴτε καὶ τυπτομένη, μὴ φέρουσα (65) τὰς πληγὰς, ὑπομένειν ἐχοῖν μᾶλλον ἢ διαζευχθῆναι τοῦ συνοικοῦντος· εἴτε τὴν εἰς τὰ χρήματα ζημίαν μὴ φέρουσα, οὐδὲ αὐτὴ ἢ πρόφασις ἀξιόλογος. Εἰ δὲ διὰ τὸ ἐν πορνείᾳ αὐτὸν ζῆν, οὐκ ἔχομεν τοῦτο ἐν τῇ συνήθειᾳ τῇ ἐκκλησιαστικῇ τὸ παρατήρημα· ἀλλὰ καὶ ἀπίστου ἀνδρὸς χωρίζεσθαι οὐ προσετάχθη (66) γυνὴ, ἀλλὰ παραμένειν, διὰ τὸ ἀθῆλον τῆς ἐκβάσεως. Τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; Ὡστε ἢ καταλιπούσα, μοιχαλῆς, εἰ ἐπ' ἄλλον ἦλθεν ἄνδρα. Ὁ δὲ καταλειφθεὶς συγγνωστός ἐστὶ, καὶ ἡ συνοικοῦσα τῷ τοιοῦτῳ οὐ κατακρίνεται. Εἰ μέντοι ὁ ἀνὴρ, ἀποστάς τῆς γυναικὸς, ἐπ' ἄλλην ἦλθε, καὶ αὐτὸς μοιχός,

A interimunt, caventes ne convincantur : et qui in bellis ad cædem feruntur, his nec terrere, nec castigare, sed adversarios interficere aperte propositum est. Atque etiamsi quis propter aliquam aliam causam curiosum pharmacum miscuerit, et interfecerit, id pro voluntario ducimus ; ut sæpe faciunt mulieres, quæ quibusdam incantationibus et amuletis ad sui amorem aliquos attrahere conantur, dantque eis pharmaca mentibus tenebras offundentia. Hæ ergo, si interfecerint, etiamsi aliud volentes, aliud fecerint, tamen propter curiosum et prohibitum opus inter voluntarios homicidas reputantur. Itaque et quæ præbent pharmaca abortum scientia, sunt et ipsæ homicidæ, sicut et quæ venena fetum necantia accipiunt. Hæc B quidem huc usque.

IX. Æque viris et mulieribus convenit secundum sententiæ consecutionem quod a Domino pronuntiatum est, non licere a matrimonio discedere, nisi ob fornicationem. Consuetudo autem non ita se habet, sed mulieribus quidem multæ accurate observari deprehendimus, cum Apostolus quidem dicat, *Quod qui adhæret meretrici, fit unum corpus*⁴⁹ ; Jeremias vero, *Quod si fuerit mulier cum alio viro, non revertetur ad virum suum, sed polluta polluetur*⁵⁰ ; et iterum, *Qui habet adulteram, stultus est et impius*⁵¹. Consuetudo autem etiam adulteros viros et in fornicationibus versantes jubet a mulieribus retineri. Quare quæ una cum viro dimisso habitat, nescio an possit adultera appellari. C Crimen enim hic attingit mulierem, quæ **274** virum dimisit, quam de causa a conjugio discesserit. Sive enim percussa plagas non ferat, ferre satius erat quam a conjugio separari : sive damnum in pecuniis non ferat, ne hæc quidem justa excusatio : sin autem, quoniam ipse vivit in fornicatione, non habemus hanc in ecclesiastica consuetudine observationem, imo vero ab infideli viro non iussa est mulier separari, sed propter eventum incertum remanere. *Quid enim scis, mulier, an virum salvum sis factura*⁵² ? Quare, quæ reliquit, est adultera, si ad alium virum accessit. Qui autem relictus est, dignus est venia, et quæ una cum eo habitat, non condemnatur. Sed si vir, qui ab uxore discessit, accessit ad aliam, est et ipse adulter,

⁴⁹ I Cor. vi, 16. ⁵⁰ Jerem. iii, 1. ⁵¹ Prov. xviii, 22. ⁵² I Cor. vii, 16.

(62) Τοὺς ἐναντιουμένους. Editi αὐτοὺς ἐναντιουμένους. Melius in plerisque mss. quos secuti sumus.

(63) Χρηματίζειν. Ita fere omnes mss. Editi χρηματίσαι.

(64) Κατὰ ποίαν αἰτίαν. Sequitur in hoc canone Basilius Romanas leges, quas tamen fatetur cum Evangelio minus consentire. Lex Constantini jubet in repudio mittendo a femina hæc sola crimina inquire, si homicidam, vel medicamentarium, vel sepulcrorum dissolutorem maritum suum esse probaverit. At eadem lege viris conceditur, ut adulteras uxores dimittant. Aliud discrimen hoc in canone uxores inter et maritos ponitur, quod uxor injuste dimissa, si ab alio duca-

D tur, adulterii notam non effugiat; dimissus autem injuste maritus nec adulter sit, si aliam ducat, nec quæ ab eo ducitur, adultera. Cæterum Basilius ante episcopatum eodem jure uxorem ac maritum esse censebat. Nam in *Moralibus* reg. 73, p. 308, statuit *virum ab uxore, aut uxorem a viro non debere separari, nisi quis deprehendatur in adulterio*. Utrique pariter interdicit novis nuptiis, sive repudient, sive repudientur.

(65) Μὴ φέρουσα. Sic mss. plerique omnes. Editi μὴ φέρει.

(66) Προσετάχθη. Sic mss. plerique omnes. Editi προσετάγη.

quia facit ut ipsa adulterium committat; et quæ una cum ipso habitat, est adultera, quia alienum virum ad se traduxit.

X. Qui jurant se ordinationem non accepturos, ejurantes, ne cogantur perjerare. Etsi enim videtur aliquis esse canon, qui ejusmodi hominibus concedat; experientia tamen cognovimus eos qui pejerarunt, felices exitus non habere. Consideranda autem sunt, et species jurisjurandi, et verba, et animus quo juraverunt, et sigillatim quæ verbis addita fuerunt, adeo ut si nulla prorsus sit rei leniendæ ratio, tales omnino dimittendi sint. Quod autem attinet ad Severi negotium, videlicet ad presbyterum ab ipso ordinatum, videtur mihi res temperamentum ejusmodi habere, si idem et tibi videatur. Agrum illum Mestiæ subjectum, cui ille vir addictus fuit, jube Vasodis subesse. Sic enim nec pejerabit ille a loco non recedens, nec Longinus, secum habens Syriacum, in causa erit cur deserta sit ecclesia, neque animam suam per otium damnabit. Neque nos aliquid præter canones efficere videbimur, accommodatione utentes in Cyriacum, qui cum se Mindanis permansurum jurasset, tamen translationem suscepit. Reditus enim erit jurisjurandi observatio. **275** Oeconomiam autem a

(67) Κανών. Videtur hunc canonem secutus esse S. Athanasius, cum Dracontium, qui juraverat se abiturum, si ordinaretur episcopus, ac ordinatus fugerat, ad suscipiendam Ecclesiæ curam, nulla habita jurisjurandi ratione, hortatus est.

(68) Κατὰ Σευήρον. Perobscurus hic canon videtur sic explicari posse. Longinus presbyter erat in agro Mestiæ subjecto. Sed cum is depositus esset ob aliquod delictum, ac forte honorem sacerdotii retineret, ut nonnunquam fiebat. Severus episcopus in ejus locum transtulit Cyriacum, quem antea Mindanis ordinaverat, ac jurare coegerat se Mindanis mansurum. Nihil hac in re statui posse videbatur, quod non in magnam aliquam difficultatem incurreret. Nam si in agro Mestiæ subjecto Cyriacus remaneret, perjurii culpam sustinebat. Si rediret Mindana, ager Mestiæ subjectus presbytero carebat, atque hujus incommodi culpa redundabat in caput Longini, qui ob delictum depositus fuerat. Quid igitur Basilium? Utrique occurrit incommodo; jubet agrum, qui Mestiæ subjectus erat, Vasodis subjici, id est loco, cui subjecta erant Mindana. Hoc ex remedio duo consequabatur Basilium, ut et ager ille presbytero non careret, et Cyriacus ibi remanens, Mindana tamen redire censeretur, cum jam hic locus eidem ac Mindana chorepiscopo pareret.

(69) Μηστία. Sic quatuor mss. Editi Μισθία. Coisl. primus Μηστία. Nonnulli mss. Μησθία. Paulo post editi Ουασάδοις, plerique mss. ut in textu.

(70) Παρορκήσει. Sic mss. plerique. Editi παρορκίσει.

(71) Διὰ τῆς ἀργίας καταδικάσει. His vocibus rite explicatis, totus canon qui valde obscurus est, illustrabitur. Balsamon et Zonaras tenebras offundunt, dum Longinum illum existimant hominem potentem fuisse, qui se vastaturum Ecclesiam minabatur, nisi in agro suo retineret Cyriacum presbyterum. At illud, διὰ τῆς ἀργίας, neque per otium animam suam condemnabit, depositum fuisse probat Longinum agri Mestiæ subjecti presbyterum. Id enim sonat ἀργία apud Basilium. Sic can. 69: *Lector si cum sua sponsa ante matrimonium commercium*

διότι ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι· καὶ ἡ συνοικοῦσα αὐτῷ, μοιχαλὶς, διότι ἀλλότριον ἄνδρα πρὸς ἑαυτὴν μετέστησεν.

I. Οἱ ὀμνύοντες μὴ καταδέχεσθαι τὴν χειροτονίαν, ἐξομνύμενοι, μὴ ἀναγκαζέσθωσαν ἐπιορκεῖν. Εἰ γὰρ καὶ δοκεῖ τις εἶναι κανὼν (67) ὁ συγχωρῶν τοῖς τοιοῦτοις· ἀλλὰ πείρα ἐγνώκαμεν, ὅτι οὐκ εὐδοκούνται οἱ παρορκήσαντες. Σκοπεῖν δὲ δεῖ καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὄρκου, καὶ τὰ ῥήματα, καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὀμνύομεν, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας· ὡς, ἐὰν μηδεμίᾳ ἢ μηδαμῶθεν παραμυθία, χρὴ παντελῶς εἶναι τοὺς τοιοῦτους. Τὸ μὲντοι κατὰ Σευήρον (68) πρᾶγμα, ἦτοι τὸν ὑπὸ τούτου χειροτονηθέντα πρεσβύτερον, τοιαύτην τινα μοι δοκεῖ παραμυθίαν εἶχειν, εἰ καὶ σοι συνδοκεῖ. Τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον τὸν ὑποκείμενον τῇ Μηστίᾳ (69), ᾧ ἐπεκηρύχθη ὁ ἄνθρωπος, κέλευσον Ουασάδοις ὑποτελεῖν. Οὕτω γὰρ κάκεινος οὐ παρορκήσει (70) μὴ ἀναχωρῶν τοῦ τόπου· καὶ ὁ Λογγίνος, ἔχων τὸν Κυριακὸν μεθ' ἑαυτοῦ, οὐκ ἐρημώσει τὴν ἐκκλησίαν, οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν διὰ τῆς ἀργίας καταδικάσει (71). Καὶ ἡμεῖς δόξομεν μὴ παρὰ κανόνας ποιεῖν τι, συμπεριφερόμενοι τῷ Κυριακῷ, ὁμῶσαντι μὲν συμπαραμένειν Μινδανοῖς (72). καταδεξάμενοι δὲ τὴν μετάθεσιν. Ἡ γὰρ ἐπάνοδος φυλακῆ ἐστὶ τοῦ ὄρκου. Τὸ δὲ εἶξαι αὐτὸν τῇ οἰκῷ-

habuerit, ἐνιαυτὸν ἀργήσας, postquam anno otiosus fuerit, ad legendum suscipietur. Pargorio in epist. 55 sic minas intentat, nisi mulierum dimittat subintroductam: *Τελευτήσεις ἀργῶν, καὶ δώσεις τῷ Κυρίῳ λόγον τῆς σεαυτοῦ ἀργίας. Morieris otiosus et rationem Domino reddes otii tui.* In canone 13 Apostol. ἀργία est depositionis pœna. Eodem sensu apud Epiphanium, hæres. 74, cap. ultimo usurpatur verbum ἀργεῖν. Erat ergo dejectus sacerdotio Longinus ob aliquod delictum, quod multo gravius visum fuisset, si recedente Cyriaco, nemo alius regendæ Ecclesiæ idoneus occurrisset. Huic incommodo ut medeatur Basilium, rem tractat ita prudenter, ut nec Cyriacus perjurii reus sit, nec Longini peccato quidam veluti cumulus ob desertam et viduam ecclesiam addatur.

(72) Μινδανοῖς. Erant ergo Mindana Vasodis subjecta, id est chorepiscopo Vasodis sedenti; si quidem Basilium agrum Mestiæ subjectum Vasodis subjici jubet, ut Cyriacus ex agro, in quem translatus fuerat, non discedens, redire tamen Mindana censeatur. Ex quo etiam colligi potest vel Cyriacum non stricte jurasse Mindanis se mansurum, sed paulo latius de tota regione, quæ sub eodem erat ac Mindana chorepiscopo, jusjurandum concepisse; vel Basilium, ut in re difficili ac molesta, benignam interpretationem adhibuisse. Sed prior sententia magis arridet quia summa erat Basilii in jurisjurandi observatione religio. Exemplum satis simile occurrit apud S. Augustinum, qui rem paulo aliter ac Basilium temperavit. Nam cum Timotheus quidam Severo episcopo jurasset nunquam se ab eo recessurum, isque postea ordinatus alibi diaconus, nec redire posse videtur ad Severum ob susceptam ordinationem, nec ubi ordinatus fuerat remanere ob religionem jurisjurandi; censuit Augustinus una cum Alypio et Samsucio non futurum perjurii reum Timotheum, si non per ipsum, sed per Severum fieret, ut ab eo discederet; quandoquidem de sua Timotheus, non de Severi voluntate juraverat, nec vicissim Severus sese jurejurando obstrinxerat. Aug., epist. 62 et 63.

νομία εἰς ἐπιτορχίαν αὐτῷ οὐ λογισθήσεται, διὰ τὸ μὴ προσκεῖσθαι τῷ ὄρκῳ, μηδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρήσειν (73) Μινδάνων, ἀλλὰ παραμενεῖν εἰς τὸ ἐφεξῆς. Σευήρω δὲ, προφασίζομένῳ τὴν λήθην, ἡμεῖς συγχωρήσομεν, εἰπόντες, ὅτι τῶν κρυπτῶν γνώστης οὐ περιόψεται τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν ὑπὸ τοιοῦτου λυμαινομένην· ποιούντος μὲν ἀκανονίστως τὸ ἐξ ἀρχῆς. ὄρκῳ δὲ καταδεσμοῦντος παρὰ τὰ Εὐαγγέλια· παρορκεῖν δὲ διδάσκοντος δι' ὧν μετετέθη, ψευδομένου δὲ νῦν δι' ὧν (74) τὴν λήθην σχηματίζεται. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐσμεν καρδιῶν κριταί, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀκούομεν κρίνομεν· δῶμεν τῷ Κυρίῳ τὴν ἐκδίκησιν, αὐτοὶ δὲ ἀδιακρίτως αὐτὸν δεξώμεθα, συγγνώμην δόντες ἀνθρώπινῳ πάθει, τῇ λήθῃ.

ΙΑ'. Ὁ δὲ τὸν ἀκούσιον ποιήσας φόνον ἀρκούντως B ἐξεπλήρωσε τὴν δίκην ἐν τοῖς ἑνδεκα ἔτεσι. Δῆλον γὰρ, ὅτι ἐπὶ τῶν πληγέντων τὰ Μωϋσέως παρατηρήσομεν· καὶ τὸν κατακλιθέντα μὲν ἐπὶ τῶν πληγῶν ἃς ἔλαβε, βαδίσαντα δὲ πάλιν ἐπὶ τῇ ῥάβδῳ αὐτοῦ, οὐ λογισόμεθα πεφονεύσθαι. Εἰ δὲ καὶ οὐκ ἐξανέστη μετὰ τὰς πληγὰς, ἀλλ' οὖν τῷ μὴ προσελέσθαι αὐτὸν ἀνελεῖν ὁ τυπτήσας φονευτὴς μὲν, ἀλλ' ἀκούσιος διὰ τὴν πρόθεσιν.

ΙΒ'. Τοὺς διγάμους παντελῶς ὁ κανὼν τῆς ὑπηρεσίας ἀπέκλεισε.

ΙΓ'. Τοὺς ἐν πολέμοις φόνους οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τοῖς φόνοις οὐκ ἐλογίσαντο· ἐμοὶ δοκεῖν, συγγνώμην δόντες τοῖς ὑπὲρ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας ἀμνησμένοις. Τάχα δὲ καλῶς ἔχει συμβουλεύειν, ὡς τὰς χεῖρας μὴ καθαροῦς, τριῶν ἐτῶν (75) τῆς κοινωρίας C μόνης ἀπέχεσθαι.

ΙΔ'. Ὁ τόκος λαμβάνων (76), ἐὰν καταδέξηται τὸ ἀδίκον κέρδος εἰς πτωχοῦς ἀναλώται, καὶ τοῦ λοιποῦ τοῦ νοσήματος τῆς φιλοχρηματίας ἀπαλλαγῆναι, δεκτός ἐστιν εἰς ἱερωσύνην.

ΙΕ'. Θαυμάζω δὲ σου, τὴν γραμματικὴν ἀκρίθειαν ἐπὶ τῆς Γραφῆς ἀπαιτούντος, καὶ λογιζομένου, ὅτι ἠναγκασμένη ἐστὶν ἡ λέξις τῆς ἐρμηνείας τὸ αὐτῆς εὐσημον ἐκδιδοῦσης, οὐ τὸ κυρίως ὑπὸ τῆς Ἑβραϊκῆς φωνῆς σημαινόμενον μετατιθείσης. Ἐπεὶ δὲ δεῖ μὴ ἀργῶς παρελθεῖν τὸ ὑπ' ἀνδρὸς ζητητικοῦ κινηθέν πρόβλημα, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ οἱ ἰχθύες

(73) Ἀναχωρήσειν. Sic plerique mss. Editi ἀναχωρήσαι.

(74) Νῦν δι' ὧν. Primam voculam, quæ deerat in editis, agnoscunt plerique mss. codices.

(75) Τριῶν ἐτῶν. Multa observant in hoc loco Basilii canonum interpretes Balsamon, Zonaras et Alexius Aristenus: 1° Consilium dari a sancto Patre, non legem imponi, nec militum conscientiam ei pollutam videri, sed manus non puras; 2° objecisse hunc canonem episcopus imperatori Phocæ, cum eos qui in bello ceciderant inter martyres referri vellet; 3° hunc canonem non fuisse observatum, utpote minus appositum ad publicam utilitatem, ac præterea minus consentaneum Athanasii sententiæ, qui in epistola ad Amum, adversarios in bello occidere, et legibus permissum et laude dignum esse pronuntiat.

(76) Τόκος λαμβάνων. Ex his patet ejusmodi

PATROL. GR. XXXII.

A dispensationi si cesserit, id ei perjurii loco non imputabitur, quippe quia jurijurando adjectum non est ne paululum quidem Mindanis recessurum, sed deinceps permansurum. Nos autem Severo oblivionem causanti sic ignoscemus, ut eum moneamus, occultorum cognitorem suam ipsius Ecclesiam non passurum ab ejusmodi homine labefactari: qui præter canones ab initio fecit, ac jurejurando contra Evangelia astringit, et perjurium transferendo edocet, ac postremo, dum oblivionem simulat, mentitur. Sed quoniam cordium judices non sumus, sed ex iis quæ audimus, judicamus, demus Domino vindictam, eumque citra examen suspiciamus, humano vitio, oblivioni scilicet, ignoscentes.

XI. Qui autem involuntariam cædem fecit, undecim annorum spatio abunde judicio satisfecit. Nam dubio procul, erga eos qui percussi sunt, Moysis præscripta observabimus, ac eum qui decubuit quidem post acceptas plagas, sed iterum baculo suo innixus ambulavit, non censebimus occisum fuisse. Sin autem non surrexit post plagas, quia tamen non voluit occidere is qui percussit, homicida quidem est, sed involuntarius propter propositum.

XII. Canon omnino digamos a ministerio excludit.

XIII. Cædes in bellis factas patres nostri pro cædibus non habuere; iis, ut mihi videtur, qui pro pudicitia ac pietate pugnant, ignoscentes. Fortasse tamen recte suadebitur, ut ipsi, cum manus eorum puræ non sint, per tres annos a sola communione abstineant.

XIV. Qui usuras accipit, si voluerit injustum lucrum in pauperes insumere, et deinceps ab avaritiæ morbo liberari, ad sacerdotium admitti potest.

XV. Miror sane quod grammaticam in Scriptura diligentiam requiras, ac dictionem coactam esse putes illius interpretationis, quæ suum ipsius significatum commode exprimit, neque id transfert, quod proprie Hebraica voce significatur. Sed quia segniter non prætereunda quæstio, quæ a viro quærendi studioso proposita est: aves cæli, et pisces

D peccatum non in insignibus pœnitentiæ gradibus, sed inter consistentes expiatum fuisse. Alioqui aditum in sacerdotium non reliquisset Basilus. Atque ex hac lenitate illud etiam colligi possit, canonem 17 Nicænum, qui clericos usuram exigentes deponi jubet, non sine benigna interpretatione in Cappadocia observatum fuisse. Videntur enim Græci canonem 14 apostolorum sequi maluisse quam Nicænum; siquidem in canone decimo Trullano, itidem ut in canone pseudoapostolico, sanciantur ut episcopus, presbyter, vel diaconus, qui usuras vel quæ dicuntur centesimas accipit, vel cesset vel deponatur. Conjeci ergo possit Basilium ejusmodi peccato, quod in laicis leniter punit, non gravissimam pœnam in clericis statim irrogasse. Illius autem lenitatem inde repetit Balsamon, quod fenus civilium legum auctoritate comprobaretur.

maris⁵³, etiam in mundi creatione eandem sortiti sunt generationem. Nam genera utraque ex aquis producta sunt. Causa autem, quod utrisque eadem est proprietas. Hi enim in mari natant, illæ vero in aere. Itaque eam ob causam communiter eorum facta mentio. Hoc autem loquendi genus, quod ad pisces quidem attinet, non convenienter redditum est; at quod ad omnia in aquis degentia, **276** valde etiam proprie. Nam aves cœli sunt homini subjectæ, itemque maris pisces, et non ipsi solum, sed omnia etiam, quæ marium semitas perambulant. Non enim si quid est aquatile, continuo piscis est, ut sunt cetacea, balænæ, et zy-gænæ, et delphines, et phocæ, ad hæc et equi, et canes, et serræ, et gladii, et boves marini; si vis autem, et urticæ, et pectines, et omnia testacea, quorum nullum est piscis, et omnia quæ semitas marium perambulant: quare tria sunt genera, aves cœli, pisces maris, et quæcunque aquatilia quidem sunt, sed a piscibus distincta, semitas marium ipsa quoque perambulant.

XVI. Neeman autem non magnus apud Dominum, sed apud dominum suum⁵⁴, hoc est, unus erat ex iis qui magna pollebant auctoritate apud regem Syrorum. Itaque animum diligenter attende ad Scripturam, et quæstionis sua sponte occurret solutio.

EPISTOLA CLXXXIX*.

Laudat Eustathium Basilius, quod sibi dolorem abstersisset in gravissimis inimicorum injuriis, nunc hoc, nunc illud, nunc tres deos, nunc Sabellii errorem affingentium. His criminibus depulsi, novitatem objiciebant, eo quod unam divinitatem admitteret in tribus personis. Fatetur Basilius de postremo crimine: et cum illi unam in tribus divinitatem rejicerent, ut excluderent Spiritum sanctum, demonstrat eum ut in baptismo, ita in aliis etiam Patri et Filio adjungi debere; et cum ei divina nomina tribuantur, Dei nomen non esse denegandum, quod etiam simulacris et dæmoniis tributum. Cum autem objicerent hac voce naturam designari, probat in tribus personis, ut unam operationem, ita unam esse naturam.

Eustathio archiatro.

1. Omnibus quidem vobis, qui artem medicam tractatis, humanitas disciplina est. Ac mihi videtur, qui omnibus rebus, quæ quidem in vita studio habentur, scientiam vestram anteponit, decenter judicare, nec aberrare a recto; siquidem pretiosissima omnium rerum vita fugienda est et molesta, nisi illam liceat cum sanitate conjunctam habere; vestra autem ars conciliatrix est sanitatis. Sed in te præsertim scientia suis est absoluta numeris, ac majores tibi ipse constituis humanitatis terminos, non corporibus definiens artis beneficium, sed et animi morborum suscipiens curationem. Hæc au-

⁵³ Psal, viii, 9. ⁵⁴ IV Reg. v, 1.

* Alias LXXX. Scripta anno 374 exeunte, aut ineunte 375.

(77) Ἀποδοθέν. Sic omnes mss. Editi ἀποδοθέν.
 (78) Φάλαιναι. Ita quinque melioris notæ codices, quibus favent plures alii, in quibus legitur φάλαιναι. Editi βάλαιναι et ζύγαιναι. Mss. ζυγαῖναι. Paulo post editi βόες, mss. βοῦς.
 (79) Θαλασσῶν. Consentiant in hac voce mss. codices. Editi θαλάσσης.
 (80) Νεεμᾶν. Sic mss. codices plerique, nonnulli Ναιμᾶν. Editi Νααιμᾶν.
 (81) Ἀρχιάτρῳ. Sic, pro eo quod erat in editis

τῆς θαλάσσης καὶ ἐν τῇ κοσμοποιᾷ τὴν αὐτὴν ἔλαχον γένεσιν. Ἐκ τῶν ὑδάτων γὰρ ἐξήχθη ἀμφοτέρα τὰ γένη. Τὸ δὲ αἷτιον, ὅτι ταυτοῦ ἐστὶν ἑκατέροις ἰδίωμα. Τὰ μὲν γὰρ διανήχεται τὸ ὕδωρ, τὰ δὲ ἐπινήχεται τῷ ἀέρι. Διὰ τοῦτο πέν οὖν κοινῇ αὐτῶν ἐπεμνήσθη. Τὸ δὲ σχῆμα τοῦ λόγου ὡς μὲν πρὸς τοὺς ἰχθύας ἀκατάλληλως ἀποδοθέν (77), ὡς δὲ πρὸς πάντα τὰ ἐν ὕδασι διαιτώμενα καὶ πάνυ οἰκείως. Τὰ γὰρ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὑποτέτακται τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ οἱ ἰχθύες τῆς θαλάσσης· καὶ οὐκ αὐτοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν. Οὐ γὰρ εἶ τι ἐνὺδρον, καὶ ἰχθύς ἐστίν, ὡς τὰ κητώδη, φάλαιναι (78), καὶ ζύγαιναι, καὶ δελφῖνες, καὶ φῶκαι, καὶ προσέτι ἵπποι, καὶ κύνες, καὶ πρίονες, καὶ ξιφίαι, καὶ οἱ θαλάσσιοι βοῦς· εἰ δὲ βούλει, καὶ ἀκαλῆφαι, καὶ κτένες, καὶ τὰ ὀστρακόρινα πάντα, ὧν οὐδὲν ἐστὶν ἰχθύς, καὶ πάντα ἃ διαπορευεται τρίβους θαλασσῶν (79). ὡς εἶναι τρία τὰ γένη, πετεινὰ οὐρανοῦ, ἰχθύας θαλάσσης, καὶ ὅσα τῶν ἐνὺδρων τοῖς ἰχθύσιν ἀντιστελλόμενα διαπορεύονται καὶ αὐτὰ τὰς τρίβους θαλασσῶν.

Ις'. Ὁ δὲ Νεεμᾶν (80) οὐχὶ μέγας παρὰ Κυρίῳ, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ κυρίῳ αὐτοῦ· τουτέστι, τῶν παραδυναστευόντων ἦν τῷ βασιλεῖ τῶν Σύρων. Πρόσεχε οὖν ἀκριβῶς τῇ Γραφῇ, καὶ αὐτόθεν εὐρήσεις τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΠΘ'.

Εὐσταθίῳ (81) ἀρχιάτρῳ.

1. Ἔστι μὲν καὶ πᾶσιν ὑμῖν τοῖς τὴν ἰατρικὴν μετιοῦσι φιλανθρωπία τὸ ἐπιτήδευμα. Καὶ μοι δοκεῖ τῶν κατὰ τὸν βίον σπουδαζομένων ἀπάντων ὁ τὴν ὑμετέραν προτιθεὶς ἐπιστήμην ἐπιτυχεῖν ἂν τῆς πρεπούσης κρίσεως, καὶ μὴ διαμαρτεῖν τοῦ προσήκοντος (82)· εἴπερ τὸ πάντων προτιμότερον, ἡ ζωὴ φευκτόν ἐστι καὶ ἐπάθυνον, εἴαν μὴ μεθ' ὑγείας ἐξῆ ταύτην ἔχειν· ὑγείας δὲ χορηγὸς ἡ ὑμετέρα τέχνη. Ἀλλὰ σοὶ διαφερόντως περιδέξιός ἐστιν ἡ ἐπιστήμη, καὶ μείζονας ποιεῖς σεαυτῷ τῆς φιλανθρωπίας τοὺς ὄρους, οὐ μέχρη τῶν σωματίων περιορίζων τὴν ἐκ τῆς τέχνης χάριν, ἀλλὰ καὶ τῶν

ιατρῶ, posuimus, ut in epist. 151. Legitur hæc epistola inter opera S. Gregorii Nysseni tom. III, p, 6. In ora Regi cujusdam codicis num. 2896 hæc leguntur: Ἰστέον, ὅτι τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ Νύσσης εἶναι λέγουσιν οἱ τινες. Ἔοικε δὲ, ὅσον ἀπὸ τοῦ χαρακτῆρος τῆς γραφῆς. Sciendum est hanc epistolam Nysseni esse nonnullos dicere; idque verisimile est, quantum ex scribendi ratione perspicitur.

(82) Τοῦ προσήκοντος. Vat., Coisl. secundus et duo Regii τῷ πρέποντος. Medicæus consentit cum editis. In Harlæano autem et Coisliniano primo non reperitur hæc epistola.

ψυχικῶν ἀρρώστημάτων ἐπινοῶν τὴν διόρθωσιν. Ταῦτα δὲ λέγω, οὐ μόνον ταῖς τῶν πολλῶν φήμαις ἐπόμενος, ἀλλὰ καὶ τῇ κατ' ἑμαυτὸν διδασχθεὶς πείρᾳ, ἐν πολλοῖς τε ἄλλοις, καὶ διαφερόντως νῦν ἐν τῇ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ἀνεκδιηγήτῳ κακίᾳ· ἢν ῥεύματος πονηροῦ δίκην κατὰ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐπιρρῶεῖσαν (83) εὐμηχάνως διέχεας, τὴν βαρεῖαν ταύτην φλεγμονὴν τῆς καρδίας ἡμῶν τῇ ἐπαντλήσει τῶν παρηγορικῶν λόγων διαφορήσας. Ἐγὼ γάρ (84), πρὸς τὴν ἐπάλληλον τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ ποικίλην καθ' ἡμῶν ἐπιχείρησιν ἀποβλέπων, σιωπᾶν ὤμην δεῖν, καὶ δέχεσθαι καθ' ἡσυχίαν τὰ ἐπαγομένα (85), μηδὲ ἀντερεῖν τοῖς καθωπλισμένοις τῷ ψεύδει, τῷ πονηρῷ τούτῳ ὄπλῳ, τῷ καὶ διὰ τῆς ἀληθείας πολ- λάκις τὴν ἀκμὴν εἰσωθοῦντι. Σὺ δὲ, καλῶς ποιῶν, μὴ καταπροδιδόναι τὴν ἀλήθειαν ἐνεκελεύου (86), ἀλλὰ δι- ελέγχειν τοὺς συκοφάντας, ὡς ἂν μὴ πολλοὶ παραβλαβεῖεν, B κατευημεροῦντος τῆς ἀληθείας τοῦ ψεύδους.

2. Ἐδοξάν οὖν μοι παραπλήσιόν τι ποιεῖν τῷ Αἰ- σωπεῖ μύθῳ οἱ τὸ ἀπροφάσιστον καθ' ἡμῶν ἀναλα- βόντες μῖσος. Ὡς γὰρ ἐκεῖνος ἐγκλήματά τινα τῷ ἀρνίῳ τὸν λύκον προφέρειν ἐποίησεν, αἰσχυρόμενον δ' ἦθεν τὸ δοκεῖν ἄνευ δικαίας προφάσεως ἀναιρεῖν τὸν μηδὲν προλυπήσαντα· τοῦ δὲ ἄρνός (87) πᾶσαν τὴν ἐκ συκοφαντίας ἐπαγομένην αἰτίαν εὐχερῶς διαλύοντος, μηδὲν μᾶλλον ὑφίστασθαι τῆς ὀρμῆς τὸν λύκον, ἀλλὰ τοῖς μὲν δικαίοις ἠττάσθαι, τοῖς δὲ ὀδοῦσι νικᾶν· οὕτως οἷς τὸ καθ' ἡμῶν μῖσος ὡς τι τῶν ἀγαθῶν ἐσπουδάσθη, ἐρυθριῶντες τάχα τὸ δοκεῖν ἄνευ αἰτίας μισεῖν, αἰτίας πλάττουσι καθ' ἡμῶν καὶ ἐγκλήματα, καὶ οὐδενὶ τῶν λεγομένων μέχρι παντὸς ἐπιμένουσιν· ἀλλὰ νῦν μὲν τοῦτο, μετ' ὀλίγον δὲ ἄλλο, καὶ αὖθις ἕτερον τῆς C καθ' ἡμῶν δυσμενείας τὸ αἴτιον λέγουσι. Βέβηκε δὲ αὐτοῖς ἐπ' οὐδενός ἢ κακία· ἀλλ' ὅταν τούτου τοῦ ἐγκλήματος ἀποσεισθῶσιν, ἕτέρῳ προσφύονται, καὶ ἀπ' ἐκείνου πάλιν καταλαμβάνουσιν ἕτερον· κἂν πάντα διαλυθῇ τὰ ἐγκλήματα, τοῦ μισεῖν οὐκ ἀφίστανται. Τρεῖς θεοὺς (88) πρεσβεύεσθαι παρ' ἡμῶν αἰτιῶνται, καὶ περιηχοῦσι τὰς ἀκοῆς τῶν πολλῶν, καὶ πιθανῶς κατασκευάζοντες τὴν διαβολὴν ταύτην οὐ παύονται. Ἄλλ' ὑπερμάχεται ἡμῶν ἡ ἀλήθεια, καὶ ἐν κοινῷ πρὸς πάντας, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας, δεικνύτων ἡμῶν, ὅτι ἀνατεθεμάτισται παρ' ἡμῶν πᾶς ὁ τρεῖς λέγων θεοὺς, καὶ οὐδὲ Χριστιανὸς εἶναι κρίνεται. Ἄλλ' ὅταν τοῦτο ἀκούσωσι, πρόχειρος αὐτοῖς καθ' ἡμῶν ὁ Σαβέλλιος, καὶ ἡ ἐξ ἐκείνου νόσος ἐπιθρυλλεῖται τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ. Πάλιν καὶ πρὸς τοῦτο ἡμεῖς τὸ σύνηθες ὄπλον τὴν ἀλήθειαν προβαλλόμεθα· δεικνύντες, ὅτι D ἐπίσης τῷ Ἰουδαϊσμῷ καὶ τὴν τριαυτὴν αἵρεσιν φρίτ- τομεν.

3. Τί οὖν; ἄρα μετὰ τοσαύτας ἐγχειρήσεις ἀπο- καμόντες (89) ἡσύχασαν; Οὐκ ἔστι ταῦτα (90). Ἄλλὰ

(83) Ἐπιρρῶεῖσαν. Ita Vat. cum tribus aliis et Nyss. ac editione Hagan. Legitur ἐπιρρῶευσαν in Parisiensi, et ἀπορρῶευσαν in Basileensi.

(84) Ἐγὼ γάρ. Ita Med. cum tribus aliis et Nyss. Editi Ἐγὼ δέ.

(85) Vide Addenda.

(86) Ἐνεκελεύου. Ita mss. sex. Editi ἐνεκελεύεις. Nyss. ἐνεκελεύσω.

(87) Τοῦ δὲ ἄρνός. Leve discrimen inter hanc

A tem dico non solum famam plurimorum sequens, sed mea etiam edoctus experientia, cum in aliis multis rebus, tum maxime nunc in hac inimico- rum nostrorum non enarrabili malitia, quam in nostram vitam mali fluenti more effusam solerter dissipasti: cum gravem illam cordis nostri inflammationem infusis consolationis verbis excus- sisti. Ego enim ad alternantem inimicorum no- strorum variumque contra nos conatum respi- ciens, tacere existimabam oportere, ac inflicta mala silentio perferre, neque contradicere homi- nibus mendacio armatis, malo illo jaculo, quod et per ipsam veritatem non raro cuspidem adigit. Tu vero recte **277** fecisti, quod hortatus est, ut ne veritatem proderem, sed redarguerem syco- phantas, ne plures lædantur, prosperos menda- cio contra veritatem successus habente.

2. Visi sunt igitur mihi simile quiddam facere Æsopi fabulæ, qui sine ulla prorsus causa odium in nos susceperunt. Quemadmodum enim ille fingit, crimina quædam agno lupum inferre, vere- cundantem videlicet sine justa causa eum, qui prius nihil læsisset, occidere videri; sed cum agnus omnem ex calumnia illatam criminationem facile diluisset, non idcirco lupum de impetu quidquam remittere, sed jure quidem vinci, den- tibus vero vincere: ita qui odium nostri veluti præclarum quiddam studio habuere, cum forte erubescerint, si sine causa odisse viderentur, causas contra nos et criminationes fingunt, nec in ullo eorum quæ dictitant, constanter insistunt, sed modo hanc, paulo post illam, et rursus aliam suæ in nos inimiciæ causam assignant. Nulla autem in re consistit eorum malitia; sed postquam hac criminatione depulsi fuerint, ad aliam adhæ- rescunt, et rursus ab ista ad aliam confugiunt; nec, si omnia dissoluta fuerint crimina, odisse desistunt. Tres deos a nobis prædicari causantur, atque hac eorum criminatione aures vulgi circumsonant, ne- que hanc calumniam subtiliter struere desinunt. Sed pugnat pro nobis veritas, cum et publice omnibus, et privatim accedentibus demonstre- mus, anathematizari a nobis quisquis tres deos dicit, ac ne Christianum quidem judicari. Sed ubi hoc audiverint, in promptu illis contra nos Sa- bellius: et illius morbum doctrinæ nostræ rumor affingit. Rursus his quoque consueta arma, veri- tatem opponimus; demonstrantes æque ac Ju- daismum hanc nos hæresim perhorrescere.

3. Quid igitur? num post tantos conatus defessi quieverunt? Nequaquam. Sed novitatem nobis

scripturam et vulgatam τοῦ δὲ ἀρνίου, sed eam se- qui maluimus quam quinque veteres libri com- menda it, et editio Haganoensis. Nyssenus τοῦ δὲ ἄρνός.

(88) Τρεῖς θεοὺς. De hoc trium deorum errore vide Not. ad epist. 131.

(89) Ἀποκαμόντες. Ita Med. et tres alii. Editi ἀποκαμνοντες.

(90) Vide Addenda.

objiciunt, qui nos sic incusant quod tres hypostas-
 ses confiteamur: criminantur quod unam boni-
 tatem et unam potentiam et unam divinitatem
 dicamus. Neque id extra veritatem: dicimus enim.
 Sed criminando objiciunt, non sic suam habere
 consuetudinem, nec Scripturam assentiri. Quid
 igitur ad hoc quoque nos? Non putamus æquum
 esse, ut vigentem apud ipsos consuetudinem,
 rectæ doctrinæ legem et normam ducamus. Ete-
 nim si valet ad rectæ doctrinæ demonstrationem
 consuetudo, licet et nobis profecto usitatum apud
 nos morem opponere. Quod si hunc illi rejiciunt,
 neque nobis prorsus illos sequi necesse. Itaque
 Scriptura divinitus inspirata nobis sit arbitra; et
 apud quos inventa fuerint dogmata divinis verbis
 consona, ad eos accedet omnino veritatis suffra-
 gium. Quodnam igitur crimen est? Duo enim
 simul in accusatione nobis illata objecerunt;
 unum, quod dividamus hypostases; alterum,
 quod nullum ex nominibus quæ **278** Deo conve-
 niunt, pluraliter numeremus, sed unam, ut dictum
 est, bonitatem, et potentiam, et divinitatem, et
 quæcunque talia sunt, singulariter enuntiemus.
 Quod quidem attinet ad divisionem hypostaseων,
 ab ea minime alieni fuerint, qui essentialium di-
 versitatem in divina decernunt natura. Non enim
 par est, ut qui tres dicunt essentias, non etiam
 tres hypostases dicant. Itaque hoc solum crimini
 datur, quod quæ de divina natura dicuntur no-
 mina, singulariter pronuntiemus.

4. Sed prompta nobis adversus hoc et manifesta
 ratio. Qui enim condemnat eos qui unam dicunt
 divinitatem, necessario aut multas dicenti, aut nul-
 lam assentietur. Non enim potest aliud quidquam,
 præter id quod dictum est, excogitari. Sed nec
 multas dici divinitus inspirata patitur doctrina,
 quæ sicubi meminit divinitatis, singulariter eam
 commemorat, nempe: *In ipso habitat omnis pleni-
 tudo divinitatis*⁵⁵; et alibi: *Invisibilia enim ipsius
 a creatione mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta
 conspiciuntur, tum sempiterna ejus virtus, tum divi-
 nitas*⁵⁶. Si igitur in multitudinem extendere nume-
 rum divinitatum, illorum solum est, qui errore
 multitudinis deorum laborant: omnino autem divi-
 nitatem negare, atheorum fuerit; qua ratione incu-
 samur, quod unam confiteamur divinitatem? Sed
 apertius orationis suæ nudant propositum: Patri
 quidem convenire, ut Deus sit, ac Filium similiter
 divinitatis nomine honorari assentientes; Spiritum
 vero, qui una cum Patre et Filio numeratur, divi-

A καινοτομίαν ἡμῖν προφέρουσιν, οὕτωςι τὸ ἔγκλημα
 καθ' ἡμῶν συντιθέντες τρεῖς ὑποστάσεις ὁμολογούν-
 των (91)· μίαν ἀγαθότητα, καὶ μίαν δύναμιν, καὶ μίαν
 θεότητα λέγειν ἡμᾶς αἰτιῶνται. Καὶ οὐκ ἔξω τοῦτο φασὶ
 τῆς ἀληθείας· λεγομεν γάρ. Ἄλλ' ἐγκαλοῦντες τοῦτο
 προφέρουσιν, ὅτι ἡ συνήθεια αὐτῶν τοῦτο οὐκ ἔχει, καὶ
 ἡ Γραφή οὐ συντίθεται. Τί οὖν καὶ πρὸς τοῦτο ἡμεῖς;
 Οὐ νομιζομεν δίκαιον εἶναι τὴν παρ' αὐτοῖς ἐπι-
 κρατοῦσαν συνήθειαν νόμον καὶ κανόνα τοῦ ὀρθοῦ
 ποιῆσθαι λόγου. Εἰ γὰρ ἰσχυρόν ἐστὶν εἰς ἀπόδειξιν
 ὀρθότητος ἡ συνήθεια, ἔξεστι καὶ ἡμῖν πάντως ἀντιπρο-
 βάλλεσθαι τὴν παρ' ἡμῖν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν. Εἰ δὲ
 παραγράφονται ταύτην ἐκεῖνοι, οὐδὲ ἡμῖν (92) πάντως
 ἀκολουθητέον ἐκεῖνοις. Οὐκοῦν ἡ θεόπνευστος ἡμῖν
 δαιτησάτω Γραφή· καὶ παρ' οἷς ἂν εὔρεθῃ τὰ δόγματα
 B συνωδὰ τοῖς θεοῖς λόγοις, ἐπὶ τούτους ἤξει πάντως τῆς
 ἀληθείας ἡ ψῆφος. Τί οὖν ἐστὶ τὸ ἔγκλημα; Δύο γὰρ
 κατὰ ταυτὸν ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῇ καθ' ἡμῶν προενήνεκ-
 ται· ἐν μὲν τὸ διαιρεῖν τὰς ὑποστάσεις· ἕτερον δὲ τὸ
 μηκέτι μηδὲν τῶν θεαπρεπῶν ὀνομάτων πληθυντικῶς
 ἀριθμεῖν, ἀλλὰ μίαν, καθὼς προεῖρηται, τὴν ἀγαθότητα,
 καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν θεότητα, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα
 μοναδικῶς ἐξαγγέλλειν. Πρὸς μὲν οὖν τῇ διαίρεσιν τῶν
 ὑποστάσεων οὐκ ἂν ἔχοιεν ἄλλοτρίως οἱ τὴν ἑτερότητα
 τῶν οὐσιῶν ἐπὶ τῆς θείας δογματίζοντες φύσεως. Οὐ
 γὰρ εἰκὸς ἐστὶ τοὺς τρεῖς λέγοντας οὐσίας μὴ καὶ τρεῖς
 ὑποστάσεις λέγειν. Οὐκοῦν τοῦτο μόνον ἐστὶν ἐν ἔγκλη-
 ματι, τὸ τὰ ἐπιλεγόμενα τῇ θεῷ (93) φύσει ὀνόματα
 μοναδικῶς καταγγέλλειν.

C

4. Ἄλλ' ἔτοιμος ἡμῖν πρὸς τοῦτο καὶ σαφὴς ὁ
 λόγος. Ὁ γὰρ καταγιγνώσκων τῶν μίαν λεγόντων θεότητα
 ἐξ ἀνάγκης τῷ πολλὰς λέγουσι, ἢ τῷ μηδεμίαν συν-
 θήσεται. Οὐ γὰρ ἐστὶ δυνατόν ἕτερόν τι παρὰ τὸ
 εἰρημένον ἐπινοῆσαι. Ἄλλ' οὔτε πολλὰς λέγειν ἢ
 θεόπνευστος συγχωρεῖ διδασκαλία, εἶπον καὶ μέ-
 μνηται, μοναχῶς τῆς θεότητος (94) μνημονεύουσα,
 ὅτι Ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότη-
 τος· καὶ ἐτέρωθι· Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτί-
 σεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται,
 ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης. Εἰ οὖν εἰς
 πληθος ἐκτείνειν τὸν ἀριθμὸν τῶν θεοτήτων, μόνον
 τῶν τὴν πολύθεον πλάνην νεοσηκῶτων ἐστὶ· τὸ δὲ
 καθόλου ἀρνεῖσθαι τὴν θεότητα τῶν ἀθέων ἂν εἴη·
 D τίς λόγος ἐστὶν ὁ διαβάλλον ἡμᾶς ἐπὶ τῷ μίαν ὁμο-
 λογεῖν τὴν θεότητα; Ἄλλ' ἐκκαλύπτουσι φανερώτε-
 ρον τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν· ἐπὶ μὲν τοῦ Πατρὸς κα-
 ταδέχεσθαι τὸν Θεὸν εἶναι, καὶ τὸν Υἱὸν ὡσαύτως
 τιμᾶσθαι τῷ τῆς θεότητος ὀνόματι συντιθέμενοι·
 τὸ δὲ Πνεῦμα, Πατρὶ καὶ Υἱῷ συναριθμούμενον,

⁵⁵ Colos. ii, 9. ⁵⁶ Rom. i, 20.

(91) Ὁμολογούντων. In uno ex Regiis codicibus ὁμολογοῦντας, et paulo post in Medicæo λέγοντας ἡμᾶς.

(92) Οὐδὲ ἡμῖν. Primam vocem addidimus ex sex mss. et Nysseno. Paulo post editi ἐπὶ τούτοις ἤξει πάντως ἡ θεῷ τῆς. Sex mss. et Nyssenus ut

in textu.

(93) Τῇ θεῷ. Editi ἐν τῇ θεῷ, sed deest præpo-
 sitio in sex nostris mss.

(94) Μοναχῶς τῆς θεότητος. Ita sex mss. et ve-
 rustæ editiones ac Greg. Nyss. Editio Paris. τῆς
 θεότητος μοναδικῶς αὐτῆς.

μηκέτι καὶ τῆ τῆς θεότητος ἐννοία συμπαραλαμβάνεσθαι· ἀλλ' ἐκ Πατρὸς μέχρι τοῦ Υἱοῦ ἰσταμένην τὴν τῆς θεότητος δύναμιν, ἀποκρίνειν τῆς θεϊκῆς δόξης τὴν φύσιν τοῦ Πνεύματος. Οὐκοῦν ἀπολογητέον καὶ ἡμῶν, ὡς ἂν οἱοί τε ὄμεν, διὰ βραχέων καὶ πρὸς ταύτην τὴν ἐννοίαν.

5. (95) Τίς οὖν ὁ ἡμέτερος λόγος; Παραδιδούς ὁ Κύριος τὴν σωτήριον πίστιν τοῖς μαθητευομένοις τῷ λόγῳ, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ συνάπτει καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τὸ δὲ συντημένον ἅπαξ διὰ πάντων φαμέν τὴν συνάφειαν ἔχειν. Οὐ γάρ, ἐν τινὶ συντεταγμένου, ἐν ἑτέροις ἀποσχοινίζεται. Ἄλλ' ἐν τῇ ζωοποιῷ δυνάμει, καθ' ἣν ἐκ τοῦ φθαρτοῦ βίου εἰς ἀθανασίαν ἡ φύσις ἡμῶν μετασκευάζεται, συμπαραληφθεῖσα ἡ τοῦ Πνεύματος δύναμις Πατρὶ καὶ Υἱῷ, καὶ ἐν πολλοῖς ἑτέροις, οἷον ἐν τῇ κατὰ τὸ ἀγαθὸν ἐννοίᾳ, καὶ τὸ ἅγιόν τε καὶ αἰδίων, σοφόν, εὐθές, ἡγεμονικόν, δυνατὸν, καὶ πανταχοῦ δηλονότι τὸ ἀχώριστον ἔχει ἐν πᾶσι τοῖς πρὸς τὸ κρεῖττον ὑπειλημμένοις ὀνόμασιν (96). Οὐκοῦν ἡγούμεθα καλῶς ἔχειν τὸ ἐν τοσαύταις ἐννοίαις ὑψηλαῖς τε καὶ θεοπρεπέσι συναπτόμενον Πατρὶ καὶ Υἱῷ ἐν οὐδενὶ διακεκρίσθαι νομίζειν. Οὐδὲ γάρ οἶδαμέν τινα τῶν περὶ τὴν θεϊαν φύσιν ἐπινοουμένων ὀνομάτων τὴν κατὰ τὸ κρεῖττον καὶ τὸ χεῖρον διαφορὰν· ὡς εὐαγές (97) εἶναι οἶεσθαι τὴν ἐν τοῖς καταδεεστέροις τῶν ὀνομάτων κοινωνίαν συγχωροῦντας τῷ Πνεύματι, τῶν ὑπεραιρόντων κρίνειν ἀνάξιον. Πάντα γάρ τὰ θεοπρεπῆ νοήματά τε καὶ ὀνόματα ὁμοτίμως ἔχει πρὸς ἀλλήλα, τῷ μηδὲν περὶ τὴν τοῦ ὑποκειμένου διαφωνεῖν (98) σημασίαν. Οὐ γάρ ἐπ' ἄλλο τι ὑποκείμενον χειραγωγεῖ τὴν διάνοιαν τοῦ ἀγαθοῦ ἢ προσηγορία, ἐφ' ἑτερον δὲ ἢ τοῦ σοφοῦ, καὶ τοῦ δυνατοῦ, καὶ τοῦ δικαίου· ἀλλ' ὅσαπερ ἂν εἴπῃς ὀνόματα, ἐν διὰ πάντων ἐστὶ τὸ σημανόμενον. Κἂν Θεὸν εἴπῃς, τὸν αὐτὸν ἐνεδείξω ὃν διὰ τῶν λοιπῶν ὀνομάτων ἐνόησας. Εἰ δὲ πάντα τὰ ὀνόματα τῇ θεῇ φύσει ἐπιλεγόμενα ἰσοδυναμεῖ ἀλλήλοισι κατὰ τὴν τοῦ ὑποκειμένου ἐνδειξιν, ἄλλα κατὰ (99) ἄλλην ἔμφασιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν διάνοιαν ἡμῶν ὀδηγοῦντα· τίς ὁ λόγος τὴν ἐν τοῖς ἄλλοις ὀνόμασι κοινωνίαν, πρὸς Πατέρα τε καὶ Υἱὸν συγχωροῦντα τῷ Πνεύματι, μόνῃς ἀποσχοινίζειν αὐτὸ τῆς θεότητος; ἀνάγκη γάρ πᾶσα ἢ καὶ ἐν τούτῳ διδόναι τὴν κοινωνίαν, ἢ μηδὲ τὴν ἐν τοῖς λοιποῖς συγχωρεῖν. Εἰ γάρ ἐν ἐκείνοις ἄξιον, οὐδὲ ἐν τούτῳ (1) πάντως ἀνάξιον. Εἰ δὲ μικρότερον, κατὰ τὸν ἐξείνων λόγον, ἐστὶν ἢ ὥστε τοῦ τῆς θεότητος ὀνόματος πρὸς Πατέρα τε καὶ Υἱὸν τὴν κοινωνίαν χωρῆσαι, οὐδὲ ἄλλου τινὸς τῶν θεοπρεπῶν ὀνομάτων μετέχειν ἄξιον (2). Καταμαυθανόμενα γάρ καὶ συγκρινόμενα πρὸς ἀλλήλα τὰ ὀνόματα διὰ τῆς ἐκάστοις (3) ἐνθεωρουμένης ἐμφάσεως, εὐρεθησεται μηδὲν τῆς τοῦ Θεοῦ

(95) Vide Addenda.

(96) Ὀνόμασιν. Editi addunt καὶ τὴν συνάφειαν. Sed hæc desunt in Med. et Coisl. secundo ac Reg. secundo et Nyss. In tribus aliis codicibus legitur tantum τὴν συνάφειαν sine conjunctione.

(97) Ὡς εὐαγές. Sic Med. et tres Regii. Sic etiam legitur apud Gregorium Nyss. Editiones Basilii, excepta Haganicensi, ὡς ἐναγές, ut nefas ducamus.

(98) Διαφωνεῖν. Ita mss. quatuor. Sic etiam Gre-

nitatis notione minime comprehendi, sed a Patre ad Filium usque terminata divinitatis potentia, naturam Spiritus a divina gloria secerni. Disserendum igitur et nobis, ut poterimus, breviter, contra hanc quoque sententiam.

5. Quæ est igitur nostra ratio? Tradens Dominus salutarem fidem iis, qui in doctrina instituuntur, Patri ac Filio conjungit et Spiritum sanctum. Quod autem semel conjunctum est, id per omnia conjunctum esse dicimus. Non enim in aliquo conjunctum, in aliis sejungitur. Sed in potentia vivifica, per quam ex corruptibili vita ad immortalitatem natura nostra transfertur, potentia Spiritus una cum Patre et Filio assumpta, et in multis aliis, velut in notione boni, et sancti, et æterni, sapientis, recti, principalis, potentis, etiam ubique inseparabilis est, videlicet in omnibus nominibus præstantiorem intelligentiam habentibus. Quapropter id rectum esse arbitramur, ut, qui in tot sublimibus Deoque competentibus notionibus conjungitur Patri et Filio, eum nulla in re separari existimemus. Neque enim novimus ullam nomen, quæ circa divinam naturam intelliguntur, secundum melius ac deterius differentiam, ut pium esse existimemus, nomen inferiorum communionem concedentes Spiritui, præstantioribus indignum judicare. Omnia namque Deo competentia tum cogitata, tum **279** nomina sunt inter se ejusdem dignitatis, eo quod nihil circa subjecti significationem habeant discriminis. Non enim mentis cogitationem ad aliud quoddam subjectum perducit boni appellatio, et ad aliud, sapientis, potentis, et justis: sed quæcunque protuleris nomina, unum prorsus omnia significant. Quod si dixeris Deum, eundem significasti, quem per reliqua nomina intellexisti. Quod si omnia quæ de divina natura dicuntur, nomina, idem inter se, ad subjecti designationem valent, alia pro alia rei considerandæ ratione mentem nostram ad idem deducunt; quæ ratio est, aliorum nominum communionem Spiritui cum Patre et Filio concedentem, a sola illum arcere divinitate? nam necesse est omnino, aut eomunionem in hoc etiam dare, aut nec in reliquis deferre. Etenim si in illis dignus, profecto neque in hoc indignus. Quod si minor est, ut isti dicunt, quam ut divinitatis nomen cum Patre et Filio commune habeat; neque dignus erit, qui ullius alius ex nominibus Deo competentibus particeps sit. Considerata enim et comparata inter se nomina per eam notionem, quam in singulis speculamur, invenientur

gorius Nyssenus. Editiones vetustæ Basilii διαφέρειν. Basileensis secunda et Paris. διαφέρειν.

(99) Ἄλλα κατὰ. Unus ex Regiis ἄλλ' οὐ κατὰ.

(1) Οὐδὲ ἐν τούτῳ. Medicæus cum tribus aliis οὐδὲ ἐν τούτοις.

(2) Ἄξιον. Editi ἢ ἄξιον. Deest vocula in quinque mss. et apud Greg. Nyss.

(3) Ἐκάστοις ἐνθεωρουμένης. Ita mss. quinque, pro eo quod erat in editis ἐν ἐκάστοις θεωρουμένης.

Dei appellatione non inferiora. Ejus rei argumentum est, quod hoc nomine multa etiam ex inferioribus vocantur; imo Scriptura divina non parca est hujus equivocæ appellationis, ne in absurdis quidem et repugnantibus rebus, velut cum simulacra Dei appellatione designat. *Dii enim, inquit, qui cælum et terram non fecerunt, tollantur, et subter terram conjiciantur*⁵⁷; item: *Omnes, inquit, dii gentium dæmonia*⁵⁸. Et pythonissa cum incantationibus suis Sauli animas evocaret, de iis animabus quæ requirebantur, deos vidisse se dixit⁵⁹. Quin et ipse Balaam, cum augur quidam esset et vates, et per manum, ut ait Scriptura, vaticinia ferret, et dæmonum doctrinam per auguralem curiositatem sibi ipse comparasset, Deum consuluisse memoratur a Scriptura⁶⁰. Ac multa ejusmodi licet ex Scripturis divinis colligentem demonstrare, hoc nomen supra reliquas appellationes, quæ Deo dignæ sunt, nihil habere præcipui: quandoquidem ipsum, ut dictum est, etiam de rebus absurdis et repugnantibus æquivoce usurpatum invenimus. At sancti nomen, et incorrupti, et recti, et boni, nusquam communicatum cum rebus indignis a Scriptura edocti sumus. Igitur si nomina, quæ præcipuo modo de sola divina natura pie usurpantur, Spiritui sancto cum Patre et Filio communia esse non negant; quæ jam ratio est, illud solum contendere, non communicari, quod, secundum æquivocum quemdam usum, et dæmoniis et simulacris impertiri demonstratum est?

280 6. Sed aiunt naturam hac appellatione demonstrari, communem autem non esse cum Patre et Filio Spiritus naturam, ac proinde nec in hoc nomine communionis eum esse participem. Ostendant igitur, quibus rebus diversitatem naturæ agnoverint. Si enim posset ipsa per se natura divina cerni, et quid ei proprium, quid alienum ex manifestis rebus inveniri; sane opus nobis non esset verbis aut signis aliis ad rei quæsitæ intelligentiam. Sed quoniam illa quidem sublimior est, quam ut a quærentibus possit intelligi, ex quibusdam autem conjecturis de rebus cognitionem nostram fugientibus ratiocinamur; necesse prorsus est ex operationibus nos manu duci ad divinæ naturæ investigationem. Itaque si viderimus inter se differre operationes, quæ a Patre et Filio et Spiritu sancto fiunt, naturas etiam, quæ operantur, inter

A προσηγορίας ἔλαττον ἔχοντα. Τεκμηρίον δὲ, ὅτι τούτῳ μὲν τῷ ὀνόματι πολλὰ καὶ τῶν καταδεστέρων ἐπονυμάζεται· μᾶλλον δὲ οὐ φείδεται ἡ θεία Γραφή τῆς ὁμωνυμίας ταύτης, οὐδὲ ἐπὶ τῶν ἀπεμφαινόντων πραγμάτων, ὡς ὅταν τὰ εἰδῶλα τῆ τοῦ Θεοῦ προσηγορία κατονομάξῃ. Θεοὶ γὰρ, φησὶν, οἳ οὐκ ἐποίησαν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἀρβήτωσαν, καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς βληθήτωσαν· καὶ, Πάντες, φησὶν, οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια. Καὶ ἡ ἐγγαστρίμυθος, ἐν ταῖς μαγγανείαις αὐτῆς ψυχαγωγούσα τῷ Σαούλ (4) τὰς ἐπιζητούμενας ψυχὰς, θεοὺς ἐωρακέναι φησὶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Βαλαάμ οἰωνιστὴς τῶν ὧν καὶ μάντις, καὶ διὰ χειρὸς τὰ μαντεῖα φέρων, καθὼς φησὶν ἡ Γραφή, καὶ τὴν ἐκ δαιμόνων διδασκαλίαν διὰ τῆς οἰωνιστικῆς περιεργίας ἐαυτῷ κατορθώσας, παρὰ Θεοῦ συμβουλευέσθαι ὑπὸ τῆς Γραφῆς ἱστορεῖται. Καὶ πολλὰ τοιαυτὰ ἐστὶ συλλεξάμενον ἐκ τῶν θείων παραθέσθαι Γραφῶν· ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο οὐδὲν ὑπὲρ τὰς λοιπὰς τὰς θεοπρεπεῖς προσηγορίας πρωτεύει, ὅτε, καθὼς εἴρηται, καὶ ἐπὶ τῶν ἀπεμφαινόντων ὁμωνύμως λεγόμενον εὐρισκομεν. Τὸ δὲ τοῦ ἁγίου ὄνομα, καὶ τοῦ ἀφθάρτου, καὶ τοῦ εὐθέως, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, οὐδαμοῦ κοινοποιούμενον πρὸς τὰ μὴ θέοντα παρὰ τῆς Γραφῆς ἐδιδάχθημεν. Οὐκοῦν, εἰ ἐν τοῖς ἐξαίρετως ἐπὶ μόνῃς τῆς θείας φύσεως εὐσεβῶς λεγομένοις ὀνόμασι κοινωνεῖν τὸ ἅγιον Πνεῦμα πρὸς τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα οὐκ ἀντιλέγουσι, τίς ὁ λόγος, τούτῳ μόνῳ κατασκευάζειν ἀκοινωνήτον εἶναι, οὗ μετέχειν ἐδείχθη, κατὰ τινα ὁμώνυμον χρῆσιν καὶ τὰ δαιμόνια καὶ τὰ εἰδῶλα;

C 6. Ἀλλὰ λέγουσι φύσεως ἐνδεικτικὴν εἶναι τὴν προσηγορίαν ταύτην· ἀκοινωνήτον δὲ εἶναι πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν τὴν τοῦ Πνεύματος φύσιν, καὶ διὰ τοῦτο μὴδὲ τῆς κατὰ τὸ ὄνομα τοῦτο κοινωνίας μετέχειν. Οὐκοῦν δειξάτωσαν, διὰ τίνων τὸ τῆς φύσεως παρηλλαγμένον ἐπέγνωσαν. Εἰ μὲν γὰρ ἦν δυνατὸν αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς τὴν θείαν φύσιν θεωρηθῆναι, καὶ τό τε οἰκείως ἔχον καὶ τὸ ἄλλοτρίως διὰ τῶν φαινομένων εὐρεῖν, οὐκ ἂν πάντως ἐδεήθημεν λόγων ἢ τεκμηρίων ἑτέρων πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου κατάληψιν· ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν ὑψηλοτέρα τῆς τῶν ζητουμένων ἐστὶ κατανοήσεως, ἐκ δὲ τεκμηρίων τινῶν περὶ τῶν διαφευγόντων τὴν γνώσιν (5) ἡμῶν λογιζόμεθα· ἀνάγκη πᾶσα διὰ τῶν ἐνεργειῶν ἡμᾶς χειραγωγεῖσθαι πρὸς τὴν τῆς θείας φύσεως ἔρευναν. Οὐκοῦν, εἰ ἴδωμεν διαφερούσας ἀλλήλων τὰς ἐνεργείας τὰς παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύ-

⁵⁷ Jer. x, 11. ⁵⁸ Psal. xcvi, 5. ⁵⁹ I Reg. xxviii, 13.

(4) Τῷ Σαούλ. Sic emendamus ope codicis Medicæi, quod prave in editis legebatur τὸν Σαούλ, *demulcens Saulem*. Videtur hunc locum admodum negligenter legisse Scultetus, dum putat animam Samuelis hoc loco evocatum dici. Unde concludit hanc sententiam pugnare cum iis quæ leguntur in commentario in *Isaiam* n. 218, ubi sic legitur: Ἡ ἐγγαστρίμυθος τῷ Σαούλ διὰ τῶν δαιμόνων ἀνήγγειλε τὴν μέλλουσαν ἤτταν. Δαίμονες γὰρ ἦσαν οἱ κατασχηματίζοντες ἑαυτοὺς εἰς τὸ τοῦ Σαμουὴλ πρόσωπον. *Ventriloqua Sauli per dæmones enuntiavit futuram cla-*

⁶⁰ Num. xxi, 19 seqq.

dem. Erant enim dæmones qui induerant Samuelis personam. Hæc profecto non pugnant cum his quæ in hac epistola, leguntur. Nam Basilus non solum non dicit animam Samuelis vere apparuisse; sed etiam non obscure indicat dæmones sub animarum specie evocatos fuisse. Probat enim hoc loco Dei nomen in Scriptura ipsis etiam interdum tribui dæmoniis: atque in hunc usum adhibet pythonissæ testimonium, quæ evocatas animas deos appellavit.

(5) Τὴν γνώσιν. Ita mss. sex. Editi μνήμην.

ματος ενεργουμένας, διαφόρους εἶναι καὶ τὰς ἐνεργούσας φύσεις ἐκ τῆς ἑτερότητος τῶν ἐνεργειῶν στοχασόμεθα (6). Οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεται τὰ διεστῶτα κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον πρὸς τὸ τῶν ἐνεργειῶν εἶδος ἀλλήλοις συνενεχθῆναι· (7) οὔτε ψύχει τὸ πῦρ, οὔτε θερμαίνει ὁ κρύσταλλος· ἀλλὰ τῆ τῶν φύσεων διαφορᾷ συνδιαχωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων καὶ αἱ παρὰ τούτων ἐνεργεῖαι. Ἐὰν δὲ μίαν νοήσωμεν τὴν (8) ἐνεργεῖαν Πατρὸς τε καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου, ἐν μηδενὶ διαφέρουσάν τι ἢ παραλλάσσουσαν· ἀνάγκη τῆ ταυτότητι τῆς ἐνεργείας τὸ ἠνωμένον τῆς φύσεως συλλογίζεσθαι.

7. Ἀγιάζει, καὶ ζωοποιεῖ, καὶ φωτίζει, καὶ παρακαλεῖ, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, ὁμοίως ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ μηδεὶς κατ' ἐξαιρέτον ἀπονεμέτω τῆ ἐνεργείᾳ τοῦ Πνεύματος τὴν ἁγιαστικὴν ἐξουσίαν, ἀκούσας τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περὶ τῶν μαθητῶν πρὸς τὸν Πατέρα λέγοντος· Πάτερ, ἁγιάσον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνοματί σου. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἄλλα πάντα κατὰ τὸ ἴσον ἐνεργεῖται τοῖς ἀξίοις παρὰ τοῦ Πατρὸς τε καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· πᾶσα χάρις καὶ δύναμις, ἡ ὁδηγία, ἡ ζωὴ, ἡ παράκλησις, ἡ πρὸς τὸ ἀθάνατον μεταβολή, ἡ εἰς ἐλευθερίαν μετάστασις, καὶ εἴ τι ἄλλο ἐστὶν ἀγαθόν, ὃ μέχρις ἡμῶν (9) καταβαίνει. Ἡ δὲ ὑπὲρ ἡμᾶς οἰκονομία, ἐν τε τῇ νοητῇ κτίσει καὶ τῇ αἰσθητῇ, εἴ τι χρὴ διὰ τῶν γνωσκομένων ἡμῖν καὶ περὶ τῶν ὑπερκειμένων στοχάζεσθαι, οὐδὲ αὐτῆ τῆς τοῦ ἁγίου (10) Πνεύματος ἐνεργείας καὶ δυνάμεως ἐξωκαθέστηκεν, ἐκάστου κατὰ τὴν ἰδίαν ἀξίαν τε καὶ χρείαν τῆς ὠφελείας μεταλαμβάνοντος. Εἰ γὰρ καὶ ἄσθηλος τῆ αἰσθήσει τῆ ἡμετέρας ἢ περὶ τῶν ἄνω τῆς ἡμετέρας φύσεως διάταξις (11) τε καὶ διοικήσις, ὁμοῦς ἐκ τῆς ἀκολουθίας εὐλογώτερον ἂν τις σύνθοιτο διὰ τῶν ἡμῖν γνωρίμων ἐνεργῶν εἶναι καὶ ἐπ' ἐκείνων τὴν τοῦ Πνεύματος δύναμιν, ἢ ἀπεξενῶσθαι τῆς ἐν τοῖς ὑπερκειμένοις οἰκονομίας. Ὁ μὲν γὰρ ἐκεῖνο λέγων ψιλὴν καὶ ἀκατάσκευον τὴν βλασφημίαν προβάλλεται (12), οὐδενὶ λογισμῷ κατασκευάζων τὴν ἀτοπίαν· ὁ δὲ συντιθέμενος καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τῆ δυνάμει τοῦ Πνεύματος οἰκονομεῖσθαι, ἐναργεῖ τεκμηρίῳ τῷ κατὰ τὴν ἰδίαν ζωὴν ἐπερειδόμενος περὶ τούτων δισχυρίζεται. Οὐκοῦν ἡ τῆς ἐνεργείας ταυτότης ἐπὶ Πατρὸς τε καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου δείκνυσι σαφῶς τὸ τῆς φύσεως ἀπαράλλακτον. Ὡστε, καὶ φύσιν σημαίνει τὸ τῆς θεότητος ὄνομα, κυρίως καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τὴν προσηγορίαν ἐφαρμόζεσθαι ταύτην ἢ τῆς [ουσίας] κοινότης συντίθεται.

¹ Joan. xvii, 17.

(6) Στοχασόμεθα. Sic emendavimus ex Greg. Nyss. quod erat in editionibus Basilii στοχασόμεθα.

(7) Vide addenda.

(8) Ἐὰν δὲ μίαν νοήσωμεν τὴν. Sic Medicæus codex cum tribus aliis et Greg. Editi Ἰδούτες οὖν τὴν.

(9) Ἡμῶν. Editi addunt τῶν ἀνθρώπων, quod deest in Medicæo et quatuor aliis et Greg. Nyss.

A se differentes esse, ex operationum diversitate conjiciemus. Neque enim fieri potest, ut quæ naturæ ratione discrepant, in forma operationum inter se consentiant: nec ignis refrigescit, nec glacies calefacit; sed cum naturarum differentia simul etiam inter se discrepant quæ ab illis fiunt operationes. Si autem unam intellexerimus et Patris et Filii et Spiritus sancti operationem, nihil in ulla re differentem aut variantem; necesse est ex operationis identitate unitatem colligi naturæ.

7. Sanctificat, et vivificat, et illuminat, et consolatur, et omnia ejusmodi pariter facit Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Nec quisquam præcipue tribuat Spiritui sancto potestatem sanctificandi, cum audiat Salvatorem in Evangelio de discipulis dicentem Patri: *Pater, sanctifica eos in nomine tuo*⁶¹. Similiter autem et reliqua omnia ex æquo peraguntur in iis qui digni sunt, a Patre et Filio, et Spiritu sancto: omnis gratia et virtus, ductus, vita, consolatio, ad immortalitatem transmutatio, transitus ad libertatem, et si quid aliud boni, quod ad nos usque pertingat. Œconomia itidem, quæ supra nos est, sive ad spiritualem sive ad sensibilem creaturam spectet, si ex iis quæ cognoscimus, etiam de iis quæ supra nos sunt conjiciendum, ne ipsa quidem citra Spiritus sancti operationem ac virtutem constituit, unoquoque propria dignitate et usu beneficium accipiente. Etsi enim obscura est sensui nostro eorum, quæ supra naturam nostram sunt, ordinatio et gubernatio, tamen æquius quis ex consecutione colligat per ea quæ nobis nota sunt, Spiritus virtutem in illis etiam esse efficacem, quam esse a rerum supernarum gubernatione abalienatam. Qui enim illud dicit, nudam et inconcinnam blasphemiam profert, nulla ratione absurdum commentum confirmans: qui vero confitetur ea etiam quæ supra nos sunt, cum Patre et Filio virtute Spiritus **281** regi, claro indicio ex sua ipsius vita ducto innixus, de his affirmat. Itaque operationis identitas in Patre et Filio et Spiritu sancto perspicue ostendit absolutissimam naturæ similitudinem. Quare etiamsi divinitatis nomen naturam indicet, proprie tamen appellationem illam sancto quoque Spiritui aptari, essentiæ communio demonstrat.

idem editi ἡμᾶς. Quinque mss. et Greg. Nyss. ut in textu.

(10) Τοῦ ἁγίου. Ita mss. sex et Greg. Nyss. Editi τοῦ παναγίου.

(11) Διάταξις. Sic emendat editio Greg. Nyss. quod legebatur in editionibus Basilii διάλεξις.

(12) Προβάλλεται. Ita codices mss. et Greg. Nyss. Editi προσβάλλεται.

8. Sed ignoro quo pacto ad naturæ significationem nomen divinitatis trahant, qui nihil non confingunt: quasi non audierint ex Scriptura, id quod a natura est institutione et electione non comparari. Moses enim Deus institutus est Ægyptiorum, cum is, qui oraculum edebat, ita ad ipsum locutus: *Deum te dedi Pharaoni* ⁶². Appellatio igitur notam potestatis cujusdam, sive inspectricis sive operatricis, præ se fert. At natura divina, in omnibus quæ excogitantur nominibus, ipsa, ut est, manet inexplicabilis; quæ nostra est doctrina. Cum enim beneficium, judicem, et bonum et justum et reliqua alia ejusdem generis didicimus, operationum edocti sumus differentiam: sed operantis naturam nihilo magis ex operationum notione cognoscere possumus. Si quis enim definitionem reddat uniuscujusque illorum nominum, et ipsius naturæ, circa quam nomina, non eandem utrorumque reddet definitionem. Quorum autem definitio alia, horum etiam natura diversa. Igitur aliud quidem est essentia, ad quam exprimentam nondum vox ulla inventa est: alia vero nominum ipsius significatio, quæ ex operatione aliqua aut dignitate imponuntur. Itaque nullum esse in operationibus discrimen ex nominum communione comperimus: at naturæ diversitatem nullo argumento claro deprehendimus: siquidem, ut dictum est, operationum identitas naturæ communem significat. Sive igitur nomen est operationis divinitas; ut unam Patris et Filii et Spiritus sancti operationem, ita divinitatem unam esse dicimus: sive divinitatis nomen, quæ est multorum opinio, naturam indicat; quia nulla invenitur in natura diversitas, non immerito unius divinitatis esse sanctam Trinitatem definimus.

⁶² Exod. vii, 1.

(13) Χειροτονητή. Ita mss. septem. Editiones Basilii et Greg. Nyss. χειροτονία, excepta Haganoensi et Basileensi prima, quæ consentiunt cum codicibus mss. Similiter Basilius in epist. 8, num. 11, demonstrat immerito Dei titulum Pneumatomachos deferre nolle Spiritui sancto; siquidem Dei nomen ex operatione, nempe *ex eo quod posuerit omnia, vel spectet omnia*, deducitur. Si quis autem hanc epistolam, in qua diserte Spiritus sanctus appellatur Deus, idcirco Gregorio Nysseno adjudicet potius quam Basilio, quia Basilius Dei appellatione, cum de Spiritu sancto loqueretur, parcius creditur usus fuisse; hæc certe ratio levissima videri debet. Etsi enim Basilius in una aliqua oratione, nempe anno 371, cum adessent malevoli exploratores, hac voce magnis de causis abstinuit, non idcirco aliis temporibus pariter abstinuisse credendus est. Nam sæpe, ut testatur Gregorius Nazianzenus orat. 20, pag. 363, Deum Spiritum e superiore loco prædicabat, ubi per tempus licebat, et privatim interrogantibus libenter confitebatur: Ἐπεὶ ὅτι γε παντὸς μᾶλλον ἤδει τὸ Πνεῦμα Θεόν, δῆλον μὲν ἐξ ὧν καὶ δημοσίᾳ τοῦτο πολλάκις ἐκήρυ-

8. Ἄλλ' οὐκ οἶδα ὅπως ἐπὶ τὴν τῆς φύσεως ἐνδείξιν τὴν προσηγορίαν τῆς θεότητος φέρουσιν, οἱ πάντα κατασκευάζοντες, ὡσπερ οὐκ ἀκηκόετες παρὰ τῆς Γραφῆς, ὅτι χειροτονητή (13) φύσις οὐ γίνεται. Μωϋσῆς δὲ τῶν Αἰγυπτίων ἐχειροτονήθη θεός, οὕτω πρὸς αὐτὸν εἰπόντος τοῦ χρηματίζοντος, ὅτι Θεὸν σε δέδωκα τῷ Φαραῶ (14). Οὐκοῦν ἐξουσίας τινός, εἴτε ἐποπτικῆς εἴτε ἐνεργητικῆς, ἐνδείξιν ἡ προσηγορία φέρει. Ἡ δὲ θεία φύσις ἐν πᾶσι τοῖς ἐπινοουμένοις ὀνόμασι, καθὼ ἐστὶ, μένει ἀσήμαντος, ὡς ὁ ἡμέτερος λόγος. Εὐεργέτην γὰρ, καὶ κριτὴν, ἀγαθόν τε καὶ δίκαιον, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα μαθόντες (15), ἐνεργειῶν διαφορὰς ἐβιδάχθημεν· τοῦ δὲ ἐνεργοῦντος τὴν φύσιν οὐδὲν μᾶλλον διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν κατανοήσεως ἐπιγνώσκειν δυνάμεθα. Ὅταν γὰρ ἀποδιδῶ τις λόγον ἐκάστου τε τούτων τῶν ὀνομάτων καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως περὶ ἣν τὰ ὀνόματα, οὐ τὸν αὐτὸν ἀμφοτέρων ἀποδώσει λόγον. Ὡν δὲ ὁ λόγος ἕτερος, τούτων καὶ ἡ φύσις διάφορος. Οὐκοῦν ἄλλο μὲν τί ἐστὶν ἡ οὐσία, ἧς οὕτω λόγος (16) μηνυτῆς ἐξευρέθη· ἕτερα δὲ τῶν περὶ αὐτὴν ὀνομάτων ἡ σημασία, ἐξ ἐνεργείας τινός ἢ ἀξίας ὀνομαζομένων. Τὸ μὲν οὖν ἐν ταῖς ἐνεργείαις μηδεμίαν εἶναι διαφορὰν ἐκ τῆς τῶν ὀνομάτων κοινωνίας εὐρίσκομεν· τῆς δὲ κατὰ τὴν φύσιν παραλλαγῆς οὐδεμίαν καταλαμβάνομεν ἐναργῆ τὴν ἀπόδειξιν· καθὼς εἴρηται, τῆς τῶν ἐνεργειῶν ταυτότητος τὸ κοινὸν τῆς φύσεως ὑποσημαινούσης (17). Εἴτε οὖν ἐνεργείας ὄνομα ἡ θεότης, ὡς μίαν ἐνεργείαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὕτω μίαν φαμέν εἶναι τὴν θεότητα (18)· εἴτε, κατὰ τὰς τῶν πολλῶν δόξας, φύσεως ἐνδεικτικόν ἐστὶ τὸ τῆς θεότητος ὄνομα· διὰ τὸ μηδεμίαν εὐρίσκειν ἐν τῇ φύσει παραλλαγὴν, οὐκ ἀπεικόντως μιᾶς θεότητος τὴν ἁγίαν Τριάδα διορίζομεθα.

ξεν, εἴ ποτε καιρὸς ἦν, καὶ ἴδια τοῖς ἐρωῶσι προθύμως ἀνωμολόγησε. In libro *De Spiritu sancto* probat cap. 21, Spiritum esse Dominum ex variis Scripturæ testimoniis; Deum etiam vocari in Scripturis sic ibidem docet: Τί δὲ, ὁ θεόπνευστος τὴν Γραφὴν ὀνομάζων, διὰ τῆς ἐπινοίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος συγγραφείσαν, μὴ τοῖς τοῦ καθυβρίζοντος καὶ κατασμικρύνοντος αὐτὸ προσθήμασι κέχρηται; *Quid, qui Scripturam divinitus inspiratam appellat, eo quo? afflatu Spiritus scripta sit, num contumeliosis et Spiritum attenuantibus verbis utitur?*

(14) Τῷ Φαραῶ. Legitur τοῦ Φαραῶ in duobus codicibus, nempe Coisl. secundo et uno ex Regiis.

(15) Μαθόντες. Codex Medicæus μαθάνοντες.

(16) Λόγος. Deest ea vox in uno ex Regiis codicibus.

(17) Ὑποσημαινούσης. Codex Mædicæus ἐπισημαινούσης.

(18) Τὴν θεότητα. Legitur καὶ τὴν θεότητα in tribus codicibus non antiquissimis. Sic etiam paulo post in Regio secundo et uno ex Regiis εἴτε καὶ κατὰ τὰς τῶν πολλῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΨ.

282 EPISTOLA CXC*.

Amphilochium admonet Basilius de ratione et modo episcopatus in Ecclesia Isaurorum restituendi. Tum narrat se cum Georgio collocutum esse et ad Valerium scripsisse, ut Amphilochius mandaverat. Breviter etiam de rebus Nyssensis et de inimicorum molitionibus. Philonis de manna sententiam, et Scripturæ de curribus Pharaonis testimonium exponit: et acceptas a Sympio communionis litteras commemorat.

Ἀμφιλοχίῳ ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

A

Amphilochio, episcopo Iconii.

1. Ἀξίως τῆς σεαυτοῦ (19) ἐμμελείας καὶ σπουδῆς, ἧς ἀεὶ ἐπαινέτης εἰμὶ ἐγώ, ἐμερίμνησας τὰ περὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἰσαύρων (20). Ὅτι μὲν οὖν τῷ παντὶ λυσιτελέστερον ἦν εἰς πλείονας ἐπισκόπους καταδιαιρεθῆναι τὴν μέριμναν, αὐτόθεν εἶναι δῆλον καὶ τῷ τυχόντι νομίζω· οὐδὲ γὰρ τὴν σὴν σύγκειν τοῦτο ἔλαθεν, ἀλλ' ὡς ἔχει καὶ ἐπεσημῆνω καλῶς, καὶ ἐγνώρισας ἡμῖν· ἐπεὶ δὲ (21) οὐκ εὐκόλον εὐρεῖν ἄνδρας ἀξίους, μήπου (22) ἕως βουλόμεθα τὸ ἐκ τοῦ πλήθους ἀξιόπιστον ἔχειν, καὶ ὑπὸ πλειόνων ἀκριβέστερον ποιεῖν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ οἰκονομεῖσθαι, λάθωμεν διὰ τὸ τῶν καλουμένων ἀδόκιμον εἰς εὐτέλειαν τὸν λόγον καταβαλόντες, ἀδιαφορίας μελέτην τοῖς λαοῖς ἐμποιεῖν; Οἶδας γὰρ καὶ αὐτός, ὅτι ὅποιοι δ' ἂν ᾧσιν οἱ πρεσβυτέρους, τοιαῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ (23) καὶ τὰ ἤθη τῶν ἀρχομένων γίνεσθαι εἴωθεν. Ὡστε τάχα βέλτιον ἓνα τινα δόκιμον, εἴπερ καὶ τοῦτο ῥάδιον, προβαλέσθαι τῆς πόλεως προστατήν, καὶ ἐπιτρέψαι τῷ ἐκείνου κινδύνῳ οἰκονομεῖσθαι τὰ καθ' ἕκαστον· μόνον ἐὰν ἢ τις δοῦλος Θεοῦ, ἐργάτης ἀνεπαίσχυντος, μὴ σκοπῶν τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν ὅς, ἐὰν εἰδῆ ἑαυτὸν μικρότερον πρὸς τὴν φροντίδα, προσλήψεται ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν. Ἐὰν οὖν εὐρωμεν τοιοῦτον, ὁμολογῶ πολλῶν ἀντάξιον εἶναι τὸν ἓνα, καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις λυσιτελέστερον, καὶ ἡμῖν δὲ ἀκινδυνότερον, οὕτως οἰκονομησάτω τῶν ψυχῶν τὴν ἐπιμέλειαν. Ἐὰν δὲ τοῦτο μὴ ῥάδιον ἦ (24), σπουδῆ γενέσθω ἡμῖν πρότερον (25) ταῖς μικροπολιταίαις ἢ τοῖς μικροκωμιαῖς ταῖς ἐκ παλαιοῦ ἐπισκόπων θρόνον ἐχούσαις δοῦναι τοὺς προϊσταμένους· καὶ τότε τὸν τῆς πόλεως ἀναστήσομεν (26), μήποτε ἐμπόδιον ἡμῖν πρὸς τὴν μετὰ ταῦτα οἰκονομίαν γένηται ὁ προβαλλόμενος (27), καὶ εὐθύς ἀρξώμεθα ἡμεῖς τοῖς οἴκοι πολεμεῖν, διὰ τὸ πλειόνων βούλεσθαι ἄρχειν· καὶ μὴ καταδέχεται τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων. Ἐὰν

B

C

D

1. Prout dignum erat tua concinnitate ac diligentia, cujus semper ego laudator, curasti res Ecclesiæ Isaurorum. Illud autem universis utilius esse, ut in plures episcopos dividatur sollicitudo, sua sponte manifestum cuique esse arbitror. Neque enim tuam hoc prudentiam latet: sed quomodo res se habeat et recte observasti, et nobis significasti. Sed quia non facile est reperire qui digni sint, annon forte, dum volumus ex multitudine auctoritatem habere, ac perficere, ut Dei Ecclesia a pluribus accuratius gubernetur; imprudentes doctrinam ob eorum, qui vocati fuerint, indignitatem in contemptum adducentes, indifferentiæ populos assuefaciemus? Nam et ipse nosti, quales sint qui præsumunt, tales plerumque et eorum qui parent mores esse solere. Quamobrem forte satius esset unum aliquem probatum et spectatum, si et id facile fieri potest, præficere civitati, eique committere singula suo ipsius periculo dispensanda: tantum Dei servus sit, operarius non prave pudens, non suis, sed multorum attentus commodis, ut salutem adipiscantur: qui si se ipse noverit imparem sollicitudini, adjunget sibi operarios ad messem. Si quem ergo ejusmodi inveniamus, fateor multorum instar unum esse, ac Ecclesiis utilius esse et nobis tutius, sic animarum curam dispensare. Quod si id non facile, demus primum operam, ut parvis civitatibus sive parvis pagis jam olim episcopalem sedem habentibus demus præpositos; ac tum demum civitatis restituemus episcopum, ne forte nobis ad futuram deinceps œconomiam obstet, qui ordinatus fuerit, ac statim incipiamus bello domestico laborare, dum pluribus præesse vult, nec consentit ordinationi episcoporum. Quod si hoc grave fuerit, nec per tempus liceat, id tua prudentia faciendum

(19) Τῆς σεαυτοῦ. Editio secunda Parisiensis et nonnulli mss. τῆς ἑαυτοῦ.

(20) Ἰσαύρων. Hoc negotium diu protractum est; nam Basilius anno 373 in Pisidiam profectus, ut episcopos, cum Amphilochio hac de causa congregatos, consilio ac sententia sua juvaret. Ipse testatur in epist. 216, venisse se in Pisidiam, ut cum episcopis illius provinciæ ea constitueret, quæ ad fratres Isauriæ spectant, τὰ κατὰ τοὺς ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ ἀδελφούς. Existimat Tillemontius non de Isauriæ provincia hic agi, sed tantum de civitate, quæ Isaurus dicebatur. Unde varias in conjecturas fertur: vel enim legendum esse putat ἐν τῇ Ἰσαύρᾳ, vel Isauriæ nomine hanc civitatem vocatam fuisse, ut in Testamento S. Gregorii Nazianzeni appellatur: vel denique Amphilochium hanc urbem in Isauriæ provincia collocare, quamvis attributa aliæ provinciæ esset: quemadmodum etiam Iconium in Pisidia collocat. Libenter amplecterer doctissimi viri opinionem, nisi me deterrerent hæc

epistolæ verba, *ut Isaurorum episcopo suus circumscribatur circulus, eo quod nonnullos vicinos ordinet.* Ex his enim perspicitur non de solo urbis episcopo, non de vicinis tantum episcopis, quos ille ordinabat, sed de pluribus aliis deliberationem fuisse.

(21) Ἐπεὶ δέ. Sic Reg. secundus et Coisl. secundus. Claromontanus ἐπειδὴ δέ. Editi ἐπειδὴ.

(22) Μήπου. Editi μήπω, quod emendavimus ope Coisl. primi.

(23) Ἐπὶ τὸ πολὺ. Nonnulli codices recentiores ἐπὶ πολὺ.

(24) Ῥάδιον ἦ. Sic emendavimus ope Reg. secundi et Coisl. secundi quod prave in editis legabatur ῥάδιον, ἢ σπουδῆ.

(25) Vide Addenda.

(26) Ἀναστήσομεν. Coisl. primus ἀναστήσωμεν.

(27) Ὁ προβαλλόμενος. Duo mss. ὁ προβεβλημένος. Mox Coisl. secundus et Reg. secundus τοὺς οἴκοι. Ibidem malim καταδέχεσθαι.

* Alias CCCCVI. Scripta anno 374.

curet, ut circumscribatur Isaurorum episcopo A
suus circulus, eo quod vicinos quosdam ordinet.
Reliquum autem **283** nobis reservatum erit, ut
reliquis omnibus episcopos demus, quos maxime
idoneos ipsi judicaverimus multo examine præ-
misso.

2. Georgium, ut pietas tua jussit, percontati
sumus: respondit autem ea quæ tua etiam religio
retulit; sed de his rebus necesse est quieto animo
simus, curam domus in Dominum projicientes.
Confido enim Deo sancto, daturum illum intelli-
gentiam, ut alio modo liberemur a necessitatibus,
et vacuam molestiis vitam consequamur. Hoc
certe si visum non fuerit, ipse digneris ad me
commentarium mittere, de qua oporteat dignitate
curam impendere, ut hoc beneficium a potentio-
ribus quibusque amicis aggrediamur exposcere,
sive gratis, sive etiam modico pretio, prout Do-
minus nobisnaverit. Scripsi, ut præcepisti, ad
fratrem Valerium. Res Nyssenæ eo in statu sunt,
in quo erant a te relictæ, et ope tuarum precum
cedunt in melius. Eorum autem, qui tunc a nobis
abscissi sunt, alii quidem ad aulam se contulerunt,
alii vero remanent, inde expectantes rumorem.
Potest autem Dominus tum horum spem frustrari,
tum illorum reditum irritum reddere.

3. Manna Philo explicans ait, velut extraditione
quadam Judaica edoctus, illius qualitatem esse ejus-
modi, ut pro comedentis desiderio mutaretur; ac
per se quidem esse tanquam milium melli inco-
ctum; nunc autem panis, nunc carnis vicem ex-
plere: carnis autem, vel volatilium vel terrestrium
animalium: modo etiam olerum saporem referre,
idque pro uniuscujusque desiderio: piscium iti-
dem, adeo ut proprietates qualitatis uniuscujusque

(28) Τῷ Ἰσαύρῳ. Ita Reg. secundus et Coisl. se-
cundus. Editi τῷ Ἰσαύρῳ. Videtur Amphilo-
chius hoc Basilii consilium secutus esse, id est, Isaurorum
episcoposuum circulum circumscripsisse, ac sibi
jus episcopatus in aliis civitatibus restituendi reti-
nuisse. Nam cum Macedonius præcipuæ civitati
præesset, ut perspicitur ex initio epistolæ tertiæ
canonicæ; cumque alia superessent oppida epis-
copo destituta; Basilius, qui unum aliquem e suo
clero promiserat, nec eum morbo debilitatum et
imparem episcopalibus muniis factum mittere po-
terat, auctor est Amphilochio in eadem epistola ca-
nonica, ut aliquem ex recens baptizatis, sive *Mace-*
donio videatur, sive non, episcopum constituat.

(29) Κυριωτέρους. Quamvis ita habeant omnes
mss. codices, vix tamen dubium quin legendum
sit *καριωτέρους*, atque hanc lectionem in interpre-
tando secutus sum.

(30) Δώσει σὺν ἡμῖν. Nullus ex his verbis sensus
eruetur, nisi legamus *δώσει σύνεσιν*. Ibidem editi
πρὸς τῷ, quod emendavimus ope Coisl. secundi.
Paulo post vocem Κύριος addidimus ex codice
Medicæo. Videtur autem illa dignitas, quam se
amici alicujus causa petiturum promittit Basilius,
non administratio aliqua fuisse, sed tantum codi-
cillaria dignitas. Hoc enim consilio hanc dignitatem

δὲ τοῦτο βαρὺ ἦ, καὶ ὁ χρόνος μὴ ἐπιτρέπῃ, ἐκεῖνο
σπουδασάτω ἢ σὴ σύνεσις, τοῦ ποιῆσαι περιγράψαι
τῷ Ἰσαύρῳ (28) τὸν ἴδιον κύκλον, διὰ τὸ χειροτο-
νεῖσθαι αὐτὸν προσοίκους τινάς. Τὸ δὲ ἐφεξῆς ἡμῖν
ὑπάρξει τεταμιευμένον, εἰς τὸ κατὰ τὸν προσήκοντα
καιρὸν δοῦναι πᾶσι τοῖς λοιποῖς ἐπισκόπους, οὓς ἄς
κυριωτέρους (29) εἶναι κρίνωμεν αὐτοὶ, διὰ πολλῆς
ἐξετάσεως δοκιμάσαντες.

2. Ἠρωτήσαμεν Γεώργιον, ὡς ἐκέλευσεν ἡ θεοσέ-
βειά σου, καὶ εἶπεν ἂ καὶ ἡ σὴ εὐλάβεια ἀνήνεγκεν.
ἐφ' οἷς ἀνάγκη ἡμᾶς τὴν ἡσυχίαν ἄγειν, ἐπιρρίψαν-
τας ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμναν τοῦ οἴκου. Πιστεύω
γὰρ τῷ ἁγίῳ Θεῷ, ὅτι δώσει σὺν ἡμῖν (30), πρὸς τὴν
ἐτέρῳ τρόπῳ ἐξελεῖσθαι τῶν ἀναγκῶν, καὶ ἡμῖν ἄλυ-
πον (31) τὴν ζωὴν προξενῆσαι. Ἐάν οὖν οὐ δοκῇ (32)
τοῦτο, αὐτὸς καταξίωσον ὑπομνηστικόν μοι ἀπο-
στεῖλαι, περὶ τίνος χρὴ ἀξιώματος σπουδῆν εἰσενέ-
κασθαι, ἵνα ἀρξώμεθα αἰτεῖν ἕκαστον τῶν ἐν δυνά-
μει φίλων τὴν χάριν ταύτην, εἴτε προῖκα, εἴτε καὶ
μετρίου τιμήματος, ὡς ἂν ἡμᾶς Κύριος εὐδοῶσῃ.
Ἐπέστειλα τῷ ἀδελφῷ Οὐαλερίῳ (33), ὡς προσέτα-
ξας. Τὰ Νύσσης πράγματα ὁμοιά ἐστι τοῖς παρὰ
τῆς σῆς θεοσεβείας καταλειφθεῖσι (34), καὶ προκό-
πτει ἐπὶ τὸ βέλτιον τῆ συνεργίᾳ τῶν σῶν προσευ-
χῶν. Οἱ μέντοι τότε ἀπορραγέντες ἡμῶν, οἱ μὲν
ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, οἱ δὲ μένουσι, (35) τὴν
ἐκεῖθεν ἀναμένοντες φήμην. Δυνατὸς δὲ ὁ Κύριος
καὶ τούτων ματαιῶσαι τὰς ἐλπίδας, κάκεινοις ἀπρα-
κτον τὴν ἐπάνοδον ποιῆσαι.

3. Τὸ μάννα ὁ Φίλων ἐρμηνεύων ἔφη, ὡσπερ ἐκ
παραδόσεώς τινος Ἰουδαϊκῆς δεδιδαγμένος, τοιαύτην
αὐτοῦ εἶναι τὴν ποιότητα, ὥστε κατὰ τὴν φαντασίαν
τοῦ ἐσθίουτος μετακίρνασθαι καὶ εἶναι μὲν καθ' ἑαυτὸ
οἶονεὶ κέγχρον ἐψημένον (36) ἐν μέλιτι, παρέχειν
δὲ νῦν μὲν ἄρτου, νῦν δὲ κρέως· καὶ κρέως τοιοῦδε,
ἢ πετεινοῦ ἢ χερσαίου· νῦν δὲ λαχάνου, καὶ λαχάνου
τοῦ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἑκάστου· καὶ ἰχθύος, ὡς τὸ
ιδίωμα τῆς καθ' ἕκαστον γένος ποιότητος ἀκριβῶς
petere statuerat, ut amici domus magnum aliquod
incommodum effugeret. Porro in hunc usum impe-
trari solebant codicilli, ut curia, vel saltem duum-
viratus et civitatis cura vitarentur. Pretio autem
impetratos non modo nulla immunitas, sed etiam
multa sequebatur, ut perspicitur ex *Cod. Theod.*
lib. vi, tit. 22. Sic enim habet lex secunda impera-
toris Constantii: *Ab honoribus mercandis per suf-
fragia, vel qualibet ambitione quærendis, certa
multa prohibuit: cui addimus, ut quicumque fu-
gientes obsequia curiarum, umbras et nomina af-
fectaverint dignitatum, tricenas libras argenti
inferre cogantur, manente illa præterita inla-
tione auri, qua perpetua lege constricti sunt.* Unde
miror Basilium ab hac via tentanda non omnino
alienum fuisse. Sed forte hæc leges non admodum
accurate servabantur sub Valente.

(31) Ἄλυπον. Sic ope codicum mss. emendavi-
mus. Male in editis ἄλυτον.

(32) Οὐ δοκῇ. Coisl. secundus δοκεῖ.

(33) Οὐαλερίῳ. Coisl. secundus Οὐαλλερίῳ.

(34) Καταλειφθεῖσι. Coisl. primus καταληφθεῖσι,
in eo statu, in quo erant a te inventa.

(35) Vide Addenda.

(36) Ἐψημένον. Nonnulli codices ἐψημένην.

ἐν τῇ γεύσει τοῦ ἐσθίουτος διασώζεσθαι. Ἄρματα ἀναβάτας τριστάτας ἔχοντα οἶδεν ἡ Γραφή, διὰ τὸ τῶν λοιπῶν ἀρμάτων δύο εἶναι τοὺς ἐπιβάτας, τὸν τε ἡνίοχον καὶ τὸν ὀπλίτην· τὰ δὲ τοῦ Φαραῶ δύο μὲν εἶχε τοὺς πολεμοῦντας, ἓνα δὲ τὸν τὰς ἡνίας τῶν ἵππων ἔχοντα. Σύμπιος ἡμῖν ἐπέστειλε θεραπευτικὴν ἐπιστολὴν καὶ κοινωνικὴν, ᾧ ἡμεῖς ἀντιγράψαντες ἐπέψαμεν τῇ εὐλαβείᾳ σου τὰ γράμματα, ἵνα ἄγαν ἐγκρίνας κελύσης αὐτῷ ἀποσταλῆναι, δηλονότι μετὰ προσθήκης καὶ σῶν γραμμάτων. Ἐρρωμένος, εὐθυμος ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενός μου χαρισθείης μοι καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ τῇ τοῦ Ἁγίου φιλανθρωπία.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΨΑ΄.

Gratias agit Basilius cuidam episcopo, qui prior scripserat; eumque hortatur, ut ipso agente cum vicinis episcopis locus et tempus synodi indicentur, ad pristinam communionem, quam variae suspiciones interruperant, tandem aliquando inter remotas Ecclesias instaurandam.

Ἀμφιλοχίῳ (37), ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

Ἐντυχόντες τοῖς γράμμασι τῆς εὐλαβείας σου, πολλὴν τῷ Θεῷ τὴν χάριν ἔσχομεν, ὅτι ἀρχαίας ἀγάπης ἔχνη εὗρομεν ἐν τοῖς ῥήμασι τῆς ἐπιστολῆς· ὅς γε οὐκ ἔπαθες τὸ τῶν πολλῶν, οὐδὲ φιλονείκως ἔσχες πρὸς τὸ μὴ καὶ αὐτὸς κατάρξαι τῆς ἀγαπητικῆς ὁμιλίας· ἀλλ' ὡς πεπαιδευμένος τὸ ἐκ ταπεινοφροσύνης μεγαλεῖον περιγιγόμενον τοῖς ἁγίοις, οὕτως εἴλου διὰ τῶν δευτερείων ἐμπροσθεν ἡμῶν ἀποφανθῆναι. Καὶ γὰρ οὗτος νόμος τῆς ἐν Χριστιανοῖς νίκης, καὶ ὁ ἕλαττον ἔχει καταδειξάμενος στεφανοῦται· ἵνα οὖν μὴ ἀπολειφθῶμεν τοῦ ἀγαθοῦ ζήλου, ἰδοὺ καὶ αὐτοὶ ἀντιφθεγγόμεθά σου τὴν σεμνότητά, καὶ δείκνυμεν τὴν προαίρεσιν ἡμῶν, ὅτι, Θεοῦ χάριτι τῆς κατὰ τὴν πίστιν συμφωνίας ἐρρωμένης ἡμῖν (38), οὐδὲν ἕτερόν ἐστι τὸ ἐμποδιζόν πρὸς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς ἐκλήθημεν ἐν μιᾷ ἐλπίδι διὰ τῆς κλήσεως. Τῆς οὖν σῆς ἐστὶν ἀγάπης τῇ ἀγαθῇ ἀρχῇ καὶ τὰ ἐφεξῆς ἀποδοῦναι, συστατεῖν (39) μὲν περὶ σεαυτὸν τοὺς ὁμοφύλους, δηλώσαι δὲ καὶ χρόνον καὶ τόπον τῆς συντυχίας, ἵνα οὕτω, τῇ

(37) Ἀμφιλοχίῳ. Codices omnes, editi et mss., hanc epistolam inscribunt Amphilochio: sed luce clarius est ad eum scriptam non fuisse: nec difficile est conjicere ad illum episcopum datam fuisse, de quo mentio facta in epistola præcedenti. Suspicitur Tillemontius hanc epistolam scriptam esse ad aliquem ex Lyciæ episcopis, de quibus agit Basilius in epistola 218. Cum enim audiisset hos episcopos ab Arianis alienos esse, et ipsius communionem amplecti velle; scripsit Amphilochio, eumque hortatus est, ut illorum animos periclitaretur. Inde conjicit Tillemontius aliquem ex illis episcopis, accepta Amphilochii epistola, ad Basilium scripsisse. Sed tempus non quadrat. Cum enim verisimillimum sit hanc epistolam in præcedenti indicari et designari; cumque epistola 218, in qua de episcopis Lyciæ agitur, anno 375 scripta sit post reditum ex Pontio; necesse est hoc loco aliud negotium, ac alios, quam Lyciæ, episcopos intelligere. Deinde vero, ut observat idem doctissimus scriptor, videtur episcopus, cui scribit Basilius, metropolitanus fuisse; siquidem rogat Basilius ut unanimes suos consociet, ac locum et tempus conveniendi designet. At episcopus Myræ, qui Lyciæ metropolitanus erat, non

A speciei in comedentis gustu omnino servaretur. Currus qui sessores tres haberent, agnovit Scriptura, siquidem reliquorum curruum sessores duo erant, auriga et miles armatus: Pharaonis autem currus bellatores duos habebant, et unum equorum habenas tenentem. Scripsit mihi Sympius epistolam officii et communionis causa, cui ego rescribens, litteras meas ad tuam pietatem misi, ut diligenter probatas ad illum jubeas transmitti, additis videlicet et tuis ipsius litteris. Valens, in Domino hilaris, pro me precans, serveris mihi et Dei Ecclesiæ, per sancti misericordiam.

284 EPISTOLA CXCI*.

B Amphilochio, episcopo Iconii.

Lectis litteris pietatis tuæ, plurimas Deo gratias egi, quod antiquæ charitatis vestigia invenirem in verbis epistolæ; siquidem non quo plerique morbo laborasti, neque illud pertinaciter tenuisti, ne ipse inceptor esses amici colloqui: sed ut edoctus quam magna ex humilitate merces sanctis eveniat, ita elegisti secundas tenendo, prior me inveniri. Hæc enim lex est Christianiæ victoriæ, et qui minus habere non recusat, coronatur. Ne igitur desimus bono studio, ecce et nos gravitatem tuam resalutamus, et quid nobis sit sententiæ demonstramus: nempe firmato inter nos, Dei gratia, in fide consensu, nihil esse quod impediat, quominus simus unum corpus et unus spiritus, sicut vocati sumus in una spe per vocationem. Itaque charitatis tuæ est, bono initio et quæ consequuntur adjicere, unanimes tuos tecum conjungere, ac tempus et locum congressus indicare, ut sic, Dei gratia nos invicem excipientes, ad priscam dilectionis formam Ecclesias gubernemus; fratres ex

recensetur inter eos qui Basiliæ communionem appetebant: sed tribus ejusdem urbis presbyteris hæc laus tribuitur, quod argumento est episcopum male audiisse. Longe ergo probabilior alia Tillemontii conjectura, hanc epistolam inscribi Sympio, de quo in epist. præcedenti, sive Symposio Seleuciæ episcopo, qui concilio Constantinopolitano interfuit anno 381. Hæc sententia confirmatur ex epist. 204, in qua Basilius Isauros enumerat inter suos communicatores. Porro nemo non videt facile fuisse librariis in his Sympii et Symposii vocibus errare. Quæcumque autem statuatur opinio, facile perspicitur gravissimum esse in titulo epistolæ erratum. Neque enim de reconciliatione Basilius agere potuit cum Amphilochio, cum inter utrumque semper extiterit arctissima conjunctio.

(38) Ἢμῖν. Quamvis in quatuor veteribus libris legatur ὑμῖν, magis tamen arridet scriptura codicum Coisl. primi et Med. qui cum editis consentiunt. In Harlæano autem non exstat hæc epistola. Paulo post idem Coisl. primus ἐλπίδι τῆς πίστεως· Medicæus ἐλπίδι τῆς κλήσεως.

(39) Συστατεῖν. Codices tres non antiquissimi συντάττειν.

* Alias CCCXCVIII. Scripta anno 374.

utraq̃ parte venientes tanquam propria membra suscipiendo, tanquam ad amicos mittendo, et rursus tanquam ab amicis excipiendo. Hæc enim erat olim Ecclesiæ gloria, ut ab orbis termino ad terminum brevibus tesseris, veluti viatico instructi fratres ex unaquaque Ecclesia patres ac fratres omnes invenirent; quod ipsum cum aliis nunc hostis Ecclesiarum Christi de nobis prædatus est, ac singulis civitatibus circumscribimur, et unusquisque proximum suspectum habemus. Et **285** quid aliud dicam, nisi charitatem nostram refrixisse, qua sola Dominus noster suos discipulos dixit, veluti propria nota, dignosci? Ac prius quidem, si videbitur, ipsi vos ipsos mutuo cognoscite, ut sciamus quibuscum nobis futura sit consensio. Atque hoc pacto consensu uno locum aliquem utrisque commodum, tempusque itineri faciendo idoneum eligentes, alii ad alios convolabimus, nosque in via diriget Dominus. Valeas, lætusque sis ac preceris pro me, mihi que Sancti benignitate doneris.

EPISTOLA CXCH.

Cum Sophronius petenti aliquid Basilio ita annuisset, ut seipse duplex beneficium accepisse diceret, nempe litteras Basilii et occasionem bene de eo merendi, Basilius gratias agit in hac epistola, sibi que rem eo gratiorem fuisse significat, quod a Sophronio proficisceretur.

Sophronio magistro.

Si ipse duplex accepisti beneficium, quemadmodum mihi immensa quadam bene faciendi voluntate scripsisti, unum, quod acceperis litteras, alterum, quod tuam meo usu operam navaveris; quantam existimandum est me habere gratiam, qui et litteras suavissimæ tuæ vocis legi, et id quod

* Alias CCCXXIX. Scripta anno 374.

(40) Ὑποδεχόμενοι. Ita septem mss. Editi ἀποδεχόμενοι,

(41) Συμβολοίς. Sic Coisl. primus et Med. Editi συμβολαίοις. Ad auctoritatem vetustissimorum codicum accedit ipsius Basilii testimonium, qui eadem voce utitur in loco simillimo ex epistola 203, in qua sic loquitur: Ἡμεῖς δὲ, ἐκείνων ὄντες τῶν πατέρων, οἱ ἐνομοθέτησαν διὰ μικρῶν χαρακτήρων τὰ τῆς ἐπιμιξίας σύμβολα ἀπὸ περάτων τῆς γῆς εἰς πέρατα περιφέρεισθαι, καὶ πάντας πᾶσι πολίτας καὶ οἰκείους εἶναι, νῦν ἀποτέμνομεν ἑαυτοὺς τῆς οἰκουμένης, καὶ οὔτε ἐπισχυνομεθα τῇ μονῶσει, οὔτε ζημίαν φέρειν τὸν διάσπασμόν τῆς ὁμονοίας τιθέμεθα, οὔτε φρίσσομεν, ὅτι εἰς ἡμᾶς φθάνει ἡ φοβερά τοῦ Κυρίου ἡμῶν προφητεία, εἰπόντος, etc.: *Nos autem, qui filii sumus illorum patrum, qui legem tulerunt, ut brevibus notis commercii signa a terminis orbis terrarum usque ad terminos circumferrentur, ac omnes omnibus cives et propinqui essent, nunc abscindimus nosmetipsos ab orbe terrarum, neque nos pudet solitudinis, nec damnum ferre dissolutionem concordiae ducimus; neque horrescimus, quod ad nos pervenerit terribilis Domini nostri prophetia dicentis, etc.* Sæpe alias Basilius luctuosa tempora deplorat. Sed tamen cum dissolutionem concordiae in allato testimonio describit, vel, cum ait infra in hac epistola, *singulis civitatibus circumscribimur, non de se ipso loquitur, sed aliorum mala deflet, ut sua propria. Quanto enim studio arserit fovendæ cum omnibus communionis, perspici potest,*

Α τοῦ Θεοῦ χάριτι ἀπολαβόντες ἀλλήλους, τῷ ἀρχαίῳ εἶδει τῆς ἀγάπης τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομήσωμεν· τοὺς παρ' ἑκατέρου μέρους βαδίζοντας τῶν ἀδελφῶν ὡς ἴδια μέλη προσιέμενοι, προπέμποντες ὡς ἐπὶ οἰκείους, καὶ ὑποδεχόμενοι (40) πάλιν ὡς παρ' οἰκείων. Τοῦτο γὰρ ἦν ποτε τῆς Ἐκκλησίας τὸ καύχημα, ὅτι ἀπὸ τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης ἐπὶ τὰ πέρατα μικροῖς συμβολοῖς (41) ἐφοδιαζόμενοι οἱ ἐξ ἑκάστης Ἐκκλησίας ἀδελφοὶ πάντας πατέρας καὶ ἀδελφοὺς εὕρισκον· ὁ νῦν μετὰ τῶν ἄλλων ἀφήρηται ἡμῶν ὁ ἐχθρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ πόλεις περιγεγράμεθα, καὶ ἕκαστος δι' ὑποψίας ἔχομεν τὸν πλησίον. Καὶ τί γὰρ ἄλλο, ἢ ἐψύξαμεν τὴν ἀγάπην, ἀφ' ἧς μόνης τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ὁ Κύριος ἡμῶν εἶπε χαρακτηρίζεσθαι; Καὶ εἰ δοκεῖ, πρότερον αὐτοὶ μετ' ἀλλήλων γνωρίσατε ἑαυτοὺς, ἵνα γνῶμεν πρὸς τίνας ἡμῖν ἔσται ἡ συμφωνία. Καὶ οὕτως ἐκ κοινῆς συγκαταθέσεως τόπον τινὰ τοῖς ἀμφοτέροις (42) ἀνεπαχῆ, θ καὶ χρόνον ταῖς ὁδοπορικαῖς πρέποντα ἐκλεξάμενοι, δραμούμεθα παρ' ἀλλήλοις, καὶ ὁ Κύριος ἡμᾶς κατευοδώσει. Ἐρρωμένους καὶ εὐθυμους εἶης, ὑπερευχόμενός μου, καὶ χαρισθείης μοι τῇ τοῦ Ἁγίου (43) φιλανθρωπία.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΗΒ.

Σωφρονίῳ μαγίστρῳ.

Εἰ αὐτὸς διπλὴν ἔλαβες χάριν, ὡς αὐτὸς τῇ ἀνυπερβλήτῳ προθυμίᾳ περὶ τὰ ἀγαθὰ ἔργα ἐπέστειλας ἡμῖν, μίαν μὲν τῷ δέξασθαι (44) γράμματα, δευτέραν δὲ τῷ ὑπουργῆσαι τῇ χρεῖᾳ ἡμῶν· πόσῃν τινὰ χρεὶ νομίζεις ἡμᾶς ἔχειν τὴν χάριν, γράμμασί τε τῆς ἡδίστης φωνῆς ἐντυχόντας, καὶ τὴν ἐπιζητηθεῖσαν

tum ex lætitia, quam ei litteræ ab Ecclesiis remotis scriptæ afferebant, tum ex iis quæ scripsit et gessit, ut maritimos episcopos, Neocæsarienses, Lyciæ Ecclesias sibi charitate devinciret. Testatur in epistola 204, secum communicare Pisidas, Lycaones, Isauros, Phryges, Armenos, Neocæsariensibus vicinos, Macedones, Achæos, Illyrios, Gallos, Hispanos, totam simul Italiam, Siculos, Afros, et quidquid sani in Ægypto et Syria supererat.

(42) Τοῖς ἀμφοτέροις. Ita Coisl. primus et Med. Editi τὸν ἀμφοτέροις. Paulo post editi παρ' ἀλλήλους, Uterque Coisl. et plures alii ut in textu. Utrum ad affectum perducta fuerint, quæ hic proponuntur a Basilio, nullo cognoscimus monumento. Semel eum in Pisidiam, nempe anno 375, venisse et cum Amphilochio ac vicinis episcopis consiliatum esse scimus. Sed ante hoc tempus jam Isauros inter communicatores suos enumeraverat in epist. 204, ex quo coniecimus Basilius, etiamsi cum his episcopis non convenerit, pacem cum illis et communionem per litteras redintegrasse. Præterquamquod nulla necessitas erat conveniendi, cum tota res per litteras confici posset; forte congressum anni tempestas et Basilii morbi interpellarunt.

(43) Τοῦ ἁγίου. Editi addunt Θεοῦ. Sed ea vox deest in codicibus Med. et Coisl. utroque et tribus aliis.

(44) Τῷ δέξασθαι. Legitur τὸ in utroque Coisl. et Reg. secundo, et paulo post τὸ ὑπουργῆσαι.

χρείαν τοσούτῳ ταχεὶ πληρωθεῖσαν ὁρῶντας! Ὡστε, ἠθέως δεξάμενοι τὸ ἀποσταλὲν (45) διὰ τὴν οἰκειάν αὐτοῦ φύσιν, πολλῶ ἡδίων αὐτὸ προσηκάμεθα τῷ σὲ εἶναι τὸν τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ προσετώτα. Παράσχοι δὲ ἡμῖν ὁ Κύριος ἰδεῖν σε ἐν τάχει, ὥστε ἀπὸ γλώττης ὁμολογήσαι τὴν χάριν, καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ἐν σοὶ καλῶν ἀπολαῦσαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΗΓ'.

Peracu Basilius sese cum gruibus comparat. Quominus se ad solitudinem Meletii conferret, tum negotiorum exteriorum occupationibus detentus fuerat, tum vehementibus ac continuis febribus, quæ illum ita debilitaverant, ut aranea infirmior videretur. Venturum se ad Meletium promittit verno tempore, si Dei ope ex hoc morbo evaserit.

Μελετίῳ ἀρχιάτρῳ (46).

Ἡμῖν (47) οὐδ' ὅσον ταῖς γεράνοις ὑπάρχει τὰ δυσχερῆ τοῦ χειμῶνος διαφυγεῖν· ἀλλ' ἔνεκα μὲν τοῦ προιδέσθαι τὸ μέλλον, οὐδὲν ἴσως τῶν γεράνων χείρους (48) ἐσμὲν· τῷ δὲ κατὰ τὸν βίον αὐτεξουσίῳ τοσούτον τῶν ὀρνίθων ἀπολιμπανόμεθα, ὅσον καὶ τοῦ πέτεσθαι δύνασθαι, μικροῦ δεῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ με ἀσχολίαι τινὲς τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων ἐπέσχον (49)· ἔπειτα δὲ πυρετοὶ συνεχεῖς καὶ λάβροι οὕτω μου τὸ σῶμα κατεδαπάνησαν, ὥστε ἐφάνη τι καὶ ἐμοῦ λεπτότερον, αὐτὸς ἐγὼ ἐμαυτοῦ· εἶτα τεταρταίων προσβολαὶ πρὸς πλείον ἢ εἴκοσι διαρκέσασαι κύκλους. Νυνὶ δὲ, ὅτε δοκῶ τῶν πυρετῶν ἀπηλλάχθαι, οὕτως ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας διάκειμαι, ὥστε μηδὲν ἐν τούτῳ ἀποδεῖν ἀραχνίου. Ὅθεν μοι πᾶσα μὲν ὁδὸς ἄβατος, πᾶσα δὲ πνεύματος προσβολὴ πλείονα φέρει τὸν κίνδυνον ἢ αἱ τριχυμῖαι τοῖς πλεύουσιν. Ἀνάγκη τοίνυν ὑπὸ δωματίῳ κεκρύφθαι, καὶ ἀναμένειν τὸ ἔαρ, ἐάνπερ διαρκέσαι πρὸς αὐτὸ θνηθῶμεν, ἀλλὰ μὴ προδιαμάρτοιμεν (50) ὑπὸ τοῦ κακοῦ τοῦ τοῖς σπλάγγχοις ἐνιδρυμένου. Ἐάν δὲ διασώσῃ ἡμᾶς ὁ Κύριος τῆ μεγάλης αὐτοῦ χειρὶ, ἀσμενέστατα μὲν τὴν ἐσχατιάν ὑμῶν καταληψόμεθα· ἀσμενέστατα δὲ σὲ τὴν φίλην ἡμῖν κεφαλὴν περιπτυσόμεθα. Μόνον εὐχου πρὸς τὸ συμφέρον τῆ ψυχῆ τὴν ζωὴν ἡμῶν οἰκονομεῖσθαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΗΔ'.

Zoili litteris respondet Basilius, hortatur ut sæpe scribat. Morbi sui magnitudinem exprimi non posse dicit; sed vires a Deo exspectat ad patienter ferendum.

Ζωίλῳ.

Οἷα ποιεῖς, ὦ θαυμάσιε, προλαμβάνων ἡμᾶς εἰς τὸ τῆς ταπεινώσεως μέτρον; ὅς γε, τοιοῦτος ὢν τὴν παιδευσιν, καὶ οὕτως εἰδῶς ἐπιστέλλειν, ὡς δηλοῖ τὰ γράμματα, ὁμῶς ἀξιοῖς, ὡς ἐπὶ τολμηροτέρῳ

(45) Τὸ ἀποσταλὲν. Manifesta est necessitudo hujus epistolæ cum centesima nonagesima. Promiserat Basilius se apud potentiores amicos acturum, si ita Amphilochio videretur, et dignitatem aliquam petiturum, ut amici domus magnum aliquod incommodum effugeret. Observavimus hanc dignitatem non in aliqua administratione, sed in codicillis positam fuisse. Quod ergo tam celeriter confectum misit Sophronius magister officiorum, nihil aliud videtur esse, quam codicillaria aliqua dignitas. Id autem pretio impetratum fuisse, nec Sophronii liberalitas patitur suspicari, nec scriptæ ab eo ad Basilium perhonorifice litteræ.

(46) Ἀρχιάτρῳ. Medicæus codex et duo alii recentiores ἀρχιήτρῳ. Regius primus et Bigot.

expetebam tam celeriter confectum vidi! Itaque id quod missum est sua sponte pergratum fuit: sed longe libentius hoc ipsum eo nomine suscepi, quod tu rei illius conficiendæ exstiteris dux et auctor. Det autem nobis Dominus te cito videre, ut lingua gratias referamus, omnibusque simul bonis tuis perfruamur.

EPISTOLA CXCIII*.

Meletio archiatro.

Nobis ne quantum quidem gruibus licet hiemis incommoda effugere; sed quantum quidem ad futuri prænotationem attinet, nihil forte deteriores gruibus sumus; quod vero ad vitæ libertatem spectat, tanto fere ab avibus distamus, quanto a volandi facultate. Primum quidem occupationes me nonnullæ negotiorum exteriorum detinuerunt deinde continuæ ac vehementes febres corpus meum usque adeo consumpserunt, ut visum sit aliquid etiam me tenuius, ego videlicet *meipso*. Præterea quartanarum accessus ultra viginti **286** vices perstiterunt. Nunc autem cum a febribus liber esse videor, ita sum debilis, ut nihil in hoc ab aranea differam. Unde mihi omne iter imperivium, et quilibet auræ impulsus periculiosior, quam fluctus decumani navigantibus. Necesse est ergo domi latitare, et tempus vernum exspectare, si modo eo usque perdurare possim, nec prius spe excidam ob morbum visceribus insidentem. Quod si me Dominus magna sua manu servaverit, libentissime me conferam ad vestram solitudinem: libentissime te charum mihi caput amplectar. Tantum roga, ut de mea vita, prout animæ meæ conducit, statuatur.

EPISTOLA CXCIV**.

Zoilo.

Quid agis, vir egregie, prævertens me humilitatis modo? qui cum tanta sis ornatus eruditione, ac scribendi adeo peritus, ut litteræ demonstrant, tamen postulas, ut in audaciore quodam conatu

ιατρῶ.

(47) Ἡμῖν. Coisl. primus et Harl. Ἡμῖν δέ.

(48) Χείρους. Hanc vocem addidimus ex septem mss.

(49) Ἐπέσχον. Ita tres vetustissimi codices. Editi κατέσχον. Paulo post iidem codices cum tribus aliis οὕτω μου. Editi οὕτως μου.

(50) Προδιαμάρτοιμεν. Non male Vaticanus codex et ad marginem Claromontanus προδιαρπασθῶμεν, nisi prius abripiar morbo visceribus insidente, Nihil tamen mutandum duximus, quia vulgata scriptura nec sua sponte vitiosa est, et pluribus antiquis codicibus nititur.

* Alias CCCLXIX. Scripta anno 375.

** Alias CCCLXVIII. Scripta anno 375.

et meritis tuis majore, veniam tibi a nobis dari. Verum prætermissa hac ironia, scribe nobis ad omnem occasionem. Sive enim eloquentiæ non sum expers, eloquentis viri litteras libentissime legam: sive quantum sit charitatis bonum, e Scriptura didici, maximo prorsus in pretio est hominis me diligentis colloquium. Utinam autem perscribas quæ tibi precor bona, corporis valetudinem, ac domus totius prosperitatem! Jam quod ad res nostras spectat, scito eas solito non esse tolerabiliores. Satis autem erit hoc dicere, ut tibi corporis nostri infirmitas demonstretur. Nam morbi nunc detinentis magnitudinem, nec verbis demonstrare facile, nec re persuadere: siquidem iis quæ noveras, majus quidpiam a nobis ad infirmitatem inventum est. Jam Dei boni opus est vires mihi sufficere, ut patienter feram inflictas corporis ad nostram utilitatem plagas ab eo qui bene nobis facit Deo.

EPISTOLA CXCIV*.

Rationem reddit Basilius cur raro scribat: ad postutandum a Deo reditum episcoporum hortatur.

Euphronio, episcopo Coloniae Armeniæ.

Propterea quod longe dissita est a viis publicis Colonia, quam tibi Dominus gubernandam credit, etiamsi sæpe cæteris minoris Armeniæ fratribus scribam, ægre tamen ad tuam pietatem litteras mitto, neminem sperans futurum, qui illas eo usque perferat. Cum autem nunc sperem aut te adfuturum, aut epistolam ab episcopis quibus scribo, esse **287** ad te transmittendam; et tuæ scribo pietati, et te per litteras saluto; cum te certiore faciens videri me adhuc in terra versari; tum adhortans, pro me ut preceris, ut ærumnas ac calamitates minuat Dominus, et vehemens illud doloris pondus, nunc cordibus nostris incumbentis, veluti nubem quamdam, a nobis submoveat. Hoc autem continget, si celebrem det reditum religiosissimis episcopis, qui nunc dispersi sunt, pœnas pro pietate pendentes.

EPISTOLA CXCVI**.

Basilius Aburgio gratulatur summos honores, ac prosperum incepti exitum precatur, seque gravissimis morbis debilitatum significat.

Aburgio.

Prosilire te instar stellarum, modo in hac, modo in illa barbarorum regione apparentem, nunc quidem annonam militibus subministrantem, nunc vero imperatori in splendido apparatu

τινὲ ἐγχειρήσει καὶ ὑπερβαινούση σου τὴν ἀξίαν, συγγνώμης παρ' ἡμῶν τυγχάνειν. Ἄλλὰ, τῆς εἰρωνείας ταύτης ἀφέμενος, ἐπίστελλε ὑμῖν διὰ πάσης προφάσεως. Εἴτε γὰρ ἡμῖν λόγων μέτεστιν, ἡδίστα λογίου ἀνδρὸς γράμμασιν ἐντευξόμεθα (51)· εἴτε καὶ τὸ τῆς ἀγάπης καλὸν ὅσον ἐστὶ, παρὰ τῆς Γραφῆς πεπαιδευόμεθα, τοῦ παντὸς ἀξίαν τιθέμεθα ἀνδρὸς ἀγαπῶντος ἡμᾶς ὁμιλίαν. Εἴη δὲ σε γράφειν ἅ εὐχόμεθά σοι ἀγαθὰ, ὑγίαν σῶματος, καὶ εὐθηνίαν οἴκου παντός! Τὰ δὲ ἡμέτερα μηδὲν ἀνεκτότερα γίνωσκε τῆς συνηθείας εἶναι. Ἀρκεῖ δὲ τοσοῦτον εἰπεῖν, καὶ ἐνδείξασθαι σοι τοῦ σώματος ἡμῶν τὴν ἀσθένειαν. Τὴν γὰρ νῦν κατέχουσιν ἡμᾶς εἰς τὸ ἀρρώστειν ὑπερβολὴν, οὔτε λόγῳ ἐδείξασθαι ῥᾶδιον, οὔτε ἔργῳ πεισθῆναι· εἴπερ ἐκείνων, ὧν αὐτὸς ἦθεις, εὐρέθη τι πλεῖον παρ' ἡμῶν εἰς ἀρρώστιαν. Θεοῦ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ ἔργον δοῦναι ἡμῖν δύναμις, πρὸς τὸ ἐν ὑπομονῇ φέρειν τὰς ἐπὶ συμφέροντι ἡμῖν ἐπαγομένας εἰς τὸ σῶμα πληγὰς παρὰ τοῦ εὐεργετοῦντος ἡμᾶς Κυρίου.

EPISTOLA P^hE'.

Εὐφρονίῳ, ἐπισκόπῳ Κολωνείας Ἀρμενίας.

Διὰ τὸ μακρὰν ἀπώκισθαι τῶν ὀδευομένων τόπων τὴν Κολωνείαν, ἣν ὁ Κύριος ἔδωκεν ὑπὸ σοὶ διεθύνεσθαι, πολλάκις κἂν τοῖς ἄλλοις ἀδελφοῖς ἐπιστέλλωμεν τοῖς κατὰ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν, ὀκνηρῶς πέμπομεν γράμματα πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου, μηδένα ἐλπίζοντες εἶναι τὸν μέχρις ἐκείνων διακομίζοντα. Ἄλλὰ νῦν ἡ αὐτὸν σε παρέσεσθαι προσδοκῶντες, ἢ διαπεμφθῆσεσθαι τὴν ἐπιστολὴν παρὰ τῶν ἐπισκόπων οἷς ἐπεστείλαμεν, καὶ γράφομεν τῇ εὐλαβείᾳ σου, καὶ προσαγορευόμεν σε διὰ τοῦ γράμματος, ὁμοῦ μὲν σημαίνοντες, ὅτι δοκοῦμεν ἔτι εἶναι ὑπὲρ τῆς γῆς, ὁμοῦ δὲ παρακαλοῦντες προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ὁ Κύριος ἐλαττώσῃ τὰς θλίψεις, καὶ τὸ πολὺ τοῦτο βᾶρος τῆς ὀδύνης τῆς νῦν ἐπικειμένης ταῖς καρδίαις ἡμῶν, οἷόν τι νέφος, ἀφ' ἡμῶν ἀπαγάγῃ. Ἔσται δὲ τοῦτο ἐὰν ταχεῖαν δῶ τὴν ἐπάνοδον τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, οἱ νῦν εἰσιν ἐν τῇ διασπορᾷ, δικᾶς διδόντες ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας.

EPISTOLA P^hς'.

Ἀβουργίῳ.

Διάπτειν σε ὡς τοὺς ἀστέρας, ἄλλοτε κατ' ἄλλο μέρος τῆς βαρβαρικῆς ἀνίσχοντα, νῦν μὲν σιτηρέσια στρατιωτικὰ παρέχοντα (52), νῦν δὲ βασιλεῖ φαινόμενον μετὰ λαμπροῦ τοῦ σχήματος, ἢ τῶν

* Alias CCCXII. Scripta anno 375.

** Alias CCCLIX. Scripta anno 375.

(51) Ἐντευξόμεθα. Sic mss. codices et prima editio Parisiensis. Legitur in secunda ἐντευξοίμεθα.

(52) Στρατιωτικὰ παρέχοντα. Sic Harl. et uter-

que Coisl. cum Reg. secundo. Editi τῶ στρατιωτικῶ. Sæpe in provincias extra ordinem mittebantur qui annonam militarem expedirent et diligentius curarent, ut docet Gothofredus ad lib. vii cod. Theod. Munus ejusmodi Aburgio commissum gratulatur Basilius.

ἀγαθῶν ἄγγελος φήμη ἀγγέλλουσα ἡμῖν (53) οὐ διαλείπει. Εὐχόμεθα δὲ τῷ Θεῷ, κατὰ λόγον (54) σοι προϊούσαν τὴν ἐπιχείρησιν, ἐπὶ μέγα σε προσελθεῖν, καὶ φανῆναί ποτε τῇ πατρίδι ἕως ἔσμεν ὑπὲρ γῆς, καὶ τὸν ἀέρα τοῦτον ἀνέλκομεν (55). Τοσοῦτον γὰρ μέτεσται ἡμῖν τοῦ βίου, ὅσον ἀναπνεῖν μόνον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΣΖ'

Ambrosius missis clericis Basilium rogaverat, ut sibi corpus beati Dionysii Mediolanensis redderetur, respondet ejus litteris Basilius, mirabilem gratulatur electionem, hortatur ad Patrum sequenda vestigia, narratque accurate, quomodo corpus beati Dionysii a fidelibus, qui illud custodiebant, impetratum fuerit, ac veras esse illius reliquias asseverat, et certissimis argumentis confirmat.

Ἀμβροσίῳ, ἐπισκόπῳ Μεδιολάνων.

1. Μεγάλαι αἰεὶ καὶ πολλαὶ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν αἰδωρεαὶ, καὶ οὔτε τὸ μέγεθος αὐτῶν μετρητὸν, οὔτε τὸ πλῆθος ἀριθμητὸν. Μία δὲ τῶν μεγίστων δωρεῶν ἐστὶ τοῖς εὐαίσθητως δεχομένοις τὰς χάριτας καὶ ἡ παροῦσα αὐτῇ, ὅτι πλείστον (56) ἡμᾶς τῇ θέσει τοῦ τόπου διηρημένους ἔδωκεν ἀλλήλοις συνάπτεσθαι διὰ τῆς ἐν τοῖς γράμμασι προσφωνήσεως. Καὶ γνώσεως τρόπον διττὸν ἡμῖν ἐχαρίσατο· ἓνα μὲν διὰ τῆς συντυχίας, ἕτερον δὲ τὸν διὰ τῆς τοῦ γράμματος ὁμιλίας. Ἐπεὶ οὖν ἐγνωρίσαμεν σε δι' ὧν ἐφθέγγω. καὶ ἐγνωρίσαμεν, οὐ τὸν σωματικὸν χαρακτήρα ταῖς μνήμασι ἡμῶν ἐντυπωσάμενοι, ἀλλὰ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου τὸ κάλλος τῇ ποικιλίᾳ τῶν λόγων καταμαθόντες, ὅτι ἕκαστος ἡμῶν ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ· ἐδοξάσαμεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν καθ' ἑκάστην γενεάν ἐκλεγόμενον τοὺς αὐτῷ εὐαρεστούντας· ὃς πρότερον μὲν ἐκ τῶν ποιμνίων τῶν προβάτων ἤγειρεν ἄρχοντα τῷ λαῷ αὐτοῦ· καὶ τὸν Ἀμώς ἐκ τοῦ αἰπολίου ἐνδυναμώσας διὰ τοῦ Πνεύματος, ὕψωσεν εἰς προφήτην· νῦν δὲ ἄνδρα ἐκ τῆς βασιλευούσης πόλεως, ἀρχὴν ὅλου ἔθνους πεπιστευμένον, ὑψηλὸν τῷ φρονήματι, γένους λαμπρότητι, περιφανείᾳ βίου, λόγων δυνάμει, πᾶσι τοῖς (57) κατὰ τὸν βίον περιδλεπτον, εἰλκυσεν εἰς τὴν τῶν ποιμνίων τοῦ Χριστοῦ ἐπιμέλειαν· Ὅς, πάντα ῥίψας τὰ τοῦ βίου πλεονεκτήματα, καὶ ἠγησάμενος αὐτὰ ζημίαν ἵνα Χριστὸν κερδήσῃ (58) τοὺς οἰακὰς δέξασθαι ἐπετράπη τῆς μεγάλης καὶ περιβοήτου νηὸς ἐπὶ τῇ εἰς Θεὸν πίστει, τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἄγε τοίνυν, ὦ Θεοῦ ἄνθρωπε, ἐπειδὴ οὐ παρ' ἀνθρώπων παρέλαβες ἢ ἐδιδάχθης τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτὸς σε ὁ Κύριος ἀπὸ τῶν κριτῶν τῆς γῆς ἐπὶ τὴν καθέδραν (59) τῶν ἀποστόλων μετέθηκεν,

⁶³ Matth. xii, 34.

(53) Ἀγγέλλουσα ἡμῖν. Duo vetustissimi codices Coisl. et Med. ἀγγέλλουσα ὑμᾶς.

(54) Κατὰ λόγον. Mallet Combefisius κατὰ νοῦν. Sed inutilis illius conjectura. Quemadmodum enim dicitur παράλογος συμφορά, calamitas inopinata, ut est apud Plutarchum initio libri *De consolatione*; cur non etiam dicatur inceptum aliquod κατὰ λόγον succedere, cum expectationi et meritis respondet?

(55) Ἀνέλκομεν. Ita mss. sex, pro eo quod erat in editis ἔλκομεν.

(56) Ὅτι πλείστον. Ita mss. et antiquæ editiones. Editio Parisiensis ὅτι πλείον.

(57) Ἡᾶσι τοῖς. Ita Harl. uterque Reg. et uterque

A astantem, nuntia bonorum fama nobis narrare non cessat. Deum autem precor, ut, incepto tibi pro meritis succedente, ad magnum quiddam eveharis; et tandem aliquando conspiciaris in patria, dum in terris versor atque hunc aerem duco. In hoc enim tantum vitæ particeps sum, quod respiro.

EPISTOLA CXCVII'.

Ambrosio, episcopo Mediolanensi.

1. Magna semper et multa Domini nostri dona, nec eorum magnitudinem metiri, aut multitudinem fas est numerare. Unum autem ex maximis donis, illud etiam est his qui non sine sensu beneficia suscipiunt, quod nunc longissime nobis locorum intervallo distantibus dedit inter nos conjungi per litterarum allocutionem. A cognoscendi quidem modum duplicem nobis impertivit: unum per congressum, alterum vero per litterarum colloquium. Quoniam igitur cognovimus te ex his quæ locutus es: cognovimus autem, non corporis figuram memoriæ nostræ imprimentes, sed hominis interni pulchritudinem ex sermonum varietate perspicientes, siquidem unusquisque nostrum ex abundantia cordis loquitur ⁶³; glorificavimus Deum nostrum qui singulis ætatibus eligit eos qui ipsi placent, ac prius quidem ex ovium grege suscitavit principem populo suo, et Amos ex caprili corroboratum a Spiritu in prophetam evexit; nunc autem virum ex regia urbe, gentis totius rectorem, **288** animo sublimem, generis claritate, opum splendore, dicendi facultate omnibus in sæculo degentibus conspicuum, ad gregis Christi curam pertraxit. Qui projiciens omnia sæculi ornamenta, eaque damnum existimans ut Christum lucrifaciat, commissa gubernacula suscepit magnæ et ob fidem in Deum celeberrimæ navis, Christi Ecclesiæ. Age igitur, o homo Dei, quandoquidem non ab hominibus accepisti aut edoctus es Evangelium Christi, sed ipse te Dominus ex terræ iudicibus ad cathedram apostolorum transtulit: certa bonum certamen: infirmitates populi cura, si quem forte Arianæ insanis

D

que Coisl. Editi πράγμασι τοῖς. Editio Hagan, ἐργοῖς τοῖς, *rebus in sæculo gestis*.

(58) Κερδήσῃ. Harlæanus codex cum Medicæο κερδήσῃς, et mox ἐπετράπης. Ibidem deest δέξασθαι in utroquo Regio et Coisl. secundo, quod quidem elegantius videtur abesse, nec tamen delevi, quia non omnino vitiosum est et in aliis antiquioribus codicibus legitur. Mox vitiose in utroque Regio et Coisl. secundo τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία.

(59) Ἐπὶ τὴν καθέδραν. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἐπὶ τὴν προεδρίαν. Legitur vulgata scriptura ad oram codicis Harl.

* Alias LV. Scripta anno 375.

labes attingit : renova vetera Patrum vestigia, et dilectionis erga nos fundamento, quod a te jactum est, da operam ut superstruas frequentia salutationum. Sic enim poterimus vicini inter nos esse spiritu etiamsi habitatione terrestri plurimum sejungamur.

2. Tuus autem in beatissimum Dionysium episcopum ardor animi omnem de te erga Dominum amorem, reverentiam in antecessores, et studium fidei testatur. Animi enim erga fideles conservos affectio refertur ad Dominum, cui servierunt; et quisquis eos, qui pro fide decertarunt, honorat, eodem se fidei ardore accendi ostendit, ita ut una et eadem actio multiplicis virtutis testimonium habeat. Notum autem facimus tuæ in Christo charitati, optimos fratres, qui a tua pietate ad boni operis ministerium electi fuerunt, primum quidem toti clero laudem conciliasse morum suorum concinnitate; siquidem sua ipsorum modestia communem omnium gravitatem indicabant; deinde vero omni studio ac diligentia usos, hiemem imperviam non reformidasse, ac omni constantia fidelibus beati corporis custodibus persuasisse, ut ipsis suæ ipsorum vitæ præsidium concederent. Noveris autem, nunquam futurum fuisse, ut principatus aut hominum potestates vim hominibus illis afferre possent; nisi horum fratrum animi firmitas eos flexisset ut cederent. Contulit autem plurimum ad optatam rem conficiendam et charissimi ac religiosissimi filii nostri Therasii presbyteri præsentia, qui laboribus itineris sponte susceptis, vehementiorem fidelium illius loci impetum compressit, et cum reluctantes oratione sua flexisset, coram presbyteris, diaconis, multisque aliis Deum timentibus sublatis cum debita reverentia reliquias fratribus servavit : quas vos tanto cum gaudio suscipite, quanto cum mærore persecuti sunt illarum custodes. Nemo dubitet, nemo **289** ambigat : hic ille est invictus athleta. Ossa illa novit Dominus, quæ una cum beata anima dimicarunt. Hæc cum ipsa coronabit in justa illa remunerationis ipsius die, uti scriptum est : Oportet nos stare ante tribunal Christi, ut referat unusquisque secundum ea quæ per corpus egit ⁶⁴. Una arca erat, quæ venerandum illud corpus excepit ; nullus prope ipsum jacuit ; insigne fuit sepulcrum ; martyris honor ei delatus. Christiani, qui ipsum hospitio exceperant, tunc et suis manibus deposuerunt, et nunc extulerunt. Hi fleverunt quidem tanquam patre et patrono orbati :

⁶⁴ Rom. xiv, 10 ; II Cor. v, 10.

(60) Ἀρειανῆς. Sic tres vetustissimi codices cum Regio primo. Editi Ἀρειανικῆς.

(61) Κατεβάλλον. Ita mss. codices. Editi κατεβάλλον, Ibidem editi τούτου θεμέλιον. Prima vox melius abest a codicibus Harl. et Med.

A ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα, διόρθωσαι τὰ ἀρρώστῆματα τοῦ λαοῦ, εἰ τινος ἄρα τὸ πάθος τῆς Ἀρειανῆς (60) μανίας ἤψατο· ἀνανέωσαι τὰ ἄρχαία τῶν Πατέρων ἴχνη, καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης ὃν κατεβάλλον (61) θεμέλιον ἐποικοδομεῖν σπούδαζε τῆ συνεχεία τῶν προσρήσεων. Οὕτω γὰρ δυνησόμεθα ἐγγύς ἀλλήλων εἶναι τῷ πνεύματι, εἰ καὶ τῆ οἰκῆσει τῆ ἐπὶ τῆς γῆς παμπληθὲς ἀπωκίσμεθα.

2. Ἡ δὲ περὶ τὸν μακαριώτατον (62) Διονύσιον τὸν ἐπίσκοπον φιλοτιμία σου καὶ σπουδὴ πᾶσάν σοι μαρτυρεῖ ἀγάπην πρὸς τὸν Κύριον, τιμὴν εἰς τοὺς προλαβόντας; σπουδὴν περὶ τὴν πίστιν. Ἡ γὰρ πρὸς τοὺς εὐνοῦς τῶν ὁμοδόλων διάθεσις τὴν ἀναφορὰν ἐπὶ τὸν Δεσπότην ἔχει, ᾧ δεδουλεύκασι· καὶ ὁ τοὺς διὰ πίστιν ἠθληκότας τιμῶν δῆλός ἐστι τὸν ἴσον ζῆλον ἔχων τῆς πίστεως· ὥστε μία αὕτη πράξις πολλῆς ἀρετῆς ἔχει τὴν μαρτυρίαν. Γνωρίζομεν δὲ σου τῆ ἐν Χριστῷ ἀγάπῃ, ὅτι οἱ σπουδαιότατοι ἀδελφοί, οἱ παρὰ τῆς εὐλαβείας σου εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου διακονίαν προτιμηθέντες, πρῶτον μὲν παντὶ τῷ κλήρῳ ἔπαινον ἤνεγκαν διὰ τῆς ἐμμελείας τῶν τρόπων· ἐν γὰρ τῇ καθ' ἑαυτοὺς εὐσηρμοσύνῃ τὸ κοινὸν πάντων εὐσταθὲς κατεμήνουον· ἔπειτα, πάσῃ σπουδῇ καὶ ἐμμελείᾳ χρησάμενοι, κατετόληψαν μὲν χειμῶνος ἀδάτου, ἔπεισαν δὲ μετὰ πάσης εὐτονίας τοὺς πιστοὺς φύλακας τοῦ μακαρίου σώματος τὰ φυλακτήρια τῆς ἑαυτῶν ζωῆς παραχωρῆσαι τούτοις. Καὶ γίνωσκε, ὅτι οὔτε ἀρχαί, οὔτε δυναστεῖαι ἀνθρώπων ἐξίσχυσαν ἂν ποτε βιάσασθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους· εἰ μὴ τὸ εὐτονον τῆς προαιρέσεως τῶν ἀδελφῶν τούτων ἐξεδυσώπησεν αὐτοὺς πρὸς τὴν συγχώρησιν. Συνήργησε δὲ μάλιστα πρὸς τὸ καταπραχθῆναι τὰ σπουδαζόμενα καὶ ἡ παρουσία τοῦ ποθεινοτάτου καὶ εὐλαβεστάτου υἱοῦ ἡμῶν. Θηρασίου τοῦ συμπρεσβυτέρου, ὃς, αὐθαιρέτως τὸν κόπον τῆς ὁδοπορίας ὑποδεξάμενος, ἔπαυσε μὲν τὸ σφοδρὸν τῆς ὁρμῆς τῶν ἐκεῖ πιστῶν, λόγῳ δὲ συμπείσας τοὺς ἀντεχομένους, ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ ἄλλων πολλῶν τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον μετὰ τῆς πρεπούσης εὐλαβείας ἀνελόμενος τὰ λείψανα, συνδιέσωσε τοῖς ἀδελφοῖς· ἃ μετὰ τσαύτης χαρᾶς ὑποδέξασθε, μεθ' ὅσης λύπης προεπεμψαν οἱ φυλάσσοντες. Μηδεὶς διακρινέσθω· μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω· οὗτός ἐστιν ἐκεῖνος ὁ ἀήττητος ἀθλητής. Ταῦτα γνωρίζει τὰ ὅσα ὁ Κύριος, τὰ συνδιαθλήσαντα τῇ μακαρίᾳ ψυχῇ. Ταῦτα μετ' αὐτῆς στεφανώσει ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως αὐτοῦ τῇ δικαίᾳ κατὰ τὸ γεγραμμένον· ὅτι θεὸς ἡμᾶς παραστήναι τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσῃται ἕκαστος πρὸς ἃ ἔπραξε διὰ τοῦ σώματος. Μία λάρναξ ἦν ἡ ὑποδεξαμένη τὸ τίμιον ἐκεῖνο σῶμα· οὐδεὶς ὁ πλησίον αὐτοῦ κατακείμενος· ἐπίσημος

(62) Ἡ δὲ περὶ τὸν μακαριώτατον. Ante hæc verba desinit epistola Basilii in omnibus editis et mss, codicibus, excepto Harleano codice, qui insignem hanc partem, qua translationis S. Dionysii historia narratur, percommode nobis suppeditavit.

ἡ ταφή· μάρτυρος ἢ τιμῆ. Χριστιανοί, οἱ ξενίσαντες, καὶ ταῖς ἰδίαις χερσὶ κατέθεντο τότε, καὶ ἀνείλοντο νῦν. Οὗτοι ἐκλαυσαν μὲν ὡς πατέρος καὶ προστάτου στερούμενοι· προέπεμψαν δὲ, τὴν ὑμετέραν χαρὰν τῆς ἰδίας παρακλήσεως προτιμωτέρου θέμενοι. Οἱ παραδόντες τοίνυν εὐλαβεῖς· οἱ ὑποδεξάμενοι ἄκριβεῖς. Οὐδαμοῦ ψεῦδος· οὐδαμοῦ δόλος· μαρτυροῦμεν ἡμεῖς· ἀσυκοφάντητος ἔστω παρ' ὑμῶν ἡ ἀλήθεια.

EPISTOLA CXCVIII.

Cur non sæpe scripserit, excusat hiemem, et clericorum suorum alienum a peregrinando animum. Scribit tandem per fratrem rure accersitum, quocum dimittit Eusebium lectorem, quem prope- rantem ad Eusebium retinuerat. Nihil dicit de iis quæ novata sunt in Oriente, quia hæc fratres nuntiabunt. Ita se ægrotare significat, ut vivendi spem abjecerit.

Eusebio (63), ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

1. Μετὰ τὴν ἐπιστολὴν, τὴν διὰ τῶν (64) ὀφφικιαλίων κοιμισθεῖσαν ἡμῖν, μίαν ἄλλην ἐδεξάμεθα μετὰ ταῦτα πρὸς ἡμᾶς ἀποσταλεῖσαν. Αὐτοὶ δὲ ἐπεστείλαμεν οὐ πολλὰς μὲν, διὰ τὸ μηδὲ ἐπιτυχεῖν τῶν πρὸς ὑμᾶς ἀφικνουμένων, πλὴν πλείους τῶν τεσσάρων, ἐν αἷς καὶ τῆς ἀπὸ Σαμοσάτων κοιμισθείσας ἡμῖν ἐπὶ τοῖς πρώτοις γράμμασι τῆς σῆς θεοσεβείας ἐσφραγισμένας διεπεμψάμεθα τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἀδελφῷ Λεοντίῳ τῷ ἐξισωτῇ τῆς Νίκαιας, παρακαλέσαντες δι' ἐκείνου τῷ φροντιζοντι τῆς οἰκίας τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ Σωφρονίου ἀποκομισθῆναι, ὥστε ἐκείνου ἐπιμεληθῆναι τῆς πρὸς ὑμᾶς διακομιδῆς (65). Ἐπεὶ οὖν πολλὰς διαβαίνουσι χεῖρας αἱ ἐπιστολαί, εἰκὸς τὴν παρὰ ἓνα ἀσχολίαν ἢ ῥαθυμίαν αἰτίαν γενέσθαι τοῦ μὴ ὑποδέχεσθαι τὴν σὴν εὐλάβειαν. Ὡστε συγγνώμην ἔχε, παρακαλοῦμεν, τῇ σπάνει τῶν γραμμάτων. Τὸ δὲ, ὅτι, ἀποστείλαί τινα θεῶν ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, οὐκ ἐποιήσαμεν, τοῦτο αὐτὸς μὲν τῇ σεαυτοῦ συνέσει ὀρθῶς ἐπεξήτησας (66), καὶ καθήψω ἡμῶν· γίνωσκε δὲ τὸν παρ' ἡμῖν χειμῶνα τοσοῦτον γεγενῆσθαι, ὥστε πάσας μὲν ὁδοὺς ἐγκλεισθῆναι μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, μηδένα δὲ ἡμᾶς ἔχειν τὸν εὐθαρσῶς πρὸς τὰ τῆς ὁδοῦ δυσχερῆ διακείμενον. Καὶ γὰρ, εἰ καὶ πολυάνθρωπόν, πῶς εἶναι δοκεῖ τὸ ἱερατεῖον ἡμῶν, ἀλλὰ ἀνθρώπων ἀμελετήτως ἔχόντων πρὸς τὰς ὁδοποιίας, διὰ τὸ μήτε ἐμπορεύεσθαι, μήτε τὴν ἔξω διατριβὴν αἰρεῖσθαι, τὰς δὲ ἐδραίας τῶν τεχνῶν μεταχειρίζεσθαι τοὺς πολλοὺς, ἐκείθεν ἔχοντας τὴν ἀφορμὴν τοῦ ἐφημέρου (67) βίου. Αὐτίκα καὶ τὸν ἀδελφόν τοῦτον, ὃν

(63) Eusebio. Satis absurde in tribus recentioribus codicibus, nempe Reg. secundo. Coisl. secundo et Paris., hic titulus apponitur. Τῷ αὐτῷ ἄντι ἐν ἔξορῳ καθ' ὃ μὴ δυναθῆ ἵνα τῶν πρεσβυτέρων πρὸς αὐτὸν σταλεῖται. *Eidem exsulanti, cur non rotuerit ad eum quosdam ex presbyteris mittere.* Codex Parisiensis habet πρὸς αὐτοὺς, ad ipsos. Perspicuum est Basilium non de presbyteris loqui, sed de clericis inferioribus, quos episcopi solebant ad hoc munus litterarum perferendarum adhibere. Presbyteri vero non mittebantur, nisi aliquid majoris rei tractandum esset, velut cum Athanasius Petrum misit ad Basilium, Petrum presbyterum Basilium ad maritimos episcopos; vel cum Dorotheus et Sanctissimus ab Orientalibus in Occidentem missi.

(64) Ὀφφικιαλίων. Hoc nomine generatim designantur omnium dignitatum sive civilium, sive palatarum, sive militarium apparitores. Hic autem præsidis Cappadociæ officiales non crediderim interpretandos (his enim causa non erat, cur in Thraciam irent, ubi exsulabat Eusebius), sed eos potius officiales, qui in provincias mittebantur tam ad necessitates publicas, quam privatas, non sine consensu principis officii, ut legimus in libro sexto cod. Theod. tit. 28, leg. 1 et 3.

A sed tamen prosecuti sunt, gaudium vestrum suæ consolationi præferentes. Pii ergo, qui tradiderunt; diligentes, qui susceperunt. Nusquam mendacium; nusquam dolus; testamur nos; extra calumniam sit apud vos veritas.

ἄκριβεῖς. Οὐδαμοῦ ψεῦδος· οὐδαμοῦ δόλος· μαρτυροῦμεν ἡμεῖς· ἀσυκοφάντητος ἔστω παρ' ὑμῶν ἡ ἀλήθεια.

EPISTOLA CXCVIII.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Post epistolam, quam officiales ad me detulerunt, unam aliam postea accipi ad me missam. Ego autem scripsi, non multas quidem, eo quod nactus non sim qui ad vos proficiscerentur, sed tamen plus quatuor, in quibus et eas, quæ ad me Samosatis post priores pietatis tuæ epistolas delatæ fuerant, obsignatas misimus colendissimo fratri Leontio Nicææ peræquatori, adhortantes, ut illius opera colendissimi fratris Sophronii domus procuratori darentur, ita ut ille ad te perferendas curaret. Cum igitur per multas transeant manus epistolæ verisimile est unius alicujus negotiis aut segnitie fieri, ut pietas tua eas non recipiat. Quare veniam da, rogamus, litterarum paucitati. Quod autem, cum aliquem mittere oporteret ex nobis ipsis, minime fecimus; id recte pro tua prudentia requisivisti, nosque reprehendisti. Noveris tamen tantam apud nos fuisse hiemem, ut viæ omnes usque ad dies Paschæ fuerint interclusæ, nec quemquam haberemus, qui sibi ad itineris incommoda fideret. Quaquam enim etiam hominum numero ingens quodammodo videtur esse clerus noster; at hominum ad itinera inexercitatorum, eo quod neque mercaturam faciant, neque libenter extra patriam **290** morentur: sed sedentarias artes exerceant plerique, unde victum sibi quotidianum comparant. Quinetiam ecce hoc fratre, quem nunc ad tuam pietatem misimus, rure accersito, litterarum ad tuam pietatem ministro usi sumus, ut et res nostras clare tibi exponat, et tuas nobis per-

(65) Τῆς πρὸς ὑμῶν. Ita mss. summo consensu. Editi τῆς πρὸς ἡμᾶς. Paulo post ex iisdem veteribus libris πολλὰς addidimus, legimusque ὑποδέχεσθαι, pro eo quod erat in editis ἀποδέχεσθαι.

(66) Ἐπεξήτησας. Ita mss. sex. Editi ἐπεξήτησας.

(67) Ἐφημέρου. Sic Coisl. primus, Harl. et multi alii. Editi ἐφ' ἡμέραν.

* Alias CCLXIII. Scripta anno 375.

spicue ac cito, Deo largiente, referat. Et desideratissimum fratrem Eusebium lectorem, jampridem ad tuam pietatem proficisci gestientem, retinimus, aerem temperatum exspectantes. Ac nunc quidem non mediocriter sollicitus sum ne, insueta peregrinatio aliquid ei afferat novi incommodi, et morbi causam præbeat corpori ad ægrotandum proclivi.

μένοντες. Καὶ νῦν μέντοι ἐν φροντίδι οὐ τῇ τυχοῦσῃ ξενισμὸν ἐμποιήσῃ, καὶ ἀρρώστιας αἰτίαν παράσχη τῷ

2. Quæ porro in Oriente novata, supervacaneum litteris significare, cum fratres ipsi accurate possint per se ipsi narrare. Scias autem venerandum mihi caput, me, cum hæc scriberem, ita male affectum fuisse, ut jam me omnes vivendi spes reliquerint. Etenim ne numerari quidem potest eorum quæ mihi ingruerunt multitudo, et quanta infirmitas, febriumque acerbitas, et mala habitudo; nisi quod hoc unum ex omnibus colligitur, impletum jam mihi esse tempus commorationis in hac infelici et ærumnosa vita.

EPISTOLA CXCIX*.

Canonica secunda.

Pluribus Amphilochoi quæstionibus ad canones spectantibus respondet Basilius, ac multa explicat et confirmat, quæ in prima epistola canonica statuerat, de matrimonio, de virginibus lapsis, de baptismo hæreticorum. Hæc autem responsa non statim missa sunt ac scripta, propterea quod moram attulerunt Basilius morbus ac ministrorum penuria

Amphilocho de canonibus.

Cum pridem ad propositas nobis a tua pietate quæstiones respondissem; non nisi scriptum, partim quidem longo et periculoso morbo detentus, partim vero propter penuriam ministrorum. Pauci enim apud nos, et viæ periti, et parati ad ejusmodi ministeria. Quare, cognitis morarum causis, ignosce nobis. Admirati autem sumus tuum discendi studium, simul et humilitatem, quod et discere non graveris, cum docendi locus tibi commissus sit, et a nobis discere, quibus nihil est magni ad scientiam. Sed tamen quia non gravaris ob timorem Dei rem facere, quam alius haud facile faciat, oportet ut et nos tuæ alacritati ac bono studio opem etiam ultra vires feramus.

XVII. Interrogasti nos de Bianore presbytero, an in clerum admitti possit, propter jusjurandum. Ego autem me jam communem aliquam regulam de omnibus qui una cum eo juraverant, Antiochenis clericis edidisse memini; ut ipsi a publicis quidem conventibus abstineant, privatim **291** vero

* Alias II. Scripta anno 375.

(68) Ὅποια. Editi ὁποῖαν, repugnantibus mss. vetustissimis et aliis recentioribus.

(69) Προπαθείσας. Ita octo saltem mss. Editi προπεθείσας. Deest initium hujus epistolæ in pluribus mss. usque ad hæc verba Ἐρώτησας ἡμᾶς.

(70) Ἰδίᾳ δὲ ἐνεργεῖν. Sæpe vituperantur apud sanctos Patres, qui sacra in privatis ædibus sive

νῦν ἀπεστέλλομεν πρὸς τὴν εὐλάβειαν σου, ἐκ τῆς χώρας μεταστελλόμενοι, ἐχρησάμεθα αὐτῷ διακόνων τῶν πρὸς τὴν σὴν ὁσιότητα γραμμάτων, ἵνα καὶ τὰ ἡμέτερα σαφῶς διαγγεῖλη, καὶ τὰ αὐτόθεν ἡμῖν ἐναργῶς καὶ ταχέως τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι διακομήσῃ. Καὶ τὸν ποθεινότατον ἀδελφὸν Εὐσέβιον τὸν ἀναγνώστην πάλαι ἐπειγόμενον πρὸς τὴν σὴν θεοσέβειαν ἐπέσχομεν, τὸ τῶν ἄερον εὐχραεῖς ἀναεῖμι, μήποτε αὐτῷ τὸ περὶ τὰς ὁδοιπορίας ἀήθεις σώματι εὐαφῶρως ἔχοντι πρὸς τὴν ἀσθένειαν.

2. Τὰ μέντοι καινοτομηθέντα περὶ τὴν ἀνατολὴν περιττὸν ἡμᾶς ἐστὶ διὰ γραμμάτων σημαίνειν, αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν ἀκριβῶς δυναμένων ἀφ' ἑαυτῶν διαγγεῖλαι. Γίνωσκε δὲ, τιμωτάτη μοι κεφαλῇ, ὅτι, ἡνίκα ταῦτα ἐπέστελλον, οὕτω διεκείμην φάυλως, ὥστε πάσας με λοιπὸν τοῦ ζῆν τὰς ἐλπίδας ἐπιλελοιπένας. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἐξαριθμησασθαι δυνατὸν τῶν ἐπιγινόμενων μοι συμπτωμάτων τὸ πλῆθος, καὶ τὴν ἀσθένειαν, καὶ τὸ μέγεθος τῶν πυρετῶν, καὶ τὴν κακοήθειαν ὅποια (68)· πλὴν ὅτι ἐκ πάντων ἐν τῷ συναγόμενον, πληρῶσαι ἡμᾶς λοιπὸν τὸν χρόνον τῆς παροικίας τοῦ δυστήνου τούτου καὶ ὀδυνηροῦ βίου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΉΘ'.

Κανονικὴ 6'.

Ἀμφιλοχίῳ περὶ κανόνων.

Πάλαι πρὸς τὰς παρὰ τῆς εὐλαβείας σου προπαθείσας (69) ἡμῖν ἐρωτήσεις ἀποκρινόμενος, οὐκ ἀπέστειλα τὸ γράμμα, τοῦτο μὲν ὑπὸ τῆς ἀρρώστιας τῆς μακρᾶς καὶ ἐπικινδύνου ἀσχοληθεὶς, τοῦτο δὲ ὑπὸ τῆς ἀπορίας τῶν διακονουμένων. Ὀλίγοι γὰρ παρ' ἡμῖν καὶ ὁδοῦ ἔμπειροι, καὶ παρεσκευασμένοι πρὸς τὰς τοιαύτας ὑπαρείας. Ὡστε, μαθὼν τὰς αἰτίαστές βραδυτήτος, δὸς ἡμῖν τὴν συγγνώμην. Ἐθαυμάσαμεν δὲ σου τὴν φιλομάθειαν ὁμοῦ καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην· ὅτι καὶ μαθεῖν καταδέχη, τὴν τοῦ διδάσκαι τὰξιν πεπιστευμένος, καὶ μακθάνειν παρ' ἡμῶν, οἷς οὐδὲν μέγα πρόσεστι πρὸς γνώσιν. Ἀλλ' ὁμως, ἐπειδὴ καταδέχη διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ποιεῖν πρᾶγμα οὐ βραδίως παρ' ἑτέρου γινόμενον, χρὴ καὶ ἡμᾶς τῇ προθυμίᾳ σου καὶ τῇ ἀγαθῇ σπουδῇ συναίρεσθαι καὶ ὑπὲρ δύναμιν.

ΙΖ' Ἐρώτησας ἡμᾶς περὶ Βιάνορος τοῦ πρεσβυτέρου, εἰ δεκτὸς ἐστὶν εἰς τὸν κλῆρον, διὰ τὸν ὄρκον. Ἐγὼ δὲ ἤδη τινὰ κοινὸν ὄρον περὶ πάντων ὁμοῦ τῶν μετ' αὐτοῦ ὁμωμοκότων τοῖς κατ' Ἀυτιόχειαν κληρικοῖς οἶδα ἐκτεθεικῶς· ὥστε τῶν μὲν δημοσίων αὐτοῦς ἀπέχεσθαι συλλόγων, ἰδίᾳ δὲ ἐνεργεῖν (70) τὰ

domesticis oratoriis celebrant. Hinc Irenæus, lib. iv, cap. 26, oportere ait eos, qui absistunt a principali successione et quocunque loco colligunt, suspectos habere, vel quasi hæreticos et malæ sententiæ, vel quasi scindentes et elatos et sibi placentes; aut rursus ut hypocritas quæstus gratia et vanæ gloriæ hoc operantes. Basilius, in psalm. xxvii, n. 3: Non igitur extra sanctam hanc aulam adorare oportet, sed intra

τῶν πρεσβυτέρων. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ὑπηρεσίαν ἀδειαν αὐτῷ παρέχει· διότι οὐκ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐστὶν ἡ ἱερωσύνη, ἀλλ' ἐν Ἰκονίῳ· ἦν, ὡς αὐτὸς ἐπέστειλας ἡμῖν, τῆς Ἀντιοχείας εἰς οἰκησιν ἀντηλλάξατο. Ἔστιν οὖν δεκτὸς ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ, ἀπαιτούμενος παρὰ τῆς εὐλαβείας σου μεταμέλεισθαι ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὄρκου, ὃν ἐπὶ τοῦ ἀπίστου ἀνδρός (71) ἐξωμόσατο, βαστάσαι τὴν ἐν ὀχλήσιν τοῦ μικροῦ ἐκεῖνου κινδύνου μὴ δυνηθεῖς.

III. Περὶ τῶν ἐκπεσουσῶν παρθένων τῶν καθολογησαμένων τὸν ἐν σεμνότητι βίον τῷ Κυρίῳ, εἶτα, διὰ τὸ ὑποπεσεῖν τοῖς πάθεσι τῆς σαρκὸς, ἀθετουσῶν τὰς ἑαυτῶν συνθήκας, οἱ μὲν πατέρες ἡμῶν, ἀπλῶς (72) καὶ πράως συμπεριφερόμενοι ταῖς ἀσθενείαις τῶν κατολισθαιόντων, ἐνομοθέτησαν δεκτὰς εἶναι μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν (73), καθ' ὁμοιότητα τῶν διγάμων διαταξάμενοι· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ἐπειδὴ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι προϊούσα ἡ Ἐκκλησία, κραταιότερα γίνεται, καὶ πληθύνεται νῦν τὸ τάγμα τῶν παρθένων (74), προσέχειν ἀκριβῶς τῷ τε κατ' ἐνοίαν φαινομένῳ πράγματι καὶ τῇ τῆς Γραφῆς διανοίᾳ, ἣν δυνατόν ἐξευρεῖν ἀπὸ τοῦ ἀκολούθου. Χρηεῖα γὰρ παρθεναίας ἐλάττων· οὐκοῦν καὶ τὸ χηρῶν ἀμάρτημα πολλῶν δευτέρον ἐστὶ τοῦ τῶν παρθένων. Ἰδόμεν τοίνυν τί γέγραπται Τιμοθέῳ παρὰ τοῦ Παύλου· Νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ. Ὅταν γὰρ καταστρηλιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαρμῖν θέλουσιν, ἔχουσαι κρῖμα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν.

⁶⁵ I Tim. v, 11, 12.

ipsam, etc. Similia habet Eusebius in eumdum psalmum p. 313. Sic etiam Cyrillus Alexandrinus in libro *adversus Anthropomorphitas*, cap. 12, et in libro decimo *De adorat.*, p. 356. Sed his in locis perspicuum est hæreticorum aut schismaticorum synagogas notari, vel quas vocat Basilus, can. 1, παρατυναγωγάς, sive illicitos conventus a presbyteris aut episcopis rebellibus habitos, aut a populis disciplinæ expertibus. At interdum graves causæ suberant cur sacra in privatis ædibus impermissa non essent. Ipsa persecutio necessitatem hujus rei sæpe afferebat, cum catholici episcoporum hæreticorum communionem fugerent, ut Sebastiae contigit; vel etiam, ut in pluribus aliis locis, ecclesiarum aditu prohiberentur. Minime ergo mirum, si presbyteris Antiochenis eam sacerdotii perfunctionem Basilus reliquit, quæ et ad jurisjurandi religionem et ad temporum molestias accommodata videbatur. Synodus Laodicensis velat, can. 58, *in domibus fieri oblationem ab episcopis vel presbyteris*. Canon 31 Trullanus id clericis non interdicit, modo accedat episcopi consensus. Non inusitata fuisse ejusmodi sacra in domesticis oratoriis confirmat canon Basilii 27, ubi vetatur, ne presbyter illicitis nuptiis implicatus privatim aut publice sacerdotii munere fungatur. Eustathius Sebastenus Ancyrae cum Arianis in domibus communicavit, ut ex pluribus Basilii epistolis discimus, cum apertam ab eis communionem impetrare non posset.

(71) Ἀπίστου ἀνδρός. Videtur infidelis ille vir, unus aliquis fuisse ex potentioribus Arianis, ejusque furor idcirco in presbyteros Antiochenos incitatus, quod hi Ecclesiam absente Meletio regerent, ac maximam civium partem in illius fide et communione continerent. Ejusmodi enim jusjurandum nemo extorquere potuit, nisi qui potestatem

A munia obeant presbyterorum. Id ipsum autem etiam ei muneris sui peragendi præbet libertatem, quod non sit Antiochiæ sacerdotium, sed Iconii: quam urbem, ut ipse ad nos scripsisti, Antiochia ad habitandum permutavit. Ergo vir ille suscipi potest; postulante ab eo pietate tua, ut pœnitentiam agat, ob facilem et promptum ad jusjurandum animum, quod coram infideli viro juravit, molestiam ferre exigui illius periculi non valens.

XVIII. De lapsis virginibus, quæ vitam castam professæ Domino, deinde carnis libidinibus victæ, pacta sua irrita faciunt, patres quidem nostri, cum simpliciter ac leniter sese ad eorum qui labuntur infirmitatem accommodarent, censuerunt ipsas post annum admitti posse, de illis ad similitudinem digamorum dijudicantes. Verum mihi quidem videtur, quoniam Dei dono progrediens Ecclesia fit fortior, ac nunc multiplicatur ordo virginum diligenter considerandam esse et rem ipsam prout consideranti manifesta est, et Scripturæ sententiam quæ ex consecutione inveniri potest. Viduitas enim virginitate inferior; ergo et viduarum delictum longe minus quam virginum. Videamus ergo quid ad Timotheum a Paulo scriptum sit: *Juniores autem viduas devita. Postquam enim lascivierunt adversus Christum, nubere volant, habentes condemnationem, quod primam fidem irritam fecerunt* ⁶⁶. Itaque si vidua

C cum summa improbitate conjunctam haberet, et in abstrahendis a sacerdotio catholicis presbyteris magnum quiddam sibi proponeret: quod quidem, nisi Ariano, convenit nemini. Neque etiam jusjurandum ab aliis extorsit, quam a Meletii presbyteris. Nam præterquam quod Paulini partes persecutio non videtur attigisse, certe parum potuisset aliquos ei presbyteros auferre, cum per se ipse parvam ecclesiam regeret, et alios presbyteros creare posset. At si idem commissum fuisset in eos qui absente S. Meletio gubernacula tenebant, magnus lupis aditus ad gregem discerpendum patuisset. Præterea, cum iidem presbyteri Basilium consuluerint, id argumento est eos S. Meletio affixos fuisse. Nemo enim Meletio amicior erat quam Basilus, nemo in defendenda illius causa constantior. Longe errat Aristenus, cum presbyteros illos sua sponte et ulciscendæ alicujus injuriæ causa existimat jurasse. Non enim lenitatem in Bianore requirit Basilus, sed constantiam: eumque magis indicat periculo territum, quam ob acceptam injuriam iratum fuisse.

(72) Ἀπλῶς. Quamvis quatuor codices optimæ notæ habeant ἀπαλῶς, *clementer*, non tamen videtur vulgata lectio mutanda, cui multo plures codices favent, inter quos nonnulli perantiqui. Legitur in nonnullis aliis ἀπλοῖκῶς.

(73) Μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν. Respicere videtur ad canonem decimum nonum synodi Ancyranæ, in quo virginibus promissa violantibus pœna digamorum decernitur.

(74) Τὸ τάγμα τῶν παρθένων. Idem testatur S. Gregorius Nyssenus in libro *De virginitate* cap. 24, hujus vitæ decus sua ætate, si urquam alias, maxime florere, et ad summam perfectionem paulatim crescendo perductum esse.

judicio subicitur gravissimo, ut quæ fidem in Christum irritam fecerit, quid nobis putandum de virgine, quæ sponsa est Christi, et sacrum vas Domino dedicatum? Magnum quidem est peccatum, vel ancillam clandestinis matrimoniis sese dantem, stupro domum implere, et deteriore vita injuriam possessori facere: longe autem gravius est sponsam fieri adulteram, ac suæ cum sponso conjunctioni dedecus ferentem, impudicis voluptatibus se dedere. Proinde vidua quidem, ut corrupta ancilla, condemnatur; virgo vero adulteræ judicio **292** subicitur. Quemadmodum igitur eum qui cum aliena est muliere, adulterum nominamus, non prius admittentes ad communionem, quam a peccato cessaverit: ita profecto et de eo qui virginem habet statuemus. Illud autem nunc in antecessum statuere nobis necesse est, virginem vocari, quæ se sua sponte obtulit Domino, ac nuntium nuptiis remisit, et sanctimoniam institutum amplexa est. Professiones autem ab eo tempore admittimus, quo ætas rationis complementum habuerit. Neque enim pueriles voces omnino ratas in ejusmodi rebus habere convenit: sed quæ supra sexdecim vel septemdecim annos nata, ratiocinationum suarum arbitra, diu examinata ac probata, deinceps perseveravit, et ut admittatur constanter rogaverit, tum demum inter virgines referenda, ejusque rata habenda professio, ac illius violatio inexorabiliter punienda. Multas enim parentes adducunt et fratres et propinquorum nonnulli ante ætatem, non sua sponte ad cælibem vitam incitas, sed ut sibi ipsi aliquod in vita commodum provideant. Tales non facile admittendæ, donec aperte ipsarum perscrutati fuerimus sententiam.

XIX. Virorum autem professiones non novimus, præterquam si qui se ipsi monachorum ordini ascripserint: qui quidem tacite vitam cælibem videntur suscepisse. Verumtamen in illis quoque illud opinor præmitti oportere, ut ipsi interrogentur, accipiaturque eorum professio clara ac perspicua: ut cum, se ad libidinosam et voluptariam vitam converterint, eorum qui fornicantur punitioni subjiciantur.

XX. Quæcunque mulieres, cum essent in hæresi, virginitatem professæ sunt, sed postea matrimonium prætulerunt non arbitror eas condemnari oportere. *Quæcunque enim dicit lex, vis qui in lege sunt dicit* ⁶⁶. Quæ autem jugum Christi nondum subierunt, eæ nec Domini leges agnoscunt. Quare sunt in Ecclesiam recipiendæ; cum omnibus etiam horum remissionem habentes ex fide

⁶⁶ Rom. iii, 19.

(75) Τὰς δὲ ὁμολογίας... συμπλήρωσιν. Ita codices mss. summo consensu. Editi τὴν δὲ ὁμολογίαν... ἐμπλήρωσιν. Hoc Basilii decretum de professionis ætate citatur in canone quadragesimo synodi in Trullo, et decem et septem anni, quos Basilius requirit, ad decem rediguntur.

A Εἰ τοίνυν χήρα κρίματι ὑπόκειται βαρυτάτῳ, ὡς τὴν εἰς Χριστὸν ἀθετήσασα πίστιν, τί χρὴ λογίζεσθαι ἡμᾶς περὶ τῆς παρθένου, ἥτις νύμφη ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ σκεῦος ἱερὸν ἀνατεθὲν τῷ Δεσπότη; Μεγα μὲν ἀμάρτημα καὶ δούλην λαθραίως γάμοις ἑαυτὴν ἐπιδιδούσαν φθορᾶς ἀναπλήσαι τὸν οἶκον, καὶ καθυβρίζειν διὰ τοῦ πονηροῦ βίου τὸν κεκτημένον· πολλῶν δὲ δήπου χαλεπώτερον τὴν νύμφην μοιχαλίδα γενέσθαι, καὶ τὴν πρὸς τὸν νυμφίον ἔνωσιν ἀτιμάσασαν, ἡδοναῖς ἄκολάστοις ἑαυτὴν ἐπιδοῦναι. Οὐκοῦν ἡ μὲν χήρα, ὡς δούλη διεφθαρμένη, καταδικάζεται· ἡ δὲ παρθένος τῷ κρίματι τῆς μοιχαλίδος ὑπόκειται. Ὡσπερ οὖν τὸν ἄλλοτρίᾳ γυναικὶ συνιόντα μοιχὸν ὀνομάζομεν, οὐ πρότερον παραδεξάμενοι εἰς κοινωνίαν, πρὶν ἢ παύσασθαι τῆς ἀμαρτίας· οὕτω δηλονότι καὶ ἐπὶ τοῦ τὴν παρθένον ἔχοντος διατεθησόμεθα. Ἐκεῖνο δὲ νῦν προδιομολογῆσθαι ἡμῖν ἀναγκαῖον, ὅτι παρθένος ὀνομάζεται ἡ ἐκουσίως ἑαυτὴν προσαγαγοῦσα τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποταξαμένη τῷ γάμῳ, καὶ τὸν ἐν ἀγιασμῷ βίον προτιμήσασα. Τὰς δὲ ὁμολογίας τότε ἐγκρίνομεν, ἀφ' οὐπερ ἂν ἡ ἡλικία τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν (75) ἔχῃ. Οὐδὲ γὰρ τὰς παιδικὰς φωνὰς πάντως κυρίας ἐπὶ τῶν τοιούτων ἡγεῖσθαι προσήκειν, ἀλλὰ τὴν ὑπὲρ τὰ δέκα ἔξ ἢ δέκα καὶ ἐπτὰ γενομένην ἔτη, κυρίαν οὔσαν τῶν λογισμῶν, ἀνακριθεῖσαν ἐπὶ πλείον εἴτα παραμείνας, καὶ λιπαροῦσαν διὰ ἰεσειῶν πρὸς τὸ παραδεχθῆναι, τότε ἐγκαταλέγεσθαι χρὴ ταῖς παρθένοις, καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς τοιαύτης κυροῦν, καὶ τὴν ἀθέτησιν αὐτῆς ἀπαραιτήτως κολάζειν. Πολλὰς γὰρ γυναῖκες προσάγουσι καὶ ἀδελφοὶ, καὶ τῶν προσηκόντων τινὲς πρὸ τῆς ἡλικίας, οὐκ οἴκοθεν ὀρμηθεῖσας πρὸς ἀγαμίαν, ἀλλὰ τι βιωτικὸν ἑαυτοῖς διοικούμενοι. Ἄς οὐ βραδίως προσδέχεσθαι δεῖ, ἕως ἂν φανερώς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐρευνησώμεν γνώμην.

IΘ'. Ἄνδρῶν δὲ ὁμολογίας οὐκ ἔγνωμεν, πλὴν εἰ μὴ τινες ἑαυτοὺς τῷ τάγματι τῶν μοναζόντων ἐγκλητήθησαν· οἱ κατὰ τὸ σιωπώμενον δοκοῦσι παραδεδέχθαι τὴν ἀγαμίαν. Πλὴν καὶ ἐπ' ἐκείνων ἐκεῖνο ἡγοῦμαι προηγῆσθαι προσήκειν (76), ἐρωτᾶσθαι αὐτοὺς, καὶ λαμβάνεσθαι τὴν παρ' αὐτῶν ὁμολογίαν ἐναργῆ, ὥστε, ἐπειδὴν μετατίθενται πρὸς τὸν φιλοσαρκῶν καὶ ἡδονικῶν βίον, ὑπάγειν αὐτοὺς τῷ τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίῳ.

Κ'. Ὅσαι γυναῖκες, ἐν αἵρέσει οὔσαι, παρθενίαν ὁμολόγησαν, εἴτα μετὰ ταῦτα γάμον ἀνθείλουτο, οὐχ ἡγοῦμαι χρῆναι καταδικάζεσθαι ταύτας. Ὅσα γὰρ ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. Αἱ δὲ μήπω ὑπελθοῦσαι τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ οὐδὲ τὴν νομοθεσίαν ἐπιγνώσκουσι τοῦ Δεσπότη. Ὡστε δεκταί εἰσι τῇ Ἐκκλησίᾳ, μετὰ πάντων καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις ἄρεσιν ἔχουσαι (77) ἐκ τῆς πίστεως τῆς εἰς Χριστόν.

(76) Προσήκειν. Editi et nonnulli codices mss. προσήκειν. Sed in pluribus et antiquioribus legitur προσήκειν.

(77) Ἐχουσαι. Sic mss. summo consensu. Editi ἔχουσιν.

Καὶ καθόλου τὰ ἐν τῷ κατηχομένῳ βίῳ γινόμενα (78) εἰς εὐθύνας οὐκ ἄγεται. Τούτους δὲ δηλονότι ἀνευ βαπτίσματος ἡ Ἐκκλησία οὐ παραδέχεται. Ὡστε ἀναγκαιότατον (79) ἐπὶ τούτοις τὰ πρεσβεῖα τῆς γενέσεως.

ΚΑ'. Εἰ ἀνὴρ (80) γυναικὶ συνοικῶν, ἐπειδὴν, μὴ ἀρκεσθεὶς τῷ γάμῳ, εἰς πορνείαν ἐκπέσῃ, πόρνον κρίνομεν τὸν τοιοῦτον· καὶ πλεῖον αὐτὸν παρατείνομεν ἐν τοῖς ἐπιτιμίαις· οὐ μόντοι ἔχομεν κανόνα, τῷ τῆς μοιχείας αὐτὸν ὑπαγαγεῖν (81) ἐγκλήματι, εἰς εὐθύνας γάμου ἢ ἀμαρτία γένηται· διότι ἡ μοιχαλὶς μὲν, Μιαινομένη, φησὶ, μιανθήσεται, καὶ οὐκ ἀναστρέφει πρὸς τὸν ἀνδρα αὐτῆς· καὶ Ὁ κατέχων μοιχαλίδά ἄφρων καὶ ἀσεβής· ὁ μόντοι πορνεύσας οὐκ ἀποκλεισθήσεται τῆς πρὸς γυναῖκα ἑαυτοῦ συνοικίσεως. Ὡστε ἡ μὲν γυνὴ ἀπο πορνείας ἐπανιόντα τὸν ἀνδρα αὐτῆς παραδέξεται, ὁ δὲ ἀνὴρ (82) τὴν μιανθεῖσαν τῶν οἴκων ἑαυτοῦ ἀποπέμψει. Καὶ τούτων δὲ ὁ λόγος οὐ ῥάδιος· ἡ δὲ συνήθεια οὕτω κεκράτηκε.

ΚΒ'. Τοὺς ἐξ ἀρπαγῆς ἔχοντας γυναῖκας, εἰ μὲν ἄλλοις προμεμνηστευμένας εἶεν ἀφηρημένοι, οὐ πρότερον χρὴ παραδέχεσθαι, πρὶν ἢ ἀφελῆσθαι αὐτῶν, καὶ ἐπ' ἐξουσίᾳ (83) τῶν ἐξ ἀρχῆς μνηστευσαμένων ποιῆσαι, εἴτε βούλοιντο λαθεῖν αὐτάς, εἴτε ἀποστῆναι· εἰ δὲ σχολάζουσάν τις λάθοι, ἀφαιρεσθαι μὲν δεῖ, καὶ τοῖς οἰκείοις ἀποκαθιστᾶν, ἐπιτρέπειν δὲ τῇ γνώμῃ τῶν οἰκείων, εἴτε γονεῖς εἶεν, εἴτε ἀδελφοί, εἴτε οἰτινεσοῦν προεστῶτες τῆς κόρης· κἂν μὲν ἔλονται αὐτῷ παραδοῦναι, ἴστασθαι τὸ συνοικέσιον· εἰ δὲ ἀνανεύσωσι (84), μὴ βιάζεσθαι. Τὸν μόντοι

⁶⁷ Jerem. III, 1. ⁶⁸ Prov. XVIII, 22.

(78) Γινόμενα. Male Angli in Pandectis et alii interpretes reddunt, *quæ in catechumenica vita fiunt*. Non enim dicit Basilius ea non puniri quæ in hoc statu peccantur, sed tantum peccata ante baptismum commissa baptismō expiari, nec jam esse iudicio ecclesiastico obnoxia. Hinc observat Zonaras non pugnare hunc canonem cum canone quinto Neocæsariensi, in quo pœnæ catechumenis peccantibus decernuntur.

(79) Ἀναγκαιότατον. Legitur in Regio quodam codice ἀναγκαιότατα.

(80) Εἰ ἀνὴρ. Deest conjunctio in duobus recentioribus codicibus. Legitur Ἐὰν ἀνὴρ in antiquissima collectione canonum Coisliniana et in Pandectis. Commodius sane est conjunctionem tollere, eoque consilio videtur in codicibus modo citatis deleta. Sed tamen plus tribuendum tot aliis codicibus.

(81) Ὑπαγαγεῖν. Consentunt in hac voce mss. codices. Editi ὑπάγειν. Supra vidimus, can. 9, Basilium in iis quæ ad repudium attinent, duo virum inter et mulierem discrimina ponere. Hic autem tertium adjicit, ac virum quidem in ipso matrimonio, si cum soluta et libera peccaverit, adulterii nomine non condemnat, sed fornicationis: uxorem autem in eodem peccato certissimam adulteram declarat.

(82) Ὁ δὲ ἀνὴρ... ἀποπέμψει. Non solus Basilius hanc consuetudinem secutus. Auctor *Constitutionum apostolicarum* sic loquitur lib. VI, cap. 14: Ὁ κατέχων τὴν παραφθαρεῖσαν φύσεως θεσμοῦ παράνομος· ἐπεὶ περ ὁ κατέχων μοιχαλίδά ἄφρων καὶ ἀσεβής. Ἀπότεμε γὰρ αὐτὴν, φησὶν, ἀπὸ τῶν σαρκῶν σου. Οὐ γὰρ ἐστὶ βοηθός, ἀλλ' ἐπίβουλος, πρὸς ἄλλον ἀποκλίνας τὴν διάνοιαν. Qui corruptum retinet, naturæ legem violat: quandoquidem qui retinet adulteram, stultus est et impius. Absinde enim eam, inquit, a carnibus tuis. Nam *adjutrix non est, sed insidiatrix, quæ mentem ad alium declinat*. Canon 8 Neocæsariensis laicis, quorum uxores adulterii convictæ, aditum ad ministerium ecclesiasticum claudit; clericis depositionis pœnam irrogat, si adulteram nolint dimittere. Canon 65 Eliberitanus sic habet: *Si cujus clerici uxor fuerit mæchata, et scierit eam maritus suus mæchari, et non eam statim projecerit, nec in fine accipiat communionem*. Hermas lib. 1, c. 2, adulteram ejici jubet, sed tamen pœnitentem recipi. S. Augustinus adulterium legitimam esse dimittendi causam pronuntiat, sed non necessariam, lib. II. *De adulter. nuptiis*, cap. 5, n. 13.

A in Christum. Ac omnino quæ in catechumenica vita facta sunt, in iudicium non vocantur. Tales autem videlicet sine baptismate Ecclesia non recipit. Quare generationis jura sunt in ipsis maxime necessaria.

XXI. Si vir una cum uxore habitans, postea matrimonio non contentus, in fornicationem incidit; fornicatorem eum judicamus, ipsumque longius producimus in impositis pœnis: sed tamen canonem non habemus, qui eum adulterii crimini subjiciat, si in solutam a matrimonio **293** peccatum commissum sit: propterea quod adultera quidem, inquit, *Polluta polluetur* et ad virum suum revertetur ⁶⁷, et, *Qui adulteram detinet stultus est et impius* ⁶⁸: sed qui fornicatus est, non excludetur quominus cum uxore habitet. Quare uxor quidem a fornicatione revertentem virum suum excipiet: vir vero pollutam e suis ædibus ejiciet. Atque horum quidem ratio non facilis, sed consuetudo sic invaluit.

XXII. Qui ex raptu mulieres habent, siquidem aliis jam desponsas abripuerint, ante admittendi non sunt, quam ab eis ablatae sint et eorum quibus ab initio desponsæ erant, potestati redditæ, utrum eas velint accipere, an desistere. Si quis autem vacantem acceperit, auferre quidem oportet, suisque restituere, et ipsorum voluntati permittere, sive sint parentes, sive fratres, sive quivis alii puellæ moderatores: ac si ei quidem tradere velint, oportet matrimonium constituere: sin autem renuerint, nequaquam vim inferre. Eum

κῶν σου. Οὐ γὰρ ἐστὶ βοηθός, ἀλλ' ἐπίβουλος, πρὸς ἄλλον ἀποκλίνας τὴν διάνοιαν. Qui corruptum retinet, naturæ legem violat: quandoquidem qui retinet adulteram, stultus est et impius. Absinde enim eam, inquit, a carnibus tuis. Nam *adjutrix non est, sed insidiatrix, quæ mentem ad alium declinat*. Canon 8 Neocæsariensis laicis, quorum uxores adulterii convictæ, aditum ad ministerium ecclesiasticum claudit; clericis depositionis pœnam irrogat, si adulteram nolint dimittere. Canon 65 Eliberitanus sic habet: *Si cujus clerici uxor fuerit mæchata, et scierit eam maritus suus mæchari, et non eam statim projecerit, nec in fine accipiat communionem*. Hermas lib. 1, c. 2, adulteram ejici jubet, sed tamen pœnitentem recipi. S. Augustinus adulterium legitimam esse dimittendi causam pronuntiat, sed non necessariam, lib. II. *De adulter. nuptiis*, cap. 5, n. 13.

(83) Ἐπ' ἐξουσίᾳ. Unus codex Reg. ἐπ' ἐξουσίας.

(84) Ἀνανεύσωσι. Sic veteres libri summo consensu. Editi ἀνανεύωσι. Mirari autem subit cur quos leges civiles capitali supplicio puniebant, nec raptο sinebant perfrui, ut videre est cod. Theodos., lib. IX. tit. 25, iis Basilius tam leves pœnas irroget, nec a matrimonio excludat, si parentum virginis consensus accedat, ut videre est in canone 22. Sed credo sanctum doctorem ea mente leniter egisse, ne quibus ipsa fuga impunitatem et licentiam dare poterat, hi et matrimonii desperatione et gravioris pœnæ metu in scelere obdurescerent. Hinc de sacrarum virginum raptu non loquitur, sed de iis tantum, quorum peccato matrimonium mederi poterat.

autem qui ex stupro, sive latenti sive violento, uxorem habet, necesse est fornicationis poenam agnoscere. Est autem in quatuor annis præfinita fornicantibus poena. Oportet eos anno primo a precibus expelli, et flere ad fores ecclesiæ: secundo ad auditionem admitti, tertio ad poenitentiam: quarto ad standum una cum populo, abstinentes ab oblatione; deinde eis permitti boni communionem.

XXIII. De hiis autem qui duas sorores uxores ducunt, vel de eis quæ duobus fratribus nubunt, a nobis edita est epistola, cujus misimus exemplar tuæ pietati. Qui autem sui fratris uxorem acceperit, non prius admittetur, quam ab ea recesserit.

XXIV. Viduam, quæ in viduarum numerum relata est, hoc est, quæ ab Ecclesia aliter judicavit Apostolus nubentem contemni debere⁶⁹. Viro autem viduo lex imposita non est, sed tali sufficit poena digamorum. Porro vidua sexaginta annos nata, si rursus una cum viro habitare voluerit, boni communionem non dignabitur, donec ab impuritatis vitio destiterit. Sed si ante sexaginta annos eam ascripserimus, nostra est, non mulieris culpa.

XXV. Qui a se stupratam pro uxore detinet, stupri quidem poenam subibit, sed ei licebit eam uxorem habere.

294. XXVI. Fornicatio matrimonium non est, sed ne matrimonii quidem initium. Quare si fieri potest, ut qui per fornicationem conjuncti sunt, separentur, id quidem optimum est. Sin autem eis omnino placeat conjugium, fornicationis quidem poenam agnoscant; sed minime separentur, ne quid deterius accidat.

XXVII. De presbytero, qui insciens illicitis nuptiis implicatus est, statui quæ oportebat, cathedræ quidem participem esse, sed a reliquis munis abstinere. Nam satis est ejusmodi homini venia. Ut autem alium benedicat, qui propria curare debet vulnera, minime consentaneum. Benedictio enim sanctificationis communicatio est. Quam qui non habet, propterea quod insciens lapsus est, quomodo aliis impertiet? Itaque nec publice nec privatim benedicat, nec corpus Christi distribuat aliis, nec quodvis aliud sacrum munus obeat, sed, honorifica sede contentus, roget cum lacrymis Dominum, ut sibi ignorantiae peccatum remittatur.

⁶⁹ I Tim. v, 11, 12.

(85) Εἶτα αὐτούς. Plures codices non antiquissimi εἶτα αὐτοῖς.

(86) Ἀπεστείλαμεν. Sic codices mss. pro eo quod erat in editis ἀπέστειλα. Epistolium, de quo hic Basilus, est epistola 160.

(87) Διακονουμένην. In hac voce interpretanda secutus sum Zonaram. Minus commode alii interpretes, quæ ab Ecclesia in diaconatum suscepta est. Illud autem παρορᾶσθαι idem esse monent interpretes ac contemni, nec jam Ecclesiæ sumpti-

ἄκ διαφθορᾶς εἴτε λαθραίας εἴτε βιαιοτέρας γυναῖκα ἔχοντα ἀνάγκη τὸ τῆς πορνείας ἐπιγνῶναι ἐπιτίμιον. Ἔστι δὲ ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὠρισμένη τοῖς πορνεύουσιν ἡ ἐπιτίμησις. Χρὴ τῷ πρώτῳ ἐκβάλλεσθαι τῶν προσευχῶν, καὶ προσκλαίειν αὐτούς τῇ θύρᾳ τῆς ἐκκλησίας· τῷ δευτέρῳ δεχθῆναι εἰς ἀκρόασιν· τῷ τρίτῳ εἰς μετάνοιαν· τῷ τετάρτῳ εἰς σύστασιν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀπεχομένους τῆς προσφορᾶς· εἶτα αὐτούς (85) ἐπιτρέπεσθαι τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ.

ΚΓ'. Περὶ δὲ τῶν δύο ἀδελφᾶς γαμούντων, ἡ ἀδελφοῖς δυοσι γαμουμένων, ἐπιστολίδιον ἡμῖν ἐκπεφώνηται, οὗ τὸ ἀντίγραφον ἀπεστείλαμεν (86) σου τῇ εὐλαβείᾳ, ὃ δὲ ἀδελφοῦ ἰδίου γυναῖκα λαβῶν οὐ πρότερον δεχθῆσεται πρὶν ἀποστῆναι αὐτῆς.

ΚΔ'. Χήραν, τὴν καταλεγείσαν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν χηρῶν, τουτέστι, τὴν διακονουμένην (87) ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἔκριεν ὁ Ἀπόστολος γαμουμένην παρορᾶσθαι. Ἄνδρὶ δὲ χηρεύσαντι οὐδεὶς ἐπίκειται νόμος, ἀλλ' ἰκανὸν τῷ τοιοῦτῳ τὸ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον. Ἡ μὲντοι χήρα, ἐξηκονταετῆς θεγουσίᾳ, εἴαν ἔλκεται πάλιν ἀνδρὶ συνοικεῖν, οὐ καταξιωθήσεται τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας, ἕως ἂν τοῦ πάθους τῆς ἀκαθαρσίας παύσῃται. Ἐάν μὲντοι πρὸ ἐξήκοντα ἐτῶν ἀριθμήσωμεν (88) αὐτὴν, ἡμέτερον τὸ ἐγκλημα, οὐ τοῦ γυναιίου.

ΚΕ'. Ὁ τὴν διεφθαρμένην ὑφ' ἑαυτοῦ εἰς γυναῖκα κατέχων τὸ μὲν ἐπὶ τῇ φθορᾷ ἐπιτίμιον ὑποστήσεται, τὴν δὲ γυναῖκα ἔχειν συγχωρηθήσεται.

Κς'. Ἡ πορνεία γάμος οὐκ ἔστιν· ἀλλ' οὐδὲ γάμου ἀρχὴ. Ὡστε, εἴαν ἢ δυνατόν τοὺς κατὰ πορνεία συναπτομένους χωρίζεσθαι, τοῦτο κράτιστον. Ἐάν δὲ στέργωσιν ἐκ παντὸς τρόπου τὸ συνοικέσιον, τὸ μὲν τῆς πορνείας ἐπιτίμιον γνωρίζετωσαν· ἀφιέσθωσαν δὲ, ἵνα μὴ χειρόν τι γένηται.

ΚΖ'. Περὶ τοῦ πρεσβυτέρου, τοῦ κατ' ἄγνοιαν ἀθέσμῳ γάμῳ (89) περιπαρέντος, ὠριστα ἂ ἐχρῆν καθέδρας μὲν μετέχειν. τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν ἀπέχεσθαι. Ἀρκετὸν γὰρ τῷ τοιοῦτῳ ἡ συγγνώμη. Εὐλογεῖν δὲ ἕτερον, τὸν τὰ οἰκεῖα τημελεῖν ὀφείλοντα τραύματα, ἀνακόλουθον. Εὐλογία γὰρ ἁγιασμοῦ μετάδοσις ἐστίν. Ὁ δὲ τοῦτο μὴ ἔχων, διὰ τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας παράπτωμα πῶς ἑτέρῳ μεταδώσει; Μῆτε τοίνυν δημοσίᾳ μῆτε ἰδίᾳ εὐλογεῖτω, μῆτε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καταναμέτω ἑτέροις, μῆτε τι ἄλλο λειτουργεῖτω, ἀλλὰ ἀρκούμενος τῇ προεδρίᾳ προσκλαίετω (90) τῷ Κυρίῳ, συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας ἀνόμημα.

bus sustentari.

(88) Ἀριθμήσωμεν. Sic plerique codices mss. Editi ἀριθμήσομεν.

(89) Ἀθέσμῳ γάμῳ. Illicitas nuptias interpretatur Balsamon, si quis ducat eam, cujus vel ipse tutor est, vel ipsius pater vel monialem, vel consanguineam. Zonaras consanguineam vel monialem intelligit, Alexius Aristenus viduam, aut insanam, aut e scenicis, aut Deo consecratam.

(90) Προσκλαίετω. Addunt editi et tres recen-

ΚΗ'. Ἐκεῖνό γε μὴν γελοῖόν μοι καταφάνη, τὸ εὐξασθαι ἄτινα ὑείων ἀπέχεσθαι κρεῶν. Ὡστε καταξιώσων διδάσκειν (91) αὐτοὺς τῶν ἀπαιδευτῶν προσευχῶν καὶ ἐπαγγελιῶν ἀπέχεσθαι· τὴν μὲντοι χοῆσιν ἀδιάφορον εἶναι συγχώρησον. Οὐδὲν γὰρ κτίσμα Θεοῦ ἀπόβλητον μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον. Ὡστε ἡ εὐχὴ καταγέλαστος, οὐχ ἡ ἀποχή ἀναγκαία.

ΚΘ'. Ἀρχοντας μὲντοι ὀμνύειν, ἐπὶ τὸ κακοποιεῖν τοὺς ἀρχομένους, καὶ πάνυ θεραπεύεσθαι προσήκε (92). Θεραπεία δὲ τούτων διττή· μία μὲν, μὴ ὀμνύειν αὐτοὺς διδάσκεισθαι προχείρως· ἑτέρα δὲ, μὴ ἐπιμένειν ἐν ταῖς πονηραῖς κρίσεσιν. Ὡστε, ὄρκῳ προληφθεὶς τις εἰς κακοποιίαν ἑτέρου, τὴν μὲν ἐπὶ τῇ προπετείᾳ τοῦ ὄρκου μετάνοιαν ἐπιδεικνύσθω, μὴ μὲντοι προσχῆματι εὐλαθείας τὴν πονηρίαν ἑαυτοῦ βεβαιούτω. Οὐδὲ γὰρ Ἡρώδῃ συνήνεγκεν εὐορκήσαντι, ὅς, ἵνα μὴ ἐπιορκήσῃ δῆθεν, φονεὺς ἐγένετο τοῦ προφήτου. Ἀπαξ δὲ ὁ ὄρκος ἀπηγόρευται· πολλῶ δὲ δήπου εἰκὸς τὸν ἐπὶ κακῷ γινόμενον κατακεκρίσθαι. Ὡστε μεταφρονεῖν τὸν ὀμνύοντα χρὴ, οὐχὶ σπουδάζειν βεβαιοῦν ἑαυτοῦ τὸ ἀνόσιον. Ἐξέτασον γὰρ πλατύτερον τὴν ἀτοπίαν. Εἴ τις ὁμώσειν (93) ἐνεξορύξειν τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀδελφοῦ, εἰ καλὸν τὸ τοιοῦτον εἰς ἔσθον ἀγαγεῖν αὐτῷ; εἴ τις φονεύσειν; εἴ τις ὄλως δι' ὄρκου ἐντολήν τινα παραβήσεσθαι; Ὡμοσα γὰρ καὶ ἔστησα, οὐχὶ τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλὰ τοῦ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου. Ὡσπερ δὲ τὴν ἐντολήν ἀμεταθέτοις κρίμασι προσήκε βεβαιοῦσθαι, οὕτω τὴν ἀμαρτίαν παντοίως καθήκει ἀκυροῦσθαι καὶ ἀφανίζεσθαι.

Α'. Περὶ τῶν ἀρπαζόντων κανόνα μὲν παλαιὸν οὐκ ἔχομεν, ἰδίαν δὲ γνώμην ἐποιήσαμεθα· τρία ἔτη (94), καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς συναρπάζοντας αὐτοῖς ἔξω τῶν εὐχῶν γίνεσθαι. Τὸ δὲ μὴ βιαίως γινόμενον (95), ἀνεύθυνόν ἐστίν, ὅταν μὴ φθορὰ ἢ μετ' ἐκλοπῇ ἡγουμένη τοῦ πράγματος. Αὐτεξουσία δὲ ἡ χήρα, καὶ ἐπ' αὐτῇ τὸ ἀκολουθεῖν. Ὡστε τῶν σχημάτων ἡμῶν οὐ φροντιστέον.

⁷⁰ I Tim. iv, 4. ⁷¹ Matth. xiv, 10. ⁷² Matth. v, 34.

tiore mss. ἑτέροις καὶ, etc., *fleat coram aliis et coram Deo*; sicque legitur apud Balsamonem et Zonaram. Sed hæc desunt in omnibus aliis codicibus mss. et in concilio Trullano, ubi hic canon Basilii est inter canones concilii vicesimus sextus. Præterea repugnat ut Basilius eidem presbytero et honorem cathedræ conservet, et ad januas ecclesiæ flere præscribat.

(91) Διδάσκειν. Ita plerique mss. Editi διδάξαι.

(92) Προσήκε. Sic legitur in omnibus mss. Editi προσήκει.

(93) Ὁμώσειν. Editi ὁμώσει, et paulo post ἄγειν. Codices mss. vix ullo dissentiente habent ut in textu posuimus.

(94) Τρία ἔτη. Tres annos extra preces decernit, ac proinde quartus addetur inter consistentes. Nam supra, can. 22, quatuor annos decernit, ut fornicatoribus. Tres autem illos extra preces annos, inter audientes traduci existimant Zonaras et Balsamon inter substratos Aristenus. Zonaræ et Balsamonis sententia inde firmari possit,

XXVIII. Illud quidem mihi visum est ridiculum, vovere aliquem se a suillis carnibus abstenturum. Quamobrem dignare eos docere, ut ab ineptis votis et promissis abstineant; sed usum nihilominus indifferentem esse sine. Nulla enim Dei creatura, quæ cum gratiarum actione percipitur, rejicienda est⁷⁰. Quare votum est ridiculum, abstinentia non necessaria.

XXIX. Quod homines potestate præditi jurant, se male iis quibus præsumunt facturos, illud et maxime curatum oportet. Medela autem eorum est duplex: una quidem, ut doceantur non facile jurare, altera vero, ne in malis consiliis persistent. Idcirco qui jurejurando ad alterius maleficium præoccupatus est, is suæ in jurando temeritatis pœnitentiam ostendat, non autem per causam pietatis improbitatem suam confirmet. Neque enim Herodi jusjurandum observasse profuit, qui videlicet, ne pejeraret, prophetam occidit⁷¹. Omnino quidem jusjurandum prohibitum est⁷²: sed multo magis consentaneum est, ut quod ad malum interponitur, condemnetur. Quare is qui juravit, sententiam mutare debet, non id studio habere ut proprium nefas confirmet. Fac enim latius consideres absurditatem. Si quis juret effossurum se oculos fratris, an præclarum est ejusmodi jusjurandum ad opus perducere? si quis se interfecturum? si quis omnino mandatum aliquod transgressurum? Juravi enim et statui, non peccatum patrare, sed servare judicia justitiæ tuæ⁷³. Quemadmodum enim præceptum immutabilibus consiliis confirmandum est, ita peccatum omnino infirmare et delere convenit.

XXX. De iis qui rapiunt, canonem quidem antiquum non habemus, sed propriam sententiam **295** proferimus, ut et ipsi et qui una cum ipsis rapiunt, tribus annis sint extra preces. Quod autem violenter non fit, pœnæ nulli obnoxium est, si nec stuprum nec furtum rem præcesserit. Est autem vidua sui juris, et sequendi potestas penes ipsam est. Quare simulationum ac prætextuum cura nulla nobis habenda est.

⁷³ Psal. cxviii, 106.

quod duo precum genera in his Basilii canonibus distinguuntur. Aliæ enim sunt fidelium, aliæ substratorum preces. Nam, can. 73, de eo qui cum sua sorore pollutus est decernit, ut postquam tres annos inter flentes traduxerit, postea alio triennio *ad solam auditionem admittatur, ac Scripturis doctrinaque auditis ejiciatur, nec dignus habeatur oratione*. Vide canones 56 et 82. Expelli a precibus idem est in canone 22, ac inter flentes amandari. Si tamen pœnæ raptoribus eadem imponantur ac fornicatoribus, ut fatetur Aristenus, non video cur quatuor anni non eodem modo in utroque peccato disponantur. Nam fornicatores per triennium excluduntur in canone 22 a precibus fidelium, ita ut primo anno inter flentes sint, secundo inter audientes, tertio inter substratos, quarto consistent cum fidelibus.

(95) Γινόμενον. Plures codices mss. γινόμενον. Quod autem de vidua statuit hoc loco Basilius, id clarius ipse explanat can. 53.

XXXI. Cujus vir discessit, nec comparet, ea antequam de ejus morte certior facta sit, una cum alio habitans mœchatur.

XXXII. Peccatum ad mortem peccantes clerici, de gradu dejiciuntur, a laicorum autem communionem non arcentur. *Non enim vindicabis bis in idipsum*⁷⁴.

XXXIII. Mulier quæ in via peperit, et fetus sui curam non suscepit, cædis crimini subjiciatur.

XXXIV. Mulieres adulterio pollutas, et ob pietatem confitentes, aut quoquomodo convictas publicari patres nostri noluerunt, ne causam mortis præbeamus convictis; consistere autem illas sine communionem jusserunt, donec impleatur tempus pœnitentiæ.

XXXV. In marito ab uxore derelicto consideranda derelictionis causa: ac si eam præter rationem secessisse constiterit, ille quidem dignus venia, hæc vero mulcta. Venia autem ei, ut Ecclesiæ communicet, dabitur.

XXXVI. Militum uxores, quæ maritis suis non comparentibus, nupserunt, rationi eidem subjiciuntur, cui et illæ, quæ ob peregrinationem maritorum, reditum non expectavere: sed tamen res nonnullam hic veniam admittit, quod major sit mortis suspicio.

XXXVII. Qui aliena sibi ablata uxorem duxit, in prima quidem adulterii crimen sustinebit, in secunda vero reus non agetur.

XXXVIII. Puellæ, quæ præter patris sententiam secutæ sunt, fornicantur; reconciliatis autem parentibus videtur res remedium accipere; non tamen statim in communionem restituuntur, sed triennio punientur.

XXXIX. Quæ vivit cum adultero, adultera est omni tempore.

XL. Quæ præter heri sententiam se viro tradit, fornicata est; quæ vero postea matrimonio libero

⁷⁴ Nah. i, 9.

(96) Ἡ ἀναχωρήσαντος. Synodi in Trullo nonagesimus tertius canon continet hunc canonem cum tricesimo sexto et quadragesimo sexto.

(97) Τὴν πρὸς θάνατον. Peccato ad mortem sive mortali sæpe veteres eandem ac nos hodie adjungimus, sæpe aliam notionem subjiciunt. Sic ipse Basilius in cap. iv Isaïæ, n. 137, p. 473, peccata ad mortem vocat, quæ post acceptam cognitionem voluntarie admittuntur, ac ea opponit peccatis ignorantie. At in eodem Commentario, n. 166, p. 497, peccata ad mortem vocat quæcumque in infernum deducunt. Quænam ergo ad mortem peccata in hoc canone 32 intelligit? Id perspicui potest ex canonibus 69 et 70. Ibi enim clericorum peccatis, quæ non gravissima quidem, sed tamen mortalia erant, et necessario confitenda, leviores pœnas inflixit, quam peccato ad mortem in canone 32. Videtur ergo hanc vocem paulo strictius in hoc canone 32 usurpasse, neque omnia peccata, quæcumque a Deo separant, sed graviora tantum designasse. Eodem sensu synodus Eliberitana vetat cau. 32 apud presbyterum, si quis gravi lapsu in

Α ΛΑ'. Ἡ ἀναχωρήσαντος (96) τοῦ ἀνδρός, καὶ ἀφανούς οὗτος, πρὸ τοῦ πεισθῆναι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐτέρῳ συνοικήσασα μοιχᾶται.

ΛΒ'. Οἱ τὴν πρὸς θάνατον (97) ἁμαρτίαν ἁμαρτάνοντες κληρικοί τοῦ βαθμοῦ κατάγονται, τῆς κοινωνίας δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ ἐξείρονται. Οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δις ἐπὶ τὸ αὐτό.

ΛΓ'. Ἡ γυνὴ, ἢ διὰ τῆς ὁδοῦ κυήσασα, καὶ ἀμελήσασα τοῦ κυήματος, τῷ τοῦ φόνου ἐγκλήματι ὑποκείσθω.

ΛΔ'. Τὰς μοιχευθείσας γυναῖκας καὶ ἐξαγορευούσας δι' εὐλάβειαν, ἢ ὀπωσοῦν ἐλεγχομένας, δημοσιεύειν οὐκ ἐκέλευσαν οἱ πατέρες ἡμῶν, ἵνα μὴ θανάτου αἰτίαν παράσχωμεν ἐλεγχθείσαις· ἴστασθαι δὲ αὐτὰς ἄνευ κοινωνίας προσέταξαν, μέχρι τοῦ συμπληροῦσθαι τὸν χρόνον τῆς μετανοίας.

ΛΕ'. Ἐπὶ δὲ τοῦ καταλειφθέντος ἀνδρός ὑπὸ τῆς γυναικὸς χρὴ σκοπεῖν τὴν αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως· καὶ φανῆ ἀλόγως ἀναχωρήσασα, ὁ μὲν συγγνώμης ἐστὶν ἄξιος, ἢ δὲ ἐπιτιμίου. Ἡ δὲ συγγνώμη τούτῳ πρὸς τὸ κοινωνεῖν τῇ Ἐκκλησίᾳ δοθήσεται.

Λς'. Στρατιώτιδες, αἱ τῶν ἀνδρῶν ἀφανῶν ὄντων γαμηθείσαι, τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται λόγῳ, ὥπερ ἂν καὶ αἱ διὰ τὴν ἀποδημίαν τῶν ἀνδρῶν μὴ ἀναμείνασαι τὴν ἐπίνοσον· πλὴν ἔχει τινὰ συγγνώμην τὸ πρᾶγμα ἐνταῦθα, διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς θάνατον εἶναι τὴν ὑπόνοιαν.

Λζ'. Μετὰ τὸ ἀφαιρεθῆναι τὴν ἀλλοτρίαν ὁ γαμησας, ἐπὶ μὲν τῇ πρώτῃ μοιχείᾳ ἐγκληθήσεται· ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ ἀνεύθυνος ἔσται.

Λη'. Αἱ κόραι, αἱ παρὰ γνώμην πατρὸς ἀκολουθήσασαι, πορνεύουσι· διαλλαγέντων δὲ τῶν γονέων, δοκεῖ θεραπείαν λαμβάνειν τὸ γεγονός· οὐκ εὐθύς δὲ εἰς τὴν κοινωνίαν ἀποκαθίστανται, ἀλλ' ἐπιτιμηθήσονται τρία ἔτη (98).

Λθ'. Ἡ τῷ μοιχῷ συζῶσα μοιχαλὶς ἐστὶ πάντα τὸν χρόνον (99).

Μ'. Ἡ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ἀνδρὶ ἑαυτὴν ἐκδιδοῦσα (1) ἐπόρνευσεν· ἢ δὲ μετὰ ταῦτα πεπαρ-

ruinam mortis inciderit, agere pœnitentiam debere, sed potius apud episcopum. Diaconus detectus in crimine mortis ante ordinationem commisso, pœnitentiæ subjicitur can. 76 ejusdem synodi.

(98) Ἐπιτιμηθήσονται τρία ἔτη. Zonaras, Balsamon et Aristenus hunc canonem accipiunt non de raptis virginibus, sed de iis quæ præter patris sententiam nubunt. Illis autem communionem post tres annos reddi existimant Balsamon et Zonaras. At Aristenus ait: τριστίαν ὑποκιπέτω, τριένιο substernatur. Valde dubito an non præter tres annos substrationis alius inter consistentes præscriptus fuerit. Sic enim supra tres annos irrogat raptoribus, quibus tamen canone 22 itidem ut fornicatoribus quatuor annos imposuerat.

(99) Πάντα τὸν χρόνον. Sic mss. summo consensu. Sic etiam Zonaras, Balsamon et Alexius Aristenus. Editi pro his vocibus habent παντὶ τρόπῳ.

(1) Ἐκδιδοῦσα. Sic mss. quatuor, iique melioris notæ. Editi ἐκδοῦσα. Paulo post legitur in uno codice πεπαρρησιασμένη.

ῥησιασμένῳ γάμῳ χρησαμένη ἐγγήματο. Ὡστε A
ἐκεῖνο μὲν πορνεία, τοῦτο δὲ γάμος. Αἱ γὰρ συνθήκαι
τῶν ὑπεξουσίων οὐδὲν ἔχουσι βέβαιον.

MA'. Ἡ ἐν τῇ χηρείᾳ ἑαυτῆς ἐξουσίαν ἔχουσα ἀνδρὶ
συνοικεῖν ἀνέγκλητος, εἰ μηδεὶς ἐστὶν ὁ διασπῶν τὸ
συνοικέσιον τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· Ἐάν δὲ ἀποθάνῃ
ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρῃ ἐστὶν, ᾧ θέλει, γαμήθῃναι· μόνον ἐν
Κυρίῳ.

MB'. Οἱ ἄνευ τῶν κρατούντων γάμοι πορνεΐαι εἰσι·
οὔτε οὖν πατρὸς ζῶντος, οὔτε δεσπότου, οἱ συνιόντες
ἀνεύθυνοί εἰσι. ὡς, ἐάν (2) ἐπινεύσωσιν οἱ κύριοι
τὴν συνοίκησιν, τότε λαμβάνει τὸ τοῦ γάμου
βέβαιον.

MI'. Ὁς θανάτου πληγὴν τῷ πλησίον ἔδωκε,
φονεὺς ἐστὶν· εἴτε ἤρξε τῆς πληγῆς, εἴτε ἠμύ- B
νατο.

MA'. Ἡ διάκονος ἢ τῷ Ἑλλήνι συμπορνεύσασα
δεκτὴ ἐστὶν εἰς μετάνοιαν (3), εἰς δὲ τὴν προσφορὰν
δεχθήσεται τῷ ἑβδόμῳ ἔτει, δηλονότι, ἐν ἀγνείᾳ
ζῶσα. Ὁ δὲ μετὰ τὴν πίστιν Ἑλλήνι πάλιν τῇ ἱεροσυλίᾳ
προσιῶν, ἐπὶ τὸν ἕμεινον ὑποστρέφει. Ἡμεῖς δὲ τῆς
διακονου τοῦ σώματος, ὡς καθιερωμένον, οὐκέτι ἐπιτρέπομεν
ἐν χρήσει εἶναι σαρκικῆς.

ME'. Ἐάν τις, τὸ ὄνομα (4) λαβὼν τοῦ Χριστιανισμοῦ,
ἐνυβρίζῃ τὸν Χριστὸν, οὐδὲν ὄφελος αὐτῷ
ἀπὸ τῆς προσηγορίας.

MZ'. Ἡ δὲ τῷ καταλειφθέντι πρὸς καιρὸν (5) παρά
τῆς γυναικὸς κατὰ ἀγνοίαν γηραμένη, εἴτα ἀφ- C
εθεῖσα, διὰ τὸ ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτὸν τὴν προτέρα, ἐπόρνευσε μὲν, ἐν ἀγνοίᾳ δὲ. Γάμου οὖν οὐκ εἰσ-
χθήσεται. Κάλλιον δὲ, ἐάν μεῖνῃ οὕτως.

MZ'. Ἐγκρατῖται (6) καὶ σακκοφόροι, καὶ ἀπο-
τακτῖται τῷ αὐτῷ (7) ὑπόκεινται λόγῳ, ᾧ καὶ Ναυα-

⁷⁵ I Cor. VIII, 39.

(2) Ὡς ἐάν. Codex Regius 3027 ὡς ἐάν. Legitur
in Pandectis ἕως ἄν.

(3) Εἰς μετάνοιαν. Hanc scripturam eruimus ex
codice Regio 3027 antiquo et in membranis scripto.
Eam confirmat Alexius Aristenus, qui Basilii voces
hoc verbo commutat, ὑποπιπτέτω, *sit inter substratos*. Legitur in omnibus aliis codicibus mss. δεκτὴ
ἐστὶν εἰς τὴν κοινωνίαν, *recipienda est in communio-*
nem. Sic habent Balsamon et Zonaras qui lapsam
diaconissam ad communionem precum admitti
existimant, eique, itidem ut clericis lapsis, non
aliam quam depositionis pœnam imponi. Legitur D
in editionibus S. Basilii οὐ δεκτὴ ἐστὶν, etc., *non*
recipienda in communionem. Scriptura quam se-
quimur, præter auctoritatem codicis ms. et Ari-
steni, nititur etiam manifesto argumento. Nam
communio apud Basilium non idem valet ac pre-
cum communicatio; et cum Basilii lapsæ diaconissæ
Eucharistiam non concedat nisi anno septimo,
quomodo videri possit eadem in illam indulgentia
uti ac in clericos, quibus nihil pœnarum imponit,
præter depositionem? Melius multo Alexius Ari-
stenus duplicem pœnam huic diaconissæ irro-
gari observat, depositionem et pœnitentiam.

(4) Ἐάν τις τὸ ὄνομα. Satis apposite ad hanc
sententiam Basilii in Commentario in *Isaiam*
pag. 425, n. 64: *Nemo se ipse seducat, inquit, ina-*
nibus his verbis: tamet si peccator sum, at certe

296 *usa est, nupsit. Quare illud quidem fornicatio*
est: hoc vero matrimonium. Nam pacta eorum,
qui sunt in alterius potestate, nihil habent firmi.

XLI. Quæ in viduitate habet sui potestatem, una
cum viro habitare potest sine reprehensione, si
nemo est qui conjugium divellat, cum Apostolus
dicat: *Si mortuus sit maritus, libera est ut nubat*
cui velit; tantum in Domino ⁷⁵.

XLII. Matrimonia sine iis qui potestatem habent,
fornicationes sunt. Neque ergo vivente patre, ne-
que hero, qui conveniunt extra reprehensionem
sunt, quemadmodum si annuant cohabitationi,
quos penes hujus rei est arbitrium, tunc firmita-
tem conjugii accipit cohabitatio.

XLIII. Qui mortis ictum dedit proximo, est ho-
micida, sive percutere incepit, sive ultus est.

XLIV. Diaconissa quæ cum Græco fornicata est,
ad pœnitentiam admittenda est: ad oblationem
vero admittetur anno septimo, si videlicet in
castitate vitam agat. Græcus autem qui post fidem
receptam rursus ad sacrilegium accedit, ad
vomitum revertetur. Nos porro diaconissæ corpus,
utpote consecratum, non amplius permittimus in
usu esse carnali.

XLV. Si quis, accepto nomine Christianismi,
Christum contumelia afficit, nihil ei prodest appel-
latio.

XLVI. Quæ viro ad tempus ab uxore derelicto
insciens nupsit, ac deinde dimissa est, quod prior
ad ipsum reversa sit, fornicata quidem est, sed
imprudens. A matrimonio ergo non arcebitur, sed
melius est si sic permaneat.

XLVII. Encratitæ, et Saccophori et Apotactitæ
non subjiciuntur eidem rationi, cui et Novatiani,

sum Christianus: non igitur incidam in gehennam,
ubi idololatræ. Ipsum Christiani nomen erit mihi
adjumento, etiamsi præcepta Christi violaverim.
Vide Reg. 7 Moral., pag. 240.

(5) Πρὸς καιρὸν. Hic canon inter Trullanos est
nonagesimus tertius. Diligenter autem observan-
dum est illud, *ad tempus*. Nam si penitus ille vir
dimissus et repudiatus fuisset ab uxore, mulierem
illam non condemnasset S. Pater. Sic enim statuit
can. 9. Sed cum matrimonium minime dissolutum
censeret, quia prima uxor ad tempus tantum dis-
cesserat; secundam uxorem in fornicationis pec-
catum inscientem et imprudentem incidisse pro-
nuntiat. In hac interpretatione consentiunt Basal-
mon, Zonaras et Aristenus.

(6) Ἐγκρατῖται, etc. Quemadmodum has sectas
Basilii hoc loco Marcionitis, veluti quoddam
germen, ascribit, ita a Theodosio Manichæis ascri-
buntur, *Cod. Theod.* tom. VI, p. 121. Cum enim
duo principia admitterent impiæ illæ sectæ, itidem
ut Marcionitæ et Manichæi, minime mirum si nunc
ad illos referuntur. Saccophori in *cod. Theodo-*
siano vocantur etiam *Hydroparastatæ*.

(7) Τῷ αὐτῷ. Sanando hujus loci vulnere nec co-
dices mss. conducunt, nec Balsamon, Zonaras et
Aristenus. Quinetiam Basilium adeo lippis oculis
legerunt Zonaras et Aristenus, ut Novatianos in
hoc canone *Marcionistarum germen* appellari pu-

quia de illis editus canon, etsi varius; quæ autem ad istos pertinent, silentio sunt prætermissa. Nos autem una ratione tales rebaptizamus. Quod si apud vos prohibita est rebaptizatio, sicut et apud Romanos, œconomiae **297** alicujus gratia, nostra tamen ratio vim obtineat. Quoniam enim veluti germen Marcionitarum est eorum hæresis, ut qui nuptias abhorreant, et vinum adversentur, ac dicant Dei creaturam inquinatam esse, idcirco ipsos in Ecclesiam non admittimus, nisi in nostrum baptismum fuerint baptizati. Etenim ne dicant: *In Patrem et Filium et Spiritum sanctum baptizati sumus*; qui videlicet Deum esse malorum effectorem existimant, exemplo Marcionis et reliquarum hæresum. Quamobrem, si hoc placuerit, oportet episcopos plures in unum convenire, et ita demum canonem edere, ut et is qui agit, periculo careat, et qui respondet, in dando ejusmodi quæstionibus responso auctoritatem habeat.

XI.VIII. Quæ a marito relicta est, mea quidem sententia, manere debet. Si enim Dominus dixit, *Si quis relinquat uxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mæchari*⁷⁶; ex eo quod eam adulteram vocet, præclusit ei conjunctionem cum alio. Quomodo enim possit vir quidem esse reus, ut adulterii causa, mulier vero inculpata, quæ adultera a Domino ob conjunctionem cum alio appellata est?

XLIX. Stupra quæ per vim inferuntur, non sint accusationi obnoxia. Quare etiam serva, si vis ei a proprio hero illata sit, libera est a culpa.

L. Trigamiæ lex non est. Quare lege matrimonium tertium non contrahitur. Ac talia quidem, ut Ecclesiæ inquinamenta, habemus. Sed condemnationibus publicis non subjicimus ut soluta fornicatione magis eligenda.

⁷⁶ Matth. v, 32.

tent. Luce clarius est legendem esse οὐ τῷ αὐτῷ, in quod in interpretando sum secutus. Vulgata lectio ferri non potest. Quomodo enim dicere potuisset Basilius Enekratitas. Saccophoros et Apotactitas eidem subjici rationi, cui et Novatianos, quia magnum inter utrosque discrimen, ac de Novatianis canon editus fuit licet varius, de aliis vero nequaquam? Confirmatur hæc emendandi ratio ex canone primo, ubi Basilius Novatianorum baptismum ratum habet, *quoniam nonnullis Asiaticis omnino visum est: pluribus consulendi causa suscipiendum esse*: rejicit vero Enekratitarum *quoniam nihil de illis aperte dictum est*. Improbabile ergo prorsus est, quibus causis adductus fuit Basilius in canone primo, ut baptismum Novatianorum ratum haberet. Enekratitarum autem rejiceret, iisdem illum adduci in canone 47, ut utrumque baptismum rejiciat.

(8) Ἀναβαπτίζομεν. Dicebat S. Cyprianus hæreticos non rebaptizari, sed baptizari, epist. 71 et 73. Unde Adelphius a Thasvalte in concilio Carthaginiensi: *Sine causa quidam, inquit, falso et invidioso verbo impugnant veritatem, ut rebaptizare nos dicant, quando Ecclesia hæreticos non rebaptizet, sed baptizet*, p. 334 novæ

τικανοί, ὅτι περὶ μὲν ἐκείνων κανῶν ἐξεφωνήθη, εἰ καὶ διάφορος τὰ δὲ κατὰ τούτους ἀποσεσιώνηται. Ἡμεῖς μὲντοι ἐνὶ λόγῳ ἀναβαπτίζομεν (8) τοὺς τοιούτους. Εἰ δὲ παρ' ὑμῶν ἀπαγορεύεται τὸ τοῦ ἀναβαπτισμοῦ, ὡσπερ οὖν καὶ παρὰ Ῥωμαίοις, οἰκονομίας τινὸς ἔνεκα· ἀλλ' ὁ ἡμέτερος λόγος ἰσχύον ἔχεται. Ὅτι ἐπειδὴ, ὡσπερ Μαρκιωνιστῶν ἐστὶν ἀποβλάστημα ἢ κατ' αὐτοὺς αἵρεσις, βδελυσσομένων τὸν γάμον, καὶ ἀποστρεφομένων τὸν οἶνον, καὶ τὴν κτίσιν τοῦ Θεοῦ μεμιασμένην εἶναι λεγόντων, οὐ δεχόμεθα αὐτοὺς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐὰν μὴ βάπτισθωσιν εἰς τὸ ἡμέτερον βάπτισμα. Μὴ γὰρ λεγέτωσαν ὅτι Εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐβαπτισθημεν, οἱ γὰρ, κακῶν ποιητῶν ὑποτιθέμενοι τὸν Θεόν, ἐφραμίλλως τῷ Μαρκιῶνι καὶ ταῖς λοιπαῖς αἵρεσεσιν. Ὡστε, ἐὰν ἀρέσῃ τοῦτο, δεῖ πλείονας ἐπισκοποὺς ἐν ταυτῷ γενέσθαι, καὶ οὕτως ἐκθέσθαι τὸν κανόνα, ἵνα καὶ τῷ ποιήσαντι τὸ ἀκίνδυνον ἦ, καὶ ὁ ἀποκρινόμενος τὸ ἀξιόπιστον ἔχη ἐν τῇ περὶ τῶν τοιούτων ἀποκρίσει.

MH'. Ἡ δὲ ἐγκαταλειφθεῖσα παρὰ τοῦ ἀνδρός, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, μένειν (9) ὀφείλει. Εἰ γὰρ ὁ Κύριος εἶπεν, ὅτι Ἐάν τις καταλίπη γυναῖκα ἐκτὸς λόγου πορνείας, ποιῆ αὐτὴν μοιχᾶσθαι ἐκ τοῦ μοιχαλίδα αὐτὴν ὀνομάσαι, ἀπέκλεισεν αὐτὴν τῆς πρὸς ἕτερον κοινωνίας. Πῶς γὰρ δύναται ὁ μὲν ἀνὴρ ὑπεύθυνος εἶναι, ὡς μοιχείας αἴτιος, ἢ δὲ γυνὴ ἀνέγκλητος εἶναι, ἢ μοιχαλὶς παρὰ τοῦ Κυρίου διὰ τὴν πρὸς ἕτερον ἀνδρα κοινωνίαν προσαγορευθεῖσα.

MΘ'. Αἱ πρὸς ἀνάγκην (10) γινόμεναι φθοραὶ ἀνεύθυνοι ἔστωσαν. Ὡστε καὶ ἡ δούλη, εἰ ἐβιάσθη παρὰ τοῦ οἰκείου δεσπότου, ἀνεύθυνος ἐστίν.

N'. Τριγαμίας νόμος οὐκ ἐστίν. Ὡστε νόμος γάμος τρίτος οὐκ ἄγεται. Τὰ μὲντοι τοιαῦτα ὡς ῥυπάσματα τῆς Ἐκκλησίας ὀρώμεν· δημοσίαις δὲ καταδίκαις (11) οὐχ ὑποβάλλομεν, ὡς τῆς ἀνεμμένης πορνείας αἰρετώτερα.

edit. Cum Basilio consentit canon 19 Nicænus, in quo statuitur eos qui ex Paulianis ad Ecclesiam catholicam confugiunt, rebaptizari debere.

(9) Μένειν. Editi ἄγαμος μένειν, sed prima vox in nullo reperitur ms. codice, nec necessaria est.

(10) Πρὸς ἀνάγκην. Zonaras stupro per vim illato sic veniam concedi existimat, ut diaconissa, si hanc contumeliam passa sit, deponatur. Probat opinionem suam ex canone 28 Basilii et ex primo Ancyrano. Sed tamen magnum videtur esse discrimen inter diaconissam, quæ nullum prorsus peccato consensum præbuit, et presbyterum qui illegitimis nuptiis imprudens implicatus est, ut in canone 28 Basilii legitur; aut sacrificavit, et postea reluctatus est, ut refertur in canone primo Ancyrano.

(11) Καταδίκαις. Mirari subit cur id Basilius publice condemnari neget, quod in can. 4 ab Eucharistia quinquennium excludi decernit. Sed observandum est trigamos, et si annis quinque ab Eucharistia removerentur, non tamen in flentium aut substratorum locum, veluti in graviore peccato, amandatos fuisse. Erant enim hi duo ordines ad pœnitentiæ notam maxime insignes, ita ut sub-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σ΄.

EPISTOLA CC*.

Basilii morbis et negotiis detentus nihil Amphilochio per totam hiemem scripserat, sed oblata occasione scribit per Meletium: hortatur ut sibi solutionem e corpore precetur, et Ecclesiae suae, sive se vivo, sive ad Dominum translato, curam suscipiat. Meletium et Melitium ei commendat, eumque invitatur ad memoriam S. Euppsychii.

Ἀμφιλοχίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰκονίου

A

Amphilochio, Iconii episcopo.

Ἡμᾶς ἀρρώστιαί ἐξ ἀρρώστων τε διαδέχονται, καὶ ἀσχολίαι ἐκκλησιαστικῶν τε ὁμοῦ πραγμάτων καὶ τῶν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπηρεαζόντων (12), συνέσχον παρὰ πάντα τὸν χειμῶνα, καὶ τὸν μέχρι ταύτης τῆς ἐπιστολῆς χρόνον. Διὸ οὔτε ἀποστεῖλαι τινα, οὔτε ἐπισκέψασθαι (13) τὴν εὐλάβειάν σου δυνατόν ἡμῖν ἐγένετο. Εἰκάζομεν δὲ καὶ τὰ σὰ τοιαῦτα ἕτερα εἶναι· οὐ κατὰ τὴν ἀρρώστιαν λέγω, μὴ γένοιτο· παράσχοι γὰρ ὁ Κύριος ὑγίαν τῷ σώματι σου διαρκῆ πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ· ἀλλ' ὅτι ἡ μέριμνα τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ σοὶ τὸν αὐτὸν ἐμβάλλει περισπασμόν. Καὶ νῦν ἐμελλόν τινα ἀποστελλεῖν αὐτοῦ τούτου ἕνεκεν, ὥστε γνωρίσῃ ἡμῖν τὰ περὶ τῆς διαθέσεώς σου. Ἐπεὶ δὲ ὁ ποθεινότατος υἱὸς Μελετίου, παραπέμπων τοὺς νεολέκτους, ὑπέμνησεν ἡμᾶς, ὅτι εἴη σε δι' αὐτοῦ προσιπεῖν, ἐδεξάμεθα τὴν ὑποθεσιν τῶν γραμμάτων ἄσμενοι, καὶ τῷ διακόνῳ (14) τῶν ἐπιστολῶν ἐπεδράμομεν, ἀνθρὶ ἐξακοροῦντι καὶ ἀντ' ἐπιστολῆς εἶναι, διὰ τε τὸ τοῦ τρόπου φιλάληθες, καὶ διὰ τὸ πρῶτον ἀγνωστῶν τῶν καθ' ἡμᾶς. Δι' οὗ παρακαλοῦμεν τὴν εὐλάβειάν σου προηγουμένως εὔχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα δῶ Κύριος ἐμοὶ μὲν ἀπαλλαγὴν τοῦ φορτικοῦ τούτου σώματος, ταῖς δὲ Ἐκκλησίαις αὐτοῦ τὴν εἰρήνην, σοὶ δὲ ἡσυχίαν καὶ ἀδειαὶ τοῦ, ἐπειδὴν διαθῆ (15) τὰ κατὰ τὴν Λυκαονίαν ἀποστολικῶς, ὡς ἐνήρξω, ἐπισκέπτεσθαι καὶ τὰ ὄσδε, καὶ τε ἐνδημῶμεν τῇ σαρκί, καὶ ἀποδημῆσαι ἤδη πρὸς τὸν Κύριον ἐπιταχθῶμεν, ἵνα αὐτός, ὡς ἰδίῳν, ὅπερ οὖν καὶ ἐστίν, ἀντέχη τῶν καθ' ἡμᾶς τόπων καὶ στηρίξης μὲν τὰ σαθρὰ, ἐπεγείρης δὲ τὰ νωθρὰ, πάντα δὲ τῇ χάριτι τοῦ Πνεύματος, τοῦ ὄντος ἐν σοὶ, μετακομιῆς πρὸς τὸ εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ. Τοὺς δὲ τιμιωτάτους υἱοὺς ἡμῶν Μελέτιον καὶ Μελίτιον (16), οὓς πόρρωθεν οἶδας καὶ ἑαυτοῦ κρίνεις, ἔχε ἐν παρακαταθήκῃ, εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτῶν. Αὐταρχεὶς γὰρ

statorum locus proprie vocetur *pœnitentia* can. 22, ubi Basilius jubet raptores primo anno *flere*, secundo *ad auditionem admitti*, tertio *ad pœnitentiam*. At obscurior erat inter consistentes *pœnitentia*; mulierum adulterarum vita in periculum non veniebat, si in hoc ordine *pœnitentiam* agerent: nec usura et alia ejusmodi peccata, quæ inter consistentes expiata fuerant, aditum ad sacerdotium, Basilius judicio, præcludebant. Non immerito ergo Basilius publice trigamos condemnari negat, quos can. 4 non inter flentes aut substratos rejecit, sed duobus aut tribus annis audire, ac postea jussit consistere. Vide canonem 80, ubi de trigamis longe severius statuit. Balsamon et Zonaras trigamiam publice non condemnari idem esse putant ac non dissolvi; sed veriore, mea quidem sententia, Aristenus hanc causam affert, quod cum flentibus non collocarentur.

(12) Ἐπηρεαζόντων. Eadem utitur excusatione in epist. 203 ad episcopos maritimos, ubi sua cum iis, qui doctrinam veritatis impugnant, certamina commemorat. Videtur autem in utraque epistola

A

B

C

D

Morbi me ex morbis excipiunt, et occupationes tum ex negotiis ecclesiasticis ortæ, tum ab iis qui Ecclesiis nocent, exhibitæ, per totam hiemem et usque ad hujus epistolæ tempus detinuerunt. Quare nec quemquam mittere, nec pietatem tuam invisere, integrum nobis fuit. Conjicio autem et reliquas tuas res similiter se habere; non quoad valetudinem dico, absit; det enim Dominus sanitatem corpori tuo continuam ad exsequenda ipsius **298** mandata: sed quod sollicitudo Ecclesiarum te quoque simili modo districtum teneat. Et nunc eram aliquem missurus hac ipsa de causa, ut de rerum tuarum statu certior fierem. At ubi desideratissimus filius Meletius, qui milites recens collectos deducit, copiam esse indicavit, ut te ipsius opera salutarem, libenter amplexus sum scribendi occasionem, et ad ministrum litterarum accurri, virum qui possit etiam epistolæ esse loco, tum propter animum veriamantem, tum quod nihil rerum nostrarum ignoret. Per hunc tuam pietatem adhortamur, in primis ut pro me preceris, ut concedat Dominus mihi quidem solutionem ex hoc importuno corpore, suis autem Ecclesiis pacem, tibi vero quietem et facultatem, postquam more apostolico, ut cœpisti, res Lycaoniæ composueris, etiam huc nostra invisendi, sive in carne versemur, sive jam ad Dominum migrare jussi fuerimus, ut ipse tanquam tuarum, quod sane verum est, curam suscipias nostrarum regionum: ac infirma constabilias, languida excites, et omnia Spiritus, qui in te est, gratia in id quod Domino placitum fuerit, transmutes. Cæterum valde honorandos filios nostros Meletium et Melitium, quos jamdudum nosti, quosque tuos esse judicas, commendatos habe, ac pro ipsis precare. Hoc enim ipsis satis erit ad omnem securitatem. Quare et

non solum exhibita ab hæreticis nunquam quiescentibus negotia indicare, sed etiam operam quam in scribendo ad eos refellendos libro *De Spiritu sancto* impendebat.

(13) Ἐπισκέψασθαι. Hunc locum corruperunt qui in editis post hanc vocem addiderunt *τινὰ πρὸς τὴν*. Hæc enim desunt in novem mss.

(14) Τῷ διακόνῳ. Dubitat Tillemontius utrum litterarum minister intelligi debeat is qui fert litteras, an qui scribit. At liquet Meletium hic designari, eumque non alio quam perferendæ Basilius epistolæ munere perfunctum. Præterea *διάκονος*, sive minister litterarum, apud Basilium dici solet is qui eas perfert, ut perspicui potest ex pluribus locis, quæ longum sit annumerare.

(15) Διαθῆ. Multi codices non tamen antiquissimi *διαθῆς*. lidem infra *μετακομισῆς πρὸς τὸ*.

(16) Καὶ Μελίτιον. Legitur *Μελέτιον καὶ Μελίτιον* in omnibus fere melioris notæ codicibus, Harl., Med., Coisl. utroque et uno ex Regiis. Ibidem nonnulli veteres libri *ἔχε ἐν παραθήκῃ*.

* Alias CCCXCVII, scripta anno 375.

eos qui una cum tua sanctitate sunt, et clerum omnem, populumque qui a te pascitur, et religiosissimos fratres nostros ac comministros dignare nostro nomine salutare. Memoriae beatissimi martyris Euppsychii memineris, nec expectes ut moeam te iterum: neque des operam ut ad ipsum praestitutum diem accedas: sed ut hunc praevenias, nosque exhilares, si modo adhuc in terra versemur. Interim valens in Domino, ac pro nobis orans, serveris nobis et Dei Ecclesiis sancti gratia.

ευχόμενος (18) ἡμῶν, διαφυλαχθείης ἡμῖν καὶ ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιαῖς χάριτι τοῦ ἁγίου.

EPISTOLA CCI*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑ΄.

Pluribus de causis congregari cum Amphiloquio cupiebat Basilius; sed cum utrumque morbus detinisset, veniam petit Basilius ac vicissim concedit.

Amphiloquio, Iconii episcopo

B

Ἀμφιλοχίῳ, ἐπίσκοπῳ Ἰκονίου.

Multis de causis cupio tecum congregari, ut et te consiliario utar de rebus quæ in manibus sunt, ac omnino ut te longo videns intervallo solatium aliquod habeam absentiae. Sed cum eadem utrumque distinerint, tum quæ tibi incidit infirmitas, tum mea illa vetustior ægrotatio, quæ nondum abcessit; veniam utrique, si placet, uterque demus, ut per nosmetipsos culpam invicem dimittamus.

Πολλῶν ἔνεκεν ἐπιθυμῶ (19) συντυχεῖν σοι, ἵνα καὶ συμβούλῳ χρήσωμαι περὶ τῶν ἐν χερσὶ πραγμάτων, καὶ ὄλως, ἵνα διὰ μακροῦ θεασάμενός σε, ἔχω παραμυθίαν τινὰ τῆς ἀπολείψεως. Ἐπειδὴ δὲ τὰ αὐτὰ ἀμφοτέρους ἐπέσχευ, ἢ τε ὑμῖν συμβᾶσα ἀσθένεια, καὶ ἡ παλαιότερα ἡμῶν ἀρρώστια, μήπω ἀπολείψασα, ἀμφοτέροις δῶμεν συγγνώμην, εἰ βούλει, ἀμφοτέροι. ὥστε δι' ἑαυτῶν ἀλλήλους ἀφεῖναι τοῦ ἐγκλήματος.

299 EPISTOLA CCH**.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΒ΄.

Basilius morbi reliquiis detentus Amphiloquium rogat, ut synodus differatur in paucos dies: aut, si urgent negotia, ipse tanquam praesens numeretur.

Amphiloquio, Iconii episcopo.

C

Ἀμφιλοχίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

Et alias quidem pro magno ducerem cum gravitate tua congregari, sed nunc maxime, cum talis sit conveniendi causa. Sed quia reliquiae morbi mei tales sunt, ut ne minimum quidem mihi motum permittant, quippe qui, postquam curru ad martyres usque profectus sum, rursus fere in eundem reciderim morbum; ideo veniam mihi a vobis dari necesse est. Quod si fieri potest ut res in paucos dies differatur, et adero vobiscum, Deo largiente, et sollicitudines partiar. Sin autem urgent negotia, peragite, Deo adjuvante, quæ in manibus sunt: me autem inter vos tanquam praesentem, et eorum, quæ praeclare gerentur, socium annumerate. Sanus et in Domino lætus, et pro me orans serveris Dei Ecclesiae sancti gratia.

Καὶ ἄλλως μὲν καὶ πολλοῦ ἀξίον τὸ συντυγχάνειν τῇ σεμνότητι σου, νῦν δὲ καὶ μάλιστα, ὅτε τοιοῦτόν ἐστι τὸ συνάγον ἡμᾶς πρᾶγμα. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ λείψανα τῆς ἀρρώστιας μου τοιαῦτα, ὡς μηδὲ τὴν βραχυτάτην μοι κίνησιν συγχωρεῖν, ὅς γε, ἵνα τὴν μέχρι τῶν μαρτύρων (20) ὁδὸν ὀχλήματι πορευθῶ, πάλιν μικροῦ πρὸς τὴν αὐτὴν ὑπέστρεψα νόσον, ἀνάγκη συγγνώμης τυχεῖν παρ' ὑμῶν. Κἂν μὲν ἢ δυνατὸν ὑπερτεθῆναι τὸ πρᾶγμα ὀλίγαις ὑστερον ἡμέραις, καὶ συνέσομαι ὑμῖν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, καὶ κοινωνήσω τῶν φροντιστῶν. Ἐὰν δὲ ἐπείγῃ τὰ σπουδαζόμενα, πράξατε μὲν τῇ τοῦ Θεοῦ συνεργίᾳ τὰ ἐν χερσὶ συναριθμήσατε δέ με ἑαυτοῖς, ὡς παρόντα, καὶ τῶν καλῶς γινομένων συνεφαπτόμενον. Ἐρρωμένός καὶ εὐθυμός ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενός μου, φυλαχθείης τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ χάριτι τοῦ ἁγίου.

D

* Alias CCH. Scripta anno 375.

** Alias CCCXCVI. Scripta anno 375.

(17) Ἀδελφοῦς ἡμῶν. Pro his vocibus legitur ἐπισκόπους in codice Claromontano. Revera episcopus designat Basilius; sed hæc scriptura e margine videtur in textum irrepsisse.

(18) ὑπερευχόμενος. Hanc vocem, quæ deerat in editis, reperimus in octo mss. codicibus.

(19) Ἐπιθυμῶ. Vat. ἐπεθύμουν.

(20) Μέχρι τῶν μαρτύρων. Coniecit Tillemontius Basilius curru vectum fuisse ad Memoriam S. Euppsychii. Sed non quadrant tempora. Scripta enim

hæc epistola est multo ante mensem Septembrem, quo mense dies festus S. Euppsychii reolebatur. Multæ aliæ erant martyrum Memoriae prope Cæsaream, velut S. Julittæ et S. Gordii, tom. II, p. 34 et 141. Neutrum tamen a Basilio designari puto; quia utriusque anniversarius dies mense Januario redibat. Sed minime dubium quin plures alios habuerit Cæsarea. Nam Gregorius Nyssenus in epistola de iis qui adeunt Hierosolyma, declarat plura propemodum esse altaria in Cappadocia, quam in toto terrarum orbe, tom. III, p. 653.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΓ'.

Basilium cum episcopis maritimis congregari cupientem multa detinere: expectantem dum Cappadociam ab hæreticis vexatam inviserent, aut scriberent spes fessellit. Prior itaque scribit; seque ait paratum esse accusatoribus coram eis respondere, ac sese eorum iudicio committere. Sed rogat ne se indicta causa condemnent, nec aliorum communione videantur sibi non indigere, cum nihil hac cogitatione alienum magis sit ab unitate et ecclesiasticis institutis. Postulat ut vel ad se veniant, vel locum congressus indicent, nec sibi necessitatem afferant doloris, quem hactenus corde pressit, aliis Ecclesiis significandi. Hæc solus quidem scripsit, sed aliorum Cappadocum hortatu per fratrem Petrum presbyterum misit.

Τοῖς παραλιώταις ἐπισκόποις.

1, Ἐγένετό μοι πολλή ὀρμή τῆς συντυχίας ὑμῶν, καὶ ἀεὶ τι ἐπεγένετο (21) κώλυμα, ἐμποδίζον μου τῆ προθυμία. Ἡ γὰρ ἡ τοῦ σώματος ἀσθένεια συνεπόδισέ με (ἦν οὐκ ἀγνοεῖτε πάντως, ὅση μοι πάρεστιν ἐκ τῆς πρώτης ἡλικίας μέχρι τοῦ γήρωσ τούτου, συντραφεῖσά μοι, καὶ παιδεύουσά με, κατὰ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ πάντα ἐν σοφίᾳ οἰκονομοῦντος Θεοῦ), ἡ αἰτῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιμέλεια, ἡ οἱ πρὸς τοὺς ἐπανισταμένους τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας ἀγῶνες. Διὸ μέχρι τοῦ παρόντος ἐν θλίψει πολλῇ καὶ λύπῃ διαίγω, συνειδῶς, ὅτι τὸ καθ' ὑμᾶς ἐλλέλειπται μοι. Ἐγὼ γὰρ ἀκούσας παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ διὰ τοῦτο τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιδημίαν καταδεξαμένου, ἵνα καὶ τοῖς ὑποδείγμασι τῶν πρακτέων ῥυθμίσῃ τὸν βίον ἡμῶν, καὶ διὰ τῆς ἰδίας φωνῆς ἀναγγεῖλῃ ἡμῖν τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, ὅτι Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους (22)· καὶ ὅτι ἐξιτήριο δῶρον (23) τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, μέλλων συμπληροῦν τὴν ἐν σαρκὶ οἰκονομίαν, τὴν ἑαυτοῦ εἰρήνην ὁ Κύριος κατέλιπεν εἰπὼν· Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν (24)· οὐ δύναμαι πείσαι ἑμαυτὸν, ὅτι ἄνευ τῆς ἐν ἀλλήλοις ἀγάπης καὶ ἄνευ τοῦ, τὸ εἰς ἐμὲ ἔχου (25), εἰρηνεύειν πρὸς πάντας δύναμαι ἄξιός κληθῆναι δούλος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πολὺν μὲν γὰρ ἀνέμεινα χρόνον, εἶποτε καὶ παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης γένηται τις πρὸς ἡμᾶς ἐπισκεψίς. Οὐ γὰρ ἀγνοεῖτε, ὅτι, δημοσίᾳ προκείμενοι πᾶσιν, ὥσπερ οἱ ἐν τῇ χαλάσσει προβεβλημένοι σκόπελοι, ἡμεῖς τὸν θυμὸν τῶν αἰρετικῶν κυμάτων ὑποδεχόμεθα, καὶ περὶ ἡμᾶς ῥηγγύμενοι (26), τὰ κατόπιν ἡμῶν οὐκ ἐπικλύζουσι. Τὸ δὲ ἡμεῖς, ὅταν εἶπω, οὐκ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀναφέρω δύναμιν, ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, τοῦ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῶν ἀνθρώπων τὸ δυνατόν ἑαυτοῦ δεικνύοντος, καθά ῥησιν ὁ

⁷⁷ Joan. xiii, 35. ⁷⁸ Joan. xiv, 27.

(21) Ἐπεγένετο. Ita mss. septem. Editi ἐγένετο. Paulo post. Harl. et Med. συνεπόδισέ με. Editi ἐνεπόδισέ μοι. Ibidem Vat. et Reg. primus τὴν προθυμίαν.

(22) Ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Ita tres vetustissimi codices, Harl. prima manu, Med. et Coisl. primus, qui ad marginem habet vulgatam lectionem eadem manu, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις. Habent etiam ἔχητε duo alii mss. Editi ἔχετε.

(23) Ἐξιτήριο δῶρον. Gregorius Nazianzenus orat. 14, p. 223 *Christus hinc discedens, inquit, pacem reliquit nobis, ὥσπερ ἄλλο τι ἐξιτήριο, veluti aliud quoddam extremum munus.* Ideo autem hoc testimonium Gregorii attuli, quia appositum videtur ad emendandum quod supra legitur in libro *De Spiritu sancto*, cap. 29, n. 73, nempe Athenogenem reliquisse hymnum discipulis suis ὥσπερ τι ἀλεξήτηριον, *tanquam aliquod amuletum.* Satius vi-

EPISTOLA CCIII*.

Maritimis episcopis

1. Inerat mihi magnum desiderium vestri congressus, sed semper aliquid supervenit impedi- menti, meæ obstans cupiditati. Vel enim me corporis infirmitas constrinxit (quam prorsus non ignoratis, quanta mihi adsit, a prima ætate ad hanc usque senectutem enutrita mecum, meque castigans secundum justum Dei iudicium, qui omnia in sapientia moderatur), vel Ecclesiarum sollicitudines, vel cum iis, qui doctrinam veritatis impugnant, certamina. Quocirca in hunc usque diem in multa afflictione tristitiaque dego, eo quod mihi conscius sim vestra mihi deesse. Ego enim cum audiverim a Deo, qui eam ob causam carnem assumere voluit, ut et exemplis rerum agendarum dirigeret vitam nostram, et propria voce annuntia- ret nobis Evangelium regni: cum, inquam, ex eo audiverim: *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si diligatis invicem* ⁷⁷, cumque extremum munus discipulis suis, suam **300** in carne dispensationem absoluturus, pacem suam Dominus reliquerit, dicens: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis* ⁷⁸; mihi ipse persuadere non queo, me sine mutua charitate, et nisi, quantum in me est, pacem cum omnibus habeam, dignum posse Jesu Christi servum vocari. Longo enim exspectavi tempore, an et vestra nos aliquando charitas visitaret. Non enim ignoratis, nos palam omnibus propositos, veluti scopulos in mari prominentes, furorem fluctuum hæreticorum excipere; eosque dum circa nos franguntur, eaque retro nos sunt, non alluere. Illud autem, *nos*, cum dico, non ad humanas refero vires, sed ad Dei gratiam, qui in hominum imbecillitate potentiam suam declarat, quemadmodum ait propheta ex persona Domini

detur legere, ut in quatuor mss., ὥσπερ ἄλλο τι ἐξιτήριο.

(24) Ὑμῖν. Hanc vocem addidimus ex sex veteribus libris. Ibidem editi τῆς πρὸς ἀλλήλους. Quatuor mss. τῆς εἰς ἀλλήλους. Tres vetustissimi ut in textu.

(25) Ἄνευ τοῦ, τὸ εἰς ἐμὲ ἔχου. Emendavimus ope duorum codicum, Harl. et Med., quod prave in aliis et editis legebatur, ἄνευ τοῦ εἰς ἐμὲ ἔχουτος. Paulo post etsi satis commode Reg. secundus et Coisl. secundus habent ἀξίως κληθῆναι, non tamen mutavimus scripturam aliorum mss. et editorum, quæ vitiosa non videtur.

(26) ῤηγγύμενοι. Ita Haganoensis editio et Basileensis prima et sex mss. Editiones aliæ ῤηγγύμενα.

Alias LXXVII. Scripta anno 375.

dicens : *An me non timebitis, qui arenam mari terminum posui*⁷⁹? nam omnium infirmissima ac vilissima re, arena, ingens ac grave pelagus constrinxit Omnipotens. Quoniam igitur et res nostræ sic se habent; par erat a vestra charitate aliquos ex germanis fratribus continenter mitti, qui nos afflictos inviserent, et amicas litteras ad nos venire crebrius, quæ partim studium nostrum confirmarent, partim vero, si qua in re offendimus, corrigerent. Non enim negamus nos innumeris erratis obnoxios esse, cum homines simus et in carne vivamus.

2. Sed quia superiori tempore, vel minus videntes quid deceret, non præstitistis quæ nobis debebantur, fratres in primis colendi, vel nonnullorum in nos calumniis præoccupati dignos non judicastis, quos ex charitate inviseretis; ecce nunc priores scribimus: ac illata nobis crimina, profitemur paratos esse, coram vobis diluere; modo tantum adducantur qui nobis injuriam faciunt, ut contra nos adversa fronte coram vestra pietate prodeant. Nam et nos convicti peccatum nostrum agnoscemus: et vobis postquam convicti fuerimus, venia erit apud Dominum, quod vos ex nostra peccatorum communione subtraxeritis: et qui convicerint, mercedem habebunt, ut qui occultam nostram malitiam patefecerint. Sed si antequam convincamur, nos condemnetis; nos quidem nihil lædemur, nisi quod rei omnium nobis pretiosissimæ, charitatis vobiscum intercedentis, jacturam faciemus: vos vero et hoc idem pati, si nos non habeatis, et cum **301** Evangelio videbimini pugnare dicenti: *Nunquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit, et cognoverit quid faciat*⁸⁰? Et qui in nos calumnias effundit, eorum quæ dicit argumenta non proferens, comperietur sibi ipse nomen pravum asciscere ex illegitimo verborum usu. Calumniantem enim quomodo vocare convenit, nisi ei cognomen, quod ex ipsa re profitetur, imponendo? Neque igitur is qui nobis conviciatur, diabolus sit, sed accusator: imo vero

⁷⁹ Jer. v, 22. ⁸⁰ Joan vii, 51.

(27) Πάντων. Deest in Vat, et duobus aliis. Paulo post editi τοιοῦτό τι. Uterque Coisl. et Harl, et uterque Reg. ut in textu.

(38) Ἡρὸς ἡμᾶς. Editi addunt ἐπιτρέψασθαι. Duo mss. ἐπιτρέψατε. Sed multo commodius hoc verbum deest in Harlæano, Medicæo et duobus aliis.

(29) Ἐπανορθούμενα Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Editi διορθούμενα.

(30) Παραλείπετε. Sic Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis. Editi παραλείπεται Ibidem Coisl. primus et alii non nulli τὰ ὀφειλόμενα ὑμῖν. Sed præferenda videtur aliorum mss. et editorum scriptura.

(31) Ἔχειν. Ita mss. octo. Editi ἔχοντες. Ibidem editi μόνως εἶν. Harl., Coisl. primus et alii nonnulli ut in textu.

(32) Τῶν ἀμαρτωλῶν. Harl. τῶν ἀμαρτιῶν.

A προφήτης ἐκ προσώπου Κυρίου λέγων. Ἡ ἐμὲ οὐ φοβηθήσεσθε, τὸν τιθέντα ἄμμον ὄριον τῆ θαλάσσης; τῷ γὰρ ἀσθενεστάτῳ πάντων (27) καὶ εὐκαταφρονήτῳ πράγματι, τῆ ψάμμῳ, τὴν μεγάλην καὶ βροεῖαν θάλασσαν ἐπέδησεν ὁ δυνατός. Ἐπεὶ οὖν τοιοῦτόν τι ἐστὶ καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς. ἀκόλουθον ἦν παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης καὶ τῶν γνησίων τινᾶς ἀποστέλλεσθαι συνεχῶς εἰς ἐπίσκεψιν ἡμῶν τῶν καταπονουμένων, καὶ γράμματα ἀγαπητικὰ φοιτῶν πρὸς ἡμᾶς (28) συνεχέστερον, τοῦτο μὲν σταρίζοντα ἡμῶν τὴν προθυμίαν, τοῦτο δὲ, καὶ εἴ τι σφαλόμεθα ἐπανορθούμενα (29). Οὐκ ἀρνούμεθα γὰρ μυρίοις σφάλμασιν ὑποκεῖσθαι, ἄνθρωποι ὄντες καὶ ἐν σαρκὶ ζῶντες.

B 2. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸν πρὸ τούτου χρόνον, ἢ διὰ τὸ μὴ συνιδεῖν τὸ πρέπον, παρελίπετε (30) τὰ ὀφειλόμενα ἡμῖν, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, ἢ διὰ τὸ προληφθῆναι παρὰ τινῶν εἰς τὰς καθ' ἡμῶν διαβολάς, οὐκ ἐνομισατε ἡμᾶς ἀξίους εἶναι ἀγαπητικῆς ἐπισκέψεως: ἰδοὺ νῦν καὶ κατάρχομεν τοῦ γράμματος αὐτοῖ, καὶ τὰς ἐπιφερομένας ἡμῖν αἰτίας ὁμολογοῦμεν ἐτοιμῶς ἔχειν (31) ὑφ' ὑμῶν ἀποδύσασθαι. μόνον εἶν καταδέχονται οἱ ὑβρίζοντες ὑμᾶς, ἀντιπρόσωποι ἡμῖν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας καταστῆναι. Ἐλεγχθέντες μὲν γὰρ καὶ ἡμεῖς τὴν ἀμαρτίαν ἡμῶν ἐπιγνωσόμεθα: καὶ ὑμεῖς μετὰ τοὺς ἐλέγχους συγγνώμην ἔξετε παρὰ τῷ Κυρίῳ, ἐκ τῆς τῶν ἀμαρτωλῶν (32) ἡμῶν κοινωνίας ἑαυτοὺς ὑποστέλλοντες: καὶ οἱ ἐλέγχοντες, μισθὸν ἔξουσιν, ὡς τὴν κεκρυμμένην ἡμῶν κακίαν δημοσιεύσαντες. Ἐὰν δὲ πρὸ τῶν ἐλέγχων καταδικάζητε ἡμᾶς, ἡμεῖς μὲν οὐδὲν ἐσόμεθα ἠδικημένοι, ἐκτὸς τοῦ ζημιωθῆναι τὸ πάντων ἡμῖν τιμιώτατον κτῆμα τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην (33) Ὑμεῖς δὲ, καὶ τοῦτο αὐτὸ πείσεσθαι (34) ἡμᾶς οὐκ ἔχοντες, καὶ τῷ Εὐαγγελίῳ δοξετε μάχεσθαι τῷ εἰπόντι. Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρινεὶ τὸν ἄνθρωπον, εἴν μὴ ἀκούσῃ πρῶτον, καὶ γνῶ τι ποιεῖ; Ὁ δὲ καταχέων ἡμῶν τὰς λοιδορίας, τὸν δὲ τῶν λεγομένων ἐλεγχον μὴ ἐπάγων, φανήσεται πονηρὰν ἑαυτῷ προσηγορίαν ἐπενεγκῶν, ἐκ τῆς ἀτόπου τῶν λόγων χρήσεως. Τὸν γὰρ διαβάλλοντα πῶς ἄλλως προσῆκεν ὀνομάζειν, ἢ οὐχὶ ἦν ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἐπιτηδεύει προσηγορίαν αὐτῷ τιθεμένου; Μῆτε οὖν ὁ λοιδορῶν

(33) Τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην. Combefisius pronuntiat plane legendum πρὸς ἡμᾶς. Sed nihil prorsus mutandum. His enim verbis, τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην, designat Basilius charitatem sibi cum maritimis episcopis intercedentem. Simili sensu legimus in epist. 243, τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην amicitiam mihitecum intercedentem. Unde etiam illud Plutarchi in libro Περὶ πολυφιλίας, Τὸ σφόδρα φιλεῖν καὶ φιλεῖσθαι πρὸς πολλοὺς οὐκ ἐστίν, vehementer diligere ac diligi inter multos non contingit.

(34) Πείσεσθαι. Sic cum Harl., Vat. et Coisl. primo legimus, referendo ad verbum quod sequitur, nempe δοξετε. Editi πείσεσθε. Paulo post Med. et Coisl. primus ὁ νόμος ὑμῶν. Legitur ἡμῶν in Harlæano codice. Quatuor alii mss. ὁ νόμος κοῖνει.

ἡμᾶς διάβολος ἔστω, ἀλλὰ κατήγορος· μᾶλλον δὲ μηδὲ τὸ τοῦ κατηγόρου δεχέσθω ὄνομα, ἀλλ' ἀδελφός ἔστω ἐν ἀγάπῃ νοουθετῶν, καὶ ἐπὶ διορθώσει ἐπάγων τὸν ἐλεγχόν· μήτε ὑμεῖς λοιδοριῶν γένησθε (35) ἀκροαταί, ἀλλ' ἐλέγχων δοκιμασταί· μήτε ἡμεῖς ἀνιάτρευτοι καταλειφθῶμεν, μὴ φανερωμένης ἡμῖν τῆς ἀμαρτίας ἡμῶν.

3. Μὴ γὰρ ἐκεῖνος ὑμᾶς ὁ λοθισμὸς κατεχέτω, ὅτι οἱ τὴν παραλίαν οἰκοῦντες ἔξω ἔσμεν τοῦ πάθους τῶν πολλῶν, καὶ οὐδὲν τῆς παρ' ἐτέρων ἐπικουρίας δεόμεθα· ὥστε τίς ἡμῖν χρεῖα τῆς πρὸς ἐτέρους κοινωνίας; Ὁ γὰρ Κύριος τὰς μὲν νήσους τῆς (36) ἠπείρου διὰ θαλάσσης διέστησε, τοὺς δὲ νησιώτας τοῖς ἠπειρώταις διὰ τῆς ἀγάπης συνέδησεν. Οὐδὲν ἡμᾶς χωρίζει ἀπ' ἀλλήλων, ἀδελφοί, ἐὰν μὴ τῆ προαιρέσει τὸν χωρισμὸν ὑποστῶμεν. Εἰς ἡμῶν Κύριος, μία πίστις, ἐλπὶς ἡ αὐτή. Εἴτε κεφαλὴν ἑαυτοῦς τῆς καθόλου Ἐκκλησίας λογίζεσθε, οὐ δύναται ἡ κεφαλὴ εἰπεῖν τοῖς ποσὶ, Χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχω· εἴτε καὶ ἐν ἄλλῃ τάξει τῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν ἑαυτοῦς τάσσετε, οὐ δύνασθε λέγειν τοῖς ἐν τῷ αὐτῷ σώματι κατατεταγμένοις (37) ἡμῖν τὸ, Χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχομεν. Αἱ τε γὰρ χεῖρες ἀλλήλων δέονται, καὶ οἱ πόδες ἀλλήλους στηρίζουσι, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ συμφωνίᾳ τὸ ἐναργές τῆς καταλήψεως ἔχουσιν. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ὁμολογοῦμεν τὸ ἑαυτῶν ἀσθενές· καὶ ἐπιζητοῦμεν τὴν σύμπνοιαν ὑμῶν. Οἶδαμεν γὰρ, ὅτι, κἂν μὴ παρήτε τῷ σώματι, τῇ διὰ τῶν εὐχῶν βοήθεια μέγα παρέξτε ἡμῖν ἐν τοῖς ἀναγκαιότατοις καιροῖς ὄφελος. Ὑμᾶς δὲ οὐκ ἔστιν οὔτε παρὰ ἀνθρώποις εὐπροεπές, οὔτε τῷ Θεῷ εὐάρεστον ταῖς τοικύταις κεχρησθαι φωναῖς, αἷς οὐδὲ τὰ ἔθνη κέχρηται τὰ μὴ εἰδῶτα τὸν Θεόν. Ἀλλὰ κακείνα ἀκούομεν, κἂν εἰς πάντα αὐτάρκη τὴν χώραν νέμονται, τῆς γοῦν τῶν μελλόντων ἕνεκεν ἀδελφίας τὴν πρὸς ἀλλήλους συμμαχίαν ἀσπάζεσθαι, καὶ τὴν ἐπιμιξίαν ὡς ἔχουσάν τι κέρδος μεταδιώκειν. Ἡμεῖς δὲ ἐκείνων ὄντες τῶν πατέρων, οἱ ἐνομοθέτησαν διὰ μικρῶν χαρακτήρων τὰ τῆς κοινωνίας (38) σύμβολα ἀπὸ περάτων τῆς γῆς εἰς πέρατα περιφέρεσθαι, καὶ πάντας πᾶσι πολίτας καὶ οἰκείους εἶναι, νῦν ἀποτέμνομεν ἑαυτοῦς τῆς οἰκουμένης, καὶ οὔτε ἐπαισχυνοῦμεθα τῇ μονώτει, οὔτε ζημίαν φέρειν τὸν διασπασμὸν τῆς ὁμονοίας τιθέμεθα· οὔτε φρίτσομεν, ὅτι εἰς ἡμᾶς φθάνει ἡ φοβερὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν προφητεία, εἰπόντος, ὅτι Διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγέσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν.

4. Μὴ ταῦτα, ἀδελφοί τιμιώτατοι, μὴ ἀνάσχησθε τοῦτο (39), ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς παρελθοῦσι παρακαλέσατε ἡμᾶς γράμμασιν εἰρηνικοῖς καὶ ἀγαπητικαῖς προσφωνήσεσιν, οἷον εἰ πράξις τιμὴ ἐπαφῆ τὸ τῆς καρδίας ἡμῶν ἔλκος, ὃ ἐκ τῆς παρελθούσης ἀμελείας ἐνεποιήσατε ἡμῖν, παραμυθούμενοι· Καὶ εἴτε αὐτοὶ

A neque accusatoris accipiat nomen, sed frater sit admonens in charitate, et ad emendationem arguens; neque vos conviciorum auditores sitis, sed argumentorum iudices: neque nos incurati relinquamur, nostro nobis non indicato delicto.

3. Non enim vos illa cogitatio detineat: Nos qui maritima loca incolimus, extra multorum malum sumus, nec aliorum indigemus auxilio: quomobrem quid nobis opus est cum aliis communio? Dominus enim insulas quidem a continente per mare divisit: insularum vero incolas per charitatem cum incolis continentis junxit. Nihil nos ab invicem, fratres, separat, nisi animi proposito dissociemur. Unus nobis est Dominus, una fides⁸¹, spes eadem. Sive caput vos ipsos universæ Ecclesiæ existimatis, non potest caput dicere pedibus: Non est mihi opus vobis. Sive vos in alio membrorum ecclesiasticorum ordine reponitis, nobis in eodem corpore constitutis non potestis dicere: Vestri non indigemus⁸². Nam et manus altera alterius eget, et pes alter alterum firmat, et oculi per concordiam clare ac perspicue vident. Nos enim nostram ipsorum imbecillitatem confitemur, ac conspiracyem vestram exposcimus. Novimus enim fore, ut etiamsi corpore non adsitis, precum subsidio non parum nobis emolumenti, temporibus maxime necessariis, afferatis. Vos autem nec coram hominibus decorum est, nec Deo placitum ejusmodi uti vocibus quibus ne gentes quidem utuntur, quæ Deum ignorant. Quin et illas audimus, etiamsi omnibus abundantem regionem incolant, saltem ob incertum futurorum eventum, fœdus inter se libenter inire, ac commercium tanquam alicui rei utile persequi. Nos autem ex illis orti patribus, qui legem tulerunt, ut brevibus notis communionis signa a terminis orbis terrarum usque ad terminos circumferrentur, atque omnes omnibus cives et propinqui essent: nunc nos ipsi abscindimus ab orbe terrarum, nec nos pudet solitudinis: nec damnum ferre distractionem concordiae ducimus: neque horremus, quod ad nos pervenerit formidanda prophetia Domini nostri, qui dixit: *Quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum*⁸³.

D 4. Nolite, fratres reverendissimi, nolite hoc ferre sed nos potius de præteritis consolemini, pacificis litteris et amicis salutationibus, veluti **302** leni quodam contactu, pectoris nostri vulnus, quod nobis per præteritam incuriam fecistis, demulcentes. Ac sive ipsi vultis ad nos accedere,

⁸¹ Ephes. iv, 5. ⁸² I Cor. xii, 12-21. ⁸³ Matth. xxiv, 12.

(35) Γένεσθε. Harl. et Med. γίνεσθε.

(36) Τὰς μὲν νήσους τῆς. Ita sex mss. Editi τὰς νήσους μὲν ἀπὸ τῆς.

(37) Κατατεταγμένοις. Ita mss. septem. Editi τεταγμένοις. Ibidem Harl. et Med. οὐκ ἔχω.

(38) Κοινωνίας. Ita Harl., Med, et Coisl. primus,

qui tamen habet in margine ἐπιμιξίας, ut editi.

(39) Τοῦτο. Hanc vocem apposuimus ex mss. septem, pro eo quod erat in editis ταῦτα. Deest primum ταῦτα in duobus codicibus non antiquissimis, nempe Regio primo et Coisl. secundo.

et per vos ipsi morbos nostros perscrutari, utrum vere tales sint, quales auditis, an ex mendacii ad- ditamentis graviora vobis peccata nostra nuntien- tur, etiam id fiat. Parati sumus supinis manibus advenientes vos excipere, nosque ipsi ad diligens examen offerre; tantummodo iis quæ fient, præeat charitas. Sive vultis apud vos aliquem locum de- signare, in quo et debitum vobis visitationis offi- cium persolvamus; et nos ipsi, quantum fieri po- test, probandos exhibeamus, ut et præterita sa- nentur, et deinceps nullus calumniæ locus relin- quatur; et hoc fiat. Omnino enim, quemquam infirmam circumferimus carnem, tamen quandiu respirabimus, nihil debemus eorum omittere, quæ ad ædificationem Ecclesiarum Christi pertinent. Itaque hanc nostram obtestationem ne eludatis, neque nos eo necessitatis adducatis, ut et aliis dolorem nostrum aperiamus. Nam hactenus, quod quidem vos non lateat, fratres, mœstitam in nobis ipsis premimus; cum pudeat remotioribus nostris communicatoribus, vestram a nobis aliena- tionem declarare, ne et illos affligamus, et gaudium his qui nos oderunt, afferamus. Nunc solus hæc scri- psi; sed de consilio omnium in Cappadocia fra- trum misi, qui et me rogarunt ut ne quovis uterer ministro litterarum, sed idoneo viro, qui quæcunque omisimus in epistola, ne longius sermo protrahe- retur, sua ipsius prudentia, quam ex Dei gratia ha- bet, expleat. Dicimus autem oplissimum nobis ac religiosissimum fratrem Petrum compresbyterum, quem et excipite in charitate, atque ad nos cum pace dimittite, ut nobis bonorum nuntius sit.

EPISTOLA CCIV*.

Queritur Basilius apud presbyteros Neocæsarienses, ac per eos apud totam civitatem, quod cum sibi tot ac tantæ cum illis necessitudines intercedant, absentem se condemnent et oderint, ac calum- niis in vitam suam et fidem instructis aures præbeant. Declarat se non tam sua, quam illorum causa ad defensionem aggredi. Postulat ut si sanabilia sunt sua peccata, admoneatur; sin autem insana- bilia, publice ab adversario prodeunte arguatur. Quod spectat ad fidem, rogat ut idoneis instructi dem suam defendit et ex puerili institutione accepta ab avia Macrina; et ex perpetuo Arianæ hære- sis odio, ex qua si quos redeuntes suscepit, fidem Nicænam confitentes recepit, idque comprobante demonstrat ab illarum Ecclesiarum communionem discessuros, si a sua discedant, ac rogat ne se cogant Ecclesiam Cæsariensem et Neocæsariensem conjunctionis.

Ad Neocæsarienses.

1. Multo tempore siluimus inter nos, fratres, omni honore dignissimi nobis ac charissimi, non secus ac qui ad iram concitati **303** sunt. Quis au- tem ira iratus et implacabilis injuriæ auctori, ut ortam ex odio iracundiam per totam fere hominis

* Alias LXXV. Scripta anno 375.

(40) Οἷα ἀκούετε. Ita mss. septem. Editi δὲ ἀκούετε.

(41) Ἠγείσθω. Ita tres vetustissimi codices. Editi προηγείσθω. Paulo post editi καὶ ἡμῖν τό. Sex mss. ut in textu. Ibidem legimus γενόμενοι et infra γε- νέσθω, quia sic habent plerique mss.

(42) Διαβολαῖς. Sic tres vetustissimi codices cum duobus aliis. Editi διάβολῆς.

(43) Ἀναπνέωμεν. Ita Harl. et Coisl. primus. Non-

βούλεσθε πρὸς ἡμᾶς ἀπαντῆσαι, καὶ δι' ἑαυτῶν ἐρευνῆ-σαι τὰ ἀβρόσθηματὰ ἡμῶν, εἰ οὕτως τοιαῦτὰ ἐστὶν οἷα ἀκούετε (40), ἢ ταῖς ἐκ τοῦ ψεύδους προσθήκαις βαρύτερα ὑμῖν ἀπαγγέλλεται τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν, γενέσθω καὶ τοῦτο· ἔτοιμοι ἡμεῖς ὑπὲρ τῆς παρουσίας ὑμῶν ὑποδέξασθαι, καὶ προθεῖναι ἑαυτοὺς εἰς ἀκριβῆ βιά-σανον· μόνον ἀγάπη ἡγείσθω (41) τῶν γινομένων· εἴτε καὶ βούλεσθε παρ' ἑαυτοῖς ὑποδεῖξαι τινα τόπον, ἐν ᾧ γενόμενοι, καὶ ὑμῖν τὸ ὀφειλόμενον τῆς ἐπισκέψεως χρέος ἀποπληρώσομεν, καὶ ἑαυτῶν τὴν ἐνδεχομένην πείραν πα-ρέξομεν, ὥστε καὶ τὰ προλαβόντα ἰάσασθαι, καὶ τοῦ λοι-ποῦ μηδεμίαν διαβολαῖς (42) χώραν καταλιπεῖν· καὶ τοῦτο γενέσθω. Πάντως γάρ, εἰ καὶ ἀσθενῆ περιφέρομεν σάρκα, ἀλλ' εἰς ἀναπνέωμεν (43), ὑπεύθυνοί ἐσμεν μη-δεὶν ἐλλιμπάνειν τῶν εἰς οἰκοδομὴν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ. Μὴ οὖν παραλογίσθησθε ἡμῶν τὴν παράκλησιν ταύτην, μὴ εἰς ἀνάγκην ἡμᾶς ἀγάγητε, καὶ πρὸς ἄλλους ἐξειπεῖν τὴν ὀδύνην ἡμῶν. Μέχρι γὰρ νῦν, γινώσκετε, ἀδελφοί, ἐν ἑαυτοῖς τὴν λύπην στέγομεν, αἰσχυρόμενοι τοῖς πόρρωθεν ἡμῶν κοινωνικοῖς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἄλλο-τριῶσιν ὑμῶν διαγγελῆσαι· ἵνα μὴ κάκεινους θλίψωμεν, καὶ χαρὰν τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς ἐμποιήσωμεν. Ταῦτα μό-νος ἐπέστειλα νῦν· γνώμη δὲ τῶν ἐν Καππαδοκίᾳ πάντων ἀδελφῶν ἐπεμψα (44), οἱ καὶ παρεκάλεσάν με, μὴ τῷ τυχόντι χρῆσασθαι διακόνῳ τοῦ γράμματος, ἀλλ' ἀνδρὶ, ὃς δυνήσεται ὅσα διὰ τῆς ἐπιστολῆς παρήκαμεν, φοβού-μενοι μὴ εἰς ἀμετρίαν πολλὴν τὸν λόγον ἐκβάλωμεν, ταυ-τα διὰ τῆς ἑαυτοῦ συνέσεως, ἣν ἔχει ἐκ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἀναπληρῶσαι· λέγομεν δὲ τὸν ποθεινότατον ἡμῖν καὶ εὐλαβέστατον ἀδελφόν Πέτρον τὸν συμπρεσβύ-τερον, ὃν καὶ δέξασθε ἐν ἀγάπῃ καὶ προπέμψατε πρὸς ἡμᾶς εἰρηνικῶς, ἵνα γένηται ἡμῖν ἀγαθῶν ἀγγελος.

EPISTOLA ΣΔ'.

Τοῖς Νεοκαισαρευσιν (45).

1. Πολὺν χρόνον ἀπεσιωπήσαμεν πρὸς ἀλλήλους, ἀδελφοί τιμιώτατοι ἡμῖν καὶ περιπόθητοι, ὡσπερ οἱ πρὸς ὀργὴν διαναστάντες. Καίτοι τίς οὕτω βαρύ-μηνις καὶ θυσδιάλλακτος τῷ λελυπηκότι, ὥστε ὅλη σχεδὸν ἀνθρώπου γενεᾶ τὴν ἐκ τοῦ μισοῦς ὀργὴν

nulli alii ἀναπνέομεν. Editi δὲ πνέομεν.

(44) Ἐπεμψα. Ita Harl. et Med. multo melius quam editi ἔγραψα.

(45) Τοῖς Νεοκαισαρευσιν. Scripta est hæc epi- stola presbyteris Neocæsariensibus, per quos ait infra, n. 2, se totam civitatem alloqui. Eandem epistolam indicat in epist. 207, cum ait se antea toti scripsisse presbyterio, nec responsum acce- pisse.

συμπαρεκτείναι; Ὁ περὶ ἡμᾶς ἔστιν ἰδεῖν γινόμενον (46-47), οὐδεμιᾶς τοῦ διεξεῦχθαι δικαίας ἀφορμῆς ὑπαρχούσης, οὐκοῦν ὅσα γε ἴσμεν αὐτοί· ἀλλὰ τὸ ἐναντίον, πολλῶν καὶ μεγάλων πρὸς τὴν ἀκρὰν ἡμῶν φιλίαν καὶ ἔνωσιν ἐνυπαρχόντων τὸ ἐξ ἀρχῆς· ἕνος μὲν τοῦ μεγίστου καὶ πρώτου, τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου διαρρήθην εἰπόντος, ὅτι Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγαπάτε ἀλλήλους· καὶ πάλιν τοῦ Ἀποστόλου σαφῶς τὸ τῆς ἀγάπης καλὸν παριστῶντος ἡμῶν, τοῦτο μὲν ἐν οἷς ἀποφαίνεται πλήρωμα νόμου εἶναι τὴν ἀγάπην, τοῦτο δὲ ὅταν προτίθῃσι πάντων ὁμοῦ τῶν μεγάλων τὸ τῆς ἀγάπης καλὸν, ἐν οἷς φησιν· Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. Καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν, καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα, καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν ὥστε ὄρη μεθιστᾶν (48), ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἰμι. Κἂν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθῆ, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι· οὐχ ὡς δυναμένου ποτὲ τῶν ἀπληροῦστων ἐκάστου δίχα τῆς ἀγάπης ἐνεργηθῆναι, ἀλλὰ βουλομένου τοῦ ἀγίου, ὡς αὐτὸς εἶπε, τῷ καθ' ὑπερβολὴν τρόπῳ τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν προσμαρτυρῆσαι τῇ ἐντολῇ.

2. Δεύτερον δὲ, ὅτι, εἴ τι μέγα συμβάλλεται πρὸς συνάφειαν καὶ τὸ τῶν αὐτῶν μετασχεῖν διδασκάλων, οἱ αὐτοὶ ὑμῶν τέ εἰσι καὶ ἡμῶν διδάσκαλοί τε τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, καὶ πατέρες πνευματικοί, οἱ ἐξ ἀρχῆς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὑμετέραν θεμελιώσαντες· Γρηγόριον λέγω τὸν παννύχιον, καὶ ὅσοι ἐφεξῆς ἐκείνου τῆς παρ' ὑμῶν (49) ἐπισκοπῆς τὸν θρόνον διαδεξάμενοι, ἄλλος ἐπ' ἄλλῳ, ὡσπερ τινὲς ἀστέρες ἐπανατέλλοντες, κατὰ τῶν αὐτῶν ἰχνῶν ἐπέβησαν, ὥστε διάγνωστα καταλιπεῖν τῆς κατ' οὐρανὸν (50) πολιτείας τὰ σημεῖα τοῖς βουλομένοις. Εἰ δὲ καὶ αἱ σωματικαὶ οἰκειότητες οὐκ ἀπόβλητοι, ἀλλὰ καὶ μέγα (51) συμβαλλόμενα πρὸς ἀφραγῆ συνάφειαν καὶ κοινωνίαν βίου· καὶ ταῦτα ἡμῶν ὑπῆρξε πρὸς ὑμᾶς τὰ δίκαια. Τίνος οὖν ἕνεκεν, ὡς σεμνοτάτη πόλις (δι' ὑμῶν γὰρ τῇ πόλει πάσῃ διαλέγομαι), οὐ γράμμα ἡμερον (52) αὐτόθεν, οὐ φωνὴ δεξιὰ, ἀλλ' ἠνοικταὶ μὲν ὑμῶν τὰ ὦτα τοῖς διαβάλλειν ἐπιχειροῦσιν; ὥστε τοσοῦτον πλεον στενάξειν ὀφείλω, ὅσῳπερ ἂν

A aetatem extendat? Quod tamen videre est usu nobis evenisse: quamvis nulla sit justa disjunctionis causa, quod quidem sciamus; sed contra, multa et magna ad summam nobis amicitiam et conjunctionem exstiterint ab initio; unum quidem, illudque maximum et primum, Domini praeceptum diserte dicentis: *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si vos mutuo diligitis*⁸⁴. Quod quidem charitatis bonum rursus Apostolus perspicue nobis exponit, modo quidem, cum pronuntiat complementum legis esse charitatem, modo vero, cum charitatis bonum omnibus simul magnis bonis praefert, dum ait: *Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum aes sonans, ut cymbalum tinniens. Et si habeam prophetiam, et noverim mysteria omnia, et omnem scientiam: et si habeam fidem omnem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si insumam in alimoniam omnes facultates, meas et tradam corpus meum ut comburatur, charitatem autem non habeam, nihil utilitatis capio*⁸⁵; non quod possint aliquando singula, quae enumerata sunt, sine dilectione perfici: sed quod Sanctus voluerit, ut ipse dixit, adhibita hyperbolae figura, praestantiam omnia superantem huic mandato tribuere.

2. Alterum huc accedit, quod, si quid magni affert ad conjunctionem, etiam iisdem uti magistris, iisdem nobis sint ac vobis magistri mysteriorum Dei, et patres spirituales, qui initio Ecclesiam vestram fundarunt: Gregorium dico summum illum virum, et quotquot post eum sedi apud vos episcopali succedentes, alius post alium, veluti stellae quaedam exorientes, iisdem vestigiis institerunt, adeo ut nemini obscura reliquerint caelestis instituti monumenta. Quod si et corporeae necessitudines contemnendae non sunt, sed multum etiam ad firmam conjunctionem vitaeque societatem conducunt, haec quoque nobis jura vobiscum intercedunt. Quare ergo, o urbium ornatissima (per vos enim urbem totam alloquor), nullae istinc mansuetae litterae, nulla vox optabilis, sed apertae sunt aures vestrae, his qui calumniari conantur? unde eo plus ingemiscere debeo, quo magis video ad exitum perduci quod intendunt: siquidem

⁸⁴ Joan. XIII, 35. ⁸⁵ I Cor. XIII, 1-3.

(46-47) Γενόμενον. Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi γινόμενον.

(48) Μεθιστᾶν. Sic. uterque Coisl., Harl et Med. Editi μεθιστάνειν. Paulo post Harl. et Coisl. secundus κἂν παραδῶ. Non longe Med et Coisl. primus μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ.

(49) Τῆς παρ' ὑμῶν. Ita Coisl. primus et Harl. cum aliis nonnullis. Editi τῆς παρ' ὑμῶν.

(50) Κατ' οὐρανόν. Sic mss. sex pro eo quod erat in editis κατ' αὐτῶν. Ibidem editio Hagan. et Basileensis prima et septem mss. δὲ γνωστα καταλιπεῖν, *obscura caelestis instituti monumenta*. Quod erratum miror in tot codices irrepsisse.

Cæterum recte emendatum est in editionibus recentioribus, quas secuti sumus.

(51) Καὶ μέγα. Ita sex mss. Editi καὶ μεγάλα. Paulo post editi ὑμῶν ὑπῆρξε πρὸς ἡμᾶς. Ibidem mss. ut in textu.

(52) Ἡμερον. Quamvis hanc scripturam solus codex Reg. secundus suppeditet, eam tamen adsciscere in textum non dubitavi, tum quia illud, γράμμα ὑμέτερον, quod habent editi, idem prorsus sonat ac γράμμα αὐτόθεν, tum quia favent Harl. et uterque Coisl. in quibus legitur γράμμα ἡμέτερον. Ibidem vocula μὲν addita ex septem mss. Idem Reg. codex non multo post τοσοῦτῳ πλεον.

calumniæ opus auctorem manifestum habet : qui, cum ex multis malefactis notus sit, tamen hac maxime nequitia dignoscitur, ita ut nomen ei factum fuerit peccatum. Sed tamen ferle meam dicendi libertatem : utramque aurem meis sycophantis aperientes, omnia animo citra examen recipitis, nec quisquam **304** est qui mendacium a veritate secernat. Quis unquam malarum criminationum penuria laboravit, solus contendens? quis mentiens convictus, absente eo qui calumniis appetitur? quænam oratio non probabilis audientibus, si maledicus asseveret rem ita se habere, is autem cui maledicatur, nec adsit, nec contumelias audiat? Nonne et ipsa sæculi consuetudo hæc vos edocet, eum, qui æquus et communis auditor futurus est, non debere totum abduci a præoccupante, sed et defensionem exspectare ejus, qui reus agitur, ut sic ex collatione utriusque sermonis, veritas elucescat? *Justum iudicium judicate* ⁸⁶ : præceptum est unum ex maxime necessariis ad salutem.

3. Atque hæc dico, non oblitus verborum Apostoli, qui fugiens humana iudicia, totam suam vitam illius iudicii, quod decipi non potest, examini reservabat, ubi ait : *Mihi autem pro minimo est ut a vobis iudicer, aut ab humano die* ⁸⁷. Sed tamen quia aures vestras falsæ criminaciones præoccuparunt, ac calumniis petita est vita nostra, petita etiam nostra in Deum fides ; haud ignorans tres simul personas a calumniatore lædi : nocet enim et ei quem calumniatur, et iis quos alloquitur, et sibi ipse : de meo equidem damno tacuissem, probe sciatis, non quod vestram existimationem contemnam (quomodo enim qui, ne eam amittam, hæc scribo et nunc contendo?), sed quod videam ex tribus qui læduntur, cum qui minus læditur, me esse. Ego enim vestri iacturam facio, vobis veritas eripitur; et qui horum auctor est, me quidem a vobis sejungit, ipse vero se a Domino abalienat : fieri enim non potest ut quis Deo, vetita patrandò, jungatur. Vestra igitur causa magis quam mea loquor, et ut vos damno intolerabili eximam. Quod enim majus cuiquam malum accadat, quam si rem omnium pretiosissimam amittat veritatem?

4. Quid igitur dico, fratres? Non peccati expertem me esse, nec vitam meam refertam non esse innumeris delictis. Nam me ipse novi, nec cesso lacrymas ob peccata perfundere, si forte possim

⁸⁶ Joan. vii, 24. ⁸⁷ Cor. iv, 3.

(53) Φυλοκρινῶν. Ita tres vetustissimi codices, nisi quod in Med. legitur φυλλοκρινῶν. Editi φιλοκρινῶν. Scriptura codicum mss. confirmatur ex libro *De Spiritu sancto* c. 29, p. 73, et epist. 237.

(54) Γενήσεσθαι. Med. et Coisl. primus γενέσθαι.

(55) Τῆς παρ' ὑμῶν. Ita tres vetustissimi codices

μᾶλλον ἴδω τὸ σπουδαζόμενον· ἐπειδὴ τὸ τῆς διαβολῆς ἔργον φανερόν ἔχει τὸν καθηγούμενον. ὅς, ἀπὸ πολλῶν ὑπάρχων ἀδικημάτων γνώριμος, ἀπὸ ταύτης μάλιστα τῆς πονηρίας χαρακτηρίζεται, ὥστε καὶ ὄνομα αὐτῷ γενέσθαι τὴν ἀμαρτίαν. Πλὴν ἀλλ' ὑμεῖς ἀνάσχεσθέ μου τῆς παρόρησίας· ἀμφοτέρας τὰς ἀκοὰς τοῖς διαβάλλουσιν ἡμᾶς ἀναπετάσαντες, πάντα ἀνεξετάστως ταῖς ψυχαῖς παραδέχεσθε· καὶ οὐδεὶς ὁ τοῦ ἀληθοῦς τὸ ψεῦδος φυλοκρινῶν (53) Τίς ἠπόρησέ ποτε πονηρῶν ἐγκλημάτων μόνος ἀγωνιζόμενος; τίς ἠλέγχθη ψευδόμενος, μὴ παρόντος τοῦ συκοφαντούμενου; ποῖον ῥῆμα οὐκ ἔστι πιθανόν τοῖς ἀκούουσιν, ἐὰν ὁ μὲν λοιδοροῦσθαι διατείνηται, ἢ μὴν οὕτως ἔχειν, ὁ δὲ λοιδορούμενος μήτε παρῆ, μήτε ἐπακούη τῶν βλασφημιῶν; Οὐδὲ αὐτὴ ἡ τοῦ βίου συνήθεια παιδεύει ὑμᾶς πρὸς ταῦτα, ὅτι θεῖ τὸν μέλλοντα ἴσον καὶ κοινὸν ἀκροατὴν γενήσεσθαι (54), μὴ ὅλον ἀπάγεσθαι παρὰ τοῦ προλαβόντος, ἀλλ' ἀναμένειν καὶ τὴν ἀπολογία τοῦ ἐναγομένου, ἐν οὕτως ἐκ τῆς παραθέσεως, ἐκατέρων τῶν λόγων διαδειχθῆ ἢ ἀλήθεια; Κρίμα δίκαιον κρίνατε· πρόσταγμα ἔστιν ἐν τῶν ἀναγκαιοτάτων εἰς σωτηρίαν.

3. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐκ ἐπιληθμένος τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων, ὅτι, φεύγων ἐκαῖνος τὰ ἀνθρώπινα κριτήρια, ὅλον ἑαυτοῦ τὸν βίον ταῖς εὐθύταις τοῦ ἀνεξαπατήτου δικαστηρίου ἐταμιεύετο ἐν αἷς φησιν· Ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ, ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας. Ἄλλ' ὁμῶς ἐπειδὴ προλαβούσαι διαβολαὶ ψευδεῖς κατέσχον ὑμῶν τὰς ἀκοὰς, καὶ διαβέβληται μὲν ἡμῶν ὁ βίος, διαβέβληται δὲ ἡ περὶ τὸν Θεὸν ἡμῶν πίστις, εἰδώς, ὅτι τρισὶν ὁμοῦ προσώποις τὴν βλάβην προστρίβεται ὁ διαβάλλων· τὸν τε γὰρ συκοφαντούμενον ἀδικεῖ, καὶ πρὸς οὓς ὁ λόγος ἐστὶν αὐτῷ, καὶ ἑαυτὸν· τῆς μὲν ἑμαυτοῦ βλάβης κἄν ἀπεσιώπησα, εὖ ἴστε, οὐ καταφρονῶν τῆς παρ' ὑμῶν (55) ὑπολήψεως, (πῶς γὰρ ὅς γε, ἵνα μὴ ταύτην ζημιωθῶ, ταῦτα ἐπιστεῖλω καὶ ἀγωνίζομαι νῦν;) ἀλλ' ὁρῶν, ὅτι ἐν τρισὶ τοῖς βλαπτομένοις ὁ τὰ ἐλάττονα ζημιούμενος, εἰμὶ ἐγώ. Ἐγὼ μὲν γὰρ ὑμᾶς ἀποστεροῦμαι, ὑμεῖς δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀφαιρεῖσθε· καὶ ὁ τούτων αἴτιος ἐμὲ μὲν ὑμῶν διίστησιν, ἑαυτὸν δὲ ἄλλοτριῶ τοῦ Κυρίου· διότι οὐκ ἔστι Θεὸς ἐκ τῶν ἀπηγορευμένων οἰκειωθῆναι. Ὑμῶν οὖν πᾶλλον ἐνεκεν ἢ ἑμαυτοῦ ποιούμαι τοὺς λόγους, καὶ τοῦ ὑμᾶς ἐξελέσθαι βλάβης οὐκ ἀνεκτῆς. Τί γὰρ ἂν καὶ μεῖζον πάθοι (56) κακὸν τις τὸ τιμιώτατον τῶν ὄντων ζημιωθῆις, τὴν ἀλήθειαν;

4. Τί οὖν φημι, ἀδελφοί; Θύχῃ ὅτι ἀναμάρτητός τις ἐγώ, οὐθ' ὅτι ὁ βίος ὁ ἐμὸς οὐχὶ πλήρης ἐστὶ μυρίων ἐλαττωμάτων· οἶδα γὰρ ἑμαυτὸν καὶ οὐ διαλείπω γε σταάζων τὸ δάκρυον ὑπὲρ τῶν ἀμαρτημάτων

et Reg. primus. Editi τῆς παρ' ὑμῶν. Mox editio 2 Paris. εἰμὶ. Ἐγὼ μὲν γὰρ. Aliæ et mss. ut in textu.

(56) Πάθοι. Ita tres vetustissimi mss. et alii nonnulli. Editi πάθη, excepta tamen editione Hagan.

των, εἰ πως δυνήθειν ἐξιλάσασθαι μου τὸν Θεόν, A καὶ διαφυγεῖν τὴν ἀπειληθεῖσαν κόλασιν· ἀλλ' ὅτι ὁ τὰ ἡμέτερα κρίνων, εἰ μὲν καθαρὸν ἔχειν διαβεβαιούται τὸν ὀφθαλμὸν, καρφολογείτω ἡμῶν τὸ ὄμμα (57). Ὁμολογοῦμεν γὰρ δεῖσθαι πολλῆς τῆς ἐκ τῶν ὀγκι- νότων ἐπιμελείας· εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἂν εἴποι, καὶ τοσοῦτω γε πλείον οὐκ ἔρει, ὅσῳ περ ἂν μᾶλλον ἢ καθαρὸς (διότι ἴδιον τῶν τελείων τὸ μὴ ἑαυτοῦς ὑπε- αἰρεῖν· ἐπεὶ πάντως ὑπόδικοι τῇ ἀλαζονείᾳ τοῦ Φαρι- σαίου γενήσονται, ὅς, ἑαυτὸν δικαίων, κατέκρινε τὸν τελώνην), μετ' ἐμοῦ (58) ζητείτω τὸν ἰατρὸν, καὶ μὴ πρὸ καιροῦ κρίνέτω, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὃς ἀποκά- λυψει τὰ κρυπτά τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βου- λὰς τῶν καρδιῶν. Μεινήσθω δὲ καὶ τοῦ εἰπόντος. Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε· καὶ, Μὴ καταδικάζετε, ἵνα μὴ καταδικασθῆτε. Ὅπως δὲ, ἀδελφοί, εἰ μὲν ἰάσιμα B ἡμῶν ἐστὶ τὰ πλημμελήματα, τί οὐχὶ πείθεται (59) τῷ διδασκάλῳ τῶν Ἐκκλησιῶν λέγοντι· Ἐλεξέον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον; Εἰ δὲ ἀνίατος ἡμῶν ἡ ἀνομία, τί οὐχὶ εἰς πρόσωπον ἡμῶν ἀντικαθίσταται, καὶ δημοσιεύσας ἡμῶν τὰ ἀνομήματα, ἐλευθεροῖ τῆς παρ' ἡμῶν βλάβης τὰς Ἐκκλησίας; Μὴ τοίνυν ἀνά- σχησθε τῆς ὑπ' ὀδόντα λαλουμένης καθ' ἡμῶν λοιδο- ρίας. Τοῦτο γὰρ κἄν παιδίσκη μία τῶν ἐκ μύλωνος ποιήσει, κἄν τῶν ἀγοραίων τις μεθ' ὑπερβολῆς ἐπιδεί- ξαιτο, οἷς ἢ γλώσσα πρὸς πᾶσαν ἠκόνηται λοιδορίαν. Ἄλλ' εἰσὶν ἐπίσκοποι κληθῶσιν εἰς ἀκρόασιν. Ἔστι κλῆρος κατὰ πᾶσαν τοῦ Θεοῦ παροικίαν· συναχθή- τωσαν οἱ δοκιμώτατοι. Λεγέτω μετὰ παρρησίας ὁ βουλόμενος, ἵνα ἔλεγχος ἢ τὸ γινόμενον, καὶ μὴ λοιδο- ρία. Ὑπ' ὄφει ἀγέτω τὰ λαυθάνοντά μου τῆς πονηρίας· C μισεῖτω δὲ μηδὲ τότε, ἀλλὰ νοουθετεῖτω ὡς ἀδελφόν. Ἐλεεῖσθαι που δικαιοτέροί ἐσμεν παρὰ τῶν μακαρίων ἀνδρῶν καὶ ἀναμαρτήτων οἱ ἁμαρτωλοὶ (60) ἡμεῖς μᾶλλον ἢ χαλεπαίνεσθαι.

5. Εἰ δὲ περὶ πίστιν τὸ σφάλμα, δειχθήτω ἡμῶν ἡ συγγραφή· πάλιν ἴσον καὶ κοινὸν κριτήριον καθι- σατω. Ἀναγνωσθήτω τὸ ἐγκλημα. Δοκιμασθήτω, εἰ μὴ ἀγνοία τοῦ ἐγκαλοῦντος ἔγκλημα εἶναι δοκεῖ μᾶλλον, ἢ τῇ ἑαυτοῦ φύσει κατεγνωσμένου ἐστὶ τὸ γράμμα. Πολλὰ γὰρ τῶν καλῶν οὐ δοκεῖ εἶναι τοιαῦτα τοῖς τὸ κριτήριον τῆς διανοίας οὐκ ἀκριβῆς κεκτη- μένοις. Ἐπεὶ καὶ τὰ ἰσοβαρῆ τῶν ὄγκων οὐκ ἴσα εἶναι δοκεῖ, ὅταν μὴ ἰσορροπίως ἔχῃσι πρὸς ἀλλήλας αἰ πλάστιγγες. Καὶ τὸ μελι ἤδη πικρὸν τισι κατεφάνη, τὴν γευστικὴν αἴσθησιν ὑπὸ τοῦ πάθους διεφθαρμέ- D νοις. Ἀλλὰ καὶ ὀφθαλμὸς οὐχ ὑγιῶς ἔχων πολλὰ μὲν τῶν ὄντων οὐκ εἶδε, πολλὰ δὲ τῶν οὐκ ὄντων ὑπέθετο. Καὶ τοίνυν καὶ ἐπὶ τῆς τῶν λόγων δυνά- μεως τὸ ἴσον ὁρῶ πολλάκις γινόμενον, ὅταν τῆς τῶν

Deum meum placare, et supplicium intentatum effugere. Sed hoc dico : is qui nostra iudicat, si purum quidem habere se oculum affirmat, festucas in nostris oculis investiget. Confitemur enim nos plurima bene valentium cura indigere. Quod si hoc non dixerit et certe tanto minus dicet, quanto pu- rior fuerit (siquidem proprium est perfectorum sese non efferre; alioquin omnino obnoxii arrogantiae Pharisæi essent, qui sese justificans publicanum condemnabat), mecum quærat medicum; nec ante tempus iudicet, donec veniat Dominus qui revela- bit occulta tenebrarum, et deteget consilia cor- didium ⁸⁸. Meminerit autem et illius, qui dixit : *No- lite iudicare ut non iudicemini* ⁸⁹; item, *Nolite con- demnare, ut non condemnemini* ⁹⁰. Omnino **305** autem, fratres, siquidem sanabilia sunt nostra delicta; cur morem non gerit doctori Ecclesiarum dicenti, *Argue, increpa, obseca* ⁹¹? Sin autem in- sanabilis nostra iniquitas, cur contra non stat ad- versa fronte et evulgans nostra delicta, liberat a pernicie, quam inferimus, Ecclesias? Itaque ne se- ratis prolatum intra dentes contra nos convicium. Id enim vel una aliqua ex pistrino ancilla fecerit; in hoc supra modum enituerit unus aliquis ex ho- minibus abjectissimis, quorum lingua ad omne exacuta convicium. Sed sunt episcopi : vocentur ad audiendum. Est clerus in unaquaque Dei paræ- cia : congregentur spectatissimi. Libere loquatur qui volet, ut quod fiet probatio sit, non convi- cium. Oculis subjiciatur occulta mea improbitas : oderit autem ne tunc quidem, sed admoneat ut fra- trem. Æquum est ut misericordiam hominibus beatis et peccati expertibus nos peccatores mo- veamus, magis quam indignationem.

5. Quod si circa fidem error est, ostendatur nobis scriptum : rursus æquum et commune judi- cium sedeat. Legatur crimen. Expendatur an non magis accusantis ignorance crimen esse videatur, quam scriptum sua sponte condemnandum sit. Multa enim ex his quæ præclare se habent, ta- lia esse non videntur hominibus accuratum men- tis iudicium non habentibus. Nam et æqualis pon- deris moles non videntur esse æquales, si lances inter se æquilibres non sint. Ipsum etiam mel nonnullis visum est amarum, quorum gustus morbo corruptus. Sed et oculus non sanus multa eorum quæ sunt non videt, et multa quæ non sunt comminiscitur. Atque etiam in iudicio de scriptis ferendo idem plerumque video fieri, cum eorum,

⁸⁸ I Cor. iv, 5. ⁸⁹ Matth. vii, 1. ⁹⁰ Luc. vi, 37. ⁹¹ II Tim. iv, 2.

(57) Ἡμῶν τὸ ὄμμα. Coisl. primus et Med. ha- bent ἡμῶν. Paulo post editi καθαρὸς αὐτός. Omnes mss. ut in textu.

(58) Μετ' ἐμοῦ. Sic libri veteres, pro eo quod erat in editis μετ' ἐμοῦ. Paulo post editi κριθῆτε καὶ τοῦ. Deest articulus in omnibus mss.

(59) Πείθεται. Sic Med. et Harl. cum tribus aliis.

Editi πείθεσθε. Confirmatur hæc scriptura, tum ex his quæ sequuntur, tum etiam ex aliis ad Neocæsarienses epistolis, in quibus Basilius odii et dis- sensiois causas in eorum episcopum videtur pot- tissimum conferre. Sed ea de re uberius agemus in *Vita S. Basilii*.

(60) Οἱ ἁμαρτωλοί. Sic mss. sex. Editi εἰ ἁμαρτωλοί.

qui scripserunt, facultate judex inferior est. Nam iisdem fere præsiidiis instructos esse oportet, et qui de scriptis judicat, et qui scribit. Nisi forte de agriculturæ operibus non potest judicare qui non est agricola; et quid dissonum consonumve in musicis modis non dignoscet musicæ non peritus: statim vero sermonum erit judex, quicumque voluerit; qui tamen nec præceptorem suum potest ostendere, nec tempus quo didicit, nec quidquam omnino majus minusve de litteris audivit. Jam vero ego novi et in Spiritus oraculis non licere cuilibet examen aggredi verborum; sed ei, qui Spiritum habet discernendi; quemadmodum docuit nos Apostolus, qui in donorum divisionibus dixit: *Huic quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii vero sermo scientiæ secundum eundem Spiritum: alii fides in eodem Spiritu: alii operationes virtutum: alii prophetia, alii discretionis spirituum*⁹². Quare si nostra quidem spiritualia sunt, ostendat se habere donum discretionis spiritualium, qui nostra judicare vult. Sin autem, ut ipse conviciatur, a **306** sapientia hujus mundi proficiscuntur; ostendat peritum sese mundi sapientiæ, et tunc ei suffragia judicii commitemus. Nec quisquam putet hæc ad fugiendas probationes a me excogitari. Permitto enim vobis, fratres optatissimi, ut eorum, de quibus accusor, examen pene vos sit. An usque adeo tardo estis ingenio, ut omnibus patronis indigeatis ad veritatem invenendam? Sed si per se minime controversa vobis videantur, persuadete nugatoribus, ut contentionis studium dimittant. Si vero non nihil videtur esse ambigui, interrogate nos per aliquos internuntios qui nostra ministrare fideliter possint: aut etiam scriptas, si ita videbitur, exposcite a nobis explanationes. Omnino autem omni modo curate, ut ne ista citra examen relinquatis.

6. Nostræ autem fidei quæ possit illustrior esse probatio, quam quod educati sumus sub avia beata muliere, ex vobis orta? Macrinam dico celeberrimam illam, a qua edocti sumus beatissimi Gregorii verba, quæcunque usque ad ipsam memoriæ con-

⁹² I Cor. XII, 8-10.

(61) Οὐ δυνατός. Harl. et duo alii ἀδύνατος.

(62) Ὁ βουλόμενος ἔσται. Ita mss. sex. Editi ἔσεται.

(63) Λογίοις τοῦ Πνεύματος. Ita mss. et vetustæ editiones. Basileensis secunda et Paris. habent λόγοις Πνεύματος ἁγίου.

(64) Πνεύματι. Addunt editi ἄλλω δὲ χαρισματά ισαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι. Sed hæc desunt in omnibus nostris mss.

(65) Τοῦ κόσμου. Editi addunt τούτου quod deest in sex nostris mss. Non difficile est ex hoc loco perspicere, episcopum illum Neocæsariensem, qui Basilio tantum molestiæ exhibuit, indoctum hominem fuisse. Atque id confirmatur ex epistola 207, n. 1, ubi eum Basilius ait lingua perstrepere, et cavillationibus suis verisimilitudinis colorem illinere non posse.

συγγραφεμένων ἕξως ὁ κριτῆς ἀπολιμπάνηται. Δεῖ γὰρ σχεδὸν ἐκ τῆς αὐτῆς παρασκευῆς ὠρμηθῆσαι τὸν τε κρίνοντα τοὺς λόγους καὶ τὸν συγγράφοντα. Ἡ τὰ μὲν γεωργίας ἔργα οὐ δυνατός (61) ἔστι κρίνειν ὁ γὲ μὴ γεωργικὸς, καὶ τὸ ἐκμελῆς τε καὶ ἐμμελῆς τῶν κατὰ μουσικὴν ῥυθμῶν οὐ διαγνώσεται ὁ μὴ τὴν ἐπιστήμην ἔχων τῆς μουσικῆς· λόγων δὲ κριτῆς εὐθὺς ὁ βουλόμενος ἔσται (62), ὁ μῆτε διδάσκαλον ἔχων ἑαυτοῦ δεικνύσαι, οὔτε χρόνον ἐν ᾧ μεμάθηκεν, οὔτε ὅλως ἐπαίων τι μικρόν ἢ μείζον τῶν περὶ λόγους. Ἐγὼ δὲ ὄρω, ὅτι καὶ ἐν τοῖς λογίοις τοῦ Πνεύματος (63) οὐ παντὶ ἐξῆν ἐπιβάλλειν τῇ ἐξετάσει τῶν εἰρημένων, ἀλλὰ τῷ ἔχοντι τὸ Πνεῦμα τῆς διακρίσεως, καθὼς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος, ἐν ταῖς διαιρέσεσι τῶν χαρισμάτων εἰπὼν· Ὡ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα· ἑτέρω δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι (64)· ἄλλω δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων· ἄλλω προφητεία, ἄλλω διακρίσεις πνευμάτων. Ὡστε εἰ μὲν πνευματικὰ τὰ ἡμέτερα, δεικνύτω ἑαυτὸν ἔχοντα τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευματικῶν ὁ τὰ ἡμέτερα κρίνειν βουλόμενος· εἰ δὲ, ὡς αὐτὸς λοιδορεῖ, ἀπὸ τῆς σοφίας ἔστι τοῦ κόσμου τούτου, δεῖξάτω ἑαυτὸν ἔμπειρον τῆς σοφίας τοῦ κόσμου (65), καὶ τότε αὐτῷ τὰς ψήφους τῆς κρίσεως ἐπιτρέψομεν. Καὶ μηδεὶς οἰεσθῶ ταῦτα πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐλέγχων ἐπινοεῖσθαι παρ' ἡμῶν. Ὑμῖν γὰρ ἐπιτρέπω, ποθεινότατοι ἀδελφοί, ἐφ' ἑαυτῶν ποιήσασθαι τῶν ἐγκαλουμένων ἡμῖν τὴν ἐξέτασιν. Οὕτως ἔστε βραδεῖς τὴν διάνοιαν, ὥστε πάντων δεῖσθαι (66) τῶν συνηγῶρων πρὸς τὴν τοῦ ἀληθοῦς εὐρεσιν; Ἄλλ' ἐὰν μὲν ἀναντιρρήτα ὑμῖν φανῇ ἐφ' ἑαυτῶν, πείσατε τοὺς ἐρεσχελοῦντας ἀφῆσθαι πάσης φιλονεικίας· ἐὰν δὲ τι δοκεῖ (67) καὶ ἀμφίβολον ἔχειν, ἐρωτήσατε ἡμᾶς διὰ τινῶν μεσιτῶν δυναμένων πιστῶς διακονήσασθαι τὰ ἡμέτερα· ἢ καὶ ἐγγράφους, εἰ δοκεῖ, ἀπαιτήσατε ἡμᾶς τὰς ἀποδείξεις. Πάντως δὲ παντὶ τρόπῳ σπουδάσατε μὴ ἀνεξέταστα ταῦτα καταλιπεῖν.

6. Πίστεως δὲ τῆς ἡμετέρας τίς ἂν καὶ γένοιτο (68) ἐναργεστέρα ἀπόδειξις ἢ ὅτι τραφέντες ἡμεῖς ὑπὸ τίτθι μακαρία γυναικί, παρ' ὑμῶν ὠρμημένη; Μακρίναν λέγω τὴν περιβόητον, παρ' ἧς ἐδιδάχθημεν τὰ τοῦ μακαριωτάτου Γρηγορίου ῥήματα, ὅσα πρὸς

D (66) Πάντων δεῖσθαι. Editio Basileensis secunda et Parisiensis πάντως δεῖσθαι, ut omnino patronis indigeatis. Etsi hæc scriptura videtur prima specie satis commode posita, tamen longe præferenda est ea quam in textum recepimus. Nititur enim auctoritate sex codicum mss., Harl., Med., Coisl. utriusque et utriusque Regii, et editionum Hagan, ac Basileensis primæ. Præterea melius conducit proposito Basili, qui peracute declarat absurde facturos Neocæsarienses, si per se ipsi dijudicare nolint, quasi omnes patroni et ejusmodi iudicium essent advocandi.

(67) Δοκεῖ. Sic tres vetustissimi codices. Editi δοκῆ, excepta tamen editione Haganoensi.

(68) Καὶ γένοιτο. Conjunctio addita ex sex mss.

αὐτὴν ἀκολουθίᾳ μὲν διασωθέντα αὐτὴ τε ἐφύλασσε, καὶ ἡμᾶς ἔτι νηπίους ὄντας ἐπλαττε καὶ ἐμόρφου τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασιν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν τοῦ φρονεῖν δύναμιν ἀπελάβομεν, τοῦ λόγου ἡμῖν διὰ τῆς ἡλικίας συμπληρωθέντος, πολλὴν ἐπελθόντες γῆν τε καὶ θάλασσαν, εἴ τινας εὗρομεν τῷ παραδοθέντι κανόνι τῆς εὐσεβείας στοιχοῦντας, τούτους καὶ πατέρας ἐπεγραψάμεθα, καὶ ὁδηγούς τῶν ψυχῶν ἡμῶν εἰς τὴν πρὸς Θεὸν πορείαν ἐποιήσαμεθα. Καὶ μέχρι γε τῆς ὥρας ταύτης, χάριτι τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς κλήσει ἁγία εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐπίγνωσιν, οὐδένα οἶδαμεν λόγον ἐχθρὸν τῆς ὑγιαίνουσας διδασκαλίας ταῖς καρδίαις παραδεξάμενοι· οὐδὲ μολυνθέντες ποτὲ τὰς ψυχὰς τῇ θυσωνύμῳ τῶν Ἀρειανῶν βλασφημίᾳ. Ἄλλ' εἴ τινας ποτὲ ὠρμημένους ἐξ ἐκείνου τοῦ διδασκάλου εἰς κοινωνίαν προσελαβόμεθα, ἐπικρυπτομένους τὴν ἐν τῷ βάθει νόσον, καὶ ῥήματα λαλοῦντας εὐσεβῆ, ἢ τοῖς γε παρ' ἡμῶν λεγομένοις μὴ ἀντιτείνοντας, οὕτω προσηκάμεθα, οὔτε πᾶσαν ἑαυτοῖς τὴν κατ' αὐτούς (69) κρίσιν ἐπιτρέψαντες, ἀλλὰ ταῖς προεξενεχθείσαις περὶ αὐτῶν ψήφοις παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν ἀκολουθήσαντες. Ἐγὼ γὰρ δεξάμενος γράμματα (70) τοῦ μακαριωτάτου Πατρὸς Ἀθανασίου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου, ᾧ καὶ ἔχω ἐν ταῖς χερσὶ, καὶ προβάλλομαι τοῖς ἐπιζητοῦσιν, ἐν οἷς φανερώς διηγόρευσαν, εἴ τις ἐκ τῆς τῶν Ἀρειανῶν αἰρέσεως βούλοιο μετατίθεσθαι, ὁμολογῶν τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν (71), τοῦτον προσίσθαι, μηδὲν διακρινόμενους ἐπ' αὐτῷ· καὶ τούτου τοῦ δόγματος κοινωνούς μοι παρεχομένου τούς τε τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀχαΐας ἐπισκόπους ἅπαντας· νομίζων ἀναγκαῖον εἶναι ἀκολουθεῖν ἀνδρὶ τοσοῦτω διὰ τὸ ἀξιόπιστον τῶν νομοθετησάντων, ὁμοῦ δὲ καὶ ἐπιθυμῶν τὸν τῆς εἰρηνοποιίας μισθὸν ὑποδέξασθαι, τούς ταύτην ὁμολογοῦντας τὴν πίστιν ἐγκατέτασσαν τῇ μερίδι τῶν κοινωνικῶν.

7. Δικαιότερον δὲ τὰ καθ' ἡμᾶς κρίνεσθαι μὴ ἐξ ἐνὸς ἢ δευτέρου τῶν μὴ ὀρθοποδούντων πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐκ τοῦ πλήθους τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐπισκόπων συνημμένων ἡμῖν χάριτι τοῦ Κυρίου. Ἐξετασθῶσι δὲ Πισίδαι, Λυκάονες, Ἰσαῦροι, Φρύγες ἐκάτεροι, Ἀρμενίων ὅσον ὑμῖν ἐστὶ πρόσσικον, Μακεδόνες, Ἀχαιοί, Ἰλλύριοι, Γάλλοι, Ἰσπανοὶ (72), Ἰταλία σύμπασα, Σικελιώται, Ἀφροὶ, Αἰγύπτου τὸ ὑγιαῖνον, τῆς Συρίας ὅποσον λείψανον· οἵτινες πέμπουσί τε πρὸς ἡμᾶς γράμματα, καὶ πάλιν δέχονται παρ' ἡμῶν; Ὡς ἐστὶν ὑμῖν ἐκ τε τῶν ἐκείθεν φερομένων φραγμάτων μαθεῖν καὶ ἐκ τῶν ἐντεῦθεν πάλιν ἀντιπεμπομένων αὐτοῖς διδασχθῆναι, ὅτι σύμφυχοι πάντες ἐσμέν, τὸ ἐν φρονεῖντες. Ὡστε

(69) Ὡς τε... κατ' αὐτούς. Ita mss. sex. Editi οὐ... κατὰ τοὺς τοιοῦτους. Ibidem Coisl. primus προσενεχθείσαις.

(70) Γράμματα. Editio Paris. addit παρὰ, sed præpositio deest in septem mss. et antiquioribus editionibus. Quod autem de Athanasii sententia testatur Basilius, id confirmatur cum ab ipso Athanasio, qui in epist. ad Rufianum non solum in Ægypto, sed etiam in Græcia, in Hispania et Gallia et ubique idem episcopis placuisse declarat; tum etiam a Liberio papa, qui in epist. 13. Ægyptios omnes et Achivos ejusdem sententiæ testes citat.

A continuatione conservata cum ipsa custodiebat, tum nos adhuc infantes fingeat et informabat pietatis dogmatibus. Postquam autem et nos sapiendi facultatem accepimus, ratione in nobis per ætatem completa, multum telluris ac pelagi peragrantes, si quos invenimus secundum traditam pietatis regulam ambulantes, eos et patrum loco habuimus, et duces animarum nostrarum, in via quæ ad Deum ducit, secuti sumus. Atque ad hanc usque horam, gratias illius, qui nos vocavit vocatione sancta ad sui cognitionem, nec sermonem ullum scimus sanæ doctrinæ inimicum in corda nostra intrasse; nec animas nostras infami Arianorum blasphemia contaminatas unquam fuisse. Sed si quos aliquando ab illo magistro profectos in communionem admisimus, morbum intimo corde occultantes, et pia verba loquentes, aut certe iis quæ a nobis dicebantur, non repugnantes ita suscepimus; cum non omne de talibus iudicium nobis ipsis permitteremus, sed sententiam, quæ prius lata de illis fuerat a Patribus nostris, sequeremur. Ego enim cum accepissem litteras beatissimi Patris Athanasii Alexandriæ episcopi, quas et in manibus habeo, et ostendo exposcentibus, in quibus clare pronuntiavit, si quis ex Arianorum hæresi voluerit transferri Nicænam fidem confitens, eum admittendum esse, nec esse in eo recipiendo hæsitandum; cumque ille mihi hujus decreti socios citasset, tum Macedoniæ, tum Achaïæ episcopos omnes; ratus **307** necesse esse tantum virum sequi ob eorum, qui legem tulerant, auctoritatem, simulque cupiens pacificationis mercedem consequi, fidem illam confitentes ascribendam numero communicatorum.

7. Justius est autem res nostras judicari, non ex uno aut altero non recte in veritate ambulantibus, sed ex multitudine episcoporum, qui nobis in toto terrarum orbe per Domini gratiam conjuncti sunt. Interrogentur autem Pisidæ, Lycaones, Isauri, Phryges utrique, Armeniorum quidquid vobis est vicinum, Macedones, Achæi, Illyrii, Galli, Hispani, Italia tota, Siculi, Afri, Ægypti pars sana, quidquid est reliqui in Syria: qui et ad nos litteras mittunt, et rursus a nobis accipiunt. Ex quibus litteris, tum quæ illinc afferuntur, tum quæ rursus vice versa hinc ad ipsos mittuntur, discere vobis licet nos omnes esse unanimes, idemque sentire. Quapropter communionem nostram qui refugit,

Sed mirum est cur Occidentalium testimonium aut Athanasius in epistola ad Basilium prætermiserit, vel ipse Basilius hac in epistola prætermittat. Causam investigare conabimur in *Vita S. Basilii*.

(71) Τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν. Ita mss. sex. Editi τῶν ἐν Νικαίᾳ τὴν πίστιν.

(72) Ἰσπανοί. Legitur Σπάνοι in codicibus Harl., Vat., Coisl. secundo et utroque Regio. Inter has provincias non recenset Basilius Ciliciam et Galatiam, quia his in regionibus grassabatur hæresis, neque etiam Asiæ diœcesim, quam Basilio valde suspectam fuisse perspicimus ex epist. 218.

sinceritas vestra noverit eum sese a tota Ecclesia separare. Circumspicite, fratres, quibuscum vobis sit communio: si eam a nobis non suscipiatis, quis jam vos agnitus est? Nos eo necessitatis ne perducatis, ut triste quidpiam de charissima nobis Ecclesia statuamus. Ne committatis, ut quæ nunc corde premo, mecum ingemiscens, et deplorans luctuosum tempus, quo citra ullam causam Ecclesiæ maximæ, et jam olim inter se fraternis animis conjunctæ, nunc dissident; ne committatis, inquam, ut hæc apud omnes simul communicatores deplorem. Ne cogatis me voces promere, quas hactenus rationis freno occultatas apud me contineo. Satius est nos e medio tolli et Ecclesias inter se consentire, quam propter pueriles nostras simultates tantum mali populis Dei inferri. Percontamini Patres vestros, et annuntiabunt vobis, parœcias, etsi locorum situ videbantur inter se divisæ, at animo unum fuisse, unoque consilio solitas gubernari. Frequentissime populus misccebatur; frequentissime e clero alii ad alios veniebant; ipsis vero pastoribus tantum inerat mutui amoris, ut uterque altero in aliis, quæ ad Dominum attinent, magistro ac duce uteretur.

αὐτοῖς δὲ τοῖς ποιμεσι τοσοῦτον περιτὴν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἡγεμόνι χρῆσθαι εἰς τὰ πρὸς Κύριον.

308 EPISTOLA CCV.

Elpidium rogat, misso iterum Meletio presbytero, ut, eo agente cum episcopis maritimis, locus et tempus ad concordiam stabiliendam constituentur.

Elpidio episcopo.

Rursus dilectum et compresbyterum Meletium impulimus, ut tuæ dilectioni nostram salutationem perferat. Cui quanquam omnino statueram parcere ob infirmitatem, quam sponte sibi ipsi ascivit, redigens carnem in servitutem ob Evangelium Christi; tamen cum mihi ipsi decorum esse existimans salutare te per ejusmodi viros, qui, quæcunque litteras effugerint, per se valeant supplere, et veluti loco epistolæ vivæ esse et scribenti et epistolam recipienti: tum etiam ipsius desiderium explens, quo semper tuam præstantiam prosequitur, ex quo bonorum quibus præditus es, periculum fecit; ipsum etiam nunc ut ad te proficiscatur exoravi, ac per eum et visitationis solvimus debitum, et rogamus ut pro nobis ac pro Ecclesia

* Alias CCCXXII. Scripta anno 375.

(73) Ἀπορήγνυς. Vetus est apud ecclesiasticos scriptores effatum, eum schismatis crimen incurere, qui alium præter fas et jura excommunicat. Sed tamen ejusmodi schismatici non idcirco ab exteriori Ecclesiæ communione discedebant. At Basilius loquitur de hac exteriori communione, eaque carituros declarat, qui a sua discesserint. Quod quidem non accuratissime dictum videretur, nisi præcipue de Neocæsariensibus dictum esset. Nam Paulinus Antiochenus carebat communione Basilii, nec tamen Ecclesiarum, Occidentalium communionem amiserat. At Neocæsarienses si in injuria Basilio facienda perstitissent, eumque cogissent apud communicatores suos querelas de-

ὁ τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν ἀποδιδρασκῶν μὴ λανθάνω ὑμῶν τὴν ἀκρίβειαν, πάσης ἑαυτὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀπορήγνυς (73). Περιβλέψασθε (74), ἀδελφοί, πρὸς τίνας ἐστὶν ὑμῖν ἡ κοινωνία· ἐπειδὴν παρ' ἡμῶν μὴ δεχθῆτε, τίς λοιπὸν ὑμᾶς ἐπιγνώσεται; Μὴ ἀγάγῃτε ἡμᾶς εἰς ἀνάγκην σκυθρωπὸν τι βουλευσασθαι περὶ τῆς φιλικῆς ἡμῖν Ἐκκλησίας. Μὴ ποιήσῃτέ με, ἃ νῦν ἐν τῇ καρδίᾳ κρύπτω τῇ ἑμαυτοῦ, κατ' ἑμαυτὸν στενάζων καὶ ὀδυρόμενος τοῦ καιροῦ τὴν κακότητα, ὅτι αἰτίας οὐκ οὔσης, αἱ μέγιστα τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἐκ παλαιοῦ πρὸς ἀλλήλας ἀδελφῶν τάξιν ἐπέχουσαι (75), αὗται νῦν διεστήκασι· μὴ με ποιήσῃτε ταῦτα πρὸς πάντας ὁμοῦ τοὺς κοινωνικοὺς ἀποδιδρασθαι. Μὴ ἐκδιάσῃσθέ με ἀφεῖναι ῥήματα, ἃ μέχρι τοῦ νῦν τῷ ἐκ τοῦ λογισμοῦ χαλινῶ κεκρυμμένα ἔχω παρ' ἑμαυτῶ. Βέλτιόν ἐστιν ἡμᾶς ἐκ ποδῶν γενέσθαι, τὰς δὲ Ἐκκλησίας ὁμονοεῖν πρὸς ἀλλήλας, ἢ διὰ τὰς μεिरακλιώδεις ἡμῶν μικροψυχίας κακὸν τοσοῦτον ἐπάγεσθαι τοῖς λαοῖς τοῦ Θεοῦ. Ἐρωτήσατε τοὺς Πατέρας ὑμῶν, καὶ ἀναγγελοῦσιν ὑμῖν, ὅτι, εἰ καὶ τῇ θέσει τοῦ τόπου διετρησθαι ἐδόχουν αἱ παροικίαι (76), ἀλλὰ τῷ γε φρονήματι ἐν ἦσαν, καὶ μιᾷ γνώμῃ ἐκυβερνώντο. Συνεχεῖς μὲν τοῦ λαοῦ αἱ ἐπιμιξίαι· συνεχεῖς δὲ τοῦ κλήρου ἐπιδημίαι· ἀγάπης, ὥστε ἐκάτερον αὐτῶν διδασκάλῳ τῷ ἑτέρῳ καὶ

EPISTOLA SE.

C

Ἐλπιδίῳ ἐπισκόπῳ.

Πάλιν ἡμεῖς τὸν ἀγαπητὸν καὶ συμπρεσβύτερον (77) Μελέτιον ἐκινήσαμεν, ἐπὶ τὴν σὴν ἀγάπην προσηγορίας ἡμῶν διακομίζοντα. Οὐ εἰ καὶ πάνυ ἐγνώκειμεν φεῖδεσθαι διὰ τὴν ἀσθένειαν, ἣν ἐκουσίως ἑαυτῶ ἐπηγάγετο, δουλαγωγῶν τὴν σάρκα διὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ὅμως καὶ ἡμῖν αὐτοῖς πρόπον εἶναι κρίναντες (78) διὰ τοιούτων προσφθέγγεσθαι σε, τῶν δυναμένων ὅσα διαφεύγει τὸ γράμμα παρ' ἑαυτῶν ῥαδίως ἀναπληρῶσαι, καὶ οἶονεῖ ἀντ' ἐπιστολῆς ἐμφύχου γενέσθαι τῷ τε γράφοντι καὶ τῷ δεχομένῳ· καὶ τὸν αὐτοῦ δὲ πόθον ἀναπληροῦντες, ὃν ἔχει ἀεὶ περὶ τὴν σὴν τελειότητα, ἀφ' οὗ εἰς πείραν ἀφίκετο τῶν ἐν σαὶ καλῶν· καὶ νῦν αὐτὸν ἐλθεῖν ὡς σὲ (79) ἐδυσωπησαμεν, δι' οὗ καὶ τὸ τῆς ἐπισκέψεως ἀποπληροῦμεν χρέος, καὶ παρακαλοῦμεν

ferre, non dubium quin omnes illius causæ favissent, et justissima in Neocæsarienses indignatione exarsissent.

(74) Περιβλέψασθε. Editi addunt οὖν, quæ vocula deest in omnibus nostris mss.

(75) Ἐπέχουσαι. Coisl. primus κατέχουσαι.

(76) Αἱ παροικίαι. Editiones Basileensis secunda et Parisiensis addunt καὶ Ἐκκλησίαι, sed repugnant septem mss. et antiquiores editiones.

(77) Vide Addenda.

(78) Κρίναντες. Sic multi codices mss. Sed recentiores habent κρίνοντες.

(79) Ἐλθεῖν ὡς σὲ. Hæc desunt in codicibus Med. et Harl.

προσεύχεσθαι σε ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ· ἵνα δῶ (80) ἡμῖν ὁ Κύριος ἡρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διαίγειν, τῆς ἐκ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἐπηρείας ἀπαλλαγέντας (81). Εἰ δὲ καὶ τῇ σῆ συνέσει ἀκόλουθον καὶ ἀναγκαῖον καταφαίνεται εἰς ταυτὸν ἡμᾶς ἀλλήλους ἐλθεῖν, καὶ συντυχεῖν καὶ τοῖς λοιποῖς τιμιωτάτοις ἀδελφοῖς τοῖς τὴν παραλίαν κατοικοῦσιν ἐπισκόποις, αὐτὸς καὶ ἡμῖν ἀπόδειξον τόπον καὶ καιρὸν καθ' ὃν ἔσται τοῦτο, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐπίστειλον, ἵνα, ἐπὶ ὠρισμένοις καταλιπόντες ἕκαστος τὴν ἐν χερσὶν ἀσχολίαν, δυνηθῶμέν τι τῶν εἰς οἰκοδομήν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ποιῆσαι, καὶ ἀνελεῖν μὲν τὰς ἐξ ὑπονοσιῶν νῦν ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους ἐγγινομένης λύπας, κυρῶσαι δὲ τὴν ἀγάπην, ἧς ἀνευ ἀτελεῖ εἶναι πάσης ἐντολῆς ἐργασίαν αὐτὸς ἡμῖν ὁ Κύριος διωρίσατο.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σς.

Consolatur Elpidium, nepotis morte afflictum, ac, speratum congressum ne dolor interpellet, hortatur.

Ἐλπιδίῳ ἐπισκόπῳ (82) παραμυθητική.

Νῦν μάλιστα τῆς τοῦ σώματος ἀσθενείας αἰσθάνομαι, ὅτε ὄρω μοι τοσοῦτον ἐμποδίζουσαν τῇ τῆς ψυχῆς ὠφελείᾳ. Εἰ γὰρ μοι κατὰ νοῦν (83) ἐχώρει τὰ πράγματα, οὐκ ἂν δι' ἐπιστολῶν, οὐδὲ διὰ μέσων ἀνθρώπων προσεφθεγγόμεν ὑμᾶς· ἀλλ' αὐτὸς ἂν δι' ἑμαυτοῦ καὶ τὸ τῆς ἀγάπης ἀπεπλήρουσιν χρέος, καὶ ἐγγύθεν ἀπέλασον τοῦ πνευματικοῦ (84) κέρδους. Νῦν δὲ οὕτω διάκειμαι, ὡς ἀγαπητῶς καὶ τὰς τῆς πατρίδος κινήσεις ὑφίστασθαι, ἃς ἀναγκάως ποιούμεθα ἐπισκεπτόμενοι τὰς κατὰ τὴν χώραν ἡμῶν παροικίας. Ἀλλὰ παράσχοι ὁ Κύριος καὶ ὑμῖν ἰσχύον καὶ προθυμίαν, καὶ ἐμοὶ πρὸς τῇ σπουδῇ (85) ἣν ἔχω νῦν· καὶ δύναμιν, ὥστε, καθὼς παρεκάλεσα ὑμᾶς, πραγματεύεσθαι ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν, γενομένοις ἐπὶ τῆς Κομανικῆς ἐνορίας. Φοβοῦμαι δὲ περὶ τῆς σῆς κοσμιότητος, μή ποτε σοι ἐμπόδιον γένηται ἢ περὶ τῶν οικείων λύπη. Καὶ γὰρ ἔμαθον, ὅτι σε ἔθλιψε παιδίου τελευτῆ· οὗ τὴν στέρησιν, ὡς μὲν πάππῳ, λυπηρὰν εἰκὸς εἶναι. ὡς δὲ ἄνδρῳ πρὸς τοσοῦτον ἤδη διαβεβηκῆτι τῆς ἀρετῆς, καὶ ἐπισταμένῳ τῶν ἀνθρωπίνων τὴν φύσιν ἐκ τῆς κατὰ τὸν χρόνον ἐμπειρίας, καὶ ἐκ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας, ἀκόλουθον μὴ πάντῃ δύσφορον εἶναι τῶν οικειοτάτων τὸν χωρισμόν. Καὶ γὰρ οὐ τὰ αὐτὰ ἀπαιτεῖ ἡμᾶς τε καὶ τοὺς τυχόντας τῶν ἀνθρώπων ὁ Κύριος. Οἱ μὲν γὰρ συνεθεία ζῶσιν,* ἡμεῖς δὲ κανόνι τῆς πολιτείας τῇ ἐντολῇ τοῦ Κυρίου κεχρήμεθα, καὶ τοῖς προλαβοῦσι

(80) Δῶ. Nonnulli mss. δῶη.

(81) Ἀπαλλαγέντας. Ita Med. et Harl. quæ quidem scriptura Basilio usitata et familiaris, sed a recentioribus librariis videtur fuisse mutata in ἀπαλλαγείσιν, ut habent editi.

(82) Ἐλπιδίῳ ἐπισκόπῳ. Hunc titulum sic reposuimus, quia in tribus antiquissimis codicibus legitur: Τῷ αὐτῷ παραμυθητική· *Eidem consolatoria*. Præcedit autem in his codicibus epistola 203 ad eundem Elpidium. Deest episcopi vox in editis. At in codicibus Vat. et Reg. primo legitur tantum: Παραμυθητική, omisso Elpidii nomine. In codice Regio secundo legitur ἑτέρῳ ὁμοίᾳ ἐπὶ ἐγγόνου ἀποβολῆ, et in codice Parisiensis Ecclesiæ: Παραμυθη-

A Dei preceris, ut Dominus def nobis ab injuria inimicorum Evangelii liberatis tranquillam ac quietam vitam agere. Quod si et tuæ prudentiæ consentaneum et necessarium videbitur, ut in unum veniamus, congregiamurque etiam cum reliquis reverendissimis fratribus maritimarum civitatum episcopis, ipse etiam nobis designa locum et tempus, quo hæc fient, et scribe fratribus, ut præstituto tempore relinquentes unusquisque ea quæ in manibus negotia, possimus aliquid ad ædificationem Ecclesiæ navare, ac tollere insitas nobis nunc ex suspicionibus inter nos molestias, ac charitatem firmare, sine qua mancā et imperfectam esse cujusvis præcepti observationem ipse nobis Dominus declaravit.

B

EPISTOLA CCVI*.

Elpidio episcopo consolatoria.

Nunc maxime corporis infirmitatem sentio, cum eam video mihi tantopere obstare animæ utilitati. Si enim mihi res succederent ex sententia, non vos per litteras, neque per internuntios alloquerer, sed ipse per me et charitatis exsolverem debitum, et cominus perfruerer spirituali emolumento. Nunc autem ita me habeo, ut præclare mecum agi putem si vel in patria motus sustinere possim, quos mihi necesse est nostræ paræciæ pagos visitanti suscipere. Sed et vobis Dominus robur et alacritatem et mihi præter studium, quod nunc **309** habeo largiatur et vires, ut, quemadmodum vos rogavi, fiat mihi copia vobis fruendi, cum in fines Comanicos venero. Metuo autem tuæ dignitati, ne te domesticus dolor interpellet. Didici namque afflictum te fuisse filioli interitu: cujus jacturam, ut avo, molestam quidem esse par est; sed ut viro tantos jam in virtute progressus adeptο, et perspectam habenti rerum humanarum naturam tum ex temporis experientia, tum ex spirituali doctrina, consentaneum est intolerabilem non esse propinquisimorum disjunctionem. Non enim idem a nobis Dominus exposcit, quod a quibuslibet hominibus. Hi enim vivunt ex consuetudine: nobis autem vivendi regula, Domini præceptum ac præterita beatorum virorum exempla, quorum magnitudo animi adversis temporibus maxime declarata est.

τικῇ τινι ἐπὶ ἐγγόνου ἀποβολῆ· *Cuidam consolatoria ob mortem nepotis*. Præter auctoritatem vetustissimorum codicum, tanta est necessitudo huic epistolæ cum præcedenti, ut dubium esse non possit, quin ad Elpidium episcopum scripta sit.

(83) Κατὰ νοῦν. Harl. κατὰ ῥοῦν.

(84) Πνευματικοῦ. Editi addunt τοῦτου quod deest in sex mss.

(85) Πρὸς τῇ σπουδῇ. Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi πρὸς τὴν σπουδῆν. Paulo post iidem editi πραγματεύεσθαι ὑμῖν. Novem mss. ἡμῖν. Subinde sex mss. μή ποτε σοί. Editi μή πως σοί.

* Alias CCCXLVIII. Scripta anno 375.

Ut igitur et ipse fortitudinis ac veræ ob sperata bona animi affectionis exemplum hominibus relinquas, invictum te a dolore ac molestis rebus excelsiorem exhibe, patiens in afflictione, spe lætus. Horum itaque nihil speratum nobis congressum impediatur. Infantibus namque satis est ætas ut inculpati sint: nos autem debemus præscripta nobis ministeria Domino exhibere, atque in omnibus parati et expediti esse ad Ecclesiarum administrationem, cujus magna præmia fidelibus et prudentibus administris Dominus noster reservavit.

σιῶν, ἧς μεγάλους τοὺς μισθοὺς τοῖς πιστοῖς καὶ φρονίμοις οἰκονόμοις ὁ Κύριος ἡμῶν ἐταμιεύσατο.

EPISTOLA CCVII*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΖ'.

Cum Neocæsarienses clerici omnes ad unum in odio Basilii cum episcopo suo consentirent; Basilius admonet eos, ut ne assententur homini errorem Sabellii inducenti, neve patientur populum ab eo decipi. Is Basilium fugiebat, argui metuens: somnia fingebat, ut Basilii doctrinam persuaderet esse perniciosam. Causam odii rogatus, non aliam afferebat præter psalmos et cantum ac monasticam vitam: quæ instituta, nondum in Neocæsariensi Ecclesia recepta, vigeant in Cæsariensi. Utrumque illud institutum Basilius et sibi honori esse, et in aliis Ecclesiis vigere demonstrat. Objicientibus, hæc non fuisse tempore Gregorii, respondet nec litanias tunc fuisse, nec quidquam fere ex illius institutis apud eos superesse. Unde eos monet ut trabem ex oculis suis ejiciant, ac hæresim vitent; alioquin tacere se non posse in tanta animarum pernicie.

Ad clericos Neocæsarienses.

1. Consensus in mei odio, et quod omnes ad unum belli nobis illati ducem sequimini, suadebat mihi, ut erga omnes pariter conticescerem, neque amici scripti, aut ullius colloquii essem inceptor, sed in silentio mœrorem meum concoquerem. Sed quia calumniæ silentio non prætermittendæ, non ut contradicendo nos ipsi ulciscamur, sed ne mendacium progredi et deceptos lædi patiamur, necessarium visum est hoc etiam omnibus proponere, et prudentiæ vestræ scribere, quamvis cum nuper toti presbyterio communiter scripsissem, nulla me responsione dignati sitis. Nolite assentari, fratres, iis, qui prava dogmata in animos vestros inducunt: neque despiciate, dum populus Dei, vobis scientibus, **310** per impia dogmata subvertitur. Sabellius Afer et Marcellus Galata, soli ex omnibus ea ausi sunt et docere, et scribere, quæ nunc apud vos, velut sua ipsorum inventa, proferre aggrediuntur populi duces, lingua perstreptentes, sed ne verisimilitudinis quidem colorem his tricis et cavillationibus illinere valentes. Hi fanda atque nefanda in nos concionantur, et omni modo congressum nostrum declinant. Quamobrem? Nonne quia timent ne de pravibus suis dogmatibus arguantur? Hi videlicet eo usque impudentiæ contra nos devenere ut et somnia quædam in nos

B Τοῖς κατὰ Νεοκαισάρειαν (86) κληρικοῖς.

1. Ἡ μὲν συμφωνία τοῦ καθ' ἡμῶν μίσους, καὶ τὸ μέχρις ἐνός πάντας ἀκολουθῆσαι τῷ προεστῶτι τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου, ἔπειθέ με ὁμοίως ἀποσιωπᾶν πρὸς ἅπαντας, καὶ μήτε γράμματος φιλικοῦ μήτε τινός ὁμιλίας κατάρχειν, ἀλλ' ἐν ἡσυχίᾳ πέττειν τὴν ἑαυτοῦ λύπην· ἐπειδὴ δὲ χρὴ πρὸς τὰς διαβολὰς μὴ (87) ἀποσιωπᾶν, οὐχ ἵνα διὰ τῆς ἀντιλογίας ἡμᾶς αὐτοὺς ἐκδικῶμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ συγχορήσωμεν εὐδοκῶναι τῷ ψεύδει, καὶ τοὺς ἠπατημένους μὴ ἐναρῶμεν τῇ βλάβῃ, ἀναγκαῖον ἐφάνη μοι καὶ τοῦτο προθεῖναι τοῖς πᾶσι, καὶ ἐπιστεῖλαι ὑμῶν τῇ συνέσει, εἰ καὶ, ὅτι πρῶτον κοινῇ παντὶ τῷ πρεσβυτερίῳ γράψας, οὐδεμιᾶς παρ' ὑμῶν ἀποκρίσεως ἠξιώθην (88). Μὴ κολακεύετε, ὦ ἀδελφοί, τοὺς τὰ πονηρὰ δόγματα ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐπάγοντας· μηδὲ καταδέξησθε περιορᾶν ἐν γνώσει ὑμετέρᾳ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἀσεβῶν διδασμάτων καταστρεφόμενον. Σαβέλλιος ὁ Λίβυς καὶ Μάρκελλος ὁ Γαλάτης μόνοι ἐκ πάντων ἐτόλμησαν καὶ διδάξαι ταῦτα καὶ γράψαι, ἅπερ νῦν παρ' ὑμῖν, ὡς ἴδια ἑαυτῷ εὐρέματα, ἐπιχειροῦσι προφέρειν οἱ καθηγούμενοι τοῦ λαοῦ, βαμβαινόντες (89) τῇ γλώσσει, καὶ οὐδὲ εἰς πιθανὴν κατασκευὴν ἄγειν (90) τὰ σοφίσματα ταῦτα καὶ τοὺς παραλογισμοὺς ἐξαρκοῦντες. Οὗτοι ῥήτα καὶ ἄρῃτα καθ' ἡμῶν δημηγοροῦσι, καὶ πάντα τρόπον τὰς συντυχίας ἡμῶν ἐκκλίνουσι. Τίνος ἐνεκεν; Οὐχὶ τὸν

quidem silentio prætermittendæ. Post nonnulli codices recentiores προσθεῖναι τοῖς πᾶσι. Hoc etiam omnibus addere.

D (88) Γράψας... ἠξιώθην. Ita tres vetustissimi codices. Editi γράψαντες... ἠξιώθημεν.

(89) Προφέρειν... βαμβαινόντες. Ita Harl., Med., Coisl. uterque cum tribus Regiis. Editi προσφέρειν... βομβαινόντες.

(90) Ἄγειν. Ita tres vetustissimi codices; quinque alii ἀγαγεῖν. Editi ἐξαγαγεῖν.

* Alias LXIII. Scripta anno 373.

(86) Κατὰ Νεοκαισάρειαν. Ita mss. tres vetustissimi cum duobus Regiis et Coisl. secundo. Male in editis κατὰ Νεοκαισαρείας. Non enim sic loqui solet Basilius. Post ope veterum codicum emendavimus quod minus accurate scriptum erat in editis μέχρις ἐνός et πεσεῖν τὴν ἑαυτοῦ λύπην. In duobus tamen recentioribus mss. et in editionibus Hag. et Basil. legitur πέσσειν. Paris. 2 πέττειν.

(87) Πρὸς τὰς διαβολὰς μὴ. Quinque codices non antiquissimi μήτε πρὸς τὰς διαβολὰς. Ne calumniæ

ἐπὶ τοῖς πονηροῖς δόγμασιν ἑαυτῶν (91) ἔλεγχον ὑφορώμενοι; Οἱ γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον ἡμῶν κατανασχύντησαν, ὥστε καὶ οὐείρους τινὰς, ἐφ' ἡμᾶς συμπλάσαι, διαβαλλόντες ἡμῶν τὰς διδασκαλίας, ὡς βλαβεράς· οἱ, καὶ πάντα τὰ τῶν φυλλοχόων μηνῶν φαντάσματα ταῖς ἑαυτῶν κεφαλαῖς ὑποδέξονται, οὐδεμίαν ἡμῖν βλασφημίαν θυήσονται προστρέψασθαι, πολλῶν ὄντων τῶν (92) ἐφ' ἑκάστης Ἐκκλησίας μαρτυρούντων τῇ ἀληθείᾳ.

2. Καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτηθῶσι τοῦ ἀκρόατου τοῦτου καὶ ἀσπόνδου πολέμου, ψαλμοὺς λέγουσι καὶ τρόπον μελωδίας τῆς παρ' ὑμῖν (93) κεκρατηκυίας συνηθείας παρηλλαγμένου, καὶ τοιαῦτά τινα, ἐφ' οἷς ἐχρῆν αὐτοὺς ἐγκαλύπτεσθαι. Ἐγκαλούμεθα δὲ, ὅτι καὶ ἀνθρώπους ἔχομεν τῆς εὐσεβείας ἀσκητὰς, ἀποταξαμένους τῷ κόσμῳ, καὶ πάσαις ταῖς βιωτικαῖς μερίμναις, ἃς ἀκάνθαις παρεϊκόζει ὁ Κύριος, εἰς καρποφορίαν ἐλθεῖν (94) τὸν λόγον μὴ συγχωρούσαις. Οἱ τοιοῦτοι τὴν νεκρότητα τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρουσι· καὶ ἄραντες τὸν ἑαυτῶν σταυρὸν, ἔπονται τῷ Θεῷ. Ἐγὼ δὲ παντὸς ἀντιμησαίμεν τοῦ ἑμαυτοῦ βίου, ἐμὰ εἶναι τὰ ἀδικήματα ταῦτα, καὶ ἔχειν ἀνδρας παρ' ἑμαυτῷ, ὑπ' ἐμοὶ διδασκάλῳ, τὴν ἀσκησιν ταύτην προελομένους. Νῦν δὲ ἐν Αἰγύπτῳ μὲν ἀκούω τοιαύτην εἶναι ἀνδρῶν ἀρετὴν· καὶ τάχα τινὲς καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείαν κατορθοῦσιν. Ἀκούω δὲ τινὰς καὶ ἐπὶ τῆς Μέσης τῶν ποταμῶν τελείους καὶ μακαρίους ἀνδρας. Ἡμεῖς δὲ παῖδες ἐσμεν πρὸς γὰρ τὴν τῶν τελείων σύγκρισιν. Εἰ δὲ καὶ γυναῖκες εὐαγγελικῶς ζῆν προελομέναι, παρθενίαν μὲν γάμου προτιμῶσαι, δουλαγωγοῦσαι (95) δὲ τὸ φρόνημα τῆς σαρκός, καὶ ἐν πένθει ζῶσαι τῷ μακαριζομένῳ, μακάριαι τῆς προαιρέσεως, ὅπου ἂν ᾧσι τῆς γῆς. Παρὰ δὲ ἡμῖν (96) μικρὰ ταῦτα, στοιχοῦμένων ἔτι καὶ εἰσαγομένων πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Εἰ δὲ τινα ἀκοσμίαν τῷ βίῳ τῶν γυναικῶν ἐπιφέρουσιν, ἀπολογεῖσθαι μὲν ὑπὲρ αὐτῶν οὐ καταδέχομαι· ἐκεῖνο δὲ ὑμῖν διαμαρτύρομαι, ὅτι ἄχρι νῦν ὁ Σατανᾶς ὁ πατὴρ τοῦ ψεύδους εἶπεν οὐ καταδέξατο, ταῦτα αἱ ἀφοβοὶ καρδίαι, καὶ τὰ ἀχαλίνωτα στόματα αἰεὶ (97) φθέγγεται ἀδεῶς. Γινώσκεις δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ὅτι ἡμεῖς εὐχόμεθα καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συντάγματα (98) ἔχειν· ὧν τὸ πολίτευμά ἐστιν ἐν οὐρανοῖς, τῶν τὴν σάρκα σταυρωσάντων σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις· οἱ οὐ μεριμνῶσι περὶ βρωμάτων καὶ ἐνδυμάτων· ἀλλ' ἀπερίσπαστοι ὄντες καὶ εὐπάρεδροι τῷ Κυρίῳ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας προσμένουσι ταῖς δεήσεσιν. Ὡν τὸ στόμα οὐ λαλεῖ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ ψάλλουσιν ὕμνους (99) τῷ Θεῷ ἡμῶν διηνεκῶς, ἐργαζόμενοι ταῖς ἑαυτῶν χερσίν, ἵνα ἔχωσι μεταδιδόναι τοῖς χρείαν ἔχουσι.

(91) Δόγμασιν ἑαυτῶν. Sic tres iidem vetustissimi codices. Editi ἑαυτῶν διδάγμασιν. Ibidem quinque codices non ita vetusti τὸν ἐν ταῖς.

(92) ὄντων τῶν, etc. Deest hic articulus in quatuor mss. non antiquissimis.

(93) Τῆς παρ' ὑμῖν. Posterior editio Parisiensis et Regii duo codices ac Coisl. secundus et Harl. secunda manu τῆς παρ' ἡμῖν.

(94) Ἐλθεῖν. Ita septem mss. Editi ἀνελθεῖν.

(95) Δουλαγωγοῦσαι. Reg. secundus δουλαγω-

A comminiscantur, doctrinam nostram ut perniciosam calumniantes : qui etiamsi omnia mensium, quibus folia cadunt, somnia et visa capitibus suis colligant, nullum nobis probrum poterunt inurere, cum plures sint in unaquaque Ecclesia, qui testimonium dent veritati.

2. Quod si causam rogentur implacabilis illius et inexpiabilis belli, psalmos dicunt, et melodiæ modum a consuetudine, quæ apud vos invaluit, diversum, et quædam ejusmodi, quorum eos par erat pudere. Incusamur autem, quod etiam homines habeamus pietatis cultores, qui nuntium remiserunt mundo et omnibus sæculi curis, quas spinis comparat Dominus, verbum ad fructum ferendum pervenire non sinentibus. Ejusmodi homines mortificationem Jesu in corpore circumferunt, et crucem suam portantes, Deum sequuntur. Ego vero tota mea vita mercarer, ut mea essent hæc delicta, haberemque apud me viros, me doctore, hanc pietatis exercitationem profitentes. Nunc autem in Ægypto quidem audio talem esse virorum virtutem : ac fortasse nonnulli et in Palæstina evangelicam vitam excolunt : audio rursus aliquos et in Mesopotamia perfectos ac beatos viros. Nos autem pueri sumus, siquidem cum perfectis comparemur. Quod si et mulieres evangelicum vivendi genus profitentur, virginitatem præferentes nuptiis, petulantiam carnis redigentes in servitutem et in luctu illo degentes qui beatus prædicatur, beatæ sunt ob propositum suum, ubicunque fuerint terrarum. Apud nos autem hæc parva et exilia sunt, ac hominum adhuc elementa discentium, quique introducuntur ad pietatem. Jam si quid dedecoris vitæ mulierum inferunt, eas defendere non libet. Illud tamen vobis testificor, quæ hactenus pater mendacii Satanas dicere non ausus est, ea semper a cordibus metus expertibus et effrenatis linguis audacter efferri. Scire autem vos volo, nos laudi ducere, quod virorum et mulierum cœtus habeamus, quorum conversatio in cœlis est : qui suam carnem una cum affectionibus ac cupiditatibus crucifixerunt : **311** qui nec de cibis nec de indumentis sunt solliciti, sed minime distracti, et Domino continenter astantes, noctu diuque perseverant in orationibus. Quorum os non loquitur opera hominum ; sed hymnos Deo nostro concinunt continenter, operantes manibus suis, ut habeant unde impertiant indigentibus.

γουσι, et paulo post ζῶσι. Sed frustra librariorum aliquis emendare voluit scripturam non vitiosam.

(96) Παρὰ δὲ ἡμῖν. Emendavimus ope Harlæani codicis et Medicæi quod minus commode in aliis et in editis legebatur Παρὰ δὲ ἡμῶν.

(97) Ἀεὶ. Deest ea vox in Vaticano, Reg. secundo et Coisl. secundo.

(98) Συντάγματα. Ita mss. octo. Editi συστήματα.

(99) Ὑμνους. Ita veteres libri summo consensu.

3. Quod autem spectat ad psalmodiæ criminationem, qua maxime simpliciores territant ii, qui nos calumniantur, illud dicere habeo, recepta nunc instituta omnibus Dei Ecclesiis consona esse et consentientia. De nocte siquidem consurgit apud nos populus ad domum preceationis, et in labore, in afflictatione ac jugibus lacrymis confitentes Deo, tandem a preceatione surgentes, ad psalmodiam transeunt. Et nunc quidem in duas partes divisi, alternis succinentes psallunt, ac simul et meditationem Scripturarum inde corroborant, et animum attentum et cor evagationis expers sibi ipsi comparant. Postea rursus uni committentes, ut prior canat, reliqui succinunt; et sic posteaquam in psalmodiæ varietate noctem traduxere intermistis precibus, die jam illucescente, omnes simul velut ex uno ore et uno corde psalmum confessionis Domino concinunt, propria sibi unusquisque verba pœnitentiæ facientes. Cæterum horum gratia si nos fugitis, fugietis Ægyptios, fugietis et utrosque Libyes, Thebæos, Palæstinos, Arabes, Phœnices, Syros, et eos qui ad Euphratem habitant, ac omnes uno verbo apud quos vigiliæ precesque et communes psalmodiæ in pretio sunt.

4. Sed hæc, inquit, non erant tempore magni Gregorii. Sed neque litanie, quas nunc studio habetis. Neque id dico, ut vos redarguam; optarim enim vos omnes in lacrymis et jugi pœnitentia vivere. Nam et nos nihil aliud facimus, nisi quod pro peccatis nostris supplicamus; sed ita tamen, ut non humanis verbis, uti vos, sed oraculis Spiritus Deum nostrum placemus. Hæc autem non fuisse sub admirando Gregorio, quosnam habetis testes, qui quidem nihil ex illius institutis hactenus conser-

Editi ὕμνον. Mss. tres, nempe Harl. et Coisl. uterque, interpunctionis notam apponunt post διηνεκώς, quod editi male conjungebant cum ἐργαζόμενοι. Non enim continuus erat manuum labor, sed continua psalmodia, quam ne ipse quidem labor interpellabat. Paulo post editi ἐν ψαλμοῖς. Omnes mss. ut in textu. Non longe iisdem auctoribus mutavimus quod in editis legebatur ἐν θλίψει καὶ ἐν συνοχῇ... ἀναστάντες.

(1) Διοικούμενοι. Ita octo mss. Editiones Basil. et Paris, διακονούμενοι. Hagan. διακούμενοι.

(2) Τὸν τῆς ἐξομολογήσεως ψαλμὸν. In uno ex codicibus Regii ad marginem legitur, τὸ, Δόξα ἐν ὑψίστοις, λέγει. *Gloria in altissimis, dicit.* Sed hujus scholii non magna auctoritas. Liqueat enim psalmum quinquagesimum designari.

(3) Φεύξεσθε. Reg. secundus et Coisl. secundus φεύξασθε. Paulo post iidem codices συνεπιτηδεύετε. Mox editi Εὐφράτει. Mss. ut in textu.

(4) Λιτανεῖαν. Hac voce non supplicationes sive processiones designantur, ut in Euchologio Græcorum, sed preces ad pœnitentiam accommodatæ. Hoc enim tantum discriminis ponit Basilius inter Neocæsariensium ritum et Cæsariensium, quod primi humanis verbis. Cæsarienses vero oraculis Spiritus sancti Deum placent. Porro nullum processionis vestigium in illo psalmi confessionis cantandi ritu, qui Cæsareæ observatur.

(5) Μάρτυρας. Ita tres vetustissimi codices, Harl.,

3. Πρὸς δὲ τὸ ἐπὶ ταῖς ψαλμοῖς ἐγκλημα, ὃ μάλιστα πρὸς ἀπλουτέρους φοβούσιν οἱ διαβάλλοντες ἡμᾶς, ἐκεῖνο εἰπεῖν ἔχω· ὅτι τὰ νῦν κεκρατηκότα ἔθνη πάσαις ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις συνοχῇ ἐστὶ καὶ σύμφωνα. Ἐκ νυκτὸς γὰρ ὀρθοῖζει παρ' ἡμῖν ὁ λαὸς ἐπὶ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, καὶ ἐν πόνῳ καὶ θλίψει καὶ συνοχῇ δακρύων ἐξομολογούμενοι τῷ Θεῷ, τελευταῖον ἐξαναστάντες τῶν προσευχῶν, εἰς τὴν ψαλμοῖς καθίστανται. Καὶ νῦν μὲν, διχῇ διανεμηθέντες, ἀντιψάλλουσιν ἀλλήλοις, ὁμοῦ μὲν τὴν μελέτην τῶν λογίων ἐντεῦθεν κρατύνοντες, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἀμετεώριστον τῶν καρδιῶν ἑαυτοῖς διοικούμενοι (1)· ἐπειτα πάλιν ἐπιτρέψαντες ἐν κατάρχειν τοῦ μέλους, οἱ λοιποὶ ὑπηχοῦσι· καὶ οὕτως ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῆς ψαλμοῖς τὴν νύκτα διενεγκόντες, μεταξὺ προσευχόμενοι, ἡμέρας ἤδη ὑπολαμπούσης, πάντες κοινῇ, ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος καὶ μιᾶς καρδίας, τὸν τῆς ἐξομολογήσεως ψαλμὸν (2) ἀναφέρουσι τῷ Κυρίῳ, ἴδια ἑαυτῶν ἕκαστος τὰ ῥήματα τῆς μετανοίας ποιούμενοι. Ἐπὶ τούτοις λοιπὸν εἰ ἡμᾶς ἀποφεύγετε, φεύξεσθε (3) μὲν Αἰγυπτίους· φεύξεσθε δὲ καὶ Λίβυας ἀμφοτέρους, Θηβαίους, Παλαιστίνους, Ἀραβίους, Φοίνικας, Σύρους, καὶ τοὺς πρὸς τῷ Εὐφράτῃ κατοικημένους, καὶ πάντας ἀπαξαπλῶς, παρ' οἷς ἀγρυπνίαι καὶ προσευχαί, καὶ αἱ κοιναὶ ψαλμοῖς τετίμηται.

4. Ἄλλ' οὐκ ἦν, φησὶ, ταῦτα ἐπὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου. Ἄλλ' οὐδὲ αἱ λιτανεῖαι (4), ἃς ὑμεῖς νῦν ἐπιτηδεύετε. Καὶ σὺ κατηγορῶν ὑμῶν λέγω· πύχνη γὰρ πάντας ὑμᾶς ἐν δάκρυσι ζῆν, καὶ μετανοίᾳ διηνεκεῖ. Ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς οὐδὲν ἕτερον ἢ λιτανεύομεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· πλὴν ὅσον οὐκ ἄνθρωπίνους ῥήμασιν, ὡσπερ ὑμεῖς, ἀλλὰ τοῖς λόγοις τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξίλεσόμεθα. Ὅτι δὲ οὐκ ἦν ταῦτα ἐπὶ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου, τίνας ἔχετε μάρτυρας (5), οἳ γε οὐδὲν τῶν ἐκείνου (6) μέχρ' οὖν

Med. et Coisl. primus. Editi μαρτυρίας. Ibidem editi post hanc vocem addunt εἰπεῖν, sed hoc verbum deest in octo nostris codicibus, ex quibus ibidem addidimus οἳ γε, quæ vocalæ decrant in editis.

(6) Οὐδὲν τῶν ἐκείνου. Videntur prima specie cum hac epistola pugnare, quæ in libro *De Spiritu sancto* leguntur cap. 29, n. 74. Ibi docet Basilius tantum esse Gregorii apud Neocæsarienses admirationem, ut non factum aliquod, non dictum, non ritum ullum mysticum, ultra quam ille reliquit, *Ecclesiæ adjecerint.* Unde aitevenisse, ut multa apud illos manca essent et inchoata. Cur ergo in hac epistola nonnulla recens in Ecclesiam inducta commemorat, imo eos negat ex Gregorii institutis quidquam retinere? Hæc ut concilientur, observandum est, 1° Quæ leguntur in libro *De Spiritu sancto* accipi de insignibus et præcipuis institutis debere. His nihil addi, nihil detrahi passi sunt Neocæsarienses. Hinc nulla apud eos monasteria, nec liturgia, ut apud alias Ecclesias, novis ritibus locupletata. Doctrinæ Gregorii ita erant addicti, ut cum eorum episcopus Sabellianismum inducere tentaret, Gregorii verbis errorem prætexere cogeretur. Sed tamen in rebus levioris momenti non ita difficiles erant, sed nonnulla ad usus suos adjunxerunt; quales erant litanie: quale est etiam quod narrat Gregorius Nyssenensis, oblectamenta quædam a Gregorio con-

δισώσασθε; Γρηγόριος οὐ κατακαλύπτετο ἐπὶ τῶν προσευχῶν. Πῶς γάρ; ὁ γε τοῦ Ἀποστόλου γνήσιος μαθητῆς τοῦ εἰπόντος· Πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος ἢ προφητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔχων καταισχύει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· καὶ, Ἄνθρωπος μὲν οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ (7), εἰκὼν καὶ δοξα Θεοῦ ὑπάρχων. Ἐφευγε τοὺς ὄρκους ἢ καθαρὰ ἐκείνη ψυχὴ, καὶ ἀξία τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος κοινωνίας, ἀρκουμένη τῷ ναὶ καὶ τῷ οὐ, διὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου τοῦ εἰπόντος· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀρκίσαι ὅλως. Οὐκ ἠνείχετο εἰπεῖν τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν μωρὸν ἐκεῖνος· ἐφοβεῖτο γὰρ τὴν ἀπειλήν τοῦ Κυρίου (8). θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ πικρία ἐκ τοῦ στόματος ἐκείνου οὐκ ἐξεπορεύετο. Λοιδορίαν ἐμίσει ὡς εἰς βασιλείαν οὐρανῶν οὐκ εἰσάγουσαν. Φθόνος καὶ ὑπερηφάνεια τῆς ἀδόλου ψυχῆς ἐκείνης ἀπελήλατο. Οὐκ ἂν παρέστη τῷ θυσιαστηρίῳ, πρὶν καταλλαγῆναι τῷ ἀδελφῷ. Ψευδῆ λόγον καὶ τεχνικὸν ἐπὶ διαβολῇ τινῶν μεμηχανημένον οὕτως ἐβδελύττετο, ὡς εἰδῶς, ὅτι τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ διαβόλου γεγένηται, καὶ ὅτι Κύριος ἀπολεῖ πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Τούτων εἰ μηδὲν ἐστὶν ἐν ὑμῖν, ἀλλὰ καθαρεύετε πάντων· τῷ ὄντι ἐστὲ μαθηταὶ τοῦ μαθητοῦ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου. Εἰ δὲ μὴ, σχολεῖτε μὴ τὸν κώνωπα διυλιζέτε, περὶ μὲν ἤχου φωνῆς τοῦ κατὰ τὰς ψαλμωδίας ἀκριβολογούμενοι, τὰς δὲ μεγίστας τῶν ἐντολῶν παραλύοντες. Εἰς τούτους με τοὺς λόγους ἤγαγεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπολογίας, ἵνα διδάχθῃτε ἐκβάλλειν τὴν δοκὸν τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν, καὶ τότε ἐξαίρειν τὰ ἀλλότρια κάρφη. Πλὴν ἀλλὰ πάντα συγχωροῦμεν, εἰ καὶ ὅτι οὐδὲν ἀνεξέταστον παρὰ τῷ Θεῷ. Μόνον ἐβδῶσθη τὰ προηγούμενα, καὶ τὰς περὶ τὴν πίστιν καινοτομίας κατασιγάσατε. Τὰς ὑποστάσεις μὴ ἀθετεῖτε. Τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μὴ ἀπαρνεῖσθε. Τὰς τοῦ Γρηγορίου φωνὰς μὴ παρεξηγεῖσθε. Εἰ δὲ μὴ, ἕως ἂν ἐμπνέωμεν καὶ θυνώμεθα φθέγγεσθαι, ἀμύχανον ἡμᾶς ἐπὶ τοσαύτῃ λύμῃ ψυχῶν σιωπᾶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΗ΄.

Eulancium rogat ne se Neocæsariensium causa oderit, qui olim propter se ab aliis odio habebatur.

Εὐλακίῳ (9).

Μακρὸν ἀπεσιώπησας χρόνον, καὶ ταῦτα λαλίστατος ὢν, καὶ μελέτην τοῦτο καὶ τέχνην ποιησάμενος, ἀεὶ τι λαλεῖν (10) καὶ σεαυτὸν δεικνύναί διὰ τῶν λόγων. Ἄλλ'

⁹³ I Cor. xi, 4. ⁹⁴ ibid. 7. ⁹⁵ Matth. v, 35. ⁹⁶ ibid. 22. ⁹⁷ Psal. v, 7.

cessa in martyrum Memoriis fuisse, ut eorum, qui a simulacrorum cultu recentes venerant, infirmitati consuleret; sed ea temporis progressu in spiritualem lætitiā magna ex parte conversa, *Vit. Greg.*, p. 374., 2. Neque etiam secum ipse pugnat Basilius, cum Neocæsarienses laudat in libro *De Spiritu sancto*, quod Gregorii instituta acertissime teneant, hic autem vituperat, quod ea omnino reliquerint. Illic enim respicit ad exteriora instituta, hic autem ad virtutum exempla, convicii et iracundiæ fugam, odium jurisjurandi et mendacii.

(7) Τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Desunt hæc verba in quinque veteribus libris. In Medicæo autem et

vastis? Gregorius non operiebatur **312** in precibus. Quomodo enim? qui verus erat Apostoli discipulus dicentis: *Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum* ⁹³, et *Vir quidem non debet velare caput suum, cum sit imago et gloria Dei* ⁹⁴. Juramenta fugiebat pura illa anima, et digna Spiritus sancti consortio, contenta his vocibus: *Ita et Non*, propter præceptum Domini, qui dixit: *At ego dico vobis, ne juretis omnino* ⁹⁵. Non audebat ille fratrem suum fatuum appellare ⁹⁶; verebatur enim comminationem Domini. Indignatio et ira et acerbitas ex illius ore non proficiscebantur. Convicium odio habebat, ut in regnum cælorum non perducens. Invidia et arrogantia ab illa doli experte anima facescebant. Non accessisset ad altare, antequam reconciliaretur fratri. Mendacem sermonem et artificiose ad aliquorum calumniam instructum ita abominabatur, ut qui sciret mendacium ex diabolo ortum esse, Dominumque eos omnes qui mendacium loquuntur, perditurum ⁹⁷. Horum si nihil in vobis est, sed puri estis ab omnibus; vere discipuli estis ejus, qui mandatorum Domini discipulus fuit. Sin minus, videte ne culicem coletis, de vocis quidem sono in psalmodum cantu litigantes, mandata vero maxima dissolventes. Ad hos me sermones adduxit necessitas causæ defendendæ, ut discatis trabem ex oculis vestris ejicere, et ita demum festucas alienas extrahere. Verumtamen omnia condonamus; quanquam nihil est quod non perscrutetur Dominus. Tantummodo sana sint quæ sunt præcipua, et novitates circa fidem compescite. Hypostases ne everlatis. Nomen Christi ne abnegetis. Gregorii verba ne falso interpretemini. Alioquin dum respirabimus, loquendi que erit facultas, fieri non poterit ut in tanta animarum perniciæ sileamus.

EPISTOLA CCVIII*.

Eulancio.

Diu tacuisti, idque cum sis loquacissimus, atque hoc exercitationis artis que loco habueris, semper aliquid loqui, et teipsum dicendo ostendere. Sed

D Harl. deest tantum illud αὐτοῦ. Videtur hanc Neocæsariensium consuetudinem animo intueri Basilius, cum statuit in Regula morali 56, cap. 7, nec viros tecto capite, nec mulieres detecto, precari debere.

(8) Τοῦ Κυρίου. Harl. et Med. τοῦ Θεοῦ.

(9) Εὐλακίῳ. Addunt Coisl. primus et Med. φιλικὴ προσηγορία, amica salutatio, Harl. Εὐλακίῳ.

(10) Ἀεὶ τι λαλεῖν. Coisl. primus, Harl. et Paris. ἀεὶ, τὸ λαλεῖν, hoc exercitationis artis que loco semper habueris, loqui etc., id est, dicendi arti semper studueris. Quamvis hæc scriptura non omnino displiceat, potior tamen videtur vulgata, et magis

* Alias CCLXXXI. Scripta anno 375.

videtur Neocæsarea tui erga me silentii esse causa. Ac in beneficii quidem loco videmur accipere, quod qui illic sunt nostri non meminerint: siquidem non honorifica, ut referunt qui audierunt, de nobis mentio. Sed tu olim eras ex iis qui nostra causa odio habebantur, non ex iis qui me propter alios odisse velint. Itaque idem sis; et scribens ubicunque fueris, et nostri, ut par est, memor, si qua tibi æquitatis cura. Æquum est enim his, qui priores amarunt, parem amorem rependere.

313 EPISTOLA CCIX*.

Gratias agit Basilius amico pro se prælia sustinente; hortatur ut litterarum paucitatem incusare et talia debita perga exigere.

Sine inscriptione defensionis causa.

Sortito tibi obtigit, ut mecum molestias partireris et prælia pro me sustineres. Id autem fortis animi demonstrationem habet. Nam qui nostra moderatur Deus, his qui magna ferre possunt certamina, majores probandæ virtutis occasiones præstat. Et tu ergo ad explorationem tuæ in amicitia virtutis, veluti fornacem auro, tuam ipsius vitam proposuisti. Precamur igitur Deum, ut et cæteri meliores fiant, et tu similis tui ipse permanes; nec talia desinas incusare, qualia nunc incusas, litterarum paucitatem instar maximæ injuriæ nobis objiciens. Est enim amici accusatio, ac persta in talibus exigendis debitis: non enim adeo absurdus quidam sum amicitiae debitor.

EPISTOLA CCX**.

Cum Basilio prope Neocæsaream adveniente ortus fuisset tumultus in civitate, ac alii fugerent, alii somniis terrorem spargerent; Basilius causam exponit cur ad hæc loca venerit. Causam tumultus rejicit in ducum invidiam et consilium inducendæ hæresis Sabellianæ. Hanc hæresim refellit Basilius, ac promittit se molestum non fore, si errorem negent: sed si perstent in errore, ad alias Ecclesias scripturum. Locum Gregorii explicat, quo isti in epistola ad Anthimum abusi fuerant. Ipsum etiam Meletium, misso aliquo scripto, periclitati fuerant. Neocæsarienses monet ne falsis somniis decipiantur, quæ etiamsi essent Evangelio consentanea, quia tamen charitatem lædunt, iis prorsus supersedendum esset.

Ad primores Neocæsareæ.

1. Plane nihil opus erat, ut meum vobis enuntiarem consilium, aut quibus nunc de causis in his sim locis, exponerem. Nam alioqui, neque unus sum ex iis qui publico gaudent, neque res tot testibus digna est. Sed opinor, non quæ volumus facimus, sed ea ad quæ nos provocant vestri duces. Mihi enim omnino ignorari magis studio fuit, quam gloriæ cupidis in luce versari. Sed quia omnium, ut audio, qui in vestra civitate sunt, aures circumsonuerunt, et quidam verborum artifices et mendacii architecti, ad hoc ipsum mercede conducti, res meas vobis enarrant; faciendum minime duxi, ut

* Alias CCXXVII. Scripta anno 375.

** Alias LXIV. Scripta anno 375.

magis consentanea loquacitati, quam non sine lepore Basilius objicit Eulancio. Similiter in epist. 20 linguam sophistæ negat silere unquam posse.

(11) Τὸ μὴ... παρὰ τοῖς αὐτοῦ. Sic ope utriusque Coisl. emendavimus quod erat in editis τὸ μνημονεύεσθαι παρὰ τοῦ αὐτοῦ. Paulo post editi ἀγαθὴ ὁμοίως ἐστὶν ὡσπερ. Sex mss. ut in textu.

(12) Δε' ἐτέρους. Ita sex mss. Editi τῶν ἐτέρων. Paulo post mss. septem ἔσο. Editi ἔση.

ἔοικεν ἢ Νεοκαισάρεια αἰτία εἶναι σοι τῆς πρὸς ἡμᾶς σιωπῆς. Καὶ εἰκόταμεν ἀντὶ χάριτος δέχεσθαι τὸ μὴ μνημονεύεσθαι παρὰ τοῖς αὐτοῦ (11)· ἐπειδὴ ἡμῖν ἢ μνημη οὐκ ἀγαθὴ ἐστὶν, ὡς ὁ τῶν ἀκούοντων λόγος. Ἀλλὰ σὺ πάλαι τῶν μισουμένων ἦσθα δι' ἡμᾶς, οὐ τῶν δι' ἐτέρους (12) ἡμᾶς μισεῖν ἀνεχομένον. Ὁ αὐτὸς τοίνυν ἔσο, καὶ ἐπιστέλλων οὐπερ ἂν ἦς, καὶ μνημημένος ἡμῶν τὰ εἰκότα, εἰ τί σοι μέλει τοῦ δικαίου. Δικαίου δὲ ἴπου τῆς ἀγάπης τοῖς ἴσοις ἀμείβεσθαι τοὺς ὑπαρξάντας.

EPISTOLA ΣΘ'.

Ἀνεπίγραφος ἐπὶ ἀπολογία.

Συνεκλήρωθης ταῖς λύπαις καὶ τοῖς ὑπὲρ ἡμῶν ἀγῶσι. Τοῦτο δὲ ἀπόδειξιν ἔχει νεανικῆς ψυχῆς. Ὁ γὰρ τὰ ἡμέτερα οἰκονομῶν Θεὸς τοῖς τὰ μέγала διαφέρειν δυναμένοις ἀγωνίσματα μείζονας ὑποθέσεις εὐδοκιμήσεων προξενεῖ. Καὶ σὺ τοίνυν βάσανον τῆς περὶ τοὺς φίλους ἀρετῆς (13), ὡσπερ τὴν κάμινον τῷ χρυσίῳ. τὸν σαυτοῦ βίου προέθηκας. Εὐχόμεθα οὖν τῷ Θεῷ καὶ τοὺς λοιποὺς βελτίους γενέσθαι, καὶ σὲ ὅμοιον ἑαυτῷ διαμεῖναι. καὶ τὰ τοιαῦτα ἐγκαλοῦντα μὴ παύσασθαι, οἷα νῦν ἐνεκάλεσας, τὴν τῶν γραμμῶν ἐνδειαν ἀντὶ μεγίστης ἀδικίας ἡμῖν προσφέρων. Φίλου γὰρ τὸ ἐγκλήμα, καὶ ἀνάμενε τῷ τὰ τοιαῦτα (14) ἀπαιτεῖν ὀφλήματα. Οὐ γὰρ οὕτω τις ἀτοπὸς εἶμι φιλίας χρήστης (15).

EPISTOLA ΣΙ.

Τοῖς κατὰ Νεοκαισάρειαν λογιωτάτοις (16).

1. Ὅλος μὲν οὐδὲν ἐσθρόμην τὴν ἑμαυτοῦ γνώμην δημοσιεύειν ὑμῖν, οὐδὲ τὰς αἰτίας λέγειν, δι' ἃς νυν ἐγὼ ἐπὶ τῶν τόπων εἶμι τούτων· καὶ γὰρ οὐδὲ ἄλλως τῶν φανητιῶντων ἐγὼ, οὐδὲ τὸ πρᾶγμα τοσούτων μαρτύρων ἄξιον· ἀλλ' οἶμαι, οὐχ ἂ βουλόμεθα ποιῶμεν, ἀλλ' ἐφ' ἃ προκαλοῦνται ἡμᾶς οἱ καθηγούμενοι, Ἐπεὶ ἔμοιγε τὸ παντελῶς ἀγνοεῖσθαι πλέον ἐσπούδασται ἢ τοῖς φιλοδοξοῖς τὸ διαφαινεσθαι. Ἐπεὶ δὲ πάντων, ὡς ἀκούω (17), τῶν κατὰ τὴν ὑμετέραν πόλιν τὰ ὠτα διατεθρῦλληται, καὶ εἰσὶ τινες λογοποιοὶ, δημιουργοὶ τοῦ ψεύδους, πρὸς αὐτὸ τοῦτο μεμισθωμένοι, οἱ τὰ ἐμὰ ὑμῖν ἐξηγοῦν-

(13) Τῆς... ἀρετῆς. Codex Vaticanus τὴν ἀρετὴν.

D (14) Τῷ τὰ τοιαῦτα. Prima vocula, quam ex Coisl. secundo et Reg. secundo eruimus, deerat in editis. Coisl. primus τὸ τὰ τοιαῦτα.

(15) Χρήστης. Ita Coisl. uterque, Vat. et Reg. secundus. Vox illa in Medicæo codice corrupta. Editi χρεώστης, quod idem sonat.

(16) Τοῖς... λογιωτάτοις. Harl., Coisl. primus et unus ex Regiis πρὸς τοὺς... λογιωτάτους. Duo alii τοῖς αὐτοῖς.

(17) Ὡς ἀκούω. Ita novem mss. Editi ὧν ἀκούω.

ται· οὐκ ᾤήθην δεῖν περιθεῖν ὑμᾶς γνώμη πονηρᾶ καὶ φωνῆ ῥυπώσῃ διδάσκαλόμενος, ἀλλ' αὐτὸς εἰπεῖν τὰ ἑαυτοῦ ὅπως ἔχει. Ἐγὼ καὶ διὰ τὴν ἐκ παιδὸς μοι πρὸς τὸ χωρίου τοῦτο συνήθειαν (ἐνταῦθα γὰρ ἐτράφην παρὰ τῆ ἑαυτοῦ τίτθῃ [18]), καὶ διὰ τὴν μετὰ ταῦτα ἐπὶ πλείστον διατριβὴν, ὅτε φεύγων τοὺς πολιτικούς θορύβους, ἐπιτήδειον ἐμφιλοσοφῆσαι διὰ τὴν ἐκ τῆς ἐρημίας ἡσυχίαν τὸ χωρίου τοῦτο καταμαθὼν, πολλῶν ἐτῶν ἐφεξῆς ἐνδιέτριψα χρόνον, καὶ διὰ τὴν νῦν τῶν ἀδελφῶν ἐνοίκησιν, βραχείας ἀναπνοῆς ἐκ τῶν κατεχουσῶν ἡμᾶς ἀσχολιῶν ἐπιτυχῶν, ἀσμενος ἦλθον ἐπὶ τὴν ἐσχατιὰν ταύτην· οὐχ ὡς ἑτέροις ἐντεῦθεν πράγματα παρεξῶν, ἀλλ' ὡς αὐτὸς τὴν ἑαυτοῦ θεραπεύσων (19) ἐπιθυμίαν.

2. Τί οὖν χρὴ πρὸς ὄνειρους καταφεύγειν, καὶ ὄνειροσκόπους μισθοῦσθαι, καὶ ἐν ταῖς πανθήμοις ἐστιάσεσιν ἡμᾶς ποιεῖσθαι παροίνιον διήγημα; Ἐγὼ γὰρ, εἰ καὶ παρ' ἄλλοις τισὶν ἦσαν αἱ διαβολαί, ὑμᾶς ἂν τῆς ἑαυτοῦ γνώμης μάρτυρας παρεστησάμην. Καὶ νῦν ἀξιῶ αὐτῶν ἕκαστον τῶν παλαιῶν ἐκείνων ἀναμνησθῆναι, ὅτε ἐκάλεί μὲν ἡμᾶς ἡ πόλις ἐπὶ τὴν τῶν νέων ἐπιμέλειαν, πρεσβεία δὲ παρῆν τῶν παρ' ὑμῖν ἀνδρῶν οἱ ἐν τέλει μετὰ δὲ ταῦτα, ὅπως πανθημεῖ πάντες περιχυθέντες ἡμᾶς, τί μὲν οὐχὶ διδόντες; τί δὲ οὐχ ὑπισχνούμενοι; ὁμῶς κατασχεῖν ἡμᾶς οὐκ ἔδυνάθησαν. Πῶς οὖν ὁ τότε καλούμενος οὐχ ὑπακούων, νῦν ἐπεχείρουσιν ἀκλήτος εἰσωθίζεσθαι (20); πῶς δὲ ὁ τοὺς ἐπαινοῦντάς με καὶ θαυμάζοντας ἀποφεύγων, ἐμελλοῦ ἂν νῦν διώκειν τοὺς διαβάλλοντάς; Μὴ οἰηθῆτε, ὦ ἄριστοι· οὐχ οὕτως εὔωνα (21) τὰ ἡμέτερα. Οὔτε γὰρ ἂν τις ἀκυβερνήτου πλοίου σωφρονῶν ἐπιβαίῃ, οὔτε Ἐκκλησία παραβάλοι, ἢ τὸν κλύδωνα καὶ τὴν ζάλην οὗτοι οἱ ἐπὶ τῶν οὐρανῶν καθεζόμενοι ἐμποιοῦσι. Πόθεν γὰρ γέγονε θορύβου πλήρης ἡ πόλις, ὅτε οἱ μὲν ἐφευγον, οὐδενὸς διώκοντος, οἱ δὲ ὑπεξῆσαν (22), οὐδενὸς ἐπιόντος· χρησμολόγοι δὲ καὶ ὄνειροσκόποι πάντες (23) ἐμορμολύττοντο; πόθεν ἄλλοθεν ταῦτα; ἢ οὐχὶ καὶ παιδὶ γνώριμον, ὅτι ἐκ τῶν ἡγουμένων τοῦ πλήθους; ὧν τὰς αἰτίας τῆς ἔχθρας ἐμοὶ μὲν οὐκ εὐπρεπὲς λέγειν, ὑμῖν δὲ συνορᾶν καὶ πάνυ ῥάδιον. Ὅταν γὰρ ἡ μὲν πικρία καὶ ἡ διάστασις μηδεμίαν ἔχοι (24) ὑπερβολὴν εἰς χαλεπότητα, ἡ δὲ τῆς αἰτίας ἐξήγησις ἀνυπόστατος παντελῶς καὶ καταγελαστος ἦ, δῆλόν ἐστι τῆς ψυχῆς τὸ ἀρρώστημα, ἄλλοτρίοις μὲν ἀγαθοῖς ἐπισυμβαῖνον, οἰκείον δὲ καὶ πρῶτον (25) κακὸν ὑπάρχον τῷ κεκτημένῳ. Οἷς καὶ ἄλλο δὴ τι χάριεν πρόσσεστιν. Ἀμυσσόμενοι γὰρ ἐν τῷ βάθει καὶ ὀδυνώμενοι, ἐκλαλῆσαι τὴν συμφορὰν

(18) Τίτθῃ. Coisl. primus et unus ex Regiis τήθῃ, quod idem prorsus significat. Hic autem perspicuum est non nutricem a Basilio designari, sed aviam Macrinam, a qua se eductam fuisse supra dicebat in epist. 204.

(19) Θεραπεύσων. Nonnulli codices mss. θεραπεύων.

(20) Εἰσωθίζεσθαι. Sic mss. octo, pro eo quod erat in editis εἰσοικίζεσθαι. Paulo ante editi καὶ οὐχ ὑπακούων. Deest illud καὶ in codicibus Harl., Med. et tribus aliis et editione Haganoensi.

(21) Εὔωνα. Harl. et unus ex Regiis εῶνα. Paulo

A vos parvi penderem malo animo sordidaque voce edoceri, sed ut mea ipse eloquerer, quomodo se habeant. Equidem et quia huic loco assuetus sum a puero (hic enim apud aviam meam educatus sum), et quia tibi postea per diu sum commoratus, cum civiles tumultus fugiens, in hoc loco, quem ad philosophandum ob solitudinis quietem idoneum esse cognoveram, annos plures continuos consumpsi; et quia fratres nunc ibi habitant, brevem a negotiis quibus detineor, respirationem nactus, lubens ad hanc solitudinem accessi; non ut inde aliis negotia 314 exhiberem, sed ut meo ipse morem gererem desiderio.

2. Quid igitur opus est ad somnia confugere, et somniorum speculatores conducere, et nos in publicis conviviis inter pocula fabulam facere? Ego enim si apud alios calumniis peterer, vos meae sententiae testes citassem. Et nunc unumquemque vestrum rogo, ut vetera illa in memoriam revocetis, cum nos civitas ad curam juvenum suscipiendam vocaret, ac legatio adesset optimatum: quomodo etiam postea omnes passim nos circumsteterint, quid non dantes? quid non pollicentes? nec tamen detinere nos potuerint. Quomodo igitur qui tunc vocatus morem non gessi, nunc me intrudere aggrederer invocatus? quomodo qui laudantes me atque admirantes fugiebam, nunc calumniantes persequer? Hoc in animum ne inducatis, o optimi; non ita viles sunt res nostrae. Neque enim quisquam, si sapiat, navigium gubernatore destitutum conscendet, neque ad Ecclesiam accedet, in qua tempestatem ac procellam illi ipsi, qui ad clavum sedent, excitant. Unde enim exstitit tumultu plena civitas, cum fugerent alii, nemine persequente, alii clanculum egrederentur, nemine invadente, arioli vero et somniorum interpretes omnes terrorem spargerent? ex qua alia haec causa? Nonne vel puero compertum ex populi ducibus esse? quorum inimicitiae causas mihi quidem non decorum dicere, vobis vero intelligere omnino facile est. Quando enim acerbitas et discordia ad extremum sevitiae cumulum perducuntur, causae autem expositio inanis prorsus est et ridicula, manifestus est animi morbus, alienis quidem bonis superveniens, sed domesticum ac primum malum aegrotantis. Inest etiam illis aliud lepidum. Dum enim dilacerantur intus, et cruciantur, calamitatem prodere per pudorem non licet. Atque haec eorum animi labes non

post editi παραβάλλοι. Sex mss. ut in textu.

(22) Ὑπεξῆσαν. Harl. Med. et cum uno ex Regiis ἐπεξῆσαν.

(23) Πάντες. Editi πάντας, neminem non terrent, excepta tamen editione. Haganoensi et Basileensi prima. Lectio haec satis commoda videtur, sed nullo prorsus nititur codice mss.

(24) Ἐχοι. Ita Harl., Med., Coisl. primus, et unus ex Regiis. Tres alii ἔχη. Editi ἔχει.

(25) Πρῶτον. Ita octo mss. Editi πρώτως. Paulo post editi καὶ ἄλλο τι. Idem mss. ut in textu.

ex iis solum, quæ adversum nos acta sunt, sed ex reliqua etiam vita perspicitur. Quod si etiam ignota esset, non magnum rebus accederet detrimentum. Certissimam autem causam, cur congressum nostrum fugiendum censeant, ignotam fortasse pluribus vestrum, ego docebo. Audite igitur.

3. Fidei eversio apud vos excogitatur inimica apostolicis et evangelicis doctrinis, inimica traditioni Gregorii vere magni, et eorum, qui ei successerunt usque ad beatum Musonium, cujus profecto documenta etiamnum in vestris auribus resonant. Nam Sabellii malum, olim quidem exortum, sed traditione magni illius viri extinctum, conantur, nunc isti renovare, qui dum timent ne arguantur, somnia in nos fingunt. Vos autem capita illa vino gravata valere jubentes, quæ per crapulam evecus ac **315** deinde exæstuan vapor in visa impellit; a nobis qui vigilamus, et ob Dei timorem tacere non possumus, perniciem vestram audite. Judaismus et Sabelliana hæresis, sub Christianismi specie in evangelicam prædicationem invecta. Qui enim rem unam, personis multiplicem, Patrem et Filium et Spiritum sanctum dicit, unamque trium ponit hypostasim, quid aliud facit, nisi quod Unigeniti sempiternam negat præexistentiam? Negat autem et dispensatorium ejus ad homines adventum, descensum ad inferos, resurrectionem, judicium: negat etiam proprias Spiritus operationes. Apud vos autem nunc et audaciora audio tentari, quam ab insulso Sabellio. Narrant enim, ut referunt qui audierunt, contendere eos qui apud vos sapientes sunt, ac dicere traditum non esse nomen Unigeniti, sed nomen adversarii; eosque in hoc lætari ac efferri, ut in proprio invento. Dictum est enim, inquit. *Ego veni in nomine Patris mei, et non recepistis me: si alius in nomine suo venerit, hunc recipietis*⁹⁸. Et quoniam dictum est: *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*⁹⁹, perspicuum est, inquit, nomen unum esse. Non enim dictum est, *in nominibus*, sed, *in nomine*.

εἰρησθαι, Μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δῆλον ἐστὶ, φασὶν (32), ὅτι ἓν ἐστὶν ὄνομα. Οὐ γὰρ εἰρηται, εἰς τὰ ὀνόματα, ἀλλ', εἰς τὸ ὄνομα.

4. Hæc non sine rubore scripsi vobis, quia con-

⁹⁸ Joan. v, 43. ⁹⁹ Matth. xxviii, 19.

(26) Ἄγνωστο. Sic mss. codices octo. Editio Parisiensis ἠγνωστο, Basil. et Hagan. ἀγνωστο. Infra editi ἐναυλά ἐστι καὶ νῦν ἡμῶν. Septem mss. ut in textu.

(27) Τοῦ μεγάλου. Ita tres vetustissimi codices cum duobus Regiis, et editione Haganoensi et Basileensi. Parisiensis addit Γρηγορίου. Similiter Basilius in epist. 146 Eusebium designat, non addito nomine Eusebii. Duo alii codices Regii cum Vaticano et Coisl. secundo κατασβεσθέν δὲ παρὰ τῶν πατέρων.

(28) Ἐγκυμαίνων. Harl. et unus ex Regiis ἀτμός ἐκμαίνων. Deest etiam εἶτα in codice Medicæo.

ὑπὸ τῆς αἰσχύνης οὐκ ἐπιτρέπονται. Τοῦτο μὲν οὖν οὐκ ἐκ τῶν πρὸς ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ λοιποῦ βίου γνώριμον ἐστὶ τῆς ψυχῆς αὐτῶν τὸ πάθημα· εἰ δὲ καὶ ἀγνωστο (26), οὐ μεγάλη ζημία τοῖς πράγμασι. Τὴν δὲ ἀληθεστάτην αἰτίαν δι' ἣν φευκτὴν ἡμῶν τὴν συντυχίαν τίθενται, ραυθάνουσαν ἴσως τοὺς πολλοὺς ὑμῶν, ἐγὼ διδάξω. Ἄλλ' ἀκούσατε.

3. Πίστειος διαστροφή παρ' ὑμῖν μελετᾶται, ἐχθρὰ μὲν τοῖς ἀποστολικοῖς καὶ εὐαγγελικοῖς δόγμασιν, ἐχθρὰ δὲ τῇ παραδόσει τοῦ μεγάλου ὡς ἀληθῶς Γρηγορίου, καὶ τῶν ἐφεξῆς ἀπ' ἐκείνου μέχρι τοῦ μακαρίου Μουσωνίου· οὐ τὰ διδάγματα ἐναυλά ὑμῖν ἐστὶν ἔτι καὶ νῦν δηλονότι. Τὸ γὰρ τοῦ Σαβελλίου κακόν, πάλαι μὲν κινήθη, κατασβεσθέν δὲ τῇ παραδόσει τοῦ μεγάλου (27), ἐπιχειροῦσι νῦν ἀναγεῦσθαι οὗτοι, οἱ φόβῳ τῶν ἐλέγχων τοὺς καθ' ἡμῶν ὀνειρούς πλάττοντες· Ἄλλ' ὑμεῖς τὰς οἰνοβαρεῖς κερφαλάς, ἃς ὁ ἐκ τῆς κραυπᾶλης ἀναφερόμενος ἀτμός, εἶτα ἐγκυμαίνων (28), καταφαντάζει, χαίρειν ἀφέντες, παρὰ τῶν ἐγοηγορότων ἡμῶν (29), καὶ διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον μὴ δυναμένων ἠσυχάζειν, τὴν βλάβην ὑμῶν ἀκούσατε. Ἰουδαϊσμός ἐστὶν ὁ Σαβελλισμός, ἐν προσχήματι Χριστιανισμοῦ τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι ἐπισησγόμενος. Ὁ γὰρ ἐν πρᾶγμα πολυπρόσωπον (30) λέγων Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ μίαν τῶν τριῶν τὴν ὑπόστασιν ἐκτιθέμενος, τι ἄλλο ποιεῖ, ἢ οὐχὶ ἀρνεῖται μὲν τὴν προαιώνιον τοῦ Μονογενοῦς ὑπαρξιν; ἀρνεῖται δὲ καὶ τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημίαν, τὴν εἰς ἁδοῦ κάθοδον, τὴν ἀνάστασιν, τὴν κρίσιν· ἀρνεῖται δὲ καὶ τὰς ἰδιαζούσας τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας. Παρὰ δὲ ὑμῖν νῦν καὶ νεανικώτερα ἀκούω τολμᾶσθαι τοῦ ματασίφρονος Σαβελλίου. Λέγουσι γὰρ, ὡς οἱ ἀκηκοότες (31) φασί, διατείνεσθαι τοὺς παρ' ὑμῖν σοφοὺς καὶ λέγειν, ὅτι ὄνομα τοῦ Μονογενοῦς οὐ παρδεδόται, ὄνομα δὲ τοῦ ἀντικειμένου ἐστὶ· καὶ ἐπὶ τούτῳ γάνυσθαι μὲν, καὶ μέγα φρονεῖν, ὡς ἐπὶ οἰκείῳ εὐρήματι. Εἴρηται γὰρ, φησὶν· Ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐκ ἐλάβετε με· εἰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ἰδίῳ ὀνόματι, ἐκεῖνον λήψεσθε. Καὶ διὰ τὸ

4. Ταῦτα ἐρυθριῶν ἔγραψον ὑμῖν, ὅτι ἄφ' αἵμα-

(29) Ἦμῶν. Hanc vocem addidimus ex mss. octo.

(30) Πολυπρόσωπον. Ita Hagan. editio et Basileensis et octo mss. Editio Parisiensis πολυώνυμον. Infra Basilius hanc hæresim vocat ἀνώνυμον, et nomen Filii ab ea negari declarat. Paulo post editi τί ἄλλο ποιεῖ, οὐχί. lidem mss. ut in textu.

(31) Ἀκηκοότες. Editio Paris, addit αὐτῶν quod nec sua sponte necessarium est, et in octo mss. ac in antiquis editionibus deest. Non multo infra iidem editi Εἴρηται γὰρ, φασὶν. Octo mss, et editio Hagan. ut in textu.

(32) Φασὶν. Medicæus et unus ex Regiis φησὶν.

τος ἡμετέρου εἰσὶν οἱ τούτοις ἐνοχοί, καὶ καταστε-
νάζω τῆς ἑμαυτοῦ ψυχῆς, ὅτι ἀναγκάζομαι, ὡσπερ
οἱ πρὸς δύο πυκτεύοντες, τὰς ἐφ' ἑκάτερα τοῦ λό-
γου παρατροπὰς κρούων τοῖς ἐλέγχουσιν, καὶ κατα-
βάλλων, τὴν προσήκουσαν ἰσχὺν ἀποδιδόναι τῇ κλη-
θείᾳ. Ἐντεῦθεν γὰρ ὁ Ἀνόμοιος ἡμᾶς σπαράσσει·
ἐτέρωθεν δὲ, ὡς εἰκεν, ὁ Σαβέλλιος. Ἄλλ' ὑμᾶς
παρακαλῶ, τοῖς βδελυραῖς τούτοις καὶ μηδένα πα-
ρατρέψαι δυναμένους σοφίσμασι μὴ προσέχειν τὸν
νοῦν· εἰδέναι δὲ, ὅτι ἔστι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ (33)
τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, αὐτὸ τὸ καλεῖσθαι (34) αὐτὸν
Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ τὸν Πέτρου λόγον· Οὐδέ
ἔστιν ἕτερον ὄνομα ὑπὸ τὸν οὐρανόν, τὸ θεδο-
μένον ἐν ἀνθρώποις (35), ἐν ᾧ θαεὶ σωθῆναι
ἡμᾶς. Πρὸς δὲ τὸ, ὅτι Ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι
τοῦ Πατρὸς μου, ἐκεῖνο εἰδέναι χρῆ, ὅτι, ἀρχὴν B
ἑαυτοῦ καὶ αἰτίαν ἐπιγραφόμενος τὸν Πατέρα, ταῦτα
λέγει. Εἰ δὲ εἴρηται, Πορευθέντες βαπτίζετε εἰς
τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου
Πνεύματος (36), οὐ παρὰ τοῦτο χρῆ νομίζειν ἐν ἡμῖν
ὄνομα παραδεδοσθαι. Ὡς γὰρ ὁ εἰπὼν, Παῦλος καὶ
Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος, τρία μὲν εἶπεν ὀνόματα,
συνέδησε δὲ αὐτὰ ἀλλήλοις διὰ τῆς, καί, συλλαβῆς·
οὕτως ὁ εἰπὼν ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου
Πνεύματος, τρία εἰπὼν, συνέπλεξεν αὐτὰ τῷ συν-
δέσμῳ, ἐκάστῳ ὀνόματι ἰδίον ὑποθεβλήσθαι τὸ ση-
μαινόμενον ἐκδιδάσκων· διότι πραγμάτων ἔστι ση-
μαντικὰ τὰ ὀνόματα. Τὰ δὲ πράγματα ἰδιάζουσιν
καὶ αὐτοτελῆ τὴν ὑπαρξίν ἔχειν οὐδεὶς τῶν καὶ μι-
κρὸν μετεχόντων τοῦ φρονεῖν ἀμφιβάλλει. Πατὴρ
γὰρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιος Πνεύματος φύσις μὲν ἡ C
αὐτῆ, καὶ θεότης μία· ὀνόματα δὲ διάφορα, πε-
ριωρισμένας καὶ ἀπηρητισμένας τὰς ἐννοίας ἡμῖν
παριστῶντα. Ἀμήχανον γὰρ, μὴ ἐν τοῖς ἐκάστου
ιδιώμασι τὴν διάνοιαν γενομένην ἀσύγχυτον, δυνη-
θῆναι Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι τὴν δοξο-
λογίαν ἀποπληρῶσαι. Ἐάν μὲν οὖν ἀρῶνται μὴ λέ-
γειν ταῦτα, μηδὲ διδάσκειν οὕτω, κατάρθωται ἡμῖν
τὰ σπουδαζόμενα· καίτοι χαλεπήν, αὐτοῖς οὖσαν ὀρώ
τὴν ἀρνησιν, διὰ τὸ πολλοὺς ἔχειν τῶν λόγων τού-
των τοὺς μάρτυρας. Πλὴν ἀλλ' οὐ σκοποῦμεν τὰ
παρελθόντα, τὰ παρόντα μόνον ὑγιαίνετωσαν· Ἐάν
δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένωσιν, ἀνάγκη καὶ πρὸς ἄλλας
Ἐκκλησίας ἐκβοῆσαι ἡμᾶς τὴν καθ' ὑμᾶς συμφορὰν,
καὶ ποιῆσαι παρὰ πλείονων ἐπισκόπων γράμματα
ὑμῖν ἀφικέσθαι, τὸ μέγεθος τοῦτο τῆς ὑποκατασκευαζομένης (37) ἀσεβείας καταρρήγνυντα. Ἡ γὰρ
προὔργου τι ἔσται εἰς τὴν σπουδῆν, ἢ πάντως ἢ παρούσα διαμαρτυρία ἀφήσει ἡμᾶς τῆς αἰτίας ἐπὶ
τοῦ κριτηρίου.

5. Ἦδη δὲ καὶ ἐν συντάγμασιν οἰκειοῖς κατεβάλλοντο
τοὺς λόγους τούτους· οὐσπερ καὶ ἀπέστειλαν πρῶ-

¹ Act. iv, 12.

(33) Χριστοῦ. Addit editio Paris., Ἰησοῦ, sed D
deest in octo mss. et antiquis editionibus.

(34) Τὸ καλεῖσθαι, etc. Editio Paris. τοῦτο κα-
λεῖσθαι αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν τοῦ, etc. Codi-
ces nostri et antiquæ editiones summo consensu
ut in textu.

(35) Ἐν ἀνθρώποις. Deest præpositio in Med.,
Harl. et uno ex Regiis.

(36) Πνεύματος. Editio Paris. addit καὶ οὐκ εἰς

A sanguinei nostri sunt, qui his implicantur, et de
animæ meæ situ ingemisco, quod cogar, velut ii
qui contra duos pugnant, doctrinæ ex utraque parte
corruptelas argumentis pulsans et evertens, con-
sentaneum veritati robur reddere. Hinc enim nos
dilacerat Anomæus : illinc, ut apparet, Sabellius.
Verum obsecro vos, ut ne exsecrandis his ac nemi-
nem subvertere valentibus sophismatibus animum
intendatis : sed sciatis, Christi nomen quod est su-
per omne nomen, hoc ipsum esse, quod Filius Dei
vocatur ; et secundum Petri dictum, *Neque esse,
aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oportet
nos salvos fieri*¹. Quod autem attinet ad illud,
Ego veni in nomine Patris mei, sciendum est eum,
cum Patrem profiteretur sui ipsius principium ac
causam, hæc dixisse. Quod si dictum est : *Euntes,
baptizate in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*,
non idcirco putandum est nomen unum nobis fuisse
traditum. Quemadmodum enim qui dicit, Paulus et
Silvanus et Timotheus, tria quidem pronuntiavit
nomina, sed ea inter se per *et* syllabam colligavit,
sic qui dicit nomen Patris et Filii et Spiritus sancti,
tria dicens, connexuit ipsa per conjunctionem, uni-
cuique nomini proprium subesse significatum
316 docens ; nam res ipsas significant nomina.
Res autem propriam existentiam ac per se perfec-
tam habere, nemo vel parum intelligens dubitat.
Nam Patris et Filii et Spiritus sancti natura quidem
eadem et divinitas una : nomina vero diversa, cir-
cumscriptas et absolutas notiones nobis exhibentia.
Fieri enim non potest, ut mens, nisi in uniuscujus-
que proprietatibus sine confusione considerandis
versetur, Patri et Filio et Spiritui sancto glorifica-
tionem persolvat. Jam si negent se hæc dicere, aut
ita docere, propositum sumus assecuti. Quanquam
difficile illis esse video negare, propterea quod non
pauci sunt horum sermonum testes. Sed tamen non
spectamus præterita, tantummodo sana sint præ-
sentia. Quod si in iisdem perseveraverint, necesse
habebimus et ad alias Ecclesias calamitatem ves-
tram clamitare, ac perficere ut ad vos veniant a
pluribus episcopis litteræ, quæ hanc assurgentis
impietatis molem perfringant. Vel enim id ad pro-
positum nostrum proderit, vel sane hæc obtesta-
tio nos a culpa in iudicio liberabit.

5. Jam autem et in propriis scriptis injecerunt
hos sermones, quos primum quidem miserunt ho-

D τὰ ὀνόματα. Sed repugnant octo codices nostri et
vetustæ editiones, in quibus hæc desunt. Iisdem
codicibus freti mutavimus quod infra in editis lege-
batur ταῦτα ἀλλήλοις et τῷ καὶ συνδέσμῳ. Habent
etiam τῷ συνδέσμῳ vetustæ editiones.

(37) Ὑποκατασκευαζομένης. Ita octo mss. Editi
ὑποσκευαζομένης. Paulo post editio Paris. ἐκ τῆς
σπουδῆς. Iidem codices et editiones vetustæ ut in
textu.

mini Dei Meletio episcopo : deinde acceptis ab ipso A
convenientibus responsis, quemadmodum monstrorum matrespudore suffusæ ob naturæ vitia, ita ipsi quoque turpes suos fœtus in congruentibus tenebris abditos enutriunt. Immisere etiam per epistolam tentamenta quædam unanimi nostro Anthimo Tyanorum episcopo, quasi Gregorius in fidei expositione dixerit Patrem et Filium mentis quidem cogitatione duo esse, sed hypostasi unum. Hoc autem non docendi causa, sed decertandi in dialogo cum Æliano dictum esse, intelligere non potuerunt, qui sibi ipsi ob ingenii subtilitatem beati videntur. Qua in disputatione multa sunt librariorum errata, ut ex ipsis verbis ostendemus, si Deus volet. Deinde vero gentilem erudiens non existimabat accuratius disceptandum esse de verbis ; sed non nihil etiam B
indoli illius, qui introducebatur, concedendum, ut ne iis qui præcipua sunt, repugnaret. Quapropter et multas illic invenias voces, quæ nunc robor maximum hæreticis præbent, quales sunt *creatura* et *factura*, et si quid ejusmodi. Multa autem et de conjunctione cum homine dicta ad divinitatis rationem referunt, qui in seite scripta illa intelligunt, quale est et hoc ipsum, quod ab ipsis decantatur. Est enim probe sciendum, quemadmodum qui essentiali communionem non confitetur, in errorem multorum deorum incidit, ita qui hypostaseon proprietatem non admittit, in Judæismum ferri. Oportet enim ut mens nostra velut aliquo fulta subjecto, et illius considerans proprietates, ita demum in illius, quem **317** desiderat, cognitione versetur. C
Si enim paternitatem non intellexerimus, neque circa quem hæc proprietates definita sit, adverterimus ; quomodo poterimus Dei Patris notionem accipere ? Non enim satis est personarum numerare differentias : sed unamquamque personam in vera hypostasi existere fatendum est. Illud enim hypostasi carens personarum commentum ne Sabellius quidem rejecit ; quippe cum dicat eundem Deum, cum subjecto unus sit, pro occurrentibus subinde occasionibus transformatum, modo ut Patrem, modo ut Filium, modo ut Spiritum sanctum loqui. Hunc olim extinctum errorem renovant nunc hujusce innominatæ hæresis inventores, qui

(38) Ὑποστάσει δὲ ἓν. Credere non possum Gregorium dixisse Patrem et Filium, si simul considerentur, cogitatione duo esse, hypostasi unum. Hæc enim gemella essent hæresi Sabellianæ, quam supra Basilius Gregorii traditione extinctam docet. Sed his in verbis vel erratum aliquod librariorum, ut placet Basilio, suspicandum est, vel de Patre et Filio separatim sumptis accipiebent. Quo sensu magister Gregorii Origenes dixit de Christo : Τὸ μὲν ὑποκείμενον ἓν ἐστὶ, ταῖς δὲ ἐπινοίαις τὰ πολλὰ ὀνόματα ἐπὶ διαφόρων. *Suppositum quidem unum est, sed cogitatione plura nomina variis rebus imponuntur*, Homil. 8 in Jerem. p. 96.

(39) Αἰλιανόν. Coisl. uterque et duo Regii Γελευανόν.

(40) Καὶ συνδιδόντα. Ita Coisl. primus, Harl. et Med. cum duobus Regiis. Editi καὶ συνδιδόναι.

(41) Εὖ γάρ, Editi addunt καὶ τοῦτο, quæ desunt

τον τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ Μελετίῳ τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ λαβόντες παρ' αὐτοῦ τὰς προσηκούσας ἀποκρίσεις, ὡς αἱ τῶν τέρατων μητέρες ἐπαισχυνόμεναι τοῖς πηρώμασι τῆς φύσεως, οὕτω καὶ αὐτοὶ τὰς αἰσχρὰς ἑαυτῶν ὠδύνας τῷ προσήκοντι σκότῳ κατακρύψαντες τιθηνοῦνται. Καθῆκεν δὲ τινα πείραν δι' ἐπιστολῆς καὶ πρὸς τὸν οὐόψυχον ἡμῶν Ἄνθιμον τὸν Τυάνων ἐπίσκοπον ὡς ἄρα Γρηγορίου εἰπόντος ἐν ἐκθέσει Πίστειος Πατέρα καὶ Υἱὸν ἐπινοία μὲν εἶναι δύο, ὑποστάσει δὲ ἓν (38). Τοῦτο δὲ ὅτι οὐ δογματικῶς εἴρηται, ἀλλ' ἀγωνιστικῶς ἐν τῇ πρὸς Αἰλιανόν (39) διαλέξει, οὐκ ἠδυνήθησαν συνιδεῖν οἱ ἐπὶ λεπτότητι τῶν φρονῶν ἑαυτοὺς μακαρίζοντες. Ἐν ἧ πολλὰ τῶν ἀπογραφασμένων ἐστὶ σφάλματα, ὡς ἐπ' αὐτῶν τῶν λέξεων δείξομεν ἡμεῖς, ἐὰν ὁ Θεὸς θέλῃ. Ἐπειτα μέντοι τὸν Ἕλληνα πείθων, οὐκ ἠγείτο χρῆναι ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τὰ ῥήματα ἄλλ' ἔστιν ὅπη καὶ συνδιδόντα (40) τῷ ἔθει τοῦ ἐναγομένου, ὡς ἂν μὴ ἀντιτείνουσι πρὸς τὰ καίρια. Διὸ δὴ καὶ πολλὰς ἂν εὔροις ἐκεῖ φωνάς, τὰς νῦν τοῖς αἰρετικοῖς μεγίστην ἰσχὺν παρεχομένης ὡς τὸ κτίσμα, καὶ τὸ ποίημα, καὶ εἴ τι τοιοῦτον. Πολλὰ δὲ καὶ περὶ τῆς πρὸς τὸν ἄνθρωπον συναφείας εἰρημένα εἰς τὸν περὶ τῆς θεότητος ἀναφέρουσι λόγον, οἱ ἀπαιδεύτοις τῶν γεγραμμένων ἀκούοντες ὅποιόν ἐστι καὶ τοῦτο, τὸ παρὰ τούτων περιφερόμενον. Εὖ γάρ (41) εἰδέναι χρῆ, ὅτι, ὡσπερ ὁ τὸ κοινόν τῆς οὐσίας μὴ ὁμολογῶν εἰς πολυθεῖαν ἐκπίπτει, οὕτως ὁ τὸ ἰδιάζον τῶν ὑποστάσεων μὴ διδοὺς εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν ὑποφέρεται (42). Δεῖ γάρ τὴν δίκαιαν ἡμῶν οἰονεὶ ἐπερὶσθεῖσαν ὑποκειμένῳ τιλ, καὶ ἐναργεῖς αὐτοῦ ἐντυπωσαμένην τοὺς χαρακτῆρας, οὕτως ἐν περινοίᾳ γενέσθαι τοῦ ποθομένου. Μὴ γάρ νοήσαντες (43) τὴν πατρότητα, μηδὲ περὶ ὃν ἀφώρισται τὸ ἰδίωμα τοῦτο ἐνθυμηθέντες, πῶς δυνατόν Θεοῦ Πατρός (44) ἐννοῖαν παραδέξασθαι ; Οὐ γάρ ἐξαρκεῖ διαφορὰς προσώπων ἀπαριθμήσασθαι, ἀλλὰ χρῆ ἕκαστον πρόσωπον ἐν ὑποστάσει ἀληθινῇ ὑπάρχον (45) ὁμολογεῖν. Ἐπεὶ τὸν γε ἀνυπόστατον τῶν προσώπων ἀναπλασμόν οὐδὲ ὁ Σαβέλλιος παρητήσατο, εἰπὼν τὸν αὐτὸν Θεόν, ἓνα τῷ ὑποκειμένῳ (46) ὄντα, πρὸς τὰς ἐκάστοτε παραπιπτούσας χρεῖας μεταμορφούμενον, νῦν μὲν ὡς Πατέρα, νῦν δὲ ὡς Υἱόν, νῦν δὲ ὡς Πνεῦμα ἅγιον διαλέγεσθαι. Ταύτην πάλαι

D in octo nostris mss.

(42) Ὑποφέρεται. Ita octo mss. Editi ἀποφέρεται.

(43) Νοήσαντες. Coisl. primus cum aliis quatuor νοήσαντας et mox ἐνθυμηθέντας. Sed tamen vulgatam lectionem mutare nolui, quæ sæpe alias in locis similibus occurrit apud Basilium, ac reperitur in codicibus Harl. et Med. et uno ex Regiis. Habent illi quidem tres codices paulo post πῶς δύνανται ἂν. Sed credo inductam a librariis hanc immutationem nimio grammaticæ studio, quemadmodum in aliis quinque codicibus eadem de causa nominativus in accusativum immutatus.

(44) Θεοῦ Πατρός. Sic novem mss. pro eo quod erat in editis πρὸς Θεοῦ.

(45) Ὑπάρχον. Sic iidem mss. Editi ὑπάρχειν.

(46) Τῷ ὑποκειμένῳ. Editio Basil. secunda et Paris. τῶν ὑποκειμένων, repugnantibus omnibus mss. et vetustioribus editionibus.

κατασθεσθεῖσαν τὴν πλάνην ἀνανεοῦνται νῦν οἱ τῆς ἀωνύμου (47) ταύτης αἰρέσεως ἐφευρεται· οἱ τὰς ὑποστάσεις ἀθετοῦντες, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπαρνούμενοι. Οὗς, εἴαν μὴ παύσωνται λαλοῦντες κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν, ὀδύρεσθαι χρὴ μετὰ τῶν ἄρνησιχρίστων.

6. Ταῦτα ἀναγκαίως ὑμῖν διεστειλάμεθα, ἵνα τὰς ἀπὸ τῶν πονηρῶν διδασμάτων βλάβας φυλάξησθε. Τῷ ὄντι γὰρ, εἰ χρὴ τὰς πονηρὰς διδασκαλίας τοῖς ὀλεθρίοις φαρμάκοις ἐξομοιοῦν, ὡς οἱ παρ' ὑμῖν ὄνειροσκόποι φασί, ταῦτα ἐστὶ καὶ κόνειον, καὶ ἀκόνιτον, καὶ εἴ τι ἕτερον φάρμακον ἀνθρώπου. Ταῦτα ψυχῶν δολητήρια, οὐχ οἱ ἡμέτεροι λόγοι, ἀπερ αἱ οἰνόπληκτοι (48) μῆνιγγες ἐκδοῦσι, πολυφάνταστοι οὔσαι διὰ τὸ πάθος· οὗς, εἴπερ ἔσωφρόνου, ἐχρῆν εἰδέναί, ὅτι ταῖς ἀχράντοις καὶ πάσης κηλίδος κεκαθαυμέναις ψυχαῖς τὸ προφητικὸν ἐναυγάζει χάρισμα. Οὕτε γὰρ κατόπτρῳ ῥυπῶντι δυνατόν τῶν εἰκόνων θέξασθαι τὰς ἐμφάσεις, οὔτε ψυχὴν ταῖς βιωτικαῖς προεληφμέναν μερίμναις, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ φρονήματος τῆς σαρκὸς ἐπισκοτουμένην πάθεισι, δυνατόν ὑποθέξασθαι τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὰς ἐλλάμψεις. Οὐ γὰρ πᾶν ἐνύπνιον εὐθὺς προφητεία, ὡς φησι Ζαχαρίας. Κύριος ἐποίησε φαντασίαν, καὶ ὑπὸν χειμεριῶν, διότι οἱ ἀποφθεγγόμενοι ἐλάλησαν κόπους, καὶ τὰ ἐνύπνια ψευδῆ ἐλάλου. Οὗτοι δὲ κἀκεῖνο ἀγνοοῦσιν, οἱ κατὰ τὸν Ἰσαίαν ἐνυπνιαζόμενοι καὶ κοίτην φιλοῦντες νυστάζει, ὅτι πολλάκις ἐνέργεια πλάνης ἀποστέλλεται ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. Καὶ ἐστὶ πνεῦμα ψευδές, ὃ, ἐν τοῖς ψευδοπροφήταις (49) γενόμενον, τὸν Ἀχαάβ ἐξηπάτησε. Ταῦτα εἰδότες (50), εἶδει μὴ τοσοῦτον ὑπεραρθῆναι, ὥστε ἑαυτοῖς προφητείας προσμαρτυρεῖν, οἱ γὰρ δείκνυνται καὶ τοῦ οἰωνοσκόπου Βαλαάμ τῆς ἀκριθείας ἀπολειπόμενοι. Ὅς, ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Μωαβιτῶν ἐπὶ μεγίσταις δωρεαῖς μετακληθεὶς, οὐκ ἠνέσχετο (51) ἀφεῖναι φωνὴν παρὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ ἀράσασθαι τὸν Ἰσραὴλ, ὃν οὐκ ἀράται Κύριος. Εἰ μὲν οὖν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου αἱ κατὰ τὸν ὕπνον αὐτῶν φαντασίαι συντρέχουσιν, ἀρχεισθωσαν τοῖς Εὐαγγελίοις, οὐδεμιᾶς βοηθείας ἐκ τῶν ὀνειρῶν εἰς τὴν ἀξιοπιστίαν προσδεομένοι· εἰ δὲ ὁ μὲν Κύριος τὴν ἑαυτοῦ εἰρήνην ἀρῆκεν ἡμῖν, καὶ ἐντολὴν καινὴν ἔδωκεν ἡμῖν, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, τὰ δὲ ὀνειράτα μάχην καὶ διάστασιν καὶ ἀγάπης ἀφανισμόν ὑφηγεῖται (52)· μὴ διδῶτωσαν καιρὸν τῷ διαβόλῳ διὰ τοῦ ὕπνου ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐπιβαίνειν· μηδὲ κυριώτερα ποιείτωσαν τὰ παρ' ἑαυτῶν (53) φαντάσματα τῶν σωτηρίων διδασμάτων.

2 Psal LXXIV, 6. 3 Zach. x, 1, 2. 4 Isa. xxix, 8. 5 Ephes. ii, 2. 6 III Reg. xxii, 22. 7 Num. xxii, 11 seq.

(47) Τῆς ἀωνύμου. Videtur Basilus hæresim illam innominatam, sive nomine carentem dicere, quia nomen Filii tollebat, ac traditum negabat.

(48) Ἄπερ αἱ οἰνόπληκτοι. Sic omnes nostri codices, uno excepto, qui habet ὄπερ αἱ οἰνόφυλκτοι. Editi ἀλλ' ἄπερ αἱ οἰνόφυλκτοι.

(49) Ψευδοπροφῆταις. Coisl. primus et Med. προφῆταις.

(50) Ταῦτα εἰδότες. Coisl. uterque, Med. et unus ex Regiis ταῦτα εἰδότες. Nihil tamen mutandum putavimus, ob eas causas quas modo diximus.

PATROL. GR. XXXII.

A Hypostases repudiant, et nomen Filii Dei negant. Quibus quidem, nisi desinant loqui adversus Deum iniquitatem¹, iugendum est cum iis qui Christum negant.

6. Hæc vobis necessario scripsimus, ut damna a pravis documentis impendentia caveatis. Nam revera, si pravæ doctrinæ cum pharmacis exitiosis comparandæ, quemadmodum apud vos somniorum interpretes dicunt, hæc sunt et cicuta et aconitum, et si quod aliud lethale pharmacum. Hæc sunt animarum venena, non nostri sermones, ut temulenta illa cerebellorum involuera clamitant, visis multis ob morbum referta: quos quidem, si saperent, nosse oportebat, intaminatis et ab omni macula expurgatis mentibus propheticum donum illucere. Neque enim speculo sordido possunt imaginum excipi species; neque anima sæcularibus præoccupata curis, et cui carnalis sensus affectio tenebras offundit, illustrationem Spiritus sancti recipere potest. Non enim omne somnium statim prophetia est, ut ait Zacharias: *Dominus fecit phantasiam, et pluviam hibernam, quia sermocinantes locuti sunt labores, et somnia falsa loquebantur*². Hi autem qui secundum Isaiam somniant et dormire amant in cubili³, illud etiam ignorant, sæpe operationem erroris immitti in filios diffidentie⁴. Est et spiritus mendax, qui cum in falsis prophetis esset, Achab decepit⁵. Hæc scientes non oportebat adeo superbire, ut sibiipsis prophetiæ donum ascriberent: qui ne auguris quidem Balaam diligentiam assequi deprehenduntur. Is enim a Moabitarum rege, magnis muneribus oblatis, accersitus, adduci non potuit, ut vocem præter Dei voluntatem emitteret, aut Israeli malediceret, cui Dominus non maledicebat⁶. Itaque si præceptis Domini oblata illis per somnum visa consentiunt, contenti sint Evangeliiis, quæ somniorum præsidio ad fidem faciendam non indigent. **318** Quod si pacem suam nobis reliquit Dominus, novumque nobis mandatum dedit, ut diligamus invicem, somnia vero pugnam ac dissidium et charitatis extinctionem inducunt; non dent occasionem diabolo ipsorum animas per somnum invadendi, nec suis visionibus plus tribuant, quam salutaribus documentis.

5 Ephes. ii, 2. 6 III Reg. xxii, 22. 7 Num. xxii, 11 seq.

Neque enim repugnat vulgata scriptura stylo Basilii, ac præterea reperitur in Harlæano et aliis codicibus.

(51) ἠνέσχετο. Sic plerique codices mss. Editi ἠνεῖχετο. Paulo post editi ὃν οὐ καταράται, et infra πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν. Codices mss. summo consensu ut in textu.

(52) Ὑφηγεῖται. Ita novem mss. Editi ὑφηγεῖται.

(53) Παρ' ἑαυτῶν. Sic tres vetustissimi codices. Editi παρ' αὐτοῦ.

EPISTOLA CCXI*.

Significat se, lectis Olympii litteris filiisque illius visis, oblitum esse veneni Neocæsariensium: addit se jam litteras dedisse et daturum, si volet Olympius.

Olympio.

A

Ὀλυμπίῳ.

Et lectis præstantiæ tuæ litteris, factus sum meipso hilarior ac alacrior, et ubi cum optatissimis tuis filiis sum collocutus, teipsum videre mihi visus sum. Hi, cum afflictam omnino meam animam offendissent, sic affecerunt, ut obliviscerer veneni, quod apud vos somniorum venditores cauponesque, ut a quibus conducti sunt gratiam ineant, contra nos circumferunt. Epistolas quidem jam nonnullas misi, alias autem in posterum dabimus, si voles. Tantummodo prosint accipientibus.

Καὶ τοῖς γράμμασιν ἐντυχῶν τῆς τιμιότητος σου, ἡδίων ἑμαυτοῦ καὶ εὐθυμότερος ἐγενόμην, καὶ τοῖς ποθεινοτάτοις υἱέσιν εἰς ὁμιλίαν ἔλθων, αὐτὸν σε ἔδοξα καθορᾶν. Οἱ, πᾶν μου (54) τὴν ψυχὴν κεκακωμένην παραλαμβάντες, οὕτω διέθηκαν, ὥστε ἐπιλαθέσθαι με τοῦ παρ' ὑμῖν κωνείου, ὃ οἱ ὄνειροπῶλαι (55) καὶ ὄνειροκάπηλοι, εἰς τὴν τῶν ἐκμισθωσάμενων αὐτοὺς χάριν, καθ' ἡμῶν περιφέρουσιν. Ἐπιστολάς δὲ τὰς μὲν ἐπέμψα (56), τὰς δὲ καὶ εἰς ὕστερον δώσομεν, ἐὰν ἐθέλῃς. Μόνον εἶη τί ὄφελος παρ' αὐτῶν τοῖς λαμβάνουσιν.

EPISTOLA CCXII**.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΒ

Dolorem suum significat quod Dazimone Hilarium non viderit. Injurias inimicorum commemorat ac sua cum Anomæis bella, et cum iis qui medii sibi videntur. Hilarium morbis laborantem ad patientiam hortatur.

Hilario.

B

Ἰλαρίῳ.

1. Quid passum me esse putas, aut quo animo fuisse, cum Dazimona veni, ac didici paucis post adventum meum diebus facundiam tuam exiisse? Non enim solum ob illam admirationem, qua te a teneris prosecutus sum, statim ab ipsis scholarum exercitationibus colloquium tuum semper plurimi feci, sed etiam quia nihil nunc tanto amore dignum, quam animus veritatis amans, ac recto de rebus iudicio præditus, quod quidem apud te servari arbitramur. Nam cæterorum hominum plerosque videmus, ut in equestri cursu, alios quidem istis, alios vero his favendo dividi, ac factionis ducibus acclamare. Te vero, cum et timore et assentatione et ignavo omni affectu excelsior sis, non mirum est oculo sano veritatem speculari. Nam et te intelligo non leviter tangi rebus Ecclesiarum quandoquidem et ad me misisti quamdam de his epistolam, ut his proximis litteris declarabas; quam quidem quis preferendam acceperit, libenter didicerim, ut hominem de me male meritum cognoscam. Nondum enim tuas ad me his de rebus litteras vidi.

1. Ἐμὲ δὲ τι οἶε πεπονθέναι, ἢ τίνα γνώμην ἐσχηκέναι (57), ἐπειδὴ ἐπεδήμησα μὲν τῷ Δαζιμῶνι (58), (59) ἔμαθον δὲ ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις τῆς παρουσίας ἡμῶν ἐξεληλυθέναι σου τὴν λογιότητα; Οὐ γὰρ μόνον διὰ τὸ ἐκ παιδὸς θαῦμα ὃ ἔσχον περὶ σε, εὐθύς ἀπὸ διατριβῶν αὐτῶν αἰ πολλοῦ ἀξίαν ἐθέμην τὴν ὁμιλίαν σου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μηδὲν οὕτω σπουδαῖον (60) εἶναι νῦν, ὡς φιλαλήθη ψυχὴν, ὑγιᾶς τῶν πραγμάτων τὸ κριτήριον κεκτημένην ὅπερ ἡγούμεθα παρὰ σοὶ διασώζεσθαι. Καὶ γὰρ τῶν λοιπῶν τοὺς πλείστους ὀρώμεν, ὥσπερ ἐν ταῖς ἵπποδρομίαις, τοὺς μὲν ὡς τούτους, τοὺς δὲ ὡς ἐκείνους διηρημένους, καὶ συνεκβοῶντας τοῖς στασιάζουσι. Σὲ δὲ, καὶ φόβου καὶ θεραπείας καὶ παντὸς ἀγεννοῦς πάθους ὑψηλότερον ὄντα, εἰκὸς ὀφθαλμῶ ὑγιαίνοντι καθορᾶν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ γὰρ αἰσθάνομαί σου μὴ παρέργως (61) ἔχοντος πρὸς τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπου γε καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐπέμψάς τινα περὶ τούτων ἐπιστολήν, ὡς ἐν τοῖς ἑναγχοῦς τούτοις ἐδήλους (62) γράμμασιν, ἣν τίς ὁ παραλαβὼν ὥστε διακομίσαι, ἡδέως ἂν μάθοιμι, ὥστε εἰδέναι τὸν ἀδίκησαντα. Οὐ γὰρ ἐνέτυχόν πω γράμμασι σοῖς πρὸς ἡμᾶς (63) περὶ τούτων.

2. Quanti ergo putas empturum me fuisse tuum colloquium, ut tibi aperirem quæ me affligunt (affert enim, ut nosti, vel ipsa narratio aliquid solatii dolentibus), et ad quæ sita responderem, **319** non

2. Πόσον ποτ' ἂν οὖν οἶε πρίασθαι με τὴν ὁμιλίαν σου, ὑπὲρ τοῦ γνωρίσαι μέ σοι τὰ λυποῦντά με (φέρει γὰρ, ὡς οἴσθα (64), καὶ τὸ ἐξεικεῖν ῥαστώνην τινὰ τοῖς ὀδυνωμένοις), ἀποκρίνασθαι τε περὶ τῶν ἐπιζη-

* Alias CLXX. Scripta anno 375.

** Alias CCCLXX. Scripta anno 375.

(54) Οἱ πᾶν μου. Deest ultima vocula in duobus vetustissimis codicibus Harl. et Coisl., nec necessaria videtur.

(55) Ὀνειροπῶλαι. Ita Harl. et Reg. primus. His favent tres alii in quibus legitur ὄνειροπόλαι. Editi ὄνειροπόλοι.

(56) Ἐπέμψα. Regius uterque et Coisl. secundus ἔγραψα.

(57) Ἐσχηκέναι. Codices multi, sed non vetustissimi, ἔσχεν.

(58) Δαζιμῶνι. Coisl. primus τῷ Δαζιμόνι.

(59) Vide Addenda.

(60) Σπουδαῖον. Legit Combefisius σπάνιον, nihil adeo rarum.

(61) Παρέργως. Ita sex mss. Editi περιέργως.

(62) Ἐδήλους. Ita septem. mss. Editi ἐδήλου. Paulo post Medicæus et Coisl. primus ὥστε διακομίσαι.

(63) Σοῖς πρὸς ἡμᾶς. Ita Coisl. et Med. et plures alii. Editi τοῖς πρὸς ἡμᾶς. Paulo post Medicæus cum tribus aliis οὖν οἶε. Deerat vocula in editis. Legitur οἶη in Coisl. secundo et Reg. secundo.

(64) Ὡς οἴσθα. Multi codices ὡς οἴδας. Paulo post. Coisl. primus. Med et alii plures ἀποκρίνασθαι. Editi ἀπακρίνεσθαι.

τουμένων· οὐ γράμμασιν ἀψύχοις καταπιστεύσαντα, ἀλλ' αὐτὸν δι' ἑμαυτοῦ ἐναργῶς λέγοντα ἕκαστα, καὶ ἐπεξιόντα. Οἱ γὰρ ἔμφυχοι λόγοι δραστηκωτέρων ἔχουσι τὴν πειθῶν· πρὸς τε τὸ εὐεπιχειρήτον καὶ πρὸς συκοφαντίαν εὐάλωτον οὐκέτι ὁμοιοὶ τοῖς γεγραμμένοις εἰσί. Καὶ γὰρ οὐδὲν ἀτόλητον λοιπὸν οὐδενί, ὅπου γε καὶ οἱ τὰ μέγιστα παρ' ἡμῶν πιστευθέντες, οὓς ἠσθανόμεθα, μετὰ τῶν ἀνθρώπων ὁρῶντες, ὡς μεῖζόν τι ὄντας ἢ κατὰ ἄνθρωπον, οὗτοι κατεδέξαντο συγγράμματά τινος τὰ ὁποῖα δῆποτε ὡς ἡμέτερα παραπέμπειν· καὶ ἐπ' αὐτοῖς (65) διαβάλλειν ταῖς ἀδελφότησιν, ὡς μηδὲν λοιπὸν τοῦ ἡμετέρου ὀνόματος φευκτότερον εἶναι τοῖς εὐλαθέσι. Τὸ γὰρ ἀγνοηθῆναι γενόμενος ἐξ ἀρχῆς ἐπιτηδεύσας, ὡς οὐκ οἶδα εἰ τις ἄλλος τῶν ἐπεσκεμμένων τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν νυν, καθάπερ τὸ ἐναντίον προσλόμενος πᾶσιν ἀνθρώποις γνώριμον ἑμαυτὸν καταστῆσαι, οὕτω πανταχοῦ γῆς, προσθήσω δὲ, ὅτι καὶ θαλάσσης, διατεθρύλλημαι. Οἱ τε γὰρ τὸν ἔσχατον ὄρον τῆς ἀσεβείας ἐπιτηδεύοντες, καὶ τὸ ἄθεον τῆς ἀνομοιότητος δόγμα ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπάγοντες (66), πρὸς ἐμὲ τὸν πόλεμον ἔχουσιν· οἱ τε τὴν μέσσην ἐλαύνοντες, ὡς οἴονται, καὶ ἀπὸ μὲν τῶν αὐτῶν ἐκείνων (67) ἀρχῶν ὠρμημένοι, τῇ δὲ τῶν λογισμῶν ἀκολουθία μὴ ἐφιέντες διὰ τὸ ὑπεναντίον ταῖς ἀκοαῖς τῶν πολλῶν, ὑμᾶς δυσχεραίνουσι καὶ πλύνουσι μὲν ταῖς λοιδορίαις, ἐρ' ὅσον δύνανται, οὐδεμιᾶς δὲ ἀπέχονται τῆς ἐπιβουλῆς· εἰ καὶ ὅτι ὁ Κύριος ἀπράκτους αὐτῶν τὰς ἐγχειρήσεις ἐποίησε. Ταῦτα πῶς οὐ λυπηρά; πῶς οὐχὶ ὀδυνηρὰν μοι τὴν ζωὴν κατασκευάζοντα (68); ὅς γε μίαν τίθεμαι τῶν κακῶν παραμυθίαν, τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκός, ὑφ' ἧς πέπεισμαι μὴ πολὺν χρόνον παραμένειν τῇ δυστήνῳ ταύτῃ ζωῇ. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Σε δὲ ἐπὶ τοῖς πάθεσι τοῦ σώματος παρακαλῶ μεγαλοφυῶς καὶ ἀξίως τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς Θεοῦ διακεῖσθαι· ὅς, εἰάν ἴδῃ ἡμᾶς μετ' εὐχαριστίας δεξαμένους τὰ παρόντα, ἢ ἐπανήσει τὰ λυπούμενα, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰωβ, ἢ τοῖς μεγάλοις στεφάνοις τῆς ὑπομονῆς ἀμειψεται ἐν τῇ μετὰ ταύτην τὴν ζωὴν ἡμῶν καταστάσει.

(65) Ἐπ' αὐτοῖς. Ita mss. tres non antiquissimi. Sed profecto hæc scriptura longe præferenda vulgatæ ἐπ' αὐταῖς.

(66) Ἐπάγοντες. Sic mss. omnes, quos quidem viderimus. Editi ἐπαγαγόντες.

(67) Ἐκείνων. Satis commode editi ἀπὸ μὲν τῶν αὐτῶν ἐκείνοις ἀρχῶν, ab iisdem ac illi principiis profecti. Sed in omnibus nostris codicibus legitur ἐκείνων, quod eodem redit. Videtur prima specie Eustathius Sebastenus his verbis designari, qui viam mediam, ut sibi videntur, incedunt. Hunc enim Basilius in epist. 128 medium esse ait, nec quidquam mediū hominis statu antiquius habere. Sed tamen, si res attentius consideretur, non Eustathium proprie hoc loco, sed generatim eosdem hæreticos, quos contra liber *De Spiritu sancto* scriptus est, perspicuum erit notari. Nam medius ille Eustathii status in

A litteris inanimitis committens, sed per me ipse clare exponens singula, ac edisserens. Animati enim sermones efficaciorē habent persuasionem, nec tam facile quam scripti, impugnari possunt et calumniis appeti. Nihil enim jam cuiquam intentatum relictum est; siquidem ii quibus maxima quæque credideramus, quosque dum inter homines videremus, majus quidpiam esse credebamus, quam ferat humana natura, hi adducti sunt, ut cujusdam scripta, qualiacunque illa sint, tanquam nostra transmitterent, et ob ea invidiam apud fratres crearent, adeo ut nihil jam nostro nomine detestabilius sit apud pios. Nam cum ab initio latere studuerim, haud scio an magis quam quisquam eorum, qui imbecillitatem humanam consideraverunt; nunc quasi contra propositum mihi fuisset omnium hominum fama celebrari, sic ubique terrarum, addam et marium, decantatus sum. Nam et qui in extremo impietatis termino sese exercent, et impium dissimilitudinis dogma in Ecclesias invehunt, bellum mecum habent. Et qui viam mediam, ut sibi videntur, incedunt, et ab iisdem illis principiis profecti, ratiocinationum consecutioni non subscribunt, eo quod abhorreat a multorum auribus, hi nobis infensi sunt ac conviciis perfundunt, quantum possunt, nec ullas prætermittunt insidias, quamvis Dominus eorum conatus irritos reddiderit. Quomodo hæc molesta non forent? quomodo non acerbam mihi vitam facerent? qui profecto unicum habeo malorum solatium, carnis infirmitatem, quæ mihi persuadet non multum temporis me in hac infelici vita mansurum. Hæc autem hactenus. Te autem in corporis infirmitatibus adhortor, ut constanter et digne Deo, qui nos vocavit, te geras: qui, si nos viderit cum gratiarum actione præsentia suscipere, aut sedabit dolores, uti in Jobo, aut magnis patientiæ coronis remunerabitur in futuro post hanc vitam statu.

eo positus erat, quod nec catholicis potentioribus Arianis catholicis videri vellet. Nondum aperte cum Arianis conjunctus, nec negare audebat nec probare quæ ipsi a Basilio proponebantur. At quos hic commemorat Basilius, hi catholice doctrinæ bellum apertum indixerant, et quamvis dissimilitudinis impietatem fugere viderentur, iisdem tamen, ac Anomœi, principiis stabant. Hoc eis exprobrat Basilius in libro *De Spiritu sancto*, cap. 2, ubi impias eorum de Filio ac Spiritu sancto nugæ ex principiis Aetii deductas esse demonstrat. Iidem hæretici non desierunt nefaria Basilii expellendi consilia inire. Eorum convicia in Basilium, insidias et nefarias molitiones, furorem ac bellum inexpiabile, vide in libro *De Spiritu sancto*, num. 13, 23, 34, 52, 60, 69, 73.

(68) Κατασκευάζοντα. Sic Coisl. uterque cum tribus aliis. Editi κατασκευάζονται.

EPISTOLA CCXIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΓ'

Gratias agit quod se inter molestias a numerosa hominum multitudine eorumque ductoribus acceptas litteris recreaverit. Importat illius preces pro miserabili sua vita. Narrat se expectare dum in aulam accersatur: sibi que episcopum quemdam, ubi hæc audivit, auctorem fuisse, ut in Mesopotamiam se conferat, ibique coactis episcopis idem sententibus, imperatorem una cum illis adeat. Rogat quid faciendum sit.

Sine inscriptione, viri pii causa.

1. Dominus, qui celerem mihi in afflictionibus opem præstat, ipse tibi allevationis, qua me in præsentis per litteras visitatione **320** recreasti, vicem rependat, vera ac magna spiritus lætitia mercedem ob consolationem humilitatis nostræ adimplens. Eram enim quodammodo male affectus animo, cum in magna hominum multitudine ferinam quamdam ac rationis omnino expertem populi vidissem socordiam, et ductorum inveteratam vixque emendabilem mali consuetudinem. At ubi vidi litteras, et reconditum in iisdem charitatis thesaurum agnovi illuxisse nobis in amaritudine viventibus dulce solatium ab eo qui nostra moderatur. Quare sanctitatem tuam resaluto, solita prece orans, ut pro miseranda mea vita precari non cesses, ne forte mundi hujus specie immer- sus, obliviscar Dei qui egenum e terra erigit⁸, et aliqua elatus superbia in iudicium incidam diaboli⁹: aut neglecta administratione dormiens a Domino deprehendar, aut per noxia opera illam gerens, et conservorum percutiens conscientiam¹⁰, aut etiam cum ebriis immorans, in justo Dei iudicio poenas malis administratoribus intentatas sustineam. Itaque Deum, queso, in omnibus precibus ores, ut vigilem in omnibus, ne dedecus ac probum sim nomini Christi, in revelatione arcanorum cordis nostri, in magno illo die adventus Salvatoris nostri Jesu Christi.

2. Cognosce autem me exspectare, dum per hæreticorum improbitatem ad aulam accersar, obtentu pacis videlicet: et episcopum illum, ubi hæc audivit, mihi scripsisse, ut festinanter me in Mesopotamiam conferam, illicque eos qui idem ac nos sentiunt ac Ecclesias confirmant, in unum cogens, una cum ipsis proficiscar ad imperatorem. Mihi autem forte ne ipsum quidem corpus ad hoc iter hieme sufficiet. Neque hætenus res visa est necessaria, nisi ipse aliquid suaseris. Nam et tuum exspectabo consilium, ut sententia firmitur. Quapropter rogo, ut cito nobis per aliquem ex probis fratribus, quid visum fuerit tuæ perfectioni ac divinitus motæ prudentiæ, significes.

⁸ Psal. cxii, 7. ⁹ I Tim. iii, 6. ¹⁰ I Cor. vii, 12.

* Alias CCLXII. Scripta anno 375.

(69) Τὴν ὁσιότητα. Reg. secundus, Paris. et Coisl. secundus τῆ ὁσιότητι. Paulo post iide a codices ὑπὲρ εὐχόμενον τῆς.

(70) Τοῦ ἐγείροντος. Coisl. primus et Paris. τοῦ ἐγείραντος.

(71) Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ita omnes mss. Editi ἡμῶν τῆ τοῦ Χριστοῦ. Ibidem male in editis Γίνωσκε δὲ μή. Mss. ut in textu.

(72) Ἀκούσαντα. Ope Reg. secundi et Coisl. secundi

A Ἀνεπίγραφος. ἐπὶ ἀνδρὶ εὐσεβεῖ.

1. Κύριος ὁ παρασχόμενός μοι ταχέϊον ἐπὶ ταῖς θλίψειςι τὴν ἀντίληψιν, αὐτὸς σοι τῆς ἀνακύσεως, ἣν ἀνεπαυτὰς ἡμᾶς ἐν τῇ παρουσίᾳ διὰ τοῦ γράμματος ἐπισκέψει, παράσχοιτο τὴν ἀντίληψιν, τῇ ἀληθινῇ καὶ μεγάλῃ εὐφροσύνῃ τοῦ πνεύματος τὸν ἐπὶ τῇ παρακλήσει μισθὸν τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ἀποπληρῶν. Ἐτυχον γὰρ πῶς τὴν ψυχὴν κεκακωμένος, ἐν πολυανθρώπῳ συλλήψει κτηνώδη τινα καὶ παντελῶς ἄλογον τοῦ λαοῦ καταμαθὼν ῥαθυμίας, καὶ τῶν ἀγόντων αὐτοῦ παλαιῶν καὶ δυσδιόρθωτον συνήθειαν τοῦ κακοῦ. Ἐπεὶ δὲ εἶδον τὰ γράμματα, καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς τῆς ἀγάπης θησαυρὸν, ἐπέγνων ὅτι ἐπέλαμψεν ἡμῖν τοῖς ἐν πικρίᾳ ζῶσι γλυκεῖαν παραμυθίαν ὁ οἰκονόμος τὰ ἡμέτερα. Διὸ καὶ ἐντιφθέγγομαι σου τὴν ὁσιότητα (69) παρακαλῶν τὴν συνήθη παρακλήσιν, μὴ διαλίπειν σε εὐχόμενον ὑπὲρ τῆς ἐλευσίνης μου ζωῆς. Ἐπιπέσει, τῇ φαντασίᾳ τοῦ βίου τούτου καταβαπτισθεὶς, ἐπιλάθωμαι μὲν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐγείροντος (70) ἀπὸ γῆς πτωχόν, ἔπαρσιν δὲ τινα παθόν, εἰς κοῖμα ἐμπέσω τοῦ διαβόλου ῥαθυμίας δὲ τῆς οἰκονομίας, καθεύδων ὑπὸ τοῦ Δεσπότη καταληφθῶ, ἢ καὶ διὰ τῶν βλαβερῶν ἔργων προστιθεὶς, καὶ τύπτων τὴν συνείδησιν τῶν συνδούλων, ἢ καὶ μετὰ τῶν μεθύοντων γινόμενος, ἐν τῇ δικαιοκρίσιᾳ τοῦ Θεοῦ πάθω τὰ ταῖς πονηροῖς τῶν οἰκονόμων ἠπειλημένα. Παρακαλῶ οὖν σε ἐπὶ πάσῃ προσευχῇ δέεσθαι τοῦ Θεοῦ νῆφειν ἡμᾶς ἐν πᾶσιν· ἵνα μὴ αἰσχύνῃ γνωσθεῖα καὶ ὄνειδος τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῶν κρυπτῶν τῆς καρδίας ἡμῶν, κατὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σοτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (71).

C 2. Γίνωσκε δὲ με ἐν προσδοκίᾳ εἶναι τοῦ κατ' ἐπιήρειαν τῶν αἰρετικῶν ἀνακληθῆσθαι εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐπὶ προφάσει δὲ τῆς εἰρήνης: καὶ τοῦτο ἀκούσαντα (72) καὶ τὸν ἐπίσκοπον τόνδε ἐπεσταλκέναι ἡμῖν σπουδασαὶ περὶ τὴν Μεσοποταμίαν γενέσθαι, καὶ τὸν ἐκεῖ τοὺς ὁμοδόξους καὶ ἐπικρατύνοντας (73) τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν συναγαγόντα, μετ' αὐτῶν ὀρμησάμενος πρὸς τὸν βασιλέα. Ἐμοὶ δὲ τάχα μὲν οὐδὲ τὸ σῶμα αὐτὸ πρὸς τὴν ἐν τῷ χειμῶνι ὁδοιπορικῶν ἀρκέσει· τίως δὲ οὐδὲ ἀναγκαῖον τὸ πρᾶγμα ἐφάνη, πλὴν εἰ μὴ αὐτὸς συμβουλεύσης (74). Ἀναμενῶ γὰρ καὶ τὴν παρὰ τῆς θεοσεβείας σου συμβουλήν, ὥστε κρατυθῆναι τὴν γνώμην. Διὸ παρακαλῶ ὑάτων ἡμῖν διὰ τινος τῶν σπουδαίων ἀδελφῶν τὸ παραστᾶν τῇ τελειότητι σου καὶ ἐνθέῳ συνέσει φανερωθῆναι.

emendavimus quod prave in editis legebatur ἀκούσαντες. Ibidem editi ἀπεσταλκέναι. Coisl. uterque, Reg. secundus, Paris. et Clarom. ut in textu. Episcopus qui hæc Basilio scripsit, videtur Meletius fuisse, idque colligitur ex initio epistolæ 216.

(73) Ἐπικρατύνοντας. Ita mss. sex pro eo quod erat in editis ἐπικρατοῦντας.

(74) Συμβουλεύσης. Coisl. uterque et Reg. secundus συμβουλεύσεις. Sub finem editi ἐν Θεῷ. Melius Coisl. uterque, quos secuti sumus.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΑ΄.

EPISTOLA CCXIV*.

Cum Paulini amici Terentium partibus suis adungere conarentur, ac litteras Roma allatas circumferrent, monet Basilius ne his litteris et aliis ab Athanasio ad Paulinum scriptis moveatur. Paulinum ejusque amicos pro catholicis fratribus habet: sed Meletii jura defendit; questionem de hypostasi, de qua nata dissensio, negat levis esse momenti, ac tandem rogat, ut ad reditum exsulum episcoporum res integra servetur.

Τερεντίω κόμητι (75).

A

1. Ὅτε ἠκούσαμεν τὴν σεμνότητά σου πάλιν ἐκβεβιάσθαι πρὸς τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμελείαν, εὐθὺς μὲν διατράχθημεν (εἰρήσεται γὰρ τὸ ληθές), λογιζόμενοι ὅπως σοι παρὰ γνώμην ἔστιν, ἅπαξ ἀφείναι τῶν δημοσίων φροντιῶν, καὶ σχολιάσαντι τῇ ἐπιμελείᾳ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, πάλιν ἀναγκάζεσθαι πρὸς τὰ αὐτὰ ὑποστρέφειν (76). Ἐπειτα εἰς ἔννοιαν ἔλθόντες, ὡς ὅτι τάχα ὁ Κύριος, βουλόμενος τῶν μυρίων ὀδυνῶν, αἵ οὖν τὰς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας συνέχουσι, μίαν ταύτην χαρίσασθαι παραμυθίαν, τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν πάλιν ἠκούομεν ἐπὶ τῶν πραγμάτων φανῆναι· καὶ δὴ καὶ (77) εὐθυμότεροι ἤμεν, ὡς μέλλοντες ἔτι γοῦν ἅπαξ, πρὶν ἀπιέναι τῆς ζωῆς ταύτης, συνευξέσθαι τῇ τιμιότητι σου.

2. Ἀλλὰ πάλιν ἡμᾶς ἑτέρα φήμη κατέσχευεν, ὡς ἐπὶ τῆς Ἀντιοχείας διάγοντος, καὶ τὰ ἐν χειρὶ πράγματα ταῖς μεγάλας ἀρχαῖς συνδιδόντος. Πρὸς δὲ τῇ φήμῃ ταύτῃ κατέλαβεν ἡμᾶς ἀκοή, ὅτι καὶ οἱ τῆς κατὰ Παυλίνον συντάξεως ἀδελφοὶ διαλέγονται τινα (78) τῇ ὀρθότητι σου περὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐνώσεως· ἡμᾶς δὲ λέγω τοὺς τῆς μερίδος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, Μελετίου, τοῦ ἐπισκόπου. Οὓς καὶ γράμματα (79) ἀκούω νῦν τῶν Δυτικῶν περιφέρειν, αὐτοῖς τὴν ἐπισκοπὴν τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίας ἐπιτρέποντα, παραλογιζόμενα δὲ τὸν θαυμασιώτατον ἐπίσκοπον τῆς ἀληθινῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας Μελέτιον. Καὶ οὐ θαυμάζω τοῦτο. Οἱ μὲν γὰρ ἀγνοοῦσι παντελῶς τὰ ἐνταῦθα· οἱ δὲ, καὶ δοκοῦντες εἰδέναι, φιλονεικότερον μᾶλλον ἢ ἀληθέστερον αὐτοῖς ἐξηγοῦνται. Πλὴν ἀλλ' ἐκείνους μὲν οὐδὲν ἀπεικὸς ἢ ἀγνοεῖν τὴν ἀλήθειαν, ἢ καὶ ἀποκρύπτεσθαι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν εἰς τὸ γράφειν Παυλίνω ἦλθεν ὁ μακαριώτατος ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος· τὴν δὲ σὴν τελειότητα αὐτοῦ ἔχουσαν τοὺς δυναμένους τὰ μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων (80) γεγόμενα ἐπὶ τῆς Ἰαβιανοῦ βασιλείας ἀκριβῶς διηγήσασθαι, παρακαλοῦμεν ὑπ' αὐτῶν πλη-

B

C

D

Terentio comiti.

1. Postquam audivimus gravitatem tuam coactam iterum fuisse communium rerum curam suscipere, statim quidem perturbati sumus (verum enim dicitur), cum cogitarem, quam non ex tua sententia accidisset, ut **¶¶¶** semel publicis curis solutus et otium ad tuam ipsius animam curandam impendens, iterum cogereris ad eadem redire. Deinde ubi in mentem venit, forte Dominum volentem innumeris doloribus, quibus nunc Ecclesiae nostrae premuntur, unum hoc concedere solatium, perfecisse ut dignitas tua iterum ad res gerendas prodiret; tum vero et hilariores facti sumus, ut adhuc venturi saltem semel, antequam exeamus ex hac vita, in praestantiae tuae congressum.

2. At rursus rumor alius ad nos pervenit, versari te Antiochiae, et quae in manibus sunt negotia cum summis potestatibus administrare. Praeter hunc rumorem illud etiam accepimus, stantes a Paulino fratres nonnulla tecum disserere de conjunctione nobiscum ineunda, id est, cum iis qui sunt ex parte hominis Dei, Meletii, episcopi. Quos etiam et litteras audio nunc Occidentalium circumferre, quae episcopatum Ecclesiae Antiochenae ipsis attribuunt, Meletium autem maxime admirandum verae Dei Ecclesiae episcopum frustrantur. Neque hoc miror, illi enim res nostras omnino ignorant; isti autem, etsi videntur scire, partium magis quam veritatis studio ipsis narrant. Caeterum verisimile est eos aut veritatem ignorare, aut etiam causam occultare, cur adductus fuerit beatissimus episcopus Athanasius, ut Paulino scriberet. Sed cum ibi habeat praestantia tua, qui res imperante Joviano inter episcopos gestas sedulo enarrare possint, rogo ut ab ipsis edocearis. Verumtamen quia accusamus neminem, imo erga

videtur.

(80) Τὰ μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων. Id est, inter Athanasium et Meletium. Nam beatissimus papa Athanasius, inquit Basilius in epist. 258, cum Alexandriam advenisset, omnino optabat, ut sibi cum eo (Meletio) communicaretur. Sed malitia consiliariorum in aliud tempus dilata illorum communicatio: quod utinam non evenisset! Hoc Athanasii cum Meletio communicandi desiderium argumento erat, quid de Meletii, quid de Paulini episcopatu sentiret. Sed tamen cum ejus consilia ad exitum perducta non fuissent, interim oblata Paulino fidei formula, cui Paulinum purgandi sui causa subscripsisse narrat Epiphanius haeres. lxxvii, n. 29, communicavit cum eo Antiochiae, et Alexandriam redux ad eum scripsit. Existimat Tillemontius tom. VIII, p. 221, Athanasium, antequam Antiochiam veniret, auditis quae de Paulini fide parum honorifice dicebantur, ad eum scripsisse. At qua de re scripserit Athanasius ad Paulinum, statui non potest: scripsisse autem postquam Antiochia discessit, inde perspicitur, quod Basilius

Alias CCCXLIX. Scripta anno 375.

(75) Τερεντίω κόμητι. Post hanc lectionem alia apponitur in vetustissimis codicibus Coisl. et Med. Primus sic habet: γρ. Τερεντίω Κ'ω. Terentino domino. Alter γρ. Καὶ Τερεντίω κόμητι, et Terentino comiti. Comitem Orientis vocat codex Claromontanus.

(76) Ὑποστρέφειν. Ita tres vetustissimi codices cum nonnullis aliis. Editi ἐπιστρέφειν. Paulo post multi codices, sed recentiores, ἔλθόντες, ὅτι τάχα.

(77) Καὶ δὴ καί. Postrema vocula deest in codice Harl. et alio quodam.

(78) Διαλέγονται τινα. Deest postrema vox in tribus codicibus non vetustissimis.

(79) Γράμματα. Exstant hae Damasi litterae, in Paulinum quidem liberales et prolixae, cui de Vitali in communionem recipiendo iudicium committunt, in Meletium autem parum honorificae, quem notare Damasus videtur, cum eos, qui de Ecclesiis ad Ecclesias migraverunt, a sua communione alienos pronuntiat. Paulo post Harl. et Med. et unus ex Regiis καὶ θαυμάζω τοῦτο, mirum id mihi

omnes charitatem habere cupimus, et maxime erga domesticos fidei, gratulamur iis qui litteras Roma acceperunt. Atque etiamsi quod honorificum et magnum ferant illis testimonium, optamus verum illud esse, et operibus ipsis confirmatum. Non idcirco tamen mihi ipse unquam persuadere possim, ut aut Meletium ignorem, aut Ecclesiae cui praest obliviscar, aut quæstiones, de quibus ab initio nata dissensio, exiles putem, et parvi ad pietatis propositum momenti. Ego enim non solum, si quis ob acceptam ab hominibus epistolam efferratur, non idcirco abstrahi me unquam et subduci patiar : sed neque, si ex ipsis missa sit cælis, nec sanam ille profiteatur fidei doctrinam, possum illum sanctorum communionis participem existimare.

3. **322** Illud enim cogita, vir admirande, veritatis corruptores, qui Arianum schisma in sanam patrum inducunt fidem, nullam aliam proferre causam, cur pium patrum dogma non recipiant, præter consubstantialis notionem, quam prave ipsi et ad fidei totius calumniam exponunt, dum Filium a nobis dietitant secundum hypostasim consubstantialiæ asseverari. His si quam occasionem dederimus, dum ab iis abripimur, qui simplicitate magis quam malitia hæc aut his similia dicunt, nihil impedit quominus ineluctabiles in nos ansas præbeamus, eorumque roboremus hæresim, quibus hæc una exercitatio est, dum in Ecclesia loquuntur, non sua stabilire, sed nostra calumniari. Quænam autem hac calumnia gravior esse possit, et ad multos commovendos aptior, quam si qui ex nobis videantur Patris et Filii et Spiritus sancti unam hypostasim dicere, qui, etiamsi omnino personarum differentiam aperte doceant: quia tamen hoc ipsum prius usurpatum est a Sabellio, unum quidem hypostasi Deum esse dicente, sed sub diversis personis a Scriptura representari, pro propria occurrentis subinde usus ratione; ac nunc quidem paternas illum sibi accommodare voces, cum hujus personæ adest occasio: nunc vero eas quæ Filium decent, cum ad nostri suscipiendam curam, aut ad alias quasdam œconomicas operationes descendit: nunc tandem Spiritus induere personam, cum tempus proprias hujus personæ voces exposcit; si qui ergo etiam apud nos unum subjecto Patrem et Filium et Spiritum sanctum dicere deprehendantur, tres vero personas perfectas confiteri: quomodo non apertum

his, quæ Antiochiæ inter episcopos gesta fuerant, adductum fuisse dicit Athanasium, ut scriberet Paulino. Præterea non dubium, quin hæc epistola Paulinum episcopum salutaverit: alioqui nihil ei profuisset. At causæ Paulini Athanasius aperte non favit, antequam veniret Antiochiam. Tunc enim propensior erat in Meletium, ac omnino optabat, ut sibi cum eo communicatio conciliaretur.

(81) Πληροφορηθῆναι. Sic vetustissimi tres mss. et alii duo. Editi διδαχθῆναι.

(82) Vide Addenda.

Α ροφορηθῆναι (81). Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδενὸς κατεγοροῦμεν, (82) πρὸς πάντας δὲ ἔχειν εὐχόμεθα τὴν ἀγάπην, καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίττειας, συγχαίρομεν τοῖς κομισαμένοις τὰ ἀπὸ Ῥώμης γράμματα. Κἄν τινα σεμνὴν καὶ μεγάλην ἔχη αὐτοῖς μαρτυρίαν, εὐχόμεθα ἀληθῆ εἶναι ταύτην, καὶ δι' αὐτῶν (83) τῶν ἔργων βεβαιουμένην. Οὐ μόντοι τούτου γε εὐεκεν δυνάμεθά ποτε ἑαυτοὺς πείσαι ἢ Μελέτιον ἀγνοῆσαι, ἢ τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐκκλησίας ἐπιλαθέσθαι, ἢ τὰ ζητήματα, ὑπὲρ ὧν ἐξ ἀρχῆς ἡ διάστασις γέγονε, μικρὰ ἠγήσασθαι, καὶ ὀλίγην ἔχειν διαφορὰν νομίσαι πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπόν. Ἐγὼ γάρ, οὐχ ὅπως εἰ ἐπιστολὴν τις ἀνθρώπων δεξιόμενος, ἐπ' αὐτῇ μέγα φρουεῖ, τούτου εὐεκεν ὑποσταλῆναι ποτε καταδέξομαι· ἀλλ' οὐδ' ἂν ἐξ αὐτῶν ἤκη τῶν οὐρανῶν, μὴ στοιχῆ δὲ τῶ ὑγιαίνοντι λόγῳ τῆς πίττειας, B δύναιμαι αὐτὸν κοινωνὸν ἠγήσασθαι τῶν ἁγίων.

3. Ἐνθυμήθητι γάρ, ὦ θαυμάσιε, ὅτι οἱ παραχαράκται τῆς ἀληθείας, οἱ τὸ Ἀρειανὸν σχίσμα τῇ ὑγιεῖ τῶν πατέρων ἐπεισαγαγόντες (84) πίττει, οὐδεμίαν ἄλλην αἰτίαν προβάλλονται τοῦ μὴ παραδέχεσθαι τὸ εὐσεβὲς τῶν πατέρων δόγμα, ἢ τὴν τοῦ ὁμοουσίου διάνοιαν, ἣν αὐτοὶ πονηρῶς καὶ ἐπὶ διαβολῇ τῆς ὅλης (85) πίττειας ἐξηγοῦνται, λέγοντες τὸν Υἱὸν κατὰ τὴν ὑπόστασιν ὁμοούσιον λέγεσθαι παρ' ἡμῶν. Οἷς ἐάν τινα δῶμεν ἀφορμὴν, ἐκ τοῦ περιφέρεισθαι τοῖς δι' ἀπλότητα μᾶλλον, ἢ διὰ κακίαν ταῦτα ἢ τὰ τούτοις παραπλήσια λέγουσιν, οὐδὲν κωλύει καὶ ἡμᾶς ἀνατιρρόητους μὲν δοῦναι καθ' ἑαυτῶν τὰς λαβὰς, ἰσχυρὰν δὲ ἐκείνοις κατασκευάσαι τὴν αἵρεσιν, οἷς μία μελέτη ἐστίν, ἐν τοῖς ἐπι τῆς Ἐκκλησίας λόγοις οὐ τὰ ἑαυτῶν κατασκευάζειν, ἀλλὰ τὰ ἡμέτερα διαβάλλειν. Τίς δ' ἂν γένοιτο τῆς διαβολῆς ταύτης χαλεπωτέρα, καὶ μᾶλλον δυναμένη τοὺς πολλοὺς διασαλεῦσαι, ἢ εἰ (86) φανείησάν τινες ἐξ ἡμῶν Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἁγίου Πνεύματος μίαν ὑπόστασιν λέγοντες, οἱ, κἄν πάννυ τὸ τῶν προσώπων διάφορον ἐναργῶς δογματίζωσιν ἀλλ' οὖν τῶ παρὰ τοῦ Σαβελλίου προειληφθαι τὸ αὐτὸ τοῦτο λέγοντος· ἓνα μὲν εἶναι τῇ ὑποστάσει τὸν Θεόν, προσωποποιεῖσθαι δὲ ὑπὸ τῆς Γραφῆς διαφόρως, κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς ὑποκειμένης ἐκάστοτε χρείας· καὶ νῦν μὲν τὰς πατρικὰς ἑαυτῶ περιτιθέναί φωνὰς, ὅταν τοῦτου καιρὸς ἦ τοῦ προσώπου· νῦν δὲ τὰς Υἱῶν προκούσας, ὅταν πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐπιμέλειαν ἢ πρὸς ἄλλας τινὰς οἰκονομικὰς ἐνεργείας ὑποβαίη· νῦν δὲ τὸ τοῦ Πνεύματος ὑποδύεσθαι προσωπεῖον (87), ὅταν ὁ καιρὸς τὰς ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου προσώπου φωνὰς ἀπαιτῆ· ἐάν οὖν καὶ παρ' ἡμῖν φανῶσι τινες ἐν

(83) Καὶ δι' αὐτῶν. Conjunctio addita ex quinque mss., quorum tres vetustissimi. Ibidem nonnulli mss. ἀληθεύειν αὐτὴν δι' αὐτῶν.

(84) Ἐπεισαγαγόντες. Ita tres vetustissimi codices cum uno ex Regiis. Editi ἐπεισάγοντες.

(85) Ὁλης. Deest in quinque mss., non tamen vetustissimis.

(86) Ἡ εἰ. Prima vocula addita ex septem mss.

(87) Προσωπεῖον. Quatuor mss. recentiores πρόσωπον.

τῷ ὑποκειμένῳ Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα λέγοντες, τρία δὲ πρόσωπα τέλεια (88) ὑμολογοῦντες· πῶς οὐχὶ σαφῆ καὶ ἀναντίρρητον δόξουσι παρέχεσθαι τὴν ἀπόδειξιν τοῦ ἀληθῆ εἶναι τὰ λεγόμενα περὶ ἡμῶν;

4. Περὶ δὲ τοῦ, ὅτι ὑπόστασις καὶ οὐσία οὐ ταυτὸν ἐστὶ, καὶ αὐτοὶ, ὡς νομίζω, ὑπεσημῆσαντο οἱ ἀπὸ τῆς Δύσεως ἀδελφοί, ἐν οἷς τὸ στενὸν τῆς ἑαυτῶν γλώττης ὑφορώμενοι, τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα τῇ Ἑλλάδι φωνῇ παραδεδώκασιν· ἵνα, εἴ τις εἴη διαφορὰ τῆς ἐννοίας, σώζοιτο αὐτῇ ἐν τῇ εὐκρινεῖ καὶ ἀσυγχύτῳ διαστάσει τῶν ὀνομάτων. Εἰ δὲ δεῖ καὶ ἡμᾶς τὸ δοκοῦν ἡμῖν ἐν βραχεῖ εἰπεῖν, ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὅτι ὃν ἔχει λόγον τὸ κοινὸν πρὸς τὸ ἴδιον, τοῦτον (89) ἔχει ἢ οὐσία πρὸς τὴν ὑπόστασιν. Ἐκαστος γὰρ ἡμῶν καὶ τῷ κοινῷ τῆς οὐσίας λόγῳ τοῦ εἶναι μετέχει, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἰδιώμασιν ὁ θεῖνός ἐστι καὶ ὁ θεῖνα. Οὕτω κακεῖ ὁ μὲν τῆς οὐσίας λόγος κοινός· οἷον ἡ ἀγαθότης, ἢ θεότης (90), ἢ εἴ τι ἄλλο νοοῖτο· ἢ δὲ ὑπόστασις ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς πατρότητος, ἢ τῆς τίουητος, ἢ τῆς ἀγιαστικῆς δυνάμεως θεωρεῖται. Εἰ μὲν οὖν ἀνυπόστατα λέγουσι τὰ πρόσωπα, αὐτόθεν ἔχει ὁ λόγος τὴν ἀτοπίαν· εἰ δὲ ἐν ὑποστάσει εἶναι αὐτὰ ἀληθινῇ συγχωροῦσιν (91), ὁ ὁμολογοῦσι, καὶ ἀριθμεῖτωσαν, ἵνα καὶ ὁ τοῦ ὁμοουσίου λόγος διαφυλαχθῆ ἐν τῇ ἐνότητι τῆς θεότητος, καὶ ἡ τῆς εὐσεβείας ἐπίγνωσις, Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἐν τῇ ἀπηρητισμένῃ καὶ ὀλοτελεῖ ἐκάστου τῶν ὀνομαζομένων ὑποστάσει κηρύσσεται. Ὅμως (92) δὲ ἐκεῖνο βούλομαι πεπεῖσθαι τὴν σεμνότητά σου, ὅτι καὶ σὲ καὶ πάντα τὸν παραπλησίως σοι τῆς ἀληθείας φροντίζοντα, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιζομένους μὴ ἀτιμαζόντα, ἀναμένειν δεῖ καθηγήσασθαι τὴν συναφείας ταύτης καὶ τῆς εἰρήνης τοὺς προστάτας τῶν Ἐκκλησιῶν, οὓς ἐγὼ στύλους καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας τίθεμαι, καὶ τοσοῦτῳ πλέον αὐτοὺς αἰδοῦμαι, ὅσῳ ἂν μακρότερον ἐξοικισθῶσιν, ἀντὶ τιμωρίας αὐτοῖς ἐπαγομένου τοῦ χωρισμοῦ. Παρακαλῶ οὖν, φύλαξον ἡμῖν σεαυτὸν ἀπρόληπτον (93), ἵν' ἔχωμέν σοι γοῦν ἐπαναπαύεσθαι, ὃν ἐν πᾶσι βακτηρίαν ἡμῖν καὶ ἔρεισμα ὁ Θεὸς ἐχαρίσατο.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΕ΄.

Nuntiat Basilius se Terentio protinus scripsisse : dehortatur Dorotheum ab itinere Romam suscipiendo nisi mari utatur : dubitat an frater Gregorius ejusmodi legationem obire velit, aut ad utiliter obeundam idoneus sit.

Δωροθέῳ πρεσβυτέρῳ.

Εὐθὺς ἐπιτυχῶν ἀφορμῆς, ἐπέστειλα τῷ θαυμασιωτάτῳ ἀνδρὶ Τερεντίῳ τῷ κόμητι· λογιζάμενος ἀνυποπτότερον εἶναι τὸ διὰ ξένων αὐτῷ γράφειν περὶ τῶν προκειμένων, καὶ ἅμα βουλόμενος μηδεμίαν ἐγγενέσθαι διατριβὴν τῷ πράγματι τὸν ποθεινότατον ἀδελφὸν Ἀκάκιον. Τῷ διαψηφιστῇ τῆς τάξεως τῶν ἐπάρχων ἔδωκα οὖν (94) τὴν ἐπιστολὴν δημο-

(88) Τέλεια. Deest in codicibus Harl., Med. et uno ex Regiis.

(89) Τοῦτον. Editi et codices vetustissimi τοῦτο. Sed melius recentiores mss. quinque τοῦτον.

(90) Θεότης. Pro hac voce legitur in codice Medicæο ἀϊδιότης. Ibidem editi καὶ εἴ τι. Mss. summo consensu ut in textu.

(91) Συγχωροῦσιν. Quidam recentiores codices συγχωρήσουσιν.

(92) Ὅμως. Ita omnes nostri veteres libri. Editi

A et insuperabile videbuntur afferre argumentum, cur vera sint quæ de nobis dicuntur?

ἀπόδειξιν τοῦ ἀληθῆ εἶναι τὰ λεγόμενα περὶ ἡμῶν;

4. Quod autem hypostasis et essentia idem non sunt, id et ipsi, ut puto, subindicarunt Occidentales fratres, dum linguæ suæ angustias subveriti, essentiæ nomen lingua Græca tradiderunt; ut et, si qua esset sententiæ discrepantia, illa ipsa servaretur in clara et minime confusa nominum diversitate. Quod si et mihi quid sentiam breviter dicendum, illud dicam, quæ ratio est communi cum eo quod proprium, eandem esse essentiæ cum hypostasi. Nam unusquisque nostrum et per communem essentiæ rationem esse participat, et per suas proprietates ille et ille existit. Ita et illic ratio quidem essentiæ communis, velut bonitas, divinitas, aut si quid aliud cogitatur: hypostasis vero in proprietate paternitatis, aut filiationis, aut potentiæ sanctificantis perspicitur. Si ergo personas dicunt non subsistere, per se absurda hæc doctrina: sin concedunt illas esse in vera hypostasi, quod fatentur, hoc etiam numerent, ut et consubstantialis ratio servetur in unitate divinitatis, et pietatis **323** cognitio, Patris et Filii et Spiritus sancti, in perfecta et integra unius cujusque eorum, qui nominantur, hypostasi prædicetur. Illud tamen læ dignitati persuasum volo, et te et quisquis simili veritatis cura tangitur, nec eos contemnit qui pro pietate decertant, expectare debere, dum duces sint et auctores hujus conjunctionis ac pacis præfecti Ecclesiarum, quos ego columnas ac firmamentum veritatis et Ecclesiæ esse pono, et eo magis revereor, quo longius ablegati sunt, inflictio illis exilio in pœnæ loco. Rogo itaque, serva te nobis ab anticipata opinione liberum, ut in te acquiescere valeamus, quem in omnibus baculum nobis et fulcrum Deus largitus est.

EPISTOLA CCXV.

Dorotheo presbytero.

D Statim occasionem nactus, scripsi viro in primis admirando comiti Terentio, minus suspectum esse existimans per ignotos ad eum de propositis rebus scribere, simulque rei moram afferri noleas a charissimo fratre Acacio. Numerario officii præsidis dedi igitur epistolam cursu publico proficiscenti: cui etiam præcepi ut vobis prius litteras ostende-

ἰμοῦ. Paulo post iidem editi ἂν μένειν. Omnes mss. ut in textu.

(93) Σεαυτὸν ἀπρόληπτον. Plures mss. αὐτὸν ἀπρόληπτον. Sic exhibet hunc locum codex Claromontanus: σεαυτὸν ἀπροσωπόληπτον, ἵνα ἔχωμέν σοι γνησίως ὡς υἱῷ ἐπαναπαύεσθαι.

* Alias CCL. Scripta anno 375.

(94) Ἐδωκα οὖν. Postremam vocem erui ex codice Medicæο. Deest hæc epistola in Harlæano et pluribus aliis.

ret. Iter autem Romam nescio quomodo nemo prudentiæ tuæ nuntiaverit hieme omnino confici non posse; cum interjecta a Constantinopoli usque ad fines nostros regio hostibus referta sit. Quod si utendum est mari, erit tempus; modo non recuset navigationem et de ejusmodi rebus legationem religiosissimus episcopus frater Gregorius. Ego enim nec qui cum ipso proficiscantur video, et ipsum negotiorum ecclesiasticorum prorsus inexpertum cognosco; ac illius quidem congressum benigno ac miti viro venerabilem et in plurimo pretio fore; sed cum elato et sublimi et altius sedenti, quique propterea veritatem humi prædicantes audire non possit, quid rebus communibus prosit viri hujusmodi congressus, cujus mores ab illiberali adulatione alieni?

τοιούτου ἀνδρός ὁμιλίας, ὅς ἀλλότριον ἔχει θωπείας ἀνελευθέρου τὸ ἦθος;

EPISTOLA CCXVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΙΣ.

Narrat Basilius peregrinationes a se susceptas, seque ad Terentium statim post reditum scripsisse, ut eorum fraudes edoceret, qui hunc comitem a Meletio abstrahere, et in partes suas allicere volebant.

Meletio, Antiochiæ episcopo.

Μελετίῳ, ἐπισκοπῷ Ἀντιοχείας.

Multæ nos et aliæ peregrinationes a patria avocarunt. Nam et in Pisidiam usque venimus, ut cum ejusdem regionis episcopis quæ 324 ad fratres Isauriæ spectant, componeremus. Atque inde nos in Pontum excepit peregrinatio, cum Dazimonem satis perturbasset Eustathius, multosque illic adduxisset, ut se ab Ecclesia nostra abscinderent. Sed et usque ad Petri mei fratris ædes me contuli: quæ cum Neocæsarea non longe distent, plurimæ perturbationis Neocæsariensibus causam attulerunt, mihi vero plurimæ contumeliæ materiam præbuere. Hi enim fugerunt, nemine persequente: nos autem videbamus cupiditate laudum ab ipsis consequendarum etiam invocati nos obtrudere. Postquam autem redimus, ex imbribus ac molestiis plurima infirmitate collecta, statim nos ab Oriente litteræ exceperunt quibus significabatur, Paulino ab Occidente litteras quasdam, veluti ejusdam principatus tesseram, allatas fuisse, valdeque efferri hujus partis duces et gloriari de literis; deinde etiam fidem proponere, ac ea conditione paratos esse cum nostra Ecclesia conjungi.

σὶν δρόμῳ ὁδεύοντι, ἧ καὶ ἐνετειλάμην πρώτοις ὑμῶν ἐμφανίσαι τὸ γράμμα. Τὴν δὲ ἐπὶ Ῥώμην ὁδὸν οὐκ εἶδα ὅπως οὐδεὶς ἀνήγγειλε τῇ συνέσει ὑμῶν, ὅτι ἐν τῷ χειμῶνι παντελῶς ἐστὶν ἄπορος, τῆς μεταξὺ χώρας ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ὄρων πολεμίων πεπληρωμένης. Εἰ δὲ δεῖ θαλάσση χρήσασθαι, ἔσται καιρὸς μόνον εἴν καταδέξῃται καὶ τὸν πλοῦν, καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν τοιούτων πραγμάτων πρεσβείαν ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Γρηγόριος ὁ ἀδελφός. Ἐγὼ μὲν γὰρ οὔτε τοὺς συναπερχομένους αὐτῶ ὄρω, καὶ αὐτὸν γινώσκω παντελῶς ἄπειρον ὄντα τῶν κατὰ τὰς Ἐκκλησίας (95)· καὶ εὐγνώμονι μὲν ἀνδρὶ αἰδέσιμον αὐτοῦ καὶ πολλοῦ ἀξίαν τὴν συντυχίαν, ὑψηλῶ δὲ καὶ μετεώρῳ, ἄνω που καθημένῳ, καὶ διὰ τοῦτο ἀκούειν τῶν χαμῶθεν αὐτῶ τὴν ἀλήθειαν φθειγγομένων μὴ δυναμένων, τί ἂν γένοιτο ὄφελος τοῖς κοινοῖς παρὰ τῆς τοῦ

* Alias CCLXXII. Scripta anno 375.

(95) Τῶν κατὰ τὰς Ἐκκλησίας. Ex quatuor codicibus, in quibus hæc epistola exstat, nempe Med., Coisl. primo, Reg. secundo et Clarom., solus Regius profuit ad emendandam lectionem vulgatam τῶν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας.

(96) Καὶ ἄλλαι. Quod ait Basilius se multas et alias peregrinationes suscepisse, id argumento est aliquam ei præter eas, quas jam exegerat, propositam a Meletio fuisse. Unde colligimus episcopum, qui, ut est in epist. 213, Basilio auctor fuerat, ut celeriter Mesopotamiam peteret, ibique coactis idem sentientibus episcopis imperatorem adiret, non alium Meletio fuisse. Quamvis autem Basilius non declaret in hac epistola, quid de Meletii consilio

Πολλὰ μὲν ἡμᾶς καὶ ἄλλαι (96) ἀποδημίαι τῆς πατρίδος ἀπήγαγον. Καὶ γὰρ μέχρι τῆς Πισιδίας διέβημεν, ὥστε μετὰ τῶν ἐκεῖ ἐπισκόπων τὰ κατὰ τοὺς ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ ἀδελφούς τυπῶσαι. Κακεῖθεν ἠ ἐπὶ τὸν Πόντον ἡμᾶς διεδέξατο ἀποδημία, ἱκανῶς τὸν Δαξιμῶνα ταραξάντος τοῦ Εὐσταθίου, καὶ πολλοὺς ἀναπέσαντος τῶν ἐκεῖ ἀποσχισθῆναι τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Ἐγενόμεθα δὲ καὶ μέχρι τοῦ οἰκιδίου Πέτρου τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν, ὁ, διὰ τὸ (97) προσεγγίζεον τοῖς κατὰ Νεοκαισάρειαν τόποις, πολλῆς μὲν τοῖς ἐκεῖ ταραχῆς παρέσχευ αἰτίαν, πολλῆς δὲ ὕβρεως ἡμῶν ὑπόθεσιν προσξένησεν. Οἱ μὲν γὰρ ἔφευγον, οὐδενὸς διώκοντος· ἡμεῖς δὲ ἐνομιζόμεθα ἐπιθυμία τῶν παρ' αὐτοῖς ἐπαίνων καὶ ἀκλήτοι εἰσωθίζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἐπανήλθομεν, ἐκ τῶν ὁμοίων καὶ τῶν ἀθυμιῶν πολλὴν ἀδρόστίαν συναγαγόντες, εὐθὺς ἡμᾶς ἐκ τῆς Ἀνατολῆς κατέλαβε γράμματα, σημαίνοντα τοῖς περὶ Παυλίῳ ἀπὸ τῆς Δύσεως ἐπιστολάς τινας, ὡσπερ τινὸς ἀρχῆς συνθήματα, κεκομίσθαι, μαὶ μέγα φρονεῖν τοὺς στασιαστὰς τοῦ μέρους ἐκείνου, καὶ ἐπαγγέλλεσθαι τοῖς γράμμασιν, εἶτα καὶ πίστιν προτείνεσθαι, καὶ ἐπὶ ταύτῃ (98) ἐτοιμῶς ἔχειν συν-

sentiat; non idcirco mutila videri debet. Res enim maximi momenti erat, ac litteris non temere committenda. Hinc Basilius in epist. 213 auctorem consilii non nominat. Quamobrem verisimile est Basilius idem in hac epistola, ac in pluribus aliis et præsertim in epistola 57 ad eundem Meletium fecisse, ut quæ tuto scribi non poterant, ea in arcanis mandatis daret perferenda.

(97) Ὁ, διὰ τὸ. Legit Combefisius ὅς διὰ τὸ, is quod loca Neocæsareæ vicina prope adiit. Sed repugnant mss. ac ipsa historia.

(98) Ἐπὶ ταύτῃ. Ea conditione, id est si nihil amplius ab eis exigatur. Nam etsi unam hypostasim dicebant, hanc tamen legem non imponebant aliis. Imo videntur persuadere voluisse totam rem

ἀπτεσθαι τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Πρὸς δὲ τούτοις A
 κάκεινο ἡμῖν ἀπηγγέλη (99), ὅτι ὑπηγάγοντο πρὸς
 τὴν ὑπὲρ αὐτῶν σπουδὴν τὸν πάντα ἀριστὸν ἄνδρα,
 Τερέντιον, ᾧ ταχέως ἐπέστειλα, καθ' ὅσον ἦν μοι
 δυνατόν, ἐπέχων αὐτὸν τῆς ὁρμῆς, καὶ διδάσκων τὴν
 κατ' αὐτοῦ ἀπάτην.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΖ'

*Redux e Ponto Basilius summum videndi Amphilo-
 chii desiderium significat, ac de nonnullis rebus
 ad Isauros spectantibus sententiam suam aperit. Tum venit ad canones, et in eo maxime consti-
 tuendo immoratur, quot quisque annos in variis pœnitentium ordinibus traduceret.*

Ἀμφιλοχίῳ περὶ κανόνων.

Ἀπὸ ὁδοῦ μακρᾶς ἐπανέθην (ἐγενόμην γὰρ μέ-
 χρι τοῦ Πόντου (1) ἐκκλησιαστικῶν ἕνεκεν χρεῶν
 καὶ κατ' ἐπίσκεψιν τῶν ἐπιτηδείων), καὶ τὸ σῶμά
 μου συντετριμμένον ἐπαναγαγών, καὶ τὴν ψυχὴν
 μετρίως (2) κεκακωμένος, ἐπειδὴ τὸ γράμμα τῆς
 εὐλαθείας σου ἐπὶ χειρὸς ἔλαβον, πάντων ἀθρόως
 ἐπελαθόμεν, καὶ τῆς φωνῆς τῆς πασῶν ἐμοὶ ἠδίστης,
 καὶ χειρὸς τῆς φιλότατης ὑποδεξάμενος σύμβολα.
 Ὅς οὖν (3) ἐκ τῶν γραμμάτων οὕτως ἐγενόμην
 ἠδίων, εἰκάζειν ὀφείλεις πόσου ἀξίαν ποιῶμαι
 τὴν συντυχίαν σου, ἣν οἰκονομήσειεν ὁ Ἅγιος
 γενέσθαι, ὅπου ἀνεπαχθὲς ἦ, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς προσ-
 καλέσῃ. Καὶ γὰρ οὐ χαλεπὸν μοι, εἰ καταλά-
 βεις τὸν οἶκον τὸν ἐπὶ τῆς Εὐφημιάδος, γενέ-
 σθαι ὁμοῦ, τὰ τε ὧδε ὀχληρὰ διαφεύγοντι, καὶ C
 πρὸς τὴν ἀνυπόκριτόν σου ἀγάπην ἐπειγομένῳ. Τά-
 χα δέ μοι καὶ ἄλλως ἀναγκαίαν ποιεῖ τὴν μέχρι
 Ναζιανζοῦ ὁδὸν ἢ ἀθρόα τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκό-
 που Γρηγορίου ἀναχώρησις, μετὰ ποίας αἰτίας γε-
 νομένη, ἀγνοουμένη μέχρι τοῦ νῦν. Ὁ δὲ ἄνθρωπος,
 περὶ οὗ κἀγὼ ἤμην διαλεχθεὶς τῇ τελειότητι (4) σου,
 καὶ αὐτὸς νῦν ἤλπισας ἔτοιμον εἶναι, γίνωσκε, ὅτι,
 μακρᾶ ἀθρόωστια περιπεσών, καὶ κάρων λοιπὸν
 περὶ αὐτὰς τὰς ὄψεις, ἐκ τοῦ παλαιοῦ πάθους καὶ
 τῆς ἐναγχος αὐτῷ ἐπισυμβάσης νόσου, παντελῶς
 ἀχρηστος πρὸς τὰς τυχοῦσας ἐνεργείας ἀπέμεινεν.
 Ἄλλος δὲ οὐκ ἔστι παρ' ἡμῖν. Ὡστε βέλτιον, εἰ καὶ
 ἡμῖν ἐπέτρεψαν τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' οὖν ἐξ αὐτῶν
 ἐκείνων τινα προβλήθῃαι. Καὶ γὰρ ἠγεῖσθαι χρὴ
 ταῦτα μὲν τῆς ἀνάγκης εἶναι τὰ ῥήματα, τὴν δὲ
 ψυχὴν αὐτῶν ἐκεῖνο βούλεσθαι, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἐπε-

levis esse momenti: unde Basilius hanc opinio-
 nem refellit in epist. 214. Rem astu tractabant,
 et ideirco fraudis infra accusantur. Denique perin-
 commodum fore ait Basilius, in epist. 214: *Si qui
 ex nobis, inquit, videantur unam hypostasim di-
 cere.* Non ergo omnes id dixissent, sed quidam
 tantum nempe Paulinus et qui cum eo erant.

(99) Ἀπηγγέλη. Ita Harl. et Coisi. primus, qui-
 bus favet codex insignis Ecclesiæ Parisiensis, in
 quo legitur ἀπηγγέλη. Idem codices et alii non-
 nulli ὑπηγάγοντο. Editi ἀπηγγέλη, ὅτι ὑπηγάγον.
 Paulo post editi ἄπεστειλα. ἐπισχῶν. Sex mss. ut
 in textu.

(1) Τὸν Πόντον. Sic legitur in codicibus, in qui-
 bus exstat initium hujus tertiæ epistolæ; deest
 enim in nonnullis. Editi Τῆς Πόντου.

(2) Μετρίως. Hanc vocem Tillemontius idem so-
 nare existimat ac *mediocriter*. Unde colligit mo-
 lestiis, quæ Basilio a Neocæsariensibus accide-
 rant, nihil Ponti episcopos addidisse, sed potius
 gratiam inter eos et Basilium sartam fuisse. Non

Ad hæc mihi et illud nuntiatum est abduci ab illis
 in partium suarum studia virum longe præstantis-
 simum, Terentium, cui celeriter scripsi, quantum
 in me fuit, impetum illius reprimens, ac fraudes
 illorum edocens.

EPISTOLA CCXVII*.

B *Amphilochio de canonibus.*

Ex longo reversus itinere (abieram enim usque
 in Pontum negotiorum ecclesiasticorum causa et
 ut inviserem propinquos), cum et meum corpus
 confractum retulissem, et animo satis afflictarer,
 ubi primum pietatis suæ litteras in manus sumpsi,
 omnium statim oblitus sum, et vocis mihi omnium
 jucundissimæ, et manus amicissimæ signis acceptis.
 Cum igitur litteris tuis sim ita recreatus, conjicere
 debes quanti faciam tuum congressum, quem uti-
 nam, Sancto moderante, consequar, ubi molestum
 non fuerit, ac nos ipse advocaveris. Neque enim, si
 ad ædes quæ Euphemiade sunt, accesseris, grave
 mihi erit in unum venire et molestias hic ingruen-
 tes fugienti et ad tuam **325** minime fucatam di-
 lectionem festinanti. Fortasse autem mihi et alio-
 qui necessitatem affert Nazianzum usque profici-
 scendi repentina religiosissimi episcopi Gregorii
 discessio, quæ quibus de causis acciderit, hactenus
 ignoro. Cæterum virum illum, de quo et ego cum
 tua præstantia locutus eram, quemque nunc ipse
 paratum esse speras, scias velim, diuturno morbo
 correptum, ac de cætero ipsis oculis laborantem,
 cum ex veteri morbo, tum ex ægitudine, quæ re-
 cens ei supervenit, inutilem omnino ad quælibet
 munia relictum esse. Alius autem non est apud
 nos. Quare satius est, etiamsi rem arbitrio nostro
 permiserint, aliquem tamen ex illis ipsis designari.
 Nam credere par est, hæc quidem necessitatis esse
 verba, sed eorum animum id velle quod ab initio
 depoposcerant, ut suorum aliquis præficiatur. Quod
 si quis sit ex neophytis, sive Macedonio ita videat-

quadrat hæc sententia cum pluribus Basiliilitteris,
 in quibus acceptum ex Neocæsariensibus conviciis
 dolorem sic describit, ut mediocris videri non
 possit. Quamobrem malim cum Combefisio illud
 μετρίως magni doloris indicium existimare. Sæpe
 ejusmodi vocibus, μετρίως, ἐπεικῶς, non minuitur
 res, sed augetur. Quale est illud Gregorii Nazian-
 zenii in orat. 20, p. 327, de ludo Athenis in hospi-
 tes studiorum causa advenientes Iudi solito καὶ
 τὸ πρᾶγμα ἐστὶν ἐπεικῶς ἄτοπον καὶ θαυμάσιον. *Atque
 ea res vehementer absurda et prodigiosa.* Μετρίως
 apud eundem Greg. idem sonat ac *abunde*. Sic
 enim initio orat vi, pag. 137: Ἄρ' οὖν ἰκανὰ ταῦτα,
 καὶ μετρίως ὑμῖν τὸν ἄνδρα ὁ λόγος ἐγράψεν; *An vero
 hæc sufficient, et abunde vobis oratio hunc virum
 depinxit?*

(3) Ὅς οὖν. Legitur in nonnullis codicibus mss.
 ὡς οὖν. In alio Ὅσον οὖν.

(4) Τῇ τελειότητι. Sic mss. plerique. Editi τῇ τε-
 λειότητι.

* Alias III. Scripta anno 375.

tur, sive non, ille ordinentur. Informabis autem ipsum ad officium, Domino, qui tibi in omnibus opitulatur, etiam ad id gratiam largiente.

δε αὐτὸν πρὸς τὸ θεόν, τοῦ ἐν πᾶσι συνεργοῦντός σοι Κυρίου

LI. Quod ad clericos attinet, indefinite canones exposuerunt, unam lapsis jubentes pœnam infligi, ejectionem a ministerio: sive in gradu fuerint, sive etiam in ministerio, quod manuum impositione non datur, permanant.

LII. Quæ fetum in via editum neglexit, si cum servare posset, contempsit, aut peccatum inde celaturam se existimans, aut belluina et inhumana cogitatione utens, tanquam in homicidio judicetur. Sin autem cum fovere non potuit, et propter solitudinem rerumque necessariaum inopiam fetus interiit, matri est ignoscendum.

LIII. Vidua ancilla fortasse non multum lapsa est, quæ secundas nuptias per raptus speciem elegit. Quamobrem ob id incusanda non est. Non enim pretextus judicantur, sed voluntas. Illam autem, ut perspicuum est manet digamiæ pœna.

LIV. Involuntariarum cædium discrimina scio me ante tempus pietati tuæ pro viribus descripsisse, neque his amplius quidquam dicere queo; est autem tuæ prudentiæ, pro casus cujusque ratione pœnas intendere, aut etiam remittere.

LV. Qui in latrones ex adverso feruntur, si sint quidem laici, a boni communione arcentur: si vero

(5) Τῶν νεοφυτῶν. Miratur Tillemontius, quod auctor sit Basilius, ut neophytus ordinetur, sibique obscuram hujus loci sententiam videri fatetur. Sed temporum difficultas hujus rei necessitatem attulerat, ut laicus vel etiam neophytus, si modo esset eximius veritatis defensor præferretur clerico, aut aliqua erroris labe asperso, aut præsidii ad fidei defensionem necessariis destituto. Quare hæc verba, *Quod si quis sit ex neophytis*, idem valent ac, *si quis sit episcopatu idoneus*. Vituperat ejusmodi ordinationes Siricius papa, sed tamen fateatur interdum ob imminetia ab hæreticis pericula necessarias fuisse. *Certe etiam illud*, inquit in epist. n. 6, 5, *non fuit prætermittendum, ut quod semel aut secundo necessitas hæreticorum intulit contra apostolica præcepta, velut lege licitum cæpisse præsumi, neophytum vel laicum, qui nullo ecclesiastico functus fuerit officio, inconsiderate vel presbyterum vel diaconum ordinare: quasi meliores apostolis sint, quorum audeant mutare præceptum*

(6) Παρεχομένου. Hic in editis reponitur totidem verbis canon decimus, cum hoc tamen discrimine, quod in canone decimo habent omnes codices mss. et editi τὰς κατὰ λεπτόν προσθήκας, hic autem legitur συνθήκας, *in iuta sigillatim pacta*. Cum autem minus commode videretur hic canon repeti, cumque nec apud Balsamonem, Zonaram, Aristenum, nec in plerisque codicibus mss. reperiatur ante canonem 51, expungendum duximus.

(7) Εἴτε ἐν βαθμῶ. In gradu collocant Balsamon et Zonaras presbyteros, diaconos et subdiaconos; in ministerio autem sine impositione manuum dato lectores, cantores, sacrorum vasorum custodes et alios ejusmodi. Alexius Aristenus presbyteris, diaconis et subdiaconis adjungit cantores et lectores in inferiore autem ministerio numerat eos qui sa-

ζητήσαν, οἰκεῖον εἶναι τὸν καθηγούμενον. Εἰ δὲ ἐστὶ τις τῶν νεοφυτῶν (5), καὶ δοκῆ τῷ Μακεδονίῳ, καὶ μὴ, ἐκεῖνος προβληθήτω. Τυπώσεις καὶ τὴν εἰς τοῦτο χάριν παρεχομένου (6)

NA'. Τὸ κατὰ τοὺς κληρικούς ἀδιορίστως οἱ κανόνες ἐξέθεντο, κελεύσαντες μίαν, ἐπὶ τοῖς παραπεσοῦσιν ὀρίζεσθαι τιμωρίαν, τὴν ἐκπτωσιν τῆς ὑπηρεσίας: εἴτε ἐν βαθμῶ (7) τυγχάνοιεν, εἴτε καὶ ἀχειροθέτῳ (8) ὑπηρεσία, προσκαρτεροῖεν.

NB'. Η' τοῦ κυήματος κατὰ τὴν ὁδὸν ἀμελήσασα, εἰ κὲν οὖν δυναμένη περισώσασθαι κατεφρόνησεν, ἢ συγκαλύψειν τὴν ἀπαρτίαν ἐντεῦθεν νομίζουσα, ἢ ὄλως θηριώδει καὶ ἀπανθρώπῳ λογισμῷ χρησαμένη, ὡς ἐπὶ φόνῳ κρινέσθω. Εἰ δὲ οὐκ ἠδυνήθη περιστεῖλαι, καὶ δι' ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαιῶν διεφθάρη τὸ γεννηθὲν (9), συγγνωστὴ ἢ μήτηρ.

NG'. Π χήρα δούλη (10) τάχα οὐ μέγα ἔπταισεν, ἐλομένη δεύτερον γάμον ἐν σχήματι ἀρπαγῆς. Ὡστε οὐδὲν τούτου ἔνεκεν ἐγκαλεῖσθαι χρή. Οὐ γὰρ τὰ σχήματα κρίνεται, ἀλλ' ἡ προαίρεσις. Δῆλον δὲ, ὅτι τὸ τῆς διαγαμίας μένει αὐτὴν ἐπιθίμιον.

ND'. Τὰς τῶν ἀκουσίων φόνων διαφορὰς πρὸ χρόνου οἶδα ἐπιστείλας τῇ θεοσεβείᾳ σου κατὰ τὸ ἐμοὶ δυνατόν καὶ πλέον ἐκείνων οὐδὲν εἰπεῖν δύναμαι: τῆς δὲ σῆς συνέσεως ἐστὶ κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιστάσεως ἐπιτείντω τὰ ἐπιτίμια, ἢ καὶ ὑφεῖναι.

NE'. Οἱ τοῖς λησταῖς ἀντεπεξίοντες, ἔξω μὲν ὄντες (11), τῆς κοινωνίας εἴργονται τοῦ ἀγαθοῦ.

cra vasa custodiunt, aut qui candelas accendunt, aut quibus commissa sanctarum altaris forium custodia. Aristeni sententiam confirmant ipsa canonis verba, *Sive in ministerio, quod manuum impositione non datur, permaneant*. Inde enim patet ulterius non promoveri eos qui in hoc ministerio erant, sed in eo permanere solitos esse: quod de lectoribus et cantoribus dici non potest. Videtur autem huic canon locum dedisse exorta dubitatio, an ii, quos ejusmodi ministerium a laicis non multum segregabat, eodem jure esse deberent, ac alii clerici, quibus in vitium lapsis sola depositionis pœna, non publica pœnitentia imponebatur. Eodem jure esse debere pronuntiat Basilius.

(8) Ἀχειροθέτῳ. Consentiant in hac voce optimi quique et antiquississimi codices. Editi ἀχειροτονήτῳ.

(9) Τὸ γεννηθὲν. Sic mss. codices et Pandectæ. Legitur in uno codice τὸ κυηθὲν. Editi τὸ γεννηθὲν. Hic autem fusius explicat Basilius quod canone 33 edixerat.

(10) Η' χήρα δούλη. Idem jam statuerat Basilius, can. 39 de vidua, quæ secundi cupida matrimonii, sed verecundia qualiam, ut interpretatur Balsamon, ab eo ineundo deterrita ad raptus simulationem confugit. Quod autem ait idem Balsamon hanc viduam olim quidem ancillam fuisse, sed tacite liberam, domino primis nuptiis consentiente, evasisse, id et Basilius verbis repugnat, qui eam nominatim ancillam vocat, et a Zonara ac Alexio Aristeno refellitur, qui tum demum huic viduæ veniam concedi existimant, si heri consensus accedat.

(11) Ἐξω μὲν ὄντες. Balsamon et Zonaras in Pandectis habent: Ἐξω μὲν ὄντες τῆς Ἐκκλησίας, εἴργονται τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ. *Si sint quidem extra Ecclesiam, arcentur boni communione*. Legen-

κληρικοί δὲ ὄντες, τοῦ βαθμοῦ καθαιροῦνται. Πᾶς γὰρ, A
φρσιν, ὁ λαβὼν μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανεῖται.

Nζ'. Ὁ ἐκουσίως φονεύσας, μετὰ δὲ τοῦτο μετα-
μεληθεὶς, εἴκοσιν ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τοῖς
ἀγιάσμασι. Τὰ δὲ εἴκοσιν ἔτη οὕτως οἰκονομηθή-
σεται ἐπ' αὐτῷ. Ἐν τέσσαρσιν ἔτεσι προσκλαίειν
ὀφείλει, ἔξω τῆς θύρας ἐστὼς τοῦ εὐκτηρίου οἴκου,
καὶ τῶν εἰσιόντων πιστῶν θεόμενος εὐχὴν ὑπὲρ αὐ-
τοῦ ποιεῖσθαι, ἐξαγορεύων τὴν ἰδίαν παρανομίαν.
Μετὰ δὲ τὰ τέσσαρα ἔτη εἰς τοὺς ἀκρωμένους δε-
χθήσεται· καὶ ἐν πέντε ἔτεσι μετ' αὐτῶν ἐξελεύ-
σεται. Ἐν ἑπτὰ ἔτεσι μετὰ τῶν ἐν ὑποπτώσει προσ-
ευχόμενος (12) ἐξελεύσεται. Ἐν τέσσαρσι συστήσεται
μόνον τοῖς πιστοῖς, προσφορᾶς δὲ οὐ μεταλήψεται.
Πληρωθέντων δὲ τούτων μεθέξει τῶν ἀγιασμάτων.

Nζ'. Ὁ ἀκουσίως φονεύσας ἐν δέκα ἔτεσιν (13) B
ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἀγιασμάτων. Οἰκονομηθή-
σεται δὲ τῇ δέκα ἔτη ἐπ' αὐτῷ οὕτω. Δύο μὲν ἔτη
προσκλαύσει· τρία δὲ ἔτη (14) ἐν ἀκρωμένοις δια-
τελέσει, τέσσαρσιν ὑποπίπτων, καὶ ἐνιαυτῷ συστα-
θήσεται μόνον· καὶ τῷ ἐξῆς εἰς τὰ ἅγια δεχθή-
σεται.

Nη'. Ὁ μοιχεύσας ἐν ιε' ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται
τῶν ἀγιασμάτων (15)· ἐν τέσσαρσι μὲν προσκλαίειν
ἔτισιν, ἐν πέντε δὲ ἀκρωμένος· ἐν τέσσαρσιν ὑπο-
πίπτων, ἐν δυσὶ συνεστῶς ἄνευ κοινωνίας.

Νθ'. Ὁ πόρνος ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν (16) ἀκοινώνητος
ἔσται τῶν ἀγιασμάτων· δύο προσκλαίειν, καὶ δύο
ἀκρωμένος· καὶ δύο ὑποπίπτων, καὶ ἐνὶ συνεστῶς
μόνον· τῷ ὀγδόῳ δεχθήσεται εἰς τὴν κοινωνίαν.

Ξ'. Ἡ παρθενίαν ὁμολογήσασα, καὶ ἐκπεσοῦσα τῆς C
ἐπαγγελίας, τὸν χρόνον τοῦ ἐπὶ τῆς μοιχείας (17)

¹¹ Math. xxvi, 52.

dum pronuntiat Combefisius τῆς Ἐκκλησίας, et
delendum τῆς κοινωνίας. Consentit Alexius Ariste-
nus cum omnibus nostris codicibus mss. et editis.
Legitur tamen in uno aut altero codice ἔξω μὲν
ὄντες, εἰργονται τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ. Sed hæc
scriptura eodem redit ac vulgata. Cæterum hanc
legem Balsamon variis interpretationibus demiti-
gat, æquo duriores existimat Zonaras; nihil in
ea animadvertit Aristenus, quos aut obscurum
aut reprehendendum videatur.

(12) Προσευχόμενος. Sic mss. summo con-
sensu. Editi, exceptis Pandectis, προσευχομένων.
Lenior est Basilius quam synodus Ancyrana quæ
voluntariis cædibus communionem in fine vitæ
concedit.

(13) Ἐν δέκα ἔτεσι. Synodus Ancyrana quinque
annos imponit huic peccato: septem a patribus
impositos testatur. Severior his Basilius: non ta-
men videtur eadem pœna omnes involuntarias
cædes comprehendere, quas canone 8 recensuit,
sed eas tantum, quas ibidem ad voluntarium ac-
cedere declarat.

(14) Τρία δὲ ἔτη. Sic mss. melius quam editi
τρία μὲν ἔτη.

(15) Τῶο ἀγιασμάτων. Editi addunt οἰκονομηθή-
σεται τὰ ιε' ἔτη αὐτῷ οὕτως, *quindecim anni sic in
eo dispensabuntur*. Sed hæc non leguntur nisi in
recentioribus nonnullis codicibus.

(16) Ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν. Laborant Balsamon et Zo-
naras in hoc canone conciliando cum vicesimo
secundo, atque id causæ afferunt, cur in vicesimo

A clerici, a gradu dejiciuntur. *Quisquis enim, in-
quit, gladium accepit, gladio peribit* ¹¹.

LVI. Qui voluntarie interfecit, et postea pœni-
tentia ductus est, annis viginti sacramentorum
non erit particeps. Viginti autem anni sic in eo
dispensabuntur. Annis quatuor flere debet, stans
extra fores domus orationis, et ingredienties fide-
les rogans, ut pro ipso precentur, suamque iniqui-
tatem confitens. Post quatuor autem annos inter
audientes recipietur, et quinque annis cum ipsis
exibit. Annos septem una cum iis, qui in substra-
tione sunt, orans egredietur. Annos quatuor sta-
bit solum cum fidelibus, sed oblationis non erit
particeps. His autem expletis particeps erit sacra-
mentorum.

LVII. Qui non voluntarie interfecit, per decem
annos sacramentorum non erit particeps. Anni
autem decem sic in eo dispensabuntur. Duos qui-
dem annos flebit, tres autem annos inter audien-
tes perseverabit, quatuor substratus, et anno uno
consistet tantum; et deinceps ad sancta admit-
tetur.

LVIII. Qui mœchatus est, per quindecim annos
sacramentorum non erit particeps: quatuor annis
flens, quinque audiens, quatuor substratus, per
duos consistens sine communione.

LIX. Fornicator septem annis sacramentorum
non erit particeps, duobus flens, et duobus au-
diens, et duobus substratus, et uno consistens
tantum: octavo ad communionem admittetur.

LX. Quæ virginitatem professa, a suo pro-
misso lapsa est, peccati adulterii tempus in con-

secundo quatuor anni, septem in altero decernan-
tur, quod Basilius in vicesimo secundo antiqua
Patrum placita sequatur, suam in altero propriam
sententiam exponat. Eundem hunc canonem
Alexius Aristenus, ut clarum et perspicuum, ne-
gat explicatione indigere. Videbat nimirum doctis-
simus scriptor duplicem a Basilio distingui forni-
cationem, leviores alteram, alteram graviores.
Levior dicitur, quæ inter personas matrimonio so-
luta committitur: gravior, cum conjugati hominis
libido in mulierem solutam erumpit. Priori anni
quatuor, septem alteri imponuntur. Manifesta res
est ex canone 21, ubi conjugati peccatum cum so-
luta fornicationem appellat Basilius, ac longiori-
bus pœnis coerceri, non tamen instar adulterii,
testatur. In canone autem 77 eum qui legitimam
uxorem dimittit, et aliam ducit, adulterum qui-
dem esse ex Domini sententia testatur, sed tamen
ex canonibus Patrum annos septem decernit, non
quindecim, ut in adulterio cum aliena uxore com-
misso. Secum ergo non pugnat cum fornicationi
nunc annos quatuor, nunc septem, adulterio nunc
septem, nunc quindecim indicit. Eandem in sen-
tentiam videtur accipiendus canon quartus epistolæ
Sancti Gregorii Nysseni ad Letoium. Nam cum for-
nicationi novem annos, adulterio decem et octo
imponit, gravior illa intelligenda fornicatio, quam
conjugatus cum soluta committit. Hinc illam adul-
terium videri fatetur his qui accuratius examinant.

(17) Τῆς μοιχείας. Hæc consentanea sunt ca-
noni 18, in quo decernit Basilius adulteram esse

continentiæ præscripto complebit. Idem et in iis qui vitam monasticam professi sunt, et labuntur.

LXI. **327** Qui furatus est, siquidem sponte pœnitentia motus, seipsum accusarit, annum a sola sacramentorum communione arcebitur: sin autem convictus fuerit, annos duos. Dividetur autem ei tempus in substrationem et consistentiam; et tunc communione dignus habeatur,

LXII. Qui turpitudinem in maribus patravit, tempus illius qui adulterii scelus admisit, ei dispensabitur.

LXIII. Qui suam in brutorum concubitu impietatem confitetur, idem tempus in pœnitentia servabit.

LXIV. Perjurus annis decem non erit communionis particeps; annis duobus flens, tribus audiens, quatuor substratus, uno consistens tantum; et tunc communione dignus habeatur.

LXV. Qui præstigias vel veneficium confitetur, in homicidæ tempus in pœnitentia ducet; et cum illo agatur, velut cum eo qui se ipse in hoc peccato prodit.

LXVI. Qui sepulcra effodit, annis decem carebit communione: duobus flens, tribus audiens, quatuor substratus, uno consistens: et tunc admittetur.

LXVII. Cum sorore coitus, homicidæ tempus in pœnitentia explebit.

LXVIII. Cognationis in humanis nuptiis prohibitiæ conjunctio, si in peccatis deprehendatur, adulterorum pœnas subibit.

LXIX. Lector, si cum sua sponsa ante matrimonium commercium habuerit, postquam anno cessaverit, ad legendum suscipietur; non tamen ul-

virginem lapsam. Multi alii Patres cum Basilio faciunt. Augustinus, qui rem subtilius persequitur, negat adulterium esse hujusmodi peccatum, sed tamen adulterio gravius fatetur. *Quapropter non possum dicere, inquit lib. De bono viduitatis, n. 14, a proposito meliore lapsas, sinupserint, feminas, adulteria esse, non conjugia: sed plane non dubitaverim dicere, lapsus et ruinas a castitate sanctiore, quæ vovetur Domino, adulteriis esse pejores.*

(18) Τῆς καθ' ἑαυτὴν ζωῆς. Continentia ejusmodi verbis apud antiquos designari solet; cujus rei satis erit illud exemplum afferre ex Hermæ lib. II, cap. 4: *Qui nubit, non peccat, sed si persemanserit, magnum sibi conquirat honorem apud Dominum.* Confirmatur hæc explicatio ex canonibus 18 et 44, quorum in primo Basilius lapsis virginibus, itidem et adulteris, non prius reddendam communionem decernit, quam a peccato recesserint; in altero autem lapsæ cum Græco diaconissæ communionem post septem annos ea conditione concedit, ut perpetuam castitatem colat.

(19) Ἀξιούσθω. Ita plerique mss. Editi ἀξιούσθω, exceptis Pandectis. Tres anni convicto furi decernuntur in recentissimo codice Coisliliano. S. Gregorius Nyssenus eum qui aliena la-

ἀμαρτήματος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς καθ' ἑαυτὴν ζωῆς (18) πληρώσει. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν βίου μοναζόντων ἐπαγγεϊλαμένων, καὶ ἐκπιπτόντων.

ΕΑ'. Ὁ κλέψας, εἰ μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ μεταμεληθεὶς κατηγορήσειεν ἑαυτοῦ, ἑνιαυτὸν κωλυθήσεται μόνον τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων· εἰ δὲ ἐλεγχθεὶς, ἐν δυσιν ἔτεσι. Μερεισθήσεται δὲ αὐτῷ ὁ χρόνος εἰς ὑπόπτωσιν καὶ σύστασιν· καὶ τότε ἀξιούσθω (19) τῆς κοινωνίας.

ΕΒ' Ὁ τὴν ἀσχημοσύνην ἐν τοῖς ἀῤῥέσειν ἐπιθεικνύμενος τὸν χρόνον τοῦ ἐν τῇ μοιχείᾳ παρανομοῦντος οἰκονομηθήσεται.

ΕΓ'. Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν ἑαυτοῦ ἀπίθειαν ἐξαγορεύων τὸν αὐτὸν χρόνον ἐξομολογούμενος παραφυλάσσεται.

ΕΔ'. Ὁ ἐπίορκος ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινωνήτος ἔσται· δυσιν ἔτεσι προσκλαίων, τρισὶν ἀκροώμενος, τέσσαρσιν ὑποπίπτων, ἑνιαυτὸν συνεστῶς μόνον· καὶ τότε τῆς κοινωνίας ἀξιούμενος.

ΕΕ'. Ὁ χρητεῖαν ἢ φαρμακείαν ἐξαγορεύων τὸν τοῦ φονέως χρόνον ἐξομολογήσεται, οὔτοις οἰκονομούμενος, ὡς ἐν ἐκείνῳ (20) τῷ ἀμαρτήματι ἑαυτὸν ἐλέγξας.

ΕΖ'. Ὁ τυμβωρύχος ἐν δέκα (21) ἔτεσιν ἀκοινωνήτος ἔσται· ἐν δυσὶ προσκλαίων, ἐν γ' ἀκροώμενος, ἐν δ' ὑποπίπτων, ἑνιαυτὸν συνεστῶς· καὶ τότε δεχθησόμενος.

ΕΖ'. Ἀδελφομιξία τὸν τοῦ φονέως χρόνον ἐξομολογηθήσεται.

ΕΗ' Ἡ τῆς ἀπειρημένης συγγενείας εἰς γάμον ἀνθρώπων (22) σύστασις, εἰ φωραθῆν ἐν ἀμαρτήματι γεγεννημένη, τὰ τῶν μοιχῶν (23) ἐπιτίμια δέξεται.

ΕΘ'. Ἀναγνώστης, εἰ τῇ ἑαυτοῦ μνηστῇ πρὸ τοῦ γάμου συναλλάξειεν, ἑνιαυτὸν ἀργήσας, εἰς τὸ ἀναγνώσκειν δεχθήσεται, μένων ἀκρόκοπος. Κλεψιγα-

tenter rapuit, et sponte confessus est, non addicit gradibus pœnitentiæ, sed, itidem ut Basilius, inter consistentes curandum censet, can. 6. Mox editi τῷ χρόνῳ. Mss. ut in textu.

(20) Ἐν ἐκείνῳ. Labbeus, Beveregius et Combefisius legunt ἐν ἐκάστῳ, in unoquoque peccato.

(21) Ἐν δέκα. Hervetus, Labbeus et Beveregius, quasilegerent ἐν δέκα, reddiderunt undecim. Simile erratum ab Herveto commissum in interpretatione canonum 56 et 66.

(22) Ἀνθρώπων. Hanc vocem quæ deerat in editis, reperimus in plerisque omnibus codicibus mss. Ibidem legitur στάσις in pluribus mss. Habebant enim editi ὡς ἐν ἀμαρτήμασιν ἀνθρώπων, sed deest ὡς in omnibus mss., ἀνθρώπων in vetustissimis.

(23) Τὰ τῶν μοιχῶν. Hunc canonem sic interpretatur Aristenus: Matrimonium cum propinqua legibus prohibitum, eadem ac adulterium pœna castigatur; et cum diversæ sint adulterorum pœnæ; sic etiam pro ratione propinquitatis tota res temperabitur. Hinc duas sorores ducenti septem anni pœnitentiæ irrogantur, ut in adulterio cum muliere libera commisso, non quindecim, ut in graviore adulterio.

μήσας δὲ ἀνευ μνηστείας, παυθήσεται τῆς ὑπερσείας. A
Τὸ αὐτὸ καὶ ὑπερέτης (24).

Ο'. Διάκονος ἐν χεῖλεσι μιανθεῖς (25) καὶ μέχρι
τούτου ἡμαρτηκένοι ὁμολογήσας, τῆς λειτουργίας
ἐπισχεθῆσεται τοῦ δὲ μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων
μετὰ τῶν διακόνων ἀξιωθήσεται. Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ
πρεσβύτερος. Εἰ δὲ τι τούτου πλεῖον φωραθῆῃ τις
ἡμαρτηκῶς, ἐν οἷῳ ἂν ᾗ βαθμῶ, καθαιρεθήσε-
ται (26).

ΟΑ'. Ὁ συιγυωκῶς ἐκάστη τῶν προειρημένων
ἁμαρτημάτων, καὶ μὴ ὁμολογήσας, ἀλλ' ἐλεγχεῖς,
τοῦ τοσοῦτου χρόνου, εἰς ὃν ἐργάτης τῶν κακῶν ἐπι-
τετίμηται, καὶ αὐτὸς ἔσται ἐν ἐπιτιμίῳ.

ΟΒ'. Ὁ μάντεσιν ἑαυτὸν (27) ἐπιδοῦς, ἢ τισι τοιού-
ταις, τὸν χρόνον τοῦ φονεύς καὶ αὐτὸς οἰκονομηθή-
σεται,

ΟΓ'. Ὁ τὸν Χριστὸν ἀρνησάμενος καὶ παραβῆς τὸ
τῆς σωτηρίας μυστήριον, ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ (28)
τῆς ζωῆς αὐτοῦ προσκλαίειν ὀφείλει, καὶ ἐξομολο-

(24) Καὶ ὑπερέτης. Balsamon et Zonaras mini-
stri nomine intelligunt subdiaconum: Aristenus
vero ejusmodi clericos interpretatur, quibus ma-
nus non imponebatur, ἀχειροτονήτους ὑπερέτας.
Minus probabilis videtur Aristeni sententia. Nam
qui erant in ejusmodi ministerio, non solebant
ulterius promoveri, ut observavimus ad canonem
51. At ministro, de quo agitur in hoc canone,
itidem ut lectori, in pœnæ loco imponitur, ut
altius non provehatur. Longe ergo satius, mi-
nistri nomine subdiaconum intelligere, ut in
epist. 54 ad chorepiscopos.

(25) Ἐν χεῖλεσι μιανθεῖς. Balsamon, Zonaras et
Aristenus varia commentantur in hunc canonem,
sed a mente Basilii multum abludentia. Lique-
t enim hoc labiorum peccatum, cui remissior pœna
infligitur, ipsa actione, quam Basilii minime
ignoscendam esse judicat, levius existimari de-
bere. Simili ratione sanctus Pater in cap. vi,
Isaiæ, ii, 183, p. 516, labiorum peccata actioni-
bus, ut leviora, opponit, ac prophetæ delicta non
ad actionem et operationem erupisse, sed labiis
tenus constituisse observat. In eodem commen-
tario n. 170, p. 501, impuritatis peccatum variis
gradibus constare demonstrat, inter quos enu-
merat ῥήματα φθοροποιά, verba ad corruptelam
apta, ὀμιλίας μακράς, longas confabulationes,
quibus ad stuprum pervenitur. Ex his perspicui
arbitror peccatum aliquod in hoc canone desi-
gnari, quod ipsa actione levius sit; nedum ea
suspiciari liceat, quæ Basilii interpretibus in men-
tem venerunt. Sed tamen cum dico Basilium in
puniendis labiorum peccatis leniorem esse, non
quodlibet turpium sermonum genus, non im-
munda colloquia (quomodo enim presbyteris
hoc vitio pollutis honorem cathedræ reliquisset?),
sed ejusmodi intelligenda est peccandi voluntas,
quæ foras quidem aliquo sermone prodit, sed
tamen quominus in actum erumpat, subeunte
meliori cogitatione, reprimitur. Quemadmodum
enim peccata, quæ sola cogitatione committun-
tur, idcirco leviora esse pronantiat Basiliius,
comment, in Isaiam n. 115, p. 459, et n. 243, p.
564, quia repressa est actionis turpitudine; ita
hoc loco non quælibet labiorum peccata, non
calumnias, non blasphemias, sed ea tantum
lenius tractat, quæ adeo gravia non erant, vel
etiam ob declinatam actionis turpitudinem, ut

tra promovendus. Quod si absque desponsatione
furtim coierit, cessabit a ministerio. Eadem et mi-
nistri ratio.

LXX. Diaconus qui pollutus est in labris, seque
eo usque peccasse confessus est, a ministerio
amovebitur; sed ei concedetur, ut cum diaconis
particeps sit sacramentorum. Idipsum autem
presbyter quoque. Si quid autem amplius quis
peccasse deprehensus fuerit, in quocunque sit
gradu, deponetur.

328 LXXI. Qui uniuscujusque prædictorum
peccatorum conscius est, nec confessus, sed con-
victus est, tanto tempore, quanto malorum auc-
tor punitus est, ipse quoque punietur.

LXXII. Qui se vatibus vel ejusmodi aliis tradit,
B ipse quoque homicidæ tempore punietur.

LXXIII. Qui negavit Christum et salutis myste-
rium violavit, toto vitæ suæ tempore flere, et
pœnitentiam agere debet, sic tamen, ut tempore

patet ex his verbis, seque eo usque peccasse confes-
sus est, aliquid indulgentiæ merere videbantur.

(26) Καθαιρεθήσεται. In his canonibus quos de
clericorum peccatis edidit Basiliius, duo videntur
silentio prætermissa. Quæri enim possit 1° Cur
suspensionis pœnam soli lectori ac ministro, sive
subdiacono, imponat, diaconis autem et presby-
teris depositionem absque ulla prorsus exceptione
infligat, nisi quod eis communionem cum diaconis
et presbyteris relinquit, si peccatum non ita
grave fuerit. Erat tamen suspensionis pœna in
ipsos presbyteros non inusitata, ut patet ex pluri-
bus apostolicis canonibus, in quibus presbyteri
ac ipsi etiam episcopi segregantur, ac postea, si sese
non emendaverint, deponuntur. Forte hæc Basiliius
reliquit episcopo adjudicanda, quemadmodum
ejusdem arbitrio permittit in canonibus 74 et 84,
ut pœnitentiæ tempus imminuat, si bonus evaserit
is qui peccavit. 2° Hæc etiam possit institui quæ-
stio, utrumne in gravissimis quidem criminibus pœ-
nitentiam publicam depositioni adjecerit. Adhibita
ratio in canone 3, cur aliquid discriminis clericos
inter et laicos ponendum sit, non solum ad gravia
peccata, sed etiam ad gravissima pertinet. Ait enim
æquum esse ut, cum laici post pœnitentiam in
eundem locum restituantur, clerici vero non re-
stituantur, liberalius et mitius cum clericis agatur.
Nolebat ergo clericos lapsos quadruplicem pœni-
tentiæ gradum percurrere. Sed quemadmodum
lapso in fornicationem diacono non statim com-
munionem reddit, sed ejus conversionem et morum
emendationem probandam esse censet, ut ad eum-
dem canonem tertium observavimus, ita dubium
esse non potest, quin ad criminis magnitudinem
probandi modum et tempus accommodaverit.

(27) Ἐαυτὸν. Eos intelligit qui se vatibus tradunt
ad eorum artem ediscendam. Sic enim interpretatur
Aristenus. Iis autem qui vates consulunt aut
in suam domum introducunt, sex anni irrogantur
in canone 83.

(28) Ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ, Basiliius, ut ipsius inter-
pretes observant, et si discedit a vetustiorum Pa-
trum decretis, non tamen ab eorum mente disce-
dit. Illi enim pacem dederunt post aliquot anno-
rum pœnitentiam his qui persecutionis tempore
Christum negaverant. At æquum fuit severiora in
eos exempla statui, qui tranquillis temporibus
hoc scelus admitterent.

quo e vita excedit, sacramento dignus habeatur A
ob fidem in Dei clementiam.

LXXIV. Quod si unusquisque eorum, qui in
prædictis peccatis fuere, pœnitentiam agens,
bonus evaserit, is cui a Dei benignitate ligandi
atque solvendi credita potestas, si clementior fiat,
perspecta illius qui peccavit pœnitentiæ magnitu-
dine, ad diminuendum pœnarum tempus, non
erit dignus condemnatione, cum ea quæ est in
Scripturis, historia nos doceat, eos qui cum
majore labore pœnitentiam agunt, cito Dei mise-
ricordiam consequi.

LXXV. Qui cum sua ex patre vel ex matre so-
rore pollutus est, in domum orationis ne permit-
tatur accedere, donec ab iniqua et nefaria actione B
desistat. Postquam autem in horreni peccati
sensum et animadversionem venerit, triennio
flea stans propter fores domus orationis, et ro-
gans populum ingredientem ad orationem, ut
unusquisque misericorditer pro ipso intensas ad
Dominum preces fundat. Postea autem alio trien-
nio ad solam auditionem admittatur, et, Scriptu-
ris doctrinaque auditis, ejiciatur, nec dignus ha-
beatur oratione. Deinde, si modo illam cum la-
crymis exquisierit, et Domino cum cordis contri-
tione et valida humiliatione supplex prociderit,
detur ei substratio per alios tres annos. Et, post-
quam pœnitentiæ fructus dignos ostenderit, anno
decimo in fidelium orationes suscipiatur sine
oblatione : et ubi annis duobus una cum fidelibus
steterit ad orationem, ita demum dignus habeatur
boni communione.

LXXVI. Eadem est ratio de iis quoque qui suas
nurus accipiunt.

329 LXXVII. Qui relinquit legitime sibi copu-
latam mulierem, et aliam ducit, ex Domini senten-

(28) Τῆς ἐν ταῖς Γραφαῖς. Observat Zonaras sanc-
tum Patrem ad ea, quæ narrantur de Manasse,
Ezechia et aliis ejusmodi, digitum intendere. Hanc
autem canonis esse sententiam contendit Balsa-
mon, ut episcopi non solum pœnarum tempus im-
minuant, sed ipsas etiam pœnas commutent : in
quo quidem sibi nonnullos ait non assentiri. Ipse
tamen fatetur magnam esse debere cautionem.
Narrat enim cum miles voluntarii homicidii reus
a quodam episcopo post breve admodum pœni-
tentiæ tempus absolutus fuisset tempore Lucæ pa-
triarchæ, synodum jussu imperatoris graviter id
ferentis convocata, de episcopi facto deliberasse.
Ac episcopum quidem sese hujus canonis et alio-
rum similium auctoritate defendisse, sed ad tem-
pus a ministerio remotum fuisse, et militem rur-
sus pœnitentiæ subjectum : pronuntiantem synodo
licere quidem episcopis canonicas pœnas augere
et minuere, sed aranearum filis ligare, quæ de-
bent tribus rudentibus alligari, non licere.

(29) Καταλιμπάνων. Loquitur S. Pater de viro in-
juste legitimam uxorem dimittente. Nam si adul-
terium intercessisset, non jam legitima uxor esset
ex sententia Basilii, qui adulteram ejici jubet,
non modo permittit. Atque hoc quidem peccatum
hominis legitimam uxorem dimittentis et aliam
ducentis, adulterium fatetur esse, si Domini sen-

γείσθαι χρεωστῆι, ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐκβαίνει τοῦ Βίου, τοῦ
ἀγιάσματος ἀξιούμενος, πίστει τῆς παρὰ Θεοῦ φιλαν-
θρωπίας.

ΟΔ'. Ἐὰν μέντοιγε ἕκαστος τῶν ἐν τοῖς προγε-
γραμμένοις ἁμαρτήμασι γενομένων σπουδαῖος γένη-
ται, ἐξομολογούμενος ὁ πιστευθεὶς παρὰ τῆς τοῦ
Θεοῦ φιλανθρωπίας λύειν καὶ δεσμῶν, εἰ φιλανθρω-
πότερος γένοιτο, τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἐξομολογήσεως
ὄρων τοῦ ἡμαρτηκότος, εἰς τὸ ἐλαττώσαι τὸν χρόνον
τῶν ἐπιτιμιῶν, οὐκ ἔσται καταγνώσεως ἄξιος ὁ τῆς
ἐν ταῖς Γραφαῖς (28*) ἱστορίας γνωριξοῦσης ἡμῖν τοὺς
μετὰ μείζονος πόνου ἐξομολογούμενους ταχέως τὴν
τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καταλαμβάνειν.

ΟΕ'. Ὁ ἀδελφῆ ἰδίᾳ ἐκ πατρὸς ἢ ἐκ μητρὸς συμ-
μιαθεὶς εἰς οἶκον προσευχῆς μὴ ἐπιτρεπέσθω παρ-
εἶναι, ἕως ἂν ἀποστῆ τῆς παρανόμου καὶ ἀθεμίτου
πράξεως. Μετὰ δὲ τὸ ἐλθεῖν εἰς συναίσθησιν τῆς
φοβερᾶς ἁμαρτίας ἐκείνης, τριετιαν προσκλαιέτω,
τῆ θύρα τῶν εὐκτηρίων οἴκων παρεστηκώς, καὶ δεό-
μενος τοῦ λαοῦ εἰσιόντος ἐπὶ τὴν προσευχὴν, ὥστε
ἕκαστον μετὰ συμπαθείας ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκτενεῖς ποιεί-
σθαι πρὸς τὸν Κύριον τὰς δεήσεις. Μετὰ δὲ τοῦτο
ἄλλην τριετιαν εἰς ἀκρόασιν μόνην παραδεχθήτω,
καὶ ἀκούων τῶν Γραφῶν καὶ τῆς διδασκαλίας ἐκ-
βαλλέσθω, καὶ μὴ καταξιούσθω προσευχῆς. Ἐπειτα,
εἴπερ μετὰ δακρύων ἐξεζήτησεν αὐτὴν, καὶ προσ-
έπεσε τῷ Κυρίῳ μετὰ συντριμμοῦ καρδίας καὶ
ταπεινώσεως ἰσχυρᾶς, διδόνθω αὐτῷ ἡ ὑπόπτωσις
ἐν ἄλλοις τρισὶν ἔτεσι. Καὶ οὕτως, ἐπειδὴν τοὺς
καρπούς τῆς μετανοίας ἀξιούς ἐπιδείξῃται, τῷ δε-
κάτῳ ἔτει εἰς τὴν τῶν πιστῶν εὐχὴν δεχθήτω χωρὶς
προσφορᾶς ὁ καὶ δύο ἔτη συστάς εἰς τὴν εὐχὴν τοῖς
πιστοῖς, αὐτῷ λοιπὸν καταξιούσθω τῆς τοῦ ἀγαθοῦ
κοινωνίας.

ΟΖ'. Ὁ αὐτὸς τύπος καὶ περὶ τῶν τὰς νύμφας ἑαυτῶν
λαμβάνόντων.

ΟΖ'. Ὁ μέντοι καταλιμπάνων (29) τὴν νομίμως
αὐτῷ συναφθεῖσαν γυναῖκα, καὶ ἑτέραν συναγόμενος,

tentia spectetur, secus, si canones Patrum.
Quamobrem eandem pœnam imponit ac gra-
viori fornicationi in canone 59, cum hoc tamen
levi discrimine quod in canone 59 duo anni
inter flentes assignantur, unus vero in hoc sep-
tuagesimo septimo. Hoc autem matrimonium,
quod legitima uxore dimissa contrahitur, etsi
Basilii instar adulterii non jubet puniri, minime
tamen dubium, quin penitus dissolvendum esse
duxerit, nec ante restituerit communionem,
quam illegitima uxor esset dimissa. Illud autem
difficilius est statuere, quid de matrimonio post
ejectam uxorem adulteram contracto senserit.
Ratum a Basilio habitum fuisse ejusmodi matri-
monium pronuntiat Aristenus. Atque id quidem
Basilii conceptis verbis non declarat ; sed ta-
men videtur hac in re a saniori ac meliori sen-
tentia discessisse. Nam 1º maritum injuste di-
missum ab alio matrimonio non excludit, ut
vidimus in canonibus 9 et 35. Porro non videtur
jure dimittenti denegasse, quod injuste dimisso
concedebat. 2º Cum jubeat uxorem adulteram
ejici, vix dubium est quin matrimonium adul-
terio uxoris dissolutum existimaverit. Præterea
dura admodum fuisset mariti, ac multo durior
quam uxoris conditio, sic nec adulteram retinere
nec aliam ducere integrum fuisset.

κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν, τῷ τῆς μοιχείας ὑπόκειται κρίματι. Κεκανόνισται δὲ παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν τοὺς τοιοῦτους ἐνιαυτὸν προσκλαίειν, διετίαν ἐπαχροᾶσθαι, τριετίαν ὑποπίπτειν· τῷ δὲ ἐβδόμῳ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς· καὶ οὕτω τῆς προσφορᾶς καταξιούσθαι, ἐὰν μετὰ δακρύων μετανοήσωσιν.

ΟΗ'. Ὁ δὲ αὐτὸς τύπος κρατεῖται καὶ ἐπὶ τῶν τὰς δύο ἀδελφᾶς λαμβανόντων εἰς συνοικέσιον εἰ καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους.

ΟΘ'. Οἱ δὲ ταῖς μητρικαῖς ταῖς ἑαυτῶν ἐπιμαινόμενοι τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται κανόνι, ᾧ καὶ οἱ ταῖς ἑαυτῶν ἀδελφαῖς (30) ἐπιμαινόμενοι.

Π. Τὴν δὲ πολυγαμίαν (30*) οἱ Πατέρες ἀπεσιώπησαν, ὡς κτηνώδη, καὶ παντελῶς ἄλλοτρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. Ἡμῖν δὲ παρίσταται πλεόν τι πορνείας εἶναι τὸ ἀμάρτημα. Διὸ εὐλογον τοὺς τοιοῦτους ὑποβάλλεσθαι τοῖς κανόσι· δηλονότι ἐνιαυτὸν προσκλαύσαντας, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπεσόντας, οὕτω δεκτοὺς εἶναι (31).

ΠΑ'. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἐν τῇ τῶν βαρβάρων καταδρομῇ παρέβησαν τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, ὄρκους ἐθνικοὺς ἐπιτελέσαντες, καὶ ἀθεμίτων τινῶν γευσάμενοι, τῶν ἐν τοῖς εἰδώλοις (32) τοῖς μαγικοῖς προσενεχθέντων αὐτοῖς, οὗτοι κατὰ τοὺς ἤδη παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν (33) ἐξενεχθέντας κανόνας (34) οἰκονομείσθωσαν. Οἱ μὲν γὰρ ἀνάγκην χαλεπὴν ἐκ βασιάνων ὑπομείναντες, καὶ μὴ φέροντες τοὺς πόνους, καὶ ἐλκυσθέντες πρὸς τὴν ἀρνησιν, ἐν τρισὶν ἔτεσιν ἀδέκτους εἶναι, καὶ ἐν δυσὶν ἀκροᾶσθαι· καὶ ἐν τρισὶν ὑποπεσόντας, οὕτω δεκτοὺς γενέσθαι εἰς τὴν κοινωσίαν· οἱ δὲ ἀνευ ἀνάγκης μεγάλης προδόντες τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, καὶ ἀφάμενοι τῆς τραπέζης τῶν δαιμονίων, καὶ ὁμόσαντες ὄρκους Ἑλληνικοὺς, ἐκβάλλεσθαι μὲν ἐν γ' ἔτεσι, καὶ ἐν β' ἀκροᾶσθαι· ἐν

(30) Ταῖς ἑαυτῶν ἀδελφαῖς. Prima specie non omnino perspicuum est utrum sorores ex utroque parente intelligat, an tantum ex alterutro. Nam cum in canone 79 eos qui suas nurus accipiunt non severius puniat, quam cui cum sorore ex matre vel ex patre rem habent, forte videri posset idem statuere de iis qui in novercas insaniunt. Sed tamen multo probabilius est eandem illis pœnam imponi, ac iis qui cum sorore ex utroque parente contaminantur. Non enim distinctione utitur Basilius ut in canone 75; nec mirum si peccatum cum noverca gravius quam cum nuru, ob factam patri injuriam, iudicavit.

(30*) Τὴν δὲ πολυγαμίαν. Polygamiae nomine Zonaras et Balsamon non trigamiam interpretantur, sed tetragamiam. Trigamiam canonibus et legibus permissam esse, vetitam autem tetragamiam testantur. Unde nihil in hoc canone durius aut justo severius animadvertunt. Videtur idem sentire Aristenus, qui polygamiam, de qua in hoc canone agitur, scelus appellat. Valde mihi arridet hæc interpretatio; demitigat enim hujus canonis asperitatem. Sed tamen magnis illis interpretibus assentiri non possum. Nam ipsam trigamiam polygamiae nomine notari ait Basilius in canone 4, eamque ex lege contrahi negat in canone 30. Præterea animadvertendum est Basilii propositum. Cur enim polygamos in hoc canone octogesimo subjicit canonibus, id est inter flentes pœnitentiam agere jubet, nisi quia eos publicis condemnationibus subjici non

lia adulterii subjicitur iudicio. Sed statutum est Patrum nostrorum canonibus, ut ii anno fleant, biennio audiant, triennio substernantur, septimo consistant cum fidelibus, et ita oblatione digni habeantur, si cum lacrymis pœnitentiam egerint.

LXXVIII. Eadem autem forma observetur et in eos qui sorores duas in matrimonium ducunt, etsi diversis temporibus.

LXXIX. Qui autem in suas novercas insaniunt, sunt eidem canoni obnoxii, cui et ii, qui insaniunt in suas sorores.

LXXX. Polygamiam Patres silentio prætermisere, ut belluinam, prorsusque ab hominum genere alienam. Ea autem nobis videtur peccatum esse fornicatione majus. Quapropter consentaneum est eos subjici canonibus, ut scilicet postquam anno fleverint, et tribus substrati fuerint, sic suscipiantur.

LXXXI. Quoniam autem multi in barbarorum incursione fidem in Deum violarunt, sacramenta gentilia jurantes, et nefanda quædam gustantes, quæ ipsis in magicis idolorum templis apposita fuere, ii secundum canones jam a Patribus nostris editos dispensentur. Nam qui vim gravem per tormenta sustinuerunt, nec ferentes labores, ad negationem tracti sunt, tribus annis non recipiantur, et duobus audiant, et ubi annis tribus substrati fuerint, sic ad communionem admittantur. Qui vero sine magna vi fidem in Deum prodiderunt, mensamque attigerunt dæmoniorum, et gentilium sacramenta jurarunt, ejiciantur quidem tribus annis, duobus audiant: ubi vero annis tribus in substratione oraverint, et per **330** alios tres cum

solere dixerat in canone 50? At canon ille 50 de trigamis nominatim agit. Videtur ergo ad eosdem referendus octogesimus. Justo sane severior hæc doctrina videbitur: sed ita de trigamis statuisset Basilius minime mirabitur quisquis similia plurimum Patrum dicta pensabit, imprimis Gregorii Nazianzeni apud quem in orat. 31 tertiæ nuptiæ παρανομία, iniquitas dicuntur. Vide Addenda.

(31) Οὕτω δεκτοὺς εἶναι. Recipi eos in consistentium locum existimant Balsamon et Zonaras, in ipsam communionem Aristenus, qui quatuor tantum annos numerat, hanc tamen conditionem addens, ut matrimonium dissolvatur. Confirmari potest Zonaræ et Balsamonis sententia ex canone 4, ubi quinque annis trigamis decernuntur. De hac severitate non videtur detrahere hic canon octogesimus, qui ad intendendas potius quam remittendas trigamorum pœnas institutus est.

(32) Εἰδῶλοις. Lego cum Combefisio εἰδωλείσις.

(33) Πατέρων ἡμῶν. Ancyranos Patres designat, quorum magna videtur fuisse in Cappadocia et finitimis provinciis auctoritas. Quanquam in hoc tantum eos sequitur, quod eorum exemplo discrimen ponat inter eos, qui tormentis cesserunt, et eos qui facilius superati sunt. Nam Ancyrani Patres multo sunt leniores, ac iis qui solis supplicii aut bonorum direptionis aut exilii minis cesserunt, non longiorem sexennio pœnitentiam imponunt can. 6.

(34) Κανόνας. Sic nostri codices mss. Editi νόμους καὶ κανόνας.

fidelibus ad orationem steterint, sic admittantur ad boni communionem.

LXXXII. De iis etiam qui pejerarunt, si vi quidem atque necessitate juramenta transgressi sunt, pœnis levioribus subjiuntur, sic ut post sex annos possint suscipi. Sin autem, vi non illata, fidem suam prodiderunt, ubi duobus annis fleverint et duobus annis audierint, et per quinque oraverint in substratione, et per alios duos sine oblatione ad preceationis communionem fuerint admissi, ita demum, digna videlicet pœnitentia ostensa, in corporis Christi communionem restituentur.

LXXXIII. Qui vates consulunt, et consuetudines gentium sequuntur, aut aliquos in suas aedes introducunt ad remediorum inventionem, et expiationem, hi in canonem cadant sexennii. Postquam anno fleverint, et anno audierint, et annis tribus fuerint substrati, et anno cum fidelibus steterint, sic admittantur.

LXXXIV. Hæc autem omnia scribimus, ut fructus probentur pœnitentiæ. Non enim omnino tempore dijudicamus res ejusmodi, sed ad modum pœnitentiæ attendimus. Quod si qui difficile avellantur a propriis moribus, carnisque voluptatibus servire malint quam Domino, et vitam secundum Evangelium instituere nolint, nulla est nobis cum illis communis ratio. Nos enim in populo inobsequenti et contradicenti edocti sumus audire : *Servans serva animam tuam*¹². Ne igitur committamus, ut cum talibus pereamus : sed grave iudicium formidantes, et terribilem retributionis Domini diem ob oculos habentes; ne velimus una cum alienis peccatis perire. Si enim nos non erudierunt terribilia Domini, nec tales plagæ adduxerunt, ut nos a Domino propter nostram iniquitatem derelictos, barbarorumque in manus traditos sentiremus, et populum apud hostes captivum abductum esse, ac dispersioni traditum, quia hæc audebant qui Christi nomen circumferunt : si non noverunt, neque intellexerunt, propterea venisse in nos iram Dei; quæ res nobis cum his communis est? Sed tamen obtestari eos et noctu et interdium, et publice et privatim debemus; nos autem simul

¹² Gen. XIX, 17.

(35) Ἐν πέντε. Sic codices melioris notæ. Nonnulli habent ἐν πέμπτῳ, in quinto. Sic videtur legitime interpretari. Sed hæc scriptura minime probabilis. Vix enim gravius puniretur jusjurandum libere et sponte infractum, quam vi et impressione violatum; nec aliud esset inter utrumque, quam unius anni discrimen. Legitur ἐν πέμπτῳ in Pandectis. Sed Balsamon et Zonaras et Aristenus in suis interpretationibus agnoscunt undecim annos. Præterea decem anni imponuntur perjuris in canone 64, cui quidem canoni aliqua videtur inesse cum hoc octogesimo secundo discrepantia; forte quia in priore nulla statuitur distinctio coacti et voluntarii perjuri.

(36) Φαρμακείων. Longe alio sensu usurpatur hoc loco ea vox ac in canone 65, in quo venefica ad perniciem inventa designat : hic autem remedia ad

ὑποπτώσει δὲ εὐξάμενους ἐν γ' ἔτεσι, καὶ ἐν ἄλλοις γ' συστάντας τοῖς πιστοῖς εἰς τὴν δέησιν, οὕτω δεκτοὺς εἶναι τῆ τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίᾳ.

ΗΒ'. Καὶ περὶ τῶν ἐπισημασάντων, εἰ μὲν ἐκ βίας καὶ ἀνάγκης παρέδωκαν τοὺς ὄρκους, κουφοτέροις ὑπόκεινται ἐπιτιμίαις, ὥστε μετὰ 5' ἔτη εἶναι αὐτοὺς δεκτοὺς· εἰ δὲ ἄνευ ἀνάγκης προδόντες τὴν ἑαυτῶν πίστιν, ἐν δυσὶν ἔτεσι προσκλαύσαντες, καὶ ἐν δυσὶν ἀκροασάμενοι, καὶ ἐν πέντε (35) ἐν ὑποπτώσει εὐξάμενοι, καὶ ἐν δυσὶν ἄλλοις ἄνευ προσφορᾶς εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς προσευχῆς παραδεχθέντες, οὕτω τελευταῖον ἀξιόλογον, ἰδηλαδὴ, τὴν μετάνοιαν ἐπιδειξάμενοι, ἀποκαταστήσονται εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

ΗΓ'. Οἱ καταματευόμενοι, καὶ ταῖς συνηθείαις τῶν ἐθνῶν ἀκολουθοῦντες, ἢ εἰσάγοντές τινες εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακείων (36), καὶ καθάρσει, ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτέτωσαν τῆς ἐξαιτίας. Ἐνιαυτὸν προσκλαύσαντες, καὶ ἐνιαυτὸν ἀκροασάμενοι, καὶ ἐν γ' ἔτεσιν ὑποπίπτοντες, καὶ ἐνιαυτὸν συστάντες τοῖς πιστοῖς, οὕτω δεχθήτωσαν.

ΗΔ'. Πάντα δὲ ταῦτα γράφομεν, ὥστε τοὺς καρποὺς δοκιμάζεσθαι τῆς μετάνοιας. Οὐ γὰρ πάντως τῷ χρόνῳ κρίνομεν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τῷ τρόπῳ τῆς μετάνοιας προσέχομεν. Ἐὰν δὲ δυσσαποσπᾶστως ἔχωσι τῶν ἰδίων ἐθνῶν, καὶ ταῖς ἡδοναῖς τῆς σαρκὸς μᾶλλον δουλεύειν θέλωσιν ἢ τῷ Κυρίῳ, καὶ τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ζωὴν μὴ καταδέχωνται, οὐδεὶς ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς κοινὸς λόγος. Ἡμεῖς γὰρ ἐν λαῷ ἀτειθεὶ καὶ ἀντιλέγοντι δεδιδάγμεθα ἀκούειν, ὅτι Σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν. Μὴ τοίνυν καταδεξώμεθα συναπόλλυσθαι τοῖς τοιοῦτοις· ἀλλὰ φοβηθέντες τὸ βαρὺ κρίμα, καὶ τὴν φοβεράν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως τοῦ Κυρίου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν λαβόντες, μὴ θελήσωμεν ἁμαρτίαις ἄλλοτρίαις συναπόλλυσθαι. Εἰ γὰρ μὴ ἐπαίδευσεν ἡμᾶς τὰ φοβερά τοῦ Κυρίου, μηδὲ αἱ τελευταὶ πληγαὶ εἰς αἴσθησιν ἡμᾶς ἤγαγον (37), ὅτι διὰ τὴν ἠνομίαν ἡμῶν ἐγκατέλιπεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, καὶ παρέδωκεν εἰς χεῖρας βροχάρων, καὶ ἀπήχθη αἰχμάλωτος εἰς τοὺς πολεμίους ὁ λαὸς, καὶ παρεδόθη τῇ διασπορᾷ, διότι ταῦτα ἐτόλμων οἱ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ περιφέροντες· εἰ μὴ ἔγνωσαν (38), μηδὲ συνῆκαν, ὅτι διὰ ταῦτα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ· τίς ἡμῖν κοινὸς πρὸς τούτους λόγος; Ἀλλὰ διαμαρτύρεσθαι αὐτοῖς καὶ

D morbos pellendos, ut observant Balsamon et Zonaras. Hinc multo lenior in hoc canone pœnitentia, quam in sexagesimo quinto. Distinctione utitur S. Gregorius Nyssenus in statuenda hujus peccati pœnitentia. Sancit enim canone 3 ut qui se convertunt ad præstigiatores, aut vates, aut eos qui dæmonum opera piacula quædam et malorum avertendorum artem profitentur, hi si fidei negandæ consilio id fecerint, iisdem pœnis ac apostatiæ subjiçantur; sic autem gravissimo quodam dolore et damno percussi, eodem modo puniantur, ac qui tormentis tempore confessionis cesserunt.

(37) Ἠγάγον. Sic mss. codices melioris notæ. Editi ἤγον. Pandectæ cum codicibus mss. consentiunt.

(38) Εἰ μὴ ἔγνωσαν. Sic antiquissimi codices et Pandectæ. Editiones Basilii εἰ μὴ συνέγνωσαν.

νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ ὀφειλομένῃ συναπάγεσθαι δὲ αὐτῶν ταῖς πονηρίαις μὴ καταδεχόμεθα, προσευχόμενοι μάλιστα μὲν κερδηθῆσαι αὐτοὺς καὶ ἐξελῆσθαι τῆς παγίδος τοῦ πονηροῦ· ἐὰν δὲ τοῦτο μὴ δυναθῶμεν, σπουδάσωμεν τὰς γούν ἑαυτῶν ψυχὰς τῆς αἰωνίου κατακρίσεως περισώσασθαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΗ

Basilii, paucis de Æliani negotio et de suo post iter Ponticum morbo præmissis, Amphiloichium rogat, ut episcoporum Lyciæ, quos audierat ab Asianorum hæresi alienos esse, ac suam communionem amplecti velle, sententiam exploret, probò aliquo viro in hanc regionem misso.

Ἀμφιλοχίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

Τὴν μὲν χρεῖαν, ἧς ἕνεκεν παρεγένετο ὁ ἀδελφὸς Ἀλιανὸς, κατώρθωσεν ἐφ' ἑαυτοῦ, οὐδεμιᾶς παρ' ἡμῶν συνεργίας προσηθείης· ἡμῖν δὲ διπλὴν ἔδωκε χάριν, κομίσας τε γράμματα τῆς σῆς θεοσεβείας, καὶ ἀφορμὴν τῶν πρὸς σὲ γραμμάτων ἡμῖν παρασχόμενος. Καὶ προσαγορεύομεν οὖν δι' αὐτοῦ τὴν ἀληθινὴν σου καὶ ἀμίμητον ἀγάπην· καὶ παρακαλοῦμεν προσεύχεσθαι περὶ ἡμῶν, νῦν, εἴπερ ποτὲ, τῆς ἐκ τῶν προσευχῶν σου βοήθειας προσδεομένων. Τὸ γὰρ σῶμά μου, ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τοῦ Πόντου συντριβέν, ὑπὸ ἀφρώστιας συνέχεται οὐκ ἀνεκτῶς. Ἐκεῖνο δὲ καὶ πάλαι ἐβουλόμην γνώριμον ποιῆσαι τῇ σῇ συνέσει (οὐχ ὡς (39) ὑπ' ἄλλης προηγουμένης αἰτίας διακρουσθεὶς ἐξελαθόμεν)· νῦν δὲ ὑπομιμνήσκω, ἵνα καταξιώσης ἄνδρα σπουδαῖον πέμψαι εἰς τὴν Λυκίαν, κατασκέψασθαι, τίνες εἰσὶν οἱ τῆς ὀρθῆς πίστεως. Δεῖ γὰρ τάχα μὴ παρορθῆναι αὐτοὺς, εἴπερ ἀληθῆ ἐστὶν ἅ τις τῶν ἐκεῖθεν παραγενομένων πρὸς ἡμᾶς εὐλαβῶν διεγήσατο· ὅτι, πάντα πρὸς τὸ Ἀσιανὸν φρόνημα ἀπηλλοτριωμένοι, ἡμᾶς καταδέχονται ἐπιγράφεσθαι κοινωνοὺς. Εἰ δὲ μέλλει τις ἀπιέναι, ἐπιζητησάτω ἐν Κορυθαίοις Ἀλέξανδρον ἀπὸ μοναζόντων ἐπίσκοπον, καὶ ἐν Λιμύρᾳ Διάτιμον, καὶ ἐν Κύροις (40) Τατιανὸν καὶ Πολέμωνα καὶ Μακάριον πρεσβυτέρους, ἐν Πατάροις ἐπίσκοπον Εὐδῆμον, ἐν Τελμεσῶ Ἰλάριον ἐπίσκοπον, ἐν Φέλλῳ Λολλιανόν (41) ἐπίσκοπον. Τούτους καὶ ἔτι πλείους ἀνεγνώρισέ τις ἡμῖν, ὡς ὑγιαίνοντας περὶ τὴν πίστιν· καὶ πολλὴν ἔσχον (42) χάριν τῷ Θεῷ, εἴ τινες ὅλως ἐν τῷ κλίματι τῷ Ἀσιανῷ ἔξω εἰσὶ τῆς βλάβης τῶν αἰρετικῶν· Ἐὰν μὲν οὖν ἦ δυνατόν, τέως ἄνευ γραμμάτων αὐτοὺς κατασκεψά-

(39) Οὐχ ὡς. Legit Combefisius οὐ ὡς. *Cujus rei oblitus eram cespitante memoria ob aliam rem majoris momenti.* Sed displicet hæc emendatio, non solum quia nullo nititur vetere libro, sed etiam maxime quia non redolet summam Basilii pietatem, cui nihil antiquius erat pace et unitate Ecclesiarum.

(40) Ἐν Κύροις. Codex Claromontanus ἐν Νύροις. Sed legendum ἐν Μύροις. Non Tatianus ille factus est episcopus Myrensis, ac interfuit concilio C. P. Nondum ad hanc dignitatem pervenerat, cum hæc scriberetur epistola; nam ei Basilius non alium quam presbyteri titulum defert, qui ei cum Polemone et Macario communis est. Videtur etiam Diatimus nequaquam Limyræ episcopus fuisse; sed tantum presbyter. Illum enim episcopi nomine non designat Basilius; et presbyteri titulus ad eum, itidem ut ad tres alios, videtur referri. Silentium Basilii de episcopis Limyræ et Myræ

PATROL. GR. XXXII.

abripi eorum improbitatibus, ne feramus, maxime quidem optantes eos lucrifacere, et a maligni laqueo eripere; sed si hoc non possumus, studeamus saltem animas nostras ab æterna condemnatione servare.

331 EPISTOLA CCXVIII.

Amphilochio, Iconii episcopo.

Illud quidem negotium, cujus causa venerat frater Ælianus, ipse per se confecit, nec ulla nostra ope indiguit. Duplicem autem a nobis iniit gratiam, et quod litteras pietatis tuæ attulit, et quod litterarum ad te occasionem nobis subministravit. Per eum igitur et tuam salutamus genuinam ac non imitabilem charitatem, ac rogamus ut pro nobis preceris, qui nunc, si unquam alias, precum tuarum ope indigemus. Nam meum corpus ex itinere Pontico constractum, morbo afflicatur intolerabili. Illud autem et dudum volebam tuæ prudentiæ notum facere, non quod alia potiore interpellante causa oblitus sim; sed nunc comonefacio, ut virum diligentem digneris in Lyciam mittere, qui veræ fidei quinam sint sectatores exploret. Fortasse enim non sunt negligendi, siquidem vera sunt, quæ unus aliquis ex piis viris illinc ad nos venientibus narravit, eos ab Asianorum sententia prorsus alienos, communionem nostram amplecti velle. Si quis autem iturus est, perquirat Corydalis Alexandrum ex monacho episcopum, Limyræ Diatimum, Cyris Tatianum et Polemona et Macarium presbyteros, Pataris Eudemum episcopum, Telmesi Hilarium episcopum, Pheli Lollianum episcopum. Hos et plures adhuc indicavit mihi aliquis recte de fide sentire: ac gratias Deo habui plurimas, si qui omnino in Asiano tractu extra labem hæreticorum sint. Itaque si fieri potest, interim eos sine litteris exploremus: re autem perspecta, tum demum et litteras

argumento est eos male audiisse. Porro non mirum in tantarum ecclesiasticarum perturbatione, si ejusmodi presbyterorum communionem appetebat, quorum cum episcopis non communicabat. Sic enim cum presbyteris Tarsensibus, minime vero cum episcopo Tarsensi conjunctus erat: plures in Sebastie presbyterio communicatores habebat, quamvis ab Eustathii communione discessisset, ut patet ex epistolis 113, 114, 237. Paulo ante legitur in codice Vaticano ἀπὸ μοναζόντων καὶ ἐπίσκοπον, *monachum et episcopum.*

(41) Λολλιανόν. Ita Med., Vat. et Clarom. Editi Λουκιανόν. Coisl. primus Λουλιανόν. Scriptura quam sequimur consentit cum subscriptionibus concilii C. P. inter quas legitur Lollianus. Ibidem codex Vaticanus ἐν Φελλῷ.

(42) Ἐσχον. Sic veteres libri, pro eo quod erat in editis ἔχον.

* Alias CCCIII. Scripta anno 375.

dabimus, curabimusque ut aliquem ex illis ad A congressum nostrum advocemus. Cedant autem omnia commode ac prospere Ecclesiæ Iconiensi nobis desideratissimæ. Honorandum omnem eorum et eos qui una cum tua pietate sunt, per te salutamus.

332 EPISTOLA CCXIX*.

Cum Basilius a Theodoro subdiacono didicisset dissensiones in clero Samosatensi exortas esse : etsi sciebat Eusebium ea de re ad illos scripsisse, suum quoque illis dolorem significat, hortaturque ne laudem ex persecutione comparatam dissensionibus amittant.

Clero Samosatensi.

1. Qui omnia in pondere et mensura¹³ definit nobis Dominus, et tentationes inducit¹⁴ quæ vires nostras non superent, sed probat quidem pietatis B athletas per afflictionem, nec tamen ultra quam ferre queunt, sinit tentari¹⁵, datque potum in lacrymis in mensura¹⁶ iis, qui debent ostendere, an in afflictionibus gratum Deo animum servant; in hac maxime circa vos dispensatione suam benignitatem declaravit, non sinens vobis ab inimicis persecutionem ejusmodi inferri, quæ posset aliquos evertere, aut de fide in Christum commovere. Vos enim cum levibus et quos facile sit superare adversariis conjungens, præmium vobis patientiæ in illis vincendis præparavit. Sed communis ille nostræ vitæ hostis, qui suis artificiis benignitati Dei adversatur, postquam vos vidit validi muri instar assultum extrinsecus contemnere, id, ut audio, excogitavit, ut inter vos mutuæ quædam C offensiones et pusilli animi dissidia nascerentur : quæ initio quidem parva, et facile sanabilia, temporis progressu per contentionem aucta in malum prorsus insanabile vergere solent. Quapropter adductus sum ut per hanc epistolam vos adhortarer. Quod si fieri posset, venissem ipse, vosque per me ipse rogassem. Sed quia id tempora non sinunt, hanc vobis epistolam, veluti aliquod supplicantis insigne, prætendimus, ut adhortationes nostras reveriti, solvatis omnem inter vos contentionem, mihi que cito bonum nuntium mittatis dimissarum inter vos offensionum.

¹³ Sap. xi, 21. ¹⁴ Matth. vi, 13. ¹⁵ I Cor. x, 13.

* Alias CCLXXX. Scripta anno 375.

(43) Κατασκευάσαμεθα. Clarom. επισκεψώμεθα. Paulo post legimus cum codicibus Med. et Coisl. primo αποστειλλομεν et σπουδάσομεν. Deest hæc epistola in Harlæano. Pro hac autem loquendi ratione habebant editi αποστειλομεν et σπουδάσομεν, quod quidem librariis nimium ad grammaticæ leges attentis tribuendum videtur. Scriptura, quam in contextum recepimus, confirmatur simili loco epistolæ 244, n. 5, ubi Basilius Patrophilo significat dubium sibi non esse, quin Eustathii contumeliosa scripta noverit. Tum addit : Εἰ δ' οὐκ ἔλθεν εἰς σέ τὰ γράμματα, ἀλλ' ἐγὼ σοὶ ἀποστειλω. Quod si ad te scripta illa non pervenerunt, at ego ad te mittam.

(44) Δάκρυσιν. Editi præmittunt ἐν quæ præposi-

μεθα (43)· πεισθέντες δὲ, λοιπὸν καὶ ἀποστειλλομεν ἐπιστολὴν, καὶ σπουδάσομεν τινὰ ἐξ αὐτῶν προσκαλέσασθαι εἰς τὴν συντυχίαν ἡμῶν. Γένοιτο δὲ πάντα ἐν καιρῷ περὶ τὴν ποθεινοτάτην ἡμῶν Ἐκκλησίαν τὴν Ἰκονίου. Πάντα τὸν τίμιον κληρὸν καὶ τοὺς συνόντας τῇ θεοσεβείᾳ σου ἀσπαζόμεθα διὰ σοῦ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΘ'.

Τῷ Σαμοσατέων κλήρῳ.

1. Ὁ πάντα μέτρῳ καὶ σταθμῷ ὀρίζων ἡμῶν Κύριος, καὶ τοὺς πειρασμοὺς ἐπάγων μὴ ὑπερβαίνοντας ἡμῶν τὴν δύναμιν, ἀλλὰ δοκιμάζων μὲν διὰ τῆς περιστάσεως τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας, οὐκ ἔων δὲ πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύναται ὑπενεγκεῖν, καὶ ποτίζων δάκρυσιν (44) ἐν μέτρῳ τοὺς ὀφείλοντας διδασθῆναι (45), εἰ ἐν ταῖς θλίψεσι τὸ πρὸς τὸν Θεὸν εὐχάριστον διασώζουσι· μάλιστα ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τῆς καθ' ὑμᾶς τὸ ἑαυτοῦ φιλόανθρωπον ἐφανέρωσε, μὴ συγχωρήσας ὑμῶν τὸν παρὰ τῶν ἐχθρῶν διωγμὸν τοιοῦτον ἐπενεχθῆναι, οἷον δύνασθαι περιτρέψαι τινὰς ἢ διασαλεῦσαι ὑπὸ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Κούφοι γὰρ καὶ εὐκαταγωνίστοις ἀντιπάλοις παραζεύξας ὑμᾶς, ἐν τῇ κατ' αὐτῶν νίκη τὸ βραβεῖον ὑμῶν τῆς ὑπομονῆς ὑπέρβησεν. Ἄλλ' ὁ κοινὸς ἐχθρὸς τῆς ζωῆς ἡμῶν, ὁ ταῖς ἑαυτοῦ μεθοδείαις ἀντιμαχόμενος τοῦ Θεοῦ τῇ χρηστότητι, ἐπειδὴ εἶδεν ὑμᾶς ὡς τεῖχος κραταιὸν τῆς ἐξωθεν προσβολῆς καταφρουοῦντας, ἐν ὑμῶν αὐτοῖς, ὡς ἀκούω, ἐπενόησε γενέσθαι τινὰς λύπας πρὸς ἀλλήλους καὶ μικροψυχίας· αἱ παρὰ μὲν τὴν πρώτην μικραὶ εἰσι καὶ εὐθεράπευτοι, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ὑπὸ φιλονεικίας ἀυξανόμεναι (46), εἰς ἀνίατον παντελῶς ἐκπίπτειν πεφύκασιν. Διὸ ὤρμησα πρὸς τὴν διὰ τοῦ γράμματος τοῦδε παράκλησιν. Εἰ μὲν ἦν (47) δυνατόν, αὐτὸς ἂν παρεγενόμεν, καὶ δι' ἑμαυτοῦ ἰκέτευσά ὑμᾶς· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οἱ καιροὶ οὐκ ἐπιτρέπουσι, τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὑπὸ ἰκετηρίας ὑμῶν προτείνομεν· ἵνα, αἰδουμένους ἡμῶν τὰς παρακλήσεις, καταλύσῃτε πᾶσαν τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίαν (48), καὶ ταχέως μοι διαπέμψῃσθε τὴν ἀγαθὴν ἀγγελίαν, ὅτι ἀφῆκατε ἀλλήλοις τὰς μέμψεις.

¹⁶ Psal. LXXIX, 6.

D tio deest in sex mss.

(45) Διδασθῆναι. Duo Regii codices, Vat., Paris. et Coisl. secundus διαδειχθῆναι. Clarom. δειχθῆναι. Nihil mutandum. Illud enim διδασθῆναι idem valet ac δειχθῆναι, id est, ostendere et docere, ut perspicui potest ex epist. 244, n. 3.

(46) Αὐξανόμεναι. Med. et Coisl. primus αὐξόμεναι.

(47) Εἰ μὲν ἦν... παρεγενόμεν καὶ. Ita tres vetustissimi codices et Clarom. Editi Εἰ μὲν οὖν ἦν... παρεγενόμενος δι' ἑμαυτοῦ.

(48) Πρὸς ἀλλήλους. Coisl. primus εἰς ἀλλήλους. Paulo post idem codex cum Med. κατακλιθεῖς. Clarom. ὑποκλιθεῖς. Ibidem nonnulli codices καὶ... δεξαμενος τὰ, alii δειξάμενος τὰ.

2. Ἐκεῖνο γὰρ εἰδέναι βούλομαι τὴν σύνεσιν ὑμῶν Ἀ ὅτι ἐκεῖνος μέγας παρὰ Θεῶν, ὁ ταπεινοφρόνως ὑποκατακλιθεὶς τῷ πλησίον, καὶ ἀνεπαισχύντως ἐφ' ἑαυτὸν ἀναδεξάμενος τὰ ἐγκλήματα, κἂν μὴ ἀληθῆ ᾖ, ὑπὲρ τοῦ τὸ μέγα ὄφελος τὴν εἰρήνην χαρίσασθαι τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ. Γενέσθω οὖν ἐν ὑμῖν αἰμίλλα ἀγαθῆ, τίς πρῶτος καταξιώθῃ υἱὸς Θεοῦ κληθῆναι, διὰ τῆς εἰρηνοποιίας ἑαυτῷ τὸ ἀξίωμα τοῦτο περιποιησάμενος. Ἐπέστειλε δὲ καὶ ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος ὑμῖν τὰ πρέποντα, καὶ ἐπιστελεῖ (49) πάλιν τὰ ἐπιβάλλοντα αὐτῷ. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς, διὰ τὸ ἔτι (50) συγκεχωρησθαι ἐγγύτεροι ὑμῶν εἶναι, ἀμελεῖν τῶν καθ' ὑμᾶς οὐ δύναμεθα. Ὅθεν καὶ παραγενομένου τοῦ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ Θεοδώρου τοῦ ὑποδιακόνου, καὶ εἰπόντος τὴν Ἐκκλησίαν ἐν λύπῃ εἶναι καὶ ταραχῇ, σφοδρῶς Β συντριβέντες καὶ βαθεῖα ὀδύνη τὴν καρδίαν πληγέντες, ἡσυχάσαι οὐκ ἠνευχόμεθα· ἀλλὰ παρεκαλέσαμεν ὑμᾶς, πᾶσαν δικαιολογίαν τῆς πρὸς ἀλλήλους ῥίψαντας, καταπράξασθαι τὴν εἰρήνην, ἵνα μὴτε ἠθουὴν τοῖς ἐναντίοις παράσχησθε, μὴτε τὸ καύχημα τῆς Ἐκκλησίας προδῶτε, ὃ νῦν εἰς πᾶσαν τὴν αἰκουμένην διαβεβόηται, ὅτι οἱ πάντες, ὡς ὑπὸ μιᾶς ψυχῆς καὶ καρδίας οἰκονομούμενοι, ἐν ἐνὶ σώματι οὕτω διάγετε. Πάντα τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, τοὺς τε ἐν ἀξιώμασι καὶ δυναστείαις πολιτικάς (51), καὶ τοῦ παντός κλήρου τὸ πλήρωμα, διὰ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας κατασπαζόμεθα, καὶ παρακαλοῦμεν ὁμοίους ἑαυτοῖς διαμεῖναι. Οὐδεμίαν γὰρ προσθήκην ἐπιζητοῦμεν, διὰ τὸ πᾶσαν ὑπερβολὴν προλαβόντας αὐτοὺς διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐπιδείξειος ἀποκλείσαι (52). C

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚ'.

Testatur Basilius clericis Berwænsibus, se ad eorum amorem exarsisse, lectis eorum litteris, et ipsorum ac totius populi virtute cognita ex sermone Acacii presbyteri. Pacem illis orat post tot certamina, et ad perseverantiam hortatur.

Πρὸς τοὺς ἐν Βεροῖα.

Μεγάλην ὁ Κύριος ἔδωκε παραμύθειαν τοῖς ἀπολιμπανομένοις τῆς κατ' ὀφθαλμοὺς συντυχίας, τὴν διὰ τοῦ γράμματος ὁμιλίαν, ἐξ ἧς ἔστι μαυθάνειν οὐ τὸν σωματικὸν χαρακτῆρα, ἀλλ' αὐτῆς τῆς ψυχῆς τὴν διάθεσιν. Ὅθεν καὶ νῦν, δεξάμενοι τὰ γράμματα τῆς εὐλαβείας ὑμῶν, ὁμοῦ τε ἐγνωρίσαμεν ὑμᾶς, καὶ τὴν περὶ ὑμᾶς (53) ἀγάπην ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἀνελάβομεν, οὐ δεηθέντες χρόνου μακροῦ συνήθειαν ἐμποιοῦντος ἡμῖν. Ἐξ αὐτῆς γὰρ τῆς ἐναποκειμένης τοῖς γράμμασι διανοίας εἰς τὸ φίλτρον τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς ὑμῶν ἐξεκαύθημεν. Καὶ γὰρ πρὸς τοῖς ἐπεσταλμένοις, τοιούτοις οὖσιν, ἔτι καὶ ἡ τῶν μεσιτευόντων ἀδελφῶν ἐπιτηδειότης ἐναργέστερον ἡμῖν ἐδείκνυ τὰ καθ' ὑμᾶς. Ὁ γὰρ ποθεινότατος καὶ εὐλαβεστάτος συμπρεσβύτερος ἡμῶν Ἀκάκιος, πλείονα τῶν ἐπεσταλμένων διηγούμενος, καὶ ὑπ' ὄψιν

EPISTOLA CCXX*.

Berwænsis.

Magnum Deus præbuit solatium his, qui coram congregari non possunt, colloquium per litteras; ex quo discere est non corpoream effigiem, sed animi ipsius indolem. Unde et nunc, postquam pietatis vestræ litteras accepimus, simul et vos cognovimus, et vestri amorem corde concepimus, non opus habentes longo tempore ad consuetudinem conciliandam. Ex ipsa enim insita litteris sententia ad amorem pulchritudinis animæ vestræ exarsimus. Nam præter litteras, quæ quidem tales sunt, adhuc etiam fratrum internuntiorum habilis et apta indoles illustrius vestra nobis expressit. Nam desideratissimus atque religiosissimus compresbyter Acacius, plura quam scripsistis enarrans, et quotidianum vestrum certamen, strenuamque pro pietate dimicationem ipsis oculis subjiciens, tan-

(49) Καὶ ἐπιστελεῖ. Ita tres vetustissimi codices, quibus alii favent, in quibus legitur ἐπιστέλλει. At editi admodum mendose καὶ ἐπιστέλλειν ὑμᾶς δεῖ πάλιν, ac vos decet iterum ad eum convenientia scribere.

(50) Ἐτι. Hanc vocem addidimus ex septem mss. Ibidem Coisl. primus ἐγγυτέρω.

(51) Πολιτικάς. Sic mss. septem. Editi πολιτικούς.

(52) Ἀποκλείσαι. Addunt clausulæ loco ἐῤῷσθε, valete, tres codices, nempe Harl., Coisl. primus et Clarom.

(53) Τὴν περὶ ὑμᾶς. Hæ voces additæ sunt ex septem mss. Vaticanus codex τὴν περὶ ὑμῶν, Alias CCXCIX. Scripta anno 375.

tam mihi incussit admirationem, ac tantum accendit desiderium vestris bonis perfruendi, ut Dominum rogem, tempus aliquando dari, quo propria etiam experientia rerum vestrarum statum cognoscam. Nuntiavit enim mihi non solum vestram, quibus commissum est altaris ministerium, accuratam agendi rationem, sed populi etiam totius concordiam, et eorum qui civitati præsunt, illiusque res gerunt, magnanimos mores, ac sincerum in Deum amorem; adeo ut beatam prædicem Ecclesiam ex talibus constantem, ac nunc vehementius precer spiritalem vobis tranquillitatem concedi, ut quæ nunc certaminis tempore peregitis, iis tempore quietis fruamini. Solent enim quodammodo quæ in experiendo molesta sunt, voluptatem afferre recordantibus. Jam vero quod ad præsentia attinet, adhortor vos ut ne malis cedatis, neve animus ob continentes ærumnas despondeatis. Prope enim coronæ, et prope Domini auxilium. Cavete effundatis quæ jam exantlastis: neve irritum reddatis **334** laborem toto terrarum orbe celebratum. Brevissimus rerum humanarum status: *Omnis caro fenum, et omnis gloria hominis tanquam flos feni. Exaruit fenum, et flos decidit; verbum autem Domini manet in æternum*¹⁷. Præcepto permanenti adhærentes, fluxam rerum speciem spernamus. Non paucas Ecclesias erexit vestrum exemplum. Multa nec opinantes vobis comparastis mercedem, dum rudiores ad parem æmulationem provocastis. Locuples est remunerator, ac potest vobis digna largiri certaminum præmia.

πουσεκαλέσασθε. Πλούσιος ὁ μισθαποδότης, δυνάμενος ὑμῖν

EPISTOLA CCXXI*.

Significat Basilius plebi Bereænsi ad amorem, quo illos fama cognitos prosequebatur, plurimum accessisse ex eorum litteris. Laudat eorum constantiam, et perseverantiam illis precatur.

Bereænsis.

Noveramus vos jam antea, desideratissimi, ex celeberrima vestra pietate et ex corona in Christi confessione comparata. Et forsitan aliquis vestrum dicturus est: Ecquis hæc in regionem longe disitam exportavit? Dominus ipse: qui suos cultores instar lucernæ collocans in candelabro, perficit ut toto terrarum orbe eluceant. An non victores athletas celebrare solet palma victoriæ, et artifices operis solertia? Quod si ob hæc et alia ejusmodi immortalis memoria permanet; eos qui pie secundum Christum vivunt, de quibus ipsemet Dominus ait, *Glorificantes me glorificabo*¹⁸,

¹⁷ Isa, XL, 6-8. ¹⁸ I Reg. II, 30.

*Alias CCXCVIII. Scripta anno 375.

(54) ἤγειρε. Ita sex mss. Editi ἐνήγειρε.

(55) Ἐξέπεσε. Deest hoc verbum in codice Mediceo.

(56) Τὸ καθ' ὑμᾶς. Male in editione 1 Paris. τό καθ' ἡμᾶς.

(57) Τοῦ στεφάνου. Ita octo mss. Editi τοὺς

ἄγων τὴν καθημερινὴν ὑμῶν ἀθλήσιν, καὶ τὴν εὐτονου ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐνστασιν, τοσοῦτον ἡμῖν ἐνεποίησε τὸ θαῦμα, καὶ τοσοῦτον ἤγειρε (54) τὸν πόθον τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἐν ὑμῖν καλῶν, ὥστε προσεύχεσθαι ἡμᾶς τῷ Κυρίῳ γενέσθαι ποτὲ καιρὸν καὶ διὰ τῆς οἰκείας πείρας γνωρίσαι τὰ καθ' ὑμᾶς. Καὶ γὰρ ἀπήγγειλεν ἡμῖν οὐ μόνον ὑμῶν τῶν τὴν λειτουργίαν τοῦ θυσιαστηρίου πεπιστευμένων τὴν ἀκοίθειαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ δήμου παντὸς τὴν συμφωνίαν, καὶ τῶν καθηγουμένων τῆς πόλεως καὶ προπολιτευομένων αὐτῆς τὸ μεγαλοφυῆς τῶν τρόπων, καὶ τὸ γνήσιον τῆς περὶ Θεὸν διαθέσεως, ὥστε μακαρίσαι ἡμᾶς τὴν ἐκ τῶν τοιούτων συμπληρουμένην Ἐκκλησίαν, καὶ εὐχεσθαι νῦν πλέον δοθῆναι ὑμῖν τὴν πνευματικὴν γαλήνην· ἵνα ἂ νῦν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀθλήσεως ἐπεδειξασθε, τούτων ἐκ τῷ τῆς ἀνέσεως χρόνῳ κομίσησθε τὴν ἀπόλαυσιν. Πέφυκε γὰρ πως τὰ δυσχερῆ κατὰ τὴν πείραν ἡδονὴν φέρειν τοῖς ὑπομιμνησκομένοις. Τὸ δὲ νῦν ἔχον παρακαλοῦμεν ὑμᾶς μὴ ἐκκακεῖν, μηδὲ ἀπαγορεύειν πρὸς τὴν συνέχειαν τῶν κακώσεων. Ἐγγὺς γὰρ οἱ στέφανοι, καὶ ἐγγὺς ἡ ἀντίληψις τοῦ Κυρίου. Μὴ ἐκχέητε τὰ προπεποιημένα ὑμῖν· μὴ ἀχρειώσητε τὸν κόπον τὸν δια πάσης τῆς οἰκουμένης βεβοημένον. Ὀλιγοχρόνιοι τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων αἱ καταστάσεις· Πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου. Ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσε (55)· τὸ δὲ ῥῆμα Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Τῆς διαμενούσης ἐντολῆς ἀντεχόμενοι, τῆς παρερχομένης φαντασίας καταρροήσωμεν. Πολλὰς Ἐκκλησίας ἀνώρθωσε τὸ καθ' ὑμᾶς (56) ὑπόδειγμα. Πολὺν, κατὰ τὸ λαθάνον, ἑαυτοῖς συνηγάγετε τὸν μισθόν, δι' ὧν τοὺς ἀπειροτέρους εἰς τὸν ὁμοῖον ζῆλον ἀξία χαρίσασθαι τῶν ἀγώνων τὰ ἔπαθλα.

EPISTOLA CCXXII*.

Πρὸς τοὺς ἐν Βεροῖᾳ.

Ἐγνωμεν ὑμᾶς προλαβόντες, ποθεινότατοι· ἐκ τῆς ἐκβεβοημένης ὑμῶν εὐλαβείας, καὶ τοῦ στεφάνου (57) τῆς κατὰ Χριστὸν ὁμολογίας. Καὶ ἴσως ἂν τις ὑμῶν φαίη· Καὶ τίς ὁ εἰς τὴν μακρὰν (58) ταῦτα διαπορθμεύσας; Κύριος αὐτός, ὃς τοὺς εὐσεβοῦντας εἰς αὐτὸν τρόπον λύχνου τιθεὶς ἐπὶ τὴν λυχνίαν, φαίνειν ποιεῖ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης. Ἡ οὐχὶ τοὺς ἀριστείας τῶν ἀγωνιστῶν ἀνακηρύττειν εἴωθε τὸ τῆς νίκης βραβεῖον, καὶ τοὺς μηχανικοὺς ἢ τοῦ ἔργου ἐπίνοια; Εἰ δὲ ἐπὶ τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις ἀληστος (59) ἢ μνήμη διαμένει, τοὺς κατὰ Χριστὸν εὐσεβοῦντας, περὶ ὧν αὐτός φησιν ὁ Κύριος, Τοὺς

στεφάνους.

(58) Εἰς τὴν μακρὰν. Ita Coisl. primus et Harl. prima manu cum pluribus aliis. Editi εἰς γῆν μακρὰν. Ibidem Coisl. uterque et unus ex Regiis εἰς τὴν μακρὰν ταύτην.

(59) Ἀληστος. Ita mss. sex. Editi ἀληθος.

δοξάζοντάς με δοξάσω, πῶς οὐχὶ γνωρίμους καὶ ἀφανείς τοῖς πᾶσι καταστήσει, ταῖς ἀκτίσι τοῦ ἡλίου συνεφαπλῶν (60) τῆς ἐξαστραπτούσης αὐτῶν λαμπηδόνος τὸ φαιδρόν; Μείζονα δὲ αὐθις ἡμῖν τὸν περὶ ὑμᾶς πόθον ἐνεθήκατε γραμμάτων ἡμᾶς ἀξιῶσαντες, καὶ γραμμάτων τοιούτων, ἐν οἷς πρὸς τοῖς προλαβοῦσιν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας παλαισμάσι πλουσίαν καὶ ἀκμαιότεραν τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς πίστεως καρτεροψυχίαν ἐπεδαφιλεύσασθε (61). Ἐφ' οἷς συνηδόμεθα ὑμῖν, καὶ συνευχόμεθα, ὅπως ὁ τῶν ὄλων Θεός, οὗ ὁ ἀγὼν, καὶ οὗ τὸ σκάμμα, καὶ δι' οὗ οἱ στέφανοι, προθυμίαν ἐμποιήσῃ, ῥῶτιν ψυχῆς παράσχη, καὶ εἰς τελείαν εὐδοκίμησιν (62) τὴν παρ' αὐτῶν τὸ ἔργον ὑμῶν ἀγάγη.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΒ'.

Significat Basilius se lectis eorum litteris respirasse ex ærumnis, et cognita eorum adversus hæreticos, quos primi repulerunt, constantia ac cleri præeuntis et populi subsequentis consensu, acriorem factam esse ad pugnas, quæ Cappadocia imminent, sustinendas. Hortatur ut in hoc consensu perseverent.

Πρὸς Χαλκιδικέας.

Τὸ γράμμα τῆς εὐλαθείας ὑμῶν τοιοῦτον γέγονεν ἡμῖν ἐν καιρῷ θλίψεως ἐπιφανέν, ὁποῖον γίνεται πολλάκις ἀγωνισταῖς ἵπποις, ἐν μεσημερίᾳ σταθερᾷ λάβρῳ τῷ ἀσθματι κόνιν σπωμένοις ἐν μέσῳ τῷ σταδίῳ, ὕδωρ τοῖς στόμασι πρὸς χυθέν. Ἄνεπνεύσαμεν γὰρ ἐκ τῆς συνέχειας τῶν πειρασμῶν, καὶ ὁμοῦ τε τοῖς ῥήμασιν ὑμῶν ἐπερρώσθημεν, καὶ τῆ μνήμῃ τῶν καθ' ὑμᾶς ἀγωνισμάτων εὐτονώτεροι γεγόναμεν πρὸς τὸ ἀνευδότης ὑπενεγκεῖν τὸν προκείμενον ὑμῖν ἀγῶνα. Ὁ γὰρ ἐμπρησμὸς, ὁ τὰ πολλὰ τῆς Ἀνατολῆς ἐπινειμάμενος, ὑγέρπει ἤδη καὶ τὴν ἡμετέραν (63), καὶ τὰ κύκλῳ πάντα περιφλέξας, ἀπτεσθαι φιλονεικεῖ καὶ τῶν ἐν Καππαδοκίᾳ Ἐκκλησιῶν, ἃς τέως ἐκίνει πρὸς δάκρυον ὁ ἐκ γειτόνων καπνός. Ἄπτεσθαι δ' οὖν λοιπὸν καὶ ἡμῶν ἐπιίγεται, ὃν ὁ Κύριος ἀποστρέψει τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ διακόψει τὴν φλόγα τοῦ πανηροῦ τούτου πυρός! Τίς γὰρ οὕτω δειλὸς καὶ ἀνανδρὸς, ἢ πρὸς πόνους (64) ἀθλητικούς ἀμελέτητος, ὡς μὴ τοῖς ὑμετέροις ὑποφωνήμασιν ἐπιρρώσθηται πρὸς τὸν ἀγῶνα, καὶ εὐχεσθαι μεθ' ὑμῶν στεφανίτης ἀναρρήθῃναι; Προλαβόντες γὰρ ἐναπεδύσασθε τῷ τῆς εὐσεβείας σταδίῳ, καὶ πολλὰς μὲν ἀπεκρούσασθε πείρας αἰρετικῶν παλαισμάτων, πολὺν δὲ τὸν καύσωνα τῶν πειρασμῶν ὑπηνέγκατε, οἱ τε κορυφαῖοι τῆς Ἐκκλησίας ὑμεῖς, οἷς ἡ θεραπεία τοῦ θυσιαστηρίου πεπίστευται, καὶ οἱ καθ' ἓνα τοῦ λαοῦ, οἱ δυνατώτεροι (65). Τοῦτο γὰρ καὶ μάλιστα θαυμαστὸν ὑμῶν καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιον, ὅτι πάντες εἰς ἓστε ἐν

(60) Συνεφαπλῶν. Ita mss. octo. Editi συνεφάπτων.

(61) Ἐπεδαφιλεύσασθε. Hanc scripturam codicum Medicæi et Coisl. primi prætulimus lectioni aliorum quatuor codicum, in quibus legitur ἐπεδαφιλεύεσθε. Editi ἐπιδαφιλεύεσθε.

(62) Εὐδοκίμησιν. Medicæus codex, Vaticanus et Reg. secundus διευδοκίμησιν.

(63) Καὶ τὴν ἡμετέραν. Editi καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν. Sed præpositio deest in codicibus nostris Harl., Med., utroque Coisl., Vat. et Reg. secundo.

(64) Πρὸς πόνους. Ita Harl., Coisl. uterque et

quomodo non illustres ac omnibus conspicuos reddet, una cum solis radiis explicans fulgurantis eorum gloriæ splendorem? Rursus nobis vestri desiderium majus attulistis litteris ad nos scriptis, et ejusmodi litteris, in quibus præter superiora propietate certamina divitem et vividiorum pro vera fide animi constantiam profudistis. De quibus una vobiscum gaudemus, simulque precamur, ut universorum Deus, cujus certamen, cujus pugna et per quem corona, ingeneret animi ardorem, corroboret animam, et opus vestrum ad perfectam apud ipsum approbationem perducat.

EPISTOLA CCXXII*

B

Ad Chalcidenses.

Litteræ pietatis vestræ tales nobis afflictionis tempore acciderunt, qualis sæpe certatoribus equis, ferventissima meridie pulverem vehementi anhelitu in medio stadii attrahentibus, aqua ori infusa. Respiravimus enim ex continuis tentationibus, simulque verbis **335** vestris corroborati sumus, et certaminum vestrorum memoria firmiores facti, ut propositum nobis certamen nescio cedere animo subeamus. Enimvero incendium, quod plerasque Orientis partes devastavit, serpit jam et in nostram regionem, atque iis quæ circa nos sunt incensis, ad ipsas etiam Cappadociæ Ecclesias, quas antea fumus e vicinis locis ad lacrymas commovebat, pertingere conatur. Jam ergo et nos properat attingere: quod Dominus spiritu oris sui avertat, et mali illius ignis flammam intercidat! Quis enim tam timidus est et ignavus. aut in laboribus athleticis inexercitatus, ut non vestris acclamationibus ad certamen corroboretur, optetque vobiscum victor renuntiari? Vos enim priores pugnavistis in pietatis stadio, ac multa repulistis tentamina hæreticarum pugnarum, et ingentem tentationum æstum pertulistis, tum vos Ecclesiæ coryphæi, quibus altaris cura commissa, tum singuli ex plebe et potentiores quique. Hoc enim in vobis et maxime admirandum est, et approbatione omni dignum, quod omnes unus estis in Domino, alii quidem præeuntes ad bonum, alii summo consensu sequentes. Unde et superiores

D

uterque Regius. Editi πρὸς τόνους.

(65) Οἱ δυνατώτεροι. Legendum καὶ οἱ δυνατώτεροι. Sic enim in epist. 220 laudat non solum eorum, quibus commissum est altaris ministerium, accuratam agendi rationem, sed populi etiam totius concordiam, et eorum qui civitati præsunt, illiusque res gerunt, magnanimos mores. Præterea his verbis, singulis ex plebe, designatur tota plebs; quare apponenda conjunctio his quæ sequuntur. Hanc tamen nolui in contextum inserere, quia in nullo vetere libro reperitur.

* Alias CCXCVII. Scripta anno 375.

estis adversariorum conatu, nullam præbentes ex ullo membro ansam adversantibus. Quapropter precamur noctu et interdiu Regem sæculorum, ut custodiat quidem populum in fidei integritate; custodiat autem ei clerum, tanquam caput illæsum in summitate constitutum, subjectisque corporis membris providens. Oculis enim officio suo fungentibus, opera manuum affabre fiunt, et pedes sine offendiculo moventur, nulla corporis pars cura convenienti destituitur. Hortamur ergo vos, quod ipsum facitis et facturi estis, ut vobis invicem adhæreatis, ac vos, quibus animarum cura credita, singulos regatis, et tanquam filios charissimos foveatis; populus vero debitam patribus reverentiam et honorem vobis exhibeat, ut decore Ecclesiæ statu conservetur robur vestrum, ac fidei in Christum firmamentum, glorificeturque Dei nomen, ac redundet et augeatur charitatis bonum. Nos autem, cum hæc audierimus, de vestro in Deo profectu lætamur: ac si quidem adhuc per carnem diversari in hoc mundo jubemur, vos etiam videamus aliquando in Dei pace: sin autem jubemur tandem de hac vita exire, vos in sanctorum splendore una cum his, qui laudem et gloriam per patientiam et per omnem bonorum operum demonstrationem consequuntur, coronatos videamus.

λευσθῶμεν λοιπὸν ἀπᾶραι τῆς ζωῆς ταύτης, ἴδωμεν (70) ὑμᾶς ἐν τῇ λαμπροτητι τῶν ἁγίων, μετὰ τῶν δι' ὑπομονῆς καὶ πάσης ἐπιδείξεως ἀγαθῶν ἔργων εὐδοκιμούντων στεφανωθέντας.

336 EPISTOLA CCXXIII*

Rumpit silentium Basilius jam tribus annis servatum, suasque defert querelas, quod cum redux in patriam ad amicitiam Eustathii sese applicuisset, et cum eo ejusque discipulis etiam episcopus amantissime vixisset, nunc ab eis omni maledicto et famosis epistolis dilaceretur. Demonstrat periniquè eos facere, quod sibi hominis in Syria scribentis errores affingant, quia ante annos viginti unam huic homini scripserat epistolam: atque hanc agendi rationem eo iniquiorem esse, quod se tot locis de fide disserentem audierint, ut sua illos sententia latere non potuerit; atque etiam si latuisset, non tamen amicitiam sine certissimis argumentis rumpi debuisset. Hanc ergo odii germanissimam causam assignat, quod et sua communio, et fidei professio, quam ab illis acceperat, ad recuperationem potestatis illis obstarent. Denique addit argumenti loco prius illos epistolam ad alios quam ad se misisse.

Adversus Eustathium Sebastenum.

1. *Tempus. inquit, tacendi, et tempus loquendi; sententia est Ecclesiastæ*¹⁹. Itaque et nunc, cum satis diu siluerimus, tempus est os aperiendi, ut rerum latentium veritas in lucem edatur. Nam et magnus Job diu ille quidem calamitates pertulit silentio, fortitudinem animi hoc ipso demonstrans, quod in gravissimis malis perstaret. Sed

¹⁹ Eccl. iii, 7.

* Aliàs LXXIX. Scripta anno 375.

(66) Τοῖς ἀνταγωνιζομένοις. Ita Med. et Regius uterque et uterque Bigot. Editi ἀνταγωνισμένοις. Harl. et Coisl. uterque ἀγωνιζομένοις.

(67) Ἀντέχεσθαι. Ita Harl., Coisl. et uterque Reg. Editio 1 ἀντέχεσθε.

(68) Ἐπιδήμειν. Legitur ἐνδημειν in duobus codicibus, nempe Coisliniano secundo et Regio secundo.

(69) Κελευόμεθα. Harleanus codex habet κελευώμεθα.

(70) Ἰδῶμεν. Ita Harl. et Med. cum aliis quatuor. Editi ἴδοιμεν.

(71) Πρὸς Εὐστάθιον. Hæc scriptura uno nititur codice Coisl. primo; sed longe præferenda vulgatæ

Κυρίῳ, οἱ μὲν καθηγούμενοι πρὸς τὸ ἄγαθόν, οἱ δὲ ἐφεπόμενοι μετὰ συμποίας. Διὸ καὶ κρείττους ἐστὲ τῆς τῶν ἀντιπάλων ἐπιχειρήσεως, οὐδεμίαν παρέχόντες ἀπ' οὐθενὸς μέλους λαβὴν τοῖς ἀνταγωνιζομένοις (66). Τούτου χάριν εὐχόμεθα νυκτὸς καὶ ἡμέρας τῷ Βασιλεῖ τῶν αἰώνων φυλάξαι μὲν τὸν λαόν ἐν τῇ ὁλοκληρίᾳ τῆς πίστεως, φυλάξαι δὲ αὐτῷ τὸν κληρὸν. ὡσπερ κεφαλὴν ἀκέραιον ἐπὶ τοῦ ὕψους κειμένην, καὶ τὴν ἀπ' ἑαυτῆς προμήθειαν τοῖς ὑποκειμένοις τοῦ σώματος μέλεσι παρεχομένην. Ὁφθαλμῶν γὰρ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐνεργούντων, ἔντεχνοι μὲν τῶν χειρῶν αἱ ἐργασίαι, ἀπόρροχοι δὲ τῶν ποδῶν αἱ κινήσεις, οὐδὲν δὲ μέρος τοῦ σώματος τῆς προστηκούσης πρόνοιᾳς ἀποστερεῖται. Ὡστε παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ὁ ποιεῖτε καὶ ποιήσετε, ἀντέχεσθαι (67) ἀλλήλων, καὶ ὑμᾶς μὲν τοὺς τὴν τῶν ψυχῶν ἐπιμέλειαν πεπιστευμένους συνέχειν τοὺς καθ' ἑκάστου, καὶ θάλπειν ὡς τέκνα ἀγαπητά· τὸν δὲ λαόν τὴν πατράσιν ὀφειλομένην αἰδῶ καὶ τιμὴν ὑμῖν ἀποσώζειν, ἵνα ἐν τῇ εὐσχημοσύνῃ τῆς Ἐκκλησίας σωζῆται μὲν ὑμῶν ἡ ἰσχὺς, καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. δοξάζηται δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, πλεονάζη δὲ καὶ πληθύνῃ τὸ τῆς ἀγάπης καλόν. Ἀκούοντες δὲ ἡμεῖς εὐφραινώμεθα ἐκ τῆς προκοπῆς ὑμῶν τῇ κατὰ Θεόν· καὶ εἰ μὲν ἔτι διὰ σαρκὸς ἐπιδημῶμεν (68) τῷ κόσμῳ τούτῳ κελευόμεθα (69), καὶ ἴδοιμεν ποτε ὑμᾶς ἐν τῇ εἰρήνῃ τοῦ Θεοῦ· ἐὰν δὲ κε-

EPISTOLA ΣΚΓ'.

C Πρὸς Εὐστάθιον (71) τὸν Σεβαστηνόν.

1. Καίρὸς, φησὶ, τοῦ συγᾶν, καὶ καιρὸς τοῦ λαλεῖν, ὁ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ λόγος. Οὐκοῦν καὶ νῦν, ἐπειδὴ αὐτάρχης ὁ τῆς σιωπῆς ἐγένετο χρόνος, εὐκαιρον λοιπὸν ἀνοῖξαι τὸ στόμα εἰς φανέρωσιν (72) τῆς ἀληθείας τῶν ἀγνοουμένων. Ἐπεὶ καὶ ὁ μέγας Ἰώβ πολὺν μὲν χρόνον σιωπῇ τὰς συμφορὰς ἤνεγκεν, αὐτῷ τούτῳ τὴν ἀνδρείαν ἐπιδεικνύμενος, τῷ ἐγκαρ-

τῷ αὐτῷ Εὐσταθίῳ Σεβαστείας ἐπισκόπῳ, vel simpliciter Εὐσταθίῳ, ut legitur in sex codicibus mss. Non enim hæc ad Eustathium, sed ad omnes homines scripta adversus Eustathium. Citat Basilius hanc epistolam in epistola ad Genethlium presbyterum, ut idoneam ad iis satisfaciendum, qui totam rem accuratius scire avent.

(72) Εἰς φανέρωσιν. Hunc locum Regius secundus et Coisl. secundus sic exhibent: εἰς φανέρωσιν τῶν ἀγνοουμένων καὶ τῆς ἀληθείας ἀπόδειξιν, ad declarationem eorum quæ ignorantur et ad veritatis demonstrationem. Quamvis autem hæc satis commode dicta videantur, nihil tamen cogit hos codices tot aliis melioris notæ hæc in re præponere.

τερειν τοις δυσφορωτατοις πάθεσιν· ὅτε δὲ ἰκανῶς ἐν τῇ σιωπῇ διήθλησε, καὶ διέμεινε ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας ἀποστέγων τὴν ἀλγηθόνα, τότε ἀνοιξας τὸ στόμα, ἀπεφθέγγετο (73) ἐκεῖνα ἅ πάντες ἴσασι. Καὶ ἡμῖν τοίνυν τρίτον τοῦτο ἔτος τῆς σιωπῆς ζηλωτὸν ἐγένετο τοῦ Προφήτου τὸ καύχημα λέγοντος· Ἐγενόμην ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων, καὶ οὐκ ἔχων ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἐλεγμούς. Διὸ ἐναπεκλείσαμεν τῷ βάθει τῆς καρδίας ἡμῶν τὴν ἐκ τῆς συκοφαντίας ἡμῖν ἐγγισμένην (74) ὀδύνην. Τῷ ὄντι γὰρ συκοφαντία ἄνδρα ταπεινοῖ, καὶ συκοφαντία περιφέρει πτωχόν. Εἰ οὖν τοσοῦτον τὸ ἐκ τῆς (75) συκοφαντίας κακόν, ὥστε καὶ τὸν τέλειον ἤδη (τοῦτο γὰρ διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ ἀνδρός ὁ λόγος αἰνίσσεται) κατὰγειν ἀπὸ τοῦ ὕψους, καὶ τὸν πτωχόν (76), τοῦτο ἔστι τὸν ἐνδεῶς ἔχοντα τῶν μεγάλων δογματίων (καθὼς καὶ τῷ προφήτῃ δοκεῖ λέγοντι· Ἴσως πτωχοὶ εἰσι· διὰ τοῦτο οὐκ ἀκούσονται· πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἀδρούς· πτωχοὺς τοὺς περὶ τὴν σύνεσιν ἐνδεεῖς λέγων· καὶ ἐνταῦθα, δηλονότι, τοὺς οὕτω κατηρητισμένους τὸν ἔσω ἄνθρωπον, οὐδὲ εἰς τὸ τέλειον ἐφθακότας τῆς ἡλικίας μέτρον, τοῦτους περιφέρεισθαι καὶ σαλεύεσθαι ἢ παροιμία φησίν)· ἀλλ' ὁμως ὤμην χρῆναι σιωπῇ φέρειν τὰ λυπηρὰ, ἐκδεχόμενός τινα δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ἐπανόρθωσιν. Οὐδὲ γὰρ κακία τι, ἀλλ' ἀγνοία τῆς ἀληθείας ἠγοῦμην ἐκεῖνα καθ' ἡμῶν εἰρησθαι. Ἐπειδὴ δὲ ὄρω τῷ χρόνῳ συμπροιοῦσαν τὴν ἔχθραν, καὶ μὴ μεταμελομένους (77) ἐπὶ τοῖς ἐξ ἀρχῆς λαληθεῖσι, μηδ' ὅπως τὰ παρελθόντα ἐξιάσονται ποιουμένους τινα φροντίδα, ἀλλ' ἐπιεργαζομένους, καὶ πρὸς τὸν ἐξ ἀρχῆς σκοπὸν συντεταγμένους (78), ὃν ἐνεστήσαντο, κακῶσαι ἡμῶν τὴν ζωὴν, καὶ χαῖναι τὴν ὑπόληψιν παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς μηχανώμενοι, οὐκέτι μοι τὸ τῆς σιωπῆς ἀσφαλὲς καταφαίνεται. Ἄλλ' εἰσῆλθέ με (79) τὸ τοῦ Ἡσαίου λέγοντος· Ἐσιώπησα, μὴ καὶ αἰεὶ σιωπήσομαι καὶ ἀνέξομαι; Ἐκαρτέρησα ὡς ἡ τίκτουσα. Γένοιτο δὲ καὶ ἡμᾶς καὶ τὸν ἐπὶ τῇ σιωπῇ μισθὸν δεῖξασθαι, καὶ λαβεῖν τινα ἐπὶ τοῖς ἐλέγχοις δύναμιν· ὥστε ἐλέγγαντας ἡμᾶς ξηρᾶναι τὸν πικρὸν τοῦτον τῆς

²⁰ Job III, 1, sqq. ²¹ Psal. XXXVII, 15. ²² Eccle. VII, 8. ²³ Jer. V, 4. ²⁴ Isa. XLII, 14.

(73) Ἀπεφθέγγετο. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἐφθέγγετο.

(74) Ἐγγισμένην. Coisl. primus ἐγγενομένην. D Ibidem hæc verba, τῷ ὄντι, etc., non solum ad caput septimum et versiculum octavum Ecclesiastæ, sed etiam ad cap. XIV Prov., vers. 31, videntur referenda: quanquam neutro in loco satis aperte occurrunt.

(75) Τὸ ἐκ τῆς. Coisl. primus et Harl. τὸ ἀπὸ τῆς.

(76) Καὶ τὸν πτωχόν. Editi καὶ περιφέρειν. Sed illud περιφέρειν nullo prorsus in codice ms. reperiunt. Deest etiam in editione Haganoensi et prima Basileensi; debet tamen suppleri. Paulo post editi οὐκ ἀκούουσι. Tres vetustissimi codices cum Regio secundo et Coisl. secundo ut in textu. Mox tres iidem antiquissimi codices habent ἐνδεεῖς pro eo quod legitur in editis ἐνδεῶς ἔχοντας.

(77) Μεταμελομένους. Ita mss. sex. Editi μεταβαλλομένους. Paulo post editi ἐξιάσονται. Tres vetustissimi codices ut in textu.

(78) Συντεταγμένους. Harl. συντεταμένους, acriter contententes. Etsi autem hic codex plurimum

A cum satis in silentio decertasset, ac dolorem in timo corde premens perdurasset, tum demum os aperiens, ea dixit quæ omnibus nota sunt²⁰. E nobis igitur jam tertium hunc silentii annum æmulationi exstitit Prophetæ gloriatio dicentis: *Factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones*²¹. Quapropter inclusimus in imo cordis nostri recessu inustum nobis ex calumnia dolorem. Nam revera calumnia virum humiliat, et calumnia circumfert pauperem²². Etsi igitur tantum est ex calumnia malum, ut et jam perfectum (hoc enim significat viri appellatione Scriptura) ex alto dejiciat, ac pauperem circumferat, id est, eum, qui egregiorum dogmatum paupertate laborat (quemadmodum etiam prophetæ videtur, qui dicit: *Fortasse pauperes sunt, idcirco non audient, ibo ad opulentos*²³, pauperes vocans intelligentiæ inopes: hic etiam profecto eos, qui nondum in interiori homine perfecti sunt, nec ad perfectam ætatis mensuram pervenere, circumferri jactarique dicit proverbium), tamen existimabam me silentio molestias ferre debere, exspectans aliquam ex ipsis factis emendationem. Neque enim malitia aliqua, sed veritatis ignorance existimabam hæc in nos dicta esse. Sed quia video simul cum tempore progredi inimicitiam, nec illos pœnitere eorum quæ ab initio dixerunt, nec quomodo præterita sanent, cogitationem ullam suscipere, sed nova opera, et facto agmine in id incumbere, quod sibi ab initio proposuere, **337** ut vitam meam affligant, et existimationem apud fratres artificiiis suis contaminent; non jam amplius silentium mihi tutum videtur. Sed in mentem venit mihi illud Isaïæ, qui ait: *Silui, num et semper silebo, et sustinebo? Patiens fui sicut pariens*²⁴. Utinam autem et nos silentii mercedem assequamur, et aliquam ad redarguendum vim atque facultatem recipiamus; ut redarguendo exsiccemus amarum illum effusæ in nos falsæ accusationis tor-

profuit in hac epistota emendanda, hic tamen nævo non caret. Nam multo præclarior sententia vulgatæ scripturæ. In simili loco de Spiritu sancto cap. 29, p. 64, cum editi haberent συντεταγμένους, in nostris codicibus scriptum invenimus συντεταγμένους. Ibi optat Basilius sic pacem a Deo concedi, *ut isti, qui in nos fremunt, inquit, et in nos atrociter conglomerati insurgunt, in spiritu lenitatis et charitatis compescantur*, τοὺς σφριγῶντας καθ' ἡμῶν τούτους καὶ συντεταγμένους τούτους, etc. Hac de Pneumatomachis dicta, quos inter insignis erat Eustathius. Præterea minime dubium, quin antequam hæc scriberetur epistola, plurimos in suas partes trahere conatus fuerit, ut Basilium opprimeret. Dazimone perturbaverat, ibique multos abstraxerat a communione Basili, ut legimus in epist. 216.

(79) Εἰσῆλθέ με. Ita Med., Coisl. uterque, Regii duo, et Harl. secunda manu. Editi εἰσῆλθέ μοι. Paulo post Coisl. uterque et Reg. secundus ὡς εἰ τίκτουσα. Paulo post editi ἐν τοῖς ἐλεγμοῖς et ψουδηγορίας. Tres vetustissimi codices ut in textu.

rentem; sic ut nobis quoque liceat dicere: *Tor-*
*rentem pertransiuit anima nostra*²⁵. Et illud:
Nisi Dominus fuisset in nobis, cum insurgerent
homines in nos, forsitan vivos deglutissent nos;
*fortasse aqua absorbuisset nos*²⁶.

2. Ego cum multum temporis impendissem va-
nitati, totamque fere juventutem meam perdidis-
sem inani labore, quem in discendis infatuatæ a
Deo sapientiæ disciplinis occupatus suscipiebam,
ubi tandem aliquando velut ex alto somno exper-
gefactus, respexi ad lumen admirabile veritatis
Evangelii, ac vidi inutilitatem sapientiæ princi-
pum hujus sæculi, qui destruuntur²⁷; miserabi-
lem meam vitam plurimum deflens, optabam dari
mihi disciplinam, quæ me ad pietatis dogmata
introduceret. Ac mihi quidem ante omnia curæ
erat, ut emendationem aliquam morum facerem,
quos diuturna cum improbis consuetudo perver-
terat. Itaque cum legissem Evangelium, ibique
perspexissem plurimum ad perfectionem valere,
bona sua dividere, et cum egenis fratribus com-
municare, ac nulla prorsus hujus vitæ sollicitu-
dine distringi, nec ulla affectione ad res terrenas
animo converti; cupiebam invenire aliquem ex
fratribus qui hanc vitæ viam elegisset, ut una cum
ipso brevem hujus vitæ fluctum transirem. Ac
multos quidem inveni Alexandriæ, multos etiam in
reliqua Ægypto, et in Palæstina alios et Cœlesyria
ac Mesopotamia: quorum mirabar abstinentiam
in victu, mirabar tolerantiam in laboribus, stu-
pebam ad constantiam in precibus, quomodo som-
num superarent, naturali nulla necessitate infra-
cti: quomodo excelsam semper et indomitam
animi sententiam servant, in fame et siti,
in frigore et nuditate²⁸, nusquam ad corpus
conversi, nec ullam ei curam impendere vo-
lentes, sed tanquam in aliena carne viventes,
re ipsa ostenderent quid sit in hac vita peregri-
nari²⁹, et quid civitatem in cœlo habere³⁰. Hæc
cum mirarer, ac beatam putarem virorum vitam,
quod factis ostenderent se mortificationem Jesu
in corpore circumferre³¹; optabam et ipse, quan-
tum possem attingere, imitator esse hominum il-
lorum.

338 3. Quamobrem cum vidissem nonnullos in
patria imitari illorum instituta conantes, mihi vi-
sus sum adjumenti aliquid reperisse ad meam sa-

²⁵ Psal. cxxiii, 3. ²⁶ ibid. 1-4. ²⁷ I Cor. ii, 6.
³¹ II Cor. iv, 10.

(80) Ἐναφανίστας. Med. et Coisl. primus ἀφα-
νίστας.

(81) Χειραγωγίαν. Ita Med., Harl., Coisl. uterque
et Reg. uterque. Editi χειραγωγόν, ductorem.

(82) Τὸν βραχύν. Ita tres vetustissimi codices,
quorum ab auctoritate nolui discedere, quamvis
non incommode in editis legatur τὸν βαθύν, pro-

καθ' ἡμῶν βρείσης ψευδολογίας χειμαρρῶν. ὡστε ἂν
εἰπεῖν καὶ ἡμᾶς ὅτι, Χειμαρρῶν διήλθεν ἡ ψυχὴ
ἡμῶν· καὶ τὸ, Εἰ μὴ Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν, ἐν τῷ
ἐπαναστῆναι ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶς, ἄρα ζῶντας
ἂν κατέπιεν ἡμᾶς, ἄρα τὸ ὕδωρ ἂν κατεπόντισεν
ἡμᾶς.

2. Ἐγὼ, πολὺν χρόνον προσαναλώσας τῇ ματαιό-
τητι, καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν ἑμαυτοῦ νεότητα ἐν-
αφανίστας (80) τῇ ματαιοπονίᾳ, ἣν εἶχον προσδιατρέβων
τῇ ἀναλήψει τῶν μαθημάτων τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ
μωρανθείτης σοφίας, ἐπειδὴ ποτε, ὡσπερ ἐξ ὕπνου
βαθεῖς διαναστάς, ἀπέβλεψα μὲν πρὸς τὸ θαυμαστὸν
φῶς τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου, κατείδον δὲ τὸ
ἄχρηστον τῆς σοφίας τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου
τῶν καταργουμένων, πολλὰ τὴν ἐλευθέρου μου ζωὴν
ἀποκλαύσας, κυχόμην δοθῆναι μοι χειραγωγίαν (81)
πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν δογμάτων τῆς εὐσεβείας.
Καὶ πρό γε πάντων ἐπιμελὲς ἦν μοι διόρθωσιν τινα
τοῦ ἤθους ποιήσασθαι, πολὺν χρόνον ἐκ τῆς πρὸς
τοὺς φαύλους ὀμιλίας διαστραφέντος. Καὶ τοίνυν ἀνα-
γνούς τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ θεασάμενος ἐκεῖ μεγίστην
ἀφορμὴν εἰς τελείωσιν τὴν διάπρασιν τῶν ὑπαρ-
χόντων, καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς τῶν ἀδελφῶν
κοινωνίαν, καὶ ὅπως τὸ ἀφροντίστως ἔχειν τοῦ βίου
τούτου, καὶ ὑπὸ μηδεμιᾶς συμπαθείας πρὸς τὰ ὧδε
τὴν ψυχὴν ἐπιστρέφειν, κυχόμην εὐρεῖν τινα τῶν
ἀδελφῶν ταύτην ἐλόμενον τὴν ὁδὸν τοῦ βίου, ὥστε
αὐτῷ συνδιαπεραιωθῆναι τὸν βραχύν (82) τούτου
τοῦ βίου κλύθωνα. Καὶ δὴ πολλοὺς μὲν εὖρον κατὰ
τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πολλοὺς δὲ κατὰ τὴν λοιπὴν
C Αἴγυπτον, καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης ἐτέρουσι, καὶ
τῆς κοίτης Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας· ὧν ἐθαύ-
μαζον μὲν τὸ περὶ διαίταν ἐγκρατεῖς, ἐθαύμαζον δὲ τὸ
καρτερικὸν ἐν πόνοις, ἐξεπλάγην τὴν ἐν προσευχαίς
εὐτονίαν, ὅπως ὕπνου (83) κατεκράτουν, ὑπ' οὐδε-
μιᾶς φυσικῆς ἀνάγκης κατακαμπτόμενοι, ὑψηλὸν αἰ-
καὶ ἀδούλωτον τῆς ψυχῆς τὸ φρόνημα διασώζοντες,
ἐν λιμῷ καὶ δίψει (84), ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, μὴ
ἐπιστρεφόμενοι πρὸς τὸ σῶμα, μηδὲ καταδεχόμενοι
αὐτῷ προσαναλωσαί τινα φροντίδα, ἀλλ' ὡς ἐν ἄλλο-
τρίᾳ τῇ σαρκὶ διάγοντες, ἔργῳ ἐδείκνυσαν, τί τὸ παρ-
οικεῖν τοῖς ὧδε, καὶ τί τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν οὐ-
ρανῷ. Ἐκεῖνα θαυμάσας, καὶ μακαρίσας τῶν ἀν-
δρῶν τὴν ζωὴν, ὅτι ἔργῳ δεικνύουσι τὴν νέκρωσιν
τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, κυχόμην καὶ
D αὐτὸς, καθόσον ἐμοὶ ἐφικτόν, ζηλωτῆς εἶναι τῶν ἀν-
δρῶν ἐκείνων.

3. Τούτου γοῦν ἕνεκεν θεασάμενός τινας ἐπὶ τῆς
πατρίδος ζηλοῦν τὰ ἐκείνων ἐπιχειροῦντας, ἐνόμισά
τινα βοήθειαν εὐρηκέναι πρὸς τὴν ἑμαυτοῦ σωτη-

²⁸ II Cor. xi, 27. ²⁹ Hebr. xi, 13. ³⁰ Phil. iii, 20.

fundum.

(83) Ὅπως ὕπνου. Editi ὅπως δὲ ὕπνου. Nonnulli
mss. ὅπως τε. Deest vocula in vetustissimis.

(84) Καὶ δίψει. Ita tres vetustissimi codices cum
aliis duobus. Editi δίψη. Mox iidem editi ἔργῳ
ἐδείξαν. Harl., Med. et Coisl. primus ἐδείκνυσαν.

ρίαν, καὶ ἀπόδειξιν ἐποιούμην τῶν ἀφανῶν τὰ ὀρώ-
μενα. Ἐπεὶ οὖν ἀθῆλα ἐκάστου ἡμῶν (85) τὰ ἐν τῷ
κρυπτῷ, ἡγούμην αὐτάρκη μηνύματα εἶναι τῆς
ταπεινοφροσύνης τὸ ταπεινὸν τοῦ ἐνδύματος, καὶ
ἤρκει μοι πρὸς πληροφάνην τὸ παχὺ ἱμάτιον, καὶ
ἡ ζώνη, καὶ τῆς ἀδεφῆτου βύρσης τὰ ὑποδήματα.
Καὶ πολλῶν ἀπαγόντων με τῆς πρὸς αὐτοὺς συ-
νηθείας, οὐκ ἠνειχόμεν, ὀρῶν αὐτοὺς τοῦ ἀπολαυστι-
κοῦ βίου τὸν καρτερικὸν προτιμώντας· καὶ διὰ τὸ
παρηλλαγμένον τῆς πολιτείας ζηλοτύπως εἶχον πρὸς
αὐτοὺς. Ὅθεν οὐδὲ τὰς περὶ τῶν δογμάτων διαβολὰς
προσιέμην· καίτοι πολλῶν διαβεβαιουμένων μὴ ὀρθὰς
εἶχειν περὶ Θεοῦ τὰς ὑπολήψεις, ἀλλὰ τῷ προστάτῃ
τῆς νῦν αἰρέσεως μαθητευθέντας, τὰ ἐκείνου λάθρα
κατασπεύρειν διδάγματα (86)· ὧν ἐπεὶ οὐδέποτε
αὐτήκοος ἐγενόμην, συκοφάντας ἡγούμην τοὺς ἀπαγ-
γέλλοντας. Ἐπεὶ δὲ λοιπὸν ἐκλήθημεν εἰς τὴν
προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς μὲν παραδοθέντας
ἡμῖν φύλακας καὶ σκοπευτὰς τοῦ βίου ἐν προσποιή-
σει δὴ βοηθείας καὶ κοινωνίας ἀγαπητικῆς σιωπῶ,
ἵνα μὴ δόξω ἢ ἀπίστα λέγων ἑμαυτὸν διαβάλλειν, ἢ
πιστευόμενος μισανθρωπίας ἀφορμὴν τοῖς πιστεύου-
σιν (87) ἐμποιεῖν. Ὁ καὶ ἐμοὶ μικροῦ συνέβη, εἰ μὴ
με ταχὺ προκατελάβοντο οἱ οἰκτιρμοὶ τοῦ Θεοῦ. Mi-
κροῦ γὰρ εἰς τὴν κατὰ πάντων ἐξέπεσον ὑποψίαν,
οὐδὲν ἡγούμενος εἶναι παρ' οὐδενὶ πιστὸν, ἐκ τῶν
δολερῶν τραυμάτων (88) τὴν ψυχὴν πεπληγμένος.
Ἄλλ' ὁμως ἐδόκει τέως εἶναι τι ἡμῖν σχῆμα τῆς πρὸς
αὐτοὺς συνηθείας. Καὶ προσβολαὶ μὲν (89) ἐγένοντο
ἡμῖν περὶ δογμάτων καὶ ἀπαξ καὶ δις· καὶ ἐδόξαμὲν
μὴ διακρίνεσθαι συμφωνήσαντας. Ὡς δὲ κῆρυσκον
μὲν ἡμᾶς τὰς αὐτὰς ἀφιέντας φωνὰς περὶ τῆς εἰς
Θεὸν πίστεως, ἃς παρὰ πάντα (90) τὸν χρόνον ἤκου-
σαν παρ' ἡμῶν. Εἰ γὰρ καὶ τὰλλα ἡμῶν στεναγμῶν
ἀξια, ἀλλ' οὖν ἐν γε τοῦτο τολμῶ καυχᾶσθαι (91) ἐν
Κυρίῳ, ὅτι οὐδέποτε πεπλανημένας ἔσχον τὰς περὶ
Θεοῦ ὑπολήψεις, ἢ ἐτέρως φρονῶν μετέμαθον ὕστε-
ρον. Ἄλλ' ἦν ἐκ παιδὸς ἔλαβον ἐννοίαν περὶ Θεοῦ
παρὰ τῆς μακαρίας μητρὸς μου καὶ τῆς μάμμης
Μακρίνης, ταύτην αὐξήθεισαν ἔσχον ἐν ἑμαυτῷ· οὐ
γὰρ ἄλλα ἐξ ἄλλων μετέλαβον ἐν τῇ τοῦ λόγου συμ-
πληρώσει, ἀλλὰ τὰς παραδοθείσας μοι παρ' αὐτῶν
ἀρχὰς ἐτελείωσα. Ὡς περὶ γὰρ τὸ σπέρμα (92) αὐξάν-
νόμενον, μείζον μὲν ἀπὸ μικροῦ γίνεται ταυτὸν δὲ

(85) Ἐκάστου ἡμῶν. Editi τὰ ἐν τῷ κρυπτῷ
ἐκάστου ἡμῶν. Sed elegantior visa est constructio
in tribus antiquissimis codicibus, quos secutus
sum. Paulo post Harl., Med., Vat., Coisl. secun-
dus et Reg. secundus ἀνεφῆτου βύρσης. Sic etiam
utraque Basileensis editio. Deest hic periodi finis
in Haganoensi.

(86) Διδάγματα. Ita mss. sex. Editi δόγματα. In-
fra editi ἐν προσποιήσει δῆθεν. Tres vetustissimi
codices ut in textu.

(87) Πιστεύουσιν. Coisl. primus et Harl. πιστεύ-
σασιν.

(88) Τραυμάτων. Ita Harl., Med., Coisl. uterque
et Reg. secundus. Editi πραγμάτων.

(89) Προσβολαὶ μὲν. Ita tres vetustissimi codices.
Editi προσβολαὶ δέ. Ex iisdem codicibus conjunctio
addita ante ἀπαξ. Paulo post iidem editi συμφωνή-
σαντας contra veterum codicum fidem. Ibidem qui-

litem, et indicium ducebam eorum quæ non vi-
dentur, ea quæ videntur. Quoniam igitur obscura
sunt in unoquoque nostrum, quæ in latebris ver-
santur, arbitrabar satis magna esse argumenta
humilitatis humilem vestem, mihi que satis erat
ad persuasionem vestimentum crassum, et zona,
et e rudi corio calceamenta. Et cum multi abdu-
cerent me ad ipsorum consuetudinem, non fere-
bam, videns eos voluptariæ vitæ laboriosam præ-
ferre; et ob insolitum vivendi genus morosus
eram illorum laudis defensor. Unde nec de dogma-
tibus accusationes admittebam; quamvis multi
affirmarent non rectas illos habere de Deo sen-
tentias, sed a signifero vigentis nunc hæresis edo-
ctos, illius clanculum spargere doctrinam: quæ
cum ipse nunquam audissem, sycophantas exi-
stimabam qui hæc nuntiabant. Postquam autem
deinceps vocati sumus ad gubernacula Ecclesiæ,
datos mihi custodes et speculatores vitæ, sub
specie auxilii et amicæ communionis, præter-
mitto, ne videar aut incredibilia dicens de me
ipso detrahere, aut fidem faciens, causam afferre
credentibus, cur humanum genus oderint. Quod
et mihi pene contigisset, nisi me præoccupassent
Dei miserationes. Prope enim factum est ut om-
nes mihi in suspicionem venirent, nec fidem apud
quemquam esse crederem, dolosis vulneribus
animo percussus. Sed tamen videbatur interim
aliqua nobis inesse species consuetudinis cum il-
lis, atque etiam disputationes habitæ inter nos
de dogmatibus semel atque iterum; ac visi su-
mus inter nos non pugnare, sed consentire. Inve-
nerunt autem nos easdem de fide in Deum voces
proferre, quas omni tempore ex nobis audierant.
Etsi enim aliæ res meæ gemitibus dignæ: at certe
de hoc uno gloriari audeo in Domino, quod
nunquam falsas habuerim de Deo opiniones, nec
aliter sentiens postea dedidicerim. Sed quam a
puero accepi notionem de Deo a beata mea ma-
tre et avia Macrina, eam crescentem in me ipso
continebam; neque enim alias ex aliis mutavi,
cum adolevit ratio; sed tradita mihi ab ipsis
principia perfecit. Ut enim semen, dum cre-
scit, majus quidem ex parvo fit, sed tamen

dam codices Ὡ γάρ. Illud autem ὧς δὲ neglexi in in-
terpretando, quia longior parenthesis fuisset appo-
nenda, quam tamen in Græco contextu apponen-
dam duxi. Sic enim series orationis colligenda:
*Quod autem invenerunt nos easdem de Deo voces
proferre... perscrutentur suam ipsorum conscien-
tiam.* Sæpe Basilius, cum magnos motus animo
impressos sequitur, longas ejusmodi periodos, ac
legibus orationis exilioribus solutas devolvit.

(90) Παρὰ πάντα. Ita Harl., Coisl. primus et alii
plures. Editi παρ' ἅπαντα.

(91) Καυχᾶσθαι. Harl. et Coisl. secundus καυ-
χῆτασθαι. Paulo post editi μάμμης μου et ἄλλας ἐξ
ἄλλων. Codices mss. magno consensu ut in textu.
Ibidem Harl. et Med. ἔχον παρ' ἑμαυτῷ.

(92) Σπέρμα. Deest ea vox in duobus recentiori-
bus mss. Ibidem Coisl. primus αὐξάννόμενον. Paulo
post duo Regii ταυτὸν δὲ ἔστιν ἑαυτῷ.

idem est in semetipso, nec secundum genus A mutatur, sed incrementis perficitur: ita et mihi arbitror eandem doctrinam proficiendo auctam fuisse, nequaquam autem in illius locum quæ ab initio fuerat, eam quæ nunc est successisse. **339** Quare suam ipsorum perscrutentur conscientiam, animo intueantur Christi tribunal, an aliquando aliquid aliud ex nobis audierint, quam quod nunc dicimus; qui nunc nomine pravæ doctrinæ nos decantarunt, et famosis epistolis, quas contra nos conscripsere, omnium aures obtuderunt; unde et nobis imposita necessitas hujus defensionis.

4. Accusamur enim blasphemiam in Deum, cum neque ex scripto antea de fide a nobis edito argui possimus, neque ex iis quæcunque sine scripto in B Ecclesiis Dei viva voce palam et aperte semper disseruimus. Sed nec testis inventus, qui se ex nobis arcano loquentibus impii quidquam audivisse diceret. Unde igitur condemnatur, si nec scribimus impie, nec concionamur damnose, neque in domesticis colloquiis eos, qui nos conveniunt, pervertimus? O novum commentum! Ille, inquit, in Syria nonnulla scripsit haud pie: tu vero scripsisti ei ante viginti annos et amplius. Tu igitur communicator es hominis, et illius crimina etiam tua sint. At, o amice veritatis homo, qui mendacium fetum esse diaboli edoctus es, quomodo persuasum habes meam esse illam epistolam? Non enim misisti, nec interrogasti, nec a me, qui tibi verum dicere poteram, didicisti. Sed C etiamsi meæ essent litteræ, unde compertum tibi est, volumen illud, quod nunc in manus tuas incidit, æquale esse litteris meis? quis tibi dixit viginti esse annorum id volumen? unde etiam exploratum est, illius ipsius hominis esse scriptionem, ad quem et a me missa epistola? Quod si et ille scriptor est, et ego ad illum scripsi, et unum ac idem tempus mearum litterarum et hujus scripti, suscepisse me illud animo, ejusque sententiam in meipso tenere, quo liquet argumento?

5. Percontare te ipse: quoties me invisisti in monasterio ad Iridem fluvium, cum mecum una adesset religiosissimus frater Gregorius, idem ac D ego vitæ institutum sequens? Num quid ejusmodi audivisti? num significationem accepisti parvam aut magnam? Quot autem dies in vico, qui est ad aliam fluvii ripam, transegimus apud meam matrem, ubi velut amici inter nos degebamus, no-

(93) Τὸν νῦν ὑπάρχοντα. Sic ope Harlæani codicis emendavimus quod erat in editis τὸ νῦν ὑπάρχον.

(94) Ἦν αὐτοὶ... ῥημάτων. Quod addidimus hoc loco, desumptum est ex codice Harlæano. Editi ἦς προσεβλήθημεθα ἢ ὅσα ἀγράφως.

(95) Κατ' οἶκον. Coisl. primus κατοίκοις οἰκίαις... ἐνδιαστρέφομεν. Legitur κατ' οἴκοις in Mediceo.

ἔστιν ἐν ἑαυτῷ, οὐ κατὰ γένος μεταβαλλόμενον, ἀλλὰ κατ' αὐξήσιν τελειούμενον· οὕτω λογίζομαι καὶ ἐμοὶ τὸν αὐτὸν λόγον διὰ τῆς προκοπῆς ηὐξῆσθαι, αὐχί δὲ ἀντὶ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ὄντος τὸν νῦν ὑπάρχοντα (93) γεγενῆσθαι. Ὡστε ἐρευνάτωσαν μὲν τὸ ἑαυτῶν συνειδὸς, ἐνθυμείσθωσαν δὲ τὸ ἵτου Χριστοῦ δικαστήριον, εἴ ποτε ἄλλο τι ἤκουσαν παρ' ἡμῶν, παρ' ὃ νῦν λέγομεν, οἱ νῦν ἡμᾶς διαηρυλλήσαντες ἐπὶ κακοδοξίᾳ, καὶ ταῖς στηλιτευτικαῖς ἐπιστολαῖς, ἃς συνέγραψαν καθ' ἡμῶν, πᾶσαν περικτυπήσαντες ἀκοήν· ὅθεν καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν ἀνάγκην ἤλθομεν τῆς ἀπολογίας ταύτης.

4. Ἐγκαλούμεθα γὰρ τὴν εἰς Θεὸν βλασφημίαν, οὔτε ἀπὸ συγγραφῆς, ἣν αὐτοὶ (94) προκατεβαλοῦμεθα περὶ πίστεως, ἐλεγχθῆναι δυναμένοι, οὔτε ἀπὸ ῥημάτων, ὅσα ἀγράφως ἀπο στόματος ἀεὶ ἐν τῷ φανερῷ ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ διελέχθημεν. Ἀλλ' οὐδὲ μάρτυς εὐρέθη ὁ λέγων παρ' ἡμῶν ἀκηκοέναι τι τῶν ἀσεβῶν ἐν παραβύστῳ γυβεζαμένων. Πόθεν οὖν κρινόμεθα, εἴ μήτε συγγράφομεν ἀσεβῶς, μήτε δημηγοροῦμεν ἐπιβλαβῶς, μήτε ἐν ταῖς κατ' οἶκον (95) οἰκίαις τοὺς ἐντυγχάνοντας διαστρέφομεν; Ὡ τοῦ καινοῦ δράματος! Ὁ θεῖνα, φησὶν, ἐπὶ τῆς Συρίας ἔγραφέ τινα ὡς οὐκ εὐσεβῶς· σὺ δὲ ἐπέστειλας αὐτῷ πρὸ εἴκοσι ἐτῶν καὶ πλείονων. Κοινωνός ἄρα σὺ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὰ ἐκείνου κατηγορήματα καὶ σὰ γενέσθω. Ἀλλ', ὦ φίλε τῆς ἀληθείας ἄνθρωπε, ὁ τὸ ψεῦδος γέννημα εἶναι τοῦ διαβόλου δεδιδαγμένος, πῶς ἐπέισθης ἐμὴν εἶναι τὴν ἐπιστολήν ἐκείνην; Οὐ γὰρ ἀπέστειλας, οὐδ' ἠρώτησας, οὐδὲ, παρ' ἐμοῦ, τοῦ δυναμένου σοι τάληθες εἰπεῖν (96), ἐδιδάχθης. Εἰ δὲ καὶ ἐμὸν τὸ γράμμα, πόθεν δῆλον, ὅτι τοῦτο τὸ νῦν σοι ἐμπεσὸν σύνταγμα (97) σύγχρονον τοῖς ἐμοῖς γραμμασι; τίς σοι ὁ εἰπὼν, ὅτι εἴκοσιν ἐστὶν ἐτῶν ἡ συγγραφή οὕτη; πόθεν δὲ δῆλον, ὅτι ἐκείνου ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸ σύνταγμα, πρὸς ὃν καὶ ἡ παρ' ἐμοῦ ἐπιστολή διεπέμφθη; Εἰ δὲ κακεῖνος ὁ συγγραφεὺς, καὶ γὰρ ἐκείνῳ ἐπέστειλα, καὶ χρόνος εἰς τῶν τ' ἐμῶν γραμμάτων καὶ τοῦ συγγράμματος, ὅτι παρεδεξάμην αὐτὸ τῆς διανοίας, καὶ ἔχω ἐν ἑμαυτῷ ἐκεῖνο τὸ φρόνημα, τίς ἡ ἀπόδειξις;

5. Ἐρώτησον σεαυτὸν· ποσάκις ἡμᾶς ἐπεσκέψω ἐπὶ τῆς μονῆς τῆς ἐπὶ τῷ Ἰριδι ποταμῷ, ὅτε δὲ συμπαρῆν μοι ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφός Γρηγόριος, τὸν αὐτὸν μοι τοῦ βίου σκοπὸν διανύων; Εἰ ἤκουσάς (98) τι τοιοῦτου; ἢ ἔλαβες ἔμφασιν μνηρᾶν ἢ μερίζονα; Πόσας δὲ ἡμέρας ἐπὶ τῆς ἀντιπέρας (99) κώμης, παρὰ τῆς μητρὸς μου, ἔνθα ὡς φίλοι (1) μετ' ἀλλήλων διάγοντες, καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ λόγων

(96) Τάληθές. Med. et Coisl. primus τάληθῆ.

(97) Σύνταγμα. Coisl. primus σύγγραμμα.

(98) Εἰ ἤκουσας. Ita sex codices mss. Editi ἢ ἤκουσας.

(99) Ἀντιπέραν. Harl., Coisl. primus et Reg. primus ἀντιπέρα.

(1) Ἐνθα ὡς φίλοι. Pro his vocibus legitur in Harl. ἐν Θεῷ φίλη, *charæ in Deo matrî*. Paulo post idem codex cum alio συγγενές τούτων.

κινουμένων ἡμῖν ; Εἰ εὐρέθημέν τι συγγενές ἔχοντες ἐν τῇ διανοίᾳ ; Ὅτε δὲ τὸν μακάριον Σιλουανὸν κατὰ ταυτὸν ἐπεσκεπτόμεθα, οὐχ ἡ ὁδὸς ἡμῖν τοὺς περὶ τούτων εἶχε λόγους ; Ἐπὶ δὲ τῆς Εὐσινόης, ὅτε μετὰ πλείονων ἐπισκοπῶν μέλλοντες ὁρμᾶν ἐπὶ Λάμφακον, προσεκαλέσασθέ με, οὐ περὶ πίστεως ἦσαν οἱ λόγοι ; Οὐχὶ δὲ πάντα τὸν χρόνον οἱ σοὶ ταχυγράφοι παρήσαν ἐμοὶ ὑπαγορεύοντι τὰ πρὸς τὴν αἵρεσιν ; οὐ τῶν σῶν μαθητῶν οἱ γνησιώτατοι πάντα μοι τὸν χρόνον παρήσαν (2) ; Οὐ τὰς ἀδελφότητας ἐπισκεπτόμενος, καὶ συνδιανυκτερεύων αὐταῖς ἐν ταῖς προσευχαῖς, λέγων καὶ ἀκούων ἀεὶ τὰ περὶ Θεοῦ ἀφιλονείκως, οὐκ ἀκριβεῖς παρεῖχον τῆς ἐννοίας ἐμαυτοῦ τὰς ἀποδείξεις ; Πῶς οὖν ἡ ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ πείρα ἐλάττων ἐφάνη τῆς οὕτω σαθρᾶς καὶ ἀδρανοῦς ὑπονοίας ; Τίνα δὲ εἶδει πρὸ σου μάρτυρα εἶναι τῆς ἐμῆς διαθέσεως ; Τὰ ἐπὶ Χαλκηδόνος (3) λαληθέντα ἡμῖν περὶ πίστεως, τὰ ἐν Ἡρακλείᾳ πολλάκις, τὰ πρότερον ἐπὶ τῆς Καισαρείας ἐν τῷ προαστείῳ, εἰ μὴ πάντα σύμφωνα παρ' ἡμῶν ; εἰ μὴ πάντα ἀλλήλοις συμβαίνοντα ; ἐκτός τοῦ, ὅπερ εἶπον, ἐκ προκοπῆς τινα αὔξησιν ἐπιθεωρεῖσθαι τοῖς λεγομένοις, ὅπερ οὐχὶ μεταβολὴ ἐστὶν ἐκ τοῦ χείρονος πρὸς τὸ βέλτιον, ἀλλὰ συμπλήρωσις τοῦ λείποντος κατὰ τὴν προσθήκην τῆς γνώσεως. Πῶς δὲ κάκεινο οὐκ ἐνθυμῆ, ὅτι πατὴρ οὐ λήψεται ἁμαρτίαν παιδός, οὐδὲ υἱὸς λήψεται ἁμαρτίαν πατρὸς, ἕκαστος δὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἁμαρτίᾳ ἀποθανεῖται ; Ἐμοὶ δὲ οὔτε πατὴρ ὁ παρὰ σοὶ διαβαλλόμενος, οὐθ' υἱός. Οὔτε γὰρ διδάσκαλός μου γέγονεν, οὔτε μαθητής. Εἰ δὲ δεῖ τὰς τῶν γεννησάντων ἁμαρτίας ἐγκλήματα τοῖς τέκνοις γίνεσθαι, πολὺ δικαιότερον τὰ Ἀρείου κατὰ τῶν (4) μαθητῶν αὐτοῦ γίνεσθαι· καὶ εἴ τις Ἀέτιον ἐγέννησε τὸν αἵρετικόν, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ πατρὸς ἀναβαίνειν τοῦ παιδός τὰ ἐγκλήματα. Εἰ δ' οὐ δίκαιον ἐπ' ἐκείνοις ἐγκαλεῖσθαι τινα, πολλῶ δὴ πού δικαιότερον ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς μηδὲν ἡμῖν προσήκουσι μὴ ὑπέχειν εὐθύνας (5), εἴ γε καὶ ἡμαρτον ὅλως, εἴ τι καὶ γέγραπται αὐτοῖς ἄξιον κατακρίσεως. Συγγνώμη γὰρ μοι ἀπιστοῦντι ταῖς κατ' αὐτῶν λεγομένοις, ἐπειδὴ ἡ κατ' ἐμοῦ πείρα τὸ πρὸς συκοφαντίαν εὐκόλου τῶν κατηγορούντων συνίστησι.

6. Καὶ γὰρ εἰ μὲν ἀπατηθέντες, καὶ νομίσαντες ἐμὲ κοινωνόν εἶναι τῆς γνώμης τῶν συγγραψάντων ἐκεῖνα τὰ Σαβελλίου ῥήματα, ἅπερ αὐτοὶ περιφέρουσιν, ἐπὶ τὴν κατ' ἐμοῦ διαβολὴν ἤλθον, οὐδ' οὕτω μὲν ἦσαν συγγνώμης ἄξιοι, πρὸ ἐναργῶν ἀποδείξεων εὐθύς ταῖς βλασφημίαις βάλλοντες καὶ τιτρώσκοντες

³² Ezech. xviii, 20.

(2) Παρήσαν. Ita tres codices. Editi συνῆσαν. Ibidem codex Harlæanus τὰς ἀδελφότητας ἐπιπορευόμενος, cum fraternitates percurrerem. Interdum hac voce designatur Ecclesiæ, velut in epist. 226, ubi Eustathius dicitur suas adversus Eudoxium litteras ad omnes fraternitates misisse. Interdum etiam monasterium vocatur fraternitas, ut in epist. 257. Monasteria, quibus præerat Eustathius, vel saltem quibuscum amicitia conjunctus erat, hoc loco indicari crediderim. Id enim probant et noctes in precibus traductæ et mutua de rebus divinis colloquia. Non dicit Basilius se una

atque et interdum colloquia habebamus inter nos? Num quidpiam affine in animo habere deprehensimus? Quando vero beatum Silvanum simul visitabamus, nonne iter nobis de his rebus sermones habuit? Eusinoe itidem, quando una cum pluribus episcopis Lampsacum profecturi, me accersivistis, nonne de fide erant sermones? Nonne omni tempore notarii tui mihi aderant adversus hæresim dictanti? nonne charissimi tui discipuli mecum omni tempore fuerunt? Quid, cum fraternitates inviserem, **340** unaque cum illis in precationibus pernoctarem, disserens et audiens semper de Deo sine contentione, an non accurata exhibui sententiæ meæ argumenta? Quomodo ergo tanti temporis experientia minor esse visa est putrida adeo ac infirma suspicione? Quem autem de priorem ac potiozem animi mei testem esse oportebat? Quæ Chalcedone de fide a nobis dicta sunt, quæ sæpe numero Heracleæ, quæ prius in Cæsareæ suburbio, an non ex nostra parte consona sunt omnia? an non omnia inter se consentiunt? nisi quod incrementi, ut dixi, aliquid ex profectu conspicitur in sermonibus: quod immutatio non est ex deteriore in melius, sed eorum quæ deerant complementum ex scientiæ accessione ³². Quomodo autem illud etiam non cogitas, patrem non accepturum peccatum filii, neque filium peccatum patris accepturum; sed in suo quemque peccato moriturum? Mihi autem neque pater est is qui apud te male audit, neque filius. Neque enim magister meus fuit, neque discipulus. Quod si oportet parentum peccata filiis crimina fieri, multo æquius ut quæ sunt Arii, in ejus discipulos vertantur, et si quis Aetium genuit hæreticum, in caput parentis resiliant filii criminationes. Sin autem injustum est propter illa quempiam culpari, multo profecto justius est, ut ob eos qui ad nos non pertinent, in judicium non vocemur, si tamen peccaverunt omnino, si quid ab ipsis scriptum est condemnatione dignum. Venia enim mihi danda non credenti quæ adversus illos dicuntur; siquidem mea ipsius experientia quanta sit ad calumniam proclivitas accusatorum declarat.

6. Nam etiamsi decepti, meque existimantes consortem esse sententiæ eorum, qui conscripserunt illa Sabellii verba, quæ ab ipsis circumferuntur, ad accusandum me venissent; ne sic quidem venia digni essent, quod ante manifesta iudicia, protinus maledictis figant ac vulnerent homi-

cum Eustathio hæc monasteria invisisse; sed fidem suam ex his, quæ illic disseruit, exploratam Eustathio esse debuisse: quod argumento est monachos illos Eustathio subjectos fuisse; vel saltem amicos et familiares.

(3) Χαλκηδόνος. Coisl. secundus et Reg. secundus Χαλκηδόνος. Mox Harlæanus τὰ ἔτι πρότερον.

(4) Κατὰ τῶν. Ita sex mss. Editi τὰ τῶν. Codex Harlæanus κατὰ τῶν.

(5) Ὑπέχειν εὐθύνας. Harlæanus codex hanc nobis suppeditavit lectionem. Legitur enim in aliis codicibus mss. et editis λόγων ἔχειν εὐθύνας.

nes, nullius injuriæ reos, ne dicam, arcissima A
amicitia conjunctos; tum quia qui falsas in seipsis
habent suspiciones, id argumento est, eos a Spi-
ritu sancto non duci. Multa enim animo volvenda,
multæ noctes ducendæ sunt insomnes, multisque
cum lacrymis a Deo veritas exquirenda est ei, qui
se ab amicitia fratris abscindere meditatur. Nam
si mundi hujus judices, quando facinorosum quem-
piam morti addicturi sunt, remonent vela, et peri-
tissimos **341** quosque ad rei propositæ considera-
tionem advocant, ac multum temporis insumunt,
nunc quidem legis austeritatem intuentes, nunc
vero naturæ communitatem reverentes, ac dum
multum ingemiscunt, et necessitatem deplorant,
indiciū omnibus faciunt invitos se legi servire,
neque ex libidine sua sententiam ferre damnan- B
tem; quanto rem majore diligentia ac sollicitudine
et cum pluribus deliberatione dignam existimare
debet, qui se a fratrum amicitia longo tempore
confirmata abrumpere meditatur? At una epistola
eaque ambigua. Neque enim dixerint ex subscri-
ptionis signis eam sibi cognitam esse, qui profecto
non eam quæ primo scripta est, sed exemplum in
manus acceperunt. Ex epistola igitur una, eaque
vetusta. Anni enim sunt hactenus viginti, ex quo

(6) Τους μηδὲν ἀδικήσαντας. Hanc quoque lectio-
nem codici Harlæano acceptam referimus. Editi
τοὺς μηδὲ αὐτοῖς συνδιατρίψαντας. Sex mss. codices
τοὺς μηδὲν συνδιατρίψαντας, qui nunquam eorum
consuetudine usi sunt. Nemo non videt quantum
repugnet hæc scriptura historiæ S. Basilii ac nomi-
natim pluribus locis hujus epistolæ, ex quibus pat- C
tet Basilium eum Eustathio ejusque discipulis ar-
ctissima conjunctum amicitia fuisse; nedum se
eorum consuetudinem usum neget.

(7) Πολλά γάρ. Voculam, quæ deerat in editis, de-
sumpsimus ex codice Harlæano, ac omnino neces-
saria videtur ad orationis juncturam.

(8) Ἀφέλκονται. Ita codex Harlæanus. Alii codices
mss. et editi ἐφέλκονται. Valesius in notis ad cap. 2.
libri xviii Am. Marcellini, et Gothofredus comment.
in lib. 1 *Cod. Theod.*, pag. 42, hoc Basilii testimo-
nio utuntur, ut probent in gravioribus causis velum
obtendi et contrahi solitum fuisse, ut judices atten-
tius deliberarent, plebe non obstrepente. Sed tamen
contrariam prorsus in sententiam Basilii verba vi-
dentur accipi debere. Nam illud ἀφέλκονται non
idem sonat ac *obducunt vela*, sed idem potius ac
retrahunt et remonent. Deinde vero quod addit
Basilius πάνδημοι πᾶσι γίνονται, iudicium designat
in clarissima luce et omnium oculis expositum. D
Quare etiamsi legeremus ἐφέλκονται, nequaquam
vertendum esset, *vela obducunt*, sed potius *con-
trahunt*, ut judices ab omnibus videantur. Atque
eo sensu usurpatur illa vox apud Joannem Chry-
sostomum hom. 56 in *Matth.* ubi sic legitur: Ἐπί
τοῖς δικασταῖς, ὅταν δημοσίᾳ κρίνωσι, τὰ παραπετάσμα-
τα συνελκύσαντες οἱ παρεστῶτες πᾶσιν αὐτοὺς δεικνύουσι.
*Cum publice sententiam judices prolaturi sunt,
velamina statores contrahunt ut ab omnibus vi-
deantur*. Sic etiam ait Basilus, homil. in *psalm.*
xxxii, p. 140, num. 8, ut Deus videat quæ ab homi-
nibus fiunt, non portas aperiri, non vela contrahi,
οὐ παραπετάσματα συνάγονται. Ipse Gothofredus vi-
detur erratum suum agnovisse; nam in observa-
tionibus ad librum xiii, tit. 9, leg. 6, in qua de-
cernitur *ut de submersis navibus levato velo justæ
causæ cognoscantur*, ex his Basilii verbis repetit

τοὺς μηδὲν ἀδικήσαντας (6) · ἵνα μὴ εἶπω, ὅτι καὶ
τοὺς εἰς τὴν ἄκραν αὐτοῖς φιλίαν συνδεδεμένους ·
καὶ ὅτι ἀπόδειξις τοῦ μὴ Πνεύματι ἄγεσθαι ἀγίῳ τὸ
ψευδεῖς ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τὰς ὑπολήψεις. Πολλά
γάρ (7) δεῖ μεριμνῆσαι καὶ πολλὰς ἀγρύπνουσ νύκτας
διενεγκεῖν, καὶ μετὰ πολλῶν δακρύων ἐκζητῆσαι
παρὰ Θεοῦ τὴν ἀλήθειαν, τὸν μέλλοντα φιλίας ἀδελ-
φοῦ διατέμνεσθαι. Εἰ γὰρ οἱ τοῦ κόσμου τούτου
ἄρχοντες, ὅταν τινὰ τῶν κακούργων θανάτῳ κατα-
δικάζειν μέλλωσιν, ἀφέλκονται (8) τὰ παραπετά-
σματα, καλοῦσι δὲ τοὺς ἐμπειροτάτους πρὸς τὴν
ὑπὲρ τῶν προκειμένων σκέψιν, καὶ πολὺν ἐνσχολιά-
ζουσι χρόνον, νῦν μὲν τοῦ νόμου τὸ αὐστηρὸν ὀρώ-
ντες, νῦν δὲ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως δυσωπούμενοι,
καὶ πολλὰ στενάξαντες (9) καὶ τὴν ἀνάγκην ἀπολο-
φυρόμενοι, πάνδημοι (10) πᾶσι γίνονται πρὸς ἀνάγκην
(11) ὑπηρετοῦντες τῷ νόμῳ, οὐ κατ' οἰκίαν
ἡδονὴν ἐπάγοντες τὴν κατάκρισιν · πόσῳ χρὴ πλείο-
νος σπουδῆς ἀξίον ἡγεῖσθαι καὶ μερίμνης καὶ τῆς
μετὰ πλείονων βουλῆς τὸν μέλλοντα φιλίας ἀδελφῶν
ἀπορρήγνυσθαι, τῆς ἐν πολλῷ χρόνῳ βεβαιωθείσης;
Ἄλλὰ μία ἐπιστολή, καὶ αὕτη ἀμφίβολος. Οὐδὲ γὰρ
ὅν εἶποιεν (12) ἐκ τῶν τῆς ὑπογραφῆς συμβόλων
αὐτὴν ἐπεγνωκέναι, οἱ γε οὐχὶ τὴν πρώτως γραφεῖ-
σαν, ἀλλὰ τὴν μεταγραφείσαν εἰς χεῖρας ἔλαβον.

exemplum iudicii patente velo peracti.

(9) Στενάξαντες. Ait auctor *Constitutionem apo-
stolicarum*, l. ii, c. 52, iudicem, cum sententiam
capitalem laturus est, sublatis ad cælum mani-
bus, contestari insontem se esse humani san-
guinis: Ὅρον καὶ ψῆφον θανάτου ὁ μέλλων ἐκφέρειν
κατ' αὐτοῦ, πρὸς τὸν ἥλιον ἐπάρας τὰς χεῖρας, διαμαρτύ-
ρεται ἀθῶος ὑπάρχειν τοῦ αἵματος τοῦ ἀνθρώπου.

(10) Πάνδημοι. Quamvis satis commode legatur
in editis δηλοῖ, præferendæ tamen fuit sex codi-
cum mss. auctoritas, nempe Harl., Med., Coisl.
utriusque Vaticani et Regii secundi, in quibus
est πάνδημοι. Illud autem observandum est, non
loqui Basilium de omnibus iudiciis, sed de iis
qui suam æquitatem omnibus notam esse et tes-
tatam volebant. Sic Gregorius Nazianzenus lau-
dat Candidianum in epistola 194, quod *sub clara
luce*, ὑπὸ λαμπρῶ τῷ φωτί controversias dirimat.
Julianus, teste Ammiano lib. xviii, cap. 1: *Nu-
merium Narconensis paulo ante rectorem, accu-
satum ut furem, inusitato censorio vigore pro
tribunali palam admissis volentibus audiebat*.
Multa alia occurrunt ejusmodi exempla, quæcum
referri soleant ut insignia quædam æquitatis spe-
cimina, argumento sunt, nec legem fuisse, nec
omnium iudicium morem, ut velum expanderetur.
Conjux Galli Cæsaris non audebat secretarium
ingredi, sed exsertabat aurem subinde per au-
læum, ut ait Ammianus lib. xiv, c. 9. In *Constitu-
tionibus apost.* lib. ii, cap. 52, proponitur judi-
cibus ecclesiasticis exemplum iudicium sæcula-
rium, qui reum non statim ad supplicium mit-
tunt, sed pluribus diebus cum multa consulta-
tione et interjecto velo inquirunt de crimine,
μετὰ συμβουλίου πολλοῦ καὶ παραπετάσματος μέσου.
In codice Theodosiano nulla alia lex præscribit,
ut levato velo causæ cognoscantur, præter eam,
quam ab Honorio de submersis navibus latam
modo citavimus.

(11) Πρὸς ἀνάγκην. Desunt hæc verba in Med.,
Coisl. primo et Reg. secundo.

(12) Εἶποιεν... οἱ γε... ἔλαβον. Ita codex Harl.
Tres alii εἶποις... ὅς γε... ἔλαβες.

Ἐξ ἐνός τοίνυν γράμματος, καὶ τούτου παλαιού. Α Ἐἴκοσι γὰρ ἔτη ἐστὶν εἰς τὸν νῦν χρόνον ἀφ' οὗ γεγραπταί τι πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον. Ἐν δὲ τῇ μεταξὺ τούτῳ χρόνῳ οὐδένα τοιοῦτον ἔχω μάρτυρα τῆς ἐμαυτοῦ προαιρέσεως καὶ τοῦ βίου, ὡς τοὺς νῦν ἐφροστώτας μοι κατηγοροῦς.

7. Ἄλλ' οὐ γὰρ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ χωρισμοῦ αἰτία, ἑτέρα δὲ ἐστὶ τῆς διαστάσεως ἢ ὑπόθεσις, ἣν ἐγὼ λέγειν αἰσχύνομαι, κὰν ἐσίγησα (13) δὲ πάντα τὸν χρόνον, εἰ μὴ τὰ νῦν πεπραγμένα ἀναγκαῖαν μοι καθίστη διὰ τὸ τῶν πολλῶν λυσιτελῆς τῆς ὄλης αὐτῶν προαιρέσεως τὴν φανέρωσιν. Ἐνόμισαν οἱ χρηστοὶ ἐμπόδιον αὐτοῖς εἶναι πρὸς τὴν τῆς δυναστείας ἀνάληψιν τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν. Καὶ ἐπειδὴ ὑπογραφῇ τινι πίστεως προσλήφθησαν, ἣν ἡμεῖς αὐτοῖς προετείναμεν, οὐκ αὐτοὶ ἀπιστοῦντες αὐτῶν τῷ B φρονήματι (ὁμολογῶ γὰρ), ἀλλὰ τὰς ἐπ' αὐτοῖς ὑπονοίας, ἃς οἱ πολλοὶ τῶν ὁμοφύχων ἡμῶν ἀδελφῶν εἶχον, θεραπεῦσαι βουλόμενοι, ἵνα μηδὲν ἐν τῆς ὁμολογίας ἐκείνης δοξῆ αὐτοῖς ἐμπόδιον ἀπαντᾶν, πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν νῦν κρατούντων (14) παραδεχθῆναι, ἀπέειπαν τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν· καὶ ὑπόθεσις τῆς ἀπορρήξεως τὸ γράμμα τοῦτο ἐπενοήθη. Σημεῖον δὲ τῶν λεγομένων ἐναργέστατον, ὅτι, ἀποκηρύξαντες (15) ἡμᾶς, καὶ συνθέντες τὰς μέμφεις ἃς ἠβούλοντο καθ' ἡμῶν, πρὶν ἡμῖν ἀποστεῖλαι, τὰ γράμματα περιέπεμπον πανταχοῦ. Ἐπτὰ γὰρ πρότερον ἡμέραις τοῦ εἰς τὰς ἐμὰς ἀφικέσθαι χεῖρας παρ' ἄλλοις (16) ἐφάνη ἡ ἐπιστολὴ· οἱ, ἐξ ἐτέρων διαδεξάμενοι, ἑτέροις ἐμελλον παραπέμπειν. Οὕτω γὰρ ἐπενόησαν ἐνᾷ ἐνὶ παραδιδόναι, ἵνα ταχεῖα αὐτοῖς (17) κατὰ πᾶσαν τὴν χώραν γένηται ἡ διάδοσις. C Καὶ ταῦτ' ἐλέγετο μὲν ἔτι τότε παρὰ τῶν σαφέστατα ἡμῖν τὰ ἐκείνων ἐξαγγελλόντων. Ἐκρίναμεν δὲ σιωπᾶν, ἕως ἂν ὁ ἀποκαλύπτων τὰ βαθέα σαφεστάτοις καὶ ἀναντιρρήτοις ἐλέγχοις δημοσιεύσῃ τὰ κατ' αὐτούς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΔ'.

Exponit astutiam Eustathii, qui epistolæ conviciis in Basilium refertæ hæretica verba subjecerat, tacito auctoris nomine, ut ipse Basilus auctor esse videretur. Objectam sibi communionem cum Apollinario refellit, suamque sententiam declarat, cum omnibus notam esse ac ipsi etiam Eustathio; tum facile perspicari posse ex ipsa illa fide, cui Eustathius subscripsisse se dolebat, nec tamen dolorem suum palam testari audebat, quamvis revera ab hac fide discessisset, et aliam omnino contrariam Gelasio tradidisset.

Γενεθλίῳ πρεσβυτέρῳ.

1. Ἐδεξάμην τὰ γράμματα τῆς σῆς εὐλαβείας (18) D καὶ ἐπήνεσα τὴν προσηγορίαν ἣν εὐστόχως ὠνόμασας τὸ βιβλίον τὸ ὑπ' αὐτῶν συγγεγραμμένον, προσηγο-

(13) Κὰν ἐσίγησα. Ita Harl. Editi καὶ ἐσίγησα. Paulo post Coisl. primus et Med. cum duobus aliis ἀναγκαῖόν μοι. Mox editi Νομίζουσι γὰρ. Med., Coisl. uterque et Regius primus νομιζέτωσαν. Regius secundus νομιζέτω σε. Harlæanus codex ut in textu.

(14) Τῶν νῦν κρατούντων. Sæpe Basilus hac voce imperatorem designat, ut observavimus in notis ad epistolam 66. Sed non dubium est quin Euzoius hoc loco designetur. Nam veram dissensionis causam hanc affert Basilus in epistola 226, n. 3, quod Eustathius existimaret, tum demum se Euzoio probatum iri, si se a Basilio abalienasset.

(15) Ἀποκηρύξαντες. Nulla fere Basilii epistola

aliquid ad virum illum scriptum est. Interjecto autem illo tempore talem sententiæ meæ ac vitæ testem habeo neminem, quales qui nunc in me invehuntur accusatores.

7. At enim epistola separationis causa non est, verum alia est disjunctionis ratio, quam equidem referre verecundor, ac semper siluisssem, nisi ea quæ nunc gesta sunt, necessitatem mihi attulissent totius eorum consilii ob multorum utilitatem oculis exponendi. Existimarunt boni viri impedimento sibi esse ad recuperationem potestatis communionem nostram. Et quia fidei quadam subscriptione præoccupati sunt, quam nos ipsis proposueramus, non quod ipsi illorum sententiæ diffideremus (fateor enim), sed quod suspiciones, quas de illis multi ex unanimis nostris fratribus habebant, sanare vellemus; ne quid ex illa confessione videatur ipsis impedimenti occurrere, quominus ab iis qui nunc dominantur, suscipiantur, communionem nobis renuntiarunt; ac materia disjunctionis, hæc epistola excogitata est. Indicium autem eorum, quæ dico, manifestissimum est, quod cum proscripsissent nos, et querelas, ut ipsis libebat, contra nos finxissent, antequam ad nos litteras mitterent, eas quoquoversum sparserint. Septem namque dies priusquam in nostras manus perveniret, visa est illorum epistola apud alios, 342 qui eam ab aliis acceptam ad alios missuri erant. Ita enim statuerant ipsam ab altero alteri tradi, ut celeriter in universam regionem distribueretur. Atque hæc dicebantur quidem jam tum ab iis, qui illorum agendi rationem manifestissime nobis annuntiarunt. Censuimus tamen silendum esse, donec qui arcana revelat, clarissimis atque evidentissimis argumentis consilia ipsorum proderet.

EPISTOLA CCXXIV*

Genethlio presbytero.

1. Accepi litteras pietatis tuæ, et laudavi appellationem, qua apte nominasti scriptum ab illis libellum, cum libellum repudii appellasti. Quem qui-

mendosior in codicibus manu exaratis. Sed Harlæanus codex, ut multa alia, ita hoc quoque in loco sanavit quod prave in editis et aliis codicibus mss. legebatur ἀποστήσαντες ἡμᾶς.

(16) Παρ' ἄλλοις. Hæc addita ex cod. Harl.

(17) Αὐτοῖς. Legitur αὐτῆς. in quatuor codicibus mss. nempe Vat., Regio utroque et Coisl. secundo. Atque hæc quidem scriptura satis commoda videri possit; sed tamen vulgatam prætulimus, quæ et sua sponte melior videtur, et melioris notæ codicum auctoritate nititur.

(18) Τῆς σῆς εὐλαβείας. Sic mss. tres vetustissimi. Editi τῆς εὐλαβείας σου.

* Alias CCCXLV. Scripta anno 375.

dem qui scripsere, quam sibi paraverint pro eo defensionem apud Christi tribunal, quod decipi non potest, intelligere non possum. Nam accusationem in me proferentes, meque perstringentes vehementer; narrantes quæ volebant, non quæ veritati consona; plurimam præ se humilitatem ferentes, mihi superbiæ tumorem affingentes, quod eos, qui missi ab ipsis fuerant, non excepissem, falsa omnia, aut saltem pleraque ne periculose loquar; tanquam hominibus, et non Deo suadentes, quærentesque placere hominibus, et non Deo, apud quem nihil veritate pretiosius, ita conscripserunt. Deinde scriptis in nos litteris hæretica verba subjecerunt, celato impietatis auctore, ut multi ac simpliciores ex præmissa in nos accusatione nostra esse crederent, quæ subjuncta fuerant; propterea quod, qui nos artificiose calumniantur, prætermisissent nomen parentis pravorum dogmatum, ac simplicioribus suspicandum reliquissent, nos esse qui hæc aut excogitavimus sut scripsimus. Itaque cum hæc vobis explorata sint, adhortor ut nec ipsi turbemini, et vacillantium perturbationem sedetis; quanquam non ignoro defensionem meam non facile admissum iri, eo quod nefaria maledicta, a personis auctoritate pollentibus in nos effusa, aures præoccupaverint.

2. Quod autem nostra non sunt, quæ ut nostra circumferuntur, arbitror equidem, etsi furor in me conceptus omnino rationi eorum tenebras ofundit, quominus quid utile sit videant, **343** tamen si a vobis ipsis interrogentur, nequaquam fore ut ita percalleant et obdurescant, ut audeant mendacium eloqui suo ipsorum ore, ac mea esse scripta illa dicere. Quod si mea non sunt, cur condemnor ob aliena? Sed dicturi sunt communicatorem Apollinarii me esse, ac ejusmodi dogmatum pravitatem animo amplecti. Reposcantur ab eis argumenta. Nam si cor humanum scrutari sciunt, hoc ipsum profiteantur, et vos agnoscite verum ab illis in omnibus dici. Sin autem ex rebus apertis et ante omnium oculos positis meam arguunt communionem, ostendant aut canonicas litteras a me ad ipsum missas, aut ab illo ad me, aut cleri-

(19) Ἀπὸ τῆς ἀγάπης ἡμῶν ἀποστῆναι. Hæc verba perincommode hoc loco posita sunt, nec apte coherent cum his quæ præcedunt. Si quis autem diligentius attendat, facile perspiciet his verbis rationem afferri, cur libellus ab Eustathio compositus, libellus repudii vocatus sit, nempe quia per hunc libellum a charitate Basilii decesserat, sive, ut verbum verbo reddam, a discedendo a charitate Basilii. Quare non difficilis conjectura est hanc observationem sive explicationem libelli repudii, non ab ipso Basilio, quem minime decuisset in re tam manifesta, sed ab alio appositam fuisse, idque ad marginem, unde postea in contextum irrepsit.

(20) Οὐχ οἷα. Sic Harl. et Coisl. primus cum Regio secundo. Editi οὐχ ἄ. Habet etiam antea Harlæanus οἷα ἐβούλοντο.

(21) Ὡς μὴ δεξαμένοις. Harl. et Med. ὡς μὴ δεξαμένων. Ἀὐτῶν. Deest in Regio utroque et Coisl.

Ἀρεύσας βιβλίον ἀποστασίου. Ὅπερ οἱ συγγράψαντες (ἀπὸ τῆς ἀγάπης ἡμῶν ἀποστῆναι [19]) τίνα ἡυτρεπίσαν τὴν ἀπολογία ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀπαρалоγίστου βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἐννοεῖν οὐκ ἔχω. Προθέντες γὰρ ἡμέτεραν κατηγορίαν, καὶ σφοδρῶς ἡμῶν καταδραμόντες, καὶ διτηγησάμενοι ἅ ἐβούλοντο, οὐχ οἷα (20) ἢ ἀλήθεια ἔχει, σχηματισάμενοι ἐαυτῶν πολλὴν ταπεινώσιν, καὶ ἡμῖν περιθέντες ὑπερηφανίας ὄγκον, ὡς μὴ δεξαμένοις (21) τοὺς παρ' αὐτῶν ἀποσταλέντας, πάντα ψευδῆ, ἢ τὰ γε πλεῖστα αὐτῶν (22), ἵνα μὴ ἐπικινδύνως φθέγγωμαι, ὡς ἀνθρώπους πείθοντες, καὶ οὐχὶ Θεόν, καὶ ζητοῦντες ἀνθρώποις ἀρεῖσαι, καὶ οὐχὶ Θεῷ, παρ' ᾧ οὐδέν ἐστιν ἀληθείας προτιμότερον, οὕτω συνέγραψαν. Εἶτα ἐκεῖνοι τοῖς καθ' ἡμῶν γράμμασιν ὑπέταξαν ῥήματα αἰρετικά, τὸν συγγραφέα τῆς ἀσεβείας ἀποκρυψάμενοι (23), ἵν' οἱ πολλοὶ καὶ ἀπλοῦστεροὶ ἐκ τῆς προτεταγμένης ἡμῶν κατηγορίας ἡμέτερα εἶναι νομίσωσι τὰ συνημμένα, διὰ τὸ παρὰ τῶν τεχνικῶς ἡμᾶς διαβαλλόντων σιωπηθῆναι μὲν τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τῶν πονηρῶν δογμάτων, καταλειφθῆναι δὲ τῇ ὑπονοίᾳ τῶν ἀκραιτέρων τὸ ἡμᾶς εἶναι τοὺς ταῦτα ἢ ἐνθυμηθέντας ἢ γράψαντας. Ταῦτα οὖν γινώσκοντας ἡμᾶς (24) παρακαλοῦμεν αὐτοὺς τε μὴ ταρασσέσθαι, καὶ τῶν σαλευομένων τοὺς θορυβοὺς κατασιγάξαι· εἰ καὶ ὅτι οἶδαμεν δυσπαράδεκτον ἡμῶν οὔσαν τὴν ἀπολογία ἡμῶν τὰς πονηρὰς βλασφημίας.

2. Ἐπεὶ μὲν οὖν τοῦ, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἡμέτερα τὰ ὡς ἡμέτερα περιφερόμενα, νομίζω, εἰ καὶ πάνυ ὁ καθ' ἡμῶν θυμὸς ἐπισκοτεῖ τοῖς λογισμοῖς αὐτῶν πρὸς τὸ συνορᾶν τὸ συμφέρον, ὅμως ἐὰν ἐρωτηθῶσι παρ' ἡμῶν αὐτῶν, μὴ ἂν αὐτοὺς εἰς τοσοῦτον ἐλθεῖν σκληρότητος, ὥστε τολμησαὶ φθέγγασθαι τῷ ἰδίῳ στόματι τὸ ψεῦδος, καὶ εἰπεῖν, ὅτι ἐμὰ ἐστὶ τὰ συντάγματα. Εἰ δ' οὐκ ἐμὰ, διὰ τί κρίνομαι ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων (25); Ἀλλ' ἐροῦσιν, ὅτι κοινῶς Ἀπολλιναρίου (26) ἐγὼ, καὶ τῶν τοιούτων δογμάτων τὴν διαστροφὴν ἔχων ἐν ἑαυτῷ. Ἀπαιτηθήτωσαν τὰς ἀποδείξεις. Εἰ μὲν γὰρ καρδίαν ἀνθρώπου διερευνᾶν ἴσασιν, τοῦτο ὁμολογησάτωσαν· καὶ γνωρίσατε αὐτῶν τὴν περὶ πάντα ἀλήθειαν· εἰ δὲ ἐκ τῶν φαινομένων καὶ πᾶσι προδήλων ἐλέγχουσί μου τὴν κοινῶν, δεξάτωσαν ἢ κανονικὰ (27) γράμματα παρ' ἐμοῦ πρὸς αὐτὸν διαπεμπόμενα, ἢ παρ' ἐκείνου πρὸς

secundo.

(23) Ἀποκρυψάμενοι. Coisl. primus et Harl. ἐπικρυψάμενοι. Paulo post editi ex τῆς προγεγραμμένης. Tres vetustissimi codices ut in textu.

(24) Ἡμᾶς. Hanc vocem addidimus ex sex mss.

(25) Ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων. Med. et Coisl. primus ὑπὸ τῶν, etc.

(26) Ἀπολλιναρίου. Ita scriptum in nostris mss. quinque, Harl., Med., Coisl. utroque et Reg. secundo. Editi Ἀπολλιναρίου.

(27) Κανονικὰ. Ita Harl., Med. et Coisl. uterque Regius secundus et Paris. Editi habent κοινῶν, litteras communionis. Consentit cum nostris mss. codicibus concilii Antiocheni canon octavus, qui vetat, ne presbyteri, qui sunt in pagis, dent canonicas epistolas, μηδὲ πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ταῖς χώραις κανονικὰς ἐπιστολάς διδόναι. Vide notas in epist. 129.

ἐμέ· ἢ τῶν κληρικῶν τὰς πρὸς ἡμᾶς ἐπιμιξίας, ἢ εἴ
 τινα (28) αὐτῶν εἰς κοινωνίαν εὐχῆς ἐδεξάμεθα ποτε·
 εἰ δὲ ἐπιστολὴν προφέρουσι τὴν λοιπὸν πρὸς κεί τῶν
 γραφείσαν αὐτῶ, παρὰ λαϊκοῦ πρὸς λαϊκόν· καὶ
 οὐδὲ ταύτην ὡς γέγραπται παρ' ἐμοῦ, ἀλλὰ μετα-
 ποιηθεῖσαν, ὑπὸ τίνων δὲ, ὁ Θεὸς οἶδε· γνωρίσατε
 αὐτόθεν τὴν ἀδικίαν, ὅτι οὐδεὶς ἐν ἐπισκοπῇ ὧν
 ἐγκαλεῖται, εἴ τι κατὰ ἀδιαφορίαν ἐν τῷ λαϊκῷ βίῳ
 ἀπαρτηρήτως ἔγραψε· καὶ τοῦτο μηδὲ περὶ πί-
 στεως, ἀλλὰ φίλῳ γράμμα φιλικὴν ἔχον προσηγο-
 ρίαν. Τάχα δὲ κάκεινοι φαίνονται καὶ Ἑλλησι καὶ
 Ἰουδαίοις γράψαντες, καὶ μὴ ἔχοντες ἔγκλημα. Μέ-
 χρι γὰρ σήμερον οὐδεὶς ἐκρίθη ἐπὶ τοιούτῳ πρά-
 γματι, ἐφ' ᾧ ἡμεῖς καταδικαζόμεθα παρὰ τῶν δι-
 υλιζόντων τοὺς κώνωπας. Ὅτι μὲν οὖν (29) οὕτε ἐγρά-
 ψαμεν ἐκεῖνα, οὕτε συντεθείμεθα αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ
 ἀναθεματίζομεν τοὺς ἔχοντας ἐκεῖνο τὸ πονηρὸν
 φρόνημα, τὸ τῆς συγχύσεως τῶν ὑποστάσεων, ἐν ᾧ
 ἡ ἀσεβηστάτη αἵρεσις τοῦ Σαβελλίου ἀνευεώθη· τοῦτο
 μὲν οὖν γνώριμον τῷ Θεῷ, τῷ τὰς καρδίας γνώσκον-
 τί· γνώριμον δὲ καὶ πάσῃ τῇ ἀδελφότητι, τῇ εἰς πει-
 ραν ἐλθούσῃ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως. Καὶ αὐτοὶ δὲ
 ἐκεῖνοι, οἱ νῦν σφοδροὶ κατήγοροι ἡμῶν, ἐρευνησάτωσαν
 τὸ ἴδιον συνειδῶς, καὶ γνώσονται, ὅτι ἐκ παιδὸς μακρὰν
 ἐγενόμεθα τῶν τοιούτων δογμάτων.

3. Τί δὲ ἐστὶ τὸ ἡμέτερον φρόνημα, εἴ τις ἐπι-
 ζητεῖ, γνώσεται ἀπ' αὐτοῦ τοῦ γραμματίου (30), ἐν
 ᾧ ἡ ὑπογραφή αὐτοῦ (31) ἐστὶν ἰδιόχειρος, ἣν ἐκεῖ-
 νοι βουλόμενοι ἀθετῆσαι, τὴν ἑαυτῶν μεταβολὴν
 κρύπτουσι ἐν τῇ ἡμετέρα συκοφαντίᾳ. Οὐ γὰρ
 μολογοῦσιν, ὅτι μετεμελήθησαν τῷ παρ' ἡμῶν ἐπι-
 δοθέντι αὐτοῖς βιβλίῳ ὑπογράφοντες· ἀλλ' ἡμῖν ἐπι-
 φέρουσι ἐγκλήματα ἀσεβείας, νομίζοντες ἀγνοεῖ-
 σθαι, ὅτι πρόσχημα μὲν αὐτοῖς ἐστὶν ἡ ἀπ' ἡμῶν
 ἀναχώρησις· τῇ δὲ ἀληθείᾳ τῆς πίστεως ἀνακεχω-
 ρηκασιν, ἣν πολλάκις ἐπὶ πολλῶν ἐγγράφως ὁμο-
 λογήσαντες, τὸ τελευταῖον καὶ παρ' ἡμῶν ἐπιδοθεῖ-
 σαν ἐδέξαντο, καὶ ὑπέγραψαν, ἃ πᾶσιν (32) εἴςτιν
 ἀναγινώσκειν, καὶ παρ' αὐτῶν τῶν γραμμάτων δι-
 δάσκεισθαι τὴν ἀλήθειαν. Γνωρίμη δὲ αὐτῶν ἐστὶν ἡ
 προαίρεσις, εἴαν τις μετὰ τὴν ὑπογραφὴν, ἣν ἡμῖν
 ἐπέδωκαν (33), ἀλαγῶ τὴν πίστιν, ἣν Γελασίῳ
 ἐπέδωκαν, καὶ γινῶ πόσον τὸ διάφορον ἐκείνης τῆς
 ὁμολογίας πρὸς ταύτην. Οἱ τοίνυν οὕτως εὐκόλως
 πρὸς τὰ ἐναντία μετατρέπομενοι μὴ τὰ ἀλλότρια
 κάρφῃ διερευνάτωσαν· ἀλλὰ τὴν δοκὸν τὴν ἐν τῷ
 οἰκείῳ ὀφθαλμῷ ἐκβαλλέτωσαν. Ἐντελέστερον δὲ δι'
 ἄλλης ἐπιστολῆς περὶ πάντων καὶ ἀπολογούμεθα καὶ
 διδάσκομεν, ἥτις πληροφρήσει τοὺς τὸ πλέον ἐπι-
 ζητοῦντας. Ὑμεῖς δὲ ἐν τῷ παρόντι ταῦτα ἡμῶν

A corum nobiscum commercia, aut quempiam eo-
 rum ad precum communionem an unquam admi-
 serim. Quod si epistolam proferunt, cæterum ante
 annos viginti quinque ad ipsum scriptam, a laico
 ad laicum, et ne hanc quidem ut a me scripta est,
 sed adulteratam; a quibus autem, Deus scit; hinc
 manifeste injuriam agnoscite, quod episcopus nul-
 lus accusatur, si quid laicus in re indifferenti mi-
 nus considerate scripserit: idque non de fide quid-
 quam: sed simplex scriptum amicam habens sa-
 lutationem. Forte autem et ipsi comperiuntur et ad
 gentiles et ad Judæos scripsisse, nec crimen sus-
 tinere. Nam ad hunc usque diem nemo de re
 ejusmodi in judicium vocatus est, de qua nos ab
 iis qui culices percolant ³³, condemnatur. Quod
 B igitur neque hæc scripsimus, neque probavimus,
 sed et anathematizamus eos, qui pravam hanc te-
 nent sententiam, hypostaseon confusionem, in
 qua maxime impia hæresis Sabellii renovata est;
 id quidem notum est Deo, qui corda cognoscit;
 notum et fraternitati omni, quæ meæ humilitatis
 periculum fecit. Imo etiam illi ipsi, qui me nunc
 vehementer incusant, suam ipsorum conscientiam
 perscrutentur, ac noscent me a puero longe ab
 ejusmodi dogmatibus remotum fuisse.

3. Quid autem sentiam, si quis requirat, id per-
 spiciet ex illo scripto, cui apposita est eorum pro-
 pria manu subscriptio, quam dum volunt delere,
 mutationi suæ latebras in calumniis nostris quæ-
 runt. Non enim fatentur se pœnitere, quod tradito
 C ipsis a me libello subscripserint: sed mihi inferunt
 crimina impietatis, rati neminem videre, prætextum
 esse ipsorum a me disjunctionem; at revera eos a
 fide defecisse, quam sæpe coram multis scripto
 professi, tandem et a me traditam susceperunt, ac
 iis subscripserunt, quæ omnibus legere licet, et ab
 ipsis scriptis edoceri veritatem. Manifestum autem
 illorum erit propositum, si quis post subscriptio-
 nem, quam nobis **344** dederunt, legat fidem quam
 Gelasio tradidere, et animadvertat quantum hæc
 ab illa confessio differat. Quocirca qui tam facile
 in contraria vertuntur, ne scrutentur alienas festu-
 cas: sed trabem in suo ipsorum oculo hærentem
 ejiciant ³⁴. Cæterum plenius in alia epistola de om-
 nibus respondemus et docemus: quæ quidem plura
 desiderantibus satisfaciet. Vos autem in præsentia
 D acceptis his meis litteris, tristitiam omnem depo-
 nite, et charitatem erga nos confirmate ³⁵, ob quam
 vobis conjungi vehementer ambio. Mœror autem
 mihi maximus et dolor animo insolabilis, si tan-

³³ Matth. xxiii, 24. ³⁴ Matth. vii, 4. ³⁵ II Cor. ii, 8.

(28) Ἡ εἴ τινα. Voculam εἰ addidi ex Harl. et Med. Paulo post editi εἰς κοινωνίαν ἢ εὐχῆν. Tres mss. εἰς κοινωνίας εὐχῆν. Melius Harl. et Coisl. primus, quos in textu secuti sumus.

(29) Ὅτι μὲν οὖν. Ultima vocula addita ex Harl. et Coisl. primo. Ibidem editi συντεθείμεθα. Ibidem duo codices ut in textu.

(30) Γραμματίου. Coisl. uterque, Regius secun-

duo γραμματείου.

(31) Ὑπογραφή αὐτοῦ. Ita tres vetustissimi codices. Editi ὑπογραφή αὐτῶν.

(32) Ἀ πᾶσιν. Ita mss. quinque. Editi ἅς πᾶσιν.

(33) Ἐπέδωκαν. Harl. prima manu et Coisl. primus ἀπέδωκαν. Mox Med. cum tribus aliis Γελασίῳ ἔδωκαν.

tum apud vos potuerint calumniæ, quibus impu-
gnor, ut refrigerent charitatem, nosque ab invicem
abalienent. Valet.

λύπη, καὶ ἀπαραμύθητος ὀδύνη τῆ καρδία ἡμῶν, εἰς τοσοῦτον κατισχύσωσιν ὑμῶν αἱ καθ' ἡμῶν διαβολαί, ὥστε
ψύξει τὴν ἀγάπην, καὶ ἀπαλλοτριωσάτω ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων. Ἐρρώσθη.

EPISTOLA CCXXV*.

*Cum Gregorius Nyssenus jussu Demosthenis ob Philocharis calumnias a militibus comprehensus fu-
gisset, vicarium placare conatur Basilius, eique demonstrat factum Gregorii nec publicæ rei nec
ecclesiasticæ nocere. Si enim de pecuniis agatur, paratos esse pecuniæ sacræ custodes rationem
reddere; si autem de ordinatione, non Gregorii culpam esse, qui invitatus ordinatus est, sed eorum
qui ordinaverunt, quorum proinde necessaria præsentia. Rogat ergo ne se infirmum et senem in
alienam provinciam trahat, et cum episcopis, quibuscum nondum pax composita, convenire cogat.*

Demostheni, aliorum episcoporum nomine.

Plurimas semper gratias habemus Deo et impe-
ratoribus curam nostri gerentibus, quodocunque B
videmus patriæ nostræ gubernacula viro commissa,
primum quidem Christiano, deinde moribus recto,
et accurato legum custodi, secundum quas in hu-
manis rebus vivimus. Sed præcipue adventu tuo
hanc gratiam Deo et dilecto Deo imperatori retuli-
mus. Cum autem sensissemus, nonnullos pacis ini-
micos meditari reverendum tuum tribunal contra
nos commovere, expectavimus dum vocaremur a
tua magnanimitate, ut disceres veritatem a nobis;
si tamen velit summa tua prudentia rerum eccle-
siasticarum sibi vindicare examina. Sed postquam
nos tribunal contempsit, nostrum autem fratrem ac
comministram Gregorium commota tua potestas ob
Philocharis calumnias abripi jussit: ac illè quidem
mandato obtemperavit, (qui enim non obtemperas-
set?) at lateris dolore correptus, ac præterea ob C
frigus, quod collegit, consueta infirmitate renum ei
superveniente, coactus est, inexorabilibus militibus
eum detinentibus, corporis curandi causa, et le-
niendorum intolerabilium dolorum, in quietum
345 aliquem locum transferri: ea de causa veni-
mus omnes amplitudini tuæ supplices, ut ne tibi
occursus dilatus indignationem moveat. Nam nec
publicæ res pejus se habuerunt ex nostra dilatione,
neque inde ecclesiasticæ quidquam detrimenti
acceperunt. Quod si de pecuniis quasi essent dis-
sipatæ, agitur; ibi sunt pecuniarum sacrarum cu-
stodes, rationes his qui voluerint parati reddere, et

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΕ'.

Δημοσθένει, ὡς ἀπὸ τοῦ κοινοῦ (35).

Πολλὴν χάριν ἔχομεν ἀεὶ τῷ Θεῷ, καὶ βασιλεῦσι
τοῖς ἐπιμελομένοις ἡμῶν, ὅταν ποτὲ ἴδωμεν τῆς
πατρίδος ἡμῶν τὴν ἀρχὴν ἀνδρὶ πιστευθεῖσαν πρῶ-
τον μὲν Χριστιανῷ, ἔπειτα ὀρθῶ τὸν τρόπον, καὶ
ἀκριβεῖ τῶν νόμων φύλακι, καθ' οὓς πολιτευόμεθα
τὰ ἀνθρώπινα. Διαφερόντως δὲ ἐπὶ τῆς σῆς ἐπιθῆ-
μίας ταύτης τὴν χάριν ἡμολογήσαμεν τῷ Θεῷ καὶ
τῷ Θεοφιλεῖ βασιλεῖ. Αἰσθόμενοι δὲ, ὅτι τινὲς τῶν
ἐχθρῶν τῆς εἰρήνης ἐμελλόν τὰ σεμνά σου δικαστή-
ρια καθ' ἡμῶν διοχλεῖν, ἐξεδεχόμεθα κληθήσεσθαι
παρὰ τῆς μεγαλοῦσιαι σου, ὥστε διδαχθῆναι παρ'
ἡμῶν τὴν ἀλήθειαν· εἴπερ ἄρα κατεδέχετό (36) σου
ἡ μεγάλη φρόνησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων
οἰκειοῦσθαι τὰς ἐξετάσεις. Ἐπειδὴ δὲ ἡμᾶς μὲν παρ-
εἶδε τὸ δικαστήριον, τὸν δὲ ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συλ-
λειτουργὸν Γρηγόριον κινήθεισά σου ἡ ἐξουσία ἐπὶ
C ταῖς Φιλοχάρους (37) λοιδορίαις ἀναρπαγῆναι προσ-
έταξεν, ὁ δὲ ὑπήκουσε μὲν τῷ προστάγματι, (πῶς
γὰρ οὐκ ἐμελλεν;) ὑπὸ δὲ πλευριτικοῦ πάθους κα-
τασχεθεῖς, καὶ ἅμα ἐκ τῆς προσγενομένης αὐτῷ
ψύξεως, τῆς τῶν νεφρῶν ἀρρώστιας συνήθως ἐπ-
αναστάσης, ἠναγκάσθη, ἀπαραιτήτως ὑπὸ τῶν στρα-
τιωτῶν κατεχόμενος, ἐπιμελείας ἕνεκεν τοῦ σώ-
ματος καὶ παραμυθίας τῶν ἀφορήτων ὀδύνην, πρὸς
τι χωρίον ἡσυχίαν ἔχον μετατεθῆναι· τούτου χάριν
πάντες ἤλθομεν ἐπὶ τὸ ἰκετεύσαι τὸ μέγεθός σου,
μηδὲν ἀγανακτῆσαι τῆ ἀναβολῇ τῆς ἀπαντήσεως.
Καὶ γὰρ οὔτε τι τῶν δημοσίων χεῖρον ἔσχεν ἐκ τῆς
ἡμετέρας ὑπερθέσεως, οὔτε τι τῶν ἐκκλησιαστικῶν
τούτου ἕνεκεν παρεβλάβη. Ἄλλ' εἰ μὲν περὶ χρη-

* Alias CCCLXXXV. Scripta anno 375.

(34) Ἄφετε. Ita Harl. et Med. Editi ἀφέλετε.

(35) Δημοσθένει, etc. Sic legitur hic titulus in
codicibus Coisl. primo, Vat. et Clarom. Tres alii,
nempe Harl., Reg. secundus et Coisl. secundus, sic
habent: Δημοσθένει, ὡς ἀπὸ κοινοῦ τῶν ἐπισκόπων, οἱ ἄ-
τινων παρὰ κανόνας γεγενῆσθαι συκοφαντησάντων τὴν
τοῦ ἁγίου Γρηγορίου χειροτονίαν· Demostheni, ut a
communī episcoporum; quippe cum nonnulli præ-
ter canones factam esse calumniati fuissent S.
Gregorii ordinationem. Revera hanc epistolam
aliorum Cappadociæ episcoporum nomine scri-
ptam fuisse patet ex his verbis: Venimus omnes,
etc. Editi non sine turpi errore: Δημοσθένει, ὡς ἀπὸ
τοῦ κοινοῦ, περὶ τοῦ Θεολόγου· Demostheni, aliorum
episcoporum nomine pro Theologo.

(36) Κατεδέχετο. Sic Med., Harl. Coisl. uterque
et Regius secundus. Editi ἀπεδέχετο. Sæpe vicario
Basilius in hac epistola leniter insinuat, res eccle-

D siasticas illius judicii non esse. Supra docet epi-
scopos legibus subjectos esse in humanis rebus.
Sic etiam infra: Sin autem est aliquid aliud cano-
nicum... idque magnanimitas tua audire et judi-
care vult, etc. Ubi etiam illud observandum est,
Basilius aliquid discriminis ponere inter ea quæ
ad sacram pecuniam spectant, et ea quæ ad ordi-
nationem; ita ut de pecunia quidem non valde
repugnet, quominus illius ratio reddatur; de ordi-
natione autem palam et aperte moneat, judi-
cium sine episcopis provinciæ institui non posse.
(37) Φιλοχάρους. Ita Harl., Coisl. uterque, Bigot.
uterque et Reg. primus. Editi Φιλοχαρίαις. Med.
et Clarom. Φιλοχάρεισι. Nonnulli alii Φιλοχάρους.
Hunc Philocharem Basilius vocat hominem igno-
bilem in epist. 237. Paulo post editi ἀπὸ δὲ πλευ-
ριτικοῦ, omnes mss. ut in textu. Ibidem hæ voces
τῷ προστάγματι desunt in Coislano primo.

μάτων ἐστὶν ὁ λόγος, ὡς διαφορηθέντων, αὐτοῦ (38) εἰσὶν οἱ ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων εἰσφέρειν δοῦναι λόγον τῷ βουλομένῳ, καὶ δεῖξαι τὴν συκοφαντίαν τῶν κατατολημάτων τῆς ἀκριβοῦς ἀκοῆς σου· ῥάδιον γὰρ αὐτοῖς ἅπ' αὐτῶν τῶν γραμμάτων τοῦ μακαρίου (39) ἐπισκόπου φανερὰν τὴν ἀλήθειαν τοῖς ἐπιζητοῦσι ποιῆσαι· εἰ δὲ τι ἕτερον ἐστὶ κανονικὸν ἐξετάσεως θεόμενον, καὶ τούτου καταδέχεται ὑποδεῖσθαι τὴν ἀκρόασιν καὶ τὴν κρίσιν ἢ μεγαλόνοιά σου· πάντων ἡμῶν χρεία, ὅτι, εἴπερ τι ἠλλελεῖπται (40) τῶν κανονικῶν, οἱ χειροτονήσαντες αἵτιοι, οὐχ ὁ κατὰ πάσαν ἀνάγκην ὑποδεῖσθαι τὴν λειτουργίαν ἐκθιασθεῖς. Ὡστε ἱκετεύομεν σε φυλάξαι ἡμῖν τὴν ἀκρόασιν ἐπὶ τῆς πατρίδος, καὶ μὴ ἔλκειν εἰς τὴν ὑπερορίαν (41), μηδὲ εἰς ἀνάγκην ἄγειν συντυχίας ἐπισκόπων, πρὸς οὓς οὕτω τὰ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ἀπέλυσάμεθα. Ὁμοῦ δὲ καὶ φείσασθαι τοῦ γήρους ἡμῶν καὶ τῆς ἀσθενείας θεόμεθα. Γνώστη γὰρ αὐτῇ τῇ πείρᾳ, τοῦ Θεοῦ βουλομένου, ὡς οὔτε μικρὸν οὔτε μεῖζον παρεῖται τι τῶν κανονικῶν ἐν τῇ καταστάσει τοῦ ἐπισκόπου. Εὐχόμεθα οὖν ἐπὶ τῆς σῆς ἀρχῆς καὶ τῆν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην καταπραχθῆναι· ἧς μήπω γενομένης, βαρὺ ἡμῖν ἐστὶ καὶ τὸ τῆς συντυχίας, διὰ τὸ πολλοὺς τῶν ἀπλουστέρων βλάπτεσθαι ἐν τῇ διαστάσει ἡμῶν τῇ πρὸς ἀλλήλους.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΖ΄.

Cum videret Basilius silentium suum a pluribus in deteriore partem accipi, monachos hortatur ne se calumniis præoccupari sinant, sed potius veritatem ante oculos positam intueantur; siquidem Eustathius, qui Arianos acerrime insectatus fuerat, nunc cum illis conjungitur compendii sui causa. Demonstrat hanc veram esse causam dissidii, non quod illi rescriptum non fuerit, ejusque chorepiscopi non suscepti, sed quod gratiam ab Euzoio inire voluerit. Hinc et fidem Nicænam exagitat, cui olim subscripserat, et Basilii de Spiritu sancto doctrinam novitatis accusat, eumque ob scriptam ante annos viginti ad Apollinarium salutandi causa epistolam condemnat. Tantam nequitiam litteris suis comprimere non putat Basilius, sed a monachis rem factu facilem petit, ut verum, ut par est, examinent.

Τοῖς ὑφ' ἑαυτὸν ἀσκηταῖς (42).

1. Δυνατὸς μὲν ὁ ἅγιος Θεὸς καὶ τὴν διὰ τῆς συντυχίας εὐφροσύνην ἡμῖν χαρίσασθαι τοῖς ἐπιθυμοῦσι καὶ βλέπειν ὑμᾶς αἰεὶ καὶ ἀκοῦειν τὰ περὶ ὑμῶν· διότι ἐν οὐδενὶ ἑτέρῳ ἔχομεν τὴν ἀνάπαυσιν τῶν ψυχῶν ἢ ἐν τῇ προσκοπῇ τῇ ὑμετέρᾳ καὶ τῇ διὰ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ τελειώσει· εἰς δὲ τοῦθ' ἡμῖν οὐχ ὑπάρχει, ἀναγκαίου τιθέμεθα διὰ τῶν γνησιωτάτων καὶ γοητούμενων τῶν Κύριον ἀδελφῶν (43) ἐπισκέπτεσθαι ὑμᾶς, καὶ γράμμασι προσομιλεῖν τῇ ἀγάπῃ ὑμῶν. Αὐτοῦ οὖν τούτου ἕνεκεν ἀπεστείλαμεν τὸν εὐλαδέστατον καὶ γνησιώτατον ἀδελφόν ἡμῶν καὶ συνεργόν τοῦ Εὐαγγελίου Μελέτιον (44)

(38) Διαφορηθέντων, αὐτοῦ. Hæc interpunctio in plerisque mss. codicibus observatur. Editi διαφορηθέντων αὐτοῦ, quod cum perobsecurum esset, apposita fuerat stellula in editione Parisiensi.

(39) Μακαρίου. Coisl. I et Med μακαριωτάτου.

(40) ἠλλελεῖπται. Ita Harl. et plures alii. Editi ἠλλελεῖπται.

(41) Εἰς τὴν ὑπερορίαν. Erat tunc vicarius in Galatia, ubi synodum impiorum coegerat, ut discimus ex epist. 237. Favebat Basilii petitioni lex data a Valente, anno 373: *Ultra provinciae terminos accusandi licentia non progrediatur. Oportet enim illic criminum judicia agitari, ubi facinus dicatur admissum. Peregrina autem judicia presentibus legibus coercemus.* Cod. Theod. lib. IX, tit. 1, leg. 10. Crediderim hac lege vicarios potius coer-

PATROL. GR. LXXIII.

A eorum calumniam detegere, qui accuratum tuum auditum non timuerunt. Facile enim illis est ex ipsis beati episcopi scriptis manifestam veritatem quærentibus facere. Sin autem est aliquid aliud canonicum, quod examine indigeat, idque magnanimitas tua audire ac judicare vult; nos omnes adesse necesse est, quia si quid deficit eorum quæ ad canones spectant, culpam sustinent qui ordinavere; non is qui omni imposita necessitate ministerium suscipere coactus est. Quare te obsecramus, ut nobis auditum serves in patria, nec pertrahas in exteram regionem, neque necessitatem imponas conveniendi cum episcopis, quibuscum nobis de questionibus ecclesiasticis nondum convenit. Simul etiam ut parcas senectuti nostræ ac infirmitati rogamus. Nam, Deo volente, experientia ipsa cognosces nihil, neque parvum neque magnum quod ad canones attineret, in episcopi ordinatione omisum fuisse. Optamus igitur, ut sub tua administratione, ipsa etiam cum fratribus nostris concordia et pax componatur: qua nondum constituta, molestus est nobis etiam ipse congressus, propterea quod multi ex simplicioribus nostra inter nos dissensione læduntur.

EPISTOLA CCXXVI*.

Monachis suis.

1. Potest quidem sanctus Deus et congressus lætitiæ nobis largiri, qui semper et videre vos et de rebus vestris audire cupimus: quandoquidem nulla alia in re animus noster acquiescit, nisi in profectu vestro, ac perfectione in Christi mandatis. Interea vero, dum hoc nobis non conceditur, necessarium ducimus, per germanissimos ac Domini metuentes fratres vos invisere, et cum vestra dilectione per litteras colloqui. Hanc 346 ipsam igitur ob causam misimus religiosissimum ac charissimum fratrem nostrum et laboris evangelici consortem Meletium compresbyterum, qui vobis ceri, quam præsidet, ut existimat Gothofredus. Nam reos ex remota provincia pertractos opprimere multo facilius fuit vicariis, qui plures provincias regebant, quam præsidibus qui unicam administrabant.

(42) Ἀσκηταῖς. Addit Cod. Harlæanus ἐν ὄροβιάνῃ καὶ χαλαυρήνῃ. Vat., Reg. secundus et Coisl. secundus ἐν ὄροβιάνῃ καὶ χαλάνῃ. Medicæus ἐν Ἰεροδιδάνῃ χαλάνῃ. Coisl. primus ἐν ὄροβιάνῃ καὶ χαλάνῃ.

(43) Ἀδελφῶν. Editi addunt ἡμῶν, quod pronomen deest in sex mss. Paulo post editi γράμματι. Harl., Coisl. uterque et Reg. secundus ut in textu.

(44) Μελέτιον. Coisl. secundus et Reg. secundus Μελετιον.

* Alias LXXIII. Scripta anno 375.

narrabit desiderium, quo vos prosequimur, ac sollicitudinem animæ nostræ: quippe cum noctu ac interdiu Dominum rogemus⁸⁶, ut probati et spectati sitis, ut et nos habeamus fiduciam in die Domini nostri Jesu Christi ob vestram salutem, et vos effulgeatis in splendore sanctorum, cum opus vestrum sub justo Dei judicio expendetur. Simul autem multum nobis sollicitudinis injicit præsentis temporis difficultas, in quo Ecclesiæ omnes commotæ sunt, et omnes animæ cribrantur. Aperuerunt enim nonnulli immodice ora sua adversus conservos. Prædicatur libere mendacium, veritas absconditur. Et accusati quidem condemnantur sine judicio, accusatoribus vero creditur sine examine. Unde et ego cum audissem multas in me circumferri epistolas, quæ pungunt et decantant et de rebus insimulant, pro quibus parata nobis apud veritatis tribunal defensio, tacere equidem statui; quod et præstiti. Tertius enim jam hic annus est, ex quo verberatus calumniis flagella accusationis perfero; contentus quod Dominum, qui arcana novit, calumniæ testem habeam. Sed quia video multos jam silentium nostrum ad calumniarum confirmationem accepisse, nec nos patientia existimasse adductos silere, sed quod contra veritatem hiscere non possimus; ideo scribere vobis aggressus sum, obsecrans vestram in Christo dilectionem, ut concinnatas ab una parte calumnias non omnino admittatis ut veras: quandoquidem, ut scriptum est, neminem lex judicat, nisi prius audiat, et cognoscat quid fecerit.

2. Quanquam æquo quidem judici res ipsæ sufficiunt ad declarandam veritatem. Quare etiamsi nos taceamus, licet vobis respicere ad ea quæ fiunt. Qui enim nos doctrinæ pravæ insimulant, hi nunc aperte visi sunt hæreticorum parlibus adjuncti: qui nos ob aliena scripta condemnant, confessionibus suis, quas nobis scriptas tradidere, adversari comperiuntur. Considerate consuetudinem eorum, qui hæc audent; mos enim illis est semper ad potentiorē partem transfugere, et infirmiores quidem amicos conculcare, colere autem potentes. Nam qui celeberrimas illas epi-

A τὸν συμπρεσβύτερον, ὃς διηγήσεται ὑμῖν τὸν ἡμέτερου πόθον ὃν ἔχομεν ἐφ' ὑμῖν, καὶ τὴν μέριμναν τῶν ψυχῶν ἡμῶν (45), ὅτι νυκτὸς καὶ ἡμέρας δεόμεθα τοῦ Κυρίου περὶ τῆς ὑμῶν εὐδοκίμησεως, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἔχωμεν παρρησίαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς ὑμῶν (46) σωτηρίας, καὶ ὑμεῖς ἐκλάμψητε ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν ἁγίων δοκιμαζομένου ὑμῶν τοῦ ἔργου ὑπὸ τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ. Ἄμα δὲ ἡμῖν πολλὴν μέριμναν ἐμποιεῖ τοῦ κατασχόντος καιροῦ τούτου ἡ χαλεπότης, ἐν ᾗ πᾶσαι μὲν Ἐκκλησίαι ἐσαλεύθησαν, πᾶσαι δὲ ψυχὰι σινιάζονται. Ἦνοιξαν γὰρ τινες ἀφειδῶς στόματα κατὰ τῶν ὁμοθούλων. Λαλεῖται τὸ ψεῦδος ἀφόβως· ἡ ἀλήθεια συγκεκάλυπται. Καὶ οἱ μὲν κατηγοροῦμενοι καταδικάζονται ἀκρίτως· οἱ δὲ κατηγοροῦντες πιστεύονται ἀνεξετάστως. Ὅθεν καὶ γὼ ἀκούσας, ὅτι πολλαὶ κατ' ἐμοῦ περιφέρονται ἐπιστολαὶ, στίζουσαι ἡμᾶς καὶ στηλιτεύουσαι καὶ κατηγοροῦσαι ἐπὶ πράγμασιν (47), ὧν τὴν ἀπολογίαν ἐτοίμην ἔχομεν ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου τῆς ἀληθείας, ὠρμησα μὲν σιωπῆσαι, ὃ καὶ ἐποίησα· τρίτον γὰρ ἤδη τοῦτο ἔτος ἐστίν, ἐν ᾗ τυπτόμενος (48) ὑπὸ τῶν διαβολῶν φέρω τὰς τῆς κατηγορίας μάστιγας, ἀρκοῦμενος, ὅτι ἔχω Κύριον, τὸν τῶν κρυπτῶν γνώστην, μάρτυρα τῆς συκοφαντίας· ἐπειδὴ δὲ ὄρω, ὅτι πολλοὶ ἤδη τὴν σιωπὴν ἡμῶν εἰς βεβαίωσιν τῶν διαβολῶν παρεδέξαντο, καὶ οὐ διὰ μακροθυμίαν ἐνόμισαν ἡμᾶς σιωπᾶν, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἔχειν διαρραεῖς στόμα πρὸς τὴν ἀλήθειαν· τούτου ἕνεκεν ἐπειράθην ἐριστεῖλαι ὑμῖν, παρακαλῶν τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην ὑμῶν ὥστε τὰς ἐξ ἐνὸς μέρους γινομένας διαβολὰς μὴ πάντα παραδέχεσθαι ὡς ἀληθεῖς· διότι, καθὼς γέγραπται, οὐδένα κρίνει ὁ νόμος, εἰ μὴ πρῶτον ἀκούσῃ καὶ γνῶ τί ποιεῖ.

2. Καίτοι εὐγνώμονι κριτῇ ἀρκεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας φανέρωσιν. Ὡστε, καὶ ἡμεῖς σιωπήσωμεν (49), ἐξεστὶν ὑμῖν διαβλέψαι πρὸς τὰ γινομένα. Οἱ γὰρ ἡμῖν κάκοδοξίαν ἐγκαλοῦντες ἐφάνησαν νῦν ἐκ τοῦ προφανοῦς τῇ μερίδι τῶν αἰρετικῶν προστιθέμενοι· οἱ ὑπὲρ ἀλλοτρίων συνταγμάτων (50) ἡμᾶς κατακρίνοντες ταῖς ἰδίαις ὁμολογίαις, ἃς ἐγγράφως (51) ἡμῖν κατέθεντο, ἐναντιούμενοι φαίνονται. Νοήσατε τὴν συνήθειαν τῶν ταῦτα τολμώντων, ὅτι ἔθος αὐτοῖς ἀεὶ πρὸς τὸ δυνατὸν μετατίθεσθαι μέρος, καὶ τοὺς μὲν ἀσθενούντας τῶν φίλων καταπατεῖν, θεραπεύειν δὲ τοὺς

⁸⁶ Coloss. 1, 9.

(45) Ἡμῶν. Deest in editis; legitur in Coisl. utroque, Med. et Reg. secundo. Harl. et Reg. primus habent ὑμῶν.

(46) Διὰ τῆς ὑμῶν. Ita tres vetustissimi codices et alii nonnulli cum editione Hagan. et Paris. secunda. Aliæ editiones διὰ τῆς ἡμῶν. Paulo post editi ἡμῶν τοῦ ἔργου, quod quinque mss. ope emendavimus.

(47) Ἐπὶ πράγμασιν. Ita Harl., Vat., Regius uterque et Coisl. secundus. Editi minus accurate ἐπὶ γράμμασιν. Etsi enim ex scriptis Apollinarii ansam arripuit. Eustathius, ad invidiam Basilio con-

flandam, non tamen hoc unicum nequitiae telum adhibuit.

(48) Τυπτόμενος. Ita mss. quinque. Editi τυπόμενος.

(49) Σιωπήσωμεν. Ita tres vetustissimi codices. Editi σιωπῶμεν. Paulo post editi ἀνεγκαλοῦντες, ἐφάνησαν οὖν. Sex mss. ut in textu.

(50) Συνταγμάτων. Harl. et Coisl. primus συγγραμμάτων.

(51) Ἐγγράφως. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἐγγράφους.

κρατούντας. Οἱ γὰρ τὰς πολυθρυλλήτους (52) ἐκείνας ἐπιστολάς κατὰ Εὐδοξίου καὶ πάσης αὐτῶν τῆς μερίδος συγγράφοντες, καὶ περιπέμποντες (53) πάσαις ταῖς ἀδελφότησι, καὶ διακαυτηρούμενοι φεύγειν τὴν κοινωνίαν αὐτῶν ὡς ὀλεθρὸν τῶν ψυχῶν, καὶ διὰ τοῦτο μὴ καταθεξάμενοι τὰς ἐπὶ καθαιρέσει αὐτῶν ἐξενεχθείσας ψήφους, ἐπειδὴ παρ' αἰρετικῶν ἦσαν γεγόμεναί, ὡς ἐπειθὸν ἡμᾶς τότε, οὗτοι νῦν, πάντων ἐπιλαθόμενοι, μετ' αὐτῶν γεγονάσι. Καὶ οὐδεμίαν αὐτοῖς ἀρνήσις καταλείπεται· φανερώς γὰρ ἀπεκάλυψαν ἑαυτῶν τὴν προαίρεσιν, ἐν Ἀγκύρᾳ τὰς κατ' οἶκον αὐτῶν κοινωνίας κατασπαζόμενοι (54), ἐπειδὴ εἰς τὸ κοινὸν ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων οὐπω (55) ἐδέχθησαν. Ἐρωτήσατε οὖν αὐτούς, εἰ ὀρθόδοξος νῦν Βασιλείδης ὁ κοινωνικὸς Ἐκδικίου, διὰ τί, ἀπὸ τῆς Δαρδανίας ἐπανιόντες, τὰ θυσιαστήρια ἐκείνου ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γαγγρηῶν κατέστρεψον, καὶ ἑαυτῶν τραπέζας ἐτίθησαν; διὰ τί καὶ μέχρι νῦν (56) ἐπέρχονται ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Ἀμασείας καὶ Ζήλων, καὶ παρ' ἑαυτῶν ἐγκαθιστῶσι πρεσβυτέρους καὶ διακόνους; Εἰ μὲν γὰρ ὡς ὀρθόδοξοις κοινωνοῦσι, τίνας ἐνεκεν ὡς αἰρετικοῖς ἐπέρχονται; εἰ δὲ ὡς αἰρετικοὺς (57) ὑπεκλήρασι, πῶς τὴν κοινωνίαν αὐτῶν οὐκ ἐκτρέπονται; Ταῦτα οὐχὶ καὶ παιδικῆ διακονία δεῖλά ἐστιν, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, ὅτι αἰετὸς πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον βλέποντες ἢ διαβῶλιν τινὰς, ἢ συνιστᾶν ἐπιχειροῦσι; Καὶ ἡμῶν τοίνυν ἀπέστησαν, οὔτε ἀγανακτήσαντες, ὅτι οὐκ ἀντεγράψαμεν (58) (τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἐφ' οὗ μάλιστα λέγουσι παρεξύνεσθαι), οὔτε ὅτι τοὺς χωρεπισκόπους, οὓς λέγουσιν ἀπεσταλέναι, οὐκ ἐδέξαμεθα. Καίτοι θῶσσοι λόγον τῷ Κυρίῳ αἰ τοῦτο κατασκευάζοντες. Εἰς γὰρ τις Εὐστάθιος, ἀποσταλὴς, καὶ γράμματα διαδοὺς τῆ τάξει τοῦ Οὐικαρίου (59), τοεὶς ἡμέρας ποιήσας ἐπὶ τῆς πόλεως, καὶ μέλλων ἀπαίρειν ἐπὶ τὰ ἴδια, ἐσπέρας ἤδη βαθείας, καθεύδοντί μοι λέγεται πλησιάσαι τῷ οἰκῷ-

(52) Πολυθρυλλήτους. Harl. et Coisl. primus πολυθρυλλήτους. Ibidem Reg. secundus et Coisl. secundus καὶ πάσης αὐτοῦ.

(53) Περιπέμποντες. Ita tres vetustissimi codices cum Vat. et Regio primo. Editi παραπέμποντες.

(54) Κατασπαζόμενοι. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἀσπαζόμενοι.

(55) Ἐκείνων οὐπω. Ita septem mss. Editi ὑπ' αὐτῶν οὐπως. Codicum mss. lectio confirmatur ex epist. 237, ubi ait Basilus nondum Eustathium admitti ad peroptatam Arianorum communionem potuisse.

(56) Καὶ μέχρι νῦν. Nimium stricte hæc interpretatur Tillemontius, tom. IX, pag. 236. Existimat enim Eustathium, tum cum acerrime Basilium exagitaret anno 375, Arianos harum Ecclesiarum episcopos insectatum esse, ut catholicam plebem ad se alliceret, et a Basilio abstraheret; atque hos esse motus, quos ab Eustathio in Dazimone excitatos queritur Basilus in epistola 216. Sed 1° Dazimonem non perturbavit Eustathius insectandis Arianis, sed exagitando Basilio et calumniis ac opprobriis cooperiendo, ut ex epistola 203 perspicui potest. 2° Verisimile non fit Eustathium, postquam discessit a communione Basilii, ac gratiæ apud Euzoium ineunde consilium cepit, tam insignem Arianis contumeliam fecisse, ut in Ecclesiis, quas invaserant, catholicos presbyteros et diaconos ordinaret. Hoc ei magnum vitium inerat, quod se ad omnem temporum et

stolas contra Eudoxium totamque ejus factionem conscripserunt, et ad omnes fraternitates transmiserunt, quique obtestati sunt, ut eorum fugeretur communio, tanquam animarum perniciēs, ad idcirco latas de sua depositione sententias non admiserunt, eo quod 347 ab hæreticis latæ essent, uti tunc nobis persuadebant; ii nunc omnium obliti, una cum ipsis versantur. Neque ullus illis relinquitur negandi locus: manifeste enim nudarunt suum ipsorum propositum, cum Ancyrae in domibus communionēs eorum amplexi sunt, eo quod publice ab illis nondum recepti sint. Itaque eos interrogate, si nunc orthodoxus Basilides Ecdicii communicator, cur ex Dardania revertentes, altaria illius in Gangrenorum regione subverterint, et mensas ipsi suas posuerint: cur etiam hactenus insectati sint Ecclesias Amasæ et Zolorum, ac per se ipsi presbyteros illic ac diaconos constituerint? Etenim si ut cum orthodoxis communicant, cur ut hæreticos insectantur? sin autem hæreticos existimant, cur communionem eorum non adversantur? Nonne hoc, fratres cum primis colendi, vel pueri clare perspiciant, semper os compendii causa facere, ut aliquos accusent, aut commendent? Et a nobis itaque defecerunt, neque id indignantes, non quod rescripserimus (illud enim est quo se maxime offensos dicunt fuisse), neque quod chorepiscopos quos se misisse aiunt, non exceperimus. Verum Domino rationem reddent, qui hoc comminiscuntur. Missus enim unus aliquis Eustathius, cum litteras tradidisset cohorti Vicarii, ac dies tres in urbe commoratus esset; ad sua reversurus, multo jam vespere, dormiente me, dicitur ad nostras ædes

vicissitudinum colorem fingeret, ac mutatis rebus totus immutaretur ab eo qui antea visus fuerat: sed nimium rebus suis attentus erat, quam ut Arianis bellum audacter inferret, tum cum eorum gratiæ vilem se captorem præberet. 3° Illud καὶ μέχρι νῦν, etiam hactenus, de iis dici potest, quæ sua sponte satis remota, cum aliis comparata, recentia videntur. Sic in comment. in Isaiam, n. 232: Ἦν ὁν παραβλαστήσασα τῶν Ἀνομοίων αἰρέσις. Quæ nunc pullulavit Anomæorum hæresis. In epist. 169, τὸ νῦν ἀνακύψαν τῶν αἰετῶν ἐπιχειροῦντων ζήτημα, Nunc prodiens ab hominibus semper novi aliquid inducere conantibus quæstio. Vide notas ad epistolam 237. Ideo ergo Basilus Eustathium Ecclesias Zolorum et Amasæ etiam hactenus insectatum esse dicit, quia hoc illius factum multo recentius erat iis, quæ ex Dardania rediens sub Juliano in Gangrenorum regione designaverat. Sed quamvis hoc facinus altero recentius sit, videtur tamen illud edidisse Eustathius, antequam a Basilio discederet, vel etiam antequam aucta, Valentis præsentia, Arianorum auctoritas metum ei incussisset.

(57) Ὡς αἰρετικοῦς. Deest vocula in Regio utroque, Vat. et Coisl. secundo.

(58) Ὅτι οὐκ ἀντεγράψαμεν. Hæc addita ex septem mss. Ibidem Regius uterque et Coisl. secundus παρεξύνεσθαι.

(59) Εἰς γὰρ τις... τοῦ Οὐικαρίου. Ita septem mss. Editi εἰς γὰρ ἐστὶ... τοῦ Ἰκαρίου. Ibidem editi διδοῦς. Harl. uterque Coisl. et uterque Regius διαδοῦς.

venisse. At dormire me cum audisset, abiit, nec jam postridie ad me accessit: sed ad hunc modum suo erga nos officio perfunctorie expleto, rediit. Atque hoc est crimen, quod nos commisimus, et patientes illi homines delictum illud præterita nostra servitute, quam ipsis in dilectione servivimus, non compensarunt: sed iram in nos suam usque adeo incenderunt ob hoc erratum, ut nos ab omnibus orbis terrarum Ecclesiis, saltem quantum in ipsis fuit, excommunicari fecerint.

3. At revera non ea est dissidii causa: sed quia existimarunt tum demum se Euzoio probatum iri, si ipsi se a nobis abalienarent, illas sibi ipsis causas excogitaverunt, ut aliquam apud illos commendationem ex bello nobis indicto reperirent. Hi nunc et de Nicæna detrahunt **348** fide, nosque vocant *homoousiastas*, quia in illa fide unigenitum Filium Deo et Patri *homoousion* confitemur, non quod una essentia in duo fraternâ sit divisa, absit! non enim id cogitavit sancta illa ac Deo dilecta synodus, sed quia quod est Pater secundum essentiam, hoc et Filius intelligi debet. Sic enim nobis illi exposuerunt, cum dixerunt: *Lumen de lumine*. Est autem Nicæna fides, allata ab ipsis ex Occidente formula, quam Tyanensi synodo tradiderunt, a qua et suscepti sunt. Sed habent sapientem quamdam regulam ad suas ejusmodi mutationes, ut fidei verbis, non secus ac medici, utantur pro tempore, aliter alias sese ad propositos morbos accommodantes. Cujus sophismatis imbecillitatem non me arguere, sed vos decet intelligere. Dabit enim vobis Dominus intelligentiam³⁷, ut cognoscatis quæ recta sit doctrina, et quæ obliqua ac perversa. Si enim aliam alias fidei formulam scribere decet, et cum tempore immutari, falsa est sententia dicentis: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma*³⁸. Sin hæc vera sunt, nemo vos decipiat inanibus his verbis³⁹. Nos enim calumniantur, quasi novum aliquid tradamus de Spiritu sancto. Rogate igitur quænam illa novitas. Confitemur enim nos, quod et accepimus; cum Patre et Filio conjunctum esse Paracletum, nec cum creatura numerari. Nam in

³⁷ II Tim. II, 7. ³⁸ Ephes. IV, 5. ³⁹ Ephes. V, 6.

(60) Ἀντεστάθησαν. Coisl. primus et Regius primus ἀντεστάθησαν. Paulo post editio Paris. ἐν ἀγάπῃ πολλῇ. Deest postrema vox in septem mss. et vetustioribus editionibus.

(61) Κατὰ ἀλήθειαν. Editi ἡ κατὰ ἀλήθειαν contra veterum codicum filem. Paulo post editi ἀλλοτριώσκειν. Harl. et Coisl. primus cum duobus aliis ut in textu. Sic etiam vetus editio Haganensis et Paris. secunda.

(62) Οὗτοι νῦν. Ita Harl. et Regius primus. Editi τοῖνον. Coisl. primus Αὐτοὶ τοῖνον. Med. Αὐτοὶ νῦν. Reg. secundus et Coisl. secundus Οὗτοι τοῖνον.

(63) Ἀπὸ μιᾶς. Præpositio addita ex septem mss. et editione Hagan. et Froben. 1. Mox editio Froben. 2 et Paris. εἰς δύο, ἀδελφοί. Hagan. et Frob. 1 εἰς δύο ἀδελφῶ. Sex mss. ut in textu. Oc-

ματι ἡμῶν. Ἀκούσας δὲ, ὅτι καθέδω, ἀπελθὼν, οὐκέτι τῇ ὑστεραίᾳ ἡμῖν προσήγγισεν, ἀλλ' οὕτως ἀφοσιωσάμενος τὸ καθ' ἡμᾶς, ἐπανῆλθε. Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ ἔγκλημα, ὃ ἠδικήσαμεν ἡμεῖς, καὶ οἱ μακρόθυμοι οὐκ ἀντεστάθησαν (60) τὴν πρὸ τούτου δουλείαν ἡμῶν, ἣν ἐδουλεύσαμεν αὐτοῖς ἐν ἀγάπῃ, τῷ πταίσματι τούτῳ· ἀλλὰ τοσοῦτον ἐβάρυναν τὴν καθ' ἡμῶν ὀργὴν ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἀμαρτίᾳ, ὥστε πάσαις ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαις, τὸ γε εἰς αὐτοὺς ἦκον, ἐκκηρύκτους ἡμᾶς ποιῆσαι.

3. Οὐ μὴν αὕτη γέ ἐστὶ κατὰ ἀλήθειαν (61) τῆς διαστάσεως ἡ αἰτία· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνόμισαν εὐδοκιμήσειν τότε παρὰ τῷ Εὐζωίῳ, εἰ ἡμῶν ἑαυτοὺς ἀλλοτριώσκειαν, ἐκείνας ἑαυτοῖς ἐπενόησαν τὰς προφάσεις, ἵνα εὐρωσὶ τινὰ σύστασιν παρ' αὐτοῖς διὰ τοῦ πρὸς ἡμᾶς πολέμου.

Β Οὗτοι νῦν (62) καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ διαβάλλουσι πίστιν, καὶ ὁμοουσιαστὰς ἡμᾶς ἀποκαλοῦσι. διὰ τὸ ἐν ἐκείνῃ τῇ πίστει τὸν μονογενῆ Υἱὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ὁμοούσιον ὁμολογεῖσθαι· οὐχ ὡς ἀπὸ μιᾶς (63) οὐσίας μερισθείσης εἰς δύο ἀδελφὰ, μὴ γένοιτο· οὐ γὰρ τοῦτο ἐνόησεν ἡ ἀγία ἐκείνη καὶ θεοφιλὴς σύνοδος, ἀλλ' ὡς, ὅπερ ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν ὁ Πατὴρ, τοῦτο ὑφείλοντος νοεῖσθαι καὶ τοῦ Υἱοῦ. Οὕτω γὰρ (64) ἡμῖν ἐκείνοι αὐτοὶ ἠρμήνευσαν εἰπόντες, Φῶς ἐκ φωτός. Ἔστι δὲ ἡ ἐν Νικαίᾳ πίστις, ἡ παρ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς δύσεως κομισθεῖσα, ἣν ἐπέδωκαν τῇ συνόδῳ τῇ ἐν Τυάνοις, ὑφ' ἧς καὶ παρεδέχθησαν. Ἄλλ' ἔχουσί τι σοφὸν δόγμα εἰς τὰς τοιαύτας ἑαυτῶν μεταβολάς· ὅτι τοῖς ῥήμασι τῆς πίστεως ὡς ἰατροὶ κέχρονται κατὰ καιρὸν, ἄλλοτε ἄλλως πρὸς τὰ ὑποκείμενα πάθη μεθαρμοζόμενοι. Τούτου δὲ τοῦ σοφίσματος τὸ σαθρὸν οὐκ ἐμὲ ἐλέγχειν προσήκεν, ἀλλ' ὑμᾶς νοεῖν. Δώσει γὰρ ὑμῖν ὁ Κύριος σύνεσιν πρὸς τὸ γνωρίζειν, τίς μὲν ὁ εὐθὴς λόγος (65), τίς δὲ ὁ σχολιὸς καὶ διεστραμμένος. Εἰ γὰρ ἄλλοτε ἄλλας δεῖ πίστεις συγγράφειν, καὶ μετὰ τῶν καιρῶν ἀλλοιοῦσθαι, ψευδῆς ἡ ἀπόφασις τοῦ εἰπόντος· Εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα. Εἰ δὲ ἐκεῖνα ἀληθῆ, μηδεὶς ὑμᾶς ἐξαπατάτω τοῖς κενοῖς (66) τούτοις λόγοις. Διαβάλλουσι (67) γὰρ ἡμᾶς ὡς καινοτομοῦντας μερὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ἐρωτήσατε οὖν τίς ἡ καινοτομία. Ἡμεῖς

D currit Basilius eorum cavillationi qui, ut ait in epist. 51, consubstantialis voce, et substantiam communem, et ea quæ ex substantia orta sunt, designari volebant. Unde sequeretur Patrem et Filium fraternam inter se cognationem habere; quia, ut ibidem ait, *fraterna sunt inter se quæ ex uno orta sunt*, Ἀδελφὰ γὰρ ἀλλήλοις τὰ ἐξ ἐνὸς ὑφεστῶτα.

(64) Οὕτω γὰρ. Vat., uterque Reg. et Coisl. secundus Τοῦτο γάρ.

(65) Ὁ εὐθὴς λόγος. Ita Harl., Coisl. uterque et alii nonnulli. Editi ὁ εὐθὴς λόγος.

(66) Τοῖς κενοῖς. Codex Medicæus τοῖς καινοῖς, *novis sermonibus*.

(67) Διαβάλλουσι γὰρ ἡμᾶς. Regius uterque et Coisl. secundus διαβάλλουσιν ἡμᾶς.

γὰρ ὁμολογοῦμεν ὃ καὶ παρελάβομεν, μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τετάχθαι τὸν Παράκλητον, οὐ μετὰ τῆς κτίσεως ἀριθμεῖσθαι. Εἰς γὰρ Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα πεπιστεύκαμεν· καὶ βαπτίζομεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τοῦτο οὐδέποτε τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν συναφείας τὸν Παράκλητον ἀποσπῶμεν. Ὁ γὰρ νοῦς ἡμῶν φωτιζόμενος ὑπὸ Πνεύματος πρὸς Υἱὸν ἀναβλέπει, καὶ ἐν αὐτῷ ὡς ἐν εἰκονι θεωρεῖ τὸν Πατέρα. Οὔτε οὖν ὀνόματα παρ' ἑαυτῶν ἐπινοοῦμεν, ἀλλὰ Πνεῦμα ἅγιον καὶ Παράκλητον ὀνομάζομεν, οὔτε τὴν ὀφειλομένην αὐτῷ δόξαν ἀθετεῖν καταδεχόμεθα. Ταῦτά ἐστι τὰ ἡμέτερα μετὰ πάσης ἀληθείας. Ἐπὶ τούτοις ὁ κατηγορῶν κατηγορεῖται· ὁ διώκων ἡμᾶς διωκέτω· ὁ πιστεύων ταῖς καθ' ἡμῶν διαβολαῖς ἐτοιμαζέσθω πρὸς τὴν διαδικασίαν. Ὁ Κύριος ἐγγύς· μὲθ' ἡμῶν.

4. Εἴ τις ἐν Συρίᾳ συγγράφει, τοῦτο οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, φησὶ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ (68). Οἱ ἐμοὶ λόγοι ἐμὲ κρινέτωσαν· ὑπὲρ δὲ ἄλλοτριῶν ἡμᾶς σφαλμάτων μηδεὶς καταδικάζετω, μηδὲ τὰς πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν γραφείσας παρ' ἡμῶν ἐπιστολάς εἰς ἀπόδειξιν προβαλλέσθω τοῦ νῦν κοινωνικοῦς ἡμᾶς εἶναι τοῖς ἐκεῖνα συγγράψασιν. Ἡμεῖς γὰρ πρὸ τῶν συγγραμμάτων, λαϊκοὶ ὄντες πρὸς λαϊκοὺς ἐπιστέλλομεν (69), πρὸ τοῦ τινὰ καὶ ὑπόνοιαν τοιαύτην κατ' αὐτῶν κινεῖσθαι· καὶ ἐπιστέλλομεν οὐδὲν περὶ πίστεως, οὐδ' οἷα νῦν ἐπὶ τῇ καθ' ἡμῶν διαβολῇ περιφέρουσιν οὔτοι, ἀλλὰ ψιλὰς προσηγορίας, ἀγαπητικὴν προσφώνησιν ἀποπληρούσας. Ἡμεῖς γὰρ ὁμοίως καὶ τοὺς τὰ Σαβελλίου νοσοῦντας, καὶ τοὺς τὰ Ἀρείου δόγματα ἐκδικοῦντας, ὡς ἀσεβεῖς, ἀποφεύγομεν καὶ ἀναθεματίζομεν. Εἴ τις τὸν αὐτὸν Πατέρα λέγει καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἐν πρᾶγμα πολυώνυμον ὑποτίθεται, καὶ μίαν ὑπόστασιν ὑπὸ τριῶν προσηγοριῶν ἐκφωνουμένην, τὸν τοιοῦτον ἡμεῖς ἐν τῇ μερίδι τῶν Ἰουδαίων τάσσομεν. Ὁμοίως καὶ εἴ τις ἀνόμοιον λέγει κατὰ τὴν οὐσίαν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, ἢ εἰς κτίσμα κατάγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀναθεματίζομεν, καὶ ἐγγύς εἶναι τῆς Ἑλληνικῆς τιθέμεθα πλάνης. Ἀλλὰ τὰ μὲν στόματα τῶν κακηγορούντων ἡμᾶς ἐπιτρεθῆναι διὰ τῶν ἡμετέρων γράμμάτων ἀμήχανον· μᾶλλον μὲν οὖν εἰκὸς καὶ ἐρεθίζεσθαι αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς ἀπολογίαις ἡμῶν, καὶ μείζονα καὶ χαλεπώτερα καθ' ἡμῶν κατασκευάζειν· τὰς μὲντοι ὑμετέρας ἀκοὰς φυλαχθῆναι οὐ χαλεπὸν. Ὡστε, ὃ ἐστὶν ἐφ' ὑμῖν, τοῦτο ποιήσατε. Ἀκεραῖαν ἡμῖν καὶ ἀπρόληπτον ταῖς διαβολαῖς τὴν καρδίαν ὑμῶν φυλάξατε· καὶ πρὸς τὰ προβαλλόμενα ἐγκλήματα ἀπαιτεῖτε ἡμᾶς τὰς εὐθύνas. Καὶ εἰ μὲν εὗρητε παρ' ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν, μὴ δῶτε χώραν τῷ ψεύδει· εἰ δὲ ἀτονούντων ἡμῶν πρὸς τὴν ἀπολογίαν αἰσθησθε, τότε πιστεύσατε τοῖς κατηγοροῖς ἡμῶν ὡς ἀληθεύουσιν. Ἀγρυπνοῦσιν ἐκεῖνοι πρὸς τὸ ἡμᾶς κακοποιῆσαι· τοῦτο παρ' ὑμῶν οὐκ ἐπιζητοῦμεν. Ἐμπορικὸν βίον μεταχει-

A Patrem et Filium et Spiritum sanctum credimus, atque in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizamur. Quapropter nunquam Paraclerum ab illius cum Patre et Filio conjunctione avellimus. Mens enim nostra a Spiritu illustrata ad Filium respicit, et in illo velut in imagine Patrem videt. Neque igitur nomina ex nobis ipsis comminiscimur, sed Spiritum sanctum Paraclerum nominamus, neque debitam ei gloriam destruere volumus. Vere omnino hæc nostra sunt. Horum gratia qui accusat, accuset: qui nos persequitur, persequatur: qui fidem habet calumniis quibus impetitur, paratus sit ad iudicium. Dominus prope est, nihil solliciti sumus⁴⁰.

B 4. Si quis in Syria scribit, hoc nihil ad nos. *Ex tuis enim, inquit, verbis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis*⁴¹. Mea me verba iudicent; propter alienos vero errores nemo nos condemnet, neque ante viginti annos scriptas a nobis epistolas proferat, ut demonstret nunc communicatores nos esse eorum qui ista scripserunt. Nos enim, antequam hæc scriberent, laici ad laicos scripsimus, antequam vel suspicionem ejusmodi quisquam in illos moveret; nec de fide quidquam scripsimus nec qualia illi nunc ad invidiam nobis creandum circumferunt, sed salutationes nudas, quæ amicam compellationem persolvebant. **394** Nos enim pariter et eos qui Sabellii morbo laborant, et eos qui Arii dogmata tuentur, ut impios fugimus et anathematizamus. Si quis eundem Patrem dicit ac Filium et Spiritum sanctum, ac rem unam multis nominibus designatam esse statuit, unamque hypostasim tribus appellationibus expressam; talem nos in Judæorum parte numeramus. Sic etiam, si quis Filium Patri secundum essentiam dissimilem dicit, aut ad creaturam detrahit Spiritum sanctum, anathematizamus, et a gentiliū errore non longe abesse ducimus. Sed ora accusatorum nostrorum comprimere litteris nostris non possunt; imo verisimile est, illos etiam defensionibus nostris irritari, et majora ac graviora in nos machinari. Cæterum aures vestras custodiri non difficile. Quare quod in vobis situm est, præstate. Sincerum nobis et minime præoccupatum calumniis cor vestrum servate: atque objectorum nobis criminum rationem a nobis postulate. Ac veritatem quidem si apud nos inveneritis, ne detis locum mendacio. Sin autem nos ad defensionem infirmos senseritis, tunc credite accusatoribus nostris, ut vera dicentibus. Vigilant illi, nobis ut noceant: hoc a vobis non exposcimus. Nundinariam vitam agentes, structam nobis calumniam ad lucri accessionem convertunt: vos autem adhortamur, ut maneatis domi, ac

⁴⁰ Philipp. iv, 5, 6. ⁴¹ Matth. xii, 37.

(68) Καταδικασθήσῃ. Ita mss. sex. Editi κατακριθήσῃ.

(69) Ἐπιστέλλομεν. Coisl. primus et Med. ἐπιστείλλομεν.

decore vos geratis, opus Christi in quiete perfici-
cientes⁴², illorum vero congressus, qui ad audito-
res evertendos dolose fiunt, declinetis : ut et dile-
ctionem erga nos sinceram custodiatis, patrumque
fidem servetis integram ac inoffensam et probati
ac spectati, tanquam veritatis amici, apud Do-
minum comperiamini.

EPISTOLA CCXXVII*.

*Cum Euphonium Coloniensem episcopi ad sedem Nicopolitanam transferendum decrevisset, permo-
lestum id accidit clericis Coloniensibus, quorum nonnulli iracundiam eo perduxerunt, ut se ad tri-
bunali abituros minarentur, ac res suas hominibus evertendarum Ecclesiarum cupidis commissu-
ros. Basilius laudat eorum amorem in episcopum, sed modum requirit. Demonstrat eis provideri,
dum Nicopoli providetur, nec eos deserturum episcopum. Spem affert amplioris solatii, seque ad
eos venturum.*

Clericis Coloniensibus consolatoria.

Et quid ita pulchrum et spectatum apud Deum
et homines, ut charitas perfecta, quam comple-
mentum totius esse legis⁴³ a sapiente didicimus
magistro? Quapropter approbo vestri in pasto-
rem amoris ardorem. Nam nec tenero filio boni
patris privatio, nec Christi Ecclesiae pastoris ac
magistri secessus tolerabilis. Quare praeclaræ ac
bonæ voluntatis indicium in hac præstantissima
erga episcopum vestrum animi affectione præ-
buis. Sed tamen vestrum illud præclarum erga
patrem spirituale studium, si modo et ratione
contineatur, laudandum est; sin autem 350 li-
mites transcendat, non jam eadem approbatione
dignum est. Præclara œconomia erga religiosissimum
fratrem nostrum et comministram Euphro-
nium ab his, quibus Ecclesiae commissæ sunt
gubernandæ, facta est, necessaria temporis, per-
utilis et Ecclesiae ad quam translatus est, et vobis
ipsis a quibus assumptus. Hanc ne existimetis hu-
manam, aut ex cogitationibus susceptam homi-
num terrena sentientium; sed eos, quibus Eccle-
siarum Dei sollicitudo incumbit, ex consuetudine
et conjunctione quam habent cum Spiritu, id
fecisse persuasum habete, atque hoc eorum in-
ceptum animis vestris mandate, et operam date
ut perficiatur. Suscipite igitur tranquille et cum
gratiarum actione id quod factum est, habentes

⁴² I Thess. iv., 11. ⁴³ Rom. xiii, 10.

* Alias CCXCII. Scripta anno 375.

(79) Τοῦ Χριστοῦ. Ita tres vetustissimi codices, D

pro eo quod erat in editis τοῦ Κυρίου.

(71) Φυλάξτε. Ita sex mss. Editi διαφυλάξτε.

(72) Τοῖς ἐν Κολωνίᾳ. Coisl. primus et Med. non sine manifesto errore πρὸς Νικοπόλιν κληρικοῦς παραμυθητικῆ, Ad clericos Nicopolitanos consolatoria. Deest παραμυθητικῆ in duobus Regiis codicibus.

(73) Χριστοῦ. Non male in codice insignis Ecclesie Parisiensis χριστοῦ, boni pastoris secessus.

(74) Ἀποδείξιν. Editi addunt ἡρῶν. Sed melius ea vox abesse visa est a codicibus vetustissimis Med. et Coisl. primo Paulo post idem Coisl. ἀγάπη παρέχεται.

(37) Τοὺς ὄρους. Ita Coisl. primus et Med. Deest hæc epistola in Harlæano codice. Editi τοῦ ὄρου.

(76) Μετετέθη. Ita mss. summo consensu. Editio Paris. μετέθη. Paulo post satis commode Coisl.

ριζόμενοι, παρεμπόρευμα ποιοῦνται τὴν ἡμετέραν διαβολὴν· ὑμᾶς δὲ οἴκοι μένειν καὶ εὐσχημονεῖν, ἐν ἡσυχίᾳ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ (70) πληροῦντας, παρακαλοῦμεν, τὰς μέντοι συντυχίας αὐτῶν, τὰς ὁλοκρῆς ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκούοντων γινομένης, ἐκκλίνειν : ἵνα καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην ἀκεραῖον φυλάξτε (71), καὶ τὴν τῶν πατέρων πίστιν ἀληθυστου διασώσητε, καὶ παρὰ τῷ Κυρίῳ εὐδόκιμοι φανῆτε, ὡς φίλοι τῆς ἀληθείας.

EPISTOLA ΣΚΖ.

Τοῖς ἐν Κολωνίᾳ (72) κληρικοῖς παραμυθητικῆ.

Καὶ τί οὕτω καλὸν καὶ εὐδόκιμον παρα θεῷ καὶ ἀνθρώποις, ὡς ἀγάπη τελεία, ἣν πλήρωμα παντός εἶναι νόμου παρὰ τοῦ σοφοῦ δεδιδασμέθα διδασκάλου; Ὡστε ἀποδέχομαι ὑμῶν τὸ διάπυρον τῆς περὶ τὸν ποιμένα ὑμῶν διαθέσεως. Οὔτε γὰρ παιδί φιλοπάτορι πατὴρ ἀγαθοῦ στέρησις ἀνεκτὴ, οὔτε Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ (73) ποιμένος καὶ διδασκάλου ἀναχώρησις φορητῆ, Ὡστε καλῶς καὶ ἀγαθῶς πραιρέσειως ἀποδείξιν (74) ἐν τῇ ὑπερβαλλούσῃ περὶ τὸν ἐπίσκοπον ὑμῶν διαθέσει παρέχεται. Ἀλλὰ τὸ χρηστὸν ὑμῶν τοῦτο καὶ περὶ τὸν πνευματικὸν πατέρα ἐνδιάθετον, μέτρον καὶ λογισμῶν γινόμενον, ἀπόδεκτον ἐστίν· ἐκβαῖνον δὲ τοὺς ὄρους (75), οὐκ ἐστὶ τῆς αὐτῆς ἀποδοχῆς ἄξιον γίνεται. Οἰκονομία καλὴ περὶ τὸν θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ὑμῶν τὸν συλλειτουργὸν Εὐφρόνιον παρὰ τῶν οἰκονομεῖν τὰς Ἐκκλησίας πεπιστευμένων γένηται, ἀναγκαῖα τῷ καιρῷ, λυσιστελής καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς ἡν μετετέθη (76), καὶ ὑμῶν αὐτοῖς ἀφ' ὧς ἐλήφθη. Ταῦτα μὴ ἀνθρωπίνην νομίσσητε, μηδὲ ἐκ λογισμῶν κεινησθαι τὰ γήινα φρονούτων ἀνθρώπων· ἀλλὰ τῇ συνηθείᾳ τοῦ Πνεύματος τοῦς τῶν μεριμνῶν ἀνεκρημένους (77) τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τοῦτο ποιῆσαι πέπεισθε, καὶ ἐμβάλλεσθε τῇ διανοίᾳ τὴν ὁρμὴν ταύτην, καὶ σπουδάσατε αὐτὴν τελειῶσαι. Λέξασθε ὅν ἡσυχῇ (78) καὶ μετ' εὐχαριστίας τὸ γινόμενον, ἐκεῖνο πεπεισμένοι, ὅτι οἱ μὴ δεχόμενοι παρὰ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ

primus et Med. τῇ συνηθείᾳ τοῦ Πνεύματος, ex consuetudine Spiritus, id est, ex societate et conjunctione, quam habent cum sancto Spiritu. In hanc sententiam Tatianus, orat. adversus Græcos : Γέγονε μὲν οὖν συνδιαίτου ἀρχῆθεν τὸ Πνεῦμα τῇ ψυχῇ, erat quidem ab initio Spiritus convictor animæ. Legebatur in editis τῇ συνεργίᾳ τοῦ Πνεύματος, οpe Spiritus. Quæ quidem scriptura facilis et plana est. Sed quo planior et faciliior, eo minus proclive fuit eam immutare, præsertim antiquioribus librariis, qui non tantum sibi licentiæ sumebant, quantum recentiores. Alteram autem, quam in contextum recepimus, cum obscura nonnullis videri potuerit, non miror immutatam fuisse.

(77) Ἀνεκρημένους. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀνεκρημένους. Mox Coisl. primus et Med. ἐμβάλλεσθε.

(78) Ἡσυχῇ. Ita sex mss. Editi ἡσυχῶς. Ibidem Coisl. primus et tres alii τὸ γινόμενον.

Θεοῦ τὰ ταῖς Ἐκκλησίαις διατυπούμενα τῇ τοῦ Θεοῦ A
 διαταγῇ ἀνθίστανται. Μὴ δικαιολογεῖσθε πρὸς τὴν
 μητέρα ὑμῶν τὴν Νικοπόλει Ἐκκλησίαν. Μὴ τρα-
 χύνεσθε πρὸς τοὺς τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀναδεδεγμέ-
 νους (79) τὴν μέριμναν. Ἐν γὰρ τῷ τῆς Νικοπό-
 λεως συνεστάναι πράγματα καὶ τὸ καθ' ὑμᾶς μέρος
 συνδιασωθήσεται (80)· ἐὰν δὲ ἐκείνης ἀφῆται τις
 σάλος καὶ μυρίους ἔχητε τοὺς φυλάσσοντας ὑμᾶς,
 συμπαραναλωθήσεται τῷ κεφαλαίῳ καὶ τὸ μέρος.
 Ὡς οὖν οἱ τοῖς ποταμοῖς παροικούντες, ἐπειδὴν
 ἴδωσι τινὰς πόρρωθεν ὀχυρώματα καταβαλλομέ-
 νους (81) τοῖς ρεύμασιν, ἴσασιν, ὅτι αὐτοῖς προδιαι-
 κοῦνται τὴν ἀσφάλειαν, τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ρευμάτων
 ἀποκρύνόμενοι· οὕτω καὶ οἱ νῦν τὸ βῆρος τῆς φρον-
 τίδος τῶν Ἐκκλησιῶν (82) ἀναδεξάμενοι ἐν τῇ τῶν
 ἄλλων φυλακῇ τὴν καθ' ὑμᾶς ἀδειαν διοικοῦνται· B
 καὶ ἐν σκέπῃ γενήσεσθε πάσης ταραχῆς, ἐτέρων
 ὑποδεχομένων τοῦ πολέμου τὰς προσβολὰς. Πρὸς δὲ
 κάκεινο (83) ἐνθυμείσθαι ὑμᾶς προσῆκεν, ὅτι οὐχ
 ὑμᾶς ἀπέβαλεν, ἀλλ' ἐτέρους προσέλαβεν. Οὐ δὴπου
 γὰρ βάσκανοι τινὲς ἐσμεν ἡμεῖς, ὥστε τοῦ δυνάμε-
 νου καὶ ἄλλοις τῶν ἑαυτοῦ χαρισμάτων μεταδιδόναι
 ἀναγκάζειν ὑμῖν (84) ἐναποκλείειν τὴν χάριν, καὶ τὸ
 καθ' ὑμᾶς μόνῳ χωρίῳ στενοχωρεῖν. Οὔτε γὰρ ὁ
 πηγὴν περιφράσσων, καὶ ὕδατος ἐξοδὸν λυμαινόμε-
 νος, οὔτε ὁ διδασκαλίαν διαρκῆ κωλύων ἐπὶ πλείον
 χωρεῖν ἔξω τοῦ πάθους τῆς βασιλείας ἐστίν. Ἐχέτω
 τοίνυν καὶ τὴν Νικοπόλεως μέριμναν, καὶ τὸ ὑμέτε-
 ρον προσθήκη ἔστω τῶν ἐκεῖ φρουρισμάτων. Τῷ μὲν
 γὰρ ἀνδρὶ πλείων προσῆλθεν (85) ὁ κόπος, ὡς δὲ
 οὐδὲν ἐλαττοῦται ἢ ἐπιμέλεια. Ἐκεῖνο δὲ με πάντῃ C
 ἐλύπησε, καὶ ἔξω ἐράνη τοῦ μέτρου, τὸ εἰρησθαι,
 ὅτι, ἀποτυχόντες τῶν ἐπιζητούμενων, τὰ δικαστή-
 ρια καταληφόνμεθα, καὶ ἐπιστήσομεν (86) ἀνθρώπους
 τοῖς πράγμασιν, οἷς ἡ καταστροφή τῶν Ἐκκλησιῶν
 εὐχῆς ἐστὶ τὸ κεφάλαιον. Μὴ ποτε οὖν ἄφρονι θυ-
 μῷ φερόμενοί (87) τινες παραπείσωσιν ὑμᾶς φθιγγα-

(79) Ἀναδεδεγμένους. Coisl. primus ἀναδεδει-
 γμένους. Paulo post Medicæus codex ἐστάναι πρά-
 γματα.

(80) Συνδιασωθήσεται. Coisl. primus συνδιασω-
 ζεται. Infra Vat., Reg. secundus, Coisl. secundus,
 Paris, et ad marginem Clarom. τῷ κεφαλαίῳ καὶ
 τὸ ὑμέτερον. Ὡς οὖν.

(81) Καταβαλλομένους. Med. codex προκατα-
 βαλλομένους.

(82) Τῶν ἐκκλησιῶν. Ita Coisl. uterque, Med.,
 Reg. secundus et Paris. Editi τῶν ἐκκλησιαστικῶν.

(85) Τρὸς δὲ κάκεινο, etc. Dubitarunt eruditi
 viri, utrum Euphronius, relicta Coloniensi Eccle-
 sia, ad Nicopolitanam translatus fuerit, an utram-
 que simul regendam suscepit. Utrumvis factum
 fuerit, cum ad summam Ecclesiæ utilitatem neces-
 sario tempore factum sit, maxima laude dignum
 videri, et Spiritui sancto attribui debet. Sed per-
 spicere mihi videor, ita rem constitutam fuisse ut
 alius Coloniæ, præter Euphronium, episcopus
 non daretur. Promittit enim Coloniensibus Basilius
 eos et communem cum aliis provinciæ Ecclesiis
 utilitatem percepturos, et Euphronium ab illis pro-
 prie regendis non discessurum. In aliorum custo-
 dia, inquit, securitati vestræ provident, tutique eri-
 tis ab omni tumultu, aliis belli impetum sustinenti-
 bus. Hæc communia Coloniensibus erant futura
 cum aliis provinciæ Ecclesiis. Quid autem Colo-

pro certo, eos qui res in Ecclesiis a Dei electis
 constitutas non admittunt, Dei ordinationi resis-
 tere. Cavete litigetis cum vestra matre Ecclesia
 Nicopolitana; nec animum in eos, qui vestrarum
 animarum curam suscepere, exasperate. Dum
 enim res Nicopolitanæ consistent, vestra etiam
 pars simul servabitur; sed si illam aliqua tempe-
 stas attigerit, etiamsi adsint vobis custodes innu-
 meri, pars quoque una cum capite absumetur.
 Quemadmodum igitur qui ad fluvios habitant, si
 quos procul videant valida præsidia aquis obji-
 cere, intelligunt securitati suæ provideri, dum in-
 cursus aquarum repelluntur; ita etiam qui nunc
 pondus sollicitudinis Ecclesiarum sustinent, in
 aliorum custodia securitati vestræ provident, tuti-
 que eritis ab omni tumultu, aliis belli impetum
 sustinentibus. Ad hæc illud etiam vobis conside-
 randum est, non vos ab eo repudiatos, sed alios
 assumptos. Non enim invidi quidam sumus, ut
 qui sua dona etiam cum aliis communicare pos-
 sit, eum cogamus gratiam inter vos concludere,
 et solis loci vestri finibus coerceamus. Nam nec
 qui fontem circumsepit, et aquarum exitum labe-
 factat, nec qui doctrinam uberem prohibet latius
 fluere, extra invidiæ crimen est. Suscipiat itaque
 et Nicopolis curam, et ad futuras illic sollicitudi-
 nes vestri cura accedat. Illi enim plus accessit
351 laboris, sed de vestri cura nihil decessit.
 Hoc autem mihi et maxime doluit, et modum mihi
 visum est excedere, quod videlicet dixistis: voto-
 rum compotes si non sumus, ad iudicum tribuna-
 lia abibimus, ac res hominibus commitemus,
 quibus Ecclesiarum eversio caput est votorum.
 Cavete igitur ne qui unquam insano furore acti
 vobis persuadeant, ut quidquam apud publica sub-
 sellia proferatis, atque inde aliqua accidat eversio,
 cuius pondus in eorum capita, qui causam præbue-

niensibus proprie servatur, indicant quæ sequun-
 tur: *Ad hæc illud etiam vobis considerandum est, non vos ab eo repudiatos, sed alios assumptos.... Suscipiat itaque et Nicopolis curam, et ad futuras illic sollicitudines vestri cura accedat, etc.* Similia leguntur in epistola sequenti, in qua Basilius Colo-
 nienses magistratus rogat, ut boni vasis usum com-
 munem habere cum vicinis non recusent; ac Euphronium Coloniæ et Nicopolis communem patrem futurum pollicetur. Ridicula sane et absurda promissa, si Euphronium Colonia non cum Nicopoli, sed cum aliis Ecclesiis episcopalibus Nicopoli sub-
 jectis communem patrem erat habitura.

(84) Ἰμῖν. Ita mss. summo consensu, et paulo post τῷ καθ' ὑμᾶς. Editi ἡμῖν et τῷ καθ' ἡμᾶς. Paulo post λυμαινόμενος ἐπαινετός. Sed postrema vox multo melius deest in codicibus Med. et Coisl. primo. Ibidem Coisl. primus κωλύων μὴ ἐπὶ πλείον.

(85) Πλείων προσῆλθεν. Coisl. primus προσῆλθεν. Med. πλείον προσῆλθεν. Paulo post deest τὸ in quinque mss. ἀπὸ εἰρησθαι, non tamen deest in Coisl. primo et Med.

(86) Ἐπιστήσομεν. Coisl. primus ἐπεισεύσομεν. Vat., Paris., Coisl. secundus et Reg. secundus ἐπι-
 σείσομεν.

(87) Φερόμενοι. Coisl. primus περιφερόμενοι. Paulo post deest in eodem codice et in Medicæo

rint, convertatur. Sed recipite et consilium nostrum, quod vobis in paternis visceribus damus, et religiosissimorum episcoporum dispensationem quæ secundum Dei voluntatem facta est. Quin et exspectate nos, qui ubi advenerimus, si nobis Dominusnaverit, quæcunque vestram pietatem per epistolam commonere non licuit, ea coram suggeremus, et ipsa re et opere, quantum in nobis erit, vos solari conabimur.

καλέσαι τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν, δι' ἑαυτῶν παραινεσόμεν, καὶ τὴν ἐνδεχομένην παραμυθίαν δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ἐπαγαγεῖν ὑμῖν πειρασόμεθα.

EPISTOLA CCXXVIII*.

Laudat Colonix magistratus, quod res ecclesiasticas non negligant : mærentes discessu episcopi su^o hortatur, ut matri Nicopoli communem parentem cedant, qui eos regere non desinet, ac temporum difficultate considerata, episcopis ignoscant, qui hoc consilium necessitate adducti ceperunt. Promittit majus solatium eorum quæ facta fuerant, si Dominus de terit, ut ad eos veniat.

Colonix magistratibus.

Accepi litteras dignitatis vestræ, et gratias egi Deo sanctissimo, quod rerum publicarum curis occupati, ecclesiasticas haud parvi penditis; sed de iis unusquisque velut de proprio negotio et ex quo vita sua pendeat, ita solliciti fuistis mihi- que scripsistis mærentes discessu religiosissimi episcopi vestri Euphronii: quem non abstulit vobis Nicopolis, sed si ex jure ageret, suum proprium recepisse se diceret; sed liberalius agens, vocem edet teneræ matri decoram, se communem vobiscum patrem habituram, qui ex parte utrisque de sua communicabit gratia: neque illos quidquam pati sinet ab adversariorum incuris, neque vos consueta sollicitudine privabit. Igitur et temporis difficultatem considerantes, et œconomix necessitatem prudenter intelligentes, episcopis ignoscite, qui hanc viam ad constituendum Domini nostri Jesu Christi Ecclesiarum ordinem inierunt; vobis autem ipsi ea suggerite, quæ viris et perfecta propria intelligentia præditis, et amantium consilia ad usus suos adjungere scientibus congruant. Vos enim verisimile est multa eorum quæ commoventur ignorare, eo quod sitis in extrema Armenia constituti: nos vero qui mediis in rebus versamur, et quorum aures undique unoquoque die rumore eversarum ecclesiarum percutiuntur, valde anxii sumus, ne forte communis **352** hostis diuturnæ vitæ vestræ tranquillitati invidens, in vestris quoque locis sua ipsius zizania serere possit, cedatque et Armeniorum regio in escam adversariis. Sed nunc quidem tranquilli et quieti sitis, veluti boni vasis usum communem habere cum vicinis vestris non recusantes. Paulo post autem, si

περὶ τούτων, quod in editis legebatur post φθέγγασθαι.

* Alias CCXC. Scripta anno 375.

(88) Ἐνταῦθεν. Tres mss. recentiores ἐνταῦθα.

(89) Γενομένην. Coisl. uterque et Reg. secundus γενομένην. Infra Coisl. primus ἐγχωρεῖ.

(90) Ὡς ὑπέρ. Ita omnes mss. Editi ὡσπερ.

(91) Οὔτε ἐκείνους. Codex Medicæus οὔτε ἐκεί-

σθαί τι εἰς τὸ δημόσιον, καὶ γένηται μὲν τις ἐνταῦθεν καταστροφή (88), περιτραπῆ δὲ τῶν γενομένων τὸ βῆρος ταῖς κεφαλαῖς τῶν τὴν αἰτίαν παρασχομένων. Ἀλλὰ δεῖξασθε καὶ τὴν ἡμετέραν συμβουλήν ἐν πατρικοῖς ὑμῖν σπλάγγχοις προσαγομένην, καὶ τὴν τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων οἰκονομίαν, κατὰ βούλησιν Θεοῦ γενομένην (89). Καὶ ἀναμείνατε καὶ ἡμᾶς, οἱ παραγενόμενοι, ἐν ᾧ Κύριος ἡμῖν συνεργήσῃ, ὅσα οὐκ ἐνεχώρει διὰ τῆς ἐπιστολῆς παρα-

καλέσαι τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν, δι' ἑαυτῶν παραινεσόμεν, καὶ τὴν ἐνδεχομένην παραμυθίαν δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ἐπαγαγεῖν ὑμῖν πειρασόμεθα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΗ'.

B

Πολιτευόμενοις Κολωνείας.

Ἐδεξαμην τὰ γράμματα τῆς κοσμιότητος ὑμῶν, καὶ εὐχαρίστησα τῷ παναγίῳ Θεῷ, ὅτι, ἀσχοιοῦντες περὶ τὴν μέριμναν τῶν δημοσίων, οὐκ ἐν παρόργῃ τίθεσθε τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν· ἀλλ' ἕκαστος, ὡς ὑπέρ (90) ἰδίου πράγματος καὶ συνέχοντος αὐτοῦ τὴν ζωὴν, οὕτως ἐμερίμνησε, καὶ ἐπεστείλατε ἡμῖν ἀνιόνμενοι ἐπὶ τῷ χωρισμῷ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου ὑμῶν Εὐφρονίου· ὃν οὐκ ἀφείλετο ὑμῶν ἡ Νικόπολις, ἀλλὰ, διδουκαλογομένη μὲν εἶποι ἂν, ὅτι τὸν οἰκεῖον ἀπέλαβε· θεραπευομένη δὲ φθιέγγεται ὑμῖν φωνὴν μητρὶ φιλοστόργῃ πρέπουσαν, ὅτι κοινὸν ἔξει πρὸς ὑμᾶς τὸν πατέρα, ὅς ἐν μέρει ἐκατέρως τῆς ἑαυτοῦ μεταδώσει χάριτος, οὔτε ἐκείνους (91) ἔασσει τι παθεῖν ἐκ τῆν τῶς ἐναντίων ἐπιδρομῆς, καὶ ὑμᾶς τῆς συνήθους κηδεμονίας οὐκ ἀποστερήσει. Τοῦ τε οὖν καιροῦ τὴν χαλεπότητα λογισάμενοι, καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας ἀναγκαίου σώφρονι γνώμῃ καταμαθόντες, σύγγνωτε μὲν τοῖς ἐπισκόποις ἐπὶ ταύτην ἐλθοῦσι τὴν ὁδὸν τῆς καταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· παραινεσάτε δὲ ἑαυτοῖς, ὃ πρέπει ἀνδράσι τελειοῦ μὲν τὸν οἰκεῖον νοῦν κεκτημένοις, εἰδῶσι δὲ καὶ τὰς παρὰ τῶν ἀγαπώντων ὑποθήκας προσίσθαι. Ὑμᾶς μὲν γὰρ εἰκὸς πολλὰ τῶν κινουμένων ἀγροεῖν, διὰ τὸ ἐν ἐσχρατῇ τῆς Ἀρμενίας τεταχθαι· ἡμεῖς δὲ οἱ μέσοις ἐμβαθεκότες τοῖς πράγμασι, καὶ πανταχόθεν ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας τὰς ἀκοὰς βαλλόμενοι (92), τῶν καταστρεφόμενων ἐκκλησιῶν ἐν πολλῇ ἀγωνίᾳ ἐσμεν, μήποτε ὁ κοινὸς ἐχθρὸς, τῇ μακρᾷ εἰρήνῃ τοῦ βίου ὑμῶν (93) βασκίνας, ἐπισπεῖραι δυναθῆ τὰ ἑαυτοῦ ζιζάνια καὶ τοῖς καθ' ὑμᾶς τόποις, καὶ γένηται καὶ τὸ τῶν Ἀρμενίων μέρος κατάθρονον τῶν ὑπεναντιῶν. Ἀλλὰ νῦν μὲν ἠυμῶσάτε, ὡσπερ σκεύους ἀγαθοῦ χρῆσιν

νοῖς.

(92) Τὰς ἀκοὰς βαλλόμενοι. Tres codices recentiores ταῖς ἀκοαῖς βαλλόμενοι.

(93) Τοῦ βίου ὑμῶν. Quator mss. τοῦ βίου ἡμῶν. Sed Coisl. primus et Med. cum editis consentiunt. Nihil mutandum esse inde patet, quod longa illa pax non ad Basilium, qui in ipso incendio versabatur, sed ad Coloniam referenda sit.

καινήν ἔχειν πρὸς τοὺς γείτονας ὑμῶν καταδεξάμενοι· A
 μικρὸν δὲ ὑστερον, ὃν δὴ ὁ Κύριος τὴν ἐπιδημίαν ἡμῶν,
 καὶ τελεωτέραν παραμυθίαν τῶν γενομένων ἐκδέξασθε (94),
 εἰάν τοῦτο ὑμῖν ἀναγκαῖον καταφανῆ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΘ'.

Spiritus sancti consilio factum esse non dubitat, quod apud eos factum fuerat. Laudat Pæmenii prudentiam et in re statim perficienda fortitudinem. Hortatur ne Colonienses irritent: spem effert se ad eos venturum.

Τοῖς κληρικοῖς Νικοπόλεως.

1. Καὶ παρ' ἐνὸς εὐλαβοῦς καὶ δευτέρου γενομένου ἔργον πληροφορεῖ ἡμᾶς τῆ συμβουλία τοῦ Πνεύματος γίνεσθαι. Ὅταν γὰρ μηδὲν ἢ ἀνθρώπινον πρὸ ὀφθαλμῶν κείμενον, μηδὲ σκοπῶ οἰκείας ἀπολάσεως πρὸς τὰς ἐνεργείας ὁρμῶσιν οἱ ὄσιοι (95), ἀλλ' ὁ τι εὐάρεστον τῷ Θεῷ προθέμενοι, δῆλον, ὅτι Κύριός ἐστιν ὁ τὰς καρδίας αὐτῶν κατευθύνων. Ὅπου δὲ ἄνδρες πνευματικοὶ τῶν βουλευμάτων κατάρχουσιν, ἔπεται δὲ τούτοις λαὸς Κυρίου ἐν συμφωνίᾳ τῆς γνώμης, τίς ἀμφιβαλεῖ μὴ οὐχὶ τῆ κοινωνία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ τὸ αἷμα αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκχέαντος (96), τὴν βουλήν γεγενῆσθαι; Ὅθεν καὶ αὐτοὶ καλῶς εἰκάσατε τὸν θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸν Ποιμένιον (97) κατὰ Θεὸν κεκινήσθαι, ὅς καὶ ἐπέστη ὑμῖν ἐν καιρῷ, καὶ ἦλθεν ἐπὶ τὸν τρόπον τοῦτον τῆς παραμυθίας. Οὐ ἐγὼ οὐχὶ τὴν εὐρεσίαν μόνον τοῦ συμφέροντος ἐπαινῶ, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς γνώμης γενναῖον θαυμάζω, ὅτι, μὴ εἰς ὑπερθέσεις ἀγαγὼν τὸ πρᾶγμα, ἐξέλυσε μὲν τὴν σπουδὴν τῶν ἐπιζητούντων, ἐθῶκε δὲ καιρὸν φυλακῆς τοῖς ἀντιποιουμένοις, ἐπήγειρε δὲ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν ἐφεδρευόντων, ἀλλ' εὐθύς τῷ καλῷ βουλευμάτι τὸ τέλος ἐπήγαγεν. Ὅν πανέστιον (98) φυλάξειεν ὁ Κύριος τῆ ἑαυτοῦ χάριτι (99), ὥστε τὴν Ἐκκλησίαν ὁμοίαν ἑαυτῇ διαμεῖναι ἐν τῇ ὁμοτιμίᾳ τοῦ προλαβόντος διαδοχῆ, καὶ μὴ δοῦναι χώραν τῷ πονηρῷ, ὅς νῦν, εἴπερ ποτὲ, τῆ καταστάσει τῶν Ἐκκλησιῶν δυσχεραίνει.

2. Τοὺς δὲ ἐν Κολωνίᾳ ἀδελφοὺς πολλὰ μὲν καὶ ἡμεῖς παρεκαλέσαμεν διὰ γραμμάτων· καὶ ὑμεῖς δὲ ἀποδέχεσθαι αὐτῶν ὀφείλετε τὴν διάθεσιν μᾶλλον ἢ παροξύνειν αὐτούς, ὡς διὰ σμικρότητα παροφθέντας, μηδὲ τῆ καταφρονήσει προάγειν αὐτούς εἰς φιλονεικίαν. Διότι περὶ κασί πως οἱ φιλονεικούντες ἀβουλότεροι γίνεσθαι, καὶ πολλὰ τῶν ἰδίων κακῶς διατίθεσθαι ὑπὲρ τοῦ λυπῆσαι τοὺς ἐναντιουμένους. Οὐδεὶς δὲ οὕτω μικρὸς ὡς μὴ δύνασθαι νῦν κακῶν μεγάλων ἀφορμὴν παρασχεῖν τοῖς ἐθέλουσιν ἀφορμῆν. Καὶ τοῦτο οὐ στοχαζόμενοι λέγομεν, ἀλλὰ πείρα κακῶν οἰκειῶν δεδιδαγμένοι, ἃ παραγγέλοι ὁ Θεὸς ταῖς ὑμετέραις προσευχαῖς (1). Συνεῦξασθε δὲ καὶ ἡμῖν τὴν εὐ-

(94) Τῶν γενομένων. Hæc addidimus ex mss. quinque. Coisl. primus ibidem. δεξασθε. Quatuor alii ἐκδέξασθε. Medicæus δέξασθε. Solatii autem nomine his in locis intelligitur remedium quoddam et temperamentum, ut in difficilibus et molestis rebus. Vide Notas ad epist. 126.

(95) Οἱ ὄσιοι. Ita mss. omnes, uno Bigotiano excepto, qui ad marginem habet οἱ ὄσιοι, et in textu, ut editi οἱ ἄγιοι. Ibidem Paris. Bigot et Vat. ἀλλ' ἢ τοῦ εὐαρεστεύειν. Duo alii ἀλλ' ἢ τὸ εὐ-

A Dominus dederit ut ad vos veniam, majus etiam eorum quæ facta sunt solatium accipietis, si modo id vobis necessarium videbitur.

EPISTOLA CCXXIX*.

Clericis Nicopolitanis.

1. Quod vel ab uno aut altero homine pio factum est, id nobis certo persuadet, rem consilio Spiritus fieri. Etenim ubi nihil humani ob oculos positum, neque studio proprii commodi ad agendum sancti feruntur, sed quod Deo gratum est, sibi proponunt; liquet Dominum esse, qui eorum corda dirigit. Cum autem spirituales viri consiliorum auctores sunt, eosque sequitur plebs Domini concordia sententia, quis dubitabit, quin communicatione Domini nostri Jesu Christi, qui suum sanguinem pro Ecclesiis effudit, consilium captum sit? Unde et ipsi recte existimastis religiosissimum fratrem nostrum et comministrum Pæmenium divinitus fuisse permotum: qui et adfuit vobis opportune, et hanc consolandi rationem invenit. Quem quidem ego non solum ob rem utilem excogitatam laudo, sed animi etiam fortitudinem admiror; quod nequaquam dilationibus rem protrahens, debilitaverit efflagitantium studium, deditque tempus adversariis sibi providendi, ac insidiatorum insidias exsuscitaverit, sed confestim præclarum consilium ad exitum perduxerit. Quem quidem cum omni familia custodiat Dominus gratia sua, ut Ecclesia sui similis permaneat in successione non degenerare ab antecessoris virtute, nec detur locus maligno, qui nunc, si unquam alias, ægre fert præclarum Ecclesiarum statum.

2. Fratres autem qui in Colonia sunt, pluribus quidem et nos adhortati sumus per litteras: sed et vos debetis eorum studium probare magis, quam quasi ob tenuitatem contemptos irritare, aut contemptu ad contentionem provocare. Solent enim qui contendunt, inconsultius se gerere, et multis rebus suis male consulere, ut molestiam exhibeant adversariis. Nemo autem adeo parvus est, qui nunc non possit magnorum malorum occasionem subministrare iis, qui occasionem querunt. Neque id ex conjecturis dicimus, sed experientia priorum malorum edocti, quæ **353** Deus precibus vestris avertat. Simul autem

αρεστεύειν. Consentit cum editis Coisl. primus.

(96) Ἐκχέαντος. Ita mss. septem. Edit. ἐκχέοντος.

(97) Ποιμένιον. Addidimus hoc nomen ex octo mss.

(98) Πανέστιον. Male interpres Panestium.

(99) Χάριτι. Coisl. secundus, Reg. secundus et Bigot. χρηστότητι.

(1) Προσευχαῖς. Coisl. primus et Med. εὐχαῖς.

* Alias CXCIH. Scripta anno 375.

et nobis prosperum iter precemini, ut advenientes A vobiscum gaudeamus de præsentī pastore, nosque mutuo de obitu communis patris nostri consolemur.

EPISTOLA CCXXX*.

Magistratus Nicopolis hortatur ut, cum impletum sit quod penes episcopos erat, jam ipsi confirment id quod ab episcopis constitutum est, et, eorum opera, omnium et in urbe et rure consensus in suscipiendo episcopo et repellendis externis tentationibus conspiret. Summum desiderium significat invisendæ Ecclesiæ Nicopolitanæ, quam rectæ doctrinæ metropolim vocat.

Magistratibus Nicopolitanis.

Ecclesiasticæ œconomix ab iis quidem fiunt, quibus Ecclesiarum commissa sunt gubernacula : sed a plebe confirmantur. Quare quod penes religiosissimos episcopos erat, impletum est : quod autem reliquum est, jam ad vos spectat, si velitis prompto animo complecti datum vobis episcopum, B et tentationes externas strenue repellere. Nihil enim adeo pudorem incutit sive potestatibus, sive reliquis, quicunque invident vestræ tranquillitati, ut concors in datum episcopum amor, et in resistendo firmitas. Id enim illos in desperationem conjicit nefarii omnis conatus, si viderint artificia sua neque a clero neque a plebe admitti. Quo ergo in bonum estis animo, date operam, ut eodem civitas animetur ; et tum populos, tum omnes rure degentes, ut par est, alloquimini ; bona eorum proposita roborantes, adeo ut vera vestra in Deum charitas omnium fama celebretur. Utinam autem nos quoque digni habeamur, qui veniamus aliquando ad vos, et Ecclesiam pietatis altricem invisamus : quam ut rectæ C doctrinæ metropolim veneramur, quod jamdudum a viris perquam venerandis, et Dei electis, atque amplectentibus eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, gubernetur : quibus dignum esse eum, qui nunc designatus est, et vos judicastis, et nos consensimus. Tantum Dei gratia custodiamini, qui et prava inimicorum consilia dissolvat, et robur ac constantiam vestris animis ad ea, quæ præclare decreta sunt, tuenda inspiret.

* Alias CXCIV. Scripta anno 375.

(2) Τὴν εὐδοκίαν. Coisl. primus τὴν ὑγείαν. Clarom. τὴν ὑγείαν καὶ τὴν εὐδοκίαν. Ibidem Medicæus Συνεῦξασθε ἀεὶ μοι καὶ ὑμῖν.

(3) Ἐρησθῶμεν. Coisl. uterque, Med., Vat., Reg. secundus et Bigot. ὀρμισθῶμεν, acquiescamus.

(4) Νικοπόλεως. Editi et plures mss. recentiores addunt διὰ τὸν χειροτονηθέντα ἐπίσκοπον, *ordinati causa episcopi*. Sed hæc melius desunt in antiquioribus codicibus. Non enim ordinatus fuit episcopus Euphronius, qui dudam Coloniae Ecclesiam regebat. Scribit autem ad magistratus Basilius, non solum quia plurimum poterant in temperandis populi animis, sed etiam quia eorum ad electionem confirmandam consensus requirebatur. Unde Cælestinus papa in epist. 7 : *Nullus, inquit, invitis detur episcopus. Cleri, plebis et ordinis consensus, et desiderium requiratur*. Gregorius Theologi pater in epist. 22, quam scripsit vacante sede Cæsariensi, Basilium presbyterum commendat clero, honoratis, et curialibus, ac toti populo.

(5) Ὡστε. Editi addunt καὶ νῦν. Sed hæc desunt in omnibus mss. Ibidem Coisl. et Med. ὁ μὲν ἦν ἐν τοῖς

οὐδὴν (2), ἵνα παραγενόμενοι ἐρησθῶμεν (3) ὑμῖν ἐπὶ τῷ παρόντι ποιμένοι, καὶ συμπαρακληθῶμεν ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει τοῦ κοινοῦ πατρὸς ἡμῶν.

EPISTOLA ΣΑ΄.

Πολιτευομένοις Νικοπόλεως (4).

Αἱ περὶ τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομῖαι γίνονται μὲν παρὰ τῶν πεπιστευμένων τὴν προστασίαν αὐτῶν, βεβαιούνται δὲ παρὰ τῶν λαῶν. Ὡστε (5) ὁ μὲν ἦν ἐπὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, πεπλήρωται τὸ δὲ λειπούμενον ἤδη πρὸς ὑμᾶς βλέπει, εἴαν κατ' ἀξιώσητε ἐκθύμως (6) περιέχεσθαι τοῦ δεδομένου ὑμῖν ἐπισκόπου, καὶ τὰς παρὰ τῶν ἕξωθεν πείρας ἰσχυρῶς ἀποκρούεσθαι. Οὐδὲν γὰρ οὕτω δυσωπεῖ οὔτε ἀρχοντας οὔτε τοὺς λοιποὺς, ὅσοι βασκαίνουσιν ὑμῶν τῇ εἰρηνικῇ καταστάσει, ὡς σύμφωνον περὶ τὴν τοῦ δεδομένου ἀγάπην, καὶ τὸ ἰσχυρὸν τῆς ἐνστάσεως (7). Ἀπόγνωσιν γὰρ ἐμποιεῖ αὐτοῖς πάσης ἐπιχειρήσεως πονηρᾶς, εἴαν ἴδωσι μῆτε κληρὸν μῆτε λαὸν τὰς αὐτῶν ἐπινοίας παραδεχόμενον. Ἦν οὖν γνώμην ἔχετε περὶ τοῦ καλοῦ, ταύτην κοινὴν ποιήσασθε τῆς πόλεως : καὶ τοῖς δῆμοις, καὶ πᾶσι τοῖς οἰκοῦσι τὴν χώραν διαλέχθητε ἐπιρρώσοντες (8) αὐτῶν τὰς καλὰς προαιρέσεις, ὥστε διαδοθῆναι παρὰ πᾶσι τὸ γνήσιον ὑμῶν τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης. Ἐὰν δὲ (9) καὶ αὐτοὶ καταξιωθῶμεν ποτε παραγενέσθαι καὶ ἐπισκέψασθαι τὴν Ἐκκλησίαν τὴν τροφὸν τῆς εὐσεβείας, ἣν ὡς μητρόπολιν τῆς ὀρθοδοξίας τιμῶμεν, διὰ τὸ ἐκ παλαιῦ ὑπὸ τιμιωτάτων (10) ἀνδρῶν καὶ ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ οἰκονομεῖσθαι αὐτὴν ἀντεχομένων τοῦ κατὰ τὴν διδασχὴν πιστοῦ λόγου, ὧν ἀξιὸν εἶναι τὸν νῦν (11) ἀναφανέντα καὶ ὑμεῖς ἐδοκιμάσατε, καὶ ἡμεῖς συνεθέμεθα. Μόνον φυλαχθεῖτε (12) παρὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, παραλύοντος (13) μὲν τὰ πονηρὰ βουλευματα τῶν ἐχθρῶν, ἰσχυρὸν δὲ καὶ εὐτονίαν πρὸς φυλακὴν τῶν καλῶς δεδογμένων ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐμποιοῦντος.

(6) Ἐκθύμως. Ita septem mss. Editi εὐθύς.

(7) Ἐνστάσεως, etc. Ita mss. Editi ἀναστάσεως. Ἐμποιεῖ γοῦν ἀπόγνωσιν.

(8) Ἐπιρρώσοντες. Ita Med., Coisl. primus et Paris. Editi ἐπιρρώσαντες.

(9) Ἐὰν δέ, etc. Ita septem mss. Editi εἴθε δὲ καταξιωθῆμεν, quod eodem redit. Sed videntur typographi nimio grammaticæ studio contextum immutasse.

(10) Τιμιωτάτων. Coisl. primus et Med. τιμίων.

(11) Τὸν νῦν. Posterior vocula addita ex octo mss.

(12) Φυλαχθεῖτε. Coisl. primus et Med. φυλαχθεῖς, *custodiatur*. Quæ quidem scripturæ eo magis arridet, quod idem Basilius de Euphronio dicit in epistola præcedenti. Sed tamen nihil immutandum duxi, quia quæ sequuntur, non ad Pæmenium, sed ad Nicopolitanos referuntur.

(13) Παραλύοντος. Regius uterque. Coisl. secundus, Vat., Paris. et Bigot. alter παραλύοντες, et paulo post ἐμποιοῦντες. Ibidem Coisl. primus et alii nonnulli ψυχαῖς ἡμῶν.

Basilii Amphilocho commendat Elpidium, nuntiat de fratris fuga, de insidiis inimicorum suorum et de Doarum Ecclesie perturbatione. Hortatur ut se invisat, promittit se brevi missurum opus de Spiritu sancto, quod erat absolutum.

Ἀμφιλοχίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

Ὀλίγας εὐρίσκω τοῦ γράφειν πρὸς τὴν θεοσεβειάν σου τὰς ἀφορμὰς, καὶ λυπεῖ με τοῦτο οὐ μικρῶς. Ὅμοιον γὰρ, ὡσπερ ἂν εἰ καὶ ἐξόν πολλάκις ὄρῳ σε καὶ ἀπολαύειν σου, ὀλιγάκις ἐποίουν τοῦτο. Ἄλλ' οὐκ ἔξεστί μοι γράφειν δι' ἐπορίαν τῶν ἐντεῦθεν πρὸς ὑμᾶς ἀφικνουμένων· ἐπεὶ οὐδὲν ἐκώλυεν, οἶονεὶ ἐφημερίδα τοῦ ἐμοῦ βίου τὰ γράμματα εἶναι. τὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν συμπέποντα διαγγέλλειν (14) σου τῇ ἀγάπῃ. Ἐμοὶ τε γὰρ κουφισμὸν φέρει τὸ ἀνακοινοῦσθαί σοι τὰ καθ' ἡμᾶς, σέ τε οἶδα οὐδὲν οὕτω μεριμνῶντα, ὡς τὰ ἡμέτερα. Ἄλλὰ νῦν Ἐλπίδιος, πρὸς τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην ἐπειγόμενος, τοῦ ἀποδύσασθαι τὰς διαβολὰς τὰς ψευδοῦς αὐτῷ παρὰ τινῶν ἐχθρῶν κατασκευασθείσας, ἤτησεν ἡμᾶς τὴν ἐπιστολήν. Δι' οὗ καὶ προσπρηγγόμεθ' ἀπὸ σου τὴν εὐλάβειαν, καὶ συνιστῶμέν σοι τὸν ἄνδρα διὰ τε τὸ δίκαιον ἀξιῶν οὕτα τῆς παρὰ σου προστασίας, καὶ δι' ἡμᾶς· οἱ εἰ καὶ (15) μηδὲν ἄλλο ἔχουμεν αὐτῷ μαρτυρεῖν, ἀλλ' ὅτι περὶ πολλοῦ ἐποίησατο γραμμάτων ἡμετέρων γενέσθαι διάκονος, τοῦτον τε ἔχε ἐν ταῖς οἰκείαις, καὶ ἡμῶν μέμνησο, καὶ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας εὐχου. Γίνωσκα δὲ, ὅτι ὁ μὲν θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν ὑπερήριός ἐστι, τὰς ὀχλήσεις μὴ φέρων τῶν ἀναίσχυντων. Δόραρα δὲ χεϊμάζεται, τοῦ κητους τοῦ πολυσάρχου τα ἐκεῖ συνταράσσοντος. Ἡμεῖν δὲ οἱ ἐχθροὶ τῆς ἐπιβουλᾶς ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου τυρεύουσιν, ὡς ὁ τῶν εἰδότην λόγος· ἡ δὲ χεῖρ τοῦ Κυρίου τέως ἐστὶ μεθ' ἡμῶν. Μόνον εὐχου μὴ ἐγκαταλειφθῆναι ἡμᾶς εἰς τέλος. Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἀδελφὸς διάγει ἀνετος· καὶ Δόραρα τὸν παλαιὸν ἀπέλαθε μουλίωνα· πλέον δὲ ἔχει οὐδὲν· καὶ τὰς βουλὰς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν διασκεδάσει (16) Κύριος. Πάντων μέντοι καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν προσδοκωμένων λυπηρῶν λύσις ἡμῖν τὸ σε θεάσασθαι. Ὡστε, ἐὰν γένηται σοὶ ποτε δυνατόν, ἕως εἴ τι ἐσμέν ὑπὲρ γῆς, καταξίωσον ἡμᾶς ἰδεῖν. Τὸ περὶ τοῦ Πνεύματος (17) βιβλίον γέγραπται μὲν ἡμῖν καὶ ἐξεργασταί, ὡς αὐτὸς οἶδας· ἀποστεῖλαι δὲ ἐν χάρτῃ γεγραμμένον ἐκώλυσάν με οἱ μετ' ἐμοῦ ἀδελφοί, εἰπόντες παρὰ τῆς εὐγενείας σου ἐντολὰς ἔχειν ἐν σωματίῳ γράφαι. Ἴν' οὖν μὴ τι δόξωμεν ὑπεναυτίου ποιεῖν τῷ προστάγματι σου, ἐπέσχομεν νῦν, ἀποστελοῦμεν δὲ μικρὸν ὕστερον, μόνον ἐὰν τινος ἐπιτηδείου τοῦ διακομιζοντος ἐπιτύχωμεν. Ἐδῶρωμένος καὶ εὐθυμὸς εὐχόμενος (18) τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ ἡμῶν χαρισθείης μοι καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ τῇ τοῦ ἁγίου φιλοφροσύνῃ.

(14) Διαγγέλλειν. Vel legendum διαγγέλλοντα, ut secunda manu scriptum invenitur in codice insignis Ecclesie Parisiensis; vel verbum εἶναι delendum. Idem codex habuit prima manu διαγγέλλων, itidem ut Clarum. et Bigot. alter.

(15) Οἱ εἰ καὶ. Ita septem mss. Editi εἰ καὶ. Sed ut plena sit hujus loci emendatio, legendum ἔχομεν, ut in interpretando expressimus. Hunc enim hominem Basilii Amphilochoi patrocinio dignum

A *Amphilocho, Iconii episcopo.*

Paucas invenio scribendi pietati tuæ occasiones, idque me angit non leviter. Perinde enim est, ac si videre te sæpe cum possem, teque frui, raro hoc facerem. Sed scribere mihi non licet, eo quod desint, qui hinc ad vos proficiscantur; siquidem nihil impediret, quominus veluti quædam vitæ meæ ephemeris essent litteræ, quæ quotidie contingunt nuntiantes dilectioni tuæ. Nam et mihi solatium affert de rebus meis tecum communicare; teque novi nihil magis curantem, quam res meas. Nunc autem Elpidius ad suum herum festinans, ut propulset calumnias sibi ab inimicis nonnullis structas, petiit a me epistolam. Per quem et tuam saluto pietatem ac tibi hominem commendo, cum suo jure patrocinio tuo dignum, tum nostra causa: cui etiamsi nullum aliud testimonium dare possemus, at profecto quia permagni fecit, ut meas ad te litteras perferret, hunc inter familiares recense, meique sis memor, et pro Ecclesia precare. Notum autem tibi sit religiosissimum fratrem meum exsulare, cum molestias sibi ab hominibus impudentibus exhibitas haud ferret. Doara autem valde exagitantur, ceto obeso res hujus loci pertubante. Nobis autem inimici insidias in aula struant, ut rerum gnari referunt: manus autem Domini haec nobiscum est. Tantum precare, ut ne perpetuo deseramur. Nam et frater tranquillo est animo; et Doara antiquum receperunt mulionem; nihil autem habent amplius: ac consilia inimicorum nostrorum dissipabit Dominus. Porro omnium et præsentium et impendentium molestiarum solutio in eo posita, ut te videam. Quare si quando tibi liquerit, dum adhuc in terra versamur, ne graveris nos invisere. De Spiritu liber scriptus quidem a nobis est et absolutus, ut ipse nosti. Quominus autem mitterem in charta descriptum, prohibuere qui mecum sunt fratres, cum se a te mandata habere dicerent, ut in membranis describant. Ne quid igitur contra præceptum tuum facere videamur, nunc procrastinavimus, sed paulo post mitemus, si quem idoneum ad perferendum nanciscamur. Valens lætusque et pro me apud Dominum deprecator doneris mihi et Dei Ecclesie, per sancti benignitatem.

D esse asseverat; nedum et nullum testimonium tribuere possit; ut omittam ejusmodi commendationem longe a Basilii urbanitate distare.

(16) Διασκεδάσει. Duo ms. διασκεδάσει.

(17) Πνεύματος. Editi addunt ἁγίου. Sed ea vox nullo in codice mss. reperta.

(18) Εὐχόμενος. Reginus uterque, Bigot. Alter et Coisl. secundus ὑπερευχόμενος.

* Alias CCCXCV. Scripta anno 375.

355 EPISTOLA CCXXXII*

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΒ'.

Perurbane gratias agit Basilius Amphilochio ob missa ad Natale Domini munuscula. Nuntiat de fratris fuga ; hortatur ut se invisat ; mittit in commentario responsa Amphilochii quæstionibus.

Amphilochio, Iconii episcopo.

A

Ἀμφιλοχίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

Quicumque dies litteras habeat tuæ pietatis, festus mihi dies est, et festorum dierum maximus, Cum, autem accedunt etiam festi symbola, quid aliud appellare oportet, nisi festum festorum, quemadmodum lex vetus Sabbata Sabbatorum solebat appellare? Deo igitur gratias ago, ex quo didici te et corpore valere, et ecclesia in pace constituta salutiferæ dispensationis commemorationem peregis. Nos autem turbarunt quidam tumultus; nec sine summo dolore fuimus, eo quod religiosissimus frater noster fugatus sit. Sed pro ipso precare, ut det illi Deus aliquando Ecclesiam suam videre a morsuum hæreticorum vulneribus curatam. Nos autem etiam atque etiam velis invisere, dum adhuc in terra versamur. Fac rem tibi quidem consentaneam, a me autem maximis volis expectandam. Mirari autem licet ipsam etiam eulogiarum sententiam: quippe quia per ænigmata validam mihi precatus es senectutem. Ostendisti enim te per lampenas ad labores nocturnos excitare: per bellaria vero integram portium omnium valetudinem spondere. Non enim mihi est ætas ad rodendum, cum jam pridem dentes et tempore et infirmitate sint extriti. Quod quidem ad interrogata attinet, factæ sunt in commentario responsiones quædam, quales potui, et ut per tempus licuit.

EPISTOLA CCXXXIII*

C

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΓ'.

Contra Eunomianos, qui sibi divinæ essentia comprehensionem arrogabant, demonstrat Basilius bonum quiddam mentem esse ac mentis operationem, eamque si Spiritui sancto se tradat, ad Dei cognitionem evehi ; sed tantum cognoscere, quantum fas est infinitam majestatem a tenuissimo cognosci.

Amphilochio, qui eum consuluerat.

Ἀμφιλοχίῳ (23) ἐρωτήσαντι.

1. Scio me et ea de re audivisse, nec ignoro hominum constructionem. Quid ergo dicemus ad hæc? Nempe præclarum quiddam mens est; et in ea habemus id quod est ad imaginem creatoris. Præclarum etiam quiddam est mentis operatio, quæ

1. Οἶδα καὶ αὐτὸς ἀκούσας τούτου, καὶ γνωρίζω τῶν ἀνθρώπων τὴν κατασκευὴν. Τί οὖν ἐροῦμεν πρὸς ταῦτα; Ὅτι καλὸν μὲν ὁ νοῦς καὶ ἐν τούτῳ ἔχομεν τὸ κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος. Καὶ καλὸν τοῦ νοῦ ἡ ἐνέργεια καὶ ὅτι, ἀεικίνητος ὢν οὗτος, πολλά-

* Alias CCCXCIV. Scripta anno 376.

** Alias CCCXCIX. Scripta anno 376.

(19) Σάββατα. Hanc vocem addidimus ex codicibus Med. Coisl. primo et Clarom. Plures in hanc epistolam non habuimus. Festi symbola pariter apud Greg. Naz in epist. 53 et 54 de acceptis ab Helladio muneribus intelligi debent, non, ut visum est Billio, de litteris quaquaversum missis ut dies festus nuntiaretur, interdum etiam præsentibus clericis ejusmodi munera dari solebant. Legimus enim apud Facundum lib. v, c. 2. Ibam solitum esse in die sancto Paschæ, aut ante diem, dare de manu clericis quædam pro festivitate.

(20) Ἀημάτων. Sic ope codicis Clarom. emendatum quod corrupte in editis legebatur τραυμάτων. Favent huic emendationi Coisl. primus et Med. in quibus legitur δειμάτων, terrarum.

(21) Λαμπηνῶν. Vertit interpres gestatorios currus. Combefisius rhedas nobiles, tectos currus. Sed quid ejusmodi rhedæ et currus ad nocturnos labo-

res prodesse poterant? Lampades ergo vel candelas cereas sententia hujus loci interpretari cogit: quo sensu lampenas interdum usurpari probant Martinus et Cangius. Ingeniosam munusculorum explicationem habemus apud Hieronymum in epistola 46 ad Marcellam, quæ cum ei varia munera, in his cereos, misisset, in singulis Hieronymus aliqua mysteria tum sibi tum virgini convenientia peracute exquirat. Cereos autem non ut Basilius ad nocturnos labores revocat; sed in virgine hanc vim habere dicit, ut accenso lumine sponsi expectetur adventus: in seipso autem, ut et propter nocturnos metus, et animos semper malo conscientia formidantes, cereos quoque accendisse sit gratum.

(22) Ἐδίδου. Coisl. ἐνεδίδου. Med. ἀνεδίδου.

(23) Ἀμφιλοχίῳ, etc. Hunc titulum eruimus ex codicibus Med., Coisl. primo et Vaticano. Addunt quinque codices τὴν ἡ τοῦ νοῦ ἐνέργειαν, qui quæsierat quænam sit mentis operatio. Editi habebant τῷ αὐτῷ

κίς μὲν φαντασιούται περὶ τῶν οὐκ ὄντων ὡς ὄντων, πολλάκις δὲ εὐθυβόλως ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν φέρεται. Ἄλλ' ἐπειδὴ τούτῳ δίδται δυνάμεις παραπεφύκασι (24), κατὰ τὴν ἡμετέραν τῶν εἰς Θεὸν πεπιστευκότων ὑπόληψιν, ἡ μὲν πονηρὰ, ἡ τῶν δαιμόνων, πρὸς τὴν ἰδίαν ἀποστασίαν ἡμᾶς συνεφέλομένη, ἡ δὲ θειοτέρα καὶ ἀγαθὴ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ὁμοίωσιν ἡμᾶς ἀνάγουσα· ὅταν μὲν ἐφ' ἑαυτοῦ μένη ὁ νοῦς, μικρὰ καθορᾶ καὶ τὰ ἑαυτῷ (25) σύμμετρα· ὅταν δὲ τοῖς ἀπατῶσιν ἑαυτὸν ἐπιδῶ, ἀφανίσας τὸ οἰκεῖον κριτήριον, φαντασίαις σύνεστιν ἄλλοκότοις. Τότε καὶ τὸ ξύλον οὐχὶ ξύλον εἶναι νομίζει, ἀλλὰ Θεόν· καὶ χρυσὸν οὐχὶ χρήματα εἶναι κρίνει, ἀλλὰ σεβάσματα. Ἐάν δὲ πρὸς τὴν θειοτέραν ἀπονεύσῃ μερίδα, καὶ τὰς τοῦ Πνεύματος ὑποδέξῃται χάριτας, τότε γίνεται τῶν θειοτέρων καταληπτικός, ὅσον αὐτοῦ τῆ φύσει σύμμετρον. Τρεῖς οὖν εἰσιν οἰονεὶ βίων καταστάσεις· καὶ ἰσάριθμοι τούτοις αἱ τοῦ νοῦ ἡμῶν ἐνέργειαι. Ἡ γὰρ πονηρὰ ἡμῶν τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ πονηρὰ ἡμῶν δηλοῦσι τὰ τοῦ νοῦ κινήματα· οἷον μοιχεῖαι, κλοπαί, εἰδωλολατρεῖαι, συκοφαντίαι, ἐριθες, θυμοί, ἐριθείαι, φυσιώσεις, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ἔργοις τῆς σαρκὸς ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀπρηριθμήσατο· ἡ μέση τίς ἐστὶ τῆς ψυχῆς ἡ ἐνέργεια, οὔτε κατεγνωσμένον τι ἔχουσα, οὔτε ἐπαινετόν· ὡς ἡ τῶν βαναύσων τούτων (26) τεχνῶν ἀνάληψις, ἃς δὴ καὶ μέσας προσαγορεύομεν, οὐδὲν τῷ ἑαυτῶν λόγῳ πρὸς ἀρετὴν ἢ κακίαν ἀποκλινοῦσας. Ποία γὰρ κακία κυβερνητικῆς ἢ ἰατρικῆς; Οὐ μέντοιγε οὐδὲ ἀρεταὶ αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν κεχρημένων (27) προαιρέσεως πρὸς τὴν τοῦ ἑτέρου τῶν ἀντικειμένων ἀποκλίνουσι μοῖραν. Ὁ μέντοι τῆ θεότητι τοῦ Πνεύματος ἀνακραθεὶς νοῦς, οὗτος ἦδη τῶν μεγάλων ἐστὶ θεωρημάτων ἐποπτικός, καὶ καθορᾶ τὰ θεῖα κάλλη, τοσοῦτον μέντοι, ὅσον ἡ χάρις ἐνδίδωσι (28), καὶ ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ ὑποδέχεται.

2. Ὡστε, ἀφέντες ἐκείνας τὰς διαλεκτικὰς ἐρωτήσεις, μὴ κακεντρεχῶς, ἀλλ' εὐλαβῶς ἐξεταζέτωσαν τὴν ἀλήθειαν. Δέδοται ἡμῖν τὸ τοῦ νοῦ κριτήριον εἰς τὴν τῆς ἀληθείας σύνεσιν. Ἔστι δὲ ἡ αὐτοαλήθεια ὁ Θεὸς ἡμῶν. Ὡστε προηγούμενον ἐστὶν τῷ νῷ τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐπιγινώσκειν· ἐπιγινώσκειν δὲ οὕτως ὡς δυνατὸν γνω-

⁴⁴ Galat. v, 19.

(24) Παραπεφύκασι. Ita octo mss. Editi πεφύκασι. Illud autem παραπεφύκασι idem sonat ac *ad-sunt*, sive assectantur. Sic in epist. 272 ait magnis potestatibus illiberales assentationes solere παραφύεσθαι. Multi autem ex antiquis scriptoribus duos genios nobis adesse dixerunt ut pluribus testimoniis probat Cotelerius in Notis ad librum II *Hermæ*. Hic autem Basilius bonæ potestatis nomine non angelum intelligit, sed *diviniorum potestatem, quæ nos ad Dei similitudinem deducit, diviniorum partem, Spiritus sancti gratias*. Similia habemus in Commentario in *Isaiam* n. 21, p. 394, ubi docet Basilius Spiritum sanctum ab anima infructuosa recedere, tumque cadere sepes, angelorum custodiam; et peregrinos irruere, nempe *potestates peccatorum circa scientiam effectrices*. Ibidem unus codex κατὰ γε. Tres alii, in his *Medicæus, κατὰ τε*.

(25) Τὰ ἑαυτῷ. Coisl. primus τὰ ἐν ἑαυτῷ.

(26) Τῶν βαναύσων τούτων. Id est, *illiberalium*

A cum in perpetuo motu versetur, sæpe vanas species sibi effingit de iis quæ non sunt, quasi sint; sæpe etiam recta ad veritatem fertur. Sed quia duæ illi adsunt virtutes, secundum nostram, qui **356** in Deum credimus, sententiam, prava una, quæ dæmonum est, ad propriam defectionem nos attrahens; divinior altera et bona, quæ nos ad Dei similitudinem deducit; mens intra se cum manserit, parva intuetur ac suo modulo æqualia: cum vero decipientibus se tradiderit, proprium iudicium obliterans, in visis versatur absurdis. Tunc lignum non lignum esse existimat, sed Deum: et aurum non pecuniam esse iudicat, sed numen. Si vero ad diviniorum sese converterit partem, ac Spiritus susceperit gratias, tunc percipit diviniora, quantum ipsius natura potest attingere. Tres igitur sunt veluti vitæ conditiones, totidemque mentis nostræ operationes. Vel enim prava sunt studia nostra, ac pravi nostræ videlicet mentis motus; ut adulteria, furta, idololatria, calumniæ, rixæ, iræ, contentiones, animi tumor, et quæcunque inter opera carnis apostolus Paulus recensuit⁴⁴. Vel media quædam est mentis operatio, nec damnandum quidquam habens nec laudabile, velut artium cognitio et perceptio, quas videlicet medias et indifferentes vocamus, nec ad virtutem nec ad vitium ex seipsis propendentes. Ecquid enim mali habet ars gubernandi aut mendendi? Neque etiam ipsæ per se sunt virtutes, sed ex ulentium proposito ad utramvis oppositorum partem deflectunt. Quæ autem Spiritus divinitati mens immiscetur, ea jam speculatur magna, divinasque intuetur pulchritudines, quantum quidem gratia impertit, ipsiusque capit constitutio.

2. Quare, omissis illis dialecticis quæstionibus, non subdole, sed pie expendant veritatem. Datum nobis est mentis iudicium ad veritatis intelligentiam. Est autem ipsa veritas Deus noster. Menti itaque præcipuum ac primarium est Deum nostrum cognoscere; cognoscere autem quantum cognosci

illarum artium. Si quis faveret ms. codex. libenter eliminassem hæc verba, quæ spuria esse nullus dubito, et idcirco in Latina interpretatione omit-tenda esse duxi. Totam enim Basili sententiam penitus deformant, quæ cum artes generatim complectitur, immerito illiberalium artium angustiis coerceretur. Præterea profert Basilius exempli loco artem gubernandi et medicinam, quas absurdum sit inter artes illiberales numerare, præsertim medicinam. Hanc artem ipse Basilius apprime callebat, teste Gregorio Naz., orat. xx, pag. 333. Quanti medicos faceret, perspicui potest ex epist. 189, *ad Eustalium archiatrum*, ubi assentiri se profitetur iis, qui omnibus rebus, quæ quidem in vita studio habentur, medicorum scientiam anteponunt. Vide epist. 84, num. 1.

(27) Κεχρημένων. Ita decem mss. Editi κατημένων.

(28) Ἐνδίδωσι. *Medicæus* codex δίδωσι.

potest infinita majestas a tenuissimo. Neque enim propterea quod oculi ad res visibiles percipiendas destinantur, ideo jam res omnes visibiles cadunt in conspectum. Non enim cæli hæmisphærium uno obtutu conspicitur, sed objecta quidem oculis specie nos circumstat, at reipsa multa, ut ne dicam omnia, in ipso ignorantur: stellarum natura, earum magnitudo, distantia, motus, concursus, declinationes, habitudines reliquæ, ipsa firmamenti natura, altitudo quæ se a concava circumferentia ad usque convexam superficiem extendit. Non tamen dixerimus cælum esse invisibile, ob ea quæ ignorantur: sed visibile, ob pauca quæ in eo cognoscuntur. Ita et de Deo. Si labefacta est a dæmonibus mens, **357** simulacra colet, aut in aliam aliquam speciem impietatis abducetur. Si vero Spiritus sese dederit auxilio, veritatem intelliget, et Deum cognoscat. Cognoscat autem, ut ait Apostolus, ex parte, sed in futura vita perfectius; *Cum enim venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est*⁴⁵. Quocirca et bona est mentis judicandi facultas, et ad finem utilem, Dei cognitionem, tendit, sed tamen tantum operatur, quantum assequi potest.

EPISTOLA CCXXXIV.

Refellitur Anomæorum cavillatio quærentium, Colisne quod nosti, an quod ignoras?

Eidem ad aliam quæstionem responsio.

1. Quod nosti colis, an quod ignoras? Si respondemus: Quod cognoscimus, hoc colimus; cito ab illis occurritur: Quænam est essentia illius quod colitis? Quod si nos ignorare fateamus essentiam, retorquent denuo: Igitur quod ignoratis, hoc colitis. Nos vero dicimus illud scire multiplicem habere sententiam. Nam dicimus a nobis cognosci majestatem Dei, et potentiam, et sapientiam, et bonitatem, et providentiam, qua nostri curam gerit, et justitiam illius judicii; non ipsam essentiam. Itaque captiosa interrogatio. Non enim qui se essentiam non nosse dicit, confessus est se Deum ignorare, cum ex nullis quæ recensuimus colligatur nobis Dei notio. Sed Deus, inquit, simplex est, et quidquid in ipso recensueris ceu notum et cognitum, ad essentiam attinet. Hoc ipsum sophisma est, innumeris ineptiis refertum. Cum tot et tanta sint quæ enumeravimus, utrum hæc omnia essentiæ unius sunt nomina, idemque inter se va-

⁴⁵ I Cor. xiii, 9.

* Alias CD. Scripta anno 376.

(29) Ἐν μιᾷ ῥοπή. Reg. secundus ἐν μιᾷ τοῦ οὐρανοῦ ῥοπή.

(30) φύσις. Coisl. uterque cum duobus Regiis habent φύσεις.

(31) Ἐπιγνώσεται. Editi bis habent ἐπιγνώσκειται. Mss. utroque loco ἐπιγνώσεται.

(32) Καταργηθήσεται. Medicæus codex καταργήσεται.

(33) Τῷ αὐτῷ, etc. Hunc titulum eruimus ex codicibus Med., Coisl. secundo Vaticano et aliis

ρίζεσθαι τὸν ἀπειρομεγέθη ὑπὸ τοῦ μικροτάτου. Οὐδὲ γὰρ, ἐπειδὴ ὀφθαλμοὶ εἰς κατανόησιν τῶν ὁρατῶν εἰσι τεταγμένοι, ἤδη πάντα τὰ ὁρατὰ ὑπὸ τὴν ὄψιν ἄγεται. Οὐδὲ γὰρ τὸ ἡμισφαίριον τοῦ οὐρανοῦ ἐν μιᾷ ῥοπή (29) καθορᾶται, ἀλλὰ φαντασία μὲν ὄψεως ἡμᾶς περιίσταται, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν πολλὰ, ἵνα μὴ πάντα εἶπω, ἔστιν ἐν αὐτῷ τὰ ἀγνοούμενα· ἀστέρων φύσις (30), μεγέθη τούτων, διαστήματα, κινήσεις, συνδρομαί, ἀποστάσεις, αἰλοικαὶ σχέσεις, αὐτὴ ἡ οὐσία τοῦ στερεώματος, τὸ βάθος τὸ ἀπὸ τῆς κοίτης περιφερσίας ἐπὶ τὴν κυρτὴν ἐπιφάνειαν. Ἄλλ' ὁμως οὐκ ἂν εἴποιμεν ἀόρατον εἶναι τὸν οὐρανὸν διὰ τὰ ἀγνοούμενα, ἀλλ' ὁρατὸν διὰ τὴν μετρίαν αὐτοῦ κατανόησιν. Οὕτω δὲ καὶ περὶ Θεοῦ. Εἰ μὲν βεβλαμμένος ἐστὶν ὑπὸ δαιμόνων ὁ νοῦς, εἰδωλολατρήται, ἢ πρὸς ἄλλο τι εἶδος ἀσεθείας παρατραπήσεται· εἰ δὲ τῆ τοῦ Πνεύματος ἑαυτὸν ἐπιδέδωκε βοήθεια, τὴν ἀλήθειαν γνωρίσει, καὶ Θεὸν ἐπιγνώσεται (31). Ἐπιγνώσεται δὲ, ὡς ὁ Ἀπόστολος εἶπεν, ἐκ μέρους· ἐν δὲ τῇ μετὰ ταῦτο ζωῇ τελειώτερον· Ὅταν γὰρ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται (32). Ὡστε καὶ καλὸν τοῦ νοῦ τὸ κριτήριον, καὶ πρὸς εὐχρηστον τέλος, τὴν Θεοῦ κατανόησιν, δεδομενον, ἐνεργοῦν μέντοι τοσοῦτον ὅσον αὐτῷ χωρετόν.

EPISTOLA ΣΑΔ.

Τῷ αὐτῷ (33 πρὸς ἄλλο ἐρώτημα.

1. Ὁ οἶδας, σέβεις; ἢ ὁ ἄγνοεῖς; Ἐὰν ἀποκρινώμεθα, Ὁ οἶδαμεν (34), τοῦτο προσκυνούμεν, ταχεῖα παρ' αὐτῶν ἢ ἀπάντησις, Τίς ἡ οὐσία (35) τοῦ προσκυνουμένου; Ἐὰν δὲ ἀγνοεῖν ὁμολογήσωμεν τὴν οὐσίαν, πάλιν ἡμῖν προειρέψαντες λέγουσιν, ὅτι οὐκοῦν ὁ οὐκ οἶδατε προσκυνεῖτε. Ἡμεῖς δὲ λέγομεν (36), ὅτι τὸ εἰδέναι πολὺσημόν. Καὶ γὰρ τὴν μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ εἰδέναι λέγομεν, καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν σοφίαν, καὶ τὴν ἀγαθότητα, καὶ τὴν πρόνοιαν ἢ ἐπιμελείαν ἡμῶν, καὶ τὸ δίκαιον αὐτοῦ τῆς κρίσεως· οὐκ αὐτὴν τὴν οὐσίαν. Ὡστε ἐπηρηστική ἡ ἐρώτησις. Οὐ γὰρ ὁ τὴν οὐσίαν μὴ φάσκων εἰδέναι ὁμολογήσει τὸν Θεὸν μὴ ἐπίστασθαι, ἐκ πολλῶν ὧν ἀπρηριθμησάμεθα συναγομένης ἡμῖν τῆς περὶ Θεοῦ ἐννοίας. Ἄλλ' ἀπλοῦς, φησὶν, ὁ Θεός, καὶ πᾶν ὅπερ ἂν αὐτοῦ ἀπρηριθμήσῃ γνωστόν, τῆς οὐσίας ἐστὶ. Τοῦτο δὲ σόφισμά ἐστι μυρίας τὰς ἀτοπίας ἔχον. Τοσοῦτων τῶν ἀπρηριθμημένων ὧτων, πότερον ταῦτα πάντα μιᾶς οὐσίας ὀνόματα; καὶ ἰσοδυναμεῖ

nonnullis.

(34) Ὁ οἶδαμεν. Quinque codices præmittunt ὅτι, quod tamen nec Medicæus, nec Harlæanus, nec Coislunianus primus agnoscunt.

(35) Τίς ἡ οὐσία. Medicæus et Regius secundus τί ἡ οὐσία.

(36) Λέγομεν ὅτι. Deest illud ὅτι in tribus mss. non vetustissimis. Mox editi εἰδέναι δηλονότι, sed abest postrema vox ab antiquissimis codicibus et pluribus aliis.

ἀλλήλοις τὸ φοβερόν αὐτοῦ καὶ τὸ φιλανθρωπον, τὸ δίκαιον καὶ τὸ δημιουργικόν, τὸ προγνωστικόν καὶ τὸ ἀνταποδοτικόν, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ προσεκτικόν; ἢ καὶ ὅπερ ἂν τούτων εἴπωμεν, τὴν οὐσίαν δηλοῦμεν; Εἴπερ γὰρ τοῦτο λέγουσι, μὴ ἐρωτάωσαν, εἰ τὴν οὐσίαν οἶδαμεν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πυθθανέσθωσαν ἡμῶν, εἰ φοβερόν οἶδαμεν τὸν Θεόν, ἢ εἰ δίκαιον, ἢ εἰ (37) φιλάνθρωπον; Ταῦτα ὁμολογοῦμεν εἰδέναι. Εἰ δὲ ἄλλο τι λέγουσι τὴν οὐσίαν, μὴ παραλογιζέσθωσαν ἡμᾶς διὰ τῆς ἀπλότητος. Αὐτοὶ γὰρ ὁμολόγησαν ἄλλο ἢ ἄλλο εἶναι τὴν τε οὐσίαν καὶ τῶν ἀπριθμημένων ἕκαστον. Ἄλλ' αἱ μὲν ἐνεργεῖαι ποικίλαι, ἡ δὲ οὐσία ἀπλή. Ἡμεῖς δὲ ἐκ μὲν τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζειν λέγομεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτῇ προσεγγίζειν οὐχ ὑπισχνούμεθα. Αἱ μὲν γὰρ ἐνεργεῖαι αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος.

2. Ἄλλ' εἰ τὴν οὐσίαν, φησὶν, ἀγνοεῖς, αὐτὸν ἀγνοεῖς. Σὺ δὲ ἀντίστρεψον, ὅτι εἰ τὴν οὐσίαν λέγεις εἰδέναι, αὐτὸν οὐκ ἐπίστασαι. Οὔτε γὰρ ὁ λυσσόδηκτος, βλέπων τὸν κύνα ἐν τῇ φιάλῃ, πλεῖον ὄρα τῶν ὑγιαίνοντων· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐλεεινός, ὅτι οἰεταὶ βλέπειν ἅ μὴ ὄρα. Μὴ οὖν θαυμάσῃς τοῦτου τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ τῆς παρανοίας αὐτὸν ἐλεεινὸν κρίνου. Γίνωσκε τοίνυν, ὅτι παιζόντων ἐστὶν ἡ φωνή· εἰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἀγνοεῖς, ὃ μὴ γινώσκεις, σέβεις. Ἐγὼ δὲ, ὅτι μὲν ἔστιν, οἶδα· τι δὲ ἡ οὐσία, ὑπὲρ διάνοιαν τίθεμαι. Πῶς οὖν σώζομαι; Διὰ τῆς πίστεως. Πίστις δὲ αὐτάρκης εἰδέναι, ὅτι ἔστι Θεός, οὐχί τί ἐστι· καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδοτικῆς γίνεται. Εἶδῃσις ἄρα τῆς θείας οὐσίας ἢ αἰσθησις αὐτοῦ τῆς ἀκαταληψίας· καὶ σεπτὸν οὐ τὸ καταληφθὲν τίς ἡ οὐσία, ἀλλ' ὅτι ἔστιν ἡ οὐσία.

ciamus : illudque colimus, de quo cognovimus, non quid sit ejus essentia, sed hanc existere essentiam.

3. Καὶ ἀντερωτάσθωσαν οὕτω. Θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε· ὁ πονογενὴς Υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἐξηγήσατο. Τί ἐξηγήσατο τοῦ Πατρὸς ὁ Μονογενὴς; Τὴν οὐσίαν, ἢ τὴν δύναμιν; Εἰ τὴν δύναμιν (38), ὅσον ἐξηγήσατο ἡμῖν, τοσοῦτον γνωρίζομεν. Εἰ τὴν οὐσίαν, εἶπε, ποῦ εἶπεν αὐτοῦ τὴν ἀγεννησίαν οὐσίαν; Ἀβραάμ ποτε προσεκύνησεν; Οὐχ ὅτε ἐπίστευσε; Ποτε δὲ ἐπίστευσεν; Οὐχ ὅτε ἐκλήθη; Ποῦ οὖν ἐνταῦθα ἢ κατάληψις αὐτῷ ἐμαρτυρήθη; παρὰ τῆς Γραφῆς; Οἱ μαθηταὶ δὲ αὐτὸν ποτε προσεκύνησαν; Οὐχ ὅτε τὴν κτίσιν αὐτῷ εἶδον ὑποτεταγμένην; Ἀπὸ γὰρ θαλάσσης καὶ ἀνέμων ὑπακουσάντων αὐτῷ ἐγνώρισαν αὐτοῦ τὴν θεότητα. Οὐκοῦν ἀπὸ μὲν τῶν ἐνεργειῶν ἢ γνώσις, ἀπὸ δὲ τῆς γνώσεως ἢ προσκύνησις. Πιστεύεις, ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; Πιστεύω, Κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. Οὕτως ἢ μὲν προσκύνησις τῇ πίστει ἀκολουθεῖ· ἢ δὲ πίστις ἀπὸ δυνάμεως βεβαιούται. Εἰ δὲ λέγεις τὸν πιστεύοντα

A lent terror illius et benignitas, justitia et vis creatrix, prænatio et remunerandi ratio, magnificentia et providentia; an quodcumque horum dixerimus, essentiam declaramus? Nam si illud dicunt, ne interrogent an essentiam noverimus Dei, sed percontentur an metuendum noverimus Deum, an justum, an misericordem? Hæc nobis nota esse confitemur. Quod si quid aliud dicunt essentiam, ne nos ludificentur per illius simplicitatem. Ipsi siquidem confessi sunt aliud atque aliud esse essentiam et unumquodque eorum quæ enumeravimus. Sed variæ quidem operationes, essentia vero simplex. Nos autem ex operationibus cognosci a nobis dicimus Deum nostrum, sed ad ipsam essentiam accessuros non pollicemur. Ipsius siquidem operationes ad nos descendunt, essentia autem illius manet inaccessa.

2. Sed si essentiam, inquit, ignoras, ipsum ignoras. Tu vero converte: Essentiam si dicis te nosse, ipsum non cognoscis. Neque enim, qui morsus a cane rabido videt canem in phiala, plus videt quam si sani sunt; sed idcirco dignus commiseratione est, quod putet se **358** videre quæ non videt. Illum ergo ne mineris ob promissionem, sed ob dementiam miserum judica. Perspectum itaque tibi sit vocem esse ludificantium: Si essentiam Dei ignoras, quod ignoras colis. Ego vero illum esse novi: quid autem essentia, supra intelligentiam esse duco. Quomodo igitur salvor? Per fidem. *C* Fides porro satis idonea est, Deum esse scire, non quid sit; eumque remuneratorem esse eorum qui ipsum quærent. Cognitio igitur essentiæ in hoc posita, ut ipsum non posse comprehendi perspiciamus: illudque colimus, de quo cognovimus, non quid sit ejus essentia, sed hanc existere essentiam.

3. Sed sic vicissim interrogentur. *Deum nemo vidit unquam: unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ille enarravit*⁴⁶. Quid enarravit de Patre Unigenitus? Essentiam, an potestatem? Si potestatem, quantum nuntiavit nobis, tantum cognoscimus. Si essentiam, dic ubinam dixerit ingenerationem esse ipsius essentiam. Quando Abraham adoravit? Nonne quando credidit? Quando autem credidit? Nonne quando vocatus est? Ubinam tandem illum Scriptura testatur comprehendisse? Quando itidem discipuli ipsum adoravere? Nonne cum creaturam ei viderent esse subjectam? Nam ex mari et ventis ei obtemperantibus agnovere ipsius divinitatem. Igitur ex operationibus cognitio, ex cognitione autem adoratio. *Credis me hoc facere posse? Credo, Domine: et adoravit eum*⁴⁷. Sic fidem sequitur adoratio, fides vero per potentiam corroboratur. Quod si dicis credentem jam cognoscere; per quæ credit, per hæc et cognoscit: aut

⁴⁶ Joan. i, 18. ⁴⁷ Matth. ix, 28.

(37) *Π εἰ. Postrema vocula addita ex novem mss.

(38) Εἰ τὴν δύναμιν. Hæc adita ex mss. decem;

ac prorsus necessaria sunt ad absolvendam sententiam.

am vice versa, per quæ cognoscit, per hæc et A credit. Cognoscimus autem Deum per potestatem. Quare credimus quidem ei qui cognitus est: eum vero qui creditus est, adoramus.

EPISTOLA CCXXXV*.

Huic quæstioni, priorne cognitio an fides? sic respondet Basilius, ut fidem in disciplinis, cognitionem in Christiana religione præire concedat. Sed cum Eunomiani, si quis Deum a se cognosci fateretur, statim concluderent, Dei naturam cognosci: absurda hæc illorum cavillatio refellitur.

Eidem ad aliam quæstionem responsio.

1. Priorne cognitio, an fides? Nos porro dici-
mus generatim quidem in disciplinis fidem cog-
nitioni præire: at in nostra doctrina si quis dicat
præire cognitionem fidei, non contendemus; cog-
nitionem quidem humano captui accomodatam. B
Nam in disciplinis quidem oportet primum cre-
dere hoc elementum alpha esse; et ubi figuras et
pronuntiationem didiceris, tum demum accura-
tam percipere notionem potestatis elementi. At
in fide quæ circa Deum versatur, præit illa cog-
itatio, Deum esse: hanc autem ex creaturis colli-
gimus. Sapientiam namque, et potentiam, et bo-
nitatem, et omnia ejus invisibilia ex mundi
creatione intelligentes, sic cognoscimus. Ita sane
illum ceu nostrum ipsorum 359 Dominum sus-
cipimus. Quoniam enim totius mundi conditor
Deus, nos autem mundi pars sumus; noster igitur
etiam conditor Deus. Cognitionem istam fides
sequitur, et fidem talem adoratio.

2. Nunc autem propterea quod multa significat
cognitionis nomen, qui simplicioribus illudunt,
ac gloriam ex paradoxis quærent, instar eorum
qui in theatris sub omnium oculis calculos sub-
ducunt, interrogatione universe instituta, omnia
simul complectuntur. Cum enim cognitionis no-
men ad multa pertineat, cumque aliquid sciri
possit partim ex numero, partim ex magnitudine,
partim ex potentia, partim ex modo existendi,
partim ex tempore generationis, partim ex essen-
tia: illi interrogatione dum totum comprehen-
dunt, si nos ceperint confitentes Deum a nobis
cognosci, essentiæ cognitionem a nobis expetunt;
si vero nos viderint in affirmando timidos, im-
pietatis labem nobis affingunt. Nos vero id quod D
de Deo potest cognosci, scire confitemur, scire
autem rursus, quid nostram fugiat intelligentiam.
Quemadmodum igitur si a me scisciteris an co-
gnoseam quid sit arena, meque scire respondeam;
manifeste calumniaberis, si statim et illius nume-

* Alias CCCCI. Scripta anno 376.

(39) Πιστεύομεν μὲν τῷ. Sic codices mss. summo
consensu. Editi πιστεύομεν καὶ τῷ.

(40) Τῷ αὐτῷ. Hic titulus desumptus ex codici-
bus Med., Coisl. primo et Vaticano.

(41) Καὶ μαθόντα. Conjunctio, quæ deest in edi-
tis, legitur in decem nostris codicibus.

(42) Ἐπιδεικνύμενοι. Legitur in sex mss. ἐπι-
δεικνύμενοι. Sed tres vetustissimi cum editis con-
sentiunt.

καὶ γινώσκειν, ἀφ' ὧν πιστεύει, ἀπὸ τούτων καὶ γι-
νώσκει· ἢ καὶ ἀνάπαλιν, ἀφ' ὧν γινώσκει, ἀπὸ τού-
των καὶ πιστεύει. Γινώσκομεν δὲ ἐκ τῆς δυνάμεως
τὸν Θεόν. Ὡστε πιστεύομεν μὲν τῷ (39) γνωσθέντι,
προσκυνοῦμεν δὲ τῷ πιστευθέντι.

EPISTOLAH 246.

Τῷ αὐτῷ (40) πρὸς ἄλλο ἐρώτημα.

1. Τί πρότερον, ἡ γνώσις, ἢ ἡ πίστις; Ἡμεῖς δὲ
λέγομεν, ὅτι καθόλου μὲν ἐπὶ τῶν μαθημάτων πί-
στις γνώσειως προηγείται· ἐπὶ δὲ τοῦ καθ' ἡμᾶς
λόγου, καὶ λέγη τις προκατάρχειν τὴν γνώσιν τῆς
πίστεως, οὐ διαφερόμεθα· γνώσιν μὲντοι τὴν τῆ
ἀνθρωπίνῃ καταλήψει σύμμετρον. Ἐπὶ μὲν γὰρ
τῶν μαθημάτων πιστεῦσαι δεῖ πρότον, ὅτι ἄλφα
λέγεται, καὶ μαθόντα (41) τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὴν
ἐκφώνησιν, ὕστερον λαβεῖν καὶ τὴν ἀκριβῆ κατα-
νόησιν τῆς δυνάμεως τοῦ στοιχείου· ἐν δὲ τῇ περὶ
Θεοῦ πίστει ἡγείται μὲν ἡ ἐννοια ἡ περὶ τοῦ, ὅτι
ἔστι Θεός· ταύτην δὲ ἐκ τῶν δημιουργημάτων συν-
άγομεν. Σοφόν γὰρ, καὶ δυνατὸν, καὶ ἀγαθόν, καὶ
πάντα αὐτοῦ τὰ ἀόρατα ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου κτίσεως
νοοῦτες ἐπιγινώσκομεν. Οὕτω δὲ καὶ Δεσπότην
ἐαυτῶν αὐτοῦ καταδεχόμεθα. Ἐπειδὴ γὰρ παντὸς
μὲν τοῦ κόσμου δημιουργὸς ὁ Θεός, μέρος δὲ κόσμου
ἡμεῖς, καὶ ἡμῶν ἄρα δημιουργὸς ὁ Θεός. Ταύτη δὲ
τῇ γνώσει ἢ πίστις ἕκκολουθεῖ, καὶ τῇ τριαύτῃ πίστει
ἢ προσκύνησις. C

2. Νῦν δὲ, ἐπειδὴ πολὺσημῶν ἐστὶ τὸ τῆς γνώσεως
ὄνομα, οἱ καταπαίζοντες τῶν ἀκραιωτέρων, καὶ
ὁμοίως ἐπιδεικνύμενοι (42) τοῖς παραδόξοις, ὡς οἱ ἐν
τοῖς θεάτροις ἐν ταῖς πάντων ὄψεσι τὰς ψήφους κλέ-
πτουτες, τῇ ἐρωτήσει τοῦ καθόλου τὸ πᾶν συναρ-
παζουσιν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ τῆς γνώσεως ὄνομα ἐπὶ
πολὺ διαβαίνει, καὶ γνωστὸν τί ἐστὶ, τὸ μὲν κατὰ
ἀριθμὸν, τὸ δὲ κατὰ μέγεθος, τὸ δὲ κατὰ δύναμιν,
τὸ δὲ κατὰ τὸν τροπὸν τῆς ὑπάρξεως, τὸ δὲ κατὰ
τὸν χρόνον τῆς γεννήσεως, τὸ δὲ κατ' οὐσίαν· οὗτοι,
ἐν ἐρωτήματι (43) τὸ ὅλον παραλαμβάνοντες, ἐάν
μὲν λαβῶσιν ἡμᾶς ὁμολογοῦντας, ὅτι γινώσκομεν,
ἀπαιτοῦσιν ἡμῖν τῆς οὐσίας τὴν εἶδησιν· ἐάν δὲ
ἴδωσιν ἡμᾶς εὐλαβουμένους πρὸς τὴν ἀπόφασιν, πε-
ριτρέπουσιν ἡμῖν τῆς ἀσεβείας τὸ ὄνειδος. Ἄλλ' ἡμεῖς
εἰδέναι μὲν ὁμολογοῦμεν τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ,
εἰδέναι (44) δὲ τι πάλιν ὃ ἐκφράζει ἡμῶν τὴν κατά-
ληψιν. Ὡς οὖν ἐάν με ἐρωτήσῃς, εἰ οἶδα, τί ἐστὶν
ἄμμος, καὶ ἀποκρίνωμαι (45), ὅτι ἐπίσταμαι. συ-
κοφαντήσεις προδήλως, ἐάν εὐθὺς καὶ τὸν ἀριθμὸν

(43) Ἐν ἐρωτήματι. Reg. secundus. Paris. et Coisl.
secundus ἐν ἐρωτήματι, una interrogatione.

(44) Εἰδέναι. Legitur μὴ εἰδέναι in Regio secundo,
οὐκ εἰδέναι in codice insignis Ecclesiæ Parisien-
sis. Sed melius alii codices mss. et editi nega-
tione carent. Hæc enim si apponeretur, legendum
esset: μὴ εἰδέναι, ὅτι πάλιν ἐκφράζει, Nescire quod
nostram fugit intelligentiam.

(45) Ἀποκρίνωμαι. Ita mss. plerique. Editi ἀπο-
κρίνομαι.

αὐτῆς ἀπαιτήσης· διότι ἡ μὲν πρώτη σου ἐρώτησις πρὸς τὸ εἶδος ἔφερε τῆς ἀμμου, ἡ δὲ δευτέρα συκοφαντία περὶ τὸν ἀριθμὸν αὐτῆς περιεστράφη. Ὁμοίον ἐστὶ τοῦτο τὸ σόφισμα τῶ λέγοντι· Οἶδας Τιμόθεον; Οὐκοῦν εἰάν Τιμόθεον οἶδας, οἶδας αὐτοῦ καὶ τὴν φύσιν, ἀλλὰ μὴν ὠμολόγησας εἰδέναι Τιμόθεον, ἀπόδος τοίνυν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς Τιμόθεου φύσεως. Ἐγὼ δὲ καὶ οἶδα Τιμόθεον, καὶ οὐκ οἶδα· οὐ μὴν κατὰ ταυτὸν, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ. Οὐ γὰρ καθ' ὃ οἶδα, κατὰ τοῦτο καὶ οὐκ οἶδα· ἀλλὰ κατ' ἄλλο μὲν οἶδα, κατ' ἄλλο δὲ ἀγνοῶ. Οἶδα μὲν γὰρ αὐτὸν κατὰ τὸν χαρακτήρα, καὶ τὰ λοιπὰ ἰδιώματα· ἀγνοῶ δὲ αὐτοῦ τὴν οὐσίαν. Ἐπεὶ καὶ ἑμαυτὸν οὕτω τούτῳ τῷ λόγῳ καὶ οἶδα καὶ ἀγνοῶ. Οἶδα μὲν γὰρ ἑμαυτὸν ὅστις εἰμὶ· οὐκ οἶδα δὲ, καθὼ τὴν οὐσίαν μου ἀγνοῶ

3. Ἐπεὶ ἐξηγησάσθωσαν ἡμῖν, πῶς εἶπεν ὁ Παῦλος, ὅτι Νῦν μὲν ἐκ μέρους γινώσκουμεν. Ἄρα ἐκ μέρους τὴν οὐσίαν αὐτοῦ γινώσκουμεν, οἷονεὶ μέρη τῆς οὐσίας αὐτοῦ γινώσκουμεν; Ἄλλ' ἄτοπον, ἀμερῆς γὰρ ὁ Θεός. Ἄλλ' ὅλην αὐτὴν γινώσκουμεν; Πῶς οὖν, ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται; Οἱ δὲ εἰδωλολάτραι τί ἐγκαλοῦνται; Οὐχ ὅτι, γνόντες τὸν Θεόν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν; Ἡ Γαλάται (46) δὲ οἱ ἀνόητοι ὑπὸ τοῦ Παύλου διὰ τί ὀνειδίζονται, λέγοντος· Νυνὶ δὲ, γνόντες τὸν Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ, πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα; Γνωστός δὲ πῶς ἦν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεός; Ἄρα ἐπειδὴ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἡ οὐσία, ἣτις ποτέ (47) ἦν, ἐπεγνωσθή; Ἐγὼ, φησὶ, βουῖς τὸν κτησάμενον αὐτὸν (48)· δηλονότι ὁ βουῖς καθ' ὑμᾶς ἔγνω τὴν οὐσίαν τοῦ Κυρίου· καὶ ὄνος τῆς φάτνης τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Ἐγὼ οὖν καὶ ὁ ὄνος τῆς φάτνης τὴν οὐσίαν. Ἰσραὴλ δὲ με, φησὶν, οὐκ ἔγνω. Τοῦτο ἐγκαλεῖται καθ' ὑμᾶς Ἰσραὴλ, ὅτι τὴν οὐσίαν, ἣτις ποτέ ἐστὶ, τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐπέγνω. Ἐχρεον φησὶ, τὴν ὀργὴν σου ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ γινώσκοντά σε. τουτέστι, τὰ τὴν οὐσίαν σου μὴ κατεληφότα. Ἀλλὰ πολλαχῶς ἡ γνώσις, ὡς ἔραμεν. Ἡ τε γὰρ τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς σύνεσις, καὶ ἡ τῶν θαυμασίων αὐτοῦ κατανόησις, καὶ ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν, καὶ ἡ οἰκειώσις ἡ πρὸς αὐτόν· Οἱ δὲ, πάντα ταῦτα πρῶσάμενοι, ἐπὶ ἐν σημαίνοντον τὴν γνώσιν ἔλκουσι, τὴν θεωρίαν αὐτῆς (49) τοῦ Θεοῦ τῆς οὐσίας. Θήσεις, φησὶν, ἀπέναντι τῶν μαρτυρίων, ὅθεν γνωσθήσομαι σοι ἐκεῖθεν. Ἄρα τὸ, Γνωσθήσομαι, ἀντὶ τοῦ τὴν οὐσίαν μου ἐμφανίσω; Ἐγὼ Κύριος τοῦς ὄντας αὐτοῦ. Ἄρα οὖν τῶν μὲν ἑαυτοῦ τὴν οὐσίαν ἔγνω, τῶν δὲ ἀπειθούντων ἀγνοεῖ τὴν οὐσίαν; Ἐγὼ Ἀδάμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. Ἄρα τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἐγνώρισε; Καὶ περὶ

⁴⁸ I Cor. xiii, 9. ⁴⁹ ibid. 10. ⁵⁰ Galat. iv, 9.

⁵⁴ II Tim. ii, 19.

(46) Ἡ Γαλάται. Deerat ἢ in editis, quod ex sex mss. codicibus restituimus.

(47) Ἡτις ποτέ. Sic emendavimus ex uno codice Regio quod in editis legebatur ἣτις τότε. Infra omnibus codicibus mss. et editis consentientibus

PATROL. GR. XXXII.

A rum exposcas; quia prima tua interrogatio ad arenæ speciem spectabat, posterior vero calumnia ad illius numerum deflectit. Ejusmodi est hoc sophisma ac si quis dicat: Nosti Timotheum? Profecto si Timotheum nosti, nosti et illius naturam: sed cognoscere te Timotheum confessus es: redde igitur nobis rationem Timothei naturæ. Ego vero et novi Timotheum, et non novi, non quidem secundum eandem rationem, et in eodem genere. Non enim secundum quod novi, secundum illud et non novi; sed secundum aliud novi, et secundum aliud non novi. Novi enim illum secundum figuram ac reliquas proprietates: illius vero ignoro essentiam. Nam sic et me ipse hac ratione et novi et non novi. Novi enim quis ipse B sim: non novi autem, quatenus naturam meam ignoro.

3. Alioqui exponant nobis isti, quomodo dixerit Paulus: *Nunc quidem ex parte cognoscimus* ⁴⁸. Num igitur ex parte essentiam illius cognoscimus, ac veluti partes essentiæ illius cognoscimus? Sed hoc est absurdum, si quidem partium expers Deus. An essentiam totam cognoscimus? Quomodo igitur subjungit: *Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est* ⁴⁹. Jam vero idololatræ cur incusantur? Nonne ideo quod cognoscentes Deum, non tanquam Deum glorificaverint? Aut etiam Galatæ insani cur probris afficiuntur a Paulo, qui dicit: *Nunc autem cum cognoveritis Deum, imo cogniti sitis a Deo: quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa* ⁵⁰? Quomodo autem cognitus erat in Judæa Deus? An quia in Judæa notum erat qualis tunc esset illius essentia? *Cognovit*, inquit, *bos possessorem suum* ⁵¹. Scilicet vestro iudicio **360** bos novit essentiam heri. *Et asinus præsepe domini sui*. Novit igitur etiam asinus præsepis essentiam. *Israel autem*, inquit, *me non cognovit*. Id ex vestra sententia Israel incusatur, quod qualis tandem sit Dei essentia non agnovit. *Effunde* inquit, *iram tuam in gentes quæ te non novērunt* ⁵²; hoc est, quæ tuam essentiam non comprehenderunt. At, ut diximus, cognitio est multiplicis generis. Cognoscimus enim, si conditorem nostrum scimus, si intelligimus ejus mirabilia, si mandata servamus, si cum ipso conjungimur. Isti autem, omnibus his rejectis, cognitionem ad unum significatum trahunt, contemplationem ipsius Dei essentiæ. Pones, inquit, *ante testimonia, unde cognoscar a te inde* ⁵³ Num illud, *Cognoscar*, idem valet ac naturam meam revelabo? *Dominus cognovit qui sunt ejus* ⁵⁴. Num ergo naturam eorum qui ipsius sunt cognovit, inobsequen-

⁵¹ Isa. i, 3.

⁵² Psal. lxxviii, 6.

⁵³ Exod. xxv, 21.

legitur ἣτις ποτέ.

(48) Αὐτόν. Deest in tribus mss. Habent Harl. et Med. αὐτήν.

(49) Αὐτῆς. Ita mss. octo. Editi αὐτήν.

tium vero ignorat naturam? *Cognovit Adam uxorem suam*⁵⁵. Num naturam ipsius cognovit? Et de Rebecca dicitur: *Virgo erat, vir illam non cognoverat*⁵⁶. Et, *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco*⁵⁷? Scilicet naturam Rebecce nemo cognovit? Nonne potius illud, *Cognovit*, de conjugalibus amplexibus solet in Scriptura usurpari? Et quod dicitur fore ut cognoscatur Deus ex propitiatorio, idem est ac manifestus fiet sibi servientibus. Et, *Dominus cognovit qui sunt ejus*, idem est ac in suam familiaritatem illos ob opera bona recepit.

EPISTOLA CCXXXVI*

Pergit Basilius variis Amphilochoi questionibus respondere: quomodo Christus nescire dicatur diem et horam; de Jeremie vaticinio in Jechoniam; de Encratitarum quadam cavillatione; de fato; de emersione in baptismo; de voce φάρος; de essentia et hypostasi; de mediis rebus in indifferenteribus, a quo gubernentur.

Eidem Amphilocho.

1. Quod jam a multis investigatum est evangelicum dictum, quomodo nesciat Dominus noster Jesus Christus diem consummationis ac horam⁵⁸, quodque maxime ab Anomœis perpetuo objicitur ad eversionem Unigeniti gloriæ, ut ostendatur essentiæ dissimilitudo et inferior dignitatis gradus, cum nec eandem naturam habere possit qui non omnia noseit, neque in una similitudine intelligi cum eo, qui universorum cognitionem sua prænoscentorum et assequendorum futurorum facultate complectitur; id nunc a tua prudentia nobis ut novum, propositum est. Itaque quæ a puero ex patribus audivimus, et ob bonarum rerum amorem citra examen suscepimus, hæc possumus dicere; quanquam illa quidem Christomachorum impudentiam non dissolvent (quæ enim oratio eorum impetu fortior videatur?), sed iis, qui Dominum diligunt, et antecaptam ex fide doctrinam deducta ex ratione demonstratione fortio-rem tenent, satis magnam fortasse persuasio-
361 exhibebunt. Nimirum illud, *nemo*, generale quidem videtur esse nomen, adeo ut ne una quidem persona per hanc vocem excipiatur. Sed non ita apud Scripturam usurpatur, quemadmodum observavimus in illo, *Nemo bonus nisi unus Deus*⁵⁹. Neque enim hic se ipse excludens a boni natura Filius hæc dicit. Sed cum Pater primum bonum sit, illud, *nemo*, subintellecta hac voce,

⁵⁵ Gen. iv, 1. ⁵⁶ Gen. xxiv, 16. ⁵⁷ Luc. i, 34. ⁵⁸ Marc. xii, 32. ⁵⁹ Marc. x, 18.

* Alias CCCXCI. Scripta anno 376.

(50) Πώς είναι. Editi addunt μοι quod deest in septem mss.

(51) Ἐζητημένον. Editi τὸ ἐζητημένον, sed deest articulus in decem mss. codicibus.

(52) Τοῦτο νῦν. Medicæus cum uno ex Regiis τοῦτο νῦν δὴ παρὰ τῆς, etc.

(53) Ἀποδείξεως. Ita editi et codex Harl. cum Bigot. et Reg. primo. At in codicibus Med., Coisl. utroque, Vat. Paris. et Regiis duobus legitur ἀποκρίσεως, ducta ex ratione responsione. Sed magis placet vulgata scriptura, cum præsertim veterum librorum auctoritate non destituatur.

Α τῆς Ῥεβέκκας, Παρθένος, φησὶν ἀνὴρ οὐκ ἔφνω αὐτήν· καὶ, Πώς είναι (50) τοῦτο, ἐπεὶ ἀνδρὰ οὐ γινώσκω; Ἄρα Ῥεβέκκας μὲν τὴν οὐσίαν οὐδεὶς ἐπέγνω; Μαρία δὲ τοῦτο φησὶν ὅτι ὕδενΟός ἀνδρὸς ἐνόησα τὴν οὐσίαν; Ἡ τὸ, Ἐγνώ, ἐπὶ τῶν γαμικῶν συμπλοκῶν ἔθος τῆ Γραφῆ ὀνομάζειν; Καὶ τὸ γνωσθήσεσθαι τὸν Θεὸν ἀπὸ τοῦ ἰλαστηρίου, τοῦτέστιν, ἐμφανισθήσεσθαι τοῖς λατρεύουσι. Καὶ τὸ, Ἐγνώ Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ, τοῦτέστιν, ἐδέξατο αὐτοὺς διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκειώσιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑς*

B

Τῷ αὐτῷ Ἀμφιλοχίῳ.

1. Ἐζητημένον (51) ἤδη παρὰ πολλοῖς τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν περὶ τοῦ ἀγνοεῖν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὴν ἡμέραν τοῦ τέλους, καὶ τὴν ὥραν, καὶ μάλιστα συνεχῶς προβαλλόμενον παρὰ τῶν Ἀνομοίων ἐπὶ καθαιρέσει τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς εἰς ἀπόδειξιν τοῦ κατὰ τὴν οὐσίαν ἀνομοίου, καὶ τῆς κατὰ τὴν ἀξίαν ὑφέσεως, ὡς οὐ δυναμένου οὔτε τὴν αὐτὴν ἔχειν φύσιν, οὔτε ἐν ὁμοιότητι μιᾷ νοεῖσθαι τοῦ μὴ πάντα εἰδότες πρὸς τὸν ἐμπεριλαβόντα τὴν εἰδήσιν τῶν ὄλων τῆ προγνωστικῆ ἑαυτοῦ καὶ ἐπιβλητικῆ τῶν μελλόντων δυνάμει· τοῦτο νῦν (52) παρὰ τῆς σῆς συνέσεως ἡμῖν ὡς καινὸν προεβλήθη. Ἄ τοίνυν ἐκ παιδὸς παρὰ τῶν πατέρων ἠκούσαμεν, καὶ δια τὴν πρὸς τὰ καλὰ φίλιαν ἀβασανίστως παρεδεδεξάμεθα, ταῦτα εἰπεῖν ἔχομεν, τῶν μὲν Χριστομάχων τὴν ἀναισχυντίαν οὐ διαλύοντα, (τίς γὰρ ἂν καὶ φανείη λόγος τῆς ὀρμῆς αὐτῶν ἰσχυρότερος;) τοῖς δὲ ἀγαπῶσι τὸν Κύριον, καὶ τῆς ἐκ τοῦ λόγου ἀποδείξεως (53) ἰσχυροτέραν τὴν ἐκ πίστεως πρόληψιν κεκτημένοις, ἀρκοῦσαν ἴσως παρεχόμενα τὴν πληροφορίαν. Ὅτι τὸ, οὐδεὶς (54), καθολικὸν μὲν εἶναι δοκεῖ ῥῆμα, ὡς μηδὲ ἐν πρόσωπον διὰ τῆς φωνῆς ταύτης ὑπεξηρηθῆσαι· ἐστὶ δὲ οὐχ οὕτω παρὰ τῆ Γραφῆ ἀναφερόμενον, ὡς τετηρήκαμεν ἐπὶ τοῦ, Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ ἑαυτὸν ἔξω τιθεὶς τῆς τοῦ ἀγαθοῦ φύσεως ὁ Υἱός, ταῦτα λέγει. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ πρῶτον ἀγαθὸν ὁ Πατήρ, τὸ, οὐδεὶς (55), συνυπακουομένου τοῦ, πρῶ-

(54) Ὅτι τὸ, οὐδεὶς. Ita Harl. Med. Coisl. primus, Clarom. et unus ex Regiis. Editio 1, Paris. ὁ τὸ, οὐδεὶς. Secunda τὸ δὲ, οὐδεὶς. Paulo post Coisl. primus cum uno ex Regiis ὑπεξαιρεῖσθαι.

(55) Τὸ, οὐδεὶς. Corruptissima in editis et multis mss. codicibus hæc verborum constructio. Sic enim habent: τῷ οὐδεὶς ὑπακουομένου τοῦ πρώτου, τὸ δεύτερον εἰρησθαι πιστεύομεν. Sed illud τὸ δεύτερον, quo totum hunc locum denormabat, deest in quinque libris. Totidem habent τοῦ πρώτου. Legitur τὸ οὐδεὶς in sex aliis, quorum duo antiquissimi, Harl. et Coisl. primus.

τος, εἰρησθαι πιστεύομεν· καὶ τὸ, Οὐδεὶς οἶδε τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατήρ. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ ἀγνοίαν τοῦ Πνεύματος κατηγορεῖ; ἀλλὰ πρῶτον (56) τῷ Πατρὶ ὑπάρχειν τὴν γνῶσιν τῆς ἐαυτοῦ φύσεως μάρτυραί. Οὕτω καὶ τὸ, Οὐδεὶς οἶδε, τὴν πρώτην εἰδήσιν τῶν τε ὄντων καὶ τῶν ἐσομένων ἐπὶ τὸν Πατέρα ἀνάγοντος, καὶ διὰ πάντων τὴν πρώτην αἰτίαν τοῖς ἀνθρώποις ὑποδεικνύοντος εἰρησθαι νομίζομεν. Ἐπεὶ πῶς ἢ ταῖς λοιπαῖς μαρτυρίαις τῆς Γραφῆς ἀκολουθεῖ τὸ ῥητόν, ἢ ταῖς κοιναῖς ἡμῶν ἐννοίαις συμβαίνει δύναται, τῶν πεπιστευκότων εἰκόνα δὲ εἶναι τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου τὸν Μονόγενῆ, εἰκόνα δὲ οὐ χαρακτῆρος σωματικοῦ, ἀλλ' αὐτῆς τῆς θεότητος, καὶ τῶν ἐπινουμένων τῆ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ μεγαλείων, εἰκόνα δυνάμεως, εἰκόνα σοφίας, καθὸ εἶρηται Χριστὸς Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία; μέρος δὲ δηλοῦται τῆς σοφίας ἢ γνῶσις· ἦν οὐκ ἐξεικονίζετο πᾶσαν, εἴπερ τινῶν ἀπολείπεται. Πῶς δὲ καὶ ὁ Πατήρ, δι' οὗ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε, τούτῳ τὸ ἐλάχιστον μέρος τῶν αἰῶνων, τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν ὥραν, οὐκ εἰδείξεν; ἢ πῶς ὁ τῶν ὄλων ποιητῆς τοῦ ἐλαχίστου μέρους τῶν ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντων τῆς γνώσεως ἀπολείπεται; Ὁ δὲ λέγων, πλησίον τοῦ τέλους, τάδε καὶ τάδε ἐν τῷ οὐρανῷ σημεῖα καὶ ἐν τοῖς κατὰ γῆν χωρίοις φανήσεσθαι, πῶς αὐτὸ τὸ τέλος ἀγνοεῖ; Ἐν οἷς γὰρ λέγει, Οὐπω τὸ τέλος, οὐχ ὡς ἀμφιβάλλον, ἀλλ' ὡς εἰδῶς διορίζεται. Ἐπειτα μέντοι εὐγνωμόνως σκοποῦντι, πολλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους ὁ Κύριος διαλέγεται τοῖς ἀνθρώποις· οἷον (57), Δός μοι πιεῖν, φωνὴ ἐστὶ τοῦ Κυρίου τὴν σωματικὴν χρεῖαν ἐκπληροῦσα. Καίτοι ὁ αἰτῶν οὐχὶ σὰρξ ἦν ἄψυχος, ἀλλὰ θεότης σαρκὶ ἐμφύχῳ κεχρημένη. Οὕτω καὶ νῦν τὸ τῆς ἀγνοίας ἐπὶ τὸν οἰκονομικῶς πάντα καταδεξάμενον, καὶ προκόπτοντα παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις σοφία καὶ χάριτι, λαμβάνων τις, οὐκ ἔξω τῆς εὐσεβοῦς ἐνεχθήσεται διανοίας.

2. Τῆς σῆς δ' ἂν εἴη φιλοπονίας (58) ἐκθῆσθαι τὰς εὐαγγελικὰς ῥήσεις, καὶ συγκρίναι ἀλλήλαις τὴν τε Ματθαίου καὶ τὴν Μάρκου. Οὗτοι γὰρ μόνοι συνενεχθέντες περὶ τὸν τόπον τοῦτον ἀλλήλοις φαίνονται. Ἡ μὲν οὖν τοῦ Ματθαίου λέξις οὕτως ἔχει· Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας (59) οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ· ἢ δὲ τοῦ Μάρκου· Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν οὐρανῷ (60), οὐδὲ ὁ Υἱός, εἰ μὴ ὁ Πατήρ. Τί τοίνυν ἐστὶν ἐν τούτοις ἐπισημῆσθαι ἄξιον; Ὅτι ὁ μὲν Ματθαῖος οὐδὲν εἶπε περὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ ἀγνοίας· δοκεῖ δὲ τῷ Μάρκῳ

⁶⁰ Matth. xi, 27. ⁶¹ Matth. xxiv, 36. ⁶² I Cor. i, 24. ⁶³ Matth. xxiv, 6. ⁶⁴ Joan. iv, 7. ⁶⁵ Matth. xxiv, 36. ⁶⁶ Marc. xiii, 32.

(56) Ἀλλὰ πρῶτον. Duo Regii codices, Vat., Clarom., Bigot. et Paris. habent ἀλλὰ πρῶτον. Cum editis alii codices consentiunt.

(57) Τοῖς ἀνθρώποις· οἷον. Hæc addita ex codicibus Med., Harl., Coisl. primo et uno ex Regiis. Editi dialégetai. Τὸ γάρ. Mox hæc voces, τοῦ Κυρίου, desunt in codicibus Vat., Coisl. secundo et duobus Regiis. Paulo post septem codices : Οὕτω

primus, dictum esse credimus; et illud: *Nemo novit Filium nisi Pater*⁶⁰. Neque enim hic ignorantiam Spiritum accusat; sed nature sue cognitionem Patri primo inesse testatur. Sic et illud, *Nemo scit*⁶¹, ab eo primam eorum quæ sunt, et quæ futura sunt cognitionem ad Patrem referente, et in omnibus primam causam hominibus demonstrante dictum credimus. Alioqui quomodo aut cum reliquis Scripturæ testimoniis consentiat dictum illud, aut cum communibus nostris notionibus quadrare possit, qui credimus imaginem esse Dei invisibilis Unigenitum; imaginem autem non figuræ corporeæ, sed ipsius divinitatis, et magnificorum attributorum, quæ in Dei essentia intelliguntur: imaginem virtutis, imaginem sapientiae, quatenus Christus dictus est Dei virtus, et Dei sapientia⁶²? Profecto autem pars est sapientiae, cognitio, quam non totam repræsentat, si quid ei desit. Quomodo autem Pater ei, per quem sæcula condidit, minimam partem sæculorum, diem illum et horam, non ostendit? Aut quomodo universorum Conditor, minimæ partis eorum, quæ a se condita sunt, cognitione destituitur? Qui autem dicit, appropinquante fine, hæc et illa in cælo signa et in terris visum iri, quomodo ipsum finem ignorat? Dum enim dicit: *Nondum finis*⁶³, non quasi dubitans, sed ut sciens affirmat. Deinde, si quis æquo animo consideret, multa et ex humana parte Dominus disserit hominibus: nam illud, *Da mihi bibere*⁶⁴, vox est Domini, corpoream indigentiam explens. Atque is quidem qui petebat, non caro erat inanimata, sed divinitas carne animata utens. Ita et nunc si quis ignorantiam illam ad eum referat, qui omnia per dispensationem suscepit, et coram Deo et hominibus sapientia et gratia profecit; is extra piam non feretur sententiam.

2. Jam tuæ diligentiae fuerit evangelicas voces exponere, et Matthæi ac Marci dicta inter se conferre. Hi enim soli circa hunc locum inter se concurrisset comperiuntur. Et Matthæi quidem dictio sic se habet: *De die autem illa et hora nemo scit, ne cælorum quidem angeli, nisi Pater solus*⁶⁵. Marci autem ita: *De die autem illo et hora nemo scit, neque angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater*⁶⁶. Quid autem in his observatum dignum est? Illud nempe, Matthæum quidem nihil dixisse de Filii **362** ignorantia, videri tamen cum Marco consentire quoad sensum dum

τοίνυν τὸ τῆς ἀγνοίας ἐπὶ τὸν προκόπτοντα. Cætera desunt.

(58) Φιλοπονίας. Coisl. primus φιλοσοφίας, et ad marginem ut in editis.

(59) Καὶ τῆς ὥρας. Hæc desunt in pluribus mss. Paulo post quinque codices ἢ ὥρας.

(60) Οἱ ἐν οὐρανῷ. Deest prima vocula in Coisl. secundo.

ait, *Nisi solus Pater*. Nos porro existimamus illud, *solus*, ut angelis opponatur, dictum fuisse, minime vero Filium una cum suis servis comprehendendi, quantum attinet ad ignorantiam. Est enim verax qui pronuntiavit : *Omnia quaecunque habet Pater, mea sunt*⁶⁷. Unum autem eorum, quæ habet, est et ipsa hujusce diei et horæ cognitio. Silentio igitur prætermittens, ut minime controversam, suam ipsius personam in Matthæi dicto Dominus, angelos dixit ignorare, scire autem Patrem solum, Patris cognitionem tacite suam ipsius esse docens, eo quod et alibi pronuntiarit : *Sicut cognoscit me Pater, et ego cognosco Patrem*⁶⁸. Quod si Pater Filium totum totaliter cognoscit, ita ut et reconditam in ipso sapientiam omnem perspiciat : pari mensura et a Filio cognoscetur, cum omni insita illi sapientia et prænotione futurorum. Sic igitur illud Matthæi, *Nisi solus Pater*, interpretando leniendum ducimus. Marci autem verba, quia aperte videntur ipsum Filium a cognitione excludere, ita intelligimus : Nemo novit, neque angeli Dei, sed nec Filius nosset, nisi nosset Pater ; hoc est, causa et principium cognitionis Filii a Patre est. Ac violenta quidem non est, si quis æquo animo audiat, hæc expositio ; quandoquidem non adjicitur *solus*, ut apud Matthæum. Mens igitur Marci est ejusmodi : De die autem illa aut hora nemo scit, neque angeli Dei, sed nec Filius quidem nosset, nisi nosset Pater ; siquidem eia Patre data cognitio. Hoc autem de Filio et maxime pium et divinitati non indecorum dictu est, eum ab eo, cui consubstantialis est, habere ut cognoscat, atque in omni sapientia et majestate divinitati suæ consentanea conspiciatur.

3. Quod spectat ad Jechoniam, quem proscriptum ex Judæa terra fuisse dicit propheta Jeremias his verbis : *Inhonoratus est Jechonias tanquam vas, cujus non est utilitas ; et quia rejectus est ipse et semen ejus, neque ex semine ejus exsurget qui sedeat super solium David, princeps in Juda*⁶⁹ : simplex et clara est oratio. Nam eversis Hierosolymis a Nabuchodonosor, dissolutum fuerat regnum : nec jam patriæ successiones principatum, ut antea, vigeant : sed tunc, imperio dejecti, in captivitate vivebant Davidis posterii. Reversi autem Salathiel et Zorobabel modo magis populari præerant populo⁷⁰, translato deinceps ad sacerdotium imperio, propterea quod sacerdotalis et regia tribus inter se commiscerentur. Unde Dominus et rex est

συμφέρεσθαι κατὰ τὴν ἐννοιάν, ἐκ τοῦ φάναι, Εἰ μὴ ὁ Πατὴρ μόνος. Ἐμεῖς δὲ ἠγοῦμεθα τὸ, μόνος, πρὸς τὴν τῶν ἀγγέλων ἀντιδιαστολήν (61) εἰρησθαι· τὸν δὲ Υἱὸν μὴ συμπαραλαμβάνεσθαι τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις, κατὰ τὴν ἄγνοιαν. Ἄψευδής γὰρ ὁ εἰπὼν, ὅτι Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμὰ ἐστίν. Ἐν δὲ, ὧν ἔχει, καὶ ἡ γνώσις ἐστὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας. Παρασιωπήσας τοίνυν, ὡς ὁμολογοῦμενον, τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον ἐν τῇ λέξει τοῦ Ματθαίου ὁ Κύριος, τοὺς ἀγγέλους εἶπεν ἄγνοεῖν, εἰδέναι δὲ τὸν Πατέρα μόνον· τὴν τοῦ Πατρὸς γνώσιν κατὰ τὸ σιωπώμενον καὶ ἑαυτοῦ εἶναι λέγων, διὰ τὸ καὶ ἐν ἄλλοις εἰρηκέναι· Καθὼς γινώσκει με ὁ Πατὴρ, καὶ γὼ γινώσκω τὸν Πατέρα. Εἰ δὲ γινώσκει ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν ὅλον δι' ὅλου, ὥστε καὶ τὴν ἐναποκειμένην αὐτῷ (62) σοφίαν πᾶσαν ἐπίστασθαι· κατὰ τὸ ἴσον μέτρον καὶ ἐπιγνωσθήσεται παρὰ τοῦ Υἱοῦ, δηλονότι, μετὰ πάσης τῆς ἐνυπαρχούσης αὐτῷ σοφίας καὶ τῆς προγνώσεως τῶν μελλόντων. Ταύτης μὲν οὖν ἀξιούμεν τῆς παραμυθίας τὸ παρὰ τῷ Ματθαίῳ κείμενον· Εἰ μὴ ὁ Πατὴρ μόνος. Τὸ δὲ Μάρκου, ἐπειδὴ φανερώς δοκεῖ καὶ τὸν Υἱὸν ἀπομερίζειν τῆς γνώσεως, οὕτω νοοῦμεν· ὅτι οὐδεὶς οἶδεν, οὔτε οἱ ἀγγελοὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδὲ ὁ Υἱὸς (63) ἔγνω, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ· τουτέστιν, ἡ αἰτία τοῦ εἰδέναι τὸν Υἱὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς. Καὶ ἀβίαστός ἐστι τῷ εὐγνωμόνως ἀκούοντι ἡ ἐξηγήσις αὐτῆ· ἐπειδὴ οὐ πρόσκειται τὸ μόνος, ὡς καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ. Ἔστιν οὖν ὁ νοῦς ὁ παρὰ τῷ Μάρκῳ τοιοῦτος· Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης (64) ἡ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὔτε οἱ ἀγγελοὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδ' ἂν ὁ Υἱὸς ἔγνω, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ· ἐκ γὰρ τοῦ Πατρὸς αὐτῷ ὑπῆρχε δεδομένη ἡ γνώσις. Τοῦτο δὲ εὐφημώτατόν ἐστι καὶ θεοπρεπὲς περὶ τοῦ Υἱοῦ λέγειν, ὅτι οὐπὲρ ἐστὶν ὁμοούσιος, ἐξ αὐτοῦ καὶ τὸ γινώσκων ἔχει, καὶ τὸ ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ δόξῃ (65) τῇ πρεπούσῃ αὐτοῦ τῇ θεότητι θεωρεῖσθαι.

3. Περὶ δὲ τοῦ Ἰεχονίου, ὃν ἐκκήρυκτον ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας γῆς γεγενῆσθαι φησὶν ὁ προφήτης Ἰερემίας εἰπὼν· Ἠτιμώθη Ἰεχονίας ὡς σκεῦος, οὗ οὐκ ἐστὶν αὐτοῦ χρεία· καὶ ὅτι ἀπερῆρφη αὐτός καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀναστῆ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου Δαβὶδ, ἀρχὼν ἐν τῷ Ἰουδα· ἀπλοῦς καὶ σαφής ἐστὶν ὁ λόγος. Καθαιρεθείσης γὰρ τῆς Ἰερουσαλήμ ὑπὸ Ναβουχοδονόσορ, λήλυτο μὲν τὰ βασίλεια, οὐκέτι δὲ πατρικαὶ διαδοχαὶ τῶν ἡγεμονιῶν (66) ἦσαν. ὡσπερ καὶ πρότερον· ἀλλὰ τότε μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας διῆγον οἱ ἀπόγονοι τοῦ Δαβὶδ· ἐπανελθόντες δὲ οἱ περὶ τὸν Σαλαθιὴν καὶ Ζοροβάβελ, δημοτικώτερον καθηγούντο τοῦ λαοῦ, τῆς ἀρχῆς λοιπὸν ἐπὶ τὴν ἱερωσύνην μεταπεσοῦσης, διὰ τὸ

⁶⁷ Joan. xvi, 15. ⁶⁸ Joan. x, 15. ⁶⁹ Jer. xxii, 28-30. ⁷⁰ I Esdr. iii, 2.

(61) Ἀντιδιαστολήν. Harl. cum uno ex Regiis διαστολήν.

(62) Αὐτῷ. Editi ἐν αὐτῷ. Sed deest præpositio in pluribus mss. codicibus, iisque optimæ notæ.

(63) Οὐδὲ ὁ Υἱός. Legitur in editis οὐδ' ἂν ὁ Υἱός ἔγνω. Sed deest ἂν in Coisl. primo, Harl., Med. et uno Regio.

(64) Ἐκείνης. Deest ea vox in pluribus codicibus non antiquissimis.

(65) Καὶ δόξῃ. Pro his vocibus habet Coisl. secundus καὶ γνώσει, et scientia.

(66) Ἠγεμονιῶν. Ita omnes nostri codices. Editi ἡγεμονικῶν. Ibidem editi τὸ πρότερον. Deest vocula in tribus vetustissimis codicibus.

ἀναμιγῆναι τὴν ἱερατικὴν καὶ τὴν βασιλικὴν φυλὴν. Ὅθεν ὁ Κύριος καὶ βασιλεὺς ἐστὶ καὶ ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ οὐκ ἐξέλιπε μὲν ἡ βασιλικὴ φυλὴ μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας· οὐ μὴν ἔτι ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ θρόνου Δαβὶδ τὸ σπέρμα τοῦ Ἰεχονίου. Θρόνος γὰρ δὴλονότι λέγεται τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα. Πάντως δὲ τῆς ἱστορίας μέμνησαι, ὅτι ὑπόφορος μὲν ἦν τῷ Δαβὶδ πᾶσα ἡ Ἰουδαία, καὶ ἡ Ἰδουμαία χώρα καὶ ἡ Μωαβίτις, καὶ τῆς Συρίας ὅσα τε πρόσχωρα καὶ τὰ πορρωτέρω μέχρι τῆς Ἑβραίας τῶν ποταμῶν· καὶ καθ' ἕτερον (67) μέρος ἕως ποταμοῦ Αἰγύπτου· Εἰ οὖν οὐδεὶς ἐφάνη ἐπὶ τοσοῦτου ἀξιώματος τῶν μετὰ ταῦτα, πῶς οὐκ ἀληθὴς ὁ τοῦ προφήτου λόγος, ὅτι οὐκ ἔτι καθιεῖται ἐπὶ τοῦ θρόνου Δαβὶδ ἐκ τοῦ σπέρματος Ἰεχονίου; Οὐδεὶς γὰρ φαίνεται τῆς ἀξίας ταύτης ἐπειλημμένος ἐξ αὐτοῦ. Οὐ μόντοι ἐξέλιπεν ἡ τοῦ Ἰούδα φυλὴ, ἕως οὗ ἤλθεν ὧ ἀπέκειτο, ὅς οὐδὲ αὐτὸς ἐκάθισθη ἐπὶ τοῦ σωματικοῦ θρόνου, μεταπεσοῦσης λοιπὸν τῆς Ἰουδαϊκῆς βασιλείας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀσκαλωνίτου Ἀντιπάτρου Ἡρώδη, καὶ τοὺς ἐκείνου παῖδας, οἱ εἰς τέσσαρας ἀρχὰς κατενεύμαντο τὴν Ἰουδαίαν, ἡγεμονεύοντος μὲν Πιλάτου, τὸ δὲ σύμπαν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς κράτος ἔχοντος Τιβερίου (68). Ἀλλὰ θρόνον λέγει Δαβὶδ, ἐφ' ὃν ὁ Κύριος ἐκάθισε, τὴν ἀκαθαίρετον βασιλείαν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶ προσδοκία ἐθνῶν, οὐχὶ τοῦ ἐλαχίστου μέρους τῆς οἰκουμένης· Ἔσται γὰρ, φησὶν, ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἀρχεῖν ἐθνῶν· ἐπ' αὐτῶν ἔθνη ἐλπιοῦσι. Τέθεικα γὰρ σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν. Καὶ θήσομαι, φησὶν, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ, καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ. Οὕτως οὖν καὶ ἱερεὺς (69) διέμεινεν, εἰ καὶ μὴ τὰ σκῆπτρα τῆς Ἰουδαίας παρέλαβε, καὶ βασιλεὺς πάσης τῆς γῆς ὁ Θεός, καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Ἰακώβ ἐβεβαιώθη· Καὶ ἐνευλογηθήσονται τῶ (70) σπέρματι αὐτοῦ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ πάντα τὰ ἔθνη μακαριοῦσι τὸν Χριστόν.

4. Τοῖς δὲ κομποῖς Ἐγκρατίταις πρὸς τὸ σεμνὸν αὐτῶν πρόβλημα, διὰ τί καὶ ἡμεῖς οὐχὶ πάντα ἐσθίωμεν, ἐκεῖνο λεγέσθω, ὅτι καὶ τὰ περιττώματα ἡμῶν βδελυσσόμεθα. Κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἀξίαν, λάχανα χόρτου ἡμῖν ἐστὶ τὰ κρέα· κατὰ δὲ τὴν τῶν συμφερόντων διάκρισιν, ὡς καὶ ἐν λαχάνοις τὸ βλαβερὸν τοῦ καταλλήλου χωρίζομεν, οὕτω καὶ ἐν τοῖς κρέασι τοῦ χρησίμου τὸ βλαβερὸν διακρίνομεν. Ἐπεὶ τοι λάχανόν ἐστὶ καὶ τὸ κώνειον, ὡσπερ κρέας ἐστὶ καὶ τὸ γύπειον· ἀλλ' ὅμως οὔτε ὑοσκύαμον φάγοι ἂν τις νοῦν ἔχων, οὔτε κυνὸς ἄψαιτο μὴ μεγάλης ἀνάγκης κατεπειγούσης· ὡς ὁ λε φαγὼν οὐκ ἠνόμησεν.

5. Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας καθ' εἰμαρμένην διοικεῖσθαι τὰ ἀνθρώπινα, μὴ παρ' ἡμῶν ζῆτει λόγους,

et pontifex in iis quæ sunt ad Deum⁷¹. Ac tribus quidem regia ad usque Christi adventum minime defecit; nec tamen amplius sedit in solio Davidis semen Jechoniæ. Nam solium profecto regia dignitas nuncupatur. **363** Omnino autem historiæ meministi, videlicet Judæam omnem Davidi vectigalem fuisse, et Idumæam, et Moabitarum regionem, et Syriæ partes tum viciniore tum remotiores ad usque Mesopotamiam, et ex altera parte usque ad flumen Ægypti. Itaque si nullus e posteris ad tantam potestatem pervenit, quomodo verum non fuit quod dictum est a propheta, neminem sessurum in solio Davidis ex semine Jechoniæ? Nemo enim ex ipso ortus, hanc gloriam consecutus comperitur. Non tamen defecit tribus Juda, donec venit cui repositum erat⁷²: qui ne ipse quidem in corporali throno consedit; quippe cum translatum jam esset Judaicum regnum in filium Ascalonitæ Antipatri Herodem, ejusque liberos, qui Judæam in quatuor principatus diviserunt, præside quidem Pilato, summam autem imperii Romani potestatem tenente Tiberio. Sed thronum dicit Davidis, in quo Dominus sedit, regnum eversioni nulli obnoxium. *Ipse enim est expectatio gentium*⁷³, non autem minimæ partis orbis terrarum; *Erit enim, inquit, radix Jesse, et qui consurgit ut princeps sit gentium: in ipso gentes sperabunt*⁷⁴. *Posui enim te in fœdus populi, in lucem gentium*⁷⁵. *Et ponam, inquit, in sæculum sæculi semen ejus, et thronum ejus sicut dies cæli*⁷⁶. Sic igitur et sacerdos permansit, quanquam Judææ sceptrum non accepit, et rex universæ terræ Deus. Atque confirmata est benedictio Jacob, *Et benedicentur in semine ipsius omnes tribus terræ*⁷⁷, et omnes gentes Christum beatum prædicabunt.

4. Lepidis autem Encratitis ad præclaram eorum quæstionem, cur nos etiam non omnibus vescimur, hoc detur responsi, nos etiam excrementa nostra aversari. Ac quantum quidem ad dignitatem, olera herbæ nobis sunt carnes: quantum vero ad utilium discretionem, quemadmodum et in oleribus noxium a salubri separamus, ita et in carnibus ab utili noxium secernimus. Nam certe et cicuta olus est, sicut etiam caro est vulturina caro: sed tamen nec hyoseyamum sanus quisquam comedet, nec cane vescetur, nisi urgente summa necessitate: qui tamen comedit, non peccat.

5. Jam quod attinet ad eos qui dicunt fato gubernari res humanas, ne me interrogas, sed pro-

⁷¹ Hebr. x, 1. ⁷² Gen. xlix, 10. ⁷³ ibid. ⁷⁴ Isa. xi, 10. ⁷⁵ Isa. xlii, 6. ⁷⁶ II Reg. vii, 13. ⁷⁷ Gen. xxii, 18.

(67) Καθ' ἕτερον. Ita Regii duo codices et Coisl. secundus, sicque legit interpret. Editi καθ' ἑκάτερον.

(68) Τιβερίου. Editi addunt Καίσαρος, quod deest in mss. novem.

(69) Καὶ ἱερεὺς. Pro hac voce legendum putat Combesius βασιλεὺς. Sed inutilis emendatio, nec

ullo nititur codice ms. Supra docet Basilius Christum et regem esse et pontificem.

(70) Ἐνευλογηθήσονται τῶ. Ita decem mss. excepto tamen quod in nonnullis legitur ἐν τῶ. Editi εὐλογηθήσονται ἐν τῶ.

priis rhetoricæ telis eos confige, siquidem longior **A** est hæc quæstio pro mea præsentī infirmitate. De emersione autem in baptismo haud scio cur tibi in mentem venerit interrogare, siquidem accepisti immersionem trium dierum figuram adimplere. Ter enim mergi non potest, nisi qui toties emergat. Quantum ad vocem *φάγον* attinet, acutum tonum in prima syllaba reponimus.

6. Eadem est essentiam inter et hypostasim differentia, ac inter commune et singulare, inter animal et illum hominem. Quapropter **364** essentiam quidem unam in divinitate confitemur, adeo ut essentiæ definitio non diverse reddatur: hypostasim vero propriam et singularem, ut inconfusa nobis et clara de Patre et Filio et Spiritu sancto insit notio. Si enim non consideremus definitas **B** uniuscujusque proprietates, puta paternitatem, filiationem, et sanctificationem, sed ex communi essentiæ ratione Deum confiteamur, fieri non potest ut sana fidei ratio reddatur. Oportet igitur, ut communi proprium adjungentes, ita fidem profiteamur: Commune deitas, proprium paternitas; atque hæc conjungendo dicamus: Credo in Deum Patrem. Ac rursus in Filii confessione faciendum est similiter; adjungendum est communi proprium, ac dicendum: Credo in Deum Filium. Pariter et de Spiritu sancto ad appellationis rationem accommodanda pronuntiatio ac dicendum: Credo et in divinum Spiritum sanctum; adeo ut omnino et unitas servetur in unius deitatis confessione; et id quod personarum proprium est confiteamur in discretionem earum proprietatum, quæ in uaqueque intelliguntur. Qui autem idem esse dicunt essentiam et hypostasim, coguntur personas tantum confiteri differentes, et dum refugunt dicere tres hypostases, Sabellii labem inveniuntur non effugere; qui et ipse sæpe, etsi confundit notionem, conatur personas distinguere, dum hypostasim eandem ait pro usu subinde occurrente varias personas induere.

7. Jam ad illam quæstionem, quomodo media et indifferentia circa nos gubernentur; utrum fortuito quodam casu, an justa Dei providentia; hoc respondemus, sanitatem et morbum, divitias et paupertatem, gloriam et ignominiam, quatenus **D** bonos non reddunt possessores, non esse ex eorum numero, quæ natura sunt bona: quatenus vero prosperitatem quamdam in vita nostra efficiunt, magis contrariis eligenda esse præposita, et aliquam verbo dignitatem habere. Atque hæc quidem

(71) Ἀνανεύσεως. Codex Parisiensis ἀναδεύσεως, secunda manu.

(72) Τοσαυτάκις. Ita mss. plerique. Editi τοσάκις.

(73) Ἡμῖν. Editi ἡμῖν τε. Sed deest vocula in tribus antiquissimis codicibus et aliis nonnullis.

(74) Εἰς τὸ θεῖον. Videtur in Harlæano codice scriptum prima manu εἰς τὸν Θεόν.

(75) Παρεμπίπτουσαν. Med., Coisl. primus et unus ex Regiis παραπίπτουσαν. Existimat Combeffisius verbum μετασχηματίζεσθαι sic reddendum

ἀλλὰ ταῖς οικείαις τῆς ῥητορικῆς ἀκρίσει αὐτοὺς κατατίτρωσκε· μακρότερον γὰρ ἐστὶ τὸ πρόβλημα τῆς παρούσης μου ἀσθενείας. Περὶ δὲ τῆς ἐν τῷ βαπτισματι ἀνανεύσεως (71) οὐκ οἶδα τί ἐπῆλθέ σοι ἐρωτῆσαι, εἴπερ ἐδέξω τὴν κατάδυσιν τὸν τύπον τῶν τριῶν ἡμερῶν ἐκπληροῦν. Βαπτισθῆναι γὰρ τρισάκις ἀδύνατον μὴ ἀναδύνατα τασαυτάκις (72). Τὸν δὲ φάγον παροξυτονοῦμεν ἡμεῖς.

6. Οὐσία δὲ καὶ ὑπόστασις ταύτην ἔχει τὴν διαφορὰν, ἣν ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὸ καθ' ἕκαστον· οἷον ὡς ἔχει τὸ ζῶον πρὸς τὸν δεῖνα ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο οὐσίαν μὲν μίαν ἐπὶ τῆς θεότητος ὁμολογοῦμεν, ὥστε τὸν τοῦ εἶναι λόγον μὴ διαφόρως ἀποδιδόναι· ὑπόστασιν δὲ ἰδιάζουσαν, ἢ ἀσύγχυτος ἡμῖν (73) καὶ τετρανωμένη ἢ περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος ἔννοια ἐνυπάρχῃ. Μὴ γὰρ νοούντων ἡμῶν τοὺς ἀφορισμένους περὶ ἕκαστον χαρακτῆρας, οἷον πατρότητα καὶ υἰότητα καὶ ἁγιασμόν, ἀλλ' ἐκ τῆς κοινῆς ἐννοίας τοῦ εἶναι ὁμολογούντων Θεόν, ἀμήχανον ὑγιῶς τὸν λόγον τῆς πίστεως ἀποδίδοσθαι. Χρὴ οὖν, τῷ κοινῷ τοῦ ἰδιάζον προστιθέντας, οὕτω τὴν πίστιν ὁμολογεῖν· κοινὸν ἢ θεότης, ἰδίου ἢ πατρότης· συνάπτουτας δὲ λέγειν· Πιστεύω εἰς Θεὸν Πατέρα. Καὶ πάλιν ἐν τῇ τοῦ Υἱοῦ ὁμολογίᾳ τὸ παραπλήσιον ποιεῖν, τῷ κοινῷ συνάπτειν τὸ ἰδίον, καὶ λέγειν· Πιστεύω εἰς Θεὸν Υἱόν. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου κατὰ τὸ ἀκόλουθον τῆς ἐκφωνήσεως τὴν προφορὰν σχηματίζοντας λέγειν· Πιστεύω καὶ εἰς τὸ θεῖον (74) Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὥστε δι' ὅλου καὶ τὴν ἐνότητα σώζεσθαι ἐν τῇ τῆς μιᾶς θεότητος ὁμολογίᾳ, καὶ τὸ τῶν προσώπων ἰδιάζον ὁμολογεῖσθαι ἐν τῷ ἀφορισμῷ τῶν περὶ ἕκαστον νοουμένων ιδιωμάτων. Οἱ δὲ ταυτὸν λέγοντες οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν ἀναγκάζονται πρόσωπα μόνον ὁμολογεῖν διάφορα, καὶ ἐν τῷ περιστάσθαι λέγειν τρεῖς ὑποστάσεις, εὐρίσκονται μὴ φεύγοντες τὸ τοῦ Σαβελλίου κακόν, ὃς καὶ αὐτὸς, πολλοῦ συγγέων τὴν ἔννοιαν, ἐπιχειρεῖ διαίρειν τὰ πρόσωπα, τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν λέγων πρὸς τὴν ἐκάστοτε παρεμπίπτουσαν (75) χρεῖαν μετασχηματίζεσθαι.

7. Καὶ περὶ ὧν ἠρώτησας, πῶς τὰ μέσα καὶ τὰ ἀδιάφορα (76) περὶ ἡμᾶς οἰκονομεῖται, εἴτε συντυχία τινὲ αὐτομάτῳ, εἴτε τῇ δικαίᾳ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ, ἐκεῖνό φαμεν, ὅτι ὑγεία καὶ νόσος, πλοῦτος καὶ πενία, δόξα καὶ ἀτιμία, καθὸ μὲν οὐ ποιεῖ τοὺς ἔχοντας ἀγαθοὺς, οὐκ ἐστὶ τῶν κατὰ φύσιν ἀγαθῶν· καθὸ δὲ εὐροίαν τινὰ παρέχεται ἡμῶν (77) τῷ βίῳ, αἰρετώτερά ἐστι τῶν ἐναντίων τὰ προηγούμενα, καὶ ἔχει τινὰ ἀξίαν λεγόμενα. Ταῦτα μὲντοι τοῖς μὲν οἰκονομίας (78) ἐνεκεν δίδοται παρὰ Θεοῦ, ὡς τῷ

esse in varias formas mutari. Sed id non dicebat Sabellius. Hoc tantum dicebat, ut legimus in epist. 214: *Unum quidem hypostasi Deum esse, sed sub diversis personis a Scriptura repræsentari.*

(76) Ἀδιάφορα. Legitur διάφορα in tribus vetustissimis codicibus et plerisque aliis.

(77) Ἡμῶν. Deest in septem mss., non tamen in vetustissimis tribus.

(78) Οἰκονομίας. Hac voce eleemosynam, sive largitiones in pauperes, significari probavimus ad

Ἀβραάμ, καὶ τῷ Ἰώβ (79), καὶ τοῖς τοιοτοῦις τοῖς δὲ φαυλοτέροις πρόκλησις ἐστὶ τοῦ βελτιωθῆναι κατὰ τὸν τρόπον· ὡς ὄγε μετὰ τῆσδε παρὰ Θεοῦ δεξιῶσιν ἐπιμένων τῇ ἀδικίᾳ ἀναντιρρήτως ἐαυτὸν ὑπόδικον τῇ κατακρίσει καθίστησιν. Ὁ μόντοι δίκαιος οὔτε παρόντος ἐπιστρέφεται τοῦ πλοῦτου, οὔτε μὴ παρόντα ἐπιζητεῖ· οὐ γὰρ ἀπολαυστικός ἐστὶ τῶν δεδομένων, ἀλλ' οἰκονομικός. Οὐδεὶς δὲ τῶν νοῦν ἔχόντων ἐπιτρέχει τῇ ἀσχολίᾳ τῆς τῶν ἀλλοτρίων διανομῆς, ἐὰν μὴ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἀποβλέπη δόξαν, οἱ θανμάζουσι καὶ ζηλοῦσι τοὺς ἐν ἐξουσίᾳ τινὶ καθεστῶτας. Τὴν δὲ νόσον ὡς ἄθλησιν οἱ δίκαιοι δέχονται, μεγάλους ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ τοὺς στεφάνους ἀναμένοντες. Ἄλλον δὲ τινα ἐφιστᾶν τῇ διοικήσει τούτων οὐκ ἀπεμφαίνου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσεβές. Cæterum quemvis alium his rebus gubernandis præficere non solum est absurdum, sed etiam impium.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΖ'.

Nonnullæ Basilii litteræ ad Eusebium non perlatae. In his autem nuntiat de adventu Demosthenis, de synodo ab eo coacta in Galatia, de expulso Hypsino, eique suffecto Ecdicio, Gregorio abduci jusso, omnibus clericis Cæsariensibus curiæ addictis, eodem onere Sebastiae imposito his qui cum Basilio communicabant. Rursus alia synodus Nyssæ ex Galatis et Ponticis, qui nescio quem ad Ecclesias mittunt. Cum Eustathio conspirant de episcopo Nicopolitani dando in locum Theodoti mortui. Resistunt Nicopolitani. Rumor synodi ad Basilium aut cogendum cum illis communicare aut pellendum. Graviter ægrotabat.

Εὐσεβίω, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων

1. Ἐγὼ καὶ διὰ τοῦ βικαρίου (80) τῆς Θράκης ἐπέστειλα τῇ θεοσεβείᾳ σου, καὶ διὰ τινὸς πραιπόσιτου τῶν κατὰ Φιλιππούπολιν θησαυρῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐπὶ τὴν Θράκην διαβαίνοντος ἔγραψα ἐτέρας ἐπιστολάς (81), καὶ παρεκάλεσα αὐτὸν ἀνελεσθαι, ὅταν ἀπαίρη. Ἄλλ' οὔτε ὁ βικάριος ὑπεδέξατο ἡμῶν τὰ γράμματα. Περιουδόντων γὰρ ἡμῶν τὴν παροικίαν, ἐπιστὰς τῇ πόλει ἐσπέρας ὄρθρου βαθεὸς πάλιν ἀπῆλασεν· ὥστε τοὺς οἰκονόμους λαθεῖν τῆς ἐκκλησίας τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐπιδημίαν (82), καὶ οὕτω μῆναι παρ' ἡμῖν τὰ γράμματα. Οὗ δὲ πραιπόσιτος, τάχα ἀβουλήτου τινὸς αὐτὸν περιστάσεως κατασχούσης, ἐξώρμησε, μήτε τὰς ἐπιστολάς ἀνελόμενος, μήτε ἡμᾶς θεασάμενος. Ἄλλον δὲ οὐδενὸς ἦν ἐπιτυχεῖν· ὅθεν ἐμείναμεν λυπούμενοι, ὅτι μήτε ἐπιστέλλειν ἡμῖν ἔξεστι, μήτε δέχεσθαι παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας γράμματα. Καίτοιγε ἐβουλόμην, εἰ μοι ἦν δυνατόν, τὰ ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας συμπύκνοντα ἡμῖν διαγγέλλειν σοι. Οὕτω γὰρ πολλὰ καὶ παράδοξά ἐστὶ τὰ πράγματα, ὥστε ἱστορίας ἐφημερίδος χρῆζειν, ἢ καὶ συντάξα, εὐῖσθι, εἰ μὴτ' ἄλλοι τῶν προσπιπόντων τοὺς λογισμοὺς εἶχον τῶν προκειμένων ἐκχρουόμενος.

2. Ἐπεδήμησεν ἡμῖν βικάριος, τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον τῶν ἡμετέρων κακῶν· ἄνθρωπος εἰ μὲν καὶ αἰρετικός τὸ φρόνημα, οὐκ ἐπίσταμαι (οἶμαι γὰρ αὐτὸν παντὸς ἀπειρον εἶναι λόγου, καὶ μὴδὲ ἔχειν τινὰ σπουδὴν μὴδὲ μελέτην περὶ τὰ τοιαῦτα. ἐν ἄλλοις γὰρ αὐτὸν ὁρῶ τῇ ψυχῇ καὶ τῇ σαρκὶ νύκτωρ καὶ μὴτ' ἡμέραν ἐνασχούμενον), πλὴν

epist. 31. Hæc interpretatio confirmatur ex commentario in *Isaiam* n. 34, p. 420, ubi divites dicuntur opes accepisse, ut pauperes juvent.

(79) Καὶ τῷ Ἰώβ. Ita codices mss. sept. Editi τῷ Ἰακώβ. Neutrum legitur in Coisl. primo, sed desunt tres hæc voculæ.

A nonnullis ad distribuendum dantur a Deo velut Abraham, Job, et similibus. Improbis vero pro-
vocatō sunt, ut se ad meliorem frugem recipiant, ita ut qui post tantam a Deo benignitatis significatōnem perseverat in iniquitate, se ipse sine ulla excusationis venia obnoxium condemnationi constituat. Qui quidem justus est, neque ad divitias, cum adsunt, adjungit animum: neque eas, cum absunt, exquirat; siquidem non fruitur concreditis sed earum administrator est. Nemo autem prudens negotium ambit in alienis rebus distribuendis, nisi respexerit ad laudem vulgi, cui homines in aliqua auctoritate constituti admirationi sunt ac æmulationi. Morbus autem tanquam certamen suscipiunt justī, coronas magnas ob patientiam expectantes. Cæterum quemvis alium his rebus gubernandis præficere non solum est absurdum, sed etiam impium.

365 EPISTOLA CCXXXVII*.

B

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Ego et per vicarium Thraciæ scripsi pietati tuæ; et per præpositum quemdam Philippopolis thesaurorum, ex nostra regione in Thraciam abeuntem, scripsi alias epistolas, eumque rogavi, ut illas proficiscens sumeret. Sed neque vicarius litteras nostras suscepit. Peragrantibus enim nobis paræciam, cum advenisset in urbem vespere, summo mane rursus abiit; adeo ut œconomus ecclesiæ lateret viri adventus, sicque manerent apud me litteræ. Præpositus vero, forte inexpectata aliqua illum necessitate urgente, profectus est, nec litteris susceptis, nec nobis salutatis. Alius autem nullus reperiri poterat; unde tristes mansimus, quod nec scribere nobis liceret, nec accipere a tua pietate litteras. Atque equidem volebam, si res fieri potuisset, quæ singulis diebus nobis accidunt, tibi nuntiare. Tam multa enim sunt, tamque præter opinionem, ut ephemeride opus esset: quam etiam probe scias, composuissem, nisi assiduitate eventuum mentem e proposito avocatum habuissem.

2. Advenit nobis vicarius primum et maximum malorum nostrorum: homo, an sententia hæreticus, nescio (arbitror enim illum omnis expertem esse doctrinæ, nec habere studium ullum aut usum ejusmodi rerum; nam in aliis illum video anima et carne, noctu et interdiu occupatum), at certe hæreticorum amicus: nec magis eos dili-

(80) βικαρίου, Duo codices Vaticani καὶ διὰ τοῦ Μακαρίου βικαρίου, *Et per Macarium vicarium.*

(81) Ἐτέρας ἐπιστολάς. Hæc desunt in codice Coisl. primo.

(82) Ἐπιδημίαν. Ita mss. decem. Editi ἀποδημίαν. Alias CCLXIV. Scripta anno 376.

gens, quam nos odio habens. Coegit enim synodum A impiorum media hieme in Galatia, et ejecit quidam Hypsinum, ejus autem loco Ecdicium constituit. Jussit abduci fratrem meum, ab uno homine, eoque ignobili, accusatum. Deinde paulisper occupatus circa res militares, rursus ad nos accessit, iram caedemque spirans, ac omnes voce unica clericos Ecclesiae Cæsariensis tradidit curiae. Sedit autem Sebastiae plures dies, secernens suos ab alienis, ac nostros quidem communicatores curiales appellans, ac muniis publicis addicens, eos vero qui Eustathio affixi sunt, maximis fovens honoribus. Rursus Nyssæ synodum Galatarum et Ponticorum celebrari præcepit. Illi autem morem gessere, **366** et convolantes miserunt quemdam ad Ecclesias, qui qualis sit, nolim ego dicere; sed conjicere licet prudentiæ tuæ, qualem illum esse verisimile sit, qui talibus hominum voluntatibus ministrat. Et nunc, cum hæc scriberem, ipsum illud agmen Sebastiam venit, ut et conjungantur cum Eustathio, et una cum ipso res Nicopolitanorum evertant. Nam beatus Theodotus obdormivit. Illi autem hactenus primo vicarii assultus genere ac fortiter repulere. Persuadere enim eis conabatur, Eustathium ut reciperent, ac per eum acciperent episcopum. Postquam autem vidit illos libenter non cedere, nunc conatur violentiore manu datum illis episcopum constituere. Rumore autem jaotatur et quædam expectatio synodi, ad quam me accersitum statuerunt aut communicatorem habere, aut sua uti consuetudine. Ac res quidem ecclesiarum sic se habent. Ego autem quomodo me corpore habeam tacere arbitror satius esse quam scribere: propterea quod vera dicens tristitia afficiam, mentiri vero non possum.

σιωπᾶν ἢ γοῦμαι βέλτιον εἶναι ἢ γράφειν· διότι τά μὲν ἀληθῆ λέγων λυπήσω, ψεύσασθαι δὲ οὐκ ἂν ἔχομαι.

(83) Τὸν Ὑψιν. Ita mss. decem Editi Ὑψιον.

(84) Vide Addenda.

(85) Καὶ φόνου. Coisl. primus et editi habent καὶ φθόνου, spirans invidiam. Sed alii codices φόνου, quod melius videtur.

(86) Φυλοκρινῶν. Cod. ces nonnulli φιλοκρινῶν. Simili sensu legitur φιλοκρινῶν in libro *De Spiritu sancto* cap. 29, et epist. 204, n° 2.

(87) Ὑπεψᾶν. Ita veteres libri. Editi ὑπηρετησία, quod tamen emendatum est in editione Paris. secunda.

(88) Ἐπηρεσία τινα. Suspicatur Tillemontius huic homini datam fuisse quamdam visitandi Ecclesias provinciam. Sed illud, miserunt ad Ecclesias, idem esse crediderim ac episcopum ordinaverunt. Sic enim videtur ipse Basilius interpretari in epistola 239 ubi de eodem homine loquens ait: *Et ad miseros homines, vernarum vernas, devenit nunc episcopatus nomen... qualis est qui nuper ab Anysio et Ecdicio Parnasseno missus est, quem quidem qui constituit, pessimum sibi ipsi futuræ vitæ viaticum in Ecclesias immisit.* Et in Epist. 240 de Frontone loquens ordinato ab Arianis episcopo, ait: *Οἱ ἐπιπεμφθέντες ἡμῖν, qui in nos immissi sunt.* Verisimile ergo est hunc hominem idcirco in Ecclesias immisum dici, quia ab illius nequitia periculum impendebat, non unius Ecclesiae evertendæ, sed

ἀλλὰ φιλαίρετικός· καὶ οὐ πλεόν ἐκείνους φίλων ἢ πρὸς ἡμᾶς ἀπεχθῶς ἔχων. Συνεκρότησε μὲν γὰρ σύνοδον αθετούντων ἐν μέσῳ τῶ χειμῶνι ἐπὶ τῆς Γαλατίας· καὶ ἐξέβαλε μὲν τὸν Ὑψιν (83), ἀντικατέστησε δὲ τὸν Ἐκδικιον. Ἀγώγιμον δὲ προσεταξε γενέσθαι τὸν ἀδελφόν, τὸν ἐμὸν, ὑπὸ ἐνὸς ἀνθρώπου, καὶ τοῦτου ἀσήμου, αἰτιαθέντα. Εἶτα μικρὸν ἀτχοληθεῖς (84) περὶ τὸ στρατόπεδον, πάλιν ἡμῖν ἐπῆλθε θυμοῦ καὶ φόνου (85) πνέων, καὶ πάντας μὲν μιᾶ φωνῇ τοὺς ἱερατικούς τῆς ἐν Καισαρείᾳ Ἐκκλησίας παρέδωκε τῇ βουλῇ· ἐν δὲ Σεβαστείᾳ ἐκαθέσθη πολλὰς ἡμέρας φυλοκρινῶν (86)· καὶ τοὺς μὲν ἡμῖν κοινωνοῦντας βουλευτάς ὀνομάζων, καὶ καταδικάζων τῇ ὑπηρεσίᾳ (87) τῶν δημοσίων· τοὺς δὲ τῷ Εὐσταθίῳ προσκειμένους ταῖς μεγίσταις τιμαῖς περιέπων. Πάλιν σύνοδον περὶ Νύσσαν Γαλατικῶν καὶ Ποντικῶν συγκροτηθῆναι προσέταξεν. Οἱ δὲ ὑπήκουσαν, καὶ συνδραμόντες ἐπεψᾶν τινα (88) ταῖς Ἐκκλησίαις, ὃν οὐκ ἂν ἐλοίμην ἐγὼ εἰπεῖν ὁποῖος, εἰκάζειν δὲ ἔξεστι τῇ σῆ φρονήσει ποταπὸν εἶκός εἶναι τὸν τοιαύταις προαιρέσεις ἀνθρώπων ὑπηρετοῦμενον. Καὶ νῦν, ὅτε ταῦτα ἐπέστελλον, τὸ αὐτὸ τοῦτο σύνταγμα ἐπὶ τὴν Σεβαστείαν ὤρμησε, τῷ τε Εὐσταθίῳ συναφθῆναι, καὶ μετ' αὐτοῦ τὰ τῶν Νικοπολιτῶν καταστρέψασθαι. Ὁ γὰρ μακάριος Θεόδοτος κεκοίμηται. Καὶ τέως μὲν τὰς πρώτας τοῦ βικαρίου προσβολὰς γενναίως καὶ καρτερῶς ἀπεκρούσαντο (89)· πείθειν γὰρ αὐτοὺς ἐπειρᾶτο δέξασθαι τὸν Εὐσταθιον, καὶ δι' αὐτοῦ λαβεῖν τὸν ἐπίσκοπον· ὡς δὲ εἶδεν αὐτοὺς ἐνόησας οὐκ ἐνδιδόντας, νῦν πειρᾶται βιαιοτέρᾳ χειρὶ ἐγκαταστῆσαι τὸν διδόμενον. Ὑποθουλλεῖται δὲ τις καὶ σύνοδον προσδοκία, καθ' ἣν προαιροῦνται καλέσαντες ἡμᾶς ἢ λαβεῖν κοινωνοὺς, ἢ χρήσασθαι τῇ συνηθείᾳ. Τὰ μὲν οὖν τῶν Ἐκκλησιῶν τοιαῦτα. Ἐγὼ δὲ αὐτὸς ὅπως διάκειμαι κατὰ τὸ σῶμα

plurium et vitæ exemplo et nefariis molitionibus lædendarum.

(89) Ἀπεκρούσαντο. Male in editis ἀπεκρούσατο. Quod erratum ope veterum codicum sustulimus. Totum hunc locum minus belle interpretatur Tillemontius. Existimat vicarium, cum primo repulsus fuisset a Nicopolitanis, postea violentiore manu rem aggredi cœpisse; et idcirco imississe agmen Arianorum. Sed cum Ariani Frontonem episcopum ordinaverint, ut per se patet; adhibita a vicario violentia, ut datum episcopum constitueret, de immissis Arianis intelligi non debet, sed de iis, quæ postea vicarius per vim et impressionem egit, ut ordinationem illam tueretur. Deceperunt Tillemontium hæc verba, *Καὶ νῦν, ὅτε ταῦτα ἐπέστελλον, Et nunc cum hæc scriberem, ipsum illud agmen,* etc., indeque adductus est, ut crederet ante adventum Arianorum jam repulsos vicarii conatus fuisse. Sed ejusmodi loquendi rationes non tam strictè accipiendæ. Potuit enim dicere Basilius: *Et nunc cum hæc scriberem, ipsum illud agmen Sebastiam venit,* quamvis ab hoc eventu aliquod tempus effluxisset. Hinc in epist. 239 de rebus, quæ non paulo ante contigerant, eodem modo loquitur. Ait enim nunc episcopatus nomen ad miseros homines et vernas vernarum devenisse; *qualis est qui nunc ab Anysio et Ecdicio missus est... Hi nunc fratrem meum Nyssa expulerunt.*

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΗ΄.

Cum Fronto presbyter Ecclesiae Nicopolitanae episcopatum ab Arianis accepisset, ac unum aut alterum ex eodem clero secum abstraxisset, consolatur Nicopolitanos presbyteros Basilius, eosque nec horum hominum lapsu angere debere demonstrat, nec quod ipsi extra muros precari cogantur, sed quo plures exstiterint tentationes, eo uberiores a Deo mercedem expectandam.

Νικοπολίταις πρεσβυτέροις.

Ἐδεξάμην τὰ γράμματα τῆς εὐλαβείας ὑμῶν· καὶ οὐδὲν ἔσχον καινότερον τῶν ἐγνωσμένων ἢ τὴν παρ' αὐτῶν διδαχθῆναι. Καὶ γὰρ ἔφθασεν ἡ φήμη εἰς πᾶσαν τὴν περιουκίδα, τοῦ παρ' ὑμῖν καταπεσόντος τὴν αἰσχύνην περιαιγέλλουσα (90), ὅς ἐπιθυμία δόξης κενῆς τὴν αἰσχίστην ἑαυτῷ συνήγαγεν ἀτιμίαν, καὶ εὐρέθη τῶν μὲν ἐπὶ τῇ πίστει μισθῶν διὰ τὴν φιλαυτίαν ἐκπεσόν· αὐτὸ δὲ τὸ δύστηνον δοξάριον, οὗ ἐπιθυμήσας ἐπράθη τῇ ἁσεβείᾳ, οὐκ ἔχων διὰ τὸ δίκαιον μίσος τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον. Ἀλλὰ ἐκεῖνος μὲν παντὸς τοῦ ἑαυτοῦ βίου ἐναργέστατον ἐξήνεγκε δεῖγμα ἐκ τῆς νῦν προαιρέσεως, ὅτι οὐδέποτε ἔζη ἐπ' ἐλπίδι τῶν ἀποκειμένων ἡμῖν ἐπαγγελιῶν παρὰ τοῦ Κυρίου· ἀλλὰ εἴ τι ἑαυτῷ ἐπραγματεύετο τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ ῥήματα πίστεως, καὶ πλάσμα (91) εὐλαβείας, πάντα πρὸς τὴν τῶν ἐντυγχανόντων ἀπάτην ἐπετηδεύετο· ὑμᾶς δὲ τί καταπονεῖ τὸ συμβῆναι; Τί χεῖρους ἑαυτῶν γέγονατε παρὰ τοῦτο; Ἐλείψεν εἰς ἐκ τοῦ πληρώματος ὑμῶν· εἰ δὲ καὶ συναπῆλθε (92) πού ἄλλος εἰς, ἢ δεύτερος, ἔλεεινοὶ (93) τοῦ πτώματος οὗτοι, ὑμῶν δὲ τὸ σῶμα ὀλόκληρον ἔστι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι. Καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀχρειωθὲν ἀπερρόθη, καὶ οὐκ ἐκολοβώθη τὸ μένον. Εἰ δὲ ἀνιᾶ ὑμᾶς, ὅτι τῶν τοίχων ἐξεβλήθητε· ἀλλ' ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἀύλισθήσεσθε, καὶ ὁ ἄγγελος ὁ τῆς, Ἐκκλησίας ἔφορος συναπῆλθεν ὑμῖν. Ὡστε κενοῖς ἐγκατακλίνονται (94) καθ' ἐκάστην ἡμέραν, ἐκ τῆς διασποράς τοῦ λαοῦ βαρῶν ἑαυτοῖς τὸ κρεῖμα κατασκευάζοντες· εἰ δέ τις καὶ κόπος ἔστιν ἐν τῷ πράγματι, πέπεισμαι τῷ Κυρίῳ μὴ εἰς κενὸν ὑμῖν ἀποβῆσεσθαι τοῦτο. Ὡστε ὅσα ἂν (95) ἐν πλείοσι πειρατηρίοις γένησθε, τσοῦτῳ πολυτελέστερον παρα τοῦ δικαίου κριτοῦ μισθὸν ἀναμένετε. Μῆτε οὖν δυσφορεῖτε τοῖς παροῦσι, μῆτε ἀποκάμνετε τῇ ἐλπίδι. Ἐτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον (96), ἤξει πρὸς ὑμᾶς ὁ ἀντιλαμβανόμενος ὑμῶν, καὶ οὐ χρονεῖ (97).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΘ΄

Deplorat Basilius ærumnas Ecclesiae, hominibus nequissimis ad episcopatum eVectis, qualis erat is quem Anysius et Ecdicius in Ecclesias immiserant. Idem Nyssæ vile mancipium, Doaris, ut mulierculæ impiæ assentarentur, hominem pestilentem, fugitivum servum constituerant. Quærit deinde Basilius quales dandæ Dorothæo litteræ, quem cum Sanctissimo Romam iturum suspicabatur. Parum sperat ex hac legatione et Occidentales accusat quod veritatem audire nolint. Venerat in mentem Basilio privatim ad eorum coryphæum scribere.

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

1. Ἐδῶκεν ὁ Κύριος ἡμῖν καὶ νῦν διὰ τοῦ ποθεινοτάτου καὶ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἀντιόχου

⁷⁸ Psal. xc, 4. ⁷⁹ Habac. ii, 3; Hebr. x, 37.

(90) Περιαιγέλλουσα. Coisl. primus et Med. διαγέλλουσα.

(91) Πλάσμα. Coisl. primas πλάσματα.

(92) Εἰ δὲ καὶ συναπῆλθε. Duæ priores voculæ desunt in vetustissimis codicibus Med. et Coisl.

(94) Ἐλεεινοί. Ita mss. summo consensu. Editi ἐλεεινοῦ.

(94) Ἐγκατακλίνονται. Coisl. uterque, Reg. se-

EPISTOLA CCXXXVIII*

Nicopolitanis presbyteris.

Accepi litteras pietatis vestræ, nec quidquam potui recentius, iis quæ jam noveram, ex illis dicere. Venit enim fama in omnem viciniam, illius, qui apud vos lapsus est, ignominiam circumferens: qui quidem inanis gloriæ cupiditate, turpissimam sibi ipse comparavit ignominiam: et fidei quidem præmiis ob sui ipsius amorem decidit; sed tamen miseram illam gloriolam, cujus studio venditus est impietati, non consecutus est, ob eorum, qui Dominum timent, justum odium. At ille totius suæ vitæ manifestissimum protulit indicium ex præsentis consilio, se videlicet nunquam vixisse in spe repositarum nobis promissionum a Domino; sed si quid sibi aucuparetur humanarum rerum, et fidei verba, et pietatis larvam, omnia denique ad obvios quosque decipiendos elaborasse. Sed quid eventus ille vos lædit? An idcirco deterius quam antea vos habetis? Defecit unus ex vestro cœtu: quod si etiam cum ipso abiire **367** unus aut alter, miserandi illi ob lapsum: at corpus vestrum Dei dono integrum est. Nam et quod inutile erat, defluxit, nec manebat quod remansit. Quod si illud vos angit, quod extra muros ejecti estis; sed in protectione Dei cæli commorabimini ⁷⁸, et Angelus Ecclesiae inspector una vobiscum secessit. Quare in vacuis ædibus quotidie recubant, grave sibi ex populi dispersione iudicium comparantes. Quod si quis hac in re labor, Domino confido, inutilem illum vobis non futurum. Quamobrem quo plures tentationes fueritis experti, eo locupletiores ab æquo iudice mercedem exspectate. Itaque nec præsentia iniquo animo ferte, neque in spe deficite. Adhuc enim perpusillum temporis, veniet ad vos auxiliator vester, et non tardabit ⁷⁹.

EPISTOLA CCXXXIX**.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Dedit nobis Dominus etiam nunc per desideratissimum ac religiosissimum fratrem nostrum

cundus et Paris. ἐγκατακλίνονται.

(95) Ὅσα ἂν. Sic Med. et Coisl. uterque. Editi ὅσον. Deest ἂν in pluribus mss.

(96) Ὅσον. Addidimus ex Coisl. utroque, Reg. secundo et Bigot. Semel tantum legebatur in editis.

(97) Χρονεῖ. Med et Coisl. primus χρονίσει.

* Alias CXCI. Scripta anno 376.

** Alias X. Scripta anno 376.

Antiochum compresbyterum salutare sanctitatem tuam, teque ut pro more tuo pro me preceris adhortari, et ex litterarum colloquio aliquod longæ absentiae solatium consequi. Hoc autem orans primum et maximum, quæso pete a Domino, ut nos a nefariis et pravis hominibus liberemur: qui populos ita in suam potestatem redegerunt, ut nihil aliud nunc, nisi Judaicæ captivitatis imaginem intueri videamur. Quanto enim Ecclesiæ fiunt debiliores, tanto amplius efflorescunt hominum imperandi cupiditates: et ad miseros homines, vernarum vernas, devenit nunc episcopatus nomen; cum nullus ex Dei famulis eorum competitor fieri velit, sed tantum homines desperati, qualis est qui nunc ab Anysio Evippii alumno, et ab Ecdicio Parnasseno missus est: quem qui constituit, pessimum sibiipsi futuræ vitæ viaticum in Ecclesias immisit. Hi nunc fratrem meum Nyssa expulerunt, et ejus loco introduxerunt **368** hominem, vel potius mancipium paucis obolis venale, sed quod ad fidei corruptelam attinet, his qui constituere, non inferius. Quin et hominem pestilentem, pupillorum famulum, eundemque a suis ipsius heris fugitivum, ut assententur mulierculæ impiæ, quæ prius quidem Georgio ad suum arbitrium usa erat, nunc vero hunc illius successorem nacta est, in oppidulum Doara miserunt, miserandum episcopatus nomen contumelia afficientes. Quis autem possit, ut par est, res Nicopolitarum lugere? Nimirum miser ille Fronto prius quidem defensionem simulaverat veritatis, sed tandem turpiter prodidit et fidem et seipsum, ac mercedem proditoris accepit nomen ignominie. Accepit enim ab illis episcopatus dignitatem, ut existimat, sed Dei gratia factus est communis execratio totius Armeniæ. Sed tamen nec quidquam est quod non audeant, nec destituuntur dignis se adjutoribus. Cæterum reliquas Syriæ

Α τοῦ συμπρεσβυτέρου προσφθέγγασθαί σου τὴν ὀσιότητα· καὶ σὲ μὲν παρακαλέσαι τὰ συνήθη ποιεῖν, προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν· ἑαυτοῖς δὲ εὐρεῖν τινὰ τῆς μακρας (98) ἀπολείψεως παραμυθίαν ἐκ τῆς διὰ τοῦ γράμματος ὁμιλίας. Προσευχόμενος δὲ τοῦτο πρῶτον καὶ μέγιστον παρακαλοῦμεν αἰτεῖν (99) παρὰ τοῦ Κυρίου, ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων, οἱ τοσοῦτον κατεκράτησαν τῶν λαῶν, ὥστε οὐδὲν ἕτερον νῦν ἢ τὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀλώσεως (1) ἡμᾶς ἐνεικονίζεσθαι πράγματα. Ὅσα γὰρ ἐπὶ τὸ ἀσθενέστερον ὑποῤῥέουσιν αἱ Ἐκκλησίαι, τοσοῦτον (2) ἐπακμάζουσιν αἱ τῶν ἀνθρώπων φιλαρχίαι. Καὶ εἰς δυστήνους ἀνθρώπους οἰκότριδας περιέστη νῦν τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὄνομα, οὐδενὸς αἰρουμένου ἀντεισάγειν ἑαυτὸν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, ἢ τῶν ἀπεγνωσμένων, ὁποῖοί εἰσιν οἱ νῦν ἐπιπεμφθέντες παρ' Ἀνυσίου τοῦ θρέμματος Εὐεπίου, καὶ Ἐκδικίου (3) τοῦ Παρνασσηνοῦ· ὃν κακὸν (4) ἑαυτῷ τῆς μελλούσης ζωῆς ἐφόδιον ἐναφῆκε ταῖς Ἐκκλησίαις ὁ καταστήσας. Οὗτοι νῦν ἐξήλασαν μὲν τῆς Νύσσης (5) τὸν ἀδελφὸν τὸν ἐμὸν, καὶ ἀντεισήγαγον ἄνδρα, μᾶλλον δὲ ἀνδράποδον ὀλίγων ὀβολῶν ἀξίον, τὴν δὲ τῆς πίστεως διαφθορὰν ἐφάμιλλον τοῖς καταστήσασιν. Δούροις δὲ τῇ κόμῃ φθορὸν ἀνθρώπων, ὀρφανῶν (6) οἰκέτην, ἀποδράντα μὲν τοῦ ἑαυτοῦ δεσπότης, διὰ δὲ κολακείας ἀθέου γυναιίου, ἢ πρότερον μὲν Γεωργίῳ ἐκέχρητο πρὸς τὸ ἴδιον θέλημα, νῦν δὲ τοῦτον ἔσχε διάδοχον ἐκείνου, ἐπεμψαν, τὸ ἐλεεινὸν τῆς ἐπισκοπῆς καθυβρίζοντες ὄνομα. Τὰ δὲ Νικοπολιτῶν τίς ἂν πρὸς ἀξίαν ὀδύροιτο; τοῦ ἀθλίου Φρόντωνος πρότερον μὲν δῆθεν τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας συνηγορίαν σχηματιζομένου (7), τελευταίου δὲ αἰσχροῶς προδόντος καὶ τὴν πίστιν καὶ ἑαυτὸν, καὶ μισθὸν τῆς προδοσίας λαβόντος ὄνομα ἀτιμίας. Ἐδέξατο μὲν γὰρ παρ' αὐτῶν ἐπισκοπῆς ἀξίωμα, ὡς οἶεται γέγονε δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι κοινὸν βδέλυγμα πάσης τῆς Ἀρμενίας. Πλὴν ὅτι οὔτε αὐτοῖς (8) ἀτόλητον τι, οὔτε ἀποροῦσι τῶν ἀξίων

(98) Τῆς μακρας. Coisl. primus et Med. τῆς μακράν.

(99) Αἰτεῖν. Ita Harl. et Coisl. primus. Editi αἰτεῖ. [Bene.]

(1) Ἰουδαϊκῆς ἀλώσεως. Non captivitatem Babylonicam intelligit Basilus, sed eas calamitates, quæ Hierosolymis, obsidente Vespasiano, acciderunt; cum simul et externo premerentur bello, et domesticis seditionibus absumerentur, ut aiunt Orientales episcopi in epist. 92, ubi cum hoc Judæorum statu comparant Orientis Ecclesias, quæ præter apertum hæreticorum bellum, domesticis inter Catholicos dissensionibus laborabant. Eadem comparatione utitur Basilus in commentario in *Isaiam*, p. 455.

(2) Τοσοῦτον. Med. Coisl. primus et alii duo recentiores τοσοῦτω. Paulo post iidem duo codices Med. et Coisl. περίεστι νῦν.

(3) Καὶ Ἐκδικίου. Mallet Combesius *Et Ecdicii Parnasseni*. Sed repugnant non solum mss. codices, in quibus punctum ponitur post Εὐεπίου, ut indicetur Anysium non esse alumnum Evippii et Ecdicii, sed ipsa etiam historia. Nam Ecdicius ille nuper fuerat creatus episcopus, ut est in præcedenti ad Eusebium epistola. Quare Anysius non

potuit Ecdicii simul et Evippii longe antiquioris, ut patet ex epist. 128, alumnum dici, id est, ab Ecdicio et Evippio ordinatus et institutus. Sed cum Ecdicius a Demosthene constitutus fuisset episcopus Parnassenus, conjunxit se in concilio Nysseno cum Anysio Evippii alumno, et cum illo ea facinora designavit, quæ Basilii et bonorum omnium lacrymis ac gemitibus materiam dederunt.

(4) Ὁν κακόν. Quamvis antea Basilus plurali numero usus fuerit, unum tamen et eundem hominem designat, ut perspicitur ex præcedenti ad Eusebium epistola.

(5) Νύσσης. Quidam codices mss. cum editis Νύσσης.

(6) Ὀρφανῶν. Duo codices non vetustissimi ὀρφανόν.

(7) Σχηματιζομένου. Reg. secundus et Coisl. secundus κατασχηματιζομένου. Hoc Basilii iudicium de Frontone confirmatur ex præcedenti epistola. Cur autem eum existimet larvam pietatis hactenus præ se tulisse, nec fidem unquam vere et ex animo defendisse, examinamus in *Vita S. Basilii*.

(8) Οὔτε αὐτοῖς. Ita. Harl. cum tribus alijs. Editi οὔτε ἑαυτοῖς.

αὐτοῖς συνεργῶν. Τὰ δὲ λοιπὰ τῆς Συρίας ἀμεινον ἡμῶν καὶ οἶδε καὶ διηγήσεται ὁ ἀδελφός (9) Ἀντί-
ροχος.

2. Τοῖς δὲ ἐκ τῆς δύσεως αὐτὸς προενέτυχες, δι-
ηγησαμένου πάντα τοῦ ἀδελφοῦ Δωροθέου· ὦ ποτα-
πας χρὴ δοῦναι πάλιν ἐπιστολάς ἀπιόντι; Ἴσως
γὰρ κοινωνήσει τῆς ὁδοῦ τῷ καλῷ Σαγκτισσίμῳ (10),
πολλὴν ἔχοντι σπουδὴν, καὶ περιιόντι τὴν ἀνατο-
λὴν, καὶ παρ' ἐκάστου τῶν ἐπισήμων ὑπογραφὰς
καὶ ἐπιστολάς κομιζομένῳ. Τίνα οὖν δεῖ ἐπιστεῖλαι
δι' αὐτῶν, ἢ τοῖς ἐπιστέλλουσι πῶς συνθέσθαι, αὐ-
τὸς μὲν ἀπορῶ· ἐὰν δὲ εὖρης ἐν τάχει τοὺς πρὸς
ἡμᾶς ἀφικνουμένους, καταξίωσον ἡμῖν γνωρίσαι.
Ἐμοὶ μὲν γὰρ τὸ τοῦ Διομήδους ἐπέρχεται λέγειν·
Μὴ ὄφελος λίσσεσθαι (11)· διότι, φησὶν, ἀγῆνωρ
ἐστὶν ὁ ἀνὴρ. Τῷ ὄντι γὰρ θεραπευόμενα τὰ ὑπερ-
ήφανα πῆθ' ἑαυτῶν ὑψηροπτικώτερα γίνεσθαι πέ-
φυκε. Καὶ γὰρ, ἐὰν μὲν ἱλασθῆ ἡμῖν ὁ Κύριος, ποίας
ἐτέρας προσθήκης δεόμεθα· ἐὰν δὲ ἐπιμείνη ἡ ὀργὴ
τοῦ Θεοῦ, ποία βόηθεια ἡμῖν τῆς δυτικῆς ὀφρῦος;
Οἱ τὸ ἀληθές οὔτε ἴσασιν, οὔτε μαθεῖν ἀνέχονται,
ψευδέσι δὲ ὑπονοίαις προειλημμένοι, ἐκεῖνα ποιούσι
νῦν, ἃ πρότερον ἐπὶ Μαρκέλλῳ πρὸς μὲν τοὺς τὴν
ἀλήθειαν αὐτοῖς ἀπαγγέλλοντας φιλονεικήσαντες, τὴν
δὲ αἴρεσιν δι' ἑαυτῶν βεβαιώσαντες. Ἐγὼ μὲν γὰρ
αὐτὸς ἄνευ τοῦ κοινου σχήματος ἐβουλόμην αὐτῶν
ἐπιστεῖλαι τῷ κορυφαίῳ· περὶ μὲν τῶν ἐκκλη-
σιαστικῶν οὐδὲν, εἰ μὴ ὅσον παραινέσθαι, ὅτι
οὔτε ἴσασιν τῶν παρ' ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν, οὔτε τὴν
ὁδὸν δι' ἧς ἂν μαυθάνοιεν (12) καταδέχονται· καθόλου
δὲ περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοῖς ὑπο τῶν πειρασμῶν ταπει-
νωθεῖσιν ἐπιτίθεσθαι, μηδὲ ἀξίωμα κρίνειν ὑπερ-
ηφανίαν, ἀμάρτημα καὶ μόνον ἀρκούν ἔχθραν ποιῆσαι
εἰς Θεόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜ'.

*Basilius hortatur ad constantiam in persecutione, ac spe auxilii a Deo venturi consolatur: monet ne
fucum illis faciat Frontonis recte fidei simula'io. Negat se unquam commissurum, ut Frontonem
agnoscat episcopum, vel recipiat quos ille ordinaverit.*

Νικοπολίταις πρεσβυτέροις.

1. Σαὶ ἐπιστεῖλαντες ἡμῖν καλῶς (13) ἐποιήσατε,
καὶ διὰ τοιούτου ἀνδρὸς ἐπιστεῖλαντες, ὃς καὶ ἄνευ
γραμμάτων ἐξήρχεσεν ἂν ἡμῖν τὴν τε ἐπὶ ταῖς
φροντίσι παραμυθίαν ἱκανὴν παρῆσχεῖν, καὶ διδα-
σκαλίαν ἀκριβῆ τῶν πραγμάτων ποιήσασθαι. Πολλὰ
γὰρ ἦν ἃ ἐπεζητούμεν παρὰ τοῦ σαφέστατα ἐπιστα-
μένου μαθεῖν, διὰ τὸ τὰς φήμας πεπλανημένως πρὸς
ἡμᾶς διαβαίνειν, ἃ πάντα (14) εὐσταθῶς καὶ ἐμπεί-
ρως διηγήσατο ἡμῖν ὁ ποθεινότατος καὶ τιμιώτατος
ἀδελφός ἡμῶν Θεοδόσιος ὁ συμπρεσβύτερος· Ἄ τοί-

(9) Ὁ ἀδελφός Editi addunt ἡμῶν, quod deest
in sex mss.

(10) Σαγκτισσίμῳ. Ita Harl., Vat., Regius uter-
que et Coisl. secundus. Editi. Σαγκτησίμῳ. Paulo
post editi ἐὰν σὺ δέ. Deest pronomen in septem
mss. In editionibus Hag. et Froben. 1 deest
etiam alia vocula. Paulo post Medicæus codex
συνεπιστέλλουσι.

(11) Λίσσεσθαι. Citat Basilus ex *Iliad*, 1, ver-
sus 695 et 696.

(12) Μαυθάνοιεν. Ita quinque nostri codices op-

*A res accuratius quam nos et novit et enarrabit fra-
ter Antiochus.*

2. De rebus autem Occidentalibus prius ipse di-
dicisti, narrante omnia fratre Dorotheo, cui quales
dandæ rursus litteræ abeunti? Fortasse enim se
itineris socium junget optimo Sanctissimo, qui ma-
gno ardet studio ac Orientem peragrat, et ab in-
signioribus quibusque subscriptiones et epistolas
colligit. Quæ igitur per ipsos scribenda sint aut
quomodo cum scribentibus consilia conjungenda,
equidem dubito; sed si cito reperias, qui ad nos
proficiscantur, nobis exponere ne graveris. Mihi
enim venit in mentem illud Diomedis usurpare:
Utinam precatus non esses, quoniam, inquit, *vir
B est superbus*. Nam revera animi elati, dum obsequio
coluntur, solito arrogantiores fieri solent. Etenim
si nobis placetur Dominus, quonam alio admini-
culo indigemus? Sin autem perseveret ira Dei
quale nobis præsidium supercillii Occidentalis? Qui
veritatem neque norunt, neque discere volunt, sed
falsis suspicionibus præoccupati eadem nunc fa-
ciunt, ac prius in Marcelli causa, in qua cum homini-
bus veritatem sibi nuntiantibus delitigarunt, hære-
sim vero per seipsos confirmarunt. Ego ipse citra
communem formam ad eorum coryphæum scribere
volebam, de rebus quidem ecclesiasticis nihil, nisi
quatenus subobscurè insinuassem, neque illos de
rebus nostris vera nosse, neque viam qua addiscere
possint, amplecti; ac generatim admonuissem homi-
nibus, quos tentationes affligerunt, insultandum
non esse, neque dignitatem æstimandam super-
biam: quod peccatum vel unicum id valet, ut
inimicos Deo efficiat.

369 EPISTOLA CCXL*.

Nicopolitanis presbyteris.

1. Recte fecistis, et quod scripseritis, et quod
per talem virum scripseritis, qui etiam sine litte-
ris potuisset nobis et idoneum in sollicitudinibus
solatium præstare, et accurate de rebus edocere.
Multa enim erant, quæ avebamus ex aliquo accu-
ratissime sciente cognoscere, propterea quod ru-
mores vagi apud nos spargerentur; sed omnia
constanter ac perite exposuit nobis optatissimus
ac reverendissimus frater noster Theodosius com-
presbyter. Itaque quæ mihi ipse suadeo, hæc
timæ notæ. Editi μάθοιεν.

(12) Καλῶς. Ita sex mss. Editi καλόν. Paulo post
Coisl. primus et Med. ἐπιζητούμεν.

(14) Ἄ πάντα. Coisl. primus et Med. πάντα. Nec
longe iidem codices παρόντα βίον. Sic videtur le-
gisse Scultetus, vertit enim in *præsenti vita*. Unde
vapulat Combefisio. Sed non vidit Combefisius
βίον sive *vitam* hoc loco et pluribus aliis idem ac
sæculum sonare.

* Alias CXCLII. Scripta anno 376.

etiam ad vestram pietatem scribo : multis jam eadem ac vobis contigisse ; ac non solum hac ætate, sed præterito etiam tempore innumera ejusmodi exempla, partim historiarum monumentis consignata, partim nobis non scripta recordatione aperitis tradita fuisse, quemadmodum viritum et oppidatim tentationes pro nomine Domini corripuerint eos, qui in ipsum sperabant. Sed tamen præterierunt omnia, nec ærumna prorsus ulla perpetuam habet molestiam. Quemadmodum enim grandines, torrentesque et quæcunque mala casu accidunt, mollibus quidem facile nocent ac ea vastant ; sed si in duriora incidant, patiuntur aliquid potius quem lædunt : ita et vehementes tentationes in Ecclesiam concitatæ, imbecilliores fidei in Christum firmitate deprehensæ sunt. Quemadmodum ergo grandinis nubes præteriit, et torrens alveum præterfluxit (illa enim in serenitatem dissoluta ; hic vero evanuit in profundum, viam, qua effluxit, siccam et aridam relinquens) ; ita et nunc ingruentes nobis procellæ paulo post non erunt. Tantummodo in animum inducamus non ad præsentia respicere, sed paulo remotiora spe intueri.

2. Sive igitur, fratres, gravis tentatio ; labores ac difficultates perferamus ; nemo enim non percussus in certamine, nec pulvere aspersus, coronatur ; sive levia hæc diaboli ludibria, et qui in nos sunt immissi, molesti quidem sunt, eo quod ejus sint ministri, contemnendi tamen quia Deus illorum nequitie debilitatem junxit ; caveamus ne ob magnos in parvis incommodis ejulatus condemnemur. Unum enim dolore dignum, illius ipsius perniciæ, qui se ob temporariam gloriam (si tamen gloria dicenda, palam se dedecorare) æterno justorum honore spoliavit. Filii confessorum, filii estis martyrum, qui ad sanguinem usque peccato restiterunt. Domesticis utatur quisque exemplis ad robur pro pietate ostendendum. Nemo nostrum plagis dilaniatus est **370** nullius ædes publicatæ sunt ; exules non fuimus ; carceres experti non sumus. Quidnam mali nobis accidit ? nisi forte hoc sit molestum, quod nihil perpossimus, neque digni habitus, qui pro Christo pateremur⁸⁰. Sin autem quod ille domum occupat precationis, vos autem sub dio adoratis cæli et terræ Dominum, id vos angit, cogitate, undecim discipulos in cænaculo conclusos fuisse, tum cum ii, qui Dominum crucifixerant, in celeberrimo tem-

⁸⁰ Act. v, 41.

(15) Συμβουλευόμεν. Codex Med. βουλευόμεν.

(16) Ὡς γάρ. Posterior vocula addita ex Reg. secundo et Coisl. secundo. Illud autem ὅσα τῶν κακῶν αὐτοσχέδια interpretandum putat Combefisius, quæcunque mala subito accidunt, sed mihi videtur Basilius ea αὐτοσχέδια vocare, ut opponantur iis, quæ hominum malitia inferuntur.

(17) Διότι τούτου. Med. διότι τοιοῦτοι. Tres alii codices διότι τοιοῦτου.

νυν ἑαυτοῖς συμβουλευόμεν (15), ταῦτα καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν γράφομεν· ὅτι πολλοῖς συνέβη ταῦτα, ἃ καὶ ὑμῖν· καὶ οὐ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ μυρία τῶν τοιοῦτων τὰ ὑποδείγματα· τὰ μὲν ἐγγράφως αἱ ἱστορίαι καταλειπίσασιν, τὰ δὲ τῇ ἀγράφῳ μνήμῃ παρὰ τῶν εἰδόντων διεδεξάμεθα· ὅτι καὶ κατὰ ἄνδρα ἕκαστον, καὶ κατὰ πόλεις πειρασμοὶ περιέσχον ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου τοὺς εἰς αὐτὸν ἠλπικότας. Ἄλλ' ὁμῶς παρῆλθε πάντα, καὶ οὐδὲν τῶν σκυθρωπῶν ἀθάνατον ἔσχε τὸ λυπηρὸν. Ὡς γάρ (16) αἱ χάλασαι, καὶ οἱ χεῖμαρροι, καὶ ὅσα τῶν κακῶν αὐτοσχέδια, τὰ μὲν μαλακὰ ῥαδίως ἔβλαψε καὶ διελυμήνατο, τοῖς δὲ ἀντιτύποις περιτυχόντα ἔπαθέ τι μᾶλλον ἢ ἔδρασεν· οὕτω καὶ οἱ λάθροι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας πειρασμοὶ κινήθεντες ἀσθενέστεροι τοῦ στερεώματος τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως διεδείχθησαν. Ὡς οὖν παρῆλθε τῆς χαλάσης τὸ νέφος, καὶ παρερρύη τὴν χαράδραν ὁ χεῖμαρρος (τὸ μὲν γὰρ εἰς αἰθρίαν διελύθη, ὁ δὲ ἐνηφανίσθη τῷ βυθῷ, ξηρὰν καὶ ἀνικμον τὴν ὁδὸν δι' ἧς ἐρρύη καταλιπών)· οὕτω καὶ τὰ νῦν ἡμᾶς χεῖμαζοντα μικρὸν ὕστερον οὐκ ἔσται. Μόνον ἂν καταδεξώμεθα μὴ τὸ παρὸν ὄραν, ἀλλὰ τοῖς μικρὸν περρωτέρω ταῖς ἐλπίσιν ἐνατενίζεσθαι.

2. Εἴτε οὖν βαρὺς ὁ πειρασμὸς, ἀδελφοί, ὑπομείνωμεν τὰ ἐπίπονα· οὐδεὶς γὰρ μὴ πληγεὶς ἐν ἀγῶσι, μηδὲ κονισάμενος, στεφανοῦται· εἴτε κοῦφα ταῦτα τοῦ διαβόλου τὰ παίγνια, καὶ οἱ ἐπιπεμφθέντες ἡμῖν, ὀχληροὶ μὲν, διότι τούτου (17) εἰσὶν ὑπηρεταί, εὐκαταφρόνητοι δὲ, ὅτι τῇ πονηρίᾳ αὐτῶν ὁ Θεὸς ἀδυναμίαν συνῆψε· φυλαξώμεθα τὴν κατάγνωσιν, ὡς ἐπὶ μικροῖς παθήμασι μεγάλα ὀδυρόμενοι. Ἐν γὰρ ἔστιν ὀδύνης ἄξιον, ἢ αὐτοῦ ἐκείνου ἀπώλεια, τοῦ τῆς προσκαίρου ἕνεκεν δόξης (εἴπερ οὖν δόξαν χρὴ λέγειν τὸ δημοσίᾳ ἀσχημονεῖν) τῆς αἰωνίας τῶν δικαίων τιμῆς ἑαυτὸν ἀποστερήσαντος. Τέκνα ὁμολογητῶν, καὶ τέκνα μαρτύρων ἔστε, τῶν μέχρις αἵματος ἀντικαταστάντων πρὸς τὴν ἁμαρτίαν. Τοῖς οἰκείοις ἕκαστος χρησάσθω ὑποδείγμασι πρὸς τὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐνστασιν (18). Οὐδεὶς ἡμῶν (19) πληγαῖς κατεξάνθη, οὐδενὸς οἶκος ἐδημεύθη· οὐ τὴν ὑπερορίαν ὠκῆσαμεν, οὐ δεσμωτήριον ἐγνωρίσαμεν. Τί πεπόνθαμεν δεινόν ; εἰ μὴ τάχα τοῦτο λυπηρὸν, ὅτι μηδὲν πεπόνθαμεν, μηδὲ ἐτομίσθημεν ἄξιοι τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Εἰ δὲ ὅτι ὁ δεῖνα τὸν οἶκον κατέχει τῆς προσευχῆς, ὑμεῖς δὲ ἐν τῷ ὑπαίθρῳ προσκυνεῖτε τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς Δεσπότην, τοῦτο ὑμᾶς ἀμῆ. ἐνθυμήθητε (20), ὅτι οἱ μὲν ἐνδεκα μαθηταὶ ἐν τῷ ὑπερώῳ ἦσαν ἀποκεκλεισμένοι, οἱ

(18) Ἐνστασιν. Male Combefisius vertendum pronuntiat, *adversus vim*, quæ pietati infertur.

(19) Ἡμῶν. In tota hac verborum complexione primam personam apposuimus, quia sic reperimus in sex mss. codicibus. Editi ὑμῶν, et sic deinceps ὠκῆσατε... ἐνομίσθητε.

(20) Ἐνθυμήθητε. Editi apponunt hic ἀδελφοί. Sed ea vox deest in sex codicibus mss.

δέστυραύσαντες τὸν Κύριον ἐν τῷ περιβοήτῳ ναῷ Ἀ πλο cultum Judaicum adimplerent. Judas enim qui suspendio interire maluit, quam cum dedecore vivere, forsitan iis qui nunc ad omnem hominum condemnationem sine rubore sese obfirmant, et idcirco impudentiam ad turpia præ se ferunt meliorem se exhibuit.

3. Μόνον μὴ ἐξαπατηθῆτε ταῖς ψευδολογίαις αὐτῶν (22) ἐπαγγελλομένων ὀρθότητα πίστεως. Χριστέμποροι γὰρ οἱ τοιοῦτοι, καὶ οὐ Χριστιανοί, τὸ αἰεὶ αὐτοῖς κατὰ τὸν βίον τοῦτον λυσιτελοῦν τοῦ κατ' ἀλήθειαν ζῆν προτιμῶντες. Ὅτε ἐνόμισαν κτᾶσθαι τὴν κενὴν ταύτην ἀρχήν, προσέθεντο τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Χριστοῦ· ὅτε εἶδον τοὺς λαοὺς ἀγριαινοντας, σχηματίζονται πάλιν τὴν ὀρθότητα. Οὐκ οἶδα ἐπίσκοπον, μηδὲ ἀριθμῆσαιμι ἐν ἱερεῦσι Χριστοῦ τὸν παρὰ τῶν βεβήλων χειρῶν ἐπὶ καταλύσει τῆς πίστεως εἰς προστασίαν προβεβλημένον. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐμὴ κρίσις. Ὑμεῖς δὲ εἰ τίνα ἔχετε μεθ' ἡμῶν μερίδα, ταῦτά ἡμῖν φρονήσετε δηλονότι· εἰ δὲ ἐφ' ἑαυτῶν (23) βουλευέσθε, τῆς ἰδίας γνώμης ἕκαστος κύριός ἐστιν, ἡμεῖς ἀθῶοι ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦτου. Ταῦτα δὲ ἐγράψα, οὐχ ὑμῖν ἀπιστῶν, ἀλλὰ τὸ τινῶν ἀμφίβολον στηρίζων ἐκ τοῦ γνωρίσαι τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ὡς μὴ προληφθῆναι (24) τίνα εἰς κοινωνίαν, μηδὲ τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐπιβολὴν δεξαμένους, μετὰ ταῦτα εἰρήνης γενομένης, βιάζεσθαι ἑαυτοὺς ἐναριθμεῖν τῷ ἱερατικῷ πληρώματι. Πάντα τὸν κλῆρον, τὸν τε κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τὸν ἐπὶ τῆς παροικίας, μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ τοῦ φοβουμένου τὸν Κύριον, ἀσπαζόμεθα δι' ὑμῶν (25).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΑ΄.

EPISTOLA CCXLI*.

Rationem reddit Basilius, cur sæpe in litteris res molestas Eusebio nuntiet, nempe ut se ipse sublevet gemendo, et Eusebium ad intentiorem pro Ecclesia precem excitet.

Εὐσεβίω, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Eusebio episcopo Samosatorum.

Οὐχ ὥστε πλείους ποιῆσαι τὰς ἀθυρίας, τῶν δυσχερῶν πολλάκις ἐν τοῖς πρὸς τὴν τιμιότητά σου γράμμασιν οὐ φειδόμεθα, ἀλλ', ὥστε ἑαυτοῖς τέ τίνα (26) παραμυθίαν δοῦναι διὰ τῶν στεναγμῶν, οἱ πεφύκασί πως τὸ ἐν τῷ βάθει ἀλγεινὸν διαφορεῖν, ὅταν γίνωνται· καὶ τὴν σὴν μεγαλόνοιαν πρὸς ἐκτενεστέραν τὴν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν εὐχὴν παρορμησαι. Ἐπεὶ καὶ Μωϋσῆς ηὔχετο μὲν αἰεὶ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ δηλονότι· ὅτε μέντοι πρὸς τὸν Ἀμαλήκ ἀγῶν αὐτῷ συνειστήκει, οὐ καθῆκε τὰς χεῖρας ἐξ ἑω μέχρις ἑσπέρας· ἀλλ' ἡ ἔκτασις τῶν χειρῶν τοῦ ἀγίου τῷ τέλει τῆς μάχης συναπηρτίζετο.

⁸¹ Exod. xvii, 12.

(21) Ἀπερυθριασάντων. Ita mss. quinque. Editi ἀπερυθριαζόντων.

(22) Αὐτῶν. Ita iidem sex mss. Editi ἀνθρώπων.

(23) Ἐφ' ἑαυτῶν. Ita Coisl. primus cum tribus aliis. Editi ἐφ' ἑαυτῶν.

(24) Μὴ προληφθῆναι τίνα. Paris. et Reg. secundus μὴ προληφθῆναι τίνας. Ibidem editi χειρὸς αὐ-

τοῦ. Coisl. uterque et Regius uterque ut in textu.

(25) Δι' ὑμῶν. Med., Coisl. uterque et Reg. secundus διὰ σοῦ.

(26) Ἐαυτοῖς τέ τίνα. Coisl. secundus et Reg. secundus τίνα ἑαυτοῖς. Harl., αὐτοῖς.

* Alias CCXL. Scripta anno 376.

371 EPISTOLA CCXLII*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΒ.

Orientalibus inter molestissimas procellas spem suam in Deo collocant; mirantur nihil adhuc auxilii ab Occidentalibus venisse; brevi malorum suorum descriptione conantur eos ad opem ferendam excitare.

Occidentalibus.

A

Τοῖς δυτικοῖς (27).

1. Cum Deus sanctus exitum ex omni afflictione his, qui in ipsum sperant, promiserit, quamvis in medio malorum pelago deprehensi simus, ac procellis, quæ a spiritibus nequitiae in nos excitatae sunt, probemur; tamen resistimus in Christo nos corroborante, nec dissolvimus vigorem nostri in Ecclesias studii, neque veluti fluctibus in tempestate prævalentibus salutem desperantes, interitum exspectamus: sed adhuc quantum possumus, studium retinemus, haud nescii eum etiam qui a ceto voratus fuerat, eo quod de se non desperaverit, sed clamaverit ad Dominum, salutem esse consecutum. Ita sane et ipsi in extremum lapsi malorum, spem in Domino collocare non desinimus: sed undique illius opem circumspicimus. Unde ad vos quoque, fratres nobis perquam colendi, nunc respeximus, quos sæpe quidem ærumnarum tempore nobis in conspectum prodituros speravimus: sed ea spe dejecti, nos etiam diximus ad nosmetipsos: *Exspectavi, quis simul contristaretur, et non fuit; et qui consolaretur, et non inveni*⁸². Sunt enim ejusmodi calamitates nostræ, ut ad vestris etiam orbis terminos pervenerint; et quoniam patiente uno membro, patiuntur simul membra omnia⁸³, decebat sane ut nobiscum, jam diu laborantibus, misericordia vestra simul doleret. Non enim locorum vicinitas, sed spiritus conjunctio necessitudinem facere solet, quam quidem nobis cum vestra dilectione intercedere credimus.

2. Qui fit igitur, ut non litteræ consolationis, non fratrum visitatio, non aliud quidquam eorum, quæ nobis ex dilectionis lege debentur, evenerit? Jam enim annus decimus tertius est, ex quo hæreticum in nos bellum exortum est; in quo plures evenerunt Ecclesiis afflictiones, quam evenisse memorantur, ex quo Evangelium Christi annuntiat. Quas quidem singulas recensere vobis volumus, ne sermonis nostri debilitas malorum evidentiam enervet: simul etiam non existimamus

⁸² Psal. XLVIII, 25. ⁸³ Cor. XII, 26.

* Alias CLXXXII. Scripta anno 376.

(27) Τοῖς δυτικοῖς. Sic. Coisl. uterque, Med., Harl. et Vat. Editi: δυτικοῖς ἐπισκόποις ὥστε συνάρασθαι ταῖς Ἐκκλησίαις ἀνατολῆς καμνούσαις τῷ Ἀρειανικῷ διωγμῷ, *Occidentalibus episcopis ut opem ferant Ecclesiis Orientalibus Ariana persecutione vexatis.*

(28) Ἀπελήφθημεν. Coisl. secundus et Reg. secundus. ἀπελείφθημεν.

(29) Ἐγειρομέναις. Ita sex mss. Editio 1 Paris. ἐπαγειρομέναις. Coisl. primus et editio 2 Paris. ἐπ-εγειρομέναις.

(30) Ἀφιέμεθα. Harl. ἀφιστάμεθα. Ibidem editi ἐπισκοπούμεθα. Septem codices mss. ut in textu. Non multo post Harl. et alii nonnulli ὑπῆρχε.

(31) Τῆς καθ' ἡμᾶς. Quamvis omnes codices mss. et editi sic habeant, legendum tamen puto τῆς

1, Θεοῦ τοῦ ἀγίου τὴν ἐκ πάσης θλίψεως διεξοδὸν τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπ' αὐτὸν ὑποσχομένου, εἰ καὶ ἐν μέσῳ πελάγει κακῶν ἀπελήφθημεν (28), καὶ τρικυμίας παρὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἐγειρομέναις (29) ἡμῖν βασανίζόμεθα, ὁμῶς ἀντέχομεν ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι ἡμᾶς Χριστῷ, καὶ οὐ παρελύσαμεν τὸν τόνον τῆς ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν σπουδῆς, οὐδὲ, ὡσπερ ἐν χειμῶνι τοῦ κλύδωνος ὑπερέχοντος ἀπογνόντες τῆς σωτηρίας, τὴν διάλυσιν ἀναμένομεν· ἀλλ' ἔτι ἐχόμεθα τῆς ἐνδεχομένης ἡμῖν σπουδῆς, εἰδότες, ὅτι καὶ ὁ παταποθεὶς ὑπὸ τοῦ κήτους, διὰ τὸ μὴ ἀπογνῶναι ἑαυτοῦ, ἀλλὰ βοῆσαι πρὸς Κύριον, τῆς σωτηρίας κατηξιώθη. Οὕτω δὴ καὶ αὐτοὶ, πρὸς ἔσχατον ἤχοντες τῶν κακῶν, τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος οὐκ ἀφιέμεθα (30)· ἀλλὰ πονταχόθεν αὐτοῦ περισκοπούμεθα τὴν βοήθειαν. Ὅθεν καὶ πρὸς ὑμᾶς ἀπεβλέψαμεν νῦν, τιμιώτατοι ἡμῖν ἀδελφοί, οὓς πολλάκις μὲν ἐν καιρῷ τῶν θλίψεων ἐπιφανήσεσθαι ἡμῖν προσεδοκήσαμεν· ἀποπεσόντες δὲ τῆς ἐλπίδος, εἶπομεν πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ἡμεῖς, ὅτι Ὑπέμεινα συλλυπούμενον, καὶ οὐχ ὑπῆρξε, καὶ παρακαλοῦντα, καὶ οὐχ εὔρον. Τοιαῦτα γὰρ ἡμῶν τὰ παθήματα, ὡς καὶ τῶν περάτων ἐφικέσθαι τῆς καθ' ἡμᾶς (31) οἰκουμένης· καὶ εἴπερ πάσχοντος μέλους ἐνὸς συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, ἵπρεπε δὴ ποῦ καὶ ἡμῖν ἐν πολλῷ χρόνῳ πεπονηκόσι συνδιατεθῆναι τὴν εὐσπλαγχνίαν ὑμῶν. Οὐ γὰρ ἡ τῶν τόπων ἐγγύτης, ἀλλ' ἡ κατὰ πνεῦμα συνάφεια ἐμποιεῖν πέφυκε τὴν οἰκειώσιν, ἣν ἡμῖν εἶναι πρὸς τὴν ἀγάπην ὑμῶν πεπιστεύκαμεν.

C

2. Τί δήποτε οὖν οὐ (32) γραμμα παρακλήσεως, οὐκ ἀδελφῶν ἐπίσκεψις, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὀφειλομένων ἡμῖν παρὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀγάπης γεγένηται; Τρισκαιδέκατον γὰρ ἔτος ἐστίν, ἀφ' οὗ ὁ αἰρετικὸς ἡμῖν πόλεμος ἐπανέστη· ἐν ᾧ πλείους γεγόνασι ταῖς Ἐκκλησίαις αἱ θλίψεις τῶν μνημονευομένων ἀφ' οὗ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καταγγέλλεται. Ὡν τὰ καθ' ἕκαστον διηγείσθαι (33) ὑμῖν παραιτούμεθα, μὴ ποτε τὸ τοῦ λόγου ἡμῶν ἀσθενὲς τὴν ἐναργεῖαν (34) τῶν κακῶν ὑπεκλύσῃ· καὶ ἅμα οὐδὲ (35) ἡγούμεθα ὑμᾶς

καθ' ὑμᾶς, ut in epistola sequenti, τῷ κρατοῦντι τῆς καθ' ὑμᾶς οἰκουμένης, *Imperatori orbis vestri*. Si Basilius dixisset τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης, Orientem designasset: vel ergo legendum καθ' ὑμᾶς, vel simpliciter τῆς οἰκουμένης, ut in epist. 92, n. 1, ubi Orientales dicunt calamitatum suarum famam etiam ad terminos orbis pervenisse, καὶ ἐπὶ τὰ ἔσχατα τῆς οἰκουμένης.

(32) Τί δήποτε οὖν οὐ. Ita mss. et 2 editio Paris. Prima habet Τί δήπω οὖν γράμμα. Ibidem Harl. γράμματα.

(33) Διηγείσθαι. Med. et Coisl. primus τὰ καθ' ἕκαστα διηγῆσασθαι.

(34) Ἐναργεῖαν. Codex Harlæanus habet ἐνέργειαν.

(35) Καὶ ἅμα οὐδέ. Ita sex mss. Editi habent οὐδέν.

οιδασκαλίας προσδεῖσθαι, τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων πάλαι τῆ φήμῃ δεδιδραγμένους. Κεφάλαιον δὲ τοῦ κακοῦ οἱ λαοὶ, τοὺς τῶν προσευχῶν καταλιπόντες οἴκους, ἐν ταῖς ἐρήμοις (36) συνάγονται. Θέαμα ἐλεεινόν, γυναῖκες, καὶ παιδία, καὶ γέροντες, καὶ οἱ ἄλλως (37) ἀσθενεῖς, ἐν ὄμβροισι λαβροτάτοις, καὶ νιφετοῖς καὶ ἀνέμοις καὶ παγετῶ τοῦ χειμῶνος, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν θέρει ὑπὸ τὴν φλόγα τοῦ ἡλίου ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ταλαιπωροῦντες. Καὶ ταῦτα πάσχουσι διὰ τὸ τῆς πονηρᾶς ζύμης Ἀρείου γενέσθαι (38) μὴ καταδέχεσθαι.

3. Ἡὼς ἂν ὑμῖν ταῦτα λόγος ἐναργῶς παραστήσειεν, εἰ μὴ αὐτὴ (39) ἡ πεῖρα καὶ ἡ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν θεῶ κινήσειεν ὑμᾶς πρὸς συμπάθειαν; * Ὡστε παρακαλοῦμεν ὑμᾶς νῦν γοῦν χεῖρα ὀρέξαι ταῖς κατὰ τὴν ἀνατολὴν Ἐκκλησίαις εἰς γόνυ κλιθείσαις ἤδη, καὶ ἀποστεῖλαι τινὰς τοὺς τῶν μισθῶν ὑπομιμνήσκοντας τῶν ἀποκειμένων ἐπὶ τῆ ὑπομονῇ τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Οὐ γὰρ τοσοῦτον ὁ συνήθης λόγος ἐνεργεῖν πέφυκεν, ὅσον ἡ ξένη φωνὴ ἐμποιεῖν τὴν παράκλησιν, καὶ ταῦτα παρὰ ἀνδρῶν γινομένη πανταχοῦ (40) ἐπὶ τοῖς καλλίστοις τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι γνωριζομένων, ὁποίους ὑμᾶς ἡ φήμη πᾶσιν ἀνθρώποις περιαγγέλλει (41), ἀτρώτους κατὰ τὴν πίστιν διαμείναντας, ἄσυλον τὴν ἀποστολικὴν παρακαταθήκην διαφυλάξαντας. Ἄλλ' οὐχὶ καὶ τὰ ἡμέτερα τοιαῦτα ἄλλ' ἔχομεν τινὰς ἐπιθυμίᾳ δόξης, καὶ τῆ μάλιστα καταστρεφουσῆ Χριστιανῶν ψυχᾶς φυσιώσει, καταθάρρῆσαντάς (42) τινῶν καινοτομίας ῥημάτων, ὅθεν αἱ Ἐκκλησίαι σαθρωθεῖσαι, ὡσπερ ἀγγεῖα ἀραιωθέντα, τὴν αἰρετικὴν διαφθορὰν εἰσρνεῖσαν ἐδέξαντο Ἄλλ' ὑμεῖς, ὡ ἀγαπητοὶ ἡμῖν καὶ πεπιπόθητοι, γένησθε τῶν μὲν τραυματιῶν ἰατροὶ, τῶν δὲ ὑγιαίνοντων παιδοτρίβαι· τὸ μὲν νεοσηκὸς ὑγιαίνοντες (43), τὸ δὲ ὑγιαῖνον ἀλείφοντες εἰς εὐσέβειαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΓ'.

Occidentalium opem implorat Basilius ac non solum Orientis malorum descriptione eos tangere conatur, sed etiam periculum esse docet ne incendium Occidentem pervadat; unde quanta sit blasphemiae impietas et licentia exponit. Legatus missus Dorotheus, cum episcopis ob metum hostium abesse non liceret.

Ἡρὸς Ἴταλοῦς (44) καὶ Γάλλους ἐπισκόπους, περὶ τῆς καταστάσεως καὶ συγχύσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.

1. Τοῖς ὡς ἀληθῶς θεοφιλεστάτοις καὶ ποθεινοτάτοις ἀδελφοῖς καὶ ὁμοψύχοις συλλειτουργοῖς, τοῖς κατὰ τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν ἐπιτοκοποῖς, Βασίλειος

(36) Ἐρήμοις. Med. et Coisl. primus ἐρημίαις.

(37) Οἱ ἄλλως. Med. et Coisl. primus οἱ ἄλλοι *Et alii infirmi*. Paulo post editi ἐν νιφετοῖς. Deest praepositio in mss. codicibus.

(38) Γενέσθαι. Codex Bigotianus a Combefisio citatus et Paris. secunda manu habent γένεσθαι, *quod nolint pravum Arii fermentum gustare*. Sed simili sensu Basilius in epist. 250: Σύγγνωθι ἡμῖν μὴ καταδεχομένοις τῆς ζύμης γενέσθαι τῶν ἑτεροδιδασκαλούντων, *Ignosce nobis, si committere nolimus ut fermenti eorum, qui aliter docent participes simus*.

(39) Εἰ μὴ αὐτὴ. Coisl. primus et Med. εἰ μὴ αὐτὴ.

(40) Πανταχοῦ. Deest in Harl., Vat., Reg. se-

A necesse esse vos docere, cum veritatem rerum jamdudum fama didiceritis. Summa autem mali haec est; plebs relictis precum domibus, in desertis locis congregatur. Spectaculum miserabile; mulieres, pueri, senes, et qui aliter infirmi sunt, inter imbres vehementissimos, nives, ventos, hiemalem 372 glaciem, similiter quoque per aestatem inter solis ardorem sub dio misere persistunt. Atque haec patiuntur, quod nolint pravi Arii fermenti participes fieri.

3. Quomodo haec vobis oratio clare exprimatur, nisi experientia ipsa et spectaculum rei ob oculos positae excitet vos ad commiserationem? Obsecramus itaque, ut vel nunc tandem porrigatis manum Orientalibus Ecclesiis jam in genua inclinatiss, et mittatis, qui admoneant de reservatis ob mala pro Christo tolerata praemiis. Non enim tantum consueta oratio efficere, quantum peregrina vox solet afferre solatii, praesertim ab hominibus veniens ubique praeclearissimam in partem Dei gratia cognitis, quales vos fama omnibus hominibus annuntiat, ut qui permanseritis fide illaesi, apostolicumque depositum inviolabile servaveritis. At non ita res nostrae se habent; sed apud nos sunt qui gloriae desiderio, et maxime evertente animas Christianorum tumore, effutierunt quorundam novitatem verborum: unde Ecclesiae quassatae, quasi vasa quaedam luxata, influentem haereticam corruptelam receperunt. Sed vos, o dilectissimi nobis ac optatissimi, sauciorum quidem sitis medici, sanorum vero hortatores; quod aegrotum est ad sanitatem revocantes, et quod sanum incitantes ad pietatem.

EPISTOLA CCXLIII*.

Ad episcopos Italos et Gallos, de perturbatione ac confusione Ecclesiarum.

1. Vere religiosissimis ac charissimis fratribus et unanimis comministis Galliae et Italiae episcopis, Basilius Caesareae Cappadociae episcopus. Do-

cundo, Coisl. secundo et altero Bigot.

(41) Περιαγγέλλει. Ita Harl. Coisl. uterque et Regius uterque. Editi παραγγέλλει.

(42) Καταθάρρῆσαντας. Harl. et Reg. uterque et Bigot. καταθαρρήσαντας. Infra editi ὡς ἀγαπητοὶ et τραυματιῶν. Codices mss. summo consensu, ut in textu.

(43) Ὑγιαίνοντες. Coisl. primus ὑγιαίνοντες et πρὸς εὐσέβειαν.

(44) Ἡρὸς Ἴταλοῦς, etc. Hunc titulum desumpsimus ex codicibus Harl., Med. et Coisl. primo. In editis tituli loco apposita fuerant haec verba τοῖς ὡς ἀληθῶς, etc., quae cum ipso contextu epistolae conjuncta sunt in tribus praedictis codicibus.

* Alias LXX. Scripta anno 376.

minus noster Jesus Christus cum suum ipsius corpus dignatus sit appellare universam Dei Ecclesiam, nosque sigillatim aliorum invicem membra effecerit, dedit et nobis omnibus ad omnes necessitudinem habere secundum membrorum concordiam. Quapropter, etsi quam longissime ab invicem sejuncti sumus habitationibus, at, conjunctionis habita ratione, vicini inter nos sumus. Quoniam igitur non potest caput pedibus dicere: Opus vobis non habeo⁸⁴; nec vos profecto committetis, ut nos velut alienos rejiciatis, sed tantum dolebitis ex ærumnis nostris, quibus traditi sumus ob nostra peccata, quantum nos vobiscum lætamur, qui in pace vobis a Domino data gloriam habetis. **373** Jam quidem et alias clamavimus ad dilectionem vestram, ut nobis opem et commiserationem impenderetis: sed profecto, quia non impleta erat vindicta, concessum vobis non fuit ad auxiliandum exsuscitari. Illud enim maxime exquirimus, ut ipsi quoque orbis vestri imperatori vestræ pietatis opera innotescat rerum nostrarum perturbatio; aut si id difficile fuerit, saltem a vobis veniant, qui visitent et consolentur afflictos, ut oculis suis subjiciant Orientis miseras, quæ nequeunt auribus accipi, quia nulla invenitur oratio, quæ res nostras clare vobis exprimat.

2. Persecutio apprehendit nos, fratres in primis colendi, et persecutionum sævissima. Nam abiguntur pastores, ut greges dispergantur. Et quod gravissimum est nec qui vexantur, mala in martyrii fiducia perferunt, neque plebs in martyrum loco athletas colit, quia Christianorum nomine persecutores ornati sunt. Unum crimen est, quod nunc vehementer punitur, accurata custodia paternarum traditionum. Eam ob causam patria expelluntur pii; in desertas regiones transferuntur. Non canities apud iudices iniquitatis reverentiam habet, non

⁸⁴ I Cor. xii, 21.

(45) Τὴν ἐκδίκησιν. Editi addunt ἡμῶν, quod deest in tribus vetustissimis codicibus et in uno ex Regiis. Harlæani codicis non parum arridet hæc scriptura, διὰ τὸ ἀναπληρωθῆναι τὴν ἐκδίκησιν, eo quod vindicta impleatur.

(46) Ὑποβάλλωσι. Ita Harl., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi ὑποβάλλωσι. In alio codice Regio, qui est 1824, legitur ὑπολόβητε. Paulo post editi παριστάντα. Septem mss. ut in textu.

(47) Οἱ μὲν κακούμενοι. Ita septem mss. Editi οἱ κακουχούμενοι. Ibidem nonnulli codices οἱ δὲ λαοὶ οὐκ ἐν, etc. Sæpe alias Basilius, dum persecutiones Orientis describit, hoc incommodum commemorat, quod non idem sit martyrii splendor ac sub ethnicis imperatoribus. Non idcirco tamen de eorum qui patiebantur merito detrahi putabat. Nam in epist. 257 testatur persecutores ipsos Christianum nomen objicere, ut adversariis martyrii existimationem eripiant, ac simpliciores hac cavillatione decipi: at revera ejusmodi persecutionis, quæ a tribulibus accidit, eo uberiora esse contendit præmia, quo et gravior et ad cavendum difficilior est, ac minus ad martyrii laudem insignis, quam si ab ethnicis excitaretur. Sic etiam Cyprianus in epistola 55: *Nihil interest quis tradat aul sæviat, cum Deus tradiper-*

ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, σῶμα ἑαυτοῦ καταδεξάμενος ὀνομάσαι τὴν πᾶσαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς καθ' ἓνα ἡμῶν ἀλλήλων ἀποδειξας μέλη, ἔδωκε καὶ ἡμῖν πᾶσι πρὸς πάντας ἔχειν οἰκείως, κατὰ τὴν τῶν μελῶν συμφωνίαν. Διόπερ εἰ καὶ πλείστον ἀλλήλων διωρίσμεθα ταῖς οἰκήσεσιν, ἀλλὰ τῷ γε λόγῳ τῆς συναφείας ἐγγὺς ἀλλήλων ἐσμέν. Ἐπεὶ οὖν οὐ δύναται ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσὶν εἰπεῖν, Χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχω, πάντως οὐδὲ ὑμεῖς ἀνέξεσθε ἀποποιησασθαι ἡμᾶς, ἀλλὰ τοσοῦτον συμπαθήσετε ἡμῶν ταῖς θλιψεσιν αἷς παρεδόθημεν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ὅσον καὶ ἡμεῖς οὐγαίρουμεν ὑμῖν ὁ θεοξασόμενος ἐν τῇ εἰρήνῃ, ἣ ἐχαρίσατο ὑμῖν ὁ Κύριος. Ἦδη μὲν οὖν καὶ ἄλλοτε ἐπεβοησάμεθα τὴν ὑμετέραν ἀγάπην εἰς ἀντίληψιν ἡμῶν καὶ συμπάθειαν· ἀλλὰ πάντως διὰ τὸ μὴ ἀναπληρωθῆναι τὴν ἐκδίκησιν (45), οὐ συνεχωρήθητε διαναστῆναι πρὸς τὴν ἀντίληψιν. Ἐπιζητούμεν γὰρ μάλιστα μὲν καὶ αὐτῷ τῷ κρατοῦντι τῆς καθ' ὑμᾶς οἰκουμένης φανεράν γενέσθαι διὰ τῆς ὑμετέρας εὐλάβειας τὴν ἡμετέραν σύγχυσιν· εἰ δὲ τοῦτο δύσκολον, ἀλλ' ἐλθεῖν τινὰς παρ' ὑμῶν εἰς ἐπίσκεψιν καὶ παραμυθίαν τῶν θλιβομένων, ἐν ὕφθαλμοῖς ὑποβάλλωσι (46) τὰ πάθη τῆς ἀνατολῆς, ἅπερ ἀκοαῖς ἀδύνατον παραδέξασθαι, τῷ μηδένα λόγον εὐρίσκεισθαι ἐναργῶς παριστάντα ὑμῖν τὰ ἡμέτερα.

2. Διωγμὸς κατελείληφεν ἡμᾶς, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, καὶ διωγμῶν ὁ βαρύτερος. Λιώκονται γὰρ ποιμένες, ἵνα διασκορπισθῶσι τὰ ποίμνια. Καὶ τὸ βαρύτερον, ὅτι οὔτε οἱ μὲν κακούμενοι, (47) ἐν πληροφορίᾳ μαρτυρίου τὰ πάθη δέχονται, οὔτε οἱ λαοὶ ἐν μαρτυρῶν τάξει τοὺς ἀθλητὰς θεραπεύουσι, διὰ τὸ Χριστιανῶν ὄνομα τοῖς διώκουσι περιχεῖσθαι. Ἐν ἐστὶν ἐγκλημα νῦν σφοδρῶς ἐκδικούμενον, ἢ ἀκριβῆς τήρησις τῶν πατρικῶν παραδόσεων. Διὰ τοῦτο ἀπειλῶνται μὲν τῶν πατρίδων οἱ εὐσεβεῖς· πρὸς δὲ τὰς ἐρημίας μετοικίζονται. Οὐ πολὺὰ τοῖς (84) κριταῖς τῆς ἀδι-

mittat quos disponit coronari. Neque enim nobis ignominia est pati a fratribus quod passus est Christus, nec illis gloria est facere quod fecerit Judas. Idem docet concilium Sardicense in epistola ad Julium papam, et Liberius papa in epistola septima ad Dionysium, Eusebium et Luciferum in exsilio constitutos. Gregorius Nazanzenus orat. xxiii, p. 410, de Valentis persecutione sic loquitur: Ἄρτι δὲ ὁ ἀπρεπὴς ἀρχεται, καὶ τὸ ἀκύνειν Χριστιανοῖς πρόσχημα ἔχων τῆς ἕσβεθίας, τοῖς ἀληθῶς Χριστιανοῖς ἐπιφύεται καὶ τοσοῦτον ἐκείνου χαλεπώτερος γίνεται, ὅσω τότε μὲν ἡ ἀθλησις περιφανέστερα καὶ λαμπροτέρα, νῦν δὲ καὶ τὸ παθεῖν ἀριλότιμον, παρὰ γε τοῖς οὐ δικαίσις τῶν παθῶν λογισταῖς. Nunc autem turpis et indecora persecutio cooritur; quæ, Christianorum patrocinium ad defensionem impietati suæ prætexens, veros Christianos aggreditur: hoc utique nomine superiore persecutione acerbior, quod tum quidem minime dubia et obscura erat martyrum decertatio: nunc autem res eo rediit, ut cruciatus quoque ipse laude careat, saltem apud iniquos cruciatuum iudices.

(48) Οὐ πολὺὰ τοῖς. Simplicior hæc scriptura codicum Harl. et Coisl. primi, quam vulgata οὐ πολὺὰ παρὰ τοῖς

κίας αιδέσιμος, οὐκ ἄσκησις εὐσεβείας, οὐ πολιτεία κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἐκ νεότητος εἰς γῆρας διαυ-
σθεῖσα. Ἄλλὰ κακοῦργος μὲν οὐδεὶς ἄνευ ἐλέγχων
καταδικάζεται· ἐπίσκοποι δὲ ἀπὸ μόνης (49) συκο-
φαντίας ἐάλωσαν, καὶ μηδεμιᾶς ἀποδείξεως ταῖς
ἐγκλήμασιν ἐπενεχθείσης ταῖς τιμωρίαις ἐχδίδονται.
Τινὲς δὲ οὔτε ἐγνώρισαν (50) κατηγορούς, οὔτε εἶδον
δικαστήρια, οὔτε ἐσυκοφαντήθησαν τὴν ἀρχὴν, ἀλλ'
ἄωρὶ τῶν νυκτῶν βιαίως ἀναρπασθέντες εἰς τὴν
ὑπερορίαν ἐφυγαδεύθησαν, ταῖς ἐκ τῆς ἐρημίας κα-
κοπαθείαις παραδοθέντες εἰς θάνατον. Τὰ δὲ τούτοις
ἐπόμενα γνώριμα παντί, κἂν ἡμεῖς σιωπήσωμεν·
φυγαὶ πρεσβυτέρων, φυγαὶ διακόνων, καὶ παντὸς
τοῦ κλήρου λεηλασία (51). Ἀνάγκη γὰρ ἢ προσκυνῆσαι
τῆ εἰκόνι, ἢ τῆ πονηρᾶ φλογὶ τῶν μαστίγων παρα-
δοθῆναι. Στεναγμοὶ (52) λαῶν, θάκρουν διηνεχῆς καὶ
κατ' οἴκους καὶ δημοσίᾳ, πάντων πρὸς ἀλλήλους
ὀδυρομένων ἢ πάσχουσιν, οὐδεὶς γὰρ οὕτω λίθινος
τὴν καρδίαν, ὥστε, πατρὸς στερηθεὶς, πρῶτος φέρειν
τὴν ὀρφανίαν. Πῶς θρηνοῦντων ἐν πόλει, ἤχος ἐν
ἀγροῖς, ἐν ὁδοῖς, ἐν ἐρημίαις. Μία φωνὴ ἐλευσὴ
πάντων (53) καὶ σκυθρωπὰ φθεγγομένων. Ἐξῆρται
χαρὰ καὶ εὐφροσύνη πνευματικῆ. Εἰς πένθος ἐστρά-
φησαν ἡμῶν αἱ ἐσχαταὶ οἴκοι προσευχῶν ἐπεκλεί-
σθησαν· ἀγὰ τὰ θυσιαστήρια τῆς πνευματικῆς
λατρείας. Οὐκέτι σύλλογοι Χριστιανῶν, οὐκέτι διδα-
σκάλων προεδρίαί, οὐ διδάγματα σοιτήρια, οὐ πανη-
γύρεις, οὐχ ὑμνωδίαί, νυκτεριναί, οὐ τὸ μακάριον (54)
ἐκεῖνο τῶν ψυχῶν ἀγαλλίαμα, τὸ ἐπὶ ταῖς συναξέσει
καὶ τῆ κοινωνίᾳ τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων ταῖς
ψυχαῖς ἐγγινόμενον τῶν πιστευόντων εἰς Κύριον.
C Ἡμῖν πρέπει λέγειν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ
τούτῳ ἀρχὼν, οὔτε προφήτης, οὔτε ἡγούμενος, οὔτε
προσφορά, οὔτε θυμίαμα, οὐ τόπος τοῦ καρπῶσαι
ἐνώπιον Κυρίου, καὶ εὐρεῖν ἔλεος.

3. Ταῦτα εἰδόντες ἐπιστέλλομεν, διότι οὐδὲν μέρος
ἐστὶ τῆς οἰκουμένης, ὃ τὰς ἡμετέρας λοιπὸν ἠγνόησε
συμφοράς. Ὅστε οὐ διδασκαλίας ἐνεκεν τοὺς λόγους
τούτους ποιεῖσθαι ἡμᾶς νομίζουσιν προσῆκεν, οὐδὲ
τοῦ (55) ὑπομνησαι ὑμῶν τὴν ἐμμέλειαν. Οἶδαμεν
γὰρ, ὅτι οὐκ ἂν ποτε ἐπιλάθοισθε ἡμῶν, οὐ μᾶλλον
γε ἢ ἡ μήτηρ τῶν ἐκγόνων τῆς κοιλίας αὐτῆς.
Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ περιωδυνία (56) τινὲ κατεχόμενοι διὰ
τῶν στεναγμῶν κουφίζουσιν πῶς τὰς ἀλγηθόνας πε-
φύκασι, τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιούμεν· οἶον ἀποσκευα-

⁸⁵ Dan. iii, 10. ⁸⁶ Amos viii, 10. ⁸⁷ Dan. iii, 38, 39. ⁸⁸ Isa. xlix, 15.

(49) Ἀπὸ μόνης. Quatuor codices non antiquis-
simi ὑπὸ μόνης.

(50) Οὔτε ἐγνώρισαν. Neque agnoverunt, id est,
accusatores producti coram illis non fuerunt. Designat illa vox ἐγνώρισαν eum cognoscendi mo-
dum qui certis et exploratis constat indicibus. Sic
Basilii in epist. 202 : Πρότερον αὐτοὶ μετ' ἀλλήλων
γνωρίσατε ἑαυτοὺς, ἵνα γνῶμεν πρὸς τίνας ἡμῖν ἔσται ἡ
συμφωνία.

(51) Λεηλασία. Ita veteres libri septem. Editi
λεηλασία.

(52) Στεναγμοὶ. Codices recentiores non pauci
στεναγμός. Ibidem θάκρουν διηνεχῆς in prima edi-
tione Paris. Aliter aliis in codicibus editis et mss.

(53) Πάντων. Sic omnes mss. Editi ἀπάντων. Hic

A exercitatio pietatis, non vita secundum Evangelium
a juventute ad senectam usque transacta. Sed sce-
leratus quidem nullus sine certis indicibus condem-
natur : episcopi autem ex sola calumnia damnati
sunt, ac nullo argumento criminationibus adjecto,
supplicii traduntur. Imo nonnulli neque accusato-
res agnoverunt, neque viderunt tribunalia, neque
omnino calumniis appetiti fuerunt, sed intem-
pesta nocte violenter rapti, in longinquas regiones
fugati sunt, ex solitudinis incommodis ad mortem
objecti. Quæ autem ex his sequuntur, nota sunt
omnibus, etiamsi taceamus ; fugæ presbyterorum,
fugæ diaconorum, ac cleri totius depopulatio. Ne-
cesse enim est aut imaginem adorare ⁸⁵, aut pravæ
flammæ flagellorum tradi. Populorum gemitus,
B continuæ privatim ac publice lacrymæ, omnibus
inter se mala sua deflentibus. Nemo enim corde
est adeo lapideo, ut patre privatus, animo æquo
ferat orbitatem. Sonus lamentantium in urbe, so-
nus in agris, in viis, **374** in solitudinibus. Vox
una auditur, miseranda omnibus ac tristitia lo-
quentibus. Sublatum est gaudium, et lætitia spiri-
tualis. Versi sunt in luctum festi dies nostri ⁸⁶ ;
conclusæ preceationum domus ; vacant altaria cultu
spirituali. Non jam conventus Christianorum, non
jam præsidentes doctores, non documenta saluta-
ria, non solemnitates, non hymnorum nocturni
cantus, neque beata illa animarum exsultatio, quæ
ex synaxibus et communicatione donorum spiri-
tualium animabus credentium in Dominum jinna-
scitur. Decet nos dicere : *Non est in tempore hoc
princeps, neque propheta, neque dux, neque obla-
tio, neque suffitus, neque locus sacrificandi coram
Domino, et inveniendi misericordiam* ⁸⁷.

3. Scribimus hæc scientibus, cum pars nulla sit
orbis terrarum, quæ jam calamitates nostras
ignoret. Quare non docendi causa hæc a nobis
disseri credendum, aut ut commonefaciamus ves-
tram diligentiam. Novimus enim nunquam vos
nostri oblituros esse, non magis sane quam ma-
trem filiorum uteri sui ⁸⁸. Sed quoniam qui dolore
aliquo detinentur, gemitibus levare aliquo modo
angores solent, idem et nos facimus ; excutimus
quodammodo mœroris pondus, dum dilectioni

autem occurrit insignis varietas in quatuor mss.
non vetustissimis, in quibus sic legitur : Μία φωνὴ
ἐλευσὴ πάντων τὰ σκυθρωπὰ φθεγγομένων.

(54) Οὐ τὸ μακάριον. Ita codices mss. octo. Editi
οὔτε. Paulo post editi ὁ ἐπὶ ταῖς... ἐγγίνεται. Tres
vetustissimi codices ut in textu.

(55) Οὐδὲ τοῦ. Tres vetustissimi codices οὐδὲ τῷ.
Paulo post editi ἐπιλάθοισθε. Harl. et Coisl. primus
ut in textu.

(56) Οἱ περιωδυνία. Sic tres vetustissimi codices,
quibus favent tres alii in quibus legitur ὥσπερ οἱ
ὀδύνη. Legitur in Regio 1824, οἱ περὶ εὐδονσία. Editi
ὀδύνη. Paulo post editi διαγγέλλομεν. Tres vetustis-
simi codices ἐξαγγέλλομεν.

vestræ multiplices nostras calamitates nuntiamus, A si quo modo vehementius ad precandum pro nobis commoti, Dominum exoretis ut reconcilietur nobis. Quod si ærumnæ quæ nos affligunt solæ essent, statuissemus utique apud nosmetipsos facere, atque in incommodis pro Christo preferendis gaudere : *Non enim sunt condignæ passionēs hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*⁸⁹. Nunc autem veremur, nequando ingravescens malum, velut flamma quædam ardentem materiam pervadens, postquam consumpserit quæ proxima sunt, attingat etiam et remotiora. Depascitur enim hæreseos malum, et timor est ne, voratis Ecclesiis nostris, serpat postea usque ad sanam partem vestræ paræciæ. Fortasse igitur, quia apud nos abundavit peccatum, B primi in escam traditi sumus crudelibus inimicorum Dei dentibus. Fortasse etiam, quod et verisimilius est, quoniam Evangelium regni, capto a nostris locis initio, in omnem pervenit terrarum orbem, idcirco communis animarum nostrarum hostis perficere conatur, ut defectionis semina sumpto ab iisdem locis initio, in totum terrarum orbem diffundantur. Quibus enim affulsit illuminatio cognitionis Christi⁹⁰, ad eos ut veniant etiam impietatis tenebræ, machinatur.

4. Vestras igitur existimate afflictiones nostras, ut veri discipuli Domini. Non de pecuniis, non **375** de gloria, non de ulla alia ex rebus temporariis bellum sustinemus : sed de communi hæreditate, patrio thesauro sanæ fidei stamus decertantes. Dolorem nostrum dolete, o vos fratrum amantes, quoniam occlusa sunt apud nos piorum ora, aperta vero omnis audax et blasphema lingua loquentium adversus Deum iniquitatem⁹¹. Columnæ et fulcrum veritatis in dispersione ; nos vero, qui ob tenuitatem contempti fuimus, loquendi destituimur libertate. Decertate pro populis, nec spectate modo vestrum statum, videlicet quod in portibus tranquillis statis, Dei gratia omnino a turbine malorum ventorum vos protegente. Sed manum etiam Ecclesiis tempestate exagitatis porrigite, nequando derelictæ, peditus fidei naufraga-

⁸⁹ Rom. viii, 18. ⁹⁰ II Cor. iv, 6. ⁹¹ Psal. lxxiv, 6.

(57) Δυσωπήσητε. Ita sex mss. Editi δυσωπήσετε.

(58) βαδίζουσα, ἐπειδὴν καταναλώση. Ita octo mss., nisi quod in nonnullis recentioribus legitur βαδίσασα. Editi βαδίζουσα, ἐπειδὴν καταλάβοι καὶ καταναλώσει.

(59) Εἰς κατάθρῳσιν τοῖς... τοῦ Θεοῦ. Ita tres vetustissimi codices. Editi εἰς κατάθρῳμα τοῖς... τοῦ Χριστοῦ. Paulo post quinque codices non antiquissimi ἀποστασίας ῥήματα.

(60) Καταπολεμούμεθα. Quinque codices recentiores πολεμούμεθα. Sic etiam habent editiones Haganoensis et Frobenianæ. Ibidem editi ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ θησαυροῦ τοῦ πατρικοῦ κτήματος. Codices mss. omnes ut in textu. In codice Vaticano legitur πνευματικοῦ κτήματος.

ζόμεθα τῆς λύπης τὸ βάρος, δι' ὧν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην τὰς πολυειδεῖς ἡμῶν συμφορὰς ἐξαγγέλλομεν, εἴ πως ἂν σφοδρότερον εἰς τὰς ὑπὲρ ἡμῶν προσευχὰς κινηθέντες, δυσωπήσητε (57) τὸν Κύριον διαλλαγῆναι ἡμῖν. Εἰ μὲν οὖν αἱ θλίψεις ἦσαν μόναι αἱ καταπονοῦσαι ἡμᾶς, καὶ συνεβουλεύσαμεν ἑαυτοῖς τὴν ἡσυχίαν ἀγεῖν, καὶ χαίρειν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ παθήμασιν, ἐπειδὴ Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθήσεσθαι εἰς ἡμᾶς· νῦν δὲ φοβούμεθα, μήποτε ἀξανάημενον τὸ κακόν, ὡσπερ τις φλόξ διὰ τῆς καιομένης ὕλης βαδίζουσα (58), ἐπειδὴν καταναλώση τὰ πλησίον, ἀψῆται καὶ τῶν πόρρω. Ἐπινέμεται γὰρ τὸ κακόν τῆς αἱρέσεως· καὶ θεός ἐστι, μὴ, τὰς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καταφαγοῦσα, ἐρῆνη λοιπὸν καὶ ἐπὶ τὸ ὑγιαῖνον μέρος τῆς καθ' ὑμᾶς παροικίας. Τάχα μὲν οὖν, διὰ τὸ παρ' ἡμῖν πλεονᾶσαι τὴν ἁμαρτίαν, πρῶτοι παρεδόθημεν εἰς κατάθρῳσιν τοῖς ὠμοφάγοις ὁδοῦσι τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ (59)· τάχα δὲ, ὃ καὶ μᾶλλον ἔστιν εἰκάσαι, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, ἀπὸ τῶν ἡμετέρων τόπων ἀρξαμενον, εἰς πᾶσαν ἐξῆλθε τὴν οἰκουμένην· διὰ τοῦτο ὁ κοινὸς τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐχθρὸς, τὰ τῆς ἀποστασίας σπέρματα, ἀπὸ τῶν αὐτῶν τόπων τὴν ἀρχὴν λαβόντα, εἰς πᾶσαν οἰκουμένην διαδοθῆναι φιλονεικεῖ. Ἐφ' οὗς γὰρ ἔλαμψεν ὁ φωτισμὸς τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τούτους ἔλθειν καὶ τὸ τῆς ἀσεβείας σκότος ἐπινοεῖ.

4. Ὑμέτερα οὖν λογίσασθε τὰ πάθη ἡμῶν, ὡς γνήσιοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου. Οὐχ ὑπὲρ χρημάτων, οὐχ ὑπὲρ δόξης, οὐχ ὑπὲρ ἄλλου τινὸς τῶν προσκαιρῶν καταπολεμούμεθα (60)· ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ κτήματος, τοῦ πατρικοῦ θησαυροῦ τῆς ὑγιαίνουσης πίστεως, ἐστήκαμεν ἀγωνιζόμενοι. Συναλγήσατε ἡμῖν ὡ φιλάδελφοι, ὅτι ἀποκέλεισται μὲν παρ' ἡμῖν τῶν εὐσεβούντων τὰ στόματα, ἤνοικται (61) δὲ πᾶσα θρασεῖα καὶ βλάβηστος γλῶσσα τῶν λαλούντων κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν. Οἱ στῦλοι καὶ τὸ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας ἐν διασπορᾷ· ἡμεῖς δὲ, οἱ διὰ σμικρότητα (62) παροφθέντες, ἀπαρρησίαστοι. Ἀγωνιάσατε ὑπὲρ τῶν λαῶν· καὶ μὴ τὸ καθ' ἑαυτοὺς σκοπεῖτε μόνον, ὅτι ἐν λιμέσιν εὐδίοις ὀρμίζεσθε, τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος πᾶσαν ὑμῖν σκέπην χαρισαμένης (63) ἀπὸ τῆς ζάλης τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. Ἀλλὰ καὶ ταῖς χειμάζομέναις τῶν Ἐκκλησιῶν χεῖρα ὀρέξατε

(61) Ἦνοικται. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἠνοιγη.

(62) Οἱ διὰ σμικρότητα. His ex verbis concludit Combefisius hanc epistolam a solo Basilio scriptam non fuisse. *Id enim, inquit, in sua Basilius persona, idque solius, non facile dicat, tantæ sedis antistes, ipseque sic clarus.* Nulla ratione nititur eruditi viri observatio. Ut omittam loca pene innumerabilia, in quibus de se ipso Basilius demississime loquitur ; certe in epistola 225 contemptum se fuisse dicit a iudicibus, qui furorem suum in Gregorium Nyssenum verterant.

(63) Χαρισαμένης. Ita tres vetustissimi codices cum uno ex Regis Editi χαριζομένης.

μήποτε, ἐγκαταλειφθῆσαι, παντελῶς ὑπομεινωσι τῆς A
πιστεως τὸ ναυάγιον. Στεξάνατε ἐφ' ἡμῖν, ὅτι ὁ Μονο-
γενῆς βλασφημεῖται, καὶ ὁ ἀντιλέγων οὐκ ἔστι. Τὸ Πνεῦ-
μα τὸ ἅγιον ἀθετεῖται, καὶ ὁ δυνάμενος ἐλέγχει ἀποδιώ-
κεται. Πολυθεΐα κεκράτηκε. Μέγας Θεὸς παρ' αὐτοῖς καὶ
μικρός. Υἱὸς (64), οὐχὶ φύσεως ὄνομα, ἀλλὰ τιμῆς τινος
εἶναι προσηγορία νενομίσται· τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐ συμ-
πληρωτικὸν εἶναι τῆς ἁγίας Τριάδος, οὐδὲ κοινωνὸν τῆς
θείας καὶ μακαρίας φύσεως, ἀλλ' ἐν τι τῶν ἐκ τῆς κτί-
σεως, εἰκῆ, καὶ ὡς ἔτυχε, Πατρὶ καὶ Υἱῷ προσεῖρή-
θαι. Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλ-
μοῖς (65) μου πηγὴν δακρύων; καὶ κλάυσομαι τὸν
λαὸν ἡμέρας πολλὰς, τὸν ταῖς πονηραῖς ταύταις δι-
δασκαλίαις πρὸς τὴν ἀπώλειαν συνωθούμενον. Παρα-
σύρονται τῶν ἀκεραιωτέρων αἱ ἀκοαί· εἰς συνήθειαν
λοιπὸν ἦλθον τῆς αιρετικῆς δυσσεβείας. Συνεκτρέ- B
φεται τὰ νήπια τῆς Ἐκκλησίας τοῖς λόγοις τῆς ἀσε-
βείας. Τί γὰρ καὶ ποιήσουσι; Βαπτίσματα παρ' ἐκεί-
νοις (66), προπομπαὶ τῶν ἐξοδούντων, ἐπισκέψεις
τῶν ἀσθενούντων, παρακλήσεις (67) τῶν λυπουμένων,
βοήθειαι τῶν καταπονουμένων, ἀντιλήψεις παντο-
δαπαί, μυστηρίων κοινωνίαι· ἅ πάντα, δι' ἐκείνων
ἐπιτελούμενα, σύνδεσμος γίνεται τοῖς λαοῖς τῆς πρὸς
αὐτοὺς ὁμονοίας· ὥστε, μικροῦ χρόνου προελθόντος,
μηδ' εἰ γένοιτό τις ἀδεια, ἐλπίδα λοιπὸν εἶναι τοὺς
ὑπὸ τῆς χρονίας ἀπάτης κατασχεθέντας, πάλιν πρὸς τὴν

5. Τούτων ἕνεκεν πολλοὺς ἡμᾶς ἐχρῆν συνδραμεῖν
πρὸς τὴν ὑμετέραν σεμνότητα, καὶ ἕκαστον τῶν ἐκαστοῦ
πραγμάτων ἐξηγητὴν γενέσθαι. Νῦν δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο
δειγμα γενέσθω ὑμῖν τῆς κακοπαθείας, ἐν ἣ διαγόμεν,
ὅτι οὐδ' ἀποδημίας ἐμεν κύριοι. Εἰ γὰρ τις καὶ πρὸς τὸ
βραχύτατον τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτοῦ (68) ἀποσταίη,
ἐκδότους ἀφήσει τοὺς λαοὺς τοῖς ἐφεδρεύουσιν. Ἀλλὰ τῇ
τοῦ Θεοῦ χάριτι ἕνα ἀπεστείλαμεν ἀντὶ πολλῶν, τὸν
εὐλαβεστάτον καὶ ἀγαπητόν ἀδελφόν ἡμῶν Δωροθεον

⁹² Jerem. IX, 1.

(64) Υἱός. Editi præmittunt articulum, qui deest
in tribus vetustissimis codicibus.

(65) Τοῖς ὀφθαλμοῖς. Sic tres vetustissimi codi-
dices. Editi τοῖς βλεφάροις.

(66) Παρ' ἐκείνοις. Hic etiam sequimur tres ve-
tustissimos codices. Editi παρ' ἐκείνων. Sequentia
verba sic interpretaretur Combefisius: *exceden-
tium pompæ funebres, deducta funera*. Si cui magis
arrideat hæc interpretatio, libera datur optio
eligendi. Sed cum Basilius hoc loco recenseat
præcipuos Arianorum aditus ad errorem insi-
nuandum, multo aptior videtur hunc ad usum fuisse
proficiscentium deductio, quam pompæ fune-
bres. Supra observavimus morem fuisse, ut si
quis episcopus ad concilium aut ad celebritatem
aliquam vocaretur, mitteretur qui eum deduceret.
Unde Basilius hoc officium in se advocando præ-
termissum a Theodoro et Meletio queritur in epist.
98. Negat se ad futurum in epist. 58, nisi, ut par
est, advocetur. Eustathii clerici Arianos per totam
diocesim perhonorifice deduxerunt, epist. 251.

(67) Παρακλήσεις. In pluribus mss. recentioribus
legitur παράκλησις et βοήθεια. Paulo post editi ἕπα-
ντα. Harl., Coisl. primus et plures alii ut in textu.
Quæ autem hic recensentur a Basilio, magna ex
parte officia sunt episcoporum et presbyterorum.
Indicant autem hæc verba non solum Arianos
ad has dignitates evehi solitos esse, quod sane

gium perpetiantur. Ingemiscite nostra causa, quia
Unigenitus blasphematur, nec est qui contradicat.
Spiritus sanctus rejicitur, et qui redarguere po-
test, fugatur. Multitudo obtinuit deorum. Magnus
Deus apud illos et parvus. Filius non naturæ no-
men, sed dignitatis alicujus appellatio esse; Spi-
ritus sanctus non complere Trinitatem sanctam;
neque particeps esse divinæ ac beatæ naturæ, sed
una aliqua ex rebus creatis, temere et fortuito
Patri et Filio adjectus existimatur. *Quis dabit ca-
piti meo aquam, et palpebris mei fontem lacryma-
rum*⁹³? et diebus multis populum deflebo pravis istis
doctrinis ad exitium impulsam. Seducuntur sim-
pliciorum aures, jamque assuetæ sunt hereticæ
impietati. Enutriuntur Ecclesiæ infantes in doc-
trinis impiis. Quid enim facient? Baptismata apud
illos, deductiones proficiscentium, visitationes
ægotantium, consolationes mœrentium, adju-
menta omnis generis, mysteriorum communionem:
quæ omnia, per eos administrata, populis vincu-
lum sunt concordie cum eis ineundæ; adeo ut
intra breve tempus, etiamsi qua libertas detur,
nulla jam spes sit futura homines diuturna decep-
tione detentos, iterum ad veritatis agnitionem re-
vocatum iri.

⁹³ ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἀνακληθῆναι.

5. His de causis plures ex nobis oportebat ad ve-
stram dignitatem accurrere, et unumquemque
C **376** rerum suarum narratorem fieri. Nunc vero
et hoc ipsum vobis indicio sit illius in qua degi-
mus afflictionis, quod ne facultas quidem nobis
est itineris suscipiendi. Etenim si quis vel brevis-
simo tempore a sua Ecclesia abfuerit, traditos re-
linquet populos insidiantibus. Sed, Dei gratia,
unum misimus vice multorum, religiosissimum et

mirum non fuisset sub hæretico imperatore, sed
etiam eos ecclesiastica munia ita sibi arrogasse,
ut Catholicos excluderent. Non alio consilio Ariani
presbyteros Antiochenos, ut discimus ex canone 17
Basili, jurare coegerunt, se nunquam sacerdotio
publice perfuncturos. Quinetiam ambitionem suam
ad alias Ecclesias extendebant. Nam Eustathius,
qui eorum ingenium noverat, hac arte eorum cap-
tavit benevolentiam: advocavit eos in Ecclesiam
suam, concionati sunt summa cum potestate,
traditus est eis populus, traditum altare, ac totam
regionem peragrarunt, ubique episcopalem hono-
rem et observationem habentes, ut perspicitur ex
epistolis 244 et 251.

(68) Ἐαυτοῦ. Sic codices plerique mss. pro eo
quod erat in editis αὐτοῦ. Non sine causa Ori-
entales hac excusatione utebantur. Metuendi enim
locus erat, ne Occidentales suboffenderentur, si
episcopi non venirent. Anno 371, cum Orientales
diaconum misissent, diaconum pariter miserunt
Occidentales. Anno 372 nemo missus ab Orientali-
bus, sed per litteras suppliciter petierunt, ut plures
episcopi ad ferendum Orienti auxilium mitteren-
tur. At nullam prorsus responsionem impetrarunt:
imo rediens Roma Evagrius presbyter nuntiavit
Basilio, ipsius scripta Romanis displicuisse, ac vi-
ros autoritate præditos Romam esse mittendos.

dilectissimum fratrem nostrum Dorotheum compresbyterum : qui et quaecunque effugerunt litteras nostras sua ipsius narratione potest supplere, cum omnia secutus sit accurate, et defensor sit rectae fidei. Hunc suscipientes in pace, celeriter dimitte, bonum nobis nuntium afferentem studii vestri ad fratres adjuvandos.

EPISTOLA CCLIV.

Cum Patrophilus miraretur disruptam inter Basilium et Eustathium amicitiam, ac Basilium reprehendere videretur, exponit ei Basilium omnes ab origine dissensionis causas et modos. Declarat sibi in exigenda ab Eustathio fidei formula propositum aliud nihil fuisse, nisi ut a se et ab ipso Eustathio, calumnias propulsaret. Narrat quomodo Eustathii et Theophili agendi ratione afflictus, litteras acceperit ab Eustathio, quae communionem Basilio renuntiabant eo quod scripsisset ad Apollinarium, et cum Diodoro presbytero communicaret. His litteris attonitum et stupentem Basilium aliae exceperunt, quae erant ad Dazizam scriptae, et Basilio perfidiam et corruptionem Ecclesiarum exprobrabant, in primis vero quod ex dolo et insidiis formulam proposuisset. Testem conscientiae suae Deum invocat Basilium, sed mirari se dicit, cur Eustathius tantopere exarserit ob ejusmodi formulam, quae ipsius manu subscripta Romae asservabatur, quamque ipse synodo Tyanensi obtulerat. Sed hanc fidem damnat nunc Eustathius, eandemque in actionibus inconstantiam declarat. Nam qui a quingentis episcopis damnatus, acquiescere noluerat, sed eos episcopos non esse contendebat, nunc aperte conjungitur cum iis, quos illi ordinaverunt. Quali vita et moribus sint ejusmodi homines, tacere mavult Basilium : sed narrat quid sibi post morbum gravissimum anno praeterito in mentem venerit de hominum inconstantia. Quo in genere nemini Eustathium cedere ait, idque probat ex variis, illius partium mutationibus, et ex variis formulis, quibus subscripsit. Postremo rogat Patrophilum ut ad se scribat, utrum idem erga se permanere velit, an ex congressu cum Eustathio mutatus sit.

Patrophilo, Aegensis Ecclesiae episcopo.

1. Legi litteras tuas, quas per fratrem nostrum Strategium compresbyterum misisti, et legi libenter. Quidni enim libenter legerem, et a viro prudente scriptas, et a corde, quod dilectionem erga omnes ex Domini praeecepto edoctum est servare? Et fere cognovi cur praeterito tempore silueris. Haerenti enim similis eras et stupenti, quod Basilium ille, qui cuidam a puero taliter inserviit, qui talibus quibusdam temporibus haec et illa fecit qui bellum cum innumeris aliis unius colendi causa suscepit, is nunc alius ex alio factus sit, et bellum pro charitate praeseferat, et quaecumque alia scripsisti, satis animi stuporem in hac rerum praeter opinionem mutatione demonstrans. **377** Quod sime aliquantum etiam perstrinxisti, id aegre non tuli. Non enim ita sum indocilis, ut amicas objurgationes fratrum moleste feram. Tantum enim abest, ut iis quae scripsisti, fuerim offensus, ut fere etiam mihi risum moverint, quod cum tot ac tanta sint, quae nobis videbantur mutuam amicitiam antea firmare, ipse ob exilia, quae usque ad te pervenerunt, in tantum te scriberes stuporem incidisse. Itaque et tibi idem, quod multis usu venit, qui omisso naturae rerum examine, hominibus, de quibus agitur,

* Alias LXXXII. Scripta anno 376.

(69) Δωρόθεον. Missus etiam cum Dorotheo presbyter Sanctissimus, ut patet ex epist. 253 et sequentibus. Quinetiam in epist. 263 gratias agunt Occidentalibus Orientales ob litteras per compresbyteros missas. Mirum autem videri non debet, quod solus Dorotheus nominetur. Saepae enim in ejusmodi litteris solus ille nominatur, qui praecipuas commissi muneris partes sustinebat. Sic in epist. 220 solus Acacius, in epist. 264 solus Dominus commemorantur, quamvis utrique comites adjunctos fuisse pateat, Acacio quidem ex epist. 220, Dominino autem ex 267. Initio epist. 48 unum epistolae bajulum memorat Basilium, sed tamen plures

(69) τὸν συμπρεσβύτερον ὃς καὶ ὅσα διαπέφυγεν ἡμῶν τὰ γράμματα τῇ παρ' ἑαυτοῦ διηγήσει δυνατὸς ἐστὶν ἀναπληρῶσαι, παρηκολουθηκῶς πᾶσι μετὰ ἀκριβείας, καὶ ζηλωτῆς ὑπάρχων τῆς ὀρθῆς πίστεως. Ὁν προσδεξιόμενοι ἐν εἰρήνῃ διὰ ταχέων ἡμῖν (70) ἀποπέμψατε, ἀγαθὰ ἡμῖν εὐαγγέλια φέροντα τῆς σπουδῆς ὑμῶν, ἣν ἔχετε πρὸς τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς ἀδελφότητος.

EPISTOLA ΣΜΔ'.

B Πατροφίλω, ἐπισκόπῳ τῆς ἐν Αἰγαῖς (71) Ἐκκλησίας.

1. Ἐνέτυχόν σου τοῖς γράμμασιν, ἃ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Στρατηγίου τοῦ συμπρεσβυτέρου ἀπέστειλας, καὶ ἐνέτυχον ἡδέως. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον, καὶ παρὰ ἀνδρὸς συνετοῦ γεγραμμένοις, καὶ παρὰ καρδίας τὴν πρὸς πάντας ἀγάπην ἐκ τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου κατορθοῦν δεδιδασκεμένης; Καὶ σχεδὸν ἐγνώρισα τῆς ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ σιωπῆς τὴν αἰτίαν. Ἀποροῦντι γὰρ ἐφίκεις καὶ ἐκθαυβουμένῳ, εἰ Βασίλειος, ἐκεῖνος, ὁ τοιῶσδε δουλεύσας ἐκ παιδὸς τῷ θεῖνι, ὁ τάδε ποιήσας ἐπὶ τῶν καιρῶν τῶνδε καὶ τάδε, ὁ τὸν πρὸς τοὺς μυρίους πόλεμον τῆς πρὸς τὸν ἕνα θεραπείας ἕνεκεν καταδεξάμενος· οὗτος νῦν ἕτερος γέγονεν ἐξ ἑτέρου, καὶ πόλεμον ἀντὶ τῆς ἀγάπης ἀνήρηται, καὶ ὅσα ἄλλα ἐπέστειλας, ἰκανῶς τῆς ψυχῆς τὴν ἐκπληξιν ἐν τῇ παραλόγῳ τῶν πραγμάτων μεταβολῇ ἐνδεικνύμενος. Καὶ εἴ τι ἡμῶν καὶ καθήψω (72), οὐκ ἐδεξάμην τοῦτο δυσκόλως. Οὐ γὰρ οὕτως εἰμι ἀνορθότητος, ὡς πρὸς τὰς ἀγαπητικὰς ἐπιπλήξεις τῶν ἀδελφῶν δυοχεραίνειν. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω τοῖς ἐπεσταλμένοις ἄχθεσθαι, ὥστε μικροῦ καὶ ἐγέλασα ἐπ' αὐτοῖς· εἰ, τοσοῦτων ὄντων καὶ τήλικούτων, ἃ ἡμῖν ἐδόκει τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλίαν πρότερον βεβαιοῦν, αὐτὸς ἐπὶ μικροῖς τοῖς μέγροι σοῶ φθάσασι τηλικαύτην ἔγγραφας (73) τὴν

missos fuisse patet ex his ejusdem epistolae verbis, ubi ipsi illi narrabunt. Similiter Cyprianus in epist. 43 solum Mettium subdiaconum nominat, quamvis ei socium adjunxisset Nicephorum acolythum : et in epist. 46, quae est S. Cornelii, de solo Nicephoro fit mentio, ac praetermittitur Mettius.

(70) Ἡμῖν. Hanc vocem addidimus ex tribus vetustissimis codicibus.

(71) Ἐν Αἰγαῖς. Sic legitur in sex veteribus libris. Editi habent τῆς ἐν Ἀγαῖς. Vox Ἐκκλησίας addita ex codicibus Harl., Med. et Coisl. primo.

(72) Καὶ καθήψω. Deest vocula in Coisl. secundo.

(73) Ἐγγραφας. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἔγραφεσ·

ἐκπληξιν πεπονθῆναι. Ἄρ' οὖν καὶ σὺ τὸ τῶν πολ-
λῶν πέπονθας, οἷ, καταλιπόντες τῶν πραγμάτων
ἐξετάζειν τὴν φύσιν, τοῖς ἀνθρώποις προσέχουσι,
περὶ ὧν οἱ λόγοι, καὶ γίνονται οὐχὶ τῆς ἀληθείας
ἐξετασταί, ἀλλὰ τῆς διαφορᾶς τῶν προσώπων δοκιμασταί, ἐπιλαθόμενοι τῆς παλαιότητος, ὅτι Ἐπιγινώσκου
πρόσωπον ἐν κρίσει (74), οὐ καλόν.

2. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ Θεὸς πρόσωπον ἐν κρίσει ἀν-
θρώπου οὐ λαμβάνει, ἦν πρὸς τὸ μέγα δικαστήριον
ἀπολογία παρεσκεύασα, ταύτην καὶ σοὶ γνωρίσαι
οὐ παραιτήσομαι. Ὅτι οὐδὲν παρ' ἡμῶν τὸ ἐξ ἀρ-
χῆς, οὔτε μικρὸν οὔτε μείζον γέγονε τῆς διαστάσεως
αἰτίον· ἀλλ' ἀνθρώποι μισοῦντες ἡμᾶς, δι' ἃς ἴσασιν
προφάσεις (75) αὐτοὶ (οὐ γὰρ ἐμὲ χρὴ λέγειν περὶ αὐ-
τῶν οὐδὲν), συνεχεῖς ἐποιοῦντο τὰς διαβολάς. Καὶ
ἄπαξ μὲν ταύτας καὶ δις ἀπεδυσάμεθα· ὡς δὲ ἀπέ-
ραντον ἦν τὸ πρᾶγμα, καὶ οὐδὲν ὄφελος τῆς συν-
εχοῦς ἀπολογίας, ἡμῶν μὲν μακρὰν ἀπωκισμένων,
τῶν δὲ ψευδολόγων ἐγγύθεν ἔχόντων ταῖς καθ' ἡμῶν
τιτρώσκειν διαβολαῖς καρδίαν εὐκαταγώνιστον, καὶ
οὐ δεδιδαγμένην τὴν ἑτέραν τῶν ἀκοῶν ἀκεραίαν
φυλάττειν τῷ μὴ παρόντι· τῶν Νικοπολιτῶν ἀπαι-
τούντων τινὰ πληροφορίαν πίστεως (ὅ πάντως οὐδὲ
ὑμεῖς ἠγνοήσατε), ἔδοξεν ἡμῖν τὴν διακονίαν τοῦ
γράμματος ὑποδέξασθαι. Ἐλογισάμεθα γὰρ δύο κατ-
ορθώσκειν ἐν ταυτῷ· τοὺς τε Νικοπολίτας πείσειν
μὴ κακῶς φρονεῖν περὶ τοῦ ἀνδρός, καὶ τῶν διαβαλ-
λόντων ἡμᾶς ἐμφράξειν τὰ στόματα, τῆς κατὰ τὴν
πίστιν συμφωνίας τὰς ἐκατέρωθεν συκοφαντίας ἀπο-
κλειούσης. Καὶ δὴ καὶ συγγέγραπτο μὲν ἡ πίστις,
προσηνέχθη δὲ παρ' ἡμῶν· ὑπεγράφη δὲ Ὡς C
ὑπεγράφη (76), καὶ χωρίον ὑπεδείχθη συνόδου δευ-
τέρας, καὶ καιρὸς ἕτερος· ὥστε καὶ τοὺς κατὰ τὴν
παροιχίαν ἀδελφοὺς ἡμῶν συναλθόντας ἐνωθῆναι ἀλ-
λήλοις, καὶ γνησίαν καὶ ἄδολον τοῦ λοιποῦ εἶναι τὴν
κοινωνίαν. Ἡμεῖς μὲν οὖν ἀπηντήσαμεν κατὰ τὴν
προθεσίαν, καὶ οἱ σὺν ἡμῖν ἀδελφοὶ οἱ μὲν παρησαν,
οἱ δὲ ἐπέρρεον, φαιδροὶ πάντες καὶ πρόθυμοι, ὡς
ἐπὶ εἰρήνην τρέχοντες· καὶ γράμματα παρ' ἡμῶν,
καὶ ἡμεροδρόμοι σημαίνοντες, ὅτι πάρεσμεν· καὶ
γὰρ ἡμέτερον ἦν τὸ χωρίον τὸ ἀποδεδειγμένον εἰς
ὑπόδοχὴν τῶν συντρεχόντων. Ὡς δὲ ἐκ τοῦ ἑτέρου
μέρους οὐδεὶς ἦν, οὔτε προτρέχων, οὔτε εὐαγγελι-
ζόμενος τὴν παρουσίαν τῶν προσδοκωμένων· οἱ δὲ
παρ' ἡμῶν ἀποσταλέντες ἐπανῆλθον κατήφειαν πολ-
λὴν καὶ γογγυσμὸν τῶν ἐκεῖ διεγούμενοι, ὡς καινῆς D
πίστεως παρ' ἡμῶν καταγγελθείσης· καὶ ἐλέγοντο
διορίζεσθαι, ἢ μὴν μὴ ἐπιτρέψκειν τῷ ἐπισκόπῳ αὐτῶν
πρὸς ἡμᾶς διαβῆναι· ἦλθε δὲ τις καὶ γράμμα φέρων
ἡμῖν ἀφωσιωμένον, καὶ οὐδεμίαν ἔχον μνήμην τῶν
ἐξ ἀρχῆς συγκειμένων· καὶ ὁ πάσης δὲ μοι αἰδοῦς
καὶ τιμῆς ἄξιος ἀδελφός Θεόφιλος, ἓνα τῶν αὐτῶ
συνόντων ἀποστείλας, ἐδήλωσέ τινα, ἃ ἐνόμισε καὶ
αὐτῷ ἐπιβάλλοντα εἶναι εἰπεῖν, καὶ ἡμῖν ἀκοῦσαι

A attendunt, fiuntque non veritatis inquisitores, sed
differentiæ personarum aestimatores, obliti admo-
nitionis illius, *Cognoscere personam in judicio non
est bonum* ⁹³.

2. Sed quia Deus personam in hominis judicio
non accipit, quam mihi apud magnum tribunal de-
fensionem paravi, eam et tibi notam facere non re-
cusabo. Nimirum nulla a nobis ab initio neque
parva neque major orta est dissidii causa : sed ho-
mines nobis non amici, ob quas ipsi sciunt causas
(non enim opus est me quidquam de his dicere),
continuas mihi calumnias struxerunt. Ac illas qui-
dem repulimus semel atque iterum : sed cum finem
illi non facerent, nec quidquam prodesset continua
defensio, propterea quod, nobis procul dissitis,
mendacii auctores cominus poterant suis contra
nos vulnerare calumniis cor facile superabile, nec
edoctum aurem alteram absenti integram servare ;
Nicolopolitanis aliqua fidei indicia ad persuadendum
apta exposcentibus (quod ne vos quidem prorsus
ignorastis), nobis visum est scripti ministerium sus-
cipere. Putavi enim me duo perfecturum una et
eadem opera ; et Nicolopolitanis persuasurum, ne
male de viro sentirent, et calumniatorum nostro-
rum ora obturaturum, fidei consensu calumnias
utrinque excludente. Ac fides quidem conscripta
est, et a nobis allata : subscripta est etiam. Post-
quam subscripta, locus designatus est alterius
conventus, et tempus aliud constitutum, ut et fra-
tres nostri, qui in parœcia sunt, convenientes, con-
jungerentur inter se, et genuina ac sincera deinceps
foret communio. Itaque nos quidem advenimus
præstituto tempore, et qui mecum conjuncti erant
fratres, partim aderant, partim confluebant, læti
omnes atque alacres, ut ad pacem currentes : litte-
ræ etiam a nobis ac cursores, qui nos adesse signi-
ficarent, si quidem noster erat ille locus ad eos qui
concurrerant excipiendos designatus. Sed cum ex
altera parte nemo adesset, aut præcurrens, aut
nuntians adventum eorum qui exspectabantur ; qui
autem a nobis missi erant, cum rediissent multam
eorum qui illic sunt tristitiam ac murmurationem
enarrantes, quasi nova fides a nobis promulgata
esset, hique statuisse dicerentur, se certe suo epi-
scopo ad nos proficiscendi copiam facturos non
esse ; cumque venisset quidam afferens nobis **378**
epistolam perfunctorie scriptam, et quæ nullam
eorum de quibus ab initio convenerat, mentionem
habebat ; et cum omni mihi reverentia et honore
dignus frater Theophilus uno ex his qui cum eo
sunt missi, nonnulla declarasset, quæ nec sibi

⁹³ Deut. i, 17 ; Prov. xviii, 5.

(74) Ἐν κρίσει. Hæc desunt in quinque nostris
codicibus, leguntur in Coisl. primo.

(75) Προφάσεις. Ita septem omnes nostri codi-
ces. Editi αἰτίας. Paulo post editio Parisiensis
ἀπεχδυσάμεθα. Coisl. uterque, Harl. et Med. et ve-

tustæ editiones ut in textu.

(76) Ὡς ὑπεγράφη. Editi his vocibus præmittunt
καὶ, quæ conjunctio deest in sex mss. et editione
Hagan. et Basil. prima. Ibidem editi ἀπεδείχθη.
Tres vetustissimi codices ut in textu.

indecora dictu et nobis auditu congruentia esse A ducebat. Scribere enim non dignatus est, non tam metuens ne ex litteris argueretur, quam sollicitus ne nos necesse haberet ut episcopos salutare; sed certe verba erant vehementia, et ex pectore fervente prolata. In his discessimus, pudore affecti, concidentisque animo, nec habentes quod interrogantibus responderemus. Interim non multum tempus, et iter in Ciliciam: inde reditus, ac statim litteræ communionem nobis renuntiantes.

3. Ruptæ autem communionis causa, quod Apolinario, aiebat, scripsissemus, et quod presbyterum nostrum Diodorum haberemus communicatorem. Ego autem Apolinarium quidem nunquam inimicum duxi, imo non desunt ob quæ etiam re- B verear virum: sed tamen non ita me homini conjunxi, ut illius crimina ipse suscipiam, cum certe et ipse nonnulla habeam, quæ in illo reprehendam, lectis illius libris nonnullis. Non tamen de Spiritu sancto aut librum me ab eo petere memini, aut missum accipere. Sed copiosissimum illum audio omnium scriptorum exstifisse: legi autem per pauca ex illius scriptis, neque enim mihi otium est talia scrutandi; ac præterea difficilis quidam sum ac morosus ad recentiora admittenda; quippe cum mihi per corpus ne in lectione quidem divinitus inspiratæ Scripturæ laboriose atque ut par est, perstare liceat. Quid hoc igitur ad me, si quis quid scripsit, quod cuidam non placeat? Quanquam et oportet alium pro alio rationem reddere, is qui me accu- C sat de Apolinario, respondeat nobis de Ario proprio suo magistro, et de Aetio proprio suo discipulo. Nos autem neque discipulum ulla in re habuimus, neque magistrum hunc hominem, cujus crimina in nos convertunt. Diodorum autem, ut beati Sylvani alumnum, ab initio suscepimus: nunc vero et diligimus et complectimur ob insitam illi sermonis gratiam, qua multi ex iis qui illum conveniunt, meliores fiunt.

4. Propter has litteras, ut decebat, affectus, et ad tam inexpectatam ac subitam mutationem obstupescens, ne respondere quidem potui. Constrictum enim erat mihi cor, resoluta lingua, manus torpebat, atque in animi non fortis vitium incidi (dicetur enim quod verum est, sed tamen venia D dignum): prope factum est, ut me generis humani odium caperet, nec ulli mores suspecti mihi non essent, crederemque non esse in hominis natura charitatis bonum; sed nomen esse speciosum his qui illud pronuntiant aliquid honoris ferens, non tamen revera inesse hominis cordi hanc affectionem. Si enim qui videbatur a puero ad 379 sum-

πρέποντα. Ἐπιστεῖλαι γὰρ οὐκ ἠξίωσεν, οὐ τὸν ἐκ τῶν γραμμάτων ἔλεγχον ὑφορώμενος τοσοῦτον, ὅσον φροντίζων τοῦ μὴ εἰς ἀνάγκην ἐλθεῖν προσεῖπειν ἡμᾶς ὡς ἐπισκόπους· πλὴν γε δὴ, ὅτι σφοδρὰ ἦν τὰ ῥήματα, καὶ ἀπὸ καρδίας ἐκθερμανθείσης ἐξενεχθέντα. Ἐπὶ τούτοις διελύθημεν κατησχυμμένοι, καὶ συμπεπτωκότες τῇ γνώμῃ, οὐκ ἔχοντες ὅ τι τοῖς ἐρωτῶσιν ἀποκρινούμεθα. Χρόνος δὲ οὐ πολὺς ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἀποδημῖα μέχοι Κιλικίων· κάκειθεν ἐπάνοδος, καὶ γράμματα εὐθύς, ἀπαγόρευσιν ἔχοντα τῆς πρὸς ἡμᾶς κοινωνίας.

3. Ἡ δὲ αἰτία τῆς ἀπορρήξεως, ὅτι Ἀπολιναρίῳ, φησὶν, ἐπεστείλαμεν, καὶ τὸν συμπροσβύτερον ἡμῶν Διόδωρον ἔχομεν κοινωνικόν (77). Ἐγὼ δὲ Ἀπολιναρίου μὲν ἐχθρὸν οὐδέποτε ἠγησάμην, ἀλλ' ἔστιν ἐφ' οἷς καὶ αἰδοῦμαι τὸν ἄνδρα· οὐ μὴν οὕτως ἑμαυτὸν τῷ ἀνθρώπῳ συνῆψα, ὥστε τὰ ἐκείνου ἐγκλήματα αὐτὸς ὑποδέχεσθαι· ὅπου γε ἔχω τινὰ καὶ αὐτὸς ἐγκαλεῖν αὐτῷ, ἐντυχῶν τισι τῶν συνταγμάτων αὐτοῦ. Οὐ μὴν περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἢ αἰτήσας αὐτὸν οἶδα βιβλίον, ἢ ἀποσταλὲν ὑποδεξάμενος. Ἀλλὰ πολυφωνότατον μὲν αὐτὸν ἀκούω πάντων συγγραφέων γεγενῆσθαι· ὀλίγοις δὲ ἐντετύχηκα τῶν συνταγμάτων (78) αὐτοῦ· οὐδὲ γὰρ σχολή μοι ἐστὶ τὰ τοιαῦτα διερευνᾶσθαι, καὶ ἅμα δυσχερῆς τις εἰμὶ πρὸς τὴν τῶν νεωτέρων παραδοχὴν, ὃ γε τὸ σῶμα οὐδὲ τῇ ἀναγνώσει τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν φιλοπόνως καὶ καθ' ὃν δεῖ τρόπον συγχωρεῖ παραμένειν. Τί οὖν πρὸς ἐμὲ τοῦτο, εἴ τις συνέγραψέ τι μὴ ἀρέσκον τῷ δεῖν; Καίτοι εἰ δεῖ ἄλλον ὑπὲρ ἄλλου τὰς εὐθύνας ὑπέχειν, ὁ ἐμοὶ ἐγκαλῶν ὑπὲρ Ἀπολιναρίου ἀπολογείσθω (79) ἡμῖν, ὑπὲρ Ἀρείου τοῦ ἰδίου διδασκάλου, καὶ ὑπὲρ Ἀετίου τοῦ ἰδίου αὐτοῦ μαθητοῦ. Ἡμεῖς δὲ οὔτε ἐδιδάχθημεν τι, οὔτε ἐμαθητεύθημεν τῷ ἀνδρὶ, οὐ τὰ ἐγκλήματα ἡμῖν περιτρέπουσι. Διόδωρον δὲ, ὡς θρέμμα τοῦ μακαρίου Σιλουανοῦ, τὸ ἐξ ἀρχῆς ὑπεδεξάμεθα (80)· νῦν δὲ καὶ ἀγαπῶμεν καὶ περίεπομεν διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ τοῦ λόγου χάριν, δι' ἧς πολλοὶ τῶν ἐντυγχανόντων βελτίους γίνονται.

4. Ἐπὶ τούτοις τοῖς γράμμασι διατεθείς, ὡς εἰκὸς ἦν, καὶ ἐκπλαγεὶς πρὸς τὴν οὕτω παράλογον καὶ ἀθρόαν μεταβολὴν, οὐδὲ ἀντιφθέξασθαι ἠδυνήθην. Συνδέδετο μὲν γὰρ μοι ἡ καρδία, παρεῖτο δὲ ἡ γλῶσσα, νεναρκήκει δὲ ἡ χεὶρ· καὶ ἔπαθον πάθος ψυχῆς ἀγεννοῦς (εἰρήσεται γὰρ τάληθες, πλὴν ἀλλὰ συγγνώμης ἄξιον)· μικροῦ καὶ εἰς μισανθρωπίαν ἐξέπεσον, καὶ πᾶν μοι ἦθος ὑποπτον ἐνομίσθη, καὶ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώπου φύσει (81) τὸ τῆς ἀγάπης καλόν· ἀλλὰ ῥῆμα εἶναι εὐπρόσωπον καλλωπισμὸν τινα παρέχον τοῖς κεχατημένοις, οὐ μὴν ἐνυπάρχειν κατ' ἀλήθειαν καρδίᾳ ἀνθρώπου τὴν διάθεσιν ταύτην. Εἰ γὰρ ὁ δοκῶν ἐκ παιδὸς εἰς γῆρας βαθὺ ἐπιμελείαν λογησάσθω.

(80) Ὑπεδεξάμεθα. Ita mss. sex et vetustæ editiones. Parisiensis ἀπεδεξάμεθα.

(81) Φύσει. In natura hominis, id est, non esse in homine veram et sinceram charitatem. Vide supra notas in epist. 23.

(77) Κοινωνικόν. Ita sex mss. κοινωνόν.

(78) Συνταγμάτων. Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi συγγραμμάτων. Paulo post editi ὅν γε τὸ σῶμα. Uterque Coisl., Med., Harl. et Reg. primus ut in textu. Editio Hagan. et Basileensis prima ὡς γε τὸ σῶμα.

(79) Ἀπολογείσθω. Harl. et Coisl. primus ἀπο-

ἑαυτοῦ πεποιῆσθαι ἐκ τοιούτων προφάσεων οὕτω ῥαδίως ἐξηγριώθη, μηδὲν τῶν ἡμετέρων ὑπολογισάμενος, μηδὲ τὴν ἐν τῷ παρελθόντι πείραν τῆς οὕτως εὐτελοῦς διαβολῆς κυριωτέραν θέμενος· ἀλλ' οἷόν τις πῶλος ἀδάμαστος, οὐπω φέρειν καλῶς τὸν ἀναβάτην δεδιδασγμένος, ἐκ μικρᾶς ὑποψίας ἀνεχαίτισε καὶ ἀπεσεῖσατο, καὶ χαμαὶ ἐρρίψεν οἷς πρότερον ἐπηγάλλετο· τί χρὴ περὶ τῶν ἄλλων ὑπονοεῖν, πρὸς οὓς οὔτε ἡμῖν τοσαῦτα τῆς φιλίας ἐστὶν ἐνέχυρα, οὔτε παρ' αὐτῶν τοιαύτη τῆς τῶν τρόπων ἐπιμελείας ἐπίδειξις; Ταῦτα κατ' ἑμαυτὸν ἀνελίσσων ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ συνεχῶς στρέφων ἐν τῇ καρδίᾳ, μᾶλλον δὲ ἀναστρεφόμενος (82) ὑπ' αὐτῶν τὴν καρδίαν, οὕτω δακνόντων με καὶ νυσσόντων διὰ τῆς μνήμης, οὐδὲν ἐκείνοις ἀπεκρινάμην τοῖς γράμμασιν· οὐχ ὑπεροψία σιωπήσας (μὴ τοῦτο οἰηθῆς, ἀδελφέ· οὐ γὰρ ἀνθρώποις ἀπολογούμεθα, ἀλλὰ κατενώπιον τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν) ἀπορία δὲ καὶ ἀμηχανία καὶ τῷ μὴ ἔχειν εἰπεῖν τι τῆς λύπης ἄξιον.

ῥ. Ἔως ἐν τούτοις ἡμεν, ἐπικατέλαβεν ἡμᾶς ἕτερα γράμματα πρὸς Δαζίζαν (83) τινὰ γεγραμμένα δῆθεν, τῇ δὲ ἐληθείᾳ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπεσταλμένα, ὡς δηλοῖ αὐτῶν ἢ οὕτως ὀξεία διάδοσις, ὡς ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἐν παντὶ μὲν τῷ Πόντῳ κατασπαρῆναι καὶ τὴν Γαλατίαν ἐπιδραμεῖν. Φασὶ δὲ τινες, ὅτι καὶ Βιθυνοὺς διελελθόντες οἱ τῶν ἀγαθῶν τούτων ἄγγελοι μέχρις αὐτοῦ ἐφθασαν Ἑλλησπόντου. Τίνα δὲ ἦν τὰ καθ' ἡμῶν πρὸς Δαζίζαν ἐπεσταλμένα, πάντως μὲν οἶδας. Οὐ γὰρ οὕτω σε μακρὰν τῆς ἑαυτῶν φιλίας τίθενται, ὥστε σε μόνον ἀγέραστον τῆς τιμῆς ἐκείνης καταλιπεῖν. Εἰ δὲ οὐκ ἦλθεν εἰς σὲ τὰ γράμματα, ἀλλ' ἐγὼ σοι ἀποστέλλω (84). Ἐν οἷς εὐρήσεις ἡμᾶς κατηγορουμένους, θόλον καὶ ῥαδιουργίαν, φθορὰν Ἐκκλησιῶν καὶ ψυχῶν ἀπώλειαν, καὶ τὸ πάντων, ὡς αὐτοὶ νομίζουσιν, ἀληθέστερον (85), ὅτι ἐγκάθετον ἐκείνην τὴν προβολὴν τῆς πίστεως ἐποιήσαμεθα, οὐ Νικοπολίταις διακονούμενοι, ἀλλ' αὐτοὶ λαβεῖν θολερῶς ὁμολογίαν ἐπινοήσαντες. Τούτων μὲν οὖν κριτὴς Κύριος. Καὶ γὰρ τίς ἂν γένοιτο τῶν ἐν καρδίᾳ λογισμῶν ἐναργῆς ἀποδείξις; Ἐκεῖνο δὲ αὐτῶν ἐθαύμασα, εἰ, ὅτι μὲν (86) τῷ παρ' ἡμῶν ἐπιδοθέντι βιβλίῳ ὑπέγραψαν, τοσαύτη κέχρηται διαστάσει, ὥστε καὶ ὄντα καὶ μὴ ὄντα εἰς τὴν τῶν ἐγκαλούντων αὐτοῖς πληροφορίαν συμφύρειν· ὅτι δὲ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἔγγραφος αὐτῶν ὁμολογία τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως ἀπόκειται, τοῦτο οὐκ ἐννοοῦσιν· οὐδὲ

A mam usque senectam sibi ipsi invigilasse, talibus de causis ita facile efferatus est, nullam habens rerum nostrarum rationem, nec præteriti temporis experientiam calumnia adeo vili potiore ducens: sed veluti quidam pullus indomitus ascensorem recte ferre nondum edoctus, ob exiguam suspicionem recalcitravit, excussitque et humi projecit eos de quibus antea gloriabatur. Quid de aliis suspicandum, quibuscum neque nobis tot ac tanta sunt amicitiae pignora, quique tot ac tanta non dederunt morum probitatis specimina? Hæc mecum animo cum voverem, ac indesinenter corde versarem, imo potius cum ab his cor meum versaretur, sic mordentibus me et recordatione pungentibus, nihil illis respondi litteris; non ex contemptu silens

B ne id cogites, frater; non enim apud homines causam dicimus, sed coram Deo in Christo loquimur), sed hæsitacione ac consilii inopia et quod nihil mærore dignum dicere possemus.

ῥ. In his dum versaremur, exceperunt nos litteræ aliæ, ad Dazizan quemdam scriptæ videlicet, sed revera ad omnes homines missæ, ut declarat earum celerrima distributio, ita ut paucis diebus per omnem Pontum dispergerentur, et Galatiam percurrent. Quinetiam nonnulli dicunt horum honorum nuntios etiam peragrata Bithynia usque ad ipsum Hellespontum penetrasse. Qualia vero fuerint ad Dazizan contra nos scripta, omnino quidem nosti. Non enim te adeo longe ab amicitia sua removent, ut solum te honore illo non donatum reliquerint. Quod si litteræ ad te non venerunt, at ego tibi eas mittam. In his hæc nobis, affingi crimina videbis, dolum et perfidiam, corruptionem Ecclesiarum, et animarum perniciem, et quod omnium, ut ipsi existimant, verissimum est, quod ex insidiis illam fidei formulam proposuerimus, non Nicopolitanis operam navantes, sed ipsi eliciendæ per dolum confessionis consilium intendentes. Horum quidem iudex est Dominus. Quænam enim esse possit cogitationum cordis clara demonstratio? Hoc autem in ipsis sum miratus, cur ob subscriptum libellum, quem ipsis obtulimus, tanto utantur dissidendi studio, ut et quæ sunt, et quæ non sunt, iis, a quibus accusantur, satisfaciendi causa, commisceant; illud autem non cogitent, suam fidei Nicænæ confessionem Romæ scriptam servari, seque propria manu obtulisse synodo Tyanensi allatum Roma libellum, qui apud nos servatur, eamdem fidem continens. Quin et concionis tunc a se habitæ

(82) Ἀναστρεφόμενος. Ita tres vetustissimi codices cum aliis duobus. Editi στρεφόμενος. Paulo post editi ἀνασσόντων *dilacerantibus*. Coisl. primi et Harl. scriptura multo aptior et sanior, quam in contextu adseivimus.

(83) Δαζίζαν. In epistola ad Olympium, quæ est 131, legitur Δαζίαν, exceptis codicibus Med. et Vat. qui habent Δεζίαν, et Harlæano, qui sic etiam habuit prima manu. Utra lectio potior habenda sit non facile statuam. Sed tamen quia

omnes codices in hac epistola consentiunt, etiam ii qui in priore habebant Δεζίαν, malim hunc hominem Dazizan vocare.

(84) Ἀποστέλλω. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀποστέλω.

(85) Ἀληθέστερον. Med., Coisl. secundus et Regius secundus ἀληθέστατον.

(86) Εἰ, ὅτι μὲν. Ita tres vetustissimi codices cum duobus aliis, et editiones Haganoensis et prima Basileensis. Habent aliæ εἰ, ὅτι μὲν.

obliti sunt, cum in medium prodeuntes fraudem deplorarunt, qua decepti, tomo ab Eudoxii factione composito consenserant; unde et hanc invenerunt errati illius purgandi rationem, ut Romam profecti, inde fidem Patrum acciperent, ita ut quod **380** Ecclesiis detrimenti intulerant malo approbando, id meliore introducendo emendarent. At qui itinera longissima pro fide sustinuerunt, et sapientem illam concionem habuerunt, nunc nobis conviciantur, ut dolose ambulantes et sub dilectionis specie ea quæ insidiatorum sunt, facientibus. Patet autem etiam ex iis, quæ nunc circumferuntur, condemnatam ab illis esse fidem Nicænam. Viderunt enim Cyzicum, et cum alia fide reversi sunt.

6. Sed quid in verbis inconstantiam dico, cum multo majora ex ipsis rebus gestis habeam illorum in contraria mutationis argumenta? Qui enim quingentorum episcoporum sententiæ contra ipsos latæ non cesserunt, neque a gubernaculis Ecclesiarum discedere voluerunt, quamvis tot episcopi in eorum depositionis sententia conspirassent, propterea, inquit, quod Spiritus sancti participes non erant, nec Dei gratia Ecclesias gubernabant, sed humana potentia ac inanis gloriæ cupiditate principatus rapuerant: hi nunc eos qui ab illis ordinati sunt, ut episcopos suscipiunt. Quos meo nomine roges velim, etiamsi homines omnes contemnant, quasi neque oculos habeant, neque aures, neque cor sensu præditum, ut intelligere possint eorum quæ fiunt repugnantiam; roges, inquam, saltem in corde suo quidnam habeant sententiæ? Quomodo ambo possunt esse episcopi et qui ab Evippio depositus, et qui ab eo ordinatus? nam res utraque est manus ejusdem opus. Qui nisi datum Jeremiæ donum habuisset diruendi ac reædificandi, eradicandi ac plantandi⁹⁴, utique non hunc eradicasset, neque illum plantasset. Quod si alterum ei dederis, alterum etiam ei concedes. Sed illis, ut videtur,

⁹⁴ Jerem. i, 10.

(87) Ἀποδείξεις. Ita mss. sex. Editi ὑποδείξεις.

(88) Θεοῦ. Deest ea vox in codice Medicæo. Paulo post nonnulli codices recentiores κατ' ἐπιθυμίαν.

(89) Τῶν γενομένων. Ita tres vetustissimi codices. Editi γενομένων.

(90) Ὑπὸ Εὐιππίου. Sic tres vetustissimi codices. Editi παρὰ Εὐιππίου. Ibidem Medicæus codex παρὰ τούτου. Coisl. uterque et Reg. secundus παρὰ τοῦ αὐτοῦ. Consentit Harlæanus cum editis. Mox editi ἀμφοτέρων. Quinque mss. ut in textu. Sic etiam habet Haganoensis editio et prima Basileensis.

(91) Ἐφύτευσεν. Hoc in loco et in aliis similibus, nempe in epistolis 226 et 251, non suo nomine loquitur Basilius, sed potius Eustathii quem deducto ex ipsius sententia argumento in angustias concludit. Depositus enim a quingentis episcopis, eorum sententiæ non cessit: sed eos negavit episcopos esse, utpote non participes Spiritus sancti, ut supra legimus in hac ipsa epistola. Sequeretur ex hac Eustathii ratiocinatione,

Α τες τότε, ὠδύροντο μὲν τὴν ἀπάτην, δι' ἧς ὑπήχθησαν συνθέσθαι τῷ τόμῳ τῷ παρὰ τοῦ συστήματος Εὐδοξίου συντεταγμένῳ· διότι ταύτην ἐπενόησαν τοῦ σφάλματος ἐκείνου ἀπολογίαν, τὸ ἀπελθόντας εἰς Ῥώμην, ἐκεῖθεν λαβεῖν τὴν τῶν Πατέρων πίστιν· ἵνα, ἣν ἐποίκησαν βλάβην ταῖς Ἐκκλησίαις τῆ πρὸς τὸ κακὸν συνθήκη, ταύτην ἐπανορθώσωται τῆ ἐπεισαγωγῆ τοῦ βελτίονος. Ἄλλ' οἱ τὰς μακροτάτας ἀποδημίας ὑπὲρ τῆς πίστεως ὑποστάντες, καὶ τὰ σοφὰ ταῦτα δημηγορήσαντες, νῦν λοιδοροῦνται ἡμᾶς, ὡς δολίως πορευομένους, καὶ ἐν σχήματι ἀγάπης τὰ τῶν ἐπιβουλεύοντων ποιοῦντας. Δηλοῖ δὲ καὶ τὰ νῦν περιφερόμενα κατεγνωκέναι αὐτοὺς τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως. Εἶδον γὰρ Κύζικον, καὶ μετ' ἄλλης πίστεως ἐπανῆλθον.

Β 6. Καὶ τί τὸ ἐν τοῖς ῥήμασιν εὐμετάθετον λέγω, πολλῶ μείζονας ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων τῆς ἐπὶ τὰ ἐναντία περιτροπῆς ἔχων τὰς ἀποδείξεις (87); Οἱ γὰρ πεντακοσίων ἐπισκόπων δόγματι κατ' αὐτῶν ἐξενεχθέντι μὴ εἴξαντες, μηδὲ καταδεξάμενοι τῆς οἰκονομίας τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποστῆναι, τοσούτων εἰς τὴν τῆς καθαιρέσεως αὐτῶν γνώμην συμφωνησάντων, διότι, φησὶν, οὐκ ἔσαν Πνεύματος ἁγίου μέτοχοι, οὐδὲ Θεοῦ (88) χάριτι τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομοῦντες, ἀλλ' ἀνθρωπίνῃ δυναστείᾳ καὶ ἐπιθυμίᾳ δόξης κενῆς τὰ προστασίας ἀρπάσαντες· οὗτοι νῦν τοὺς παρ' ἐκείνων χειροτονηθέντας ὡς ἐπισκόπους δέχονται. Οὓς ἐρώτησον ἀντ' ἐμοῦ, εἰ καὶ τῶν ἀνθρώπων πάντων καταφρανοῦσιν, ὡς οὐτ' ὀφθαλμοὺς ἔχοντων, οὐτ' ὠτα, οὔτε καρδίαν αἰσθητικὴν, ὅσον γοῦν δύνασθαι συνιδεῖν τῶν γενομένων (89) τὸ ἀνακόλουθον, ἐν τῇ ἐαυτῶν καρδίᾳ τίνα διάνοιαν ἔχουσι; Πῶς δύνανται δύο εἶναι ἐπίσκοποι, ὃ τε καθηρημένος ὑπὸ Εὐιππίου (90), καὶ ὃ παρ' αὐτοῦ χειροτονημένος; τῆς γὰρ αὐτῆς χειρὸς ἔργον ἀμφοτέρα. Ὅς, εἰ μὴ εἶχε τὴν δεδομένην τῷ Ἱερειᾷ χάριν, κατασκάπτειν καὶ ἀνοικοδομεῖν, ἐκρίζουν καὶ καταφυτεύειν, οὐτ' ἂν ἐξερρίζωσεν τοῦτον, οὐτ' ἂν ἐκεῖνον ἐφύτευσεν (91). Εἰ δὲ τὸ ἕτερον αὐτῷ δίδως, συγχω-

si strictius sumeretur, datam ab hæreticis ordinationem non modo non legitimam, sed etiam invalidam ac prorsus nullam esse, ac Spiritum sanctum ab eis conferri non posse. Sed si ea fuit Eustathii sententia, certe Basilio affingi non potest. Is enim testatur, can. 1, Izoinum et Saturninum ex Eneatitarum hæresi in episcopalem cathedram a se susceptos esse. Rejicit in eodem canone principium Cypriani et Firmiliani, qui nulli prorsus hæretico aut schismatico relinquebant baptizandi aut ordinandi potestatem, ut qui non possent amplius Spiritus sancti gratiam aîis præbere, a qua ipsi exciderant. In epistola autem 240, cum denuntiat Nicopolitanis ne quis communione Frontonis præoccupetur, neve accepta ab eo manus impositione, postea reddita pace vim faciat ut in clero recenseatur; cum hoc, inquam, denuntiat, declarat ille quidem se hac in re de canonum severitate nihil remissurum; sed tamen non obscure fatetur ejusmodi ordinationes validas esse, ac interdum in Ecclesia pacis causa ratas haberi.

ρήσεις αὐτῶ καὶ τὸ ἕτερον. Ἄλλ' εἰς σκοπὸς, ὡς εἶποι, τὸ ἑαυτῶν ζητεῖν πανταχοῦ, καὶ φίλον μὲν ἡγεῖσθαι τὸν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν συνεργούντα, πολέμιον δὲ κρίνειν, καὶ μηδεμιᾶς κατ' αὐτοῦ διαβολῆς φεῖσθαι, τὸν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν ἀνθιστάμενον.

7. Οἶαι γὰρ αὐτῶν καὶ αἱ νῦν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας οικονομίαι; Φρικταὶ μὲν διὰ τὴν τῶν ποιούντων (92) εὐκολίαν, ἔλεειναι δὲ διὰ τὴν τῶν πασχόντων ἀναισθησίαν. Εὐπιπίου τέκνα, καὶ Εὐπιπίου ἔκγονα διὰ πρεσβείας ἀξιόπιστου ἐκ τῆς ὑπερρορίας μετακλήθέντες εἰς τὴν Σεβασταίαν, ἐπιστεύθησαν τὸν λαόν. Παρέλαβον τὸ θυσιαστήριον, ζύμη ἐγένοντο τῆς ἐκεί Ἐκκλησίας. Παρ' ὧν ἡμεῖς μὲν ὡς ἄμορυσιασταὶ διωκόμεθα. Εὐστάθιος δὲ ὁ βασιτάσας (93) ἐν τῷ χάρτῃ ἀπὸ Ῥώμης μέχρι Τυάνων τὸ ὁμοούσιον, οὗτος νῦν αὐτοῖς ἀνακέραται· εἰ καὶ ὅτι παραδεχθῆναι εἰς τὴν πολυπόθητον αὐτῶν κοινωνίαν οὐκ ἠδυνήθη· ἢ φοβηθέντων τὸ πλῆθος τῶν κατ' αὐτοῦ συμφωνησάντων, ἢ αἰδουθέντων τὸ ἀξιόπιστον. Τίνες γὰρ ἦσαν οἱ συνειλεγμένοι, καὶ πῶς μὲν χειροτονηθεὶς ἕκαστος, ἀπὸ ποίου δὲ τοῦ ἐξ ἀρχῆς βίου ἐπὶ ταύτην παρελήθε (94) τὴν δυναστείαν νῦν, ἐγὼ μὲν μὴ ποτε οὕτω σχολάσαιμι, ὥστε τὰς ἐκείνων πράξεις ἐκδιηγῆσθαι (95). Ἐμαθον γὰρ προσεύχεσθαι. Ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων· αὐτὸς δὲ ἐρευνήσας μαθήσῃ· κἄν σε διαφύγῃ, τὸν κριτὴν πάντως οὐ λήσεται.

8. Ὁ μέντοι πέπουθα πάθος, οὐ παραιτήσομαι καὶ πρὸς τὴν σὴν ἐξεῖπειν ἀγάπην, ὅτι πέρυσιν, ἀσθι- νήσας πυρετῷ λαβροτάτῳ (96), καὶ ἐγγίσας μέχρι αὐτῶν τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, εἶτα ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀνακληθεὶς, δυσχερῶς εἶχον πρὸς τὴν ἐπάνοδον, λογιζόμενος εἰς οἷα πάλιν ἐρχομαι κακά· καὶ κατ' ἑμαυτὸν ἐσκόπουν, τί ποτε ἄρα ἐστὶ τὸ ἐν τῷ βάθει τῆς σοφίας ἀποκείμενον τοῦ Θεοῦ, δι' ὃ ἐμοὶ πάλιν τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς ἡμέραι συνεχωρήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ ἔγνων ταῦτα, ἐλογισάμην, ὅτι ἐβουλήθη ἡμᾶς ὁ Κύριος ἰδεῖν παυσάμενας τοῦ σάλου τὰς Ἐκκλησίας, ὃν ἔπαθον πρὸ τούτου ἐπὶ τῷ χωρισμῷ τῶν διὰ τὴν περιπεπλασμένην (97) αὐτοῖς σεμνότητα πάντα πιστευομένων. Ἡ καὶ τάχα τουῶσαι μου τὴν ψυχὴν καὶ νηπιτικωτέραν πρὸς γὰρ τὸ ἐφεξῆς καταστῆσαι ὁ Κύριος ἐβουλήθη, ὡς μὴ προσέχειν ἀνθρώποις, ἀλλὰ διὰ τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν καταρτίζεσθαι, αἱ οὔτε καιροῖς οὔτε περιστάσεις ἀνθρωπίνων πραγμάτων μεταβάλλονται, ἀλλ' αἱ αὐταὶ διαμένουσιν, ὡς προηγήθησαν ἀπὸ τοῦ ἀψευδοῦς καὶ μακαρίου στόματος, οὕτω διακονίῃσαι.

⁹⁵ Psal. XVI, 4.

(92) Τῶν ποιούντων. Ita sex mss. Editi τῶν τοιούτων.

(93) Ο βασιτάσας. Pro his vocibus quæ in sex codicibus mss. leguntur, habent editi Σεβαστείας. Quo quidem errato cum sensus pertubatus esset, librarii post ὁμοούσιον addiderunt κομίσας, quod delevimus.

(94) Παρέλαθε. Regius uterque et Coisl. secundus παρελθών. Ibidem νῦν addidimus ex sex mss.

A propositum unum est, suum ipsorum compendium ubique quærere, et amicum quidem ducere eum, qui ipsorum cupiditatibus obsecundat: inimicum vero judicare, nec ulli in eum calumniæ parcere, qui ipsorum cupiditatibus obsistit.

7. Quales enim sunt etiamnum ipsorum contra Ecclesiam œconomiae? Horrendæ quidem ob eorum, qui id faciunt, instabilitatem, miserandæ vero ob eorum, qui patiuntur, stupiditatem. Evippii filii et Evippii nepotes per legationem fide dignam ab extera regione accersiti sunt Sebastiam. His creditus est populus: potiti sunt altaribus, ejus quæ illic est Ecclesiæ fermentum facti sunt. Hi nos tanquam homoousiastas persequuntur; Eusthathius autem, qui in charta consubstantialiæ Roma Tyanos usque **385** attulit, nunc illis admistus est: quanquam admitti in optatissimam ipsorum communionem non potuit, sive quod metuerint multitudinem eorum qui adversus illum consenserant, sive quod eorum reveriti sint auctoritatem. Quales enim essent qui congregati sunt, et quomodo eorum quisque ordinatus, et a quali vita [ab initio ducta ad hunc dominatum pervenerit, precor equidem nunquam mihi tantum otii contingere, ut res illorum enarrem. Didici enim precari, *Ut os meum opera hominum non loquatur* ⁹⁵. Ipse autem hæc, si scrutatus fueris, edisces; et si te effugerint, profecto judicem non latebunt.

8. Quo tamen fuerim animo, non gravabor et tuæ exponere dilectioni: nimirum anno præterito cum ægrotassem febre gravissima, et ad ipsas mortis portas appropinquarem, ac deinde Dei benignitate essem sanitati restitutus, ægre ferebam reditum reputans mecum ad qualia redirem mala; atque apud me ipse considerabam quidnam tandem esset in profundo Dei sapientiæ reconditum, propter quod mihi rursus dies ad vivendum in carne concessi fuissent. Ubi autem hæc cognovi, voluisse Dominum arbitratus sum, ut viderem Ecclesias tempestate liberatas, quam antea pertulerant ex separatione eorum, quibus omnia ob fictam eorum gravitatem credebantur. Aut fortasse etiam roborare animum meum et saltem in posterum vigilantiores efficere voluit Dominus, ut ne hominibus attendat, sed per evangelica præcepta perficiatur: quæ neque cum temporibus, neque cum humanarum rerum circumstantiis immutantur, sed eadem permanent, ut a veraci ac beato ore prolata sunt, ita perseverantia.

(95) Ἐκδιηγῆσθαι. Ita Harl., Coisl. uterque, Reg. uterque. Editi ἐκδιηγῆσασθαι. Ibidem tres vetustissimi codices τὰς ἐκείνων πράξεις. Editi τὰ ἐκείνων.

(96) Λαβροτάτῳ. Ita tres vetustissimi codices. Editi βαρυντάτῳ. Ibidem editi ἐγγίσας σχεδόν. Melius Harl., Méd., quos secuti sumus.

(97) Περιπεπλασμένην. Sic mss. quinque. Editi κεπλασμένην.

9. Homines vero nubibus similes sunt, quæ pro A ventorum mutatione alias in aliam aeris partem feruntur. Et maxime isti, de quibus nobis sermo est, omnium, quorum periculum fecerimus, visi sunt inconstantissimi. An etiam in reliquis vitæ rebus, dixerint qui una cum ipsis vixerunt; sed quam in ipsis circa fidem inconstantiam ac levitatem perspexi, non memini me in aliis hactenus aut per meipsum vidisse aut ex aliis audivisse. Arium initio sequebantur. Ad Hermogenem postea sese transtulerunt, ex diametro inimicum perversæ Arii opinionis, ut demonstrat illa ipsa fides quæ Nicææ ab illo viro prædicata est ab initio. Obdormivit Hermogenes, et rursus ad Eusebium transierunt, coronæ Arianæ coriphæum, ut afferunt qui experti sunt. Hinc cum excidissent ob quasvis tandem causas, iterum reversi sunt in patriam, et iterum Arianam occultabant sententiam. Promoti ad episcopatum, ut media, incidam, quot fidei formulas ediderunt? Aliam Ancyrae, aliam Seleuciæ, aliam Constantinopoli, eamque celeberrimam, **382** Lampsaci aliam, posthac Nice in Thracia aliam, nunc rursus aliam Cyzici, cujus quidem reliqua ignoro, sed hoc tantum audio, eos consubstantiali prætermisso, simile secundum essentiam nunc inferre, atque una cum Eunomio blasphemias in Spiritum sanctum conscribere. Istæ autem fidei formulæ, quas recensui, etsi non omnes inter se pugnant, at certe pariter animi ostendunt inconstantiam, propterea quod nunquam iisdem in verbis permanent. Hæc vera sunt, innumeris aliis silentio præteritis. Quoniam autem nunc etiam ad vos transierunt, rescribas velim per eundem virum (dico autem compresbyterum nostrum Strategium), utrum erga nos esse pergas, an sis ex congressu alienatus. Nam nec eos verisimile est tacuisse, nec te ipsum, qui talia nobis scripsisti, non etiam erga illos discendi libertate usum fuisse. Quod si manes in nostra communione, optimum hoc et omnibus votis exoptandum. Sin autem te ad se pertraxere, triste id quidem: quidni enim fratris talis disjunctio? Sed tamen si nihil aliud, saltem in ejusmodi dispendiis ferendis abunde ab illis ipsis exercitati sumus.

(98) Ἑρμογένην. Harl. Ἑρμογένη.

(99) Ἐχθρόν. Non male abest ea vox a codice Medicæo. Baronius ad annum Christi 323, ex his verbis, *ut demonstrat ipsa fides quæ Nicææ ab illo viro prædicata est ab initio*, concludit memoria lapsum esse Basilium: siquidem non Hermogenes, sed Leontius Cæsariensis episcopus interfuit concilio Nicæno. Hæc autem verba sic accipi possent, ut Hermogenes Nicænam fidem prædicasse ab initio diceretur, id est, olim, jam dudum, non multo post synodum ipsam, ut in can. 1: Ἐδοξε τοῖς ἐξ ἀρχῆς, *visum est antiquis*. Sed cogunt me assentiri Baronio quæ de eodem Hermogene leguntur in epist. 81, p. 174. Ibi enim

9, Ἄνθρωποι δὲ ταῖς νεφέλαις εἰκόασι, πρὸς τὰς τῶν πνευμάτων μεταβολὰς ἄλλοτε κατ' ἄλλο μέρος τοῦ ἀέρος ἐμφερομέναις. Καὶ μάλιστα δὴ οὗτοι, περὶ ὧν ὁ λόγος, πολυτροπώτατοι τῶν εἰς ἡμετέραν πείραν ἠκόντων ἐφάνησαν. Εἰ μὲν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τοῦ βίου πράγματα, εἶποιεν ἂν οἱ συμβεβιωχότες· ὁ δ' οὖν ἐμοὶ ἐφάνη, τὸ περὶ τὴν πίστιν αὐτῶν εὐμετάθετον, οὐκ οἶδα μέχρι τοῦ νῦν ἐν ἄλλοις, οὔτε αὐτὸς ἱστορήσας, οὔτε ἀκούσας ἐτέρων. Ἀρείω κατηκολούθουν τὸ ἐξ ἀρχῆς· μετέθεντο πρὸς Ἑρμογένην (98), τὸν κατὰ διάμετρον ἐχθρόν (99) ὄντα τῆς Ἀρείου κακοδοξίας, ὡς δηλοῖ αὐτὴ ἡ πίστις ἢ κατὰ Νίκαιαν παρ' ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς ἐκφωνηθεῖσα ἐξ ἀρχῆς. Ἐκοιμήθη Ἑρμογένης, καὶ πάλιν μετέστησαν πρὸς Εὐσέβιον, ἄνδρα κορυφαῖον τοῦ κατὰ B Ἀρείου κύκλου, ὡς οἱ πειραθέντες φασίν. Ἐκεῖθεν ἐκπεσοντες δι' ἃς δὴποτε αἰτίας, πάλιν ἀνέδραμον εἰς τὴν πατρίδα, καὶ πάλιν τὸ Ἀρειανὸν ὑπεκρυπτον φρόνημα. Παρελθόντες εἰς τὴν ἐπισκοπὴν, ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παραλίπω, ὅσας ἐξέθεντο πίστεις; Ἐπ' Ἀγκύρας ἄλλην, ἐτέραν ἐν Σελευκείᾳ, ἐτέραν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν πολυθρόνλητον, ἐν Λαμφάκῳ ἐτέραν, (1) μετὰ ταῦτα τὴν ἐν Νίκῃ τῆς Θράκης, νῦν πάλιν τὴν ἐν Κυζίκῳ (2)· ἧς τὰ μὲν ἄλλα οὐκ ἐπίσταμαι, τοσοῦτον δὲ ἀκούω τὸ ὁμοούσιον κατασιγάσαντες, τὸ κατ' οὐσίαν ὁμοιον νῦν ἐπιφέρουσι (3), καὶ τὰς εἰς Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημίας μετ' Εὐνομίου συγγράφουσι. Τούτων δὲ τῶν πίστεων ἃς ἀπρηριθμησάμεν, εἰ καὶ μὴ πᾶσαι πρὸς ἀλλήλας ἔχουσιν ἐναντίως, ἀλλ' οὖν τὸ εὐμετάβολον τοῦ τρόπου ὁμοίως C συνιστῶσι, διὰ τὸ μηδέποτε αὐτοὺς ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐστάναι ῥημάτων. Ταῦτά ἐστιν ἀληθῆ, μυρίων ἐτέρων ἀποσιωπηθέντων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πρὸς ὑμᾶς διέβησαν νῦν (4), ἀξιούμεν ἀντιγράψαι διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς (λέγω δὲ τοῦ συμπρεσβυτέρου ἡμῶν Στρατηγίου), εἴτε ὁ αὐτὸς διέμεινας πρὸς ἡμᾶς, εἴτε καὶ ἠλλοιώθη ἀπὸ τῆς συντυχίας. Οὔτε γὰρ ἐκείνους εἰκὸς ἦν σιωπῆσαι, οὔτε αὐτὸν σὲ, τὸν ἡμῖν τοιαῦτα γράψαντα, μὴ οὐχὶ καὶ πρὸς ἐκείνους τῆ παρόρησιᾳ χρῆσασθαι. Εἰ μὲν οὖν μένοισ (5) ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς κοινωνίᾳ, τοῦτο ἄριστον, καὶ εὐχῆς τῆς ἀνωτάτω ἄξιον· εἰ δὲ σε πρὸς ἑαυτοὺς μετέθηκαν, λυπηρὸν μὲν· πῶς γὰρ οὐκ ἀδελφοῦ τοιοῦτου χωρισμός; Πλὴν εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο, τὸ γοῦν φέρειν τὰς τοιαύτας ζηD μίας παρ' αὐτῶν ἐκείνων ἱκανῶς ἐγυμνάσθημεν.

conceptis verbis dicitur: *Magnam illam et insuperabilem fidem scripsisse in magna synodo.*

(1) Vide Addenda.

(2) Ἐν Κυζίκῳ. Unus codex a Combefisio citatus ἀπὸ Κυζίκου.

(3) Ἐπιφέρουσι. Ita Harl. et Coisl. primus. Legitur προφέρουσι in Reg. secundo et Coisl. secundo. Editi ἐπιφέρουσιν.

(4) Διέβησαν νῦν. Hic virgulam apposuimus, ut in quatuor mss. invenimus, nempe Harl., Coisl. utroque et Regio secundo.

(5) Μένοισ. Coisl. uterque et Reg. secundus μένοισ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΕ΄.

EPISTOLA CCXLV*.

Per Strategium respondet Theophilo Basilius ac declarat se nunquam ab eo amando discessisse, quamvis multæ doloris causæ acciderint; cæterum se cum hominibus fidem tam sæpe mutantibus communicare non posse.

Θεοφίλω ἐπισκόπῳ.

Πάλαι δεξάμενος τὰ παρὰ τῆς σῆς ἀγάπης (6) γράμματα, ἀνέμενον διὰ γνησίου προσώπου ἀντεπιστεῖλαι, ἵνα καὶ ὅσα τὴν ἐπιστολὴν διαφύγη ὁ διακονος τῶν γραμμάτων ἀναπληρώσῃ. Ἐπεὶ οὖν παρεγένετο ἡμῖν ὁ ποθεινότατος καὶ εὐλαβέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν Στρατήγιος, αὐτῷ ἐνόμισα δίκαιον εἶναι χρήσασθαι διακόνῳ, τῷ καὶ εἰδότε τὴν ἡμετέραν γνώμην, καὶ δυναμένῳ γνησίως τε ἅμα καὶ εὐλαβῶς διακονῆσαι (7) τὰ παρ' ἡμῶν. Γίνωσκε τοίνυν, ποθεινότατε ἡμῖν καὶ τιμιώτατε (8), πολλοῦ ἀξίαν τίθεσθαι ἡμᾶς τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην, ἧς, ἕνεκα μὲν τῆς κατὰ ψυχὴν διαθέσεως, οὐδεμίαν ὥραν (9) ἀπολειφθεῖσιν ἑαυτοῖς συνεγνώκαμεν, εἰ καὶ ὅτι πολλαὶ καὶ μεγάλαι λυπῆς εὐλόγου (10) γεγονάσιν ἀφορμαί. Ἄλλ' οὖν ἐκρίναμεν τοῦτο, ὡς περ ἐν Β τρυτάνῃ, τὰ χρηστότερα τοῖς ἀκθεστέροις ἀντιτιθέντες (11), τῇ τῶν ἀμεινόνων ῥοπῇ προσθέσθαι τὴν γνώμην (12). Ἐπειδὴ δὲ τὰ πράγματα ἠλλοιωθῆ παρ' ὧν ἡκίστα ἐχρῆν τοῦτο γενέσθαι, συγγίνωσκε καὶ ἡμῖν οὐχὶ τὴν γνώμην ἠλλοιωθεῖσιν, ἀλλὰ τὴν τάξιν (13) μεταθεμένους. Μᾶλλον δὲ ἡμεῖς μὲν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μενοῦμεν τάξεως, ἕτεροι δὲ εἰσιν οἱ συνεχῶς μετατιθέμενοι, νῦν δὲ καὶ φανερώς πρὸς τοὺς ἐναντίους αὐτομολοῦντες ὧν ὅσου ἀξίαν ἐτιθέμεθα τὴν κοινωνίαν, ἕως ἧσαν (14) ἐπὶ τῆς ὑγαινούσης μερίδος, οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς. Νῦν δὲ, εἰ μήτε ἐκείνοις συνεπέμεθα, καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ φρονούντας αὐτοῖς ἐκκλίνομεν, συγγνώμης ἂν δικαίως (15) τύχοιμεν, μηδὲν προτιμότερον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς οἰκείας ἑαυτῶν ἀσφαλείας τιθέμενοι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΜΣ΄.

EPISTOLA CCXLVI**.

Basilius Nicopolitanis cleri animos erigere conatur spe divini auxilii, hortaturque ut quod hactenus docuere, opere perficiant.

Νικοπολίταις.

Nicopolitanis.

Ὅταν ἴδω καὶ τὸ κακόν (16) εὐδοκούμενον, καὶ τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν κεχηρυχίαν καὶ ἀπαγορεύουσαν (17) πρὸς τὸ συνεχές τῶν ἐπηρεϊῶν, ἀθυμίας πληροῦμαι. Ὅταν δὲ πάλιν τὴν μεγάλην χεῖρα τοῦ Θεοῦ ἐννοήσω, καὶ ὅτι οἶδεν ἀνορθοῦν τοὺς κατερραγμένους, καὶ ἀγαπᾶν δικαίους, συντρίβειν δὲ ὑπερηφάνους, καὶ καθαιρεῖν ἀπὸ θρόνων δυνάστας

Cum video et malum ad optatos exitus perducī, et vestram pietatem defatigari, animumque despondere ob continuas calamitates; mœstitia repleor. Sed rursus cum magnam Dei manum considero, eumque nosse et confractos erigere, et justos diligere, superbos vero contere, et potentes de suis sedibus dejicere; rursus immu-

(6) Τῆς σῆς ἀγάπης. Nonnulli mss. ἀγάπης σου. Sed Coisl. primus et Med. consentiunt cum editis, excepto quod editi haberent ἀγάπης σῆς.

(7) Διακονῆσαι. Sic Med. et Coisl. primus. Editi διακομίσαι. Non exstat hæc epistola in cod. Harl.

(8) Τιμιώτατε Addunt editi ἀδελφὲ Θεοφίλε. Sed hæc desunt in septem mss.

(9) Ὅραν. Sic Med. et Coisl. primus. Editi ἡμέραν.

(10) Εὐλόγου. Hanc vocem addidimus ex septem mss.

(11) Ἀντιτιθέντες. Ita Coisl. primus cum duobus aliis. Editi ἀντιθέτες.

(12) Τὴν γνώμην. Codex Medicæus τῇ γνώμῃ. Idem paulo post habet τοῦτο γίνεσθαι.

(13) Τὴν τάξιν. Id est, non jam sumus in partibus et communione Eustathii. Communio S. Me-

letii vocatur σύνταξις in epist. 214. Gregorius de monachorum cœtu, qui ab ipsius patris communione discesserat, ait, μεθορομύζεται καὶ μετατάσσεται, orat. 3, p. 51. Basilius hom. 1 *De jejuniis* p. 8, eadem voce utitur, de eo loquens, qui relictis carnis partibus ad spiritum transit, ὁ πρὸς τὸ πνεῦμα μετατασσόμενος.

(14) ἕως ἧσαν. Coisl. primus ἕως ἂν ἧσαν.

(15) Δικαίως. Med. et Coisl. primus δικαίας.

(16) Καὶ τὸ κακόν. Conjunctio addita ex Medicæo. Coisl., utroque et Regio primo. Deest hæc epistola in codice Harlæano.

(17) Ἀπαγορεύουσαν. Ita Coisl. uterque et Reg. uterque. Editi ἀπαγορεύσασαν.

* Alias CCCIX. Scripta anno 376.

** Alias LXVI. Scripta anno 376.

tatus spe concepta allevor : ac confido vestris A
precibus futurum, ut celerem nobis Dominus pa-
cem ostendat. Tantum ne defatigemini precando :
sed quæ verbis docetis, eorum nunc opere clara
omnibus studete exempla proponere.

EPISTOLA CCXLVII*.

*Nicopolitanos inter ærumnas spe divini auxilii consolatur, seque ait de illorum rebus cum potentio-
ribus viris et coram et per litteras egisse.*

Nicopolitanis.

Cum sanctitatis vestræ litteras legi, quantum
ingemui et lamentatus sum, quod meis ipsius au- B
ribus hæc etiam mala accepissem, verbera et con-
tumelias in vos ipsos, depopulationem ædium, ci-
vitatibus vastitatem, patriæ totius eversionem, vexa-
tionem Ecclesiæ, sacerdotum expulsionem, in-
cursionem luporum, et gregis dispersionem. Sed
postquam cessavi ingemere ac lacrymari, ad Do-
minum, qui in cælis est, respiciens, novi, et
persuasum habeo, quod et vobis notum esse volo,
celerem adfuturam opem, nec perpetuam dere-
lictionem futuram. Quod enim passi sumus, ob
peccata nostra passi sumus; sed opem suam, ob
suum in Ecclesias amorem ac misericordiam, be-
nignus ostendet. Minime tamen omisimus et co-
ram supplicare potentioribus viris. et ad eos qui
nos in aula diligunt, scribere, ut rabidi hominis C
ira comprimatur. Ac fore arbitror ut a multis con-
demnetur, nisi forte tempus perturbationis plenum
his, qui rem publicam gerunt, nihil ad ista otii
reliquerit.

384 EPISTOLA CCXLVIII*.

*Minus molestum Basilio abesse Amphiloichium, eo quod absit a persecutione usque ad sanguinis effu-
sionem sæviente. Quidam enim Asclepius ex plagis mortuus. Spem habet Basilius in Amphiloichii
precibus; monet ut mittat qui librum De Spiritu sancto ferat.*

Amphilochio, Iconii episcopo.

Ad desiderium nostrum dum respicimus, an-
gimur quod tantopere a tua pietate simus dissiti :
dum vero ad tuæ vitæ tranquillitatem, gratias ago
Domino, qui tuam pietatem exemit ab hoc incen-
dio, quod majorem in modum provinciam nostram
devastavit. Dedit enim nobis secundum nostra
opera justus iudex angelum Satanæ, qui nos D

* Alias CXC. Scripta anno 376.

** Alias CCCC. Scripta anno 376.

(18) Ἡμῶν. Ita Coisl. uterque et Reg. secundus.
Editi ὑμῶν.

(19) Ἀποκάμητε. Sic Med., Coisl. uterque et Re-
gius primus. Editi ἀποκάμοιτε.

(20) Προθεῖναι. Coisl. primus et Vat. προσθεῖναι.

(21) Νικοπολίταις. Codex Claromontanus addit
πρεσβυτέρους. Qui quidem titulus confirmari potest
ex codicibus Med., Coisl. primo et Regio primo,
in quibus hæc epistola proxime antecedit epistolam
246 ad presbyteros cum hoc titulo scriptam, τοῖς
αὐτοῖς. Unde utramque presbyteris scriptam esse col-
ligendum esset. Sed melius codex Vaticanus, in quo

πάλιν μεταβιβάτων κουφότερος γίνομαι ταῖς ἐλπίσι καὶ
οἶδα, ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν ταχεῖαν δείξει
ἡμῖν (18) ὁ Κύριος τὴν γαλήνην. Μόνον μὴ ἀποκάμητε
(19) προσευχόμενοι· ἀλλ' ὡν λόγοις ἐστὲ διδάσκαλοι,
τούτων ἐπὶ τοῦ παρόντος καιροῦ ἔργω πᾶσιν ἐναργῆ
σπουδάσατε προθεῖναι (20) τὰ ὑποδείγματα.

EPISTOLA ΣΜΖ'.

Νικοπολίταις (21).

Ὅτε ἐνέτυχον τοῖς γράμμασι τῆς ὀσιότητος ὑμῶν,
ὅσον ἐστὲναξά καὶ ᾠδυράμην, ὅτι καὶ ταῦτα τὰ κακὰ
ταῖς ἐμαυτοῦ ἀκοαῖς ὑπεδέξαμην, πληγὰς μὲν καὶ
ὑβρεις εἰς ὑμᾶς αὐτοὺς, πόρθησιν δὲ οἰκῶν, καὶ ἐρή-
μωσιν πόλεως, καὶ πατρίδος ὅλης ἀνατροπὴν, διωγμὸν
Ἐκκλησίας καὶ φυγὴν ἱερέων, ἐπανάστασιν λύκων,
καὶ ποιμνίων διασποράν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπαυσάμην
τοῦ στεναγμοῦ καὶ τῶν δακρῶν, πρὸς τὸν ἐν οὐρα-
νοῖς Δεσπότην ἀποβλέψας, οἶδα καὶ πέπεισμαι, ὅ καὶ
ὑμᾶς γινώσκω βούλομαι, ὅτι ταχεῖα ἐστὶ ἡ ἀντί-
ληψις, καὶ οὐκ εἰς τέλος ἐστὶ ἡ ἐγκατάλειψις. Ὁ μὲν
γὰρ πεπόνθαμεν, διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν πεπόνθαμεν·
τὴν δὲ αὐτοῦ βοήθειαν διὰ τὴν περὶ τὰς Ἐκκλησίας
ἐαυτοῦ ἀγάπην καὶ εὐσπλαγχίαν ὁ φιλόανθρωπος ἐπιδεί-
ξεται. Οὐ μὲντοι παρελίπομεν καὶ παρόντες (22) τοὺς
ἐν δυνάμει καθικετεύοντες, καὶ ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου
τοῖς ἀγαπῶσιν ἡμᾶς ἐπιστέλλοντες ἐπισχεθῆναι τῆς
ὀργῆς τὸν λυσσῶντα. Καὶ οἶμαι παρὰ πολλῶν ἤξειν
αὐτῷ κατάγνωσιν, ἐὰν μὴ ἄρα ὁ καιρὸς θορύβου (23)
πεπληρωμένος μηδεμίαν δῶ σχολὴν περὶ ταῦτα τοῖς
ἐπὶ τῶν πραγμάτων.

EPISTOLA ΣΜΗ'.

Ἀμφιλοχίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

Ὅταν μὲν πρὸς τὴν ἡμετέραν αὐτῶν ἐπιθυμίαν
ἀπίθωμεν, ἀχθόμεθα τοσοῦτον διωχισμένοι τῆς εὐλα-
θείας σου· ὅταν δὲ πρὸς τὸ εἰρηνικὸν τῆς σπαντοῦ
διαγωγῆς, εὐχαριστοῦμεν τῷ Κυρίῳ, τῷ ἐξελο-
μένῳ (24) τὴν εὐλάβειάν σου ἀπὸ τοῦ ἐμπρησμοῦ
τούτου, ὃς πλέον ἐπενεύματο τὴν καθ' ἡμᾶς παροι-
κίαν. Ἐδῶκε γὰρ ἡμῖν κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν ὁ δε-

hæc epistola ducentesimam trigesimam ad ma-
gistratus Nicopolitanos scriptam proxime sequi-
tur cum hoc titulo, τοῖς αὐτοῖς, iisdem. Ad eosdem
libentius retulerim hanc epistolam, vel ad cives.
Videtur enim iisdem de rebus agere ac præcedens
quæ clericis scripta est. Præterea his verbis, ver-
bera et contumelias in vos ipsos, sacerdotum ex-
pulsionem, non obscure Basilius eos, quos allo-
quitur, a sacerdotibus distinguit.

(22) Καὶ παρόντες. Hæc desunt in codice Medi-
cæo.

(23) Θορύβου. Coisl. primus θορύβων.

(24) Τῷ ἐξελομένῳ. Coisl. primus ἐξελουμένῳ Med.
ἐξελαμένῳ.

καιόκριτης ἀγγελῶν Σατάν, ἰκανῶς ἡμᾶς κατακον-
δυλίζοντα, καὶ σφοδρῶς μὲν ἐχθροῦντα τὴν αἵρεσιν·
μέχρι τοσούτου δὲ τὸν πρὸς ἡμᾶς ἐξαγαγόντα πόλεμον,
ὥστε μὴδὲ αἵματος φείσασθαι τῶν εἰς Θεὸν πεπιστευ-
κότων. Πάντως γὰρ οὐκ ἔλαθέ σου τὴν ἀγάπην, ὅτι
Ἄσκληπίος τις, διὰ τὸ μὴ εἶσθαι τὴν πρὸς τὸν Δωὴκ
κοινωνίαν, τυπτόμενος παρ' αὐτῶν ταῖς πληγαῖς ἐναπέ-
θανε, μᾶλλον δὲ διὰ τῶν πληγῶν εἰς τῆς ζωῆς μετετέθη.
Ἀκολουθα δὲ ἐκεῖνῳ πάντα οἴου γίνεσθαι τὰ λοιπὰ·
διωγμούς πρεσβυτέρων καὶ διδασκάλων, τὰ ἄλλα ὅσα
ἂν ποιήσῃαν ἄνθρωποι τῇ ἐκ τῆς ἀρχῆς δυναστεία
πρὸς τὸ ἑαυτῶν βούλημα κεχρημένοι. Ἀλλὰ τούτων
μὲν τὴν λύσιν ἡμῖν ὁ Κύριος ταῖς σαις εὐχαῖς δώσει,
καὶ τὴν ὑπομονὴν· ὥστε βαστάσαι ἡμᾶς τὸ βάρος τῶν
πειρασμῶν ἀξίως τῆς ἐπ' αὐτὸν ἐλπίδος· αὐτὸς δὲ κατ-
αξίου καὶ ἐπιστέλλειν ἡμῖν συνεχῶς περὶ τῶν κατὰ
σεαυτὸν. Κἂν εὖρης τινὰ τὸν πιστῶς σοι δυνάμενον
διακομίσαι τὸ πονηθὲν ἡμῖν βιβλίον, καταξίωσον με-
ταστείλασθαι, ἵνα, τῇ σῇ ἐπικρίσει θαρρῆσαντες, καὶ
εἰς ἄλλων χεῖρας αὐτὸ διαπεμφώμεθα. Ἐρῶμενος,
εὐθύμως τῷ Κυρίῳ, ὑπερευχόμενος (25), χαρισθεῖς μοι
καὶ τῇ τοῦ Κυρίου Ἐκκλησίᾳ χάριτι τοῦ Ἁγίου (26).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΘ'.

*Commendat aliquem in hac epistola Basilius, quem beatum existimat quod hisce tumultibus liberetur
et convictum cum hominibus Deum timentibus elegerit.*

Ἄνεπίγραφος, ἐπ' ἀνδρὶ εὐλαβεῖ.

Συγχαίρω τῷ ἀδελφῷ τῷδε, καὶ τῶν ἐνταῦθα θορύ-
βων ἀπαλλασσομένῳ, καὶ τὴν σῆν εὐλάβειαν καταλαμ-
βάνοντι. Ἀγαθὸν γὰρ αὐτῷ ἐφόδιον πρὸς τὸν ἐφεξῆς
αἰῶνα, τὴν μετὰ τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον ἀγαθὴν
διαγωγὴν, ἐξελέξατο. Ὅν καὶ παρατιθέμεθά σου τῇ τιμιό-
τητι, καὶ παρακαλῶ δι' αὐτοῦ εὐχεσθαι ὑπὲρ τῆς ἐλε-
εινῆς ἡμῶν ζωῆς, ἵνα, ῥυσθέντες τῶν πειρασμῶν τού-
των, ἀρξώμεθα (27) δουλεύειν τῷ Κυρίῳ κατὰ τὸ Εὐαγ-
γέλιον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝ'.

*Gratias agit Patrophilo Basilius, quod ad se per Strategium scripserit, et a se diligendo non discedat
Rationem reddit cur cum Eustathio communicare non possit.*

Πατροφίλω, ἐπισκόπῳ τῆς ἐν Αἰγυπτῶν Ἐκκλησίας

Ὅψε μὲν ἐδεξάμην τὰς ἐπὶ τοῖς προτέροις γράμ-
μασιν ἀποκρίσεις· ἐδεξάμην δ' οὖν ὁμῶς διὰ τοῦ
ποθεινοτάτου Στρατηγίου, καὶ εὐχαρίστησα τῷ Κυρίῳ.
ὅτι διαμένεις ὁ αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπῃ. Ἄ δὲ
νῦν κατηξίωσας περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐπιστεῖλαι.
ἀπόδειξιν ἔχει τῆς ἀγαθῆς σου προαιρέσεως· ὅτι
φρονεῖς τὰ δέοντα, καὶ συμβουλεύεις ἡμῖν τὰ λυσι-
τελεῖ. Πλὴν ἄλλ' ἐπειδὴ πάλιν ὁρῶ μακρότερόν
μοι (28) τὸν λόγον γινόμενον, εἰ μέλλοιμι πρὸς
ἕκαστον τῶν ἐπεσταλμένων παρὰ τῆς σῆς συνέσεως

(25) Ἐπερευχόμενος. Codex Claromontanus ad-
dit ἡμῶν, quod non legitur in Medicæo et Coisl.
primo, nec necessarium est. Alios in hanc episto-
lam codices non habuimus præter tres illos quos
citavimus.

(26) Χάριτι τοῦ Ἁγίου. Hæc desunt in codice Me-
dicæo.

(27) Ἀρξώμεθα. Ita Coisl. uterque, Med et Reg.

satis superque vexat, hæresimque acriter defen-
dit, et bellum in nos eo perduxit, ut ne sanguini
quidem parcat credentium in Deum. Nam profe-
cto dilectionem tuam non latet, Asclepium quem-
dam, eo quod communionem cum Doec inire nol-
let, ab illis verberatum, ex plagis mortuum esse,
vel potius per plagas ad vitam esse translatum.
Consentanea autem huic facinori reliqua omnia
esse existima, persecutiones presbyterorum ac
magistrorum, et quæcumque alia fecerint homi-
nes imperii auctoritate ad suum ipsorum arbi-
trium abulentis. Sed horum solutionem nobis
Dominus precibus tuis dabit et patientiam, ut
tentationum pondus feramus, ita ut spe in ipso
reposita dignum est. Ipse vero digneris ad nos
frequenter scribere de rebus tuis. Ac si reperias
qui fideliter possit ad te perferre elaboratum a
me librum, accersere ne graveris, ut tua appro-
batione confisi, in aliorum etiam manus illum
transmittamus. Valens, lætus in Domino, et pre-
cans, mihi et Domini Ecclesiæ concedaris, per
Sancti gratiam.

EPISTOLA CCXLIX*.

Sine inscriptione, viri pii causa.

Gratulor huic fratri, quod et hisce nostris tu-
multibus liberetur, et pietatem tuam adeat. Nam
bonum sibi viaticum ad futuram vitam, bonum
cum hominibus Dominum timentibus convictum,
elegit. Quem et tuæ dignitati commendo, et ad-
hortor per eum, ut preceris pro mea miserabili
vita, ut liberatus ab his tentationibus, incipiam
servire Domino secundum Evangelium.

385 EPISTOLA CCL**.

Patrophilo, Ægeensis Ecclesiæ episcopo.

Sero quidem accepi tua prioribus litteris re-
sponsa; sed tamen accepi per optatissimum Stra-
tegium, et gratias egi Domino, quod idem in di-
lectione erga nos permanes. Quæ autem nunc
dignatus es de eodem argumento scribere, de-
monstrationem habent bonæ tuæ voluntatis; cum
sentias ea quæ decent et suadeas nobis utilia. Sed
tamen quia rursus video longiorem mihi sermo-
nem futurum, si velim unicuique eorum, quæ
scripta sunt a tua prudentia, respondere: tan-

secundus. Editi ἀξιώμεθα, ut dignus sum qui Do-
mino serviam. Deest hæc epistola in codice Har-
læano.

(28) Μακρότερόν μοι. Tres codices non antiquis-
simi μακρόν μοι.

* Alias CCXXXVIII. Scripta anno 376.

** Alias LXXXV. Scripta anno 376.

tum dicam, si pacis bonum solo pacis nomine A circumscriptur, ridiculum esse hunc et illum eligentes, iis solis pacem impertire, alios vero innumerabiles ab illius boni communicatione excludere. Sed si cum perniciosis hominibus consensus, iis, a quibus suscipitur, sub pacis specie damnum infert hostile; considera quinam sint illi, quibus se ipsos admiscuerunt qui nos iniquo odio oderunt; quinam, inquam, sint, nisi homines ab eorum partibus stantes, qui nobiscum non communicant: neque enim nunc mihi opus est nominatim illorum meminisse. Hi et accersiti sunt ab ipsis Sebastiam et acceperunt Ecclesiam, et sacrificaverunt in altari, et proprium panem omni distribuerunt populo, episcopi appellati apud illius loci clerum, et per omnem regionem velut sancti ab illis et communicatores deducti. Quorum si oportet amplecti partem, ridiculum est ab unguibus ordiri, et non magis cum ipsis illorum capitibus rem habere. Quod si igitur neminem oportet omnino hæreticum judicare, neque aversari, cujus rei gratia, dic, quæso, te ipse separas, et fugis nonnullorum communionem? Si vero quidam fugiendi sunt, secundum accuratæ regulæ rationem, dicant nobis hi, quorum agendi ratio in omnibus accurata est, ex qua sint parte quos ad seipsos ex Galatia accersiverunt? Ista si tibi mærore digna videantur, eorum auctoribus imputa separationem; sin autem indifferentia iudicas, ignosce nobis committere nolentibus, ut fermenti eorum, qui aliter docent, participes simus. Quare, si videbitur, speciosis illis prætermisissis sermonibus, cum omni libertate eos qui non recte ambulant in Evangelii veritate, redargue.

(29) Εἰρηνεύειν. Vat., Reg., secundus et Coisl. secundus εὐρηναίου [sic]. Paulo post edit. Paris. τὸ καλὸν ἐκείνο. Deest ultima vox in quinque nostris codicibus et in vetustis editionibus.

(30) Σκόπει. Ita tres vetustissimi codices. Editi σκόπησον.

(31) Προσδιαλέγεσθαι. Id est, si eorum, quos advocavit Eustathius, amplectenda communio; ridiculum est eorum ducibus Euzoio et Eudoxio et aliis impudentioribus Arianis eundem honorem non habere.

(32) Προσηγάγοντο. Medicæus codex ἐπηγάγοντο.

(33) Σύγγνωθι. Coisl. secundus et Reg. secundus συγγνώση. Iidem codices paulo post habent ἑτεροδιδασκόντων.

(34) Τῆς ζύμης γενέσθαι. Supra legebatur in epist. 242 γενέσθαι in quodam codice ms. Sed hic nulla codicum varietas. Simillima Basilio suo disserit Gregorius in orat. xii, pag. 203, ubi declarat non omnem pacem esse amplectendam, sed ut optimam quamdam dissensionem, ita perniciosissimam quamdam esse concordiam. Deinde hanc regulam apponit, quæ cum Basilio agendi ratione mirifice congruit: Ἄλλ' οὐ μὲν ἂν ἡ πρόδηλα τὰ

ἀποκρίνεσθαι, τοσοῦτον λέγω· ὅτι, τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν εἰ μὲν ἐν τῷ ὀνόματι τῆς εἰρήνης περιγράφεται μόνῳ, καταγέλαστον ἐστὶ, τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα ἐκλεγομένους, τούτοις μόνον μεταδιδόναι τοῦ εἰρηνεύειν (29), ἑτέρους δὲ μυρίους ἀποκλείειν τῆς πρὸς τὸ καλὸν κοινωνίας· εἰ δὲ ἡ πρὸς τοὺς βλαβεροὺς συμφωνία ἐν εἰρήνης προσχήματι τὰ τῶν πολεμίων τοὺς προσδεχομένους ἐργάζεται, σκόπει (30) τινὲς εἰσὶν, οἷς ἀνέμιξαν ἑαυτοὺς, οἱ τὸ ἀδίκον μῖσος ἐμίσησαν ἡμᾶς, ἀλλ' οἱ τῆς μερίδος τῶν ἀκοινωνήτων ἡμῖν· οὐδὲ γὰρ δέομαι νῦν ὀνομαστί μεμνηθῆναι. Οὗτοι καὶ ἐκλήθησαν παρ' αὐτῶν εἰς τὴν Σεβάστειαν, καὶ παρέλαβον τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἐλειτούργησαν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ τοῦ ἰδίου ἄρτου παντὶ μετέδωκαν τῷ λαῷ, ἐπίσκοποι κηρυσσόμενοι παρὰ τῷ ἐκεί κλήρῳ, καὶ διὰ πάσης τῆς χώρας, ὡς ἅγιοι παρ' αὐτῶν καὶ κοινωνικοὶ παραπεμπόμενοι. Ὡς εἰ χρὴ εἰεσθῆναι τὴν μερίδα, καταγέλαστον ἐστὶν ἐκ τῶν ὀνύχων ἄρχεσθαι, καὶ μὴ αὐταῖς αὐτῶν ταῖς κεφαλαῖς προσδιαλέγεσθαι (31). Εἰ μὲν οὖν οὐδένα δεῖ καθολοῦ αἰρετικὸν νομίζειν, οὐδὲ ἐκτρέπεσθαι, ἀντὶ τίνος, εἰπέ μοι, σεαυτὸν ἀφορίζεις σὺ, καὶ ὑποστέλλῃ τὴν τεινων κοινωνίαν; εἰ δὲ εἰσὶ τινες φευκτοὶ, κατὰ τὸν τῆς ἀκριθείας λόγον, εἰπάτωσαν ἡμῖν, οἱ πάντα ἀκριθεῖς, τῆς ποίας εἰσὶ μερίδος, οὗς ἐκ τῆς Γαλατίας πρὸς ἑαυτοὺς προσηγάγοντο (32); Ταῦτα εἰ μὲν ἀξία λύπης σοι καταφαίνεται, τοῖς αἰτίαις τούτων λογίζου τὸν χωρισμὸν· εἰ δὲ ἀδιάφορα κρίνεις, σύγγνωθι (33) ἡμῖν μὴ καταδεχομένοις τῆς ζύμης γενέσθαι (34) τῶν ἑτεροδιδασκαλούντων. Ὡστε, εἰ δοκεῖ, τῶν εὐπροσώπων ἐκείνων (35) ἀφέμενος λόγων, ἐν πάσῃ παρρησίᾳ ἔλεγχε τοὺς μὴ ὀρθοποδοῦντας πρὸς τὴν ἀληθειαν τοῦ Εὐαγγελίου.

τῆς ἀσεβείας, καὶ πυρὶ, καὶ σιδήρῳ, καὶ καιροῖς, καὶ δυνάσταις, καὶ πᾶσι πρότερον ὁμοσε χωρητέον, ἢ τῆς ζύμης μεθεκτέον τῆς πονηρίας, καὶ συγκαταθετέον τοῖς κακῶς ἔχουσι καὶ οὐδὲν οὕτω τῶν ἀπάντων φοβητέον, ὡς ἄλλο τι πρὸ Θεοῦ φοβηθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο προδοῦναι περὶ τῆς πίστεως λόγους, καὶ τῆς ἀληθείας, ἀληθεῖα δουλεύοντας· οὗ δὲ τὸ λυποῦν ὑπόνοια καὶ φόβος ἀνεξέταστος, βελτίων τοῦ τάχους ἢ μακροθυμία, καὶ τῆς αὐθαδείας ἢ συγκατάβασις. *Verum ubi aperte se prodit impietas, tum vero, nobis faciendum, ut adversus ignem et ferrum, et tempora, et principes, ac denique prius adversus omnia cominus feramur, quum ut mali fermenti participes efficiamur ac male affecti assentiamur. Nec quidquam perinde metuendum, quam ne quid magis quam Deum metuamus, ac propterea fidei et veritatis, cum veritati serviamus, doctrinam perfide deseramus. At cum suspicio sola animum nostrum male habet, timorque nullis certis argumentis innixus, tum vero lenitatem potius quam celeritatem, et indulgentem demissionem potius quam arrogantiam et contumaciam adhibere convenit.*

(35) Ἐκείνων. Deest ea vox in codicibus Harl. et Med.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΑ'

386 EPISTOLA CCLI*.

Evæsenos laudat Basilius quod stent in fide, ac gratias agit, quod aures non præbuerint calumniis quas Eustathius ei struxerat, dolens se, eo postulante, fidei Nicænae subscripsisse, quamvis antea eidem fidei Romæ subscripsisset. Demonstrat Eustathium in aliis rebus secum ipsum pugnare. Nam cum Arianos, a quibus depositus fuerat, negasset olim episcopos esse, nunc iis, quos illi ordinaverunt, supplicat: et cum violenter exagitasset eos qui cum Arianis communicabant, nunc Arianorum communionem suppliciter petit: sui semper compendii causa laudans aut vituperans, ac Basilio bellum indicens, ut placeat Euzoio. Declarat Basilius fidem suam unam semper et eandem esse: negat se Spiritum Patri aut Filio præferre, ut maledici dictitabant. Hortatur Evæsenos, ut in fide perseverent.

Τοῖς Εὐαίσηνοῖς (36).

A

Evæsenis.

1. Εἰ καὶ πολὺ τὸ πλῆθος τῶν περιεχόντων (37) ἡμᾶς πραγμάτων, καὶ φροντίσι μυρίαῖς συνέχεται ἡμῶν ἢ δίκαια, ὅμως οὐδέποτε τῆς μνήμης ἡμῶν ἐξεβάλομεν τὴν περὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης μέριμναν, δεόμενοι τοῦ θεοῦ ἡμῶν διαμεῖναι ὑμᾶς ἐν τῇ πίστει, ἐν ᾗ (38) ἐστήκατε καὶ καυχᾶσθε ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Τῶ ὄντι γὰρ δυσεύρετον λοιπὸν καὶ πάνυ σπάνιον ἰδεῖν Ἐκκλησίαν εὐκρινῆ, μηδὲν ἐκ τῆς τῶν καιρῶν (39) χαλεπότητος παραβλαβεῖσαν, ἀλλ' ἀκεραίαν (40) καὶ ἄθραυστον τὴν ἀποστολικὴν διασώζουσαν διδασκαλίαν, οἷαν τὴν καθ' ὑμᾶς ἔδειξεν ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς ὁ ἀναδείκνυς τοὺς καθ' ἑκάστην γενεάν ἀξίους τῆς ἑαυτοῦ κλήσεως. Καὶ δοῖη Κύριος ὑμῖν τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλήμ τῆς ἀνω, ἀνθ' ὧν τὰς ψευδεῖς καθ' ἡμῶν διαβολὰς ἐπὶ τὰς τῶν ψευδολόγων κεφαλὰς ἀπεπέμψασθε, μὴ δόντες αὐτοῖς εἴσοδον ἐπὶ τὰς καρδίας ὑμῶν. Καὶ οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν Κυρίῳ, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς (41), καὶ ἐπὶ τῇ πράξει ταύτῃ. Ἐλογίσασθε γὰρ τοῦτο σοφῶς παρ' ἑαυτοῖς, ὃ καὶ ἔστι κατ' ἀλήθειαν, ὅτι οἱ ἀνταποδιδόντες μοι πονηρὰ ἀντὶ καλῶν (42), καὶ μῖσος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεώς μου τῆς εἰς αὐτοὺς, διαβάλλουσί με νῦν ἐπ' ἐκείνοις, εἰς ἃ αὐτοὶ εὐρίσκονται ἐγγράφους (43) ὁμολογίας ἐκθέμενοι.

A

1. Etsi magnus numerus detinentium nos negotiorum, sollicitudinibusque infinitis occupatur noster animus, nunquam tamen e memoria nostra projecimus vestrae charitatis curam, precantes Deum nostrum ut permaneat in fide, in qua statis et gloriimini in spe gloriae Dei. Nam revera difficile jam inventu ac prorsus rarum, Ecclesia sincera, nihil ex temporum difficultate læsa, sed integram et inoffensam servans apostolicam doctrinam, qualem vestram ostendit his temporibus Ecclesiam qui manifestos in singulis generationibus facit eos, qui ipsius vocatione digni sunt. Ac det vobis Dominus bona Jerusalem supernæ, pro eo quod falsas contra nos calumnias in mentientium capita rejecistis, minime dantes eis aditum in corda vestra. Et scio et persuasum habeo in Domino, mercedem vestram copiosam esse in cælis, vel ob hanc actionem. Illud enim considerastis sapienter apud vos, quod quidem et veritati consentaneum, eos qui retribuunt mihi mala pro bonis et odium pro mea in illos dilectione⁹⁶, calumnias mihi nunc ob ea struere, quæ ipsi reperiuntur scriptis confessionibus comprobasse.

B

C

D

2. Καὶ οὐ μόνον εἰς ταύτην ἐνέπεσον τὴν ἐναντίωσιν, ἴδια ἐγγράφα ὑμῖν ἀντὶ κατηγορίας προφέροντες (44), ἀλλ' ὅτι καὶ παμψηφί (45) παρὰ τῶν συνελθόντων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καθαιρεθέντες, οὐκ ἐδέξαντο τὴν καθάρεισιν αὐτῶν, σύνοδον ἀθετοῦντων προσαγορεύοντες, καὶ μὴ καταδεχόμενοι ἐπισκόπους αὐτοὺς λέγειν, ἵνα μὴ τὴν κατ' αὐτῶν ἐξενεχθεῖσαν ψῆφον κυρώσωσι. Καὶ τὴν αἰτίαν προσετίθεσαν τοῦ μὴ εἶναι αὐτοὺς ἐπισκόπους, διότι αἰρέσεως, φησί, πονηρᾶς προσστήχασιν. Ταῦτα δὲ

⁹⁶ Psal. cviii, 5.

(36) Εὐαίσηνοῖς. Coisl. primus *Evæsenis*, tum eadem manu additur γρ. *Θυσιανοῖς, scriptum invenitur, Thysianis*. Codex Medicæus *Εὐαίσηνοῖς*, Regius secundus *Εὐβίσηνοῖς*.

(37) Περιεχόντων. Ita sex mss. codices. Editi περισχόντων. Ibidem duo recentiores mss. φροντίσι δειναῖς, *gravibus curis*.

(38) Ἐν ᾗ. Præpositio addita ex codicibus Med., Coisl. primo et tribus aliis. Deest hæc epistola in codice Harlæano. Ibidem Regius secundus et Coisl. secundus *καυχᾶσθαι, et gloriimini*. Paulo post iidem codices habent *δυσεύρετον*, pro eo quod erat in editis *δυσάρεστον*.

(39) Τῶν καιρῶν. Vaticanus codex, Coisl. secundus et Reg. secundus τοῦ καιροῦ.

(40) Ἄλλ' ἀκεραίαν. Hæc desunt in Coisl. primo et uno ex tribus Regiis. Non multo post Medicæus codex *καὶ δοῖη Κύριος,*

(41) Πολὺς ἐν, etc. Medicæus cum quinque aliis πολὺς ἐν τῇ πράξει ταύτῃ, cæteris omissis. Coisl. nianus primus consentit cum editis. Non multo post quatuor codices non vetustissimi ἀνταποδόντες.

(42) Καλῶν. Ita Coisl. primus et Med. cum uno ex Regiis. Editi ἀγαθῶν.

(43) Ἐγγράφους. Hic locus illustratur ex epistola 244, n. 5, ubi Basilius miratur, cur bilem Eustathii adeo moverit ob postulatum ab eo fidei Nicænae confessionem; cum ejusdem fidei confessio Romæ servetur Eustathii manu scripta, a quo etiam synodo Tyanensi oblata est.

(44) Προφέροντες. Ita Coisl. primus et Med. cum tribus aliis. Editi προσφέροντες.

(45) Παμψηφί. Vaticanus codex *παμψηφί*. Paulo post multa desunt in Coisl. primo et tribus aliis, in quibus legitur *ἐπισκόπους, διότι αἰρέσεως.*

Alias LXXII. Scripta anno 376.

septem non exactos annos. Erant autem duces eorum, qui illos deposuere, Eudoxius, Evippius, Georgius, Acacius et alii vobis ignoti. Qui vero nunc in Ecclesiis dominantur, eorum **387** successores sunt, alii illorum loco ordinati, alii ab ipsis constituti.

3. Nunc igitur qui nos pravæ doctrinæ nomine incusant, dicant nobis, quomodo hæretici quidem fuerint ii, quorum decretum de depositione non receperunt? quomodo vero orthodoxi isti, qui ab illis constituti sunt, et eandem sententiam ac patres sui conservant? Nam si orthodoxus Evippius, quomodo non laicus Eustathius, qui ab eo depositus est? Sin autem ille hæreticus, quomodo nunc communicator Eustathii, qui ejus manu ordinatus est? Sed hi sunt ludi, quos contra Ecclesias Dei ludunt; ad suam utilitatem et accusare homines et rursus commendare aggredientes. Basilidis Paphlagonis altaria evertit transiens per Paphlagoniam Eustathius, ac in propriis mensis sacrificavit: et nunc supplex est Basilidi, ut recipiatur. Segregavit Elpidium religiosissimum fratrem ob illius cum Amasiensibus conjunctionem: et nunc supplex est Amasiensibus, quærens eorum conjunctionem. Illius autem adversus Evippium prædicationes et vos ipsi scitis quam essent horrendæ. Et nunc qui Evippii sententiam tenent, eos laudibus ob rectam doctrinam extollit, modo ut ad illius restitutionis studium, operam navent. Nos autem traducimur, non quia mali quidquam admittimus, sed quia id existimavit sibi laudem conciliaturum apud Antiochenos. Quos autem anno præterito ex Galatia accersivere, ut idoneos, per quos liberam episcopa-

A ἐγένετο (46) πρό δεκά και ἑπτὰ οὐχ ὅλων ἐτῶν. Ἦσαν δὲ οἱ ἑξαρχοὶ τῶν καθελόντων αὐτούς, Εὐδοξίος, Εὐίππιος, Γεώργιος, Ἀκάκιος, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ὑμῶν (47) ἀγνωστούμενων. Οἱ δὲ νῦν κρατοῦντες (48) τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐκείνων εἰσὶ διαδόχοι· οἱ μὲν, ἀπ' αὐτῶν χειροτονηθέντες, οἱ δὲ, ὑπ' ἐκείνων αὐτῶν προαχθέντες.

B 3. Νῦν οὖν οἱ ἡμῖν τὴν κακοδοξίαν ἐγκαλοῦντες εἰπάτωσαν ἡμῖν, πῶς μὲν κηρειακοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι, ὧν τὴν καθαίρεσιν οὐκ ἐδέξαντο; πῶς δὲ ὀρθόδοξοι οὗτοι οἱ παρ' ἐκείνων προαχθέντες, καὶ τὸ αὐτὸ φρόνημα τοῖς πατέραςιν αὐτῶν διασώζοντες; Εἰ μὲν γὰρ ὀρθόδοξος Εὐίππιος, πῶς οὐχὶ λαϊκὸς Εὐστάθιος, ὁ παρ' ἐκείνου καθηρημένος; εἰ δὲ κηρειακὸς ἐκεῖνος, πῶς κοινωνικὸς Εὐσταθίου νῦν (49), ὁ διὰ τῆς ἐκείνου χειρὸς προαχθεὶς; Ἀλλὰ παιδιαὶ αὗται, κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ παιζόμεναι, πρὸς τὸ ἑαυτῶν (50) συμφέρον, καὶ διαβάλλειν ἀνθρώπους, καὶ πάλιν συνιστᾶν ἐπιχειροῦντων. Τὰ Βασιλείδου τοῦ Παφλαγόνος θυσιαστήρια ἀνέστρεψε (51) παριῶν τὴν Παφλαγονίαν Εὐστάθιος, καὶ ἐπὶ ἰδίῳ τραπεζῶν ἐλειτούργει· καὶ νῦν ἐκέτης ἐστὶ Βασιλείδου; ὥστε δεχθῆναι. Ἀφώρισε τὸν εὐλαβέστατον ἀδελφὸν Ἐλπίδιον διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἐν Ἀμασειᾷ συνάφειαν· καὶ νῦν ἐκέτης τῶν Ἀμασέων (52), ἐπιζητῶν αὐτῶν τὴν συνάφειαν. Τὰ κατὰ Εὐίππιον κηρύγματα (53) καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ ἐπίστασθε ὅπως ἦν φοικτά. Καὶ νῦν τοὺς τὰ ἐκείνου φρονοῦντας ἐπὶ ὀρθότητι ἀποσεμνύει, μόνον εἶναι εἰς τὴν τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ σπουδὴν συνεργήσωσιν. Ἡμεῖς δὲ διαβαλλόμεθα (54), οὐκ ἐπειδὴ ἡμεῖς ἀδικοῦμέν τι, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἐνόμισεν εὐδοκίμησιν αὐτῶν φέρειν παρὰ τοῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ. Οὐδὲ πέρυσιν ἐν τῆς Γαλατίας μετεστείλαντο, ὡς δι' αὐτῶν θυνάμενοι τὴν παῤῥησίαν τῆς ἐπισκοπῆς ἀπο-

(46) Ἐγένετο. Ita Medicæus codex cum alio. Editi ἐγένοντο.

(47) Ὑμῶν. Sic Med. et Coisl. primus cum uno ex Regiis, melius quam editi ἡμῶν.

(48) Νῦν κρατοῦντες. Hæc verba sic reddi possent, qui nunc Ecclesias regunt. Sed credo Basilium respicere ad violentam illam Arianorum dominationem, qui per fas et nefas episcopatus invadabant. Hinc in epist. 244 θυναστείαν, dominationem vocat episcopalem illorum dignitatem. Ait in epist. 223 Eustathium captare gratiam eorum, qui nunc dominantur, τῶν νῦν κρατούντων, Euzoium designans. Demonstrat in epist. 243, n. 4, Arianos omnia ecclesiastica munia in suam potestatem ac ditionem redigere conari.

(49) Κοινωνικὸς Εὐσταθίου νῦν. Sic codices nostri mss. summo consensu. Editi κοινωνὸς Εὐσταθίου ἦν.

(50) Ἐαυτῶν. Ita Coisl. primus et Med. cum uno ex Regiis. Editi αὐτῶν.

(51) Ἀνέστρεψε. Sic Coisl. primus et Med. cum tribus aliis. Editi ἀνέστρεψε. Ibidem Med. περιῶν.

(52) Τῶν Ἀμασέων. Amasiensium nomine intelligit Basilium, non cives Amasiæ, sed hujus urbis episcopum. Non enim populis supplicabat Eustathius, sed episcopis, quorum gratiam ambiebat ut episcopatum retineret. Sed paulo post his verbis, πρὸς τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ, Euzoium designat Basilium. In epistola 244 Nicopolitanos vocat Theodotum Nicopolis episcopum, Sebastenos in epist. 129 Eustathium Sebastenum. Huc accedit, quod Amasia

civitas erat catholicæ fidei retinentissima, etiam sub Ariano episcopo, quem, pulso Eulalio, Ariani intruserant. Hinc hominem sic aversata est civitas, ut rediens Eulalius post pacem mortuo Valente concessam, non plures ex tota urbe, quam quinquaginta homines, cum hæretico communicantes invenerit. Hæc discimus ex Sozomeno, lib. vii, cap. 2. Quare Elpidii cum Amasiensibus civibus communio reprehendi non poterat: sola cum episcopo urbis communio causam Eustathii potuit afferre.

(53) Κηρύγματα. Videntur indicari celeberrimæ illæ Eustathii litteræ, in quibus cum Eudoxium ejusque gregales acerrime exagitaret, ut est in epist. 226, Evippium præcipue videtur aceto perfudisse. Illa enim κηρύγματα sive prædicationes distingui debent a concione, quam Eustathius habuisse dicitur in epist. 244. In ea enim non videtur tam vehementer in hæreticos invectus fuisse: sed suum ipse peccatum plorabat, quod compositæ ab illis formulæ subscripsisset. At in celeberrimis litteris, quas ad omnes fraternitates misit, eos, a quibus depositus fuerat, negabat episcopos esse, utpote hæreticos, eorumque communionem, ut perniciem animarum, fugiendam docebat. Referendæ ergo ad has litteras horrendæ in Evippium, prædicationes.

(54) Διαβαλλόμεθα. Editi, excepta Paris. editione 2, præmittunt ἄν, quæ conjunctio melius deest in Coisl. primo et duobus aliis. Paulo post addidimus vocem εὐδοκίμησιν ex septem mss.

λαβεῖν, τοιοῦτοί εἰσιν, οἷους ἴσασι μὲν καὶ οἱ (55) πρὸς ἄλλοις ὀλίγον συγγεγονότες αὐτοῖς. Ἐμοὶ δὲ μὴ παράσχοι ὁ Κύριος τοσαύτην σχολήν ποτε, ὥστε τὰς ἐκείνων πράξεις ἀπαριθμεῖσθαι (56). Πλὴν ἀλλ' ὑπὸ δορυφόροις τοῖς τιμιωτάτοις αὐτῶν καὶ συμμύσταις παραπεμφθέντες, διεξήλθον μὲν διὰ πάσης αὐτῶν τῆς χώρας τὰς τῶν ἐπισκόπων τιμὰς καὶ θεραπείας ἔχοντες· εἰσέχθησαν δὲ περιφανῶς εἰς τὴν πόλιν ἐκκλησιασάντες μετὰ ἀθθεντίας. Παρεδόθη γὰρ αὐτοῖς ὁ λαὸς, παρεδόθη τὸ θυσιαστήριον. Οἱ, ἐπειδὴ (57) μέχρι Νικολέως προελθόντες οὐδὲν ἠδυνήθησαν, ὧν ἐπηγγείλαντο διαπράξασθαι, πῶς ἐπανήλθον, καὶ πῶς ὤφθησαν κατὰ τὴν ἐπάνοδον, ἴσασι οἱ παρόντες. Οὕτως αἰεὶ πρὸς τὸ ἑαυτῶν συμφέρον πάντα ποιῶντες φαίνονται. Εἰ δὲ λέγουσιν, ὅτι μετενόησαν, δειξάτωσαν αὐτῶν ἐγγραφὸν τὴν μετάνοιαν, καὶ ἀναθεματισμὸν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πίστεως, καὶ χωρισμὸν τῶν αἰρετικῶν, καὶ μὴ ἐξαπατάτωσαν τοὺς ἀκεραιότερους. Καὶ τὰ μὲν ἐκείνων τοιαῦτα.

4. Ἡμεῖς δὲ, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, μικροὶ μὲν καὶ ταπεινοὶ, οἱ αὐτοὶ δὲ αἰεὶ τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι, οὐδέποτε ταῖς μεταβολαῖς τῶν πραγμάτων συνδιετέθημεν. Πίστις παρ' ἡμῶν οὐκ ἄλλη μὲν ἐν Σελευκίᾳ, ἄλλη δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἄλλη ἐν Ζήλοις, καὶ ἐν Λαμβάκῳ ἄλλη, καὶ ἐπὶ Ῥώμης (58) ἕτερα· καὶ ἡ νῦν περιφερομένη οὐ διάφορος παρὰ τὰς προτέρας, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ αἰεὶ (59). Ὡς γὰρ παρελάβομεν παρὰ τοῦ Κυρίου, οὕτω βαπτίζομεθα· ὡς βαπτίζομεθα, οὕτω πιστεύομεν· ὡς πιστεύομεν, οὕτω καὶ δοξολογοῦμεν· οὔτε χωρίζοντες Πατρός καὶ Υἱοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, οὔτε προτιθέντες Πατρός, ἢ πρεσβύτερον εἶναι τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα λέγοντες· ὡς αἱ τῶν βλασφημιῶν γλῶσσαι κατασκευάζουσι. Τίς γὰρ οὕτω τολμηρὸς, ὅς, τὴν (60) Δεσποτικὴν παρωσάμενος νομοθεσίαν, ἰδίαν τολμᾷ τοῖς ὀνόμασι τάξιν ἐπινοεῖν; Ἄλλ' οὔτε κτιστὸν λέγομεν τὸ Πνεῦμα, τὸ μετὰ Πατρός καὶ Υἱοῦ τεταγμένον· οὔτε δουρικὸν τολμῶμεν εἰπεῖν τὸ ἡγεμονικόν. Καὶ ὑμᾶς παρακαλοῦμεν μεμνημένους τῆς τοῦ Κυρίου ἀπειλῆς, τοῦ εἰπόντος, Πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· ἡ δὲ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι· φυλάξατε (61) ἑαυτοὺς τῶν βλαβερῶν κατὰ τοῦ Πνεύματος διδασμάτων. Στήκατε ἐν τῇ πίστει, περιβλέψατε εἰς τὴν οἰκουμένην, καὶ ἴδετε, ὅτι μικρὸν ἐστὶ τοῦτο τὸ μέρος τὸ νεοσηκός· ἡ δὲ λοιπὴ πᾶσα Ἐκκλησία, ἡ ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα δεξαμένη τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπὶ τῆς ὑγιούς

tus possessionem reciperent, hi tales sunt, quales sciunt qui vel paululum cum illis versati sunt. Mihi vero nunquam largiatur Dominus tantum otii, ut illorum actiones enumerem. Sed tamen eorum quibus illi plurimum honoris et fidei habent, satellitio stipati, peragrarunt omnem illorum regionem, episcoporum honoribus et officiis ornati. Introducti autem sunt perhonorifice in urbem, concionem habentes summa cum potestate. Traditus enim est illis populus, traditum altare. Hi Nicopolim usque progressi, cum nihil potuissent eorum quæ promiserant perficere, quomodo redierint, qualesque in redeundo visi sint, norunt qui adfuerunt. Ita semper proprii compendii causa omnia facere deprehenduntur. Quod si dicant eos resipuisse, demonstrent scripto consignatam eorum pœnitentiam, **388** et anathematismum fidei Constantinopolitanæ et secessionem ab hæreticis, nec decipiant simpliciores. Atque illorum quidem res sic se habent.

4. Nos autem, dilecti fratres, parvi quidem et humiles sumus, semper tamen iidem Dei gratia, nec unquam cum rebus immutati sumus. Fides apud nos, non alia Seleuciæ, alia Constantinopoli, alia Zelis, et Lampsaci alia, et Romæ alia : nec quæ nunc circumfertur, a prioribus diversa, sed una et eadem semper. Quemadmodum enim accipimus a Domino, sic baptizamur ; quemadmodum baptizamur, sic credimus : quemadmodum credimus, sic et glorificamus ; neque separantes a Patre et Filio Spiritum sanctum, neque præferentes Patri, aut antiquiorem Filio Spiritum dicentes, ut maledicentium linguæ confingunt. Quis enim adeo temerarius Dominicam reprobans institutionem, nominibus proprium audeat ordinem excogitare ? Sed nec creatum dicimus Spiritum, qui cum Patre et Filio conjunctus est, nec servilem audemus dicere eum, qui principalis est⁹⁷. Ac vos adhortamur ut memores minarum Domini, qui dixit : *Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus: blasphemia autem in Spiritum sanctum non remittetur, neque in hoc seculo, neque in futuro*⁹⁸, caveatis a perniciosis contra Spiritum doctrinis. State in fide⁹⁹, circumspicite orbem terrarum, et videte exiguam esse hanc partem, quæ morbo laborat ; reliquam autem Ecclesiam, quæ a terminis usque ad terminos Evangelium suscepit, in sana hac versari et incorrupta doctrina. Quorum et nos precamur, ne excidamus communionem, partemque vobiscum habea-

⁹⁷ Psal. l, 14. ⁹⁸ Matth. xii, 31, 32. ⁹⁹ I Cor. xvi, 13.

(55) Καὶ οἱ. Conjunctio addita ex Coisl. primo et Med. et uno ex Regiis.

(56) Ἀπαριθμεῖσθαι. Medicæus ἐπαριθμεῖσθαι. Mox Vaticanus τιμιωτάτοις αὐτῶν.

(57) Ἐπειδὴ. Sic Med. et Coisl. primus cum uno ex Regiis. Editi ἐπεὶ. Infra eosdem codices secuti mutavimus quod erat in editis, αἰεὶ μέντοι οἱ αὐτοί.

(58) Ἐπὶ Ῥώμης. Sic Med., Vat. et unus ex Regiis. Editi ἐπὶ Ῥώμης. Coisl. uterque ἐπὶ Ῥώμην. Mox deest negatio ante διάφορος in Coisl. utroque,

Vat. et duobus Regiis.

(59) Ἡ αὐτὴ αἰεὶ. Postrema vox addita ex Coisl. primo, Med. et uno ex Regiis. Paulo post plures codices ἀπὸ τοῦ Κυρίου.

(60) Ὅς, τὴν. Sic mss. summo consensu. Editi ὡς τὴν.

(61) Φυλάξατε. Editi addunt οὖν, quod deest in sex mss. Legendum videtur φυλάξαι ἑαυτοὺς. Mox Coisl. primus cum uno ex Regiis περιβλέψατε.

mus in justo Domini nostri Jesu Christi die, cum veniet unicuique nostrum secundum opera sua daturus.

EPISTOLA CCLII*.

Invitat Basilius Ecclesiae suae nomine, ut consuetudinem veniendi ad diem festum sancti Euppsychii redintegrent.

Ponticæ diœcesis episcopis.

Martyrum honores omnibus quidem in Dominum sperantibus, summo studio esse debent; sed præcipue vobis virtutis cultoribus, qui vestra erga claros ac celebres conservos voluntatis propensione amorem in communem Dominum ostenditis: et maxime, quod aliquid affinitatis habeat accurata vivendi ratio cum iis qui per animi fortitudinem consummati sunt. Cum igitur celeberrimi sint martyres Euppsychius et Damas eorumque chorus, quorum memoria quotannis ab urbe nostra et tota vicinia celebratur, admonet vos, proprium suum decus, Ecclesia, ac nostra **389** voce adhortatur, ut antiquam resumatis visitandi consuetudinem. Itaque ut magno quæstu vobis proposito in plebe quæ a vobis ædificari cupit, atque ut præmiis honori martyrum repositis, ita nostram suscipite adhortationem et huic annuite petitioni, magnum nobis beneficium non multo labore tribuentes.

EPISTOLA CCLIII**.

Basilius ex his, quæ audient Antiocheni presbyteri a Sanctissimo, eorum sollicitudinem partim sedandam esse, partim acuendam nuntiat.

Presbyteris Antiochiæ.

Sollicitudinem, quam pro Dei Ecclesiis habetis, partim quidem sedabit desideratissimus ac religiosissimus frater noster Sanctissimus presbyter, totius Occidentis erga nos amorem ac studium exponens; partim vero exsuscitabit ac magis exacuet, quantum studii res præsentis requirant, clare vobis per se ipse demonstrans. Nam omnes alii veluti ex dimidio nuntiaverunt nobis et sententias Occidentalium, et rerum statum: ipse vero, cum idoneus sit qui et hominum consilia perspiciat, et rerum statum accurate investiget; narrabit vobis omnia, ac bonum vestrum studium ad omnia quasi manu ducet. Quare materiam habetis congruentem eximio vestro proposito, quod semper vestra pro Dei Ecclesiis sollicitudine declarastis.

* Alias CCXCI. Scripta anno 376.

** Alias CXCIX. Scripta anno 376.

(62) Καὶ ὑμῖν. Sic. mss. septem. Editi καὶ ἡμῖν. Sub finem editi δοῦναι ἡμῖν. Postrema vox melius deesse visa est in Coisl. primo et uno ex Regiis. Editio Paris. 2 habet ἡμῖν. Ibidem duo codices recentiores κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

(63) Τῆς Ποντικῆς. Deest ea vox in cod. Harl. — Vide Addenda.

(64) Ὑμῶν συνήθειαν. Ita Harl. et Coisl. primus

ἔστι ταύτης καὶ ἀδιαστρόφου διδασκαλίας. Ὡν καὶ ἡμεῖς εὐχόμεθα τῆς κοινωνίας μὴ ἐκπεσεῖν, καὶ ὑμῖν (62) συνευχόμεθα τὴν μερίδα λαβεῖν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῇ δικαίᾳ, ὄντα ἔλθῃ δοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ.

EPISTOLA CCLII*.

Ἐπισκόποις τῆς Ποντικῆς (63) διοικήσεως.

Μαρτύρων τιμαὶ πᾶσι μὲν περισπούδαστοι τοῖς ἐπὶ Κύριον ἠλπικόσιν, ἐξαιρέτως δὲ ὑμῖν, τοῖς ἀρετῆς ἀντιποιοιμένοις, οἱ διὰ τῆς πρὸς τοὺς εὐδοκίμους τῶν ὁμοδόλων διαθέσεως τὴν πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην εὐνοίαν ἐπιδείκνυσθε· ἄλλως τε καὶ διὰ τὸ συγγενές τι ἔχειν τὸν ἐν ἀκριθείᾳ βίον πρὸς τοὺς διὰ καρτερίας τελειωθέντας. Ἐπεὶ οὖν ἐπισημότατοι μαρτύρων Εὐψύχιος καὶ Δάμας, καὶ ὁ περὶ αὐτοὺς χορὸς, ὧν ἡ μνήμη δι' ἔτους παρὰ τῆς πόλεως ἡμῶν καὶ τῆς περιοικίδος πάσης τελεῖται, ὑπομιμνήσκει ὑμᾶς, τὸν ἴδιον ἑαυτῆς κόσμον, ἡ Ἐκκλησία, διὰ τῆς ἡμετέρας φωνῆς παρακαλοῦσα, τὴν ἀρχαίαν ἀπολαβεῖν τῆς ἐπισκέψεως ὑμῶν συνήθειαν (64). Ὡς οὖν ἐργασίας μεγάλης προκειμένης (65) ὑμῖν ἐν λαῷ ἐπιζητοῦντι τὴν παρ' ὑμῶν οἰκοδομήν, καὶ μισθὸν ἐν τῇ τιμῇ τῶν μαρτύρων ἀποκείμενον, θέξασθε ἡμῶν τὴν παράκλησιν, καὶ ἐπιεύσατε πρὸς τὴν χάριν μικρῶ πονῶν μεγάλην ἡμῖν εὐεργεσίαν παρεχόμενοι (66).

EPISTOLA CCLIII**.

C

Πρεσβυτεροῖς Ἀντιοχείας.

Τὴν μέριμναν, ἣν ἔχετε ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ἐν μέρει μὲν διαναπαύσει ὁ ποθεινότατος καὶ εὐλαδέστατος ἡμῶν ἀδελφὸς Σαγκτίσσιμος ὁ συμπρεσβύτερος, διηγησάμενος πάσης τῆς Δύσεως τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην τε καὶ διάθεσιν· ἐν μέρει δὲ καὶ διαναστήσει καὶ πλέον παροξυνεῖ, ὅσῃ σπουδῇ ἐπιζητεῖ τὰ παρόντα πράγματα, ἐναργῶς ὑμῖν δι' ἑαυτοῦ παραστήσας. Καὶ γὰρ τῶν μὲν ἄλλων ἕκαστος, ὡσπερ ἐξ ἡμισείας, ἡμῖν ἀπήγγειλε (67) καὶ τὰς γνώμας τῶν ἐκεῖσε ἀνδρῶν, καὶ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων· αὐτὸς δὲ, ἰκανὸς ὢν καὶ προαίρεσιν ἀνδρῶν καταμαθεῖν, καὶ κατάστασιν πραγμάτων ἀκριβῶς διερευνήσασθαι, πάντα ὑμῖν ἐρεῖ, καὶ πρὸς πάντα χειραγωγῆσει τὴν ἀγαθὴν σπουδὴν ὑμῶν. Ὡστε ἔχετε (68) ὕλην πρέπουσαν τῇ τελείᾳ ὑμῶν προαίρεσει ἣν αἰεὶ ἐν ταῖς ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ μέριμναις ἐδείξατε.

cum tribus aliis. Editi ἡμῶν referendo ad ἐπισκέψεως, visitandi nostri consuetudinem.

(65) Προκειμένης. Ita Harl. et plures alii. Editi προσκειμένης.

(66) Παρεχόμενοι. Coisl. et alii nonnulli παρεχομένην.

(67) Ἀπήγγειλε. Ita sex codices mss. Editi ἀνήγγειλεν.

(68) Ἐχετε. Sic Harl., Clarom., Bigot. alter, Regius uterque, Coisl. secundus. Editi ἔχειν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΔ'.

EPISTOLA CCLIV*.

Salutat per Sanctissimum, seque ejus precibus commendat.

Πελαγίω (69), επισκόπῳ Λαοδικείας Συρίας.

A

Pelagio, episcopo Laodiceæ Syriæ.

Παράσχοι ὁ Κύριος ποτε καὶ αὐτῷ μοι εἰς ὄψιν εἰσελθεῖν τῇ ἀληθινῇ σου θεοσεβείᾳ, καὶ ὅσα ἐνελίπομεν τῷ γράμματι, ταῦτα ἀναπληρῶσαι ἡμᾶς τῇ παρουσίᾳ. Ὅψε γὰρ τοῦ γράφειν ἠρξάμεθα, καὶ πολλὴ ἡμῖν (70) τῆς ἀτολογίας χρεία. Ἐπειδὴ δὲ πάρεστιν ὁ ποθεινότετος καὶ εὐλαβέστατος ἀδελφός Σαγκτίσσιμος ὁ συμπρεσβύτερος, αὐτὸς πάντα διηγήσεται σοι, τὰ τε ἡμέτερα (71) καὶ τὰ ἀπὸ τῆς Δύσεως. Καὶ ἐπ' ἐκείνοις μὲν εὐφρανεῖ· τὰς δὲ ἡμᾶς κατασχούσας ταραχὰς εἰπὼν, ἴσως προσθήσει τινὰ λύπην καὶ φροντίδα τοῖς ἤδη ἐναποκειμένοις τῇ ἀγαθῇ σου καρδίᾳ. Οὐ μὴν ἄχρηστον τὸ λυπεῖσθαι ὑμᾶς τοὺς δυναμένους δυσωπεῖν τὸν Κύριον. Εἰς θεόν γὰρ ἡμῖν ἀποθήσεται ἡ ὑμετέρα μέριμνα· καὶ οἶδα ὅτι τευξόμεθα τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ (72) ἀντιλήψεως, ἔχοντες τὴν παρὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν συνεργίαν. Ἐάν δὲ συνεύξη ἡμῖν ἀπαλλαγὴν τῶν φροντίδων, καὶ προσθήκην τινὰ τῇ δυνάμει τοῦ σώματος ἡμῶν αἰτήσῃ, κατανοήσῃ (73) ἡμᾶς ὁ Κύριος πρὸς τὸ τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῖν εκπληρωθῆναι, καὶ εἰς ὄψιν εἰσελθεῖν τῇ κοσμιότητι σου (74).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΕ'.

Honorifica salutatio per Sanctissimum ab Occidente redeuntem.

Βίτῳ (75), επισκόπῳ Καρρῶν.

390 EPISTOLA CCLV**.

Vito, Carrhorum episcopo.

Εἶθε ἦν μοι δυνατόν καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιστέλλειν τῇ εὐλαβείᾳ σου. Ἄφ' οὗ γὰρ εἰς πείραν ἦλθον τῆς ἀγάπης σου, πολὺν ἔχω τὸν πόθον μάλιστα μὲν τοῦ συνδιαγεῖν σοι, εἰ δὲ μὴ, ἐπιστέλλειν γούν καὶ δέχεσθαι γράμματα, ἵνα ἔχω καὶ σμαίνοιεν τὰ κατ' ἑμαυτὸν, καὶ μαυθάνειν τὰ περὶ τῆς διαθέσεώς σου. Ἐπειδὴ (76) δὲ οὐχ ὅσα βουλομένα ὑπάρχει ἡμῖν, ἀλλ' ὅσα ὁ Κύριος δίδωσι, ταῦτα ὑφείλομεν δέχεσθαι μετ' εὐχαριστίας· τὴν εὐχαριστήσαμεν τῷ ἀγίῳ Θεῷ παρασχόμενῳ ἡμῖν ὑποθέσειν γραμμάτων πρὸς τὴν εὐλαβειάν σου, τὴν ἀφιξίν τοῦ ποθεινότετου καὶ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ ἡμῶν Σαγκτίσσιμου τοῦ συμπρεσβυτέρου· ὅς, πολὺν ὑποστάς ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ τὸν κόπον (77), πάντα διηγήσεται σοι μετ' ἀκριβείας ὅσα κατέλαθεν ἐν τῇ Δύσει. Ὑπὲρ ὧν καὶ εὐχαριστεῖν ὑφείλομεν τῷ Κυρίῳ, καὶ προσκυνεῖν αὐτόν, ἵνα δῶ καὶ ἡμῖν τὴν αὐτὴν εἰρήνην, καὶ ἀπολάβωμεν ἀλλήλους μετ' ἐλευθερίας. Πᾶσαν τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ἄσπασαι παρ' ἡμῶν.

(69) Πελαγίω. Consentiant cum editis in hoc titulo codices antiquissimi. Coisl. secundus et Reg. secundus Πελαγίω Λαοδικείας. Reg. primus Πελαγίω επισκόπῳ.

(70) Πολλὴ ἡμῖν. Sic Coisl. primus et Med., quod melius visum est quam vulgata scriptura πολλῆς ἡμῖν. Quanquam tota res parvi momenti, nec magnum discrimen.

(71) Ἠμέτερα. Editi addunt τὰ παρεθέντα, sed hæc desunt in septem mss.

(72) Παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ita Harl. cum tribus aliis. Legitur in Medicæo et Coisl. primo τῆς παρ' αὐτοῦ ἀντιλήψεως.

ε. (75) Αἰτήσῃ, κατανοήσῃ. Ita novem mss. codi-

B

Largiatur et mihi Dominus tandem aliquando, ut in conspectum sinceræ tuæ pietati veniam, et quæ a litteris nobis defuerunt, ea coram expleamus. Enimvero sero scribere aggressi sumus, ac valde nobis opus est excusatione. Sed cum adsit desideratissimus ac religiosissimus frater Sanctissimus compresbyter, ipse tibi omnia narrabit, tum nostra, tum quæ ab Occidente. Ac per hac quidem gaudio te afficiet: dum vero perturbationes quibus commovemur, tibi nuntiabit, forte aliquid molestiæ ac sollicitudinis adjiciet his quæ jam bono tuo cordi insident. Non tamen inutile est vos affligi, qui Dominum potestis placare. Commode enim nobis cedet vestra sollicitudo, nec dubito quin auxilium a Deo accipiamus, si nos vestræ preces adjuvent. Quod si una nobiscum preceris, ut curis eximamur, et accessionem aliquam viribus corporis nostri postules; prospere nos deducet Dominus, ut desiderium nostram impleatur, et urbanitati tuæ in conspectum veniamus.

C

Utinam possem etiam quotidie scribere pietati tuæ! Ex quo enim experientiam cepi dilectionis tuæ, vehementer aveo maxime quidem tecum versari: sin minus, litteras saltem mittere et accipere, ut queam et res nostras tibi indicare, et quomodo te habeas discere. Sed quia non quæcunque volumus nobis adsunt; sed quæcunque Deus dat, cum gratiarum actione suscipienda sunt; gratias egi sancto Deo, qui mihi ad tuam pietatem scribendi occasionem præbuit, adventu desideratissimi ac religiosissimi fratris nostri Sanctissimi compresbyteri: qui multum perpessus in conficiendo itinere laborem, omnia tibi accurate exponet, quæcunque in Occidente observavit. Ob quæ debemus et Domino grates rependere, et eum adorare, ut det et nobis pacem eandem, nosque invicem cum libertate recipiamus. Fratritatem omnem nostro nomine saluta.

D

ces. Editi αἰτήσῃς, ἵνα κατανοήσῃς.

(74) Τῇ κοσμιότητι σου. Pronomen deerat in editione l Paris. Legitur in Medicæo et Coisl. primo τῆς κοσμιότητος σου.

(75) Βίτῳ. Cod. Clarom. Τίτῳ, et ad marginem Βίτῳ. Codex Medicæus Βίτῳ. Ibidem editi Καρῶν. Harl., Regius uterque, Coisl. secundus et Bigot. aliter habent Καρῶν.

(76) Ἐπειδὴ. Ita Harl., Coisl. uterque et alii nonnulli. Editi ἐπεὶ.

(77) Κόπον. Coisl. primus et Med. κίνδυνον, periculum.

* Alias CCCXI. Scripta anno 376.

** Alias CCCXIV. Scripta anno 376.

EPISTOLA CCLVI*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΣ'.

Cum audisset Basilius monachorum ædes ab Arianis igne succensas, futurum sperabat ut ad se in ærumnis confugerent. Sed cum id eis in mentem venisset, saltem ad eos hortandi causa scribere cupiebat. Tandem hoc eis exhibet officium, oblata facultate Sanctissimi presbyteri, eosque consolatur spe futuræ mercedis, et ut pro Ecclesia orent adhortatur.

Desideratissimis et religiosissimis fratribus compresbyteris Acacio, Aetio, Paulo, et Silvano, et Silvino et Lucio diaconis et cæteris fratribus monachis, Basilius episcopus.

Ego cum audissem venientem illam persecutionem quæ in vos excitata est, et statim post, Pascha eos, qui ad judicia et pugnas jejunarunt¹, vestris tabernaculis supervenientes, igni tradidisse labores vestros, vobis quidem domicilium in cælis non manufactum præparantes, sibi vero ignis thesaurum comparantes, quo ad vobis nocendum usi sunt; ingemui ex hoc eventu, non vestri, fratres, commiserescens, absit! sed eorum qui ita sunt a malitia absorpti, ut eo usque nequitiam suam extenderint. Futurum autem exspectabam, ut confestim ad paratum perfugium, humilitatem nostram, omnes accurreretis; sperabamque daturum mihi Dominum ex vestro complexu respirationem a continuis doloribus, meque præclarum illum sudorem, quem pro veritate stillatis, hoc inertis corpore excipientem, præmiorum, quæ vobis a veritatis iudice reposita sunt, in partem aliquam venturum. Sed quia id vobis ne in mentem quidem venit, nec quidquam a nobis exspectastis solatii, cupiebam saltem frequentes ad vos **391** scribendi invenire occasiones, ut more eorum qui certantibus acclamant, ego etiam aliquid vobis per litteras ad boni vestri certaminis hortatum clamarem. Sed ne hoc quidem nobis facile fuit duas ob causas: primum, quod ubi degeretis ignorabam: deinde quod non multi hinc ad vos proficiscantur. Sed nunc Dominus adduxit nobis desideratissimum ac religiosissimum fratrem Sanctissimum et compresbyterum per quem et vestram charitatem saluto, et adhortor ut pro nobis precemini lætantes et exsultantes, quod merces vestra multa est in cælis²: et quia ad Dominum loquendi habetis fiduciam, ne intermittatis noctu ac interdiu ad ipsum clamare, ut hæc Ecclesiarum sedetur procella, plebi reddantur pastores, et Ecclesia ad suam ipsius dignitatem revertatur. Est enim mihi persuasum, si modo reperiatur vox, quæ Deum bonum flectat, non longe facturum illum miserationes suas, sed et nobis deinceps daturum

Α Τοῖς ποθεινοτάτοις καὶ εὐλαβεστάτοις ἀδελφοῖς συμπρεσβυτέροις (78) Ἀκακίῳ, Ἀετίῳ, Παύλῳ καὶ Σιλουάνῳ, καὶ Σιλουίνῳ (79), καὶ Λουκίῳ διακόνῳ καὶ λοιποῖς μονάζουσιν ἀδελφοῖς, Βασίλειος ἐπίσκοπος.

Ἐγὼ, ἀκούσας τὸν βαρὺν ἐκεῖνον διωγμὸν ἐπαναστάντα ὑμῖν, καὶ ὅτι εὐθέως μετὰ τὸ Πάσχα οἱ εἰς κρίσεις καὶ μάχας νηστεύσαντες, ἐπελθόντες ὑμῶν ταῖς σκηναῖς, πυρὶ παρέδωκαν τοὺς πόρους ὑμῶν, ὑμῖν μὲν τὴν ἐν οὐρανοῖς οἰκίαν τὴν ἀχειροποίητον εὐτρεπίζοντες, ἑαυτοῖς δὲ τὸ πῦρ θησαυρίζοντες, ἧ εἰς τὴν καθ' ὑμῶν ἐχρήσαντο βλάβην, ἐστέναξα μὲν ἐπὶ τῷ συμβάντι, οὐχ ὑμῖν συναλγῶν, ἀδελφοί, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ τοῖς οὕτω καταβαπτισθεῖσιν (80) ὑπὸ τῆς κακίας, ὥστε μέχρι τσοῦτου τὴν ἑαυτῶν πονηρίαν ἐκτεῖναι· προσεδόκησα δὲ εὐθέως ἐφ' ἐτοιμίην καταφυγὴν τὴν ἡμετέραν ταπεινώσειν πάντας ὑμᾶς δραμεῖσθαι· καὶ ἐν ἐλπίδι εἶχον, ὅτι δώσει μοι ὁ Κύριος ἀνάπνευσιν (81) τῶν συνεχῶν ὀδυνῶν ἐκ τοῦ περιπτύξασθαι ὑμᾶς, καὶ τὸν καλὸν ἰδρώτα, ὃν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας στάζετε (82), τῷ ἀργῷ τούτῳ (83) σώματι ὑποδεξόμενος, εἴξειν τινα κοινωνίαν τῶν ἀποκειμένων ὑμῖν ἄθλων παρὰ τοῦ κριτοῦ τῆς ἀληθείας. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦτο μὲν οὐδ' εἰς ἐννοίαν ὑμῖν ἦλθεν, οὐδὲ προσεδοκῆσατέ τινα ἀνάπαυσιν εἴξειν παρ' ἡμῶν, ἐπεθύμουν ὑποθέσεις γοῦν εὐρίσκειν συνεχεῖς τῶν πρὸς ὑμᾶς γραμμάτων, ἔν', ὥσπερ οἱ τοῖς ἀγωνιζομένοις ὑποφθεγγόμενοι, καὶ αὐτὸς τινα ὑμῖν διὰ γραμμάτων εἰς προτροπὴν (84) τῆς ἀγαθῆς ὑμῶν ἀθλήσεως ἐνεβόησα. Ἐγένετο δὲ ἡμῖν οὐδὲ τοῦτο ῥάδιον διὰ δύο προφάσεις· μίαν μὲν, ὅτι οὐκ ἤδειμεν ὅπου διάγετε (85)· ἑτέραν δὲ, ὅτι οὐδὲ πολλοὶ εἰσιν παρ' ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς ἀπαίροντες. Ἄλλὰ νῦν ὁ Κύριος ἤγαγεν ἡμῖν τὸν ποθεινότατον καὶ εὐλαβεστάτον ἀδελφὸν Σαγκτίσσιμον τὸν συμπρεσβύτερον, δι' οὗ καὶ προσφθεγγόμεθα ὑμῶν τὴν ἀγάπην, καὶ παρακαλοῦμεν προσεύχεσθαι ὑμᾶς ὑπὲρ ἡμῶν, χαίροντας καὶ ἀγαλλιωμένους, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὡς ἔχοντας παρόρησιαν πρὸς τὸν Κύριον, μὴ ἀνεῖναι νυκτὸς καὶ ἡμέρας βραῦντας πρὸς αὐτόν, ὑπὲρ τοῦ παύσασθαι μὲν τὸν σάλον τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων (86), ἀποδοθῆναι δὲ ταῖς λαοῖς τοὺς ποιμένας, ἐπανελθεῖν δὲ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ οἰκεῖον αὐτῆς ἀξίωμα. Πέ-

¹ Isa. LVIII, 4. ² Matth. V, 12.

* Alias CC. Scripta anno 376.

(78) Συμπρεσβυτέροις. Sic mss. plerique. Editi πρεσβυτέροις.

(79) Καὶ Σιλουίνῳ. Hæc addita ex Coisl. primo, Vat. et Clarom.

(80) Καταβαπτισθεῖσιν. Medicæus βαπτισθεῖσιν.

(81) Ἀνάπνευσιν. Harl. ἀναπνεύσαι. Ibidem Coisl. secundus et Reg. secundus τῶν συνεχῶν ὀδυνῶν.

(82) Στάζετε. Medicæus codex κέμνετε.

D

(83) Τούτῳ. Editi addunt ἑαυτοῦ, quod melius deest in codicibus Med. et Coisl. primo. Harl. σώματι τῷ ἑαυτοῦ.

(84) Εἰς προτροπὴν. Harl. et Med. εἰς προκοπὴν, ad boni vestri certaminis profectum.

(85) Διάγετε. Editi καὶ διάγετε. Abest ab omnibus mss. conjunctio.

(86) Τούτων. Coisl. uterque et Reg. secundus τούτων.

πεισμαι γάρ, ὅτι, εἰν εὐρεθῆ φωνῆ δυσωπούσα τὸν A una cum tentatione exitum, ut ferre possimus³.
ἀγαθὸν (87), οὐκ εἰς μακρὸν ποιήσει τὰ ἐλέη αὐτοῦ * Omnes in Christo fratres verbis meis salutate.
ἀλλὰ παρέξει ἡμῖν λοιπὸν σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἐκθασιν, τοῦ θύνασθαι (88) ὑπενεγκεῖν. Πᾶσαν τὴν ἐν Χριστῷ
ἀδελφότητα ἀσπάσασθε ἐξ ἡμῶν (89).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΖ΄.

EPISTOLA CCLVII*.

Ostendit etsi Christiani vocantur persecutores, non idcirco eorum qui vexantur minui mercedem, sed etiam augeri. Hortatur, ut nec exsiliis episcoporum, nec nonnullorum e clero perfidia, nec errantium multitudinem moveantur.

Μονάζουσι (90) καταπονηθεῖσιν ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν.

Ad monachos ab Arianis vexatos.

Ἄ κατ' ἐμαυτὸν ἐφθεγγάμην, ἀκούσας περὶ τοῦ πειρασμοῦ τοῦ ἐπαχθέντος ὑμῖν παρὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ, ταῦτα δὴ διὰ γράμματος ἀπαγγεῖλαι πρὸς ὑμᾶς καλῶς ἔχειν ἐνόμισα, ὅτι ἐν καιρῷ νομιζομένῳ εἰρηνεύεσθαι ἐκθήσασθε ἑαυτοῖς μακαρισμὸν, τὸν ὑπὲρ τῶν διωκομένων ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἀποκειμένον. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ ὄνομα προσήγες καὶ ἥπιον περικειται τοῖς τὰ πονηρὰ ἐργαζομένοις, τούτου ἕνεκεν καὶ τὰ πράγματα νομίζειν χρὴ μὴ πολεμίῳ εἶναι. Χαλεπώτερον γὰρ κρίνω ἐγὼ τὸν παρὰ τῶν ὁμοφύλων πόλεμον· διότι τοὺς μὲν προκεκηρυγμένους ἐχθροὺς καὶ φυλάσσεται ῥάδιον, τοῖς δὲ ἀναμειγμένοις ἡμῖν ἀνάγκη ἐκδοτέους εἶναι πρὸς πᾶσαν βλάβην· ὃ καὶ ὑμεῖς πεπόνθατε. Ἐδιώχθησαν μὲν γὰρ καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν (91), ἀλλὰ παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν· καὶ διηρπάγη αὐτῶν ὁ βίος, καὶ οἴκοι ἀνετράπησαν, καὶ αὐτοὶ ἐφυγαδεύθησαν, παρὰ τῶν (92) φανερώς πολεμούντων ἡμῖν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Οἱ δὲ νῦν ἀναφανέντες διώκται μισοῦσι μὲν ἡμᾶς οὐδὲν ἤττον ἢ ἐκεῖνοι, εἰς δὲ τὴν τῶν πολλῶν ἀπάτην τὸ τοῦ Χριστοῦ προβάλλονται ὄνομα, ἵνα μηδὲ τὴν ἐκ τῆς ὁμολογίας παραμυθίαν ἔχωσιν οἱ διωκόμενοι, τῶν πολλῶν καὶ ἀκεραιτέρων ἀδικεῖσθαι μὲν ἡμᾶς ὁμολογούντων, εἰς μαρτύριον δὲ ἡμῖν τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας θάνατον μὴ λογιζομένων. Διόπερ ἐγὼ πέπεισμαι μείζονα ὑμῖν (93) ἢ τοῖς τότε μαρτυροῦσι τὸν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ μισθὸν ἀποκεῖσθαι, εἴπερ ἐκεῖνοι καὶ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀποδοχὴν ὁμολογουμένην εἶχον, καὶ τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ μισθὸν ἐξεδέχοντο, ὑμῖν δὲ (94) ἐπ' ἴσοις τοῖς κατορθώμασιν αἰ παρὰ τῶν λαῶν τιμαὶ οὐχ ὑπάρχουσιν· ὥστε εἰκὸς πολυπλασίονα ἀποκεῖσθαι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῶν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πόνων τὴν ἀντιμισθίαν.

Quæ mecum ipse sum locutus, audita tentatione, quæ vobis a Dei hostibus illata est, ea et per litteras vobis significare præclarum esse duxi: scilicet, eo tempore quod peccatum existimatur, comparasti vobismetipsis beatitudinem his qui persecutionem pro Christi nomine patiuntur, repositam. Non enim quia nomen blandum et lenè his qui male faciunt, impositum est, idcirco res hostiles non esse existimandum. Ego enim truculentius judico a tribulibus bellum, quia hostes prius denuntiatos etiam effugere facile: at iis qui nobiscum commiscentur, necesse est ad omnem injuriam expositos esse; quod et ipsum vobis accidit. Nam et majores nostri persecutionem perpessi sunt, sed a simulacrorum cultoribus: et facultates eorum direptæ sunt, et ædes eversæ, et ipsi fugati ab iis, qui bellum nobis aperte propter Christi nomen inferebant. Qui vero nunc prodierunt persecutores, oderunt quidem nos æque ac illi, sed ad multorum deceptionem Christi ostendunt nomen, ut ne confessionis quidem solatium habeant, qui vexantur: multis ac simplicioribus injuriam quidem nobis fieri fatentibus, at in martyrii loco nobis **392** mortem pro veritate toleratam non ascribentibus. Quapropter persuasum mihi est majora vobis, quam iis qui tunc martyrium passi sunt, a justo iudice præmia servari; siquidem illi et ab hominibus certam et exploratam laudem consequiebantur, et a Deo mercedem exspectabant; vobis autem in paribus præclare factis honores a populis non deferuntur; unde par est multiplicatam reponi in futuro ævo laborum pro pietate susceptorum remunerationem.

³ I Cor. x, 13.

(87) Τὸν ἀγαθὸν Θεόν. Deest postrema vox in Medicæo et Coisl. primo. Reg. secundus et Coisl. secundus τὸν ἀγαθὸν Κύριον.

(88) Τοῦ θύνασθαι. Editi addunt ἡμᾶς, quod deest in sex mss., non tamen in Coisl. primo.

(89) Ἐξ ἡμῶν. Non male Harlæanus codex et Medicæus παρ' ἡμῶν. Sed in simili clausula sequentis epistolæ legitur ἐξ ἡμῶν omnibus codicibus consentientibus.

(90) Μονάζουσι, etc. Ita tres antiquissimi codices. Addunt Medicæus et Coisl. primus: Εὐθαλεστάτη πρὸς ὑπομονὴν παράκλησις καὶ σύγκρισις τοῦ τε ἀπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τοῦ ἀπὸ αἰρετικῶν ἐπαγομένου διωγμοῦ, καὶ ὅτι οὐ πλήθει ὀριστεῖον τὴν σωτηρίαν. *Præclarissima ad patientiam adhortatio, et comparatio persecutionis a simulacrorum cultori-*

bus illatæ cum ea quæ ab hæreticis infertur, et quod multitudine non definienda salus. Editi πρὸς μονάζοντας ὑπὸ Ἀρειανῶν καταπονηθέντας.

(91) Πατέρες ἡμῶν. Ita tres vetustissimi codices cum aliis pluribus. Editi πατέρες ὑμῶν.

(92) Παρὰ τῶν. Editi præmittunt ἀλλὰ, quod deest in novem mss.

(93) Μείζονα ὑμῖν. Coisl. uterque, Med. et Reg. secundus Μείζονα ἡμῖν. Sed Harlæanus et alii consentiunt cum editis.

(94) Ὑμῖν δέ. Editi præmittunt καί, quam voculam sustulimus, quia melius abest a tribus mss. etsi non vetustissimis. Hæc epistola in Harlæano codice sic finitur: ὁμολογουμένην εἶχον ἐπ' ἴσοις τοῖς κατορθώμασιν.

* Alias CCCH, scripta anno 376.

2. Quare adhortamur vos, ut ne animo in ærum- A nis concidatis, sed in Dei dilectione renovemini, ac quotidie studio vestro adjiciatis : scientes in vobis debere reliquias pietatis servari, quas veniens Dominus in terra inventurus est. Sive autem ejecti sunt episcopi e suis Ecclesiis, hoc vos nequaquam concutiat : sive proditores nonnulli ex ipsis prodire clericis, neque hoc vestram in Deo fiduciam infirmet. Non enim nomina sunt quæ salvos nos facient, sed propositum, ac vera in Creatorem nostrum dilectio. Considerate in insidiis quæ Domino nostro structæ sunt, principes sacerdotum et scribas et seniores dolum concinasse, qui autem doctrinam sincero animo susceperunt, paucos ex populo inventos esse, neque multitudinem esse quæ salvatur, sed electos Dei. B Quamobrem nunquam vos perterreat magna populi multitudo ; qui velut aquæ maris a vento in alias atque alias partes feruntur. Nam etiamsi unus salvetur velut Loth Sodomis, manere debet in recto iudicio, immobilem retinens in Christo spem, quia non derelinquet Dominus sanctos suos. Omnes in Christo fratres meo nomine salutate : pro miserabili mea anima sincere precamini.

EPISTOLA CCLVIII*.

Laudat Basilius charitatem Epiphaniï, qui ad se scripserit et fratres miserit, ac de componendis in Elæone monte dissensionibus cogitet. Delatam sibi ab Epiphanio sedandæ controversiæ provinciam recusat ; seque ait jam per litteras significasse Palladio et Innocentio, nihil a se addi posse Nicæno symbolo, nisi tantum de Spiritu sancto. Quod spectat ad Antiochenam dissensionem, declarat se cum Meletio semper communicasse ac semper communicaturum, ac ipsum etiam Athanasium cum eo communicare voluisse : cum iis autem qui post Meletium venerunt, nunquam se communicasse, quamvis eos non condemnet, nec adduci posse ut ad eos scribat. Ipsum Epiphanium rogat, ut dissensionem componere conetur, et cum tres hypostases necesse esse existimet confiteri, hoc etiam doceat fratres Antiochenos. Denique respondet quæstioni in aliis litteris propositæ, quid sint Magusæi.

Epiphanio episcopo.

1. Quod jam pridem expectatum est ex Domini vaticinio, ac nunc tandem rerum experientia confirmatum, fore videlicet ut propter multiplicatam iniquitatem charitas multorum refrigescat ; id jam apud nos adimpletum visæ sunt abolere litteræ præstantiæ tuæ ad nos allatæ. Vere enim charitatis indicium non mediocre, primum quidem quod nostri memineras, qui adeo viles et nullius pretii sumus : deinde etiam quod fratres miseris invivendi nostri causa, idoneos ministros pacificarum litterarum. Hoc enim spectaculo nullum rarius est, cum jam omnes omnibus suspecti sint. Nusquam enim misericordia, **393** nusquam commiseratio, nusquam fraternæ lacrymæ ob fratrem laborantem. Non persecutiones pro veritate toleratæ, non totæ Ecclesiæ ingemiscences, non magnus ærumnarum nos circumstantium numerus ad mutuam nos sollicitudinem commovere potest. Sed lapsibus insultamus ; lancinamus vulnera ; illatas ab hæreticis injurias, qui idem videmur inter nos sentire, in-
* Matth. xxiv, 12.

* Alias CCCXV. Scripta circa annum 377.

(95) Εἰδότες. Mss. quinque non tamen antiquissimè εἰδότες.

(96) Ἦδὲ. Sic mss. novem pro eo quod erat in editis τὸ θεῖ. Paulo post editi μεμνησθαι τῶν. Harl.,

2. Διὸ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλ' ἀνανεοῦσθαι τῇ πρὸς Θεὸν ἀγάπῃ, καὶ καθ' ἡμέραν προστιθέναι τῇ σπουδῇ, εἰδότες (95), ὅτι ἐν ὑμῖν ὀφείλει τὸ λείψανον τῆς εὐσεβείας σωθῆναι, ὃ ἐλθὼν ὁ Κύριος εὐρήσει ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ εἴτε ἀπεδιώχθησαν ἐπίσκοποι τῶν Ἐκκλησιῶν, τοῦτο ὑμᾶς μὴ σαλευέτω· εἴτε προδοταὶ ἐξ αὐτῶν ἐφύησαν τῶν κληρικῶν, μηδὲ τοῦτο τὴν πεποιθήσιν ὑμῶν τὴν εἰς Θεὸν σαθροῦτω. Οὐ γὰρ τὰ ὀνόματά ἐστι τὰ σώζοντα ἡμᾶς, ἀλλ' αἱ προαιρέσεις, καὶ ἡ ἀληθινὴ περὶ τὸν κτίσαντα ἡμᾶς ἀγάπη. Ἐνθυμώθητε, ὅτι καὶ ἐν τῇ κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐπιβουλῇ ἀρχιερεῖς μὲν καὶ γραμματεῖς καὶ πρεσβύτεροι τὸν θόλον συνεσκεύασαντο, ὀλίγοι δὲ τῶν ἐκ τοῦ λαοῦ εὐρίσκοντο οἱ γνησίως τὸν λόγον καταδεχόμενοι· καὶ ὅτι οὐ τὸ πλήθος ἐστὶ τὸ σωζόμενον, ἀλλ' οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ. Ὡστε μηδέποτε ὑμᾶς πτοεῖτω λαοῦ πολυσχλία, οἱ ὡσπερ ὕδωρ θαλάσσης ὑπὸ πνευμάτων μεταφερόμενοι. Ἐάν γὰρ καὶ εἰς σωθῆ ὡσπερ Λῶτ ἐν Σοδόμοις, μένειν ὀφείλει ἐπὶ τῆς ὀρθῆς κρίσεως, ἀμετακίνητον ἔχων τὴν ἐν Χριστῷ ἐλπίδα, διότι οὐκ ἐγκαταλείψει Κύριος τοὺς ὁσίους αὐτοῦ. Πᾶσαν τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ἀσπάσασθε ἐξ ἐμοῦ· προσεύχεσθε γνησίως ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τῆς ἐλεεινῆς.

EPISTOLA CCLVIII.

Ἐπιφανίῳ ἐπισκόπῳ.

1. Τὸ πάλαι προσδοκῆθεν ἐκ τῆς τοῦ Κυρίου προφήσεως, νῦν δὲ λοιπὸν τῇ πείρᾳ τῶν πραγμάτων βεβαιούμενον, ὅτι διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν φυγῆσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν, ἤδη (96) κεκρατημένου παρ' ἡμῖν, ἐδοξε λύειν τὰ γράμματα τῆς τιμιότητος σου κοιμισθέντα. Ὡτως γὰρ ἀγάπης εὐδειγμα οὐ τὸ τυχόν, πρῶτον μὲν μνησθῆναι ἡμῶν τῶν οὕτω μικρῶν καὶ μηδενὸς ἀξίῳ· ἔπειτα καὶ ἀδελφοὺς ἀποστεῖλαι εἰς ἐπίσκεψιν ἡμετέραν, πρέποντας εἶναι διακόνους εἰρηρικῶν γραμμάτων. Οὐδὲν γὰρ τοῦτου σπανιωτέρου θέαμα, πάντων πρὸς πάντας λοιπὸν ὑπόπτως διακειμένων. Οὐδαμοῦ γὰρ εὐσπλαγγνία, οὐδαμοῦ συμπάθεια, οὐ δάκρυον (97) ἀδελφικὸν ἐπ' ἀδελφῷ κλύουσι. Οὐ διωγμοὶ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, οὐκ Ἐκκλησιαί στενάζουσαι (98) πανδημεῖ, οὐχ ὁ πολὺς οὗτος τῶν περιεχόντων ἡμᾶς δυσχερῶν κατάλογος κινεῖν δύναται ἡμᾶς πρὸς τὴν ὑπὲρ ἀλλήλων μέριμναν. Ἀλλὰ τοῖς πτώμασιν ἐναλλόμεθα, τὰ τραύματα ἐπιξαινόμεν, τῆς παρὰ τῶν αἰρετικῶν ἐπικρείας, οἱ δοκοῦντες τῷ αὐτῷ κοινωνεῖν φρονή-

Coisl. uterque et quatuor alii ut in textu.

(97) Οὐ δάκρυον. Ita tres vetustissimi codices. Editi hic etiam repetunt οὐδαμοῦ.

(98) Στενάζουσαι. Sic mss. omnes Editi στενάζουσι.

ματι, ἐπιτείνομεν, καὶ οἱ ἐν τοῖς καιριωτάτοις ἔχοντες συμφωνίαν ἐνὶ γέ τινι πάντως διεστήκασι ἀπ' ἀλλήλων. Πῶς οὖν μὴ θαυμάσομεν τὸν ἐν τοιοῦτοις πράγμασι καθαρὸν καὶ ἄδολον τὴν πρὸς τοὺς πλησίον ἀγάπην ἐπιδεικνύμενον, καὶ διὰ τοσαύτης θαλάσσης καὶ ἡπείρου, τῆς χωριζούσης ἡμᾶς σωματικῶς, τὴν ἐνδεχομένην ἐπιμελείαν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν χαριζόμενον;

2. Ἐθαύμασα δέ σου κάκεινο, ὅτι καὶ τὴν ἐν τῷ Ἐλαιῶνι τῶν ἀδελφῶν διάστασις λυπηρῶς ἐδέξω, καὶ βούλει τινὰ αὐτοῖς γενέσθαι πρὸς ἀλλήλους συμβιβασμόν. Καὶ ὅτι σε οὐδὲ τὰ παρευρεθέντα ὑπὸ τινῶν, καὶ ταραχὰς ἐμποιήσαντα τῇ ἀδελφότητι, παρέλαθεν (99), ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις μέριμναν ἀνεδέξω, καὶ ταῦτα ἀπεδεξάμην. Ἐκεῖνο δὲ οὐκέτι τῆς σῆς ἐνόμισα εἶναι συνέσεως ἄξιον, τὸ ἡμῖν τὴν περὶ τῶν τηλικούτων διόρθωσιν ἐπιτρέπειν, ἀνθρώποις οὔτε χάριτι Θεοῦ ἀγομένοις, διὰ τὸ ἀμαρτίαις συζῆν, οὔτε τινὰ κεκτημένοις περὶ τοὺς λόγους δύναμιν, διὰ τὸ τῶν μὲν ματαιῶν ἀγαπητῶς (1) ἀποστῆναι, τῶν δὲ τῆς ἀληθείας δογμάτων μήπω τὴν προσήκουσαν ἐξεν ἀναλαβεῖν. Ἐπεστείλαμεν οὖν ἤδη τοῖς ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν, τοῖς κατὰ τὸν Ἐλαιῶνα, Παλλαδίῳ τῷ ἡμετέρῳ καὶ Ἰννοκεντίῳ (2) τῷ Ἰταλῷ, πρὸς τὰ παρ' αὐτῶν ἡμῖν ἐπεσταλμένα· ὅτι οὐδὲν δυνάμεθα τῇ κατὰ Νίκαιαν πίστει προστιθέναι ἡμεῖς, οὐδὲ τὸ βραχύτατον, πλὴν τῆς εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δοξολογίας, διὰ τὸ ἐν παραδρομῇ τοὺς πατέρας ἡμῶν τούτου τοῦ μέρους ἐπιμνησθῆναι· οὐπω τοῦ κατ' αὐτὸ ζητήματος τότε κεκινημένου. Τὰ δὲ προσυφαινόμενα (3) τῇ πίστει ἐκεῖνα δόγματα περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως, ὡς βαθύτερα τῆς ἡμετέρας καταλήψεως, οὔτε ἐβασανίσσαμεν, οὔτε παρεδεξάμεθα· εἰδότες, ὅτι, ἐπειδὴν τὴν ἀπλότητα τῆς πίστεως ἀπαξ παρακινήσομεν, οὔτε τι (4) πέρας τῶν λόγων εὐρήσομεν, ἀεὶ τῆς ἀντιλογίας εἰς τὸ πλεῖον ἡμᾶς προαγούσης, καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀκεραιτέρων παραταράξομεν (5) τῇ παρεισαγωγῇ τῶν ξενιζόντων.

3. Τὴν δὲ κατὰ Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίαν, λέγω δὴ τὴν τῷ αὐτῷ φρονήματι συμβαίνουσαν, δῶν ποτὲ ὁ Κύριος ἰδεῖν αὐτὴν ἠνωμένην. Κινδυνεύει γὰρ αὕτη μάλιστα δεδεχθαι τὰς ἐπιβουλάς τοῦ ἐχθροῦ, μνησικαχοῦντος αὐτῇ διὰ τὸ πρῶτον τοῖς ἐκεῖ τὴν

(99) Παρέλαθεν. Editi præmittunt οὐ. Sed hæc negatio melius abest a codicibus Med., Reg. primo, Coisl. secundo. Paris. et Bigot.

(1) Ἀγαπητῶς. Ita mss. novem. Editi ἀφαπητικῶς.

(2) Ἰννοκεντίῳ. Coisl. uterque, Harl., Med. et Reg. secundus Ἰνοκεντίῳ.

(3) Τὰ δὲ προσυφαινόμενα. Quod ait Basilius, se at-texta Nicænæ fidei dogmata de Incarnatione nec examinasse, nec recepisse, id de ipso dogmate accipi non debet, sed de modo dogmatis ita exprimiendi, ut hæretici eludere non possint. Nam ipsum quidem dogma certissime tenebat Basilius, neque ad eam rem opus habebat examine. Sed cum nonnulli formulæ Nicænæ aliquid de Incarnatione adderent ad comprimendos Apollinaristas; id Basilius nec examinaverat, nec receperat, tum quia altius intelligentia sua esse ducebat; tum quia metuebatur ne finem non haberent ejusmodi quæstiones, ac

tendimus; et qui in præcipuis capitibus inter se consentiunt, in una aliqua re prorsus ab se invicem dissident. Quomodo igitur eum non admiremur, qui in tali rerum statu purum ac sincerum erga fratres amorem ostendit, et ex tanto maris et terræ, quibus corpore sejungimur intervallo, quantum in se est, animarum nostrarum curam suscipit?

2. Illud autem etiam in te miratus sum, quod et fratrum, qui in Elæone sunt, moleste tuleris dissensionem, velisque aliquam ipsis fieri inter se conciliationem. Quod autem te non latuerunt quæ a nonnullis male excogitata, fratres conturbarunt, ac de his quoque sollicitudinem suscepisti, hæc etiam mihi probata sunt. Illud vero non jam tua judicavi esse prudentia dignum, quod nobis harum rerum emendationem commiseris, hominibus neque gratia Dei ductis, ut qui in peccatis vivamus, nec ulla dicendi facultate præditis, eo quod a vanis quidem libenter recesserimus, veritatis autem dogmatum nondum assecuti idoneum usum simus. Jam igitur respondimus dilectis fratribus nostris in Elæone degentibus, Palladio nostro et Innocentio Italo, ad ea quæ nobis ab ipsis fuerunt scripta, nos scilicet nihil posse Nicænæ fidei adjicere, ne brevissimum quidem, excepta Spiritus sancti glorificatione, propterea quod majores nostri cursim hujus partis meminerint, nondum tunc de Spiritu mota quæstione. Quæ autem adtexuntur huic fidei dogmata de Domini Incarnatione, ea ut altiora nostra intelligentia, neque examinavimus, neque recepimus: scientes, ubi simplicitatem fidei semel sustulerimus, nullum jam sermonum finem nos esse inventuros, contradictione nos semper ulterius abripiente; ac simpliciorum animas conturbaturos, novis rebus introducendis.

3. Quod autem attinet ad Ecclesiam Antioche-nam, illam dico, quæ in eadem doctrina consentit, largiatur aliquando Dominus ut **394** eam videamus conjunctam. Periculum enim est, ne ipsa maxime pateat insidiis inimici, qui ei succenset, quia

D simpliciorum animi novis rebus in symbolum inductis læderentur. Minime autem mirum, si, quamvis Basilium nemo intelligendi et explicandi dogmatis dono superaret, suarum tamen virium ac suæ facultatis esse non putabat, at-texta fidei Nicænæ de Incarnatione dogmata examinare. Longe enim difficillimum sciebat esse formulam fidei ita constituere, ut, quod omnino necessarium esse ad legitimam formulam docet lib. I in *Eunom.*, p. 213, nihil ei desit, et hæreticorum usu teri non possit. Nec eum latebat ipsos etiam Nicænos Patres formulæ, quam primo condiderant, aliquid addere coactos fuisse, postquam illam ab hæreticorum auribus non abhorrere animadverterunt.

(4) Οὔτε τι. Sic omnes mss. Editi οὐκέτι.

(5) Παραταράξομεν. Ita Harl., Reg. primus, Paris. et Bigot. Legitur *ταράξομεν* in tribus aliis, nempe Coisl. utroque et Regio secundo. Editi παρατάξομεν.

illie primum Christianorum viguit appellatio. Ac scissa quidem est hæresis contra rectam doctrinam, scissa etiam et ipsa contra se recta fides. Nos autem, quia qui prior veritatem libere defendit, et bonum illud certamen Constantio imperante certavit, Meletius est reverendissimus episcopus; et quia eum habuit Ecclesia mea communicatorem, magnopere eum diligens ob fortem illam ac invictam dimicationem, idcirco habemus illum hactenus, Deo largiente, communicatorem, et certe, si Deus voluerit, habebimus. Nam et beatissimus papa Athanasius, cum Alexandriam venisset, omnino optabat, ut sibi cum ipso communio conciliaretur; sed malitia consiliariorum in aliud tempus dilata eorum conjunctio: quod utinam non evenisset! Nullius autem ex his, qui postea introierunt, communionem unquam admisimus: non quod eos judicemus indignos, sed quod nihil habeamus, unde hunc condemnemus. Atqui multa quidem audivimus a fratribus, sed fidem non adhibuimus, eo quod coram accusatoribus non starent accusati, sicut scriptum est: *Lex nostra non judicat hominem, nisi prius eum audierit et noverit quid faciat*⁵. Quare nondum possumus, frater colendissime, litteras ad illos dare, neque ad hoc cogi debemus. Illud autem pacifico tuo animo dignum fuerit, non, unum quidem conjungere, aliud vero disjungere, sed ad eam conjunctionem, quæ prior exstitit, ea quæ sunt separata reducere. Quapropter primum quidem precare, deinde etiam, quantum in te situm erit, exhortare, ut projecta ex animis ambitione, tum ad robur Ecclesiæ restituendum, tum ad comprimendum inimicorum furorem inter se reconcilientur. Valde autem meum illud etiam animum recreavit, quod diligentia tua cæteris præclare et accurate tractatis adjecit, tres necesse esse hypostases confiteri. Quapropter hoc etiam a te fratres Antiocheni edoceantur: profecto autem jam edocti sunt. Nam sine dubio eorum amplexus non esses communionem, nisi maxime tibi de hoc capite cautum esset.

4. Gens autem Magusæorum (id quod alteris mihi litteris indicare gravatus non es) frequens est apud nos, per omnes fere agros sparsa, coloniis huc jam pridem Babylone adductis. Hi utuntur moribus peculiaribus: nulla ipsis cum reliquis hominibus societas, nec fieri ullo modo potest, ut cum illis sermo habeatur, siquidem

⁵ Joan. vii, 51.

(6) Ἐχομεν. Ita tres mss. vetustissimi. Editi καὶ ἔχομεν.

(7) Κρίνει. Sic plerique mss. Editi κρίνει. Paulo ante, quamvis in omnibus codicibus legatur περὶ τῶν ἀδελφῶν, multa audivimus de fratribus, legendum tamen videtur παρὰ τῶν ἀδελφῶν. Hic enim fratrum nomine probabilius est eos designari, qui a S. Meletii partibus stabant, quam qui a Paulini.

A τῶν Χριστιανῶν προσηγορίαν ἐμπολιτεύσασθαι. Καὶ τέτμηται μὲν ἡ αἵρεσις πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν· τέτμηται δὲ καὶ αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν ἢ ὀρθότης. Ἡμεῖς δὲ, ἐπειδὴ καὶ ὁ πρῶτος παρῥησιασάμενος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ τὸν καλὸν ἐκεῖνον διαθλήσας ἀγῶνα ἐπὶ τῶν καιρῶν Κωνσταντίου, ὁ αἰδεσιμώτατος Μελετιός ἐστιν ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ἔσχεν αὐτὸν ἢ ἐμὴ Ἐκκλησία κοινωνικόν, ὑπεραγαπήσασα αὐτὸν διὰ τὴν καρτερὰν ἐκείνην καὶ ἀνένδοτον ἔνστασιν· ἔχομεν (6) αὐτὸν κοινωνικόν μέχρι τοῦ νῦν τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι, καὶ ἔσομέν γε, ἐὰν ὁ Θεὸς θελήῃ. Ἐπεὶ καὶ ὁ μακαριώτατος πάπας Ἀθανάσιος, ἐπιστὰς ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, πάνυ ἐβούλετο αὐτῷ τὴν πρὸς αὐτὸν κοινωνίαν καταπραχθῆναι· ἀλλὰ κακίᾳ συμβούλων εἰς ἕτερον καιρὸν ὑπεμετέθη αὐτῶν ἢ συνάφεια· ὡς οὐκ ὤφειλε! Τῶν δὲ τελευταίων ἐπεισεληθόντων οὐδενὸς οὐδέπω τὴν κοινωνίαν προσηγάμεθα· οὐκ ἐκείνους κρίνοντας ἀναξίους, ἀλλὰ μηδὲν ἔχοντες τούτου καταγινώσκειν. Καίτοι πολλὰ μὲν ἠκούσαμεν περὶ τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' οὐ προσηγάμεθα, διὰ τὸ μὴ ἀντικαταστῆναι τοῖς κατηγοροῦσι τοὺς ἐγκαλουμένους κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει (7) τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ πρῶτον αὐτοῦ ἀκούσῃ, καὶ γνῶ τί ποιεῖ. Ὡστε οὐπω δυνάμεθα αὐτοῖς ἐπιστέλλειν, τιμωτάτε ἀδελφε, οὔτε ἀναγκάζεσθαι εἰς τοῦτο ὀφείλομεν. Πρέπου δ' ἂν εἴη τῆ εἰρηνικῆ σου προθέσει μὴ τὸ μὲν συνάπτειν, τὸ δὲ διασπᾶν, ἀλλὰ τῆ προὔπαρχούσῃ ἐνώσει τὰ κεχωρεσμένα κροτάγειν. Ὡστε πρῶτον μὲν εὐξαι, ἔπειτα καὶ, ὅση δύναμις, παρακάλεισον, ρίψαντας αὐτοὺς ἐκ τῶν ψυχῶν τὸ φιλότιμον, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀποδοῦναι τὴν ἰσχὺν τῆ Ἐκκλησίᾳ, καὶ καθελῆναι τὸ φρύαγμα τῶν ἐχθρῶν, συμβῆναι αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους. Ἰκανῶς δὲ μου κάκεινο τὴν ψυχὴν παρεκάλεσε, τὸ προστεθεὶν παρὰ τῆς σῆς ἀκριβείας τοῖς λοιποῖς καλῶς καὶ ἀκριβῶς θεολογηθεῖσι· τὸ τρεῖς ἀναγκαῖον εἶναι τὰς ὑποστάσεις ὁμολογεῖν. Ὡστε τοῦτο καὶ οἱ κατὰ Ἀντιόχειαν ἀδελφοὶ διδασκέσθωσαν παρὰ σοῦ· πάντως δὲ που καὶ ἐδιδάχθησαν. Οὐ γὰρ ἂν εἴλου (8) δηλονότι τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν, μὴ τοῦτο αὐτῶν μάλιστα τὸ μέρος ἀσφαλισάμενος.

4. Τὸ δὲ τῶν Μαγυσαίων ἔθνος (ὅπερ διὰ τῆς ἐτέρας ἐπιστολῆς σημεῖται (9) ἡμῖν κατηξίωσας) πολὺ ἐστὶ παρ' ἡμῖν κατὰ πᾶσαν σχεδὸν τὴν χώραν διεσπαρμένον, ἀποίκων τὸ παλαιόν (10) ἐκ τῆς Βαβυλωνίας ἡμῖν ἐπεισαχθέντων. Οἱ ἔθεσιν ἰδιάζουσι κέχρηται, ἄμικτοι ὄντες πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους· λόγῳ δὲ πρὸς αὐτοὺς κερῆσθαι, καθό (11)

(8) Ἄν εἴλου. Codex Medicæus εἴλω.

(9) Σημεῖται. Ita tres vetustissimi codices. Editi σημαῖται.

(10) Τὸ παλαιόν. Ita mss. quinque. Editi τὸ παλαι.

(11) Καθό. Med. et Coisl. primus, καθ' ὅσον. Harl. καθ' ὄν.

εἰσιν ἐξωγρημένοι ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα, παντελῶς ἐστὶν ἀδύνατον. Οὔτε γὰρ βιβλία ἔστι παρ' αὐτοῖς, οὔτε διδάσκαλοι δογμάτων, ἀλλὰ ἔθει ἀλόγῳ συτρέφονται, καὶ παρὰ πατρός διαδεχόμενοι τὴν ἀσέβειαν. Ἐκτός δὲ τούτων, ἃ ὑπὸ πάντων ὁράται, τὴν ζωοθυσίαν παραιτοῦνται ὡς μίασμα, δι' ἄλλοτρίων χειρῶν τὰ πρὸς τὴν χοίρειαν ζῶα κατασφάττοντες (12)· γάμοις ἐπιμαίνονται παράνομους· καὶ τὸ πῦρ ἠγοῦνται θεόν· καὶ εἴ τι τοιοῦτο. Τὰς δὲ ἐκ τοῦ Ἀβραάμ γενεαλογίας οὐδεὶς ἡμῖν μέχρι τοῦ παρόντος τῶν μάγων ἐμυθολόγησεν· ἀλλὰ Ζαρνουάν τινα ἑαυτοῖς ἀρχηγόν τοῦ γένους ἐπιφημίζουσι. Διόπερ οὐδὲν ἔχω (13) πλείον ἐπιστέλλειν ὑπὲρ αὐτῶν τῆ τιμιότητι σου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΘ'.

Dolet Basilius quod pacem conciliare non potuerit, sed tamen nemini succenset. Non petit ut se crebro invisant Palladius et Innocentius, sed ut pro se precentur.

Παλλαδίῳ καὶ Ἰννοκεντίῳ μονάζουσιν (14).

Ἐγὼ πόσον μὲν ὑμᾶς ἀγαπῶ, εἰκάζειν ὀφείλετε ἐξ ὧν ἡμᾶς αὐτοὶ ἀγαπάτε. Καὶ εἰρήνης μὲν ἐπεθύμησα ἀεὶ γενισθαι βραβευτής, ἀποτυγχάνων δὲ λυπούμαι μὲν. Πῶς γὰρ οὐ; Οὐ μὲν (15) ἐχθραίνειν δύναμαί τισι τούτου γε ἔνεκεν, εἰδώς, ὅτι πάλαι ἀφ' ἡμῶν ἤρθη τὸ τῆς εἰρήνης καλόν. Εἰ δὲ παρ' ἄλλοις ἢ αἰτία τῆς διαστάσεως, παράσχοι Κύριος παύσασθαι τοὺς τὰς διχοστασίας ποιῶντας. Οὐ μὲντοι οὐδὲ ἐπιζητῶ συνεχῆ ὑμῶν τὴν ἐπιδημίαν· ὥστε τούτου ἔνεκεν μηδὲ ἀπολογεῖσθαι (16) μοι. Οἶδα γὰρ, ὅτι ἄνδρες τὸν πεπονημένον προελόμενοι βίον, καὶ ἀεὶ διὰ τῶν χειρῶν ἑαυτοῖς τὰ ἀναγκαῖα συμποριζόμενοι, πολὺν ἀποδημεῖν χρόνον τῶν ἰδίων οὐ δύνανται. Ἄλλ' ὅκουπερ ἂν ἦτε, μέμνησθε ἡμῶν· καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ ἡμῶν (17), ἵνα αὐτοὶ γούν πρὸς ἑαυτοὺς εἰρήνην ἔχωμεν καὶ πρὸς τὸν Θεόν, μηδεμῆς τοῖς λογισμοῖς ἡμῶν παραχῆν ἐνοικοῦσας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΞ'.

Rogatu Optimi pluribus explicat Basilius illud Scripturæ: Omnis qui occiderit Cain, septem vindictas exsolvet; tum etiam Lamechi ad uxores verba, et Simeonis ad Mariam.

Ἐπιτίμῳ ἐπισκόπῳ.

1. Καὶ ἄλλως (18) μὲν ἠδέως ὁρῶν τοὺς ἀγαθοὺς

(12) Κατασφάττοντες. Codices nonnulli κατασφάζοντες. Basili narrationem confirmant Bardesanes apud Eusebium, *Præp. evangel.*, lib. vi, p. 275, et ipse Epiphanius in *Expositione cathol. fid.* Primus testatur legem esse apud Persas ut filias et matres in matrimonium ducant; neque id in Perside solum fieri, sed etiam quotquot e Perside migrarunt, quos Magusæos vocant, iisdem in flagitiis manere, et filiis quasi patriam hæreditatem hos mores tradere. Addit multos hæcenus Magusæos reperiri in Media, Ægypto, Phrygia, et Galatia. Vide p. 259. Epiphanius ait Magusæos apud Persas simulacra detestari, sed ea tamen adorare, siquidem adorant ignem, solem et lunam.

(13) Ἐχω. Coisl. primus εἶχον. Ibidem editi τῆ τιμιότητι σου ὑπὲρ αὐτῶν. Tres codices vetustissimi, ut in textu, nisi quod Harlæanus habet *περὶ αὐτῶν*.

(14) Μονάζουσιν. Sic legitur in sex nostris codi-

A diaboli facti sunt præda, ut illius inserviant voluntati. Nam nec libri apud illos, nec dogmatum magistri, sed moribus insulsis instituuntur, filius a patre impietatem excipientes. Jam vero præter hæc quæ conspiciuntur ab omnibus, animalium cædem aversantur ut inquinamentum, alienis manibus animalia ad suos usus necessaria 395 mactantes: nuptiis insaniunt illegitimis, ac ignem deum esse arbitrantur; et si quod aliud institutum ejusmodi. Cæterum magorum ab Abrahamo genealogias nemo hæcenus nobis narravit: sed Zarnuam quemdam generis sui auctorem esse ferunt. Quapropter nihil amplius habeo, quod de his dignitati tuæ scribam.

EPISTOLA CCLIX*.

B Palladio et Innocentio monachis

Quantum ego vos diligam, conjicere debetis ex vestro in me amore. Et pacis quidem semper optavi conciliator esse, sed, re infecta, mæreo. Quomodo enim non mærerem? Sed tamen ea causa succensere nemini possum; quippe cum sciam pacis bonum jam olim a nobis esse sublatum. Quod si in aliis causa residet dissensionis, faxit Dominus ut dissidiorum auctores conquiescant. Non sane a vobis peto, ut me crebro conveniatis. Quare non est cur ea de re causam apud me dicatis. Novi enim homines, pauperem amplexos vitam, ac semper suis manibus sibi necessaria comparantes, longo peregrinari tempore a suis ædibus non posse. Sed ubicunque locorum fueritis, nostri mementote: ac pro nobis precamini, ut nos saltem nobiscum ipsi pacem habeamus et cum Deo, nulla cogitationibus nostris perturbatione insidente.

EPISTOLA CCLX**.

Optimo episcopo.

1. Cum et alias libenter videam optimos pueros,

cibus. Editi *μοναχοῖς*. Tres codices, nempe Harl., Coisl. primus et Clarom. habent *πρεσβυτέρους καὶ μονάζουσιν*.

(15) Οὐ μὲν. Ita tres vetustissimi codices. Plures alii οὐ μὲν δέ. Editi οὐ μὲν δέ.

(16) Μηδὲ ἀπολογεῖσθαι. Ita tres vetustissimi codices. Editi *μη ἀπολογεῖσθε*.

(17) Ὑπὲρ ἡμῶν. Hæc desunt in Vaticano, Coisl. secundo et Reg. secundo.

(18) Καὶ ἄλλως. Post hæc verba addidimus voculam ex codicibus Harl. et Med. et uno ex Regiis. Ibidem Harlæanus codex prima manu ὁρῶ, et post ea ἐπειδὴ δὲ καὶ μετὰ γραμμάτων. *Et alias quidem libenter video*, etc., *at ubi cum litteris etiam tuis*. Editi ἐπειδὴ δὲ καὶ μετὰ γραμμάτων. Deest prima vocola in quinque veteribus libris, altera in tribus.

* Alias CLXXXIV. Scripta anno 377.

** Alias CCCXVII. Scripta anno 377.

tum quia illorum mores ultra ætatem egregie compositi, tum propter eorum cum tua pietate necessitudinem, ex qua etiam magni aliquid ab eis expectare licet; postquam cum litteris tuis vidi eos ad me venientes, duplicavi in illos amorem. Ubi autem legi epistolam, ac in ea perspexi cum providam animi tui de Ecclesiis sollicitudinem, tum legendæ Scripturæ divinæ studium; gratias egi Domino, ac bona precatus sum his qui tales nobis afferebant litteras, imprimis vero ipsi illi, qui nobis scripsit.

2. Quæсивisti, celeberrimum illud dictum et apud omnes susdeque versatum, quam solutionem **396** habeat: nempe illud: *Omnis qui occiderit Cain, septem vindictas solvet*⁶. Hæc autem interrogatone, primum quidem teipsum demonstrati id quod Paulus præcepit Timotheo⁷ accurate servare (liquet enim te attentum esse lectioni); deinde vero et nos, qui senes sumus, et jam emarcuimus et tempore et imbecillitate corporis, et multitudine afflictionum, quæ plurimæ in nos concitatæ vitam nostram prægravaverunt, tamen exsuscitati, ac fervens spiritu nos frigescentes, tanquam latentia in lustris animalia, ad mediocrem vigilantiam et vitalem operationem revocas. Atque illud quidem dictum et simpliciter sic intelligi potest, et variam accipere explanationem. Simplicior autem et quæ cuilibet possit sua sponte occurrere sententia, hæc est: oportere Cain septemplicem dare pœnam peccatorum. Non enim est justi iudicis, pares paribus statuere mercedes: sed necesse est ut mali inceptor cumulatus persolvat debita, si modo et ipse melior ex suppliciis futurus sit, et alios meliores facturis exemplo. Quoniam igitur statutum est, ut septemplicem Cain adimpleat peccatorum pœnam, dissolvit, inquit, id quod divino iudicio de eo decretum est, qui eum occidet. Hæc est sententia sua sponte ex prima lectione nobis occurrens.

3. Sed quia solet profunda scrutari hominum laboris amantium animus, quærit quomodo justitia in septemplici adimpleatur, et quid sint τὰ ἐκδικούμενα, utrum peccata septem, an unum peccatum, et septem pro uno supplicia? Semper quidem Scriptura remissionem peccatorum numero septenario definit. *Quoties, inquit, peccabit in me frater, et remittam illi* (Petrus est qui hæc Domino dicit)?

⁶ Gen. iv, 15. ⁷ I Tim. iv, 13.

(19) Περὶ τῆς Ἐκκλησίας. Sic mss. octo. Editi περὶ τῆς.

(20) Τιμοθέου. Post hanc vocem addunt editi ποιῶν, quod melius multo deesse visum est in duobus Regiis, Bigot. altero, Coisl. secundo et uno Colbertino.

(21) Ἐδάρησαν. Coisl. primus ἐδάρυναν.

(22) Ἐπανάγεις. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἐπανήγαγες.

A παίδας διὰ τε τὸ ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν τῶν ἡθῶν εὐσταθῆς καὶ διὰ τὸ πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν οἰκεῖον, ἀφ' οὗ τι καὶ μέγα προσδοκᾶν ἔστιν ἐπ' αὐτοῖς· ἐπειδὴ καὶ μετὰ γραμμῶν πῶν εἶδον αὐτοὺς προσιόντας μοι, ἐδιπλασίασα τὸ ἐπ' αὐτοῖς φίλτρον. Ὅτε δὲ ἀνέγνων τὴν ἐπιστολὴν, καὶ εἶδον ἐν αὐτῇ ὁμοῦ μὲν τὸ περὶ τὰς Ἐκκλησίας (19) προνοητικὸν τῆς σῆς διαθέσεως, ὁμοῦ δὲ τὸ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν ἐπιμελῆς, κυχάριστησα τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπηνυξάμην τὰ ἀγαθὰ τοῖς τὰ τοιαῦτα ἡμῖν διακομίζουσι γράμματα, καὶ πρό γε αὐτῶν αὐτῷ τῷ γράψαντι ἡμῖν.

2. Ἐπεζήτησας τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο, καὶ παρὰ πᾶσιν ἄνω καὶ κάτω περιφερόμενον ῥητόν, τίνα τὴν λύσιν ἔχει· τὸ, Πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάιν ἐπτά ἐκδικούμενα παραλύσει. Διὰ τούτου δὲ τέως μὲν αὐτὸς σεαυτὸν συνέστησας, τὸ τοῦ Τιμοθέου (20), ὃ παρέδωκεν αὐτῷ Παῦλος, ἀκριβῶς φυλάττοντα (δῆλος γὰρ εἶ προσέχων τῇ ἀναγνώσει)· ἔπειτα καὶ ἡμᾶς τοὺς γέροντας, καὶ νεναρχηκότας ἤδη καὶ τῷ χρόνῳ καὶ τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ σώματος, καὶ τῷ πλήθει τῶν θλίψεων, αἱ πολλαὶ νῦν περὶ ἡμᾶς κινηθεῖσαι, ἐδάρησαν (21) ἡμῶν τὴν ζωὴν, ὁμῶς διανέστησας, καὶ ζέων τῷ πνεύματι κατεψυγμένους ἡμᾶς, ὡς τὰ φωλεύοντα τῶν ζώων, εἰς ἐγρήγορσιν μετρίαν καὶ ζωτικὴν ἐνέργειαν ἐπανάγεις (22). Ἔστε δ' οὖν τὸ ῥητόν καὶ ἀπλῶς οὕτω νοηθῆναι δυνάμενον, καὶ ποικίλον ἐπιδέξασθαι (23) λόγον. Ἡ μὲν οὖν ἀπλουστέρα καὶ παντὶ δυναμένη ἐκ τοῦ προχείρου παραστῆναι διάνοια αὕτη ἐστίν· ὅτι δεῖ τὸν Κάιν ἐπτάπλασίονα ἀποδοῦναι (24) τὴν τιμωρίαν ὑπὲρ ὧν ἡμαρτεν. Οὐ γὰρ ἐστὶ δικαίου κριτοῦ ἴσας πρὸς ἴσας ὀρίζειν τὰς ἀντιδόσεις (25)· ἀλλ' ἀνάγκη, τὸν κατάρξαντα κακοῦ μετὰ προσθήκης ἀποτίσαι τὰ ὀφειλόμενα, εἰ μέλλοι αὐτὸς τε βελτίων ταῖς τιμωρίαις γενήσεσθαι, καὶ τοὺς λοιποὺς σωφρονοστέρους ποιήσιν (26) τῷ ὑποδείγματι. Οὐκοῦν, ἐπειδὴ τέτακται ἐπτάκις ἀποπληρῶσαι τὴν δίκην τῶν ἡμαρτημένων τὸν Κάιν, παραλύσει, φησὶ, τοῦτο τὸ ὑπὸ τῆς θείας κρίσεως ἐπ' αὐτῷ δεδογμένον, ὃ ἀποκτείνας αὐτόν. Οὗτός ἐστιν ὁ νοῦς ὁ ἐντεῦθεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀναγνώσεως ἡμῖν προσπίπτων.

3. Ἐπειδὴ δὲ ἐρευνητὴν πέφυκε τὰ βῆθη τῶν φιλοπονωτέρων ἢ διάνοια, ἐπιζητεῖ, τὸ δίκαιον πῶς ἐν τῷ ἐπτάκις ἀποπληροῦται, καὶ τί τὰ ἐκδικούμενα, πότερον τὰ ἡμαρτηθέντα ἐπτά ἐστίν, ἢ ἐν μὲν τὸ ἡμαρτήμα, ἐπτά δὲ ἐπὶ τῷ ἐνὶ αἰ κολάσεις; Ἄσι μὲν οὖν ἡ Γραφή τὸν τῆς ἀφέσεως τῶν ἡμαρτημάτων ἀριθμὸν ἐν τοῖς ἐπτά περιορίζει. Ποσάκις (27), φησὶν, ἡμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ

(23) Ἐπιδέξασθαι. Nonnulli codices ἐπιδείξασθαι. Quidam alii ὑποδείξασθαι.

(24) Ἀποδοῦναι. Ita Harl. et Coisl. primus. Med. ἀποδοῦναι. Editi δοῦναι.

(25) Ἀντιδόσεις. Ita Harl. et Coisl. primus cum Anglicano et uno ex Regiis.

(26) Ποιήσιν. Multi codices sed recentiores ποιεῖν.

(27) Ποσάκις. Editi addunt γὰρ, quæ vocula

ἀφήσω αὐτῷ; (Ὁ Πέτρος ἐστὶ λέγων τῷ Κυρίῳ.) Ἔως ἄ
 ἑπτάκις; Εἶτα ἀπόκρισις τοῦ Κυρίου· Οὐ λέγω σοι
 ἕως ἑπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. Οὐ γὰρ
 ἐπ' ἄλλον ἀριθμὸν μετέβη ὁ Κύριος, ἀλλὰ τὸν ἑπτά
 πολυπλασιάσας, ἐν αὐτῷ τὸν ὄρον ἔθετο τῆς ἀφέσεως.
 Καὶ δι' ἑπτά μὲν ἐτῶν ὁ Ἑβραῖος ἀπελύετο τῆς δου-
 λείας· ἑπτά δὲ ἑβδομάδες ἐτῶν τὸν ὀνομαστὸν ἰωθη-
 λαίου ἐποίουν ἐν τοῖς παλαιοῖς, ἐν ᾧ ἐσαββατίζε μὲν ἡ γῆ,
 χρεῶν δὲ ἦσαν ἀποκοπαί, δουλείας ἀπαλλαγὴ, καὶ
 οἰονεὶ νέος ἄνωθεν καθίστατο βίος, ἐν τῷ ἑβδοματικῷ
 ἀριθμῷ τοῦ παλαιοῦ τρόπον τινα τὴν συντέλειαν δεχο-
 μένου. Ταῦτα δὲ τύποι τοῦ αἰῶνος τούτου, ὃς διὰ τῶν
 ἑπτά ἡμερῶν ἀνακυκλούμενος ἡμᾶς παρατρέχει· ἐν ᾧ
 γίνονται αἱ τῶν μετριωτέρων ἀμαρτημάτων ἐκτίσεις,
 κατὰ τὴν φιλόανθρωπον ἐπιμέλειαν τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπό-
 του, ὡς μὴ τῷ ἀπεράντῳ αἰῶνι παραδοθῆναι ἡμᾶς εἰς
 κόλασιν. Τὸ μὲν οὖν ἑπτάκις διὰ τὴν πρὸς τὸν κόσμον
 τούτον συγγένειαν, ὡς τῶν φιλοκόσμων ἀνθρώπων ἀπ'
 αὐτῶν ὀφειλόντων μάλιστα ζημιούσθαι, ὧν ἕνεκεν εἴλοντο
 πονηρεύεσθαι (28). Ἐκδικούμενα δὲ, εἴτε τὰ παρὰ
 τοῦ (29) Κάιν ἡμαρτημένα λέγοις, εὐρήσεις ἑπτά· εἴτε
 τὰ παρὰ τοῦ κριτοῦ ἐπ' αὐτῷ ἐπαχθέντα (30), καὶ
 οὕτως οὐκ ἀποτεύξῃ τῆς ἐννοίας. Ἐν μὲν οὖν τοῖς παρὰ
 τοῦ Κάιν τετολημμένοις πρώτον ἀμάτημα φθόνος ἐπὶ
 τῇ προτιμῶσει τοῦ Ἀβελ· δεύτερον θάλος, μεθ' οὗ
 διελέχθη τῷ ἀδελφῷ, εἰπὼν· Διελθωμεν εἰς τὸ πεδῖον·
 τρίτον φόνος, προσθήκη τοῦ κακοῦ· τέταρτον, ὅτι καὶ
 ἀδελφοῦ φόνος, μεῖζων ἢ ἐπίτασις· πέμπτον, ὅτι καὶ
 πρῶτος φονεὺς, ὁ Κάιν, πονηρὸν ὑπόδειγμα τῷ βίῳ
 καταλιπὼν· ἕκτον ἀδίκημα, ὅτι γονεῦσι πένθος ἐποίη-
 σεν (31)· ἑβδομον, ὅτι Θεῷ ἐψεύσατο· ἐρωτηθεὶς
 γὰρ, Ποῦ Ἀβελ ὁ ἀδελφός σου; εἶπεν, Οὐκ οἶδα. Ἐπτά
 οὖν τὰ ἐκδικούμενα παρελύετο ἐν τῷ ἀναιρεθῆναι τὸν
 Κάιν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος, ὅτι Ἐπικατάρατος
 ἡ γῆ, ἢ ἔχανε δεῖξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου·
 καὶ, Στένων καὶ τρέμων ἔση ἐπὶ τῆς γῆς· ὁ Κάιν
 φησὶν· Εἰ ἐκβάλλεις με σήμερον ἀπὸ τῆς γῆς (32), καὶ
 ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυβήσομαι, καὶ ἔσομαι στένων
 καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ πᾶς ὁ εὐρίσκων με ἀποκτε-
 νεῖ με. Πρὸς δὲ τοῦτο ὁ Κύριός φησιν· Οὐκ οὕτω· πᾶς
 ὁ ἀποκτείνας Κάιν ἑπτά ἐκδικούμενα παραλύσει. Ἐπειδὴ
 γὰρ ἐνόμισεν εὐάλωτος εἶναι παντὶ ὁ Κάιν, διὰ τὸ τὴν
 ἐπὶ τῆς γῆς (33) ἀσφάλειαν μὴ ἔχειν (ἐπικατάρατος γὰρ
 ἡ γῆ ἀπ' αὐτοῦ), καὶ τῆς ἀπὸ Θεοῦ βοηθείας ἡρημῶσ-
 θαι, ὀργισθέντος αὐτῷ ἐπὶ τῷ φόνῳ, ὡς οὕτε ἀπὸ
 γῆς, οὕτε ἀπ' οὐρανοῦ ἀντιλήψεως αὐτῷ λειπομέ-
 νης· Ἔσται, φησὶ, πᾶς ὁ εὐρίσκων με, ἀποκτενεῖ με·

*Num usque septies? Deinde responsum Domini: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies*⁸. Non enim ad alium numerum transivit Dominus, sed septenarium multiplicans, in illo modum constituit remissionis. Post septem annos Hebræus liberabatur a servitute⁹. Septem hebdomades annorum celeberrimum jubilæum olim efficiebant¹⁰, quo sabbatum terra servabat, debita rescindebantur, servi in libertatem asserebantur, ac veluti novum de integro constituebatur ævum, vetere per septenarium numerum quodam modo finem accipiente. Hæc autem figuræ erant hujus sæculi, quod per septem dies revolutum præterit; in quo mediocrium peccatorum pœnæ solvuntur, secundum benignam divini nostri Domini providentiam, ut ne infinito sæculo tradamur ad supplicium. Illud igitur, *septies*, propter hujus mundi amorem dictum est, eo quod mundi amatores ex his debeant maxime puniri, quorum causa improbi esse voluerunt. Quæ autem dicuntur *ἐκδικούμενα*, sive admissa a Cain **397** peccata intelligas, invenies septem: sive pœnas illi a iudice constitutas, ne sic quidem a sententia aberrabis. In iis igitur quæ Cain perpetravit, primum peccatum, invidia ob prælatum Abelem: secundum, dolus, quo allocutus est fratrem, dicens, *Transeamus in camprum*¹¹; tertium, cædes, mali accessio; quartum, etiam fratris cædes, intentior iniquitas; quintum, quod primus homicida Cain, malum exemplum sæculo relinquens; sextum, quod parentibus luctum incussit; septimum, quod Deo mentitus est; interrogatus enim: *Ubi Abel frater tuus?* dixit *Nescio*¹². Septem igitur *ἐκδικούμενα* dissolvebantur in Caini nece. Cum enim dixisset ei Dominus: *Maledicta terra, quæ aperuit os suum accipere sanguinem fratris tui; et: Gemens et tremens eris super terram;* dixit Cain: *Si ejicis me hodie de terra, et a facie tua abscondar, et ero gemens et tremens super terram; et omnis qui invenerit me, occidet me.* Ad hoc autem dixit Dominus: *Non sic: qui occiderit Cain, septem vindictas exsolvet*¹³. Quoniam enim credidit Cain se facile a quolibet captum iri, eo quod securitatem super terram non haberet (maledicta enim terra propter illum) et a Dei auxilio desertus esset, qui ei iratus erat ob cædem; ut neque e terra, neque e cælo relicta illi ope: *Erit, inquit, omnis qui invenerit*

⁸ Matth. xviii, 21, 22. ⁹ Deut. xv, 12. ¹⁰ Lev. xxv, 10. ¹¹ Gen. iv, 8. ¹² ibid. 9. ¹³ ibid. 11, 12, 14, 15.

deest in tribus vetustissimis codicibus: deest sequens verbum in pluribus recentioribus. Ibidem tres iidem codices ἀδελφός μου. Deerat vocula in aliis et in editis.

(28) Πονηρεύεσθαι. Editi τὸ πονηρεύεσθαι. Deest articulus in codicibus Harl., Coisl. utroque et duobus Regiis.

(29) Παρὰ τοῦ. Ita Harl., Coisl. utroque et Reg. primus.

(30) Ἐπαχθέντα, Sic tres vetustissimi codices. Editi ὀρισθέντα.

(31) Ἐποίησεν. Ita Harl., Coisl. utroque et unus ex Regiis. Editi ἐνεποίησεν. Ibidem eorumdem codicum auctoritate emendavimus quod erat in editis Θεὸν ἐψεύσατο.

(32) Ἀπὸ τῆς γῆς. Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi ἀπο προσώπου τῆς γῆς.

(33) Ἐπὶ τῆς γῆς. Sic Coisl. primus et Harl. Quatuor alii ἐκ τῆς γῆς. Editi ἀπὸ τῆς γῆς.

me, occidet me. Arguens illius errorem Scriptura A dicit, *Non sic*, id est, non occideris. Lucrum enim mors est his qui puniuntur, solutionem afferens ex molestiis. Sed produceris in vita, ut pro meritis peccatorum rependantur tibi supplicia. Quoniam igitur illud ἐκδικούμενον duplici sensu intelligitur, nempe peccatum, cui vindicta infligitur, et modus supplicii, per quod vindicta; videamus an septem suppliciorum modi inflicti fuerint ei, qui male fecerat.

4. Septem quidem peccata Caini superior enume- ravit oratio. Nunc autem quærimus an septena sint, quæ ipsi ad supplicium inferuntur; ac sic disserimus. Interrogavit Dominus ¹⁴: *Ubi est Abel frater tuus?* quod quidem non discere volens, sed pœnitentiæ illi occasionem præbens, benignus B Dominus quæsivit, ut demonstrant ipsa verba. Postquam enim negavit ille, cito arguit, dicens: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me.* Quare illud, *Ubi est Abel frater tuus?* occasionem ei dabat persentiendi peccati, non Deo cognitionem afferebat. Nam si caruisset inspectione Dei, prætextum habuisset, ut derelictus, nec ullo instructus præsidio ad pœnitentiam. Nunc autem apparuit ei C medicus, ut ad eum ægrotus confugiat. Ille autem non modo **398** abscondit ulcus, sed aliud insuper efficit, cædi mendacium adjungens, *Nescio. Num custos fratris mei sum ego?* Inde jam enumera supplicia. *Maledicta terra propter te.* Unum supplicium. *Operaberis terram.* Aliud supplicium. Necessitas enim arcana quædam imposita illi erat, ad opus agriculturæ urgens, ita ut ne volenti qui- dem liceret requiescere, sed semper cruciaretur cum inimica sua terra, quam maledictam ipse sibi fe- cerat, polluens eam fraterno sanguine. *Operaberis ergo terram.* Grave supplicium, cum iis, qui odio habent, degere, comitem habere hostem, implacabilem inimicum. *Operaberis terram;* hoc est, intentus ad opera agriculturæ, nullum tempus remittes, nec nocte nec die solutus a laboribus, sed domino quodam acerbo molestiorem habens arcanam necessitatem, ad opera te incitantem. *Et non adjiciet dare virtutem suam.* Atque etiamsi D illud non intermissum opus aliquem habuisset fructum; ipse labor non mediocris fuisset cru-

ἐλέγχει (34) αὐτοῦ τὸ σφάλμα ὁ λόγος λέγων, Οὐχ οὕτω, τουτέστιν, οὐκ ἀναιρεθήσῃ. Κέρδος γὰρ τοῖς κολαζο- μένοις ὁ θάνατος, ἀπαλλαγὴν φέρων τῶν λυπηρῶν. Ἀλλὰ παρκαταθήσῃ τῷ βίῳ, ἵνα κατ' ἀξίαν τῶν ἡμαρτημένων ἀντιμετρηθῇ σοι τὰ κολαστήρια. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐκδι- κούμενον διχῶς νοεῖται, τὸ τε ἀμαρτηθὲν, ἐφ' ᾧ ἡ ἐκδίκησις, καὶ ὁ τρόπος τῆς κολάσεως, δι' οὗ ἡ ἐκδί- κησις· ἴδωμεν εἰ ἐπτὰ τρόποι βασανιστηρίων ἐπη- νέχθησαν (35) τῷ πονηρευσαμένῳ.

4. Τὰ μὲν οὖν ἐπτὰ ἀμαρτήματα τοῦ Καὶν ἐν τοῖς κατόπιν ὁ λόγος ἀπριθμησάτο. Νῦν δὲ ζητοῦμεν εἰ ἐπτὰ ἐστὶ τὰ εἰς κόλασιν αὐτῷ ἐπαγόμενα, καὶ φαμεν οὕτως (36). Μετὰ τὴν πρῶσιν τοῦ Κυρίου, Ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; ἦν οὐχὶ μαθεῖν βουλόμενος, ἀλλὰ μετανοίας αὐτῷ ἀφορμὴν παρεχόμενος, ὁ φιλάν- θρωπος Δεσπότης προσήγαγεν, ὡς δηλοῖ αὐτὰ τὰ ῥήματα. Ἀρνησαμένου γὰρ αὐτοῦ, ταχὺν ποιεῖται τὸν ἐλεγχόν, εἰπὼν· Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς μέ. Ὡστε τὸ, Ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; ἐκείνῳ ἀφορμὴν ἐδίδου τῆς συναισθήσεως τοῦ ἡμαρ- τημένου, οὗ τῷ Θεῷ ἐγένετο διδασκαλίας πρόξενον. Εἰ γὰρ μὴ ἔτυχεν ἐπισκοπῆς Θεοῦ, εἶχεν ἂν πρόφα- σιν ὡς ἐγκαταλειμμένος, καὶ οὐδεμίαν λαθὼν ἀφορ- μὴν εἰς μετάνοιαν. Νῦν δὲ ἐπεφάνη αὐτῷ ὁ ἰατρός, ἵνα προσφύγῃ αὐτῷ (37) ὁ ἀσθενῶν. Ὁ δὲ οὐ μόνον οὐ (37*) κρύπτει τὸ ἔλκος, ἀλλὰ καὶ ἕτερον προσεξεργά- ζεται, τῷ φόνῳ τὸ ψεῦδος ἐπισυνάπτων, Οὐχ οἶδα. Μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἰμὶ ἐγώ; Ἐντευθεν λοι- πον ἀριθμεῖ (38) τὰς τιμωρίας. Ἐπικατάρματος ἡ γῆ ἀπὸ σοῦ. Μία κόλασις. Ἐργᾶ τὴν γῆν. Δευτέρα αὕτη. Ἀνάγκη γὰρ τις ἄρρητος αὐτῷ συνάξευκτο, πρὸς τὸ ἔργον τῆς γῆς αὐτὸν κατεπείγουσα· ὥστε μηδὲ βουλομένῳ αὐτῷ ἐξεῖναι ἀναπαύεσθαι, ἀλλ' ἀεὶ αὐτὸν προσταλαιπωρεῖσθαι τῇ ἐχθρᾷ αὐτοῦ γῆ, ἣν ἐπικατάρματον αὐτὸς ἑαυτῷ (39) ἐποίησε, μιάνας αὐ- τὴν ἀδελφικῶς αἵματι. Ἐργᾶ οὖν τὴν γῆν. Δεινὴ τιμωρία, ἡ μετὰ τῶν μιτούντων διαγωγῆ, σύνοικον ἔχειν πολέμιον, ἀπαυστον ἐχθρόν (40). Ἐργᾶ τὴν γῆν· τουτέστι, κατατεινόμενος τοῖς ἔργοις τοῖς γεη- πουκοῖς, οὐδένα χρόνον ἀνήσεις, οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρας ἐκλυόμενος ἐκ τῶν πόνων, ἀλλὰ δεσπότου- τινὸς πικροῦ χαλεπωτέραν ἔχων τὴν ἄρρητον ἀνάγκη, ἐπὶ τὰ ἔργα σε διεγείρουσαν. Καὶ οὐ προσθήσει δοῦναι τὴν ἰσχὺν αὐτῆς. Καίτοι εἰ καὶ τὸ τῆς ἐργα-

¹⁴ Gen. iv, 9 sqq.

(34) Ἐλέγχει. Editi ἐλέγχει δὲ, sed hæc vocula deest in septem codicibus mss.

(35) Ἐπηνέχθησαν. Harl. et Coisl. primus ἐπήχθησαν.

(36) Οὕτως. Ita tres vetustissimi codices. Editi οὕτω. Mox iidem codices ἀδελφός σου ἐστίν; οὐχὶ μαθεῖν. Totus hic locus non satis astrictus est: id quod Basilio nonnunquam accidit; nam ut verborum constructio perspiciatur, cogitatione interponenda est quædam parenthesis ab is verbis ἦν οὐχὶ μαθεῖν, usque ad illa Ὁ δὲ οὐ μόνον, vel etiam illa Ἐντευθεν λοιπὸν ἀριθμεῖ. Sed hæc in interpretando perspicuitatis causa negleximus.

(37) Αὐτῷ. Multis in codicibus recentioribus deest.

(37*) Habent iidem codices οὐ μόνον κρύπτει et sic legit interpres.

(38) Ἀριθμεῖ. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἀπαριθμεῖ. Mox iidem et multi alii ἐργᾶ. Editi ἐργάση. Eadem infra occurrit varietas in hac voce inter editos et mss. codices.

(39) Αὐτὸς ἑαυτῷ. Deest prima vox in multis recentioribus codicibus. Paulo post iidem non habent αὐτὴν post μιάνας.

(40) Ἐχθρόν. Pro hac voce legitur τὸ μίσος in tribus vetustissimis codicibus.

σίας ἄπαυστον εἶχέ τινα καρπὸν, αὐτὸς ὁ πόνος οὐ
μετρία βάσανος ἦν τῷ ἀεὶ κατατεινομένῳ (41) καὶ
κοπιῶντι. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐργασία ἄπαυστος, καὶ
ἄκαρπος ἢ περὶ γῆν ταλαιπωρία (οὐ γὰρ ἐδίδου τὴν
ισχύον)· τρίτη αὕτη ἐστὶ τιμωρία ἢ ἀκαρπία τῶν πόνων.
Στένων καὶ τρέμων ἔση ἐπὶ τῆς γῆς. Δύο προσέθηκεν
ἄλλαις ταῖς τρισὶ· στεναγμὸν διηνεκῆ, καὶ τρόμον
τοῦ σώματος, τὸν ἐκ τῆς ἰσχύος στερηγμὸν τῶν μελῶν
οὐκ ἐχόντων. Ἐπειδὴ γὰρ κακῶς ἐχρήσατο τῇ δυνά-
μει τοῦ σώματος, ὑπερέθη αὐτοῦ ὁ πόνος, ὥστε κλο-
νεῖσθαι αὐτὸν καὶ κατασεῖσθαι, οὔτε ἄρτον (42)
ῥαδίως προσφέρειν δυνάμενον τῷ στόματι, οὔτε ποτὸν
προσκομίζειν· τῆς πονηρᾶς χειρὸς μετὰ τὴν ἀν-
οσίαν (43) πρᾶξιν οὐδὲ ταῖς ἰδίαις καὶ ἀναγκαίαις
χρεαίαις τοῦ σώματος λοιπὸν ὑπηρετεῖσθαι (44) συγ-
χωρουμένης. Ἄλλη τιμωρία, ἣν αὐτὸς ἀπεκάλυψεν B
ὁ Κάιν, εἰπὼν· Εἰ ἐκβάλλεις με νῦν ἀπὸ τῆς γῆς,
καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθήσομαι. Τί ἐστὶ
τὸ, Εἰ ἐκβάλλεις με ἀπὸ τῆς γῆς; Τουτίεστιν, εἰ
χωρίζεις με τῆς ἀπ' αὐτῆς ὠφελείας. Οὐ γὰρ με-
ετίθετο ἐφ' ἑτέρον τόπον, ἀλλ' ἠλλοτριούτο τῶν ἀπ'
αὐτῆς (45) καλῶν. Καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου
κρυθήσομαι. Ἡ βαρυτάτη κόλασις τοῖς εὐφρονοῦ-
σιν (46) ὁ ἀπὸ Θεοῦ χωρισμὸς. Καὶ ἔσται, φησὶ,
πᾶς ὁ εὐρίσκων με ἀποκτενεῖ με. Εἰκάξει ἐκ τοῦ
ἀκολούθου τῶν προαγόντων (47). Εἰ ἀπὸ τῆς γῆς
ἐκβέβλημαι, εἰ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθήσομαι,
λείπεται ἀπὸ παντὸς ἀναιρεῖσθαι. Τί οὖν ὁ Κύριος;
Οὐχ οὕτως. Ἄλλ' ἔθετο σημεῖον ἐπ' αὐτόν. Ἐβδομη
αὕτη τιμωρία, τὸ μηδὲ κρύπτεσθαι τὴν τιμωρίαν,
ἀλλὰ σημεῖον προδήλω πᾶσι προκεκηρύχθαι, ὅτι C
οὗτός ἐστιν ὁ τῶν ἀνοσίων ἔργων δημιουργός. Καὶ
γὰρ τῷ ὀρθῶς λογιζομένῳ βαρυτάτη κολάσεων ἢ
αἰσχύνῃ· ἦν καὶ περὶ τῆς κρίσεως μεμαθήκαμεν, ὅτι οὔτοι ἀναστήσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὔτοι, εἰς αἰσχύνην
καὶ ὄνειδισμὸν (48) αἰώνιον.

5. Ἀκολουθεῖ τούτῳ ζήτημα συγγενές, τὸ παρὰ
τοῦ Λάμεχ ταῖς γυναῖξιν εἰρημένον, ὅτι Ἄνδρα
ἀπέκτεινα (49) εἰς τραῦμα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς
μῶλωπά μοι· ὅτι εἰ ἐπτάκις ἐκδεδίκηται ἐκ Κάιν,
ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἑπτα. Καὶ νομίζουσι
τινες ὑπὸ τοῦ Λάμεχ ἀνῆρῆσθαι τὸν Κάιν· ὡς μέχρι
τῆς γενεᾶς ἐκείνης διαρκέσαντος αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ μα-
κροτέρῳ θοῦναι τὴν τιμωρίαν. Ἔστι δὲ οὐκ ἀληθές.
Δύο γὰρ φαίνεται φόνους πεποιηκώς, ἐξ ὧν αὐτὸς D
διηγείται· Ἄνδρα ἀπέκτεινα καὶ νεανίσκον· τὸν
ἄνδρα εἰς τραῦμα, καὶ νεανίσκον εἰς μῶλωπα. Ἄλλο
οὖν τραῦμα, καὶ ἄλλο μῶλωψ· καὶ ἄλλο ἄνῆρ, καὶ

¹⁵ Dan. xii, 2. ¹⁶ Gen. iv, 23, 24.

(41) Κατατεινομένῳ. Sic mss. summo consensu,
satis tamen commode legitur in editis κατατειρο-
μένῳ.

(42) Οὔτε ἄρτον. Editi præmittunt καί, quod
deest in novem veteribus libris.

(43) Ἄνοσίαν. Sic reperimus in octo mss. Editi
ἀνόσιον.

(44) Ὑπηρετεῖσθαι. Harl. ὑπηρετήσασθαι.

(45) Ἀπ' αὐτῆς. Præpositio addita ex novem mss.

(46) Εὐφρονοῦσιν. Ita tres vetustissimi codices.
Editi σωφρονοῦσιν. Paulo post editi καὶ ἔστι. Mss.
ut in textu.

A ciatu semper intento et laboranti. Sed quia et
opus non intermissum, et infructuosæ circa ter-
ram ærumnæ (non enim dabat virtutem suam);
tertium est hoc supplicium, inutilitas laborum;
Gemens et tremens eris super terram. Duo alia
tribus adjecit: gemitum continuum, et tremorem
corporis, virium firmitate membrum destitutis.
Nam quia male usus fuerat viribus corporis, sub-
tractum illi robur, ita ut titubaret et quateretur,
nec panem facile posset ori admovere, aut potum
sumere, cum improba manus post nefarium sce-
lus ne propriis quidem et necessariis corporis
usibus jam ministrare sineretur. Aliud est suppli-
cium, quod ipse patefecit Cain, dicens: *Si ejicis
me nunc de terra, et a facie tua abscondar.* Quid
est illud, *Si ejicis me de terra?* Id est, si me exclu-
dis ab utilitate quæ ex ea percipitur. Non enim
transferebatur in alium locum, sed excludebatur
ab illius bonis. *Et a facie tua abscondar.* Gravissi-
mum hoc supplicium cordatis viris, separari a Deo.
Et erit, inquit, omnis qui invenerit me, occidet me.
Conjecturam facit ex præcedentibus consenta-
neam. Si de terra ejicior, si a facie tua abscon-
dar, relinquitur ut a quolibet occidar. Quid igitur
Dominus? *Non sic.* Sed posuit signum super ip-
sum. Septimum hoc supplicium, ut ne abscondatur
quidem pœna, sed manifesto signo omnibus præ-
dicetur hunc esse nefandorum scelerum invento-
rem. Est enim, si quis recte ratiocinetur, gravis-
sima pœnarum opprobrium: quod quidem et in
judicio futurum didicimus, quia alii resurgent in
vitam æternam, et alii in opprobrium et dedecus
sempiternum ¹⁵.

οὔτοι ἀναστήσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὔτοι, εἰς αἰσχύνην

5. Sequitur hanc quæstionem alia similis, **399**
quod a Lamech uxoribus dictum est: *Occidi virum
in vulnus mihi, et adolescentulum in livorem mihi:
quoniam septies vindicatum est de Cain: de La-
mech autem septuagies septies* ¹⁶. Existimant non-
nulli a Lamech occisum esse Cain, quasi usque ad
hanc ætatem vixerit, ut longiores persolveret
pœnas. Sed id verum non est. Duas enim illum
cædes patrasse perspicitur ex his quæ ipse narrat:
D *Virum occidi, et adolescentulum; virum in vulnus,
et adolescentulum in livorem.* Aliud igitur vulnus,
et aliud livor: ac aliud vir, et aliud adolescentu-

(47) Τῶν προαγόντων. Coisl. secundus et Reg. se-
cundus τῶν πραγμάτων, et paulo post ὑπὸ παντός.

(48) Καὶ ὄνειδισμὸν. Ita tres vetustissimi codices
cum quatuor aliis. Editi καὶ εἰς ὄνειδισμὸν.

(49) Ἄνδρα ἀπέκτεινα. In Coisl. utroque, duo-
bus Regiis, Vaticano et Bigot. altero sic legitur hoc
Scripturæ testimonium: Ἄνδρα ἀπέκτεινα καὶ νεα-
νίσκον. Τὸν ἄνδρα εἰς τραῦμα, καὶ νεανίσκον εἰς
μῶλωπά μοι. *Virum occidi et adolescentulum. Vi-
rum in vulnus et adolescentulum in livorem mihi.*
Consentiunt cum editis Medicæus, Harlæanus et
Colbertinus.

lus. *De Cain vindicatum est septies, de Lamech vero septuagies septies. Æquum est ut quadringenta et nonaginta subeam supplicia; si justum Dei iudicium de Cain, ut septem ille persolveret pœnas. Ille enim, quemadmodum ab alio non didicit occidere, ita non vidit pœnas subeuntem homicidam. Ego autem ante oculos habens eum qui gemebat, et tremebat, et magnitudinem iræ Dei, sapiens non factus sum exemplo. Unde æquum est ut quadringenta et nonaginta luam supplicia. Quidam autem in ejusmodi sententiam delati sunt, quæ non abhorret ab ecclesiastico dogmate: scilicet a Cain usque ad diluvium septem præterierunt generationes, et inflictum est universæ terræ supplicium, eo quod late diffusa esset iniquitas. Peccatum autem Lamechi non indiget diluvio ad curandum, sed ipso illo qui tollit peccatum mundi¹⁷. Enumera igitur ab Adam usque ad adventum Christi generationes; et invenies secundum Lucæ genealogiam in septagesima et septima generatione natum esse Dominum. Atque hæc quidem pro viribus investigata sunt, multis, quæ investigari poterant, prætermittis, ne ultra epistolæ modum sermonem producamus; sufficiunt autem prudentiæ tuæ vel exigua semina. *Da enim, inquit, sapienti occasionem, et sapientior erit*¹⁸, et: *Sermonem accipiens sapiens, laudabit illum, et adjiciet super illum*¹⁹.*

6. Simeonis autem ad Mariam verba nihil habent quod aut varium sit, aut profundum. *Benedixit enim illis Simeon, et dixit ad Mariam matrem ejus: Ecce hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum in Israel, et in signum, cui contradicetur. Tuam autem ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes*²⁰. In quibus illud miratus sum, quomodo, præcedentia ut clara prætermittens, de hoc uno quæsieris: *Tuam autem ipsius animam pertransibit gladius*. Ac mihi quidem non minus videtur difficile, quomodo idem in ruinam positus sit et in resurrectionem, et quid sit signum cui contradicetur, quam illud tertium, quomodo Mariæ animam pertransibit gladius.

7. Existimo igitur in ruinam et resurrectionem esse Dominum, non quod alii cadant, **400** et alii resurgant, sed quod vitium in nobis cadat, et virtus resurgat. Eversor est enim corporearum libidinum Domini adventus, et excitator animæ proprietatum. Velut cum ait Paulus: *Cum enim infirmior, tunc potens sum*²¹; idem infirmatur et potens

ἄλλο νεανίσκος. Ὅτι ἐκ Καὶν ἐκδεδίκεται ἐπτάκις, ἐκ δὲ Λάμεχ ἐβδομηκοντάκις ἐπτά. Τετρακοσίας καὶ ἐννεήκοντα τιμωρίας ὑποσχεῖν εἶμι δίκαιος· εἶπερ δικάια ἡ τοῦ Θεοῦ κρίσις ἐπὶ τῷ Καῖν, ὥστε ἐπτά αὐτὸν παρασχεῖν τὰς κολάσεις. Ὁ μὲν γὰρ, ὡσπερ οὐκ ἔμαθε παρ' ἄλλου φονεῦειν, οὕτως οὐδὲ οἶδε τιμωρίαν ὑπέχοντα φονευτὴν· ἐγὼ δὲ, ἐνόφθαλμοῖς ἔχων τὸν στένοντα, καὶ τρέμοντα, καὶ τὸ μέγεθος τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐσωφρονίσθη τῷ ὑποδείγματι. Ὅθεν ἀξιός εἶμι τετρακοσίας καὶ ἐννεήκοντα δοῦναι κολάσεις· Ἐνιοὶ δὲ τινες (50) πρὸς τοιοῦτον ὠρμησαν λόγον, οὐκ ἀπάδοντα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δογματός· ὅτι ἀπὸ τοῦ Καῖν ἕως τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπτά παρεληλύθασι γενεαί, καὶ ἐπήχθη (51) πάση τῇ γῆ ἡ τιμωρία, διὰ τὸ πολλὴν γενέσθαι χύσιν τῆς ἀμαρτίας. Τὸ δὲ ἀμάρτημα τοῦ Λάμεχ οὐ κατακλυσμοῦ δεῖται πρὸς θεραπείαν, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ αἵροντος τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ἀρίθμησον τοίνυν ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ τὰς γενεάς, καὶ εὐρήσεις, κατὰ τὴν τοῦ Λουκᾶ γενεαλογίαν, τῇ ἐβδομηκοντῇ καὶ ἐβδόμῃ διαδοχῇ γεγεννημένον (52) τὸν Κύριον. Ταῦτα μὲν οὖν εἰς δύναμιν ἐξητάσθη, πολλῶν τῶν ἐνότων ἐξετασθῆναι παρεθέντων, ἵνα μὴ ἔξω τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς τὸν λόγον προαγάγωμεν· ἀρκεῖ δὲ τῇ συνέσει σου καὶ τὰ βραχέα σπέρματα. Δίδου γὰρ, φησὶ, τῷ σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται· καὶ, Λόγον δεξάμενος σοφός, αἰνέσει αὐτὸν, καὶ ἐπ' αὐτὸν προσθήσει.

6. Τὰ δὲ τοῦ Συμεῶν ῥήματα πρὸς τὴν Μαρίαν οὐδὲν ἔχει ποικίλον, οὐδὲ βαθύ· Εὐλόγησε γὰρ αὐτοὺς Συμεῶν, καὶ εἶπε πρὸς Μαρίαν τὴν μητέρα αὐτοῦ· Ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον. Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία· ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί. Ἐν οἷς ἐκεῖνο ἐθαύμασα, πῶς, τὰ προάγοντα ὡς σαφῆ παρελθόν, ἐν τούτῳ (53) ἐπεξήτησας, τὸ, Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία. Καίτοι ἐμοὶ οὐχ ἥττον φαίνεται ἀπορον, πῶς ὁ αὐτός εἰς πτώσιν κεῖται καὶ ἀνάστασιν· καὶ τί τὸ σημεῖον τὸ ἀντιλεγόμενον· καὶ τρίτον (54), πῶς τῆς Μαρίας τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία.

7. Ἐγοῦμαι τοίνυν εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν εἶναι τὸν Κύριον, οὐκ ἄλλων πεπτόντων, καὶ ἄλλων ἀνισταμένων, ἀλλὰ τοῦ ἐν ἡμῖν χειρόνος καταπίπτουτος, καὶ τοῦ βελτίονος διακινισταμένου. Καθαιρετικὴ μὲν γὰρ τῶν σωματικῶν παθῶν ἐστὶν ἡ τοῦ Κυρίου ἐπιφάνεια, διεγερτικὴ δὲ τῶν τῆς ψυχῆς ιδιωμάτων. Ὡς ὅταν λέγῃ Παῦλος (55)· Ὅταν ἀσθενῶ, τότε

¹⁷ Joan. i, 29. ¹⁸ Prov. ix, 9. ¹⁹ Eccli. xxi, 18. ²⁰ Luc. ii, 34, 35. ²¹ II. Cor. xii, 10.

(50) Ἐνιοὶ δὲ τινες. Postrema vox addita ex tribus vetustissimis codicibus.

(51) Καὶ ἐπήχθη. Sic iidem tres mss. Editi καὶ εὐθέως ἐπήχθη· et statim inflictum est, etc.

(52) Γεγεννημένον. Ita plerique mss. codices. Editi γεγεννημένον.

(53) Ἐν τούτῳ. Sic ope mss. codicum emenda-

vimus quod prave in editis legebatur ἐν τούτῳ.

(54) Καὶ τρίτον. Legendum ἢ τρίτον, aut nulla poterit erui ex his verbis sententia.

(55) Λέγει Παῦλος. Ita Coisl. uterque, Med. et tres alii. Editi λέγει ὁ Παῦλος. Non tamen deest articulus in Medicæo codice, sed deest in Harlæano.

δυνατός εἰμι · ὁ αὐτὸς καὶ ἀσθενεῖ καὶ δύναται, ἀλλ' ἀσθενεῖ μὲν τῇ σαρκί, δυνατὸς δὲ ἐστὶ τῷ πνεύματι. Ἔθω καὶ ὁ Κύριος οὐχὶ τοῖς μὲν τοῦ πίπτειν τὰς ἀφορμὰς παρέχει, τοῖς δὲ τοῦ ἀνίστασθαι. Οἱ γὰρ πίπτοντες ἀπὸ τῆς στάσεως, ἐν ἧ ποτε ἦσαν, καταπίπτουσι. Δῆλον δὲ ὅτι οὐδέποτε στήκει (56) ὁ ἀπιστος, ἀεὶ χαμαὶ συρόμενος, μετὰ τοῦ ὄφρα, ὃ συνεπέται. Οὐκ ἔχει οὖν ὄθεν πέση, διὰ τὸ προκαταβεβλησθαι τῇ ἀπιστίᾳ. Ὡστε πρώτη εὐεργεσία τὸν στήκοντα τῇ ἀμαρτίᾳ πεσεῖν καὶ ἀποθανεῖν, εἶτα ζῆσαι (57) τῇ δικαιοσύνῃ καὶ ἀναστῆναι, τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως (58) ἐκάτερον ἡμῖν χαριζομένης. Πιπτέτω τὰ χεῖρονα, ἵνα λάβῃ καιρὸν τὰ βελτίονα πρὸς τὴν ἀνάστασιν. Ἐὰν μὴ πέση ἡ πορνεία, ἡ σωφροσύνη οὐκ ἀνίσταται. Ἐὰν μὴ ἡ ἀλογία συντριβῆ, τὸ λογιστικὸν ἐν ἡμῖν (59) οὐκ ἀνθήσει. Οὕτως οὖν εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν (60).

8. Εἰς δὲ σημεῖον ἀντιλεγόμενον. Κυρίως σημεῖον ἐγνωμεν παρὰ τῇ Γραφῇ τὸν σταυρὸν εἰρημένον. Ἔθηκε γὰρ, φησὶ, Μωσῆς τὸν ὄφιν ἐπὶ σημείου · τουτέστιν, ἐπὶ σταυροῦ. Ἡ σημεῖον ἐστὶ τὸ παραδόξου τινὸς καὶ ἀφανοῦς πράγματος ἐνδεικτικόν · ὁρώμενον παρὰ τῶν ἀπλουστέρων, νοοῦμενον δὲ παρὰ τῶν ἐντρεχῶν (61) τῆς διάνοιαν. Ἐπεὶ οὖν οὐ παύονται ζυγομαχοῦντες περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου · οἱ μὲν ἀνελιθῆναι σῶμα, οἱ δὲ ἀσώματος αὐτοῦ τὴν ἐπιδημίαν γεγενῆσθαι διοριζόμενοι · καὶ οἱ μὲν παθητὸν ἐσχηκέναι τὸ σῶμα, οἱ δὲ φαντασίᾳ τινὶ τὴν διὰ σώματος οἰκονομίαν πληροῦν · καὶ ἄλλοι χοϊκόν (62), ἄλλοι δὲ ἐπουρανιον σῶμα · καὶ οἱ μὲν προαιώνιον τὴν ὑπαρξιν, οἱ δὲ ἀπὸ Μαρίας τὴν ἀργῆν ἐσχηκέναι · διὰ τοῦτο Εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον.

9. Ρομφαίαν δὲ λέγει τὸν λόγον τὸν πειραστικόν, τὸν κριτικὸν τῶν ἐνθυμήσεων, τὸν δεικνύμενον ἀκριμερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος (63), ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸν ἐνθυμήσεων (64). Ἐπειδὴ τοίνυν πᾶσα ψυχὴ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους οἰοεὶ διακρίσει τινὶ ὑπεβάλλετο, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, εἰπόντος, ὅτι Πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοί · προφητεύει ὁ Συμεὼν καὶ περὶ αὐτῆς τῆς Μαρίας, ὅτι παρεστῶσα τῷ σταυρῷ, καὶ βλέπουσα τὰ γινόμενα, καὶ ἀκούουσα τῶν φωνῶν, μετὰ τὴν τοῦ Γαβριὴλ μαρτυρίαν, μετὰ τὴν ἀπόρρητον γνῶσιν τῆς θείας συλλήψεως, μετὰ τὴν μεγάλην τῶν θαυμάτων

²² Num. xxi, 8. ²³ Hebr. iv, 12. ²⁴ Matth. xxvi, 31.

(56) Στήκει. Tres codices non vetustissimi habent εἰσθήκει. In iisdem desunt paulo post hæc verba ὃ συνεπέται.

(57) Εἶτα ζῆσαι. Consentiant in hac scriptura veteres libri. Editi εἶτα τὸ ζῆσαι.

(58) Πίστεως. Pro hac voce miror legi γνώσεως in tribus vetustissimis codicibus. Paulo post multi codices recentiores τὰ βελτίω εἰς τὴν ἀνάστασιν.

(59) Τὸ λογιστικὸν ἐν ἡμῖν. Ita Harl. et Coisl. primus. Editi τὸ λογιστικὸν τὸ ἐν ἡμῖν. Legitur λογικὸν in quinque codicibus non antiquissimis.

(60) Πολλῶν. Εἰς δὲ σημεῖον ἀντιλεγόμενον, etc. Consentientibus veteribus libris hunc locum sanavimus. Legebantur enim in editis hæc

A est, sed infirmatur quidem carne, potens est autem spiritu. Ita et Dominus nequaquam aliis quidem cadendi causas præbet, aliis vero resurgendi. Nam qui cadunt, ex statu, in quo aliquando erant, cadunt. Liquet autem nunquam stare infidelem, ut qui semper humi repat cum serpente quem assectatur. Non habet igitur unde cadat, jam præcipitatus infidelitate. Quare primum beneficium est, ut qui stat in peccato, cadat et moriatur, deinde vivat justitiæ et resurgat, utrumque fide in Christum nobis largiente. Cadant pejora, ut locum habeant meliora resurgendi. Nisi cadat fornicatio, temperantia non resurget. Nisi id quod a ratione alienum est, conteratur, id quod rationale est in nobis non florebit. Sic igitur in ruinam et resurrectionem multorum.

8. In signum autem cui contradicetur. Proprie signum novimus in Scriptura crucem appellari. Posuit enim, inquit, Moses serpentes super signum ²², id est, super crucem. Vel signum est inopinatæ cujusdam et obscuræ rei indicium: ac videtur quidem a simplicioribus, intelligitur autem ab his qui mente sunt perspicaces. Quoniam igitur non cessant digladiari de Incarnatione Domini: alii quidem eum corpus assumpsisse, alii vero incorporeum illius adventum fuisse discernentes: alii passibile corpus habuisse, alii specie quadam corpoream dispensationem adimplevisse: alii terrestre, alii cæleste corpus: alii eum ab æterno præexistisse, alii ex Maria initium accepisse: propterea In signum cui contradicetur.

9. Gladium autem dicit sermonem tentandi vim habentem et discernendi cogitationes, pertingentem usque ad divisionem animæ et spiritus, artuum quoque et medullarum ²³. Quoniam igitur omnis anima passionis tempore cuidam veluti dubitationi subjecta fuit, secundum Domini vocem, dicentis: Omnes scandalizabimini in me ²⁴; vaticinatur Simeon et de ipsa Maria, astante cruci, et vidente quæ gerebantur, et voces audiente; post Gabrielis testimonium, post arcanam divinæ conceptionis cognitionem, post plurima exhibita miracula, erit, inquit, quædam et circa animam

verba post εἰρημένον. Paulo post legitur in pluribus recentioribus codicibus ὁ σημεῖον ἐστὶ, super crucem, quæ signum est.

(61) Παρὰ τῶν ἐντρεχῶν. Pro his vocibus legitur in quatuor codicibus non vetustissimi παρ' αὐτῶν.

(62) Καὶ ἄλλοι χοϊκόν. Deest conjunctio in Medicæo et Coisl. primo.

(63) Καὶ πνεύματος. In Medicæo, Harl., Coisl. primo et Reg. primo legitur καὶ σώματος, usque ad divisionem animæ et corporis.

(64) Καὶ κριτικὸν ἐνθυμήσεων. Hæc desunt in nonnullis codicibus recentioribus, et videntur redundare.

tuam fluctuatio. Oportebat enim Dominum **401** pro omnibus gustare mortem, ac propitiationem mundi factum, omnes justificare in suo sanguine. Et te igitur ipsam, quæ cœlitus didicisti quæ ad Dominum spectant, tanget quædam dubitatio. Hoc designat gladius. *Ut releventur ex multis cordibus cogitationes* : significat, post scandalum, quod in Christi cruce contigit, discipulis ac ipsi Mariæ celerem quamdam medicinam affuturam a Domino, quæ ipsorum corda confirmaret in illius fide. Sic enim videmus et Petrum, postquam scandalum passus est, firmiter fidem in Christum retinuisse. Quod igitur humanum erat, imbecillum esse probatum est, ut potentia Domini demonstraretur.

EPISTOLA CCLXI*

Cum scripsissent Basilio Sozopolitani nonnullos carnem caelestem Christo affingere et affectus humanos in ipsam divinitatem conferre; breviter hunc errorem refellit; ac demonstrat nihil nobis prodesse passiones Christi, si non eadem ac nos carnem habuit. Quod spectat ad affectus humanos, probat naturales a Christo assumptos fuisse, vitiosos vero nequaquam.

Sozopolitanis.

1. Legi litteras vestras, fratres perquam reverendi, quas de rebus vestris scripsistis. Atque equidem quod nos sollicitudinum socios adhibuistis ad rerum vobis necessariarum ac studio dignarum curam, Domino egimus gratias. Sed ingenuimus, ubi audivimus præter turbas, quas Ariani in Ecclesiis excitarunt, ac confusionem, quam in fidei doctrinam induxerunt, adhuc et aliam quamdam novitatem, quæ in plurimum mœrorem, ut mihi scripsistis, conjicit fraternitatem, vobis obortam esse, ab hominibus nova et auribus fidelium inaudita veluti ex Scripturæ doctrina introducuntibus. Scripsistis enim nonnullos apud vos esse, qui dissolvant salutarem dispensationem Domini nostri Jesu Christi, quantum in ipsis est, ac evertant magni mysterii gratiam, taciti quidem a sæculis ²⁵, sed declarati suis temporibus, cum Dominus, qui jam omnia ad generis humani medelam attinentia percurrebat, post omnia suum nobis largitus est

²⁵ I Tim. III, 16.

* Alias LXV. Scripta circa annum 377.

(65) *Σάλος*. Fatendum sane est hoc loco S. Basilium (quod equidem me certo scio non sine ipsius pace dicturum) longe aberrare et ab evangelica historia et a recta Simeonis verborum interpretatione. Nihil enim hujusmodi de sanctissima Deipara suspicari sinunt, cum ipsius constantia in filii morte oculis suis spectanda, tum tenere ad eam filii morientis voces. Sed quamvis illius fides minime vacillaverit, non ideo tamen materna viscera dolore illo caruerunt, quem ei sub gladii nomine Simeon prædicat. Videtur Basilius hanc opinionem hausisse ex Origenis fontibus, quamvis in hoc legendo scriptore satis cautus fuerit. Id enim docet Origenes homil. 27 in *Lucam*. Nonnulli alii post Basilium scriptores idem commentum secuti sunt, quos recenset Petavius lib. XVI *De Incarn.*, c. 1.

(66) *ὑπὲρ πάντος*. Consentiant in hac scriptura codices mss. Editi *ὑπὲρ πάντων*. Paulo ante editi

A *ἐπίδειξεν, γενήσεται, φησὶ, τὶς καὶ περὶ τὴν σὴν ψυχὴν σάλος* (65). Ἐδὲι γὰρ τὸν Κύριον ὑπὲρ πάντος (66) γεύσασθαι θανάτου, καὶ ἱλαστήριον γενόμενον τοῦ κόσμου, πάντας δικαιῶσαι ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι. Καὶ σοῦ οὖν αὐτῆς, τῆς ἄνωθεν δεδιδασγμένης τὰ περὶ τοῦ Κυρίου, ἀφεται τὶς διάκρισις. Τοῦτ' ἐστὶν ἡ βουραϊκία. Ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἀπὸ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοὶ· αἰνίσσεται, ὅτι μετὰ τὸν σκανδαλισμὸν, τὸν ἐπὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ γενόμενον, τοῖς τε μαθηταῖς καὶ αὐτῇ τῇ Μαρίᾳ ταχεῖά τις ἴασις ἐπακολουθήσει παρὰ τοῦ Κυρίου, βεβαιούσα αὐτῶν τὴν καρδίαν εἰς τὴν ἐπ' αὐτῶ πίστιν. Οὕτω γὰρ εἶδομεν καὶ Πέτρον μετὰ τὸ σκανδαλισθῆναι βεβαιότερον τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἀντισχόμενον. Τὸ ἀνθρώπινον οὖν σαθρὸν διελέγχθη,

B *ἵνα τὸ ἰσχυρὸν τοῦ Κυρίου διαδειχθῆ.*

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΞΑ'

Τοῖς ἐν Σωζόπολει.

1. Ἐνέτυχον τοῖς γράμμασιν ὑμῶν, ἀδελφοὶ τιμιωτάτοι, ἃ περὶ τῶν καθ' ὑμᾶς πραγμάτων ἐπεστείλατε. Καὶ ὅτι μὲν ἡμᾶς κοινωνοὺς φροντίδων παρελάβετε (67) εἰς τὴν τῶν ἀναγκαίων ὑμῶν καὶ σπουδῆς ἀξίων ἐπιμέλειαν, κτχχαρεστήσαμεν τῷ Κυρίῳ. Ἐστενάξαμεν δὲ, ἀκούσαντες, ὅτι πρὸς τῇ παρὰ τῶν Ἀρσενίων ἐπαγομένη παραχῆ ταῖς Ἐκκλησίαις, καὶ τῇ συγχύσει, ἣν ἐκεῖνοι περὶ τῆς πίστεως λόγον πεποιήσανται, ἐτι καὶ ἄλλα τὶς ὑμῶν ἀνεράνη (68) καινοφρονία, εἰς πολλὴν ἀδημονίαν ἐμβάλλουσα τὴν ἀδελφότητα, ὡς ἐπεστείλατε ἡμῖν, ἀνθρώπων καινὰ καὶ ἀσυνήθη ταῖς ἀκοαῖς τῶν πιστῶν ὡς ἐκ τῆς τῶν Γουρῶν διδασκαλίας δῆθεν παρεισαγόντων. Ἐγράφετε γὰρ εἶναι τινὰς παρ' ὑμῶν τοὺς λέγοντας τὴν σωτήριον οἰκονομίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἀθετοῦντας τοῦ μεγάλου μυστηρίου τὴν χάριν, τοῦ σεσηγημένου μὲν ἀπὸ τῶν αἰώνων, φανερωθέντος δὲ καιροῖς ἰδίαις, ὅτε ὁ Κύριος, πάντα διεξελθὼν (69) τὰ εἰς ἐπιμέλειαν ἔκοντα τοῦ γένους

τὴν ψυχὴν τὴν σὴν. Mss. ut in textu.

(67) *Παρελάβετε*. Coisl. primus et Med. *παραλαμβάνετε*.

D (68) *Ἄνεράνη*. Ita Coisl. primus et Med. cum tribus aliis. Editi *ἀνεράνη*, exceptis tamen vetustis editionibus. Paulo post iidem duo codices *Ἐγράφετε γὰρ εἶναι* pro eo quod erat in editis *Ἐγράφετε δὲ εἶναι*.

(69) *Διεξελθὼν*. Notandum diligenter hoc verbum, quod ideo simillima voce Latina reddidimus, nempe *percurrebat*, quia indicat Basilius Filium Dei, antequam nasceretur ex Virgine, antiquis patribus apparuisse. Hinc contendit in libro II in *Eumonium*, eum qui Deus et angelus vocatur, ac Moysi apparuit, non alium esse quam Filium. Simili sensu Filius Dei apud Clementem Alexandrinum in libro *Quis dives salvandus*, n. 8, dicitur: *A creatione mundi usque ad signum crucis humanitatem percussisse*: Ἀπὸ γένεσεως μέχρι τοῦ σημείου τὴν ἀνθρωπότητα διατρέχων.

τῶν ἀνθρώπων (70), ἐπὶ πᾶσι τὴν οἰκείαν ἐχαρίσατο ἡμῖν ἐπιδημίαν. Ὁφείλησε γὰρ τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα, πρῶτον μὲν διὰ πατριαρχῶν, ὧν οἱ βίοι ὑποδείγματα καὶ κανόνες προετέθησαν τοῖς βουλομένοις ἀκολουθεῖν τοῖς ἔχουσι τῶν ἀγίων, καὶ κατὰ τὸν ὅμοιον ἐκαίνοις ζῆλον φθάσαι πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων τελείωσιν· εἶτα νόμον ἔδωκεν εἰς βοήθειαν, δι' ἀγγέλων αὐτὸν διαταξάμενος ἐν χειρὶ Μωϋσέως· εἶτα προφήτας, προκαταγγέλλοντας τὴν μέλλουσαν ἕσσεσθαι σωτηρίαν, κριτὰς, βασιλεῖς, δικαίους, ποιούντας δυνάμεις ἐν χειρὶ κρυφαῖα (71). Μετὰ πάντα τούτους, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν αὐτὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, Γενόμενος ἐκ γυναικὸς (72), γενόμενος ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν νόθεσίαν ἀπολάβωμεν.

2. Εἰ τοίνυν μὴ γέγονε τοῦ Κυρίου ἡ ἐν σαρκὶ ἐπιδημία, οὐκ ἔδωκε μὲν ὁ Λυτρωτὴς τὸ ὑπὲρ ἡμῶν τίμημα τῷ θανάτῳ, οὐ διεέκοψε δὲ τοῦ θανάτου τὴν βασιλείαν δι' ἑαυτοῦ. Εἰ γὰρ ἄλλο μὲν ἦν τὸ βασιλευόμενον ὑπὸ τοῦ θανάτου, ἄλλο δὲ τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου προσληφθέν, οὐκ ἂν μὲν ἐπαύσατο τὰ ἑαυτοῦ (73) ἐνεργῶν ὁ θάνατος· οὐκ ἂν δὲ ἡμέτερον κέρδος ἐγένετο τῆς σαρκὸς τῆς Θεοφόρου τὰ πάθη· οὐκ ἀπέκτεινε δὲ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί· οὐκ ἐξωσοποιήθημεν ἐν τῷ Χριστῷ οἱ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀποθανόντες· οὐκ ἀνεπλάσθη τὸ διαπεπτωκός· οὐκ ἀνωρθώθη τὸ κατερραγμένον· οὐ προσσηκνωθῆναι τῷ Θεῷ τὸ διὰ τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφους ἀλλοτριωθέν. Ταῦτα γὰρ πάντα ἀναρῆται παρὰ τῶν οὐράνιων σώμα λεγόντων ἔχοντα τὸν Κύριον παραγεγενῆσθαι. Τίς δὲ χρεία τῆς ἁγίας Παρθένου, εἰ μὴ ἐκ τοῦ φυράματος τοῦ Ἀδὰμ ἐμειλ-
C λεν ἡ Θεοφόρος σὰρξ (74) προσλαμβάνεσθαι; Ἀλλὰ τίς οὕτω τολμηρὸς, ὥστε τὸ πάλαι σιωπηθὲν Οὐαλεντίνου δόγμα νῦν πάλιν διὰ σοφιστικῶν ῥημάτων καὶ τῆς ἐκ τῶν Γραφῶν δῆθεν μαρτυρίας ἀνανεύσθαι; Οὐ γὰρ νεώτερον τοῦτο τῆς δοκίσεως (75) τὸ ἀσέθημα, ἀλλὰ πάλαι ἀπὸ τοῦ ματαιόφρονος ἀρξάμενον Οὐαλεντίνου, ὅς, ὀλίγας τοῦ Ἀποστόλου λέξεις ἀποσπαράξας, τὸ δυσσεβὲς ἑαυτῷ κατεσκεύασε πλάσμα, μορφήν λέγων δούλου, καὶ οὐχὶ αὐτὸν τὸν δούλου ἀνεληφέναι, καὶ ἐν σχήματι λέγων τὸν Κύριον γεγενῆσθαι, ἀλλ' οὐχὶ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον παρ' αὐτοῦ

adventum. Juvit enim suam ipsius creaturam, primum quidem per patriarchas, quorum vitæ, ut exempla ac regulæ, volentibus sanctorum sequi vestigia similique ac illi studio ad bonorum perfectionem pervenire, propositæ fuerunt; deinde legem in auxilium dedit, per angelos eam ordinans in manu Mosis²⁶: tum prophetas, qui salutem futuram prænuntiarent, judices, reges, justos, qui in manu **402** occulta ederent virtutes. Post hos omnes in extremis diebus ipse manifestatus est in carne, *Factus est ex muliere, factus sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus*²⁷.

2. Itaque si Domini in carne adventus non fuit, non dedit Redemptor pro nobis pretium morti, nec per seipsum mortis regnum resecurit. Si enim aliud esset quod mortis imperio subjectum erat, aliud quod assumptum a Domino; non desiisset mors ea quæ sua sunt, operari, nec lucrum nostrum factæ fuissent deiferæ carnis passiones: non interemisset peccatum in carne; non in Christo vivificati fuisset, qui eramus in Adamo mortui; non resartum fuisset, quod collapsum erat; non instauratum, quod confractum; non conjunctum Deo, quod serpentis fraude fuerat abalienatum. Hæc enim omnia tolluntur ab iis, qui dominum dicunt cœlesti corpus habentem advenisse. Quid autem opus sancta Virgine, si non ex Adami massa assumenda erat caro deifera? At quis ita audax, ut jamdiu silentio sopitum Valentini dogma nunc rursus verbis sophisticis Scripturarumque scilicet testimonio renovet? Non enim recens est impium illud de apparentia dogma, sed jam olim ab insulso initium habuit Valentino, qui paucas Apostoli dictiones divellens, impium sibi ipse commentum struxit, formam dicens servi, et non ipsum servum assumptum fuisse, et in similitudine Dominum factum esse pronuntians, sed non ipsum hominem ab eo fuisse assumptum. His cognata videntur isti effutire, quibus quidem

²⁶ Galat. iii, 19. ²⁷ Galat. iv, 4.

(70) Τῶν ἀνθρώπων. Ita Coisl. uterque, Vat. et duo Regii. Editi πάντων ἀνθρώπων. Paulo post Coisl. primus et Med. ἐνσαρκος ἐπιδημία. Non exstat hæc epistola in codice Harlæano.

(71) Κρυφαῖα. Ita vetustæ editiones et omnes mss. Editio Parisiensis κραταιᾶ, in manu forti.

(72) Γενόμενος ἐκ γυναικὸς. Regius secundus et Coisl. secundus γεννώμενος. Paulo post editi ὑπὸ νόμον. Plerique mss. ὑπὸ νόμον.

(73) Τὰ ἑαυτοῦ. Coisl. secundus et tres Regii codices τὸ ἑαυτοῦ. Paulo post Med. et Coisl. primus ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀποθνήσκοντες.

(74) Ἡ Θεοφόρος σὰρξ. Male in Vaticano et tribus Regii ἡ χριστοφόρος σὰρξ. Mox illud δῆθεν, scilicet, ironiam indicat.

(75) Τῆς δοκίσεως. Illud apparentiæ commentum proprie illis tribuitur, qui carnem phantasticam Christo attribuebant: quales fuere post Simonem Basilides, Marcion et Cassianus, qui Do-

cetarum princeps dictus est. Verum ab his discrepabat Valentinus, cumque testatur Tertullianus carnem et nativitatem Christo attribuisse, lib. *De carne Christi* cap. 1, quamvis hanc carnem per Mariam veluti per tubum transiisse fingeret. Cur ergo τῆς δοκίσεως auctorem illum facit Basilus? Videtur S. Pater de Valentino sic statuere, quia illius de cœlesti carne Christi commentum eodem redibat ac Marcionis *apparentia*. Utraque enim opinio Incarnationem evertibat: utraque carnem ejusmodi affingebat Christo, quæ cum eadem videretur ac nostra, nec tamen eadem esset, non immerito phantastica dici potuit. Eo libentius in eam partem accipio S. Basilii sententiam, quod eum minime latuerint commenta Valentini. Nam paulo ante cum eos notaret, qui Dominum dicebant *cœlesti corpus habentem advenisse, tamdiu silentio sopitum Valentini dogma* ab eis renovari declarat.

lugere convenit, novas inter vos turbas inducentibus.

3. Quod autem dicunt affectus humanos in ipsam divinitatem transire, eorum est, qui in suis cogitationibus nullum ordinem servant, neque norunt alios esse carnis affectus, alios carnis animatæ, alios animæ corpore utentis. Est igitur carnis proprium secari, imminui et dissolvi : et rursus carnis animatæ, fatigari, dolere, esurire, sitire et somno opprimi : animæ vero corpore utentis proprii sunt mærores, et anxietates, et curæ, et reliqua ejusmodi. Quorum alia quidem naturalia sunt, et animali necessaria : alia vero ex prava voluntate, propter vitam male institutam, nec virtute informatam, superinducta. Unde liquet Dominum naturales quidem affectus suscepisse, **403** ad confirmationem veræ, nec phantasticæ Incarnationis, vitiosos vero affectus, qui nostræ vitæ puritatem coinquinant, ut intaminata divinitate indignos rejecisse. Eam ob causam dictum est, factum eum fuisse in similitudine carnis peccati; non utique in similitudine carnis, ut his videtur, sed in similitudine carnis peccati²⁸. Quare carnem nostram una cum naturalibus ipsius affectibus assumpsit, peccatum vero non fecit²⁹. Sed quemadmodum mors, quæ in carne per Adamum ad nos transmissa, absorpta fuit a divinitate : sic et peccatum absumptum a justitia quæ in Christo Jesu est :³⁰ : ut in resurrectione resumamus carnem, nec obnoxiam morti, neque subjectam peccato. Hæc sunt, fratres, Ecclesiæ mysteria, hæc Patrum traditiones. Obtestor hominem omnem, qui Dominum timet, Deique judicium exspectat, ut ne variis doctrinis abripiatur. Si quis aliter docet, nec accedit ad sanos fidei sermones, sed Spiritus oracula rejiciens, propriam doctrinam potiore habet evangelicis documentis; talem vitate. Utinam autem Dominus largiatur, ut etiam aliquando in unum conveniamus, ut quæ nostrum sermonem effugerunt, ea coram congregantes suppleamus ! Nam vobis pauca ex multis scripsimus, modum epistolæ excedere nolentes, tum etiam quia persuasum habemus, iis, qui Dominum timent, satis esse vel brevem admonitionem.

²⁸ Rom. viii, 3. ²⁹ I Petr. ii, 22. ³⁰ Rom. v, 12 sqq.

(76) Ἀποδύρεσθαι. Coisl. primus ἀποδύρασθαι. Non incommode reddi posset : qui quidem lugendi sunt, sicque habuit prior interpretatio. Sed sequi malui simillimum Basilii locum in epist. 210, ubi de iis qui Sabellianam impietatem renovabant, sic loquitur n. 5 : Οὓς, ἐὰν μὴ παύσωνται λαλεῖν κατὰ Θεοῦ ἀδικίαν, ὀδύρεσθαι χρὴ μετὰ τῶν ἀρησιχριστῶν. Quibus quidem, nisi desinant loqui adversus Deum iniquitatem, lugendum est cum iis qui Christum negant. Ibidem editi ἡμῖν ἐπεισάγοντας. Coisl. uterque cum duobus Regiis habent ὑμῖν. Legitur etiam βλασφημίας pro ταραχάς in Coisl. secundo et duobus Regiis.

(77) Τὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ita Med. et Coisl. pri-

mus. Editi τὰ ἀνθρώπων. (78) Παραδεξάμενος. Sex mss. παραδεχόμενος, nempe Vaticanus, Coisl. secundus et quatuor Regii. Sed Coisl. primus et Med. cum editis consentiunt.

(79) Ἐξανηλώθη. Codices nonnulli ἐξαναλώθη. (80) Ἀναμένοντι. Coisl. secundus et Reg. secundus διαναμένοντι. (81) Κυριωτέραν. Coisl. secundus cum quatuor Regiis προτιμωτέραν. (82) Ἀναπληρῶσαι. Ita Coisl. primus et tres Regii. Editi ἐναπληρῶσαι. Ibidem Coisl. primus et Med. ἀπὸ πολλῶν.

προσειλῆσθαι. Τούτους εἰκόασι συγγενῆ φθέγγεσθαι οὔτοι, οὓς ἀποδύρεσθαι (76) προσήκει, τὰς νεωτερικὰς ὑμῖν ἐπεισάγοντας ταραχάς.

3. Τὸ δὲ ἐπ' αὐτὴν λέγειν τὴν θεότητα τὰ τοῦ ἀνθρώπου (77) διαβαίνειν πάθη οὐδαμῶς σωζόντων ἐστὶ τὸ ἐν διανοίαις ἀκόλουθον, οὔτε εἰδῶτων, ὅτι ἄλλα σαρκὸς πάθη, καὶ ἄλλα σαρκὸς ἐμφύχου, καὶ ἄλλα ψυχῆς σώματι κεχρημένης. Σαρκὸς μὲν οὖν ἴδιον τὸ τέμνεσθαι, καὶ μειοῦσθαι, καὶ διαλύεσθαι· καὶ πάλιν σαρκὸς ἐμφύχου τὸ κοποῦσθαι, καὶ ὀδυνᾶσθαι, καὶ πεινᾶν, καὶ διψᾶν, καὶ ὑπὸ κρατεῖσθαι· ψυχῆς δὲ σώματι κεχρημένης λύπαι, καὶ ἀδτημονίαι, καὶ φροντίδες, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ὡν τὰ μὲν φυσικὰ καὶ ἀναγκαῖα τῷ ζῳῷ, τὰ δὲ ἐκ προαιρέσεως μοχθηρᾶς, διὰ τὸ ἀνάγωγον τοῦ βίου καὶ πρὸς ἀρετὴν ἀγύμναστον ἐπεισαγόμενα. Ὅθεν φαίνεται ὁ Κύριος τὰ μὲν φυσικὰ πάθη παραδεξάμενος (78) εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀληθινῆς, καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν ἐνανθρωπήσεως, τὰ δὲ ἀπὸ κακίας πάθη, ὅσα τὸ καθαρὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐπιρρύπαίνει, ταῦτα ὡς ἀνάξια τῆς ἀχράντου θεότητος ἀπώσάμενος· διὰ τοῦτο εἴρηται ἐν ὁμοιώματι γεγενῆσθαι σαρκὸς ἀμαρτίας. Οὐ γὰρ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς, ὡς τούτοις δοκεῖ, ἀλλ' ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας· Ὡστε σάρκα μὲν τὴν ἡμετέραν ἀνέλαβε μετὰ τῶν φυσικῶν αὐτῆς παθῶν, ἀμαρτίαν δὲ οὐκ ἐποίησεν. Ἀλλ' ὡσπερ ὁ θάνατος, ὁ ἐν τῇ σαρκί, διὰ τοῦ Ἀδὰμ εἰς ἡμᾶς παραπεμφθεὶς, κατεπόθη ὑπὸ τῆς θεότητος, οὕτω καὶ ἡ ἀμαρτία ἐξαναλώθη (79) ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὥστε ἡμᾶς ἐν τῇ ἀναστάσει ἀπολαβεῖν τὴν σάρκα, μῆτε ὑπόδικον θανάτῳ, μῆτε ὑπεύθυνον ἀμαρτίᾳ. Ταῦτά ἐστιν, ἀδελφοί, τὰ τῆς Ἐκκλησίας μυστήρια, αὐταὶ τῶν Πατέρων αἱ παραδόσεις. Διαμαρτυρούμεθα παντὶ ἀνθρώπῳ φοβουμένῳ τὸν Κύριον. καὶ κρίσιν Θεοῦ ἀναμένοντι (80), διδασκαλίας ποικίλαις μὴ παραφέρεσθαι. Εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ, καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις τῆς πίστεως, ἀλλὰ παρωθούμενος τὰ τοῦ Πνεύματος λόγια, τὴν οἰκίαν διδασκαλίαν κυριωτέραν (81) ποιεῖται τῶν εὐαγγελικῶν διδασκαλιῶν, φυλάσσεσθε τὸν τοιοῦτον. Παράσχοι δὲ ὁ Κύριος καὶ εἰς ταυτὸν ἡμᾶς ἀλλήλοις συνελθεῖν ποτε· ὥστε ὅσα τὸν λόγον ἡμῶν διέφυγε, ταῦτα διὰ τῆς κατ' ὀφθαλμοῦς συντυχίας ἀναπληρῶσαι (82). Καὶ γὰρ ὀλίγα ἐκ πολλῶν ὑμῖν ἐπιστείλαμεν, οὐ βουλόμενοι ἔξω γενέσθαι τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς· καὶ ἅμα πεπεισμένοι, ὅτι τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον ἐξαρκεῖ καὶ ἡ δι' ὀλίγων ὑπόμνησις.

ΕΠΙΣΣΟΑΗ ΣΞΒ΄.

EPISTOLA CCLXII*.

Cum ad Basilium Urbicius non sine aliqua timiditate et excusatione scripisset, jubet eum Basilius hanc timiditatem ejicere, rogatque ut sæpe ad se scribat, et quinam in sua Ecclesia sani sint in fide nuntiet. Audierat enim nonnullos ex his, qui cum Urbicio erant, Deum in carnem conversum fingere. Horum errorem breviter refellit, Urbiciumque hortatur, ut ecclesiastica emendatione hæc impietas non careat.

Οὐρβικίῳ μονάζοντι (83).

1. Καλῶν ἐποίησας ἐπιστεῖλας ἡμῖν· ἔδειξας γὰρ οὐ μικρὸν τὸν καρπὸν τῆς ἀγάπης· καὶ συνεχῶς ποιεῖς τοῦτο. Μὴ μέντοι νομίσης ἀπολογίας σοι δεῖν, ὅταν ἡμῖν ἐπιστέλλῃς. Γνωρίζομεν γὰρ ἑαυτοὺς, καὶ οἴδαμεν, ὅτι παντὶ ἀνθρώπῳ πρὸς πάντας ὁμοτιμίας ἰσότης ἐστὶ (84) κατὰ τὴν φύσιν· ὑπεροχαὶ δὲ ἐν ἡμῖν οὐ κατὰ γένος, οὐδὲ κατὰ περιουσιακὰ χρημάτων, οὐδὲ κατὰ τὴν τοῦ σώματος κατασκευὴν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ φόβου τοῦ πρὸς τὸν Θεόν. Ὡστε, τί κωλύει σε, πλείον (85) φοβούμενον τὸν Δεσπότην, μείζονα ἡμῶν εἶναι κατ' αὐτὸ τοῦτο; Συνεχῶς οὖν ἡμῖν ἐπίστελλε, καὶ γνώριζε, πῶς ἡ περὶ σὲ ἡδελφότης, καὶ τίνες τῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς καθ' ὑμᾶς (86) ὑγιαίνουν· ἵνα εἰδῶμεν οἷς χρὴ γράφειν, καὶ τίσιν ἐπαναπαύεσθαι· Ἐπεὶ δὲ ἀκούω τινὰς εἶναι τοὺς τὸ εὐθὲς περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου δόγμα ἐν διαστρόφοις ὑπολήψειςι παραχαράσσοντας (87), παρακαλῶ αὐτοὺς διὰ τῆς σῆς ἀγάπης ἀποσχέσθαι τῆς ἀτόπου ἐκείνης ἐννοίας, ἣν ἔχειν τινὲς ἡμῖν καταγγέλλονται, ὡς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς σάρκα τραπέυτος, καὶ οὐχὶ προσλαβόντος, διὰ τῆς ἀγίας (88) Μαρίας τὸ τοῦ Ἀδὰμ φύραμα, ἀλλ' αὐτοῦ τῆ οἰκεία θεότητι εἰς τὴν ὑλικὴν φύσιν μεταβληθέντος.

2. Τοῦτο δὲ τὸ ἀτοπον ἐλέγξει καὶ πάνυ βράδιον. Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτόθεν ἔχει τὸ ἐναργὲς ἢ βλασφημίαν νομίζω τῇ φοβουμένῳ τὸν Κύριον ἀρκεῖν καὶ μόνην τὴν ὑπόμνησιν. Εἰ γὰρ ἐτράπη, καὶ ἠλλοιώθη. Τοῦτο δὲ ἀπειρὴ καὶ λέγειν καὶ ἐννοεῖν, τοῦ Θεοῦ εἰπόντος· Ἐγὼ εἶμι, καὶ οὐκ ἠλλοιώμαι. Ἐπειτα, πῶς εἰς ἡμᾶς διέβη ἡ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὠφέλεια, εἰ μὴ τὸ ἡμέτερον σῶμα, τῇ θεότητι συναφθὲν, κοῖττον ἐγένετο τῆς τοῦ θανάτου ἐπικρατείας; Οὐ γὰρ τραπεῖς (89) οἰκείον ὑπεσνήσατο σῶμα, ὅπερ, παχυθείσης αὐτῷ τῆς θεικῆς φύσεως, ὑπέστη. Πῶς δὲ ἡ ἀπερίληπτος θεότης εἰς μικροῦ σώματος ὄγκον περιεγράφη, εἴπερ ἐτράπη πᾶσα ἡ τοῦ Μονογενοῦς φύσις; Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐδένα ἡγοῦμαι νοῦν ἔχοντα, καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ κεκτημένον, πάσχειν τὸ ἀβρώστημα. Ἐπειδὴ δὲ ἦλθεν εἰς ἐμὲ ἡ φήμη, ὅτι

⁸¹ Malach. III, 6.

(83) Οὐρβικίῳ μονάζοντι. Sic tres velustissimi codices. Editi cum duobus Regiis et Coisl. secundo addunt: Ὅτι οὐκ ἐτράπη εἰς σῶμα ὁ Θεὸς Λόγος, ἀλλ' ἠνώσεν ἑαυτῷ τὸ τοῦ Ἀδὰμ φύραμα. *Quod Deus Verbum non conversum sit in corpus, sed sibi univerit Adami massam.*

(84) Ὁμοτιμίας ἰσότης ἐστὶ. Ita Harl., Med., Coisl. primus et Clarom. Editi ὁμοτιμία ἐστὶ.

(85) Πλείον. Harl., Colbert. et Clarom. addunt ἡμῶν.

(86) Τῆς καθ' ὑμᾶς. Male in editis τῆς καθ' ἡμᾶς, quod non minus pugnat cum antiquis codicibus, quam cum Basilii sententia. Ibidem in

A

Urbicio monacho.

1. Recte fecisti, quod ad me scripseris: ostendisti enim fructum non exiguum charitatis, idque velim frequenter facias. Nec putes tibi opus esse excusatione, cum ad me scripseris. Nam me ipse novi, et scio quemlibet hominem omnibus parem esse honore secundum naturam: præstantiam autem in nobis, non ex genere, neque ex pecuniarum copia, neque ex corporis constitutione, sed ex excellentiori timoris Dei gradu proficisci. Proinde, quid impedit quominus Dominum magis metuens, major me in hoc ipso sis? Scribe igitur nobis assidue, ac significa quid rerum agat fratrum qui tecum sunt conventus, et quinam in vestra Ecclesia sani sint; ut sciam quibus scribendum sit, et in quibus acquiescendum. Sed quia audio nonnullos esse, qui rectam de **404** Incarnatione Domini doctrinam perversis opinionibus depravent; adhortor eos per tuam charitatem, ut abstant absurda illa opinione, quam quidam tenere nobis nuntiantur, Deum ipsum in carnem conversum fuisse, nec assumpsisse Adami massam, per sanctam Mariam, sed ipsum in sua ipsius divinitate in materialem naturam fuisse transmutatum.

2. Absurdum illud commentum confutare omnino facile. Sed quia sua sponte evidentiam habet blasphemia, arbitror Dominum timenti satis esse, vel solam admonitionem. Si enim conversus, etiam mutatus. Absit autem ut id aut dicamus, aut cogitemus, cum Deus dicat: *Ego sum, et non mutator* ⁸¹! Deinde, quomodo ad nos transit Incarnationis fructus, si non corpus nostrum divinitati conjunctum, mortis dominatum superavit? Si enim conversus est, proprium constituit corpus, quod videlicet, densata in ipso deitate, substitit. Quomodo autem incomprehensibilis divinitas parvi corporis mole circumscripta est, si nempe conversa est tota Unigeniti natura? Verum hoc neminem arbitror, modo mente præditus sit, Deique timorem habeat, morbo laborare. Sed quia venit ad

nullis codicibus recentioribus legitur sine conjunctione τίνες τῶν τῆς καθ' ὑμᾶς.

(87) Παραχαράσσοντας, παρακαλῶ αὐτούς. Ita octo mss., excepto quod in Medicæo et Harlæano legatur οὗς παρακαλῶν. Editi παραχαράσσονται αὐτούς, διὰ, etc, Ibidem legitur in codicibus Harl. et Med. πρὸς τὴν σάρκα.

(88) Ἁγίας. Deest ea vox in tribus mss. non vetustissimis.

(89) Οὐ γὰρ τραπεῖς. Legendum videtur. Εἰ γὰρ τραπεῖς, vel Ὁ γὰρ τραπεῖς. Postremam scripturam in solo invenimus Coisliliano secundo. Cæteri consentiunt cum editis.

* Alias CCCXLIV. Scripta circa annum 377.

me rumor, nonnullos ex iis qui cum tua charitate versantur, hac infirmitate mentis teneri, necesse esse duxi, ut salutatione nuda non uterer, sed mea epistola aliquid tale contineret, quod posset etiam animas Dominum timentium ædificare. Adhortor igitur, ut hæc ecclesiastica emendatione non careant, et vos ab hæreticorum communione sejungatis: scientes indifferentia his in rebus nostram in Christo libertatem tolli.

EPISTOLA CCLXIII*.

Gratias agunt Orientales Occidentalibus, quod magnum succurrendi Orienti studium significaverint. Rogant ut hoc beneficium impendant vel invisendo vel saltem scribendo; eorum enim sententiam eo majoris futuram ponderis, quo magis alieni sunt a similitatis suspicione. Rerum autem perturbationem non tam Arianis attribuunt, quam iis qui sub pelle ovis latentes grassantur, nempe Eustathio et Apollinario. Primi inconstantia in fide describitur; alterius varii errores recensentur. Accusatur etiam Paulinus quod Marcelli sectatores recipiat. Rogantur Occidentales, ut decernant recipiendos esse eos qui ab errore discedent, obstinatos autem excommunicandos.

Occidentalibus.

1. Dominus Deus noster, in quem speravimus, tantam cuique vestrum gratiam largiatur, ut ad propositam spem perveniatis, quanto ipsi gaudio corda nostra implevistis, tum ex litteris, quas nobis per optatissimos compresbyteros scripsistis, tum ex commiseratione, quam ærumnis nostris impendistis, ut induti viscera misericordiæ, quemadmodum prædicti viri nobis annuntiaverunt. Etsi enim vulnera nostra eadem permanent, aliquod tamen solatium est, paratos **405** habere medicos, qui possint, si tempus nanciscantur, celerem afferre nostris doloribus medelam. Quapropter rursus etiam vos per dilectos et salutamus, et adhortamur, ut si Dominus quidem facultatem vobis dederit ad nos proficiscendi, ne pigremini nos invisere. Maximum enim mandatum est infirmorum visitatio. Quod si bonus Deus ac sapiens vitæ nostræ moderator, hoc beneficium in aliud tempus reservat; saltem nobis scribite quæcumque a vobis scribi decet ad solamen afflictorum et erectionem confractorum. Jam enim multæ contritiones Ecclesiæ extiterunt, nobisque magna ex eis afflictio: nec aliunde expectatio ulla auxilii, nisi Dominus per vos, a quibus sincere colitur, miserit medelam,

2. Audax quidem illa ac impudens Arianorum hæresis, palam abscissa a corpore Ecclesiæ, manet in suo ipsius errore, nobisque non multum nocet, quia omnibus aperta ipsorum impietas. Qui autem pellem ovinam induti sunt,

* Alias LXXIV, Scripta anno 377.

(90) Αδιαφορεῖν. Med. et Clarom. ἀδιάφορον.

(91) Τοῖς Δυτικοῖς. Ita Harl., Med., Coisl, primus et tres Regii. Alius itidem Regius cum Coisl. secundo et editi addunt: Ἐπισκόποις περὶ Εὐσταθίου Σεβαστηνοῦ, καὶ Ἀπολλινάριου, καὶ Παυλίνου, καὶ τῆς ἐκάστου τούτων αἰρέσεως, Ad Occidentales episcopus de Eustathio Sebasteno, Apollinario et Paulino, deque unius istorum cujusque hæresi.

(92) Ἠλπίζαμεν. Ita mss. septem et editiones Hagan. et Basil. prim. Aliæ ἐλπίζομεν. Paulo post editio Basil. secunda et Paris. ἀνεπλήσατε. Septem mss. et editiones antiquæ, ut in textu. Nec longe

τινὲς τῶν μετὰ τῆς ἀγάπης σου ἐν τῇ ἀσθενείᾳ ταύτῃ τῶν λογισμῶν εἶσιν, ἀναγκαῖον ἠγησάμεν, μὴ ψιλὴν ποιήσασθαι τὴν πρόσρησιν, ἀλλ' ἔχειν τι τὴν ἐπιστολὴν ἡμῶν τοιοῦτον. ὃ δύναται καὶ οἰκοδομησαὶ τὰς ψυχὰς τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον. Ταῦτα οὖν παρακαλοῦμεν διορθώσεως τυχεῖν ἐκκλησιαστικῆς, καὶ τῆς πρὸς τοὺς αἰρετικοὺς κοινωνίας ὑμᾶς ἀπέχεσθαι εἰδότας, ὅτι τὸ ἐν τούτοις ἀδιαφορεῖν (90) τὴν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ παρόρησιαν ἡμῶν ἀφαιρεῖται.

EPISTOLA Π ΣΕΓ'.

B

Τοῖς Δυτικοῖς (91).

1, Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐφ' ὃν ἠλπίζαμεν (92), ταύτην ὑμῶν ἐκάστῳ παράσχοι χάριν εἰς τὸ ἐπιτυχεῖν τῆς προκειμένης ἐλπίδος, ὅσης αὐτοὶ χαρᾶς τὰς καρδίας ἡμῶν ἐνεπλήσατε, ἐκ τε τῶν γραμμάτων ἃ ἐπεστείλατε ἡμῖν διὰ τῶν ποθεινοτάτων συμπρεσβυτέρων ἡμῶν, καὶ ἐκ τῆς συμπαθείας τῶν καθ' ἡμᾶς λυπηρῶν, ἣν συνεπαθήσατε ἡμῖν, ὡς ἐνδεδυμένοι σπλάγγνα οἰκτιρμοῦ, καθὼς ἀπήγγειλαν ἡμῖν οἱ προειρημένοι. Καὶ γὰρ, εἰ καὶ τὰ τραύματα ἡμῶν ὁμοία διαμένει, ἀλλ' οὖν φέρει τινὰ ἡμῖν ῥαστώνην τὸ εἶσιμας ἔχειν τοὺς ἰατροὺς, δυναμένους, εἰ καιροῦ λάβοιντο, ταχεῖαν ἐπαγαγεῖν (93) τῶν ἀλγημάτων τὴν ἴασιν. Διὸ καὶ πάλιν ὑμᾶς διὰ τῶν ἀγαπητῶν καὶ προσφθεγγόμεθα, καὶ παρακαλοῦμεν, εἰ μὲν δίδωσιν ὑμῖν ὁ Κύριος ἀδειαν τοῦ ὡς ἡμᾶς (94) ἀφικέσθαι, μὴ ὀκνησαὶ ἡμῶν τὴν ἐπίσκεψιν· ἐντολῆς γὰρ ἐστὶ τῆς μεγίστης ἢ τῶν ἀσθενούντων ἐπίσκεψις. Εἰ δὲ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς καὶ σοφὸς τῆς ζωῆς ἡμῶν οἰκονόμος τὴν χάριν ταύτην εἰς ἕτερον καιρὸν ταμιεύεται (95), ἀλλ' ἐπιστείλατε ἡμῖν ὅσα παρ' ὑμῶν πρέπει γραφῆναι εἰς παράκλησιν μὲν τῶν θλιβομένων, διορθώσιν δὲ τῶν συντετριμμένων. Πολλὰ γὰρ ἤδη τὰ συντρίμματα τῆς Ἐκκλησίας γέγονε, καὶ πολλὴ ἡμῖν ἐπ' αὐτοῖς ἡ θλίψις· καὶ προσδοκία βοηθείας ἐτέρωθεν οὐδαμῶθεν, εἰ μὴ ὁ Κύριος δι' ὑμῶν τῶν γνησίως δουλευόντων αὐτῷ ἐξαποστείλῃ τὴν ἴασιν.

2. Τὸ μὲν οὖν (96) ἰταμόν καὶ ἀναίσχυντον τῆς αἰρέσεως τῶν Ἀρειανῶν, φανερώς ἀπορράγεν τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, μένει ἐπὶ τῆς ἰδίας πλάνης, καὶ ὀλίγα ἡμᾶς λυμαίνεται, διὰ τὸ πᾶσι πρόδηλον αὐτῶν τὴν ἀσέβειαν εἶναι· οἱ δὲ τὴν δορᾶν τοῦ

quidam codices ἀπεστείλατε et σπλάγγνα οἰκτιρῶν.

(93) Ἐπαγαγεῖν. Ita octo mss. Editi ἐπάγειν. Mox editi καὶ προσαγορεύομεν. Octo mss. ut in textu.

(94) Ὡς ἡμᾶς. Coisl. primus et Med. πρὸς ἡμᾶς. Harl. et tres alii ὡς ἡμᾶς πορεύεσθαι. Duo alii πορεύσεσθαι.

(95) Ταμιεύεται. Regius secundus et Coisl. secundus ταμιεύεται. Non longe inepte in duobus Regiis codicibus προσδοκία μοι. Non enim hæc epistola unius scripta Basili nomine.

(96) Τὸ μὲν οὖν. Deest ultima vocula in codicibus Med. et Coisl. primo. Legitur τὸ μὲν γὰρ in Harlæano.

προβάτου περιβεβλημένοι, καὶ τὴν ἐπιφάνειαν ἡμε-
ρον προβαλλόμενοι καὶ πρᾶξιαν, ἐνδοθεν δὲ σκαράσ-
σοντες ἀφειδῶς τὰ τοῦ Χριστοῦ ποίμνια, καὶ διὰ τὸ
ἐξ ἡμῶν ὠραῆσθαι, εὐκόλως ἐμβάλλοντες βλάβην
τοῖς ἀπλουστέροις· οὗτοι εἰσιν οἱ χαλεποὶ καὶ δυσ-
φθλακτοὶ. Οὓς ἀξιούμεν παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀκρι-
βείας πρὸς πάσας τὰς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλη-
σίας δηροσυνεθῆναι· ἵνα, ἢ ὀρθοποδήσαντες, γνη-
σίως ὡσεὶ σὺν ἡμῖν, ἢ μένοντες ἐπὶ τῆς διαστροφῆς,
ἐν ἑαυτοῖς μόνοις τὴν βλάβην ἔχωσι, μὴ δυνάμενοι
ἐκ τῆς ἀφυλάκτου κοινωνίας τῆς ἰδίας νόσου μεταδι-
δόναι (97) τοῖς πλησιάζουσιν. Ἀνάγκη δὲ τούτων
ὀνομαστικῶς μνησθῆναι, ἵνα καὶ αὐτοὶ γνωρίσῃτε τοὺς
ταραχὰς παρ' ἡμῖν (98) ἐργαζομένους, καὶ ταῖς Ἐκ-
κλησίαις ἡμῶν φανερόν καταστήσατε (99). Ὁ μὲν
γὰρ παρ' ἡμῶν λόγος ὑποπτὸς ἐστὶ τοῖς πολλοῖς, ὡς
τάχα διὰ τινὰς ἰδιωτικὰς φιλονεικίας τὴν μικροψυ-
χίαν πρὸς αὐτοὺς ἐλομένων· ὑμεῖς δὲ, ὅσον μακρὰν
αὐτῶν (1) ἀπωκισμένοι τυγχάνετε, τοσούτῳ πλέον
παρὰ τοῖς λαοῖς τὸ ἀξιόπιστον ἔχετε, πρὸς τῷ καὶ
τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ (2) χάριν συναίρεσθαι ὑμῖν εἰς
τὴν ὑπὲρ τῶν καταπονουμένων ἐπιμέλειαν. Ἐὰν δὲ
καὶ συμφώνως πλείονες ὁμοῦ τὰ αὐτὰ δογματίσατε,
δῆλον, ὅτι τὸ πλῆθος τῶν δογματισάντων ἀναντιρ-
ρήτον, πᾶσι τὴν παραδοχὴν κατασκευάσει τοῦ δό-
γματος.

3. Ἔστι τοίνυν εἰς τῶν πολλῶν ἡμῖν κατασκευα-
ζόντων (3) λύπην Εὐστάθιος ὁ ἐκ τῆς Σεβαστείας
τὴν κατὰ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν· ὃς, πάλαι μαθη-
τευθεὶς τῷ Ἀρείῳ, καὶ ὅτε (4) ἤκμαζεν ἐπὶ τῆς
Ἀλεξανδρείας, τὰς πονηρὰς κατὰ τοῦ Μονογενοῦς
συντιθεὶς βλασφημίας, ἀκολουθῶν ἐκείνῳ, καὶ τοῖς
γνησιωτάτοις αὐτοῦ τῶν μαθητῶν ἐναριθμούμε-
νος (5), ἐπειδὴ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ, τῷ μακα-
ριωτάτῳ ἐπίσκοπῳ (6) Ἐρμογένει τῷ Καισαρείας,
κρίνοντι αὐτὸν ἐπὶ τῇ κακοδοξίᾳ, ὁμολογίαν ἔδωκε
πίστεως ὑγιοῦς. Καὶ οὕτω τὴν χειροτονίαν ὑπ' αὐ-
τοῦ δεξιόμενος (7), μετὰ τὴν ἐκείνου κοίμησιν πρὸς
τὸν ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Εὐσέβιον ἔδραμεν,
οὐδενὸς ἑλάττων καὶ αὐτὸν τὸ δυσσεβὲς δόγμα τοῦ
Ἀρείου πρᾶξοντα. Εἶτα ἐκεῖθεν διὰ οἷας δῆ-
ποτε (8) αἰτίας ἀπελαθεὶς, ἐλθὼν τοῖς ἐπὶ τῆς πα-
τριδος ἀπελογήσατο πάλιν· τὸ μὲν δυσσεβὲς ἐπι-
κρυπτόμενος φρόνημα, ῥημάτων δὲ τινα ὀρθότητα
προβαλλόμενος (9). Καὶ τυχῶν τῆς ἐπισκοπῆς, ὡς

A ac speciem blandam præ se ferunt ac lenem, intus
vero dilaniant crudeliter Christi gregem, et prop-
terea quod ex nobis exorti sunt, facile perniciem
inferunt simplicioribus; hi sunt, qui molestiam
exhibent, ac ægre vitari possunt. Hos rogamus
ut vestra diligentia omnibus Orientis Ecclesiis
denuntiet, ut, aut rectam viam ingressi sincere
versentur nobiscum, aut, si in sua permaneant
perversitate, damnum intra se solos conti-
neant, nec possint ex incauta communione
morbum suum cum proximis communicare.
Necesse est autem horum nominatim meminis-
se, ut et ipsi cognoscatis eos qui turbas apud
nos movent, eosque nostris Ecclesiis mani-
festos facite. Nam sermo noster suspectus est
B pluribus, quasi forte ob privatas quasdam
simultates exili et jejuno in illos animo simus.
Vos vero quanto ob illis longius degitis, tanto
majorem apud populos habetis auctoritatem,
præterquam quod Dei etiam gratia vos adjuvat ad
succurrendum iis qui vexantur. Quod si etiam
concordi animo plures simul eadem decerneretis,
perspicuum est multitudinem decernentium om-
nibus persuasuram, ut decretum citra controver-
siam suscipiant.

3. Est itaque unus ex iis, qui nobis multum
exhibent molestiæ, Eustathius ex Sebastia in
minore Armenia, qui olim edoctus ab Ario, et
cum is floureret Alexandriæ pravus in Unigenitum
construens blasphemias, eum secutus, **406** at-
que inter germanissimos illius discipulos nume-
ratus, posteaquam rediit in patriam, beatissimo
Cæsareæ episcopo Hermogeni, ipsum ob pravam
doctrinam condemnanti, confessionem sanæ fi-
dei obtulit. Atque ita ab ipso ordinatus, post
illius dormitionem statim ad Eusebium Constan-
tinopolitanum accurrit, qui et ipse nemini con-
cedebat in impio Arii dogmate tuendo. Deinde
hinc ob aliquas causas, quæcunque illæ sint,
expulsus, cum ad suos populares venisset, ite-
rum sesse purgavit, impiam quidem occultans
sententiam; in verbis autem recti aliquid et ac-
curati præ se ferens. Episcopatum forte adeptus,
D illico comperitur anathematismum consubstan-

(97) Μεταδιδόναι. Coisl. primus et Med. μετα-
δύναι.

(98) Παρ' ἡμῖν. Editi addunt καὶ τὰ σκάνδαλα.
Quod additamentum deest in octo mss.

(99) Φανερόν καταστήσατε. Videtur prima specie
accuratior editorum lectio φανεροῦς καταστήσατε.
Sed tamen discedere non libet ab auctoritate octo
veterum librorum, cum præsertim eorum scrip-
tura, quam in textu posuimus, commodo sensu
non careat. Legitur etiam φανερόν in editione
Hagan. Ibidem Medicæus codex cum tribus Re-
giis Ἐκκλησίαις ἡμῶν. Sed magis placet vulgata
scriptura. Supra enim rogantur Occidentales, ut
ejusmodi homines Orientis Ecclesiis denuntient.

(1) Μακρὰν αὐτῶν. Coisl. primus et Med. μακρὰν
αὐτοῖς. Ibidem editi τοσούτων. Coisl. primus et tres
alii ut in textu. Mox codices nonnulli πρὸς τὸ.

(2) Παρὰ τοῦ Θεοῦ. Deest præpositio in Coisl. 1.

(3) Κατασκευαζόντων. Ita mss. octo. Editi παρα-
σκευαζόντων.

(4) Καὶ ὅτε. Conjunctio addita ex sex mss.

(5) Ἐναριθμούμενος. Ita octo mss. Editi ἐν τοῖς...
ἀριθμούμενος, excepta tamen editione Hagan. quæ
cum mss. consentit.

(6) Ἐπισκόπῳ. Deest ea vox in codice Medicæo.

(7) Δεξιόμενος. Hic editi addunt Εὐστάθιος, quod
melius abest a codicibus Harl. et Coisl. primo.
Paulo post Medicæus codex ἐν Κωνσταντινουπόλει.

(8) Διὰ οἷας δῆποτε. Ita Med. et Coisl. primus.
Editi δι' ἧς δῆποτε. Paulo post in Coisl. primo et
aliis nonnullis legitur ἀπελογήσατο, πάλιν τὸ, etc.

(9) Προβαλλόμενος. Ita mss. sex. Editi προβαλ-
λόμενος. Paulo post editi φαίνεται γράψαι. Sex mss.
ut in textu.

tialis scripsisse in Ancyrana synodo, quæ ab ipsis habebatur. Hinc autem cum Seleuciam venisset, ea gessit cum suæ sententiæ consortibus quæ omnes norunt. Constantinopoli autem iterum assensus est iis quæ ab hæreticis proposita fuerunt. Atque ita ex episcopatu ejectus, propterea quod antea Melitinæ depositus esset, hanc sibi restitutionis viam invenit, ut ad vos se conferret. Quænam autem ei proposita fuerint a beatissimo episcopo Liberio, et quibusnam assensus sit, ignoramus, nisi quod epistolam attulit, quæ eum restituebat, eaque ostensa concilio Tyanensi in suum locum restitutus est. Hic nunc depopulatur fidem illam, ob quam susceptus est, atque una cum iis est, qui consubstantiale anathematizant, sequæ ducem præbet hæresis Pneumatomachorum. Quoniam igitur istinc evenit illi facultas lædendi Ecclesias, ac data a vobis fiducia utitur ad subversionem multorum, necesse est istinc quoque venire et emendationem, ac per litteras Ecclesiis significari, quibusnam conditionibus susceptus sit, et quomodo nunc immutatus irritum faciat beneficium sibi concessum a Patribus qui tunc erant.

4. Secundus post ipsum est Apolinarius, non parum et ipse Ecclesias contristans. Cum enim scribendi facilitate lingua ei ab omne argumentum prompta sit, replevit scriptis suis orbem terrarum, contempta objurgatione illius, qui dicit: *Cave facere libros multos*⁸²: ita quoque profecto in multitudine peccata multa sunt. Quomodo enim possit in multiloquio⁸³ peccatum vitari? Illius igitur de theologia disputationes, non petitis e Scriptura probationibus, sed humanis argumentis nituntur. Sunt autem illi et de resurrectione elucubrationes fabulose scriptæ, vel potius Judaice: in quibus ait nos rursus ad legalem reversuros cultum, rursusque circumcisis iri, et Sabbata observaturos, adque abstenturos a cibis, et victimas oblaturos Deo, et adoraturos Jerosolymis **407** in templo, ac omnino Judæos ex Christianis futuros. Quibus quidnam magis ridiculum esse possit, aut ab evangelico dogmate magis alienum? Deinde ea etiam quæ de Incarnatione tradidit, tantam intulerunt fratribus perturbationem, ut jam pauci ex iis qui legerunt, priscam pietatis formam conservent: contra, plerique novitatibus intenti, ad quæstiones et ad pertinaces inutilium horum verborum investigationes deflexerint.

⁸² Eccle. xii, 12. ⁸³ Prov. x, 19.

(10) Δέδρακε. Sex codices mss. ἔγραψεν. Coisl. primus et Med. cum editis consentiunt.

(11) Μελιτινῆ. Medicæus cum tribus Regiis Μελιτινῆ.

(12) Τοῦ ἐγκλήματος τοῦ, etc. Ita mss. septem. Alius habet τοῦ ἐπιτάμματος. Editi τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ λεγοντος.

ἔτυχεν, εὐθὺς φαίνεται γράψας ἀναθεματισμον τοῦ ὁμοουσιου, ἐν τῷ κατὰ Ἀγκύραν γενομένῳ αὐτοῖς συλλόγῳ, Κάκειθεν ἐπὶ τὴν Σελεύκειαν ἐλθὼν, δέδρακε (10) μετὰ τῶν ἑαυτοῦ ὁμοδόξων ἅ πάντες ἴτασιν. Ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει συνέθετο πάλιν τοῖς ἀπὸ τῶν αἰρετικῶν προταθεῖσι. Καὶ οὕτως ἀπελαθεὶς τῆς ἐπισκοπῆς, διὰ τὸ ἐν τῇ Μελιτινῇ (11) προκαθηρῆσθαι, ὁδὸν ἑαυτῷ τῆς ἀποκατατάσεως ἐπενόησε τὴν ὡς ὑμᾶς ἀφίξει. Καὶ τίνα μὲν ἔστιν ἃ προετάθη αὐτῷ παρὰ τοῦ μακαριωτάτου ἐπισκόπου Λιβερίου, τίνα δὲ ἃ αὐτὸς συνέθετο, ἀγνοοῦμεν, πλὴν ὅτι ἐπιστολὴν ἐκόμισεν ἀποκαθιστῶσαν αὐτὸν, ἣν ἐπιδείξας τῇ κατὰ Τύανα συνόδῳ, ἀποκατέστη τῷ τόπῳ. Οὗτος νῦν πορθεῖ τὴν πίστιν ἐκείνην, ἐφ' ἣ ἐδέχθη, καὶ τοῖς ἀναθεματίζουσι τὸ ὁμοούσιον σύνεστι, καὶ πρωτοστάτης ἐστὶ τῆς τῶν πνευματομάχων αἰρέσεως. Ἐπεὶ οὖν αὐτόθεν γέγονεν αὐτῷ ἡ δύναμις τοῦ ἀδικεῖν τὰς Ἐκκλησίας, καὶ τῇ παρ' ὑμῶν δεδομένῃ αὐτῷ παρόρησις κέχρηται εἰς καταστροφὴν τῶν πολλῶν, ἀνάγκη αὐτόθεν ἐλθεῖν καὶ τὴν διορθωσιν, καὶ ἐπιστᾶλῆναι ταῖς Ἐκκλησίαις, τίνα μὲν ἔστιν ἐφ' οἷς ἐδέχθη, πῶς δὲ νῦν μεταβληθεὶς ἄκυροὶ τὴν χάριν τῆν δοθείσαν αὐτῷ διὰ τῶν τότε Πατέρων.

4. Δεύτερος μετ' αὐτὸν ἔστιν Ἀπολινάριος, οὐ μισθῶς καὶ αὐτὸς τῆς Ἐκκλησίας παραλυπῶν. Τῇ γὰρ τοῦ γράφειν εὐκολίᾳ πρὸς πᾶσαν ὑπόθεσιν ἔχων ἀρκοῦσαν αὐτῷ τὴν γλῶσσαν, ἐπέπλησε μὲν τῶν ἑαυτοῦ συνηγμάτων τὴν οἰκουμένην, παρακούσας τοῦ ἐγκλήματος τοῦ (12) λεγοντος, ὅτι φύλαξαι ποιῆσαι βιβλία πολλὰ· ἐν δὲ τῇ πλήθει δηλονότι πολλὰ καὶ ἡμάρτηται. Πῶς γὰρ δυνατὸν ἐκ πολυλογίας ἐκφυγεῖν ἁμαρτίαν; Ἔστι μὲν οὖν αὐτοῦ καὶ τὰ τῆς θεολογίας οὐκ ἐκ γραφικῶν ἀποδείξεων, ἀλλ' ἐξ ἀνθρωπίνων ἀφορημῶν (13) τὴν κατασκευὴν ἔχοντα· ἔστι δὲ αὐτῷ καὶ τὰ περὶ ἀναστάσεως μυθικῶς συγκαίμενα, μᾶλλον δὲ Ἰουδαϊκῶς· ἐν οἷς φησι πάλιν ἡμᾶς πρὸς τὴν νομικὴν ὑποστρέφειν (14) λατρείαν, καὶ πάλιν ἡμᾶς περιτμηθῆσθαι, καὶ σαββατίζειν, καὶ βρωμάτων ἀπέχεσθαι, καὶ θυσίας προσοίσειν Θεῷ, καὶ προσκυνήσειν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τοῦ ναοῦ, καὶ ὅλως ἀπὸ Χριστιανῶν Ἰουδαίους γενήσεσθαι. Ὡν τί ἂν γένοιτο καταγελαστότερον, μᾶλλον δὲ ἀλλοτριώτερον τοῦ εὐαγγελικοῦ δόγματος; Εἴτα καὶ τὰ περὶ σαρκώσεως τοσαύτην ἐποίησε τῇ ἀδελφότητι τὴν ταραχὴν, ὥστε οἱ λίγοι λοιπὸν τῶν ἐντετυχηκότων τὸν ἀρχαῖον τῆς εὐσεβείας διασώζουσι χαρακτήρα· οἱ δὲ πολλοὶ, ταῖς καινοτομίαις προσείοντες, ἐξετροάπτισιν εἰς ζητήσεις καὶ φιλονεικίας ἐφευρέσεις τῶν ἀνωφελῶν τούτων ῥημάτων.

(14) Ἀφορημῶν. Coisl. secundus et Regius secundus λογισμῶν.

(14) Ὑποστρέφειν. Ita septem mss., quorum tamen duo habent ἀποστρέφειν. Sic etiam editio Haganoensis. Aliæ vero ὑποστρέφειν. Paulo post editio Parisiensis προσφέρειν. Velutæ editiones, Harl. et Vat. cum tribus aliis ut in textu. Duo alii προσάγειν.

5. Ὁ μέντοι Παυλῖνος, εἰ μὲν τι καὶ περὶ τὴν χειροτονίαν ἐπιλήψιμον ἔχει, αὐτοὶ ἂν εἶποιτε ἡμᾶς δὲ λυπεῖ, τοῖς Μαρκελλοῦ προσπεπονθῶς (15) δόγμασι, καὶ τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ ἀδιακρίτως εἰς τὴν κοινωνίαν ἑαυτοῦ προσιέμενος. Οἴδατε δὲ, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, ὅτι πάσης ἡμῶν τῆς ἐλπίδος ἀθέτησιν ἔχει τὸ Μαρκελλοῦ δόγμα, οὔτε Υἱὸν ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει ὁμολογοῦν, ἀλλὰ προενεχθέντα, καὶ πάλιν ὑποστρέψαντα εἰς τὸν ὄθεν προῆλθεν, οὔτε τὸν Παράκλητον ἰδίως ὑφεστηκέναι συγχωροῦν ὥστε οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι Χριστιανισμοῦ μὲν παντελῶς ἄλλοτρίαν ἀποφαίνων τὴν αἵρεσιν, Ἰουδαισμόν δὲ παρεφθαρμένον αὐτὴν προσαγορεύων. Τούτων τὴν ἐπιμέλειαν γενέσθαι παρ' ὑμῶν ἐπιζητοῦμεν. Γένοιτο δ' ἂν, εἰ ἐπιστεῖλαι καταξιώσητε πάσαις ταῖς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλησίαις, τοὺς ταῦτα παραχαράσσοντας, εἰ μὲν διορθοῖντο, εἶναι κοινωνικούς· εἰ δὲ ἐπιμένειν φιλονείκως βούλωντο ταῖς καινοτομίαις, χωρίζεσθαι ἀπ' αὐτῶν. Καὶ ὅτι μὲν ἔδει ἡμᾶς συνεδρεύοντας μετὰ τῆς ὑμέτερας φρονήσεως ἐν κοινῇ σκέψει τὰ περὶ τούτων διαλαθεῖν, οὐδὲ αὐτοὶ ἀγνοοῦμεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ καιρὸς οὐκ ἐνδίδωσι καὶ τὸ ἀναβάλλεσθαι βλαβερόν, τῆς ἀπ' αὐτῶν (16) βλάβης ἐρρίξωμένης, ἀναγκαιῶς ἀπεστείλαμεν τοὺς ἀδελφούς· ἵνα ὅσα καὶ τὴν ἐκ τοῦ γράμματος διδασκαλίαν παρέλαθε, ταῦτα παρ' ἑαυτῶν ἀναδιδάξαντες, κινήσωσιν ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν εἰς τὸ παρασχεῖσθαι τὴν ἐπιζυτουμένην βοήθειαν ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΞΔ.

Barsam Basilius, oblata occasione Domnini et sociorum ejus, salutatur et hortatur ut oret pro Ecclesia cui quidem sperat Basilius pacem datum iri, nisi appropinquet defectio.

Βάρσα, ἐπισκόπων Ἐδέσσης, ἐν ἔξορίᾳ ὄντι.

Τῷ ὡς ἀληθῶς θεοφιλεστάτῳ καὶ πάσης αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἀξίῳ ἐπισκόπῳ Βαρσῆ Βασίλειος ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ἐρχομένων τῶν γνησιωτάτων ἀδελφῶν τῶν περὶ Δομνῖνον (17) πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου, ἠδέως τὴν ἀφορμὴν τῶν γραμμάτων ἐδεξάμεθα, καὶ προσαγορευόμεν σε δι' αὐτῶν, εὐχόμενοι τῷ ἁγίῳ Θεῷ μέχρι τοσοῦτου φυλαχθῆναι (18) τῇ ζωῇ ταύτῃ, μέχρι οὗ καταξιωθῶμεν ἰδεῖν σε, καὶ ἀπολαῦσαι τῶν ἐν σοὶ χαρισμάτων. Μόνον εὐχου, παρακαλῶ, ἵνα ὁ Κύριος μὴ παραδῷ ἡμᾶς εἰς τέλος τοῖς ἐχθροῖς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ φυλάξῃ (19) τὰς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης, ἣν αὐτὸς οἶδεν ὁ δίκαιος κριτῆς πότε ἀποδώσει. Ἀποδώσει

(15) Προσπεπονθῶς. Ita Harl. cum Coisl. secundo et quatuor codicibus Regiis. Medicæus et Coisl. primus προπεπονθῶς. Editi πεποιθῶς. Paulo post editi κοινωνίαν αὐτοῦ προέμενος. Octo mss. ut in textu. Sic etiam emendatum est in secunda editione Parisiensi.

(16) Τῆς ἀπ' αὐτῶν. Ita veteres libri summo consensu. Editi τῆς ὑπ' αὐτῶν.

(17) Τῶν περὶ Δομνῖνον. Existimat Combefisius solum Dominum sichonoris causa nominari, nec ullos designari comites. Atque id quidem libenter assentior doctissimo viro, solum hic Dominum nominari; non idcirco tamen, quod sociis careret, sed quia illi præcipue honor habebatur. Sic enim fieri solere observavimus ad epist. 243, ut cum

5. Paulinus autem utrum aliquid et circa ordinationem reprehensionem obnoxium habeat, ipsi dixeritis. Nos sane mærore afficit, quod in Marcelli dogmata propendet, ac illius sectatores sine discrimine ad suam communionem admittit. Scitis enim, fratres maxime colendi, spem nostram omnem everti Marcelli dogmate, quod neque Filium in propria hypostasi confitetur, sed prolatum esse, et rursus reversum ad eum, ex quo processerat, neque Paracletum hypostasim propriam habere concedit: quare non aberraverit, qui a Christianismo penitus alienam hæresim pronuntiet, ac Judaismum corruptum illam appellet. A vobis ut horum curam suscipiatis efflagitamus. Suscipietis autem, si omnibus Orientis Ecclesiis scribere non gravemini, eos qui hæc depravant, si corrigantur, admittendos ad communionem; sin autem pertinaciter novitatibus adhærescere voluerint, ab Ecclesiis abscindendos, atque id quidem factum a nobis oportuisse, ut una cum vestra prudentia sedentes, communi deliberatione de his ageremus, ne ipsi quidem ignoramus. Sed quoniam tempus non permittit, et dilatio exitiosa est, illato ab ipsis damno radice agente, necessario hos fratres misimus, ut et quæcunque litterarum documenta effugerunt, hæc per se ipsi edocentes, pietatem vestram incitent ad expetiturum Dei Ecclesiis ferendum auxilium,

EPISTOLA CCLXIV*.

Barsæ, Edessæ episcopo, exsulanti.

Vere religiosissimo omnique reverentia et honore digno episcopo Barsæ Basilius in Domino salutem. Cum proficisceretur germanissimus frater Dominus ad tuam pietatem, libenter occasionem scribendi excepimus, teque per illum salutamus, Deum sanctum precantes, ut tandiu custodiamur in hac vita, donec digni habeamur, qui te videamus, ac donis, quæ in te sunt, perfruamur. Tantum precare, obsecro, ut Dominus **408** non tradat nos in perpetuum inimicis crucis Christi, sed custodiat Ecclesias suas usque ad tempus pacis, quam novit ipse justus iudex quando sit redditurus. Reddet enim, nec nos perpetuo

plures mitterentur, unus tamen nominaretur. Domino autem aliquem adfuisse comitem conijcimus ex epist. 267 ad eundem Barsam, ubi Basilius latores litterarum suarum fratres commemorat, hanc ipsam epistolam indicans. Aitenim se Barsæ non sæpe quidem scripsisse, sed tamen scripsisse: quibus verbis unica designatur epistola.

(18) Φυλαχθῆναι. Ita mss. septem. Edlti διαφυλαχθῆναι. Paulo post editi καὶ αὐτοπροσωπῶς ἰδεῖν σε, octo mss. ut in textu.

(19) Φυλάξῃ. Sic Vat., Coisl. uterque et Reg. secundus ac Bigot. alter. Quatuor alii φυλάξει. Editi φυλάξοι.

* Alias CCCXXVI. Scripta circa annum 377.

deseret. Sed quemadmodum Israelitis annos septuaginta præstituit pro peccatis ad captivitatis pœnam³⁴; ita forte et nos omnipotens per statum aliquod tempus traditos aliquando revocabit, ac in pristinam pacem restituet; nisi forte appropinquat defectio, et quæ nunc fiunt, exordia sunt ingressus Antichristi. Quod quidem si ita sit, precare ut aut ærumnas auferat, aut nos inter ærumnas invictos bonus ille custodiat. Omnem illum cœtum, qui pietatis tuæ consuetudine dignus habitus est, per te salutamus. Pietatem tuam omnes, qui nobiscum sunt, salutant. Valens ac lætus in Domino, et pro me orans, Ecclesiæ Dei serveris, Sancti gratia.

EPISTOLA CCLXV*.

Basiliius gratias agit Deo, quod iis, apud quos exsulant confessores, auxilia ad salutem providerit: seque perspecto illorum fidei studio adductum esse ait, ut diaconum Elpidium cum litteris ad eos mitteret. Laudat eos quod damnaverint Apollinarium, cujus et nefarias molitiones, et impios de Trinitate, de Incarnatione et promissionibus errores recenset. Sed queritur quod Marcelli discipuli a confessoribus recepti fuerint sine Occidentalium et aliarum Ecclesiarum consensu. Scire cupit quibus conditionibus recepti fuerint.

Eulogio, Alexandro, et Harpocrati, Ægypti episcopis exsulibus.

1. Magnam in omnibus reperimus boni Dei erga suas Ecclesias providentiam; ita ut quæ molesta esse videntur, nec omnino ex sententia occurrunt, ea etiam ad multorum utilitatem dispensentur in occultissima Dei sapientia, et indeprehensis illius justitiæ judiciis. Ecce enim et dilectionem vestram ex Ægypti locis excitans Dominus, in media Palæstina constituit, ad exemplum antiqui Israel, quem captivum in Assyriorum terram abducens, exstinxit illic simulacrorum cultum per sanctorum adventum. Itaque et nunc ita factum invenimus, cum reputamus Dominum, dum vestrum pro pietate certamen in medio proponit, vobis quidem exsilio stadium aperuisse beatorum certaminum; iis vero, quibus vestrum illud eximium propositum ante oculos versatur, manifesta ad salutem largitum esse exempla. Cum igitur Dei gratia didicerimus vestrum rectæ fidei studium, didicerimus et sollicitudinem erga fratres, vosque non perfunctorie aut negligenter quæ ad communem utilitatem spectant et ad salutem necessaria sunt, exhibere, sed si quid ad Ecclesiarum ædificationem conducat, libenter suscipere; æquum esse putavimus, ut in bonæ vestræ partis veniremus communionem, nosque

³⁴ Jerem. xxv, 12.

* Alias CCXCH. Scripta anno 377.

(20) Φυλαχθείης. Sic tres antiquissimi codices et Bigot. alter. Editi διαφυλαχθείης.

(21) Χάριτι τοῦ ἁγίου. Sic. mss. septem. Editi Χάριτι αὐτοῦ.

(22) Αἰγύπτου. Ita tres vetustissimi codices. Editi Αἰγυπτίους. Ibidem Reg. secundus, Coisl. secundus et Paris. habent Ἀδελφοκρατίωνι, quod nomen in scite videtur unum ex duobus esse factum, id est ex Ἀδελφίῳ et Ἀρποκρατίωνι. Nam inter hos exsules episcopos numeratur Adelphius apud

A γὰρ, καὶ οὐκ ἐγκαταλείψει ἡμᾶς εἰς τὸ παντελές Ἄλλ' ὡσπερ τοῖς Ἰσραηλίταις τὴν ἐβδομηκονταετίαν ὥρισεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων εἰς τὴν τῆς αἰχμαλωσίας καταδίκην, οὕτω τάχα καὶ ἡμᾶς ὁ δυνατὸς χρόνῳ τινὶ ὠρισμένῳ παραθοῦς ἀνακαλέσεται ποτε καὶ ἀποκαταστήσει εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς εἰρήνην· εἰ μὴ ἄρα ἐγγύς ποῦ ἐστὶν ἡ ἀποστασία, καὶ τὰ νῦν γινόμενα προοίμιά ἐστι τῆς εἰσόδου τοῦ Ἀντιχρίστου. Ὅπερ δὲ εἴαν ἦ, προσεύχου ἵνα ἡ τὰς θλίψεις παρενέγκῃ, ἣ ἡμᾶς ἀπταίστους διὰ τῶν θλίψεων ὁ ἀγαθὸς διασώσῃται. Πᾶσαν τὴν συνοδίαν τὴν καταξιωθεῖσαν συνεῖναι τῇ εὐλαβείᾳ σου ἀσπαζόμεθα διὰ σοῦ. Τὴν σὴν εὐλάβειαν οἱ σὺν ἡμῖν πάντες προσαγορεύουσιν. Ἐρρωμένως καὶ εὐθυμῶς ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενός μου, φυλαχθείης (20) τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ χάριτι (21)

B τοῦ Ἁγίου.

EPISTOLA CCLXV*.

Εὐλογίῳ καὶ Ἀλεξάνδρῳ καὶ Ἀρποκρατίωνι, ἐπισκόποις Αἰγύπτου (22) ἐξορισθεῖσιν.

1. Μεγάλην ἐν πάσιν εὐρίσκομεν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν περὶ τὰς Ἐκκλησίας αὐτοῦ οἰκονομίαν, ὥστε καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι σκυθρωπά, καὶ μὴ πάντα κατὰ βούλησιν ἀπαντῶντα, καὶ ταῦτα ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν πολλῶν οἰκονομείσθαι, ἐν τῇ δυσθεωρήτῳ τοῦ Θεοῦ σοφίᾳ, καὶ τοῖς ἀνεξιχνιάστοις αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης κρίμασιν. Ἴδού γὰρ καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐκ τῶν κατ' Αἴγυπτον τόπων ἀναστήσας ὁ Κύριος, εἰς μέσην ἀγαθῶν τὴν Παλαιστίνην ἰδρύσατο, κατὰ μίμησιν τοῦ πάλαι Ἰσραήλ, ὃν διὰ τῆς αἰχμαλωσίας ἀγαθῶν εἰς τὴν Ἀσσυρίων γῆν, ἔσβεσε τὴν ἐκεῖ εἰδωλολατρείαν διὰ τῆς τῶν ἁγίων ἐπιδημίας. Καὶ νῦν τοίνυν οὕτως εὐρίσκομεν, λογιζόμενοι, ὅτι τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἄθλον ὑμῶν (23) προβαλλόμενος ὁ Κύριος, ὑμῖν μὲν διὰ τῆς ἐξορίας στάδιον ἤνοιξε τῶν μακαρίων ἀγωνισμάτων, τοῖς δὲ περιτυγχάνουσιν ὑμῶν τῇ ἀγαθῇ προαιρέσει ἐναογῇ τὰ πρὸς σωτηρίαν ἐχαρίσατο ὑποδείγματα. Ἐπεὶ οὖν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἐμάθομεν ὑμῶν τὴν ὀρθότητα τῆς πίστεως, ἐμάθομεν δὲ τὸ περὶ τὴν ἀδελφότητα ἐπιμελεῖς, καὶ ὅτι οὐ παρέργως, οὐδὲ ἡμελημένως παρέχεσθε (24) τὰ κοινωφελῆ καὶ ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν, ἀλλ' εἴ τι πρὸς οἰκοδομὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνεργεῖν προαιρεῖσθε· δίκαιον ἐλογισάμεθα (25) κοινωνοὶ γενέσθαι

Epiphanium cum pluribus aliis hæres. LXXII. Simplicior Regii primi titulus, Ἐπισκόποις Αἰγυπτίους ἐξορισθεῖσιν Ἐπισκόποις Ἀἰγυπτίους ἐξορισθεῖσιν. (23) Ὑμῶν. Ita Parl. et Coisl. primus. Editi ὑμῶν. Codex Medicæus ἡμῶν.

(24) Παρέχεσθε. Legitur in quatuor recentioribus codicibus παρέργως.

(25) Ἐλογισάμεθα. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἐνομίσταμεν. Eisdem codices paulo post secuti mutavimus quod erat in editis Ἐλπίδιον τὸν συνδιάκονον. Ibidem codex Medicæus ἀπέστειλα.

τῆς ἀγαθῆς μερίδος ὑμῶν, καὶ συνάψαι ἑαυτοὺς διὰ τοῦ γράμματος τῇ ὑμετέρᾳ εὐλαβείᾳ. Οὐπερ ἕνεκα ἀπεστείλαμεν καὶ τὸν ποθεινότατον υἱὸν ἡμῶν καὶ συνδιάκονον Ἐλπίδιον, ὁμοῦ μὲν τὴν ἐπιστολὴν διακομίζοντα, ὁμοῦ δὲ καὶ παρ' ἑαυτοῦ δυνάμενον ἀπαγγεῖλαι ὑμῖν ὅσα τὴν ἐκ τοῦ γράμματος ἐκφύγη (26) διδασκαλίαν.

2. Μάλιστα δὲ ἡμᾶς ἐπέρρωσε πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς συναφείας ὑμῶν ἡ ἀκοὴ τοῦ περὶ τὴν ὀρθότητα ζήλου τῆς εὐσεβείας ὑμῶν· ὅτι οὔτε πλήθει συνταγμάτων, οὔτε ποικιλίᾳ ἰσορισμάτων παρενήχθη ὑμῶν τὸ στερόρον τῆς καρδίας· ἀλλ' ἐπέγνωτε μὲν τοὺς κατὰ τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων καινοτομοῦντας, σιωπῇ δὲ κατασχεῖν τὴν ἐνεργουμένην παρ' αὐτῶν βλάβην οὐ κατεδέξασθε. Καὶ γὰρ τῷ ὄντι πολλὴν εὐρομεν λύπην παρὰ πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις τῆς τοῦ Κυρίου εἰρήνης ἐπὶ ταῖς νεωτεροποιίαις ταῖς παντοδαπαῖς Ἀπολιναρίου τοῦ Λαοδικέως· ὃς τοσοῦτω πλέον ἐλύπησεν ἡμᾶς, ὅσῳ ἔδοξεν εἶναι ἐξ ὑμῶν (28) τὸ ἐξ ἀρχῆς. Τὸ μὲν γὰρ παρὰ φανεροῦ πολεμίου παθεῖν τι, καὶ ὑπερβάλλῃ τῷ ἀλγεινῷ, φορητὸν πῶς ἐστὶ τῷ κατακονουμένῳ, καθὼς γέγραπται, ὅτι Εἰ ὁ ἐχθρὸς ὠνειδίσέ με ὑπήνεγκα ἂν· τὸ δὲ παρ' ὁμοφύχου καὶ οἰκείου βλάβης τινὸς πειραθῆναι, τοῦτο δύσφορον παντελῶς, καὶ οὐδεμίαν ἔχον παραμυθίαν. Ὅν γὰρ προσεδοκῆσαμεν συνασπιστὴν ἔξειν (28) τῆς ἀληθείας, τοῦτον εὐρομεν νῦν ἐν πολλοῖς ἐμποδίζοντα τοῖς σωζομένοις, ἐκ τοῦ περιέλκειν αὐτῶν τὸν νοῦν καὶ ἀποσπᾶν τῆς εὐθύτητος τῶν δογμάτων. Τί γὰρ ἐν ἔργοις παρ' αὐτοῦ τολμηρὸν καὶ θερμὸν οὐκ ἐπράχθη; Τί δὲ ἐν λόγοις οὐ παρεπνοήθη νεώτερον καὶ ἐπικεκινδυνευμένον; Οὐ πᾶσα μὲν Ἐκκλησία ἐφ' ἑαυτὴν ἐμερίσθη, μάλιστα δὲ ταῖς ὑπὸ τῶν (29) ὀρθοδόξων κυβερνωμέναις ἐπιπεμφθέντων παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸ σχίσαι, καὶ ἰδίαν τινὰ παρασυναγωγὴν ἐκδικῆσαι; Οὐχὶ γελᾶται τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον, ὡς ἄνευ λαοῦ καὶ κλήρου ἐπισκόπων περιερχομένων, καὶ ὄνομα φιλὸν περιφερόντων, οὐδὲν δὲ κατορθούντων εἰς προκοπὴν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης καὶ σωτηρίας (30); Οὐχὶ οἱ περὶ τοῦ Θεοῦ λόγοι πλήρεις παρ' αὐτῷ εἰσὶν ἀσεβῶν δογμάτων, τῆς παλαιᾶς ἀσεβείας τοῦ ματαιόφρονος Σαβελλίου δι' αὐτοῦ νῦν ἀνανεωθείσης ἐν τοῖς συντάγμασιν; Εἰ γὰρ ἂ περιφέρουσιν οἱ Σεβαστηνοὶ, μὴ συμπέπλασται παρ' ἐχθρῶν, ἀλλὰ κατ' ἀλήθειαν αὐτοῦ εἰσι συγγραφαί, οὐδεμίαν εἰς ἀσέβειαν ὑπερβολὴν καταλείπει, τὸν αὐτὸν Πατέρα λέγων καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα (31), καὶ ἄλλα τινὰ

A 409 per epistolam cum vestra pietate jungeremus. Quapropter misimus etiam desideratissimum filium nostrum Elpidium condiaconum, qui epistolam perferret, et per se ipse potest nuntiare vobis, quæcunque litterarum effugerint documenta.

2. Illud autem me maxime impulit, ut vobiscum conjungi cuperem, quod vestrum rectæ doctrinæ studium ad meas aures pervenit: quippe cum nec librorum multitudine, nec sophismatum varietate emota sit cordis vestri firmitas sed eos agnovistis, qui contra dogmata apostolica novitatem inducunt, nec silentio continere damnum ab illis illatum potueritis. Nam revera magnum reperimus dolorem in omnibus Domini pacem cordi habentibus, ex omnigenis Apolinarii Laodicensi novitatibus: qui eo magis nos afflixit, quod ex nobis ab initio esse videbatur. Aliquid enim ab hoste manifesto pati, etiamsi id sit molestissimum, res est tamen quodammodo tolerabilis patienti, sicut scriptum est: *Si inimicus probris me affecisset, sustinuissem utique*³⁵. Sed ab unanimi et necessario aliquid accipere detrimenti, id omnino ad ferendum difficile, nec ullam habens consolationem. Quem enim expectaveramus socium nobis in defensione veritatis futurum, eum nunc invenimus in multis obstantem his qui salvantur, dum illorum abducit mentem, et avellit a rectis dogmatibus. Quid enim in actionibus ab eo non callide et audacter perpetratum? Quid in sermonibus non juveniliter et periculose excogitatum? Nonne Ecclesia omnis inter se divisa est, præsertim ex quo in gubernatas ab orthodoxis Ecclesias immisit qui scindant, et illegitimos conventus proprios sibi vindicent? Nonne ridetur magnum pietatis mysterium, episcopis sine populo ac clero obambulantibus, ac nomen nudum circumferentibus, nec quidquam ad promovendum pacis et salutis Evangelium facientibus? Nonne illius de Deo sermones pleni sunt impiis dogmatibus, antiqua insulsi Sabellii impietate nunc ab eo in scriptis renovata? Nam si quæ circumferunt Sebasteni, ficta non sunt ab inimicis, sed vere ipsius scripta sunt, eundem dicens Patrem et Filium et Spiritum, et alias quasdam tenebrosas impietates, quas nos ne auribus quidem admisimus, quippe cum prece-

³⁵ Psal. LIV, 13.

(26) Ἀπαγγεῖλαι ὑμῖν, ὅσα... ἐκφύγη. Sic tres iidem codices. Editi ἀναγγεῖλαι ὑμῖν ὅσου... διαπέφυγε. Legitur ὅσα in secunda editione Parisiensi.

(27) Εἶναι ἐξ ὑμῶν. Harl. et Med. εἶναι ἡμῶν. Ibidem tres vetustissimi codices τοσοῦτον πλέον ἐλύπησεν, ὅσου. Sed res tanti non videtur, ut contextum mutemus.

(28) Ἐξειν. Coisl. primus ἔχειν. Ibidem νῦν addidimus ex Coisl. utroque Harl. et duobus Regiis. Paulo ante Coisl. primus καὶ ὑπερβάλλῃ τὸ ἀλγεινόν.

(29) Ὑπὸ τῶν. Ita tres vetustissimi codices. Editi παρὰ τῶν. Ibidem Coisl. primus ἐφ' ἑαυτῆς.

(30) Καὶ σωτηρίας. Hæc desunt in Harl. et Med. In aliis nonnullis desunt hæc verba εἰρήνης καὶ.

(31) Καὶ Πνεῦμα. Editi addunt καὶ πάλιν Υἱὸν καὶ Πατέρα, quæ melius multo absunt a tribus vetustissimis codicibus et Bigot. Ibidem legimus ex codice Hartæano σκοτεινὰ ἀσεβήματα. Illud autem τινὰ deprompsimus ex eodem codice et ex Coisl. primo, in quo legitur καὶ ἄλλα τινὰ ἀσεβῆ ῥήματα, et alia quædam impia verba. Scriptura codicis

mur ut nullam partem cum iis qui sic loquuntur habeamus. Nonne doctrinam confundit Incarnationis? nonne dubia multis facta est salutifera Domini nostri dispensatio ex lutulentis et tenebricosis illius de Incarnatione quæstionibus? Quæ omnia ut colligantur et arguendi **410** causa exponantur, longo tempore et sermone opus est. Promissionum autem doctrinam quis sic obliteravit ac delevit, ut illius fabulosæ nugæ? Qui quidem beatam spem repositam his, qui secundum Christi Evangelium vixerint, ita exiliter et demisse ausus est interpretari, ut ad fabulas aniles et Judaica commenta deflectat. Denuo pollicetur templi instaurationem et cultus legalis observationem, pontificem typicum post verum pontificem victimas pro peccatis post Agnum Dei qui peccatum mundi tollit³⁶, baptismata varia post unicum baptismata, et juvenæ cineres, quibus aspergatur Ecclesia, quæ ob fidem in Christum non habet maculam nec rugam nec quidquam ejusmodi³⁷: lepræ expurgationem post resurrectionis statum perpersionis expertem, zelotypiæ oblationem, ubi neque matrimonium contrahunt, neque connubio junguntur; panes propositionis, post panem illum qui de cælo descendit: lucernas ardentes, post verum lumen. Et in summa, si mandatorum lex in dogmatibus abolita est, palam est tunc Christi dogmata in præceptis legalibus antiquatum iri. Ob hæc pudor et verecundia vultus nostros operuit, et tristitia vehemens corda nostra opplevit. Quapropter adhortor vos tanquam medicos peritos, et scientes in lenitate erudire eos qui adversantur, ut illum conemini ad rectum Ecclesiæ ordinem reducere, eique persuadere, ut commentationum suarum loquacitatem contemnat (etenim confirmavit verba proverbii: *Non est in multo sermone peccatum effugere*³⁸); eique fortiter rectæ fidei dogmata proponatis, ut illius emendatio manifesta fiat, ac fratribus innotescat illius pœnitentia.

(ἐβεβηαίωσε γὰρ τὸν τῆς παροιμίας λόγον, ὅτι Οὐκ ἔστιν ἐκ πολυλογίας ἐκφυγεῖν (42) ἁμαρτίαν)· στερβῶς δὲ αὐτῷ προβάλλειν τὰ τῆς ὀρθοδοξίας δόγματα, ἵνα κάκεινου ἢ ἐπανόρθωσις φανερά γένηται, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ γνωρισθῆ ἢ μεταμέλεια.

3. Nec abs re fuerit de Marcelli discipulis pietatem vestram commonere, ut nihil inconsiderate, nihil facile de illis statuatis. Sed cum ob impia

³⁶ Joan. i, 29. ³⁷ Ephes, v, 27, ³⁸ Prov. x, 49.

Harlæani eo magis arrisit, quod ei favet Medicæus cum tribus aliis, in quibus legitur σκοτεινὰ ἀσεβῆ ῥήματα. Editi καὶ ἄλλα σκοτεινὰ καὶ ἀσεβῆ ῥήματα.

(32) Παραδέξασθαι. Hanc vocem, quæ necessaria quidem non videtur, sed tamen nihil nocet, addidimus ex tribus vetustissimis codicibus et totidem aliis non ita antiquis.

(33) Ἰφάνισε, etc. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἡμαύρωσε καὶ ἡφάνισε μυθολογία.

(34) Πολιτευσαμένοις. Coisl. primus πολιτευομένοις.

(35) Γραώδεις. Ita mss. codices sex. Editi γραϊώδεις.

(36) Ἄνωθεν ἐπαγγέλλεσθαι. Codices Harl. et Med. καὶ ἄνωθεν ἐπαγγέλλεσθαι.

σκοτεινὰ ἀσεβήματα, ἃ ἡμεῖς οὐδὲ ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν κατεδέξασθαμεθα παραδέξασθαι (32), εὐχόμενοι μηδεμίαν μερίδα εἶχειν πρὸς τοὺς ἐκεῖνα τὰ ῥήματα φθεγξαμένους. Οὐχὶ συγκέχυται παρ' αὐτῶ ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγος; οὐκ ἀμφίβολος γέγονε τοῖς πολλοῖς ἡ σωτήριος τοῦ Κυρίου ἡμῶν οἰκονομία ἐκ τῶν θολερῶν αὐτοῦ καὶ σκοτεινῶν περὶ σαρκώσεως ζητημάτων; Ἄ πάντα συναγαγεῖν καὶ εἰς ἔλεγχον καταστῆσαι μακροῦ καὶ χρόνου καὶ λόγου δεῖται. Τὸν δὲ τῶν ἐπαγγελιῶν τόπον τίς οὕτως ἡφάνισε (33) καὶ ἡμαύρωσεν, ὡς ἡ τούτου μυθοποιία; Ὅς γε τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, τὴν ἀποκειμένην τοῖς πολιτευσαμένοις (34) κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, οὕτω ταπεινῶς καὶ ἐρριμμένως ἐτόλμησεν ἐξηγήσασθαι, ὥστε εἰς γραώδεις (35) μύθους καὶ λόγους Ἰουδαϊκούς ἐκτραπήναι. Ἄνωθεν ἐπαγγέλλεται (36) τοῦ ναοῦ τὴν ἀνανέωσιν, καὶ τῆς νομικῆς λατρείας τὴν παρατήρησιν, καὶ πάλιν ἀρχιερέα τυπικὸν μετὰ τὸν ἀληθινὸν ἀρχιερέα, καὶ θυσίαν (37) ὑπὲρ ἁμαρτιῶν μετὰ τὸν ἁμῶν τοῦ Θεοῦ τὸν αἵροντα (38) τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· καὶ βαπτίσματα μερικὰ μετὰ τὸ ἐν βάπτισμα, καὶ σποδὸν δαμάλως ῥαντίζουσαν τὴν Ἐκκλησίαν τὴν οὐκ ἔχουσαν διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως σπῖλον ἢ ῥυτίδα, ἣ τι τῶν τοιούτων· καὶ καθαρισμὸν λέπρας μετὰ τὴν ἀπάθειαν τῆς ἀναστάσεως· καὶ ζηλοτυπίας προσφοράν, ὅτε οὔτε φαιμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται· ἄρτοι (39) προθέσεως μετὰ τὸν ἄρτον τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· λύχνοι καιόμενοι μετὰ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν· καὶ ὅλως εἰ νῦν ὁ νόμος τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι κατήρηται, δῆλον, ὅτι τότε (40) τὰ δόγματα τοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς νομικοῖς ἐντάλμασι ἀκυρωθήσεται. Ἐπὶ τούτοις αἰσχύνη μὲν καὶ ἐντροπὴ ἐκάλυψεν ἡμῶν τὰ πρόσωπα· λύπη δὲ βαρεῖα πεπλήρωκεν ἡμῶν τὰς καρδίας. Διὸ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ὡς ἐπιστήμονας ἰατροὺς καὶ διδασκαμένους ἐν πραύτητι (41) παιδεύειν τοὺς ἀντιδιθεμένους, πειραθῆναι αὐτὸν ἐπαναγαγεῖν πρὸς τὴν εὐταξίαν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πείσαι αὐτὸν καταφρονῆσαι τῆς πολυφωνίας τῶν συνταγμάτων

3. Εὐλογον δὲ καὶ περὶ τῶν κατὰ Μάρκελλον ὑπομνήσαι (43) τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν, ἵνα μηδὲν ἀπερισκέπτως, μηδ' εὐκόλως περὶ αὐτῶν τυπώσητε. Ἄλλ'

(37) Καὶ θυσίαν. Ita sex mss. codices. Editi καὶ θυσίας.

(38) Τὸν αἵροντα. Ita tres vetustissimi codices. Editi τὸν ἄραυτα.

(39) Ἄρτοι. Sic habent omnes editi et mss., nisi quod in codice ms. insignis Ecclesiæ Paris. legitur ἄρτους et paulo post λύχνους.

(40) Κατήρηται, δῆλον, ὅτι τότε. Ita Regius uterque. Coisl. secundus. Paris. et Bigot. Editi οὐ κατήρηται, δῆλον, ὅτι οὔτε τότε.

(41) Πραύτητι. Harl. et Med. ἐν πραύτητι.

(42) Ἐκφυγεῖν. Coisl. primus διαφυγεῖν. Med. ἐκφεύγειν.

(43) Ὑπομνήσαι. Quatuor codices non antiquissimi ὑπομνησθῆναι.

ἐπειδὴ δόγματων ἕνεκεν ἀσεβῶν ἐξῆλθε τῆς Ἐκκλησίας (44) ἐκεῖνος, τοὺς ἐπομένους αὐτῷ ἀναγκαῖον, ἀναθεματίσαντας ἐκείνην τὴν αἵρεσιν αὐτῷ δεκτοὺς (45) γενέσθαι τῇ κοινωνίᾳ, ἐν ᾧ οἱ ἡμῖν συναπτόμενοι δι' ὑμῶν παρὰ πάσης δεχθῶσι τῆς ἀδελφότητος. Ἐπεὶ νῦν γε οὐ μετρία κατέσχε λύπη τοὺς πολλοὺς, ἀκούσαντας, ὅτι παραγενομένους πρὸς τὴν ὑμετέραν τιμιότητα καὶ προσήκασθε, καὶ κοινωνίας αὐτοῖς ἐκκλησιαστικῆς μετεδώκατε. Καίτοι γε εἰδέναι ὑμᾶς ἔχρη, ὅτι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι οὔτε κατὰ τὴν Ἀνατολὴν μόνοι ἐστέ, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἔχετε τῆς ἑαυτῶν μερίδος, οἱ τὴν τῶν Πατέρων ἐκδικουσιν ὀρθοδοξίαν, τῶν κατὰ Νίκαιαν τὸ εὐσεβὲς δόγμα τῆς πίστεως ἐκθεμένων· καὶ οἱ τῆς Δύσεως πάντες σύμφωνοι ὑμῖν τε καὶ ἡμῖν τυγχάνουσιν ὧν δεξόμενοι τῆς πίστεως τὸν τόμον ἔχομεν παρ' ἑαυτοῖς, ἐπόμενοι αὐτῶν τῇ ὑγιαίνουσῃ (46) διδασκαλίᾳ. Ἔδει οὖν πάντας πληροφορεῖσθαι τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ συναρείᾳ τυγχάνοντας ὑμῖν, ἵνα καὶ τὰ γινόμενα μᾶλλον βεβαιώθῃ (47) ἐν τῇ πλειόνων συγκαταθέσει, καὶ ἡ εἰρήνη μὴ διεσπᾶτο, ἐν τῇ τινῶν προσλήψει ἐτέρων ἀφισταμένων. Οὕτως οὖν ἦν κέρον βουλευσασθαι ὑμᾶς σιβαρῶς καὶ πράως περὶ πραγμάτων πάσαις ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησιαῖς διαφερόντων. Οὐ γὰρ ὁ ταχύ τι δογματίσας ἐπαινετός, ἀλλ' ὁ παγίως καὶ ἀσαλεύτως ἕκαστα κανονίσας, ὥστε καὶ εἰς τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον ἐξεταζομένην τὴν γνώμην δοκιματέραν φαίνεσθαι, οὗτος ἀπόδεκτος καὶ παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, ὡς οἰκονομῶν τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει. Ταῦτα, ὅσα ἐδίδοι ἡμῖν ἢ διὰ τοῦ γράμματος ὁμιλία, προσηγορευόμεθα ὑμῶν τὴν εὐλογία. Παράσχοι δὲ ὁ Κύριος καὶ εἰς ταυτὸν ἡμᾶς ἀλλήλοις γενέσθαι ποτέ· ἵνα, πάντα πρὸς καταρτισμὸν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ μεθ' ὑμῶν οἰκονομήσαντες, μεθ' ὑμῶν δεξώμεθα τὸν μισθὸν τὸν ἡτοιμασμένον παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ τοῖς πιστοῖς καὶ φρονίμοις οἰκονομοῖς. Τέως δὲ νῦν καταξιώσατε ἡμῖν ἀποστεῖλαι τὰς προτάσεις, ἐφ' αἷς ἐδέξασθε τοὺς Μαρκελλου, ἐκεῖνο εἰδοτες, ὅτι κἄν πάνυ τὸ καθ' ἑαυ-

A dogmata exierit ille ex Ecclesia, necesse est illius sectatores, anathematizata illa hæresi, sic ad communionem admitti, ut qui nobis conjuncti per vos fuerint, ab omni recipiantur fraternitate. Nunc enim pluribus non medioeris dolor inflictus, ubi audierunt eos ad vestram præstantiam **411** accedentes, et admissos esse a vobis, et communio- nis ecclesiasticæ factos esse participes. Ac vos quidem par erat intelligere, Dei gratia nec in Oriente solos vos esse, sed et multos habere communicatores, Patrum illorum, qui Nicææ pium fidei dogma exposuerunt, recte fidei defensores; et in Occidente omnes vobiscum ac nobiscum consentire: quorum fidei tomum acceptum apud nos custodimus, et sanam ipsorum doctrinam sequimur. Decebat igitur, omnibus, qui in eadem ac vos communionem sunt, satisfieri, ut res gestæ magis firmentur ex multorum consensu, nec pax scindatur, aliis abscedentibus dum alii admittuntur. Sic igitur decebat concilium a vobis graviter ac leniter iniri de rebus ad omnes orbis terrarum Ecclesias spectantibus. Non enim qui cito aliquid decernit, laudandus est; sed qui firma et immobili norma omnia constituit, adeo ut examinata subsequenti tempore sententia probatior et spectatior fiat, is Deo et hominibus acceptus est, ut qui sermones suos disponat in iudicio ³⁹. His verbis, quantum per litteras colloqui mihi licuit, pietatem vestram compellavi. Faxit autem Dominus, ut nos mutuo aliquando in unum conveniamus: ut omnia ad Ecclesiarum Dei concinnitatem vobiscum constituentes, vobiscum recipiamus mercedem præparatam a justo iudice fidelibus prudentibusque dispensatoribus! Nunc interim dignemini ad me propositiones mittere, quibus assentientes Marcelli discipulos recepistis; haud illud ignorantes, etiamsi omnino id quod in vobis situm est, sartum tectumque præstetis, non tamen vos rem tanti momenti vobismetipsis attribuere

³⁹ Psal. cxi, 5.

(44) Ἐξῆλθε τῆς Ἐκκλησίας. Mirum id videtur ac prima specie vix credibile, Marcellum ob impios errores ex Ecclesia exiisse. Nam S. Athanasius suspectum illum quidem, sed tamen purgatum habuit, teste Epiphano, hæres. lxxii, p. 837. Hinc illius discipuli communicatorias beatissimi papæ Athanasii litteras ostenderunt confessoribus Ægyptiis, ibid. pag. 843. Testatur idem Epiphanius varia esse Catholicorum de Marcello iudicia, aliis eum accusantibus, aliis defendentibus, p. 834. Paulinus ejus discipulos sine discrimine recipiebat, ut in superiore epistola vidimus. Ipse Basilius in epist. 69 queritur quod cum Ecclesia Romanâ in communionem ab initio suscepisset. Quomodo ergo exiisse dicitur ex Ecclesia qui tot habuit communicatores? Sed tamen S. Basilius testimonium cum sua sponte magni est momenti (non enim ut in dijudicandis Marcelli scriptis, ita in ejusmodi facto proclive fuit errare), tum etiam hoc argumento confirmatur quod Athanasius extremis vitæ suæ annis Marcellum a communionem sua removerit. Neque enim, si semper cum eo communi-

casset Athanasius, opus habuissent illius discipuli confessione fidei ad impetrandam confessorum Ægyptiorum communionem: nec Petrus Athanasii successor canones violatos, concessa illis communionem, quereretur, ut videmus in epistola sequenti, si Ægyptum inter ac Marcellum ejusque clerum et plebem non fuisset rupta communio. Videtur ergo Marcellus sub finem vitæ aliquid peccasse, quod Anathasium ab ejus communionem discedere cogeret: et cum jamdudum a toto fere Oriente damnatus esset, amissa Athanasii communionem, quæ unicum fere illius refugium erat, desertus ab omnibus videri debuit, nec ei nova ignominia notato prodesse poterat concessa olim a Romana Ecclesia communio.

(45) Οὕτω δεκτοὺς. Has voces addidimus ex octo mss.

(46) Τῇ ὑγιαίνουσῃ. Ita tres vetustissimi codices. Editi τῇ ὑγιεινῇ.

(47) Βεβαιώθη. Ita Parl. et Med. Editi ἐβεβαιώθη. Ibidem editi ἐν τῇ τῶν πολλῶν et διέσπαστο. Tres vetustissimi codices ut in textu.

solis debere; sed oportere, ut et Occidentales, et A qui in Oriente sunt communicatores, restitutioni eorum consentiant.

EPISTOLA CCLXVI*.

Fatetur Basilius minus recte a se factum, quod non scripserit ad Petrum de iis quæ egerant confesso- res; cæterum ita assuetum se esse iis, quæ non solum ab Arianis, sed etiam ab unanimibus suis molesta sibi accidunt, ut ejusmodi rebus nec commotus fuerit, nec nuntiandus Petro duxerit. Sed tamen se ad confessores scripsisse, eosque hortatum esse, ut mali remedium ab iis expectent, quibus hæc curare convenit. Laudat hæc in re constantiam Petri et studium canonum: sequæ ait eodem studio adductum fuisse, ut nihil hactenus Galatis responderet, quia Petri judicium expectabat; sed tamen eos sperat ad Ecclesiam ita adductum iri, ut ipsi ad Catholicos, non ad eos Catholici accessisse videantur. Dolet quod Dorotheus Petrum minus leniter allocutus fuerit; sed indigne factum esse demonstrat, ut Meletius et Eusebius inter hæreticos coram Damaso et Petro numerarentur. Præterita oblivioni tradenda censet; plurimi enim interesse, ut nunc maxime pax servetur.

Petro, episcopo Alexandriæ.

1. Recte me reprehendisti, et ut decebat fratrem B spiritualem, dilectionem veram a Domino edoctum quod non te de omnibus quæ hic geruntur, sive parvis sive magnis, certiolem facimus. Nam et tibi convenit nostra curare, et nobis ad tuam charitatem de rebus nostris referre. Sed noveris, frater nobis colendissime atque desideratissime, continuas illas ærumnas vehementemque illum tumultum, **412** quo nunc exagitantur Ecclesiæ, id efficere, ut nihil ex his quæ fiunt, novum nobis videatur. Quemadmodum enim ii, quorum aures in officinis ærariis obtunduntur, ad sonos audiendos exercitati sunt: ita nos assiduitate absurdorum nuntiorum assuefacti jam sumus, ut animum imperturbatum habeamus et interritum ad casus inopinatos. Quæ quidem ab Arianis jampridem in Ecclesiis struuntur, et si multa et magna et per totum divulgata terrarum orbem; sunt tamen nobis tolerabilia, eo quod a manifestis inimicis ac veritatis doctrinæ hostibus fiant: quos quidem, cum consuetudo non faciunt, tunc miramur, minime vero, cum magni aliquid aut temerarii contra pietatem moliantur. Sed mœrorem nobis ac perturbationem afferunt, quæ ab unanimibus et idem sentientibus fiunt. Attamen et hæc ipsa, propterea quod multa sunt, ac frequenter incidunt in nostras aures, ne inexpectata quidem videntur. Quamobrem nec commoti sumus ob ea quæ nuper præter ordinem gesta sunt, nec aures tuas obtudimus; partim quidem cum sciremus famam sua sponte res gestas perlaturam, partim expectantes, dum alii has molestias nuntiarent: postremo decorum esse non D judicantes, ut ob talia indignaremur, quasi contemptos nos esse ægre ferremus. His tamen qui hæc fecerunt scripsimus quæ conveniebant, adhortantes

* Alias CCCXXI. Scripta anno 377.

(48) Πέτρον, etc. In codicibus melioris notæ legitur τῷ αὐτῷ, quia scilicet præcessit alia ad eundem Petrum epistola: ejus titulum hic apposimus. In editis autem habetur argumentum quoddam totius epistolæ, quod ex tribus codicibus mss. emendatum proferimus: Τῷ αὐτῷ, ἀπολογία καθ- ἀψαμένῳ, διότι μὴ ἐσήμενεν αὐτῷ τὰ κινούμενα, καὶ εἴπερ ἀνάσχοιτο αὐτοῦ, οἱ κατὰ Μάρκελλον ἐνοῦνται πρὸς αὐτόν, καὶ μαρτυρία τῆς ὀρθοδοξίας Μελετίου καὶ Εὐσεβίου τῶν ἐπισκόπων. *Eidem, responsio ad illius querelas, quod non ei Basilius significasset ea*

τοὺς ἀσφαλίσθηθε, μόνοις ἑαυτοῖς ἐπιτρέψαι πράγμα τοσοῦτον οὐκ ὀφείλετε, ἀλλὰ χρῆ καὶ τοὺς ἐν τῇ Δύσει, καὶ τοὺς κατὰ τὴν Ἀνατολήν κοινωικοῦς, συμψήρους αὐτῶν τῇ ἀποκαταστάσει γενέσθαι.

EPISTOLA ΣΞΣ'.

Πέτρῳ (48), ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας.

1. Καλῶς μου καθήψω καὶ προπόντως πνευματικῶ ἀδελφῶ, ἀληθινὴν ἀγάπην παρὰ τοῦ Κυρίου δεδι- δαγμένῳ, ὅτι σοι μὴ πάντα καὶ μικρὰ καὶ μεῖζον φανερά ποιῶμεν τῶν τῆδε. Καὶ γὰρ ἐπιβάλλει καὶ σοὶ φροντίζειν τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ ἡμῖν τῇ σῇ ἀγά- πῃ ἀναφέρειν τὰ ἡμέτερα. Ἀλλὰ γίνωσκε, τιμιώτατε ἡμῖν καὶ ποθεινότατε ἀδελφε, ὅτι τὸ συνεχὲς τῶν θλίψεων, καὶ ὁ πολὺς οὗτος ὁ κλονος ὁ νῦν σαλεύων τὰς Ἐκκλησίας, πρὸς οὐδὲν ἡμᾶς ξενίζεσθαι τῶν γινομένων ποιεῖ. Ὡς γὰρ οἱ ἐν τοῖς χαλκείοις τὰς ἀκοάς κατακτυπούμενοι (49) ἐν μελέτῃ εἰσι τῶν ψόφων, οὕτως ἡμεῖς τῇ πυκνότητι τῶν ἀτόπων ἀγγελῶν εἰθίσθημεν λοιπὸν ἀτάραχον ἔχειν καὶ ἀπτόητον τὴν καρδίαν πρὸς τὰ παράλογα. Τὰ μὲν οὖν παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ἐκ παλαιοῦ (50) κατὰ τῆς Ἐκκλησίας σκευωρούμενα, εἰ καὶ πολλὰ καὶ μεγά- λα, καὶ κατὰ πᾶσαν διαβεβοημένα τὴν οἰκουμένην, ἀλλ' οὖν φορητὰ ἡμῖν ἐστι, διὰ τὸ παρὰ φανερῶν ἐχθρῶν καὶ πολεμίων τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας γίνε- σθαι· οὗς, ὅταν μὴ ποιήσωσι τὰ συνήθη, θαυμάζο- μεν· οὐχ ὅταν μέγα τι καὶ νεανικὸν κατὰ τῆς εὐσ- θείας τολμήσωσι. Δυπεῖ δὲ ἡμᾶς καὶ ταρασσει τὰ παρὰ τῶν ὁμοψύχων καὶ ὁμοδόξων γινόμενα. Ἀλλ' ὁμως καὶ ταῦτα, διὸ τὰ πολλὰ εἶναι, καὶ συνεχῶς ἐμπίπτειν ἡμῶν ταῖς ἀκοαῖς, οὐδὲ ταῦτα παράδοξα καταφαίνεται. Ὅθεν οὔτε ἐκινήθημεν ἐπὶ τοῖς πρώην γινομένοις ἀτάκτως, οὔτε τὰς σὰς διωχθήσασιν ἀκοάς· τοῦτο μὲν εἰδότες, ὅτι φήμη διακομίσαι αὐτὸ μάτως (51) τὰ πεπραγμένα, τοῦτο δὲ ἀναμένοντες, ἐτέρους ἀγγέλους τῶν λυπηρῶν γενέσθαι· ἐπειτα οὔτε κρίναντες εὐλογον εἶναι ἡμᾶς ἀγκαλακτεῖν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις, ὡσπερ δυσχεραίνοντας διὰ τί παρ- ὤφθημεν. Αὐτοῖς μέντοι τοῖς ταῦτα ποιήσασιν ἐπ- εστείλαμεν τὰ πρέποντα, παρακαλοῦντες αὐτούς, ἐπειδὴ τινὰ διχόνοιαν ἔπαθον οἱ ἐκεῖ ἀδελφοί, τῆς

quæ movebantur: secum conjunctum iri Marcel- lianos, si se patienter audiunt. Item testimonia de recta fide Meletii et Eusebii episcoporum.

(49) Κατακτυπούμενοι. Ita omnes mss. Editi κατακτυπόμενοι.

(50) Ἐκ παλαιοῦ. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἐκ παλαι. Paulo post Coisl. primus et Harl. βεβοημένα.

(51) Αὐτόματως. Ita Coisl. uterque, Harl., Regius secundus et Paris. Editi αὐτόματος. Paulo post Coisl. primus κρίνοντες.

μὲν ἀγάπης μὴ ἀποστῆναι, τὴν δὲ διόρθωσιν ἀναμέ-
νειν παρὰ τῶν δυναμένων ἐκκλησιαστικῶς ἰατρεύειν
τὰ πταίσματα. Ὅπερ ἐπειδὴ ἐποίησας, καλῶς καὶ
προσηκόντως κινήθεις, ἐπηνέσαμέν σε, καὶ εὐχαρι-
στήσαμεν (52) τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἐστὶ λείψανον τῆς
παλαιᾶς εὐταξίας (53) σωζόμενον παρὰ σοὶ καὶ ἡ
Ἐκκλησία τὴν ἐαυτῆς ἰσχύον οὐκ ἀπώλεσεν ἐν τῷ
ἡμετέρῳ διωγμῷ. Οὐ γὰρ μεθ' ἡμῶν ἐδιώχθησαν
καὶ οἱ κανόνες. Πολλὰκις οὖν ὄχληθεις παρὰ τῶν
Γαλατῶν, οὐδέποτε ἠδυνήθη αὐτοῖς ἀποκρίνασθαι,
ἀναμένων τὰς ὑμετέρας ἐπικρίσεις. Καὶ νῦν, ἐὰν ὁ
Κύριος θῷ, καὶ θελήσωσιν ἀνασχέσθαι ἡμῶν, ἐλπίζομεν
τὸν λαὸν προσάξειν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς μὴ αὐ-
τοὺς ἡμᾶς ὀνειδίζεσθαι Μαρκελλιανοῖς προσκεχωρη-
κέναι (54), ἀλλ' ἐκείνους μέλη γενέσθαι τοῦ σώματος
τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ὥστε τὸν πονηρὸν ψό-
γον, τὸν κατασκευασθέντα ἐκ τῆς αἰρέσεως, ἐνοφρα-
μισθῆναι τῇ ἡμετέρᾳ προσλήψει, καὶ μὴ ἡμᾶς κατ-
αίσιχυνθῆναι ὡς προσθεμένους αὐτοῖς.

2. Ἐλύπησε δὲ ἡμᾶς ὁ ἀδελφὸς Δωρόθεος, ὡς αὐ-
τὸς ἐπέστειλας, μὴ πάντα προσηνῶς, μηδὲ πρῶως
διαλεχθεὶς τῇ κοσμιότητί σου. Καὶ τοῦτο τῇ τῶν
καιρῶν λογιζομαι (55) δυσκολία. Ἐοίκαμεν γὰρ εἰς
μηδὲν εὐδοοῦσθαι ὑπὸ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, εἴπερ
οἱ σπουδαιότατοι τῶν ἀδελφῶν οὐχ εὑρίσκονται προση-
νεῖς, οὐδὲ εὐθετοὶ ταῖς διακονίαις, τῷ μὴ πάντα
κατὰ γνώμην ἡμετέραν ἐπιτελεῖν (56). Ὃς ἐπανελ-
θὼν διηγήσατο ἡμῖν τὰς ἐπὶ τοῦ σεμνοτάτου ἐπι-
σκόπου Δαμάσου πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα γενομένας
αὐτῷ διαλέξεις, καὶ ἐλύπει ἡμᾶς λέγων τοῖς Ἀρειο-
μανίταις συγκατηριθμηθῆσθαι (57) τοὺς θεοφιλεστάτους
ἀδελφοὺς ἡμῶν τοὺς συλλειτουργοὺς Μελέτιον καὶ
Εὐσέβιον. Ὡς εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο συνίστη τὴν ὀρθο-
δοξίαν, ὁ γοῦν παρὰ τῶν Ἀρειανῶν πόλεμος ἀπόδει-
ξιν ἔχει ὀρθότητος οὐκ ὀλίγην τοῖς εὐγνωμόνως λογι-
ζομένοις. Τὴν δὲ σὴν εὐλάβειαν συνάπτειν αὐτοῖς εἰς
ἀγάπην ὀφείλει καὶ ἡ κοινωνία τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ
παθημάτων. Ἐκεῖνο δὲ πέπεισο, ὡς ἀληθῶς τιμιώ-
τατε, ὅτι οὐκ ἐστὶ τι ῥῆμα ὀρθοδοξίας, ὃ μὴ μετὰ
πάσης παρόρησίας παρὰ τῶν (58) ἀνδρῶν τούτων
ἐκηρύχθη ὑπὸ Θεῷ μάρτυρι καὶ ἀκροαταῖς ἡμῖν.
Οἱ οὐδ' ἂν πρὸς ὦραν αὐτῶν ἐθεξάμεθα τὴν συν-

(52) Εὐχαριστήσαμεν. Sic Harl. et Coisl. pri-
mus. Editi εὐχαριστήσαμεν. Ibidem editi ὅτι ἐστὶ τι
λείψανον. Deest vocula in iisdem duobus mss.

(53) Εὐταξίας. Editi addunt ἐκείνης, quod nullo
in codice ms. reperitur.

(54) Προσκεχωρηκέναι. Codex Medicæus παρα-
κεχωρηκέναι.

(55) Λογιζομαι. Coisl. primus et Med. λογιζόμεθα.

(56) Ἡμετέραν ἐπιτελεῖν. Harl. et Med. ὑμετέ-
ραν ἐπιστέλλειν.

(57) Συγκατηριθμηθῆσθαι. Hæc scriptura antiquis-
simi codicis Coisl. videtur præferenda vulgatæ συγ-
καταριθμῆσθαι. Vix credibile est tam iniquum ser-
monem ex ore Petri Alexandrini emissum fuisse.
Sed tamen Basilii querelæ non alium petere viden-
tur quam vis leniter rem insinuet et cum urbanis-
sima quadam circuntione. At enim sibi narrasse
Dorotheum quos cum Petro sermones coram Da-
maso habuisset, seque addit vehementer doluisse,
cum is diceret Meletium et Eusebium numeratos in

A eos, quia dissensio aliqua inter fratres, qui illic
sunt, intercesserat, ut a charitate quidem non
discedant, ab iis autem qui ecclesiastico jure erratis
mederi possunt, expectent emendationem.
Quod cum præstiteris præclaro ac convenienti con-
silio, laudavi te, ac Domino egi gratias, quod ali-
quæ veteris disciplinæ reliquæ apud te serventur,
nec Ecclesia suum ipsius robur in nostra persecu-
tione amiserit. Non enim nobiscum persecutionem
passi sunt et canones. Itaque sæpe a Galatis im-
portune rogatus, nondum illis potui respondere,
vestrum exspectans iudicium. Et nunc si Deus de-
derit nobisque patientem aurem præbeant, spe-
ramus nos populum ad Ecclesiam adducturos, ita
ut non ipsis nobis exprobretur nos ad Marcellia-
nos accessisse, sed illi membra corporis Eccle-
siæ Christi fiant: et malum dedecus, quod ex
hæresi aspersum est, nostra suscipiendi ratione
deleatur, nec nobis opprobrium inuratur ut ad
illos translatis.

2. Nos autem in tristitiam conjecit frater Doro-
theus, quod, ut ipse scripsisti, omnia leniter
et mansuete dixerit dignitati tuæ. Atque id equi-
dem temporum attribuo difficultati. Videor enim
mihi nulla in re ob mea peccata prosperos habere
successus: siquidem fratrum optimi non compe-
riuntur lenes, neque ab obeunda munera idonei,
eo quod ex mea sententia non omnia peragunt. Is
reversus mihi narravit quos coram Damaso epi-
scopo reverendissimo cum tua præstantia sermones
C 413 habuisset: ac dolorem mihi afferebat cum
diceret numeratos in Arianis fuisse religiosissi-
mos fratres comministros nostros Meletium et Eu-
sebium. Quorum rectam doctrinam etiamsi nihil
aliud commendaret, saltem illatum ab Arianis bel-
lum non exile rectæ fidei indicium apud æquos re-
rum æstimatores haberet. Tuam autem pietatem
conjungere cum illis ad charitatem debet ipsa
etiam ærumnarum pro Christo toleratarum socie-
tas. Persuasum autem sit tibi, vir certe reveren-
dissime, nullum rectæ doctrinæ verbum esse, quod
ab his viris cum omni libertate non fuerit prædi-
catum, Deo teste et audientibus nobis. Qui profe-

Arianis fuisse. Non alius ergo collocutus est cum
Dorotheo, nec alius Meletium et Eusebium tam in-
honeste appellavit. His adde adhibitam a Basilio
operam, ut eximium illud par episcoporum apud
Petrum Alexandrinum purget. Demonstrat eum
vel ob solam persecutionis societatem conjungi
cum illis viris debuisse; præterita libenter oblivioni
tradit, modo deinceps initium aliquod pacificum ins-
tituatur. Hæc profecto probant iniquum illud de
Meletio et Eusebio iudicium, quod Basilio tantum
inussit doloris, a Petro profectum esse. Mirum id
de tanto viro ac luctuosum: sed inde perspicitur
quid peccent studia partium. Videntur enim hanc
Petro opinionem injecisse calidiores Paulini asti-
pulatores. Non æquior fuit in Meletium Hierony-
mus, ut patet ex ejus epistola ad Damasum papam.

(58) Παρὰ τῶν. Ita tres vetustissimi codices cum
pluribus aliis. Editi ὑπὸ τῶν. Paulo post quatuor
mss. recentiores ἐπεθεξάμεθα.

cto ne ad horam quidem admissemus eorum communionem, si illos in fide claudicantes deprehendissemus. Sed, si videbitur, omittamus præterita, futuris autem initium aliquod demus pacificum. Nam nobis invicem indigemus omnes secundum membrorum societatem, et maxime præsentis tempore, quo Orientis Ecclesiæ ad nos respiciunt, ac vestra quidem illis concordia roboris et firmitatis erit occasio; sed si vos sentiant mutua aliqua suspicione laborare, solventur ac manus remittent, quominus obsistant fidei hostibus.

EPISTOLA CCLXVII*.

Basiliius gravi corporis infirmitate, quominus Barsam invisat, et Ecclesiarum cura detentus, desiderio suo per litteras satisfacit, eumque rogat ut pro se et pro Ecclesia oret; jam se ad eum scripsisse declarat, et quædam mittit munuscula.

Barsæ, episcopo Edessæ, exsulanti.

Equidem pro mea in tuam pietatem animi affectione exoptarem coram adesse, et veram tuam dilectionem per me ipse amplecti, ac Dominum glorificare, qui in te magnificatus est, ac venerandam tuam senectutem omnibus Dominum in terrarum orbe timentibus illustrem ac conspicuam præstitit. Sed quia et gravis corporis infirmitas me afflicta, et Ecclesiarum cura non enarrabilis mihi incumbit nec in mea situm est potestate, ut quo velim proficiscar, et congregiar quibuscum cupio; per litteras lenio meum bonis, quæ in te sunt, perfruendi desiderium ac eximiam tuam pietatem adhortor, ut pro meae Ecclesia preceris, ut Dominus det nobis sine offensione decurrere reliquos dies aut horas peregrinationis nostræ, ac præstet etiam, ut videamus pacem Ecclesiarum ipsius, et tum de reliquis tuis comministris ac commilitonibus audiamus ea quæ precamur, tum de teipso, quæ die ac nocte populi tibi subditi efflagitant a Domino justitiæ. Scito autem me **414** non sæpe quidem scripsisse, nec quoties par fuerat, sed tamen scripsisse ad tuam pietatem. Ac forte non potuerunt servare salutationes meas, qui ministerium litterarum susceperant fratres. Sed nunc cum copia sit mihi quorundam e nostris ad tuam præstantiam proficiscentium, et litteras eis commisi libenter, et misi nonnulla, quæ dignare a mea humilitate suscipere sine fastidio, ac mihi exemplo Isaac patriarchæ benedicere ⁴⁰. Quod si quid etiam ut occupati animumque curarum multitudine obrutum habentes, decori negleximus, mihi ne imputaveris, neque afficiaris tristitia: sed tuam in omnibus perfectionem imitare: ut et nos virtute tua perfruamur, quemadmodum et reliqui omnes. Sa-

⁴⁰ Gen. xxvii, 27.

* Alias CCCXXVII. Scripta videtur anno 377 exeunte, aut 378 ineunte.

(59) Πρὸς ἡμᾶς. Harl., Coisl. primus, Regius primus, Paris. et Bigot. πρὸς ἡμᾶς. Infra Reg. secundus et Coisl. secundus τὴν ἡμετέραν, εἰ αἰσθωνται ἡμᾶς.

A ἀφειαν, εἰ σκάζοντας αὐτοὺς περὶ τὴν πίστιν εὐρομεν. Ἄλλὰ, εἰ δοκεῖ, τὰ παρελθόντα ἐάσωμεν, τοῖς δὲ ἐφεξῆς ἀρχὴν τινα δώμεν εἰρηνικὴν. Χρήσομεν γὰρ ἀλλήλων πάντες κατὰ τὴν τῶν μελῶν κοινωνίαν, καὶ μάλιστα νῦν, ὅτε αἱ τῆς Ἀνατολῆς Ἐκκλησίαι πρὸς ἡμᾶς (59) ἀποβλέπουσι, καὶ τὴν μὲν ὑμετέραν ὁμοιοικον ἀφορομὴν εἰς στρηγιμὸν καὶ βεβαιότητα λήφονται· ἐὰν δὲ αἰσθωνται ὑμᾶς ἐν ὑποψίᾳ τινὶ πρὸς ἀλλήλους εἶναι, ἐκλυθήσονται καὶ παρήσουσιν ἑαυτῶν τὰς χεῖρας, πρὸς τὸ μὴ ἀνταίρειν τοῖς πολεμίοις τῆς πίστεως.

EPISTOLA ΣΕΖ'.

B Βάρσῃ, ἐπισκόπῳ Ἐδέσσης, ἐν ἐξορίᾳ ὄντι.

Ἐγὼ τῆς διαθέσεως μὲν ἕνεκεν, ἧς ἔχω περὶ τὴν σὴν θεοσεβείαν, ἐπεθύμουν αὐτὸς παραγενέσθαι, καὶ δι' ἑμαυτοῦ περιπτύξασθαι σου τὴν ἀληθινὴν ἀγάπην, καὶ δοξάσαι τὸν Κύριον τὸν ἐν σοὶ μεγαλυθέντα, καὶ τὸ τίμιόν σου γῆρας περιφανές κατακτήσαντα πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκουμένῃ φοβουμένοις αὐτόν· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀσθένεια τοῦ σώματος βάρεια καταπονεῖ με, καὶ φροντὶς Ἐκκλησιῶν ἐπίκειται μοι ἀμύθητος, καὶ οὐκ εἰμί ἑμαυτοῦ κύριος πρὸς τὸ ἀποδημεῖν ὅπου βουλομαι, καὶ συντυγχάνειν οἷς ἐπιθυμῶ, διὰ τοῦ γράμματος ἀναπαύει τὸν πόθον ὃν ἔχω ἐπὶ τῇ ἀπολαύσει τῶν ἐν σοὶ καλῶν, καὶ παρακαλῶ τὴν ἀνυπερόβλητόν σου εὐλάβειαν εὐχεσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα ὁ Κύριος δῶ ἡμῖν ἀπροσκόπως C παρελθεῖν τὰς λυπούμενας ἡμέρας ἢ ὥρας τῆς παρεπιδημίας ἡμῶν· παράσχοι δὲ ἡμῖν καὶ ἰδεῖν τὴν εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτοῦ, καὶ ἀκοῦσαι περὶ τε τῶν λοιπῶν συλλειτουργῶν σου καὶ τῶν συναθλητῶν ἃ εὐχόμεθα, καὶ περὶ σου αὐτοῦ, ἃ νυκτός (60) καὶ ἡμέρας οἱ ὑπὸ σέ λαοὶ ζητοῦσι παρὰ τοῦ Κυρίου τῆς δικαιοσύνης. Γίνωσκε δὲ, ὅτι πολλάκις μὲν οὐκ ἐπεστείλαμεν, οὐδὲ ὅσάκις ὀφειλόμενον ἦν, ἐπεστείλαμεν δὲ ὁμῶς τῇ θεοσεβείᾳ σου. Καὶ τάχα οὐκ ἠδυνήθησαν διασῶσαι τὰς προσηγορίας ἡμῶν οἱ πιστευθέντες τὴν διακονίαν τῶν γραμμάτων ἀδελφοί. Ἄλλὰ νῦν, ἐπειδὴ ἐπετύχομεν ἡμετέρων τῶν ὁδοιπορούντων πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα, καὶ τὰ γράμματα αὐτοῖς ἐνεχειρίσαμεν προθύμως, καὶ ἀπεστείλαμεν (61) τινα, ἃ καταξίωσον ὑποδέξασθαι παρὰ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως ἀνυπερηφάνως, καὶ εὐλογῆσαι ἡμᾶς κατὰ μίμησιν τοῦ πατριάρχου Ἰσαάκ. Εἰ δὲ τι, καὶ ὡς ἀσχολούμενοι, καὶ ὑπὸ πλήθους φροντιδῶν τὸν νοῦν βαπτιζόμενοι ἔχοντες, παρείδομεν τῶν πρεπόντων, μὴ λογίσῃ ἡμῖν, μηδὲ λυπηθῆς·

(60) Ἄ νυκτός. Editi ἃ καὶ νυκτός. Deest conjunctio in plerisque mss. Paulo ante Coisl. primus ἀθλητῶν.

(61) Ἄπεστείλαμεν. Quinque codices ἐπεστείλαμεν. Quatuor ἐπέστελαμεν. Mox codex Medicæus δέξασθαι.

ἀλλὰ μίμησαι τὴν σεαυτοῦ ἐν πᾶσι τελειότητα, ἵνα καὶ A nus, in Domino lætus, ac pro me orans, conceda-
 ἡμεῖς ἀπολαύσωμέν σου τῆς ἀρετῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ris mihi et Dei Ecclesiæ.

πάντες. Ἐρρωμένος εὐθυμος (62) ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενός μου, χαρισθείης μοι καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΞΗ.

EPISTOLA CCLXVIII*.

Eusebio mirabiliter servato gratulatur, ejusque reditum sperat Ecclesiarum precibus concessum iri. De rebus illius ex Libanio diacono edoctus, cætera scire avet, aut citius, aut saltem per Paulum presbyterum, cum redibit. Nihil ei in manus tradere ausus est; eo quod viæ latronibus et desertoribus planæ sint. Exercitus adventu nuntiato sperat modicam tranquillitatem; tumque mittet aliquem e suis ad Eusebium.

Εὐσεβίῳ ἐν ἐξορίᾳ ὄντι.

Eusebio exsuli.

Ἐδειξε καὶ ἐφ' ἡμῶν ὁ Κύριος, ὅτι οὐκ ἐγκατα-
 λείπει τοὺς ὀσίους αὐτοῦ, τῇ μεγάλῃ καὶ κραταιᾷ
 χειρὶ αὐτοῦ περισκεπάσας τὴν ζωὴν τῆς ὀσιότητός
 σου. Σχεδὸν γὰρ παραπλήσιον τοῦτο τιθέμεθα τῷ ἐν
 κοιλίᾳ κήτους ἀπαθῆ διαμεῖναι τὸν ἅγιον, καὶ ἐν
 πυρὶ λάβρῳ ἀβλαβῶς διαιτᾶσθαι τοὺς φοβουμένους
 τὸν Κύριον· ὅπου γε καὶ τὴν σὴν θεοσέβειαν παντα-
 χόθεν ὑμῖν, ὡς ἀκούω, τοῦ πολέμου περιχυθέντος, B
 ἀβλαβῆ διεφύλαξε. Καὶ φυλάξειέ γε (63) πρὸς τὸ ἐξῆς
 ὁ δυνατὸς Θεὸς ἡμῖν, ἐὰν ἔτι ζῶμεν (64), τὸ πολύευ-
 κτον θέαμα· ἢ τοῖς γούν ἄλλοις, οἳ σὴν ἐπάνοδον
 οὕτως ἀναμένουσιν, ὡς οἰκείαν ἑαυτῶν σωτηρίαν.
 Πέπεισμαι γὰρ, ὅτι τοῖς δάκρυσιν τῶν Ἐκκλησιῶν,
 καὶ τοῖς στεναγμοῖς οἷς ἐπὶ σοὶ (65) πάντες στενά-
 ζουσι προσχῶν ὁ φιλόνητος, διαφυλάξει σε τῷ βίῳ,
 ἕως ἂν δῶ τὴν χάριν τοῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας δεομέ-
 νοις αὐτοῦ. Τὰ μὲν οὖν μέχρι τῆς ἐπιδημίας τοῦ
 ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Λιβανίου τοῦ συνδιακόνου
 πεπραγμένα καθ' ὑμῶν (66) δι' αὐτοῦ κατὰ τὴν
 πάροδον ἱκανῶς ἐδιδάχθημεν· τὰ δὲ ἀπ' ἐκείνου τοῦ
 χρόνου δεόμεθα μαθεῖν. Μείζονα γὰρ ἐν τῷ μεταξὺ
 καὶ χαλεπώτερα ἀκούομεν γεγενῆσθαι πάθη περὶ τοὺς
 τόπους (67)· ἅπερ, ἐὰν μὲν ἦ δυνατόν, καὶ θάττον (68),
 εἰ δὲ μὴ, διὰ γούν τοῦ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ Παύλου
 τοῦ συμπρεσβυτέρου ἐπανιόντος μάθοιμεν, ὡς εὐχό-
 μεθα, ὅτι ἀβλαβῆς καὶ ἀνεπηρέαστος ὑμῶν φυλάττεται
 ἡ ζωὴ. Διὰ δὲ τὸ ἀκοῦσαι πάντα ληστῶν καὶ δησερ-
 τῶρων (69) πεπληρῶσθαι τὰ τῆς ὁδοῦ, ἐφοβήθημέν τι
 εἰς χεῖρας ἐμβαλεῖν τοῦ ἀδελφοῦ, μὴ καὶ αὐτῷ (70)
 παραίτιοι θανάτου γενώμεθα. Ἐὰν δὲ δῶ ὁ Κύριος
 μετρίαν γαλήνην, ὡς ἀκούομεν τοῦ στρατοπέδου τὴν
 πάροδον, σπουδάσομεν μαὶ τῶν ἡμετέρων ἐκπέμψαι
 τινὰ, τὸν ἐπισκεψόμενον καὶ ἕκαστα ἡμῖν τῶν παρ'
 ὑμῖν (71) ἀναγγέλλοντα.

(62) Εὐθυμος. Editi καὶ εὐθυμος. Daest conjun- D
 ctio in plerisque mss.

(63) Πανταχόθεν... φυλάξειέ γε. Ita veteres libri
 summo consensu. Editi πανταχόσε, et paulo post
 διαφυλάξειέ γε.

(64) Ἐτι ζῶμεν. Ita tres vetustissimi codices cum
 pluribus aliis. Editi ἐπιζῶμεν.

(65) Οἷς ἐπὶ σοί. Plerique mss. οὗς ἐπὶ σοί. Har-
 læanus et Medicæus consentiunt cum editis.

(66) Καθ' ὑμῶν. Multi codices καθ' ὑμᾶς.

(67) Γεγενῆσθαι πάθη περὶ τοὺς τόπους. Ita
 Harl., Coisl. uterque, Vat. et Reg. secundus et ve-
 tustæ editiones. Parisiensis γίνεσθαι πάθη περὶ
 ἐκείνους τοὺς τόπους.

(68) Καὶ θάττον. Conjunctio addita ex quinque
 melioris notæ. Sic etiam eosdem secuti muta-
 vimus quod infra legebatur in editis διαφυλάττονται
 ὑμῶν.

Docuit nostra etiam ætate Dominus, sanctos suos
 a se non deseri, dum magna et potenti manu sua
 vitam sanctitatis tuæ protexit. Fere enim simile id
 ducimus ac in ventre ceti illæsum permanere san-
 ctum, et in vehementi flamma citra damnum ver-
 sari homines Dominum timentes; quandoquidem
 pietatem tuam bello undique, ut audio, vos cir-
 cumstante, incolumem servavit. Et utinam servet
 omnipotens Deus nobis, si vixerimus, prooptandum
 spectaculum, aut saltem aliis, qui tuum reditum
 perinde expectant ut suam ipsorum salutem! Nam
 futurum mihi persuadeo, ut Ecclesiarum lacrymis
 et gemitibus, quos tua causa omnes effundunt, at-
 tentus misericors Deus incolumem te custodiat,
 donec annuat iis, qui eum noctu ac interdium pre-
 cantur. Equidem quæ usque ad dilecti fratris no-
 stris Libanii condiaconi adventum contra vos acta
 sunt. satis ex ipso transeunte edocti sumus: quæ
 vero ab illo tempore contigerunt, discere cupi-
 mus. Majora enim interjecto tempore et graviora
 audimus mala istis evenisse: quæ quidem, si fieri
 possit, etiam citius, sin minus, saltem per religio-
 sissimum fratrem Paulum compresbyterum, cum
 revertetur, discamus ita esse, ut precamur, nempe
 vitam tuam incolumem et illæsam custodiri. Quo-
 niam autem audivimus cunctas prædonibus ac de-
 sertoribus refertas esse vias, veriti **415** su-
 mus quidquam in fratris manus tradere, ne ei etiam
 mortis causa simus. Quod si dederit Dominus mo-
 dicam tranquillitatem (siquidem exercitus audi-
 mus adventum), curabimus et nostrorum aliquem
 mittere, qui vos invisat, et singula quæ ad vos
 spectant, nobis nuntiet,

(69) Καὶ δησερτῶρων. Ita codex Vaticanus in duo-
 bus locis; bis enim hæc epistola in eodem codice
 reperitur. Sic etiam codex Claromontanus. Regius
 primus δησερτῶρων· secundus δισερτῶρων. Coisl.
 primus δισερτῶρων· secundus δισερτέρων. Medicæus
 δυσερτῶρων secunda manu; at prima scriptum fuisse
 δεσερτῶρων, conjicit doctissimus Salvinus. Harlæa-
 nus nunc habet ut editi διακτῶρων, at olim videtur
 habuisse δισερτῶρων. Non dubium est quin legen-
 dum sit δισερτῶρων, vel δεσερτῶρων, cum constet
 tunc Thraciam, ubi exsulabat Eusebius, gravissimo
 bello arsisse.

(70) Καὶ αὐτῷ. Conjunctio addita ex sex mss.

(71) Παρ' ὑμῖν. Consentiant in hac voce libri
 veteres. Editi παρ' ὑμῶν. Ibidem Coisl. secundus et
 Reg. secundus τὸν καὶ ἐπισκεψόμενον καὶ ἀγγελοῦντα.
 Alias IX. Scripta anno 378.

EPISTOLA CLXIX*

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΞΘ.

Arinthæi mortui uxorem consolatur Basilius, eique auctor est, ut et rerum humanarum conditionis memor, et mariti tum in hac vita splendorem considerans, tum etiam in altera felicitatem ob susceptum uxoris opera et consilio baptismum, et ad promissam patientiæ mercedem respiciens, dolori modum imponat.

Ad conjugem Arinthæi ducis consolatoria.

1. Consentaneum quidem erat et debitum animi tui statui, ut ipse coram adessem et eorum quæ acciderant particeps fierem. Sic enim et dolorem meum lenissem, et apud tuam dignitatem consolationis officium implevissem. Sed quia non jam fert amplius corpus meum longiores motus, eo redactus sum ut tecum per litteras colloquar, ne omnino videar aliena existimare quæ acciderunt. Quis ergo virum illum gemitu non prosecutus est? quis adeo corde lapideo, ut ipsius causa ferventes lacrymas non profunderet? Me vero tristitia singulari implevit tum honores, quos mihi privatim habuit, considerantem, tum commune Ecclesiarum Dei patrocinium. Sed tamen mihi in mentem venit illum cum homo esset ac convenienti in hac vita munere esset perfunctus, congruis temporibus rursus a Deo rerum nostrarum moderatore assumptum fuisse. Quæ quidem ut tua etiam prudentia considerans, casum animo æquo ferat hortamur, et, quantum fieri potest, ærumnam moderate sustineat. Idoneum quidem et tempus, ut cor tuum leniat, et locum det rationi: sed tamen suspectus mihi est ingens tuus mariti amor, ac tua in omnes benignitas: ne forte mœrori te dedas, ob simplicitatem morum profundam accipiens plagam doloris. Ac semper quidem utilis Scripturarum doctrina, sed maxime ejusmodi temporibus. Memento igitur latæ a Creatore nostro sententiæ, per quam quotquot ex terra orti sumus, in terram revertimur¹: nec quisquam ita magnus, ut dissolutioni non sit obnoxius,

2. Admirandus ille vir erat quidem eximius et magnus, et corporis robori parem habens animi virtutem, fateor et ego, nemini sane in utroque secundus; sed tamen homo erat, et mortuus est, ut Adam, ut Abel, ut Noe, ut Abraham, ut Moses, ut alius quivis, quem ejusdem naturæ participem nominaveris. Non igitur quod is ereptus fuerit indignemur: sed **416** quod ab initio conjuncti cum

¹ Gen. iii, 19

Alias CLXXXVI. Scripta anno 378.

(72) Στρατηλάτου. Hanc vocem addidimus ex tribus antiquissimis codicibus.

(72) Τῆ σεμνότητι σου. Sic iidem tres codices. Editi τῆ σῆ σεμνότητι.

(74) ἤλθον. Ita tres iidem codices. Editi ἦλθον. Ibidem Coisl. primus πάντη. Harl. prima manu παντί.

(75) Ἐπ' αὐτῷ. Ita mss. sex. Editi ὑπ' αὐτῷ.

(76) Παρά τοῦ. Ita tres vetustissimi codices. Editi ὑπό τοῦ. Mox plures codices non antiquissimi πρὸς τὸ συμβῆναι.

(77) Καρδίαν σου. Vocula addita ex iisdem tribus mss. Paulo post editi περὶ πάντα. Harl. et quatuor alii ut in textu. Ibidem Med et Coisl. primus

A Τῆ ὁμοζύγῳ Ἀρινθαίου στρατηλάτου (72) παραμυθητική.

1. Τὸ μὲν ἀκόλουθον ἦν καὶ ὀφειλόμενόν σου τῆ διαθέσει, ἡμᾶς αὐτοὺς παρεῖναι, καὶ συμμετέχειν τῶν γινομένων. Οὕτω γὰρ ἂν ἐαυτῶν τε τὴν λύπην κατεπραῦσαμεν, καὶ τῆ σεμνότητι σου (73) τῆς παρακλήσεως τὸ εἶκός ἀπεπληρώσαμεν. Ἐπεὶ δὲ οὐκέτι μου φέρει τὸ σῶμα τὰς μακροτέρας κινήσεις, ἐπὶ τὴν διὰ τοῦ γράμματος ἤλθον (74) ὁμιλίαν, ὡς ἂν μὴ παντάπασι δόξαιμεν ἄλλοτρίως ἔχειν πρὸς τὰ συμβῆναι. Τίς μὲν οὖν τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον οὐκ ἐστὲναξέ; τίς δὲ οὕτω λίθινος τὴν καρδίαν, ὡς μὴ θερμὸν ἐπ' αὐτῷ (75) ἀφείναι θάκρου; Ἐμὲ δὲ καὶ διαφερόντως κατηφείας ἐπλήρωσε, τὰς τε ἰδίας περὶ ἐμὲ τιμὰς τοῦ ἀνδρός λογιζόμενον, καὶ τὴν κοινὴν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ προστασίαν. Ἄλλ' ὅμως ἐλογισάμεθα, ὅτι, ἄνθρωπος ὢν, καὶ λειτουργήσας τῷ βίῳ τούτῳ τὰ ἐπιβάλλοντα, τοῖς καθήκουσι χρόνοις πάλιν παρὰ τοῦ (76) οἰκονομοῦντος τὰ ἡμέτερα Θεοῦ προσελήφθη. Ἄ καὶ τὴν σὴν φρόνησιν ἐνθυμουμένην πρᾶως ἔχειν ἐπὶ τῷ συμβῆναι παρακαλοῦμεν, καὶ, ὡς οἶόν τε, μετρίως φέρειν τὴν συμφορὰν. Ἰκανὸς μὲν οὖν καὶ ὁ χρόνος μαλάξαι τὴν καρδίαν σου (77), καὶ πάροδον δοῦναι τοῖς λογισμοῖς: ἀλλ' ὅμως ὑποπτόν ἡμῖν ἐστὶ τὸ ἄγαν σου φίλανδρον, καὶ περὶ πάντας χρηστόν, μὴ ποτε ἐκδοτον δῶς σεαυτὴν τῷ πάθει, δι' ἀπλήτητα ἡθῶν βαθεῖαν τὴν (78) πληγὴν δεξαμένα τῆς λύπης. Πάντοτε μὲν οὖν χρήσιμον τὸ τῶν Γραφῶν διδασκαλίον (79), μάλιστα δὲ ἐπὶ τῶν τοιούτων καιρῶν. Μνήσθητι τοίνυν τῆς τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς ἀτοφάσεως, δι' ἧς (80) πάντες οἱ ἐκ τῆς γῆς φύντες πάλιν εἰς γῆν ὑποστρέφομεν: καὶ οὐδεὶς οὕτω μέγας, ὥστε βελτίων φανῆναι τῆς διαλύσεως.

2. Καλὸς μὲν οὖν καὶ μέγας ὁ θαυμαστός (81) ἐκεῖνος, καὶ ἐφάμιλλος τῆ βίῳ τοῦ σώματος τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν, φημί κάγω, οὐμενοῦν ἔχων ὑπερβολὴν εἰς ἐκάτερον, ἀλλ' ὅμως ἄνθρωπος, καὶ τέθηκεν, ὡς Ἀδὰμ, ὡς Ἀβελ, ὡς Νῶε, ὡς Ἀβραάμ, ὡς Μωσῆς, ὡς ὄντινα ἂν εἴποις τῶν τῆς αὐτῆς φύσεως μετασχόντων (82). Μὴ οὖν, ἐπειδὴ ἀφηρέθημεν αὐτόν, ἀγανακτῶμεν: ἀλλ' ὅτι τὴν ἀρχὴν συνωκῆσαμεν

δῶς σεαυτὴν τῷ. Harl. δῶ σεαυτῆς τῷ.

(78) Βαθεῖαν τὴν. Sic. mss. codices octo. Editi βάθει αὐτὴν.

(79) Διδασκαλίον. Harl. διδασκαλεῖον.

(80) Δι' ἧς. Ita tres vetustissimi codices. Editi δι' ἧν. Post editi ἀποστρέφομεν. Octo codices ut in textu.

(81) Ὁ θαυμαστός. Sic tres vetustissimi codices. Editi ὁ θαυμάσιος.

(82) Τῶν μετασχόντων. Ita tres vetustissimi codices et Bigot. Editi τὸν... μετασχόντα. Mss. codices quatuor τῶν μετεχόντων. Mox Harlæanus codex χάριν ἔχομεν. Plures alii non antiquissimi συνωκῆσαμεν, χάριν ἔχομεν.

αὐτῷ, χάριν ἔχωμεν τῷ συζεύξαντι. Τὸ μὲν γὰρ (83) στερηθῆναι ἀνδρὸς κοινόν σοι πρὸς τὰς ἄλλας γυναῖκας· ἐπὶ δὲ τοιαύτῃ συνοικίῃσιν οὐκ οἶμαι ἄλλην γυναικῶν τὰ ἴσα ἔχειν σεμνύεσθαι. Ἐν γὰρ τῷ οὐτι ὑπόδειγμα τῆς ἀνθρωπείας φύσεως τὸν ἀνδρα ἐκείνον ὁ κτίσας ἡμᾶς ἐδημιούργησεν· ὥστε πάντες μὲν ὀφθαλμοὶ πρὸς αὐτὸν ἐφέροντο, πᾶσα δὲ γλῶσσα τὰ κατ' αὐτὸν διεξήκει· γραφεῖς δὲ καὶ πλάσται τῆς ἀξίας ἀπελιμπάνοντο· ἱστορικοὶ δὲ ἄνδρες, τὰ κατὰ τοὺς πολέμους ἀνδραγαθήματα διηγούμενοι, πρὸς τὴν τῶν μύθων ἐκπίπτουσι ἀπιστίαν. Ὅθεν οὐδὲ πιστεύειν ἠνείχοντο οἱ πολλοὶ τῆ φήμῃ τὴν σκυθρωπὴν ἐκείνην ἀγγελίαν περιαιούση, οὐδὲ καταδέχεσθαι ὄλωσ, ὅτι τέθνηκεν Ἀρινθαῖος. Ἄλλ' ὅμως πέπονθεν ἃ οὐρανῷ καὶ ἡλίῳ καὶ γῆ συμβήσεται. Οἴχεται καταλύσας λαμπρῶς, μὴ ὑπὸ γῆραις κατακαμφθεῖς, μὴ καθυφεῖς (84) τι τῆς περιφανείας· μέγας μὲν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, μέγας δὲ ἐν τῷ μέλλοντι· μηδὲν ἐκ τῆς παρούσης λαμπρότητος πρὸς τὴν ἐλπίζομένην δόξαν ζημιωθείς, διὰ τὸ πᾶσαν κηλίδά τῆς ψυχῆς πρὸς αὐταῖς ταῖς (85) ἐξόδοις τοῦ βίου τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας ἀποκαθήρασθαι. Ὡν αὐτὴ πρόξενος αὐτῷ καὶ συνεργὸς γενομένη, μεγίστην ἔχει παραμυθίαν· καὶ μετάθεσ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν παρόντων ἐπὶ τὴν τῶν μελλόντων μέριμναν, ὥστε καταξιωθῆναι δι' ἔργων ἀγαθῶν τὸν ὁμοιον αὐτῷ τῆς ἀναπαύσεως τόπον καταλαβεῖν. Φεῖδου μητρὸς γηραιᾶς, φεῖδου θυγατρὸς νεαρᾶς, αἷς μόνη πρὸς παραμυθίαν λείλειψαι. Γενοῦ ὑπόδειγμα ἀνδρείας ταῖς λοιπαῖς γυναίξιν· καὶ οὕτω τὸ πάθος μέτρησον, ὡς μήτε ἐκβαλεῖν τῆς καρδίας, μήτε καταποθῆναι ὑπὸ τῆς λύπης. Ἐπὶ πᾶσι πρὸς τὸν μέγαν τῆς ὑπομονῆς μισθὸν ἀπόβλεψον, τὸν παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἀνταποδόσει τῶν βεβιωμένων ἡμῖν ἐπηγγελμένον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟ'.

Presbyterum aliquem Basilius in puniendis raptoribus segniorem objurgat: ac sancit ut puella parentibus restitatur, raptor a precibus ejiciatur, et excommunicatus denuntietur, ejus adjutores per tres annos cum tota sua familia a precibus ejiciantur. Totum etiam pagum, qui raptam receperat, aut custodierat, aut pro ea retinenda pugnaverat, a precibus pariter ejicit.

Ἀνεπίγραφος, ὑπὲρ ἀρπαγῆς.

Πάνυ λυποῦμαι, ὅτι οὐχ εὐρίσκω ὑμᾶς ἐπὶ τοῖς ἀπηγορευμένοις οὔτε ἀγανακτοῦντας, οὔτε δυναμένους λογίζεσθαι, ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν βίον καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἀνθρωπίνην παρανομία ἐστὶ καὶ τυραννὶς ἢ γινομένη αὕτη ἀρπαγῆ, καὶ ὕβρις κατὰ τῶν ἐλευθέρων. Οἶδα γὰρ, ὅτι, εἰ τοιαύτην εἶχετε γνώμην πάντες, οὐδὲν ἐκώλυε πάλαι τοῦ κακοῦ τὴν συνήθειαν τούτου ἐξελαθῆναι τῆς πατρίδος ἡμῶν. Ἀνάλαβε ταῖνυν ἐπὶ τοῦ παρόντος ζῆλον Χριστιανοῦ· καὶ κινήθητι ἀξίως τοῦ ἀδικήματος. Καὶ τὴν μὲν παῖδα, ὅπουπερ ἂν εὐρῆς, ἀφελόμενος πάση εὐτονίᾳ, ἀποκατάστησον τοῖς γονεῦσι· καὶ αὐτὸν δὲ ἐκείνον ἐξόρισον τῶν εὐχῶν, καὶ ἐκκήρυκτον ποίησον· καὶ τοὺς συνεπέλθοντας αὐτῷ, κατὰ τὸ ἦδη προλαβόν

(83) Τὸ μὲν γὰρ. Postrema vocula addita ex octo mss. Paulo post iisdem freti codicibus immutavimus quod erat in editis ἄλλην γυναῖκα. Nec longe editi δημιουργήσας ἡμᾶς ἐκτίσεν. Tres vetustissimi codices ut in textu.

(84) Μὴ καθυφεῖς. Coisl. primus cum alio μὴ

A ipso vixerimus, gratias agamus ei qui conjunxit. Etenim viro orbari, tibi cum aliis mulieribus commune est: sed de tali conjugio non arbitror aliam mulierem æque posse gloriari. Unum enim revera exemplar naturæ humanæ virum illum Conditor noster creaverat, unde omnes in eum conjiciebantur oculi, et lingua omnis res illius prædicabat; pictores autem et statuarii formæ dignitatem assequi non poterant: historici vero, dum res præclare in bello gestas referunt, in fabularum incredibilium incommodum incidunt. Quare ne adduci quidem plerique poterant ut famæ tristem illum nuntium circumferenti crederent, aut omnino mortuum esse Arinthæum faterentur. Sed tamen perpressus est, quæ et cælo et soli et terræ accident. B Abiit splendidum nactus exitum, non senio fractus, claritate nihil imminuta: magnus in præsentī vita, magnus etiam in futura; nec ex præsentī splendore detrimentum ullum passus expectatæ gloriæ: eo quod omnem animæ maculam in ipso vitæ exitu lavacro regenerationis repurgaverit. Quorum illi conciliatrix cum fueris et adjutrix, maximum habe solatium, ac transfer animum a præsentibus ad futurorum curam, ut digna habearis, quæ per bona opera parem ac ille requietis locum consequare. Parce matri senio confectæ, parce filiæ teneræ, quibus sola ad solatium relicta es. Sis exemplum fortitudinis cæteris mulieribus; et ita dolori moderare, ut neque illum animo projicias, neque a tristitia absorbearis. In omnibus ad magnam patientiæ mercedem respice, quæ a Domino nostro Jesu Christo in vitæ a nobis actæ remuneratione promissa est.

EPISTOLA CCLXX*.

Sine inscriptione, de raptu.

Valde doleo, quod vos in vetitis rebus nec indignari reperiam, nec intelligere posse in ipsam hominum vitam et in humanum genus scelus esse ac tyrannidem, commissum illum raptum, et factam liberis injuriam. Scio enim, si id vobis omnibus esset sententiæ, jamdudum nihil prohibiturum fuisse, quominus mali illius consuetudo ex patria nostra pelleretur. Assume igitur in re præsentī zelum Christiani, et pro sceleris merito commovere. Ac puellam quidem, ubicunque inveneris, omni constantia auferens, restitue parentibus: hunc ipsum autem arce a precibus, eumque excommunicatum denuntia: atque eos etiam, qui cum eo

καθυφεῖς. Ibidem multi codices non antiquissimi καμφθεῖς.

(85) Πρὸς αὐταῖς ταῖς. Ita omnes mss. Editi πρὸς ταῖς.

* Alias CCXLIV. Scripta post annum 374.

facinus aggressi sunt, secundum **417** canonem jam a nobis vulgatum, tres annos cum totis suis familiis a precibus ejice. Quin et illum ipsum pagum, qui raptam recepit ac custodivit, aut etiam ad eam retinendam pugnavit, universum a precum societate abscinde: ut discant omnes, tanquam serpentem, tanquam aliam quamvis bestiam, communem hostem existimantes raptorem, ita eum insectari et injuria affectis opitulari.

EPISTOLA CCLXXI*.

Significat Basilius Eusebio, quicum olim et domum et pædagogum et omnia communia habuerat, quantum doloris acceperit, eo in civitate, in quam advenerat, non invento. Interim sese scribendo consolatur, eique Cyriacum, ut presbyterum criminis expertem secumque conjunctum commendat.

Eusebio sodali commendatitia pro Cyriaco presbytero.

Statim et e vestigio post tuum discessum cum in civitatem advenissem, quanta, te non invento, affectus sim tristitia, quid attinet dicere ad virum verbis non indigentem, sed experientia edoctum, ut qui eodem modo affectus sit? Quanti enim mihi fuisset pretii, Eusebium perquam optimum videre et amplecti, ac recordatione ad juventutem iterum redire, et dierum illorum meminisse, in quibus nobis et domus una, et focus unus, et pedagogus idem, et animi relaxatio, et studium, et deliciae, et inopia, et omnia inter nos ex æquo erant communia! Quanti me putas aestimaturum fuisse, ut hæc omnia in memoriam per tuum congressum revocarem, et gravi hoc senio absterso, juvenis iterum ex sene factus viderer? Sed his voluptatibus carui. Ut autem per litteras prudentiam tuam viderem, meque ipse quo poteram modo consolarer, id mihi ereptum non est, reverendissimo presbytero occurrente Cyriaco, quem me tibi pudet commendare, eumque tibi proprium per memet reddere, ne forte perperam facere videar, ut tibi adducam, quæ tibi propria sunt et eximia. Sed

* Alias XI. Scripta in postremis annis S. Basilii.

(86) *Κήρυγμα*. Satis commode hac voce intelligi posset epistola ad promulgandam excommunicationem quoquoersum missa. Sed verisimile non est hunc hominem a Basilio jam palam et aperte proscriptum et excommunicatum fuisse. Tunc enim in presbyteris, qui ejusmodi hominem ab episcopo excommunicatum ad preces admisissent, audacia et temeritas reprehendi deberent, non negligentia, quæ tamen sola a Basilio reprehenditur. Quare *κήρυγμα* nihil aliud videtur esse quam canon Basilii trigesimus, in quo de iis qui raptorem adjuvant eadem ac in hac epistola decernuntur.

(87) *Πανοικεῖ*. Coisl. uterque et Med. *πανοικί*.

(88) *Πανδημεί*. Visi sunt sibi in hoc Basilii decreto eruditi viri imaginem quamdam generalis interdicti perspicere. Sed tamen non leve discrimen intercedit. Nam, 1º quod sceleris conscios arcet a precibus argumento est liturgiam in hoc pago minime intermissam fuisse. 2º Inde etiam sequitur non omnes pagi incolas a precibus remotos fuisse, sed eos tantum, qui scelus adjuverant. 3º Id confirmatur ex accurata enumeratione eorum qui operam suam contulerant, aut puellam recipiendo, aut occultando, vel etiam dimicando. Inutile enim et absurdum fuisset tam accurate varia

παρ' ἡμῶν κήρυγμα (86), *τριετίαν πανοικεῖ* (87) τῶν τυχῶν ἐξόρισον. Καὶ τὴν κώμην τὴν ὑποδεξαμένην τὴν ἀρπαγεῖσαν, καὶ φυλάξασαν, ἤτοι ὑπερμαχήσασαν, καὶ αὐτὴν ἐξω τῶν εὐχῶν πανδημεί (88) ποιήσον· ἵνα μάθωσι πάντες, ὡς ὄφιν, ὡς ἄλλο τι θηρίον, κοινὸν ἐχθρὸν ἡγούμενοι τὸν ἀρπαγα, οὕτως ἀποδιώκειν (89) αὐτὸν, καὶ προϊστασθαι τῶν ἀδικουμένων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΑ'.

Εὐσεβίῳ ἐταίρῳ συστατικῇ ἐπὶ Κυριακῶν πρεσβυτέρῳ.

B

Εὐθύς καὶ κατὰ πόδας (90) τῆς σῆς ἀναχωρήσεως ἐπιστάς τῇ πόλει, ὅσον ἠθύμησα διαμαρτῶν σου, τι δεῖ καὶ λέγειν πρὸς ἄνδρα οὐ λόγου δεόμενον, ἀλλὰ πείρα εἰδῶτα, τῶ τὰ (91) ὁμοια πεπονθέναι; Ὅσου γὰρ ἦν ἄξιον ἐμοὶ ἰδεῖν τὸν πάντα ἀριστον Εὐσέβιον, καὶ περιμύξασθαι, καὶ πρὸς τὴν νεότητά πάλιν τῇ μνήμῃ ἐπανέλθειν, καὶ ὑπομνησθῆναι ἡμερῶν ἐκείνων, ἐν αἷς καὶ θωματίον ἡμῖν ἐν, καὶ ἐστία μία, καὶ παιδαγωγὸς ὁ αὐτός, καὶ ἄνεσις, καὶ σπονδὴ, καὶ τρυφή, καὶ ἐνδεια, καὶ πάντα ἡμῖν ἐξ ἴσου (92) πρὸς ἀλλήλους ὑπῆρχε. Πόσου οἶε τίθεσθαι με ἄξιον πάντα ταῦτα διὰ τῆς σῆς συντυχίας ἀναλαβεῖν τῇ μνήμῃ, καὶ τὸ βαρὺ τοῦτο γῆρας ἀποξυσάμενον, νέον δοκεῖν πάλιν ἐκ γέροντος γεγενῆσθαι; Ἄλλ' ἐκείνων μὲν με διέφυγεν ἡ ἀπόλαυσις· τὸ δὲ διὰ γράμματος ἰδεῖν σου τὴν λογιότητα, καὶ τὸν ἐνόντα τρόπον ἑαυτὸν παραμυθήσασθαι, οὐκ ἀφῆρέθην τῇ συντυχίᾳ τοῦ αἰδεσίμωτάτου Κυριακοῦ τοῦ συμπρεσβυτέρου· ὃν αἰσχύνομαι συνιστῶν σοὶ καὶ οἰκεῖον ποιῶν δι' ἑμαυτοῦ, μὴ ποτε δόξω περιεργόν τι ποιεῖν, σοὶ προσάγων τὰ ἰδιά σου καὶ ἐξαίρετα. Ἄλλ' ἐπειδὴ με δεῖ καὶ μάρτυρα εἶναι τῆς

delictorum genera recensere, si eadem sententia comprehensi fuissent, qui nihil prorsus commiserant. Pagus ergo intelligi debet magna pars incolarum. Si quis tamen existimet nullum in hoc pago presbyterum fuisse, universosque incolas a precibus, quæ in alterius pagi ecclesia fiebant, exclusos fuisse; illud semper manebit, quod mihi probandum proposui, nullam prorsus ecclesiam generali decreto interdictam a Basilio fuisse. Præterea cum accurate distinguat delictorum species, inde sequitur, vel omnes nocentes fuisse, vel nocentium et innocentium habitum fuisse discrimen. Ex his illud etiam colligi potest, eos, qui raptorem juverunt, idcirco cum tota familia puniri, quia familia sceleris expers non erat: idque confirmat ipse Basilius, qui eos secundum canonem jam a se editum puniri jubet. Porro in hoc canone nemini prorsus nisi nocenti pœna imponitur.

(89) *Ἀποδιώκειν*. Ita mss. quatuor. Editi *διώκειν*.

(90) *Καὶ κατὰ πόδας*. Deest conjunctio in quinque codicibus, non tamen in Coisl. primo, nec inutilis videtur.

(91) *Οὐ λόγου... εἰδῶτα, τῶ τὰ*. Ita sex mss. Editi *οὐ λόγων... εἰδῶτα τὰ*.

(92) *Ἐξ ἴσου*. Ita plerique mss. Editi *ἐξ ἴσης*.

ἀληθείας, καὶ τοῖς συνημέμοις πνευματικῶς τὰ με-
γιστα τῶν ἐμοὶ προσόντων χαρίζεσθαι· τὸ μὲν περὶ
τὴν ἱερωσύνην ἀνεπηρέαστον τοῦ ἀνδρός ἡγοῦμαι
καὶ σοὶ φανερὸν εἶναι· βεβαιῶ δὲ καὶ γὰρ (93), οὐδε-
μίαν γνωρίζων κατ' αὐτοῦ παρὰ τῶν πᾶσι ἐπιβαλ-
λόντων τὰς χεῖρας, τῶν μὲ φοβουμένων τὸν Κύριον,
ἐπήρειαν· Καίτοιγε εἴ τι ἐγγένοι (94) παρ' αὐτῶν,
εἴθ' οὕτως ἀνάξιος ἦν ὁ ἀνὴρ. Οἱ δὲ ἐχθροὶ τοῦ Κυ-
ρίου βεβαιοῦσι τοὺς βαθμοὺς μᾶλλον οἷς ἂν προσπο-
λεμῶσι, ἢ ἀφαιροῦνται τι τῆς ὑπαρχούσης αὐτοῖς
παρὰ τοῦ Πνεύματος χάριτος. Πλὴν ἀλλ', ὅπερ ἔφην,
οὐδὲ κατεπενοήθη τι τοῦ ἀνδρός (95). Ως οὖν πρεσβύ-
τερον ἀνεπηρέαστον, καὶ ἡμῖν συνημέμον, καὶ πάσης
αἰδοῦς, ἀξιον, οὕτω καταξίου αὐτὸν ὄραν, σαυτὸν τε
ὠφελῶν, καὶ ἡμῖν χαρίζομενος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΒ'.

*Cum nuntiasset Basilio Actiacus diaconus Sophronium ipsi succensere, nonnullorum sermonibus de-
ceptum; mirari se significat Basilius, quod adula-
toribus aures præbisset Sophronius; seque de-
clarat, cum multos ab infantia usque ad senectutem dilexerit, nemini plus tribuisse, quam Sophro-
nio. Quamobrem nihil magis a se alienum esse, quam Hymetium ipsi præferre, aut in Memnoniano
negotio contra ejus voluntatem aut rem venire. Ingenue narrat quid hac in re dixerit. Rogat ut
has sibi suscipiones remittat, ac deinceps Basilius erga se amorem calumnia omni potio-
rem ducat.*

Σωφρονίῳ μαγίστρῳ (96).

1. Ἀπήγγειλέ μοι Ἀκτιάκος (97) ὁ διάκονος, ὅτι
σέ τινες ἐλύπησαν καθ' ἡμῶν, διαβάλλοντες ἡμᾶς ὡς
οὐκ εὐνοϊκῶς πρὸς τὴν σὴν διακειμένους σεμνότητά.
Ἐγὼ δὲ οὐκ ἔθαυμασα εἴ τινές εἰσιν ἀνδρὶ τοσοῦτω
παρεπόμενοι κολακες. Περύκασι γὰρ πως ταῖς με-
γάλαις δυναστείαις αἱ ἀνελεύθεροι αὐταὶ παραφύε-
σθαὶ θεραπεῖαι· οἱ δὲ διὰ τὸ ἀπορεῖν οἰκείου ἀγαθοῦ,
δι' οὗ γνωρισθῶσι, ἐκ τῶν ἀλλοτρίων κακῶν ἐαυ-
τοὺς συνιστῶσι. Καὶ σχεδὸν, ὡσπερ ἡ ἐρυσίθη τοῦ
σίτου ἐστὶ φθορὰ ἐν αὐτῷ γινομένη τῷ σίτῳ, οὕτω
καὶ ἡ κολακεία τὴν φιλίαν ὑποδυομένη, λύμη ἐστὶ
τῆς φιλίας. Οὐ τοίνυν ἔθαύμασα, ὡς ἔφην, εἴ τινες,
ὡσπερ οἱ κηφῆνες τὰ σμήνη, οὕτως αὐτοὶ (98) τὴν
λαμπράν σου καὶ θαυμαστὴν ἐστίαν περιβοῦουσιν.
Ἄλλ' ἐκεῖνό μοι θαυμαστον ἐφάνη καὶ παντελῶς
παράλογον, τὸ σέ, ἀνδρα ἐπὶ τῷ βάρει τοῦ ἠθους
μάλιστα διαφανῆ, ἀνασχέσθαι αὐτοῖς ἀμφοτέρας
ἀνεῖναι τὰς ἀκοᾶς, καὶ διαβολὴν κατ' ἐμοῦ παρα-
δέξασθαι (99)· ὅς πολλοὺς ἀγαπήσας ἐκ τῆς πρώτης
ἡλικίας μέχρι τοῦ γήρως τούτου, οὐδένα οἶδα εἰς
φιλίαν τῆς σῆς τελειότητος προτιμήσας. Καὶ γὰρ
καὶ εἰ μὴ ὁ λόγος ἐπεισέ με ἀγαπᾶν τοιοῦτον ὄντα,
ἐξήρακε ἢ ἐκ παιδὸς συνήθεια προσδῆσαι με τῇ ψυχῇ
σου. Οἶδας δὲ ὅσον δύναται (1) πρὸς φιλίαν τὸ ἔθος.
Εἰ δὲ οὐδὲν δείκνυμι τῆς προαιρέσεως ταύτης ἀξιον,
σύγγνωθί μοι τῇ ἀσθενείᾳ. Καὶ γὰρ οὐδὲ αὐτὸς

(93) Βεβαιῶ δὲ καὶ γὰρ. Sic Harl. Med., Coisl. uter-
que et Regius primus. Editi Paris. βεβαιῶ σε
καὶ γὰρ. Haganoensis et Basileenses βεβαιῶ καὶ γὰρ.

(94) Εἴ τι ἐγγένοι. Ita Harl., Med. et Coisl. 2.
Editi εἴ τις ἐγγένοι. Paulo post editi, Εἴ γὰρ
ἐχθροὶ. Sex mss. ut in textu. Sic etiam editio Ha-
gan. et prima Basileensis.

(95) Κατεπενοήθη τι τοῦ ἀνδρός. Ita iidem sex
mss. nempe Harl., Med., Coisl. uterque et Re-
gius uterque. Editi κατὰ ἀνδρός.

(96) Σωφρονίῳ μαγίστρῳ. Ita Harl., Med. et
Coisl. primus. Alii τῷ αὐτῷ, quia ad Sophronium

quoniam oportet me et testem esse veritatis, et iis;
qui spiritualiter conjuncti sunt, largiri quæ habeo
maxima; viri quidem in sacerdotio innocentiam
atque integritatem arbitror tibi quoque notam esse
ac perspectam, tamen et ego hoc confirmo, cum
nullam ei sciam ab iis, qui manus in omnes inji-
ciunt, nec Dominum timent, structam fuisse ca-
lumniam. Atque etiamsi quid ab eis accidisset, ne
sic quidem indignus esset **418** ille vir. Nam Do-
mini hostes gradus eorum quos impugnant, magis
confirmant, quam de concessa illis a Spiritu gra-
tia quidquam detrahunt. Sed, ut dixi, ne excogi-
tatum quidem fuit aliquid in virum. Itaque illum
ut presbyterum calumniæ expertem, nobisque
conjunctum, et reverentia omni dignum videre ne
graveris, et tibi ipse consulens utiliter, et nobis
gratum faciens.

EPISTOLA CCLXXII*.

Sophronio magistro.

1. Nuntiavit mihi Actiacus diaconus, nonnullos
tibi ut nobis succenseres persuassisse, calumniam
nobis inferentes, ut animo non amico erga tuam
affectis gravitatem. Ego autem miratus non sum,
si quidam tantum virum assectentur adultores.
Solent enim quodammodo magnis potestatibus illi-
berales ejusmodi cultus adhærere, quibus cum de-
sit bonum proprium unde cognoscantur, sese ex
alienis malis commendant. Et fere, quemadmodum
rubigo pestis est tritici in ipso nata tritico; ita et
assentatio se in amicitiam insinuans, pestis est
amicitiæ. Non igitur, ut dixi, miratus sum si;
quemadmodum fuci apiaria, ita isti splendidam
tuam ac illustrem domum circumstrepant. Sed il-
lud mihi mirum et omnino inexpectatum visum
est, te, virum gravitate morum maxime conspicuum,
adductum esse, ut utramque illis præberes aurem,
et contra me calumniam acciperes: qui cum mul-
tos dilexerim a prima ætate usque ad hoc senium,
neminem novi quem in amicitia integritati tuæ
prætulerim. Nam etiamsi ratio non persuaderet,
ut te talem virum adamarem, inita tamen tecum
a puero consuetudo satis me tuæ agglutinaret
animæ. Quantum autem valeat ad amicitiam con-
suetudo, haud ignoras. Quod si nihil exhibeo hac
voluntate dignum, da veniam meæ imbecillitati.

præcesserat epistola. Editi τῷ αὐτῷ διὰ διαβολὴν
ἐαυτοῦ, *Eidem ob calumniam sibi instructam.*

(97) Ἀκτιάκος. Ita Harl., Coisl. primus, Med.,
Vat., Reg. primus, Clarom. et Bigot. Legitur Ἀκ-
τιανός in aliis tribus; nempe Reg. secundo, Coisl.
secundo et Paris. Editi habebant Ἀντίοχος.

(98) Οὕτως αὐτοί. Coisl. primus et Harl. οὕτως
οὔτοι.

(99) Παραδέξασθαι. Coisl. primus ἀναδέξασθαι.

(1) Ὅσον δύναται. Harl. et Med. ὅσα δύναται.

* Alias CCCXXX. Scripta in postremis annis S.
Basiliis.

Neque enim ipse opus a me in amicitiae specimen A exquires : sed voluntatem videlicet optima quæque tibi precantem. Absit enim ut aliquandos res tuæ eo usque deprimantur, ut adeo tenuium, qualis ego sum, beneficio egeas.

2. Quomodo igitur ego contra te dicerem quidquam aut facerem in Memnonii negotio? Hæc enim mihi narravit diaconus. Quomodo familiaritati tuæ Hymetii opes anteposuissem, hominis ita prodige rem suam absumentis? Profecto nihil horum verum est : neque dixi, neque feci quidquam contra te. **419** Illud autem fortasse occasionem dedit mentientibus, quod a me nonnullis tumultuantibus dictum est : Si statuit ille vir ad opus perducere consilium suum, sive tumultuimini, sive non, fiet profecto, et loquentibus vobis et tacentibus, nihilominus quæ sibi proponit. Sin autem sententiam mutaverit, cavete deturpatis venerandum amici nostri nomen : neque sub specie studii in patronum vestrum, vobis lucrum per terrores ac minas, quas intentatis, comparate. Ad illud autem qui testamenta conscripsit, neque per me neque per alium de hoc negotio magnum minusve quidquam locutus sum.

3. Fidem autem his non debes denegare, nisi me omnino desperatum esse putes, ac magnum mendacii peccatum parvipendere. Sed omnino mihi et de hoc negotio suspicionem remitte, et in posterum calumnia omni majorem existima meam in te animi affectionem : ac imitare Alexandrum, qui cum epistolam contra medicum ut insidiatorem accepisset, atque hoc ipso tempore medicamentum ad bibendum sumeret, tantum abfuit ut fidem adhiberet calumnianti, ut simul legeret epistolam, et potionem biberet. Nullo enim ex iis, qui amicitiae laude spectati sunt, ignobiliorem me esse profiteor, siquidem nunquam in amicitia peccasse deprehensus sum, ac præterea a Deo meo mandatum charitatis accepi : cujus tibi sum debitor, non solum ob communem hominum naturam, sed etiam quia privatim te tum in me, tum in patriam beneficium agnosco.

EPISTOLA CCLXXIII*.

Heram commendat homini jam sæpe de se bene merito.

Sine inscriptione, pro Hera.

Cum omnino persuasum sit mihi me a tua dignitate ita diligi, ut quæ ad me spectant, tua reputes ;

*Alias CCXVI. Scripta in postremis annis S. Basilii.

(2) Ἐπιζητήσεις. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Editi ἐπιζητεῖς. Paulo post eosdem tres codices secuti mutavimus quod erat in editis εἰς τοσοῦτον καταβαίη.

(3) Ὑμητίου. Reg. primus et Bigot. Ὑμητίου.

(4) Οἰκειώσεως. Coisl. uterque, Reg. secundus et Paris. οἰκίας. Harlæanus et alii cum editis consentiunt. Videtur non sine ironia Basilius Hymetii

ἔργον παρ' ἐμοῦ εἰς ἀπόδειξιν τῆς εὐνοίας ἐπιζητήσεις (2). ἀλλὰ προαίρεσιν δηλονότι τὰ βέλτιστά σοι συνευχομένην. Μὴ γάρ ποτε εἰς τοῦτο καταβαίη τὰ σά, ὥστε τῆς παρὰ τῶν οὕτω μικρῶν, ὁποῖος αὐτός εἰμι, εὐεργεσίας πκοσδεηθῆναι.

2. Πῶς οὖν ἐμελλον ἐγὼ ὑπεναντίον τί σοι λέγειν, ἢ πράττειν ἐν τοῖς κατὰ Μεμνόσιον πράγμασι ; Ταῦτα γάρ μοι ἀπήγγειλεν ὁ διάκονος. Πῶς δὲ τὴν Ὑμητίου (3) εὐπορίαν προτιμοτέραν ἐτιθέμενην τῆς σῆς οἰκειώσεως (4), ἀνδρὸς οὕτω δαπανῶντος τὴν οὐσίαν ; Ἄλλ' οὐκ ἔστι τούτων οὐδὲν ἀληθές· οὔτε τι εἴρηται παρ' ἐμοῦ ; οὔτε πέπραχται ὑπεναντίον. Ἐκεῖνο δὲ ἴσως ἀφορμὴν ἔδωκε τοῖς τὰ ψευδῆ λέγουσι, το παρ' ἐμοῦ πρὸς τινὰς τῶν θορυβούντων λεχθέν. ὅτι, Εἰ μὲν προεῖρηται εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ὁ ἄνθρωπος, κἄν θορυβήσῃτε ὑμεῖς, κἄν μὴ, γενήσεται πάντως καὶ λαλούντων ὑμῶν καὶ σιωπῶντων οὐδὲν ἥττον τὰ σπουδαζόμενα· εἰ δὲ μεταβουλεύσεται μὴ παρασύρῃτε τὸ σεμνότατον (5) ὄνομα τοῦ φίλου ἡμῶν, μηδὲ ἐν προσχῆματι δῆθεν τῆς περὶ τὸν προστάτην ὑμῶν σπουδῆς, ἑαυτοῖς τι κέρδος ἐντεῦθεν, ἐξ ὧν ἐπανατείνεσθε φόβον καὶ ἀπειλήν, καταπράττεσθε. Πρὸς δὲ αὐτὸν ἐκείνον τὸν τὰς διαθήκας γράφοντα οὔτε δι' ἑμαυτοῦ οὔτε δι' ἑτέρου ἐφθεγγάμενην ἢ μικρὸν ἢ μείζον περὶ τοῦ πράγματος τούτου.

3. Καὶ τούτοις ἀπιστεῖν οὐκ ὀφείλεις, εἰ μὴ παντελῶς με ἀπεγνωσμένον ἡγή (6), καὶ καταφρονεῖν τῆς μεγάλης ἀμαρτίας τοῦ ψεύθους. Ἄλλὰ πάνυ ἡμῖν αὐτὸς καὶ τὴν ἐπὶ τῷ πράγματι τούτῳ ὑπόνοιαν ἄφες, καὶ τοῦ λοιποῦ πάσης διαβολῆς ὑψηλοτέραν ποιῶ τὴν ἐμὴν περὶ σέ (7) διάθεσιν, τὸν Ἀλέξανδρον μιμούμενος, ὃς, ἐπιστολὴν κατὰ τοῦ ἱατροῦ δεξιόμενος ὡς ἐπιδουλεύοντος, ἐπειδὴ ἔτυχεν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ φάρμακον λαβὼν ὥστε πιεῖν, τοσοῦτον ἀπέσχε πιστεῦσαι τῷ διαβάλλοντι, ὥστε ὁμοῦ τε τὴν ἐπιστολὴν ἀνεγίνωσκε, καὶ τὸ φάρμακον ἔπιεν. Οὐδενὸς γὰρ τῶν ἐπὶ φιλίᾳ γνωρίμων ἀτιμότερον ἑμαυτὸν ἀξιῶ τίθεσθαι, τῷ μῆτε ἀλῶναι ποτε εἰς φιλίαν ἐξαμαρτῶν, καὶ ἐτι παρὰ τοῦ Θεοῦ μου λαβεῖν τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης, ἧς χρεώστης εἰμι οὐ μόνον κατὰ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἰδίως εὐεργέτην σε γνωρίζω ἑμαυτοῦ τε καὶ τῆς πατρίδος.

EPISTOLA SOG'.

Ἀνεπίγραφος, περὶ Ἡρα.

Ἀκριβῶς πεπεισμένος οὕτως ἡμᾶς ἀγαπᾶν τὴν σὴν τιμιότητα, ὥστε τὰ ἡμῖν διαφέροντα οἰκεῖα λαο-
opes prædicare, quem prodige res suas ait absumere.

(5) Τὸ σεμνότατον. Ita tres vetustissimi codices. Editi τὸ σεμνόν.

(6) Ἀπεγνωσμένον ἡγή. Ita Harl. et alii nonnulli. Editi ὡς ἀπεγνωσμένον εἶναι ἡγή. Deest ὡς etiam in Coisl. primo. Ibidem multi codices καταφρονεῖν με.

(7) Περὶ σέ. Harl. et Coisl. primus πρὸς σέ. Infra iidem codices πρὸς φιλίαν.

γίζεσθαι, τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν ἡμῶν Ἡραν, ὃν οὐ κατὰ συνήθειάν τινα ἀδελφὸν ἡμῶν προσαγορεύομεν, ἀλλὰ κατὰ ἀκριβεστάτην καὶ οὐδεμίαν ἔχουσαν (8) ὑπερβολὴν τῆς φιλίας διάθεσιν, συνιστῶ σοι τῇ ὑπερφυεῖ καλοκαγαθίᾳ, καὶ παρακαλῶ οἰκειῶς (9) τε αὐτὸν θεύσασθαι, καὶ τὴν κατὰ δύναμίν σοι παρασχέσθαι αὐτῷ προστασίαν ἐν οἷς ἂν δέηται τῆς μεγαλονοίας σου· ὥστε με τοῖς πολλοῖς οἷς ἤδη τετύχηκα παρὰ σοὶ ἀγαθοῖς καὶ ταύτην ἔχειν τὴν εὐεργεσίαν συναριθμεῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΔ'.

Commendat Himerio eundem Heram, quem ab infantia usque ad senectutem amicum habuerat.

Ἱμερίῳ (10) μαγίστρῳ.

Ἡ πρὸς τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν Ἡραν φιλία μοι καὶ συνήθεια, ὅτι ἐκ πάνυ παιδὸς τὴν ἀρχὴν ἔλαβε, καὶ μέχρι γήρως συμπαρέμεινε (11) τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, παντὸς ἀμεινον καὶ αὐτὸς ἐπίστασαι. Σχεδὸν γὰρ καὶ τὴν τῆς σῆς μεγαλοφυίας ἀγάπην ἐξ ἐκείνου ἡμῖν ὁ Κύριος ἐχαρίσατο, ἐξ ὅτου καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῖν γνῶσιν προεξένησεν. Ἐπεὶ οὖν δεῖται τῆς παρὰ σοῦ προστασίας, παρακαλῶ σε καὶ καθικετεύω, τῇ τε ἀρχαίᾳ (12) περὶ ἡμᾶς διαθέσει χαριζόμενον, καὶ τῇ νῦν κατασχούσῃ ἀνάγκῃ προσχόντα, οὕτως οἰκειώσασθαι τὰ κατ' αὐτὸν πράγματα, ὥστε μηδεμιᾶς αὐτὸν ἐτέρας προστασίας δεηθῆναι, ἀλλ' ἐπανελθεῖν πρὸς ἡμᾶς πάντα καταπραξάμενον τὰ κατ' εὐχάς· ὥστε ταῖς πολλαῖς αἷς πεπόνθαμεν παρὰ σοῦ εὐεργεσίαις, καὶ ταύτην ἡμᾶς ἔχειν συναριθμεῖν, ἧς οὐκ ἂν μείζονα ἑαυτοῖς, οὐδὲ μᾶλλον ἡμῖν διαφέρουσαν εὐρίσκοντες οἰκειούμεθα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΕ'.

Eidem Herae patrociniū implorat adversus inimicorum calumnias.

Ἀνεπίγραφος, περὶ Ἡρα.

Προέλαβες τὰς παρ' ἡμῶν (13) παρακλήσεις ἐν τῇ πρὸς τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν (14) ἡμῶν Ἡραν διαθέσει, καὶ γέγονας αὐτῷ εὐχῆς ἀμείνων τῶν τιμῶν ταῖς ὑπερβολαῖς αἷς εἰς αὐτὸν ἐπεδείξω (15) καὶ ταῖς ἐφ' ἐκάστου καιροῦ προστασίαις. Ὅμως δὲ καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ σιωπῇ φέρειν τὰ κατ' αὐτὸν οὐ δύναμεθα, παρακαλοῦμέν σοι τὴν ἀνυπέβλητον τιμιότητα καὶ εἰς ἡμετέραν χάριν προσθεῖναι τῇ εἰς τὸν ἄνδρα σπουδῇ, καὶ ἀποπέμψαι αὐτὸν τῇ πατρίδι κρείττονα τῆς παρὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἐπηρείας· ἐπεὶ νῦν γε οὐκ ἔξω ἐστὶ βελῶν τοῦ φθόνου, πολλῶν

(8) Ἐχουσαν. Editi hunc locum sic exhibent: Καὶ οὐδεμίαν ὑπερβολὴν τῆς φιλίας διάθεσιν ὑπερ εχομένην. Coisl. primus et Medicæus nihil discrepant ab editis, nisi quod habent: καὶ τῆς φιλίας διάθεσιν ὑπερεχομένην. Combefisius ut lucem afferat, legit παρεχομένην. Sed tota res enitescit ex codicibus Regio secundo, Coisl. secundo, ex quibus addidimus ἔχουσαν et delevimus ὑπερεχομένην.

(9) Οἰκειῶς. Sic Med. et Coisl. primus cum aliis duobus. Editi οἰκεῖον. Mox Regius secundus et Coisl. secundus οἷς ἤδη πέπονθα παρὰ σοῦ.

(10) Ἱμερίῳ. Coisl. primus et Clarom. Ἱμερίῳ.

colendissimum fratrem nostrum Heram, quem non ex quadam consuetudine fratrem appello, sed ex accuratissima, et qua major esse non possit amicitiae affectione, summæ tuæ probitati commendo, ac rogo, ut et illum non secus ac necessarium tuum conspicias, eique pro viribus patrociniū impendas, quibus in rebus opus ei fuerit tua prudentia; adeo ut inter multa, quæ jam de me meritus es, hoc etiam beneficium numerare possim.

420 EPISTOLA CCLXXIV*.

Himerio magistro.

Meam cum fratre colendissimo Hera amicitiam et consuetudinem a puero prorsus incepisse et ad senectutem usque Dei dono perseverasse, nemo est qui melius quam tu perspexerit. Ferme enim et tuæ magnanimitatis amicitiam ab illo tempore nobis Dominus largitus est, ex quo etiam inter nos, eo donante, cognovimus. Cum igitur ei tuo patrociniū opus sit, adhortor te ac rogo, ut et veteri nostræ amicitiae aliquid tribuens, et ad urgentem nunc necessitatem attentus, ita negotia illius tua facias, ut nullo alio patrociniū egeat: sed omnibus ex sententia confectis, ad nos revertatur: adeo ut inter multa beneficia quæ tu in me contulisti, illud etiam queam numerare, quo majus aliud, aut quod magis mea referat, mihi attribuere ac vindicare non possim.

EPISTOLA CCLXXV**.

Sine inscriptione, pro Hera.

Prævertisti preces meas tua erga colendissimum fratrem nostrum Heram animi affectione, ac liberalius cum eo egisti, quam precati fuissetis, cum eximiis honoribus quos ei habuisti, tum suscepto illius, quolibet tempore, patrociniū. Sed tamen cum res illius silentio præterire non possim, eximiam tuam dignitatem rogo, ut et mea causa tuo in virum studio aliquid addas, eumque inimicorum suorum calumniis superiorem in patriam remittas; non enim nunc est extra invidiæ tela, multis illius vitæ tranquillitatem perturbare conantibus. Quos contra

(11) Συμπαρέμεινε. Med. et Vat. cum Reg. secundo et Coisl. secundo παρέμεινε.

(12) Ἀρχαία. Deest ea vox in Coisliniano primo.

(13) Παρ' ἡμῶν. Præpositio addita ex quatuor mss. nempe Med., Vat., Reg. secundo et Clarom.

(14) Ἀδελφόν. Coisl. secundus et Reg. secundus et Clarom ἑταῖρον.

(15) Ἐπεδείξω. Ita Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi ἀπεδείξω.

* Alias CCCCXVI. Scripta eodem tempore ac præcedens.

** Alias CCXVII. Scripta eodem tempore.

unum habebimus præsidium insuperabile, si tua illam manu protegere volueris.

EPISTOLA CCLXXVI*.

Cum filius Harmatii a simulacrorum cultu ad religionem Christianam conversus fuisset, hortatur patrem Basilius, ut filii in iis, quæ ad corpus attinent, obedientia contentus, idem jus sibi in animam antiquiorem habuerit.

Harmatio magno.

Et communis hominum omnium lex communes parentes dedit adolescentibus senes: et nostra Christianorum propria nos seniores in parentum loco talibus constituit. Itaque **421** ne me inutiliter existimes ac citra necessitatem curiosum esse, et deprecatores me præbeo pro tuo apud te filio. Hujus quidem in cæteri obedientiam a te reposci æquum judicamus: enim vero obnoxius tibi est, quantum ad corpus attinet, et ex lege naturæ et ex civili illa qua regimus. Animam autem, ut ex diviniioribus acceptam, credere par est alteri subjici oportere, ac debitis longe omnium præstantissimis Deo obstrictam esse. Quoniam igitur nostrum Christianorum Deum, eumque verum, pluribus vestris diis, et qui per corporea symbola coluntur, anteposuit, non idcirco illi succenseas, sed potius admirare animi fortitudinem, quod timore et obsequio paterno antiquius ei fuerit, per veram cognitionem ac vitam virtuti consentaneam conjungi cum Deo. Exorabit quidem te et natura ipsa, et morum lenitas in omnes ac mansuetudo, ut ne tantillum quidem illi succensere in animum inducas. Profecto autem nec meam deprecationem fastidies, vel potius per me adimpletam tuæ civitatis deprecationem: quæ quia te amat, tibi que bona omnia precatur, te ipsum quoque sibi videtur Christianum suscepisse. Tanto illos gaudio perfudit fama subito civitati allata.

EPISTOLA CCLXXVII*.

Basilius cum audisset ex Theoteco de Maximi virtutibus, gratulatur ei, quod ex illustri genere ad evangelicam vitam translatus fuerit; eique demonstrat unum esse expetendum et laudabile, æternum bonum: cætera autem umbra esse tenuiora et somniis fallaciora.

Maximo scholastico.

Retulit mihi honestus ac bonus Theotecus quæ

* Alias CCCLXV. Scripta in postremis annis S. Basilii.

** Alias XLII. Scripta in postremis annis S. Basilii.

(16) Πολλῶν αὐτοῦ. Sic tres iidem codices. Editi πολλῶν αὐτόν.

(17) Ἀρματίῳ. Non legitur τῷ μεγάλῳ in nonnullis codicibus mss. recentioribus.

(18) Τοὺς ἐν ἡλικίᾳ. Nullus dubito quin legendum sit τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, adolescentibus. Combefisius legendum putat νέων πατέρων, juvenum parentes. Sed vir doctus idem commisit ac interpres, ut his verbis ἐν ἡλικίᾳ adolescentiam designari non intelligeret. Sequentibus autem verbis τοὺς γέροντας ἡμᾶς, nos seniores, non ætatem, sed dignitatem sacerdotii indicari existimo, ita ut idem valeant ac nos presbyteros.

αὐτοῦ (16) ἐπηρεάζειν ἐπιχειροῦντων τῇ ἀπραγμοσύνῃ τοῦ βίου. Πρὸς οὓς μίαν εὐρήσομεν ἀσφάλειαν ἀόρηκτον, εἰ αὐτὸς ὑπερσχεῖν τὴν χεῖρα τοῦ ἀνδρός θελήσειας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΖ'.

Ἀρματίῳ (17) τῷ μεγάλῳ.

Καὶ ὁ κοινὸς πάντων ἀνθρώπων νόμος κοινὸς πατερας ποιεῖ τοὺς ἐν ἡλικίᾳ (18) πρεσβύτας, καὶ ὁ ἡμέτερος δὲ τῶν Χριστιανῶν ἴδιος τοὺς γέροντας ἡμᾶς ἐν γονέων τάξει καθίστησι τοῖς τηλικούτοις. Ὡστε μὴ περιττὸν με ἠγήση, μηδὲ ἔξω τῶν ἀναγκαίων περιεργάζεσθαι, εἰ ὑπὲρ τοῦ παιδὸς ἐγὼ πρεσβεύω τοῦ σου πρὸς σέ. Οὐ τὴν μὲν ἐν τοῖς ἄλλοις ὑπακοὴν ἀξιούμεν σε ἀπαιτεῖν· ὑπεύθυνος γὰρ ἔστιν εἰς τὸ σῶμα, καὶ τῷ νόμῳ τῆς φύσεως, καὶ τῷ πολιτικῷ τούτῳ καθ' ὃν οἰκονομούμεθα· τὴν μὲντοι ψυχὴν, ὡς ἐκ θειοτέρων ἔχων ἔκεν, ἄλλῳ νομίζειν (19) ὑποκεῖσθαι προσήκον, καὶ Θεῷ ὀφείλεσθαι παρ' αὐτῆς χρεῖα τὰ πάντων χρεῶν πρεσβύτατα. Ἐπεὶ οὖν τὸν Θεὸν τὸν ἡμέτερον τῶν Χριστιανῶν, τὸν ἀληθινόν, πρὸ τῶν παρ' ἡμῖν πολλῶν, καὶ δι' ὑλικῶν συμβόλων θεραπευομένων προεἴλετο, μὴ δυσχεραίνειν αὐτῷ, μᾶλλον δὲ καὶ θαυμάζειν τῆς ψυχῆς τὸ γενναῖον, ὅτι καὶ φόβου καὶ θεραπείας πατρικῆς προτιμότερον ἔθετο διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐπιγνώσεως καὶ τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου οἰκειωθῆναι Θεῷ. Δυσωπήσει μὲν οὖν σε καὶ αὐτὴ ἡ φύσις, καὶ τὸ τοῦ τρόπου πρᾶον περὶ πάντα (20) καὶ ἡμερον, οὐδὲ πρὸς ὀλίγον ἐπιτρέψαι σοι τὴν ἐπ' αὐτῷ λύπην· πάντως δὲ οὐδὲ τὴν ἡμετέραν ἀτιμᾶσεις (21) πρεσβείαν μᾶλλον δὲ τὴν τῆς σῆς πόλεως δι' ἡμῶν πληρουμένην, οἱ τῷ (22) περὶ σέ φίλτρῳ, καὶ τῷ πάντα σοι εὐχεσθαι τὰ καλὰ, καὶ σὲ αὐτὸν οἶονταί Χριστιανὸν ὑποδέξασθαι. Οὕτως αὐτοὺς περιχαρεῖς διέθηκε φήμη ἀθρόως ἐμπεσοῦσα τῇ πόλει.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΖ'.

Μαξίμῳ (23) σχολαστικῷ.

Ἀνήγγειλέ μοι ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς Θεότεκνος τὰ

(19) Νομίζειν. Harl. et Med νομίζων. Illud autem νομίζειν eodem modo intelligendum, ac infra μὴ δυσχεραίνειν, vel referendo ad superius verbum ἀξιούμεν, vel subaudienda χρῆ, ut in pluribus apud Basilium locis.

(20) Περὶ πάντα. Quinque codices recentiores habent περὶ πάντας, et paulo post ἐπιτρέψει. Sed vetustissimi codices cum editis consentiunt.

(21) Ἀτιμᾶσεις. Ita tres vetustissimi codices et alii nonnulli. Legitur ἀτιμᾶσης in Regio primo et Bigot. altero. Editi ἀτιμᾶσεις.

(22) Οἱ... οἶονταί. Ita Coisl. primus, cui favent Harl., Med., Reg. secundus et Coisl. secundus, in quibus legitur οἶονταί. Editi ἦ... οἶεται. Mox Coisl. primus περιχαρῆς, id est, lætus nuntius.

(23) Μαξίμῳ σχολαστικῷ. Sic reperimus in sex veteribus libris, nempe Coisl. utroque, Harl. Med.,

περὶ τῆς σεμνότητός σου, καὶ ἐνεποίησέ μοι πόθον τῆς σῆς συντυχίας, ἐναργῶς (24) ὑπογράφων τῷ λόγῳ τῆς ψυχῆς σου τὸν χαρακτηῖρα· καὶ τοσοῦτον ἐξέκαυσέ μοι τὸ περὶ σέ φίλτρον, ὥστ', εἰ (25) μὴ καὶ τῷ γῆρα ἐβαρυνόμην, καὶ τῇ συντροφῷ κατειχόμενῃ ἀσθενείᾳ, καὶ μυρίαῖς ταῖς κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν φροντίσιν ἤμην πεπεδημένος, οὐδὲν ἂν με κατέσχεν αὐτὸν γενέσθαι παρὰ σέ. Καὶ γὰρ οὐ μικρὸν τῷ ὄντι κέρδος, ἐξ οἰκίας μεγάλης καὶ γένους περιφανοῦς πρὸς τὸν εὐαγγελικὸν (26) μεταστάντα βίον, χαλινώσαι μὲν λογισμῷ τὴν νεότητα, τὸ δὲ τῆς σαρκὸς πάθη δοῦλα τῷ λόγῳ (27) ποιῆσαι. ταπεινοφροσύνη δὲ κεχρησθαι, τῇ ὀφειλομένῃ Χριστιανῷ, φρονούντι περὶ ἑαυτοῦ, οἷα εἰκός, ὅθεν ἔφυ, καὶ οἱ (28) πορεύεται. Ἡ γὰρ τῆς φύσεως ἔννοια καταστέλλει μὲν τῆς ψυχῆς τὸ φλεγμαῖνον, ἀλαζονείαν δὲ πᾶσαν καὶ αὐθάδειαν ὑπερορίζει. καὶ τὸ ὄλον, μαθητὴν τοῦ Κυρίου καθίστησι, τοῦ εἰπόντος· Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ. Τῷ ὄντι γὰρ, φίλτατε παιδῶν, μόνον περισπούδαστον καὶ ἐπαινετὸν τὸ διαρκές ἀγαθόν. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ παρὰ Θεοῦ τιμὴ. Τὰ δὲ ἀνθρώπινα ταῦτα σκιάς ἐστὶν ἀμυδρότερα, καὶ ὀνειρῶν ἀπατηλότερα. Ἡ τε γὰρ νεότης τῶν ἡρινῶν ἀνθέων ὀξύτερον καταρρέει, καὶ ὥρα σώματος ἢ νόσου ἢ χρόνῳ καταμαραίνεται (29). Καὶ πλοῦτος μὲν ἄπιστος, δόξα δὲ εὐπερίτρεπτος· Αἱ τε περιτὰς τέχνας διακονήσεις τῷ χρόνῳ τούτῳ συναρτίζονται. Ἀλλὰ καὶ τὸ περισπούδαστον ἅπασιν, οἱ λόγοι ἄχρι τῆς ἀκοῆς χάριν ἔχουσιν. Ἀρετῆς δὲ ἀσκησις τίμιον μὲν κτῆμα τῷ ἔχοντι, ἡδιστὸν δὲ θεαμάτων (30) τοῖς ἐντυχάνουσιν. Ὦν ἐπιμελούμενος, ἀξιὸν σεαυτὸν καταστήσεις τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀποκειμένων παρὰ τοῦ Κυρίου ἀγαθῶν. Τίνε δ' ἂν τρόπῳ ἔλθοις πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἀνάληψιν καὶ ὅπως ἂν τὰ κτηθέντα διασώσαιο (31), μακρότερον εἰπεῖν ἢ κατὰ τὴν παροῦσαν ἐρμῆν τοῦ λόγου. Ἐπῆλθε δ' οὖν ἐμοὶ καὶ αὐτὰ ταῦτα (32) σοι ποροσφραγῆσθαι, ἐξ ὧν ἤκουσα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Θεοτέκνου· ὃν πάντοτε μὲν εὐχομαι ἀληθεύειν, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς περὶ σοῦ λόγοις, ἵνα πλέον δοξάζηται ἐπὶ σοὶ ὁ Κύριος, ἀπὸ ῥίζης ἀλλοτρίας τοῖς πολυτιμήτοις καρποῖς τῆς εὐσεβείας βρῦνonti.

⁴² Matth. xi, 29.

Vat. et Reg. secundo. Regius primus et editi τῷ αὐτῷ, id est, Maximo philosopho, cui inscripta erat epistola alias 41, istam præcedens in antiquo litterarum ordine. Utrumque Maximum distinguendum esse ostendetur in *Vita S. Basilii*.

(24) Ἐναργῶς. Sic mss. septem. Editi σαφῶς.

(25) Ἐξέκαυσέ μοι... ὥστ', εἰ. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἐξέκαυσέ μου... ὡς. Habent etiam Coisl. secundus et Reg. secundus ἐξέκαυσέ μοι.

(26) Εὐαγγελικόν. Ita Harl., Coisl. uterque, Med. et Reg. secundus. Editi ἀγγελικόν.

(27) Τῷ λόγῳ. Ita Harl., Coisl. primus et Med. Editi τῷ λογισμῷ.

(28) Καὶ οἱ. Voculam secundam addimus ex sex mss. ibidem quidam codices πορεύσεται. Non multo post editi μαθητὴν τοῦ Χριστοῦ. Tres vetustissimi

ad tuam gravitatem spectant, mihique injecit desiderium tui congressus, clare depingens oratione animi tui effigiem; ac tantum in me tui amorem incendit ut, nisi et senio gravarer, et mecum nutrita detinerer infirmitate, et innumeris Ecclesiæ curis constrictus essem, nihil remorari me posset, quominus te convenirem. Neque enim parvum revera lucrum est, ex ampla familia et illustri genere ad evangelicam translatum vitam, refrenare ratione juventutem, carnisque libidines rationis imperio subicere, et humilitatem amplecti consentaneam Christiano, de seipso, ut par est, unde scilicet prodierit, et quo abiturus sit, sentienti. Nam naturæ consideratio reprimit animi tumorem, et omnem jactantiam ac contumaciam exterminat; ac uno verbo, discipulum constituit Domini, qui dixit: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde*⁴². Revera enim, fili charissime, unum est expetendum et laudabile, æternum bonum; **422** hoc autem est, in pretio et honore esse apud Deum. At humana hæc tenuiora sunt umbra, et somniis fallaciora. Juventus enim vernis floribus citius defluit, et corporis venustas aut morbo aut tempore flaccescit. Atque divitiæ quidem infidæ sunt: gloria vero facile mutabilis. Ipsa etiam artium studia hujus ævi finibus continentur. Sed et eloquentia, quæ studio digna omnibus videtur, auribus tenus gratiam obtinet. Sed virtutis exercitatio pretiosa est habenti possessio, spectaculum occurrentibus jucundissimum. His studium impendens, dignum te ipsum præstabis promissis a Domino bonis. Cæterum quomodo ad optimarum rerum acquisitionem pertingas, et quomodo acquisitas conserves, longius est dicere, quam pro præsentis sermonis instituto: sed tamen venit mihi in mentem, hæc ipsa tibi dicere, ob ea quæ a fratre Theoteco audiavi; quem semper quidem optarim verum loqui, maxime verum cum de te sermonem habet, ut uberius glorificetur in te Dominus, pretiosissimis pietatis fructibus ex radice aliena abundantia.

D codices et Reg. secundus ut in textu.

(29) Καταμαραίνεται. Harl. ἀπομαραίνεται. Quatuor alii codices non antiquissimi μαραίνεται.

(30) Θεαμάτων. Ita Harl., Coisl. primus et plures alii. Vat. θαυμάτων *miraculum jucundissimum*. Editi θέαμα. Ibidem editi ἧς ἐπιμελούμενος. Septem mss. ut in textu. Paulo post iisdem freti codicibus mutavimus quod erat in editis παρὰ Θεοῦ ἀγαθῶν, τὸ δὲ, ποίω ἂν... καὶ πῶς.

(31) Διασώσαιο. Ita tres vetustissimi codices. Tres alii διασώσοι. Editi διασώσεις.

(32) Αὐτὰ ταῦτα. Ita mss. sex. Vaticanus codex αὐτοῦ ταῦτα, Editiones Hagan. et Basil. τοῦ ταῦτα. Paris. prima τὰ ταῦτα. Altera cum antiquioribus consentit.

EPISTOLA CCLXXVIII*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΗ'.

Cum sæpe Valeriani videndi spes Basilium frustrata esset, rogat eum per litteras ut ad se venire non gravetur.

Valeriano.

Tuam ego nobilitatem, etiam in Orphanene cum essem, cupiebam videre. Sperabam enim te Corsagænis versantem, libenter ad nos accessurum, si conventum in Attagænis celebraremus. At cum hunc conventum non habuerim, in monte videre te exoptabam. Rursus enim hic Evesus, cum non longe absit, spem congressus augebat. Sed cum neutrum in locum venerim, scribere institui, ut ad me digneris proficisci, cum rem æquam faciens, dum juvenis ad senem accedes; tum per congressum aliquod a me consilium accepturus, propterea quod negotia Cæsareæ cum nonnullis habes, quæ ut componantur, opera mea indigent. Itaque, si molestum non est, ne pigeris ad me venire.

A

Οὐαλεριανῶ.

Ἐγὼ τὴν εὐγένειάν σου, καὶ κατὰ τὴν Ὀρφανήνην (33) γενόμενος, ἐπεθύμουν ἰδεῖν. Προσεδόκων γὰρ σε ἐν Κορσαγαίνοις διαύγοντα μὴ ἀκνήσειν πρὸς ἡμᾶς διαβῆναι ἐν Ἀτταγαίνοις (34) τελούσας τὴν σύνοδον. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνης διήμαρτον τῆς συνόδου, ἐπεθύμουν ἰδεῖν ἐν τῷ ὄρει. Πάλιν γὰρ ἐκεῖ ἡ Εὐήσος (35), πλησίον εὐσα, τὴν ἐλπίδα τῆς συντυχίας ἐπέτεινεν. Ὡς δὲ ἀμφοτέρων διήμαρτον, ἤλθον ἐπὶ τὸ γράφειν, ἵνα καταξιώσης με καταλαβεῖν ὁμοῦ μὲν τὸ εἶκος παιῶν, νέος φοιτῶν παρὰ γέροντι, ὁμοῦ δὲ καὶ διὰ τῆς συντυχίας δεχόμενός τινα παρ' ἡμῶν συμβουλήν, διὰ τὸ εἶναι σοι πράγματα πρὸς τινὰς τῶν ἐν Καισαρείᾳ, τὰ θεόμενα τῆς ἡμετέρας μεσιτείας πρὸς τὴν διόρθωσιν. Ἐάν οὖν ἀνεπαχθῆς ἢ, μὴ

B κατοκνήσης ἡμᾶς καταλαβεῖν.

EPISTOLA CCLXXIX**.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΘ'.

Commendat præfecto civem Tyanensem.

Modesto præfecto.

Quamvis multi litteras a me ad tuam dignitatem perferant, tamen ob eximium honorem, quem mihi habes, magnanimitati tuæ nullam arbitror molestiam multitudine litterarum exhiberi. Quamobrem libenter huic **423** etiam fratri hanc epistolam tradidi; cum mihi compertum sit et ipsum omnium, quæ in optatis habet, compotem fore, et me apud te inter beneficos numerandum, qui beneficiorum occasiones bonæ tuæ voluntati ministrem. Quam ad rem itaque patrocínio tuo indigeat, ipse tibi exponet, si modo illum benigno digneris aspicere oculo, eique apud præstantissimam tuam potestatem loquendi fiduciam dederis. Ego autem id quod in me situm est, per litteras declaro, quidquid in illum fiet, proprium mihi emolumentum videri; præsertim quia Tyanis profectus, hanc ob causam ad me venit, quasi magnum aliquod lucrum habiturus, si epistolam meam veluti supplicantis insigne proferret. Itaque, ut et ipse de spe non decidat, et ego honore consueto perfruar, et tuum illud bonarum rerum studium etiam in præsentí negotio adimpleatur, precamur illum a te benigne suscipi, et inter tuos maxime necessarios numerari.

Μοδέστῳ (36) ὑπάρχῳ.

Κἂν πολλοὶ ὦσιν οἱ γράμματα παρ' ἡμῶν προσκομίζοντες τῇ τιμιότητί σου, ἀλλὰ διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς σῆς περὶ ἡμᾶς (37) τιμῆς ἡγοῦμαι τὸ πλῆθος τῶν γραμμάτων ὄχλον μηδένα παρέχειν τῇ μεγαλοφυΐᾳ σου. Διὰ τοῦτο προθύμως καὶ τῷ ἀδελφῷ τούτῳ τὴν ἐπιστολὴν ἔδωκα (38) ταύτην· εἰδώς ὅτι καὶ αὐτὸς πάντων τεύξεται τῶν σπουδαζομένων, καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς εὐεργέταις λογισθησόμεθα παρὰ σοῖ, ἀφορμὰς εὐποιῶν προξενούντες τῇ ἀγαθῇ προαιρέσει σου. Τὸ μὲν οὖν πρᾶγμα εἰς ὃ θεῖται τῆς προστασίας σου, αὐτὸς ἐρεῖ, ἐάν αὐτὸν εὐμενεῖ καταξιώσης προσιδεῖν τῷ βλέμματι, καὶ θῶς αὐτῷ θάρσος ὥστε φωνῆν ῥῆξαι ἐπὶ τῆς μεγάλης σου καὶ ὑπερφουοῦς ἐξουσίας· ἡμεῖς δὲ τὸ ἡμέτερον διὰ τοῦ γράμματος παριστῶμεν, ὅτι τὸ εἰς αὐτὸν γινόμενον οἰκεῖον ἡγοῦμεθα κέρδος· διὰ τὸ πάνιστα, ἐκ τῆς Τυανέων αὐτὸν ἀναστάντα, τούτου ἕνεκεν ἐλθεῖν πρὸς ἡμᾶς, ὡς μέγα τι ἔξοντα κέρδος, εἰ τὴν ἡμετέραν ἐπιστολὴν ἀνθ' ἰκετηρίας προβάλοιτο. Ἴνα οὖν μήτε αὐτὸς τῶν ἐλπίδων ἐκπέσῃ, καὶ ἡμεῖς τῆς συνήθους τιμῆς ἀπολαύσωμεν, καὶ σοὶ ἡ περὶ τὰ ἀγαθὰ σπουδῆ καὶ ἐπὶ τῆς παρουσίας ὑποθέσεως πληρωθῆ, ἀξιοῦμεν δεχθῆναι αὐτὸν εὐμενῶς, καὶ ἐναρίθμιον γενέσθαι τοῖς οἰκειοτάτοις σοῦ.

EPISTOLA CCLXXX***.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠ'.

Commendat hominem sibi propinquum, quemque in filii loco habebat.

Modesto præfecto.

D

Μοδέστῳ ὑπάρχῳ.

Quamquam audacia est tanto viro per litteras

Εἰ καὶ τολμηρὸν ἀνδρὶ τοσοῦτῳ διὰ γραμμάτων

* Alias CCCCXXV. Scripta in episcopatu.

** Alias CCLXXIV. Scripta in episcopatu.

*** Alias CCLXXV. Scripta in episcopatu.

(33) Ὀρφανήνην. Coisl. primus et Clarom. Ὀρφανήν.

(34) Ἀτταγαίνοις. Coisl. primus Ἀταίνοις.

(35) Εὐήσος. Coisl. primus Εὐήσας.

(36) Μοδέστῳ. Hic obiter monebo veteres libros, in quibus hæ epistolæ vario ordine continentur, non ὑπάρχον, sed ἐπάρχου titulum Modesto tribuere. Quod quidem recte emendatum fuit in editis.

(37) Περὶ ἡμᾶς. Ita plerique mss. Editi πρὸς ἡμᾶς.

(38) Ἐδωκα. Reg. secundus δέδωκα.

ίκεσίας προσάγειν, ἀλλ' οὖν ἡ προϋπάρχουσα περὶ ἡμᾶς παρὰ σοῦ τιμὴ ἀφαιρείται τῆς καρδίας ἡμῶν τὸ δειλὸν, καὶ καταθάρρουμεν ἐπιστέλλειν ὑπὲρ ἀνθρώπων, οἰκείων μὲν ἡμῖν κατὰ γένος, τιμῆς δὲ ἀξίων ὁδία τὴν δεξιότητα τῶν ἠθῶν. Ὁ τοίνυν τὴν ἐπιστάλην ἡμῶν ταύτην ἐπιθιδούς (39) ἐν υἱοῦ μοι τάξει καθέστηκεν. Ἐπεὶ οὖν δεῖται μόνης τῆς παρὰ σοῦ εὐμενείας εἰς τὸ γενέσθαι αὐτῷ τὰ ἐπιζητούμενα, καταξίωσον δέξασθαι μου τὸ γράμμα, ὃ ἀνθ' ἰκετηρίας προτείνεται σοι ὁ προσηρημένος· καὶ δοῦναι αὐτῷ καιρὸν διηγῆσασθαι τὰ καθ' ἑαυτὸν (40), καὶ διαλεχθῆναι τοῖς δυναμένοις αὐτῷ συνεργῆσαι, ἵνα τῷ προστάγματί σου ταχέως τύχη τῶν σπουδαζομένων, καὶ ἐμοὶ ὑπάρξῃ καλλωπίσασθαι (41) ὅτι μοι δέδοται τοιοῦτος παρὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ προστάτης, ὃς τους ἐμοὶ προσήκοντας ἰδίους ἡγεῖται ἰκέτας καὶ πρόσφυγας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΛ'.

Rogat ut Helladius peræquatoris munere liberetur.

Μοδέστῳ ὑπάρχῳ.

Μέμνημαι τῆς μεγάλης σου τιμῆς, ὅτι μοι (42) μετὰ τῶν ἄλλων ἔδωκας καὶ τὸ θαρσεῖν ἐπιστέλλειν σου τῇ μεγαλοφυΐᾳ. Κέχρημαι τοίνυν τῇ δωρεᾷ, καὶ ἀπολαύω τῆς φιλανθρωποτάτης χάριτος, ὁμοῦ μὲν ἑμαυτὸν εὐφραίνων ἐκ τοῦ διαλέγεσθαι ἀνθρὶ τοσοῦτῳ, ὁμοῦ δὲ καὶ τῇ σῇ μεγαλονοίᾳ καιρὸν ἐνθιδούς σεμνύνειν ἡμᾶς ταῖς ἀποκρίσεσιν. Ἐπεὶ δὲ ἰκέτευσα (43) τὴν σὴν ἡμερότητα ὑπὲρ τοῦ ἐταίρου ἡμῶν Ἑλλαδίου τοῦ πρωτεύοντος, ὥστε, τῆς ἐπὶ τῇ ἐξιῶσει φροντίδος αὐτὸν ἀνεθέτω, ἐν τοῖς πράγμασι τῆς πατρίδος ἡμῶν συγχωρηθῆναι μοχθεῖν, καὶ τινος εὐμενοῦς νεύματος ἡξιῶθαι, ἀνανεοῦμαι τὴν αὐτὴν πρεσβείαν, καὶ σε καθικετεύω καταπεμφθῆναι πρόσταγμα τῷ ἄρχοντι τῆς ἐπαρχίας συγχωρῆσαι αὐτῷ τὴν ἐνόχλησιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΒ'.

Invitat ad celebritatem martyrum, non sine peracuta reprehensione, quod non vocatus queratur, vocatus vero non veniat.

Πρὸς ἐπίσκοπον (44).

Μὴ καλούμενος ἐγκαλεῖς, καὶ καλούμενος οὐχ ὑπακούεις. Ἐκ δὲ τῶν δευτέρων δῆλος εἶ καὶ τῇ προτέρᾳ σκέψει μάτην χρησάμενος. Οὐ γὰρ ἂν ἤκες, ἐκ τῶν εἰκότων, οὐδὲ τότε κληθεῖς. Ἐπάκουσον οὖν καλοῦσι νῦν, καὶ μὴν γένη πάλιν ἀγνώμων· εἰδίως, ὡς ἐγκλήματι προστιθέμενον ἐγκλήμα βεβαιοῖ καὶ πιστοτέραν ἐργάζεται τοῦ προτέρου τὴν κατηγορίαν τὸ δεύτερον. Ἄσι δὲ σε καὶ ἡμῶν ἀνέχεσθαι παρακαλῶ· εἰ δὲ ἡμῶν οὐκ ἀνέχη, ἀλλ' οὐ τῶν μαρτύρων ἀμελεῖσαι δίκαιον· ὦν ταῖς μνείαις κοινωνήσων καλῆ. Δὸς οὖν πρῶτον μὲν ἀμφοτέροις, εἰ δὲ τοῦτο σοι μὴ δοκεῖ (45), τοῖς γοῦν τιμιωτέροις τὴν χάριν.

(39) Ἐπιθιδούς. Coisl. secundus ἐπιθιδούς

(40) Τὰ καθ' ἑαυτὸν. Ita mss. Editi τὰ καθ' αὐτὸν.

(41) Ὑπάρξῃ καλλωπίσασθαι. Ita tres vetustissimi codices. Editi ὑπάρχη καλλωπιζέσθαι.

(42) Ὅτι μοι. Coisl. primus et Med. ὅτι με.

(43) Ἐπεὶ δὲ ἰκέτευσα. Coisl. primus ἐπειδὴ δὲ ἰκέτευσα.

A supplicare, tamen honor quem a te præcepi timiditatem e meo corde expellit, ac fidenter ad te scribo pro hominibus mihi quidem genere propinquus, sed honore dignis ob morum probitatem. Itaque qui hanc nostram reddit epistolam, mihi loco filii est. Cum ergo sola tua benevolentia ei opus sit, voti ut compos fiat, litteras meas quas tibi vir memoratus, veluti quoddam supplicantis insigne offert, digneris accipere, eique tempus concedere res suas enarrandi, et cum iis qui illum juvare possunt colloquendi, ut, jubente te, cito optata consequatur, ac mihi gloriari liceat, quod Dei dono datus sit mihi patronus, qui meos necessarios, proprios supplices ac perfugas esse ducit.

EPISTOLA CCLXXXI*.

Modesto præfecto.

Memini magni honoris a te delati, cum mihi inter alia fiduciam magnanimitati tuæ scribendi dedisti. Utor igitur dono, ac beneficio humanissimo fruor; cum ipse gaudens, quod cum tanto viro colloquar, tum etiam magnanimitati tuæ occasionem me responsis honestandi ministrans. Cum autem jam tuæ clementiæ pro sodali meo Helladio principali supplicaverim, ut exæquandi cura liberato laborem in res patriæ nostræ impendere **424** liceat, cumque me benevolò quodam nutu dignatus sis, preces easdem renovo, obtestorque mandatum ad provinciæ rectorem mittas, ut ei hanc molestiam condonet.

C

EPISTOLA CCLXXXII**.

Ad episcopum.

Non vocatus quiritas, vocatus vero non obsequeris. Liquet autem ex secundis te in prioribus inani prætextu usum esse. Neque enim venisses, ut credere par est, etiamsi vocatus tunc fuisses. Obtempera igitur nunc vocantibus, et ne iterum fias iniquus, cum probe scias, crimen crimine accedente confirmari, et secunda culpa certiolem fieri accusationem prioris. Te autem semper adhortor, me ut patienter feras: quod si me non fers patienter, saltem æquum fuerit, ut martyres nequaquam contemnas, quorum ut memoriis communices advocaris. Fac igitur in primis ab utrisque, sin hoc tibi visum non fuerit, saltem a præstantioribus gratiam ineas.

(44) Πρὸς ἐπίσκοπον. Harl. et Clarom. ἐπισκόπῳ καλουμένοι εἰς σύνοδον, *Episcopo ad conventum vocato.*

(45) Μὴ δοκεῖ. Harl. μὴ δοκεῖ.

* Alias CCLXXVIII. Scripta in episcopatu.

** Alias CCCXXXVI. Scripta in episcopatu.

EPISTOLA CCLXXXIII*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΓ'.

Spem affert viduæ se illam visurum, alio conventu, post eos quos brevi habiturus erat, indicto. Somnium quoddam illius interpretatur.

Ad viduam.

A

Ἐλευθέρα.

Diem quidem conventui idoneum inventuros nos speramus, post eos conventus, quos in montanis locis indicturi sumus. Colloqui autem tempus præter conventus celebrationem, nullum aliud nobis apparet, nisi quid præter spem Dominus dispensaverit. Conjecturam autem facere debes ex statu rerum tuarum. Si enim nobilitatem tuam de una domo sollicitam tanta circumstat turba curarum, quantis putas me quotidie negotiis distineri? Tuum autem somnium perfectiore quadam ratione arbitror id significare, contemplationis animi curam aliquam esse suscipiendam; ac oculos illos, quibus Deus conspici potest, esse sanandos. Cæterum solatium ex Scripturis divinis habens, neque me, neque alio quoquam ad ea quæ decent perspicienda indigebis, satis munita Spiritus sancti consiliis, ejusque præsidio, ad ea quæ conducunt.

Ἐμέραν μὲν ἐπιτηδείαν τῆς συνόδου (46) ἐλπίζομεν εὐρίσκειν μετὰ τὰς κατὰ τὴν ὄρεινὴν μελλούσας παρ' ἡμῶν τυποῦσθαι· συντυχίας δὲ (47) καιρὸς ἀνευ τῆς κατὰ τὴν σύνοδον λειτουργίας ἄλλος ἡμῖν οὐχ ὑποφαίνεται· πλὴν ἐὰν μὴ τι ἔξω τῶν ἐλπιζομένων ὁ Κύριος οἰκονομήσῃ. Στοχάζεσθαι δὲ ὀφείλεις ἐν τῶν κατὰ σεαυτὴν (48) πραγμάτων. Εἰ γὰρ τῆ σῆ εὐγενείᾳ μιᾶς φροντιζούσῃ (49) τοσοῦτος περίκειται ὄχλος μεριμνῶν, πόσας νομίζεις ἡμᾶς τὰς ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας ἀσχολίας, ἔχειν; Τὸ δὲ σὸν ὄναρ ἡγοῦμαι τελειότερον ἐνδείκνυσθαι, ὡς ἄρα δέοι περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν θεωρίας ποιῆσθαι τινὰ ἐπιμέλειαν, κακείνους τοὺς ὀφθαλμοὺς θεραπεύειν οἷς ὁ Θεὸς ὁρᾶσθαι πέφυκεν. Ἐχουσα δὲ τὴν ἐκ τῶν θείων Γραφῶν παράκλησιν, οὔτε ἡμῶν οὔτε ἄλλου τινὸς δεηθήσῃ πρὸς τὸ τὰ δέοντα συναρᾶν, αὐτάρκη τὴν ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔχουσα συμβουλίαν καὶ ὁδηγίαν πρὸς τὸ συμφέρον.

EPISTOLA CCLXXXIV**.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΔ'.

Petit ut monachi a tributis sint immunes.

Ad censitorem, causa monachorum.

Περὶ μοναζόντων (50), κησιτόρι.

Equidem puto jam normam aliquam constitutam esse apud tuam dignitatem de iis quæ spectant ad monachos, adeo ut necesse non habeam peculiare beneficium ipsis 425 petere, sed satis sit eis, communi cum omnibus perfrui humanitate. Sed tamen mei officii esse ducens, horum hominum pro viribus curam gerere, ad eximiam tuam prudentiam litteras mitto, ut qui jam olim sæculo nuntium remiserunt, ac suum ipsorum corpus ita mortificaverunt, ut neque pecuniis, neque corporeo labore quidquam prodesse publicæ rei possint, tributis eximantur. Enimvero, si modo secundum professionem vivant, neque pecunias, neque corpora habent; cum illas videlicet in egenorum usus profuderint, hæc vero jejunando ac precando contriverint. Scio autem fore, ut nihil magis reveraris, quam homines ita viventes, tibi que illos adjuutores parare velis, ut qui per evangelicum vivendi genus Dominum placare possim.

Οἶμαι μὲν τινὰ ἤδη τύπον κεκρατῆσθαι τατὰ τῆ τιμιότητι σου τῶν μοναζόντων ἐνεκεν, ὡς μηδὲν ἡμᾶς δεῖσθαι ἰδιάζουσιν χάριν ἐπ' αὐτοῖς αἰτεῖν, ἀλλ' ἐξαρκεῖν αὐτοῖς, εἰ τῆς κοινῆς μετὰ πάντων ἀπολαύσειαν φιλανθρωπίας· ὅμως δὲ καὶ ἐμαυτῶ ἐπιβάλλειν ἡγούμενος φροντίζεις, τὰ δυνατὰ, τῶν τοιούτων, ἐπιστέλλω τῆ τελείᾳ συνέσει σου τοὺς πάλαι μὲν ἀποταξαμένους τῷ βίῳ, νεκρώσαντας δὲ ἑαυτῶν τὸ σῶμα, ὡς μήτε ἀπὸ χρημάτων μήτε ἀπὸ τῆς σωματικῆς ὑπηρεσίας δύνασθαι τι παρέχειν τοῖς δημοσίοις χρήσιμον, ἀφιέναι τῶν συντελειῶν. Καὶ γὰρ εἶπερ εἰσὶ κατὰ τὸ ἐπάγγελμα ζῶντες, οὔτε χρήματα ἔχουσιν οὔτε σώματα· τὰ μὲν εἰς τὴν τῶν θεομένων κοινωνίαν ἀποκτησάμενοι, τὰ δὲ ἐν νηστεύσει καὶ προσευχαῖς κατατρίψαντες. Οἶδα δὲ, ὅτι τοὺς οὕτω βεβιωκότας παντὸς μᾶλλον δι' αἰδοῦς ἄξεις, καὶ βουλήσει (51) σεαυτῶ κτήσασθαι βοηθοὺς, δυνατοὺς διὰ τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείας δυσωπῆσαι τὸν Κύριον.

* Alias CCLXXXIV. Scripta in episcopatu.

** Alias CCCIV. Scripta in episcopatu.

(46) Τῆς συνόδου. Synodi nomine multa apud Basilium significari solent, interdum episcoporum concilia, interdum fidelium conventus ad dies festos martyrum, ut in epistolis 95, 98, 126. Ipsæ etiam ecclesiæ vocantur synodi in epist. 286 et 321. Hic autem eos conventus designat Basilius, quos, cum ecclesias agrorum visitaret, convocatis presbyteris, indicere solebat: horum exempla habes in epistola 278.

(47) Συντυχίας δέ. Ita Coisl. uterque. Reg. secundus et Clarom. Plures codices non habuimus in

hanc epistolam. Editi συντυχίας καιρὸς.

D. (48) Κατὰ σεαυτὴν. Sic iidem mss. Editio prima Paris. κατὰ σεαυτὸν.

(49) Μιᾶς φροντιζούσῃ. Coisl. secundus et Reg. secundus addunt, quod deest tum in editis, tum in codicibus Coisl. primo et Clar.. οἰκίας.

(50) Περὶ μοναζόντων. Hunc titulum sic exhibent Coisl. primus et Med. Alii codices et editi addunt ὥστε αὐτοὺς τῶν συντελειῶν διαφεῖναι, ut eos a tributis eximat.

(51) Βουλήσει. Ita Coisl. primus et Med. cum aliis nonnullis. Editi. βουλήσῃ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΕ'.

EPISTOLA CCLXXXV*.

Commendat Ecclesiæ possessiones quæ nimis tributis premebantur.

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ τῇ τῆς Ἐκκλησίας προστασίᾳ. A *Sine inscriptione, ut patrocinium Ecclesiæ conciliet.*

Ὁ τῆς Ἐκκλησίας φροντίζων, καὶ διὰ χειρὸς ἔχων τῶν κτήσεων τὴν ἐπιμέλειαν, αὐτὸς ἐστὶν ὁ τὴν ἐπιστολὴν ἐπιδιδούς σοι ταύτην, ὁ ἀγαπητὸς υἱὸς ὁ δεῖνα. Τούτῳ καταξίωσον, περὶ ὧν ἀναφέρει τῇ κοσμιότητι σου, δοῦναι καὶ λόγου παρρησίαν, καὶ περὶ ὧν διαβεβαιούται (52) προσχεῖν· ἵνα ἀπὸ γούν τοῦ νῦν δυνηθῇ ἡ Ἐκκλησία ἑαυτὴν ἀναλαβεῖν, καὶ τῆς πολυκεφάλου ταύτης ὑδρας ἀπαλλαγῆναι. Τοιαύτη γὰρ ἡ τῶν πτωχῶν κτήσις, ὥστε αἰεὶ ἡμᾶς ζητῆσαι τὸν ὑποδεχόμενον αὐτὴν, διὰ τὸ προσαναλίσκειν μᾶλλον τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ τινα καρπὸν ἔχειν ἀπὸ τῶν κτημάτων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΖ'.

EPISTOLA CCLXXXVI**.

Significat Basilius fures in ecclesia comprehensos a se judicari debere, ac immerito Commentariensem sibi eorum receptionem arrogare.

Κομενταρησίῳ.

B

Commentariensi.

Ἐπειδὴ τινες ἐν τῇ συνόδῳ (53) τῇδε συνελήφθησαν τῶν τὰ πονηρὰ ἐργαζομένων, καὶ κλεπτόντων παρὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἱμάτια εὐτελῆ πτωχῶν ἀνθρώπων, οὓς ἐνδοῦεν μᾶλλον ἔχρῃν ἢ ἀποδοῦεν· συνελάβοντο μὲν αὐτοὺς οἱ τῆς εὐταξίας ἐπιμελούμενοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομίσας (54) δὲ αὐτῷ σοι διαφέρειν, ὡς τὰ δημόσια πράττουσι, τὴν τῶν τοιούτων ὑποδοχὴν (55), ἐπέστειλά σοι, γνωρίζων, ὅτι τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀμαρτανόμενα ὑφ' ἡμῶν (56) προσήκει τῆς πρεπούσης τυγχάνειν διορθώσεως, δικαστὰς δὲ περὶ τούτων μὴ παρενοχλεῖσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ σῦλα αὐτῶν, ἃ δηλοῖ τὸ παρὰ σοὶ κείμενον, καὶ ἡ ἐπὶ πάντων τῶν παρόντων γενομένη ἀντιγραφὴ, ὑποδεχθῆναι προσέταξα, καὶ τὰ μὲν ταμιευθῆναι τοῖς ἐπερχομένοις, τὰ δὲ διαδοθῆναι τοῖς παροῦσι· τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἐπιστρέφειν ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου, οὓς οἶμαι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ βελτίους ποιήσειν πρὸς τὸ ἐφεξῆς. Ἄ γὰρ αἱ τῶν δικαστηρίων πληγαὶ οὐκ ἐργάζονται (57), ταῦτα ἐγνωμεν πολλάκις τὰ φοβερὰ κρίματα τοῦ Κυρίου κατορθοῦντα. Εἰ δὲ δοκεῖ σοι καὶ περὶ τούτων ἀνενεγκεῖν τῷ κόμητι (58), τοσοῦτον θαρρόμεν τοῖς δικαίοις καὶ τῇ τοῦ ἀνδρός ὀρθότητι, ὅτι ἐπιτρέπομεν σοι ποιεῖν ὃ βούλει.

(52) Διαβεβαιούται. Sic mss. tres. Editi βεβαιούται.

(53) Ἐν τῇ συνόδῳ τῇδε. Quamvis hæc verba sic reddi possint, in hoc conventu, id est, in aliquo martyrum festo, videtur tamen Basilius ipsum locum, ut Commentariensi notum, designare, non diem festum, qui forte illi non tam cognitus erat. Porro ecclesias vocari synodos perspicimus ex epist. 321.

(54) Νομίσας. Quamvis in hac voce consentiant editi et mss. codices, nullus tamen dubito quin legendum sit ἐνομίσας, ut legi interpret ac legendum monet Combefisius. Nam si legamus νομίσας, referendum id erit ad Basilium. At quomodo Basilius ejusmodi personarum receptionem ad Commentariensem pertinere existimasset, qui

Qui Ecclesiæ curam gerit, cuique possessionum administratio commissa, ipse est, qui hanc tibi tradit epistolam, dilectus ille filius. Huic digneris quibus de rebus ad tuam dignitatem referet, tum loquendi libertatem dare, tum asseveranti aures præbere: ut saltem nunc recreare se possit Ecclesia, et ab illa multorum capitum hydra liberari. Pauperem enim possessio est ejusmodi, ut semper quæramus, qui eam suscipiat; eo quod Ecclesia suum insuper potius absumat, quam ex possessionibus aliquid percipiat emolumentum.

Cum nonnulli in hac ecclesia comprehensi sint malefici, qui furati sunt contra Domini, præceptum vilia pauperum vestimenta, quos induere oportebat magis, quam exuere; cumque ab iis, quibus recti in Ecclesia ordinis cura incumbit, comprehensi fuerint, ad te autem existimaveris, ut qui rem publicam geras, ejusmodi personarum receptionem pertinere; dedi ad te litteras, ut te facerem certiore, quæ in ecclesiis peccantur, ea a nobis, ut par est, emendari debere, nec de his rebus judices esse interpellandos. Quapropter vestes sacrilege subreptas, quas depositum apud te inventarium, et in omnium astantium oculis exscriptum exemplar declarat, recipi præcepi, et alias quidem venturis servari, alias vero iis qui aderant tradi, 426 homines vero in disciplina atque admonitione Domini corrigi; quos spero in Dei nomine meliores deinceps me redditurum. Quæ enim tribunalium plagæ non efficiunt, ea plerumque novimus tremenda Domini judicia perficere. Quod si tibi visum fuerit et de his ad Comitem referre, adeo et juri, et viri integritati confidimus, ut per me tibi liceat facere quod libuerit.

non alio consilio hanc epistolam scribit, nisi ut sibi iudicium hujus rei vindicet?

(55) Ὑποδοχὴν. Ad Commentariensem receptarum personarum custodia observatioque pertineat, ait lex data anno 371, cod. Theod. lib. ix. tit. 3, p. 38.

(56) Ὑφ' ἡμῶν. Ita Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi ὑφ' ἡμῶν.

(57) Ἐργάζονται. Coisl. primus ἐξεργάζονται.

(58) Τῷ κόμητι. Comitem Orientis intelligit Gothofredus in notis ad legem modo citatam. Sed non video cur non potius intelligendus sit comes Ponticæ, cujus in dicecesi erat Cæsarea.

* Alias CCXXIX. Scripta in episcopatu.

** Alias CCCCXVII. Scripta in episcopatu.

EPISTOLA CCLXXXVII*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΖ'.

Removet a precibus hominem nequissimum cum tota familia.

Sine inscriptione, contra ultores.

A

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ ἐκδικηταῖς.

Difficillimum est cum hoc homine negotium. Non enim habemus quid faciamus tam versipelli ingenio atque, ut ex rebus ante oculos positis conjicere est, desperato. Nam in iudicium vocatus, non respondet; quod si advenerit, tanta ubertate utitur dicendi ac jurandi, ut præclare nobiscum agi putemus, si cito ab illo discedamus. Sæpe etiam illum vidi crimina in accusatores convertentem. Et in summa, natura nulla est inter ea quæ hanc terram depascunt, tam versuta, tamque ad malitiam flexibilis, quam est viri illius, quemadmodum levi facto periculo spectare licet. Quid autem me percontamini, ac non vobis ipsi persuadetis, ut illius toleretis injurias, tanquam iram quamdam divinitus invectam? Sed ne vos peccatorum communicatio B contaminet, cum omni sua familia a precum consortio et a reliqua cum sacratis communione separetur. Forte jam res cavenda effectus, pudore suffundetur.

EPISTOLA CCLXXXVIII**.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΗ.

Nefarium hominem, primum coram uno aut altero, deinde coram Ecclesia frustra reprehensum et a precibus remotum excommunicat Basilius, ac vetat ne quis cum eo misceatur.

Sine inscriptione, contra ultores.

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ ἐκδικηταῖς.

Quos communes pœnæ ad sanam mentem non revocant, nec a precum communione separatio ad pœnitentiam adducit, eos necesse est traditis a Domino canonibus subijcere. Scriptum est enim: *Si frater tuus peccaverit, corripe eum inter te et ipsum: si te non audierit, assume tecum alium: quod si ne sic quidem, dic Ecclesiæ: si vero neque C Ecclesiam audierit, sit tibi de cætero ut ethnicus et publicanus*⁴³; quod ipsum et in isto factum fuit. Semel accusatus est: coram uno et altero convictus fuit, tertio coram Ecclesia. Cum igitur 427 eum obtestati fuerimus, nec acquieverit, sit deinceps excommunicatus. Et hoc pago toti nuntietur, eum admittendum non esse ad ullam rerum ad

● Οὓς τὰ κοινὰ ἐπιτίμια οὐ σωφρονίζει, οὔτε τὸ εἰρχθῆναι τῶν εὐχῶν ἄγει εἰς μετάνοιαν, ἀνάγκη τοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου δοθεῖσι κανόσιν ὑποβάλλειν. Γέγραπται γάρ· Ἐάν ὁ ἀδελφός σου ἀμάρτη, ἔλθῃ αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ· εἴαν σοὶ μὴ ἀκούσῃ παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἄλλον· εἴαν δὲ μὴδὲ οὕτως, εἰπέ τῇ Ἐκκλησίᾳ· εἴαν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ ἔστω σοὶ λοιπὸν ὡς ἐθνικός (64) καὶ ὁ τελώνης· ὁ οὖν ἐγένετο (65) καὶ ἐπὶ τοῦδε. Ἀπαξ ἐνεκλήθη· ἐπὶ ἐνός καὶ δευτέρου διελέγχθη· τρίτον ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπεὶ οὖν διεμαρτυράμεθα αὐτῶ, καὶ οὐ κατεδέξατο, λοιπὸν ἔστω (66) ἐκκήρυκτος. Καὶ διαγγελθῆτω πάσῃ τῇ κώμῃ ἀπρόσδεκτον αὐτὸν εἶναι πρὸς πᾶσαν κοι-

⁴³ Matth. xviii, 15-17.

* Alias CCLXV. Scripta in episcopatu.

** Alias CCLXVI. Scripta in episcopatu.

(59) Οὐχ ὑπακούει. Negatio addita ex Medicæo et duobus aliis. Ibidem Coisl. primus τὸσαύτην χρῆται περιουσίαν.

(60) Ἐξ ὀλίγης. Coisl. primus ἐξ ὀλης. Medicæus cum Reg. secundo et Coisl. secundo ἐξ ὀλίγου. Plures in hanc epistolam codices non habuimus. D

(61) Ὑπομένειν. Coisl. secundus et Reg. secundus φέρειν. Vituperat S. Augustinus in epist. 230 factum Auxilii episcopi, qui virum spectabilem Classicianum cum tota familia excommunicaverat. Discrepat ergo Basilius ab Augustino, si hominis nocentis innocentem familiam arcet a communione. Sed nihil cogit ejusmodi decretum ei attribuere. Nullo certe in canone pœnam ejusmodi imponit. In epistola sequenti gravissimam infligit excommunicationem, sed nocentis familiam non tangit. Quod si in epistola 270 eos, qui raptorem juverunt, cum

totis familiis arcet a precibus; communem irrogat pœnam, quia, ut ibidem observavimus, commune peccatum erat. Quinetiam in hac ipsa epistola cum ait, *sed ne vos peccatorum communicatio contaminet, cum omni sua familia a precum consortio et reliqua cum sacratis communione separetur*, satis indicat sibi innocentem hominis familiam non videri, seque metuere ne pravo exemplo corrupta similem perniciem aliis inferat.

(62) Πανοικεί. In Coisl. utroque, et Med. et Reg. secundo scribitur πανοικί.

(63) Ἴσως. Sic quatuor nostri codices pro eo quod erat in editione 2 Paris ἦς ὡς.

(64) Ἐθνικός. Editi ὁ ἐθνικός. Melius deest articulus in Coisl. primo.

(65) Ἐγένετο. Editi addunt τοῦτο, quod melius deest in Reg. secundo et Coisl. secundo.

(66) Ἔστω. Sic iidem duo codices. Editi ἔσται. Ibidem editi διαγγελθῆτω. Mss. διαγγελθήτω.

ωνίαν χρήσεως βιωτικῆς, ὡς, ἐκ τοῦ μὴ συνανα-
μίγνυσθαι ἡμᾶς αὐτῷ, γένηται παντελῶς κατάβρωμα
τοῦ διαβόλου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΘ'.

*Rationes exponit cur eripere non possit hominem nocentem, qui sacram virginem famoso libello lace-
raverat, et legibus punitus calumnias de integro renovaverat.*

Ἄνεπίγραφος περὶ γυναικὸς καταπονουμένης.

Ἐγὼ ἴσον ἡμάρτημα κρένας, καὶ ἀνεπιτιμώτους
εἶν τοὺς ἀμαρτάνοντας, καὶ ὑπερβαίνειν τὸ μέτρον
τῆ τιμωρίας (67), τὴν ἐμοὶ ἐπιβάλλουσαν ἐπέθηκα
δίχην τῷδε, ἐξορίσας αὐτὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοι-
νωνίας· καὶ τοῖς ἠδικημένοις παρήνεσα μὴ ἑαυτοὺς
ἐκδικεῖν, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ τὴν ἀνταπόδοσιν ἐπιτρέ-
ψαι. Ὡστε, εἴ τι ὄφελος ἡμῶν (68) παραγγελμά-
των, τότε ἂν ἠκούσθην, πολλῶ ἀξιοπιστότερον κε-
χρημένος τῷ λόγῳ ἢ ὅσον ἂν δυνηθεῖν δυσωπῆσαι
τὰ γράμματα. Ἐπεὶ δὲ ἠκουσα ῥημάτων πολλῆν (69)
ἐχόντων βαρύτητα, καὶ τότε ἠσύχασα, καὶ νῦν οὐκ
οἶμαι πρέπον εἶναι μοι περὶ τῶν αὐτῶν διαλέγεσθαι.
Ἐγὼ γάρ, φησὶν, ἀνδρὸς ὑπερεῖδον, καὶ παιδοποιίας
καὶ βίου, ἵνα ἐνός τούτου τύχοιμι, τῆς παρὰ Θεοῦ (70)
εὐδοκίμησης, καὶ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῦ βελτίονος
ἀξιοῦσθαι λόγου, Ἐπειδὴ ἄνθρωπος ἐκ παιδὸς ταῖς
οἰκοφθορίαις ἐντεθραμμένος, εἰσβιασάμενός ποτε τῆ
συνήθει ἑαυτοῦ ἀναιδεία ἐνέπεσεν ἡμῶν τῷ οἴκῳ,
καὶ μέχρι ψιλῆς συντυχίας ἐγένετο γνώριμος ἡμῖν,
καὶ ἀγνοία τῶν κατ' αὐτὸν, καὶ αἰδοῖ τινα ἀπαιδευτῶ
προφανῶς αὐτὸν αἰσχυνομένη ἐλάσαι εἰς τοσοῦτον
ἐξῆλθεν ἀσεβείας καὶ ὑβρεως, ὥστε ἐμπλῆσαι μὲν
τὴν πόλιν πᾶσαν τῶν κατ' ἐμοῦ (71) βλασφημιῶν,
προγράμματι δὲ δημοσίῳ στηλιτεῦσαι, ἐκτεθέντι ἐπὶ
τῶν προθύρων τῆς ἐκκλησίας. Ἐφ' οἷς καὶ τυχῶν
τινος παρὰ τῶν νόμων ἀγανακτήσεως, πάλιν ἐπαν-
ελθὼν (72) ἀνενώσατο τὰς αὐτοῦ βλασφημίας. Πά-
λιν τῶν ἐμῶν λοιδοριῶν πλήρης ἡ ἀγορά, τὰ γυμνά-
σια, τὰ θεάτρα, αἱ οἰκίαι τῶν δι' ὁμοιότητα τοῦ βίου
δεχομένων αὐτὸν. Καὶ μηδὲ ἐπὶ τοῖς βελτίοσι γνω-
ρίζεσθαι, ἐν οἷς εὐπρεπὲς ἦν, ὑπὴρξέ μοι ἐκ τῶν
αἰσχίστων, διὰ τὸ παρὰ πᾶσι τῆ ἀκελάστῳ γνώ-
μη (73) γενέσθαι περιφανῆ. Ἐπὶ τούτοις, φησὶν, οἱ μὲν
ἠθροῦνται ταῖς βλασφημίαις, διὰ τὸ φύσει χεῖρειν ταῖς
λοιδορίαις τοὺς ἀνθρώπους· οἱ δὲ ἀχθεσθαι μὲν λέ-
γουσιν, οὐ συναλγοῦσι δὲ· ἄλλοι πείθονται ἀληθεῖς
εἶναι τὰς λοιδορίας· ἄλλοι ἀμφίβολοί εἰσι, τῷ πλή-
θει τῶν ὄρκων αὐτοῦ προσέχοντες. Ὁ δὲ συναλγῶν
οὐκ ἔστιν· ἀλλ' ὄντως νῦν τῆς ἐρημίας ἠσθόμην (74),

(67) Τῆ τιμωρίας. Med. et Vat. τὴν τιμωρίαν.

(68) Ἰμῶν. Duo codices recentiores ἐμῶν. Mox
multi codices τῷ λόγῳ, ὅσον. Nonnulli καὶ ὅσον.

(69) Ἐπεὶ δὲ... πολλῆν. Ita Reg. secundus et
Coisl. secundus. Alii et rditi Ἐπειδὴ... πολλῶν.

(70) Παρὰ Θεοῦ Sic Med. et Coisl. primus. Edit.
παρὰ Θεῷ. Paulo post legendum Ἐπεὶ δὲ.

(71) Κατ' ἐμοῦ. Ita Coisl. primus. Editi κατ'
ἐμαντοῦ. Paulo ante legendum αἰσχυνομένη, mu-
tato, ut sæpe alias, numero, vel αἰσχυνομένας.

(72) Ἐπανελθὼν. Ex his patet auctorem libelli
exsilio damnatum.

(73) Γνώμη. Mallet Combefisius γλώσση. Sed non
favent codices mss., nec opus est sanam lectionem

A vitam pertinentium societatem : ut ex eo quod
cum eo non commisceamur, sit prorsus diaboli
pabulam.

EPISTOLA CCLXXXIX*.

Sine inscriptione, de muliere afflicta.

Ego par peccatum esse judicans et impunitos
relinquere delinquentes, et modum transgredi
plectendo, pœnam quæ mihi competebat, huic viro
influxi, arcens eum a communione ecclesiastica;
et eos qui læsi sunt hortatus sum, ut se ipsi non
ulciscerentur, sed Domino ultionem permetterent.
Quare si qua esset utilitas mearum admonitionum,
B tunc fuisset exauditus, sermone utens ejusmodi
qui multo esset ad fidem faciendam aptior, quam
litteræ ad flectendum. Sed postquam verba au-
divi valde gravia, et tunc silui, et nunc decere me
non arbitror de iisdem agere. Ego enim, inquit,
virum, liberorumque procreationem et sæculum
contempsi, rei unius consequendæ causa, ut Deo
probata essem, et bene apud homines audirem.
Sed postquam homo a puero in corrupendis do-
mibus institutus, solita impudentia sese obtrudens
in domum meam aliquando irrupit, mihique co-
gnitus tantum fuit ex simplici colloquio, quæ igno-
ratione illius morum ac imperito quodam pudore
illum aperte verecundabar expellere; eo impietatis
ac contumeliæ devenit, ut civitatem totam injurio-
sis in me sermonibus repletet, meque famoso li-
bello valvis ecclesiæ affixo decantaret. Ob quæ
etiam indignationem aliquam a legibus expertus,
iterum rediens maledicta sua renovavit. Rursus
referta conviciis meis, forum, gymnasia, theatra
ac ædes eorum qui illum ob vitæ similitudinem
recipiunt. Nec mihi turpissima convicia attule-
runt, ut ex melioribus rebus, ut oportebat, co-
gnoscerer, eo quod apud omnes intemperantis
animi notis inusta sim. In his, inquit, alii quidem
lætantur maledictis, propterea quod natura convi-
ciis gaudent homines : alii vero se indignari di-
cunt, non tamen mecum dolent; aliis persuasum
est vera esse convicia; dubitant alii, dum ei to-
ties juranti animum attendunt. Non est autem qui
mei commiserescat : sed vere nunc solitudinem
sensi, meque ipsa lugeo, non fratrem, non ami-

emendare. Subobscura autem hujus loci sententia
sic videtur explicari posse : Erat illa virgo ob fa-
mosos libellos omnibus cognita, ita ut in omnium
sermone versaretur. Itaque si calumniæ non ip-
sam pudicitiam; sed aliud quidpiam oppugnas-
sent, illud saltem ex calumniis consecuta esset, ut
eam omnes virginem esse scirent. Sed cum male-
dicta in ipsam pudicitiam erupissent, non jam sua
illam virginitas, utpote incontinentis animi notis
inustam, apud homines commendare potuit.

(74) ἠσθόμην. Quatuor codices ἠσθην. Vat. ἠσθην.
Reg. secundus ἠσθίζην.

* Alias CCXLIX. Scripta in episcopatu.

cum, non cognatum, non servum, non liberum, A
neminem **428** omnino hominum habens qui
meo dolore moveatur; et, ut mihi videtur, solam
me hac urbe miseriores invenio, in qua tam
pauci improbos oderunt: qui quidem illatam his
et illis contumeliam non vident in orbem pro-
gredi, ac ipsos aliquando apprehensuram. Cum
hæc et alia longe adhuc graviora mihi cum innu-
meris lacrymis exposuisset, abiit ne me quidem a
querelis immunem dimittens, quod cum paterno
animo dolere cum illa deberem, indifferens es-
sem in tanto malo, et in alienis ærumnis philoso-
pharer. Non enim jubes, aiebat, ut pecuniarum
jacturam contemnam, neque ut corporis labores
perferam, sed ut lædar in ipsa fama, cujus jac-
tura fit cleri commune damnum. Ad hæc verba B
quid me illi respondere velis, ipse, o admirande,
judica; cum apud me statutum habeam, ut no-
centes magistratibus non tradere, ita nec traditos
eripere; quibus id jam olim ab Apostolo dictum
est, ut magistratum in malo opere timeant: *Non
enim sine causa gladium portat*⁴⁴. Quemadmodum
igitur tradere inhumanum est: ita etiam eripere
illius est qui contumeliam alit. Forte introitus in
causam differetur ad nostrum usque adventum; et
tunc ostendemus, nihil nos prodesse posse, quod
non sint qui morem gerant ac obsequantur.

EPISTOLA CCXC*.

*Exponit Nectario quomodo eorum, qui pagis præficiuntur, id est chorepiscoporum, electiones peragi
debeant.*

Nectario.

Bona multa eveniant tuis, qui tuam dignitatem
ad continuum mecum per litteras colloquium in-
citant. Non enim putes consuetudinis causa dici a
nobis talia, sed ex vero amimi affectu vocem
tuam a me maximi fieri. Quid enim mihi charius
esse possit Nectario, qui mihi a puero ex dotibus
perquam eximiis notus fuit, nunc vero omni vir-
tute ad tantum splendorem pervenit? Quare mihi
amicorum omnium amicissimus qui tuas ad me

⁴⁴ Rom. XIII, 4.

* Alias CCCXXIII. Scripta in episcopatu.

(75) ἄφεσιν. Mallet Combefisius ἀφαιρέσιν. Sed
nihil mutandum.

(76) Μηδὲ ἐξαιρείσθαι. Notum est olim episcopos
pro nocentibus deprecatorum munere fungi solit-
os esse. Videbitur forte Basilius ab hac humani-
tate discedere: non tamen discedit, nec pugnat
cum Augustino, qui reorum patrocinium apud ju-
dices merito ab episcopis suscipi docet epist. 153
ad Macedonium. Nam fatetur Augustinus in illa
epistola n. 20, pro iis qui aliena rapuere, *magis
apud eos qui repetunt, quam apud eos qui judi-
cant, intercedere convenire*. Id autem perfecit Ba-
silius; at ubi vidit nihil se apud virginem læsam
promovere, incepto destitit. Deinde vero addit idem
Augustinus n. 22, non audere se dicere, *interve-
niendum esse pro aliquo, ut quod scelere abstulit,
sceleris impunitate possideat*. Quamobrem non
erat, cur Basilius deprecatorem se præberet pro
ejusmodi sycophanta, quem perspicuum est ex

καὶ ἑμαυτὴν ὀδύρομαι, οὐκ ἀδελφόν, οὐ φίλον, οὐ
συγγενῆ, οὐ δούλον, οὐκ ἐλεύθερον, οὐδένα ἀνθρώπων
τὸ παράπαν ἔχουσα συναλγούντα· καὶ, ὡς εἶπε, μόνην
ἑαυτὴν ἐλευσιτέραν τῆς πόλεως εὐρίσκω, ἐν ἣ τσοσάυτη
σπάνις μισοπονήρων ἐστίν· οἱ τὴν εἰς ἀλλήλους γινομέ-
νην παροινίαν οἶονται βαδίζουσαν ἐν κύκλῳ καὶ αὐτοὺς
ποτε καταλήψεσθαι. Ταῦτα καὶ πολλῶ ἐτι πληκτικώτερα
μετὰ ἀμυθῆτων δακρύων πρὸς ἐμὲ διεξελθούσα, ἀπήλθεν,
οὐδὲ ἐμὲ τῶν μέμφεων ἐλεύθερον ἀφείσα, ὅτι, θεόν
πατρικῶς αὐτῇ συναλγεῖν, ἐναδιαφορῶ κακῶ τσοσούτῳ,
καὶ φιλοσοφῶ ἐν ἀλλοτρίοις παθήμασιν. Οὐ γὰρ
χρημάτων ἀφῆσιν (75) κελεύεις ὑπεριδεῖν, οὐδὲ τοὺς εἰς
τὸ σῶμα ποικίλους συννευχεῖν· ἀλλ' εἰς αὐτὴν ζημιωθῆναι
τὴν ὑπόληψιν, ἧς ἡ βλάβη κοινῇ ζημία τοῦ κλήρου
γίνεται. Ἐπὶ τούτοις τοῖς ῥήμασι τίνα με βούλει νῦν
πρὸς αὐτὴν εἰπεῖν, αὐτὸς δοκίμασον, ὧ θαυμάσιε,
ἔχοντα τοιαύτην κρίσιν παρ' ἑαυτῶ, μὴ παραδιδόναι
ταῖς ἀρχαῖς τοὺς κακούργους, μὴ μέντοι μηδὲ ἐξαιρεί-
σθαι (76) παραδοθέντας. οἷς πάλαι προεῖρηται παρὰ
τοῦ Ἀποστόλου φοβεῖσθαι τὸν ἀρχοντα ἐπὶ τῷ πο-
νηρῷ ἔργῳ· Οὐ γὰρ εἰκῆ, φησί, τὴν μάχαιραν φα-
ρεῖ. Ὡσπερ οὖν τὸ παραδοῦναι οὐ φιλόανθρωπον (77),
οὕτω καὶ τὸ ἐξαιρείσθαι τρέφοντός ἐστι τὴν παροι-
νίαν. Ἴσως δ' ἂ γένοιτό τις ὑπέρθεσις τῆς εἰσόδου
μέχρι τῆς ἡμῶν αὐτῶν παρουσίας· καὶ τότε δεῖξομεν,
ὅτι οὐδὲν ἡμῶν ὄφελος, ἐκ τοῦ μὴ εἶναι τοὺς πειθο-
μένους.

EPISTOLA CCXC*.

*Exponit Nectario quomodo eorum, qui pagis præficiuntur, id est chorepiscoporum, electiones peragi
debeant.*

Nectario (78).

Πολλὰ ἀγαθὰ γένοιτο τοῖς κινουσι τὴν τιμιότητά
σου πρὸς τὴν συνεχῆ ὁμιλίαν ἡμῶν, τὴν διὰ τοῦ
γράμματος (79). Μὴ γὰρ οἴου συνηθείας ἐνεκεν λέγε-
σθαι παρ' ἡμῶν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ ἐκ διαθέσεως ἀλη-
θινῆς πλείστου ἀξίαν τίθεσθαι ἡμᾶς τὴν φωνὴν σου.
Τί γὰρ ἂν ἐμοὶ Νεκταρίου γένοιτο τιμιώτερον, τοῦ
ἐκ παιδὸς μὲν ἀπὸ τῶν καλλίστων ἡμῖν γνωρισθέν-
τος, νῦν δὲ ἐκ παντοίας ἀρετῆς εἰς τσοσούτον περι-
φανείας αναδραμόντος; Ὡστε μοι φίλων ἀπάντων

tota hac epistola calumnias et opprobria recan-
tare noluisse. Ubi autem rei, incolumi æquitate,
liberari poterant, non deerat operæ Basilius, ut
perspici potest ex pluribus epistolis.

(77) Οὐ φιλόανθρωπον. Reg. secundus et Coisl.
secundus ἀφιλόανθρωπον.

(78) Νεκταρίῳ. Reg. secundus et Coisl. itidem
secundus τῷ αὐτῷ, quia videlicet in utroque co-
dice præcedit epistola 5 ad Nectarium qui filium
amiserat. Addit uterque codex cum editis Ὅτι
οὐκ ἀνθρωπίνῃ περιδρομῇ τοὺς ἐπισκόπους δεῖ προχει-
ρίζεσθαι, ἀλλὰ κατ' ἐκλογὴν τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ. Quod
non humana concursatione promoveri oportet
episcopos, sed per electionem Dei qui est super om-
nia. Verum hæc melius desunt in aliis mss., nec
de episcopis, sed de chorepiscopis agit Basilius.

(79) Τὴν διὰ τοῦ γράμματος. Primus articulus abest
a codicibus Harl., Med., Coisl. secundo et Reg. se-
cundo, et Bigot. altero; sed legitur in Coisl. primo
et Reg. primo. Infra Coisl. primus Τί γὰρ ἐμοίς.

φίλτατος ὁ σά μοι γράμματα διαφέρων. Περὶ μέντοι τῆς τῶν προστησομένων τῆς συμμορίας (80) ἐκλογῆς, εἰ μὲν ἀνθρώποις χαριζόμενος, ἢ ἰκεσίαις ἐνδιδούς, ἢ φόβῳ εἰκῶν ποιῶ τι, μήτε ταῦτα (81) ποιῆσαιμι. Οὐ γὰρ οἰκονόμος, ἀλλὰ κάπηλος ἔσομαι, τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπινας φιλίας διαμειβόμενος. Εἰ δὲ αἱ μὲν δίδόμεναι ψῆφοι παρὰ ἀνθρώπων δίδονται, ἐκ τῆς ἔξωθεν ἐπιφανείας μαρτυρεῖν ἔχόντων, ἅπερ ἂν μαρτυρῶσιν, αἱ δὲ κρίσεις τῶν ἐπιτηδειοτέρων τῷ εἰδοῦσι τὰ ἀπόρρητα τῶν καρδιῶν παρὰ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως ἐπιτρέπονται· τάχα τῷ παντὶ βέλτιον καταθέμενον τὴν μαρτυρίαν, σπουδῆς μὲν καὶ διαστάσεως πάσης ὡσπερ οἰκείων (82) τῶν μαρτυρηθέντων ἀφίστασθαι, προσεύχεσθαι δὲ τῷ Θεῷ μὴ λαθεῖν τὸ συμφέρον. Οὕτω γὰρ οὐκέτι ἀνθρώπων τῆς ἐφ' ἐκάτερα ἐκβάσεως αἰτιασόμεθα, ἀλλὰ τῷ Θεῷ τὴν χάριν τῶν γενομένων εἰσόμεθα. Καίτοι εἰ κατὰ ἀνθρώπων γίνεται ταῦτα, οὐδὲ γίνεται· ἀλλὰ μίμησις μὲν ἐστὶ, τῆς ἀληθείας δὲ (83) πᾶμπληθες ἀπολείπεται. Σκέψαι δὲ, ὅτι οὐδὲ μικρὸς τις παραπέπηγε κίνδυνος τῷ ἐκ παντὸς τρόπου τὸ ἑαυτοῦ κρατῆσαι φιλονεικούντι, μὴ ποτε τῶν ἀμαρτανόμενων ἐφ' ἑαυτοὺς ἐλκύσωμεν τὴν μερίδα. Πολλὰ γὰρ ἂν ἀμαρτηθεῖη καὶ παρὰ τῶν οὐκ ἂν προσδοκηθέντων (84) ποτὲ, διὰ τὸ εὐκόλον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Εἶτα ἰδίᾳ μὲν τοῖς φίλοις συμβουλευσάντες πολλάκις τὰ κράτιστα, καὶ ἀπίθανοι δόξωμεν τοῖς βουλευομένοις, οὐ χαλεπαινομεν· ἐν οἷς δὲ οὐ βουλή ἀνθρώπων, ἀλλὰ κρίσις ἐστὶ Θεοῦ, μὴ καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων προτιμηθέντες ὀνυχρανοῦμεν; Εἰ μὲν οὖν παρὰ ἀνθρώπων δίδεται, τί χρὴ παρ' ἡμῶν αἰτεῖν; ἀλλ' οὐχὶ αὐτὸν παρ' ἑαυτοῦ λαμβάνειν; εἰ δὲ παρὰ Κυρίου, εὐχεσθαι προσῆκεν, ἀλλ' οὐχὶ ἀγανακτεῖν· καὶ ἐν τῇ εὐχῇ, μὴ τὸ ἴδιον θέλημα αἰτεῖν, ἀλλ' ἐπιτρέπειν τῷ οἰκονομοῦντι τὸ συμφέρον Θεῷ (85). Ὁ δὲ Θεὸς ὁ ἅγιος ἀπαγάγοι πάσαν πείραν λυπηρῶν πραγμάτων ἀπὸ τοῦ οἴκου ὑμῶν· καὶ αὐτῷ τε σοὶ καὶ πᾶσι τοῖς προσήκουσι σοὶ ἄνοσον καὶ ἀβλαβῆ ἐν πάσῃ (86) εὐθηνία τὸν βίον ἐπιμετρήσεις.

ctus omnem rerum molestarum experientiam a vestra domo arceat, atque tum tibi, tum omnibus

(80) Τῆς συμμορίας. Hac voce non designatur tota diœcesis, sed certus quidam pagorum numerus chorepiscopo commissus, ut patet ex epist. 142, ubi Basilius sic loquitur de quodam chorepiscopo: Καταξιώσεις δὲ, δηλονότι, καὶ πτωχοτροφίαν τῆς συμμορίας τῆς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκέψασθαι. *Dignaberis autem et pauperum domum ad pagos ei commissos pertinentem invisere.* Ex hac autem epistola patet chorepiscopos non ad arbitrium episcoporum designari solitos esse, sed rem electioni commissam fuisse. Quod minime mirum, cum ipsi etiam in pagis presbyteri et diaconi non sine electione ordinarentur, ut patet ex epist. 54. Erat autem chorepiscoporum sedes insigni alicui affixa pago, cui alii pagi attribuebantur. Unde Basilius in epist. 188, can. 10, auctor est Amphilochio ut agrum Mestiae subjectum Vasodis subijciat.

(81) Μήτε ταῦτα. Ita Harl., Coisl. primus et Med. Editi μήτε ταῦτα. Vertendum putat Combefisius, *hæc nunquam fecerim.* Sed nostra interpretatio confirmatur ex his quæ infra dicit Basilius: *At profecto si hæc secundum hominem fiunt, ne fiunt quidem.*

(82) Ὡσπερ οἰκείων. Nititur hæc scriptura au-

A litteras affert. Quod autem attinet ad electionem eorum qui pagis præficiendi sunt, si quid certe aut gratiam apud homines iniens, aut precibus indulgens, aut timori cedens fecero; quidvis potius quam electionem peragam. Non **429** enim dispensator ero, sed caupo humanis amicitiiis Dei donum permutans. Quod si data suffragia ab hominibus dantur, qui ex specie externa testari possunt, quæcunque testantur, illa autem iudicia, quinam magis idonei sint, ei qui cordium arcana novit, a nostra humilitate permittuntur; illud sane universis satius fuerit, dicto testimonio, a studio et contentione omni pro iis quibus datum est testimonium, quasi pro necessariis, abstinere: Deum autem precari, ut quod utile fuerit, non lateat. Sic enim non jam homini eventum in utramque partem ascribemus, sed Deo gratias ob ea quæ evenerint referemus. Ac profecto si hæc secundum hominem fiunt, ne fiunt quidem: sed imitatio quidem sunt, a veritate autem absunt longissime. Illud etiam considera, ei, qui ut sua ipsius sententia vincat, omni modo contendit, non leve periculum propositum esse ne peccatorum partem ad nos aliquando trahamus. Enimvero etiam ab iis a quibus id nunquam exspectasses, multa peccantur ob naturæ humanæ proclivitatem. Deinde vero privatim amicis consilia dantes sæpe optima, etiamsi consulentibus nihil videamur dicere quod persuadeat, sægre non ferimus: quibus autem in rebus non hominum voluntas, sed Dei iudicium est, nos etiam Dei iudiciis non anteponi indignabimur? Itaque si hoc ab hominibus datur, quid opus est a nobis petere? nonne potius par fuerit quemvis hoc ipsum a semetipso accipere? Sin autem a Domino datur, precari decet, non vero indignari. Atque inter precandum nostra ipsorum voluntas exposcenda non est: sed quod utile est permittendum dispensanti Deo. Deus autem sanctus omnem rerum molestarum experientiam a vestra domo arceat, atque tum tibi, tum omnibus

etoritate antiquissimorum codicum, Coisl., Med. atque etiam Harl. qui sic habuit prima manu. Editi ὡς ὑπὲρ οἰκείων. Possent autem Basilius verba sic intelligi: Abstinentium a contentione, quasi non unus aliquis inter eos, quibus datum est testimonium, sed omnes nostri sint necessarii. Sed magis arridet sensus, quem in interpretando secuti sumus. Similiter Basilius in caput III Isaiæ, pag. 456, vituperat ejusmodi electiones, in quibus unusquisque non virtutem, sed necessitudinem et consanguinitatem spectat.

(83) Τῆς ἀληθείας δὲ. Sic Medicæus et Harlæanus. Editi μίμησις μὲν ἐστὶ τῆς ἀληθείας, αὐτῆς δὲ τῆς ἀληθείας, etc. *Sed imitatio quidem sunt veritatis, ab ipsa autem veritate absunt longissime.*

(84) Προσδοκηθέντων. Tres mss. non vetustissimi προσδοκώμενων.

(85) Τὸ συμφέρον Θεῷ. Regius uterque et Coisl. secundus cum utroque Bigot. Θεῷ τὸ συμφέρον. Hac lectione confirmatur nostra interpretatio. Aliter enim reddi potuisset, *dispensanti quod utile est Deo.*

(86) Ἐν πάσῃ. Deest præpositio in tribus vetustissimis codicibus.

EPISTOLA CCXCI*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΗΑ'.

Timotheum chorepiscopum, qui ex summo asceticæ vitæ fervore ad sæcularia negotia delapsus fuerat, ad pristinam pietatem Basilius revocare conatur.

Timotheo chorepiscopo.

A

Τιμοθέω χωρεπισκόπω.

Et scribere omnia quæcunque sentio, neque epistolæ modo convenire video, neque alias salutationis speciem decere; et silentio præterire pene impossibile mihi est, justa in te iracundia corde fervente. Mediam igitur viam inibo, alia quidem scribens, alia prætermittens. Volo enim te reprehendere, si fas est, amica dicendi æqualitate. Quomodo Timotheus ille, quem a pueritia ita sese ad rectam et asceticam vitam intendisse novimus, ut immoderationis in his rebus accusaretur; **430** nunc ab ea re unice consideranda discedens, quid faciendum sit, ut cum Deo jungamur, respicis ad ea quæ de te nescio quis existimat, et suspensam ex aliorum sententia vitam habes, et quomodo nec amicis inutilis sis, nec inimicis ridiculus consideras, ac ignominiam apud multos ut magnum aliquod malum formidas; nec cogitas te dum in his rebus immoraris, imprudentem præcipuum ac primarium vitæ genus negligere? Plenæ enim sunt Scripturæ testimoniis, quibus edocemur non posse simul utraque retineri, mundi hujus negotia et vitam secundum Deum; plena est etiam ipsa natura ejusmodi exemplis. Nam in mentis actione duo simul cogitare omnino non possumus. Atque in iis quæ sensu percipiuntur, duæ voces simul emissæ auribus capi eodem momento et discerni non possunt; idque cum duo nobis ad audiendum meatus aperti sint. Oculi quoque, nisi ambo in una aliqua re visibili defigantur, suum munus accurate obire non queunt. Atque ita est in rebus naturalibus. Jam Scripturarum testimonia tibi referre non minus ridiculum, quam noctuam, ut aiunt, Athenas ferre. Quid igitur miscemus quæ misceri non possunt, tumultus civiles et pietatis exercitationem, ac non potius a tumultibus, et a negotiis gerendis aut alii exhibendis recedentes, nobiscum ipsi versamur; et quod dudum suscepimus pietatis propositum, opere confirmamus, et calumniari volentibus ostendimus situm in illis non esse, ut molestiam nobis creent, cum voluerint? Hoc autem fiet, ubi nos ab omni ansa liberos exhibuerimus. Et hæc quidem hæcenus. Utinam autem et simul aliquando congregiamur, et diligentius deliberemus de iis quæ nostris animabus conducunt, ne inter inanes curas deprehendamus, necessario exitu nobis superveniente. Cæterum iis quæ tua charitas

B

C

D

Καὶ τὸ πάντα γράφειν, ὅσα φρονῶ, οὔτε τῷ μέτρῳ τῆς ἐπιστολῆς ὁρῶ συμβαίνον, οὔτε ἄλλως πρέπον τῷ τῆς προσηγορίας εἶδει· καὶ τὸ σιωπῆ παρελθεῖν μικροῦ καὶ ἀδύνατον (87) ἐστὶ μοι, δικαίῳ θυμῷ τῷ κατὰ σοῦ φλεγμαινούσης μοι τῆς καρδίας. Μέσαν οὖν βαδιοῦμαι, τὰ μὲν γράφω, τὰ δὲ παρῆς. Καθ-ἀψασθαι γὰρ σου βούλομαι, εἰ θέμις ἐστίν, ἐν ἰσηγορίᾳ φιλικῇ. Εἰ Τιμοθεὸς ἐκείνος, ὃν ἐκ παιδὸς οἶδαμεν τοσοῦτον πρὸς τὴν ὀρθότητα καὶ τὸν κατησκη-μένον βίον τῷ τόνῳ χρώμενον, ὥστε ἐγκαλεῖσθαι τὴν ἐν τούτοις (88) ἀμετρίαν, ἀποστάς νῦν τοῦ σκοπεῖν πάντα τρόπον ὃ τι χρῆ ποιούντα τῷ Θεῷ προσοικειοῦσθαι, ἀποβλέπεις πρὸς τὰ τῷ δεῖνι δοκοῦντα περὶ σοῦ, καὶ τῆς ἐτέρων γνώμης τὴν ζωὴν ἔχεις ἐξήρητημένην, καὶ ὅπως μὴ φίλοις ἀχρηστος, μηδὲ ἐχθροῖς ἢ καταγέλαστος ἐνθυμῆ, καὶ τὴν παρὰ πολλῶν αἰσχύνῃ, ὡς δευόν τι, φοβῆ, καὶ οὐκ ἐννοεῖς, ὅτι ἐν ὅσῳ περὶ ταῦτα τρίβῃ, λαυθάνεις σεαυτὸν τῆς προηγουμένης ζωῆς ἀμελῶν; Ὅτι γὰρ οὐκ ἐγχωρεῖ ἀμφοτέρων ὁμοῦ περιγενέσθαι, τῶν τε κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον πραγμάτων, καὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας, πλήρεις μὲν (89) αἱ θεῖαι Γραφαί, ὧν ἐδίδαξαν ἡμᾶς· πλήρης δὲ καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τῶν τοιούτων ὑποδειγμάτων ἐστίν. Ἐν τε γὰρ τῇ κατὰ τὸν νοῦν ἐνεργείᾳ δύο νοῆσαι κατὰ ταυτὸν νοήματα παντελῶς ἀμήχανον· ἐν τε ταῖς κατὰ τὴν αἴσθησιν ἀντιλήψειςι δύο φωνᾶς ὁμοῦ προστιπτούσας ταῖς ἀκοαῖς δέχεσθαι ἐν ταυτῷ καὶ διακρίνειν ἀδύνατον· καὶ τοῦτο δύο ἀκουστικῶν πόρων ἡμῖν ἀνεργημένων. Ὀφθαλμοὶ δὲ, ἐὰν μὴ ἀμφοτέροι πρὸς ἓν τι τῶν ὀρατῶν ἀποταθῶσιν, ἐνεργεῖν τὸ ἑαυτῶν ἀκριβῶς οὐ δύνανται. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ παρὰ τῆς φύσεως· τὰ δὲ ἐκ τῶν Γραφῶν σοι διηγεῖσθαι οὐχ ἥττον ἐστὶ καταγέλαστον ἢ γλαῦκα, φησὶν (90), Ἀθηναίοις ἄγειν. Τί οὖν τὰ ἄμικτα μίγνυμεν; θορύβους πολιτικούς καὶ εὐσεβείας ἀσκησιν; ἀλλ' οὐχὶ ἀποστάντες τῶν θορύβων, καὶ τοῦ πράγματα (91) ἔχειν καὶ παρέχειν ἑτέροις, ἡμῶν αὐτῶν γινόμεθα· καὶ ὃν πάλαι ὑπεθέμεθα τῆς εὐσεβείας σκοπὸν βεβαιοῦμεν τῷ ἔργῳ, καὶ δείκνυμεν τοῖς ἐπηρεάζειν ἡμῖν βουλομένοις, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐπ' αὐτοῖς τὸ λυπεῖν ἡμᾶς ὅταν ἐθέλωσι; Τοῦτο δὲ ἔσται ἐπειδὴν πάσης λαβῆς ἐλευθέρους ἑαυτοὺς ἀποδείξωμεν. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Εἴη δὲ ἡμᾶς ποτε καὶ ἐν ταυτῷ γενέσθαι, καὶ ἀκριβέστερον βουλεύσασθαι περὶ τῶν συμφερόντων ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ἵνα μὴ ἐν τῇ περὶ τῶν ματαίων φροντίδι καταληφθῶμεν, τῆς ἀναγκαίας ἐξόδου ἐπελθούσης ἡμῖν. Τοῖς δὲ ἀποσταλεῖσι παρὰ τῆς ἀγάπης σου ὑπερήσθην,

simi πλήρης μὲν ἡ θεία Γραφή ὧν ἐδίδαξεν ἡμᾶς. Paulo post Harlæanus codex Ἐν τῇ γὰρ et κατὰ τοῦτο.

(90) Φησὶν. Coisl. primus et alius quidam φασὶν.

(91) Καὶ τοῦ πράγματα. Ita Coisl. primus, Reg. primus, Harl. et Clarom. Editi et nonnulli mss. τῶν πραγμάτων.

* Alias CCCXL. Scripta in episcopatu.

(87) Ἀδύνατον. Sic veteres libri sex. Corrupte in editis ἀδυνατόν. Mox tres codices φλεγμαινούσης μου.

(88) Ἐν τούτοις. Tres mss. ἐπὶ τούτοις. Mox deest νῦν in Medicæo.

(89) Πλήρεις μὲν. Quatuor codices non antiquis-

οἷς ὑπῆρχε μὲν ἡδίστοις εἶναι καὶ κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν· πολλαπλασίονα δὲ τὴν ἡδονὴν ἐνεποίει (92) ἢ προσθήκη τοῦ ἀποστείλαντος. Τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ Πόντου, κηρούς καὶ ἄκοπα, ἡδέως, δέξαι, ὅταν ἀποστείλωμεν· νῦν γὰρ ἡμῖν οὐ παρῆν.

(92) Ἐνεποίει. Sic Med., Harl. et Coisl. primus. Editi ἐποίει. Paulo post auctoritate eorumdem trium codicum mutavimus, quod nimio gram-

A misit, sum valde delectatus: quæ quidem et sua sponte erant jucundissima: at multiplicem fecit voluptatem quod accessit a mittente. Ponti autem munuscula, ceras videlicet et acopa, cum misero, libenter suscipe: nunc enim his carebam.

maticæ studio inductum videtur fuisse in textum, ἄκοπα καὶ κηρούς.

CLASSIS TERTIA.

Epistolæ nulla temporis nota signatæ, cum pluribus dubiis et spuriiis nonnullis.

431 ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΉΒ'.

Significat suum videnti Palladii desiderium, cujus uxorem viderat, eumque hortatur ut vestimentum immortalitatis, nuper in baptismo acceptum, ab omni macula purum conservet.

Παλλαδίῳ.

Τὸ ἡμῖν τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν ἐξεπλήρωσεν ὁ ἅγιος Θεός, οἰκονομήσας τὴν συντυχίαν τῆς κοσμιωτάτης ἀδελφῆς ἡμῶν τῆς συμβίου σου· Δυνατός δὲ παρασχεῖν καὶ τὸ λειπόμενον, ὥστε ἰδόντας (93) ἡμᾶς καὶ τὴν σὴν εὐγένειαν, τελείαν ἀποδοῦναι τῷ Θεῷ τὴν χάριν. Ἐν πολλῇ γὰρ ἐσμεν ἐπιθυμία· μάλιστα νῦν, ὅτε ἠκούσαμεν τιμηθῆσθαι σε τῇ μεγάλῃ τιμῇ, τῷ ἀθανάτῳ ἐνδύματι, ὁ περισχόν (94) ἡμῶν τὴν ἀνθρωπότητα, τὸν ἐν τῇ σαρκὶ θάνατον ἐξηφάνισε, καὶ κατεπόθη τὸ θνητὸν ἐν τῷ τῆς ἀφθαρσίας ἐνδύματι. Ἐπειδὴ οὖν εἰκείον μὲν σε ἑαυτῷ (95) ὁ Κύριος διὰ τῆς χάριτος ἐποίησεν, ἠλλοτρίωσε δὲ πάσης τῆς ἀμαρτίας, ἠνοιξε δὲ βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ ὁδοὺς τὰς ἀπαγούσας πρὸς τὴν ἐκεῖ μακαριότητα ὑπέδειξε· παρακαλοῦμέν σε, ἄνδρα τοσοῦτον φρονήσει τῶν λοιπῶν ὑπερέχοντα, λελογισμένως τὴν χάριν δέξασθαι, καὶ πιστὸν φύλακα γενέσθαι τοῦ θησαυροῦ, πάσῃ ἐπιμελείᾳ τηροῦντα τῆς βασιλικῆς παρακαταθήκης τὴν φυλακὴν, ἵνα ἄσυλον τὴν σφραγίδα διασωσάμενος παραστῆς τῷ Κυρίῳ ἐκλάμπων ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν ἁγίων, μηδένα σπῖλον ἢ ρυτίδα ἐμβάλων (96) τῷ καθαρῷ τῆς ἀφθαρσίας ἐνδύματι, ἀλλ' ἐν πᾶσι τοῖς μέλεσι τὸν ἁγιασμόν διασώζων, ὡς Χριστὸν ἐνδυσάμενος. Ὅσοι γὰρ, φησὶν, εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. Ἔστω οὖν πάντα τὰ μέλη ἅγια, πρέποντα εἶναι σπέκασθαι τῷ ἁγίῳ καὶ φωτεινῷ περιβλήματι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΉΓ'.

Scire avet Basilius an Julianus usum manus receperit; multa præclare dicit de firmo et constanti mentis statu. Rogat Julianum ut sæpe ad se scribat.

Ἰουλιανῷ (97).

Πῶς σοι τὸν ἐν μέσῳ τοῦτου χρόνου τὸ σῶμα ἔσχεν; εἰ καθαρῶς ἀπέλαβες τῆς χειρὸς τὴν ἐνέο-

⁴⁵ Galat. iii, 27.

(93) Ἰδόντας. Habent εἰδόντας Harl. et Coisl. primus. In Medicæo codice non exstat hæc epistola.

(94) Ὁ περισχόν Ita Harl. et quinque alii. Editi et Coisl. primus περιέχον.

(95) Μὲν σε ἑαυτῷ. Ita mss. tres. Editi σεαυτῷ. Harl. et Paris. μὲν σε αὐτῷ. Paulo post Harl. παλαιᾶς τῆς ἀμαρτίας, ab antiquo peccato.

PATROL. GR. XXXII.

EPISTOLA CCXCH*.

Palladio.

Dimidium desiderii nostri Deus sanctus complevit, dum fecit ut ornatissimæ sororis nostræ, conjugis tuæ fruerer præsentia. Potest autem et quod reliquum est præstare, ut et tuam quoque nobilitatem videns, cumulas Deo gratias agam. Nam desiderio multo incendor, nunc maxime, cum audio te esse honore magno decoratum, immortalī scilicet indumento, quod naturam nostram contegens, mortem carnis abolevit, et quod mortale erat, in immortalitatis vestimento absorptum est. Quoniam igitur te proximum sibi Dominus per gratiam effecit, removitque a peccato omni, et regnum cælorum aperuit, ac vias ad futuram illic beatitudinem deducentes ostendit; adhortor te, virum tanto cæteris prudentia præstantem, ut prudenter beneficium accipias, ac fidelis sis custos thesauri, cura omni regium depositum conservans; ita ut, postquam sigillum integrum ac intactum custodieris, Domino astes refulgens in splendore sanctorum, purum ab omni macula et ruga vestimentum immortalitatis gerens, ac sanctimoniam in omnibus membris retinens, ut Christum indutus. *Quicumque enim, inquit, in Christo baptizati estis, Christum induistis*⁴⁵. Proinde membra omnia sint sancta; adeo ut digna sint, quæ sancta illa ac splendida veste operiantur.

EPISTOLA CCXCH**.

Juliano.

Quomodo tibi hoc interjecto tempore corpus se habuit? omnino manus usum recepisti? Quomodo

(96) Ἐμβάλων. Quinque mss. non vetustissimi ἐπιβάλλον.

(97) Ἰουλιανῷ. Medicæus et Coisl. primus addunt ἠθικὴ πάνυ ὡραία, moralis omnino pulchra.

* Alias CCCLXXXVI.

** Alias CLXVI.

etiam reliquæ res vitæ? an tibi ex sententia cedunt, quemadmodum optamus, et uti instituto tuo debitum est? Etenim quibus facile mutabilis sententia, his minime mirum est vitæ ordinem non constare; quibus vero firma mens est, semperque constans et eadem, his consentaneum est vitam instituto congruentem ducere. Nam re ipsa nauclero non licet tranquillitatem facere cum voluerit; sed nobis tranquillam nobis ipsis vitam constituere, etiam omnino facile, si tumultus nobis intus ex vitiis insurgentes compescamus, **432** et his quæ extrinsecus accidunt, altiore animo stabiliamus. Nam nec damna, nec morbi nec reliqua vitæ incommoda probum virum attingunt, quandiu animam habuerit in Deo ambulanti, et prospicientem futura, ac procellas e terra excitatas leviter et expedite superantem. Siquidem qui vitæ curis admodum detenti sunt, veluti carnosæ aves frustra alis instructæ humi serpunt una cum pecoribus. Te vero tantum videre per negotia nobis licuit, quantum qui se in mari invicem prætereunt. Attamen quoniam vel ex ungue licet totum cognoscere leonem, videmur nobis ex modico experimento satis te cognovisse. Unde et hoc magni facimus, res nostras a te in aliquo numero poni, nosque a tua mente non abesse, sed tecum jugiter per memoriam versari. Scribere autem recordationis est significatio: quod crebrius feceris, eo nobis gratius facies.

δε μνήμης τὸ γράφειν· ὅπερ ὄσω ἂν συνεχέστερον ποιῆς (3),

EPISTOLA CCXCIV*.

Significat se vehementer optare ut pietas, quam teneris eorum animis olim inseverat, ad summum perveniat. Demonstrat utilitatem doctrinæ libris consignatæ, quæ et absentibus et posteris prodest.

Festo et Magno.

Decet quidem et patres filiis providere, et agricolas plantarum et seminum curam suscipere, et magistros de suis discipulis esse sollicitos, maxime cum ob egregiam indolem meliores de se ipsis spes ostendunt. Nam et agricola laboribus gaudet, cum spicæ ipsi turgescunt, ac plantæ crescunt: et discipulis magistri lætantur, et liberis parentes cum illi quidem virtute, hi vero corporis mole augentur. Nos autem tanto majorem de vobis habemus curam spemque præstantiorem, quanto pietas arte omni et omnibus animantibus simul et fructibus melior est; quam teneris adhuc et puris animabus vestris radicatus insitam a nobis et nutritam, etiam ad perfectum

* Alias CCX.

(89) Τούτοις, Reg. secundus et Coisl. secundus τούτους.

(99) Κυβερνήτη. Reg. secundus κυβερνήτην. Idem cum duobus aliis οὐκ ἐπίσταται.

(1) Ἐμπορευομένην. Sic Coisl. primus et Harl. Habet Medicæus ἐμπολιτευομένην. Editi συμπορευομένην.

(2) Ἐν λόγῳ, etc. Reg. secundus et Coisl. secundus ἐν λόγῳ σε τὸ καθ' ἡμᾶς.

Α γειαν; Πῶς δὲ τὰ λοιπὰ τοῦ βίου πράγματα; εἰ κατὰ γνώμην χωρεῖ σοι, ὡσπερ εὐχόμεθα, καὶ ὡς ἐστὶν ὀφειλόμενον τῇ σῇ προαιρέσει; Καὶ γὰρ οἷς μὲν εὐκόλος πρὸς μεταβολὴν ἢ διάνοια, τούτοις οὐδὲν ἀπεικὸς καὶ τὸν βίον εἶναι μὴ τεταγμένον· οἷς δὲ πεπηγυῖα ἢ γνώμη, καὶ ἀεὶ ἐστῶσα καὶ ἡ αὐτῇ, τούτοις (98) ἀκολουθοῦν συμφώνως τῇ προαιρέσει τὴν ζωὴν διεξάγειν. Τῷ ὄντι γὰρ κυβερνήτῃ (99) μὲν οὐκ ἐφεῖται γαλήνην ποιεῖν ὅτε βούλεται· ἡμῖν δὲ ἀκύμονα ἑαυτοῖς καθιστᾶν τὸν βίον καὶ πάνυ ῥάδιον, εἰάν τοὺς ἐνδοθεν ἐκ τῶν παθῶν ἐπανισταμένους ἡμῖν θορύβους κατασιγᾶσωμεν, καὶ τῶν ἐξωθεν προσπιπτόντων ὑψηλοτέραν τὴν γνώμην καταστήσωμεθα. Καὶ γὰρ οὔτε ζημίαι, οὔτε ἀβρώστιαί, οὔτε αἱ λοιπαὶ δυσχέρειαι τοῦ βίου, ἀφνταὶ τοῦ σπουδαίου, ἕως ἂν ἔχη τὴν διάνοιαν τῷ Θεῷ ἐμπορευομένην (1), καὶ τὸ μέλλον ἀποσκοποῦσαν, καὶ τῆς χαμόθεν ἐγειρομένης ζάλης κούφως καὶ εὐσταλῶς ὑπεραίρουσαν. Ἐπεὶ οἱ γε σφοδρῶς ταῖς τοῦ βίου μερίμναις κατειλημμένοι, οἷον ἄρνιθες πολύσαρκοι εἰκῆ τὸ πτερόν ἔχοντες, κάτω που σύρονται μετὰ τῶν βοσκημάτων. Σε δὲ τοσοῦτον ἰδεῖν ὑπὲρ τῶν πραγμάτων ἐπετράπημεν, ὅσον οἱ ἐν πελάγει ἀλλήλους παραμειβόμενοι. Πλὴν ἀλλ', ἐπειδὴ καὶ ἐξ ὄνυχος ἐστὶν ὄλον γνωρίσαι τὸν λέοντα, ἐν βραχείας τῆς πείρας ἠγούμεθά σε ἱκανῶς ἐγνωκέναι. Ὅθεν καὶ μέγα ποιούμεθα τὸ ἐν λόγῳ (2) σέ τινα τὰ καθ' ἡμᾶς τίθεσθαι καὶ μὴ ἀπειναί σου τῆς διανοίας, ἀλλὰ διηνεκῶς σοι συνεῖναι διὰ τῆς μνήμης. Δεῖγμα τοσοῦτω πλέον ἡμῖν χαριῆ.

EPISTOLA ΣΗΔ'

C

Φήστω καὶ Μάγνῳ (4).

Πρέπει μὲν που καὶ πατράσι παίδων ἰδίων προνοια, καὶ γεωργοῖς φυτῶν ἢ σπερμάτων ἐπιμέλεια, καὶ διδασκάλοις μαθητῶν φροντίς, μάλιστα ὅταν δι' εὐφυΐαν βελτίους ἐφ' ἑαυτοῖς ὑποφαίνουσι (5) τὰς ἐλπίδας. Χαίρει γὰρ πονῶν καὶ γεωργὸς, ἄδρυνόμενων αὐτῷ (6) τῶν ἀσταχύων ἢ τῶν φυτῶν αὐξανόμενων· εὐφραίνουσι δὲ καὶ μαθηταὶ διδασκάλους, καὶ παῖδες πατέρας, οἱ μὲν πρὸς ἀρετὴν, οἱ δὲ πρὸς αὐξήσειν ἐπιδιδόντες. Ἡμεῖς δὲ τοσοῦτον μείζονα μὲν ἐφ' ὑμῖν ἔχομεν τὴν φροντίδα, κρείττονα δὲ τὴν ἐλπίδα, ὅσον εὐσέβεια πάσης μὲν τέχνης, πάντων δὲ ζώων ὁμοῦ καὶ καρπῶν ἐστὶν ἀμείνων, ἣν ἐν ἀπαλαῖς ἔτι καὶ καθαραῖς ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς ῥιζωθεῖσαν ὑφ' ἡμῶν καὶ τραφεῖσαν ἰδεῖν εὐχόμεθα

D

(3) Ποιῆς. Harl. ποιεῖς.

(4) Φήστω καὶ Μάγνῳ. Tres codices addunt ὡστε ἐπιτείνειν τὴν πρὸς τὰ κρείττονα μάθησιν· *Ut ad meliora studium intendant.*

(5) Ὑποφαίνουσι. Duo Regii codices et Coisl. recentior ὑποφαίνωσι.

(6) Αὐτῷ. Ita codices quinque mss. Editi αὐτῶν. Paulo ante Reg. secundus et Coisl. secundus cum utroque Bigot. Χαίρει γὰρ πόνῳ. [Garnier, πόνων.]

καὶ προελθούσαν εἰς ἀκμὴν τελείαν, καὶ εἰς καρ- A
 πούς ὠραίους, συλλαμβανομένης ἡμῶν ταῖς εὐχαῖς
 τῆς ὑμετέρας φιλομαθείας. Εὖ γὰρ ἴστε καὶ τὴν
 ἡμετέραν εἰς ὑμᾶς εὐνοίαν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ συνερ-
 γίαν ταῖς ὑμετέροις ἐναποκεσῆθαι γνώμαις, ὧν πρὸς
 τὸ θεῖον εὐθυμένων, Θεὸς συνεργὸς καλούμενος
 παρέσται καὶ ἀκλήτος, καὶ πᾶς φιλόθεος ἄνθρωπος
 πρὸς διδασκαλίαν αὐτεπάγγελτος. Ἀνίκητος γὰρ ἡ
 προθυμία τῶν διδάσκειν τι χρήσιμον δυναμένων,
 ὅταν αἱ τῶν μαθησάντων ψυχαὶ πάσης καθαρεύωσιν
 ἀντιτυπίας. Οὐκοῦν οὐδὲ σώματος κωλύει χωρισμὸς,
 τοῦ δημιουργήσαντος ἡμᾶς δι' ὑπερβολὴν σοφίας
 καὶ φιλανθρωπίας μὴ συμπεριορίσαντος τοῖς σώ-
 μασι τὴν διάνοιαν, μήτε μὴν τῇ γλώττῃ τῶν λόγων
 τὴν δύναμιν· δόντος δὲ τι πλείον καὶ ἀπὸ τοῦ χρό-
 νου τοῖς ὠφελεῖν δυναμένοις, ὡς μὴ μόνον τοῖς μα- B
 κρᾶν διεστηκόσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς λίαν ὀψιγόνους
 παραπέμπειν δύνασθαι τὴν διδασκαλίαν. Καὶ τοῦτον
 ἡμῖν ἡ πείρα πιστοῦται τὸν λόγον· ἐπεὶ οἱ τε
 πολλοῖς πρότερον ἔτεσι γενόμενοι διδάσκουσι τοὺς
 νέους, σωζομένης ἐν γραμμασι τῆς διδασκαλίας·
 ἡμεῖς τεκεχωρισμένοι τοσούτου τοῖς σώμασι, τῇ
 διανοίᾳ σύνεσμεν ἀεὶ, καὶ προσομιλοῦμεν ῥᾶθίως, τῆς
 διδασκαλίας οὔτε ὑπὸ γῆς οὔτε θαλάσσης κωλυ-
 μένης, εἰ τίς ἐστὶν ἡμῖν τῶν ἰδίων ψυχῶν φροντίς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΕ΄.

Hortatur ut cœnobiticam vitam amplectantur, caveantque ne quis eos a Patrum fide abducatur.

Μονάζουσι (7).

Ἦγοῦμαι μὲν μηδεμιᾶς ἐτέρας ὑμᾶς τῇ τοῦ Θεοῦ
 χάριτι παρακλήσεως δεῖσθαι, μετὰ τοὺς λόγους οὓς
 δι' ἡμῶν αὐτῶν ἐποιήσαμεθα πρὸς ὑμᾶς, παρακα-
 λούντες ὑμᾶς πάντας τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζῶν κατα-
 δέξασθαι εἰς μίμημα τῆς ἀποστολικῆς πολιτείας,
 ὃ καὶ ἐδέξασθε ὡς ἀγαθὸν διδάγμα, καὶ ἠὲ χαριστή-
 σατε δι' αὐτὸ τῷ Κυρίῳ. Ἐπεὶ οὖν οὐχὶ ῥήματα
 ἦν τὰ παρ' ἡμῶν λαληθέντα, ἀλλὰ διδάγματα εἰς
 ἔργον προελθεῖν (8) ὀφείλοντα ἐπὶ ὠφελείᾳ μὲν ὑμῶν
 τῶν ἀνεχομένων, ἐπ' ἀναπαύσει δὲ ἡμετέρα τῶν
 υποθεμένων τὴν γνώμην, εἰς δόξαν δὲ καὶ ἔπαινον
 τοῦ Χριστοῦ, οὗ τὸ ὄνομα ἐπικέκληται ἐφ' ἡμᾶς·
 τούτου χάριν ἀπέστειλα τὸν ποθεινότατον ἡμῶν ἀδελ-
 φόν, ἵνα καὶ τὸ πρόθυμον γνωρίσῃ, καὶ τὸ νωθρὸν
 διεγείρῃ, καὶ τὸ ἀντιτεῖνον φανερόν ἡμῖν καταστή- D
 σῃ. Πολλὴ γὰρ ἡ ἐπιθυμία καὶ ἰδεῖν ὑμᾶς συνηγμέ-
 νους, καὶ ἀκοῦσαι περὶ ὑμῶν, ὅτι οὐχὶ τὸν ἀμάρ-
 τυρον ἀγαπάτε βίον, ἀλλὰ μᾶλλον καταδέχεσθε πάν-
 τες καὶ φύλακες τῆς ἀλλήλων ἀκριβείας εἶναι, καὶ
 μάρτυρες τῶν κατορθουμένων. Οὕτω γὰρ ἕκαστος
 καὶ τὸν ἐφ' ἑαυτῷ μισθὸν τέλειον ἀπολήψεται (9), καὶ
 τὸν ἐπὶ τῇ τοῦ ἀδελφοῦ προκοπῇ· ὃν καὶ λόγῳ καὶ

⁴⁶ Jerem, xiv, 9.

(7) Μονάζουσι. Sic Harl., Coisl. primus et Re-
 gius primus. At Regius 2897 et Coisl. secundus
 sic habent : Πρὸς μονάζοντας, δι' ἧς ἐπιστηρίζει αὐ-
 τοὺς πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ πολιτείαν καὶ πίστιν. *Monachis quos confirmat in vita secundum Christum et in fide.* Editi addunt καὶ φησιν, ὅτι ἡ πίστις ἐστὶν
 ἡ σώζουσα διὰ ἀγάπης ἐνεργουμένη. *Et ait fidem quæ
 salvat eam esse quæ per charitatem operatur.*

incrementum, maturosque fructus perductam vi-
 dere cupimus, vestro discendi studio nostra vota
 adjuvante. Probe enim scitis et nostram in vos be-
 nevolentiam, et Dei auxilium in vestris situm esse
 voluntatibus : quibus ad id quod decet directis,
 Deus adjutor vocatus aderit et invocatus; et quis-
 quis Deum diligit, sua sponte ad docendum se of-
 feret. Est enim invicta alacritas eorum qui utile
 aliquid docere possunt, cum discentium mentes ab
 omni puræ sunt oblectandi vitio. Itaque ne corpo-
 ris quidem disjunctio est impedimento; quippe
 cum Conditor noster, ob sapientiæ ac benignitatis
 magnitudinem, nec corporibus cogitationem, nec
 lingua dicendi facultatem circumscripserit; sed et
 ab ipso tempore amplius quiddam iis, qui prodes-
 se possunt, largitus sit, ita ut non solum longe
 dissitis, sed etiam sero admodum nascituris doc-
 trinam transmittere valeant. Atque hanc nobis
 sententiam confirmat experientia : quandoquidem
433 et qui multis ante annis vixerunt, erudiunt
 juniores, conservata in scriptis doctrina : et nos
 corpore ita dissiti, animo semper adsumus, ac fa-
 cile colloquimur; cum doctrina neque terra neque
 mari prohibeatur, si qua vobis vestrarum anima-
 rum cura ac sollicitudo.

EPISTOLA CCXCV*.

C

Monachis.

Arbitror equidem nullam aliam vobis Dei gratia
 opus esse adhortationem, post eos sermones, quos
 per me ipse apud vos habui, cum vos omnes hor-
 tarer, ut vitam communem ad exemplum apostolii
 instituti amplecteremini; quod et accepistis ut bo-
 num documentum, et de hoc ipso gratis Domino
 egistis. Cum igitur verba non fuerint quæ a nobis
 dicta sunt, sed documenta in rem conferenda ad
 utilitatem vestram, qui me disserentem pertulistis
 et ad consolationem meam, qui id dabam consilii,
 ac tandem ad gloriam et laudem Christi, cujus
 nomen super nos invocatum est ⁴⁵; hanc ob causam
 desideratissimum nostrum fratrem misi ut et quod
 alacre est cognoscat, et quod pigrum excitet, et
 quod reluctatur nobis indicet. Nam vehementer
 cupio tum videre vos coadunatos, tum id de vobis
 audire non jam vobis testibus carentem placere
 vitam, sed id potius omnes amplecti, ut et custo-
 des sitis vestræ inter vos diligentis et testes præ-
 clare factorum. Sic enim unusquisque et pro se
 ipso mercedem perfectum accipiet et pro fratris
 progressu; quam quidem par est ut vobis invicem

(8) Προελθεῖν. Ita Harl., Med., Reg. uterque, Coisl.
 secundus et Bigot. Habet Coisl. primus προσελθεῖν.
 Editi ἐλθεῖν.

(9) Ἀπολήψεται, Duo mss. λήψεται. Paulo post
 tres mss. παρουσῆσθαι ὑμᾶς. Sed Harl. et Med. cum
 editis consentiunt.

* Alias CCXCV.

verbo et opere conciliatis ex continuis colloquiis et adhortationibus. In primis autem adhortor vos, ut patrum fidei memores sitis, nec ab iis qui vos in vestra solitudine abripere conantur, commoveamini: illud scientes neque accuratam vitam, si fide in Deum illuminata non sit, per se ipsam prodesse; neque rectam confessionem, si bonorum operum sit expers, commendare nos Domino posse; sed necesse esse utrumque concurrere; ut Dei homo integer sit ac perfectus, nec aliqua re deficiente, vita nostra claudicat. Fides enim quæ salvos nos facit, ea est, ut ait Apostolus, *quæ per charitatem operatur* ⁴⁶.

EPISTOLA CCXCVI*.

Excusatione utitur, quod viduæ mulabus diu usus sit: eximia ipsi ejusque filix præcepta tradit.

Viduæ.

Considerans tuum in me animum, ac studium erga Dei opus cognitum habens, nuper tecum tanquam cum filia liberius **434** egi, atque diutius mulabus tuis usus sum, parce quidem tanquam meis utens: sed tamen illarum usum produxi longius. Hæc certe tuæ gravitati scribenda erant, ut scires animi affectus indicium esse quod factum est. Simul autem dignitatem tuam per litteras submonemus, ut Domini memineris, et exitum ex hoc mundo semper ante oculos habens, tuam ipsius vitam dirigas et præpares ad causæ coram iudice qui decipi non potest, defensionem; ut ob bona opera fiduciam habeas coram eo qui nostrorum cordium arcana revelaturus est in die visitationis ejus Filiam nobilissimam per te salutamus; atque adhortor ut in meditandis Domini oraculis vitam degat: quo illius animum doctrina optima nutriatur, mensque illius crescat et adolescat magis, quam ipsum corpus, dum a natura augetur.

EPISTOLA CCXCVII**.

Hortatur ad pietatem et commendat mulierem quæ hanc epistolam perferebat.

Viduæ.

Cum omnino mihi congruere judicarem, tum

⁴⁶ Galat, v, 6.

* Alias CCLXXXV.

** Alias CCLXXXVI.

(10) Ἐν τῇ ὑμετέρῃ. Ita Harl. prima manu, et plures alii. Editi ἡμετέρῃ.

(11) Εἰδότης. Medicæus codex. εἰδότης.

(12) Ἄρτιος ἦ. Mss. duo ἄρτιος εἶη.

(13) Ἐλευθέρῃ. Reg. secundus et Coisl. secundus. Ἐλευθέρῃ ἑτέρῃ, ad aliam viduam.

(14) Ἐπὶ πλείον. Sic Med., Coisl. primus et Reg. secundus. Editi ἐπὶ πλείον. Paulo post voculam δέ addimus ex duobus mss. ante οὖν ὁμῶς. Subinde editi τῇ σὴ σεμνότητι. Coisl. primus, Med. et Reg. secundus ut in textu.

(15) Ἡμετέραις. Legit Combefisius cum interprete ὑμετέραις, parce quidem tanquam tuis utens. Sed repugnant mss. codices, nec necessaria im-

mutatio. Nam cum soleant homines suarum quisque rerum curam gerere; nihil mirum si Basilius mulabus parce ut suis usum se esse dicit, simul et suam in illis conservandis diligentiam, et amicam in utendo fiduciam indicans. Porro ea diligentius curari, quibus quis utitur ut suis, ex alio Basili loco perspicui potest, ubi diabolus his, qui se illi addixerunt, non ut propriis mancipiis uti, sed tanquam alienis abuti docet Comment. in Isaiam n. 109, pag. 454.

EPISTOLA CCXCVI*.

B

Ἐλευθέρῃ (13).

Στοχαζόμενός σου τῆς περὶ ἡμᾶς διαθέσεως, καὶ ἣν ἔχεις περὶ τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου σπουδὴν ἐπιγινώσκοντες, κατεθαυρήσαμεν ὡς θυγατρὸς πρώην, καὶ ταῖς ἡμιόνους ἐπὶ πλείον (14) ἐχρησάμεθα, πεφεισμένως μὲν ὡς ἡμετέραις (15) χρώμενοι· παρετείναμεν δ' οὖν ὁμῶς αὐτῶν τὴν ὑπηρεσίαν. Ταῦτα οὖν ἔδει ἐπισταλῆναί σου τῇ σεμνότητι ὥστε εἰδέναι, ὅτι ἀπόδειξις ἐστὶ τῆς διαθέσεως τὸ γενομένον (16). Ὁμοῦ δὲ καὶ ὑπομιμνήσκομεν διὰ τοῦ γράμματος τὴν κοσμιότητα σου, μεμνήσθαι τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν ἐξοδὸν τὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου πρὸ ὀφθαλμῶν ποιουμένην αἰετῶς, τὸν βίον ἑαυτῆς ῥυθμίζειν πρὸς ἀπολογία τοῦ ἀπαραλογίστου κριτοῦ, ἵνα γένηται σοι παρρησία ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις ἐμπροσθεν τοῦ τὰ κρυπτὰ τῶν καρδιῶν ἡμῶν ἀποκαλύπτειν μέλλοντος ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐπίσκοπῆς αὐτοῦ. Τὴν εὐγενεστάτην θυγατέρα ἀσπαζόμεθα διὰ σοῦ· καὶ παρακαλῶ ἐν τῇ μελέτῃ τῶν λογίων (17) τοῦ Κυρίου διάγειν αὐτὴν, ἵνα ἐκτρέφῃται ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς διδασκαλίας τὴν ψυχὴν, καὶ ἐπιθιθῶ πρὸς αὐξήσειν καὶ μέγεθος ἡ διάνοια αὐτῆς μαλλον ἢ τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς φύσεως.

EPISTOLA CCXCVI*.

Ἐλευθέρῃ (18).

Ἐάνν ἑμαυτῷ ἐπιβάλλειν κρίνων καὶ διὰ τὸ τῆς

mutatio. Nam cum soleant homines suarum quisque rerum curam gerere; nihil mirum si Basilius mulabus parce ut suis usum se esse dicit, simul et suam in illis conservandis diligentiam, et amicam in utendo fiduciam indicans. Porro ea diligentius curari, quibus quis utitur ut suis, ex alio Basili loco perspicui potest, ubi diabolus his, qui se illi addixerunt, non ut propriis mancipiis uti, sed tanquam alienis abuti docet Comment. in Isaiam n. 109, pag. 454.

(16) Τὸ γενομένον. Ita Regius codex multo melius quam alii et editi τὸ γινόμενον.

(17) Τῶν λογίων. Sic regius et Coisl. primus. Editi τῶν λόγων.

(18) Ἐλευθέρῃ. Addit Coisl. recentior Ἰουλίττ.

ἡλικίας πρεσβυτικῆς, καὶ διὰ τὸ τῆς πνευματικῆς A διαθέσεως γνήσιον τὴν ἀσύγκριτόν σου εὐγένειαν καὶ ἐν τῇ σωματικῇ παρουσίᾳ ἐπισκέπτεσθαι, καὶ ἀπούσης (19) μὴ ἀπολιμπάνεσθαι, ἀλλὰ γραμμασιν ἀποπληροῦν τὸ ἐνδόν, ἐπειδὴ εὖρον πρέπουσαν διακονόν τῶν πρὸς τὴν σὴν σεμνότητα γραμμάτων τήνδε, δι' αὐτῆς προσφθέγγομαί σε, προηγουμένως παρορμῶν ἐπὶ τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου, ἵνα σε ὁ ἅγιος Θεὸς τιμῶς παρενεγκῶν τὰς ἡμέρας τῆς παροικίας σου ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι, ἀξίαν καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καταστήσειεν. Ἐπειτα δὲ καὶ τὴν προειρημένην θυγατέρα παρακατατιθεμαι (20) σοι, ἵνα ὡς ἐμὴν μὲν θυγατέρα, σεαυτῆς δὲ ἀδελφὴν οὕτω θεῶν, καὶ περὶ ὧν ἀντὶ τῆς εὐσχημονί σου καὶ καθαρᾶ ψυχῆ ἀνακοινῶσεται, ἰδιοπαθήσης, καὶ ἀντιλάβῃ αὐτῆς, ὡς παρὰ τοῦ Κυρίου B προηγουμένως ἔχουσα τὸν μισθόν. Ἐπειτα καὶ ἡμᾶς ἀναπαύουσα τοὺς ἐν σπλάγγνοις Χριστοῦ τὸ τῆς ἀγάπης σοι (21) μέτρον ἀποπληροῦντας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΉΗ'.

Refellit cujusdam hominis dolum, qui aquæ vim quamdam prorsus absurdam inesse persuadebat.

Ἄνεπίγραφος, ἐπ' ἀνδρὶ εὐλαβεῖ.

Ὅτι μὲν περὶ πάντων καταξιοῖς συμβούλοις ἡμῶν καὶ κοινωνοῖς φροντισμάτων κεχρησθαι, ποιεῖς πρέπον (22) τῇ σεαυτοῦ τελειότητι· καὶ σε ὁ Θεὸς τῆς C τε ἀγάπης τῆς περὶ ἡμᾶς, καὶ τῆς ἐπιμελείας τῆς κατὰ τὸν βίον ἀμείψαιτο (23)· ὅτι δὲ σου ἠψάτο ἡ ἀπάτη τούτου, ἐθαύμασα, καὶ ὕδατι (24) τινα δύναμιν ἀλογον παρεῖναι πεπίστευκας· καὶ ταῦτα, οὐδεμίας μαρτυρίας βεβαιούσης τὴν φήμην· οὐκ οὖν ἐστὶ τις τῶν ἐκεῖθεν οὐ μικρὸν, οὐ μείζον λαθῶν εἰς τὸ σῶμα, ὧν ἠλπιστε, τὸ ἑαυτοῦ ἀγαθόν· ἢ εἰ μὴ τινι ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου γέγονε παραμυθία τις· ὅποια (25) καὶ καθεύθουσι καὶ ἄλλα τινὰ κατὰ τὸν βίον ἐνεργοῦσιν ἐπιγίνεσθαι πέφυκεν. Ἄλλ' ὁ ἀναιρῶν τὴν ἀγάπην τὰ αὐτόματα τῇ τοῦ ὕδατος φύσει λογιζέσθαι τοὺς ἀπλουστέρους ἀνακείθει. Ὅτι δὲ ἀληθὴς ἡμῶν ὁ λόγος, ἔξεστιν ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας σε διδαχθῆναι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΉΘ'.

Eximium virum qui e potentia civili ad tranquillam vitam recesserat, hortatur, ut censitoris munus in regione Iboritarum, spe mercedis a Deo consequendæ, suscipiat.

Κηνσίτορι (26).

D

Censitori.

Εἰδότε μοι ἔγραψες, ὅτι δυσκόλως ἔχεις πρὸς τὴν τῶν κοινῶν μοι ἐπιμελείαν. Καὶ γὰρ παλαιὸς ἐστὶ λόγος, τοὺς ἀρετῆς μεταποινομένους μὴ μεθ' ἡδονῆς ἑαυτοὺς ἐπιβάλλειν ἀρχαῖς. Τὰ γὰρ τῶν ἰατρευόντων ἴδια, ταῦτα ὁρῶ καὶ ἀρχόντων ὄντα. Ὅρωσι γὰρ

(19) Ἀπούσης. Sic Clarom. melius quam alii et editi ἀπούση. Hoc enim verbum apud Basilium semper cum genitivo conjunctum.

(20) Παρακατατίθεμαι. Clarom. παρακατατίθημι. Paulo post editi ἀντιλάβῃς. Coisl. primus et Med. ut in textu.

(21) Ἀγάπης σοι. Hanc voculam addidimus ex Med., Vat. et Calrom.

(22) Πρέπον. Coisl. secundus et Regius secundus πρεπόντως.

propter provectam ætatem, tum propter spiritualis affectus sinceritatem, nulli comparabilem tuam nobilitatem et corpore præsentem invisere, et absentem non deesse, sed litteris, id quod deest, supplere: ubi nactus sum idoneam hanc ministrum litterarum ad tuam gravitatem perferendam, per ipsam te saluto, in primis adhortans ad Domini opus, ut te Deus sanctus, cum honore deducens dies incolatus tui in omni pietate atque gravitate, dignam etiam futuris bonis constituat. Deinde vero et memoratam filiam, commendo tibi ut eam sicut meam quidem filiam, tuam vero sororem suscipias; et quibus de rebus cum præclara tua ac pura anima communicabit tuas proprias esse existimes, ac opem feras, primum quidem ac præcipue ut a Domino mercedem habens; deinde etiam ut nobis pergratum faciens, qui tibi in Christi visceribus charitatis mensuram adimplemus.

EPISTOLA CCXCVIII*.

Sine inscriptione, causa pii viri.

Quod me quidem dignaris in omnibus consilio et curarum consorte uti, rem tua integritate dignam facis; teque Deus et pro tuo in me amore, et pro vitæ instituendæ 435 diligentia remuneretur. Illud autem miratus sum quod te hujus hominis dolum attigerit, et aquæ vim quamdam absurdam inesse credideris; idque, nullo testimonio famam confirmante. Nemo sane est eorum qui illic degunt, qui speratum corporis levamen magnum minusve consecutus sit; nisi quis casu et fortuito nonnihil acceperit levaminis; quale et dormientibus et alia quædam in vita agentibus accidere solet. Sed qui e medio tollit charitatem, is persuadet simplicioribus, ut ea quæ fortuito obveniunt, naturæ aquæ ascribant. Cæterum quæ dico vera esse, potest ex ipsa experientia discere.

EPISTOLA CCXCIX**.

Scienti mihi scripsisti permolestam tibi esse rei publicæ administrationem. Nam antiqua sententia est, virtutis studiosos haud libenter in magistratus sese conjicere. Quæ enim medicorum, ea magistratuum quoque propria esse video.

(23) Ἀμείψαιτο. Cum alio Coisl. primus ἀμείψεται.

(24) Καὶ ὕδατι. Med. Coisl. secundus, Reg. secundus εἰ ὕδατι. Mox editi ὡς τὸ σῶμα. Mss. quatuor ut in textu. Paulo post ex totidem mss. emendavimus quod vitiose erat in editis ἢ τι μὴ τι.

(25) Ὅποια. Sic mss. tres. Editi οἷα.

(26) Κηνσίτορι. Ita summo consensu mss. codices. Editi Κηνσίτορι.

* Alias CCXXXV.

** Alias CCCLII.

Vident enim mala, experiunturque insuavia, et ex aliorum incommodis proprios percipiunt dolores; saltem qui vere magistratus sunt. Nam quicumque aucupantur quæstum, et ad divitias respiciunt, ac gloriam præsentem admirantur, hi maximum bonorum ducunt, potestatem aliquam assequi, unde amicis benefacere possint, et inimicos ulcisci, ac sibi ipsis optata comparare. At tu non talis es. Quomodo enim? qui e potentia civili, eaque tanta tua sponte recessisti; et cum tibi liceret civitati, tanquam domui uni, dominari, quietam ac tranquillam amplexus es vitam: nec habere negotia, nec exhibere aliis pluris existimans, quam alii morosos se præstare. Sed cum Domino visum sit Iboritarum regionem cauponibus non subjici, neque mancipiorum foro descriptionem similem esse; sed unumquemque ut æquum est describi; accipe negotium, licet alias molestum, sed tamen quod tibi apud Deum laudem et approbationem conciliare possit. Neque potentiam formides, neque paupertatem contempnas; sed animi æquitatem iis quos reges, trutinam omni æquiore exhibe. Sic enim et iis qui tibi hoc muneris crediderint, manifestum fiet tuum justitiæ studium, et te ante alios mirabuntur. Aut etiamsi hoc illos lateat, Deum nostrum non latebit, qui magna nobis proposuit bonorum operum præmia.

436 EPISTOLA CCC.

Patrem consolatur filii morte in ipso ætatis flore abrepti afflictum.

Patri scholastici cujusdam futo functi consolatoria.

Cum in secundo patrum loco nos Dominus constituerit Christianis, puerorum nobis in eum credentium commissa ad pietatem institutione; afflictionem tuam beati tui filii causa ortam nostram quoque propriam esse judicavimus, ac ingemuimus immaturo illius discessu; dolentes maxime tua causa, ac considerantes quantum sit futurum doloris pondus ei qui natura pater est, cum nobis etiam, qui ex præcepto propinqui sumus, tanta cordis mœstitia obvenerit. Illius enim causa nihil triste aut pati aut loqui oportebat: sed miserandi sunt qui spe de eo concepta exciderunt. Ac vero multis lacrymis ac gemitibus digni qui, cum filium in ipso ætatis flore ad litterarum studia misissent,

* Alias CCI.

(27) Πλείονος Editi addunt σπουδῆς, quod percommode deest in codice Harlæano.

(28) Ὡσπερ ἀνδραπόδων ἀγοράν. Ita Harl. prima manu et Med. melius quam alii et editi ὥσπερ ἐν ἀνδραπόδων ἀγορᾷ.

(29) Ἀπογράφεσθαι. Sex antiqui codices γράφεσθαι. Sed tres antiquissimi ut in editis.

(30) Πάσης. Hanc vocem addidimus ex Harl., Vat. Coisl. secundo et tribus Regiis.

(31) Θαυμάσονται σε. Deest vocula in codice Med.

(32) Τὰ ἄθλα. Duo mss. τὰ ἑπαθλα.

A δεινὰ, καὶ πειρῶνται ἀηδῶν· καὶ ἐπ' ἀλλοτρίαις συμφοραῖς οἰκείας καρποῦνται λύπας· οἱ γε ὡς ἀληθῶς ἄρχοντες. Ἐπεὶ ὅσον ἐμπορικὸν τῶν ἀνθρώπων, καὶ πρὸς χρήματα βλέπον, καὶ περὶ τὴν δόξαν ταύτην ἐπτοημένον, μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τιθεταὶ τὸ παραλαβεῖν τινα δυναστείαν, ἀφ' ἧς δυνήσονται φίλους εὖ ποιεῖν, καὶ ἐχθροὺς ἀμύνεσθαι, καὶ ἑαυτοῖς κατακτασθαι τὰ σπουδαζόμενα. Ἄλλ' οὐ τοιοῦτος σὺ. Πόθεν; ὅς γε καὶ τῆς πολιτικῆς δυνάμεως τοσαύτης οὐσίας ἔκων ἀνεχώρησας· καὶ ἐξόν σοι κρατεῖν πόλεως, ὡς μίας οἰκίας, σὺ δὲ τὸν ἀπράγμονα καὶ ἡσύχιον εἴλου βίον, τὸ μῆτε ἔχειν πράγματα, μῆτε παρέχειν ἑτέροις πλείονος (27) ἄξιον τιθέμενος, ἢ ὅσου οἱ λοιποὶ τιμῶνται τὸ δυστροπεύειν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἠδουλήθη ὁ Κύριος τὴν Ἰβωριτῶν χώραν μὴ ὑπὸ καπήλοις ἀνθρώποις γενέσθαι, μηδὲ ὡσπερ ἀνδραπόδων ἀγοράν (28) εἶναι τὴν ἀποτίμησιν, ἀλλ' ὡς ἔστι δίκαιον, ἕκαστον ἀπογράφεσθαι (29)· δέξαι τὸ πρᾶγμα, εἰ καὶ ἄλλως ὀχληρόν, ἀλλ' οὖν ὡς προξενόν σοι γενέσθαι δυνάμενον τῆς παρὰ Θεοῦ εὐδοκίμησεως. Καὶ μῆτε δυναστείαν ὑποπτῆξῃς, μῆτε πενίας καταφρονήσῃς, ἀλλὰ τὸ τῶν λογισμῶν ἀρρεπές τρυτάνης πάσης (30) ἀρρεπέστερον παράσχου τοῖς διοικουμένοις. Οὕτω γὰρ καὶ τοῖς πεπιστευκοσι φανερὰ γενήσεται σου ἡ περὶ τὸ δίκαιον σπουδῆ, καὶ θαυμάσονται σε (31) παρὰ τοὺς ἄλλους. Ἡ κἄν ἐκείνους διαλάβῃ, τὸν Θεὸν ἡμῶν οὐ λήσεται, τὸν μεγάλα ἡμῖν προθέντα τῶν ἀγαθῶν ἔργων τὰ ἄθλα (92).

EPISTOLA T

C Πρὸς πατέρα σχολαστικοῦ (33) τελευτήσαντος παραμυθητική.

Ἐπειδὴ ἐν δευτέρᾳ τάξει πατέρων ἔθετο ἡμᾶς ὁ Κύριος τοῖς Χριστιανοῖς, τῶν παιδῶν ἡμῶν τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων τὴν διὰ τῆς εὐσεβείας μόρφωσιν ἐπιτρέψας· τὸ συμβῆν ἐπὶ τὸν (34) μακάριον υἱόν σου πάθος καὶ ἡμέτερον ἴδιον εἶναι ἐλογισάμεθα, καὶ ἐπεστενάξαμεν αὐτοῦ τῇ ἁμαρτίᾳ τοῦ χωρισμοῦ· συμπαθόντες μάλιστα σοι, καὶ ὑπολογισάμενοι ἡλικίον ἔσται τῆς ὀδυνης τὸ βῆρος πατρὶ τῷ κατὰ φύσιν, ὅπου γε καὶ ἡμῖν, τοῖς κατὰ τὴν ἐντολὴν ὤκειωμένοις, τοσοῦτον τῆς καρδίας τὸ κατηφές ἐνεγένετο. Ἐπ' ἐκείνῳ μὲν γὰρ οὐδὲν ἔδει σκυθρωπὸν οὔτε παθεῖν, οὔτε φθέγγεσθαι· ἔλεεινοὶ δὲ οἱ τῶν ἐπ' αὐτῷ ἐλπίδων διαμαρτόντες. Καὶ τῷ ὄντι πολλῶν δακρῶν καὶ στεναγμῶν ἄξιοι, ἐκπέμφαντες (35) παῖδα ἐν

(33) Σχολαστικοῦ. Coisl. primus, Harl. et Med., Πατρὶ σχολαστικοῦ παραμυθητική. Deest σχολαστικοῦ in Regio primo.

(34) Ἐπὶ τὸν, etc. Sic Med., Harl., Coisl. et Bigot Editi περὶ τὸν. Ibidem deest ἡμέτερον in codicibus Med. et Harl. Legitur ἡμῶν ἴδιον in Reg. Secundo et Coisl. secundo. Paulo post Harl. et Med. et duo alii ἐνεγένετο. Editi ἐγένετο.

(35) Ἐκπέμφαντες. Sic Coisl. primus, Harl. et Clarom. Alii ἐκπέμφαντα. Editi ἐκπέμφαντας. Ibidem Coisl. secundus et Reg. secundus ἤξιον. Paulo post editi ἀπευκτῆν. Med., Harl. et Coisl. ut in textu.

αὐτῶ τῶ ἀνθεὶ τῆς ἡλικίας ἐπὶ λόγων ἀσκησιν, ὑπο-
 δέξασθαι σιωπῶντα τὴν μακρὰν ταύτην καὶ ἀπεν-
 κταίαν σιωπὴν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὡς ἀνθρώπους
 ἡμᾶς εὐθὺς ἐκίνησε· καὶ δάκρυον ἐξεχέαμεν προ-
 πετές, καὶ στεναγμὸν ἀφήκαμεν ἐκ μέσης τῆς καρ-
 δίας ἀπαίδευτον· τοῦ πάθους ἀθρόως (36), οἷον τινος
 νεφέλης, τὸν λογισμὸν ἡμῶν περισχόντος. Ἐπεὶ δὲ
 ἡμῶν αὐτῶν ἐγενόμεθα, καὶ διεβλέχαμεν τῶ τῆς
 ψυχῆς ὀφθαλμῶ πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρωπίνων,
 τῶ μὲν Κυριῶ ἀπελογησάμεθα, ἐφ' οἷς κατὰ συν-
 αρπαγὴν ἢ ψυχὴ ἡμῶν διτέθη πρὸς τὸ συμβᾶν,
 ἑαυτοὺς δὲ ἐνουθετήσαμεν μετρίως φέρειν ταῦτα, ἐκ
 τῆς παλαιᾶς τοῦ Θεοῦ ἀποφάσεως συγκληρωθέντα
 τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων. Οἷχεται παῖς αὐτὸ τῆς
 ἡλικίας ἄγων τὸ βιώσιμον, διαπρέπων ἐν χοροῖς
 ὁμηλικῶν, ποθεινὸς διδασκάλοις, ἀπὸ ψιλῆς τῆς ἐν-
 τεύξεως εἰς εὐνοίαν δυνάμενος καὶ τὸν ἀγριώτατον
 ἐπισπάσασθαι· ὁξὺς ἐν μαθήμασι, πρᾶος τὸ ἦθος,
 ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν κατεσταλμένος (37)· καὶ πλείω
 τούτων εἰπὼν, ἐλάττω ἂν τις εἶποι τῆς ἀληθείας·
 ἀλλ' ὅμως ἀνθρώπος παρ' ἀνθρώπου γενόμενος (38).
 Τί τοίνυν λογίζεσθαι τὸν πατέρα τοῦ τοιούτου προσ-
 ἔχε; Τί ἄλλο γε ἢ ἀναμνησθῆναι τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς,
 ὅτι τέθνηκε; Τί οὖν θαυμαστόν, ἐκ θνητοῦ γεννη-
 θέντα, θνητοῦ γενέσθαι πατέρα; Τὸ δὲ πρὸ ὥρας,
 καὶ πρὶν κορεσθῆναι τοῦ βίου, καὶ πρὶν εἰς μέτρον
 ἡλικίας ἐλθεῖν, καὶ φανῆναι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ δια-
 δοχὴν τοῦ γένους καταλιπεῖν· ταῦτα οὐκ αὐξήσεις
 τοῦ πάθους, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, ἀλλὰ παραμυθία
 τοῦ γεγονότος ἐστίν. Εὐχαριστεῖσθαι ὀφείλει τοῦ
 Θεοῦ ἢ διατάξις, ὅτι μὴ κατελίπεν ὑπὲρ γῆς ὀρφανὰ
 τέκνα· ὅτι μὴ γυναῖκα χήραν θλίψει μακρᾷ ἐχθότον
 ἀφῆκεν, ἢ ἀνδρὶ ἐτέρῳ συνοικήσουσαν, καὶ τῶν προ-
 τέρων τέκνων καταμελήσουσαν. Τὸ δὲ, ὅτι οὐ παρ-
 ετάθη τῶ βίῳ τούτῳ ἢ ζωῇ τοῦ παιδός, τίς οὕτως
 ἀγνώμων, ὡς μὴ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τοῦτο
 νομίζειν εἶναι; Ἡ γὰρ ἐπὶ πλεῖον ἐνταῦθα διατριβὴ
 πλειόνων κακῶν ἐστὶν ἀφορμὴ. Οὐκ ἐποίησε κακόν·
 οὐκ ἔρραψε δόλον τῶ πλησίον· οὐκ εἰς ἀκάγκνην ἦλθε
 φρατρίαῖς (39) καταμιγῆναι πονηρευομένων· οὐκ ἐν-
 ἐπλάκη τοῖς κατ' ἀγορὰν κακοῖς· οὐχ ὑπέμεινεν ἀνά-
 γκην ἀμαρτημάτων, οὐ ψεῦδος, οὐκ ἀγνωμοσύνην,
 οὐ πλεονεξίαν, οὐ φιληθονίαν, οὐ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη,
 ὅσα ταῖς ἀναγῶγαις ψυχαῖς ἐγγίνεσθαι πέφυκεν· οὐ-
 δεμιᾶ (40) κηλίδι (41) τὴν ψυχὴν ἀπῆλθε κατεστι-
 γμένος, ἀλλὰ καθαρὸς ἀνεχώρησε πρὸς τὴν ἀμείνω
 λῆξιν. Οὐ γῆ κατέκρυψε τὸν ἀγαπητόν, ἀλλ' οὐρανὸς
 ὑπεδέξατο· Θεὸς ὁ τὰ ἡμέτερα οἰκονομῶν, ὁ τὰς τῶν
 χρόνων ὁραθεσίας ἐκάστω νομοθετῶν, ὁ ἀγαγὼν εἰς
 τὴν ζωὴν ταύτην, αὐτὸς καὶ μετέστησεν. Ἐχομεν
 διδασκάλιον (42) ἐν ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν συμφορῶν,
 τὴν περιβόητον ἐκείνην φωνὴν τοῦ μεγάλου Ἰώβ-

A longo illo ac tristi silentij conticentem receperunt.
 Sed hæc nos quidem, tanquam homines, statim
 commoverunt, illacrymatique sumus immodice,
 ac gemitum emisimus ex medio corde non decorum,
 cum subito casus, veluti quædam nubes, rationem
 nostram occupasset. At ubi ad nos reversi sumus,
 ac respeximus mentis oculo ad naturam rerum
 humanarum, veniam quidem a Domino petivimus,
 quod abrepta mens nostra sic eventum illum sen-
 sisset; nos ipsos vero monuimus, ut moderate ea
 feramus, quæ ex antiqua Dei sententia humanæ
 naturæ sors existunt. Mortuus est puer vitalem
 ipsam ætatem agens, clarus in æqualium choris,
 magistris charus : idoneus qui ex solo congressu
 vel ferocissimum ad benevolentiam pertraheret ;
 acutus in disciplinis, ingenio mitis, supra ætatem
 temperatus : et si quis plura dixerit, veritatem
 tamen dicendo non assequetur : sed tamen homo ex
 homine genitus. Quid igitur talis pueri patrem
 cogitare decet? Quid aliud, nisi ut sui ipsius patris
 recordetur, qui mortuus est? Quid igitur mirum,
 ex mortali genitum, mortalis patrem factum esse?
 Quod autem immature, et priusquam vita satiaretur;
 priusquam ad ætatis mensuram perveniret,
 et innotesceret hominibus, ac generis relinqueret
 successionem : nequaquam hæc doloris accessio,
 ut mihi ipse persuadeo, sed eventus sunt solati-
 um. Gratiaæ agenda sunt divinæ dispositioni, quod
 non reliquerit in terra liberos orbos, nec viduam
 aut ærumnis diuturnis obnoxiam, aut cum altero
 viro habitaturam et liberos priores neglecturam.
 Quod autem vita pueri longius in hoc sæculo pro-
 ducta non fuit; quis adeo inconsideratus, ut id
 maximum **437** bonorum esse non iudicet? Lon-
 gior enim hic commoratio, malorum plurium occa-
 sio est. Non admisit malum, non struxit dolum
 proximo; non in id necessitatis venit, ut iniquo-
 rum societati admisceretur; non implicatus est
 malis forensibus; non sustinuit necessitatem pec-
 candi, non mendacium, non animi ingrati vitium,
 non avaritiam, non amorem voluptatum, non
 vitia carnis, quæcumque animis dissolutis in-
 nasci solent; nulla macula inustus animo migra-
 vit, sed purus abscessit ad sortem meliorem. Non
 contexit terra dilectum, sed cælum suscepit. Deus
 qui res nostras moderatur, qui unicuique tem-
 porum terminos præstituit, qui in hanc vitam
 hunc deduxerat, idem etiam transtulit. Habemus
 documentum in maximis calamitatibus, celeberrimam
 illam magni Jobi vocem : *Dominus dedit, Dominus abstulit : sicut Domino visum est, ita et*

(36) Ἀθρόως. Harl. et Med. ἀθρόον.

(37) Κατεσταλμένος. Reg. secundus et Bigot. καθεσταμένος.

(38) Γενόμενος. Ita Med., Harl. et Coisl. primus. Editi γεννηθείς. Reg. secundus γεννηθείς. Infra eosdem codices secuti mutavimus quod erat in editis ἐπὶ γῆς et τῶν προτέρων γάμων.

(39) Φρατρίαῖς. Medicæus codex φρατρία.

(40) Οὐδεμιᾶ. Editi addunt τούτων, *nulla harum rerum macula*. Sed ea vox melius videtur deesse in codice Harlæano.

(41) Κηλίδι. Sic plerique mss. Editi κηλίδει.

(42) Διδασκάλιον. Nonnulli codices recentiores διδασκαλεῖον.

factum est. Sit nomen Domini benedictum in sæ-
cula ⁴⁷.

A Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο * ὡς τῷ Κυρίῳ
ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. Εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου
εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας.

EPISTOLA CCCI*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑ΄.

*Consolatur morte uxoris afflictum.**Maximo consolatoria.*

Μαξίμῳ (43) παραμυθητικῆ.

Quomodo affectus fuerim audito casu, nulla mihi oratio ad clare exprimendum satis esse possit; cum quidem nunc considerarem illatum piorum communi damnum amissa ordinis sui principe femina; nunc vero quantam in tristitiam delapsa esset gravitatis tuæ serenitas cogitarem: ac domum, cujus fortunas omnes laudabant, in genua prolapsam, et convictum, qui harmonia summa conglutinatus erat, somno citius dissolutum animo intuerer. Quomodo, etiamsi essemus adamantini. non inflexi animo fuisset? Mihi vero etiam ex primo congressu necessitudo quædam exstitit cum tua dignitate; tamque tuæ virtuti favi, ut omni hora laudes tuas in ore haberem. At ubi etiam mihi cum beata illa anima exstitit familiaritas, mihi vere fuit persuasum, hanc Proverbiorum sententiam in vobis fuisse confirmatam, mulierem videlicet viro a Deo aptari ⁴⁸. Adeo moribus congruebatis inter vos, utroque tanquam in speculo alterius mores in seipso repræsentante. Etiamsi quis plura dixerit, ne minimam quidem partem eorum quæ pro merito dicenda essent, assequatur. Sed quid sentiendum de Dei lege dudum vigente, ut qui stato tempore in lucem editus est, rursus abeat; et unaquæque anima, ubi necessariis vitæ officiis functa est, tum demum vinculis corporis, solvatur? Neque primi id passi sumus, vir admirande, neque soli: sed quæ parentes et avi et majores retro **438** omnes experti sunt, ea nos etiam experimur. Atque hæc vita exemplis ejusmodi referta est. Te autem tanto cæteris virtute præstantem, in mediis etiam ærumnis par est animæ tuæ magnitudinem infractam custodire, non damnum præsens iniquo animo ferentem, sed ob beneficium initio collatum gratias largitori habentem. Mori enim commune est eorum qui ejusdem naturæ participes sunt: sed bonæ uxoris consortio frui, paucis contigit, qui in vita felices prædicati sunt; quippe cum ipse ex sepa-

⁴⁷ Job i, 21. ⁴⁸ Prov. xix. 14.

Alias CCCXLVI.

(43) Μαξίμῳ. In editis hæc epistola dicitur ἀνεπίγραφος. Nomen Maximi, cui inscripta est, erui- mus ex codicibus Harl. et Clarom.

(44) Ἐναργείας. Ita Harl. et Bigot. Editi ἐναργείας. Ibidem editi ἀρχέσει, plerique mss. ut in textu.

(45) Λογιζόμενοι. Uterque Coisl., Regius secundus, Paris. et Clarom. λογιζομένοις. Sed erratum esse patet ex his quæ sequuntur. Paulo post editi καθ' ἑαυτὸν. Sex mss. ut in textu. Harl. secunda manu et Med. καθ' ἑαυτούς.

(46) Ἀπολέσαν. Ita mss. quinque. Editi ἀπόλεσαν. Ibidem Harlæanus codex νῦν δὲ καὶ τὴν φαιδρότητα.

(47) Ὀνείρου. Harl. et Coisl. primus ὄνειρατος.

Ἐπειὶ δὲ διετεθήμεν ἐπὶ τῇ ἀκοῇ τοῦ πάθους, οὐδεὶς ἂν ἡμῶν λόγος εἰς παράστασιν τῆς ἐναργείας (44) ἀρχέσει * νῦν μὲν τὴν ζημίαν λογιζόμενοι (45), ἦν τὸ κοινὸν τῶν εὐλαβῶν ἐζημιώθη, τὴν προστατίην τοῦ καθ' ἑαυτὴν τάγματος ἀπολέσαν (46) * νῦν δὲ τὴν φαιδρότητα τῆς σῆς σεμνότητος εἰς οἴαν μετέπεσε κατήφειαν ἐννοοῦντες * οἶκον τοῖς πᾶσι μακαριστὸν εἰς γόνυ κλιθέντα, καὶ συμβίωσιν διὰ τῆς ἀκρας ἀρμονίας συμπεφυκυῖαν ὄνειρου (47) θάπτου διαλυθεῖσαν βλέποντες τῇ διανοίᾳ. Πῶς οὐκ ἂν, εἰ καὶ ἀδαμάντινοι ἦμεν, τὰς ψυχὰς κατεκάμφθημεν; Ἡμῶν δὲ καὶ ἐκ τῆς πρώτης μὲν ὀμιλίας οικειότης τις ἐγένετο πρὸς τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν, καὶ τοσοῦτόν σου τῇ ἀρετῇ προσετέθημεν, ὥστε ἐπὶ πάσης ὥρας διὰ γλώττης ἔχειν τὰ σά * ὅτε δὲ καὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς ἐγενόμεθα ἐν συνηθείᾳ, ὅντως ἐπίσθημεν τὸν τῆς Πάροιμίας λόγον ἐφ' ἡμῶν βεβαιούμενον, ὅτι παρὰ Θεοῦ ἀρμόζεται γυνὴ ἀνδρί. Οὕτω πρὸς τρόπους (48) ἀλλήλοις ἦτε * ὡς περ ἐν κατόπτρῳ ἕκαστος τὸ τοῦ ἐτέρου ἦθος ἐν ἑαυτῷ προδεικνύς * Καὶ πολλὰ ἂν εἰπὼν τις οὐδὲ πολλοστοῦ μέρους τῆς ἀξίας ἐρίκοιτο. Ἀλλὰ τί χρὴ παθεῖν πρὸς νόμον Θεοῦ πάλαι κεκρατηκότα, τὸν ἐλθόντα εἰς γένεσιν τοῖς καθήκουσι χρόνοις πάλιν ὑπεξελθεῖν, καὶ ψυχὴν ἐκάστην λειτουργήσασαν τῷ βίῳ τὰ ἀναγκαῖα, εἴτα τῶν δεσμῶν (49) τοῦ σώματος ἀπολύεσθαι: Οὕτε πρώτοι πεπεῦθαμεν, ὡ θαυμάσιε, οὕτε μόνοι * ἀλλ' ὧν γονεῖς πεπείρανται καὶ πάπποι, καὶ οἱ ἄνω τοῦ γένους ἅπαντες, τούτων καὶ ἡμεῖς ἐν πείρᾳ γεγόναμεν. Καὶ πλήρης ὁ παρὼν βίος τῶν τοιούτων παραδειγμάτων. Σὲ δὲ, τοσοῦτον τῇ ἀρετῇ τῶν λοιπῶν διαφέροντα, καὶ ἐν μέσοις τοῖς πάθεσι προσῆκε τὸ τῆς ψυχῆς (50) μεγαλοφυῆς ἀταπεινώτου διασώζειν (51), μὴ τῇ νῦν ζημίᾳ δυσχεραίνοντα, ἀλλὰ τῆς ἐξ ἀρχῆς δωρεᾶς χάριν εἰδὸτα τῷ δεδωκότι. Τὸ μὲν γὰρ ἀποθανεῖν κοινὸν τῶν τῆς αὐτῆς μετεσχηκότων φύσεως * τὸ δὲ ἀγαθῇ συνοικήσαι ὀλίγοις τοῖς κατὰ τὸν βίον μακαρισθεῖσιν ὑπῆρξεν * ὅπου (52) καὶ αὐτὸ

D (48) Πρὸς τρόπους. Ita Coisl. primus, Harl. et Med. et alii nonnulli. Editi πρὸς τρόπον. Mox codices sex προδεικνύς Editi προδεικνυ Subinde editi τί δεῖ παθεῖν. Tres vetustissimi codices cum alio ut in textu.

(49) Τῶν δεσμῶν. Coisl. primus τὸν δεσμόν.

(50) Τὸ τῆς ψυχῆς. Ita Harl. et Coisl. primus. Editi τὸ τῆς σῆς ψυχῆς.

(51) Διασώζειν. Sic Harl., Med. et Coisl. primus. Editi διασώσαι. Ibidem editi τὴν νῦν ζημίαν. Quatuor mss., in his Harl. et Coisl. primus, ut in textu.

(52) Κατὰ τὸν βίον... ὅπου. Sic emendavimus ope codicum Harl. et Med. quod erat in editis κατὰ Θεόν., ἤπου. Paulo post editi διάξεν, ἐν ἔστι. Tres vetustissimi codices ut in textu.

τὸ λυπηρῶς ἐνεγκεῖν τὴν διάζευξιν οὐ μικρὸν ἐστὶ A
 τῶν ἐκ Θεοῦ θωρεῶν τοῖς εὐγνωμόνως λογιζομένοις. Πολλοὺς γὰρ ἐγνώμεν τὴν διάλυσιν τῆς ἀκαταλλή-
 λου (53) συνοικήσεως ὡσπερ βάρους ἀπόθεσιν δεξα-
 μένους. Ἀπόβλεπον πρὸς τὸν οὐρανὸν τοῦτον, καὶ
 τὸν ἥλιον, καὶ πᾶσαν περίσκεψαι τὴν κτίσιν ἐν
 κύκλῳ, ὅτι ταῦτα μὲν, τοσαῦτα ὄντα καὶ τηλικαῦτα,
 μικρὸν ὑστερον οὐ φανήσεται· καὶ ἐκ πάντων τούτων
 ἐκεῖνο συνάγαγε, ὅτι, μέρος ὄντες τῆς ἀποθνησκούσης
 κτίσεως, τὸ ἐκ τῆς κοινῆς φύσεως (54) ἐπιβάλλον
 ἡμῖν ὑπεδεξάμεθα· ἐπεὶ καὶ ὁ γάμος αὐτὸς τοῦ
 ἀποθνήσκειν ἐστὶ παραμυθία. Διότι γὰρ εἰς τὸ παν-
 τελεῖς παραμένειν οὐκ ἐνῆν, τῇ διαδοχῇ τοῦ γένους
 τὸ πρὸς τὸν βίον διαρκές ὁ Δημιουργὸς ἐμηχανήσατο.
 Εἰ δὲ, ὅτι θάπτον προαπῆρεν ἡμῶν, ἀνιώμεθα, μὴ
 βασκαίνωμεν τῇ μὴ ἐπὶ πολὺ τῶν ὀχληρῶν τοῦ βίου B
 ἀναπλησθείσῃ, ἀλλὰ κατὰ τὴν χάριν τὴν τῶν ἀνθρώπων
 ἐτι ποθοῦντας ἡμᾶς ἐπιλιπούσῃ (55). Πρὸ πάντων δὲ
 σε τὸ τῆς ἀναστάσεως δόγμα ψυχαγωγησάτω, Χρι-
 στιανὸν ὄντα, καὶ ἐπ' ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν
 τὴν ζωὴν διεξάγοντα. Οὕτως οὖν διανοεῖσθαι προσ-
 ῆκεν, ὡς ὁδὸν τινα παρελθούσης (56), ἣν καὶ ἡμᾶς
 δεήσει πορεύεσθαι. Εἰ δὲ, ὅτι πρὸ ἡμῶν, οὐκ ὀδυρ-
 μῶν τοῦτο ἄξιον. Μικρὸν γὰρ ὑστερον τυχόν τὸ ἡμέ-
 τερον ἐλεεινότερον, εἰ, ἐπὶ πλείον παραταθέντες,
 πλείοσι γενοίμεθα τιμωρίας ὑπόχρεοι. Ἀλλὰ τῆς
 λύπης τὸ βάρος ὁ λογισμὸς ἡμῶν ἀποσεισάμενος, τὴν
 περὶ τοῦ πῶς ἡμᾶς προσῆκε πρὸς τὸ ἐφεξῆς εὐαρε-
 στεῖν τῷ Κυρίῳ φροντίδα μεταλαβέτω (57).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΒ΄.

EPISTOLA CCCII'.

Brisonis mortui uxorem consolatur.

Πρὸς τὴν ὁμόζυγον Βρίσωνος (58) παραμυθητική. C

Uxori Brisonis consolatoria.

Ὅσον μὲν ἐστενάξαμεν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ πάθους
 τοῦ κατὰ τὸν ἀριστον τῶν ἀνδρῶν Βρίσωνα, τί χρῆ
 καὶ λέγειν; Πάντως γὰρ οὐδεὶς οὕτως ἐστὶ (59)
 λιθίνην ἔχων τὴν καρδίαν, ὅς, εἰς πείραν ἀφικόμενος
 τοῦ ἀνδρὸς ἐκεῖνου, εἴτ' ἀκούσας αὐτὸν ἀθρώως ἐξ
 ἀνθρώπων ἀνηρπασμένον, οὐχί, ὡς κοινὴν ζημίαν
 τοῦ βίου, τὴν τοῦ ἀφδρὸς στέρησιν ἐλογίσατο. Ἡμῶν
 δὲ εὐθύς τὴν λύπην ἢ ἐπὶ σοὶ φροντίς διεδέξατο,
 λογιζομένων, ὅτι, εἰ τοῖς παρῶν τῆς οικειότητος
 οὕτω βαρὺ καὶ δύσφορον τὸ συμβῆν, πῶς εἰκὸς ὑπὸ
 τοῦ πάθους τὴν σὴν διατεθῆναι ψυχὴν, οὕτω μὲν
 ρύσει χρηστὴν οὔσαν, καὶ πρὸς τὰς συμπαθείας
 εὐκόλον διὰ τὴν τοῦ τρόπου ἡμερότητα, οὕτω δὲ
 ὑποκειμένην τῷ πάθει, ὥστε οἰονεὶ διχοτομίας τινὸς
 κισθάνεσθαι ἐν τῷ χωρισμῷ τοῦ ὁμόζυγος. Καὶ γὰρ, D
 εἰ τῷ ὄντι κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον οὐκέτι εἰσὶ

Quantum ingemuerim, nuntiato optimi hominum
 Brisonis casu, quid vel dicere attineat? Nam pro-
 fecto nemo ita corde lapideo, ut virum illum exper-
 tus ac deinde audiens ex hominibus subito ereptum
 esse, non commune humanæ vitæ damnum illius
 jacturam existimaverit. Mœrorem autem meum sol-
 licitudo de te statim excepit, cum cogitarem, si his
 qui non sunt affinitate conjuncti, id quod accidit
 adeo grave et ad perferendum **439** difficile, quo-
 modo verisimile sit animam tuam in hoc casu affici,
 quæ et natura adeo benigna est et ad commiseratio-
 nes propensa propter morum lenitatem, et ipsi casui
 ita subjecta, ut veluti bipartitam quamdam sectio-
 nem in conjugis separatione senserit. Etenim si
 revera, secundum Domini sermonem, jam non
 sunt duo, sed una caro ⁴⁹, profecto separatio ejus-

⁴⁹ Matth. XIX. 6.

(53) Ἀκαταλλήλου. Harl. et Med. κατ' ἀλλήλους. ibidem multi codices recentiores δεχομένου. Paulo post editi εἰς τὸν οὐρανὸν. Tres vetustissimi codices ut in textu. Mox Regius uterque. Coisl. secundus et Vaticanus ἐκ πάντων τούτων, sine conjunctione.

(54) Φύσεως. Med. κτίσεως. Paulo post idem cum Harl. Διότι ἓνα εἰς τὸ, etc.

(55) Ἐπιλιπούσῃ. Sic iidem tres antiquissimi codices. Editi ἀπολιπούσῃ.

(56) Παρελθούσης. Harl. παρελθούσης.

(57) Μεταλαβέτω. Ita sex mss. Editi μεταβαλλέτω.

(58) Βρίσωνος. Reg. secundus et Coisl. secundus Βρίσωνος. Addunt editi χαρτείουσαν, viduam, quæ vox deest in plerisque mss.

(59) Οὕτως ἐστὶ. Sic Harl. et Med. Deest ἐστὶ in editis. Statim editi αὐτὸς ἀθρώως. Mss. αὐτόν. Subinde Harl. et Med. ἀναρπασθέντα οὐχ ὡς.

* Alias CCCXLVII.

modi non minus habet doloris, quam si media nostris corporis pars discinderetur. Ac tristitia quidem ejusmodi, et his majora : sed quæ eorum quæ evenerunt consolatio? Primum quidem, vigens illa ab initio lex Dei nostri, necesse omnino esse, ut quisquis natus fuerit, stato tempore de vita exeat. Si igitur sic res humanæ ab Adam ad nostra usque tempora constitutæ sunt, communes naturæ leges animo iniquo ne feramus, sed Dei erga nos dispensationem amplectamur: qui jussit fortem illam animam ac invictam, non consumpto morbo corpore aut ætate confecto migrare ex sæculo; sed in ipso ætatis flore et in splendore rerum egregie in bello gestarum vitam finire. Quamobrem moleste illud ferre non debemus, quod a tali viro sumus separati: sed Domino gratias agamus, quod talis viri convictu dignati fuerimus, cujus jacturam totum fere imperium Romanum persensit; quem et imperator ipse desideravit, et milites planxerunt et viri in maximis dignitatibus constituti ut germanum filium deflexerunt. Cum igitur tibi suæ ipsius virtutis reliquerit monumentum, satis magnum existima habere te tui doloris solatium. Deinde et illud scire te volo, eum qui non succumbit afflictionibus, sed per spem in Deum doloris pondus tolerat, magnam habere apud Deum patientiæ mercedem. Neque enim nobis itidem ut externis, licet constrictari de dormientibus per præceptum Apostoli^{49*}. Sint et liberi tui tanquam imagines vivæ, absentiam illius quem desideras demulcentes. Quare educandorum liberorum cura animum tuum a mœrore avocet; et sollicita quomodo reliquum tibi tempus sic transigas, ut placeas Deo, egregia occupatione cogitationes tuas delinies. Nam præparatio ad causam coram Domino nostro Jesu Christo dicendam, ac studium veniendi in numerum eorum qui illum diligunt, idonea sunt quæ mœrore tenebras offundant, ut ab eo minime absorbeamur. Largiatur autem Dominus cordi tuo consolationem ex bono suo Spiritu; ut et nos, audito rerum tuarum statu, recreemur, et omnibus tuis æqualibus exemplum sis præclarum vitæ secundum virtutem institutæ.

ἀγαθοῦ, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀκούσαντες τὰ περὶ σοῦ ἀνεθώμεν, καὶ πάσαις ταῖς καθ' ἡλικίαν σοι ὁμοτίμοις ὑπόδειγμα ᾗς ἀγαθὸν τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου.

440 EPISTOLA CCCIII*.

Rogat ut imposita ob falsas criminationes equarum præstatio dimittatur.

Comiti privatarum.

Illius loci incolæ ex falsa, opinor, calumnia dignitati tuæ persuaserunt, ut istis equarum præsta-

^{49*} I Thess. iv, 12.

* Alias CCCXXIII.

(60) Τῆς φύσεως νόμοις. Harl. et Med. τῆς φύσεως ἡμῶν παθήμασιν.

(61) Κατορθωμάτων. Harl. et Med. ἀνδραγαθημάτων.

(62) Ἐπήσθητο. Reg. secundus, Clarom. et Bigot. ἐπήσθητο. Mox deest articulus in nonnullis codicibus, conjunctio in aliis nonnullis.

(63) Οἰκείας αὐτοῦ. Codex Medicæus οἰκείας

δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία, δηλονότι οὐχ ἥττον ἐστὶν ἀλγεινὴ ἢ τοιαύτη διάζευξις, ἢ εἰ τὸ ἡμισυ ἡμῶν τοῦ σώματος ἀπερρήγνυτο. Ἄλλὰ τὰ μὲν λυπηρὰ τοιαῦτα, καὶ μείζω τούτων ἢ δὲ ἐπὶ τοῖς συμβάσι παραμυθία τίς; Πρῶτον μὲν, ἢ ἐξ ἀρχῆς κεκρατηκυῖα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν νομοθεσία τὸ χρῆναι πάντως τὸν εἰς γένεσιν παρελθόντα τοῖς καθήκουσι χρόνοις ἀπιέναι τοῦ βίου. Εἰ οὖν οὕτως ἀπὸ Ἀδάμ μέχρις ἡμῶν τὰ ἀνθρώπινα διατέτακται, μὴ ἀγανακτῶμεν ἐπὶ τοῖς κοινοῖς τῆς φύσεως νόμοις (60), ἀλλὰ καταδεχώμεθα τὴν ἐφ' ἡμῖν τοῦ Θεοῦ οἰκονομίαν, ὅς ἐκέλευσεν ἐκείνην τὴν γενναίαν ψυχὴν καὶ ἀήττητον, μὴ νόσῳ δαπανηθέντος τοῦ σώματος, μηδὲ χρόνῳ καταμαρανθέντος, ἀναχωρῆσαι τοῦ βίου, ἀλλ' ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας καὶ ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν κατὰ πόλεμον κατορθωμάτων (61) τὴν ζωὴν καταλύσαι. Ὡστε οὐχ ὅτι ἐχωρίσθημεν ἀνδρὸς τοιοῦτου, δυσχεραίνειν ὀφείλομεν ἀλλ' ὅτι τῆς πρὸς τὸν τοιοῦτον ἀνδρα συνοικήσεως κατηξιώθημεν, εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ, οὗ πᾶσα σχεδὸν ἡ Ῥωμαϊκὴ ἀρχὴ τῆς ζημίας ἐπήσθητο (62) ὄν καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνεκαλέσατο, καὶ στρατιῶται ὠδύραντο, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν μεγίστων ἀξιωματίων ὡς γνήσιον υἱὸν κατεπένησαν. Ἐπεὶ οὖν κατέλιπέ σοι τὴν μνήμην τῆς οἰκείας αὐτοῦ (63) ἀρετῆς, ἀρκοῦσαν νόμιζε εἶχειν παραμυθίαν τοῦ πάθους. Ἐπειτα καὶ ἐκεῖνο εἰδέναι σε βούλομαι, ὅτι ὁ μὴ ὑποπεσὼν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος τῆς λύπης τὸ βάρος ἀπενεγκῶν, μεγάλην ἔχει παρά τῷ Θεῷ τῆς ὑπομονῆς τὴν ἀντίδοσιν. Οὐδὲ γὰρ ἴσα τοῖς ἐξωθεν ἐπέτράπημέν λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις παρά τῆς νομοθεσίας τοῦ Ἀποστόλου. Ἔστωσαν καὶ οἱ παῖδές σου ὡσπερ εἰκόνες ἐμψυχοὶ, τὴν ἀπουσίαν τοῦ ποθουμένου παραμυθούμενοι. Ὡστε ἢ περὶ τὴν τεκνοτροφίαν ἀσχολία ἀπαγέτω σου τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν λυπηρῶν καὶ μεριμνῶσα δὲ περὶ τοῦ πῶς εὐαρέστως τῷ Κυρίῳ τὸν λειπόμενον ἑαυτῆς χρόνον διενέγκῃς, καλὴν ἀσχολίαν ἐπινοήσεις (64) τοῖς λογισμαῖς. Ἡ γὰρ ἐτοιμασία τῆς ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπολογίας, καὶ ἡ σπουδὴ τοῦ εὐρεθῆναι ἡμᾶς ἐναριθμίους τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, ἰκανὴ ἐστὶν ἐπισκοτῆσαι τῇ λύπῃ, ὥστε μὴ καταποθῆναι ἡμᾶς ὑπ' αὐτῆς. Παράσχοι δὲ ὁ Κύριος (65) τῇ καρδίᾳ σου τὴν ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ παράκλησιν τοῦ

EPISTOLA TΓ'.

Κόμητι πριβατῶν.

Οἱ τοῦ χωρίου τοῦδε ἐκ διαβολῆς, οἶμαι, ψευδοῦ ἐπεισαν τὴν τιμιότητά σου φοράδων τέλεσμα (66)

ἑαυτοῦ.

(64) Ἐπινοήσεις. Reg. secundus. ἐπιθήσεις.

(65) Ὁ Κύριος. Restituimus ex sex mss. cum in editis deesset.

(66) Φοράδων τέλεσμα. Recte Scultetum castigat Combefisius quod raptim vectigal reddiderit. At idem immerito putat ob equarum possessionem tributum aliquod ejusmodi hominibus impositum fuisse. Perspicuum est equas ipsas iis, quibus pa-

τοῖσδε ἐπαγάγειν. Ἐπεὶ οὖν καὶ τὸ γινόμενον ἀδικον, καὶ διὰ τοῦτο ἀπαρέσκειν ὀφείλον τῇ τιμιότητι σου, καὶ ἡμῖν λυπηρὸν διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἠδικημένους ἡμῖν ὑπάρχουσαν οἰκειότητα· ἐσπεύσαμεν παρακαλέσαι τὴν χρηστότητά σου μὴ εἶσαι προβῆναι τοῖς ἀδικεῖν ἐπιχειροῦσι τὴν ἐπήρειαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑ΄

Commendat aliquem de quo antea fuerat locutus.

Ἀβουργίω.

Οὗτός ἐστιν ὑπὲρ οὗ καὶ πρότερον διαλέχθην σοὶ διὰ τοῦ διακόνου. Ἐπειδὴ οὖν ἔχων ἔχε τὴν ἐπιστολὴν παρ' ἡμῶν, ἀπέλθοι ἔχων ἃ βούλεται παρὰ σοῦ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕ΄.

Commendat amicis suis hominem bene de illis meritum.

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ ἐναρέτοις ἀνδράσιν.

Ἦδη γνώριμος ὑμῖν ἐστὶν ὁ δεῖνα, ὡς αὐτὰ δηλοῖ τὰ διηγήματα τοῦ ἀνδρός. Ἐπὶ πάσης γὰρ ὑμᾶς προφάσεως ἔχει ἢ γλῶσσα αὐτοῦ, ἐν ὀρθοδόξων μνήμῃ, ἐν ἀσκητῶν φιλοξενίᾳ, ἐν πάσῃ ἀρετῇ πρώτους ὑμᾶς ὁ ἀνὴρ ἀγει. Κῆν διδασκάλων τις μνησθῆ, οὐκ ἀνέχεται προθεῖναι ὑμῶν ἑτέρους· ἐὰν ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας, καὶ ἱκανοὺς τὸ πιθανόν τῆς αἰρέσεως διαλέγξαι, οὐκ ἂν εἴλοιτο ἕτερον πρὸ ὑμῶν ἀριθμῆσαι, πρὸς πάντα (67) ἄμαχον ὑμῖν καὶ ἀνανταγώνιστον τὴν ἀρετὴν μαρτυρῶν. Καὶ οὐ πολὺς αὐτῷ πόνος πείσαι, ταῦτα λέγοντι. Διηγείται γὰρ ἀκοαῖς μείζονα ἐπισταμένων ἀνθρώπων, ἢ ὧν ἂν τις νομισθεῖται μεθ' ὑπερβολῆς ἀπαγγέλλειν. Οὗτος τοίνυν ἐπανιῶν πρὸς ὑμᾶς γράμματα ἤτησεν, οὐχ ἵνα ἐαυτὸν ὑμῖν οἰκειώσῃ δι' ἡμῶν, ἀλλ' ἵνα ἐμὲ εὐεργετήσῃ, τοῦ προσφθέγγασθαι τοῖς ἀγαπητοῖς μου (68) ἀφορμὴν παρασχόμενος· ὃν ἀμείψαιτο ὁ Κύριος τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως. Καὶ ὑμεῖς δὲ αὐτῷ εὐχαῖς καὶ τῇ ἀγαθῇ ὑμῶν περὶ πάντας προαιρέσει τὴν κατὰ δύναμιν χάριν διανεῖματε (69). Σημαίνετε ἡμῖν καὶ τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ὅπως ἔχει.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΣ΄.

Rogat ut civibus Alexandrinis propinqui corpus, Sebastiae mortui, publico mandato exportandum concedat, et aliquid subsidii ex publico cursu ferri jubeat.

Ἡγεμόνι (70) Σεβαστείας.

Αἰσθάνομαι τῆς τιμιότητός σου ἠδέως τὰς ἐπιστολὰς ἡμῶν προσιεμένης, καὶ τὴν αἰτίαν γνωρίζω. Φιλάγαθος γὰρ ὢν, καὶ πρὸς εὐποιίας πρόχειρος, ἐπειδὴ τινα ἐκάστοτε ὕλην παρεχόμεθά σοι ἱκανὴν

trocinatur Basilius, imperatas fuisse, idque in multæ magis quam in tributii loco; siquidem eos comes rei privatæ falsis criminationibus deceptus damnaverat. Sic etiam Gregorius Naz. epist. 184 Nemesium flectere conatur, qui Valentiniano equorum multam ob aliquod delictum inflixerat. Nec mirum est in Cappadocia, quæ optimos equos alebat, ejusmodi multas impositas fuisse.

(67) Πρὸς πάντα. Ita Med., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi πρὸς πάντας.

(68) Ἀγαπητοῖς μου. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀγαπητοῖς μοι. Paulo post Coisl. primus, Vat. et Clarom. ἀμείψεται.

tionem indiceres. Cum igitur id quod factum est, injustum sit, et idcirco displicere debens dignitati tuæ, et mihi molestum propter necessitudinem mihi cum iis qui læsi sunt intercedentem; rogare festinavi benignitatem tuam, ut ne hominibus nocere volentibus injuriam ex sententia procedere patiaris.

EPISTOLA CCCIV**.

Aburgio.

Hic est ille, de quo mihi tecum etiam antea per diaconum sermo fuit. Cum ergo a me tibi litteras deferat, a te his quæ cupit impetratis discedat.

EPISTOLA CCCV**.

B Sine inscriptione, causa virorum quorumdam virtute clarorum.

Jam notus vobis ille est, ut ipsius ostendunt narrationes. Nam ad omnem vos occasionem in ore habet: in orthodoxorum recordatione, in ascetis hospitiis excipiendis ac in omni virtute primas vobis defert. Si quis de doctoribus mentionem injiciat, non patitur alios vobis anteponi: si de pietatis propugnatoribus et ad confutandas hæreticorum cavillationes idoneis, alium ante vos numerare nolit, testimonium vobis tribuens virtutis, quam nemo vincere et expugnare possit. Nec magnus illi labor hæc dicendo persuadere. Loquitur enim auribus hominum, qui norunt majora, quam quæ quis enarrans exaggerare videatur. Is igitur ad vos rediens petiit litteras, non ut se mea opera in vestram familiaritatem insinuaret, sed ut beneficium in me conferret, occasionem præbens salutandorum amicorum: cujus remuneretur Dominus bonam voluntatem. Vos autem ei precibus et bona vestra erga omnes voluntate gratias pro viribus persolvite. Significate etiam nobis quo sint loco res Ecclesiarum.

441 EPISTOLA CCCVI***.

Principali Sebastiae.

Intelligo dignitatem tuam libenter litteras meas accipere, nec causam ignoro. Amans enim boni cum sis, et ad beneficentiam propensus, quoniam tibi aliquam subinde materiam suppeditamus ido-

(69) Διανεῖματε. Ita Med., Coisl. uterque, Vat. et Reg. secundus. Editi διανεῖμαντες.

(70) Ἡγεμόνι. Vide notas ad epist. 67, ubi eadem voce non ducem aut præsidem, sed principalem seu primum curiæ designari observamus. Neque obstat huic interpretationi precatio Basili, ut viris illis aliquid subsidii ex cursu publico concedatur. Nam curialium nonnullas fuisse partes in regendo cursu publico observat Gothofredus in tit. De cursu publico, pag. 508.

* Alias CCCLVII.

** Alias CCXXXII.

*** Alias CCCXXIV.

neam, in qua animi tui magnitudinem ostendas, ad meas epistolas accurris, ut quæ honorum operum occasiones habeant. Venit igitur et alia occasio, quæ tuæ in omnes benignitatis notis signari potest, simulque virtutum tuarum præconem in medium adducit. Viri enim Alexandria profecti, necessarii officii causa, quodque communi totius naturæ jure mortuis hominibus debetur, indigent patrocínio tuo; adeo ut jubeas, ut ipsis propinqui corpus Sebastię, exercitu ibi commorante, mortui, publico mandato exportandum concedatur: deinde et quantum licebit, subsidium ipsis feratur ex publico cursu, sicque inveniant aliquod longæ peregrinationis per tuam magnanimitatem solatium. Hæc autem ad magnam usque transitura Alexandriam, atque ad illius incolas miram tuæ dignitatis humanitatem perlatura, perspicuum est prudentiæ tuæ, etiamsi ego non dicam. Ego autem et in multis, quæ jam accepi, hoc quoque beneficium numerabo.

EPISTOLA CCCVII*.

Portatur ut inter duos litigantes judicem se præbeat.

Sine inscriptione.

Repellunt sæpe vel utiles sententias contentiosæ indoles, idque præclarum et utile judicant, non quod aliis omnibus videtur, etiamsi profuturum sit, sed quod ipsis solis placet, etiamsi damnosum. Causa autem, insipientia, morumque perversitas, non aliorum consiliis attendens, sed solis suis confidens sententiis, ac subeuntibus cogitationibus. Subeunt autem ea quibus gaudent; gaudent autem iis quæ volunt. Qui autem ea quæ vult, judicat utilia, non tutus est justus iudex, sed cæcis quos cæci ducunt, consimilis. Hinc et in damna facile incurrit, et utilitatis magistrum habet experientiam. Huic nunc vitio obnoxius est qui cum hoc viro contendit. Nam cum oporteret iudicium permittere communibus amicis; imo cum a multis sæpe iudicatus esset, quibus jus et veritas curæ erant, nunc cucurrit ad iudices, et ad tribunalium iudicium, mavultque multis amissis pauca lucrari. Data autem a magistratibus iudicia ne victoriam quidem sine detrimento ferunt. Sis ergo adjutor, **442** o charum caput; maxime quidem utrique litiganti (id enim pium est) prohibens ne ad iudicem introeant; teque ipsius loco iudicem illi præbens. Quod si alteruter non obtemperat, nec sententiæ cedit, fave injuriam patienti; et ei qui justa postulat, patrocínium tuum impende.

* Alias CCXLVII.

(71) Δείξασθαι. Legendum conjicit Combefisius δείξασθαι. Sed minime necessaria emendatio. Probabilior videtur infra ejusdem eruditi viri conjectura, ubi legendum putat καθήκοντος.

(72) Διακομήσει. Sic editi et tres codices, quibuscum collata fuit hæc epistola, nempe Med., Coisl. primus et Vaticanus. Sed tamen merito

δείξασθαι σου τῆς προαιρέσεως τὸ μεγαλοφυῆς, προστρέχεις ἡμῶν ταῖς ἐπιστολαῖς, ὡς ἔργων ἀγαθῶν ὑποθέσεις ἐχούσαις. Ἦκει τοίνυν καὶ ἄλλη ὑπόθεσις δυναμένη δείξασθαι (71) τῆς σῆς περὶ πάντα δεξιότητος τοὺς χαρακτῆρας, ὁμοῦ καὶ κήρυκα τῶν σῶν ἀγαθῶν ἐπαγομένη. Ἄνδρες γὰρ ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας κινήσαντες καθηκόντως ἔνεκεν ἀναγκαίου, καὶ κοινῶς πάσῃ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων τοῖς ἀπελθούσιν ὀφειλομένου, δέονται τῆς παρὰ σοῦ προστασίας ὥστε κλεῦσαι αὐτοῖς σῶμα οἰκείου ἀνδρός, κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ στρατοπέδου τελευτήσαντος τὸν βίου ἐν τῇ Σεβαστείᾳ, προστάγματι δημοσίῳ συγχωρηθῆναι κινήσαι· ἔπειτα μέντοι καὶ τὴν δυνατὴν αὐτοῖς παρασχεθῆναι βοήθειαν ἐκ τοῦ δημοσίου δρόμου, ὥστε εὐρέσθαι τινὰ τῆς μακρᾶς πλάνης διὰ τῆς σῆς μεγαλοφυῆς παραμυθίαν. Ταῦτά δὲ ὅτι μέχρι τῆς μεγάλης διαβήσεται Ἀλεξανδρείας, καὶ τοῖς ἐκεῖ διακομήσει (72) τὸ θαῦμα τῆς σῆς τιμιότητος φανερόν τῇ συνέσει σου, κἂν ἐγὼ μὴ λέγω. Ἡμεῖς τε πρὸς πολλοῖς οἷς εἰλήφαμεν ἤδη καὶ ταύτην τὴν χάριν ἐναριθμήσομεν.

EPISTOLA TZ'.

Ἀνεπίγραφος.

Διωθόνται πολλάκις καὶ τὰς χρηστὰς διανοίας αἱ φιλόνηκοι φύσεις, καὶ κρίνουσι καλὸν καὶ χρήσιμον οὐ τὸ πᾶσι τοῖς ἄλλοις δοκοῦν, κἂν ἢ λυσιτελές, ἀλλὰ τὸ μόνοις αὐτοῖς ἀρέσκον, κἂν ἐπιζήμιον ἦ. Τὸ δὲ αἰτίον ἀνοία καὶ σκαιότης τρόπων, οὐ προσεχουσα ταῖς παρ' ἐτέρων συμβουλίαις, μόναις δὲ πιστεύουσα γνώμαις οἰκίαις καὶ τοῖς ὑποπίπτουσι λογισμοῖς. Ὑποπίπτουσι δὲ οἷς χαίρουσι· χαίρουσι δὲ οἷς βουλονται. Ὁ δὲ ἂ βούλεται νομίζων λυσιτελεῖν, οὐκ ἔστιν ἀσφαλῆς τοῦ δικαίου κριτῆς, ἀλλ' ἔοικε τυφλοῖς ὑπὸ τυφλῶν ὀδηγουμένοις. Ἐντεῦθεν καὶ προσπταίει ζημίαις εὐκόλως· καὶ τοῦ συμφέροντος διδάσκαλον ἔχει τὴν πείραν. Τοῦτο νῦν (73) τὸ πάθος ὑπομένει ὁ τῷ παρόντι συνεζευγμένος ἀνδρὶ. Δέον γὰρ τὴν κρίσιν ἐπιτρέφει φίλοις κοινῶς, μᾶλλον δὲ παρὰ πολλοῖς πολλάκις κριθεῖς, οἷς ἔμελε τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας, νῦν ἔδραμεν ἐπ' ἀρχοντας καὶ τὴν τῶν δικαστηρίων κρίσιν, καὶ αἰρεῖται, πολλὰ ζημιωθεῖς, ὀλίγα κερδάναι. Αἱ δὲ παρὰ ἀρχουσι κρίσεις οὐδὲ τὴν νίκην ἀζήμιον φέρουσι. Γενοῦ (74) δὴ βοηθός, ὡς φίλη κεφαλή, μάλιστα μὲν ἀμφοτέροις τοῖς κρινόμενοις (εὐσεβὲς γὰρ) κωλύων τὴν εἴσοδον τὴν πρὸς τὸν ἀρχοντα, καὶ γινόμενος αὐτοῖς ἀπ' ἐκείνου δικαστῆς. Εἰ δὲ ἀπειθεῖ θάτερος, καὶ μάχεται ταῖς ψήφοις, σύμπραξον τῷ ἀδικουμένῳ, καὶ πρόσθεσ τὴν παρὰ σοῦ ροπήν τῷ ζητοῦντι τύχειν τῶν δικαίων.

Combefisius legendum docet διακομίσει.

(73) Τοῦτο νῦν. Ita Harl. et Med. Edit., Τοῦτο τοίνυν. Titulum huic epistolæ apposuimus, qualem in codice Harlæano et nonnullis aliis reperimus. Editi addunt ἐπὶ ἀποκαλύψει κρυπτῶν, *occultorum manifestationis causa*.

(74) Γενοῦ. Ita vetustissimi tres mss. et alii nonnulli. Editi γίνου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗ΄.

Pauperes et afflictos Capralis incolas commendat.

Ανεπίγραφος, ἐπὶ προστασίᾳ.

Καὶ παρούσης τῆς τιμιότητός σου τοῖς ἀδελφοῖς (75), τῶν ἀπὸ τοῦ χωρίου Καπράλεως ἐνεκεν, διελέχθην, καὶ προσήγαγον αὐτοὺς τῇ ὑμερότητί σου, παρακαλέσας σε ἔχοντα πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν παρά τοῦ Κυρίου μισθαποδοσίαν, προϊστασθαι αὐτῶν, ὡς πενήτων καὶ καταπονουμένων ἐν ἅπασιν. Καὶ νῦν πάλιν διὰ τοῦ γράμματος τὴν αὐτὴν ἀνανεοῦμαι παράκλησιν, εὐχόμενος τῷ ἁγίῳ Θεῷ καὶ τῇ ὑπάρχουσάν σοι περιφάνειαν καὶ λαμπρότητα τοῦ βίου συντηρηθῆναι, καὶ ἐπὶ μείζονα ἐλθεῖν, ἵνα ἀπὸ μείζονος ὀνύμεως πολυτέλεστερα ἡμᾶς ἔχῃς εὐεργετεῖν. Ὅτι γὰρ μία ἡμῖν εὐχή (76) ἢ παντός τοῦ οἴκου ὑμῶν σωτηρία, ἡγοῦμαι πεπεῖσθαι σε.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΘ΄.

Commendat senem ex divite pauperrimum, et tribus liberis oneratum, de domus suæ censu sollicitum.

Ανεπίγραφος, ἐπὶ ἐνδειῇ.

Πάνυ κατέγνων τοῦ ἀδελφοῦ τοῦδε φροντίζοντος ἐπὶ τῇ ἀπογραφῇ τοῦ οἴκου· ὅς γε (77) προλαβῶν τὴν ἀναγκαίαν ἀτελείαν ἔχει ἀπὸ τῆς πενίας. Ἀπὸ γὰρ βίου εὐπόρου, οὕτω τοῦ Κυρίου ἐπὶ συμπίροντι τῆς ψυχῆς αὐτοῦ οἰκονομήσαντος, νῦν εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν περιετράπη, ὡς μόλις μὲν καὶ τῆς ἐφ' ἡμέραν (78) τροφῆς εὐπορεῖν, ἀνδραπόδου δὲ μηδὲ ἐνός κατάρχειν, ἀπὸ πολλῶν ὧν πρότερον εἶχεν ἐν τῇ ἑαυτοῦ δεσποτείᾳ. Τούτῳ τὸ σῶμα περιλείπειται μόνον, καὶ τοῦτο ἀσθενὲς καὶ γηραιόν, ὡς καὶ αὐτὸς ὁρᾷ· καὶ παῖδες τρεῖς, προσθήκη φροντίδων ἀνδρὶ πένητι. Ὅτι μὲν οὖν οὐδὲν ἐδεῖτο τῆς ἡμετέρας πρεσβείας, ἱκανὴν ἔχων τὴν πενίαν δυσωπῆσαι (79) διὰ τὸ φιλάνθρωπον τοῦ τρόπου, ἀκριβῶς ἠπιστάμην. Ἐπεὶ δὲ δυσάρεστοι οἱ αἰτοῦντες, ἐφοβήθην μήποτε (80) τι τῶν εἰς αὐτὸν ὀφειλομένων, καὶ ἐπέστειλα, εἰδῶς, ὅτι ἡ ἡμέρα αὐτῷ, ἐν ἣ ἂν πρῶτον ἴδῃ σου τὴν σεμνότητα, ἀρχὴ εὐθύμου βίου πρὸς τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον γενήσεται, καὶ δώσει τινα βελτίονα τῶν πραγμάτων αὐτοῦ (81) μεταβολὴν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙ΄.

Commendat cognatos suos ac cæteros Ariarathicæ incolas.

Ανεπίγραφος, ὑπὲρ συγγενῶν.

Αὐτῷ μοι περισπούδαστον ἦν συντυχεῖν σου τῇ

(75) Τοῖς ἀδελφοῖς. Mutata interpungendi ratione lucem huic loco afferre conatus sum. Sic enim erat in editis, Καὶ παρούσης τῆς τιμιότητός σου, τοῖς ἀδελφοῖς... διελέχθην. Unde interpretor, *sermonem habui cum fratribus, eorum, qui Capralis regione orti sunt, gratia*: sed quos hic Basilius fratres appellat, hi alii esse non possunt, quam selecti cives Capralenses ac de rebus patriæ missi. Quare nequaquam his fratribus res Capralenses commendabat, sed potius ei ad quem hæc scripta epistola. Hos enim eoram illo antea produxit, ut de rebus Capralensium ageret: nunc eosdem cum litteris mittit. Cæterum clarior multo esset tota verborum complexio, si deessent hæ voces, τοῖς ἀδελφοῖς. Sed si retineantur, non puto aliter, ac interpretatus sum, accipi debere.

EPISTOLA CCCVIII*.

Sine inscriptione, patrocini causa.

Et cum fratres essent coram tua dignitate, eorum causa qui locum Capralem incolunt, tecum collocutus sum, et eos coram tua clementia produxi, obsecrans, ut ante oculos habens promissam a Domino mercedem, protegas eos ut pauperes ac in omnibus afflictos. Et nunc rursus per litteras eandem renovo precationem, Deum sanctum obsecrans, ut quæ nunc tibi adest claritas ac vitæ splendor conservetur, atque etiam auctior fiat, ut ex majore potestate locupletiora in nos beneficia conferre possis. Hoc enim nobis unum in votis esse, totius vestræ domus incolumitatem, persuasum tibi esse existimo.

EPISTOLA CCCIX**.

Sine inscriptione, pro egeno.

Vituperavi prorsus hunc fratrem de domus suæ censu sollicitum, quippe cum in antecessum necessariam immunitatem paupertas ei tribuat. Nam a vita opulenta, ita Domino ad animæ ipsius utilitatem dispensante, nunc in extremam egestatem redactus est, adeo ut quotidianus etiam victus ei vix suppetat, et ex multis mancipiis, quæ prius in sua potestate habuerat, nulli prorsus imperet. Huic corpus solum superest, idque, ut et ipse vides, infirmum et senio confectum, et liberi tres, accessio curarum viro indigenti. Hunc igitur nihil opus habere precatione mea, cum idoneam habeat ad flectendum paupertatem ob morum tuorum humanitatem, certo sciebam. Sed quia difficile est, satisfacere petentibus, timui ne cui officio ei debito deessem; atque adeo scripsi, probe sciens diem illum, quo tuam gravitatem primum viderit, initium vitæ deinceps lætioris futurum, et meliorem aliquam illius rerum mutationem allaturum.

443 EPISTOLA CCCX***.

Sine inscriptione, pro cognatis.

Mihi ipsi admodum in optatis erat cum tua fa-

(76) Ἡμῖν εὐχή. Coisl. secundus et Reg. secundus ἡμῶν εὐχή.

(77) Ὅς γε. Sic Med., Coisl. primus et Vat. Editi ὄσγε. (Recte.)

(78) Ἐφ' ἡμέραν. Reg. secundus et Coisl. secundus ἐφημέρου. Ibidem Vaticanus codex ἀνδραπόδου δὲ μηδενός.

(79) Δυσωπῆσαι. Reg. secundus et Coisl. secundus δυσωπῆσαι σε.

(80) Ἐλλιμπάνη. Coisl. secundus et Reg. secundus ἐλλιμπάνειν.

(81) Αὐτοῦ. Ita Coisl. primus et Vat. Editi αὐτῷ.

* Alias CCXXXIII.

** Alias CCXXX.

*** Alias CCXXXVII.

cundia congregari pluribus de causis: primum, ut bonis, quæ tibi insunt, longo intervallo perfruerer; deinde, ut etiam pro Ariarathicæ incolis te precarer: quibus jamdudum gravatis dedit Dominus dignum solatium, probitatis tuæ administrationem illis concedens. Est autem et alia quædam meorum cognatorum possessio, quæ valde gravatur, ac fere caput est inopiæ Ariarathicæ: cui etiam precor, ut benignitas tua, quantum fieri potest, medeatur, quo ab iis qui potiuntur, deinceps ferri possit.

EPISTOLA CCCXI*.

Rogat ut illius domus, qui hanc epistolam ferebat, publicis muneribus gravata sublevetur.

Principali.

B

Multas me cogunt litteras dignitati tuæ scribere qui asseverationum mearum rationem non habent, sed proprium quiddam ac eximium in suis rebus exquirunt. Jamdudum enim eis testificatus sum, ita te communem fore et æquabilem nobis juris custodem, ut nemo amplius quidquam ad humanitatem requisiturus sit, nisi plus justo avidus fuerit. Sed tamen ut huic homini satisfaceremus, dedimus ei epistolam, commendantes eum tibi, rogantesque ut et libenter ipsum videas, et quia tempore fatiscit illius domus in obeundis muneribus, eam, quantum fas erit, allevare digneris.

EPISTOLA CCCXII**.

Commendat aliquem metuentem ne ex novo censu læderetur.

Censitori.

C

Nosti quæ accedant hominibus ex censibus tum lucra tum detrimenta. Quare huic ignosce in id vehementer incumbenti, ne quid damni accipiat: quin etiam ei ad jus obtinendum pro virili patrocinari in animum inducas.

EPISTOLA CCCXIII***.

Rogat Galatiæ Censitorem, ut de censu domus Sulpicii aliquid remittat.

Censitori.

Non licet eminus providentiam divinam intueri: sed nos homines præ animi imbecillitate quæ ante pedes posita sunt respicimus; et sæpe dum ad bonum finem deducimur, moleste ferimus, tolerante nostras inscitias eo, qui omnia in sapientia moderatur, Domino. Meministi enim quam moleste tunc **444** tulerimus impositam nobis sollicitudinem: quot advocaverimus amicos, ut illorum opera in-

λογιότητι πολλῶν ἕνεκεν πρῶτον μὲν, ὥστε ἀπολαῦσαι τῶν ἐν σοὶ καλῶν διὰ πολλοῦ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνου· ἔπειτα δὲ, καὶ περὶ τῶν κατὰ Ἀριαραθίαν ἀνθρώπων παρακαλέσαι σε· οἷς ἐκ παλαιοῦ θλιβομένοις ἔδωκεν ὁ Κύριος ἀξίαν παραμυθίαν, τῆς σῆς ὀρθότητος τὴν ἐπιστάσιαν αὐτοῖς (82) χαρισάμενος. Ἔστι δὲ τι καὶ ἕτερον τῶν συγγενῶν τῶν ἐμῶν πάνυ βεβαρημένοι, καὶ σχεδὸν τὸ καιριώτατον τῆς Ἀριαραθικῆς ἀπορίας ὑπάρχον· καὶ παρακαλῶ (83) κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἰατρευθῆναι παρὰ τῆς σῆς χρηστότητος, ὥστε φορητὸν τοῦ λοιποῦ γενέσθαι τοῖς κεκτημένοις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΑ΄.

Πρωτεύοντι.

Πολλὰς ἡμῖν ποιῶσι τὰς ἐπιστολάς πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα οἱ ταῖς διαβεβαιώσεσιν ἡμῶν μὴ προσέχοντες, ἀλλ' ἰδιῶν τι καὶ ἐξαιρετὸν ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἐπιζητοῦντες. Πάλαι γὰρ ἡμεῖς αὐτοῖς διεμαρτυράμεθα, ὅτι οὕτως ἔσθαι κοινὸς καὶ ἴσος τῶν δικαίων ἡμῖν φύλαξ, ὥστε μηδένα πλέον ἐπιζητῆσαι τι τῶν εἰς φιλανθρωπίαν, ἐὰν μὴ που ὑπερβάλλῃ (84) τῇ ἀπληστία. Ὅμως δὲ πληροφοροῦντες τόνδε, ἔδωκαμεν αὐτῷ τὴν ἐπιστολήν, συνιστῶντές σοι τὸν ἄνδρα, καὶ παρακαλοῦντες καλῶς τε αὐτὸν ἰδεῖν, καὶ διὰ τὸ χρόνον κεκμηκέναι αὐτοῦ τὸν οἶκον ἐπὶ ταῖς λειτουργίαις, τῆς ἐνδεχομένης αὐτὸν παρακλησεως ἀξιῶσαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΒ΄.

Κησῖτορι.

Οἶδας τὰς ἐκ τῶν κήνσεων καὶ ὀφειλείας καὶ βλάβας, τὰς γινομένας τοῖς ἀνθρώποις. Ὅστε σύγγνωθι τῷδε πολλὴν ποιησαμένῳ σπουδῇ μὴδεμίαν ὑπομῆναι βλάβην, καὶ συναρασθαι αὐτῷ κατὰ, δύναμιν πρὸς τὸ δίκαιον προθυμήθητι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΓ΄.

Κησῖτορι.

Οὐκ ἔστι πόρρωθεν ἰδεῖν τὰς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ὑπὸ μικροψυχίας οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸ ἐν κοσμίῳ ἀποβλέπομεν· καὶ πολλάκις ἐπὶ ἀγαθὸν πέρασ ἀγόμενοι δυσχεραίνομεν, ἀνεχομένου ἡμῶν τῆς ἀμαθίας τοῦ πάντα ἐν τῇ ἑαυτοῦ (85) σοφίᾳ διοικούντος Δεσπότητος. Μέμνησαι γὰρ δήπου ὅσον ἐδυσχεράναμεν (86) τότε πρὸς τὴν ἐπιτεθεῖσαν ἡμῖν φροντίδα, ὅσους παρελάβομεν τῶν φίλων, εἰς τὸ δι-

ὑπερβάλλῃ.

(85) Τῇ ἑαυτοῦ. Sic tres vetustissimi codices. Editi τῇ αὐτοῦ.

(86) Ἐδυσχεράναμεν. Regius uterque et Coisl. secundus ἐδυσχεραίνομεν. Paulo post editi ὀνομάζομεν. Sed potior visa Regii primi et Paris. ac Bigot. scriptura, quam secuti sumus.

* Alias CCCCXXI.

** Alias CCCCXXVI.

*** Alias CCCLIII.

(82) Αὐτοῖς. Hanc vocem addidimus ex quinque mss. codicibus.

(83) Ὁ καὶ παρακαλῶ. Deest conjunctio in Mediceo, Coisl. secundo et Reg. secundo.

(84) Ὑπερβάλλῃ. Coisl. secundus et Reg. secundus

αὐτῶν ἀπόσασθαι τὴν ἐπήρειαν. Οὕτω γὰρ ὀνομάζομεν A τὸ πρᾶγμα. Ἄλλὰ νῦν ὁρᾷς ὅποια τὰ παρόντα. Παρέσχε γὰρ σοι ὁ Θεὸς ἀφορμὴν τοῦ τὴν καλοκαγαθίαν τῶν τρόπων εἰς φανερόν ἀγαγεῖν, καὶ παντὶ τῷ ἐφεξῆς βίῳ ἀγαθῆς μνήμης ἀφορμὰς ἐναφεῖναι. Ὅποια γὰρ ἂν ὦσιν αἱ ἀποτιμήσεις αὗται, τοιαῦται καὶ αἱ ἐπ' αὐταῖς μνήμαι παρὰ τῶν ἐπιγινομένων διασωξέσθαι πεφύκασιν (87). Ἐπεὶ δὲ οὐδὲ εὐχομένοις Γαλάταις ὑπῆρξεν ἂν φιλανθρωποτέρου ἤθους ἐπιτυχεῖν, ἀκριβῶς ἐγὼ πέπεισμαι. Ἐχω δὲ οὐ Γαλάτας μακαρίζειν τῆς σῆς ἐπιστασίας μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἑμαυτὸν (88). Ἔστι γὰρ καὶ μοι οἶκος ἐν Γαλατίᾳ, καὶ οἴκων γε ὁ λαμπρότατος σὺν Θεῷ, εἰς ὃν εἰ τύχοιμι παρὰ σοῦ τινος βοηθείας (τεύξομαι δὲ ἕως ἂν ἡ φιλία τὴν οἰκείαν ἰσχύει ἔχη), μεγάλην εἶσομαι τῷ Θεῷ τὴν χάριν. Εἰ οὖν τις λόγος παρὰ τῇ σῇ τιμιότητι τῆς ἐμῆς φιλίας, ὁμολογου- B μένην τινα ὠφελειαν παρασχέσθαι τῷ οἴκῳ τοῦ θαυμασιωτάτου ἀρχοντος Σουλπικίου (89), ἡμῶν ἐνεκεν παρακλήθητι ὥστε ὑφελεῖν τι τῆς νῦν οὔσης ἀπογραφῆς, μάλιστα μὲν ἀξιόλογον, καὶ τῆς σῆς μεγαλονοίας ἀξίον, προσθήσω δὲ, ὅτι καὶ τῆς ἡμετέρας πρεσβείας (90) τῶν ἀγαπώντων σε ἢ δὲ μὴ, ἀλλ' ὅσον οἱ τε καιροὶ (91) συγχωροῦσι, καὶ ἡ τῶν πραγμάτων ἐπιδέχεται φύσις πάντως δὲ ὑφελεῖν, καὶ μὴ ἑᾶσαι ἐπὶ τῆς ταυτότητος ὥστε ἡμᾶς (92) μυρίων ὧν ἔχομεν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἀρχοντος εὐεργεσιῶν μίαν χάριν ταύτην διὰ τῆς σῆς σεμνότητος ἀντεκτίσαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΑ΄.

Rogat ut sua causa amorem erga fratrem, qui hanc epistolam ferebat, multiplicet.

Ἄνεπίγραφος, ἐπὶ οἰκέτῃ.

Καὶ πῶς ἐμελλον ἐγὼ γραμμάτων οἰκείαν ἀφορμὴν παρόψεσθαι, καὶ μὴ προσερεῖν (93) τὴν σὴν τιμιότητα, τοῦδε πρὸς ὑμᾶς ἀφικνουμένου; Ὃς ἐξῆρκει μὲν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ εἰπεῖν τὰ ἡμέτερα, καὶ τὴν τῆς ἐπιστολῆς ἀποπληρῶσαι (94) χρεῖαν ἢ βουλήθη δὲ καὶ γραμμάτων διάκονος γενέσθαι, διὰ τὸ σφόδρα ἡμᾶς αγαπᾶν, καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς προσκεῖσθαι ἡμῖν. Παντὶ (95) τρόπῳ καὶ τὰ ὑμέτερα ῥήματα ἐπικομιζέσθαι βούλεται, καὶ ὑμῖν διακονεῖσθαι. Ἐδώκαμεν οὖν αὐτῷ τὴν ἐπιστολήν, δι' ἧς πρῶτον μὲν ὑμῖν εὐχόμεθα πάντα τὰ ἀγαθὰ, ἅτε ὁ βίος οὗτος ἔχει, καὶ ὅσα τὸν ἐν ταῖς (96) ἐπαγγελίαις μακαρισμὸν ἀποκείμενα φυλάσσει ἔπειτα καὶ δεόμεθα τοῦ ἀγίου Θεοῦ οἰκονομηθῆναι δευτέρον ἡμῖν τὴν συντυ-

(87) Τοιαῦται... πεφύκασιν. Sic tres vetustissimi codices. Editi τοιαύτη καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῖς μνήμη... πέφυκε. Habent etiam ἐπ' αὐταῖς sex alii codices.

(88) Ἐμαυτὸν. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἑαυτὸν.

(89) Σουλπικίου. Ita Harl. prima manu. Editi Οὐλπικίου.

(90) Πρεσβείας. Immorari non soleo in observandis interpretum erratis; sed tamen hoc loco apponam speciem eruditionis Sculteti, ut quisque videat quantum huic homini tribuendum sit. Sic igitur interpretatur: *Quod ille sit ex ordine presbyterorum nostrorum. Unde Combesisius: Vapulet tiro qui sic deliret; eritque nobis homo sic*

juriam propulsaremus. Sic enim rem appellabamus. Sec nunc vides qualia sint praesentia. Praebuit enim tibi Deus occasionem morum integritatis in lucem proferendae, totique posteritati argumenta bonae memoriae relinquendi. Quales enim descriptiones censuum ipsae fuerint, talis etiam earum recordatio a posteris conservari solet. Mihi autem Galatas ne optando quidem potuisse ingenium humanius nancisci exploratum et persuasum est. Nec Galatas solum beatos praedicare possum ob tuam administrationem, sed et meipsum. Est enim mihi etiam domus in Galatia; ac domorum quidem Dei dono longe splendidissima, in quam quidem si mihi aliquid praesidii concesseris (concedes autem quandiu amicitia suo stabit robore), ingentes Deo gratias habiturus sum. Si qua igitur ratio apud tuam dignitatem amicitiae meae, ut ratum quoddam beneficium tribuas domui magistratus maxime admirandi Sulpicii, fac mea causa exoreris: adeo ut de censu praesenti aliquid demas, maxime quidem quod memorabile sit, et tua magnanimitate dignum, addam etiam et nostra qui te diligimus precatione. Sin minus, saltem quantum tempora concedunt, et rerum natura patitur: omnino autem aliquid demas, nec in eodem statu relinquantur: ut pro innumerabilibus beneficiis, quae ab egregio illo magistratu accepimus, hanc unam gratiam tua gravitatis opera referamus.

EPISTOLA CCCXIV*.

Sine inscriptione, pro famulo.

Et quomodo ego domesticam scribendi occasionem negligere, nec tuam salutarem dignitatem, hoc ad vos proficiscente? Qui quidem et per se posset nostra narrare, litterarumque vicem exple: voluit tamen litteras etiam perferre, eo quod me vehementer diligit, ac mihi ex toto animo affixus sit. Cupit omnino et tuum responsum referre, et tibi suam operam praestare. Itaque ei dedi epistolam, qua tibi primum bona omnia precor, tum quae haec vita habet, tum quae promissam beatitudinem reposita servant: deinde etiam Deum sanctum rogo, ut eo ita dispensante iterum vobiscum congrediamur, dum in terra versamur. Caeterum,

D *inficetus doctrinae Patrum verique eorum sensus arbiter.*

(91) Καιροί. Sic novem mss. Editi χρόνοι.

(92) Ὡστε ἡμᾶς. Coisl. primus et Med. ὡς ἡμᾶς.

(93) Μὴ προσερεῖν. Negatio addita ex Coisl. secundo et Reg. secundo.

(94) Ἀποπληρῶσαι. Idem duo codices cum Med. πληρῶσαι.

(95) Ἡμῖν. Παντὶ τρόπῳ. Uterque Coisl. ἡμῖν παντὶ τρόπῳ.

(96) Ὅσα τὸν ἐν ταῖς, etc. Reg. secundus et Coisl. secundus ὅσα τῶν ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις τὸν μακαρισμὸν ἀποκείμενον φυλάσσει.

* Alias CCXXXI.

quin erga memoratum fratrem amorem multiplices mea causa, nullus dubito. Quare fac exoreris ut id reipsa experiatur.

445 EPISTOLA CCCXV*.

Commendat viduam sibi propinquam ejusque pupillos.

Sine inscriptione, pro propinqua.

Cum omnino persuasum habeam impetratum me quidquid juste a tua dignitate petivero, libenter epistolam dedi ornatissimæ huic pupillarum curatrici, quæ ædes incolit hydra quadam multorum capitum acerbiores. Quibus omnibus accedit, ut sanguine inter nos conjuncti simus. Quapropter nobilitatem tuam rogo, ut et mihi aliquid tribuens et honorem pupillarum avo debitum conservans, aliquid feras auxilii: quo deinceps fiat illis hæc possessio tolerabilis.

EPISTOLA CCCXVI*.

Commendat hominem patrocinio ad ea, quæ sibi proponebat, indigentem.

Sine inscriptione, pro divexato.

Quamquam omnino persuasum habeo litteris non indigere qui tuam clementiam adeunt, propterea quod ex animi probitate plura facis, quam quis obsecrans ad bonum adhortetur; quia tamen hujusce filii cura majorem in modum tangor, adductus sum ut ad puram tuam et doli expertem animam scriberem, commendans tibi hominem ac rogans, ut quibus rebus poteris præstes, ei ad ea, quæ sibi proponit, tuum pro viribus auxilium. Nullum autem alium ei opus fore patronum, si digneris totam potestatem quam tibi Dominus largitus est, ad illius patrocinium impendere, mihi omnino persuasum est.

EPISTOLA CCCXVII**.

Amici occupationibus tribuit, quod raro litteris suis respondeat. Rogat ut is qui epistolam ferebat, non frustra se pertulisse sentiat.

Sine inscriptione, pro egeno.

Raras mihi ad tuam dignitatem efficiunt litteras rara a te responsa. Indicium enim facio, cur molestiam meas litteras afferre dignitati tuæ putem, quod non accipiam his quæ subinde scribo responsiones. Sed rursus ad aliam traducit cogitationem consideratio multitudinis negotiorum tuorum; ac tot et tanta in manibus habenti ignosco, si mei obliviscaris; cujus ne si summum quidem esset otium et quies, ob vilem et abjectam vitam facile esset recordari. Te quidem sanctus ille et ad majorem splendorem perducatur, et te sua ipsius gratia in præsentem claritate conservet. Mihi autem quælibet occasiones, novæ sunt scribendi

* Alias CCXVIII.

** Alias CCXIX.

*** Alias CCXXII.

(97) Ὑπὲρ καταπονουμένου. Ita Med. et duo alii. Editi et Coisl. primus, ὑπὲρ καταποιουμένων.

(98) Αὐτόθει. Coisl. secundus et Reg. secundus

χίαν ὑμῶν, ἕως ἐσμέν ὑπὲρ γῆς. Τὴν δὲ εἰς τὸν προειρημένον ἀδελφὸν ἀγάπην ὅτι πολυπλασιάσεις ἡμῶν ἐνεκεν, οὐκ ἀμφισβῆλω. Ὡστε παρακλήθητι ἔργῳ αὐτῶ παρασχέσθαι τὴν πεῖραν.

EPISTOLA TIE'.

Ἀνεπίγραφος, ὑπὲρ συγγενούς.

Πάνυ πεπεισμένος μηδὲν διαμαρτήσεσθαι περὶ ὧν ἂν μετὰ τοῦ δικαίου παρακλήσω τὴν τιμιότητά σου, προθύμως ἤλθον ἐπὶ τὸ δοῦναι τὴν ἐπιστολὴν τῇ κοσμιωτάτῃ τῇδε ὀρφανῶν προστώσῃ, καὶ οἰκίαν οἰκούσῃ ὕδρας τινὸς πολυκεφάλου χαλεπωτέραν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ὑπάρχει ἡμῶν τὸ καὶ οἰκείως ἔχειν ἀλλήλοις κατὰ γένος. Διὸ παρακαλοῦμέν σου τὴν εὐγένειαν, καὶ ἡμᾶς τιμῶντα, καὶ τῷ πάππῳ τῶν ὀρφανῶν τὴν ὀφειλομένην ἀποσώζοντα τιμὴν, παρασχέσθαι τινὰ βοήθειαν ὥστε φορητὴν τοῦ λοιποῦ τὴν κτῆσιν αὐτοῖς καταστήσαι.

EPISTOLA TIZ'.

Ἀνεπίγραφος, ὑπὲρ καταπονουμένου (97).

Πάνυ πεπεισμένος μηδὲν δεῖσθαι γραμμάτων τοὺς πρὸς τὴν σὴν χρηστότητα ἀφικομένους, διὰ τὸ πλεῖον ποιεῖν ἐκ τῆς τοῦ τρόπου κάλοκαγαθίας ἢ ὅσον ἂν τις παρακλήσας προτρέψαιτό σε πρὸς τὸ ἀγαθόν, ὁμῶς, διὰ τὸ καθ' ὑπερβολὴν φροντίζειν τοῦ υἱοῦ τοῦδε, ἐπιστεῖλαι τῇ καθαρᾷ σου καὶ ἀδόλω ψυχῇ προήχθην, συνιστῶν σοι τὸν ἄνδρα, καὶ παρακαλῶν, ἐν οἷς ἂν ἢ δυνατόν, παρασχέσθαι αὐτῷ εἰς τὰ προκειμένα τὴν καταδύναμίν σοι ἐπικουρίαν. Ὅτι δὲ οὐδενὸς ἑτέρου δεηθήσεται προστάτου, σοῦ καταξιώσαντος πάσῃ δυνάμει ἢ ἔδωκέ σοι ὁ Κύριος, χρήσασθαι εἰς τὴν ὑπὲρ αὐτῷ προστασίαν, ἄκριθῶς ἐπίσταμαι.

EPISTOLA TIZ'.

Ἀνεπίγραφος, ὑπὲρ ἐνδεοῦς.

Σπανίας ἡμῶν τὰς πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα κατασκευάζει ἐπεστολὰς τὸ σπάνιον τῶν αὐτόθει (98) ἀποκρίσεων. Δεῖγμα γὰρ ποιούμεθα τοῦ ὄχλου ἡμῶν τὸ γράμμα φέρειν τῇ τιμιότητι σου, τὸ μὴ δέχεσθαι ἐφ' οἷς ἂν ἐκάστοτε γράφομεν (99) τὰς ἀποκρίσεις. Πάλιν δὲ εἰς ἑτέραν μεθίστησι διάνοιαν ἢ ἔννοια τοῦ πλῆθους τῶν περὶ σὲ πραγμάτων, καὶ συγγνώμην ἔχομεν τῷ τοσαῦτα διὰ χειρὸς ἔχοντι ἐπιλανθανομένῳ ἡμῶν, ὧν οὐδὲ εἰ πᾶσα ἦν σχολὴ καὶ ἡσυχία, διὰ τὸ ταπεινὸν τοῦ βίου μεμνησθαι ῥάδιον. Σε μὲν οὖν ὁ ἅγιος (1) καὶ ἐπὶ μείζονα τῆς περιφανείας ἀγάγοι, καὶ τῇ παρούσῃ λαμπρότητι συντηρήσοι τῇ ἑαυτοῦ χάριτι ὡς ἡμεῖς δὲ πᾶσαν πρόφασιν ἀμειβόμενοι αὐτόθεν.

(99) Γράφομεν. lidem duo codices cum Med. γράφομεν.

(1) Ἅγιος. Vaticanus et Claromontanus addunt Θεός.

μεθα γραμμασιν, οὐχ ἥκιστα δὲ τὴν παροῦσαν διὰ τὸνδε, ὃν καὶ παρακατατίθεμαι σοι, καὶ ἀξιούμεν λαβεῖν τινα αὐτὸν τῆς τῶν γραμμάτων ἡμῶν (2) διακονίας αἰσθησιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΗ΄.

Rogat ut epistolam ferenti et sua et patriæ prosit commendatio.

Βασιλείου, ἀνεπίγραφος, ὑπὲρ πατριώτου.

Τοὺς ἐκ τῆν πατρίδος ἡμῶν ἀφικομένους συνίστησί σοι αὐτὸ τῆς πατρίδος δίκαιον· εἰ καὶ ὅτι τῆ τοῦ τρόπου χρησιμότητι πάντας ὑπὸ τῆν ἑαυτοῦ ἄγεις πρόνοιαν, τοὺς ὁπωσοῦν θεομένους τινὸς ἀντιλήψεως. Καὶ τὸν ἐγγειρίζουσα τοίνυν τὴν ἐπιστολὴν τῆ κοσμιότητι σου, τὸν υἱὸν τοῦδε, θέξαι, καὶ ὡς πατριώτην, καὶ ὡς θεόμενον ἀντιλήψεως, καὶ ὡς παρ' ἡμῶν συνιστάμενον σοι καὶ ἐκ πάντων τούτων ἐν αὐτῷ ὑπαρξάτω, τυχεῖν τῆς ἐνδεχομένης παρὰ σοῦ βοήθειας εἰς τὰ προκείμενα. Δῆλον δὲ, ὅτι ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις αἱ ἀνταποδόσεις, οὐ παρ' ἡμῶν τῶν μικρῶν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Κυρίου, τοῦ τὰς ἀγαθὰς προαιρέσεις ἀμειβομένου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΘ΄.

Commendat hospitem omni subsidio in terra extranea egentem.

Ομοίως ὑπὲρ ξένου.

Κατὰ πόδας τῆς ἀναχωρήσεώς σου ἐπέστη ἡμῶν ὁ υἱὸς οὗτος ὁ τὴν ἐπιστολὴν σοι ταύτην ἀποδιδούς, χρεῖαν ἔχων, ὡς ἀνὴρ ἐν ἀλλοδαπῇ διάγων, πάσης τῆς παρὰ τῶν Χριστιανῶν ὀφειλομένης τοῖς ξένοις παραμυθίας. Τὸ μὲν οὖν πρᾶγμα οὗτος σοι ἐναργέστερον διεγήσεται· τὴν δὲ βοήθειαν αὐτὸς παρέξεις, τὴν σοι κατὰ δύναμιν, καὶ ἀναγκαίαν τοῖς προκείμενοις. Ἐάν μὲν οὖν παρῆ ὁ ἡγεμὼν, αὐτὸς ξεναγήσει πρὸς αὐτὸν δηλονότι. Ἐπεὶ διὰ τῶν πολιτευομένων παρέξεις αὐτῷ τὰ σπουδαζόμενα. Οὐ γὰρ μικρῶς μοι μέλει τὸ πάντα αὐτὸν κατὰ γνώμην πράξαντα ἐπανελθεῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚ΄.

Testatur eum qui ad negotia procuranda missus fuerat, etsi re infecta redit, non tamen pigritiæ accusandum. Scire avel quo loco sint res ecclesiasticæ.

Ἄνεπίγραφος, ἐπὶ προσηγορία.

Διὰ μακροῦ ἡμῶν ὑπῆρξε προσειπεῖν τὴν τιμιότητά σου, τῆ τὸν ἀνακομίζοντα τὰς ἀποκρίσεις πολλῶν χρόνου ἐνδιατρίψαι τῆ ἡμετέρα, καὶ ἀνδράσι καὶ πράγμασι δυσχερεστέροις (3) περιπεσεῖν. Ἐνιαυτὸν γὰρ ὅλον ἀπέξενώθη τῆς ἐνεγκούσης. Ἀπάταις ἀνθρώπων καὶ διαλύσεσιν ὑπαχθεῖς, εἰ τῆς παρούσης αὐτῷ κακουργίας κρατήσεις, τοῦ παντὸς περιέσεσθαι, ὅψε τοῦ κεφαλαίου τῆς ζημίας ἐπήσθετο, ἐν τῆ κατὰ μικρὸν ἀπάτη τῆς αἰσθήσεως κλεπτομένης. Ἐπεὶ οὖν ἐπάνεισι, τῶν τε τοῦ ἀέρος ὀχλη-

(2) Ἡμῶν. Coisl. primus ἡμῶν. Paulo ante legit Combesisius πρὸς πᾶσαν πρόφασιν. Sed minus intellexit illud ἀμειβομένα, cujus hæc videtur esse sententia: Quot occasiones occurrunt, totidem scribendi vices usurpo.

(3) Δυσχερεστέροις. Sic uterque Coisl., Med. et

vices; ista imprimis, propter hunc hominem, quem tibi commendo ac rogo, ut se meas ad te litteras non frustra pertulisse sentiat.

446 EPISTOLA CCCXVIII*.

Basilii, carens titulo, pro conterraneo.

Eos qui e patria nostra adveniunt, ipsum tibi commendat patriæ jus: tametsi mōrum benignitate cunctos qui quomodocunque tuo auxilio indigent, sub tuam adducis providentiam. Hunc itaque qui epistolam comitati tuæ traditurus est, filium illius suscipe, et tanquam popularem, et tanquam opis indigum, denique tanquam per nos tibi commendatum: atque iis ex omnibus unum quoddam illi contingat, ut scilicet auxilium a te quantum fieri poterit consequatur in negotiis suis. Liquet autem bonis operibus paratam esse remunerationem, non per nos quidem pusillos homines, sed per Dominum, qui præclaris institutis mercedem repperdit.

EPISTOLA CCCXIX**.

Similiter pro hospite.

E vestigio recessus tui accessit ad me filius iste, qui hanc epistolam tibi porrigit: is velut homo in terra extranea degens, omni eget subsidio, quod hospitibus debetur per Christianos. Et negotium quidem ipse tibi clarius enarrabit: tu vero auxilium præbebis pro viribus, atque necessarium rebus præsentibus. Si itaque aderit præses, ipse videlicet ad eum duces hospitem. Alioqui, per eos qui rempublicam gerunt conficies ei quæ expetit. Non enim mediocriter mihi curæ est, ut peractis ex animi sententia omnibus revertatur.

EPISTOLA CCCXX**.

Sine inscriptione, salutandi gratia.

Longo intervallo nobis contigit tuam dignitatem salutare; eo quod qui responsa refert, diu in nostra regione commoratus sit, ac tum in viros morosissimos, tum in negotia difficillima incidit. Nam annum totum abfuit patria. Is hominum dolis et transactionibus in eam spem inductus se, si præsentem nequitiam superaret, rei totius summam obtenturum, sero damni caput persensit: cum fraus paulatim progrediens sensum præterfugisset. Cum igitur redeat et ab aeris molestiis

Reg. secundus. Editi δυσχερεστάτοις. Statim editi ἀπάταις γὰρ, sed vocula deest in mss. quatuor. Plures autem non habuimus in hanc epistolam.

* Ex Cotelerii Monum., Ec. Gr. t. II, p. 94.

** Ibid., p. 95.

*** Alias CCXXI.

et ab hominum nequitia liberatus: salutamus te per illum, rogantes ut nostri memineris in precibus (nam precum auxilio valde indigemus), simul etiam certiolem te facio, quos beatus episcopus debito solvendo obnoxios reliquerat (siquidem in suo testamento et debiti fecit mentionem, et unde et a quibus illud **447** solvi oporteret), eos amicis admonitionibus spretis necessitatem tribunalium exspectare. Quare sodalis noster re infecta rediit, atque hæc ipsa rogavit ut de eo testaremur, ne segnitiei aut pigritiæ apud tuam dignitatem incusaretur. De his hactenus. Cæterum quo in statu sint res Ecclesiarum, utrum concedatur ut in eodem statu permaneant, an in pejus vergant, aut spem aliquam habeant futuræ in melius mutationis, per aliquem e charis fratribus certiolem me facere digneris.

EPISTOLA CCCXXI*.

Auctor hujus epistolæ, quem Gregorium Nazianzenum esse non obscure perspicitur, non sine solito lepore Theclam rogat, ut his quæ ecclesiæ conceptum exstruebant, vinum suppeditel, propterea quod vehemens anni præteriti frigus vites succiderat.

Theclæ.

Præterito anno, etc.

Vide inter S. Gregorii Nazianzeni epistolas, epist. 57.

EPISTOLA CCCXXII**.

Rationem reddit cur sero respondeat: rogat ut post longam hiemis absentiam saltem ad Paschæ diem cum conjuge redeat.

Sine inscriptione, ut cum amico Pacha celebret.

Acceptis tuæ dignitatis litteris, gavisus sum, ut par erat, et Domino gratias egi, atque paratus eram respondere, si quis opportune de rescribendo submonuisset. Nam negotium illud, de quo mihi mandaveras, temporis progressu absolutum est. Non erat **448** autem, antequam conficeretur, tutum quidquam respondere. Hæc mei silentii fuit causa: non enim segnitiei, neque officii ignoratio. Etiam si enim omnino piger essem, tamen vitia mea coram tua dignitate occultare omni modo studuissem. Nunc vero non possum ego tui oblivisci, ne brevissimo quidem temporis spatio: aut certe quispiam se ipse potius ignoret: sed vive scribam, sive non, infixum te meo cordi circumfero: et longam illam hiemis absentiam ita moleste fero, ut precer, si integrum tibi ipsi non est ob eas, de quibus au-

* Alias CCXII.

** Alias CCXXIII.

(4) Ἐκτισθῆναι. Duo codices ἐκτίσθαι. Paulo post male in editis ἕτερος. Mss. ἑταῖρος.

(5) Αὐτόν. Non male deest in codice Vaticano.

(6) Ἡ τίνα. Duo codices εἴτε τίνα. Ibidem editi γνωρίσεις. Quatuor mss. ut in textu.

(7) Ὑπὲρ οὗ. Duo mss., περὶ οὗ. Paulo post edi-

ῶν καὶ τῆς τῶν ἀνδρῶν μεθρηρίας ἀπαλλαγείς, ἀσπαζόμεθά σε δι' αὐτοῦ, παρακαλοῦντες μεμνησθαι ἡμῶν ἐπὶ τῶν προσευχῶν (πολλῆς γὰρ τῆς ἐκ τῶν εὐχῶν βοηθείας δεόμεθα), καὶ ἅμα σημαίνομεν, ὅτι οἱ ὑπεύθυνοι καταλειφθέντες πρὸς τὴν τοῦ ὀφλήματος ἔκτισιν παρὰ τοῦ μακαρίου ἐπισκόπου, ἐπιμνησθέντος ἐν ταῖς διαθήκαις αὐτοῦ τε τοῦ χρέους, καὶ ὅθεν προσῆκεν ἐκτισθῆναι (4), καὶ διὰ τίνων, ὑπεριδόντες τῶν φιλικῶν ὑπομνήσεων, τὰς ἐκ τῶν δικαστηρίων ἀνάγκας ἐκδέχονται. Διὸ ἄπρακτος ἐπανῆλθεν ὁ ἑταῖρος ἡμῶν, καὶ ταῦτα αὐτὰ ἠξίωσεν αὐτόν (5) παρ' ἡμῶν μαρτυρηθῆναι, ὡς μὴ ἀργίας μηδὲ ῥαθυμίας ἔγκλημα σχεῖν παρὰ τῆ τιμιότητί σου. Ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Τὰ δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν ὅπως ἔχει, εἴτε συγκεχώρηται μένειν ἐπὶ τῆς ὁμοιότητος, εἴτε καὶ πρὸς τὸ χεῖρον ἐκπέπτωκεν, ἢ τίνα (6) ἐλπίδα τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον ἔχει μεταβολῆς, γνωρίσαι ἡμῖν διὰ τινὸς τῶν γνησίων ἀδελφῶν καταξίωσον.

EPISTOLA TKΑ'.

Θείλη.

Τὸ παρικπεῦσαν ἔτος, κ. τ. λ.

EPISTOLA TKΒ'.

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ φίλῳ συμπασχάσαι.

Δεξάμενος τὰ γράμματα τῆς σῆς τιμιότητος ἤσθην, ὡς εἰκός, καὶ εὐχαρίστησα τῷ Κυρίῳ, καὶ προθύμως εἶχον ἀντιφθέξασθαι, εἴαν τις κατά καιρὸν περὶ ἀντιγράφων ὑπέμνησε. Τὸ γὰρ πρᾶγμα ὑπὲρ οὗ (7) ἐπέταξας ἡμῖν, χρόνῳ ἐλάμβανε τὴν κατάστασιν. Οὐκ ἐνῆν δὲ πρὸ τοῦ πέρατος ἀσφαλὲς οὐδὲν ἀποκρίνασθαι. Αὕτη ἡ αἰτία τῆς σιωπῆς ἡμῶν· οὐ γὰρ δὴ ῥαθυμία, οὐδὲ ἀγνοία τοῦ προσήκοντος. Εἰ γὰρ καὶ ὅλως ἡμεῖς (8) ῥάθυμοι, ἐσπουδάσαμεν πάντως ἐπὶ τῆς σῆς τιμιότητος συστιάσαι ἡμῶν τὰ ἐλαττώματα. Νῦν δὲ οὐκ ἔστιν ἡμῶν ἐπιλαθῆσθαι σου οὐδὲ τὸ βραχύτατον (ἢ πρότερον ἂν τις ἑαυτὸν ἀγνοήσειεν)· ἀλλὰ κἂν ἐπιστελλόμεν, κἂν μὴ, ἐν ἰδρυμένον σε ταῖς καρδίαις ἑαυτῶν περιφέρομεν, καὶ πρὸς τὴν μακρὴν ἀπόλειψιν τοῦ χειμῶνος οὕτω δυσκόλως ἔχομεν, ὥστε εὐχεσθαι, εἰ μὴ αὐτῷ σοι (9) δυνατόν, διὰ τὰς ἀκουόμενας ἀσχολίας, καταλιπεῖν τοὺς ἀγροίκους, ἡμῖν ἐγγενέσθαι πρόφασιν ἐπιστῆναι τοῖς τόποις, καὶ τῆς ἀληθινῆς εὐσταθείας τῶν σῶν τρόπων καὶ τῆς κοσμιότητος ἀπολαῦσαι. Πάντων δὲ τὴν σωτήριον ἡμέραν τοῦ Πάσχα μεθ' ἡμῶν ποιῆσαι προθυμηθήσῃ, μετὰ τῆς κοσμιωτάτης συμβίου σου,

tio Paris., οὐκ εἶην δέ. Mss. ut in textu. Subinde quatuor codices, σιωπῆς ἡμῶν. Editi σιωπῆς ἡμῖν.

(8) Ἥμεν. Deest ea vox in Med. et Coisl. primo. Duo codices, εἰ γὰρ καὶ ἄλλως ἐσμεν.

(9) Εἰ μὴ αὐτῷ σοι. Sanum locum Combefisius corrumpit, dum emendare cupit. Legendum putat εἰ μὲν αὐτῷ σοι, repugnantibus codicibus mss. ac ipsa etiam sententia.

ἦν καὶ πράξαγορεύομεν διὰ σοῦ, καὶ παρακαλοῦμεν ἅπαντας ἵνα συμπράξαι ἡμῖν εἰς τὸ ἐπιεῖξαι σε πρὸς ἡμᾶς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΓ'.

Gratias agit Deo, quod Philagrii servorum fuga ipsius litteras sibi conciliaverit : hortatur ut sæpe ad se scribat de domesticis et ecclesiasticis rebus, ac operam suam Ecclesiarum pacificationi impendat. Cæterum sibi epistolam sero redditam a Cyriaco ; sed tamen diligentiam suam non defuisse.

Φιλαγρίῳ Ἀρχήνῳ (10)

Χάρις τῷ ἁγίῳ Θεῷ· οὐ ἂν γὰρ εἴποιμι χάριν ἔχειν τοῖς ἠδικηκόσι σε, ὅτι μοι γεγονόσιν γραμμάτων ὑπόθεσις. Ἀλλ' ὁ πανταχόθεν εὐεργετῶν ἡμᾶς Κύριος οἶδεν καὶ διὰ τῶν λυπηρῶν πληροῦν πολλὰκις τὰς παρακλήσεις. Ὅθεν καὶ ἡμῖν τὴν εἰκαιότητα (11) τῶν ἀποδράντων σε (12), εὐφροσύνης ἐποίησεν ἀφορμὴν. Ἀλλὰ γράφοις ἡμῖν διὰ πάσης προφάσεως· τοιαῦτα γράφων, οὕτω μὲν ἀπὸ χροιστῆς γνώμης, οὕτω δὲ ἀπὸ γλώττης κεκαθαυμένης. Καὶ γὰρ εἰ μὴ φραμεν προσποιεῖσθαι τὸ ἐν τῇ λέξει τερπνόν, ἀλλ' οὖν φυσικῶς πως κατακηλούμεθα παρ' αὐτοῦ, καὶ ἄγετε ἡμᾶς, οἱ τὸν λόγον χαριέντες, ὡσπερ οἱ τὰς μελίσσαις διὰ τῶν κρουμάτων (13). Πολλὰς γὰρ οὖν πέμπει τὰς ἐπιστολάς, καὶ μακρὰς ὡς ἐνι μάλιστα· οὐ γὰρ δὴ ἀρετὴ ἐπιστολῆς ἢ βραχυτέρας, οὐ μᾶλλον γὰρ ἢ ἀνθρώπου. Γράφε δὲ ἡμῖν τὰ τε κατὰ τὸν οἶκον, ὅπως διαίκεται, καὶ αὐτὸ σοι τὸ σῶμα ὅπως ὑγείας ἔχει· καὶ, εἰ τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡσυχάζει· μέλει γὰρ σοι καὶ τούτων καλῶς ποιῶντι. Καὶ μέντοι καὶ εἰ τις δύναμις συμπονεῖν τῇ εἰρήνῃ καὶ τῇ ἐνώσει τῶν διεστηκότων, μὴ παραίτου. Ὁ δὲ χρηστός Κυριακὸς ἤφατο πρότερον τῆς σπουδῆς, καὶ τότε ἡμῖν ἀπέδωκε τὴν ἐπιστολήν· ἐπὶ δὲ (14) τὰ λείψανα τοῦ πράγματος ἔσχε συναιρουμένους, τὰ ἡμῖν δυνατὰ. Ἐπεστείλαμεν γὰρ τῷ χωρεπισκόπῳ τῶν τόπων· ὅς ἐάν ποιῆσῃ τι τῶν προστεταγμένων, αὐτὰ γνωρίσει τὰ πράγματα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΔ'.

Hortatur ut sibi caveat a Patricio homine vaferrimo.

Πατινικῷ (15) ἱατρῷ.

Δεῖγμα (16) τοῦ μὴ παρέργως σε ἔχειν περὶ ἡμᾶς, τὸ εὐθύς ἀπ' αὐτῶν, ὡς εἰπεῖν, τῶν θυρῶν τῆς εἰσόδου (17) προσφθέγγεσθαι ἡμᾶς. Ἔστι μὲν οὖν καὶ αὐτὸ σπουδῆς ἄξιον, τὸ ἐντυχεῖν γραμμασι φιλικαῖς· ἔστι δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς μεγίστοις χροισίαν ἀνύη τὰ

(10) Φιλαγρίῳ Ἀρχήνῳ. Sic tres vetustissimi codices, itidem ut editi. Reg. secundus et Coisl. secundus, Φιλαγρίῳ Ἀρχήνῳ. Reg. primus, Φιλαγρίῳ, tantum. Duo iidem mss. initio epistolæ, ὑπόθεσις.

(11) Εἰκαιότητα. Sic uterque Coisl. cum Regio primo et Paris. Huic scripturæ favet etiam Vaticanus, qui habet, ἐκκαιότητα. Harl. et Reg. primus cum editis, σκαιότητα.

(12) Ἀποδράντων σε. Sic Harl., Coisl. primus, Reg. primus et Vat. Editi, ἀποδρασάντων σε. Clarom., ἀποδράντων σου.

(13) Κρουμάτων. Ita tres vetustissimi codices mss. et alii duo. Editi, κρουσμάτων.

(14) Ἐπὶ δέ. Sic mss. Editi, ἐπεὶ δέ.

ornatissima tua conjuge : quam per te saluto et rogo, ut tradita mihi opera tuam ad nos profectiōnem urgeat.

EPISTOLA CCCXXIII*.

Philagrío Arceno.

Gratiæ Deo sancto ; non enim dixerim me grātiā habere his qui te læserunt, quod mihi litterarum occasio exstiterint. Sed qui nos undecūque beneficiis afficit Dominus, novit per ipsas etiam molestias implere sæpe consolationes. Unde et mihi levitatem eorum qui a te aufugerunt, gaudii occasionem effecit. Verum, qualibet oblata occasione, ad me scribe, cum scribas talia, ex voluntate adeo bona, et lingua adeo pura. Quamquam enim orationis suavitatem sectari me non affirmo, tamen natura duce per illam demulceor ; et vos quorum oratio suavis est ac jucunda, me perinde ducitis, ac apes fannitibus ducuntur. Multas igitur mitte epistolas, et quam poteris longissimas ; non enim virtus epistolæ brevitatis, non sane magis quam hominis. Scribe autem nobis et de rebus tuis domesticis, quo sint loco ; et corpus tuum ut valeat, et utrum res Ecclesiarum tranquillæ sint, Nam et hæc tibi curæ sunt, nec immerito. Imo etiamsi qua facultas de pace et dissidentium conjunctione allaborandi, ne refugias. Cæterum bonus ille Cyriacus prius diligentia usus est, et tunc mihi reddidit epistolam : deinde ad id quod supererat negotii adjuutores nos habuit pro nostris viribus. Scripsimus enim ad locorum chorepiscopum : qui quidem utrum aliquid ex iis, quæ in mandatis habet perfecturus sit, res ipsa demonstratura est.

449 EPISTOLA CCCXXIV**.

Pasinico Medico.

Argumento est me a te non negligi, quod statim ab ipsis iudicii, ut ita dicam, januis me salutasti. Atque illud quidem optabile est, litteras amicas accipere : sed si quæ scribuntur, in rebus maximis usui sint, certe in pretio longe

(15) Πατινικῷ. Clarom., Παίωνικῷ.

(16) Δεῖγμα. Editi addunt, μέγιστον, sed deest illa vox in sex codicibus. Ibidem Coisl. primus, ἔχειν πρὸς ἡμᾶς. Coisl. secundus et Reg. secundus, μὴ παρέργως ἔχειν.

(17) Τῆς εἰσόδου. Magis arrisit hæc scriptura Reg. secundi et Coisl. secundi, quam quod legitur in aliis codicibus et editis, τῆς ὁδοῦ, ab ipsis viæ januis. Εἰσοδος in epist. 289 et 307 idem sonat ac iudicium, sive introitus in causam, qui quidem sensus mirifice quadrat cum hac epistola. Ibidem Coisl. primus, προσφθέγγεσθαι. Paulo post Med., Harl., Coisl. primus, εἰ δὲ καὶ τὴν... ἀνύει.

* Alias CCCLV.

** Alias CCCLXXV.

majori sunt habenda. Itaque pro certo scias, A Patricium virum perquam optimum tanta suadæ Pharmaca in suis labiis ferre, ut, non modo quod tu scripsisti, sed etiamsi Sauromatam quemdam aut Scytham offenderit, ei facile quidquid libue- rit persuadeat. Verumtamen illa hilaritatis verba non ex corde proficiscuntur. Jamdudum enim obtinuit illa species, voce tenuis simplices esse et ineptos, ac paratos res suas cuiusvis iudicio com- mittere; sed ubi ad rem ipsam ventum erit, tu vero illic haud reperiaris. Sed hæc apud te dicta sint, ut ipse agnoscas virum hunc alioqui non eum esse, quem facile ducas quo velis; atque etiam in animum tuum inducas, nequaquam verbis decoris attendere, sed dum rebus ipsis compro- bentur, exspectare.

EPISTOLA CCCXXV*.

Gratias agit quod ad se scripserit per communem filiam Icelium, quam laudat perhonorifice.

Magniniano.

Satis erant vel litteræ tuæ gravitatis ad me omni lætitia perfundendum. Nunc vero cum et mulierum ornatissima, communis nostra filia Icelium, tuam mihi epistolam tradidit, lætiti- am meam plus quam duplicavit non solum quod viva sit imago probitatis tuæ, sed etiam quod per se omne demonstret virtutis studium. Quare primum quidem eam libenter excepi pro- pter te, deinde vice versa, beatum te propter illam prædicavi, quod te talis liberorum educa- tionis merces maneat a Domino Deo. Utinam au- tem et te aliquando videamus, atque bonis tuis perfruamur, neque corporis infirma valetudine, neque ulla alia molestia congressum nostrum im- pediente.

450 EPISTOLA CCCXXVI*.

Salutat oblata occasione et hortatur, ut per totam vitam Dei meminerit.

Sine inscriptione, admonitionis causa.

Dedit mihi Deus sanctus commodissimam lit-

* Alias CCCLXXXI.

** Alias CCXXIV.

(18) Εὐ τοίνυν. Medicæus codex, σὺ τοίνυν.

(19) Ὡς ὁ τὰ πάντα. Duo mss. ὅτι ὁ πάντων.

(20) Μὴ ὅτι σύ. Coisl. primus et Med., μὴδ' ὅτι οὖν.

(21) Πείσαι ἄν. Sic Coisl. primus. Tres alii re- centiores, πείσει ἄν. Editi πείσαι ἄν.

(22) Εὐφροσύνης. Sic mss. Editi, ἀφροσύνης.

(23) Φωνῆς, Editi addunt, εἶναι, quod deest in quatuor mss. iisque antiquissimis. Ibidem Coisl. secundus, ετοίμως ἐπιτρέπειν. Idem codex cum tri- bus aliis habet, καθ' ἑαυτούς.

(24) Ἐκεῖ. Deest ea vox in codice Medicæo.

(25) Εἰδείης. Mss. quatuor, εἰδέης. Mox codex Medicæus, πεισθείς.

(26) Καί. Fortasse istud καί collocandum sit sta- tim ante vocem ἐτι quæ mox sequitur. Edit.

(27) Μαγνηνιαῶ. Hunc Magninianum diversum esse puto a Magneniano comite, ad quem scripsit

γραφόμενα, πολλῶ πλείονος ἀξία γίνεται δηλονότι. Εὐ τοίνυν (18) ἴσθι, ὡς ὁ τὰ πάντα (19) ἄριστος ἀνὴρ Πατρίκιος τοσαῦτα ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ τῆς πειθοῦς φέρει φάρμακα, ὥστε μὴ ὅτι σύ (20) ἐπ- ἔστειλας, ἀλλὰ καὶ Σαυρομάτην τινὰ ἢ Σκύθην λάβη, πείσαι ἄν (21) ῥαδίως περὶ ὧν ἐθελήσειεν. Οὐ μὴν ἀπὸ καρδίας ἐστὶ τὰ τῆς εὐφροσύνης (22) ἐκεῖνα ῥήματα. Πάλαι γὰρ ἐπιτετήδευται τὸ σχῆμα τοῦτο· μέχρι φωνῆς (23) χρηστοῦς καὶ ἀπειροκάλους δῆθεν καὶ ετοίμους εἶναι ἐπιτρέπειν παντὶ δικαστηρίῳ τὰ καθ' αὐτούς· ἐπειδὴν δὲ ἐπ' αὐτῶν γίνονται τῶν πραγμάτων, μὴ σύ γε ἐκεῖ (24) τύχοις. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν μοι πρὸς σέ εἰρήσθω, ἐν' αὐτὸς τε εἰδείης (25) καὶ (26) τὸν ἀνδρα οὔτε ἄλλως ὄντα εὐπαράγωγον, ἐτι καὶ παρὰ σεαυτοῦ πεισθῆς, μὴ τῇ τῶν ῥημάτων προσέχειν εὐπρεπεία, ἀλλὰ τοὺς ἐκ τῶν πραγμάτων ἀναμένων ἐλέγχους.

EPISTOLA TKE'.

Μαγνηνιαῶ (27)

Ἐξήρκει καὶ τὸ γράμμα τῆς σεμνότητός σου πᾶ- σαν ἡμῖν ἐξεργάσασθαι εὐφροσύνην. Νυνὶ δὲ καὶ ἡ κοσμιωτάτη γυναικῶν Ἰκέλιον (28), ἡ κοινὴ θυγά- τηρ ἡμῶν, τὴν ἐπιστολὴν ἀποδοῦσα, πλέον ἢ εἰς τὸ διπλάσιον τὴν εὐφροσύνην ἐπηύξησεν· οὐ μόνον τῷ ἔμφυχος εἰκὼν εἶναι τῆς σῆς (29) καλοκάγαθίας, ἀλλὰ καὶ τῷ παρ' ἑαυτῆς πᾶσαν ἐπιδεικνύουσι ἀρε- τῆς ἐπιμέλειαν. Ὡστε πρότερον αὐτὴν ὑσμένως δε- ξάμενοι διὰ σέ, ὑστερον ἀναστρέψαντες ἐμακαρί- σαμέν σε δι' αὐτήν, ὅτι τοιαύτης τεκνοτροφίας μι- σθοὶ σε μένουσι παρὰ τοῦ Δεσπότου Θεοῦ. Ἀλλ' ἰδοίμεν ποτε καὶ αὐτὸν σέ, καὶ τῶν ἐν σοὶ καλῶν ἀπολαύσαιμεν, μήτε ἀόρωστίας, μήτε ἐτέρας τινὸς δυσχερείας ἐμποδιζούσης ἡμῶν τῇ συντυχίᾳ (30).

EPISTOLA TKZ'.

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ νοουθεσίᾳ.

Ἐδωκεν ἡμῖν ὁ ἅγιος Θεὸς οἰκειοτάτην πραγμά-

Basiliius epistolam 175. Non solum comitis titulus deest in hac epistola, sed etiam Μαγνηνιαῶς vocatur in codicibus Harl., Coisl. secundo et Reg. secundo et editis. In Medicæo autem et Coisl. primo dicitur Μαγνημικῶς. Sic etiam Harlæanus secunda manu. At in epistola 175 Medicæus codex habet, Μαγνηνιαῶ, Coisl. primus et Clarom., Μαγνηνια- νῶ. Editi, Μαγνημικῶ. Quanquam forte hæc varietates librorum negligentia sunt tribuendæ, unusque et idem Magninianus, sive Magnenianus, sive etiam Magnemianus. Nonnulli codices initio, ἐπεξεργάσασθαι.

(28) Ἰκέλιον. Vat. et Bigot., Εἰκέλιον.

(29) Τῆς σῆς. Sic Harl., Coisl. primus. Editi, τῆς ὑμετέρας. Paulo post iidem antiquissimi codices habent, δεικνύουσι, et infra, Δεσπότου Χριστοῦ. Harlæanus tamen secunda manu, Θεοῦ.

(30) Τῇ συντυχίᾳ. Nonnulli codices, τὴν συντυ- χίαν.

των 31) υπόθεσιν, τον ἀδελφὸν τόνδε γνωρίσας ἡμῖν, τὸν ἄνδρα, ᾧ κατὰ τὴν ἐπάνοδον τὴν πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα ἐχρησάμεθα τῆς ἐγγράφου (32') ταύτης ὁμιλίας ἡμῶν διακόνω· εὐχόμενοι τῷ Θεῷ, ἐπὶ μείζον σε περιφανείας καὶ δόξης προΐοντα, κοσμεῖν καὶ ἡμᾶς καὶ τὴν πατρίδα πᾶσαν τῇ οἰκείᾳ σεαυτοῦ ἀρετῇ (32') Παρακαλοῦμεν δὲ σε παρὰ πάντα τὸν βίον μεμνησθαι τοῦ κτίσαντός σε Θεοῦ καὶ τιμήσαντος· ἵνα πρὸς τοῦ βίου τούτου λαμπρότατι ἔτι καὶ τῆς (32') οὐρανοῦ δόξης ἀξιώθῃς, ἧς ἕνεκεν πάντα ποιητέον ἡμῖν, τοῖς πρὸς τὴν πακαρίαν ἐλπίδα τὴν ζώην ἡμῶν ἀπευθύνουσιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΖ'.

Viro præpotenti bene precatur, ob honorem sibi ab illo habitum. Hortatur ut ad Ecclesiæ defensionem incumbat.

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ παρακλήσει·

Υπὲρ ὧν παρόντας ἡμᾶς ἐτίμησας, καὶ ἀπόντων μεμνησθαι καταξιούς (33) (ἦλθε γὰρ εἰς ἡμᾶς ἡ ἀκοή), παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότου γένοιτό σοι ἀντίδοσις· καὶ σε ἰδοίμεν (34) ἐν τῇ μεγάλῃ ἡμέρᾳ τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς εὐδόκιμον· ἵνα ὡσπερ τῆς ἐνταῦθα περιφανείας ἡξίωσαι, οὕτω καὶ παρὰ τῷ οὐρανοῦ βασιλεῖ σεμνότητος ἀπολαύσης. Παρακαλοῦμεν οὖν προηγουμένως, τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ διαρκῆ παρασχέσθαι τὴν σπουδὴν· ἔπειτα καὶ τὸ εἰς ἡμᾶς εὐμενὲς ἐπαυξῆσαι, μνήμης τε πάσης καὶ προστασίας ἡμᾶς ἀξιούοντα, σεμνῦναι ἡμᾶς καὶ γράμμασιν· ὥστε ἀπόδειξις ἡμᾶς ἔχοντας, ὅτι οὐ βαρύνῃ ἡμᾶς ἐπιστέλλοντας (35), συνεχέστερόν σου τῇ μεγαλλοουσίᾳ καταθάρρησιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΗ'.

Salutat Hyperechium, sequæ ait non melius solito valere.

Ἵπερεχίω.

Καὶ προσαγορεύω τὴν τιμιότητά σου, καὶ εὐχομαί σοι τὰ ἀγαθὰ· ἐμαυτὸν δὲ καταμηνύω σπουδὴν ἔχοντι πάντως εἰδέναι τὰ καθ' ἡμᾶς, μηδὲν ἄμεινον τῆς συνηθείας πράττοντα (36). Τῶν γὰρ δυσφημοτέρων φείδομαι, ὡς ἂν μὴ πάνυ λυποῖην τὸν τὰ βέλτιστα ἡμῖν συνευχόμενον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΘ'.

Gratias agit ob pisces ad se missos, sed multo magis ob litteras.

Φαλερίω.

Πάνυ ἠδέως ἐτέρφθην τοῖς ποταμίοις ἰχθύσι, μνησικακήσας (37) αὐτῶν τὴν φυγὴν ἢν ἔφυγον ὑπο-

(31) Πραγμαίων. *Commodissimam negotiorum expediendorum occasionem.* Legendum putat Combesius, γραμμάτων. Valde arridet hæc sententia; sed quia nullus favet ms. codex nihil ausi sumus in ipso contextu mutare.

(31) Ἐγγράφου. Ita mss. omnes. Editi ἐγγράφης.

(32) Πᾶσαν ... ἀρετῇ. Hæc addita ex Med., Coisl. primo, Vat. et duobus aliis.

(32) Ἐτι καὶ τῆς. Primam vocem addidimus ex quinque mss.

(33) Καταξιούς. Ita mss. quatuor: editi, κατηξιούς. Paulo post Medicæus codex, ἦλθεν γὰρ ὡς ἡμᾶς.

A terarum occasionem: qui mihi hunc fratrem notam fecit, virum nempe illum, quo ad tuam dignitatem revertente hujus per litteras colloqui ministro usus sum: Deum regans, ut magis ac magis dignitate ac gloria crescens, et nos, et patriam omnem propria tua virtute exornes. Adhortor autem te, ut per totam vitam Dei memineris, qui te condidit, ac honore cumulavit ut præter hujus vitæ splendorem adhuc etiam gloriam cælestem consequaris: ob quam nobis, qui ad beatam spem vitam nostram dirigimus, facienda sunt omnia.

EPISTOLA CCCXXVII'.

Sine inscriptione, exhortatoria.

Pro eo quod præsentem mihi honorem habuisti, et absentis meminisse dignaris (ita enim auditione accepi), remunerationem consequaris a Domino optimo: teque videamus in magna illa justitiae die ob bona opera probatum et spectatum: ut quemadmodum in hac vita inclaruisti, ita etiam splendorem apud cælestem regem adipiscaris. Adhortamur igitur te ante omnia, ut in Dei Ecclesiam jure conferas studium. deinde etiam, ut benevolentiam in nos adaugeas, meque recordatione omni ac patrocinio dignatus, litteris etiam cohonestes, ita ut ubi compertum erit me tibi molestum non esse, audeam ad tuam magnanimitatem crebrius scribere.

C

EPISTOLA CCCXXVIII'.

Hyperechio.

Et saluto tuam dignitatem, et tibi bene precor. Meas autem res scire etiam atque etiam aventi, declaro melius solito mihi non esse. Nolim enim gravius quidquam dicere, ne prorsus eum, qui mihi optima precatur, afficiam tristitia.

451 EPISTOLA CCCXXIX'.

Phalerio.

Suaviter omnino delectatus sum fluvialibus piscibus, fugamque ultus sum quam concre-

(34) Ἴδοιμεν. Sic duo mss. Editi, ἰδωμεν. Paulo post mss. tres. ἡξίωσεν.

(35) Ἐπιστέλλοντας, Editi addunt, σοι, sed deest hæc vocula in quatuor mss. Deest etiam ἡμᾶς in codice Vaticano.

(36) Πράττοντα. Ita mss. Editi, πράττοντι.

(37) Μνησικακήσας. Hæc scriptura, quæ in editis et nonnullis exstat mss. ac olim prima manu existit in Harlæano, displicet Combesio, legendum-

* Alias CCXXV.

** Alias CCCLXVII.

*** Alias CCLXXXII.

lum ex glacie tectum subeundo ceperant. Ego ta-
men tuas litteras pluris facio quam pisces. Qua-
propter scribas potius quam mittas. Quod si tibi
magis libuerit, silere, saltem pro me precari ne
intermittas.

EPISTOLA CCCXXX*.

Queritur quod ad se non scribat.

Sine inscriptione.

"Diligi te a me, disce ex his quæ scribo : me a
te odio haberi, ex silentio agnovi. Scribe saltem
in posterum, calamo et atramento ac exili charta
amantes redamans.

EPISTOLA CCCXXXI*.

*Queritur quod iterum eadem de re scribere cogatur monet ut vel sibi obsequatur, vel causam reddat,
cur non obsecutus sit.*

Sine inscriptione.

Frustra de hisdem bis scribitur. Aut enim res
ejus naturæ non est, ut emendari possit, ac frus-
tra nobis adeuntes molesti sunt : aut nos contem-
nunt qui epistolas accipiunt, sicque desipimus
contemptoribus scribentes. Cum igitur jam de
eodem acceperis litteras, coactusque sim denuo
scribere : aut corrige, si potes : aut causam indica
cur quæ præceperam non sint jamdudum peracta.

EPISTOLA CCCXXXII*.

Peracute nimium silentium exprobrat.

Alia sine inscriptione

Unum vitæ indicium est sermo. Quomodo igitur
tu super terram versari putaberis, nunquam lo-
quens ? Sed pelle silentium istud tuum, scribens
nobis, ac te vivere indicans.

EPISTOLA CCCXXXIII*.

Monet ut notas et characteres perfectos faciat, et interpunctionibus sit attentus.

Notario.

Sermones naturam habent aliam. Quapropter
notis indigent, ut avolantium celeritatem scriptor
apprehendat. Tu igitur, o puer, notas ac charac-
teres perfectos facias, **452** et loca ex ordine in-
terpunctionibus distingue. Nam pusillo errore
multa vitatur oratio ; scriptoris autem diligentia
perficitur sermo.

quæ putat, *μη κακήσας, non vituperavi.* Legitur in
quatuor mss., *μη κακίσας.* Med. *μη μνησικακή-
σας.* Hujus lectionis hæc erit sententia non vitupe-
rat Basilius piscium fugam, fortasse quia sub gla-
cie creverant. Sed magis arridet vulgata scriptura,
nec sine lepore significat Basilius ultimum se esse
fugam piscium, et laborem in illis capiendis im-
pensum.

(38) *Σιωπήν.* Editi, τὸ σιωπήν, sed deest articulus
in quatuor mss.

(39) *Διαλείπης.* Ita Reg. primus, Harl et Coisl. pri-
mus et Bigot. Tres alii, *μη διαλείποις.* Editi, *μη*
• Alias CLXXVI.

•• Alias CCXL.

••• Alias CLXXVII.

•••• Alias CLXXVIII.

δραμόντες τὴν σκέπην τὴν ἐκ τοῦ κρύους. Ἰχθύων δὲ
ἡμῖν τιμιώτερά σου τὰ γράμματα. Ὡστε ἐπίστελλε
μᾶλλον ἢ ἀπόστειλε. Εἰ δὲ ἠθιὸν σοι σιωπᾶν (38), τὴν δὲ
ἄλλ' εὐχόμενος ὑπὲρ ἡμῶν μὴ διαλείπης (39).

EPISTOLA TA'.

Ἀνεπίγραφος.

"Ὅτι σε φιλῶ, οἷς ἐπιστέλλω μαθε. Ὅτι με μισεῖς,
οἷς σιωπᾶς ἔγνω. Γράφε δὲ καὶ τοῦ λοιποῦ, καλὰ μὲν
καὶ μέλανι καὶ βραχεῖ χάρτῃ φιλοῦντας (40) φιλῶν.

B

EPISTOLA TAA'.

Ἀνεπίγραφος (41).

Μάταιόν ἐστι δὶς περὶ τῶν αὐτῶν ἐπιστέλλειν. Ἢ
γὰρ φύσιν οὐκ ἔχει διορθώσεως τὸ πρᾶγμα, καὶ μάταν
ἡμῖν ἐνοχλοῦσιν οἱ προσιόντες, ἢ οἱ δεχόμενοι τὰς ἐπι-
στολάς παρορῶσιν (42) ἡμῶν· καὶ οὕτω ματαιοφρονοῦμεν
τοῖς καταφρονηταῖς (43) ἐπιστέλλοντες. Ἐπεὶ οὖν ἤδη
περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδέξω γράμματα, ἠναγκάσθημεν δὲ καὶ
δεύτερον ἐπιστεῖλαι ἢ διορθῶσαι, εἰ σοι δύναμις, ἢ
γνώρισον ἡμῖν τὴν αἰτίαν δι' ἣν πάλαι οὐ γέγονε τὰ
προσ τεταγμένα.

C

EPISTOLA TAB'.

Ἄλλη ἀνεπίγραφος.

"Ἐν γνώρισμα τοῦ ζῆν ὁ λόγος. Πῶς δὲ σὺ (44) ὑπὲρ
γῆν εἶναι νομισθείης, μηδέποτε φθεγγόμενος ; Ἄλλ'
ἀπῶσαι τὴν σιωπὴν σου, γράψας ἡμῖν, καὶ ἐφρασίνας
σεαυτὸν ὅτι περὶ ζῆς.

EPISTOLA TAG'.

Νοταρίῳ.

Οἱ λόγοι τὴν φύσιν ὑπόπτερον ἔχουσι. Διὰ τοῦτο
σημείων χρῆζουσι, ἵνα ἵπταμένων αὐτῶν λάβῃ (45) τὸ
τάχος ὁ γράφων. Σὺ οὖν, ὦ παῖ, τὰ χαράγμα κατέλειπα
ποιεῖ, καὶ τοὺς τόπους (46) ἀκολουθῶς καταστιζε. Ἐν
γὰρ μικρᾷ πλάνῃ πολὺς ἡμάρτηται λόγος τῇ δὲ ἐπιμε-
λείᾳ τοῦ γράφοντος κατορθοῦται τὸ λεγόμενον.

διαλείπης.

(40) Φιλοῦντας. Harl. φιλοῦντα.

(41) Ἀνεπίγραφος. Reg, secundus et Coisl, se-
cundus addunt περὶ τοῦ αὐτοῦ. Editi τῷ αὐτῷ. Idem
codices infra habent ἡμῖν ἐνοχλοῦσιν, quod mel-
lius videtur, quam quod est in editis ὑμῖν ἐνοχλοῦσιν.

(42) Παρορῶσιν. Coisl. secundus et Reg. secun-
dus ὑπερορῶσιν.

(43) Καταφρονηταῖς. Ita mss. Editi καταφρονητοῖς.

(44) Πῶς δὲ σὺ. Quatuor mss. πῶς γὰρ σὺ. Ibi-
dem ex Med. et Coisl. primo legimus ὑπὲρ γῆν,
et paulo post φθεγγόμενος. Editi ὑπὲρ γῆς et φθεγ-
γόμενος.

(45) Λάβῃ. Medicæus et Reg. secundus λάβοι.

(46) Τοὺς τόπους. Ita Reg. secundus, Coisl. pri-
mus et Med. Editi τοὺς τόπους.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΔ'.

EPISTOLA CCCXXXIV*.

Multa tradit praecepta recte scribendi.

Καλλιγράφω (47).

A

Librario.

Ὅρθά γράψε, καὶ χρῶ τοῖς στίχοις ὀρθῶς· καὶ μῆτε αἰωρεῖσθω πρὸς ὕψος ἢ χεῖρ, μῆτε φερέσθω κατὰ κρημνῶν. Μηδὲ βιάζου τὸν καλάμον λοξὰ βαδίζειν, ὡσπερ τὸν παρ' Αἰσώπῳ καρκίνον· ἀλλ' εὐθὺ χώρει, ὡσπερ ἐπὶ στάθμης βαδίζων τεκτονικῆς (48), ἡ πανταχοῦ φυλάττει τὸ ἴσον, καὶ πᾶν ἀναιρεῖ τὸ ἀνώμαλον. Τὸ γὰρ λοξόν, ἀπρεπές· τὸ δὲ εὐθὺ, τερπνὸν τοῖς ὀρώσιν, οὐκ ἔων ἀνανεύειν καὶ κατανεύειν, ὡσπερ τὰ κηλῶνεια, τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀναγινωσκόντων· ὁποῖόν τι κάμοι συμβέβηκε τοῖς γράμμασιν ἐντυχόντι τοῖς σοῖς. Τῶν γὰρ στίχων κειμένων κλιμακηδόν, ἡνίκα ἔδει μεταβαίνειν ἐφ' ἕτερον ἀφ' ἑτέρου (49), ἀνάγκη ἦν ἐξορθοῦν πρὸς τὸ τέλος τοῦ προσιόντος (50). Ἐν ᾧ μνηδαμοῦ φαινομένης τῆν ἀκολουθίας, ἀνατρέχειν ἔδει πάλιν καὶ τῆς τάξιν ἐπιζητεῖν, ἀναποδίζοντα καὶ παρεπόμενον τῷ αὐλακι, καθάπερ τὸν Θησέα τῷ μίτῳ τῆς Ἀριάδνης φασί. Γράψε τοίνυν ὀρθῶς, καὶ μὴ πλάνα τὸν νοῦν τῷ πλαγιῷ καὶ λοξῷ τῶν γραφομένων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΕ'.

EPISTOLA CCCXXXV*.

Significat Basilius se libenter omnes Cappadoces Libanio erudiendos missurum: nunc autem mittit nobilem adolescentem, amici filium, quem Libanio commendat.

Βασίλειος Λιβανίῳ.

Basilius Libanio.

Αἰσχύνομαι καθ' ἓνα σοι προσάγων τοὺς Καππαδόκας, ἀλλὰ μὴ πάντας τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πείθων, λόγων καὶ παιδείσεως (51) ἀντιποιεῖσθαι, καὶ σοὶ κεχρησθαι τῆς ἀσκήσεως διδασκάλῳ. Ἄλλ' ἐπειδὴ πάντων εἰσάπαξ ἐπιτυχεῖν, τὰ προσέκοντα σφίσι αὐτοῖς αἰρουμένων, οὐχ οἷόν τε· τοὺς ἐκαστὸτε πειθομένους παραπέμπομέν (52) σοι, τασούτων αὐτοῖς χαριζόμενος, ὅσον καὶ οἱ τοῖς διψῶσι καθηγούμενοι πρὸς τὰς πηγὰς (53). Ὁ δὲ νῦν προσιών, μικρὸν ὕστερον ἑαυτοῦ ἕνεκεν σπουδασθήσεται, ἐπειδὴν σοι συγγένηται. Νῦν δὲ ἀπὸ πατρός ἐστι γνώριμος, μέγα ἐπὶ ὀρθότητι βίου καὶ δυνάμει πολιτικῆ παρ' ἡμῖν λαβόντος ὄνομα· ὅς καὶ ἐμοὶ (54) εἰς τὴν ἄκραν φιλιαν ἤρμοσται. Ἦς ἀμειβόμενος αὐτόν, τῷ παιδί ταύτην τὴν χάριν δίδωμι, σοι ποιῶν αὐτόν γνώριμον· πρᾶγμα μεγίστης εὐχῆς ἄξιον τοῖς ἀρετῆν ἀνδρὸς κρίνειν ἐπισταμένοις.

D

(47) Καλλιγράφω. Addit Harl. στρεβλοὺς ποιοῦντι τοὺς στίχους, *tortuosos facienti versus*. Quinque alii codices πρὸς καλλιγράφον.

(48) Ἐπὶ στάθμης... τεκτονικῆς. Nonnulli codices στάθμη... τεκτονικῆ.

(49) Ἐφ' ἕτερον ἀφ' ἑτέρου. Ita sex mss. Editi ἀφ' ἑτέρου εἰς ἑτέρου.

(50) Τοῦ προσιόντος. Ita tres vetustissimi codices cum Reg. secundo et Coisl. secundo Editi τοῦ προσιόντος.

(51) Παιδείσεως. Editi addunt τῆς σῆς, quæ verba

Recta scribe, ac rectis utere versibus nec evahatur in altum manus, nec feratur in præcipitia. Neque cogas calamum oblique instar cancri Æsopici procedere: sed recta perge, velut ad amussim progrediens fabrilem, quæ ubique servat æqualitatem, et inæqualitatem omnem tollit. Quod enim obliquum, indecorum est: quod autem rectum, jucundum aspicientibus, non sinens legentium oculos sursum ac deorsum instar tononum commeare: quale est quod mihi accidit scripta tua legenti. Cum enim versus in scalæ modum disponderentur; ubi ab altero ad alterum erat transeundum, necesse erat ad finem proximi assurgere: in qua series cum nunquam appareret, erat rursus recurrendum, ordoque inquirendus retrocedendo, sulcumque sequendo, quemadmodum Theseum Ariadnes filium secutum fuisse ferunt. Scribe igitur recta, nec mentem obliquitate scriptorum atque inæqualitate in errorem inducas.

Pudet me tibi Cappadoces singulatim adducere, ac non omnibus adolescentibus persuadere, ut litteris ac doctrinæ dent operam, teque utantur exercitationis magistro. Sed quia omnes simul nancisci non possumus ita affectos, ut convenientia sibi ipsis eligant; quibus subinde persuadeo, eos ad te mitto, tantum in eos conferens beneficii, quantum qui sitientes ad fontes deducunt. Qui vero nunc te adit, paulo post sua ipsius causa in pretio erit, postquam tecum fuerit versatus. Nunc autem ex patre notus est, magnum integritate vitæ ac civili potentia apud nos habente nomen, mihi que summa amicitia devincto. Pro qua ut illum remunerer, hoc filio beneficium tribuo, ut ipsum tibi discipulum faciam; rem sane maximis votis dignam apud eos, qui de viri virtute scienter judicant.

multo melius absunt ab omnibus nostris mss. codicibus.

(52) Παραπέμπομεν. Sic mss. codices magno consensu. Editi παραπέμπομαι.

(53) Πρὸς τὰς πηγὰς. Præpositio addita ex codice Harlæano.

(54) Ὅς καὶ ἐμοί. Coisl. uterque et Reg. secundus ὅς κάμοι. Ibidem Medicæus, Coisl. secundus et Reg. secundus εἰς τὴν ἄκραν καὶ μεγάλην φιλιαν.

* Alias CLXXX.

** Alias CXLII.

453 EPISTOLA CCCXXXVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΣ'.

Declarat Libanius se Basilii adolescentis virtutem admiratum esse, et Celsi fortunas laudasse, quod is una cum Basilio Athenas peteret: ubi autem didicit Basilium, reversum in patriam, præstantissimum vitæ genus amplexum esse, et ipsum et Cappadoces beatos existimasse. Basilii laudes de Firmo confirmat. Quærit quid Firminus rerum agat: eumque partim laudat, partim de illo queritur.

Libanius Basilio.

1. Aliquandiu est quod ad nos Cappadox venit adolescens. Primum hoc lucrum quod Cappadox. Sed et ex prima familia ille Cappadox. Alterum hoc lucrum est. Sed et litteras admirandi Basilii afferens nobis. Qua quid majus quis dixerit? Ego enim, quem tui oblitum putas, etiam olim adolescentem reverebar: et temperantia cum senibus certantem videns, idque in illa urbe quæ voluptatibus scatet, et disciplinarum jam partem magnam consecutum. Sed quoniam tibi visendas quoque Athenas duxisti, idque Celso persuasisti; gratulabar Celso, quod ab animo tuo penderet. Cum autem reversus esses, patriamque incoleres, mecum ipse dicebam: Quid nunc nobis Basilius gerit, et quod vitæ genus amplexus est? Num in foro versatur, veteres illos rhetores imitatus? an rhetores fortunatorum patrum filios efficit? Cum autem nonnulli venissent, qui nuntiarent te viam longe his præstantiorem ingressum esse, hocque magis spectare, quomodo Deo amicus evadas, quam quomodo aurum colligas; et te et Cappadoces beatos prædicabam; te quidem, qui talem te esse velles; illos vero, qui talem possent civem ostendere.

2. Firmum autem illum ubique constantem perdurasse satis scio; hinc enim ei eloquentiæ facultas. Sed cum laudes multas adeptus sit, haud scio an unquam tantas, quantas nunc ex tuis litteris intellexi. Quod enim tu es, qui dicas neminem illius gloriam superasse: quam hoc illi honorificum censerî debet? Puto autem hos a te prius missos esse, quam Firminum videres; neque enim de illo nihil habuissent litteræ. Et nunc quid rerum agit, aut quid meditatur Firminus? Distineturne adhuc nuptiarum desideriiis? an illa jamdudum cessarunt, sed urget curia ac omnino necesse est manere? an est spes aliqua illum denuo studiorum socium fore? Det nobis aliquod responsum, atque illud quidem, ut opto, commodum. Sed si quid creabit molestiæ, saltem nos respiciendi ad portas molestia liberabit. Sed si Firminus nunc Athenis versaretur, quidnam facerent vestri curiales? Num Sala-

* Alias CXLIII.

(55) Ὁ Καππαδόκης. Hæc desunt satis commode in Regio secundo et Coisl. secundo. Mox Medicæus ὅτι τις.

(56) Ὡρμηκεν. Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi ὠρμηκεν.

(57) Τρέπεται. Non male Coisl. secundus et Reg. secundus τρέπεται.

(58) Εὐδαιμόνησα. Nonnulli codices recentiores εὐδοιμόνησα.

(59) Φιρμος. Sic mss. novem. Editi Φιρμίνος. Scriptura veterum codicum hinc etiam confirmatur, quod is quem tantopere laudaverat Basilius in epistola sua, necessario distinguendus a Firmino, de quoniam nihil habuerant Basilii litteræ. Illud autem, ὡς

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

1. Διὰ χρόνου πρὸς ἡμᾶς Καππαδόκης ἔχει νέος. Ἐν τούτῳ κέρδος, ὅτι Καππαδόκης. Ἀλλὰ καὶ τοῦ πρώτου γένους οὗτος ὁ Καππαδόκης (55). Δεύτερον τοῦτο κέρδος. Ἀλλὰ καὶ γράμμα τοῦ θαυμαστοῦ Βασιλείου κοιμίζων ἡμῖν. Τουτί μὲν, ὅτου τις εἶποι μείζων; Ἐγὼ γὰρ ὄν ἐπιλελῆσθαί σου νομίζεις, καὶ πάλαι νέον ὄντα ἠθούμην· σωφροσύνη τε πρὸς τοὺς γέροντας ἀμιλλώμενον ὁρῶν, καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει, τῇ ταῖς ἠθουαῖς βρυούσῃ· καὶ λόγων ἡδὴ μύθων κεκτημένον μεγάλην. Ἐπειδὴ δὲ ὤήθησθε δεῖν καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδεῖν, καὶ τὸν Κέλσον ἐπειθεῖς· συνέχαιρον τῷ Κέλσῳ, τῆς σῆς ἐξηρητημένῳ ψυχῆς. Ἐπανήκοντος δὲ σου καὶ ἔχοντος τὴν πατρίδα, ἔλεγον πρὸς ἑμαυτὸν. Τί νῦν ἡμῖν ὁ Βασίλειος δρᾷ, καὶ πρὸς τίνα βίον ὠρμηκεν (56); Ἄρ' ἐν δικαστηρίοις τρέπεται (57), τοὺς παλαιούς ῥήτορας ζηλῶν; ἢ ῥήτορας εὐδαιμόνων πατέρων ἀπεργάζεται παῖδας; Ὡς δὲ ἤκόν τινες ἀπαγγέλλοντες ἡμῖν σε πολλῶν τουτωνῶν, τῶν ὁδῶν πορεύεσθαι, καὶ σκοπεῖν, ὅπως ἂν γέναιο Θεῷ μᾶλλον φίλος, ἢ συλλέξεις χρυσίον, εὐδαιμόνησα (58) σὲ τε καὶ Καππαδόκας· σὲ μὲν, τοιοῦτον βουλόμενον εἶναι· ἐκείνους δὲ, τοιοῦτον δυναμένους θεικνυνοῦναι πολίτην.

2. Φίρμος (59) δὲ ἐκεῖνος, ὡς πανταχοῦ διετέλεσε κρατῶν, εὐ οἶδα· ἐντεῦθεν γὰρ αὐτῷ τῶν λόγων ἡ δύναμις. Πολλῶν δὲ ἐπαίνων ἀπολαύσας, οὐκ οἶδα, ὅτι πώποτε τῆλικούτων, ἠλίγων νῦν ἐν τοῖς σοῖς ἀκήκοα γραμμασι. Τὸ γὰρ μηδένα ἂν τῆν ἐκείνου δοῶσαν ὑπερβαλέσθαι σὲ τὸν λέγοντα εἶναι, πόσον τι χρὴ νομίζεις ἐκείνῳ; Δοκεῖς δὲ μοι καὶ τούτους (60) ἀπεσταλέναι πρὶν ἢ τὸν Φιρμίνου ἰδεῖν· οὐ γὰρ ἂν αὐτὸν (61) οὐκ εἶχε τὰ γράμματα. Καὶ νῦν τί ποιεῖ, ἢ τί μέλλει Φιρμίνος; Ἐπ' ἔστιν ἐν τοῖς τῶν γάμων πόθοις (62), ἢ ἐκεῖνα μὲν πάλαι πάπυται, βαρεῖα (63) δὲ ἡ βουλή, καὶ πᾶσα ἀνάγκη μένει; ἢ τίνες εἰσὶν ἐλπίδες, ὡς αὐθις ἔσται λόγων κοινωνός; Ἀποκρινάσθω τι ἡμῖν· καὶ εἴη μὲν τι χρηστόν. Εἰ δ' οὐ τι καὶ λυπήσει, τοῦ βλέπειν γε ἡμᾶς πρὸς τὰς πύλας ἀπαλλάξει. Εἰ δὲ Ἀθήνησι νῦν ὁ Φιρμίνος ἐτύγγιεν ὢν, τί ἂν ἔδρων οἱ βουλευόντες παρ' ὑμῖν; ἢ τὴν Σαλαμινίαν ἐπεμπον ἂν ἐπ' αὐτόν; Ὁρᾷς, ὅτι πανταχοῦ διετέλεσε κρατῶν, vertit Combefisius. ubique firma memoria fuerit, vel retinuerit, ac vituperat interpretem, qui sic reddiderat: Firminus vero ille, quam ubique tibi constanter adhærendo perduraverit scio.

(60) Ἐκεῖνος... καὶ τούτους. Sic plerique codices mss. Editi ἐκεῖνον... ταῦτα.

(61) Οὐ γὰρ ἂν αὐτόν. Hunc locum sanavimus partim omnium codicum, qui habent αὐτόν, partim Harlæani ope, in quo legitur οὐ γὰρ ἂν. Editi ἢ γὰρ ἂν ἄτος.

(62) Πόθοις. Codex Harlæanus πότοις, nuptialibus conviviis, sicque legit interpretes.

(63) Βαρεῖα. Nonnulli codices βαρεῖ. Paulo post editi μένει. Multi codices mss. ut in textu.

καὶ μόνου ὑπὸ τῶν σῶν ὑβρίζομαι πολιτῶν. Οὐ μὴν ἔγωγε τοῦ φιλεῖν καὶ ἐπαινεῖν Καππαδόκας παύσομαι· ἀλλ' εὐχομαι μὲν αὐτοὺς ἀμείνους γενέσθαι περὶ ἐμὲ, μένοντας δὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν οἴσω. Φιρμίνος δὲ μῆνας ἡμῖν συνεγένετο τέτταρας· ἡμέραν δὲ ἠργησεν οὐδεμίαν. Τὸ δὲ συνειλεγμένον ὅσον ἐστίν, αὐτὸς εἰσῆ, καὶ ἴσως οὐ μέμψῃ. Πρὸς δὲ τὸ πάλιν αὐτὸν δεῦρο θυνηθῆναι ἐλθεῖν, τίνα χρὴ προσπαρκαλεῖν σύμμαχον; Εἴπερ γὰρ εὖ φρονοῦσιν οἱ βουλευόντες (64) (πρέποι δ' ἂν ἀνθρώποις πεπαιδευμένοις), τιμήσουσι (65) τοῖς δευτέροις, ἐπειδὴ τοῖς πρώτοις ἐλύπησαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΖ'.

Alium Cappadocem mittit Libanio Basilius, quem filium suum appellat, utpote in ea dignitate constitutus, quæ ipsum omnium patrem efficiebat. Hunc comitabatur alius adolescens, nobilis et ipse ac Basilii necessarius, sed non dives.

Βασίλειος Λιθανίου.

Ἴδού σοι καὶ ἕτερος ἦκει Καππαδόκης, υἱὸς ἐμὸς καὶ αὐτός· πάντας γὰρ ἡμῖν εἰσποιεῖ (66) τὸ σχῆμα τοῦτο, ἐν ᾧ νῦν ἐσμεν. Ὡστε κατὰ γε τοῦτο ἀδελφός ἂν εἴη τοῦ προλαβόντος, καὶ τῆς αὐτῆς σπουδῆς ἀξίος, ἐμοί τε τῷ πατρὶ καὶ σοὶ τῷ διδασκάλῳ· εἴπερ τι ὅλως πλέον δυνατὸν ἔχειν (67) τοὺς παρ' ἡμῶν ἐρχομένους. Τοῦτο δὲ λέγω, οὐχ ὡς οὐκ ἂν τῆς σῆς λογιότητος πλεῖον τι τοῖς παλαιοῖς τῶν ἐταίρων χαριζομένης, ἀλλ' ὡς ἀφθόου πᾶσι τῆς ὠφελείας σου προκειμένης. Ἀρχοῦν δ' ἂν εἴη τῷ νεανίσκῳ, πρὸ τῆς ἐκ τοῦ χρόνου πείρας, ἐν τοῖς οἰκείοις τετάχθαι ὅν ἀποπέμφαιο ἡμῖν, ἀξίου τῶν τε ἡμετέρων εὐχῶν καὶ τῆς σου τοῦ ἰσχυροῦ, ἢ ἔχεις ἐν τοῖς λόγοις. Ἐπάγεται δὲ καὶ ἡλικιωτέρῳ τῆν ἴσην ἔχοντα περὶ τοὺς λόγους σπουδῆν, εὐπατρίδην καὶ αὐτὸν καὶ ἡμῖν οἰκεῖον· ὃν οὐδὲν ἐλαττον ἐξείν πιστεύομεν, κἂν πλεῖστον τῶν ἄλλων τοῖς χρήμασι ἀπολείποιτο.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΗ'.

Gratias agit Libanius quod Cappadoces ad se mittat Basilius. Narrat se lecta privatim illius epistola victum se ab eo confessum esse, et cum postea eandem Alypius coram pluribus honoratis viris legisset, omnes Basilio palmam detulisse. Declarat se non curare quam divites sint discipuli, sed et egenos, modo studiosi sint, divitibus antepenore.

Λιθάνιος Βασιλείῳ.

Οἶδα, ὅτι πολλάκις τοῦτο γράφεις, τὸ, Ἴδού σοι καὶ ἕτερος ἦκει Καππαδόκης. Πολλοὺς γὰρ, οἶμαι, πέμφεις· αἰεὶ μὲν καὶ πανταχοῦ τοῖς ἐγκωμίοις τοῖς κατ' ἐμοῦ χρώμενος, τούτῳ δὲ αὐτῷ καὶ πατέρᾳ κινῶν καὶ παιδᾶς. Ἀλλ' ὃ γε ἐγένετο περὶ τῆν ἐπιστολὴν σου τῆν καλὴν, οὐ καλὸν σιωπῆσαι. Παρ' ἐκάθεκτό μοι τῶν ἐν ἀρχῇ γεγενημένων ἄλλοι τε οὐκ ὀλίγοι, καὶ ὁ πάντα ἄριστος Ἀλύπιος Ἱεροκλέους ἀνεψιὸς ἐκείνου. Ὡς οὖν ἔδοσαν οἱ φέροντες τῇ ἐπιστολῇ, σιγῇ διὰ πάσης ἐλθὼν, Νευικήμεθα, ἔφην, μειδιῶν τε ἅμα καὶ χαίρων. Καὶ τίνα σὺ νενίκησαι νίκην; ἤρουντο· καὶ πῶς οὐκ ἀλγεῖς νενικημένος;

(64) Βουλευόντες. Harl. βουλευταί. Ibidem nonnulli codices, πρέπει.

(65) Τιμήσουσι. Reg. secundus et Coisl. secundus τιμήσουσί με. Alii nonnulli τιμήσουσί σε.

(66) Ἡμῖν εἰσποιεῖ. Coisl. primus et Med habent, ἡμᾶς.

A miniam ad ipsum mitterent? Vides me a solis tuis civibus injuria affici. Neque tamen ego propterea Cappadoces amare ac laudare desinam. Verum optarim quidem illos in me 454 fieri æquiores: sed si iidem permanserint, feram. Firminus menses quatuor apud nos commoratus est: diem autem nullam otiosus transegit. Quantum autem sibi comparaverit, ipse cognosces, et fortasse non conqueris. Huc autem ut ipse iterum venire possit, quinam adjutor advocandus? Enimvero si recte sentit curia (hoc autem decuerit homines eruditos), honorabit me posterioribus: quandoquidem prioribus tristitia affecit.

EPISTOLA CCCXXXVII'.

Basilius Libanio.

B Ecce tibi et alius venit Cappadox, meus et ipse filius; omnes enim nobis adoptat dignitas illa in qua nunc sumus. Quamobrem hoc nomine frater sit illius qui prius ad te venit, et cura eadem dignus, tam mihi patri, quam tibi præceptori; si fieri omnino potest, ut aliquid amplius habeant, qui a nobis veniunt. Hoc autem dico, non quod facundia tua non plus aliquid amicis veteribus tribuat; sed quod uberrima utilitas tua omnibus proposita sit. Satis autem fuerit adolescenti, si ante temporis experimentum inter familiares collocetur: quem ad nos remittas velim, dignum et nostris votis, et gloria ista tua, quam es eloquentia consecutus. Ducit autem secum et coætaneum, pari litterarum studio præditum, et ipsum quoque ex nobili familia prognatum, nobisque necessarium: quem nulla re inferiorem fore confidimus; etiamsi plurimum ab aliis pecunia superetur.

EPISTOLA CCCXXXVIII'.

Libanius Basilio.

D Scio te hoc crebro scripturum: Ecce tibi et alius venit Cappadox. Multos namque, puto, missurus es; semper et ubique me laudibus efferens, atque hoc ipso et patres et pueros provocans. At quid evenit in epistolam tuam pulchram, non pulchrum fuerit silentio præterire. Assidebant mihi ex honoratis, cum alii non pauci, tum longe optimus Alypius Hieroclis illius consobrinus. Ut ergo epistolam reddiderunt, qui attulerant; silentio tota perlecta, ridens simul et gaudens dixi: Victi sumus. Interrogabant autem illi: Qua victus es victoria? et quomodo victus non doles? Victus sum, aiebam,

(67) Ὅλως πλέον δυνατὸν ἔχειν. Sic tres vetustissimi codices. Tres alii πλέον δυνατὸν ἔχειν. Editi εἴπερ τι πλέον ἔχειν δυνατὸν. Mox editi πλέον τι. Tres vetustissimi codices ut in textu.

* Alias CXLIV.

** Alias CXLV.

pulchritudine epistolarum : vicit vero Basilius. Vir autem ille amicus est, et eam ob causam lætor. Hæc ego cum dixissem, ex ipsis litteris judicare voluerunt de victoria. Ac legebat quidem Alypius, audiebant **455** vero qui aderant. Lata autem sententia est, me nihil esse mentitum. Et epistolam habens is qui legerat, exiit, aliis etiam, opinor, ostensurus, vixque reddidit. Scribe itaque similia, et vince ; sic enim ipse vincam. Cæterum et illud recte conjicis, non pecuniis res nostras æstimari : sed satis esse ei qui dare non potest, ut velit accipere. Si quem enim rescivero egenum, sed tamen litterarum studiosum ; is divitibus antepositur. Quanquam nos tales magistros experti non sumus ; at nihil prohibebit nos hac parte esse meliores. Itaque nullus pauper huc pigretur accedere, si hoc unum duntaxat possederit, ut sciat elaborare.

EPISTOLA CCCXXXIX*.

Basilius Libanio significat se laudem eloquentiæ illi concedere, ac jam dudum oblivioni traditis, quæ apud sophistas didicerat, cum Mose et aliis prophetis versari.

Basilius Libanio.

Quid non dixerit sophista, et talis sophista, cujus artis proprium esse constat, et ex magnis parva facere cum voluerit, et parva amplificare? Quale est quod et in nos declarasti. Nam epistolam illam sordidam, ut vos dixeritis qui orationis delicias habetis, nihilo ea, quam in manibus habes, tolerabiliorem, verbis ita extulisti, ut ab illa superatus nobis primas in scribendo concederes : simile quiddam faciens lusibus patrum, cum de victoriis, quas ipsi sponte cesserunt, liberos sinunt gloriari, nec damni quiddam sibi ipsis inferentes, et liberorum nutrientes æmulationem. Dici profecto non potest, quantum voluptatis habuerit oratio, dum mecum jocareris : velut si quis Polydamas, aut Milo, pancratiæ vel luctæ certamen mecum ipso detrectet ; nam multa considerans, nullum reperi infirmitatis exemplum. Itaque qui verborum hyperbolas consecantur, tuam hic magis admirantur potentiam, qui ita te ipse ad nos jocando demittere potueris, quam si barbarum super Atho navigantem duxisses. Nos quidem, o præclare vir, cum Mose et Elia, similibusque beatis viris versamur, quisua nobis voce barbara tradunt, nosque ab illis tradita loquimur, sensu quidem vera, sed verbis rudia, quemadmodum hæc ipsa indicant. Nam si non nihil a vobis didiceramus, id die oblitteratum est. Tu vero nobis scribe, alia epistolarum adhi-

A Ἐν κάλλει μὲν, ἔρην, ἐπιστολῶν ἤττημαι (68). Βασίλειος δὲ κεκράτηκε. Φίλος δὲ ὁ ἀνὴρ, καὶ διὰ τοῦτο εὐφραίνομαι. Ταῦτα εἰπούτος ἐμοῦ, παρ' αὐτῶν μαθεῖν ἠβουλήθησαν τῶν γραμμάτων τὴν νίκην. Καὶ ἀνεγίνωσκε μὲν ὁ Ἀλύπιος, ἤκουον δὲ οἱ παρόντες. Ἡ ψῆφος δὲ ἠνέχθη, μηδὲν με ἐψεῦσθαι. Καὶ τὰ γράμματα ἔχων ὁ ἀναγνοὺς ἐξῆει, δεῖξων οἷμαι καὶ ἄλλοις, καὶ μόλις ἀπέδωκε. Γράφε τοίνυν παραπλήσια, καὶ νικά· τοῦτι γὰρ ἐστὶν ἐμὲ νικᾶν. Καλῶς δὲ κάκεινο εἰκάξεις, ὡς οὐ χρήμασι μετρεῖται (69) τὰ παρ' ἡμῶν· ἀλλ' ἀρκεῖ τῷ μὴ δυναμένῳ δοῦναι, τὸ βουληθῆναι λαβεῖν. Κάν γὰρ αἰσθωμαί τινα ἐν πενία, λόγων ἐροῦντα, πρὸ τῶν πλουτούντων οὗτος. Καίτοι οὐ τοιούτων πεπειράμεθα διδασκαλῶν· ἀλλ' οὐδὲν κωλύσει (70) ταύτη γε εἶναι βελτίονας. Μηδεὶς οὖν πένης ὀκνεῖτω δεῦρο βαδίζειν, εἰ ἐν ἐκείνῳ κέκτηται μόνον, τὸ ἐπίστασθαι πονεῖν.

EPISTOLA TΛΘ'.

Βασίλειος Λιβανίου.

Τί οὐκ ἂν εἶποι σοφιστὴς ἀνὴρ, καὶ σοφιστὴς τοιοῦτος, ᾧ γε ἴδιον εἶναι τῆς τέχνης ὠμολόγηται, καὶ τὰ μεγάλα μικρὰ ποιεῖν ὅτε βούλεται (71), καὶ τοῖς μικροῖς περιτιθέναι μέγεθος ; ὅποιον δὴ τι καὶ περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξω. Τὴν γὰρ ἐπιστολὴν ἐλείψην τὴν ῥυπῶσαν, ὡς ἂν ὑμεῖς οἱ περὶ τοὺς λόγους (72) C τρυφῶντες εἴποιτε, οὐδὲν οὔσαν τῆς ἐν χερσὶ σου ταύτης ἀνεκτοτέρα, τοσοῦτον ἤρας τῷ λόγῳ, ὡς ἤττηθῆναι δὴθεν αὐτῆς, καὶ ἡμῖν τῶν πρωτείων τοῦ γράφειν παραχωρεῖν ὁμοίον ποιῶν ταῖς τῶν πατέρων παιδῶν, ὅταν ταῖς παρ' ἑαυτῶν νίκαις παραχωρῶσι (73) τοῖς παισὶν ἐναθρύνεσθαι, οὔτε ἑαυτοὺς τι ζημιοῦντες, καὶ τῶν παιδῶν τρέφοντες τὸ φιλότιμον. Τῷ ὄντι δὲ καὶ ἀμύθητον ὄσην ἠδονὴν εἶχευ ὁ λόγος ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς παιδιᾷ· οἶον Πολυδάμαντός τινος ἢ Μίλωνος, παγκρατίου ἢ πάλης ἀγωνίαν παραιτουμένου τὴν πρὸς ἐμὲ αὐτόν (74)· πολλὰ γὰρ περισκεψάμενος, οὐδὲν εὖρον ἀσθενείας ὑποδειγμα- ὡστε τοὺς τὰς ὑπερβολὰς τῶν λόγων ἐπιζητοῦντας ἐνταῦθά σε μᾶλλον ἀγανταὶ τῆς δυνάμεως, οὕτω δυναθέντα ταῖς παιδῶν πρὸς ἡμᾶς καταβῆναι, ἢ εἰ τὸν βάρβαρον ἤγες (75) ὑπὲρ τὸν Ἄθω πλέοντα. Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν, ᾧ θαυμάσιε, Μωσεῖ καὶ Ἰλίου καὶ τοῖς οὕτω μακαρίσι ἀνδράσι σύνεσμεν, ἐκ τῆς βαρβαρίου φωνῆς διαλεγόμενοις ἡμῖν τὰ ἑαυτῶν, καὶ τὰ παρ' ἐκείνων φθεγγόμεθα, νοῦν μὲν ἀληθῆ, λέξιν δὲ ἀμαθῆ, ὡς αὐτὰ ταῦτα δηλοῖ. Εἰ γὰρ τι καὶ ἡμεν

* Alias CXLVI.

(68) ἠττημαι. Sic tres vetustissimi codices. Editi νενίκημαι.

(69) Μετρεῖται. Nonnulli codices πράττεται.

(70) Κωλύσει. Sic tres vetustissimi codices. Editi κωλύει.

(71) Ὅτε βούλεται. Sic Harl., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi, ὅποτε βούλεται. Paulo post iidem editi ὅποιον δὴ σὺ. Mss. quinque ut in textu.

(72) Οἱ περὶ τοὺς λόγους. Tres mss, non vetu-

stissimi οἱ τὰ περὶ τοὺς λόγους. Ibidem editio Paris, εἶπητε. Mss. omnes et editio Basil. utraque εἶποιτε.

(73) Παραχωρῶσι. Tres mss. nempe Vat., Reg. secundus et Coisl. secundus παρέχωσι. Paulo post duo antiquissimi codices Coisl. et Med. τῶν νηπίων τρέφοντες.

(74) Πρὸς ἐμὲ αὐτόν. Coisl. primus πρὸς ἑαυτόν. Mox editi εὐσθενείας, roboris. Melius multo Coisl. secundus et Reg. secundus, quos secuti sumus.

(75) Ἦγες. Medicæus codex εἶγες.

παρ' ὑμῶν διδαχθέντες, ὑπὸ τοῦ χρόνου ἐπελαθόμεθα. Αὐτὸς δὲ ἐπίστελλε ἡμῖν, ἄλλας ὑποθέσεις ἐπιστολῶν ποιούμενος· αἱ καὶ σὲ δεῖξουσιν, καὶ ἡμᾶς οὐκ ἐλέγξουσιν. Τὸν υἱὸν Ἀνυσίου (76) ἤδη σοι προσήγαγον, ὡς ἑμαυτοῦ υἱόν. Εἰ δὲ ἐμὸς ἐστὶ παῖς, τοῦ πατρὸς ἐστὶ τὸ παιδίον, πένης ἐκ πένητος. Γνώριμον δὲ τὸ λεγόμενον ἀνδρὶ σοφῷ τε καὶ σοφιστῇ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜ΄.

Rursus ex præcedenti evistola ansam scribendi capit Libanius.

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

Εἰ πάνυ πολὺν χρόνον ἐσκόπεις, πῶς ἂν ἀριστα συνείποις τοῖς περὶ τῶν σῶν γραμμάτων ἡμετέροις γράμμασιν, οὐκ ἂν ἀμεινον τοῦτό μοι ποιῆσαι (77) ἐδόκεις, ἢ τοιαῦτα γράφων, ὅποια νῦν ἔγραψας. Καλεῖς γὰρ με σοφιστὴν· τοῦ τοιούτου δὲ εἶναι φησὶ τὸ δύνασθαι τὰ μικρὰ μὲν μεγάλα ποιῆν, τὰ δ' αὖ (78) μεγάλα μικρὰ. Καὶ δὴ τὴν ἐμὴν ἐπιστολὴν βεβουλησθαι φησὶ δεῖξαι τὴν σὴν καλὴν, οὐκ οὕσαν καλὴν εἶναι τε οὐδὲν ἧς νῦν ἐπεμψας βελτίω· ὅλως τε οὐδεμίαν εἶναι παρὰ σοὶ λόγων δύναμιν· τῶν μὲν νῦν οὕτων ἐν χερσὶ βιβλίων τοῦτο οὐ ποιοῦντων· ὧν δὲ εἶχες πρότερον λόγων ἐξεργηκότων. Καὶ ταῦτα πείθειν ἐπιχειρῶν, οὕτω καλὴν καὶ ταύτην, ἣν λέγεις κακῶς (79), εἰργάσω τὴν ἐπιστολὴν, ὡσθ' οἱ παρόντες ἡμῖν οὐκ εἶχον μὴ πηδᾶν ἀναγνωσκομένης. Ἐθαύμασα οὖν, ὅτι ταύτην τὴν προτέραν καθελεῖν ἐπιχειρήσας, τῷ φάναι ταύτην τὴν προτέραν εἰκέναι, ταύτην τὴν προτέραν ἐκόσμησας. Ἐχρῆν δὲ ἄρα τὸν τοῦτο βουλόμενον, χεῖρονα ποιῆσαι ταύτην ἐπὶ διαβολῇ τῆς πρόσθεν. Ἄλλ' οὐκ ἔν, οἶμαι, σὸν, ἀδικῆσαι τὴν ἀλήθειαν. Ἠδίκητο (80) δ' ἂν, γραφοντος ἐξ-επίτηδες φαυλότερα, καὶ οὐ χρωμένου τοῖς οὔσι. Τοῦ αὐτοῦ ταίνυν ἂν εἴη τὸ μήτε ψέγειν ἢ δίκαιον ἐπαινεῖν, ἵνα μὴ σὲ τὸ πρᾶγμα φέρον εἰς σοφιστὰς ἐμβάλῃ, πειρώμενον ταπεινὰ τὰ μεγάλα ποιῆν. Βιβλίων μὲν οὖν, ὧν φησὶ εἶναι χεῖρω μὲν τὴν λέξιν, ἀμείνω δὲ τὴν διάνοιαν, ἔχου, καὶ οὐδείς κωλύει (81). Τῶν δὲ ἡμετέρων μὲν αἰεὶ, σῶν δὲ πρότερον, αἱ ρίζαι μένουσι τε καὶ μενοῦσιν ἕως ἂν ἧς· καὶ οὐδείς μήποτε αὐτὰς ἐκτέμῃ (82) χρόνος, οὐδ' ἂν ἥμισυ ἀρδῶις.

quondam erant, radices et manent in te, et manebunt, quandiu fueris, nec ullum eas tempus exciderit, etiamsi minime rigaveris.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΑ΄.

Basilium Libanius existimat idcirco non scribere, quod iram non deposuerit, vel punire velit.

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

Ὅσπῳ μοι τῆς λύπης ὑφῆκας, ὥστε με (83) μεταξὺ

(76) Ἀνυσίου. Quamvis sex codices habeant Ἀνυσίον quia tamen hæc scriptura non videtur sensui quadrare, textum mutandum esse non existimavi.

(77) Τοῦτό μοι ποιῆσαι. Harl. Med. et Coisl. primus τοῦτό μοι ποιῆσαι, sed sensu prorsus repugnante.

(78) Τὰ δ' αὖ. Sic mss. Editi καὶ τὰ. Paulo post editio Paris. εἶναι τε γάρ. Mss. et editio Basileensis ut in textu.

(79) Κακῶς. Sic Basileensis editio et quinque codices mss. quibus etiam alius favet, qui habet,

A bens argumenta, quæ et te ostendant, nec nos arguant. Filium Anysii jam tibi adduxi, ut meum ipsius filium. Quod si meus est hic puer, patris est filius, pauper ex paupere. Quid autem dicam, viro sapienti et sophistæ notum est.

456 EPISTOLA CCCXL'.

Libanius Basilio.

Si diu meditatus esses, quomodo his, quæ de tuis litteris scripseram, elegantissime assentireris; non videreris mihi hoc melius præstitisse, quam talia scribendo, qualia nunc scripsisti. Enimvero me vocas sophistam: sophistæ autem esse dicis, ex parvis magna facere posse, ac rursus parva ex magnis. Ac meæ quidem epistolæ propositum fuisse dicis, ut tuam pulchram esse demonstraret, quamvis pulchra non sit; neque enim meliorem prorsus esse, quam quæ nunc a te missa est; ac omnino nullam tibi esse dicendi facultatem; cum libri qui nunc in manibus sunt, hoc minime præstent; eloquentia vero, qua prius pollebas, effluxerit. Et dum hæc persuadere conaris, ita pulchram et illam, de qua detrahis, epistolam fecisti, ut qui aderant non potuerint non saltare cum legeretur. Sum itaque miratus, quod ista priorem subvertere aggressus, dum tamen isti priorem similem esse dicis, posteriore priorem exornaveris. Conveniebat autem hoc in animo habenti posteriorem epistolam pejorem facere, ut sic detraheretur de priori. Sed tuum, opinor, non erat veritatem lædere. Læsa autem fuisset, si consulto scripsisses deteriora, et iis quibus polles usus non fuisses. Itaque ejusdem fuerit, nec ea vituperare quæ laudem merentur; ne te res ejusmodi inter sophistas rejiciat, exilia ex magnis facere conantem. Libris igitur, quorum dictionem dicis pejorem esse, sententiam vero præstantiorem, adhære, nec quisquam prohibuerit. Eorum autem, quæ nostra semper sunt, et tua

EPISTOLA CCCXLI'.

Libanius Basilio.

Nondum mihi offensam remisisti, adeoque inter

κακῶς. Paris. editio κακῶς.

(80) Ἠδίκητο. Coisl. primus et Med. ἠδικοῖτο.

(81) Κωλύει. Quatuor mss. non antiquissimi κωλύοι.

(82) Ἐκτέμῃ. Medicæus et Coisl. secundus ἐκτέμῃ.

(83) Ὅσπῳ με. Pronomen additum ex quatuor mss. Ibidem tres codices vetustissimi μεταξὺ τρέμουτα γράφειν.

* Alias CXLVII.

** Alias CXLVIII.

scribendum tremo. Quod si remisisti, quamobrem A non scribis, optime? sin autem adhuc retines, id quod cum ab omni erudita anima, tum a tua alienum est; quomodo cum aliis prædices iram ad solis usque occasum servari non oportere, tu illam per multos soles servasti? Num forte damnum mihi inferre voluisti, mellita tua voce defraudans? Absit, o generose: sed animo sis placido ac mili; et largiare, ut lingua tua, quæ tota aurea est, perfruar.

457 EPISTOLA CCCXLII*.

Comparat Basilius præcedentem Libanii epistolam cum rosa et spinis.

Basilius Libanio.

Qui rosa delectantur, ut par est elegantiae studiosos delectari, ne ipsas quidem spinas, ex quibus flos enascitur, oderunt. Audivi autem ex quodam, cum is fortasse jocans vel etiam serio tale aliquid de rosis diceret, veluti amatorios quosdam stimulos amatoribus, ita tenues illas spinas naturam flori adjunxisse, ut ad majus desiderium in-nexis apte aculeis legentes exstimularet. Sed quid sibi vult rosa in litteras introducta? Nihil prorsus necesse est te edoceri, cum epistolæ tuæ memineris: quæ florem quidem habebat rosæ, totum nobis disertissima lingua ver expandens: sed querelis quibusdam et expostulationibus adversum nos, spinosa erat. Sed mihi orationis tuæ vel spina voluptati est, ad majus amicitiae desiderium inflammans.

EPISTOLA CCCXLIII*.

Laudat Libanius Basilii eloquentiam.

Libanius Basilio.

Si ista sunt linguæ incultæ, qualis esses, illam si acueres? Tuo enim in ore eloquentiæ resident fontes rivulorum fluentis præstantiores: nos vero nisi quotidie irrigemur, superest silentium.

EPISTOLA CCCXLIV**.

Basilius inexcusabilem esse Libanium contendit, si ad se non scribat.

Basilius Libanio.

Ad eruditionem tuam ut non crebro scribam, suadent et timor et imperitia; quod vero tu constantissime siles, quomodo reprehensionem effugies? Quod si quis te, in litteris viventem, ad scribendum tardum esse ac pigrum consideraverit; tibi oblivionem nostri ascribet. Nam cui dicere in promptu est, is nec ad scribendum imparatus. Hæc

* Alias CXLIX.

** Alias CL.

*** Alias CLI.

(84) Προείλου. Editi post hanc vocem addunt τιμωροῦσθαί με βούλει, quæ desunt in omnibus mss.

(85) Ἀπολαῦσαι. Ita sex mss. codices. Editi ἀπολαύειν.

(86) Εὐπλήκτοις. Legendum videtur εὐπλέκτοις. Reg. primus habet ἀπλήκτοις. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀπράκτοις, quæ scriptura arride-

γράφοντα τρέμειν. Ἄλλ' εἰ μὲν ἀφῆκας, τί οὐκ ἐπιστέλλεις, ὦ ἀριστε; εἰ δὲ ἐτι κατέχεις, ὁ πάσης λογίας ψυχῆς καὶ τῆς σῆς ἐστὶν ἀλλότριον, πῶς ἄλλοις κηρύττων, μὴ χυῖναι μέχρι δυσμῶν ἡλίου λύπην φυλάττειν, αὐτὸς ἐν πολλοῖς ἡλίαις ἐφύλαξας; Ἡ τάχα ζημιῶσαί με προείλου (84), τῆς μελιχρᾶς σου φωνῆς ἀποστερῶν; Μὴ σὺ γε, ὦ γενναῖε, ἀλλὰ γενοῦ πρᾶος, καὶ θὸς ἀπολαῦσαι (85) τῆς παγχρύσου σου γλώττης.

EPISTOLA TMΒ.

Βασίλειος Λιβανίου.

Οἱ πρὸς τὸ ῥόδον ἔχοντες, ὡς τοὺς φιλοκάλους εἰκὸς, οὐδὲ πρὸς αὐτὰς τὰς ἀκάνθας, ὧν τὸ ἄνθος ἐκφύεται, δυσχεραίνουσι. Καὶ τινος ἤκουσα τοιοῦτόν τι περὶ αὐτῶν παίζοντος τάχα, ἢ καὶ σπουδάζοντος ὅτι, καθάπερ ἐρωτικά τινα κλισματά τοῖς ἐρασταῖς, τὰς λεπτὰς ἐκείνας ἀκάνθας ἢ φύσις τῷ ἄνθει προσέφυσε, πρὸς μείζονα πόθον τοῖς εὐπλήκτοις (86) κέντροις τοὺς δρεπομένους ὑπερεθίζουσα. Τί βούλεται μοι (87) τὸ ῥόδον, τοῖς γράμμασιν ἐπεισαγόμενον; Πάντως οὐδὲν θεῖ σε διδαχθῆναι, τῆς ἐπιστολῆς μεμνημένον τῆς σῆς, ἢ τὸ μὲν ἄνθος εἶχε τοῦ ῥόδου, ὅλον ἡμῖν τὸ ἔαρ τῆ εὐγλωττία (88) διαπετάσασα, μέμψεσι δὲ τισι καὶ ἐγκλήμασι καθ' ἡμῶν ἐζηκάνθωτο. Ἄλλ' ἐμοὶ τῶν σῶν λόγων καθ' ἡθονῆν ἐστὶ καὶ ἡ ἀκάνθα, πρὸς μείζονα πόθον τῆς φιλίας ἐκκαίουσα.

EPISTOLA TMΓ'.

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

Εἰ ταῦτα γλώττης ἀργότερας, τίς ἂν εἶης αὐτὴν ἀκονῶν; Σοῦ μὲν γάρ (89) ἐν τῷ στόματι λόγων οἰκοῦσι πηγαί, κρείσσους ναμάτων ἐπιρροῆς ἡμεῖς δὲ εἰ μὴ καθ' ἡμέραν ἀρδοίμεθα, λείπεται τὸ σιγᾶν.

EPISTOLA TMΔ'.

Βασίλειος Λιβανίου.

Τὸ μὴ συνεχῶς με γράφειν πρὸς τὴν σὴν παιδευσιν, πείθουσι τὸ τε δέος καὶ ἡ ἀμαθία τὸ δὲ σε καρτερικώτατα σιωπᾶν, τί τῆς μέμψεως ἐξαιρήσεται; Εἰ δὲ τις λογίσαιτο τὸ καὶ ἐν λόγοις σε βιοῦντα ὀκνεῖν ἐπιστέλλειν, καταψηφισαί σου λήθην τὴν πρὸς ἡμᾶς. Ὡ γὰρ τὸ λέγειν πρόχειρον, καὶ τὸ ἐπιστέλλειν οὐκ ἀνέτοιμον. Ὁ δὲ ταῦτα

Combesio, ac reddendum putat, *Aculeis casso vulnere deterrentibus*. Coisl. primus ἀπλήστοις.

(87) Τί βούλεται μοι, etc. Editi τί μοι δὴ βούλεται τοῖς γράμμασι τὸ ῥόδον ἐπεισαγόμενον; Πάντως οὐδὲν σε χροῖ. Quatuor mss. ut in textu.

(88) Τῆ εὐγλωττία. Sic mss. sex. Editi τῆς εὐγλωττίας.

(89) Σοῦ μὲν γάρ. Harlæmanus et Anglicanus σοὶ μὲν γάρ. Infra deest ἐπιρροῆς in Medicæo et Coisl. secundo. Ibidem editi ἡμῖν δέ. Sex mss. ut in textu.

κεκτημένος, εἶτα σιγῶν, εὐδῆλον ὡς ὑπεροψία ἢ λήθη A
τοῦτο ποιεῖ. Ἐγὼ δὲ σου τὴν σιωπὴν ἀμείψομαι προ-
σρήσει. Χαῖρε τοίνυν, τιμιώτατε, καὶ γράφε εἰ βούλοιο·
καὶ μὴ γράφῃ, εἰ τοῦτο σοι προσφιλές.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΕ΄.

Nunc primum Libanius scribit Basilio. Meminit se olim illius eloquio valde delectatum, sed tamen aliquando injuriam ab eo accepisse, quod se in profundum Homericifuroris rogatus introducere noluisset.

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

Μᾶλλον ὅτι μὴ πάλαι σοι γράφειν ἠρξάμην, οἶμαι B
μοι δεῖν ἀπολογίας, ἢ νῦν παραιτήσεως, ὅτι τοῦ-
το (90) ποιεῖν ἠρξάμην. Ἐγὼ γὰρ ἐκεῖνος, ὁ προσθέων,
ὁπότε φανείης, καὶ ὡς ἡδίστα ὑπέχων τὰ ὦτα τῷ
ρεύματι τῆς γλώττης, καὶ λέγοντος εὐφραίνόμενος, B
καὶ μόλις ἀπαλλαττόμενος, καὶ πρὸς τοὺς ἐταίρους
λέγων, ὡς Οὗτος ἀνὴρ τοσοῦτῳ καλλίῳ τῶν Ἀχε-
λῶου θυγατέρων, ὅσῳ θέλγει μὲν ἤπερ (91) ἐκεῖναι,
βλάπτει δὲ οὐχ ὡσπερ ἐκεῖναι. Καὶ μικρὸν γε τὸ
μὴ βλάπτειν· ἀλλ' ὅτι τὰ τοῦδε μέλη κέδρος τῷ
δεξαμένῳ. Τὸν οὖν οὕτως ἔχοντά με γνώμης, νομί-
ζοντα δὲ καὶ φιλεῖσθαι, λέγειν δὲ δοκοῦντα μὴ το-
λμᾶν ἐπιστέλλειν, ἐσχάτης ἀργίας, καὶ τοῦτ' ἂν εἴη
ἅμα ζημιούντος αὐτόν (92). Δῆλον γὰρ, ὡς ἀμείψῃ
μου τὴν ἐπιστολὴν τὴν μικρὰν καὶ φαύλην καλῆ τε
καὶ μεγάλῃ, καὶ φυλάξῃ δῆπου, μὴ με καὶ δεύτερον
ἀδικῆς. Οἶμαι γὰρ (93) πολλοὺς βοήσεσθαι πρὸς τὸ
ῥῆμα καὶ περιστήσεσθαι πρὸς τὰ πράγματα κεκρα-
γότας· Εασίλειος ἠδίκηκέ τι κἂν μικρὸν; οὐκοῦν
καὶ Αἰακός, καὶ Μίνως, καὶ ὁ τούτου δὲ ἀδελφός. C
Ἐγὼ δὲ σε τῇ μὲν ἄλλῃ νευικηκέναι συγχωρῶ· τίς
δὲ ἰδὼν τέ σε, καὶ οὐ φθονῶν; Ἐν δὲ τί σοι ἡμαρ-
τήσθαι πρὸς ἡμᾶς, κἂν σε τοῦτ' ἀναμνήσω, πείθε
τοὺς ἀγανακτοῦντας μὴ βοᾶν. Οὐδεὶς σοι προσελθὼν
καὶ χάριν ἐπαγγείλας (94), ἣν δοῦναι βῆστον, ἀτυ-
χῆς ἀπῆλθεν. Εἰμὶ τοίνυν (95) τῶν χάριν αἰτησάντων
μὲν, οὐ λαθόντων δὲ. Τί οὖν ἦτον; Πολλάκις ἐν
στρατηγίῳ (96) σοι συγγενόμενος, ἠβουλήθην (97)
διὰ τῆς σῆς σοφίας εἰς τὸ βάθος τῆς Ὀμήρου μανίας
εἰσελθεῖν. Εἰ δὲ τὸ πᾶν οὐ δυνατόν, σὺ δὲ ἀλλ' εἰς
μέρος ἡμᾶς εἰσάγαγε τοῦ κλήρου. Μέρους δὲ ἐπεθύ-
μου, ἐν ᾧ τῶν Ἑλλήνων κακῶς πεπραχότων (98), ὃν
ὑβρισεν Ἀγαμέμνων ἐθεράπευε δώροισι. Ταῦτ' ἐμοῦ
λέγοντος, ἐγγέλας, ἀρνεῖσθαι μὲν οὐκ ἔχων, ὡς οὐκ ἂν
δύναιο βουλευθεῖς, δωρήσασθαι δὲ οὐκ ἐθέλων. Ἄρα D
σοι καὶ τοῖς ἀγανακτοῦσιν, ὅτι σε ἔφην ἀδικεῖν, ἀδι-

(90) Ὅτι τοῦτο. Sic mss. sex. Editi ὅτε τοῦτο.

(91) Ἠπερ. Codices tres ἤπερ, *magis quam illæ*. Paulo post editi ἀλλ' ἤδη τὰ. Mss. octo ut in textu.

(92) Ἐσχάτης ἀργίας, καὶ τοῦτ' ἂν εἴη ἅμα ζημιού-
ντος αὐτόν. Forte legendum, ἐσχάτης ἀργίας τοῦτ'
ἂν εἴη, καὶ ἅμα ζημιούντος αὐτόν. Edit.

(93) Οἶμαι γὰρ. Ita codices mss. septem. Editi οἶμαι δὲ.

(94) Χάριν ἐπαγγείλας. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀπαγγείλας [melius].

(95) Εἰμὶ τοίνυν. Editi addunt ἐγὼ, sed hoc pro-
nomen deest in septem nostris codicibus. Paulo post pro μανίας, legendum μαντείας, id est, *divi-
nationis*, existimat Combefisius, sed repugnant

autem qui possidet, et tamen silet, perspicuum est
eum aut ex contemptu aut ex oblivione hoc face-
re. Ego autem silentio tuo salutationem rependam.
Salve itaque, vir imprimis colende, et scribe si
volueris: et ne scribas, id si tibi ita placuerit.

EPISTOLA CCCXLV'.

Libanius Basilio.

Magis arbitror mihi opus esse excusatione, quod
non olim ad te scribere incœperim, quam nunc re-
cusatione, quod scribere incipiam. Ego enim ille
sum, qui accurrebam, 458 quoties in conspectum
prodires, et quam suavissime aures præbebam lin-
guæ fluentis, teque dicente delectabar, vixque se-
cedebam, atque ad sodales dicebam: Hic vir tanto
præstantior Acheloi filiabus, quanto mulcet qui-
dem ut illæ, nec tamen ut illæ lædit. Et sane parum
est non lædere, imo illius cantilenæ lucro sunt au-
dienti. Cum igitur ita sin animo affectus, meque di-
ligi existimem et dicendi facultate præditus videar,
scribere non audere extremæ inertiae fuerit, simul-
que hominis sibiipsi damnum inferentis. Liquet
enim fore, ut meam epistolam parvam et vilem pu-
lchra et grandi remunereris, caveasque, ne mihi ite-
rum injuriam facias. Equidem arbitror multos excla-
matorios esse ad hoc verbum, et ad res ipsas concur-
suros, vociferantes; Basiliusne injuriam vel levem
intulit? Ergo et Æacus, et Minos, et hujus frater. Ego
autem te in reliquis quidem victorem fuisse con-
cedo; quis enim te vidit, et non invidit? Sed tamen
unum in nos peccasti. De quo quidem si te admo-
neam, persuade indignantibus ut ne vociferentur.
Nemo est qui te conveniens ac beneficium petens,
quod dari facile possit, voti compos non abierit.
Atqui ego ex eorum numero sum, qui beneficium
petierunt quidem, sed non acceperunt. Quid igitur
postulavi? Tecum in pretorio cum sæpe versarer,
optavi ut sapientiæ tuæ ope in profundum Homericifuroris
introirem. Quod si, aiebam, totum id perfici
non potest, at tu tamen in partem sortis nos in-
troducās. Concupiscebam autem partem illam, in
qua cum Græci fortuna adversa uterentur, Aga-
memnon hunc ipsum, quem contumelia affecerat,
muneribus placavit. Hæc dicente me, ridebas, ne-

codices omnes, nec favet ulla ratio.

(96) Ἐν στρατηγίῳ. Sic mss. duo. Editio Basi-
leensis et Coisl. primus, Harl., Med. et Reg. pri-
mus ἐν στρατηγίῳ. Editio Paris, ἐν στρατηγίῳ.

(97) ἠβουλήθην. Ita codices mss. septem et edi-
tio Basileensis. At Parisiensis ἐδέθηθην. Paulo post
editio eadem οὐ δυνατόν, ἔφην, sed postremum illud
verbum deest in septem mss. et edit. Basil.

(98) Πεπραχότων. Ita omnes mss. Editi πεπραχότων.
Ibidem editi ὃν ὑβρισεν, deest vocula in novem mss.,
sed tamen videtur ad sententiam necessaria. Ha-
bent sex codices θεραπεύων, *Medicæus θεραπεύει*.

... * Alias CLII.

gare quidem haut valens posse te si velles, sed A καῖσθαι (99) δοκῶ.
tamen gratificari nolens. Nunc igitur tibi et iis, qui indignantur quod inferre te injuriam dixerim, in-
juria affici videor?

EPISTOLA CCCXLVI*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜϚ'.

Libanius testatur de bonis moribus adolescentium quos Basilius miserat.

Libanius Basilio.

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

An iis quos misisti adolescentibus aliquid ad di-
cendi facultatem addiderim, ipse judicabis. Spero
autem hoc, etiamsi parvum sit, magnum visum
iri ob tuum in nos amorem. Quod autem tempe-
rantiam et animum pravis voluptatibus liberum
laudas magis, quam facundiam, id omnino cura-
runt, atque vitam egerunt, ut illius, a quo missi
erant, non immemores agere par erat. Complectere B
jam tua pignora, et lauda eos qui et me et te mo-
ribus suis exornarunt. Adhortari autem te ad opem
illis ferendam, idem esset, ac patrem hortari ut
liberis subveniat.

Εἰ μὲν τι περὶ τούτων λόγους τοῖς νέοις οἷς ἐπέμψας
προσεθήκαμεν, αὐτὸς κρινεῖς. Ἐλπίζω δὲ αὐτὸ, καὶ μι-
κρὸν ἢ, μεγάλου λήψεσθαι δοῦξαι, διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς
φιλίαν. Ὁ δὲ πρὸς τῶν λόγων ἐπαινεῖς, τὴν σωφροσύ-
νην, καὶ τὸ μὴ παραδοῦναι τὰς ψυχὰς ταῖς οὐ καλαῖς
ἡδοναῖς, πάνυ τούτου πεποιήνται πρόνοιαν (1), καὶ
διήγαγον, ὡς εἰκὸς ἦν, τοῦ πέμψαντος (2) μεμνημέ-
νους (3). Δέχου δὴ τὰ σεαυτοῦ, καὶ ἐπαίνει τοὺς σέ τε
καμὲ τῷ τρόπῳ κεκοσμηκότας. Παρακαλεῖν δὲ σε πρὸς
τὸ βοηθεῖν, ὁμοίον ἦν τῷ πατέρα παισὶ παρακαλεῖν
βοηθεῖν.

459 EPISTOLA CCCXLVII**.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΖ'.

Libanius episcopos avaritiæ accusat, et ideo timide petit a Basilio, ut tigna ad se mittat.

Libanius Basilio.

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

Omnis quidem episcopus res est, unde emolu-
menti aliquid vix exspectandum sit: tu vero, quan-
to reliquos eruditione superas, tanto etiam majorem
mihi timorem inculcis, ne petita mihi deneges. Nam
tignis mihi opus est: perticas autem aut palos ali-
quis alius sophista dixisset, non his opus habens, sed
voculas magis ostentans, quam necessitati inser-
viens. Ego vero, nisi tu largiari, sub dio hie-
mabo.

Πᾶς μὲν ἐπίσκοπος πράγμα δυσγρίπιστον (4) · σὺ
δὲ ὄσω τοὺς ἄλλους παρελήλυθας λογιότητα, τοσοῦτον
καὶ φόβον μοι παρέχεις, μὴ πως ἔξαρονος στῆς πρὸς τὴν
αἰτησίην. Κάπειδ' ἠ στροπήρων θέομαι, κάμακας δ' ἂν ἢ
χάρακας ἄλλος εἶπε σοφιστῆς, οὐ χρῆξω, ἀλλὰ τοῖς ῥη-
ματίοις ἐγκαλλωπιζόμενος, ἢ τῆς χρείας (5) γενόμενος.
C Ἐγὼ δὲ, εἰ μὴ σὺ παράσχοις (6), ὑπαιθρος διαχειμῶσαι.

EPISTOLA CCCXLVIII***.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΗ'.

Demonstrat Basilius non episcopos sed sophistas avaros esse et tenaces. Tigna mittit trecenta.

Basilius Libanio.

Βασίλειος Λιβανίῳ.

Si lucrari idem valet ac γριπίζειν, et hanc sen-
tentiam habet vox illa, quam ex Platonis adytis,
sophistica tua nobis ars deprompsit; considera, o
admirande, utri sint tenaciores; nos qui sic per
epistolæ tuæ licentiam deligimur, an sophistarum
genus, quorum ars est ex sermonibus quæstum
facere. Quis ex episcopis tributum imposuit ob
sermones? quis discipulos fecit vectigales? Vos D
estis, qui eloquentiam venalem proponitis, velut
mellis coctores melitas placentas. Vides quemad-
modum senem etiam ad recalitrandum provoca-

Εἰ τὸ κερδαίνειν τοῦτο γριπίζειν (7) λέγεται, καὶ
ταύτην ἔχει τὴν σημασίαν ἢ λέγεις, ἦν ἐκ τῶν Πλά-
τωνος ἀδύτων ἢ σοφιστικῆ σου ἡμῶν προεχειρίσατο,
σκόπησον, ὦ θαυμάσιε, τίς μᾶλλον ἐστὶ δυσγρί-
πιστος · ἡμεῖς, οἱ οὕτω δι' ἐπιστολιμαίας δυνάμειος
ἀποχαρακούμενοι · ἢ τὸ τῶν σοφιστῶν γένος, οἷς
πέχη τὸ τελωνεῖν τοὺς λόγους ἐστὶ. Τίς τῶν ἐπι-
σκόπων τοὺς λόγους ἐφοροθέτησε; τίς τοὺς μαθη-
τευμένους μισθοφόρους κατέστησεν; Ὑμεῖς (8) οἱ
προτιθέντες τοὺς λόγους ὠνια, ὡσπερ οἱ τοῦ μέλι-
τος ἐψηταὶ τὰ μελίπηκτα. Ὅραξ, ὡς καὶ τὸν γέ-

* Alias CLIII.

** Alias CLIV.

*** Alias CLV.

(99) Ἄδικεῖσθαι. Ita Harl., Med. et Coisl. primus.
Editi ἠδικῆσθαι.

(1) Πεποιήνται πρόνοιαν. Med. πεποιήται πρόνοια.

(2) Τοῦ πέμψαντος. Cod. Anglic., τῶν τοῦ πέμ-
ψαντος.

(3) Μεμνημένους. Sic duo codices Coisl. et Reg.
secundus, quibus favet Medicæus, in quo legitur
μεμνημένου. Editi πεμνημένοι.

(4) Δυσγρίπιστον. Coisl. primus δυσγρήπιστον.
Sic etiam utraque Basileensis editio.

(5) Ἡ τῆς χρείας. Ante has voces addit Har-
læanus codex μᾶλλον.

(6) Παράσχοις. Ita sex codices mss. Editi παρά-
σχος. Editio Basileensis παράσχοιο.

(7) Γριπίζειν. Coisl. primus, ut antea, γρηπίζειν,
et paulo post δυσγρήπιστος. Sic etiam Basileensis
editio.

(8) Ὑμεῖς. Harl. ὡς ὑμεῖς.

ροντα ὑποσκιρτῶν παρεκίνησας ; Ἐγὼ δὲ σοι τῶ ταῖς A
μελέταις ἐμπομπέοντι ἰσαριθμούς τοῖς ἐν Θερμο-
πύλαις ἀγωνιζομένοις στρατιώταις στρωτῆρας χρη-
σθῆναι προσέταξα, ἀπαυτας εὐμήκεις, καὶ κατὰ τὸν σὸν
Ὅμηρον, δολιχοσχιούς (9), οὓς ὁ ἱερός Ἀλφαῖος (10)
ἀποκαταστήσειν κατεπηγγείλατο.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΘ'.

Jocatur Libanius in Cappadocium, seque discipulos Capadoces transmutaturum promittit.

Λιβάνιος Βασιλείῳ,

Οὐ πάσης, Βασίλειε, τὸν ἱερόν τοῦτον τῶν μουσῶν
σηκὸν μεστὸν ποιῶν Καππαδοκῶν, καὶ ταῦτα ἀποζού-
των γριτῆς καὶ χιόνος (11) καὶ τῶν ἐκεῖθεν καλῶν ;
Μικροῦ δὲ με καὶ Καππαδοκῆν ἔθηκον, αἰεὶ μοι τὸ,
προσκυνῶ σε (12), προσάθοντες. Δεῖ δὲ ὁμοῦς ἀνέχεσ-
θαι, Βασιλείου κελεύοντος. Ἴσθι τοίνυν, ὡς τῆς μὲν
χώρας τοὺς τρόπους ἐξακριβάζω (13), τὴν δὲ εὐγένειαν
καὶ τὸ ἐμμελὲς τῆς ἐμῆς Καλλιόπης μεταμφιάσω τοὺς
ἀνδρας, ἐν' ὀρθεῖεν ὑμῖν ἀντὶ φασσῶν περιστερῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝ'.

Respondet Basilius epistolæ præcedenti.

Βασίλειος Λιβανίῳ (14).

Ἀλυταί σοι τὸ δύσθυμον. Τοῦτο γὰρ ἔστω τῆς
ἐπιστολῆς τὸ προοίμιον. Σὺ δὲ σκώπτει καὶ διάτρυσε
τὰ ἡμέτερα, εἴτε γελῶν, εἴτε σπουδάζων. Τί δὲ
χιόνος ἢ γριτῆς ἐμνημόνευσας, παρὸν ἐντροφῶν
ἡμῶν τοῖς σκώμμασιν (15) ; Ἐγὼ δὲ, ὦ Λιβάνιε C
ἵνα σοι καὶ πλατύνω κινήσω τὸν γέλωτα, ὑπὸ παραπε-
τάσματι καλυπτόμενος χιόνος, τὴν ἐπιστολὴν ἔγραψα,
ἣν δεξαμένος ψαύων (16) χερσὶ, γνώσῃ ὡς κρυεράτις
αὐτῆ καὶ τὸν πέμψαντα χαρακτηρίζει ἐμφυλεύοντα,
καὶ μὴ θυνάμενον ἔξω τῶν δωματίων (17) προκύπτειν.
Τάφους γὰρ τοὺς οἴκους κεκτῆμεθα, μέχρις ἐπιλάβοι
τὸ ἔαρ, καὶ νεκρούς ἡμᾶς ὄντας πρὸς ζῶν ἐπανάξῃ,
πάλιν τὸ εἶναι, ὡσπερ φυτοῖς, χαριζόμενον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΑ'.

Libanium rogat Basilius ut ad se mittat orationem, quam de homine moroso summa celebritate pronuntiauerat.

Βασίλειος Λιβανίῳ.

Πολλοὶ περιτυχόντες ἡμῖν τῶν αὐτόθι (18), ἐθαύ-
μασάν σου τὴν ἐν ταῖς λόγοις ἀρετὴν. Ἐλεγον γὰρ D

(9) Δολιχοσχιούς. Homer *Illiad.* Γ, v. 346 et 355.

(10) Ἀλφαῖος. Sic Reg. secundus. Non illepide
auctor epistolæ fluvium obstringit restituendi
promisso, ut gratuito a se dari ostendat. Habent
Coisl. primus et Med. ὁ ἱερόν δ' ἀποκαταστήσειν.
Quatuor alii ὁ ἱερός ἀποκαταστήσειν. Harl. ὁ ἱερός
Εὐστάθιος. Editi ὁ ἱερός Δονάτος, excepta Basileen-
si editione prima, quæ habet Εὐστάθιος. Vatica-
nus, οὐχ Ὅμηρος δ' ὑποκαταστήσειν.

(11) Γριτῆς καὶ χιόνος. Sic mss. Septem. Editi,
γριτῆς καὶ χιόνων.

(12) Προσκυνῶ σε Ita septem mss. codices.
Editi προσκυνῶ σοι.

(13) Ἐξακριβάζω. Quinque codices ἐξακριβάζων.
Harl. ἐξακριβώσω. Habet etiam editio Basileensis
ἐξακριβάζων

(14) Λιβανίῳ. Addit Harl., πρὸς τὰς ἑκατέρας

EPISTOLA CCCXLIX'.

Libanius Basilio.

Non desines, Basili, sacrum hoc musarum do-
miculum replere Cappadocibus, iisque griten ni-
vemque et cætera illius regionis bona redolentibus?
Prope autem factum est, ut me etiam Cappadocem
B effecerint, semper mihi illud, προσκυνῶ σε, occi-
nentes. Attamen ferendum est, Basilio ita jubente.
Scito igitur, me regionis quidem mores diligenter
investigare, viros vero ad meæ Calliopes nobilita-
tem atque concinnitatem transmutaturum, ut vo-
bis pro palumbis columbæ facti esse videantur.

460 EPISTOLA CCCL'.

Basilius Libanio.

Sedata est animi tui ægritudo. Hoc enim sit
epistolæ exordium. Tu vero irride et vellica res
nostras, sive jocans, sive serio. Quid autem nivis
vel gritæ mentionem fecisti, cum liceret tibi dicte-
riis in nos indulgere? Ego autem, o Libani, tibi
ut risum magnum moveam, hanc velo niveo tectus
epistolam conscripsi: quam cum acceperis, ac
manu contigeris, senties quam sit gelida, quam-
que referat eum a quo missa est, latitantem, nec
extra ædes prospicere valentem. Sepulchra enim
sunt ædes nostræ, donec ver successerit, et mor-
tuos nos ad vitam reduxerit, rursus nobis, que-
madmodum plantis, largiens ut simus.

EPISTOLA CCCLII'.

Basilius Libanio.

Multi eorum qui istine ad nos veniunt, tuam
vim dicendi mirati sunt. Narrarunt enim speci-

ἐπιστολάς, ad utramque epistolam, nempe quia in
hoc codice ante ultimam epistolam alia legitur,
quam paulo post apponimus, quæque sic incipit,
τί παθῶν, etc.

(15) Ἐμῶν τοῖς σκώμμασιν. Harl. τοῖς ἡμετέροις
σκώμμασιν.

(16) Ψαύων. Ita tres vetustissimi codices cum An-
glicano. Editi καὶ ψαύων.

(17) Δωματίων. Reg. secundus et Coisl. secun-
dus δωματίου. Paulo post editi ἐπανάξῃ. Mss. ut in
textu.

(18) Τῶν αὐτόθι. Reg. secundus et Coisl. secun-
dus τῶν αὐτόθεν.

* Alias CLVI.

* Alias CLVII.

*** Alias CLVIII.

men quoddam valde splendidum editum fuisse; atque uti dicebant, certamen maximum erat, adeo ut concurrentibus omnibus nemo alius in urbe compareret, nisi solus decertans Libanius, et quælibet ætas auscultans. Nemo enim volebat a certaminibus abesse, non qui in dignitatis splendore constitutus, non qui in militum ordinibus illustris, non operarii et artifices. Quin et mulieres certamini interesse festinabant. Quodnam autem certamen erat? quæ oratio omnem populi conventum colligens? Narraverunt hominem morosum oratione descriptum et expressum fuisse. Quam orationem adeo visam admirabilem mittere ne pigres, ut et ego sermonum tuorum laudator sim. Qui enim laudo Libanium, etiam sine operibus, qualis ero, laudum adeptus argumentum?

EPISTOLA CCCLII*.

Mittit Libanius suam De homine moroso orationem, seque tremere significat ac pene mente dejici, dum tam arguti judicis acumen formidat.

Libanius Basilio.

Ecce misi tibi meam orationem, sudore diffluens. Quomodo enim sudore non perfunderer, ei viro orationem mittens, cujus ea est dicendi facultas, ut Platonis sapientiam, et Demosthenis vehementiam frustra jactatas esse convincere queat? Sermo autem meus perinde est, ac si culicem conferas elephanti. Hinc horreo ac tremo, cum eam diem mecum reputo, qua meam inspicias orationem; imo etiam fere mente lapsus sum.

461 EPISTOLA CCCLIII*.

Laudat Basilius orationem Libanii ad se missam.

Basilius Libanio.

Legi orationem tuam, o sapientissime, et valde admiratus sum. O musæ, et litteræ, et Athenæ, qualia largimini vestris amatoribus! Quales fructus ferunt qui per breve quoddam tempus vobiscum versantur! O fontem large se effundentem, quales præstitit haurientes! Ipsum enim morosum videbar mihi videre in oratione cum garrula muliercula versantem. Vivum enim et animatum sermonem scripsit in terra Libanius, qui solus verbis animam largitus est.

EPISTOLA CCCLIV**.

Gratias agit Libanius, ac vicissim a Basilio petit ut ad se mittat orationem contra ebrietatem.

Libanius Basilio.

Nunc cognovi me esse, quod dicor: laudante enim me Basilio, ex omnibus victoriam reporto. Et cum tuum suffragium acceperim, licet mihi su-

* Alias CLIX.

** Alias CLX.

*** Alias CLXI.

(19) Ἐυράμενος. Ita codices sex. Editi εὐρόμενος.

(20) Τοιοῦτο. Harl. τοσοῦτο.

(21) Μικροῦ δέ. Coisl. secundus et Reg. secundus μικροῦ δέιν.

(22) Ἐδόκουν. Addit codex Harl. τὸν δύσκολον,

ἐπίδειξιν τινὰ γεγονῆσθαι λαμπρὸν ἄγαν, καὶ ἀγῶν ἦν, ὡς ἔφασκον, μέγιστος, ὡς πάντας μὲν συνδραμεῖν καὶ μηδὲνα ἕτερον ἐν τῇ πόλει φανῆναι, ἢ μόνον Λιβάνιον ἀγωνιζόμενον, καὶ πᾶσαν ἡλικίαν ἀκροωμένην. Οὐ γὰρ ἤξιον τις ἔξω τῶν ἀγῶνων γενέσθαι, οὐκ ἀξιώματος ὄγκῳ συνόν, οὐ στρατιωτικαῖς καταλόγοις ἐμπρέπων, οὐ βαναύσοις τέχναις σχολάζων. Ἦδη δὲ καὶ γυναῖκες παρεῖναι κατηπεύγοντο τοῖς ἀγῶσι. Τίς δὲ ὁ ἀγῶν; τίς δὲ ὁ λόγος, ὁ τὴν πάνδημον συναγείρας πανήγυριν; Καὶ δὴ μοι ἠγγεῖλαν δυσκόλου τῆρον ἀνδρὸς τὸν λόγον ἐνστήσασθαι. Ὁ οὕτω θαυμασθέντα, μὴ κατ' ὄκνει μοι πέριψαι, ἵνα κἀγὼ τῶν λόγων ἐπαινέτης εἶην τῶν σῶν. Ὁ γὰρ Λιβάνιον ἐπαινοῦν, καὶ τῶν ἔργων ἐκτός, τίς ἂν γίνωμαι νῦν ὑπόθεσιν ἐπαινων εὐράμενος (19).

B

EPISTOLAH TNB'.

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

Ἴδού πέπομφα τὸν λόγον, ἰδρῶτι περιρρέόμενος. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον, ἀνδρὶ τοιοῦτῳ (20) πέμπων τὸν λόγον, ὃς ἱκανὸς ἐστὶ τὴν Πλάτωνος σοφίαν καὶ Δημοσθένους δεινότητα τῇ περὶ τοὺς λόγους εὐμαθείᾳ δεῖξαι θρυλλουμένας μάτην; Τὸ δὲ ἐμὸν τοιοῦτον, οἷον κώνωψ ἐλέφαντι παραλλόμενος. Ὅθεν πέφρικα καὶ τρέμω, τὴν ἡμέραν λογιζόμενος, καθ' ἣν ἐπισκέψῃ τοὺς λόγους μικροῦ δέ (21) καὶ τῶν φρενῶν ἐκπέπτωκα.

C

EPISTOLAH TNΓ'.

Βασίλειος Λιβανίῳ.

Ἀνέγνων τὸν λόγον, σοφώτατε, καὶ ὑπερτεθαύμακα. Ὡ μοῦσαι, καὶ λόγοι, καὶ Ἀθῆναι, οἷα τοῖς ἐρασταῖς δωρεῖσθε! Οἷους κομίζονται τοὺς καρπούς, οἱ βραχύν τινὰ χρόνον ὑμῖν συγγινόμενοι? Ὡ παγγῆς πολυχεύματος, οἷους ἐδείξε τοὺς ἄρυσμένους! Αὐτὸν γὰρ ἐδόκουν (22) ὄρᾶν ἐν τῷ λόγῳ λάλῳ συνόντα γυναῖκα. Ἐμπνουν γὰρ λόγον ἐπὶ χθονὸς Λιβάνιος ἔγραψεν, ὃς μόνος τοῖς λόγοις ψυχὴν ἐχαρίσατο.

D

EPISTOLAH TNΔ'.

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

Νῦν ἔγνω εἶναι ὃ λέγομαι Βασιλείῳ γὰρ με ἐπαινέσαντος, κατὰ πάντων ἔχω τὰ νικητήρια. Καὶ τὴν φῆφον δεξάμενος (23) τὴν σὴν ἐπεστὶ μοι βαδί-

sed hæc desunt in aliis mss. et editis, et ad marginem satis apte posita, videntur in ipsum contextum migrasse; sed necessaria non sunt et facile supplentur. Ibidem editi, τὸν λάλῳ συνόντα, sed articulus deest in quinque mss.

(23) Δεξάμενος. Coisl. primus et Med. δεξάμενος. Paulo post codex Anglicanus et alii nonnulli μετα σοδαροῦ τοῦ φρονήματος.

ζειν μετὰ σοβαροῦ τοῦ βαδίσματος, οἷά τις ἀλαζών A
τοὺς πάντας περιφρουῶν. Ἐπεὶ οὖν καὶ σοὶ κατὰ
μέθης λόγος πεπόνηται, βουλόμεθα τούτῳ περιτυ-
χεῖν. Ἀλλὰ κομψὸν μὲν τι λέγειν οὐκ ἐθέλω· ὁ δὲ
λόγος ὀφθεῖς διδάξει με τὴν τοῦ λέγειν (24) τέχνην.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΕ΄.

Libanius Basilio primas eloquentiæ defert.

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

Ἄρα, Βασίλειε, μὴ τὰς Ἀθήνας οἰκεῖς, καὶ λείη-
θας σεαυτὸν; Οὐ γὰρ τῶν Καισαρέων οἱ παῖδες
ταῦτα ἀκούειν ἠδύναντο. Ἡ γλῶττα γὰρ μοι τού-
των ἐθὰς οὐκ ἦν· ἀλλ' ὡσπερὶ τινα κρημνὸν δι-
οδεύοντος, πληγεῖσα τῇ τῶν ὀνομάτων καινοτομίᾳ,
ἐμοί τε τῷ πατρὶ ἔλεγε· Πάτερ, οὐκ ἐδίδαξας· Ὅμη-
ρος, οὗτος ἀνὴρ, ἀλλὰ Πλάτων, ἀλλ' Ἀριστοτέλης,
ἀλλὰ Σουσαρίων (25) ὁ τὰ πάντα ἐπιστάμενος. Καὶ
ταῦτα μὲν ἡ γλῶττα. Σε δὲ εἶη, Βασίλειε, τοιαῦτα
ἡμᾶς ἐπαινεῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΣ΄.

Respondet Basilius epistolæ præcedenti, seque discipulum piscatorum esse profitetur.

Βασίλειος Λιβανίῳ.

Δεχομένοις μὲν ἡμῖν ἃ γράφεις, χαρὰ· ἀπαιτου-
μένοις δὲ πρὸς ἃ γράφεις ἀντεπιστέλλειν, ἀγών
Τί γὰρ ἂν εἴποιμεν πρὸς οὕτως ἀττικίζουσας γλῶτ-
ταν, πλὴν ὅτι ἀλιέων εἰμὶ μαθητῆς, ὁμολογῶ καὶ
φιλῶ;

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΖ΄.

Rogat Basilium Libanius ut sibi mœrorem solvat ex aliqua illius epistola conceptum.

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

Τί παθὼν Βασίλειος ἐδυσχέρανεν τὸ γράμμα, τῆς
φιλοσοφίας τὸ γνώρισμα; Παίξεις παρ' ὑμῶν ἐδι-
δάχθημεν· ἀλλ' ὅμως τὰ παίγνια σεμνὰ, καὶ οἰοεὶ
πολιᾶ πρόποντα. Ἀλλὰ πρὸς τῆς φιλίας αὐτῆς καὶ
τῶν κοινῶν διατριβῶν, λύσον μοι τὴν ἀθυμίαν, ἣν
μοι ἔτεκεν ἡ ἐπιστολή. . . . . οὐδὲν
διαφέρουσα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΗ΄.

Dolet Libanius quod non sit cum Basilio; gratulatur quod juvenum curam suadente Alcimo suscepit.

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

Ὡ χρόνων ἐκείνων, ἐν εἰς τὰ πάντα ἤμεν ἀλλή-
λοις! Νῦν διωκόμεθα πικρῶς· ὑμεῖς μὲν ἔχοντες D
ἀλλήλους· ἐγὼ δὲ ἀνθ' ὑμῶν οἰοί περ ὑμεῖς οὐ-
δένα. Τὸν δὲ Ἀλκιμον ἀκούω τὰ νέων ἐν γῆρα πολ-
μᾶν, καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην πέτεσθαι, περιθέντα σοι
τὸν τοῦ συνεῖναι τοῖς παιδαρίοις πόνον. Σὺ δὲ, τὰ
τε ἄλλα προᾶός τις, καὶ τοῦτο οἴσεις οὐ χαλεπῶς·
ἐπεὶ καὶ ἡμῖν τοῦ γράψαι πρότερον οὐκ ἔσχεες χαλε-
πῶς.

(24) Τοῦ λέγειν. Sic mss. septem. Editi τοῦ λόγου.

(25) Σουσαρίων. Medicæus codex Σουδαρίων.

* Alias CLXII.

perbo gressu incedere, instar nominis jaclantioris
omnes contemnentis. Quoniam igitur et ipse ora-
tionem contra ebrietatem elaborasti, eam volumus
legere. Interea tamen lepidi quidquam dicere
nolo : sed ipsa me oratio, ubi eam videro, artem
dicendi docebit.

EPISTOLA CCCLV*.

Libanius Basilio.

Athenisne habitas, Basili, et tui ipsius oblitus
es? Non enim Cæsariensium filii hæc audire po-
tuerunt. Mea enim lingua his assueta non erat :
sed velut in præcipiti quodam loco incederem, vo-
cum novitate percussa, et mihi patri dicebat : Pa-
ter, ista non docuisti : Homerus est hic vir, imo
Plato, imo Aristoteles, imo Susario, qui nihil
ignoravit. Atque hæc quidem lingua. Tu vero,
Basili, velim laudare me possis ob talia.

EPISTOLA CCCLVI**.

Basilius Libanio.

Quæ scribis, accipio quidem lætus : sed dum
exigis, ut ad ea quæ scripsisti, rescribam, sum
anxius. Quid enim ad linguam adeo atticissantem
dixerim, nisi me piscatorum esse discipulum pro-
fiteri ac gaudere.

462 EPISTOLA CCCLVII***.

Libanius Basilio.

Quid passus Basilius moleste tulit litteras, phi-
losophiæ specimen? Ludere a vobis edocti sumus :
verumtamen ludicra gravia sunt, ac veluti cani-
tiem decentia. Sed per amicitiam ipsam commu-
nesque scholas, mihi solve mœrorem, quem pepe-
rit mihi epistola, a. . . . . nequaquam diffe-
rens.

EPISTOLA CCCLVIII****.

Libanius Basilio.

O tempora illa, quibus cuncta invicem eramus.
Nunc acerbè sejuncti sumus : vos quidem vobis
mutuo potiti ; ego vero pro vobis neminem habens
vestri similem. Porro Alcimum audio res juvenum
in senectute audere, et ad Romam volare, post-
quam eum laborem tibi imposuit, ut eum pueris
maneat. Tu vero, cum circa alia quoque mansue-
tus sis, hoc etiam non ægre feres ; quandoquidem
nec molestum tibi fuit, ut ad nos prior scriberes.

** Alias CLXIII.

*** Ex Cotelerii *Monument. Ec. Gr.* t. II, p. 96.

**** Ibid.

EPISTOLA CCCLIX*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΘ'.

Silentium Libanio exprobrat, Basilius, seque ait libenter ad eum volaturum, si liceret; sed cum id non liceat, sermones mittere.

Basilius Libanio.

A

Βασίλειος Λιβανίω

Tu quidem qui universam veterum artem tua in mente conclusisti, tandiu siles, adeo ut ne in literis quidem aliquid lueri concedas nobis. Ego vero, si tuta foret Dædali ars, ad te venissem, fabricatis Icaris alis. Attamen quoniam non licet eorum soli committere; pro Icaris alis, mitto ad te sermones, qui ostendant amicitiam nostram. Hæc est autem natura sermonum, ut animæ insidentes amores manifestos faciant. Atque hæc quidem sermones. Tu vero adduxeris eos quocunque voles; atque tantis viribus præditus, taces. Verum ad nos quoque sermonum fontes transfer, qui qui ex ore tuo profluunt.

Σὺ μὲν ὅλην τὴν τῶν παλαιῶν τέχνην ἐν τῇ σου τοῦ κατακλείσας διανοίᾳ, τοσοῦτον σιγῆς, ὡς μηδ' ἐν ἐπιστολαῖς ἡμῖν διδόναι τι κερδαίνειν. Ἐγὼ δὲ, εἴπερ ἦν ἀσφαλὲς ἢ τοῦ διδασκάλου (26) τέχνη, ἤλθον ἂν παρὰ σοὶ, ποιησόμενος Ἰκάρου πτερόν. Ἄλλ' ὁμοίως ἐπειδὴ οὐκ ἔστι πιστεῦσαι ἡλίῳ κηρὸν, ἀντὶ τῶν Ἰκάρου πτερῶν, ἐπιστέλλω σοι λόγους, δεικνύοντας τὴν ἡμετέραν φιλίαν. φύσις δὲ λόγων, κηρύσσουσα τοὺς κατὰ ψυχὴν ἔρωτας. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ λόγοι. Σὺ αὐτοὺς ἄγεις ὅπου βούλει· καὶ τηλικούτου κράτος κεκτημένος, σιωπῆς. Ἀλλὰ μετάστησον καὶ ἐφ' ἡμᾶς τὰς ἀπὸ τοῦ στόματός σου τῶν λόγων πηγὰς.

EPISTOLA CCCLX**.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΞ'.

De sancta Trinitate et Incarnatione, sanctorum invocatione, eorumque imaginibus.

Ex epistola ad Julianum Apostatam.

B Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς Ἰουλιανὸν τὸν παραβάτην.

Secundum immaculatam fidem Christianorum, quam divinitus sumus sortiti confiteor, et testor me credere in unum Deum Patrem omnipotentem, Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum: unum Deum, tria adore et glorifico. Confiteor autem et Filii in carne dispensationem, et Dei Genitricem sanctam Mariam, quæ illum secundum carnem peperit. Suscipio autem et sanctos apostolos, prophetas et martyres; et ad supplicationem, quæ fit Deo, hos invoco, ut per eos, id est, interventionem eorum, propitius **463** mihi sit misericors Deus, et delictorum mihi redemptio fiat, et condonetur. Unde et characteres imaginum eorum honoro et osculo eximie, cum hæc traditæ sint a sanctis apostolis, nec sint prohibitæ, imo in omnibus ecclesiis nostris depictæ sint.

Κατὰ τὴν θεόθεν ἐπικεκληρωμένην ἡμῖν ἀμώμητον πίστιν τῶν Χριστιανῶν ὁμολογῶ καὶ συντίθημι πιστεῦειν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱόν, Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἓνα Θεόν, τὰ τρία προσκυνῶ καὶ δοξάζω. Ὁμολογῶ δὲ καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ ἐνσαρκον οἰκονομίαν, καὶ Θεοτόκον τὴν κατὰ σάρκα τεκούσαν αὐτὸν ἁγίαν Μαρίαν. Δέχομαι δὲ καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, προφῆτας, καὶ μάρτυρας, καὶ εἰς τὴν πρὸς Θεὸν ἰκεσίαν τούτους ἐπικαλοῦμαι, τοῦ δι' αὐτῶν, ἡγῆσαι διὰ τῆς μεσιτείας αὐτῶν, ἰλεῶν μοι γενέσθαι τὸν φιλόθρονον Θεόν, καὶ λύτρον μοι τῶν πταισμάτων γενέσθαι καὶ δοθῆναι· ὅθεν καὶ τοὺς χαρακτῆρας τῶν εἰκόνων αὐτῶν τιμῶ καὶ προσκυνῶ, κατ' ἐξαιρέτητον τούτων παραθεδομένων ἐκ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ οὐκ ἀπηγορευμένων, ἀλλ' ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις ἡμῶν τούτων ἀνιστορουμένων.

EPISTOLA CCCLXI***.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΞΑ'.

Apolinarium consulit auctor epistolæ de usiæ et substantiæ vocabulis ac de consubstantiali; ac sibi simile sine discrimine fatetur magis placere quam consubstantiale. Gregorium sodalem cum parentibus esse nuntiat.

Apolinario.

Ἀπολιναρίω.

Domino meo reverendissimo Apolinario, Basilius. Antea quidem ad te de locis Scripturarum obscuris scripsimus, et gavisi sumus tum de responsionibus tuis, tum de promissis. Nunc vero major nobis circa majora cura incumbit, in qua alium neminem inter hujus temporis homines habemus, ejusmodi consortem et auxiliatorem, ad quem recurramus, qualem te nobis Deus dedit et scientia sermoneque accuratum, simulque accessu facilem. Cum ergo ii qui cuncta permittent, ac sermonibus quæstionibusque orbem re-

Τῷ δεσπότῃ μου αἰδεσιμωτάτῳ Ἀπολιναρίῳ, Βασίλειος. Πρῶτερον μὲν σοι περὶ τῶν ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀσαφῶν ἐπεστέλλομεν, καὶ κηρύττομεθα, οἷς τε ἔπειραες, οἷς τε ὑπισχνού. Νῦν δὲ μείζων ἡμῖν ὑπὲρ μείζονων ἢ φροντίς προσελήλυθεν, εἰς ἣν οὐδένα ἕτερον ἔχομεν ἐν τοῖς νῦν ἀνθρώποις, τοιοῦτον κοινωνόν καὶ προστάτην ἐπικαλέσασθαι, ὁποῖόν σε καὶ ἐν γνώσει καὶ ἐν λόγῳ ἀκριβῆ τε ὁμοῦ καὶ εὐπρόσιτον ὁ Θεὸς ἡμῖν ἐδωρήσατο. Ἐπεὶ οὖν οἱ πάντα φύροντες, καὶ λόγων καὶ ζητημάτων τὴν οἰκουμένην ἐμπλήσαντες, τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα, ὡς ἀλλότριον τῶν θείων

* Ex Cotelerii Monument. Eccl. Gr. t. II, p. 97.

** Alias CCV.

*** Ex Monum. Eccl. Gr. t. II, p. 84.

(26) Fort. Δαιδάλου. COTELER.

λογίων, ἐξέβαλον, καταξίωσον ἡμῖν σημαίνει, ὅπως
 τε οἱ πατέρες αὐτῶ ἐχρήσαντο, καὶ εἰ μηδαμοῦ εὖρες
 ἐν τῇ Γραφῇ κείμενον. Τὸν γὰρ ἐπιούσιον ἄρτον, καὶ
 τὸν λαὸν τὸν περιούσιον, καὶ εἴ τι τοιοῦτον, ὡς οὐδὲν
 ἔχοντα κοινὸν διαπτύουσιν. Ἐπειτα μέντοι καὶ περὶ
 αὐτοῦ τοῦ ὁμοουσίου (οὗ ἕνεκεν ἠγοῦμαι ταῦτα κατα-
 σκευάζειν αὐτούς, βαθείως τὴν οὐσίαν διαβάλλοντας,
 ὑπὲρ τοῦ μηδεμίαν χώραν τῷ ὁμοουσίῳ καταλιπεῖν)
 διαλαβεῖν ἡμῖν πλατύτερον βουλήθητι, τίνα τὴν διά-
 νοίαν ἔχει, καὶ πῶς ἂν ὑγιῶς λέγοιτο, ἐφ' ὧν οὔτε
 γένος κοινὸν ὑπερκειμένον θεωρεῖται, οὔτε ὑλικὸν
 ὑποκειμένον προὑπάρχον, οὐκ ἀπομερισμὸς τοῦ προ-
 τέρου εἰς τὸ δεύτερον. Πῶς οὖν χρὴ λέγειν ὁμοούσιον
 τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, εἰς μηδεμίαν ἔννοιαν τῶν εἰρη-
 μένων καταπίπτουτας, θέλησον ἡμῖν πλατύτερον
 διαρθρῶσαι. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ὑπειλήφαμεν, ὅπερ ἂν
 εἶναι καθ' ὑπόθεσιν τοῦ Πατρὸς οὐσία ληφθῆ, τοῦτο
 εἶναι πάντως ἀναγκαῖον καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ λαμβάνε-
 σθαι. Ὡστε εἰ φῶς νοητὸν, αἰδίον, ἀγέννητον, τὴν
 τοῦ Πατρὸς οὐσίαν τις λέγοι, φῶς νοητὸν, αἰδίον,
 γεννητὸν, καὶ τὴν τοῦ Μονογενοῦς οὐσίαν ἐρεῖ. Πρὸς
 δὲ τὴν τοιαύτην ἔννοιαν δοκεῖ μοι ἢ τοῦ ἀπαραλ-
 λάκτως ὁμοίου φωνῆ μᾶλλον ἢ περὶ ἢ τοῦ ὁμοουσίου
 ἀρμόττειν. Φῶς γὰρ φωτὶ μηδεμίαν ἐν τῷ μᾶλλον
 καὶ ἦττον τὴν διαφορὰν ἔχον, ταυτὸν μὲν οὐκ εἶναι
 (διότι ἐν ἰδίᾳ περιγραφῇ τῆς οὐσίας ἐστὶν ἑκάτερον),
 ὁμοίον δὲ κατ' οὐσίαν ἀκριβῶς ἀπαραλλάκτως, ὀρ-
 θῶς ἂν οἶμαι λέγεσθαι. Εἴτε οὖν ταύτας χρὴ διαλέ-
 γεσθαι τὰς ἐννοίας, εἴτε ἐτέρας μεῖζους ἀντιλαβεῖν,
 ὡς σοφὸς ἰατρός (καὶ γὰρ ἐξεφῆναμέν σοι τὰ ἐν τῇ
 καρδίᾳ), τὸ μὲν ἀρρώστου ἴασαι, τὸ δὲ σαθρὸν ὑπο-
 στήριξον· παντὶ δὲ τρόπῳ βεβαιώσον ἡμᾶς. Τοὺς
 μετὰ τῆς εὐλαθείας σου ἀδελφοὺς ἀσπάζομαι, καὶ
 ἀξιῶ μετὰ σοῦ εὐχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα σωθῶμεν.
 Ὁ ἐταῖρος Γρηγόριος, τὸν μετὰ τῶν γονέων ἐλόμε-
 νος βίου, αὐτοῖς σύνεστιν. Υἱαίνων ἐπιπλεῖστον
 φυλαχθείης ἡμῖν, ὠφελῶν ἡμᾶς καὶ ταῖς εὐχαῖς καὶ
 τῇ γνώσει.

tres qui tua cum pietate degunt saluto, et rogo, ut una tecum pro nobis orent, quo salutem conse-
 quamur. **464** Sodalis Gregorius, electa cum parentibus vita, apud eos est. Sanus ad plurimum
 tempus conserveris nobis, adjuvans nos et precibus et doctrina.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΒ'

*Respondetur præcedenti epistolæ, et quomodo Pater et Filius unum sint exponitur, exemplis e natura
 humana adductis.*

Βασιλείῳ Ἀπολινάριος.

D

Φιλοθέως πιστεύεις, καὶ φιλολόγως ζητεῖς, καὶ
 παρ' ἡμῶν τὸ πρόθυμον ὀφείλεται διὰ τὴν ἀγάπην,
 εἰ καὶ τὴν ἰκανὸν τῷ λόγῳ μὴ ἐποίητο, διὰ τε τὸ ἡμέ-
 τερον ἐνδεές, καὶ τὸ τοῦ πράγματος ὑπερφυές. Οὐσία
 μία, οὐκ ἀριθμῶ μόνον λέγεται, ὡς περὶ λέγεις, καὶ
 τὸ ἐν μιᾷ περιγραφῇ, ἀλλὰ καὶ ἰδίως ἀνθρώπων δύο
 καὶ ἄλλου ὁποιοῦν τῶν κατὰ γένος ἐνιζομένων· ὥστε
 ταύτη γε καὶ δύο καὶ πλείονα (27) ταυτὸν εἶναι κατὰ
 τὴν οὐσίαν, καθὼ καὶ πάντες ἀνθρώποι Ἀδὰμ ἐσμεν
 εἰς ὄντες, καὶ Δαβὶδ ὁ τοῦ Δαβὶδ υἱός, ὡς ταυτὸν ὧν

(27) Fort. πλείονας. COTEL.

EPISTOLA CCCLXII*

Basilio Apolinarius.

Ut Dei amantem virum decet credis, et ut doc-
 trinæ studiosus quæris; atque a nobis promptus
 animus debetur propter charitatem, licet scientia
 sufficiens non sequatur, cum ob indigentiam no-
 stram, tum ob rei immensitatem. Una substantia,
 non numero solum dicitur, quemadmodum ais,
 et quod est in una determinatione; sed etiam
 proprie duorum hominum et alterius cujusve,
 qui in genere adunantur: ita ut hac ratione duo
 ac plures idem sint secundum substantiam; in

* Ex Monument. Eccl. Gr. t. II, p. 86.

quantum omnes homines Adam sumus, qui unus A
simus; et David, Davidis filius, qui idem sit cum
illo: sicut et Filium recte asseris id esse secun-
dum substantiam, quod est Pater. Aliter enim Fi-
lius non esset Deus, cum in confesso sit unum
esse ac solum Deum Patrem: quo pacto unus
Adam, hominum generis princeps; et unus Da-
vid, regii generis auctor. Atque ita, unum esse
genus superpositum, aut unam materiam subje-
ctam, in Patre et Filio, a cogitatis auferetur,
cum principalem assumpserimus proprietatem su-
premi principii, et genera ex generum principi-
bus, ad unigenitam prolem ex uno principio
orientem. Nam aliquatenus tantum ejusmodi res
in similitudinem veniunt. Quoniam neque Ada-
mo, ut per Deum condito, et nobis, ut per ho-
mines genitis, unum superponitur genus; sed
ipse est hominum principium: neque materia
communis est illi nobiscum; sed ipse est cun-
ctorum hominum fundamentum. Neque etiam erga
Davidem ac genus ex Davide ortum, id præin-
telligitur, in quantum est David: quandoquidem
Davidis proprietas, a Davide incipit, et fun-
damentum omnium qui ex eo originem ducunt,
ipse est: sed quia hæc deficiunt, in quan-
tum aliæ sunt communitates omnium hominum
ad invicem, quales fratrum: at circa Patrem et
Filium hoc non reperies, sed ex toto Pater prin-
cipium, et Filius ex principio. Quare nec distri-
butio est primi in secundum, velut in corporibus,
verum generationis productio: neque enim Pa-
tris proprietas velut in Filium divisa fuit, sed
Filii proprietas ex paterna prodiit: idem in di-
versitate, et diversum in identitate: quomodo
dicitur Patrem esse in Filio, et Filium in Patre.
Neque enim diversitas absolute servabit verita-
tem filiationis, nec rursus identitas indivisionem
hypostaseos: sed utrumque conjunctum est ac
unius modi; idem diverse, et diversum eodem
modo; ut vocabula, quæ ad rei declarationem
pertingere nequeunt, per vim adducantur: con-
firmante intelligentiam nostram Domino, cum
per vocem *major*⁵⁰ Patrem quidem in æqualitate
majorem exhibet, Filium vero in minori gradu
præditum æqualitate: quod docuit, in ejusdem
speciei quidem, at inferiori **465** lumine intelli-
gere Filium; non immutando substantiam, sed
considerando idem, et superius et in ordine infe-
riori. At enim qui substantiam in nulla identitate
admittunt, similitudinem extrinsecus afferentes
Filio adjiciunt: quod sane ad ipsos quoque ho-
mines transit qui Deo assimilati sunt. Qui vero
cognoscunt similitudinem creaturis convenientem,
in identitate quidem Filium cum Patre conjun-
gunt; sed identitate submissiore; ne ipse Pater sit,
vel pars Patris; quæ potenter demonstrantur per

⁵⁰ Joan. xiv, 28.

(28) Fort. *μείζονα μὲ ἐν ἰσ.* COTELER.

εκεῖνω· καθὼ καὶ τὸν Υἱὸν λέγεις καλῶς τοῦτο εἶναι
κατὰ τὴν οὐσίαν, ὅπερ ὁ Πατήρ. Οὐδὲ γὰρ ἐτέρως
ἂν ἦν Θεὸς ὁ Υἱός, ἐνὸς ὁμολογουμένου καὶ μόνου
Θεοῦ τοῦ Πατρὸς· ὡς πού καὶ εἰς Ἀδὰμ, ὁ ἀνθρώ-
πων γενάρχης, καὶ εἰς Δαβὶδ, ὁ τοῦ βασιλείου γένους
ἀρχηγός. Ταύτη γέ τοι καὶ ἐν εἶναι γένος ὑπερ-
κείμενον, ἢ μίαν ὕλην ὑποκείμενον, ἐπὶ Πατὸς καὶ
Υἱοῦ, περιαιρεθῆσεται τῶν ὑποκειμένων, ὅταν τὴν γε-
ναρχικὴν παραλάβωμεν ιδιότητα τῆς ἀνωτάτω ἀρχῆς,
καὶ τὰ ἐκ τῶν γεναρχῶν γένη, πρὸς τὸ ἐκ τῆς μιᾶς
ἀρχῆς μονογενὲς γέννημα· μετρίως γὰρ τὰ τοιαῦτα
εἰς ὁμοίωσιν ἔρχεται. Καθὼ μὴδὲ τοῦ Ἀδὰμ, ὡς θεο-
πλάστου, καὶ ἡμῶν, ὡς ἀνθρωπογεννήτων, ἐν ὑπερ-
κεῖται γένος· ἀλλ' αὐτὸς ἀνθρώπων ἀρχή· μήτε ὕλη
κοινὴ αὐτοῦ τε καὶ ἡμῶν, ἀλλ' αὐτὸς ἡ πάντων ἀν-
θρώπων ὑπόθεσις. Μήτε μὴν τοῦ Δαβὶδ, καὶ τοῦ γέ-
νους τοῦ ἐκ Δαβὶδ, προεπινοεῖται, καθὼ Δαβὶδ· ἐπει-
περ ἡ τοῦ Δαβὶδ ιδιότης, ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ ἄρχεται, καὶ
ἡ ὑπόθεσις τῶν ἐξ αὐτοῦ πάντων, αὐτός· ἀλλ' ἐπειδὴ
ταῦτα ἀπολείπεται, καθὼ εἰσιν ἕτεροι κοινότητες
ἀνθρώπων ἀπάντων πρὸς ἀλλήλους, οἵαι ἂν ἀδελ-
φῶν· ἐπὶ δὲ Πατὸς καὶ Υἱοῦ τοιοῦτον οὐκ ἔστιν,
ἀλλὰ τὸ ὅλον Πατήρ ἀρχή, καὶ Υἱός ἐκ τῆς ἀρχῆς.
Οὐκοῦν οὐδὲ ὑπομερισμὸς τοῦ προτέρου εἰς τὸ δεύ-
τερον, ὡσπερ ἐπὶ σωματίων, ἀλλ' ἀπογέννησις. Οὐδὲ
γὰρ ἡ Πατὸς ιδιότης καθάπερ εἰς Υἱὸν ὑπομερισε-
ται, ἀλλ' ἡ τοῦ Υἱοῦ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς ἐκπέφηνε·
τουτὸν ἐν ἑτερότητι, καὶ ἕτερον ἐν ταυτότητι· καθὼ
λέγεται Πατέρα εἶναι ἐν Υἱῷ, καὶ Υἱὸν ἐν Πατρί.
Οὔτε γὰρ ἡ ἑτερότης ἀπλῶς φυλάξει τὴν ἀλήθειαν
τῆς υἰότητος, οὔτε ἡ ταυτότης αὐτὸ ἀμέριστον τῆς
ὑποστάσεως· ἀλλ' ἐκάτερον σύμπλοκον καὶ ἐνοειδές·
ταυτὸν ἐτέρως, καὶ ἕτερον ὡσαύτως· ἵνα τις τὰ ῥή-
ματα, μὴ ἐρικνούμενα τῆς δηλώσεως, ἐκβιάσῃται·
βεβαιούσης ἡμῶν τοῦ Κυρίου τὴν ἐννοιαν, καὶ ἐν τῷ
μείζων μὲν ἰσότητι (28), παριστάναι τὸν Πατέρα,
τὸν δὲ Υἱὸν, ἐν ὑποβάσει τὸ ἴσον ἔχοντα· ὅπερ ἐδί-
δαξεν ἐν ὁμοειδεῖ μὲν, ὑφειμένῳ δὲ φωτὶ νοεῖν τὸν
Υἱὸν, μὴ τὴν οὐσίαν ἐξαλλάττοντας, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ
ὑπερβεβληκὸς καὶ ἐν ὑφέσει θεωροῦντας. Οἱ μὲν γὰρ
τὴν οὐσίαν ἐν οὐδεμιᾷ ταυτότητι παραδεξάμενοι, τὴν
ὁμοίωσιν ἐξώθεν φέροντες τῷ Υἱῷ προστιθέασιν· ὁ
δὲ καὶ εἰς ἀνθρώπων διαβαίνει, τῶν ὁμοιουμένων
τῷ Θεῷ. Οἱ δὲ τὴν ὁμοίωσιν τοῖς ποιήμασι πρέπουσαν
εἰδότες, ἐν ταυτότητι μὲν τὸν Υἱὸν συνάπτουσι Πατρί,
ὑφειμένη δὲ τῇ ταυτότητι· ἵνα μὴ αὐτὸς ὁ Πατήρ, ἢ
μέρος Πατρὸς, ἢ δυνακῶς παρίσταται τῷ, ἄλλος Υἱός.
αὐτῷ Θεός, οὐχ ὡς ἐκεῖνος, ἀλλ' ὡς ἐξ ἐκεῖνου, οὐ τὸ
πρωτότυπον, ἀλλ' εἰκὼν. Οὗτος ὁμοούσιος, ἐξηρη-
μένως παρὰ πάντα καὶ ἰδιαζόντως· οὐχ ὡς τὰ ὁμο-
γενῆ, οὐχ ὡς τὰ ἀπομεριζόμενα, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ ἐνὸς
γένους καὶ εἶδους τῆς θεότητος, ἐν καὶ μόνον ἀπογέν-
νημα, ἀδιαιρέτῳ καὶ ἀσωμάτῳ προόδῳ· καθ' ἣν μόνον
τὸ γεννῶν ἐν τῇ γεννητικῇ ιδιότητι, προήλθεν εἰς τὴν
γεννητικὴν (29) ιδιότητα.

illud, Alius Filius; sic Deus, non ut ille, sed ut

(29) Fort. *γεννητὴν.* COTEL.

ex illo; non primitivum exemplar, sed imago. Hic consubstantialis, præcipue super omnia et peculiariter; non tanquam ea quæ sunt ejusdem generis, non tanquam ea quæ distributa sunt; sed velut ex uno genere unaque specie divinitatis, una et sola progenies, individuo et incorporali progressu: per quem quod generat manens in generativa proprietate, processit in genitam proprietatem.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΓ'.

Laudatur supra alios Scripturæ interpretes Apolinarius, ab eoque petitur, ut se de rebus obscuris consuli patiatur.

Ἀπολιναρίῳ.

A

Τῷ δεσπότη μου, τῷ αἰδευσιμωτάτῳ ἀδελφῷ, Ἀπολιναρίῳ, Βασίλειος. Διημέροτομεν τῶν προφάσεων, δι' ὧν ἐνῆν προσειπεῖν σου τὴν εὐλάβειαν, καίτοιγε ἠδέως ἂν ἐπὶ τοῖς γράμμασιν ἐκείνοις ἐπιστεῖλαι-τες. Σὲ γὰρ ἐν σιωπῇ κατέχειν τὴν ἡθουρὴν ἐπ' ἐκείνοις ἠσθημεν. Ὅντως γὰρ ἡμῖν ἔδοξας οἷς πεπνύσθαι τῶν ἐρμηνευόντων δὲ σκιαὶ ἀίσσουσιν (30)· οὕτως ἐπ' ἀσφαλοῦς τῆς διανοίας τὴν ἐξηγήσιν ἄγων. Καὶ νῦν δὴ πλέον ὁ ἔρωσ τῆς γνώσεως τῶν θείων λογίων ἄπτεται τῆς ψυχῆς μου. Προβαλεῖν μὲν οὖν σοι τῶν ἀπορουμένων τινα ἀποκνῶ, μὴ δοξῶ πέρα τοῦ μέτρου ἐμπορεῖσθαι τῆς παρόρησίας. Σιωπῆν δὲ πάλιν οὐ καρτερῶ, ὠδίνων καὶ ἔτι προσλαθεῖν ἐπιέμενος. Ἄριστον οὖν μοι κατεράνη πυθέσθαι σου, πότερον ἐφίης ἡμῖν, ὧ θαυμάσια, ἐρωτᾶν τι τῶν ἀπορουμένων, ἢ χρῆ τὴν ἡσυχίαν ἄγειν. Ὅπότερον δ' ἂν ἀποκρίνη, τοῦτο φηλόξομεν τοῦ λοιποῦ. Ἐρόωμενον τε καὶ εὐθυμον καὶ ὑπερευχόμενον ἔχοιμὲν σε διαπαντός.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΞΔ'.

Basilium frustra quæsitum in Cappadocia Apolinarius oblata occasione per litteras salutatur. Nuntiat venisse episcopos Ægyptios, et scripta allata esse prorsus necessaria ad eos refellendos, qui antea aperte contradicebant, nunc occulte contradicunt, introducto simili secundum essentiam, ut consubstantiale abrogetur. Sanæ fidei defensionem nemini magis congruere declarat, quam Basilio et Gregorio.

Βασιλείῳ Ἀπολιναρίος.

Τῷ δεσπότη μου, τῷ ποθεινοτάτῳ ἀδελφῷ, Βασιλείῳ, Ἀπολιναρίος ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ποῦ μὲν ἦμεν αὐτός, δεσποτα, ποῦ δὲ ἡ ποθεινοτάτη φωνὴ καὶ γράμμα τὸ σύνηθες; τί δὲ οὐ παρών ἀμύνεις, ἢ καὶ ἀπὼν παρακελεύεις, πολέμου τοσούτου κατὰ τῆς εὐσεβείας ἐρόωγοτος, καὶ ἡμῶν οἶον ἐν μέσῃ παρατάξει βρώτων πρὸς τοὺς ἐταίρους διὰ τὴν ἐκ τῶν πολεμίων βίαν; Σὲ δὲ, οὐδ' ὅπως ἂν ζητήσωμεν, ἔχομεν· ἐπεὶ μηδὲ οὐ τυγχάνεις διατρίβων εὐρίσκομεν. Ἄλλ' ἐζήτησα μὲν ἐν τῇ Καππαδοκίῳ, ἐπεὶ καὶ οὕτως ἠγγέλλον οἱ ἐν Πόντῳ σοι περιτυχόντες, ἐπηγγέλθαι σε ἡἄττον ἐπανθξεν· οὐχ εὐρον δὲ ἐνθα ἠλπίζον. Νῦν δὲ ἔτι σε κατὰ τὴν αὐτὴν διάγοντα χώραν ἀκούσας, εὐθύς τῷ μηνυτῇ καὶ τὸ γράμμα ἐνεχείρησα. Ὅπερ δεξάμενος, μὴ καὶ τοῦ ἀντιγράφειν ἀπόσχη, ὡς καὶ τούτου συναποδημοῦντος. Ἴσθι δὲ, ὡς ἐν τῷ μεταξὺ γέγονεν ἐπισκόπων ἐπίδημία τῶν ἀπ' Αἰγύπτου, καὶ γράμματα διεδόθη σύμφωνα παλαιοῖς γράμμασιν, τοῖς τε θείοις αὐτοῖς, καὶ τοῖς καθ' ὁμοφωνίαν τῶν θείων ἐν Νικαίᾳ γραφεῖσιν.

(30) Ὅδ. K, 495.

* Ex Monument. Eccl. Gr. t. II, p. 89.

EPISTOLA CCCLXIII*.

Apolinario.

Domino meo, reverendissimo fratri, Apolinario, Basilius. Elapsæ sunt occasiones, quibus licebat pietatem tuam alloqui, etsi lubenter ad litteras illas rescripserimus. Te enim in silentio obtinere voluptatem in illis lætati sumus. Nam revera nobis visus es *solus sapere*: interpretum autem *umbræ volitant*: ita ad solidum sensum expositionem ducis. Et certe nunc cognoscendorum divinatorum eloquiorum cupido majorem in modum tangit animum meum. At tibi proponere quædam ex dubiis non audeo, ne videar ultra modum fiducia repleti. Tacere vero iterum non sustineo, parturiens, adhucque antevertere gestiens. Quare optimum factu censui, ut percontarer ex te, num permissurus nobis sis, o admirande, nonnihil interrogare de controversis, an oporteat tenere silentium. Utrumvis porro respondeas, id observabimus deinceps. Sanum lætumque et pro nobis orantem te possideamus semper.

EPISTOLA CCCLXIV**.

Basilio Apolinarius.

Domino meo, exoptatissimo fratri, Basilio, Apolinarius in Domino salutem. Ubinam ipse eram, domine, ubi vero desideratissima vox, et consuetæ litteræ? cur autem non præsens defendis, aut etiam absens cohortaris, tanto bello adversus pietatem erumpente, nobisque velut in media acie clamantibus ad socios, propter hostium vim? Te autem, ne quidem quomodo quæsituri simus, intelligimus: quandoquidem nec invenimus locum **466** in quo versaris. Sed conquisivi quidem, in Cappadocia, quia sic nuntiaverant qui te nacti fuerant in Ponto, promississe te cito reversurum nec reperi ubi speraveram. At nunc cum audierim te adhuc ea in regione commorari, statim et indici epistolam tradidi. Qua accepta, cave ne non rescribas, quod et is una peregrinetur. Scito autem, quod interjecto tempore advenerunt episcopi Ægyptii, et scripta antiquis scriptis congruentia, necnon divinis ipsis, iisque quæ convenienter divinis conscripta

** Ibid. p. 90.

fuerunt Nicææ. Necessaria autem erat eorumdem A cum explanatione repetitio, propter minime sanam pravamque contextus interpretationem, quam ii introduxerant qui aperte quidem olim contradicebant, nunc vero contradictionem sub specie enarrationis celant: ubi erat consubstantialitatis maligna abrogatio, quasi non deberet intelligi juxta ullam Græcam abnegationem; pro consubstantiali autem introducebatur simile secundum substantiam: quod excogitatum est, confuse nominatum est malitiose intellectum: siquidem similitudo, rerum est quæ sunt in substantia, non quæ substantiales sunt: quo scilicet sic substantia assimilata intelligeretur, qualis fuerit verbi gratia statua respectu imperatoris. Contra quæ rescriptum est quod ab hominibus piis dogma cognoscentibus et sectantibus tenetur, nomine consubstantialitatis Filium declarari non similem Deo, sed Deum, utpote genuinam prolem ejusdemque cum genitore substantiæ. Simul etiam allatum fuit quod ad Spiritum pertinet, qui nimirum a Patribus in eadem fidei expositione Patri et Filio apponitur, quia in eadem existit divinitate. Hujus igitur piæ sententiæ legationem, quem decuit adeo persequi, ac te virum laudatissimum, una cum domino meo Gregorio, qui pariter nullo ex loco scribit, nec vel semel de quapiam re certiolem fecit? Vale, domine maxime desiderabilis.

EPISTOLA CCCLXV*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΕ΄.

In summa Cappadociæ calamitate, cum fluvii inundatio res necessarias e vicinis provinciis advehere non sineret, rogatur Theodosius, ut fluvium, pontis commoditate adhibita, veluti Rubrum mare pedibus pervium efficiat.

Basiliius magno imperatori Theodosio.

Calamitas accidit in regione nostra, non ex corporeo casu, sed ex aquarum effluvio. Unde autem hoc, patefaciam. Plurima nivis emissio facta est in nostram paludem. Qua nondum congelata, supervenit ventus calidus, simulque cadit australis imber. Quare subita confertaque orta liquefactione, immensi moti sunt fluctus, cum perenni fluvio permisti, ac exundatione eaque personante superantes tum linguam tum oculum. Is est qui nobis sorte obtigit vicinus fluvius, emanans quidem ex Armenia, descendens vero ad sacratissimum lacum Sebastenorum, in quem vere nominati, ac generosi quadraginta Christi milites, gravi borea flante infixi sunt. Ac inde (admitte me, optime imperator, vera dicentem) **467** ille fluvius circumdans nos, velut gens quædam inimica et formidabilis, non parum nos terret. Nullo enim unquam vel tempore vel modo pedibus permeabilis, non permittit ut necessariæ nobis ac utiles regiones, transvehant merces opportunas. Galatarum, inquam, et Paphlagonum, et Hellenopontiorum, per quas et ex quibus obveniunt quæ nobis sunt necessaria præcipue pa-

* Ex Monum. Eccl. Gr. t. II, p. 97.

(31) Al. τῷ βασιλεῖ tantum. Cot.

(32) Al. χιόνος. Id.

(33) Al. κρυστάλλῳ παγείσης. Id.

(34) Al. αὐτῷ, Id.

A Ἀναγκαῖα δὲ ἦν μετ, ἐξηγήσεως τῶν αὐτῶν ἐπαναλήψεις, διὰ τὴν οὐχ ὑγιῆ τῶν κειμένων παρεξηγήσιν, ἢν εἰσήγον οἱ πάλαι μὲν ἀντικρουσ ἀντιλέγοντες, νῦν δὲ τὴν ἀντιλογίαν ἐξηγήσεως σχήματι μεθοδεύσαντες. ἔνθα ἦν ἡ τοῦ ὁμοουσίου κακοῦργος ἀναίρεσις· ὡς οὐκ ὀφείλοντος νοεῖσθαι κατ' οὐδεμίαν ἄρνησιν Ἑλληνικὴν· ἀντεισαγωγή δὲ τοῦ ὁμοουσίου τὸ ὅμοιον κατ' οὐσίαν, ὅπερ ἐπετηδύθη, χυδαίως ὀνομασθέν, καὶ κακοῦθως νοηθέν· ἐπειδὴ ἡ ὁμοιότης τῶν ἐν οὐσίᾳ, ἐστὶ τῶν οὐσιωδῶν· ἵνα δὴ οὕτως ὁμοιωμένη οὐσία οὐσία νοηται, οἷος ἂν εἴη καὶ ἀνδριάς πρὸς βασιλέα. Πρὸς ἅπερ ἀντεγράφη, τὸ ὑπὸ τῶν εὐσεβεῖν εἰδῶτων καὶ βουλομένων, ὅτι οὐχ ὅμοιον Θεῷ, ἀλλὰ Θεὸν δηλοῖ τὸ ὁμοουσίον, ὡς ἂν γέννημα γνήσιον καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας τῷ γεγεννηκότι. Συνεισήγετο δὲ καὶ τὸ περὶ Πνεύματος, ὡς ὑπὸ τῶν Πατέρων ἐν τῇ αὐτῇ πίστει τῷ Θεῷ καὶ τῷ Υἱῷ κειμένου, ὅτι ἐστὶν ἐν τῇ αὐτῇ θεότητι. Τὴν οὖν τῆς εὐσεβείας ταύτης πρῆσθειαν, τίνα εἰκὸς ἦν οὕτω μετεῖναι, ὡς τὸν σπουδαιότατον, ἅμα τῷ δεσπότη μου Γρηγορίῳ, ὃς οὐδ' αὐτὸς οὐδαμῶθεν γράφει, οὐδὲ σημαίνει καθάπαξ οὐδέν; Ἐρῶρωσο, δέσποτα ποθεινότετα.

C Βασίλειος τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ (31) Θεοδοσίῳ.

Πάθος ἀπήνητησε τῇ καθ' ἡμᾶς, χώρα, οὐκ ἐκ σωματικῆς περιπετείας, ἀλλ' ἐξ ὑδάτων ἐπιρρύσεως. Πόθεν δὲ τοῦτο, δηλώσω. Γέγονε καταβολὴ χιόνων (32) πολλῇ τῇ καθ' ἡμᾶς λίμνῃ. Μήπω δὲ αὐτῆς κρυστάλλωθεις (33), ἐπιγίνεται πνεῦμα θερμὸν, καὶ ὄμβρος νότιος συμπέπτει αὐτῇ (34). Ἀθρόας οὖν γενομένης τῆς τήξεως, ἀνεῖκαστα ἐκινήθη ῥεύματα ἀενάῳ ποταμῷ συνεπιμέγνύμενα τῷ ἄλλῳ, ἐναύλῳ. τε οὗτι, ὑπερβαίνοντα (35) γλώσση καὶ ὀφθαλμῷ. Οὗτος ὁ λαχὼν ἡμῖν γείτων ποταμὸς· ἐκβλύζων μὲν ἐκ τῆς τῶν Ἀρμενίων, ἐκθιβαζόμενος δὲ ἐν τῇ ἱερωτάτῃ λίμνῃ τῶν Σεβαστηνῶν, εἰς ἣν οἱ φερώνημοι καὶ γενναῖοι τεσσαρακοντα τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται βορέου δεινοῦ πνεύσαντος (36) ἐνεπάρησαν. Κἀκαῖθεν (δέξαι με τὸ ἀληθὲς λέγοντα, κράτιστε) οὗτος ὁ περικυκλῶν ἡμᾶς ὡσπερ ἔθνος πολέμιον τῶν φοβερῶν, οὐ μικρῶς ἡμᾶς ἐκφοβεῖ. Ποσὶ γὰρ μηδέποτε περαιούμενος (37) κατὰ τινα χρόνον ἢ τρόπον, τὰς ἀναγκαῖας ἡμῖν καὶ λυσιτελεῖς πατρίδας οὐ συγχωρεῖ διακομίζειν τὰ ἐμπορευόμενα ἐπιτήδεια. Δέγω δὴ τῶν Γαλατῶν καὶ Παφλαγόνων καὶ Ἑλλησποντίων (38), δι' ὧν καὶ ἐξ ὧν τὰ ἀναγκαῖα ἡμῖν προσεσσι, μάλιστα ἡ τοῦ ἄρτου ἀφύλιει· κρυμώδους οὐ-

(31) Al. ὑπερβάλλοντα. Id.

(36) Al. ἐπιπνεύσαντος. Id.

(37) Al. περῶμενος. Id.

(38) Al. Ἑλλησποντίων. Id.

σης τῆς περικύκλω γῆς, καὶ ἐκ τοῦ περιέχοντος ἀέρος, ἐκ τῆς ἀστραποβροντοχαλαζορειθροδαμάστου (39) ὀργῆς δεσμούμενης. Οὐ μικρὸν δὲ ἀπειλεῖ καὶ ἡ τοῦ πατρῖου ἀλγους Ἀργέου ὑπεροψία. Σὺ οὖν ἐκδυσωπηθεῖς, κράτιστε, φιλοτιμεῖσθαι θέλησον τὴν ὑπόφορόν σου γῆν· ἐν οὗτω τούτῳ ἐν ἀφθονίᾳ γεφύρας περαιούσθαι ἐφαρμοσάμενος, δείξης αὐτὸν νέαν Ἐρυθρὰν ὁδοιπόριστον. Καὶ γὰρ τῷ πολυστενάκτῳ βίῳ (40) τῶν Ἰουδαίων σπλαγγισθεῖς ὁ Κύριος, τούτους ἀβρόχοις ποσὶ βαδίξειν εὐδόκησεν ὡς διὰ ξηρᾶς ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ, δεδωκὼς αὐτοῖς προηγέτορα τὸν Μωσέα. Πολὺς οὖν ἡμῖν ὁ τοῦ ποταμοῦ τρόπος, ἀνθρώποις μὲν γέγονεν ὄλεθρος· ἄνω δὲ πελαγίζοντος αὐτοῦ, καὶ πᾶσαν χλοηφόρον γῆν ἐκθλίβοντος, καὶ ἐκ τῆς ἰλύος σκεπομένης τῆς ἀρούρας, ἀνάγκη λιμώττειν τὸν ἀροτῆρα βούν, καὶ πάντα τὰ ὑποζύγια τῆς περικύκλω γῆς. Καὶ εἰ μὲν ἦν ἄνθρωπος ἀδικῶν, οὐκ ἂν ἐπαυσάμεθα τοῖς δικαστηρίοις χρώμενοι. Τὸν δὲ νόμοις μὴ πειθόμενον μέγιστον ποταμὸν, τί ἂν ἄρα θεοὶ τις ἐφαρμόσασθαι; Σοὶ οὖν εὐχεσθαι δεῖ, κράτιστε, τῷ ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ ἀναστεῖλαι δυναμένῳ τὸν τῶν ὁδοιπόρων κίνδυνον.

quidnam aliquid poterit adornare? Quocirca ad te preces deferendæ sunt, potentissime, qui uno temporis momento, viatorum periculum sistere potes.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΞΖ΄.

ADMONITIO. — *En magni Basilii epistolam, ex prisco codice Veneto LXI, f. 324, a me exscriptam, quæ olim clarissimis quoque viris Marcianæ bibliothecæ descriptoribus Zannetio atque Morellio inedita visa est; atque utrum sit alicubi postremis his annis edita, mihi non constat, sed certe in plenissima Garnerii editione desideratur. Ea scribitur ad Urbicium monachum, ad quem aliæ duæ Basilii epistolæ exstant, nempe 123 et 262, in Garneriana editione. Argumentum titulusque est, De continentia. Neque vero scriptum hoc Basilianum diutius ego celandum arbitror, præsertim quia Suidas ac Photius nihil præstantius aut epistolari characteri accommodatius Basilii epistolis esse judicarunt. MAI Biblioth. nov. Patr., III, 450.*

Βασίλειος πρὸς Οὐρβίχιον μονάζοντα περὶ ἐγκρατείας. C S. Basilii ad Urbicium monachum epistola de

EPISTOLA CCCLXVI.

continentia.

Καλῶς ποιεῖς, ὄρους ἡμῖν εὐθεῖς ὀρίζων, ἵνα μὴ μόνον ἐγκράτειαν ἴδωμεν (41), ἀλλὰ καὶ τὸν καρπὸν αὐτῆς. Ἔστιν οὖν ὁ καρπὸς αὐτῆς, Θεοῦ μετουσία. Τὸ γὰρ μὴ φθίρεσθαι, Θεοῦ μετέχειν ἐστίν· ὡσπερ τὸ φθίρεσθαι, βίου μετουσία. Ἐγκράτεια γὰρ ἐστὶν σώματος ἄρνησις, καὶ ὁμολογία πρὸς Θεόν. Ἀπο-

(39) Ἀστραποβροντοχαλαζορειθροδαμάστου. Cum tota epistola Basilii stylo et ingenio discolor, tum maxime hoc plusquam sesquipedale verbum. Unde non immerito Cotelerius, qui hanc epistolam in lucem edidit, tom. II *Monum. Eccl. Græcæ*, hanc apponit notam p. 559. *In primo e codicibus, inquit, emunctæ naris criticus adnotavera!* : Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, οὔτε ἀπὸ τῶν νοημάτων, οὔτε ἀπὸ τῆς φράσεως εἰσὶν εἶναι τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Hoc est : *Ista epistola, neque ex sensis, neque ex dictione videtur esse Magni Basilii.* Videtur tamen Tillemontio hæc epistola juvenem et rhetorem Basilium non dedecuisse, et Theodosium, cui inscripta est, non magnum illum imperatorem intelligit, sed præsidem aliquem Cappadociæ. Iniquum sane esset in juvene summam styli gravitatem requirere; sed tamen Basilio nunquam defuisse crediderim pellucidum quemdam orationis nitorem, qui toti epistolæ prorsus deest. Auctorepistolæ imperatorem ipsum Theodosium, quem regnantem non vidit Basilius, manifeste alloquitur, ut patet ex his verbis : Σὺ οὖν ἐκδυσωπηθεῖς, κράτιστε, φιλοτιμεῖσθαι θέλησον τὴν ὑπόφορόν σου γῆν· Tu igitur exoratus, præstantissime, bene mereri velis de terra tibi tributaria. Sed quod de quadraginta martyribus dicitur, eos in

nis abundantia : cum vicina undique terra frigida sit, atque ex aere ambiente, perque iram fulgure, tonitru, grandine, flumine affligentem, colligata. Nec parum etiam minatur patrii doloris, Argæi montis supercilium. Tu igitur exoratus, præstantissime, bene mereri velis de terra tibi tributaria ; ut ita efficiens fluvium pontis commoditate trajici, ostendas illum tanquam novum mare Rubrum pedibus pervium. Etenim infelicem valdeque gemebundam Judæorum vitam miseratus Dominus, ex bonitate sua voluit ut ii pedibus siccis per mare Rubrum, quasi per aridam, incederent, tradito iisdem in ducem itineris Mose. Itaque varia fluvii apud nos curricula, hominibus quidem fuere exitio : ipso autem superne inundante, universamque terram pascuam atterente, necnon arvis limo obtectis, necesse est ut esuriat arator bos, cum reliquis jumentis totius regionis. Et vero si homo fuisset qui homini fecisset injuriam, non destitissimus ad tribunalia rem differe. At in maximum fluvium, legibus nequaquam obtemperantem,

S. Basilii ad Urbicium monachum epistola de continentia.

Recte facis, justos nobis fines definiens, ut non solum continentiam, verum etiam ejus fructum cognoscamus. Est igitur fructus ejus, Dei participatio : etenim non corrumpi, perinde est ac Deum participare; sicuti corrumpi, mundi participatio est. Continentia negatio corporis est, et Dei stagnum Sebastenorum, gravi flante borea, infixos fuisse, id peregrinitatem hujus epistolæ adeo confirmat, ut mirer Tillemontium, qui hanc difficultatem observavit, dubitare potuisse, utrum Basilius epistolæ auctor haberi necne deberet. Cum enim illa de quadraginta martyribus opinio recentiorum Græcorum est, ut ipse observat Tillemontius, tom. V, p. 789, tum vero Gregorii Nysseni et Basilii testimoniis penitus repugnat, quorum alter quadraginta martyres in balneis publicis frigori expositos fuisse narrat, tom. III, p. 511, Basilius vero eos in urbe passos esse, non vero in stagno declarat : *Tunc igitur, inquit, tom. II, p. 152, ea in illos lata sententia est, ut sub dio pernoctarent, cum stagnum, circum quod condita erat civitas in qua sancti decertabant, esset velut quædam planities equitabilis, glacie illud transmutante, cumque id ex frigore ad continentis naturam redactum, super dorsum iter accolarum pedibus tutum præberet, prætereunque fluvii qui jugiter fluebant, glacie constricti, desiissent manare, et aquarum natura mollior in lapidum duritiem conversa esset, cum denique acres boreæ flatus animantia omnia urgerent ad mortem.*

(40) Al. τὸν πολυστένακτον βίον. COT.

(41) Ἰδῶμεν. Lege εἰδῶμεν. EDIT.

confessio : a quavis re mortali semet abstrahit, et instar corporis habet Spiritum Dei, et Deo nos commiscet, æmulatione qualibet atque invidia carens. Nam qui corpus amat, alii invidet. Qui autem corruptionis morbum in cor non admittit, labori cuilibet deinceps sustinendo par est ; et licet corpore occumbat, vivit immortalitati. Imo si rem perfecte cognoscamus, continentia videtur esse Deus, qui nihil concupiscit, sed omnia in se habet, nihilque appetit, nec sive oculis sive auribus passionem experitur ; sed nulla re indigens, plenus usquequaque est. Concupiscentia morbus est animæ ; sanitas ejusdem, continentia. Verumtamen haud in una specie continentiam oportet spectare, veluti circa res venereas ; sed et in alia re qualibet, quam anima prave appetit, necessariis non contenta. Gignitur invidia, ob aurum, et improbitates innumeræ, ob alias cupiditates. Jam et ebrietate carere, continentia est ; et cibi crapula non dirumpi, et corpus suum cohibere, continentia est. Item pravis dominari cogitationibus, quoties animam turbat aliqua phantasia neque bona neque veritati consentiens, corque in vanas distrahit curas. Prorsus nos liberos præstat continentia, quia simul medicina virtusque est : non enim temperantiam docet, sed præbet. Gratia Dei, continentia est. Jesus ipsa continentia visus est, cum terra marique levior fuit : nam neque tellus illum portavit neque mare ; sed sicuti mare calcavit, ita telluri oneri non fuit. Nam si ex corruptione mors sequitur, ex corruptionis autem immunitate, immortalitas ; utique Jesus deitatem magis præ se tulit quam mortalitatem (42). Manducavit bibitque singulari modo, quin quidquam comesum ex se redderet (43) : tanta quippe fuit in eo continentiae vis, ut cibus in eo non corrumpere, quia ipse Jesus corruptibilitate carebat (44). Si modo aliqua continentia in nobis sit, superiores omnibus sumus. Nam et angelos audivimus, postquam incontinentes sunt effecti, cælo propter concupiscentiam præcipites actos : victi sunt enim, non ipsi per se descenderunt. Quid enim illic ageret morbus hic, si (45) hujusmodi oculus ibidem exstitisset? Propterea dixi : Aliquantulum continentiae si in nobis sit, et mundum minime diligamus, sed cœlestia sæcula, illic inveniemur quo mentem intenderimus. Hic enim videtur esse oculus, qui invisibilia cernere potest ; nam etiam vulgo dici solet : Mens videt, et mens audit. Pauca tibi hæc videntur, sed multa ego scripsi : etenim unumquodque verbum, sensus quidam est ; atque id scio te legentem fore cogniturum.

(42) Ludit quodammodo Basilius in vocabulis θεότητα et θνητότητα, quod Latine fieri nequit.

(43) Hac super re reverentissime theologiceque scribit Athanasius Corinthi episcopus in fragmento quod nos edidimus *AA. class. t. X, p. 499-500*, quod incipit : Ζητούμεν, εἰ ἡ πλήρωσις τῶν βρωμάτων ἐπὶ Χριστοῦ ἐκέκτητο καὶ κένωσις. Erat enim hæc quoque una ex objectionibus hæreticorum. Definit autem, corpus Christi hac in re fuisse cæteris superius, sicuti etiam in insolita nativitate. Utitur quoque Athanasius exemplo trinitatis illius apud Abraha-

βαίνει (46) του θνητοῦ παντός, ὡσπὲρ σῶμα ἔχουσα τοῦ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα· καὶ Θεῶ μίσγασθαι ποιεῖ, οὔτε ζῆλον ἔχουσα οὔτε φθόνον. Ὁ γὰρ ἐρῶν σώματος, ἐτέρῳ διαφθονεῖται· ὁ δὲ μὴ κομισάμενος εἰς καρδίαν τῆς φθορᾶς τὴν νόσον, ἐρῶται λοιπὸν πόνῳ παντὶ, καίπερ ἀποθανῶν μὲν τῷ σώματι, ζῶν δὲ τῇ ἀφθαρσίᾳ. Καί μοι τελείως καταμανθάνουσι, ἐγκράτεια δοκεῖ ὁ Θεὸς εἶναι, ὅτι μηδενὸς ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ πάντα ἔχει ἐν ἑαυτῷ· καὶ οὐδενὸς ὀρέγεται, οὐδὲ ἔχει πάθος περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, οὐδὲ περὶ τὰ ὄψα· ἀλλὰ ἀνευδής ὢν, πλήρης δὲ ὄλου ἐστίν. Ἐπιθυμία νόσος ἐστὶ ψυχῆς· ὑγεία δὲ, ἐγκράτεια. Οὐ μόνον δὲ περὶ ἐν εἶδος τὴν ἐγκράτειαν δεῖ ὄραν, οἷον ἐνεκεν ἀφροδισίων, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ κακῶς, οὐκ ἀρκουμένη τοῖς ἀναγκαίοις· γίνεται φθόνος διὰ χρυσίον, καὶ ἀδικήματα μυρία δι' ἐτέρας ἐπιθυμίας. Καὶ τὸ μὴ μεθύειν, ἐγκράτειά ἐστίν· καὶ τὸ μὴ διαρρήγυσθαι ὑπερμπιπλάμενον (47). Καὶ τὸ κρατεῖν τοῦ σώματος, ἐγκράτειά ἐστίν, καὶ τὸ κυριεύειν λογισμῶν πονηρῶν. Ποσάκις ἐπάραξεν ψυχὴν ἐννοια, οὐκ ἀγαθὴ οὔσα οὔτε ἀληθής, καὶ καρδίαν ἐμέριπεν εἰς πολλὰ φροντίζειν κενῶς. Πάντως ἐλευθεροῖ ἡ ἐγκράτεια, ἅμα θεραπεύουσα καὶ δύναμις οὔσα· οὐ γὰρ διδάσκει σωφροσύνην, ἀλλὰ παρέχει. Χάρις ἐστίν Θεοῦ ἐγκράτεια. Ἰησοῦς ἐγκράτεια ἐφάνη, καὶ γῆ καὶ θάλασσα κοῦφος γενόμενος. Οὔτε γὰρ γῆ ἐβάστασεν αὐτόν, οὔτε πελάγη· ἀλλ' ὡσπερ ἐπάτησεν θάλασσαν, οὕτως οὐκ ἐβάρησεν τὴν γῆν. Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ φθειρεσθαι τὸ ἀποθανεῖν, ἐκ δὲ τοῦ φθορᾶν μὴ ἔχειν, τὸ μὴ ἀποθανεῖν, θεότητα ὁ Ἰησοῦς εἰργάζετο, οὐ θνητότητα. Ἦσθιεν καὶ ἔπιεν ἰδίως, οὐκ ἀποδιδούς τὰ βρώματα· τοσαύτη ἐν αὐτῷ ἡ ἐγκράτεια δύναμις ἦν, ὥστε μὴ φθαρῆναι τὴν τροφήν ἐν αὐτῷ, ἐπεὶ τὸ φθειρεσθαι αὐτὸς οὐκ εἶχεν. Ὀλίγον τι ἐν ἡμῖν ἐάν ᾖ ἐγκράτεια, ἀνώτεροι πάντων ἐσμέν. Καὶ γὰρ ἀγγέλους ἠκούσαμεν ἀκρατεῖς γεγονέναι κατασπασθέντας οὐρανοῦ δι' ἐπιθυμίαν. Ἐάλωσαν γὰρ, οὐχὶ κατέβησαν· τί γὰρ ἔπραττεν ἐκεῖ αὕτη ἡ νόσος, εἰ μὴ τις ἐκεῖ τοιοῦτος ὀφθαλμὸς ἦν ; Διὰ τοῦτο ἔφην· Ὀλίγον ἐγκράτεια ἐάν ἔχωμεν, καὶ τοῦ βίου μὴ ἐρασθῶμεν, ἀλλ' αἰώνων τῶν ἀνωτέρων, ἐκεῖ εὑρεθησόμεθα ὅπου ἀναπέμπομεν τὸν νοῦν· δοκεῖ γὰρ ὀφθαλμὸν εἶναι τοῦτον, τὸν τὰ ἀφανῆ ἰδεῖν δυνάμενον. Καὶ γὰρ λέγεται· Νοῦς ὄρα, καὶ νοῦς ἀκούει. Ταῦτά σοι ὀλίγα δοκοῦντα, πολλὰ γέγραφα· ὅτι ἐκάστη λέξις, νοῦς ἐστίν· καὶ οἶδα, ὅτι ἀναγνοὺς αἰσθήσῃ.

mum convivantis, neque tamen naturali necessitati obtemperantis ; quod item de Christo post resurrectionem edente intelligendum dicit.

(44) Non natura, sed gratia et inhabitantis divinitatis privilegio. Videsis opus Severi Antiocheni contra incorrupticolas, apud nos in *Spicilegio Rom.*, t. X.

(45) Græce, εἰ μὴ τις. Sed μὴ redundare videtur, propter ea quæ sequuntur.

(46) Ἀποβαίνει. Cod prima manu ἀποσβέννει.

(47) Ὑπερμπιπλάμενον. Prima manu πιμπλάμενον.